„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 517 ■ 9-15 ianuarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

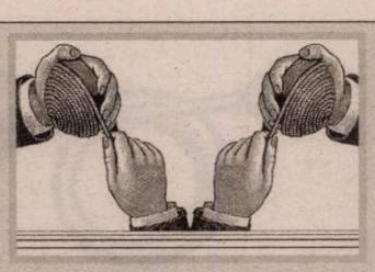

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

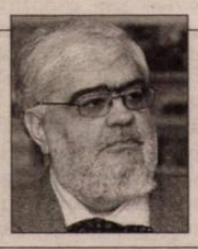

ANDREI PLEŞU

„Cît de nou va fi Anul Nou“

pagina 3

MARIA IORDĂNESCU

„Chipuri ale corupţiei în şcoala românească“

pagina 13

ALEXANDRU CIZEK

„Cîte ceva despre falsificatorii de comori“

paginile 22-23

Turcii

„Tot cu gîndul la rele, Comane!
– Cum e turcul – şi pistolul, domnule Lucu!
– Ai ceva contra?“

ION VINEA – „LUNATECII“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

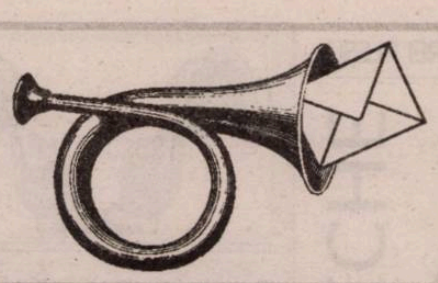

turneu de inbox

Dragă Maria Tănase,

S-a luat curentul. E beznă. M-a prins în faţa blocului. Nu pot urca, trebuie să aştept pe careva. Îmi ţin de urît şi de frică vorbind singură. Nu-mi iau ochii de pe tunelul dintre blocuri, deşi în întunericul lăsat, nu disting nimic. Aud doar paşii siluetelor care intră pe sub el şi mă rog la fiecare siluetă din tunel să facă stînga spre scara mea. „Măcar pînă la etajul doi." Cîteva speranţe deşarte, zdrobite de trei paşi care au luat-o la dreapta.

Nimeni. E tot mai întuneric, mai frig şi mai frică. Apuc cu ambele mîini mînerul de metal, vopsit în verde, al uşii de la intrarea în bloc. Uşa are un scîrţîit familiar, pe care-l aud şi noaptea cînd stau în pat. Trag atît cît să-mi strecor corpul printre uşi. Sînt în scară, la parter. În dreapta e uşa lu' tanti Cheţi, în stînga – unguru', şi în faţă... hăul de sub scări. Alerg iute, să nu mă prindă, pipăind cu mîna treptele, în timp ce urc. În patru labe, termin primul etaj.

Etajul doi: mă lipesc cu spatele de peretele pe jumătate vopsit în verde, pe jumătate văruit în alb-gălbui. El e sprijinul meu. Ştiu că dacă ajung în casă, mama o să mă ia iarăşi la rost, chestionîndu-mă unde şi cum am reuşit să-mi murdăresc fişul, dar eu nu-mi dau de gol prietenii şi nici fricile. Pun dreptul primul, apoi stîngul şi urc treptele, numărînd cu glas tare. Răsuflu uşurată cînd ajung la 16.

Etajul trei: mă prind de balustradă şi... m-apuc de cîntat. „Mi-o zîs mama că mi-o da / Văleleu, văleleu / Zestre cînd m-oi mărita / Văleu, văleu, văleleu!" E cîntecul verii trecute, învăţat de la Roxana din Piatra Neamţ, nepoata lu' mam-mare a lu' Chiorean din Pănade. Roxana zicea că e cîntecul unei doamne. „Tovarăşă?" „Nu, doamnă." Roxana e mai mare ca mine. L-am cîntat toată vara, în drum spre iaz sau după apă, bălăngănind bidoanele goale de plastic, cînd plămădeam jucării din păpălaşcă, cînd urcam coasta să ne uităm după oamenii care veneau de la tren... toată vara.

Pereţii din plăci de beton cîntă cu mine printr-un ecou ce-mi ţine de urît şi de frică. Pe la jumătatea etajului patru, nu mă mai ţin nici de balustradă, nu mă mai frec nici de perete, nu mai număr treptele, ci le urc de parcă n-aş avea nici o grabă şi nici frica ce mă mîna primele etaje. „Două raţe crăcănate / Văleleu, văleleu / Ăstea cică-s vaci cu lapte / Văleu, văleu, văleleu!" Rîd, închipuindu-mi că cineva ar putea confunda o *ţuscă* (raţe-răţuşte-*ţuşte)* cu o vacă. Am *ţuşte* mute la Pănade, preferatele mele fiind Athos, Porthos şi Aramis, iar moşu' are vaci, pe Joiana şi pe Florica. Imposibil de confundat.

Nici o uşă nu s-a deschis în întunericul scării, să vadă cine sau de ce cîntă. E drept că nu e o raritate ca pe scara noastră să se audă cîntece. Noaptea, ai etajul şi cîntecul. Majoritatea cu aceleaşi teme muzicale: nevastă, gelozie, licori bune de uns un suflet chinuit de viaţa grea lăsată de Dumnezeu pe pămînt. Al meu e în primă audiţie pe scara B şi nu repetă nici una dintre temele arhicunoscute. E original, probabil despre măritat şi alte promisiuni zaharate, dar pentru mine e despre vara trecută.

Şi despre o frică de întunericul de afară, care reverbera înăuntrul unui copil de 7 ani, frică demolată de-un cîntec într-o seară friguroasă de toamnă, pe cînd urca patru etaje a cîte 16 trepte fiecare.

Dragă Maria Tănase, mulţumesc frumos pentru cîntec(e) şi pentru fricile alungate/dezlegate!

Semnat,
Maria, fata lu' Marea lu' Gheorghe lu' Eugen din Pănade şi-a lu' Gheorghiţă a lu' Ana lu' Sonica din Pănade

Maria Georgeta SABĂU

Dilema veche vă propune

Am două chestiuni „tehnice" despre clasificarea filmelor. Prima: gîndiţi-vă de două ori înainte de a da atenţie recomandărilor care împart filmele la TV pe „categorii de vîrstă", cu permisiunile şi interdicţiile aferente. De exemplu, în ultimele zile ale anului trecut, pe un post TV s-a difuzat celebrul film *Îngerul albastru,* cu Marlene Dietrich, iar înaintea lui a apărut cartonul cu „interzis copiilor sub 12 ani", în care se motiva că filmul „conţine scene de nuditate fără conotaţii sexuale". Poftim?... Asta se găseşte de spus în 2014 despre „conotaţiile" Marlenei Dietrich şi despre un asemenea film?... Şi a doua: nu luaţi în seamă deloc, dar *deloc,* „definirile" sumare ale filmelor, care le reduc forţat la cîteva categorii (dramă, comedie, comedie romantică, thriller şi alte cîteva). O sumedenie de filme nu „încap" în categoriile astea chioare. Eventual, citiţi „How Netflix Reverse Engineered Hollywood", un excelent articol scris de Alexis C. Madrigal (senior editor la *The Atlantic),* în care se brodează în jurul celor 76.897 de feluri diferite de a categoriza filmele generate de Netflix. La care autorul adaugă propriul experiment de rafinare a categoriilor. (Mircea Vasilescu)

D.H. Lawrence, *Amantul Doamnei Chatterley*, în traducerea Antoanetei Ralian. Recitită după vreo... 20 de ani, cartea mi se pare în continuare unul dintre cele mai interesant scrise romane de dragoste, dintre cele care... rămîn. În ciuda – sau tocmai din cauza – scandalurilor stîrnite în epocă. (Iaromira Popovici)

Nymphomaniac al lui Lars von Trier e, probabil, unul dintre cele mai discutate şi mai aşteptate filme ale anului. S-a scris deja mult despre el, unii au vorbit despre o epopee şocantă a sexualităţii, alţii îl consideră trist şi de o frumuseţe bergmaniană, sau au făcut referiri la romanele lui Sade. O să-l putem vedea în curînd, prima parte a filmului rulează de pe 17 ianuarie, în cinematografele noastre. *Nymphomaniac. Volumul 2* e programat pentru 7 februarie. (Ana Maria Sandu)

Editura Humanitas Multimedia lansează marţi, 14 ianuarie, la librăria Humanitas de la Cişmigiu, *Breaking the news – Iepurele mizantrop. Mic atlas de realităţi* de Mădălina Răileanu şi Adrian Răileanu. Cine este Iepurele Mizantrop? Un personaj fictiv care prezintă din 2011 actualităţi globale pe Facebook într-un stil umoristic şi puţin cinic. De la Mihai Răzvan Ungureanu la Obama, de la Owen Wilson şi Dan Puric pînă la Salman Rushdie – nimeni n-a scăpat de mustăţile ascuţite şi de comentariile Iepurelui. (Adina Popescu)

Pentru cei iniţiaţi, doar aduc aminte că duminică începe turneul Masters de la Londra, la snooker. Pentru cei mai puţin iniţiaţi, e de ştiut că la acest turneu participă primii 15 jucători din clasamentul oficial, plus campionul mondial Ronnie O'Sullivan, care anul acesta nu se mai află printre primii 15. Mult admiratul Ronnie a căzut pe locul al 24-lea, pentru că, aşa cum îl ştim, nu se mai omoară cu firea să cîştige cu orice preţ turnee şi să adune puncte. Se concentrează numai la turneele esenţiale, dacă nu cumva doar la campionatul mondial. Rămîne de văzut cum va trata acest Masters, cît de important este pentru el un asemenea turneu, pe care ceilalţi jucători ar da orice să-l cîştige. (Andrei Manolescu)

Din seria de audiobook-uri „Lecturi pe întuneric" editate de Casa Radio, recomand box-ul cu patru CD-uri pe care actorul Sandu Sticlaru citeşte integral *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă. În booklet, scriitorul Cristian Teodorescu povesteşte o întîmplare foarte amuzantă. Vă spun doar că are legătură cu Medgidia. (Marius Chivu)

Vă ţineţi de glume, domnule Feynman este (auto)biografia excepţională a unui savant de excepţie. Dacă cineva ar scrie, axiomatic, că fizicienii nu au umor, Richard P. Feynman îl poate contrazice. Cartea a apărut la Editura Humanitas. (Matei Martin)

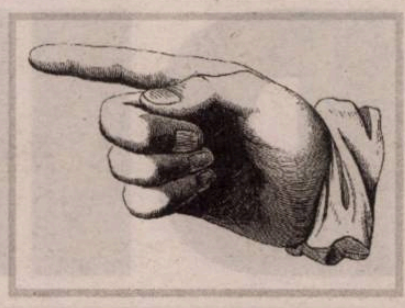

Pînă pe 27 aprilie, la Muzeul Naţional de Artă este deschisă expoziţia „Epoca Biedermeier în Ţările Române (1815-1859)". Printre exponate, bijuterii, miniaturi, textile şi obiecte de mobilier. (Stela Giurgeanu)

Cînd ne-am făcut primul wi-fi în bloc, eram trei prieteni care locuiam la etaje diferite şi ne conectam la el. Aşa că i-am zis „vastele apartamente". Am mai luat apoi un *router,* ne-am configurat şi al doilea wi-fi, şi l-am botezat „uriaşele apartamente". Nu-mi dau seama dacă jocul nostru a scos pe cineva din sărite sau, pur şi simplu, avem un vecin cu simţul umorului, din moment ce de curînd a apărut un wi-fi care se numeşte „nu toţi suferim de mărimi". (Ana Maria Sandu)

Parcarea de la Aeroportul „Henri Coandă", despre care am scris de multe multe ori, continuă să fie o mare problemă. Ultima oară cînd am trecut pe acolo, nu se mai deschideau barierele la intrare. Maşinile se înşirau într-o coadă interminabilă iar şoferii înjurau că pierd avionul. Un scandal infernal. Unii încercau să-şi lase automobilele cîteva minute în faţa intrării aeroportului, cu luminile de avarie pornite, pînă ce-şi conduceau rudele sau prietenii la ghişeele pentru check-in. Imediat însă, lîngă maşini îşi făceau apariţia controlori, poliţişti sau chiar trupe antitero, să-i întrebe de ce nu degajează mai repede locul. Mie mi se pare cît se poate de limpede că, pînă una-alta, în afară de vestiţii taximetrişti, adevăraţii teroriști ai aeroportului de la Otopeni sînt cei care administrează parcările. Pare că pe ei nu-i ia nimeni niciodată la întrebări. (Andrei Manolescu)

album dilematic

Şerban Georgescu

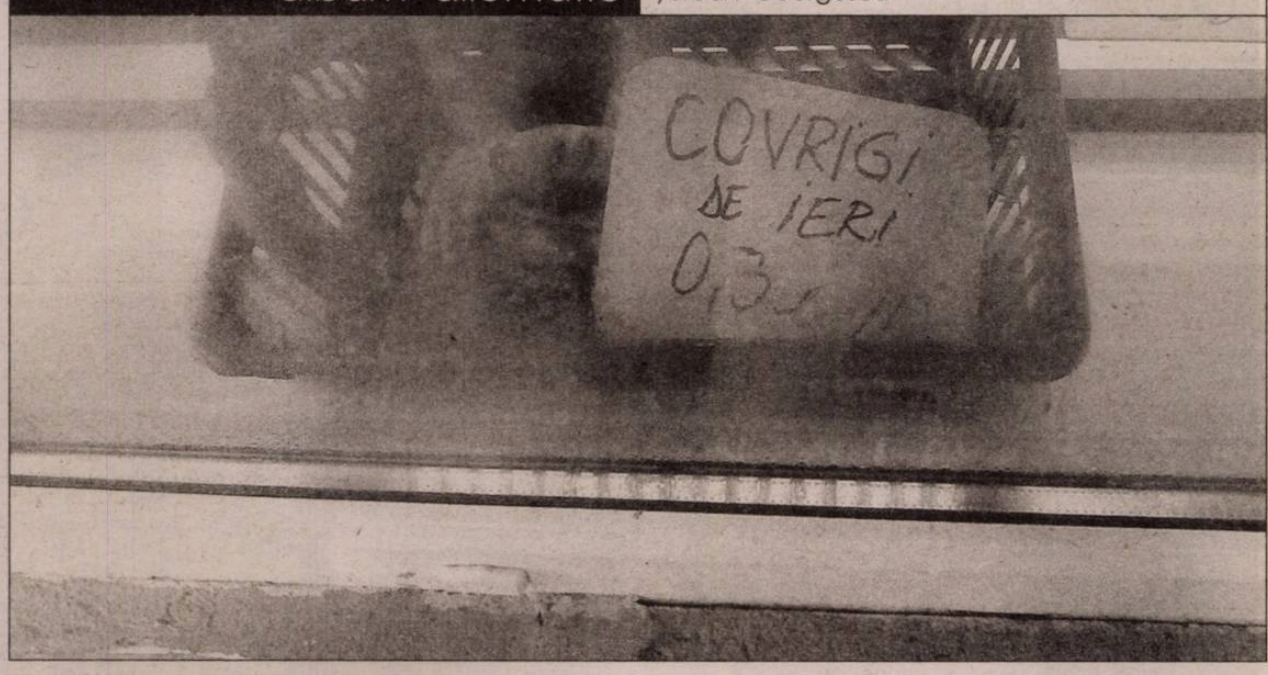

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 7.700
Tipărit la Tipomedia

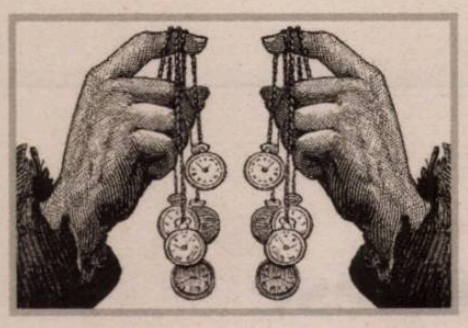

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cît de nou va fi Anul Nou

Noi și noi succese, sau noi și noi eșecuri? Optez pentru *„la même Jeannette...“* A face noduri suplimentare pe aceeași sfoară nu înseamnă a veni cu noutăți. Nu prevăd schimbări esențiale pe scena noastră publică. România ultimilor ani poate breveta o invenție spectaculoasă: a descoperit *surpriza anticipabilă!* Adică ceva care pare nemaivăzut, dar la care, de fapt, te așteptai! Trăim, mereu, într-o inflație de *breaking news* răsuflate: Ponta i-a zis-o lui Crin, Crin i-a zis-o lui Ponta, Băsescu i-a zis-o ba lui Crin, ba lui Ponta, useliștii PSD se plîng de useliștii PNL (și viceversa), dar se străduiesc toți, de-a valma, să dea impresia unei păci durabile (cu mici altercații conjugale), în folosul națiunii. Europa e cînd beștelită, cînd lingușită, Antena 3 cultivă, alternativ, stilul războinic („Jos Băsescu și băsiștii!“), stilul creștin („Salvați cîinii, bolnavii și infractorii!“) și stilul înalt cultural („Interviuri amare sau duioase, cu mari figuri ale neamului)“, Mircea Badea „Teoftici“ se distrează copios, orice-ar fi, și iese, din cînd în cînd, la una mică, alături de colegi și de patron, Gâdea își joacă, inocent, rolul de predicator „sufletist“, B1 TV își consolidează neobosit echipa de analiști experți, oameni de bun gust, de mare cultură și de nestăvilit patriotism (Condurățeanu, Marius Marinescu, Lazarus etc.), România TV luptă în lacrimi pentru recuperarea umanistă a memoriei Ceaușeștilor, astrologia concurează, pe mai toate posturile, jurnalele de știri, din cînd în cînd, cîțiva anonimi pasionați și sufocați de certitudini ne dezvăluie secretele daco-traco-geților, divertismentul de cancan – cu bancuri deocheate, fete doborîte de propriii mușchi fesieri și zemoase isprăvi de alcov – e ubicuu și foarte îndrăgit. Cîțiva actori, sastisiți, probabil, de meseria pe care au învățat-o, și-au descoperit năvalnice vocații civice și competențe universale. Apar nonstop pe micile ecrane și ne vorbesc despre dreptate, cu aplombul unor inițiați (cazul cel mai vizibil – dar nu singurul – e dl Eugen Cristea, un fel de Mircea Diaconu 2). Printre știriste și moderatoare mai mult sau mai puțin simpatice a apărut un *trend* al carierei lucrative. Agreabila și, pînă la un punct, discreta doamnă Cristina Popescu s-a hotărît să intre în luptă și să se dea în bărci, despre te miri ce, în ringul emisiunilor voiculesciene. De ce nu? De ce Alessandra Stoicescu da și ea nu? Doamna Firea a aflat brusc despre sine că e un politician de viitor. Madam Thatcher cum a reușit? Ia să ieșim noi pe post, de data asta nu ca om de televiziune, ci ca invitat de partid, și să dăscălim națiunea.

Ia să ieșim noi pe post și să dăscălim națiunea.

Guvernul va avea același purtător de cuvînt cu vocabular de birt, PNL-ul va face aceleași propuneri tulburătoare pentru diferite portofolii, PDL-ul va tot anunța că reface dreapta fără Băsescu, și Băsescu, la rîndul lui, va tot anunța că reface dreapta fără PDL. Sorin Ilieșiu își va pune la punct volumul 23 de *Apeluri și comunicate* cu care își continuă opera de disident începută sub comuniști, parlamentarii își vor amplifica nestingheriții declarațiile de avere și portofoliul de agramatisme.

Mi-am dat seama că lucrurile vor rămîne, ca să zic așa, neschimbate în rău, încă de cînd am zapat, obosit, programele oferite de Revelion, pe toate canalele: un uriaș bordel ambulant, de o vulgaritate, de o plictiseală, de un infantilism ireparabile. O nesfîrșită galerie de fetițe nărăvașe, cu un *sex-appeal* de material plastic, muzici „de-ale noastre“, izvorîte patriotic de sub fălci stîncoase și pîntece vitejești, scene de club „îndrăzneț“, cu mici numere de magie bleagă, jocuri vesele de societate, în care jucătorii nu se distrează decît pe ei înșiși, glume de gang, dansuri din buric, manele autentice și americanisme „de fițe“, totul într-o atmosferă de iarmaroc periferic.

Nu. Nu se va întîmpla nimic cu adevărat nou. Pentru că nu se poate întîmpla nimic nou cu *aceiași* oameni. Or, oamenii vor rămîne aceiași: în alte combinații, pe alte scaune, gata de „noi“ acomodări, dar inapți să-și depășească portretul, să-și schimbe „făina“.

Cît despre mine, aș minți să promit eu însumi vreo înnoire semnificativă. Ca și pînă acum, voi căuta în fiecare săptămînă, fără succes, un subiect cît de cît util, cît de cît interesant pentru editorialele la care m-am angajat. Mă voi întreba, exasperat, dacă are sens să trec mereu prin condei aceeași criză, aceleași meschinării, aceleași personaje, aceleași grosolănii și aceleași inepții. Voi recidiva, totuși, chiar dacă, din cînd în cînd, voi tatona cărări colaterale, atemporale, note, stări, zile din altă istorie decît cea la care sînt, ca toți compatrioții mei, condamnat. Dar în mod sigur nu voi pretinde că sînt nou, dacă nu sînt. Și nici nu mă voi căzni să fiu nou cu orice preț. Noutatea nu e o valoare în sine. Dar inerția, lipsa de imaginație, lehamitea, cinismul, „încremenirea în proiect“ sînt, cel puțin la noi, cu mult mai rele.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Post festa

De 1 Decembrie, românii se bucură că sînt români. Și, cînd se bucură, românii mănîncă și beau. După acest criteriu, se pare că anul acesta (scuzați, anul trecut...) chiar a existat un reviriment de patriotism, marcat de dispariția conservelor de fasole din galantare (pot să depun mărturie: nici eu n-am găsit fasole, pe o rază de trei supermarketuri de jur împrejur!). Și bucuria continuă, crescendo, pe toată luna decembrie, cam pînă la Boboteaza de peste an. În toată această perioadă, sîntem încurajați, pe toate căile și cu toate mijloacele, să ne bucurăm – deci, să cheltuim. Și ne bucurăm, cheltuind – mai ales că statul a avut grijă, de data aceasta, să ne întindă punți peste oalele de sarmale. Dacă e să-i credem pe cei de la MEDNET Marketing Research Center, bugetul de cheltuieli prevăzut de românii din marile orașe pentru perioada sărbătorilor din 2013 a revenit la valoarea celui din 2009, adică în jur de 1500 de lei, după trei ani în care bugetul alocat fusese cu cîteva sute de lei mai mic. Mai mult, bugetul prevăzut pentru mîncare și băutură este chiar puțin mai mare decît cel din 2009 (600 de lei, față de 550 de lei). Desigur, și prețurile au crescut, deci nu stăm chiar așa de bine, dar, una peste alta, s-ar zice că fie a trecut recesiunea, fie vrem să uităm cu orice preț de ea.

Dar altceva mă interesează pe mine în toată această poveste extrem de repetitivă: habotnicia creștin-igienistă care ne lovește *după*, în chinurile păcătoase ale digestiei. O lună întreagă sîntem asaltați de ispite, o lună întreagă sîntem îndemnați să fim buni români, adică să ne bucurăm de bucatele noastre tradiționale, care ne împresoară în tîrguri și ne sînt lăudate pe toate canalele de televiziune. Apoi, după ce ne bucurăm, mîncînd și bînd bine, ni se arată pisica: imediat după Crăciun, aceleași canale media nu fac decît să numere Salvările care duc pe la spitale români care s-au bucurat în exces. Și încep predicile evlavioase de cumpătare, ni se aduce aminte de „spiritul sărbătorilor“, ni se fac reproșuri. „Fericirea nu constă în excesele alimentare, nu de asta e sărbătoare, lucru care ar trebui înțeles de mulți români care încă nu știu ce e aceea cumpătare. Mai presus de mîncare e bucuria, fericirea de a fi împreună cu cei dragi, de a-i avea ca oaspeți în casă“, ne explică un ziar. Iar un altul aruncă anatema: *românii și-au pierdut respectul pentru sărbătorile creștine!* Pe scurt, *Rînul* este (sau a devenit) un păcătos hămesit. Nu mă nebuni, neicusorule, chiar așa să fie?

Să privim însă lucrurile cu mai puțină patimă și mai multă consecvență. În primul rînd, vorbim despre cele mai importante sărbători ale anului, cînd cele creștine se suprapun peste cele precreștine, solstițiale, ale înnoirii timpului – iar la noi, acestea sînt încă foarte vii. Moartea și renașterea timpului sînt marcate în toate culturile printr-o perioadă de haos, de dezordine, de exces, iar excesul de mîncare și băutură a făcut parte și el, dintotdeauna, din acest repertoriu ritualic. În plan social, este o perioadă în care, după postul Crăciunului, prosperitatea trebuie afișată pentru a avea parte de ea tot anul care vine, în care, vorba gospodinelor, dacă nu rămîne înseamnă că nu se ajunge, în care „risipa“ ia forma unui soi de *potlatch*, a unei competiții între gospodine și gospodării, în care cîștigul se măsoară în prestigiu. În sfîrșit, bucuria sărbătorilor se exprimă prin mîncare și băutură *împărtășite:* cel mai trist lucru de sărbători este să-ți mănînci sarmaua de unul singur. Mîncarea festivă este sociabilitate, și nu bulimie! Iar din acest punct de vedere, să nu uităm că de sărbătorile de iarnă, sute de mii de „căpșunari“ se întorc în țară tocmai pentru a fi împreună cu cei dragi și a se bucura în jurul unor mese „ca acasă“. Deci, într-adevăr, *mai presus de mîncare e bucuria de a fi împreună cu cei dragi.* Atunci, care e problema?

Mai presus de mîncare e bucuria de a fi împreună cu cei dragi.

Ei, există totuși și niște probleme. Toate cele de mai sus sînt valabile în rînduiala lumii rurale. Ele se prelungesc și în lumea orașului, unde se amestecă însă cu alte practici gastronomice, adică alte stiluri culturale. Și se amestecă tot mai mult, într-o lume brusc mondializată, ca a noastră. Lucrurile se complică astfel cînd, pe lîngă piftia, caltaboșul și sarmaua tradiționale, apar și neo-tradiționala salată de boeuf, mezelurile și prăjiturile de la supermarket, ceva aripioare crocante cu cartofi prăjiți de la un fast food sau o pizza comandată la restaurantul din colț etc. Excesul se naște, astfel, mai ales din amestecul de stiluri alimentare. Pe de altă parte însă, trebuie să constatăm și că acest talmeș-balmeș culinar este tot mai mult cenzurat de preocupările pentru „corpul meu“: porcul de Mangalița (dacă nu ai acces la porcul vietnamez) detronează porcul clasic, curcanul detronează porcăriile, peștele de Anul Nou devine „tradițional“, salatele de crudități ocupă centrul meselor etc. În plus, din motive evlavioase și/sau igienice, numărul celor care postesc cu adevărat, mai ales printre tineri, este în creștere, nu în descreștere. Excese, da, dar și „raționalizări“, deci.

Ceea ce mă deranjează în această habotnicie *post festa* este, deci, amestecul de ipocrizie și necunoaștere. O necunoaștere a spiritului sărbătorii la români, proiectată într-o imagine idilic puritană a „țăranului adevărat“, care parcă nu făcea decît să postească și să se roage. O ipocrizie a bucuriei vinovate: bucurați-vă, români, și de produsele tradiționale, și de cele din supermarketuri, dar temeți-vă de judecata lui Dumnezeu și/sau de cea a doctorului! Și, nu în ultimul rînd, disprețul unei raționalități igieniste izvorîte din cultul postmodern al corpului, care, privind la „ereticii“ altor culturi, aruncă printre dinți: *Niște țărani!...*

The times they are a-changin – dar hai să nu privim înapoi cu mînie!

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

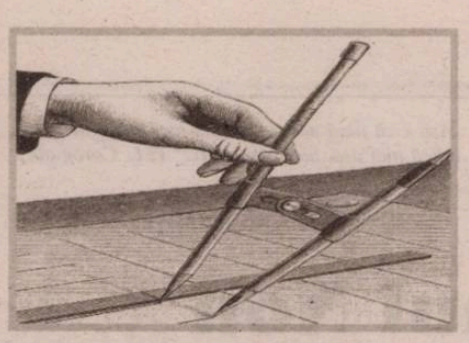

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Ultimul palat domnesc

Oana Marinache – Reşedinţele Ştirbey din Bucureşti şi Buftea. Arhitectura şi decoraţia interioară.

De la o vreme, istoria Bucureştilor a devenit un subiect care şi-a format publicul. Numărul de cărţi care-i sînt închinate creşte, au umplut deja un raft de bibliotecă. Pe măsură ce fizionomia oraşului se transformă, o nouă generaţie a căpătat interes pentru un trecut care nu mai este accesibil decît prin fotografii vechi, prin amintirile unor supravieţuitori sau prin documente adunate de exploratorii arhivelor. Aşa se face că şi aici, alături de informaţii despre starea actuală a monumentelor pe care le mai avem de apărat, apar din ce în ce mai des note de lectură care atrag atenţia cititorilor asupra unor cercetări cu privire la trecutul caselor şi oamenilor de altădată.

Dintre acestea, se cuvine semnalată lucrarea arhitectei Oana Marinache – *Reşedinţele Ştirbey din Bucureşti şi Buftea. Arhitectura şi decoraţia interioară* (Editura ACS, 2013). Trebuie spus din capul locului că este un model al genului. O muncă extraordinară – pentru care tînăra autoare recunoaşte că a avut ajutorul unor colaboratori numeroşi – a reuşit să reunească în numai doi ani tot ce se poate şti despre un ansamblu de monumente, cu vîrstele sale succesive şi, mai ales, cu istoria familiei care le-a construit şi locuit.

Singurul palat domnesc care s-a mai păstrat în Bucureşti – fiindcă de Palatul Ghica de la Colentina (1822-1833) nu mai poate fi vorba, cînd restaurant, cînd încuiat şi părăsit, – se găseşte în mijlocul Capitalei, pe Calea Victoriei, nr. 107-109. A fost al lui Barbu-Vodă Ştirbei, care şi-a avut aici reşedinţa în timpul domniei sale de la 1849 la 1856, cu o întrerupere din cauza ocupaţiilor militare aduse de Războiul Crimeii. Casa exista de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, cînd stăpînul ei, boierul oltean care-i va da numele său viitorului domnitor, călătorea la Karlsbad, dar a fost reclădită din temelii după un plan nou, de către arhitectul francez Michel Sanejouand, în 1833-1835. În 1849-1852 i s-au adus unele modificări interioare, s-au adăugat capela şi dependinţele, care au fost distruse în 1983 şi 2008. Se dovedeşte acum cît de justificat era certificatul de monument istoric acordat de Horia Teodoru, care ar fi trebuit să împiedice demolările. Vecinii din spatele grajdurilor de pe uliţa numită atunci Manea Brutaru (azi General Budişteanu) erau fraţii Iancu şi Grigore Grădişteanu, dintr-o familie înrudită cu Ştirbeii, însă aflată într-un proces de moştenire cu Bibeştii. Ceilalţi locuitori din preajmă erau oameni mai simpli – un cîrciumar, un zugrav... Alt document interesant din 1859 se referă la arborii şi arbuştii plantaţi pentru o grădină publică ce a existat cîtva timp în faţa palatului. După Unire, fostul domn s-a retras în străinătate (ca şi fratele său, Bibescu), casa din Bucureşti fiind împărţită între fiii săi, Gheorghe şi Alexandru, într-o perioadă pentru care există inventarul mobilierului din zece camere, plus biblioteca, al cărei catalog s-a păstrat, cu cărţile părintelui lor. Înfăţişarea de astăzi a clădirii se datorează prefacerilor din 1882: se reproduc planurile arhitectului Friedrich Hartmann (activitatea acestuia în Bucureşti a continuat pînă în 1912). Pentru un fiu al lui Alexandru, George (1883-1917), s-a construit „palatul nou" de la colţul cu Calea Griviţei, după proiectul lui N. Ghika-Budeşti, dar a dispărut în 1944, la bombardament.

Barbu Ştirbey

A doua reşedinţă princiară studiată în acest volum este palatul lui Al.B. Ştirbey de la Buftea (1863-1864), cu capela (1883-1890), al cărei autor a fost renumitul arhitect Th. von Hansen. Cercetarea minuţioasă cuprinde şi istoria moşiei, care se întindea, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, pe 2350 ha, cu o descriere a parcului, unde mai pot fi văzuţi stejari din codrul Vlăsiei. Amenajările peisagistice, ca şi decoraţia interioară a conacului i se datorează Nadejei Ştirbey, ale cărei preocupări se întîlneau cu acelea ale cumnatei sale, Martha Bibescu, la Mogoşoaia, şi cu ale principesei Maria, la Cotroceni. Pictorul catalan şi venetian Fortuny avea în epocă o mare influenţă, pe care au primit-o bucuros şi aceste doamne. Evenimentele istorice care au avut loc la Buftea au fost, în 1916, cînd familia regală se refugiase acolo, moartea prinţului Mircea, ultimul copil al Mariei, şi, în anul următor, pacea impusă de învingători. Imaginea interiorului este reconstituită pe baza fotografiilor şi a scrisorilor inedite. Inventarul alcătuit la naţionalizare, în 1949, reprezintă şi el o mărturie. Se dovedeşte astfel distrugerea bezmetică a unei ambianţe artistice cum această ţară nu avea multe. Totodată, starea în care se află, sub ochii noştri, în prezent, clădirile de la Buftea şi Bucureşti, arată că aceeaşi neglijenţă grobiană se prelungeşte.

Calitatea grafică excepţională a volumului îi conferă şi calitatea de album, dar el cuprinde şi o contribuţie înaltă la genealogia şi iconografia familiei Ştirbey.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Activişti ieri, modele culturale azi

– Iaşi –

„Opera sau omul" rămîne o temă recurentă, fără o soluţie certă.

Există o practică a agenţiilor de presă serioase: la sfîrşitul unei ştiri este relatat contextul. De exemplu, după un atentat dintr-o ţară îndepărtată, se arată că regretabilul incident este o fărîmă dintr-o serie de conflicte cu rădăcini vechi de sute de ani, cu perioade de linişte, intervenţii externe, trădări, mize economice, conflicte etnice şi multe alte victime. Poate că aşa ar trebui să stea lucrurile şi atunci cînd, în spaţiul public românesc, anumite personaje primesc funcţii şi onoruri din partea Noii Ordini, fără a se menţiona deloc apartenenţa lor certă la instrumentele propagandistice ale unei detestabile Vechi Ordini.

Dan Hatmanu este un pictor ieşean adulat de autorităţile locale. Dacă ar exista moaşte vii în cultura ieşeană, cu siguranţă ar purta numele Hatmanu. „Este un om de o mare şi profundă semnificaţie, pe care noi, ieşenii, trebuie să-l sărbătorim cu mare dragoste. Trăim lîngă un om imens. Maestrul a reprezentat sufletul ieşenilor, al românilor, în ţară şi străinătate, de aceea am decis să-i aducem omagiile noastre în acest cadru", spunea, în 2006, preşedintele Consiliului Judeţean, Lucian Flaişer. Cu acel prilej, pictorul era numit ambasador al judeţului Iaşi. Anterior, statul român îi acordase Ordinul Naţional pentru Merit în grad de Cavaler. Din partea Prefecturii a primit, în 2011, un titlu de excelenţă. Într-un interviu acordat *Jurnalului naţional*, tot în 2011, Hatmanu îi critica pe actualii politicieni pentru că ar avea „fruntea îngustă şi braţele lungi". Despre cei de dinainte de 1989 nu a avut niciodată păreri, de vreme ce se pare că era ocupat cu desenarea portretelor fostului preşedinte comunist, Nicolae Ceauşescu. Unul a făcut istorie: acompaniat de soţia sa, Elena, fostul lider comunist cioc-nea un pahar cu Ştefan cel Mare.

Scriitorul Mircea Radu Iacoban a fost membru al unor structuri înalte ale Partidului Comunist Român, semnatar al multor texte omagiale, pe primele pagini ale publicaţiilor vremii. După 1989, a fost director al Teatrului Luceafărul, instituţie subordonată Consiliului Judeţean. Şi el medaliat de statul român, cu Ordinul Naţional Serviciu Credincios în grad de Cavaler, Iacoban scria pînă recent editoriale într-un cotidian din nordul ţării, explicîndu-ne cum stau lucrurile.

Gheorghe Iacob este istoric şi profesor la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, prorector în perioada 2008-2012 şi 2012-2016. Înainte de 1989 a fost preşedinte al Consiliului Uniunii Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din Centrul Universitar Iaşi. Fragmente dintr-un discurs ţinut în această calitate sunau astfel: „Stimaţi tovarăşi, Conferinţa Organizaţiei judeţene a UTC Iaşi se desfăşoară în atmosfera de puternică angajare a întregii naţiuni pentru transpunerea în viaţă a hotărîrilor istorice adoptate de cel de-al XIII-lea Congres al PCR, a vastelor programe de acţiune pentru dezvoltarea multilaterală a patriei, izvorîte din Raportul prezentat marelui Forum al comuniştilor români de tovarăşul Nicolae Ceauşescu (...) Acum, cînd întregul popor se pregăteşte să întîmpine împlinirea a 20 de ani de la Congresul al IX-lea al PCR, eveniment de covîrşitoare importanţă pentru istoria naţională, vă rog să-mi îngăduiţi să exprim, în numele tuturor studenţilor ieşeni, cele mai calde sentimente de gratitudine şi recunoştinţă tovarăşului Nicolae Ceauşescu, pentru condiţiile deosebite de muncă şi viaţă create prin grija partidului şi statului (...)".

Nu toţi cei preocupaţi de avatarurile culturii cunosc astfel de evenimente din trecutul acestor formatori, fie că e vorba de pictor, editorialist sau profesor. Li se poate cere să se informeze singuri, dar ar fi potrivit, poate, şi să fie avertizaţi despre întreaga activitate a acestora. „Opera sau omul" rămîne o temă recurentă, fără o soluţie certă şi colectivă. Nu ar fi democratic să decidă fiecare în parte, dar cu toate informaţiile disponibile?

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

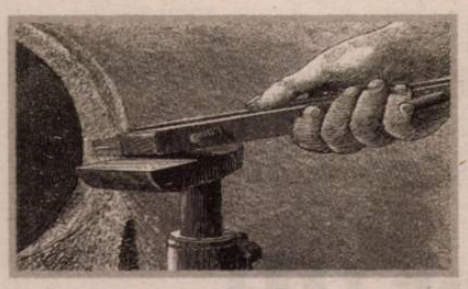

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Adevărul din spatele poveștii lui „Victor cuceritorul“

După ce presa tabloidă britanică a anunțat timp de aproape un an de zile o invazie româno-bulgară pentru prima zi a anului, subiectul a luat o turnură aparent comică. Invadatorii nu au pus piciorul pe Insulă; în schimb, reporterii și-au concentrat atenția asupra unei singure persoane: românul Victor Spirescu, singurul „invadator“ venit pe aeroportul Luton, de lîngă Londra, pentru a profita, încă din prima zi, de liberalizarea pieței muncii.

Culmea, românul a venit la Londra nu pentru a frauda sistemul de protecție socială, nu pentru „turism social“, ci pentru a munci într-o spălătorie de mașini. S-au convins de asta, într-un tîrziu, și jurnaliștii de la tabloidul *Daily Mail*. Aceștia au venit de vreo zece ori să-l vadă pe român la spălătoria unde lucrează – nu erau convinși că Victor Spirescu a venit chiar pentru a munci, și nu pentru a cerși ajutoare sociale. Agasat de vizitele dese, Victor i-a repezit, pînă la urmă, pe ziariști – avea de cîștigat o pîine, nu venise în Londra să dea toată ziua interviuri.

Victor Spirescu a venit chiar pentru a munci.

Ceea ce probabil că nu știa în acel moment era că ziarele britanice – sceptice, desigur... – își trimiseseră echipe și în România, în satul sibian Pelișor, unde românul tocmai își cumpărase o casă, pe care spera să o renoveze cu banii cîștigați în Anglia.

În doar cîteva zile, Victor Spirescu a devenit o adevărată vedetă în Marea Britanie, ajungînd să dea interviuri nu doar la televiziuni, ci și în prestigiosul *The Times*, ziar care a tratat în mod echilibrat tema imigrației de după 1 ianuarie 2014.

Să recunoaștem, puțini dintre liderii români au avut parte în Insulă de o asemenea presă precum Victor Spirescu. O popularitate – și o spunem fără intenția de a-l supăra – totuși, nemeritată. În definitiv, Victor Spirescu nu înseamnă altceva decît normalitatea. El, unul dintre numeroșii români plecați în străinătate pentru a munci, reprezintă regula, și nu excepția. Și atunci, de ce această desfășurare de forțe în jurul unei persoane care nu are nimic ieșit din comun?

Să fim drepți, jurnaliștii britanici – și cei din presa tabloidă, bineînțeles – își cunosc bine meseria. Ei știu că un subiect poate prezenta interes pentru public doar în măsura în care este extraordinar. Pentru a fi subiect de presă, mai ales tabloidă, trebuie să fii în afara normelor, să sfidezi convingeri adînc înrădăcinate în conștiința publicului, să fii șarpele cu pene. Normalitatea nu e o știre – niciodată nu se va scrie și nu se va spune că astăzi cei mai mulți dintre oameni au mers la serviciu ori și-au dus copiii la școală. Asta nu mișcă pe nimeni.

Ce ne facem însă cînd normalitatea, reprezentată aici de un om venit să muncească, devine subiect de presă? Asta spune multe despre felul în care românii și, în general, esticii sînt încă priviți în „vechea Europă“. Sîntem „invadatorii“, sîntem „barbarii“, sîntem cei „altfel“, veniți să tulbure ordinea firească a lucrurilor. Cînd ne comportăm normal, ajungem să fim priviți drept niște curiozități demne de expus la grădina zoologică, maimuțe care știu să mănînce cu furculița și cuțitul. Sîntem subiecții unui colonialism și rasism rezidual, amplificat, din păcate, de criză.

Dar nu numai de criză, ci și de politicieni. Problema nu este doar presa tabloidă, problema este, poate într-o mai mare măsură, tabloidizarea politicienilor. Cu ochii mereu pe sondajele de opinie, robi ai momentului, ei își modelează în fiecare zi discursul și comportamentul, după „cererea pieței“.

Viitorul contează doar pînă la primele alegeri. Eficiența nu înseamnă atingerea unor obiective naționale sau ale construcției europene. Eficiența se măsoară exclusiv pe scala sondajelor de opinie de azi – mîine va fi o nouă zi în care, dacă va fi nevoie, liderii vor îmbrăca alte costume de scenă și își vor acorda altfel vocile.

Campania tabloidelor britanice, demonizarea esticilor (acum cîțiva ani, invadatorul barbar avea chipul instalatorului polonez) nu ar fi avut efectul cunoscut dacă nu ar fi fost preluate de politicienii tabloidizați. Să nu ne facem iluzii – politicienii britanici care au speculat isteria colectivă a invaziei, fie ei din UKIP sau din partidele tradiționale, știau adevărul. Să privim doar către comunicatele asociațiilor patronale din Marea Britanie, care afirmă, cu argumentele cifrelor, că liberalizarea pieței muncii reprezintă o șansă, și nu o amenințare pentru economie, iar ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană va aduce nu profituri, ci costuri de miliarde de euro pe an. Nu contează! Politicienii-tabloid au de cîștigat astăzi voturi, de pe urma campaniei tabloide. Mîine – fie ce-o fi!

Povestea de presă construită în jurul lui Victor Spirescu arată cît de puțin știm, în realitate, unii despre alții, noi, europenii. Cît de ușor putem cădea pradă stereotipurilor și, mai ales, cît de ușor pot profita de asta politicienii-tabloid. Un semn rău la un început de an considerat crucial pentru viitorul construcției europene!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O sminteală

– vreau spital, nu catedrală –

În pline sărbători, cînd fiecare caută liniștea după cum se pricepe, Internetul trepidează. E o convocare! La miting! În stradă! Uniți, mă întreb, ce-o mai fi de salvat de data asta? Mă dumiresc repede: să ieșim la o manifestație împotriva finanțării Bisericii Ortodoxe Române de la stat. Sloganul este cutremurător: „Vrem spitale, nu catedrale!“ Mă îngrijorez. Sloganul nu putea ieși decît din mintea cuiva care chiar vrea spital – un om suferind. Apoi, binomul e de noaptea minții! Adică – ne șoptește sloganul – există o legătură invers proporțională între numărul spitalelor și numărul catedralelor. Impresia inventatorului acestui slogan este că nu se construiesc spitale pentru că se construiesc catedrale. Bizar! Foarte bizar! Oameni de meserie spun că multe dintre spitale ar trebui închise. Știu că e antipopulist, dar e logic și, în cele din urmă, în favoarea sistemului de sănătate ca atare. Și cei care spun că unele spitale trebuie închise nu o spun cu gîndul că trebuie construite catedrale. Pe de altă parte, aș zice mai degrabă că stăm rău în privința catedralelor. Nu fac apel acum la memoria frustrărilor, invocînd invidia albă pe care orice român cu bun gust o simte cînd vede catedralele Europei, ci la un pic de cultură generală în privința propriei țări – la noi, catedrale ortodoxe, în adevăratul sens al cuvîntului, există doar în cîteva mari orașe ale țării (București, de pildă, nu au una). Numim, canonic, „catedrale“ cîteva biserici mai mari, după faimoasa „scară umană“, în locurile în care rezidă episcopii, mitropoliții și patriarhul. În chestiunea catedralelor, orice vecin ortodox ne cam dă de rușine. Și nu mă refer, aici, la catedralele din Kiev, Belgrad ori Sofia (la Moscova ar fi de-a dreptul indecent să mă gîndesc, spre comparație). Mă refer la orașe secunde. De pildă, nu există nicăieri în România ceva comparabil cu Catedrala din Varna, al treilea oraș al Bulgariei. Dar mă opresc aici cu analiza sloganului în sine, ca să nu se creadă că pledez pentru construcția de catedrale. Nici vorbă! Și eu cred că nu construirea de catedrale ar trebui să fie prioritatea numărul 1 a nației. Tot ceea ce încerc să fac este să pun într-un cadru rațional o temă importantă.

Știu, sînt rău, greșesc intenționat. Sloganul e metaforic. Spitalul și catedrala sînt simboluri pentru „așa da/așa nu“ în privința cheltuirii banilor publici. Așa veți spune, nu? Și poate că aveți ceva dreptate. Așadar, o să merg pe această ipoteză. Risipa, furtul și cheltuirea aiurea a banilor publici sînt, în mod real, cauze majore ale înapoierii României în interiorul UE. Sîntem, în mai toate clasamentele onorante, codași în Uniune și pentru că puținii bani pe care sîntem în stare să-i producem se cheltuiesc anapoda. Aici sîntem toți de acord. Însă teza că banii publici care merg spre biserici (bănuiesc că civicii se referă, egal, la toate cultele finanțate de stat, nu doar la BOR!) sînt prea mulți și, din această cauză, bugetul sănătății suferă – este incorectă. Un calcul simplu ne arată diferența de dimensiune. Vă las să constatați singuri cît de mulți bani se duc la culte, comparativ cu bugetul sănătății. Cînd vezi cifrele, nu poți decît să îți dai seama că, de fapt, nu despre bani e vorba aici. Teza „din cauza popilor nu avem un sistem de sănătate mulțumitor“ se articulează mult mai adînc decît într-un calcul contabil.

Va trebui, la un moment dat, să fim onești pînă la capăt, atît cei care denunță catastrofa bugetară produsă de alocarea banilor de la buget spre culte, cît și cei care susțin că e normal ca statul să sprijine financiar activitățile religioase ale cetățenilor săi. (Încă nu am un răspuns la întrebarea pe care eu însumi am pus-o cîtorva dintre cei nervoși: de ce nu îi revoltă cheltuirea unor sume imense de la bugetele publice pentru stadioanele de fotbal din țară și îi revoltă cheltuirea unor sume mult mai mici în sprijinul construcției de biserici? Dacă fotbalul este un *loisir* național pe care bugetul public trebuie să-l susțină, de ce n-ar fi religia o necesitate publică? Este fotbalul mai benefic lumii decît credința în Dumnezeu? Dar cum de sîntem toți de acord că din bugetele publice trebuie construită urgent o sală de concert modernă la București? Este Dumnezeu ceva de necesitate privată și Bach ceva de necesitate publică? E corect să luăm din taxele iubitorului de manele ca să facem sală pentru iubitorul de Beethoven?) Exercițiul de onestitate nu ne va reuși, însă, pentru că așa ceva nu reușește niciodată. Atunci, să încercăm să fim raționali pînă la capăt. Măcar teoretic, asta ne e la îndemînă.

Așadar, va trebui să înțelegem că toată această vînturare prin cetate a sloganului cheltuirii banilor pe culte, cînd sistemul de sănătate este atît de nesatisfăcător, are o motivație profundă. Nu e grija contribuabilului pentru banii de la buget și nici măcar pentru egalitate fiscală. Este vorba despre nervi! Există unii dintre noi care sînt furioși pe Biserica Ortodoxă Română. Îi enervează popii, îi irită bisericile și icoanele, îi calcă pe nervi cîntecele bisericești și, în general, îi disprețuiesc drept obscurantiști și limitați pe cei care mărturisesc credința. Nu le pot ști motivele – cel mai adesea, experiențe nefericite cu anumiți preoți i-au lovit puternic și le-au format o convingere otrăvită în privința BOR. Vreun popă le-a cerut bani într-un moment dramatic, poate altul nu a fost suficient de disponibil pentru o nevoie duhovnicească acută sau, cine știe, la vreo cumpănă de viață, preotul le-a dat un răspuns pe care ei l-au socotit nepotrivit, ori, se poate și asta, propaganda „ateismului științific“ din anii formării tinerești rodește. Oricum, există un grup de furioși anticlericali în România. Ei folosesc cu demagogie, într-un război de PR bine articulat, alocarea banilor de la buget pentru culte. Anii petrecuți în politică măcar atît m-au învățat, să miros demagogia mai ușor. Problema acestor oameni furioși cu BOR este mai profundă, cum zic, și chestia cu banii e doar o temă sensibilă, bună de manipulat într-o țară în general săracă. Întrebarea este: știe BOR să le răspundă convingător? Convingător nu pentru ei, ci pentru imensa masă de români care este, de fapt, ținta PR-ului nervoșilor.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Libanul la televizor (II)

Aşadar, am ajuns în Beirut ştiind cam ce ştie orice român de condiţie medie despre Liban. Adică: un lung război civil, interesele Siriei şi ale Israelului, implicarea întregii lumi arabe în disputa şiiţilor şi sunniţilor pe teritoriu libanez, surprinzătoarea varietate de secte eretice (musulmane şi creştine) prezente în ţară. Pare că Libanul este un fel de tărîm al fugarilor care vor să scape de religiile *mainstream*. Un mozaic de comunităţi etno-religioase aflat la răscruce de vînturi şi interese geo-strategice.

Fără vreo legătură cu ştirile despre atentate, bombe şi politicieni asasinaţi, avînd în vedere numai că traficul în oraş este o aventură demnă de categoria sport extrem, am preferat să mă protejez zăcînd în hotel, în faţa televizorului. Internetul este imprevizibil, pe acolo. Este la viteze acceptabile sau dispare total. La fel păţeşte şi telefonia mobilă. Primeam SMS-uri din ţară la 12 ore după ce au fost trimise.

Aşadar, scurt rezumat al celor 112 de posturi arabe pe care le puteam vedea în cameră. Pe categorii, le-aş împărţi relativ simplu. Cea mai „vizionabilă" grupă este compusă din cele „occidentale", traduse în limba engleză. Aici ar intra cele din consorţiul Nile (egiptene): Life, Movies, Education, News... Decente, bine făcute, vizionabile. Să nu uit de Al Jazeera. Impecabil! Am văzut un reportaj despre legătura dintre viaţa reală şi telenovelele mexicane. Splendid filmat, cu documentare solidă în spate, impecabil realizat. Multe canale de film, mai ales dintre cele „vintage" (Cairo Cinema, Cairo Drama, Al Hayat Cinema, Rotana Classic, Nile Cinema). Apoi, grămezi de telenovele locale (Tunisia Nat 2, Royal Edhak, Aljanoubia, Rotana Aflam, Samadubai). Variantele în limba arabă ale unor televiziuni din ţări – mari puteri mondiale (Deutsche Welle, TV5, CNBC Arabyia, Sky News Arabia, BBC World, Bloomberg sau... Russyia al Yaum). Posturi strict guvernamentale, care prezintă numai varianta oficială a evenimentelor (Kuwait Ch 2 sau Oman TV General) şi multe, multe canale dedicate strict reclamelor tip teleshopping. Nu ar fi ceva extraordinar. Ieşit din comun este faptul că, pe ecran, există prezentarea produsului (detergenţi, mîncare, Viagra, medicamente naturiste, mobilă), în timp ce, pe sunet, se recunoaşte lesne o rugăciune. Am căpătat confirmarea că e vorba despre citate din Coran sau despre Azaan (pregătirea pentru rugăciune). Încă îmi este greu să înţeleg. Ar fi ca şi cum am vedea reclamele la Dry Cooker cu sunet de liturghie sau din Pateric. Canale de televiziune specializate în teleshopping ilustrat cu vorbe din Coran: Al Masier, Al Arrab, Jordan Hawa, Al Lubnania, Lybia TV Shop. Altă prezenţă remarcabilă este cea a posturilor militante, dedicate unor speech-uri interminabile despre superioritatea şiiţilor/sunniţilor în faţa sunniţilor/şiiţilor. Unele combină simpla prezenţă a unui imam glăsuind, cu imagini ale martirilor, ale înmormîntării lor sau ale pregătirii pentru martiraj, în tabere speciale. Se pot urmări ore întregi de asemenea programe pe Al Magharibia, Yemanian, Almadeeh, Samarraa TV, Alitihad, Sama TV. În schimb, există multe canale cu filme americane subtitrate. Unele au prezentatoare de ştiri cu feregea, altele au emisiuni frivole, dedicate lumii mondene, în care fetele din studio sînt în fuste mini.

Există o incredibilă diversitate.

Eu atît am înţeles despre lumea arabă, urmărind, din Beirut, ce se vede la televizor: că există o incredibilă diversitate, că au de rezolvat enorm de multe conflicte interne, în timp ce globalizarea şi comunicarea instant (ia de vezi Twitter-ul) pun presiune suplimentară. Au parte de despoţi locali, de interese străine de toate felurile, de regimuri semidemocratice, mai deschise sau mai închise, de relaţii diverse între stat şi moschee. Că încă îşi caută un drum pe lumea asta. Unii se bazează pe petro-dolari, alţii nu au după ce bea apă, în deşert.

Drept urmare, cînd am ajuns la Istanbul, m-am simţit aproape ca acasă, cumva uşurat că sînt mai aproape de Europa (de România, carevasăzică). Ştiu că sună incorect politic, dar nu m-am simţit defel confortabil, într-o lume care are încă atît de multe de rezolvat pentru a se simţi cît de cît bine cu sine însăşi.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Nicolae PERPELEA

Sociologie şi emoţii proverbiale

– o cercetare paremiologică –

Climatul emoţional din spaţiul public se relevă printr-o varietate de forme de angajament moral-politic. Actorii care participă într-un fel sau altul la aşa-zisele „dezbateri de societate" par a fi tot mai presaţi să-şi pună în scenă exigenţele morale, iar aceasta duce adesea la o veritabilă reglare de conturi... morală.

Acest „climat" este un corp de santinele normative şi cognitive care fac ca „emoţiile care ne ţin treji" să se arate mai puţin ca un soi de musafiri care vin şi se manifestă *în noi,* şi mai mult ca o formă de relaţie cu altul şi, poate, chiar cu „interioritatea", adică cu ceea ce numim voinţă. Transpusă în termeni etici, cînd este animată printr-o stipulare cognitivă asemănătoare cu paradigma socratică, această „procedură" psihică s-ar putea numi *datorie de sine*. Mark Twain îi conferă o formulă pragmatică adecvată unei scene etice americane: „Stabileşte-ţi o regulă: în fiecare zi să faci ceva împotriva voinţei tale. Aceasta e regula de aur pentru a-ţi împlini datoria fără să suferi!" Dar ne putem oare oferi emoţiile ca pe un cadou, prin paşii voinţei, aşa cum îndemna Mark Twain? Ce veselă ar fi viaţa!

Indivizii posedă imagini profunde şi modele ale „vieţii bune" şi ale „bunei societăţi", care sînt adesea ataşate poziţiilor sociale, profesiilor, credinţelor religioase şi solidarităţii din comunitate. Acestea prelungesc „limbajele etice" ale societăţii, iar cînd „şocurile morale" relevă că speranţele sînt violate, „raţionalitatea socială" se manifestă prin configuraţii de judecăţi normative şi *rezistenţe morale* încarnate în *expresii emoţionale* inedite.

Aşadar, imaginarul social poate fi „operaţionalizat sociologic" atît pe dimensiunea cognitivă, cît şi pe cea dramaturgică a vocaţiei expresive a colectivităţilor. Iar între „evocatorii de emoţii morale" se numără şi proverbele (maximele, aforismele, sloganele, devizele etc.). Semnificaţia atribuită acestora poate deveni un instrument al analizei eforturilor expresive ale unor colectivităţi de a se distinge de una sau mai multe altele. Dar să fim precauţi: acestea sînt figuri expresive ale pretenţiei – artificială uneori! – actorilor sociali că au un acces explicit la normele culturale care reglează *stima de sine*. Cu alte cuvinte, a enunţa vădit proverbe poate fi un mecanism de a evita „pierderea feţei" (Goffman) care ar putea surveni cînd eşti bănuit a fi cam „supus austriac" – parabolă pentru cazuri în care indivizii se dovedesc incapabili să ştie cînd să „închidă sau să deschidă ochii" în faţa exceselor normative.

În imaginarul etic se impune definirea ca „bine moral" a preocupărilor de autocunoaştere a emoţiilor.

În textul de aici sînt ilustrate, într-o alcătuire minimală, cîteva observaţii asupra imaginarului etic, aşa cum a fost el încarnat cu metafora de cercetare *„ochi închişi – ochi deschişi"*. Pentru început, voi reaminti despre o cercetare de „sociologie morală", efectuată în urmă cu cîţiva ani pe un eşantion de 1000 de persoane. (Detalii despre acest „eşantion experimental" pot fi găsite în revista *Secolul 21* nr. 1-6/2008, „Scena publică".) În chestionar am „calificat" reacţia faţă de anumite proverbe. Interesul ştiinţific al cercetării a vizat prezenţa proverbelor ca „obiecte expresive". Din acest motiv nu am construit un „eşantion" pentru un sondaj, ci un „lot experimental", în care subiecţii au fost selectaţi după criteriul capacităţii de a formula intenţional aceste proverbe.

Iată o minimală ipoteză care pleacă de la o idee a lui Ben-Ze'ev: emoţiile survin doar atunci cînd ne îngrijorăm cu privire la ceva *(„Emotions arise only when we care" – The Subtlety of Emotions,* Cambridge, Mass., MIT Press, 2000, p. 16). Astfel fiind formulată ipoteza, am formulat o definiţie a emoţiilor pentru a viza în primul rînd scopul lor în „cadre de relaţii umane". Examinarea unui complex de expresii emoţionale generate într-o „sferă socială" presupune modele strategice subiacente: un model de *cunoaştere* (bazat pe un ansamblu de *credinţe factuale* şi proceduri rutinizate de *evaluare afectivă);* un model de *îngrijorare* faţă de diverse tipuri de evenimente şi situaţii; un model care reglează *expresia publică a sentimentelor* şi (adesea, dar nu necesar) un model de *comportare*.

O „lege ştiinţifică" afirmă că, date fiind anumite condiţii iniţiale, un eveniment de un tip dat (cauza) va produce întotdeauna un eveniment de un alt tip (efectul). De exemplu, dacă veniturile consumatorilor sînt menţinute la un nivel constant, atunci creşterea preţului unui produs va fi cauza scăderii vînzării sale („legea cererii"). Conceptul de „mecanism social" este intermediar între „legi" şi „descripţii". Pentru ideea de *mecanism* plecăm de la o definiţie a lui J. Elster: „Mecanismele sînt structuri cauzale uşor de recunoscut şi care intervin frecvent; ele sînt declanşate în condiţii în general necunoscute şi au consecinţe indeterminate." *(Alchemies of the Mind: Rationality and the Emotions,* Cambridge University Press, 1999) Aceste mecanisme ne îngăduie explicaţii, dar nu predicţii. Exemplul preluat de Elster de la un psiho-biograf (G. Vaillant, *The Wisdom of the Ego)* merită folosit cu prisosinţă: „Poate că pentru fiecare copil care devine alcoolic ca «răspuns la un mediu alcoolic», un altul se va feri de alcool ca de dracu', tocmai ca răspuns la acelaşi mediu." Iată, aşadar, o constatare „bună de proverb". Iar, cum socoteşte W. Mieder, *„a proverb is never out of season"*.

Dar normele sociale nu numai că prescriu *expresia emoţiilor,* ci reglează adesea însăşi producţia lor interioară. Astfel, ruşinea, vinovăţia, mînia şi indignarea nu trebuie să fie identificate ca *emoţii separate*. Cu alte cuvinte, interactivitatea lor intrinsecă este o normă socială al cărei „mecanism social" – îl citez rezumativ pe Elster – oferă următoarea explicaţie: expresia mîniei şi a indignării tinde să facă să se nască o emoţie de ruşine intens neplăcută unei persoane care îi va fi devenit cumva ţintă. Anticiparea unei astfel de emoţii este ceea ce, în ultimă instanţă, garantează conformitatea la normele sociale.

Altfel spus, emoţiile „comunică" direct între ele, abia apoi intervin proprietăţile conceptuale şi cele normativ-culturale ale unei situaţii de comunicare. Emoţiile sînt *moduri de evaluare* a situaţiilor, iar noi învăţăm să rafinăm aceste evaluări în interacţiuni şi dialoguri expresive. În urma acestei învăţări sociale căpătăm „conceptul de emoţie", care ne permite să atribuim intenţionalitate *situaţiei comunicaţionale*.

Emoţiile permit o mai bună fixare în memorie a unor evenimente sau structuri situaţionale. Uneori, ele sînt transcodate mnemonic sub forma unor proverbe. Putem să spunem, deci, că proverbele sînt scenarii robuste şi simple în care se manifestă „limbajul emoţiilor". Unele studii arată că mai mult de jumătate dintre subiecţi au o puternică tendinţă de a vorbi despre emoţiile lor altor persoane (îndeosebi celor apropiate, dar nu numai). În cercetarea noastră, am inversat rolurile: ne-a interesat să relevăm care sînt emoţiile pe care oamenii le aleg pentru a *le* fi povestite în situaţii speciale.

Întrebarea următoare a fost formulată (şi explicitată apoi în interviurile *de facto)* în aşa fel încît persoanele care au participat la experiment să accepte un clasic „joc de limbaj": „Presupunem că plecaţi să lucraţi o vreme într-o altă ţară. Ce bine v-ar prinde nişte «povestiri de viaţă» despre regulile morale şi «înţelesurile ascunse» ale oamenilor de acolo. În-

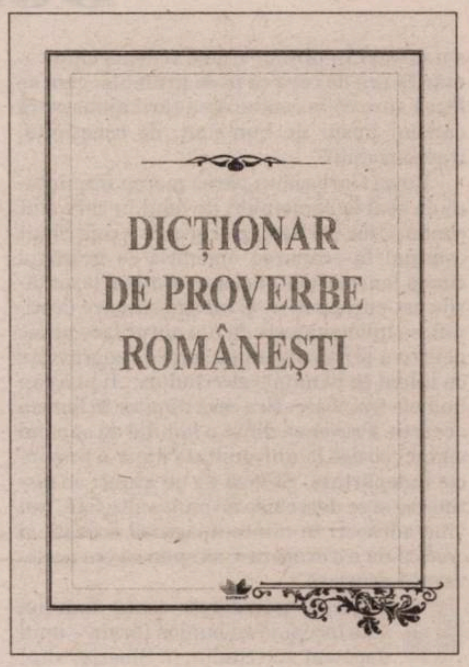

tr-un fel, «morala» acestor povestiri despre cum oamenii «închid şi deschid ochii» asupra unor cazuri reale este exprimabilă în cîte un proverb. Alegeţi doar 11 dintre următoarele 33 de proverbe, acelea despre care neapărat aţi vrea să ascultaţi o asemenea poveste."

Iată şi „datele empirice"! Este prezentată aici o suită de proverbe, în ordinea selecţiei (în paranteză avem numărul de subiecţi şi procentul). De exemplu, „Sărăcia nu-i ruşine. A fi sărac nu e ruşinos, ci a fi necinstit" a fost selectat între cele 11 povestiri despre cum oamenii „închid şi deschid ochii" în faţa anumitor norme, de către 711 subiecţi (69,1%).

1. Sărăcia nu-i ruşine. A fi sărac nu e ruşinos, ci a fi necinstit (nr. subiecţi = 711 – 69.1%); 2. De dragostea răilor şi de ura oamenilor buni să fugi (619 – 60,2%); 3. Adevărul de-l arăţi, curat să-l arăţi, ca oricine să-l înţeleagă (557 – 54,1%); 4. Ura este mînia celor slabi (555 – 53,9%); 5. Lucrul cel mai important în comunicare este să înţelegi ceea ce nu este spus (549 – 53,4%); 6. Ura unui om mare faţă de unul socotit mic se cheamă dezgust; ura celui mic faţă de cel mare – invidie (489 – 47,5%); 7. Omul cu ruşine piere, nimeni nu-i dă pîn' nu cere (474 – 46,1%); 8. Umilinţa nu este ruşinoasă decît pentru acela care umileşte (430 – 41,8%); 9. Nu se urăşte omul, ci viciul (422 – 41,0%); 10. Nădejdea nu ruşinează (402 – 39,1%); 11. Un om bun nu e acela care face bine, ci acela care se bucură de bine (390 – 37,9%); 12. Îţi vine mai lesne să te arăţi înţelept pentru alţii decît pentru tine însuţi (367 – 35,7%); 13. Totdeauna poţi fi bun cu oameni de care nu-ţi pasă defel (349 – 33,9%); 14. Cînd oamenii se simt ruşinaţi, se ţin deoparte, se feresc mai cu seamă de fiinţele mai apropiate (341 – 33,1%); 15. Pentru mulţi, iubirea de dreptate nu înseamnă altceva decît teama de a suferi de pe urma injustiţiei (322 – 31,3%); 16. Mai bine mort decît cu ruşinea în nas (317 – 30,8%); 17. Păcatul vechi aduce ruşine nouă (307 – 29,8%).

Sub impactul diverselor forme de manifestare a stimei de sine, mîndriei sau chiar a amorului propriu, este posibilă o conversiune a acestei configuraţii a ceea ce am numit „cuplu emoţional vedetă", într-un cadru conflictual învăluit în „cadre morale". Îngrijorarea cu care sînt aşteptate noile definiţii ale ruşinii, culpabilităţii, urii şi „bunătăţii (ne)cinstite", precum şi încurcătura în faţa comunicării perverse a adevărului (a minţi spunînd adevărul!) este un simptom a ceea ce în analiza de discurs se numeşte „cadrul neputinţei" *(powerless frame).* Acest sentiment social se manifestă cînd „poziţia de control" a unei probleme publice nu este vizibilă, este în mîinile „celor puternici" sau este de neidentificat.

Aşa cum am observat în cazul unor proverbe ca „Ura este mînia celor slabi", adesea este invocat acel mecanism social care activează o anume normă socială: a pune o mască peste ură pentru a se arăta drept indignare. Mînia, indignarea şi, uneori, ruşinea mărturisită deschis (evident, uneori prin expresii ipocrite de soiul „Vai dragă, ce ruşine mi-e că...") devin *forme de protest moral*. O privire generală ne sugerează o similitudine cu tendinţele observate de alţi cercetători: unele emoţii „cresc" prin împărtăşirea colectivă (astfel, devin bucuros pentru că ascultarea mea în grup îmi confirmă în plus că sînt bucuros); alteori, prin reflexivitatea indusă de relatare, subiecţii îşi slăbesc tensiunea emoţională (cazul urii). În cazul ruşinii, se pare că mecanismul mărturisirii *(mi-e ruşine că mi-e ruşine)* reduce tensiunea legată de „prima ruşine", dar îi substituie o a doua, cel puţin avînd un alt stil, dacă nu cumva de o intensitate mai mare.

Există oare un „stil" al ruşinării în funcţie de cele trei tipuri de identitate (personală, colectivă, socială)? Distribuţia evaluării de mai sus reflectă dorinţa colectivă de a reîntări cu orice chip *regula stimei*. Pare plauzibilă ipoteza că în toate culturile acţionează norma socială care recomandă ca fiecare individ să explicitezе că urmăreşte dacă toţi ceilalţi doresc ca „stima" să funcţioneze ca declanşator al respectului valorilor.

Este oare cu adevărat îngrijorătoare această obsesie pentru condiţiile de posibilitate ale ruşinii? Este ea un sindrom românesc? Nu cumva este un mecanism social prin care „cultura emoţională" încarnează relaţia complexă a narcisismului cu eşecul? Desigur, mai întîi ar trebui vorbit despre o dimensiune viabilă a narcisismului – partea „sănătoasă" a creaţiei culturale. Dar în acest moment pare mai interesantă relaţia sa cu un anume tip de eşec. Ruşinea este e experienţă negativă a eului, iar narcisismul este o experienţă pozitivă a sinelui *(a se admira pe sine).* Conform unui sociolog-psihanalist, T. Scheff, din combinaţia lor ar rezulta „hybris-ul narcisiac", care este un soi de miez de ruşine acumulată: persoanele care experimentează o atribuire globală a eşecului neagă experienţa şi o transformă într-o atribuire globală a succesului. Narcisismul este „recunoscut" însă nu numai de psihanalişti, ci şi de către înţelepciunea populară, cînd îndeamnă la o *apărare prin ruşine faţă de ura pentru sine*. Cam aceasta se manifestă, poate, şi în substratul normativ care i-a îndemnat pe subiecţii din experimentul prezentat aici să manifeste o specială preferinţă pentru proverbele în care se reflectă sentimentul ruşinii. Dar aceasta nu este oare o *„apărare periculoasă"?*

Ce ipoteză se înfiripă însă dacă vedem în această fenomenologie moral-emoţională îndemnul normativ ca „stimei colective" (generice şi vizate ca referenţial de control public) să i se adauge exponenţial „stima de sine-individuală"? Din îngemănarea lor, adesea rezultă mai mult *amorul propriu,* şi acest proces este „declanşatorul care declanşează" emoţia care motivează respectarea unor norme. Prin acest mecanism social, emoţiile interferează cu abilitatea noastră de a le observa şi, astfel, în imaginarul etic se impune definirea ca „bine moral" a preocupărilor de autocunoaştere a emoţiilor. (Iar sintagma „emoţie şi raţiune" vizează caracterul accentuat cognitiv al normelor sociale şi morale care reglementează încarnarea scenografică a culturii emoţionale). Montaigne se referea la Petrarca în sensul că este „cel care poate descrie cum inima ce-i este în flăcări arde la foc mic". Dar o astfel de metaforizare a unei „abilităţi cognitive" are astăzi acelaşi sens?

În concluzie, „morala" este că am putea să vedem în „datele" acestei cercetări paremiologice un soi de mărturie a unei „pasiuni în public" pentru fenomenologia ruşinii şi a indignării. Fiind tratate nu doar cu o strategică seriozitate, spunem că li se acordă o „atenţie colectivă". Măcar emoţiilor şi proverbele lor!

***Nicolae Perpelea** este sociolog.*

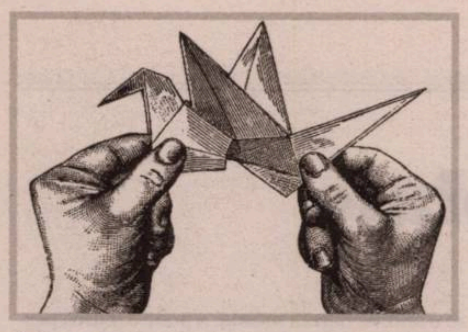

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Gorbi

În vara anului 1987, undeva pe Calea Victoriei, în faţa unei clădiri (poate să fi fost a Bibliotecii Central Universitare, nu-mi mai aduc aminte foarte bine) era destulă lume adunată. Pe stradă, cu motorul pornit, aştepta o impresionantă limuzină Ceaika. La un moment dat, o doamnă bine îmbrăcată a ieşit din clădire, a trecut printre cei adunaţi acolo, a schimbat cîteva vorbe cu unul şi cu altul şi s-a urcat în maşină. M-am apropiat curios, să văd mai bine despre ce e vorba. Prin geamul automobilului am zărit figura inconfundabilă a Raisei Gorbaciova. Lumea aplauda. Erau aplauze sincere şi într-un fel disperate, ale oamenilor care-i percepeau atunci pe soţii Gorbaciov, veniţi în vizită oficială la Bucureşti, drept o speranţă. Conducătorul marii ţări de la Răsărit părea în acel moment singurul în stare să ne scape de sărăcia, mizeria şi teroarea regimului Ceauşescu. Raisa Gorbaciova a răspuns aplauzelor cu un gest pe care nu l-am uitat: a ridicat amîndoi pumnii în sus, strîngîndu-i tare, în sens încurajator. Atitudinea ei era limpede. Persoana aceea importantă de pe bancheta din spate a limuzinei sovietice părea să înţeleagă perfect rostul aplauzelor şi să împărtăşească aceleaşi speranţe cu oamenii adunaţi spontan în jurul ei. Peste doi ani şi jumătate, Ceauşescu avea să dispară.

Cu Raisa îşi începe Mihail Gorbaciov cartea *Amintiri – viaţa mea înainte şi după perestroika* (Editura Litera, 2013), pe care o dedică soţiei sale, cu a cărei pierdere (în 1999) nu s-a putut împăca: „Am tot timpul un anumit sentiment de vină în legătură cu moartea Raisei. Încerc să reconstitui totul în memorie: cum a fost posibil să nu fiu în stare s-o salvez? În ultima vreme vedeam cît de amărîtă era de ceea ce ni se întîmpla: cum se făcea oare că la conducerea ţării ajunseseră oameni lipsiţi de bun-simţ, de conştiinţă, iresponsabili?“

Raisa Gorbaciova părea mereu frămîntată de soarta oamenilor, de felul în care sînt conduşi, iar bărbatul ei, cel care a contribuit esenţial la scăparea omenirii de grozăvia cursei înarmărilor nucleare şi care a lăsat ţările est-europene să-şi aleagă singure destinul, se învinovăţeşte că n-a putut face nimic pentru a-şi salva scumpa soţie. O zugrăveşte cu talent în nenumărate rînduri: „Îi plăceau hainele frumoase. Era ceva uimitor în femeia aceasta. Provenea dintr-o familie de oameni simpli, sosise la universitate dintr-o provincie îndepărtată. Şi încă de pe atunci se distinsese şi se deosebise de multe alte fete. Îmi vine adeseori în minte imaginea aceasta şi cred că nu e o exagerare să spun că era o adevărată prinţesă.“

Gorbaciov povesteşte viaţa familiei sale începînd cu bunicii ţărani – unul deportat sub Stalin, în Siberia, altul devenit şef de colhoz –, îşi aminteşte scene din războiul pe care l-a trăit, copil fiind, şi îşi descrie apoi parcursul şcolar şi universitar, drumul la Universitatea Lomonosov din Moscova (unde a absolvit Facultatea de Drept), întîlnirea cu Raisa, intrarea în Comsomol. Începuturile carierei sale, la Stavropol, sînt marcate de sărăcie. A trăit împreună cu Raisa la comun cu alte familii, în locuinţe în care apa trebuia adusă din stradă iar banii abia le ajungeau să-şi cumpere cărbunii pentru sobă. A renunţat la cariera de procuror şi a intrat în politică. Spera sincer ca prin activitatea lui să facă lucrurile să meargă mai bine. Credea în viitorul socialismului şi recunoaşte că îndoctrinarea din acele vremuri n-a rămas fără efecte asupra sa, deşi, cu timpul, îşi punea tot mai multe întrebări, date fiind neconcordanţele pe care le observa între propagandă şi realitate. Dezminte legendele create ulterior în jurul său cum că: „Vezi, Doamne, într-una din luările mele de cuvînt în străinătate, aş fi spus că încă din anii tinereţii eu şi Raisa Maksimovna ne propusesem să subminăm din interior partidul comunist. Ei, asta-i! Minciuna trebuia să fie grandioasă, nu? E o prostie, unul dintre falsurile pe care le-au lansat despre mine în toţi aceşti ani *tovarăşii* mei de *idei*.“

Cînd cu raportul lui Hruşciov de la congresul din 1956, în care erau dezvăluite cultul personalităţii şi greşelile lui Stalin, Gorbaciov povesteşte că activiştii, printre care şi el, trebuiau să explice oamenilor toate aceste lucruri. Şi s-a dovedit a fi o operaţiune foarte dificilă pentru că populaţia părea şocată să audă critici la adresa lui Stalin. De altfel, Gorbaciov declară că nu poate înţelege cum de mai există şi astăzi cetăţeni ai Rusiei care ies la manifestaţii purtînd pancarte cu figura lui Stalin.

Cu realism, bun-simţ şi inteligenţă, Gorbaciov a făcut lucruri remarcabile ca activist la Stavropol şi a ajuns în fruntea comitetului regional al PCUS. El spune că societatea aştepta o reformă pentru că „aşa nu se mai poate trăi“. Pe cît de tehnic, pe atît de interesant descrie relaţiile din interiorul puterii Uniunii Sovietice de atunci. Îşi portretizează predecesorii, pe Leonid Brejnev, Iuri Andropov (cu care a avut o relaţie specială) şi Konstantin Cernenko şi povesteşte cum a ajuns secretar general. Descrie apoi întregul calvar al desţelenirii politice numite *perestroika*. Priveşte cu o anumită detaşare şi momentul în care – cum se exprimă el, nu fără umor – a fost „disponibilizat“. Îşi aminteşte şi de întîlnirile cu alţi şefi de stat, de evoluţia relaţiilor cu americanii şi cu Ronald Reagan. Recunoaşte că după prima întîlnire l-a caracterizat pe preşedintele american, în faţa colaboratorilor săi sovietici, ca fiind un conservator, un „adevărat dinozaur“. A aflat că, de cealaltă parte, Reagan ar fi spus despre el că ar fi un „bolşevic căpăţînos“. În cele din urmă, însă, au ajuns să-şi spună pe nume şi să colaboreze foarte bine, iar relaţiile dintre fundaţiile şi familiile lor se păstrează pînă astăzi.

În esenţă, din întreaga poveste rezultă cum un om bine intenţionat şi înzestrat cu o minte specială, produs al unui sistem totalitar (şi care nu a avut decît tîrziu acces la informaţii, la idei şi curente de gîndire moderne exterioare), a reuşit, în doar şase ani, să scoată din amorţire un uriaş imperiu şi să-l îndrepte către democraţie şi capitalism. Evident, n-a ştiut foarte bine încotro se îndreaptă, dar a părut mereu ghidat de ideea de a face o politică realistă, în sprijinul cetăţenilor, şi de a elimina tradiţionala violenţă din metodele de conducere. Că, în cele din urmă, Rusia nu a devenit o ţară democratică şi prosperă, asta e o altă poveste şi nu mai e vina lui.

ready made

„Unele fraze s-ar putea desprinde ca aforisme într-o psihofiziologie a dragostei: *«Sceleratеţa cea mai neagră atrage mai degrabă amorul unei femei decît o onestitate mediocră a unui nici-turc-nici-turlac.»*“

Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la...*, Editura Minerva, 1971

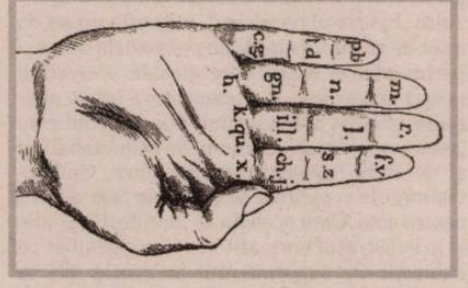

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Infailibilitatea politicului

La un moment dat, referindu-se la tragedia rutieră din Muntenegru, ministrul Mircea Duşa folosea următoarea construcţie lexicală, care va rămîne probabil antologică: „trupurile neînsufleţite ale celor decedaţi“. Un predecesor de-al său se remarcase şi el cu diverse „perle“ demne de lucrările la limba română din bac-ul autohton. Dintre ele am reţinut: „impetuos necesar“, „criminologen“ şi „vădit“ (în loc de „văduvit“). Nu erorile respective sînt spectaculoase, ci mentalitatea ascunsă în spatele lor. Am urmărit, acum cîţiva ani, un fragment dintr-un *talk show* în care era invitat ministrul de atunci al Educaţiei, domnul Daniel Funeriu. Moderatorii au adus repede vorba despre stîlcirea limbii române, de către importantul personaj, în diverse discursuri oficiale. S-a insistat mai ales pe o eroare lexicală a lui Funeriu: clasica formă a substantivului *inexactităţi* a devenit, în gura Domniei Sale, *inexactitudini*. Mi-am dorit, recunosc, în contextul amintit, să văd cum îşi face *mea culpa*, în direct, un înalt funcţionar al statului nostru. Stupoare! Nu numai că dl Funeriu nu a arătat – cîtuşi de puţin – umbra vreunei culpabilităţi pentru greşelile de limbă comise, dar, în plus, într-o manieră complet neaşteptată şi absolut nonşalantă, a scos (ca la comandă – se aştepta, carevasăzică, să se ajungă la delicatul subiect!) mai multe dicţionare pe masă. Învîrtindu-le iute, în stil „alba-neagra“, a spus, la modul generic, surîzînd destins, că există numeroşi oameni care „nu ştiu despre ce vorbesc“.

Întrucît, repet, situaţia în discuţie codifică o atitudine de ansamblu a politichiei româneşti (dintotdeauna), aş insista puţin pe această „deturnare“ a discuţiei, simptomatică pentru aproape toţi politicienii. Aş fi vrut să rezum aici argumentele ministrului în favoarea cuvîntului „inexactitudini“ (bănuiam că pledoaria sa va viza, în ultimă instanţă, invocarea unor cauze justificatoare pentru strania construcţie lexicală), însă, vă zic drept, nu am cum. E vorba despre o „misiune imposibilă“, întrucît vorbăria dlui Funeriu nu avea nici cap, nici coadă, dezvăluind o „inexactitudine“ mai găunoasă decît bucluca şa eroare de limbă în sine. Pur şi simplu, protagonistul *trăncănea*, fără pauze de respiraţie, întocmai ca un elev prins cu lecţia neînvăţată, dar dibaci altfel în ceea ce noi numeam, în liceu, „barbologie“. Tehnica a avut efect. După cîteva – slăbuţe – aluzii răutăcioase, moderatorii nu au mai insistat, considerînd, pesemne, cazul clasat, precum atîtea altele, mult mai grave, din România. S-au/ne-am împăcat cu gîndul că orice boacănă a unui oficial rămîne, pînă la urmă, scuzabilă, avînd explicaţiile sale adînci, foarte logice, totuşi nu la îndemîna multitudinii ignare (cu care, să recunoaştem deschis, nici nu prea merită discutat).

Nu s-a prăbuşit lumea, nu a venit Apocalipsa.

Episodul în chestiune m-a surprins enorm, avînd în vedere faptul că el avea o rezolvare de o strigătoare la cer banalitate. Nu văd care ar fi marea problemă ca, într-un discurs liber, sub presiunea diverselor munci de peste zi, să-ţi iasă un porumbel din gură şi să spui „inexactitudini“ în loc de „inexactităţi“ (mă rog, admit, parcă la „criminologen“ şi „trupurile neînsufleţite ale celor decedaţi“ nu prea merg circumstanţele atenuante ale oboselii!). Nu s-a prăbuşit lumea, nu a venit Apocalipsa. Revii, eventual cu un zîmbet galant, îţi arunci (ţie însuţi) două-trei ironii şfichiuitoare, dai vina, simpatic, pe viaţa strînsă cu menghina pe care o duci ca „ministru al marilor reforme“ şi, finalmente, *corectezi greşeala*. Aşa ar face, vreau să cred, un om normal. În vorbitul public (şi chiar în scrisul pe fugă), anumite erori sînt inerente, apărînd şi la case foarte mari. Personaje ale vieţii culturale şi ştiinţifice le „comit“ uneori, ca efect secundar al actului oratoricesc (prin excelenţă, solicitant psihic şi de aceea imprevizibil). Antidotul îl constituie prezenţa de spirit a vorbitorului şi umorul lui înnăscut. Prin inteligenţa retorului, o astfel de greşeală se poate transforma într-o armă de cucerire a auditorului. Iată, ar putea declama el, sînt şi eu doar un om, chiar dacă o fac pe deşteptul în faţa voastră. Acceptaţi-mă, iubiţi-mă aşa cum m-a făcut mama – nerupt din soare, cu siguranţă.

Drama se află însă în altă parte. Cred că, în clasa noastră politică (indiferent de zona ideologică), s-a aciuat o boală grea. Aceea de *a avea, oricînd şi în orice condiţii, dreptate*. *Zoon politikon* de România nu greşeşte niciodată. Aceasta este prima lecţie pe care o învaţă fiece component al „clasei superpuse“. Dacă greşeşti, devii vulnerabil, iar vulnerabilitatea, în politica băştinaşă, are rolul clasicului călcîi al lui Ahile. Umanitatea elementară (cu nuanţele şi inconsecvenţele ei inevitabile) nu are nici un sens pentru asemenea ipochimeni. „Dreptatea“ lor trebuie să triumfe, chiar în deriziunea şi disprețul general. În anii interbelici, Călinescu a scris un text remarcabil – la care m-am referit şi altădată –, unde îl descrie pe veleitarul literar, convins pînă la fanatism, alături de membrii familiei lui, de valoarea transcendentală a „operei“ sale din sertar. În acea „operă“ însă, totul e hilar, iar cuvintele sînt mutilate. La „furculiţă“, de exemplu, se zice „fuliţă“. Dacă îl vei corecta pe veleitar, fie şi cu gentileţe, observă Călinescu, se va înfuria teribil şi-ţi va băga în ochi furculiţa, strigînd: „Asta-i *fuliţă!* Asta-i *fuliţă!*“ Nu ştiu de ce dl Funeriu mi-a lăsat impresia că, alături de colegii dumnealui, ne-ar arunca în cap oricînd cu dicţionarele, ţipînd patetic: „Se spune *inexactitudini!* Se spune *inexactitudini!*“

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

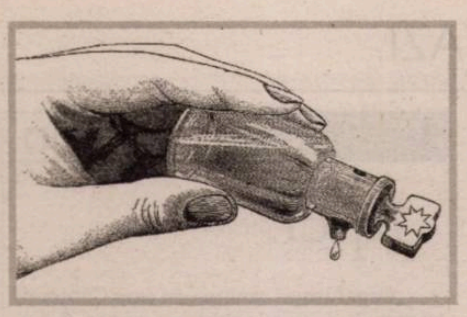

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Încarcerare

Verbul *a încarcera* a apărut în română ca împrumut cult, modern (din secolul al XIX-lea), dublîndu-l pe mai vechiul *a întemnița* și precizînd ceea ce putea rămîne ambiguu prin folosirea lui *a închide*. *Încarcerarea* – a cărei legătură cu termenul *carceră* e transparentă – se poate referi sau la *întemnițare* în genere, sau la închiderea într-o „încăpere mică și întunecoasă" etc. *(carceră,* în DEX). Cu sensul larg, general, de „punere în detenție", verbul e foarte des folosit în româna actuală. Nu despre acest sens – prezent în știrile de ultimă oră – va fi vorba în cele ce urmează, pentru că el nu prezintă modificări și nici surprize („Fostul premier [...] *va fi încarcerat* la Penitenciarul Rahova", zf.ro, 6.01.2014; „Fostul premier [...] *a fost* din nou *încarcerat*", adevărul.ro, 6.01.2014), termenul standard fiind cel mult dublat de formule colocviale, mai expresive („s-a întors *după gratii*", „va sta la *pușcărie*", *ibidem).*

A apărut însă în ultima vreme și o altă *încarcerare* (îi mulțumesc pentru semnalare lui Mircea Vasilescu!), refăcută, pur și simplu, din *descarcerare*. Deocamdată, refacerea privește mai ales participiul *încarcerat,* prin care se descrie tot mai des rezultatul dramatic al unui accident de circulație: „două dintre victime *au rămas încarcerate*" (ziare.com); „șoferul unui autoturism *a rămas încarcerat*" (bzi.ro). Mai ales în combinație cu un substantiv *(„șoferul încarcerat* a fost scos dintre fiare după aproximativ 30 de minute", newscluj.wordpress.com*)* sau cu verbele *a rămîne* (din exemplele de mai sus) și *a sta* („Un tînăr de 23 de ani din Vinga, județul Arad, *a stat încarcerat* în propria mașină aproape 24 de ore", evz.ro; *„a stat încarcerat* între fiarele propriei mașini", oradetimis.oradestiri.ro*)*, adjectivul *încarcerat* e util și are o semnifi-

„Un tînăr de 23 de ani din Vinga, județul Arad, a stat încarcerat în propria mașină aproape 24 de ore."

caţie clară (lămurită de context). Termenul umple un gol: nu exista un singur cuvînt specializat pentru situația victimei care urmează să fie *descarcerată*. Se putea folosi, desigur, participiul *blocat,* tot cu dezambiguizări contextuale: „În urma impactului, victima *a rămas blocată* în mașină" (novatv.ro); „tînărul a rămas *blocat* între scaun și bord"; uneori, în același context apare participiul *prins:* una dintre persoanele aflate într-unul din TIR-uri *a rămas prinsă* în cabină (news.bv.ro). Am constatat că *încarcerat* apare cu acest sens chiar în unele ghiduri și cursuri medicale destinate serviciilor de urgență.

Încarcerat are avantajul simetriei cu *descarcerat* și păstrează perfect metafora care a stat la originea termenilor din a doua serie *(a descarcera – descarcerare – descarcerat).* Forma *încarcerat* suferă totuși de o ambiguitate mai accentuată și supărătoare (cel puțin pînă ne vom mai obișnui cu el), mai ales cînd este folosită în combinație cu verbul *a fi* și poate trimite la o lectură pasivă, deci la existența unui agent: „Accident cu șase răniți la Urișor. O persoană *a fost încarcerată*" (citynews.ro); „Un grav accident de circulație a avut loc joi dimineața în Călărași. Trei persoane au fost grav rănite, doi oameni au *fost încarcerați*" (romaniatv.net). În exemple precum cele de mai sus, există riscul de a confunda o stare de blocaj fizic și accidental cu o acțiune (intenționată), ba chiar cu arestare propriu-zisă.

Dacă *încarcerat* e omniprezent, *încarcerare* apare mai rar cu noul sens; cele cîteva exemple din Internet reprezintă, în mare măsură, preluarea mecanică a unor știri, cu greșelile lor cu tot: „Inspectoratul pentru Situații de Urgență Cluj a intervenit cu o *autospecială de încarcerare* și cu o ambulanță SMURD" (mediasinfo.ro); „Bărbatul a rămas încarcerat, iar *echipele de încarcerare* s-au chinuit minute bune să-l scoată din mașină" (evz.ro).

Familia lexicală a verbului *a descarcera (descarcerat, descarcerare, descarcerator)* a pătruns în ultima vreme și în dicționarele noastre: DOOM 2, DEX. Verbul e foarte probabil preluat din franceză (echivalentul englezesc fiind *extrication),* cu o mică simplificare (fr. *désincarcération* cuprinde și prefixul *in-;* în DEX, cuvîntul e descris ca și cînd ar fi format direct în română). Termenul românesc *descarcerare* e cuprins în denumirea de maximă popularitate SMURD (Serviciul Mobil de Urgență Reanimare și Descarcerare), ceea ce i-a asigurat, alături de prezența în relatările jurnalistice, o largă răspîndire.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

aduse cu poșta

Copilul meu nu-i premiant

Sîntem o familie normală. Avem studii superioare, am fost premianți și olimpici amîndoi (eu mai puțin, doar la partea umană, soțul – universal), deci consider că pot vorbi pertinent.

Am urmat „cursul vieții" și am primit în dar primul copil. Crescînd, a venit și vremea grădiniței, cea cu două educatoare. La una plîngea copilul, la cealaltă plîngeam noi, părinții. Apoi, firesc, conform „cursului vieții" – școala. Aici facem o haltă mai mare. A început cu clasa I. Am înțeles cu toții că doamna învățătoare nu e mamă, ne-am chinuit să pricepem considerentele psihologice referitoare la metodele de premiere sau la și nemulțumirile care începuseră să apară cu privire la sistemul de învățămînt, deoarece le percepea și fără să le audă de la noi.

...Și acel obsedant „mami, nu mai vreau la școală!"...

Pe scurt: mate nu prea fac că s-au ales cu profu de mate diriginte (de unde intrarea în sistemul de meditații, care nu face obiectul acestei scrieri). Istorie: se dictează și se umple tabla, se umplu pagini întregi de caiet, cu date și războaie care trebuie memorate pînă la lecția următoare, și apoi uitate. Geografie – aici predă directoarea, care lipsește frecvent, dar îi poate chema cu o oră mai devreme într-o zi cu șase ore, oră la care

Nu orice copil e cîine, să fugă după os.

purtatul/nepurtatul uniformei... Vremea trecea oricum și dilema vieții mele începuse să apară: în clasa I, cînd toată lumea primește în general „foarte bine" peste tot și doar prea slab să fii să iei alt calificativ, fii-mea avea și „bine"; și nu unul, ci chiar vreo trei sau patru. Ba chiar un „insuficient" la nu-știu-ce, unde purtase un dosar („portofoliu"!) în ghiozdan trei luni și îl uitase exact în ziua cu notarea! A fost prima nedreptate simțită de copil, pe care a încercat s-o exprime. Iar noi: nu, că e vina ta, nu trebuia să uiți, atîta treabă ai, ghinion etc. Reacții de părinți normali și premianți, pe vremuri. Și așa a venit și primul „mami, nu-mi place la școală!" Răspunsul nostru? „Prostii! Învață, că..."

La gimnaziu, totul a luat-o razna destul de repede, față de ritmul molcom cu care ne obișnuiserăm deja. În primul rînd, crescuse copilul și gîndea *(gîndea!)* singur, nu ne mai puteam ascunde comentariile

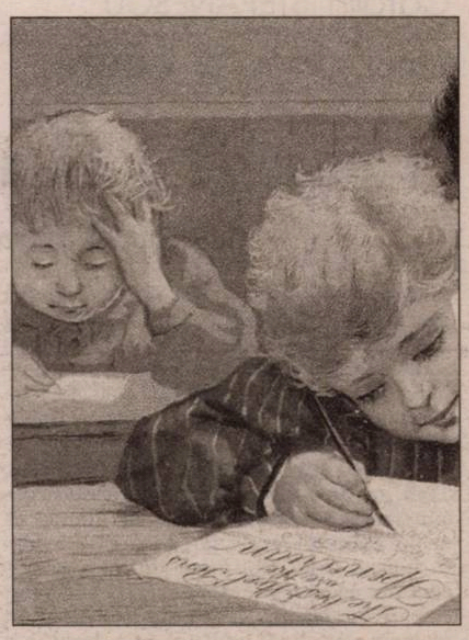

grupe de fete și băieți – jucați-vă volei și fotbal, că noi vorbim. Nu orice copil e cîine, să fugă după os. Nu orice copil e turmă. Română: aici e mai complicat, nu că nu ar fi o profesoară bună, dar e un specimen ciudat, față de care nu prea știi ce să simți cînd nu simți frică. Faptele ar fi că vine la jumătatea orei, uneori nu predă, dă tone de teste pe care nu le mai aduce nici anul următor și alte tone de teme pe care, în condițiile în care ieși la ora 18,50 și a doua zi intri la 11,00, trebuie să le faci, dintr-o culegere de 1 kg, indiferent ce materii mai ai în ziua respectivă. Chimie: intri tu, profesor, în clasă, și le dai de lucru cinci minute, că ai de vorbit la telefon. Și nu o oră faci asta, nici două, ci îți faci un obicei, că merge. Etc. etc. Cursul vieții fiicei mele a devenit vădit: dictare, memorare, turmă. În șapte ani de școală nu a întrebat-o nimeni, niciodată, indiferent la ce materie, ce crede ea despre absolut orice ar putea crede cineva ceva.

Toate lucrurile pe care le-am scris și multe altele au fost înțelese și de ea – sau mai degrabă ea le-a înțeles înaintea mea, numai că nu știa să le înșiruiască și să le dea un nume, și astfel s-a spulberat dilema mea obsedantă cu copilul care nu e premiant. Nu am un copil premiant pentru că mi-a dat Dumnezeu mult mai mult, mi-a dat un copil care simte, intuiește, gîndește, suferă, trăiește și e mai sensibil decît ar fi cazul, de multe ori.

Acum, știu că nu e vina mea, nici vina fratelui ei, nici a ei înseși că nu e premiantă, nici măcar a sistemului în sine („sistemul" e o noțiune, e abstract; oamenii din el nu sînt abstracți). Marele premiu l-a luat neschingiuindu-și sufletul orbește și avînd acordul nostru pentru asta. Premiul final, cel de excelență, ar consta în a găsi puterea să accepte cu seninătate „cursul vieții", dar e încă mică pentru asta. Cine știe ce „curs al vieții" o nimeri și în liceu!

Și, ca final, poate vă întrebați cum e cu fratele, acum că m-am eliberat de complexe și sînt gata să accept orice abordare a trecerii prin sistemul de învățămînt: ei bine, nu știu încă dacă va fi premiant sau nu, pentru că e în clasa 0 și nu primește calificative. Dar el știe deja cîteva lucruri: că poți lipsi fără să pierzi nimic, că îți poți face temele și în clasă și că la teste se poate copia. E un început.

Izabela COTELIN

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Feminismul românesc la început de veac

– *Feminismul românesc este destul de precar.* –

La 1904, revista *Moda Nouă Ilustrată* publică un manifest al unei ipotetice mişcări feministe româneşti. La această epocă, mişcarea feministă este destul de firavă, dat fiind că analfabetismul domină, mai ales, populaţia feminină. Iar Constanţa Dunca-Schiau, una dintre cele mai perseverente militante pentru drepturile femeilor, trece, probabil, printr-o perioadă de îndoieli cu privire la eficienţa bătăliilor sale. Articolul intitulat „Mişcarea feministă" – anonim, cum îi stă bine oricărui articol acuzator din presa românească – o acuză tocmai pe Constanţa Dunca-Schiau de promovarea unor idei antifeministe. De la tribuna Ateneului, într-o conferinţă publică: „Domnia Sa a combătut femenismul şi a preconizat perpetuarea vechi[i] stări de lucruri, adică: femeie mamă şi gospodină", se scrie la *Moda Nouă*. Or, Constanţa Dunca-Schiau, cu studii de pedagogie la Collège de France, îşi dedicase mare parte din viaţă promovării femeilor în spaţiul public, prin organizarea unei educaţii specifice. Nu ştim ce va fi spus Constanţa Dunca-Schiau în conferinţa de la Ateneu, sau poate arhivele ne vor spune cîte ceva, ceea ce mă interesează acum este acest feminism parţial, propus de *Moda Nouă*.

Mai întîi de toate, starea feminismului românesc se află în plină dezbatere, o dezbatere destul de aprigă şi de aprinsă: „Se agită şi la noi ideia feministă", se scrie. S-au ţinut conferinţe, pro şi contra, presa s-a implicat publicînd opinii şi păreri. Iar părerile contra, rostite de la marile tribune publice, nu fură tocmai blînde, ci pline de „trivialităţi şi exemple dezonorante". Rezultatul este, mai degrabă, slab: „Nimeni însă n-a spus hotărîtor dacă feminismul, aşa cum se înţelege în ţările occidentale, ar fi în detrimentul organizării noastre sociale." Şi apoi, cu cine să promovezi mişcarea feministă? Şi cui îi pasă? Iată ce spune *Moda Nouă:* „Populaţiunea rurală n-are nici idee de feminism, iar majoritatea fetelor de ţară nu ştiu nici să coasă! Dînsele devin *fabrici de copii,* şi atît!" De cealaltă parte a baricadei, în lumea urbană: „Aristocraţimea şi burghezimea avută îşi cresc fetele foarte superficial şi numai cu o oarecare educaţie de salon." Şi atunci, feminism în România promovează numai o minoritate: „burghezimea săracă". Întreb şi eu, cum întreabă şi *Moda Nouă:* „Apoi dacă lucrurile stau astfel – şi cu toţii o ştim bine că aşa este –, bine este să fim anti-feminişti?" Păi, nu prea, ne spune autoarea, o femeie care vede feminismul „izvorît din necesităţile sociale", într-o „epocă de libertate", cînd femeia nu mai poate rămîne „esclusiv sub dependenţa absolută a bărbatului, fără drepturi de a se putea cel puţin administra singură." Feminismul acesta, de început de secol XX, luptă, mai ales, pentru dreptul la muncă al femeilor singure. Ele sînt, de fapt, primele victime ale procesului de modernizare. Lăsate de izbelişte, fără educaţie, fără meserie, celibatarele şi văduvele sînt expuse sărăciei, mizeriei şi prostituţiei („trebuie să recurgă la cele mai triste mijloace ca să aibă pîinea cea de toate zilele"). Pentru ele se luptă *Moda Nouă,* propunînd un feminism în etape, care să le ridice prin dreptul de a învăţa o meserie, de a profesa, de a-şi cîştiga traiul de fiecare zi, avînd independenţă economică. Pentru ele propune, ca exemple demne de urmat, cîteva personaje active, aduse tocmai din America, acolo unde femeile sînt active şi inteligente. Doar acolo, Emma Sheridan poate fi asistentă pe lîngă ministrul de Externe, promovare dobîndită datorită talentelor sale lingvistice – cunoaşte la perfecţiune şapte limbi străine; doar acolo, Margaret Hanna se ocupă de corespondenţa diplomatică în acelaşi minister, ajutîndu-se de franceză şi spaniolă; doar acolo, Clara Graecen poate fi o stenografă abilă şi, tot acolo, Estelle Reel poate ocupa postul de inspectoare a tuturor şcolilor indiene. Reale sau imaginare, exemplele ar trebui să le ajute pe cititoarele gazetei *Moda Nouă* să se angajeze în lupta pentru drepturile lor, lăsînd, pentru o vreme, frivolitatea hainelor şi a saloanelor. „De ce să nu se încurajeze tendinţa, de altfel naturală, a femeei de a se emancipa de tutela bărbatului şi a învăţa de a trăi prin ea însăşi?"

Întrebarea este mai actuală decît am vrea să credem. Şi astăzi, feminismul românesc este destul de precar, atît ca formă de manifestare, cît şi ca formă de reprezentare. Unii spun că ortodoxismul nostru ar fi de vină, îndemnîndu-ne – mai ales pe noi, femeile – să ne ascundem sub pulpana patriarhală, preferînd supunerea, unei singurătăţi emancipatoare. Aşa o fi?!

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Apel!

„Organismul sănătos, cu care Cantemir compară deseori «publica», poate fi îmbolnăvit fără tămăduire prin acţiunea iresponsabilă a cîtorva: «că precum o boală şi o fierbinţeală cît de puţin în trup sau o durere cît de mică într-un mădulariu tot trupul spre neaşedzare şi pătimire aduce, aşe neunire în politie şi neînvoinţa în cetate ciuma şi lingoarea cea mai rea şi troajna cea mai lipicioasă ieste.» Dimitrie Cantemir ştia bine cît rău au adus Ţărilor Române luptele nesfîrşite dintre partidele boiereşti şi împotriva «jigăniilor vopsite», care ascultă doar de interesul personal şi sînt ghidate în acţiune doar de nesfîrşita lor dorinţă de putere; el ridică o adevărată filipică plină de indignare: «Audziţi voi, jiganii, nu atîta pre dinafară, pre cît pre dinlăuntru văpsite, agiunge-vă cît până acmu şi până într-atîta monarhiile aţi amestecat şi toată şi mai nestînsă iasca vrăjbii între dînsele aţi aruncat. Puneţi-vă hotar şi ţenchiu răutăţilor voastre, părăsiţi-vă mai mult cleştele strîmbătăţii în mîna lăcomiii a alcătui, fie-vă de saţiu, cît în vremea a patrudzăci de ani, ca valurile ţărmurile, nepărăsit, voi monarhiia Leului cu fel de feluri de areţi şi de mihanii a o izbi şi din tuspatru colţurile a o scutura nu v-aţi săturat, pre carea, iată, la cea mai de apoi şi netămăduită răzsipă aţi adus-o.» E acesta un apel disperat la raţiune, la părăsirea meschinelor interese personale în scopul salvării ţării. Pentru a curma aceste lupte interne, se cere principelui o conducere fermă, dar ea e impusă, după concepţia viitorului domn, şi de necesitatea îndrumării «gloatelor», incapabile a se ghida singure, «căci voia gloatelor şi a noroadelor proaste ieste ca îmbletul calului neînvăţat şi desfrînat, carile, din netocmita şi preste simţire slobodzita răpegiune, de multe ori în rîpi adînci şi de maluri înalte cu capul în gios dă.»"

Manuela Tănăsescu,
Despre Istoria ieroglifică,
ediţia a doua, Saeculum I.O., 2012

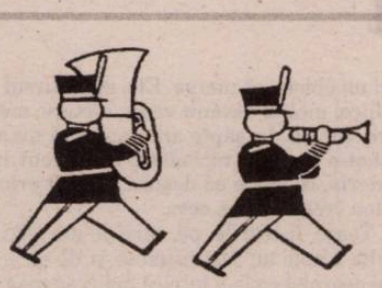

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Vindecări miraculoase

– *zdrobirea blestemelor. Fericirea* –

„Toate astea se obţin foarte uşor! Sînt lîngă tine, dar nu le vezi! Ai... aşa... o greutate pe suflet? Simţi că cineva îţi vrea răul? Nu mai ştii cum să ieşi din necazuri şi din datorii? Soţul tău vine băut şi caută ceartă şi scandal? Ai dureri de spate? Simţi... aşa... o oboseală, tot timpul? Un fel de nod în gît sau o apăsare în coşul pieptului? Simţi că cineva te vorbeşte de rău şi abate ghinionul şi necazul asupra ta? Ai avut un divorţ, o suferinţă, o decepţie? Necazuri din cauza copiilor? Ai o depresie sau înţepături la inimă? Te doare ceva şi ţi-e frică de doctori şi de faptul că nu ai bani să mergi la spital? Nu mai ştii cum să rezolvi toate treburile casei tale şi fiecare zi e o suferinţă? Vino la Catedrala Credinţei, pe şoseaua Filaret, numărul 11, vizavi de fostul Supermarket XXL!" (Asta cu adresa m-a facut praf şi pulbere, am rîs de m-a luat cu leşin.) „Zdrobim blestemul şi deschidem calea spre vindecare! Spunem adio trecutului, într-o slujbă specială de alungare a răului! Toate necazurile vor rămîne în urmă!"

Ca să ai acces la lumea asta uluitoare, trebuie să ai marele noroc de a prinde o insomnie care îţi lipeşte ochii de tavan, pe la 4 dimineaţa. Mai poţi să-l prinzi pe Dumnezeu de-un picior şi sîmbăta sau duminica dimineaţa, de pe la 7 pînă pe la 9. Dar cine se scoală la orele alea să se uite la televizor? Eu cu insomnia am dat lovitura asta. Aşa am aflat de Catedrala Credinţei şi de Pagina Universală. Încercînd, ca orice zombie contemporan, să adorm, butonînd telecomanda. Şi dînd peste un post de televiziune care le vinde spaţiu de emisie tipilor ăstora.

Nici nu ştiu de unde să încep povestea. Tipii, gagiii, indivizii, cum vreţi să le ziceţi, sînt foarte tari. Sînt extrem de diferiţi de neoprotestanţii *clasici,* ăia pe care îi ştie toată lumea. N-au mai nimic din natura discursului neoprotestant, fie el şi cel misionar, cu care s-a întîlnit fiecare dintre noi, la un moment dat. N-au ocolişuri prea largi în a spune pe şleau care-i treaba. La televizor apar doi domni care vorbesc româneşte extrem de bine – în sensul că sînt cumplit de persuasivi pentru lumea necăjită, umilită, şi cu nervii în „pioneze" – dar cu un foarte puternic accent portughez. C-or fi de pe la capătul vestic al Europei, c-or fi ajuns pe-aici tocmai de la meşteru' Pelé, de prin Brazilia, habar n-am. Cert e c-au prins *şpilurile* unei limbi vorbite la baza lumii noastre româneşti, acolo unde elita de la noi refuză dintotdeauna să privească altfel decît cu o stare de vizibil disconfort.

Odată mingicăreala lingvistică deprinsă, începe *dansul,* stimaţi telespectatori. Domnii cu accent portughez – unul dintre dînşii e „Părintele Julio" – cheamă la depunerea mărturiei nişte români care au dat lovitura după ce au ajuns la dînşii, la Catedrala Credinţei. Martorii sînt, în exclusivitate, femei. Una dintre ele povesteşte fascinant despre cum au luat sfîrşit necazurile. Se făcea că avea o firmă. Nu cine ştie ce. Aşa... ceva mic... de apartament. Afacerea asta era făcută împreună cu o prietenă. De la o vreme, treaba n-a mai mers. Bani puţini, datorii mari, frica zilei de mîine. Soţul a început să bea, să facă scandal, să fie agresiv. Copiii au luat-o razna, în anturaje dubioase. Doamna era în depresie, avea dureri de coloană, greutate în coşul pieptului, visa urît, era disperată. E posibil ca partenera de afacere să-i fi făcut nişte farmece. Asta tre' să fi fost. Că altceva n-avea ce. Clar e că partenera a dispărut cu nişte bani. Ce să facă biata femeie, rămasă în faliment, căzută în depresie, cu familia distrusă şi cu viaţa făcută varză? S-a dus la Catedrala Credinţei, vizavi de fostul Supermarket XXL. Dar aici a aflat că trebuie să facă un sacrificiu. Să sacrifice ceva preţios. Altfel, Dumnezeu n-o aude. Şi femeia a sacrificat. Imediat a sacrificat ceva preţios.

Dom'le, a doua zi – nu a treia, nu a patra! –, fix a doua zi i-au... „intrat nişte bani". Soţul a încetat imediat să mai bea şi a devenit tandru şi iubitor, mai abitir decît atunci cînd s-au cunoscut. Copiii s-au potolit imediat. Eee... dac-a văzut femeia că aşa merge treaba, s-a dus iar la Catedrala Credinţei şi i-a zis lui Dumnezeu: „Doamne, dacă aşa stă treaba, că eu am sacrificat ceva, şi Tu m-ai ajutat imediat, păi... atunci, ajută-mă să cîştig mai mult, şi eu îţi voi sacrifica zece la sută din ce cîştig, de fiecare dată." Şi ce credeţi? Dumnezeu i-a dat. Şi ea, de fiecare dată, acum, dă la Catedrala Credinţei cîte 10% din ce cîştigă.

Şi asta nu e tot. Părintele Julio zice că la ei, acolo, a venit, nu de mult, şi un părinte ortodox. Defect. Stricat, săracu'. Era deprimat. Ei bine, Catedrala Credinţei l-a reparat şi p-ăsta. Fără probleme. Ţac-pac! Fără taxă, fără bani... ca la alţii. Totul e gratuit. Important e să crezi. Să vii cu ideea că se rezolvă. Şi cu sacrificiul. Fără sacrificiu, n-ai făcut nimic. Poţi să aduci la Catedrala Credinţei şi o haină întoarsă pe dos. Sau o sfoară cu un nod la mijloc. Se face slujbă extraordinară, ceva foarte puternic, de dezlegare a farmecelor. Dup-aia, se întorc hainele, se taie nodurile şi gata! Gata! Trecutul a rămas în urmă. Dar numai după ce faci sacrificiul! Altfel e nasol. Nu merge treaba.

„Veniţi la slujba de încetare a nenorocirilor care vor să vă distrugă! Avem adus parfum de trandafiri din Ţara Sfîntă! Trecutul dispare, şi atunci persoana va avea în casă şi în familie prosperitate şi cîştig, şi parfumul special al iubirii din Ţara Sfîntă!" Nu vă speriaţi, stimaţi cititori, dacă nu sînteţi bucureşteni. Nu-i nici o problemă. Centrele de Ajutor Spiritual ale Catedralei Credinţei se găsesc în toate oraşele mari ale ţării. Chiar şi dacă aţi fi inconştienţi şi v-aţi ascunde, Catedralele tot ar da de urma dumneavoastră.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

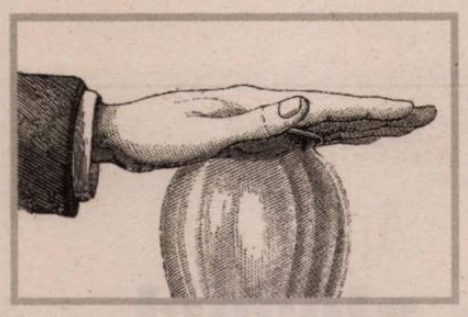

George BANU

scena lumii

Lear şi bătrînii teatrului

„Bătrîneţea e un destin!"
(Simone de Beauvoir)

După cuvintele despre bătrîneţe pronunţate de Andrei Pleşu la Alba Iulia, mi-am amintit de Lear, acest bătrîn iniţial prost îmbătrînit şi care, la sfîrşit, ajunge la lumina bătrîneţii. Încerc aici să-i schiţez familia, nu cea biologică, ci cea teatrală. Care sînt bătrînii teatrului?

Pe marginile vieţii

Numeroase personaje secundare, subalterne, se definesc prin bătrîneţe: dădace, valeţi, funcţionari. Această marcă personală atestă fidelitatea la o funcţie: au îmbătrînit asumînd-o şi, la capăt, ei i se asimilează integral. I-au fost deplin credincioşi, dar cînd forţele declină, ei devin personaje marginale, pe cale de a fi abandonate ca reziduuri, ca figuranţi condamnaţi la dispariţie. Firs din *Livada de vişini* sau dădaca din *Trei surori* şi atîţia alţii se situează pe marginile vieţii, gata să fie eliminaţi, dar sînt încă iubiţi, tocmai în numele fidelităţii şi al identificării cu funcţia care a fost a lor. Ei fixează totodată o identitate familială. Cu ei, dispare o parte din memoria celor pe care i-au servit. Cînd servitorul bătrîn moare, o lume începe să se dezintegreze.

Refuzul vîrstei

Pe lîngă Lear, care-şi recunoaşte vîrsta – cîţi bătrîni care o refuză şi afirmă un apetit erotic, ale cărei consecinţe nu pot fi decît derizorii! Ei nu-şi admit condiţia şi cultivă iluzii deşarte privindu-le aparenţa sau aptitudinea de a continua să suscite impulsuri erotice. Aceşti bătrîni care nu-şi asumă anii vieţii constituie, de la Ben Jonson la Molière sau Goldoni, o adevărată clasă de personaje adesea groteşti. Lor li se adaugă însă şi alţii, care se constituie în tirani asemeni lui Filip al II-lea din *Don Carlos,* sau amanţi nefericiţi, ca Golaud din *Pelléas şi Melisanda*. În varietatea acestor postúri, dincolo de deriziune sau autoritate absurdă, nu putem oare identifica şi o confruntare patetică, cert pierdută cu vîrsta? Şi cine mai mult decît Falstaff în *Nevestele vesele din Windsor* îi confirmă trista-i putere de iluzionare? Sigur, ca în celebrul motiv al Suzanei, supravegheate de bătrîni libidinoşi, refuzul vîrstei produce dezgust, dar, totodată, el revelă nevoia de a nu capitula, de a prezerva un apetit vital, pe care mediul înconjurător îl consideră impropriu şi ilicit. Nu se confruntă ei, astfel, cu „destinul" bătrîneţii, căutînd soluţia în intimitatea cu un corp tînăr? O terapie prin iluzie.

Ruinele trecutului

Personajele care-şi admit vîrsta o fac cel mai frecvent pe fond de recunoaştere a unui trecut redus la ruine. Această distrugere le determină luciditatea şi confirmă sfîrşitul de ciclu. Trecutul nu e un soclu intact prezervat, ci un monument personal, profund dezmembrat. Hecuba, bătrîna mamă, plîngînd Troia în ruine, îşi deplînge propria viaţă, acum integral deteriorată. Filoctet – de asemenea. Privindu-şi biografia dislocată, aceşti bătrîni acceptă condiţia sfărîmării şi a scufundării unei memorii care nu mai conservă nimic intact. Memoria poate întreţine iluzii – de aici îi şi provine condiţia tragică –, dar noi, spectatorii, îi identificăm dezastrul. Toate aceste personaje trăiesc printre reziduurile propriei vieţi. Viaţă în bucăţi, viaţă în ţăndări, o groapă de deşeuri. De aceea, Winnie din *Oh! ce zile frumoase* rămîne personajul emblematic al acestei categorii de bătrîni. Ei se resemnează, evocîndu-şi memoria naufragiată.

O excepţie – bătrînii din teatrul lui Thomas Bernhardt, *Reformatorul* sau *Făcătorul de teatru:* în ciuda eşecului flagrant, vîrsta nu-i anesteziază şi ei adoptă o poziţie agresivă, exasperează, conflictele, speră într-o împlinire tardivă a luptelor duse de o viaţă. Eroism insuportabil, căci e afirmat cu încăpăţînare, în ciuda inevitabilei şi previzibilei înfrîngeri. Ce să alegi, privindu-ţi retrospectiv ruinele vieţii? Nostalgia sau conflictul?

Ce să alegi, privindu-ţi retrospectiv ruinele vieţii? Nostalgia sau conflictul?

Ultima dorinţă

În repertoriul acestei familii de personaje, un loc distinct îl ocupă gestul testamentar, gestul omului bătrîn care, astfel, decide să-şi încheie o biografie şi să-şi împlinească un parcurs. E ceea ce face Lear cînd pune în scenă abdicarea şi diviziunea regatului! Dar geniul piesei provine din revelarea erorii: Lear nu era încă un adevărat bătrîn, el se imagina ca atare şi, de aceea, „ultima dorinţă" iniţială se converteşte în sursă tragică. Contestat în scenariul prealabil elaborat, regele îşi preia o clipă prerogativele şi produce o „ultimă eroare". Drumul lui Lear e acela care îl conduce de la iluzia bătrîneţii, la asceza bătrîneţii. Atunci doar îşi va putea formula replica testamentară: „Acum ştiu care-i diferenţa între viaţă şi moarte."

O situaţie similară se desenează în *Vizita bătrînei doamne*. Clara Zachanassian, abandonată în tinereţe de logodnicul său, emigrantă de atunci, devenită azi milionară, revine pentru a-şi răzbuna trădarea de altădată. Gestul testamentar nu are nimic dintr-o senină despărţire de viaţă – dimpotrivă. Dar el se constituie în program al unei „ultime dorinţe", cea care conclude o viaţă. Astfel, personajul se împlineşte, la ora apusului definitiv.

Împlinirea finală

Cum să devii bătrîn? Aceasta-i întrebarea. Shakespeare răspunde în *Lear*. Sofocle îl precede, graţie lui Oedip, care, după ce a traversat toate excesele – omorîrea de tată şi violarea de mamă, ciuma oraşului şi căutarea vinovatului –, se îndepărtează de viaţă pentru a rătăci, însoţit de Antigona, fata lui, printre măslini şi pietre. Oedip, care se sancţionează singur, decizînd să-şi ia lumina ochilor, ajunge la Colona şi acolo sfîrşeşte, împăciuit. Lear a urmat un parcurs similar. Împlinirea se obţine cu preţul tragediei declanşate şi depăşite!

Faust aparţine aceleiaşi categorii, căci Goethe îl conduce de la primul Faust, bătrîn închis în laboratorul său şi frustrat de viaţă, către al doilea Faust, care, după satisfacţii şi erori, după împliniri şi decepţii, accede la mărturisirea ultimă, aceea a acordului cu viaţa: „Clipă, opreşte-te!" murmura el senin. Dublul său modern e Peer Gynt, care, la rîndul său, după aventuri excentrice şi evenimente extreme, revine, asemeni unui fiu risipitor, în satul originar, unde Solveig o viaţă l-a aşteptat. Prospero din *Furtuna* nu îşi părăseşte şi el, împăcat, insula unde fusese exilat, convins că şi-a împlinit misiunea ce-i revenea? Acesta-i drumul către o bătrîneţe eliberată de iluzii, graţie unei lupte cu sine, a unei depăşiri de sine. Consecinţă a unei experimentări a posibilului, ea produce o iluminare finală.

În acest sens, toţi aceşti bătrîni se disting de Bérenger, „regele (ce) moare" al lui Ionesco, pentru care moartea e un scandal căruia nu-i poate admite caracterul inevitabil. El nu s-a îndepărtat de viaţă, ci se agaţă patetic de ea şi, sfîşiat, e obligat să o părăsească. Bérenger plînge, se agită, se revoltă. Un bătrîn condamnat! Două atitudini contrarii, ce amintesc observaţia lui Lessing, care, vorbind despre celebrul grup statuar Laocoon, recunoştea curajul grecilor de a plînge şi deplora, şi stoicismul românilor, care, din teamă de dezastrele produse, îşi interziceau asemenea mărturisiri. Lacrimile şi ţipetele lui Bérenger sînt o rezistenţă şi atestă, impudic, refuzul de a capitula. El se revoltă şi exclude sfîrşitul ca pacificare!

Accesul la lumea de dincolo

Cîţiva bătrîni, chiar dacă pe marginea vieţii, se disting prin îndepărtarea de viaţă şi aptitudinea de a transmite mesaje de dincolo – mesajele premonitoare ale lui Tiresias, octogenar orb ce „vede clar", în noaptea enigmelor esenţiale.

Funcţia mesagerului dincolo de timp şi vîrstă se impune ca figură a teatrului modern, de la Maeterlinck, la Camus şi Ionesco. Mesajele devin însă confuze, bîlbîite, secrete: comunicarea cu lumea de dincolo rămîne posibilă, dar e perturbată, neclară, incertă. Oricum, ea rămîne însă privilegiul bătrînilor pe cale de extincţie. Nici unul dintre mesageri nu e tînăr!

O lume bătrînă

Ideologia optimistă a progresului ce domină secolul al XIX-lea a produs ca reacţie polemică un scepticism profund la un autor ca Maeterlinck, unde bătrîni orbi bîntuie pe întinderi pustii, la margini de mări şi oceane, pentru a murmura neliniştiţi îndoielile unei lumi fără perspective. La Ionesco, în *Scaunele,* doi bătrîni aşteaptă rezolvarea unui mister, graţie unui discurs, ecou venit din exterior. Aici, regenerarea prin bătrîneţe a dispărut. La Beckett, eşecul contaminează lumea întreagă, care devine paralizată, imobilă, anchilozată. *Fin de partie* – sfîrşitul de partidă – nu mai priveşte un personaj, ci se converteşte în condiţie generalizată. O stagnare imobilă, agitată doar de o aşteptare înşelătoare.

La Shakespeare, Lear îmbătrîneşte; la Beckett, omenirea e bătrînă.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

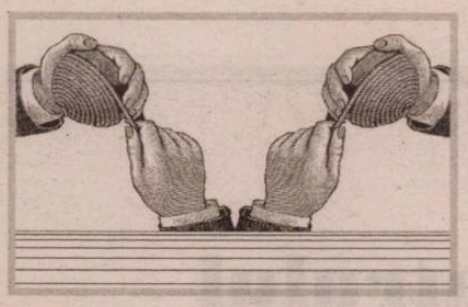

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cele mai interesante alegeri din 2014...

Vor fi cele europarlamentare. Ştiu că pot să par subiectiv, dat fiind că lucrez în domeniu, dar aveţi puţintică răbdare. Alegerile acestea europarlamentare vor fi altfel decît pînă acum. Adevărul e că nu ştim exact cum vor fi, dar că vor fi altfel ştim. Dacă aveţi răbdare cu ele, au dramă, au emoţii, au suspans, au conflicte şi sînt pasibile să ducă la ceva conflicte de ordin instituţional-constituţional.

Suspansul vine din trei cuvinte ascunse într-un tratat, pe care presa mare abia acum începe să le sesizeze: „luînd în considerare". Atît. Tratatul de la Lisabona spune că preşedintele Comisiei Europene va fi desemnat „luînd în considerare" rezultatul alegerilor europarlamentare. Pînă acum nu era aşa. Pînă acum, Consiliul desemna preşedintele Comisiei, adică adunarea de şefi de state sau de guverne din UE. Se adunau alde Merkel, Cameron, Băsescu *et co* şi îl desemnau pe şeful Comisiei. La Amsterdam (1999), a fost introdus şi Parlamentul European în joc – Consiliul îl propune pe şeful Comisiei, dar Parlamentul îl validează. Fără validarea Parlamentului, Comisia nu există.

Enervant de multe detalii instituţionale? Bine, să zicem mai simplu. Comparaţi UE cu un sistem parlamentar clasic. Ce se întîmplă acolo? Au loc alegeri, partidul care asigură (singur sau în alianţă) majoritate parlamentară îl dă pe şeful guvernului. Cum e în UE? Nu e aşa. Alegerile europarlamentare dau un parlament, dar nu majoritatea de acolo îl numeşte pe şeful Comisiei. Asta o fac şefii de guverne naţionale (Consiliul). Parlamentul doar îl acceptă sau nu.

Dar aici intervin cele trei cuvinte nărăvaşe care apar în ultimul tratat (Lisabona): Consiliul va face propunerea „luînd în considerare" rezultatul alegerilor europene. Adică? Păi, nu e clar. Ştiu, e enervant, dar asta e situaţia. Cele trei cuvinte au fost o capcană pe care Parlamentul European (PE) a pregătit-o în textul tratatului. PE vrea să funcţioneze ca într-un sistem parlamentar clasic: guvernul (Comisia) rezultă din alegeri. Aici s-au înţeles grupurile politice din PE să joace contra guvernelor. Au adoptat chiar şi o rezoluţie a Parlamentului (în mai 2009 – oamenii ăştia gîndesc pe termen lung) care se va aplica la aceste alegeri. Rezoluţia spune, pe scurt, că, după alegeri, grupurile europarlamentare vor propune un candidat, conform rezultatului alegerilor şi că cei din Consiliu vor fi obligaţi să îl accepte. Ţineţi minte asta: vor fi obligaţi. Asta e părerea Parlamentului European.

Pentru ca grupurile politice din PE să propună candidaţi, aceştia trebuie validaţi la alegeri. Cam cum se întîmplă la nivel naţional, cînd politicienii zic: votaţi cu UCD, şi e Merkel cancelară, votaţi cu Conservatorii, şi e Cameron premier, votaţi cu USL, şi e Ponta şeful Guvernului. În mai 2014, vom vota nişte prezumtivi şefi ai Comisiei Europene. Fiecare familie politică ne va propune un nume.

Verzii europeni au adoptat cea mai curajoasă procedură: orice cetăţean al UE care doreşte, se poate înregistra şi vota. Puteţi face asta şi dumneavoastră pe site-ul: www.greenprimary.eu. Sînt patru candidaţi, între care şi José Bové, fostul lider al agricultorilor francezi, militant anti-McDonalds, anti-Israel, anti-capitalism, anti-OMG reşapat acum la ecologism. Sînt foarte curios cum va ieşi acest experiment. În primul rînd, dacă va mobiliza oameni să voteze. În al doilea rînd, experienţa celor două partide mari americane a arătat că alegerile primare îi forţează pe candidaţi să joace pentru electoratul dur al partidelor, ceea ce le creează probleme în a atrage electoratul centrist în alegerile generale. Pe de altă parte, Europa are puţină experienţă cu aceste proceduri deschise de desemnare şi nici nu funcţionează pe o logică bipartită ca în America, deci nu e clar efectul.

Partidul Social Democrat german a organizat un referendum intern recent, cerînd tuturor membrilor simpli de partid să aprobe acordul de guvernare cu Angela Merkel. Am văzut analişti care, avînd modelul american în minte, au pariat că poporul social-democrat va prefera puritatea ideologică şi ocazia de a-i da cu tifla lui Merkel, mai degrabă decît avantajele pragmatice negociate de liderii lor (de gen introducerea unui salariu minim naţional, măsură cerută de SPD şi acceptată de Merkel). Aripa de tineret a partidului a făcut campanie pentru respingerea acordului. Cei peste 250.000 de membri-votanţi l-au aprobat cu 76% – un aiuritor exemplu de pragmatism la nivel de masă. De văzut dacă alegerile verzilor vor fi un exerciţiu de moderaţie sau nu. Din păcate, contracandidatele lui Bove (toate trei femei) nu au nici pe departe notorietatea acestuia.

La socialişti, treaba e mai clară, dar mai plictisitoare. Au adoptat o procedură prin care partidele membre trebuiau să propună candidaţi. Pentru a intra oficial în cursă, un candidat trebuia susţinut de partide din şase ţări diferite. Risca să fie palpitant, dar nu a fost să fie: în noiembrie, socialiştii au anunţat că Martin Schulz (social-democrat german, actualul preşedinte al PE) a obţinut deja susţinerea a 19 partide socialiste. Deci Congresul din februarie va fi o formalitate: Schulz este propunerea socialiştilor pentru şefia Comisiei.

Pentru Merkel pare mai important ca şeful Comisiei să fie neamţ.

Alianţa Stîngii Europene (o combinaţie de populişti de stînga şi comunişti) l-a desemnat deja pe Alexis Tsipras, liderul Coaliţiei Stîngii Radicale din Grecia. A fost o mişcare inteligentă de marketing, oricum sînt prea mici pentru a strînge o majoritate în PE pentru candidatul lor. Dar măcar Tsipras va juca pe cartea comunistoidă, radical anti-austeritate.

Se mai pune chestiunea: cît va conta naţionalitatea candidatului? Vor vota germanii un grec? Dar grecii un neamţ? S-a pus întrebarea într-un sondaj Gallup: 13% dintre danezi, 10% dintre francezi şi 12% dintre nemţi ar avea o problemă să voteze un candidat... român. Ca să vă mai treacă supărarea, vă spun că 15% dintre olandezi nu ar vota în ruptul capului un bulgar. Nu mi se par mari procentele (aş paria chiar că sînt mai mari în realitate, s-ar putea ca oamenii să nu recunoască deschis că au asemenea prejudecăţi). Cert e că vor conta clişeele naţionale. Doar că pot conta în ambele direcţii. S-ar putea ca Schulz să aibă o problemă în Grecia pentru că e neamţ, dar asta l-ar avantaja în România. PSD va fi fericit să le zică românilor: votaţi neamţul. Doar sîntem ţara în care Johannis a ieşit primar candidînd ca neamţ într-un oraş cu 2% din populaţie nemţi. Nemţii se vînd bine în România. Doar că aici mai e o problemă: oamenii vor auzi că e vorba despre un neamţ, dar de fapt, pe hîrtie vor pune ştampila pe PSD şi pe candidaţii lor. Vor alege deci Schulz indirect, votînd de fapt... Mircea Geoană (se zvoneşte că va fi cap de listă al PSD).

La liberali s-a petrecut o schimbare surprinzătoare pe ultima sută de membri. De vreo trei ani, omul lor pentru cursa asta era dat Guy Verhofstadt – fost premier belgian. Belgienii nu supără pe nimeni, deci ar fi mers. În plus, Verhofstadt e un om cu viziune. Este un federalist european convins, a scris şi o carte intitulată *Statele Unite ale Europei*. Este de fapt un fel de manifest electoral: ne promite că, dacă va fi el şef, UE se va îndrepta ferm spre o federaţie adevărată. Dar federalismul nu mai e la modă în UE. Şefii de guverne naţionale nu prea agreează ideea că ei ar deveni un fel de şefi de regiuni subordonate unei federaţii europene. Federaliştii europeni au fost mereu un grup hotărît în instituţiile europene, dar nu au avut puterea reală (ignoraţi prostănacii de stînga sau de dreapta care vă zic că există un plan secret de federalizare şi subminare a statului naţional – nu e nimic secret, e la vedere, dar nu deţine majoritatea). Deci Verhofstadt a fost „lucrat", şi a fost scos brusc la înaintare liberalul Olli Rehn. Acesta are deja susţinerea a 14 partide liberale. Mai şters, fără planuri grandioase ca Verhofstadt, Rehn e liberalul acceptabil. Verhofstadt nu e scos complet din cursă, mai are susţinerea partidelor liberale din Olanda, Belgia, Luxemburg, Austria şi... România. De ce a rămas PNL în tabăra lui n-aş putea să vă spun. E clar că jocurile au fost făcute pentru Rehn, deci ori PNL este un partid asumat federalist (poftim?...), ori PNL habar nu a avut de complotul intern anti-Verhofstadt, ceea ce arată că nu au simţit nevoia să-i coopteze pe liberalii români în schemă. Congresul liberalilor va avea loc în martie şi atunci vom şti cert pe cine vom vota ca şef al Comisiei, dacă punem ştampila pe Norica Nicolai.

Marea enigmă este la Partidul Popular. Cel mai mare partid european. Popularii tac. Zvonuri diverse învîrt nume: Viviane Reding, Donald Tusk din Polonia, apriga doamnă preşedintă a Lituaniei (Dalia Grybauskaité – ah, ce-aş vrea să văd un miting electoral la Rădăuţi cu oameni care să strige „Votaţi Gry-Grybauskai-kaite"), Michel Barnier (Franţa), Jyrki Katainen (premierul Finlandei). Preferatul meu ar fi Valdis Dombrovskis – fostul premier al Letoniei – omul care a luat măsuri dure de reducere a deficitului bugetar şi... a cîştigat alegerile. A dus ţara sa în zona euro (a demisionat la 27 noiembrie 2013 asumîndu-şi răspunderea pentru prăbuşirea acoperişului unui mall, ceea ce l-a făcut şi mai popular). Problema la populari e şi că sînt nehotărîţi să meargă pînă la capăt cu această procedură. Socialiştii au desemnat un *insider* din Parlament. Liberalii aleg între un federalist şi un *insider* al Comisiei. Zvonurile de la populari (cu excepţia Reding) merg spre politicieni de anvergură la nivel naţional. Popularii sînt puternici, şi la Bruxelles, şi în capitale. Liderii din capitale nu vor ca Parlamentul să le forţeze mîna. Pe de altă parte, dacă celelalte grupuri merg cu nişte oameni în campanie, îşi permit popularii să nu facă asta? Mai ales că grupul lor din PE a fost important în complotul celor trei cuvinte – asistăm la un meci surd la populari între oamenii lor de la Bruxelles şi şefii din capitale.

Angela Merkel a spus deja că pentru ea nu contează cele trei cuvinte: vom vedea cum ţinem cont de alegerile europene, dacă e cazul, dacă vrem. E aproape sigur că înţelegerea dintre Merkel şi social-democraţii germani pentru a forma guvernul de la Berlin a inclus şi susţinerea lui Schulz din partea Germaniei ca stat. Pentru Merkel pare mai important ca şeful Comisiei să fie neamţ, decît să fie de o anumită culoare politică. Pentru cine vor vota nemţii cînd vor vota pentru CDU? Se strică toată distracţia.

Şi aici închid cercul suspansului: partidele vor merge cu candidaţi. Cetăţenii europeni vor avea aşteptări. Se vorbeşte deja despre cinci dezbateri televizate între candidaţi, pe model american. Îşi vor permite şefii de guverne să ignore campania electorală şi votul cetăţenilor? Se transmit semnale dinspre Parlament (socialiştii şi liberalii sînt decişi): nu ne ignoraţi, altfel vom bloca cu totul desemnarea Comisiei, vom refuza să confirmăm alt candidat propus de voi, dacă nu e cel negociat conform cu rezultatul votului. Vom avea o criză instituţional-constituţională? Parlamentul poate bloca la o adică şi procedurile bugetare. A mai făcut-o în trecut. Noi vom vota, apoi Parlamentul şi Consiliul se vor zgîi ochi în ochi: cine clipeşte primul. Nu-i aşa că e interesant?

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

4,54 lei contra 4,88 lei. Mălaiul tău

De ce? Pentru că apropierea magazinului de casa ta, de fapt, nu este un ajutor, un prieten de nădejde, ci marele tău duşman. Ţi se iau bani în plus, cu prietenie, din prietenie, cu multă bucurie. Lîngă tine, aproape de tine, în imediata ta apropiere, în sufletul tău, în lipsa ta de chef, în „coborîrea ta în trening", în „cămaşă de noapte cu paltonul deasupra" se ascunde preţul luxului. Eşti acasă, ce consumi? Liftul. De unde vii şi ai uitat, de unde vii şi eşti distrat? Te aşteaptă cu programul lui lung, sîmbăta, duminica, noaptea tîrziu. Eşti aşteptat să dai banul, cash-ul să-l scoţi. E mai aproape de banul tău ascuns sub saltea. E la o mînă lungă distanţă de micile tale economii. Sigur, nu te obligă, dar este o conspiraţie a preţului, de data asta reală, conştientă, chiar vag anunţată. Anunţul este, apără firma – va spune cel care ţi-e ca un prieten, dar eu ţi-am spus, tu ştii, nu ai cum să spui că nu ai fost anunţat, oare este vina mea că tu trăieşti cu capul în nori, că ai nevoie în ultima clipă de produse? De fapt, despre ce vorbim? Despre preţul mălaiului extra gold Titan la un magazin mare Mega şi preţul mălaiului extra gold Titan la un magazin de cartier Mega. 4,88 faţă de 4,54. Diferenţa de 0,34 de bani, taxa de lux că ai un magazin băgat în suflet, că magazinul este la îndemîna ta. Diferenţa, uneori, de 1000 de paşi între unul Mare şi unul de Cartier. Preţuri diferite într-o reţea, cred, cea mai întinsă. Deci, de desfacere, de discount-uri nu duce lipsă. Eu am verificat preţul „prieteniei" la mălai. Poţi verifica preţurile celorlalte produse. Este la îndemîna ta. Numai tu poţi avea grijă de tine, nu?

Turcii

Texte şi opinii de:

● Luminiţa MUNTEANU (turcolog)
„Anton Pann şi «turcul de lîngă noi»“

● Vlad ALEXANDRESCU (istoric)
„Dimitrie Cantemir – Turcul“

● Călin FELEZEU (istoric)
„Imaginea otomanului în istoriografia românească“

● Mihnea BERINDEI (istoric)
„Importanţa arhivelor otomane pentru istoria României“

● Alexandru BĂLĂŞESCU (antropolog)
„Arta contemporană în Turcia. Modernităţi în competiţie“

argument

Hapul turcesc

hap (tc.) = pastilă, pilulă, tabletă

Turcia? *Suleyman magnificul!* Ba sarmale-baclava-kebab-chiftea! Dar blugii turceşti din anii '90? În direcţia asta ar fi putut să se îndrepte tema numărului de faţă. Şi ar fi fost, fără îndoială, una vioaie, hazlie şi cu tîlc. Am simţit totuşi nevoia, terapeutică aproape, să mă întorc la sursa primelor impresii – ale mele şi ale altor atîtea generaţii – despre turci şi Turcia, din vremea şcolii anilor '80. Spun „terapeutic“, fiindcă am senzaţia că am fost intoxicat sistematic. Am înghiţit, an de an, acelaşi hap, un amestec otrăvit de ingrediente şi gusturi contradictorii.

Îmi amintesc, în primul rînd, de gustul amar al imaginii *străvechi,* sinistre, a cotropitorului otoman – turcul păgîn, barbar, crud, prădător şi corupător al culturii strămoşeşti, gealat (= călău, din tc. *cellat)* al creştinătăţii, inventator al bacşişului –, întreţăiată strident cu ipostaza caraghios-acidă a „turcafleţului“ bărbos, cu fes şi cu şalvari, ciomăgit şi pus pe fugă de mai marii noştri străbuni. La acest tablou se adaugă imaginea *ultra-recentă,* a anilor '90, a Turciei – o patrie a bişniţei, a mărfii contrafăcute, a săpunului Duru, a biscuiţilor Ülker, a aurului ieftin şi a gecilor de piele. Adăugaţi la toate acestea un dram de „visare orientalistă“, dulceţuri, basme, palate şi cadîne, cîteva cuvinte de origine turcă – „cearşaf“, „ciorap“, „sarma“, rostite şăgalnic –, şi obţineţi gustul distorsionat şi indigest, acrudulceag-sărat-amar, pe care Turcia îl are încă pentru cei mai mulţi dintre noi: decapitări, zaharicale şi cîrpeturi.

Dacă istoria României, falsificată în timpul comunismului, a avut şansa să fie demistificată, în ultimii 20 de ani, în cărţile cîtorva minunaţi istorici, „tema turcă“ e surghiunită încă într-un ungher al memoriei noastre colective. Dar putem oare dobîndi o imagine justă şi deplină asupra acestei părţi de lume, fără o abordare lucidă, realistă, pe alocuri tandră, a temei turceşti?

Vorbind despre imaginea turcului în România, trecem cu vederea imensul fond documentar, prea puţin explorat, al arhivelor otomane, care acoperă mai bine de 500 de ani de istorie românească lacunară şi care ar putea furniza un vast material de studiu pentru multe generaţii de cercetători.

Iar, dacă originile noastre trace, dace şi romane sînt nebuloase şi se pierd în negura vremurilor, prezenţa turcă, vecinătatea ei activă este încă vie, palpabilă, actuală. Plimbîndu-te printr-un oraş turcesc, unde parfumul vremurilor de demult apuse e încă sesizabil, ai mai mult decît oriunde senzaţia că străbaţi istoria propriei ţări.
(Matei Pleşu)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 9 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Anton Pann și „turcul de lîngă noi"

Hazardul istoriei a făcut ca provinciile româneşti să fie mai mereu o „periferie", o „margine" de lume situată pe linia de falie a marilor puteri, niciodată însă un centru, un „buric al pămîntului". Sentimentul periferiei, al „fundului de lume", al excluderii de la marea istorie şi-a pus în mod indelebil amprenta asupra mentalităţii şi a comportamentului colectiv, fiind potenţat, fără îndoială, şi de eclectismul specific ariilor de frontieră. Zonele de felul acesta îşi au, desigur, noima şi farmecul lor, generate de acea uşurătate şi, totodată, fragilitate a locurilor în care nimic nu este făcut să dureze, de vreme ce totul se naşte şi vieţuieşte sub semnul eternului provizorat.

Antonie Pandoleon Petrov(eanu), cunoscut mai tîrziu ca Anton Pann (1796/1797-1854), a fost produsul şi exponentul acestei „lumi de margine", nu atît cosmopolită, cît hibridă, plină de contradicţii şi contraste, oscilînd între sublim şi tragic, între pitoresc şi grotesc – o lume plină de vitalitate, pasională şi nestatornică, la fel de înzestrată pe cît de plină de cusururi, încercînd nu atît să edifice cu gîndul la viitor, cît să supravieţuiască, „să se descurce", să se mai izbăvească o dată, şi încă o dată, de „răutăţile" şi obscurităţile vieţii.

Anton Pann a practicat, dincolo de preocupările sale în domeniul muzicii bisericeşti, o literatură de graniţă, apropiată mai degrabă de literatura populară decît de cea cultă, care reflecta în mare măsură valorile lumii din care provenea. Date fiind conţinutul şi structura cărţilor semnate ori tipărite de el, se poate presupune că acestea se adresau cu precădere cunoscătorilor de carte fără prea mari veleităţi (dascăli de extracţie modestă, boieri „de buzunar", burghezi din mediul urban, negustori, meşteşugari), fiind hărăzite îndeobşte lecturii cu voce tare în cadre neconvenţionale precum reuniunile de familie ori de breaslă, serbările cîmpeneşti şi şezătorile, care reluau, la cote modeste, formula banchetului antic. Publicul său ţintă era, cu alte cuvinte, publicul predilect al literaturii de colportaj, care urma să dispară, de altfel, odată cu disoluţia lentă a beneficiarilor săi.

Astfel se explică faptul că marea majoritate a cărţilor semnate de Anton Pann aveau fie caracter de divertisment, fie caracter religios, răspunzînd astfel ariei de interes a „cititorilor populari". Categoria întruchipată de ei nu reprezenta decît o minoritate în ansamblul destinatarilor cărţii, fiind caracterizată printr-un apetit mai degrabă redus pentru achiziţia tipăriturilor. Interesul acestor lectori ocazionali se îndrepta către cărţile ieftine (de fapt, broşuri, „cărticele"), obiecte efemere şi adeseori grosiere care se adresau orăşenilor din clasa de mijloc şi, eventual, unei pături nesemnificative a populaţiei rurale. Tocmai acestui tip de cititor, puţin dispus să investească în carte, i se adresa Anton Pann, de unde şi opţiunea pentru o versificaţie aproape elementară, menită să înlesnească receptarea mesajului şi, totodată, memorarea. Limba bucoavnelor sale este simplă, fără artificii oţioase, căci „adrisantul" era nepretenţios şi, mai cu seamă, neiubitor de farafastîcuri stilistice, care scăpau oricum spiritului său pragmatic. „Iubitul cetitor" va fi savurat, în schimb, înlănţuirea de parimii şi jocuri de cuvinte (sufocantă din perspectivă modernă), precum şi trimiterile la anecdote, snoave ori basme binecunoscute. Reconstituirea profilului acestui cititor ne oferă, prin urmare, grila cea mai adecvată de receptare a literaturii lui Anton Pann şi a intenţiilor sale, mai curînd utilitare decît artistice.

Culegere de proverburi sau Povestea vorbii şi *O şezătoare la ţară sau Călătoria lui Moş Albu* reprezintă, am putea spune, punctul culminant al literaturii noastre de colportaj. Anton Pann, în care unii comentatori văd un aspirant la sfera literaturii culte, întruchipează, de fapt, spiritul „lumii de ieri", vechiul mod de a înţelege şi practica literatura. El este un om al vremii sale, interesat nu atît de originalitate, cît de transmiterea, de perpetuarea unei tradiţii în care „turcul" şi amprenta culturală turcă se pierd fără prea mari contrarietăţi în alambicul balcanic. Este greu de spus dacă Pann s-a folosit de surse exclusiv orale, aşa cum preciza el însuşi, dacă a prelucrat texte manuscrise (cazul lui *Archir)* ori tipărite (cazul *Năzdrăvăniilor lui Nastratin Hogea),* româneşti, bulgăreşti şi turceşti. În foarte multe cazuri ne confruntăm cu repovestirea unor teme aflate deja în circulaţie, dar supuse unui proces vizibil de autohtonizare; alteori ne aflăm, probabil, în faţa unor „izvodiri" personale, care urmează însă aceeaşi schemă şi aceleaşi principii, căci se adresează aceleiaşi categorii de receptori.

Pentru mai dreapta cinstire
a lumii lui Anton Pann

„La vreo Dunăre turcească,
Pe şes veşted, cu tutun,
La mijloc de Rău şi Bun
Pîn' la cer frîngîndu-şi treapta,
Trebuie să înflorească:
Alba,
Dreapta
Isarlîk!"

ION BARBU,
Isarlîk

Turcul secolului al XIX-lea era departe de a mai fi turcul cel cumplit din genunile istoriei.

Cel mai suculent este, desigur, vocabularul, care exploatează resursele expresive ale unor cuvinte împrumutate din alte limbi balcanice (uneori bulgara, dar mai cu seamă turca). Totuşi, numărul turcismelor nu depăşeşte media tolerabilă, dacă este să ne raportăm la limbajul curent al epocii (iată cîteva exemple: tiriachiu/tiriac, bacal, pasturma, liulele, tiutiun, ciubuc, chesea, miras, telal, mezat, cafas, sarai, anteriu, giubea, ceacşir, bent, biniş, chimir, samar, liman, tulumbagiu, simigiu, pogace, simit, para, oca, divan, hazna, tabla, mezelic, tura, peşin, alai, tain, muşteriu, vizir, gheveci, caftan, olac, chiup, salaş, ceat-pat etc.). Vocabulele de această factură sînt folosite cu şart, căci contextele în care sînt inserate îmbracă adeseori o tentă ironică. Nu este mai puţin adevărat că multe dintre ele intraseră în uzul curent încă din secolele anterioare, aşa încît nu mai erau percepute neapărat ca exotisme.

Un loc aparte în ansamblul operei lui Anton Pann revine aşa-numitelor „scrieri turceşti", grăitoare nu doar pentru natura preocupărilor autorului, ci şi pentru stadiul contactelor dintre cele două culturi la jumătatea secolului trecut: mă refer la traducerea turcă a *Evangheliei din duminica Paştilor (la a doua Înviere)* (1840), la cele 29 de *Proverburi turceşte cu româneşte*, publicate în *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii* (1847), şi la *Dialog în trei limbi: ruseşte, româneşte şi turceşte, fiecare întocmită în vorbire după idiotismul ei* (1848). Potrivit lui Vladimir Drimba, limba acestor texte poartă, în general, pecetea dialectului vorbit la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea la Sliven (cîndva în Imperiul Otoman, astăzi în Bulgaria), unde exista o comunitate turcă bine cristalizată, cu care Anton Pann intrase în contact în copilărie; idiomul amintit aparţinea grupului dialectal rumelian de est, dar includea şi particularităţi ale grupului rumelian de vest.

Lucrărilor amintite li se adaugă, desigur, traducerea din limba turcă a *Năzdrăvăniilor lui Nastratin Hogea* (evocat şi de Dimitrie Cantemir, care se adresa însă unei cu totul alte categorii de cititori). Anecdote inspirate de acest personaj circulaseră pe cale orală, în Principatele Române, ca şi în Turcia ori în alte teritorii otomane, cu mult înainte de apariţia opului lui Anton Pann (1853); prima ediţie turcească a cărţii apăruse în jurul anului 1837, ea fiind urmată curînd de o traducere în limba greacă şi traducerea românească.

Personajul Nasreddin, popular în întreaga lume turcică, era faimos şi în spaţiul balcanic, care dobîndise o anumită omogenitate, fie ea şi superficială, ca urmare a dominaţiei turceşti; în multe cazuri, el se suprapunea peste tipuri locale cu trăsături similare. La fel s-a întîmplat şi în spaţiul românesc, unde Nastratin răspundea cum nu se poate mai bine ambianţei culturale şi spiritului timpului, de unde şi primirea, iar apoi asimilarea sa entuziastă. El părea să sugereze, o dată în plus, că turcul secolului al XIX-lea, aşa cum îl vedeau Anton Pann şi contemporanii săi, era departe de a mai fi turcul cel cumplit din genunile istoriei: el devenise pe nesimţite „turcul balcanic" – vecinul şi seamănul nostru. Această modificare de viziune era, fără îndoială, rezultatul unui proces lent, care reflecta nu doar evoluţiile istorice imediate, ci şi percepţia comună a unei lumi fundamental metisate, în care „neamurile" sfîrşiseră prin a coexista cu înţelepciune, cu resemnare, dar şi cu empatie şi, în cele din urmă, cu nesmintită voioşie...

Expresii și locuțiuni

Cum e turcul, şi pistolul – cum e omul, aşa sînt şi faptele lui, prietenii lui

Doar nu dau (sau *vin) turcii* – se spune spre a modera graba neîntemeiată a cuiva

A fi turc (sau *ca turcul)* – a fi foarte încăpăţînat, a nu vrea să înţeleagă, a nu ţine seama de nimic

Turcul plăteşte/să plătească – se spune despre cineva care este silit să plătească, vrînd-nevrînd, paguba sau cheltuiala făcută de alţii

A fuma ca un turc – a fuma foarte mult

(Parcă) se bat turcii la gura lui – se spune despre cineva care mănîncă lacom sau care vorbeşte repede

A mînca cît un turc din cei calici – a mînca mult şi cu lăcomie

Eu văd turcul ce gîndeşte – eu ştiu ce vrei

A tăia turcul – se spune între copii, la scăldat, cînd îşi astupă nările, apoi se dau în apă adîncă

A sta turceşte – a sta pe jos cu picioarele încrucişate sub trup

A vorbi (grăi, bolborosi) turceşte – a vorbi o limbă neînţeleasă, a rosti cuvintele neclar

(A fi) ca o (sau cu obraz de) babă turcească – se spune despre bărbaţi spîni şi cu zbîrcituri pe faţă

Turcul te bate, turcul te judecă – se zice cînd nu te aştepţi să ţi se facă dreptate pentru că cel care te judecă este interesat în cauză

Nici turc nu-i, nici turlac – se zice despre ómul lipsit de orice însemnătate

Vînt de la turc – vînt care bate de la sud

Boala turcilor – ciuma

Prof. dr. Luminiţa Munteanu *este coordonatoarea Secţiei de limba turcă şi directoarea Departamentului de Limbi şi Literaturi Orientale al Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea din Bucureşti*

Vlad ALEXANDRESCU

Dimitrie Cantemir – Turcul

Trăind vreme de douăzeci şi doi de ani, cu puţine întreruperi, la Istanbul, în adolescenţă şi în tinereţe, Dimitrie Cantemir a ajuns să fie considerat, în veacul al XVIII-lea, în Europa, drept unul dintre cei mai buni cunoscători ai civilizaţiei turceşti şi ai spiritualităţii islamice. Pe plan politic, a îndeplinit adesea rolul de interfaţă între culturi, între state, între limbi. Ostatic la Istanbul pe vremea domniei tatălui său, Constantin Cantemir (1688-1691), trimis diplomatic al fratelui său Antioh Cantemir (întîiul născut, dintre fraţii Cantemir), în cele două domnii (1695-1700, 1705-1707), beizadeaua Dumitraşcu (cum îl numeşte Ion Neculce) era fără îndoială obişnuit să joace rolul ambiguu al mediatorului cultural. Fără a ajunge mare dragoman, precum Alexandru Mavrocordat, îl găsim totuşi în locurile în care se negocia măreţia Imperiului Otoman: în februarie 1696, la Adrianopol, de pildă, însoţind Curtea sultanului Mustafa II, care urmărea îndeaproape războiul din Banat. Învingătorul de la Caransebeş, Lugoj şi Lipova intervenea personal pentru a salva dominaţia otomană a cetăţilor Belgrad şi Timişoara. În toamna lui 1696, sultanul îşi stabilea din nou cartierul general la Adrianopol, convocînd o adunare generală a tuturor forţelor sale militare pentru primăvara lui 1697, aşa cum notează Cantemir în *Creşterea şi descreşterea Curţii Otomane*. Tot în suita sultanului, Cantemir a fost de faţă la dezastrul de la Zenta, contemplînd înfrîngerea umilitoare prilejuită armatelor otomane de Eugeniu de Savoia, la 11 septembrie 1698. În toamna şi iarna 1698-1699, îl aflăm la Timişoara, de unde observa dinspre partea turcească tratativele pentru tratatul ce avea să fie semnat la Karlowitz la 26 ianuarie 1699 (la redactarea căruia Mavrocordat a avut un rol important). Este posibil ca acest tratat, cel puţin într-una dintre variantele sale, să fi stipulat, între alte clauze anexe, căsătoria sa cu prinţesa Teresa Katharina Lubomirski, moştenitoarea legatului lituaniano-polon Ostrogski, aşa cum par să ateste blazoanele princiare Ostrogski şi al Moldovei pe coperţile de piele ale manuscrisului *Sacro-sanctae scientiae indepingibilis imago*.

În toată această perioadă de apropiere privilegiată de cercurile înalte ale puterii otomane, Cantemir a dezvoltat un interes intelectual şi literar pentru cunoaşterea civilizaţiei şi culturii islamice. Este sigur că sursele *Creşterii şi descreşterii Curţii Otomane* sînt adunate în perioada şederii la Constantinopol, atît textul istoriei propriu-zise, al cărei model rămîne pînă astăzi nedescoperit, cît şi stampele celor 22 de sultani pe care le-ar fi obţinut de la un pictor al Curţii din palatul Topkapî, după cum notează undeva în *Sistemul religiei mahumedane*. Tot din această perioadă datează probabil şi izvoarele hărţii Constantinopolei, ce însoţea manuscrisul *Creşterilor* şi cuprindea şi schiţa palatului lui Cantemir de la Ortaköy, pe malurile Bosforului, o sursă a visării orientaliste pe meleagurile noastre, în ultimele trei veacuri. Dar contribuţia cea mai însemnată a lui Cantemir în această privinţă este cea din *Curanus*, a cărei primă redactare datează din perioada 1718-1719, cînd Principele se afla în preajma ţarului Petru cel Mare şi era dornic să contribuie după puterile sale la campania militară orientală a Imperiului rus. Fascinantele descrieri ale dervişilor învîrtitori, prezentarea cosmologiei şi a filozofiei naturale islamice, înţelegerea adîncă a misticii *sufi*, analiza atributelor lui Allah, pe care le aseamănă teologiei creştine apofatice, îl plasează pe Cantemir printre cei mai subtili cunoscători ai spiritualităţii musulmane. Dincolo de condamnarea teologică fără apel a islamului, pe care Principele o emite în numele credinţei creştin-ortodoxe, reiese limpede voinţa Principelui de a da o sinteză, folosind textele religioase, sursele literare europene şi cunoştinţe personale, a civilizaţiei islamice pentru uzajul amatorului luminat (acel *honnête homme*, al cărui ideal s-a format în Franţa, în anii 1650), ceea ce îl aşază printre sursele prime ale orientalismului european.

Pe un alt plan, *Cartea ştiinţei muzicii*, cuprinzînd o culegere de 355 de compoziţii muzicale, dintre care 9 sînt compoziţii proprii, transcrise potrivit unui sistem original de notaţie muzicală, a făcut din Cantemir unul dintre izvoarele *überhaupt* ale muzicii ce se cînta la Istanbul şi în perimetrul răsăritean al Mediteranei, la începutul veacului al XVIII-lea. Recentul CD cîntat de grupul muzicianului catalan Jordi Savall este o delectare în acest sens, care, prin interpretarea muzicii turceşti culese de Cantemir, dă acces şi la muzică sefaradă şi armeană, cîntată în perimetrul mediteranean în vremea lui Bach.

În toate aceste monumente de hărnicie intelectuală, Cantemir se ascunde ca un adevărat interpret. Sub imaginile orientale prin care se străvede, Principele este mereu insezisabil, în identitatea lui poliglotă şi multiculturală. Prieten al ambasadorilor de la Istanbul, atît al marchizului francez Charles de Ferriol, al britanicului William Paget, al ambasadorului olandez de origine scoţiană Jacobus Colyear, cît şi al contelui rus Piotr Andreevici Tolstoi, Cantemir pare să le fi mijlocit şi acestora un anumit acces la viaţa turcească, după cum o arată unele dintre anecdotele presărate în adnotările la *Creşterile şi descreşterile Curţii Otomane*. Istoria a încercat să-l regăsească în efigia lui, rămasă prin sîrguinţa unor gravori englezi, francezi şi germani, din veacul al XVIII-lea, care au lucrat probabil după un portret rusesc adus în Occident de Antioh Cantemir. Dar reprezentarea cu istoria cea mai spectaculoasă este probabil acel portret anonim atribuit lui Van Mour, pe care într-o bună zi din anii 1930, Marie Bengescu, sora diplomatului Gheorghe Bengescu, aflată la Rouen, l-a descoperit în muzeul local hotărînd că figura cu o perucă Louis XIV şi un turban turcesc trebuie să îl reprezinte pe Principele român, imortalizat de unul dintre pictorii francezi aflaţi la Constantinopol. De atunci, Nicolae Iorga şi, mai tîrziu, Arnold Toynbee au văzut în acest portret un exemplu privilegiat de convergenţă a Orientului şi Occidentului la acea epocă. Aşa ne-a rămas pînă astăzi Cantemir, ca un personaj enigmatic suspendat undeva între Orient şi Occident, în ale cărui trăsături aristocratice istoriografia a decis să-l identifice pe Principele interpret.

Imagini după originalele manuscrisului cărţii lui Cantemir, Incrementa atque decrementa Aulae Othmannicae

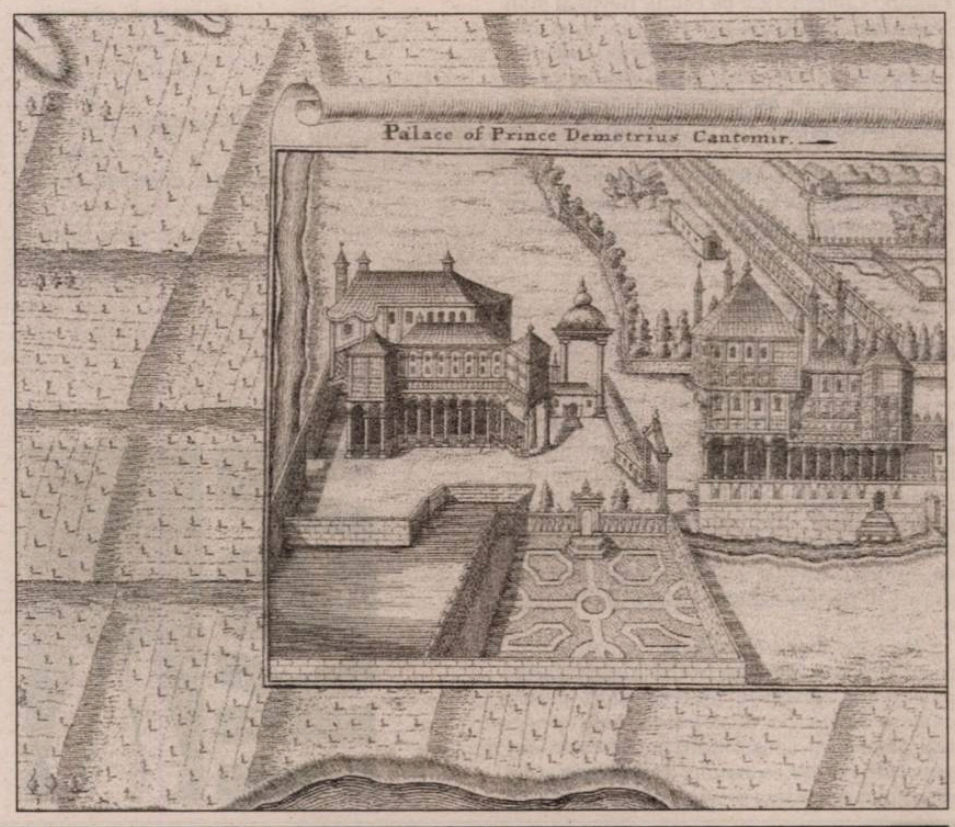

Vlad Alexandrescu *este conf. dr. la facultatea de Litere şi Limbi Străine, Universitatea Bucureşti.*

Arta contemporană în Turcia

modernităţi în competiţie

Artă şi clase

Este un truism să afirmi că în ultimii zece-cincisprezece ani Turcia a cunoscut o perioadă de dezvoltare economică spectaculoasă, dublată de reforme de tip democratic care au lărgit spaţiul conversaţiei publice şi al disputei civice. Datorită unor multipli factori – precum poziţia geografică privilegiată, reformele economice începute odată cu denaţionalizarea industriei în anii '80 şi accelerate ulterior, politica externă care a postulat paradigma „zero probleme" cu vecinii într-o regiune volatilă –, dar şi calităţii de membră a NATO şi aspiraţiilor de aderare la UE, economia Turciei are în momentul de faţă indicatori superiori celei europene, iar ţara a devenit o atracţie pentru investitori strategici din Europa, Orientul Mijlociu sau Asia. În acelaşi timp, statul-naţiune turc este într-un moment de redefinire, care se manifestă atît politic, în primul rînd prin discuţiile în jurul revizuirii Constituţiei, cît şi social, simptomatice fiind demersurile pentru rezolvarea conflictului kurd – dar şi mişcările de stradă din ultima perioadă. Argumentul de faţă foloseşte fenomenul artei contemporane în Turcia ca un turnesol ce poate indica paradoxurile sociopolitice ale acestei naţiuni tinere ce se confruntă cu provocări multiple.

În ultimul deceniu, atît creaţia cît şi piaţa de artă contemporană din Turcia s-au dezvoltat, aducînd mai ales Istanbulul, epicentru al fenomenului, în atenţia circuitului internaţional. Dar nu numai Istanbulul, ci o parte importantă a producţiei culturale din Turcia se află azi în atenţia prioritară a capitalelor europene – anul acesta, de exemplu, tîrgul de carte de la Londra are Turcia ca invitată specială.

De lîngă Bienala Istanbul – organizată de Fundaţia pentru Cultură şi Artă Istanbul (IKSV), ajunsă anul acesta la a 13-a ediţie –, în ultimii 6-7 ani, în Istanbul au fost deschise numeroase spaţii şi galerii dedicate artei contemporane. Multe dintre ele sînt susţinute direct de bănci comerciale, altele de patroni ai artelor. Garanti Bank finanţează cel mai important centru de cercetare şi artă contemporană, cu filiale în Istanbul şi Ankara – SALT. AkBank are propria galerie, Arter, iar galeria şi centrul Depo sînt parte ale Fundaţiei Anadolu Kültür deţinută de Osman Kavala, om de afaceri care a creat şi editura ce l-a lansat pe Orhan Pamuk. Concentrate pe colina Beyoglu şi în Nişantaşî, multe din galeriile mai mici sînt creaţii ale noii clase de antreprenori culturali emergentă în Istanbul. Pe de altă parte, în Turcia nu există, încă, un muzeu de artă contemporană, privat, sau cu atît mai puţin naţional.

Ce a dus la o astfel de concentrare a producţiei culturale în arta contemporană şi ce tip de dinamică socio-economică prezentă şi viitoare relevă ea?

Clasa de mijloc, antreprenorialul

Două fenomene socio-economice caracterizează ultimele două decenii în Turcia: denaţionalizarea industriei din Anatolia şi liberalizarea pieţei, ambele ducînd la apariţia unei noi clase antreprenoriale, cunoscuţii „tigri anatolieni", şi la consolidarea şi lărgirea clasei de mijloc, în contextul creşterii puterii de cumpărare şi a stabilităţii politice asigurate în perioada guvernării AKP (începînd cu 2002).

Pe scurt, tigrii anatolieni sînt parte dintr-un fenomen mai larg în Orientul Mijlociu: emergenţa clasei de „antreprenori pioşi", oameni de afaceri, de obicei bărbaţi, conectaţi global, cu sensibilităţi neoliberale din punct de vedere economic, dar conservatori din punct de vedere social – nu mult diferiţi de neoconservatorii din Statele Unite. În Turcia, aceştia formează principalul sprijin al AKP, partidul premierului Tayyp Recep Erdogan. Acest partid a asigurat stabilizarea şi lărgirea spaţiului democratic al disputei civice în Turcia şi a pavat calea succesului pentru noua pătură de mijloc din oraşele ţării, inclusiv Istanbul. Discursul despre societate al acestei clase şi al puterii în momentul de faţă este unul de tip neoliberal conservator, care încurajează dezvoltarea economică şi financiară, investiţiile şi consumul.

Pe de altă parte, vechea burghezie, formată odată cu statul-naţiune turc, în perioada kemalistă, continuă să deţină monopoluri în marea industrie, prin reţele familiale care dau şi numele grupurilor industrial-financiare cum ar fi Koç, Sabancî sau Arkas. Poate nu întîmplător aceştia sînt şi principalii patroni ai artelor în Turcia – Sabancî avînd şi o reţea de muzee, iar Koç fiind susţinător principal al bienalei de artă contemporană şi al muzeului de artă modernă Istanbul Modern. Principalii colecţionari de artă contemporană se selectează mai degrabă dintre aceştia, în cuvintele lui Mari Spirito, galerist newyorkez stabilit la Istanbul: „Cei mai mulţi colecţionari de artă contemporană în Turcia au o vîrstă de peste 40 de ani, au tendinţa de a fi susţinătorii activităţilor culturale în mai multe domenii, muzică, dans şi arte vizuale, şi vin din familii vechi, care, în general, au un discurs laic despre Turcia."

În acelaşi timp, publicul larg al artei contemporane – care nu îşi permite să achiziţioneze, însă participă activ la fenomen – este mai degrabă tînăr, provenind din clasa de mijloc, cu sensibilităţi diferite şi origini familiale diverse. Putem găsi printre ei atît tineri proveniţi din familii mai degrabă laice, cît şi din pătura de mijloc sau antreprenorială conservatoare. Arta contemporană fiind un instrument de critică socială, avem sensibilităţi atît de stînga cît şi de dreapta, care se reunesc în galeriile de artă.

Neoliberalism, cetăţenie

Paradoxul artei contemporane este faptul că se sprijină financiar pe şi că practică chiar fenomenul pe care îl critică: neoliberalismul. În fapt, discursul artei contemporane este cel al sistemului care îşi permite critica din interior. Practicile sînt însă mult mai complicate şi pot, de fapt, susţine fenomenul pe care îl critică. Spre exemplu, unul din fenomenele cele mai pregnante în zonele urbane din Turcia este urbanismul şi gentrificarea accelerată, susţinută de politicile neoliberale ale vremii – proces valabil la nivel global –, intens criticat în discursul artiştilor contemporani. Instalarea spaţiilor pentru artă contemporană, a galeriilor şi a artiştilor, în cartiere defavorizate constituie chiar vîrful de lance al gentrificării. În unele cazuri, arta contemporană propune direct forme de dezvoltare urbană şi gentrificare bazate pe industria culturală – să o numim o gentrificare de jos în sus.

De multe ori, populaţia locală este nemulţumită de apariţia galeriilor de artă şi reacţionează chiar violent, cum s-a întîmplat în 2010 în Tophane, Istanbul, cînd mai multe galerii au fost atacate de locuitorii cartierului, care nu doreau apariţia unor spaţii ce cresc automat valoarea proprietăţilor şi a chiriilor în zonă. Neavînd instrumentele de expresie publică a disensiunilor, aceste mişcări civice au fost neglijate – în ciuda unor eforturi de a dezbate sursa lor chiar în cadrul unor manifestări ale galeriilor din zonă.

Pe de altă parte, gentrificarea impusă de sus în jos susţine marile investiţii şi crearea spaţiilor pentru tranzacţii financiare şi de consum. Ca şi în România, acest tip de gentrificare este agreat de putere, servind unei creşteri economice rapide şi, implicit, clasei politice la putere. Opoziţia faţă de un astfel de demers de dezvoltare vine chiar din zona culturală şi artistică, zona care are şi instrumentele de articulare ale disensiunilor civice mai bine puse la punct. De fapt, chiar o astfel de opoziţie a dus la inventarea bienalei de la Sinop, care opune modelului de dezvoltare propus de stat – precum construirea unei centrale nucleare în apropiere – un alt model, bazat pe turism şi cultură.

În momentul de faţă, statul turc este reprezentat de partidul la putere, AKP – care are un discurs conservator, dar care a asigurat reforme democratice. În acelaşi timp, AKP se revendică de la trecutul imperial al Turciei şi face eforturi de a realiza o viziune multiculturală asupra cetăţeniei, procesul de pace cu mişcarea PKK fiind cel mai vizibil pas în această direcţie.

Acceptarea criticii sociale rămîne însă o provocare pentru puterea actuală, mai ales că acest fapt nu este conturat, în momentul de faţă, în termenii unei politici identitare, ci al lărgirii spaţiului civic de consultare. Este de remarcat că, *indiferent cine s-ar afla la putere,* puterea ar fi criticată din aceeaşi direcţie (inclusiv a artei contemporane) pentru politica de tip neoliberal. Arta contemporană critică nu gentrificarea în sine – căci şi ea este un instrument al acestei gentrificări –, ci viziunea de sus în jos, care elimină participarea culturală şi civică în acest proces.

Viitorul postcolonial

Toate acestea relevă două modele de modernităţi în competiţie, în Turcia: o modernitate bazată pe modelul neoliberal al pieţei libere, dublată de un discurs conservator asupra societăţii, cealaltă bazată pe o integrare civică de tip social, dar cu un discurs încă neacceptat sau neînţeles asupra politicilor economice. Poate pentru că este un discurs încă în formare la nivel global.

Într-o viziune mai largă însă, deşi critica actuală a puterii vine dintr-o zonă de sensibilitate care se bazează pe un stat-naţiune laic, aceasta nu ţine seamă de o realitate istorică a spaţiului turcesc: ne aflăm mai degrabă pe un teritoriu postcolonial al unui imperiu intern, în care tipul de cetăţenie modernă propus de republicanismul turc pare să fi ajuns la limita sa istorică. Dacă amploarea disensiunii este analizată în termenii opoziţiei laice faţă de o putere islamică, impasul este fără ieşire, căci premisele sînt eronate.

De fapt, Turcia este mai degrabă asemănătoare întregii Europe (sau unei mari părţi a acesteia), decît unui anume stat-naţiune european. Teritoriul său este parte dintr-un fost imperiu intern, care s-a prăbuşit odată cu imperiile interne europene: Habsburgic şi Austro-Ungar. Provocarea actuală a Turciei este aceea de redefinire a cetăţeniei sale, în termenii momentului postcolonial şi postnaţional. Soluţia în Europa a fost crearea spaţiului comun al Uniunii Europene. Paradoxul este că Turcia ca stat-naţiune are o îndreptăţire istorică la aspiraţiile sale europene. Ca fost imperiu, însă, are nevoie şi de rezolvarea în termeni politici a trecutului său imperial. În alte cuvinte, Turcia va avea nevoie de un dublu efort, de redefinire a cetăţeniei în termeni identitari (postcoloniali şi postnaţionali) şi, în acelaşi timp, de lărgire a spaţiului democratic către forme diverse de manifestare a disensiunilor inerente unui astfel de spaţiu.

„Este Domnişoara Hus,
(Carnaksî! Maşalá!)
Cu picioare ca pe fus,
Largi şalvari
Undeva.

Pentru ea cinci feciori
Pricopsiţi, (ah! beizadele),
Au tăiat cinci alţi feciori
Ce-i făceau la bezele.
Şi-au danţat cinci feciori
Pricopsiţi, la ştreangul
furcii;
Ea danţa
Acana
Cu muscalii şi cu turcii;

Paşi agale
Cu paşale,
Paşi bătuţi
Cu arnăuţi.
Sprinteni, spornici,
Cu polcovnici
De tot sprinteni,
De tot sus,
De strigau, pierduţi,
ibovnici:
– Işalá, domniţă Hus!"

ION BARBU,
Domnişoara Hus

Alexandru Bălăşescu *este director adjunct al Institutului Cultural Român – Istanbul. Cu un doctorat în antropologie la University of California, Irvine, a scris lucrarea* Paris elegant, Teheran incitant *(2008).*

Importanța arhivelor otomane pentru istoria României

jaloane pentru studierea lor

Arhivele otomane sînt considerate printre cele mai importante din lume, situîndu-se probabil pe locul al doilea ca număr de documente, după arhivele Vaticanului. Ele constituie o sursă de prim ordin pentru istoria Ţărilor Române şi României, începînd cu ultimele decenii ale secolului al XIV-lea, cînd cuceririle otomane ating linia Dunării şi pînă la căderea Imperiului.

Deşi documentele acestei imense arhive nu sînt decît parţial inventariate şi catalogate, fondurile deja disponibile cercetării sînt extrem de bogate în informaţii de orice natură, îndeosebi de la mijlocul secolului al XVI-lea încoace. Doar două exemple. Primul volum cunoscut al registrelor „afacerilor importante", copii înregistrate ale actelor emise de divanul imperial, conţine, pentru o perioadă de numai patru luni (13 decembrie 1544 – 14 aprilie 1545), 83 de documente privind Ţările Române (le-am publicat în traducere integrală însoţită de un studiu istoric, în 1987, în colaborare cu Gilles Veinstein). Dintre acestea, 32 se raportează la Ţara Românească cu precădere la un eveniment important: destituirea lui Radu Paisie şi instalarea pe tron a lui Mircea Ciobanul. Pentru aceeaşi perioadă nu sînt cunoscute decît cinci documente interne, doar trei avînd o tangenţă cu schimbarea domniei (compoziţia noului sfat domnesc). Al doilea exemplu priveşte revolta lui Ioan Vodă, din 1574. Am identificat 250 de documente din acelaşi fond de arhive, despre organizarea campaniei militare otomane, desfăşurarea acesteia şi urmările înfrîngerii revoltei. Le-am prezentat într-un studiu ale cărui prime două părţi au fost publicate recent în *Archiva Moldaviae,* noua revistă de istorie care apare la Iaşi. Imaginea generală a revoltei, aşa cum reiese din analiza acestor documente, este destul de diferită şi, pentru unele aspecte centrale, în contradicţie cu cea propusă în istoriografia noastră pe baza documentaţiei mult mai reduse şi disparate, disponibilă pînă în prezent.

Este greu de conceput o istorie serioasă a Ţărilor Române şi cu atît mai mult a unei sinteze, fără utilizarea sistematică a surselor otomane în special pentru lungile perioade pentru care documentaţia internă este atît de săracă, iar cea externă (culeasă din arhivele occidentale, poloneze, ungureşti, ruseşti...) fragmentară şi parţială. Dar pentru realizarea acestui deziderat trebuie îndeplinite două condiţii.

În primul rînd, este necesară formarea de tineri turcologi, cunoscători ai paleografiei otomane, care să aibă posibilitatea să studieze cu specialiştii din ţară (puţini la număr) şi, desigur, cu cei din Turcia şi din centrele de istorie otomană din Occident. Numai o muncă susţinută de echipă, muncă deseori ingrată şi dificilă, poate asigura publicarea cu consecvenţă a volumelor de documente şi a unor studii aprofundate. Aceasta presupune o decizie instituţională (Academia, institutele şi facultăţile de istorie), sprijinită financiar de la buget, decizie determinată de înţelegerea faptului că, fără consimţirea acestui efort, istoria noastră va rămîne, în bună măsură, una lacunară, incompletă, ciuntită.

A doua condiţie, de care depinde şi îndeplinirea celei dintîi, este mai greu de realizat căci ea implică o schimbare de mentalităţi: depăşirea abordărilor raporturilor româno-otomane într-un registru naţionalist. Altfel spus, o cercetare istorică fără idei preconcepute, nepasională şi, mai ales, depolitizată *(n.a.* – de recitit în acest sens studiul lui C.C. Giurescu, rămas din păcate fără ecoul meritat „Despre caracterul relaţiilor dintre români şi turci", în *Probleme controversate în istoriografia română,* Bucureşti, 1977). O cercetare care să abandoneze schema reductoare şi simplistă de alb (românii viteji şi abili diplomaţi, dar victime) şi negru (otomanii, invadatori şi prădalnici, sursa a aproape tuturor relelor).

Acest mod de a concepe şi a scrie istoria era firesc pentru generaţia de la 1848, al cărei scop era trezirea cunoştiinţei naţionale. Însă, persistenţa acestei optici, cu nuanţe notabile în istoriografia dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, dar care revine în forţă în perioada comunistă şi într-o formă caricaturală în naţional-comunism (1974-1989), a lăsat urme adînci. Ceea ce nu înseamnă că, şi în această perioadă, şi desigur după 1990, nu ar fi apărut studii valoroase şi publicaţii însemnate de surse otomane (cronici şi documente) *(n.a.* – menţionez astfel, fără pretenţia exhaustivităţii, publicaţiile de surse şi studiile turcologilor Mihail Guboglu, Mehmet A. Mustafa, Aurel Decei, Tahsin Gemil, Mihai Maxim, Valeriu Veliman şi cercetările asupra relaţiilor româno-otomane ale istoricilor: Şerban Papacostea, Ion Matei, Virgil Ciocâltan, Ştefan Andreescu, Ştefan Gorovei, Cristina Feneşan, Sergiu Iosipescu, Viorel Panaite, Bogdan Murgescu). Problema este cea a receptării lor. Rezultatul acelor cercetări, aportul acestor documente au fost şi sînt inegal şi selectiv integrate, dacă nu, pur şi simplu ignorate cînd nu corespund unei scheme prestabilite, de istoriografia ce se vrea oficială şi care rămîne tributară unei viziuni „tradiţionale" a relaţiilor româno-otomane. Este destul să consultăm volumul IV (secolele XIV – XVI) al *Istoriei Românilor,* apărută sub egida Academiei Române (ediţia a doua, 2012). Iată titlurile, evocatoare în acest sens, ale capitolelor care se referă la aceste relaţii: „În apărarea ţării şi Creştinătăţii...", „Voievozi şi cavaleri în apărarea ţării şi Europei", „Lupta pentru supravieţuire în secolul al XVI-lea". Remarcăm totuşi, dacă comparăm cu tratatul *Istoria României,* apărut în 1962, o evoluţie în definiţia acestor raporturi: renunţarea la caracterizări şi noţiuni exagerate şi false („crunta exploatare economică", „caracterul ei prădalnic", „monopolul comercial", „spolierea de bunuri", „preţuri impuse"). Capitolul „Ţările Române şi Imperiul Otoman (1400 – 1600)" este redactat de Mihai Maxim, un bun cunoscător al arhivelor otomane şi al istoriografiei problemei, căruia i se datorează publicarea a numeroase documente şi a unor studii de referinţă. El prezintă, cu un plus de informaţii, evoluţia obligaţiilor impuse de statutul de ţări tributare (utilizarea mai atentă a documentelor editate şi a studiilor altor cercetători i-ar fi permis să evite unele inadvertenţe). Surprinde însă menţionarea unor „argumente" la modă în anii 1980. Astfel, repunerea în circulaţie, fără a indica sursa, a stipulaţiilor unor pretinse vechi „capitulaţii", prezentate de boierii moldoveni şi munteni în 1772 şi a căror falsitate a fost deja demonstrată în 1908 de Constantin Giurescu. Sau confuzia voită între *'ahdnâme*-urile acordate de sultan ţărilor tributare şi „capitulaţiile" obţinute de unele state occidentale, în urma unor negocieri. Primele sînt nişte acte unilaterale, provizorii şi revocabile, un cadru general care nu intră în detalii şi care lasă suzeranului latitudinea unor schimbări în anumite limite. Este impropriu de a vorbi în aceste cazuri de „încălcări ale statului".

Imperiul Otoman a fost, începînd cu secolul al XV-lea şi pentru o lungă perioadă de timp, cea mai sau una dintre cele mai importante formaţii politice şi economice ale vremii *(„une économie monde",* după formula lui Fernand Braudel), stăpînind întinse zone a trei continente şi controlînd bună parte din principalele circuite comerciale. Integrarea treptată a Ţărilor Române în sistemul politico-economic (economicul precedînd probabil politicul) al Imperiului Otoman era ineluctibilă. Dominaţia otomană a însemnat desigur impunerea unor obligaţii politice, militare, financiare, mai mult sau mai puţin împovărătoare, în funcţie de circumstanţe. Dar statutul special, de ţări tributare, a prezentat şi avantaje evidente. Ţările Române şi-au păstrat, cu toate ciuntirile teritoriale, autonomia. De altfel, principatul Transilvaniei nu a beneficiat de acest statut decît sub dominaţia otomană. Suzeranitatea otomană a împiedicat tendinţele anexioniste ale regatelor Ungariei şi Poloniei şi, mai tîrziu, cel puţin în parte, ale imperiilor habsburgic şi ţarist. Această suzeranitate a asigurat, de asemenea, în afara unor momente de conflict deschis, puţine la număr şi limitate în timp, lungi perioade de pace şi relativă prosperitate *(pax ottomanica).*

În sfîrşit, un subiect neglijat şi pentru care studierea arhivelor otomane este indispensabilă, priveşte relaţiile economice şi comerciale. Ţările Române au beneficiat, ca ţări tributare, de un tarif vamal privilegiat pentru produsele lor care găsesc un larg debuşeu pe pieţele Imperiului. Din informaţiile pe care le deţinem, acest comerţ a fost constant excedentar şi nu a fost niciodată exclusiv, chiar pentru produsele pentru care Poarta pretinde, în unele momente, un drept de preempţiune. Se adaugă veniturile realizate din taxele de vamă percepute pentru produsele în tranzit pe marile drumuri comerciale care străbăteau Ţările Române şi legau Imperiul cu Europa Centrală şi de Nord. Beneficiile obţinute din acest comerţ depăşeau cu prisosinţă obligaţiile financiare impuse de Poartă. Ele explică, în bună măsură, averile importante ale domnilor şi ale marilor boieri, precum şi interesul crescînd al acestora pentru obiectele de lux şi civilizaţie care parvin din Imperiul Otoman.

Statutul special, de ţări tributare, a prezentat şi avantaje.

„La răstimpuri, cînd Kemal,
Pe Bosfor, la celalt mal,
Din zecime în zecime,
Taie-n Asia grecime;

Cînd noi, a Turciei floare,
Într-o slavă stătătoare

Dăm cu sîc
Din Isarlîk!"

Ion Barbu,
Isarlîk

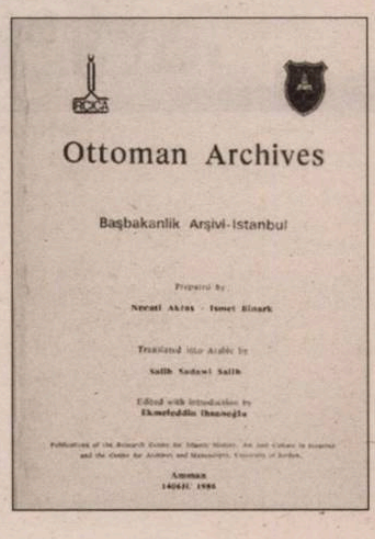

Mihnea Berindei *este istoric cercetător specializat în istoria Imperiului Otoman, membru al École des Hautes études en Sciences Sociales în perioada 1972-1992.*

Kemalismul, pe scurt

- 1922 Abolirea Sultanatului;
- 1923 Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) devine primul preşedinte al nou declaratei Republici Turce;
- Capitala se mută de la Istanbul la Ankara (din raţiuni militaro-strategice şi ca simbol al ruperii cu trecutul);
- 1924 Abolirea Califatului şi transferarea puterii către parlament;
- 1925 Ordinele religioase, inclusiv ordinul dervişilor sufiţi, sînt scoase în afara legii;
- Interzicerea poligamiei, a portului de fes şi de turban; voalul feminin nu e interzis explicit, dar sînt preferate straiele europene;
- 1925 Introducerea calendarului gregorian;
- 1926-1929 *Sharia,* legea islamică, este înlocuită cu un cod civil de inspiraţie helveto-italiano-germană;
- 1928 Înlocuirea alfabetului arab cu cel latin;
- 1932 Se întemeiază un institut lingvistic de stat, cu scopul „curăţării" limbii turce de împrumuturile persane şi arabe, şi al înlocuirii lor cu echivalente turceşti;
- 1934 Femeile capătă drept de vot pasiv şi activ;
- 1935 În parlament sînt alese primele 16 femei;
- 1934 Odată cu eliminarea tuturor titlurilor nemilitare, fiecare turc trebuie să îşi ia un nume de familie; Atatürk (literal, „tatăl turcilor") devine astfel primul nume de familie turc, ales de parlament pentru Mustafa Kemal şi rezervat prin lege numai lui;
- 1938 Atatürk propune ceaiul ca băutură naţională, în locul cafelei, importate la preţuri foarte mari;
- „Stîlpii" kemalismului: republicanism, populism, naţionalism, laicism, etatism, reformism.

„O punte a simțămintelor"

interviu cu Mehmet Emin KORKUT, directorul Fundației Tuna

De cîțiva ani, în Parcul Herăstrău, din București, are loc Festivalul Turcesc, un festival menit să promoveze cultura turcă în România. Timp de trei zile, iubitorii culturii orientale se pot delecta cu mîncăruri pregătite chiar de către femeile din comunitatea turcă, asistă la concerte de muzică și dans și pot admira (și chiar cumpăra) veșminte tradiționale. Am stat de vorbă cu organizatorii acestui festival, descoperind nu doar o organizație care promovează cultura turcă în România, ci și o instituție caritabilă, implicată în mai multe acțiuni umanitare desfășurate în țara noastră.

© Fundația Tuna

Cînd s-a înființat Fundația Tuna în România?

Este o instituție nonprofit, înființată în 1995, prin asocierea cetățenilor turci și români care își desfășoară activitatea în domeniul socio-cultural.

Sîntem activi de 18 ani datorită sprijinului sponsorilor și a voluntarilor. În rîndul acțiunilor de ajutor social organizate de Fundația Tuna se numără și donații de alimente și îmbrăcăminte, care sînt destinate familiilor defavorizate, sinistraților, spitalelor, căminelor de bătrîni, orfelinatelor. În ceea ce privește contribuția la acțiunile noastre, dorim să mulțumim, în mod special, Primăriei Generale a Capitalei și tuturor Primăriilor de Sector.

Care sînt programele Fundației Tuna?

Pe lîngă activitățile sociale, în structura Fundației Tuna se află și un Centru de Cultură și Educație, care contribuie mai mult la oficializarea relațiilor. Principalele activități ale Centrului sînt legate de organizarea de cursuri de limba română pentru străini, limba turcă și limba engleză. Putem defini Fundația ca o organizație cu activități partenere între comunitățile româno-turce. De asemenea, a devenit o tradiție să sărbătorim împreună cu românii anumite zile culturale.

Există un festival pe care îl organizați anual în România. Povestiți-ne despre acest eveniment.

De ani de zile, în vederea colectării de fonduri pentru burse de studiu, am organizat chermeze la Palatul Copiilor. Aceste activități le-am unit sub o „umbrelă", atît cu gîndul de a face cunoscută organizația noastră unui public cît mai larg, cît și cu intenția ca gustul bucătăriei tradiționale turcești să ajungă la un număr cît mai mare de persoane.

Ideile au deschis uși noi și astfel proiectul nostru a devenit un Festival cultural, numit Festivalul Turcesc. Observăm că bucatele tradiționale turcești sînt cele mai atractive pentru oaspeții români. Femeile turcoaice gătesc acasă plăcinte și prăjituri cum știu ele mai bine și se străduiesc să-i încînte pe musafirii români.

Festivalul atrage și atenția iubitorilor de arte vizuale, prin atelierele de creație. Desigur, muzica tradițională turcească și spectacolele folclorice sînt principalul factor de susținere a activității timp de trei zile. Pe scurt, putem spune că atît vizitatorii care se află în trecere, cît și cei care știu de acest festival au posibilitatea să petreacă un sfîrșit de săptămînă animat și distractiv.

An de an, organizăm și Festivalul Kurban Bayram. Cu ocazia Sărbătorii Sacrificiului, oferim anual în jur de 13 tone de carne. În 2013, acest eveniment a avut loc în Parcul Herăstrău și a fost realizat cu sprijinul Primăriei Municipiului București, în cadrul căruia am oferit kavurma kebab la 25.000 de participanți. Analizînd reacțiile pozitive, putem spune că festivalurile la care ne-am referit reprezintă o contribuție semnificativă la relațiile prietenești dintre cele două comunități.

Pe lîngă evenimentele culturale pe care le organizați, Fundația Tuna întreprinde și acte umanitare. Despre ce e vorba?

Într-adevăr, pînă în prezent, Fundația este activă prin mai multe evenimente cu caracter social și cultural. De exemplu, în timpul căderilor masive de zăpadă în județul Buzău din anul 2012, cu sprijinul logistic al armatei, voluntarii noștri au distribuit, din casă în casă, 7500 kg de alimente, în comuna Pardoși și satele Costomiru, Chiperu, Valea lui Lalu și Valea Șchiopului. În luna august 2013, am donat 13,5 tone de alimente în 14 zone din țară (la Iași, Cluj, Timișoara, Ploiești, Ilfov, Giurgiu, Constanța, plus cinci sectoare din București). Tot în 2013, Fundația Tuna a mai donat pachete cu paturi, perne, plăpumi, alimente neperisabile și carne, la sinistrații din comunele Cuza Vodă, Cudalbi și Corod – județul Galați. În luna septembrie, alte 100 de pachete cu alimente au fost donate unor familii din comuna Cuza Vodă, din județul Galați. În octombrie, peste o mie de familii (mai precis 1680 de familii) din zona Munteniei și a Dobrogei au primit 4200 kg de carne, iar cu ocazia Festivalului Kurban Bayram, organizat în aceeași lună, în Parcul Herăstrău din București vizitatorii au primit, gratuit, 25.000 de porții de kebab.

În noiembrie 2013, 400 de copii din comuna Dobromir (județul Constanța) au primit îmbrăcăminte și încălțăminte. Este vorba despre copii care abandonaseră școala sau erau în pragul abandonului, din cauză că familiile nu aveau cu ce să îi trimită la studii. Totodată, am oferit pachete cu alimente, pături și plăpumi altor 600 de familii.

La sfîrșitul anului, în decembrie 2013, am oferit bucurie și cadouri, cu ocazia sărbătorilor de iarnă, la 250 de copii din Centrele de Asistență Socială ale Primăriilor din Sectoarele 2 și 4, din București.

Am vorbit despre actele caritabile desfășurate de Fundația Tuna. Ați întîmpinat probleme?

În legătură cu activitățile noastre, în mod special dorim să atragem atenția asupra a trei aspecte importante: în cadrul Festivalului Turcesc, vreme de trei zile au fost în jur de 120.000 de vizitatori, iar la acțiunile cu caracter social am interacționat cu zeci de mii de persoane. În tot acest timp, nu am avut nici un moment neplăcut, care să strice armonia. Credem că este rezultatul apropierii, al toleranței și al mulțumirii participanților la acțiune. Comunitatea turcă din România a avut parte numai de respect din partea comunității române, ceea ce reflectă rădăcinile din cultura română bazată pe dragoste și toleranță. Aceste caracteristici sînt de admirat.

Proiectul nostru a devenit un Festival cultural.

Care credeți că ar fi afinitățile, asemănările, „numitorii comuni" ai celor două culturi, turcă și română?

Conform impresiilor personale lăsate de către participanții la acțiunile noastre, culese în urma dialogului cu ei, am observat că între cele două culturi există foarte multe asemănări și fiecare are frumusețea proprie. Acest aspect nu a fost remarcat doar de către organizatori în timpul Festivalului, ci aproape toată lumea implicată a simțit asta. Este un punct important. Primim mulțumiri atît din partea românilor, cît și a turcilor. Pe lîngă faptul că organizăm acțiuni frumoase, motivele de mulțumire au fost exprimate și prin posibilitatea de dialog între cele două popoare.

Am înțeles că Festivalurile pe care le organizăm și toate acțiunile noastre sînt o punte a simțămintelor.

a consemnat Stela GIURGEANU

Cuvinte turcești în *Amintiri din copilărie*

(Fragmente preluate din Ion Creangă, *Opere*, Fundația pentru Literatură și Artă, 1939)

Nic' a lui Costache, cel răguşit, balcîz, *şi răutăcios...* (p. 13)

Balcîz, probabil de la tc. *bilakis* = îndărătnic

Şi ca să mă scape de belea, *m-au trimis la stînă, în dumbrava Agapia* (p. 17)

Belea, de la tc. *bela* = năpastă, nenorocire

Însă de cînd mi-au venit băieții de la învățătură... huzuresc *de bine* (p. 19)

Huzuri, de la tc. *huzur* = bunăstare, fericire

Şi se pomeneşte că Ciubuc-Mocanu era om de omenie, căci fiecare oaspe, ce trăgea la odaia *lui, era primit cu dragă inimă şi ospătat cu îndestulare* (p. 19)

De la tc. *oda* = cameră, încăpere, o singură încăpere. (Cuvînt străvechi, intrat în limba română înaintea tătarilor sau cumanilor, care provine, probabil, de la primii nomazi Kîpciaci, din sec. X-XI, la care *odaia* desemna încăperea pentru „Musafirii lui Allah", drumeții care nu aveau unde să tragă.)

Ciubuc-Mocanul şi alții... au coborît tot din Ardeal... cu turmele şi țamazlîcurile... (p. 19)

Țamazlîc (tamazlîc), de la tc. *damîzlîk* = animal de prăsilă

Că şi popia are multe năcăfale *şi e greu de purtat...* (p. 21)

Nafaka = mijloace de trai, de întreținere, alimente

Dar profesorul a stat lîngă noi, pînă ce ne-a tuns chilug (p. 24)

Chilug, de la tc. *kellik* = calviție

Pînă ce biata mama să ne deie cîteva tapangiale *la spinare...* (p.32)

Tapangea = lovitură cu palma sau cu talpa, de la tc. *taban* = talpă / *tabanca* = pistol

Ei, taci! Ajungă-ți de-acum, herghelie... (p. 33)

Herghelie, de la tc. *hergele* = grup, adunătură de cai

Cîci era un om hursuz *şi pîclişit popa Oşlobanu* (p. 34)

Hursuz (ursuz), de la tc. *huzursuz* = prost dispus, indispus

Măi al dracului venetic şi ceapcîn *de popă, zicem noi...* (p. 35)

De la tc. *çapkîn* = curvar, fustangiu

Trebuie să fie undeva, ori în vreo dughiană, *la băut aldămaşul...* (p. 44)

Dughiană, de la tc. *dükkan* = prăvălie

Tu stai lîngă mămuca, de-i fă țevi şi leagănă copilul, că şi eu ți-oi aduce de la Folticeni o pălăriuță cu țosma *şi o cureluşă din cele cu* chimeriu... (p. 46)

Țosma (tasma), de la tc. *tasma* = cureluşă, panglică, fir textil sau de piele

Chimeriu (chimir), de la tc. *kemer* = curea, brîu

Unii cu barbe, cît badanele *de mari...* (p. 87)

Badana (bidinea), de la tc. *badana* = var, pensulă de văruit

Albai Mehmet Necati,
Lucrările Simpozionului Internațional *Originea tătarilor,*
(Constanța, 17-20 noiembrie 1994)

Călin FELEZEU

Imaginea otomanului în istoriografia românească

În paginile istoriografiei româneşti, de-a lungul a mai bine de patru sute de ani, s-a conturat treptat o imagine tot mai bine reliefată a Imperiului Otoman. Atenţia deosebită acordată acestui puternic stat vecin a evoluat gradual, de la epoca primelor contacte, pînă tîrziu, în secolul al XIX-lea, cînd existenţa lui devine o problemă politică europeană.

Abia în secolul următor, sub dubla ameninţare a Imperiului în plină expansiune şi a Reformei, cronicarii înregistrează pericolul otoman la dimensiunile unei fatalităţi.

Pericolul turcesc este acuzat atît la nivelul structurilor ortodoxe, cît şi al suveranităţii statale. Ameninţarea cuceririi statelor româneşti se amplifică pînă la valoarea unui veritabil şoc, agravat în urma campaniei moldovene a lui Soliman cel Mare, cînd Principatele s-au aflat la un pas de a fi transformate în provincii otomane.

De la mijlocul secolului, în condiţiile instaurării dominaţiei otomane, dependenţa Ţărilor Române faţă de sistemul politic otoman se accentuează, amestecul Porţii în politica internă a Principatelor devine tot mai frecvent, anulînd treptat libertăţile ţărilor, prerogativele domniei, stabilind succesiunea la domnie şi obligaţiile, cu tendinţa de creştere, faţă de Imperiu. Noul statut politic al Ţărilor Române se reflectă în imaginea fixată Imperiului de cronistica secolului al XVI-lea, puternic marcată de spectrul pericolului turcesc. Trăsătura generală şi definitorie a imaginii este spaima şi groaza, ilustrînd o atitudine a mentalului românesc, chiar dacă are o motivaţie divină, atunci cînd formulează judecata că turcii reprezintă o pedeapsă a divinităţii pentru păcatele creştinilor. Proporţiile pericolului se reflectă şi în modalitatea de reprezentare a puterii turceşti, evaluată la dimensiuni înfricoşătoare, adeseori exagerată, ce reflectă un sentiment de gravitate în faţa unei primejdii tot mai mult caracterizate ca o fatalitate.

Romantismul adînceşte viziunea naţională şi implicit opoziţia faţă de lumea otomană.

Pentru moment, imaginea se estompează, mai ales în cronica oficială a lui Mihai Viteazul sau în cele inspirate de aceasta, în condiţiile relansării ofensivei europene împotriva turcilor şi a integrării luptei româneşti pentru independenţă efortului creştinătăţii europene prin „fapta lui Mihai“. Posibilitatea ieşirii din sistemul politic otoman, prompt înregistrată de istoriografia vremii, atenuează imaginea fatalistă în favoarea unei atitudini vădit antiotomane, ce accentuează aspectele negative ale unei lumi străine de realităţile româneşti, respinsă ca atare de cronicari, fiind în opoziţie cu spiritualitatea şi interesele româneşti.

Secolul al XVII-lea înregistrează însă, sub impresia evenimentelor europene, dominate de eşecul otoman în faţa Vienei, şi primele semne ale declinului. Chiar dacă înfrîngerea turcilor din 1683 deschide procesul decăderii otomane, militare în primul rînd, forţa acestuia rămîne în continuare o realitate resimţită de lumea românească şi înregistrată de cronistica sfîrşitului de secol. Înăsprirea regimului dominaţiei otomane şi, în primul rînd, agravarea sarcinilor economice alimentează atitudinea de pasivitate, întrucîtva de neputinţă, dar face loc şi unor note critice la adresa stăpînirii turceşti, mai ales în Moldova, pentru că în Ţara Românească majoritatea cronicilor sînt oficiale, favorabile unor domnitori care întreţineau raporturi bune cu Poarta. Domnitorii acestei perioade, exponenţi ai puterii otomane, au slujit politica de echilibru a Imperiului, mai ales în relaţiile cu habsburgii, încît cronicile de curte nu modifică imaginea generală, caracteristică secolului. Dovada este faptul că tentativa lui Mihnea al III-lea de a relansa planul politic al lui Mihai Viteazul este respinsă de cea mai mare parte a cronicarilor. Totuşi, popularizarea pe un spaţiu mare a momentului Mihai Viteazul, alături de înregistrarea riguroasă a înfrîngerilor otomane din a doua jumătate a secolului vădesc o atitudine diferită faţă de turci, chiar dacă nu este explicit mărturisită. Coincidenţa acestor componente ale imaginii celuilalt cu primele semne ale decadenţei sale anunţă deja noul model imagistic elaborat, nu peste mult timp, de Cantemir. Realizarea istoriografică a lui Cantemir cu mijloace ştiinţifice oferă o metodă şi concepţie superioare realizărilor cronistice anterioare, ce fac, aparent, notă discordantă în contextul general al imaginii Imperiului Otoman propuse de cultura românească. În concordanţă cu spiritul istoriografic şi pulsul politic european, Cantemir apare, prin *Istoria Imperiului Otoman,* undeva în afara lumii româneşti. Impresia este numai aparentă, pentru că, şi prin această operă, savantul domnitor se integrează unei mentalităţi româneşti, unui nivel al ei, cel al raportării marii boierimi de ţară, preocupată de problema otomană din perspectiva intereselor româneşti a cîştigării independenţei ţării.

Evident, imaginea Imperiului Otoman la Cantemir este mai amplă şi complexă, reconstituind resorturile interne ale unui mecanism politic prezentat simplist pînă la el. Este rodul unui travaliu intelectual, de nivel european, în care sursele otomane ocupă o pondere însemnată. Depăşind reconstituirea faptică şi evenimenţială, Cantemir se apropie cel mai mult de ceea ce numim noi azi istoria civilizaţiei, atît în *Istorie* cît şi în *Sistema religiei*. Cantemir reconstituie un alt tip de civilizaţie, cea islamică, printr-o viziune unitară, totalizatoare.

Din perspectiva temei noastre, opera lui Cantemir propune în termeni fără echivoc, pentru întîia oară în istoriografia noastră, imaginea evoluţiei ciclice, avînd o tentă raţională accentuată, fundamentată pe ideea creşterii şi descreşterii Imperiului. Descifrînd resorturile relaţiilor internaţionale după momentul 1683, Cantemir investighează istoria Imperiului Otoman pentru a demonstra faza descreşterii, trecutul lumii turceşti legitimînd astfel demersul său teoretic, concordanţa şi realitatea epocii, marcată de începutul declinului.

Cariera ştiinţifică a noii imagini consacrate a Imperiului Otoman, sub semnul posibilei decadenţe şi destrămări, inaugurată de Cantemir, primeşte o consacrare în epoca luminilor, cînd istoriografia românească reia problematica otomană dintr-o perspectivă naţională şi pronunţat politică. Acuitatea problemei orientale, dar mai ales cristalizarea unei solidarităţi naţionale moderne angajează istoriografia românească în domeniul istoriei otomane, în măsura în care imaginea despre turci face inteligibil modelul naţional elaborat de iluminism. Interesul pentru turci este explicabil, astfel, în legătură cu mobilurile reconstituirii istoriei naţionale, în al doilea rînd cu necesitatea fundamentării ideologice şi ştiinţifice a programului politic boieresc antiotoman şi antifanariot de emancipare naţională. În mod firesc, modelul de istorie naţională pentru iluminişti este *Hronicul* cantemirian, şi nu lucrările consacrate turcilor, dată fiind opţiunea istoriografiei secolului al XVIII-lea pentru integrarea modelului românesc în sinteza culturală europeană, prin detaşarea şi respingerea celui oriental. Deşi bogată şi densă, imaginea istoriografiei iluministe despre otomani nu este unitară şi omogenă, fiind serios marcată de problematica naţională. Ea prelungeşte reminiscenţe ale vechii imagini medievale, inclusiv o opoziţie de ordin confesional, dar îi asociază o fundametare naţională şi politică greu de refuzat. Evident, ea nu este nici obiectivă, pentru că, în esenţă, istoria iluministă în chestiunea care ne interesează se întemeiază pe poziţia ireconciliabilă a două lumi, a două civilizaţii, a două structuri diferite, care pledează în final pentru o integrare a lumii româneşti în Europa luminilor. Argumentele la care apelează istoricii iluminişti se diversifică mult, conturîndu-se în sfera moralismului, a civilizaţiei, culturii, religiei, a marilor teme ale epocii, care colaborează la cristalizarea acestei imagini ce reuneşte motive mai vechi: păgînism, cruzime, lăcomie, spoliere, decadenţa moravurilor, alături de altele moderne: lipsa de civilizaţie, cultură, dezorganizare şi haos intern, decadenţă şi înapoiere în raport cu statele europene.

„Terasele cafenelelor sînt ticsite de turci care joacă ghiulbahar, fumează narghilele, visează. (...) Ei bine, oamenii ăştia îmi plac! Nu ştiu dacă au fost doar cruzi, pe vremea gloriei lor războinice, dar «filozofia lor prezentă», cum spune Moussa, îmi place. Nu fac caz de dificultăţile vieţii şi nu se luptă pentru conforturi materiale. Tihna sufletească contează mult mai mult pentru ei, ceea ce înţeleg foarte bine.“

PANAIT ISTRATI, *Mediterana (Răsărit de soare), 1935*

Romantismul adînceşte viziunea naţională şi implicit opoziţia faţă de lumea otomană, considerată străină şi inadecvată fiinţei naţionale româneşti. Mentalitatea epocii, puternic marcată de fenomenul naţional şi de expansiunea după momentul Tudor, cu tentativa lui de emancipare prin insurecţie, este dominată de ideea independenţei şi a unităţii naţionale. Istoriografia romantică pledează, prin toate manifestările sale, pentru programul naţional al emancipării. Imaginea epocii despre otomani este marcată astfel de viziunea politico-naţională, care alimentează opoziţia românilor faţă de lumea otomană şi de interesul pentru Evul Mediu. Astfel, concepţia istorică romantică îi apropie de istoria otomană atunci cînd analizează relaţiile speciale ale românilor cu Poarta, glorificînd fapte şi eroi exemplari ai lumii medievale care s-au remarcat în lupta antiotomană.

Drumul parcurs de această imagine de-a lungul secolelor interferează atitudini mentale diferite, de la uimire, spaimă şi acomodare, specifice istoriografiei medievale, marcînd o primă elaborare a unei imagini a Imperiului Otoman, ce poate fi definită cronologic între mijlocul secolului al XV-lea şi umanistul Grigore Ureche. Istoriografia umanistă moldoveană – prin Ureche, Costin şi parţial Neculce – reprezintă o fază distinctă în evoluţia imaginii româneşti asupra Imperiului Otoman, pe care am numi-o de tranziţie, ce încheie o epocă a cronisticii medievale cu imaginea ei schematică, anunţînd noul travaliu istoriografic modern, inaugurat de viziunea cantemiriană.

A doua etapă, deschisă de opera şi concepţia cantemiriană în contextul problemei orientale, modifică sensibil optica despre turci, reflex şi al mentalului ce este tot mai caracterizat prin speranţă şi optimism, generat de fenomenul declinului şi al destrămării. Noua fază pe care o parcurge imaginea despre otomani se desăvîrşeşte pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, în urma impactului cu modelul naţional, adîncind pînă la separaţie opoziţia dintre cele două lumi sub incidenţa programului politico-national de emancipare şi unitate.

Devşirme
(recrutarea ienicerilor)

Imaginea celuilalt, a turcului (otomanului), reprezentat simbolic prin realitatea Imperiului Otoman, a traversat secolele, constituindu-se treptat, gradual, pe măsura amplificării informaţiei istorice, modelată de o serie de factori, reflectînd fidel mentalul colectiv şi opţiunile culturale, religioase sau politice ale generaţiilor. Ea explică şi face inteligibilă, în egală măsură, direcţia politică românească din anumite epoci, legitimînd-o din perspectivă culturală sau ştiinţifică. Temă predilectă a istoriografiei româneşti, imaginea otomanilor şi a Imperiului pe care l-au creat subliniază un travaliu istoric îndelungat, o experienţă politică, o credinţă religioasă, o concepţie culturală, în tentativa istoriografiei noastre de a reconstitui tradiţiile individualităţii, notele particulare şi distincte ale civilizaţiei româneşti.

Prof. univ. dr. Călin Felezeu *este decan al Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj*

Matei PLEŞU

Istoria ca în filme

Frazeologia manualelor de istorie de dinaintea lui '89 aminteşte adesea de replicile celebre, sublim-ridicole, devenite folclor, din scenariile de film istoric ale lui Titus Popovici. Aşa cum literatura română predată, pe atunci, în şcoli, gravita hipnotic, an de an, dintr-a IV-a pînă la liceu, în jurul aceloraşi locuri comune: *Moara cu noroc, Baltagul, Luceafărul, Scrisoarea III,* istoria României părea să se reducă la cîteva izbînzi răsunătoare ale micii, dar vitezei oştiri române împotriva cotropitorului otoman: Rovine, Vaslui, Călugăreni, Plevna.

Scenariile bătăliilor cu turcii – previzibile şi presărate cu replici mucalit-isteţe, ca un film de Sergiu Nicolaescu – se desfăşoară după un tipic asemănător: impertinenţi, românii refuză compromisul propus de turci. Furioşi, turcii dau năvală, în număr mare („cîtă frunză şi iarbă"). Şi mai furioşi, românii, o mînă de oameni altminteri, ripostează cu nebănuit geniu strategic şi-i pun pe turci pe fugă. Umiliţi, turcii se retrag, într-o debandadă ilară: îşi pierd dinţii, sînt traşi în ţeapă, se taie între ei, se împleticesc prin bălţi şi mlaştini. În cele din urmă, românii biruiesc, chiar dacă nu definitiv.

Redăm cîteva pasaje clasice din vechile manuale, care slăvesc necontenit virtuţile davideene ale micului popor român: agerimea, vitejia, viclenia.

Pentru început, o definiţie clară a Imperiului Otoman: „Stat militarist, care trăia din exploatarea popoarelor cucerite, Imperiul Otoman, cu o economie şi cultură înapoiată, a frînat dezvoltarea economică, politică şi culturală a popoarelor din Peninsula Balcanică. El reprezenta un pericol permanent pentru statele din Europa centrală şi estică." *(Istoria Evului Mediu, Manual pentru clasa a VI-a,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 122)

■ *„Victoria de la Rovine.* În goana lor după jaf, otomanii nu s-au oprit la Dunăre. Năzuiau s-o treacă mai repede şi să prade Ţara Românească. Aflînd Mircea despre gîndul turcilor, a chemat Sfatul domnesc: *«Ne apărăm, au ba?»* Toţi au strigat, într-un glas: *«Ne apărăm, Măria ta!»* [...] Era o zi frumoasă din toamna anului 1394. Cînd duşmanii s-au apropiat de Rovine, Mircea a dat semnalul de luptă. [...] Se zice că s-a întunecat cerul de mulţimea săgeţilor. [...] Au murit în luptă mulţi români, dar şi mai mulţi duşmani. Apa mlaştinii s-a înroşit de sîngele oamenilor şi al cailor ucişi. Pierzînd cea mai mare parte din oaste, sultanul Baiazid Fulgerul s-a grăbit să se retragă peste Dunăre. Bătălia de la Rovine a fost cea dintîi mare biruinţă a românilor contra turcilor. [...] Dar puterea turcilor creştea mereu. [...] De aceea, spre bătrîneţe, Mircea-Voievod a încheiat pace cu sultanul." *(Istoria Patriei, Manual pentru clasa a IV-a,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1986, pp. 37-38)

■ *„Războiul cu Mahomed al II-lea sultanul.* În curgerea veacurilor, de multe ori s-au încrucişat spadele şi ghioagele strămoşilor noştri cu iataganele turceşti. Dar parcă niciodată cu atîta mînie ca pe vremea cînd pe tronul Ţării Româneşti se afla Vlad-Vodă, zis Ţepeş. [...]

Faptele şi gîndurile lui Vlad Ţepeş îl îngrijorau pe sultanul Mahomed. De aceea a poruncit lui Hamza-paşa să-l prindă şi să-l ucidă. Acesta l-a chemat pe Ţepeş la Dunăre să discute o pricină de hotar. Vlad a înţeles viclenia turcului. L-a întîmpinat la Giurgiu, dar a ţinut, prin apropiere, un pîlc de oşteni. Cînd Hamza-paşa a încercat să-l prindă, Vlad Ţepeş a făcut semn oştenilor lui: *Legaţi-l!* Aşa, în loc să-l prindă Hamza-paşa pe Vlad-Vodă, l-a prins Vlad pe Hamza-paşa, i-a tras în ţeapă toţi slujitorii cu care venise, apoi l-a înfipt pe el însuşi într-o ţeapă mai înaltă, ca să-i respecte rangul. [...]

Cu pîlcuri mici de oaste, Vlad-Vodă fulgera cu spada, în stînga şi-n dreapta, prăbuşea cît mai mulţi duşmani şi-apoi se făcea nevăzut.

„N-avem oşti, dară iubirea
de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta
faimă, Baiazid!"

MIHAI EMINESCU

„Ştefan-Voievod
Slăvit de norod,
Nu s-a spăimîntat
De cîte-a aflat
Ci din bucium sună
Şi oastea-şi adună."

ŞT.O. IOSIF

„Auzit-aţi de-un Mihai
Ce sare pe şapte cai
De strigă Stambulul vai?
EI e domnul cel vestit
Care-n lume a venit
Pe luptat şi biruit."

VASILE ALECSANDRI

Neuitat a rămas în istorie atacul dat, într-o noapte, împotriva taberei lui Mahomed, cu o ceată de oşteni îmbrăcaţi turceşte. Vlad-Vodă a încercat să ajungă la cortul sultanului: să-l pedepsească pentru neomenia de a-i fi călcat ţara. Dar în clipa aceea, sultanul nu se afla în cortul lui. Numai aşa a scăpat cu viaţă. În schimb, asaltul românilor a stîrnit cumplită spaimă şi învălmăşeală în toată tabăra otomană. Buimăciţi de somn şi spaimă, întuneric fiind, turcii nu distingeau care-s oamenii lui Ţepeş şi care sînt de-ai lor. Şi aşa s-au măcelărit între dînşii pînă la ziuă, şi multă pagubă şi-au făcut ei singuri. [...] Deşi nu era definitivă, biruinţa rămînea în mîinile românilor." *(idem,* pp. 47-50)

■ *„Strălucita victorie de la Vaslui – 1475.* Un sol al sultanului a venit la Ştefan-Vodă şi i-a cerut să-i plătească tributul şi să-i cedeze unele cetăţi şi porturi de la Dunăre şi Mare. Dacă nu, armata otomană se va năpusti asupra Moldovei. Voievodul a ascultat sfatul ţării şi a respins cererile solului. Sultanul a clocotit de mînie. A trimis asupra Moldovei o armată de 120.000 de soldaţi, conduşi de un vestit general, Soliman-paşa. La porunca lui Ştefan-Vodă 40.000 de luptători s-au strîns să apere ţara. Din ordinul lui, poporul a pustiit totul în calea duşmanilor. [...] Era o zi ceţoasă, de iarnă, cînd turcii au pornit bătălia. Se credeau nebiruiţi. [...] Deodată, din coaste şi din spate, călăreţii şi pedestraşii i-au lovit cu mare putere. O bună parte au pierit de spadă, de ghioagă ori de topoarele românilor. Soliman-paşa abia a scăpat cu fuga."

„Bătăliile din anul 1476. Războieni. Vestea izbînzii de la Vaslui a dus faima lui Ştefan-Vodă în toată lumea. *Mahomed al II-lea,* furios, nu înţelegea cum o ţară şi un popor aşa de mic cutezau să-i stea în cale. În anul următor, s-a năpustit asupra Moldovei cu o oaste şi mai mare. [...] Românii erau singuri. Nici un ajutor nu venea de nicăieri. Ce-a făcut voievodul? [...] cu o mică oştire de viteji, el însuşi a stat în calea turcilor la Războieni. Turcii erau mulţi, cîtă frunză şi iarbă. Cu toate că luptau unul contra douăzeci, românii s-au ţinut bărbăteşte [...]. Mahomed n-a putut cuceri nici Suceava, nici Neamţul. Şi văzînd că întregul popor îl lovea cu mînie, din toate părţile, a poruncit armatei să se retragă [...]. Mulţi turci au pierit atunci înecaţi în Dunăre." *(idem,* pp. 54-56)

■ *„Victoria de la Călugăreni (1595).* Speriat şi mînios, sultanul a trimis împotriva Ţării Româneşti o armată de 100.000 de ostaşi, comandată de Sinan-paşa, om viteaz, aspru şi sălbatic în luptă. Era socotit cel mai vestit general otoman din acea vreme. Sinan-paşa a trecut Dunărea pe la Giurgiu şi a înaintat trufaş spre Bucureşti. La Călugăreni, pe malul mlăştinos al Neajlovului, l-a întîmpinat oştirea lui Mihai-Vodă, adăpostită între păduri. Nu era mare: 10.000 de oşteni, întăriţi cu cîteva mii de transilvăneni. [...] În revărsarea zorilor, puhoiul otoman s-a năpustit pe podul care trecea Neajlovul şi au atacat tabăra lui Mihai-Vodă: oştenii români s-au apărat cu mare dîrzenie, dar abia puteau stăvili năvala duşmană. În clipa cea mai grea a luptei, cînd puterea otomană era gata-gata să biruie, Mihai-Vodă a smuls o secure cu două tăişuri din mîna unui oştean şi el însuşi s-a avîntat în mijlocul armatei turceşti. Văzînd curajul şi vitejia voievodului, ostaşii au strîns şi mai puternic armele în mîini şi s-au avîntat în luptă. Au silit duşmanul să se retragă. Să se învălmăşească la pod. Să se înfunde în mlaştină. În aprigul iureş al bătăliei, Sinan-paşa însuşi a fost azvîrlit de pe pod în mlaştină. Şi-ar fi pierit acolo, dacă nu l-ar fi scăpat un slujitor credincios. Se zice că în această luptă, marele general turc şi-a pierdut şi ultimii doi dinţi pe care-i mai avea." *(idem,* pp. 64-66/69)

■ *„Bătălia de la Plevna.* După ce a trecut Dunărea, armata română s-a unit cu armata rusă şi împreună au înconjurat Plevna. Aici, generalul turc Osman-paşa, cu multă armată şi cu armament din belşug, se întărise ca într-o cetate. Pentru înfrîngerea duşmanilor la Plevna, dorobanţii, călăraşii şi artileriştii români au susţinut lupte grele. Nu i-au înspăimîntat nici ploaia de gloanţe şi şrapnele duşmane, nici întăriturile, nici dîrzenia cu care se apărau turcii, nici miile de morţi căzuţi sub parapete." *(idem,* p. 102)

„«Ne apărăm, au ba?»
Toţi au strigat, într-un glas: «Ne apărăm, Măria ta!»"

Încheiem cu o ingenioasă „recalculare la zi" a pierderilor suferite de Ţările Române în urma exportului forţat de cereale către Poartă, din *Istoria Modernă a României, manual pentru clasa a IX-a,* 1988, p. 17: „După unele aprecieri, preţul cerealelor achiziţionate forţat de turci era cu 25-40% mai mic faţă de cel curent în Ţările Române, iar între 1812-1818 pierderile de pe urma schimburilor neechivalente s-ar fi cifrat la 30 milioane lei."

În anii '90, la mai bine de 170 de ani de la păguboasa tranzacţie cu grîne, pîinea turcească, fragedă, albă şi diafană, invada cu succes mahalalele Bucureştiului. Imaginaţi-vă mîhnirea dibaciului istoric.

Dezvelirea bustului lui Kemal Atatürk

„Ieri-dimineaţă, în faţa Teatrului Odeon, în prezenţa preşedintelui României, Emil Constantinescu, şi a preşedintelui Turciei, Suleyman Demirel, premierului Radu Vasile, precum şi a primarului general al Bucureştiului, a fost dezvelit bustul întemeietorului statului modern turc, Mustafa Kemal Atatürk. Eventualitatea unui atac terorist, în special din partea PKK, a dus la luarea unor măsuri de securitate sporită, la eveniment aflîndu-se şi cadre ale Brigăzii Antiteroriste din cadrul SPP, îmbrăcate în uniforme negre, cu vestă antiglonţ şi cu armele din dotare la vedere. [...] În preajma luptătorilor mişunau copii de origine turcă fluturînd binecunoscutele steguleţe roşii cu semilună. „Începînd de astăzi, pe harta Bucureştiului apare un nou nume care va dăinui peste veacuri", a declarat Emil Constantinescu, referindu-se la locul amplasării bustului, loc ce se va numi Piaţa Atatürk. Pentru a afla care este semnificaţia bustului tocmai în locul amintit, reporterii *ZIUA* au luat legătura cu mai multe departamente din cadrul MAE şi Ministerului Culturii, şi cu Ambasada Turciei, dar, din păcate, nimeni nu a fost în măsură să dea relaţii. La baza soclului pe care se află bustul [...] puteau fi văzute două aranjamente florale, unul dintre acestea fiind din partea hotelului Majestic [...] al cărui patron este de origine turcă." *(Ziua,* 5 decembrie 1998)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Chipuri ale corupției în școala românească

O învățătoare de la Școala nr. 10 din București a fost filmată, fără știrea ei, pe cînd cerea bani părinților pentru cadouri. Bani foarte mulți. Comentariile în jurul acestui caz au pendulat între resemnare – „Știm, asta se întîmplă din vremea comunismului, dascălii primesc cadouri și fonduri suplimentare, este un fenomen, nu un caz izolat", și indignare – naivă, în cel mai bun caz, ipocrită, în cel mai rău: „Cum e posibil așa ceva în școala românească?!"

La prima vedere, întîmplarea pare a avea atributele obișnuite, sordide, ale oricăror servicii plătite (prost) din banii statului: șpagă, cadouri, solicitări ilegale etc. În fapt, însă, cazul mi se pare că descrie perfect, în termeni clari, un fenomen mult mai grav, mai găunos decît cel al „micilor atenții" sau al „recunoștinței interesate": pe cel al corupției. Al corupției maligne, care a cuprins societatea românească, pînă în straturile ei cele mai profunde și mai inocente. Am cîteva bune motive să cred că răul s-a malignizat. Iată cîteva dintre ele:

1. Șantajul. Învățătoarea a solicitat bani, amenințîndu-i pe părinți, mai mult sau mai puțin voalat, că dacă vor să își păstreze locul în școală, trebuie să dea bani sau cadouri consistente. (Soțul învățătoarei a insistat că un loc la o școală „de fițe" nu se obține chiar așa, cu una, cu două. Mă întreb ce înseamnă școală de stat „de" fițe? Au altă programă, mai bine construită? Au alți profesori, mai bine instruiți? Au grupuri sanitare mai curate sau laboratoare mai perfomante?)

2. Legitimarea corupției. Încercarea, gîngavă și incultă, de altfel, de a „normaliza" un act profund imoral și ilegal: de la a oferi cadouri ca gest de recunoștință pentru activitatea depusă de dascăl, la impunerea unei taxe pentru cadouri, taxe care nu au legătură nici cu posibilitățile materiale ale părinților, nici cu recunoștința față de profesori, ci doar cu afaceri private, e cale lungă, profund ilegitimă. Citez din discursul învățătoarei: „Eu v-am întrebat: v-ați organizat? *Este în politica românească, balcanică, de sărbători să se oferе.*" (E adevărat, mici atenții, cadouri, bani, pile existau și pe vremea comunismului. Dar procesul de oferit – primit era cumva ținut sub obroc. Participanții aveau conștiința comiterii a ceva măcar imoral, dacă nu ilegal, și se comportau ca atare: mai cu jenă, mai cu grijă la potențiali martori, mai cu teamă.)

3. Limbajul suburban. Felul absolut jignitor în care li se adresează învățătoarea părinților: „Astea-s cadourile voastre? Atît? Am sunat. Mai vine ceva, nu mai vine. Atît vă reprezintă? Voi nu sînteți cartofi, nu sînteți oi să vă învăț. La Școala 11, ei dau cîte 100 de euro de Crăciun. (...) Nici cînd aveam clasă de țigani nu aveam așa cadouri." Din declarațiile unui părinte la un post de televiziune au ieșit la iveală și alte epitete cu care părinții au fost „împovărați": cretini, nesimțiți etc.

Știu bine că nu este un caz nici pe departe unic. Și că el se petrece nu numai într-o școală centrală din București, ci și în cele de la periferie sau din provincie, în licee, în facultăți și în inspectorate. Am stat de vorbă cu nenumărați părinți încovoiați de pretențiile dascălilor, cu tineri absolvenți, cocoșați de marile atenții pe care trebuie să le acorde pentru un amărît de post de suplinitor, cu dascăli merituoși care nici nu visau să intre în cancelariile universităților, fără să dea șpagă consistentă.

Pe de altă parte, cunosc destui dascăli profesioniști. Extrem de buni. Impecabili din punct de vedere moral, pedagogic. Din păcate, vocea lor nu se aude niciodată. Mă gîndesc că ei ar trebui să fie primii indignați, primii supărați pe corupția din învățămînt. Ei ar trebui să fie primii sătui de faptul că învățămîntul românesc ar fi socotit cel mai răsunător eșec al tranziției postdecembriste.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Disciplină și protocol

– sărbătorești –

Viața în zilele de sărbătoare, mai ales în perioada Crăciunului și a Anului Nou, nu se desfășoară întîmplător, ci conform unor ritualuri bine stabilite, aparent leneșe, dar, de fapt, destul de stricte în așa-zisa lor nemișcare.

Între sărbătorile propriu-zise sînt și zile de tihnă obligatorie. Pe care trebuie să le umpli cu ceva. Cu ceva adecvat perioadei de vacanță, în care oamenii se bucură, se revăd unii pe alții după mult timp și-i ajută pe cei în nevoie. De asemenea, ești obligat, iarăși, (măcar datorită stivei de mîncăruri din frigider) să te... îndopi. Să te „delectezi cu bunătățile de sezon". Și, nu în ultimul rînd, să dai dovadă de *Christmas cheer:* pe oriunde treci, să faci poante și să fii „în formă", cel puțin verbală...

„Disciplina" sărbătorească, în ce mă privește, decurge cam așa: te trezești de dimineață, la o oră rezonabilă, și te duci pe lîngă brad. Bradul rămîne un punct de bază, un loc consacrat și aproape sacru în periplele sărbătorești. Mare, chiar gras și excesiv de împodobit, e, cu siguranță, întruchiparea „spiritului Crăciunului", în varianta accesibilă (mai ales de cînd Moșul nu mai vine în carne și oase, copiii crescînd...). Bradul poate fi pus pe Facebook și, dacă ești destul de abil să-l surprinzi din unghiul care trebuie, obții cîteva like-uri... De asemenea, cu bradul, ai amintiri: îmi amintesc cum, prin anul I de facultate, am adormit sub propriul brad, cu iubitul meu de atunci, pe cînd părinții nu erau acasă: și ne-au găsit, la întoarcere, pe carpetele maro chinezești... Sau cînd, pe vremea tatălui meu și a Benzii bune (de jucării...), am ținut bradul din camera mea pînă-n aprilie...

Ritualurile de sărbători s-au desfășurat, vrînd-nevrînd, în jurul bradului, pentru că bradul era mare și ocupa tot centrul camerei, altfel destul de mici. Mic dejunurile se luau în jurul lui. Și conțineau, „obligatoriu", produse din porc, cîrnați, caltaboși, jumări și neapărat cozonac. Eventual ingurgitate în fața acelorași filme de Crăciun (în ce mă privește, Slavă Domnului că se repetau: chiar așa slabe cum erau, îți creau, totuși, o stare pozitivă...). Sau pe fondul radioului lui Moș Crăciun...

După care – un oarecare moment de pauză. O oarecare umbră de îndoială despre cum să-ți umpli ziua sărbătorească ce ți se cască în față: trebuie să fie... ce se cuvine în această luminoasă perioadă. Se cuvin, pe de o parte, primirile: festive, conform unei tradiții nescrise, cu tombolă și probe pentru a cîștiga obiectele ce-ți ies la sorți. Anul acesta, am avut surprize... incredibile: unii dintre participanți chiar s-au pregătit pentru respectivele probe și au spart aerul stătut al camerei, cu vocile lor armonioase...

Pe de altă parte, vizitele: unele pentru prima dată, în care admiri casele oamenilor, gresia lor fantezie sau mixurile de încăperi (bucătăria – sufragerie) și unde încerci să rămîi vesel, fără să fii beat de-a dreptul, încercînd să întorci conversația spre amintiri și „chestiuni general-umane", deturnînd-o de la periculoasele (și inutilele...) bîrfe și politică.

Apoi, încercările caritabile, unele complet neașteptate; ca niște provocări cărora trebuie să le faci față, în stil dickensian: un domn pe care-l cunoști de multă vreme și pe care-l știai într-o situație stabilă și fericită pînă de curînd, se află, deodată, singur și bolnav în spital, tocmai de sărbători. Normal că, măcar dacă vrei să nu fi vizionat degeaba atîtea filme de Crăciun, te duci și-l ajuți. La fel și pe alți prieteni singuri, care au nevoie măcar de o vorbă bună pentru a-și alunga spaimele *(the dark side...)* timpului sărbătoresc.

În cele din urmă, momentele culminante ale sărbătorilor propriu-zise: Crăciunul și Anul Nou. În ce mă privește, de Revelion, anul acesta s-au întîmplat... miracole: într-un loc mic, dar cu stil, pe care l-am ales pentru a schimba anul, au venit, aproape pe neașteptate, mulți dintre cei mai buni prieteni. Și chiar s-a creat sentimentul de... mai-mult-decît-bine-comunitar, rar și prețios. Care a compensat toate disciplinele, protocolul și golurile sărbătorești de pînă atunci.

Selma IUSUF

legende urbane

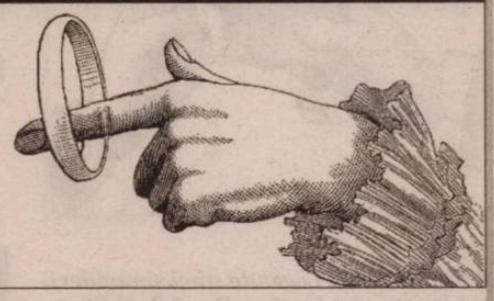

Petrecere în ciorapi

În cele aproape două săptămîni de vacanță pe care au avut-o unii dintre noi de sărbători, am văzut, în diverse locuri, nenumărate fotografii de cunoscuți și necunoscuți pe la tot soiul de petreceri. Dincolo de toate sarmalele și piftiile de pe mese, un amănunt a continuat să-mi agațe privirea. Invitați pe la unii și pe la alții pe-acasă, mulți petrecăreți erau în ciorapi. Doamnele în rochii și-n dres, domnii în pantalonii din care ieșeau toate soiurile de șosete. O ciorăpăreală veselă.

Subiectul intratului încălțat/descălțat într-o casă de om e unul dintre cele mai aprig disputate. Nu numai peaici, mai prin estul Europei sau prin Turcia și prin extremul Orient obișnuiește lumea să-și lase încălțările la intrarea în casă. Suedia e, se pare, una dintre țările în care descălțatul la ușă e mai degrabă o normă socială. Multe case (englezești) din Marea Britanie practică acest obicei și se pare că și destui americani își descalță musafirii. Problema e complicată. Dincolo de latura ei culturală sau religioasă, devine, la un moment dat, o problema de opțiune individuală a fiecărei gospodării. Și de cîntărire fină a fiecărui musafir, dacă alege sau nu să se descalțe.

Eu, una, urăsc din rărunchi descălțatul la ușă. Nu-mi descalț oașpeții, dar nici nu fac vizite în ciorapi. Nu mă grăbesc însă să calific gestul de a impune scoaterea pantofilor la ușă drept mitocănesc sau de prost gust. Repet, în jurul lui e o complicată țesătură culturală și de opțiune personală. Am cunoscut, acum niște ani buni, un american aterizat naiv prin România, care, nici bine intrat pe ușă, era gata descălțat, cu un zîmbet de antropolog fericit pe față. Așa învățase de prin primele lui vizite pe aici că se face și omul adoptase ceea ce era convins a fi o normă culturală în România. Accepta și aplica cu bucurie obiceiurile băștinașe, așa cum un european învață că nu e bine să te uiți direct în ochii unui asiatic și că, pe un tatami, de regulă umbli desculț. Așa fel încît, cînd ți-era lumea mai dragă, americanul meu era gata înciorăpărit, numai bun de vizită. O făcea cu atîta bunăcredință, că nu te puteai supăra pe el. Am văzut doar și pe Discovery – la trib acasă, faci ce face tribul.

Înțeleg, pe de o parte, îngrijorările legate de igienă și de starea parchetului sau a covoarelor, la cei care-și descalță musafirii. De acceptat n-am cum să le accept, pentru că refuz să merg în asemenea vizite. E caraghios să vezi femeile date jos de pe piedestalul de 10-12 centrimetri al pantofilor și căzute brusc în banalitate. Îmi povestea un amic de o asemenea petrecere, unde doamnele s-au descălțat pentru că acolo erau și o grămadă de copii. Din zîne întocate au devenit toate femei oarecare, în rochii de o lungime incertă.

Convivialitatea asta în ciorapi presupune și o mare doză de intimitate. Ar trebui să-mi fii un prieten extrem de bun, sau mai degrabă mamă, tată sau frate ca să-ți pot arăta ciorapul, fără urmă de stingherealâ. Situațiile în care o gazdă oarecare te pune să te descalți devin cu atît mai oribile cînd ți se oferă și o pereche de papuci de stat prin casă. În asemenea cazuri, încăpățînarea mea devine teribilă. Acum niște ani, căutam în disperare un apartament de cumpărat. Am dat de tot soiul de oameni, de tot soiul de agenți imobiliari ieșiți dintr-un vis urît, am văzut coșmelii, dar și locuri mai mult decît decente. În momentul în care, însă, la așa-zisa vizionare a unei case, proprietarul pe care îl vedeam pentru prima oară m-a pus să mă descalț, m-am scuzat, m-am întors și am plecat.

Și mai cred că, dacă faci o petrecere la tine acasă, îți și asumi că se poate întîmpla ca cineva să verse vin pe covor. Sau că fetele o să umble pe tocuri pe parchet. Dacă ți se strînge inima gîndindu-te la bacterii, zgîrieturi și deranj, nu mai faci nici o petrecere. E simplu. Nimic nu e mai caraghios decît o mînă de oameni îmbrăcați frumos, tîrșîind ciorapii și dresurile pe parchetul lucios și pe covoarele cu ciucurii pieptănați gospodărește.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

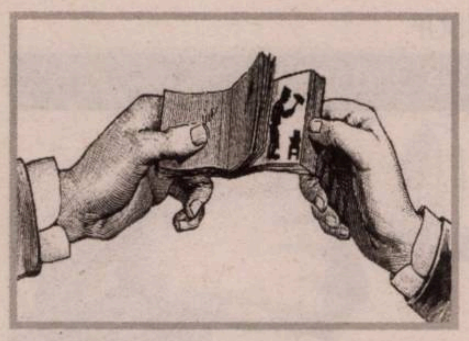

Marius CHIVU

feedbook

Adevărul despre o sinucidere

● David Vann, *Legenda unei sinucideri*, traducere de Justina Bandol, Editura Litera, 2013.

Scriitorul american David Vann (n. 1966), invitat în toamna trecută și la FILIT, este marea mea descoperire în 2013. Cartea lui de debut, publicată în 2009, este genul acela de carte cu poveste tare în spate, care impune automat un autor și care obține un succes măsurabil inclusiv în cifre. Premiată (pe cînd era încă în manuscris) și răspremiată, inclusiv în limbile în care a fost tradusă (Médicis Étranger și Llibreter), aflată în topurile și pe listele cărților preferate ale marilor publicații din State, *Legenda unei sinucideri* este o colecție de ficțiuni plasate în Alaska natală și inspirate de sinuciderea tatălui său, pe cînd David Vann era doar un copil. Întrebat într-un interviu de ce a ales ficțiunea pentru a relata acest tragic episod din biografia sa, scriitorul mărturisea: „Mulți ani după sinuciderea tatălui meu, spuneam tuturor că a murit de cancer, pentru că felul în care murise mi se părea rușinos. Dar mai era ceva: nu prea credeam că murise. Noaptea mi-l imaginam prin zăpezile din Alaska, încercînd să ajungă acasă. Tot ce era legat de moartea lui părea mitic din start, ca și Alaska, locul unde s-a întîmplat. Pe cînd eram copil acolo, în insula Ketchikan, fugeam de lupi și urși imaginari, chiar dacă existau și cei reali. Cartea mea, prin care încercam să-l regăsesc pe tatăl meu și să-l readuc la viață, trebuia să fie o distilare a experienței, mai adevărată din perspectiva vieții decît orice moment trăit cu adevărat. Cartea aceasta este cea mai adevărată relatare despre moartea tatălui meu și, în același timp, doliul meu, iar toate acestea nu ar fi fost posibile decît prin ficțiune.“ De altfel, David Vann, care actualmente predă *creative writing* în Marea Britanie, a scris de fiecare dată foarte interesant despre relația dintre scris, viață și, mai ales, moarte. Într-un text-confesiune intitulat „Armele tatălui meu“, publicat în 2009 în edițiile australiană și britanică ale revistei *Esquire*, David Vann spunea istoria tatălui său prin prisma armelor cu care acesta vîna în Alaska, arme care, în cele din urmă, au ajuns la el (mai puțin fatalul pistol Magnum 44, vîndut de unchiul său), arme pe care, adolescent fiind, le-a folosit el însuși pentru a se descărca de greutatea suicidului patern. Vann povestește, năucitor, cum trăgea noaptea în semafoarele și în becurile stîlpilor de iluminat din suburbie sau cum îi urmărea prin lunetă pe

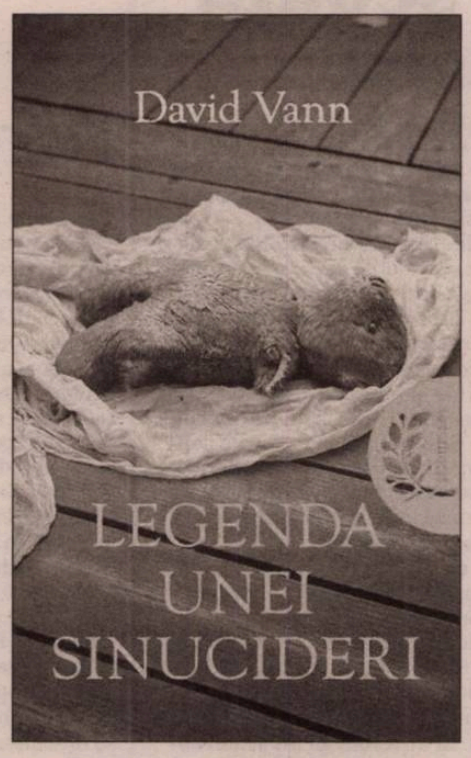

oameni în casele lor: „Eram un student de nota 10, eram bun la sport, cîntam într-o trupă etc., dar am ajuns să trăiesc o viață dublă, un an întreg după sinuciderea tatălui. N-am să înțeleg niciodată ce s-a întîmplat cu mine în acel an. N-am mers la nici un terapeut, n-am avut nici o discuție cu nimeni, în schimb, împușcam lucruri, iar armele deveniseră un substitut. Un an de brutalitate primară, un an în care am fost norocos să nu rănesc pe nimeni. În cele din urmă, cînd eram la liceu, am vîndut armele tatălui meu. Aveam nevoie de bani, dar nici nu le mai doream în viața mea. Ce-mi doream era ca ele să nu fi existat niciodată. Dar după ce le-am vîndut, am fost cuprins de sentimentul îngrozitor că am vîndut o parte din tatăl meu, pentru că-mi rămăsese atît de puțin de la el. După sinucidere, s-a evaporat cu totul...“

Am insistat cu povestea biografică pentru că este definitorie pentru ce se întîmplă în această carte de ficțiuni. Și nu neapărat în sensul că ficțiunea urmărește îndeaproape biografia, pentru că, paradoxal, nimic din ce am spus pînă acum nu deconspiră conținutul acestei cărți, una dintre cele mai frumoase și tensionate pe care le-am citit în ultima vreme și, probabil, cel mai bine (și mai interesant) construit volum de povestiri pe care l-am citit vreodată. Dovadă că nu orice proze scurte puse laolaltă formează și un volum. De altfel, autorul mulțumește la final unor apropiați, scriitori și profesori de literatură, care l-au ajutat să-și dea seama cum ar putea „transforma povestirile într-o carte“, povestiri care, după cum am aflat din notele ediției americane citite de mine, au apărut de-a lungul anilor, cîteva din ele, mai întîi prin publicații precum *The Atlantic* și *New York Times*. Așadar, *Legenda unei sinucideri* este, aparent, un volum de proză scurtă, dar, de fapt, conține cinci povestiri întrerupte de un miniroman în două părți, care aruncă în aer toată construcția și, în fond, tot subiectul cărții. Mai degrabă, un roman fragmentar. Protagonistul este mereu același, Roy Fenn, doar că în fiecare povestire are altă vîrstă, status-ul familial este altul, un singur detaliu rămîne neschimbat: sinuciderea tatălui, episod în jurul căruia se construiesc sau către care tind toate poveștile. În primele trei povestiri, „Ihtiologie“, „Rhoda“ și „Legendă despre bărbați cumsecade“, băiețelul Roy asistă, în decurs de cîțiva ani, la divorțul părinților, la a doua căsătorie a tatălui și la încercările repetate ale mamei de a-și găsi un nou bărbat; pentru ca în penultima povestire, „Ketchikan“, bărbatul Roy s-o cunoască, 20 de ani mai tîrziu, pe amanta tatălui (aceasta fiind și motivul divorțului). Grosul cărții însă – micul roman în două părți, intitulat „Insula Sukkwan“, unde David Vann imaginează o retragere de cîteva luni a lui Roy cu tatăl său, într-o regiune sălbatică și nelocuită din Alaska, unde ar trebui să se purifice, să-și reînnoade legăturile tată – fiu, să-și regăsească pofta de viață și energia de a o lua de la început după o serie de dezastre sentimentale și financiare – răstoarnă totul cu o cruzime neașteptată și te face să înțelegi cu adevărat grozăvia de a scrie ficțiune, pornind de la o sinucidere reală.

Comparată, automat, cu Hemingway și Cormac McCarthy (acesta din urmă recunoscut drept autor favorit cu *Meridianul sîngelui* – trad. Iulia Gorzo, Polirom, 2011), proza realistă, dură și rece, plasată în sălbăticie, tipic nord-americană, a lui Vann are însă tangențe imediate, poate chiar mai puternice cu alți autori, netraduși la noi. Doi dintre aceștia, unul chiar menționat de David Vann drept maestrul său, John L'Heureux, a fost tradus cu povestirea „Drumuri“ în celebra antologie *Proza americană contemporană* (Univers, 1989), la fel și David Quammen, cu povestirea „La vînătoare“ („Walking Out“ în original). Extraordinarul Tobias Wolff însă lipsește cu desăvîrșire din limba română, iar povestirile lui Richard Ford din *Rock Springs* (tot cu copii rămași fără tată și cu scene de vînătoare) probabil nu vor fi traduse niciodată (dat fiind că nici măcar celebra sa trilogie care i-a adus și un Pulitzer n-a fost încă publicată integral de Humanitas Fiction). Fiind vorba de viața sălbatică și dură din Alaska, l-aș menționa și pe Jon Krakauer cu *Into The Wild* / *În sălbăticie* (trad. Iulia Blaga, Humanitas Fiction, 2012).

Legenda unei sinucideri este o carte extraordinară, care mă face să urmăresc mai cu atenție traducerile colecției de ficțiune coordonată de Cristina Vidrașcu Sturza la Editura Litera.

„Cei peste 100.000 de dolari pierduți anul acela numai pe pescuit l-au lăsat totuși pe tata neclintit, pentru că el plana deja în ultimele cercuri – splendide, disperate, vaste – ale propriei vieți. Unchiul meu povestește despre o noapte pe puntea de comandă, cînd tatăl meu, care pierduse pentru a 17-a oară consecutiv la rummy, în loc să se arate posomorît și să mormăie niscaiva felicitări mincinoase, și-a arcuit deodată spinarea și și-a întins larg brațele. Urcînd pe scaunul de căpitan, în sclipirea alb-albăstruie a radarului și a sonarului, și-a avîntat bărbia înainte, închipuind deslușit ceea ce unchiul meu își amintește pînă în ziua de azi drept un clonț încovoiat, și a cîrîit: «Trei grade la dreapta!» Unchiul a ajustat pilotul automat, iar dimineață au instalat ceea ce avea să fie una dintre cele numai trei lansete bune din toată călătoria. O asemenea coordonare între prorocirile tatei și succesul final s-a produs însă rareori... Pe scurt, anul acela nu a fost prea grozav. Am petrecut exact patru zile alături de el, la mijlocul lui ianuarie. În fiecare noapte, întins într-un sac de dormit pe podea la picioarele patului său, l-am auzit sucindu-se și răsucindu-se pînă foarte tîrziu și am simțit, cu siguranța pe care o au uneori copiii, că n-avea să mai fie tatăl meu prea mult timp. Se mișca în cercuri care se strîngeau tot mai tare în jurul lui. Împingea sălbatic cearșaful cu picioarele, gemînd a frustrare, furie și disperare, pînă cînd așternutul se umfla și se zbîrlea ca o briză pe țărm, apoi își îngropa fața în pernă ca să plîngă, complet resemnat și prăbușit. După care o lua de la capăt. În tot timpul ăsta, eu presupuneam că mă crede adormit, pentru că, din cîte știam, nu-și îngăduise niciodată să plîngă în fața cuiva. Dar într-o noapte mi-a vorbit. «Pur și simplu nu știu», a spus cu voce tare. «Roy, ești treaz?» «Da.» «Doamne, pur și simplu, nu știu.» Aceasta a fost ultima noastră conversație.“

PUBLICITATE

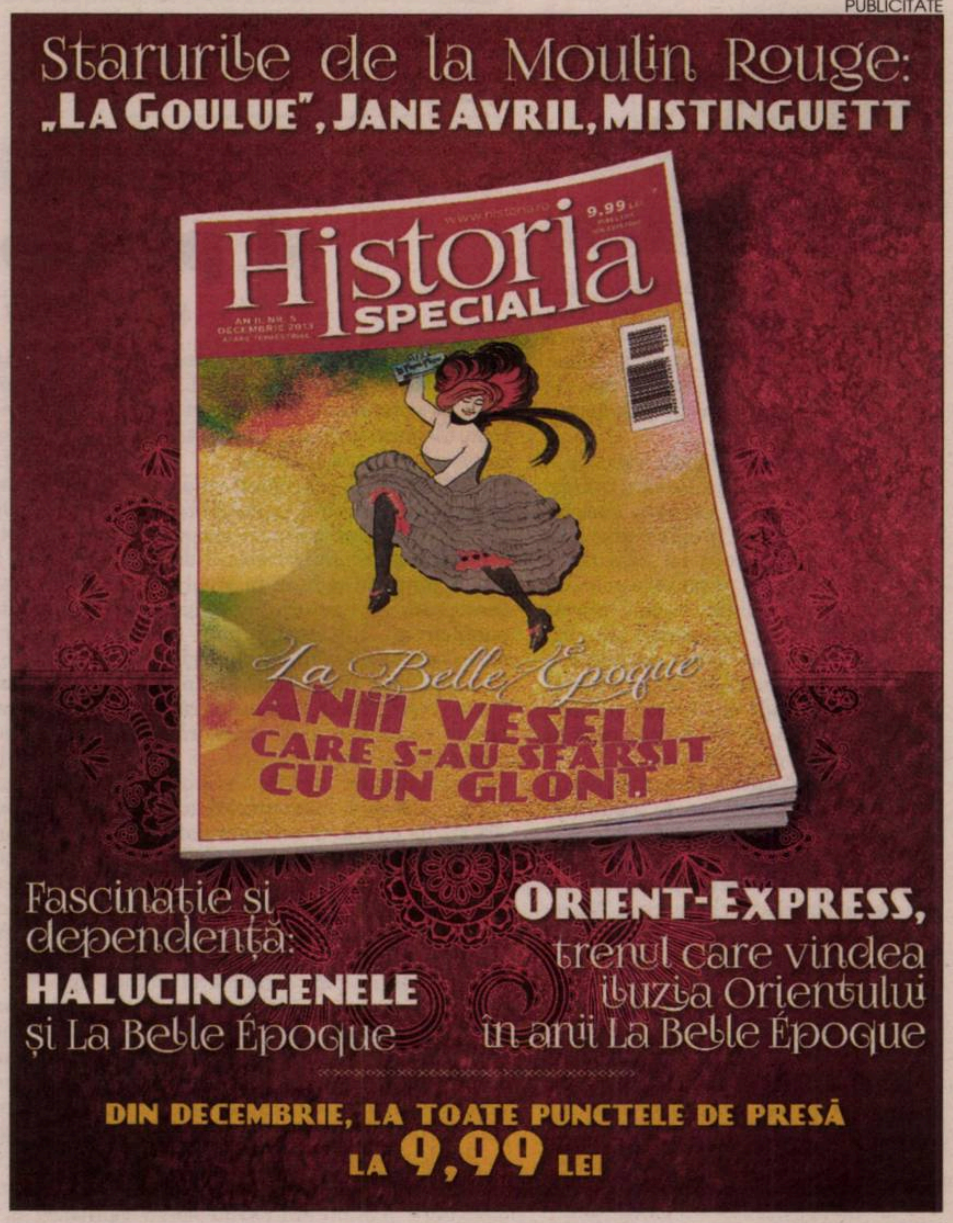

„Umorul e prin esenţă incorect politic“

– interviu cu Simona TACHE şi Mihai RADU –

Pentru că ne dorim să rîdem tot anul, am stat de vorbă cu cei doi autori ai cărţii Femeile vin de pe Venus, bărbaţii de la băut *(Editura Trei, 2013), „caţavencii“ Simona Tache şi Mihai Radu, despre ce mai înseamnă azi umorul, despre tipologii, cupluri, şosete aruncate, stereotipuri etc.*

Deşi se spune despre noi că sîntem un popor cu umor, cartea voastră e o apariţie rară pe o piaţă de carte încremenită în propria seriozitate. Cum vă explicaţi faptul că păreţi un OZN al umorului de bună calitate?

Mihai RADU: Dacă e vorba de farfurii zburătoare murdare, femeile se pricep mai bine. Să zici că faci umor în România este ca şi cum te-ai lăuda că ţi-ai deschis o şcoală de înot pe fundul apei. Însă e doar o senzaţie, pentru că, pe de altă parte, acum se rîde mult şi prost, se rîde în prostie, cumva la propriu – umorul ca o şaorma cu de toate şi cu nimic.

Simona TACHE: Se spune că românul are mult umor şi că se pricepe să facă haz de necaz, asta ca să nu punem la socoteală şi umorul involuntar la care făcea Mihai trimitere. Cu toate astea, piaţa de carte de la noi e de o solemnitate rară. Şi la fel e şi cea de film. Cauza e, probabil, o altă trăsătură fundamentală a poporului nostru: extraordinara poftă de a se lua în serios. Cică, atunci cînd rîzi, nu eşti suficient de profund. Iar nevoia asta de a fi profund devine presantă, cînd te afli faţă-n faţă cu o pagină golaşă de Word sau cu un buget de la CNC. E ca-n acele *vox populi* în care reporterul selectează oameni mai simpli şi îi întreabă ce e orgasmul. Sînt mulţi care habar n-au, dar le e ruşine să spună că nu ştiu şi să se ia în rîs. Cum să rîzi de tine, tocmai cînd te dă la televizor? Şi atunci improvizează, luîndu-se în serios…

Multe texte pleacă din observaţii la cald, conjugal-biografice.

Cine are mai mult umor? Femeia sau bărbatul?

M.R.: Indiscutabil, acela dintre ei care are umor. 99% din ce numim „umor“, din ce vedem că se scurge dintr-o parte în alta pe reţelele de socializare, în online, la TV, e mimentism, maimuţăreală. Trăim o falsă abundenţă de umor. Cam cum îşi trăieşte înţelepciunea moartea în braţele lui Puric.

S.T.: Apreciez diplomaţia lui Mihai, dar adevărul e că bărbaţii au, în general, mai mult umor. Pentru că au şi mintea mai relaxată, mai odihnită. Sînt mai puşi pe joacă, nu au creierul burdușit de îngrijorări, gen „Aoleu, n-am plătit întreţinerea!“ sau „Tre' să dăm cu aspiratorul, nu mai suport atîta jeg, n-am mai făcut curat de ieri!!“

Care e cea mai mişto reacţie pe care aţi primit-o de la un cititor/o cititoare?

S.T.: Cînd m-a sunat Ştefan Agopian – e un mofturos căruia rareori îi place ceva şi mai e şi de o sinceritate brutală, te poate desfiinţa fără să clipească – şi mi-a zis că n-a mai rîs aşa de 20 de ani şi că, dacă traducem cartea în străinătate, o să vindem un milion de exemplare. Sau cînd am aflat că au fost oameni care au comandat prin poştă, de la editură, 18 exemplare. Sigur, s-a întîmplat de Crăciun, în perioada cadourilor, dar… 18 exemplare????

M.R.: Comentarii de genul „Se vede că nu eşti căsătorit!“ Sau „Nici eu nu puteam s-o zic mai bine.“ Sînt acele momente în care cititorul se identifică atît de mult cu ce ai scris, încît te exclude din ecuaţie.

Cum faci umor inteligent, care să nu cadă în kitsch sau trivial? Care e limita? Vi s-a întîmplat să treceţi dincolo de ea?

M.R.: Puneţi voi o limită şi vă zic de-acum că am trecut de ea în toate părţile, pe toate dimensiunile. Kitsch-ul, trivialitatea îşi au, cred, funcţionalitatea lor în umor, te ajuţi foarte mult de ele, chiar şi nerostindu-le. După cum umorul se naşte şi din exagerare, din supradimensionare, iar aici se aseamănă foarte mult cu kitsch-ul sau cu grotescul.

S.T.: Gîndiţi-vă la *Bruno* al lui Sacha Baron Cohen. Pentru mulţi, e sărit mult dincolo de limită, e de o trivialitate îngrozitoare. Mie, personal, mi se pare genial, pentru că duce sfidarea tuturor tabuurilor pînă foarte departe, unde nu-ţi imaginai că ar îndrăzni să ajungă nici pasărea-n zbor, darămite picior de om. Limita e a fiecăruia şi poate să depindă chiar şi de circumstanţe exterioare. Într-o zi eşti cu fundul în sus şi nu ţi se pare nimic amuzant, iar în altă zi poţi să rîzi doar pentru că scoate unu' limba la tine.

Cum aţi scris textele astea în dialog? Povestiţi-ne mecanismul.

M.R.: Sînt chestii de bucătăria rubricii, o las pe Simona. Mă duc în sufrageria rubricii să mă uit la TV.

S.T.: Pînă vă povestesc eu despre bucătăria rubricii, Mihai o să ducă gunoiul rubricii. Şi fii atent, Mihai: după ce duci gunoiul, dai şi cu aspiratorul prin sufrageria rubricii, că e un jeg de nedescris, n-am mai făcut curat de ieri. Revenind, lucrurile se petrec aşa: dacă săptămîna asta lansez eu provocarea, scriind primul text, iar Mihai răspunde, săptămîna viitoare va fi invers: alege el tema şi eu răspund. Se întîmplă şi să mai fim în impas, caz în care ne ajutăm ca fraţii: „Alo, băi, ai tu vreo idee? Că nu ştiu cu ce să te atac.“ Avem, fiecare, în calculator, listuţe de teme, pe care le extragem din viaţa noastră, a prietenilor noştri sau a omenirii, în general.

În carte, vă jucaţi cu o sumedenie de stereotipuri legate de femei şi bărbaţi. Sînt stereotipuri autohtone sau universal valabile?

M.R.: Sînt felurite stereotipuri. Unele ţin de comportamentele unor generaţii, de o dimensiune socială, altele sînt, pur şi simplu, împrumuturi care circulă sub forma deja ambalată a serialelor TV sau a glumiţelor de crîşmă. După cum multe texte pleacă din observaţii la cald, conjugal-biografice. Toate acestea sînt rejucate, personalizate, puse într-o experienţă oarecare. Nu ştiu ce să zic de autohton sau universal, cît despre valabilitate, am căutat-o mai mult pe cea a reacţiei: rîsul.

S.T.: Asta cu universalitatea e relativă. Dacă ar intra cartea pe mîna unui obsedat de corectitudinea politică, şi-ar pune imediat ochelarii de cal şi ne-ar umple de sînge. „Păi, ce, toţi bărbaţii îşi lasă şosetele aruncate???“ ar tuna, cu venele pulsînd de nervi, după care ne-ar întreba cum se aplică ce am scris pe cuplurile de lesbiene sau în familiile care practică poliamorul. Degeaba i-am spune noi că umorul e prin esenţă incorect politic şi operează cu stereotipuri, tot ne-ar spînzura simbolic sau măcar ne-ar băga în pîrnaie simbolică pe viaţă.

Ce text al celuilalt preferaţi şi de ce?

M.R.: Culmea, mie îmi place cel mai mult Simona cînd deplînge specia feminină şi-i înfierează gena.

S.T.: Asta se întîmplă mai mult *off the record*. Am eu nişte momente de *stand-up* ad-hoc, în care jelesc umoristic fiinţa chinuită de hormoni care este femeia. La alea se referă. Iar eu îmi amintesc că am rîs mult la textul lui intitulat „Moarte lui Ashton Kutcher“. E despre cum sînt tîrîţi bărbaţii la comedii romantice, dar, din punctul meu de vedere, nici nu era nevoie să se obosească să scrie prea mult la temă. Era suficient titlul, spune tot.

La ce-aţi rîs cel mai tare anul trecut? Sau de cine?

M.R.: Am rîs din ce în ce mai mult de Ponta. E ceva cantitativ, cumulativ, care duce la greaţă. Dar, uite, am rîs în vacanţă citind *Teatrul lui Sabbath*, romanul lui Philip Roth.

S.T.: Eu la Ponta plîng, dar rîd de noi, ăştia de care îşi bate joc Ponta. Nervos, evident.

Ce v-a scăpat din povestea asta cu tipologiile masculine şi feminine?

M.R.: Ne-a scăpat faptul că rubrica va plăcea atît de mult, pentru că acum trebuie s-o continuăm.

S.T.: Cam aşa. Şi în nici un caz nu ne-a trecut vreodată prin cap că, din joaca asta, o să iasă o carte.

Vă simţiţi un fel de La Bruyère cu două capete?

M.R.: Doar două? Ne-ar mai trebui cîteva ca să facem de-un La Bruyère.

S.T.: La Bruyère e moralist, noi – nu. Nu doar că nu ne-am propus asta, dar, dacă cumva ne-ar ieşi, din greşeală, am spune „Stop“.

Prea marea luciditate nu naşte monştri în cuplu?

M.R.: Cînd zici monştri, te referi la copii, nu? Nu cred în luciditate, ca să zic aşa, cînd vine vorba de cuplu. Există însă un soi de ingenuitate care poate să ajute sau să prăbuşească tot. Dar e întîmplare pură. Şi cu monştrii, şi cu cuplurile.

S.T.: Luciditatea e o lentilă cu două feţe. Dacă îi priveşti prin ea doar pe ceilalţi, ajungi la vorba lui Camil Petrescu şi faci coadă în spatele Annei Karenina. Dacă te priveşti şi pe tine, atunci rezultatul e mai puţin demn de marea literatură, dar mai sănătos. Te apucă rîsul şi gata, ai trecut razant pe lîngă dramă şi pe lîngă linia de tren.

Situaţiile voastre amintesc într-un fel de Seinfeld. V-aţi gîndit la asta?

M.R.: Seinfeld a fost un moment, într-adevăr. Succesul a fost atît de mare, încît acum tot ce ţine de umorul de observaţie îi este cumva atribuit ca stil.

S.T.: S-ar putea spune că tandreţea faţă de obiectul amuzamentului şi absenţa oricărei intenţii moralizatoare se trag de la Seinfeld, acest Adam şi Eva al rîsului despre nimic şi propria persoană. Aşa că, de sărbători, cînd îşi sună lumea strănstrănstrămătuşile, am putea să-l sunăm pe Larry David. Nu şi pe La Bruyère.

au consemnat Luiza VASILIU şi Ana Maria SANDU

craii de burta veche

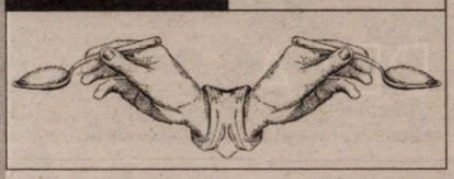

Thiéboudiène senegalez

Babylone a devorat porţia de *thiéboudiène*. Un regal. Ar fi vrut să mai comande una, dar teama de pîntecăraie i-a ţinut bulimia în frîu. Elogiul pe care i l-a făcut bucătăresei, ceva cu totul neobişnuit în această falocraţie medievală, a mişcat-o profund. S-a întors la cuptor şi a revenit cu o porţie de *bouraké*, spanac cu sos de arahide. „Gustă din asta! E din partea casei.“ – a gîngurit ea cu voce cîntată.

Babylone e brigadierul *beur* al echipei multinaţionale conduse de inspectorul angolez Laurent Caroso, din *Agence Black Bafoussa* (1996), roman semnat de Achille F. Ngoye, primul autor din Africa Neagră publicat în faimoasa *Série Noire*.

Evisceraţi, curăţaţi de solzi şi dezosaţi o doradă mare de 1,2 kg. Cumpăraţi într-o băcănie africană 50 gr de peşte uscat şi un pachet de orez spart de două ori. Înmuiaţi în apă peştele uscat, timp de 10 minute. Preparaţi o tocătură din o jumătate de legătură de pătrunjel, două cepe verzi, cu cozi cu tot, zece frunze de busuioc şi doi căţei de usturoi; umpleţi burta doradei, închideţi-o şi fixaţi-o cu două scobitori. Rumeniţi într-un vas încăpător o ceapă tocată, în două linguri de ulei de arahide, timp de 3 minute. Puneţi apoi în vas dorada şi cele 50 gr de peşte. Lăsaţi să se rumenească 10 minute, după care întoarceţi bucăţile de peşte. Adăugaţi apoi patru linguri de bulion de roşii, trei foi de dafin, două pahare de apă, sare, piper şi lăsaţi să fiarbă 15 minute. Extrageţi dorada din vas şi păstraţi-o la cald, pe un platou.

Puneţi apoi în vas şase morcovi tăiaţi în rondele, şase napi tăiaţi pe din două şi patru cartofi dulci, întregi. Turnaţi în vas 1,5 litri de apă şi lăsaţi să fiarbă cu capac timp de 30 de minute. Adăugaţi 12 bame, o felie de dovleac tăiată în cuburi şi lăsaţi să fiarbă încă 10 minute. Scoateţi legumele din vas şi păstraţi-le la cald. Puneţi restul de supă la fiert, adăugaţi un bol de orez şi lăsaţi să clocotească 8 minute la flacără mare şi apoi încă 20 de minute, la foc mic. Puneţi dorada pe un platou, alături de legume şi, separat, pe alt platou, orezul.

Amicul Dejun

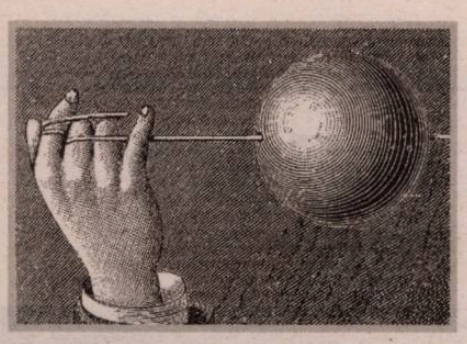

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

La ce folosește Ministerul Culturii? (I)

De fiecare dată cînd se schimbă vreun ministru al Culturii, lumea culturală începe să fiarbă: oare va da bani pentru cutare festival? Oare va înțelege cît de importantă e finanțarea restaurării cutărui monument? Oare e dispus să sprijine cutare proiect? Disputele ajung, adesea, în paginile gazetelor: cultural devine, brusc, un subiect de interes național. Cel mai adesea, polemicile nu vizează miezul problemei, ci chestiuni marginale. În plus, logica dezbaterii e, inevitabil, aceeași: dacă finanțează ceva, nu mai are bani pentru altceva. De parcă ar exista o concurență între obiective...

În fond, Ministerul se mulțumește să finanțeze principalele instituții aflate în subordine și să suporte cheltuielile cîtorva evenimente majore – dar pînă și aceste angajamente minimale par de nesuportat. Că banii sînt puțini – o știm cu toții. Dar problema nu e dimensiunea bugetului, ci distribuirea fondurilor. De fapt, tot ceea ce reușește să facă Ministerul e să întrețină o rețea relativ vastă, în stare de funcționare la cota de avarie. În plus, instituțiile din subordinea Ministerului se află în situație de dependență (aproape) totală. Acest tip de relație îi transformă pe artiști în pișcotari.

Și atunci, la ce bun un Minister al Culturii? Întrebarea și-au pus-o și alții. E util, cred, să urmărim reflecțiile pe această temă. În 1959, cînd a fost numit șef al nou înființatului Ministru al Culturii, André Malraux și-a propus următoarele: să acționeze astfel încît „operele capitale ale umanității să devină mai accesibile“, „să asigure o audiență cît mai vastă patrimoniului cultural“ și „să favorizeze crearea de noi opere de artă“. Această misiune – ofertantă, căci permite noi redefiniri și „resetări“ ale țintelor – a fost preluată și urmărită de toți cei care i-au urmat lui Malraux la conducerea Ministerului Culturii („naționale“ sau nu, „al patrimoniului“, „al comunicării“ – căci denumirea instituției s-a tot schimbat). Ea stă la baza oricărei acțiuni culturale, este referința absolută în materie de strategie. În epoca marilor proiecte din vremea lui Mitterrand s-au înființat numeroase instituții noi. Bugetul pentru cultură s-a mărit considerabil, astfel că în timpul celor două mandate de ministru, Jack Lang a putut „inventa“ (și, mai ales, finanța) marile festivaluri și evenimente care fac „brandul“ culturii franceze de astăzi. Festivalul de la Avignon, creat mult mai devreme, a căpătat anvergura internațională în anii '70, printre altele datorită deschiderii spre companiile independente și teatrul alternativ. Decisiv pentru succesul festivalului a fost nu atît sprijinul direct al Ministerului pentru organizarea sa, cît mecanismele de finanțare pentru sectorul independent, care a avut drept rezultat creșterea spectaculoasă a numărului de producții.

Într-adevăr, Jack Lang a dat propria interpretare misiunii stabilite de Malraux, insistînd pe flexibilizarea accesului la subvenții și pe stabilirea unor parteneriate între autoritățile centrale, regionale, locale. În acest fel, acțiunea Ministerului s-a diminuat, în vreme ce producțiile s-au multiplicat. Însă strategiile s-au concentrat, în general, pe creșterea și diversificarea ofertei, nu pe mărirea audienței. În Franța, aflată acum în criză economică, reproșul e că acțiunea culturală se face pe banii tuturor, în beneficiul unui număr restrîns de oameni. (Asta, în vreme ce statisticile plasează Franța printre țările europene cu cel mai larg acces al publicului la cultură.) Obiectivele de acum țin de democratizarea culturală, de accesul unui public cît mai numeros la producția culturală. Și în Franța s-au tăiat din fondurile pentru cultură, s-au închis instituții și s-au anulat evenimente, dar dezbaterea care a urmat e substanțială și atacată pe fond: întrebarea „la ce folosește Ministerul Culturii“ vizează, de fapt, chiar acțiunea acestei instituții.

Acest tip de relație îi transformă pe artiști în pișcotari.

André Malraux

PUBLICITATE

GRAND CINEMA DIGIPLEX

EUGENE ONEGIN
TCHAIKOVSKY
FESTIVALUL DE LA SALZBURG

Photo: © Bernd Uhlig

Dirijor
Daniel Barenboim

Regizor
Andrea Breth

Distribuție
Peter Mattei
Anna Samuil
Ekaterina Gubanova
Joseph Kaiser

JOI, 9 IANUARIE, ORA 20.00

CUMPĂRĂ BILETE PE WWW.GRANDCINEMADIGIPLEX.RO
FACEBOOK.COM/GRANDCULTURA

RISING ALTERNATIVE
major
Radio România Muzical

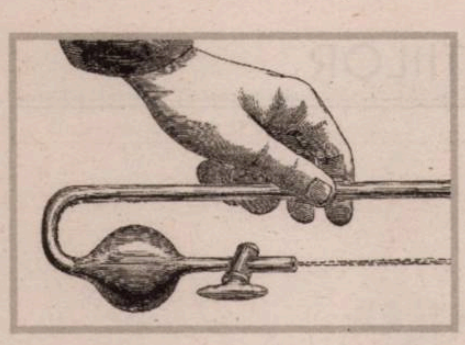

Oana STOICA

rosencrantz & co

Poveştile lui Dabija

● *O... ladă*, după Ion Creangă. Muzică şi versuri: Ada Milea; text: Genţiana Ionescu; regie: Alexandru Dabija. Cu: Nora Covali, Corina Grigoraş, Ecaterina Hâţu, Cătălina Ieşanu, Ingrid Robu, Adina Suciu, Alexandra Suciu, Cezar Antal, Răzvan Bănuţ, Dan Covrig, Victor Giurescu, Dragoş Ionescu, Costel Manole, Rareş Pîrlog. Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ.

În urmă cu cîţiva ani, regizorul Alexandru Dabija spunea că are de gînd să facă o serie de spectacole după poveştile româneşti. Proiectul s-a materializat în teatre de stat – *OO!* la Teatrul Tineretului Piatra Neamţ, *Sînziana şi Pepelea* la Teatrul Naţional Cluj – şi private – *Absolut!* şi *Capra cu trei iezi* la Teatrul Act – şi a devenit unul dintre cele mai interesante şi coerente programe regizorale personale.

Naraţiuni cu multiple paliere de citire, basmele sînt poveşti ale devenirii *(Bildunsgroman)* în variante reduse, explică noţiuni esenţiale (precum binele şi răul) sau sînt replici ale universului în formă concentrată. Pentru Alexandru Dabija, poveştile au constituit un material suculent pe care a făcut, cu umor şi cinism, disecţii ale societăţii. În *OO!*, prima producţie de la Piatra Neamţ, o adaptare ireverenţioasă după *Punguţa cu doi bani* a lui Ion Creangă, explora substratul sexual al poveştii. În *Absolut!* – după *Ivan Turbincă* –, crea un microcosmos din perspectiva evreului rătăcitor, demitizînd, fără curtoazie ipocrită, simbolurile religiei figurative – Dumnezeu, Sfîntul Petru – şi ale credinţelor populare – Talpa Iadului, Moartea. În viziunea lui Dabija, *Capra cu trei iezi* îşi dezvăluie substratul *horror* (o parte importantă din basmele pentru copii este alcătuită din poveştile de groază, apetitul pentru *horror stories*, distractive şi moralizatoare totodată, este exploatat în cinematografie). În toate aceste spectacole, regizorul se foloseşte de scriitura lui Creangă, ofertantă ca limbaj, dar şi ca structură narativă (nu am văzut încă *Sînziana şi Pepelea*, spectacol pe textul lui Vasile Alecsandri, făcut la Cluj).

Cu *O... ladă*, Dabija se întoarce la Piatra Neamţ şi continuă povestea din *OO!*. Prelungirea se face din *Punguţa cu doi bani* în *Fata moşului şi fata babei*. Personajele din primul episod se regăsesc în al doilea, într-un spaţiu comun, la priveghiul stăpînului Cocoşului, eveniment care atrage – căci despre seducţia „senzaţionalului", a funebrului şi a bîrfei este vorba – tot satul, de fapt, partea lui feminină, dominantă (unul dintre motivele de durere sinceră şi autovictimizare este faptul că în sat a mai rămas un singur Moş, frustrare afectiv-sexuală care continuă licenţiozitatea din *OO!)*. Premisele trimit către o analiză a psihicului feminin care se potenţează negativ în colectivitate şi în absenţa oricărui element masculin. Ceea ce face Dabija este să pună în prim-plan bîrfa ca formă a răutăţii gratuite, printr-un personaj multiplu – babele –, construit din individualităţi cu identitate precisă, determinante pentru mentalul colectiv. În caietul-program al spectacolului (texte: Raluca Naclad, grafică: Ciprian Iorgu), personajele sînt identificate adorabil prin nume: Baba cu poşetuţă, Baba călare pe mort, Baba cocoşată, Baba Sfînta Duminică, Baba căţeluşă, Baba copac, Baba cu chitara, Baba cuptor, Baba spurcată la gură, Baba fîntînă, Baba mortului (scenariul şi, probabil, numele personajelor aparţin Genţianei Ionescu, unul dintre cei mai talentaţi secretari literari, cu reale aptitudini de dramaturg, devenită acum director general adjunct al Teatrului Tineretului). Babele alcătuiesc un personaj complex, suculent, a cărui unică preocupare este bîrfa ca expresie a invidiei şi ca mijloc de manipulare, de influenţare şi, pînă la urmă, ca o formă de putere. Fata babei (Ingrid Robu, rebelă gotică) este rea din cauza inoculării acestei idei de către cei/cele din jur. Nonconformismul ei a fost taxat de autoritatea locală (babele) drept comportament malefic; prin urmare, ea şi-a însuşit acest tipar identitar. Transferul de responsabilitate pentru natura caracterului lasă, totuşi, să se ghicească o personalitate slabă, realist-cinică, dar are umor, mai ales lingvistic, căci regizorul se bucură să recreeze dialectul moldovenesc, să înmoaie consoanele şi să îndulcească vocalele, fără să piardă acea agresivitate care apare într-o comunitate eminamente feminină, conştientă de puterea ei pervertitoare. Cîteodată, se aude comic

Alexandru Dabija este unul dintre cei mai inteligenţi şi subtili regizori, aşa cum dovedeşte programul său de poveşti româneşti.

aşa cum este şi fata moşului cea bună (Alexandra Suciu), denumită astfel pentru lipsa de atitudine, care o face uşor manipulabilă. Viziunea lui Dabija asupra babelor – această instanţă supremă rurală care nu doar judecă, ci şi determină comportamente – este cîte o replică ursuză în maghiară (secuii stau în coasta moldovenilor) ca formă supremă de supărare, aceea căreia nu îi poţi da replica. Măiestria regizorului constă în a nu depersonaliza babele într-un cor amorf, şi aici a fost ajutat de actorii nemţeni, care s-au jucat inteligent cu tipologii rurale, inclusiv în travestiuri.

De la priveghiul Moşului cu Cocoşul (Cezar Antal, un Cocoş îndurerat), povestea curge aşa cum o ştim, cu alungarea fetei bune de către mama vitregă şi parcurgerea unui traseu iniţiatic care o ajută să se redescopere – adică să aibă opinii – şi cu repetarea aceleiaşi experienţe, în variantă negativă, de către fata rea. Cea care pune accentul pe sensurile spectacolului este Ada Milea, ale cărei cîntece dau cheia caracterelor. Pentru fata bună, revelaţia este „exist, deci gîndesc", iar cea rea îşi arată neputinţa în faţa unui dat genetic: „Nu mai vreau să fiu rea / niciodată n-am vrut, / dar aşa m-am născut." Cît despre lăzile Babei Sfînta Duminică, spectacolul începe cu un priveghi şi se termină rotund, tot cu moarte, căci lada conţine neaşteptatul – fie comoara, fie moartea (poate fi un sicriu „şi de-aicea nu mai ştiu").

Disecţia pe mentalul colectiv rural, care, dincolo de idealizare, reprezintă o lume dură, nu mai puţin competitivă decît cea urbană, se transpune într-o parodie a uneia dintre picturile lui Rembrandt, *Lecţia de anatomie a doctorului Tulp*. Auditoriul este format din babe, iar „subiectul" este, desigur, defunctul Moş cu Cocoş (expresie care trebuie înţeleasă în toate sensurile, inclusiv cele licenţioase). Dabija a mai folosit procedeul într-un alt spectacol, tot la Piatra Neamţ – *Mult zgomot pentru nimic*, în care tabloul reprodus în *stop motion* era *Rondul de noapte*.

Spectacol tonic, deşi descoperă lucruri amare despre natura umană, *O... ladă* este mai dur decît precedentul *OO!*, mai cinic, chiar dacă rămîne suculent ca umor şi delicios ca perspectivă. Alexandru Dabija este unul dintre cei mai inteligenţi şi subtili regizori, aşa cum dovedeşte programul său de poveşti româneşti.

Cît priveşte Teatrul Tineretului, este de admirat perseverenţa cu care produce spectacole, în ciuda spaţiului de joc, devenit inadecvat după „renovare", situaţie care trebuie rezolvată cît mai repede.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Opusul lui Django

● ***12 ani de sclavie / 12 Years a Slave*** **(SUA, 2013), de Steve McQueen.**

Regizorul afro-britanic Steve McQueen a început cu instalaţii video expuse în galerii de artă, a trecut apoi la filme narative destinate cinematografelor *d'art et d'essai*, iar cu *12 ani de sclavie* – cel de-al treilea lungmetraj al său, după *Hunger* şi *Shame* –, el face pasul spre Multiplexuri. Filmul e ecranizarea volumului-mărturie (din 1853) al unui cetăţean afro-american din New York, răpit în 1841 şi vîndut ca sclav la New Orleans. Distribuit de Fox, *12 Years a Slave* e un proiect pe care l-ar fi putut iniţia Spielberg şi, într-adevăr, în reprezentarea calvarului lui Solomon (Chiwetel Ejiofor), McQueen aderă, mai mult decît în lungmetrajele sale precedente (tot reprezentări ale unor calvaruri – o grevă a foamei, respectiv o formă terminală de erotomanie), la normele curente, consfinţite de Hollywood, ale unui realism congenial consumului de masă (şi gloriei de tip Oscar). Dar experienţa muzealo-festivalieră a lui McQueen îşi păstrează un cuvînt de spus, în opţiuni regizorale precum aceea pentru cadre cu *durée „dure"* – cu durată „grea", care chiar se simte. Dintre acestea, a devenit faimoasă o secvenţă cu Solomon zbătîndu-se cu gîtul într-un ştreang şi cu vîrfurile picioarelor abia atingînd pămîntul, în timp ce în jurul lui începe o nouă zi din viaţa plantaţiei, cu du-te-vino-uri furtive în jurul sclavului pedepsit, printre copii care rîd şi insecte de vară care bîzîie tot mai insistent – tortura ca normalitate, ca parte din textura „naturală" a unei dimineţi frumoase. Fără ca estetismul lui McQueen să se interpună obstructiv între publicul larg şi personajele/evenimentele reconstituite, deciziile lui regizorale – referitoare la cînd să lungească o secvenţă sau cînd s-o scurteze abrupt, la cînd să-şi apropie camera de personaje sau cînd să rămînă la distanţă – menţin constant un mic coeficient de idiosincrazie în raport cu uzanţele cinematografului narativ *mainstream*. În ceea ce priveşte reprezentarea torturilor şi a violurilor îndurate de sclavi, McQueen combină strategic diverse soluţii regizorale – implicînd (pe lîngă alte consideraţii) plasarea actelor respective ba în afara cadrului, ba în centrul său, ba în planul doi – şi astfel se face (pe cît posibil) invulnerabil atît la acuzaţia că ar voyeuriza indecent, cît şi la aceea că şi-ar feri prea tare privirea. Cu un an în urmă, *Django dezlănţuit* şi-a atras acuzaţii de iresponsabilitate în reprezentarea sclavagismului; fireşte că reprezentarea tarantinească invita făţiş la asemenea acuzaţii – prin ostentarea unor surse de inspiraţie „triviale" (precum mai vechiul film hollywoodian *Mandingo)* sau prin portretul caricatural pe care i-l făcea unui sclav „colaboraţionist". Din contră, fiecare decizie artistică de aici poartă urmele unor lungi deliberări menite a o face cît mai inatacabilă din asemenea unghiuri. (Chestiunea „colaboraţionismului" e dramatizată cu mult tact, prin personajul unei sclave promovate la rangul de nefericită soţie a unui stăpîn de plantaţie.)

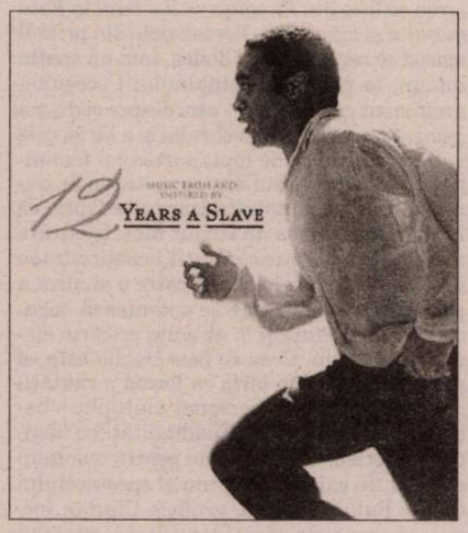

Astea fiind zise, nici *12 ani de sclavie* nu e invulnerabil la atacuri pe fronturile eticului şi politicului. Figurile sale pitorescmonstruoase de sadici satrapi sudişti fac dificilă contemplarea sclavagismului ca sistem de exploatare economică, transformîndu-l într-o abominaţiune regională (nici măcar naţională, căci nordiştii ies impecabil) dintr-un trecut îndepărtat, fără prelungiri (sub formă de inechităţi rasiale structurale) în prezentul pe care filmul îl flatează – declarîndu-l emancipat – prin raportare la brutele sclavagiste ale secolului al XIX-lea. E adevărat că primul stăpîn al lui Solomon e un boier relativ „omenos" (Benedict Cumberbatch), opus cîinelui său de vătaf (Paul Dano), dar la jumătatea filmului e introdus în scenă un al doilea stăpîn (Michael Fassbender), personificare a celor mai purulente bube ale sclavagismului. Pe măsură ce creierul lui e devorat de un amestec de religiozitate şi fixaţie sexuală, acest degenerat îşi chinuie tot mai rău sclava-fetiş, ajutat şi de o nevastă devorată de gelozie. Spectacolul de degenerescenţă sudistă oferit de soţi poate rivaliza cu cel din *Mandingo* (1975), numai că acela a fost la fel de hulit la vremea lui – pentru că ar fi fost porno-senzaţionalist şi needificator –, pe cît de lăudat e acesta. Timpul scurs de la *Mandingo* a permis constatarea că se exagerase un pic în denunţarea lipsei lui de merite, deci nu-i exclus să se exagereze un pic nici în aprecierea meritelor noului film. Chiar şi fără a-i pune în cîrcă muzica hollywoodiană convenţional-gravă, regia lui McQueen nu e perfect riguroasă în respingerea efectelor de tip deget-în-ochi: un foarte dinamic plan-secvenţă reprezentînd biciuirea unei sclave, pentru vina de a fi împrumutat un săpun, se încheie cu un plan-detaliu pe umilul obiect în cauză, comparat de criticul Adam Nayman cu o înflorătură verbală facil-sentimentală, care, venind în încheierea unei hiperdramatice fraze-fluviu, riscă s-o contamineze pe toată cu suspiciunea de cabotinism. Astea fiind zise, tentaţiile sentimentalismului facil sînt cel mai adesea evitate: deşi muzicantul Solomon e lăsat să ţină asupra lui o vioară, nu reiese că aceasta i-ar aduce prea multă alinare sufletească; iar în momentul în care, după lungi ezitări, el îşi alătură vocea unui cor de sclavi, la înmormîntarea unuia de-al lor (totul într-unul dintre acele cadre lungi şi grele), sentimentul căruia i se abandonează – poate fraternitate sau apartenenţă, poate resemnare, poate combativitate – rămîne ambiguu.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Aristocraţie voodoo

● **Dhafer Youssef, *Birds Requiem*, Okeh, 2013.**

Tunisianul Dhafer Youssef e o prezenţă exotică în jazzul modern, mai ales cînd îşi pune ideile pe aceeaşi masă cu ale scandinavilor, cum e şi cazul materialului de faţă, pe care mai pot fi auziţi doi muzicieni recomandaţi în cadrul acestei rubrici: chitaristul Eivind Aarset şi trompetistul Nils Petter Molvaer. Pe Youssef l-am mai pomenit în trecere, în contextul colaborărilor sale cu Bugge Wesseltoft şi Nguyên Lê. Instrumentul său favorit, de care se foloseşte pentru a tranzita între lumile jazz şi *world music*, e cobza mediteraneană *(oud* – pe numele tehnic), inventată, conform Scripturilor, de Lameh (descendent al lui Cain, primul poligam documentat biblic). În contextul unei lungi istorii de perfecţionare şi digitizare a instrumentelor muzicale, specializarea pe un instrument de tradiţie (atît de) antică creează oportunitatea ocupării (chiar dominării) unei nişe slab populate, în care ai o şansă în plus să îţi faci un nume, comparativ cu pieţe mai înghesuite şi mai competitive. Instrumentul i-a facilitat lui Youssef tranziţia de la statutul de chelner *ausländer* în Viena la cel de vedetă a clubului vienez Porgy and Bess, rampă de lansare a tunisianului spre aprecierea mondială.

Nu l-aş recomanda totuşi pe Youssef drept cel mai important virtuoz al unui instrument despre care lumii moderne a încetat să-i pese, ci pentru compulsia exploratorie de a-şi poziţiona contribuţiile tradiţionaliste în postmodernismul reprezentat de şcoala de jazz scandinavă. *„I just love playing with musicians from the North. They are more African than some Africans"*, zice Youssef, însă nu merge mai departe cu detalierea argumentului, şi sînt curios ce-a fost în mintea lui cînd a zis-o. În ciuda dominaţiei absolute a membrilor scandinavi în grupul şi anturajul lui Youssef, albumul sună mediteranean, de un temperament diametral opus celui emanat de albumele şcolii scandinave. Acompaniatorii pun umărul la definirea unui sound exotic şi electrizant, nu încearcă să tragă spuza pe turta lor. Prezenţa cea mai pregnantă pe acest album nu e totuşi a *oud*-ului, ci a clarinetistului turc Hüsnü Şenlendirici, pe care Youssef îl îngînă pe cale vocală cu incantaţii sufi – a doua marcă de identitate a artistului. Uneori, vocea se ridică atît de sus, încît se confundă cu clarinetul, într-un fel de tril păsăresc care bănuiesc că a inspirat şi titlul materialului. Categoric, gimnastica vocală acompaniată cu instrumentele psihedelice de suflat conferă identitatea albumului, mai degrabă decît folclorul jazzificat, devenit o modă relativ obositoare în zona world music. Albumul e clădit pe pomenita suită metapăsărească, în patru părţi, cu titluri sugestive – „Birds Canticum", „Fuga Hirundinum", „Archaic Feathers" şi „Whirling Birds Ceremony", la care se adaugă dedicaţii world music aduse unor oraşe ca Istanbul şi Shiraz. Pe lîngă compoziţiile premeditate, albumul conţine şi o baladă de improvizaţie, alături de trompeta lui Molvaer („Khira", închinată mamei artistului).

Africa deşertică îşi face un nume tot mai puternic în asociere cu rădăcinile blues-ului, pe filieră americană. Youssef a apucat însă o cale alternativă, favorizată în Europa, preferînd să dea tîrcoale Mediteranei şi să se adape din izvoarele israelo-turceşti, mai rafinate şi mai puţin primordiale decît cele central-africane. Muzica pe care construiesc Youssef şi colegii săi nordici are deja un grad de sofisticare stimulat în vremea aristocraţiilor medievale, nu sună ca un rit voodoo sterilizat. Consecinţa imediată e un puternic contrast între sofisticarea instrumentală şi păsărească inumană a unora dintre părţile vocale, o notă experimentală care promite că Youssef poate evolua în direcţii interesante şi imprevizibile.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Anastasia STAICU

Seneca pentru tineri

Care e povestea din spatele audiobook-ului Seneca. Rămîi cu bine – Scrisori către Lucilius*?*

Povestea a început cu o carte ilustrată de studenţi de la Arte şi care ar fi trebuit să deschidă o serie numită „Filozofie desenată". După o experienţă nereuşită cu tipografia, ne-am gîndit la un audiobook. Lui Victor Rebengiuc i-a plăcut ideea promovării acestui text printre tineri şi a fost de acord să fie vocea lui Seneca.

De ce Seneca?

Din moment ce alegi să publici un stoic este clar că e ceva moralizator. Dar felul în care Seneca îşi exprimă învăţăturile nu sună ca o morală şi este pe înţelesul fiecăruia. M-a întrebat prietena fetiţei mele de 13 ani: „Despre ce e cartea?" şi i-am zis că sînt nişte scrisori trimise acum 2000 de ani de un filozof prietenului său şi că abia acum au ajuns la noi. L-am ales pe Seneca pentru că multe dintre lucrările lui scrise s-au păstrat, dar mai ales pentru că răspunde la întrebări pe care ni le punem noi înşine, atingînd multe probleme, inclusiv pe aceea a educaţiei naţionale, spre exemplu. Textele lui Seneca ni se par potrivite pentru a le vizualiza (în grafică – vederi, stick-uri, insigne, în filmuleţe mici – gen reclamă socială) şi a le promova. Pentru că dorim să ne adresăm în special tinerilor din licee.

Ce mai pregătiţi?

Avem deja patru colaboratori la ilustrarea mai multor cărţi care vor ieşi în aceste prime luni: *Scrisori către Lucilius* (două volume), *Despre liniştea spiritului şi Despre tihnă, Despre mînie, Despre fermitatea înţeleptului şi Despre providenţă, Despre viaţa fericită şi Despre scurtimea vieţii* şi *Rămîi cu bine (Epistole alese)*. Neavînd experienţă în domeniul editorial – doar norocul unor oameni buni şi binevoitori, care ne sprijină cu sfaturi (precum Dana Moroiu şi echipa de la Baroque Books&Arts şi Ina Dumitrache de la RFI) –, vom merge înainte cu paşi mici.

***Anastasia Staicu** este redactor-şef al Editurii Seneca.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Despre han (II): Love-like

„În Coreea de Sud să nu cumva să vorbeşti despre Coreea de Nord. Nu le place" – a fost una dintre gogoşicile zbanghii livrate aşa, cu burtica gureşă-n sus, băltind de ulei încins, pe post de „informaţie culturală", ori, cum, *hélas!*, se mai întîmplă, de *mille feuilles* – platou conversaţional cu tare junele Bogdan, de către un informat, altminteri, orator. Iar junele nu a fost atît de proustian şi s-a încrezut în ăl bătrîn.

Mult timp nu am vorbit despre Coreea de Nord cu colegii/prietenii mei sud-coreeni. Credeam, complet, că e subiectul *tabu*. Grădina secretă dintr-un *forbbiden city*. Reţinut, sfrijit conversaţional ca un puber britanic la o şcoală cu veleităţi, îi lăsam pe amabilii mei interlocutori să deschidă primii subiectul. Nu ştiu de ce (deşi eu credeam atunci că era din această cauză), dar chiar nu prea îl deschideau. În toţi cei şase ani, nu am fost *vreodată* tentat să merg să vizitez nici DMZ-ul, zona demilitarizată, tampon, de la graniţa celor două Corei, artificială ca o hiperficţiune proastă. Nici să iau drumul Chinei pentru a ajunge să vizitez Nordul, căci numai aşa se putea, pentru un *expat* ca mine, din Coreea de Sud. Explicaţia pe care mi-o dădeam era că, venind din celălalt Est, european şi postcomunist, memoria era prea aproape, iar ochiul, narativ şi proustian, cum spuneam, prea departe. Dar am învăţat foarte multe despre Coreea de Nord, simţind, în detalii, şi văzînd de acolo, din Coreea de la sud de paralela 38, nenumăratele feţe ale acestui *don jon* cu aer mordoric care e statul comunist coreean. Mi se părea cinic să merg să văd o ţară ca un imens muzeu în aer liber, dar totuşi foarte toxic, al suferinţei dresate. *Utterly*. Cert e că nu am vrut să fac o transmisiune de la faţa locului, pentru că, vorba ceea, faţa locului mi-era prea închisă, nu şi nu.

Primul tabu antropologic de care am auzit făcîndu-se vorbire în Coreea de Sud şi ale cărui consecinţe le vedeam în modul cel mai urban/grafic cu putinţă, era mai-mult-decît-superstiţia cifrei 4. Coreenii o detestă sincer. E cifra răului, a ghinionului. Etajul 4 (ei numără după model american, ar fi 3 la noi) este cel-care-nu-poate-fi-numit (ca la „noi" 13). Nu e singura superstiţie. Rar mi-a fost dat să aud, venind, totuşi, nu din vreun *uber-posh*, ci din „levantul feroce", vorba-cuţit-cu-Lună a lui Mircea Cărtărescu, atîta ardentă plăcere în a se dedulci cu *interzisul*, ca în Coreea. În *Hankuk*, de fapt, ţara *han*-ului, a oximoronului, a chiasmului. Cu cît eşti mai avansat civilizaţional, cu atît trebuie să fii mai levantin, par să zică şi coreenii. *„East is East"*, n-ai ce-i face, poţi să fii şi tatăl Saizilor...

Dintre toate caracteristicile culturale ale acestui concept identitar, să nu vorbeşti, inexprimabilul pur şi dur, să nu-ţi exprimi deloc, nici măcar în intimitate, cu adevărat, emoţiile e cea mai vizibilă imagine. Să nu vorbeşti prin cuvinte. Dar să o faci prin imagini. Vezi *K-wave*, boomul cinematografic coreean. Vezi toată mantia sa culturală (mai încolo despre filmul coreean, ca bun cultural şi export economic calitativ). Dintre toate metodele teoretice aflate la îndemîna cercetătorului atent, deconstructivismul e, cred, cea mai adecvată. „Han" *este* deconstructivism. Ei – ar zice pe drept cuvînt

Deleuze – „gîndesc cu imagini-mişcare şi cu imagini-timp în loc de concepte" (Gilles Deleuze, *Cinema 1. Imaginea-mişcare*, Editura Tract, Cluj-Napoca, 2012). „Noi", occidentalii, le conceptualizăm, le punem într-o poveste teoretică din nevoia noastră stringent culturală, aristotelică de a (ne) explica totul. *Totul*, nu numai o frumoasă obsesie poetică. Acolo, mai mult *totalitatea*, dar încet-încet, *yavaş-yavaş*, vorba dragului nostru adstrat suzeran turcesc, ajungem şi noi, din criză, tot acolo. „Noi" avem nevoie, din străfundurile prejudecăţilor noastre formative, de *logos*. „Ei" se descurcă de minune cu *pathosul*. Deh, fiecare cu *ethosul* propriu...

Nu am vorbit prea mult de Coreea de Nord. Am înţeles de ce. Pentru coreeni, ţara este o familie. Dacă intri într-un restaurant, mereu condus de o familie, adeseori la pensie, clientului local îi este, *han*, la îndemînă să ceară comanda cu apelative precum *„imo"*, mătuşă. Prietenului, dacă ţi-e senior şi eşti băiat, îi zici nu pe nume, ci *„hyeong"*, frate mai mare; prietenei, dacă eşti femeie, îi zici *„oni"*, soră, iar celor mai mici, băieţi şi fete, le zici *„dong seng"*. Oh, şi aş putea da nenumărate alte exemple lingvistice ale ţării-ca-sîngele-tot. Dar aceasta nu e neapărat *han*. Profesorii mei de etnologie şi folclor din facultate (parcă-i aud surîsul *calpuzanic* al domnului profesor Angelescu) mi-ar da un 4, scurt şi la obiect. Face parte din mantaua tradiţionalului harrypotteresc, fireşte. Ceea ce este *han* apare abia atunci cînd vezi că această aparentă familiaritate e o formă de apărare atomică pentru *adevărata* familie, cea în care s-au născut. Folosesc vizibilul general, toţi-ca-o-familie, ca pretext pentru invizibilul identitar. Intimitatea cea mai intimă. Adevărata grădină interzisă. Locul unde un „străin", locul unde orice străin e, nu numai etimologic, prin definiţie un „monstru". Nu acum, totuşi, despre „străin", despre *„oegugin"*, care în limba coreeană înseamnă atît străin de neam, cît şi de planetă, alienul perfect, extraterestrul *ad litteram*.

Acolo e noli me tangere-Pietà. Şi atunci, cum să vorbeşti despre prea iubitul frate, cel nordic, cel absent, cel care nu mai vine odată şi odată? *Oh brother, where art thou?!*

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

LISTA CELOR MAI IMPORTANȚI GÂNDITORI GLOBALI AI ANULUI 2013*

5 DIN CEI 10 SUPRAVEGHETORI ȘI CONTESTATARI AI SUPRAVEGHERII

DIN 24 DECEMBRIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

Vezi cine sunt și: Decidenții • Provocatorii • Ecologiștii • Inovatorii • Avocații • Cronicarii • Vindecătorii • Artiștii • Mogulii

PLUS: Cum trăiesc americanii monitorizați de propriul stat.

KEITH ALEXANDER
PENTRU CĂ A CONCEPUT STATUL SUPRAVEGHETOR.
DIRECTOR, AGENȚIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE; COMANDANT, COMANDAMENTUL CIBERNETIC AL SUA | FORT MEADE, MARYLAND

RON WYDEN
PENTRU CĂ A INSISTAT CĂ LEGEA NU TREBUIE SĂ FIE NICIODATĂ SECRETĂ.
SENATOR | SUA

KEVIN MANDIA
PENTRU CĂ I-A IDENTIFICAT PE AUTORII OFENSIVEI CIBERNETICE A CHINEI.
FONDATOR, DIRECTOR EXECUTIV, MANDIANT | SUA

JESSELYN RADACK
PENTRU CĂ PROMOVEAZĂ DREPTURILE INFORMATORILOR.
DIRECTOARE PENTRU SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI, GOVERNMENT ACCOUNTABILITY PROIECT | SUA

DILMA ROUSSEFF
PENTRU CĂ A ÎNFRUNTAT WASHINGTONUL ȘI SPIONII SĂI.
PREȘEDINTE | BRAZILIA

* în februarie 2014, lista celor 100 de oameni care mișcă România prin idei și fapte

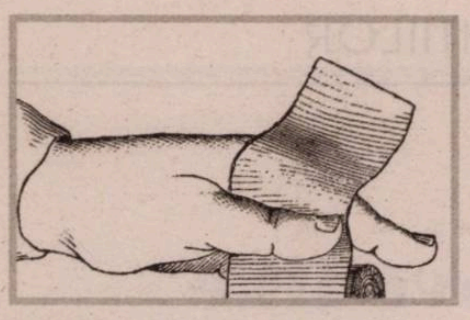

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Inventarul corupţiei mele de jurnalist

Sărbătorile au trecut, cadourile de la companii au venit şi s-au mîncat, s-au băut ori s-au dat mai departe. Cred că e momentul să-mi fac un examen de conştiinţă.

Primul plocon pe care-mi amintesc să-l fi primit, pe vremea cînd lucram în redacţii propriu-zise, era o maşină de călcat. Probabil, şi cel mai valoros – şi funcţionează şi în ziua de azi. Era pe vremea cînd eram la o revistă de femei şi redacţia se umplea de: băuturi răcoritoare, detergenţi, loţiune de curăţat faianţa, bomboane, vin şi, bineînţeles, nelipsitele cărţi şi CD-uri. De unde veneau toate? De la fabricanţii de loţiuni, răcoritoare, detergenţi şi altele. Veneau la pachet cu comunicatele de presă, pentru ca redacţia să scrie. Redacţia privea cu scîrbă pachetele, le dădea în genere mai departe, scria.

Cum adică, le făcea cadou mai departe, dar scria? Explicaţia e mai complicată: lansările de produs se făceau nu numai cu comunicate de presă şi cartoane de răcoritoare, ci şi cu campanii de publicitate. Dacă aveai campanie, scriai şi în revistă – voiai, nu voiai. Erau nişte pagini scîrboase, editoriale, fără „P" pe ele, în care se dădeau comunicatele de presă. Paginile alea arătau ca dracu', în primul rînd fiindcă poza venea de la producător şi, dacă pui mai multe poze de astea în aceeaşi pagină, arată prost – fiecare e fotografiată altfel şi nu poţi face un layout cumsecade. În al doilea rînd, unii dintre fabricanţi insistau să dea bun de tipar pe toate „ştirile" respective, de fapt comunicate de presă care de multe ori trebuiau preluate ca atare, la virgulă, pline de formulările bombastice inventate de copywriteri netoţi şi îngroşate de marketingul şi mai netot al aceloraşi produse. Scrisul jurnalistic e pe dos, fără superlative şi epitete, ar trebui să fie diferit de la o publicaţie la alta, dar cui îi păsa? Poate doar mie şi vreo cîtorva oameni mai scîrbiţi din redacţii. Ştiu că izolasem „spăgile" respective – aşa le spuneam, deşi ne mîngîiam cu gîndul că detergenţii şi celelalte lucruri care veneau la noi nu erau factorul declanşator al întregii poveşti – prin pagina 50 şi ceva şi ne mîndream cu asta, o altă revistă de femei avea patru pagini de „spăgi" chiar la început, şi începutul, se ştie, contează al naibii.

Dar, în sfîrşit, nu de propria verticalitate vreau să vă conving, ci dimpotrivă. Aşa că o să vă spun cum a fost cu maşina de călcat. Sigur, maşina de călcat avea şi ea campanie de publicitate. Doamna cu relaţiile publice, fostă jurnalistă, m-a invitat la masă, am vorbit despre presă şi cunoştinţe comune. A fost foarte agreabil, dar la sfîrşit mi-a oferit o pungă mare, dichisită, cu obiectul respectiv. Am refuzat de vreo trei ori – i-am explicat că „ştirea" se dă oricum, fiindcă au campanie de publicitate şi n-am ce face cu maşina de călcat. Doamna mi-a explicat că nici ea nu are ce face cu maşina, e o listă, sînt pe listă. Am luat-o, pînă la urmă, schimbînd jena refuzului pe jena acceptului. A doua zi, în felul cel mai mişel cu putinţă, i-am dat comunicatul de presă unei fete din redacţie şi am pus-o să facă ştirea. Cu fata respectivă m-am împrietenit ulterior, e femeie serioasă, cu doi copii, redactor-şef în ziua de azi. După cîţiva ani, la un pahar de vin, i-am zis că, pentru ştirea pe care o scrisese, primisem o maşină de călcat. Mi-a zis că mă urăşte, dar rîdea.

După vreo patru ani, mi-am luat tălpăşiţa de la respectiva revistă de femei. Am ajuns la un cotidian, dar nu singur. După mine se luaseră curierii cu diferite pungi, pachete şi pacheţele de la tot felul de lansări. Dacă aţi lucrat în presă, ştiţi: odată ce-ai intrat pe lista unei agenţii de PR, e greu să scapi. M-am apucat să sun la diverşii trimiţători de cadouri şi le-am explicat că sînt la un cotidian, unde nu există pagină de „spăgi" (ştiri de produse, le-am zis frumos) şi deci nu am unde le da comunicatele de presă. Nu conta, ei trebuie să le trimită, împreună cu pacheţelele, pachetoaiele şi pacheţicile. Colegii din redacţia cea nouă mă priveau cîş: „Comanescu, eşti un ziarist corupt!" Degeaba le-am explicat că nu dădeam comunicatele nicăieri, făceam pagina de media, unde scriam despre PRO TV, *Adevărul* şi Vîntu. Vara, cînd primeam cartoane cu băuturi răcoritoare, le împărţeam la prietenii din redacţie, nediscriminat. Prietenii dădeau pe gît, cu poftă, cîte o duşcă din apa dulce şi călîie şi mă priveau scrutător, resentimentar, cam cum privisem eu doamna cu maşina de călcat. Mi-am mai reparat imaginea, în redacţie, de un Paşti, cînd am primit vreo 30 de cozonaci de la 30 de, cum să le zic, parteneri. Cozonacii nu se mănîncă, ci se primesc şi se fac cadou mai departe. Asta am făcut şi eu, am împărţit inclusiv la corectori, care nu văzuseră în viaţa lor aşa ceva şi, sînt sigur, au devenit o specie extinctă tocmai fiindcă nu le-a mai dat nimeni cozonac.

Încet-încet, comunicatele, cadourile şi curierii mi-au pierdut urma. În folderul meu de spam, azi, mai sînt numai un vin moldovenesc cu care m-am intoxicat la Chişinău, o ciocolată care nu e ciocolată şi nişte oferte de Black Friday. Fără produse. De sărbători, anul ăsta, am primit doar nişte calendare şi un plocon impresionant de la o firmă de telecom, d-ale gurii, parcă era şi un cozonac. L-am dat, evident, mai departe.

Ah, şi au mai fost, prin toamna lui 2013, patru telefoane de la domnişoare din PR. Trei dintre ele voiau să îşi actualizeze contactele pentru revista *The Industry*. Le-am explicat, cu răbdare, că revista *The Industry* (destinată, apropo, profesioniştilor din media, publicitate, PR) se desfiinţase în decembrie 2012. Cele patru domnişoare erau toate de la aceeaşi agenţie, la a treia mi-a sărit puţin mustarul. Dar vreţi să ştiţi ce m-a întrebat a patra? Dacă sînt Petrişor Obae de la paginademedia.ro. Jur.

(varianta integrală a articolului – pe dilemaveche.ro.)

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

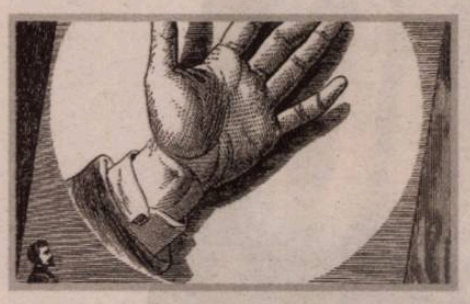

Adina POPESCU

portrete din mers

Medium

Ne-am dat întîlnire la colţul străzii unde se afla apartamentul. Niciodată, agenţii imobiliari nu acceptă să se întîlnească „la adresă", pentru că le e teamă că vei viziona pe alte căi casa şi că îi vei fenta pe ei. De data aceasta, era o fătucă de maximum 25 de ani, slabă de o sufla vîntul pe stradă, cu o faţă albă ca hîrtia – sau de vină o fi fost fondul de ten –, cu nişte ochi mari, albaştri. Mai degrabă genul de picoliţă într-un club, decît „agentă". Blugi cu talie joasă, zeci de brăţări pe mîini. A coborît dintr-un Ford argintiu, al firmei.

Apartamentul era într-un bloc interbelic cu trei etaje, aparent solid, dar care părea nelocuit sau cu locatari extrem de discreţi, aproape invizibili. Fata a deschis uşa cu o cheie – proprietarul era plecat din ţară. Am intrat în apartamentul mare, luminos, proaspăt zugrăvit. Nu era rău, însă am simţit de la bun început că era o casă cu personalitate, care nu te acceptă uşor. Sau poate că fata era de vină – îşi rotea ochii ei albaştri în toate direcţiile, de parcă ar fi pîndit-o un asasin plătit de după vreun colţ, şi ne dădea o senzaţie de nesiguranţă. Dar aşa se întîmplă, de regulă, în blocurile vechi, au o istorie, au poveşti, îţi poţi imagina cam orice. Apartamentele din blocurile noi sînt neutre, te aşteaptă pe tine să le dai viaţă, să imprimi spaţiului o poveste.

Ne-am aşezat pe o canapea, am vorbit de una, alta, de cum mai stă treaba cu imobiliarele. Fata nu părea să ştie mare lucru, spunea poezia învăţată pe de rost, de pe la vreun şef al agenţiei. La un moment dat, i-am pus o întrebare care n-a surprins-o deloc: „Ştii cumva dacă a murit cineva aici, în apartament?" Nu ştiu ce mi-a venit să o întreb, poate din cauza amurgului de început de iarnă şi a umbrelor care începuseră să freamăte în jur, sau a bufetului din bucătărie, care scîrţîia din toate balamalele, sau a uşii de la debara, care se deschisese singură. Mi-era deja clar că nu m-aş fi văzut trăind în casa aia, dar într-o după-amiază banală, simţeam nevoia de puţin mister. Fata s-a înviorat brusc şi a început să se destăinuie, de parcă atît aştepta. „Vă înţeleg perfect întrebarea, nu mi se pare ciudată... după coşmarul pe care l-am trăit aproape cinci ani, nimic nu mai mi se pare ciudat!" În urmă cu cinci ani, începuse să-i audă şi să-i vadă. Pe cine? Pe ei, cei din lumea de dincolo, pe ele, pe spirite. Nu mi-a venit să rîd, deşi fata, cu alura ei de picoliţă într-un club, nu era deloc genul care să comunice cu morţii. „Ca-n serialul *Medium* de la televizor?" am întrebat, uşor ironic. Ei, nu chiar ca acolo, dar pe aproape... Noaptea se trezea şi-i filfîia ceva pe la fereastră, ca o perdea albă. Desigur, nu era acolo nici o perdea. Era spiritul. Uneori, auzea voci, mai ales prin somn, şi vedea mătuşi moarte. L-a văzut şi pe unchiul Mişu cum dă de mîncare la găini. Sau, mă rog, pe spiritul lui. „Era groaznic! Cred că voiau ceva de la mine, n-am înţeles niciodată ce. Prietenul meu de atunci nu m-a crezut, a spus că-s nebună, pînă la urmă ne-am despărţit!" „Şi ce-ai făcut?" Păi, a fost la nu ştiu cîţi doctori, care i-au dat antidepresive şi anxiolitice, însă nu i-au ajutat la nimic. Tot le vedea. Apoi, a fost pe la biserici şi mănăstiri, a făcut mătănii şi a ţinut posturi. Scoate febrilă telefonul mobil şi începe să ne arate poze – ea, în faţă la Stavropoleos, ea, la Cozia, la Prislop, la mormîntul lui Arsenie Boca, pozată cu fel de fel de icoane care plîng sau cu izvoare tămăduitoare. Aceeaşi fată slabă, albă la faţă, îmbrăcată în blugi cu talie joasă, înconjurată de maici, de taici şi de cruci. „Te-a ajutat?" Da şi nu, căci în paralel începuse şi o campanie cu vrăjitoare şi descîntătoare. „Pînă la urmă, ştiţi ce a fost?" Ne arată triumfătoare o ultimă fotografie neclară, cu ceva sclipicios, parcă dintr-o altă lume. „Argint viu!" confirmă cu glas şoptit, de parcă eu m-aş fi prins deja despre ce era vorba. Şi cine să-ţi facă ţie farmece? „Nu ştiu. Duşmanii", oftă ea. După ce a descoperit cauza, duhurile au încetat să o mai chinuie.

Se făcuse tîrziu. În apartamentul acela părăsit, în care nu m-aş fi mutat niciodată, căci fata aceea cu ochii albaştri chemase deja aici toate spiritele din lume, era aproape întuneric. Fata aprinse lumina. „Aşadar, e 47.000 de euro, dar s-ar putea să mai lase. Comisionul agenţiei e 5%", mai spuse ea, pe un ton profesional. Odată cu o casă, încercase să ne vîndă şi o poveste paranormală.

Dana FODOR MATEESCU

Oameni de la marginea bordurii

Trec pe lîngă noi pe stradă, pe mulţi îi vedem zilnic şi, de multe ori, întoarcem capul, de scîrbă, de milă şi de revoltă. Unii s-au mutat definitiv într-o lume paralelă cu a noastră, iar trupurile lor roiesc haotic prin oraş, goale în interior ca nişte ouă fără conţinut. În alţii mai licăreşte un dram de conştienţă şi poţi purta un dialog aproape normal cu ei. Dar nu pentru multă vreme...

PETman

De oarecare vreme, şi-au făcut apariţia prin Bucureşti nişte vehicule ciudate, care se tîrăsc la marginea carosabilului, ca nişte melci uriaşi. Plase de rafie, pîntecoase, umplute pînă la refuz cu sticle din plastic, sînt cocoţate pe nişte rable de cărucioare şi trase de oameni mărunţi, cocoşaţi, prost îmbrăcaţi, murdari şi bolnavi.

Colectarea deşeurilor din plastic e o nouă sursă de venit, care aduce pîinea pe masă celor mai nevoiaşi dintre români. Sînt „PETmen-ii" Bucureştiului. I-am botezat astfel pentru că ei trăiesc datorită plasticului strîns de pe străzi. De la depărtare, seamănă şi cu nişte dirijabile sau cocoane de viermi de mătase. Noaptea, unele au cîte o lanternă chioară sau o lampă cu gaz, atîrnate în spate, pentru atenţionarea şoferilor.

„Matale n-ai ceva dă plastic pîn maşină? Orice. Fă-ţi pomană!"

Zilnic, PETmen-ii răscolesc tomberoanele, subsolurile blocurilor, merg în zonele cu restaurante şi terase, caută în pubelele din parcuri. Plasticul a devenit, pentru ei, un ideal. O şansă. Găsesc sticle pe stradă – au ce mînca. Nu găsesc – rabdă. Visează PET-uri multe, sticle de bere la trei litri, de apă plată, goale. Mediul înconjurător le este recunoscător, pentru că amărîţii curăţă străzile aşa cum peştii-sanitari strîng murdăriile de pe fundul apei. Între ei şi angajaţii salubrităţii e un război feroce. Dacă trec ăia înaintea lor e jale. Nu mai lasă nimic. Noroc că lumea aruncă, tot aruncă...

Un PETman adevărat simte de la distanţă mirosul plasticului şi, într-o fracţiune de secundă, printr-o mişcare acrobatică de adevărat atlet, reuşeşte să se arunce cu capul în jos într-un tomberon, lăsîndu-şi, pentru siguranţă, un singur picior afară. Apoi, el se extrage singur din tomberon, delicat, folosindu-şi acelaşi membru.

Ziua de lucru a unui PETman începe de cum se crapă zorile. Pînă la prînz, reuşeşte să scoată dopurile cîtorva sute de recipiente, pe care apoi le striveşte şi le balotează în plasa cît o cisternă. Urmează drumul către centrul de colectare. Pentru fiecare kilogram de material plastic, PETman-ul încasează 90 de bani. E mult? E puţin? „Mie-mi ajunge", zice Gică, PETman de Militari. „Îmi iau o pîine, ceva de băut, o conservă d-aci dă la magazin. Mă dăscurc. Matale n-ai ceva dă plastic pîn maşină? Orice. Fă-ţi pomană!"

Gică e slab şi zice că are TBC. Scuipă mereu ceva roz şi tuşeşte lugubru. Un monstru nevăzut îi roade plămînii pe dinăuntru. Mîinile, prea mari în comparaţie cu trupul pirpiriu, ştiu să adulmece ca nişte cîini plasticul pitit bine printre gunoaie. PETman-Gică are în fiecare deget un nas de căţel, care miroase de la o poştă PET-urile: „Vedeţi deştile astea? E cele mai dăştepte dîn lume. Ele mă ajută să găsesc plasticu'. Are simţu' PET-tului în ele", explică Gică, în timp ce-şi pupă fiecare falangă în parte.

Lupta e aprigă. PETmen-ii sînt mulţi în Bucureşti. Îşi scot ochii şi se scuipă pentru un rest de plastic. Se pîndesc unii pe alţii. Aia e zona lui X, cealaltă e zona lui Z. Nu respecţi legea PETmen-ilor? Poţi plăti şi cu viaţa. Aştia sînt în stare să-şi ia glicemia pe cuţit pentru o sticluţă goală de suc!

PETman-Gică e din Vaslui. Are 34 de ani, dar arată, săracul, de 50. I-au căzut şi dinţii, ochii-s vîrîţi în cap, mîinile îi tremură şi e plin de bube la gură, care sîngerează atunci cînd rîde. Herpes simplex! Pe frunte e plin de cicatrici. A trăit prin orfelinate, a făcut şi nţică şcoală, îi plăcea tare mult să citească poveşti. La 16 ani, a venit la Bucureşti. Cîte n-a îndurat el! În viaţa lui chinuită e şi o femeie. Firească, o PETwoman. O iubeşte de nu mai poate! Amîndoi au locuit numai în case din carton sau ghene de bloc. „Nina mai măturâ pă la blocuri sau îi ajută p-ăia dîn piaţă", zice PETman. „Iarna e greu. Vara mai merge. Cîteodată, cînd mi-e rău, se duce ea în locu' meu la strîns dă plastic. Da' ea nu ştie unde să caute, aşa ca mine. N-are simţu' PET-ului!"

Gică e un adevărat talent la găsirea sticlelor din plastic. Cu ochii închişi le dibuieşte. „Totu' vine dă la deşte", zice expert. „Acolo e localizat talentu' meu! Ştiu dă la depărtare dacă într-un tomberon găsesc PET-uri. Pun pariu pă 10 lei."

Şi odată îl văd că se afundă, bîldîbîc, în gunoaiele dintr-o ladă pusă la marginea trotuarului. Intră în resturile menajere ca-n apă, dă din mîini, înoată, scotoceşte, rîcîie cu ghearele printre pamperşi, coji de cartofi, hîrtii şi tot felul de mizerii. Bagă capul. Dispare. Din Gică se mai vede doar un crac. Containerul cu împuţiciuni e gata să-l înghită. Cască o gură mare şi începe să-l mestece lacom pe bietul PETman. Dar nu! Meseriaşul e mai tare. Victorie! Iese viu şi nevătămat. Plin de jeg pe faţă şi pe piept, dar cu două sticle de Cola la jumătate. „Ţi-am zis?! Iete-le! Scoate banii! Am cîştigat pariu'!"

Îi dau 10 lei şi ne despărţim. PETman-Gică e fericit. Se îndepărtează încet, încet. Şi, de la depărtare, nu-mi dau seama bine dacă vine sau pleacă...

Matematica străzii

„Bă, boule, radical din 121 e unspe, băăă, dă cîte ori să-ţi mai explic, că mă-nnebuneşti? Ia creionu' şi scrie!"

Un bărbos plin de jeg, dar cu sclipiri de inteligenţă în priviri stă pe o grămadă de lemne şi dăscăleşte o mînă de aurolaci cu pungile lipite de gură. Boturile lor sînt argintii de parcă s-ar fi dat cu fard de pleoape. Nu e o lecţie obişnuită de matematică. „Profesorul" se plimbă printre ei. Pare beat. Ţine în mîini culegerea de probleme a lui Grigore Gheba, ruptă, cu foile ferfeniţă. Cu ea îi mai păleşte, din cînd în cînd, pe „loaze" în moalele capului. „Elevii" lui, copii ai străzii între 6 şi 14 ani, ameţiţi de aurolac şi de foame, se chinuie să înţeleagă radicalii. La ce le-or folosi?

„Vedeţi deştile astea? E cele mai dăştepte dîn lume. Ele mă ajută să găsesc plasticu'. Are simţu' PET-tului în ele."

Bărbatul a fost cam recalcitrant la început şi puţin i-a lipsit să-mi cîrpească şi mie una cu Gheba peste ceafă. Dar după ce-a primit cadou ţigări şi o jumate de rachiu, s-a îmblînzit ca un miel. Povestea lui? Film, nu alta! Recunoaşte că băutura l-a adus în halul în care este. Are 60 de ani. Cel puţin aşa crede. Fără casă, fără buletin, fără nimic. De 12 ani e pe străzi.

„Io-s de fel din Brăila, de la Panait Istrati. Mi-a plăcut matematica de mic, dom'le. A fost prima mea iubire, prima mea amantă. Am intrat la facultate imediat după liceu. Noaptea, colegii mei de cameră, că stăteam la cămin, făceau prostii pe sub pătură, dar eu aveam la piept cartea de matematică. Apoi m-am îndrăgostit de Mara. Aaaaah, Mara, Mara! Era în anul II la Limbi Străine, făcea engleză şi italiană. Frumoasă ca o zînă! Din cauza ei mi-am distrus viaţa. Tot universul mi l-a întors pe dos. Şi ştii de ce? Am găsit-o într-o zi cu un coleg d-al meu de cameră, dom'le, în patu' meu. În cearşafurile mele, trimise de mămica, spălate şi apretate de mîinile ei! Atunci, mi-au venit toţi dracii! Ce cauţi, fă, curvo, în aşternutu' meu? În patu' în care ai fost aseară cu mine? Şi jap, jap!, i-am tras două peste gură. Pe Gică l-am bătut măr, i-am spart şi arcada. A fost mare scandal, au vrut să mă exmatriculeze, făceam ca un nebun. Se prăbuşise lumea peste mine. Apoi m-am luat de băutură."

În timp ce povesteşte, trage vîrtos din rachiu şi fumează lacom, muşcînd cu dinţii din ţigară. Scuipă elegant într-o parte, peste testele unor puşti sărmani, duşi cu mintea pe alte planete. Se aude o ambulanţă cum zbiară. Cineva e la necaz.

„Auzi, doamnă, stai să-ţi mai zic. Nu m-au exmatriculat, m-au iertat, da' m-au mutat la alt cămin. Cînd mi-am dat lucrarea de licenţă, eram niţel beat. Nu ştiu cum am luat examenele, da' le-am luat. Am devenit profesor de matematică."

Mîinile care îi tremurau la început, ca lovite de Parkinson, încep să se calmeze uşor. Ochii i se îneacă în ape tulburi, în care plutesc ecuaţii de gradul 3 şi tangente de x.

Dom' profesor mai zice că a fost şi însurat, la un moment dat, a avut şi-un copil, a predat şi la o şcoală generală din Braşov. Sătulă de scandal, de un pat gol, de matematică şi de alcool, soţia a divorţat. Casa i-a revenit ei şi copilului. N-au mai vrut să ştie de el. Era o ruşine. Şi bărbatul a ajuns pe drumuri. De atunci, dom' profesor s-a prăbuşit definitiv. A plecat din oraşul de sub Tîmpa şi s-a aciuat în Bucureşti. Are o soră în cartierul Militari, căreia îi mai cere bani, dar rar, să nu-l prindă cumnatu-său, că-i rupe ţurloaiele. „Al dracu' de mitocan, eu l-am făcut om şi acum mi-a interzis să calc în casa soră-mii. Cînd a venit în Bucureşti, taman din Rădăuţi, a stat trei zile cu gura căscată. Nu mai văzuse oameni încălţaţi cu pantofi, decît în filme, la Casa de Cultură."

Beţia e o stare de spirit pentru el. Cînd i se înmoaie picioarele, adoarme pe unde nimereşte. Nu-l mai interesează nimic. Acum, după atîţia ani, rîde cînd îşi aduce aminte de trecut. Pare fericit, aşa, printre aurolaci. Nici nu vrea altceva. Perna lui e... culegerea de probleme a lui Gheba, la care ţine ca la o icoană.

Cică, într-o zi, au venit nişte reprezentanţi ai unui ONG şi i-au adus de mîncare şi haine. I-a fost ruşine să le spună că el a lucrat în învăţămînt. „Nu vreau mila nimănui. Că nu e nimeni vinovat din cauză că eu sînt aşa cum sînt. Mă descurc. Mănînc din cînd în cînd şi mă chinui să-i învăţ p-ăştia să facă socoteli, că nu merg la şcoală. Deh, obişnuinţa!"

Omul e bucuros că s-a împrietenit cu aurolacii. Ei îi mai ţin de urît. Unii habar n-aveau să scrie. Tot el i-a învăţat, între două sticle de otravă şi un chiştoc de ţigară găsit pe jos. Copiii sînt fericiţi că reuşesc să silabisească reclamele de pe bulevard şi că pot face socoteli. „Doamnă, io ştiu încă toate fomulele, după atîţia ani. Poţi să mă verifici. Ia zi, îţi aminteşti care e produsul sumei prin diferenţă? (a + b) (a – b) = a? – b?. Sau pătratul unui binom, adică (a + b)? = a? + 2ab + b?. Ce zici? Am memorie? Aaam!" Şi gîl, gîl, gîl, mai trage o înghiţitură de alcool.

Binoame? Algebră? Întotdeauna mi-a fost groază de ele, dar acum îmi sînt simpatice. Datorită lui.

Plec. Şi tristă, şi buimacă. Îl privesc de la depărtare. Profesorul stă în mijlocul copiilor şi mîrîie ceva. Apoi, cu un glas teatral, zice:

– Ia să-mi spună mie acu', cine ştie cît e radical din 625, că-i dau o ţigară bună.

Şi dintr-odată începe să plouă...

***Dana Fodor Mateescu** este jurnalistă.*

Alexandru CIZEK

Cîte ceva despre falsificatorii şi tăinuitorii de comori

Acum cîţiva ani, am însoţit întîmplător un prieten pictor şi expert de artă, în luxosul apartament – cu gardian la intrarea în imobil – aparţinînd unui minioligarh bun de plisc şi lacom, mai deunăzi sărăntoc. Pereţii livingului acestui distins domn erau ticsiţi de tablouri unul şi unul, ai maeştrilor modernismului românesc: dacă-mi aduc bine aminte, era cîte un Dărăscu şi un Ressu, cîte un Luchian, poate chiar Tonitza şi Pallady. Ochiului încercat al amicului i-au trebuit doar puţine minute ca să identifice în jumătatea exponatelor numai opere de falsificatori...

Trebuie remarcat că atare faliţi de-ai noştri sînt, spre meritul lor de netăgăduit, mult mai modeşti, în comparaţie cu semenii lor din apropiatul est rusesc şi mai cu seamă din ceva mai depărtatul vest nemţesc. În imperiul *gaspadin*-ului Putin, *oligarskie* putred de bogaţi cumpără, pare-se, cu toptanul, laolaltă, piese autentice sau falsificate, ale celebrei avangarde ruseşti din primele trei decenii ale secolului trecut. În epoca interbelică, ambele superputeri au fost, în măsură egală, scena mai întîi a unei radicale revoluţii culturale, menite să „însănătoşească" atît literatura, cît şi artele, de „decadenţa", respectiv „degenerarea" burgheză. În Germania nazistă, *autodafe*-ul cărţilor, săvîrşit în primăvara anului 1933 în multe (dar nu în toate!) universităţile, de către o studenţime îndoctrinată, şi-a găsit o consecventă încununare în domeniul artelor plastice. În iulie 1937, prin ucazul iezuitului Joseph Goebbels, sinistrul „agit-prop" ministru al Führer-ului, circa 20.000 de piese de orientare fauvistă, secesionistă, cubistă, mai cu seamă expresionistă au fost epurate din muzeele, colecţiile publice şi galeriile Germaniei şi expuse oprobriului rinocerist, sub eticheta *Entartete Kunst*, ca avînd, chipurile, „o influenţă distructivă" asupra publicului care trebuia educat în idealul unei pure germanităţi. Programatic şi mai cu seamă stilistic vorbind, această nouă germanitate abia dacă se deosebea de spiritul realismului socialist, impus concomitent de totalitarismul bolşevic în imperiul sovietic, şi mai tîrziu şi la noi. Imensa expoziţie de „artă degenerată" a fost deschisă mai întîi în arcadele Hofgarten-ului din centrul München-ului, fiind, în următoarele luni, itinerată în alte mari oraşe ale Reich-ului, după care exponatele au dispărut din existenţa publică. Printre acestea se numărau capodopere ale unor Franz Marc, Kokoschka, Nolde, Dix, Barlach etc. Li s-au adăugat, în cursul anilor '30, un număr crescînd de piese moderniste luate cu japca (aşa-numita *Raubkunst)* din posesia adversarilor regimului, dar mai cu seamă din colecţiile evreilor germani, constrînşi la emigraţie sau sortiţi *Shoah*-ului. Posedarea unor asemenea piese a devenit ilicită, periclitînd libertatea celor denunţati ca avîndu-le. Masiva „pradă" a fost apoi înghesuită într-un lagăr de mărfuri din cartierul berlinez Niederschönhausen. A fost sortită vînzării pe valută forte, în putredul Occident european şi în America, prin intermediul unei serii de samsari recrutaţi de regim: un regim pe cît de bestial, tot pe-atît de lacom. O parte, însă, greu de spus în ce procentaj, a rămas în Germania, fiind achiziţionată în mod tacit de colecţionari, chiar din cercurile înalte ale regimului (precum Goering) şi prin medierea aceloraşi agenţi ai imundului comerţ. Restul, poate cu miile, conform mărturiilor unor iniţiaţi, a fost dat focului de către SS-işti, fără să pregete... Aceeaşi politică criminală a fost aplicată apoi în zona ocupată din Franţa, la începutul anilor '40, cînd zeci de mii de astfel de piese au fost confiscate din muzee şi colecţii private, fiind sortite vînzării, respectiv abuzivei însuşiri de către colecţionari ai regimului. Pe această cale au fost dizolvate importante colecţii de artă, precum cea a lui Alfred Flechtheim din Berlin, galerist, publicist şi important promotor, dar şi comerciant al avangardismului, cea a galeristului Israel Morgenstern, a pictorului Max Liebermann, toate în Berlin, cea a lui Paul Rosenberg, în Köln, apoi în Paris ş.a. Unii experţi de artă, precum Heinz Bosse, director al muzeului din Dresda, Bernhard Boehmer, Erhard Goepel precum şi un altul, tot atît de zelos, de care ne vom ocupa pe-ndelete mai jos, au fost, iniţial, promotori ai artei moderne, reuşind să se aranjeze atît de bine cu regimul nazist, încît să devină agenţi ai traficului nesănătoaselor opere pe piata internaţională şi, mai grav încă, achizitori de *Raubkunst* clasică, atît în Reich, cît şi în teritoriile vremelnic ocupate din Europa, în vederea creării unui mare muzeu, plănuit în Linz, pe gustul Führer-ului. Pe aceeaşi cale şi-a „agonisit" şi paladinul Goering o imensă colecţie de tot felul de obiecte de artă. Un număr greu determinabil de piese luate astfel cu japca au îmbogăţit multe alte persoane private, cît şi muzee din Germania.

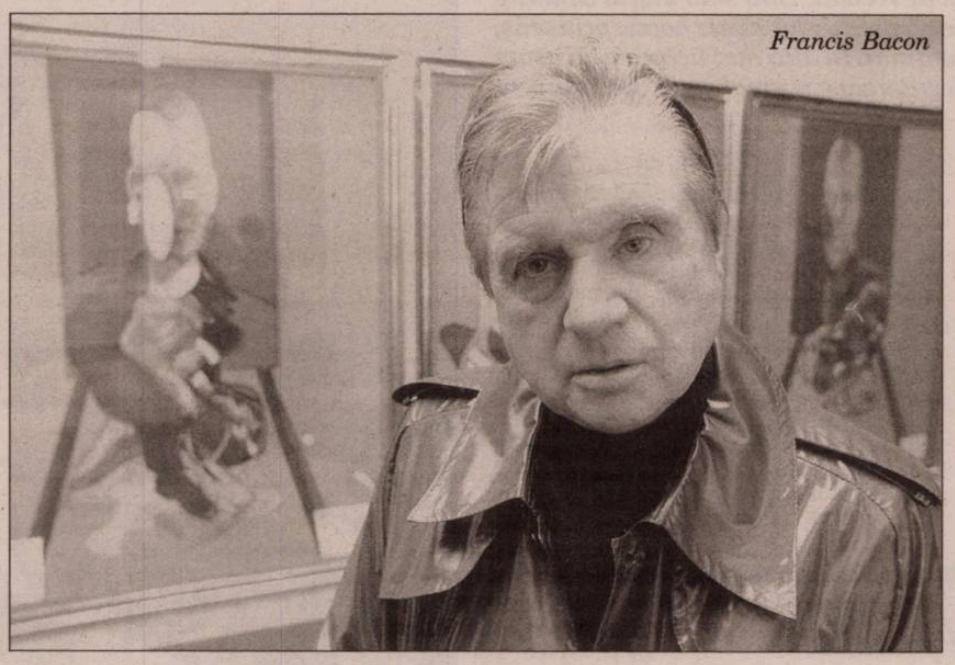

Francis Bacon

În iulie 1937 circa 20.000 de piese de orientare mai cu seamă expresionistă au fost epurate din muzeele Germaniei.

Trebuie spus că analoga purificare a artei s-a petrecut în imperiul sovietic într-o manieră mai puţin spectaculară, dar tot atît de eficientă.

Vicisitudinile campaniei germane în Rusia au ocazionat, mai întîi în partea vestică, invadată de Reich, apoi, în mult mai mare măsură, în învinsa Germanie, nimicirea, confiscarea sau escamotarea unui imens număr de opere de artă din toate epocile, de la „tezaurul lui Priam" – aflat încă şi astăzi în Ermitage –, la tezaurul sacral din Quedlinburg – escamotat pe cont propriu de un eliberator ostaş american şi înapoiat abia în 1991 –, pînă la nenumărate piese de artă clasică şi modernă. Identificarea pretutindeni, în muzee şi colecţii private, a pieselor de artă care au supravieţuit imensei acţiuni de *Raubkunst* nazistă şi restituirea acestora către legitimii lor posesori sau urmaşi au devenit, în epoca postbelică, obiectul unor repetate litigii, intensificate în conjunctura actuală. Este un lucru notoriu că, în ultimele decenii, comerţul cu obiecte de artă, în special cu ceea ce a devenit, cu timpul, din avangardă modernistă, *clasicitate modernă*, a încăput în sfera marelui business, lucrativitatea respectivelor piese ajungînd să concureze şi chiar să depăşească pe cea a lingourilor de aur, a diamantelor, puţurilor de petrol şi iahturilor. La licitaţiile marilor case – ca Southeby în Londra, Christie's în New York – se ajunge pînă la cifre astronomice: după estimarea în zeci de milioane a unor Van Gogh, Picasso, Andy Warhol sau a contemporanului Gerhard Richter, recordul recent îl deţine un tablou al lui Francis Bacon, vîndut în New York cu 142,4 milioane de dolari, depăşind cu mult cele 54 de milioane de dolari cu care s-a vîndut, încă nu de mult şi tot în New York, *Sticla de Coca-Cola* a amintitului Warhol. Graţie unei atare delirante mercantilizări a obiectelor de artă, în vîltoarea dansului în jurul viţelului de aur, capodopere dispar necontenit în colecţiile oligarhilor de toate culorile, dar şi în seifurile marilor bănci, cu titlul de bune investiţii. În această privinţă, cele japoneze sînt recent concurate de ale emiratelor, Qatar fiind, pare-se, pe primul loc. Nu puţine reapar însă în spaţiul public, la licitaţii, graţie falimentelor sau lichidărilor de colecţii moştenite, după ani şi ani de sechestrare, precum, de curînd, o variantă a tabloului *Amor şi Venus* al lui Lucas Cranach, ignorat mai bine de 100 de ani.

Într-o atare conjunctură creşte şi înfloreşte, spre satisfacerea hămesitei pieţe globale, falsificarea de opere de artă, Germania deţinînd, tocmai graţie antecedentelor amintite mai sus, recordul în ambele privinţe, al falsificării, respectiv al dialecticii tăinuirii şi „destăinuirii" comorilor de artă.

Creşte şi înfloreşte falsificarea de opere de artă, Germania deţinînd recordul în ambele privinţe.

Voi alege spre exemplificare două cazuri de mare senzaţie din ultimii doi ani, veritabile romane poliţiste pe temă de artă, ceea ce, pe nemţeşte, se cheamă, mai succint şi pregnant, *Kunstkrimi*. Ambele au fost intens mediatizate, atît în spaţiul european, cît şi în cel transoceanic.

Primul caz este cel al pictorului falsificator Wolfgang Beltracchi *(alias* Fischer) din Köln, fiul unui cunoscut pictor de biserici. Exersîndu-se încă din copilărie în imitarea atît a manierei vechilor maeştri, cît şi a stilurilor moderniste, în special a celui expresionist, a avut ideea genială de a inventa existenţa unei inedite colecţii a socrului, un anume Werner Jaeger (omonim al filozofului!), din care ar fi provenit, chipurile, falsurile sale, atribuindu-le unor Max Pechstein, Max Ernst, Heinrich Campendonk, Fernand Léger etc. A susţinut încă şi provenienţa unor pînze din dispăruta colecţie „Flechtheim", altminteri nereconstituibilă. Începînd cu mijlocul anilor '90, a pus în circulaţie, secondat de soţie şi de un alt acolit, pînă la 200 de tablouri, pe care le-a pus în vînzare cu succes chiar în cadrul marilor case de comerţ artistic, înşelînd vigilenţa experţilor de artă acreditaţi. A putut realiza, astfel, un venit de circa 20 de milioane de euro. Demascat abia în 2011, a fost condamnat la şase ani de închisoare, în cursul unui proces-monstru, care a pus în lumină îndoielnică credibilitatea caselor de comerţ de artă şi a experţilor acestora, cărora li s-a reproşat faptul de a se fi lăsat conştient înşelaţi, din spirit afacerist. Depistate au fost, pînă în prezent, doar aproximativ 60 de falsuri, restul aflîndu-se încă în „bun plasament". La proces, Beltracchi şi-a arogat cu insolenţă calitatea recunoscut artistică a produselor sale. În afara lucrativului său mimetism, Beltracchi vădeşte şi talente mai puţin impresionante: este sculptor, autor de scenarii de filme, de documentare şi videoclipuri publicitare. *The big money* i-a putut realiza, totuşi, graţie primului său talent, ceea ce a inspirat anul trecut două filme documentare, dintre care cel al regizoarei Anke Rebbert – *Marele bluf: cum se fac banii cu arta / Der große Bluff. Wie man mit Kunst kassiert* – a pus în lumină dubiosul mecanism al funcţionării comerţului de artă actual. Se proiectează şi o comedie satirică pe aceeaşi temă, în genul celei dedicate *bluff*-ului lui Kujau, „autorul" jurnalului lui Hitler – filmul *Schtonk!,* regizat în 1991 de Helmut Dietl.

Curînd după scandalul cu Beltracchi, începînd cu iarna anului trecut, se derulează cazul mult mai palpitant, cu implicaţii multiple şi pe plan internaţional, al unei senzaţionale tăinuiri şi încă mai senzaţionale dezvăluiri a aşa-numitei „comori din Schwabing" *(Schwabinger Schatz),* un cartier *chic* al München-ului, nu departe de Hofgarten-ul unde a avut loc, în 1937, după cum am arătat, sinistra expoziţie *Entartete Kunst,* cu care respectiva comoară este în vădit raport.

Totul a început prin suspectarea de către poliţia vamală, la frontiera elveto-germană, a teancului de bancnote – în total 9000 de euro – din posesia octogenarului Cornelius Gurlitt, aflat în trenul de întoarcere. Neputînd clarifica provenienţa banilor, ancheta, la început discretă, a stabilit că cel ce se identificase ca fiind comerciant de artă nu poseda atestare domiciliară în München, unde locuia, nu poseda nici cont bancar, nici pensie, nici asigurare medicală sau de vreun alt fel, nici televizor sau Internet. Depăşindu-şi cu greu nedumerirea, procuratura *land*-ului din Augsburg a dispus abia după cîteva luni descinderea poliţiei în locuinţa cetăţeanului atît de *Sonderling,* de aparte într-o societate hiperreglementată. După spusele celui în cauză, „cam 30 de străini" – ceea ce voia să însemne barbari intruşi în sanctuarul său – i-au invadat modestul apartament de 100 de metri pătraţi, la al cincilea etaj al unui învechit imobil construit imediat după război. Au găsit, în afară de o cantitate impresionantă de conserve, în parte alterate, circa 1400 de opere de artă ticsite peste tot: uleiuri, în mare parte neînrămate, schiţe, acuarele, guaşe, gravuri, toate acestea curat întreţinute, în dulapuri şi clasoare. Autorii identificaţi de o expertă de artă comandată ad-hoc erau, în mare parte, artişti ai clasicităţii moderne, printre alţii: Chagall, Kirchner, Kokoschka, Nolde, Franz Marc, Otto

Dix – cu un autoportret cu totul ignorat pînă atunci. Erau însă şi opere mai vechi – de pildă, o gravură de Dürer, un ulei de Canaletto, un desen de Delacroix, un altul de Daumier etc. Unele piese sînt, în această fază, încă neidentificabile. Fără să pregete, procuratura a dispus abuziv, *manu militari,* sechestrarea întregii colecţii şi transportarea ei – fără ca cineva să observe ceva, nici măcar dintre vecinii care, oricum, abia-l cunoşteau pe Gurlitt – într-un local ţinut secret, al serviciului de vamă. Graţie absolutei pasivităţi a lui Gurlitt, căzut într-o stare de totală prostraţie, totul a rămas ignorat de lume multe alte luni, pînă recent, pe 4 noiembrie 2013, cînd hebdomaderul *Focus* a făcut să explodeze o bombă mediatică, anunţînd pe pagina de titlu: „Comoară nazistă" şi dedesubt: „Valoare: peste un miliard de euro" *(„Der Nazischatz. Wert: über eine Milliarde Euro").* Din acest moment, a început hăituiala bătrînului de către paparazzi, aidoma celei de care se tot bucură celebrităţile mondene şi sportive. Ascuns în casă, cum apărea la fereastră sau ieşea la cumpărăturile zilnice, era blitzat de aparate foto, asaltat cu întrebări la care rămînea cu consecvenţă mut. Două săptămîni mai tîrziu, s-a lăsat totuşi însoţit în tren de către Özlem Gezer, reporteră *Spiegel,* în drum spre medicul său curant, într-un orăşel din provincia bavareză, Gurlitt fiind cardiac grav... Relatarea circumstanţiatei destăinuiri făcută de colecţionar jurnalistei a apărut în numărul 47 din 18 noiembrie 2013 al acestei reviste, fiind accesibilă şi ca video. Coroborată cu alte articole apărute în mari cotidiene precum *Süddeutsche Zeitung* sau *Frankfurter Allgemeine,* în tot cursul lunii noiembrie, această relatare ne ajută să reconstituim profilul excentricului colecţionar şi misterul tăinuitei sale comori. Comoara se află acum în centrul unui *Kunstkrimi* cu multiple faţete, iniţiat în epoca nazistă şi continuat după război, pînă în acest moment al declanşării unui contencios care pare al naibii de complicat, atît juridic, cît şi politic.

Cornelius Gurlitt este ultimul şi epigonalul vlăstar al unei dinastii de *Schöngeister,* intelectuali umanişti şi oameni de artă, comoara sa fiind, de fapt, moştenirea paternă din partea lui Hildebrand Gurlitt, o binecunoscută personalitate cameleonică. Iniţial, în anii '20 ai secolului trecut, Gurlitt tatăl a fost un renumit galerist, critic de artă şi director de importante muzee în Zwickau şi Hamburg, ilustrîndu-se ca promotor curajos şi colecţionar de prima oră al avangardismului, ceea ce, după 1933, pe lîngă originea sa în parte iudaică, i-a adus prejudicii. A reuşit însă curînd să intre în graţiile regimului, activînd pretutindeni ca agent atît al traficului de *Raubkunst,* cît şi al „agonisirii" de opere pentru plănuitul muzeu al lui Hitler. În tot cursul acestei lăudabile activităţi, Gurlitt tatăl şi-a putut spori colecţia personală, reţinînd pentru sine diferite piese de *Raubkunst* ce-i treceau prin mîini, ceea ce acesta a contestat vehement după război, afirmînd c-ar fi organizat în acea perioadă şi expoziţii clandestine pentru delectarea simpatizanţilor artei prohibite, printre care se numărau şi exponenţi de frunte ai regimului. În acest fel, Hildebrand Gurlitt şi-a putut fasona imaginea unui salvator al obiectelor de artă menite înstrăinării sau nimicirii. O salvare nu tocmai dezinteresată, întrucît Gurlitt nu pare să se fi preocupat nicidecum să restituie deposedaţilor ceea ce li se luase, sau cu japca, sau pe nimic... Un rol similar a jucat şi vărul său, Wolfgang Gurlitt, în tot acest timp. Colecţia lui Hildebrand Gurlitt pare a fi cunoscut vicisitudini dramatice: din Dresda, unde locuiau, Gurlitt tatăl şi fiul ar fi transportat-o, cu un camion obţinut cu greu, numai cîteva zile înaintea apocalipticului bombardament din februarie 1945, în vestul Germaniei, mai întîi în Franconia, mutînd-o apoi dintr-un loc sigur în altul. În parte reţinută de autorităţile americane de ocupaţie, colecţia le-a fost restituită după disculparea de colaboraţionism a tatălui Hildebrand. Acesta a revenit apoi pe scena artelor, ca director de muzeu, organizînd, cu puţin înaintea morţii survenite în 1956, şi o expoziţie publică a colecţiei sale. Din acel moment, Cornelius Gurlitt a devenit moştenitorul gardian al comorii, pentru mulţi ani împreună cu mama şi sora, energice amîndouă, iar după moartea celei din urmă, de unul singur, cu o povară pe cît de fascinantă, tot pe-atît de copleşitoare pentru un neajutorat. De atunci, colecţia a dispărut din atenţia publică, cu excepţia cîtorva galerişti precum Kornfeld în Zürich sau Lempertz în München şi specialişti de artă cu care Cornelius întreţinea sporadic contacte, vînzînd, ca singura sa sursă de subzistenţă de-a lungul a zeci de ani, cîteva din-

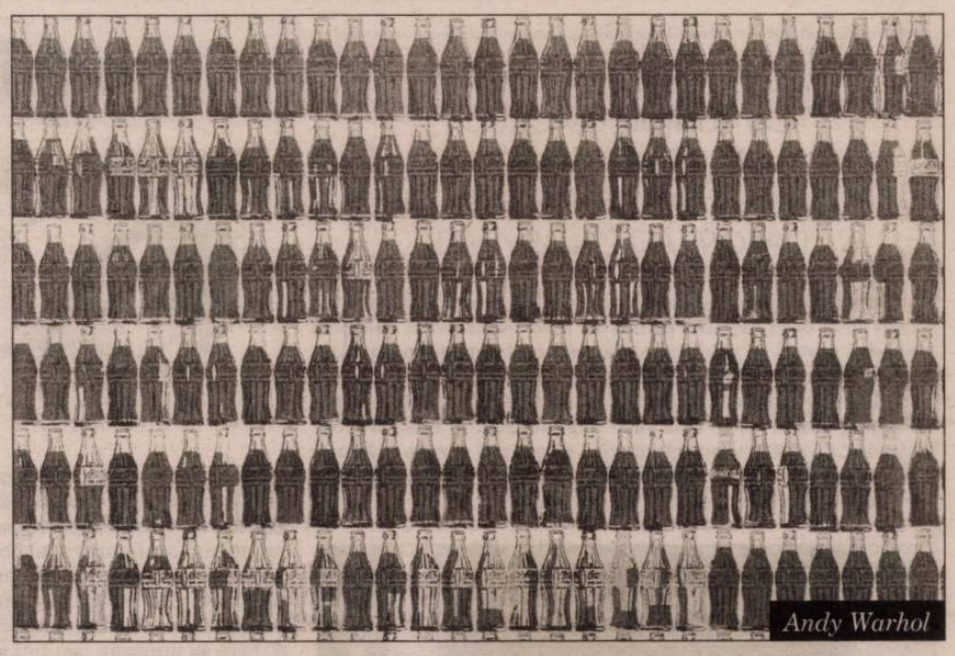
Andy Warhol

mată în cursul lungii existenţe, aceea de neclintit custode şi tăinuitor, din ce în ce mai înspăimîntat de o lume mercantilistă pe care nu o mai înţelegea şi temător – desigur, cu îndreptăţire – pentru soarta comorii lăsate în păstrarea sa: „Din nenorocire, lumea vede, în toate aceste imagini în culori, numai bancnote!" (citat tradus din relatarea *Spiegel,* nr. 47/18 noiembrie 2013, p. 129) Comoara l-ar fi însoţit încă din jocurile copilăriei petrecute între pînzele lui Liebermann, Beckmann şi Chagall. Viaţa-i reală ar fi constat exclusiv în convieţuirea cu dragele sale obiecte, fără să exercite vreo profesie, după un studiu de filozofie şi arte întrerupt în tinereţe, şi fără vreo legătură afectivă: „Întrebat dacă a fost vreodată îndrăgostit de cineva, răspunse chicotind: «Oh, nu!»" *(idem,* p. 128). Un cabaretist intuia cam aşa această simbioză: la micul dejun: „ – *Guten Morgen,* Chagall!", la masa de prînz: „– *Guten Appetit,* Kandinski!" iar la culcare: „ – *Gute Nacht,* Kirchner!" Gurlitt a dus zeci de ani o existenţă, după toate probabilităţile, foarte spartană, împietrită în tiparele crizei şi cruntelor privaţiuni îndurate de nemţi după război. Chiar dacă autoprezentarea sa intenţionează să suscite multă compasiune, excentricitatea colecţionarului nu este mai puţin veridică, fiind atestată în egală măsură şi de alte informaţii oferite de media. Contrastul dintre maniacul tăinuitor de comori Gurlitt şi inventivul escroc „inventator" de comori Beltracchi nu poate fi mai izbitor. Conform ultimelor informaţii furnizate de presă, spinosul contencios al colecţiei Gurlitt se va putea rezolva prin retrocedarea a aproximativ unei treimi dintre obiectele colecţiei socotite ca achiziţii legale, în timp ce provenienţa majorităţii lor ar fi numai *Raubkunst,* ceea ce impune identificarea foştilor lor posesori. În amintita relatare făcută jurnalistei Özlem Gezer, Cornelius îşi disculpă tatăl, nearătîndu-se dispus – se înţelege de ce – să clarifice istoria componentelor colecţiei sale. Pentru aşa ceva există însă în Berlin un centru de cercetare, cu zeci de colaboratori. Rămîne de văzut cum va face cardiacul, multfragilizatul excentric să se întoarcă neprimejduit în anonimitatea relativ confortabilă dinainte de care s-a trezit catapultat şi victimizat de mediile de senzaţie, în ultimă instanţă graţie ambiguului trecut al familiei şi al său, refulat cu încăpăţînare zeci de ani. Amara sa reflecţie reprodusă de *Spiegel* este concludentă în acest sens : „...Ar fi făcut bine să aştepte cu tablourile pînă după moartea mea." (p.128)

Gurlitt tatăl a reţinut pentru sine diferite piese de Raubkunst.

tre capodoperele de care altminteri nu s-ar fi îndurat nicidecum să se despartă.

În destăinuirea făcută jurnalistei *Spiegel,* Cornelius îşi prezintă tatăl ca fiind un luptător care, după fiecare eşec, cădea numai în picioare, în timp ce pe el însuşi se etichetează ca ratat *(Versager)* care nu a fost în stare să-şi ducă pînă la capăt singura menire asu-

Mă simt tentat să văd în excentricul Gurlitt specimenul unui tip uman ilustrat de ficţiunea romanescă modernă prin personaje ca politropicul estet decadent Jean des Esseintes din *À rebours* al lui Joris Huysmans. Mai aproape – atît în timp, cît şi sociologic – îmi pare totuşi Krikor Babighian, din *Scrinul negru* călinescian. Citez cîteva secvenţe semnificative în acest sens: „Acesta, colecţionar pasionat, se entuziasma în aşa fel de unele tablouri ce-i picau în magazin, încît, după ce punea să le cureţe şi să le înrămeze şi le expunea pe perete, tremura de frică să nu vină cineva să le cumpere. Aşezat într-un fotoliu şi somnolînd în el, Babighian privea cu coada ochiului tabloul de care se îndrăgostise, suspinînd de plăcere... Pirotea în faţa culorilor unui Tonitza, ca o şopîrlă la soare... (G. Călinescu, *Scrinul negru,* Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1960, pp. 71-72).

Sub personajul maniacului de artă Babighian se ascunde, de fapt, colecţionarul Krikor Zambaccian (mai degrabă decît profesorul colecţionar Gheorghe Oprescu), care a avut fericirea de a muri mult înainte de a-şi vedea excepţionala sa colecţie devenită *Raubkunst,* ca şi toate celelalte colecţii private bucureştene, comasate prin decretul ceauşist din 1977, în giganticul Muzeu al Colecţiilor.

Münster, Germania

Alexandru Cizek *este clasicist. A fost asistent la Catedra de Literatură Comparată a Universităţii Bucureşti, pînă în 1975. A publicat, între altele,* Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Etudes sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Age, *Clermont-Ferrand, 1997.*

CINE ARE UN VECIN CU SIMŢUL UMORULUI E CONDAMNAT SĂ DEA PE DINAFARĂ PRIN PIEŢE, DATORITĂ LONGEVITĂŢII

■ Rhinotillexomania este o tulburare mentală care te face să-ţi bagi degetul în nas în mod necontrolat şi compulsiv, uneori cu rezultate dramatice (deformarea oaselor feţei). Cineva, nu se ştie de ce, s-a gîndit să creeze un joc pentru telefoanele mobile care se cheamă „Rhinotex – Nose Picking Game" şi te lasă să-ţi bagi degetul în nas, în mod virtual, de cîte ori vrei, cu muzică relaxantă şi zece niveluri de dificultate. Însă e doar pentru Android. Cine are iPhone e condamnat la impolitеţe eternă. (**L. V.**)

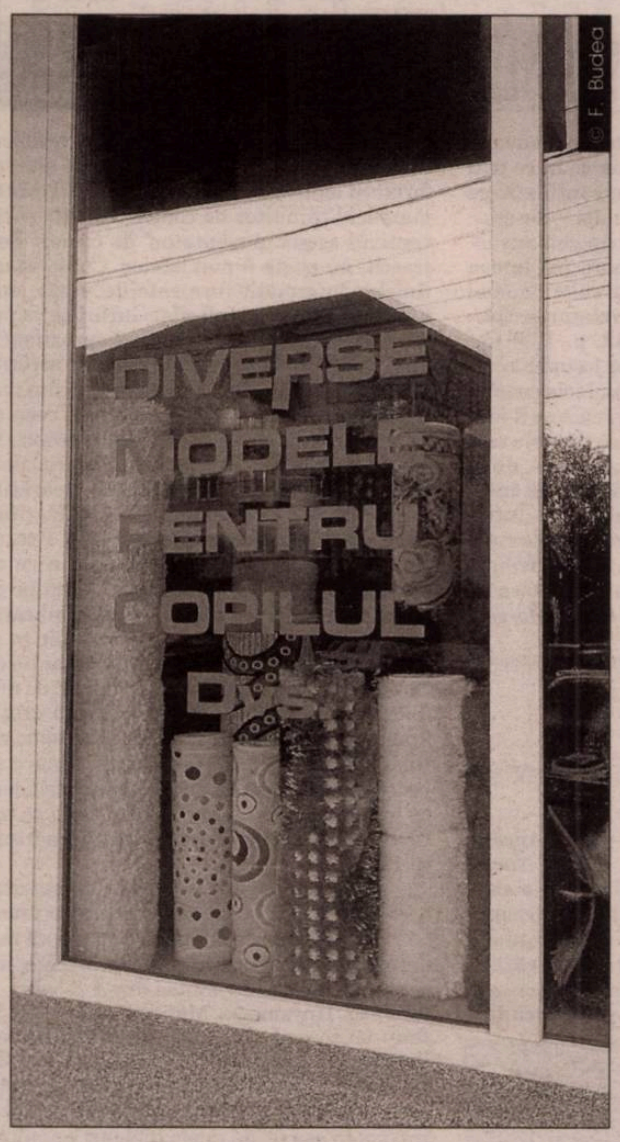

Cu ochii-n 3,14

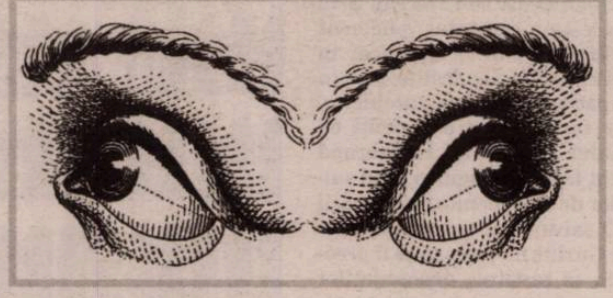

■ Cînd ne-am făcut primul *wi-fi* în bloc, eram trei prieteni care locuiam la etaje diferite şi ne conectam la el. Aşa că i-am zis „vastele apartamente". Am mai luat apoi un *router,* ne-am configurat şi al doilea *wi-fi* şi l-am botezat „uriaşele apartamente". Nu-mi dau seama dacă jocul nostru a scos pe cineva din sărite sau, pur şi simplu, avem un vecin cu simţul umorului, din moment ce de curînd a apărut un *wi-fi* care se numeşte „nu toţi suferim de mărimi". (**A. M. S.**)

■ De Bobotează, la Constanţa (am aflat dintr-o ştire de la televizor), mulţimi de credincioşi s-au călcat în picioare pentru dopuri sfinţite. Oamenii şi-au umplut cu apă sfinţită recipientele din plastic, iar Biserica s-a gîndit, grijulie, să le ofere dopuri, ca să nu dea pe dinafară sfinţenia din sticle. Cu sacoşe sfinţite or fi venit şi ei de-acasă. (**D. S.**)

■ De cînd mă ştiu, pe 1 ianuarie (de Sf. Vasile) apăreau prin pieţe inşi cu cîte un miel în braţe şi îndemnau trecătorii: „Puneţi mîna pe Vasilică să vă meargă bine tot anu'". S-a schimbat şi asta. Anu' ăsta am văzut un puşti cu un miel în braţe îndemnînd pe cineva: „Pune mîna pe Ion ca să-ţi cumperi avion". (**M. V.**)

■ Cîrtiţa goală (o specie de cîrtiţă africană de culoare albă) a fost desemnată „Vertebrata anului 2013" datorită longevităţii (trăieşte 30 de ani) şi imunităţii la cancer. (**M. C.**)

„SALUT, NAYTHYN! CÎND NE VEDEM LA O SCHIMBARE DE TRĂIRI?"

■ Am primit, pe adresa de e-mail a redacţiei, următorul mesaj de la cineva care semnează Alex: „Salut, Ioane! Sărbători fericite! Cînd ne vedem la o bere?" Precizăm pe această cale că pe *Dilema* n-o cheamă Ion şi nu bea bere. (**M. V.**)

■ Numele primilor copii născuţi în noaptea de Anul Nou în State sînt Brooklyn, Layla, Rylee, Naythyn, Adilyn şi Maya, onomastica reflectînd tot mai mult diversitatea etnică şi rasială, spun comentatorii, o fetiţă născută şi ea imediat după miezul nopţii primind numele Tenzin Choetso. Cel mai ciudat lucru însă s-a întîmplat la New York, unde o fetiţă pe nume Lorraine s-a născut în penultimul minut al lui 2013, iar fratele ei, pe nume Brandon, a apărut pe lume în al treilea minut al lui 2014. În certificatele de naştere gemenii vor figura în ani diferiţi. (**M. C.**)

■ Aflu, dintr-un horoscop, că în 2014 este posibil să întîmpin o „schimbare vibraţională". Asta o fi de bine sau de rău? Voi simţiţi vibraţia? (**M. M.**)

■ Într-un taxi am auzit, prin staţie, o comandă pe str. Duioşiei. Înduioşîndu-mă denumirea, m-am uitat pe Google Maps şi am constatat că aceasta se învecinează cu următoarele străzi: Vacanţei, Betonierei, Dîrza, Avîntului, Balsamului şi Echipajului. Amestecul de trăiri şi aspiraţii idilice cu reminiscenţe comuniste e fascinant. (**I. P.**)

DUPĂ CĂDEREA NOPŢII, CÎTEVA LUCRURI DE LÎNĂ MODIFICĂ REALITATEA EUROPEI

■ Pe 20 decembrie 2013, la scurt timp după căderea nopţii, pe o vreme cîinească, stucatura ornamentală de pe tavanul Teatrului Apollo din Londra s-a prăbuşit subit, rănind 76 de spectatori. Evenimentul s-a produs în timpul spectacolului *The Curious Incident Of The Dog In The Night-Time.* Poliţia londoneză declară că nu a fost vorba de un act criminal. Bineînţeles. A fost doar un incident curios din cale afară. (**M. P.**)

■ Cîteva lucruri care împlinesc anul ăsta 30 de ani: Ţestoasele Ninja, tetris-ul, filmele *This is Spinal Tap* şi *Ghostbusters,* Mac-ul (calculatorul), conferinţele TED, „Born in the USA" (cîntecul lui Bruce Springsteen). Şi eu. (**L. V.**)

■ În primele zile ale noului an, primesc un e-mail cu dieta de după sărbători propusă de actriţa Gwyneth Paltrow: în primul rînd, spune actriţa, trebuie purtate şosete de lînă şi papuci. Apoi să mănînci somon în nucă de cocos şi quinoa cu dovleac japonez Kabocha. Deocamdată mi-am oblojit ficatul cu şosete şi papuci. Despre somon, quinoa şi dovleacul japonez, mai vorbim la salariu. (**S. G.**)

■ În 2013 au fost dovedite ştiinţific cîteva fapte lăsate pînă acum doar la cheremul bunului-simţ: somnul de frumuseţe există, persoanele rasiste gîndesc mai puţin, spînzurarea dăunează inimii, bărbaţii infideli au nevoi sexuale urgente, adolescenţii timizi se împrietenesc mai uşor pe Internet, dacă mişti mai puţin mănînci mai puţin, umbrelele protejează de razele solare, zgîrciţii cumpără mai multe fructe şi legume, relaţiile proaste provoacă depresie, *reality-show*-urile modifică realitatea, drogurile dăunează şofatului, iar femeile îi consideră pe muzicieni sexy. (**M. C.**)

■ Suplimentele TV care însoţesc ziarele sfîrşitului de săptămînă conţin prezentarea pe scurt a unor filme. Mi-am zis că n-ar fi rău să amestec între ele cîteva asemenea rezumate (spre a vedea ce iese) şi am ales ziua de sîmbătă, 28 decembrie 2013, din *Libertatea weekend.* Introduse într-un mixer, cele 14 rezumate au produs acest melanj pentru uz personal: *Inginerul Peter şi soţia lui Lisa, care e designer de atacuri violente, sînt atît de fascinaţi de mişcările unei tinere cu o armă automată în loc de picior, încît îi adoptă stilul de a face dreptate. În timp ce soţul tinerei se află într-un exil autoimpus, departe de restul rasei umane, violoncelista Lyla decide să se alăture ordinului monahal al Arhanghelului Mumble, o grupare nord-coreeană de pinguini chirurgi, pentru a regăsi originile comportamentului său deseori iraţional. Însă ceea ce credea că este un blestem fericit se transformă într-un coşmar: milioane de zombi invadează o galerie de artă omorînd atmosfera, preşedintele Statelor Unite consumă tot mai mult alcool, maleficul Roarke ia nou-născutul şi-l duce în estul Europei, puterile demonice trăiesc retrase pe telefonul mobil al Lisei, iar Elise Kraft are un iubit la Milano, care a rămas blocat în pantofi.* (**D. S.**)

PUBLICITATE

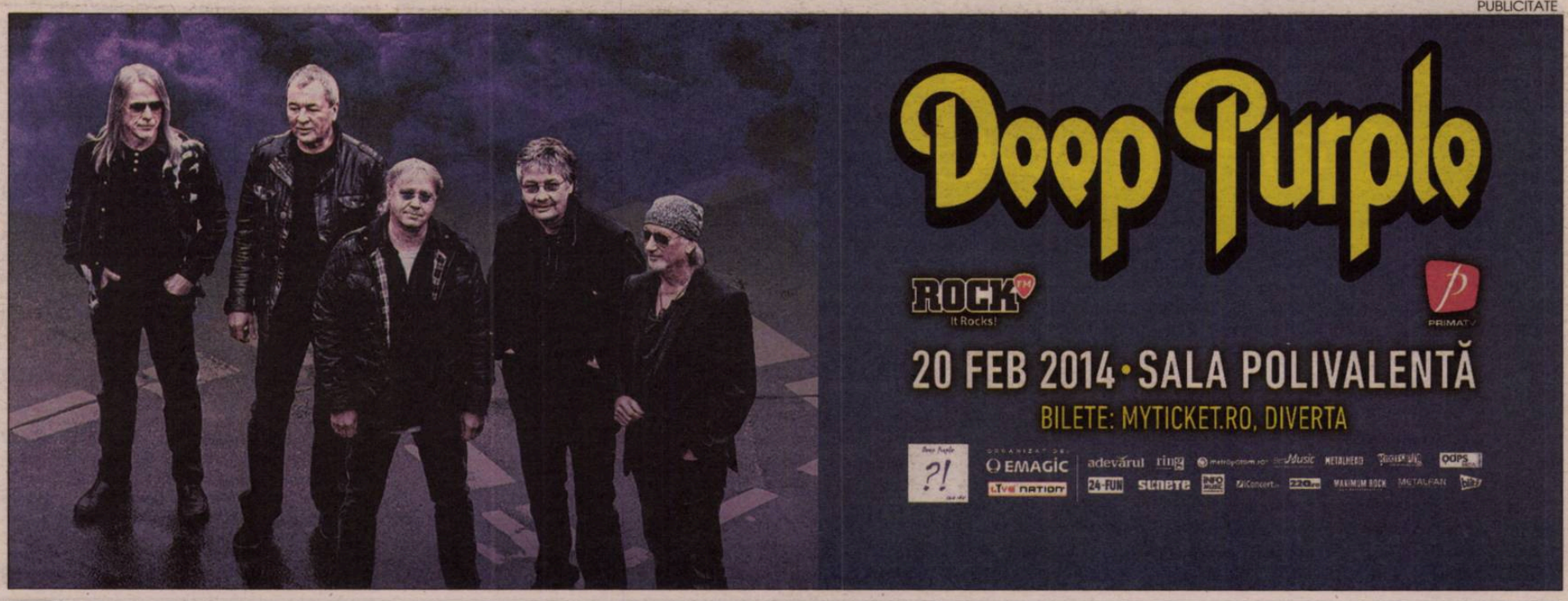

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 518 ■ 16-22 ianuarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ţi **copiii** să vină la **tine** 13

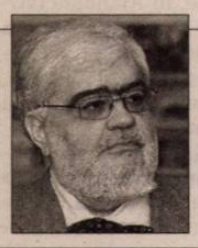

ANDREI PLEŞU
„Un oraş asasinat: Bucureştiul“
pagina 3

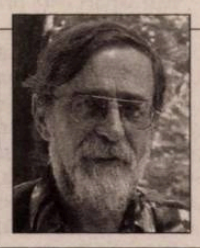

VINTILĂ MIHĂILESCU
„Elite şi mase“
pagina 3

CRISTINA HERMEZIU
„20 de ani de Memorial Sighet“
pagina 7

Cum am cucerit Vestul

Artişti români în lume

„Toate valurile se sparg la un moment dat, dar cei care au anunţat sfîrşitul valului românesc au vorbit prea devreme.“
ALISON FRANCK, BBC News, 13 noiembrie 2013

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

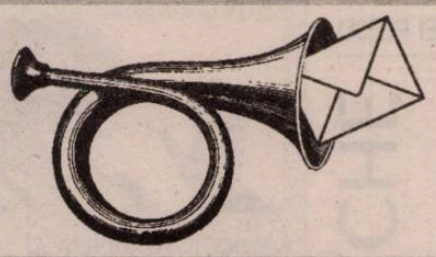

turneu de inbox

Puţină reflecţie

Nu obişnuiesc să răspund la subsolul articolelor, însă dat fiind faptul că e vorba de *Dilema veche,* şi văzînd şi primele comentarii la acesta, mă văd obligată să reacţionez, măcar în calitate de profesoară (neşpăgară, la un liceu fără fiţe şi care îşi face totuşi munca, de ani buni, din vocaţie), dacă nu în calitate de om-adult (nici prea în vîrstă, nici prea tînără, ca să nu ştiu cum era şi înainte de '89), cult şi educat (fostă olimpică în anii de şcoală), şi care trăieşte în această Românie, aşa cum o vedem toţi.

Nu am copiii mei, dar îmi petrec cel mai mult timp printre copii ajunşi adolescenţi. Am clase cu elevi isteţi şi curioşi, la care pot să fac ore moderne şi atractive, aşa cum am învăţat la cursurile de specializare, în străinătate. Din păcate, aceste clase sînt din ce în ce mai rare. În ultimii ani, poate doar cîţiva elevi dintr-o clasă întreagă... Aşa încît am ajuns să apreciez situaţiile în care fie şi un singur elev are o pregătire *basic* la limba engleză, din anii anteriori, este obişnuit să lucreze şi acasă, iar familia lui se ocupă de el cît să se poată vedea ceea ce numim „cei şapte ani de acasă", care să îmi dea posibilitatea să îmi desfăşor ora aşa cum aş dori... La fiecare început de clasa a IX-a, la liceu, mă văd nevoită să fac „alfabetizarea" şi să constat că din ce în ce mai mulţi copii nu ştiu să se prezinte în limba engleză („numele meu este... şi am atîţia ani"). Bun, mi se dau explicaţii că „doamna din generală", de la ţară, nu venea la ore sau că au „uitat", nu li s-au dat teme, ori că, pur şi simplu, nu le place engleza. Şi începem alfabetizarea. Le explic că tema este obligatorie, fiindcă orice lucru se face cu efort. Învăţăm împreună în clasă. La ora următoare, cînd le verific lucrul pentru acasă – surpriză; şi nu una plăcută. Urmează munca oră de oră, pe cît posibil cu fiecare copil în parte, fiindcă nu toată lumea învaţă la fel sau are „talent" pentru învăţarea unei limbi străine. Vin notările ritmice, testările de parcurs şi cele finale. Din păcate, nu sînt mari diferenţe faţă de început (cu surprizele plăcute, care sînt excepţia, şi nu regula). Copiii buni sînt lăudaţi, celor mediocri le spun că pot să facă mai mult, iar cei slabi mai primesc o şansă de a promova. Dacă, totuşi, rămîn corigenţi pe primul semestru, eu, „profa", îi cicălesc sau îi încurajez să se mobilizeze măcar în semestrul al doilea, aşa cum ar trebui să facă şi părinţii lor acasă.

Şi am ajuns la *părinţi.* Ei bine, cei mai mulţi părinţi nu îşi aduc aminte că au un copil la şcoală, decît cînd află (cu stupoare) despre rezultatele slabe ale copilului. Sau cînd sînt chemaţi la şcoală de către doamna dirigintă, să li se spună despre copil că a luat parte la o încăierare sau că a fost prins fumînd în incinta şcolii, ori că a avut o altercaţie cu vreun profesor.

Pentru că atunci cînd eu, profesorul, observ probleme de comportament ale elevului sau cînd vreau să iau legătura cu părintele pentru a-i semnala rezultatele slabe, de cele mai multe ori, aflu că părintele – adică ambii părinţi(!) sînt plecaţi la muncă pe undeva, iar copilul e în grija bunicii sau a mătuşii. Ei bine, toate astea se văd în felul de a fi al elevilor mei. Se vede lipsa de afecţiune a familiilor, se vede lipsa de control, şi de aici apare tot ceea ce nu am vrea să vedem la copiii noştri: dezinteresul pentru şcoală în general, văzută ca o instituţie inutilă (că, oricum, acestor viitori oameni li se spune de mici că şcoala nu foloseşte la nimic, şi văd chiar ei asta la televizor), violenţa, dependenţa de ţigări şi de droguri. (...)

adăugat de A. Prodileanu
la 13 ianuarie 2014

Dilema veche vă propune

■ Restaurantul german Bier Hof, de pe Romulus. Deschis de curînd într-o casă maiestuoasă, unde poţi mînca, deocamdată, şniţel, cîrnăciori şi ciolan. Şi bea bere nemţească şi vin ecologic. Cu preţuri destul de OK. Aducîndu-mi aminte de Viena (deşi e germană...). (Iaromira Popovici)

■ Despre *Autobiografia* Agathei Christie l-am auzit vorbind pe Alex. Leo Şerban. De altfel, a şi scris despre ea. Cînd am văzut zilele trecute ediţia nouă (Editura Rao, 2012) a cărţii, într-o vitrină, am intrat imediat şi mi-am cumpărat-o. Vă mai vînd un pont, dacă vi se face dor uneori de mirosul şi atmosfera librăriilor din copilărie, încercaţi librăria de lîngă Cinema Studio din Bucureşti. Vă mai spun doar atît, am luat *Autobiografia* Agathei Christie de pe un stand plin cu romane scrise de ea. Un personaj absolut impresionant, cu care o să vă mai bat, probabil, la cap în viitorul apropiat. (Ana Maria Sandu)

■ Căutaţi pe blogs.scientificamerican.com sfaturile practice despre cum vă puteţi respecta rezoluţiile pe anul 2014 (cum să mergi mai mult la sală, cum să economiseşti mai mulţi bani, cum să renunţi să-ţi mai rozi unghiile, cum să renunţi la fumat etc.). (Marius Chivu)

■ *Devil's Tale,* un nou CD produs de Asphalt Tango, cu chitaristul canadian de swing Adrian Raso şi Fanfara Ciocârlia (care a încheiat Festivalul *Dilema veche* 2013). Excepţional. O combinaţie surprinzătoare de sonorităţi, tehnică desăvîrşită, spirit. *The Guardian* scrie despre cele 12 piese: *„all instrumental and all delightful."* Subscriu. (Mircea Vasilescu)

■ Dacă vreţi să vedeţi cît de departe am ajuns, dar şi cît de mult mai avem, citiţi materialul lui Iulian Andrei Crăciun şi Mihai Voinea din *Adevărul,* intitulat „Înapoi în timp. Cum arăta România în vremea «Atotputernicului» Adrian Năstase". Citiţi şi cutremuraţi-vă. (Luiza Vasiliu)

■ Raliul Dakar, care nu mai are legătură nici cu Dakar-ul, nici cu Parisul, se desfăşoară în aceste zile în Chile şi Argentina. La sfîrşitul fiecărei zile, la Eurosport este prezentat un rezumat al celor întîmplate. Nu sînt un fan al sporturilor cu motor, dar dincolo de poveştile care-i interesează pe împătimiţii raliurilor, imaginea peisajelor din cele două ţări e fascinantă. La fel şi unele poveşti ale piloţilor, spuse la sfîrşitul fiecărei zile. E ca la tururile cicliste în care, dincolo de competiţia propriu-zisă, e interesantă partea cinematografică, plimbarea prin locuri frumoase, făcută prin intermediul televizorului. (Andrei Manolescu)

■ Sîmbătă, 18 ianuarie, ora 11, la Librăria Humanitas de la Cişmigiu, copiii pot învăţa ce poţi face cu două cuvinte (exerciţiul de imaginaţie propus de Editura Arthur, atît pentru seniori – scriitori consacraţi, cît şi pentru juniori – copii scriitori), cum se fac poveştile şi cum se fac desenele. Este vorba despre un atelier creativ – „Campionatul poveştilor", după o idee de Ioana Nicolaie, la care toţi copiii, indiferent de talentelor lor, sînt bineveniţi. Eu voi fi acolo împreună cu ilustratoarea Irina Dobrescu. (Adina Popescu)

■ Se poate şi invers: Iepurele mizantrop trece din online pe print. Celebrul comentator al actualităţii interne şi internaţionale de pe Facebook apare acum într-un album publicat de Editura Humanitas: *Breaking the news. Mic atlas al realităţii.* Un minunat ghid al lumii în care trăim, de Mădălina şi Adrian Răileanu. (Matei Martin)

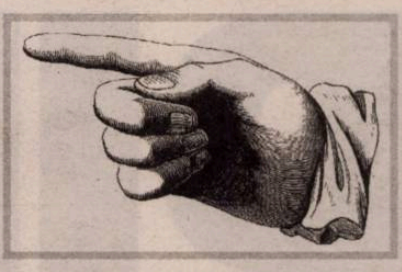

■ Pe 19 ianuarie, în Alandala (str. Aurel Vlaicu nr. 70) se organizează un tîrg de „obiecte care îşi caută casă nouă": CD-uri, cărţi, haine, pantofi, genţi, bijuterii. Pe scurt, un veritabil *garage sale.* (Stela Giurgeanu)

■ Pentru vacanţe în locuri mai puţin aseptice decît camerele de hotel, vă recomand site-ul airbnb.co.uk, unde particulari oferă spre închiriat, în propriile case, una sau mai multe camere, sau chiar apartamente întregi. Partea bună e că proprietarii sînt în general oameni simpatici, care au chef să vă arate cît de plin de viaţă e oraşul lor. Partea proastă nu există. (Luiza Vasiliu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Românii şi bulgarii**
- **Agresivitatea**
- **Lecturile obligatorii**
- **Şpaga**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 7.800
Tipărit la Tipomedia

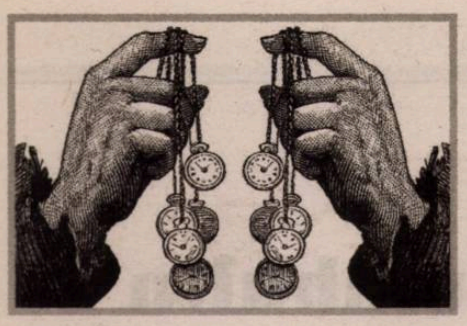

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un oraș asasinat: Bucureștiul

A apărut de curînd o carte-album care ar trebui să tulbure toată suflarea bucureșteană și națională, dacă mai există în noi vreo urmă de interes pentru identitatea noastră, pentru memoria autohtonă, pentru valori, bun gust și bună-cuviință. E vorba despre o amplă colecție de fotografii realizate clandestin, pe la mijlocul anilor '80, de un tînăr student al facultății de Istoria și Teoria Artei. Studentul, Cristian Bonciocat, a murit în 1986, la vîrsta de 22 de ani. Dar a reușit, cu un zel și cu o pricepere ieșite din comun, să alcătuiască o sfîșietoare arhivă vizuală a Bucureștiului aflat în curs de demolare, pe vremea marelui șantier al „Casei Poporului“. Fundația Ines, care a tipărit volumul cu sprijinul Ordinului Arhitecților din România și al Administrației Fondului Cultural Național, merită toate felicitările, alături de cei care au contribuit la finalizarea lui: Șerban Bonciocat, Hanna Derer și Corina Popa. E un fel de continuare, după 100 de ani, a unui efort asemănător *(Bucureștii ce se duc)*, datorat lui Henri Stahl. Avem tradiții! Sîntem de mult campioni ai nepăsării de sine, ai sinuciderii culturale. Dărîmarea Văcărești-lor sub Ceaușescu a fost doar actul final al unei operațiuni începute de Alexandru Ioan Cuza, care a transformat mînăstirea în pușcărie...

Parcurgerea cărții provoacă sentimente amestecate, de la entuziasmul față de frumusețea și farmecul unora dintre monumentele fotografiate, la furia pentru demolatori și la disperarea dinaintea unui inepuizabil „ghinion istoric“. Ghinion? Dar autorii crimei erau concetățeni ai noștri, experți în discursul patriotard și în apologia „poporului“, iar martorii fenomenului eram noi înșine, care abia dacă am produs mărunte mîrîieli de culise.

M-am gîndit neîncetat, în timp ce răsfoiam cartea aceasta, la nostalgiile iresponsabile, amnezice, grobiene, ale celor care vorbesc despre „lucrurile bune“ oferite patriei de regimul comunist: blocuri, metrou, fabrici etc. Să facă bine să-și poarte privirile peste martorii *suprimați* ai acestor „beneficii“. Să facă bine să reflecteze, o clipă, la grimasa urbană rămasă în urma buldozerelor care au ras de pe fața pămîntului o cincime din suprafața Capitalei. Și la destinele celor evacuați. Și la atmosfera specifică, seducătoare, a unor cartiere care, spre deosebire de cele care le-au înlocuit, aveau chip, aveau biografie, aveau capacitatea de a întreține memoria locului și a oamenilor.

A apărut de curînd o carte-album care ar trebui să tulbure toată suflarea bucureșteană și națională.

Am constatat că există și oameni „civilizați“, unii dintre ei chiar arhitecți, dispuși să „argumenteze“ inevitabilitatea crimei: decrepitudinea clădirilor, insalubritatea lor, fatalitatea unei „lucide“ invazii a noului etc. Sînt tot atîtea moduri de a ambala convenabil oportunismul, interesul personal, lipsa de caracter, cultura istorică precară. Avem șoareci în Piața Matache? Să dărîmăm halele! Avem fațade neîngrijite? Să dărîmăm casa! Nu avem bani să restaurăm clădiri de patrimoniu? Să le dăm pe mîna unor intermediari veroși care să le lase să se prăbușească, înlocuindu-le, apoi, cu plombe lucrative de sticlă și oțel.

Cartea despre care vorbesc ar trebui să se constituie într-un pomelnic al nevredniciei și al netrebniciei noastre. Ar trebui să păstrăm, zi de zi, cîte un moment de reculegere pentru o lungă listă de „eroi ai neamului“ de care nu-și mai amintește nimeni: zona Izvor-Uranus, Străzile Sapienței, Puțul cu Apă Rece, Sfinții Voievozi, Mihai Vodă, Sfinții Apostoli, Alexandru Orăscu, Ceres, Proserpina, Fonteriei, Ecoului, Minotaurului, Meteorilor, Arionoaia, Salvatorului, Ion Țăranu ș.cl. Și ar trebui să dăm unei străzi – dacă se poate cu înfățișare decentă – numele lui Cristian Bociocat.

Lucrul cel mai grav este însă altul: crima continuă. Aud lucruri amuțitoare despre proiecte „urbanistice“ care privesc zona Dorobanți, vecinătatea Atheneului, zona Primăverii ș.a. Interpelat pe teme de acest gen, dl primar general face o declarație jenantă: „Nu poți să mulțumești pe toată lumea!“ Nu, domnule primar general, dumneata nu trebuie să dai satisfacție lui X și lui Y, nu trebuie să mulțumești pe nimeni în mod special. Dumneata trebuie să dai satisfacție orașului de care te ocupi, amintirilor lui, patrimoniului lui. Și, nu în ultimul rînd, onoarei dumitale: stai pe scaunul pe care a stat Barbu Ștefănescu-Delavrancea. Nu te purta ca și cum ai fi urmașul – ceva mai 'oț – al lui Gheorghe Pană.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Elite și mase

Scoateți o foaie de hîrtie și treceți cinci persoane din elita românească actuală, indiferent din ce domeniu. Cam așa sună „extemporalul“ pe care m-am amuzat să-l dau la ultimele cursuri, unor studenți din ani diferiți. S-au strîns, astfel, aproape 200 de răspunsuri, pe care le-am analizat. Desigur, nu este cîtuși de puțin o statistică „reprezentativă“, dar ea spune totuși ceva, chiar ceva foarte interesant: 84% dintre numele indicate fac parte strict din categoria „elitelor umaniste“, adică filozofi, artiști, istorici... și cam atît. Restul de 16% sînt aproape exclusiv oameni politici. Atenție, este vorba despre studenți la Științe Politice, care știu (sau ar trebui să știe...) că de ceva vreme se vorbește mai degrabă despre *elite*, la plural, acestea acoperind categorii și domenii diferite, legate *sui-generis* de jocul puterii. Chiar și pentru acești studenți, imaginea curentă rămîne însă, se pare, aceea veche, a elitei ca marcă a excelenței. De fapt, definiția din DEX indică și ea același sens limitativ: grup de persoane care reprezintă ceea ce este mai bun, mai valoros într-o societate.

Foarte bine. Simptomatic este însă faptul că, în imaginarul colectiv, acest „grup de persoane“ pare să fie alcătuit aproape exclusiv din „umaniști“. Elita este redusă la elita intelectuală, aceasta – la elita culturală, iar cultura – la „cultura înaltă“, adică „umanistă“. Un matematician sau un geograf de excepție, un medic sau un inginer excelent etc. nu par a fi „eligibili“ în mod spontan în categoria „elitei“ românești. Pentru aceștia pare să fie rezervat alt termen: *specialiști*. Iar specialiștii sînt percepuți distinct de *elită*. Cum clasificarea este realitatea, această realitate socială românească este demnă de a fi luată în considerare.

Povestea este mai veche și am mai evocat-o și cu alte ocazii. Am amintit, astfel, de pildă, o analiză făcută în perioada interbelică de Popescu-Spineni, din care rezulta faptul că raportul dintre absolvenții de „școli practice“ (școli tehnice, comerciale, agricole etc.) și cei ai „școlilor teoretice“ (licee, seminarii pedagogice etc.), între 1921 și 1936, a oscilat între 0,2 și 0,3, în timp ce, în aceeași perioadă, el era de 4,5 în Ungaria și de 4,3 în Bulgaria. „În școala românească, raportul între ramura teoretică și practică este inversat în favoarea celei dintîi“, conchidea autorul. Mai mult, 63,7% din populația studențească era dată de doar două facultăți: Drept, și Litere și Filozofie. Încă tînărul stat român își forma o *noblesse d'état* excesiv de „umanistă“, dacă e să o comparăm cu situația altor state cît de cît comparabile.

Această alcătuire socială dezechilibrată era însoțită, în plan ideologic, de o adevărată „mistică a culturii“, cum o numește Sorin Alexandrescu. Pentru mai toți marii gînditori sociali, *primum movens* al societății era *ideea*, ceva ce se află, prin definiție, *in mente*. „Ce este dezvoltarea unei societăți?“ se întreba, de pildă, Kogălniceanu. „Dacă am răspunde că este dezvoltarea ideilor sale, am rosti un mare adevăr“, își răspundea, retoric, acesta. Iorga se referea, la rîndul său, la „acel lucru de o infinită complicație, care e gîndirea omenească, idee (...) de la care pornește perpetua mișcare. Aceasta este cea care ține în picioare societățile.“ Pentru Pârvan, „adevărații factori propulsori ai devenirii istorice (sînt) ideile“, iar pentru sociologul Eugeniu Speranția, „societatea e un fapt care se petrece în gîndire. Existența ei e «idee», (...) sociologia trebuie să plece de la gîndire.“ Ovidiu Bârlea constata și el că întreaga folcloristică se ocupă de „documente de mentalitate populară“. Pentru a întregi tabloul, să mai amintim, de pildă, „apriorismul românesc“ al lui Blaga sau faimoasa afirmație a lui Cioran, conform căreia „deficiențele actuale ale poporului român nu sînt produsul «istoriei» sale, ci istoria aceasta este produsul unor deficiențe psihologice structurale.“

„În școala românească, raportul între ramura teoretică și practică este inversat în favoarea celei dintîi.“

Diagnosticul lui Sorin Alexandrescu este, astfel, unul dintre cele mai clare, simple și pertinente din cîte cunosc. Pentru acesta, este vorba despre o „mistică a culturii, sentimentul că aceasta are o valoare absolută în raport cu restul vieții și că a te pune în serviciul ei este singura datorie a intelectualului. (...) Sacralizarea culturii corespunde cumva, ca o imagine răsturnată, în oglindă, absolutizării «forțelor de producție» din materialismul istoric vulgarizator: în ambele cazuri, un singur factor devine model totalizator, explicație unică, valoare supremă, certitudine veșnică sustrasă timpului și oamenilor, transcendență a ceea ce ar trebui să fie în raport cu ceea ce este.“ În traducere liberă, un fel de *la început a fost Cuvîntul și Cuvîntul era la Elită, iar Elita era Cuvîntul*. Iar dacă lucrurile nu stau așa *de facto*, ele așa ar trebui să fie într-o societate așezată.

Există o tentație a sublimului în această viziune, căci cine ar putea să nege fascinația Ideii? Problema începe însă cînd aceasta devine tiranică și exclusivistă, cînd cade în hybris, devine excesivă și, la limită, alunecă din merit în orgoliu. Social și politic, *cultura* se desprinde atunci de *societate*, iar *ideea* – de *praxis*. Asistăm astfel la o ciudată stratificare socială între elită și mase, un soi de „luptă de clasă“ de genul celei dintre patricieni și plebe din Roma antică, cu amenințarea permanentă a unei „secesiuni“ similare celei din 494 î.Hr., cînd o parte a populației libere a părăsit cetatea, boicotînd o decizie a consulilor. Secesiune care, la noi, are loc tot *in mente*. Deocamdată...

În „extemporalul“ meu, precizam că trebuie să treacă cinci persoane din elită, indiferent dacă le iubesc sau nu. Cînd am adăugat să pună o cruciuliță în dreptul celor pe care îi admiră, doar 23% au întrunit sufragiile studenților...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

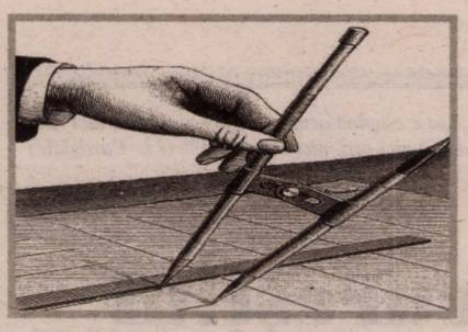

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Vine Crăciunul la Plumbuita

Am auzit astă-seară toaca de la Plumbuita. Mă apropiam, dar nu vedeam încă turnul clopotniţei printre copaci. Cîte mănăstiri au mai rămas în Bucureşti? Au fost dărîmate sau sînt acum biserici de mir; nici Mărcuţa, nici Pantelimon, nici Văcăreşti, iar Cernica şi Ciorogîrla sînt afară din oraş, oricît s-ar fi întins el. Numai Stavropoleos, datorită părintelui Iustin, trăieşte astăzi ca aşezămînt mănăstiresc. În colţul de nord-est al Capitalei, dincolo de blocuri şi de parcuri, la capătul unei uliţe cu case scunde, ca de sat, se întind livezile din mijlocul cărora răsare Plumbuita.

„Mănăstirea de la podul Colentinei" avea o poziţie strategică, dominînd vechiul drum către Moldova.

Un acoperiş de plumb i-a dat acest nume, pe la 1570, ctitoriei lui Petru cel Tînăr şi lui Alexandru Mircea, domni ai Ţării Româneşti. O împrejmuiau ziduri de cetate, care se mai văd doar în fotografiile din 1933-1938, cînd s-a restaurat, în schimb, palatul domnesc al lui Matei Basarab, aflat în dreapta intrării în incintă. Învingător, aici, al turcilor şi tătarilor care aduceau, în 1632, pe un alt domn de la Poartă, Matei Basarab s-a îngrijit, prin 16 hrisoave, de înzestrarea cu bălţi şi păduri a lăcaşului pe care l-a refăcut şi întregit, încredinţînd stareţului Calinic pomenirea ostaşilor căzuţi în luptă. „Mănăstirea de la podul Colentinei" avea o poziţie strategică, dominînd vechiul drum către Moldova. Se înalţa pe un deal care a scăzut şi a dispărut din cauza cărămidăriilor care au scobit mai tîrziu pămîntul, dar căruia Chesarie Daponte, pe la 1740, îi zicea „nasul Bucureştilor", ca şi cum Radu Vodă şi Mihai Vodă, alte puncte înalte, ar fi format sprîncenele figurii pe care o alcătuia oraşul. Cutremurul cel mare din 1802 a produs stricăciuni însemnate, după care s-au făcut reparaţii de către egumenul Dionisie din Ianina, autorul pisaniei greceşti din 1806. Aspectul original al clădirilor s-a păstrat şi mai puţin după lucrările de reabilitare din secolul trecut. De afară se remarcă, la ferestre, chenarele, măiestrit sculptate: o fină dantelărie de piatră. Înăuntru străluceşte auriu iconostasul, iar frescele, cu inscripţii greceşti, probabil zugrăvite de Mihail psaltul, care lucra pentru Dionisie, au un gust dulceag de italienizare a tradiţiei bizantine. Dacă supravieţuieşte ceva din pictura originală – adică din 1647 – este, parţial, prezenţa ctitorilor: Matei Basarab şi doamna Elina în stînga, Alexandru Mircea şi doamna Ecaterina în dreapta. Amîndouă perechile poartă în palme exact aceeaşi machetă a bisericii, deci au fost pictate cu acelaşi prilej. Aşezarea lor şi forma coroanelor sugerează data acestui tablou votiv (în afară de chipurile – recent adăugate – ale patriarhilor Justinian şi Teoctist, care tronează în mijloc). Curios, doamna Ecaterina mai figurează o dată, pe peretele sudic, singură. Să fi fost alături fiul ei Mihnea, Turcitul, a cărui figură va fi fost ştearsă ulterior, ca pedeapsă pentru renegarea sa? Nu e decît o ipoteză. În icoana pictată

de Mihail, care era, în 1940, la muzeul parohial, Mihnea apare cu părinţii săi, dar în 1817, ce mai ştiau despre el aceşti greci, mîndri că mama lui, acea Caterina Salvaresso, venise din mediul greco-italian de la Galata? De la 1586, deci din vremea ultimei domnii a lui Mihnea, şi pînă la secularizare, Plumbuita a fost metoh al Xiropotamului, închinată la Sfîntul Munte.

Astăzi, la slujba de seară, un singur călugăr tînăr murmura cuvintele rugăciunii, în spaţiul năvălit de umbră. În curte, unde ar fi trebuit să ardă lumînări, nu era nici una aprinsă. Sufletele morţilor erau părăsite. În jur – nici o fereastră luminată. Parcă n-ar fi trăit nimeni acolo. Tremeon Tatu, senator de Bucureşti, cum scrie pe lespedea lui (PRM, dacă nu mă înşel) – nu ştiu cui îi trezeşte un gînd pios. Pe drumul de întoarcere, printre căsuţe, una sau două cîrciumi – una cu firma „La Fănică IMPEX". Mai încolo se plimbă un grup de pensionari, depănînd amintiri. Unul dintre ei se plînge că n-a avut niciodată salariu de merit. Altul: „Să vedeţi că n-o s-avem zăpadă, băi, zăpadă de Paşti"... De fapt, ninsese puţin de dimineaţă, prăfuind ultimii trandafiri care au înflorit anul ăsta.

22.12.2013

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Tiberiu FĂRCAŞ

SOS Provincia

Incursiune în Clujul renascentist

Oraşul Cluj ascunde comori arhitectonice nebănuite pentru locuitorii săi. Vechi de sute de ani, Clujul este fascinant prin istoria lui multiconfesională şi prin atracţiile pe care le găzduieşte în bisericile din oraş. Un tur ghidat al celor mai importante monumente renascentiste, dar şi baroce din oraş relevă străinului venit la Cluj un burg plin de istorie. Turul ghidat a fost posibil datorită istoricului clujean de artă Kovacs Zsolt, care oferă oricărui curios informaţii istorice de primă mînă.

„Nu poţi muri împăcat pînă nu îţi cunoşti locul unde te-ai născut" – spune un dicton latin. Clujul merită vizitat, cunoscut pînă în cele mai intime detalii ale sale, pentru că este un oraş fascinant, cu totul special prin istoria sa.

Una din cele mai importante comori renascentiste este Casa Wolphard-Kakas.

Povestea începe cu declararea Clujului ca oraş regal, practic oraş liber, şi apoi cu devenirea Transilvaniei principat autonom. La 1541, Clujul se constituie ca un important centru al Transilvaniei, odată cu autonomia Ardealului.

Turul ghidat al Clujului renascentist atinge cîteva puncte de referinţă: Casa Wolphard-Kakas, Palatul Bánffy, Biserica Sfîntul Mihail, Biserica Piariştilor şi Biserica Reformată de pe strada Kogălniceanu.

Casele renascentiste ale Clujului erau situate ultracentral şi majoritatea prezentau un gang şi camere cu două ferestre la parter. Din secolele XVI-XII, Clujul devine un oraş burghez. Proprietarii caselor devin cetăţeni clujeni, iar nobilii care cumpără imobilele au un statut egal cu al oricărui alt cetăţean.

Una din cele mai importante comori renascentiste este Casa Wolphard-Kakas. Clădirea a început să fie construită în 1534, fiind finalizată abia în 1600. E puţin cunoscută de clujeni. Accesul spre ea se face prin prima curte interioară, de pe Bulevardul Eroilor, pe partea stîngă, în sensul de mers spre Teatrul Naţional.

A fost construită de prim-judele Clujului, Adrian Wolphard, şi se păstrează în condiţii bune, pînă azi, o parte însemnată a clădirii. Monograme cu numele lui Wolphard, dar şi al continuatorului său, István Kakas, care apar pe ancandramente, sînt conservate excelent. De asemenea, ceasul solar e foarte bine păstrat. István Kakas, preot, era pasionat de astronomie şi astrologie.

Următorul obiectiv este celebrul Palat Bánffy. Edificiul reprezintă o emblemă a barocului din Transilvania. Conţii Bánffy aveau deja o casă în secolul al XVII-lea. Ulterior, s-au extins şi s-a constituit, astfel, un teren de mari proporţii. Pe acesta a fost ridicat palatul, de către guvernatorul Bánffy György, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. A fost sediul Guvernului Transilvaniei. Acum e sediul Muzeului Naţional de Artă, dar sînt probleme cu retrocedarea, o parte fiind deja retrocedat!

Biserica „Sfîntul Mihail", monument în esenţă gotic, a fost construită în mai multe sute de ani. În interior se află un fascinant altar, al celor trei Marii. De asemenea, din perioada renascentistă s-a păstrat un simbol al Clujului şi monograma preotului care oficia în acea perioadă.

Frumoasa Biserică a Piariştilor este prima biserică barocă din Transilvania, ridicată între anii 1718-1724. Se remarcă altarele, construite de arhitectul Cristoph Tausch, care a proiectat şi biserica. Mult timp, ea a aparţinut iezuiţilor, care în 1579 au venit la Cluj – Mănăştur, invitaţi de principele vremii , Ştefan Báthory, dar de nenumărate ori au fost izgoniţi din oraş de unitarieni, fiind consideraţi adversari. Se remarcă altarele Sfîntului Anton şi ale Sfintei Rita, dar şi cel al Maicii Domnului.

Biserica Reformată din strada Kogălniceanu se evidenţiază prin blazoanele mortuare extrem de atractive, dar mai ales prin amvonul a cărui carcasă din lemn de chiparos e panotată cu alabastru. Strada, considerată cea mai frumoasă din Cluj, este foarte vizitată de grupuri de turişti sosiţi în capitala Ardealului. Orice posibil vizitator are ce să vadă, într-un oraş unde românii şi maghiarii locuiesc împreună de sute de ani.

***Tiberiu Fărcaş** este jurnalist, realizator al site-ului www.clujulcultural.ro.*

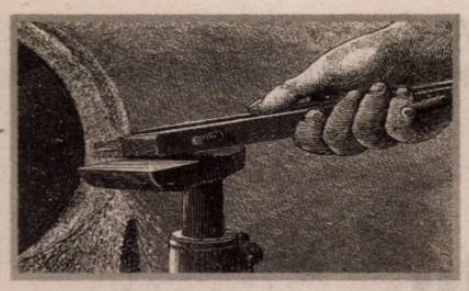

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

O nouă isterie: vin ungurii!

Evident că nu puteam începe anul fără o mică isterie. Mai ales că 2014 a debutat nu doar cu deschiderea pieţei muncii pentru români şi bulgari, ci şi cu liberalizarea vînzării terenurilor agricole către cetăţenii din Uniunea Europeană.

Totul a izbucnit după ce un oficial al ambasadei ungare la Bucureşti a afirmat că executivul de la Budapesta îi va sprijini pe locuitorii din ţara vecină, mai ales pe tinerii fermieri, să se instaleze în Transilvania. De aici şi pînă la varianta modernă a poveştii cu drobul de sare nu a mai fost decît o jumătate de pas.

E adevărat, prezentată superficial (în stilul televiziunilor de ştiri, ar spune unii...), informaţia pare plauzibilă. Mai ales că noi, românii, nutrim un anumit sentiment de inferioritate, mai mult sau mai puţin justificat, faţă de Ungaria – au autostrăzi, parcă la ei sărăcia nu urlă din toţi rărunchii, precum la noi, atrag mai mulţi turişti decît noi, deşi au doar o cîmpie şi-o baltă ş.a.m.d. Atunci, de bună seamă că ar putea să ne cumpere şi pămîntul, nu-i aşa?

Ei bine, nu. Sau nu tocmai. Pentru ca Ardealul să poată fi cumpărat, trebuie îndeplinite două condiţii. Prima – şi cea mai importantă: să fie de vînzare. Este? Nu este. Poate ceva teren agricol pe ici, pe colo. Dar nu Ardealul. Şi a doua condiţie: doritorul să şi-l poată permite. Şi aici, lucrurile sînt extrem de complicate.

Economia ungară nu este atît de mare încît să poată susţine un program de cumpărare masivă de proprietăţi funciare în străinătate. Dacă Ungaria chiar şi-ar fi pus în cap să cumpere ceea ce a pierdut după Primul Război Mondial, atunci ar fi putut foarte bine să înceapă cu oraşele şi satele Ardealului. Nici o barieră nu stă în calea cumpărării de apartamente, de case şi de edificii, pe tot cuprinsul regiunii. Ardealul nu înseamnă doar teren agricol – înseamnă şi oraşe, şi sate. Nu s-a întîmplat, printre altele, pentru că Ungariei nu i-ar da mîna.

Apoi, liberalizarea cumpărării de teren agricol în România priveşte doar persoanele fizice. Străinii puteau şi pînă acum înfiinţa exploataţii agricole, înregistrîndu-şi societăţi de profil în România. Şi au făcut-o, ba chiar pe scară largă, astfel încît, sub forma societăţilor comerciale, aceştia deţin astăzi, în România, peste un milion de hectare – echivalentul a circa trei judeţe. Străinii au început să înfiinţeze exploataţii agricole în România încă din 1998.

Ei bine, revitalizarea industriei româneşti a vinului, de exemplu, se datorează în bună măsură francezilor şi italienilor, care au cumpărat vii în România. Dar nu sînt numai ei. De altfel, conform datelor Ministerului Agriculturii, ungurii se situează pe locul al patrulea într-un top al naţiunilor care deţin exploataţii agricole în România, cu 6%, după italieni (23%), germani (15%) şi arabi (10%).

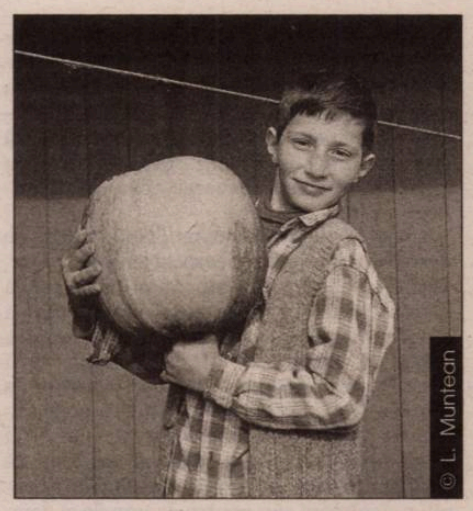

Ungurii se situează pe locul al patrulea într-un top al naţiunilor care deţin exploataţii agricole în România.

Asta nu înseamnă că pe acele terenuri agricole se aplică altă lege decît cea a României. Nu vă faceţi griji – România e la fel de întreagă precum o ştim. Ba mai mult: potrivit Ministerului Agriculturii, anul 2013 a fost primul de după Revoluţie cînd am exportat mai multă mîncare decît am importat. Poate că cifrele or fi uşor aduse din condei, ca să dea bine. Dar măcar un lucru putem spune cu certitudine: balanţa comercială în domeniul alimentar nu ne mai este nici pe departe atît de nefavorabilă precum în anii din urmă. Iar la aceasta au contribuit, desigur, şi agricultorii din alte ţări, veniţi aici cu investiţii şi tehnologii.

Vor fi acum şi cetăţeni ai Ungariei care vor cumpăra teren agricol în România? Sigur că vor fi, dar, în orice caz, nu atît de mulţi încît să facă din asta o problemă politică. Mai degrabă, totul seamănă, în oglindă, cu isteria britanicilor legată de invazia românilor şi a bulgarilor.

Apropo: liberalizarea comerţului cu teren agricol este o obligaţie a României în cadrul Uniunii Europene, la fel ca şi deschiderea pieţei muncii în toate statele membre. Ce facem acum? Luăm din Uniunea Europeană doar ce ne convine, acceptăm doar avantajele, nu şi obligaţiile? Ştiam despre această liberalizare nu de azi, de ieri. Ştiam de acum zece ani, de cînd s-a închis dosarul agricol.

Problema este alta: că momentul nu a fost prefaţat corespunzător de autorităţi, de guvernele care s-au succedat în ultimul deceniu. Că guvernele nu au comunicat suficient. Şi, mai ales, nu au aplicat politicile necesare pentru a grăbi comasarea terenurilor agricole şi a înfiinţa exploataţii viabile, de dimensiuni medii. Peisajul agricol românesc continuă să fie dominat, pe de o parte, de latifundii controlate, în general, de oameni de afaceri români sau arabi şi, pe de altă parte, de micile gospodării ţărăneşti. „Clasa mijlocie" este încă slab reprezentată şi ar fi fost şi mai slabă de n-ar fi existat chiar străinii, care în majoritate deţin exploataţii cuprinse între 50 şi 200 de hectare.

În loc să ne isterizăm în faţa unei închipuite invazii ungureşti, mai bine ne-am întreba de ce în România nu avem pînă azi o bancă de credit agricol sau de microcreditare. Dar despre asta, din păcate, nu prea se vorbeşte la talk-show-uri. Cît despre oficialul ambasadei ungare, care a declanşat isteria, probabil că intenţia lui a fost să ajute guvernul ungar să pluseze electoral la el acasă, prin înveninarea relaţiilor dintre Ungaria şi România.

Păcat, pentru că, să nu uităm, reconcilierea istorică româno-ungară este unul dintre pilonii stabilităţii în această regiune a Europei. Şi nu merită să strici aşa ceva din cîteva vorbe.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cioburi de nervi de ianuarie

La acest început de an, mă urmăreşte o vorbă a lui C.S. Lewis: „Schimbarea nu e niciodată completă; schimbarea nu se termină niciodată." 2014 găseşte România obosită, epuizată, vulnerabilă, slăbită de schimbări care nu au schimbat nimic, deprimată de aşteptarea fără sfîrşit a schimbării care schimbă pînă la capăt. De fiecare dată, se joacă frenetic comedia schimbării şi, de fiecare dată, România dă şansă schimbării, ştiind din ce în ce mai bine că şansa, în fond, nu schimbă nimic.

Sigur că vremea curge în legea ei şi ceva important tot se schimbă, pînă la urmă. Nimic din ceea ce alcătuieşte diferenţa imensă dintre România din 1990 şi, România din 2014 nu ni se datorează direct. Ne-au schimbat fie vectori de influenţă exteriori ţării (faimoasa forţă transformatoare a UE, care se manifestă mai ales în perioadele de preaderare, sau tipul de atitudine în politica externă şi de securitate pe care ni l-a impus, amabil, statutul de aspirant şi apoi membru NATO, cu efecte directe în planul atitudinii şi politicilor interne ale statului), fie forţe supraomeneşti, cum sînt cele ale biologiei, care au făcut să dispară o generaţie şi să apară alta nu neapărat mai bună, dar mai modernizată. Partidele politice de la noi şi, implicit, oferta lor de oameni în cursele electorale (adică meniul uman strict, din care românul are de ales) sînt primenite de DNA şi de biologie, şi nu de vreo voinţă internă de schimbare.

Ca să-l parafrazez pe Raymond Aron, ţara mea joacă într-o psihodramă care eşuează, fatal, în farsă. Apoi, iar începe psihodrama care iar eşuează în altă farsă. Şi tot aşa... Jocul nesfîrşit de-a schimbarea care nu se mai produce este o formă de terapie, totuşi. O terapie jalnică, pînă la urmă, pentru că nu vindecă nimic, de fapt; este un joc care mizează pe forţa terapeutică a faimosului efect placebo. Şi nu e de mirare, pentru că agenţii schimbării de azi sînt aceiaşi care trebuiau schimbaţi ieri. Previzibil, rezultatul este acelaşi: o prelungire la infinit a unei istorii noroioase, nesigure, nefericite. Am impresia că România a ajuns un fel de comic ratat şi cabotin, care a obosit să pretindă că este mai mult decît este şi s-a plictisit de prea multe farse proaste în care s-a văzut pe sine jucînd. Cum îşi privesc românii ţara zi de zi (nu la ocazii tricolore)? Se uită la ea ca la spectacol. Unii rîd drăceşte, cu guri mari şi strîmbe ca în picturile lui Bosch, alţii pleacă ochii cu un amestec de ruşine şi dezesperare. Încurajată de cei dintîi, România îşi joacă spectacolul smintit. Mai ales la televizor. Ca români, ne simţim ataşaţi de ţară, în virtutea instinctului natural care ataşează pasărea de cuib şi cîinele de coteţ. Este, însă, caraghios efortul nostru de a găsi motive de mîndrie în prezentul românesc, în afara magnetismului natural tocmai pomenit. Aş spune că o condiţie esenţială de bun-simţ românesc este tocmai să te desolidarizezi complet de prezentul românesc. De altfel, este uşor de sesizat că lansajul patriotic de astăzi – cînd are loc – se referă exclusiv la tradiţii, la evenimente şi la oameni din trecut. Unii dintre noi, cei care vor să se mîndrească cu ceva românesc, se mîndresc de ceea a fost – cu cît mai vechi, cu atît mai onorabile motivele de mîndrie. Prezentul – vorba poetului – nu ni-i mare. Dimpotrivă!

Partidele politice de la noi sînt primenite de DNA şi de biologie, şi nu de vreo voinţă internă de schimbare.

În orice farsă există şi puţină ironie. Nu e vorba despre ironia pe care o joacă personajele farsei, ci de ironia cu care Istoria/Dumnezeu priveşte tărăşenia. Aţi sesizat că în goarnele optimismului suflă cei mai cinici dintre noi. Strigătul optimist de încredere în viitor e un fel de chemare a cirezii spre abator. Chiar şi cei trişti sînt învăţaţi să strige că sînt optimişti. Vor şi ei schimbare şi cred, săracii, în ce le-a spus Poetul, că cuvintele (sic!) atrag realul. Cuvinte şchioape atrag realul şchiop, cuvintele fără suflet atrag un real fără suflet. Mă întreb dacă agăţarea de schimbare este, totuşi, o întreprindere inteligentă. Ai zice, la prima vedere, că este. Inteligenţii anticipează, ei ştiu că apa curge şi nu se pot scălda de două ori în aceleaşi ape, deşi se pot scălda de cîte ori poftesc, în aceleaşi rîu. De fapt, cu cît sînt oamenii mai inteligenţi, cu atît pricep mai repede avantajele temperanţei. Inteligenţii spun despre ei, cu un clişeu, că sînt optimişti temperaţi. Optimişti cu surdină. Ai măcar avantajul că nu auzi cum glonţul optimist îţi sparge ţeasta. Inteligenţii trag, mereu, cu surdină.

Istoria se repetă, uzată şi abuzată, de fiecare dată la fel, dar în acest proces de repetare se pierd lucrurile scumpe, lucrurile cu vocaţie, lucrurile cu sens. Singurul lucru onest care mi se pare că poate fi făcut este te aşezi de partea celor care suferă istoria şi nu de partea celor care o fac. Dar cum ai putea face aşa ceva, cînd ţi se cere să fii angajat, să te plasezi, fidel pînă la orbire, într-una dintre taberele care se luptă între ele pentru a conduce schimbarea? 2014 este un an în care, iarăşi, se promite schimbarea. S-a promis şi în 2012, şi în 2011, şi în 2010... şi în 1990, şi în 1991, şi în 1992... Şi a venit, de fiecare dată – schimbarea a fost mereu votată, doar că, aşa cum zic, schimbarea nu e niciodată completă şi nici nu se termină vreodată.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ştiu că nu ştiu

Nici nu au apărut bine cele două articole în care îmi povesteam impresiile despre Beirut şi oamenii lui, că am şi primit o solicitare de la un coleg de breaslă: să îmi dau cu părerea despre Orientul Mijlociu, într-un articol de analiză. Am trecut repede peste secunda de gîdilătură în orgoliu şi m-am repliat imediat: nu aveam cum să fac asta. Ar fi fost culmea să pretind că mă pricep la delicateţurile politichiei arăbeşti, după numai şapte zile de vizitat Beirutul. Aşa că i-am explicat amabil colegului meu (nu voiam să creadă că îl refuz din lene sau antipatie personală) că, după mai puţin de o săptămînă petrecută între arabi de mai toate religiile, am aflat că nu ştiu mai nimic din ceea ce credeam că ştiu despre oamenii ăia.

Ştiu că nu ştiu cum de funcţionează (cît de cît) statul libanez. Frontierele cu Siria şi Israelul sînt „neclare" (conform site-ului www.cia.org). În Beirut sînt cartiere în care armata şi poliţia nu intră. Un exemplu este zona controlată de Hezbollah. Se află în drum spre aeroport. O şosea „suspendată" şi mărginită de parapeţi solizi de beton o traversează. La ambele capete se află filtre ale armatei, care controlează cîte o maşină, din cînd în cînd. Pe dreapta şi pe stînga se văd blocuri tip Berceni, pestriţe, decorate cu steaguri verzi şi negre sau postere uriaşe ale unor domni în vîrstă, cu barbă albă. Aşadar, avem de-a face cu un stat a cărui suveranitate nu este clar definită geografic. În plus, are zone care sînt controlate exclusiv de miliţii organizate de grupuri etno-religioase. Aflu că nunţile se fac numai religios. Drumul la „sfat", pentru înregistrarea civilă a uniunii, nu se face. Carnetele de conducere se obţin de cele mai multe ori fără examen. Cea mai rapidă procedură – îmi zic localnicii – este o bancnotă de 100 de dolari, strecurată unui anumit funcţionar. Ştiu că nu ştiu exact informaţiile, deoarece nu le-am verificat pe trei surse.

Ştiu că nu ştiu, în primul rînd, araba. Te descurci bine cu franceza şi engleza. Dar, fără să vorbeşti arăbeşte, nu ai nici o şansă de a afla lucruri importante. Nu ai cum să citeşti presa locală sau să înţelegi ceva din foarte coloratul peisaj de televiziune. Aş fi dorit să vorbesc în arabă cu acel vînzător de aprozar, musulman, care îşi făcea rugăciunea cu un fes de Moş Crăciun pe cap. Aş fi aflat, probabil, că toţi libanezii au brad de Crăciun în casă, că Moşul vine şi pentru copiii musulmani sau pentru doamnele şi domniţele înveşmîntate în *burka* (hainele acelea care nu lasă nici ochii descoperiţi). Pe Moş Crăciun îl cheamă Baba Noel în arabă. Asta am aflat la un spectacol de mall, tip *Dăruieşte şi cîştigi*, la care participau musulmani şi creştini, ortodocşi şi catolici deopotrivă. Ştiu că nu ştiu dacă sărbătoarea Crăciunului la musulmani este doar un reflex de consum.

Ştiu că nu ştiu care a fost legătura între ultimele două atentate din Beirut şi luptele din Fallujah (Irak) dintre armată şi ISIL (o organizaţie apropiată de Al-Qaeda), cu trecere prin războiul civil din Siria (unde rebelii antiguvernamentali se luptă şi cu miliţiile fundamentaliste). Aşa că am recomandat colegului meu să o sune pe Carmen Gavrilă (de la Radio) sau pe un diplomat pensionar de

la Externe. Adică pe nişte oameni care ştiu ce se întîmplă în lumea arabă şi pot explica şi altora.

Mai rău. Ştiu că nu ştiu diferenţa între *hijab, niqab, al-amira, shayla* şi *khimar*. Astea sînt diverse tipuri de port feminin tradiţional. Unul acoperă doar părul, altul presupune o eşarfă, unul este pînă la brîu, altul doar pînă pe umeri. Un adevărat cod vestimentar care poate spune multe despre secta căreia îi aparţine doamna, despre ţara de unde este sau despre condiţia ei materială şi socială. Am văzut însă frumoase purtătoare de aşa ceva flanînd prin mall, din magazin în magazin, împreună cu domnişoare în minijupe sau blugi mulaţi. De fapt, am o singură concluzie: dacă se va întîmpla ca tensiunile sectare sau etnice să scadă şi să nu se mai audă explozii de maşini-capcană în Beirut, mall-urile vor fi pricina. Cred că războiul se opreşte în parcarea mall-ului. Ştiu că nu ştiu dacă am dreptate.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

librăriile adevărul & POLIROM

ALEGE 3 CĂRȚI DE TOP!

17 ianuarie - 17 februarie

DOUĂ CĂRȚI LA ALEGERE

CARTEA TA PREFERATĂ

PACHET* 3 CĂRȚI 20,99 lei

*pachetul trebuie să conțină o carte din colecția TOP 10+, Polirom și două cărți din colecțiile: 100 cărți (colecția verde), 101 cărți (colecția roșie), Al. Dumas și F.M. Dostoievski

Vino acum în Librăriile Adevărul și profită de reducerile începutului de an!

București: Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318 ● Brașov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. A. I. Cuza, nr.48, tel: 0751.046.849 ● Focșani: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galați: Centrul Comercial Winmarkt, et. 1, tel: 0730.660.385 ● Iași: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190.864 ● Timișoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

PUBLICITATE

Starurile de la Moulin Rouge: „LA GOULUE", JANE AVRIL, MISTINGUETT

Historia SPECIAL

La Belle Époque ANII VESELI CARE S-AU SFÂRȘIT CU UN GLONȚ

Fascinație și dependență: HALUCINOGENELE și La Belle Époque

ORIENT-EXPRESS, trenul care vindea iluzia Orientului în anii La Belle Époque

DIN DECEMBRIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ LA 9,99 LEI

Cristina HERMEZIU

20 de ani de Memorial Sighet

– colocviu jubiliar la Paris –

Memoricid este un neologism francez care se referă la negarea, uitarea sau ştergerea trecutului unui popor. După ce am asistat la dezbaterile dedicate jubileului Memorialului Sighet la Casa Europei din Paris, aş mai adăuga o nuanţă: indiferenţa faţă de trecutul (dureros) e tot memoricid. Istorici, scriitori, cercetători români şi francezi au dezbătut pe marginea unei problematici pe care Memorialul Victimelor Comunismului de la Sighet o poartă de 20 de ani nu doar pe frontispiciu, ci chiar în inima activităţii sale: „Cînd justiţia nu reuşeşte să fie o formă de memorie, memoria trebuie să fie o formă de justiţie." La dezbaterile moderate de Pierre Hassner şi Jacques Rupnik au participat Ana Blandiana, Stéphane Courtois, Romulus Rusan, Ioana Boca, Thierry Wolton, Sandu Hanganu, Raluca Ursachi, Alexandre Herlea, Radu Portocală, Svetlana Dimitrova, Lise Herman, Jean-Charles Szurek. Evenimentul a fost organizat de asociaţiile Fundaţia Memorialul Sighet şi Casa Românească, ambele din Paris, cu sprijinul Maison de l'Europe şi al preşedintei acestei instituţii, Catherine Lalumière. Casa Europei a fost o gazdă mai mult decît simbolică, atîta vreme cît s-a vorbit despre moştenirea pe care regimul de dinainte de 1989 a lăsat-o în ţări precum Polonia, Ungaria, Bulgaria, România, şi despre percepţia Europei occidentale asupra acestei moşteniri comune.

Marele absent este PCR – din care s-au judecat capetele vizibile, după care s-au aşternut tăcerea şi uitarea.

În ce mod trecutul devine o sursă identitară vie, iar memoria un agent formator, structurant? Ca să afirmi, precum Ana Blandiana, că „Memoria este scheletul societăţii. Fără memorie, un popor devine populaţie" înseamnă să crezi într-o pedagogie a memoriei: memoria poate fi învăţată, memoria poate fi construită, mai ales cînd grozăvia faptelor te face să le refulezi. Înseamnă deopotrivă să te sprijini pe memorie ca pe un proiect de societate, în care punerea în comun e mai întîi o expiere (a demonilor) şi mai apoi baza pentru a putea fi împreună în cunoştinţă de cauză. A şti, a nu mai oculta devine un program politic – pentru că e etic – în democraţie. De 20 de ani de cînd există, Memorialul de la Sighet e, desigur, un muzeu al comunismului, primul în Europa. Dar e, în aceeaşi măsură, un laborator de memorie care face posibil viitorul, ca proiect comun. În timp ce scriitorii şi istoricii se întrebau, la masa rotundă de la Paris, de ce Europa occidentală pare să fi recunoscut cu atîta inerţie amploarea răului reprezentat de comunismul totalitar, în sală, un obiect trecea din mînă în mînă, era pipăit, atins cu sfială, înfrigurare sau incredulitate, cu fiori.

Inerţia Europei occidentale: „Ca şi cum păcatele unei lumi ar putea şterge crimele celeilalte."

Istoricul comunismului Stéphane Courtois a evocat, la Paris, fabuloasele întîlniri între disidentul rus Vladimir Bukovsky şi tinerii veniţi la una dintre ediţiile Şcolii de vară de la Sighet. Şi-a amintit apoi de incredibila inerţie a Consiliului Europei, care, pe 25 ianuarie 2006, n-a întrunit majoritatea necesară de voturi – două treimi din plen – pentru a aproba recomandarea Rezoluţiei 1481, privind „condamnarea crimelor comise în numele comunismului".

Peste trei ani, printr-o rezoluţie adoptată pe 2 aprilie 2009, Parlamentul European avea să considere totuşi că Europa nu va ajunge la unitatea dorită decît printr-o „asumare a istoriei, prin recunoaşterea regimurilor fasciste şi comuniste ca făcînd parte din moştenirea comună şi printr-o dezbatere publică privind crimele pe care acestea le-au comis secolul trecut". Parlamentul European recomanda, în consecinţă, crearea unei „platforme a memoriei şi a conştiinţei europene", care să stimuleze cercetările asupra regimurilor totalitare, între care Memorialul Victimelor Comunismului de la Sighet reprezintă, în opinia lui Stéphane Courtois, un model pentru toată Europa. Pentru Ana Blandiana este clar însă că acceptarea, în 1993, sub egida Consiliului Europei, a proiectului primului memorial al victimelor comunismului – cel de la Sighet – a fost momentul din care, din punct de vedere instituţional, Europa a acceptat perspectiva victimelor comunismului asupra istoriei. „Asta nu înseamnă că acest punct de vedere este majoritar şi mediatizat, dar e sigur că se află în progres. Mecanismele de funcţionare a instituţiilor europene fiind profund democratice, rotaţia la conducerea lor a unor reprezentanţi anticomunişti din fostele ţări comuniste contribuie la această evoluţie. Invitarea Memorialului Sighet la Parlamentul European, în 2011, cu expoziţia «Memoria ca formă de justiţie» nu e fără legătură cu faptul că preşedinte al Parlamentului era Jerzy Buzek, un polonez provenit din Solidarnosc", explică Ana Blandiana. Cu acea ocazie, Jerzy Buzek i-a numit pe foştii deţinuţi politici din Est „adevăraţii eliberatori ai Europei". Romulus Rusan, directorul Centrului Internaţional de Studii asupra Comunismului de la Sighet, vorbeşte despre o retorică tragică a cifrelor: dacă în anii '90, puterea politică vorbea de 10.000 de victime ale comunismului, în România, după 20 de ani de cercetări în cadrul Memorialului Sighet, sau în urma altor gesturi fundamentale, cum a fost crearea CNSAS în 2005, cifra s-a multiplicat vertiginos, tragedia are cîteva zerouri în plus. În cartea sa – *Cronologia şi geografia represiunii comuniste în România. Recensămîntul populaţiei concentraţionare (1945-1989),* apărută în 2006, Romulus Rusan ajunge la concluzia că numărul total al victimelor directe ale comunismului urcă la două milioane.

Cum se explică însă sentimentul destul de pronunţat că, după aproape 25 de ani de la prăbuşirea totalitarismului comunist din Est, ar exista încă un clivaj între Est şi Vest în privinţa citirii istoriei, din punctul de vedere al victimelor comunismului? Thierry Wolton, scriitor şi profesor universitar, pune degetul pe rană: „Dincolo de impresia că, de fapt, comunismul n-a fost învins, ci s-a prăbuşit singur, există o complicitate psihologică, de nemărturisit. Este vorba de fascinaţia faţă de un sistem care reuşeşte cu perfecţiune controlul social – acesta este, pînă la urmă, visul oricărui om politic." Pentru Ana Blandiana, clivajul în privinţa modului de a recepta la justa proporţie crimele comunismului n-ar fi atît între Est şi Vest, cît în interiorul fiecărei ţări din Est, între cei ce vor să meargă spre Vest şi cei ce vor să-şi continue vechiul drum: este cazul Ucrainei sau al Republicii Moldova. „E adevărat că, pe de altă parte" – recunoaşte Ana Blandiana – „în Vest există un climat intelectual cu precădere universitar, de extremă stîngă, care încearcă să recupereze cît mai mult din comunismul sfărîmat odată cu căderea zidului de la Berlin şi nu se sfieşte să-i eludeze crimele. Atunci cînd nu este vorba de rea-credinţă şi manipulare politică, acest curent mi se pare un fel de răzbunare, pe cît de naivă, pe atît de iresponsabilă, pe inechităţile sociale ale capitalismului. Ca şi cum păcatele unei lumi ar putea şterge crimele celeilalte."

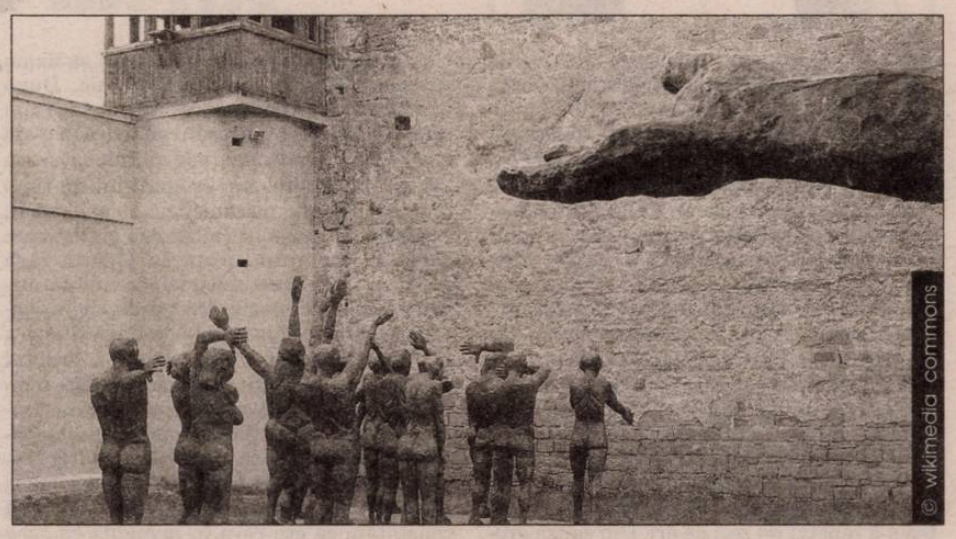

Ce fel de memorie poate crea justiţia?

În România, vidul moral lăsat de neaplicarea legii lustraţiei a generat o întîrziere de proporţii în posibilitatea de a mai face justiţie la scara vieţii omeneşti: „La nivelul omului de pe stradă – din Apus, ca şi de la noi –, este inacceptabil ca pensia unui fost torţionar să fie de 5-10 ori mai mare decît aceea a victimelor sale", exemplifică Romulus Rusan. „Legile biologice (dispariţia prin vîrstă) nu atenuează, ci amplifică fenomenul, şi odată cu el revolta, căci, ca urmare a bolilor primite în detenţie, victimele rămîn tot mai puţine (de ordinul miilor), în timp ce foştii lor torţionari devin, comparativ, tot mai mulţi", punctează fondatorul Memorialului Sighet.

Pentru Raluca Ursachi, dr. în Ştiinţe Politice la Sorbona, în acest domeniu, urgenţa este maximă: „Singura şansă de a avea procese este de a încadra faptele torţionarilor drept crime imprescriptibile: genocid şi crime împotriva umanităţii. Au fost făcuţi paşi în acest sens, la Bucureşti, împotriva unor torţionari. Să sperăm că va mai fi încă timp pentru organizarea unui proces public în care să se spună lucruri importante." Aceasta ar fi varianta unei justiţii „normale", care judecă crime individuale, caz cu caz. „Dar corespunde această justiţie realităţii pe care ar trebui s-o ordoneze? Crimele comunismului nu au fost atît individuale, cît sistemice. Or, justiţia ocultează această dimensiune instituţională a crimelor, dimensiunea lor propriu-zis politică", e de părere Raluca Ursachi. Cercetătoarea atrage atenţia asupra faptului că există pericolul de a se crea o falsă memorie: „CNSAS-ul a funcţionat foarte eficient în ce priveşte dezvăluirea informatorilor civili – mult mai multe nume, mult mai multă dezbatere publică – şi de aici – o memorie tot atît de falsificată a trecutului. S-ar crede că aceşti informatori au fost principalii responsabili pentru comunismul din România. Marele absent este PCR – din care s-au judecat capetele vizibile în zilele de după Revoluţie, după care s-au aşternut tăcerea şi uitarea. Structurile politice ale partidului-stat au rămas neexaminate şi neînţelese."

Consecinţa ar fi diabolizarea comunismului ca expiere colectivă facilă, de suprafaţă: „Toată lumea e astăzi anticomunistă. Cultivarea imaginii unei Securităţi atotputernice şi atotştiutoare justifică şi imaginea victimară, şi imobilismul sau laşităţile trecute, şi importanţa pe care o acordăm dosarelor lor (care decid în continuare cine a fost «pur» şi cine nu în societatea românească). Un totalitarism zdrobitor şi un dictator inept furnizează scuze tuturor: toată lumea, în aceste condiţii, a avut de suferit, toată lumea a rezistat (în tăcere). România viermuieşte de anticomunişti postcomunişti", sintetizează Raluca Ursachi.

O broderie neverosimilă

I-am întrebat pe fondatorii Memorialului ce ar fi vrut să facă în plus în cei 20 de ani de cînd Centrul de documentare şi studii de la Sighet produce memorie, cu zeci de cărţi publicate, cu zeci de întîlniri şi conferinţe ţinute la Sighet sau în alte spaţii. Romulus Rusan ar fi dorit să poată impune introducerea unor manuale de istorie „convingătoare, concrete şi pasionante", deplîngînd înlocuirea istoriei, în şcoli, mai curînd cu politologia sau sociologia. Ana Blandiana şi-ar fi dorit ca Şcoala de vară de la Sighet să atragă mai mulţi tineri din Vest, „pentru ca, la vîrsta sensibilităţii adolescentine, să descopere o istorie pe care au avut norocul să nu o trăiască, dar pe care trebuie să o înţeleagă, pentru a-şi putea construi corect propria devenire", într-o Europă în sfîrşit unită, chiar şi în obsesiile ei cele mai dificile.

Dar cea mai mare satisfacţie, în ordine umană, în urma creării Memorialului? Răspunsul Anei Blandiana este nu numai o profesiune de credinţă, ci şi un argument sublim pentru convingerea că nu, în România nu mai poate avea loc un memoricid: „Îmi place, cînd merg la Sighet, să stau la intrare, să privesc vizitatorii. Este de-a dreptul fascinant cît de deosebiţi sînt cei care intră, de cei care ies. Par, pur şi simplu, alt tip de fiinţe. Indiferenţa sau curiozitatea de pe figurile celor care sosesc şi se grăbesc să intre, să vadă un muzeu, să bifeze un program cultural sau ştiinţific, să treacă mai departe la următorul obiectiv turistic, se transformă, de cele mai multe ori după cîteva ore, într-o experienţă aproape existenţială. Figurile celor care ies sînt transfigurate de descoperirea unor adevăruri mai mult decît intelectuale, a unor sensuri pe care nu le bănuiau sau, în orice caz, nu bănuiau că pot deveni personale, de natură să le influenţeze perspectiva asupra lucrurilor. În asemenea momente, simt că deceniile furate istoriei literare au rodit ceva mai important decît cărţile."

În timp ce istoricii, cercetătorii şi scriitorii se întrebau, la masa rotundă de la Paris, de ce Europa occidentală pare să fi recunoscut cu destulă inerţie amploarea răului reprezentat de comunismul totalitar, un fel de broderie neverosimilă, de o frumuseţe sfîşietoare, trecea, în public, din mînă în mînă, era pipăită cu sfială, cu fiori. O faşă-pansament, pe care cineva a cusut zeci de cuvinte, zeci de poezii. Adus de la Memorialul Sighet pînă la Paris, obiectul miraculos era mărturia concretă a unui fenomen românesc, rezistenţa prin poezie, în închisorile comuniste. Am descifrat, într-un colţ, cine şi cînd s-a salvat prin poezia cusută în detenţie pe un bandaj: *Ana, 1958.*

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă.*

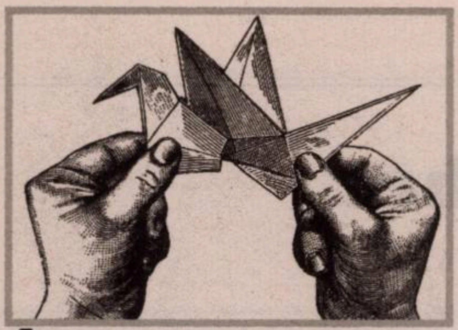

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Iarna la drum

Într-o iarnă, cam pe vremea asta, pe la mijlocul anilor '90, am pornit la drum, cinci oameni într-o Dacie 1310. Plănuisem o mică excursie de cîteva zile, în Retezat și nu numai. Pe autostrada spre Pitești se așternuse un strat subțire de zăpadă, sub care părea să fie și ceva gheață. Era și puțină ceață, condiții cît se poate de grele, dar nu chiar imposibile pentru șofat. După cîțiva kilometri însă, motorul s-a oprit și mașina a continuat să meargă, din inerție. Șoferul știa cam ce se petrecuse, își cunoștea marfa. Un furtunel care lega de motor rezervorul de benzină, plasat în spate, ieșise de la locul lui. Mașina nu se mai alimenta. Rezolvarea era relativ simplă: trebuia să te bagi pe sub automobil, prin partea din spate, și să fixezi furtunul la loc. Am făcut-o, dar după alți cîțiva kilometri, furtunul a ieșit din nou. Povestea s-a repetat de zeci de ori. Din cauza gropilor și a faptului că eram trei pe bancheta din spate, furtunul era presat de caroserie și tot ieșea. Dar învățasem mișcarea. Deschideam aproape din mers portierele, care, neunse, scîrțîiau, ne dădeam jos și, apucîndu-ne cu mîinile de bara din spate, alunecam sub mașină dintr-o mișcare. În cîteva zeci de secunde, reușeam să înfigem furtunul la loc. Făceam lucrul ăsta din ce în ce mai iute și din ce în ce mai des. Timpul de mers rivaliza cu timpul de stat sub mașină. Era un adevărat sport. Noroc că plecasem de dimineață și aveam vreme destulă. În apropiere de Polovragi, am găsit un atelier auto părăsit și am parcat mașina deasupra unei gropi care ținuse, probabil, loc de rampă. Era foarte frig și ne temeam să nu ne murdărim de uleiul care băltea prin tot locul. Speram că, din poziție verticală, vom reuși să fixăm furtunul într-un mod mai trainic. După următorii doi kilometri, el a ieșit însă din nou. Am ajuns la Petroșani pe seară. Ne-am cazat nu mai știu pe unde și a doua zi am căutat un service. Am așteptat în frig timp de oră, pînă cînd mecanicii ne-au spus că au rezolvat problema definitiv. Am plătit și am plecat. Am ajuns pînă la Cîrnic fără probleme, am lăsat mașina acolo și am urcat la cabana Pietrele. Am primit cheie pentru una dintre căbănuțele de lîngă clădirea principală. Acolo, gerul era de-a dreptul năprasnic. Am plătit ceva pentru niște lemne. Am făcut focul cu mănuși în mîini. După vreo două ore și după ce am aruncat o pădure întreagă de lemne în sobă, tot frig era. O bere adusă de la bar a înghețat pe masa din mijlocul camerei. Mai tîrziu, aveam să constatăm că era ceva în neregulă cu soba noastră. Cei din camera vecină, care beneficiau de aceeași sobă și de lemnele noastre (la noi era ușița, la ei era partea principală a sobei) stăteau în tricou, iar geamurile lor se aburiseră. Ne-am culcat în sacii de dormit, cu toate hainele pe noi, cu mănuși și căciuli. A doua zi, am urcat pînă la Gențiana. Soare și ger. După o a doua noapte de frig îndurată în camera de la Pietrele, ne-am hotărît să plecăm. Ne-am zis că, pe drumul de întoarcere, vom face un popas la Bîlea, în Făgăraș. Speram că poate acolo vom găsi niște condiții mai bune. Dar abia ce am ajuns cu mașina din nou pe șosea, că furtunul, reparat de către profesioniști, ne-a făcut din nou bucata. Unuia dintre noi i-a venit ideea să schimbe traseul furtunelului, să facă o improvizație, trecîndu-l prin altă parte. Sistemul a funcționat așa, fără să mai umble cineva la el, ani de zile, pînă cînd mașina a fost vîndută. Poate că o mai funcționa și astăzi, dacă nu s-o fi stricat.

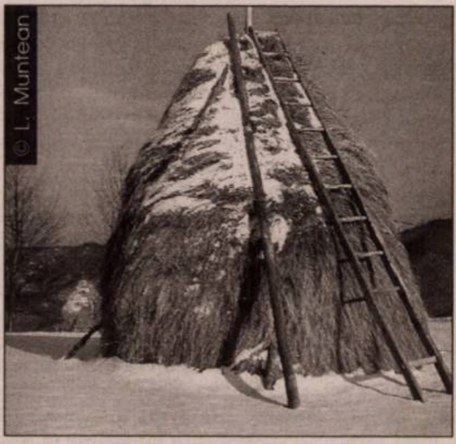

A apărut însă altă problemă. Nu mai aveam apă în radiator. Și tot drumul a trebuit să ne tot oprim să turnăm apă în vasul de expansiune. Noroc că asta se făcea fără tîrîșuri pe sub mașină.

Am ajuns la Bîlea Cascadă și ne-am cazat la hotel. În camere era frigut, dar nu ger. Ba, pe un culoar am descoperit chiar o masă de biliard, cu fise. Am jucat cîteva partide, dar ne-am plictisit repede. Masa trăgea într-o parte iar postavul era plin de rosături. Alcoolul ne-a ajutat să trecem cu bine noaptea. A doua zi, am urcat cu telefericul la Bîlea Lac. Toate traseele erau închise, din cauza pericolului de avalanșe. Avînd timp de pierdut și curioși fiind, am intrat în tunelul închis de pe Transfăgărășan. Ne-am orientat la lumina făcută din cînd în cînd de blițul unui aparat de fotografiat. Cu oarecare teamă, în mijlocul tunelului, am descoperit o „stalagmită“ de gheață, de mărimea unui urs.

Am plecat și de la Bîlea Lac, și de la Bîlea Cascadă, la fel de veseli cum venisem. Pe la Făgăraș, pompa de apă s-a stricat definitiv. Motorul s-a supraîncălzit. Am fost la un service și am schimbat-o. Alți bani, alt timp petrecut în frig. La Brașov, cineva a avut ideea să ocolim DN1 și să mergem pe la Cheia. După Săcele, în zona serpentinelor, un TIR stătea de-a curmezișul șoselei. Derapase și bloca drumul. Niște muncitori cu un tractor se chinuiau să-l tragă într-o parte. Am așteptat vreo oră în mașină, cu motorul pornit, ca să nu înghețăm. Era aproape întuneric. În cele din urmă, în acea noapte, am ajuns acasă veseli și fericiți. Ca și noi, nu mă îndoiesc că mulți alți tineri au experimentat, prin anii '90 (sau '80), genul ăsta de turism stupid.

ready made

Prea reverite domnule!

„[…] Excelenția sua metropolitul e bun bucuros a primi la masa sua pe orice om demn, așa și pe inginerii carii vin în părțile noastre pentru măsurarea drumului de fer. Dară acum, în postul acest mare, postind curat, românește, cu olei, fasole, linte etc., iară pește proaspăt ne căpătîndu-se, este cu greu a cuprinde cu prînzuri pe unii ca aceia carii nu postesc. De aci, ca din poveste, numai foamea-i va alunga, iară anima cea bună și primitoare, ńu.“

Ioan Fekete Negruțiu
către George Bariț, în *George Bariț și contemporanii săi*,
vol. III, Editura Minerva, 1976

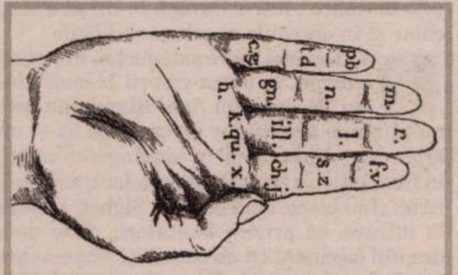

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

O emisiune TV

– și mai mulți ipocriți –

Printr-un concurs de împrejurări – mai curînd straniu –, m-am pomenit, cu ceva timp în urmă, „mesmerizat“ de situație (să zicem), în fața televizorului, la unul dintre numeroasele noastre talk-show-uri „mondene“ – *Acces direct* (Antena 1, moderatoare: dra Simona Gherghe). În platou fuseseră aduși un italian (după aparențe) psihopat și o „modelă“ autohtonă, cu numele emblematic „Pamela de România“. Am înțeles imediat că nu se aflau la prima lor întîlnire în direct. Povestea celor doi ipochimeni se derula deja ca un „serial“ zilnic, fiind savurată, după spusele prezentatoarei, de întreaga țară. Pe scurt, Pamela și acel *pazzo* peninsular se despărțiseră, după o relație furtunoasă, fără a reuși totuși și un partaj material satisfăcător. Italianul o acuza pe băștinașa ingenuă că i-ar fi datorat 30.000 de euro, pe cînd apriga republicană de Ploiești revendica un ceas („cu valoare sentimentală“) subtilizat, se pare, de impacientul sicilian, degrabă doritoriu, aș adăuga, de sedativ puternic (eventual, cabalin!). Invective, urlete, hărmălaie ca „la patrușopt“ și, mai presus de toate, reprize de caft *à la* Vestul sălbatic. Prevăzători, realizatorii invitaseră în studio o firmă de pază și protecție. Doi zdrahoni – înarmați pînă-n dinți – se interpuneau salvator între zglobiul Miguel (parcă așa îl chema pe amețit!) și fecioreinica Pamela, ori de cîte ori duelul trecea de bariera verbală, luînd aspecte de dramatică bumbăceală mahalagească.

Pe acest fundal sinistru, interesant rămînea comportamentul moderatoarei Simona Gherghe – altfel, să precizez fără rezerve, o destoinică (după cum am reținut-o!) studentă la Facultatea de Litere, din Universitatea ieșeană, în anii '90. La fiecare „glisare“ a lui Miguel și a Pamelei către „profilul“ penitenciarului de maximă siguranță, jurnalista Antenei 1 îi apostrofa vehement, cu observații de genul: „Vă rog să vă purtați civilizat! Sîntem la o emisiune de televiziune, unde, din respect pentru spectatori, asemenea gesturi/cuvinte/expresii/atitudini etc. sînt complet interzise!“ Așadar, tu, realizator TV, „reunești“ în show-ul tău, în deplină cunoștință de cauză, un Miguel sociopat și o Pamelă analfabetă, pentru a-și „spune păsurile“, garnisind totodată peisajul cu gorile de doi metri pe doi, iar apoi soliciți, inocent, păstrarea discuției în normele „academice“ firești ale unei ieșiri (naționale) „pe sticlă“!

Invective, urlete, hărmălaie ca „la patrușopt“ și, mai presus de toate, reprize de caft à la *Vestul sălbatic.*

Auzind comentariile simpaticei noastre (foste) studente filoloage, m-am simțit, pentru trei clipe, în plin suprarealism, dacă nu m-aș fi aflat în profunzimea celui mai grosolan fariseism. Nu știu de ce, principalele lecții ale capitalismului românesc „de tranziție“ au devenit acelea că banii nu pot fi cîștigați decît într-un mod murdar și că, în consecință, murdăria inerentă oricărui efort financiar exersat în țărișoara carpatină trebuie ultimativ „cosmetizată“, trebuie „salvată“ prin jocul aparențelor. Politicienii delapidează – de două decenii jumătate – la scară macro, pozînd, culmea, cu un cinism nesmintit, în patrioți fără cusur, în inși providențiali, a căror absență ar fi dus lumea în colaps. Oamenii de afaceri sfidează, nonșalant, prin „ingineriile“ lor economice, o colectivitate prostită la drumul mare, mizînd, concomitent, pe cartea filantropilor epocali, pe cînd, în sfîrșit, iată, televiziunile „private“ cîștigă bani frumoși din explorarea, cu voluptăți scatofile, a deșeurilor societății, clamînd, simultan, nevoia de „bunăcuviință“ și „civilitate“.

Fariseismul public a ajuns – o afirm cu toată răspunderea – marca de reprezentativitate absolută a românității contemporane, *semnul* său prin excelență. Bănuiesc că sînt rare episoadele din istorie cînd ipocrizia atinge rang de virtute, în interiorul standardelor axiologice ale unei națiuni. Minciuna cronică, disimularea perversă și mistificarea ghidușă au pătruns în fibra de adîncime a maselor autohtone și ilustrează, spre stupoarea mea de umanist, însăși mecanica vieții pe aceste meleaguri încărcate odinioară de spiritualitate. Observam altădată că trăim într-un fel de kakistocrație, unde urîțenia și ticăloșia guvernează, din simplul motiv că frumusețea și cumsecădenia s-au ascuns – îngrozite – în scorburi de copac. Încep să mă îndoiesc, mai nou, de validitatea analizei mele anterioare. Dacă, la nivel de comunitate, acceptăm, resemnați, fariseismul ca mod de viață înseamnă că o anumită dimensiune a tipologiei noastre esențiale ar putea fi creionată după chipul și asemănarea sa. Nu ai cum să trăiești în fals în momentul în care fiece componentă a ființei tale strigă după adevăr. Mintea comunitară a românului actual a trecut printr-un grav proces de distorsionare (căruia nu-i neg, *nota bene,* rădăcinile de penurie socială și economică, dar căruia nici nu pot să i le accept drept scuze eterne!), regăsindu-se mai repede în narcoza ficțiunii decît în sobrietatea realității.

Cînd o fată educată, precum Simona Gherghe, cu inițiere intelectuală în culturi europene majore (engleză și franceză), își cîștigă existența „dialogînd“ cu Pamela și Miguel, permiteți-mi, vă rog, să intru în derută ontologică. Sper din tot sufletul ca acest colaps personal al reperelor culturale să nu însemne, la nivel de colectivitate, simptomul de debut al disoluției sociale!

Codrin Liviu Cuțitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

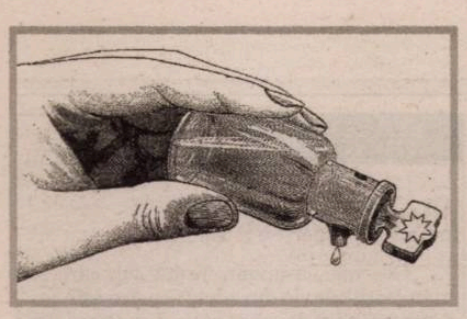

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Asparagus la grătar

Traducătorii cu experienţă se feresc de confuzia dintre denumirile botanice *asparagus* şi *sparanghel:* o capcană în care cad, totuşi, destul de mulţi vorbitori, din ignoranţă sau din lipsa curiozităţii şi a obişnuinţei de a consulta dicţionarele. Internetul e plin de reţete culinare involuntar comice şi de-a dreptul periculoase: „paste cu asparagus“ (clickpoftabuna.ro); „asparagus cu usturoi pe grătar“ (gustos.ro), „somon la cuptor cu asparagus, spanac tînăr şi varză roşie“ (cosmopolitan.ro) etc. Unii dintre cei care preiau fără ezitări termenul curent din engleză *(asparagus)* chiar cred că e vorba de o noutate, în care se impune ca numele să fie împrumutat odată cu obiectul („Am ales şi o reţetă ce conţine *asparagus,* o plantă ceva mai nou introdusă pe la noi, dar care se găseşte prin supermarketuri“, retetesanatoasedelicioase.blogspot.com, 27.01.2011). Alţii consideră că în română ar exista o sinonimie perfectă între cele două cuvinte, *sparanghel* fiind „altă denumire“ pentru *asparagus*.

Sparanghelul (cu denumirea ştiinţifică *Asparagus officinalis)* e prezent în toate lucrările de terminologie botanică de la noi, din ultimele două secole; planta comestibilă are şi denumiri populare, între care mai răspîndită pare a fi *umbra-iepurelui* (există însă şi *umbra-cucului, coasta-dracului* etc.). În *Dicţionarul limbii române* (DLR), primele atestări ale cuvîntului provin din manuscrise din secolul al XVIII-lea: din prima carte de bucate păstrată *(Carte întru care să scriu mîncările de peaşte i raci, stridii, melci, legumi, ierburi şi alte mîncări de sec şi de dulce dupre orînduiala lor)* şi dintr-o versiune a *Istoriei poamelor*. În cartea de bucate, sparanghelul apare într-o reţetă de preparare a *limbii de viţel:* „Deci coace-o şi o pune în tingire, puindu-i unt proaspăt dramuri 48, zeamă de carne de ajuns, *vîrfuri de sparanghel,* ceapă tocată, agreş, şi o fiarbe, îngroşînd zeama pre urmă, cînd va fi aproape de fiert, cu gălbenări de ou.“ În *Istoria poamelor,* personajul Ceapă se adresează unei lungi liste de „ispravnici“, între care „doriţii mei *sparanghi*“ (M. Gaster, *Crestomaţia*, II). În presa românească din secolul al XIX-lea descoperim (graţie posibilităţii de căutare automată oferite de excelenta *Dacoromanica / Biblioteca digitală a Bucureştilor)* reclamele pentru „D. Staicovici – prima fabrică română de conserve fondată la anul 1874“ şi astfel aflăm, din *Epoca* (19 octombrie 1888), că „preţul cutiei de 1 kilo“ de *sparanghel* era de 4 lei, faţă de numai 1,50 lei cutia de „pătlăgele vinete tocate“ şi 2,50 lei – cea de „ţîri plachie“. În *Moda* din 10 aprilie 1910, se recomanda pentru *Budinca de raci* o garnitură de „mazăre verde sau vîrfuri de sparanghel“. Manualele agricole dădeau indicaţii detaliate de cultivare a sparanghelului (D. Alessiu, *Cultura legumelor,* 1911), iar *Enciclopedia română* a lui C. Diaconovici (Sibiu, 1898) scria negru pe alb: „Prin părţile noastre creşte Asparagus officinalis L., numit de popor Sparanghel, Sparangă, Umbra iepurelui, prin finaţe, coline aride şi prin păduri. (...) A. officinalis L. se cultivă prin grădini pentru întrebuinţări culinare.“

Denumirea *sparanghel* provine în română direct din greacă (gr. *sparánghi),* asemenea altor termeni culinari *(spanac, anghinare* etc.). De fapt, dicţionarele înregistrează şi alte variante învechite (a circulat mai ales forma feminină *sparangă),* precum şi împrumuturi regionale din alte limbi: *spargă, şpargă, şpargăl* (din germ. *Spargel,* magh. *spárga,* cf. DLR).

În schimb, cuvîntul *asparagus* s-a fixat în română exclusiv ca nume al unei plante ornamentale, din aceeaşi familie, dar cu un aspect destul de diferit şi fără utilizări culinare („asparagusul din glastră“, M.H. Simionescu; „cîte un asparagus complet ofilit într-un ghiveci“, M. Cărtărescu). E frecvent ca o plantă ornamentală să-şi păstreze numele ştiinţific sau exotic sub care a fost pusă în vînzare. Dicţionarele noastre mai vechi nici nu înregistrau termenul, considerat probabil doar o denumire ştiinţifică sau comercială. De vreo jumătate de secol, şi *asparagusul* e prezent în dicţionarele generale, care îl identifică prin denumirea ştiinţifică *Asparagus silvestris.* Fără a mă aventura pe terenul botanicii, observ doar că aceasta apare extrem de rar în textele (unele foarte serioase) disponibile în Internet. Planta ornamentală bine cunoscută (în uzul curent din engleză *asparagus fern* – „asparagus-ferigă“, pe baza unei simple asemănări de formă) e numită în descrierile de specialitate (în funcţie de varietăţi) *Asparagus setaceus, densiflorus, plumosus* etc.

Oricum, sper că tradiţia bucătăriei şi a grădinăritului balcanic va rezista mimetismului comod şi ignorant, care n-a auzit de *sparanghel* sau de *Istoria poamelor* şi vede pretutindeni doar *asparagus*...

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

un sport la Răsărit

În ce măsură activităţile sexuale afectează performanţele fotbaliştilor din România sau viceversa?

Mi se pare că nu activităţile sexuale, ci activităţile cerebrale afectează grav performanţele unora. Mă îndoiesc că Ronaldo e vreun ascet, despre Messi nu pot să spun nimic, nu se ştie ce sex au extrapămîntenii cum nu e cunoscut cel al îngerilor. Ilie Dumitrescu zicea că lui îi cauza, cînd se furnica înainte de meciuri, dar tot el susţinea că altora le pria. Chestie de educaţie şi obişnuinţă. Se pare că mai ţine şi de felul amorului pe care îl execuţi – dacă e tantric e de bine. Lui Sting i-a fost de folos, deşi, dacă „n-a dat cu piciorul într-o minge“, ce ştie el?... Sexul ca problematică a performanţei e ca o căpşună zaharisită pe un tort înfrînt. Nu sexul, ci iubirea lipseşte. Îndrăgosteala, nu şi prosteala. Din păcate – vezi pantofii cu ursuleţi ai prea pensatului stelist Iancu –, mulţi au ieşit în plină lumină a lumii crude, fără nimic pe ei şi în ei. Nu i-a pregătit nimeni în legătură cu dezvirginarea imaginii publice şi a caracterului. Sînt lipsiţi de apărare, aruncaţi în abisul scenei ca în gura unui monstru. Se rătăcesc repede (mai ştie cineva ceva de „francezii“ Nistor sau Chiţu?). Sexul e singurul lucru pe care îl caută unii şi unele la aceşti băieţi care sînt absorbiţi în fluviul nevrozei de a marca întruna, mult şi oriunde. Nimeni nu i-a învăţat însă nimic despre refluxul postcopulatoriu al acestui fel de gol.

Radu NAUM

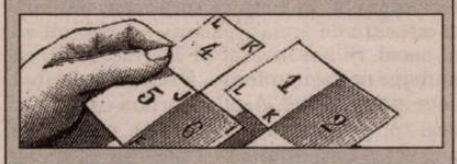

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

LISTA CELOR MAI IMPORTANȚI GÂNDITORI GLOBALI AI ANULUI 2013*

5 DIN CEI 10 SUPRAVEGHETORI ȘI CONTESTATARI AI SUPRAVEGHERII

DIN 24 DECEMBRIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

Vezi cine sunt și: Decidenții • Provocatorii • Ecologiștii • Inovatorii • Avocații • Cronicarii • Vindecătorii • Artiștii • Mogulii

PLUS: Cum trăiesc americanii monitorizați de propriul stat.

KEITH ALEXANDER
PENTRU CĂ A CONCEPUT STATUL SUPRAVEGHETOR.
DIRECTOR, AGENȚIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE; COMANDANT, COMANDAMENTUL CIBERNETIC AL SUA | FORT MEADE, MARYLAND

RON WYDEN
PENTRU CĂ A INSISTAT CĂ LEGEA NU TREBUIE SĂ FIE NICIODATĂ SECRETĂ.
SENATOR | SUA

KEVIN MANDIA
PENTRU CĂ I-A IDENTIFICAT PE AUTORII OFENSIVEI CIBERNETICE A CHINEI.
FONDATOR, DIRECTOR EXECUTIV, MANDIANT | SUA

JESSELYN RADACK
PENTRU CĂ PROMOVEAZĂ DREPTURILE INFORMATORILOR.
DIRECTOARE PENTRU SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI, GOVERNMENT ACCOUNTABILITY PROJECT | SUA

DILMA ROUSSEFF
PENTRU CĂ A ÎNFRUNTAT WASHINGTONUL ȘI SPIONII SĂI.
PREȘEDINTE | BRAZILIA

* în februarie 2014, lista celor 100 de oameni care mișcă România prin idei și fapte

aduse cu poșta

Bine că nu e premiant

Scrisoarea cititoarei noastre Izabela Cotelin („Copilul meu nu-i premiant"), publicată în numărul trecut, a fost cel mai citit text de pe dilemaveche.ro (cu aproximativ 40.000 de vizualizări) și a stîrnit numeroase ecouri. Publicăm aici unul dintre comentarii.

În primul rînd, faptul că părinții au fost sau nu olimpici e complet irelevant. Eu personal am ajuns la o olimpiadă internațională, în timp ce soră-mea, născută și crescută de aceiași părinți, s-a chinuit să ia bacul. Și am învățat la aceleași școli, cu aproape aceiași profesori. Deci, și ereditatea asta este relativă. Așadar, prima concluzie: deși tu, ca părinte, ești deștept, trebuie să accepți și posibilitatea ca urmașii să nu se ridice la același nivel. E dureros, dar adevărat.

În al doilea rînd, acceptînd posibilitatea ca învățătoarea fiicei dvs. să nu fi fost o „șpagă" nenorocită, care cerea cadouri în schimbul calificativelor FB, este posibil ca, de fapt, copilul să nu fi fost atît de bine pregătit. Sau, pur și simplu, să nu îi fi plăcut anumite materii. Totuși, din experiența altora și din vizionarea unor cataloage aproximativ recente, am constatat că e al naibii de greu să iei Bine sau Insuficient sau mai știu eu ce alte notații de-astea. La școala generală se mai schimbă treaba. Cum apar notele, cum sare toată lumea cu gura pe profesori că îi traumatizează pe copii, că ei, mititeii, au avut numai FB în primară și acuma împușcă, vezi Doamne, și cîte un 5 (pe care, cum altfel, nu îl meritau).

Și apoi, apare și treaba asta cu „spiritul", cu „imaginația", cu „liberul arbitru" și toate celelalte. Am terminat de curînd școala, am avut și profesori comuniști, în sensul cel mai pur al cuvîntului, și profesori geniali, și profesori mediocri sau mai rău. Adică am terminat același tip de școală pe care o frecventează acum copiii dvs. Am învățat, m-am distrat cît cuprinde, am avut timp și pentru lecturile personale și-am fost, mulți ani la rînd, premiantă. Și, culmea, am „supraviețuit" atît de frumos, m-am format – zic eu – destul de bine și, cu siguranță, știu să gîndesc și să fac alegerile corecte. Firește, în afară de mine și de alți cîțiva colegi, au existat și nenumărați alții care, chipurile, au fost „învinși de sistem". Dar aceștia, pe cuvînt de cercetaș, nu de sistem au fost nenorociți, ci de familiile lor cu un orizont îngust sau de lipsurile financiare sau de cele intelectuale. Așa că, zic eu, să nu mai dăm atîta vina pe sistem, pe profesori, pe mai știu eu cine, și să ne mai uităm și la noi în ogradă. S-ar putea să nu merităm să fim premianți și să nu ne placă școala pentru că nu sîntem făcuți pentru asta. Nu trebuie să devenim cu toții intelectuali.

P.S. Sper că acel comentariu din final legat de fiul dvs., care încă de la clasa 0 a învățat să copieze, este ironic, refuz să cred că există părinți cu școală care consideră că a copia ceva „cu talent", în loc să îți pui mintea la contribuție, este o soluție. Mai ales cînd visul acestor părinți este să își vadă copiii gîndind liber.

Cristina LAZEA

Am constatat că e al naibii de greu să iei Bine sau Insuficient.

anti nostalgia

Deportarea (IV)

„Cea mai inumană formă sub care se manifestă sclavia din zilele noastre este cea a deportărilor de mase mari de oameni din țările ocupate de sovietici; aceștia sînt strînși laolaltă cu forța, precum vitele, și trimiși în interiorul Rusiei. O parte din populația activă din România este astfel ținută în captivitate, în mine sau pădurile de dincolo de Urali, în înfricoșătoarele Gulaguri, unde viața prizonierilor este un coșmar și moartea înseamnă izbăvire. (...)

Într-un scurt interval de timp, începînd cu 5 ianuarie 1945, un total de 36.590 bărbați și 32.748 femei, cetățeni români de naționalitate germană, au fost ridicați de la casele lor, la mijlocul nopții, de către trupe sovietice și agenți NKVD, și deportați în Uniunea Sovietică. Ei au fost transportați în Rusia îngrămădiți în vagoane de vite, neîncălzite, fără hrană și fără a li se permite să-și ia nici un fel de bagaj. Protestele mele repetate, pe care le-am făcut atunci, în calitate de prim-ministru, au fost complet ignorate de puterea sovietică de ocupație. Ca urmare, numărul de aproape 70.000 de deportați români de naționalitate germană a crescut la cel puțin cifra de 107.000. Potrivit informațiilor verificate cu atenție, o parte considerabilă din acești oameni au murit în timpul călătoriei sau ca rezultat al tratamentului barbar la care au fost supuși în lagărele situate în regiunea Stalino (Ucraina), unde femei au fost forțate să tragă vagoane de boi sau să lucreze în mine. Pe lîngă cei aproximativ 107.000 cetățeni români de naționalitate germană, au fost de asemenea deportați, în condiții similare, din august 1944 pînă la sfîrșitul lui ianuarie 1948, aproximativ 20.000 de români din Moldova în Transilvania de Nord (ridicați de la casele lor pînă în martie 1945); aproximativ 50.000, care au fost odinioară locuitori ai Basarabiei și ai Bucovinei de Nord, și între 60 pînă la 70.000 de persoane deportate în Rusia din motive politice. Majoritatea celor din ultimele două categorii au fost trimise în lagăre de muncă din Asia centrală și Siberia."

Nicolae Rădescu; trimitere bibliografică în nr. 507; v. și nr. 510, 511

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Metafizica șpăgii

Nu reiau povestea. Puțină lume din România a scăpat știrea despre darurile de sărbători destinate unei doamne învățătoare de la o școală din București. Odată cu istoria asta, s-a aflat că există doamne învățătoare care primesc inel cu diamant. Ba există chiar unele cărora părinții elevilor le plătesc leasing-ul la mașină. Supermișto! Cadre didactice care au știut să se orienteze în *sistemul ticăloșit*. Evident, boieria asta nu e valabilă pentru toți învățătorii și profesorii din țara asta. În funcție de nivelul social al zonei în care își fac meseria, cadrele didactice pot primi, de la diamante (în zona întîi a centrelor urbane) și de la juma' de porc (în orașele mici și în reședințele de comună), pînă la un deget mijlociu ridicat semnificativ de către un elev beat (în satele de munte unde abia a ajuns curentul electric).

Înțelepciunea acestui popor viteaz și harnic, bunătatea oamenilor blînzi ai acestor locuri ne învață, din cele mai vechi timpuri, că e bine să punem măcar niște grisine și-o sticlă de Cola pe masa lu' domn' profesor, cînd avem lucrare de control anunțată, teză, bac, admitere sau examen de sesiune. Așa e datina. Așa e alcătuită plămada noastră de oameni generoși și ospitalieri. Pe de-o parte, domn' profesor o să fie mai indulgent cu toată clasa. Nu tre' să fie nervos, cu capsa pusă, în toane proaste. Dacă vine nervos de-acasă, tre' să-l domolim. Pe de altă parte, cînd și-o vedea de mîncat grisinele și de băut Cola aia, mai copiem și noi, cît s-o putea și cît ne-o lăsa. Că oameni sîntem, nu animale. Mai lăsăm și noi un loc de „bună ziua". Facem să fie bine pentru toată lumea.

Eclar. Nu toți învățătorii și profesorii din țara asta ciocoiesc de le sar capacele. Cei mai mulți o duc prost. Dar dacă ești învățător la școală de fițe e altă treabă. Înregistrat cu o cameră ascunsă, soțul doamnei învățătoare care a umplut paginile ziarelor le explica unor părinți că, dacă ai ales să-ți dai copilul la o școală de fițe, trebuie să cumperi „tot pachetul". Adică nu duci, ca melteanu', un ghiocel sfrijit, ca, vezi Doamne, *mesageru' primăverii*. Duci ceva consistent, nu rahaturi de pachete de cafea și ciocolată. Că doamna învățătoare s-a și 'nervat în înregistrarea cu pricina. Și-a zis că dînsa nu înțelege ce e cu părinții elevilor din clasa aia. Sînt „săraci"? Sau „nesimțiți"? Ba mai mult. Nici cînd a avut „clasă de țigani" n-a trăit așa coșmar de cadouri inconsistente. Iar aici vine una dintre bombe. Cînd cîțiva părinți au lăsat să se-nțeleagă că li se părea prea mult să cotizeze atît de baban pentru cadouri, și că o cafea și-o ciocolată ar fi de-ajuns, doamna învățătoare a zis că asta-i „reprezintă"? Adică asta-i definește? Da! Îi condamnă la meltenism veșnic, deși ei și-au înscris odraslele la școală de fițe.

Iar cînd părinții, încurcați și luați foarte tare, au întrebat cam ce-ar fi de făcut, doamna le-a răspuns așa: „Păi, nu sînteți cartofi, nu sînteți oi să vă-nvăț!" O altă doamnă învățătoare intervine pilduitor și zice că la școala vecină „se dau cîte 100 de euro la Crăciun". O fi *per* clasă? O fi *per* căciulă? N-am înțeles. Oricum, părinții sînt făcuți troacă de porci. Doamna învățătoare spală cu ei pe jos și-i ceartă cumplit, îi dojenește ca pe niște copii tîmpiți, de nu-ți vine să crezi că e adevărat ce auzi acolo. Părinților li se predă o lecție în toată regula despre cum trebuie să cotizezi la o școală de fițe, dacă-ți pasă – țărane! – de dimensiunea simbolică a acestei chestii. Care chestie te situează – boule! –, adică te poziționează în lume. Îți dă identitate. Ție și copilului tău, primitivule! Rămîi rînjit și căpiat, de parcă ai uitat de tine, cu degetele într-o priză.

Credeați că s-a terminat? Lecția merge mai departe, cu prelegerea de geopolitică, antropologie și istorie. Doamna învățătoare zice exact așa: „Este în politica românească, balcanică, de sărbători să se ofere..." Ehe, fraților, de-aici putem discuta zece ani în șir, și tot nu epuizăm profunzimea și relevanța acestei replici legendare. E o replică de o greutate colosală, o cupolă glorioasă, etern renascentistă, care se așază peste un edificiu discursiv solid, coerent, menit să sfideze veacurile. Iertați-mi uluirea și naivitatea, dar cei mai mulți comentează sumele menționate, tonul și obrăznicia acestei doamne. Cum să faci abstracție de vorbele astea? Cum să ocolești o asemenea întîlnire limpede, de gradul al treilea, cu sinele lumii din care venim cu toții? Pe o asemenea replică se pot scrie zeci de doctorate. Pe temelia acestor cuvinte se pot ridica nenumărate cercetări.

Tonul e perfect serios. Nu e nici o denunțare. Nu e nici o ironie. Nu e nici măcar umbra difuză a unei figuri de stil. E o ridicare în expresie, în „oficial", a unui ceva dosit, profund, „neoficial", care nu s-a bucurat vreodată de aerul libertății. De aerul de la lumină, al lui... „Pe bune!". E întoarcerea glorioasă a fratelui geamăn al unui *adevăr* care și-a ascuns ruda pînă acum și a declarat-o *vitregă*. E explozia nucleară a unui „Ăștia sîntem, băăă!", a unor kilotone de radioactivitate identitară reprimată și ascunsă în fibra rărunchilor. E atît de frumos zborul înalt, în lumina acestei descătușări. E atît de diafană această aripă a dării aramei pe față.

Și să nu uităm cuvintele providențiale dintr-o altă înregistrare a Doamnei Învățătoare. Cuvintele adresate unui părinte nelămurit de ce trebuie să cotizeze atîta. Cuvinte colosale, care ne condamnă la eternitatea *poftei de viitor*. „Stai și uită-te la mine. Este o poveste... Ai putere să te lupți cu un vînt, cu un sistem, cu o orientare? Eu la asta te întreb?"

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Florentin ŢUCA

Vamos, Roger!

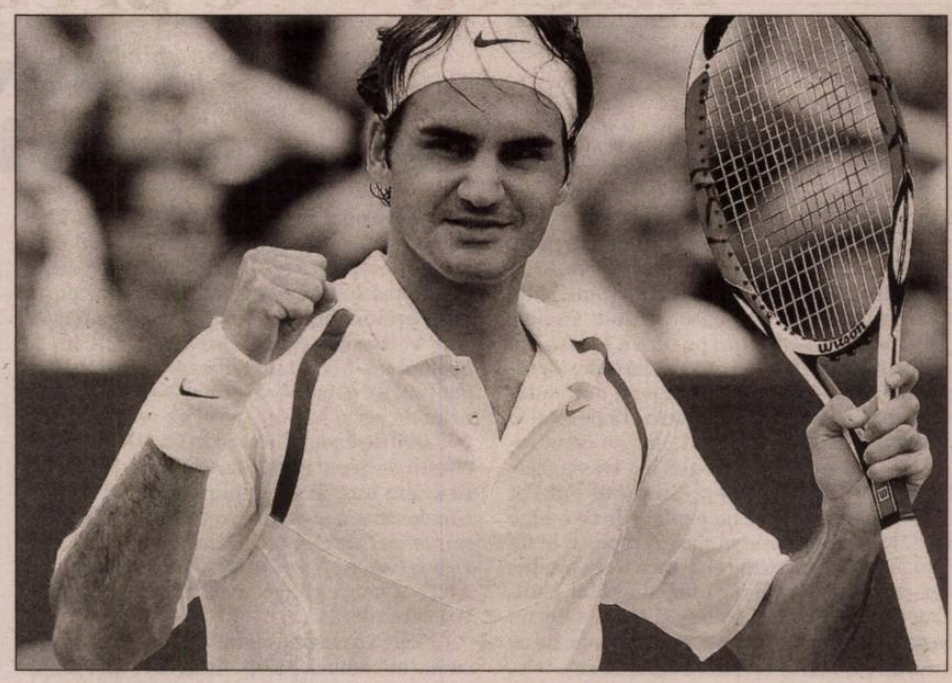

Agresat de isteria nebună a caltaboşilor de *prime-time*, a Ignatului în direct, a cumpărăturilor de sfîrşit de lume şi a dilemei naţionale dacă ne daţi sau nu ne daţi, am evadat cîteva zile înspre soare, în Dubai. Oraşul ăsta, fără tradiţie şi fără catedrale, fără străduţe pietonale şi fără poezie, fără anotimpuri şi fără carnavale, este fabulos prin modernitatea şi cosmopolitismul lui. Construit din piatră seacă şi petrol, Dubaiul îşi exhibă, ostentativ, dar coerent cu sine, recordurile arhitecturale, megalomania şi toleranţa. *À voir, au revoir…*

Odată ajuns, aflu că la unul dintre cele patru hoteluri ale complexului în care eram instalat se antrena, în pregătirea Open-ului australian, nimeni altul decît Roger Federer. Ştiam că Dubaiul înseamnă escala lui tradiţională înainte de Melbourne, dar nu anticipasem că, taman în ajun de Crăciun, el se prepară pe sine, în loc să prepare sarmalele.

Distanţa de la hotelul meu pînă la locul lui de antrenament era de aproape 3 kilometri, pe care îi parcurgeam zilnic, în alergare sau în plimbare, să văd dacă nu cumva Roger mă aşteaptă să ne măsurăm forţele. Am nimerit mereu în contratimp, Roger lovindu-mă de fiecare dată *contre-pied*. Administratorul terenurilor, un asiatic simpatic şi politicos, avea întotdeauna grijă să mă consoleze: *sorry, sir,* Roger tocmai a plecat, sau *sorry, sir,* Roger a rezervat pentru toată ziua terenul 1, dar nu ştim nici dacă, nici cînd apare.

În ultima zi a şederii mele acolo, pe la 11 dimineaţa, am dat din nou o fugă înspre Al Qasar, să văd dacă nu cumva s-a băgat marmensă cruce roşie. Iar el să ne povestească ce-o vrea: ce era în sufletul lui la ultimul punct din acea victorie, de ce a jelit aşa finala pierdută cu Rafa la Melbourne, cum de a putut să piardă cu Stakhovsky la Wimbledon, unde găseşte el, că ar vrea şi alţii, execuţiile alea tehnice care nu există, şi tot aşa, să ne zică vrute şi nevrute. Dar n-a răspuns invitaţiei mele. Poate şi pentru faptul că invitaţia mea era formulată doar în gînd. Deşi, dacă stau bine şi cuget, tot în gînd era exprimată şi dorinţa ca şederea lui pe băncuţă să nu fie sufletul tras la final de antrenament, ci doar o pauză între acte. Ei bine, rugămintea asta a auzit-o, dragul de el, şi s-a ridicat să plece la serviciu. Adică să servească.

Şi au început bubuiturile: conurile de plastic instalate de Federer senior la teu şi în colţurile din exteriorul careului de serviciu, luate la ţintă de Roger şi pălite sistematic, săreau ca din tun şi-apoi erau repuse pe poziţie de Federer senior (Papa, cum îl alinta fiul). Partea asta de antrenament s-a dovedit, pînă la urmă, dedicată condiţiei fizice a lui Papa. Au urmat, pe urmă, exerciţii de serviciu-vole şi apoi schimburi finalizate repetat de urcarea la fileu, cu vădita preocupare a preparatorului fizic pentru îmbunătăţirea sprintului, a accelerării startului.

Întîi secvenţa. Motor… Schimb lung de mingi… Captivant chiar. Stînga-dreapta-stînga-dreapta.

Revenirea la băncuţă, după vreo 20 de minute, a fost ultima din acea sesiune. La final însă, am surprins discuţia dintre Roger (franceză impecabilă) şi Pierre, antrenorul fizic, care conveniseră să se revadă la teren la ora 14,30. Suficient timp de repaos pînă atunci? „Suficient", zice Roger.

A fost suficient timp şi pentru mine să mă întorc la bază, s-o iau pe Irina şi să revenim la a doua sesiune. A durat aproape trei ore, cu foarte intense schimburi de mingi şi exerciţii tactice care au inventariat toată gama de lovituri – marcă înregistrată RF. Partenerul lui de antrenament (al cărui nume îmi scapă, scuze, să-i spunem Tînărul), un elveţian situat, pare-se, în primii 200 din lume: atletic, agil, mînaci. Întîi de toate, însă, în expresia lui pe teren se citeau reverenţa şi recunoştinţa că e pus să trudească pentru cineva ca Federer şi că are o extraordinară şansă de a învăţa dintr-o asemenea experienţă. Tînărul servea înspre exterior, Roger returna *slice* în lung de linie (Doamne, *slice*-ul lui Fed nu e adevărat, e pură ficţiune, aşa ceva nu există), apoi Tînărul trimitea în *cross*, Roger răspundea cu o minge în lung de linie şi urca la fileu. Schema asta – de zeci de ori. Pe urmă, Tînărul buia colţul exterior al careului de serviciu, iar Number One exersa *slice*-ul scurtă în *cross*. Mingea cădea la un metru-doi în terenul Tînărului şi-apoi o lua rara, cu un efect ca de ebrietate. După aceea, numeroase alte exerciţii tactice, repetate sistematic, suspendate de cîteva pauze şi finalizate cu un set (întrerupt la 4-1 pentru fiul lui Papa).

Despre jocul lui Federer şi loviturile lui formidabile n-am ce scrie. Aş repeta tonele de superlative adunate în miile de cronici elogioase despre el. În schimb, v-aş pune pe ecran doar o secvenţă din setul amical jucat cu Tînărul şi-apoi v-aş zice două-trei impresii subiective despre cum l-am perceput eu pe Roger în acea sesiune de pregătire.

Întîi secvenţa. Motor… Schimb lung de mingi… Captivant chiar. Stînga-dreapta-stînga-dreapta. La un moment dat, Tînărul loveşte puternic în *cross* şi al nostru se apără cu un *slice* care cade, cum mai prost, la un metru după careul de serviciu, uşor înspre exterior (dar nu prea), o bunicică oportunitate pentru partenerul de antrenament de a ataca şi de a pregăti asaltul final. Junele nu ratează oportunitatea asta şi loveşte tot în *cross*, dar, aflat în zona moartă a propriului teren, la un metru după careul de serviciu, uşor lateral, dă să urce spre fileu. Roger se aşază rapid în poziţie de tragere, în lung de linie, priză de rever, linia umerilor în paralel cu linia de margine, centrul de greutate pe genunchiul drept, ţinta cu pieptul dezgolit aşteptîndu-şi glonţul în lung de linie. Şi noi, cei de pe margine, vedem asta, dar şi Tînărul anticipează şi, prin expresia corpului, ne spune tuturor că m-am prins, că nu-s aşa de ageamiu, că ştiu cum şi unde vrea să mă paseze Campionul, că trebuie să fac un pas în faţă, acuma cît mai am timp şi să acopăr jumătatea dreaptă pînă nu apare ghiuleaua. Şi vine momentul adevărului… Piciorul drept al *sparring partner*-ului îl trage pe acesta după el înspre fileu, spre a acoperi culoarul de *passing*. Însă în exact momentul în care acest picior drept calcă ferm terenul, Roger simte că, de fapt, el, piciorul, s-a înfipt în beton. Şi atunci, cu toată relaxarea din lume – puştiule, nu e bine ce faci, ai muşcat-o cu poftă, te-ai repezit, ai grijă –, Roger a schimbat priza într-un *slideshow* de o clipire şi, cu minge cu tot, s-a înălţat, a zburat imponderabil la un metru peste pradă, nu mai mult, a coborît la doi metri înaintea liniei de fund, nu mai puţin, a pus acolo mingea cu mîna şi s-a întors. A fost cea mai memorabilă combinaţie între lob şi lovitură *contre-pied* pe care am văzut-o vreodată. De fapt, nici lobavion, nici *passing* în *cross*, ci o lovitură a cărei traiectorie este o poezie desenată pe computer.

Mi-a plăcut foarte mult Roger. Întîi de toate, şi-a luat treaba extrem de în serios. A muncit mult, a alergat după fiecare minge, a tras de el (la sesiunea de antrenament la care am asistat integral, cred că a schimbat patru tricouri). Nu de puţine ori, s-a autodojenit ori a strigat iritat cînd a comis greşeli.

Pe de altă parte, pe tot parcursul şedinţei de pregătire, Fed a fost foarte jovial. Numeroase glumiţe, *c'mon*-uri de şugubeaţă autoîncurajare, pumnul încleştat ghiduş şi arătat spectatorilor, ca înspre echipa tehnică, într-un meci cu mare miză, comentarii ironice sau, mai ales, autoironice (într-un moment în care a reuşit un *passing* în lung de linie, din alergare, s-a încurajat hîtru cu *„vamos"*, iar suporterul lui Rafa care şade în mine s-a simţit răzbunat). Văzîndu-l, mi-am amintit, prin contrast, de un antrenament al lui Marion Bartoli, la care am asistat tot în Dubai, acum doi ani. Săraca de ea, legată cu chingi elastice de gard, pentru ca greutatea mişcărilor din teren să fie întreită, mi-a lăsat impresia că se antrena pentru sumo, nu pentru tenis. La extrema cealaltă, Fed se pregătea chiar pentru tenis.

A fost cea mai memorabilă combinaţie între lob şi lovitură contre-pied *pe care am văzut-o vreodată.*

Mi-a plăcut tare şi generozitatea lui Roger. Nu de puţine ori, s-a simţit dator cu sfaturi adresate mai neexperimentatului său partener şi chiar, adesea, schemele exersate îl aveau ca principal beneficiar pe acesta din urmă.

Cel mai tare m-a surprins însă aerul său de om foarte tînăr, mult mai june decît arată la TV. Cînd a stat de vorbă un pic cu noi, cei de pe margine, am avut brusc revelaţia că expresia sa este a unui tip în floarea îmbobocită a vîrstei şi m-a şocat reconfirmarea că tenisul de mare performanţă a ajuns la un asemenea nivel, încît un competitor de talentul, dar de vîrsta lui Fed începe să fie considerat deja expirat. Iar revelaţia asta m-a provocat să-i mai adresez lui Forever Number One o altă invitaţie: să nu se retragă vreodată.

Deşi e o altă rugăminte nerostită, sper s-o accepte.

Vamos!

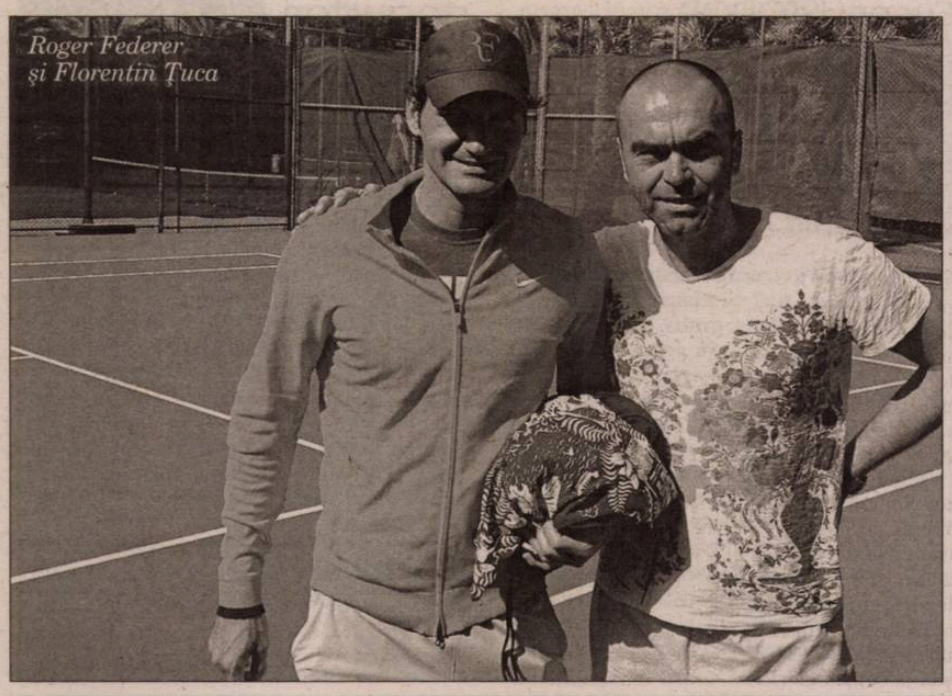

Roger Federer şi Florentin Ţuca

Florentin Ţuca *este managing partner la casa de avocatură* Ţuca, Zbârcea & Asociaţii.

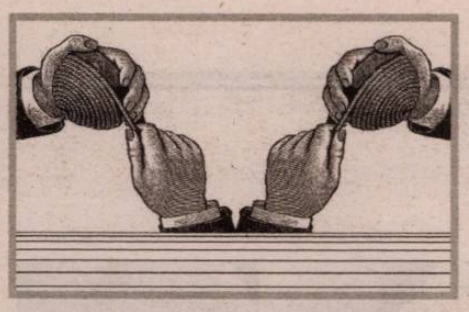

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cîteva poveşti triste cu supravieţuitori pe nişte plute

■ Cătălin Tolontan scrie un text nervos şi amar în *Gazeta Sporturilor* şi constată că, la împlinirea a 90 de ani de la apariţie, *Gazeta* a rămas şi singurul ziar de sport care mai apare tipărit („Ideea care durează de 90 de ani", 8 ianuarie 2014). Şi scrie cîteva adevăruri despre presă, pe care e bine să le reamintim cititorilor care au mai rămas: „Din fiecare 100 de euro pe care îi încasa din publicitate, în 2008, un ziar românesc, au rămas doar 15 euro în 2013, şi asta dacă adunăm chiar şi publicitatea încasată pe site! O prăbuşire greu de absorbit, dar pe care *Gazeta* şi alte titluri au izbutit s-o traverseze. Desigur, există apologeţi din tribul Pol Pot al Internetului, care ne explică de ce e bine ca ziarele şi revistele să moară repejor, ei făcînd asta din postura celor care n-au produs nici un ban în viaţa lor în media. Mai mult, majoritatea dintre ei trăiesc şi acum datorită bazei economice a jurnalismului clasic, fie că e vorba de ziare, reviste, radiouri sau televiziuni. (...) Aşadar, mai uşor cu lecţiile! Chiar şi acum, în ani grei, cifra de afaceri anuală de aproape 8 milioane de euro a clasicului ziar *Gazeta Sporturilor* este cît jumătate din ce rămîne în mîna întregului Internet românesc (cu sute de site-uri şi bloguri), practic, rămăşiţele de după încasările Google, Facebook, Yahoo! Cam 15 milioane de euro iau site-urile autohtone, în timp ce Google, Facebook şi Yahoo încasează peste 30 de milioane! (...) Şi, în pofida acestei cifre enorme, încasate predominant de la tarabele de ziare, ceea ce se sugerează este: renunţaţi voi la aceste venituri de milioane de euro, pe care românii le plătesc ziarului şi produselor sale, şi poftiţi în minunatul univers digital, unde să murim cu toţii la mila publicitarilor şi a Google! Tare!"

■ „Tribul Pol Pot al Internetului" e o expresie care poate face carieră. Efervescenţa de teorii despre cum presa trebuie să se adapteze Internetului e amuzantă, dar scapă esenţialul: nu există motor economic în schemă. E ca şi cum o mulţime de pictori şi critici de artă ar dezvolta teorii savante despre vopsirea caroseriei la Trabant – dar Trabantul nu are motor. Acest calcul simplu făcut de Tolontan ar trebui să reprezinte un duş rece: *Gazeta* singură are cifră de afaceri cît toate încasările Internetului românesc. Asta spune multe despre *Gazeta Sporturilor* în sine, care e cel mai solid ziar românesc din punct de vedere al veniturilor (poate singurul). Şi cel mai vîndut ziar românesc *quality*, venind pe locul 3 în topul general, după tabloidele *Click* şi *Libertatea*. Dar spune mult şi despre Internet în sine: o lume anemică, în care o mulţime de şoricei se bat pentru un caşcaval foarte mic. Din păcate, *Gazeta* este o excepţie. Starea economică a restului presei este la pămînt. Internetul erodează încet baza de venituri, dar, acolo, presa românească este pe un trend global. Lovitura masivă a venit de la publicitate. Din 100 de euro în 2008 au rămas 15 euro acum. Asta pentru presa scrisă. Pentru televiziuni, căderea totală a fost mai puţin dramatică, dar acolo au căzut preţurile. În 2008, era un lux să îţi permiţi reclamă la TV – acum, a ajuns o bagatelă. Televiziunile au omorît indirect presa scrisă: au scăzut preţurile atît de mult, încît firmele au migrat acolo cu bugetele de publicitate. Doar că, prin tactica asta, televiziunile au fost ca un şarpe care se autodevorează de la coadă: şi-au redus propriile venituri, încercînd să compenseze prin volumul de reclame care au pierdut la preţ. Însă cum timpul de emisie e o resursă limitată, au atins rapid limita.

■ Am scris pe pagina mea de Facebook următorul post: „Aveţi presa pe care o meritaţi şi o plătiţi! Ţara în care *Dilema veche* are tiraj cît *Playboy* + *FHM* la un loc. Scriu la raportul meu anual despre starea presei pentru Centrul de Jurnalism Independent. Am construit un indicator simplu pe care îl calculez anual de pe site-ul BRAT: cît vînd primele 10 ziare în total. Acum 10 ani constatam ceva de genul: primele 10 cotidiene din România vindeau împreună mai puţin decît primul cotidian din Polonia. Era naşpa. Dar vorbeam despre aproape 1 milion de exemplare. Mă uit la indicatorul de anul trecut (2012): 416.000 de exemplare vîndute de primele zece. Mă uit la cel de acum (2013): 353.000 de exemplare. Şi în top 10 au intrat chestii de genul ziarul *Lumina*. *Pro Sport*, care exista încă în septembrie, de cînd sînt ultimele cifre, a ieşit din print. Topul e încă dominat de *Click!* şi *Libertatea*, primul ziar serios e *Gazeta Sporturilor*. Dragi cititori, nu aveţi de ce vă plînge: aveţi exact presa pentru care plătiţi.

P.S. Şi o chestie simpatică despre *Dilema veche:* mă amuză băieţii ăştia care scot limba la Boierii minţii *(proud to be one)* şi ne fac *out of fashion* de pe platforme online în care îşi storc coşurile şi se comentează ei între ei. Puberi agitaţi, îmi pare rău să vă stric jubilaţia, dar *Dilema veche* este publicaţia care a pierdut cei mai puţini cititori de cînd presa românească şi-a început declinul. Asta arată o relaţie cu totul specială cu cititorii. Pentru care continui să scriu săptămînal, de 12 ani, fără nici o pauză! În principal pentru hîrtie! Comparativ cu alţii, tirajul *Dilemei* e uşor mai mare decît al *Ziarului Financiar* şi peste reviste lucioase la modă – 12.000 cu 9000. Deci, revista Boierilor minţii bate *Tabu*, *Story* sau *Auto Motor*. Ba chiar, *Playboy* şi *FHM* vînd împreună cam cît *Dilema veche* singură. Ciudată ţară, ciudate vremuri. Asta aşa, ca să ne comparăm cu ăia feroce; altfel, pe nişa sa de cultură, *Dilema veche* e într-o ligă aparte, nu există concurenţă. Deci, ştiu că toată lumea e expertă în cum ar trebui de fapt să arate *Dilema* şi cum ar trebui schimbată, dar ţineţi minte trei cuvinte: *Dilema veche* = *Playboy* + *FHM*.

P.P.S. Nu-mi ziceţi de Internet şi de publicitatea pe click, e frecţie. Ca venit la publicaţie, un cititor pe hîrtie face cît 100 pe net. Evident, nu vorbesc despre cei cu abonamente online: aferim, cititori dvs., sînteţi boieri! Deci, dragi cititori online gratis, cînd citiţi ceva moca pe net, încetaţi măcar să aveţi aerul că ne faceţi un favor. E invers."

■ Acest post, scris duminică, cînd se presupune că audienţa pe Facebook e mai mică, a avut mare succes. Să fi fost tribul dilematic care s-a văzut confirmat în aşteptări? Să fi fost tribul Pol Pot, de care vorbeşte Tolontan, care s-a văzut provocat? Probabil amîndouă. *Dilema veche* e unul dintre supravieţuitori. Asta nu înseamnă că revistei îi merge bine – e greu pe o piaţă în cădere, unde reţelele de distribuţie se prăbuşesc, unde cititorul nu mai are drum la chioşc, unde trusturile de presă *(Dilema veche* funcţionează cu autonomie, dar în cadrul unui trust de presă) s-au specializat în permanente exerciţii de limitare a pagubelor; e greu, deci, să-ţi meargă bine în sine. Strigătul meu de mai sus nu era unul triumfal, aşa cum nici al lui Tolontan nu era. Era, de fapt, un bocet pe umerii cititorilor. Pe care îi mai avem. Atenţie: cifrele de mai sus, calculate de mine pe baza BRAT, iau în considerare toate cotidienele auditate în ordinea tirajului, începînd, deci, cu *Click*, incluzînd şi ziarul *Lumina* al BOR, şi unele locale. Dacă tirajele primelor zece scad cam cu 20% pe an, în cîţiva ani nu vom mai avea presă. Supravieţuitorii de acum vor deveni ultimii care sting lumina. Nu au supravieţuit corăbii solide, ci nişte plute fragile.

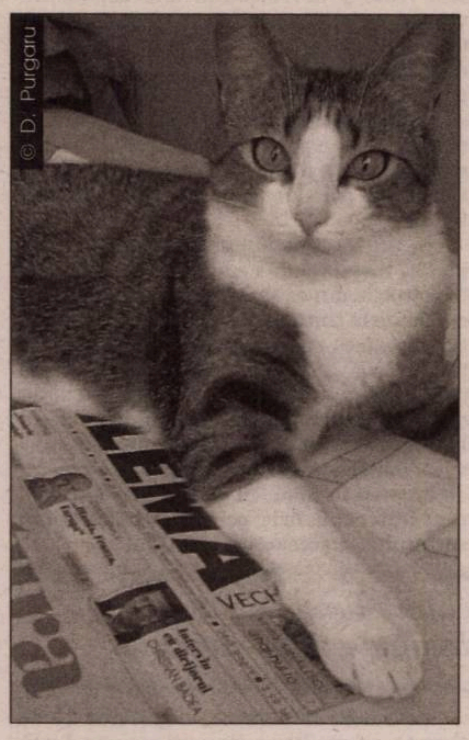

■ Analizînd rece situaţia, există o legătură între *Dilema veche* şi ziarele locale, în povestea asta. Ani de zile, înainte de criză, ziarele locale erau cenuşăresele pieţei de publicitate. Agenţiile de publicitate mari de la Bucureşti le cam ignorau (rolul infam al agenţiilor de publicitate în moartea presei ar merita o discuţie separată – şi ele se află acum în rolul şarpelui care îşi mănîncă din coadă). Au existat chiar proiecte civice ale unor ONG-uri care îşi propuneau să ajute ziarele locale (baza democraţiei) să acceseze banii mulţi învîrtiţi la Bucureşti. A existat chiar şi o agenţie care şi-a propus să facă contracte colective între mai multe ziare locale şi plătitorii de publicitate mari de la Bucureşti, care ezitau să lucreze cu multe ziare mici separat. Succesul a fost limitat. Deşi existau ziarele locale puternice – gen *Gazeta de Sud*, *Monitorul de Botoşani*, *Unirea* – şi care vindeau mai mult decît multe din puzderia de cotidiene centrale, la ele ajungea puţină publicitate. În acest timp, la Bucureşti, ziarele mari şi revistele lucioase au dezvoltat un model de business simplu: preţ cît mai mic pe copertă, cît mai multă publicitate, inserturi care să acapareze din piaţă, chiar în pierdere, pentru că mai multă piaţă înseamnă publicitate mai multă, deci mai mulţi bani. Era un fel de subvenţionare a cititorului: îţi dăm ceva foarte ieftin, dar pe seama ta luăm multă publicitate. Cu alte cuvinte: ziarele mari au devenit prea dependente de publicitate. Ce era excelent pentru ele atunci s-a dovedit a fi lovitura de graţie: din 100 de euro în 2008 au rămas 15 euro. Căinam cu toţii, cei care ne ocupam cu analiza industriei, ziarele locale pentru că se bazează prea mult pe vînzarea la tarabă şi prea puţin pe publicitate. Realitatea ne-a dat o lecţie: modelul de business al ziarelor locale era, de fapt, mai bun. Cînd publicitatea s-a prăbuşit, ei au rămas cu banii daţi direct de cititori la tarabă. Ziarele de la Bucureşti încasau prea puţin de la cititori direct şi prea mult de la firmele de publicitate. În acest model, *Dilema veche* a funcţionat mai mult ca un ziar local. Şi fără să vrem. Ba chiar împotriva voinţei noastre. Ani de zile ne-am enervat că eram ocoliţi de regiile de publicitate. Pur şi simplu nu considerau piaţa culturală demnă de ei. Era o nepotrivire de caracter. Deşi vindeam mult mai mult decît revistele colorate, acelea aveau inserturi publicitare masive – la *Dilema*/*Dilema veche*, e-rau rarisime. Similar cu ziarele locale, cum nu aveam multă publicitate, lovitura dată de prăbuşirea pieţei de publicitate a fost mai mică. Lecţia pe termen lung: nimic nu-i poate înlocui pe cititorii care cred că meriţi să te voteze cu cîţiva lei. Că e hîrtie sau abonament online, logica e aceeaşi. Închei acest exerciţiu de boceală raţională mulţumindu-vă că existaţi!

Televiziunile au omorît indirect presa scrisă.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Intră în articol pentru a afla „ofertele-şoc". Este „Invazia ofertelor Incredibile"

În numărul trecut – preţul mălaiului la Mega Image, nu? Şi concluzia că plătim taxă pe propria lene, grabă, doar pentru că ni s-a pus magazinul în drum. Mi-am propus să-mi pun acum întrebări privind „preţurile-şoc" de la Carrefour astăzi. Nu mă puteam informa decît din catalogul „Invazia ofertelor Incredibile". O privire şi o răsfoire online mi-au adus insatisfacţii. Reduceri şi oferte la produse marca proprie sau la mărci minore. Concluzie: accesul la produse de calitate superioară este gîtuit. Bogaţii sînt şi mai bogaţi, săracii – şi mai săraci, aşa că amestecul cumpărătorilor este strict oprit. Nu din populism, ci din lipsa mea de obişnuinţă cu preţurile mari, psihologie de cumpărător cu bani potriviţi, ochii mi s-au oprit pe produse în care „1 leu" era rege. Bineînţeles, nimic sub 1 leu – concluzie evidentă. Să-mi fac un meniu pentru săptămîna viitoare, în care leul mi-este ghid. Ce pot cumpăra ieftin? Promit ca-ntr-o ediţie viitoare să-mi fac ţintă preţuri nemaipomenit de mari. Comedia omenească a leului, deci. Arată astfel – preţ-şoc: morcovi – 1,29 lei/kg, pe care-i pot combina cu salam Voinicel – 1,57 lei/100 gr. Şi-i fierb în roşii decojite – 1,99 lei/cutie. Adaug şi puţină făină de 1,85 lei/kg, pentru rîntaş excelent, dacă adaug o ceapă (oi găsi – nu? – în casă, o ceapă). Este un felul doi visat. La care pot adăuga însă multe deserturi: croissant-ul MAX – 1,79 lei, Kinder – 1,99 lei. Toate stinse cu un kil de Zizin apă oligo – 1,54 lei. Seara, la culcare – iaurt la 1,74 lei. Recunosc, nu ştiu de celelalte preţuri-şoc din magazin. Mi-am făcut o masă apetisantă doar din „Invazia ofertelor Incredibile". Poftă bună.

Cum am cucerit Vestul
Artiști români în lume

Texte şi opinii de:

● Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor)
„Literatura nu e o meserie, e o cale“ – interviu

● Daria GHIU (critic de artă)
„Noua ordine mondială a artei“

● Cătălin MESARU (blogger, cinenematoblog.com)
„Tăvălugul cinematografic, ediţia 2013“

● Constantin NIMIGEAN (editor oitzarisme.ro)
„Fotografii – poveşti, premii şi expunere“

● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare)
„Specia literară numită viaţă“ – interviu

argument

Go West!

Există credinţa – veche şi adînc împămîntenită – că artistul român trebuie să confirme mai întîi în Occident pentru a fi recunoscut (şi) în propria ţară. Din păcate, exemple au fost şi sînt destule.

După ani întregi în care filmul românesc s-a impus peste tot în lume şi a atras atenţia asupra întregii culturi româneşti, a devenit deja un fapt obişnuit ca artiştii români, din toate domeniile, să atragă atenţia şi aibă parte de presă, burse, distincţii şi fani în străinătate. Nume precum Mircea Cărtărescu, Cristian Mungiu sau Dan Perjovschi (pentru a mă opri doar la aceştia) au deja o carieră internaţională, cu tot ce presupune acest statut.

La început de an, am privit retrospectiv la ceea ce s-a întîmplat în 2013 şi aşa se face că dedicăm dosarul din acest număr artiştilor români remarcaţi în mod deosebit în Occident, care au luat premii internaţionale (asta în primul rînd), ale căror opere au fost traduse sau expuse, vizionate ori puse în scenă, comisionate ori vîndute pe pieţe străine, comentate elogios şi menţionate în topuri de artă publicate în marile publicaţii din Vest.

În 2013, România a fost ţară invitată de tîrgurile de carte de la Paris şi Göteborg, unii scriitori au fost traduşi, iar alţii au primit burse şi invitaţii la festivaluri internaţionale de literatură. Coregraful Mihai Mihalcea este bursier al Akademie der Künste din Berlin. Muzicieni precum pianistul Lucian Ban sau chitaristul Rodion Ladislau Roşca au imprimat albume la case de discuri prestigioase din Vest, precum ECM şi Strut; iar alte trupe (Moonlight Breakfast, Steaua de Mare, The :Egocentrics ş.a.) au atras atenţia promoterilor străini. Ilustratori precum Remus Brezeanu *(aka* Rem Broo) sau Adrian Barbu au apărut în publicaţii de BD din State şi din Australia. Arhitecţi români au cîştigat proiecte internaţionale de top – precum fraţii Maximilian şi Daniel Zielinski, care proiectează viitorul sediu Apple din California. Creatorii de modă şi designerii români de accesorii care deţin branduri cu succes în Vest sînt deja prea mulţi pentru a fi menţionaţi cu toţii aici – Ioana Ciolacu, spre exemplu, a fost desemnată în 2013 drept „cel mai bun tînăr designer“, în cadrul Săptămînii Modei de la Berlin.

Pe scurt, surpriza a fost să constatăm că n-am putut scrie în acest dosar despre toţi (e posibil ca unii dintre ei să ne fi scăpat, deocamdată), în timp ce pe alţii abia i-am menţionat, urmînd ca despre o parte dintre ei să publicăm materiale în viitoarele ediţii ale revistei. **(M. C.)**

BARBURISME

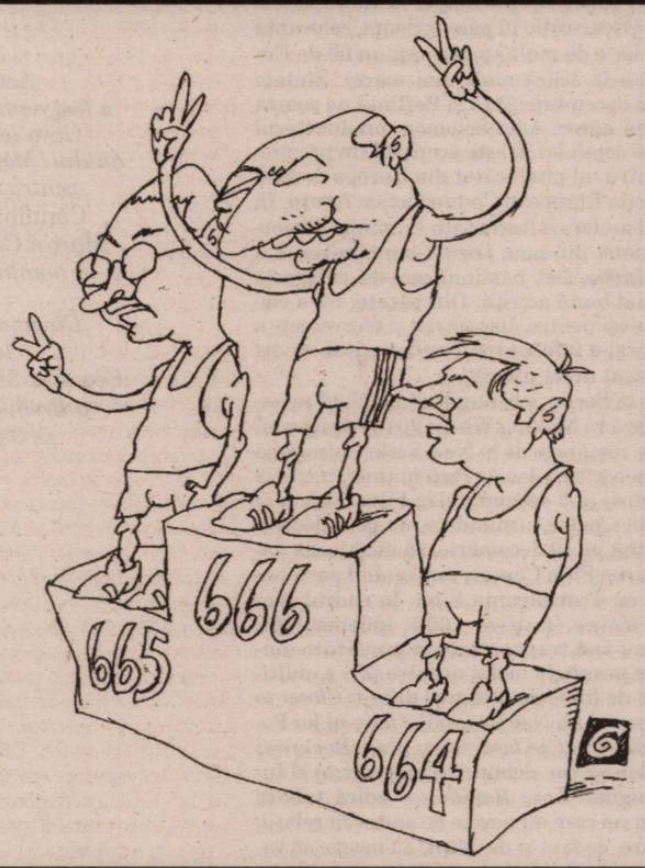

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 16 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Cătălin MESARU

Tăvălugul cinematografic

ediția 2013

Dat fiind faptul că termenul de „Caravană Cinematografică" a fost deja însușit, mă simt nevoit să recurg la celălalt concept care definește ceea ce s-a întîmplat cu cinema-ul românesc în 2013, dincolo de granițe: „tăvălug", în cel mai bun sens al cuvîntului. Căci cu filme precum Poziția copilului, Metabolism... *sau droaia de scurtmetraje de care dădeai la tot pasul, cinema-ul românesc a fost omniprezent prin festivaluri sau alte manifestări din aceeași sorginte.*

Voi începe, însă, cu sfîrșitul. Și anume premiile Oscar, la care ne-am avîntat cu toții în speranța că vom prinde un loc pe faimosul *shortlist*, alături de (pe atunci) potențialii amici de podium, precum *Wadjda* (r. Haifaa Al-Mansour), *Un episod din viața unui culegător de fier vechi* (r. Danis Tanovic) sau *Gloria* (r. Sebastian Lelio). Nu a fost să fie, însă. Nici *Wadjda* și nici *Gloria* nu au fost selecționate pentru *shortlist*, la fel s-a întîmplat și cu *Poziția copilului* (r. Călin Peter Netzer). Dacă la Berlin ne-a suflat în ceafă în permanență acest *Un episod din viața unui culegător de fier vechi*, Oscar-ul e liber să se desfășoare fără inhibiții, nefiind amenințat de filmul românesc. O dezamăgire, desigur, dar o dezamăgire totuși scumpă, dacă luăm în calcul bugetul folosit (cînd îmi iau înapoi partea din bani pe care am dat-o statului?) pentru promovarea poveștii Luminiței Gheorghiu, care se chinuie obsesiv să-și scoată basma curată fiul, după un accident de mașină. Ar fi fost foarte interesant de văzut cum *Poziția copilului* se luptă cu filme precum *The Broken Circle Breakdown* (r. Felix Van Groeningen) – o altă dramă (în tonalitate diferită, totuși) despre descompunerea relațiilor familiale. Surprinzător e că, prin presă, *Poziția copilului* era dat drept un candidat just și cu foarte mari șanse la premiu (de exemplu, Sydney Levine de la Indiewire îl alegea drept unul dintre favoriți, alături de *Gloria* lui Lelio și *La Grande Bellezza* al lui Paolo Sorrentino).

Să sărim un pic înapoi în timp, lăsînd Oscar-urile în pace (oricum, relevanța lor e de mult apusă, sînt un fel de Eurovision la scară mult mai mare). Sîntem încă în decembrie 2013 și Berlinul ne poartă din nou noroc. Adei Solomon, producătorul *Poziției copilului*, îi este acordată (în premieră pentru un producător din Europa de Est) distincția European Co-production Award. În cadrul acelorași festivități, Luminița Gheorghiu (iată, din nou, *Poziția* omniprezentă a *copilului)* a fost nominalizată la categoria Cea mai bună actriță. Din păcate, nu a cîștigat, deși pentru disperarea și efervescența cu care și-a infuzat rolul ar fi meritat cu vîrf și îndesat acest premiu.

De la Berlin, sus-numitul „tăvălug" se angrenează în Making Waves 2013 – festivalul de film românesc de la New York. Cotropirea românească are loc, în fază inițială, între 29 noiembrie și 3 decembrie, la Film Society of Lincoln Center, urmînd ca, de pe 5 decembrie pînă pe 10 decembrie, să aibă loc la Jacob Burns Film Center, continuînd parteneriatul cu Transilvania Film. În cadrul Making Waves (festival 100% independent, ura!) au fost transportate și proiectate dincolo de granițele bietei noastre țări o multitudine de filme de pedigree diferit: *Closer to the Moon* al lui Nae Caranfil, *ouvre*-ul lui Porumboiu *Cînd se lasă seara peste București sau Metabolism*, debutul în lungmetraj al Iuliei Rugină *(Love Building* – adică tabăra pentru cei care au nevoie de ajutor în relații, dar care, de fapt și de drept, au nevoie să vadă că cei trei lideri de tabără au probleme mult mai grave decît ei, film selecționat și la Warsaw Film Festival 2013) și, printre altele, *Experimentul București* al lui Tom Wilson (pare-mi-se oarecum *overrated* și prea luat în serios, mai ales cînd se vorbește atît de *en passant*, aproape ca o notă de subsol, despre Experimentul Pitești în timp ce se joacă de-a *mockumentary* amoros-muzical). Și, pe lîngă toate acestea – trilogia *Ardelenilor*, ca să fie istoria istorie și să fie cunoscut

Poziția copilului

Actrița Olimpia Melinte a fost nominalizată la Premiile Goya la categoria „Revelația anului / Mejor actriz revelación", pentru dublul rol din filmul Cannibal, *regizat de Manuel Martin Cuenca. Pelicula a fost nominalizată de Academia de Arte și Științe Cinematografice din Spania la alte șapte categorii. Cea de-a 28-a gală de decernare a Premiilor Goya va avea loc pe 9 februarie, la Madrid.*

și-n afară genul *mămăligă-western*.

În septembrie, *Poziția copilului* s-a mutat la Donostia – San Sebastián, alături de *Cîinele japonez* al lui Tudor Jurgiu (cu J!) și alături de *Crulic*-ul Ancăi Damian, pentru (evident!) Festival de San Sebastián, ajuns la a 61-a ediție. Tot în septembrie, numai că mult mai important pentru România, a avut loc Sarajevo Film Festival, unde s-au întîmplat următoarele lucruri dătătoare de mîndrie în suc național propriu: megatribut Cristi Puiu (cu alde *Aurora, Un cartuș de Kent și un pachet de cafea* etc.); în competiția de filme lungi au fost neaoșele *Carmen* (r. Doru Nițescu) cu Rodica Lazăr (din *My Baby*, care s-a perindat și pe la Cannes în 2013), *Lupu* (adică acel film în care Ada Condeescu se dă drept Emanuelle circa 1993-1994, tolănită pe diferite paturi și fotolii) și *Metabolismul* lui Porumboiu (sau prăbușirea nocturnei asupra Capitalei, nu?!?); în competiția de scurte: *Fotografii de familie* (despre care ziceam, la un moment dat, că e afectat de niște zguduitoare manierisme telenovelistice) și „Jude's very own" *O umbră de nor* (care s-a dus și el la Cannes, ce chestie!); în competiția de documentare: *Aici... adică acolo*, nu tocmai confortabilul documentar despre părinți care se întorc de la muncit prin străinătate și ai lor plozi doritori de atenție.

De la Sarajevo – în Elveția pentru Locarno International Film, festivalul acela care are drept mascotă un pîrș. Ba nu, un ghepard. În orice caz, acolo, România a fost reprezentată de ghici ce? *Metabolism!* Iarăși Porumboiu, iarăși secvențe lungi *ad infinitum*. Apoi, *Roxanne*, despre care am sperat că este un remake al comediei cu Steve Martin din 1987. Ar fi fost excelent să-l vedem pe Șerban Pavlu cu nas imens și fals (un rapel la năsoasa și comatoasa Mona din *Rămîi cu mine*, acest *Titanic 3* produs de HBO). Dar n-a fost să fie, deoarece e o dramoletă cu melodia de la Police, și niște regrete, și niște Mihai Călin. Pe lîngă aceste două lungmetraje, a mai existat și un scurt al Mihaelei Popescu, *Plimbare*, cu Valeria Seciu în prim-plan.

(Înainte să ne scufundăm și mai mult în trecut, menționez că tocmai mi s-a atras atenția că premiul de la Locarno nu e nici pîrș, nici ghepard, nici rîs. E un leopard! Să ne ducem și mai înapoi, dară, precum un anume individ, care călătorește în spațiu și timp, într-o cabină albastră de poliție.)

Cannes și Berlin

La Cannes ne-am dus cu un ditamai calupul de scurtmetraje (Romanian Short Waves), Radu Jude a fost selecționat în Quinzaine cu *O umbră de nor* și Tudor Jurgiu a cîștigat premiul 3 în secțiunea „Cinefondation" pentru scurtul *În acvariu* (mari semne de întrebare aici, pentru acest scurtmetraj în care un cuplu se chinuie să se împace, să se certe și să copuleze, deraind din rizibil în ieftin-dramatic).

Vorbeam mai devreme de Romanian Short Waves, ocazie prin care Cannes-ul a putut vedea 16 scurtmetraje românești (independente sau de școală). Printre acestea 16, s-au aciuat următoarele:

Waste al lui Anton Groves, scurtmetraj despre obsesii și tabieturi duse la extrem (păi da, Ana Ularu este ceva dătător de obsesii!), care a fost și la Geneva Tous Ecrans Festival 2012. *Vaca finlandeză* a eternului Gheorghe Preda, care cînd le face, le face maxim! Să ne aducem, doar, aminte de *Îngerul necesar* (acel rateu *faux-giallo, faux*-Lynch). Ei, bine, în *Vaca finlandeză*, dă la o parte orice formă sforțat-estetică, se angrenează cu cel mai dubios *green-screen* de la *Yogi Bear 3D* încoace și face comentariu socio-cultural, nu altfel! *Văcuța* a mai apărut și prin alte festivaluri. *Wonderland* al lui Peter Kerek. Foarte simpatic și amuzant scurtmetraj despre concupiscențe infantile la adresa Pepsiului, cu fond de represalii și triști comuniste. *Wonderland* și-a mai făcut apariția și la New Directors/New Films în 2013, în cadrul ND/NF Shorts Program 1. Din nou acel *Plimbare* al Mihaelei Popescu, care a apărut și la Sarajevo. Din păcate, nu am avut ocazia să îl văd. *Bad Penny* al lui Andrei Crețulescu, despre doi șmecherași (Dorian Boguță și Andi Vasluianu) care dau nas în nas cu Șerban Pavlu. Pavlu, precum bufnița, nu e ceea ce pare a fi, în acea fatidică noapte hibernală, care are ca soundtrack o piesă a formației lui Ryan Gosling. *Bad Penny* s-a ivit și prin: Grossman Fantastic Film Festival 2013, Lund International Fantastic Film Festival 2013 etc. Și *My Baby* al Luizei Pîrvu care m-a dat pe spate din punct de vedere al construcției vizuale – arată într-un fel foarte mare, iar diferențele de standard de viață dintre cele două personaje principale (Rodica Lazăr și Olimpia Melinte) sînt cam frumos pictate.

Anul l-am început cu Berlinul, așa cum l-am și terminat. *We've come full circle: Poziția copilului*, Berlin, Ursul de Aur. Nu are rost să zic mai multe pentru că deja ne-a bubuit pieptul mult prea mult de la atîta mîndrie și de la atît sentiment național. Trăgînd niște linii și adunînd ce avem de adunat, a fost un an destul de bun, atît înăuntrul, cît și în afara țării. Mare păcat, însă, că *Domnișoara Christina* (acea glorioasă reclamă cartonat-*faux*-gotică la cafea) nu a părăsit granițele țării cu tăvălugul cinematografic, întru recunoaștere galactică. Dar divaghez și realizările-s realizări: n-om fi prins noi Oscarul, dar filmul românesc a fost dus prin multe festivaluri (prea multe pentru a le enumera, sincer!). Pe cînd și filme românești de gen înscrise la festivaluri horror din afara granițelor, însă?

***Cătălin Mesaru** scrie pe cinenematoblog.com și filmsense.eu.*

Constantin NIMIGEAN

Fotografii – povești, premii și expunere

John Szarkowski, fotograf, curator şi istoric, a spus la un moment dat că trăim într-o lume în care fotografiile au ajuns să fie mai multe decît cărămizile şi că, într-un mod suprinzător, toate sînt diferite. Recent, o prietenă virtuală de pe Facebook a scris un articol pe blogul personal în care se întreba de unde atîtea fotografii mediocre cîştigătoare de competiţii, pe ce criterii sînt jurizate. La o simplă căutare *photography contest* pe Google, ai peste 800.000 de rezultate. Comunitatea „Your Shot" de pe National Geographic are peste 330.000 de membri activi, cu peste 2.000.000 de imagini înscrise pe site. În decembrie, anul trecut, m-am dezabonat de la cel mai mare portal de concursuri foto internaţionale, Photocontestinsider, care îmi trimitea zilnic cel puţin zece concursuri foto la care să mă înscriu. *Like, share, subscribe, submit,* toate aceste cuvinte în engleză încep să ne influenţeze viaţa virtuală. Fotografiile şi poveştile se pierd în faţa acestui fenomen numit *social media*. Îngropate în *hashtag*-uri şi butoane „sociale", fotografiile au devenit nişte mijloace de a face mai popular „artistul" din spatele lor, decît fotografiile şi poveştile lor în sine.

Îngrămădit într-atîtea butoane, am reuşit să fac o scurtă listă a evenimentelor marcante din 2013 legate de fotografie, de povești, legate de români care au mai reuşit să facă paşi în faţă în străinătate, cîştigînd premii importante sau fiind expuşi pe diverse bloguri cu influenţă în domeniu.

Cel mai important premiu cîştigat de un român este locul I la secţiunea „Youth Award", dedicată tinerilor fotografi în vîrstă de pînă la 19 ani, din cadrul Sony World Photography Awards 2013. Alecsandra Raluca Drăgoi şi portretul unui bărbat într-un costum de urs la un festival de datini şi obiceiuri din Botoşani au ajuns, în scurt timp de la cîştigarea marelui premiu, la apariţii în *The Sun*, BBC, *The Independent*. Chiar şi cei de la *Daily Mail* au fost impresionaţi de povestea Alecsandrei, dar şi de un alt român, Ionuţ Caraş din Iaşi, maestru în prelucrare digitală, care a apărut într-un material dedicat, în luna noiembrie.

La capitolul fotografie tipărită în 2013, s-au publicat pe hîrtie două proiecte mari, în urma unor campanii de crowdfunding. *Bumbata* de Cosmin Bumbuţ, cea mai frumoasă carte-obiect din 2013, a fost prezentată pe Prison Photography, cel mai important blog de fotografie de penitenciare, curatoriat de Pete Brook, redactor la *Wired*. Recent, Pete Brook a situat *Bumbata* în top 10 cărţi foto preferate din 2013, într-un articol pentru blogul Photo-Eye. A doua publicaţie este *Mîndrie şi Beton* de Petruţ Călinescu şi Ioana Hodoiu, care, înainte de a fi publicat pe hîrtie, a apărut în articole pe Bussinessweek din Statele Unite şi NewsStatesman din Anglia. Cei doi fotografi români, Cosmin Bumbuţ şi Petruţ Călinescu, au fost publicaţi anul trecut şi pe site-ul Lenscratch, într-o serie de articole sub titlul *Romania Week*, alături de Ioana Moldovan, Hajdu Tamas, Bogdan Gîrbovan şi Marius Weber, articol îngrijit de Kathleen McLaughlin, fotograf american, care s-a îndrăgostit de România încă din 1999, de cînd a locuit un an în Maramureş.

Pe partea de fotojurnalism, Ioana Moldovan a avut apariţii pe site-ul Al-Jazeera, cu imagini de la protestele din Kiev, dar a fost prezentă şi în Istanbul, Palestina sau Za'atari, alte locuri cu mişcări revoluţionare. Tot în domeniu, Vadim Ghirda a fost premiat de către Associated Press; fotografia cu un bebeluş de numai opt luni, de etnie romă, într-un incubator din Spitalul de Copii „Marie Curie" din Bucureşti, a luat locul I în cadrul 2013 National Press Photographers Association, categoria „Contemporary Issues Single".

Un alt moment remarcabil, în iunie 2013, a fost apariţia unei fotografii făcute de Maximilian Teodorescu, cu Luna şi ISS Enterprise, pe blogul Scientific American. Fotografia a devenit populară şi pe site-urile PetaPixel şi Reddit, mai ales, după cum susţine fotograful, datorită aspectului apropiat cu cel al USS Enterprise, varianta Star Trek.

Un articol despre unul dintre cei mai importanţi fotografi români, Andrei Pandele, a apărut pe BBC News în octombrie, reamintindu-ne vremurile de dinainte de 1989, de cînd el făcea fotografii pe ascuns oamenilor, care, în acele vremuri, nu prea zîmbeau.

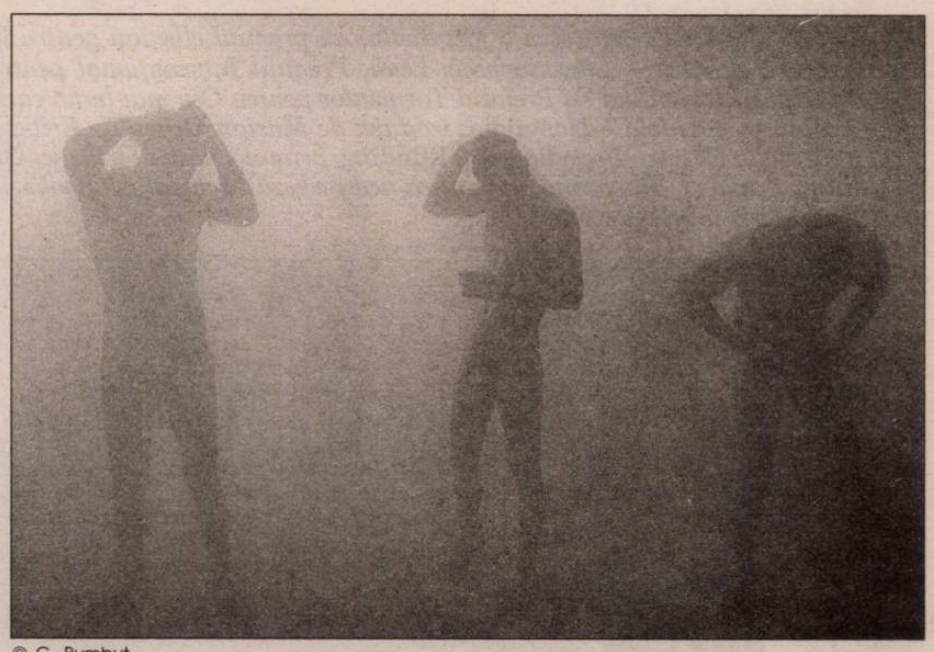

© C. Bumbut

Locul I la secţiunea „Youth Award", din cadrul Sony World Photography Awards – Alecsandra Raluca Drăgoi.

Personal, sînt tare mîndru de Alina Negoiţă, Mircea Albuţiu şi Irina Munteanu, fotografi apăruţi în *Love Issue* nr. 8, o revistă independentă de fotografie din România. Alina este studentă în UK şi a aflat, în urma unui interviu dat în august 2013 la New York, că din vara lui 2014 va fi asistentul marelui fotograf de fashion Ryan McGinley. Mircea Albuţiu, din Cluj, pasionat de Leica, a avut parte de un interviu pe blogul celebrului brand de camere foto, iar Irina Munteanu, 19 ani, din Constanţa, a fost intervievată de *C-Heads Magazine*, o revistă în print şi online din Viena şi Berlin, care, din 2006, a adunat peste 300.000 de cititori.

Şi tot despre cifre, pentru un 2014 şi mai bogat în premii şi apariţii, nu ezitaţi să participaţi la competiţia foto Leica Oskar Barnack Award, pînă pe 31 ianuarie. Pentru link-uri, nu ezitaţi să intraţi pe dilemaveche.ro. Mult succes.

***Constantin Nimigean** este editor oitzarisme.ro*

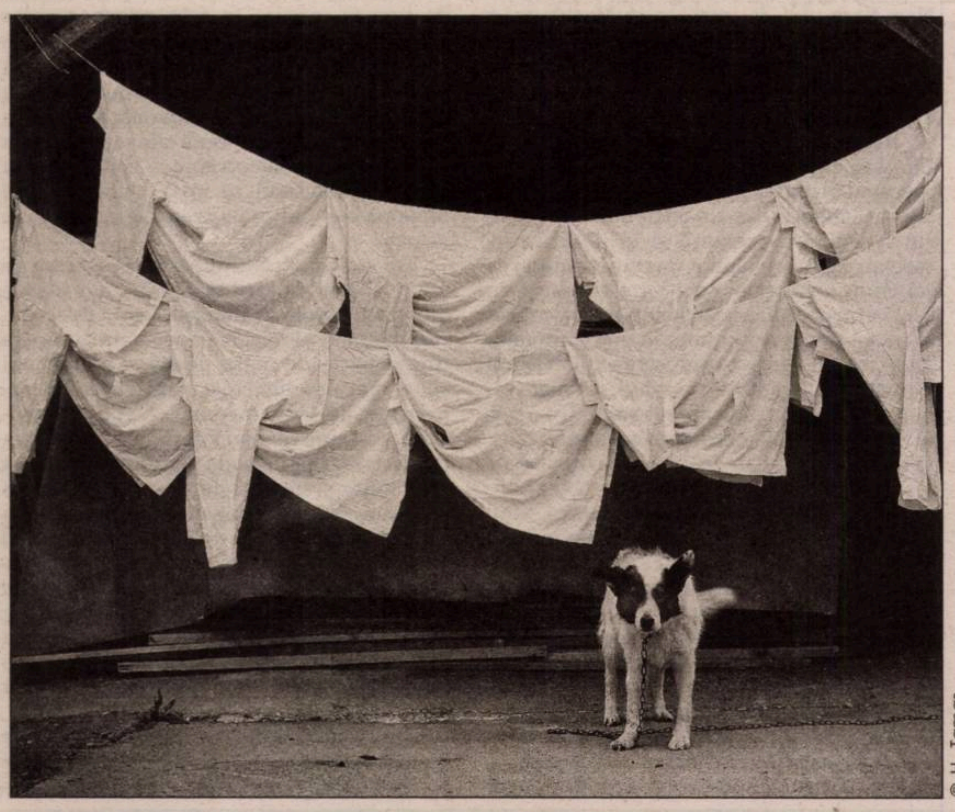

© H. Tamas

© A.R. Drăgoi

„Literatura nu e o meserie, e o cale“

interviu cu Mircea CĂRTĂRESCU

În 2013, Mircea Cărtărescu a fost distins cu premiul elveţian pentru literatură Spycher – Literaturpreis Leuk, Premiul Internaţional pentru Literatură „Novi Sad“ şi Premiul Tormentor pentru Cea mai bună carte străină în spaniolă – Nostalgia, *tradusă de Marian Ochoa de Eribe şi apărută la Editura Impedimenta.* Blinding, *primul volum al trilogiei* Orbitor, *a apărut, în toamnă, la editura newyorkeză Archipelago Books, în traducerea lui Sean Cotter.*

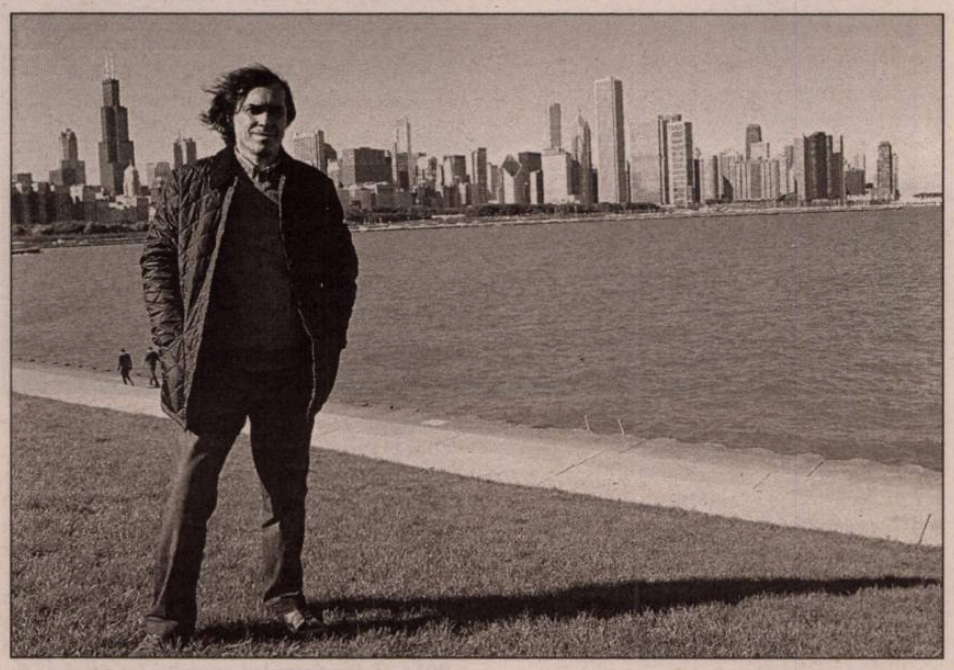

Ce înseamnă faptul că aţi fost tradus în State, cu prima parte a trilogiei?

N-am fost tradus acum, prima dată, în Statele Unite. Mai am două cărţi publicate acolo mai de mult, o culegere de versuri cu titlul *Be-bop, Baby* şi volumul de proză *Nostalgia*. A doua carte a fost o mare dezamăgire pentru mine, una dintre cele mai amare din cîte-mi amintesc. A ieşit acum vreo zece ani la o editură bună, New Directions, din New York, cu o frumoasă prefaţă de Andrei Codrescu şi în traducerea unui inimos prieten al acestuia, Julian Semilian. Dar combinaţia dintre un autor complet necunoscut, o editură apatică, o traducere controversată şi o distribuţie minimală (nu mai vorbesc de textul compact, fără dialoguri, cu care publicul american nu prea e obişnuit – cum scria unul dintre puţinii cronicari) a dus la anonimatul trist al acelei ediţii. Principalul vinovat, după părerea mea, a fost atunci editura. În 30 de ani, de cînd scriu, am învăţat un lucru: că soarta unei cărţi, mai ales a unei traduceri, depinde enorm de cît crede în ea editorul ei. Un editor entuziast poate face minuni, pentru că entuziasmul, cel adevărat, nu de complezenţă, e viral, se transmite întregului mediu cultural din spaţiul în care apare cartea. Cîţiva dintre editorii mei sînt fani ai scrisului meu, şi nu e de mirare că, tocmai în ţările lor, cărţile mele s-au răspîndit cel mai mult. New Directions nu a crezut în *Nostalgia* şi n-a mişcat un deget pentru ea. În consecinţă, cartea s-a scufundat în tăcere, fără să facă valuri.

Blinding e o carte şi mai greu de înghiţit de publicul mediu american, dar a venit în împrejurări mai fericite. Anul trecut n-am mai fost primit în State ca un total necunoscut. Am venit după ce am deschis, în 2002, Pen World Voices în New York şi după ce am deschis, anul următor, Tîrgul de Carte din Göteborg. De asemenea, luasem un premiu german şi unul elveţian. Cel mai mult a contat pentru americani prezenţa mea, trei ani la rînd, pe lista Ladbrokes. În consecinţă, am fost privit şi primit altfel, de data aceasta. Editura Archipelago din New York mi-a organizat, din modestele ei resurse, un turneu destul de amplu, cu vreo 13-14 evenimente, în cinci mari oraşe din State şi din Canada, cu lecturi în cîteva universităţi de top – Harvard, Universitatea din Chicago şi Columbia University din New York –, întîlniri cu publicul în librării şi teatre etc. Totul ar fi fost minunat dacă nu m-aş fi îmbolnăvit teribil, chiar de la-nceputul turneului. Asta e partea care n-a transpirat în relatări şi-n comunicate de presă. Un timpan perforat, o gripă acută, cu febră mare, dimineţi la Urgenţă în spitale, toate acestea ar fi hotărît pe oricine să lase baltă turneul şi să se ducă naibii acasă. Eu le-am dus pe picioare şi, după două săptămîni, am ajuns la Bucureşti mai mult mort decît viu. Doar la Toronto am renunţat, fiindcă altfel aş fi ajuns de-a dreptul mort. Pe drum m-au ajutat enorm Jill Schoolman, directoarea editurii, o entuziastă a literaturii europene de calitate, colega mea Delia Ungureanu, care m-a prezentat la Chicago şi Boston, ca şi Anca Fronescu, împreună cu care am fost la New York. Şi mulţi alţii pe care i-am cunoscut pe tot drumul.

„Publicaţiilor isterice [britanice] care au desemnat România drept tărîmul hoardelor demonice de imigranţi nu le pasă că un romancier din această ţară a devenit un posibil candidat pentru Premiul Nobel pentru Literatură din acest an.“

BOYD TONKIN,
The Independent

„Cărtărescu vorbeşte cu o voce uluitoare, o voce dintr-o altă lume.“

NATHANIEL POPKIN,
Cleaver Magazine

„Limbajul lui Cărtărescu, în această magnifică traducere a lui Sean Cotter, nu poate fi comparat cu nimic pînă la capăt, poate doar cu al lui Joyce în premise, cu al lui Ishmael Reed prin ritm şi cu imprevizibilul lui Thomas Pynchon mixat cu Grimm, Kafka şi Calvino.“

ALLAN BEALY

Cu ce istorii v-aţi întors din turneul american?

Ar fi atîtea de povestit, dar aici n-am loc de-ntors, mi-ar trebui o carte întreagă. Să ating doar cu vîrful degetelor cîteva subiecte: cele două familii de Amish care-au călătorit cu mine în tren de la Minneapolis la Chicago, femeile pline de ace de siguranţă, pentru că religia lor e contra nasturilor, iar bărbaţii – *toţi* bărbaţii – mestecînd alene cîte-un pai; teatrul Chopin din Chicago, proprietate a unui pitoresc cuplu polonezo-afro-american, unde am făcut faţă celui mai straniu interogatoriu luat mie pe scenă vreodată – interlocutorul meu avea ambele braţe tatuate cu sute de muşte şi scotea, ca un saltimbanc, din buzunar cartoline cu întrebări absurde; colecţia de fluturi a lui Nabokov, pe care-am văzut-o la Cambridge, vizitînd camera în care autorul *Adei* a petrecut vreo şapte ani ca entomolog (în sute de eprubete erau expuse, abia vizibile, doar organele reproducătoare ale fluturilor numiţi după personaje nabokoviene); cele trei ore în avion spre Boston, cu Delia, în care am spus bancuri încontinuu, în ciuda faptului că eram gripat şi surd bocnă de o ureche, pînă cînd avionul a-nceput să se zguduie literalmente de rîsul nostru; bătălia mea pentru *Lebensraum* cu Chaloope, pisica umflată şi pătată pe nas a lui Jill, care dădea totul pe jos de pe rafturi şi-n repetate rînduri mi-a vărsat cafeaua pe pantaloni; întîmplarea cu călugărul tibetan ras în cap şi-n robă portocalie, care, în centrul New York-ului, la intrarea în Macy's, mi-a pus în palmă un fel de insignă, spunîndu-mi că e o imagine mistică, mandalică şi tantrică, pentru ca să-mi ceară apoi 50 de dolari pe ea... Şi cîte şi mai cîte...

Acum, nu vreau să spun că mă aştept ca *Blinding* să facă gaură-n cer în America. Dar a-nceput vizibil mai bine, cu cronici *glowing*, cum le spune Jill, cu un fel de rumoare în jurul ei, cu ceva prezenţă şi în librării. Cei care-au citit-o au lăudat unanim traducerea lui Sean Cotter, pe care l-am cunoscut cu ocazia turneului: un tînăr inteligent, arătos şi talentat (cîntă minunat la pian), premiat anul trecut pentru traducerea lui Nichita Stănescu. O traducere bună e, nu mai trebuie s-o spun eu, un mare noroc pentru o carte. E ca un străin care vorbeşte limba nativilor la perfecţie şi, de aceea, e acceptat de toţi.

Se publică atît de puţină literatură străină în America (un infim procent din infimul procent de cărţi de literatură serioasă publicată acolo), încît, paradoxal, autorii buni au o şansă în plus: se văd mai bine, ca nişte fluturi rari şi altfel coloraţi decît restul. Însă deaici pînă să-ţi faci un nume în acel Babel (unde, oricum, nume au doar actorii şi prezentatorii de televiziune) e drum lung şi întortocheat... Mult mai interesant pentru mine e ceea ce se petrece acum cu cărţile mele în America de Sud, unde se pare că au cîştigat niţel teren. Editorul meu spaniol e, oricum, entuziast, şi în primăvară vom merge împreună la Bogota să vedem ce se-ntîmplă. Mai bifez şi eu un continent cu ocazia asta.

„Literatura nu înseamnă zorzoane“

Cît de mult sau ce anume vă (dis)place din această latură de marketing a meseriei de scriitor: turneele, lecturile, călătoriile prin lume?

Fac o mare deosebire între vocaţia de autor şi nevoia de a-ţi susţine şi apăra cărţile. Prima e obligatorie, a doua e opţională, dar, după mine, extrem de importantă, totuşi. Literatura nu e o meserie, e o cale. Dar în jurul actului mistic şi ireductibil de a scrie s-au dezvoltat meserii care ajută la difuzarea concretă a fructelor sale în lume. Una e cea de editor, alta e cea de librar, alta e cea de agent. Mai sînt multe altele. Cum eu nu am avut niciodată un agent, am fost obligat să-i suplinesc absenţa printr-un continuu efort de a fi lîngă cărţile mele, de a fi de partea lor. Corespondenţa mea cu editorii şi traducătorii mei este practic profesională (deşi, sau tocmai din acest motiv, foarte prietenească). Am fost întotdeauna un om disciplinat, care munceşte mult şi-n multe direcţii. Am fost mereu profesor, am scris literatură şi critică literară, am făcut jurnalism, am coordonat cenacluri şi cluburi de lectură. Tot astfel am fost, de un sfert de secol încoace, şi propriul agent. Nu e vorba aici de „autopromovarea“ de care uneori sînt acuzaţi scriitorii, ci de o acţiune constantă, serioasă, responsabilă de gestionare a scrierilor tale. Această meserie îmi cere să merg unde sînt chemat şi să-ncerc să fac o impresie cît se poate de bună în faţa publicului, fie la lecturi, fie la discuţii. Face parte din definiţia meseriei.

E adevărat că totul e foarte greu şi obositor. Cîteodată, cred că mi-a ajuns şi mie. Am făcut, în sfertul de secol despre care vorbeam, zeci şi sute de drumuri în străinătate, am făcut turnee ca rockerii, cîte zece lecturi în zece oraşe, în zece zile, de pildă, umblînd singur, în lung şi-n lat, prin cîte trei ţări a căror limbă n-o cunoşteam, schimbînd trenuri şi îngheţînd prin gări pustii, mîncînd pe unde se nimerea, dormind în camere neprietenoase. Nimeni care n-a trăit aceste lucruri nu poate înţelege stresul şi uzura unui astfel de turneu, panica în faţa necunoscuţilor cărora trebuie să le vorbeşti seară de seară, gîndul obsesiv: „De-ar trece odată ziua asta, de m-aş vedea odată în camera de hotel!“ La Madrid, la Göteborg, în America, am avut şi cîte şase prezenţe pe scenă zilnic, în care-am vorbit într-o limbă străină. Cine dintre cei care mă invidiază că m-am plimbat prin lume pe banii altora ar rezista în condiţiile astea?

Da, este şi strălucire, este şi plăcerea de a întîlni oameni care te admiră, dar în cele din urmă ajungi să integrezi totul în scenariul paranoic al unei mari conspiraţii care te ţine departe de masa de scris. Mereu îmi spun, mai ales după cele mai chinuitoare experienţe: de-acum nu mai accept nici o invitaţie, de-acum nu mai fac, mama mă-sii, decît să scriu. Dar în ciuda faptului că refuz tot mai multe propuneri de prezenţe la tîrguri şi lecturi, ele se adună an de an, totuşi, căci nu pot refuza chiar totul. În 2013, cînd ICR-ul nu mi-a mai plătit nici măcar o singură călătorie sau traducere – sper că banii s-au dus la bieţii pensionari despre care era vorba în propoziţie –, am vînturat lumea mult mai mult decît în anii precedenţi şi, ironic, mi-au apărut mai multe traduceri decît în anii anteriori.

În cronicile străine la cărţile dvs. aţi fost comparat ba cu George Lucas, ba cu William S. Burroughs, deşi v-aţi exprimat dintot-

deauna admirația pentru Thomas Pynchon. Cum vă raportați la aceste comparații?

Nu știu ce să zic. Fiecare critic care te compară cu cineva o face pe proprie răspundere. Eu nu mă compar cu nimeni, decît ca să-mi arăt recunoștința pentru oamenii pe care i-am iubit, care m-au inspirat și de la care am învățat. Unul dintre ei e Thomas Pynchon, un discipol foarte special al lui Joyce. Și, firește, un mit. Cînd am avut lectura de la Community Bookstore din Brooklyn, o foarte drăguță vînzătoare de cărți mi-a făcut un cadou: un tricou pe care scrie: *„I'm Thomas Pynchon"*. Mă gîndesc să fac o poză îmbrăcat cu el pentru interviul ăsta, cred că ar fi haios...

Cînd am început să scriu *Orbitor,* eram impregnat de Pynchon, citisem (vai! în franțuzește) primele trei cărți ale lui, și felul lui teribil de focalizare inversă – peisajele sînt mereu mult mai concrete decît personajele din prim-planul lor – mi s-a părut demn de a fi aprofundat, combinat cu puțin Proust și cu ceva Lautréamont, ca să iasă *feeling*-ul pe care-l doream pentru propria carte „ilizibilă".

V-ați gîndit că un exemplar din Blinding *ar putea ajunge la el?*

Mă amuză ideea. Tu știi că un *blurb* al său, pe coperta a patra a unei cărți, sau vreo vorbă spusă despre o carte o consacră mai mult decît toate cronicile, în revistele literare cele mai de top. N-a făcut asta decît de cîteva ori, și de fiecare dată adecvat, decisiv și strălucitor. Într-un astfel de *blurb* a lansat ideea care-a făcut apoi epocă, anume că trăim într-o perioadă *postironică*. Pynchon împlinește anul acesta 77 de ani și sînt sigur că are lucruri mai bune de făcut decît să-mi citească mie cartea.

Cronica la Blinding *din* The Independent, *care nominalizează romanul dvs. pentru Cartea străină a anului, se deschide cu afirmația că ați devenit deja* „a hot tip" *pentru Nobel. Vă flatează, vă amuză, vă irită vehicularea numelui cînd vine vorba de acest premiu?*

de alți scriitori anonimi; nu vă copleșește ideea/imaginea acestei proporții statistice?

Nu, sînt lucruri și mai copleșitoare pe lume, de pildă că trăim o nanosecundă pe un fir de praf pierdut în univers. De fapt, fiecare din acest milion de scriitori e singur. Ca și mine, ca și tine. Wittgenstein spunea că oricine are dreptul să afirme: „Tot ce e gîndit e gîndit, prin definiție, de mine." Am și eu dreptul să spun: „Tot ce e scris e prin definiție scris de mine." Sigur, există și alte cărți, literaturi întregi, dar scrisul meu e, pentru mine, singurul real, căci e calea mea către adîncul meu unic. Nimeni n-ar merge unde merg eu, nimeni n-ar locui în țeasta mea, „nimeni nu poate simți durerea mea de măsele". E motivul pentru care și cel mai slab scriitor își vede scrierile bune și adevărate, căci le privește cu alți ochi decît pe ale celorlalți. Și are toată dreptatea. Căci pentru el, doar scrisul *lui* e adevărat, restul e vis și iluzie.

„Toate cărțile vor dispărea"

Nostalgia *a ajuns la a zecea ediție românească, iar, anul acesta,* Orbitor *va fi tradus integral în șapte limbi, o premieră pentru literatura română. Cum priviți înapoi aceste cărți?*

De ce-aș privi înapoi? Am spus-o de multe ori: cărțile mele vechi nu sînt ale mele, cel de-acum. Ce mai am eu cu *Nostalgia,* scrisă acum 25 de ani? Dacă n-ar exista, aș fi eu în stare, acum, s-o scriu? Mă îndoiesc foarte tare. Atunci, de ce să mă laud cu ea? De ce să primesc felicitări pentru ea? Nu este o mare impostură să te socotești autorul cărților semnate de tine, dar scrise de un alt om, sub un alt soare, cu alte puteri și alte intenții decît ai tu acum? Nu-mi recitesc vechile cărți niciodată, dar îmi fac datoria față de ele, dintr-un fel de tandrețe față de oamenii tineri care le-au scris. Sînt azi mult mai detașat de literatură (să nu mai vorbesc de propria literatură) decît am fost fie și acum doi ani. Nici n-aș clipi măcar dac-ar dispărea într-o secundă tot ce-am scris vreodată. Oricum, toate cărțile vor dispărea. Literatura mi-a adus multă bucurie, dar și enormă și inutilă suferință. Am fost vîrît în ea pînă peste cap timp de 30 de ani, ca un monomaniac, ca un credincios topit în propria credință. Și, în secret, încă mai sînt. Dar nu-mi mai spun nimic parafernaliile scrisului: lumea literară, polemicile, campaniile, notorietatea. Acum sînt singur și răsuflu liber, prima dată după trei decenii. Încep, încetul cu încetul, să-mi recapăt simțul realității.

Acasă am toate edițiile, românești și străine, ale cărților mele, grupate într-un singur loc în bibliotecă. Dar nu-mi măsor reușita literară cu metrul de tîmplărie. E un fel de manie de colecționar să văd cum spațiul ocupat crește an de an. Ar putea fi însă cărțile altuia, sau ar putea fi la fel de bine clasoare cu timbre sau cutii de insectar. Cine crede că nu-mi mai încap în piele de bucurie cînd îmi contemplu „opera" nu mă cunoaște și nu mă-nțelege. Sentimentul cu care le privesc e de dezolare: sînt cărți pe care nu le mai pot scrie niciodată, care mi-au obturat pentru totdeauna, în sensul lor, accesul către interior.

A fost vreun moment în care v-ați panicat crezînd că n-o să mai aveți idei sau poftă sau ambiție să continuați cu scrisul ficțiunii?

Cîte cărți adevărate poate scrie un autor într-o viață? Dac-ai avut norocul să scrii una singură, poți sta apoi liniștit: nimeni pe lume n-o să ți-o poată lua. Acum mai bine de trei decenii, după lectura „Mendebilului" la cenaclul lui Croh, I. Bogdan Lefter mi-a spus: „Asta e o poveste totalizatoare. Nu-mi închipui că se pot scrie două de felul ăsta, într-o viață de autor." Peste încă zece ani, cînd *Nostalgia* se publicase integral, Buduca mi-a zis, într-o zi: „Aici te-ai epuizat cu totul. Ce-o să mai scrii de-acum încolo?" A fost foarte sceptic cînd i-am spus că nici n-am început încă să scriu. Dar dacă n-aș mai fi scris nimic de-atunci, aș fi fost azi la fel de senin cum sînt acum, după *Levantul, Orbitor* și celelalte. N-aș fi simțit că lipsește ceva operei mele. Ce-ar mai fi scris poeții morți tineri, dacă ar fi trăit vieți îndelungate? Nimeni nu se-ntreabă. Rimbaud nu trebuia să scrie mai mult decît a rămas după el. Nu simțim că lipsește ceva operei lui Labiș. Din Kafka s-a pierdut cel puțin jumătate din ce-a scris, unii spun că trei sferturi. Dar opera lui e, pentru noi, completă. Doar pentru mine are sens întrebarea dacă voi mai scrie ceva vreodată.

Și după *Orbitor,* criticii s-au întrebat ce Dumnezeu aș putea face mai departe. Însă chiar expresia asta, „mai departe", derutează, pentru că presupune că nu aș putea merge decît dincolo de *Orbitor,* în aceeași direcție, poate spre un „super-*Orbitor*" care, firește, e o imposibilitate. Eu n-am putut merge „mai departe" nici după *Levantul,* nici după *Nostalgia*. Am mers doar în altă direcție. Următoarea mea carte n-o să fie *Orbitor IV,* ci altceva decît trilogia. Altceva, altfel. Altă cameră din palatul creierului meu. Sper că una mai afundă și mai enigmatică.

După ce-am terminat *Orbitor,* n-am scris nimic notabil timp de patru ani. De fapt, am ezitat între trei proiecte, unul mai dificil decît altul. N-am știut de care să mă apuc mai întîi. M-am hotărît, pînă la urmă, să-l încerc pe cel mai greu, o carte (nu un roman, urăsc romanele) care apare de vreo 15 ani în jurnalele mele sub titlurile provizorii *Anomaliile mele* și *Viața mea nocturnă*. Cartea asta mă depășește cu desăvîrșire, practic nu pot manipula un obiect atît de complex. N-am putut niciodată rezolva nici măcar două fețe ale cubului Rubik. Cartea asta presupune să le rezolv pe toate, și încă într-un timp record. Nici nu pot spune că o scriu: mai curînd „o folosesc" ca pe un instrument de cunoaștere de sine. Căci cubul e aici propriul meu creier. Nu știu dacă va fi o carte bună, dar e cartea pe care vreau s-o scriu pentru că la fiecare pagină aflu despre mine lucruri pe care nu le știusem înainte. Din punctul ăsta de vedere, dintre cărțile mele seamănă cel mai mult cu *Travesti,* rățușca cea urîtă a scrisului meu. Dacă o să fie un fiasco e fiascoul pe care mi-l doresc acum, care mă satisface, care înseamnă ceva pentru mine. Dar sper că va fi mai degrabă o carte adevărată. Am depășit 400 de pagini și încă nu știu unde-o să mă ducă, simt doar că am ajuns pe la jumătatea ei.

Iar apoi voi scrie, bineînțeles, *Theodoros.* Iar apoi voi scrie poeme.

Cînd nu scrieți și nu călătoriți, cu ce pasiuni mai vechi și mai noi vă petreceți timpul?

Pe cele mai multe mi-e rușine să le mărturisesc în public. Nu că ar fi cu adevărat inavuabile. Dar sînt din cale-afară de ciudate, chiar și pentru standardele mele. De-asta nici nu vreau să te plictisesc cu ele. Dar vreau să-ți spun altceva, care mi se pare cu adevărat important. Pe cînd toată lumea e pe Facebook, eu încerc din răsputeri să recuperez realitatea. După trei decenii petrecute ca un cocon înfășurat în firele lipicioase ale literaturii, încerc acum să-mi aduc aminte ce-nseamnă să fii om cu adevărat, să iubești cu adevărat petecul de pămînt pe care te-ai pomenit, femeia de lîngă tine, copiii tăi, prietenii.

Aproape toată viața am văzut lumea prin ochii altora, am avut priorități în ordinea inversă în care-ar fi trebuit să le am. Aș vrea să nu-mi mai irosesc deceniile sau anii care mi-au mai rămas. Simt o mare nevoie de retragere din joc, din toate jocurile. Nimic nu mi s-a părut vreodată mai demn de admirație decît decizia credincioșilor căii Vedanta de a se retrage, la 50 de ani, din lume, ca să poată începe cu adevărat să trăiască. De vreun an, de cînd am început să-mi estompez, treptat, eul social, simt că reînvăț ce-nseamnă viața pe pămînt, și nu-n cărți sau pe Internet. Las altora clasamentele literare, iritările, geloziile, orgoliile, contabilizarea succeselor. Le-am cunoscut, din păcate, pe toate, am trăit infernul vieții literare pe pielea mea. Mi s-a dat acum șansa să evadez și vreau să profit de ea: n-aș vrea să mă mai întorc acolo vreodată.

a consemnat Marius CHIVU

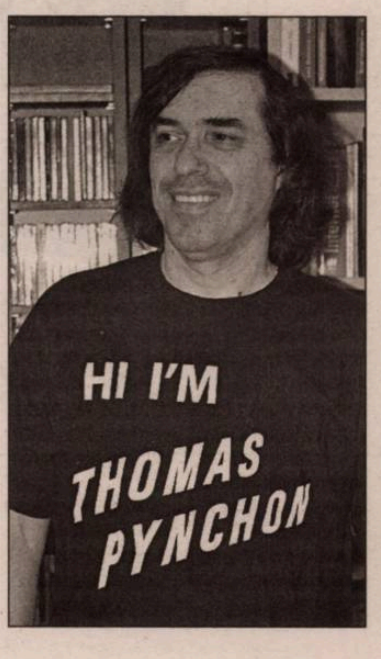

„Unele romane sînt atît de avangardiste, încît nu le poți rezuma. Energia și exuberanța limbajului lui Cărtărescu sînt intoxicante."

MALCOLM FORBES,
Start Tribune

„Vizionar, suprarealist, copleșitor." – Quarterly Conversation

Nu vreau să spun, ca atîția, că strugurii sînt acri. Sînt foarte dulci, dar atîrnă puțin cam sus... Mi s-au dat tot felul de sfaturi în ultimii ani, și toate convergeau către o singură tulpină: literatura nu ajunge, fă și tu ceva care să corespundă „direcției idealiste" de care vorbea Nobel în privința premiului său pentru literatură. Angajează-te în vreo luptă, găsește-ți o cauză, fă-ți o imagine. Sînt mii de autori buni în lume, venind din locuri mai bine văzute ca România, cum vei putea vreodată deveni vizibil numai prin ce scrii? Poate că au dreptate sfătuitorii mei, dar eu știu una: că dacă literatura nu ajunge, eu nu mai am nici un motiv să-mi doresc acest premiu.

Am sperat întotdeauna că, dimpotrivă, premiul Nobel pentru literatură se dă chiar pentru literatură, și n-am sperat asta pentru mine, ci pentru premiul Nobel însuși. Pentru că nu există pe lume o cauză mai nobilă decît literatura. Literatura nu înseamnă zorzoane, futilități și elucubrații. Scriitorul este santinela lui Kafka, treaz în noapte, pe cînd toți ceilalți dorm. Scrisul presupune curaj, chiar eroism, la fel de mult ca orice (altă) acțiune socială sau politică. Presupune și riscuri asemănătoare. Nu cunosc strategia și criteriile comisiei Nobel, cred că nimeni nu le-a deslușit vreodată, dar sînt convins de faptul că primul ei criteriu rămîne, totuși, valoarea literară. Prin urmare, n-aș vrea să-și imagineze cineva că mi-ar plăcea să mă împăunez cu premiul Nobel folosind, conștient sau semiconștient, dar oricum inutil, șiretlicuri de doi bani. Nu voi mișca pentru el nici un deget în afara celor cu care țin pixul. Să fii socotit demn de premiul Nobel e o mare onoare; să-l iei e doar un mare noroc.

Spuneați undeva că în lume există un milion de scriitori în acest moment și că pentru fiecare scriitor cunoscut sînt douăzeci de mii

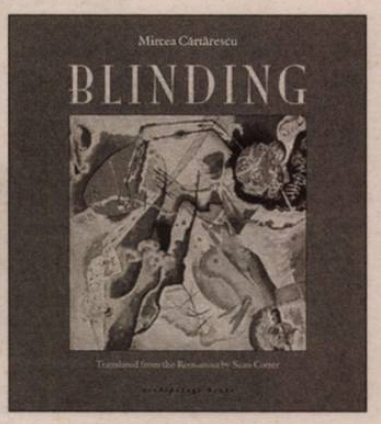

„Nicidecum sadic precum Burroughs, nici rece precum Cronenberg, Cărtărescu este un savant ce iubește să descrie, să deconstruiască și să reconfigureze corpuri, umane sau de alte feluri."

JULES BENTLEY,
The Brooklyn Paper

Îl puteți urmări pe Mircea Cărtărescu la vimeo.com/77404592

„Specia literară numită «viață»"

interviu cu Ioana PÂRVULESCU

La inaugurarea oficială a Tîrgului de carte de la Göteborg din septembrie 2013, Ioana Pârvulescu, autoarea romanului Viaţa începe vineri, *tradus în suedeză de Jeane Jarlsbo şi apărut la Editura 2244, a fost desemnată printre cei 12 prozatori în curs de afirmare distinşi cu Premiul European pentru Literatură.*

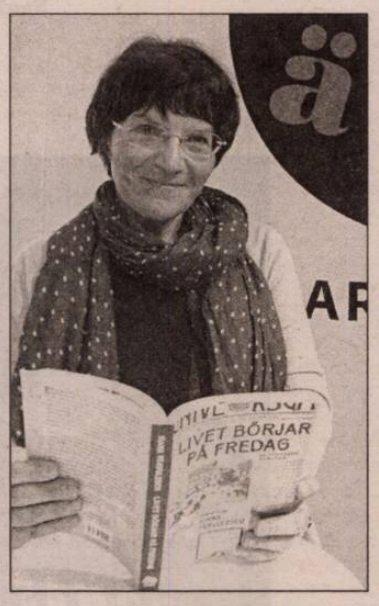

Aţi debutat ca poetă, v-aţi făcut cunoscută ca eseistă, iar acum sînteţi premiată ca prozatoare. Ce înseamnă acest premiu – mai mult recunoaştere sau mai degrabă încurajare?

Mai degrabă răspundere. Asta au spus-o alţii, mai deştepţi ca mine, şi am preluat ideea: premiul reprezintă o obligaţie. De foarte multe ori, arătăm mai clar *după* ce luăm un premiu dacă ni s-a dat bine sau nu. Dar, dincolo de partea lui gravă – iar într-un premiu există întotdeauna şi aşa ceva, datorită selecţiei, a alegerii unei singure persoane dintre atît de mulţi –, sînt şi părţi vesele, iar la acest premiu au fost parcă mai multe, sau poate că eu am fost mai doritoare să mă bucur decît altă dată. Una a fost că, în trei zile petrecute la Bruxelles (care, într-un fel, ar merita un roman ele însele), am cunoscut 11 oameni (cu mine eram 12), nu furioşi, ca-n acel film antologic, ci – aşa mi s-a părut – care îşi păstraseră o mare doză de inocenţă şi de normalitate, în această lume care-o ia razna. Permite-mi să-i numesc, cum îmi vin în minte, pentru că de cîteva zile ne tot felicităm pe e-mail toţi cu toţi, care din Bruxelles, care din Berlin, din Ljubljana sau Copenhaga, din Bucureşti sau din Nicosia sau din Helsinki şi-aşa mai departe, pe harta Europei: Kristian şi Cristian (unul danez, altul spaniol), Marica, Lidija, Tullio, Gabriela, Faruk, Katri, Meelis, Isabelle, Emilios şi, cu voia dumneavoastră, Ioana. O altă parte foarte frumoasă, cea mai frumoasă pentru mine, a fost susţinerea morală venită dinspre prietenii din ţară, o adevărată explozie. Şi, am mai spus-o, fără bucuria celorlalţi, care să o întîlnească pe a mea, lucrurile chiar nu au sens pentru mine.

În ce priveşte poteca mea prin hăţişurile literare – poezie, eseu, proză –, ea corespunde, cred, unui traseu organic. Romînca e născută poetă, aşa că, la 8 ani, compuneam balade. Apoi, am crescut spre eseu şi alte lucruri mai serioase, cum ar fi istoria literară şi traducerile, iar acum, cînd cred că am trăit destule şi chiar prea multe, am ajuns, în sfîrşit – şi nu se poate spune că m-am grăbit –, la roman.

Cărţile dumneavoastră despre secolul 19 şi interbelicul literar v-au ajutat să vă familiarizaţi cu epocile şi să vă scrieţi romanele plasate tot în trecut. Dar care e relaţia scrisului dumneavoastră cu prezentul?

Alunecoasă. Una dintre cărţile mele se numeşte *Întoarcere în secolul 21,* ceea ce înseamnă că prezentul e prezent. N-aş putea renunţa la tot ce am dobîndit în plus noi, oamenii de secol 21, ceea ce nu mă împiedică să observ şi ce-am pierdut. Permite-mi să-ţi citez din finalul unui articol pe care l-am scris recent (a apărut în revista *Historia):* „La sfîrşitul secolului al XIX-lea, România iese din haos ca lumea în poemul eminescian «Scrisoarea I». Se schimbă total. Se schimbă totul. Nu cred în ideea unei Românii eterne, pe vremea fanarioţilor, pe vremea lui Caragiale, pe vremea noastră. Pentru România, episodul cel mai bun a fost, fără îndoială, parcursul ţării în timpul lui Carol şi a urmaşului său Ferdinand. Cel dintîi coincide cu un moment de graţie din istoria omenirii, *Belle époque*. O fi vreo chestiune de vanitate «epocală» convingerea că erau şi ei *exact* ca noi, una de tip «Au prezentul nu ni-i mare?». Personaj principal în lumea lor era binele, personaj secundar era răul. Dacă nu înţelegem că rolurile erau distribuite invers, nu vom putea înţelege epoca aceea. «Celor de faţă şi viitori, sănătate!» era pecetea administrativă a lui Carol. Cei viitori sîntem noi, iar urarea ni s-a făcut de mii de ori. Măcar pentru atît şi Carol I ar merita un gînd bun din partea urmaşilor."

Dacă pledez pentru cîteva din valorile trecutului, o fac în speranţa *îmbogăţirii* prezentului, inclusiv a scrisului prezent, iar nu în defavoarea lui.

Vă mai interesează eseul, veţi continua să mai scrieţi roman? Şi tot în acest gen?

Cel mai mult mă interesează, acum, la fel ca întotdeauna, specia literară numită «viaţă». Nu în ultimul rînd, specia literară (cînd poezie, cînd roman, cînd comedie, cînd, din păcate, tragedie şi adesea simplu articol sau notă administrativă) care e viaţa mea. Pe asta aş vrea s-o scriu tot mai bine de la un an la altul şi mă tem că e foarte greu de scris. E ca-n filmul *Ziua cîrtiţei,* mereu ratez.

Ca să nu ocolesc, totuşi, întrebarea, în faţa literaturii mă simt ca un *gourmet:* aş tot gusta din toate, mai puţin teatrul, pentru care n-am absolut deloc chemare, nu ştiu de ce. Aşa că permite-mi să scriu aici o listă cu ceea ce-mi face poftă să degust în viitor: „Dumnezeu şi Arghezi" (eseu despre poezia mistică argheziană), „Jocurile secrete ale lui Ion Barbu" (eseu despre poezia barbiană), *Aurul pisicii* (roman de dragoste – aş păstra doar titlul goethean dintr-un roman mai vechi), „Alfabetul doamnelor"/„Alfabetul domnilor" (dublu eseu cu perechi literare), *Inocenţii* (poveşti din copilărie, care să se lege într-un roman, nu ştiu încă dacă pentru copii sau pentru adulţi), *Oglinda veneţiană* (memorii) şi *Jurnal* (post-mortem).

După cum vezi, planul e gata pînă la *exitus* şi chiar după. Îmi amintesc însă că şi Mihail Sebastian îşi făcuse o listă asemănătoare, din care cred că a apucat să scrie doar una sau două cărţi. Dar oare nu sînt cărţile cele mai frumoase cele nescrise vreodată?

a consemnat Marius CHIVU

„Caut un instrument foarte bun"

interviu cu Andrei IONIȚĂ

În 2013, Andrei Ioniţă (n. 1994) a fost bursier al Fundaţiei „Ad Infinitum" (în colaborare cu DAAD) şi a obţinut Premiul I la Concursul Internaţional „Aram Khachaturian" din Erevan, Armenia.

Cum v-aţi descrie drumul muzical de pînă acum?

Primul instrument prin intermediul căruia am descoperit universul muzical a fost pianul, al cărui studiu l-am început în Bucureşti, la vîrsta de 5 ani. Trei ani mai tîrziu, am început studiul violoncelului, continuînd şi cu pianul, ca instrument secundar, pînă în prezent. Pe lîngă premii cîştigate la concursuri locale şi naţionale, prima mea realizare a fost bursa oferită în anul 2006 de către Fundaţia „Jean-Luc Lagardère", care a constat în suport financiar pe o perioadă de trei ani pentru îndeplinirea unor obiective muzicale, un instrument, precum şi concerte alături de World Philharmonic Orchestra, care adună muzicieni de pe întreg mapamondul – concerte desfăşurate în luna iunie 2006 la Paris – Dôme des Invalides, cu ocazia Fête de la Musique.

În 2007, am cîştigat primul meu premiu la un concurs internaţional, şi anume Premiul I la concursul „Vatelot-Rampal" de la Paris. Au urmat trofeul „Lira de Aur" de la Suceava, în 2008, iar anul următor, premiile I cîştigate la concursurile internaţionale „J.J. Dotzauer" din Dresda şi „David Popper" din Varpalota, Ungaria. Toate acestea nu ar fi fost posibile fără îndrumarea şi indicaţiile preţioase ale profesoarei Ani-Marie Paladi, de la Şcoala de Muzică şi Arte Plastice nr.1 „Iosif Sava", căreia ţin să îi mulţumesc şi pe această cale.

După absolvirea, în 2012, a Colegiului Naţional „Sfîntul Sava" din Bucureşti, am fost admis la Universitatea de Arte din Berlin, la clasa de violoncel a profesorului Jens Peter Maintz, unde studiez şi în prezent. Tot în 2012, în urma cursurilor oferite de prestigioasa Academie Kronberg, am obţinut Premiul „Landgraf von Hessen" şi în 2013 am fost invitat să concertez în cadrul festivalului organizat acolo.

Cum au decurs pregătirile pentru concursul de la Erevan?

Nu pot spune că mi-am întrerupt programul obişnuit pentru a-mi dedica întreaga zi doar studiului violoncelului, aşa ceva ar fi inuman şi ineficient. Am plusat cu un anumit număr de ore faţă de ritmul meu de lucru, pentru că am avut şi un repertoriu nou de învăţat, mai ales o sonată pentru violoncel solo de Aram Khachaturian, care a prezentat oarecare dificultăţi, atît la nivel tehnic, cît şi interpretativ. Probabil de aceea nici nu este foarte des cîntată...

Este important ca înaintea unui concurs să devii obişnuit cu stresul, care va apărea involuntar pe perioada acestuia, aşa că apariţiile cît mai dese în public sînt binevenite. Am încercat să-mi creez cît mai multe ocazii de a cînta în diferite recitaluri, iar profesorul m-a sprijinit în acest sens.

Cîteva impresii despre concursul propriu-zis?

Concursul a fost o adevărată aventură, începînd cu drumul spre Erevan, care a durat, cu totul, aproape 24 de ore. A trebuit să mă adun repede după călătoria obositoare şi să mă concentrez asupra muzicii şi doar a muzicii. Nu am dorit neapărat să cîştig concursul, ci doar să mă prezint la cel mai înalt nivel posibil şi să mă bucur de întreaga experienţă. Concursul a fost împărţit în trei etape eliminatorii, iar în finală, unde am rămas patru concurenţi, eu am interpretat concertul pentru violoncel şi orchestră de Khachaturian. Nu s-au anunţat premiile decît în ziua următoare, la concertul de gală, astfel că am aşteptat cu sufletul la gură decernarea lor.

Armenia mi s-a părut un amestec fascinant de elemente puternic naţionale şi aspecte ce denotă încă influenţa vecinului mai mare. Din cîte am înţeles, sînt primul cîştigător nonfost-sovietic al concursului...

Ce importanţă a avut concursul pentru cariera dvs.?

Pe lîngă premiul de pe urma căruia îmi pot acoperi, momentan, cheltuielile studiului la Berlin, am obţinut şi mai multe invitaţii la concerte, în ipostază solistică. Am concertat deja, la invitaţia maestrului Pavel Kogan, cu Orchestra Simfonică de Stat din Moscova. În mai 2014 voi cînta la Sankt Petersburg, în cadrul festivalului Musical Olympus, care adună tineri muzicieni cîştigători de premii la concursuri internaţionale, precum şi în cadrul Festivalului „Musica Riva" din Italia.

Cîteva planuri de viitor?

Momentan sînt în căutarea unui instrument foarte bun, absolut necesar în dezvoltarea oricărui muzician. Există anumite fundaţii în Germania care deţin astfel de instrumente, iar în urma unui concurs poţi obţine cu împrumut un instrument din colecţia lor. Probabil vor urma şi alte concursuri internaţionale, dar toate la vremea lor.

a consemnat Răzvan POPOVICI

Daria GHIU

Noua ordine mondială a artei

scena de artă din Cluj

Piaţa de artă e volatilă şi perisabilă. Are nevoie constantă de „produse" noi, de creatori noi. Se hrăneşte din artişti tineri, din locuri tot mai exotice şi tot mai îndepărtate geografic. În toată această schemă, România pare şi ea doar un punct estic care trebuie exploatat. Dar ce rămîne în urmă, cînd vesticii (cine mai sînt ei, vesticii?!) cred că au epuizat totul, că au cules toate prăzile de război şi pleacă mai departe?

Deschizi, într-o zi de noiembrie 2013, *The New York Times Style Magazine* şi dai peste un amplu articol despre scena de artă din Cluj – vezi cea mai nouă lucrare a artistului (care, citim în legenda fotografiei, a fost comparat de critici cu celebrul pictor american Edward Hopper), încă aflată în atelierul său de la Fabrica de Pensule, îi priveşti apoi, într-o altă fotografie, realizată pe acoperişul aceleiaşi Fabrici, pe galeristul de la Plan B, Mihai Pop, şi pe cîţiva dintre artiştii clujeni: Ciprian Mureşan, Cristian Rusu şi acelaşi Şerban Savu. Au aerul unui grup rock de succes. Dacă te-ai plimbat pe Champs-Elysées în lunile trecute de toamnă, sigur te-ai oprit în faţa uriaşelor vitrine Louis Vuitton: cea din rue de Bassano s-a transformat într-o diorama apocaliptică, cu sculpturi din poliester ale tînărului artist Mihuţ Boşcu, stabilit şi el tot la Cluj, o figură atipică şi tot mai căutată pe scena internaţională. Espace Culturel Louis Vuitton a dintre definiţiile cele mai bune ale secolului XXI.

Şi să nu ignorăm un eveniment important din viaţa Liei şi a lui Dan Perjovschi, în 2013: ei au fost laureaţii celei de-a cincea ediţii a premiului „Prinţesa Margriet" al Fundaţiei Culturale Europene, un premiu decernat – atenţie! – celor care, prin munca lor, „demonstrează importanţa culturii în construirea unei Europe democratice şi cuprinzătoare".

Forţa comunităţii

Bucureştiul şi Clujul – cele mai active artistic – se configurează tot mai mult ca spaţii de producţie, de lucru. România nu oferă o scenă de artă puternică instituţional, ci una construită din cazuri, din modele mai degrabă alternative. Aici se lucrează, încet, în linişte, curatorii internaţionali merg în vizită în atelierele artiştilor şi acolo fac selecţia

Adrian Ghenie – 140.747 de euro

inaugurat, pe 12 octombrie 2013, expoziţia „Scènes roumaines", care cuprinde lucrări semnate de 13 artişti români, din generaţii foarte diferite. La vernisaj şi-au făcut loc prin mulţime curatorii, criticii de artă şi colecţionarii veniţi special şi din alte ţări.

Iei apoi la întîmplare aproape orice revistă de artă din lume din vara/toamna lui 2013, citeşti o cronică despre cea de-a 55-a ediţie a Bienalei de artă de la Veneţia şi găseşti o analiză elogioasă despre participarea României. Cronicarul de artă de la *The Guardian*, Adrian Searle, nu a scris doar la cald, în zilele vernisajului din iunie, despre „O retrospectivă imaterială a Bienalei de la Veneţia" a artiştilor Alexandra Pirici şi Manuel Pelmuş, ci a inclus-o la final de an şi în topul său select al celor mai bune zece expoziţii de artă din lume, în 2013... Prezenţa şirului continuu de *performance*-uri în Pavilionul României a lăsat cu gura căscată criticii de artă, curatorii, directorii de muzee, pentru că era un proiect proaspăt, hiperinventiv şi realizat cu – probabil – unul dintre cele mai mici bugete naţionale. Era o expoziţie impecabilă şi perfect adecvată contextului nu doar românesc, ci global. Politic, social, cultural. O expoziţie redusă la corp şi la prezenţa lui atunci şi acolo, spaţiu gol şi lumină naturală. Fără obiecte.

„Culmea este că simt că trebuie să cuceresc România. Cu Vestul nu am nici o problemă. Lucrurile merg unse. De fapt, nici cu

Victor Man – artistul anului 2014

Estul nu am probleme... Tocmai ce-am fost la Odessa, la Tartu şi Priştina", spune Dan Perjovschi, pentru care Bucureştiul şi Sibiul au devenit simple locuri de trecere şi scurte popasuri către noi destinaţii. Perjovschi este artistul reacţiilor rapide, reporterul de război care se duce la faţa locului, producătorul de text la purtător. El e „textul românesc", peste care se aşază fiecare context pe care îl ocupă. E artistul absolut necesar, a cărui carieră vestică s-a construit în timp, după 1989. Fiecare an nu face decît să adauge noi locuri sau vechi spaţii care trebuie constant revizitate. Dar scena românească nu are mult loc pentru el. Perjovschi e un caz unic, arta lui de intervenţie rapidă e, poate, una şi mode – este cea care dă substanţă şi consistenţă. Fabrica de Pensule (o fostă fabrică de pensule, transformată în 2009 într-o platformă colectivă de artă contemporană) este locul în care artiştii vin la lucru în atelier zi de zi, este spaţiul de întîlnire cu galeriile situate acolo (Plan B, Sabot), spaţiu de dialog şi de verificare a ideilor, loc din care pleci spre un nou *opening* (la Londra, Paris, Los Angeles ori New York) şi locul în care te întorci, la fel de modest, la lucru. Clujul artistic e un ecosistem, pe a cărui hartă intră şi revista *IDEA, artă+societate*, o publicaţie de artă şi teorie critică pe care o găseşti în librăriile celor mai mari muzee din lume. Clujul a oferit un fenomen de luat cu totul – perfect pentru viitoarele expoziţii internaţionale. Bucureştiul este fragmentat şi interesant pentru anumite figuri pe care scena internaţională le urmăreşte mai mult sau mai puţin constant – fie că vorbim despre artiştii consacraţi Ion Grigorescu sau Geta Brătescu sau despre mult mai tinerii Mona Vătămanu & Florin Tudor, Cristina David sau Anca Benera & Arnold Estefan. La Bucureşti, scena nu este omogenă, ci e mai degrabă neliniştită, neaşezată, cu spaţii publice sau private, precum Salonul de Proiecte, tranzit.ro sau Ivan Gallery, care fac eforturi pentru a susţine anumiţi artişti. Şi cu un fenomen atît de interesant precum Centrul Naţional al Dansului.

Clujul, în schimb, are forţa comunităţii. O comunitate de artişti care au studiat împreună şi şi-au servit drept model unul altuia, o comunitate de prieteni, fie ei pictori – Victor Man, Adrian Ghenie, Şerban Savu – sau artişti conceptuali: Mircea Cantor, Ciprian Mureşan. Un grup de tineri (adolescenţi în momentul Revoluţiei) care s-au organizat paralel cu şcoala. Ceea ce ei au făcut a fost nu să aştepte, ci să se autodescopere, să se autoinstituţionalizeze, să meargă ei în întîmpinarea pieţei şi scenei de artă internaţionale. La Cluj te afli deja în faţa unui fenomen interesant, al apariţiei noilor valuri de artişti, pentru care cei deja consacraţi pot funcţiona drept modele. Această continuitate internă – serioasă, fără glume

În 2013, în cadrul Salonului European de Bandă Desenată de la Bucureşti, a avut loc expozitia EABDRPS – Expoziţia Autorilor de Bandă Desenată Români Publicaţi în Străinatate, care a numărat 34 de artişti, cu lucrări publicate în 15 ţări. Mai multe la muzeulbd.ro/2013/11/eabdrps-la-salonul-european-de-banda.html

construit şi funcţional. Iar foarte mulţi artişti ai săi au intrat în portofoliile unor galerii importante de artă din lume.

Aşa se face că, în 2013, Muzeul ARKEN din Danemarca a deschis expoziţia „Hotspot Cluj. New Romanian Art", care – la cererea publicului – şi-a prelungit programul şi rămîne deschisă pînă pe 9 februarie 2014. Dorthe Juul Rugaard, curatoarea daneză, vorbeşte fascinată despre „mediul fertil şi efectul sinergic" pe care îl întîlneşti la Cluj şi printre artiştii clujeni. Tot în 2013, la sfîrşitul lui septembrie, prestigioasa editură Phaidon a publicat volumul *Art Cities of the Future: 21st-Century Avant-Gardes*. „Uită de New York, Londra sau Paris – vechile centre ale artei sînt provocate de o nouă ordine a comunităţilor artistice..." sună prima propoziţie din prezentarea cărţii. Iar Clujul este printre cele 12 oraşe globale de urmărit în viitor, alături de Beirut, Bogotá, Delhi, Istanbul, Johannesburg, Lagos, San Juan, Sao Paulo, Seul, Singapore şi Vancouver. La începutul lui 2013, agenţiile de presă anunţau că tabloul *Dr. Mengele 2* al lui Adrian Ghenie a fost vîndut pentru 140.747 de euro la o licitaţie a casei Sotheby's, la Londra. În primăvara aceluiaşi an, Pace Gallery din New York, care îl reprezintă pe Ghenie din 2011, i-a organizat un *solo show*, despre care Polly Robinson Gaer *(senior director*, Pace Gallery London) spune că s-a bucurat de un real succes: aproximativ 75% dintre lucrări au intrat în importante colecţii şi muzee americane. La sfîrşitul lui 2013, grupul german Deutsche Bank l-a desemnat pe Victor Man drept Artistul anului 2014, el fiind considerat „unul dintre cei mai interesanţi protagonişti de pe scena artei contemporane". În martie, artistului i se va deschide o amplă expoziţie solo în capitala germană, pe Unter den Linden.

2013 a fost un an al confirmărilor şi al continuităţii normale a ceva deja cucerit. Am depăşit faza efemeră a exotismului şi, iată, ne putem considera intraţi în sistem. Scena de artă din Cluj pare că se află, în acest moment, într-o fază intermediară de impunere pe durată mai lungă, cu artişti puternici, activi. Au intrat în topuri, în stereotipuri, în reflexele discuţiilor despre artă. Probabil că unul dintre lucrurile-cheie este să ştii să îţi negociezi constant poziţia pe care o ai, să ştii ce şi cînd să dai pieţei, să începi chiar să ştii, cu graţie, să refuzi. Să îţi păstrezi statutul iniţial, să nu hrăneşti artificial o scenă care, altfel, te va abandona.

***Daria Ghiu** este critic de artă.*

„Înțelegerea unui anumit fenomen social"

interviu cu Gianina CĂRBUNARIU

A depășit, în 2013, granițele naționale ale teatrului, cu două spectacole cu subiect românesc, care analizează la rece trecutul și prezentul. Ambele spectacole – Solitaritate, *care poate fi văzut la Teatrul Național „Radu Stanca" din Sibiu, și* Tipografic Majuscul, *de la Teatrul Odeon din București – sînt însă parte a două proiecte realizate la nivel european de* ***Gianina Cărbunariu.***

Traducerea franceză a romanului Provizorat *de Gabriela Adameșteanu, realizată de Nicolas Cavaillés și publicată la Gallimard, a devenit bestseller la Salon du Livre de la Paris în 2013. Romanul a apărut de curînd în traducere și în limbile maghiară, la Editura Europa, și bulgară, la Editura Balkani.*

Traducerea suedeză a romanului Cerul din burtă *de Ioana Nicolaie, realizată de Inger Johansson și publicată la Editura 10TAL Bok, a fost nominalizată la Eastern European Literature Award.*

Care e povestea spectacolelor dvs. din 2013?

Ambele proiecte au avut ca punct de pornire o invitație din partea producătorilor care îmi cunoșteau spectacolele anterioare. În cazul Proiectului „Cities on Stage" – *Solitaritate,* miza a fost aceea de a produce spectacole care să chestioneze ideea de oraș european, fiecare autor fiind chemat să răspundă cu propria estetică, propria personalitate la această provocare. Atît coproducătorii internaționali, cît și producătorul român – Teatrul Național „Radu Stanca" din Sibiu – știau metoda mea de lucru prin documentare legată de anumite orașe și subiecte *(20/20* – despre conflictele din Tîrgu Mureș, *Roșia Montană – pe linie fizică și politică, Sold Out* etc.). În cazul Proiectului „Parallel Lives – the 20th Century through the Eyes of Secret Police", organizat și coprodus de Festivalul de Teatru de la Nitra, invitația de a fi parte din proiect a venit și datorită faptului că eu deja făcusem un spectacol pe această temă, *X mm din Y km* (avînd ca scenariu o stenogramă din dosarul poetului și jurnalistului Dorin Tudoran), astfel încît *Tipografic Majuscul* a venit ca o continuare a acestui tip de investigare a trecutului recent, prin mijloace teatrale.

Cum ați ales echipele cu care ați lucrat? E un salt destul de abrupt de la teatrele mici sau independente, către două teatre mari, de stat...

Spectacolul *Tipografic Majuscul* este coprodus de Asociația DramAcum și de Festivalul de Teatru de la Nitra, Teatrul Odeon fiind partener al proiectului. Asta face ca spectacolul să aibă un statut aparte, în peisajul teatral românesc: este o colaborare între un regizor și un producător independent (Asociația DramAcum) și un teatru de stat. Deci, aici saltul nu a fost atît de abrupt, proiectul rămînînd o inițiativă independent, chiar dacă spectacolul este inclus în stagiunea unui teatru de stat. Din echipa cu care am lucrat fac parte trei actori angajați ai Teatrului Odeon, precum și doi actori invitați de mine, fapt care a dus la o dinamică benefică tuturor celor implicați în proiect.

Solitaritate este, într-adevăr, produs integral de Teatrul Național din Sibiu, împreună cu ceilalți producători internaționali, însă dat fiind că toate condițiile artistice mi-au fost respectate, nu am simțit că e un salt abrupt. Nefiind implicată în producție, am avut tot timpul să mă concentrez pe ceea ce aveam de făcut ca artist – ceea ce m-a făcut să mă simt privilegiată, mai ales după zece ani de independență, în care mai mult de 50% din timp îl petreceam în munca de organizare, finanțare, producție etc. Echipa de la Sibiu am ales-o în urma unui casting și apoi a unui atelier pe care l-am realizat împreună cu coregraful Florin Fieroiu. Am ajuns destul de repede la un limbaj comun cu actorii din echipă și, dat fiind că au fost de la început foarte deschiși și au venit tot timpul cu propuneri pe direcția propusă de mine, procesul a fost pe cît de intens pe atît de interesant.

Fiecare dintre temele celor două spectacole este legată de realitate (fie că e vorba de istoria recentă, fie că e vorba de subiecte foarte actuale), astfel încît, dincolo de estetică, era necesar să ajungem să înțelegem împreună un anumit fenomen social, resorturile unei anume întîmplări. Lucru care, din punctul meu de vedere, s-a întîmplat în ambele proiecte.

Cum a fost primit Tipografic Majuscul *la Festivalul de la Nitra?*

Din articolele apărute ulterior în presa slovacă sau în presa internațională, din discuțiile cu publicul și oamenii de teatru prezenți în festival, cred că spectacolul a fost înțeles foarte bine, dincolo de subiectul local. De altfel, povestea reală este extrem de clară și de puternică: un copil de 16 ani înțelege că lumea în care trăiește nu este o lume normală și decide să spună cu glas tare acest lucru. Oamenii au înțeles această poveste emoționantă și dură. De altfel, Proiectul „Parallel Lives" continuă: fiecare dintre cei șase coproducători va invita cel puțin două alte producții din celelalte cinci, în cadrul unor festivaluri ce se vor desfășura în 2014. Cred că spectacolul a fost bine primit, dat fiind faptul că avem deja invitații de la ceilalți producători la Bratislava, Dresda, Praga și probabil Budapesta. În octombrie 2014, și DramAcum va organiza un minifestival, în parteneriat cu Teatrul Odeon din București, care va găzdui două dintre producțiile proiectului. De fapt, aceasta este marea miză a proiectului: spectacolele să poată fi văzute de publicul din cele șase țări, care va avea astfel posibilitatea să înțeleagă cum acționa Poliția Secretă (Securitatea, STASI etc.) în țările din fostul bloc comunist. Există o istorie recentă comună a Europei de Est, și asta încearcă acest proiect: o înțelegere comună și inițierea unui dialog.

Ambele spectacole au la bază textele dvs., însoțite, cum e cazul celui din București, de documente și documentări. Care e procesul creației?

Eu nu scriu de obicei texte de teatru, nu mă consider un autor dramatic. Spectacolele se nasc din întîlnirea mea cu un subiect, cu o temă. Textul vine pe parcurs și probabil varianta finală este gata abia la premieră (uneori, fac tăieturi sau modificări și după premieră). Documentarea este un moment foarte important pentru că atunci apar și conceptul de spectacol, conceptul de scenografie, mișcare etc. Uneori, înainte de a scrie scenariul, fac improvizații cu actorii, pe baza materialului ales. Pe scurt: spre deosebire de procesul classic, în care spectacolul se naște din interpretarea unui text, în cazul acesta, spectacolul se naște din întîlnirea cu o realitate. Spectacolul însă nu își propune să redea o realitate, ci întîlnirea subiectivă, a mea și a celorlalți artiști implicați, cu această realitate pe care, uneori, îmi este imposibil să o înțeleg.

Care sînt planurile pentru 2014 privind cele două spectacole?

Spectacolul *Solitaritate* va fi prezentat la Festivalul de la Avignon, în secțiunea oficială, iar în toamnă va fi prezentat la Teatrul Național din Bruxelles. În plus, există deja și alte invitații pentru acest spectacol, în 2014 – Festivalul Kontakt din Torun (Polonia) și Festivalul de Teatru de la Almada.

Mă bucur că spectacolele se vor întîlni cu publicul internațional, însă la fel de mult îmi doresc ca spectacolele să se joace cît mai mult în România, în stagiunea celor două teatre sau în festivaluri din țară, pentru că publicul român este publicul pentru care au fost create și căruia i se adresează, în primul rînd, ambele producții.

Nu sînteți o regizoare „comodă" pentru public. Nici unul dintre subiectele pe care le abordați în teatru nu este ușor de digerat, în timpul sau după spectacol. Observînd din afară, mi se pare că mare parte din publicul de la noi vrea teatru „ușurel"; cum e trend-ul pe la alții?

Nu cred că majoritatea publicului de la noi vrea teatru „ușurel". Publicul „vrea" ceea ce i se oferă sau, mai exact, alege din oferta existentă în teatre. Pe de altă parte, și în alte țări din Europa de Est sau de Vest există un public doritor de teatru comercial sau muzeal, destul de numeros. Și oferta este pe măsură. În teatrele din Germania sau Franța există însă o mai mare considerație față de banul public. Pentru că teatrul comercial și privat poate să ofere producții de entertainment cît poftește și să facă profit din asta, fără a avea obligația să se gîndească la educație, mize sociale și politice etc. Un teatru de stat, însă, fiind finanțat din bani publici, nu poate să facă abstracție de acest lucru, astfel încît în aceste țări există o preocupare constantă, în majoritatea teatrelor, de a produce spectacole însoțite de programe care să aibă atît mize estetice, cît și mize etice, teatrul aparținînd comunității – el este finanțat din banii acestei comunități și trebuie să fie interesat de soarta ei. Pe lîngă producțiile efective, teatrele au programe destinate dezvoltării de public, încercînd să își cunoască publicul – partenerul său de dialog. Asta nu face ca spectacolele să corespundă neapărat unui orizont de așteptare al publicului, ele știu însă destul de bine cui anume se adresează și ce direcții vor să exploreze.

În ceea ce mă privește, nu cred că sînt neapărat un regizor „incomod": spectacolele mele vorbesc de obicei despre lucruri pe care mulți le cunosc. Fiecare spectacol oferă o perspectivă subiectivă, desigur, însă sînt lucruri de care ne izbim cu toții.

Cum ar putea deveni „internațional" teatrul românesc?

Nu cred că există rețete pentru a deveni „internațional". Și nici nu cred că a deveni „internațional" trebuie să devină un scop în sine. Totuși, cred că orice act artistic sau managerial ar trebui să țină cont de un context social, artistic, politic – atît local, cît și internațional. Rămînînd tot timpul într-un „cerc strîmt", riscurile sînt să devii autosuficient, rupt de un context mai larg, și să descoperi mereu ceea ce alții au descoperit cu mult timp în urmă.

Există, în România, artiști cu o carieră internațională prestigioasă, cel mai cunoscut fiind regizorul Silviu Purcărete, care este finanțat de ani buni de producători internaționali foarte mari. De asemenea, în ultimii ani, regizori sau dramaturgi români din generații mai tinere au început să aibă vizibilitate internațională, deci nu trebuie să fim mai modești decît e cazul în această privință.

Totuși, e adevărat, sistemul teatral românesc, cu rare excepții, pare rupt de un context internațional. Însă, repet, nu dorința în sine de a deveni „internațional" este importantă. Cred că teatrul românesc ar putea deveni, pur și simplu, mai interesant, ar ajunge să aibă o miză și să atragă atenția dacă și-ar propune să devină un teatru al comunității care îl finanțează. Cei care au gîndit Proiectul „Parallel Lives" sau Proiectul „Cities on Stage" au pornit de la o idee anume, cu relevanță atît pentru publicul local, cît și pentru un public internațional – în primul caz, era vorba despre un trecut recent european, în al doilea caz, despre viața în orașele europene de astăzi. Inițiatorii au avut întîi o idee, ceva de interogat și de comunicat unui public local și internațional, și nu dorința de a face neapărat „ceva internațional".

Însă, atîta timp cît publicul este ultima preocupare în strategia teatrelor din România, acestea vor rămîne niște instituții departe nu doar de circuitul internațional, cît și de contextul local în care funcționează. Vor rămîne, deci, niște instituții destinate doar avizaților, snobilor, celor care merg la teatru pentru divertisment sau din inerție. Și există, ce-i drept, un public pe care se pot deocamdată baza, însă nu cred că lucrurile vor rămîne așa pe termen lung.

a consemnat Cătălina MICIU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Corupția printre false dileme

La prima vedere, pentru orice om de bun-simț, faptele de corupție recent anchetate în școala românească ar fi trebuit să se rezolve destul de simplu: un dascăl care cere, nerușinat, bani și cadouri pentru toată cancelaria, trebuie demis. Fără prea multe comentarii.

Ei bine, nu, pentru comentatorii perindați prin studiourile patriei, acest fapt banal a născut întrebări metafizice. Existențiale. Grave. Una dintre ele este: „De la ce valoare în sus un cadou devine șpagă?"

Răspunsul evident, la-ndemîna oricărui om normal, ar fi că cel care oferă un cadou răsplătește, astfel, niște calități și servicii deja livrate, în vreme ce acela care oferă șpaga fie anticipează un hatîr, fie încearcă obținerea unui beneficiu suplimentar, imoral sau ilegal. Valoarea darului oferit nu are de-a face cu intenția care îl însoțește: un părinte care cîștigă 1000 de lei pe lună și îi face cadou învățătoarei un laptop, pentru care a făcut datorii la bancă, pare un părinte disperat să cîștige bunăvoința învățătoarei. Același laptop, oferit de un patron prosper de firme de computere, poate părea un gest de recunoștință.

O altă falsă dilemă oferită abundent publicului a fost cea privitoare la fondul clasei: e bine sau nu ca școala să se bazeze pe fonduri private? Întîi și-ntîi că ceea ce se vedea în înregistrările date pe posturile de televiziune nu părea a fi o solicitare modestă, cuviincioasă, de a ajuta școala românească aflată în derivă, ci o încercare josnică de a obține bani pentru folosul privat. Mai apoi, este o certitudine că statul este prea sărac (și incompetent, și corupt) pentru a susține nevoile învățămîntului românesc. Drept care ar fi benefic și realist ca Ministerul Educației să se gîndească la o formă civilizată – și mai ales legală – de a solicita finanțări de la părinții dispuși să le dea. Finanțări care, evident, să nu condiționeze serviciile gratuite de educație în școală.

„De la ce valoare în sus un cadou devine șpagă?"

Aceleași fapte, altă (falsă) problemă: dascălul, se știe, are salariul mic. Foarte mic. Acest fapt are două consecințe fatale: 1. Lupta împotriva șpăgii din școli este inutilă, în orice școală vor exista zeci de profesori înfometați care vor accepta bani sau obiecte. 2. E firesc ca dascălii să accepte cadouri pe care nu și le-ar putea permite din buzunarul propriu, e singurul fel în care își pot găsi o motivație în plus pentru a-și face corect meseria, atîta timp cît munca lor nu este corect evaluată de statul angajator. Eu cred că problema nu este a cadourilor oferite în învățămînt. Nici măcar a șpăgii minore. Ci a nivelului mitocănesc, inadmisibil, la care s-a ajuns în acest tip de comerț ilicit cu serviciile statului. La marile afaceri care se fac pe spinarea și demnitatea părinților. Dascălul vizat de anchetă, și mulți alții ca el, nu părea un om la limita supraviețuirii, ci un arendaș care-și biciuie zilierii. Problema mare a învățămîntului nu sînt parfumurile sau mărțișoarele de aur primite de profesori. Ci posturile vîndute pe mari sume de bani. Sau școlile ori facultățile private, pline de nereguli, care sînt acreditate de statul corupt și iresponsabil. Sau doctoranzii străluciți care nu-și găsesc locul în universitățile românești.

Și, în sfîrșit, o altă dilemă livrată părinților: părintele care a făcut public abuzul învățătoarei este un părinte curajos sau unul iresponsabil cu viitorul copilului său? La această dilemă nu am răspuns. Am doar două întrebări: ce viitor poate avea un copil educat într-un sistem care admite la catedră un profesor incult, profund corupt, mitocan? Iar a doua: dacă în locul dascălului cu pricina se afla un doctor, și în locul clasei, ca loc de șantaj, se afla un salon medical, în care se condiționa tratamentul salvator, ar mai fi existat dubii în privința reclamațiilor?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Cum facem față lucrurilor mici

O mare parte din viață ne-o petrecem, vrînd-nevrînd, făcînd lucruri... mici. Aparent sau nu insignifiante. Și, de cele mai multe ori, agasante.

Care sînt aceste lucruri care ne umplu, dar mai ales ne consumă timpul? Evident, utilitarele. Chestiunile utilitare de zi cu zi, care, cu vîrsta, se tot înmulțesc. Sau de care, probabil, cu aceeași vîrstă, devii tot mai conștient.

Printre acestea se numără, într-o ordine aleatorie: plata facturilor (nu toată lumea o face online, din diverse motive, mai mult sau mai puțin absurde), trimiterea unor bani în provincie, cumpărăturile pentru tine și diverși membri ai familiei, plata taxelor și impozitelor la diverse instituții, operațiuni bancare, obținerea de hîrtii medicale și ridicarea de rețete... Toate acestea, putem recunoaște la un oarecare unison, nu sînt prea plăcute. Și nu prea le putem eluda.

Ce facem ca să supraviețuim cu ele? Fără să devenim niște fiare, fără să ne îngustăm de tot orizonturile, păstrîndu-ne „prospețimea", buna-dispoziție și *je ne sais quoi*-ul omului liber și cu oarece preocupări intelectuale?

Desigur, există mai multe moduri. „Specialiștii" în domeniu, adică părinții ori bunicii, care le-au „performat" de nu știu cîte ori, cu mult înaintea noastră, spun că soluția este să... nu te gîndești la nimic și, pur și simplu, să te concentrezi pe ce ai de făcut: le „efectuezi" cu maximă eficiență și... ai scăpat.

Eu, una, nu pot așa. Nu fac parte din categoria oamenilor tari și eficienți, ci, mai curînd, a persoanelor gen Scufița Roșie, care trebuie să se abată de la cărarea principală măcar puțin, ca să poată avea parte de un *minihappy end*. Ideea e că încerc să fac și ceva plăcut în decursul ăstor operațiuni seci, ca să nu mă înghită plicitiseala lor. De cele mai multe ori, mă împrietenesc cu „prestatorii" (e adevărat că, uneori, mă mai opresc și la o prăjitură pe lîngă...).

La Poștă, de pildă, m-am împrietenit cu doamna de la ghișeul din mijloc, unde de fiecare dată e cea mai mare coadă posibilă. Așa cum am scris într-un mai vechi articol, doamna respectivă dovedește maximum de eficiență în condițiile date, destul de vitrege: poștă mică, funcționari puțini, aparatură veche, cozi infernale... E vorba de poșta din Piața Amzei. Se pare că articolul meu a fost unul dintre puținele (singurul?) pozitive despre această instituție. Ca atare, a ajuns pînă la direcțiune. Și, culmea, a avut efect: înțeleg că poșta din Amzei, care urma să fie desființată, nu se mai desființează deloc! Sutele de ore petrecute acolo, la coada deja tradițională, se pare că nu au fost inutile.

La cumpărături, evident că te împrietenești cu vînzătorii. Sînt unii, vînzători de fructe din Piața Amzei, care se oferă să mi le ducă pînă la taxi. Nici măcar nu le cumpăr pentru mine, ci pentru un membru excentric al familiei, care le vrea pe cele mai scumpe. Căci cele de acolo sînt cele mai scumpe. Un mango, de pildă, costă 40 de lei – dar e *gold*... Vînzătorul mi-a spus, direct, de ce mă respectă (dacă ar ști că, de fapt, nu pe mine ar trebui să mă respecte, eu cumpăr, de fapt, fructe ieftine, din piețele de cartier...): pentru că sînt cam singurul lui cumpărător...

La Mega Image-ul Shop & Go, care, evident, a răsărit și în, de altfel, pustiul meu cartier, la casă se află o doamnă rubicondă și de vîrsta a doua spre a treia. E mai curînd genul de profesoară decît de vînzătoare: poartă ochelari și are o atitudine ușor autoritară, protectoare, față de clienți, ca și cum ea le-ar ști pe toate și ei ar trebui să se lase pe mîna ei. Dacă te cunoaște, mai scade, puțin cîte puțin, din autoritate. La complimente devine chiar umană. I-am spus, de curînd, că magazinul e bine aprovizionat (ceea ce era real). Mi-a povestit că asta s-a întîmplat pentru că s-a schimbat șefa, și mi-a prezentat-o pe noua șefă...

Așa, multe din lucrurile, în care, altfel, ți-ai rupe dinții, devin mai umane. Digerabile, ba chiar plăcute. Principiul scorțos al utilității îi face loc, măcar un pic, și celui, mai pufos, al plăcerii...

Selma IUSUF

legende urbane

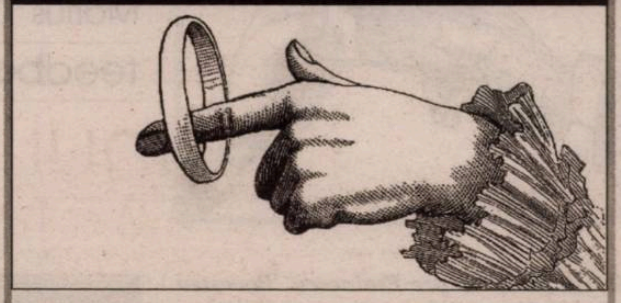

Vînzătoarele mele

Punga firavă de plastic se rupe la fund și merele pe care le alesesem se răspîndesc în toată zona de legume-fructe. E a patra sau a cincea oară cînd mi se întîmplă. Un minim bun-simț practic te face să susții cu mîna punga precară, după cîteva întîmplări asemănătoare, dar, vă asigur, eu sînt o persoană constantă în stupiditate. Așa că uit să le țin și de la fund. E a patra sau a cincea oară, așadar, cînd mă aflu în patru labe, încercînd să scot de sub rafturile cu praz, ciuperci și roșii cherry, merele alese cu grijă. Doamna care cîntărește prazul, ciupercile și roșiile cherry rîde. Stă lîngă un cîntăraș, apasă niște coduri pe care le știe pe dinafară și lipește micile etichete de pungi. Mă știe de multă vreme. „Lăsați-le", zice, văzînd cum mătur cu mîinile prea scurte pentru adîncimea raftului, căutînd în orb ionatanele. M-am înroșit de efort și de rușine. „Scuze", zic stins. „Lăsați", repetă, „sînt alții care tot la mine țipă că de ce sînt pungile așa subțiri. Ce, le fac eu?" se rățoiește ea la acei alții, absenți, care-i fac viața amară. „Ce oameni", zic, rezonînd laș cu indignarea ei. Aleg alte mere, susțin punga, ea mai pune o pungă peste prima. Conlucrăm. Îmi iau la revedere și îmi văd de restul cumpărăturilor. Sînt convinsă că sub toate rafturile alea zac livezi de mere, portocale sau ce-o mai scăpa lumea de prin pungile rupte. Eu una am contribuit puternic la rezervele ascunse, la care se poate ajunge, poate, doar cu o mătură cu coada foarte lungă.

Mai departe, în față, sînt casierițele. Evident, le știu bine și pe ele. Una îmi place teribil, pe cele mai multe le simpatizez, vreo două îmi sînt indiferente. Aia care-mi place mult e și cea mai în vîrstă dintre ele. Brunetă, cu părul scurt pieptănat cu grijă, pune cumpărăturile în pungile de plastic sau în sacoșele mari, de pînză, de parcă ar fi ale ei. Cu grijă și eficient. „Aaaa, faceți tiramisu", îmi zice și se uită direct în ochii mei. „Dahaa", rîd eu cu toată gura. „Dacă aveți rețetă bună, să mi-o dați și mie", mai spune și-mi face cu ochiul. „Sigur", îi răspund. Aceeași casieriță are grijă și de plămînii mei. „Două albastre?", mă întreabă, înainte de a-i cere eu. Adică două pachete de Camel albastru. Dau din cap, se întinde spre rafturile de sus, le trece prin cititorul de bare. Sînt și momente în care mă întreabă direct: „Dar țigări v-ați luat?" Știe că uit. Ne înțelegem bine, știe deja cam ce se mănîncă la noi acasă, dar și zilele în care avem vreo întîlnire cu prietenii sau așa ceva, cînd toate pungile sînt pline doar de chipsuri, vin și bere. E naturală, conversațională, dar nu depășește niște limite ale decenței.

O altă casieriță umple tot spațiul în care stă. Umple literalmente fiecare colțișor cu coca blondă din care e făcut trupul ei. Pare un aluat crescut de pîine albă, am impresia că miroase chiar a pîine. E tînără, iar brațele ei dolofane și extrem de agile se învîrt și apucă lucruri din unghiuri dificile. De sculat din scaun nu cred că se poate scula, pare încastrată între blatul metalic unde se pun cumpărăturile, mașina de marcat și rafturile cu gumă de mestecat, țigări, Tic-Tac și Durex-uri. Pe cît e de grăsană, pe atît de flexibilă pare a fi.

E blondă, părul bogat e împletit într-o coadă groasă, aurie. Obraji roz, piele de alabastru, ochi migdalați, albaștri. Un vis rubensian.

Tot în rîndul simpaticelor e casieriță milităroasă. Nu zîmbește și pune întrebări scurte. Un cuvînt. „Pungă?" „Cîte?" „Două?" (legături de pătrunjel, sau orice nu se poate număra clar prin pungi). Țac-pac, banii, bonul, la revedere.

Dintre indiferente, e ceacaremestecăgumătottimpul. Nu-i pasă, e cu gîndurile aiurea, în micile pauze cînd așteaptă ca aparatul să citească un card, își privește unghiile. Pune cu mîini visătoare lucrurile de-a valma în pungi. Le lasă cumva să-i scape printre degete. Nu știe niciodată cui și ce vinde. Bruneta mai în vîrstă o scoate din somnolență. „Tatiano, hai, treziréa!" strigă peste trei case și rîde cu poftă. Tatiana își dă ochii peste cap. Pune, cu o mînă moale, un iaurt, două...

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

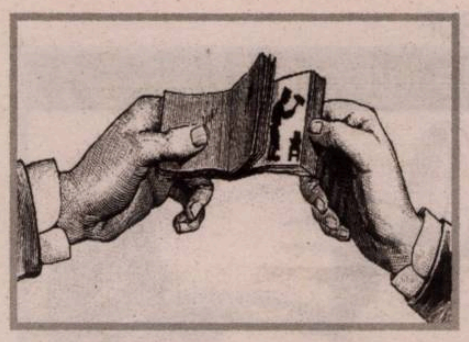

Marius CHIVU

feedbook

Eminescu, aşa cum a fost

● ***Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieţi spusă de contemporani*. Selecţie, note, cronologie şi prefaţă de Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, 2013.**

● ***Mihail Eminescu, Poesii* – Interpretări istorice din Arhivele Radio România, 4 CD-uri, Editura Casa Radio, 2013.**

„La cîteva săptămîni după moartea lui Mihai Eminescu, în numărul din 7 iulie 1889, revista *Familia* lansa un apel către cei care l-au cunoscut: «Scrieţi amintiri!» Astfel de îndemnuri s-au repetat de nenumărate ori în revistele vremii, chiar şi după 1900, deci la distanţă de decenii. Şi, după cît se pare, ele nu au fost în zadar, căci, pînă către anii '20 ai secolului trecut, au continuat să apară noi mărturii despre Eminescu, «aşa cum a fost»: ca prieten, coleg de şcoală, de redacţie, ca publicist al vremii. Aceste amintiri ale contemporanilor au fost apoi, de-a lungul secolului trecut, antologate în diferite volume. Selecţia de faţă a pornit de la ele şi a căutat să reconstruiască *totalitatea* acestor texte, deoarece şi astăzi, cred, amintirile despre Eminescu se cer nu doar retipărite ca atare, dar şi readunate laolaltă, organizate într-un ansamblu coerent, care să cuprindă tot ceea ce s-a scris, semnificativ, de către cei care l-au cunoscut...“ Aşa începe prefaţa volumului editat de Cătălin Cioabă, fost student al lui Petru Creţia, un volum de aproape 600 de pagini, editat exemplar, lăudabil şi care are toate datele unui eveniment editorial. Selectînd şi organizînd cronologic toată materia memorialistică produsă de contemporanii poetului în cinci secţiuni, intitulate „Copilăria şi peregrinările tinereţii“, „Anii de maturitate“, „Anii tîrzii. Boala“, „Evocări din anul morţii“ şi „Povestiri, anecdote, imagini“, Cătălin Cioabă reuşeşte să ofere, indirect, singura biografie, autentică şi cît mai completă posibil, a acestui poet atît de puţin cunoscut/atît de mult abuzat de posteritate.

Peste 70 de oameni care l-au cunoscut personal pe Eminescu în diverse etape, momente şi locuri din viaţa lui – rude, prieteni, colegi, actori, cenaclişti, scriitori, publicişti –, doar o mică parte dintre aceştia fiind cunoscuţi, precum Maiorescu, Creangă, Slavici, Caragiale, Iorga, Vlahuţă, Brătescu-Voineşti ş.a. (Cătălin Cioabă a avut însă inspiraţia de a alcătui şi de a publica, la finalul volumului, fişele biografice ale tuturor autorilor mărturiilor, precum şi o secţiune de cîteva zeci de fotografii), toţi aceştia contribuie la conturarea celui mai viu şi mai uman portret al scriitorului, „harta de întîmplări“ a vieţii acestuia. Scene de şcoală şi de familie, de viaţă privată şi mondenităţi; episoade din trupa de teatru şi de la cenaclu, de la universitatea vieneză şi din redacţia ziarului *Timpul*, povestiri din studenţie, de la cîrciumi, de pe stradă şi din sanatoriu; amintiri, istorii şi întîmplări; convorbiri şi discuţii; legende şi zvonuri; scrisori şi bilete – toată gama de texte literare şi paraliterare se regăsesc în acest volum monumental, încărcat deopotrivă de trivialităţi şi de date ale personalităţii, ale profilului socio-sentimental sau de *insight*-uri psihologice, oferind un material biografic uriaş şi – din nou – autentic, imposibil de rezumat, oricum spectaculos pentru cei mai mulţi dintre noi, care, citind cartea, ne dăm seama că nu ştiam mai nimic despre omul Eminescu, obturat cu totul de mitul poetului.

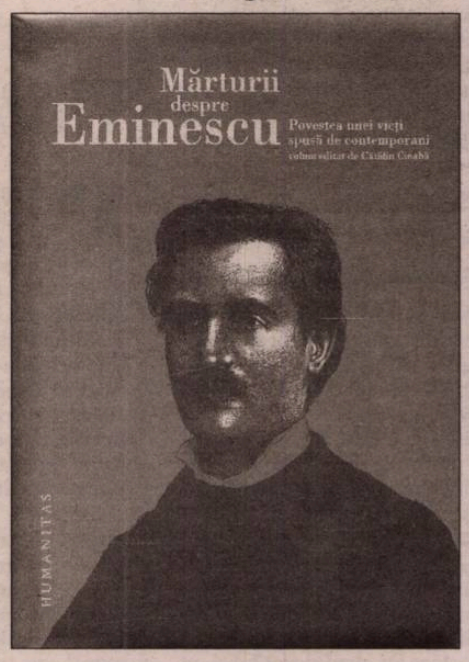

Dar cum a fost cu adevărat Eminescu? Am să citez din nou din Cătălin Cioabă, cel care a parcurs cu acribie şi – se vede – cu multă pasiune (inspirat de exemplul şi de îndemnurile lui Petru Creţia), întregul corpus de amintiri: „Mărturiile contemporanilor ne aduc în faţă, dincolo de clişeele cu care ne-am obişnuit, un om plin de vitalitate, care ştia ca nimeni altul să se bucure de viaţă... Dar ce au văzut ei, de fapt? Şi, mai ales, *pe cine* au văzut toţi cei care l-au cunoscut? Eminescu apare în ipostaze extrem de diferite: cînd expansiv şi de o veselie copilărească, cînd închis în sine şi necomunicativ; cînd îmbrăcat impecabil, cu haină albă şi semijoben, cînd teribil de neîngrijit, cu bocanci în picioare vara şi nepieptănat, plin de paiele în care dormise; cînd patetic şi interesat de tot şi de toate, cînd distant şi rece, ridicînd din umeri.“ Şi, într-adevăr, Eminescu apare evocat în contraste, în lumini şi umbre, în funcţie de perioada vieţii, de status-ul social şi de starea sănătăţii: vivace şi „nesătul în discuţiuni“, dar şi melancolic sau taciturn; pus pe farse, dar şi pierdut în „sfere înalte“; scund (măsura 1,64 m înălţime), dar robust fizic şi rezistent la excese (abuza de cafea şi tutun); cu o voce frumoasă, de tenor (îi plăcea să cînte şi o făcea la cîrciumă, pe stradă, chiar şi la sanatoriu), dar cu un rîs zgomotos („rîsetele îi erau oarecum scandaloase“); timid sau inaccesibil, dar şi îndrăgostit şi îndrăzneţ; lucid şi reţinut, plin de discernămînt, dar şi impulsiv şi temperamental ş.a.m.d. Cîteva constante însă ies în evidenţă: bunătatea lui ca om, spiritul prieteniei şi compasiunea pentru cei sărmani, obsesia pentru cunoaştere, perfecţionismul în creaţie, dar şi altele.

Un volum minunat, plin de căldură, încărcat de umor şi de pagini emoţionante, copleşitoare unele, mai ales cele dinspre finalul vieţii poetului – esenţial pentru cunoaşterea şi înţelegerea omului şi scriitorului Eminescu.

Iar dacă aproape 600 de pagini de evocări biografice sînt prea mult, încercaţi şi cele patru CD-uri editate de Casa Radio, cu 61 de poeme eminesciene recitate la radio, în perioada 1959-2000, de nu mai puţin de 32 de actori, de la regretaţii George Calboreanu, George Vraca, Elvira Godeanu, Emil Botta, Clody Bertola, Gheorghe Cozorici, Silviu Stănculescu, Ovidiu Iuliu Moldovan sau Emil Hossu, la Mariana Mihuţ şi Ion Caramitru.

„Era [în Viena] pe la sfîrşitul lui noiemvrie 1870. Banii se sfîrşise de mult şi se apropia una din acele seri sinistre, unde ştiam că nu vom mînca nimica. Cam pe la şease ore şedeam eu şi tovarăşul meu de locuinţă V. Morariu la fereastră şi ne uitam pe stradă. Îl vedem pe Eminescu şi îl strigăm pe nume... «Of, neamul nevoii! oftă el zîmbind. Ce mizerie, să fiţi şi voi aşa de calici şi tustrei să n-avem o para! Dar mi-a venit o idee strălucită, măi băieţi! Vom mînca împărăteşte în această seară. Mergem la Bischoffs-bierhalle în Wipplingerstrasse şi mă aşteptaţi. Astă seară plătesc eu.» Bucuria noastră nu era mică. Eminescu se depărtă repede de noi, zicînd că are să se întîlnească cu cineva... Acolo ne întîlnirăm cu Matei Lupu, coleg de universitate. Era şi el lihnit de foame. Îl introduseserăm în marele mister ce ne aştepta în astă seară şi-l luarăm cu noi. Vorba românului: dar din dar se face Rai...

După două ore intră şi Eminescu şi se aşeză zîmbind lîngă noi... Repede aduse chelnerul tot ce i se poruncise şi începurăm a mînca. Eminescu era foarte binedispus, glumea, rîdea, mînca şi bea, iar noi îi ţineam hangul. Odată fiind sătui, ne pusem pe bere. Acu începu o conversaţie animată, al cărei subiect se schimba din minut în minut. Erau trei ore după miezul nopţii cînd ne scularăm să plecăm. Eminescu plăti pentru toată mîncarea şi băutura noastră. Ne îndreptarăm spre casă. Lupu şi Morariu făceau gălăgie, Eminescu fredona cîntecele sale favorite, iar eu mergeam în rînd cu dînşii cu frica în oase, să nu avem conflict cu poliţia... Ne despărţirăm şi ne duserăm la culcat.

Eu şi Morariu am dormit pînă tîrziu, căci era duminică. Baba la care locuiam şi care ne şi servea mă întrebă ce haine vom îmbrăca azi: eu îi zisei că voi îmbrăca hainele mele cele negre. «Dar ce fel de pantaloni?» întrebă ea. «Cum ce fel de pantaloni? Cei negri» răspunsei. «Domnul voieşte să glumească; doar aţi trimes aseară un bilet prin dl. Eminescu şi aţi cerut pantalonii cei negri, fiindcă aveţi trebuinţă de ei.» Repede am sărit la garderob, dar pantalonii nu erau. Se trezise şi Morariu. Eu eram dintru început supărat, dar apoi ne cuprinse pe amîndoi un rîs de nu ne mai puteam astîmpăra, căci descoperisem taina dărniciei lui Eminescu: mi-a luat pantalonii, i-a vîndut şi ne-a plătit la toţi mîncarea.

Întîlnindu-mă cu el după-amiază în Café Troidl, l-am tras la răspundere. El se omora de rîs şi-mi răspunse cu un aer nevinovat: «Ce eram să fac, eram doar şi eu, şi voi lihniţi de foame». «Dar de ce nu i-ai vîndut pe ai tăi?» «Imposibil. Eu n-am două perechi de pantaloni, mă!» Se strînsese şi ceilalţi colegi din cafenea şi toţi rîdeau de se prăpădeau, dar nu de el, ci de mine.“ (Teodor V. Ştefanelli)

PUBLICITATE

Anul teatral 2013

Ce rămîne? Ce rămîne din sutele de spectacole produse anul trecut în România? Trei critici de teatru răspund la două întrebări: 1. Care a fost cel mai bun spectacol? 2. Care a fost cea mai mare dezamăgire?

Domnul Swedenborg vrea să viseze,
regia Mihai Măniuţiu

Oltiţa CÂNTEC

Să zic *Pescăruşul* lui Kordonski? Sau *Solitaritatea* Gianinei Cărbunariu? Grea decizie! E început de an, să fim optimişti şi încrezători, ca să avem puterea de a rezista încă zece luni teatrale, aşa încît la categoria Cel mai bun spectacol al lui 2013, o să optez *ex aequo: O... ladă* de Alexandru Dabija şi *Zic Zac* de Andreea Gavriliu. *O... ladă* – pentru că e continuarea spectaculoasă a unui proiect regizoral unic la noi, urmărit cu program, acela al lui Alexandru Dabija, de a revizita şi reciti scenic, pentru cei mari, poveştile pentru cei mici ale lui Ion Creangă. Proiect care ne-a mai oferit *OO!*, *Absolut!* şi *Capra cu trei iezi, studiu gastronomic*. Pentru că imaginaţia regizorală dezvoltă fără să altereze, ba dimpotrivă, îmbogăţind straturile narative şi semantice din scrierile humuleşteanului. Pentru că spectacolul a fost realizat la Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ, în condiţii vitrege, compensate de dorinţa trupei de a lucra – o trupă admirabilă, pribegind în oraş prin săli de festivităţi şi cantine. Pentru cei care nu ştiu, restaurarea clădirii de către autorităţile locale a fost dezastruoasă, însemnînd inadecvarea totală a edificiului la procesul teatral: acustica e sub standarde, sala nu are scaune, cabinele actorilor sînt inutilizabile, printre altele.

Zic Zac – pentru că demonstrează cu argumente solide existenţa unei generaţii emergente, a potenţialului creativ pentru teatrul de mîine. Pentru că spectacolul debordează de ludic, inventivitate şi poftă de joc, contaminînd privitorii cu energie.

Şi, la secţiunea Cel mai dezamăgitor spectacol, lista mea e lunguţă, dar aici m-am decis asupra unui singur titlu: *Matrimoniale* de Lia Bugnar. De mult nu am mai ascultat un text atît de prost scris, cu atîtea reflexe subculturale, de *soap movie* ieftin, încropit pe genunchi. Cu o regie inexistentă şi o distribuţie care a jucat mozaicat, fiecare interpret părînd din alt spectacol. Cel mai îngrijorător, însă, a fost faptul că o parte a publicului a gustat „oferta", simţindu-se ca acasă, în faţa micului ecran, la telenovele! Întrebată, într-un interviu pe tema *Matrimoniale*, cum a luat naştere subiectul, Lia Bugnar a răspuns: „Din nimic..." Perfect adevărat!

Oana STOICA

Revelaţia anului a fost pentru mine *Parallel*, un performance despre identitatea de gen şi clişeele prejudecăţii, realizat de Ferenc Sinko (conceptul impecabil şi regia), Leta Popescu (regia), Lucia Mărneanu şi Kata Bodoki-Halmen (performere). Confruntarea cu sine şi cu opiniile celorlalţi a două lesbiene se produce prin transformarea torturantă în imaginea-clişeu pe care o are societatea despre ele. *Parallel* este afirmarea cinic-emoţionantă a unei identităţi negate.

Tipografic majuscul, spectacolul Gianinei Cărbunariu, are două atuuri. Unul este dezvoltarea inteligentă a performării istoriei recente, încercînd reconstrucţia unui posibil mental colectiv. Textele adolescentului care avea curajul să afirme, în plină dictatură comunistă, ceea ce alţii nici nu îndrăzneau să gîndească, proiectate pe trupurile oamenilor care încearcă în zadar să le înlăture va rămîne una dintre cele mai puternice imagini din acest an. Celălalt atu este fericita contextualizare a spectacolului, căci personajul central se aseamănă cu prototipul protestatarului actual, denumit generic „hipster". Teatrul şi viaţa se potenţează reciproc.

Mare succes meritat are *Zic Zac*, lucrarea de disertaţie în coregrafie a Andreei Gavriliu („rezemată de Ştefan Lupu"), spectacol care revine la mişcare într-o perioadă în care lucrurile cu sens din sfera dansului contemporan provin din nondans.

Ar fi de remarcat traseul artistic al lui Eugen Jebeleanu, regizor cameleonic, a cărui atitudine socială este simbiotic legată de poezia urbană, dar şi programul de poveşti româneşti al lui Alexandru Dabija, cu spectacole pe cît de deştepte, pe atît de savuroase (anul trecut două – *O... ladă* la Piatra Neamţ, şi *Sînziana şi Pepelea* la Cluj).

Radu Afrim a avut o reuşită managerială ca director al Galei „Hop", transformînd un concurs fără miză într-unul dintre evenimentele notabile ale anului, prin reinventarea competiţiei şi prin excelentul spectacol produs în trei zile, împreună cu Vlaicu Golcea, *Hai iu iu nu Hey you you*, alt exemplu de succes de public.

Cînd îmi spuneam, tot mai îngrijorat, că anul 2013 are cîteva – chiar nu puţine – spectacole bune, dar nu are un mare spectacol, acesta s-a produs.

Unteatru s-a impus puternic prin calitatea spectacolelor şi coerenţa repertorială.

Se remarcă începutul unui transfer al teatrului social spre scenele oficiale: cele două spectacole ale Gianinei Cărbunariu – *Solitaritate* la Sibiu şi *Tipografic majuscul* la Odeon – sau instalaţia performativă a lui Bogdan Georgescu, *Punct triplu*, la Tîrgu Mureş.

Dintre cele rele, predominarea esteticilor învechite şi rotaţia aceloraşi regizori la teatrele de stat (ceea ce duce la nonidentitatea instituţiilor şi la uniformizarea ofertei culturale) standardizează dominaţia unui teatru conservator şi confirmă comoditatea, artistică şi managerială deopotrivă.

Mircea MORARIU

Americanii au o zicere extrem de înţeleaptă: „Nimic nu e gata pînă nu e gata." De adevărul ei m-am convins încă o dată către finalul lui 2013. Cînd îmi spuneam, tot mai îngrijorat, că anul 2013 are cîteva – chiar nu puţine – spectacole bune, dar nu are un mare spectacol, acesta s-a produs. Se numeşte *Victor sau copiii la putere*, e pus în scenă de Silviu Purcărete la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, pe extrem de dificila partitură a lui Roger Vitrac, şi înseamnă o extraordinară lecţie de actorie. E nu doar o mare performanţă a teatrului, a interpreţilor, ci şi cea mai semnificativă realizare a lui Silviu Purcărete din ultimii ani.

Altminteri, dintre producţiile lui 2013 aş mai menţiona *Tipografic majuscul* de la Odeon (scris şi montat de Gianina Cărbunariu), *Zic Zac* de la UNATC (un spectacol de Andreea Gavriliu şi Ştefan Lupu), *Şcoala nevestelor* de la Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş (regia: Cristi Juncu), *Pescăruşul* de la Teatrul German din Timişoara (regia: Yuri Kordonski), *Ce nemaipomenită aiureală* de la Naţionalul clujean (regia: Silviu Purcărete), *Revizorul* de la TNB (montat de Felix Alexa), *Domnul Swedenborg vrea să viseze* de la Naţionalul ieşean (regia: Mihai Măniuţiu), *Mozart steps* de la Teatrul Naţional „Radu Stanca" din Sibiu (conceput de Gigi Căciuleanu). Toate obligatoriu de văzut. Toate oferind bucurii garantate.

Am identificat fără probleme cel mai prost spectacol din 2013. Poate şi fiindcă se află foarte aproape de mine. Se cheamă *Opt femei* şi a fost montat de Radu Nichifor la Teatrul „Regina Maria" din Oradea. Un spectacol nu doar prost, nu numai de neprivit, ci şi perfect inutil.

Iulia POPOVICI

Pentru mine, cel mai bun spectacol al anului – şi al autoarei însăşi, de la *Stop the Tempo* şi *Mă cheamă Isbjorg. Sînt o leoaică încoace* – a fost *Tipografic Majuscul* al Gianinei Cărbunariu, o producţie Teatrul Odeon/dramAcum/Festivalul Divadelná Nitra. Pot recunoaşte că Gianina Cărbunariu intră în competiţie cu ea însăşi (şi *Solitaritate*, de la Teatrul Naţional „Radu Stanca" e foarte bun), însă *Tipografic...* e o montare remarcabilă a unui „scenariu" bazat exclusiv pe materiale dintr-un dosar de urmărire al Securităţii, marcînd cristalizarea, mult aşteptată, a limbajului de reprezentare a perioadei comuniste. Pur şi simplu, Gianina Cărbunariu schimbă radical clasica mecanică reprezentaţională dominată, timp de două decenii, de abordarea „anticomunistă", comentînd aproape brechtian alunecarea trecutului în prezent. Îţi dă senzaţia că, în sfîrşit, am aflat cum putem vorbi, în teatru, despre un trecut mult prea manipulat ideologic. Iar echipa de actori este de-a dreptul excepţională, jucînd într-un stil emoţional detaşat şi utilizîndu-şi propria corporalitate într-un registru metaforic.

Nu pot „desemna" nici o producţie drept cea mai proastă pentru că nici unul dintre spectacolele pe care le-am văzut nu iese în evidenţă la acest capitol – am văzut doar spectacole mediocre, „greşite" (iar aici pot da cel mai strălucitor exemplu: opţiunile de distribuţie din *Un tramvai numit dorinţă* de la Odeonul bucureştean, care, pur şi simplu, deturnează textul lui Tennessee Williams) sau, să le spun, neîmplinite, însă în care neîmplinirile sînt efectul unor abordări tematice ori estetice noi. Cele mai multe spectacole, dintre cele pe care le-am văzut, sînt nici aşa, nici aşa. Cînd nici ratările nu mai sînt spectaculoase, atunci se cheamă că avem o problemă...

(Avertisment: din motive complexe, legate de festivaluri şi proiecte internaţionale, am fost departe de a vedea, în 2013, întreaga ofertă teatrală românească pe care s-o numesc „semnificativă".)

anchetă realizată
de Matei MARTIN

craii de burta veche

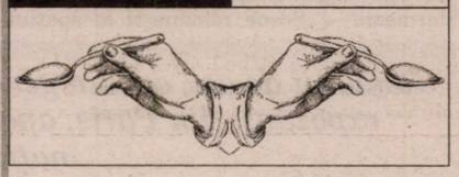

(Viaţa ca un) sufleu

La o mare bancă are loc un jaf. Între două investigaţii, comisarul Jervat se desfată cu cîteva cofeturi, alături de Jansen, un agent dubios de asigurări. Toate acestea se întîmplă în romanul *Salut les coquins!* (1984), semnat de Jean Laborde, cu pseudonimul Raf Vallet.

„A întrebat pe acelaşi ton dacă Jervat nu doreşte un desert. «Un sufleu la fel de lejer ca discursul dumneavoastră!» Au ales unul cu aromă de portocale. (...) A sosit un sufleu durduliu şi rumenit exact cît trebuie. Jansen l-a privit cu admiraţie: «Viaţa e ca acest sufleu. Există doar un singur moment în care poţi să o guşti în forma ei cea mai bună. » S-au uitat îndelung la băiatul care servea. «Aţi cam rămas fără cuvinte? » a întrebat Jansen. A gustat din sufleu: «Un *armagnac* vechi de Landes ar fi numai bun ca să-i dea un strop de avînt.» Ospătarul a notat comanda şi a plecat deîndată."

Curăţaţi două mere *Granny Smith* de coajă şi de cotor, tăiaţi-le în cuburi şi stropiţi-le cu zeamă de lămîie, ca să nu se înnegrească. Trageţi-le la tigaie, în unt, cu o lingură de zahăr pudră; lăsaţi-le deoparte să se răcească. Spălaţi cu apă rece 80 gr de stafide blonde. Puneţi-le la fiert 15 minute, pe foc mic, în 300 ml de apă, cu 30 gr miere de salcîm, trei lamele de ghimbir, un vîrf de sare şi unul de piper, pînă cînd stafidele se umflă. Adăugaţi 4-5 fire de şofran, o linguriţă de amidon de porumb şi mai daţi-i un clocot. Lăsaţi compoziţia să se răcească şi adăugaţi apoi merele caramelizate. Preparaţi un aluat de sufleu din 500 ml de lapte, trei linguriţe de scorţişoară, coaja de la o lămîie, 125 gr de feculă, 100 gr de zahăr şi şase gălbenuşuri de ou. Fierbeţi aluatul şi încorporaţi şase albuşuri bătute, cu 25 gr de zahăr pudră şi cu zeama de la o lămîie. Coaceţi sufleul 20 de minute, la 180 de grade Celsius. Cînd e gata, ornaţi-l cu dulceaţă de mere, stafide şi şofran.

Amicul Dejun

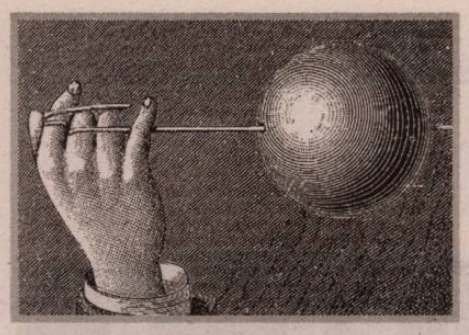

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

La ce folosește Ministerul Culturii (II)

– Ziua Culturii Naționale –

Din 2011, 15 ianuarie (ziua de naștere a poetului Mihai Eminescu) este Ziua Culturii Naționale. E o sărbătoare nouă, instituită prin lege, încă una, pe lîngă multe altele.

În expunerea de motive a actului legislativ se arată că Ziua Culturii Naționale va fi „un prilej nu numai de celebrare a lui Mihai Eminescu, dar și de reflexie asupra culturii române". Numai că cele trei sărbători de pînă acum au generat mai degrabă festivisme și manifestări encomiastice, decît reflexie. S-au organizat evocări, spectacole, recitaluri, expoziții, concerte. Unele, poate, au fost evenimente de-o anumită calitate. Dar imaginea per ansamblu e mai degrabă tristă: o încropeală fără cap și fără coadă, un șir de manifestări în care diverse instituții bifează, ca din obligație, cîte o manifestare. Era de așteptat. Instituțiile de la noi par încremenite într-o perspectivă îngustă asupra culturii: muzeificarea (prin glorificare) a clasicilor. Perspectiva critică, reflexia, recontextualizarea, repoziționările de orice fel nu-și găsesc locul în acest cor care cîntă pe o singură voce. Publicul larg nu se regăsește nicăieri – nici n-ar avea cum. Spectacolelor le lipsesc forța de atracție și dimensiunea participativă.

Ce înțelegem azi prin „cultură națională"? Avem nevoie de această sărbătoare oficială? Poate am reuși să înțelege mai mult privind la cum se raportează alte țări la cultura proprie.

Există, de pildă, trei țări (latine) care-și sărbătoresc propria cultură: Spania (se comemorează moartea lui Cervantes), Portugalia (ziua nașterii poetului național Camoes), și Italia (aniversarea lui Dante). Dacă aceasta a fost sursa de inspirație a legii care instituie, în România, Ziua Culturii Naționale, atunci inițiatorii ar fi putut să înțeleagă și să-și asume dimensiunea eminamente populară a acestor sărbători: ele sînt organizate descentralizat și la scară amplă, pentru publicul larg. Accentul nu cade, de fapt, pe „cultură națională", ci pe spiritul unei/unor comunități în jurul sau în descendența unor Cervantes, Camoes ori Dante. Solidaritatea culturală astfel generată e mult mai largă decît una „națională" – și mult mai *soft*, deci mai atractivă.

Solidaritatea culturală astfel generată e mult mai largă decît una „națională" – și mult mai soft, deci mai atractivă.

Într-un dicționar german de termeni politici am găsit o definiție interesantă a termenului de *cultură națională (Nationalkultur):* prin cultură națională se înțelege cultul, și nu cultura unei națiuni. E vorba despre eroii națiunii, despre rituri, despre obiceiuri populare. Cultura națională are ca obiectiv „cultivarea acelor elemente specifice, proprii acelei națiuni". Ar trebui spus că e o sintagmă folosită foarte rar în Germania – și niciodată în cadrul politicilor culturale. Altfel, ceea ce e specific culturii germane contemporane e tocmai absența oricărei retorici identitare. Prin cultură se înțelege, de fapt, vreo formă de cultivare a memoriei sale. Institutul Goethe, prin sutele de filiale din întreaga lume, nu are drept misiune explicită să promoveze opera marelui scriitor, ci să promoveze limba și cultura germană prin cooperare internațională. Cum Germania e în continuare un stat multicultural (chiar dacă, *apud* Angela Merkel, multiculturalismul a murit), se subînțelege că și cultura germană se constituie din contribuția multiplelor identități care o compun.

Nici în Franța nu se folosește prea des acest termen de *culture nationale*. Există un Théâtre National, există Bibliothèque Nationale, există Centre National de la Danse și multe alte „naționaluri", dar nu *culture nationale* – ci doar o *culture française* bine împachetată în francofonie.

Poate că una dintre misiunile Ministerului Culturii ar fi tocmai să definească, pentru uzul propriu și-al instituțiilor ce i se subordonează, sintagma „cultură națională".

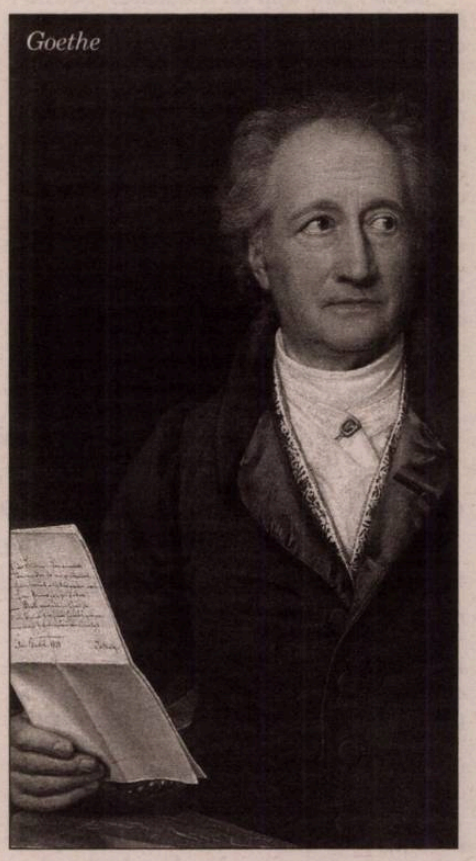

Goethe

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Zodii simbolice

– „Cîntarea României", Dan PERJOVSCHI, Milan KUNDERA –

Nu legitimitate, ci vizibilitate. Aceste cîteva cuvinte sînt oare suficiente pentru a rezuma scopul urmărit de organizatorii expoziției „Scènes roumaines", din spațiul cultural Louis Vuitton? Rostite de Corina Șuteu – fostă directoare a ICR New York, specialistă în management și politici culturale, invitata uneia dintre dezbaterile organizate de parizieni în perioada octombrie 2013 – ianuarie 2014, a expoziției de pe Champs-Elysées –, ele au un sens aparte. Pot reprezenta chintesența unei capacități de cuantificare ineluctabilă a valorii, o valoare care nu duce lipsă decît de o vitrină, ca și spiritul rebel al unei generații care nu are nevoie de legitimitate ca să existe, ci doar de lumină. Valoarea va fi doar un element suplimentar adus de patina timpului și de recunoașterea proprietarilor de galerii.

În absolut, această expoziție prețioasă – la propriu, căci spațiul Vuitton, asemeni obiectelor mărcii, nu este un spațiu dornic de cantitate, ci de calitate, valabile atît pentru produse și cumpărători, cît și pentru arta promovată, și pentru *connaisseurs* – a avut șansa de a arăta lumii artistice franceze un ansamblu de referințe românești. Nu mă refer doar la numele prezente (Adrian Ghenie, Ion Grigorescu, Ciprian Mureșan, Șerban Savu, Mircea Suciu, Sergiu Toma, Ioana Bătrînu, Bogdan Vlăduță, Dan Beudean, Mihuț Boșcu Kafchin, Geta Brătescu, Simon Cantemir Hauși, Oana Fărcaș), ci și la ceea ce ele reprezintă: mai multe școli, stiluri, grupuri (fabrica de pensule de la Cluj a fost larg reprezentată), generații, concepții și chiar viziuni ale istoriei: „Oricum ar picta, artiștii români sînt trădați în arta lor de relația pe care o întreține cu istoria recentă" – aceeași Corina Șuteu, excelentă într-o confruntare cu Lucian Sîrb, directorul Euronews, în 9 ianuarie, pe tema „România, între trecut și prezent".

O întîlnire memorabilă, irealistă, ea însăși artă, o artă a conversației, asupra căreia aș vrea să zăbovesc. Nu pentru că expoziția nu ar fi fost reușită, dimpotrivă (stau mărturie articolele semnate pe blogurile *Adevărul* atît de subsemnata – „Cînd Vuitton pune pariu pe Cluj, pe România", cît și de Cristina Hermeziu – „Scene românești la spațiul Vuitton din Paris. O simetrie"), ci pentru că această dezbatere – una din duzina de întîlniri programate de directoarea spațiului cultural parizian, Marie-Ange Moulonguet – a fost deosebită: închipuiți-vă un dialog spre levant, la etajul 7 al unei clădiri cu vedere spre Turnul Eiffel, în care Lucian Sîrb îi dădea replica, în engleză, unei Corina Șuteu vorbind în franceză, în fața unei audiențe fermecate. Constituită, ea, din francezi, englezi, români, italieni, nordici, nemți, într-o discuție, desigur, despre România și artiștii ei, dar care traversa subiectul trecînd prin Turcia și Finlanda! „Conceptul de diaspora a dispărut în ultimii zece ani", crede, fericit, Lucian Sîrb. „Mă simt o adevărată europeană, nu am o casă, ci case, călătoresc peste tot", răspunde Corina Șuteu. Apartenența. Românii de azi, cei din generația care a dat importanții expozanți din Paris, aparțin rețelelor, nu cochiliei naționale.

Românii de azi, cei din generația care a dat importanții expozanți din Paris, aparțin rețelelor, nu cochiliei naționale.

Un concept pentru o discuție vastă, presupusă să însoțească o scenă românească practic fără concept. Dar în armonie. Laitmotivul era acolo. „România este un laborator extraordinar de creativitate", crede Corina Șuteu, „care însă nu reușește niciodată să se alinieze spiritului protestant, în sensul dat de Max Weber, privind respectul acordat muncii, eficienței, obsesiei productivității, refuzului plăcerii." Dar este oare acest adevăr un păcat? Poate că ceea ce dau de înțeles artiștii prezenți la Paris este că această neortodoxie este dorită, este căutată, este asemeni presiunii și facilității cu care ies la suprafață bulele de șampanie. Suficient de incandescente pentru a provoca vizitatori avertizați, studenți intrigați, români plecați de mult timp, dar dornici de a simți ce mai e pe acasă...

Ei bine, artiștii români contemporani s-ar înscrie, astfel, în trei perioade-stiluri: „Cîntarea României", Dan Perjovschi, Milan Kundera – crede Corina Șuteu. Cele trei exemple fiind nu încadrări, ci metafore revelatoare. Sub aceste trei „zodii simbolice" ar putea fi interpretate evoluțiile din sistemul cultural după căderea comunismului.

1. Communism never happened – lucrarea lui Ciprian Mureșan, litere tăiate în viniluri care înregistraseră melodii pentru „Cîntarea României", reprezintă negarea deliberată a unei evidențe. Ne comportăm ca și cum comunismul nu a existat vreodată, dar aceste litere și concreteța lor arată exact opusul afirmației. Arta de după căderea comunismului e marcată de obsesia negării lui, dar și de permanența unui rezistent „comunism" al materiei.

2. Temporary Yours (cartea lui Dan Perjovschi despre expozițiile lui șterse) e o altă latură fundamentală a evoluției postcomuniste a artelor – efemeritatea unor tendințe, obsesia momentanului și a efemerului, în comparație cu perioada „înghețată" de dinainte. Dar și un efemer care exprimă o evoluție foarte rapidă, Perjo fiind un artist angajat, care zugrăvește mereu ceea ce vede *acum*. Între acum și mîine, totul poate, însă, dispărea.

3. În sfîrșit, exemplul despre Kundera, din *Le Rideau,* este acela al artistului care nu vrea să zugrăvească istoria și care crede că el nu este doar acompaniatorul istoriei, ci și martorul; ceea ce spune în aceste mărturisiri e că în momentul în care artiștii încep să creeze liber, putem spune că o societate depășește traumatismul istoriei și începe să se vindece. A treia dimensiune este una de natură ontologică – societatea postcomunistă renaște cînd creativitatea liberă renaște, de unde și convulsiile pe care le provoacă orice reală eliberare de arta oficială, fiindcă, odată cu apariția artelor libere, societatea scapă de sub controlul politic absolut.

Este, deci, România asemeni unei *newsroom,* cum crede Lucian Sîrb? Dacă da, și sînt șanse să fie așa, Parisul în 2013 a fost doar un semn: viitorul sună bine!

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă la* Courrier International, *Paris.*

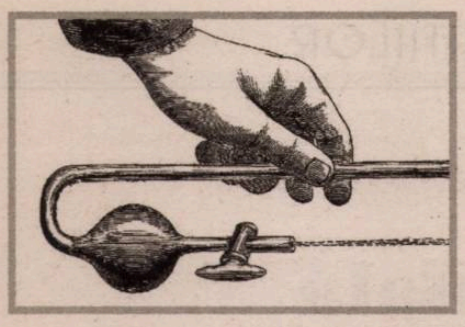

Oana STOICA

rosencrantz & co

Confruntarea

● *Blackbird* de David Harrower; regia: Andrei şi Andreea Grosu; scenografia: Vladimir Turturică; cu: Florina Gleznea, Constantin Cojocaru. Unteatru.

Să încercăm un exerciţiu de imaginaţie: cum ar decurge confruntarea dintre victima unui abuz sexual şi agresorul ei, la 15 ani de la incident, suficient timp cît să se decanteze gîndurile şi emoţiile? În piesa lui David Harrower, circumstanţele sînt clare: au fost cel puţin două infracţiuni – corupere de minori şi răpire –, victima, minoră la vremea faptei a devenit majoră, agresorul şi-a ispăşit pedeapsa şi şi-a refăcut viaţa. Dacă privim infracţiunea ca pe un element de dezordine socială, plata către societate s-a executat. Ce se întîmplă însă la nivel individual, cu cei doi actanţi? Cum se produce repararea prejudiciului psiho-afectiv pentru victimă şi agresor?

Pentru *Blackbird* (produsă în premieră absolută în 2005, de către Festivalul Internaţional de la Edinburgh, în regia lui Peter Stein), David Harrower s-a inspirat din cazul unui puşcaş marin american, care a cunoscut în mediul online o adolescentă britanică de 12 ani, pe care a convins-o să plece cu el. Cei doi au fost găsiţi după cinci zile, timp în care au avut relaţii sexuale. Pe bărbat, aventura l-a costat patru ani şi jumătate de închisoare în Marea Britanie şi încă 11 ani în Statele Unite. Cum a plătit fata acest episod din viaţa ei nu se ştie, dar asta încearcă să imagineze dramaturgul scoţian în *Blackbird*, unde ficţionalizează cazul real şi schimbă biografia protagoniştilor. Personajele lui, Ray şi Una, sînt vecini, interacţiunea lor se realizează fără premeditare, fuga durează o noapte, din cauza căreia Ray va fi privat de libertate cîţiva ani şi va purta un stigmat care îl determină să îşi schimbe numele, oraşul, serviciul, să înceapă o viaţă nouă, din care acest moment „de rătăcire“ să fie şters. Dar se pot curăţa, pe lîngă biografie, şi psihicul, afectul, memoria?

Una a crescut în acelaşi oraş, în aceeaşi casă, expusă curiozităţii celorlalţi. Aceasta este una dintre dilemele cazului: victima poate fi menţinută în acelaşi mediu, unde i se pune o etichetă şi suportă reacţiile aferente, sau trebuie mutată, pentru a i se permite să uite? Sînt zeci de decizii care trebuie luate într-o astfel de situaţie, şi David Harrower le pune în discuţie.

Este esenţial să fie definită „aventura“. A fost abuz? Da, unul psihic, prin manipulare, nu prin forţă fizică, iar asta complică demarcaţia dintre bine şi rău, confuzează modul de raportare al fiecăruia dintre actanţi la actul în sine, întrucît se amestecă sentimente şi atitudini contradictorii. Marea întrebare a lui David Harrower este dacă iubirea ar fi putut fi posibilă în asemenea circumstanţe. Desigur, ar fi fost o poveste în stilul *Lolitei* lui Nabokov, cu o pronunţată componentă patologică, dar poate fi dragostea definită cu precizie, subsumată unor limite riguros determinate, are nişte reguli absolute, sînt tipare în absenţa cărora nu există? Cine poate spune că această poveste terifiantă nu este una „de dragoste“? Care sînt limitele acceptabilităţii (nu ale decenţei sau moralei), în interiorul cărora poate fi definită iubirea?

O introducere atît de lungă despre subiectul piesei a fost necesară, întrucît textul este generator de dezbateri, iar regizorii Andreea şi Andrei Grosu au decis să facă acest lucru explicit în spectacolul lor. Spaţiul utilizat este cel al foaierului de la Unteatru, foarte mic (de altfel, nici sala de spectacol nu este mai mare decît o sufragerie de bloc), în

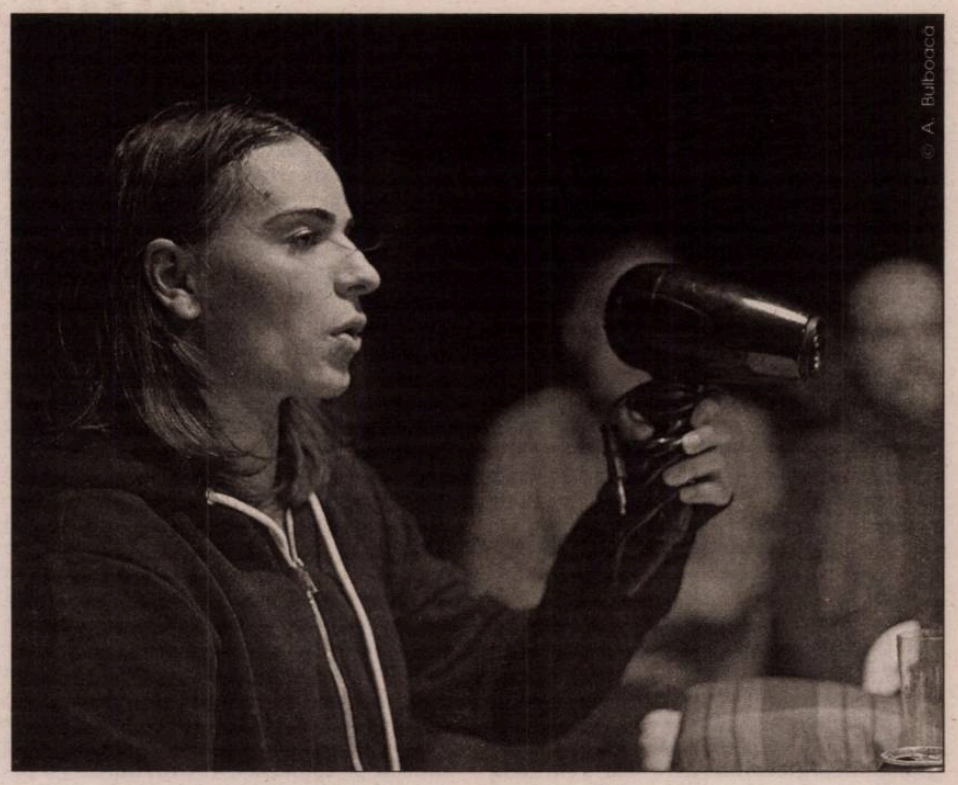

Care sînt limitele acceptabilităţii (nu ale decenţei sau moralei), în interiorul cărora poate fi definită iubirea?

care spectatorii sînt plasaţi pe trei laturi, în proximitatea actorilor. Ţesătura de acuzaţii şi explicaţii se desfăşoară sub directa observare a publicului, care resimte aproape fizic inconfortabilitatea discuţiei. Într-un minimalism absolut – două personaje şi un decor elementar şi funcţional –, conversaţia scormoneşte într-un trecut dureros, iar dezvăluirile reciproce nu limpezesc apele – dimpotrivă. Ataşamentul victimei faţă de agresor este o sursă în plus de mister şi subiect de psihanaliză. Femeia se confruntă nu numai cu o confuzie a propriilor emoţii, ci şi cu refuzul bărbatului de a-şi justifica fapta. În lipsa unei confruntări oneste, se poate vorbi doar despre falsă iertare şi despre iluzia eliberării. Ea încearcă să-şi clarifice sentimente contradictorii – teamă, afecţiune, ruşine, umilinţă, curiozitate, furie –, dar el este rezervat, intenţiile şi motivaţiile sale rămîn incerte, inclusiv suspiciunea unei dereglări patologice.

Spectacolul se bazează pe abilitatea celor doi actori, Florina Gleznea şi Constantin Cojocaru, de a crea două personaje profund suferinde, captive într-o urzeală de fragilităţi psihice şi emoţionale. Florina Gleznea (tînără actriţă de forţă, cunoscută prin rolurile din două piese ale lui Edward Albee – *Cui i-e frică de Virginia Woolf*, regia Mariana Cămărăşan, şi *Trei femei înalte*, în regia Andreei şi a lui Andrei Grosu) conturează un personaj nesigur, care a acumulat frustrări şi furie, pe care le-ar dori sublimate în dragoste. Pentru Una, a crede că tot coşmarul prin care a trecut a fost generat de o iubire neînţeleasă ar face lucrurile acceptabile. Florina Gleznea îi refuză personajului o vulnerabilitate care l-ar slăbi, preferă să îi reprime angoasele, trădate doar de cîte un gest nervos, de jocul de-a pusul/scosul pantofilor sau de pregătirea picnicului ad-hoc. Una porneşte deopotrivă un rechizitoriu şi un exerciţiu terapeutic de verbalizare a traumei, dar clachează în demersul său. Constantin Cojocaru creează un caracter misterios, dubios în refuzul său de a-şi exprima intenţiile, vizibil incomodat că i se cere, încă o dată, să plătească. Actorul forţează un pic limitele personajului, îl face vag amnezic, un pic pierdut în identitatea falsă pe care şi-a creat-o. Există un defazaj între cele două personaje – în timp ce Una este în mod vizibil marcată de trecut, Ray este total absorbit de noua sa viaţă. În asta constă, de fapt, şi eşecul confruntării lor.

În ultimul an, Unteatru a devenit un loc de neocolit în Bucureşti. Cu texte din dramaturgia modernă şi contemporană, montate în regii inteligente şi jucate excelent, micul teatru independent din Calea Victoriei face dovada unui bun-simţ artistic şi managerial deopotrivă, şi a unei încăpăţînări că se poate face artă în condiţii precare. Sper să-şi păstreze bunul-simţ, iar de încăpăţînare să nu mai fie nevoie.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Economie libidinală

● ***Lupul de pe Wall Street / The Wolf of Wall Street* (SUA, 2013), de Martin Scorsese.**

Protagonistul noului film al lui Scorsese, *Lupul de pe Wall Street,* nu e unul dintre jucătorii care au provocat crahul din 2008; pe lîngă ei, acest Jordan Belfort e un mărunţel şi un marginal, un golan de periferie, insuficient de puternic ca să scape de închisoare. De asemenea, ravagiile produse de el datează din anii '90; în 2008, el ieşise deja de doi ani din închisoare şi îşi scria cel de-al doilea volum de memorii. Adaptat după cel dintîi (lăudăros) volum, filmul e focalizat nu atît pe „tehnicalităţile" escrocheriilor lui Belfort, cît pe stilul lui de viaţă. E un fel de *Scorsese Satyricon* – o paradă nonstop (trei ore) de fabuloase sibaritisme: bacanale de firmă în care pitici de circ sînt folosiţi ca proiectile pentru tras la ţintă, iar o amploaiată se lasă rasă în cap, pe bani; sultanice voiajuri la Las Vegas, cu suite de cîte 50 de prostituate; *jackass*-erii pastilate, în cursul cărora desfrînatul e redus la paralizie băloasă (Scorsese intrînd ca un cuceritor pe teritoriul acestui tip de *slapstick,* de comedie a regresiei, şi – împreună cu actorii Leonardo DiCaprio şi Jonah Hill – producînd 15 minute la înălţimea lisergicomicăriilor din *Fear and Loathing in Las Vegas* al lui Gilliam). Bref, Belfort (DiCaprio) rămîne fidel lecţiei primite, în anii '80, de la iniţiatorul său în arcanele brokerajului (Matthew McConaughey), potrivit căruia meseria asta nu se poate face fără cocaină, prostituate şi două şedinţe de masturbare pe zi – bifate preferabil cu mintea tot la bani. Oferită în mijlocul unui restaurant, lecţia se încheie cu o incantaţie pseudotribală în care Belfort i se alătură mentorului său, bătîndu-se cu pumnul în piept, în văzul lumii. Atît incantaţia, cît şi onanismul public cu gîndul la bani se regăsesc printre ritualurile tribului adunat mai tîrziu în jurul lui Belfort: o corsărească, hipertestosteronizată *band of brothers* (cu nişte *sisters* presărate printre ei), care, la apogeul prosperităţii sale, ajunge să se simtă ca un stat-în-stat, scandînd *„fuck you, USA"*.

Nu că lăcomia acestor prădători ar fi chiar o trăsătură antiamericană. În receptarea filmului – din care n-au lipsit puseurile de moralină –, unul dintre reproşuri a fost acela că Scorsese ignoră victimele escrocheriilor lui Belfort, refuzîndu-le dreptul la reprezentare, într-un spectacol-reconstituire care nu li se adresează privitorilor în calitatea lor de fiinţe morale, atît cît se adresează instinctelor lor joase. Dar discipolii-*wannabe* care-l asediază pe Belfort după recalificarea lui (postînchisoare) ca vorbitor motivaţional sînt care mai de care mai reprezentativi pentru tipologia de victimă. Şi ce-i aduce pe aceşti mieluşei la cursurile lupului? Dorinţa de a intra şi ei în rîndurile prădătorilor – cu care împart aceleaşi pofte, fără însă a şi le putea satisface; prădătorii sînt cei care şi le satisfac pe spinările lor. Orînduirea o fi pedepsind ea, din cînd în cînd, cîte un prădător ca Belfort (nu că acesta ar fi stat mult la închisoare), dar tot ea încurajează poftele respective. Invocînd într-un interviu *Opera de trei parale,* Scorsese şi-a motivat elocvent ambiţia de a-i implica libidinal-fantasmatic pe spectatorii filmului în nesfîrşitul festival al

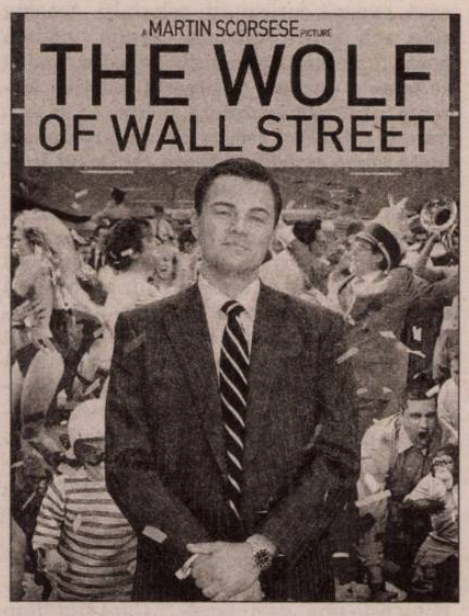

antivirtuţii – al autoindulgenţei orgiastice – care este viaţa lui Belfort, în loc de a încerca să le inducă o senzaţie factică de superioritate, de imunitate la vino-ncoacele unei vieţi trăite cu atît de puţină autocenzură. La fel ca în *Goodfellas* şi în *Casino,* al căror repertoriu (mai mult sau mai puţin) comun de procedee stilistice este (în mare parte) refolosit aici, reprezentarea acestui mod de viaţă este una „impresionistă", gîfîitor (dacă nu grohăitor) participativă – de unde şi temerile unor critici pentru igiena morală a Multiplexurilor. Dar e nedrept să i se reproşeze lui Scorsese că nu-i lasă spectatorului destulă distanţă faţă de personaje, pentru o raportare critică la ele. Ce face Scorsese aici, ca şi în *Goodfellas* sau în *Casino,* e, de fapt, să alterneze rapid tehnici inductoare de participare spectatorială excitată, cu tehnici distanţatoare. Iar şi iar, Belfort părăseşte temporar convenţia dramatic-reprezentaţională, în favoarea celei brechtian-prezentaţionale – ba spărgînd „al patrulea perete" şi începînd să-şi povestească viaţa chiar din mijlocul tumultului ei, ba comentînd în *voice-over* filmul acesteia, ca dintr-un studio personal de postproducţie. În această vigurosporcină şi monstruos-tumescentă comedie a desfrînărilor favorizate de capitalism (prima comedie a lui Scorsese de la *After Hours* încoace), dimensiunea fabulos-sardanapalică a autoindulgenţelor lui Belfort & Co. apare inextricabil legată de o moronică întuneric ime neuronală, a cărei faţă mai puţin comică o constituie turpitudinea ce izbucneşte, de pildă, în scena celei de-a doua mari certuri dintre protagonist şi soţia-trofeu. Turpitudinea vandalică, aparenţa ocazional alarmantă de creiere netezite pînă la ultima circumvoluţiune, dar şi libertatea de zbenguială a sinelui (ce-i drept, masculin în majoritatea covîrşitoare a cazurilor) descătuşat de supraeu – toate elementele astea sînt simultan prezente şi ies simultan în faţă pe fresca lui Scorsese, care nu-l ocultează şi nu-l face mic pe nici unul. Periculoasă din perspectiva unora, e o frescă foarte plină şi foarte stîrnitoare, o operă de artă populară care agită şi zgîndăre.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Girl Power

● **Beyoncé, *Beyoncé,* Parkwood Entertainment/Columbia Records, 2013**

Trebuie să ştiţi povestea. Pe 13 decembrie 2013, Beyoncé Giselle Knowles-Carter îşi lansa, fără nici un avertisment prealabil, cel de-al cincilea album de studio pe iTunes Store. Rezultatul acestui gest, unul neobişnuit pentru un artist de anvergura americancei, se contoriza instant în superlative greu de egalat, fie că vorbesc aici de cele 80.000 de copii vîndute în doar trei ore, fie de cele 1,2 milioane de *tweet*-uri provocate de această strategie, în primele 12 ore scurse de la plasarea albumului pe magazinul online aflat în proprietatea Apple. Într-un fel sau altul, recordurile bifate de *Beyoncé* n-au de ce să ne surprindă atît de ameţitor, în plină eră a marketing-ului viral. Trăim chiar acele timpuri în care o anumită doamnă Carter ne poate trimite la cumpărături în miezul unei oarecare nopţi, pentru a ne cheltui banii pe un „album vizual", bine încărcat cu 14 piese şi 17 videoclipuri, strecurîndu-ne în acelaşi coş de cumpărături şi oarecare declaraţii sforăitoare, legate de plictiseala ataşată muzicii ultramarketizate, de „schimbarea radicală a felului în care fanii consumă muzica" şi de nu-ştiu-ce experienţe imersive *multiplatform*. Să fim serioşi, un copil de 5 ani ştie că, astăzi, nonmarketing-ul e un foarte eficient instrument de marketing, mai ales cînd e folosit de un star cu greutatea lui Beyoncé. (Totuşi, toate astea sînt de preferat bombasticii cu care, de exemplu, Lady Gaga şi-a ornamentat incoerentul *ARTPOP.*)

Aşa cum, în cazul *release*-ului Daft Punk din 2013, muzica era înghiţită pe nemestecate de uriaşa şi voit complicata naraţiune construită în jurul său, *Beyoncé* pare încă a se ascunde în spatele undei de şoc născute de acea *coup de grâce* dintr-o noapte de decembrie. Şi nu merită deloc să stea acolo. Ultrapersonal – poate de aici şi numele albumului –, confesiv şi virusat copios de inofensive şi domestic referinţe *X-rated*, incapabil să propună hit-uri şi imnuri pop, noul album al

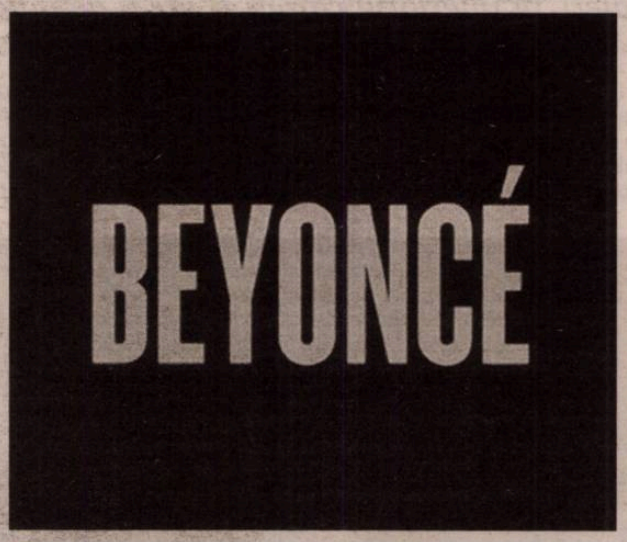

divei născute în Houston cochetează masiv, spre deosebire de anterioarele ei opere, cu rap-ul venit din oraşul ei natal, cu R&B-ul/hip-hop-ul contemporan şi cu noile lui *pattern*-uri de producţie (*beat*-urile din trap şi liniile de bas minimaliste îşi taie partea leului), dar şi apropiind-o pe Beyoncé suficient de mult de zonele de siguranţă ale unor Rihanna sau Ciara. Pe lîngă asta, cu acest nou *release,* doamna Jay-Z pare a încerca să se scuture de frivolitatea agăţată *a priori* de trena pop star-urilor. Pe „Haunted", unul dintre vîrfurile albumului, o poţi auzi spunînd asta: *„All this shit I do is boring, all these record labels boring. I don't trust these record labels. I'm torn."* Pe „Flawless", o poţi auzi pe scriitoarea nigeriană Chimamanda Ngozi Adichie, cu un *sample* dintr-un discurs de la TED Talks, numit „We should all be feminists". Din toate aceste motive, *Beyoncé* se poate aşeza fără pic de ruşine alături de incredibilul *Yeezus* al lui Kanye West, de *The 20/20 Experience* al lui Justin Timberlake, de *The Electric Lady* al lui Janelle Monáe şi de albumul eponim al lui Ciara, în prima ligă a *mainstream*-ului muzical din anul 2013.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Florentina CIUVERCA

17 zile la New York

Ce a însemnat bursa aceasta pentru dvs.?

E, în primul rînd, un semn că munca mea la Filmreporter.ro – făcută printre picături, alături de alţi colaboratori voluntari – n-a trecut neobservată. Anchetele noastre despre Centrul Naţional al Cinematografiei au schimbat mai multe decît m-aş fi aşteptat, însă, din păcate, mai puţine decît ar fi fost nevoie.

În al doilea rînd, e cel mai frumos cadou pe care l-am primit anul trecut, pentru că poartă numele unui om care mi-a fost tare drag, cu care am cîteva amintiri grozave şi pe care mi-aş fi dorit să-l cunosc mai bine.

La New York i-am cunoscut, în sfîrşit, pe cei care reuşesc să umple sălile la festivalul Making Waves, în mijlocul unei metropole în care se întîmplă simultan mii de lucruri, şi mi-am dat seama, la faţa locului, cît de important e ce face echipa Corinei Şuteu. Şi cît de bine o face.

V-a inspirat în vreun fel New York-ul?

Alex. Leo Şerban iubea oraşul şi am tresărit de cîteva ori pentru că mi s-a părut că-l zăresc în mulţime. Orice o să scriu eu acum despre New York s-a mai spus cu siguranţă înainte şi cu mai mult talent... Însă combinaţia asta fantastică de naţii, etnii, rase, credinţe, obiceiuri şi idiosincrazii e cel mai creativ mediu posibil şi e tot ce are New York-ul mai valoros. Celor cu diverse prejudecăţi le sugerez o cură de cel puţin jumătate de an în *the big city*.

Care au fost provocările şederii la New York?

Marea provocare a fost să văd şi să trăiesc cît mai mult în doar 17 zile. N-am vrut să fie o cursă contra cronometru, aşa că am sacrificat unele planuri – o seară la Comedy Cellar, printre altele, dar o să mă întorc! –, ca să mă bucur pe deplin de celelalte.

***Florentina Ciuverca** este jurnalistă. În decembrie 2013 a beneficiat de o rezidenţă profesională la New York, în urma cîştigării celei de-a doua burse „Alex. Leo Şerban".*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Bucăţi din celălalt Berlin

Cîţiva punkeri beau şampanie pe o bordură la Kottbusser Tor. Pe acoperişul unei foste fabrici de gheaţă – o imensă clădire părăsită, plină de sus pînă jos cu graffiti-uri –, grupuri de tineri se adună la o bere. Unii dintre ei locuiesc acolo, alţii nu. Prin uşile de lemn ros se văd locuinţe improvizate. Un pic mai jos, tot pe Köpenicker Strasse, e Kopi Squat, un loc în care n-am îndrăznit, pînă anul ăsta, să intru decît în curte. Mesaje anarhiste îl acoperă de sus pînă jos şi grupuri de punkeri ies din subsol, unde au loc periodic evenimente.

Anul trecut, pe malul rîului, era un bar ascuns cu candelabre de cristal prin copaci, fotolii tapiţate în pădure şi cu o sală de dans psihedelică, într-un fost ponton. Acum se construieşte acolo o clădire de birouri. S-a închis şi Tacheles, un *squat* legendar, plin de artişti şi activişti care transformaseră casa părăsită într-un punct de neratat cînd ajungeai în Berlin. În schimb, am ajuns în Visionaere, tot pe rîu, noul *hype* berlinez. A fost bine, muzica, făcliile şi oamenii făceau totul. Mai bine a fost însă la Kater Holzig sau „La pisică“, cum îi ziceam, cu o curte imensă, plină de desene, cu multe încăperi, într-o clădire labirintică, în care te simţeai ca într-un joc unde trebuie să rezolvi probe. Cît despre barurile mai mici, la Tante Lisbeth ai impresia că ai intrat în sufrageria cu un uşor aer gotic al unei doamne din alte vremuri, iar Luzia, pe Oranienstrasse, e un mix eclectic şi spectaculos de spaţiu industrial cu elemente de decor foarte moderne, stilizate, sau cu altele inspirate din *street art*, totul combinat cu un mobilier cu aer vintage.

La Tempelhof, aeroportul închis acum nu mult timp, oamenii merg cu bicicletele sau cu rolele pe pistele nesfîşite, cultivă legume şi aruncă *poi*-urile-n aer. Aeroportul a devenit acum un spaţiu pentru toată lumea, iar fascinaţia lucrului cîndva interzis (intrarea în zonele securizate) îl face mai interesant ca orice parc. La Casiopeia, un spaţiu iarăşi mare, cu multe lucruri de făcut în el, ai panou de căţărat – te antrenezi şi apoi intri în club sau în barurile de pe lîngă, asta dacă nu vrei să faci *trick*-uri cu bicicleta pe rampe.

Tîrgurile de weekend, dintre care cel mai mare e în Mauerpark, sînt universuri în miniatură – găseşti aici absolut orice, de la haine, la unelte, şi de la fotografii vechi de familie, la jucării dezmembrate.

Să nu uit de Yaam sau „La jamaicani“. E prima oprire de fiecare dată cînd ajung în Berlin. Un spaţiu hibrid, colorat, o plajă care are atît locuri de joacă pentru copii, cît şi-un bar unde se strîng jamaicanii, şi nu numai la un fum. Iar cafeaua de dimineaţă o beau obligatoriu cel puţin o dată la Morgenrot, pe Kastanienalle. Nu ştiu de ce m-am ataşat de locul acela, n-are nimic special, probabil a fost unul dintre primele „altfel“ pe care leam descoperit în „celălalt Berlin“.

E o libertate care pluteşte în aer – o lipsă de prejudecăţi şi de scheme fixe pe care cu greu o găseşti în altă parte.

De cîţiva ani, în fiecare sfîrşit de primăvară merg la Berlin. La început căutam opririle clasice pentru turistul aflat acolo, mergeam la Poarta Brandenburg, la Reichstag (se vede minunat din cupolă!), la Check Point Charlie, la fantasticul memorial al evreilor, un „cîmp“ de blocuri geometrice de mai multe mărimi, cu un puternic efect vizual, la Dom şi la fiecare bucată din zid rămasă în picioare.

În timp, am descoperit celălalt Berlin, care nu seamănă cu nimic, al locurilor alternative, improvizate, al spaţiilor părăsite şi ocupate, al hipsterilor, punkerilor, activiştilor, un Berlin ce pare marginal, dar, de fapt, e mainstream. Berlinul e locul unde ai impresia că poţi fi cine vrei. E o libertate care pluteşte în aer – o lipsă de prejudecăţi şi de scheme fixe pe care cu greu o găseşti în altă parte.

Contrastele Berlinului au o armonie neaşteptată pentru cei obişnuiţi cu bătrînele oraşe calme, elegante, prietenoase şi aşezate ale Europei. Nu vorbesc aici de Vest, de Charlottenburg sau Tiergarten, ci de cartiere ca Prentzlauerberg, Kreuzberg sau Friedrichstein. Un amestec incredibil şi teribil de oameni de toate felurile, toţi purtîndu-şi cu naturaleţe crestele verzi fosforescente, bocancii, hainele pictate sau tricourile cu mesaje feministe.

În oraşul cu cei mai rapizi nori şi cele mai frumoase curcubee, galeriile de artă sînt la tot pasul şi, de fapt, oriunde te-ai uita, vezi ceva interesant: o instalaţie din materiale reciclate, un copac ca o bibliotecă publică, pentru schimburi de cărţi, în Prentzlauerberg, sau un turn din cărţi, cu maşini de scris deasupra, în Kreuzberg, un concert sau un party improvizat, ca să nu mai vorbesc de graffiti-urile care fac, mai mult ca orice altceva, parte din ADN-ul Berlinului.

Încă ceva. Berlinul se vede cel mai bine pe bicicletă. Nu am văzut vreun alt oraş cu străzi atît de largi, cu circulaţie atît de relaxată, unde practic poţi merge zeci de kilometri de colo-colo pe piste speciale, fără a auzi un claxon sau a fi nevoit să urci o bordură. Avea dreptate compozitorul Frank von Suppe cînd spunea, la 1800: *„Du bist verrückt mein Kind, du mußt nach Berlin.“* – „Eşti nebun, copilul meu. Trebuie să mergi la Berlin!“ Chiar trebuie.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

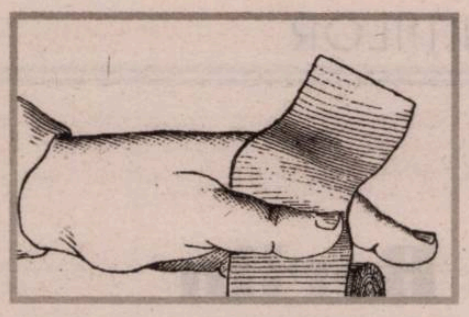

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Eminescopaţii de ieri şi de azi

Abuzat ba în chip de protolegionar („Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subţire...“), ba ca precursor al socialismului („Împărat şi proletar“), Eminescu a fost, de-a lungul timpului, obiectul unor fantasmagorii nesfîrşite. Interesant e că este în continuare pretextul productiv al unor astfel de lucruri. Ne-ar servi să le studiem? Eu zic că da.

Încă de acum vreo cinci ani, cînd îmi scriam cartea despre imagine *(Cum să devii un Nimeni),* mi-a fost clar că gogoşile şi fantasmagoriile spuse pe seama lui Eminescu îl transformă pe acesta într-un fel de personaj de tabloid *avant la lettre.* Oamenii serioşi, de la G. Călinescu la Perpessicius ş.a.m.d., s-au chinuit să îndepărteze grămezi de aiureli, pentru a ajunge la adevărul factual. N-a fost întotdeauna prea uşor: 15 ianuarie este aniversată ca dată a naşterii, în mod convenţional, fiindcă mai există alte două (mă mir cum n-au apărut două secte Eminescu care să serbeze 14 şi 20 decembrie) ş.a.m.d. Însă diferitele fantasmagorii care au circulat şi circulă pe seama poetului sînt şi ele relevante, bineînţeles – nu atît în privinţa poetului, cît a anumitor mentalităţi şi crampe culturale.

Aiurelile, falsurile şi minciunile spuse despre viaţa lui Mihai Eminescu au apărut chiar în timpul vieţii poetului şi l-au exasperat pe Caragiale încă din 1892, cînd scria *Două note.* Cei doi piloni istorici ai eminescopatiei sînt, probabil, Octav Minar, cel cu scrisorile plastografiate la începutul secolului trecut şi falsa fotografie, şi Nicolae Georgescu, care a publicat, pe la începutul anilor '90, o carte în care explica, în linii mari, că Eminescu a fost victima unei conspiraţii care l-a scos de nebun, deşi a fost teafăr pînă la moarte. Motivul? Apartenenţa poetului la o societate unionistă secretă. Prin 2010, acelaşi Nicolae Georgescu combătea în continuare, în *Ziarul Axa,* buletin de oceanografie ortodoxă (sic), dacă nu era vorba de un alt autor cu acelaşi nume, care scria pe acelaşi subiect.

Povestea cu conspiraţia se găseşte pe diferite site-uri şi bloguri gen Bucovina profundă, Frumoasa verde şi altele, cu variaţii. Pe Eminescu l-au omorît ba austriecii, ba evreii, ba masonii, ba toţi, la un loc. Teoria infestează şi ziare mari, ca *Financiarul* sau *Curentul,* în articole care seamănă suspect, la nivel de paragraf, cu cele de pe site-urile mai mici şi mai vocale. Am găsit chiar undeva că *Atac,* un alt cotidian cunoscut acum cîţiva ani, a făcut un apel către „întreaga breaslă jurnalistică“ pentru a afla „adevărul asupra vieţii şi morţii“ poetului, de parcă toată chestiunea ar fi de resortul jurnaliştilor. Iar *Tribuna,* cea fondată de prietenul lui Eminescu, Slavici, şi editată de Consiliul Judeţean Cluj, combătea şi ea, apăsat şi serios, pe aceeaşi temă, în ianuarie 2013. Cel mai prolific, presupun, e însă un oarecare Constantin Barbu, care a publicat nu mai puţin de zece volume din ceva numit *Codul invers,* pornind de la „o fotocopie cu semnătura lui Franz Joseph, un raport secret împotriva lui Eminescu“. Autorul afirmă că a mai scris alte „40-50 de cărţi“ despre Eminescu.

Dincolo de filonul conspiraţionist există şi revelaţii de dată mai nouă, colorate şi contradictorii.

■ *Două fotografii de senzaţie cu Mihai Eminescu, necunoscute pînă în prezent.* Gogoriţa o găsim pe un site al fraţilor moldoveni, Deschide.md, care citează blogul unui cetăţean (cred) privat de dincoace de Prut, *Apokolokintosis,* pasionat de grănicerii români din armata lui Napoleon, misiunile secrete ale lui Hitler printre ruinele dacice şi altele asemenea. Cele două poze înfăţişează un mustăcios care aduce cu Eminescu cel din a treia fotografie autentică, de la maturitate. Mustăciosul e în salonul lui Carmen Sylva, *alias* Elisabeta I. Apokolokintosis (sper să nu-i pocesc numele), pare a fi totuşi de bună-credinţă, fiindcă, după ce pune pozele lui „Eminescu“, află de undeva că mustăciosul e un oarecare Edgar dall'Orso, secretar al reginei. Deschide.md rămîne, ca să zic aşa, cu prima impresie, la fel cum vor rămîne erudiţii de Google ai generaţiilor viitoare care ajung pe site-ul moldovenesc şi, desigur, de-abia aşteaptă să creadă.

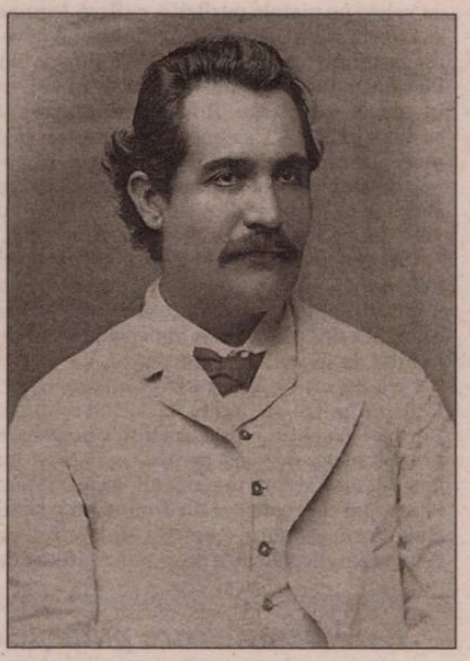

Aiurelile, falsurile şi minciunile spuse despre viaţa lui Mihai Eminescu au apărut chiar în timpul vieţii poetului.

■ *Interviu inedit cu Mihai Eminescu.* O altă publicaţie moldovenească, Timpul.md, însăilează un „interviu“ din textele publicistice ale poetului; cu alte cuvinte, scriind întrebările la răspunsuri deja date de Eminescu în fragmente din textele lui. Informaţia că e vorba de un artificiu e undeva prin coada paragrafului doi, după platitudini cu privire la articolele originare, care „ar fi putut fi scrise azi“. Nu e vorba de o fantasmagorie propriu-zisă, dar titlul care îl vinde pe Eminescu cam cum mint tabloidele de dincoace de Prut va crea confuzia de rigoare printre cei mai slabi de înger.

■ *Eminescu a scris poezii pînă în ziua morţii,* contrar ideii că a fost foarte puţin prolific după 1883, anul cînd s-a declanşat prima criză psihică. Dovada? Coşul plin de hîrtii din camera lui. E drept, Perpessicius povesteşte că A.C. Cuza a găsit „Kamadeva“, datată 1887, pe jos, în odaia poetului. Dar după Secretele lui Lovendal (lovendal.ro) e sigur că Eminescu „era întreg la minte şi lucra“ în ultimele zile ale vieţii, fiindcă „în halatul lui s-au găsit două poezii“.

■ *Lui Eminescu îi plac lesbienele.* Concluzie trasă de acelaşi Secretele lui Lovendal, pornind de la versurile: „Femei frumoase şi copile / Te-ar îndrăgi, te-ar săruta“, adresate unei „nebune“ („Atît de dulce“).

■ *Eminescu a fost beţiv.* Revelaţia aparţine unui site pe nume Beerclub, care, de altfel, nu aduce în chip de argument decît o total neutră biografie de un paragraf a poetului. În subsol se încaieră diverşi internauţi.

■ *Eminescu e sfînt.* Nu în sens figurat, ci sfînt de calendar, fiindcă ceva numit Liga Scriitorilor din România i-a cerut Patriarhului Daniel canonizarea poetului. Liga Scriitorilor din România pare a fi Liga Scriitorilor Români din Cluj, posesoare de blog pe Wordpress, condusă de Al. Florin Ţene, membru corespondent al Academiei, posesor de e-mail de Yahoo. Biserica Ortodoxă a refuzat canonizarea, explicînd cu răbdare: ca să fii sfînt îţi trebuie şi evlavie, nu numai reputaţie, talent şi altele cîte avea Eminescu.

Toate cele de mai sus sînt foarte departe de o istorie solidă a receptării de acest tip. Cu siguranţă, contribuţii eminesciene de dată recentă şi de acelaşi nivel se mai găsesc. Puteţi verifica şi dumneavoastră, în modul cel mai simplu: căutaţi pe Google „adevărul despre Mihai Eminescu“. Că doar Google ştie tot, nu?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Omul cu damigionul

Afară e un aer primăvăratec, deşi abia este mijlocul lui ianuarie, şi mă simt ca respectabilul hobbit Bilbo Baggins, în acea dimineaţă de pomină, în pragul unei iminente aventuri, cu toate că nu prea-i vine să renunţe la confortul de acasă. Tot pe o astfel de vreme, cu ceva timp în urmă, am pornit-o împreună cu un prieten spre Păltiniş – o expediţie cu rucsacii în spate, fără să avem nimic aranjat, fără să ştim dacă acel loc mai există. Pe drum, ne bucuram de soarele călduţ de ianuarie şi de mica noastră aventură. În tramvaiul spre Răşinari, l-am întrebat pe un nene, după toate aparenţele un localnic, un ardelean pe la 50 şi ceva de ani, roşu la faţă şi un pic afumat (probabil se cinstise la Sibiu şi acum se întoarcea spre casă), dacă există autobuze spre Păltiniş. „No, păi, să fie, dar nu merg acuma... apăi, or merge, dar nu vin la ora la care zic...“ Şi aşa a început o conversaţie interminabilă, improbabilă, tipic ardelenească, despre starea autobuzelor, a vremii şi a lucrurilor, presărate cu cîteva citate din Cioran, pe care omul nostru le ştia pe de rost. Ajungem la Răşinari deja prieteni. E după-amiază, soare, pare primăvară, deşi sîntem în ianuarie, nici un petec de zăpadă, aştepţi să dea firul ierbii. Omul prieten se oferă să ne conducă în staţia de autobuz. Aflăm că e jandarm sau paznic sau, în orice caz, ceva cu uniformă, dar acum e în timpul liber. Autobuze nu sînt, ultimul a trecut pe la 3. „Las' că vă scot eu la o ocazie, spre Păltiniş.“ Ieşim la drum, o şosea îngustă, pustie, spre nicăieri. Stăm aproape o oră, nu trece nici o maşină, ne cam ia frigul. Omul nu se îndură să plece şi să ne lase de izbelişte. Dispare pînă la magazinul mixt, se întoarce cu o sticlă de vodcă. Tropăim pe loc, tragem cîte o duşcă, el – mai multe, noi punem la bătaie nişte sandviciuri. Picnic la marginea drumului. Ne ameţim uşor, o stare plăcută, euforică, de primăvară în ianuarie. Dăm drumul la ceasul cu baterii (pe vremea aia nu plecam nicăieri fără cas), ceva rockăreală soft, „dar o populară n-aveţi?“. N-avem decît Maria Tănase. Bună şi-aia. Şi uite-aşa se încinge o mică horă, ca să nu îngheţăm de tot, în mijlocul şoselei spre Păltiniş sau spre nicăieri, pe unde probabil că nu va trece în veci vreo maşină. Ciudată adunare – un prieten ardelean din ce în ce mai beat şi doi tineri din Bucureşti, în mica lor aventură. Partea proastă e că soarele apune şi primăvara dispare cu totul în spatele dealurilor, la fel ca voioşia noastră; ne trezim din nou în ianuarie. Şi ne dăm seama că nu ştim unde ne vom petrece noaptea, pe atunci nu cred să fi fost pensiuni în Răşinari. Ne gîndim să ne întoarcem la Sibiu şi să căutăm un hotel, însă omul nostru ne opreşte. „Cum să mergeţi la Sibiu, prieteni!? Veniţi la mine acasă! Sînteţi musafirii mei. Taie nevastă-mea o oaie, eu scot damigionul din beci şi tragem un chef pînă dimineaţă!“ Ideea cu oaia, deşi absurdă, ne-a surîs cel mai tare. Ne şi imaginam o oaie de Răşinari învîrtindu-se la proţap, în timp ce vinul din damigion curgea în pahare. Ce oameni buni sînt pe lumea asta! Ne luăm după el, se împleticeşte în faţa noastră, la un moment dat se împiedică şi cade, dar se ridică rîzînd. Ajungem la casa primitoare – obloane trase, poartă mare, ferecată, ca să nu vadă străinii ce se petrece în ogradă, ca-n Ardeal. „Staţi aici, s-o anunţ pe nevastă-mea că aţi sosit!“ spune, de parcă nevastă-sa ne-ar fi aşteptat cu drag şi dor de-o săptămînă. Şi dispare pe poartă. Trece un timp, nu se întîmplă nimic, noi ne gîndim la oaie şi înghiţim în sec. Dup-aia, încep să se audă nişte zbierăte femeieşti din casă... nu înţelegem ce spune, dar ne putem imagina: „Unde ai stat pînă acum? Iar ai venit beat! Pe ciudaţii ăia de unde i-ai cules?“ etc. etc. Apare omul, spăsit şi cam ciufulit, înţelegem că treaba cu oaia pică. Nevasta are toane, e femeie rea şi e casa ei, de la mă-sa – se scuză el. „Dar lasă că mergem la casa lui fii-mea, acolo eu sînt şefu'! Vă cazez acolo, vin şi eu cu damigionul şi petrecem pînă dimineaţă!“

Şi aşa am petrecut o noapte crîncenă, cu frig şi foame, într-o casă în construcţie, pe nişte paturi pliante, înveliţi cu nişte pleduri. Omul ne-a lăsat acolo şi nu s-a mai întors cu damigionul lui, probabil că l-a încuiat nevastă-sa în casă. A doua zi, cînd am ajuns, în sfîrşit, într-un Păltiniş fantomatic, de parcă n-ar mai fi fost populat de ani întregi, s-a schimbat şi vremea – burniţa. O aventură de primăvară în ianuarie nu putea să dureze mai mult de o zi.

Povestea unui pictor neconvenţional

***Jan Albu** e un pictor interesant, ale cărui lucrări, în general cu tematică mitologică, dovedesc forţă şi capacitatea de a crea o lume fantastică. Cea mai recentă expoziţie la care a participat, împreună cu Matei Enric şi Maia Ştefana Oprea, a fost „Subjective Histories", în decembrie 2013, la Galeria 72A. Dar Jan Albu e şi un personaj (care apare, de altfel, adeseori şi în propriile lucrări) cu o biografie neobişnuită.*

Cum v-aţi prezenta, într-o frază?

Sînt din Moldova, de pe undeva, şi m-am născut acum vreo jumătate de secol.

Aţi avut, în 2013, înainte de expoziţia colectivă „Subjective Histories", o alta, personală, intitulată „Geneză şi apocalipsă". De ce aţi ales acest titlu?

Majoritatea lucrărilor se refereau şi la Geneză, şi la Apocalipsă. În capul meu, cele două sînt interdependente: Geneza include şi Apocalipsa. Nu am avut prea multe lucrări, a fost una mare, cu titlul ca al expoziţiei, în care erau Adam şi Eva lîngă Pomul cunoaşterii şi, totodată, tot arsenalul Apocalipsei: cei patru cavaleri, păsările de pradă, animalele carnivore. Am mai avut patru lucrări cu cei patru cavaleri, fiecare în cîte una. O alta reprezentînd o femeie cu o cupă în mînă: Prostituata lumii, care-i oferă profetului o cupă cu murdării.

Pentru că în capul meu, totul se distruge, pe lumea asta, pînă şi piramidele...

Acestea au fost lucrările noi: am mai avut unele vechi pe care le-am mai expus o dată – profetul care e luat de înger şi dus undeva în deşert, unde se întîlneşte cu această femeie care e Prostituata lumii, un animal cu nu ştiu cîte coroane şi capete. Mai e artistul în atelierul lui – tot din Apocalipsă. Artistul nu are ochi, are coarne şi dinţi şi e pe lîngă tuburi de culori şi pachete de ţigări goale.

Lucrările sînt acril pe pînză. Pun culori pe care le răzuiesc. Definitivez un desen pe care, apoi, îl distrug parţial. Pentru că în capul meu, totul se distruge, pe lumea asta, pînă şi piramidele... Într-o zi, toate lucrările se vor distruge, aşa că prefer să le fac aşa de la început. Îmi place şi ca aspect: am văzut, într-o zi, o expoziţie de icoane vechi la Muzeul de Artă şi cei care le restauraseră lăsaseră lipsă bucăţile căzute. Mie mi se părea că icoanele arătau mai bine aşa, decît cînd fuseseră noi. Timpul are, cumva, propria distrugere, iar distrugerea are ceva din creaţie.

Lectura Bibliei e la baza acestor lucrări?

Da, am studiat Biblia, după 30 de ani, după ce am început să cred în Dumnezeu. Pînă atunci, am fost ateu. Pe la 14 ani mă îndrăgostisem de-o fată, şi pentru că tutorele ei a făcut foarte urît cînd ne-a văzut împreună, nu am mai luat-o pe unde trebuia s-o iau spre casă, ci am trecut prin cimitirul de care pînă atunci mi-era frică. Mă gîndeam că o să o bată pe fata aia, eram cu mintea la asta şi nu mi-am dat seama că trec prin cimitir. Nu mi s-a întîmplat nimic, aşa că am tras concluzia că nu există diavol. Şi, prin urmare, nu există – logic pentru mine cel de atunci – nici Dumnezeu. Şi aşa am devenit ateu.

Am rămas aşa pînă la 30 de ani, cînd, nu mai ştiu din ce motive, mi-am reconsiderat poziţia. Şi m-am apucat să citesc Biblia. Şi dacă tot m-am apucat s-o citesc, am făcut-o serios, şi am tot recitit-o. De altfel, şi acum mai recitesc la ea: pe măsură ce îmbătrînesc, anumite lucruri le văd altfel...

La un alt moment dat, lumea fără Dumnezeu mi s-a părut fără sens. Ar fi o chestie lipsită de raţiunea de a exista. Poate că nu sînt chiar un credincios, dar cred că există o forţă coordonatoare....

Cum şi cînd v-aţi apucat de pictură?

Desenam de cînd eram mic. Am pictat imediat ce am intrat la şcoală. Am făcut un liceu industrial, din care m-au exmatriculat prin anul III. Abia după mult timp, pe la 24-25 de ani, am făcut încă două clase la Liceul Tonitza. Dar n-am făcut eforturi deosebite să mă duc către pictură. Şi acum nu-mi vine să-mi semnez întotdeauna lucrările. Undeva în capul meu e că această chestie e făcută anume ca să nu rămînă nimic după mine. E coordonată din altă parte: pur şi simplu, nu am chef să semnez lucrarea. E şi o chestie de orgoliu. Dacă o vînd cuiva, omul respectiv poate să ţină minte că e făcută de mine şi fără semnătură...

Pe de altă parte, în foarte multe dintre lucrări vă puneţi chipul...

Asta vine automat. Mă trezesc că exist

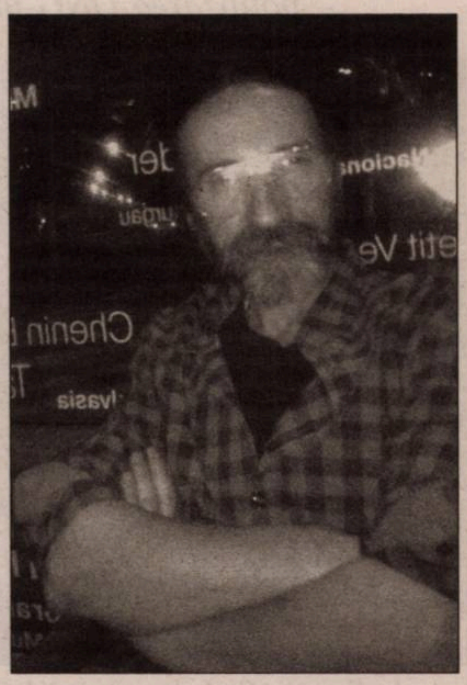

undeva acolo, în lucrare, într-un personaj sau altul. Pentru că sînt un ins duplicitar, mă recunosc într-o serie de personaje: şi pozitive, şi negative. Şi nu am cum să fac abstracţie de asta. Dacă pictez un Sisif, eu sînt Sisif, dacă pictez un torţionar, eu sînt torţionarul ăla. Cel mai des mă autoportretizam în imagini de nebun sau în piticul regelui.

Din ce v-aţi cîştigat, practic, existenţa?

De la 17 la 30 de ani am fost lăcătuş. Motiv pentru care ca lăcătuş eram considerat un chiulău, iar ca pictor eram considerat lăcătuş... Dar nu pictam cu ideea de a face ceva, pictam pentru că îmi plăcea. Pe vremea aceea, pictam cum cîntă pasărea. Treptat, pictura a început să devină un chin. Şi atunci, a început să iasă cîte ceva... Am început să fiu purtat într-o direcţie...

În '89, aveam 30 de ani. Pe 21 decembrie,

Dăduse un anunţ în ziar că are nevoie de un pictor capabil să reproducă Rembrandt.

făceam lozinci pentru partid. Scriam textele idioate ale lui Ceauşescu. Eram plătit tot ca lăcătuş. M-am dus acolo pentru că era mai cald... Prin februarie '90, cei mai proşti dintre colegii mei, care s-au pus şefi, au socotit că eu sînt nomenclaturist pentru că am scris textele alea (lozinci pe care, ei, de altfel, le purtau...). Ăsta e unul dintre motivele pentru care nu m-am mai dus niciodată pe la vechiul loc de muncă...

Ce s-a întîmplat după '90?

Am găsit un tip care făcea pictură comercială după fotografii, avea o reţea. În primele trei zile cît am lucrat pentru tipul ăla, am cîştigat cît cîştigam înainte într-un an. Dar erau kitschuri: noaptea cu lună, barca cu pescarul, cele pe care le găseşti la Obor, astăzi. Eu nu le făceam niciodată la fel, întotdeauna pictam altceva... Le vindeau pe drum şi pe urmă se întorceau şi le făceam altele... Se cîştigau bani serioşi pe atunci: salariul lui Iliescu era 17.000 de lei, iar eu cîştigam 90.000 de lei pe aceste kitschuri. Pe lună. Dar se şi bea foarte mult. Efectiv, nu am făcut nimic cu banii. Dar am cîştigat aşa de mult în doi ani.

Şi după cei doi ani?

După doi ani, nu am mai putut să fac kitsch. În perioada aia am cunoscut un evreu care mi-a dat posibilitatea să lucrez ce vreau eu. Omul ăla avea un frate în Israel. Era dintre evreii pe care-i vînduse Ceauşescu Israelului. S-a dus, s-a însurat, a făcut o afacere şi, după Revoluţie, a venit încoace şi şi-a extins-o. Avea o firmă care se întindea în jumătate de Europa. El dăduse un anunţ în ziar că are nevoie de un pictor capabil să reproducă Rembrandt. Avea un frate în Israel care făcea asta, dar era bolnav şi nu mai putea, şi voia pe cineva în locul lui. Fratele lui, între timp, a murit, aşa că nu a mai fost nevoie să imit Rembrandt. Omului i-a plăcut ce făceam eu. Ani de zile, mi-a cumpărat tot ce am pictat. Practic, a fost propriul meu Mecena. Mi-a dat posibilitatea să studiez, să mă regăsesc pe mine. Din păcate, după patru ani, a făcut infarct.

Cum pictaţi pe atunci?

Pe atunci îl descoperisem pe Picasso şi începusem să-l înţeleg. Şi la fel cubismul. Apoi, am trecut la un fel de futurism, era un sistem personal. Nişte amici mai şcoliţi ca mine mi-au zis că nu-i în regulă ce fac. Din cauza lor am pierdut vreo zece ani. Mi-am distrus atunci sistemul... După care, mi-au trebuit vreo zece ani ca să ajung la ce fac acum. Asta e bine, într-un fel, am ajuns la ceva mai profund. De aceea nu am făcut nici o expoziţie pînă la 40 de ani. Acum, cînd mă uit la lucrările alea, le găsesc bune.

Din ce trăiaţi spre sfîrşitul anilor '90, începutul anilor 2000?

Am trăit o vreme din reproduceri. Pentru nişte evrei din Liban, care erau directori la La Fourmi. Reproduceri după Rembrandt, Delacroix. Am saturat piaţa asta, apoi am făcut foamea un an. După care am pictat o biserică, la o mănăstire din Măgura Odobeştiului. Era o mănăstire de maici ortodoxe pe stil vechi, care stăteau prost din punct de vedere cultural. Pictura bizantină nu le spunea nimic. Ele voiau un Cristos luminos, voiau pictură realistă. Am avut posibilitatea să pictez un zid imens baroc. Trei ani am lucrat acolo. Am învăţat lucrînd.

Cînd aţi început să expuneţi?

La 41 de ani am făcut prima expoziţie. În 2000. Era cam ce fac acum, dar într-o fază mai... moale. Lucrările erau mai clasice, mai lipsite de impact, nu duceam lucrurile pînă la marginea lor. Prima expoziţie a fost la o galerie care se numea Anonimus. Au trecut pe la mine mulţi pictori cunoscuţi şi au stat de vorbă cu mine. A fost prima oară cînd m-am lovit de semeni de-ai mei bine intenţionaţi. Mi-au dat un brînci în faţă.

Aţi fost acceptat în rîndurile comunităţii artistice?

Eu nu aveam facultate. Comunitatea artistică te acceptă greu. Acum mă salut de pe picior de egalitate cu celebrităţile locale. Pînă acum, simţeam o oarecare maliţiozitate din partea lor... Toţi sînt de acord că facultatea nu face artişti... Van Gogh nu a făcut facultate, nici Gauguin... Dar e o problemă de ierarhie. Atunci, am vîndut nişte lucrări unui francez, care, timp de un an, mi-a cumpărat cîte o lucrare pe lună. Deja apăruseră în pictura mea masca şi simbioza om – animal, dar nu duceau către grozăvii. Încă un an, pînă-n 2005, am avut vreo patru expoziţii pe an. Trăiam într-o sărăcie cumplită şi lucram mult. După care, am făcut cel puţin cîte o expoziţie personală pe an. Încă aveam forţa de a experimenta, de a căuta, dar şi de a trăi mizerabil. Prin 2004, m-am angajat ca pictor la un tip, cel cu Bellagio Mall: ca pictor meseriaş, nu artist, am pictat ce a vrut el. Asta mi-a dat posibilitatea să respir, să mănînc, să mai beau o bere...

Treptat, lucrurile s-au aşezat. Mai puţin vînzarea. După 2010, a început să meargă prost.

Cîte ceva despre ce pictaţi acum?...

M-am cantonat în lumea miturilor, acele lucruri care bîntuie omenirea de la începuturi şi o mai bîntuie şi azi. Omul e de studiat, în ce mă priveşte. Vin cumva dinspre literatură, în pictură.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Meri JORDANOVSKA

Societatea necivilă

– politizarea ONG-urilor în Macedonia –

Skopje, Belgrad şi Praga

Într-o zi de vară, în iunie trecut, cîteva sute de protestatari au rupt cordonul de poliţişti din jurul sediului ca o cazarmă, al Primăriei centrale din Skopje. „Să vă ardă focul, sînteţi Anticrist!" au strigat ei, izbind în pereţi, spărgînd ferestre şi îngrozindu-i pe oficialii care se aflau în clădire.

Protestatarii fuseseră mobilizaţi de un grup de cetăţeni, pe care presa l-a numit „organizaţie nonguvernamentală" sau ONG. Furia lor se îndrepta către oficialii partidului de opoziţie, care controlau administraţia locală, în urma alegerilor din primăvara trecută. Atacul asupra clădirii părea a fi o interpretare violentă a unuia dintre rolurile vitale ale ONG-urilor, acela de a susţine cererile cetăţenilor în faţa autorităţilor. Societatea civilă din Macedonia a devenit scena luptelor politice ale ţării, în care ONG-urile joacă un rol principal. Multe dintre organizaţii promovează ideologia principalului partid aflat la putere, atacîndu-i criticii şi rivalii. Uneori, oficialii partidului au legături strînse cu ONG-urile, ceea ce pune problema conflictelor de interese într-un sector în care – chiar dacă greu de evitat – politizarea ar trebui să fie ţinută sub control.

La rîndul lui, partidul la putere acuză ONG-urile finanţate din bani străini şi susţinute de fundaţiile internaţionale că servesc drept paravan pentru opoziţie. Din 2006, Macedonia este guvernată de o coaliţie condusă de un partid de centru-dreapta, cunoscut sub acronimul VMRO-DPMNE. În exterior, partidul întreţine o imagine de susţinător al afacerilor, în timp ce, pe plan intern, adoptă o retorică etnico-naţionalistă. Criticii acuză partidul de tendinţe autoritariste, aducînd drept argumente declinul presei independente şi dominaţia crescîndă a simpatizanţilor săi în comerţ, cultură şi sectorul public. Potrivit acestor critici, dominaţia s-a extins şi în sfera societăţii civile, odată ce ONG-urile şi asociaţiile informale susţin controversatele programe ale guvernului, cum ar fi reamenajarea costisitoare a spaţiilor publice din capitală sau reglementările restrictive referitoare la avort.

„După contaminarea politicii, a afacerilor, instituţiilor statului şi a presei, acum e rîndul organizaţiilor societăţii civile", spune Radmila Sekerinska, fost lider al principalului partid aflat în opoziţie – Partidul Social Democrat (SDSM). Şi totuşi, este o dovadă de ipocrizie să acuzi guvernul de manipularea societăţii civile – spune Ilija Dimovski, purtător de cuvînt al VMRO-DPMNE. „Partidele de opoziţie susţin că trebuie să ascultăm întotdeauna cererile cetăţenilor", afirmă el. „Dar cînd cetăţenii protestează împotriva opoziţiei, răspund cu astfel de acuzaţii."

ONG-urile sînt actori esenţiali ai societăţii civile, un termen vag, care defineşte în sens larg o arenă publică de dezbatere şi acţiune, care se situează în afara statului şi a pieţei. Nu există o definiţie unică a ONG-ului, chiar dacă acest concept este folosit pe scară largă în dezvoltarea internaţională, adesea sinonim cu „organizaţie de caritate" sau „organizaţie nonprofit". De exemplu, Uniunea Europeană şi Naţiunile Unite susţin că ONG-urile nu trebuie să întreprindă nimic ilegal şi nu trebuie să facă profit. Mai mult, ele ar trebui să fie independente faţă de orice formă de guvernămînt, aşa cum le spune şi numele.

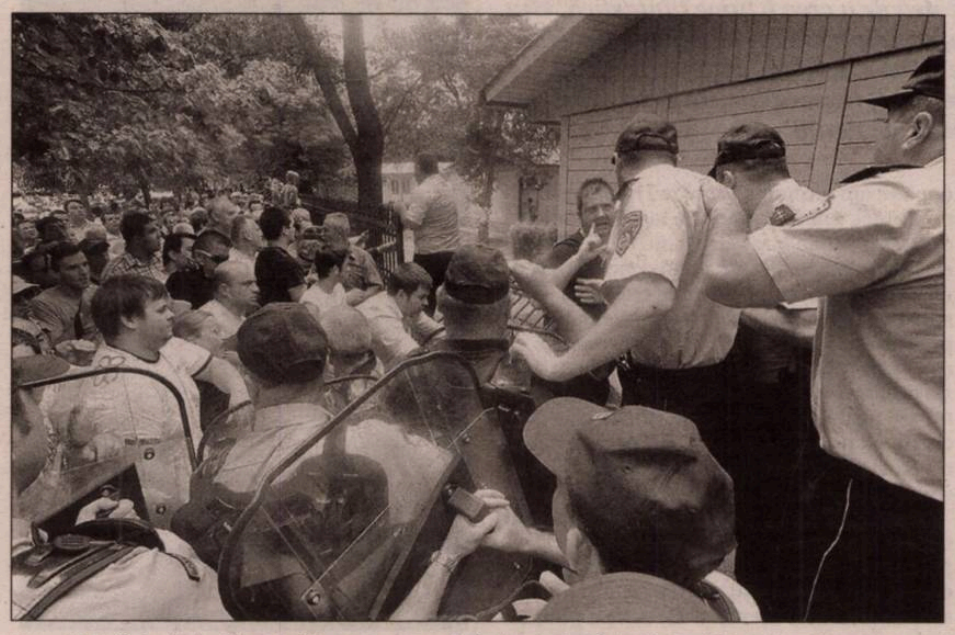

La Primăria Centrală protestatarii furioşi că o biserică ridicată pe jumătate avea să fie demolată.

Protestatarii fuseseră mobilizaţi de un grup de cetăţeni, pe care presa l-a numit „organizaţie nonguvernamentală".

Multe guverne finanţează ONG-uri, în ţară şi în străinătate. În aceste cazuri, oficialii angajaţi politic sînt excluşi din organizaţie pentru a păstra statutul nonguvernamental al acesteia. Dar în Macedonia, limita dintre activismul politic şi cel civic este adesea neclară.

Transport gratuit şi sandviciuri

Cîteva ONG-uri care susţin cauze guvernamentale au legături vagi cu partidul aflat la putere. Atacul asupra clădirii municipalităţii, din vara trecută, a fost provocat de afirmaţia că Andrej Zernovski, primarul ales al zonei centrale din Skopje, intenţiona să demoleze o biserică ridicată parţial în capitală. Primarul a negat permanent aceste acuzaţii. Zernovski face parte dintr-o coaliţie care se opune partidului VMRO-DPMNE. La puţin timp după alegeri, el a anunţat o anchetă a Proiectului „Skopje 2014", un program de multe milioane de euro, prin care spaţiile publice ale capitalei au fost renovate într-un stil pseudobaroc. Acest proiect este unul dintre cele mai cunoscute şi controversate dintre cele iniţiate de VMRO-DPMNE, atrăgînd critici pentru costurile ridicate şi kitsch-ul evident. În cea mai mare parte, lucrările au fost executate în circumscripţia lui Zernovski.

Activistul Nikola Naumoski crede că guvernul are ceva împotriva ONG-urilor finanţate din străinătate.

Partidul la putere acuză ONG-urile finanţate din bani străini şi susţinute de fundaţiile internaţionale că servesc drept paravan pentru opoziţie.

Afirmaţia că primarul intenţiona să demoleze o biserică ridicată pe jumătate a venit de la Veritas, o asociaţie necunoscută pînă atunci, care a mobilizat sute de susporteri, aparent peste noapte, pentru a protesta în faţa clădirii municipalităţii. Veritas nu apare în registrul oficial al ONG-urilor. Suzana Minovska, purtătoarea de cuvînt a organizaţiei, a dat interviuri presei în timpul demonstraţiei, de la faţa locului. Într-o discuţie ulterioară cu BIRN, ea a descris organizaţia Veritas ca pe „o iniţiativă cetăţenească", administrată de voluntari. Ea contestă aspectul politic al protestelor. „Nici măcar nu am avut bani pentru asta. Doar o idee în care credeam", spune ea. Şi totuşi, se pare că implicaţiile politice au avut şi ele un rol. „Am primit un telefon de la sediul partidului de guvernămînt", spune Dragan, 24 de ani, membru al aripii de tineret a partidului VMRO-DPMNE. „Ne-au spus să mergem la primărie. Am întrebat de ce şi ne-au spus doar că toată lumea trebuie să meargă", a declarat el pentru BIRN, cu condiţia să nu i se dezvăluie numele real.

Dragan spune că demonstraţia a fost bine organizată şi că protestatarii au avut transport gratuit şi au primit sandviciuri. Minovska afirmă că nu ştie cine a plătit sandviciurile. Şi nici nu a ştiut că membrii VMRO-DPMNE au fost mobilizaţi la protest. „Ar trebui să întrebaţi partidul, nu pe mine", a declarat ea pentru BIRN. Cînd a avut loc demonstraţia, Minovska era căsătorită cu un fost ministru adjunct, dar susţine că această relaţie nu a avut nici o influenţă asupra activismului ei.

Veritas este una dintre organizaţiile neguvernamentale care împărtăşesc ideologia autorităţilor. Într-un interviu acordat la o lună după atacul primăriei, Nikola Gruevski, prim-ministrul macedonean, părea că susţine motivele care au dus la protest, criticînd însă folosirea forţei. „În cazul Veritas, a existat un motiv limpede şi serios în spatele protestului, chiar dacă spargerea ferestrelor nu a fost cea mai bună mişcare", a declarat el unui post de radio local.

Dezbatere fără contraargument

De obicei, grupuri precum Veritas devin cunoscute publicului cînd fondatorii lor ajung în presă, combătînd criticile la adresa politicii autorităţilor. Un ONG pe nume Akord a devenit celebru în 2010, la scurt timp după ce guvernul a făcut publice detaliile Proiectului de reconstrucţie „Skopje 2014". Planul a fost puternic criticat de arhitecţi şi conservatori, dar şi de Uniunea Social Democrată din Macedonia, aflată în opoziţie.

Akord s-a implicat invitînd presa la ceea ce ar fi trebuit să fie o dezbatere a Proiectului „Skopje 2014", organizată la un hotel de lux din oraş. Jurnaliştii care au participat la eveniment au constatat că dezbaterea reprezenta un singur punct de vedere. Paneliştii susţineau cu toţii restaurarea pseudobarocă, cu convingerea că va produce un adevărat miracol pentru imaginea oraşului.

Organizaţia Akord este înregistrată la o adresă din bulevardul Partizanski Odredi, principala arteră din Skopje. Sediul ONG-ului este şi domiciliul Violetei Samardziska, care în 2010 era consilier al Primăriei centrale, guvernate la vremea aceea de VMRO-DPMNE. Samardziska spune că organizaţia ei nu mai este activă şi neagă orice aluzie la vreo legătură între activitatea ei civică şi cea politică. „Nu văd nici o legătură între ONG-ul meu şi implicarea mea în VMRO-DPMNE", a declarat ea pentru BIRN. Ea a refuzat să discute despre sursele de finanţare ale organizaţiei sale, pe vremea cînd aceasta era activă. Akord nu are website, iar BIRN nu a găsit vreun document public cu privire la donatori.

Dreptul la viaţă

Revita, un mic ONG din Bitola, oraş din sud-vestul Macedoniei, a apărut în 2008, cînd guvernul acestei ţări a lansat o campanie de descurajare a avortului. Campania, însoţită de materiale publicitare, afirma că naşterea este un eveniment divin iar întreruperea sarcinii echivalează cu o crimă. Campania a fost criticată de o serie de acti-

viști și asociații, de la susținători ai drepturilor femeilor, pînă la asociații medicale și apărători ai drepturilor omului.

Revita a fost singura susținătoare a campaniei. Organizația relua critica autorităților la adresa femeilor care alegeau avortul. „Omorîndu-și copiii, își distrug țara, familia, națiunea și viitorul", se spunea pe un website. Revita primește fonduri de la bugetul pentru societatea civilă al autorităților centrale, ca și de la primăria controlată de VMRO-DPMNE. Blagica Pepovska, fondatoarea organizației, este și membru al acestui partid. Și totuși – susține ea – simpatiile ei politice nu au ajutat organizația, care primește fonduri și de la donatori privați. „Nu sînt chiar atîtea avantaje [dacă ești membru de partid]", spune ea reporterului BIRN. „Am reușit, cu foarte multă muncă."

În această vară, guvernul a trecut o lege care obligă femeile care vor să facă avort să obțină acordul Ministerului Sănătății. Fiind una din puținele voci din afara parlamentului care susținea noile reglementări, Pepovska a fost invitată să-și exprime opinia în parlament, în timpul dezbaterilor. „Femeia are dreptul să-și aleagă partenerul și să decidă dacă vrea sau nu o sarcină", a declarat ea în plen. „Odată ce este însărcinată, ea nu mai are nici un drept."

Tolerating Criticism

Numeroși angajați ai ONG-urilor cu finanțare externă afirmă că guvernul influențează direct acele grupuri ale societății civile care îi susțin ideologia. „Dacă prim-ministrul Gruevski nu apare la știri, atunci apar ONG-urile care transmit mesajul lui", spune Nikola Naumoski, activist al organizației Plostad Sloboda, care se opune Proiectului „Skopje 2014".

Organizația lui este finanțată de Fundația pentru o Societate Deschisă, un fond internațional înființat de investitorul George Soros, cu sediul în SUA. Oficiali ai guvernului macedonean îl acuză deseori pe Soros că se amestecă în treburile țării. La rîndul său, Naumoski acuză guvernul că îi hărțuiește pe activiști ca el, care primesc bani din străinătate. Plîngerea este susținută și de colegii lui din sectorul ONG, finanțat cu bani din străinătate.

Forumul Internațional al Tineretului, un ONG care oferă consultanță în aplicarea reformelor din învățămînt, a fost atacat de presa locală cînd a dezvăluit că Soros este unul dintre donatorii săi. „Ne confruntăm întotdeauna cu piedici cînd încercăm să colaborăm cu guvernul", afirmă șeful organizației, Marjan Zabrcanec, care se plînge că autoritățile ignoră cercetările organizației sale, pe care o acuză că activează împotriva statului.

Toate ONG-urile din Macedonia sînt obligate prin lege să raporteze public cîți bani primesc, de la cine și cum îi folosesc. Totuși, această transparență nu este respectată de toată lumea. Multe organizații mai mici, finanțate de stat, nu au pagină proprie de web și, în consecință, nu publică o listă cu activitățile lor. Nici instituțiile de stat care le finanțează – cum ar fi ministerele, primăriile sau o agenție guvernamentală – nu oferă multe detalii. „Sînt publicate numai titlurile proiectelor", declară Malinka Ristova, președintele Institutului de Politică Europeană, un ONG cu finanțare din străinătate, care promovează dezbateri pe tema aderării la UE. „Nu există rapoarte despre ceea ce s-a făcut, așa că nu putem ști cum au cheltuit banii."

Toate ONG-urile din Macedonia sînt obligate prin lege să raporteze public cîți bani primesc, de la cine și cum îi folosesc.

Mulți activiști macedoneni cred că soluția prin care societatea civilă ar putea deveni mai transparentă și mai puțin politizată ar depinde de UE, la care țara lor a depus cerere de aderare. Ei caută un model în țări ca Republica Cehă, care a ieșit și ea din comunism, dar care acum are o societate civilă mai sănătoasă, în parte datorită reformelor aplicate pentru a adera la UE. Deosebirea este mare. Lucie Bilderova, de la Centrul Multicultural, un ONG din Praga care lucrează cu minoritățile, afirmă că, deseori, Ministerul ceh de Externe finanțează organizații care îi critică activitatea. Vit Dostal, de la Asociația pentru Afaceri Internaționale, un ONG care îi pregătește pe studenți pentru dezbateri politice, spune și el că organizația lui își critică deseori donatorul – respectiv guvernul ceh. „Guvernul știe la ce să se aștepte din partea noastră, dar nu ne discriminează din cauza asta", afirmă el.

Sărbătoarea primarului

În timp ce ONG-urile finanțate din străinătate sînt deseori criticate în presa progu-vernamentală macedoneană, cele care primesc fonduri din partea statului sînt mai puțin ținute sub observație. În orașul Radovis, din sud-estul Macedoniei, pare a trece neobservat faptul că interesele oficialilor din administrația locală coincid cu cele ale unui ONG.

Timp de trei zile în fiecare august, orașul organizează sărbătoarea Sfîntului Spaso Radovski, patronul orașului. Festivitățile încep cu slujbe la biserică și culminează cu un concert în piața centrală a orașului, care, și ea, poartă numele acestui sfînt. Sărbătoarea este principalul eveniment din calendarul acestui oraș cu 20.000 de locuitori, unde cele mai mari speranțe de a avea un loc de muncă vin de la o mină de cupru din apropiere, iar majoritatea tinerilor visează să emigreze în străinătate. Atracția festivalului din acest an a fost Toni Cetinski, un cîntăreț croat de muzică pop, fost concurent la ediția din 1994 a concursului Eurovision. La sfîrșitul concertului din piața centrală, prezentatoarea a apărut pe scenă și a mulțumit organizatorilor festivalului. „Doi oameni sînt vinovați de acest eveniment", a glumit ea. „Primul este primarul dvs., Sasko, iar al doilea este Nikola Miovski, directorul departamentului de Cultură și președinte al consiliului municipal."

Tineri cehi își perfecționează arta dezbaterii la Asociația pentru Afaceri Internaționale – un ONG din Praga.

Mulțimea a ovaționat la auzul numelor. Și totuși, aceste efluvii de mîndrie locală sînt o tradiție relativ recentă. Sf. Spaso Radoviski a fost declarat patron al orașului în 2009, ca rezultat al unei decizii a consiliului municipal. Sărbătoarea este organizată de un ONG înființat în același an și care, de asemenea, poartă numele Sf. Spaso Radoviski. Potrivit documentelor municipalității, în ultimii doi ani și jumătate, orașul Radovis a cheltuit peste 32.000 de euro cu acest ONG. Din registrul central reiese că unul dintre cei care au înființat organizația este Sasko Nikolov, primarul citat public drept organizator al sărbătorii. Președintele ONG-ului este Nikola Miovski, șeful consiliului municipal, care a primit și el mulțumiri la scenă deschisă pentru eveniment.

„Problemele apar cînd oamenii se folosesc de ONG-uri ca să promoveze agenda partidului"

Primăria alocă fonduri ONG-urilor locale prin licitație. Ofertele sînt votate de consiliul municipal, iar decizia acestuia este ulterior aprobată și semnată de primar. Astfel, primarul și șeful consiliului municipal au un rol important în alocarea fondurilor pentru un ONG în care ei sînt profund implicați – ceea ce reprezintă un evident conflict de interese. Mai mult, primarul folosește sărbătoarea – finanțată cu bani publici, printr-un ONG la a cărui înființare a contribuit – ca să își lustruiască profilul politic. Pagina sa de web înscrie evenimentul din acest an ca pe una dintre cele mai importante realizări din primele 100 de zile ale mandatului său. Nikolov a declarat pentru BIRN că a renunțat la orice implicare în ONG din momentul în care a fost ales primar, în primăvara lui 2013. Totuși, la momentul interviului din vara anului trecut, în registrul central – actualizat în mod regulat – încă mai apărea ca unul dintre membrii importanți ai organizației Sf. Spaso Radovis. Nikolov a recunoscut că evidenta sa implicare continuă în acest ONG, și în politica locală ar putea fi considerată drept conflict de interese. „O să verific", spune el. „Poate că legile au fost greșit interpretate."

BIRN a încercat să îl contacteze pe Miovski pentru o declarație pe telefonul său mobil, dar acesta nu a răspuns. O vizită la adresa la care este înregistrat ONG-ul ne-a dezvăluit o clădire închisă, în care, pe vremuri, fusese un restaurant. BIRN a cerut și autorității de stat împotriva corupției să precizeze dacă ar putea exista un conflict de interese, în cazul în care oficiali ai guvernului sînt implicați și în activitatea unor ONG-uri. Purtătoarea de cuvînt a comisiei a confirmat primirea cererii, dar nu a oferit un răspuns.

Dimovski, purtătorul de cuvînt al VMRO-DPMNE, recunoaște că unele ONG-uri sînt un paravan pentru interese politice, dar el afirmă că fenomenul se datorează mai ales opoziției. „Problemele apar cînd oamenii se folosesc de ONG-uri ca să promoveze agenda partidului", a declarat el pentru BIRN. „De exemplu, există activiști ai societății civile care vorbesc la adunările partidului de opoziție." Totuși, Dimovski afirmă că membrii partidelor politice nu pot fi împiedicați să conducă propriile ONG-uri. „Există oameni care sînt membri ai VMRO-DPMNE sau din SDSM, ei au propriile ONG-uri și nu e nimic în neregulă", a declarat el pentru BIRN.

Dejan Donev, profesor de etică și expert în ONG-uri la Universitatea „Kiril și Metodiu" din Skopje, afirmă că multe organizații care activează în societatea civilă macedoneană sînt „aproape guvernamentale". „Nu dispunem de acele organizații nonguvernamentale de bază, care ar trebui să fie înțelese ca niște grupări nonprofit ale societății civile ce reprezintă interesele cetățenilor", spune el.

Cei mai mulți macedoneni par să accepte faptul că societatea civilă din țară este extrem de politizată. Într-un sondaj efectuat anul trecut de biroul local al organizației Transparency International, o organizație internațională care promovează buna guvernare, 67,5% dintre cei peste 1000 de respondenți afirmau că ONG-urile există numai pentru a servi interesele partidelor politice.

Aderarea Cehiei la UE a consolidat societatea civilă. Unii macedoneni speră că același lucru se va întîmpla și-n țara lor.

Meri Jordanovska *este jurnalistă la Skopje.*
Acest proiect jurnalistic a fost realizat în cadrul Programului „Balkan Fellowship for Journalistic Excellence", inițiat de Robert Bosch Stiftung și ERSTE Foundation, în colaborare cu Balkan Investigative Reporting Network. Editor: Neil Arun.

SINGURUL OM OARECUM ÎNDREPTĂŢIT SĂ DISPARĂ CONTINUU A RUPT TĂCEREA ÎNTR-O ÎNCĂPERE GOALĂ

■ Mă întorceam de la alergat din Parcul Ioanid printr-o ceaţă lăptoasă. Singurul om cu care m-am întîlnit în seara respectivă a fost un tip ameţit bine, care mergea împleticit. Din fericire, m-am prins la timp că încerca să se uşureze din mers şi l-am ocolit. Habar n-am dacă bietul om o fi reuşit. Mă aşteptam la orice, mai puţin la un coerent „Vă rog mult să mă scuzaţi!“ din partea lui. E clar, politeţea poate supravieţui oricărei beţii. Doar că uneori devine de-o absurditate cosmică. (**A. M. S.**)

■ În seara în care Adrian Năstase a fost condamnat şi închis, toate televiziunile care se numesc „de ştiri“ vuiau. Rulau în neştire imaginile cu maşina care-l ducea pe fostul premier la Poliţie, cu maşina care-l ducea apoi la penitenciar. Într-un mod oarecum îndreptăţit din punct de vedere jurnalistic, au fost cîteva ore în care părea că nimic altceva n-ar mai exista pe lume. Tot zapînd însă, am găsit şi o mare excepţie – Antena 3. Acolo se difuza o cu totul altă ştire, al cărei titlu era înscris pe burtieră cu litere de-o şchioapă: *BĂSESCU HUIDUIT*. O ştire la fel de reală ca şi condamnarea lui Năstase, nimic de zis... (**A. M.**)

■ Cînd or să dispară „băieţii“ de la Obor, cu „telefoane, telefoane...“, „ţigări, ţigări...“ şi altele, care sînt acolo din '90, mînă în mînă cu Poliţia, presupun – căci altfel nu-mi explic cum de rezistă chiar vizavi de Primăria sectorului 2 –, voi spune că ceva s-a schimbat iremediabil în România. Pînă atunci, nu. (**A. P.**)

■ Staţia de metrou de la Piaţa Victoriei devine din ce în ce mai mult un spaţiu publicitar alternativ. Dacă acum cîteva luni, coborînd spre peron, auzeai o sticlă care se deschide şi se goleşte, continuu, cu cîteva săptămîni în urmă o bătaie intensă de inimă îndemna călătorii să-şi facă abonamente la un canal de sport. Zilele trecute, în aşteptarea trenului, o alarmă mi-a îngheţat pentru cîteva clipe inima: era doar un alt spot: „reclamă“ la 112. (**S. G.**)

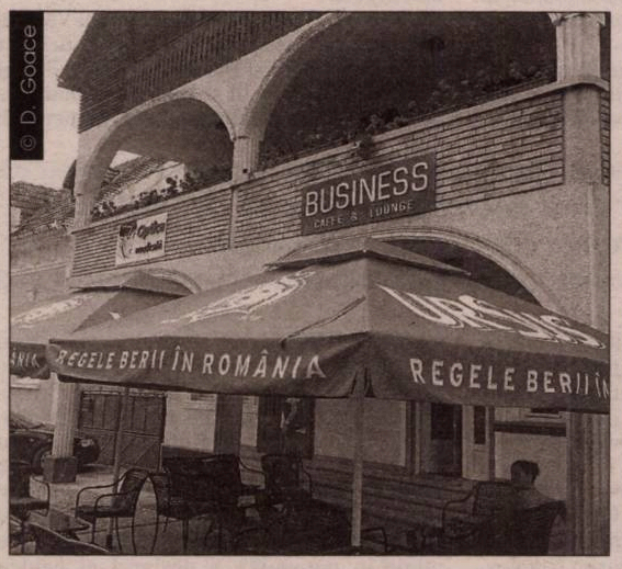

Cu ochii-n 3,14

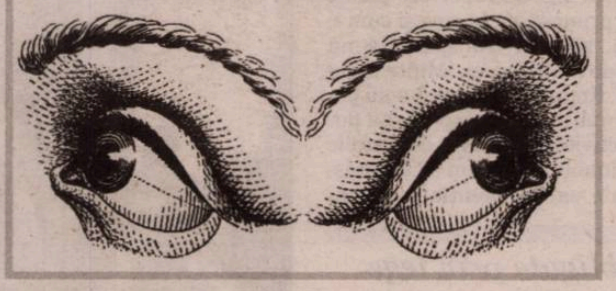

■ Paul Hellyer, fostul ministru canadian al Apărării, a rupt tăcerea într-un interviu acordat publicaţiei *Rusia Today*, mărturisind că patru specii de extratereştri au vizitat Pămîntul în ultimele cîteva mii de ani şi că aceştia ar fi dispuşi să ne împărtăşească din cunoştinţele lor tehnologice avansate, dar că nu au încredere în oameni din cauza războaielor la care este predispusă rasa umană. „Extratereştrilor le e frică că vom destabiliza echilibrul cosmic“, a spus Paul Hellyer. (**M. C.**)

■ Printre lucrurile incredibile ale acestei lumi care nu încetează să mă uimească: într-o bloc din zona Moşilor, la intrarea în ghenă, într-o încăpere goală, cu cutii de vopsea şi mai nimic altceva, cineva a împodobit un brad, de Crăciunul ăsta: mic, cochet şi cu beculeţe roşii. (**I. P.**)

CU ALTE CUVINTE, MAŞINA DE SPĂLAT LUMEA O FI VREO IMITAŢIE A UNIVERSULUI CONTRAR, DAR ÎN ALTĂ PARTE

■ Compania Samsung a anunţat că va lansa un serviciu (SmartHome) care va permite tuturor aparatelor casnice dintr-o casă să comunice între ele. Cu alte cuvinte, maşina de spălat să vorbească cu aerul condiţionat, care să ştie cînd să pornească televizorul în cazul în care luminile din cameră se aprind etc. etc. Cred că nu ne-ar prinde rău un asemenea sistem şi în instituţiile noastre publice, un sistem care să conecteze ghişeul 1 cu ghişeul 2, cu ghişeul 3 etc. etc. (**S. G.**)

■ Şi *Dilema veche* poate schimba lumea: se pare că, şi în urma articolului meu, pozitiv într-o anumită măsură, despre Poşta din Piaţa Amzei, aceasta nu se mai desfiinţează, cum fusese plănuit, ci rămîne pe loc. Ce-i drept, necesitatea acesteia e evidentă, dacă e să ne luăm după infernalele cozi de la cele trei ghişee. (**I. P.**)

■ Pe o carte poştală cu chipul lui Bertolt Brecht, cumpărată într-un anticariat din Aydîn, se poate citi următorul fragment din, pasă-mi-te, *Öfke ve insan:* „Cok zordur öfke duydugumuz insanlara birşeyler ögretmek, ama bu özellikle gereklidir, cünki asîl öfke duyuklarîmîzîn ögrenmeye gereksinimi vardîr.“ Nu am reuşit nici pînă în ziua de azi să aflu de unde este citatul şi nici ce spune. O fi vreo imitaţie turcească. (**M. P.**)

■ Celebrul telescop Hubble tocmai a realizat cea mai în profunzime fotografie a Universului, revelînd 3000 de galaxii vechi de acum 3,5 miliarde de ani. Practic, Hubble ar fi fotografiat perioada de dinaintea Big Bang-ului. (**M. C.**)

■ La un post de radio cunoscut, o climatoloagă destul de cunoscută din România spunea că recentul val de frig care a afectat America poate fi considerat „un episod din fenomenul mai amplu al încălzirii globale“. Nu ştiu de ce, aiurelile astea care se tot aud în ultima vreme îmi sună asemeni celor potrivit cărora sistemul comunist ar fi fost o idee bună, dar aplicată greşit. Tot aşa cum unii continuă să încerce să ne convingă că teroarea, frigul şi foametea aduse peste tot de comunism ar fi avut la bază un generos plan contrar, alţii vor să ne facă să credem că, atunci cînd vine frigul mai mare, de fapt e vorba de un mic tribut plătit fenomenului contrar al încălzirii globale. Unii se ocupă de utopiile vremurilor, alţii de ale vremii. Viitorul luminos al omenirii ar putea fi şi încălzit. (**A. M.**)

■ Dintre miile de anunţuri primite în chip de spam prin poşta electronică în cursul anului trecut, unul singur mi-a atras atenţia în mod particular. O anume MelissaDarlyn mi-a trimis un mesaj cu titlul: „Vînd gogoşi“. Să fie (bine) primite, dar în altă parte, MelissaDarlyn! Şi poftă bună cui le-o mînca. (**M. M.**)

O ŢARĂ TRIST ÎNFURIATĂ ÎŞI PRIMEŞTE NOAPTEA CUM SE CUVINE

■ Zice o ştire că numărul iepurilor de cîmp din România este în scădere: „În anul de vînătoare 2009/2010, populaţia iepurelui-de-cîmp era estimată la 1.131.357 de exemplare, iar în 2012/2013 aceasta a scăzut la 1.084.134“. Îmi poate spune cineva cum s-a stabilit cu atîta precizie numărul iepurilor de cîmp într-o ţară unde, în vara lui 2012, cu ocazia referendumului pentru suspendarea preşedintelui, nu se ştia exact numărul locuitorilor şi al cetăţenilor cu drept de vot? (**M. V.**)

■ Cel mai bun titlu de editorial din presa ultimelor săptămîni: „Victor Ponta, nu fi trist, Iliescu e băsist!“ (Florin Negruţiu, *Gîndul*, 8 ianuarie 2014). (**L. V.**)

■ De cînd cu legalizarea marijuanei în statele americane Colorado şi Washington, au apărut tot felul de produse noi. Cum fumatul e interzis în localuri, pe străzi, în parcuri şi, uneori, chiar şi în locuinţe, oamenii caută soluţii pentru a se putea bucura de THC altfel decît fumînd sau inhalînd. Şi se poate – s-au (re)descoperit tot soiul de reţete de ciocolată, prăjituri sau băuturi care conţin marijuana. Mă gîndesc cam ce s-ar întîmpla dacă s-ar legaliza şi la noi. Ce-aţi zice de o gogoaşă înfuriată umplută cu marijuana? Sau de un covrig vesel cu ganja? (**M. M.**)

■ Magazinul „1 BĂNUŢ“, de pe Şoseaua Giurgiului, îşi primeşte clienţii cu un avertisment afişat pe geam: „Vă rugăm frumos, nu furaţi! Întrucît se fură mult în ţara noastră, cît şi în magazinul acesta, am pornit vînătoarea de hoţi împreună cu secţia de Poliţie nr. 16, camerele video şi firma de pază. Deschidem dosare penale, nu avem milă de hoţi, indiferent de vîrstă.“ (**D. S.**)

■ În noaptea de Anul Nou, am încercat să lansez primul meu lampion zburător. Era chinezesc şi nu s-a aprins. (**A. P.**)

■ „Inspiraţi de un articol apărut în celebra gazetă pariziană *Le Matin* cu privire la diversele maniere de a merge prin oraş, le reamintim şi noi celor care nu ştiu să meargă cum se cuvine pe străzile Istanbulului care este oful nostru: nu mergeţi pe stradă cu gura deschisă.“ – *1924*, fragment din presa istanbuleză cules de Orhan Pamuk. (**L. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

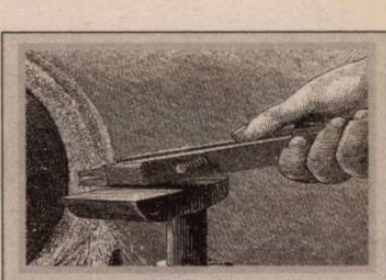

Ovidiu NAHOI

EU şi UE 5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 519 ■ 23-29 ianuarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

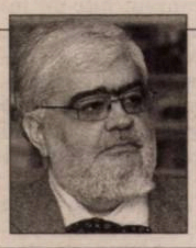

ANDREI PLEŞU

„Proasta folosire a inteligenţei“

pagina 3

CODRIN LIVIU CUŢITARU

„Despre apelative“

pagina 8

CARMEN GAVRILĂ

„Iran şi SUA, istoria în schimbare“

paginile 22-23

Cui îi e frică de români şi de bulgari?

© Lucian Muntean

„IMIGRANT – Individ prost informat, care crede că o ţară e mai bună ca alta.“

AMBROSE BIERCE – „DICŢIONARUL DIAVOLULUI“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

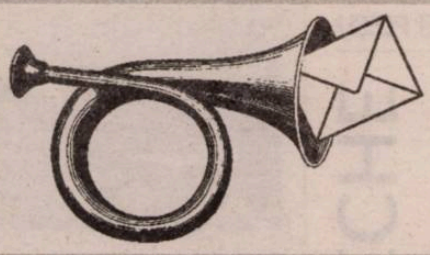

turneu de inbox

NR. 517

Articolul Izabelei Cotelin, „Copilul meu nu-i premiant"

O poveste de viaţă

Nepotul cel mare al fratelui meu a fost la un liceu de mate-info. După clasa a X-a, l-am testat din viteză şi le-am spus părinţilor lui să-l dea la meditaţii. A făcut clasa a XI-a cu cineva mai „ieftin" şi care îl învăţa matematica ca pe poezie. Aşa că l-am testat la unul dintre cei mai buni profesori de matematică din judeţ. A reuşit o performanţă notată cu 0,85. La fizică nici nu ne-am mai obosit să constatăm nivelul şi am făcut „revoluţie şi reformă" cu ai mei şi m-am ocupat eu de partea cu educaţia, ceilalţi rămînînd să se ocupe de cazare şi mîncare. Am început prin a-l transfera la liceul profesorului cu care dăduse testul şi, după ameninţări că „se îmbolnăveşte copilul", „cum face el naveta tot anul", „obiectul" nu a dormit vreo două nopţi înainte de prima zi de şcoală la noul liceu... A urmat clasa a XII-a, începută mai uşor, pentru acomodare, după care am crescut ritmul. După vacanţa de iarnă, ajunsese la patru zile de meditaţie pe săptămînă – două la mate şi două la fizică. Profesorii de la liceul respectiv făceau şi fac pregătire suplimentară la materiile de Bac, gratuit, o dată pe săptămînă, aşa că nepotul meu avea meditaţie joi după-amiaza la fizică, la liceu, vineri – între 15-20 – la mate, sîmbătă – între 14,30-17,00 – la fizică, iar duminica dimineaţă – între 9-12 – la limba română, plus referate, teme de la şcoală la celelalte materii, temele de la meditaţii...

Cam ăsta a fost, în mare, programul, la care adăugam: ţinut legătura săptămînal cu profesorii, discutat testele, progresele, regresele, accidentele etc... „Individul" ajunsese să reziste şi 14 ore în faţa computerului şi să performeze jocuri pe calculator, adică socializare – zero, cunoştinţe despre mediul înconjurător – zero. Primise şi o ofertă, la un moment dat, să fie administratorul unor site-uri de jocuri, dar am căzut la pace. Aşa că, după ce a luat nişte note bunicele la Bac – unde, relaxat prematur, a ratat un dublu 10 –, a reuşit să intre la Automatică şi Calculatoare, la Politehnica din Bucureşti. Mîine e în sesiune şi dă primul examen la matematică, pe care speră să-l treacă. Eu sînt bucuros oricum, poate să-l şi pice, pentru că va învăţa încă o lecţie. Nu prea s-a omorît cu învăţatul la începutul facultăţii. Era nevoie şi de o perioadă mai relaxată, în care a acumulat vreo 7-8 kg de muşchi la sală şi ceva ieşiri pe la film, pe la teatru, nu i-a stricat să vadă şi altă lume... Să sperăm că e bine, pentru că, la verificările de pînă acum, s-a descurcat de la onorabil în sus. Dacă nu o fi vreun dezastru mondial în prima sesiune, am stabilit să se ducă şi la nişte cursuri de dans, eventual şi ceva arte marţiale. Să vedem dacă are timp şi pentru o certificare la engleză şi poate, în viitor, la germană. Iar din vacanţa de vară şi pînă la finalul facultăţii – două limbaje de programare. Apoi, să vedem pe unde se poate face practică....

Cam aşa arată un an de „muncă", o grămadă de bani cheltuiţi, timp acordat în fiecare zi pentru analiză şi discuţie de la om la om. Căci, am uitat să spun, sîntem prieteni şi încercăm să alegem împreună măsurile potrivite. Ţin să le mulţumesc şi pe această cale profesorilor de la liceul unde a absolvit nepotul meu, pentru faptul că îşi macină nervii şi pierd o mulţime de timp cu copiii care le trec prin mînă. Profesorul de matematică, după ce ne-a felicitat pentru rezultate, mi-a spus că nu credea că poate recupera şi intra la Politehnică.

adăugat de Laurenţiu Cavtrina
la data de 19 ianuarie 2014

Dilema veche vă propune

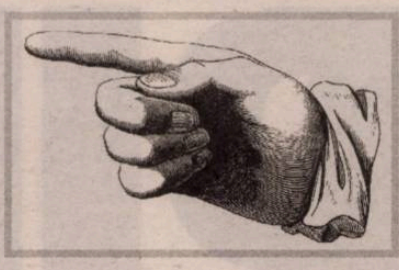

În general, recomand călduros audiobooks-urile (ah, ce urît sună! N-am putea să le zicem audio-cărţi?). În particular, recomand noul audiobook (sau noua audio-carte) de la Humanitas Multimedia: povestiri de Ilf şi Petrov citite de Victor Rebengiuc. Vocea pregnantă a actorului o să vă poarte prin lumea stranie, hazlie, tristă, conformistă, aiurită şi aiuritoare a celebrului orăşel Kolokolamsk, cu Biserica „Promovarea crucii", cu asociaţia care militează pentru eradicarea strîngerilor de mînă, cu şeful miliţiei, cu maiorul de pompieri ş.cl., ş.cl. Cumpăraţi şi ascultaţi, nu veţi regreta. Iar pe termen lung, contribuiţi la creşterea pieţei de audiobooks din România. Şi (dar asta rămîne între noi) veţi putea scăpa de obsesiva scuză „aş vrea să citesc mai mult, dar n-am timp". Pentru că un audiobook se poate asculta pe drum, în maşină sau în metrou... (Mircea Vasilescu)

Pe bulevardul Regina Elisabeta, vizavi de Liceul „Lazăr", s-a deschis o cafenea adevărată, unde se bea cafea adevărată şi nu se fumează. Combinaţia între o cafea bună şi lipsa fumului de ţigară e mai neobişnuită în România şi, poate, măcar de aceea, localul merită vizitat. Dar şi cafeaua e, cum spuneam, pe gustul cafegiilor serioşi. (Andrei Manolescu)

Deşertul tătarilor, romanul lui Dino Buzzati (traducere de Niculina Benguş-Tudoriu, postfaţă de Anca Giurescu, Polirom, 2002), mereu actual şi fascinant, punînd probleme esenţiale ale existenţei umane, printre care relaţia cu timpul şi responsabilitatea propriilor decizii. Dar şi filmul (r. Valerio Zurlini, 1976, cu Giuliano Gemma). (Iaromira Popovici)

Nocturne de George Banu (traducere de Dana Monah, Editura Nemira), un splendid album cu reproduceri, în care criticul glosează cu multă inteligenţă pe marginea relaţiilor dintre nopţile picturii moderne, de la C.D. Friedrich, Goya şi Delacroix, la Monet, Chagall şi Man Ray, şi cele reprezentate în piesele marilor dramaturgi (de la Eschil, prin Racine, la Brecht) şi în spectacolele cîtorva regizori de teatru contemporan, deopotrivă străini şi români. (Marius Chivu)

An oldie, but a goodie: la Teatrul Metropolis are loc joi, 23 ianuarie, premiera piesei *Doi pe un balansoar,* în regia lui Emanuel Pîrvu. Cei doi vor fi Tania Filip şi Florin Zamfirescu. (Stela Giurgeanu)

Nicoleta, 14 ani, Bucureşti – un documentar audio senzaţional despre o fetiţă din Ferentari care vrea să-şi depăşească condiţia. O poveste tristă, spusă pe muzică jazz & lăutărească, de o jurnalistă talentată, Grit Friedrich. Ascultaţi aici: www.mdr.de/mdr-figaro/nicoleta108.html. (Matei Martin)

Luaţi trenul pînă la Ploieşti într-o sîmbătă după-masă, mergeţi la pas de plimbare pe bulevardul Castanilor, pînă ajungeţi la teatru, intraţi, arătaţi biletul (pe care vi l-aţi cumpărat din timp) şi căutaţi-vă locul în sală. Piesa durează două ore şi un sfert, se cheamă *Cînd ploaia se va opri* (text: Andrew Bovell, regia: Radu Afrim) şi-o să vă întoarcă pe toate părţile. 80 de ani din istoria unei familii, regrete şi fragilităţi, trecutul – poveste, aproape imposibil de recuperat, cruzimi şi capitulări. Un spectacol pentru care merită să străbateţi toată ţara. Noroc că Ploieştiul e aproape. (Luiza Vasiliu)

Oricît de mult şi de entuziast s-ar fi vorbit la vremea apariţiei despre romanul *Corecţii* al lui Jonathan Franzen (Polirom, 2004), trebuie să recunosc că pe mine nu m-a prins. Am lăsat-o după vreo 150 de pagini. Cu *Libertate* însă a fost dragoste la prima vedere. Între timp, *Corecţii* a ajuns la ediţia a treia şi am reluat-o de curînd. Nu m-am mai potolit deloc şi îmi place. Am înţeles şi de ce spunea Franzen, într-un interviu: „Îmi trebuie, înainte de toate, personaje complexe, pe care să le iubesc. Petrec de la trei la şase ani încercînd să le găsesc între două cărţi." O carte actuală, impresionantă, profund umană şi deloc moralistă. (Ana Maria Sandu)

Între 21 şi 26 ianuarie, nu rataţi Astra Film on Tour, la Institutul Cultural Român şi Muzeul Ţăranului Român. Puteţi (re)vedea *Anatomia plecării* (Şerban Oliver Tătaru), *În numele primarului* (Anca Hirte), *Cîntece pentru un muzeu* (Eliza Zdru), *Matthew's Laws* (Marc Schmidt), *My German Children* (Tom Pauer), *Dancing Alone* (Biene Pilavci) şi alte cîteva documentare proiectate şi premiate anul trecut la Sibiu. (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Agresivitatea**
- **Vecina noastră Ucraina?**
- **Şpaga**
- **Ideologii salvatoare**

album dilematic

Lavinia Petrescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 7.500
Tipărit la Tipomedia

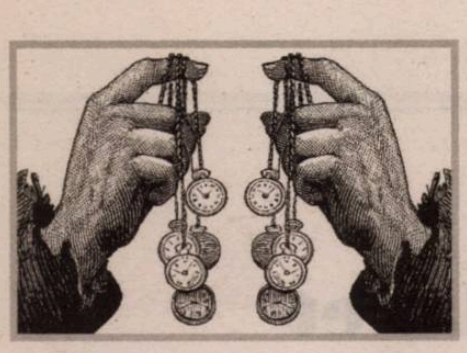

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Proasta folosire a inteligenței

Românii cred despre ei că sînt un popor inteligent. Mai inteligent decît altele. Știm cu toții cît e de riscant să faci asemenea generalizări, cît e de greu să măsori inteligența și cît de nătînge pot fi ierarhizările pe criterii etnice. Lucrurile sînt, oricum, mai complicate. Admițînd că cineva e inteligent, trebuie să adăugăm deîndată că această înzestrare, luată în sine, nu e suficientă. Poți să fii inteligent și să nu știi ce să faci cu inteligența ta, poți să o folosești greșit, pe scurt, poți fi inteligent într-o manieră prostească. Inteligent și stupid. Să inventariem cîteva variante. Trei excese și trei carențe, deopotrivă păgubitoare.

Trei excese: *1) Excesul critic.* Pentru foarte mulți, inteligența e un soi de veghe ofensivă. Nu poți dovedi că îți merge mintea decît în atac, în opoziție, în încăpățînarea de a fi mereu „contra“. Inteligența devine, astfel, echivalentă cu temperamentul nevricos. Nu funcționează decît stimulată de o perpetuă iritare. Pacientul unui asemenea derapaj nu poate intra în dialog decît dacă se enervează, dacă găsește preopinentului nod în papură. Bătăios ca prostul, arțăgos, agitat, insul lovit de această umoare e previzibil (adică plictícos) și, în fond, nefrecventabil. Inteligența nu e, totuși, o simplă modalitate de a fi prost dispus. *2) Excesul tehnic.* Inteligența se drapează, în acest caz, în terminologie obscură și erudiție de paradă. Abuzează de concepte, se scaldă în inaccesibilul „specialității“, face orice spre a fi greu de urmărit. E un gen de inteligență care nu comunică și își face un titlu de glorie din intranzitiva sa „tehnicitate“. În realitate, inteligența adevărată, inteligența bine folosită poate transmite (aproape) orice, (aproape) oricui. Nu există nimic atît de subtil încît să nu poată fi oferit – fără concesii – „consumului“ public. *3) Excesul sofistic.* În excesul acesta cade inteligența care își folosește dexteritățile pentru a falsifica. Căutînd

Lumea e plină de derbedei isteți.

nu adevărul, ci victoria sau spectacolul, ea jonglează primejdios cu ideile și cu cuvintele, se felicită de a putea apăra orice punct de vedere și tratează consecvența logică și coerența argumentelor drept simptome ale prostiei sau, în orice caz, ale lipsei de imaginație.

Trei carențe: *1) Inteligența fără cultură.* Poți fi ager la minte, dar, pe termen lung, mintea trebuie hrănită și cu altceva decît cu vitamina sa nativă. Nu spun că un negustor inteligent trebuie să citească seara din Shakespeare (deși nu strică), dar cei a căror meserie e legată de vorbire și de comentariu e musai să facă vocalize, confruntîndu-se cu vorbele și comentariile altora. Puzderia de ziariști, analiști, politicieni, vedete ale micului ecran, scriitori, diplomați, consilieri etc. care se perindă zilnic prin fața noastră ar face foarte bine să nu se bizuie strict pe inteligența lor naturală, pe bunele lor reflexe. Să mai și citească. Să mai aibă și dubii, și stupori, și tristeți. Nu doar răspunsuri și spontaneitate. Enumerarea de mai sus îi cuprinde, nu întîmplător, și pe scriitori. Și ei se simt, uneori, dispensați de a avea lecturi, de vreme ce au talent. Actorii – la fel. Să se uite la Premiile Oscar și să vadă cum vorbesc Peter O'Toole, Sean Connery, Forest Whitaker, Meryl Streep ș.a. Dincolo de voci, decolteuri și ocheade, se simt și oarece deprinderi culturale... *2) Inteligența fără morală.* E o maladie comună. Lumea e plină de lichele vioaie, de derbedei isteți, de lepre și de șmecheri. Malversațiunile cer întotdeauna o anumită mobilitate mentală. Ipocrizia, populismul, verva electorală – de asemenea. Seară de seară, văd la televizor tot felul de „băieți deștepți“ care mint, se prefac, amestecă borcanele, calcă-n strâchini și dau cu bîta-n baltă. Au, cu toții, destulă inteligență cîtă e necesară pentru împlinirea unui program rapid de parvenire, dar nu destulă cîtă ar trebui pentru a nu se face de rîs și – dacă se poate – pentru a-și salva obrazul.

3) Inteligența fără spirit. Atingem aici un prag despre care nu putem aduce lămuriri îndestulătoare în cîteva rînduri. E vorba de o specie de inteligență care se depășește (și se sacrifică) pe sine, care iese din imediat și circumstanțial, pentru a vedea cerul stelelor fixe. Nu e inteligența cu care te descurci, nu e inteligența cu care pricepi calculul infinitezimal sau *Critica rațiunii pure,* nu e inteligența mercuriană, combinatorie, genialoidă. E facultatea de a plonja în inevident, de a simți inactualitatea actualității zilnice, de a veni spre real de la celălalt capăt al lui. A fi inteligent fără spirit e a fi perfect adaptat la lume și la veacul tău (cu toate idiosincraziile lui), a crede că lumea își e suficientă sieși și că inteligența ta e meritul tău. Inteligența fără spirit e una din marile probleme ale modernității. Ea promite mari victorii asupra realului, coroborate cu o masivă pierdere de sens. Decît să evacueze însă problema sensului, inteligența adevărată preferă să treacă drept sminteală. Căci nu există o mai proastă folosire a inteligenței decît folosirea ei prudentă, garantată epistemologic, cuviincioasă. Inteligența adevărată îndrăznește și riscă. Fără să alunece în aroganță și temeritate vidă.

(apărut în Dilema veche, *nr. 193, 21 octombrie 2007)*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Dezindustrializarea

Știm cu toții că populația României este în scădere și am văzut cu toții, în media sau la fața locului, implozia unor foste orașe industriale din timpul comunismului. Nu mi-am imaginat însă vreodată că 161 de orașe din cele 263 ale țării și-au pierdut peste 20% din populația lor, în anii tranziției. Am aflat acest lucru dintr-o excelentă teză de urbanism, a Ilincăi Păun Constantinescu, dedicată fenomenului *shrinking cities*. Iar imaginile a 57 de astfel de orașe crepusculare, puse sub lupă de către autoare, sînt deprimante.

Teza cu pricina m-a dus din nou cu gîndul la *dezindustrializare,* care se află la originea acestor peisaje urbane. Ea a fost, desigur, necesară pentru a elibera economia de megalomania industrializării comuniste și a avut loc inevitabil în absolut toate țările foste comuniste. Dar nu peste tot la fel...

În toate statele din blocul sovietic, ponderea industriei în structura populației ocupate era considerabil mai mare decît în țările capitaliste, din motive mai degrabă ideologice, care țineau de modelul particular comunist al dezvoltării. România se află însă pe primul loc din acest punct de vedere, urmată de Ucraina, Polonia, Rusia și Ungaria. Țara noastră avea, deci, o povară comparativ mai mare a industrializării, accentuată și de faptul că în ultimul deceniu, marcat de „plata datoriilor“, această industrie fusese vitregită de investiții și retehnologizare. România avea, însă, în același timp, și o pondere foarte mare a populației ocupată în agricultură, chiar dacă în permanentă scădere (de la 51,2% în 1969, la 27,9% în 1989). Nu trebuie să fii economist ca să bănuiești că o restructurare economică profundă, precum trecerea la economia de piață, nu se putea face, în acest caz, jucînd la un singur capăt, adică dezmembrînd (se spune „liberalizînd“) industria. O restructurare paralelă trebuia să fie operată și în agricultură, pentru a o face compatibilă cu această economie de piață – iar acest lucru era mai imperios necesar în cazul României. Ea s-a rezumat însă la decooperativizare – un succes moral, dar o catastrofă economică, legile consecutive fiind, în continuare, agrare și nu agricole, preocupate, deci, doar de proprietate, nu și de productivitate. Reparația morală a fost realizată: v-am dat pămîntul înapoi, de-acum faceți ce vreți cu el...

Ce s-a întîmplat în aceste condiții? În primul deceniu al „trecerii la o economie de piață“, populația ocupată în industrie *a scăzut* de la 37,5% la 22%, iar aceea a populației ocupate în agricultură *a crescut* de la 27,9% la 42%, creșterile în domeniul serviciilor fiind practic nesemnificative (în perioada de creștere dintre 2000 și 2008, situația s-a mai ameliorat, dar într-un echilibru încă foarte fragil). Băbește spus, este ca și cum ai fi luat apă dintr-o oală și ai fi turnat-o în alta. S-au închis „fabrici și uzine“ și s-au trimis muncitori la țară (primele valuri de șomeri i-au vizat strategic pe muncitorii care beneficiau de o „reîmproprietărire“ la țară). Oala țăranilor a dat pe dinafară, aceea a muncitorilor a fost lăsată se fiarbă la foc mic, astfel încît, după 1996, fluxul de migrație sat – oraș s-a inversat pentru prima dată în istoria modernă a României. Cam la asta s-a rezumat, în ultimă instanță, „strategia“ autohtonă a trecerii la o economie de piață.

În registrul mai elevat și mai precis al calculelor economice, o analiză din 2002, realizată de Tomasz Mickiewicz și Anna Zalewska, oferă un diagnostic macroeconomic comparativ al acestui eșec. Aceștia calculează, printre altele, un „index de restructurare“, definit ca „proporție a forței de muncă din fiecare țară (postcomunistă) care ar trebui să-și schimbe sectorul pentru a permite să ajungă la o structură a ocupării forței de muncă de genul celei occidentale.“ Este vorba, mai pe românește, de un indice de convergență cu „modelul occidental“ (un indice mic înseamnă o convergență mare). Iar situația este următoarea: Moldova – 49,3; România – 43,0; Bulgaria – 31,3; Lituania – 22,7; Rusia – 22,2; Slovenia – 21,2, Polonia – 21,5; Croația – 20,3; Letonia – 20,0; Slovacia – 18,9; Cehia – 16,9; Estonia – 16,4 și Ungaria – 16,0. Folosind numeroase alte calcule, autorii ajung să desprindă „modelul eficient“ al tranziției, caracterizat printr-o restructurare atît a industriei, cît și a agriculturii, caz în care dezindustrializarea nu este dramatică, sectorul agricol scade în mod sustenabil, iar serviciile cresc. Moldova și România sînt cap de listă la modelul opus, cel al „ineficienței“.

Moldova și România sînt cap de listă la modelul opus, cel al „ineficienței“.

Dar dezindustrializarea nu este doar un fenomen economic, ci și unul social. Nici din acest punct de vedere, lucrurile nu stau însă mai bine, dar puțini vorbesc serios despre costurile și implicațiile sociale ale restructurării economiei. Iar acestea au fost mari și departe de a fi inevitabile. Decooperativizarea a făcut astfel dreptate istorică țăranului, cu condiția să rămînă însă la el la țară, de unde să ne trimită, eventual, colinde și cîrnați de sărbători. Curtată simbolic, dar părăsită economic și politic, masa rurală a avut cel mai mult de pierdut. Și a încercat să mai cîștige cîte ceva în altă parte. În altă ordine de idei, dezindustrializarea a decimat și a marginalizat economic, social și simbolic muncitorul, considerat „profitor al comunismului“ și, dintr-un sondaj în altul, „nostalgic“ incurabil. Este categoria cea mai afectată moral și care s-a „refugiat“, astfel, în morbiditate, divorțialitate și/sau alcoolism crescute, cu pusee de depresie sau furie. Cine a avut de cîștigat? Noul capitalism autohton, născut în bună parte din „impozitarea“ întregului proces de transfer al proprietății de la stat la privat. Rezultatul global? Avem cel mai mic PIB pe cap de locuitor din Europa.

Cineva spunea că a vorbi, acum, despre nevoia unui *proiect național* este o prostie. Oare chiar așa să fie?...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

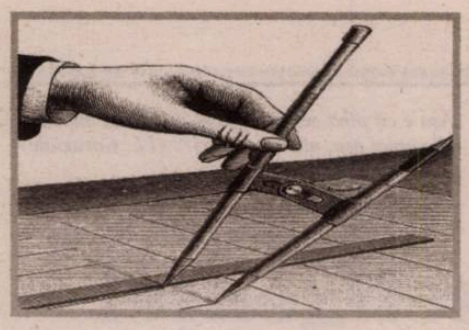

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Casa lui Spiru Haret

Am mai scris despre casa asta de două ori. Acum este a treia şi ultima dată, fiindcă mîine nu va mai exista. S-a încheiat viaţa ei, începută în 1885. În 2007, spuneam: „Nu s-a dărîmat încă, deşi, părăsită cum este şi înghesuită de blocul lipit de ea, nici situaţia, oficial recunoscută, de monument istoric n-o va mai apăra multă vreme. De trei ori pînă acum s-a încercat scoaterea ei de pe listă. La Comisia Monumentelor de la Ministerul Culturii, declasările se ţin lanţ şi, uneori, ele doar constată situaţia după demolare." Pînă şi şoferul taxiului cu care treceam, cînd am văzut cerul prin ferestrele ei şi încăperile devastate deasupra cărora nu mai e acoperiş, ştia că, dacă e patrimoniu, legea nu dă voie. În inventarul oficial al monumentelor figurează ca B-II-m-B-19130. E clar, da? Cînd am semnalat pericolul, scriam: „Altădată, frumuseţea caselor din Bucureşti se datora grădinilor care le înconjurau, nu mai puţin decît gustului şi ingeniozităţii arhitecţilor. Casa despre care e vorba a avut în spate o mare grădină, care n-a încetat să înflorească într-un tablou de Aman şi care se întindea pînă la casa Kretzulescu-Lahovary (str. N. Iorga, pe atunci primul segment al străzii Romane, care pleca din Calea Victoriei). Casa Haret se afla pe strada Verde, numită ulterior General Manu şi Locotenent Lemnea. Adresa actuală: General Gh. Manu, 7. E o casă simplă, parter şi etaj, cu o terasă care, sprijinită pe două coloane, acoperă peronul de la intrare, precedat de cîteva trepte. A fost sediul Institutului Naţional al Cooperaţiei, care era, în 1940, un cuib de legionari. Din 1941, a devenit Muzeul «Spiru Haret», ceea ce era anunţat de o placă, azi cu inscripţia aproape ştearsă. Mulţi ani a funcţionat acolo clubul unei echipe de fotbal, în calitate de chiriaş al Cooperaţiei, după care casa a fost vîndută şi lăsată în paragină de către noul proprietar."

Proprietarul a rămas anonim, chiar căutat cu poliţia.

Adăugam, pentru a împiedica ignoranţa să fie pretextul distrugerii: „De ce n-ar face statul sacrificiul de a cumpăra casa lui Haret pentru a reface înăuntru muzeul care a fost? Datoria poporului român faţă de unul din cei mai vrednici oameni care l-au călăuzit nu s-a plătit, odată pentru totdeauna, cu statuia din faţa Universităţii. Opera lui Jalea, academic corectă, sau proiectul lui Brâncuşi, mai bogat din punct de vedere simbolic – el propusese o fîntînă –, au fost expresiile unei societăţi care mai era capabilă de recunoştinţă sinceră. Parlamentul pe băncile căruia a stat cinsprezece ani, Ministerul pe care l-a condus în toate cele cinci guverne liberale care s-au perindat între 1897 şi 1910, partidul liberal al cărui soldat credincios a fost, din 1889, ar putea chiar azi să se simtă îndatorate pentru felul exemplar în care omul a îndeplinit toate funcţiile sale publice. O întreagă epocă stă sub emblema personalităţii sale.

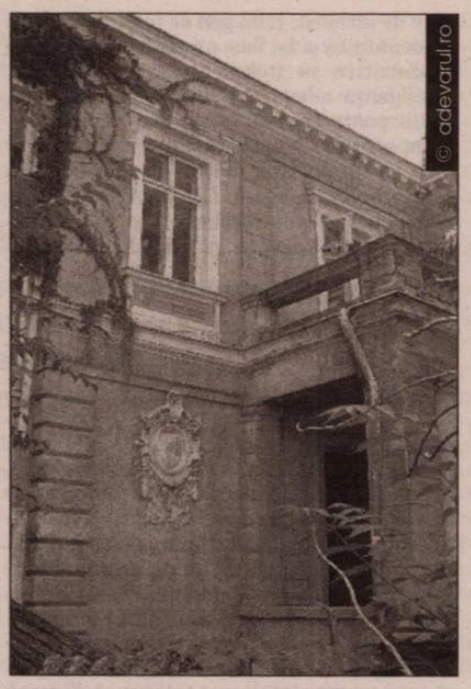

«Cultele şi Instrucţiunea» erau departamentul lui. Acest matematician distins, care-şi luase doctoratul la Paris pe vremea Războiului de Independenţă, străbătînd apoi repede etapele obişnuite ale carierei: profesor universitar şi membru al Academiei, s-a devotat unei misiuni, aceea de a reforma învăţămîntul românesc în sens modern. Eforturile sale corespundeau unui curent general, pe care, de pildă, şi Bulgaria l-a urmat în acelaşi timp. Cînd Haret se căznea să asigure egalitatea accesului la educaţie, munca sa fără preget deschidea un drum spre rezolvarea «chestiunii ţărăneşti». A umplut ţara de şcoli şi a fost socotit, în 1907, un instigator al răscoalelor. Roadele acţiunii sale se măsoară prin diferenţa dintre cifra analfabeţilor la 1899, 87% din totalul populaţiei, şi 60% în 1912, anul morţii marelui ministru. Această diferenţă îşi dezvăluie întreaga importanţă, dacă ţinem seama că, după o teorie răspîndită, dezvoltarea economică a unui stat, aşa cum o înregistrează produsul intern brut pe cap de locuitor, se corelează cu indicele de alfabetizare de acum un secol. Reducerea analfabetismului, considerabilă într-un răstimp atît de scurt, a avut şi un rezultat imediat: lărgirea dreptului de vot după Unirea din 1918, pregătirea fluxului ruralilor către profesiuni şi medii care le erau închise înainte de război, deci, un progres al democraţiei."

La un moment dat, Ordinul Arhitecţilor din Bucureşti a vrut să cumpere clădirea, pentru a-şi avea aici sediul. N-a fost posibil, fiindcă proprietarul a rămas anonim, chiar căutat cu poliţia. Acum, legea o face SC Invest Lux Construct SRL. Întreaga parcelă de 921 m² va fi acoperită de clădirea care se va înălţa acolo. Se anunţă extindere, modificări interioare şi exterioare, supraetajare (adică S + P + 6-7 etaje). În primul proiect, etajele erau chiar opt şi înălţimea de 27 m. Ca şi la casa Ghika din str. Christian Tell, soluţia găsită pentru a strecura marea afacere este de a cocoşa vechea casă sub un bloc. Avem criminali printre noi!

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

Flori din oraşul florilor

Se ştie că nu poate fi eradicată corupţia. Poţi, cel mult, spera la diminuarea ei în limite respirabile. La fel – prostul gust. Kitschul este peste tot, ne însoţeşte în viaţă, ne-o înfrumuseţează – cred unii –, ne arată precaritatea educaţiei – zic alţii; abandonul obiectivelor didactice din planul de lecţii al domnilor profesori de desen – aş zice. Dincolo de bine şi de rău, prostul gust nu ştie despre sine mare lucru şi nici nu suferă de lipsa stimei de sine. Exemplele prin fostul oraş liber-crăiesc al Timişoarei sînt nenumărate şi ne vom nemuri cu ele ca imagine a veacului acestuia pentru cele ce vor veni.

Kitschul este peste tot.

Iată un exemplu cu „flori": există, în vechiul şi maiestuosul parc Coronini-Cronberg (numele unui guvernator din secolul al XIX-lea) din cartierul Fabric, un frumos crucifix uriaş, din marmură, creaţie a unui sculptor interbelic, retras într-un intrînd plin de poezie al gardului vechi, din cărămidă şi fier forjat, de aspect londonez, situat într-un scuar umbrit de platani bătrîni, care ritmează bine cu austeritatea elegantă a monumentului. În vremea comunismului, de fiecare dată cînd treceam pe lîngă spaţiul cu pricina, aveam o strîngere de inimă: mă aşteptam ca autorităţile să-şi amintească de orele de învăţămînt politico-ideologic şi, într-o zvîcnire materialist-dialectică, să-l răpună. A scăpat, dar nu de tot. Astăzi, locul este invadat de flori de plastic, într-o mare de sticle din acelea de Coca-Cola, de 2 litri, tăiate cu meşteşug la jumătate şi proptite în frumosul gard de fier forjat, de care autorităţile (sau poate mai-marii Bisericii Romano-Catolice) au sudat o sumedenie de suporturi pentru sticlele cu pricina, realizate din mici bentiţe din aluminiu. Chiar zilele din urmă, am văzut o bătrînică îngrijind cu pioşenie esplanada monumentului, am mai văzut că unii toarnă apă în respectivele jumătăţi de sticle de Coca, aninate prin gard, chit că florile, de plastic fiind, nu au asemenea trebuinţe.

Tot flori, şi tot din plastic, însoţesc un alt uriaş crucifix din preajma Catedralei din centrul oraşului, realizat de întreprinderea ELBA, din neoane care ard noaptea, precum fantomele din filmele horror cu arătări spectrale, bune să bage spaimele în copiii rătăciţi pe la televizor. Să nu uit să spun că peste drum se află un monument al Revoluţiei, creaţie a marelui sculptor Paul Neagu, despre care se vorbeşte insistent că trebuie mutat, că ar fi un simbol masonic, unii zic că ar reprezenta un samovar, alţii zic că este o creaţie demonică deoarece reprezintă un crucifix frînt. Şi pe lîngă acest monument sînt, din cînd în cînd, flori. Naturale, majoritatea: ofilindu-se expresiv şi cît se poate de natural.

Oraşul florilor are flori şi la Filarmonică, un brîu continuu, roată-roată, flori de toate felurile şi mărimile, aşezate cu meşteşug în jurul scenei pe care nu de mult a dat un recital Dan Grigore. Florile sînt, vezi bine, tot din plastic. În pauza concertului, am trecut pe lîngă ele, cu pictorul Sorin Nicodim, care a şi apucat una, aşa, ca să fie văzut de colegii melomani din sala de concert, şi a dus-o extatic la nas.

După ce noua administraţie municipală s-a instalat la Primărie, printre primele lucruri realizate a fost şi refacerea coridorului, cu podele din marmură aşa de lucitoare şi într-atît de lucioase, că păşeşti cu grijă pe-acolo, cu temerea că oricînd, orice – Doamne, fereşte! – se poate întîmpla: vreo contuzie, o fractură! Desigur că în dreapta coridorului, în plină lumină a geamurilor, pîndesc vii, colorate, dotate cu un verde exploziv, o mulţime de jardiniere, cu flori aşa de vădit autentice şi de naturale, încît, atras de sănătatea lor, am pus mîna pe o frunză din explozia aceea vegetală şi vă mărturisesc că am avut senzaţia, greu de uitat, că dau mîna cu un mort. „Oare de ce?" vă întreb năuc, de aici, din oraşul florilor!

***Daniel Vighi** este scriitor.*

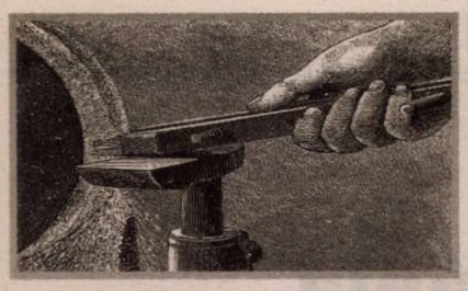

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Şi totuşi, românilor le place Europa

De ce e România altfel? Iată un motiv: în timp ce, la nivel european, scade încrederea în instituţiile şi în leadership-ul Uniunii, la noi se întîmplă exact pe dos.

Un sondaj Gallup, realizat la nivel european şi ale cărui rezultate au fost publicate săptămîna trecută, arată că încrederea românilor în leadership-ul Uniunii Europene a crescut cu 7% în 2013, în comparaţie cu 2012. Circa 46% dintre români au totală încredere în leadership-ul Uniunii Europene. Să recunoaştem, aceasta îi poate face invidioşi pe guvernanţii şi liderii de partide politice de la Bucureşti. În cele mai bune cazuri, aceştia se bucură de încrederea a mai puţin de o treime dintre români, aşa cum arată sondajele realizate pe plan intern. Iarăşi un paradox românesc. Pentru că, în statele membre, încrederea în instituţiile naţionale este, în general, mai mare sau cel puţin egală cu aceea în instituţiile europene.

Un alt amănunt interesant: un grad mai mare de încredere în leadership-ul european se înregistrează în rîndul tinerilor români cu vîrste cuprinse între 15 şi 30 de ani, unde încrederea a crescut cu 10%, ajungînd pînă la 57%. Şi aceasta, în timp ce, la nivel european, tinerii sînt categoria socială cea mai crunt lovită de criză („la ei", spre deosebire de „la noi", pensionarii beneficiază de o plasă de siguranţă de invidiat...). Un sfert dintre tinerii europeni nu-şi găsesc de lucru, iar procentul nu este nici la noi cu mult mai scăzut. Şi totuşi, încrederea tinerilor români în Uniunea Europeană a crescut în mod remarcabil.

Cum s-ar explica această creştere a încrederii românilor în Uniunea Europeană, în sens invers cu creşterea euroscepticismului pe continent? Ar putea fi cîteva explicaţii.

Prima, de ordin general: într-o atmosferă politică internă extrem de încărcată, cu lovituri neaşteptate şi cu excese de tot felul, mesajul Europei a fost unul al corectitudinii: democraţie, domnia legii, moderaţie, respect pentru instituţii. Românii au primit din partea Europei acele mesaje pe care le-ar fi aşteptat din partea liderilor autohtoni. Pe scurt, Uniunea Europeană a fost sursa mesajelor bune pentru politica internă românească.

5,5
miliarde de euro

Apoi, pe tot parcursul anului trecut, lideri europeni – fie că vorbim despre membri ai Comisiei sau europarlamentari marcanţi – au criticat campaniile tabloidelor din Marea Britanie (şi nu numai) împotriva migraţiei. Şi au criticat, de asemenea, afirmaţiile unor lideri politici – fie ei din partidele declarat antieuropene sau din curentele tradiţionale –, care au făcut o sperietoare din tema imigraţiei. Această atitudine a liderilor europeni a contat mult, mai ales în rîndul tinerilor, de departe cei mai bucuroşi să beneficieze de libertatea de mişcare, pentru a munci şi a învăţa.

Şi mai este ceva. Reţineţi o cifră: 5,5 miliarde de euro. Aceştia sînt banii europeni intraţi în România, în anul 2013. O cifră record, de la aderarea noastră, în 2007. Desigur, privind de sus, am spune că puteam mai mult. Şi aşa este. Dar în societate, la firul ierbii, lucrurile se simt un pic altfel. Pur şi simplu, oamenii văd cu ochii lor: aici un drum asfaltat, dincolo o aducţiune de apă, aici o pensiune, acolo dezvoltarea unei mici întreprinderi şi alte şi alte obiective finanţate din fonduri europene. Le vedem, de fapt, cu toţii, la fiecare pas, panourile se află peste tot.

Şi mai sînt plăţile directe, pe care fiecare agricultor, chiar şi unul cu activitate foarte modestă, le primeşte în fiecare an. Ei bine, pe nesimţite, Uniunea Europeană a intrat în viaţa de zi cu zi a oamenilor.

Şi acesta este, de fapt, răspunsul pe care România îl dă acelor voci din statele membre care pun sub semnul întrebarii chiar europenitatea noastră. „Primirea României în Uniunea Europeană a fost o greşeală" – au spus-o, direct sau voalat, politicieni olandezi, germani, francezi şi din alte state membre, antieuropeni declaraţi sau chiar din partidele proeuropene. Le putem răspunde acum: sîntem europeni şi avem încredere în proiectul european. Dar creşterea încrederii românilor în leadership-ul european aduce şi cîteva importante mesaje pe plan intern.

Primul: acele Casandre care strigă toată ziua că România s-ar putea reorienta spre alte zări geopolitice – ba chiar ar fi făcut-o deja, pe nesimţite! – ar trebui să se gîndească de două ori înainte să-şi lanseze profeţiile. De fapt, Uniunea Europeană este din ce în ce mai bine privită de români şi orice altă opţiune devine falimentară în plan electoral. Aşa a fost, de fapt, dintotdeauna. Să nu fim naivi – o serie de elite politice şi economico-financiare de la noi nu au fost niciodată bucuroase să se vadă prinse în reglementările europene şi să se raporteze la valorile europene. Unii au şi spus asta cu voce tare, în perioada de dinaintea aderării. Dar orientarea politică nu s-a putut schimba, pur şi simplu fiindcă majoritatea covîrşitoare a românilor a vrut altfel.

Există un mesaj şi pentru liderii politici: derapajele lor de la normele democraţiei şi ale statului de drept, sancţionate de instituţiile europene, vor fi taxate şi de români, în cele din urmă. Pur şi simplu, gargara antieuropeană nu va mai ţine, pe măsură ce românii simpli încep să vadă cu ochii lor beneficiile aderării. Cum să le spui că „noi sîntem stăpîni la noi acasă", cînd, de fapt, lucrurile bune vin din altă parte?

Ceva însă lipseşte din acest tablou: o adevărată contribuţie românească la construcţia europeană. Baza de susţinere în rîndul electoratului ar fi. Liderii şi ideile cam lipsesc.

Ovidiu Nahoi *este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Jurnalista şi sălbaticii

Andreea Pora este un om onest, curat şi curajos. Unora le pare excesivă, ştiu. Mie nu. Cred că excesul este reacţia firească a Binelui cînd Răul cu care se confruntă este, la rîndu-i, excesiv. Dar nu excesul Andreei enervează, de fapt. Ci trăsăturile ei sus-enunţate: onestitate, curăţenie, curaj. Am putut vedea de multe ori ce reacţie nervoasă produc printre persoanele politico-financiare din România curăţenia şi curajul, aşa că pe mine nu mă miră delirul Antenei 3. Nu mă miră, zic, dar mă revoltă! Odată cu Andreea Pora, un alt om curat a fost călcat în picioare de trupele lui Voiculescu: Horia Patapievici. Pigmeii ies destul de des din peşterile lor insalubre şi dau cu pietre, să spargă frunţile înalte. Tuturor celor tocaţi de „torţionarii TV" (specie a bestialităţii cu ştaif european şi ton de pastor, creată de disperarea lui Dan Voiculescu), le transmit solidaritatea mea, precum şi observaţia că trebuie să fie onoraţi pentru că se află, evident, pe lista binelui. Se zice că, ajuns cu lotul Pillat – Noica în faţa judecătorilor comunişti, în 1960, Nicolae Steinhardt ar fi spus în proces că se simte onorat să fie inculpat în acest dosar, căci, alături de cei doi capi ai lotului, Dinu Pillat şi Constantin Noica, se aflau în boxă Alexandru Paleologu, Sergiu Al. George, Păstorel Teodoreanu, Vladimir Streinu, Arşavir Acterian, Marietta Sadova, Theodor Enescu şi alţii asemenea. Fiecare dintre cei maltrataţi de Antena 3 în demascarea colectivă condusă de gîde are toate motivele să se simtă onorat văzînd, pe de o parte, lotul, şi, pe de altă parte, plutonul de execuţie.

Agresivitatea Antenei 3 se poate discuta din multe puncte de vedere. Las la o parte pe cel strict medical – sînt evidente accentele psihopatologice ale seriei de emisiuni delirante anteniste. Las la o parte, poate pentru o altă discuţie dedicată Răului, pe cel teologic: organizatorul de studio al marii operaţiuni a urii şi a resentimentului este un fost predicator creştin, care dă propria-i sminteală drept curaj. Rătăcirea cuiva care crede că Voiculescu e Dumnezeu şi Băsescu e Diavolul, şi acesta e frontul de luptă apocaliptică, se explică bine în termeni teologici. Las la o parte şi discuţia despre calitatea morală a acuzatorilor. Las la o parte şi chestiunea reacţiei publice la ceea ce face Antena 3. Activiştii moralei şi ai ecologiei nu au nimic de zis – în capul lor, totul este o răfuială politică între două tabere adverse şi, poate, egal vinovate. Echivalenţa morală, boală bine ştiută a unui anumit activism, este epidemică printre civicii noştri.

Securismul Antenei 3
şi al Jurnalului naţional.

Ceea ce mi se pare, însă, demn de atenţie este stadiul în care a ajuns securismul Antenei 3 şi al *Jurnalului naţional*. Este evident pentru toată lumea că, pe măsură ce se apropie de final dosarul penal al lui Dan Voiculescu, aparatul său mediatic devine din ce în ce mai agitat. Sigur că Dan Voiculescu este reprezentantul cel mai pur al Securităţii în România de astăzi. Interesant, însă, este că evoluţia sa repetă *à rebours* istoria Securităţii. Dacă, la început, Dan Voiculescu se exprima prin goarnele sale în stilul Securităţii anilor '80, acum, după cîţiva ani buni, se exprimă în stilul Securităţii anilor '50, al primilor ani '50, pe cînd Stalin nu murise încă.

Cei mai în vîrstă îşi amintesc că Securitatea din primii ani '50 avea un magnetism ciudat. Ajungeau, atunci, să lucreze în Securitate, ca şi în structurile de partid, cele mai declasate personaje ale societăţii. Securitatea atrăgea, realmente, pegra societăţii: bruţi, ticăloşi, trădători din vocaţie, grobieni, primitivi, apostoli nenorociţi ai urii, incompetenţii oricărei meserii sau chiar bolnavi psihic. Natural, se opera atunci o contraselecţie fără fisură. Oamenii de treabă stăteau deoparte instinctiv, în vreme ce oamenii-eşec dădeau buluc să-şi ofere braţele muncii Securităţii. De ceva vreme, Antena 3 operează cam acelaşi tip de selecţie naturală, cu modificările de rigoare. Brutele Securităţii dădeau cu pumnul – torţionarii de presă de azi dau cu imaginea, cu epitetul, cu predica. Dovada cea mai bună a calităţii anteniştilor este calitatea emisiunilor lor. Obsesive, compulsive, nevrotice, isterice – mai toată patologia sufletului este frapant recognoscibilă în prestaţiile lor televizuale. Unicitatea postului este dată de faptul că, oricît s-ar chinui, nici unul dintre cei cu care intră în luptă deschisă nu poate replica la fel de mizerabil. Pur şi simplu, nimeni altcineva nu e în stare de atîta mizerie, nici dacă se chinuie sub impulsul nervilor să o producă. De aceea, reacţiile mediatice ale celeilalte tabere nu reproduc nici pe departe vigoarea atacurilor Antenei 3, chiar dacă, sînt sigur, fac şi ei cît pot. Pur şi simplu, limitele bunului-simţ, oricît de largi ar fi, rămîn limite. Acolo, însă, unde bunul-simţ nu există, pur şi simplu, spaţiul de revărsare a dejecţiei este, practic, infinit. Mareea de noroi produsă în studiourile Antenei 3 nu poate fi oprită decît în afara postului, în Cetate. În interior – nici o şansă.

Acum cîteva luni, scriam aici că, indiferent de felul în care va evolua procesul penal în cazul şantajului exercitat de şeful Antenelor voiculesciene asupra unuia dintre şefii RCS-RDS, nu este bine să fie suprimat postul de televiziune Antena 3. Îmi menţin părerea, chiar şi după ce postul a atins cele mai intens-promiscue cote ale bolşevismului şi securismului. Într-o lume sănătoasă, Antena 3 nu ar avea cum să existe. Dar lumea românească este bolnavă – aşa că Antena 3 nu doar că există, dar are şi mare succes. Antena 3 trebuie să piară prin lipsa de audienţă, nu altfel. Acesta este singurul tratament sănătos la care trebuie să fie supuşi. Iar cei care încearcă, naivi, să frîngă securismul lor cu securism de semn schimbat, încercînd să facă împotriva voiculescienilor exact ceea ce fac ei împotriva „băsiştilor", trebuie să ştie că, pe de o parte, nu vor putea fi mai răi decît oamenii lui Voiculescu şi că, pe de altă parte, vor deveni, la rîndul lor, nişte torţionari mediatici.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Eu, Zoltan. România

Recunosc smerit. Nu am putut niciodată să fiu întru totul de acord cu opinii dintre cele care ne consideră pe noi, românii, a avea merite sau vicii deosebite de ale altor popoare. Astfel, scrierea Alinei Mungiu, care caută să lămurească de ce nu sînt românii apţi să cîştige premiul Nobel, nu m-a convins. E drept, mă pusese pe gînduri articolul lui Dimitrie Gusti din faimoasa *Enciclopedie* interbelică, dedicat poporului român. Conform sociologului, societatea românească pune mult prea mult preţ pe a fi „ca lumea", „cumsecade", „în rîndul lumii". Cei ieşiţi din rînd, cei care încercau să fie mai bogaţi, mai răsăriţi, mai cu şcoală decît ceilalţi, ar fi, astfel, condamnaţi la bîrfă, oprobriu, izolare. Eh, mi-am zis, în anii '30 încă se mai purtau adjectivele, cînd vorbeai despre întregi naţiuni. În plus, cam pe toate meridianele, cel care face lucrurile „altfel" riscă adesea o uitătură strîmbă din partea vecinilor.

Am aflat, recent, povestea lui Zoltan „Zoli" Kelemen. Este patinator artistic, singurul sportiv al acestei discipline cu care România se va prezenta la Olimpiada de la Soci. Mai are doi fraţi, este orfan de tată, a crescut în Miercurea Ciuc. Pe cînd era copil, făcînd trăsnăi lîngă o groapă de gunoi, a rămas fără un ochi, pe cînd se juca de-a explodatul unor tuburi goale de deodorant. În plus, are un rinichi firav, polichistic. Asta înseamnă că, la orice căzătură mai severă pe gheaţă, riscă să petreacă nişte zile în spital. Timp de şapte ani, s-a antrenat cu Cornel Gheorghe, unul dintre puţinii patinatori români cu oarece rezultate la nivel european şi mondial. Este simplu de imaginat tipul de relaţie care s-a format între orfanul Zoli şi antrenorul său. La un moment dat, s-a mutat la Bucureşti, a terminat liceul la Racoviţă şi facultatea la IEFS. Apoi, a urmat o mică dramă. Federaţia, din varii motive (dintre care invidia şi meschinăria nu lipsesc), a decis să nu mai plătească antrenorul. „Din ceva trebuie să trăiesc şi eu, nu mai am cum să te antrenez", o fi zis Cornel. După acei şapte ani, îmi imaginez că Zoli s-a simţit părăsit, trădat. De cel care îi fusese, cu siguranţă, un tată-surogat, la vremea grea a adolescenţei. În fine. După alţi doi ani de pregătire la Braşov, după alte prezenţe la concursuri internaţionale, Kelemen a ajuns în Elveţia, la un român stabilit acolo (Gheorghe Chiper). Pentru a se întreţine într-un sport scump, lucrează ca antrenor pentru copii. În ultimii patru ani, România (prin federaţia de specialitate şi prin comitetul său olimpic) nu a contribuit cu nimic la pregătirea lui. Nici măcar un euro (sau un franc elveţian). Se pare că doar Primăria din Miercurea Ciuc i-a plătit cîte 500 de lei pe lună, ca un soi de stipendie din partea comunităţii a cărei mîndrie este. Chiper şi Kelemen au declarat în repetate rînduri că nu doresc să stea cu mîna întinsă. Ei participă în continuare la competiţii pentru a arăta că există, că pot face (oarece) performanţă, chiar dacă ţara pe care o reprezintă îi ignoră. La ultimele campionate europene, a reuşit un program scurt bun, care l-a plasat pe locul 14. A ratat însă copios în programul lung, astfel încît s-a clasat, în final, mai jos de locul 20. E greu să faci mai mult, cînd eşti nevoit să munceşti pentru a te întreţine, ca sportiv de mare performanţă.

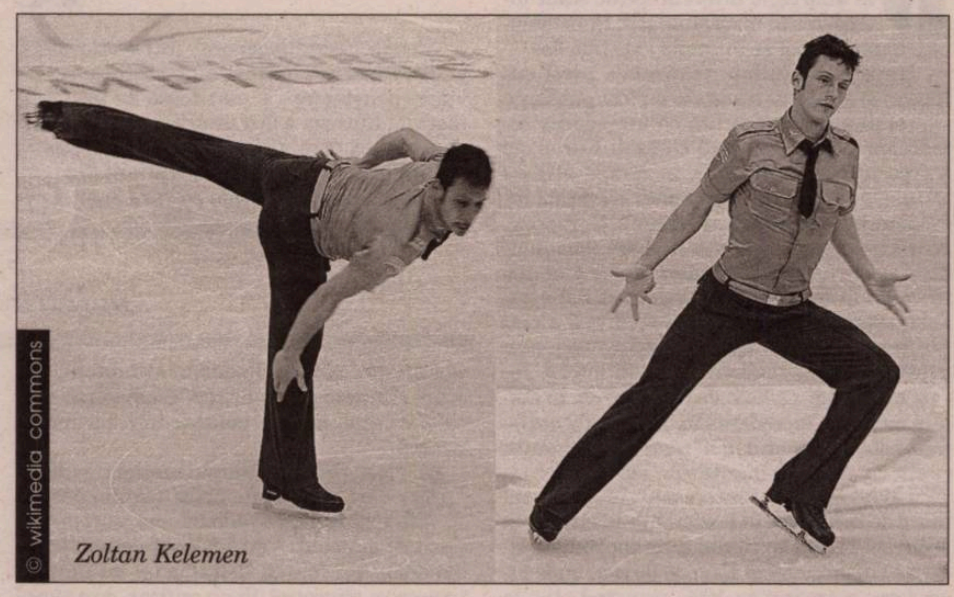

Zoltan Kelemen

Alina Alexoi, colega mea de la TVR care a comentat în direct, întreba pe bună dreptate: „De ce scrie acolo, pe ecran: Zoltan Kelemen – România? Ar fi trebuit să scrie Zoltan Kelemen – Eu însumi." Pe de altă parte, de ce m-ar mira povestea patinatorului? Am avut sute de tineri străluciţi, trimişi la studii în străinătate prin Programul „Bursele Guvernului României". Odată întorşi acasă, au fost daţi de colo-colo, pe principiul: „Ne laşi în pace cu prostiile pe care le-ai învăţat matale la Oxford? Aici facem lucrurile cum ştim noi: cumsecade, ca lumea, pentru a fi în rîndul lumii." Fereasca Domnul să vrei să fii mai bun decît alţii, în România. Riscurile sînt mai mari decît în alte ţări. Încep să fiu de acord cu Alina Mungiu: societatea asta nu ştie încă să-şi crească, apoi să-şi pună, pe raftul cuvenit, valorile.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

Cine a fost Mazar Pașa?
Între onoare și amor: De ce s-a sinucis Alexandru Odobescu?
Revoluția din decembrie 1989, văzută de un dușman
Cămașa albă: obiectul vestimentar evadat din lenjeria de noapte

din 15 ianuarie
la toate punctele de presă
9,99 lei

PUBLICITATE

librăriile adevărul & POLIROM
ALEGE 3 CĂRȚI DE TOP!
17 ianuarie - 17 februarie

PACHET* 3 CĂRȚI 20,99 lei

*pachetul trebuie să conțină o carte din colecția TOP 10+, Polirom și două cărți din colecțiile: 100 cărți (colecția verde), 101 cărți (colecția roșie), Al. Dumas și F.M. Dostoievski

Vino acum în Librăriile Adevărul și profită de reducerile începutului de an!

● București: Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Brașov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. A. I. Cuza, nr.48, tel: 0751.046.849
● Focșani: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galați: Centrul Comercial Winmarkt, et. 1, tel: 0730.660.385
● Iași: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190.864 ● Timișoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

„Mă pot adresa pe limba oricui“

– interviu cu Mihai MIHALCEA aka *Farid FAIRUZ –*

Coregraful ***Mihai Mihalcea*** *(în perioada 2005-2013 a condus Centrul Naţional al Dansului din Bucureşti) a realizat, în anul 2013, în cadrul prestigioasei Akademie der Künste din Berlin, Proiectul* „Blind date, let's don't speak at all“, *înscris în linia logică a regîndirilor propuse de artistul care, prin asumarea* alter-ego-*ului Farid Fairuz, aruncă a nouă lumină asupra (pseudo)dihotomiei viaţă artistică – viaţă privată.*

Cărui program a fost integrat spectacolul dumneavoastră de la Berlin?

În primul rînd, propun să eliminăm termenul „spectacol“ din discuţie, deoarece este vorba despre cu totul altceva. Este un proiect diferit, iar eliminarea acestui termen din prezentarea făcută a fost şi demersul necesar în relaţia mea cu Akademie der Künste din Berlin, unde, pentru anul 2013, pînă în aprilie 2014, sînt bursier în cadrul unui format numit „Junge Akademie“, care are invitaţi anual în jur de 12-13 autori din teatru, film, dans, muzică, arte vizuale, scriitori şi arhitecţi veniţi din toată lumea.

„Junge Akademie“ este un fel de exerciţiu pentru a vedea cum ar arăta Academia într-o formulă în care profesionişti remarcaţi în domeniile lor, dar din alte generaţii, ar activa în cadrul Academiei. Fondată în 1696, Akademie der Künste din Berlin este una dintre cele mai vechi instituţii din Europa şi are peste 400 de membri. Am fost uimit să văd cît de firesc am fost prezentaţi unor nume celebre la nivel mondial, din toate domeniile, şi că am fost invitaţi să luăm parte la întrunirile membrilor „plini“ ai Academiei. Am fost martor la procesul elaborat, minuţios şi foarte serios în care, vreme de peste doi ani, toate departamentele se întîlnesc şi lucrează intens la fundamentul teoretic din spatele unui viitor proiect, înainte să dea contur unei direcţii clare şi unui conţinut precis.

Unul dintre proiectele mele realizate acolo, în septembrie 2013, a fost *„Blind date, let's don't speak at all“* şi a presupus o întîlnire cu o cîte o persoană, pe rînd, cu care am petrecut o oră în camera mea de la Academie, acest spaţiu fiind, totodată, şi studioul unde lucrez. O oră în care comunicarea cu celălalt a exclus nivelul verbal. Participanţii şi-au făcut rezervare pentru un anumit interval orar în cele trei zile de proiect. Singurul schimb verbal a avut loc la intrarea în Academie unde întîmpinam persoana înscrisă pe listă. Întinzîndu-i mîna, îi spuneam: „Bună ziua, eu sînt Farid Fairuz, mă bucur să vă cunosc!“ Atît. Restul era negociere instant, cu fiecare participant în parte, la nivelul corpului, al gesturilor şi al acţiunilor, fără să vorbim deloc.

Care a fost motivaţia artistică a acestei experienţe?

De cîţiva ani, am o senzaţie puternică de limitare a posibilităţilor pe care mi le oferă formatul de scenă black-box şi scena, în general. Acesta a stabilit, de-a lungul timpului, nişte reguli şi practici greu de destabilizat, a setat anumiţi parametri în relaţia spectator – cel de pe scenă şi a impus un anume fel de a transmite cunoaşterea sau de a expune ideile şi lucrările, toate acestea devenind inerţie. M-am plictisit teribil de bula convenţională şi protectoare în care ni se prezintă creaţiile şi de felul în care acestea ajung la oameni.

În plus, eu nu prea mai fac o diferenţiere clară între ceea ce numim viaţă privată şi viaţa mea de artist, iar asta se reflectă direct în ceea ce fac. Am învăţat enorm de la Farid ca personaj, mi-a extins limitele şi m-a ajutat, am ajuns să performez cu mare uşurinţă în viaţa de zi cu zi ceea ce am nevoie în societate. Simt că mă pot adresa pe limba oricui, fără să mint. Parcă-mi formulez şi articulez ideile cu mai mare uşurinţă, personalizîndu-le pentru cel căruia îi sînt adresate. Aproape că nu-mi mai repet spectacolele sau lucrările, deoarece mi se pare că e ca şi cum aş repeta pentru a-mi trăi viaţa.

„Un exerciţiu de ascultare“

Care este funcţia performativă a spectatorului (dacă se poate vorbi de existenţa spectatorului în acest context)?

Mi-am dorit să destabilizez măcar puţin relaţia de putere stabilită istoric între spectator şi cel de pe scenă. De cele mai multe ori, artiştii se pun singuri pe piedestal, simţindu-se superiori celor din sală. Transferul de cunoaştere, dacă îi putem spune aşa, se face mereu într-un singur sens. Eu, artistul (deşteptul deştepţilor!), vă spun ceva vouă, cei care trebuie să mă ascultaţi şi să vă minunaţi.

În Proiectul *„Blind date, let's don't speak at all“* mi-am dorit să am un partener situat pe picior de egalitate, un partner care să nu aştepte să-i livrez informaţia şi să vrea să-l „distrez“, ci cu care să pornesc împreună de la premisa că „spectacolul“ se creează de către amîndoi, în funcţie de aportul fiecăruia. Evident, în textul de prezentare care îi invita pe oameni să se înscrie erau explicate toate acestea. Am vrut să nu manipulez situaţia prin trucurile şi metodele pe care le cunosc şi prin care aş putea foarte uşor să direcţionez ceea ce se întîmplă. Am intenţionat să scot spectatorul din starea de privitor, să-l invit alături de mine „pe scenă“, să împart cu el şi puterea, şi responsabilitatea. M-a interesat foarte tare să am un raport uman, un schimb de la egal la egal, să simt că întîlnirea asta mă costă ceva pe mine ca om.

Ce tipuri de limbaj şi ce funcţie a tăcerii aţi exploatat?

Înveţi enorm într-o tăcere absolută, iar registrul lucrurilor care se întîmplă conţine cam tot ce implică şi viaţa în afara vorbelor. Numai că felul în care se ajunge la gesturi şi acţiuni aparent banale este foarte diferit, fiind negociat în tăcere de cei doi, în intimitate, fără ca cineva să impună ceva. Este un excelent exerciţiu de ascultare a celuilalt. Este un proiect care te solicită foarte mult. Trebuie să aştepţi, să anticipezi, să generezi, dar şi să urmezi, să stai într-un fel de alertă foarte relaxată şi să sesizezi, asemeni unui seismograf, cele mai mici variabile în privirea şi respiraţia celuilalt, în intenţiile şi acţiunile lui. Dacă faci asta cu mai multe persoane la rînd, cîte o oră cu fiecare, chiar te costă. Şi afectiv, şi altfel. E o negociere subtilă în absenţa cuvintelor, o tensiune care se cere urmată şi consumată, o construcţie care devine posibilă şi pe care vrei să începi s-o percepi. Să-i experimentezi scheletul, să-i dai apoi carne, să te inserezi în substanţa ei, dar fără să utilizezi instrumentele pe care le ai în buzunar ca urmare a experienţelor anterioare, acelea nefiind relevante pentru situaţia dată. De aceea este nevoie de o trezire a tuturor simţurilor, pe care să le menţii în alertă timp îndelungat.

Înveţi enorm
într-o tăcere absolută.

De multe ori, cînd predau sau lucrez cu diverşi dansatori sau actori, ajung, la un moment dat, să le cer să-şi deschidă epiderma, să se lase vulnerabili şi sensibili la cele mai mici schimbări ale luminii, ale temperaturii, mirosului, să înregistreze orice mică schimbare. Trebuie să înţelegi ce se întîmplă cînd răstorni situaţia obişnuită şi regulile se scriu pe măsură ce se acţionează. Nu urmăreşti ceva prestabilit. Creezi un drum în timp ce-l parcurgi, alături de cineva care merge umăr la umăr cu tine. Uneori un pic înaintea ta, alteori în urmă.

Cît de important e background-ul cultural în acest tip de experienţă artistică?

Habar n-am. Pentru mine nu contează din ce context vine omul. Dar trebuie să spun că percep un grad mai mare de libertate în corpurile celor născuţi sau formaţi într-o societate liberă. Un fel de asumare a fizicului şi a fizicalizării. Nu e prima oară cînd constat asta. Chiar se simte. Îşi pun mai puţine bariere. Încearcă să înţeleagă şi nu au atîtea blocaje. Încearcă. Am interacţionat cu oameni foarte diferiţi, cei care s-au înscris venind din tot felul de zone, de la un matematician, o jurnalistă, o studentă la Teatrologie, un angajat al Fundaţiei Daimler-Benz şi tot felul de altfel de oameni cu background foarte diferit, nu neapărat din sfera culturală. Dacă ar fi să mă hazardez trăgînd vreo concluzie bazată strict pe experienţa acestui proiect, aş spune că, în general, oamenii simt nevoia să fie ghidaţi, să fie purtaţi, să le fie indicate anume lucruri, au nevoie de *leader*, chiar dacă acesta este foarte discret.

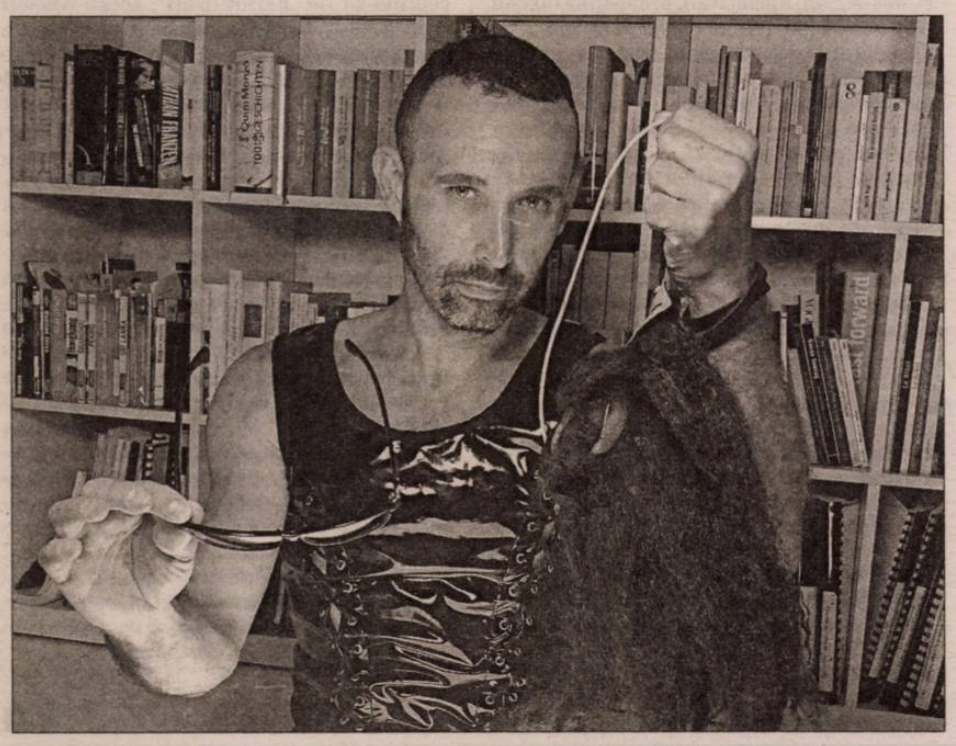

Ce urmează?

În perioada martie – aprilie 2014 voi lucra la cel de-al doilea proiect pentru ADK Berlin, la un *lecture-performance* cu Mădălina Dan, despre ceea ce a produs CNDB la nivel estetic, social şi politic, proiect care va fi prezentat în cadrul unui festival la HAU, Berlin, în noiembrie 2014.

a consemnat Gina ŞERBĂNESCU

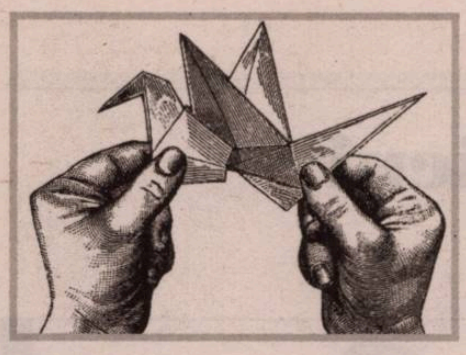

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Fumătorii germani

Un drum neașteptat. Aeroportul din Frankfurt, noaptea. Ploaie. Pilotul Taromului a aterizat, vorba cuiva, ca un șervețel. N-au fost aplauze, nu e ca-n rata de Milano, cu „trăiască dom' pilot". Panouri indicatoare albastre, electronice sînt peste tot. Nu te poți rătăci nici dacă ești român sau bulgar. Ce-ar căuta bulgarul în Germania? Trag de valiză pe culoarele lucitoare, printre alți oameni tăcuți, sobri, nu foarte grăbiți, fiecare cu drumul lui... cu bagajul lui.

Un anunț în engleză atrage atenția călătorilor să nu se urce în tren cu căruciorul pentru bagaje de la aeroport. Or fi și asemenea zăpăciți. Mai bine – nu-i așa? – să prevezi totul, decît să se ajungă la aiureli și pînă la urmă la haos. Nemților pare că le e tare frică de dezordine, de lucruri neașteptate, de haos. Observ că gunoiul se împarte în patru. Sînt grupuri de cîte patru coșuri cu pungi diferit colorate. O scară rulantă închisă pentru reparații îmi pare un lucru mai familiar. Un tren automat – un fel de lift orizontal cu scaune – mă duce la celălalt terminal, unde e și gara. Nimeresc sub un cer de sticlă. O sală uriașă, cu tavan curb, de sticlă. De fapt, peste tot în jur sînt numai structuri de metal și sticlă, aseptice. Peisaj industrialist. Oamenii cei tăcuți par la fel de aseptici. Toți bărbații poartă ochelari. Femeile sînt înalte, late și subțiri, ca niște uși blonde, pline de nervuri. O mulțime de indivizi singuri. Dintr-odată, mă întreb dacă sînt vorbitori. Dacă nu sînt sociali? Dacă am nimerit într-un film straniu? Trenurile arată ca niște supozitoare lungi, metalice, cu bot ascuțit-rotunjit. Cînd intră în gară, scot un sunet metalic, parcă străpung aerul. De altfel, tot locul se află sub imperiul unui soi de țiuit tehnic, industrial. Ceva dezumanizant, ca în *Deșertul roșu* al lui Antonioni, evoluat cu o jumătate de secol. Trenurile nu mai fac tîgîdîm-tîgîdîm peste șine, nu mai au legătură cu ce știam. Cînd eram copil, am văzut locomotive cu aburi în Gara de Nord. Ca niște monștri fantastici, care mă înspăimîntau prin negrul lor intens, învăluit de albul aburilor. Trenurile astea din Frankfurt sînt înspăimîntătoare altfel. Ca un demon științific.

Descopăr o sală de așteptare cu lumină și atmosferă mai caldă. Un fel de recepționeră chinezoaică îmi spune însă că e pentru cei cu bilet de clasa I. OK! Mă întorc pe peronul rece. Pe tabelele albastre sînt scrise tot felul de destinații: Dortmund, Stuttgart, Karlsruhe, Köln, Leverkusen, Hamburg, Mönchengladbach, Bremen, Eindhoven, Liège. Ce de echipe de fotbal! Într-un capăt al peronului e un pătrat galben. Acolo stau niște oameni mai veseli, care vorbesc între ei. E locul pentru fumat. Aha, singurii oameni adevărați au rămas fumătorii. Cîți or mai fi. Acolo e viața cum o știam, în pătratul galben. Îmi vine să mă apuc și eu de fumat. Să le semnalez că sînt ca ei. Dintr-un tren se dă jos o conductoare diformă. Imensă. Nimeni nu urcă și nu coboară din trenul ăla. Înăuntru, însă, prin geamurile galbene, se întrevăd niște chipuri. Unde-i duce oare pe pasagerii aceia?

Vine și trenul meu. Are exact aceleași litere și cifre ca pe biletul meu și ca pe panoul electronic. A sosit la minut. Înăuntru e cald și bine. Merge ca uns. Afară e întuneric. Pe ferestrele spălate de ploaie se văd clădiri industriale, luminate și lucioase, cu coșuri și conducte de inox. Clădirile de birouri anexe sînt pline de geamuri luminate. Din cînd în cînd, printre ele pătrund lumini albastre. Totul e aliniat și ordonat, parcă tras cu o riglă uriașă, națională. E Germania șuruburilor. Graffiti-urile de pe un zid îndulcesc peisajul nocturn. Deja mă încîntă să mă gîndesc că sînt făcute de rebeli, de indivizi neînregimentați social, de niște fumători înrăiți, poate, caăia din pătratul galben. Se apropie Mainzul, unde trebuie să schimb. Sînt doar cinci minute diferență între cele două trenuri, dar n-am de ce să-mi fac griji. Trec doar pe linia de vizavi. Totul e calculat la secundă. Conductorul are un clește cu care taxează biletele. Obiceiul s-a păstrat. Ce drăguț. Trenul intră în niște tuneluri și încetinește. Abia se tîrîie spre stație, așa cum face, uneori, metroul bucureștean. Ceasul meu arată exact ora la care trebuia să ajungem, dar îmi închipui că a luat-o înainte. Nu se poate. Mai trec cîteva minute nesfîrșite. Cînd apare peronul, pe linia de vizavi e un tren care deja merge. A plecat. Ăla era. Am pierdut legătura. Futu-i! Brusc, mi-aduc aminte cum chiar Andrei Pleșu a scris recent un articol cu trenurile din Germania, care au început să întîrzie. (*Dilema veche* știe absolut totul.) Dar ce dracu' mă fac noaptea la Mainz? Ce caut eu, domnule, pe aici? Mai sînt și alți pasageri impacientați. Se adună în fața ghișeului de informații. Nu e chiar scandal, dar sînt tot felul de discuții. Aha, indivizii ăștia au și limbă. Pe tabelele albastre defilează informații despre mai multe întîrzieri ale trenurilor. Nu a nins, nu e prea cald, nu sînt inundații. Pur și simplu, au întîrziat. O funcționară blondă și grasă, care nu prea înțelege engleza, îmi explică, așa cum poate, că mai am un tren peste o oră. Cu mîinile ei grăsane, îmi apucă foaia pe care e printat biletul și-i bubuie o ștampilă.

Gara din Mainz e mai ca acasă. Controlorii fluieră, cu fluierul, înainte de pornirea trenurilor, care, și ele, sînt clasice. Ba chiar văd unul cu etaj, exact ca alea în care îl alergam pe „naș" în studenție, încercînd să-l fentăm. Doi tineri stau pe scara rece a pasajului dintre linii și se pupă. Nu pare să-i intereseze nimic. E și aici o comunitate de fumători veseli. Sînt niște bătrînei care bat din picioare de frig. Pătratul galben e mai estompat. Îmi cumpăr țigări și mă bag printre ei. Germania asta e tot ca România.

Ajuns la destinație, în fața unui calculator, descopăr că DB Bahn, CFR-ul nemțesc, mi-a trimis un e-mail în care mă anunță că, din cauza unor perturbări de trafic, trenul meu ar putea întîrzia. Mersi.

ready made

„Lucrarea *Despre higiena noului născut, despre alăptare* s.c.l., precum ați binevoit a ne permite, va fi primită cu adevărată recunoștință patriotică, în numele Asociațiunei noastre și, mai de aproape, în numele mamelor române, cu atît mai vîrtos cu cît iată unde am ajuns în patria noastră, ca părinții să fie siliți a-și lăsa pruncii pe mîinile păgînilor, spre a face din ei ieniceri, asasini de părinți."

George Bariț către
Emanoil Elefterescu, în *George Bariț și contemporanii săi*, vol. VII,
Editura Minerva, 1985

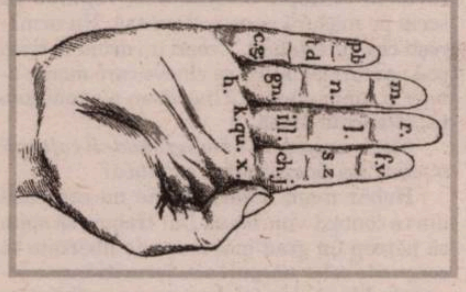

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Despre apelative

Mulți dintre compatrioții noștri trăiesc cu senzația că, în epoca (post)modernă, au preluat de la americani un obicei revoluționar. Acela de a-și spune pe numele mic – fără prea multe complexe și pregătiri psihologice –, anulînd barierele și prejudecățile socio-culturale – spun ei – care tind să ne transforme în indivizi ultraformali și, prin determinare, ușor alienați. În fapt, tocmai aceasta este o idee preconceptă și esențial greșită, care se întemeiază pe o percepție eronată incontestabilă. Contrariul său devine valabil în dinamica proceselor civilizatorii din Europa și din America, în ultima sută de ani, să zicem. Prin folosirea exagerată și nemotivată a familiarității apelative, nu cîștigăm în civilitate și nici măcar în „modernitate". Dimpotrivă, pierdem, riscînd totodată postura unor indivizi fără rigoarea normelor sociale și, mai ales, cu o stranie înclinație către inadecvat. Ceea ce pare o trăsătură definitorie a nonconformismului occidental și cu precădere american e, la urma urmelor, rezultatul înțelegerii eronate a unei realități cu reguli istorico-lingvistice și culturale extrem de precise. Specialiștii în gramatici pot confirma că evoluția limbilor tinde să elimine multitudinea de pronume, păstrîndu-le doar pe acelea care surprind ideal modelul de comunicare specific unei epoci în sine, integrate, adică, în grilele mentalitare ale unei comunități, la un moment dat. În mod interesant, în vremurile recente, observăm că, în culturile cu istorie amplă, au supraviețuit, în primul rînd, pronumele cu conotații politicoase, preferate, se vede, de standardele etice ale civilizației contemporane. Bunăoară, în limba franceză, se constată o supralicitare a formalului *vous* – pînă și în familie –, substitut sofisticat și decent al prea directului *tu*. În engleză, chiar și mai mult, transferul s-a făcut definitiv, supremația deținînd-o astăzi elegantul *you*, care nu reprezintă altceva decît varianta tradițională, de *plural*, a persoanei a doua. În limba veche, exista o formă și pentru singular – *thou* –, pierdută însă pe parcursul progresului și înlocuită cu expresia convențională. Grăbind puțin logica lucrurilor, sîntem nevoiți să acceptăm faptul că, în civilizațiile mari, maniera de adresare este una preponderent formală – cu „dumneavoastră" –, contrariul fiind, desigur ,un exotism impardonabil, ilustrativ pentru lipsa de educație. Ar fi și neobișnuit să nu se întîmple

O dorință de ospitalitate excesivă.

așa într-o lume unde convenția a trasat, în timp, de-a dreptul milimetric, chenarele convietuirii sociale, arhetipul absolut al tuturor proceselor de civilizare din istoria modernă a umanității.

Trebuie să observăm că, și în plan comportamental, situația nu diferă semnificativ. Americanii, de exemplu, au o grijă aproape maniacală (da, tocmai ei, „nonconformiștii" planetei!) pentru respectarea regulilor conduitei publice. Niciodată cineva abia cunoscut nu ți se va adresa pe numele mic – dacă nu îi acorzi libertatea să o facă – și nici nu va ieși din registrul convenției lingvistice, în pofida eventualelor „ascendente" pe care le-ar putea deține: vîrstă (la noi, acesta e criteriul prin excelență al „diferențierii" sociale și, așa-zicînd, apelative!), profesiune (există, printre compatrioții noștri, o „ierarhie" a nomenclatorului profesional, care asigură instantaneu reducerea alterității la noțiunea masei informe, nedemne de minimul respect!) ori statut socio-economic (atuul financiar sau politic anulează, în România, orice urmă de formalitate; interlocutorul poate fi fericit, în astfel de cazuri, dacă scapă fără aruncarea vreunei invective dinspre potentatul zilei, prea grăbit și prea important pentru a se mai supune normelor civilității!). Rămîne adevărat, *mutatis mutandis*, faptul că, foarte des, americanii te invită să treci peste convenții și să intri în spațiul familiarului, în interacțiunea cu ei, dar gestul are loc numai în decorul consimțămîntului mutual și funcționează doar în cadrul normativ (nescris) al unui *gentlemen's agreement*. Putem bănui, ca atare, un oarecare șoc cultural la cei din Lumea Nouă, care ne vizitează țara pentru un timp mai lung ori mai scurt. Indiferent de vîrstă, educație și statut, ei sînt depersonalizați abrupt, de către o mulțime gălăgioasă și zîmbitoare, devenind Sam, Jim, John sau Tom, pentru o varietate largă de interlocutori, de la prichindei, la oameni vîrstnici. Își pierd, cum ar veni, „respectabilitatea", singurele opțiuni pe care le au la îndemînă fiind umorul și afabilitatea. Acceptînd să fie „naturalizați", acești oaspeți transatlantici înțeleg, ultimativ, că entuziasmul nostru informal ascunde, în fond, o dorință de ospitalitate excesivă, ceea ce, să recunoaștem, nu constituie chiar un defect major. Atitudinea „nonconformistă" a diseminat, pe meleagurile noastre, în ultimii ani, afectînd întrucîtva *pattern*-urile comportamentale ale României actuale. Funcționarii diverselor nivele ale sistemului minimalizează, constant, cetățenii, trecînd apoi, nonșalant, peste barierele normative și sugerînd o familiaritate care, în realitate, nu există. Reporteri insignifianți intervievează mari sportivi (adesea mai în vîrstă decît ei), numindu-i senin „tu" și – absolut îngrijorător – acceptînd să fie, în replică, apelați cu „dumneavoastră". Vi se va fi părînd acesta un pas (greșit) mic pentru un om, dar, în realitate, el este uriaș pentru (non)civilizația care ne așteaptă în următoarele decenii ale actualului mileniu.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

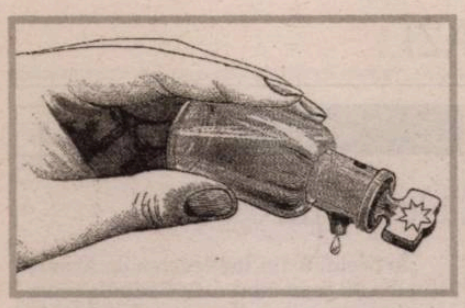

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Piţiponc şi paţachin

Refacerea unor termeni depreciativi masculini din formele feminine de bază nu e prea frecventă în română. Desemnările din foarte lunga serie popular-argotică specializată pentru insultarea femeilor – *başoaldă, fleoarţă, fleorţotină, mastroacă, paceaură, farfuză* etc. – nu şi-au format şi cîte un masculin. Desigur, doar cele netransparente, bazate pe simbolism fonetic (asocierea voit lipsită de eufonie a unor sunete care evocă emoţii negative) ar fi putut avea un corespondent masculin, prin eliminarea terminaţiei feminine (derivare regresivă). Multe alte cuvinte din serie nu s-ar fi putut masculiniza prea uşor – pentru că se bazează pe o metaforă încă transparentă *(boarfă, ştoarfă, otreapă* etc.). S-a observat deja că existenţa în limbajul popular a unui număr foarte mare de termeni peiorativi feminini cu aplicaţie generală, nespecializată, reflectă anumite atitudini sociale şi mentalităţi tradiţionale. Insultele feminine nu vizează un aspect fizic, moral sau intelectual bine precizat, astfel că se pot aplica nediferenţiat femeii care e considerată „uşoară", vulgară, proastă, urîtă, leneşă, neimportantă etc. Termenii masculini depreciativi sînt în genere mai clar specializaţi; între ei, o categorie bine delimitată presupune ca defect major efeminarea. E de aşteptat ca tocmai masculinele formate de la feminine să capete acest adaos negativ.

E, în parte, cazul recentelor inovaţii *paţachin* şi *piţiponc,* în a căror utilizare se poate observa o componentă socială şi una „de gen": deprecierea se raportează la un standard social şi de comportament, dar e agravată prin derivarea dintr-un feminin. Noii termeni păstrează destul de bine memoria istoriei derivative: *paţachinul* e un bărbat needucat, cu manifestări de prost-gust, dependent de aprecierea socială a grupului (aproximativ sinonim cu *cocalar)* – dar e şi „asemenea unei femei": „e un *paţachin* cu multe fiţe" (rimel.ro); „Nu ştiu cîţi bani a încasat N. ca să apară înveşmîntat ca un *paţachin*" (prosport.ro). Forma *paţachin* nu e un accident, dar nici o noutate care să frapeze prin frecvenţă; poate şi pentru că termenul de bază, *paţachină*, e mai învechit şi cu expresivitatea destul de tocită. În schimb, *piţiponc* beneficiază în mod clar de statutul de „cuvînt la modă" al lui *piţipoancă*. Îl întîlnim destul de des, chiar în contexte jurnalistice, reliefat grafic sau prin asocieri contrastante: „Imagine uluitoare! Adrian M., poză de *«piţiponc»* pe twitter" (realitatea.net); „Bărbatul PIŢIPONC!" (eva.ro); „Un *piţiponc* la volan sau Lecţii de bună-purtare în trafic" (jurnalul.ro); „Eşti un *piţiponc* efemer", i-a transmis ziarista lui Sergiu. (libertatea.ro)

„Eşti un piţiponc *efemer."*

Paţachină e un cuvînt mai vechi, cuprins de mai multă vreme în dicţionare (în DEX, are definiţia „epitet injurios pentru o femeie vulgară, strident îmbrăcată, cu purtări necuviincioase; epitet pentru o femeie de moravuri uşoare"). Chiar dacă etimologia cuvîntului nu este absolut sigură, epitetul depreciativ are aceeaşi formă cu denumirea unor plante („numele mai multor specii de arbuşti sălbatici care cresc prin tufişuri şi păduri şi care au fructe în formă de boabe roşii sau negre", DLR); astfel, *paţachină* (căruia i s-au înregistrat şi variantele *pasachină, basachină, baţachină* şi care a fost pus în legătură cu termenul sud-slav *pasjakovina*) e sinonim cu *verigar, cruşin, roibă*. Din rădăcina de roibă se producea o vopsea roşie; în DLR, *paţachină* are şi sensul (rar) „cerneală roşie". Se poate imagina o legătură metaforică şi metonimică între plantă şi femeia gătită excesiv, strident; în posibila trecere de la un sens propriu (nume de plantă) la unul figurat (ipostază negativă a femeii) vor fi contat unele detalii fizice, dar decisiv a fost simbolismul fonetic: sonoritatea strident comică a grupurilor de sunete repetate, asemănarea formală cu alţi termeni depreciativi. *Paţachină* a fost atestat din secolul al XIX-lea, cu ambele sensuri (nume de plantă şi termen insultător); în 2006, site-ul 123urban.ro îi atribuia un sens „modern", mai puţin grav: „persoană foarte enervantă, fandosită, cochetă". Dicţionarele arată că exista deja o variantă masculină *paţachin* („vişin sălbatic"), pe care desigur că nu o cunosc cei care refac acum un masculin injurios.

Piţipoancă, cu abrevierea *piţi* şi cu recentul masculin e şi mai nelămurită din punct de vedere etimologic şi merită să ne oprim altă dată, mai pe larg, asupra ei.

Oricum, tendinţa de formare a unor feminine de la numele de funcţii şi profesii *(ministră)* şi cea de formare a unor masculine de la insultele specifice femeilor *(piţiponc)* demonstrează, dacă nu schimbări de mentalitate, măcar încîntătoare posibilităţi creatoare ale morfologiei româneşti.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

LISTA CELOR MAI IMPORTANȚI GÂNDITORI GLOBALI AI ANULUI 2013*

5 DIN CEI 10 SUPRAVEGHETORI ȘI CONTESTATARI AI SUPRAVEGHERII

DIN 24 DECEMBRIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

Vezi cine sunt și: Decidenții • Provocatorii • Ecologiștii • Inovatorii • Avocații • Cronicarii • Vindecătorii • Artiștii • Mogulii

PLUS: Cum trăiesc americanii monitorizați de propriul stat.

KEITH ALEXANDER
PENTRU CĂ A CONCEPUT STATUL SUPRAVEGHETOR.
DIRECTOR, AGENȚIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE; COMANDANT, COMANDAMENTUL CIBERNETIC AL SUA | FORT MEADE, MARYLAND

RON WYDEN
PENTRU CĂ A INSISTAT CĂ LEGEA NU TREBUIE SĂ FIE NICIODATĂ SECRETĂ.
SENATOR | SUA

KEVIN MANDIA
PENTRU CĂ I-A IDENTIFICAT PE AUTORII OFENSIVEI CIBERNETICE A CHINEI.
FONDATOR, DIRECTOR EXECUTIV, MANDIANT | SUA

JESSELYN RADACK
PENTRU CĂ PROMOVEAZĂ DREPTURILE INFORMATORILOR.
DIRECTOARE PENTRU SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI, GOVERNMENT ACCOUNTABILITY PROJECT | SUA

DILMA ROUSSEFF
PENTRU CĂ A ÎNFRUNTAT WASHINGTONUL ȘI SPIONII SĂI.
PREȘEDINTE | BRAZILIA

* în februarie 2014, lista celor 100 de oameni care mișcă România prin idei și fapte

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Femeia – fericirea neamului omenesc

„Misia femei în societate este mare şi grea; femeea este responsabilă înaintea lui Dumnezeu şi înaintea lumei; ea ajungînd soaţă, începe a contribui la luminarea, la civilisaţiea şi la fericirea neamului omenesc.“ Fraza se regăşte în *Catehismul bunei creşteri a fetelor sau al datoriilor lor morale şi soţiale ca fete, ca soaţe şi ca mume de familie,* manual publicat la 1854 de profesorul Ioan Penescu, cu scopul de a fi de ajutor tuturor celor care se ocupă, prin şcoli publice sau particulare, de „luminarea“ populaţiei feminine. Manualul are, totuşi, un „public-ţintă“, ca să zic aşa: elita urbană cu o oarecare bunăstare, astfel încît să-şi permită nu numai educaţia unei fete, dar şi frecventarea unui anumit tip de sociabilitate, destul de costisitor pentru acea vreme – salonul şi teatrul. Astfel, fetele sînt învăţate cum să se comporte în societate, în funcţie de rolurile asumate: fiice, soţii, mame şi chiar „cetăţence“.

Principiile promovate de autor se concentrează în jurul cîtorva „simţăminte morale“, dintre care vom alege modestia. Ea ar trebui să fie cea care să o caracterizeze pe orice tînără domnişoară: „modestia pentru o fată este o însuşire sufletească prin care atrage inimile chiar ale acelor mai răi oameni din lume. Ea dă graţie unei fete, ca frumoasele culoare unei flori, modestia păstrează în chipul fetei o veselie blîndă şi pe buzele ei un zîmbet nevinovat. Posomorîrea este simbolul inimilor celor rele. Fără modestie, fata este o limbută, o semeaţă şi o obraznică nesuferită; toţi o urăsc, pînă chiar şi părinţii ei. Cele ce caracterisescu modestia sînt roşaţa, linguşirea nevinovată, tinereţea inimei, compătimirea, măsurarea cuvintelor, supunerea, ascultarea şi altele.“ Or, de asimilarea corectă a acestor însuşiri depinde nu numai viitorul bărbatului, ci şi al omenirii. Măritîndu-se, fata „se face un membru nu numai trebuincios societăţii, dar şi neapăratu“.

Soţie, femeia are „datorii“ către soţ, societate, neamuri, copii. Pe bărbat trebuie să-l „iubească din toată inima“, „să-l respecte din toată virtutea“, „să preîntîmpine dorinţele lui“, „să-i asculte sfătuirile“, „să nu murmure nici o dată în contra lui pentru posiţiea sau neaverea sa“, „să-l însoţească ori unde îl vor îndrepta interesele sale“. Hei! Cam greu atunci, ca şi acum. Mai ales că bărbatul este calificat drept „cel prudent“, „un înger apărător al virtuţiilor“ şi un „sprijinitor puternic al slăbiciunilor“ femeilor. Creată pentru a ţine companie bărbaţilor, femeia trebuie educată astfel încît să devină „gloria şi fericirea“ familiei.

Clevetirea vatămă întreaga societate.

Datoriile femeilor către societate sînt însă „grele şi multe“ – ne spune autorul, şi se rezumă la „a nu scandaliza societatea prin fapte sau vorbe imorale, a nu se atinge de onoarea vreunei familii, a nu clefeti pe nimeni, a nu contribui la vreo faptă criminală sau vătămătoare liniştii societăţii.“ Cum poate o femeie scandaliza societatea? Ca şi astăzi: prin fapte şi vorbe care atacă „principiile de morală ale junei generaţii şi ale chiar femeilor, care din nenorocire a fost în contact cu dînsa şi cu casa ei, şi care cîrmuite de o slabă minte le imită întocmai.“ Vorbele „desfrînate“, spuse în gura mare, se întind repede, ca o „boală lipicioasă“, producînd un „rău nevindecat“. Identificat ca viciu feminin, clevetirea vatămă întreaga societate, dezonorînd umanitatea. Or, pentru stîrpirea acestui viciu, femeilor le este dat să facă ceea ce se „cuvine“, adică „ceea ce li se cere a face“ cînd se află în societate.

Cuviinţă înseamnă, aşadar: tactul buneicuviinţe în gătirea cuvenită, în intrarea în saloane, în conversaţii, în salutări, în vizite, în convorbire, în respectul către rudele cele mari, în spectacole. Prin sfaturile oferite, femeia este pregătită să asume o poziţie importantă în sfera publică, acolo unde tactul şi cumpătarea trebuie să guverneze. Salonul, acest teatru politic *avant la lettre,* se află sub autoritatea femeilor: „femeile care totdeauna şi pretudindeni se cade a da tonul în societăţi, împărăţesc mai cu osebire în saloane.“ Sînt atît de puternice, încît părerea lor are „o nemărginită întindere de lege“. Din acest motiv, orice gest, orice cuvînt spus aiurea o pot pierde. Toalete, vorbe, atitudini, postúri, salut, păreri, totul se află sub obrocul unei educaţii rigide, care să dea autoritate şi putere reginelor din salon.

Nu mi-a fost dat să citesc astăzi un manual pentru pregătirea femeilor din arena politică, deşi ar trebui. Cred că nici nu există, în infatuarea noastră atotştiitoare. Răsfoindu-l pe Ioan Penescu, mă gîndesc la cît de utilă ar fi chiar şi această învăţătură dintr-un început de lume, pentru mult prea nărăvaşa noastră populaţie feminină.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (V)

„Articolul 5 din Înţelegerea de Armistiţiu din 12 septembrie 1944 stipula repatrierea *«cetăţenilor aliaţi mutaţi cu forţa în România»*. Printr-o interpretare abuzivă a acestei prevederi, Înaltul Comandament Sovietic din România a decis, în numele Comisiei Aliate de Control, că toţi locuitorii României care, pînă la sfîrşitul lui iunie 1940, au avut domiciliul în Basarabia şi Bucovina de Nord, trebuie să fie «repatriaţi» în Uniunea Sovietică. (...) urma ca 24.000 de persoane să fie trimise în Rusia sovietică. Totuşi, acest număr include numai persoanele care erau înregistrate de această Comisie. Date suplimentare stabilesc că numărul total al persoanelor implicate în această operaţiune s-a ridicat la aproape 50.000. Pe de altă parte, conform unei note publicate de *Pravda,* în martie 1945, difuzate ulterior de Radio Moscova în programele ei româneşti, numărul total al *«cetăţenilor sovietici»* repatriaţi din România s-a ridicat la 93.000. Din această informaţie rezultă, cu alte cuvinte, că alţi 43.000 de locuitori ai României au fost ridicaţi de autorităţile poliţiei sovietice şi trimişi în Rusia. După toate probabilităţile, ultima cifră a inclus cîteva mii de ruşi albi. În cele mai multe cazuri, aceste deportări – sub numele de repatrieri – au fost înfăptuite fără ştiinţa autorităţilor române, pentru că, pînă la sfîrşitul lui 1945, căile ferate şi toate mijloacele de comunicare au fost direct administrate de autorităţile militare sovietice. Trebuie notat, totodată, că un decret al Prezidiului aşanumitei Republici Populare Române, promulgat la sfîrşitul lui decembrie 1948, prevede că atît locuitorii din România născuţi în Basarabia şi Bucovina de Nord, cît şi cei care s-au stabilit acolo după încheierea primei ocupaţii sovietice din aceste provincii, adică după iulie 1941, sînt obligaţi să se înregistreze la autorităţi.“

Nicolae Rădescu;
v. şi nr. 507, 510, 511, 518

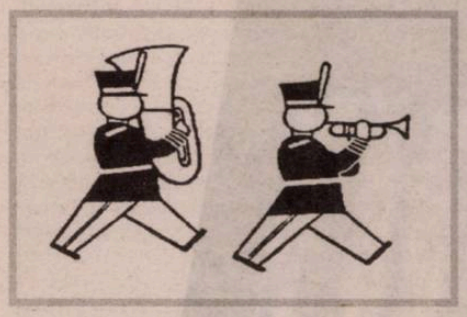

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Despre interceptări, localizări şi ridiculizări

Un avion de mici dimensiuni a încercat o aterizare forţată şi, în cele din urmă, a căzut în Munţii Apuseni. Ştie toată lumea, s-a discutat mult, au urlat toate emisiunile de ştiri. La bordul avionului se găseau şapte persoane. Se îndreptau de urgenţă spre Oradea, pentru a preleva organe de la o persoană aflată în moarte cerebrală. Pilotul şi unul dintre pasageri, o tînără doctoriţă, nu au supravieţuit. A durat vreo şase ore pînă cînd toţi oamenii ăştia au fost găsiţi, deşi aveau telefoane mobile şi semnal GSM. Alte ore, multe, au trecut pînă cînd au ajuns supravieţuitorii la spital. O poveste foarte tristă, care a ridicat, din nou, o întrebare. Sau chiar două. Cît sîntem de pregătiţi pentru o astfel de problemă? Şi, în general, cît sîntem de pregătiţi pentru... orice?

Cu nişte ani în urmă, cînd o duceam mai prost – cînd traversam perioada de tranziţie de la comunism la capitalism –, un tren care pleca de la Bucureşti şi trebuia să ajungă la Cluj făcea drumul ăsta în vreo opt ore. Dacă întîrzia rău, totul se întindea pînă la vreo opt ore şi jumătate, nouă. Azi, în perioada în care ne pregătim din nou să devenim lideri zonali, sîntem parte a Comunităţii Europene şi a NATO, trenul de la Bucureşti la Cluj face vreo 11-12 ore. Nu e din cauza încălzirii globale şi a dilatării distanţelor. Nu e din cauza deplasării plăcilor tectonice, iar deriva continentelor nu are nici un amestec în treaba asta. Bucureştiul şi Clujul sînt la aceeaşi distanţă la care se aflau şi odinioară. Ba chiar s-au mai apropiat un pic, din cauza/datorită elanului imobiliar care ne-a cuprins înainte de criză.

Minunaţi şi distractivi, cum sîntem noi, ăştia de pe aici, ne place să elaborăm protocoale şi să facem regulamente. Ca orice superficiali care fac pe tipicarii, dedicăm mult mai mulţi ani elaborării protocoalelor, decît instituţiilor care trebuie să le folosească. E în firea noastră să procedăm aşa. Protocoalele şi regulamentele o iau mult în faţa instituţiilor. Mai întîi, ne certăm pe ceva care nu există, după care înfiinţăm ceva de mîntuială şi ne certăm pe ce-a ieşit. Construcţia instituţiilor la care se referă protocoalele şi regulamentele ne găseşte gata obosiţi, rupţi, epuizaţi de discuţiile despre ce vor fi cîndva instituţiile pe care ar urma să le construim. Şi facem treburile astea cu un aer cumplit de serios, puşi gospodăreşte pe vorbit şi pe analizat situaţia, din toate unghiurile.

Unul dintre cele mai comice momente e acela de la venirea la putere, după alegeri, a cîştigătorilor. Fiecare trebuie să epureze, de prin instituţii, personalul înfipt pe acolo de către fosta putere. Înlocuirea vechilor conduceri, trîntirea rapoartelor de activitate în Parlament, denunţarea abuzurilor „foştilor“ şi „primenirea“ structurilor sînt tot atîtea spectacole fascinante. Şi toţi cei care vin la putere trebuie să desfiinţeze absolut tot ce-au făcut ăia care au fost pe poziţii înaintea lor. Prin urmare, e simplu şi evident ca pumnul la ochi – după fiecare schimbare de putere, se dărîmă tot şi începe „reconstrucţia“. Ceea ce e cel mai comic însă e că, de fiecare dată, se „reconstruieşte“ cu elan maxim ceva care n-a fost *construit* vreodată. Şi aşa se face că se declanşează o debandadă de nedescris, cînd instituţiile astea „reconstruite“ se află în faţa unei probleme şi trebuie să funcţioneze măcar un pic. Atunci apar părerile, contrazicerile între vechiul protocol şi noul protocol, între vechiul regulament şi noul regulament, între fostul şef al instituţiei – în direct, pe un post de televiziune al opoziţiei – şi actualul şef al instituţiei – tot în direct, pe un post de televiziune al puterii. Iar contrazicerile astea, care durează de zeci de ani, aneantizează însăşi problema care a stat la baza disputei. Totul devine doar un delir despre instituţii, despre structuri, despre mecanismele statului.

De la bîlbîiala care ne cuprinde la inundaţii şi înzăpeziri, pînă la scandalurile de după, se petrece de fiecare dată acelaşi scenariu al ridicolului absolut. Tot felul de specialişti şi experţi care au păreri. Situaţiile sînt, mereu, cumplite. Victimele au avut ghinion. Trece totul şi nu se schimbă absolut nimic, pînă la criza următoare, cînd, cu forţe proaspete, reluăm bîlbele ridicole „din teren“ şi discuţiile avîntate din studiourile de televiziune. Dedesubtul vorbelor e un dispreţ colosal faţă de „prostime“, o greaţă faţă de plămada din care e făcută lumea în care mişcăm.

Deşi telefoanele se ascultă şi se localizează într-o veselie, cînd interesele o cer, de data asta n-a fost posibilă localizarea pasagerilor din avionul căzut în Apuseni. Aveau semnal, puteau vorbi la telefon, au sunat la 112. Nimic. Treaba cu localizarea n-a funcţionat. Nici din partea celor care supravegheau zborul, nici din partea tuturor serviciilor şi paraserviciilor care populează peisajul acestui stat zglobiu. Se demonstrează a mia oară că în comedia generală a acestor plaiuri, din nou, experţii – de la fotbal şi toate artele reunite, pînă la gastronomie şi interceptarea de telefoane – erau pe picior greşit, sau sufereau de oboseală după dezbaterea televizată de noaptea trecută.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Diana MARINCU

Ştefan Sava: dubla viaţă a imaginii

Galeria Ivan din strada Grecescu (Bucureşti) este un spaţiu expoziţional elegant, ascuns parcă într-o altă lume, liniştită, în care arta contemporană se inserează discret, fără emfază. Galeria găzduieşte, în perioada 5 decembrie 2013 – 31 ianuarie 2014, expoziţia artistului Ştefan Sava, cunoscut deja publicului datorită premiului Henkel România pe care l-a cîştigat în 2013 şi activităţii sale din ultimii ani (amintesc doar cîteva dintre cele mai recente expoziţii: *„Common Nostalgia"*, Pavilion Unicredit, Bucureşti, 2013; „Din spatele scenei", Salonul de Proiecte, Bucureşti, 2012; „Faţa dinăuntru a peretelui" (solo), Galeria Ivan, Bucureşti, 2012; *„Here and Then"*, Club Electro Putere, Craiova, 2011).

Expoziţia *„Facts about which there can be questions"* continuă preocuparea lui Ştefan Sava pentru istorie, memorie, „postmemorie" (Marianne Hirsch) şi identitate în relaţie cu fotografia – un mediu ideal de invocare a trecutului ca parte indispensabilă a constituirii prezentului –, dar adaugă, în acelaşi timp, o dimensiune abstractă negocierilor permanente cu un sine instabil şi greu de definit. Interesul artistului pentru memorie a fost pînă acum îndreptat îndeosebi spre problema raportului etic şi estetic între fotografie şi ceea ce reprezintă ea (sau ceea ce nu poate înfăţişa complet, în cele din urmă, existînd întotdeauna un hiatus în continuitatea trecutului cu prezentul, cînd vorbim despre distrugere, ruină, traumă). În expoziţia „Faţa dinăuntru a peretelui", din 2012, Ştefan Sava prelua ca material al căutărilor sale artistice imagini-document legate de Holocaust şi de deportările din Banat în Bărăgan, de la începutul anilor '50, pentru a crea un spaţiu de reflecţie în care ipoteza artistului – fotografia ca urmă a memoriei – funcţiona ca un prag de care, dacă treceai, intrai într-o lume unde ficţiunea se împletea cu factualitatea istorică şi unde, indiferent ce traseu ai fi urmat, te întîlneai în cele din urmă cu tine însuţi şi cu propriile-ţi frămîntări identitare.

Titlul expoziţiei, *„Facts about which there can be questions"* („Lucruri despre care pot exista întrebări"), poate fi citit ca o abordare critică a pretinselor adevăruri istorice perpetuate în timp, niciodată îndeajuns chestionate, dar şi într-un sens mai larg, ca o recontextualizare a cunoaşterii de tip antropologic, unde imaginea stă la baza noilor interpretări. Imaginea este aici atît un instrument al cunoaşterii, cît şi o proiecţie mentală definită în funcţie de factori subiectivi. Ştefan Sava discută probleme foarte vii şi necesare pentru articularea unui sistem de gîndire sensibil la orice fel de manipulări ideologice, bazîndu-se în special pe analiza relaţiei subiect – obiect. Cele două instanţe îşi schimbă raporturile, la fel cum, în antropologie (prin strategia *„reverse anthropology"*), poţi descoperi statutul de subiect al obiectului studiat şi vocea distinctă a acestuia, cînd relaţia se inversează.

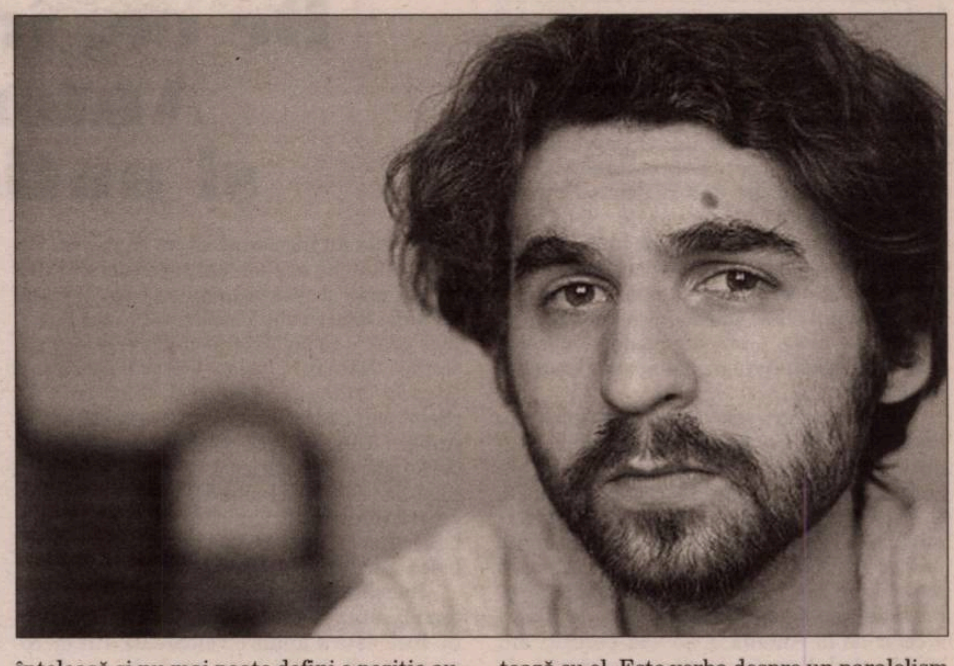

În această expoziţie, fotografia rămîne centrul cercetării artistului, nodul prin care trec toate ideile şi teoriile dialecticii trecut – prezent. O fotografie anonimă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, din Papua Noua Guinee, proiectată într-o nişă a galeriei printr-o „lanternă magică", găsită şi ea, şi asumată ca obiect artistic, stă mărturie pentru tipul de raportare la fotografie, asociat pozitivismului acelor vremuri. Credibilitatea acestei fotografii constă în capacitatea de a reprezenta cu fidelitate ceva – în acest caz, străinul, *celălalt*, omul cu mască. Astăzi, puterea conotativă a fotografiei nu mai este de la sine înţeleasă şi nu mai poate defini o poziţie autoritară a acestui mediu. De aceea, printre strategiile artistice adoptate de Ştefan Sava se numără reconstituirea sau ficţiunea documentară. În lucrarea *The Other Scene*, artistul preia estetica fotografiei *Pioneer Girl* a lui Aleksandr Rodchenko din 1930, dar inversează direcţia privirii personajului (în acest caz, artistul însuşi) spre un orizont nedefinit, la care privitorul nu are acces. Figura întoarsă cu spatele priveşte în aceeaşi direcţie cu spectatorul, dar nu se intersectează cu el. Este vorba despre un paralelism al viziunilor, despre experienţe similare, suprapuse la nivel empatic, dar blocate din punct de vedere narativ. De data aceasta, personajul autoritar al lui Rodchenko, înlocuit aici de un altul căruia nu i se pot distinge caracteristicile, este privit de personajul exotic aflat pe peretele opus. Şi vulnerabilitatea postúrilor nu mai este ceva de la sine înţeles, la fel cum subiectul şi obiectul îşi renegociază continuu parametrii.

Un bumerang din marmură.

O lucrare impresionantă este instalaţia alcătuită din 55 de tăbliţe de ceară, aşezate pe podeaua galeriei, pe care este imprimată respiraţia artistului – o amprentă mută, ceva ce nu se poate povesti, dar se poate intui. Este, în ultimă instanţă, consemnarea unei vieţi reduse la esenţă.

Lucrarea *Untitled*, un bumerang din marmură, plasat discret într-un colţ al galeriei, este un obiect paradoxal, în care materialul şi funcţia se anihilează reciproc. *Untitled* marchează o istorie grea, abandonată la periferia preocupărilor recente din arta contemporană. Fie că vorbim despre pogromuri sau despre confiscări identitare întreprinse de popoarele colonizatoare, faptele istorice se dovedesc greu de reactivat, din cauza numeroaselor straturi suprapuse ale imaginarului colectiv şi manipulărilor de tot soiul, pe care sistemele politice le operează în timp.

În cazul lui Ştefan Sava, interesul pentru trecut vine ca o condiţie a constituirii identitare. Imaginea „smulsă" din istorie este, pentru el, o categorie specială în rîndul surselor sale artistice, care merită pusă în circuit tocmai datorită bagajului pe care îl poartă – obligaţia de a spune povestea mai departe, cu scopul de a se putea defini pe sine. Căutînd în arhive şi colecţionînd fotografii anonime, Sava se lasă captivat de puterea de mediere a fotografiei, spre crearea unor noi conexiuni temporale şi geografice. De asemenea, şi alte obiecte descoperite de artist devin prin *apropriere* opere de artă. Nouă saci de pînză, din anii '80, atîrnaţi în spaţiul galeriei, creează un fundal pentru circuitul de idei sugerat de celelalte lucrări şi îşi negociază zona de putere. Acelaşi fundal este pretextul pentru o acţiune documentată fotografic în cîmpia Bărăganului, unde linia orizontului este trasată succesiv de către artist, cu vopsea neagră, pe pînza acestor saci, în funcţie de locul din care este privită limita perspectivei. Subiectivitatea propriei poziţionări defineşte un spaţiu mental care se reconfigurează permanent.

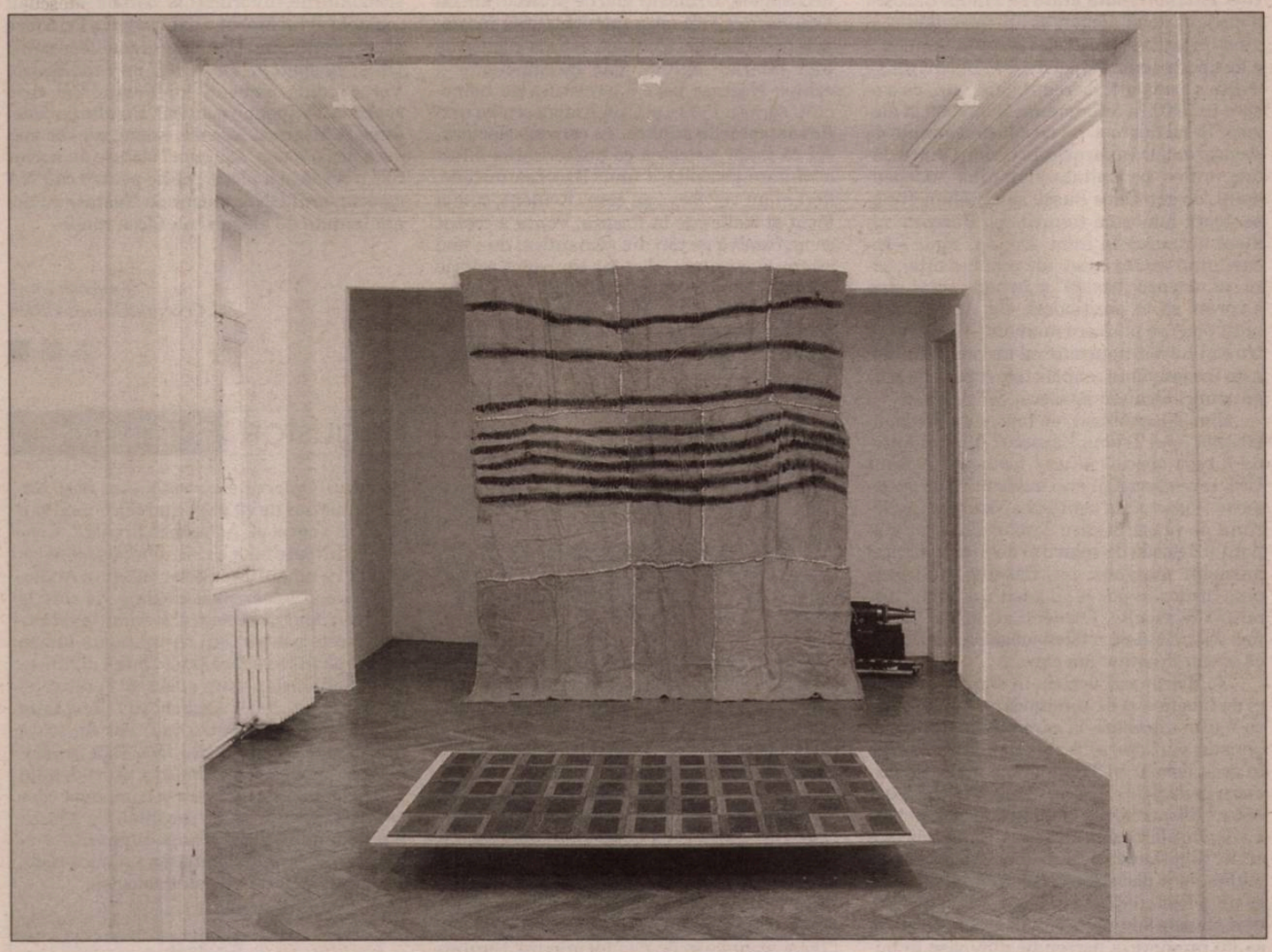

Ştefan Sava, vedere din expoziţia „Facts about which there can be questions", *Galeria Ivan, Bucureşti.*
Prim-plan: 55 artist breaths, *2013. Planul doi:* Horizons, *2013.*

***Diana Marincu** este doctorandă în Istoria şi Teoria Artei la Universitatea Naţională de Arte Bucureşti.*

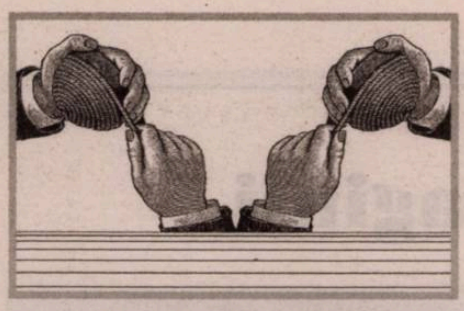

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De ce, în ciuda aparenţelor, Antena 3 nu contează şi anticorupţia contează

Asta este întrebarea cea mai importantă, rămasă de pe urma vizitei Victoriei Nuland, care a făcut atîtea valuri săptămînile trecute. Observ o atmosferă de descurajare. Aparent, bine întemeiată. Baronii corupţi sînt realeşi pe capete. Petiţiile Antenei 3 strîng zeci de mii de semnături. Conform acestei naraţiuni, spiritul public este pervertit de televiziunile controlate politic, voturile sînt cumpărate, deci nu există nici un fel de şansă. Această percepţie suferă de două probleme majore: obsesia pentru televiziuni şi ignorarea unor lecţii din istoria recentă.

Obsesia pentru televiziuni este deja o psihoză, pe care am putea să o numim, mai direct, „antenită". Întîlnesc oameni inteligenţi, care stau cu ochii căscaţi la Antena 3, ca să afle ce se mai zice. Cum stăteau pe vremuri la OTV, doar că acum e mai dramatic pentru ei: OTV era distracţie, cu Antena 3 temele sînt serioase. Chiar vreo doi dintre amicii de care vă spun sînt pe lista de clienţi a celor de la Antena 3, se văd porcăiţi din cînd în cînd. E un fel de plăcere perversă, de antropolog uşor dus cu pluta, ca şi cum te-ai uita la zoo la nişte maimuţe care aruncă în tine cu coji de banane. Eu nu înţeleg această pasiune, consider că am alte lucruri mai importante decît să casc gura la, în fond, acelaşi *show* perpetuu. Drept urmare, trăiesc într-o lume în care Antena 3 există doar prin ecouri indirecte şi rare. S-ar putea ca acesta să fie motivul pentru care sînt mai optimist decît media cunoscuţilor mei. Unul dintre ei mi-a spus că sînt escapist. Adică fug de realitate. De aici a început o discuţie care a devenit contondentă verbal. În logica sa, Antena 3 este realitatea. Eu susţineam că e o realitate construită, acceptată şi asumată de el însuşi. De fapt, eu refuzam ideea că Antena 3 creează realitatea. Privitul la televizor este un escapism de sens negativ: te afunzi în rău, te botezi în bale şi lături, te distanţezi de lume pentru că ajungi să crezi că lumea este aşa cum apare la Antena 3. Deci, sfatul meu pentru oricine se plînge de Antena 3 este să schimbe canalul sau, şi mai bine, să renunţe la televizor. Nu am televizor de cîţiva ani şi a fost o decizie foarte bună. Asta nu înseamnă că CNA nu ar trebui să-şi facă datoria şi să stopeze mizeria de acolo, aşa cum a stopat mizeria de la OTV. Oamenii de la CNA sînt singurii români obligaţi să nu ignore fenomenul Antena 3. În rest, nu empatizez deloc cu cei care se lasă invadaţi de mizerie, lăsînd maimuţele să le facă agenda.

Sociologul Barbu Mateescu a publicat pe blogul său (http://sociollogica.blogspot.ro, „Mitul Antena 3", 16 ianuarie) nişte cifre interesante: „Emisiunea cea mai vizionată, cea a lui Gâdea – 520 de mii de oameni. Locurile doi, trei şi aşa mai departe – 300 de mii. În mare parte, aceiaşi ca la emisiunea lui Gâdea. În bună parte, oameni care urăsc Antena 3 şi vor să vadă ce mai zic «duşmanii». Dar să ne prefacem că nu contează asta. În alte cuvinte, Antena 3 vorbeşte în fiecare seară unui număr de aproximativ 700 de mii de oameni, hai să zicem 800 de mii. Cîţi votanţi a avut Geoană în turul doi? 5,2 milioane. Cîţi votanţi a avut USL la locale? 4,4 milioane. Cîţi votanţi a avut USL la parlamentare? 4,4 milioane. Raportul dintre publicul «Antena 3» şi publicul USL e de unu la cinci şi jumătate. Minim! Dacă nu cumva unu la şapte sau unu la opt. Adică marea, vasta, enorma majoritate a votanţilor USL nu se uitau şi nu se uită la Antena 3. Avea Constantinescu presa şi televiziunea publică de partea lui în 1996? Nu. Avea Traian Băsescu presa şi televiziunile de partea lui în 2004? Într-o mică măsură. Avea Traian Băsescu presa şi televiziunile de partea lui în 2009? Aproape deloc."

Cifrele lui Barbu Mateescu spun ceva simplu: vorbim de televiziuni de nişă. Televiziunile de ştiri ating un public deja contaminat cu politică, nu marea masă a alegătorilor. Asta nu înseamnă că nu contează. Televiziunile fac agenda politicienilor şi exact acesta este şi motivul pentru care patronii lor bagă bani în ele. Televiziunile sînt puternice pentru că politicienii cred că ele sînt puternice. E un cerc vicios. Victor Ponta a fost adus la ordine de Antena 3, după ce a încheiat pactul de coabitare cu Traian Băsescu. Antena 3 adună publicul fanatic, politizat şi consumator de politică anti-Băsescu. Postul e capabil să facă agenda USL pentru că USL ignoră că doar nucleul său dur (care ar vota USL oricum) se uită la Antena 3, nu marea masă a votanţilor.

Întrebarea-cheie este însă: a produs Antena 3 votanţii anti-Băsescu? Nici pe departe. Însă asta a ajuns o văicăreală atît de comună, încît multă lume crede în ea: „Dacă nu ar fi Antena 3, atunci USL s-ar prăbuşi." Periculos e că înşişi politicienii lucrează pe o asemenea logică. Victor Ponta construieşte un trust rival în jurul RTV, prin amicul său Sebastian Ghiţă, tocmai pentru că nu mai vrea să depindă de Voiculescu. În logica sa, dacă televiziunea te pune şef de guvern, e bine să ai televiziunea ta. Vorba bancului: e altfel cînd ai basculanta ta. Crin Antonescu pare să sufere sincer că Dan Voiculescu i-a pus pe cei de la Antena 3 să-i facă curte pe moment, după ce Ponta a semnat cu Băsescu, iar acum îl ignoră şi a revenit la Ponta.

Soluţia nu e dispariţia Antenei. Are publicul său, maimuţele sale. Soluţia e ca politicienii să înceteze să ia maimuţele în serios. Istoria recentă arată că Traian Băsescu a cîştigat două alegeri şi un referendum avînd împotrivă toate televiziunile. Antena 3 a fost permanent împotriva sa. Dacă Antena 3 este o armă atît de redutabilă, cum de a eşuat în 2007 la referendum şi în 2009 la alegeri? Şi nu doar ea. Să ne aducem aminte de stenogramele în care Sorin Ovidiu Vîntu dădea ordine pe unitate ziariştilor independenţi, de gen Doru Buşcu sau Stelian Tănase: toată lumea cu tunurile pe Băsescu, nimeni nu mişcă în front. Da, da, sigur – încuviinţau aceste culmi ale echidistanţei, care azi vînează „băsişti" şi învaţă lumea cum e corect să te poziţionezi. Cu Antenele de mult puse pe pilot automat anti-Băsescu, cu trustul lui Vîntu urmărind un nou azimut – asta înseamnă că ambele televiziuni de ştiri de atunci tocau la Băsescu. Şi? Şi nimic.

Cînd s-a prăbuşit, de fapt, cota de popularitate a lui Traian Băsescu? A făcut Antena 3 ceva special în acel moment? A făcut USL ceva special în acel moment? Nici pe departe. Punctul de cotitură a fost acea conferinţă de presă în care Traian Băsescu a anunţat tăierile de salarii şi de pensii. În acel moment, mesajele anti-Băsescu rumegate pînă atunci în gol şi-au găsit un public dispus să le asculte. Oamenii au luat-o personal: deci, Băsescu a făcut măgăria, înseamnă că aveau dreptate ăia care...

Nu discut aici decizia în sine, ci efectele ei de imagine şi de comunicare. E o discuţie cu multe întrebări, la care nu am decît răspunsuri parţiale: a) Trebuiau luate măsurile în acea formă? b) Trebuiau asumate de Băsescu personal? c) De ce nu a fost credibil Băsescu? Răspunsurile la toate aceste întrebări au depins de Traian Băsescu. El a decis măsurile (împreună cu Emil Boc), el a decis asumarea, el a decis forma de comunicare. De ce nu a fost credibil are legătură cu poziţionări ale sale anterioare – ar fi ajutat, de pildă, să nu promoveze personaje dubioase în ministerele cele mai bănoase. Una peste alta, nu Antena 3 l-a îngropat pe Băsescu. Faptul primordial în schimbarea de dispoziţie populară faţă de Băsescu a fost economia. Oamenii nu au trăit mai bine după 2008. Degeaba şi-au dublat veniturile reale în timpul creşterii economice din 2001-2008, nivelul de aşteptare crescuse, nimeni nu se gîndeşte: în 2009, cîştig *de facto* mai mult decît în 2001. E normal să te raportezi la trecutul recent.

De aici i se va trage şi Uniunii Social Liberale sau, mai previzibil, viitorului guvern social-democrat + maghiari + strînsura cumpărată la bucată. Victor Ponta refuză să înveţe lecţia lui Adrian Năstase. Fostul premier controla ferm presa şi nu îi păsa de povestea cu anticorupţia. Echipa de imagine a lui Năstase era din paradigma „televiziunea face realitatea". Şi dacă televiziunile îl lăudau, rezulta că realitatea e roz. Năstase a moştenit o economie reformată dureros de dreapta (care, apoi, s-a prăbuşit), a menţinut măsurile de reformare şi liberalizare, deci a beneficiat de creştere economică accelerată. Ponta moşteneşte o economie în care dreapta mai mult a mimat reforma, lucrînd, de fapt, doar la echilibrele macro (dar dreapta tot s-a prăbuşit). Năstase a condus o economie care se integra în trendul de creştere explozivă – am văzut ulterior că era balonul dinaintea crizei, dar, cîţiva ani, România a beneficiat de locomotive economice din afară. Nu mai e cazul cu Ponta. Locomotivele interne sînt mai degrabă sabotate decît ajutate. Ponta a renunţat chiar şi la mimarea reformei, menţine concentrarea pe echilibrul macro (cu care e însărcinat Liviu Voinea), iar în rest, a intrat într-o logică a harababurii decizionale. Urmăriţi marile proiecte ale lui Dan Şova şi veţi avea întruchiparea incompetenţei ţanţoşe. Pe lîngă echipa Ponta, de lupi tineri – agitaţi, dar incompetenţi –, echipa Năstase pare o garnitură de tehnocraţi serioşi. Ponta şi Crin Antonescu au umflat aşteptările publice, au convins electoratul că toată povestea cu austeritatea a fost o răutate gratuită a unui Băsescu malefic, deci ei nu vor face aşa ceva. Evident, cum a făcut şi Hollande în Franţa, Ponta a crezut că ne rezolvă pe toţi din semantică: nu-i mai zicem austeritate, dar tot nu avem soluţie pentru că veniturile şi cheltuielile nu se pupă. Hollande este, în sondaje, cel mai nepopular preşedinte francez din istorie. Ponta încă nu a intrat pe pantă, dar e inevitabil.

Problema e economia, ca întotdeauna. Economia nu ascultă de televiziuni. Contează anticorupţia? Te poate ajuta sau dezavantaja, în anumite condiţii. A fost principalul mesaj al lui Traian Băsescu, în 2004. A făcut diferenţa pentru că adversarul său, Adrian Năstase, a crezut că oamenii nu vor ţine cont de asta, şi a fost vulnerabil. În 2007 şi 2009, criza încă nu lovise, deci oamenii nu aveau economia pe agendă (cînd economia merge bine, contează puţin la vot, cînd merge prost, contează foarte mult). Anticorupţia a fost, deci, influentă ca temă.

Victor Ponta are deja acelaşi profil ca Adrian Năstase. Economia va conta major. Dacă nu merge bine, va plăti politic. Dacă economia merge bine, vor conta temele de nişă. Corupţia fiind prima dintre ele. Oricum ar fi, Ponta va plăti politic.

Oamenii au o problemă cu lipsa dreptăţii. Sentimentul neputinţei, sentimentul lipsei de frică la elita de pradă – asta era sufocant în anii '90 şi în perioada Năstase. În sfîrşit, pentru prima dată de la Revoluţie, cineva face ceva. DNA şi ANI în special. Mulţi bănuiesc că Băsescu le dirijează (ar vrea el). Cei pe care Băsescu i-a enervat transferă această antipatie contra instituţiilor anticorupţie. Opinia faţă de DNA şi ANI este determinată de opinia faţă de Băsescu. Este trist că e aşa – şi aş avea nevoie de o discuţie separată la temă. Dar asta este situaţia în acest moment.

Însă Ponta va avea o mare problemă: Băsescu nu va mai fi la Cotroceni. Şpăgile, scandalurile, informaţiile banale de genul „cumnatul lui Marin a dat şpagă la Primărie şi..." vor rămîne. Dar cine va mai face ceva? DNA, să sperăm. Dar DNA nu candidează. Vor candida oamenii lui Ponta. Cel care strigă la TV „poliţie politică". Cu alte cuvinte: după ce Băsescu iese din scenă, nu vor mai avea nici o scuză. Aşa cum Năstase nu a avut nici o scuză şi a plătit politic pentru că PNA (precursorul DNA, creată de Năstase cu doi ani înainte de alegeri) nu făcea nimic.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Piaţa Surdului

Mesaj la 9,53: „Bună dimineaţa! Nu uitaţi să purtaţi aparatul auditiv. Să ne auzim cu bine! Audionova." Nu am aparat auditiv. Nu sînt surd încă. E o jignire, deci. Transmisă numărului meu de telefon. Totul realizat printr-un robot automat. Un PR transformat într-un act ratat. Cum se întîmplă? Se ia o listă de numere de telefon. Se cumpără una sau se selectează telefoanele clienţilor instituţiei. Oameni-roboţi nu se uită la diagnostic sau legătura ta vagă cu instituţia. Eşti pe listă? Executarea! Şi am fost executat, într-o dimineaţă de ianuarie. Ce legătură am eu cu surzenia? Cu ani de zile în urmă, taică-meu şi-a luat un astfel de aparat. Am plătit vreo cinci-şase luni rate. Era barosan preţul. După un an, a abandonat aparatul. Luxul aparatului nu s-a potrivit cu lipsa lui de îndemînare. Bun, eu figurez cumva listat, eu trebuie să-mi pun aparat? Şi acum, peisajul acestui tip de serviciu. Oameni în vîrstă. Am stat ore legate alături de ei, pînă cînd taică-meu şi-a căpătat aparatul. Aşteptare firească. Controale de toate felurile. Era imposibil să nu observ că majoritatea celor veniţi la Audionova aveau telefoane demodate, pe care le foloseau doar ca receptor. Revoluţia tehnologică este pentru toţi, dar nu toată lumea este capabilă să-i facă faţă. „Bună dimineaţa! Nu uitaţi să purtaţi aparatul auditiv. Să ne auzim cu bine! Audionova." Revoluţia tehnologică este pentru toţi, dar nu toată lumea este capabilă să-i facă faţă. Audionova nu înţelege acest indiciu, acest detaliu o face să investească într-o campanie care se loveşte de un zid al surzeniei. Eu sînt zidul. Mai mult, acest „Bună dimineaţa" îmi aminteşte de neîndemînarea lui taică-meu, de eşecul meu de a-l retehnologiza.

Coordonator: Matei MARTIN

Cui îi e frică de români și de bulgari?

Texte şi opinii de:

● Iulia BADEA-GUÉRITÉE (jurnalistă)
„Doar ignoranţii (puţini la număr) se mai tem...“

● Ruxandra IVAN (conferenţiar, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti)
„O insulă de scepticism într-o mare de corectitudine politică“

● Dan VASILIU (jurnalist)
„Lacune ale sistemului“

● Dorin BODEA (consultant în management şi resurse umane, Result Development)
„Frica britanicilor de ei înşişi“ – interviu

● Victoria STOICIU (director de programe, Friedrich Ebert Stiftung)
„Invaziile barbare sau români la porţile Europei“

● Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU (jurnalist)
„Cum au ajuns nemţii să mănînce *Döner*“

argument

Ce isterie!

Imigraţia este bună. O spune Oficiul Federal de Statistică al Germaniei, într-o cercetare despre impactul imigraţiei, publicată săptămîna trecută. Imigranţii de origine română sau bulgară sînt mai bine pregătiţi decît media populaţiei germane; cei mai mulţi au absolvit studii medii (liceu) la profil real; ba chiar, unii dintre ei sînt supercalificaţi – şi Germania duce lipsă de cadre bine calificate: ingineri, specialişti IT, medici etc. Economia are numai de cîştigat de pe urma imigranţilor din România şi din Bulgaria: ei contribuie la sistemul social şi la fondul de pensii, ambele aflate în deficit. Ei plătesc mai mult decît consumă. În sfîrşit, imigranţii compensează o problemă mai veche a Germaniei – deficitul demografic. Imigranţii sînt mai tineri decît media populaţiei locale. Datele raportului de cercetare au fost publicate la începutul săptămînii trecute, însoţite de explicaţiile cercetătorilor, în cele mai importante ziare germane. Sociologi şi economişti spun că Germania ar trebui să fie mai deschisă, să-şi creeze o „cultură a ospitalităţii“. E un termen greu de asimilat după ce, ani în şir, politicienii au preferat să adopte o atitudine rezervată faţă de imigranţi. Pe măsură ce economia a mers mai prost şi sistemul social a slăbit, şi în Germania, dar mai ales în Marea Britanie, atitudinea faţă de imigranţi s-a înăsprit. Cine să mai creadă acum că imigraţia este bună? Dacă ar fi să ne luăm după comentariile afişate pe paginile de Internet, cititorii sînt sceptici. Unii pun la îndoială datele statistice, alţii insinuează că „un inginer român nu-i totuna cu un inginer german“.

De fapt, e totuna – şi exact asta e problema. Pentru că imigranţii români sau bulgari, la fel de bine calificaţi în domeniul lor ca germanii, acceptă un salariu mai mic. Cum să nu fie detestaţi pentru asta?

În Marea Britanie, nu s-a pus niciodată problema unei culturi a ospitalităţii. Dimpotrivă: politicieni populişti, precum Nigel Farage, au înţeles de la început că pretinsul val de imigranţi poate fi capitalizat. Marea masă de votanţi e constituită de pălmaşi, de cei care se tem că ar putea să-şi piardă slujbele în favoarea unora la fel de calificaţi, dar mai ieftini. „Frica“ de români şi de bulgari e, de fapt, frica de competiţie. Tragic e că, după toate cîte s-au spus – şi s-au spus multe –, valul de imigranţi nici măcar nu a mai venit. Dar populiştii par să fi cîştigat. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 23 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Victoria STOICIU

Invaziile barbare sau români la porţile Europei

Pe 1 ianuarie 2014, presa britanică aştepta nerăbdătoare pe aeroportul din Heathrow invazia barbarilor săraci din Estul Europei. Totuşi, la acea dată, pe aeroportul din Londra a putut fi găsit un singur nou venit român în Marea Britanie – Victor Spirescu, un tînăr care mai muncise pînă atunci în Germania şi care sosise în Anglia pentru a cîştiga nişte bani cu care să îşi renoveze casa din satul natal. Presa de opoziţie l-a transformat, cu o viteză fulminantă, pe Victor într-o vedetă mediatică, în încercarea de a dezumfla un alt balon mediatic care răspîndea spaima în britanici, anunţînd valuri de români şi de bulgari ce urmau să ia cu asalt ţara lor de la 1 ianuarie 2014, cînd restricţiile de pe piaţa muncii britanice au fost eliminate.

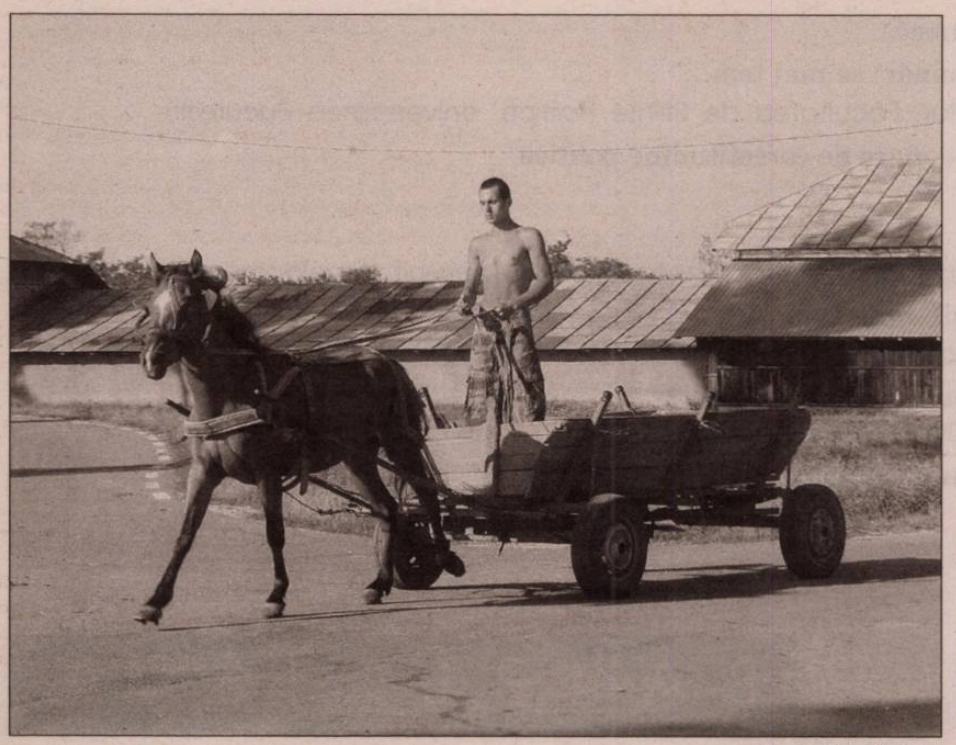

© L. Muntean

De fapt, problema se pune în felul următor pentru cetăţenii statelor ce şi-au deschis piaţa muncii, lucrătorilor români: dacă pînă acum, cu restricţii cu tot, am avut creşteri spectaculoase ale numărului de români şi bulgari, ce se va întîmpla de acum încolo? Şi într-adevăr, din 2007 pînă în prezent, numărul românilor din Marea Britanie şi din Germania s-a triplat, iar faţă de anul 2002, cînd au fost eliminate vizele de călătorie pentru români, numărul imigranţilor români din Marea Britanie a crescut de zece ori. Dar întreaga psihoză anglo-saxonă se bazează pe o presupunere falsă, considerînd că restricţiile legale de pe piaţa muncii influenţează semnificativ fluxurile de migraţie.

Cine se teme de restricţiile legale?

Pot barierele legale să stăvilească fenomenul migrator sau măcar să îl tempereze? Răspunsul nu e un mister bine ascuns şi e la îndemîna oricui aruncă un ochi pe datele privitoare la migraţie. Dar, să ne înţelegem, nici în Germania, nici în Marea Britanie – şi nicăieri în lumea asta –, politicienii nu au ca obiectiv stabilirea adevărului. Dacă, totuşi, şi-ar propune asta, experienţa italiană şi spaniolă ar fi putut calma spiritele inflamate de teama năvalei barbarilor estici. Spania a decis ca, începînd cu 1 ianuarie 2009, să nu prelungească moratoriul care impune restricţii pe piaţa muncii pentru cetăţenii din România şi Bulgaria. Cu toate astea, românii, deja extrem de numeroşi în Spania, în pofida restricţiilor de pînă atunci, nu au luat cu asalt Peninsula iberică, iar ritmul noilor sosiţi din România a fost echivalent sau chiar uşor inferior faţă de ritmul sosirilor din anii 2007-2008. În vara anului 2011, Spania decide să reintroducă restricţii temporare pentru muncitorii români şi bulgari, justificîndu-şi măsura prin şomajul ridicat din rîndul spaniolilor (peste 20%). Începînd cu 2011, numărul românilor din Spania a stagnat, dar e la fel de adevărat că acelaşi fenomen s-a produs şi în Italia, în perioada respectivă. Iar Italia, la acea vreme, tocmai anunţase eliminarea restricţiilor pentru români şi bulgari. În pofida liberalizării circulaţiei forţei de muncă, la sfîrşitul anului 2012, în Italia erau aproximativ un milion de români (comparativ cu 997.000, în 2011, sau 968.000, în 2010). În concluzie, după 2011, cele două destinaţii majore ale migraţiei româneşti – Spania şi Italia – au cunoscut evoluţii similare, chiar dacă politicile lor au fost foarte diferite.

Care să fie explicaţia? Ea trebuie căutată acasă, în România, unde angajaţii, din varii motive, sînt dispuşi să accepte cu uşurinţă forme de muncă la negru sau la gri şi unde ponderea economiei informale e de peste 30%. Obiectivul major al oricărui emigrant român este să muncească şi să cîştige un ban, iar restul aspectelor (cu contract, fără contract, cu permis de şedere sau fără) sînt cu totul secundare. Din moment ce acasă sîntem neîngăduit de familiarizaţi cu raporturile informale de muncă, de ce am avea alte pretenţii sau aşteptări cînd mergem la muncă în străinătate? Prin urmare, la mijloc e o confuzie de ordin cultural – dacă britanicii ar înţelege cum gîndesc românii, cu siguranţă ar fi mult mai puţin panicaţi. Sau s-ar fi panicat mult mai devreme, încă din 2002!

În timp ce cota care revine capitalului e în creştere, cota parte care revine muncii se află într-o scădere permanentă, din anii '80.

O serie de rapoarte ale Comisiei Europene sugerează că măsurile tranzitorii au avut un impact limitat asupra fenomenului migraţionist, sensibil la alţi factori, cum ar fi cererea de forţă de muncă, reţelele de suport pentru migraţie, similitudinile lingvistice, restricţiile încurajînd, cel mai adesea, incidenţa muncii la negru.

Sperietoarea turismului social

Celălalt motiv de nemulţumire şi de teamă ţine de ceea ce se cheamă pericolul „turismului social". Nu doar că românii vor lua locurile de muncă ale autohtonilor şi vor pune presiune pe salarii, trăgîndu-le în jos – nu, teama la care fac apel politicienii şi presa conservatoare e alta, şi anume aceea că românii vor tăbărî peste sistemele lor sociale generoase şi vor primi beneficii nemeritate. Discursul acesta e doar un element în decorul mai vast al ritualului prin care dreapta – europeană sau românească – se grăbeşte să cînte prohodul statului social şi să disculpe eşecurile capitalismului, băgînd spaima în cetăţenii care muncesc, plătesc taxe şi care, cu toate astea, o duc din ce în ce mai rău. Sună familiar, e un refren des auzit şi la noi, numai că în versiunea dîmboviţeană figura sperietoarei nu e reprezentată de muncitorul migrant, ci de „asistatul social".

Şi în România, şi în Europa, discursul despre abuzul statului social şi excesele acestuia reprezintă un mit. Adevărul e însă altul: toate datele referitoare la migraţia în interiorul UE ne arată ca imigranţii primesc beneficii sociale în proporţii similare cu cele ale autohtonilor, iar formele de protecţie socială de care se bucură sînt, de regulă, bazate pe contribuţiile prealabile ale contribuabililor: 71% dintre imigranţii nonactivi din interiorul UE sînt pensionari, studenţi sau şomeri. Datele Eurostat din 2010 arată şi ele că rata de ocupare a românilor şi bulgarilor în ţările UE-15 este comparabilă (63%) cu cea a populaţiei UE 25 (65%). În schimb, dacă ne referim în mod specific la Italia sau la Marea Britanie, rata de ocupare a românilor şi bulgarilor e chiar superioară celei a italienilor sau britanicilor.

În disperarea lor că pierd alegători (partidul lui David Cameron a pierdut deja o treime din votanţi, conform ultimelor sondaje) şi în faţa ascensiunii partidelor antieuropene şi extremiste de dreapta (UK Independence Party în Marea Britanie, AfD în Germania, FN în Franţa), partidele *mainstream* adoptă un discurs antiimigraţionist menit să stopeze hemoragia votanţilor. Ura faţă de figura străinului şi şovinismul sînt fenomene care de regulă iau proporţii în perioadele de criză economică, fiind un rezultat al modului în care sînt structurate relaţiile sociale şi economice şi sînt distribuite resursele existente. Or, la ora actuală, inegalitatea creşte peste tot în Europa; în timp ce cota care revine capitalului e în creştere, cota parte care revine muncii se află într-o scădere permanentă, din anii '80. Logica simplistă şi populistă, îmbrăţişată de o clasă politică incapabilă să gestioneze situaţia, alege să-l transforme mereu pe străin, pe sărac, pe minoritar în ţap ispăşitor, cînd de fapt problema este una structurală. E o problemă structurală a sistemului economic capitalist, dar şi a felului în care funcţionează azi Uniunea Europeană – mai ales în interesul corporaţiilor şi prea puţin în interesul angajaţilor. Aşa cum s-a întîmplat în istorie, nu invaziile barbarilor au dus la căderea Romei, acestea doar dînd la iveală decăderea Romei şi grăbindu-i declinul, migraţia actuală dezvăluie şi accentuează bolile de care suferă structurile economice şi politice. Atîta timp cît presiunea pusă pe politicienii naţionali şi pe UE nu merge în direcţia unei transformări instituţionale care să pună maşinăria europeană în slujba cetăţeanului, şi nu a capitalului, vom asista mult şi bine la înscenări cu sperietori de mucava, refuzînd să vedem elefantul din încăpere.

Sursa datelor: Spania – pentru perioada 2002-2006 de la Instituto National de Estadisticas, www.ine.es, pentru perioada 2007-2013 de la Ministerio de Empleo y Seguridad Social, http://extranjeros.empleo.gob.es; Italia – Dossier Immigrazzione, www.caritas.it; Germania – Statistisches Bundesamt, Bundesministerium für Arbeit und Soziales.

Anul	Spania	Italia	Germania
2002	67.279	95.834	-
2003	137.347	239.426	-
2004	207.960	-	-
2005	317.336	270.845	73.043
2006	401.159	342.200	73.353
2007	603.889	625.278	84.584
2008	718.844	796.477	94.326
2009	751.688	887.763	104.980
2010	840.682	968.576	126.536
2011	912.526	997.000	159.222
2012	918.133	aprox. 1 mil.	205.026
2013	925.140 (30.06)	-	262.047 (31.10)

***Victoria Stoiciu** este director de programe la Friedrich Ebert Stiftung.*

Dan VASILIU

Lacune ale sistemului

Acum cîteva săptămîni m-a sunat cineva de la BBC. Voiau să trimită un reporter în România ca să vorbească cu cei ce urmau să plece la muncă în Marea Britanie, pe 1 ianuarie, şi aveau nevoie de ajutor. Solicitările erau clare: „Vrem să mergem acolo de unde pleacă autocarele ca să vorbim cu cei care şi-au luat bilete. Avem nevoie să găsim înainte cîteva persoane dispuse să ne lase să le urmărim pregătirile: cum îşi fac bagajele, cum îşi iau rămas bun etc." Le-am spus că îşi pierd vremea, că nu o să fie nici o buluceală la graniţe şi, chiar dacă o să găsim cîteva persoane care pleacă în Marea Britanie în primele zile din ianuarie, tot nu se va ajunge la invazia pe care o anunţă presa tabloidă de la Londra. Ca urmare, colaborarea noastră a picat. Dar cum s-a ajuns ca englezilor să le fie teamă de cîteva mii de români şi bulgari?

Răspunsul îl putem găsi în Camera Comunelor. În fiecare miercuri pe la amiază, premierul conservator David Cameron merge în Parlament pentru a răspunde întrebărilor. Nu e nici o surpriză că opoziţia îl atacă fără menajamente, dar, de mai bine de un an, aproape în fiecare săptămînă, laburiştii l-au luat peste picior şi au punctat cu replici bine plasate, legate fie de dubla recesiune economică, fie de privatizarea eşuată a sistemului de sănătate sau de scandalul de corupţie din sectorul bancar. Uneori, Cameron a rîs la glumele opoziţiei, alteori a răspuns cu o ironie fină. Dar au fost şi cazuri cînd, frustrat că cifrele nu îl ajută, premierul i-a făcut „idioţi" pe adversarii săi politici.

Chiar şi cu un lider slab, precum Ed Miliband, laburiştii nu au avut altceva de făcut decît să stea şi să se uite cum conservatorii şi partenerii lor liberal-democraţi se scufundă încet, dar sigur. Iar asta s-a simţit în sondaje, unde laburiştii, fără să facă nimic concret, au luat un avans considerabil.

Atacurile la adresa românilor şi bulgarilor au făcut ca UKIP să ajungă de la 3%, în urmă cu cinci ani, la 25% în preferinţele pentru alegerile europene.

Spre a contraataca, David Cameron a mizat pe două subiecte sensibile pentru opoziţie. Primul a fost apartenenţa la Uniunea Europeană. Frustraţi de faptul că Bruxelles-ul le dictează cum să trăiască, din ce în ce mai mulţi britanici nu mai văd nici un avantaj în a fi membru al Uniunii. Forţat şi de euroscepticii din propriul partid, premierul britanic a promis cu jumătate de gură că va organiza un referendum, dacă va cîştiga viitoarele alegeri, pentru ca britanicii să spună clar dacă mai vor sau nu în Uniune.

David Cameron ştie, însă, că o eventuală ieşire ar însemna o izolare aproape completă şi, fără avantajele pieţei unice, un dezastru economic. De aceea, nu este exclus ca variante de ocolire a referendumului să fi fost deja găsite, în cazul în care conservatorii vor cîştiga viitoarele alegeri. Dar pentru asta, mai era nevoie de un subiect care să provoace spaime şi să deturneze atenţia de la problemele reale. Şi aici au intervenit în ecuaţie imigranţii.

În 2004, cînd au aderat zece state la Uniunea Europeană, laburiştii nu au impus restricţii pe piaţa muncii, estimînd că vor veni doar în jur de 13.000 de străini. Au sosit, în schimb, peste jumătate de milion. Mizînd pe această uriaşă greşeală, conservatorii au intoxicat piaţa cu mesaje alarmiste, care au fost propagate cu ajutorul tabloidelor.

„28 de milioane de români şi bulgari pot veni în Marea Britanie de la 1 ianuarie 2014" e titlul lor preferat. Ce au evitat să spună tabloidele e că, spre deosebire de 2004 cînd s-au deschis graniţele, românii şi bulgarii au avut deja şapte ani la dispoziţie în care să îşi caute un loc de muncă. Pentru că restricţiile de pe piaţa muncii nu au însemnat un blocaj total, ci doar o îngreunare a procesului de intrare în legalitate.

Au existat şi cote alocate pentru anumite domenii, cum ar fi agricultura, dar şi un sistem care permitea, atunci cînd era nevoie, atragerea de personal calificat. Aşa au plecat în Marea Britanie mii de medici şi asistente din România. În plus, cine a vrut să lucreze în Marea Britanie s-a putut declara liberprofesionist. E adevărat, drepturile erau limitate şi nu puţine au fost cazurile în care patronii s-au făcut că plouă în ziua de salariu. Teoretic, după ridicarea restricţiilor, muncitorii români ar trebui să fie mai bine protejaţi şi ar putea accesa mai uşor faimoasele *„benefits"*, ajutoarele sociale pe care britanicii consideră că nu le merită nimeni altcineva.

Au fost indienii, polonezii, acum a venit rîndul românilor.

Presa tabloidă a prezentat cîteva cazuri ale unor români care au reuşit să fenteze sistemul şi să încaseze zeci de mii de lire sterline. Dar numărul lor e insignifiant în comparaţie cu cel al britanicilor care fac acest lucru. Britanicii ştiu că sistemul are multe lacune şi se tem că un eventual nou val de imigranţi ar putea profita de pe urma lui. În acest context, vocile raţionale au fost repede ignorate. Informaţiile „scurse" în presă care arătau că guvernul nu se aşteaptă la mai mult de cîteva mii de imigranţi sau faptul că ministrul de Interne, Theresa May, a amînat cu cîteva luni publicarea unui raport întocmit de experţi, care se pare că vehicula cifre similare, au fost îngropate sub valul de isterii întreţinute.

„E vorba despre imigraţie masivă, într-un moment în care 21% dintre tineri nu găsesc de lucru. E vorba despre 50 de milioane de lire pe zi, pentru UE, cînd finanţele publice sînt la ananghie."

NIGEL FARAGE

De acest fapt au profitat foarte mult extremiştii din Partidul Independenţei. Cu un discurs antieuropean şi de multe ori xenofob, Nigel Farage şi ai săi au strîns procent cu procent şi au ajuns, potrivit ultimelor sondaje, în poziţia de a putea obţine mai multe voturi decît conservatorii, la alegerile europene din luna mai. Atacurile la adresa românilor şi bulgarilor au făcut ca UKIP să ajungă de la 3%, în urmă cu cinci ani, la 25% în preferinţele pentru alegerile europene. E de aşteptat chiar ca partidul să intre pentru prima dată în Parlament, şi nu oricum, ci de pe o poziţie din care ar putea influenţa soarta viitorului guvern.

Preţul atacurilor lansate de UKIP, care vrea să-i trimită pe toţi imigranţii acasă şi îi acuză pe români şi bulgari de faptul că ridică nivelul criminalităţii, se măsoară în altfel de atacuri, rasiste de această dată. Deja au fost semnalate cazuri de români bătuţi pentru naţionalitatea lor, cu toate că poliţia s-a ferit să precizeze motivul agresiunilor, iar un medic român a trimis şi o scrisoare în care preciza că „în fiecare zi sînt întrebat de pacienţi de unde vin şi, după ce răspund, trebuie să îndur o atitudine rasistă."

Ce s-ar putea face pentru calmarea spiritelor? l-am întrebat, la un moment dat, pe fostul primar laburist, Ken Livingstone. Era pe atunci în campanie pentru un nou mandat şi încerca să obţină voturile românilor, iar situaţia nu era încă atît de tensionată. „Răbdare", mi-a răspuns. „Trebuie să aveţi răbdare. Presa ia mereu în vizor pe cineva. Au fost indienii, apoi polonezii, acum a venit rîndul românilor. Dar va trece. Aveţi răbdare!"

***Dan Vasiliu** este jurnalist la Radio România Cultural. A fost corespondent al Radio România Actualităţi la Londra.*

„N-aţi vrea să veniţi pe la noi?" – interviu cu Felix Tătaru

„Berea noastră e mai ieftină decît apa îmbuteliată de la voi!" Ca reacţie la campaniile de discreditare a românilor instrumentate de unii politicieni britanici, GMP Advertising a lansat o contra-campanie cu sloganul: „Why don't you come over?" *(„N-aţi vrea să veniţi pe la noi?"). S-au găsit zeci de motive, care de care mai haioase. Campania a avut un impact imediat pe reţelele de socializare din România şi s-a multiplicat apoi şi în Marea Britanie. Mesajul a ajuns chiar şi în ziarele europene importante.*

Cînd şi cum v-a venit ideea unei campanii care să răspundă fobiilor exprimate de opinia publică din Marea Britanie?

Ideea a venit peste noapte. *Literally,* cum zic englezii. Am avut norocul unui client care a avut curaj şi flexibilitate şi am reuşit să implementăm totul în timp record. Claudiu Pandaru, Lucian Mîndruţă şi toată echipa gandul.info ar putea oricînd să lucreze în publicitate. Ştiu că nu pare, dar e un compliment. :) În noaptea de 28 ianuarie 2013 s-a lansat ideea. Posterele au fost lucrate în cîteva ore. Campania a fost *on air* în 24 de ore. Această viteză de reacţie a fost cred şi cheia viralităţii ei. Colegii noştri de la Webstyler au venit cu ideea de a le oferi englezilor, care vor să vină, canapele şi joburi pe un site dedicat şi, la o săptămînă de la pornirea campaniei, site-ul a fost şi el on-line.

Activismul e bine disimulat de umor. Dar există compatibilitate între umorul românesc şi cel englezesc? Rîdem la fel?

Cred că avem multe lucruri în comun, în materie de umor. Cred că ambele stiluri de umor înţeleg şi folosesc autoironia, deşi englezii au aici un ascendent clar. Uitaţi-vă la *Top Gear,* de cîte ori prezentatorii spun despre ei înşişi că sînt nişte bătrîni decrepiţi, fără condiţie fizică şi cu o inteligenţă mediocră. Una dintre machetele noastre îi invitau pe englezi să vină aici, în ţara unde echipa naţională nu-i va dezamăgi, pentru că jocul ei se poate doar îmbunătăţi... (S-a dovedit, din păcate, o mică profeţie.) Alta le spunea că în România nu vor trece niciodată prin stresul organizării unei olimpiade. Ambele popoare gustă umorul prin exagerare absolută: *„Half of our women look like Kate, the other half, like her sister"* e din această gamă. Românii mai au însă un registru al „hazului de necaz", un umor cu un gust amărui, pe care englezii nu cred că îl au.

Dincolo de reacţiile pe care le-a stîrnit în România şi de premiile pentru publicitate obţinute, care a fost impactul campaniei în Marea Britanie?

Cunoscuţi din Marea Britanie ne-au sunat să ne spună că sînt abordaţi de prietenii lor englezi, fie că e vorba de colegi de muncă, vecini sau pur şi simplu vînzătorul de la chioşcul de ziare din colţul străzii şi felicitaţi pentru *„cheekiness"*-ul iniţiativei şi umorul mesajelor. Mesajele au ajuns pe masa lui Keith Vaz, şeful comisiei laburiste de Home Affairs, care a menţionat campania şi numele ziarului în Parlamentul britanic.

***Felix Tătaru** este directorul GMP Advertising.*

Ruxandra IVAN

O insulă de scepticism într-o mare de corectitudine politică

Există o „Europă continentală" şi există Marea Britanie. Caracterul insular a generat, în mare măsură, un tip de asumare, cu mîndrie, a diferenţei între Insulă şi Continent, diferenţă accentuată, pe parcursul Războiului Rece şi după încheierea acestuia, de relaţia privilegiată cu Statele Unite. Această mentalitate s-a tradus, în contextul Uniunii Europene, în acelaşi timp printr-o teamă de a rămîne în afara proceselor de integrare europeană, care ar fi atras după sine dezavantaje economice, şi prin eforturi concomitente de a păstra o poziţie de extranietate, de diferenţă, de specific naţional. Marea Britanie pare a aspira, în ultima jumătate de secol, la statutul concomitent de a fi înăuntrul şi în afara Uniunii.

Britanicii sînt eurosceptici. Asta se ştie. Asta înseamnă, în primul rînd, că nu sînt încîntaţi de ideea de cedare de suveranitate către nivelul supranaţional în procesul de integrare europeană. De-a lungul istoriei construcţiei europene, aceasta a fost principala reticenţă a guvernelor britanice în negocierea tratatelor comunitare: ca nu cumva să renunţe la prerogativele suverane naţionale, angrenîndu-se într-un proces ireversibil. Din această temere însă, rigorile pragmatice ale politicii aplicate au făcut ca Marea Britanie să ia, uneori, decizii politice care au afectat interesele de ansamblu ale Uniunii Europene. În anii '80, de exemplu, Margaret Thatcher cerea renegocierea Tratatului de aderare la Comunităţi, sub pretextul că ţara sa contribuia la bugetul Uniunii cu mai mult decît îi revenea în urma redistribuirii bugetare. De altfel, doamna prim-ministru a considerat întotdeauna că Uniunea Europeană are nevoie de Marea Britanie mai mult decît Marea Britanie de Uniune, dar şi că statul-naţiune este şi va rămîne forma poltică „naturală", dacă se poate spune aşa, în care trebuie să fie organizată lumea şi care să permită deplina dezvoltare a individului.

Pe de o parte, această concepţie aproape că poate fi iertată unui stat cu tradiţie liberală şi democratică atît de solidă precum cea a Marii Britanii. Pe de altă parte însă, toate acestea demonstrează că Marea Britanie nu a participat, în fapt, niciodată la spiritul în care a fost creată Uniunea – de a permite o apropiere din ce în ce mai strînsă între popoarele europene. Acesta este principiul de bază al Uniunii; la el se adaugă alte cîteva, consfinţite în tratatele fondatoare şi de care statele membre au ţinut seama de-a lungul istoriei construcţiei europene, indiferent de crizele economice sau politice prin care a trecut aceasta: principiul solidarităţii între statele membre, precum şi principiul libertăţii de circulaţie. Marea Britanie însă protestează permanent împotriva faptului că, din contribuţia sa totală la bugetul Uniunii, i se întoarce doar o mică parte şi evită să se angajeze în procesele politice care ar aprofunda integrarea, garantînd cele patru libertăţi de circulaţie – să nu uităm că Marea Britanie are clauză de *opt-out* pentru Uniunea Monetară, deci pentru moneda euro, precum şi pentru Convenţia Schengen.

În fapt, britanicii nu fac decît să fie mai puţin ipocriţi faţă de alţi europeni.

Problema este însă că, din ce în ce mai mult, aceste principii se menţin doar la nivel declarativ în Uniunea Europeană, dintr-o nevoie de corectitudine politică abia transgresată, din cînd în cînd, de declaraţii ale şefilor de stat şi de guvern referitoare la situaţia Greciei, la migraţia forţei de muncă, la statutul imigranţilor romi. Pe acest fond, poziţia britanică faţă de liberalizarea circulaţiei muncitorilor români şi bulgari este de fapt o expresie francă a unei temeri existente şi în alte societăţi.

Nu credem că tradiţia de insularitate şi euroscepticismul explică reacţia societăţii britanice la ridicarea restricţiilor impuse Bulgariei şi României pentru piaţa de muncă. Este vorba de o reacţie care există şi în alte state ale „vechii Europe", iar stereotipul instalatorului polonez este o dovadă în acest sens. În fapt, britanicii nu fac decît să fie mai puţin ipocriţi decît alţi europeni care, deşi se tem de invaziile barbarilor estici, nu ar declara-o niciodată explicit, din prea multă corectitudine politică. În contextul crizei economice, elitele politice din aceste state au nevoie să îndrepte atenţia electoratelor înspre ţapi ispăşitori – şi o spunem în sens girardian – care să le exonereze de responsabilitatea asupra propriei lor incompetenţe. Pe de altă parte, şi acest lucru spală în mare măsură obrazul societăţii britanice, trebuie făcută o distincţie între clişeul invaziei româno-bulgare vehiculat insistent de presa în căutare de subiecte care să vîndă, şi percepţia la nivelul societăţii britanice în ansamblul său, care pare a fi mai puţin ostilă decît cea care rezultă din relatările apocaliptice din presă. Pe ansamblu însă, mai puţină ipocrizie nu poate fi decît salutară. Măcar să ştim cum stăm.

Ruxandra Ivan, *dr. în ştiinţe politice, Universitatea Liberă din Bruxelles, este conferenţiar la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti.*

Scrisoare deschisă adresată premierului David Cameron

Cît de liberă e libera circulaţie în UE? Tot mai mulţi lideri europeni încep să pună la îndoială unul dintre principiile de bază ale Uniunii Europene. Această scrisoare deschisă publicată de euobserver.com i-a fost adresată lui David Cameron de două bulgăroaice rezidente în Belgia şi, respectiv, Marea Britanie.

Domnule prim-ministru,

În cîteva declaraţii publice de dată recentă, precum şi în articolul dumneavoastră din *Financial Times,* intitulat „Libera circulaţie în Europa ar trebui să fie mai puţin liberă", îi avertizaţi pe bulgari şi pe români să se gîndească bine înainte să se mute în Regatul Unit.

E, într-adevăr, ceva comun printre politicienii populişti să vorbească despre imigranţi ca despre o problemă, mai ales în vremuri de restrişte pentru economie. Dar chiar şi aşa, retorica ni se pare îngrijorătoare, iar termenii folosiţi – „să-i găsim" şi „să-i înlăturăm" pe potenţialii imigranţi – ni se par de-a dreptul alarmanţi.

Cu oarecare timp în urmă aţi declarat: „comunităţile de imigranţi sînt o parte fundamentală a ceea ce sîntem" şi că Marea Britanie „este cu mult mai bogată şi mai puternică datorită lor". Cu toate acestea, susţineţi o campanie anti-imigraţie al cărei slogan este „Mergeţi acasă sau riscaţi arestarea".

Pentru a rectifica cîteva neînţelegeri care par să vă submineze percepţia asupra acestui subiect, ţinem să vă amintim următoarele lucruri:

■ Un raport din 2013 al OECD arată că imigranţii din Marea Britanie proveniţi din UE (inclusiv bulgarii şi românii) au avut o contribuţie netă de 1,02 din PIB, fiind de regulă mai tineri şi mai activi, din punct de vedere economic, decît populaţia generală. În acelaşi sens, un studiu al Comisiei Europene arată că emigranţii din ţările mai puţin înstărite ale Uniunii Europene „contribuie net la finanţele publice, avînd o rată de participare în cîmpul muncii mai mare şi folosindu-se mai puţin de beneficiile şi serviciile publice" decît media din ţările-gazdă.

■ După ridicarea restricţiilor impuse muncitorilor bulgari şi români, cei ce caută de lucru şi provin din aceste state ar putea umple nişte lacune pe piaţa muncii, care au fost recunoscute în Marea Britanie. După cum afirmă şi Centrul pentru Performanţă Economică, „există beneficii economice potenţiale asociate fenomenului imigraţiei, mai ales în ceea ce priveşte compensarea unor lacune de pe piaţa muncii din Marea Britanie, unde există o criză atît în ceea ce-i priveşte pe muncitorii necalificaţi cît şi în ceea ce-i priveşte pe lucrătorii calificaţi."

■ Bulgarii şi românii sînt liberi să călătorească şi să locuiască în Marea Britanie, din 2007. Singura schimbare care se produce de la 1 ianuarie 2014 e că cei care vor să muncească de-acum înainte în Marea Britanie o pot face fără să mai ceară în prealabil vreo autorizaţie de la autorităţile din domeniul muncii, aşa cum era necesar pînă acum. În schimb, important e că imigranţii vor trebui să-şi găsească mai întîi un job. Cu alte cuvinte, cineva va trebui să-i angajeze. Pentru noi, e o surpriză să vedem cum dumneavoastră, un aprig avocat al economiei de piaţă, nu mai aveţi încredere în înţelepciunea angajatorilor care ştiu pe cine să angajeze. De ce nu i-aţi lăsa pe cei care sînt cei mai implicaţi pe piaţa muncii să decidă cine e cel mai calificat pentru a ocupa un post vacant?

■ Evident, stă în puterea guvernului dumneavoastră de a opri orice abuz împotriva libertăţii de circulaţie. Legile UE permit, ba chiar încurajează statele membre să expulzeze şi să interzică intrarea în ţară a celor care vor doar să beneficieze de sistemul social. După cum probabil ştiţi, mai multe state membre, inclusiv Austria, au expulzat, din acest motiv, imigranţi din Europa de Est.

■ În caz că sînteţi preocupat de faptul că bulgarii şi românii sînt în stare să lucreze la fel ca un compatriot de-al dumneavoastră, fiind însă dispuşi s-o facă pe bani mai puţini – şi dacă credeţi că asta e adevărata problemă pentru economia Marii Britanii –, guvernul dumneavoastră n-are decît să introducă, de pildă, un venit minim pentru industriile afectate în mod special. Încă o dată, legislaţia UE nu interzice în nici un fel Marii Britanii să facă alegeri pentru a-şi reglementa, aşa cum consideră, economia.

Domnule prim-ministru, vă îndemnăm să vă bazaţi mai degrabă pe fapte decît pe mituri, demonstrînd astfel că politica se poate ridica deasupra dezbaterilor sterile şi că ea poate fi în slujba oamenilor.

Eva PAUNOVA,
Bruxelles, Belgia

Stanislava KUNOVSKA,
Londra, Marea Britanie

8 ianuarie 2014

Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU

Cum au ajuns nemţii să mănînce Döner

Era februarie 2007. România tocmai sărbătorise revelionul aderării la Uniunea Europeană (UE), iar eu mă bucuram că pot pleca în Germania fără viză, aşa cum fusese necesar în 2006, cînd făcusem un stagiu de pregătire de patru luni la Deutsche Welle. Mi se oferise un contract de muncă, iar tatăl meu a decis că trebuie să facă alături de mine drumul cu maşina pînă la Köln. Era obligatoriu pentru el să-şi conducă băiatul şi să se asigure că e instalat bine pentru anul ce urma. Eu nu eram străin nici de oraş, nici de cartier. Stăteam la aceeaşi gazdă, o româncă emigrată din Sibiu. Iar bucătarul meu personal era Dogan, proprietarul bodegii de kebap de la colţul străzii.

Terminasem prima zi de muncă şi l-am sunat pe tata să-l întreb dacă are nevoie să iau ceva pe drum spre gazdă. Foarte satisfăcut, mi-a spus că s-a ocupat el de mîncare şi că mă aşteaptă. Avusese o întîlnire cu Dogan care s-a soldat cu un pui la rotisor şi cartofi prăjiţi. „Nu ne-am înţeles în nici o limbă, dar i-am explicat cu mîinile. Eu arătam spre vitrină, el dădea din cap", îmi spunea tata rîzînd de isprava lui de cumpărături.

E drept, nici el nu vorbeşte germană, dar nici Dogan nu rupea prea bine limba lui Goethe. Era de douăzeci de ani în Germania şi clienţii lui tot aveau dificultăţi să înţeleagă altceva decît produsele din meniu recitate de bucătarul turc, la care ataşa imediat şi preţul, de parcă nu ar fi vrut să uite acest mic amănunt. Dogan e unul din cele trei milioane de persoane de origine turcă ce trăiesc în Republica Federală (sursa: raport al Institutului German de Statistică, februarie 2013). La sfîrşitul lui 2012, erau aproape 1,6 milioane de cetăţeni turci cu permis de şedere temporară sau permanentă în Germania.

Ajunge o plimbare pe străzile oricărui oraş mare german. Turcii ies în evidenţă, iar această afirmaţie este o simplă observaţie, nu o apreciere calitativă în termeni de bine sau rău. În spaţiul public e un fel de ciocnire a civilizaţiilor între nemţii retraşi şi ordonaţi şi turcii cu temperament, care vorbesc tare şi au o oarecare tendinţă de ghetoizare în cartierele lor. Şi cum s-a ajuns aici?

Motivele venirii turcilor în Germania nu diferă deloc de cele ale italienilor şi spaniolilor. Cei mai mulţi au căutat locuri de muncă şi au emigrat în Republica Federală. Dar nu pentru că nu le-ar fi plăcut atunci în ţara lor sau pentru că erau şomeri, ci pentru că au fost chemaţi în Germania post-război de nevoie. Erau prea multe locuri de muncă vacante, prea puţini nemţi care să le ocupe, iar ţara voia să se dezvolte.

Prima generaţie a venit în anii 1950, deci nu la mult timp după încheierea războiului. Erau, în majoritate, muncitori necalificaţi, nu vorbeau limba germană şi nici nu sperau la ceva mai bun decît un loc de muncă într-o fabrică. Ideea era ca ei să vină, să muncească atîta vreme cît e nevoie de ei şi să plece – sau, cel puţin, aşa şi-au imaginat guvernanţii. Şi cum socoteala de acasă nu se potriveşte mai niciodată cu cea din tîrg, primii muncitori turci au prins gustul vieţii mai bune. Şi-au adus familiile, apoi a fost reglementat chiar dreptul de reunire a familiei, şi nici că s-au mai dat plecaţi. Procesul de racolare de muncitori străini a fost stopat în 1973. În 1982, erau aproximativ 4,67 de milioane de străini în Germania, iar populaţia totală era atunci de 82 de milioane.

Cînd vine vorba de imigranţi, fie ei turci sau oricare alţii, cuvîntul de ordine în Germania este „integrare". Cum să-i integrăm, cum să îi învăţăm limba germană şi cum să ne purtăm, în general, cu ei. Tinerii germani se tem că turcii le vor lua locurile de muncă. Dacă ne uităm la cifre, temerea e nefondată: aproximativ un sfert din persoanele de origine turcă nu au loc de muncă, cam o treime trăieşte sub pragul sărăciei din Germania. Culmea, teama cea mai mare e în estul Germaniei, unde ponderea turcilor e de doar 1%, spre deosebire de 11% în vest. Alţii se tem că turcii vor reprezenta sfîrşitul civilizaţiei occidentale, aşa cum a decăzut Imperiul Roman din cauza migraţiei popoarelor. Că turcii fac mai mulţi copii decît nemţii şi aşa vor ajunge majoritari într-o bună zi.

Nici turcii nu sînt lipsiţi de temeri. Bătrînii şi-au clădit viaţa întreagă în Germania, aşa că cei care i-ar vrea plecaţi reprezintă o ameninţare. Turcia nu mai este cea din anii cînd ei au venit la muncă în Republica Federală. Tinerii se simt dezorientaţi. Ei nu sînt nici nemţi 100%, nici turci 100%. Sînt conştienţi că fac parte dintr-o minoritate şi, chiar dacă ajung să ştie germană perfect (în unele cazuri), aleg să vorbească

Cînd vine vorba de imigranţi, fie ei turci sau oricare alţii, cuvîntul de ordine în Germania este „integrare".

„Germania este şi va rămîne o ţară deschisă spre lume."

ANGELA MERKEL

© L. Muntean

stricat doar pentru a-şi atribui o identitate. În unele cercuri există chiar mişcări antigermane care nu mai au mult pînă la a fi catalogate drept extremiste.

În 2010, fostul preşedinte german Christian Wulff ţinea un discurs istoric în care spunea că „islamul este parte din Germania". Wulff încerca să tempereze temerile moderne legate de musulmani şi terorism. În 2012, şi cancelarul Merkel rostea aceleaşi cuvinte, într-o conferinţă telefonică cu membri ai partidului său. Ambele luări de poziţie au provocat simpatie din partea turcilor şi critici din partea conservatorilor.

În chestiunea integrării turcilor, opiniile vor mai fi divergente multă vreme de acum încolo. Dar Europa modernă este tărîmul toleranţei, în ciuda unor manifestări marginale extremiste. Iar pînă atunci, să nu uităm că „dragostea trece (şi) prin stomac". Şi nici un neamţ nu se plînge că *Wurst*-ul a fost înlocuit de *Döner* în topul mîncărurilor „tradiţionale" germane.

Laurenţiu Diaconu-Colintineanu *este jurnalist la RFI România, reporter special şi realizator al emisiunii Punerea pe gînduri.*

© L. Muntean

Imigranţii – factor de progres

Autorităţile germane nu încurajează imigraţia, dar nici nu se opun acestui fenomen. Politicile publice urmăresc mai ales impactul social şi economic al eventualilor imigranţi – preferînd calculul pragmatic, retoricii populiste. Datele statistice sînt un argument pentru politicile de integrare. Dacă acum cîţiva ani încă mai existau politicieni (între care şi Helmut Kohl) care susţineau că Germania ar trebui să reducă măcar cu 20% numărul turcilor emigraţi pe teritoriul său, astăzi, autorităţile sînt mult mai deschise.

În 2013, numărul locuitorilor Germaniei a crescut pentru al treilea an consecutiv, ajungînd la 80,8 milioane. Numărul tot mai mare de imigranţi compensează deficitul de naşteri. Acest deficit reprezintă diferenţa dintre numărul de decese înregistrate şi numărul de nou-născuţi. Numărul nou-născuţilor înregistraţi în 2013 ar trebui să se cifreze între 675.000 şi 695.000, iar numărul deceselor s-ar situa între 885.000 şi 905.000. Pe de altă parte, cifrele Oficiului Federal pentru Statistică arată că, în 2013, pentru prima dată în ultimii zece ani, numărul imigranţilor este cu 400.000 mai mare decît numărul emigranţilor. În 1993, această diferenţă era de 462.000. În 2011, era de 279.000, iar în 2012 – de 369.000. Rata mai mare de natalitate se înregistrează în rîndul familiilor de imigranţi şi în rîndul populaţiei de origine turcă, stabilite în Germania. Datele arată că imigranţii contribuie la întinerirea populaţiei – deci constituie un factor de progres pentru Germania.

Datele – şi tendinţa – sînt cunoscute de multă vreme. Dar cifrele pot fi „manipulate". Acum trei ani, Thilo Sarrazin publica o carte care a intrat în istoria (sumbră) a derapajelor xenofobe. Titlul cărţii anunţa deja concluzia autorului: *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen (Germania se dezintegrează. Cum ne punem ţara la bătaie).* Pe scurt: în familiile imigranţilor din Germania se nasc prea mulţi copii, prea inadaptaţi cultural, prea incapabili să se integreze pe piaţa muncii. Ei riscă să devină o povară pentru serviciile sociale oricum suprasolicitate. Dincolo de limbajul aproape nazist folosit pe alocuri în carte (printre altele, apare termenul „disgenie"), teoria economică a lui Sarrazin a lansat o provocare interesantă sociologilor şi economiştilor: cîţi imigranţi (mai) suportă Germania? Pînă acum, nu s-a dat un răspuns definitiv. Dar pînă una-alta, restricţiile de pe piaţa muncii pentru români şi bulgari au fost eliminate fără mare tam-tam. **(M. M.)**

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Doar ignoranții (puțini la număr) se mai tem...

Mă tot întreb dacă nu e vorba de o frică de romi, elegant machiată în frica de „români şi de bulgari". Reacţiile venite din Marea Britanie, stat considerat a fi cel mai virulent pe această temă – aşteptata deschidere a pieţei muncii în ultimele state UE (Austria, Germania, Belgia, Franţa, Spania, Luxemburg, Marea Britanie, Malta, Olanda) unde era restricţionată, şi, mai ales, reacţiile provocate de această liberalizare – au fost, sînt nu doar la nivel declarativ, ci şi la nivel de acţiuni politice, guvernamentale, europene, concrete, foarte radicale, depăşind, cu mult, fobia faţă de instalatorul polonez de care se temeau toţi europenii în 2004, anul aderării Poloniei (şi al altor 9 state din Europa).

Mi-e în continuare greu să cred că englezii, atît de raţionali şi de pragmatici, în general, ar fi putut dezvolta o atît de mare teamă faţă de cetăţeni ai unor naţiuni care nu le sînt necunoscute. Românii şi bulgarii sînt de mult prezenţi în Marea Britanie, studenţii români din facultăţile britanice se numără cu sutele, iar cetăţenii români stabiliţi în Insulă nu au constituit niciodată subiecte ale rubricilor de fapt divers. În schimb, romii – o populaţie originară, în mare majoritate, din România, Bulgaria, printre alte cîteva state din Est – au devenit, în apropierea alegerilor electorale europene, un subiect populist de predilecţie. Un cal de bătaie uşor de exploatat, în lipsa unor structuri politice proprii (partide etc.) care să îi poată apăra, reprezenta şi care să combată eficient acest vag de reproşuri şi rasism cu care se confruntă. Ei înşişi, ca populaţie, au o filozofie de viaţă proprie şi pe care, chiar dacă nu o consider valabilă, eficientă, o accept: nu răspund la asemenea provocări, îşi văd de treabă. Reacţiile publice în favoarea lor, fenomen larg verificat în Franţa, vin fie din partea asociaţiilor umanitare, a ziariştilor români sau bulgari aflaţi în acest stat, din partea romilor care au reuşit să se integreze în societate, să devină francezi. Dar care nu şi-au uitat semenii. Vocile acestor categorii de „avocaţi" sînt însă, ca atare, prea puţin auzite.

Spre deosebire de Franţa, politic totuşi corectă, preferînd să spună pe faţă că „romii sînt o problemă", britanicii se ascund – cred eu, sau cel puţin aşa pare – în spatele unui bun-simţ britanic, acum ridicol, şi afirmă că românii şi britanicii „profită de sistem pe cheltuiala contribuabilului" (vezi articolul lui Nigel Farage, pe site-ul Presseurop, intitulat „Dragă Ratitsa, eu nu vă urăsc ţara"): „Sînt sigur că bulgarii îşi iubesc ţara. Cum s-ar simţi poporul dumneavoastră, dacă la aderarea, să zicem, a Turciei la UE, în viitorul apropiat, un milion de imigranţi turci ar veni să trăiască în Bulgaria? Oare oamenii din Bulgaria ar fi cu adevărat încîntaţi de acest lucru? Aţi fi cu adevărat încîntaţi atunci cînd, fără consimţămîntul vostru, un milion de imigranţi ar profita de sistemul vostru de asistenţă socială şi medicală, pe cheltuiala contribuabilului bulgar? Eu nu cred."

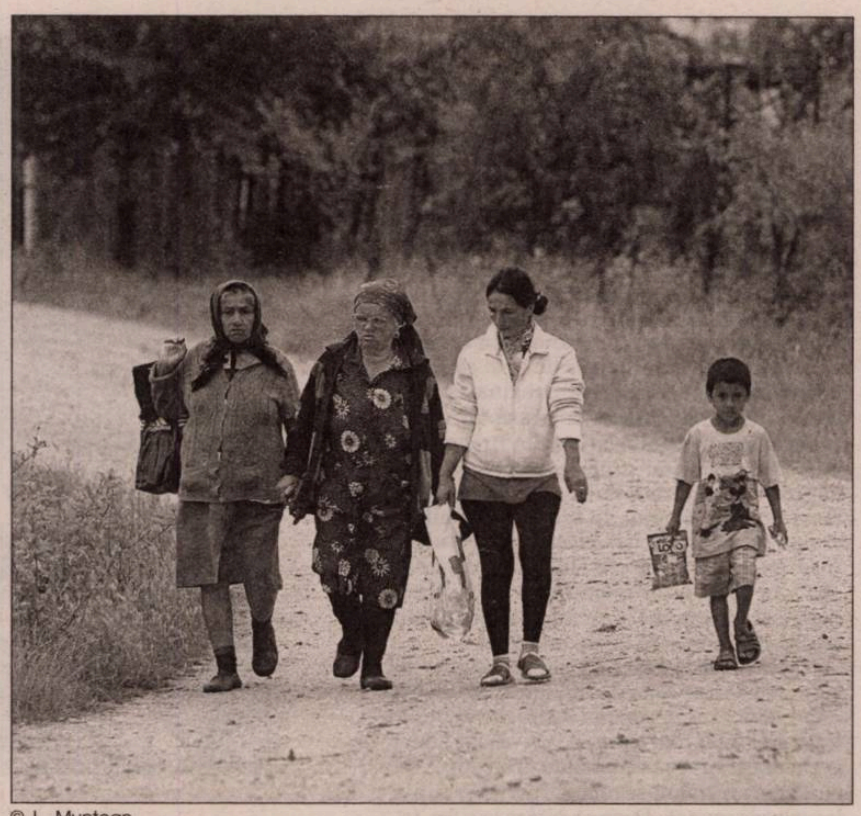
© L. Muntean

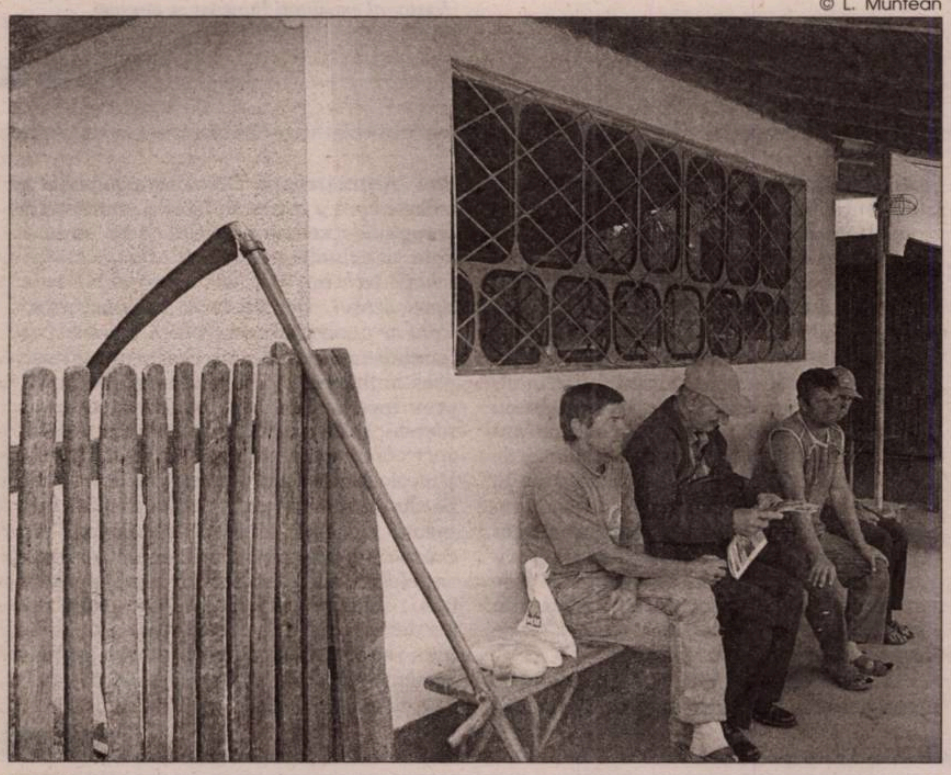
© L. Muntean

Realitatea este alta, şi ea a fost clar demonstrată de studii recente. Emigranţii din Estul Europei, stabiliţi în alte state europene, au dus la creşterea PIB-ului, la creşterea economică, la reducerea şomajului. Motivaţi, ei fac totul pentru a se integra, a obţine cetăţenie, a-şi da copiii la studii, a cumpăra cît mai rapid o casă sau un apartament (vechiul simţ de proprietate al românului...), pentru a nu fi obligaţi să se întoarcă în România. Există, este adevărat, o altă categorie de emigranţi care profită, într-un anumit procent, de ajutoarele statelor în care se stabilesc, şi sînt, tot într-un anumit procent, şi nu în majoritate, foarte dornici să-şi găsească de lucru (nu din cauză că nu vor, ci din cauza discriminărilor la care sînt supuşi), dar este vorba de cetăţeni europeni care vin din fostele colonii ale statelor unde se stabilesc. Pentru ei vorbim mai ales de datoria morală de a fi ajutaţi de fostul colonizator...

În sfîrşit, populismul şi declaraţiile inflamate mobilizează şi atîţă curiozitatea, nu doar pe străzile Londrei sau ale Parisului, ci pînă şi sub cupola de sticlă a Parlamentului European (Bruxelles sau Strasbourg, *idem):* nu demult, un funcţionar european îmi mărturisea că nimeni nu ratează vreo reuniune în care se presupune că Farage va avea vreo ieşire/prezenţă.

Franţa se află şi ea, din păcate, pe lista statelor europene care au cerut dreptul de a deschide larg piaţa muncii, doar în ianuarie 2014. Dar motivul pare să fi fost mai degrabă o proastă înţelegere a noţiunii de protecţionism european, decît o teamă reală de invazie. Sigur, romii s-au transformat peste noapte, dar totuşi în decursul a cîtorva ani – între 1990, deschiderea României spre Vest, şi 2007, anul intrării în UE, cînd s-au înregistrat primele puseuri de „întoarceţi-vă acasă", urmate de primele măsuri de expulzare (perioada preşedinţiei lui Nicolas Sarkozy) –, într-o „utilitate politică". Tristul titlu de carte al lui Étienne Liebig *(De l'utilité politique des Roms. Une peur populaire transformée en racisme d'Etat*, Michalon, 2012) susţine această afirmaţie.

Măsurile restrictive pentru români şi bulgari s-au limitat mai ales la o aşa-numită listă cu meserii deschise la angajare (care au crescut de la 150 la 291, în octombrie 2012, imediat după preluarea conducerii statului francez de către François Hollande), la taxa la angajare (substanţială şi în funcţie de salariul propus angajatului, dar anulată în august 2012), şi la eternele formalităţi birocratice franceze. De care se lovesc atît francezii înşişi, nu doar românii sau bulgarii. În ceea ce priveşte angajarea, ea devenea dificilă nu atît din cauza listei (care corespunde în mare nevoilor de pe piaţa franceză a muncii), nu din cauza românilor sau bulgarilor în sine (sînt consideraţi – a explicat o analiză pertinentă publicată de *Psychologies* România – ca fiind oameni muncitori, organizaţi, pasionaţi de ceea ce fac şi pe care te poţi baza), cît din cauza cercului vicios care înconjoară procesul în sine: angajatorul trebuie să depună un dosar consistent la Oficiul de Muncă, dar nu înainte ca angajatul să dovedească faptul că are o locuinţă (ştiut fiind faptul că nimeni nu închiriază în Franţa fără să dovedeşti că ai în prealabil un contract de muncă de mai mult de trei luni), să accepte plata taxei (50% din salariul brut, ştiind că salariul minim este astăzi de 1430,22 de euro lunar. Şi să fie dispus să aştepte terminarea procedurii, cel puţin trei luni, dar de regulă măcar şase.

Pentru romi, situaţia este de două ori mai complicată, dar nu imposibilă. De ei se tem, din ignoranţă, atît francezii, cît şi românii şi bulgarii...

Astfel că doar francezii motivaţi şi care aveau oarecare timp la dispoziţie şi-au permis să o facă. Majoritatea românilor şi bulgarilor angajaţi pînă la urmă fie au trebuit să treacă printr-o perioadă de muncă la negru şi au locuit în condiţii extrem de precare (cîte trei în doar şapte metri pătraţi, micile garsoniere franceze de la etajul 8...), fie au fost angajaţi de concetăţeni care-şi deschiseseră IMM-uri în Franţa şi care ştiau cum merg lucrurile. Uneori ambele. Complicat, imoral, cu multe sacrificii. Pentru romi, situaţia este de două ori mai complicată, dar nu imposibilă. De ei se tem, din ignoranţă, atît francezii, cît şi românii şi bulgarii...

Cît despre atitudinea Hexagonului faţă de români, bulgari, romi sau nu, plus alte naţiuni emigrante, nu pot decît să cred că într-o zi se vor apuca şi politicienii francezi să-şi recitească clasicii *(relire ses classiques...).* Emil Cioran scria, în 1941, în *De la France,* că o mare naţiune se recunoaşte mai ales prin capacitatea de atracţie pe care o exercită asupra celor care visează doar un lucru: să emigreze aici, să se integreze. Fobiile şi prejudecăţile – aş îndrăzni să adaug – nu au caracterizat niciodată, mult timp, o mare naţiune.

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Courrier International, *Paris.*

„Frica britanicilor de ei înșiși"

interviu cu Dorin BODEA

Nu există studii care să măsoare frica; nu se ştie exact în ce măsură britanicii sînt – sau nu – îngrijoraţi cu privire la aşa-zisul val de imigranţi care urmează să lovească Insula după ridicarea restricţiilor de pe piaţa muncii. Unii oameni politici vehiculează tot felul de statistici, dar cifrele nu au fost încă confirmate de realitate. Care realitate arată cam aşa: o parte dintre românii şi bulgarii care ameninţă stabilitatea de pe piaţa muncii din Marea Britanie se situează la periferia sistemului; ei prestează munci necalificate, adesea fără acte, pentru venituri modeste, în domenii grele pe care britanicii get-beget oricum nu le vizează. Pe de altă parte, există medicii de origine română, bine integraţi – încă dinaintea liberalizării pieţei muncii.

Care sînt sursele acestor temeri exprimate de unii politicieni britanici şi de o bună parte a opiniei publice?

Cred că putem analiza temerile britanicilor faţă de migraţia românilor şi bulgarilor în două planuri: unul manifest, de suprafaţă, şi altul latent, de profunzime.

În planul manifest, sursele temerilor sînt legate de estimările vehiculate cu privire la numărul foarte mare, dar încă neasumat de Guvernul britanic, de „sute de mii", al românilor şi bulgarilor care se pregătesc să „invadeze" spaţiul britanic. Acest număr, de „sute de mii" de imigranţi sperie, la prima vedere, pe oricine şi orice stat democratic cu o bună orînduire socială. Iar consecinţele ce derivă din fenomenul de „sute de mii" al imigranţilor români şi bulgari sînt, mai mult sau mai puţin intenţionat, speculate de către o parte a politicienilor britanici, în special de către conservatori. Astfel, apar o mulţime de temeri de suprafaţă: creşterea ratei infracţionalităţii, presiunea asupra serviciilor publice, problema legată de numărul locuinţelor etc. Aceste temeri, aparent reale, pot face mult rău social, fiind folosite în jocul politic şi în campanii excesive de presă. Ele influenţează opinia publică şi creează, implicit, o reacţie negativă exagerată faţă de români şi bulgari. Potenţialul conflict social, în loc să fie diminuat, este alimentat. Dar să nu uităm că toate aceste temeri pot fi doar un „balon de săpun", fiind legate de estimarea (neasumată) potrivit căreia „sutele de mii" de români şi de bulgari aşteaptă să invadeze Marea Britanie.

În planul latent, de profunzime, există o altă problemă: ce anume face ca piaţa muncii din Marea Britanie să fie atît de atractivă nu doar pentru români şi bulgari, ci şi pentru spanioli, italieni etc.? O analiză realizată de *The Economist*, în noiembrie 2013, arată că imigranţii sînt atraşi de Marea Britanie din două motive: pentru că piaţa muncii este flexibilă şi permite desfăşurarea de activităţi fără contracte, la limita legii şi, pe de altă parte, deoarece imigranţii acceptă să fie plătiţi sub nivelul mediu – ceea ce britanicii nu ar accepta –, deşi şomajul este ridicat, de aproximativ 20%.

Mergînd cu analiza mai în profunzime, este nevoie să ţinem cont şi de specializarea forţei de muncă cerute pe piaţa britanică: una înalt calificată şi o alta necalificată, care practică munca ocazională. Drept urmare, nevoile actuale ale pieţei forţei de muncă britanice vizează în special munca specializată, înalt calificată, şi mai puţin cea ocazională, necalificată. Dacă am vorbi despre o migraţie a românilor şi bulgarilor reprezentînd forţa de muncă calificată, nu s-ar face probabil atîta tam-tam în jurul acestui subiect. Frica multor politicieni britanici vizează îndeosebi invazia forţei de muncă necalificate, care va creşte competitivitatea pieţei muncii, va afecta şi mai mult şomajul şi, foarte posibil, va conduce la anumite dezechilibre sociale. În acelaşi timp, pentru mulţi dintre angajatorii britanici, ridicarea restricţiilor de pe piaţa muncii reprezintă o veste bună, profituri mai mari avînd un cost al muncii mai mic.

În concluzie, ipoteza mea este că există o frică reală a britanicilor faţă de românii şi bulgarii care reprezintă forţa de muncă necalificată, ce se simte atrasă de piaţa britanică atît pentru flexibilitatea ei, cît şi pentru nivelul remunerării. De asemenea, cred că mai putem sesiza o frică a britanicilor de ei înşişi, de competitivitatea şi flexibilitatea pieţei muncii faţă de care se raportează cu mîndrie, dar care, în următoarea perioadă, ar putea să absoarbă mai mulţi imigranţi români şi bulgari decît britanici.

Se poate estima cam cîţi români şi bulgari ar pleca, din ianuarie, în Marea Britanie?

Organizaţia britanică Migration Watch estimează că aproximativ 50.000 de români şi bulgari vor ajunge în Regatul Unit anual, în primii cinci ani după anularea restricţiilor din ianuarie 2014, restricţii care în prezent limitează numărul acestora la 25.000. Un alt studiu, realizat în 2013 de către Democracy Institute, estimează că aproximativ 77.000 de români şi bulgari vor ajunge anual în Regatul Unit, în următorii cinci ani (dintre care 44.000 de bulgari şi 33.000 de români). Aceste cifre referitoare la noul val de români şi bulgari pot părea foarte mari, comparativ cu cei aproximativ 140.000 de imigranţi înregistraţi în prezent în Marea Britanie. Dar toate aceste cifre nu reprezintă, în momentul de faţă, decît nişte estimări ce ar putea fi exagerate. Este important de precizat că nici una dintre aceste estimări nu aparţine şi nici nu este asumată de Guvernul britanic.

Ce impact ar avea pe piaţa muncii din Marea Britanie această migraţie?

Ca efect imediat, un val consistent de imigranţi români şi bulgari va conduce la exploatarea lor de către cei mai mulţi angajatori britanici. Cu alte cuvinte, angajatorii britanici vor avea de cîştigat de pe urma migraţiei, reducîndu-şi costurile cu forţa de muncă. Iar asta nu poate să aibă decît un efect benefic pentru economia Marii Britanii.

În acelaşi timp, pe termen scurt, migraţia românilor şi bulgarilor va adînci criza pieţei muncii din Regatul Unit şi, probabil, va influenţa o creştere a şomajului în rîndul britanicilor, care oricum este la un nivel ridicat (de aproximativ 20%). Dar, pe termen mediu şi lung, migraţia românilor şi bulgarilor va creşte competitivitatea forţei de muncă din Marea Britanie, determinînd schimbări sociale cu impact pozitiv.

Ce posturi sînt vizate? Şi cum sînt ele retribuite?

Conform EURES (portalul mobilităţii europene pentru ocuparea forţei de muncă), cele mai multe posturi disponibile în Marea Britanie sînt în sectoarele medical, IT, hotelier, comerţ. De exemplu, în domeniul medical, printre cele mai căutate posturi sînt: medic specialist, medic de familie, asistent medical, infirmier; în domeniul IT: administrator de reţea şi programatori; în domeniul comerţului vorbim de posturi de reprezentant de vînzări, iar în industria ospitalităţii: recepţionist, ospătar, bucătar, cameristă etc. O succintă analiză a site-urilor de recrutare pentru Marea Britanie ne oferă o primă imagine despre retribuţia muncii pe aceste joburi. Astfel, în funcţie de experienţă şi competenţe, retribuţia diferă, de obicei, între un minim şi un maxim: pentru un medic specialist, aceasta este între 3500 şi 5000 de lire, pentru poziţia de asistent medical – între 1500 şi 2500 de lire, pentru cea de infirmier – între 850 şi 1200 de lire, pentru un specialist IT – între 2500 şi 3500 de lire, pentru un reprezentant de vînzări – între 1000 şi 1200 de lire, pentru majoritatea lucrătorilor din industria ospitalităţii – între 1000 şi 1200 de lire.

Pe termen mediu şi lung, migraţia românilor şi a bulgarilor va creşte competitivitatea forţei de muncă.

„Se pare că o nouă versiune a piesei Aşteptîndu-l pe Godot *a fost inventată de către o parte a presei britanice şi de către unii politicieni, care aşteaptă cu disperare sosirea a milioane de români, după 1 ianuarie 2014."*

ION JINGA,
ambasadorul României la Londra

© L. Muntean

***Dorin Bodea** este consultant în management şi resurse umane la Result Development. Autor al volumului* Valorile angajaţilor români, *Editura Result, 2013.*

a consemnat Matei MARTIN

Yudit KISS

Ce-i îndeamnă pe romii din Europa să meargă spre Vest?

Expulzarea unei tinere de etnie romă din Franţa, vînătoarea după o micuţă blondă, chipurile răpită şi ţinută captivă într-o tabără de romi, interzicerea cerşitului în Austria; o serie de evenimente recente au adus din nou în atenţia publică grupurile de romi din Europa de Est, care au ajuns în Occident după ce ţările lor de provenienţă au devenit membre UE. Nu vin în bărci deşelate sau ascunşi în remorcile camioanelor. Nu trebuie să înfrunte primejdiile imigraţiei ilegale. Sînt împinşi de mizerie şi de discriminare, exact ca imigranţii ilegali care au murit pe ţărmurile insulei Lampedusa anul trecut, în octombrie. Mulţi speră că pînă şi existenţa precară pe care şi-ar putea-o croi la periferia unei societăţi occidentale ar fi mai bună decît situaţia de acasă.

Unii dintre ei speră că, odată ajunşi în străinătate, culoarea pielii şi proveniența nu vor mai fi un obstacol la studii sau în calea integrării. Elemente criminale din interiorul, dar şi din exteriorul acestor grupuri exploatează fragilitatea acestor refugiaţi economic şi reuşesc să recruteze cîţiva dintre membri pentru scopuri infracţionale. Şi aşa, ajung pe prima pagină a ziarelor vestice, contribuind la formarea altor stereotipuri cu privire la criminalitatea romă. Pentru a înţelege de ce pleacă din ţările lor de origine, trebuie să înţelegem situaţia de acolo.

Ungaria e adesea lăudată pentru felul în care tratează minoritatea romă. Mai bine spus, politicile pentru romi sînt cam singura activitate guvernamentală preţuită aproape în unanimitate de instituţiile UE. Unul dintre punctele importante de pe agenda preşedinţiei ungare a UE a fost lansarea unei strategii-cadru pentru integrarea naţională a romilor. Însă o privire atentă asupra situaţiei romilor din Ungaria ne dezvăluie o imagine alarmantă.

Aproximativ 650-750.000 de romi trăiesc în Ungaria reprezentînd între 5% şi 7% din populaţie. Potrivit documentelor oficiale, 70% dintre ei trăiesc în sărăcie; speranţa lor de viaţă este cu zece ani mai mică decît a cetăţenilor non-romi. Există în jur de 100 de „ghetouri rome", extrem de sărace, şi încă alte 200 de sate, într-o situaţie deosebit de precară. Din 1989, o întreagă generaţie de romi a crescut în condiţii de sărăcie, fără infrastructură şi servicii sociale adecvate, în familii cu părinţi fără loc de muncă. Sărăcia în rîndul copiilor e un fenomen mai răspîndit decît în alte state UE; fenomenul îi afectează mai ales pe copiii romi. Potrivit organizaţiilor nonguvernamentale, două treimi dintre copiii romi merg la şcoală în clase segregate, ceea ce le afectează integrarea.

Mulţi economişti, sociologi şi activişti politici lucrează în domeniul politicilor pentru romi – printre aceştia, şi cîţiva critici ai fostului sistem comunist. Există cîteva proiecte artistice excelente şi acestea atrag atenţia asupra problematicii, dar impactul lor asupra populaţiei majoritare e destul de limitat. Cei mai mulţi maghiari nu sînt preocupaţi de problemele romilor şi încearcă să le ignore, uneori, cu un oarecare sentiment de vinovăţie. În acelaşi timp, o parte îngrijorător de mare a populaţiei a preluat discursul rasist tot mai agresiv, potrivit căruia romii sînt vinovaţi de situaţia lor, iar aceasta nu poate fi schimbată decît prin măsuri disciplinare severe, care să-i separe de restul populaţiei sau, eventual, care i-ai putea expulza din ţară. Sentimentele antiroma au fost mereu prezente în Ungaria, dar ele au devenit mai violente, s-au generalizat şi sînt exprimate tot mai deschis în ultimii ani – mai ales de cînd partidul de extremă dreapta Jobbik a început să cîştige teren în Ungaria, printre altele, tocmai susţinînd o agendă antiromă. Cercetările arată o creştere spectaculoasă a prezentării în termeni peiorativi a romilor şi a asimilării discursului extremist de către media mainstream. Dacă vorbeşti cu un prieten de etnie romă, conversaţia va ajunge inevitabil la poveşti despre rasismul cotidian pe care-l îndură mulţi romi, chiar şi cei aparţinînd elitei educate: umilinţe sau ciocniri violente pe străzi, în magazine, la şcoală şi în instituţiile publice, ba chiar şi în relaţiile cu poliţia. Chiar şi cei foarte puţini care au ajuns să obţină poziţii de prestigiu – cum ar fi cea de arbitru de fotbal sau membru al parlamentului – au de furcă cu rasismul şi cu discriminarea, nu doar pe străzi, dar şi la locurile de muncă.

© L. Muntean

După cum o arată experienţa recentă a cîtorva municipalităţi conduse de partidul Jobbik, rasismul cotidian se poate transforma în politici publice. E cazul satului Gyöngyöspata, loc al unei demonstraţii de forţă a extremei drepte în 2011. În nordul Ungariei, la Ózd, o localitate condusă de Fidesz, în perioada cea mai crîncenă a valului de caniculă care a cuprins regiunea, autorităţile au decis închiderea fîntînilor arteziene într-un efort de a raţionaliza apa. Această măsură a afectat mai ales comunitatea de romi, foarte săracă şi neracordată la reţeaua de apă potabilă. Acelaşi oraş a refuzat să găzduiască un centru cultural al minorităţii rome, a cărui construcţie ar fi fost susţinută din fonduri UE. Trei alte oraşe refuzaseră deja propunerea. De fiecare dată, majoritatea Fidesz a trebuit să dea înapoi la presiunea Jobbik.

Comunitatea romilor este foarte eterogenă şi divizată – asta explică, măcar parţial, reprezentarea politică atît de slabă.

Situaţia de acum este rezultatul unui proces care durează de decenii. În timpul comunismului, industrializarea forţată a absorbit în masă foşti ţărani, dar şi numeroşi romi. Începînd cu 1960, cei mai mulţi romi din Ungaria erau angajaţi, adesea ca forţă de muncă necalificată şi mai ales în industria grea, în textile şi în construcţii. A fost o integrarea forţată şi doar parţială a unei comunităţi încă tradiţionale, dar această integrare s-a realizat printr-un set de măsuri care au ameliorat semnificativ condiţiile de viaţă: locuinţe mai bune, îngrijire medicală, sistem social şi educaţie. Mase de romi au devenit membri integraţi în comunitatea oamenilor muncii. A apărut şi o mică elită de scriitori, artişti muzicieni şi activişti, recunoscută şi de populaţia majoritară.

Dar romii au pierdut direcţia în tranziţia care a început în 1989 – moment în care 85% dintre bărbaţii de etnie romă erau activi din punct de vedere economic. În 1993, această cifră scăzuse la 39% şi astăzi se situează pe la 20%. Doar 10% dintre femeile rome sînt active. În acelaşi timp cu expulzarea în masă de pe piaţa muncii, romii au devenit tot mai marginalizaţi, datorită reducerilor masive ale cheltuielilor publice pentru educaţie şi servicii sociale. Încetul cu încetul, au fost împinşi spre sate mici, în zonele cele mai slab dezvoltate ale Ungariei; la oraş, sînt concentraţi în cartiere care s-au deteriorat rapid. În ciuda avertismentelor lansate de societatea civilă, nici un guvern nu a încercat să rezolve în mod adecvat această problemă. Proiecte pe termen scurt pentru îmbunătăţirea condiţiilor, promise în campaniile electorale, au fost abandonate treptat. (...)

Dincolo de măsurile întreprinse pentru sprijinirea romilor, decizii politice importante ale coaliţiei conduse de Fidesz au înrăutăţit dramatic situaţia acestei minorităţi. Măsuri universale îndreptate împotriva celor săraci în general, cum ar fi reducerea drastică a indemnizaţiei de şomaj, restricţionarea şi condiţionarea serviciilor sociale, măsuri împotriva oamenilor fără adăpost şi pedepsirea unor activităţi (precum strîngerea de lemne sau de hrană din pădure) i-au afectat în mod direct pe romi. Reducerea vîrstei pînă la care educaţia e obligatorie (16 ani) e o măsură ce va genera probabil mase de romi pe care nimeni nu-i va angaja. Scăzînd vîrsta de la care poate începe urmărirea penală (12 ani), precum şi alte înăspriri ale legii constituie un alt set de măsuri ce va produce alte mase de romi condamnaţi – cu toate efectele corozive pe care le reprezintă această experienţă. Pentru majoritatea romilor de astăzi, singura oportunitate de a munci şi de a cîştiga bani este participarea la sistemul public introdus de guvern; asta, în locul unor programe de ameliorare a educaţiei sau al unor politici active de creare de locuri de muncă. Cei în căutare de slujbă sînt angajaţi temporar de autorităţile locale, pentru salarii mai mici decît venitul minim oficial acceptat. Oamenii sînt nevoiţi să accepte orice fel de slujbă le este oferită, adesea în condiţii grele şi într-o situaţie de dependenţă, după cum se afirmă într-un raport al Avocatului Poporului din 2012, despre drepturile fundamentale. În 2013, în jur de 300.000 de oameni au participat la acest program, timp de cîteva luni; majoritatea sînt romi şi doar foarte puţini şi-au putut găsi o slujbă stabilă, după această experienţă.

Comunitatea romilor este foarte eterogenă şi divizată – asta explică, măcar parţial, reprezentarea politică atît de slabă. Din 1989, au apărut numeroase organizaţii politice rome, dar nici una dintre ele nu şi-a propus să devină o forţă politică independentă cu agendă proprie. Au creat alianţe cu forţe politice din mainstream – atît de dreapta, cît şi de stînga, ceea ce le-a oferit avantaje politice temporare. Astfel, s-a ajuns mai degrabă la crearea unor sisteme clientelare aflate în rivalitate, decît la o autentică reprezentare a intereselor politice. Structura de monolit a puterii de acum, cu instituţiile şi formele de reprezentare „din oficiu" ale romilor fac ca reprezentarea politică autentică să fie încă şi mai complicată. (...)

Mesajele guvernului cu privire la romi sînt, ca să spunem aşa, cel puţin ambigue. Pe de o parte, se cheltuiesc sume semnificative pe proiecte de „recuperare"; există promisiuni de joburi rezervate romilor în administraţie; se pregăteşte introducerea problematicii romilor în curricula; şi se propăvăduieşte toleranţa. Pe de altă parte, guvernul tolerează retorica evident rasistă şi antiromă, precum şi discriminarea romilor, inclusiv în administraţie, pe străzi, în tribunale şi în media controlate de stat. În plus, oferă decoraţii care reprezintă cele mai josnice ideologii xenofobe şi rasiste, şi tolerează existenţa unor grupări în uniformă, care pretind deschis că vor nici mai mult, nici mai puţin decît „curăţarea" ţării de romi. Potrivit unui raport întocmit de o organizaţie pentru drepturile omului, situaţia romilor s-a înrăutăţit în ultimii trei ani.

Cu toate acestea, viaţa romilor proveniţi din ţările fostului bloc sovietic, cum ar fi România sau Slovacia, este încă şi mai rea decît în Ungaria. Nu-i de mirare că grupuri numeroase aleg emigrarea sau exilul, dacă pot. Intervenţia poliţiei nu va opri exodul. Soluţii adevărate, pe termen lung, pot fi găsite doar prin acţiuni politice coordonate, menite să atingă rădăcina problemelor, adică sărăcia şi excluderea, prin ameliorarea sistemelor de distribuţie ale UE şi prin fonduri naţionale, prin susţinerea iniţiativelor civice şi locale care şi-au dovedit eficienţa în ameliorarea situaţiei şi, inevitabil, prin includerea romilor în acest proces.

În acelaşi timp, autorităţile europene şi guvernele trebuie să înceapă să se gîndească la acest sistem care produce o masă tot mai mare de săraci şi marginalizaţi, în timp ce guvernele distrug sistemele sociale ce ar putea să le îmbunătăţească situaţia. Cum ar putea o societate care-şi abandonează propriii naufragiaţi să-i ajute şi pe alţii?

articol preluat de pe Eurozine

© *Yudit Kiss,* Eurozine

traducere de Matei MARTIN

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Să rîdem de nord-coreeni

O cunoscută jurnalistă – și încă una foarte bună, cînd dorința de a avea umor cu orice preț nu-i afectează iremediabil inspirația și buna-cuviință – descrie pe blogul ziarului *Adevărul* o întîmplare din trecutul studențesc, al cărei protagonist este un (fost) coleg din Coreea de Nord. Pe scurt, tînărul, bănuit a fi fost turnător la Securitate, doar fiindcă provenea dintr-o țară comunistă (ca, de altfel, și cea în care își făcea studiile), își roagă colegii de facultate să îl ajute să rămînă în România liberă de după '89, temîndu-se, evident, să se întoarcă în infern. Fiindcă întîmplarea în sine nu are nici un haz, jurnalista își propune cu orice preț să îl obțină: ia peste picior numele studentului, doar fiindcă e greu de crezut că te poți numi „Veselie", într-o țară tristă și chinuită, părinții sînt „bătuciți de o dictatură celebră"(ca și cum ai noștri ar fi fost mîngîiați tandru de o democrație benefică), i se pare ridicolă insigna cu președintele țării, purtată cît e ziua de lungă la rever (în condițiile în care, în țara cu cea mai sîngeroasă dictatură, purtarea insignei este obligatorie, iar a te opune este echivalent cu o sentință la moarte). Și, peste toate, pică greu părerile de rău de azi: „...mă gîndesc cu nostalgie și regret la cîți bani puteam să încasez, (...) dacă îl predam diplomaților lui, care puseseră o recompensă grasă pe căpățîna-i ciufulită. Dar așa sînt eu, drăguță și fraieră în materie de afaceri rapide."

Mă gîndesc deseori cît de greu trebuie să le fie părinților și pedagogilor, în lumea de azi, să le predea copiilor lecția „lucrurilor care nu se fac", a lui „ce se cade și ce nu se cade". Nu a celor care sînt ilegale, imorale sau strict nepoliticoase. Ci a celor în neregulă. Nu se face, de pildă – îi spui copilului – să rîzi pe spinarea unor oameni supuși, de zeci de ani, unor orori greu de imaginat. Îi spui, dar cuvintele tale par neconvigătoare, în fața ziarelor centrale, care-și amuză cititorii cu drame nord-coreene.

„Ce se cade și ce nu se cade"

Nu se face – reiei cu curaj lecția educativă – să vorbești îngălat, dezarticulat, agramat, vulgar. Nu se face – îi mai spui copilului tău – să îl întrerupi pe celălalt, să vociferezi fără țintă, să apari în ținute necuviincioase, să nu-ți ții sub control umorile, să minți fără să clipești, știind că adevărul este transparent.

Nu se face să îți lași baltă responsabilitățile publice, pentru cîteva copane sau un bidon de benzină (la prețul ăsta derizoriu, fapta nici măcar nu poate fi socotită ilegală, aici nu vorbim de corupție, ci de găinărie hămesită). Nu e în regulă să disprețuiești patrimoniul propriei țări și să-l zdrobești cu tîrnăcoapele și cu excavatoarele. Nu se poate să terfelești biografia unui om din ignoranță, rea-credință sau răzbunare. Nu se face să îți povestești la telefon nunta, în mijlocul autobuzului sau al restaurantului, să arunci oale cu sarmale pe parbrizul unei mașini parcate pe trotuarul pe care te crezi stăpîn, să arunci covoarele vechi în stradă ș.a.m.d.

Din păcate, în România zilelor noastre, părintele e singur în lupta cu lucrurile de „nefăcut": ziarele, televiziunile, instituțiile de stat sau private, școlile, spitalele, străzile, curțile, blocurile nu fac decît să lungească, pînă la exasperare, lista cu „așa nu" , devenită, prin complicitatea tuturor, o listă a greșelilor scuzabile, dacă nu chiar „normale". Pînă la urmă, „se cade orice". Chiar și ce nu se cade.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

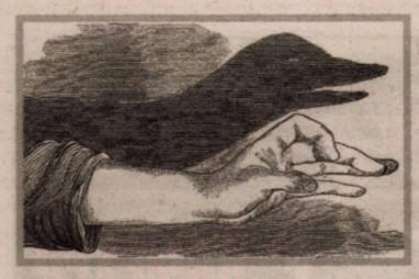

Iaromira POPOVICI

bazar

Tranziența, bat-o vina...

În de mult clasicul său *Șocul viitorului*, Toffler identifica și definea conceptul de „tranziență": „Tranziența este noua «instabilitate» în viața de fiecare zi. Ea se exprimă printr-o senzație, un sentiment de nepermanență. (...) Tranziența poate fi, de fapt, definită în mod mai precis prin viteza cu care se modifică relațiile noastre. (...) Oamenii viitorului (...) trăiesc într-o «tranziență înaltă» – o condiție în care durata relațiilor este scurtată, iar «înlocuirea» relațiilor – extrem de rapidă. Pentru ei, lucrurile, oamenii, ideile și structurile organizaționale se uzează mai repede."

Realitatea, spune Toffler, e „un fel de caleidoscop ce se mișcă încontinuu". Lucrurile se schimbă mult mai repede, iar accelerația schimbării pătrunde și în existențele noastre personale, amenințîndu-ne cu o nouă boală: „șocul viitorului". „Șocul viitorului este un fenomen al timpului, un produs al ritmului foarte rapid de schimbare în societate. El se naște din suprapunerea unei noi culturi pe o cultură veche. Este șocul cultural în propria noastră societate."

Aplicînd toate acestea la viața de zi cu zi, și mai cu seamă la una dintre zonele cele mai bătute, cel puțin pentru mine, și anume Piața Amzei, am ajuns la următoarele concluzii: da, din anii '90 încoace, ba chiar din anii 2000, geografia zonei s-a schimbat radical, de nenumărate ori. Și da, pentru oamenii permanenței, ca mine, tranziența asta cu siguranță creează un șoc și e greu de dus.

Dacă ai cît de cît memorie, nu poți uita că, în primul gang pe dreapta, cum veneai dinspre Calea Victoriei, îți deschidea calea doamna cu ciorapi, maieuri și chiloți. Da, era o doamnă grăsuță și hotărîtă, foarte pricepută, aș zice, în comerțul ei de tarabă. În anii '90, găseam pe tejgheaua ei multe dintre lucrurile la care jinduisem în zilele de restriște ale sfîrșitului de perioadă ceaușistă și despre care inițiații, precum bunicul meu, spuneau că sînt indispensabile: lenjeria sau ciorapii de bumbac, de pildă, mai ales cele foarte groase, utile în zilele cînd se oprea căldura... Cu 5 lei – sau echivalentul lor de atunci –, cu siguranță îți puteai cumpăra ceva, așa, într-o doară, trecînd pe lîngă tarabă... Doamna respectivă se îmbrăca în culori închise, purta și o căciulă de blană, cred, pe vîrful capului, împotriva intemperiilor, și-ți făcea, cel puțin la început, socotelile pe o bucățică de hîrtie, cu pixul...

Acum, cu tranziența asta, locul e, evident și de mult, gol. Dar eu nu am uitat-o pe respectiva doamnă. Cum nu am uitat nici cofetăria și ciocolateria Pierrot, în locul lui Octavian – Dulce de România, de astăzi: unul dintre primele locuri din București unde se putea bea o ciocolată caldă destul de decentă. Îmi amintesc cum, pe vremea de atunci, mă duceam singură la Caffé Pierrot și mi se părea mare lucru că făceam asta, înfruntînd moravurile, zice-se...

Supermarketul local nu era, nici pe departe, Mega Image, și nici Nic (a apărut mai tîrziu): era Vox Maris. Considerat, pe acele vremuri, de fițe. Iar lîngă Teatrul „Ion Creangă", unde acum sînt cafenele, era, pare-mi-se, în epoci imemoriale, o papetărie de unde puteai să cumperi multe lucruri mici și inutile, gen: creioane, „Nu te supăra, frate!", caiete cu Mickey, hîrtie creponată...

Lumea merge înainte – veți zice, și știu. Putem accepta, în cele din urmă, schimbarea, ca să nu zicem că sîntem inadaptabili. Dar putem, în același timp, să nu uităm nici ce a fost: chiar locurile aparent insignifiante, mărunte, dar care ne umpleau, adunate, viața de zi cu zi...

Și cînd te gîndești că toată această rememorare nostalgică mi s-a tras de la... o cerșetoare și o pisică. Cerșetoarea e vechea „mea" cerșetoare, care acum s-a mutat, din față de la McDonald's, la Poșta din Amzei, și care mi-a oferit următoarea replică: „Pînă oi muri, aici o să mă găsiți." Iar pisica – un superb motan, maidanez corcit cu siamez, un adevărat tigru, cum l-a numit un domn de pe stradă – m-a condus spre băcănia Doina, din aceeași zonă. În care, deși era deschisă de doi ani, nu intrasem niciodată. Intrînd, în sfîrșit, m-a făcut să cuget la permanență și tranziență...

Selma IUSUF

legende urbane

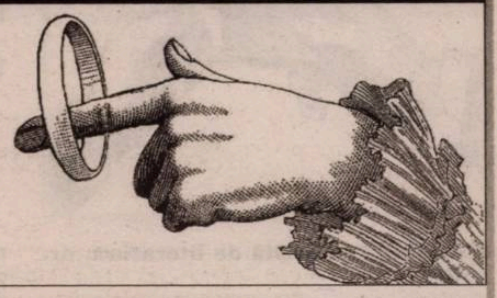

Cum pătezi tricoul

Sînt un consumator avid de reclame. Nu mă plictisesc în pauzele din și dintre filme, chiar dacă am mai văzut reclama la nu știu ce margarină, de o mie de ori. Mă uit de fiecare dată la altceva – la hainele actorilor, la fețele lor, la decor, la felia de pîine unsă, la fața de masă. Tot de aici, și cîteva nedumeriri, pe care sînt convinsă că le împărtășiți mulți dintre dumneavoastră.

De pildă, cît de stîngaci trebuie să fii încît să pătezi o rochie/tricou/bluză în așa fel încît să pară că ai fost măcelărit de două ori, cu drujba, într-un film de groază de categoria C? „Ah, s-a pătat!" zice vreun personaj și pune tot borcanul cu dulceață pe piepții hainei. Sigur, profesioniștii din domeniu o să spună că lucrurile trebuie să fie mari și clare, simple, să priceapă tot omul, dar, zău, chiar așa de grosier?

Altele, în afară de faptul că sînt de-a dreptul sexiste și pline de clișee obosite, îi și învață chestii destul de nasoale pe copii. De pildă, tot o reclamă la un detergent – îmi scapă acum care – îți arată o fetiță care se desprietenește de prietena ei cea mai bună pentru că aia i-a pătat bluza preferată. Apare detergentul suprem, pata iese și copilul e iar prieten cu desprietenita. Moralmente, eticește – destul de dubios.

Alte cîteva femei se minunează și admiră de pe margine rochia neagră a alteia. „Ce neagră e, e nouă?" „Da' de unde, nu e nouă", bla, bla. Și cea invidiată de amice scoate din senin un ditamai bidonul de detergent și le arată proastelor cum se face că negrul rămîne negru mai mult timp. Scoate bidonul în timpul în care toate se află la operă sau la teatru, undeva. Oi fi fost și eu cu multe chestii nepotrivite în locuri nepotrivite, dar cu detergentul la operă jur că n-am fost.

Minunate sînt și reclamele la hîrtie igienică. Nori, flori, puf, miei. Există o hîrtie igienică pe care e desenat un miel, Lambi îi zice, simpatic, moale, alb. Numai bun de folosit, cum ar veni. Se găsea și prin magazinele din România. O marcă finlandeză. La un moment dat, advertiserii de la firma care produce Lambi s-au gîndit că ar fi inspirat să imprime pe rolele de hîrtie igienică mesaje drăguțe, haioase, că, se știe, lumea cînd e la WC mai citește una-alta. Așa că au promovat chestia asta pe Facebook și au cerut citate chiar de la potențialii clienți. Au primit grămezi. Între ele, strecurate citate din Evanghelia lui Matei și cîteva cuvinte rostite de Isus, pe care nu le-au recunoscut: „Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta." Reprezentanții Bisericii n-au fost amuzați. Hîrtia imprimată a fost retrasă de la vînzare. În orice caz, reclamele la hîrtia igienică par cele mai diafane. Role unduioase, falduri albe, rozalii, de mătase pură, curcubeu, femei frumoase, care se mîngîie pe obraz cu hîrtia igienică, muzică divină. Sigur, nu spune nimeni să pună pe ecran direct hîrtii mînjite cu rahat, dar acrobația asta grațioasă pe lîngă funcțiunile trupului e caraghioasă.

Mai sînt apoi și reclamele clasice la diverși detergenți de casă. Fiecare gospodină care folosește detergentul respectiv pare că stă într-o casă în care aragazele sînt pline de un smîrc gros de 3 centrimetri. Căzile sînt negre și pline de dîre, ca un șanț de la marginea drumului, după o ploaie torențială. Capetele de duș au țurțuri lungi de calcar, ca-n peșteră. Gresia și faianța sînt mîncate de un mucegai dens ca dulceața. Podelele arată de parcă cineva ar fi arat direct în parchet. Dumnezeule – te întrebi – ce-o fi făcut familia aia pînă a dat de Mister Muscolo?

E și seria simpaticelor de genul margarinei cu unt. Seria care te lasă pe gînduri. De ce ar mînca cineva margarină cu unt, cu gust deosebit de unt și n-ar mînca direct unt? Copănelele tradiționale, ca la bunica, date cu un praf dintr-un plic, din care vezi literalmente cum sar E-urile. O masă plină de copii veseli, care mănîncă pui din plastic. Și, prima pe lista mea, reclama la Hemoroeasy. Dacă n-o știți, căutați-o, vă rog, pe YouTube. Căci „hemoroizii face bine".

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

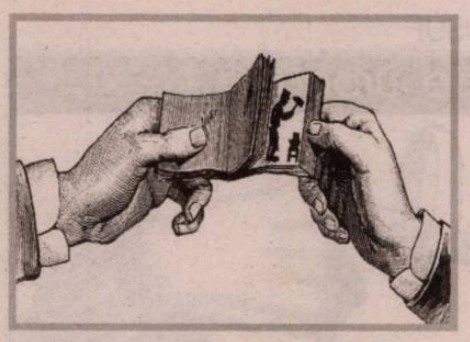

Marius CHIVU

feedbook

Proza în mileniul III

● ***Corpul T* – revistă de literatură, nr. 1/2013.**

Acesta este primul număr al revistei de literatură *Corpul T*, revistă editată de Facultatea de Litere a Universităţii „Transilvania" din Braşov, care apare după dispariţia lui Alexandru Muşina, cu Andrei Bodiu preluînd rolul de redactor-şef, iar cel mai consistent material este transcrierea discuţiilor Colocviului Naţional Universitar de Literatură Română Contemporană, intitulat „Proza românească în mileniul III (2001-2013)" şi ţinut anul trecut la Braşov. Adrian Lăcătuş este cel care deschide colocviul, formulînd patru posibile direcţii de discuţii. Prima este legată de delimitarea temporală: „Putem discuta despre o relativă schimbare sau creare a unei tendinţe coagulante după anul 2000, dacă perioada de tranziţie de după '90 a ajuns să se clarifice, să se epuizeze şi începe altceva sau, dimpotrivă, borna fundamentală rămîne cea a sfîrşitului lui '89 şi sfîrşitul unei epoci – într-un sens politic şi social." Următoarele întrebări sînt legate de schimbările de fond petrecute în cîmpul prozei, deopotrivă privind creaţia – şi întrebarea probabil cea mai legitimă dintre toate: „Ce a apărut realmente nou şi semnificativ în termeni de prozatori noi, care au reuşit să se impună cu unul sau mai multe volume şi care este numitorul comun?", dar privind şi mentalitatea creatoare – iar aici, terenul e mişcător pentru că aparţine presupoziţiilor şi speculaţiilor, şi nu mai are de-a face nici cu teoria, nici cu critica literaturii: „dacă există o proză gîndită de la început pentru un alt tip de public decît cel tradiţional al literaturii române, dacă structurile publicului s-au schimbat odată cu ale societăţii şi dacă există o literatură scrisă direct pentru a fi tradusă, exportată." În sfîrşit, a patra întrebare pusă pe tapet de Adrian Lăcătuş priveşte „direcţia underground a prozei româneşti, dacă există cărţi care circulă într-o periferie dinamică şi mai radicală a literaturii române, care fascinează mai degrabă publicul tînăr, şi dacă această direcţie este suficient de consistentă şi de constantă."

Alex Goldiş vorbeşte despre un aşa-zis reviriment postminimalist, numind patru autori a căror literatură n-are însă prea multe în comun – Filip Florian, Florina Ilis, Sorin Stoica şi Lucian Dan Teodorovici (unde fantezistul Florian şi realistul Stoica scriu, de fapt, amîndoi în cheie minimalistă; Sorin Stoica, de altfel, mort în 2006, n-a mai prins nici un „post-") – şi despre reinventarea generaţiei '80, care, după Mircea Cărtărescu şi Mircea Nedelciu, „a dovedit că are nişte resurse superioare, extraordinare în proză şi că nişte prozatori care se ridicaseră pînă atunci la construcţii pe spaţii scurte, precum Horia Ursu sau Alexandru Vlad, au dat nişte romane foarte bune după 2000: *Asediul Vienei* şi *Ploile amare* au fost recunoscute drept nişte romane extraordinare. Iarăşi, Cristian Teodorescu, un optzecist specializat în proză scurtă, a dat un roman foarte bun: *Medgidia, oraşul de apoi*. Dacă vreţi, canonul s-a schimbat în interiorul generaţiei '80, adică prozatorii marginali au revenit în centrul atenţiei cu nişte construcţii puternice." Din nou, e discutabilă dinamica descrisă de Alex Goldiş, în condiţiile în care *Medgidia...* e un roman scris pe spaţii scurte, *Pupa Russa* de Gheorghe Crăciun reprezintă un succes mai mare decît titlurile invocate, iar cea mai complexă construcţie romanescă aparţine, de departe, tot lui Mircea Cărtărescu, cu *Orbitor*.

Andrei Terian remarcă faptul că, dacă în poezie există, prin „Manifestul Fracturist" al lui Marius Ianuş, din '98, un punct de ruptură, în proză nu avem aşa ceva. Nu există programatic, dar există din punct de vedere editorial, ceea ce poate fi cu atît mai puternic, de vreme ce nu toată lumea poate îmbrăţişa un manifest, dar cu toţii vor fi influenţaţi de o politică editorială. Şi Andrei Terian are dreptate să vorbească despre „anul 2004 – anul în care Editura Polirom a lansat colecţia «Ego. Proză», care a reprezentat un important moment editorial, măcar pentru faptul că după ceva timp o editură românească s-a decis să reinvestească masiv în literatura autohtonă." La fel, are dreptate şi cînd spune că e greu de definit o nouă paradigmă în proză (există chiar „o ambiguitate istorică a definirii prozei româneşti"), aceasta putînd fi percepută „prin direcţii mai degrabă tematice decît retorice": „Iarăşi, unul din paradoxurile foarte interesante ale prozei în raport cu poezia e următorul: deşi în aparenţă, în romane îndeosebi, nu am asistat la o ruptură, uzura formulelor mai vechi a fost mult mai rapidă." Mai remarcă Terian şi faptul că ficţiunea românească are foarte puţini cititori români, în raport cu literatura străină, şi că literatura română „nu a reuşit să-şi construiască o paraliteratură puternică pentru că – din punctul meu de vedere şi nu numai al meu – una din condiţiile de a avea o literatură puternică este aceea de a avea şi o paraliteratură puternică. Este foarte important şi rolul genurilor mai mult sau mai puţin comerciale."

Caius Dobrescu găseşte drept explicaţie pentru această stare de fapt un anumit „deficit de modernitate", adică lipsa unei clase de mijloc care să asigure consumul cultural, dar ce mi se pare şi mai important în intervenţia lui este observaţia (făcută şi de mine cu ocazia unei anchete din *Suplimentul de cultură)* că în cultura română lipseşte motivaţia morală „de a confrunta societatea în care trăim cu tot felul de probleme importante, grave, care ţin de prezentul, dar în egală măsură de trecutul şi de viitorul ei. A folosi literatura nu neapărat pentru a da soluţii morale – probabil că aici sîntem cu toţii de acord că ea nu e foarte eficientă –, dar măcar ca să te facă atent asupra complexităţii situaţiilor morale, a dificultăţii de a lua decizii morale în condiţii de incertitudine. Există probleme majore în societatea asta, cum ar fi, de pildă, problema identităţii naţionale, problema naţională, problema dintre români şi unguri, care este rampantă – de cîte ori apare cîte o mică tensiune descoperim aceleaşi clişee sulfuroase care ies la suprafaţă." Caius Dobrescu mai vorbeşte, la fel de pertinent, şi despre slaba „recuperare a unui spirit regional sau naţionalist, pur si simplu": „Trăim într-o ţară care la un capăt dezgroapă morţii să le mănînce inima să se apere de strigoi; la celălalt capăt, unii iau parte la experimentul cu ciclodromul de la Berna *(e vorba, probabil, de acceleratorul de particule de la Geneva* – n.m.). Totuşi, această diversitate de viziuni despre lume nu a fost pusă într-o ecuaţie care să facă un pas către agregare – fiindcă diversitatea e bună, dar trebuie şi articulată –, asta ar putea să fie o funcţie a literaturii. Şi-o îndeplineşte ea? Există vreo evoluţie în acest deceniu?"

Dan Ţăranu coboară discuţia şi se răfuieşte puţin cu criticii literari, inventîndu-mi, cel puţin mie, un păcat: „Marius Chivu şi Paul Cernat se declarau scîrbiţi de mizerabilism, pe care nu l-au definit. Aceiaşi critici care în 2004 se declarau scîrbiţi, acum sînt foarte entuziasmaţi: Călin Torsan şi un cristian i-au plăcut foarte mult lui Paul Cernat, deşi formula asta mizerabilist-biografist-autenticistă era de mult epuizată – după părerea aceloraşi critici – şi în 2004 nici nu ar fi trebuit să existe." Mai întîi, şi eu, şi Paul Cernat nu doar i-am recenzat, dar i-am şi prefaţat la vremea lor pe aşa-zişii mizerabilişti, Dan Ţăranu părînd să confunde critica cu scîrba. Apoi, dat fiind că am scris despre toate cărţile lui Călin Torsan – pe care eu nu-l definesc drept mizerabilist etc., ci îl văd ca pe un minimalist tragic în roman (singurul de la noi) şi un fantezist absurd-livresc în povestiri –, nu pricep despre ce anume vorbeşte Dan Ţăranu. O altă intervenţie ciudată are şi regretatul Alexandru Muşina: „Faptul că se citeşte puţină literatură română mainstream şi de consum se datorează inclusiv revistelor literare, pentru că eu citesc cu stupefacţie în *Dilemateca*, în *Observator cultural* etc., cîte cinci-şase cronici la traduceri şi cîte una, maximum două cronici la cărţi româneşti." Aceasta fiind, de altfel, proporţia apariţiilor editoriale de pe piaţa românească, dar să trecem mai departe.

Angelo Mitchievici face o paralelă între minimalismul realist al prozei douămiiste şi regizorii Noului Val Românesc, care ar fi învăţat din formula prozei lui Nedelciu, şi ridică o problemă foarte, foarte interesantă: „Înclin să îi dau dreptate lui Caius Dobrescu, există anumite dispozitive culturale, un mod de a gîndi literatura, şi nu trebuie să fii filozof pentru asta. Filozofii pot să eşueze lamentabil cînd scriu literatură şi, evident, şi literaţii, cînd încearcă să facă filozofie acolo unde nu este cazul. Înclin să cred că lipseşte acel roman care să aibă o viziune şi cred că, în bună măsură, filmul românesc, mai precis Noul Val Românesc, oferă nu o reţetă, ci, mai degrabă, un orizont de posibilitate."

Multe lucruri s-au zis în această dezbatere, şi mai multe au rămas nespuse (firește că nu puteau fi invocaţi toţi, dar din exemplificările vorbitorilor lipsesc nume importante, şi fără legătură cu minimalismul, pentru proza ultimului deceniu: Răzvan Rădulescu, Ovidiu Verdeş, Ana Maria Sandu, Marin-Mălaicu Hondrari ş.a.); cert e că există prea puţine ocazii de a dezbate public literatura română şi astfel de colocvii ar trebui să se întîmple mai des.

Altfel, după topurile dedicate de *Corpul T* romanelor şi volumelor de poezie românească apărute din 1990 pînă astăzi (ambele „adjudecate" de Mircea Cărtărescu, cu *Orbitor* şi *Levantul)*, de data aceasta, 20 de critici literari (din o sută invitaţi) se încumetă să răspundă invitaţiei revistei şi stabilesc un (discutabil) top al celor mai buni poeţi sub 35 de ani: 1. Claudiu Komartin; 2. Radu Vancu; 3. Teodor Dună; 4. Dan Sociu; 5. Andrei Dosa; 6. Ştefan Manasia; 7. Ruxandra Novac; 8. Aleksandar Stoicovici; 9. Matei Hutopila; 10. Elena Vlădăreanu; 11. Alex Văsieş; 12. Ionuţ Chiva; 13. Rita Chirian; 14. Ecaterina Bărgan; 15. Marius Conkan; 16. Cosmin Perţa; 17. Crista Bilciu; 18. Bogdan Coşa; 19. Oana Cătălina Ninu; 20. Ofelia Prodan. Pentru mai multe lucruri de citit, intraţi pe corpult.wordpress.com.

„Un deficit de modernitate."

PUBLICITATE

Filmele anului 2013

Opt păreri critice despre filmele anului trecut – dacă vă conving şi nu le-aţi văzut încă, recuperaţi-le în 2014. Invitaţilor mei nu le-am propus un clasament, ci să aleagă cel mai bun film românesc şi străin al anului.

Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism

■ Andrei GORZO

Din tot ce s-a proiectat în cinematografe româneşti de-a lungul anului 2013 – şi fără a pune la socoteală proiecţiile unice sau exclusiv festivaliere –, aş propune ca „film al anului" *Calul din Torino* al lui Béla Tarr (Ungaria, 2011). Dintre premierele româneşti, „filmul anului" este *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism* (al lui Corneliu Porumboiu).

■ Iulia BLAGA

Pentru mine, filmul străin al anului 2013 este *Inside Llewyn Davis,* nu (numai) din cauza motanului Ulysses, ci pentru că mi s-a părut unul dintre cele mai umane filme ale ultimilor ani. *Inside Llewyn Davis* e genul de film de care te îndrăgosteşti iremediabil din primele minute – şi atunci, de ce să vrei să afli de ce? Spui despre bărbatul iubit că e frumos, înalt şi deştept – dar nu de asta îl iubeşti.

În schimb, *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism* e un film pe care îl guşti la rece şi pe care, clar, nu îl mănînci cu mîna. Admir curajul lui Corneliu Porumboiu de a-şi urma drumul şi de a determina publicul să îl urmeze. *Metabolism* îi duce mai departe căutările, deşi influenţa maeştrilor (Antonioni, de pildă) e vizibilă. Filmul e atît de epurat şi de abstract, încît pare modern şi, în acelaşi timp, clasic – la fel ca supa foarte fierbinte, care pare rece.

■ Cristi LUCA

Printre filmele pe care le-am văzut de mai multe ori anul trecut se află *Inside Llewyn Davis* şi *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism*. Motivul nu e lipsa mea de curiozitate (sper), ci felul în care fiecare dintre ele mi-a lăsat senzaţia că e mai mult decît o simplă poveste spusă cu ajutorul imaginilor. Dacă primul dintre ele te poartă pe străzile New York-ului anilor '60, urmărind un cîntăreţ de folk despre care nu poţi spune că va avea vreodată mai mulţi admiratori decît clienţii unei cafenele, cel de-al doilea te aduce într-un Bucureşti în care un regizor îşi ascunde fragilitatea şi nesiguranţa, printr-un comportament nevrotic, adeseori ridicol. Nu cred că *Inside Llewin Davis* e un film doar despre muzică şi destinul unui artist, aşa cum nu cred că *Metabolism* e numai despre regizor şi convenţiile cinemaului. Ce le face să fie mai mult de-atît sînt momentele de pauză, în care umorul şi farmecul unor clipe (majoritatea de seducţie) par că nu ţin cont de temă.

■ Alexandra OLIVOTTO

Filme străine: *Le passé* şi *The Act of Killing*.

Le passé: de departe, cel mai bun scenariu al anului. Ar trebui să se inventeze un cuvînt pentru modul verbalo-vizual în care Asghar Farhadi reuşeşte să prindă spectatorul săpînd extrem de încet şi elaborat prin psihologia unui personaj.

The Act of Killing: e greşit ce spune Stalin: „Moartea unui om este o tragedie. Moartea a milioane este statistică." La filmul acesta, genocidul e mai presus de orice estetic. Atît de ireal, încît dă în ficţional. Iar separarea morală a straturilor dă mult de lucru post-vizionare.

Filme româneşti: *Poziţia copilului* şi *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism*.

Despre *Poziţia copilului* au curs multă cerneală şi multe plusuri – actori, scenariu, regie. Merită să adaug imaginea, singura care i-a fost contestată. Un lungmetraj atît de *„talky"* nu se face din plan/contraplan, iar opţiunea Netzer – Butică de a prefera acel stil nervos de filmare, care reflectă vizual ping-pong-ul mintal pe care-l face spectatorul între poziţiile variilor personaje e extrem de adecvat unor schimburi verbale 100% conflictuale. Reperul moral există doar în interiorul conflictului – asta-mi comunică imaginea.

Însă revelaţia anului mi se pare *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism*. Nu doar pentru că e prima portiţă care se întrevede din minimalismul neaoş şi, culmea, dă către experimentalism. Ci pentru că e un film care, avînd „carne" pe el, îşi permite să ia la puricat scheletul unui film. Care îmi spune de ce mă duc la film. Care ia limbajul cinematografic, sincretic cum e el, şi îi tot elimină componente. Care, astfel, spune mai multe despre comunicare decît un tratat de semiotică.

■ Anca GRĂDINARIU

Poziţia copilului, regia Călin Netzer. Am fost aproape sigură că va ajunge pe lista scurtă a Oscarurilor... Şi iată că, din nou, membrii Academiei au ignorat una dintre cele mai solide propuneri ale României. Poate că au găsit filmul prea ambiguu moral pentru gusturile lor. Dincolo de canavaua socială care expune o Românie privilegiată şi coruptă, care s-a obişnuit să cîştige mereu, în miezul filmului stă relaţia dominatoare, aproape patologică, dintre o mamă şi fiul ei. Luminiţa Gheorghiu e ca o forţă a naturii: scenă după scenă, ne mai revelează încă o faţetă a acestui personaj fascinant şi greu de fixat într-un tipar.

„Din nou, membrii Academiei..."

Before Midnight, regia Richard Linklater. Poate ardoarea supravieţuirii obligaţiilor şi compromisurilor pe care le presupune o relaţie de lungă durată? *Before Midnight* completează superb o trilogie despre pasiunea amoroasă şi dificultatea de a o întreţine. Céline şi Jesse, cele două jumătăţi ale unui cuplu iconic, ne arată din nou cît de captivanţi pot fi doi oameni frumoşi şi inteligenţi, vorbind coerent şi spumos despre nimicuri şi esenţiale, cînd sarcastico-defensivi, cînd trivialo-analitici, cînd punîndu-şi sufletul pe tavă. Îi urmăreşti cu respiraţia tăiată, chiar dacă haloul de exaltare tinerească s-a disipat, lăsînd loc blocajelor vîrstei mijlocii.

■ Mihai CHIRILOV

Cel mai bun film străin: *Gravity*. Nu doar teribil de fluid, de emoţionant şi de captivant (remarcabil pentru un film – aproape – într-un singur personaj, un soi de *Castaway* în spaţiu), ci şi cea mai frumoasă metaforă despre vidul existenţial în care pluteşti după o tragedie, pînă cînd (îţi) revii – literalmente – cu picioarele pe pămînt. Dintre filmele văzute în festivaluri anul trecut, dar încă nedistribuite în România: *Philomena*. Regizorul Stephen Frears găseşte, numai el ştie cum, tonul ideal pentru această poveste – inspirată de un caz real – despre credinţă, represie, vinovăţie şi iertare.

În materie de film românesc, superlativele anului sînt: debutul lui Tom Wilson, *Experimentul Bucureşti* (linia dintre documentar şi ficţiune, dintre adevăr şi farsă, este pe cît de blurată este istoria recentă a României – de unde şi justeţea demersului curajos şi provocator al regizorului), interpretarea Luminiţei Gheorghiu din *Poziţia copilului* (fără cusur, deşi scenariul îi întinde, pervers, capcane la tot pasul, pînă la răvăşitoarea scenă de final) şi scurtmetrajul lui Radu Jude – *O umbră de nor* (o bombă cinică pe altarul credinţei la români).

■ Florin BARBU

Nu am dubii cînd spun că *Only Lovers Left Alive* este cel mai bun film pe care l-am văzut în 2013. Adică, dintre filmele văzute prima oară. N-am să spun decît că este un Jim Jarmusch rafinat fără să fie ostentativ şi elaborat fără să cadă în fandacsie. Cred că e potrivit să spun că este, aproape, ireal de frumos. Un film narcotic. Şi vorbim despre o pereche de vampiri contemporani, care intră în deficit acut de sînge şi care nu vor să apeleze la vechile şi rudimentarele obiceiuri ale strămoşilor. Căutaţi-l şi vedeţi-l neapărat. Pe ecran mare, dacă e posibil. De fapt, cel mai bun film pe care l-am văzut în 2013 au fost... două, şi le mai văzusem. Dar niciodată la cinematograf.

Doamnelor şi domnilor, fără nici un fel de explicaţii şi vorbe în plus, cele mai bune filme pe care le-am văzut anul trecut au fost, în ordinea cronologică a apariţiei lor, *Duel* (1971) şi *E.T. the Extra-Terrestrial* (1982), regizor Steven Spielberg.

Într-un an care ne-a răsfăţat cu 23 (parcă) de premiere româneşti, cele mai bune filme pe care le-am văzut au fost *Baloane de curcubeu* (1982), regia Iosif Demian, şi *Poziţia copilului,* regia Călin Netzer, 2013.

■ Ileana BÎRSAN

Aleg pentru acest an două piese aparent bizare, care îmi reamintesc de faptul că se mai poate imagina şi crea cinema, şi pe calea maximei rezistenţe, fără tristeţi existenţiale facile şi fără fuşereli poleite estetic, mai pe scurt – filme seci şi inutile. Din ce au adus distribuitorii români în cinema, *Faust* al lui Alexander Sokurov îmi e cea mai apropiată piesă de cinema, chiar aşa, adaptare foarte liberă a clasicei poveşti. Dialogurile cunoscute deja sînt extrem de bine dinamizate şi fluidizate, într-o cinematografie care se prezintă precum un balet diafan în plin infern şi interpretate cu charismă aproape magnetică de tot ansamblul de actori. Pînă la urmă, unde nu există viziune, e mare plictis, tocmai de aceea aleg mocumentarul *Experimentul Bucureşti,* al lui Tom Wilson (ironic, nu?), filmul românesc al anului, deşi el nu a circulat prin cinematografe deocamdată. Cu curaj şi inteligenţă, şi nu infamie sau teribilism, Wilson a luat istoria autohtonă recentă, a întors-o pe dos precum o mănuşă şi a supus-o unui experiment, direct sub ochii noştri, cu bătaie lungă în memoria şi pe pielea spectatorilor.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

craii de burta veche

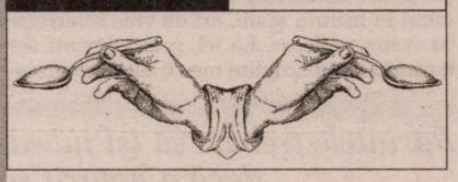

Cuşcuşul dispărutei

„«Dragă Emna, iată reţeta pe care o aştepţi de aproape cincisprezece zile: 1. Pune boabele de cuşcuş într-o *kassaa* încăpătoare; 2. Pentru 1 kg de cuşcuş toarnă în ploaie o jumătate de litru de apă călduţă, sărată şi amestec-o treptat cu boabele; 3. Adaugă două căuşuri de ulei şi continuă să amesteci cu grijă; 4. Pune totul la fiert în *kess kess;* 5. Pune cuşcuşul la fiert înapoi în *kassaa*. Afînează boabele de cuşcuş cu o furculiţă şi adaugă *roman;* completează din nou cu apă călduţă sau, pentru mai multă aromă, cu o supă limpede; 6. Fierbe totul încă o jumătate de oră; 7. Afînează iar boabele, adaugă nişte *aouina* şi topeşte deasupra o bucată zdravănă de *zebda*. Sper să-ţi placă reţeta. Circulă de la vest la est, pînă la Mitidja, de mai bine de un an. Nu o trîmbiţa peste tot. Să ştii că făina vînturată cade întotdeauna greu la stomac! Stăpîneşte-ţi lăcomia şi ai grijă cum mănînci. Pe curînd, Yolande.»

Emna şi-a ridicat ochelarii şi s-a întors spre Ayla şi Taoufik. Au petrecut mai bine de două ore încercînd să descifreze mesajul, fără succes. «Tot nimic?» a murmurat Mastodontul cu o privire hulpavă. «Doar e scris negru pe alb! Taoufik, eşti zero la bucătărie, dar la arabă eşti bun, nu? Cum traduci *aouina* şi *roman?*» Chipul jurnalistului s-a luminat deodată: «Pru... prune şş... şi rodii!» a strigat, bîlbîindu-se violent, semn că trăia o emoţie intensă."

Emna Aït Saada – din *Un baiser sans moustache* (1998), roman poliţist şi frescă culinară a Algeriei, scris de Catherine Simon – este o geologă mare cît pămîntul şi din cale afară de gurmandă, aflată în căutarea lui Yolande, o prietenă dispărută în Oranul violent al anilor 1990. O însoţesc Alya, fiica dispărutei, şi Taoufik Benslimane, un jurnalist algerian. Singura urmă lăsată de Yolande înainte să dispară este reţeta de cuşcuş.

Amicul Dejun

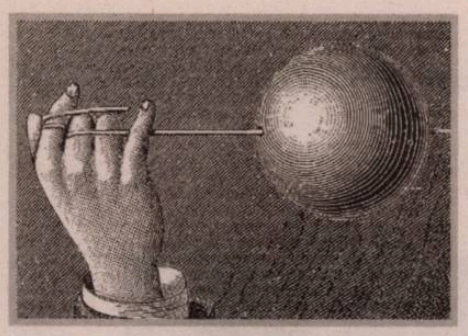

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pledoarie pentru cultura vie

– la ce folosește Ministerul Culturii –

„Cultura independentă este cultură de interes public" – afirmă, într-o scrisoare deschisă, mai mulți artiști și manageri culturali independenți. Ei solicită autorităților, printre altele, mai multă transparență și o creștere a mijloacelor de finanțare pentru sectorul independent. Într-adevăr, de ani de zile, cultura e subfinanțată și în fiecare an, cînd se anunță bugetul pentru cultură, se aud suspine. E mereu aceeași poveste: nu mai sînt bani nici pentru producție, nici pentru conservare, nici pentru promovare, uneori nici măcar pentru menținerea în stare de funcționare a instituțiilor. În rețeaua instituțiilor de stat, totul funcționează la cota de avarie. Dar mult mai mult decît instituțiile suferă operatorii independenți. Nici n-au apucat să se obișnuiască cu regimul de lucru pe care-l presupune finanțarea publică a proiectelor artistice indepedente, că s-a și stricat „jucăria" (care, de fapt, nici n-a funcționat vreodată perfect). Administrația Fondului Cultural Național (AFCN), o instituție născută la inițiativa Ministerului Culturii pentru a sprijini cultura independentă, a rămas fără o parte importantă a veniturilor. Printr-o ordonanță, Loteria Română a fost scutită de la a mai plăti un procent din încasări către AFCN. Reducerea de fonduri se suprapune peste birocrația excesivă și peste numeroasele probleme de jurizare apărute la concursurile de proiecte, precum și peste întîrzierile de plată, așa că, una peste alta, independenții ajung tot mai greu la fondurile care li se cuvin.

În 2012, Coaliția Sectorului Cultural Independent (CSCI) a publicat „Carta pentru cultura vie", un document despre impactul pe care îl au, în plan cultural și social, artiștii și operatorii independenți. Documentul în sine nu aducea nici o noutate pentru cei din breaslă – argumentația era „nouă" doar pentru funcționarii Ministerului Culturii. Care, teoretic, ar fi putut să-și asume, măcar formal, conținutul documentului. Nu s-a întîmplat așa. Cultura produsă altfel sau altundeva decît la stat e, în continuare, o Cenușăreasă a sistemului cultural din România.

Cultura produsă altfel sau altundeva decît la stat e, în continuare, o Cenușăreasă a sistemului cultural din România.

Adevărat, o mare parte din fonduri pentru arta independentă se distribuie la nivel local. Dar și acolo sînt probleme. Mecanismele de finanțare sînt ineficiente și, mai ales, netransparente. Mai precis, nu există o competiție reală pentru anumite categorii de producători și nici strategii culturale locale care să le permită artiștilor să-și construiască sau măcar să-și adecveze propriile proiecte la niște așteptări. Banii se dau arbitrar, în general pentru spectacole „de masă", nu pentru creație autentică și cultură vie. Practic, autorităților locale nu li se poate reproșa că nu susțin cultura indepedentă; dar, de fapt, sînt susținute o serie de organizații care numai nelucrative nu sînt. Dealul e simplu: Primăria (sau Consiliul Local) finanțează, artiștii execută, capitalul de simpatie cîștigat la „petrecere" e valorificat electoral. Asta numai artă independentă nu e! Într-un asemenea context, proiecte creative autentice nu se încadrează de nici un fel.

Între producțiile culturale produse în regim independent și cele oferite de instituțiile de stat nu e o situație de concurență, ci de complementaritate. Artiștii independenți ajung acolo unde arta „oficială" nu poate ajunge. „Interesul public" derivă, printre altele, tocmai din această relație. Și tocmai de aceea, susținerea operatorilor independenți e atît de importantă.

După cum atrage atenția și CSCI, lipsa unor măsuri adecvate de taxare, impozitare și protecție socială pentru lucrătorii culturali, în special artiști, sabotează activitatea și dezvoltarea sectorului. „România se numără printre puținele țări care nu au nici un fel de facilități fiscale, protecție socială și asigurare de sănătate pentru artiștii care își desfășoară activitatea în mod independent, fără a fi angajați cu contract de muncă. Pentru a solicita fonduri publice, artiștii sînt obligați să dobîndească statutul de persoană fizică autorizată, iar banii pe care îi obțin pentru derularea proiectelor sînt impozitați ca venit, cu toate taxele aferente."

Ministerul Culturii

Ce poate face Ministerul Culturii? De pildă, în loc să se plîngă, în surdină, de lipsa fondurilor, ar putea să încerce să revină (măcar) la situația inițială, în care Loteria contribuia la fondurile AFCN. Și mai poate face ordine în felul în care sînt distribuiți banii publici către producătorii independenți. Ei nici măcar nu cer, în primul rînd, bani mai mulți – ci doar competență și transparență.

aduse cu poșta

Eleanor MIRCEA

Puțină reflecție!

Cititorii noștri continuă dezbaterea online care a pornit de la articolul „Copilul meu nu-i premiant" de Izabela Cotelin (apărut în Dilema veche *din 9 ianuarie 2013). Publicăm acum un comentariu semnat de dna Eleanor Mircea, profesoară.*

Nu obișnuiesc să răspund la subsolul articolelor, însă dat fiind faptul că e vorba de *Dilema veche* și văzînd și primele comentarii la acesta, mă văd obligată să reacționez, măcar în calitate de profesoară (neșpăgară, la un liceu fără fițe și care își face totuși munca, de ani buni, din vocație), dacă nu în calitate de om-adult (nici prea în vîrstă, nici prea tînără, ca să nu știu cum era și înainte de '89), cult și educat (fostă olimpică în anii de școală), și care trăiește în această Românie, așa cum o vedem toți.

Nu am copiii mei, dar îmi petrec cel mai mult timp printre copii ajunși adolescenți. Am clase cu elevi isteți și curioși, la care pot să fac ore moderne și atractive, așa cum am învățat la cursurile de specializare, în străinătate. Din păcate, aceste clase sînt din ce în ce mai rare. În ultimii ani, poate doar cîțiva elevi dintr-o clasă întreagă... Așa încît am ajuns să apreciez situațiile în care fie și un singur elev are o pregătire *basic* la limba engleză, din anii anteriori, este obișnuit să lucreze și acasă, iar familia lui se ocupă de el cît să se poată vedea ceea ce numim „cei șapte ani de acasă", care să îmi dea posibilitatea să îmi desfășor ora așa cum aș dori...

Și am ajuns la *părinți*... Ei bine, cei mai mulți părinți nu își aduc aminte că au un copil la școală decît cînd află („cu stupoare"), despre rezultatele slabe ale copilului. Sau cînd sînt chemați la școală de către doamna dirigintă, să li se spună despre copil că a luat parte la o încăierare sau că a fost prins fumînd în incinta școlii, ori de vreo altercație cu vreun profesor. La fel, mulți părinți vor fi uimiți („cum, copilul meu e cel mai cuminte"), însă cînd dirigintele sau profesorul îi va privi în ochi și-i va întreba cît timp petrec cu copilul sau cît stau de vorbă, apar ezitările și eventualele răspunsuri „dar eu vin seara tîrziu de la serviciu"... Și toate astea, la părinții care sînt încă lîngă copiii lor. Pentru că atunci cînd eu, profesorul, observ probleme de comportament ale elevului sau cînd vreau să iau legătura cu părintele pentru a-i semnala rezultatele slabe, de cele mai multe ori aflu că părintele – adică ambii părinți! – sînt plecați la muncă pe undeva, iar copilul e în grija bunicii sau a mătușii. Ei bine, toate astea se văd în felul de a fi al elevilor mei. Se vede lipsa de afecțiune a familiilor, se vede lipsa de control, și de aici apare tot ce nu am vrea să vedem la copiii noștri: dezinteresul pentru școală în general, văzută ca o instituție inutilă (că, oricum, li se spune de mici acestor viitori oameni că școala nu folosește la nimic, și văd și ei asta la televizor!), violența, dependența de țigări și de droguri... Acolo unde aflu lucrurile astea la timp, intervin și încerc măcar să îmi atrag încrederea micului om și să îl îndrum ca pe un om mare. Însă în cele mai multe situații, este destul de tîrziu și mă pot trezi cu replica sarcastică a deja tînărului/tinerei: „nu vă mai băgați dumneavoastră în viața mea, că nu sînteți mama/că pe mine nici mama nu mă controlează"... Atunci am gustul cel mai amar și mă trezesc rumegînd în minte toate astea, ca și cum eu aș fi mama acelui copil ajuns adolescent..

Părintele trebuie să își iubească copilul mai presus de orice, dacă a hotărît să îl aducă pe lume.

Și da, în sistemul de „educație" există masiv șpaga, managementul promovat politic, multe posturi obținute prin șpagă sau nepotism. Există profesorul care obligă elevii la meditații, sau care ia „cadouri" ca să promoveze elevii slabi, ori, pur și simplu, profesorul dezinteresat sau incompetent, care dictează din carte sau are orice altă ocupație în afară de a-i educa pe micii oameni. Dar mai există și oameni corecți! Aici este revolta mea de profesor și de om. Da, știu că veți spune că unii ca mine sînt *excepția*.

Iar acum am aceste întrebări. Pentru doamna mamă care a scris așa de frumos aici (n. red. – *este vorba despre articolul „Copilul meu nu-i premiant" de Izabela Cotelin, din* Dilema veche, *nr. 517):*

1. Dintre toți profesorii fetiței (domnul de mate nu prea face ore, că e diriginte, doamna de istorie dictează, cea de geografie nu vine la ore, că e directoare etc. etc.) este vreunul *pregătit, la nivelul lor, simpatic și care să își facă ora?*

2. Stimată mamă, cînd ați aflat lucrurile acestea, v-ați făcut timp să mergeți la școală și să vorbiți (mai întîi „frumos") cu acești domni profesori? Să aflați care este atitudinea lor? Ați stat de vorbă cu domnul diriginte? Sau cu domnul/doamna directoare, alta decît cea care predă la clasă?

3. Ați vorbit cu alți părinți, să vă împărtășiți părerile despre profesori? Să vă sfătuiți cum să reacționați în situații pe care le găsiți nedrepte pentru copilul dvs.?

4. Cît timp ați petrecut cu fetița să o ajutați la învățat, mai ales dacă atît dvs., cît și soțul, aveți experiența olimpiadelor de toate felurile, așa cum susțineți?

5. Dacă ați fost la școală întotdeauna și ați încercat să vorbiți cu acești profesori care nu-și fac datoria, și ați observat că atitudinea lor nu s-a schimbat, *ați reclamat lucrurile acestea mai departe?* Poate directorul școlii e corupt, poate inspectorii sînt corupți și nu vor scandal, dar, în ultimă instanță, aveați presa.

Dacă nu ați făcut aceste lucruri, din păcate, părerea mea de om este că aveți profesorii pe care îi meritați. Și că restul dascălilor vor fi din ce în ce mai rari. Și că acei dascăli rari simt că sînt singuri.

Poate îmi veți spune că nu sînt mamă și că nu înțeleg cum e să nu ai timp pentru copiii tăi. Am să v-o dau exemplu pe mama mea, care m-a educat (într-o familie modestă) și care și-a găsit mereu timp pentru mine ca prietenă, dincolo de orele petrecute la serviciu sau de treburile casei. Pe de altă parte, eu (ca om și ca dascăl) am mari strîngeri de inimă la gîndul de a aduce pe lume un suflet într-o țară așa cum este România de azi!

Poate îmi veți spune că învățătorul sau profesorul *trebuie să aibă vocație* și să iubească copiii indiferent de... și de...

Și atunci, am să vă răspund: părintele trebuie să își iubească copilul mai presus de orice, dacă a hotărît să îl aducă pe lume. Și să nu dea voie șpăgarilor și corupților să-i transforme viitorul într-un eșec.

Nu uitați că sînteți voi, primii, cei care vă formați copiii. Și că sistemul corupt de educație „vi" se datorează pentru că l-ați lăsat să ajungă așa, prin lipsa voastră de reacție, așa cum sînt toate sistemele corupte din această țară.

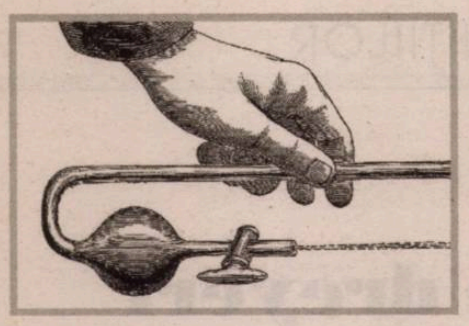

Oana STOICA

rosencrantz & co

Saga Necşuleştilor

● *Titanic Vals* de Tudor Muşatescu; regia: Alexandru Dabija; decoruri: Helmuth Stürmer; costume: Corina Grămoşteanu. Cu: Ionel Mihăilescu, Antoaneta Zaharia, Dorina Lazăr, Nicoleta Lefter, Sabrina Iaşchevici, Marius Damian, Ruxandra Maniu, Ioan Batinaş, Alexandru Papadopol, Pavel Bartoş, Rodica Mandache, Anda Saltelechi, Dan Iosif. Teatrul Odeon

Ce mi se pare definitoriu pentru Alexandru Dabija este faptul că viziunile sale asupra textelor pe care le montează nu le afectează acestora identitatea. Un Hamlet femeie sau Romeo şi Julieta cu sindrom Down pot fi perfect argumentate (s-au făcut), dar asta presupune o intervenţie esenţială în dramaturgie, folosirea textului ca fundaţie pentru crearea unui scenariu nou, înşurubarea unui raţionament logic într-un imaginar subiectiv, în timp ce Dabija, de cele mai multe ori, nu alterează materia primă, deşi asupra ei operează disecţii şi proiectează perspective. Dabija este un cititor inteligent, percepe subtil intenţia dramaturgului şi îi oferă vizibilitate, asta fiind şi amprenta sa regizorală.

Satira socială din 1932 a lui Tudor Muşatescu, *Titanic Vals*, o variantă de *Scrisoare pierdută* (scrisoarea e înlocuită de un testament), cu focus pe universul casnic şi aspiraţiile de parvenire, are potenţial de dezvoltare în diferite direcţii, de la dramolete familiale, la comedii politice. „Comedie spumoasă", cum este de obicei prezentată, *Titanic Vals* a avut o lungă carieră scenică, iar în 1964 a fost ecranizată de Paul Călinescu. Probabil la longevitate speră şi creatorii actualei versiuni şi speranţele lor ar putea fi împlinite, căci se aplică modelul din *Gaiţele* lui Kiriţescu, tot la Odeon. Acolo, Dabija scana mentalul micilor burghezi provinciali, a răutăţii feminine dominante şi a atracţiei spre funebru (teme reluate, din altă perspectivă, în spaţiu rural, în recentul *O... ladă* de la Teatrul Tineretul din Piatra Neamţ), păstrînd însă umorul, atît cît permite textul, ceea ce îl făcea accesibil şi dezirabil pentru o categorie largă de public şi, de aici, un succes de lungă durată al spectacolului de la Odeon. De altfel, regizorul pare pasionat de disecţiile mentalului comunităţilor şi inventarierea, cu hîtră înţelegere, a tarelor colectivităţii, dezvoltate malign în indivizi.

Titanic Vals stă, la Dabija, sub semnul naufragiului uman, al catastrofei sociale (finalul este incert, proiecţia unui vapor pe jumătate scufundat zguduie ameninţător familia proaspăt cocoţată pe avere şi putere): afundarea într-un univers casnic inconfortabil, dar nu torturant, undeva între comoditate şi anularea identităţii, în vecinătatea resemnării, cu rare izbucniri de revoltă şi morală, ba chiar de afirmare a unor crezuri, pusee repede înăbuşite de ambiţia parvenirii.

Spectacolul este construit din două părţi, puse scenografic în oglindă (decor: Helmuth Stürmer). Prima parte conturează lumea înghesuită a Necşuleştilor, într-un spaţiu sufocat de panouri mate, care permit jocurile cu umbre, cu o canapea mică şi o bucătărie permanent aburită, din care mirosul de mîncare se propagă peste tot, îl simţi cum se infiltrează în haine. Într-un colţ – nişte coteţe de găini. Se construieşte o atmosferă stătută, din care lipseşte orizontul, o rutină a suficienţei, un mod de a trăi mărunt, irespirabil. În acest spaţiu meschin, familia Necşulescu se reliefează ca un ansamblu de caractere vag periculoase. Chiriachiţa (Dorina Lazăr, într-un rol pe care l-ar putea juca şi în somn, prototip de soacră urbană, veşnic nemulţumită) şi Dacia (Antoaneta Zaharia, soţia, demnă fiică a mamei ei) instituie un matriarhat comic, a cărui supremă putere se arată în bucătărie sau la „pasienţe" şi căruia

bal (Ruxandra Maniu) se ocupă cu micile iritări ale celor mari, iar silueta sa supradimensionată face trimitere la copiii-monştri din piesa lui Roger Vitrac, *Victor sau copiii la putere*. Sugestia de derapaj al acestui echilibru domestic vine de la predispoziţia către pariuri sportive a lui Traian (Marius Damian), atenuată în spectacol şi de la cea către jocuri sentimentale murdare a Sarmisegetuzei (Nicoleta Lefter).

Îmburghezirea nu se reduce la o moştenire picată din cer, iar puterea se dovedeşte greu şi scump de cucerit.

Spirache (Ionel Mihăilescu) i se supune fără rezistenţă. Spirache se bucură, de altfel, de dragostea fizică a nevestei şi de afecţiunea fiicei, Gena (Sabrina Iaşchevici), ceea ce e suficient pentru a-l face fericit. Mezinul Decebal (Ruxandra Maniu) se ocupă cu micile iritări ale celor mari, iar silueta sa supradimensionată face trimitere la copiii-monştri către jocuri sentimentale murdare a Sarmisegetuzei (Nicoleta Lefter).

Partea a doua se bazează pe dezvoltarea pînă la caricatură a viciilor inofensive din primul act. Parveniţi financiar, Necşuleştii nu reuşesc să obţină şi aparenţa burgheză. Definitoriu pentru asta este un element de decor: interiorul sărăcăcios e înlocuit de o canapea imensă, foarte înaltă, cu multiple funcţiuni şi pe care familia încearcă să se caţere cu greutate, deseori fără succes, astfel încît lupta cu sofaua devine o metaforă transparentă a dificultăţii de acces la un statut social pentru care nu există CV-ul necesar. Îmburghezirea nu se reduce la o moştenire picată din cer, iar puterea se dovedeşte greu şi scump de cucerit. Matriarhatul se extinde la politică, Dacia şi Chiriachiţa îşi impun voinţa cu autoritatea şefilor de trib, în faţa unui Spirache depăşit de ambiţiile familiei, dar nu şi de probleme pe care le rezolvă ca orice bărbat diplomat, fără ştirea cuplului soţie – soacră. Personajele urmează trasee tipologice fără a-şi pierde însă umanitatea (pe lîngă multe altele, este şi acesta meritul regizorului, că generalizează fără tezism). Curtezanii Dinu (Ioan Batinaş) – emotiv, vorbăreţ şi vag bîlbîit – şi Stamatescu (Alexandru Papadopol) – un sentimental agresiv –, Nercea (Pavel Bartoş) – un gigolo de partid, a cărui intrare cu tricolorul la brîu şi coşul de răchită este imaginea parodică a patriotismului electoral –, doica unguroaică (Anda Saltelechi), ale cărei bosumflări în maghiară condimentează textul original, şi avocatul Procopiu, devenit personaj feminin (Rodica Mandache), rudă cu *Familia Addams* sau cu Pălărierul nebun din *Alice în Ţara minunilor* (realismul satiric este traversat de cîte o tuşă de fantasy).

Îmi place rîsul lui Dabija, care preferă să se amuze lucid – dar fără răutate – de natura umană, decît să o judece. Deşi privirea sa pătrunzătoare descoperă umanitatea cu toată splendoarea micilor şi marilor sale ipocrizii, Dabija acceptă lumea aşa cum e, rea, comică, perfectibilă şi, uneori, teribil de plictisitoare. Cel din urmă „păcat" este însă capital...

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

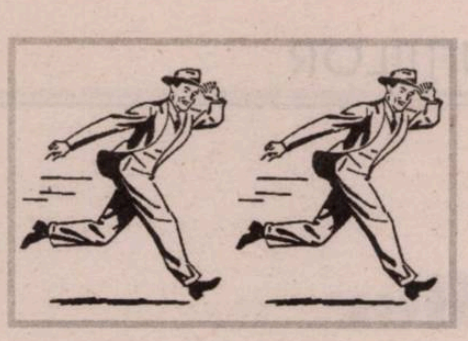

Andrei GORZO

dilematograf

Cîntec bressonor de dreyeri

● ***Camille Claudel, 1915*** **(Franța, 2013), de Bruno Dumont.**

La standardele autorului francez Bruno Dumont, *Camille Claudel, 1915* poate trece drept un film aproape neconfruntațional. Dintre filmele lui precedente, cel mai scandalos rămîne *Twentynine Palms* (2003) – o reprezentare a existenței umane la nivelurile ei cele mai brute, cu acte nesimulate de rut bestial, cu violențe izbucnite din senin și cu implicația că alte niveluri nu există. Alte filme de-ale acestui ateu declarat (și ex-prof de filozofie) se prezintă, însă, ca niște opace parabole (simili-)religioase: fără a se dispensa neapărat de reprezentări proiectate-în-plină-moacă ale sexualității și violenței, *Humanité* (1999), *Hadewijch* (2009) sau *Hors Satan* (2011) pot șoca, în egală măsură, prin scoaterea ca din pălărie a unor evenimente narative din categoria miracolelor și a epifaniilor, cu o nonșalanță care a suscitat trimiteri la mari filme de Dreyer *(Ordet)* și Bresson *(Pickpocket)*. Mai ales acesta din urmă e adesea invocat ca reper pentru recursul lui Dumont la actori neprofesioniști („modele", cum îi numea Bresson, vorbind ca un pictor) și pentru cristalinitatea cu care selectează și sculptează sunete de ambianță. Asta cu toate că, la Dumont, abstractizarea bressoniană e adesea contrabalansată de ceva asemănător cu ceea ce înțelegea Bazin prin realism – cît mai acuta sensibilizare a spectatorului la senzorialitatea „ființării în lume". *Camille Claudel, 1915* e un Dumont relativ convențional, în măsura în care e un film de epocă despre figuri istorice reale, dominat actoriceşte de o divă (Juliette Binoche) și stilizat regizoral într-o notă mai academică *(e.g.* încăperi iluminate după modelul unor picturi olandeze) decît nota lui obișnuită. Și, deși e minimalist (dacă nu de-a dreptul inert) în dramatizarea evenimentului istoric inspirator – o vizită de-a scriitorului catolic Paul Claudel (Jean-Luc Vincent) la azilul de nebuni unde-și internase, în 1913, sora sculptoriță (Binoche) –, antagonismele și opozițiile schițate aduc a banalități. Pe de altă parte, ele nu se conturează destul de apăsat pentru a putea fi denunțate ca atare fără ezitări: suspect de simplism, filmul e totuși evaziv.

Așa cum se prezintă personajul Camille, acesta poate fi luat, cel puțin pînă la un punct, drept un model standard de martiră feministă: o artistă redusă la tăcere de patriarhat (reprezentat nu doar de fratele ei, ci și de absentul Rodin, a cărui amantă fusese). Deși e năucă, scofîlcită și în general bătută, deși insistă să-și gătească singură, de frica otrăvirii, iar despre mîrșăviile unor de-alde Rodin perorează în termeni oarecum vagi, astfel încît e greu de reconstituit ce s-a întîmplat de fapt (prezentul filmului e umplut de vizita lui Paul, iar trecutul e descărnat, subnutrit din punct de vedere anecdotic), e clar că eroina e abuziv ținută la azil, printre hăuliri, rictusuri știrbe și bărbii băloase. Nu că tovarășele ei ar fi mai „nebune": dacă eroina pare să fi fost internată după o cădere nervoasă, celelalte rezidente ale azilului (care funcționează în incinta unei mănăstiri catolice din munți, cu doctori omenoși, maici inimoase și o lumină naturală splendidă) sînt persoane cu dizabilități (sau

iregularități) cognitive. Folosirea în rolurile lor a unor persoane cu dizabilități reale – o sursă perenă de polemici deontologice – asigură componenta scandaloasă obligatorie la Dumont, dar, cu tot cu inevitabilele suspiciuni de exploatare, discriminarea e una pozitivă, chiar dacă într-o cheie nu atît progresistă, cît tradițional-sentimentalistă. Efuziunea de evlavie a eroinei, la vestea că ilustrul ei frate urmează s-o viziteze (asigurînd singurul eveniment narativ major al filmului), e simultană cu izbucnirea de bucurie tot (aparent) religioasă, dar dezinteresată (deci superioară spiritual?), a unei alte „nebune". Într-o altă secvență, autoabsorbita Camille (ale cărei relații cu Rodin au încetat de 20 de ani) asistă la repetiția unei scenete despre Don Juan, jucate de două tovarășe; inițial zîmbește, apoi chicotește, apoi plînge, pentru ca pînă la urmă să bruscheze o mereu prietenoasă femeie cu sindrom Down. Dar, în pofida ocazionalilor spini de felul ăsta, a *backstory*-ului ei fluu și a convingerii că persecutori oculți vor s-o otrăvească, puterea protagonistei de a stîrni empatie e considerabilă pe lîngă a fratelui ei, care intră în scenă vorbind ca din cărți despre credința lui religioasă și o ține tot așa, cu o exaltare rece, neatrăgătoare (nu-l ajută nici ochii spălăciți, mustața necochetă sau forma de lună plină a feței), care nu lasă loc pentru prea multă tandrețe frățească. Singura nuanță de așa ceva apare după încheierea vizitei la Camille, cînd, de vorbă cu doctorul, Paul își exprimă compasiunea pentru condiția surorii lui, punînd-o pe seama refuzului lui Rodin de a o lua de soție. E singurul accent lăsat de Dumont să rupă monotonia recitalului evlavios al lui Paul, care umple aproape solo ultimul act al unei drame fie inerte, fie dedramatizate bressoniano-dreyerian, „golită" fie pentru a oferi un receptacol transcendenței, fie pentru a camufla niște schematisme banale (feminism facil, clișeul nebunului sfînt), lipsită sau nelipsită de bună-credință în reprezentarea unor moduri de a locui (sau de a tînji după locuirea) în stări de grație. Bref, obișnuitele incertitudini provocate de un nou Dumont, plus Binoche, minus senzaționalismul.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Melancolii sacre

● **Harry Manx,** ***Om Suite Ohm,*** **Harmonia Mundi, 2013.**

Sound-ul său cald nu e tocmai potrivit sezonului, dar hindi-bluesul lui Harry Manx e un hibrid aparte, care îi va surprinde plăcut pe ascultătorii în căutare de calm și sunete clare, curate. Moștenirea lăsată de Ravi Shankar și alți maeștri care au adus în Occident instrumente și texturi exotice e adesea prezentă în forme imitative, ce conservă cît se poate spiritul tradițional, mizînd pe asocierea cu maeștrii exoticului și sound-ul lor original. Experimentele au loc în sensul modernizării pop – vezi cazul recent discutat aici al Anoushkăi Shankar.

Harry Manx e însă un tip îndrăzneț și se propune el însuși drept maestru al unei hibridizări muzicale mai deosebite. Sitarul, la el, e doar un alt tip de chitară, cu care cîntă un alt gen de factură tradiționalistă, bluesul american sudist, deși el nu e nici american, nici indian, ci britanic venit din Insula Man – unde Manx e numele cel mai comun, asigurînd identitatea băștinașilor oriunde ar emigra (în cazul lui Harry – în Canada). Artistul nici măcar nu e specializat pe vreun instrument, ci doar pe metodologia de a folosi instrumente exotice pentru a cînta muzică occidentală, sau scule occidentale pentru a cînta muzică de inspirație hindu, cu care s-a familiarizat în timpul uceniciei petrecute pe lîngă chitaristul V.M. Bhatt. Ambele variante pot suna blasfemic pentru puriști, dar nu avem de-a face cu cvasiparodii din categoria „Michael Jackson cîntat cu orchestre de tromboane", ci de o explorare tenace a instrumentelor de corzi și a măsurii în care acestea au ajuns determinante pentru anumite genuri muzicale. La urma urmei, cine dictează că bluesul trebuie cîntat la chitară? Instrumentul e una, spiritul și stilul, agregate într-un gen, ar trebui să fie o structură aparte, independentă de tehnologie și implementare. Harry Manx are meritul de a explora limitele acestei teorii – intuitivă, principial, dar dificil de închipuit fără exemplu concret.

Se poate argumenta, desigur, că puritatea genului e sensibil afectată, dar tocmai în asta stă farmecul materialului. Pe *Om Suite Ohm,* muzica hindu sună impropriu de *funky* („Further Shore"), iar momentele blues – anormal de reverberant și grav („The Blues Dharma"). A se vedea, bunăoară, și bizareria variantei propuse pentru „A Love Supreme" a lui Coltrane, ori racordurile prin care balada rock'n'roll de tip Bruce Springsteen se îmbină cu soundtrack-ul de documentar etno, în cadrul aceleiași piese („All Fall Down"). Unele piese amestecă și un sîmbure gospel în eprubetă („Carry My Tears"). Emoțiile și spiritul asociate instrumentarului sînt, în cele din urmă, pervertite, lăsînd ascultătorul într-un spațiu sonor nefamiliar, cu care nu își poate identifica trăirile antrenate cu blues. Spiritualul asociat zonei *world music* e deviat de pe axul normal de vocea răgușită de blueser bețiv, în timp ce melancolia mizerabilistă asociată bluesului capătă dimensiuni sacrale. Chestii care nu se fac, după unii, însă caracterizează compulsia exploratorie a lui Harry Manx și îl poziționează drept un artist de urmărit, care poate produce cîndva surprize marcante pentru istoria care îi va succede. Pînă una-alta, artistul pare încă în faza de joacă (deși are multe albume în spate), cu piese simple, aerisite și prezentate cel mai des în format solo, eventual acompaniat de clape și de o percuție minimală, de cafenea.

Închei recomandarea acestei săptămîni cu justificarea pe care o aduce artistul însuși opțiunii sale stilistice: „Muzica indiană îi atinge pe oameni în interior, dar muzica occidentală are abilitatea să-i facă să se exprime în exterior, prin celebrare și dans. Sînt cîteva *ragas* care sună foarte *bluesy* și există cîteva feluri de a îndoi corzile chitării de blues, făcînd-o să sune foarte indian. Poate că forțez relația dintre cele două culturi, dar mă gîndesc la faptul că au fost făcute una pentru cealaltă."

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Bogdan IANCU

„Un colaj de ficțiuni biografice"

Volumul Fata din lift, *apărut în 2003 la Editura Vinea, a fost reeditat de curînd la Editura ART. Cum vă raportați azi la el?*

Trebuie să spun că prima ediție a apărut după ce un draft fusese compilat și editat de un cristian în colecția de volume fotocopiate *Carmen,* din cîteva texte pe care le citisem la Cenaclul „Fracturi" de la Facultatea de Litere. Tot un cristian a fost și cel care a făcut lobby la Editura Vinea să publice volumul, într-o serie de autori fracturiști (eu nu sînt fracturist, dar asta e altă discuție). Acum, la a doua ediție, mi se pare că structura ar fi putut fi amplificată, dar nu am găsit timpul și nici energia să mai fac asta.

Cum se înțelege prozopoezia – cum numește Radu Cosașu poemele din această carte – cu antropologia?

E vorba de o specie hibridă, care mi-a permis să fac un colaj de ficțiuni biografice și secvențe etnografice în cheie minimalistă, eliberat de constrîngerile convențiilor vreunei specii literare, dar atent, cumva, la poetica cotidianului. Atenția la detalii, la gesturi și rutine este parte din cea mai importantă etapă a antropologiei: etnografia, cu tot potențialul ei prozopoetic, derivat din descrierea cotidianului. *Antologia orășelului Spoon River* (tradusă la noi în 1968, de Virgil Nemoianu) este, în sensul ăsta, un model pentru mine: epitafurile *free-form poems* ale lui Edgar Lee Masters demistifică și descriu, pe spații minuscule, biografiile epice ale unui număr impresionant de personaje, care devin ilustrative pentru orășelele americane de provincie, de la începutul secolului trecut.

În ce relații mai sînteți cu literatura?

Am scris în ultimii ani cîteva scurte povestiri, publicate în volume colective la Editura ART. Sînt foarte leneș, așa că, dacă voi mai scrie ceva, va fi tot proză minimalistă.

***Bogdan Iancu** este antropolog. Volumul său,* Fata din lift, *a fost reeditat de curînd la Editura ART (cu ilustrații de Mircea Pop).*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Veselie-armonie, faza pe oraş

Pentru un fost *regat ermit,* închis etanş, ca o etuvă a istoriei în faţa poftei coloratului dragon şi a silenţiosului samurai, Coreei contemporane de Sud îi cam place să se distreze. Îi place dedulcirea. „A ieşi afară", la sfîrşitul unei nimicitoare zile de lucru, de minimum 12-14 ore, ori în weekend, e momentul-de-aur aşteptat de toţi: de la gulerele albe-Speedy Gonzales, fumînd nervos în pauze, la dame aprige, ondulînd din ochi experţi luciul mall-urilor, în răstimpul cît ai lor consorţi „vernisează", cu metodă de broscari sicilieni – siguri de ei, îi citeşti după călcătură şi aerul fals-sobru, de mucava corporatistă –, vreunul dintre nenumăratele, ne-nu-mă-ra-te-le *love motel*-uri; ori bunicuţe creţe şi clevetitoare, cu ai lor gravi – ca o icoană şoptitoare de înţelepciuni la cub – consorţi; expaţi anglofoni, vorbăreţi nevoie mare, megafoane vesele şi inocente; studenţi iuţi la pas şi vorbă, zîmbitori, coloraţi, *ultraşi* ai modei.

Distracţia e etajată, pe etape şi faze, ca o cutie de viteze, şi durează toată noaptea. Etapa întîi: se iese în oraş. Coreea e Seulul, cu ai săi 10 milioane de locuitori – iar cu tot cu zonă metropolitană, oraşe-spidermaniane ale acestui colos, cam 25, jumătate din populaţia Coreei de Sud. Seulul a fost ras de războiul fratricid din 1950-1953, de fapt, al Războiului Rece comunisto-american, un război-interfaţă, prin alţii, ca şi cel vietnamez. Iar acum recuperează. Faza întîi: mese-ntinse. Se iese la un restaurant, la un loc de luat masa, mai exact, „restaurant" fiind un cuvînt uşor pretenţios în limba română. Restaurantele sînt pe căprării, ramificate-copăcel: de supe (de la supe de *tok,* baton, medalion de orez, la supe de fructe de mare, raţă, porc, cîine şi cam tot animalierul de pe pămînt, din văzduh şi ape, minus iepurele, despre care ei glăsuie: „A, vă miraţi că mîncăm cîine? Dar voi, cu drăgălaşul de iepuraş-auraş-imaş?!"); de carne la grătar, care ţi se aduce crudă şi pe care o găteşti tacticos, cu şorţ, la un grătar îngropat în mijlocul mesei, cu un burlan de aerisire deasupra, şi pe care o tai cu foarfeca în bucăţi mestecabile, la cele de tăiţei pe care bucătari grăsuţi la zîmbet, ca nişte bravi Sveik, îi pregătesc amsterdamic în vitrine generoase. Se mănîncă popular, *dodoloţ,* invariabil iute (foarte iute!), cu abundenţă – gratis! – de farfuriuţe, mici ca nişte balerine albe, cu aperitive cît mai legumicole, variate, cît mai puţin lăsate pe foc, care îţi sînt umplute la loc instant de „mătuşi" ochioase, care mai că te-ar înfia, de atîta drag cît au în vorbă. Sau invers, doar au moteluri de probă, cinstite şi uşor cam ilegale. Se stinge cu *soju,* alcool păcătos, distilat prost şi aparent slab, din orez, dulceag şi înşelător ca o chivuţă, în sticle de o litră, de pe care zîmbeşte oacheş, proaspăt chirurgicată estetic, vreo divetă locală. *Soju* – a mai perversă invenţie coreeană! Aveţi mare grijă cu ea. E plin web-ul de poze cu *blackout*-uri care mai de care mai vitioase la temă. Nu lipsesc de pe masa coreeană niciodată orezul, supa şi *kimci*-ul (pronunţat „ghim-cii"), varză chinezească preparată coreean, cu boia de ardei, usturoi, hamsii, ridichi negre, lăsată la macerat, îngropată în mari vase de lut, vreme de opt luni, ori, la bloc, ţinută pe acoperiş, vînturată, cum am vîntura noi varza la boxă, de bunicuţe crăcănate şi cu bigudiuri, îmbrăcate în comozi

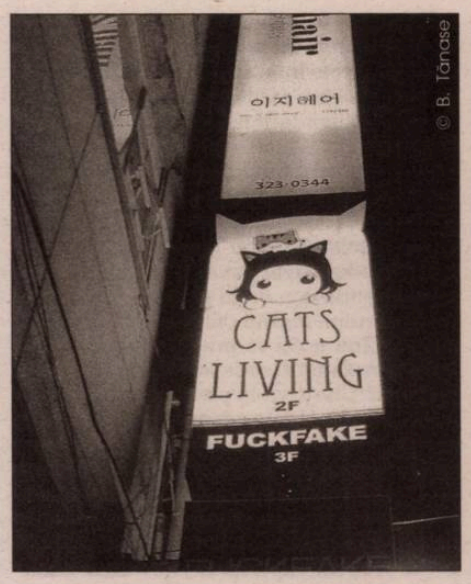

şalvari. Coreea miroase a *kimci (aka* usturoi macerat). Ori a pui prăjit (cantitatea de *hofs,* „hof" şi *soju,* şandramale cu pui prăjit şi combinaţia letală *poktan-ju* – traducere: băutura bombă atomică – de *soju,* stinsă cu bere, e enormă!). Ori miroase a lux-Cocomall, calm şi – oho! – voluptate.

La masă se rîde mult, se vorbeşte tare, se plescăie, se soarbe, se suge cu poftă – semne ale politeţii, ale satisfacţiei culinare. Se fumează vesel, că e foarte ieftin. Niciodată, însă, în faţa seniorului, a şefului ori a profesorului. Poţi să bei să cazi sub masă, dar să nu-i pufăi în faţă că jar mănînci! Oricum, trebuie să ştii să ţii beţigaşele e-le-gant! Dacă nu, dacă eşti *oegughin,* străin, oblu, împiedicat, tălîmb culinar, ţi se aduce grabnic şi înţelegător un *fokî,* englezism local pentru salvatoarea furculiţă. Se cere astfel: *Fokî chuseyo! Kamsa'midaaa!*

Faza doi: se iese la bere. Aici – iar potol, bere în vase de plastic, ritualice. Dă-i cu bere, dă-i cu caracatiţa iute (ori chiar vie şi tăiată cu foarfeca în mici tentacule inervate, tăvălită printr-un sos de piper, de soia şi miere). Veselie *fast-forward.* Faza trei: la karaoke, *noreban.* (Au şi „Dragostea din tei", vai de vocea mea as(as)ină, sper că nici un student nu m-a filmat pe ascuns! Eu pe unii auraş-păcuraş – da! He-he!) Aici cîntă şefu' (care a plătit pînă acum tot, căci dacă ieşi la masă cu 'mnealui, aşa trebuie). Toţi îl îngînă în cor cu zurgălăi, la propriu. Sau i se cîntă (fireşte, estic: în strună). Şi cînd chiriaie broscar, şefu' e tot şef. Coreenii au, totuşi, voci foarte frumoase.

Toată lumea cîntă în Coreea, de jale şi amor, de kitschul cald şi bun sufletului. *Sarang,* iubirea melancolică, de matinal prim metrou, alienant, post-*soju* şi *coitus* blocat cultural de cutume (fazele patru-cinci), încă păstrate, aşa, de nostalgia unui trecut mai drept, mai pur. Neamericanizat. Cred că, în Coreea, cei trei Ioni – Creangă, Caragiale şi Barbu – *would have had quite a day* la o bere, cu mătuşici şi pui prăjit. Uneori, mi se părea că îi văd chiar, la braţetă. *Kombe* (noroc) şi la mulţi ani! Pe 31 ianuarie intrăm, lunar, în Anul Calului. E cu graţie. I-ha şi la gară! Mă rog, la metrou.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

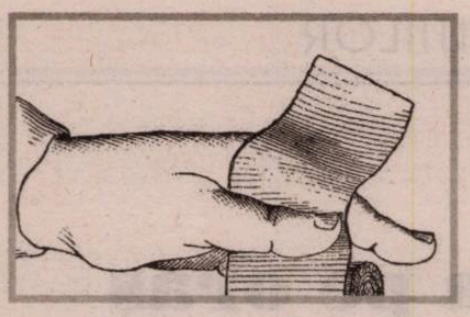

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Televiziunile de sub radar

La Bucureşti, lucrurile sînt clare: Antena 3 baletează între PSD şi PNL, B1 TV are simpatii în zona prezidenţială, România TV e a unui deputat PSD, apropiat al premierului, iar restul televiziunilor politice, cele fără afiliere clară, au probleme cu salariile. Poporul nu are însă numai presă centrală: sub stratul vizibil de televiziuni de propagandă mai e un altul, al celor cîteva sute de posturi de provincie, care trăiesc din mila politicienilor locali. Un raport ActiveWatch a încercat să le cartografieze.

Televiziunile locale sînt oarecum sub radar, fiindcă nu au audienţe măsurate, iar CNA-ul cu greu poate ajunge la ele în campanie, ca să verifice corectitudinea informaţiei cu monitorizări. Inventarul realizat de ActiveWatch e, totuşi, previzibil: banii sînt puţini şi vin aproape numai de la politiceni – sau de la autorităţile locale, ceea ce înseamnă tot politicieni. Reporterii TV se amestecă cu managerii, care se amestecă cu oamenii politici. Aici, însă, particularităţile şi nuanţele devin interesante. O doamnă pe nume Cornelia Dunăreanu, din Reşiţa, e şi patron, şi redactor-şef la un post pe nume Banat TV, dar asigură intervievatorii că „partea administrativă nu se suprapune peste partea editorială". Doamna în cauză a candidat la ultimele parlamentare pe listele ARD, dar, presupun, se consideră şi jurnalist imparţial. Un pesedist pe nume Viorel Chiriac, vicepreşedinte al Consiliului Judeţean Braşov, ştie, în schimb, cum ar trebui să fie un reporter adevărat: „Un jurnalist de calitate ar trebui să facă un lucru simplu, după mine: să nu intervină în ceea ce intervievatul a spus, să nu intervină în spusele lui sau să comenteze spusele lui." Diferenţa dintre acest gen de intervievator şi un stativ nu e clară, în schimb, în ideile democratice ale, scuzaţi repetiţia, social-democratului poate fi decelat motivul pentru care potentaţii locali finanţează, din banii lor sau bugetele locale, un anume gen de media. Un pedelist din Giurgiu, Marin Anton, adaugă: „Primul lucru care mi s-a spus cînd am venit în Giurgiu a fost să-mi fac televiziune, că altfel nu mă reprezintă nimeni niciunde."

Cu alte cuvinte, televiziunile locale sînt orientate către public într-o măsură mult mai mică chiar decît fantasmagoriile politice „de la centru". Audienţele nici nu se cunosc la modul precis, fiindcă un singur post local e inclus în măsurătorile cu peoplemeter, comunicate de Asociaţia Română de măsurare a Audienţelor: Neptun TV. Postul a fost fondat de Radu Mazăre şi acum îi aparţine lui Sorin Strutinsky, vechi partener de afaceri al primarului. Mazăre, fost ziarist, e, măcar, sincer: „Îmi arăţi tu mie pe cineva care ia bani de reclamă şi scrie împotrivaăluia care dă banii? Uitaţi-vă la presa internaţională. Ce, CNN-ul e independent? Al Jazeera e independentă? Ce spune finanţatorul, asta fac jurnaliştii. (...) Nu există nici o soluţie pentru o presă independentă."

Neptun TV face cam 190.000 de euro pe lună, adică 2,3 milioane de euro pe an – spune raportul ActiveWatch. Directorul televiziunii spune că 45% din bani vin din contracte de publicitate cu autorităţile, iar cel mai important client privat e o firmă de salubritate, Polaris, în care e implicat un alt pesedist, Eduard-Stelian Marin.

De ce-ar pompa bani într-o televiziune o firmă de salubritate? În lipsă de altă explicaţie, fiindcă banii respectivi provin de la primăria al cărui şef e fondatorul televiziunii, dacă nu cumva firma de salubritate din Constanţa nu face afaceri în Covasna sau pe Marte. Or, primăria fondatorului poate finanţa direct televiziunea doar prin contracte atribuite cu licitaţie, pentru nişte sume mari, dar finite.

Toate acestea îl fac pe preşedintele PDL Constanţa, Gigi Chiru, să ofteze: „[Neptun TV] e subordonată total lui Mazăre, face politica lui Mazăre." Puiu Haşoti şi alţi liberali din judeţ au avut, prin 2007, o idee mai proactivă: să inventeze o televiziune mai grozavă decît a lui Mazăre. CTV s-a lansat cu pompă, n-a făcut mare lucru, dar a intrat în lichidare în 2011. Bineînţeles, dacă n-ai primărie, e greu să faci media.

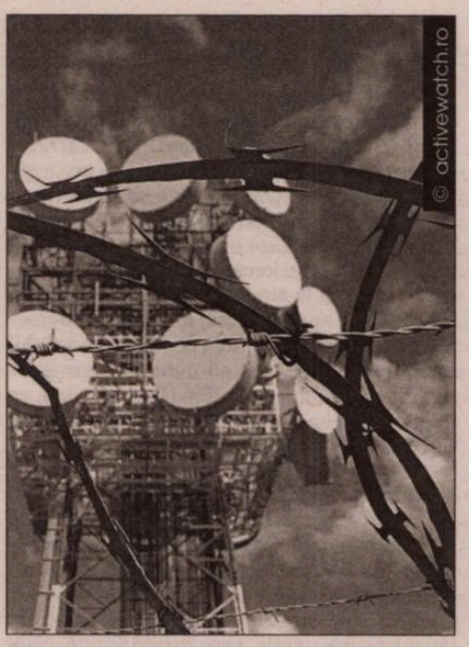

Constanţa este numai unul dintre studiile de caz din raportul ActiveWatch. La Arad, e concurenţă mare între trei televiziuni conectate, nu se ştie de ce, toate cu unul şi acelaşi partid – PDL, al lui Gheorghe Falcă, primarul. Printre cele 25 de licenţe din oraşul lui Bacovia se numără cea a TV Bacău, care i-a aparţinut pînă la moarte lui Dumitru Sechelariu, faimosul ex-baron PSD, cel care a cerut să fie înhumat în picioare. Se adaugă 1 TV Bacău – cu acţionariatul compus dintr-un vicepreşedinte PNL, soţia acestuia şi un consilier local al aceluiaşi partid – şi Euro TV, a unui pesedist din Consiliul Judeţean. La Braşov, Nova TV e administrată de soţia pesedistului Constantin Niţă, iar singurul baron de cursă lungă al PNL, Aristotel Căncescu, are Mix TV şi Mix 2 TV. Povestea continuă asemănător, pe cîteva zeci de pagini. Vasile Dîncu, Arpad Paszkany şi celelalte creiere ale afacerii Transilvania Look – Transilvania Live sînt surprinşi în perioada romantică a business-ului lor media, devenit aproape istorie acum.

Din toate exemplele se desprinde un singur lucru: televiziunile româneşti de provincie plutesc într-un fel de imponderabilitate, fără public, cu dificultăţi materiale, dar cu finanţări de la polticieni – sau de la noi înşine, prin bugetul local, la iniţiativa aceloraşi politiceni. Interpuşii care au luat şi la centru locul mogulilor asaltaţi azi de probleme penale sau de sănătate apar peste tot. Ceea ce e frapant e că sumele, cînd nu sînt în euro sau situaţii de la Ministerul de Finanţe, sînt menţionate de intervievaţi în lei vechi. Mai totdeauna e vorba de „sute de milioane". Dintre care între 6 şi 15 se duc pe cap de angajat multilateral dezvoltat.

Dar, vă întrebaţi, dacă nu ştii cine se uită la tine, pentru cine faci propagandă? Aici ar fi două explicaţii pe care le-am mai dat în diferite contexte. Prima e că astfel de ficţiuni audiovizuale servesc ca instrument de *leverage* în mediul politic, pîrghii de influenţă, „că altfel nu te reprezintă nimeni niciunde", vorba giurgiuveanului de la început. A doua e un soi de gîndire superstiţioasă a politicienilor, care se simt securizaţi şi potentaţi în cutia cu ecran, scaune, masă şi moderator subaltern. Camera TV e fermecată, îţi potenţează vanitatea, îţi creşte karma. Politicienii români de provincie, şi nu numai ei, se duc la *talk-show*-urile pe care le finanţează ca fotomodelele la solar sau la gomaj, pentru tratament de întreţinere, dar şi din răsfăţ. Fără sunet, imaginea din platou seamănă mai degrabă cu cea de pe Animal Planet, în care primatele mai costelive, moderatorii, scarpină masculii alfa.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

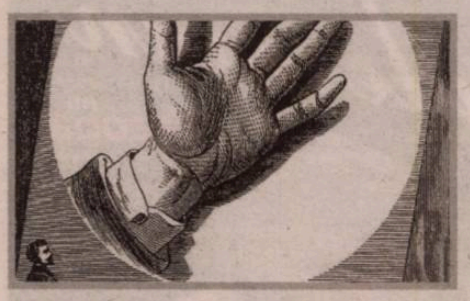

Adina POPESCU

portrete din mers

Oameni cenuşii

Sînt vecinii mei, deşi cei mai mulţi nu au case, dorm pe stradă. Fiecare îşi are „locul" lui – bordura lui, colţul lui de intersecţie, buticul lui, unde cerşeşte, vitrina lui de magazin, pe care s-o folosească, dimineaţa, pe post de oglindă – de care nu se îndepărteză prea mult, de frică să nu şi-l piardă. Mă întîlnesc cu ei aproape zilnic, îi ocolesc, deşi aş putea, de fapt, să-i salut, căci îi văd mai des decît pe mulţi dintre prietenii mei. Ei sînt oamenii cenuşii ai Marelui Oraş, deşi fiecare în sine ar putea fi o pată de culoare.

■ *Domn' şofer.* Locuieşte de ani buni într-o Dacie Solenza ruginită, care, din cînd în cînd, mai şi porneşte, căci altfel n-ar putea să dea drumul la motor ca să se încălzească iarna. Dacia pare abandonată, pe o străduţă din spatele blocurilor, dar dacă te uiţi înăuntru, descoperi o casă în toată regula: perne, o pilotă, sacoşe cu boarfe, PET-uri goale, un prosop, o săpunieră cu un săpun. I-a făcut-o cadou, fără acte, un vecin. Ziua şi-o petrece, beat, în faţă la butic. Habar n-am de unde face rost de bani pentru băutură. Vara, bea bere la 2 litri, cu sorbituri lungi. Cînd se îmbată şi se împăiază, cade ca musca leşinată de căldură şi adoarme chircit, chiar pe trotuar. Dar se trezeşte şi o ia de la capăt. Are o pereche de ciocate aproape noi, de care e foarte mîndru. Toţi îi zic Şoferu', dar el n-are carnet. În ultima zi a anului trecut, înainte ca petrecerile de Revelion să înceapă, el era cel mai vesel om de pe stradă. Beat muci, se învîrtea într-o horă de unul singur, în jurul maşinii lui, chiuia şi tropăia mărunt din ciocate.

■ *Băutorii de spirt.* Stau, seară de seară, în faţă la BRD – *a clean, well lighted place,* vorba lui Hemingway, şi beau pe rînd, tovărăşeşte, din sticla cu fata zîmbitoare, îmbrăcată în halat alb. El şi ea, atît de boţiţi încît nu le mai recunoşti feţele cele adevărate. El e mai cu tupeu, le cere trecătorilor bani de pîine. „Nu-ţi dau că bei spirt!" îi zic zîmbind, într-o seară. „Cine bea spirt?" zice ofensat, împingînd sticla cu piciorul, cu scîrbă. „Eu nu beau spirt. Baba mea bea spirt. Nu vezi că în faţă la ea e sticla?" Baba dă din cap, ca să-l aprobe.

■ *Pictorul.* Stă pe o bordură şi toată ziua desenează, atent şi conştiincios ca un şcolar. Are bloc de desen şi carioci, cum o fi făcut rost de ele? Ca să-i vină inspiraţia, se uită lung la oamenii care trec, închide cîte un ochi şi cînd îl deschide, vede lumea altfel... deh, ca orice artist! Are părul lung, prins în coadă, lucios, pare dat cu gel, de fapt, e de la mizerie. Degetele lui negre mînuiesc delicat cariocile. Din cînd în cînd, face cîte un „psst!" discret unei doamne mai cochete sau unei domnişoare şi, prin gesturi, o invită mai aproape, să-i arate opera. Doamnele se apropie curioase, crezînd că or să descopere vreun geniu neînţeles. Tot blocul de desen e plin de penisuri erecte, de diferite culori, în diferite poziţii. Doamnele se îngălbenesc la faţă şi pleacă oripilate. Şi atunci, el începe să rîdă în hohote, de parcă tocmai ar fi făcut o şotie.

■ *Vikingul.* Stă în faţă la un second hand. Rufos, cu şubă, dar încălţat în şlapi pe orice vreme, cu o barbă mare, roşcată. Are o faţă crîncenă, de războinic nordic, care se pregăteşte s-o pornească spre Valhalla. Vorbeşte de unul singur, îşi mestecă cuvintele de nu înţelegi nimic. Cîteodată, se ia după cîte un om şi-l urmăreşte vreo 10-20 de metri, gesticulînd. Te aştepţi să scoată vreun topor de viking şi să-i dea cu el în cap. Dar nu, doar trece pe lîngă el ca un abur din altă lume, apoi se întoarce la locul lui de la second hand, cugetînd la alte planuri de cucerire a Şoselei Mihai Bravu.

■ *Baba.* Seamănă cu Muma Pădurii. Sau cu Baba Dochia. Poate că e Gerilă, în varianta feminină, căci vara are pe ea zece cojoace, fişuri, paltoane, şi tot tremură de frig. Dîrdîie tot timpul şi-şi suflă în pumni să se încălzească. Doar cînd face rost de alcool se linişteşte. Bea şi se lungeşte pe trotuar. Adoarme. De la distanţă, nici nu mai pare o făptură umană, doar o boccea mare de haine.

■ *Iubitorul de cîini.* Mai de mult, avea vreo şapte cîini, şapte dulăi care îl urmau peste tot, unii legaţi cu cîte o sfoară, cei mai mulţi liberi. Traversa cu haita pe la intersecţia de la Eminescu, apoi îşi găsea cîte un loc unde se aciuia o noapte, două. Din cartoane, construia un adăpost pentru el şi cîinii lui. Din funduri tăiate de PET-uri le făcea castronaşe pentru apă. Cîinii erau agresivi, dacă te apropiai de el, te atacau. Cînd primea de mîncare, împărţea tot cu cîinii. Odată, l-am văzut cum le dădea un pui întreg la rotisor. El nu s-a atins nici măcar de o aripioară. Mai nou, de cînd cu isteria cu cîinii vagabonzi, i-au mai luat din cîini, a rămas doar cu doi. Şi era trist.

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Răsplata fraierului

Din întîmplarea cu mita colectivă (îi spun aşa pentru că, în acest caz, un grup o dă, iar celălalt o primeşte) de la Şcoala nr. 10 din Bucureşti, cerută pe un ton vehement şi jignitor de un cadru didactic, am reţinut şi o nuanţă de filozofie socială, la nivel de picioru' broaştei, pe care doamna învăţătoare a dezvoltat-o cu ocazia „moralei" pe care o făcea părinţilor. Îi întreba, printre altele, în mod retoric – credea ea atunci –, dacă cineva are curaj „să se pună cu sistemul" şi, dacă nu are nimeni curaj, atunci să dea mita şi să tacă din gură. Ştia, şi ştim cu toţii, că este greu să te pui „cu sistemul", indiferent de ocazia pe care ţi-o alegi. La noi, în spaţiul tuturor intereselor, trădărilor, lăşităţilor şi nimicniciilor umane, a ieşi din rînd echivalează, de cele mai multe ori, cu „sinuciderea". Am asemenea experienţe proprii şi, la ultima, un coleg „cuminte" chiar aşa mi-a spus: „Ai grijă ce faci! Cred că eşti conştient că te poţi «sinucide»?!" Evident că eram conştient, numai că el nu ştia că îmi doream să „mor" singur, izolat şi cu adevărul spus, înaintea unei anunţate şi evidente „sinucideri" colective...

Tot asta i se va întîmpla şi persoanei care a avut curajul să facă dezvăluiri, presei şi opiniei publice, despre ce se întîmplă acolo. Trăim într-o ţară în care există un adevărat cult pentru caricatura aia sinistră cu trei maimuţe care ne amintesc că cine „nu vede, nu aude şi tace trăieşte o mie de ani în pace." Anticipez că-i va fi greu... foarte greu... şi-mi doresc ca cele ce le voi scrie acum să rămînă o simplă viziune proprie, fără acoperire în realitatea noastră de zi cu zi. Nu exagerez cînd spun că este un gest de eroism, iar România, azi, nu are nevoie de eroi şi nu valorizează în nici un fel asemenea gesturi. Dimpotrivă! Cel care se pune în asemenea situaţii traversează un deşert de complicităţi şi răutăţi, într-o lume indiferentă, care, în loc de un cuvînt de încurajare, va prefera să tacă sau cel mult să şoptească pe la colţuri, arătîndu-te cu degetul: „Ăsta (sau asta) e ăla (sau aia) care a pîrît la presă... ştii... atunci, cu cadourile de la Şcoala 10." Distanţa dintre opinia publică de la noi şi nivelul gestului este mare. Puţini – o minoritate – vor înţelege că există o limită a răbdării şi a toleranţei faţă de infractor. În acest caz, după ce că îi jefuia de bani, îi mai şi jignea, oferindu-le lecţii de viaţă şi adaptare la mediu. Pentru că asta se întîmplă. Pe un fond de toleranţă excesivă sau indiferenţă, pur şi simplu infractorii se caţără pe umerii noştri şi ne oferă, cu superioritate şi cinism, lecţii de viaţă. Vor fi foarte mulţi cei care o vor învinovăţi pe persoana respectivă, spunînd că în loc să dea drumul la un asemenea scandal, mai bine ar fi răbdat şi ar fi tăcut şi că, oricum, preţul este prea mare pentru suma mică pe care o cerea „doamna". Sîntem prea toleranţi cu hoţii şi pentru că ne gîndim, cei mai mulţi dintre noi, că şi nouă ni se poate întîmpla la fel cînd cerem ceva cuiva. Sîntem într-un infinit cerc al complicităţii prin tăcere. Acest cerc îi cuprinde în el şi pe micul găinar, dar şi pe hoţul „cu acte", care fură cu sutele de milioane de euro. În ultima perioadă, cel puţin, cei din urmă amintiţi au numai „dosare politice". Cum se atinge cineva de hoţiile lor, încep să ţipe, punînd aceeaşi placă: „Este un dosar politic." Mai nou, observ că şi micii găinari de prin oraşele şi satele patriei spun la fel. Presa locală este plină de oameni mărunţi şi infractori care îşi justifică hoţiile la fel. Vorba unei curve pe care am văzut-o, cu totul întîmplător, la o televiziune „de ştiri", care îşi atenţiona colegul de platou să fie atent cum îi vorbeşte, că ea este „persoană publică". A auzit ea chestia asta pe undeva şi i s-a părut că sună bine.

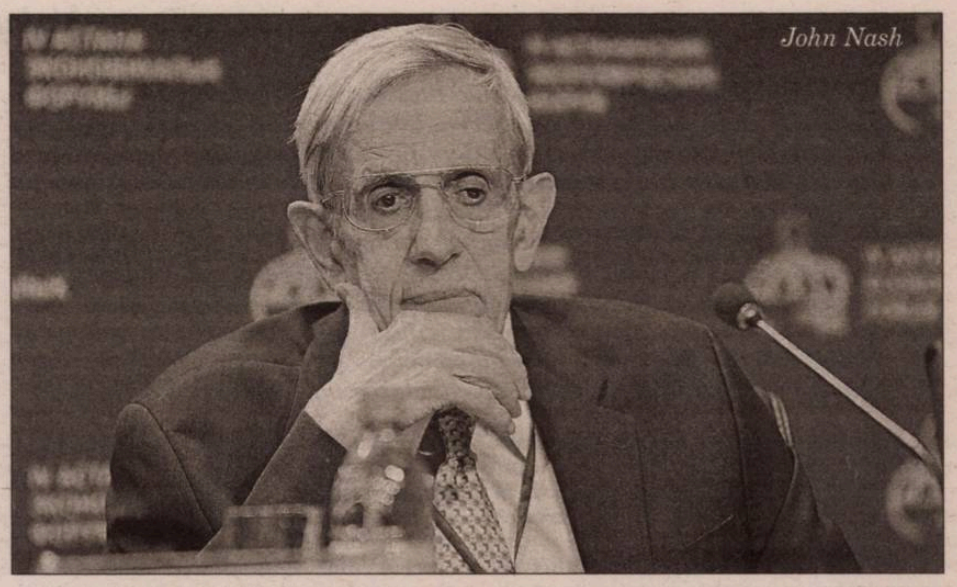
John Nash

Dar să revenim. Ceea ce nu ştiu hoţii – şi nu au de unde să ştie – este că în orice tip de organizare umană există şi altfel de oameni decît ei. Ei reprezintă contraponderea, filonul strălucitor, pozitiv, pe care societatea îl dezvoltă în mod natural. Preocupat fiind de natura moralei în societatea umană, Francis Fukuyama, în *Marea ruptură. Natura umană şi refacerea ordinii sociale* (Humanitas, 2002), îşi pune o întrebare simplă, care, rostită altfel, stă azi pe buzele multor concetăţeni: „Cum reuşesc agenţii raţionali, dar egoişti, să ajungă la norme de cooperare care maximizează bunăstarea grupului, din moment ce ei se simt tentaţi să abandoneze soluţia cooperării şi să obţină beneficii mai sigure pe cont propriu?" (p. 196) Formularea comună care ni s-ar potrivi ar fi aceasta: cum reuşim, totuşi, să supravieţuim ca naţiune, din moment ce a da şi a primi mită au devenit un fapt comun, firesc, cotidian? Comportamentul uman individual este înclinat spre trădare, pentru că egoismul din noi ne duce înspre finalităţile propuse, fără a ţine cont mereu de mijloacele folosite, dar, în acelaşi timp, omul are în el şi morala fără de care nu ar avea acces la Dumnezeu, aşa cum se exprimă Kant. A trăi într-un fel sau altul este, pînă la urmă, o alegere personală.

John Nash, laureat Nobel pentru economie (recomand oricui filmul *A Beautiful Mind* al lui Ron Howard, cu Russell Crowe), a plecat de la aceste caracteristici ale naturii umane şi a pus la punct o teorie matematică (cît de predictibili sîntem, totuşi!!!) a consumatorului ca parte a teoriei jocurilor. Francis Fukuyama explică: „Problema clasică din teoria jocurilor se numeşte «dilema prizonierului». Sam şi cu mine ne aflăm la închisoare şi punem la punct un plan de evadare. Dacă noi doi cooperăm, scăpăm. Dar dacă eu respect înţelegerea, iar Sam mă toarnă la gardieni, eu voi fi sever pedepsit. Invers, dacă Sam respectă înţelegerea, iar eu îl torn, gardienii mă vor răsplăti pe mine. Dacă trădăm amîndoi, nimeni nu se alege cu nimic. Pentru amîndoi, ar fi mai bine să respectăm înţelegerea iniţială, dar riscul ca Sam să mă trădeze este important, iar eu voi primi o recompensă dacă îl trădez. Aşa încît amîndoi ne hotărîm să trişăm. În ciuda avantajelor reciproce ale cooperării, pericolul trădării împiedică să apară colaborarea. (...) Pentru tine, cea mai bună strategie posibilă este: minimizează riscul de a fi prins în aşanumita «răsplată a fraierului», în care celălalt jucător primeşte o recompensă pentru că te-a turnat, iar tu ai respectat înţelegerea." *(op. cit.,* pp. 196-197)

Acesta este motivul pentru care a ieşi din tipar e dificil. Natura umană ne îndeamnă la răzvrătire şi, în acelaşi timp, la conservare a liniştii, prin tăcere şi neimplicare. Numai unii se pot opune în mod calculat şi cu efecte, îndreptînd lucrurile în jurul lor. Preţul, în cazul nostru, nu este de neglijat, dacă ţinem cont că „doamna" se va întoarce la catedră pentru că în cursul procesului nimeni nu se va obosi să-i dovedească vinovăţia, iar înregistrările neautorizate nu se iau în calcul ca probe în justiţie. Va spune că este nevinovată şi, legal, va avea dreptate. De asemenea, copiii celor care au tăcut nu vor fi pedepsiţi, aşa cum va fi copilul eroinei noastre. Atmosfera din acea şcoală va fi imposibilă, pentru că ceilalţi profesori se vor solidariza în mod tacit cu colega lor „dată pe nedrept afară". Şi ei au luat mită ani de zile, sub formă de cadouri consistente, şi ştiu că, prin acest gest, au pierdut mult. Pentru unii, faptul de a lua mită a devenit atît de firesc, încît îl invocă pe ton din ce în ce mai ridicat, amintind de salariile foarte mici şi de subfinanţarea sistemului. Ei aduc discuţia în alt plan, în încercarea de a-şi justifica hoţia. Dacă nu ai chemare, nu ai ce căuta în învăţămînt. Nu sînt vinovaţi părinţii şi copiii pentru frustrările unor rătăciţi pentru care meseria de profesor este egală cu cea de strungar. Să mă ierte strungarii pasionaţi. Mă gîndeam, doar, că una este să modelezi destine şi alta este să modelezi metal. Pentru „fraierul" nostru, va fi greu, şi în familie, şi între prieteni. La momentul în care am făcut gestul de „eroism", am primit zeci de telefoane care mă invitau să mă gîndesc la copiii mei, dacă nu mă gîndesc la mine, pentru că voi fi dat afară şi nu voi mai avea ce să le pun pe masă. Este greu ca un soţ sau o soţie să-ţi înţeleagă faptele de „vitejie socială" . Mai devreme sau mai tîrziu, ţi se va spune că ai greşit, iar tonul va fi unul apăsat, să înţelegi că eşti vinovat şi neliniştea familiei ţi se datorează. Patronul te va privi altfel şi se va gîndi la ce documente ai acces, pentru că şi el fură statul de zeci de ani, cu sume mult mai mari decît toate cadourile făcute portarilor din Şcoala nr. 10, de-a lungul tuturor timpurilor. În final, în lipsa unei susţineri în familie şi societate, „fraierul" va ajunge să-şi regrete gestul şi nu-l va repeta. În ochii celorlalţi, persoana devine un fraier la modul propriu, fără ghilimele şi fără alte interpretări.

Aşa stînd lucrurile, ce-i de făcut? Aşa cum spuneam, „fraierii" apar ca şi hoţii, în mod natural. Autorul citat militează pentru o strategie „dinte pentru dinte", în care „jucătorul răspunde prin cooperare, la cooperare, şi prin trădare, la trădare, rezultînd un proces de învăţare la capătul căruia fiecare jucător recunoaşte că, pe termen lung, strategia cooperării îi aduce un cîştig mai mare decît strategia trădării, şi este, deci, optimă din punct de vedere ra-ţional." *(op. cit.,* p. 197) După multe eforturi şi reluări ale procesului, societatea poate să ajungă în situaţia ca „fraierii" să devină solidari între ei şi să creeze o contrapondere la hoţi. Nu este simplu, dar evoluţia civilizaţiei

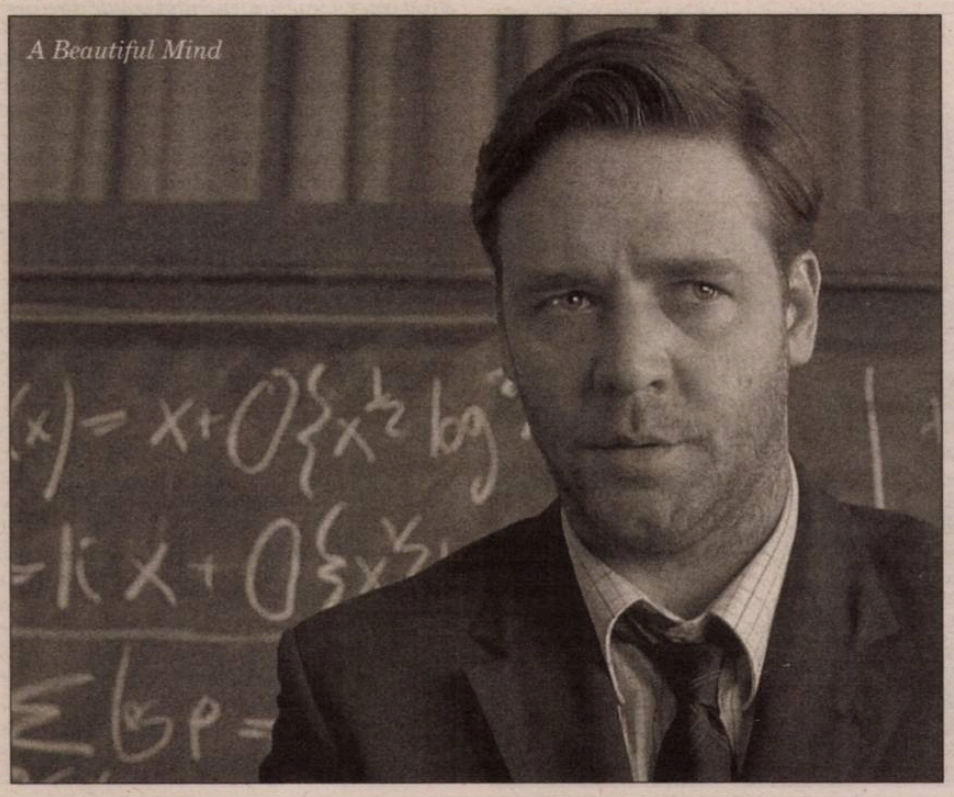
A Beautiful Mind

Faptul de a lua mită a devenit atît de firesc.

umane şi a unor naţiuni în particular ne demonstrează că se poate. „Cheia este iteraţia: dacă ştii că trebuie să lucrezi cu acelaşi grup de oameni, un timp mai îndelungat, şi dacă ştii că ei vor ţine minte cînd ai fost corect cu ei şi cînd i-ai înşelat, va fi în interesul tău să fii corect. Într-o asemenea situaţie, va apărea spontan o normă a reciprocităţii, deoarece reputaţia devine un bun de preţ." *(op. cit.,* p. 198) Se poate întîmpla asta la noi? Cînd? De cîte iteraţii va fi nevoie? Iată întrebări la care este greu, foarte greu de răspuns. Deocamdată, la noi, „fraierii" sînt foarte puţini. Mă declar la fel şi îmi exprim public solidaritatea cu doamna care a înregistrat şi a dat publicităţii monologul oribil de la Şcoala nr. 10. Am simţit nevoia unui asemenea gest pentru că România este plină de hoţi, şi ei solidari între ei. În ultima vreme, nici nu le mai spunem aşa. Îi alintăm spunîndu-le „băieţii noştri deştepţi".

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu.*

Carmen GAVRILĂ

Iran şi SUA – istoria în schimbare, în 2014

– interviu cu Abdulaziz SACHEDINA –

Interesele economice pot face ca noul dialog dintre Iran şi SUA să se menţină nu numai în 2014, ci şi pe perioada unui posibil mandat republican la Casa Albă, ori a unui Congres dominat de republicani, consideră profesorul ***Abdulaziz Sachedina,*** *consilier al Departamentului American al Apărării şi şef al Catedrei de Studii Islamice la Universitatea Fairfax. Iranul este imprevizibil, dar conducerea de acum nu are ca alternativă decît să negocieze cu adevărat cu Occidentul – anticipează profesorul Abdulaziz Sachedina. În Statele Unite, Sachedina este considerat unul dintre cei mai buni cunoscători ai Iranului, unde a şi făcut studii de teologie islamică. De asemenea, el a acordat consiliere autorităţilor irakiene, după căderea lui Saddam Hussein, în redactarea noii constituţii a Irakului.*

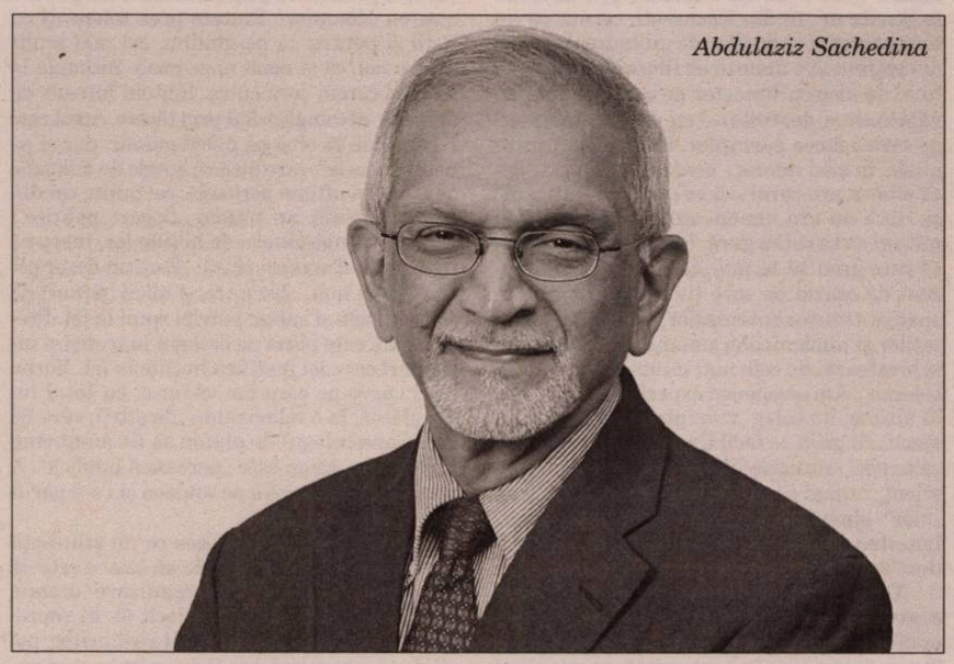

Abdulaziz Sachedina

Noua atitudine iraniană în politica externă a trezit reacţii extreme, de la neîncredere absolută, la entuziasm exagerat. Care ar fi, în fapt, registrul în care să citim noua politică iraniană?

Am fost în Iran ca să predau şi am simţit un optimism precaut, pentru că lucrurile sînt imprevizibile cînd e vorba de cei care deţin puterea. De fapt, cu Iranul e greu să faci predicţii. Ţinînd cont de asta, cred totuşi că acum conducerea iraniană ştie foarte bine că nu se poate izola şi nu poate lăsa să fie izolată prin embargo economic, şi că iranienii sînt sub o mare presiune. Cu mărfurile de trei ori mai scumpe, traiul a devenit foarte costisitor, situaţia economică e foarte grea. Cred totuşi că de data aceasta conducerea iraniană chiar e dispusă să facă ceva. M-am întîlnit cu preşedintele Rouhani în septembrie 2013, la New York, şi am remarcat o schimbare în atitudine, în mentalitate. În plus, există o relaţie foarte strînsă între liderul suprem Ali Khamenei şi preşedintele Rouhani, sînt prieteni de 27 de ani, iar Khamenei îi sprijină şi pe preşdintele Rouhani, şi pe ministrul de Externe, Javad Zarif. Fără sprijinul lui Khamenei, nu cred că Iranul ar fi făcut aceşti paşi. Ştiţi bine că ultraconservatorii iranieni nici nu vor să audă de aşa ceva, ei fac eforturi ca Iranul, după cum se exprimă ei, să nu cadă din nou în orbita americană. Eu nu cred că Iranul, la 35 de ani de la revoluţia islamică, ar putea face aşa ceva, nu cred în ideea că ar exista un plan ca Iranul să devină un nou satelit al Americii.

E clar însă că puterea realizează că e un moment crucial şi că, dacă nu începe un nou capitol în relaţia cu America şi Europa, va pierde. Pînă acum, conducerea iraniană a folosit discursul antiamerican ca să rămînă la putere şi să aibă legitimitate, iar dacă spuneai că vrei relaţii cu America, pierdeai legitimitatea în plan intern. Însă acum nu s-a întîmplat aşa.

Dar am mai auzit în trecut, şi fără un efect considerabil, discursuri liberale şi deschise spre Occident – de exemplu, de la fostul preşedinte Khatami. Noul preşedinte, dar şi liderul suprem încearcă acum să îi convingă pe iranieni că ce se întîmplă nu este o trădare a idealurilor revoluţiei, ci un nou mod de supravieţuire. Le reuşeşte?

> *Cu Iranul e greu să faci predicţii.*

Cred că e important să nu uităm că Khatami şi Khamenei nu se înţelegeau deloc. Khatami a încercat să îşi extindă puterea şi, imediat, Khamenei l-a contracarat, ridicînd obstacole în calea lui. Rouhani are o relaţie diferită cu Khamenei, sînt prieteni care, cumva, s-au adunat împreună, după mult timp. E ca şi cum Khamenei l-ar fi aşteptat pe Rouhani ca să pornească acest nou capitol, o nouă epocă. Şi ar mai fi un factor. Poziţia ultraconservatorilor în Iran nu este văzută tocmai favorabil de populaţie. Iranienii văd că ultraconservatorii nu sînt doar negativişti, dar au şi schelete în dulap. De exemplu, gărzile revoluţionare, Pasdaran, sînt corupte, fac mulţi bani, investesc mult în imobiliare. Gărzile se tem că vor fi prinse, pînă la urmă – cum zice şi un proverb persan, că hoţul e prins invariabil după 40 de zile. Ultraconservatorii ştiu că poziţia lor nu mai este atît de puternică, aşa că trebuie să fie cît de cît de acord cu liderul suprem Khamenei. Cred că sînt mai multe semne acum în Iran, fie ele din motive practice sau ideologice, că ţara se mişcă spre o relaţie mai bună cu lumea din exterior.

Jocurile interne de putere din Iran sînt greu de înţeles din exterior. În Occident, gărzile revoluţionare, Pasdaran, sînt văzute ca fiind sub directa coordonare a liderului suprem, însă de prin 2003, au început să formeze un nou curent politic, cu o mare putere economică. Ahmadinejad a fost un reprezentant al acestui curent. Care este acum situaţia? E o luptă pentru putere între vechii clerici, vechile fundaţii religioase care au făcut revoluţia islamică şi politicienii proveniţi din rîndurile gărzilor revoluţionare?

Cultura iraniană e, uneori, înşelătoare pentru cei din exterior, pentru că urmează această distincţie între „exterior" „interior", adică arăţi în afară ceva diferit de ce arăţi în interior. De aceea există suspiciuni că iranienii nu sînt cu adevărat serioşi în negocierile cu cele şase puteri. Această impresie e justificată doar parţial, pentru că, în cultura iraniană a *taarof*-ului, adică a politeţii verbale şi comportamentale, a formalităţilor, există ceva mai profund, conştiinţa faptului că sub toate aceste formalităţi, în Iran există foarte multă corupţie, bani făcuţi ilegal, afaceri în care sînt implicate gărzile revoluţionare, care au fost expuse vederii. Trebuie să nu uităm că, în Iran, în momentul în care invoci islamul şi corectitudinea islamică, cu atît mai mult eşti urmărit de populaţie. Uneori, islamul poate deveni un instrument de combatere a corupţiei, iar gărzile revoluţionare au fost prinse cu mîinile murdare.

> *Iranienii nu sînt foarte religioşi.*

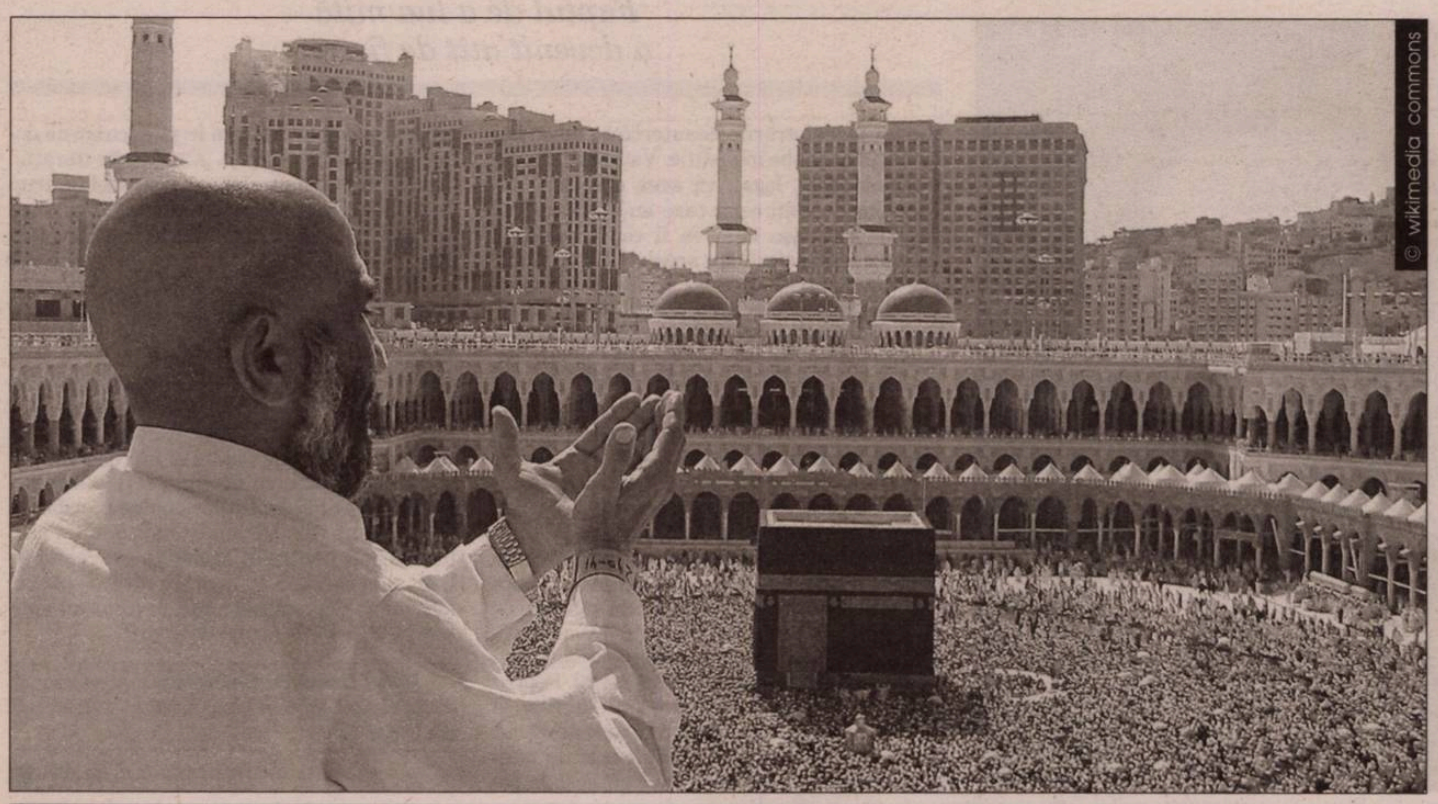

© wikimedia commons

Tocmai aici e paradoxul. Fostul preşedinte Ahmadinejad a fost primul politician iranian care a transformat în program politic şi cu argumente islamice, lupta anticorupţie, de aceea a fost votat, iar acum, curentul politic din care făcea parte a fost învins la alegeri.

Exact! A fost ceea ce numim „dezîncîntarea" oamenilor. Vreme de opt ani, Ahmadinejad nu a îmbunătăţit deloc economia, dimpotrivă, a dus Iranul la faliment, nu a luptat cu corupţia, ba chiar el însuşi a fost implicat pentru că a practicat nepotismul cu apropiaţii lui. De asemenea lucruri s-au săturat iranienii. Dar mai e ceva. Iranienii s-au săturat de abuzarea religiei sub Ahmadinejad. Iranienii nu sînt foarte religioşi, iranienii îşi iubesc religia, dar nu neapărat pun în practică preceptele; însă nu le place să se facă abuz de religia lor. Asta au făcut Ahmadinejad şi Pasdaran, au torturat islamul vreme de opt ani şi l-au făcut un paria în plan internaţional.

În Iran se discută, mai mult sau mai puţin deschis, încă de la revoluţia islamică, despre legătura dintre religie şi politică, iar în ultima vreme sînt cercuri care spun deschis că religia are de suferit din cauza amestecului cu politica. Cît de aproape sau de departe este Iranul de o separare a celor două?

Cred că asistăm la o evoluţie inerentă, în care religia îşi pierde din credibilitate. În momentul în care religia devine un instrument în mîinile politicienilor, fie că aceştia sînt clerici ori nu, religia are de suferit. Cînd tragi linia, pragmatismul va ucide întotdeauna idealismul, iar religia se bazează pe idea-

lism, vrea să se facă dreptate, să existe o societate echitabilă, şi nimic din toate acestea nu s-a întîmplat în Iran. Cred că promisiunile religiei încă de la început sînt îndoielnice – idei ca supravieţuirea împreună a islamului şi a republicanismului, ori a islamului şi a democraţiei. Da, poate exista o democraţie religioasă, dar nu şi democraţie bazată pe justiţie islamică, aşa cum este proiectată de dreptul islamic.

Dar nu este puţin cam greu să vedem curînd o asemenea separare între religie şi politică, în Iran? Dacă este să luăm numai instituţia ghidului suprem, Vali-ye faqih, care este esenţa simbiozei între religie şi politică... O separare ar echivala cu explozia instituţiei de bază în Iran şi acum, cel puţin aparent, şansa cea mai mare pentru reformă şi dialog cu exteriorul vine tocmai dinspre această instituţie, şi nu dinspre preşedinţie, care nu are adevărata putere în Iran.

Vali-ye faqih, instituţia ghidului suprem, după părerea mea, a murit, de fapt, odată cu Khomeini, pentru că nu a existat şi nu există vreun lider charismatic care să îi poată lua locul. Deşi poziţia de lider suprem a fost creată prin constituţie, ea nu are, totuşi, vreo personificare reală azi. Alt factor de care trebuie să ţinem cont pentru reformă îl reprezintă femeile iraniene. În Iran, femeile nu sînt pasive şi tăcute, ci active şi extrem de puternice. Ceea ce ele urăsc cel mai mult este haosul. Nu le place haosul în familie, în naţiune, nu le place ca soţii şi fiii lor să meargă la demonstraţii şi să lupte fără să existe un motiv real. Aşadar, puterea de control a femeilor a oferit, într-un fel, o stabilitate care altfel nu ar fi fost tocmai uşor de obţinut, pentru că deja există destulă opoziţie faţă de guvern, faţă de clerici şi de învăţaţii religioşi. Oamenii nu tac, dar, de exemplu, în Iran există o glumă care zice aşa: „Cine e şef acasă? Nevastă-mea!“ Şi ăsta e adevărul, femeia controlează, ea spune „Nu vreau să mergi să demonstrezi pe străzi!“, ea este forţa de stabilitate. Iranul e o ţară stabilă pentru că femeile nu vor haos. Niciodată nu li se acordă suficientă importanţă pentru asta. Şi clasa religioasă ştie că iraniencele sînt mai devotate religiei decît bărbaţii. Asistăm, de fapt, la o cultură predominant feministă, într-un fel pe care noi, cei din exterior, nu îl înţelegem. Există acest grup foarte puternic care spune cine să stea la putere în Iran, dar care poate face şi schimbările necesare, iar asta se întîmplă acum.

Dar mai este un grup în Iran, destul de numeros, dacă impresia mea este corectă, care are obsesia exploatării ţării din exterior, un sentiment bazat pe experienţele din trecut. Cum poate exista şi un dialog economic între Iran şi Vest, în aceste condiţii?

Printre musulmani, iranienii sînt consideraţi cei mai iscusiţi negustori, chiar şi cînd îi invită pe investitorii străini în industria lor petrolieră, pentru că există o rivalitate în domeniu între Iran şi Arabia Saudită. În Iran există o anume atitudine dominantă – cultura naţională iraniană este foarte unită, e ceva în iranieni care va lupta, dacă îi insulţi, ei nu vor tolera dacă faci ceva împotriva interesului lor naţional. De aceea, America nu va putea niciodată să invadeze Iranul, cum a făcut în Irak; într-un asemenea caz, iranienii ar lupta pînă la ultimul strop de sînge. Chiar şi economic, americanii vor trebui să trateze de la egal cu iranienii. Influenţa şi puterea Occidentului au fost mult slăbite, cu politica externă americană în ruine; americanii nu ştiu cum să rezolve Siria, cum să administreze presiunile Arabiei Saudite, iar iranienii vin şi spun: „Vă arătăm noi cum să faceţi.“

E posibil să vedem o repetare a istoriei? Acum peste 30 de ani, Iranul era principalul prieten al Statelor Unite în Orient. Sau va fi o relaţie permanent marcată de tensiuni?

Mă aştept la o relaţie tensionată, pentru că încă de la lovitura de stat din 1953, orchestrată de Statele Unite, în Iran domină acest sentiment că America nu este sinceră, că imediat ce interesele sale vor fi ameninţate în orice fel, va abandona orice prietenie. Iranienii spun că americanii le-au devenit duşmani pentru că şi-au exercitat suveranitatea şi independenţa. Toate acestea vor genera constant tensiuni şi nu cred că vor deveni vreodată aliaţi, ca pe vremea şahului, care era poliţaiul Orientului. Iranul este foarte ambiţios şi are puterea economică şi resursele umane pentru a oferi ceva Orientului Mijlociu, cum nu poate nici o altă ţară din zonă – poate cu excepţia Egiptului, dar restul, vecinii săi Arabia Saudită sau Emiratele Arabe, sînt mult sub capacitatea intelectuală şi economică a Iranului. Asistăm la un Iran care îşi exersează influenţa, dar este un Iran foarte suspicios în legătură cu planurile americane. Nici americanii nu au încredere în Iran, care nu le va fi aliatul care este Israelul, dar vor căuta un fel de sprijin în Iran pentru că Arabia Saudită nu mai este la fel de puternică.

Dar cum va putea Iranul să exporte stabilitate şi să comunice cu actorii din jurul său, de vreme ce, în ochii tuturor, Iranul are un mare defect: este diferit, este şiit.

Cred că suspiciunile care planează asupra şiismului vin din situaţia de după invadarea Irakului, pentru că, atîta vreme cît Saddam era acolo şi omora şiiţi, nimănui nu-i păsa. Acum, toată lumea e îngrijorată, de cînd şiiţii deţin puterea în Irak, şi există multe discuţii despre intenţiile Iranului. Trebuie să ţinem cont că Iranul, în materie de populaţie, tehnologie, educaţie, este înaintea oricui din regiune. Şi întrebarea este: cum se va poziţiona Iranul?

Cum poate fi explicată poziţia Rusiei, care s-a arătat încîntată de noul dialog dintre Iran şi Occident, deşi în trecut a făcut totul ca să blocheze astfel de discuţii, chiar dacă, în paralel, a ferit Iranul de decizii ale Consiliului de Securitate ONU? În plus, Rusia are de pierdut dacă economia iraniană se deschide şi alimentează Europa cu petrol şi gaze.

Relaţia ruso-iraniană nu a fost niciodată una armonioasă. Istoric, au fost mereu suspiciuni legate de politicile şi intenţiile Rusiei, chiar şi azi, mulahii iranieni spun că nu te poţi baza pe Rusia. E drept că duşmanul duşmanului american este prieten. Însă, una peste alta, relaţia Iranului cu America a fost mult mai productivă şi predictibilă decît cea cu Rusia, pentru că americanii nu au acelaşi tip de planuri imperialiste pe care le-a avut Rusia în regiune. Dacă ar fi putut, Rusia ar fi luat tot Azerbaijanul de la Iran. Din cauza istoriei, mai repede aş vedea o alianţă a Iranului cu America, decît cu Rusia.

Dar de ce, de data asta, Rusia nu s-a opus dialogului Iranului cu Statele Unite? Ce are mai valoros de cîştigat Rusia? Să fie doar Siria explicaţia?

Iranul are un interes în Siria pentru că este singura ţară arabă care a menţinut o lungă relaţie cu Iranul, după revoluţia islamică. În parte, Rusia vede un rol pentru Iran în criza siriană, pentru că are influenţă asupra Hezbollah-ului din Libanul vecin şi, în plus, Hezbollah-ul e singura forţă care ameninţă cu adevărat Israelul. Cred că este un joc de şah în care Rusia pare deocamdată în aşteptare. Evident că Rusia nu este încîntată că Iranul vorbeşte cu America, dar problema siriană trebuie rezolvată. Statele Unite ştiu că Iranul poate fi o legătură bună pentru soluţionarea problemei siriene. Cum anume? Încă nu e clar.

Ce se întîmplă dacă viitoarea administraţie americană, posibil republicană, va opri deschiderea spre Iran? Cum poate Iranul să permanentizeze dialogul? Este invitarea investitorilor americani soluţia? Mizează Iranul pe puterea uriaşă de influenţă a companiilor americane asupra politicii externe americane?

O carte a fost jucată de ministrul iranian al petrolului, cînd a spus că Iranului nu-i pasă dacă va produce atîta petrol încît acesta să ajungă la 20 de dolari. Asta vrea să audă America. Indiferent cine e la Casa Albă, democrat sau republican, vrea să vadă preţurile scăzînd. Îndrăznesc să spun că nu e nici o diferenţă între democraţi şi republicani cînd vine vorba de interesul naţional şi de interesele lobby-ului economic activ în Congresul american. Cred că pragmatismul va domina şi va determina deciziile oricărui preşedinte american. Cartea jucată de Iran, spunînd că petrolul poate ajunge la 20 de dolari barilul, a avut efectul scontat, iar americanii înţeleg că asta e în interesul lor, iar dacă, în paralel, negocierile pe programul nuclear decurg bine, nu cred că vreodată Congresul american îşi poate permite să spună că nu îi place Iranul. Interesele economice primează.

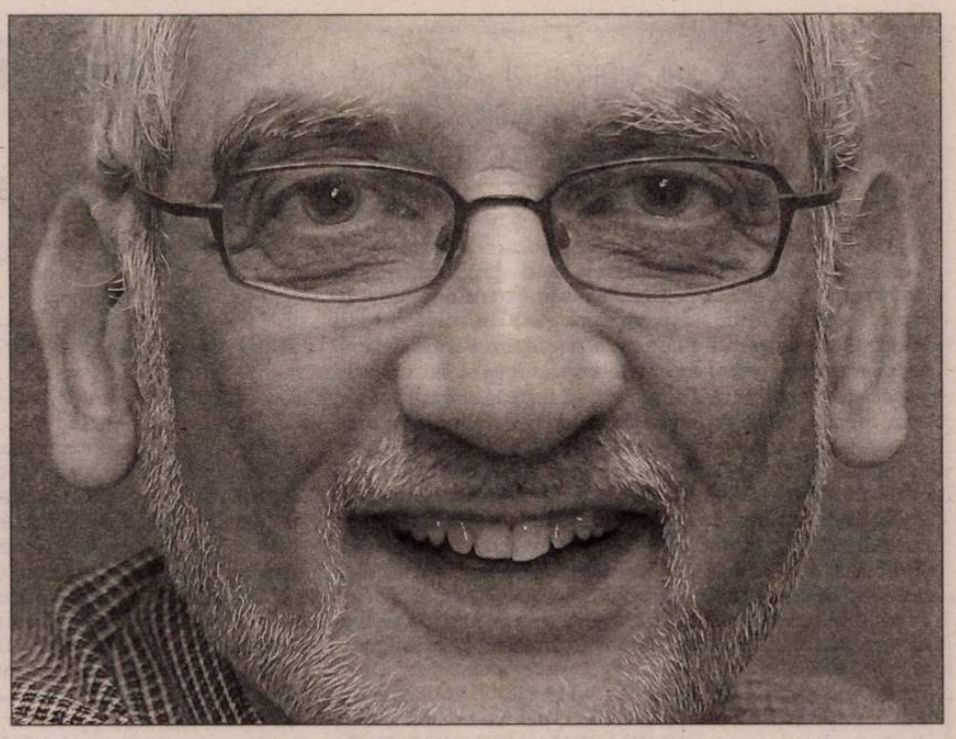

În Iran, femeile sînt extrem de puternice.

Relaţia ruso-iraniană nu a fost niciodată una armonioasă.

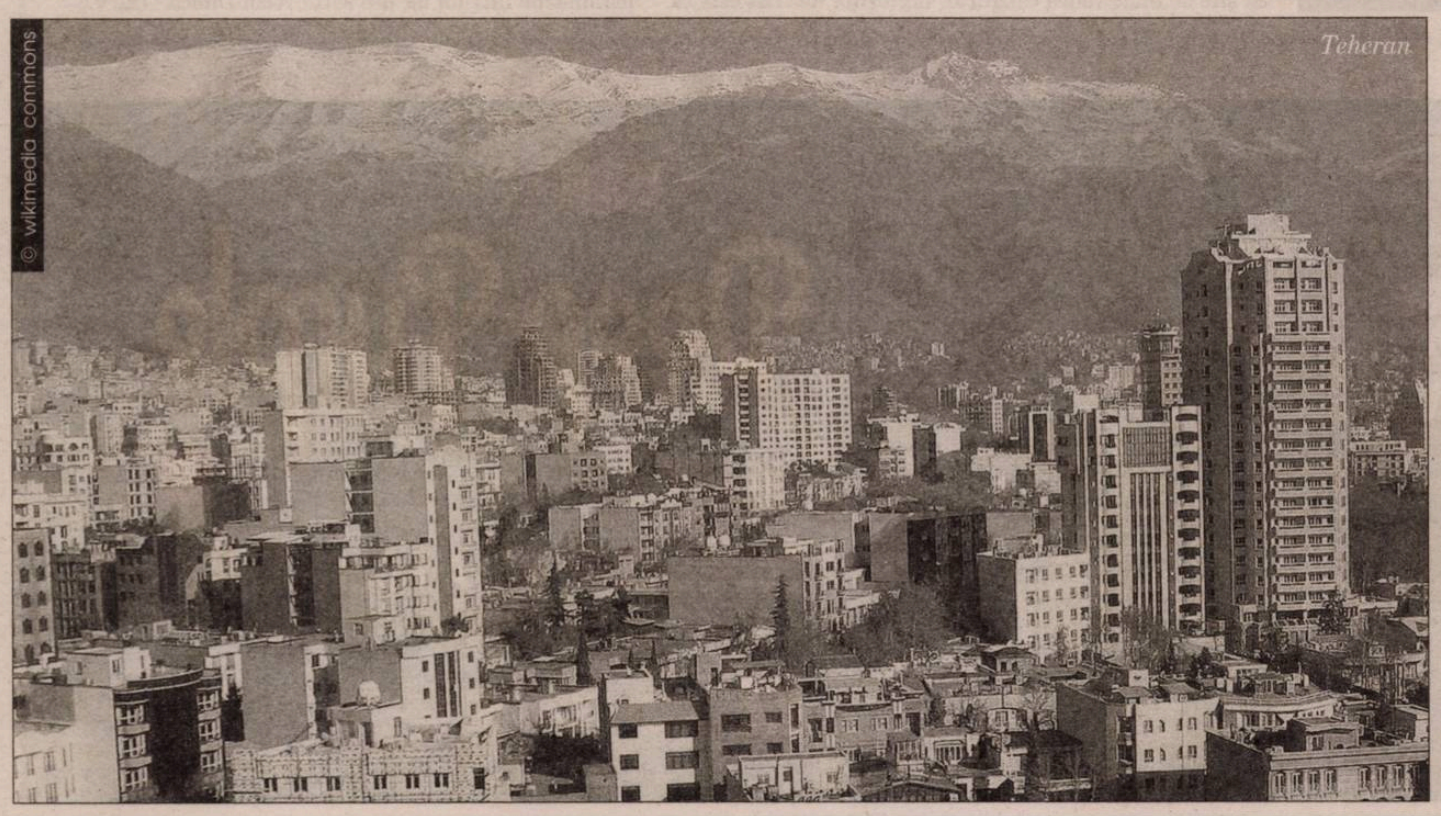

Teheran

Carmen Gavrilă *este jurnalist la Radio România Actualităţi. Cea mai recentă carte publicată:* Revolta Orientului *(Polirom, 2013).*

Cu ochii-n 3,14

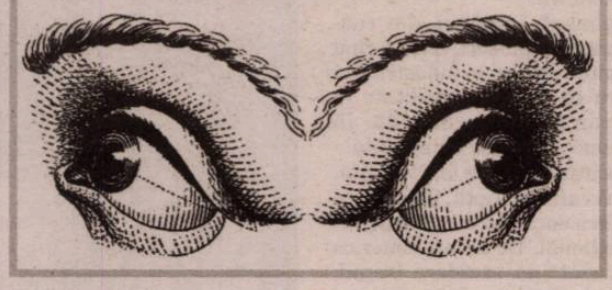

SE PARE CĂ, ÎN VREMURI ALE LOR, CANTITATEA ŞI DIMENSIUNEA SUFLETULUI SÎNT ESENŢIALE PENTRU CEI CARE ADMINISTREAZĂ O FĂCLIE

■ Un francez a încercat să stingă flacăra veşnică de sub Arcul de Triumf din Paris. Alerga beat spre flăcăruie, cu un extinctor în mînă, în momentul în care a fost arestat. Nu este prima întîmplare de acest gen. Un soldat a vrut să stingă flacăra urinînd pe ea, un cetăţean s-a ars în timp ce încerca să o sufoce, aşezîndu-se deasupra ei, iar un altul a fost arestat după ce se apucase să fiarbă, la focul veşnic, ouă. Se pare că, în vremuri de restrişte, un foc care arde degeaba e o imagine insuportabilă. (**M. P.**)

■ Dan Şova, acest „june tînăr“ care a fost lăsat să se joace de-a marile proiecte, a anunţat triumfător: „Vom avea autostradă continuă în 2015 de la Sibiu la Viena.“ N-ar trebui totuşi să-şi limiteze marele spirit vizionar pînă la Nădlac? Căci de la graniţă încolo, ungurii şi austriecii au deja autostrăzi, de multă vreme. Nu e nevoie să le mai „avem“ şi noi pe ale lor, atîta timp cît pe Valea Oltului rămînem în continuare cu drumul deschis de moşii şi strămoşii noştri. (**M. V.**)

■ Cînd e vorba de ale burţii, cantitatea şi dimensiunea sînt esenţiale pentru unii. De pildă, pentru creatorii unei dughene din Berceni: *BIG SHAORMA MEGAPAN*. (**D. S.**)

■ În Arabia Saudită, femeile pot de acum să-şi declare iubirea de ţară tot anul purtînd nişte lentile de contact „patriotice“, scoase pe piaţă cu ocazia zilei naţionale: lentilele sînt verzi ca steagul saudit, pe una e imprimată emblema naţională – un palmier deasupra a două săbii încrucişate –, iar pe cealaltă apare caligrafiat crezul musulman: „Nu este Dumnezeu în afară de Allah şi Mohamed este mesagerul lui Allah.“ Preţul: 17 euro. În cazul ăsta, ochii chiar sînt oglinda sufletului. (**A. M. S.**)

■ Parcarea de la Aeroportul „Henri Coandă“, despre care am scris de multe ori, continuă să fie o mare problemă. Ultima oară cînd am trecut pe acolo, nu se mai deschideau barierele la intrare. Maşinile se înşirau într-o coadă interminabilă, iar şoferii înjurau că pierd avionul. Un scandal infernal. Unii încercau să-şi lase automobilele cîteva minute în faţa intrării aeroportului, cu luminile de avarie pornite, pînă ce-şi conduceau rudele sau prietenii la ghişeele pentru *check-in*. Imediat însă, lîngă maşini îşi făceau apariţia controlori, poliţişti sau chiar trupe antitero, să-i întrebe de ce nu degajează mai repede locul. Mie mi se pare cît se poate de limpede că, pînă una-alta, în afară de vestiţii taximetrişti, adevăraţii teroriştii ai aeroportului de la Otopeni sînt cei care administrează parcările. Pare că pe ei nu-i ia nimeni niciodată la întrebări. (**A. M.**)

■ În Galaţi există un ansamblu sculptural (autor: Frederic Storck) dedicat lui Eminescu. Alături de poet, se află o muză cu o făclie în mînă. De mai multe ori, mîna muzei a fost furată (scrie gandul.info). Astfel încît, spune cineva de la Primărie, „pînă acum s-au făcut 26 de copii ale mîinii cu făclie, din care preventiv s-au păstrat două, care sînt montate la ocazii speciale“. De 15 ianuarie, de pildă, cine organizează un eveniment dedicat poetului face cerere la Primărie pentru a se monta mîna. Poliţia locală patrulează mai intens, iar apoi mîna se demontează şi se pune la loc în depozit. Nu e clar cine o fură. Ultima dată, cică pe camerele video s-au văzut nişte inşi care făceau „dansuri şi gesturi obscene“. Or fi nişte români care s-au născut poeţi şi vor să scrie „cu mîna lui Eminescu“? (**M. V.**)

ÎN MOD BIZAR, SE PARE CĂ E GREU SĂ SCHIEZI ÎNTR-UN TAXI CARE ÎNFLOREŞTE

■ Telenovela din Franţa, cea cu François Hollande care are o concubină oficială, dar şi o amantă, readuce în discuţie, în mod bizar, programul *„Mariage pour tous“*, susţinut de preşedinte. Cel care a propus căsătoria celor de acelaşi sex nu e însurat. *Mariage pour tous, sauf pour le président*. (**M. M.**)

■ Întrebat dacă ar candida la preşedinţie, dl Mugur Isărescu a spus că, la 65 de ani, îi e greu să-şi schimbe profesia: „La 65 de ani îmi este greu să mă debarasez de haina de bancher, care-ţi intră în piele. Nu prea ştiu cazuri ca, la 65 de ani, să intre cineva în viaţa politică.“ Îi dau eu un caz. Carlo Azeglio Ciampi, fost guvernator al Băncii Italiei, a devenit preşedintele ţării la 79 de ani. Şi a fost un preşedinte foarte bun şi foarte respectat. Deci? (**M. V.**)

■ Guvernul de la Phenian a investit masiv într-un mare proiect turistic: o staţiune de schi cu zeci de pîrtii şi instalaţii de top. Staţiunea e destinată turiştilor străini. Rămîne doar ca aceştia să şi vrea să meargă la schi în Coreea de Nord. Ca să schiezi e nevoie de frig şi de zăpadă. Dar unele locuri sînt prea glaciale chiar şi pentru schiori. (**M. M.**)

■ Cea mai neobişnuită ştire auzită într-un taxi: un cangur era alergat de nişte copii în Arad! Nimeni nu a părut să ştie de unde venea cangurul. Îngrozitor de trist este că bietul animal a murit, pînă la urmă. Dintre cauze au fost amintite stresul şi edemul pulmonar. (**I. P.**)

■ Din cauza nenumăratelor furturi ale indicatorului Milei 420 (cifra însemnînd data de 20 aprilie, adică Ziua Internaţională a Canabisului), Departamentul Transporturilor din Colorado (primul stat unde anul acesta s-a legalizat consumul de marijuana, vînzările din prima zi ridicîndu-se la cifra de 5 milioane de dolari) a înlocuit indicatorul cu unul pe care acum scrie Mila 419,99. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi în trecut, cînd oficialităţile au fost nevoite să înlocuiască un indicator pe care au scris Mila 68,5. (**M. C.**)

■ M-am trezit într-o dimineaţă, la începutul săptămînii, într-un zgomot infernal: Primăria de sector a hotărît că e timpul să toaleteze copacii din cartiere. Drept care o echipă de specialişti a reuşit să ciopîrţească restul de copaci care mai rămăseseră în faţa blocului. Deşi, după acţiunile de „toaletare“, totul arată ca după un măcel antiecologic, sloganul maşinii Primăriei m-a liniştit: „Înfloreşte prin noi“. (**S. G.**)

SE PARE CĂ EXTRATERESTRII AU CUMPĂRAT DEJA MULTE APARTENENŢE DIN SATUL VECIN

■ Ostilităţile au decurs astfel: în timpul unei certe privind extratereştrii, femeia a scos un pistol din vagin şi şi-a ameninţat iubitul, care i-a smuls arma şi a aruncat-o în WC. Dar ce făcea femeia cu pistolul în vagin? Mai devreme îl folosise ca jucărie sexuală şi îl lăsase acolo. Cine era această interesantă femeie? Fosta soţie a scriitorului Cormac McCarthy, cu care are şi un copil. Femeia a fost arestată şi amendată. Nu există ţară pentru femei pleonastice! (**M. C.**)

■ Japonezii au cumpărat săptămîna trecută brand-ul Jim Beam. Cu această ocazie am aflat şi cît whisky beau românii: ne clasăm pe locul 30, adică al şaptelea din coadă, devansînd Pakistanul, Nigeria şi China. (**M. C.**)

■ Mars One este un proiect de cercetare şi colonizare, începînd cu anul 2025, a planetei Marte. Preselecţia echipajului a început deja. Cei care vor pleca nu se vor mai întoarce niciodată. Ceea ce nu i-a împiedicat pe cîţiva pămînteni, căsătoriţi şi cu familie, să se înroleze. A te descotorosi de un partener pentru totdeauna devine astfel o fantezie morală, legitimă, realizabilă fără asasinat. Unde mai pui că este în folosul ştiinţei… (**M. P.**)

■ Am descoperit că pe Facebook sînt membră, fără voia mea, a peste 99 de grupuri (comitete şi comiţii, în varianta lor online) cît mai diverse, printre care „Insecticide colorate“, „Barzoi“, „Respect pompierilor români“, „Spirala artelor“, „Prietenii Israelului“, „Lupta realistă“ etc. Am început să le părăsesc rînd pe rînd, treabă care mi-a luat cam o jumătate de oră. Atît de multe apartenenţe, inclusiv la grupul „România“, mă sufocau. M-am simţit mai bine doar după ce am ieşit şi din grupul „Nu a fost a lor, nu este şi nu va fi niciodată!“ (**A. P.**)

■ „Eminescu nu poate fi decapitat!“, a declarat prof. univ. Victor Crăciun, preşedintele Ligii pentru Unitatea Culturală a Românilor de Pretutindeni, după ce a aflat că nişte necunoscuţi au decapitat un bust de marmură al lui Mihai Eminescu ce urma să fie inaugurat în Hliboca, zona Cernăuţi. „Între timp, capul poetului a fost găsit de Poliţia ucraineană într-un lac din satul vecin Dimca.“ (**L. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

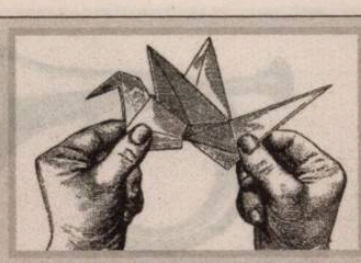

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **520** ■ 30 ianuarie – 5 februarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

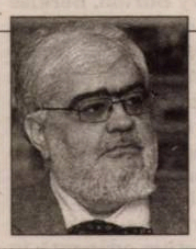

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

CRISTIAN GHINEA

„Republica Maidan“

pagina 12

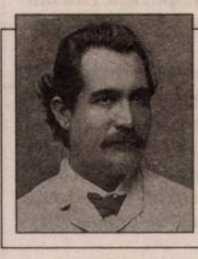

„Pentru Eminescu, orice!“

paginile 22-23

Tinereţe fără violenţe?

„Multe lucruri sînt violente, dar nimic mai violent ca omul.“

SOFOCLE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

turneu de inbox

Decît o notă

Am sperat şi la un cuvînt despre dispariţia *Dilematecii* în ediţia pe hîrtie. Nu l-am găsit, aşa că l-am adăugat eu.

Am crezut că i-am pierdut doar ritmul. Şi aşteptam, din număr în număr, *Dilema* cea de *patru nouăzeci*, 2 în 1. E adevărat, luam în calcul şi proverbiala mea lipsă de ordine în toate cele şi lipsa de atenţie la vreo cumpărare. Aşteptam momentul în care, la o sumară şi efemeră punere de ordine, să dau de ea, rătăcită prin vreun teanc cu de toate şi să mă apuc, răsfăţîndu-mă, de-o descifrare pe îndelete.

Dar ea n-o să mai vină. Am aflat, dintr-un final de articol, că *Dilemateca* nu mai apare. Mi-amintesc bine de ultimul interviu citit, destul de solicitant, cu un interesant filozof francez. Şi despre ţicniţii pe care spunea că-i are, uneori, în auditoriu. Plin de entuziasm, l-am dat şi colegului de birou. I-a plăcut, a început în forţă, dar a cedat rapid, epuizîndu-şi bateriile. Se pare că a fost ultima noastră vedere.

O să rămînă doar acolo, pe ecranul monitorului, în format electronic. Nu-mi face aceeaşi bucurie, dar poate că o voi citi. Nu pentru că aş încerca să evit dependenţa totală de calculator ori de gadget-urile miniaturale. Îmi plăcea hîrtia, îmi era mereu la îndemînă, în orice loc sau chiar poziţie; mai decupam ceva, mai subliniam, iar uneori, o opream cu totul. Cum am făcut cu toate cele, în prietenosul format A4.

Am descoperit-o tîrziu, poate de trei-patru ani. Şi am regretat întîrzierea mea la întîlnire. E adevărat, mai an, la un drum printr-o redacţie din zona Romană, am dat, pe un hol fără ochi indiscreţi, de cîteva teancuri cu numere mai vechi. N-am stat prea mult pe gînduri şi mi-am umplut rucsacul care mă însoţea. Nu neapărat doar pentru că Radu Cosaşu (sau Fănuş Neagu) mi pare a fi spus, odată, că „să furi o carte nu este o infracţiune, ci este un act de cultură." Şi am luat mai multe „cărţi". Chiar şi în două-trei exemplare. Să mai fericesc şi alţi eventuali doritori.

Am şi-acum în memorie primul număr, apărut prin 2006. O copertă retro, un interviu cu Dan C. Mihăilescu şi un editorial-motivaţio al lui Mircea Vasilescu. Fără vreun program sau ideologie; doar *citeală*.

Am rîs, am aflat, am gîndit, am simţit. M-au bucurat destule. Ba chiar am furat ceva subiecte de prin pagini dilematice. Bunăoară, un text premiat la un concurs de proză a avut plecarea de aici. Cele două zile a lui Vargas Llosa la Cluj şi amintirea lui despre gara fantomă din Congo. Să mai recunosc, oare, că şi Maratonul lui Andres Barba mi-a dat o idee?...

Da, ştiu, presa scrisă de mai peste tot e în mare pierdere de viteză. Tiraje, fonduri, calitate. Cu un pas, doi, trei ori mai mulţi deja în groapă, după părerea multora. Tristă, dar deloc în vînt de viziune. Suprem sublim adevăr. Eternul mers al timpului. Evoluţie? Involuţie? Cin' să mai ştie?! Dar poate că nu va fi chiar aşa.

Îmi pare rău, şi o spun grav. Pierd un prieten. Şi, pentru mine, doar umbra lui mică poate că îmi va mai veni, conectîndu-mă vreodată.

Pînă atunci, aproape o completă colecţie lucioasă se va regăsi la loc vizibil pe un raft, în camera mea, biblioteca-birou. Şi ne vom întîlni mereu, trecînd peste data de pe copertă, creînd perdele de fum şi construind decoruri, trăind pe deplin revederea unor semnături şi a unor interviuri, cu mica bucurie a răsucirii unor file lucitoare sau nu, devenite acum eterne. File ce trec, atemporal şi pasager, prin faţa ochilor şi prin interiorul sufletului...

Cezar PÂRLOG

Dilema veche vă propune

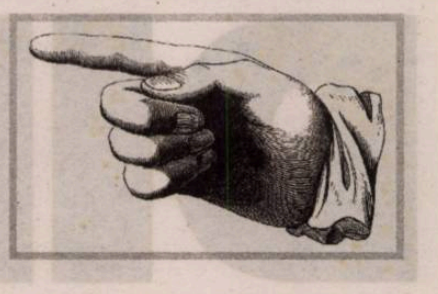

■ Fie că aveţi „gura sobei" sau nu, merită – pe orice vreme, dar mai ales acum, iarna – să ascultaţi nu poveşti, ci teatru radiofonic. De exemplu, joi, 30 ianuarie 2014, ora 19, o premieră: *Regele, bufonul şi domnii şobolani* de Matei Vişniec, cu Horaţiu Mălăele şi Ion Caramitru. Adaptarea radiofonică şi regia: Mihai Lungeanu. La Radio România Cultural. (Mircea Vasilescu)

■ Dacă v-a plăcut Peter Carey (tradus la Humanitas Fiction şi la ART), vă recomand un alt scriitor australian care merită citit: Christos Tsiolkas, cu romanul *Palma* (traducere de Mariana Piroteală, Editura Litera), nominalizat la Man Booker în 2010 şi cu alte premii în palmares. Nu că am citi doar cărţi premiate! (Marius Chivu)

■ *American Hustle* (2013, regia David O. Russell), filmul arhinominalizat la Oscar. Cu Christian Bale, Bradley Cooper, Amy Adams, Jennifer Lawrence. Un film bun, simpatic şi (culmea!) moral în acelaşi timp, în care actorii sînt potriviţi în rolurile lor (recunosc că preferata mea rămîne Jennifer Lawrence, în rolul Rosalyn). Despre nişte escroci fermecători, profunzi, îndrăgostiţi şi, totuşi, cu scrupule. (Iaromira Popovici)

■ „Te scoate din monotonie, îţi încarcă bateriile cu bună dispoziţie sau te provoacă să vezi defectele lumii în care te învîrţi zi de zi" – week-end-ul comediei scurte *ShortsUp*, 1 şi 2 februarie, la Cinema Patria. (Stela Giurgeanu)

■ În premieră la Ateneul Român, joi şi vineri, 30-31 ianuarie, ora 19: *Halo* de Vlad Maistorovici. Este vorba de o lucrare muzicală contemporană, compusă în anul 2010, la comanda London Symphony Orchestra şi Helen Hamlyn Trust. Titlul face referinţă la fenomenul optic care se produce în jurul unei surse de lumină şi acest concept a stat la baza construcţiei din primele stadii ale compoziţiei. „Plină de atmosferă..." – scrie *The Classical Reviewer* şi „...temeinică inventivitate melodică..." – scrie *Classical Source*. Interpretează Filarmonica „George Enescu", dirijor Christian Badea. (Adina Popescu)

■ Dacă vreţi să vă teleportaţi în timp şi aveţi o fascinaţie pentru muzica din America anilor '30-'40, radioul acesta online www.ratpatrolradio.com e soluţia perfectă. Senin, retro, hipnotic, nepămîntean în tonurile lui. Şi se potriveşte ca o mănuşă cu zilele de iarnă. Pentru iluzia perfectă, inclusiv reclamele şi paraziţii radio sînt din vremea aceea. Depinde doar de noi, apoi, să ne decidem pe ce lume/secol trăim. (Ana Maria Sandu)

■ Daniel Gicu, *Fetiţă inocentă sau seducătoare fatală. O istorie a Scufiţei Roşii* (Editura Cartier, 2013). Citind această carte am aflat că nu ştiam (mai) nimic despre basmul popular. (Matei Martin)

■ Pentru orele lungi la birou, pentru orele scurte de-acasă, pentru orele fără inspiraţie şi pentru cele cu prea multă, există un nou radio online: ecclecticfm.ro Muzică nonstop, fără vorbărie, fără publicitate, doar muzică foarte, foarte bună. (Luiza Vasiliu)

■ În martie, la Sala Palatului din Bucureşti va concerta o cîntăreaţă care nu mai are nevoie de prezentări: Mireille Mathieu. Avea o voce formidabilă şi inconfundabilă. Acum, are nişte ani. Mă întreb cît de recomandabil ar fi pentru cei care o admirau cînd era în vogă, să meargă la concert. Poate că, totuşi, e de încercat. (Andrei Manolescu)

■ Poate vreţi să vă apucaţi de-un curs de etică aplicată predat de un profesor de la Yale, sau de un curs de astrobiologie de la Universitatea din Edinburgh, sau de unul de improvizaţie în jazz (profesor: Gary Burton, Berklee College of Music) sau poate vreţi să aflaţi totul despre algoritmi (Universitatea Princeton). Pentru toate astea (şi mult mai multe), există www. coursera.org, o platformă uriaşă de cursuri online gratuite. Practic, n-aveţi nici o scuză. (Luiza Vasiliu)

■ De miercuri a început Mastersul German la Snooker. Ţine doar pînă duminică. E o competiţie adăugată în calendarul competiţional, abia în anul 2011, dar care a fost de fiecare dată la cel mai înalt nivel. Din păcate, cel mai spectaculos jucător, Ronnie O'Sullivan nu s-a calificat. A pierdut în faţa unui jucător din Thailanda care se numeşte Thepchaiya Un-Nooh. Doar Ronnie e în stare de aşa ceva. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Vecina noastră, Ucraina**
- **Spaga**
- **Ideologii salvatoare**

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85 (numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 7.500
Tipărit la Tipomedia

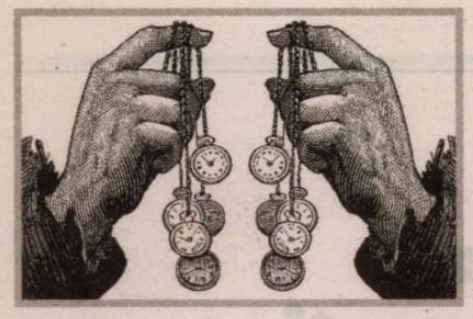

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

1 ianuarie 2014, București

Spre deosebire de metafizica vechi-indiană, cosmologia judeo-creștină nu pune la îndoială *realitatea* lumii. Creatorul nu instituie o *iluzie,* un *joc* tainic al Lui cu El însuși. Lumea creată e *reală,* chiar dacă e dependentă de Făcătorul ei și, prin urmare, „relativă“, insuficientă ontologic, trecătoare. Uimitoare, în acest caz, rămîne problema *multiplicității* lumii, a *varietății* ei inepuizabile. „Populația“ minerală, botanică și zoologică a mapamondului e fabulos (inutil?) de acest tip se manifestă, fantasmagoric, o uriașă varietate. Ce înseamnă, în perspectivă cosmică, „apele“, cînd, pe cutare satelit al lui Saturn, ele sînt hidrocarburi lichide? Ce înseamnă, în aceeași perspectivă, „aerul“ circum-terestru, cînd aflăm că „atmosfera“ cometelor e alcătuită din cianuri? Ce legătură poate fi între ploile noastre și aversele de metale lichide, care cad peste alte planete? Nu e însă nevoie să călătorim în afara Pămîntului. Ce e cu minusculele organisme acvatice, al căror sistem nervos pluteşte de jur împrejurul lor, ca o rețea de viscere? Ce e cu

Ce e cu dungile zebrelor?

diversificată. Ofensiva științelor, a astrofizicii în special, extinde acest miracol al multiplicității la nivel cosmic. La scara incomensurabilului. Totul pare un amestec de creativitate și destrămare, de funcționalitate și arbitrar. Iată, de pildă, imaginile universului, așa cum ne sînt oferite de telescoape hiperperformante și de feluriți sateliți: un uriaș țesut sanguinolent, plutind în noapte; explozii, vîrtejuri, petice galactice în regim de surpare sau expansiune. Și asta e doar ceea ce putem vedea cu încă redusele noastre mijloace pămîntești. Geneza biblică are o înșelătoare dimensiune „macro“: cerurile și pămîntul, apele și uscatul, animalele, plantele, omul. Dar înăuntrul fiecărei categorii gîtul lung al girafei? De ce ea singură a avut nevoie de această „adaptare“ pentru a se hrăni, culegînd frunzele de la vîrful arborilor? Ce e cu dungile zebrelor? (să nu mi se pună mereu dinainte utopica explicație a acomodării la mediu, a camuflajului salvator: de ce numai zebrele sînt zebrate, de ce dungile ar fi elemente de camuflaj cînd, dimpotrivă, bat la ochi de departe?). Ce rost au crocodilii, în infernala lor urîțenie și bestialitate? Dar designul totodată fioros și ridicol al hipopotamului? De ce unele plante sînt carnivore, și altele nu? Ce e cu puzderia de portrete ale speciei umane? Și așa mai departe (vezi Borges: zoologia reală e mult mai bogată decît zoologia fantastică! Sau Chesterton: una e să te miri de alcătuirea unui grifon sau a unei gorgone, ambele – ființe inexistente, și alta să te crucești dinaintea rinocerului și a girafei, care, în chip stupefiant, există).

Apare, inevitabil, întrebarea: de ce a avut nevoie Creatorul de o asemenea risipă energetică și morfologică? Ce L-a făcut să iasă din autonomia Sa ontologică, pentru a se exersa într-o inventivitate funambulescă? Răspunsul „clasic“ (a făcut-o din *iubire,* din nevoia de a-și propune un interlocutor, o alteritate dialogabilă, căreia începe, generos, prin a-i face un *dar)* nu e acoperitor. Lucrurile arată mai curînd a nemărginită, euforică joacă, a contemplare ludică a propriilor resurse de putere. Iar dacă de iubire e vorba, atunci – iertată fie-ne blasfemia –, e vorba de un furor erotic inepuizabil, de un delir „procedural“ la limita perversiunii. Ni se spune că libertatea e darul cel mai prețios (și mai riscant, e drept), pe care ni l-a făcut Creatorul. E, prin urmare, limpede că libertatea este și atributul esențial al Chipului Său. Ei bine, nu arată lumea ca un efect de necuprins și de nesistematizat al unei libertăți divine, care își află „limita“ în tocmai faptul de a nu avea limite? Nu e „păcatul originar“ deja arvunit în dezlănțuita imaginație a lui Dumnezeu?

26 ianuarie 2014, București

Spre stupoarea (tradițională) a administrației autohtone, a venit, iarăși, iarna: ninge, e viscol, e cod portocaliu (adică „băsist“, ca orice dezastru). Dincolo de toate, e amuzantă la culme ținuta guvernanților. Toți arborează „uniforma de avarie“: pulovere, tricouri „de front“, haine groase. Ca și cum tocmai au venit sau tocmai pleacă la lopată. Nu merge, mă-nțelegi, să lucrezi în costum cu cravată, cînd alții muncesc prin nămeți. Trebuie să se vadă că ești, trup și suflet, pe teren. Aștept, cu oarecare curiozitate, să vină vreo inundație (Doamne, ferește!). Ar fi o ocazie unică să-i vedem pe conducătorii noștri dirijînd „celule de criză“ deghizați în scafandri.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Strigarea peste țară

Zilele trecute, prietenul meu, Eugen Istodor, mi-a destăinuit, la o bere, o teorie întreagă despre umorul la români, căreia îi tot dă tîrcoale de ceva vreme. E fascinantă, dar îl las pe el să v-o povestească, atunci cînd se va fi copt. Pînă atunci, îmi permit să încropesc eu o mică speculație etiologică, în marginea conversațiilor cu el.

Nu o să obosesc să evoc, cu cele mai diferite ocazii, faptul că am fost cea mai longevivă societate țărănească din Europa și că ceea ce ne diferențiază în peisajul integrării europene este acest statut de societate post-țărănească, mai mult decît cel de societate postcomunistă. Altfel spus, banalitatea că ne tragem din țărani – și încă nu ne-am tras de tot. Se pare că acest lucru este valabil și în cazul umorului – sau, ca să restrîngem puțin sfera, în cel al satirei și al formelor sale derivate.

Din acest punct de vedere, se poate spune că ne tragem, în mare măsură, din strigarea peste sat. Ritual străvechi, practicat cîndva înaintea Paștelui, acesta constituie o formă orală de satiră, în sensul curat al termenului. Căci ceea ce pun în scenă aceste miniaturi umoristice, improvizate și creative, este o adevărată judecată publică (în care pot să apară însă, ce-i drept, și mici exagerări sau răutăcioase reglări personale de conturi, precum cele ale băieților la adresa fetelor care i-au refuzat). Principalele „victime“ sînt, bineînțeles, fetele nemăritate, dar și bețivul, leneșul sau zgîrcitul satului, vecinul fustangiu etc., în forme adesea licențioase. De pildă: „Grup I: «Moroleucă, leucă!...» Grup II: «Ce ți-i ție, șeucă?!» Grup I: «Cine nu-ș trimice nevasta, măăă! La privegi, măăă! Să-i mînce... (aia), măăă! Cu curici, măăă!» Grup II: «Cine n-are curici în oală, măăă! S-o mînce și goală, măăă!...»“ Mai recent, persoanele vizate pot fi și autoritățile satului, ca în acest dialog cules, ca și cel de mai sus, de Ion Căliman: „Grup I: «Alimolile, alimolile, măăă!» Grup II: «Da' ce ți-i alimolile, măăă?!» Grup I: «Păi, mi-i alimolile, măăă! Că președintele, măăă! Nu repară drumu', măăă! Și să duce la muierea lu Tuta, măăă! În contrulă, măăă!... Ș-o să deie în gropane, măăă!»“

Rostul tradițional este unul explicit moral și implicit social de însănătoșire a societății – căci nimeni nu-și dorește să se audă strigat și anul următor. Strigarea peste sat

„Noi nu *sîntem Dorel!“*

este astfel o formă tipic țărănească de umor terapeutic, în principiu nevindicativ, care păstrează caracterul ludic și se supune limitelor de timp și spațiu ale ritualului, fiind, astfel, controlat de comunitate și diferit de gura slobodă a satului.

Față de această formă personalizată a satirei, care vizează explicit anumiți indivizi, umorul cult – în speță satira – păstrează funcția social-morală, dar depășește orizontul comunităților locale și devine mai abstract, mai generalizator, construiește caractere și fizionomii, tipuri sociale etc.: avarul sau burghezul gentilom, de pildă, nu mai sînt *persoane,* ci *personaje*. De la joaca spontană a țăranilor se trece la jocul rafinat al autorilor. Iar canoanele literare formalizează apoi aceste forme culte de expresie a rîsului.

Ce se întîmplă la noi? Ce *personaje* clasice avem în acest domeniu? Păi, de la Coana Chirița la Mitică, trecînd eventual prin Moș Teacă – și cam atît. Iar în ultima vreme, doar atît. Umorul nostru pare să se consume în bancuri (dispărute și ele) și satiră publică, actualmente mediatică.

Atît și cum există, satira românească pare să aibă greutăți în a se desprinde de persoane pentru a construi personaje, rămînînd, astfel, mai aproape de oralitatea țărănească, decît de canoanele scrise ale genului cult. De la *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir, la pamfletele lui Arghezi, satira este *ad personam,* ținte le ei fiind, în cel mai bun caz, ușor identificabile. Chiar și Caragiale, în textele sale din presă, își trimite săgețile satirice cu dedicație individuală precisă. Bombonel al Cațavencilor și alți frați de-ai lui nu sînt nici ei *personaje,* nu sînt Mitică. Tot mai mult, România întreagă devine un sat mare, peste care se aude strigarea peste țară, neîngrădită de vreo regulă, ritualică sau nu, a jocului. De la joacă am trecut mai degrabă la batjocură, decît la joc; strigarea peste sat a devenit canonic vindicativă.

Cealaltă variantă a umorului practicat în ultima vreme la noi, care a năpădit mai ales micile ecrane, renunță explicit la funcția morală și socială, pentru a se muta cu arme și bagaje în *entertainment*. Acesta nu este, însă, cel mai adesea, nici măcar comic de situații. Este comic de „personaje“, dacă vreți, dar un comic care a consacrat jubilația grotescului: cu cît personajele sînt mai stupide, cu atît ne hlizim mai tare.

În acest context, practic, singurul personaj satiric/comic al postsocialismului este Dorel. Publicitarilor le-a reușit performanța, în fața căreia nu pot decît să mă înclin, de a construi un adevărat personaj, fără nici o trimitere *directă* la vreo persoană din viața noastră publică sau privată, dar pe care îl poți regăsi la tot pasul. Personajul Dorel are însă o funcție social-morală perversă, realizată printr-o identificare, de data aceasta, negativă: „Noi *nu* sîntem Dorel!“ jubilează toți cei care privesc clipul. Și rîd, mulțumiți, ba chiar fericiți: există, iată, totdeauna, unul mai prost decît mine. Hai să bem, deci, să sărbătorim această veste minunată!

Și ceva *catharsis* în chestia asta, trebuie să o recunoaștem, dar, mai ales, un soi de răzbunare a piticului. Descendentă din strigarea peste sat, strigarea peste țară pare să fie astfel mai mult o răzbunare a piticului – iar țara pare să fie tot mai plină cu pitici.

Umorul merită, zău, o soartă mai bună!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

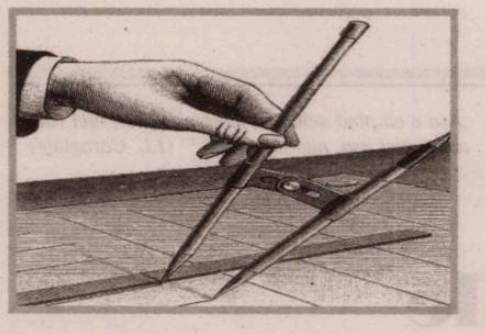

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Multe şi mărunte din vechiul Bucureşti

Zilele astea, cînd ambiţia de a deschide măcar primul trunchi din şoseaua Uranus înteţeşte confruntarea dintre partizanii acestui proiect de anvergură şi cei care ne-am opus demolărilor ilegale din zona Matache, o să spuneţi că o vizită în trecut este o evadare de la problemele actuale. Chiar aşa, pînă vom vedea ce întorsătură iau lucrurile, să mai citim din „almanahe", ca să afle oamenii cum se trăia în acest oraş cînd el începea să se adapteze la noua sa situaţie, de capitală a unui stat independent, cel mai tînăr regat balcanic. Faţă de un prezent alunecos, simt nevoia să mai deschid o carte, ca să mă întîlnesc cu ce nu se mai poate schimba.

O vorbă obişnuită, pe care am repetat-o şi eu de multe ori, se găseşte pe coperta cărţii *Anunciul şi reclama sînt sufletul comerciului*. Răsfoiesc *Almanachul Comercial* pe anul 1886, un repertoriu folositor de adrese din „Bucuresci", alcătuit de un domn George Albert Tacid, directorul Oficiului de publicitate România din str. Academiei, 18. Orice i-ar fi trebuit cuiva, n-avea decît să întrebe acolo. De pildă, căuta un avocat şi-l descoperea la pagina 75 pe „d. Maiorescu Titu Liviu, fost ministru, advocat şi profesor la Universitate, consultaţiuni de la 8-10 dimineaţa, Str. Mercur 1". Ocupat om, îşi începea ziua devreme, rezervînd primele ore pentru activitatea profesională din care cîştiga. La aceeaşi rubrică îl descopăr pe un unchi al bunicului meu: „Emanuel Arghiropol, advocat român, Str. Ştefan cel Mare (alături cu tribunalul), se însărcinează cu căutarea proceselor înaintea tutulor instanţelor din ţară, avînd şi un biurou special pentru acte de notariat." Specificarea identităţii etnice, la a doua generaţie născută în Moldova, şi omniscienţa proclamată îmi inspiră bănuiala că nu prea avea clienţi. Tot la „profesiuni libere" – arhitecţii: P. Gottereau, Mandrea, Montaureanu, Orăscu, Socolescu şi chiar I.I. Heliade Rădulescu, fiul scriitorului, cu adresa în Piaţa Moşilor, la „grădina Heliade". Adrese comerciale şi de afaceri: Djaburov, care vindea „articole de China" (adică porţelanuri) şi banca Marmorosch Blank, al cărei sediu era atunci în Lipscani, nr. 78.

Despre condiţiile generale de viaţă publică, constatăm că erau 35 de hoteluri, 27 cafenele, faţă de numai 10 în *Adresse bucurescene* din 1875, şi patru firme de „telephoane". O încă modestă, dar fermă înclinaţie culturală o dovedesc 12 librării, dintre care opt pe Calea Victoriei. Preocupările artistice sînt reprezentate de cei cinci pictori, de exemplu: Ed. Grand (Victoriei, 87). În 1875, lista pictorilor îi cuprindea pe Aman (Clemenţei, 6), pe Tătărescu (Belvedere,19), pe Stăncescu (Rafael,1), pe Dan (Pasajul român) şi Henţia (Oţetari, 9). Szathmáry îşi avusese atelierul de „photograf" pe str. Mogoşoaiei, la colţul cu Bulevardul. În 1886, numărul fotografilor a crescut la 10 şi printre ei figura Fr. Mandy, în Ştirbey Vodă, 1. Toate acestea erau profesiuni care se bazau pe comandă, precum croitorii. Casa de la nr. 4 din str. Luminii (astăzi General Christian Tell) era împărţită de Szathmáry, în 1886, cu Karl Storck, „sculptor în piatră", dar acesta, în 1875, locuia în str. Mogoşoaiei, 61, şi se recomanda pentru executarea de „pietre mormîntale". Pentru aceastăspecialitate mai existau alţi patru; printre ei, Lambaditis, familie care şi-a păstrat meseria pînă s-a stins, prin 1970. Cînd, în 1886, apare Oscar Späthe, care nu locuia încă în Parcul Filipescu, ci în Izvor 41, el este înregistrat atît ca sculptor, cît şi ca „fabricant de teracotă şi ornamente de ciment şi de ipsos".

12 librării, dintre care opt pe Calea Victoriei.

Din mulţimea reclamelor, cele mai comice sînt cele pseudomedicale. Una laudă „balsamul de auz, cunoscut ca mijlocul cel mai nemerit şi mai eficace pentru vindecarea auzului greu şi dobîndirea auzului pierdut de tot: o sticluţă 2 franci 50". Alta: *„Electro-omeopatia Mattei*. Se face cunoscut onorabilului public că descoperitorul remedielor electro-homeopatice, atît de renumite şi folositoare, nu numai în Italia, Germania, Englitera etc., dl Conte Cesare Mattei din Bolognia (Italia) a numit ca singurul său reprezentant în toată România pe sub-semnatul şi numai la dînsul se poate găsi cartea de medicină *Vade-Mecum* a contelui Mattei, tradusă lămurit în limba română de doamna Bruzzesi. Se găseşte de vîndare pe preţul de 2 lei."

N-aţi recunoscut? În *D'ale carnavalului*, Catindatul „a citit în cartea lui Matei... Nu vanghelistul, ăsta e altul, e doftor de bătături în Italia şi face şi vopsea pentru păr... Al dracului italianul!" Comedia lui Caragiale a fost scrisă chiar atunci, în 1885.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Creatorii de artă din administraţia ieşeană

Recentul anunţ că unul dintre cei mai cunoscuţi avocaţi din Iaşi, Neculai Volovăţ, va debuta ca scriitor semnînd piesă de teatru la Naţionalul „Vasile Alecsandri" aminteşte faptul că, în tîrgul Ieşilor, mulţi dintre cei care împart pîinea şi cuţitul nu au pregetat să pună mîna pe pix, penel sau microfon. Cei mai mulţi au terminat Politehnica, dar nu lipsesc psihologii, juriştii sau doctorii.

La Primărie se poate spune că, în aproape toată perioada de după Revoluţie, edilul-şef a avut înclinaţii spre scriitură. Constantin Simirad, la bază profesor de matematică, a fost primar între 1992 şi 2003 şi a lansat peste o duzină de volume – mare parte de memorialistică, tipărite la edituri prestigioase, precum Junimea sau Polirom. Membru al Uniunii Scriitorilor, Simirad a ocupat şi funcţia de preşedinte al Consiliului Judeţean, între 2008 şi 2012. Iată un fragment din Simirad: „În dimineaţa aceea de sîmbătă, soarele avea, cum să spun, o anumită blîndeţe, o anumită gingăşie cu care te îmbrăţişa şi te scufunda în aura lui. Aerul se încărcase cu prospeţime şi era atît de bun că-l puteai întinde pe pîine. Şi oamenii parcă se luau la întrecere în bunăvoinţă, în zîmbete şi salutări amicale. Îmi părea rău că urc în maşină. Aş fi vrut să înot în acea lumină blîndă, în acel ocean de văzduh care îmbrăţişa pămîntul. Să mă las cotropit, subjugat de acea pace care-mi inunda sufletul."

Actualul şef al municipalităţii, Gheorghe Nichita, absolvent de Hidrotehnică şi Ştiinţe Economice, a avut în liceu înclinaţii poetice, semnînd versuri sub pseudonimul „Gigi Dezgheţatu"".

Înaintea lui Simirad, Consiliul Judeţean l-a avut la cîrmă pe un profesionist în domeniul scrisului: Liviu Antonesei, conducător al instituţiei între 1996-1998. Autor al mai multor volume de versuri, Antonesei a fost inclus în antologii de poezie şi în reviste din Ungaria, SUA, Grecia, Italia, Germania, Rusia sau Franţa. Între Simirad şi Antonesei, Consiliul a avut la conducere un pictor, Lucian Flaişer, absolvent de Chimie Industrială şi mulţi ani inginer la un Combinat de Fibre Sintetice.

Dintre prefecţi, mai nimeni nu pare să fi îndrăznit a se aventura pe tărîmul creaţiei. O excepţie notabilă este Nicuşor Păduraru, care a terminat Facultatea Tehnologia Construcţiilor de Maşini. Prefect între 2006 şi 2008, a fost ales în Parlament, fiind deputat între 2008 şi 2012. Autor al unui volum de sertar, premiat, poetul şi scriitorul Păduraru a fost inspirat de Herman Hesse, James Joyce şi Gabriel García Márquez. Una dintre poeziile sale, „Ardeau cărţile", sună astfel: „şi se făcea că ardeau cărţile / şi cîinii cuvintelor muşcau / flăcările cu ciudă / şi se făcea că trupul meu/ mistuit de dorinţă / se transformă / uşor în cenuşă / şi desena hieroglific / umbrele morţii / se făcea că nu mai eram eu însumi / şi doar el / Cuvîntul plutea fierbinte deasupra cărţilor arse."

Primarul a avut în liceu înclinaţii poetice, semnînd versuri sub pseudonimul „Gigi Dezgheţatu"".

Foarte prost a ieşit din cauza preocupărilor literare un alt fost deputat ieşean, Vlad Hogea, acuzat, în urmă cu aproximativ zece ani, că un volum al său, *Naţionalistul*, cuprindea mai multe texte xenofobe.

Există şi o categorie de artişti-şefi puţin ieşiţi din tipare. Preşedintele Casei Judeţene de Asigurări de Sănătate Iaşi, pînă în 2012, doctorul Iulian Şerban a lansat online un album cu melodii compuse în tinereţe. Şerban are acasă un studio de înregistrări.

La rîndul său, pe vremea cînd era unul dintre cei mai faimoşi procurori din Iaşi, ba chiar adjunct de Parchet, Doru Maximovici a publicat două volume de poezii în care apăreau şi cîteva zeci dintre picturile sale. Într-una dintre acestea, magistratul apărea într-un autoportret – varianta acuarelă. În robă, cu codul penal în mînă, pe care, în mod poetic, zăboveşte un fluture.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Ucraina, provocarea europeană a secolului

La ora cînd scriu aceste rînduri, Ucraina stă pe un butoi cu pulbere şi evoluţiile sînt imprevizibile. Dacă guvernul va pune în aplicare planurile sale de instituire a stării excepţionale, în urma ocupării de către manifestanţi a clădirii Ministerului Justiţiei, lucrurile vor putea degenera fiindcă este de aşteptat o reacţie viguroasă a străzii.

Ucraina poate cădea într-o perioadă de haos prelungit, cu consecinţe grave asupra regiunii – şi, deci, şi asupra României. Veştile de la Kiev ne vorbesc însă şi despre un dialog care se poartă, totuşi, între putere şi opoziţie.

Problema este că Ucraina nu trece printr-o simplă criză politică şi socială care, întocmai ca în alte democraţii, să poată fi depăşită prin dialog între putere şi opoziţie, sau, eventual, prin chemarea cetăţenilor la urne. În realitate, Ucraina se află în faţa unei alegeri dramatice, între două realităţi geopolitice. Iar opţiunile în Ucraina sînt împărţite în părţi aproape egale, ceea ce face aproape imposibil un compromis.

Doar nu ne aşteptăm ca puterea să renunţe de bunăvoie la opţiunea prorusă şi să se îndrepte către Europa! Să nu uităm că în Ucraina mai e şi cealaltă jumătate, deocamdată mulţumită cu opţiunea răsăriteană şi, deci, tăcută. Dar nimic nu ne arată că această a doua Ucrainã n-ar putea ieşi la rîndul ei în stradă, în caz că ţara se va orienta spre Vest. Iar Rusia are pîrghii importante de acţiune, într-o asemenea variantă. Iar Kremlinul are motive serioase: o Ucrainã europeană ar influenţa puternic mişcările prodemocratice din Rusia.

Şi atunci, cu ce se va mulţumi opoziţia, în urma acestui dialog? Iarăşi, greu de crezut că va accepta jumătăţi de măsură. De ce ar face-o, cînd susţinătorii ei inundă străzile? Problema este că fiecare pare să vrea totul sau nimic, iar Ucraina nu poate rămîne la mijloc, între două entităţi geopolitice. Zona gri se răzbună.

Şi apoi, opoziţia din stradă nu este chiar sută la sută proeuropeană. Se găsesc şi activiştii, nu puţini, ai unor grupări naţionaliste. Există şi o grupare de-a dreptul fascistă, Svoboda, amintind de vremuri tulburi din istoria Ucrainei, şi care numai proeuropeană nu este.

Culmea e că minoritatea română din Ucraina pare să fie mai bine protejată de actuala putere de la Kiev, care, din diverse interese, i-a acordat o serie de drepturi în conformitate cu normele europene. Sigur, dorim ca Ucraina să se înscrie pe un drum european. În acelaşi timp, ne putem întreba dacă nu cumva, în cazul unei răsturnări violente la Kiev, fraţii noştri au urma să încapă pe mîinile naţionaliştilor şi fasciştilor.

În unele medii politice se vorbeşte despre o partiţie, dar nici în acest caz, lucrurile nu sînt simple. Împărţirea Ucrainei între estul prorus şi vestul proeuropean este, în bună măsură, un clişeu jurnalistic. În realitate, există multe zone mixte – sînt proeuropeni în est şi proruşi în vest. Nici în Kiev, teatrul protestelor, opiniile nu sînt unanime. În cazul unei partiţii, va fi extrem de greu de trasat linia de demarcaţie.

Ucraina poate cădea
într-o perioadă de haos prelungit.

Să fim realişti: nu ne aflăm în Cehoslovacia începutului anilor '90. Atunci, două naţiuni înrudite şi cu teritorii bine delimitate istoric au decis să se despartă, continuînd, însă, să împărtăşească idealurile europene.

Nu e cazul Ucrainei de azi, unde, după o eventuală partiţie, nu este exclus un soi de purificare politică, asemănătoare cu purificarea etnică din Balcanii începutului anilor '90.

Iar dacă secolul XX a început în Balcani, cu asasinatul de la Sarajevo, şi s-a încheiat cu războiul din fosta Iugoslavie, atunci secolul XXI european să se joace în Ucraina şi, prin extensie, în zona gri a spaţiului ex-sovietic?

S-a spus despre Ucraina că este o ţară cu două feţe, una întoarsă către Răsărit şi cealaltă spre Apus. În Ucraina secolului XX, suferinţele au fost enorme: războaie, deportări, foametea care a ucis milioane de oameni. Sînt suferinţe care, în secolul XX, pot fi comparate doar cu cele îndurate de poporul evreu. Ucraina nu doar că este mare, dar este infinit mai complicată decît orice exemplu de stat central şi est-european care a mers pe calea occidentală.

Să nu uităm că România a avut nevoie de mai bine de un deceniu şi jumătate pentru a se racorda la structurile euroatlantice. Iar România venea după mai bine de un secol de independenţă şi avea în spate un trecut interbelic european şi democratic, încă viu în conştiinţa publică. Un trecut relativ recent, pe care Ucraina nu l-a avut.

Ucraina, vecina noastră, reprezintă, probabil, cea mai importantă şi complexă ecuaţie politică a Europei secolului XXI.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Un gînd despre prietenie

„On ne sait pas ce que c'est que l'amitié.
On n'a dit que des sottises là-dessus..."
JULES ROMAINS

Chiar la începutul eseului său intitulat „Prietenul", Giorgio Agamben povesteşte despre o controversă dintr-un text faimos al Antichităţii tîrzii, *Vieţile şi doctrinele filozofilor* de Diogene Laertius. Există opinia că, în textul dedicat lui Aristotel în această carte, s-ar găsi formula „o, prieteni, eu nu vă sînt prieten". Această opinie, parese, are o bază în textele unor ediţii ceva mai vechi ale cărţii. În ediţiile ceva mai noi, filologi iscuşiţi au dedus că lipsa unei litere din transcrierea manuscriselor originale ar da totul peste cap – de fapt, textul real, cel scris de Diogene, cu acea literă inclusă, ar fi: „Cel care are mulţi prieteni, nu are nici un prieten." Această a doua variantă este validată şi de perfecta ei solidaritate logică cu întregul ei context. Cum sînt foarte departe de a avea competenţele arbitrajului unei dispute între mai vechii şi mai noii specialişti în greaca veche, reţin doar controversa şi merg mai departe. În orice caz, ambele formule, şi cea „eronată", şi cea „corectă", au făcut carieră. Una ori alta, ele sînt citate în operele unor nume grele: Montaigne, Nietzsche, Derrida, iată, Agamben etc. Ambele formule au meritul de a lumina adevăruri interesante despre prietenie. Merită să zăbovim puţin.

Prima formulă – „o, prieteni, eu nu vă sînt prieten" – ne spune că prietenia nu este întotdeauna o relaţie biunivocă. Mai precis, A poate fi prieten cu B, fără ca B să fie prieten cu A. Sigur că o asemenea observaţie contrazice cumva ceea ce ştim despre prietenie. Dar, dacă ne gîndim că prietenia aparţine aceleiaşi specii ca iubirea şi dacă privim mai atent relaţiile dintre oameni, care sînt întotdeauna asimetrice, s-ar putea ca această observaţie despre prietenie să nu ni se mai pară atît de stranie. Desigur, în legendă supravieţuiesc prieteniile împlinite, cele în care cei doi prieteni au unul pentru celălalt devoţiune şi loialitate deplină: Ahile şi Patrocle! Exact aşa e şi cu iubirile – legendare devin cele împlinite: Romeo şi Julieta! Ceea ce proiectează direct în legendă o prietenie ca aceea dintre Ahile şi Patrocle, ori o iubire ca aceea dintre Romeo şi Julieta este tragismul morţii care se inserează în interiorul relaţiei dintre cei doi, ca pentru a o pune la supremă încercare. Atît prietenia eroilor lui Homer, cît şi iubirea personajelor lui Shakespeare triumfă nu neapărat asupra morţii, ci în ciuda ei. Suprema probă a fost trecută. Prietenia primilor şi iubirea celor din urmă este definitiv şi exemplar împietrită, monumentalizată, mitologizată. Dar cele mai multe prietenii, ca şi cele mai multe iubiri nu sînt deloc aşa. Situaţiile în care unul iubeşte şi celălalt nu, sînt cu mult mai multe şi cu mult mai tulburătoare – Shakespeare este statistic inferior lui Cehov, în sensul că relaţia de iubire din *Romeo şi Julieta*, în care el o iubeşte pe ea şi ea îl iubeşte pe el, este cu mult mai puţin prezentă în lume decît relaţia din *Pescăruşul*, în care fiecare iubeşte pe cineva care, la rîndul lui/ei, iubeşte pe altcineva. Cred că aşa stau lucrurile şi în prietenie. Situaţiile în care cineva se comportă ca prieten cu altcineva, care îi întoarce alt tip de sentiment sînt mult mai dese decît cele care se împlinesc în reciprocitate. Situaţiile în care cineva iubeşte şi celălalt îi oferă „doar" prietenia sînt adolescentine, dar nu tocmai rare. Iar situaţiile în care cineva se împrieteneşte (adică se pune pe sine în starea de prieten) cu cineva care nu face acest lucru şi întoarce doar amabilitate, dacă nu chiar răceală indiferentă, sînt foarte întîlnite.

„O, prieteni,
eu nu vă sînt prieten."

A doua formulă – „cel care are mulţi prieteni, nu are nici un prieten" – nu este atît de contraintuitivă ca prima. Faptul că prietenia „e floare rară" se cunoaşte. Omeneşte, prietenia este un sentiment atît de intens şi atît de focalizat, încît este imposibil să fie larg distribuit. Respectul, de pildă, este un sentiment care se cere a fi larg, la limită, chiar unanim distribuit. Dar prietenia, evident – nu. Pe de altă parte, această variantă – cea care pare a fi originală în *Vieţi* – indică o negativitate, ca şi prima variantă, dar întoarsă, logic, împotriva sieşi. Dacă în cazul „o, prieteni, eu nu vă sînt prieten", aflăm că este posibil să fii prietenul cuiva care nu îţi este prieten, în cazul „cel care are mulţi prieteni, nu are nici un prieten" aflăm că nu este posibil să ai mulţi prieteni. Prietenia este suficient de generoasă ca să existe în sine, fără reciprocitate, dar este suficient de preţioasă ca să fie rară. Avertismentul din această formulă, însă, este pentru cei mult prea generoşi, care vor să-şi extindă puterile benefice ale sufletului asupra cît mai multor oameni. Este, de asemenea, un apel la maturizare pentru cei care vor să fie iubiţi de toată lumea, vor să le fie, toţi, prieteni.

În *Etica Nicomahică*, se ştie, găsim pagini profunde despre prietenie. Prietenia, ni se spune acolo, este participarea la conştiinţa existenţei celuilalt, a prietenului. Odată ce simţi că el gîndeşte, aşa cum simţi că tu gîndeşti, odată ce simţi că el simte, aşa cum simţi că tu însuţi simţi, odată ce simţi că şi el merge, aşa cum simţi că tu mergi cînd mergi – eşti prietenul lui. Unde greşeşte, însă, Aristotel, este cînd crede că doar traiul împreună poate duce la o asemenea contopire cu prietenul. Nici vorbă! Evident, prietenia este o specie a cunoaşterii, a cunoaşterii din care rodeşte acest sentiment cald al apropierii, dar o atare cunoaştere nu cere vecinătate imediată. De altfel, aceasta este şi splendoarea prieteniei: oricît de rară este, nu depinde nici de alţii (adică de reciprocitate), şi nici de împrejurări (adică de proximitate).

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ţara strategiilor de trei zile

Prin toamnă, un medic a tras un semnal de alarmă. A scris un text, cam ca o scrisoare deschisă, şi a anunţat ţara (prin presă) că el nu îşi mai poate face onorabil meseria în spitalul unde lucrează. A povestit lucruri banale pentru oricare cetăţean român, cu excepţia autorităţilor (care amarnic s-au minunat): cum că nu există medicamente în spital şi că pacienţii sînt nevoiţi să le cumpere de la farmacia cea mai apropiată. Cum că nici consumabile pentru intervenţiile chirurgicale nu mai sînt în stoc şi că rudele trebuie să le cumpere, pe speze proprii. Cum că pînă şi bisturiele sînt refolosite, în ciuda regulilor general valabile. Surprinzător, presa „a sărit" pe subiect. Zic „surprinzător", deoarece nu era nici urmă de noutate în cele povestite de medicul ploieştean. Presa a pus problema pe agenda publică. A urmat reacţia autorităţii: controale la respectivul spital, concluzii triste legate de abilităţile manageriale ale directorului, apoi o oarecare rîcă între centru (minister) şi judeţ (Consiliul Judeţean în subordinea căruia se afla spitalul). Controalele s-au extins şi la alte spitale şi... dădeam să mă aştept la o dezbatere serioasă legată de bugetul Sănătăţii şi metodele de alocare a resurselor. Din păcate, cele trei zile de „fierbinţeală a subiectului" au trecut şi n-am mai aflat nimic. Presa a trecut la obişnuita bătălie „băsişti – felixişti". Posibila dezbatere privind o nouă strategie publică s-a amînat.

Apoi, un părinte enervat a filmat o şedinţă cu o doamnă învăţătoare care solicita pacheţele de protocol pentru Crăciun. Pare-se că doamna nu este nicidecum vreo debutantă în sistem. Are multă experienţă pedagogică. Am mai aflat că, profesional vorbind, era bine cotată între colegi. A dat, însă, cu bîta-n baltă, într-un mod care (firesc) a atras atenţia presei. Care a pornit, timp de trei zile, discuţii, talk-show-uri şi dezbateri despre moralitatea sistemului de învăţămînt, calitatea lui, finanţarea, meditaţiile „la pachet" ş.a.m.d. Ministerul a anunţat măsuri drastice, i-a chemat pe profesori la şedinţe de instruire, a anticipat o nouă strategie de luptă împotriva corupţiei din sistemul public de învăţămînt. Pînă la mine, părinte de copil de şcoală primară, nu a ajuns decît obligaţia de a declara pe proprie răspundere că sînt de acord cu o sumă minusculă pentru plata salariilor celor trei bodyguarzi suplimentari. Am semnat. Pe cuvînt de onoare, la clasa fiemii nu am strîns bani pentru cadouri de sărbători. Oricum, după cele trei zile de dezbatere, presa a hotărît că este suficient pentru atare subiect şi a trecut la obişnuitele răfuieli interne. Autorităţile s-au relaxat şi ţărişoara a scăpat de grija unei alte strategii naţionale a învăţămîntului. Necesară, cred.

Cele trei zile de „fierbinţeală a subiectului" au trecut.

Apoi, veni acel nenorocit de accident aviatic. În mod firesc, toată societatea a urmărit cu sufletul la gură cele întîmplate. De la televizor, tot românul a aflat lucruri noi legate de sisteme de navigaţie, aplicaţii de smartphone, transplantul de organe, proceduri de intervenţie în caz de urgenţă. Pe fondul unor bîlbîieli greu de înţeles, în zilele tulburi şi pline de emoţie care au urmat s-au încercat reglări de conturi între piloţi, instituţii, persoane. În umila mea opinie, de individ care nu are smartphone şi care îşi aminteşte vag lecţiile de fizică din liceu (cele despre triangulaţie şi unde electromagnetice), salvatorii trimişi din trei judeţe ar fi putut să fie ceva mai smeriţi şi să lase micile hărţi turistice deoparte, dînd mult mai multă importanţă localnicilor, celor care ştiau muntele pe de rost. După cum a constatat lumea occidentală de multe ori, a te baza strict pe tehnologie şi proceduri sofisticate poate fi contraproductiv. În fine. Ne aşteptam la dezbateri despre eficacitatea sistemului de intervenţii în caz de urgenţă, la rafinarea procedurilor sau la discuţii serioase privind strategia şi bugetul politicilor de transplant. Numai că au trecut deja cele trei zile. Subiectul nu mai este „cald". Nici o redacţie nu va mai aloca timp de emisie în scopul tragerii de necesare concluzii, şi bănuiesc că autorităţile vor răsufla, din nou, uşurate. S-a mai bifat un subiect. Şi atît.

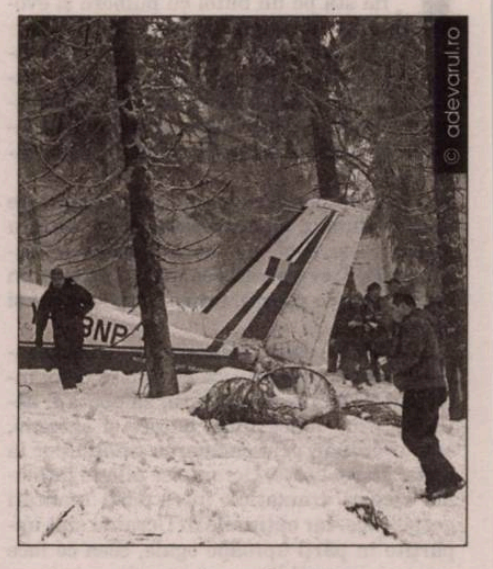

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

Valeriu NICOLAE

Sisteme europene disfuncţionale

Majoritatea covîrşitoare a birocraţiilor Comisiei Europene duce lipsa unei experienţe legate de domeniul lor de activitate; mediul lor de lucru este proiectat într-un mod eronat şi nu le poate oferi nici stimulente, nici mecanisme eficiente pentru a obţine o asemenea experienţă. Şi nici societatea civilă nu umple aceste lacune.

Recrutările Comisiei Europene se fac în virtutea unui sistem care premiază realizările academice şi cel mai ridicat IQ. Experienţa, munca de teren sau, pur şi simplu, faptul că te pricepi într-un anumit domeniu – toate sînt opţionale. Mulţi dintre cei pe care îi cunosc în poziţiile de conducere sau subordonaţii acestora, din cadrul Comisiei sau a altor instituţii interguvernamentale, au puţină experienţă (dacă au) în ceea ce priveşte problema romilor, a sărăciei extreme şi a incluziunii sociale, în general. Îşi imaginează că sînt capabili să obţină experienţă în aceste domenii, în timpul în care ocupă poziţia respectivă – un timp extrem de limitat, în jur de patru-cinci ani.

Marea parte a acestor manageri provine din clasa medie sau din straturile superioare ale societăţii, ei fiind şi conectaţi cu elitele politice. Trăiesc la un standard ridicat, iar salariile lor se situează în topul celor mai mari salarii. Imboldurile pe care le au aceşti oameni pentru a petrece o bună perioadă de timp în ghetouri, mahalale, comunităţi rurale sau instituţii de protecţie a copiilor, pentru a se familiariza şi a căpăta expertiză în domeniile respective sînt, în cel mai bun caz, limitate.

Conferinţe, rapoarte, mese rotunde, întîlniri cu experţi sau discuţii cu posibili factori politici de decizie alcătuiesc un scenariu mai plauzibil. Ca să ia pulsul realităţii din teren, merg în vizite scurte, igienizate, protejate – acestea fiind considerate cele mai bune mijloace de a vedea „ce se întîmplă" afară. Rapoarte „bine îngrijite", scrise într-o limbă de lemn, sînt întocmite în aşa fel încît să nu deranjeze sensibilităţile vreunui stat membru de rang superior – iar pe baza acestor rapoarte se iau deciziile.

Această abordare a construirii unei experienţe şi a formării de experţi este disfuncţională, la fel cum sînt multe dintre evenimentele la care participă managerii Comisiei Europene, care nu fac decît să se adune şi să se felicite reciproc sau să se flateze unul pe altul.

Conferinţele europene sînt dominate de discursuri ţinute nu de oameni cu experienţă în teren, ci de liderii Comisiei – exact de către cei care ar trebui să asculte, în loc să vorbească. Mai mult, în rarele cazuri în care sînt programate dezbateri ţinute de către experţi veritabili, factorii decizionali, în special managerii seniori, aleg să nu participe, plecînd imediat după ce îşi susţin propriul discurs. Ca rezultat, birocraţii UE şi instituţiile europene au o imensă problemă a expertizei şi a imaginii: sînt – sau sînt percepuţi – drept aroganţi şi deconectaţi de la realitate.

Nu fac decît să se flateze unul pe altul.

Această lacună a experienţei ar putea fi rezolvată de către societatea civilă. Din păcate, multe fundaţii finanţate din fonduri europene sînt, şi ele, profund disfuncţionale. Aceste reţele de ONG-uri finanţate prin Comisia Europeană sînt mai degrabă o extensie a Comisiei înseşi, decît un supraveghetor, un *watchdog* al politicilor europene.

Aceste reţele sînt conduse de către oameni care reflectă – sau în cel mai bun caz doar percepuţi astfel – o imagine a birocraţiei europene. De fapt, este vorba despre un număr semnificativ de funcţionari în poziţii de mijloc sau de conducere, care trăiesc la Bruxelles, mutîndu-se de la o instituţie europeană la alta sau prin reţelele europene nonguvernamentale. Unii dintre aceştia ajung să se ocupe de problema sărăciei extreme, de romi şi de ghetourile din Europa Centrală şi de Est.

De aceea, sfera de idei de la Bruxelles este limitată. Expertiza, experienţa acumulată la firul ierbii cu greu penetrează conferinţele europene şi doar în mod excepţional sînt luate în calcul în elaborarea vreunei politici europene semnificative. Efectele mai degrabă jalnice ale finanţărilor europene la firul ierbii sînt într-o disonanţă stridentă cu discursurile bombastice şi de cele mai multe ori delirante, ale realizărilor imaginare, în Bruxelles.

Bruxelles-ul riscă să fie dominat de către politicieni mediocri (dacă asta nu s-a întîmplat deja), de birocraţi deconectaţi, dar aflaţi la putere, de *yes men*, de linguşitori. Nu este un mediu predominant al dezbaterilor critice, eficiente şi al abordărilor pragmatice, ci mai degrabă unul dominat de nepotism şi de servilism.

Fondurile europene au nevoie să hrănească un *watchdog* al societăţii civile, şi nu o cohortă de servitori şi oportunişti ai societăţii civile sau ai demnitarilor europeni – cum se întîmplă în zilele noastre.

Sistemul trebuie să încurajeze oameni care au în spate o reală experienţă în teren, să facă parte din instituţiile europene şi să ofere stimulente pentru actualii manageri de top, ca aceştia să iasă din carapacea lor şi să trăiască realitatea pe teren.

La ultima conferinţă a Uniunii Europene la care am fost prezent, unul dintre participanţi se înfuriase pentru că numai după 14 discursuri lungi a existat o scurtă sesiune care a permis experţilor din public să ia cuvîntul. La acel moment, nu mai era în sală nici unul dintre managerii de top ai Comisiei Europene. Toţi plecaseră. L-am întrebat de ce nu a vorbit în timpul conferinţei. Mi-a spus că banii vin de „aici" şi că nu poţi mînca mîna care te hrăneşte.

Raţionalizarea eşecurilor – prezentate drept un *succes monumental, practici pozitive sau promiţătoare, sau problemă în curs de rezolvare* – nu ar trebui considerată drept o calitate necesară, nici pentru cei de top, nici pentru managementul de mijloc dinlăuntrul instituţiilor europene sau a societăţii civile.

Inteligenţi, dar deliranţi şi infatuaţi, puternici factori de decizie şi lideri ai societăţii civile au tendinţa să promoveze o cultură a servituţii, a înşelăciunii intelectuale şi a laudelor neruşinate. Nepotismul şi corupţia sînt rezultatul logic, iar motivaţia de a deveni şi mai puternic, şi mai bogat, în acest mediu, devine obstacol major în dezvoltarea societăţii europene.

Sînt îndeajuns de mulţi oameni extraordinari care lucrează în instituţiile europene sau în ONG-urile europene, destul de mulţi ca să reuşească să reformeze un sistem aproape disfuncţional. Este nevoie de curajul de a vorbi şi de a lua poziţie. Să sperăm că noua conducere a Parlamentului European va înţelege toate acestea. Căci, deocamdată, mulţi dintre liderii din instituţiile europene şi ai societăţii civile hrănite din fonduri europene au impresia că sînt acolo ca să fie serviţi, şi nu ca să slujească ei societatea.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

traducere de Stela GIURGEANU

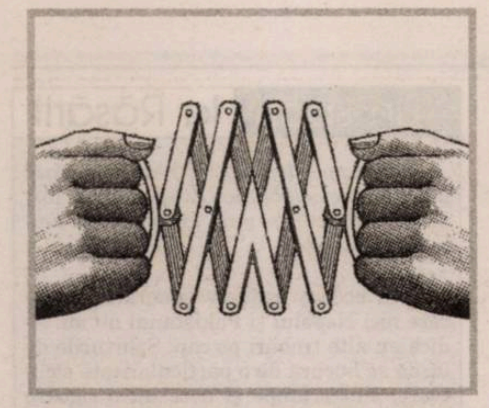

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Muzica clasică, fără frac şi papion

– interviu cu Cristina COMANDAŞU –

Este critic muzical, şi-a dat doctoratul în muzică şi lucrează la Radio România Muzical din 1997. Este redactor-şef adjunct, a realizat cîteva mii de emisiuni despre muzica clasică şi se ocupă de evenimentele organizate de RRM. Scrie pe Blogurile Adevărul *şi prezintă noutăţi discografice pe dilemaveche.ro. Vorbeşte cu entuziasm şi cu pasiune despre muzica clasică şi, mai ales, are un ton şi un stil care transmit încredere: în peisajul nostru public, dominat de lamentări despre „trista soartă a culturii", **Cristina Comandaşu** spune că e bine şi ştie să se bucure.*

Să începem cu o scurtă recapitulare a anului muzical 2013, cînd am avut parte de Festivalul Enescu, dar şi de alte evenimente. Care ar fi concluzia?

Cea mai importantă concluzie este că muzica clasică este pentru un număr tot mai mare de oameni. Dacă noi ne puneam problema, în urmă cu mai mulţi ani, că muzica clasică este pentru un număr mic de oameni – şi aceia foarte specializaţi –, astăzi, după succesul Festivalului Enescu (măsurat în mile de oameni care au participat la concerte), trebuie să recunoaştem că ne-am înşelat. În sfîrşit, în România începe să crească o clasă de mijloc care are nevoile ei culturale. Muzica clasică se adresează categoriei de mijloc, adică unor oameni care nu vin la concert cu frac şi papion doar ca să se arate în lume, ci pentru că acest gen de muzică face parte din modul lor de viaţă. Este publicul care citeşte, merge la film şi la teatru. Şi este tot mai numeros.

Dar accesul la sălile de concerte? În ţară nu sînt prea multe filarmonici şi săli de concert...

Trebuie să fim conştienţi de un lucru: publicul reacţionează la calitate. În muzica clasică, interpretul este esenţial. Un interpret foarte bun, de talia celor care au fost la Festivalul Enescu, costă foarte mult. În cultură nu există – ca pentru bunurile şi produsele curente – „ieftin şi bun". Nivelul economic din România se reflectă şi în nivelul culturii. Aşa încît în stagiunile filarmonicilor nu pot fi invitate numele cele mai mari. Cred că trebuie să ne asumăm această situaţie.

Există însă şi alte evenimente – în afară de Festivalul Enescu –, inclusiv turnee prin ţară ale unor solişti...

Lucrînd la Radio România, mă gîndesc mai întîi la evenimentele generate de Radio România: „Pianul călător" – turneul lui Alexandru Tomescu, „Flautul de aur" şi altele, care ajung într-un număr mare de oraşe din România, inclusiv în locuri unde, altfel, nu se aude muzică clasică. Şi violoncelistul Răzvan Suma face acelaşi lucru. În Proiectul „Ascultă 5 minute de muzică clasică", Răzvan Suma a cîntat în cîteva mall-uri. Proiectul a ajuns în foarte multe locuri – la librării, la muzee, în mall-uri şi hipermarket-uri, în şcoli şi licee. S-a dovedit că oamenii au apetenţă pentru acest gen de muzică. Şi toată lumea a fost încîntată de acest slogan: „Ascultă 5 minute de muzică clasică." Cel mai important mi se pare că proiectul ajunge în şcoli: anul trecut, 150.000 de copii au făcut cunoştinţă cu muzica clasică, în cadrul acestui proiect.

O idee curentă este că e nevoie de o anumită educaţie pentru a înţelege muzica clasică...

Nu sînt neapărat de acord că nu putem înţelege muzica clasică dacă nu avem un anumit nivel de cunoştinţe. Cred că muzica clasică vorbeşte prin ea însăşi şi se adresează unei anumite sensibilităţi din noi, cu care ne-am născut. Sigur, depinde de bagajul cultural general al fiecăruia, ce şi cît înţelege. Nu cred că cineva care a crescut cu manele va trece direct la muzica clasică. Poate nu va trece deloc. Gustul pentru muzică, pentru artă în general, se formează pînă la 14 ani. În perioada adolescenţei (14-18 ani), sîntem supuşi presiunii grupului în care trăim. Iar după aceea, începem să culegem roadele. Dacă pînă la 14 ani nu am semănat nimic, nu avem ce culege.

Cum se face la noi educaţia muzicală în şcoli?

Din contactul pe care l-am avut cu profesorii, observ că există o tendinţă de a face din copii mai degrabă nişte „teoreticieni", decît nişte „practicieni". De fapt, ce ar trebui să se studieze în şcoala generală? Să-i pregătească pe copii să devină ascultători de muzică. Se pare că cei care fac programele de studiu şi chiar unii dintre profesori au în cap altceva: să-i facă interpreţi sau compozitori, să-i facă să ştie notele, să aibă cunoştinţe teoretice avansate despre muzică. Una dintre profesoarele cu care m-am întîlnit îmi spunea, de pildă: „Elevii ajung în clasa a V-a şi nu ştiu care e diferenţa dintre o trompetă şi o tubă!" Am rămas şocată. La ce foloseşte, pînă la urmă, să ştie această diferenţă, cînd noi, de fapt, vrem să-i facem pe copii să asculte cu plăcere muzica? Asta trebuie să formăm în şcoală: gustul pentru muzică.

Totuşi, unii spun că numai în sala de concerte se poate face cu adevărat educaţia muzicală...

Sigur, depinde ce vrei să asculţi. Eu îi numesc talibani pe cei care cred cu tărie că doar în sala de concert îţi poţi forma cultura muzicală. Dar în ce sală din România poţi asculta, în mod curent, interpreţi şi dirijori de mare clasă? În afară de Festivalul Enescu, n-ai unde. Şi atunci, trebuie să defineşti ce vrei: vrei să asculţi lucruri de bună calitate, care să aibă un impact asupra ta, sau vrei să te întîlneşti cu prietenii la concert şi să „fii văzut" în sală? În fapt, cele două lucruri nu se exclud: e foarte bine să mergi la concert ca să socializezi. Mersul la concert e parte a unui ritual social. La noi e ceva scorţos: te duci, asculţi şi pleci. În străinătate, cînd merg la concerte, pot să stau la o cafea sau la un pahar de şampanie în foaier, pot să iau şi masa cu prietenii, e mult mai relaxat. Muzica clasică este privită la noi foarte închistat, o spun cu regret. Breasla muzicienilor mi se pare că a rămas cea mai închistată dintre toate domeniile culturii, după 1989. Noi, la Radio România Muzical, ne luptăm zi de zi să învingem stereotipiile, să arătăm că muzica clasică înseamnă şi altceva decît să-ţi pui papion şi frac.

În Germania sînt şi festivaluri în aer liber, pe pajişti de munte, unde oamenii vin şi stau pe iarbă să asculte o orchestră simfonică. La noi s-ar putea imagina aşa ceva?

Da, şi cred că ar avea mare succes. S-a creat o generaţie nouă de public, care are nevoie de aşa ceva. Eu am foarte multă încredere în tineri. Radio România Muzical are un public preponderent tînăr, între 18 şi 40 de ani, conform unui focus-grup făcut în 2012. A fost o surpriză şi pentru noi. Stăm bine. Asta înseamnă că public există, trebuie doar să ştii să vorbeşti pe limba lui şi să-i dai ceea ce doreşte. S-ar părea că e tot mai multă nevoie de un post de radio care să nu dea reclame, unde să nu se vorbească prea mult (şi nu despre aceleaşi subiecte de care se vorbeşte în general în media). Niciodată nu încerc să „vînd" muzica clasică folosindu-mă de raţiunile culturale. E importantă pentru că ne transportă în altă lume, ne aduce altceva, ne transformă.

Nu credeţi că, pentru a forma un public mai consistent, e nevoie şi de „intermediari" care să scrie convingător despre muzică?

> *Anul trecut, 150.000 de copii au făcut cunoştinţă cu muzica clasică, în cadrul acestui proiect.*

Pentru că în spaţiul public nu s-a vorbit (sau s-a vorbit puţin) despre muzică, cred că trebuie să le vorbeşti oamenilor „pe limba lor". Încerc să-mi fundamentez opiniile şi, în substrat, în ceea ce scriu, există şi o componentă educaţională. Dar mi se pare că a scrie despre muzică e ca şi cum ai sta de vorbă cu un prieten. Nu-mi place atitudinea *ex cathedra*. E nevoie să trezeşti o emoţie în cei care citesc: oamenii reacţionează mult mai mult la emoţii decît acum zece ani (poate şi din cauza presiunii tehnologiei, cu care trăim zi de zi).

Sînt mulţi muzicieni români care au succes în străinătate, dar nu sînt prea cunoscuţi în ţară. Cum vă explicaţi asta?

E un subiect care poate părea controversat, dar nu este. Avem mulţi muzicieni stabiliţi în străinătate, care cîntă în mari orchestre. Eu spun că e un lucru normal. Muzicianul are o meserie universal valabilă şi „vorbeşte o limbă" înţeleasă de toţi. Nu poţi blama un muzician că a plecat din ţara lui – de altfel, acesta este rostul lui, să umble prin lume să-i încînte pe toţi cu arta lui. Oriunde m-am dus, am întîlnit cel puţin un român care era membru al unei mari orchestre sau al unui ansamblu de operă. Sînt şi nume care ne fac mare cinste, dar pe care noi le cunoaştem mai puţin, pentru că au plecat imediat după şcoală, n-au mai apucat să se lanseze aici. Ar trebui să ne mîndrim cu muzicienii noştri din lume şi să încercăm să-i cunoaştem mai bine. Cred că e o problemă de comunicare – uneori, nici muzicienii nu comunică foarte mult despre ei înşişi, poate din modestie. Dar ei fac lucruri extraordinare.

Este România conectată la circuitele globale ale muzicii?

Da, prin cîteva lucruri: prin românii care concertează în alte ţări, prin Festivalul Enescu, prin activitatea noastră de la Radio România Muzical (nu vreau să mă laud, dar noi încercăm să prezentăm cele mai noi concerte, inclusiv prin transmisii directe). Dacă am putea să invităm mai mulţi artişti importanţi din alte ţări, ar fi altceva. Dar nu se poate, din cauza bugetelor. În lume, un interpret cunoscut, dar considerat la începutul carierei, are un onorariu de 8000-10.000 de euro pentru o reprezentaţie. Pentru un artist mai cunoscut sau pentru unul celebru, onorariul creşte exponenţial.

Scrieţi mult despre muzică. Ce vă place mai mult în această meserie?

Nu mă văd făcînd altceva. Fac această meserie din pură pasiune. Cel mai mult îmi place că pot asculta multă muzică şi simt că pot schimba ceva. Căci eu asta cred: nu putem schimba lucrurile în ţara asta decît dacă fiecare îşi face treaba bine, la locul lui. Am avut senzaţia că pot schimba ceva, cînd un copil care a participat la Proiectul „Ascultă 5 minute de muzică clasică" mi-a spus cam aşa: „Mă bucur că am ascultat la şcoală muzică clasică, pentru că eu acasă nu ascult decît hip-hop şi manele." Chiar şi pentru un singur copil care mi-a spus aşa ceva, consider că mi-am făcut treaba.

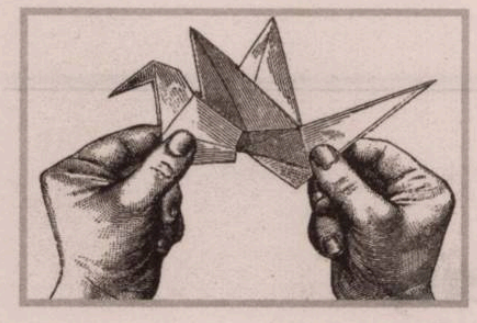

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Poezia lui Kalaşnikov

Am petrecut ore şi nopţi întregi prin foişoare de beton, în frig şi în umezeală, păzind, chipurile, o unitate militară a regimului comunist sau întreprinderea în care abia mă angajasem cînd a început Revoluţia. N-am înţeles niciodată cine ar fi vrut să atace acea unitate militară şi nici cine ar fi avut interesul să cucerească, la Revoluţie, o întreprindere de prospecţiuni geologice, dar asta e altă poveste.

Cert e că, de fiecare dată cînd am stat de pază împotriva unor duşmani incerţi, am avut alături de mine o puşcă despre care, atunci, nu eram conştient cît e de celebră. De fapt, tehnic, nici nu se chema „puşcă", ci „pistol-mitralieră AKM". În armată, învăţasem s-o demontăm contra cronometru – parcă ni s-a pomenit şi un record în secunde – şi ştiam s-o curăţăm rapid, s-o ungem prin toate cotloanele. Fiecare îşi avea arma lui, care se ţinea în rastelul încuiat cu lacăt şi pe care, la o adică, trebuia s-o poată ridica imediat, în ordinea de bătaie, fără să se calce pe picioare cu ceilalţi. Ni se spusese că e obligatoriu să ţinem minte seria propriei arme, şi în somn. Nu doar că nu era bine să-ţi încurci arma cu a unui camarad sau că era nevoie să se ţină o ordine. Raţiunea acestei reguli avea legătură cu însuşi comandantul suprem. Evidenţa şi responsabilitatea asupra armelor şi a cartuşelor erau cît se poate de stricte, temerea nedeclarată a autorităţilor comuniste fiind că orice armă dispărută ar fi putut fi, la un moment dat, folosită împotriva lui Ceauşescu. Culmea e că, pînă la urmă, tot de la nişte AKM-uri i s-a tras. În sfîrşit, şi asta e altă poveste.

De voie, de nevoie, şi cum nu prea ai multe lucruri de care să te legi în armată, m-am împrietenit cu acel obiect care-mi fusese dat în posesiune temporară. Era, totuşi, o jucărie fascinantă, chiar dacă făcută să omoare oameni – sau poate tocmai de aceea. O armă destul de bună, lăudată foarte mult astăzi pentru simplitate, robusteţe şi eficienţă. Şi, fiindcă ocheam bine cu ea, comandantul m-a ales să particip la un concurs între unităţi, astfel că, timp de două săptămîni, cîţiva ţintaşi am fost scoşi de la programul obişnuit de instrucţie şi curăţat cartofi, şi ne-am antrenat separat, pe un cîmp care ţinea loc de poligon. Am tras cît am poftit în ţinte de hîrtie şi în cutii de conserve, aşa cum văzusem prin western-uri. AKM-ul s-a dovedit un instrument de nădejde.

Iniţialele cu pricina vin, mai pe ruseşte, de la Avtomat Kalaşnikov Modernizirovanîi. Nu cred că pe atunci ştiam asta şi, cu siguranţă, n-aveam habar că exista un tip pe nume Kalaşnikov, care a inventat-o. Oricît ar părea de incredibil, Mihail Timofeevici Kalaşnikov a murit abia luna trecută, în vîrstă de 94 de ani. În felul lui, a fost un geniu. A inventat puşca de război cea mai folosită de pe glob, în ultimii peste 60 de ani. În lume există circa 100 de milioane de AKM-uri, dintre care aproximativ jumătate sînt contrafăcute. Cu alte cuvinte, arma se bazează pe nişte piese şi principii atît de simple că nu e prea complicat nici s-o copiezi. Nu e foarte grea, funcţionează în orice condiţii, chiar şi dacă intră în ea nisip sau noroi, nu se blochează aproape niciodată, e uşor de manevrat şi are un încărcător care se schimbă repede. Nu întîmplător, în conflictele barbare de prin lumea a treia, e folosită chiar de copii.

Încă de mic, Kalaşnikov a fost un iubitor de arme, tot aşa cum a fost un iubitor al lui Stalin, chiar dacă, în anii '30, familia sa a fost deportată în Siberia, în timpul reprimării aşa-numiţilor kulaci, iar tatăl său a şi murit în acele condiţii. AKM nu este singura invenţie a lui Kalaşnikov. Se pare că ar fi inventat aproape 150 de arme diferite. N-a fost recompensat cu bani (AKM a fost brevetată abia pe la sfîrşitul anilor '90), dar a primit o mulţime de onoruri şi decoraţii. Autorul a fost foarte mîndru de invenţia sa cea mai importantă (în 1947, a inventat AK-47, iar doi ani mai tîrziu a modernizat-o, rezultînd AKM) şi n-a avut vreodată mustrări de conştiinţă. În fond, cînd inventezi o puşcă, ştii la ce va fi folosită şi n-ai vrea să iasă una proastă. Se spune că Mihail Kalaşnikov n-a fost fericit să vadă invenţia sa în mîinile duşmanilor Uniunii Sovietice, în ale mujahedinilor din Afganistan, de exemplu.

Dincolo de toate acestea însă, *The Economist* scrie că autorului celebrei arme îi plăcea să fie înconjurat de cărţi bune, de Montesquieu şi Seneca, sau de ale unor poeţi ruşi ca Nekrasov şi Esenin, ale căror versuri a încercat mult timp să le imite. Cică uneori spunea că şi-ar dori să fie ţinut minte nu pentru armele inventate, ci pentru poeziile sale. Poezii de Kalaşnikov. Mai rusesc de atît nu se poate. Auzind asta, mi-am amintit un moment de acum trei decenii, în care, instalat comod într-un foişor de beton, pe care-l umplusem cu fîn, alături de kalaşnikovul meu, care-mi dădea un oarecare sentiment de siguranţă, citeam *Fraţii Karamazov*.

un sport la Răsărit

De ce sportivii noştri n-au niciodată performanţe notabile la Olimpiadele de Iarnă (că, după cum se vede, la noi nu e tot timpul numai vară)?

Din aceeaşi raţiune generală pentru care nici Nepalul şi Pakistanul nu au. Adică au alte treburi pe cap. Sporturile de iarnă se bucură de o particularitate sîcîitoare: sînt scumpe şi necesită o rigoare peste medie. Spre deosebire de alte îndeletniciri de acest fel, dezvoltarea lor e direct legată de o practică înaltă a necesităţii şi/sau culturii mişcării la populaţiile respective. Dacă inventariem cu atenţie ţările cu rezultate notabile în disciplinele de iarnă, riscăm să dăm peste o gravă incorectitudine politică: în mod inacceptabil, acestea sînt cele mai bogate şi civilizate, cele în care cetăţenii au iniţiativa, sînt vii, cercetează natura şi aleg să înfrunte obstacolele naturale într-un mod comunitar şi continuu. Rusia ar putea fi o excepţie, că tot ne pîndeşte Soci, dar acolo, sportul a fost atîta vreme o armă politică, încît a devenit parte din fibra populară. Şi, oricum, nu e în primele 10 *all-time*. Mai mult decît la Jocurile de vară, la cele de iarnă există o crevasă între cele mai bune în clasament şi restul. Noi sîntem la coadă, de braţ cu Uzbekistan, Noua Zeelandă şi Danemarca. Hai, că nu-i chiar atît de rău. Să vă spun, în schimb, ce e bine. Priviţi-i cu atenţie pe cei cîţiva români care participă. Sînt adevărate poveşti biblice, într-atît drumul lor către cercuri seamănă cu un soi de martiraj al pasiunii.

Radu NAUM

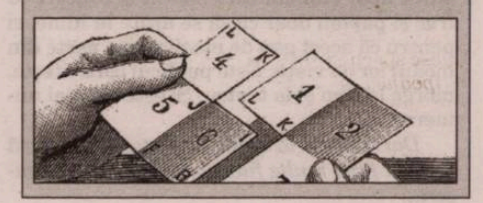

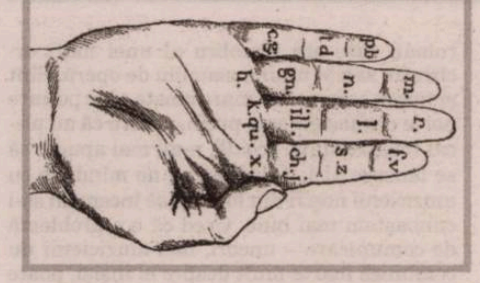

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Staţionarea interzisă

Am (re)văzut – nu de mult – un episod din *Curb your Enthusiasm / Mai uşor cu entuziasmul* (traducerea oficială, românească: *Larry David, inamicul public numărul 1),* al infatigabilului Larry David, şi m-a distrat teribil o scenă derulată între protagonist şi o amică de-a sa din lumea hollywoodiană. Doamna în cauză pierduse mult în greutate, în urma unei diete foarte stricte. La debutul petrecerii (date chiar de ea), fosta supraponderală îl abordează pe musafirul Larry David cu o rugăminte bizară. Ştiindu-l direct, neconvenţional şi aproape nepoliticos, femeia crede că doar el ar avea tăria să o oprească să se înfrupte din desert. Ca atare, doamna îi cere lui Larry să-i interzică ferm să se apropie de gustosul pandişpan, indiferent de argumentele pe care, pofticioasă, ea le-ar putea invoca. Zis şi făcut. În finalul *party*-ului, observînd-o pe madamă că dădea tîrcoale îmbietoarei prăjituri, creatorul lui *Seinfeld* se interpune cu un zîmbet mefient. „Nu, nu ai ce căuta aici." „M-am răzgîndit", răspunde ex-grasa, cu aer ultragiat. „Vreau numai o înghiţitură!" „Îmi pare rău", îi retează elanul Larry David, „dar nu vei putea nici măcar să-l miroşi, ce să mai vorbim despre gustat." Doamna protestează violent, strigîndu-i nesimţitorului cerber că îl eliberează de promisiunea iniţială şi că ea, ca persoană liberă, are tot dreptul să-şi schimbe decizia. Eroul nostru rămîne însă neînduplecat. Femeia va ajunge la pandişpan peste cadavrul lui. Situaţia degenerează, desigur, într-o încăierare de toată frumuseţea.

Momentul mi-a amintit de întîmplarea unui simpatic vecin de-al meu, cunoscut de toată lumea drept Nea Costică. Omul cîştigase, la tombola carnetelor CEC, pe la începutul anilor '80, o Dacie 1300 şi, forţat de împrejurări, se înscrise urgent la şcoala de şoferi. Multă vreme, lucrurile n-au mers prea bine, Nea Costică reuşind cu dificultate să înţeleagă şi, mai ales, să practice sincronia mişcărilor din interiorul actului automobilistic. Pică de cîteva ori examenul practic, dezvoltînd un fel de alergie faţă de agenţii examinatori (miliţienii) epocii respective. Susţinea că îl „încurcau", inoculîndu-i informaţii greşite cu intenţie, pentru a-l împinge spre erori grave. Ba, uneori, preciza bietul şofer neautorizat, „îi trăgeau", cu maliţiozitate, frîna de mînă. Soţia lui Nea Costică se dovedi, totuşi, mult mai destoinică şi obţinu permisul de conducere la cea de-a doua încercare. Deşi cu un ochi rîdea şi cu altul plîngea, vecinul meu hotărî, în cele din urmă, că ar trebui să fie mai curînd fericit. Scăpase de o belea, şi, în plus, avea şofer la scară. Abandonă, aşadar, visele de performanţă automobilistică, asumîndu-şi rolul de copilot. După cum bănuise, nici măcar nu era o postură rea. Îşi dădea, competent, cu părerea, iar, la rigoare, putea să o facă şi cu o alcoolemie peste limita legală.

Timpurile se schimbară, însă. După 1990, vechea Dacie fu înlocuită, la un moment dat, de o Nova şi, ulterior, de o Supernova. Pe măsură ce copiii au crescut, au obţinut şi ei carnetul de şofer. În familie apăru, de aceea, mai tîrziu, şi un Logan. La vîrsta maturităţii tîrzii, Nea Costică arăta apăsări şi complexe. Depindea de ceilalţi cînd voia să ajungă rapid undeva, sau se urca, umil, într-un mijloc de transport, privind maşinile clanului cum se odihneau, sfidător, în parcarea blocului. Într-o dimineaţă, personajul luă o decizie *macho:* se va înscrie iarăşi la şcoala de şoferi, cu speranţa că, la vremuri noi, vor fi apărut şi examinatori noi. Se puse cu burta pe carte şi, în scurt timp, obţinu bune rezultate. Ieşi excelent la testele din şcoală, iar instructorul îi zise că miza pe el la examen. Luă sala cu 24 din 26 de puncte. Aflat în faţa probei practice, Nea Costică era bîntuit de o singură aprehensiune: mai obişnuiau oare agenţii „să-i încurce" pe amărîţii de candidaţi, spunîndu-le să intre pe „acces interzis", să întoarcă pe linia continuă ori să oprească sub semnul de „oprire interzisă"? Instructorul îl asigură că situaţia nu mai arăta ca odinioară, dar îl avertiză să fie prudent.

Nea Costică a fost ultimul candidat la Loganul pe care făcuse şcoala. Prin urmare, pe lîngă examinator, urcă şi instructorul care prelua maşina la sfîrşitul testării. Examenul debută optimist. Examinatul părea sigur pe el. Motorul nu i se oprise deloc, respectase întocmai semnele şi condiţiile de trafic. Se aflau pe ultimul tronson de drum înaintea parcării de *finish,* cînd examinatorul zise abrupt: „Opriţi, vă rog, puţin în faţa Cocoşului nebun (un mic restaurant, destul de faimos în urbe). Nea Costică analiză repede contextul. Semne de staţionare interzisă peste tot, o bandă mică, dublată de linia de tramvai, în stînga. Rosti emfatic, de la înălţimea vîrstei şi lungii „experienţe" în domeniu: „Lăsaţi vrăjeala, domn' inspector, că nu-s născut ieri. Nu se poate opri aici!" Poliţistul îl privi cu stupefacţie şi reveni, cu ton de panică în glas: „Opreşte, bre, două secunde, ai înnebunit?" „Ha, ha, nu mă faceţi pe mine ca pe vremuri, domn' inspector! Ştiu că glumiţi. Nu oprim nici o secundă, darămite două!" „Domnu' Costică", interveni şi instructorul precipitat, „opriţi, vă rog! La Cocoşul nebun e o toaletă pe care o mai folosim, din cînd în cînd, în timpul examenelor..." „Haideţi, domn' instructor, *şi dumneavoastră?* Ce-i asta, conspiraţia universală a instructorilor şi poliţiştilor?" Cu ochi ieşiţi din orbite, examinatorul apăsă violent frîna şi ambreiajul din zona lui de comandă a automobilului. Maşina se opri brusc, iar Nea Costică îşi lipi sănătos capul de volan. Mai apucă să-l vadă pe poliţist aruncînd hîrtiile pretutindeni şi ieşind nebuneşte pe portieră. Îşi ţinea mîna dreaptă, contorsionat, între picioare, alergînd, bălăbănit, ca o gorilă hăituită de braconieri.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

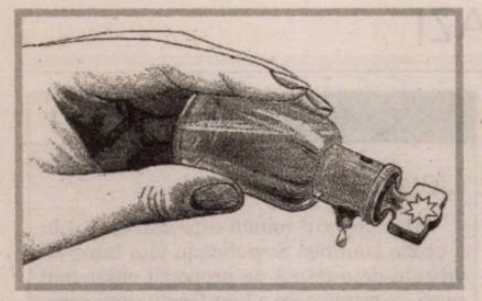

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Piţipoancă şi papiţoi

Trebuie să mărturisesc, de la început, că nu am găsit nici o explicaţie etimologică mulţumitoare pentru *piţipoancă* – un cuvînt extrem de folosit în ultima vreme în româna colocvial-argotică. Cel mai probabil, *piţipoancă* e ceea ce se numeşte în genere „formaţie expresivă“, cuvînt rezultat din contaminarea altor termeni şi din combinarea unor fragmente sonore cu semnificaţie peiorativă. *Piţipoancă* e cuprins în *Dicţionarul limbii române* (DLR – dicţionar al Academiei, tomul VIII, Litera P, partea a II-a, fasciculă apărută în 1974), pe baza unei comunicări orale, cu explicaţia „(familiar) fetişcană uşuratică“. Pe urmele dicţionarului-tezaur, a fost înregistrat şi în alte dicţionare generale din ultimii ani *(Noul dicţionar universal, Dicţionarul explicativ ilustrat, Micul dicţionar academic),* nu şi în DEX. În momentul de faţă, *piţipoancă* are extrem de multe atestări, cu un sens depreciativ nu atît moral, cît social, încadrat într-o tipologie a prostului gust, a inadecvării, a arivismului ostentativ, a atitudinii provocatoare etc.: „se îmbracă fistichiu ca o *piţipoancă* de mall“ (jupanu.ro); „Ai aere de *piţipoancă?* – Teste personalitate online pentru studenţi“ (studentie.ro); „Pozele tip *«piţipoancă»*, cel mai hot trend la Hollywood!“ (agentia depresamondena.com), „Uite-o pe cea mai tare *piţipoancă* din America!“ (kanald.ro). Termenul apare adesea în pereche cu *cocalar,* dar e mult mai frecvent folosit. În jurnalismul umoristic se propun tipologii, se stabilesc specii şi subspecii – *piţipoanca de mall, piţipoanca de profil, piţipoanca de la ţară.* Se răspîndeşte tot mai mult şi forma abreviată *piţi:* „unicul motiv pentru care *o piţi* a devenit faimoasă pe Internet“ (realitatea.net).

Prima parte a cuvîntului aminteşte de *piţigoi,* termen comun tot cu origine necunoscută, dar foarte probabil onomatopeic, imitînd sunetele scoase de pasăre. *Piţigoi* are mai multe sensuri figurate, cuprinse în DLR: „epitet (depreciativ) pentru un om slab şi deşirat sau mic de statură“, „epitet dat unui om sprinten, guraliv, flecar, palavragiu“; „copil“. Unele trăsături sînt metaforice, legate de atribute ale păsării. Iar secvenţa iniţială *piţi-* evocă, prin simbolism fonetic sau prin asocieri lexicale, puţinătatea (de vîrstă sau dimensiuni), subţirimea (corpului sau a vocii), lipsa de importanţă etc. O sursă contemporană explică termenul prin lanţ de sinonime – „fraier, stupiduţ inofensiv, papagal, husen“ (123urban.ro), pe care utilizările insultătoare din spaţiul public românesc par să le confirme: „*e piţigoi,* nu ştie că dintr-un euro trebuie să păstreze doar cîţiva cenţi“ (romania libera.ro).

Piţigoi are destule corespondente feminine, familiare şi populare: *piţigoaică, piţilingă, piţigaie, piţiguşă* etc. E posibil ca pornind de la ele să se fi ajuns, prin variaţii şi contaminări tipice oralităţii, la *piţipoancă.* Oricum, şi partea finală a cuvîntului *piţipoancă* are conotaţii negative. În *Dicţionarul invers* (1957), apar forme (unele învechite sau regionale) ca *fleoancă, morhoancă, cicioancă, pucioancă, fătăloancă, cheloancă, moancă, spoancă, mazdroancă, ghibiroancă, văduvoancă, farmazoancă, fleoştoancă, hodoroancă, potoroancă, boşoancă, moşoancă* – a căror simplă enumerare are efecte comice.

Desigur, pot fi şi alte elemente demne de luat în considerare pentru o explicaţie a originii cuvîntului: într-un articol din *Limba română,* 11-12, 1993, cercetătorul Dan Bugeanu îşi propunea să explice legătura dintre termenii *papiţoi, papiţă* şi *pipiţă.* Şi *papiţoi* e destul de recent (atestat de prin anii '80) şi necuprins în dicţionarele curente. Pe baza unor citate din literatura contemporană, autorul articolului îi atribuia sensul „bărbat afemeiat“, recunoscînd însă că era contrazis de alţi vorbitori, pentru care *papiţoi* însemna „tînăr cu preocupări neserioase, uşuratic, frivol, cu pretenţii de eleganţă, care se îmbracă fistichiu“. Această ultimă explicaţie, care mi se pare cea mai apropiată de uzul curent, e confirmată şi de *Dicţionarul de argou* al lui G. Volceanov (2007), în care este propusă definiţia „om uşuratic, cu pretenţii de eleganţă vestimentară şi bune maniere“. În spaţiul Internetului circulă însă şi unele atestări şi definiţii care îi atribuie cuvîntului un sens nonmetaforic şi nondepreciativ – „jucărie de pluş“ („Aveţi colecţie de *papiţoi* de pluş?“, tpu.ro); ar putea fi vorba de o formă omonimă, din limbajul copiilor. Folosirile figurate actuale par să ilustreze fie sensul „bărbat efeminat, excesiv preocupat de aspectul fizic“ („îmbrăcat într-unul dintre costumele sale de *papiţoi“,* alinavasiliu.ro), fie pe acela de „păpuşă“-„marionetă“ („viceprimarii sînt puşi pe post de *papiţoi“,* botosaninews.ro).

Papiţoi provine, probabil, din substantivul feminin *papiţă,* explicat de Dan Bugeanu ca fiind format de la *papină* (termen popular învechit, cu sensul „femeie desfrînată“, în DLR). Din *papiţă* ar proveni şi mult mai cunoscutul *pipiţă,* atestat acum cîteva decenii: „Este o scenă unde Yves Montand se află într-o cameră de hotel de lux pe Coasta de Azur, noaptea, cu o graţioasă *pipiţă“* (D.I. Suchianu, *Cinematograful, acest necunoscut,* 1973). *Piţipoancă* şi-ar putea avea originea în derivate ad-hoc, de tipul *papiţoancă* sau *pipiţoancă,* prin joc de cuvinte sau prin simplă inversare a silabelor (metateză).

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

ready made

„În «Pravilniceasca Condică» a lui Ipsilante (1780-1817), este un capitol intitulat: *Pentru trimirie,* şi în paragraful 5 găsim dispoziţia următoare: «Averea celui ce va muri fără copii să se facă trei părţi, însă *o parte pentru sufletul mortului* şi alta pentru obrazul ce trăieşte dintre soţi, şi a treia parte părinţilor sau moşilor celui mort. Dar toată acea avere să se preţuiască de oameni vrednici de credinţă şi destoinici de a cunoaşte şi a deosebi preţul fiecărui lucru, împreună cu omul domnesc ce se va orîndui înadins pentru aceasta. Şi aşa *să iasă partea sufletului în bani,* după cum mai pe larg aceasta se cuprinde şi s-a orînduit în hrisovul ce s-a făcut pentru legaturi (adică dănii ce se fac prin diată) şi alte mili.»“

Artur Gorovei, *Literatură populară,*
Editura Minerva, 1976

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Florăria lui Ianache Kogălniceanu

29 de alămîi, 3 dafini buni și 3 dafini proști, 5 rodii, 6 berbini.

La 1 martie 1835, Ianache Kogălniceanu îl tocmește grădinar pe Gheorghe Bude, bun prilej de a întocmi un contract, dar și de a-i preda grădina cu „oalile ce s-au găsit în florărie". Grădinarul Gheorghe Bude primește, odată cu florăria, și grija tuturor „grădinilor", fie că se află la via de la Copou sau la via de la Socola ori în ogradă. Flori, pomi, verdețuri trebuie îngrijite, curățite, hultuite, sporite; chiar și zarzavaturile trec sub supravegherea grădinarului: „Iar aceli pentru mîncare – maroli (lăptuci), bob, mazăre, fasoli și altili ce dumnealui va voi, fiind îndestul loc la vie ot Copou, are a mi le da dumnealui, avînd a mă îngriji a le semăna în vreme cuviincioasă și a le purta de grijă", se angajează grădinarul. Pentru această slujbă, grădinarul Gheorghe Bude primește o simbrie de 500 de lei pe an, dar și toate cele necesare hranei de fiecare zi, adică: „șase merțe făină, însă trei de grîu, alti trei de păpușoi, doisprezece oca lumînări, socotind una oca pe lună, una oca carne, și una oca pi toată ziua, și un mascur la sărbătorile Crăciunului." Florăria lui Ianache Kogălniceanu are 29 de alămîi, 3 dafini buni și 3 dafini proști, 5 rodii, 6 berbini (verbină), 8 iasomii, 19 trandafiri de lună, 8 olendri, 19 maghiranuri, 32 gheranii vechi (geranium?), 67 garoafi fir, oali puse la table, 18 rozmarinuri, 5 carolina, 6 crizante, 6 pelarionuri tărcate (*pelargonium gardilorum* – mușcate), 7 pelarionuri cu o frunză ca de stejar (indrușaim), 4 passiflori, 15 pelarionuri, 6 alti pelarionuri, 5 alti feluri de pelarionuri tije, 72 micșunele roșii, 8 ornitogaluri (*ornithogalum*) – șerpi de mari, 12 contufina sau smochină arăpească, 4 șerpi, 6 țepi de mare, 1 crin de America, pus în grădină, 4 anghinari de mari, 5 pui de portocali, 21 de anghinari spori, 4 smochini, 2 cartopuri (cartof?), 3 crini de America, 6 grasula (*crassula ovata* sau arborele de jad), 4 salvie africană. Plantele din florăria și grădinile lui Ianache Kogălniceanu sînt mult mai numeroase (520 de oale), dar atît de încîlcit adaptate că, pentru unele, deși cred eu că am descifrat corect, nu prea am reușit să le găsesc echivalentul.

Grădinarul primește și o bună „colecție" de semințe, printre care se află alte și alte flori: micșunele roșii, galbene, primăvăratice, bătute, gardenia, mătăciune și mătăciune mirositoare, nalbă mare, dar și cîteva semințe de curechi nemțești, ridichi de lună, andive sau salată căpățînă. Lista aceasta, aparent neimportantă, îmi pune o serie de întrebări cu privire la vocabular, la preferințe, la flora preferată. De pildă, mă întreb de ce nu se află în florăria boierului Kogălniceanu cîteva lalele sau zambile ori narcise. Laleaua este floarea preferată a Imperiului Otoman, venerată, astfel încît o epocă întreagă avea să-i poarte numele (Lâle Devri, 1718-1730). (Să fi fost plantate prin grădini?) Găsim oleandri și iasomii aduse din Orient, flori din America și salvie din Africa sau altele de prin Europa, dar cu denumiri latinești. Mușcata, atît de prezentă, este inventariată (de diferite soiuri) sub numele de „pelarioane". Cînd începe să fie cultivată și cînd își ia numele cunoscut astăzi? Numele folosit astăzi l-am preluat de la frații noștri bulgari. Dar pelarioanele cu frunze de stejar, care nu pot fi decît indrușaimi? Numele vine din limba turcă și, totuși, în inventar apare altfel. De ce? Să fie Gheorghe Bude un „botanist" atît de priceput, astfel încît nu poate recunoaște florile decît pe latinește? Nu prea cred. Că altminteri, chiar și varza ar fi latinească, și nu curechi moldovenești. Sau, mai degrabă, este vorba de fanfaronada specifică boierimii noastre, unde dă bine să ai în florărie pelarioane, dar nu mușcate? Mai este de observat că ne aflăm în epoca în care cartoful se cultivă încă în seră, pentru florile sale, și nu pentru hrană. La aceeași epocă, mitropoliții, din ambele Principate, elaborează circulare prin care îndeamnă populația să cultive cartofi prin grădină, datorită rezistenței lor la secetă. Dar, cum cartoful este asociat cu pămîntul și hrana pentru animale, ajunge mai întîi rachiu și abia mult mai tîrziu în tigăile gospodinelor.

De la această „colecție" de oale din florăria de pe Copou, o întreagă cercetare se poate dezvolta. Ce flori decorează grădinile boierilor noștri rămîne o întrebare deschisă, fără prea multe răspunsuri încă.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (VI)

„Dar poporul român este îndreptățit în a acuza Uniunea Sovietică în fața lumii civilizate de o crimă de proporții chiar mai mari – o crimă care a luat forma unui *genocid autentic,* pentru că deportările, în acest caz, constituie numai un mijloc de exterminare a unei întregi ramuri a unui popor. Această crimă a fost și continuă să fie săvîrșită împotriva populației românești din Basarabia și Bucovina de Nord, cele două provincii care, în 1940 și, ulterior, în 1944, au fost anexate cu forța de Uniunea Sovietică. În iunie 1940, cînd cu acordul lui Hitler, trupele sovietice au ocupat aceste provincii, aici trăiau puțin peste două milioane de români. Un an mai tîrziu, cînd ele au revenit la România (care, *de jure* nu a renunțat la suveranitatea asupra acestor teritorii), aproape 300.000 din acești oameni lipseau. Din declarația făcută de populația locală rezultă că, drept urmare a ocupării acestor două provincii de către Armata roșie, autoritățile sovietice au început deportarea în interiorul Rusiei a intelectualității și a membrilor comunității săsești, articulați politic. Pe de altă parte, din declarațiile acelora care au reușit să scape din trenurile care îi transportau la moarte sau au reușit să evadeze din lagăre, s-a stabilit că autoritățile sovietice au recurs, de asemenea, în cazul de față, la practici barbare care astăzi au devenit cunoscute în întreaga lume: descinderi în miez de noapte; arestarea întregii familii; separarea soțului de soție, a copiilor de părinții lor, transportul acestora în vagoane de vite, fără hrană sau apă cîteva zile, o călătorie care dura săptămîni în șir, în vagoane pline cu cadavrele acelora care au decedat în aceste condiții și, în final, lagărul îndepărtat, unde o moarte lentă îi aștepta pe supraviețuitori. În august 1944, Uniunea Sovietică a pus din nou stăpînire pe aceste două provincii și, în cei patru ani și jumătate care s-au scurs de atunci, mai mult de jumătate din cei 1.700.000 vorbitori de limbă română rămași au fost deportați dincolo de Urali. Procesul continuă."

Nicolae Rădescu;
v. și nr. 507, 510, 511, 518, 519

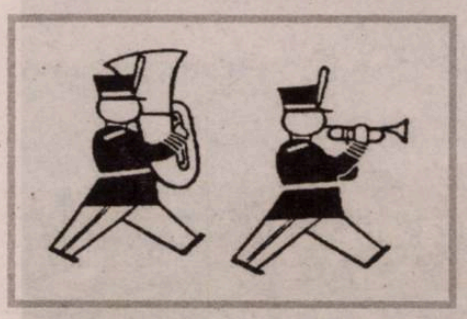

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Bătăi duioase și pocniri preventive

Lăsînd gluma la o parte, de la bun început, un tip radical ar putea spune pe șleau că, la noi, violența domestică e o componentă culturală a lumii în care viețuim. Ea ne-a însoțit, cu o fidelitate nemaivăzută, din zorii descălecării pe aceste meleaguri, ne-a stat alături în vremuri de restriște și ne-a ajutat să traversăm o istorie zbuciumată. Cînd spunem, admirativ și încărcat de sensuri profunde, că „bătaia e ruptă din rai", e ca și cum am invoca experiența șirurilor de bravi înaintași care glăsuiesc spre noi din genunile istoriei. La fel de bine cum tezaurul nostru de înțelepciune populară ne luminează pașii de-a lungul secolelor și ne spune, pe un ton șăgalnic, făcîndu-ne cu ochiul, că femeia trebuie *pocnită preventiv*. „Știe ea de ce." Pentru că, pornind dinspre dragul și blajinul nostru Ardeal – dar iradiind egal prin toate mîndrele provincii istorice –, limba noastră, *comoara în adîncuri înfundată,* face o diferență netă între „om" și „femeie".

Acesta e momentul în care intervine în discuție cetățeanul tipic și contemporan de la noi – portretul robot neexcluzînd nici „omul de la talpa țării", dar nici unele minți luminate, școlite aprig pe aici și pe aiurea. Cetățeanul în cauză e gata întotdeauna să relativizeze orice, în funcție de poziția de putere pe care o are în cadrul unei discuții. Dincolo de asta, mai face o glumiță despre „cît sînt de proști americanii", mai amintește, hohotind de rîs, ce bine i-a prins lui cînd l-a pocnit ta-su, odată, de-a văzut stele verzi, după care atacă problema frontal: „Bun, hai, gluma-i glumă! Da' slăbește-mă, domnule, un pic, cu povestea asta cu *violența domestică!* Astea sînt oengisme și aere hipstерești. Gata, sînt la modă feminismu' și toate tîmpeniile astea cu homosexualii și lesbienele, hai s-o dăm acu' toată ziua cu violența domestică! Adică, vezi Doamne, ce primitivi sîntem noi că-l mai pocnim p-ăla micu' și că nu vreau să-i văd p-ăia că se pupă-n fața mea! Păi... idioții ăia de americani, cu *politicalcorectness*-u' lor, să mă mai slăbească un pic. Întîi să-și rezolve cu negrii lor, care acu' cîțiva ani n-aveau drept de vot, și pe care i-au muncit pe plantații, și dup-aia să vină la mine și să-mi spună că sînt așa și pe dincolo. Întîi să-și rezolve cu drogații și tembelii lor, care pun mîna pe mitralieră și împușcă o școală-ntreagă. Adică, să nu vină la mine unu' de-ăsta, să-mi spună că mă-nvață el cum e cu civilizația, că-l scuip între ochi!"

E un soi de asalt al Lumii, o ofensivă a prezentului care se prăvălește peste un fel de a fi. Într-un timp extrem de scurt, poți să descoperi că lumea aurorală din care credeai că vii are și părțile ei de întuneric, de beznă adîncă, asupra căreia, parcă, nu prea ți-ai apleca privirea. Și-atunci, în neliniștea asta, cel mai la îndemînă e să relativizezi totul sau să arunci povara pe alți umeri. Din nou, foarte pe șleau, a-ți pocni nevasta sau copilul face parte din ființa profundă a lumii, pe care n-o clintesc „trei rahaturi oengistice și o modă de detracați care ies pe stradă, își înfig pene-n fund și pleacă la defilare". Lumea nu mai are nuanțe și probleme extrem de diferite. Ea devine un vas cu un amestec extrem de condimentat, din care nu se mai poate mînca. Singura hrană posibilă sînt pesmeții din trăistuța moștenită.

Ei, și cînd ajungem la „trăistuța moștenită", se naște alt tip de discuție. Se schimbă nivelul. Se schimbă altitudinea la care purtăm dialogul. Vorbele neaoșe sînt lăsate în urmă, din goana unui tren de mare viteză, așternut la drum de un pilot cu școală de elită. El îți va explica, binevoitor și înțelegător, că toate astea trec. E la modă să batjocorești fondul din care vii, profunzimile astea care par un fleac. Dar privirea critică – „în felul ăsta!" – asupra sinelui individual sau al comunității e chestie de moment, de entuziasm trecător, de influență ieftină a feluritelor *stîngi* ieșite la cucerit noi teritorii. Nu zdruncini un fel de a fi – un mod de a vedea lumea, o întemeiere care vine din adîncul timpului – pentru niște zurgălăi agitați de o mediocritate academică, salivînd la ideea de a ocupa poziții în elită. „Sigur, dragul meu, e frumos să vorbim despre contemporaneitatea care descoperă găuri în covrigi și mersul pe jos. Dar să nu uităm că noi venim, așa cum am putut, dintr-o lume profundă, a spiritului. Ei vin dintr-o cultură subțire, a protestului îngăduit. Evident că, punctual, pot arăta chestiuni care se susțin prin natura elementară a simțului comun. Dar dincolo de ele nu e nimic..."

La orice nivel s-ar purta discuția, ea are toate șansele să cadă în... „Știi ce?! Putem s-o lungim pînă dimineață, cu argumente de toate felurile. Sigur că violența, în sine, e ceva condamnabil. E absurd să susții altceva. Sîntem oameni civilizați, nu trebuie să vină cineva să ne confirme asta. Dar, dacă e să ți-o spun p-aia dreaptă, și pe mine m-au mai luat ai mei la pocit, cînd eram mic. Îmi aduc aminte cum am luat una, la un moment dat, de-am văzut un curcubeu în fața ochilor. Dar să știi că mi-a prins bine! Foarte bine mi-a prins! M-a trezit la realitate."

Există o întreagă hermeneutică a bătăii. De la „cafteala" preventivă, trecînd prin palmele date „cu drag", pînă la pedepsele „meritate" și „exemplare", „castanele" în vîrful capului sau blajinele „scatoalce" după ceafă. Indiferent de unde ar veni, de la talpa țării sau de la mințile luminate, indiferent cum ar fi definite și asumate, toate astea sînt dovezi limpezi de primitivism și de imbecilitate. Deseori, ele sînt răzbunări crunte, abătute tocmai asupra sinelui crescut în lumea aurorală a „trezitului la realitate".

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Sîntem nişte vase comunicante“

– interviu cu Dan PERJOVSCHI, artist invitat la Muzeul de Istorie a Imigraţiei din Paris –

N-are nici un complex să vorbească în franceză despre „Woodstock care devine Wall Street“ şi să mîzgălească în limbaj universal ferestrele însorite ale Muzeului de Istorie a Imigraţiei din Paris. Înconjurat de tineri, ca un guru, ***Dan Perjovschi*** *e într-o vervă de zile mari. „Am avut un* coup de foudre*“, îndrăzneşte una dintre studentele la ECV (École de Communication Visuelle), venite să asiste la instalaţia-performance a artistului român pe care instituţia pariziană l-a ademenit cu o rezidenţă de creaţie. „Graţie lui Dan Perjovschi, l-am descoperit pe Cioran“, clarifică tînăra. Într-adevăr, 71 dintre aforismele vizuale ale lui Perjovschi, care îl desenează pe Cioran, exilatul prin excelenţă, au fost achiziţionate de muzeul de la Paris pentru colecţia sa permanentă. Expoziţia e deschisă pînă pe 16 februarie 2014. Pe geam apare, dintr-o linie, un om care-şi duce propriul cap, ca desagă, în spinare. „O definiţie a imigrantului“, plusează Dan Perjovschi către studenţi. „Dar aş fi putut să nu desenez nimic.“ „De ce?“ se nelinişteşte un tînăr. „Păi, muzeul m-a invitat să performez despre libertatea de expresie. Să nu te exprimi e o libertate.“ Îi cucereşte cu gestul său în răspăr, dezinvolt şi insolent, marca Dan Perjovschi. Marca Dan Perjovschi? O studentă rezumă: „Linia lui captează lumea în trecerea unei clipe: vezi* Înainte şi După.“ Bien vu.

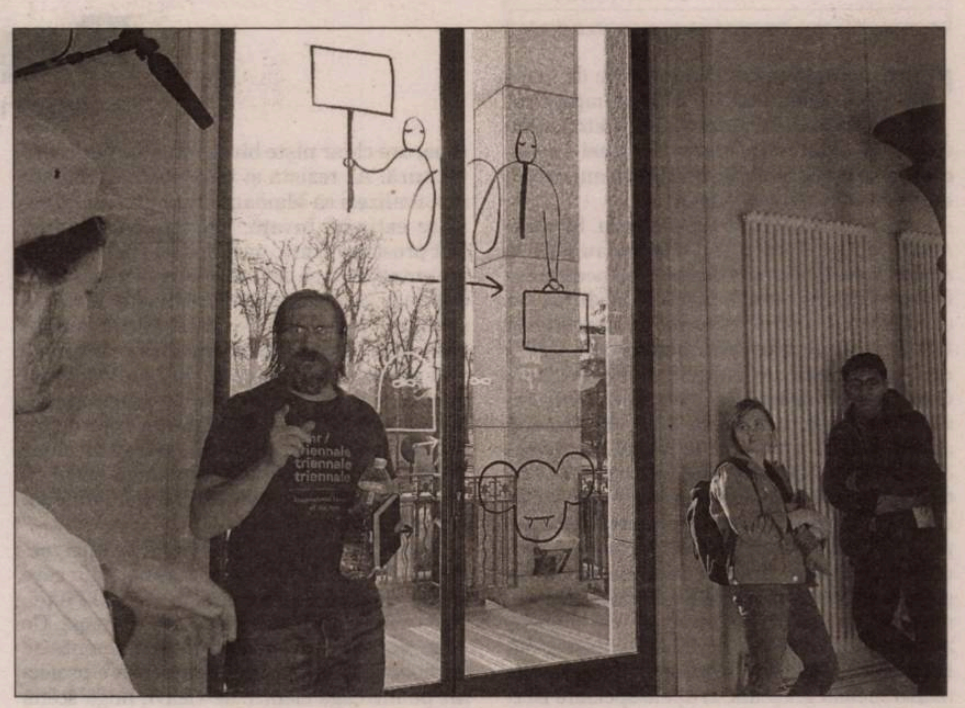

Dan Perjovschi, sînteţi „rezident“ la Muzeul de Istorie a Imigraţiei din Paris. Sînteţi cel mai tare dintre imigranţi...

A, nu, eu nu plec! *(rîde)* Eu stau în România. Să plece *ei!*

Cine?

Ăia răi. Eu am luat o decizie politică. Nu mă mut nici la Berlin, nici la New York, nici la Londra, nici la Paris, deşi aş putea. Rămîn în România: acum sînt în Bucureşti şi Sibiu.

În ce fel să plece ei?

Habar n-am, să se care. Nu ştiu. Eu nu m-am plictisit de România. Pentru mine, România rămîne un context foarte interesant, în care am investit aşa de mult că nu-l las. În schimb, dacă lumea contemporană îmi dă posibilitatea să vin aici şi să discut cu studenţii francezi şi mă invită să desenez pe geamurile unui muzeu, pentru mine e perfect.

Cum vă raportaţi la faptul că englezii şi alţi europeni spun „foarte bine, staţi la voi acasă“?

Trebuie să ştii să devii important pentru ceilalţi. Ei nu spun asta în general. Nu toţi englezii şi nu toţi francezii spun asta. E mai mult o parte a mass-media şi o parte a politicienilor tabloidizaţi care-i sperie pe oameni, pentru că ei nu mai ştiu să conducă decît dacă îşi sperie propriul popor. Imigranţii români – şi toţi ceilalţi – au contribuit la puterea economică a ţărilor în care au ajuns. Teoria mea e următoarea: noi avem, în România, un avantaj enorm pentru că avem patru-cinci culturi aici. Ar trebui să profităm de asta: germani, unguri, romi, armeni, lipoveni – e o bogăţie colosală. Din cînd în cînd, pare o problemă uriaşă, dar nu e aşa. Ei, aici, în Franţa, de-asta au făcut Muzeul Imigraţiei, ei învaţă să valorifice această bogăţie. Nu sîntem naivi, întotdeauna vor fi probleme. Nu e paradisul pe pămînt. Eşti bogat, vor veni la tine. Dar tu eşti bogat pentru că, poate, tu l-ai exploatat pe ăla. Atunci, dă şi tu un pic înapoi, nu? Sîntem nişte vase comunicante, asta sîntem pe plan politic. Lumea trebuie să înţeleagă că, dacă am făcut construcţia asta europeană, lucrurile încep să se echilibreze.

Fantasticul normalităţii

Aveţi sentimentul că faptul că tinerii ies în stradă azi pe diverse cauze e un semnal că vor să rămînă în România?

Măcar le pasă. Dacă nu le-ar păsa, s-ar căra şi atît. E un semnal că le pasă. Acum să ştii că nu trebuie condamnaţi nici cei care au plecat. Un om este dator să-şi vadă de propriul destin. Asta e datoria lui. Dacă contextul îi permite ca destinul personal şi destinul ţării în care trăieşte să fie împreună, să coincidă – foarte bine. Dacă nu, eu cred că foarte mulţi dintre cei care au plecat ajută România, făcînd lucruri extraordinare sau doar lucruri mici, trăind undeva, ca român, în lume. E o Românie mult mai mare şi mult mai complexă decît pînă acum. Mi se pare că pe unde am mers – şi am mers peste tot.–, am dat de familii tinere, extraordinar de interesante, normale. Să ne-nţelegem: nu conduceau Mercedes Benz, îşi făceau o viaţă normală, decentă, cu multe preocupări – fantastic! Am fost la Princeton, invitat de Asociaţia studenţilor români de la universitate. Acum trei zile am fost invitat, de Café des Roumains de la Paris, la o discuţie cu o comunitate de tineri.

Trebuie să ştii să devii important pentru ceilalţi.

Cum a fost?

Foarte interesant. *Full house*. Sală completă. O sută de oameni.

De ce-au venit?

Sînt interesaţi de situaţia din România. Au muncit enorm, duminică de duminică, pe subiectul Roşia Montană şi nu numai, au capitalizat şi i-au convins şi pe francezi să li se alăture. Sînt cauze care nu mai ţin de naţionalitate şi de etnicitate, ţin de o viziune asupra viitorului şi a planetei. Probabil că unii erau interesaţi de practica mea artistică. S-au îmbinat toate astea. A fost mai greu să vorbesc în franceză, eu am stat mai mult în ţări anglo-saxone şi am o bună practică a limbii engleze.

Ce e de făcut cu aceşti tineri care au venit la Café des Roumains sau aici, la Muzeul Imigraţiei, să vă întîlnească, să vorbească cu dvs., să-şi împărtăşească oful, şi pe care unii îi consideră instrumentalizaţi?

Noi nu trebuie să facem nimic. E povestea lor, să ştiţi. Ei trebuie să-şi facă viaţa lor. Generaţia asta care a apărut şi care are cuvînt în spaţiu public, cred că este extrem de interesantă. Puterea lor de organizare este fenomenală. Ei simt ceva. Dacă eu aş fi guvernul unei ţări unde există astfel de tineri, m-aş duce să-i ascult. Nişte tineri deştepţi şi care au curaj, ei nu se supără degeaba. Trebuie să aibă un motiv. Du-te şi vezi care e motivul. Ei sînt cei care vor guverna ideile, resursele, peste nişte ani. Nu cei care sînt anonimi, ăia vor fi marea masă şi vor sta sub pat, sub masă, orice s-ar întîmpla. Ăştia care au curaj şi, spun, ei vor conduce lumea. Bătrîne politician, du-te şi intră în colaborare cu ei, altfel o să pierzi puterea. E absolut simplu.

Europa, un destin comun

S-a împlinit destinul lui Dan Perjovschi?

Da, da. Imaginaţi-vă că sînt adus la Paris, ţinut în condiţii excelente ca să desenez pe geamurile unui muzeu, imaginaţi-vă chestia asta. *(rîde)* „Se sparie gîndul.“ E incredibil cîteodată. Eu nu vreau să profit, vreau să celebrez această libertate care mi se dă. De-asta sînt interesat să am discuţii cu tinerii. Contribuţia mea la proiectul comun numit UE şi la societatea contemporană e aceasta: eu am o experienţă, dintr-un sistem în altul, am un tip de libertate, am un tip de umor pe care le pot împărtăşi. Asta e destinul meu. Poate stilul meu de a desena nu e exact ceea ce lumea aşteaptă, artistic vorbind. Dar uite, acesta e un muzeu care a avut curajul să se deschidă foarte mult către arta contemporană. E un muzeu care are o expoziţie de bandă desenată despre imigraţie. Asta îţi dă o libertate. Nu sînt singurul artist rezident, pe lîngă mine mai sînt nişte muzicieni şi artişti în rezidenţă, care fac teatru, oamenii aceştia ţin muzeul în viaţă. Aţi văzut ce faţadă are, făcută în anii '30... E un basorelief despre Franţa colonială. În dos, e o cu totul altă gîndire acum, o gîndire modernă, democrată. Acesta e destinul meu. Nu mai trebuie decît să-mi menţin nivelul.

Europa se construieşte cu sceptici şi cu optimişti. Ca artist, vă aşezaţi prin definiţie în categoria optimiştilor?

E o modă să critici Europa şi SUA şi, în general, cultura occidentală. Bineînţeles, e cultura dominantă în România. E binevenită critica, dar ea are nişte riscuri. Eu sînt un tip optimist în povestea asta. Dar condiţiile mă lasă să fiu optimist. Altcineva care vine aici şi trece prin nişte momente foarte dure, e subiectul unui act rasist, probabil că nu va fi aşa de optimist ca mine în ceea ce priveşte UE. În acelaşi timp, noi nu avem altă alternativă decît UE. UE este destinul nostru comun. Avem Arcul de Triumf la Bucureşti, avem strada General Berthelot. Noi trebuie să ne ridicăm la nivelul discursului de aici. Şi avem cu ce. Nu e un discurs pe care trebuie să-l înveţi pe de rost. Dar poţi învăţa din experienţa franceză, germană, luxemburgheză, malteză, şi putem da şi noi din experienţa noastră, pe care ei nu au avut-o. Ei n-au fost ocupaţi. De aceea se cheamă staţia de metrou „Stalingrad“. Dacă erau ocupaţi, era... Sankt Petersburg. *(rîde)*

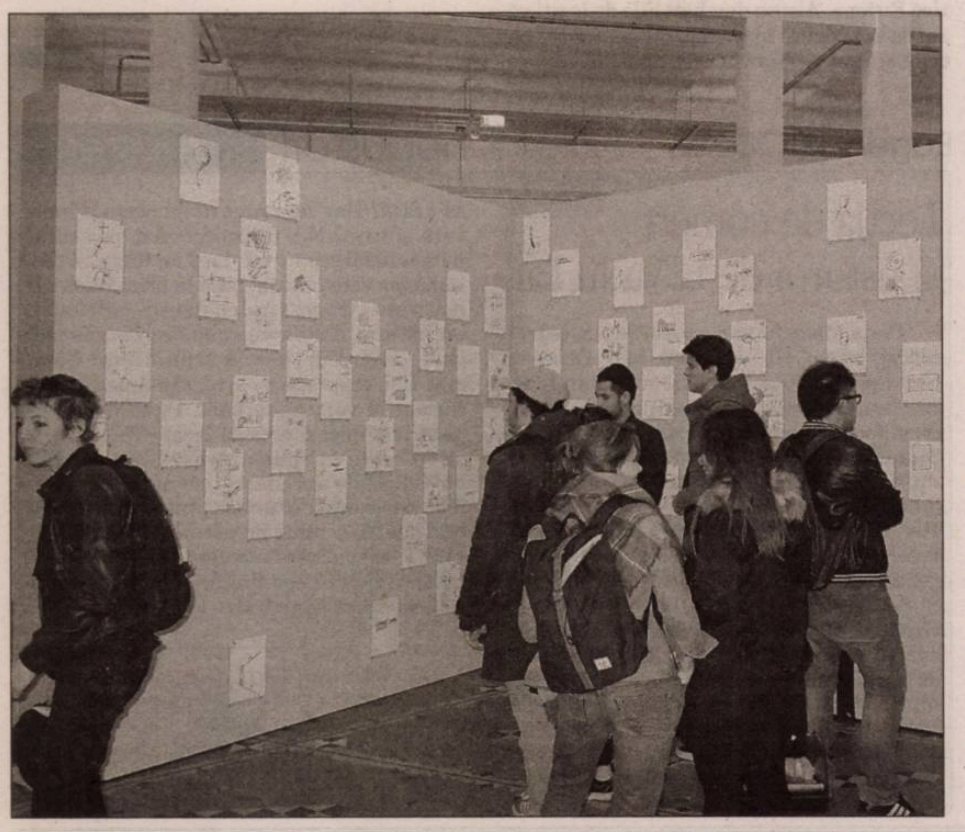

a consemnat Cristina HERMEZIU

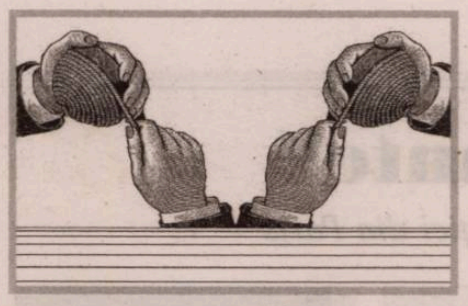

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Republica Maidan

– observaţii dintr-o anarhie bine organizată –

Tradiţia acestui Maidan vine de la cel precedent, care, în 2004, a împiedicat ajungerea la putere a lui Viktor Ianucovici. E ceea ce în afara Ucrainei se numeşte, mai degrabă, Revoluţia Oranj. Acela a fost însă mult mai paşnic.

Aşa ar fi trebuit să fie şi acesta. Şi chiar a fost pentru cîteva zile. Oamenii au ieşit în stradă imediat după Vilnius, cînd acelaşi Ianucovici, ajuns pînă la urmă preşedinte, s-a sucit şi nu a semnat Acordul de Asociere cu UE. Începutul a fost clar dominat de ONG-uri, organizaţii de tineret şi intelectuali. Care, în mod neaşteptat pentru ei, s-au trezit înconjuraţi de o masă mare de oameni: „Credeam că vom fi 300 şi ne-am trezit 30.000, apoi 100.000“, îmi zice un ONG-ist din specia asta iute ieşitoare în stradă. E clar acum că Vilnius a fost doar picătura care a pus cruce speranţei, altfel frustrarea se acumula în substrat. În faţa unor manifestaţii-gigant pentru standardele Estului (îmi amintesc ce emoţionat eram de cei 15.000-20.000 de oameni, la cel mai mare miting din Bucureşti), puterea a comis o mare, enormă, monstruoasă greşeală: trupele speciale Berkut au intrat extrem de violent peste manifestanţii paşnici, noaptea. Au cîştigat pe moment Maidanul, oamenii s-au refugiat într-o mănăstire aflată la vreo 700 de metri în deal. Miliţia (aşa se numeşte încă) nu a îndrăznit să intre peste ei acolo. Aşa a început povestea de dragoste între Maidan şi Biserică (în Ucraina sînt trei Biserici ortodoxe, aflate în conflict una cu alta, nu e clar care cum acţionează, aşa că las referinţa aşa, generică).

După noaptea aceea şocantă, a urmat contrareacţia. Nucleul de ONG-işti şi intelectuali se pierde în decor. Maidanul e preluat de activiştii partidelor din opoziţie. Dar primele corturi le-au ridicat veteranii din Afganistan. Tipii duri au reînviat Maidanul. Ei au făcut regulile şi organizarea.

Am cutreierat Maidanul două zile, săptămîna trecută. Voi publica un reportaj pe larg săptămîna viitoare – cu oameni, momente şi idei. Vom avea o temă dedicată Ucrainei. Pînă atunci, însă, încerc să vă explic ce este şi cum funcţionează Maidanul.

Un experiment social fascinant. Vlad Mixich zice că e Comuna din Paris. Casa Jurnalistului (care a făcut un lung reportaj, pe care vi-l recomand) zice că e o republică paramilitară. Maidanul este o Republică, asta e clar. Un teritoriu delimitat fizic, unde legile statului ucrainean se suspendă *de facto*. Este un stat care apare în interiorul altui stat. Este moartea visului teoretic anarhist: statul este suspendat, dar nu pentru a fi înlocuit de cooperare liberă între indivizi, ci pentru a se naşte un alt stat în interiorul celui suspendat.

Maidanul principal este în Piaţa Independenţei – un spaţiu enorm, cum noi nu avem la Bucureşti. Străzile care duc spre această piaţă au fost toate blocate, la distanţe variabile faţă de piaţă, cu baricade din saci cu zăpadă şi nisip, lemne, fiare, ce se găseşte. Privit de sus, e un dreptunghi mare, cu multe braţe, care se întind pînă la baricade. Unele străzi sînt blocate complet, altele au deschizături – porţi, cum ar veni –, unde se intră în şir. La fiecare intrare sînt paznici, care nu fac nimic anume, decît să observe. Unii au cutii pentru donaţii – şi se pot dona bani, ţigări sau haine. Nu vă închipuiţi acest Maidan ca pe un loc al terorii şi al violenţei între manifestanţi şi miliţieni. Violenţele sînt în altă parte. La vreo 500 de metri, după colţ.

Poţi reconstitui arheologic scurta istorie a Maidanului după cum arată fiecare baricadă. Unele au fost făcute din ce s-a găsit la îndemînă, arată grotesc de dezordonate. Acestea sînt primele. Treci de ele (tot prin porţi-deschizături) şi mai încolo e altă baricadă. Parcă mai dreaptă, din materiale mai puţin pestriţe. Una, care dă spre Piaţa Europa, are chiar nişte bîrne lungi de fier ca întăritură. Ar rezista şi unui vehicul blindat. Aşa realizezi că Maidanul este un animal care se extinde. Învaţă. Primele baricade au fost prost realizate, următoarele baricade au mai muşcat încă 200 de metri din statul Ucraina şi au fost mai bine realizate. Dacă nu ai căuta special locul în care, totuşi, unii se bat – doar ai văzut la televizor că se întîmplă – ai putea să pierzi toată ziua pe Maidanul paşnic. E mare, se întinde pe multe străzi. Nu vă închipuiţi că Maidanul e rupt de lume. Dimpotrivă, o staţie de metrou dă chiar în el. Intri în Ucraina, mergi două staţii cu un metrou oribil de ponosit şi ieşi în Maidan. Nu ţi se cere paşaport.

Acest Maidan arată ca un fel de bîlci medieval. Corturile jerpelite, cazanele din care ies mirosuri. O scenă mare, în centrul Pieţei, unde cineva vorbeşte, cîntă sau se roagă. Ce rupe aerul medieval sînt unele elemente de tehnologie: ce se întîmplă pe scenă e proiectat pe întreaga clădire de vizavi, lîngă scenă poţi accesa Internetul de pe reţeaua wireless FreeMaidan (eu n-am reuşit să mă conectez, dar se zice intri direct la pagina de ştiri ţinută de PRMaidan şi apoi poţi naviga pe alte site-uri). Şi multe, foarte multe corturi. Organizate pe partide, pe oraşe sau pe funcţionalităţi. De pildă, cortul unde, pe o pancartă albastră, scrie „Cernăuţi“ cu chirilice galbene, înconjurate de stelele galbene aducînd a steagul UE. Asta înseamnă că acolo sînt mari şanse să dai peste oameni din Cernăuţi care vin să populeze Maidanul. Sau cortul unde scrie „Euroborş“, care are un fel de curticică cu nişte tuciuri mari, ca cele în care se face mîncarea la pomeni sau la nunţile de la ţară. Sînt mai multe asemenea bucătării de campanie prin Maidan, iar asta face borş – euroborş. Care nu e ce vă aşteptaţi, ci o zeamă roşie şi dulce, pe bază de sfeclă, foarte populară şi în Republica Moldova.

Într-un colţ, sus, pe un deal, Maidanul dă într-un palat maiestuos – cu scări frumoase, ca de palat, blocate cu saci şi acoperite cu o pojghiţă de gheaţă periculoasă. Sînt între 15 şi 10 grade cu minus la Kiev şi, dacă stai 20 de minute fără să te mişti, simţi că ţi se scurge viaţa din tine, mai ceva ca bateria telefonului mobil, care se descarcă de trei ori mai repede decît de obicei. În Ucraina, clădirea asta superbă şi imensă era Palatul Sindicatelor, dar în Republica Maidan, a fost proclamat Palatul Libertăţii. Aici dorm mare parte dintre „maidanezi“. Intri înăuntru doar dacă eşti de-al lor sau eşti ziarist. Sau poţi să pretinzi că eşti cu nişte ziarişti, cum am făcut eu, care nu aveam legitimaţie de presă. După ce treci de primul filtru, mai urmează unul unde e chiar mai greu: trebuie să te înregistrezi. Adevărul e că nu sînt foarte stricţi, s-a înregistrat unul dintre noi şi am intrat cinci. Înăuntru se întîmplă ceva aiuritor: sute de oameni locuiesc acolo. Pe lîngă pereţi se mănîncă în picioare, din farfurii de plastic. Domnişoare în halate albe distribuie mîncare. Un miros greu de mîncare şi transpiraţie. Şi sutele de oameni care se întind pe sub candelabre imperiale. Cei care nu dorm îşi fac de lucru cu telefoanele sau ascultă la radio. Prizele sînt pline cu prelungitoare, din care ies alte prelungitoare – încărcate cu telefoane puse la încărcat. La parter, dai peste un zid de... varză, cartofi şi alte legume. În bucătărie nu ai voie să intri, iar oamenii stau politicos la coadă ca să primească mîncare şi ceai. E cald înăuntru. Afară, cînd ieşim, vreo 150 de oameni s-au aliniat ca la careu. Intrarea e blocată: nu se mai intră, doar se iese. Cei 150 (cu steagurile partidului Svoboda, care pare cel mai bine organizat) aşteaptă să iasă cei dinăuntru ca să intre ei la masă şi la somn. Au pe cap căşti de toate felurile – de schi, de construcţii – şi bîte de toate felurile în mîini. Ascultă de comenzile unora dintre ei, foarte disciplinaţi.

Luptătorii Maidanului sînt organizaţi în grupuri de cîte zece. Sînt reguli clare, după care cei zece trebuie să fie cu ochii pe ceilalţi (trei dintre cei cinci morţi erau luptători răpiţi de forţele regimului), şi să asculte numai comenzi de la şeful direct, pe care îl ştiu personal. Peste zece grupuri de zece este responsabil un sutaş ş.a.m.d. Şefii cei mari comunică în jos pe scară ierarhică. Un român din Cernăuţi spune că asta e organizare căzăcească. Cînd vă gîndiţi la locuitorii Maidanului, probabil vă gîndiţi la kieveni, dar greşiţi. Foarte puţini dintre cei cu care am vorbit sînt din Kiev – de fapt, cei din capitală merg acasă să se odihnească. În cazul lor, deci, disciplina e mai greu de aplicat strict. Cei care stau aici permanent sînt mai degrabă din provincie. Există un site special, unde oamenii se organizează să vină la Maidan, din alte oraşe. Dar cei mai mulţi vin cu autobuze puse la dispoziţie de partide. Vin, stau o vreme, mai merg acasă, la serviciu şi la familie, se mai întorc. În ultimele zile, de cînd cu violenţele, nu prea au mai plecat.

Tot ce vă povestesc sînt elementele stabile, structurale, fără de care Maidanul nu ar exista. Aceşti oameni trăiesc pe un fond de agitaţie, de discursuri urlate în staţii de amplificare şi numeroşi gură-cască, persoane care au venit să se uite, ca şi mine. Cei de-ai Maidanului fac permanent cîte ceva. Îi recunoşti după căşti, după bîte, după hainele murdare, după feţele preocupate. Şi mereu cară cîte ceva. Aşa cum legionarii romani îşi construiau permanent tabăra de noaptea, „maidanezii“ îşi construiesc şi îşi extind permanent Maidanul. Cară pneuri. Cară saci. Cară bîrne. Curăţa gheaţa de pe jos şi o pun în saci. Ei sînt baza. Paramilitarii. Pe lîngă ei mai sînt fetele care merg prin Maidan cu cutii de carton în care au mîncare. Se supără dacă nu iei (magiun cu unt pe pîine, la -15° – o bunătate).

Ianucovici nu poate sparge Maidanul. Sau – nu uşor. Deocamdată, Maidanul e în ofensivă. Aici vine partea violentă. Dacă o iei din centrul Maidanului spre Piaţa Europa – treci de două rînduri de baricade (cele mai atent supravegheate, cu mulţi paznici), dai un colţ şi... gata. Acolo e bătălia. O stradă largă şi lungă care dă spre Piaţa asta de îi zice Europa. Aici se dau bătăliile de le-aţi văzut la televizor. În primele două nopţi, bătălia se dădea chiar la colţ, oamenii fugeau, alergaţi de miliţieni, şi se buluceau la intrarea de la prima baricadă a Maidanului propriu-zis. Apoi au construit o primă baricadă, la jumătatea străzii. Apoi, alta, mai încolo. A doua zi le-au făcut mai mari pe astea două. A treia zi – încă una, mai în faţă. În capătul străzii e, pe stînga, intrarea în stadionul Dinamo şi în faţă un deal abrupt. În vîrful dealului e guvernul. La poalele dealului s-a stabilizat linia frontului, în cele două zile cît am fost acolo. Berkut sînt pe deal. Ar avea acum poziţie bună să atace, în jos, în alergare. Doar că la baza dealului îi aşteaptă două autobuze arse şi în faţa lor un foc mare, întins pe zeci de metri, unde ard pneuri. Greu de depăşit blocajul. Berkuţeii – cum îi numesc la mişto manifestanţii – nu prea pot coborî din deal, manifestanţii nu prea pot urca dealul. În noaptea de după ce am plecat, au cucerit una dintre clădirile din dreapta. A doua zi au trecut la curăţenie, la înlocuit geamurile sparte. Se extinde spaţiul de cazare. Maidanul şi-a stabilizat graniţa cu cauciuri arse şi îşi extinde spaţiul locativ.

În Piaţa Europa, unde se dau luptele şi e Maidanul mare şi paşnic, există o cantină. Populară, ieftină – cele de fiţe s-au închis. Aici poţi încărca telefonul, bea ceai şi merge la toaletă. Acolo e permanent coadă. E banal să te întorci şi să vezi doi tipi cu feţele negre de fum, cu cască de plastic şi cu bîte în mînă. Te gîndeşti dacă să le dai voie în faţă. Parcă te-ai simţi mai confortabil să îi ai sub ochi decît în spate. Dar cum să le zici asta? Oricum, stau cuminţi la coadă, nici un gest. La cantină, oamenii iau mîncare şi plătesc la casă. Casiera îşi face unghiile liniştită. Are aerul că s-a obişnuit să încaseze bani pe mîncare în teritoriul Republicii libere Maidan.

Apoi, cobori la ceainărie şi pe uşă intră un tip cu faţa spartă. Dar despre aventurile astea – săptămîna viitoare. Găsiţi o avanpremieră cu fotografii explicate, pe pagina mea de Facebook sau pe site-ul revistei. Acum v-am prezentat decorul, piesa începe în *Dilema veche* de săptămîna viitoare – opt pagini despre Ucraina. Cît de mare sau de mic va fi Maidanul atunci, nu putem şti încă.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Lecţia de comerţ şi usturoi de la Vadu Lat

Piaţa Matache şi-o reveni. Şosea, ceartă, blocaj, bravo, Nicuşor Dan, huo, Oprescu. Sau invers. Piaţa Matache revine în lumină. Iată povestea unei funii de usturoi, adusă tocmai de la Vadu Lat. 7 lei bucata în Matache. Vinde şi cu 5. Mioara Iancu a venit cu 50 şi ceva de funii. 15 dus, 15 întors, 30 de lei trenul. Vadu Lat – Gara Basarab. Dar se vinde? Se vindea de Crăciun, dar acum, nu prea. Nu merită. De cinci zile, nu rentează. De la zi la zi, zice să se întoarcă. Şi n-o face. Doarme cu 10 lei pe noapte pe Griviţa, într-o chicinetă, la curve. Faci calcul: 10 lei pe noapte, cinci zile – 50, plus 30 de lei trenul. 80 de lei. Şi, tu, tu, nu mănînci? 80 de lei. Dar n-a vîndut decît 30 şi ceva de funii, două-trei pe zi. Asta înseamnă că a cîştigat pînă acum 30 x 5 = 150. Hai, ceva mai mult. Dar ce-a dat pe usturoi ca să-l facă? Dar cît a muncit ea peste primăvară şi vară? Nu, nu merge. Azi, pe seară, îl dă lui Marocanu' tot. La 3 lei funia, şi termină povestea. Gata, pînă la primăvară nu mai vine. Atunci vine cu mărar, pătrunjel, iar usturoi, dar verde, ceapă verde, spanac, cînd o ieşi. Dar de ce-a venit acum? Cinci zile. Păi, erau zile moarte, rămăsese cu usturoiul şi voia nişte bani. Pune deoparte pentru ăi mici şi vrea să meargă la doctori, să se caute la splină. Acasă-l are pe bărbat-su. 63 de ani. Bărbat-su are şi el cu şalele, dar e bun de muncă. Asta-i marfa bio, eco, pentru o funie de usturoi. Una adevărată. Personalizarea comerţului. Fără intermediari. Nu tu comunicare online. Mioara este varză cu brand-ul.

Tinerețe fără violențe?

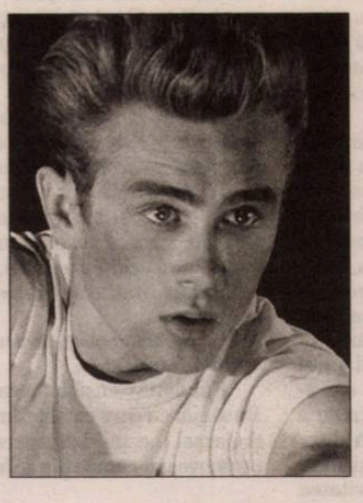

- Raluca KIȘESCU (director de marketing Avon România și Moldova)

„Frumusețea a ce faci e dincolo de bilanțurile contabile" – interviu

- Mugur CIUMĂGEANU (psihoterapeut)

„Violența 2014"

- Simona BURDUJA (psihoterapeut Fundația Sensiblu)

„Primul incident violent se petrece la 16-18 ani" – interviu

- Radu PARASCHIVESCU (scriitor și jurnalist)

„Zodia capului. În gură sau în rucsac"

- Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist și analist media)

„Viol cu bile, ceva?"

- Cornel ILIE (solist, trupa Vunk)

„În liceu te decizi ce vrei să fii"

argument

Violența se învață devreme

Spre norocul nostru, poate, în România nu există o foarte dezvoltată cultură a violenței. Sînt locuri pe glob și țări în care fenomenul e mult mai răspîndit iar actele de violență sînt săvîrșite adesea cu multă cruzime sau în moduri spectaculoase. Sînt locuri în care criminalitatea e mult mai mare. La noi există, însă, o agresivitate evidentă la nivelul limbajului public și una mai ascunsă, în interiorul familiei.

Un sondaj de opinie realizat anul trecut de INSCOP arată că 1 din 5 locuitori ai României consideră violența în familie ca fiind cea mai răspîndită formă de agresiune fizică, iar potrivit unor date publicate de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, între anii 2004 și 2011 s-au înregistrat 800 de decese ca urmare a violenței numite domestice, în vreme ce anual sînt raportate peste 10.000 de cazuri de violență în familie. Numărul și instrumentele organizațiilor care se ocupă de prevenirea fenomenului și de protejarea victimelor au crescut. Multe asemenea organizații sînt componente ale unor companii private, care încearcă să contribuie la îmbunătățirea mediului social prin ceea ce îndeobște începe să fie cunoscut drept CSR *(corporate social responsibility)*. În urma unor experiențe deja destul de îndelungate, activiștii acestor organizații – cum ar fi cei de pe lîngă compania de cosmetice Avon și cei de la Fundația Sensiblu – au ajuns la concluzia că violența domestică își are mai totdeauna începuturile în perioada adolescenței. Și că, pentru a fi cît mai eficiente, programele de prevenire trebuie să fie adresate tinerilor. Au conceput un program intitulat „Licee albastre", în ideea că adolescenții trebuie să înțeleagă ce e bine și ce e rău, să învețe să recunoască formele de agresiune (care nu sînt neapărat fizice) și să știe ce să facă, într-o situație sau alta.

Copiii și adolescenții sînt foarte ușor influențabili, iar părinții, școala, anturajul, mass-media sau Internetul sînt factori care le pot forma (sau deforma) comportamentul, caracterul și opiniile. Unii dintre acești factori sînt vizibil tot mai încărcați de violență – cum e mass-media –, alții sînt imprevizibili și greu controlabili – cazul Internetului –, iar factori precum mediul școlar țin parcă tot mai mult de noroc. De noroc ține și dacă un copil are părinți normali sau părinți care se bat între ei. Într-un asemenea mediu neclar, apare temerea că, la nivel general, noile generații ar putea fi mai înclinate spre violență decît precedentele, că prezenta nervozitate socială și actuala agresivitate intrafamilială nu numai că nu vor fi reduse, ci vor naște cine știe ce fel de monștri. Că putem ajunge un loc de ocolit pe harta lumii. Așa că, în primul rînd, trebuie să încercăm să aflăm mai exact ce e în mintea tinerilor și ce-i împinge pe unii dintre ei la violență. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 30 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

„Frumusețea a ce faci e dincolo de bilanțurile contabile"

interviu cu Raluca KIȘESCU, director de marketing Avon România și Moldova

Dincolo de vînzarea binecunoscutelor produse cosmetice, așa cum îi stă bine unei firme serioase, compania Avon are și programe de responsabilitate socială. Unul dintre aceste proiecte e legat de combaterea violenței în rîndul tinerilor. De ce v-ați gîndit tocmai la violență, și tocmai la tineri?

Avon este o companie dedicată frumuseții femeilor, deopotrivă celei care se vede și celei care se intuiește. Frumusețea intuitivă este despre sănătate și respectul de sine. Adevăratul manifest pentru frumusețe este o femeie sănătoasă, care are grijă de corpul și sufletul său, care se respectă și, prin respectul de sine, își cere dreptul de a fi respectată. Din acest motiv, Avon derulează două campanii sociale, una pentru sănătatea sînilor – cancerul la sîn fiind principala cauză de mortalitate în rîndul femeilor – și una împotriva violenței domestice – o problemă frecventă în viața femeilor, a cărei manifestare, sub diverse forme, are legătură strînsă cu lipsa respectului. Respectul se învață de la vîrste mici, iar tinerii au nevoie să înțeleagă că relația între sexe se bazează pe respectarea individului și a nevoilor sale, iar violența înseamnă încurajarea tacită a lipsei de respect. Tinerii au nevoie de sprijin și îndrumare. Scopul nostru este de a le oferi informații legate de multiplele forme de violență – de la cele evidente, la cele subtile –, de modul în care trebuie să le combată, de resorturile fine de care trebuie să aibă grijă în relațiile cu cei apropiați. Evident, acest aspect este tratat cu toată responsabilitatea civică din partea noastră, implicînd specialiști în discuțiile cu ei. Noi sîntem un facilitator.

Putem, deci, crea o opoziție între frumusețe și brutalitate.

Cu siguranță, frumusețea, în orice formă

s-ar manifesta ea, nu poate coexista cu opusul său, iar brutalitatea este o urîțenie sufletească, un handicap al agresorului. Nu vreau să fac apel la multiplele clișee din folclorul popular, legate de bătaie și meritele implicite ale femeii. Cu cît vom arăta mai de timpuriu tinerelor și tinerilor că frumusețea pe care și-o doresc vine din grijă pentru sine și ceilalți, de la estetic, la sufletesc, cu atît brutalitatea va cunoaște din ce în ce mai puțini adepți.

Multă lume percepe, mai ales cînd se întoarce din Occident, un climat public mai agresiv în România, începînd de la relațiile cu funcționarii de la birourile de informații, cu cei care administrează parcarea aeroportului, cu taximetriștii, cu ceilalți șoferi din trafic, pînă la subiectele știrilor televizate și la tonul comentatorilor din mass-media. De unde credeți că vine această problemă?

Cu toții sîntem într-o alergare continuă, o alergare fără efecte, cît timp ea este cu pasul pe loc, nu arde calorii, nu oxigenează creierul. Doamna Aurora Liiceanu, care ne-a fost, pe parcursul anilor, partener în proiectele de combatere a violenței domestice, declara, la un moment dat, că „indiferent dacă ai o reverie profesională, sexuală, erotică sau amoroasă, sau de orice fel, asta cere timp, iar astăzi sîntem foarte grăbiți." Graba este, probabil, unul dintre motoarele agresivității. Lumea e grăbită, graba de a face multe și neputința de a face totul, enervarea că există această disonanță între ceea ce vrei și ceea ce poți face, reacțiile necontrolate, bruscarea, agresivitatea verbală și apoi fizică. Nu toată populația suferă de sindromul grabei și al agresivității asociate cu graba, dar mentalitatea „corectă" de a sta fiecare în banca lui, de a comenta în cercuri mici, dar nu de a lua poziție în cercuri mari face ca majoritatea să pară minoritate și invers. Eu cred că România nu este cea minoritară, România este țara generoasă, care, în cazul nostru, a cumpărat produse cu simbolurile fundiței roz și semnului infinitului, și, astfel, Avon a putut să doneze peste două milioane de dolari în cele două campanii sociale.

Cum credeți că ar trebui să gîndim și ce am putea face fiecare (cetățeni, autorități, companii) pentru a reuși să mai îmblînzim mediul în care trăim?

Cred că putem începe prin a crede că misiunea fiecăruia este dincolo de cea mai bună ofertă, cel mai bun plan operațional sau de marketing. Cred că bilanțurile contabile sînt absolut necesare, dar printre ele trebuie să existe frumusețea a ceea ce faci pentru cei pentru care lucrezi.

Care ar fi, în opinia dvs., cele mai serioase obstacole în drumul spre o societate cu maniere mai delicate decît cea actuală?

Incultura. Cu cît o societate este mai superficială, cu atît răspunde mai ușor unor factori intruzivi, ca violența, mojicia, intoleranța. Lipsa unui echilibru social, prin care să ne netezim asperitățile de comportament, ideologie, atitudine.

Ce parteneri aveți pentru realizarea programului amintit?

Fundația Sensiblu, prin psihologul Simona Burduja, cu care colaborăm de peste cinci ani, și Cornel Ilie, unul dintre cei cinci bărbați care promovează campania *„Share it to stop it"*.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Mugur CIUMĂGEANU

Violența 2014

considerații de cabinet

Nu ies din cabinet!

Cel mai simplu lucru pentru mine, ca reprezentant al speciei *homo cabinetus*, este ca pur și simplu să frunzăresc printre clienții mei și să vă prezint unul în prim-plan. Un puști de 17 ani, adus de o mamă disperată și pe buza neputinței, pentru „probleme la școală și poate ia și droguri, domnu' doctor". O șapcă de rapper îi stă transvers pe craniu, o figură greoaie și masivă îmi umple cabinetul, inspirînd un soi de apăsare care conferă masă, și aerului dintre noi. Zîmbește politicos și aproape bonom, fără să-mi dau seama dacă inspiră bunătate sau, pur și simplu, dacă și-a tras o mască de protecție generică, pentru că vorbește cu un adult.

Încep să-l trag de limbă. Să creez raport, cum se spune în jargonul nostru. Iar în momentul în care se simte în largul lui, aproape că își ia avînt, așa greoi cum e, iar eu încep să mă îngrijorez de inerția pe care ar putea-o angrena, începînd să-mi deșarte sacul cu povești. Se mîndrește cu faptul că *știe* arte marțiale. Bun, n-am nici o treabă cu asta. Începe să detalieze felul în care el *știe* să se bată pentru a supraviețui. Bun, hai să zicem, trăim într-o lume rea – îmi vine să-i zic, dar mă abțin să proferez platitudini. Aflu că nu este chiar la cel mai rău famat liceu din vecinătate și că nu trăiește printr-un colț de cartier periculos al Bucureștiului.

Și apoi, sînt copleșit de detalii. Are limbariță și mi-e teamă să opresc cumva această hemoragie, jumătate oripilat și jumătate curios. Îmi povestește cu siguranța inconștienței că el *știe* cum să bată pe cineva în așa fel încît să nu îl omoare. Pînă la limită. Se îmbată cu descrierile propriilor fapte, cu amănunte despre unde să dai pumnul acela eficient, care îți oprește respirația, care dinți sînt OK pentru a fi sparți fără urmări, cînd să te oprești la datu' de picioare în burtă, cum doare plexul și de ce e bine să dai pumni în gît... și multe altele, fără număr, fapte de vitejie ale lui și ale tovarășilor, printre care el este un star strălucitor, precum Thor, care își agită ciocanul în ceruri (ultima imagine îmi aparține, ca și cum referința mitologică mi-ar mai îndulci puțin gura strepezită).

Îmi explică faptul că el nu are nici o problemă. Că el se pregătește pentru viață, că maică-sa și bunică-sa nu au cum să-l apere de răutate, că totul stă în puterea pumnului, și în control, și în exercitarea puterii. Că el *asta vede, asta învață, asta face*. În acel moment, încerc să fac o excursie cu un sfert de veac în urmă, cînd eu aveam vîrsta lui. Cînd maximum de violență la care m-am expus au fost două-trei scatoalce de la golanii cartierului. Cînd acceptam, în teorie, că e bine să știi să te bați, dar cînd doar cîțiva dintre cei din jur o făcuseră cu adevărat. Și mi se strepezește inima. Pentru că ceva este schimbat, nu cu puștiul din fața mea, ci cu un întreg context, care te invită la violență, la pumnul distrugător și la justificarea actelor, cu o nonșalanță alunecoasă.

Fac exerciții de lectură!

În acest moment al călătoriei noastre, îmi pun întrebări legitime. Chiar dacă retorice. Este adolescentul din fața mea un accident, sau expresia unei reguli? Am ceva de învățat despre evul în care trăiesc, din întîlnirea aceasta, în care reguli ale interacțiunii mă împiedică să îmi exprim o poziție tranșantă? În realitate, îl chestionez, apoi, despre norme, despre conștientizarea consecințelor actelor lui. El pare că le cunoaște, dar se poate dispensa de ele cînd circumstanțele i-o cer. Și, dezarmat, încerc să mă înarmez. Ca orice pui de cărturar, citind ce se întîmplă și filtrînd apoi realitatea prin lentila cărții.

Și bat la porțile cunoașterii, deschizînd-o cu cheia OMS (atotcunoscător oracol, Organizația aceasta Mondială a Sănătății). Și aflu. Că violența, în definiția OMS, presupune „utilizarea intențională a forței fizice sau a unei forme de putere, prin amenințare sau prin punere în act, împotriva propriei persoane, împotriva unei alte persoane sau împotriva unui grup sau comunități, care are ca rezultat real sau posibil rănirea, moartea, vătămarea psihologică, o dezvoltare deficitară sau deprivarea." Sec, nu ce te îndeamnă să o pui în joc, ci care sînt comportamentele și fațetele ei.

Ceea ce îmi atrage însă atenția este o tipologizare care poate, indirect, să aducă cîteva răspunsuri la retoricele mele întrebări – în perspectiva aceasta de sănătate publică propusă de prietenii de la OMS, violența poate fi publică sau privată, reactivă (ca răspuns la un eveniment prealabil sau la o provocare) sau proactivă (instrumentală pentru agentul violenței sau în anticiparea unor deznodăminte favorabile). Dintre formele de violență, distingem trei categorii largi – violența autoprovocată (acte suicidare, automutilare, autovătămare); violența interpersonală (intrafamiliară, domestică și intracomunitară) și violența colectivă (violență socială, politică și economică).

Se admite că populația tinerilor depozitează cel mai mare procent de victime și agresori dintre toate grupele de vîrstă. Statisticile atenționează că mai mult de un milion de oameni își pierd viața anual ca rezultat direct al acțiunilor violente (autoprovocate, interpersonale sau colective), iar violența este o cauză majoră provocatoare de moarte, în grupa de vîrstă 15-44.

Înapoi la protecția divanului

Dacă aveți impresia că potențialul de violență al spațiului românesc este crescut, probabil nu vă înșelați. Nu se pot înșela nici Vlad Mixich, nici Andrei Pleșu, nici Vintilă Mihăilescu – ca să-i citez pe cei care au adus recent în discuție această stare de fapt, sau cel puțin îmi sînt în memoria imediată. Din cabinet, eu îl văd pe tînărul meu mare și furibund, dispus să împartă pumni pentru că el este *terroir*-ul unde s-au concentrat influențele externe și de unde recoltăm distilate de agresivitate.

Pentru domnișorul din fața mea, violența nu este o moștenire ereditară decît într-o mică măsură. Potențialul nostru agresiv este educabil și influențabil. Periculosul meu interlocutor e mai degrabă un produs complex al procesului de polivictimizare, pe care experții în comportamente agresive îl citează ca precursor, cînd calitatea ta de martor la infracțiuni, violență familială și stradală,

„Cînd văd că prietenele mele acceptă să fie înjosite de către cei pe care îi numesc «iubiți», mă revolt și mă gîndesc că eu nu vreau să am niciodată un iubit, dacă asta presupune relația cu un băiat."

I.B. – clasa a X-a, la un liceu din București

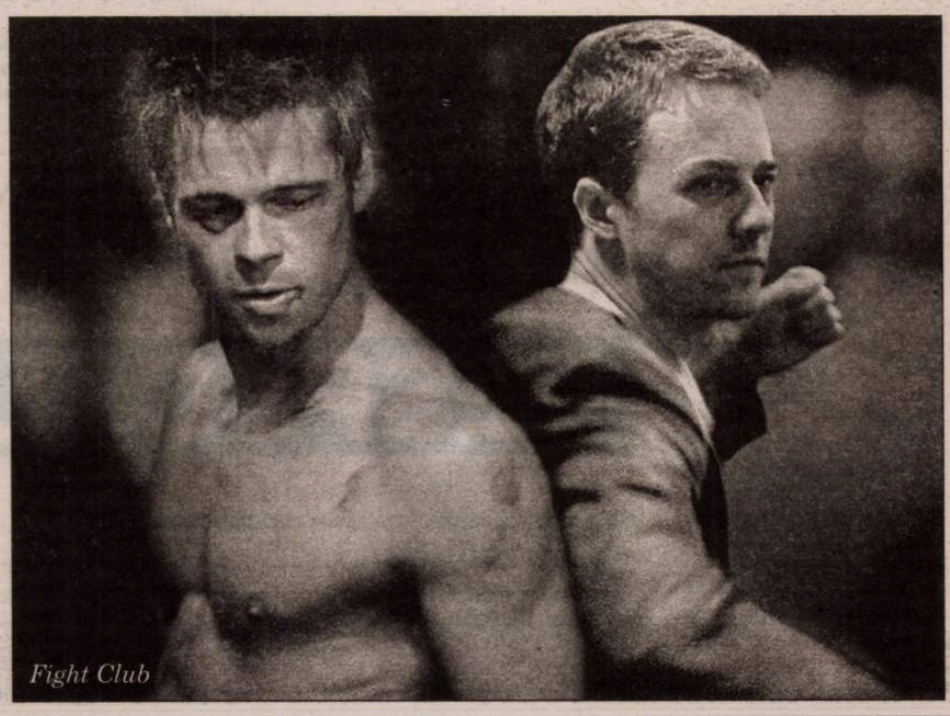
Fight Club

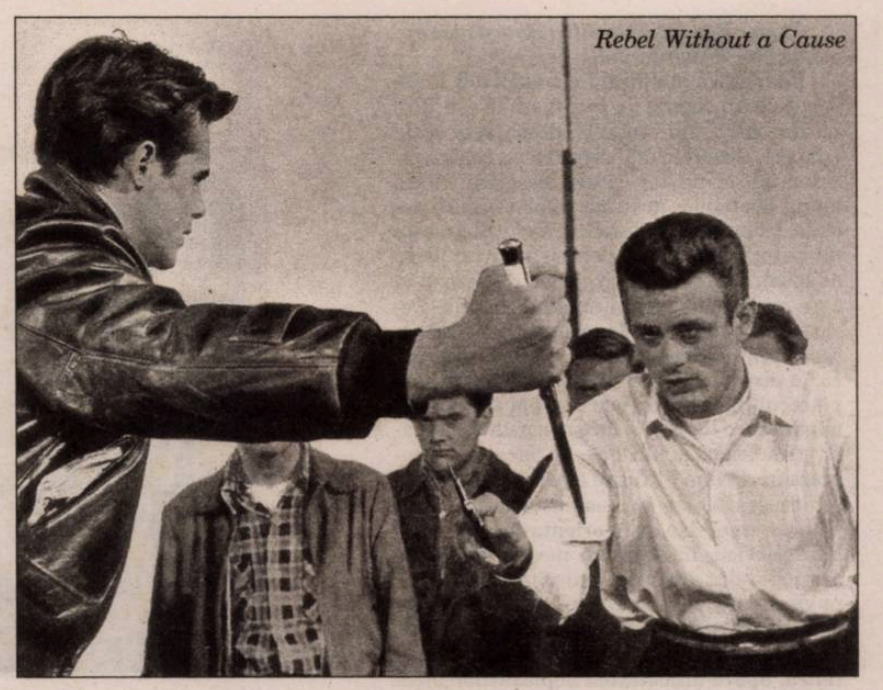
Rebel Without a Cause

hărțuire de tip *bullying* îți modelează instinctele agresive și te aduc în punctul în care alfabetul tău de supraviețuire este constituit din pumni și injurii.

Și, de la protecția crenelurilor cabinetului meu, îmi vine să urlu (înainte de a-l trimite acasă cu recomandări paleative) că responsabilitatea acestui destin o poartă o societate incontinentă în ceea ce privește violența. Le avem pe toate – am devenit tensionați, certăreți și iritabili, pentru că viața nu ne-a fost prietenoasă iar formele supraadăugate de violență colectivă (vezi învățămintele bravei OMS) sînt constanta noastră de zi cu zi. Avem violență socială – grupuri minoritare respinse, incriminate, marginalizate? Avem. Există violență politică – puterea care îl batjocorește pe cetățean, care îți scuipă în gură OUG-uri sau proiecte legislative ticăloase? Există. Avem violență economică, disparități, furturi și corupție care te urzică, chiar dacă buzunarul tău nu este golit direct? Avem și de-astea.

Deci, oracolul OMS îmi explică faptul că un tînăr din cabinetul meu nu este *accidental* violent – dacă ar fi numai el, l-aș numi o excepție. Dar premisele pentru ca o generație să se configureze așa sînt numeroase, iar statisticile nu mint. În rapoartele internaționale eram considerați, acum un deceniu, o țară cu risc moderat de violență în rîndul tinerilor. Între timp, însă, statutul nostru de moderație pare să decadă, iar această țară pregătește o generație care nu-și ia numai cu greutate bacul, dar o și coace de-o bumbăceală. Că altcumva nu știe să-și exprime speranța și disperarea, care par totuna, din perspectiva lor.

Violența tinerilor este o problemă de sănătate publică, în prezent. Păcat că Oprescu nu e medic cu specialitatea în sănătate publică, precum primarul din Cali, Columbia – Roberto Guerrero, care a comparat violența cu tuberculoza și și-a propus s-o îndepărteze așa cum îndepărtezi o boală. Dacă n-o abordezi științific, violența sporește. Eu îl trimit pe tînărul meu înfoiat acasă și sper să revină. Îl ajut, cît pot, să nu se julească prea tare, tăvălit prin acest amestec toxic numit realitatea românească. Nu pot însă să rezolv problemele sociale care mențin focul agresivității. Și nici nu vreau să schimb țara. Așa că sper ca un Oprescu, odată, să ia în considerare, serios, instrumentele de sănătate publică. Pentru că avem de-a face cu o boală, și ea se răspîndește repede.

***Mugur Ciumăgeanu** este psihoterapeut.*

Primul incident violent se petrece la 16-18 ani

interviu cu Simona BURDUJA, psihoterapeut la Fundația Sensiblu

Ce face Fundația Sensiblu pentru ajutorarea victimelor agresiunilor domestice?

Fundația a luat ființă în anul 2002, la început cu un centru de consiliere (Casa Blu) iar din 2003, am reușit să deschidem și un adăpost, care este mai degrabă un centru rezidențial, și nu un centru de criză. Acolo ajung doamnele în urma unor evaluări sociale, psihologice și juridice. Venitul nu este un criteriu important pentru a fi primite în adăpost, ci mai degrabă gradul de pericol în care persoana și copiii acesteia se află. Perioada de ședere în adăpost este de la trei la șase luni, spre deosebire de un centru de criză, în care persoanele vin imediat după ce s-a petrecut incidentul violent și pot sta pînă la maximum o lună. Noi facem consiliere socială, psihologică și juridică, pe baza unei programări. Prima întîlnire a persoanei care ni se adresează este cu asistentul social, apoi, pe baza unei fișe, este orientată către celelalte servicii, în acord cu nevoile ei. Toate serviciile sînt gratuite. Majoritatea celor care vin la noi sînt din București. Nu e o problemă dacă vine cineva și din altă localitate, doar că, dacă are nevoie și de consiliere juridică, apare dificultatea deplasărilor între București și Judecătoria din localitatea de domiciliu.

Cum află femeile de existența acestui centru?

Multe ne găsesc pe Internet sau ascultă recomandările altor doamne care au fost la noi în asistență. Unele persoane primesc informații de la serviciile de urgență ale spitalelor sau de la Institutul de Medicină Legală, cu care, de altfel, avem și un protocol de colaborare, pentru că noi decontăm un număr de aproximativ 300 de certificate medico-legale pe an, asta și cu suportul financiar al firmei Avon.

Înțeleg că la dvs. nu vin doar femei care au fost pur și simplu bătute, ci și victimele unor agresiuni emoționale.

Da, și proporția acestora e destul de mare. Pe de altă parte, nu poate exista violență fizică fără abuz emoțional. Iar formele sînt din ce în ce mai cizelate: șantaj, amenințare, intimidare. Și nu se întîmplă doar în familiile cu statut social, educațional și financiar scăzut, ci și în familii mai elevate. Partea de abuz emoțional se tratează mai greu, pentru că atacă direct imaginea de sine a omului, care își pierde încrederea în propria persoană și nu se simte capabil să facă o schimbare. Asta, de altfel, și justifică rămînerea într-o relație de tip abuziv, pentru că victima preia punctul de vedere al agresorului și crede despre sine că, într-adevăr, nu e în stare să facă nimic. Mai ales cîtă vreme nu are acces la alte surse de informare (agresorul practică, de obicei, izolarea) și la alte oglinzi pe care să le primească din partea altor persoane, care să-i spună că și ele au trecut prin așa ceva și au reușit, sau că există organizații, adăposturi și instrumente legale prin care o pot proteja. În lipsa acestor informații, victima rămîne într-o situație de dependență în cuplul conflictual.

„Mă străduiesc să îmi cresc fiul în spiritul nonviolenței. Să respecte și să fie respectat în egală măsură. Violența nu e, cu siguranță, o soluție pentru nici una dintre situațiile pe care viața ni le aduce în prag. Îmi doresc ca acest mesaj să îl poată transmite și el mai departe, copiilor lui. Știu că provocarea e cu atît mai mare, cu cît trăim într-o societate preponderent violentă."

E.A. – 48 de ani, are un băiat, R., în vîrstă de 17 ani

Există vîrste predilecte ale celor care vă adresează solicitări?

Se pleacă de la 20 de ani și se ajunge pînă spre 69 de ani. Cea mai în vîrstă doamnă, care e chiar acum în asistența noastră, are 69 de ani. Dar noi ne ocupăm în prezent de un proiect gîndit pentru tineri: „Licee albastre". De ce? Pentru că statisticile ne arată că primul incident violent identificat de doamnele care vin la noi este în jurul vîrstei de 16-18 ani. Pe de altă parte, anul trecut am făcut un alt proiect cu adolescenții, în opt localități, legat de abuzurile emoționale. Și atunci, ne-am dat seama că în rîndul tinerilor, între ei, se petreceau destul de multe situații conflictuale. Asta ne-a determinat să dezvoltăm acest proiect legat de violența în rîndul cuplurilor de adolescenți. Dincolo de formele clasice de violență – fizică, psihică, economică, socială, sexuală –, a apărut, mai nou, și ceea ce se numește abuzul digital sau violența pe Internet. Asta înseamnă că, într-un cuplu, unul dintre parteneri verifică mesajele adversarului, îi accesează e-mail-ul, pagina de Facebook, îl amenință prin aceste canale, îl șantajează cu poze sau cu declarații false despre aceste lucruri. E un tip de abuz destul de mascat și pe care mulți îl consideră o formă de iubire.

> *E un tip de abuz destul de mascat și pe care mulți îl consideră o formă de iubire.*

Cum va decurge programul „Licee albastre"?

Ne gîndim să mergem în zece localități și în fiecare să cuprindem aproximativ 100 de elevi. Vom utiliza aceeași metodă a sesiunilor interactive, în care îi stimulăm să recunoască un abuz. În primul rînd, trebuie să știe ce e abuz și ce nu e abuz, iar dacă identifică vreun soi de abuz, fie la ei, fie la prietenii lor, să aibă capacitatea de a se orienta sau a-și orienta prietenii către persoane și servicii specializate.

În general, se întîmplă să discutați și cu agresorii?

Nu oferim consiliere directă agresorilor, ci doar persoanelor agresate, și nu recomandăm terapia de cuplu, pentru că, în situații de violență, nu e posibilă.

Cum vă apărați de cei supărați că partenerele lor au venit la dvs.?

Sîntem, uneori, asaltați cu telefoane sau cu vizite de acest tip, la centrul de consiliere. Dar lucrăm de foarte mult timp în servicii de felul acesta și avem tot felul de modalități de a aplana conflicte. Ne situăm pe poziția de profesioniști – ăsta este rolul nostru, asta e ceea ce facem, avem o autorizare în acest sens. Și le explicăm că, pînă la urmă, decizia asupra a ceea ce vrea să facă în continuare aparține strict femeii și că noi sîntem, practic, un soi de mediatori între ea și serviciile la care vrea să apeleze. Pe de altă parte, e important de știut că adresa adăpostului este confidențială. Deci, acolo n-are cum să ajungă cineva, fără acordul nostru.

Conflicte se petrec, probabil, din cînd în cînd, în mai toate cuplurile. Există un punct-cheie într-o relație, de la care se poate considera că avem de-a face cu un abuz emoțional, cu o problemă serioasă?

Da, cînd intervine o situație de inegalitate între parteneri, cînd unul deține puterea iar celălalt se află într-o poziție submisivă, putem considera că există o formă de abuz. Gravitatea abuzului se măsoară mai degrabă în funcție de impactul pe care-l are asupra persoanei abuzate. O jignire care unei persoane îi poate părea fără gravitate, pentru o alta poate fi extrem de semnificativă, pentru că agață acolo niște resorturi emoționale puternice. De aceea, pentru a diagnostica corect un abuz e foarte important să vezi un istoric al relației respective și comportamentul fiecăruia dintre parteneri în diverse situații.

Există situații în care agresorul s-a calmat pe parcurs?

Cînd vorbim de violență în familie, vorbim de situația în care agresorul nu-și asumă responsabilitatea faptelor sale. Adică, el nu va face nici o schimbare din punctul său de vedere, ci va aștepta din partea celuilalt „să se repare". Și cînd vorbim de violență în familie, nu are ce să se repare în cuplu, practic.

Adică, nu sînt oameni care să aibă la un moment dat o revelație, să zică „am greșit, nu mai trebuie să fac așa ceva"?

Dacă își asumă responsabilitatea faptei, sigur că da, lucrurile se pot repara, cu efort sau cu ajutor de specialitate. Dar, de cele mai multe ori, în asemenea situații nu putem vorbi de responsabilitatea agresorului.

a consemnat
Andrei MANOLESCU

Stela GIURGEANU

Captivi în propria familie

Imaginaţi-vă că, la finele unei zile, cînd lumea se întoarce acasă, dumneavoastră ajungeţi în faţa unei clădiri cu două nivele, parter şi mansardă, străbateţi un coridor prelung, cu uşi de o parte şi de alta, deschideţi o uşă, iar camera în care intraţi, mică, cu un pat, un dulap şi un calorifer electric, este raiul pe pământ. Căci, pentru unii dintre noi, paradisul înseamnă liniște. Doar atît. O liniște la care visează în timpul lungilor clipe de teroare, în care sînt bătuţi, ameninţaţi, în care li se inoculează ideea că n-au nici o valoare, că aceasta este viaţa lor de acum înainte şi că, în primul rînd, trebuie să ştie „cine este stăpînul".

Statistic, pradă violenţei în familie cad mai ales femeile, tinerii şi copiii – iar copiii prinşi într-o relaţie abuzivă, de orice fel, sînt – dacă nu direct – indirect victimele cele mai afectate.

„Adultul are puterea de a lua decizii şi de a discerne, dar copiii şi tinerii sînt cei cu adevărat captivi în acea relaţie, o relaţie de care nu ei sînt responsabili" – mi-a declarat avocata Carmen Nemeş, de la Asociaţia Anais. „Am văzut că, deşi în majoritatea cazurilor, agresorii nu-şi bat copiii, aceştia asistă la bătăile şi scandalurile din familie. Şi gîndiţi-vă cît de dureros e să asişti la asemenea scene de violenţă între părinţii tăi şi să nu poţi face nimic, şi să nu înţelegi ce se întîmplă, să fii spectatorul unui coşmar. Trebuie să ne gîndim că aici este o problemă socială reală, copiii aceştia sînt adulţii de mîine care, după toate statisticile, vor propaga modelul pe care îl văd în familie: băieţii tind, în mare parte dintre cazuri, să devină agresori, iar fetele – victime."

Despre Asociaţia Anais aveam să aflu că este una dintre puţinele organizaţii nonguvernamentale din România care oferă consiliere psihologică şi juridică victimelor violenţei domestice. Mihaela Mangu, preşedintele grupării, îmi spune că Asociaţia Anais s-a înfiinţat în urmă cu aproape trei ani, de către un grup de femei care voiau „să schimbe mentalităţi". Deşi derulează şi alte proiecte, esenţa acestei asociaţii este „apărarea drepturilor şi integrităţii victimelor actelor de violenţă în familie".

„Proiectul care se adresează victimelor a început în luna noiembrie, 2012, odată cu înfiinţarea Centrului de Asistenţă pentru Mamă şi Copil, un proiect la care am colaborat cu Primăria şi cu Direcţia de Asistenţă Socială a Municipiului Bucureşti; dacă aceştia ofereau cazarea şi consilierea psihologică, noi completam serviciile prin consiliere juridică şi socială", îmi povesteşte Mihaela Mangu.

Chiar dacă adăpostul pentru victime nu este în România un *spa* (aflu că în Elveţia, de exemplu, un asemenea adăpost arată mai degrabă a hotel de lux, decît a refugiu), pentru multe dintre victimele care ajung aici, e primul pas către libertate.

Avocata Carmen Nemeş îmi povesteşte despre un caz pe care l-au avut la asociaţie, un exemplu despre cum se poate transforma o victimă într-un om stăpîn pe propria viaţă.

„Cînd a venit la noi, era terminată. Abia vorbea, avînd şi o semipareză. I-am propus, după mai multe şedinţe de consiliere, să stea un timp în adăpost, să-şi închidă telefonul, să fie singură, doar ea cu ea. În primă instanţă, ne-a spus că nu îndrăzneşte să mai ceară şi asta, după tot ajutorul pe care i l-am dat, de parcă a cere refugiu la un asemenea adăpost n-ar fi dreptul oricărei victime aflate într-o relaţie abuzivă. După cîteva zile, femeia s-a mutat în centru. După două luni, în care a stat departe de agresorul ei, se schimbase radical. Devenise o cu totul altă persoană. Era coafată, aranjată, pareza aproape i se vindecase, era optimistă – era, pe scurt, altcineva. În tot acest timp, îşi găsise de lucru în Italia, unde a şi plecat, chiar de a doua zi după ce i-am obţinut în instanţă ordinul de protecţie. Faptul că a stat singură, şi-a limpezit mintea, s-a liniştit, s-a regăsit – asta înseamnă să ceri ajutorul."

Ordinul de protecţie

Pare ciudat, însă în România nu a existat acest ordin de protecţie pînă cu doi ani în urmă. A fost introdus în legislaţie în luna mai a anului 2012, iar pînă la finele anului următor au fost emise peste 1000 de asemenea ordine.

Ce prevede, pe scurt, acest ordin? Poate să evacueze temporar agresorul din locuinţa familiei, chiar dacă este titularul dreptului de proprietate; poate impune păstrarea distanţei atît faţă de victimă, de copiii sau rudele acesteia, dar şi de reşedinţa, locul de muncă sau unitatea de învăţămînt a persoanei protejate. De asemenea, agresorului i se impune să plătească întreţinerea unei locuinţe temporare în care locuieşte victima şi să urmeze sesiuni de consiliere psihologică.

Însă, deşi este un „instrument extraordinar de protecţie a victimei", emis de aproape trei ani, aflu de la avocata Carmen Nemeş că foarte puţini oameni ştiu de el. „În România, din punctul de vedere al legislaţiei, stăm bine, avem multe măsuri foarte bune, dar dacă sistemul nu merge ca pe roate, multe dintre ele sînt aplicate cu greu. Judecătoriile nu au o practică unitară, conform legii, ar trebui ca în situaţii de urgenţă să elibereze imediat acest ordin, dar avem încă situaţii în care emiterea durează chiar şi luni de zile."

În plus, nu există informaţii la zi nici în secţiile de poliţie. „Deşi obţinusem în instanţă cîteva ordine de protecţie, acestea nu se aplicau. De ce? Pentru că, fiind o lege specială, este schimbat şi sistemul de intervenţie. Dacă pînă acum, un poliţist punea în executare o hotărîre judecătorească doar în prezenţa unui executor judecătoresc, acest ordin nu are nevoie de executor, poliţistul fiind cel care îl poate aplica direct. Dar, pentru că nu a existat o informare optimă la nivel de secţii, mulţi poliţişti nu ştiu acest lucru. Ca ONG, am încercat să remediem lipsa de informaţii şi, printr-un parteneriat cu Poliţia Capitalei, am făcut deja cîteva sesiuni de informare cu poliţiştii din cîteva secţii din Bucureşti. Încercăm să creăm, astfel, punţi între mai multe instituţii."

„Părinţii mei au trăit patruzeci de ani împreună, dar din pură animozitate."

WOODY ALLEN

„Un cuplu este bine închegat atunci cînd cei doi parteneri simt nevoia să se certe în acelaşi moment."

JEAN ROSTAND

Cînd copilul este victimă

În străinătate, dacă un copil are de suferit, chiar şi indirect, din cauza violenţei domestice, este, în cele mai multe cazuri, luat din acel mediu. Însăşi victima directă (în speţă, mama agresată) este avertizată de către autorităţi că, dacă nu ia măsuri, dacă nu cere ajutorul, iar violenţele continuă, copilul îi va fi luat. Ce se întîmplă la noi?

Marea parte a celor care încep să caute un ajutor o fac doar cînd propriii copii sînt expuşi direct violenţei, căci multe femei gîndesc „eu ca eu, dar nu şi copiii mei".

„Cînd conştientizezi că poţi face ceva ca să ieşi din acest cerc, eşti pe drumul bun. Dar este esenţial să nu laşi lucrurile să meargă prea departe", îmi spune Carmen Nemeş, povestindu-mi, totodată, de cazuri în care victima reuşeşte să-l facă conştient pe agresor de răul pe care îl face, nu ei, ci propriului copil. „Îi aduc să asiste la consilierea copiilor proveniţi din familii cu violenţă."

Întreb dacă sînt şi copii care vin din proprie iniţiativă şi mi se răspunde că în special adolescenţii sună şi cer informaţii despre cum le pot ajuta pe mamele lor.

Mai este şi cazul „copilului-poliţă", în care un copil e folosit ca motiv de şantaj între cei doi părinţi. „Găsim acest tipar mai ales în cuplurile în care el e cel puternic financiar şi-şi ameninţă soţia că o dă afară din casă şi îi ia şi copiii. Or, în legislaţia românească, copilul e luat de lîngă mamă doar în situaţii extreme, în nici un caz pentru că aşa vrea unul sau altul. Dar ameninţările sînt luate de bune, mai ales în societatea noastră, în care, vorbind de mass-media şi de violenţa politică, în momentul cînd transmiţi mesaje de genul «justiţia e coruptă», totul începe să o ia la vale, ca un bulgăre, pînă la ultima familie, din ultimul sat şi, în această rostogolire, se deformează realitatea."

Violenţa prin ochii de copil

Un desen: în plan secund, două figuri estompate, înnegrite: un bărbat loveşte o femeie. În prim-plan, colorate în culori violente – două palme, printre care priveşte speriat un ochi de copil. „Durerea nu este iubire."

Anul trecut, în decembrie, cu ocazia celor 16 zile de activism împotriva violenţei în familie, mai multe ONG-uri, alături de reprezentanţi ai Poliţiei şi profesori, au participat la o campanie printre adolescenţi, o acţiune de combatere şi prevenire a violenţei domestice. „Le-am vorbit, pe rînd – poliţişti, profesori, ong-işti – despre ce înseamnă şi cum pot identifica violenţa în familie... Apoi, ne-au vorbit şi ei nouă. Dacă ştiam cît de multe au să ne spună, aş fi propus ca noi, organizatorii, să stăm să-i ascultăm şi să luăm notiţe."

Liceul este perioada alegerilor, perioada în care înţelegi cum se simte dragostea, dar înveţi cum arată şi gelozia. Decizi ce vrei şi cine vrei să fii, iar violenţa nu trebuie să facă parte din viaţa ta. Când simţi nevoia să îţi foloseşti violenţa, fă altceva, schimbă arma şi foloseşte cuvinte frumoase. Dor mai tare.

Cornel Ilie, Ambasador Campania Respectului

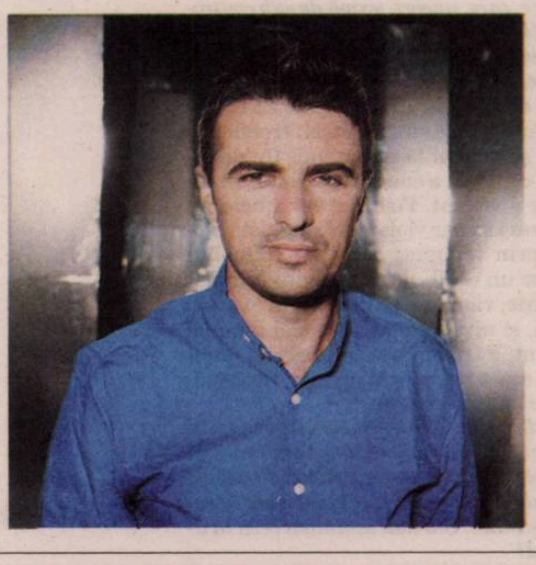

AVON 5 ani CAMPANIA RESPECTULUI

Copiii noștri n-au spirit de echipă

interviu cu Florentina ANGHEL

Dr. în ştiinţele educaţiei, Florentina Anghel a lucrat la Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei şi la Agenţia Naţională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educaţiei şi Formării Profesionale. Actualmente este consilier la Ministerul Mediului de Afaceri, IMM-urilor şi Turismului.

Ştiu că, în urmă cu opt ani, aţi participat la realizarea unui amplu studiu despre violenţa în şcoli, un subiect pe care continuaţi să-l urmăriţi, tot aşa cum urmăriţi tot ce se întîmplă în domeniul educaţiei. Ce s-a schimbat de acum opt ani, în privinţa violenţei din şcoli?

Am pornit, atunci, de la constatările unor experţi care spuneau că fenomenul violenţei devenise îngrijorător, că era de foarte multe ori tratat într-o manieră prea simplă, că trebuiau găsite cauzele. Noi ne-am concentrat pe ceea ce genera formele de violenţă din şcoală. S-a mers pe un lot reprezentativ de şcoli din România, din mediul urban şi din cel rural, cei chestionaţi fiind directorii. Nu ştiu în ce măsură elevii de atunci, care astăzi sînt tineri, realizau că violenţa are multiple forme. Nu ştiu dacă erau atenţi la faptul că, dincolo de cazurile care ţin de agresiunea fizică, observabilă, există şi alte forme de violenţă, care astăzi sînt mult mai mult studiate de către sociologi şi psihologi. E vorba de forme de agresiune verbală sau psihologică, de forme de vexare a persoanei celuilalt.

Vreţi să spuneţi că, între timp, violenţa s-a mai rafinat?

S-a mai rafinat şi violenţa, dar cred că s-a rafinat şi înţelegerea noastră faţă de acest fenomen. M-am referit la elevii cu care vorbeam noi atunci. Dar, între timp, poate că şi profesorii au înţeles că, de multe ori, violenţa faţă de copii poate consta numai în a-i obliga să se îmbrace într-un anumit fel sau a le interzice să ia cuvîntul, ori a-i trata în mod intenţionat cu indiferenţă, cînd ei au o problemă. Pe de altă parte, în 2006, cred că nu apăruse genul de cazuri în care tineri să ia arma tatălui şi să-şi împuşte o rudă, cum am auzit recent la televizor. Aşa ceva nu cred că se întîmpla. Despre părinţi, nu ştiu astăzi cît sînt de atenţi la tot ce înseamnă grupul de prieteni, la tot ce înseamnă modelul pe care ei, personal, îl oferă copiilor. Viaţa, cu ritmul ei actual, îi îndepărtează de multe ori de copii sau îi face să fie neglijenţi faţă de comportamentul acestora. Acum înregistrăm din plin un fenomen care pe atunci de-abia începuse: dezorganizarea familiilor, prin plecarea la lucru în străinătate a părinţilor. Au apărut multe familii monoparentale, în care grija faţă de copii nu mai este la fel ca în celelalte. Chiar dacă părinţii plecaţi îşi plasează îndatoririle faţă de copii, undeva, în perspectivă, ei de fapt îi abandonează cu prea multă uşurinţă, de multe ori, din raţiuni materiale.

E o fractură mai mare acum decît altădată între părinţi şi copii, din cauza progreselor tehnologice, pe care copiii le prind mai uşor? E vorba de sursele de informaţii, socializare şi comunicare, care, uneori, scapă de sub controlul părinţilor.

Acestea erau şi atunci, dar s-au mai rafinat şi ele. Însă şi atunci aveau acces la Internet. Şi, de fapt, nu atît problema accesului este gravă (deşi, la vîrstele mici, trebuie să le opreşti şi accesul la un anumit tip de informaţie), cît aceea a educării copilului vizavi de ceea ce e violent. Poate că lui, unele lucruri nici nu i se par violente. Dar există violenţă şi prin imagini, care pot influenţa foarte uşor un copil. Pot fi imagini complet necontrolate, violente, pe care copiii le pot imita. Aici, şi nivelul de educaţie al familiei e important. Fără modele şi repere în familie, copiii o pot lua pe căi greşite, fără măcar să ştie că fac ceva rău.

În studiul din 2006, era semnalat faptul că directorii şcolilor nu se considerau în nici un fel responsabili şi nu erau deloc interesaţi de eventualele acte de violenţă petrecute în vecinătatea şcolilor. S-a mai schimbat ceva la acest capitol?

„Omul încă este la fel cum a fost. Este încă brutal, violent, agresiv, avid, competitiv. Şi... a construit o societate după aceste trăsături.“

KRISHNAMURTI

Cred că şi atunci, ca şi acum, aveau legături cu poliţia de proximitate sau cu administraţia locală, pentru paza şcolilor. Nu ştiu cît de răspunzători ar trebui făcuţi directorii pentru ceea ce se întîmplă cu copilul în afara zidurilor şi a curţii şcolii. Însă, în ceea ce priveşte responsabilitatea profesorului pentru copilul care vine în şcoală, pe perioada programului stabilit, cred că regulamentele sînt mult mai stricte. În acest moment, nu mai este posibilă pedeapsa – pe atunci relativ frecventă – cu datul afară din clasă (o altă formă de violenţă) sau cu trimisul elevului acasă. Ei bine, în acest moment, profesorii nu mai au voie să facă aşa ceva. Şcolile erau şi atunci păzite, dar regulile nu erau foarte stricte şi nu exista o proporţie corectă între numărul paznicilor şi cel al copiilor, nu-i întreba nimeni nimic cînd ieşeau din şcoală în timpul programului. Acum, şi profesorii au devenit responsabili pentru ce se întîmplă cu fiecare copil în timpul orelor lor. Cred că se fac mult mai multe parteneriate cu reprezentanţi ai societăţii civile. Sînt mult mai multe organizaţii preocupate de astfel de lucruri. Nu ştiu cît de folositoare sînt întîlnirile cu copiii, în care să le ţii predici despre ce e bine şi ce e rău. Mai de folos cred că ar fi să le ocupi timpul liber cu implicarea în spectacole de teatru, de exemplu, sau în alte activităţi artistice, de unde pot învăţa, indirect, anumite lucruri. Nu cred că educaţia explicită, moralizatoare are vreun efect, cu atît mai puţin în perioada pubertăţii, cînd copiii sînt foarte refractari.

Educaţia este, pînă la urmă, un mare proces de manipulare. Numai că trebuie să-i manipulăm frumos (uneori, cu o mînă de fier, într-o mănuşă de catifea). E greu să-i duci direct spre ţintele dorite, pentru că, după o vîrstă, nu mai sînt copiii obedienţi de altădată, sînt copii cu personalitate, sînt copii care au acces la multe surse de informare şi care, de multe ori, îşi depăşesc profesorii (la limba engleză, de exemplu, sau la competenţele IT). Asta e chiar un fenomen din cauza căruia pot apărea şi agresivităţi, în ambele sensuri.

Acum nu mai există în şcoli acea disciplină severă, ca la armată, elevii nu mai sînt bătuţi de către profesori decît extrem de rar, dar spuneaţi că unii încă apelează la mijloace mai puţin vizibile, dar pe care copiii le pot resimţi la fel de tare.

Mă tem că un profesor care nu-şi iubeşte meseria se poate îndrepta către aşa ceva. Îmi pare rău s-o spun, dar, mai nou, se întîmplă ca un tînăr să devină profesor doar pentru că n-a putut să facă ceva mai bun. Iar un profesor care nu ajunge la catedră din vocaţie, care nu se poate impune prin stilul său de a preda, prin apropiere faţă de copii sau prin cantitatea de informaţie pe care o stăpîneşte, şi care simte că pierde teren şi ştie că nu poate face apel la forme de agresivitate vizibile, va folosi alte mijloace. De exemplu, poate să pedepsească numai prin simpla adresare. Pe toţi elevii îi strigă prin prenume, iar pe unul singur îl strigă pe nume. Asta îi doare foarte tare pe copii. De asemenea, îi poate neglija intenţionat pe unii sau îi poate evalua în mod nedrept, nu doar prin note, ci şi verbal. Deşi nu au vocaţie, mulţi se încăpăţînează să rămînă profesori. Un profesor care are un caracter bun, chiar dacă nu străluceşte de cunoştinţe, e respectat şi ţinut minte de elevi. Chiar unul mai sever, care uneori ridică vocea, poate fi ţinut minte pentru „cîte de multe lucruri ştia.“ Copiii rămîn cu modele din şcoală. Dar, din păcate (şi sper să nu se menţină această tendinţă), modelele s-au cam împuţinat.

În ce priveşte pregătirea sau vocaţia profesorilor, presupun că se poate face ceva, se poate gîndi un sistem de selecţie, de stimulare, mai bun, aşa încît, cu timpul, în şcoli să vină oamenii potriviţi.

Ceva s-a făcut deja. Acum, ca să fii educator sau învăţător nu mai e suficient să termini un liceu (deşi liceul pedagogic era foarte bun şi exigent). Din fericire, trebuie să ne aliniem la nişte standarde europene. Rezultatele slabe pe care le avem în cadrul anchetelor la nivel european (PISA e un exemplu) provin şi din faptul că profesorii noştri nu acordă suficientă atenţie unor lucruri, sau poate că n-au fost învăţaţi să facă asta. De pildă, repetă ceva ce au învăţat ei înşişi în şcoală, deşi poate e un lucru cu totul depăşit. În mod normal, evoluţia lor profesională şi chiar salarială depinde de nişte examene, dar unii nu sînt pregătiţi, la modul general, pentru ceva nou. De exemplu, nu văd cărţile noi şi bune care au apărut în librării, ci le cumpără tot pe cele de pedagogie din anii '50, pentru că pe acelea le recunosc. Vedeţi, în şcoala românească au început o mulţime de lucruri bune, care, apoi, au fost negate. Au fost demarate multe reforme, chiar în ce priveşte pregătirea profesorilor, dar mereu s-au denaturat foarte tare principiile de la care s-a pornit. Nimeni n-a explicat suficient de tare, clar, ferm şi repetat, de exemplu, că folosirea calificativelor la clasele mici (în locul notelor) a pornit de la un model aplicat în sisteme bune de educaţie (cazul Angliei), pe principiul că, în clasele mici, copiii nu trebuie să fie în competiţie, ci să înveţe să colaboreze. Apropo, competiţia dezvoltă agresivitatea. Spiritul de competiţie e şi el important, dar trebuie dezvoltat doar după o anumită vîrstă. La noi, totul s-a transformat într-o discuţie despre coroniţe, că, vezi Doamne, vrem să scoatem coroniţele, să nu mai dăm premii copiilor. Dar copiii noştri n-au spirit de echipă şi de cooperare. De la grădiniţă pînă cînd se face mare, fiecare copil e cu cutiuţa lui de plastilină, cu creionaşul personal, pe care părinţii îi scrie eventual şi numele, ca să fie clar că e al lui. Noi nici acum nu ştim să lucrăm în echipă. Fiecare îşi vede de colţişorul său şi se simte incomodat de celălalt, împreună cu care ar trebui să lucreze. Şcoala e cea care ne-a făcut aşa. Iar acum, tinerii intră ceva mai brusc într-un mediu de muncă decît înainte, şi acolo încep să facă exact ce au făcut şi în şcoală. Şi apare, de exemplu, un fel agresiv de a observa imediat ce a făcut altul rău. În şcoală şi apoi la lucru ar trebui ca fiecare să fie apreciat pentru aptitudinile lui individuale, şi nu judecat pentru lucrurile la care nu se pricepe.

În studiul din 2006 se constata că în şcolile din zonele rurale se înregistrau mai puţine violenţe. Respectul faţă de şcoală era altul la sate şi comunitatea controla altfel lucrurile, decît în oraşele mari. Credeţi că se mai păstrează această diferenţă?

În zona şcolilor rurale, pot spune că, în ultimii ani, am avut surprize neplăcute, aflînd ce s-a întîmplat pe partea de infrastructură. După ce, ani la rînd, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei a intrat în proiecte împreună cu tot felul de parteneri şi, cu bani grei, împrumutaţi de la Banca Mondială, au reconstruit şcoli din sate (e vorba de investiţii serioase, pentru care am plătit şi probabil că încă plătim destul), ne-am trezit, acum cîţiva ani, că aceste şcoli au fost închise din motive meschine. S-a decis că ar fi mult mai bine să închizi şcoli şi să-i trimiţi pe copii – ca şi cum ar fi atît de simplu – în comuna învecinată. Nu mai spun că şcoala e şi un fel de centru de cultură pentru o comunitate rurală. Dar, asociat cu închiderea unor şcoli, a crescut, evident, şi fenomenul abandonului şcolar. Adică, s-au economisit bani cu care se plăteau o învăţătoare sau patru-cinci profesori (erau, oricum, clase simultane, fiindcă se găsiseră astfel de soluţii), dar acum sînt mulţi copii care nu mai merg deloc la şcoală, pentru că părinţii nu mai pot sau nu mai vor să-i trimită departe ori să-i ţină în internate.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Cornel ILIE

În liceu te decizi ce vrei să fii

un învingător sau un ratat

Orice etapă pe care o petreci în sistemul de învăţământ este pentru tine o etapă de pregătire pentru orice stil de viaţă te hotărăşti să adopţi. Şcoala, gimnaziul, liceul sau facultatea nu te învaţă doar matematică, limba română, fizică, istorie, chimie, limbi străine sau materii specifice profilului tău. Mai mult decît atît, toate aceste etape te învaţă să o iei mereu de la capăt. Pentru că în viaţa ta vei fi nevoit să o faci de mai multe ori decît îţi propui sau te aştepţi. Anii de şcoală te învaţă acest lucru mai mult decît orice, sînt momente în viaţă cînd trebuie să o iei de la capăt, în alt loc, cu alţi colegi sau prieteni, cu alte persoane, care-ţi vor fi superioare prin poziţia lor. Şi o vei lua mereu de la capăt, ca într-o spirală, dar mereu vei fi mai sus.

La început, am fost victima lor, dar învăţasem să mă feresc, să îi evit, să îi cîştig de partea mea.

Tu faţă de tine, tu faţă de aşteptările tale asupra puterii tale de a te renaşte, de a te reinventa.

Dintre toate aceste etape pe care le trăieşti în timpul copilăriei şi adolescenţei, cred că cea mai importantă este perioada liceului. Acei patru ani în care îţi descoperi, îţi exploatezi şi îţi dezvolţi personalitatea: începînd de la a fi boboc, pînă la a-ţi fi teamă de cei dintr-a XII-a sau a tremura de emoţie pentru că îţi plac noile colege.

Perioada în care începi să ai păreri avizate, pe care vrei să le afle şi ceilalţi, ba chiar acea perioadă în care crezi că le ştii pe toate. Şi nu din aroganţă, ci din pofta cu care începi să descoperi lumea. Cea din jur, dar, şi mai important, lumea ta. Este perioada în care înţelegi cum se simte dragostea, dar înveţi cum arată şi gelozia.

Nu ne dăm seama în timpul acela, dar înţelegem mult după aceea. Înţelegem că între clasele a IX-a şi a XII-a devii omul care, mai tîrziu, are o familie sau a părăsit una, omul care iubeşte oamenii sau cel care-i urăşte, cel care apără sau cel care atacă, cel care visează sau cel care pretinde ceva, cel care respectă sau cel care hărţuieşte.

Eu am început liceul în primul an de după Revoluţie. Era anul în care toată lumea ni se deschidea în faţa ochilor. Şi nouă ca liceeni, dar şi nouă ca popor.

În fiecare zi, treceam prin gangul care face legătura dintre bulevard şi curtea liceului, ca acel tunel care duce spre o arenă sportivă. Pentru o perioadă de timp, la început, liceul era un cîmp de luptă. O luptă cu mine, în primul rînd. Cu mine, băiatul timid, care abia vorbea cu cineva în timpul şcolii, pînă în clasa a VIII-a, şi care acum trebuia să se transforme ca să supravieţuiască şi să se adapteze unei noi lumi.

Ca în orice liceu, exista şi gaşca băieţilor răi. Cei care îţi cereau bani, îţi luau şapca de pe cap şi o păstrau, care se luau de fetele din clasa ta, care te împingeau pe jos ca să te facă de rîs şi ca să-şi marcheze teritoriul. La început, am fost victima lor, dar învăţasem să mă feresc, să îi evit, să îi cîştig de partea mea, ulterior. Dar fără să devin unul de-al lor. Îi ţin minte pe toţi foarte bine. Mai toţi erau repetenţi, cu excepţia unui singur băiat. Acesta, spre finalul liceului, s-a distanţat de restul găştii, a început să înveţe pentru examenul de bacalaureat şi acum este doctor. Restul din acea gaşcă? Aproape toţi au murit, de la supradoză de droguri sau accidente rutiere cauzate de consumul de alcool. Şi asta – după ce trecuseră şi prin puşcărie pentru furturi calificate.

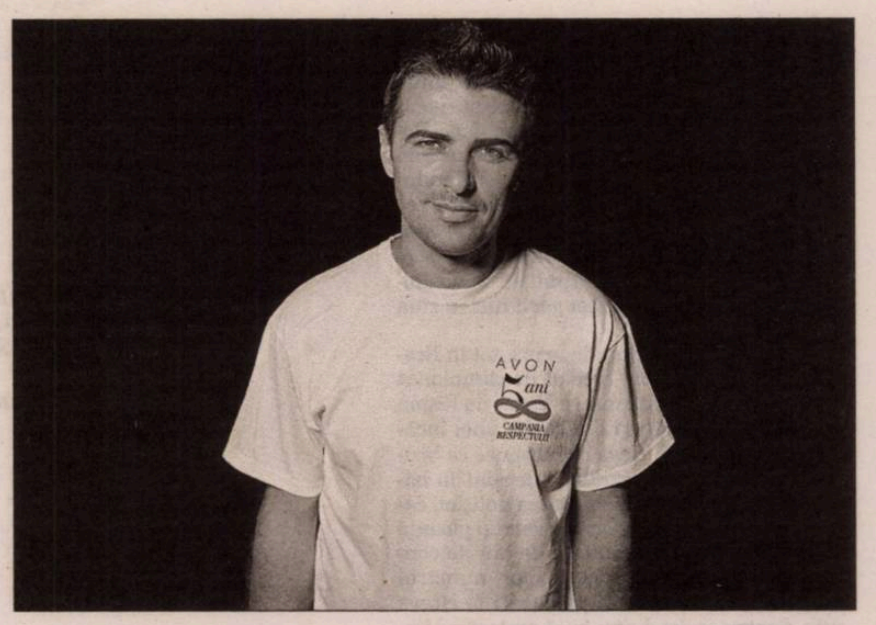

Şi totul are sens. Pentru că atunci îţi stabileşti viaţa, în cea mai mare proporţie. Atunci, în perioada liceului. Atunci te decizi ce vrei să fii, un învingător sau un ratat, cel de care colegii o să-şi aducă aminte cu zîmbetul pe buze sau cel care le va bîntui multe dintre amintirile lor.

Nimeni nu alege în locul nostru. Singuri ne decidem ce vrem şi cine vrem să fim în viaţa asta. Ai idoli? Dacă sînt oameni care să te inspire la lucruri frumoase, care-ţi creează emoţii bune, care te fac să îţi doreşti să fii mai bun, mai puternic, eu sînt sigur că nici unul dintre ei nu a fost violent cu cei de lîngă el. Cînd simţi nevoia să îţi foloseşti violenţa, fă altceva, schimbă arma şi foloseşte cuvinte frumoase. Dor mai tare.

***Cornel Ilie** este solist al trupei Vunk şi ambasadorul Avon pentru Campania Respectului.*

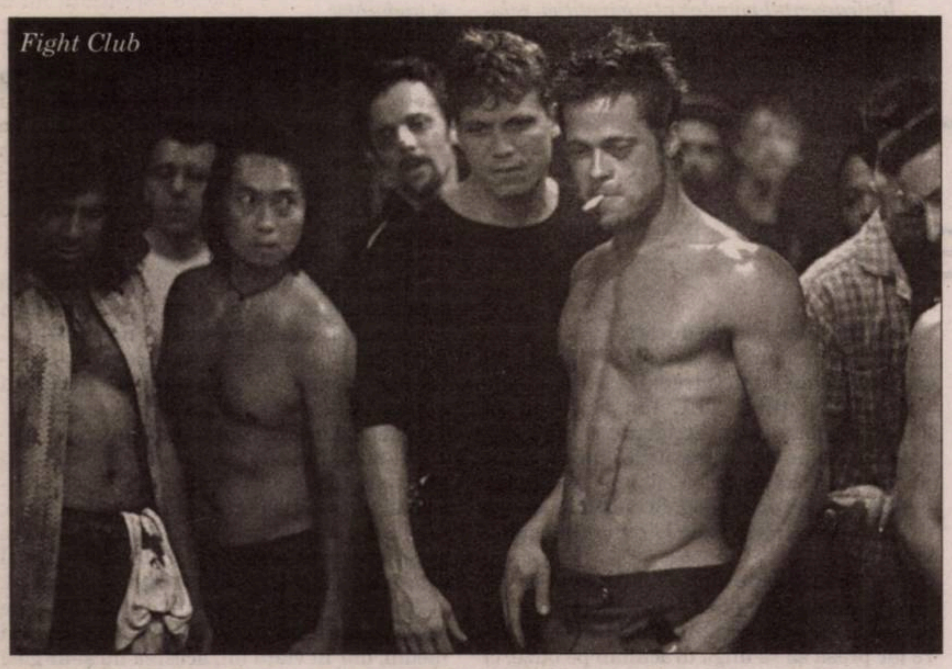
Fight Club

AVON 5 ani CAMPANIA RESPECTULUI

85% dintre evenimentele de violenţă au avut loc în curtea şcolii sau în clase şi doar 15% în apropierea unităţilor de învăţământ.

În şcoli cel mai frecvent, cazurile de violenţă verbală implică doar elevi (39,3%) şi într-o proporţie mult mai mică, profesorii (2,5%).

Violenţa verbală afectează 2 din 3 copii români.

Violenţa ia sfârşit atunci când o faci cunoscută.

Intră pe www.campaniarespectului.ro
şi raspândeşte povestea victimelor.

CAMPANIA RESPECTULUI

Radu PARASCHIVESCU

Zodia capului în gură sau în rucsac

„Tata își face griji pentru mine. Dragostea ia, uneori, și chipul violenței...“

FRANZ KAFKA

Cu aproape trei luni în urmă, tînăra Geisa Silva a deschis ușa locuinței sale din Rio de Janeiro, a vîrît mîna în rucsacul lăsat în prag de un necunoscut și a scos de-acolo capul soțului ei, Joao Rodrigo Silva Santos, fost fotbalist pe la mai multe cluburi din Brazilia, Suedia și Honduras. Și cum în America de Sud violența are un „ce“ baroc, făptașul s-a îngrijit, cu pedanteria tipică sadicilor, să taie limba și să scobească ochii victimei. Corpul lui Joao Rodrigo Silva Santos nu a fost găsit nici în ziua de astăzi.

Cu aproape două luni în urmă, tot în Brazilia, dar la Curitiba, meciul de campionat dintre Aletico Paranaense și Vasco da Gama a pocnit pe la cusături din cauza unei încăierări între galerii. Ceva ce începuse ca bruiaj mustind de scabrozități a deraiat în bătaie generală. Prin amabilitatea poliției, care a intervenit cu gaze lacrimogene și gloanțe de cauciuc, după o jumătate de oră de contemplare tandră a desfășurărilor, numărul răniților a crescut de la patruzeci la cîteva sute, pentru ca doi dintre ei să protesteze împotriva tratamentului, săvîrșindu-se dintre cei vii în urma unor răni grave la cap.

Cu aproape o lună în urmă, un fotbalist brazilian de la Sao Raimundo Esporte Clube, cea mai la modă echipă din Manaus, și-a exprimat dezacordul față de o decizie a arbitrului, administrîndu-i un cap în gură. Arbitrul a fost atît de șocat de proastele maniere ale agresorului, încît a scos tîrziu pistolul pe care-l ținea ascuns într-una dintre jambiere și a fost imobilizat înainte de-a apuca să-și ia revanșa.

Acestea sînt faptele. Dincolo de ele se întinde, ca o lozincă pe fond negru, cugetarea etern valabilă a lui Alan Brien: „Violența este vorba de duh a analfabeților“. Iar dincolo de lozincă se așterne un viitor înnorat. Peste mai puțin de cinci luni, Brazilia va organiza a douăzecea ediție a Cupei Mondiale la fotbal și va avea șansa de-a oferi un mediu de lucru mai riscant chiar și decît Africa de Sud 2010, ceea ce, să recunoaștem, nu-i de colea. Cele trei orașe în care s-au produs întîmplările descrise mai sus vor găzdui cîteva meciuri importante, printre care Anglia – Italia, Spania – Chile și Belgia – Rusia, spre a nu mai pomeni de finala care se va juca, firește, la Rio de Janeiro, pe Maracana.

Mascota Cupei Mondiale, un tatu (sau armadillo) pe nume Fuleco, ales în septembrie 2012, va primi binecuvîntarea ultimă a areopagului FIFA într-un spectacol de amploare, cu sîni goi, fese vibrante, sambodrom, cafea și artificii.

Agenda încărcată a șefilor FIFA n-a permis discutarea cîtorva chestiuni de plan secund, pe care doar cîrcotașii le consideră relevante: violența de pe străzile din Manaus, unde moartea dansează prin piețe, jafurile și crimele ritualice din *favelhas*, periferiile-capcană din Rio de Janeiro și din alte orașe

Ar fi mult mai nimerit un cap ieșind dintr-un rucsac.

roase de sărăcie, Mafia răpirilor din Sao Paulo, rata stupefiantă a delincvenței juvenile din Curitiba, traficul de carne vie din Fortaleza, turismul sexual din Belo Horizonte sau Recife etc. N-a fost timp, au suspinat excedați participanții la ședința prezidată de Joseph Blatter. Dar nu vă faceți griji, binele, adică fotbalul, va învinge.

În aceste condiții, înțelepții din conducerea FIFA, convocați de Marele Preot al fotbalului, Joseph Blatter, s-au pus pe treabă și au rezolvat urgențele în timp record. La finele cîtorva săptămîni de masiv angajament cortical, conclavul a decis următoarele:

Sloganul oficial al Cupei Mondiale Brazilia 2014 va fi „Juntos num so ritmo“ („Toți în același ritm“).

Mingea folosită pe întreaga durată a competiției se va numi Brazuca.

La loviturile libere, arbitrii vor folosi sprayul minune care dispare în cîteva secunde, pentru a indica distanța la care trebuie să stea zidul.

Imnul oficial al întrecerii, care va fi ales în urma unui concurs la care se poate participa în deplină democrație, va fi anunțat în februarie 2014 și va fi înregistrat de Ricky Martin.

Instrumentul popular al competiției, echivalentul zgomotoasei vuvuzele sud-africane, va fi caxirola, creată de muzicianul Carlinhos Brown.

Ce mai poți să spui? Nimic. Îți rămîne să propui schimbarea mascotei, asta da. În locul lui Fuleco, ar fi mult mai nimerit un cap ieșind dintr-un rucsac. Sigur, limba și ochii trebuie evacuați. În plus, se poate proceda la retezarea urechilor. Ce o-magiu mai subtil pentru zeița Omerta din partea prea-plecaților ei su(s-)puși?

***Radu Paraschivescu** este scriitor, jurnalist și traducător.*

Tudor Călin ZAROJANU

Viol cu bile, ceva?

„Nu vă încredeți în cuplurile care se țin de mînă. Dacă cei doi nu-și dau drumul la mîini, o fac pentru că se tem că se vor omorî între ei.“

GROUCHO MARX

Asta era una dintre replicile preferate ale colegei mele, poreclite cu simpatie Mârsa, replică pe care o lansa de fiecare dată cînd se prefigura la orizont tornada unui „caz“ de care presa avea șanse să tragă cu dinții. Și dacă a trage cu dinții vă trimite cumva imaginația la niscaiva hiene, ei bine, despre asta e vorba.

De unde a început totul – se știe. De la găina violată care a născut pui vii. Prima parte a acestui vis de aur al presei dîmbovițene a înflorit în buchetul de „bube, mucegaiuri și noroi“ care acoperă trei sferturi din universul jurnalistic actual; a doua – în cascada de stupefiante descoperiri ale „cercetătorilor britanici“, asigurînd acoperirea cam pe o zecime; restul de 15% înseamnă știri adevărate (inclusiv meteo, sport și cursul valutar) și editoriale. Anchetele, documentarele, reportajele și interviurile au dispărut de mult, aproape cu desăvîrșire. De subliniat că în anii 1990-1992, înainte de apariția *Evenimentului zilei*, dar și – în alte ziare și săptămînale – pînă spre 1995-1996, violența era modest reprezentată, deși, uneori, strada colcăia de ea! Revoluția, 12 și 28-29 ianuarie, 18 februarie, 15 martie, 13-15 iunie 1990 au generat în presă mai puțină violență de exprimare decît se poate găsi azi într-o plictisitoare zi de vară.

Întîistătătorul religiei senzaționalismului de presă, maestrul Ion Cristoiu, a explicat în cîteva rînduri că faptele șocante sau imunde de pe care *Evz* le promova cu insistență este normal să fie reflectate, întrucît și ele fac parte din viață. Ca și defecarea – adaug eu, fericit că n-am dat încă de vreun articol – sau reportaj video! – cu *breaking news* și în acest domeniu: cea mai mare, cea mai tare, cea mai moale, cea mai de durată...

Astăzi, nimeni – jurnaliști și public – nu pare să-și mai pună întrebarea dacă un jurnal – CNN, BBC, TF1, Rai Uno sau Al Jazeera – dă știri cu accidente rutiere, nepoți care și-au bătut mătușile, cum a căzut un gard în Pantelimon și alte asemenea evenimente de prim rang. Și nici în ce fel violența în presă contribuie la buna educație a tinerilor.

Dar lucrurile sînt departe de-a se rezuma la atît. Ar merita vorbit nu doar despre întîmplările violente care fac presa să se lingă draculian pe buze, ci și despre *modul* violent în care sînt descrise lucruri nonviolente.

Aproape orice subiect atinge niveluri ridicate de violență verbală.

Într-adevăr! Nici dacă s-ar transforma în cîte un articol cutremurător fiecare anunț de la rubrica „Decese“ din „Mica publicitate“, nu s-ar putea ostoi setea de sînge (și nici cvasipermanenta pană de inspirație privind posibilele subiecte interesante; sau lenea de a le aborda; sau neputința profesională; sau lipsa fondurilor minimale pentru o deplasare pe teren; sau toate la un loc). Drept care, în ultimii ani s-a răspîndit epidemic obiceiul de-a obține violența măcar în forma de prezentare, dacă nu și în conținut.

Vîrful de lance e asigurat de talk-show-uri, în care aproape orice subiect atinge niveluri ridicate de violență verbală. Chiar cînd nu e vorba despre imprecații, tonul este atît de încrîncenat – uneori, inclusiv din partea... moderatorului – încît te-aștepți, din clipă-n clipă, să iasă cu bătaie. Nu lipsesc instigările la violență față de persoane care nu sînt de față.

Întrebarea se impune de la sine: de ce?

Dacă am adresa-o jurnaliștilor în cauză – care, desigur, sînt doar o parte din breaslă – sau șefilor lor administrativi, ne-ar răspunde probabil (dacă ar răspunde ceva) că 1. realitatea e violentă, deci n-ai cum să prezinți o lume idilică; 2. publicul cere emoții tari.

Ambele argumente sînt false.

1. 90% dintre oameni nu sînt implicați niciodată într-un act de violență, fie el intenționat (agresiune) sau nu (accident). Firește, n-o să dai la știri că Vasile Vasilescu merge la serviciu și pe urmă la piață, dar nici faptul că a spart un geam nu e de interes național.

2. Nu se poate nega un anumit nivel de sadism și curiozitate morbidă a cetățeanului mediu, dar în viața lui, acestea nu și-ar găsi prea des teren de manifestare. Presa practică iresponsabil ceea ce se cheamă „a scoate ce-i mai rău din fiecare“. Nu trebuie uitat că și oferta creează cerere, nu numai invers.

Pentru un răspuns cinstit și complet la întrebarea „De ce atîta violență în presă?“, fiecare jurnalist ar trebui să se întrebe și să-și răspundă sincer la o altă întrebare: „Ce altceva știu să fac, despre ce altceva știu să scriu ori să vorbesc bine, cucerind atenția publicului?“

Nu e ușor, dar este necesar. O întrebare cît un purgatoriu.

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist și analist media.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Uzurpatorii încrederii în sine

Respectul de sine şi încrederea în propriile forţe nu făceau parte din priorităţile educaţiei din anii comunismului. Se cereau, mai curînd, alte „virtuţi“: încredere în partid şi în conducătorii lui (nu în aptitudinile, gîndurile, emoţiile proprii) şi disciplină tematoare faţă de autorităţi (nu preţuirea unor valori precum demnitatea, onoarea, onestitatea etc.). Nici după Revoluţie, lucrurile nu stau mai bine: învăţămîntul de azi pare mai curînd preocupat să prindă infractori la bacalaureat şi să le îndoape mintea elevilor cu informaţii inutile, decît să formeze şi să dezvolte oameni de toată isprava. Se vorbeşte des despre *self-esteem*, dar se gîndeşte standardizat, depersonalizant.

Aşa stînd lucrurile, ar trebui să fim un popor de anxioşi, timizi, retractili, sfioşi, neîncrezători, umili. Or, în mod paradoxal, se întîmplă exact pe dos: contemplînd spaţiul public de azi, vezi o inflaţie de personaje bine aşezate în pielea lor. Guralive, stridente, insistente, pe alocuri furioase şi arogante, „vedetele“ politice sau de tabloid au un aplomb atroce. Sînt sigure pe ele, au argumente fioroase şi certitudini de beton. Ştiu tot, nu au nici o ezitare, nici o îndoială, nici o uimire, nici o nelămurire. „Vedetele“ noastre nu au timp de introspecţie. Nici de reflecţie. Nici de îndoială. Au certitudinea că merită fiecare privilegiu dobîndit sau că, în orice caz, îl merită mai mult decît toţi ceilalţi. Siguranţa le vine din faptul că pot orice, că îşi pot permite şi ceea ce alţii se tem să facă, din raţiuni morale sau de legitimitate. Îşi permit fiindcă sînt siguri că au dreptul. Dar nu e vorba nici pe departe de valorile mai sus menţionate: respectul de sine s-a transformat în adoraţie de sine, iar încrederea în forţele proprii are ca singur fundament uzurparea puterii celuilalt. „Stima de sine“ devine un sinonim al supraestimării. Din păcate, eşecul şcolar majoritar contribuie din plin la formarea unor astfel de „personalităţi“: succesul nu se mai obţine prin forţe proprii, pe căi formale, de mult bătătorite, ci prin descurcăreli, fentări, şmecherii. Neputinţa este acoperită cu demonstraţii de forţă virilă şi cu diplome academice.

Ar trebui să fim un popor de anxioşi.

Nu-i uşor, în acest context, să-i vorbeşti copilului tău despre respect şi încredere. Să-i oferi instrumente care să-l apere de atacuri ignobile, de eşecuri neverosimile, de succese iluzorii. Educatorii, fie ei părinţi sau dascăli, au de dus o grea bătălie: cu falsele celebrităţi, cu reţetele facile de succes, cu preţurile mîrşave care cumpără puterea. Nu-i uşor să găseşti argumente pentru a susţine că încrederea în tine, cea care te va ajuta cu adevărat să faci performanţă, presupune un permanent efort de autocunoaştere, de autoevaluare, de revizuire a scopurilor şi a aspiraţiilor, de adaptare şi creativitate, de folosire inteligentă şi matură a înzestrărilor proprii. Dar şi confruntare directă cu propriile slăbiciuni, tentaţii, iluzii, defecte. Respectul de sine nu se obţine în faţa unei oglinzi mincinoase. Şi nici cu preţul unei abdicări morale. Respectul şi încrederea autentice implică admiraţia faţă de un model şi toleranţa faţă de greşelile altora. Ambele se construiesc pe teren propriu, şi nu invadînd teritorii străine. Ambele, oricît ar părea de curios, au legătură mai curînd cu îndoiala, cu reflecţia, cu deliberarea, decît cu certitudinea. Şi, în sfîrşit, ambele se pot dobîndi durabil, legitim, doar ţinînd seama de respectul şi încrederea în sine ale celuilalt.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Doar moartea...

În ultima vreme, s-au întîmplat cel puţin două tragedii care ar fi putut fi prevenite: moartea lui Ionuţ Anghel, copilul de 4 ani sfîşiat de maidanezi, şi moartea Aurei Ion şi a lui Adrian Iovan. Amîndouă ne-au zguduit, la propriu, pe noi, cei care, altădată, poate, am fi stat cuminţi şi pasivi în fotoliile noastre de spectatori TV.

De ce ne-au zguduit? Desigur, pentru că au fost îngrozitoare şi absurde, aşa cum chiar reporterii care prezentau dezastrele au tot spus: cum, în secolul XXI, să mori sfîşiat de cîini, într-o metropolă, în plină zi, sau îngheţat în pădure, în epoca tehnologiei avansate? Dar şi pentru că, în locul oricăruia dintre ei putea fi, pînă la urmă, oricare dintre noi. Nu au mai fost morţi îndepărtate, cu care să ne identificăm doar în anumite circumstanţe, cu oameni din Asia ori Africa, ba chiar din America, cu care – ne amăgim unii dintre noi – nu avem destule în comun.

Nu. E o moarte în care victimele au fost „ai noştri“. Oameni ca noi. Sau, şi mai grav, precum copiii noştri. Copilul oricui s-ar fi putut afla într-un parc cu bunica, s-ar fi putut duce mai departe şi ar fi putut da de o haită de maidanezi agresivi. Fiica oricăruia dintre noi ar fi putut fi o studentă care s-a dus voluntar în orice fel de misiune şi ar fi putut muri nu doar prăbuşindu-se cu avionul, ci uitată în vreun cătun din România, în care Salvarea nu a ajuns la timp; ori în vreun spital de provincie, în urma unei suprainfectări cu bacilul nu ştiu care, sălăşluitor de ani între pereţii acestuia.

Morţile respective, de asemenea, au fost şi ale unor oameni tineri. Cei în vîrstă, aşa cum îmi povestea o prietenă de curînd despre mama ei şi modul în care a fost tratată la Spitalul de Urgenţă, au, din start, şanse infime. Nu că aşa ar fi în realitate, ci că societatea îi cataloghează aşa: pentru că o societate sălbatică şi săracă nu are destul timp şi destui ochi pentru bătrîni, handicapaţi sau alte persoane defavorizate, înzestrate cu asemenea „slăbiciuni“. E o societate a celor puternici, o junglă în care cu toţii ne luptăm să fim măcar precum Bianca Drăguşanu ori Adrian Cristea.

Cînd, însă, se întîmplă cîte o nenorocire cu cei din *mainstream*, cei ca noi, ni se cască, brusc, ochii. Paralizăm de spaimă. Realizăm, în ceasul al treisprezecelea, că oricare dintre noi ar putea muri, îngrozitor, practic în orice clipă. De ce? Pentru că autorităţile băltesc în aceeaşi mlaştină precum majoritatea dintre noi: una a inconştienţei şi a clipei trăite, intens, fără consecinţe.

Mă plîngeam, într-un articol precedent, de răceala şi birocraţia absurdă a unor segmente ale societăţii franceze. Mă enervau regulile lor. M-am şi certat cu un prieten intens pe tema asta: pe tema libertăţii noastre, a celor din România, unde nu prea avem reguli, totul se negociază.

Mi-am dat pînă şi eu seama că, da, e aşa, există o latură pitorească şi poetică a libertăţii noastre, cu puţine margini şi fără cine ştie ce responsabilitate. Libertate bună şi frumoasă, în vreme de... pace. Cînd zburdăm cu toţii veseli prin supermarket-uri şi staţiuni, precum de sărbători şi cînd nu e criză.

Am realizat că societatea mi-e asemănătoare: nici eu, nici reprezentanţii acesteia nu ne gîndim destul la consecinţe, sîntem egoişti şi sălbatici. Povestea cu *„Carpe diem!“* nu merge decît la bine, iar răul, precum se vede, poate veni oricînd. Amînarea e o altă problemă: în general, amînăm – atît societatea, cît şi indivizii – tot ce-i neplăcut. „Şi mîine e o altă zi“ a lui Scarlett O'Hara, în contextul neaoş, capătă un înţeles negativ. Principiul plăcerii cu orice preţ şi al datoriei cînd avem timp şi considerăm că e cazul, după care ne-am cam ghidat o viaţă, nu-şi prea are rostul. Datoria, din păcate, trebuie să primeze... Iar egoismul, cel care ne-a asigurat măcar aparent supravieţuirea în vremea ceauşistă, e cazul să ne fie diminuat.

E timpul, îmi repet atît mie cît şi lumii poetico-haotice, să depăşim faza de copilărie. Şi pe cea de adolescenţă. Şi să intrăm în cea, mai neplăcută, de maturitate. Neplăcută, dar mai sigură. Măcar ne va asigura (sperăm...) supravieţuirea.

Selma IUSUF

legende urbane

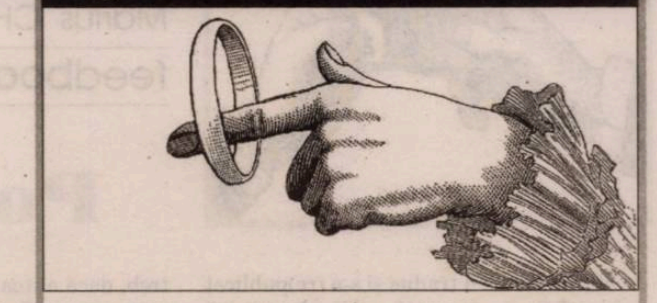

Mică publicitate

Cineva a pierdut un cîine mic, alb, pufos, aflat în tratament. Răspunde la numele de Pinky. Altcineva dă meditaţii la franceză, orice nivel, iar un altul face coroane funerare.

Stau la semafor şi citesc stîlpi. Citesc toate bileţelele lipite acolo de lume disperată că şi-a pierdut animalul, de lume care vrea să-şi completeze într-un fel sau altul veniturile, de lume care lasă mesaje criptice, lipite prin oraş, din care puţină lume poate înţelege ceva. Lectura din timpul celor cîteva zeci de secunde cît aştept să se facă verde nu e întîmplătoare. A devenit un hobby. Merg pe stradă şi ceva mă face să mă apropii de toţi stîlpii, de toate indicatoarele pe care văd că e lipit un afiş, un bileţel, un flyer colorat. Oraşul e o mare pagină de anunţuri publicitare desfăşurate sub cerul liber, trecute cel mai adesea cu vederea, îngălbenind încet sub ierni şi veri, smulse în treacăt de te miri cine, jupuite temeinic de cei care fac curat.

Probabil că cel mai bun marketing îl are ăla care sapă puţuri. Am văzut anunţul tipărit mare, pe coli A4, în toate colţurile oraşului: „Execut puţuri mică medie şi mare adîncime Structură PVC“, spune anunţul, total concentrat pe mesaj, ignorînd lejer virgulele şi punctul. O variantă adaugă şi operaţiunea de „denisipări piloni“, despre care habar n-am ce înseamnă, dar îmi pare o chestie importantă în procesul unei construcţii. Sau poate sînt două operaţiuni diferite: denisipări şi montare de piloni. Mă gîndesc că în mintea mea s-o fi născut o confuzie din cauza zgîrceniei la virgule. Un pilon poate fi denisipat? În fine. La fel de prezenţi sînt cei care cumpără păr. De data asta, anunţul e foarte categoric: „CUMPĂRĂM PĂR“ – scrie mare, cu verde, şi posibilul vînzător e anunţat că operaţiunea se petrece numai la 31 octombrie „lîngă biserica Sf. Dumitru vis-a-vis de Kaufland“ – precizează autorul. Mai jos, detaliile: „natural la 25 cm, cărunt, vopsit la 40 cm. Plata conform lungimii şi tarifelor. În alte zile rugăm să nu ne deranjaţi“, mai zice, definitiv, cumpărătorul de păr. N-am înţeles de ce părul natural e doar la 25 de centimetri. Dacă e mai lung, îţi măsoară 25 şi taie ca atare? Sau îl duci gata tăiat? Şi de ce trebuie să fie mai lung părul vopsit sau ăla cărunt? Sigur, bănuiesc că principalii furnizori sînt cei de la coafor şi frizerii. Poate mă înşel. Oricum, am vizualizat grămada bizară de saci cu plete cărunte şi lungi, pe care-i depozitează cumpărătorii ăştia pînă să facă peruci din ele. M-am mai gîndit la biata Fantine a lui Hugo.

Pe alt stîlp, mai baban, mai rotunjor, sub un afiş care anunţa nu ştiu ce concert *in memoriam* Dolănescu, altcineva a lipit o etichetă în care spune că se ocupă cu reglaje de termopane şi plase contra insectelor. Omul a vrut să scrie şi „service“, dar i-a ieşit „SEVICE“, mai sărac cu un „r“. Alături, pe un fond negru, demn: „Coroane funerare online. Coroane, jerbe, buchete funerare oriunde în România.“ Ceva mai sus, pe un alt stîlp, cojit şi decojit, lipit şi răslipit, un tapiţer care se numeşte Costel lucrează la domiciliu pentru pensionari. Mi-l imaginez bonom, cu arcuri de saltea care îi ies din geantă şi cu multă înţelegere pentru un pensionar care ar vrea să-şi repare fotoliul sau recamierul cu ladă. Tot pentru pensionari văd şi o serie de afişe care spun că oferă muncă la domiciliu. Nu se spune exact ce fel de muncă, dar autorul are o tentativă de a ieşi din tiparul sec de comunicare. Prima propoziţie sună aşa: „Mie chiar îmi pasă de dumneavoastră.“ Restul anunţului continuă însă anost şi fără prepoziţii: „Activi, pensionari, 4 h/zi cîştig progresiv minim liceul.“ Şi apoi, un număr de telefon. Mai departe, lipit pe uşa intrării unui bloc: „Acum orice nuanţă gratis, recondiţionăm profesional căzi de baie, spălătoare, bazine şi piscine cu email orice culoare şi model.“

Cam aşa, oraşul oferă, cere, lumea trăieşte pe stîlpi. Dacă aveţi nevoie de ceva din cele ce v-am povestit, daţi un semn. Am numerele de telefon.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

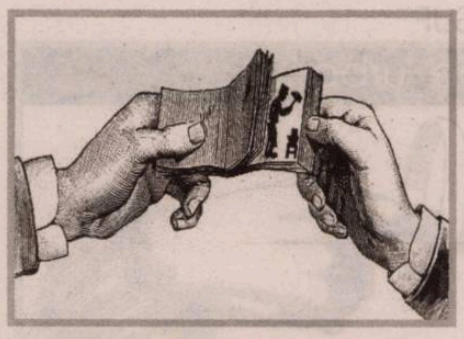

Marius CHIVU

feedbook

Povestiri din Cehia

Anul trecut s-a tradus şi s-a (re)publicat mai multă proză scurtă cehă, deopotrivă modernă şi contemporană, aşa că voi trece în revistă cele trei volume de povestiri, în ordinea descrescătoare a valorii.

● **Erika Olahová, *Nu vreau să mă întorc printre morţi şi alte povestiri*, traducere de Gabriela Georgescu, Curtea Veche, 2013.**

Din prefaţa Petrăi Dobruská aflăm că, spre deosebire de România, Cehia are o literatură romă. Există publicaţii şi almanahuri speciale, editurile publică şi în limba romani, textele biblice şi alte cărţi speciale au fost traduse în romani, iar Muzeul Culturii Rome din Brno a tipărit o antologie de 600 de pagini, menită să ofere o privire de ansamblu asupra întregii literaturi scrise de populaţia romă din Cehia. „Ţinînd cont de avalanşa de stereotipuri despre romi, cu care aceştia se confruntă în fiecare zi, literatura şi arta în general le pot oferi un mijloc de exprimare. Mulţi romi scriu în încercarea de a atrage atenţia asupra problemei convieţuirii cu populaţia majoritară, sau pentru a pune cultura romă într-o altă lumină", mai spune Petra Dobruská. Din păcate, scriitoarea romă Erika Olahová (n. 1957) nu scrie nici despre problemele convieţuirii de fiecare zi ale minoritarilor, nici nu le pune cultura într-o altă perspectivă. De fapt, Erika Olahová nici nu scrie literatură. Cele peste 20 de proze scurte şi foarte scurte din volum sînt un fel de repovestiri ale unor istorii, legende şi basme din cultura populară ţigănească. Cartea este, de fapt, o colecţie cît de cît cultă, dedicată eresurilor din folclorul ţigănesc, povestirile fiind pline de familii blestemate, oameni posedaţi, case bîntuite, năluci şi strigoi. Imaginarul şi stilistica sînt de basm popular, cu enormităţile, naivităţile şi clişeele de rigoare („Pe cerul întunecos al nopţii se îmbulzeau nori negri. Luna strălucea rece şi palidă, iar eu mă înălţam deasupra peisajului în liniştea aceea stranie ca o umbră întunecată" – aşa se deschide povestirea titulară), întîmplările violente şi/sau fantastice n-au psihologie şi au o desfăşurare, în general, horror – genul de poveşti numai bune de spus noaptea la clacă. Volumul Erikăi Olahová este populat cu ţigani hoţi şi alcoolici, violenţi, violatori şi criminali (mă întreb, dacă autoarea n-ar fi aparţinut etniei rome, ce s-ar fi spus despre literatura aceasta care „încurajează stereotipurile"), în care se înşală, se blesteamă şi se ucide la tot pasul, cînd personajele nu sînt sub influenţa vreunui blestem sau cînd nu sînt de-a dreptul „posedate de animale diavoleşti", situaţie în care violenţa şi omorurile sînt duse la nivel fantastic. Din păcate, necesitatea artistică de a populariza literatura ţigănească (termenul apare de multe ori chiar în povestirile Erikăi Olahová) nu-şi găseşte un sprijin adecvat în această carte cu istorioare lipsite de orice calitate literară.

● ***Coama leului pe pernă. Antologie de proză cehă contemporană*, selecţie şi traducere de Helliana Ianculescu şi Lidia Nasincová, ARC, 2013.**

Altfel stau lucrurile cu antologia de proză cehă contemporană apărută la Chişinău şi care adună laolaltă 14 scriitori (din care patru sînt femei), aparţinînd mai multor generaţii, seniorul fiind Roman Ráz (n. 1935), un scriitor care a mai fost tradus în limba română la Editura Paralela 45, iar juniorul – Vratislav Manák (n. 1988). În afară de Roman Ráz, dacă nu mă înşel, toţi ceilalţi scriitori – dintre care Jáchym Topol este cel mai cunoscut – apar pentru prima dată într-un volum în limba română. Scriitorii beneficiază de prezentări ample (sînt cu toţii premiaţi, în general cu Magnesia Litera, şi traduşi în străinătate, au publicat mai multe genuri, predau literatură sau fac jurnalism cultural), dar, în lipsa unei cunoaşteri mai bune a literaturii cehe contemporane, mi-e greu să evaluez selecţia autorilor şi a textelor. Căci, din păcate, numărul scriitorilor selectaţi este prea mare pentru dimensiunile volumului, fiecărui autor revenindu-i între 5-20 pagini, astfel că, în cele mai multe dintre cazuri, e foarte greu să-ţi faci o imagine despre valoarea literaturii fiecăruia. Contribuie la această situaţie şi faptul că unii scriitori sînt prezenţi cu proză scurtă (una sau mai multe), alţii cu doar cîteva pagini de roman, iar pe deasupra, nici traducerea nu este lipsită de stîngăcii stilistice ori de pasaje greoaie. Cu toate astea, am remarcat cîteva nume/texte: Emil Hakl (n. 1958), prezent cu un foarte bun fragment din romanul *Despre părinţi şi copii*, în care e vorba despre relaţia tensionată dintre un tată şi fiul său; Markéta Hejkalová (n. 1960), selectată cu două povestiri despre relaţiile de cuplu, una dintre acestea avînd drept fundal războiul din Serbia; Jáchym Topol (n. 1962), prezent cu două povestiri – cea care dă şi titlul antologiei, în care e vorba despre destinul unui scriitor modest, în timpul comunismului şi imediat după; cealaltă povestire, foarte scurtă, oferind imaginea degradării mentale a unei femei bătrîne; în fine, Jiri Hajícek (n. 1967), selectat cu o povestire care, în ciuda titlului imposibil – „Buletinele de vot melancolice din copacii autumnali ai democraţiei" –, oferă o situaţie electorală comică şi o scenă de viaţă tristă, cu doi tineri de la ţară, aflaţi în punctul în care trebuie să-şi decidă viitorul. În rest, pagini agreabile şi interesante (precum fragmentul de roman-eseu al lui Patrik Ouredník despre istoria Europei în secolul XX), însă insuficiente pentru o lectură consistentă şi lămuritoare cu adevărat privind proza cehă contemporană.

● **Karel Capek, *Povestiri dintr-un buzunar & Povestiri din celălalt buzunar*, traducere de Radu Albala, Alexandra Toader, Ihor Lemnji, Iulia Soare, Curtea Veche, 2013.**

Cele două cicluri de povestiri ale clasicului Karel Capek (1890-1938), retipărite într-o mai veche şi excelentă traducere (de altfel, celor patru traducători le datorăm şi *Cartea apocrifelor*, publicată de Humanitas în 2004), sînt o încîntare. Într-un cadru nedescris ca atare (dar ceva gen *Hanul Ancuţei)*, unde se adună laolaltă mai mulţi povestitori care au lucrat în poliţie sau la tribunal – detectivi, judecători, profesori sau funcţionari –, se spun cîteva zeci de istorii, poveşti şi întîmplări poliţiste, cele mai multe de un absurd şi un umor nebun. De fapt, majoritatea povestirilor sînt satire, farse sau anecdote detectiviste, cazuri stranii şi comice petrecute în mici oraşe central-europene tipice, ai căror protagonişti sînt tot felul de hoţi, spărgători, ghicitoare, escroci şi, în general, toată gama de răufăcători, mai mari sau mai mărunţi, însă majoritatea cetăţeni simpli şi simpatici. Se fură cactuşi şi covoare, se pierd scrisori şi copii, un spărgător în serie recurge la această soluţie pentru a-şi vedea publicate poeziile pe care le lasă la locul faptei, cineva se autodenunţă, fără însă a mărturisi crima comisă şi rămasă neidentificată, o femeie mimează spionajul pentru a cuceri inima unui bărbat, cineva este ameninţat cu puşcăria dacă nu reconstituie un act de agresiune pentru care ar fi achitat, dat fiind că astfel şi-ar demonstra capacitatea de a stabili un record mondial etc. etc. Pe lîngă toate aceste cazuri absurde, paradoxale sau de un sublim ridicol, există însă şi povestiri cu final neaşteptat, povestiri cu cheie, în care se rezolvă ghicitori şi enigme, povestiri stranii şi chiar fantastice (în povestirea „Taina scrisului", Capek formulează primul o idee transformată apoi de Philip K. Dick într-o capodoperă sci-fi). Un regal este acest volum clasic de proză scurtă al lui Karel Capek, scriitor cu o stilistică a umorului extraordinară, în care zeci de fraze conţin suficient material comic încît se pot substitui întregii povestiri.

■ „În Epoca de Aur în oraşe mai trăiau capre şi găini ş.a.m.d., şi bărbaţii fumau ţigări virgine şi îşi mîngîiau mustăţile, iar pe străzi circulau tramvaie electrice, birje şi biciclete şi omnibuze trase de cai. La oraş, caii erau folosiţi şi pentru transportul mărfurilor, deoarece camioane aproape nu existau deloc, la fel ca în armată şi jandarmerie. În Primul Război Mondial au murit mulţi cai, mai ales pe frontul de Răsărit, unde au luptat cavaleriile rusă, germană şi austriacă, iar în anul 1916, spionii germani au pătruns în grajdurile armatei române şi au pus în furaje embrioni de răpciugă şi astfel au murit 3055 de cai ai românilor..." (Patrik Ouredník)

■ „Trecu de cîteva grupuri mici de italieni zgomotoşi, nemţi cherchelţi şi ruşi grosolani. Pe ruşi îi agrea cel mai puţin. Îşi croi drum prin mulţime şi ajunse în mijlocul unui grup de englezi care căutau disperaţi un bordel. Se prefăcu că nu aude întrebările lor, iuţi pasul şi ocoli un grup de spanioli care consola o femeie căreia i se furase poşeta. Poate să fi fost un hoţ de buzunare din Bulgaria. Sau nişte hoaţe din România. Sau ţigani din Cehia de Nord. Praghezul ştia să îi evite, dar turistul se lăsa uşor păcălit." (Milos Urban)

■ „Pe cufăr se afla eticheta unui hotel din Berlin – amănunt din care s-a putut vedea că armeanul plătea nişte bacşişuri regeşti. Ştiţi, cu etichetele alea, portarii de hoteluri dau de ştire în toată lumea de ce bacşişuri este în stare clientul respectiv. Şi fiindcă armeanul acela a plătit bine, portarul din Berlin şi l-a amintit cu uşurinţă: se numea Mazanin şi plecase, după toate probabilităţile, de la Praga spre Viena. L-au prins în Bucureşti. Acolo s-a şi spînzurat în celulă, în timpul anchetei." (Karel Capek)

PUBLICITATE

Artele vizuale în 2013

Bienale, expoziții, festivaluri. 2013 a fost un an plin. I-am întrebat pe trei critici de artă 1) care a fost cea mai bună „personală", 2) cea mai bună „colectivă" şi 3) cel mai interesant fenomen (tout genre compris).

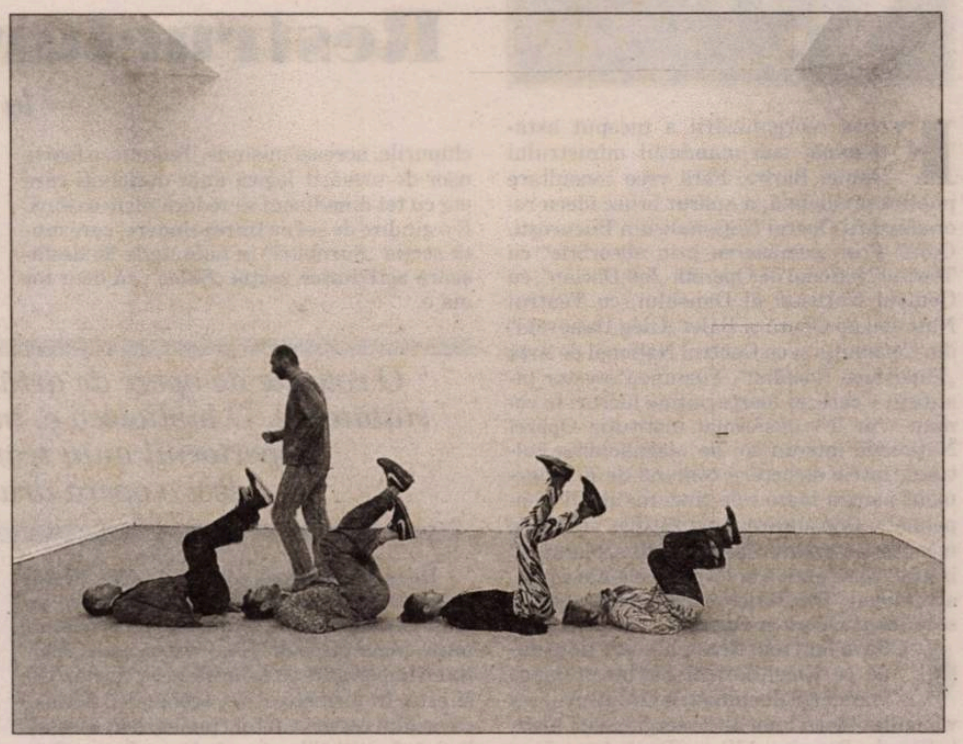

■ Daria GHIU

2013 a fost un an oarecum haotic şi lipsit de prea multe surprize. Bani puțini, energie destul de redusă. Cel puțin în România. Căci scena de artă internațională a metabolizat cîțiva artiști români importanți, şi asta s-a simțit şi în anul care tocmai a trecut.

Cu toate acestea, s-au întîmplat în România unele fenomene interesante şi au avut loc cîteva expoziții curatoriate, foarte bune. Accentuez cuvîntul *curatoriat,* pentru că una dintre senzațiile pe care o resimt cînd intru într-o sală de expoziție aici – fie ea într-un muzeu, galerie ori spațiu nonprofit – este aceea de loc decorat cu lucrări de artă, aşezare la întîmplare a lucrurilor în spațiu, atmosfera devenind fie prea încărcată, fie prea aerisită. Şi nici urmă de adevărat discurs curatorial. Aşa că, la polul opus acestor „aşezăminte" nefericite, am remarcat în 2013 expoziția (distant de emoționantă) a regretatei Ioana Nemeş – *„Sometimes we should't pretend everything is OK"*. Curatoriată de către Magda Radu & Alexandra Croitoru, la Salonul de Proiecte din Bucureşti, a fost evident o expoziție greu de realizat în absența artistului şi cu lucrări care măsoară neîncetat timpul... Apoi, expoziția foarte atent construită a Ancăi Benera şi a lui Arnold Estefan (artiştii – cred – cu cel mai interesant traseu în 2013, prezenți şi la Bienala de la Istanbul) de la Tranzit.ro din Bucureşti: „Am fost atît de puțini şi atît de mulți am rămas" (curator: Raluca Voinea).

Am vorbit pe larg, în aprilie, despre lansarea megaproiectului de un an de zile, „Q.E.D.", de Mircea Cantor, la MNAC. O expoziție încă deschisă pînă pe 10 aprilie, care a reuşit să aducă la muzeu mult public, şi un public monden, pe care îl credeam nepregătit pentru arta contemporană.

Las la urmă fenomenele, doar cîteva dintre ele. Pavilionul României la Bienala de artă de la Veneția: „O retrospectivă imaterială a Bienalei de artă de la Veneția". Artiști: Alexandra Pirici şi Manuel Pelmuş, curator: Raluca Voinea. Nu cred că se aşteptau mulți să vadă la Veneția un şir neîntrerupt de *performance*-uri, timp de şase luni, venite din partea unor artiști considerați, de unii, *outsider*-ii „adevăratei" scene de artă. Succesul acestui proiect s-a măsurat atît la nivelul cronicilor scrise de către criticii de artă consacrați din lume, cît şi la nivelul publicului entuziast, emoționat, amuzat – un public de altfel dificil, pe care cu greu reuşeşti să îl opreşti pentru mai mult de un minut, într-un pavilion național.

Un alt proiect curatorial de urmărit este cel al criticului de artă Igor Mocanu: „Avangarda revizitată". Debutat în noiembrie 2012, a continuat tot anul trecut. Cercetătorul Igor Mocanu revizitează Arhiva Națională de Filme a României şi transformă actul său într-o manifestare publică: e ceea ce tot mai mulți cercetători de istoria artei ar trebui să încerce să facă. Să împărtăşească, să-şi pună în dezbatere ideile, să arate şi celorlalți ceea ce găsesc.

■ Magda CÂRNECI

Cred că de cîțiva ani buni, scena vizuală românească se află într-o creştere evidentă de dinamism, ilustrată de cele două, trei sau mai multe vernisaje de artă care au loc în fiecare săptămînă la Bucureşti, cel puțin. Efervescența aceasta e provocată de apariția unor noi promoții de plasticieni din ce în ce mai numeroşi şi mai dezinhibați, se datorează revenirii în forță a unor nume deja consacrate, dar se datorează şi cîtorva galerii de artă private, care structurează acum competitiv cîmpul acțiunilor vizuale, la rîndul lor, din ce în ce mai diversificate, mai spectaculare şi mai alternative. Am regretat sincer că limitele de timp şi de energie fizică m-au împiedicat să văd toată oferta excelentă şi bogată a anului trecut.

Din ce am văzut, cred că „Q.E.D." a lui Mircea Cantor de la MNAC, întinsă pe un an de zile, a constituit expoziția personală cea mai ambițioasă şi mai bine pusă în scenă a anului 2013, pe măsura talentului evident şi a anvergurii internaționale a autorului. Pe lîngă ea, aş vrea să amintesc expoziția „Teoria cercului" a lui Francisc Chiuariu de la galeria AnnArt, o confirmare a valorii acestui pictor „post-postmodern", aflat la mijloc de carieră. De asemenea, expoziția „Articole de interior – utile sau inutile – care ne fac viața atît de plăcută, de confortabilă...", de la galeria Nicodim, a lui Teodor Graur, un artist optzecist important, care continuă linia de recuperare „remodernă" a artefactelor care ne-au definit şi ne definesc în continuare universul mental pre- şi post-1989. Nu aş vrea să uit expoziția *„Black-based Cocktail"*, de la Muzeul de Artă din Cluj, a pictorului Petru Lucaci, confirmînd vocația unui artist cunoscut, care, în ultimii ani, şi-a pus energia în mod admirabil în slujba comunității naționale a plasticienilor, pe care o conduce cu devotament.

În ce priveşte expozițiile de grup, cred că „Orașul văzut de generația '80", curatoriată de Adrian Guță, şi expoziția feministă „Eu, En, Ich (II) – Mituri", ambele de la Victoria Art Center, au confirmat vitalitatea creativă a optzecismului vizual, încă extrem de productiv şi de... combativ. Dar trebuie să recunosc că expoziția colectivă cea mai importantă a anului mi s-a părut *„Good Girls"*, curatoriată de Bojana Pejic şi Olivia Nițiş la MNAC, o expoziție internațională care a reunit cîteva nume importante ale artei feministe românești şi internaționale, dar care, din păcate, nu s-a bucurat de cronici şi de exegeze critice cum ar fi meritat.

Ca fenomen artistic şi social mai interesant, chiar provocator, trebuie să amintesc continuarea celor două programe – „Spațiul interdisciplinar Platforma" (un proiect inițiat de Simona Dumitriu şi coordonat de artiști, în tipologia *artist-run project spaces)* şi „Salonul de Proiecte" (coordonat de Alexandra Croitoru şi Magda Radu), care structurează foarte dinamic activitatea de la MNAC – Anexa din Bucureşti, unde se întîmplă cele mai curajoase interacțiuni dintre artă şi social, din România actuală.

■ Igor MOCANU

Cea mai bună expoziție personală din 2013 e una totalmente neortodoxă, în sensul că nu e tocmai personală – artistul expunînd alături de un altul, Radu Cioca, chiar dacă în excursuri total etanşe –, ci mai degrabă semipersonală, iar apoi pentru că, deşi a fost vernisată în 2013, pe 14 decembrie, ea a rămas deschisă pînă pe 14 ianuarie 2014. E vorba de proiectul expozițional fotografic gigant „Puterea justiției şi puterea spirituală" de Bogdan Gîrbovan, de la Galeria Jecza din Timişoara. Momentul e semnificativ întrucît are în spate o muncă antropologică de documentare, de aproape cinci ani, demers intitulat de către artist „Uniforme şi veşminte", prin care acesta a intenționat o punere în relație a celor două cele mai influente instituții ale statului român – Poliția şi Biserica Ortodoxă Română –, prin prisma vestimentației funcționale cu care au fost învestite prin legea seculară, respectiv religioasă. Rezultatele parțiale au mai fost expuse de autor, însă expunerea finală are loc abia acum. Înainte de a pune în discuție implicațiile ideologice şi/sau estetice ale expoziției, trebuie spus că, prin asta, Bogdan Gîrbovan acoperă un gol care devenise îngrijorător în cîmpul artelor vizuale: imaginea Puterii. Pînă acum, nu ştiam cu adevărat cum arată puterea, o vedeam zi de zi mediatizată, însă niciodată expusă.

„Cea mai bună expoziție colectivă de anul acesta este a unor morți."

De departe, cea mai bună expoziție colectivă de anul acesta este a unor morți. Dar asta n-are a face, întrucît miza expoziției se află în altă parte, într-un loc unde arta contemporană şi critica aferentă, ca disciplină, calcă din ce în ce mai rar astăzi – adică cercetarea. E vorba de „În acest pavilion se vede artă. România la Veneția – 89 de ani de bienală", expoziție curatoriată de Daria Ghiu şi expusă în spațiul Tranzit.ro din Bucureşti, în perioada 20 iunie – 20 octombrie 2013. Printr-un efort de documentare şi dezarhivare aproape neverosimil, curatoarea a încercat să surprindă aproape un secol de participare autohtonă la Bienala de la Veneția, lăsînd pe parcurs lucrările să se bată între ele, atît pe verticală, în timp, cît şi pe orizontală, în spațiu.

Cel mai interesant fenomen din cîmpul artelor vizuale autohtone n-are nume, însă el poate fi aproximat prin faptul că se află sub zodia laică a dansului contemporan şi a revirimentului pe care l-au căpătat artele performative în acest an. Mă gîndesc, în primul rînd, la fulminanta participare a României la Bienala de la Veneția, cu un pavilion conceput, gîndit, tălmăcit şi performat de nişte coregrafi care au curajul să rescrie critic istoria artei, a bienalei în sine şi a participării României, cu destule implicații politice. Însă eu, personal, nu pot privi această participare fără o punere imediată în oglindă, în comparație, în metaforă, dacă vreți, cu situația CNDB-ului, în 2013, şi lupta pentru subzistență pe care a tot dus-o de cîțiva ani încoace.

anchetă realizată
de Matei MARTIN

craii de burta veche

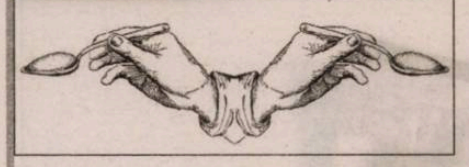

Supă de racolare, la Lapérouse

„A propus Lapérouse, unde nu fusese niciodată, fiindcă era la doi pași de bancă, iar un agent secret care se respectă nu îşi putea invita noul colaborator la un meniu fix de nouă franci, cu serviciul inclus. (...) Valentine era pierdută în vastitatea meniului. Ce să comanzi în acest templu al hranei? Avea aerul că vrea să spună: «Ajutați-mă, totuşi, dumneavoastră, care mîncați zilnic în astfel de localuri.» Portarul a rîs în sinea lui. Ultimul ospăț pe care şi l-a permis a fost cu zece ani în urmă, cînd l-a părăsit soția; din păcate, nu-i era foame. «De ce să nu începem cu o supă *garbure?*» a propus el, la nimereală. «Ce-i asta?» Habar n-avea. Nu avea decît să încerce, toanta, şi după aia o să ştie. «Asta să fie!» Ea a comandat, pînă la urmă, o *garbure* şi un *chateaubriand,* chit că nu prea i-a plăcut supa, iar o friptană i se părea comestibilă doar dacă arăta ca o talpă."

Decojiți şi tăiați în cuburi patru cartofi, doi morcovi şi doi napi. Tocați două hașme şi doi căței de usturoi. Tăiați în fişii foile verzi de la un sfert de varză şi frunzele unei tulpini de țelină. Trageți la tigaie, în trei linguri de untură de rață, toate legumele, mai puțin varza. Lăsați-le 15 minute, la flacără mică. Puneți la fiert într-o oală doi litri de apă. Adăugați varza, legumele sotate şi 300 gr de fasole galbenă, congelată. Acoperiți şi fierbeți încet o jumătate de oră. Adăugați apoi două pulpe confiate de rață şi 200 gr de bobi verzi, proaspeți sau congelați. Sărați, adăugați o priză de boia iute de Esplette şi lăsați să fiarbă încă 30 de minute.

Scena „racolării" – din romanul *Le Pipelet n'a pas pipé* (1974) al lui Jean Sareil, specialist în Voltaire şi autor de romane polițiste – are loc în legendarul restaurant parizian Lapérouse, fondat în 1766, cînd Revoluția nici nu se născuse.

Amicul Dejun

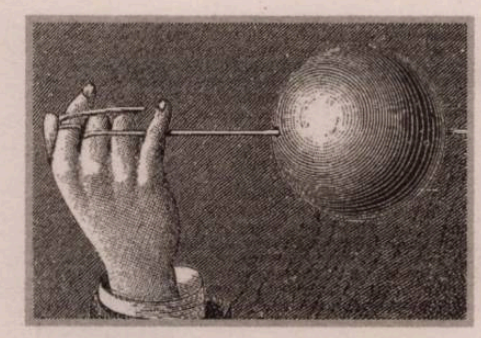

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Restructurări, comasări, fuziuni

– la ce folosește Ministerul Culturii –

Febra reorganizării a început astă-toamnă, sub mandatul ministrului Daniel Barbu. Fără vreo consultare publică prealabilă, a apărut brusc ideea reorganizării Operei Naționale din București. Cum? Prin „comasarea prin absorbție“ cu Teatrul Național de Operetă „Ion Dacian“, cu Centrul Național al Dansului, cu Teatrul Național de Operă și Balet „Oleg Danovski“ din Constanța și cu Centrul Național de Artă „Tinerimea Română“. Fuziunea acestor instituții – care au foarte puține lucruri în comun – ar fi transformat instituția Operei Naționale într-un soi de megaholding cultural, într-o structură comună de management pentru toate cele cinci instituții componente. Consultarea instituțiilor vizate de măsură s-a produs după apariția „planului“ inițial. Care plan a și fost, în cele din urmă, abandonat. Din fericire! Au rămas „comasate“ doar Opera și Opereta.

Cîteva luni mai tîrziu, la scurt timp după ce Gigel-Sorinel Știrbu preluase mandatul de ministru al Culturii, s-a vehiculat ideea unei alte reorganizări instituționale. Premierul Victor Ponta însuși era la curent, ba chiar a și dat explicații cu privire la „proiect“: comasarea Muzeului Național al Țăranului Român cu Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti“. Scopul: eliberarea unei clădiri, în care să-și extindă activitatea Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa“. Proiectul – căci înțeleg că era un plan bine ticluit – pornea, deci, de la presupusele probleme locative ale Muzeului Antipa și era justificat de faptul că cele două muzee care urmau să fie comasate aveau, chipurile, aceeași misiune. Teoretic, e foarte ușor de urmărit logica unor decidenți care vor cu tot dinadinsul să reducă niște costuri. E o gîndire de șef de întreprindere, care mută secția „Șuruburi“ în hala unde își desfășoară activitatea secția „Șaibe“, că doar tot aia e.

Altminteri, „metoda“ comasării nu e nouă. În ultimii ani, am tot citit despre astfel de reorganizări ale unor instituții culturale. S-au luat astfel de decizii în Franța, în Germania, în Italia. Rezultatele economice sînt discutabile: prin efortul de reorganizare nu s-au redus substanțial cheltuielile; în schimb, efectele asupra misiunii instituțiilor au fost dramatice. Prin centralizarea conducerii s-a încetinit decizia și s-a deturnat misiunea unora dintre comasați – spre nemulțumirea publicului plătitor de taxe. În ultimii doi ani, măsurile de austeritate din Germania au atins aproape toate domeniile, însă cultura a fost, atît cît s-a putut, menajată. În rîndul opiniei publice, dar și la nivel decizional, există aproape unanimitate cu privire la păstrarea actualului sistem de instituții și subvenții culturale. Adesea, mai ales în Germania, oamenii au reacționat prompt la încercările guvernelor locale de a închide sau reorganiza teatre și muzee. Consultările publice au generat aproape de fiecare dată soluții care și-au dovedit, ulterior, viabilitatea. S-a întîmplat chiar ca planuri anunțate de reorganizare să fie anulate pe parcurs. Tăieri de buget și reduceri de personal au existat – dar nimeni nu-și mai pune acum problema comasării. De ce ai schimba ceva ce funcționează bine?

O colecție de opere de artă e o operă de artă de sine stătătoare. O bibliotecă e, într-un fel, ea însăși o carte. Repertoriul unui teatru e un statement, *deci o operă dramatică în sine.*

De ce să avem trei colecții de artă, în trei galerii diferite, cînd le putem concentra pe toate într-un singur sediu, sub coordonarea unui singur director? S-ar reduce astfel cheltuieli importante cu salariile și cu chiria. Așa și este, în termeni strict economici. Numai că mediul creativ nu funcționează în această logică. Instituțiile nu „vînd“ produse culturale, pentru a obține profit. Ele au altă misiune și, prin urmare, operează după alte reguli. Așa-numita excepție culturală pornește tocmai de la aceste premise.

Dacă, cel puțin la nivel declarativ, excepția culturală e susținută la nivelul decidenților politici, unele lucruri sînt mai abstracte și mai greu de asumat. De pildă, faptul că o colecție de opere de artă e o operă de artă de sine stătătoare. O bibliotecă e, într-un fel, ea însăși o carte. Repertoriul unui teatru e un *statement*, deci o operă dramatică în sine.

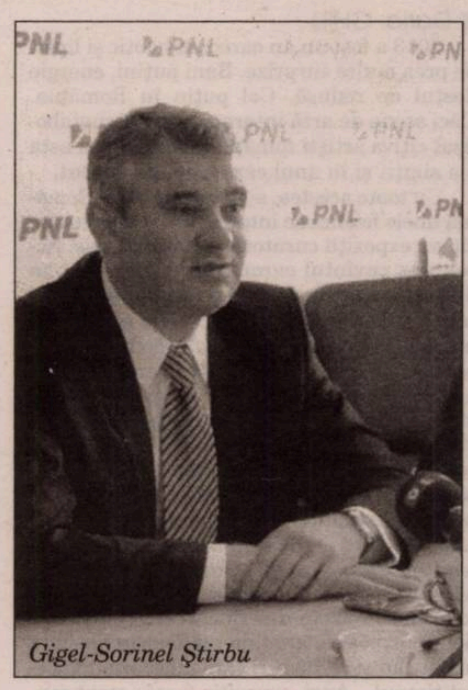

Gigel-Sorinel Știrbu

PUBLICITATE

PUBLICITATE

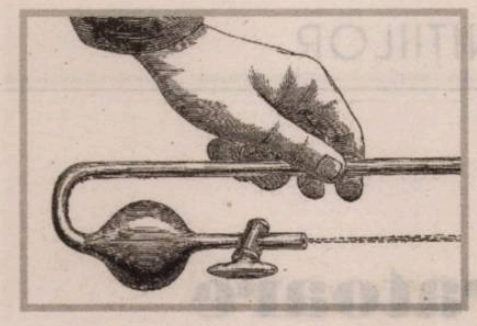

Oana STOICA

rosencrantz & co

Doamna Robinson nu e acasă

● *Absolventul*, adaptare de Terry Johnson după romanul lui Charles Webb; regia: Theodor Cristian Popescu; scenografia: Dragoş Buhagiar; cu: Mariana Mihu, Alexandru Malaicu, Cendana Trifan, Nicu Mihoc, Dan Glasu, Dana Taloş, Cristina Ragos, Arina Ioana Trif, Mihai Coman, Viorel Raţă, Emöke Boldizsár, Laura Ilea, Ioan Paraschiv, Rodica Mărgărit. Teatrul Naţional „Radu Stanca" din Sibiu.

Teatrul sibian începe să-şi construiască o tradiţie a spectacolelor cu scenarii de film: *Am angajat un ucigaş profesionist* (Aki Kaurismaki), *Breaking the Waves sau Viaţa binecuvîntată a lui Bess* (Lars von Trier) şi *Balul* (Ettore Scola, scenariu fără text), toate regizate de Radu-Alexandru Nica. Theodor Cristian Popescu încearcă şi el această formulă cu *Absolventul*, filmul lui Mike Nichols despre aventura unui tînăr cu soţia şefului tatălui său.

Filmele care ajung spectacol creează mai multe probleme, în funcţie de traseul textului de bază. Unele sînt scenarii scrise special pentru cinema (cazurile Kaurismaki şi Lars von Trier), care necesită rescrierea textului pentru scenă. Altele sînt piese de teatru transformate în scenarii de film; prin urmare, pe scenă se foloseşte textul iniţial, diferit de cel de pe ecran. În cazul *Absolventului*, există o dramatizare de Terry Johnson a romanului original de Charles Webb, căreia Theodor Cristian Popescu i-a adăugat fragmente din scenariul filmului, scris de Calder Willingham şi Buck Henry. Problema comună tuturor variantelor de adaptare a acestor texte este generată de diferenţa de mijloace de expresie cu care operează teatrul şi filmul şi care necesită recentrarea scenariului, focalizarea pe un subiect şi renunţarea la intrigi şi caractere secundare etc. Modificările sînt drastice, iar comparaţia între film şi spectacol este inevitabilă. Pentru a o elimina, este nevoie de o viziune puternică asupra textului, dar, de cele mai multe ori, spectacolele de teatru folosesc notorietatea filmului, fără a-şi crea o personalitate proprie.

Absolventul are premise intimidante: un film-cult (un Oscar pentru regie, şase nominalizări la Oscar, cinci premii Bafta şi încă cinci Globuri de Aur), cu Anne Bancroft şi Dustin Hoffman, o coloană sonoră realizată de Simon & Garfunkel şi rămasă în istorie („*Mrs. Robinson*" şi „*The Sound of Silence*" sînt hituri clasice). Romanul lui Charles Webb, publicat cînd autorul avea 24 ani, se constituie într-o critică a societăţii americane, a clasei de mijloc şi a convenţiilor ei artificiale, a lipsei de responsabilitate şi a superficialităţii, studiu asupra vieţii frivole din suburbi, în anii '60, un text antisistem, care prefigura perioada *flower power*, protestele împotriva războiului din Vietnam şi schimbarea majoră a Americii.

O altă temă, secundară, dar împinsă în prim-plan, este cea a relaţiilor cu diferenţe mari de vîrstă între parteneri, în care femeia este cea matură (doamna Robinson este inspirată dintr-un personaj real, care i-a populat visele lui Charles Webb cînd era student). Configuraţia relaţiilor de acest fel este complexă: manipulare, dependenţa afectivă, „judecată" publică.

În varianta sibiană, temele, generoase ca analiză, sînt estompate, astfel încît spectacolul se reduce la o comedie de situaţie. Totul pare a se integra în logica neutră unei poveşti oarecare, în condiţiile în care nu se accentuează nici critica socială, nici relaţia erotică dintre Benjamin şi doamna Robinson, cu toate complicaţiile ei, nici măcar povestea de dragoste a lui Benjamin cu Elaine. Ceea ce lipseşte este lipsa oricărui accent.

În acest context, partea cea mai puternică este scenografia lui Dragoş Buhagiar: într-o ramă de televizor retro se află un interior impersonal şi flexibil (casa soţilor Robinson, bar, cameră de hotel, biserică), cu un acvariu imens în fundal, în care pluteşte dezorientat tînărul Benjamin. Buhagiar pune pe scenă confuzia rebelă a acestuia într-o societate artificială („viitorul e în mase plastice") şi superficială, îi creează doamnei Robinson interiorul frivol care o defineşte şi fatale trimitere către film. Din păcate, restul spectacolului doar „ocupă" decorul, nu îi dă viaţă. Spre deosebire de alte spectacole, în care Theodor Cristian Popescu descoperea probleme contemporane corozive, aici, regizorul preferă să se retragă cu discreţie în spatele textului, fără a părea interesat de vreo direcţie.

O altă problemă a spectacolului o constituie nepotrivirile în distribuţie. Între doamna Robinson (Mariana Mihu – care ar fi avut datele pentru a face un rol sclipitor) şi Benjamin (Alexandru Malaicu) nu se produce nici o conexiune, lipseşte „chimia", cei doi evoluează în paralel, nu împreună. La fel este şi relaţia dintre Benjamin şi Elaine (Cendana Trifan), scurtcircuitată, seacă, neutră. Fiecare pare potrivit pentru rol, dar cu alt partener. În lipsa senzualităţii, relaţiile sînt convenţionale şi nemotivate. Cea mai reuşită scenă din spectacol este cea în care doamna Robinson şi Elaine, mamă şi fiică, experimentează o beţie în duet.

Deşi sterilizat de sensuri, spectacolul funcţionează ca o comedie inofensivă. Rămîne întrebarea de ce era nevoie de acest text complex, cu „handicapul" filmului-cult, dacă rezultatul s-a vrut a fi inofensiv.

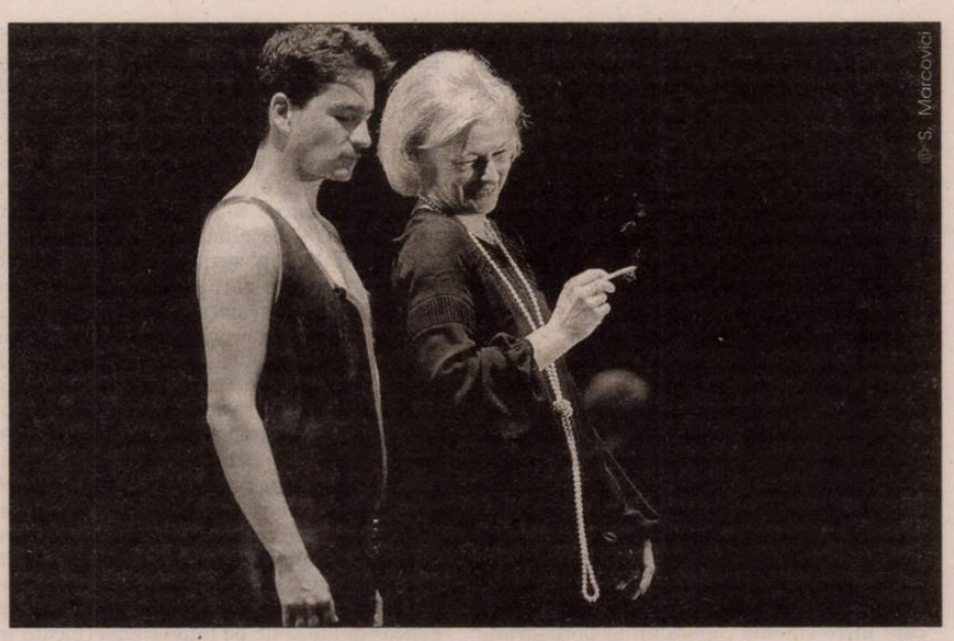

Un text antisistem, care prefigura perioada flower power, protestele împotriva războiului din Vietnam şi schimbarea majoră a Americii.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Recomandări

■ La început de februarie (1 şi 2), Teatrul Naţional Bucureşti prezintă în avanpremieră spectacolul lui Radu Afrim – *Hoţi* de Dea Loher. În distribuţie sînt cîţiva actori cu care regizorul a mai lucrat – Marius Manole, Ana Ciontea, Mihai Călin, dar şi Liliana Ghiţă de la Brăila, Cornel Scripcaru de la Teatrul Bulandra şi trei actriţe de la Gala „Hop", Aida Avieriţei, Irina Antonie şi Diana Roman.

■ Între 9 şi 28 februarie, la sala „Stere Popescu" din Bd. Mărăşeşti 80-82, Centrul Naţional al Dansului Bucureşti organizează like CNDB #1, un festival de dans contemporan în care vor fi prezentate cîteva dintre producţiile importante din ultimii ani. Evenimentul se deschide în 9 februarie cu *Lay(ers)*, autor/interpret Cristina Lilienfeld, şi continuă în 13 februarie cu *Realia (Bucureşti – Beirut)*, o autoinvestigare a traseului prin care Mihai Mihalcea devine Farid Fairuz. Artistul revine în performance-ul Vavei Ştefănescu – *Cvartet pentru o lavalieră* (15 februarie) alături de autoare, dansatoarea Carmen Coţofană şi muzicianul Vlaicu Golcea. Mădălina Dan va prezenta în 16 februarie maratonul ei coregrafic – *Hematopoesis*, creat după lupta cîştigată cu o boală grea. În 22 februarie vine de la Cluj performance-ul lui Ferenc Sinkó şi Leta Popescu – *Parallel*, interprete Kata Bodoki Halmen şi Lucia Mărneanu. Festivalul se încheie în 27 februarie cu două spectacole de Andreea Novac, *Dance a Playful Body & Despre tandreţe*, cu Istvan Teglas şi Andreea Novac.

Andrei GORZO

dilematograf

Portret de sexploratoare

● ***Nimfomana Vol. 1* / *Nymphomaniac: Vol. 1*** **(Danemarca – Germania – Franța – Belgia – Anglia, 2013), de Lars von Trier.**

Pe baza părții întîi din *Nymphomaniac* al lui Lars von Trier, efortul său la performanță artistică nu apare nici pe departe la fel de remarcabil ca efortul său de a face performanță în istoria vînzărilor de filme, croind de unul singur (și numai pentru propriile măsuri de Marilyn Manson al cinema-ului *d'art et d'essai)* o „a treia cale" de difuzare internațională, fără legătură nici cu marea conductă rezervată produselor hollywoodiene, dar nici cu marea (chiar dacă informala) rețea de festivaluri avînd în centru Cannes-ul (unde ultima descindere a *bad boy*-ului danez s-a încheiat cu uși trîntite). Ieșit, într-un final, din aburii produși și îndesiți ani întregi de o foarte meseriașă negustorie (mizînd nu doar pe promisiunea mincinoasă a unei echilibristici nemaiîncercate între cinema „onorabil" și pornografie *hardcore,* ci și pe anunțuri nerușinate, precum acela că von Trier ar fi inventat o nouă specie de cinema narativ, numită „digresionism"), acest „volum întîi" se prezintă ca o serie de conversații sapiențialo-șeherezadice – unele pe deplin dramatizate, altele ilustrate ludic-fugitiv –, între o nimfomană autodeclarată (Charlotte Gainsbourg) și un fel de pustnic nereligios (Stellan Skarsgard), care o descoperă inconștientă, cu fața tumefiată, în apropierea locuinței lui.

Prin această structură și – încă și mai pedant – prin împrumutarea unei terminologii literare (volume, capitole), *Nimfomana* (ca și alte lucrări semnate von Trier) își revendică descendența dintr-o tradiție romanescă. E „romanul" formării cuiva, al căutărilor sale, al educației sale sentimentale – asta în pofida faptului că una dintre fazele prin care trece căutătoarea se caracterizează tocmai prin efortul de a elimina orice impuritate sentimentală din sexplorările ei, alegînd prin aruncare cu zarul cît de drăguț să se comporte, într-o seară sau alta, cu unul sau altul dintre nediferențiabilii ei amanți. Dar faza asta nu durează și, în general, fie că eroina folosește sexul ca paliativ la neputința de a alina agonia tatălui ei (Christian Slater), fie ca armă împotriva ubicuei și detestatei propagande pentru monogamie sexuală, diverse sentimente parazite tot nu se lasă date afară definitiv. În scheciul violului feroviar comis de ea asupra unui bărbat care se grăbea să ajungă acasă, la o soție convinsă că exact în ziua aceea trebuie să-și joace marea șansă de a rămîne însărcinată, expresia pisicos-ghidușă de pe fața eroinei (jucată în aceste *flashback*-uri nu de Gainsbourg, ci de nou-venita Stacy Martin), în timp ce-și șterge sperma de pe bărbie, are ca revers amărăștenia de potaie plouată a masculului incapabil să-și protejeze încărcătura cea mult așteptată la destinație. Cît despre episodul de farsă, în care cuibușorul de nebunii împărțit de eroină cu soțul unei alte femei (dar numai între anumite ore din zi, rezervate altor vizitatori) este invadat de soția furioasă (Uma Thurman), cu trei copii după ea, penibilul social e escaladat rapid, de la comic

la coșmaresc. Din viața căutătoarei nu lipsesc nici ocazionalele sentimente de monotonie, singurătate și derizoriu, după cum nu lipsesc nici întîlnirile cu dragostea romantică – mereu pentru același bărbat (Shia LaBeouf). Coincidența reapariției lui în viața eroinei e taxată drept improbabilă de către confesorul ei, scepticismul acestuia operînd asupra spectatorului ca încă un obligatoriu – și cam *vieux jeu* – memento postmodernist al artificialității oricărei narațiuni. Nu că ar exista mai multă prospețime în felul în care sînt relevate paradoxuri și ironii specifice iubirii romantice, ca de pildă faptul, vizibil pentru oricine în afară de eroină, că „bărbatul vieții ei" e un mîrlan, sau descoperirea ei finală (o adevărată fatalitate pentru exploratorii sexuali din filme, de la Marcello Mastroianni în *Il bell' Antonio* la Michael Fassbender în *Shame)* că tocmai cu el nu simte nimic în pat. Sigur, multe dintre elementele filmului sînt asumat arhetipale (începînd cu șoseteleele și codițele purtate de eroină ca porno-școlăriță și continuînd cu Anglia ei, abstractizată pînă la transformarea într-un Nicăieri), dar von Trier în nici un caz nu face aici cel mai inventiv cinema din viața lui; nici din punct de vedere scenaristic (asta cu toate analogiile eseistice – pescărești, matematice, muzicale – pe care condiția nimfomanei i le inspiră confesorului), nici din punct de vedere regizoral (în pofida montajelor menite să ilustreze ludic analogiile respective, în pofida trecerii de la color la alb-negru sau de la sunetul unei pic-pic-picături la *badass*-ăreala Rammstein, în pofida ocazionalei partiționări a cadrului în stil De Palma sau a zgîlțîirii lui în stil Dogma). Totuși, von Trier își îndeplinește cu bunăvoință îndatoririle de *showman,* se arată sensibil la complexitatea sexualității (și a legăturilor ei cu alte aspecte ale vieții), iar unei secvențe precum aceea de montaj-plus-ecran-partiționat dinspre final, care ilustrează una dintre analogiile înțelegătorului confesor – ce e polifonia în muzică e prezența simultană, în viața eroinei, a trei amanți care se completează perfect –, nu-i lipsesc grația și elocvența cinematografică în formularea pragmaticului ei argument antimonogamie.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Un surîs în plină iarnă

● **Blixa Bargeld & Teho Teardo, *Still Smiling*, 2013, Specula.**

„Mi scusi, mi scusino / Mi scusi come parlo / Il mio Italiano non ha fatto molta strada / Me la cavo un po' cosi / Non intendo offenderla / L'accento – quello no, non se ne va / Mi scusi la lingua, la parlata..." Violoncelul Martinei Bertoni toarce *en relanti,* în timp ce vocea, impregnată de timbrul acela unic al lui Blixa Bargeld, își face *mea culpa*. Apoi, vine o întrebare: *„Wer bin ich in einer anderen Sprache?"* „Cine sînt eu într-o limbă străină mie?" se aude vocea. Poate că răspunsul ajunge la noi puțin mai tîrziu: *„Ich bin ein kleines Axolotl / Nicht spezialisiert / Mein Habitat, ganz überall / Ist wie es mir pläsiert."* Bargeld, ca și amfibianul care dă numele celei de-a treia piese de pe album, e o creatură al cărei habitat e peste tot, între reședințele din Berlin, Beijing și San Francisco, între anii din The Bad Seeds-ul lui Nick Cave și povestea continuă, punctată din cînd în cînd de *auf*-uri și *aus*-uri, a formidabilului combo Einstürzende Neubauten, între amintirea scandalosului performance din ICA-ul londonez și sunetul pufăitului acelei țigări de pe inenarabila repriză numită „Silence Is Sexy". Și care locuiește, de anul trecut, și între coperțile acestui disc, creat împreună cu compozitorul italian Teho Teardo. Teardo e un alt pelerin rătăcit între genuri muzicale – e fondatorul defunctei trupe de grindcore Meathead și autorul soundtrack-ului pentru *Il Divo,* multipremiatul film din 2008 al lui Paolo Sorrentino – și între colaborări extremale, cu nume precum Mick Harris (Napalm Death), Scott McCloud (Girl Against Boys) sau Lydia Lynch.

Rezultatul acestei întîlniri dintre Bargeld și Teardo are, și el, ca și viețile celor care l-au creat, aparența unui *road movie* letargic, în care personajele principale devin apetența lui Teardo pentru aranjamentele camerale tranchilizante (Balanescu Quartet contribuie consistent la asta), vocea infecțioasă & cameleonică a lui Bargeld, fantoma sardonică a *sound*-ului Einstürzende Neubauten și o mela, mela, mela, mela, *melancholia* care le îmbracă pe toate celelalte ca o glazură impenetrabilă. E întuneric și un hohot de rîs fenomenal acolo, între Roma și Berlin, locul unde o poți cita pe Mae West ca aluzie la un anumit Silvio Berlusconi și-ți poți numi, ironic, o piesă „A Quiet Life" (aceasta e, de fapt, o reorchestrare a unei colaborări mai vechi a celor doi muzicieni). Unde poți cînta despre hoții de metal, poți face cu ochiul trecutului *(„Can I ask you a stupid question? Are you going back to play with Nick?"* – „Defenestrazioni") și poți împrumuta ceva foarte asemănător pălăriei supradimensionate a lui Hugo Ball pentru fotografia de grup. Și din aceste motive, *Still Smiling* este o operă care reușește să-i aducă impecabil împreună pe Blixa Bargeld și Teho Teardo, cu toate obsesiile, limbajele și tripurile lor, pentru a da unul dintre cele mai frumoase albume apărute anul trecut.

Pe 20 martie 2014, Blixa Bargeld și Teho Teardo vor concerta la Control Club din București, în cadrul turneului de promovare a albumului Still Smiling.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Andrei HAȚEGAN

„Gustul pentru melodie"

De ce un album acustic?

Ideea ne-a venit după mai multe concerte la rece, în care am descoperit toți din trupă gustul pentru melodie și pentru un sound mai așezat. Pe atunci, era o alternativă la energia și decibelii din concertele electrice, dar curînd, a devenit parte din noi. După multe tergiversări, am ajuns la concluzia că trebuie să avem piesele într-o variantă acustică, cuprinse într-un album. Timp de un an, am lucrat la *Winds Apart,* iar albumul a fost lansat în decembrie 2013. Toate piesele au fost reorchestrate, *synth*-urile au fost înlocuite de voci și melodică, *drum machine*-ul – de instrumente de percuție și tot așa. Albumul face trecerea spre un nou The Amsterdams, pentru că din primăvară vom fi iarăși cinci oameni în trupă, cu un tobar nou, iar cel mai probabil sunetele și *beat*-urile electronice se vor diminua și mai mult, făcînd loc melodiei. Albumul conține 15 piese, plus un *hidden track* (un *cover* ascuns undeva pe CD), iar „Where to go" și „Crackers" sînt cîntece care nu au mai apărut pe nici un material al trupei.

Ce s-a schimbat / a rămas la fel în The Amsterdams?

Cred că în trupă a rămas același stil ușor haotic de a compune piesele, fiecare cu aportul său, numai că odată cu *Winds Apart,* am învățat cum să ne completăm mai mult. O să găsiți pasaje acapella, cum se întîmplă pe „Apologies", o să-l ascultați pe Augustin la voce pe o piesă întreagă și am introdus instrumente noi – de exemplu: drîmba și xilofonul.

Activați alternativ în două trupe, cum vă descurcați?

Mai nou, cînt în trei trupe, pe lîngă We Singing Colors, fac parte și din After What, noul proiect al lui Gopo (ex-The MOOoD). Încerc să fac lucruri diferite în toate proiectele, sînt fețe și moduri de exprimare ale mele, în care încerc să mă redescopăr și să învăț continuu. Cel mai probabil nu mă voi opri aici.

***Andrei Hațegan** este liderul trupei The Amsterdams, al căror nou album se numește* Winds Apart.

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

E ceva magic în Bali

Am protestat cînd a venit vorba să mergem cîteva zile şi în Bali, în timpul unei călătorii lungi în Asia de Sud-Est. Am strîmbat din nas, mormăind ceva de *Eat, Pray, Love*, de *resort*-urile de fiţe şi de turiştii care se duc acolo, fie să eşueze ziua prăjiţi pe-o plajă şi noaptea beţi într-un club, fie să caute dragostea adevărată sau, şi mai bine, să se regăsească spiritual, printr-o meditaţie la spa. Cam multe prejudecăţi pentru cineva care a văzut de-a lungul a suficiente călătorii că realitatea de la faţa locului nu se potriveşte cu primele rezultate din Google, ştiu.

Cînd am ajuns în Ubud, oraşul din centrul insulei, fără nici o cazare rezervată, am zis să căutăm cele cîteva pensiuni salvate în telefon de pe net. Am mers la prima adresă, am zis că am greşit şi că e un templu. La a doua – la fel. La a treia ne-am prins că aşa erau casele, mici complexe minunat decorate, cu sculpturi sau flori care, pentru un ochi străin, arătau a temple, nu a spaţii de locuit. Pe stradă, oameni îmbrăcaţi în haine tradiţionale lăsau în faţa porţilor aranjamente florale, fructe sau orez. Îi puteai bănui că fac asta pentru turişti, dar am aflat, apoi, că jumătate din veniturile lor se duc în mod tradiţional pe ofrande.

La fel am crezut că e un spectacol pentru turişti şi cînd am ajuns într-un templu în aer liber, unde cîteva sute de oameni venerau, prin dans, ofrande şi incantaţii, un zeu invizibil, aflat pe un scaun gol, pe ritmurile unei muzici fascinante, care combina xilofonul cu tobe, bătăi de gong sau cu sunete greu de definit, care aminteau de zgomotele produse de animale. Zeci de fete coborîte parcă din tablourile religioase, ca nişte zeiţe-copile, dansau, în timp ce, în spate, se organizau lupte ritualice de cocoşi. Ni s-a spus mai tîrziu că sîngele cocoşilor ţine spiritele rele departe. Îmi aminteam vag de ce zicea Artaud despre valoarea simbolică a gesturilor în teatrul balinez şi despre rolul lui ritualic. Cînd ne-au condus, politicos, afară, scuzîndu-se că străinii nu pot participa la ritual, am înţeles, de fapt, că turiştii sînt doar o întîmplare fericită în insulă, dar nu – ce bine! – întregul scop al existenţei balinezilor.

Bali e o excepţie în musulmana Indonezie. Teoretic, sînt hinduşi. Practic, e un hinduism mai ciudat, diferit de cel pe care-l întîlneşti în India, mai mult înspre animism, o credinţă în care totul poartă un spirit, de la copaci, la pietre şi de la garduri, la drumuri sau chiar obiecte moderne. Deşi o mare parte din timp şi-l petrec aducînd ofrande sau participînd la ceremonii, nu vorbesc foarte mult despre credinţa lor. Revin la Artaud – balinezii au un vocabular de gesturi pentru fiecare moment al vieţii. Iar expresivitatea lor face, uneori, cuvintele inutile.

Bali e locul acela în care, oriunde ţi-ai îndrepta privirea, ceva se întîmpăreşte iremediabil pe retină. E atît de frumos, încît îţi taie răsuflarea. Ca într-un puzzle, mi se amestecă în minte imaginea muntelui la apus, parcă desenat de un copil şi lipit lîngă mare, un drum şerpuit pe ploaie, pe care am învăţat să conducem scuterul, nisipul negru aprins, vulcanic, ce strălucea nefiresc în soare, templul Besakih, care ieşea ireal din ceaţă, ca într-un joc pe calculator, un alt templu, Pura Ulun, ce părea că pluteşte pe lac, plantaţiile nesfîrşite de orez, de un verde aprins, jungla luxuriantă, bărcile-păianjen, maimuţele care-mi furau ochelarii de soare, o cascadă înaltă ce cădea cu zgomot pe piatra plată, un lac plin de nuferi în mijlocul căruia era un altar, norii ce intrau în apă, recifurile de coral şi milioanele de peşti colorați, sculpturile cu animale fantastice, care păzeau aproape orice construcţie, restaurantele mici, cu un design impecabil, din Ubud, sau marea, cum o vedeam dimineaţa în Amed, un mic sat de pescari, cînd deschideam ochii şi mă uitam pe geam. Şi e minunat să vezi că, contrar prejudecăţilor tale, turismul nu a „stricat" atît de mult, şi sintagma de „insulă paradisiacă" nu e doar un clişeu obosit, din pliantul unui *resort*. E ceva magic în Bali, în modul în care se îmbină culorile, în sufletul sau spiritul pe care balinezii îl văd în tot şi-n toate, în simplitatea oamenilor, în zeii lor invizibili, în gustul primei muşcături de *durian* şi-n mirosul cafelei cu arome nedefinite.

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

LISTA CELOR MAI IMPORTANȚI GÂNDITORI GLOBALI AI ANULUI 2013*

5 DIN CEI 10 SUPRAVEGHETORI ȘI CONTESTATARI AI SUPRAVEGHERII

DIN 24 DECEMBRIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

Vezi cine sunt și: Decidenții · Provocatorii · Ecologiștii · Inovatorii · Avocații · Cronicarii · Vindecătorii · Artiștii · Mogulii

PLUS: Cum trăiesc americanii monitorizați de propriul stat.

KEITH ALEXANDER
PENTRU CĂ A CONCEPUT STATUL SUPRAVEGHETOR.
DIRECTOR, AGENȚIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE; COMANDANT, COMANDAMENTUL CIBERNETIC AL SUA | FORT MEADE, MARYLAND

RON WYDEN
PENTRU CĂ A INSISTAT CĂ LEGEA NU TREBUIE SĂ FIE NICIODATĂ SECRETĂ.
SENATOR | SUA

KEVIN MANDIA
PENTRU CĂ I-A IDENTIFICAT PE AUTORII OFENSIVEI CIBERNETICE A CHINEI.
FONDATOR, DIRECTOR EXECUTIV, MANDIANT | SUA

JESSELYN RADACK
PENTRU CĂ PROMOVEAZĂ DREPTURILE INFORMATORILOR.
DIRECTOARE PENTRU SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI, GOVERNMENT ACCOUNTABILITY PROJECT | SUA

DILMA ROUSSEFF
PENTRU CĂ A ÎNFRUNTAT WASHINGTONUL ȘI SPIONII SĂI.
PREȘEDINTE | BRAZILIA

* în februarie 2014, lista celor 100 de oameni care mișcă România prin idei și fapte

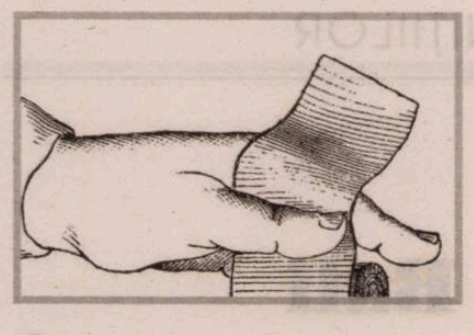

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Traseele insultei

În timp ce limbajul violent folosit de presă a devenit un motiv de îngrijorare, politicienii sînt violenţi verbal fără prea multe urmări, cu excepţia aceleia că aceeaşi presă le preia cu o acribie vinovată violenţele, în chip de ştiri-scandal. Şi, eventual, le dă mai departe în editoriale, transformîndu-le mai mult sau mai puţin creativ, cu un gen de furie în acelaşi timp slugarnică şi revoluţionară. Cei mai importanţi trei oameni politici ai momentului au lipite trei etichete negative şi vom vedea că fiecare dintre ei a ajuns în această situaţie cu concursul celorlalţi doi şi al forţelor politice care îi susţin.

Departamentele de strategie ale partidelor trasează aşa-numitele direcţii de comunicare, pe care le trimit, prin circulare, pe e-mail, la parlamentari şi „vectorii de imagine", adică politicienii desemnaţi sau aprobaţi pentru apariţii în talk-show-uri. Strategiile includ şi direcţii de atac, iar în România, adesea, direcţiile de atac se reduc la calificative sau epitete insultătoare. Aşa ajunge politica, trecînd prin strategie şi tactică, o înjurătură.

Dar, cum spuneam, înjurătura nu se pierde în ceaţă, fără ecou. Presa atinsă de criză, presa venală, presa stipendiată de politicieni – analişti, editorialişti – preia în continuare formulele, din convingere, din slugărnicie sau fiindcă i s-a dat dispoziţie s-o facă. Aşa ajunge televizorul un dreptunghi plin de fiere, creează aceleaşi anxietăţi ca ochiul lui Big Brother.

Cei trei politicieni sînt uşor de intuit, ca şi etichetele lor, deşi au mai fost şi altele. Dacă te-apuci să cauţi ceea ce au spus alţi oameni politici despre ei, ajungi mai aproape de sursa ocării. În ordinea funcţiilor în stat:

■ *Băsescu şi alcoolul.* Bineînţeles, e un cal de bătaie al USL, dar referirile politicienilor sînt mai puţine decît ne-am putea aştepta. Printre cei care au făcut asocierea se numără Crin Antonescu („nu te poţi duce ca un beţiv la cîrciumă să-ţi dai cu părerea..." – iunie 2011), Victor Ponta („este nemulţumit de pasiunea mea pentru sportul auto, pentru că nu am voie să beau alcool" – martie 2011; „căuta după sticlă pe jos" – iunie 2011) şi Marian Vanghelie („de dimineaţa pînă seara consumă alcool" – septembrie 2009). Probabil că „beţiv" e cea mai directă dintre cele trei insulte, de unde şi posibila reţinere a adversarilor preşedintelui în a-l numi aşa. Presupusa legătură a preşedintelui cu paharul face carieră, în schimb, pe site-uri umoristice, pe YouTube şi reţele, cu poante mai reuşite sau mai de felul comentariilor cu care Mirel Palada, proaspătul purtător de cuvînt al Guvernului, şi-a pierdut parţial respectul cunoscuţilor. Altfel spus, tema e una „împinsă" de politicieni, dar are şi o viaţă independentă, memetică.

■ *Ponta şi minciuna.* Cînd se pune pe gîndit, tabăra prezidenţială gîndeşte, nu glumă. Şi gîndeşte la unison. N-a trebuit să scotocesc deloc ca să găsesc o mulţime de asocieri pe care preşedintele, activul PDL şi sateliţii acestora le fac între premier şi minciună. Printre colportorii revelaţiei se numără Ioan Oltean („mincinos fără pereche" – august 2011), Traian Băsescu („Ponta şi Antonescu mint românii" – iulie 2012; „mare mincinos", „plagiator mic şi mincinos", „mincinos plagiator" – noiembrie 2013), Cezar Preda („mincinosul şi hoţul" – octombrie 2012), Gheorghe Ialomiţianu („mincinos şi incompetent" – octombrie 2012), Adriean Videanu („mincinos patologic" – noiembrie 2012), Vasile Blaga („mincinos patologic" – iulie 2013), Elena Udrea („singura lui strategie de comunicare este minciuna sfruntată" – august 2013), pînă la oameni de eşalon secund, ca Valeriu Turcan sau o notabilă a PDL Bistriţa-Năsăud, pe nume Monica Săsărman.

Revelaţia că premierul e mincinos au avut-o şi un mare număr de scriitori de opinie, din ziare şi de pe site-uri sau bloguri critice la adresa USL. Poate fiindcă e vorba de un simplu adjectiv, „mincinosul" e însă cel mai puţin productiv pe site-uri de umor sau în contexte amuzante.

■ *Antonescu şi somnul.* Este, poate, asocierea care a decolat cel mai bine, memetic vorbind, fiindcă mi-a luat destul de mult să găsesc „declaraţii politice" pe această temă. În unele cazuri, vorbele nici nu sînt vorbe, ci fapte – şi se leagă mai ales de organizaţia de juniori. S-au ocupat de aşa ceva tineretul

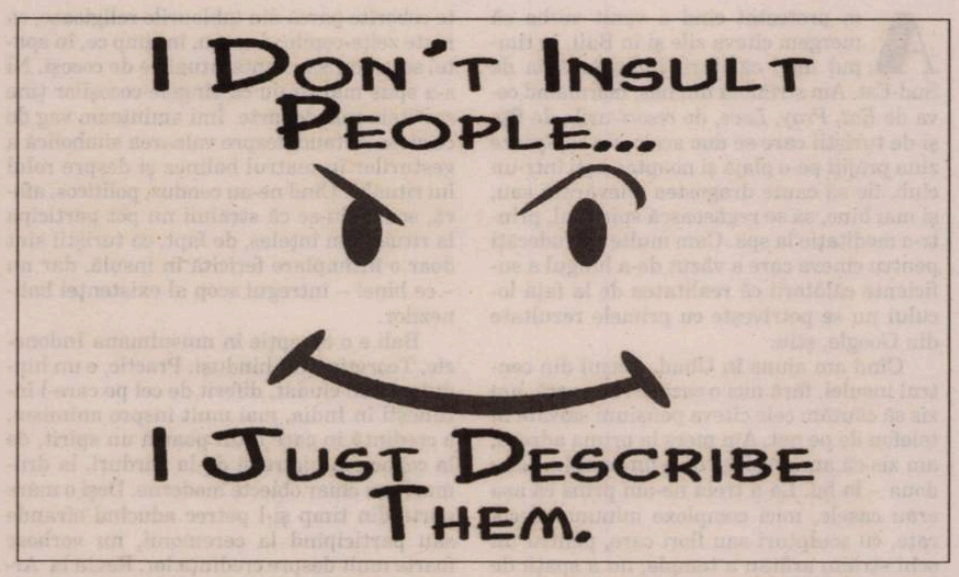

PDL (protest cu un filtru de cafea şi ceasuri deşteptătoare la Parlament – februarie 2012), Elena Băsescu („Somn uşor!" şi fotografie trucată pe Twitter – iulie 2012), Traian Băsescu („bolnav de somn" – noiembrie 2012), Elena Udrea (defilare cu tineretul PDL, cu perne inscripţionate „Întîiul somnoros al ţării" – decembrie 2012), Daniel Buda („veşnic adormit" – iulie 2013), Mircea Geoană („cel mai bun prieten al somnului" – decembrie 2013). Asocierea cu somnul e cea mai tandră *(sic!)* insultă şi are un dezavantaj-avantaj: nu e adjectiv, adică ceva ce poţi lipi uşor, cu răutate idioată, de adversar. „Adormit" şi „somnoros" sînt aproape alinturi şi nu se prea pretează la luptă, aşa că tema implică un verb la diateza activă („doarme") şi permite formule retorice mai puternice. Glumele din afara cloacei politice sînt multe: „a adormit în timp ce dormea", „vrea să doarmă la Cotroceni", „a adormit în timpul unui discurs ţinut chiar de el" etc.

Desigur, Traian Băsescu mai e şi „dictator", Victor Ponta – „plagiator", iar Crin Antonescu – „chiulangiu". În doctoratul lui Ponta există pasaje masive care provin din altă parte, iar Antonescu apare rar în Parlament, dar, cu excepţia acestor lucruri, contextele în care politicienii folosesc astfel de cuvinte, pentru care nu am avut loc aici, nu sînt, în general, nici foarte convingătoare, nici în mod limpede factuale. Un vorbitor onorabil ar construi un întreg şi solid eşafodaj pentru a putea ajunge la o concluzie de o asemenea duritate. De regulă, nu este cazul.

Se poate spune cu certitudine că acest gen de calificative emană, totdeauna, de la un centru ascuns de putere, *spin doctors* şi strategi malefici, care urmăresc distrugerea calomnioasă a duşmanilor? Nu. Însă cînd o astfel de formulă devine recurentă, poţi avea suspiciunea unei strategii de denigrare. Iar cînd ajungi s-o citeşti în titluri şi editoriale fulminante, cel mai frumos lucru pe care-l poţi spune despre autorii lor e, ca Flaubert: „Idei luate de-a gata."

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

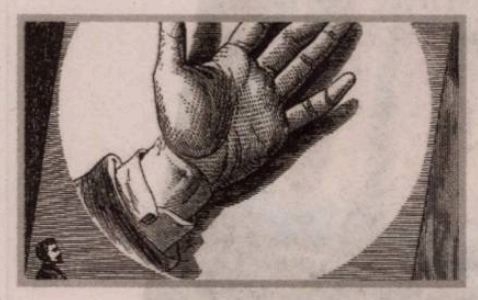

Adina POPESCU

portrete din mers

Casetarul

A fi casetar era o ocupaţie nobilă în anii '90. Înseamna să fii un soi de stăpîn absolut peste toate muzicile piratate din lume, înregistrate pe vapor sau prin subsoluri, la noi sau aiurea, unele păstrînd încă un nostalgic fişiit de vinil, altele atît de îndărătnice, încît rupeau banda la prima probă, la primul bairam. Apoi, să le înmagazinezi în carcase de plastic, să le mai pui şi cîte o copertă copiată după cea originală şi realizată cu primele programe de grafică, de pe Pentium 1, sau să creezi propriile compilaţii, în funcţie de *mood* şi dup-aia să le intitulezi *Best of Flower Power* sau *Rock Balads* (că astea prindeau la gagici). Apoi, să stai să vinzi casetele pe soare sau pe ploaie, să te simţi liber şi superior la taraba ta muzicală, în vreme ce alţi întreprinzători ai aceloraşi ani vindeau sutiene, blugi turceşti sau ţigări.

În clasa a X-a, am cunoscut un casetar. Ne-am întîlnit la un chef destul de cuminte, de liceeni, unde el a aterizat din întîmplare şi şi-a petrecut întreaga noapte beat pe balcon. Totuşi, aşa beat cum era, avea ceva de băiat interzis sau, mă rog, de bărbat, la 25 de ani. După o tentativă de dans pe un Doors, mi-a spus şoptit să-l caut la locul lui de casete, iar a doua zi m-am trezit cu un vîrtej în stomac, pe care doar o fată de şaişpe ani putea să-l aibă. Bineînţeles, m-am dus, într-o zi de sîmbătă după-amiază, exact la ora cînd colegele mele de liceu începeau să suspine după acei băieţi confuzi şi cu voci în schimbare pe care îi plăceau, în lipsă de altceva, sperînd c-or să le sune şi că or să le invite la film sau la *fast food*.

Toneta lui era din tablă, circulară, el stătea pe un scaun mic, ca de DJ, ascultîndu-şi muzicile la un cas vechi, cu baterii. Încă nu se inventase walkman-ul, cel puţin nu la noi, aşa că era cumva firesc să te plimbi de colo-colo cu casul şi cu casetele în traistă. De la distanţă, casetarul, îmbrăcat în geaca lui de Motor şi cu părul lung, blond, prins în coadă, părea că orchestra traficul din intersecţie, molcom la ora aceea, parcă şi pietonii din preajma lui se mişcau coregrafiat. Casetele erau împrăştiate în evantai pe tarabă, sub tarabă erau mai multe cutii goale de bere. „Poţi să pui ce muzică vrei!" mi-a spus, de parcă tocmai venisem în vizită la el acasă. Am ales la întîmplare un *Love Songs*, desigur, *5* sau *7*, şi am dat peste o melodie bizară, Flash and the Pan, parcă, „Lights în the Night". De la toneta lui, oraşul se vedea altfel, mă simţeam ca într-o bulă atemporală. Au început să se perinde tot felul de oameni în căutare de muzici felurite: adolescenţi cu şepci întoarse invers, umblînd după rap – *I've got the power!* –, rockeri tineri şi imberbi, cu tricouri cu Slayer şi Megadeth, rockeri bătrîni, care întrebau de Deep Purple în concert, muşterii vechi, care îl cunoşteau pe casetar, dădeau noroc şi aşteptau casetele promise, primele Tom Waits, doar pentru cunoscători, fete care voiau să cumpere pentru iubiţii lor *boy bands*-uri, Take That şi NKOTB care, de fapt, le plăceau mai mult lor, piţipoance care încă mai ascultau Ace of Base şi hit-ul verii, Jessica Jay – „Casablanca", cocalari care cereau Generic şi Azur, iar casetarul meu le arunca priviri pline de dispreţ şi le răspundea sec, ca la Alimentară: „Nu ţinem!" Într-o oră, am dat vreo 20 de casete – „uite că-mi porţi noroc la vînzare!" mi-a spus el. Şi am început să mă simt şi eu stăpînă peste muzicile piratate de pretutindeni, în timp ce pe cas se derula în *play* caseta cu *Love Songs 5* sau *7*, deşi nu era nimic romantic între noi doi. Se lăsa seara, l-am ajutat să-şi strîngă casetele şi să închidă toneta, apoi m-a invitat la o pizza. Stînd la aceeaşi masă, mi-am dat seama că nu prea avem ce să ne spunem. Lumile noastre erau complet diferite, dacă i-aş fi vorbit despre profa de chimie, spaima şcolii, sau despre micile intrigi şi trădări din liceu, probabil că l-aş fi plictisit, iar el, în afara tonetei şi a casetelor lui, era un ins destul de banal: avea un cîine-lup, încă locuia cu părinţii, voia să plece în Germania şi să facă bani.

Aşa s-a sfîrşit o poveste, înainte ca ea, de fapt, să înceapă, iar din acei ani '90 mi-a rămas o cutie plină cu casete, pe care n-am mai încercat să le ascult de atunci, însă sînt, totuşi, o mărturie că acei ani, parcă de nicăieri şi care nu se mai potrivesc niciunde, au existat, într-adevăr.

Stela GIURGEANU

La poștă

Îmi iau inima în dinți de dimineață. În drum spre redacție, trec pe la poștă, căci este în drum. Cît să-mi ia? Mai mult de 20 de minute n-are cum. Intru, stau la coadă și, să zicem, cu totul, cu completatul de formulare, cu cîte unul sau altul care mi se mai bagă în față ca să pună o întrebare și rămîne acolo pînă își rezolvă toate treburile, le pun pe toate la socoteală și îmi fac calculul că se va termina în maximum jumătate de oră.

Subconștientul știa, de fapt, că nu se va petrece astfel, dar psihologia motivațională îmi dădea ghes să chem doar energiile pozitive. Dacă gîndești în culori roz, viața va părea așijderea.

Intru, cîteva persoane la un ghișeu, cîteva la altul – fiecare ghișeu cu coada sa. Poșta asta are în ea ceva de miriapod. Mă așez, cu plăsuța, la una dintre cozi. În plăsuță am un fular pe care vreau să-l trimit prietenei mele din Cipru, cadou de Crăciun. L-am terminat la timp ca să-l trimit și să ajungă exact pe 24. În fața mea sînt doar trei persoane. Insist să păstrez iluzia că totul va merge ca pe roate. Căci ce poate să meargă prost? Este abia ora 10 dimineața (pauza de la poștă se ia, parcă, pe la ora 13). Mai sînt două persoane, prima a plătit o factură și a și plecat. E clar, se rezolvă. Hait! Doamna de la ghișeu s-a înfuriat brusc. N-am prins exact motivul. Chit este că duduia care a înfuriat-o insistă să spună că nu știe codul. Deh, nu vii la poștă și vrei să trimiți recomandată, dacă nu știi codul. Acum, și doamna de la ghișeu are dreptate. Dacă ar sta să caute pentru noi toți, clienții poștei, codul, unde am ajunge?

Simt deja victoria subconștientului. Simt un rînjet înlăuntrul meu, care mă umple de draci: „Ți-am spus eu?“ Dar sînt, totuși, la coada bună. De aici se trimit colete. Și, de fapt, e impropriu să spun „coadă“, căci, teoretic, o singură persoană în fața ta nu înseamnă „coadă“. Și totuși, stai și aștepți. Reapare, în final, doamna și odată cu ea îmi revine calmul.

Doamna se așază, oftînd. Cred că este obosită. Să fie abia ora 10 și să fii deja tracasat – grea meserie! O ia pe individa din fața mea, tare. Ce vrea, în definitiv, să facă? Să trimită un colet? Ce colet? Niște cremă. „Ce cremă?“ întreabă, din nou, iritată, doamna, dînd și variante de răspuns ajutătoare: de mîncat, de ghete... Individa se lămurește și răspunde fericită: „Cremă de față.“ Urmează o pauză siderată între cele două. Se privesc reciproc, își studiază mimica și gesturile, ca și cum ar vrea să sară una la gîtul celeilalte. Doamna de la ghișeu este prima care cedează. Acceptă să-i facă hatîrul. Doar că... speră că nu este un colet pentru străinătate... Un fior îmi străbate șira spinării. Poate că, totuși, nu am auzit bine. De ce să „spere că nu e pentru străinătate“, căci, vorba aia, granițele sînt deschise. Individa o liniștește, e pentru Arad, are codul, are de toate, doamna pare mulțumită. Îmi vine rîndul. Zîmbesc larg, ca și cum mi-aș fi găsit protectorul.

Întreb: „Aveți cutii pentru colet?“ Mi se răspunde, cu un pufnet: „Bineînțeles, ce întrebare!“ Doamna îmi dă o cutie, care pare cam mare. Întreb dacă nu au una mai mică, dar din privirea doamnei simt că am călcat-o pe bătătură. Mai mică nu există, iar cea pe care mi-a dat-o dînsa este perfectă. Încuviințez, așa este, este perfectă, are dreptate, plătesc cutia și cer și un formular. Pentru Cipru. Pentru unde? Repet destinația. Doamna nu mă crede. O asigur că a auzit bine. Întreabă din nou, cred că ironic, dacă Cipru este în Europa. Răspund, cu o obraznică ghidușie, că este încă și în Uniune.

Atunci, n-are cum să mă ajute. Dau în bîlbîială. Nu înțeleg. Mi se explică, cu ajutorul unui ridicat din umeri, de ce nu pot trimite coletul în Cipru: nu mai au formulare pentru străinătate. Poate la ghișeul de lîngă, căci ea, doamna, oricum iese din tură. Se ridică și-mi întoarce spatele.

Trece un minut, trec două, trec aproape zece...
Sîntem la ghișeul nimănui.

Dar o servește, că este o finuță. Îi atrage însă atenția duduiei asupra generozității sale. Bine îi face. Duduia mulțumește, plătește și pleacă. Mai am o singură persoană în față. O văd, are și ea un colet. Încă o dată, subconștientul meu ar face mai bine să tacă pentru că nu are dreptate. Se va termina în mai puțin de 10 minute, cît îmi ia ca să completez un formular. Și mai știu și codul. Mă uit pe fereastră, învingătoare. Mai am puțin și plec. Îmi întorc privirile spre ghișeu. E gol. Doamna ghișeului a dispărut! „Unde...?“ o întreb pe individa din fața mea, cea cu coletul. Îmi ridică din umeri, plictisită. Nu ea trebuie să țină socoteala funcționarei. Are dreptate. Trece un minut, trec două, trec aproape zece... Sîntem la ghișeul nimănui.

Mă enervez stupid și arunc cîteva anateme. Restul miriapodului mă privește, brusc, cu zeci de ochi, în ciudă. Nu rezolv nimic dacă mă exteriorizez, din contră, nu fac decît să enervez restul doamnelor de la ghișeele încă deschise. Dacă mie nu mi-a ieșit, să nu stric și altora apele. Știu asta, le dau dreptate, dar nu mă pot abține.

Ies, dînd mărunt din buze, cu cutia după mine. Măcar am cutie. O să mi-o primească cineva, undeva, pînă la urmă. Așa, ajung la alt oficiu poștal. Aici, miriapodul e mai grăsuț. Sau mai înghesuit. Sau și mai grăsuț, și mai înghesuit. Picioarele îi stau încîlcite, se calcă unele peste altele, se înghiontesc reciproc. Mă așez la nimereală. Încerc să mă lămuresc dacă stau unde trebuie. Pare că da, căci sînt mai mulți care au colete în mînă. N-am cum să ajung în față „să întreb“. Mă uit pe afișele de la ghișee. Parcă pe toate scrie același lucru. Ar fi culmea să nu aibă nici aici formulare pentru străinătate. Deocamdată stau bine, înăuntru e cald, afară e frig. Și, oricum, fulgerul nu poate lovi de două ori în același loc. Două doamne în vîrstă și-au lăsat loc în fața mea, așa că vin, pleacă, mai stau jos, mă mai împing dintr-o parte într-alta. Aș face bine să mă calmez. Cînd vii la poștă, îți lași nervii acasă.

Cînd vii la poștă,
îți lași nervii acasă.

Pînă la ghișeu, în fața mea, mai sînt vreo șapte persoane. Sînt, în special, femei în vîrstă care își plătesc facturile. Una dintre ele are o căciulă mare de blană și nu prea aude ce îi spune doamna de la ghișeu. O individă din spatele ei îi scoate căciula de pe o ureche și provoacă un val de rîsete. Mă uit la ceas. Au trecut 20 de minute de stat cu miriapodul. Începe să nu-mi mai placă. Începe să-mi fie cald, încep să mă sufoc. Cutia pare că se face din ce în ce mai mare în brațele mele. Ajung, în sfîrșit, la ghișeu. Cipru? Mi se oferă toate părerile de rău, dar de *aici*, de la acest oficiu, nu se mai trimit de mult pachete în străinătate. Mi se pare că și eu am o ditamai căciula de blană pe urechi și nu aud bine. Nu mă las cu una, cu două. Mi se explică răspicat: nu mai au oameni, nu mai trimit pachete în străinătate, să încerc în altă parte. Poate la Sala Palatului. Se aude un murmur de compătimire. Aud păreri de rău – „săraca, și a stat la coadă atîta...“ – și sfaturi: „Altădată întrebați în față, să nu stați de pomană.“

Mi se pune un nod în gît. Nu mai arunc cu anatema, căci se pare că are efect de bumerang. Ies, tîrînd cutia după mine. Mă uit la ea. Mi se pare ușor imposibil să n-o dorească nimeni. Nu-i chiar așa de urîtă. Ridic din umeri (e o mișcare pe care am învățat-o de la doamnele de la ghișeu) și pornesc spre a treia poștă.

Este deja trecut de 12. Îmi e frică să nu ajung în timpul „pauzei“, așa că grăbesc pasul. Ajung, intru, capul îmi vîjîie, deja, confuz. Subconștientul rînjește din ce în ce mai mult, precum Pisica Cheshire. Înăuntru mi se pare un miraj: spațiul e larg, miriapodul a dispărut. Are doar o codiță într-o parte. Iar „la colete“ este... o singură persoană. Pare ireal, dar chiar simt că despărțirea de cutia maronie este pe aproape. La ghișeu, de data aceasta, este un domn.

Întreb: „Trimiteți colete în străinătate?“ Mi se răspunde, sec, că da. Întreb: „Și aveți și formulare?“ Același răspuns, același ton. Mai întreb o dată, riscînd să enervez: „Dar eu am un colet pentru Cipru, sigur se poate expedia de la dumneavoastră?“ Da, da, da. Îmi și întinde un formular. Mîna îmi tremură de emoție, dar reușesc să-l completez rapid. Îmi vine rîndul. Întind formularul, întind cutia. Domnul îmi ia formularul, îl citește, pare că încuviințează, după care, dînd să ia cutia, își retrage brusc mîna, parcă electrocutat: „Dar este ambalat?“ Simt că-mi fuge pămîntul de sub picioare. Mă uit și eu la colet. Îngaim, cu nesiguranță, un răspuns cu un ton mai degrabă întrebător: „Cam este.“ Domnul insistă: „Mie mi se pare că nu cam este...“

Îi împing cutia pe tejghea și susțin ferm: „Este, domnule, ambalat. Este un fular, într-o cutie maro, lipită zdravăn, pe care scrie și adresa expeditorului, și cea a destinatarului. Are și codul, domnule!“

Imperturbabil, domnul îmi explică că „ambalat“ înseamnă că peste cutie trebuie pusă o foaie de hîrtie albă, pe care scrii adresa. Căci nu predai cutia așa, golașă. Simțind, totuși, disperarea mea, îndulcește sentința: „Eu aș putea să vă dau coala albă...“, dar numai ca să-mi dea lovitura finală: „doar că nu avem scoci.“

Pun o ultimă întrebare: „Deci, sistemul a învins?“

Domnul ridică din umeri.

„Pentru Eminescu, orice!“

Cu ocazia Zilei Culturii Naţionale, fiecare elev din Botoşani care s-a prezentat la mall şi a recitat toate cele 98 de strofe ale „Luceafărului“ a primit o tabletă de la dom' primar.

© V. Ursulean

Alina s-a trezit la 4 dimineaţa cu gîndul la „Luceafăr“. Nu ştia bine tabloul al IV-lea, cel în care Hyperion constată că fata de împărat nu s-a putut desprinde din cercul ei strîmt. Aşa că Alina a repetat întruna, vers cu vers, pînă la 7. Cînd s-a hotărît să participe la concurs, îşi împărţise cu totul altfel timpul de învăţare: ştia că audiţiile erau programate pentru luni şi marţi, aşa că se gîndea că poate repeta temeinic peste week-end. Cinci zile ar fi trebuit să-i ajungă pentru 98 de strofe. Însă cei de la Primărie au mutat audiţiile sîmbătă şi duminică.

Chiar cu tabloul al IV-lea învăţat, Alina a avut ditamai emoţiile cînd a ajuns în faţa comisiei. Credea că a greşit, mai ales că una dintre profesoare nota ceva, în timp ce ea recita. S-a blocat la versul „Vrei să dau glas acelei guri...“ După două cuvinte ajutătoare, şi-a tras sufletul şi a continuat.

...Ca dup-a ei cîntare
Să se ia munţii cu păduri
Şi insulele-n mare?

Alina n-ar fi cumpărat o tabletă, dar i se pare fain s-o primească pentru o poezie. A venit şi azi, ca suporter al Georgianei, colegă cu ea într-a XI-a, la Liceul „Nicolae Iorga“, şi bună prietenă.

Georgiana se aşază în faţa comisiei 4, respiră adînc. Îşi duce mîinile la piept, apoi le încleştează pe sticla de apă din poală. Ajunge pînă la final, dar are suflul unui maratonist. Mai nasol e cu o colegă de-a lor, care tocmai a ieşit de la comisia 3. Îi dau lacrimile de nervi, e roşie toată – s-a încurcat la penultima strofă:

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul:
„– Ce-ţi pasă ţie, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?“

Din tavanul mall-ului din Botoşani coboară trei roţi de car aurite, iar de ele atîrnă globuri mari şi mici, prinse între şiruri de luminiţe. Lifturi şi scări rulante se plimbă între *foodcourt*, cinema şi magazine, în ritmul unei duminici de ianuarie. Atîta doar că azi, muzica e dată încet, că nu se puteau concentra copiii la Eminescu. La etajul al III-lea, acolo unde-s locurile de joacă, salonul de înfrumuseţare, librăria şi cinematograful, se ţin audiţiile pentru concursul de recitare a „Luceafărului“.

Primarul Ovidiu Portariuc a pus anunţul pe Facebook pe 28 decembrie 2013. Îşi amintise că, la un alt Crăciun, pe cînd avea 9-10 ani, îşi dorea foarte tare o bicicletă Pegas. Taică-su i-a promis că, dacă învaţă „Luceafărul“ cap-coadă pînă la sfîrşitul anului, îi dă bani de bicicletă. În următoarele două săptămîni, numai „Luceafărul“ a visat şi, după o audiţie în familie, şi-a luat premiul.

Au trecut 25 de ani de atunci, iar copiii de azi visează mai degrabă la tablete, „modul prin care se transmite informaţia astăzi“. Portariuc s-a gîndit să împartă tablete celor care reuşesc să zică „Luceafărul“ întreg. E felul lui de a tăia puţin din elitismul tipic evenimentelor din preajma aniversării poetului: „De 10-12 ani, la Botoşani se organizează pe 15 ianuarie Ziua Culturii Naţionale, dar lucrurile rămîneau într-un cerc de maxim 150-200 de persoane: poeţi, academicieni, scriitori, eminescologi, tot felul de specialişti care bineînţeles că au rolul lor şi toată stima pentru efortul lor. Problema e că rămînea într-un cerc închis şi foarte greu ajungea la oameni.“ I-a plăcut şi ideea ca „Luceafărul“ să se audă în mall, „spaţiu al civilizaţiei moderne“.

S-au înscris 162 de copii, însă în cele două zile de concurs s-au prezentat doar 99. A fost şi o mică bîlbîială organizatorică la mijloc: regulamentul prevedea iniţial că se pot înscrie doar copii din municipiul Botoşani. În cea de-a doua zi, cînd elevii din restul judeţului au fost lăsaţi să participe, o parte dintre ei n-au mai apucat să ajungă în faţa comisiilor. Treaba asta s-a transformat într-o nouă ocazie pentru o mică răfuială politică. Liberalii, principalii rivali locali ai primarului pesedist, au anunţat că vor împărţi tablete şi celor care n-au reşedinţă în Botoşani. N-a mai fost cazul, pentru că în ultimele ore au fost chemaţi şi copiii din alte localităţi.

Deşi pot citi cuvînt cu cuvînt un text, 4 din 10 elevi români nu-l înţeleg.

La etajul al III-lea sînt patru mese mici, fixate ca nişte piuneze în cele patru colţuri – pe lîngă scări rulante, coloane şi lifturi. Sînt comisiile, numerotate de la 1 la 4. Fiecare comisie e formată din doi profesori de limba română şi un actor. În jurul lor roiesc copii care repetă. Au foi scoase la imprimanta, cărţulii noi cu numele poetului în litere aurite, ediţii roase care-au răsărit din vreo bibliotecă.

Îi dau lacrimile de nervi, e roşie toată – s-a încurcat la penultima strofă.

În jurul prînzului, primarul trece pe la fiecare masă, ca să împartă încurajări şi strîngeri de mînă. Presa îl roagă să recite o strofă, dar refuză cu un zîmbet. Le cere membrilor comisiilor să se arate înţelegători şi să-i ajute pe elevi, pe ici, pe colo, pentru că „nu sîntem la olimpiadă sau la admitere“.

Unii dascăli au aspiraţii mai vechi legate de „Luceafărul“. „Le ceream la şcoală [elevilor] să înveţe «Luceafărul», era ambiţia mea. Ei strîmbau din nas, dar se ambiţionau şi unii reuşeau“, povesteşte în pauza de masă una dintre profesoare, cea blondă şi tunsă scurt, cu privire severă. „Pentru viaţa lor, contează ce au învăţat, nu obiectul, tableta aia.“

Memorarea e principalul instrument al şcolii româneşti. Studiul PISA 2012, publicat la sfîrşitul anului trecut de Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică, arată că, deşi pot citi cuvînt cu cuvînt un text, 4 din 10 elevi români nu-l înţeleg. Dar o poezie tot pot să înveţe.

Dac-ai trecut măcar cîţiva ani printr-o şcoală din România, n-ai cum să scapi de „Luceafărul“. Se lipeşte de tine ca un timbru vechi, cu tot ce ţi-a dictat profesoara de română despre drama geniului neînţeles *vs* omul de rînd („Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor şi rece“ *vs* „Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece“), despre curentul romantic, despre Schopenhauer, Hegel şi Schlegel (ăştia pleacă primii de lîngă tine, i-ai scris în caiet şi i-ai şi uitat), despre moartea ca vis, simbolul oglinzii şi încă alte o mie de locuri comune ale interpretării marelui nostru poem naţional.

Dincolo de toate astea, lucrurile stau foarte simplu: „Luceafărul“ e un *Romeo şi Julieta* autohton, cu un Romeo venit din altă galaxie şi o Julietă june şi casnică (Tybalt, vărul Julietei şi rivalul lui Romeo, e Cătălin, *viclean copil de casă)*. Povestea unei iubiri imposibile, care sfîrşeşte, desigur, prost – prost pentru Luceafăr, care rămîne singur, bine pentru Cătălina, care rămîne cu Cătălin.

Dacă ni s-ar fi spus asta la şcoală, poate că „Luceafărul“ nu ni s-ar mai fi părut atît de greu de digerat, un obiect poetic neidentificat, fetişizat de generaţii întregi de profesori, critici, interpreţi literari şi dramatici, maltratat şi abuzat cu ocazia tuturor festivităţilor de 15 ianuarie. „Valoarea literară a unui text nu este direct proporţională cu abuzurile interpretative la care poate să fie supus acesta. Mai degrabă, este vorba despre abuzurile cărora reuşeşte să le supravieţuiască“, spune poetul Răzvan Ţupa. „Luceafărul“ supravieţuieşte bine-

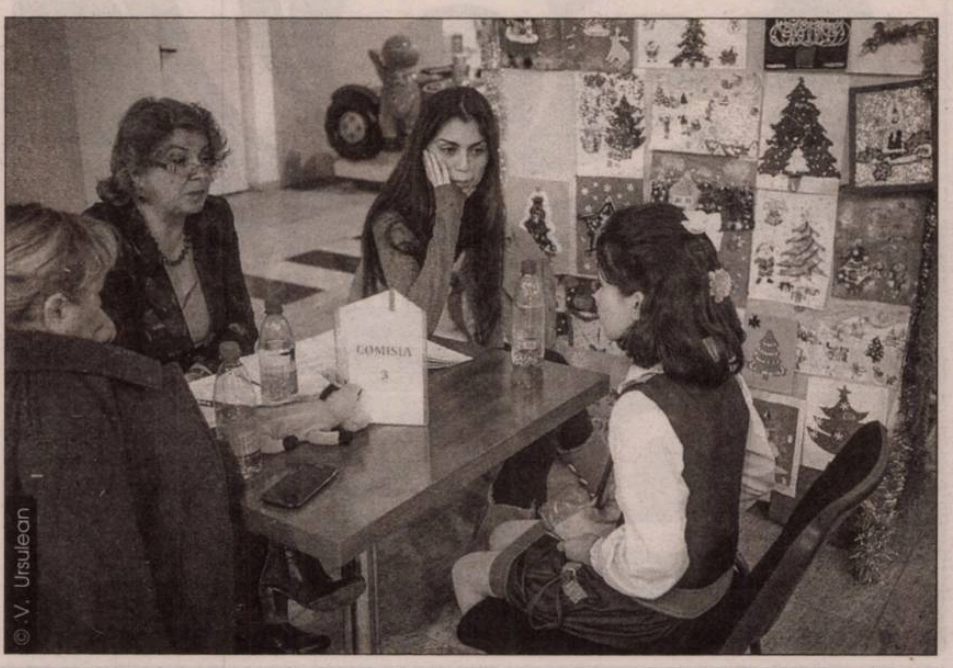

© V. Ursulean

mersi de o sută şi ceva de ani încoace, nemuritor şi rece.

Profesoara se aşază la una dintre mesele portocalii de la ultimul etaj al mall-ului. De acolo se vede tot centrul Botoşaniului: bucăţi de bulevard decupate de acoperişuri, balcoane şi turle. Dealurile din fundal îmblînzesc contururile dure ale oraşului, îi taie aerul muncitoresc, îi dau chiar un aer visător.

La aproape 125 de ani de la moartea poetului, Botoşaniul rămîne al lui Mihai Eminescu. Chipul lui tînăr, în felurite variante împietrite, cinsteşte parcuri, biserici şi şcoli, numele său apare pe plăcuţe comemorative: „Pe aici a trecut...", „Aici a lucrat..." De astăzi, Eminescu este şi cetăţean de onoare al localităţii. În numele său se ţin concursuri de poezie, recitaluri, comemorări.

Botoşaniul e un cadru propice pentru apariţia şi dezvoltarea poeţilor. Poetul botoşănean Dan Sociu susţine că e poet pentru că e botoşănean: „Dacă erai încurajat în halul ăsta să fii poet... altfel, poate mă făceam şi eu ceva mai mişto." Nu e, totuşi, uşor să scrii poezie într-un asemenea loc, zice Sociu: lumea te citeşte, zice că-i frumos, dar, ştii... nu-i ca Eminescu.

Cînd spune „soare", Cătălina (9 ani şi zece luni) desenează cu ambele braţe un semicerc mare.

Din sînul vecinicului ieri
Trăieşte azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăşi soare.

Închide ochii, trece mîinile prin părul blond, se uită rugător spre cer. Ştia deja 65 de strofe înainte să audă de concurs, acum a trebuit doar să se uite peste celelalte, să repete din urmă şi să lucreze la gesturi. „Ea a şi înţeles poezia", explică maică-sa. „E un copil de la ţară, pe care voiau să-l discrimineze."

Cei de la Primărie nu acceptaseră iniţial s-o primească în concurs, din cauza regulamentului care cerea ca tinerii concurenţi să aibă domiciliul în municipiul Botoşani. Mama ei e învăţătoare acolo, la Vorniceni, iar anul trecut a dus-o pe la cei din clasa a VII-a, a VIII-a, să le recite şi lor. „Cati, te superi dacă nu cîştigi tableta?" o întreabă maică-sa. Cati se gîndeşte puţin, doar o secundă, şi răspunde că nu. Dă din cap aşa cum a făcut mai devreme, în faţa juriului. „Am auzit că e în juriu un actor şi am zis că poate merg mai departe."

Amalia are 4 ani şi jumătate şi e cel mai tînăr concurent. O mînă de fată într-o rochiţă albă. Recită două strofe din „Somnoroase păsărele", apoi trei din „Luceafărul". La urmă, comisia 4 o aplaudă şi-i adresează cîteva întrebări.

Comisia 4: Cine a fost Mihai Eminescu?
Amalia: Cel mai mare scriitor.
Comisia 4: Şi unde s-a născut?
Amalia: La Ipoteşti.
Comisia 4: Da, şi noi ne mîndrim!

Zice asta o profesoară care soarbe fiecare interpretare. Zîmbeşte întruna, aplaudă la urmă. Botoşănenii îl serbează pe Eminescu din instinct, precizează ea: „Simţim Eminescu, ne curge în vene. Pentru Eminescu, orice!" Pentru ea, poetul e sinonim cu „iubire, natură, patriotism".

Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă şi în gînd
Şi viaţa-mi luminează!

Dimineaţa de tot, un tramvai cu un singur vagon huruie prin mijlocul bulevardului Calea Naţională, înspre gară. Pe el e o reclamă care-i îndeamnă pe botoşăneni să ia parte la programul de reabilitare termică a blocurilor. Chioşcurile şi frigiderele pline cu reclame împrăştie pe trotuar lumini chioare, în care se disting bărbaţi cu căciuli de oaie brumării. Unii au sacoşe.

Pe toate hărţile sărăciei din ultimele decenii, Botoşaniul e colorat în roşu. Salariul mediu net, în 2013, a fost de 1137 de lei, cu 478 de lei mai mic decît media naţională. La sfîrşitul lui august 2012, 5916 persoane erau înscrise în evidenţele Agenţiei Judeţene pentru Ocuparea Forţei de Muncă.

Sărăcia îi împinge pe botoşăneni spre Vest, unul cîte unul. În ultimii şapte-opt ani, în jur de 20.000 de oameni – cam o cincime din populaţie – au plecat la muncă prin Italia sau Spania. „E un lucru care, pe de o parte, ne afectează. Dar, pe de altă parte, fluxurile financiare care vin de acolo întreţin economia oraşului, pentru că intră zeci de milioane de euro anual", explică primarul.

Bugetul local rămîne însă mic, iar din el trebuie susţinute trei instituţii mari de cultură: o Filarmonică, Teatrul „Mihai Eminescu" şi un teatru de păpuşi. „De multe ori, sîntem nevoiţi să tăiem din diverse zone pentru a susţine continuitatea acestor instituţii. Asta deşi au fost voci care au întrebat care este eficienţa, pentru că sînt sume foarte mari – e vorba de zeci de miliarde – care se îndreaptă către aceste instituţii, care nu se pot susţine din venituri proprii decît în proporţie de aproximativ 5%. Considerăm că e necesar să rămînă, nu doar pentru că e un brand cultural. Importanţa lor este vitală pentru un oraş precum Botoşani."

Cînd spune „soare", Cătălina (9 ani şi zece luni) desenează cu ambele braţe un semicerc mare.

Azi, sînt multe familii amărîte la etajul al III-lea al mall-ului. Domnul Ioan poartă un sacou peste un pulover ponosit, şi căciulă cu Tweety. Se tot învîrte pe-aici de dimineaţă şi are cîte o întrebare pentru fiecare: unde se fac înscrierile? Unde se recită? Fetiţa lui, Cristina, se joacă şi zîmbeşte întruna. Vorbeşte mai greu, învaţă la o şcoală specială, dar tot a reuşit să recite 15 strofe. Speră să primească, totuşi, un premiu.

Mihnea, un băiat slăbuţ, elev în clasa a VII-a, a început să înveţe poezia pe 1 ianuarie şi ieri o ştia. Are un handicap la picioare, foarte vizibil cînd merge. „Am vrut să zic poezia stînd în picioare, dar m-am pus jos, pentru siguranţă."

Adunarea asta întoarce capete în mall: lumea iese de la film ori de la *shopping*. Mai spre după-amiază, o fată într-un elegant palton roşu urcă scările rulante şi dă de un puşti uscăţiv, probabil coleg cu ea. Băiatul e încordat, aşteaptă să recite. „Doamne, şi ai învăţat tot?" îl întreabă. El dă din cap că da, e un pic stingherit. Fata pleacă cu un zîmbet în colţul gurii, el rămîne cufundat în „Luceafărul".

E multă suferinţă pe holurile astea. Din unii, versurile ies în chinuri, alţii se străduiesc să aducă mişcare scenică, creează voci pentru fiecare personaj: Hyperion, Cătălina, Cătălin. Profesorii şi actorii obosesc şi încep să privească pierduţi, cu capul în palmă. Pînă la sfîrşit, fiecare va asculta poemul de vreo 25 de ori.

O fată durdulie turuie încet, privind în jos, şi tot freacă ceva în mîini. Membrii comisiei îşi lungesc gîturile să vadă ce face, nu vor s-o sperie, dar parcă citeşte de pe copiuţe. Numai că fata n-are nimic, îşi frînge mîinile una-ntr-alta şi e roşie ca o sfeclă. Se împotmoleşte cînd vine un copil cu o ciocolată caldă pentru doamna profesoară.

Cînd ţi-oi întinde braţul stîng
Să mă cuprinzi cu... braţul?

Un ţîrîit ascuţit îi rupe transa. Se uită dezorientată în jur. Dar îşi revine şi zice pînă la final. În aplauzele timide ale comisiei, îşi ridică privirea şi roşeaţa rămîne doar în obraji. Nu punctează prea mult la „expresivitate" sau „aptitudini actoriceşti", dar termină poezia şi e invitată miercuri, la ceremonie.

Un puşti se tot învîrte pe lîngă masa comisiei 4, e fiul uneia dintre profesoare. De voie, de nevoie, a asistat la toate recitalurile, două zile la rînd. E de părere că cei de azi au fost mai buni, poate şi pentru că au avut o zi în plus ca să repete. Dar nu vrea să intre prea mult în amănunte. Nu mai vrea să audă „Luceafărul", fie ce-o fi.

Colega maică-sii îl zgîndără puţintel:
– Hai să-ţi spun o poezie!
– Nuuuuuuuu!
– Ghici care...
– Nuuuuu!
– Surpriză... „Luceafărul"!
– ...

De ziua lui Eminescu, 83 de copii din Botoşani au cîştigat tablete. Pentru la anul, primarul vrea o competiţie mai încăpătoare, la care să se poată înscrie orice elev din ţară. Pentru asta i-ar trebui un sponsor cu dare de mînă, eventual un producător de tablete. România are vreo trei milioane de elevi, iar fiecare ar merita 98 de strofe a cîte patru versuri.

un reportaj de Vlad ODOBESCU, Vlad URSULEAN, Luiza VASILIU

o coproducţie Casa Jurnalistului, Dilema veche *şi* Monitorul de Botoşani

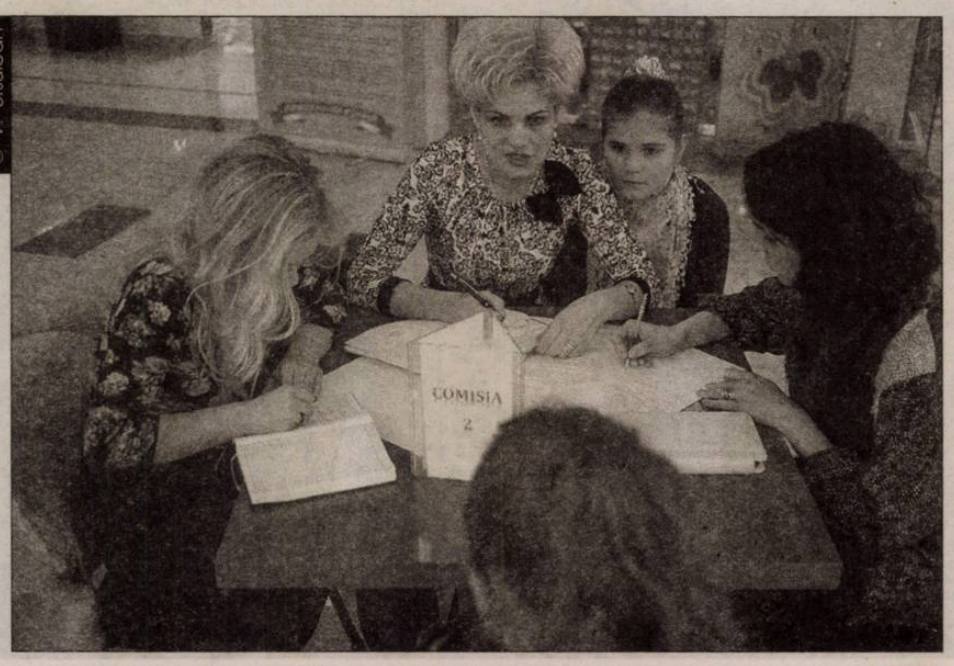

DIN MOTIVE OBIECTIVE, COMERŢUL CU FUNDIŢE NEURONALE A FOST INTERZIS PE WALL STREET

■ Comunicat de presă: „Din motive obiective, acţiunea „Mihai Eminescu – poet şi om politic“ ce trebuia ţinută mîine (15 ianuarie 2013, *n.r.*) la sediul Partidului Conservator Buzău, la orele 15, este amînată pentru o dată ulterioară.“ Motivele obiective erau neplata chiriei. Eminescu ar fi înţeles. (**L. V.**)

■ Pentru a descuraja braconajul elefanţilor, în noiembrie anul trecut, SUA au distrus, într-un eveniment public, şase tone de fildeş confiscate de pe piaţa neagră, iar China, pentru prima dată în ultimii 25 de ani, a decis să distrugă de curînd, tot într-un eveniment public, o mare parte din fildeşul şi din alte produse animale confiscate în ultimii ani. Comerţul cu fildeş a fost interzis în 1989, dar braconierii africani continuă să ucidă aproximativ 96 de elefanţi pe zi. (**M. C.**)

■ Într-unul dintre multele *boutique*-uri din centrul comercial bucureştean Unirea, printre fustiţe, bluziţe şi fundiţe, cocoţat pe un perete, deasupra cîrpelor colorate, un monitor cu o singură imagine: Eminescu. Şi citatul de rigoare: „Toate-s vechi şi nouă toate: Vreme trece, vreme vine“. Să mai spună cineva că shopping-ul nu e poezie. (**S. G.**)

■ *Nature Neuroscience* a publicat rezultatele unei cercetări conform cărora cafeina ajută memoria doar dacă este consumată *după* procesul de învăţare, nu înainte. Iar *Journal of Neuroscience* a tipărit un studiu conform căruia jocurile pe computer îmbunătăţesc anumite abilităţi neuronale, însă doar pe termen scurt. Nici durata nu mai e ce-a fost. (**M. C.**)

■ Aflu, din *Business Insider*, că bancherii şi brokerii de pe Wall Street obişnuiesc să consume droguri ca să scape de stres. Printre drogurile preferate: *ecstasy*, o substanţă care induce o stare euforică. Într-un fel, (şi) asta explică criza financiară globală: prea multă euforie, prea puţin simţ al realităţii. *Ecstasy* şi, mai ales, agonie. (**M. M.**)

DIN CAUZA EXCESULUI DE RĂSFĂŢ, TREI PERSOANE AU DISPĂRUT PRINTRE ALTELE

■ Într-un recent interviu din *New Yorker*, preşedintele Obama a declarat: „Nu cred că marijuana e mai periculoasă decît alcoolul“, afirmaţie sprijinită imediat de mai multe publicaţii care au apelat la statistica mortalităţii şi au făcut o listă cu activităţi „banale şi legale“ mult mai periculoase decît fumatul marijuanei: alcoolul *(nimeni* nu s-a îmbolnăvit, nu a devenit violent, nu a murit şi nu a ucis din cauza vreunui *joint),* tutunul *(nimeni* nu fumează 20 de *joint*-uri pe zi, precum media de ţigări consumate de fumătorii de tutun), Tylenolul (sute de morţi în fiecare an din cauza excesului de acetaminofenă), băuturile energizante (lista cu bolile cauzate de consumul regulat a ajuns la cîteva zeci), Viagra (sute de decese anual din cauze cardiovasculare), fast-food-ul, şomajul, şofatul şi altele. (**M. C.**)

■ Tarantino a făcut o criză de nervi cînd a aflat că cineva (nu se ştie cine) a făcut public scenariul noului film la care lucra. Şi a anunţat că n-o să mai facă filmul ăla, din motive

Cu ochii-n 3,14

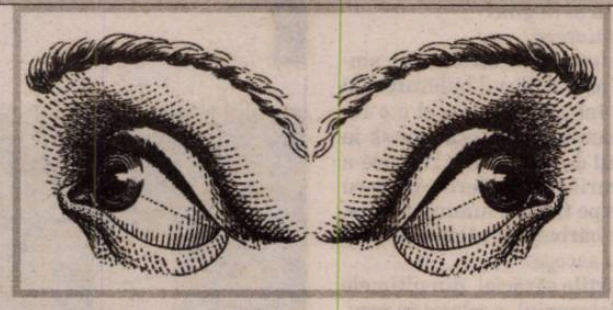

de „trădare“. Ce răsfăţ, ce alintătură. (**L. V.**)

■ La aproape o lună după accidentul de la Teatrul Apollo din Londra, o nouă prăbuşire pune la încercare publicul de teatru londonez. Trei persoane din public şi un actor au fost răniţi cînd o parte din decor s-a prăbuşit peste auditoriu, în timpul unui număr acrobatic, în nordul Londrei. Incidentul s-a petrecut vineri seara, pe 18 ianuarie, la Roundhouse, în Camden, în timpul reprezentaţiei *Fuerzabruta*. Actorii britanici consideră că publicul de teatru este unul viteaz, care nu se va lăsa intimidat de incidentele recente din Londra. „Este nevoie de mai mult de atît pentru a-i opri pe oameni să vină la teatru“, comentează actorul irlandez Ardal O'Hanlon. Să vedem ce grozăvie mai urmează. (**M. P.**)

■ Specii de rechini despre care oamenii de ştiinţă credeau că au dispărut de mult au fost găsite la vînzare în piaţa de peşte din Emiratele Arabe Unite. Mîncăm şi nu ştim ce mîncăm. (**M. C.**)

■ Căutam un gel de duş cu ulei de măsline. L-am găsit. Scrie pe el, printre altele: „Netestat pe animale. Potrivit şi pentru vegetarieni şi vegani.“ Chiar dacă nu mănînc carne, gelul mi l-am luat pentru duş, nu pentru cină. (**A. M. S.**)

CA SĂ-I FIE CLAR AŞA CEVA CELUI CARE PLEACĂ, AR TREBUI LUATĂ ÎN CONSIDERARE O LIMITĂ A IERBII STANDARDIZATE

■ Pentru prima dată de cînd mă ştiu, mi-a plăcut (auzind-o într-un troleibuz) soneria de apel a unui telefon mobil. Era înregistrarea unui glas răstit care punea o întrebare şi apoi se prezenta, ca să-i fie clar celui care sunase cu cine vorbeşte. Iat-o: „Alo, care eşti, mă, la telefon? Basarab e la telefon!“. (**D. S.**)

■ Urmărim cu sufletul la gură ce se întîmplă la Kiev, dar din „fotoliile“ unor occidentali. Cine ar fi putut să-şi imagineze aşa ceva în 1989? (**A. M. S.**)

■ Pe strada Traian există o curte cu mai multe imobile. Unii îşi plătesc facturile la apă, alţii nu. Aşa că, de cîteva ori pe an, lucrătorii de la Apa Nova vin şi sapă un şanţ. Opresc conducta. Astupă şanţul. Pun asfalt şi pleacă. Apoi, data viitoare, iar vin, iar sapă şanţul, iar opresc conducta, iar astupă şanţul, iar pun asfalt şi iar pleacă. Şi tot aşa. N-ar fi oare mai uşor şi mai ieftin să pună un robinet la suprafaţă? (**A. M. S.**)

■ Institutul britanic pentru excelenţă în sănătate şi îngrijire medicală (NICE) consideră că metoda clasică de calculare a indexului de masă corporală (IMC) este irelevantă pentru anumite grupuri de populaţie. Ar trebui luată în considerare o limită mai scăzută a IMC pentru a semnala riscuri de sănătate, în cazul unor grupuri etnice predispuse în mai mare măsură la diabet şi la boli coronariene. NICE recomandă astfel ca cei originari din Africa, Asia şi Caraibe să fie, la o aceeaşi înălţime dată, mai slabi decît semenii lor albi. Să ceri unor înfometaţi din, bunăoară, Africa Centrală sau Bangladesh să mănînce şi mai puţin mi se pare de o cruzime formidabilă. Sau poate că e doar o nouă încercare de a rezolva criza alimentară din lumea a treia. (**M. P.**)

■ După ce statul Colorado a legalizat consumul de marijuana, New York, Tennessee, Florida, Arizona, Kentucky şi Washington DC se pregătesc şi ele pentru ceea ce se numeşte deja „revoluţia ierbii“. (**M. C.**)

■ Coliva a intrat, şi ea, în seria produselor standardizate, care se pot comanda, la pîine sau la cofetărie. Din fericire, nu am auzit să se fi ajuns şi la faza ornamentelor ori a inscripţiilor la cerere, de genul „Dumnezeu să-l ierte“, din bombonele... (**I. P.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

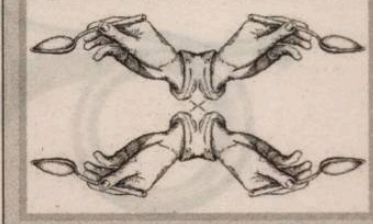

Amicul Dejun

craii de **burta** veche 15

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **521** ■ 6-12 februarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

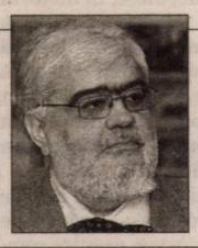

ANDREI PLEŞU

„Puşcăriaşi şi puşcăriaşi...“

pagina 3

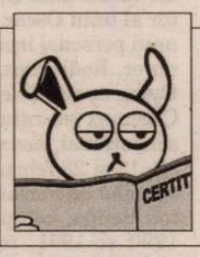

Iepurele mizantrop

pagina 7

IULIAN COMANESCU

„Nimfomana, *Homo manelicus* şi dronele“

pagina 20

Ceva nou pe frontul de Est?

Veşti din Ucraina

© Cristian Ghinea

„Cred că problemele sînt mai mari cu cît mai mulţi actori externi îşi bagă nasul în Ucraina. În ce ne priveşte, Rusia nu va interveni niciodată.“

VLADIMIR PUTIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

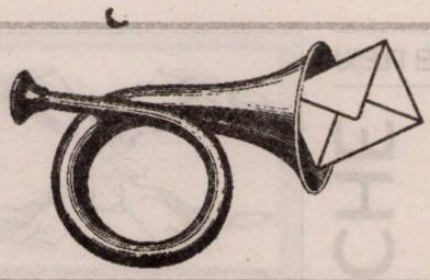

turneu de inbox

Îngropat în deziluzie

Ce observ foarte clar de multă vreme, adică din liceu şi facultă încoa, ba chiar şi din grădi, cînd preferam oricînd Cartoon Network-ul în faţa oricărui post românesc (îmi provocam răceala bînd apă rece de la robinet, fiind foarte sensibil, ştiind că pot învăţa o grămadă de lucruri pe care şcoala nu voia/ştia să mi le ofere – de exemplu, engleza la perfecţie, uitîndu-mă efectiv la desene; apoi, ajungeam înapoi şi o auzeam pe educatoare că nu ştia să lege subiectul de predicat, şi ne dicta acolo *„cat“*, *„dog“* *„house“*, după care repetam cuvîntul respectiv şi ne lăsa să ne batem literalmente între noi, în timp ce ea-şi citea revistele – eu mă ascundeam în baie, dulăpior sau sub scăunele), este că nu mai avem nici un model clar în societatea noastră. Iar dacă-l căutăm şi-l găsim într-un final, îl găsim trăind în nişte condiţii tragice, la fel de amărît ca noi, la fel de lipsit de perspective, îngropat în deziluzie.

Trupele au început să cînte în engleză şi să se reorienteze spre afară, ba chiar şi înregistrările şi le fac acolo, iar noi am putea vorbi lejer unul cu altul oricînd în altă limbă, pentru că ne-am cam rupt de a noastră. Desigur, nu o facem, punem un „k“ pe net şi-am rezolvat. Iar de ieşit afară nu mai poate fi vorba, poate la o băută şi din cînd în cînd la un eveniment, unde majoritatea sîntem marcaţi total de oboseala de a fi. Poate unul dintre singurele lucruri bune pe care mi le amintesc, pe lîngă certele valori din teatru şi literatură etc., care nu mai apar deloc-deloc (!) pe la TV, este *Viaţa cu Louie*, tradus impecabil la Zone Studio Oradea şi folositor oricărei vîrste. În rest, de fiecare dată cînd deschid televizorul, îmi dau seama de şansele noastre, care se scurg cu repeziciune în afara ţării. Adică nu ştiu pentru ce altceva ar mai fi timp. Sau dac-ar merita.

Iar profesorii din facultă, cu mici excepţii excepţionale, nu m-au învăţat mai nimic, puneau note cum le pica lor ziua. Dacă n-aş fi fost autodidact, chiar n-aş fi ştiut nimic. Şi degeaba ştiu, la o adică. Degeaba bursa, degeaba am intrat la bugetari, cămine n-aveau decît pentru primii doi de pe listă. Apoi, ne spuneau: dacă nu găsiţi sală pentru examen, nu vă văd prea bine. „Dar ce vină avem noi că n-avem sală?“ zicea unul mai curajos. Sală nu pentru cursuri, atenţie, pentru *fucking* examene n-aveam! Cît despre liceul de la mine din oraş, faimosul „Moise Nicoară“, renovat cu 20 de milioane de euro (serios?), cu lift interior (la două etaje...), am aflat recent că, în loc de 5-ul pe care-l meriţi, astăzi primeşti de fapt un 9, treacă-meargă, ştiţi povestea.

Acesta a fost un truism. Pe lîngă multe altele, pe care le-aş putea include în aceeaşi oală (oh, vă rog, oale avem), e destul să scoateţi capul pe geam, unde, la mine cel puţin, e o grădină zoo în stînga balconului, unde scrie că ar fi clădirea Liceului de Baptişti. La bibliotecă nu au căşti în sala multimedia, cu toate renovările păcii, iar cinema Arta de la mine din oraş a fost închis (cinematograful de vară nemaifuncţionînd de mult), ca să aflu de inaugurarea unui teatru de vară, pe cine ştie ce bani. Mai are rost să pomenesc ştrandul (pentru cunoscători)? Aşadar, prostimea – în faţa televizoarelor, iar afară – bănci, cazinouri, farmacii, magazine second, dale şi betoane, lipsă crasă de copaci şi spaţiul public inexistent. Pe toate, dacă te uiţi atent, scrie furt, iar noi, cîţi am mai rămas, stăm baricadaţi pe Facebook, după cum bine vedeţi. Un link, *anyone?*

Iulian Leonard,
Arad

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *Scriitor în comunism (nişte amintiri)*, de Ştefan Agopian, Polirom, 2013. E vorba despre un chimist care, trecînd prin nişte procese complexe, succesive, se transformă într-un scriitor. Cel care descrie acest proces, adică scriitorul, e, din cîte se pare, şi un bun chimist, căci ştie exact substanţele din care poţi să obţii un volum bun de memorii. (Matei Martin)

■ Centrul Naţional al Dansului, 9 februarie, ora 19, Festivalul „Like CNDB #1“. În deschidere – un spectacol creat de Cristina Lilienfeld, *Layers*. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă sînteţi din Braşov sau aveţi drum pe acolo, în week-end, mergeţi sîmbătă, 8 februarie, la Librăria Humanitas, la o întîlnire cu Radu Paraschivescu şi Ioana Pârvulescu, care vă vor povesti despre *Maimuţa carpatină*. Cu această ocazie, recomand şi cartea. Despre noi şi despre viaţa noastră. Despre beteşuguri, manii, complexe şi ticuri de comportament. (Adina Popescu)

■ *Ţinutul din mijlocul verii (August: Osage County*, 2013), în regia lui John Wells, după o piesă de Tracy Letts (care, de altfel, a scris şi scenariul filmului). Cu Meryl Streep şi Julia Roberts, printre alţii. Un film fascinant prin hiperrealitatea lui despre relaţiile de familie în varianta lor extremă – insuportabil de sincere, dar, în ultimă instanţă, nelipsite de iubire. (Iaromira Popovici)

■ Excelentul interviu, din *România literară* nr. 5, pe care Ciprian Vălcan i-l ia Adrianei Babeţi, autoarea eseului *Amazoanele. O poveste* (Polirom, 2013), o carte îndelung aşteptată şi, mai mult ca sigur, apariţia editorială a anului trecut: „În adîncul cărţii mele despre amazoane stă ascunsă povestea unei fetiţe pe care – ironie a istoriei! – în plin comunism, un fost ofiţer imperial atins de demenţă senilă o învăţa ce înseamnă o strategie şi o tactică de cucerit un obiectiv, de supravieţuit într-un asediu sau o retragere demnă.“ Un interviu plin de confesiuni memorabile. (Marius Chivu)

■ Luna asta, HBO difuzează documentarul *Searching for Sugar Man* (pe 6,11 şi 16 februarie), despre care v-am tot vorbit anul trecut. Filmul e cîştigător al unui Oscar şi e construit în jurul unui personaj incredibil: cîntăreţul fără noroc, Rodriguez, care e un fel de Bob Dylan *avant la lettre*. De asemenea, la Cinemax nu rataţi un alt documentar senzaţional, *Senna* (programat pentru 17, 18 şi 28 februarie) despre legendarul pilot de Formula 1, brazilianul Ayrton Senna, campion mondial în 1988, 1990 şi 1991, mort într-un accident violent în cursa de Grand Prix de Saint-Marin la Imola în 1994 la doar 34 de ani. Filmul reuşeşte să refacă excelent epoca şi destinul unui mare campion. (Ana Maria Sandu)

■ Pe bulevardul Regina Elisabeta, vizavi de Liceul „Lazăr“ s-a deschis o cafenea adevărată unde se bea cafea adevărată şi nu se fumează. Combinaţia între o cafea bună şi lipsa fumului de ţigară e mai neobişnuită în România şi, poate, măcar de aceea, localul merită vizitat. Dar şi cafeaua e, cum spuneam, pe gustul cafegiilor serioşi. (Andrei Manolescu)

■ Un emoţionant şi lucid eseu de Slavenka Drakulici, pe www.eurozine.com: *Flirting with a stranger. Women's writing on aging*. Se încheie astfel: „Mi se pare că femeile-scriitoare scriu, mai ales, despre femeile care îmbătrînesc, dar învăluie asta în bolile «moderne» (demenţă, Alzheimer), sub acoperirea non-ficţiunii. Ca să găsesc asemenea cărţi, a trebuit să înlocuiesc, în motorul de căutare, *old* cu *Alzheimer*. Asta a deschis uşa unei lumi pline de suferinţă şi de ofilire, de privaţiuni şi de o imensă singurătate, în care nu mai există flirt cu vreun străin, doar dacă nu cumva străinul e o persoană în oglinda din baie“. (Mircea Vasilescu)

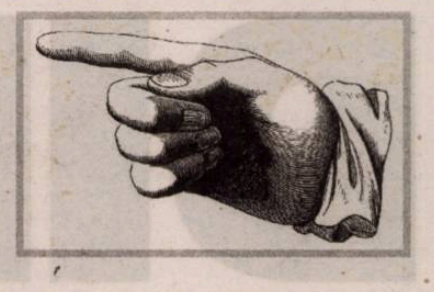

■ Citiţi textul lui Tom Junod despre Philip Seymour Hoffman, apărut pe blogul *Esquire*: http://www.esquire.com/blogs/culture/hoffman-junod. E inutil să vă spun de ce. (Luiza Vasiliu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Şpaga**
- **Ideologii salvatoare**
- **Divele dinainte de '89**

album dilematic Vlad Gheţa

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 7.700
Tipărit la Tipomedia

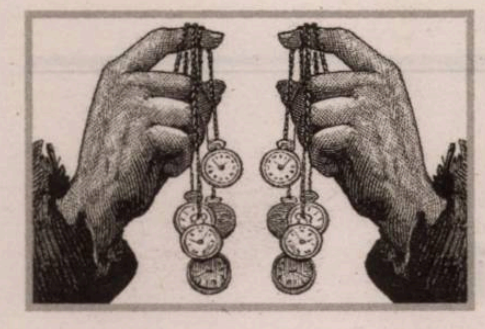

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Pușcăriași și pușcăriași...

Nu doresc nimănui să ajungă în pușcărie. Orice formă de univers concentraționar e, fie și pentru fărîma de umanitate care subzistă încă în adîncul celui vinovat, un coșmar, un abis, o catastrofă. Admit că nu există altă soluție pentru corecția răului social, că izolarea și condițiile aspre de viață pot preveni escaladarea criminalității, pot provoca teama potențialului infractor, inapt să respecte regulile convietuirii curente, normele comunitare. Ideea că transgresiunea trebuie amendată, că greșeala se plătește, face parte din metabolismul originar al dreptății. Evident, judecata nu exclude – chiar în cazuri extreme – compasiunea și nici anularea oricărei șanse de reintegrare a celui culpabil.

Pe de altă parte, e imposibil să nu faci diferența între cineva care fură de foame sau din cauza unor nefericite contaminări de mediu (influențe toxice, mizerie familială și socială, circumstanțe smintitoare de tot soiul) și cineva care, îndestulat și plasat în somptuoase poziții publice, fură din lăcomie, din aroganță, dacă nu chiar din prostie. Trebuie să fii cu totul dezorganizat sufletește și moralmente ca să-ți riști pielea cînd ai de toate, cînd știi că există riscul de a fi prins și că nu-ți vei putea justifica bunurile acumulate prin cîștigurile tale licite. Din punctul meu de vedere, un asemenea comportament indică ori un irațional sentiment al invulnerabilității („nu vor îndrăzni să se atingă de mine“, „voi fi șef pe viață“), ori un gen de obnubilare mentală compatibilă, din păcate, cu dexterități intelectuale valide, cîtă vreme se exercită în alte domenii.

Dar există pușcăriași și pușcăriași. Unii își asumă pedeapsa cu resemnare, dacă nu chiar cu o anumită demnitate, alții zgîlțîie isteric zăbrelele chiliei, făcînd imposibilul să înfurie sau să înduioșeze natia. Își clamează nevinovăția, se declară persecutați politic, scriu la gazetă, intră pe blog, incriminează justiția, cer solidaritate și achitare promptă. Nu mă grăbesc să judec. Constat doar că merită atenție, ba chiar oarecare considerație, și cealaltă categorie de arestați, cei care își duc crucea în tăcere, nesusținuți de posturi de televiziune, de partide politice și de mila populară. Avem de-a face, în fond, cu o discriminare nelalocul ei. Un exemplu: Victor Babiuc. Nu pot aprecia gradul lui de vinovăție. Nu e treaba mea, n-am competența și datele necesare ca să-l acuz sau să-l apăr. Observ însă că, de cînd e în închisoare, își execută supliciul cu o onorabilă discreție. Nu face declarații amare sau revendicative, nu invadează mediile cu trăirile și revelațiile lui, nu se străduiește să ne stoarcă lacrimi. Încă o dată: nu interzic altora să-și manifeste temperamentul, să se convertească la metafizică, să-și dea poalele peste cap. Dar mi se pare drept să semnalez că există și alt „model“: acela al unui fost ministru și deputat care, după o inevitabilă iritare în momentul condamnării, și-a asumat, fără tapaj, soarta.

Deunăzi, am văzut un interviu cu un fost pușcăriaș, cîntăreț de muzică rap, despre care nu știam nimic. „Palmaresul“ lui e destul de piperat: arestare, eliberare condiționată, rearestare, eliberare. Îl cheamă Tudor Sișu. Spunea numai lucruri de bun-simț, uneori subtile, adesea cu un haz atașant („Nu mai aveam ce căuta în închisoare, au început să vină înăuntru elitele, lumea bună“). Omul n-a intrat la răcoare fiindcă ar fi umblat – ca alții – la multe milioane de euro, fiindcă ar fi păgubit, în vreun fel, finanțele publice. A „umblat“ la droguri. Îl vor fi compătimit unii colegi, vreo rudă sau vreo iubită. Dar nu s-au organizat mari dezbateri televizate în jurul augustei lui persoane, nu s-au difuzat pe nici un post interviuri cu părinții și avocații săi, n-a fost plîns de admiratori patetici și de gazetari „sufletiști“. Iarăși: există și acest „model“, acela al unui artist care știe să depășească un episod sumbru al biografiei sale, cu oarecare umor, fără ranchiună, fără să se victimizeze melodramatic. Și ca el sînt, cu siguranță, mulți alții, suferind anonim, pe drept sau pe nedrept, singuri cu necazul și cu speranța lor. Nu zic că ar fi în stare, toți, să scrie, ca Nicu Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, dar ar putea fi pomeniți într-un jurnal asemănător, ca niște personaje decente.

Unii își asumă pedeapsa cu resemnare, alții zgîlțîie isteric zăbrelele chiliei.

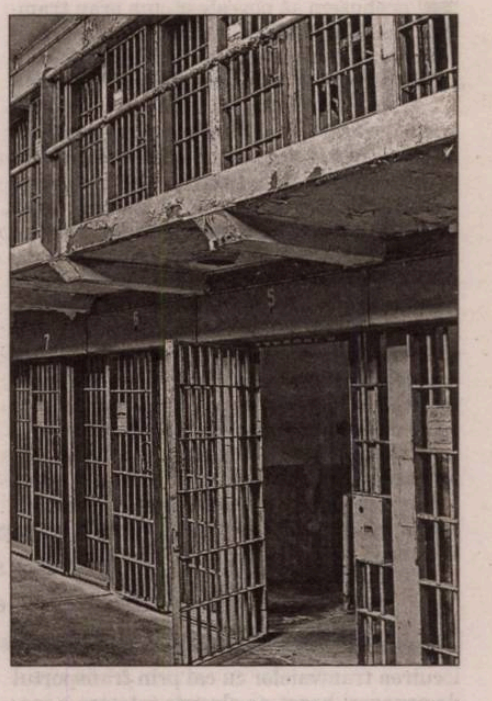

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cain și Abel în România

„Abel e cioban, și Cain e plugar. Abel rătăcește prin lume, și Cain frămîntă locul. Iar Cain ucide pe Abel. Întotdeauna Cain ucide pe Abel. Mă gîndesc, de pildă, la cele două suflete românești: sufletul pastoral și cel agrar. Tot ce e nostalgie și sete de zări noi ține de sufletul păstorului. Dar a trecut peste el sufletul stătător al plugarului, și l-a pustiit; are să-l pustiască. Sîntem țara lui Cain, în care Abel n-a murit încă de tot.“

Am regăsit acest text, scris de Noica în 1944, din întîmplare. Îl citisem de mult, îl uitasem, iar acum, revăzut cu un recul considerabil, mi s-a părut mai emblematic decît prima dată. Mi-am adus aminte, imediat, și de impresionantele *Cercetări experimentale asupra inteligenței la români*, începute în 1934 de Rădulescu-Motru, împreună cu Nestor, pe un lot de 59.817 subiecți, și publicate de-abia în 1948. Abordarea era una total opusă, în cel mai curat spirit pozitivist al psihologiei vremii; rezultatele erau însă ciudat de convergente: „«Omul de munte» este ceva mai superior ca inteligență locuitorilor din celelalte regiuni geografice. [Acestuia] îi urmează, la distanță nu prea mare, «omul de deal», iar acestuia îi urmează «omul de cîmpie»“, conchid cei doi cercetători, parcă mulțumiți că datele le confirmau o intimă și așezată convingere.

Carevasăzică așa: „adevăratul“ țăran român este ciobanul! Jos, la cîmpie, sînt doar așa, mai „de adunătură“, deci mai puțin reprezentativi pentru „sufletul românesc“ – după cum mai ziceau și alții. Pastoralofilia românească este, astfel, mult mai aproape de imaginea romantică a ciobanului ca personaj mîndru, liber și stăpîn pe sine, care a fost la modă în imaginarul internațional pînă prin anii '60. Dominantă a fost însă reprezentarea opusă, în care păstorii aveau reputația „unor retrograzi și distrugători primitivi ai civilizațiilor «avansate»“ – după cum constată Richerson într-un studiu dedicat pastoralismului. De unde ni se trage, deci, această ierarhie?

O pistă o constituie, desigur, „Miorița“ și ai săi trei ciobănași. Doar că această referință poate fi răsturnată foarte ușor: de ce taman „Miorița“ *pastorală* a devenit emblema sufletului românesc, și nu vreo altă baladă mai *agrară?* Poate că pastoralofilia ni se trage, atunci, din surse mai empirice, din impresia (întemeiată sau nu, vom vedea) că plugarul este mai supus, mai gregar, mai instabil, în timp ce ciobanul, singur cu oile sale, în vîrf de munte, este mai mîndru, mai independent și mai constant în deciziile sale, ba chiar mai „cu frica lui Dumnezeu“, după cum i-am auzit și pe mulți țărani vorbind despre ciobani. Păstorul ar fi, atunci, mai potrivit să devină simbol *național*, decît mai umilul și inconstantul agricultor.

Dar sînt păstorii și agricultorii chiar așa diferiți între ei?

Ei bine, da! Cain și Abel chiar sînt universali, în măsura și felul în care creșterea nomadă a vitelor și agricultura sedentară sînt unele dintre cele mai mari diviziuni ocupaționale și sociale pe care le-a cunoscut omenirea și care s-au perpetuat pînă recent. Ocupațiile lor distincte presupun *pattern*-uri de locuire opuse: unul cu densitate ridicată și mobilitate redusă *(overmanned behavior settings);* celălalt – cu densități reduse și dispersate, și mobilitate ridicată *(undermanned behavior settings)*. Primul cere din partea individului muncă mai multă și mai diversă, responsabilitate individuală și, astfel, independență în rezolvarea sarcinilor (adică reacții mai lente, dar mai precise, inclusiv gîndire abstractă), dar și, la nevoie, forme de ajutor mutual și asociere loială. În al doilea caz, atît munca, cît și responsabilitățile sînt distribuite în comunitățile locale, ceea ce reclamă mai degrabă abilități de convietuire, conformism și dependență de grup (adică reacții mai rapide și ancorate în context și concret, chiar dacă mai puțin precise).

Cele două suflete românești: sufletul pastoral și cel agrar.

Am lucrat 20 de ani în nordul Gorjului, studiind populațiile de *ungureni* (ciobani ardeleni) și *pămînteni* (agricultori olteni), și puteți să mă credeți că lucrurile stau cam așa. Dovezi? Iată cîteva la întîmplare:

Toate probele folosite de-a lungul anilor au arătat că pămîntenii sînt „dependenți de cîmp“, conformiști, cu o judecată morală contextual-heteronomă și o gîndire concretă, ungurenii fiind comparativ mai independenți, nesugestibili și cu o judecată morală principial-autonomă și o gîndire abstractă.

Timpul de reacție (apeși un buton cînd se aprinde un bec) era de 156 de sutimi de secundă la pămînteni și de 205 la ungureni; la o probă de atenție, timpul mediu de rezolvare a fost de 2,25 minute la primii și 3,55 la ceilalți; erorile au fost, însă, în medie, de 1,35 la pămînteni și de doar 0,25 la ungureni. De asemenea, pămîntenii au făcut de trei ori mai multe „anticipări“ decît ungurenii (răspundeau înainte de a apărea stimulul), în timp ce ungurenii au făcut de peste două ori mai multe „omisiuni“ (nu apucau să răspundă în timpul acordat). Se zice că ardelenilor nu trebuie să le spui bancuri sîmbăta, ca să nu rîdă duminica în biserică. Pe de altă parte, ardeleanu' stă și cugetă, da' și cînd le zice...

Raiul pămîntenilor este populat de suflete în carne și oase, cu care cei rămași aici, jos, comunică în permanență prin vise și le trimit prin pomeni toate cele necesare traiului: pantofi, îmbrăcăminte, cîte un pat etc.; raiul ungurenilor este canonic, cu suflete abstracte și inabordabile.

Dacă nu v-am convins, recitiți-l, în paralel, pe ardeleanul Blaga și pe gorjanul Arghezi. Mie îmi plac însă amîndoi, așa că nu i-aș da dreptate lui Noica atunci cînd așază „sufletul păstorului“ deasupra celui al „plugarului“. Dar că românul are două suflete, asta pare să fie adevărat...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

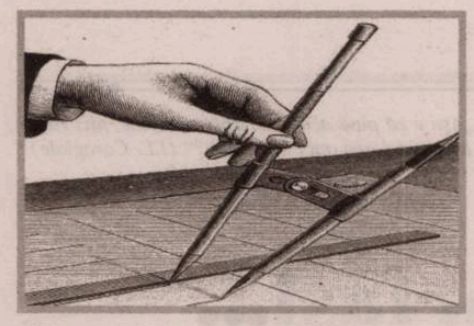

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Tot cu tramvaiul

Începusem să povestesc cum erau tramvaiele de altădată în Bucureşti şi urmăream drumul lor sinuos pe străzile oraşului din ajunul Primului Război Mondial.

Acum, trebuie să mă întorc ceva mai departe în trecut, fiindcă întîmplarea m-a făcut să citesc lucrarea unui coleg despre cea dintîi încercare de a introduce aici tramvaiul electric. Simion Câlţia este autorul unor studii valoroase care, de mai mulţi ani, au ajutat să se înţeleagă istoria urbană, căreia nu i se dă încă destulă atenţie. Articolul din *Revista Arhivelor* – o publicaţie a cărei circulaţie restrînsă, numai între specialişti, împiedică unele contribuţii, ce n-ar trebui ignorate, să afle un ecou mai larg – are marele merit de a fi cercetat, pagină cu pagină, un vechi dosar din Fondul Primăriei şi de a arăta, totodată, cum a apărut în contextul internaţional al epocii o năzuinţă înnoitoare.

În ultimii ani ai secolului al XIX-lea, înlocuirea tramvaielor cu cai prin transportul de pasageri bazat pe electricitate era o inovaţie tehnică. Din Statele Unite, unde începuse, ea s-a răspîndit în Europa prin companiile germane AEG şi Siemens. Acest element de progres, aşa de folositor unor oraşe cu mai mult de 100.000 de locuitori, nu pătrunsese încă decît în 1% din asemenea centre. Cheltuiala instalării unei linii era atît de mare, încît municipalităţile preferau tracţiunea hipomobilă. Parisul, către care românii priveau ori de cîte ori se căuta, sub un aspect sau altul, modernizarea, rezolva problema cu 20-30.000 de cai. Aşa de mulţi fiindcă trebuiau schimbaţi de mai multe ori pe zi, fiindcă erau supuşi accidentelor, şi viaţa lor de efort continuu era scurtă. Alt dezavantaj era gunoiul care acoperea chiar străzile de prestigiu. Deoarece bugetul anual al primăriilor nu făcea faţă investiţiilor necesare pentru a construi reţeaua şi uzina electrică, s-a recurs la concesionarea către companii private, care adunau fonduri ca societăţi pe acţiuni.

Delavrancea a propus să se conceadă unei companii exploatarea tramvaielor electrice pentru 50 de ani.

La Bucureşti – care avea pe atunci 276.000 de locuitori –, sfîrşitul de veac găsea tramvaie cu cai – 11 linii, şi una de tramvaie electrice, care fusese inaugurată din 1894, pe lîngă 20 de „omnibuse", şi ele trase de cai. În alte oraşe, electrificarea transportului era în curs: la Brăila, din 1898, exemplul fiind imitat la Galaţi, în 1899, şi la Iaşi, în 1901. În aceste condiţii, proiectul de a adopta acelaşi sistem în Capitală a fost adus, în 1899, înaintea consiliului municipal, de către primarul Barbu Ştefănescu Delavrancea. Acesta a propus să se conceadă unei companii – rezultate din unirea celor două care o precedaseră – exploatarea tramvaielor electrice pentru 50 de ani. Instalarea urma să fie dusă la capăt în şapte ani. Compania se obliga să plătească Primăriei două milioane de lei, iar preţul biletelor, care pînă atunci fusese de 20-40 de bani, avea să fie redus la 10 bani (pentru a atrage călătorii – ziceau unii, pe cînd alţii vedeau un avantaj pentru cine venea de la periferie sau trebuia să ia tramvaiul de mai multe ori pe zi). Să ne amintim că România trecea atunci printr-o mare criză financiară, cauzată de împrumuturile externe la care statul fusese constrîns de dezvoltarea construcţiilor publice şi a căilor ferate.

O dezbatere aprigă a avut loc în consiliul municipal între partizanii proiectului, în frunte cu Delavrancea – care a dovedit simţ al realităţilor economice, pe lîngă integritatea morală la care ne aşteptam –, şi consilierii din opoziţie. Aceştia din urmă invocau tot felul de argumente pentru a amîna concesiunea sau a-l ataca pe primar. Ca neajunsuri ale tramvaiului electric, ei invocau zgomotul pe care-l va produce, incompatibilitatea cu străzile strîmte şi cu traficul *(per pedes!)*, caracterul de ţară agrară (din care cauză căruţele erau mai la locul lor pe străzi), ba chiar sugerau să se aştepte ca viitorul să producă mijloace mai convenabile, ca automobilul... Erau intrigi de partid. Oricum, primarul scriitor a fost silit să plece în 1901, cînd a căzut Guvernul Carp, conservator, şi strădania lui de modernizare a fost zădărnicită. Disputa avea, de altfel, să fie reluată cu prilejul unei faimoase „Afaceri a Tramvaielor".

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Tiberiu FĂRCAŞ

SOS Provincia

Vai de Voevod!

Casa natală a politicianului Alexandru Vaida-Voevod stă să se prăbuşească, ignorată de urmaşii naturali şi uitată de urmaşii politici. Conacul familiei Vaida se află în comuna clujeană Bobîlna, în mijlocul unui întins domeniu.

E linişte în jur şi nimeni nu tulbură perimetrul în care e situat de atîţia ani bătrînul conac unde s-a născut Alexandru Vaida-Voevod, lider al Partidului Naţional Român (PNR). O placă memorială ne aminteşte că acolo s-a născut, dar, în jur, totul e din ce în ce mai jalnic. Noroc cu vremea bună, care a ţinut mult timp şi a alungat aerul deprimant al clădirii şi al depedinţelor stricate.

Conacul familiei, altădată falnic, deşi nu e de mari dimensiuni, e sortit ruinării, dacă cineva nu intervine rapid. Clădirea este din ce în ce mai degradată. Mulţi ani, conacul familiei Vaida, confiscat de comunişti, a funcţionat ca spital, apoi, după 1989, şi ca dispensar. Grădina înconjurată de un zid masiv de piatră este un loc perfect pentru plimbare, recreere a bolnavilor în aer liber. Totul are un aer aristocratic, dar dacă nu se va interveni rapid, în cîţiva ani, conacul se va prăbuşi.

Acum, clădirea cu un etaj şi balcon somptuos este închisă cu lacăte. Prin geamurile pline de praf şi pînză de păianjen se pot vedea: lucruri aparţinînd fostului dispensar, aruncate de colo pînă colo, într-o dezordine de nedescris. Totul e plin de praf. La intrare, şapte saci cu porumb zac chiar în faţă. Începe şi exteriorul să fie tot mai degradat. Găuri mari apar în tavan, iar tencuiala e căzută în majoritatea locurilor. Acoperişul e mai bine conservat, fiind reparat acum cîţiva ani. Şi, ca o ironie a sorţii, ca să nu uităm că e vorba de conacul unei familii care a făcut politică cu seriozitate, la ieşire, pe un stîlp de iluminat, e lipit un afiş care îndeamnă „Votaţi Marius Nicoară-PNL!"

Sătenii din Bobîlna cunosc, în mare, situaţia conacului.

„E a lui nepotu' lu' Vaida. Nu ştiu ce face cu el, e închis deja din 2007. O femeie are cheile şi un om, sătean de-al nostru, are grijă lîngă conac. Grijeşte pe acolo. Se aude că se va vinde, dar noi nu ştim nimic exact", ne spune un sătean la una dintre cele două cîrciumi din sat.

Conacul familiei e sortit ruinării, dacă cineva nu intervine rapid.

Unul dintre nepoţii lui Vaida-Voevod, scriitorul Mircea Vaida-Voevod, explică situaţia:

„Nu ne-am înţeles la moştenire. Aşa că partea cu conacul a revenit unor rude ale mele. Sincer, îmi pare rău pentru că e mare păcat. Clădirea e încă în stare bună, dar, dacă nu se ocupă nimeni, se va duce. Eu aş fi donat-o comunităţii, sau aş fi făcut un parteneriat cu Primăria, Consiliul Judeţean, ca această clădire să fie funcţională. Ar merge să fie şi casă-memorial, deşi nu ştiu cîtă lume ar veni să o viziteze. Sau măcar să existe o activitate socială acolo. Este foarte frumos domeniul, merg destul de des să îl văd, e un loc special pentru mine." (www.clujulcultural.ro)

Acesta s-a luptat, după 1989, pentru memoria omului politic. A reuşit să-i realizeze un bust lîngă Teatrul Naţional şi a îngrijit memoriile politicianului, apărute la Editura Dacia, în mai multe ediţii.

Pentru cei mai puţin familiarizaţi cu istoria politică a României, reamintim că Alexandru Vaida-Voevod s-a născut pe 27 februarie 1872 în localitatea Olpret (Bobîlna, judeţul Cluj), într-o veche familie românească de voievozi din ţinutul someşan, înnobilată la 15 noiembrie 1627, de către principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen. Vaida-Voevod a avut o contribuţie importantă la înfăptuirea Unirii Transilvaniei cu România. Pe 29 septembrie/12 octombrie 1918, la Oradea, a supus atenţiei celorlalţi lideri ai Partidului Naţional Român celebra Declaraţie de independenţă, citită de acesta în Parlamentul din Budapesta pe 5/18 octombrie. La 1 decembrie 1918, a participat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, unde cei 1228 de delegaţi aleşi ai românilor „din Transilvania, Banat şi Tara Ungurească" au votat rezoluţia Unirii cu România."

***Tiberiu Fărcaş** este jurnalist, realizator al site-ului www.clujulcultural.ro.*

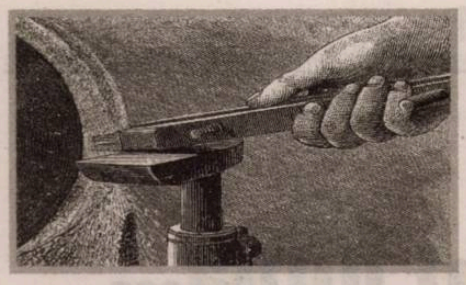

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Poate justiţia să reformeze partidele?

Ce s-ar putea spune după eşecurile statului din ultima vreme, de la intervenţia ratată în cazul accidentului aviatic şi pînă la telenovela anuală a deszăpezirilor?

Unu: că, de fapt, astfel de rateuri instituţionale reprezintă, la noi, mai degrabă regula, decît o regretabilă excepţie. Şi doi: că ne trebuie altfel de guvernanţi sau, mai corect spus, că România trebuie guvernată mai bine. Problema este că, în ce priveşte punctul doi, rezultatele nu pot fi imediate. Să ne amintim: în ultimii ani, aproape nu a existat combinaţie posibilă la guvernare între partidele – să le zicem – frecventabile. Rezultatele au fost cam aceleaşi – nici preaprea, nici foarte-foarte. E adevărat, în unele cazuri, cifrele au arătat mai bine decît în altele – creşterea PIB, şomaj, investiţii, nivel al consumului şi altele. Dar aici trebuie să luăm în calcul mai degrabă conjunctura europeană şi globală. România este trasă în sus mai degrabă din afară decît dinăuntru. Şi lucrurile nu se vor schimba, cîtă vreme nu se va întîmpla ceva exact la baza sistemului democratic, adică în interiorul partidelor.

Observaţi că, de vreun deceniu încoace, lupta de persoane a înlocuit lupta de idei. Observaţi că se confruntă atitudini şi proiecte personale, nu viziuni naţionale. Şi se întîmplă asta pentru că acolo, în partide, pragmaticii şi adaptabilii au luat, încet-încet, rolul celor animaţi de convingeri.

Sistemul de promovare a oamenilor a devenit nu doar imprevizibil, ci şi de un cinism dus la extrem. Cine crede că poate intra într-un partid – nu contează care – şi că va urca treptele carierei politice numai dînd dovadă de abnegaţie, competenţă şi de puterea de fermitate a convingerilor? Îl vor ajuta toate acestea pe un tînăr politician să urce, de undeva de la un simplu consiliu local, pînă în Parlament, apoi în Guvern şi, cine ştie, la vîrful Ministerului Afacerilor Externe, la Comisia Europeană sau, poate, la vîrful statului? Să fim serioşi. Acela care crede asta cînd intră într-un partid este, pur şi simplu, un fraier – un „luzăr", cum se obişnuieşte să se spună.

Altfel stau lucrurile: cîştigă cine ştie a cui valiză să care, cîştigă cine ştie să aducă bani, nu contează cum („Aduce resurse..." era sloganul electoral al unuia, şi mare dreptate avea). Plus intrigile de alcov. Citiţi cronicile şi urmăriţi-le prestaţia şi veţi înţelege că, pentru a urca, trebuie să ai trei mîini – două ca să-ţi faci loc în şerpărie şi una ca să te ţii de nas.

Consecinţa: autoritatea liderilor a scăzut fiindcă sistemul a devenit o piramidă de compromisuri şi o constelaţie de complicităţi. Nivelul dezbaterii politice s-a prăbuşit. Şi avem seară de seară dovada, pe micile ecrane.

Aşadar, cînd va fi România altfel guvernată, mai bine? Tîrziu. Adică de-abia după ce partidele vor reuşi – dacă vor dori – să se reformeze. Din interior. Dacă îşi vor revoluţiona modul de selectare şi promovare a oamenilor.

Totul trebuie schimbat – partidele să fie controlate de marea masă a membrilor, şi nu de grupuri de privilegiaţi. Să se introducă un control public real asupra finanţării partidelor – foarte curios, despre fondurile folosite cu adevărat în campaniile electorale, nu cele declarate, firește, nu prea se vorbeşte prin dezbaterile televizate! Apoi, să ieşim din ipocrizia populistă şi să asigurăm remuneraţii corecte pentru profesioniştii politicii, pentru a-i atrage în sistem pe cei cu adevărat competenţi.

Să nu ne îmbătăm cu apă rece. O mie de euro pe lună pentru un ministru sau pentru un membru al Parlamentului reprezintă foarte puţin pentru orice profesionist care se respectă, indiferent de domeniu. Un profesionist poate mai bine chiar aici, în România, fără prea multă bătaie de cap, fără constrîngerile legate de activitatea politică, fără a-şi expune viaţa personală, fără a risca interesul uneori deranjant al mediei. Pentru alţii, însă, remuneraţia de ministru sau de parlamentar poate însemna o simplă invitaţie la furat.

Se va putea spune că, dacă nu se reformează singure, partidele sînt reformate oricum, de justiţie. Cam aşa cum s-a întîmplat în Italia, la începutul anilor '90 – un întreg sistem politic prăbuşit, în urma loviturilor justiţiei. Rezultatele n-au fost însă deloc entuziasmate. În loc, au venit personaje gen Silvio Berlusconi sau Beppe Grillo, ceea ce nu aduce deloc a reformarea clasei politice. Oare cu cine ne-am pomeni în România, această Italie a Balcanilor, dacă lucrurile vor fi lăsate în seama lor?

Unii se vor întreba, însă, de ce să ne mai chinuim cu reformarea sistemului politic, cu rescrierea regulilor şi cu asanarea partidelor? De ce să căutăm lideri cu o urmă de conştiinţă şi patriotism, care să schimbe lucrurile şi să-şi deschidă organizaţiile către oameni, nu către rezervoarele de bani publici? Nu mai bine le lăsăm să se scufunde, nu mai bine punem lacătul, şi pe partide, şi pe Parlament?

Fiindcă nimeni n-a inventat pînă acum un altfel de sistem democratic decît cel bazat pe partide, pe Parlament, pe separarea şi echilibrul puterilor. Sistemele „piramidale", oricît de atractive au putut să le pară unora, la un moment dat, au scos la iveală tot ce era mai rău în oameni. Au adus monştri pe post de lideri, au spulberat libertăţile oamenilor, au plonjat, pînă la urmă, în marasm economic şi în violenţă. Asta este de evitat, printr-o adevărată reformă a partidelor. Sau prin constituirea altora, dacă actualele se dovedesc nereformabile.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Forţa reformatoare a nostalgiei

„Dacă mi s-ar da o lună de antichitate şi aş fi liber să aleg unde şi cînd vreau să o petrec, aş petrece-o în Bizanţ, cu puţin timp înainte ca Iustinian să deschidă Sfînta Sofia şi să închidă Academia platonică", scrie undeva Yeats. Motivul pentru care poetul alegea acel timp şi acel loc era convingerea sa că, prin cîrciumile acelui Bizanţ, ar fi putut găsi pe unul dintre cei care au dus arta mozaicului la nivelul uimitor pe care îl admirăm şi noi astăzi, după un mileniu şi ceva. Acest artist absolut al moizacului ar fi avut cunoştinţele să-i răspundă lui Yeats la cîteva întrebări fundamentale, printre care şi cea referitoare la pogorîrea supranaturalului în lumea noastră. Fiorul rîndurilor lui Yeats nu este doar liric şi metafizic, este nostalgic.

În general, orice evocare a Bizanţului este obligatoriu nostalgică, pentru că lumea acelui imperiu parcă nu s-a sfîrşit la soroc, ci mult mai devreme. Despre Imperiul Roman sau despre *polis*-ul grec vorbim cu sentimentul că s-au sfîrşit după ce epuizaseră tot ceea ce aveau de oferit umanităţii – au durat suficient de mult ca să arate tot ce pot, ca să ne înveţe tot ce ne puteau învăţa. Despre Bizanţ, însă, vorbim mereu cu o umbră de regret, ca şi cum vorbim despre un om care s-a sfîrşit înainte de vreme. Interesant este că, simţind astfel, nu facem decît să consacrăm, peste mileniu, spiritul întregii sale istorii. Bizanţul s-a născut dintr-o nostalgie şi a murit cu alta: a apărut din nostalgia pentru gloria apusă a Romei şi a murit cu nostalgia de a fi ratat obiectivul de a repeta (sau de a continua la acelaşi nivel) marea istorie a Romei. Bizanţul a fost locul în care Roma şi Atena ar fi putut fi reconciliate, armonizate şi împletite, rezultînd capitala perfectă. O utopie! Deşi avea toate datele să reuşească, Bizanţul a ratat.

Interesant este că cel dintîi mare împărat bizantin, cel al cărui timp îl nostalgizează pe Yeats, adică Iustinian I, a ajuns un împărat reformator şi benefic Imperiului, tot dintr-o mare nostalgie. La Iustinian I, nostalgia era, de fapt, iluzie trăită. El nu doar că tînjea după vremurile de glorie ale Imperiului Roman, el era atît de convins de eternitatea Imperiului, încît trăia perfect convins că este un împărat roman, pur şi simplu. A fost, de altfel, ultimul împărat al lumii care vorbea latina ca limbă maternă. Iustinian I a devenit împărat al Bizanţului în 527, într-un timp în care rostul istoric al Imperiului Bizantin, acela de a fi locul marii întîlniri între cele două mari religii, nu se întrezărea încă. În 527, islamul pur şi simplu nu exista – Mahomed nici nu se născuse încă.

Iustinian I – spunea Vladimir Hanga – a vrut să fie omul marilor restaurări: politice, religioase şi legislative. Efervescenţa vieţii creştine în Bizanţul său a fost determinantă pentru întreaga viziune a împăratului asupra lumii. Fondatorul imensei Catedrale Sf. Sofia (catedrala unui concept!) era un om auster, serios şi determinat, un iubitor al ordinii. Iustinian a urmat la tron lui Iustin, unchiul său analfabet, dar plin de glorie militară, care ajunsese împărat prin voinţa soldaţilor săi, în 518. Iustinian i-a fost cel mai apropiat confident şi, fiind adoptat ca fiu, i-a succedat la tron. Cînd a devenit împărat, Iustinian avea, de partea realităţii, un imperiu slăbit, o umbră a ceea ce fusese odată, dezordini sociale şi dispute teologice dezbinatoare, şi o economie haotică. Nici forţa militară a Imperiului nu era îngrijorătoare pentru adversari, după cum aveau să o dovedească viitoare expediţii. Iustinian a intuit corect că rigoarea instituţională a Dreptului roman trebuia readusă în cetate. Reforma urma să se facă prin regăsirea rădăcinilor ordinii şi justiţiei.

În 528, Iustinian a numit o comisie formată din zece juriști, sub conducerea unui faimos profesor de drept al timpului, Tribonian, şi le-a cerut să elaboreze legislaţia pentru a restabili ordinea civilă în Imperiu. Un an mai tîrziu, a apărut ceea ce cunoaştem astăzi sub numele „Codul lui Iustinian" *(Codex Justinianus)*, adică o colecţie a tuturor edictelor imperiale emise de la Hadrian (79-138), pînă la zi. Această operă de codificare prin forţa ei legislativă, dar şi prin însuşi actul constituirii ei, urma să fie suficientă pentru a reinstaura dreptul roman în toată splendoarea sa. Cel puţin, aşa credea Iustinian la început. Realităţile, însă – vorba unui filozof de ocazie – sînt complexe. Aşa se face că, un an mai tîrziu, Tribonian a fost din nou chemat şi pus la treabă. De această dată, i s-a ordonat să strîngă toate operele rămase de pe urma jurisconsulţilor romani, să selecteze textele importante încă relevante şi să le publice împreună, pentru a fi reper practicienilor dreptului, căci dreptul există cu adevărat numai în măsura în care se aplică în spiritul şi în continuitatea sa. Comisia lui Tribonian s-a structurat în trei subcomisii, pe parcurs s-a creat şi o a patra, şi s-au apucat de lucru. Munca era imensă: trebuiau compilate peste 2000 de cărţi scrise într-un veac şi jumătate de efervescenţă jurisprudenţială. Iustinian le-a dat un termen de finalizare rezonabil: zece ani. Uimitor pentru toată lumea, lucrările au mers foarte uşor şi opera s-a încheiat în trei ani. Au apărut astfel, în 50 de volume, ceea ce ştim astăzi drept „Digestele lui Iustinian" *(Digesta)* sau, în limbaj grecesc, „Pandectele". „Digestele" nu au fost doar simplă operă de compilaţie, ci şi un efort de aducere la zi a scrierilor compilate, intervenţiile echipei lui Tribonian în textele antice rămînînd în istorie sub denumirea de „tribonisme". Identificarea şi studierea acestor interpolaţiuni au devenit o preocupare încă de la finalul Evului Mediu, constituind una dintre cele mai îndelungate şi pasionante aventuri ştiinţifice din istoria intelectuală a dreptului. În timp ce încă se lucra la „Digeste", Iustinian a făcut un pas mai departe. În 533, l-a convocat din nou pe Tribonian, de data aceasta alături de alţi doi renumiţi profesori de drept, Teofil din Constantinopol şi Doroteu din Beirut, cerîndule să elaboreze un fel de manual de drept pentru uzul studenţilor şi practicienilor, deopotrivă. Au rezultat „Instituţiunile" *(Institutiones)*, lucrare care cuprinde descrierea şi analiza instituţiilor juridice, inclusiv punctele de vedere adesea diferite ale teoreticienilor asupra unor situaţii de drept. Între timp, alţi juriști au alcătuit colecţia tuturor edictelor emise de Iustinian însuşi, sub titlul de „Noile constituţii" *(Novellae Constitutiones)* – operaţiune care a continuat şi după moartea împăratului. Aceste patru lucrări, împreună, constituie ceea ce, începînd cu secolul al XII-lea, se cheamă „Colecţia Dreptului civil" *(Corpus Iuris Civilis)*. Istoricii ştiu astăzi că, ceea ce Iustinian a vrut să fie o operă legislativă de vîrf, care să relanseze Dreptul roman, a fost, de fapt, punctul său final. Un *„grand finale"*, aşa cum Dreptul roman merita! Cu Iustinian, Dreptul roman şi-a încheiat glorios istoria practică. Din acel moment, spiritul său, instituţiile sale, logica sa şi, mai ales, filozofia sa un pic stoică, dar compatibilă cu umanismul, după cum se va vedea cîteva secole mai tîrziu, au rodit în întreaga lume, producînd civilizaţie, pace şi bunăstare. Totul a fost clădit, de fapt, dintr-o mare nostalgie.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

La (aproape) zece ani după...

Încercînd să caut păreri mai avizate decît ale mele, privind efectul celor mai mari extinderi ale UE din istorie, am dat peste un american, un rus şi un englez (ca într-un banc), aplecaţi, ca şi mine, asupra hărţii Europei celor 25. Adică, a acelei Uniuni Europene din mai 2004 – acum (aproape) zece ani. Nu avea rost să iau la rînd cele zece state care au aderat atunci (opt foste comuniste şi două insule), să caut date statistice privind creşterea PIB-ului, modificările sociale şi mişcările economice. Ar fi ieşit ceva tip „Comisia europeană – raport de activitate, succesul politicii de extindere spre Est", de care site-urile oficiale sînt pline.

Americanul este profesor universitar. Are o bună reputaţie de cunoscător într-ale politicilor globale. Îl cheamă Alexander B. Murphy. El consideră că mişcarea din 2004 a fost o redefinire fundamentală a politicii de extindere a Uniunii, dictată de prăbuşirea regimurilor comuniste. Ce a împins cele 15 state membre să se avînte decisiv înspre Est? Americanul zice: „obligaţii morale şi argumente practice." Partea practică a chestiunii este lesne de înţeles: o piaţă comună cu mai mulţi consumatori, acces la forţa de muncă bine calificată, dezvoltare. Cît priveşte obligaţiile morale, argumentaţia este ceva mai vagă. Înţelegem însă ceva. Ar fi vorba despre extinderea unei zone a păcii şi a prosperităţii spre membrii mai oropsiţi ai unei familii temporar despărţite. Tonul său nu este festivist. Atrage atenţia asupra rejectării Constituţiei europene, prin referendum, în Franţa şi Olanda. Nu îi este clar dacă extinderea „plus zece" a fost cauza principală. Constată însă că acea celebră regulă „fie extindere geografică, fie aprofundarea integrării, împreună nu se poate" nu este neapărat adevărată. Altfel spus, în ciuda aderării unor state cu niveluri de dezvoltare socială şi economică atît de diversă, nu s-ar putea băga mîna în foc că visul britanic (mai degrabă piaţă comună, decît superstat european) este mai aproape de realitate. Adevărul este că noii membri nu au împiedicat defel construcţia unor politici europene comune suplimentare. Dimpotrivă, le-au susţinut, societăţile estice avînd mai multă încredere în (ipoteticele) competenţe superioare ale Bruxelles-ului faţă de cele ale guvernelor naţionale.

Englezul este ziarist la *The Guardian*. Îl cheamă John O'Brennan şi l-a pus păcatul să citeze rapoarte ale Comisiei Europene, conform cărora impactul migraţiei intracomunitare asupra economiilor celor 15 a fost mai degrabă bun, decît dăunător. Se mai zice în articol că forţa de muncă venită din Polonia (în primul rînd) s-a orientat complementar, şi nu concurenţial, în raport cu muncitorul băştinaş. Pe forumul publicaţiei s-a stîrnit furtuna! A început să curgă cu relatări ale unor experienţe individuale. Cu-

...balticele, Polonia şi Ungaria o duc din ce în ce mai rău după aderare.

faţa celor comunitare. Iar asta este culmea acuzaţiei pe care o poţi aduce unui jurnalist supus al Majestăţii Sale!

Cel mai nostim articol îmi pare cel al rusului Pavel Cernîşev, de la *Pravda*. Articolul lui se numeşte sec şi fără apel: „Extinderea spre Est a UE: un dezastru total!" La aşa titlu, citeşti conţinutul, dorind să afli argumentele. Cel mai interesant dintre ele este legat de... pierderea suveranităţii şi a independenţei fostelor state comuniste, „păcălite" de Bruxelles să adere la Uniunea Europeană! Să auzi aşa rezon de la un rus – e ceva! Concluzia din finalul articolului este splendidă: balticele, Polonia şi Ungaria o duc din ce în ce mai rău după aderare. Aceste ţări sînt folosite doar politic, pentru a sîcîi Rusia. „Măcar dacă s-ar şi îmbogăţi din această sîcîială", încheie Pavel. Birocraţie sau deficit democratic? Pe astea le ştiam. Dar să acuzi, de la Moscova, UE de imperialism şi tentaţie colonialistă e chiar amuzant. Zic şi eu...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

aduse cu poşta

Pleosc Scriptum la o tragedie naţională

A circulat cu succes (şi mai circulă, poate) în folclorul urban din Bucureşti un banc pornografic al cărui limbaj, desigur, este imposibil de redat într-o publicaţie decentă, dar pe care vreau să-l traduc aici pentru semnificaţia sa aparte. Se spune că în timpul filmărilor unei scene porno în grup, în care actorii, printre gîfîieli şi icnete, îşi schimbaseră aleatoriu poziţiile de mai multe ori, unul dintre ei (nu se precizează sexul) ajungea de fiecare dată în ipostaza felaţiei, dar de partea mai puţin confortabilă a baricadei. La un moment dat, ameţit şi transpirat, nefericitul iese din scenă, ridică mîinile în semn de capitulare şi, adresîndu-se partenerilor şi regizorului, strigă disperat: „Măi, băieţi, aşa nu mai merge. Gata. Trebuie să ne organizăm!"

Probabil că pentru un englez, un german, un elveţian sau un japonez, bancul ăsta nu are nici o noimă, dar iată, la români a prins foarte bine. Poate nu toţi, dar mulţi dintre noi ne recunoaştem în individul exasperat de soarta nefericită şi rîdem cu tristeţe, „rîsu' plînsu'" lui Nichita.

Au existat la noi, în ultimii 25 de ani, nenumărate tentative de resuscitare a spiritului organizator, de echipă, atît al românilor în ansamblu, cît şi al diverselor categorii socio-profesionale, mai mereu soldate ori cu eşec, ori cu lehamitea la mijlocul drumului, însă ceea ce mi se pare interesant de urmărit şi de analizat este acest eşec în cazul oamenilor care gîndesc cu propria minte, care au ieşit din minorat*, adică al oamenilor de valoare.

În acest sens, o nouă tentativă care se îndreaptă, după părerea mea, spre eşec este scrisoarea celor peste 500 (poate mai mulţi) de ziarişti şi publicişti care protestează, pe bună dreptate, împotriva încălcării oricărei limite a deontologiei profesionale şi a bunului-simţ, de către un anumit trust mass-media.

„Măi, băieţi, aşa nu mai merge. Gata. Trebuie să ne organizăm!"

Şi cred că se îndreaptă spre eşec, din cel puţin două motive:

1. Textul apelului. Dovedeşte gîndirea unui om (şi trebuie să observăm că în aceste situaţii, cel care scrie este unul singur, indiferent de cîţi alţii îl sfătuiesc şi îl aprobă – nu se poate altfel), care nu reuşeşte să-şi potolească bătăile inimii. Indignarea copleşeşte raţiunea şi, din acest motiv, formulările, fără să fie agresive, sînt totuşi extrem de vagi, iar finalitatea – neclară. Foarte bine, protestăm, ne solidarizăm, dar ce anume cerem? Care e planul?

2. Nerespectarea unei minime discipline de către anumiţi semnatari. Cînd semnezi un protest colectiv şi unul dintre colegii de breaslă te provoacă public, susţinînd (indiferent din ce motive) sus şi tare, în semn de dispreţ, că el nu semnează acel protest, tocmai pentru că eşti şi tu acolo, *este esenţial să ai discernămîntul de a nu răspunde PE LOC cu aceeaşi monedă*. Sau, dacă trebuie să răspunzi, să o faci după ce protestul colectiv la care ai aderat va fi avut o finalitate sau alta. Pe deasupra, în acest fel, vei avea răgazul să aduni şi mai multe argumente contra aceluia. Altfel, toată cauza la care ai aderat se duce dracului. Cel puţin aici, în România, unde nu există educaţia pentru argument, ci doar cea pentru sînge. Toţi se vor concentra pe răfuiala voastră şi vor pierde din vedere cauza iniţială. S-a întîmplat de prea multe ori, în peisajul nostru românesc, ca un om cu gîndire proprie, un om de valoare să nu înţeleagă asta.

De altfel, trebuie să spun că eu însumi am ajuns la textul protestului urmînd un link dintr-un text al semnatarului despre care vorbesc (este vorba de Dan Tapalagă de la HotNews, pe care îl citesc constant), tocmai acel text în care se răfuia cu colegul Cristian Teodorescu. Iată, deşi nu mai trebuia dovedit, că la cititor (receptor) ajunge infinit mai repede o păruială publică, decît un mesaj principial, de bunăcredinţă.

Nu ştiu care ar putea fi soluţia vindecării acestui nărav de a răspunde fără discernămînt la orice provocare şi nu vreau să apelez la citate biblice, dar, uneori, mă gîndesc că sistemul nostru de învăţămînt şi-ar spăla o mare parte din păcate dacă ar introduce nişte cursuri obligatorii de tip yoga, în care să învăţăm să ne controlăm respiraţia, emoţiile care copleşesc de fiecare dată raţiunea. Altfel, vom continua la nesfîrşit să ne autodevorăm, spre deliciul adversarilor noştri. Iar poveştile care se termină cu „Trebuie să ne organizăm" nu vor rămîne niciodată altceva decît nişte simple bancuri.

---

* „Minoratul este neputinţa omului de a se servi de propria inteligenţă, fără a se lăsa condus de un altul. Dacă motivul minoratului nu este lipsa inteligenţei, ci lipsa curajului şi a voinţei de a se servi de ea fără asistenţă străină, atunci omul poartă întreaga vină a situaţiei sale. *Sapere aude!* «Îndrăzneşte să te serveşti de inteligenţa proprie!» – aceasta este lozinca iluminismului." (Immanuel Kant, citat de Horia-Roman Patapievici în volumul *Discernămîntul modernizării – 7 conferinţe despre situaţia de fapt*, Humanitas, 2004, p. 52)

Şerban GEORGESCU

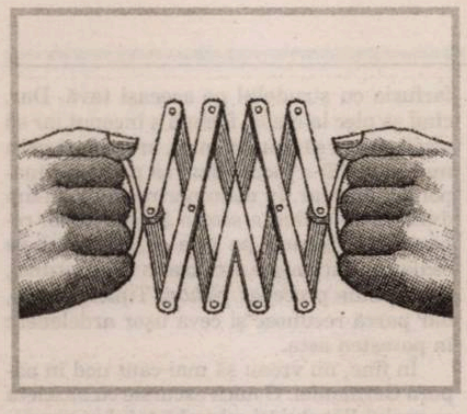

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Iepurele mizantrop: un steguleț care semnalizează ce e important

– interviu cu Mădălina și Adrian RĂILEANU–

A apărut și a crescut online, iar de curînd a devenit și personaj de carte: Iepurele mizantrop. Creatorii lui sînt ***Mădălina*** *și* ***Adrian Răileanu.*** *Aparent, vorbesc despre personajul lor cu o oarecare detașare și insistă că Iepurele mizantrop s-a născut „de la sine". În fapt, în discuția pe care am purtat-o la* Adevărul Live *vreo trei sferturi de oră, mi s-a părut că cei doi artiști știu precis ce și cum este Iepurele mizantrop: îl descriu pe scurt și la obiect, dar cu umor (cum altfel?) și cu o anume plasticitate. De pildă, spun că personajul lor e „un steguleț, un fanion" care semnalizează ceva. Mie mi se pare că Iepurele mizantrop e o idee foarte bună și că, în mod normal, ar trebui să crească și să se dezvolte în diverse medii – de la grafica de presă la benzi desenate, de la desen animat la multimedia. Nu?*

Încep cu o întrebare „metafizică": de ce iepure și nu altceva?

Adrian Răileanu: Putea fi orice altceva. E un animal care a căpătat formă în timp, noi nu l-am ajutat prea mult. Pur și simplu, s-a întîmplat ca niște cercuri să se aranjeze în formă de ochi, urechi, zîmbet absent și papion. De ce mizantrop? E o întrebare mai grea, pentru că am aflat, în timp, că e mai degrabă o mizantropie născută din lipsa de speranță și de optimism în ceea ce privește viitorul oamenilor. Bine, el, fiind iepure, n-ar trebui să fie interesat de viitorul oamenilor. Și totuși, este...

Cum de un animal atît de simpatic e pesimist?

Mădălina Răileanu: Animalul în sine e simpatic, dar aveam nevoie de un oximoron, nu?

A.R.: Nu e simpatic, pentru că nu e deloc simpatic să-l auzi tot timpul bombănind despre tot felul de trăsnăi spuse de oameni.

Dar nu puteți nega că, prin apariția lui, destinde...

A.R.: Umorul e doar un mijloc de transport, duce mai departe informația, nu e un scop în sine.

Despre ce cîrcotește iepurele?

M.R.: Despre ce e important.

Și ce e important?

A.R.: Lucrurile importante sînt importante prin natura lor, nu decidem noi asupra lor. Dacă au un potențial să ne afecteze, dacă influențează viața noastră de zi cu zi, atunci sînt importante. Altfel, putem discuta despre călătorii, muzică, dans sau eradicarea sărăciei. Dar lucrurile cu adevărat importante sînt puține și, în general, ignorate de presa *mainstream*. N-am vrut să spun „presă", dar, pînă la urmă, a trebuit să spun.

Și care ar fi primele trei sau cinci lucruri importante ignorate de presă?

A.R.: În fiecare săptămînă, sînt alte cinci lucruri importante. Simpla lor enumerare nu e relevantă. Mai importantă e crearea unui obicei de a privi dincolo de cancanurile de zi cu zi. Dacă astăzi se dovedește a fi important Snowden, de exemplu, pentru că dezvăluie niște lucruri pe care le bănuiam, săptămîna viitoare s-ar putea ca el să devină neimportant, pentru că se întîmplă un lucru cu un potențial și mai mare de a ne afecta viețile.

E, totuși, un efort semnificativ de selecție a temelor importante...

A.R.: Trăim într-un „sat global". Ceea ce se întîmplă azi în Shanghai poate avea efect la noi peste cîtva timp...

M.R.: Și tot așa, dacă pui mîna pe telecomandă și te oprești pe CNN ori BBC, dacă te uiți în *The Guardian*, lucrurile importante încep să apară...

A.R.: Pînă la urmă, tot presa serioasă e cea care pune sub lumina reflectoarelor lucrurile cu adevărat importante. Noi ne bazăm pe ea. Ne bazăm pe acei jurnaliști care au timp și bani să facă presă în mod serios – *The Guardian, The Telegraph, El País, Washington Post*...

M.R.: Pentru noi, exercițiul zilnic de a parcurge presa e normal. Adrian face asta de 15 ani; eu am crescut cu *Academia Cațavencu* și aveam obiceiul să discut cu tatăl meu tot ce se întîmplă semnificativ în lume.

A.R.: Eu am lucrat în Casa Presei de la 18 ani și m-am pomenit „rătăcit" printre ziarele și revistele străine. Am rămas agățat de ele, de-a lungul anilor, ceea ce a creat un reflex. Acum, cînd nu mai am ziarele în mînă, am Internetul, așa că diminețile încep cu un tur de orizont global – de la agenția de știri a Coreei de Nord, pînă la *Washington Post*.

Și găsiți subiecte interesante la agenția de presă a Coreei de Nord?

A.R.: Nu, pentru că știrile de acolo sînt deja glume, ca și știrile din România. Noi am încercat să evităm politica din România, pentru că e o glumă...

M.R.: Nu știu dacă „politica din România", ci malaxorul care mestecă permanent aceeași știre pînă cînd nu mai știi exact ce a fost și ce n-a fost... Ajunge să nu mai aibă relevanță.

A.R.: Sigur, se întîmplă lucruri importante pentru noi și în România. Dar ce au declarat X, Y, Z seamănă mai degrabă cu *stand-up comedy* decît cu politica... Eu am o pasiune pentru Caragiale. Uneori, mă rătăcesc printre știrile din România și îmi pun întrebarea dacă nu cumva am nimerit în scrierile lui...

Dar lucrurile importante care se întîmplă în lume nu prea se bucură de atenție la noi, „nu fac audiență", cum se spune...

M.R.: E o discuție lungă aici. E un *feedback loop*. Dacă asemenea știri sînt puse în telejurnal la coadă, pe scurt, cînd oamenii deja încep să schimbe postul, de unde știm că nu interesează? Dar dacă li s-ar da importanța meritată, dacă s-ar crea contextul și s-ar explica de ce sînt importante, ar fi cu totul altceva.

A.R.: Singurul contraargument pe care îl am îl reprezintă miile de oameni care intră zilnic pe Facebook să vadă ce mai comentează animalul nostru. Dacă ei există pentru noi, de ce n-ar exista și pentru redactorii știrilor TV?

Fără Facebook, ar fi existat Iepurele mizantrop?

M.R.: E o discuție întreagă, pentru că, înainte de Facebook, existau blogurile și Yahoo 360 – un fel de proto-Facebook, unde oamenii se întîlneau și schimbau opinii. Un mediu ar fi fost, s-ar fi găsit altceva...

A.R.: Acum s-a transformat în carte, deja nu mai e doar online. Dar ar fi putut fi și altfel: se puteau înregistra, de pildă, un fel de știri care se putea transmite pe un radio pirat... Exista o nevoie pentru un asemenea personaj.

Interacționați cu publicul, cu prietenii de pe Facebook?

A.R.: Da, ei sînt, de altfel, motorul. Pentru ei se întîmplă zilnic Iepurele mizantrop, iar reacția lor e importantă, ne bucurăm că există. Sînt mii de oameni care duc mai departe ceea ce Iepurele semnalizează. Dar dinamica e complexă. Prietenii noștri de pe Facebook sînt adesea mai bine informați decît noi, există totdeauna cineva care stăpînește mai bine un subiect sau altul. Așa că primim observații, adăugiri: știrea crește, iar comentariile sînt făcute de oameni care știu ce vorbesc. Sînt și unii care ne critică. E normal să fie așa.

Spuneați că ați avut norocul de a vă „rătăci" printre ziarele lumii. Știți foarte bine că marile ziare au creat o lungă tradiție a graficii de presă: s-au impus nu doar prin reportaje și comentarii, ci și prin caricatură, grafică, prin personaje și atitudini create de desenatori. Cum vă simțiți în acest peisaj?

A.R.: E drăguț să fii un mic căluț de mare într-un ocean atît de frumos. Nu ne ducem neapărat cu gîndul pînă acolo, dar e o sursă de inspirație. Dacă un simplu cuvînt poate avea un impact atît de mare în *The New Yorker*, de pildă, de ce nu s-ar întîmpla așa ceva și în România? Noi chiar avem nevoie să facem glume cu miros de mici tot timpul? Asta încercăm să demonstrăm: că se poate și simplu, elegant și la obiect.

Spuneți că personajul s-a născut cumva „de la sine". Dar la un moment dat, totuși, a trebuit să faceți un fel de portret-robot, să vă puneți întrebarea „cine este, de fapt"...

M.R.: A crescut foarte organic...

A.R.: N-am făcut-o niciodată. Într-o zi, am scris o replică pe un desen, iar Mădălina a zis: „Dar ăsta nu e Iepurele mizantrop!" În clipa aceea, mi-am dat seama că el a devenit „cumva", fără să investim măcar un minut pentru a-i construi o stare de spirit sau o personalitate. Așa s-a întîmplat. E un amalgam din mințile noastre, ale pisicii și ale prietenilor noștri. Chiar azi am ajuns la concluzia că are nevoie de un partener de discuții. O să ne gîndim la asta...

Așa cum a ieșit, cum îl priviți? E un comentator, o sinteză a „cetățenilor" care se uită în jur și comentează lumea?...

M.R.: E un steguleț. Un fanion.

A.R.: E un semnal că s-a întîmplat cutare lucru care s-ar putea să fie important pentru noi. Are un soi de rol de editor: din mii de știri, alege două-trei.

Din online, a trecut în cartea tipărită. Nu vă gîndiți și la alte variante – de pildă, un personaj de desen animat?

A.R.: Ba da, am putea face asta în următoarele luni, dacă ziua ar avea măcar 50 de ore. Nu e timp pentru dezvoltarea lui altfel decît acum. Dar avem planuri și așteptăm orice propuneri în această direcție. Ne place să credem că sîntem încă la început și am vrea să mai rămînem o vreme la început. Dacă e nevoie de el în alte medii, în alte circumstanțe, o să apară. Și dacă n-o să fie Iepurele mizantrop făcut de Mădălina și Adrian Răileanu, o să fie un alt personaj, făcut de altcineva, ceea ce e la fel de bine.

Acest text este transcrierea unor fragmente dintr-o discuție mai amplă, care poate fi urmărită pe live.adevarul.ro.

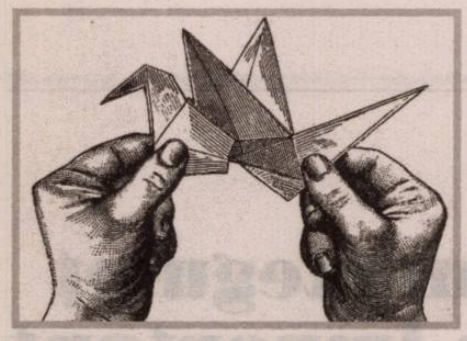

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Dincolo de perfecţiune

Am scris deja despre cum întîrzie trenurile în Germania. O ţară pe care mulţi dintre noi o considerăm un exemplu de organizare, rigoare şi curăţenie. Poate că aşa şi este, privind-o dinspre România. Dar observată din ea însăşi, fie şi numai pentru cîteva zile, se pot vedea, ca oriunde în lumea asta, şi altfel de lucruri.

De exemplu, vă pot spune că la Bonn, un oraş destul de liniştit (chiar dacă fostă capitală) şi nu mai mare decît Timişoara, am văzut o mulţime de cerşetori. Nu români, cum s-ar putea crede, ci nemţi get-beget, blonzi, cu ochi albaştri, bărboşi, de cele mai multe ori. Unii foarte tineri. Majoritatea cerşeau, pur şi simplu, fără alte ocolişuri, ţinînd cîte un pahar de plastic în mînă, în care să le pui banii. Am văzut unul singur care încerca, totuşi, să se facă şi util, deschizînd poarta catedralei pentru vizitatorii pe care-i saluta ceremonios. Un *homeless* mai în vîrstă ne-a întrebat, într-o engleză impresionantă, dacă am aflat de nu ştiu ce lege. I-am spus că nu.

puri de tineri. Se duceau la cluburi, la discoteci, exact ca tinerii de prin satele noastre, care fac naveta către locurile de distracţie dintr-o localitate mai mare. Am observat că bogăţia nu-i caracteriza în aceeaşi măsură ca veselia. Alături de ei erau şi destui imigranţi – unii studenţi, alţii muncitori. Un asiatic de pe scaunul din faţa noastră avea mănuşile rupte, degetele îi ieşeau pe afară. Dar, apropo de trenuri, că iar am ajuns la subiectul ăsta, odată cu biletul, controlorii îţi pot cere cartea de identitate. Pe biletul comandat pe Internet trebuie să treci datele de identificare, care apar apoi şi pe biletul tipărit. La mine apărea o inadvertenţă, datorată unei defecţiuni a site-ului de pe care-l comandasem. Adică nu apărea naţionalitatea şi rezulta că ar trebui să prezint o carte de identitate germană. Cînd am arătat-o pe cea română, controloarea s-a sesizat şi mi-a făcut observaţie. Nu era în nici un fel vina mea şi, oricum, ideea m-a enervat cumplit. Prin acest sistem, compania lor de căi ferate are la dis-

Deşi nu s-ar zice, în liniştitul Bonn s-a născut Beethoven.

„E legea care nu dă voie să dormi pe stradă, nu dă voie să stai fără un adăpost. E ceva groaznic", ne-a spus, şi ne-am imaginat imediat că trebuie să fie ceva cît se poate de absurd.

În trenul dintre Bonn şi Koln, sîmbătă seara, de prin diverse localităţi se urcau grupoziţie o enormă bază de date prin care poate urmări nominal călătoriile propriilor cetăţeni şi pe ale străinilor. M-am gîndit că, la noi, nici pe vremea lui Ceauşescu, controlorul nu-ţi cerea buletinul în tren. Pe nemţi nu pare să-i îngrijoreze acest tip de control. Şi, pe deasupra, cum spuneam, trenurile lor mai şi întîrzie. Am trăit genul acela de situaţie în care pasagerii erau anunţaţi la megafon că trebuie să se mute de pe un peron pe altul, fiindcă trenul lor, întîrziat, nu mai putea fi tras la linia programată, pentru că acolo deja urma să vină un altul. Pe tabelele electronice albastre apăreau o mulţime de trenuri cu întîrzieri de 5, 15, 25, sau chiar 35 de minute, în condiţii de vreme absolut normală. Anunţurile pomenite produceau o uşoară precipitare şi busculadă prin pasajele dintre peroane. Şi, fie vorba între noi, în pasajele gării centrale din Bonn, uneori, ai senzaţia că miroase a urină sau poate a altele. E şi o mică zonă comercială subterană acolo, şi prin ea mişună personaje cu care simţi imediat că nu trebuie să ai de-a face. Mă întreb de ce, în mai toată lumea, gările sînt mai murdare decît aeroporturile. Din cauză că avionul s-a inventat după tren?

Germanii, se ştie, au proceduri pe care le respectă cu meticulozitate pentru orice. Chiar şi la cofetărie. Am comandat un ştrudel cu brînză şi o cafea. Pînă am ajuns la casă, s-a produs o mică încurcătură. Casieriţa n-a mai fost sigură dacă e vorba de ştrudelul meu sau de al unui alt client. A întrebat-o pe vînzătoare, deşi atît eu, cît şi celălalt cumpărător încercam s-o asigurăm că e bine. Au parlamentat între ele, în vreme ce nouă ni se lungeau urechile. Le era foarte frică să nu greşească faţă de cine ştie ce înalt comandament din mintea lor, pe lîngă care vorbele noastre nu contau deloc. Să nu cumva să ne dea ştrudelele invers, deşi noi le ştiam. Într-un sfîrşit, s-a lămurit, iar eu mi-am pus ceaşca de cafea şi farfuria cu ştrudelul pe aceeaşi tavă. Dar, cînd să plec la masă, femeia a început iar să vocifereze şi să dea din mîini, în semn că ceva nu-i bine. Mi-a făcut semn să pun tava înapoi pe galantar. În nedumerirea mea, m-am dumirit abia cînd a scos o a doua tavă, repartizînd cafeaua pe una şi ştrudelul pe cealaltă. Dacă aşa e ordinea în local, atunci, aşa trebuie procedat. *Schön.* Tipic german, dar parcă recunosc şi ceva uşor ardelenesc în povestea asta.

În fine, nu vreau să mai caut nod în papură Germaniei. O mică excursie cu bicicleta pe malul Rinului îţi schimbă total impresia. Acolo, lumea se plimbă sau aleargă. Unii trag la rame pe apă, chiar şi iarna, în diverse ambarcaţiuni de agrement. Şi, printre sportivi, sînt foarte mulţi oameni în vîrstă. Am şi acum în faţa ochilor imaginea filfiitului în vînt al pletelor cărunte ale unei doamne care alerga. Deşi nu s-ar zice, în liniştitul Bonn s-a născut Beethoven. N-a petrecut mulţi ani în oraşul natal, dar astăzi este motorul principal al turismului local. Numele lui e peste tot, pe gimnaziul din centru, dar şi deasupra unui ponton la care acostează bărcile de pe Rin. Casa în care s-a născut e muzeu, iar în vîrful capului statuii lui din centrul vechi stă veşnic un porumbel.

ready made

„Dece oare nu pot eu reproduce cu toate mijloacele, care-mi stau la dispoziţie, măcar cea mai simplă foiţă verde din suportul unei flori de gheorghină? Dece nu fac acelaş lucru cel puţin 1 – 100 – 1000, etc., dintre cele mai mari capacităţi mondiale? Să ia praf, să-l amestece cu substanţe chimice, să adaoge raze solare, ultraviolete, x, cosmice, etc., şi să facă o foiţă de gheorghină?"

Dr. Ilie Piticaru,
Teoria evoluţiei spirituale,
Tiparul „Cartea Românească",
Bucureşti, 1941

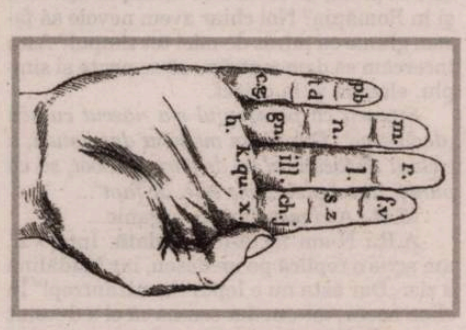

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Scriitura subiectivă

Miorel Ciobănaş fusese bîntuit de morbul scrisului încă din copilărie, dar o conştiinţă artistică autentică dobîndi abia la maturitate, cînd citi, într-un interviu cu un prozator important, informaţii tulburătoare. Mai întîi află că, la un moment dat, Camil Petrescu zisese undeva: „Din mine însumi eu nu pot ieşi." Iată, îşi spuse Miorel, definiţia prin excelenţă a creaţiei literare – imposibilitatea de a evada din tine însuţi. Poate asta făcuse greşit în toţi aceşti ani! Ieşise prea mult din el însuşi, îşi pierduse *specificitatea eului* propriu. De aceea îi refuzaseră povestirile, atît de des, editurile şi revistele semnificative din ţară. Erau artificiale, vorbeau prea mult despre ceilalţi şi prea puţin despre el. Apoi, spunea autorul respectiv în interviu, un scriitor adevărat ascunde întotdeauna o mare traumă emoţională. În absenţa ei, exerciţiul estetic rămîne golit de miză, nu are încărcătură psihologică. Păi, la traume emoţionale, Miorel Ciobănaş se considera posesor de centură neagră. Toată copilăria şi adolescenţa lui au fost un lung şir de cutremure psiho-emoţionale – cum obişnuia să zică doamna doctor a întreprinderii de prelucrarea materialului lemnos, unde muncea. „Dacă aţi suferit cutremure psiho-emoţionale, stimaţi colegi, să veniţi să vorbim! Neapărat! Doar ştiţi unde este cabinetul meu!" Nu s-a dus, totuşi, niciodată. Ce-ar fi înţeles doamna doctor din zbuciumul său interior? E drept, i-ar fi putut povesti despre episodul în care tatăl lui băuse antigel în loc de vişinată şi, culmea, scăpase cu viaţă. Revenise însă în familie cu un aer uşor zbanghiu şi, din cînd în cînd, mai învîrtea biciul de căluşar pe deasupra capetelor copiilor şi nevestei. Ar fi putut aminti chiar şi de maică-sa, pe care nu o mai văzuse de la 12 ani. Dumneaei o ştersese cu un văr primar în lume (spre disperarea tatălui, care hotărî acum ca, în giumbuşlucurile sale periodice din interiorul clanului, pe lîngă bici, să folosească şi puşca de vînătoare). Toate acestea lăsaseră, desigur, urme. Mă rog, psiho-emoţionale. Miorel se imagina, frecvent, în postura unui ucigaş în serie, doborînd, fără oprire, trupurile din jurul său: cu pistoale, cu toporişti şi, de ce nu, cu drujba forestieră. Se vedea zîmbind sardonic, cu faţa plină de sînge... Nu a scris niciodată despre aceste lucruri – textele lui erau diametral opuse, cu iepuraşi inocenţi şi floricele de cîmp suave. Greşise, în mod cert. După lectura interviului amintit, fu sigur că existenţa sa scriitoricească va intra într-un nou segment. Unul dinamic, intens, menit să-l facă celebru.

Momentul părea să fie sub bune auspicii, din mai multe puncte de vedere. Tot atunci, cineva din conducere veni la el şi îi comunică un lucru onorant: „Miorelule, uite care-i treaba! Noi vom edita un catalog de promovare a firmei noastre în zonă, dar ne-am gîndit să-i dăm o notă mai particulară. Credem că informaţiile excesive despre lemn ar plictisi peste măsură, aşa încît am vrea să introducem şi o secţiune, cum să-i zic, literară. Dar literară nu în sensul poezelelor de domnişoare de pension, nici în cel de roman sentimental. Avem în vedere nişte comentarii inspirate la diverse probleme din marea literatură. Chestiuni care să nu fie străine unui public larg – „Luceafărul" lui Eminescu, de pildă! – şi care să atingă probleme de viaţă, cu miez. Tu, băiatule, cochetai cu literatura şi, sîntem convinşi, ne-ai putea furniza nişte articole de bun simţ. Ce zici, te bagi?" Cum să nu se bage? Simţea că revelaţia scrisului se produsese în clipa potrivită. Dumnezeu îşi întorsese privirea către el. Un nou destin i se deschidea în faţă, mai ales că, în aceleaşi zile, o întîmplare nefericită luă, paradoxal, pentru Miorel, o turnură pozitivă. Fostul director general al întreprinderii se stinse, la o vîrstă înaintată, iar conducerea apelă, iarăşi, la Ciobănaş. Îi puseră la dispoziţie date din lunga existenţă a inginerului şi îl rugaseră să le lege într-un necrolog cu tentă artistică. Îi acordau, în plus, onoarea să-l citească la funeralii.

Miorel scrise ambele texte, în stare de transă. Era hipnotizat de efectul literaturii, al *literaturii autentice*. Îi tremura pixul pe hîrtie, broboane de sudoare i se prelingeau, încet, pe tîmple. Ajunsese *axis mundi*. Prin coincidenţă, articolul lui despre Hyperionul eminescian intră pe mîna editorului catalogului, în ziua înmormîntării matusalemicului director general. Omul citi, năucit, mai întîi, titlul – *Sîngele lui Cătălin* –, iar, ulterior, o veritabilă „continuare" a poemului, unde Hyperion nu se mulţumeşte cu resemnarea selenară, stabilită de autor, ci revine printre muritori cu o drujbă de toată frumuseţea, pentru a-i decapita pe Cătălin şi Cătălina. Nu înainte, bineînţeles, de „a-i scăpa" – după cum se exprimase Miorel – „un cap între felinare", şi Demiurgului. Îngrozit, omul puse mîna pe celular. Apelă toţi membrii conducerii, fără succes însă. Aveau telefoanele închise, serviciul funerar începuse de mult. Trimise, disperat, un SMS preşedintelui companiei şi directorului executiv: „Opriţi-l pe dementul de Ciobănaş de la citirea necrologului!" Fie şi receptat atunci, mesajul ar fi venit prea tîrziu, oricum. În biserică se petreceau evenimente dramatice. Miorel ajunse la fraza în care fostul mare bărbat al muncilor forestiere învîrtea biciul de căluşari deasupra capului angajaţilor, pentru a „mai reteza nasurile alungite ale nesimţitorilor". Un pîlc de bărbaţi stupefiaţi îl înşfăcă, scoţîndu-l pe sus din lăcaşul sfînt, în răcnetele lui infernale: „Ignoranţilor, nenorociţilor, lăsaţi-mă! Tocmai aţi ucis scriitura subiectivă!"

Un lucru bun decurse, totuşi, de aici. Urcat în ambulanţa de la Psihiatrie, Miorel avea pe faţă exact rînjetul sardonic cu „se vizualizase", de atîtea ori, în clipele cînd din el însuşi nu putuse ieşi.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

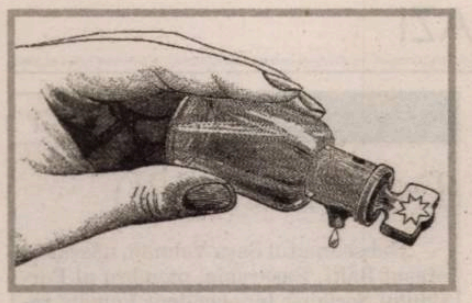

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Maidan

Evenimentele politice din Ucraina au adus în spaţiul public internaţional cuvîntul *maidan*, al cărui sens descriptiv şi deloc negativ nu poate decît să-l tulbure pe vorbitorul român de azi, prin inevitabila comparaţie cu sensul termenului românesc cu formă identică. Evident, este vorba de acelaşi cuvînt turcesc, *maydan* sau *meydan*, împrumutat de multe limbi din estul Europei. Lazăr Şăineanu, în *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române* (1900), arăta că turcismul se regăseşte în bulgară, sîrbă, rusă, polonă, albaneză, greacă – şi îl considera „vorbă importantă prin formele şi sensurile-i variate; pretutindenea populară şi fără alt echivalent."

Cuvîntul din română e interesant pentru că ilustrează aşa-numita „degradare semantică": apariţia de conotaţii negative, încărcarea cu asocieri şi valori peiorative. Etimonul nu are nimic negativ: termenul turcesc desemna un spaţiu deschis, folosit ca arenă sportivă, teren de luptă, piaţă publică etc. În dicţionarele turceşti moderne, termenul *meydan* are un mare număr de sensuri, dintre care unele largi şi abstracte („spaţiu larg, plat, deschis", „piaţă publică", „arenă sportivă", „cîmp", „univers", „oportunitate, ocazie", în *Redhouse* 1997) şi e înregistrat în numeroase expresii şi locuţiuni.

Dicţionarele româneşti mai vechi sau cele istorice atestă şi ele o bogăţie semantică mare a cuvîntului, înregistrat încă din secolul al XVII-lea, în diferite variante *(meidan, medan, medean* etc.), cu sensuri ca: „loc fără denivelări, suprafaţă plană", „cîmp de luptă", „piaţă publică" („loc de plimbare şi de adunare a oamenilor"), „loc de desfacere a mărfurilor", dar şi „libertate de acţiune, ocazie"; sintagma *maidan de vreme* desemna un „interval de timp" (DLR- *Dicţionarul limbii române,* Litera M, 1965). Expresiile *a scoate la maidan, a ieşi la maidan* „a (se) face cunoscut", *a ajunge la maidan* „a ajunge la bun sfîrşit" au fost calchiate după turcă.

De ce s-a modificat sensul termenului originar în română nu e greu de înţeles; cuvîntul s-a aplicat unor realităţi specifice şi acestea i-au transferat asocierile negative. Spaţiul deschis poate fi funcţional şi valorizat pozitiv (ca piaţă publică), sau excesiv – şi rău folosit. Dincolo de realităţi contează, desigur, şi existenţa unor termeni sinonimi, care să-şi împartă sensurile, specializîndu-se. În ucraineană, cuvîntul *Maidan,* cu sensul „piaţă", intră într-o denumire standard a spaţiului urban *(„Piaţa* Independenţei" din Kiev). În română, *maidan* şi-a pierdut, treptat, multe dintre utilizările vechi, restrîngîndu-şi sensul. Terenul deschis (locul viran) a fost tot mai mult asociat cu locul de depozitare a gunoaielor, cu spaţiul abandonat şi rău-famat. Există o continuitate a ştirilor, la distanţă de peste un secol: „Alături cu noile localuri pentru şcolile de inginerie şi de meserii, în str. Polizu este un maidan; pe acest maidan se cară băligar şi gunoaie. Printr-aceasta se creează un focar de infecţie" (*România liberă,* 27.08.1886); „Maidanul e un focar de infecţie / Gunoaiele intră în curţi, cînd bate vîntul, iar cîinii care se adună pe maidan îi atacă pe copii" (*Deşteptarea,* 16.4. 2013).

Pentru vorbitorul de azi poate fi surprinzătoare multitudinea de sensuri a vechiului *maidan;* o altfel de surpriză îi este însă provocată de dicţionarele curente, care nu înregistrează conotaţiile negative ale cuvîntului. Desigur, descrierea (DEX: „teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localităţi") nu este cea a unui spaţiu ideal, dar nici nu indică în mod limpede negativitatea. Se pare că degradarea sensului s-a petrecut în decursul secolului al XX-lea (în vremea lui Caragiale, „portiţa dinspre maidan" nu era încă lucru de ruşine), iar dicţionarele n-au hotărît încă să o înregistreze.

Termenul turcesc desemna un spaţiu deschis, folosit ca arenă sportivă, teren de luptă, piaţă publică.

Textele actuale confirmă accepţia negativă a spaţiului public abandonat, evocînd nu doar nepăsarea urbanistică, ci şi proasta imagine a jocurilor şi a îndeletnicirilor copilăreşti sau ale marginalilor: „reacţie de maidan" (dcnews.ro), „scor de maidan" (gsp.ro), „«ortodoxie» de maidan" *(Lumina,* 8.05.2008), „limbaj de maidan" (adevarul.ro). O etichetă negativă e şi „ca pe maidan": „cei doi îşi pun piedici unul altuia *ca pe maidan"* (citynews.ro); sensul peiorativ e vizibil şi în derivatul *maidanez.* Uneori, maidanul devine chiar metaforă: „Sondajele – *maidanul* manipulării" (Realitatea TV, 3.02.2014). În acelaşi timp, în mod destul de derutant, dinspre Kiev se impune, tot mai des, *maidanul* pozitiv: *„Maidanul* ocupă sediul Ministerului Agriculturii" (ro.stiri.yahoo.com).

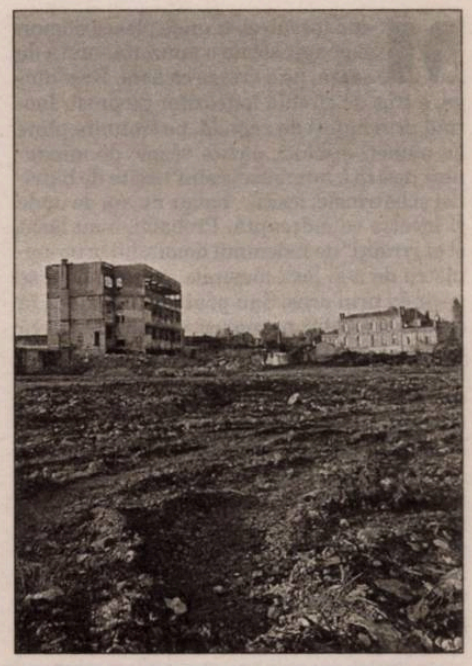

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

Joi, 20 februarie 2014, ora 18
Colegiul „Noua Europă"

20 DE ANI DE OCCIDENT. ROMÂNII DESPRE EI ÎNȘIȘI

Invitaţi: Andrei PLEŞU şi Cristian MUNGIU
Moderator: Mircea VASILESCU
Detalii: alis.nica@adevarulholding.ro

Eveniment susţinut de Bancpost

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Unde (mai) plecaţi de acasă?

– la Cuibul Rîndunelelor –

M-am tot întrebat unde pleacă domnii şi doamnele de o anumită vîrstă de acasă, pe o vreme ca asta. Deşi ninge, e frig, se circulă îngrozitor de prost, înotînd prin munţi de zăpadă, pe trotuare pline de nămeţi şi bălţi, păzite veşnic de maidanezi pestriţi, autobuzele sînt ticsite de bătrînei şi bătrînele, ieşiţi... habar nu am de unde şi încotro se îndreaptă. Probabil, s-au lăsat şi ei „vrăjiţi" de îndemnul domnului prim-ministru de a-şi lăsa maşinile acasă şi de a se perinda prin oraş. Sau poate vor să-i facă în ciudă domnului primar şi vor să-i arate că nesimţirea şi tristeţea de prin troiene sînt de luat în seamă. Habar nu am... Erau acolo, în autobuz, cu pungile lor de plastic şi sacoşele de rafie, blindaţi de fulare, căciuli, mănuşi şi cojoace, transpirînd la greu, bombănindu-i „pă ăştia mai tineri, care n-au pic de respect". De altminteri, cam aşa se întîmplă în mai toate zilele; în căutarea de pătrunjel, bătrînii ies din casă şi aleargă între Rahova şi Matache, doar-doar or găsi ceva legumă mai ieftină. Sau asta am vrut eu să cred, pînă astăzi, cînd...

Am aflat unde se duc bătrînii cînd pleacă de acasă...

El: oacheş, doar un dinte de aur îi luminează faţa, la 77 de ani (că a zis) încă se mai crede Don Juan, un fular roşu aruncat în jurul gîtului, la palton pepit, calitatea prima, o căciulă de astrahan pusă pe-o ureche. Stă comod pe bancă. Ea: la 55 de ani (că a zis), blondă, cu ochii albaştri spălăciţi, o frumuseţe apusă, din care au rămas doar buzele roşii ca focul, intens rujate, pantaloni de trening albaştri, asortaţi la fesul tot albastru, volubilă şi veselă, se sprijină de banca domnului. „Mi-am lăsat maşina acasă, deşi înoţi pă străzile astea. Da' v-am zis, trebuia să plec că se apropie." „Ce se apropie, Mariano?" întreabă el. „Păi, nunta de argint, bre, nu-ţi zisei?" „Îhî!" dete el din cap. „Facem nuntă mare, bre. Chembălău, nu glumă", se lăudă femeia. „Cum aţi dus-o?" „Ei", oftă femeia, „Aşa ş-aşa. Ce mai contează? Nuntă mare să fie, bre. Sîntem luaţi de 35 de ani, bre... Uite cum trecură – 35 de ani", repetă apăsat femeia mîndră de viaţa ce se duse. „Acasă?" „Ei, acasă pă dracu! Doamne, iartă-mă, că azi e sărbătoare mare, trei sfinţi deodată. Şi Vasile, şi Grigore, şi Ion. Nu acasă, bre. Doar n-o să las toată gloata să-mi murdărească covoarele. Ia, gîndeşte şi matale, toţi ăştia cu ţuică, cu vin, cu sarmale pîn' casa mea? Nu, bre, îi duc la terasă. D-aia plecai d-acasă, să văd terasa. Mare, bre, asta de la Cuibul Rîndunelelor. Îmi plăcu. Vrei să stai înăuntru, stai înăuntru. Vrei afară, stai afară pă terasă. Lăutar îl pui pă tuciuriu ăsta lu' matale, de-l vezi mata în oglindă. Îţi zice nişte alea de te doare la inimă." El ridică ochii spre oglindă: şoferul autobuzului, oacheş şi... un dinte de aur îi lumină faţa. „Şi cum faci: cu plocoane, fără plocoane?" „Păi, trebuie să le cer bani. E un milion două sute tacîmul. Io fac doar nunta, cine vrea să vină plătească, şi-mi lasă şi mie ceva acolo." „Da' rochie ai?" „A... nu-mi fac eu probleme. Am una verde, numai lame, adusă din Spania. Dacă o vezi... Şi mai am una. Am, bre... nunta să fie." „Da' cît ai, tu, Mariano?" Femeia se intimidă dintr-odată. I se păru foarte incomod să-şi spună vîrsta, aşa, în gura mare, deşi tot în gura mare dezvălui toată viaţa ei... de paradă. Îi şopti discret bătrînului la ureche. Surd, bătrînul n-auzi şi se enervă: „Zi mai tare, Mariano, ce, ţi-e ruşine? Io am 77." „Bine, bre, am 55", zise femeia, înroşindu-se... „Aşa... 55 zisei. Eşti tînără, dragă", o complimentă bătrînul, strigînd de auzi juma' din autobuz. „Şi bărbac-tu?" „El face 57, acu, în martie", prinse curaj Mariana. „Şi, d-aia ziserăm noi, să facem nuntă mare, imediat după Paşti. Deşi o să fie cam frig..." Discuţia eşuă apoi în frig, zăpezi, Oprescu, blesteme şi altele de-ale iernii, mai puţin interesante.

Dar am aflat unde se duc bătrînii cînd pleacă de acasă... la Cuibul Rîndunelelor – îşi pregătesc nunţile de aur şi argint, îşi dreg toaletele, prepară meniuri. Carevasăzică, au treburi importante, de-aia sînt toată ziua, bună ziua, prin gloată şi troiene, prin tramvaie şi autobuze...

P.S. Din curiozitate, am căutat pe Google restaurantul cu pricina. Şi... chiar are terasă, şi saloane, şi.... Abia aştept să vină şi nunta mea...

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (VII)

„Subsemnatul Saşa Volman, născut în oraşul Bălţi, Basarabia, membru al Partidului Socialist Independent Român, rezident în prezent la Paris (Cité Bergère, nr. 9), Franţa, declară prin prezenta că a fost martor ocular la următoarele:

Pe 14 iulie 1941, autorităţile sovietice au început să deporteze locuitorii din Bălţi spre interiorul Uniunii Sovietice, mai ales spre Asia Centrală. Aceste deportări au fost realizate în conformitate cu planul stabilit anterior, privind stabilirea ruşilor în Basarabia şi recolonizarea populaţiei locale către Asia Centrală – spre a fi folosită acolo la munca forţată.

Îndeplinirea acestui plan a fost întreruptă cînd Rusia Sovietică a fost atacată de Germania hitleristă, pe 22 iunie 1941. Totuşi, în acest scurt interval, dintre 14 iunie şi izbucnirea ostilităţilor sovieto-naziste, în ciuda mijloacelor de transport inadecvate, nu mai puţin de 25.000 de locuitori din Bălţi, dintr-o populaţie totală de 55.000 de locuitori, au fost deportaţi.

Subsemnatul declară în continuare că pe baza informaţiilor obţinute de la sate de martori oculari, a ajuns la concluzia că peste 50% din locuitorii deportaţi din întreaga provincie a Basarabei şi-au pierdut viaţa, fie ca rezultat al nedreptăţilor suferite în timpul călătoriei, sau ca o consecinţă a condiţiilor inumane în care au fost obligaţi să muncească în lagărele unde au fost trimişi.

Paris, 16 februarie 1949
(Semnat) Sacha Volman"

„Declaraţia lui Saşa Volman",
în Nicolae Rădescu, *op. cit.*; v. şi nr. 507, 510, 511, 518-520

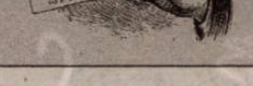

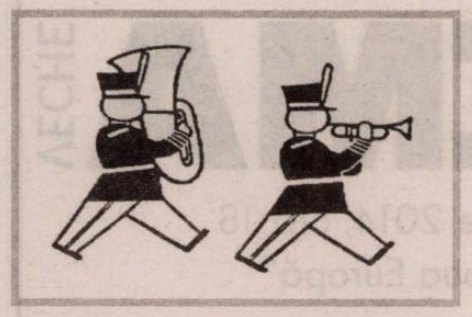

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Ridicul()mania

Sau *Trist()mania*. Sau *Penibil()mania*. Astea ar putea fi – toate trei, plus altele, de pe o listă foarte lungă – titluri posibile ale unor scenarii cu poveşti despre felurite personaje din marea grădină a Carpaţilor. Personaje care populează acest spaţiu de legendă şi dau culoare acestei lumi. O lume care ar fi mult mai săracă şi mai tristă dacă ar fi lipsită de asemenea vietăţi. La urma urmei, despre ce-am mai vorbi atîta? De ce-am face miştouri crunte? De ce am mai rîde, tăvălindu-ne pe jos, în timp ce ne ştergem lacrimile care curg ca de la robinet? Cu ce drojdii am mai frămînta şi coace, în neasemuitele cuptoare ale minţilor noastre, mîndreţea de bancuri grase, pufoase şi pline de miez? Bancurile noastre dragi – despre oamenii noştri şi despre lumea noastră –, ca cei mai frumoşi cozonaci, pocnind de arome şi de gusturi năucitoare, sub coaja aia crocantă şi lucioasă.

Zilele trecute, ne-am oferit, pentru că la noi e sărbătoare şi veselie tot timpul, încă un cozonac minunat, din galeria celebrelor daruri cu care ne surprindem deseori pe noi înşine. O minune. O frumuseţe. Un dar de pomină, aşa cum numai noi ştim să ne facem. CNC, instituţia însărcinată cu diriguirea filmelor din grădina Carpaţilor, a interzis difuzarea în public a filmului *Nymphomaniac: Volume II*, în regia lui Lars von Trier. E pornografic. Nu poate fi vizionat de persoane aflate sub vîrsta de 18 ani. Şi nu poate fi difuzat în public. Aşa a considerat, într-o primă instanţă, comisia. Alţii, pe la noi, prin părţile astea, pe la Moscova şi pe la Sofia, n-au avut nici o problemă. Filmul a rulat, bine-mersi. Evident, cu restricţie clară privind vîrsta spectatorilor. Dar atît. La noi, n-a mers. În prima instanţă, hotărîrea a fost clară. Abia după ce au înmugurit semnele unui scandal şi ale unui protest zgomotos la adresa acestei decizii halucinante, comisia a revenit şi a dat drumul filmului în sălile de cinema.

Sigur că lucrurile, în general, în viaţa normală a unei naţiuni de la ora asta, nu se fac de ochii altora. Nu faci ceva pentru a atrage atenţia cuiva sau pentru a demonstra lumii ceva. Faci pentru că aşa e bine pentru tine, pentru semenii tăi, pentru naţia ta. Nu poţi trăi gîndindu-te, zilnic, la ce-or zice alţii despre tine. Obsesia cu „Ne vede Europa!" e, de cele mai multe ori, sănătoasă pentru felul nostru de a fi. Dar nu se poate trăi aşa în fiecare secundă. Putem să bem un pahar cu vin şi putem mînca un pui cu mămăligă şi mujdei, fără să ne gîndim la ce-o zice Europa, dacă mirosim un pic a usturoi, după ce ne ridicăm de la masă. Nu iei orice decizie doar de ochii Europei, ca să arăţi că eşti contemporan şi că faci, în felul ăsta, dovada civilizaţiei. Lucrurile astea trebuie să vină normal, din interiorul fiinţei naţionale. Din nevoia de a face lucruri fireşti, bune pentru tine şi nederanjante pentru alţii, pentru vecini, pentru aliaţi.

Sigur, nu te dai de ceasul morţii pentru fiecare amănunt care face notă discordantă faţă de colegii noştri din comunitate. Altminteri, specificul local ar fi doar o teorie. Or, nu e. Dar e firesc să fii preocupat tot timpul de o formă de păstrare a unui model, de potrivire la un ritm general al „respiraţiei" comunităţii din care faci parte. În ordinea asta, nu e o problemă gigantică faptul că lumea va rîde, chipurile, din nou, de români, că s-au găsit ei să interzică ditamai filmul. Deşi, s-o spunem pe şleau, motive de a rîde sînt suficiente, atît în povestea asta, cît şi în altele. Problema e să nu te gîndeşti să dai un exemplu prin absolut tot ceea ce faci. Dacă ăsta e modelul de a gîndi, el gravitează în zona unei patologii sau a ipocriziei absolute. Poţi să fii un exemplu, pur şi simplu, fiind... normal. Dar se dovedeşte că ăsta e cel mai greu lucru cu putinţă.

Printre multele texte de duh, care mai strălucitoare, care mai îndoielnice, românii au o vorbă: „Am dat o palmă la..." Ştie cititorul, cu siguranţă, la ce. În cazuri de-astea, de un penibil absolut, de un ridicol greu de pus în cuvinte, despre cîte o palmă de felul ăsta e vorba. Că ne place sau nu – că se înscrie, sau, dimpotrivă, că iese din criteriile noastre estetice şi din felul nostru de a vedea lumea –, un film ca cel al lui Lars von Trier se plasează, de la bun început, într-o zonă din care se exclude judecata contabilă a părţilor intime ale trupurilor umane care se văd în imagini. La fel e şi cu numărul actelor sexuale, mai mult sau mai puţin explicite. Dar e complet tembel să şi intri într-un asemenea fel de discuţie. Sigur, e posibil ca Lars von Trier – sau orice alt regizor, cunoscut sau nu – s-o ia razna la un moment dat, şi să livreze, zic, un film porno pur. Dar în cazul de faţă nu e vorba nici pe departe de aşa ceva. Şi, revin, mi se pare de un penibil îngrozitor să dezbatem lucrurile la nivelul ăsta.

Cineva mi-ar putea spune aşa: „O ţii langa cu faptul că imaginile explicite din filmul cu pricina nu sînt o problemă, dar, cîteva rînduri mai sus, eviţi cuvîntul *căcat* şi foloseşti punctele de suspensie, bazîndu-te pe faptul că ştie cititorul despre ce e vorba. Păi... cum vine asta?" Îi mulţumesc cititorului pentru această observaţie şi încerc să răspund. Dumneavoastră aţi pronunţat cuvîntul cu pricina, nu eu. Vă respect punctul de vedere şi interpretarea. Dar în asta constă orice formă de comunicare de pe lumea asta. Într-un parteneriat între emiţător şi receptor. Sîntem împreună în jocul ăsta, de cînd e lumea. Iar cînd jocul se petrece pe o *scenă*, natura şi valoarea lui sînt complet diferite de jocul purtat în mod obişnuit. Ăsta e unul dintre lucrurile care ne ridică, sau, mă rog, ne individualizează între celelalte vietăţi.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Ce-i de făcut?

Există un fel de preocupare în societatea românească legată de drumul pe care ne aflăm şi de justeţea şi chiar legitimitatea pe care se bazează economia şi societatea libertăţii. Pe fondul pasiunii unice pentru politică, în mijlocul dezbaterii se cristalizează o idee extrem de periculoasă, cum că, plecînd de la direcţia greşită spre care ne îndreptăm, cineva ar trebui să facă ceva şi eventual să oprească acest drum printr-o mişcare radicală. Analogia cu fascismul sau comunismul se produce imediat. Titlul de mai sus nefiind ales întîmplător, n-aş fi abordat subiectul de faţă dacă această părere nu aş fi găsit-o, din ce în ce mai prezentă, şi în discursul elitei ştiinţifice şi de opinie. Chiar oameni cu un mesaj ascultat, ataşaţi, la un moment dat, de efortul de democratizare a lumii româneşti, au căzut într-un gen de „supărare pe sat", şi se raliază unui discurs jenant, a cărui concluzie este aceeaşi: „nu avem destin", „nu putem impune un model de democraţie în România" şi „trebuie să facem ceva". Ce să facem? Nu ni se mai spune clar. În nevroza care ne-a cuprins pe toţi, se construiesc tot felul de modele, care mai de care mai aiuristice şi mai elevate, în funcţie de creatorul lor. Pentru că pe toţi ne interesează soarta „ţărişoarei", de la gospodina de la 3 (etajul!!!), pînă la elita de opinie, oameni bine pregătiţi, care circulă mult şi citesc mult. În mod invariabil, „proiectul de ţară" al fiecăruia dintre noi începe cu expresia „dacă aş fi eu acolo", pe care unii o spun cu atîta apăsare, încît ai crede că şi merită să fie „acolo", şi se termină cu un şir de fantasmagorii, mai mult sau mai puţin false, de politică, economie, sociologie ş.a.m.d., în mijlocul cărora se află statul care trebuie să facă şi să dreagă. Există oameni care, necunoscînd puterea cuvîntului, vorbesc despre o „ruptură", o „restartare" sau despre „o nouă paradigmă de tip societar".

Sigur că sînt multe de făcut, numai că avem de-a face cu o eroare de abordare. Societatea românească este gîndită ca un imens laborator, ca un spaţiu al tuturor experimentelor şi experimentatorilor. Or, noi sîntem obosiţi tocmai de aceste experimente, reluate, într-un joc al istoriei, la fiecare două-trei generaţii. Lucrul de care cred că am avea nevoie acum ar fi tocmai stabilitatea şi liniştea de a ne racorda la o evoluţie naturală, firească, a fenomenului social. Spun asta pentru că, aşa cum voi aduce argumente, şi în plan social funcţionează un determinism, un set de legi implacabile, care „pedepsesc" iniţiativele oamenilor cînd vin în contradicţie cu ele. Există autori care merg pînă acolo încît exclud voinţa umană din mecanismul construcţiei sociale, considerînd că omul se dezvoltă după tipare naturale, ca aparţinător al naturii şi universului care l-a creat. Şi în plan social, iniţiativele umane capătă caracter de valabilitate şi sînt validate de realitate, în desfăşurarea lor istorică, doar atîta timp cît nu contravin mersului firesc şi legilor universului. Se consideră că legile sociale sînt identice, în acţiunea lor, cu legile naturii. De aici s-a deschis cîmp larg aportului matematicii, de exemplu, în susţinerea unor importante ştiinţe sociale – cum sînt sociologia, economia, politologia. Sîntem predictibili pentru că sîntem perfect integraţi în cosmosul în mijlocul căruia trăim şi a cărui creaţie sîntem. Orice pas lateral se pedepseşte. Ordinea socială este finalitatea unui proces de acumulări şi schimbări, de permanentă căutare a unui echilibru dezirabil. Francis Fukuyama arată: „În întreaga lume vie, ordinea este produsă de procesul orb, iraţional al evoluţiei şi selecţiei naturale. (...) Se pare că există o puternică bază biologică în respectarea anumitor reguli: oamenii vor să se supună regulilor şi doresc ca şi alţi oameni să le respecte." *(Marea ruptură. Natura umană şi refacerea ordinii sociale,* Humanitas, 2002, pp. 170, 174)

Omul, individul, caută această ordine ca efect al apartenenţei sale la lumea vie. Căutarea este una de ordin instinctual, iar în plan social, nivelul la care se ajunge este dat de percepţia asupra posibilităţilor de autoorganizare. În a sa genealogie a moralei, Fukuyama distinge între normele raţionale sau generate pe cale ierarhică şi normele neraţionale sau generate spontan. Omul civilizat, sofisticat, acordă prevalenţă ordinii sociale obţinute prin intermediul normelor raţionale sau generate pe cale ierarhică.

Pe nivelul de organizare pe care, în mod natural, l-am putut dezvolta pînă acum, noi ne aflăm într-un spaţiu în care prevalează normele generate spontan sau neraţionale. Abia încercăm să descoperim instituţiile şi organizarea socială sofisticată. În context, îl înţelegem mai bine pe demnitarul bănuit de corupţie care, pur şi simplu, refuză să urce în maşina poliţiei. El nu a făcut acest lucru ca pe un gest spectaculos. Este sincer în atitudinea sa, pentru că, după standardele de acum ale lumii româneşti, el nu este liderul şi managerul unui aparat administrativ raţional care stă la baza organizării unui stat, ci este preotul sau şeful de trib al unei populaţii iraţionale, cu un mental primitiv, ce se conduce nu după lege, ci după norme cutumiare. Unde aţi mai văzut ca un preot responsabil de o colectivitate şi iniţiat în secretele zeilor să poată fi arestat de către enoriaşii săi? Surprinderea de pe chipul său este evidentă şi sinceră. De asemenea, vehemenţa cu care cere desfiinţarea instituţiilor statului este sinceră. Bunicul meu avea o vorbă: „Chiar dacă trăim în acelaşi sat nu înseamnă că avem aceeaşi minte!" Evident, în cazul în speţă, trăim în aceeaşi lume, respirăm acelaşi aer, dar gîndim foarte diferit. Ce-i de făcut? În primul rînd, să cunoaştem foarte bine sistemul pe care îl supunem analizei. În cazul nostru – România. Nimic nu este mai periculos decît inadecvarea la sistemul analizat. Asta goleşte de orice conţinut valoric, orice urmă de judecată. În cazul nostru, simpla discuţie despre prosperitate şi repartiţia sa în societate nu este suficientă. Mult mai complexă este tema privind primitivismul lumii româneşti. Orice acţiune, orice tip de proiect trebuie să fie adecvat societăţii româneşti şi trebuie, pentru a avea şanse de reuşită, să recunoască drept natural şi firesc un stadiu de primitivism. Maimuţele ţin degeaba un telefon mobil în mînă, iar romînul mediu ţipă în el de-i plesnesc plămînii, în ideea că va scurta puţin distanţa pînă la interlocutor. Între preşedintele unei bănci a statului român, care acceptă un salariu de 40.000 de euro pe lună – adică de cîteva ori mai mare decît orice omolog al său din sectorul bancar privat –, şi casiera fudulă din ultimul colţ de ţară care fuge în Bulgaria şi cheltuieşte banii pensionarilor de la ea din sat, sau baba analfabetă care, după ce pleacă de la înmormîntarea prietenei sale, aruncă cu o monedă în prima apă curgătoare, nu este nici o diferenţă. Ceea ce, în termenii noştri, înseamnă corupţie şi anomie, în concepţia acestor oameni înseamnă firesc, pentru că firesc este ca feudalul să ceară taxe supuşilor, mergînd pînă la dreptul său natural, al primei nopţi cu fecioara care doreşte să se mărite. Bătălia pentru lege şi instituţii este, de aceea, bătălia pentru România. Numai că asta nu trebuie să ne ducă la nevroză. Abia atunci, efortul despre care vorbim poate deveni zadarnic. Este adevărat că sîntem nerăbdători, dar trebuie să ţinem seama de viteză în asimilarea valorilor. Există tentaţia accelerării, dar, dincolo de viteză, trebuie să ştim că hardughia se poate răsturna. Punctul de minim în care ne aflăm este unul natural, dacă ne gîndim că a trecut foarte puţin timp de la ultima „ruptură", Revoluţia din decembrie 1989. Este nevoie de multe „iteraţii" – aşa cum le spune Fukuyama – de reluări ale ciclului economic, social şi politic, pînă cînd acumulările pot duce la evoluţii de civilizaţie favorabile. Numai cu timpul vom înţelege că individualismul nu poate ajunge la egoism şi că libertatea înseamnă o mare povară individuală şi o mare răspundere socială. Fukuyama o spune clar: „E mai probabil ca altruismul reciproc să se dezvolte la specii care cunosc interacţiuni repetate, au vieţi relativ lungi şi posedă capacităţi cognitive de a-i deosebi pe cei care cooperează de trădători pe baza unei mulţimi de semnale subtile." *(op. cit.,* p.198)

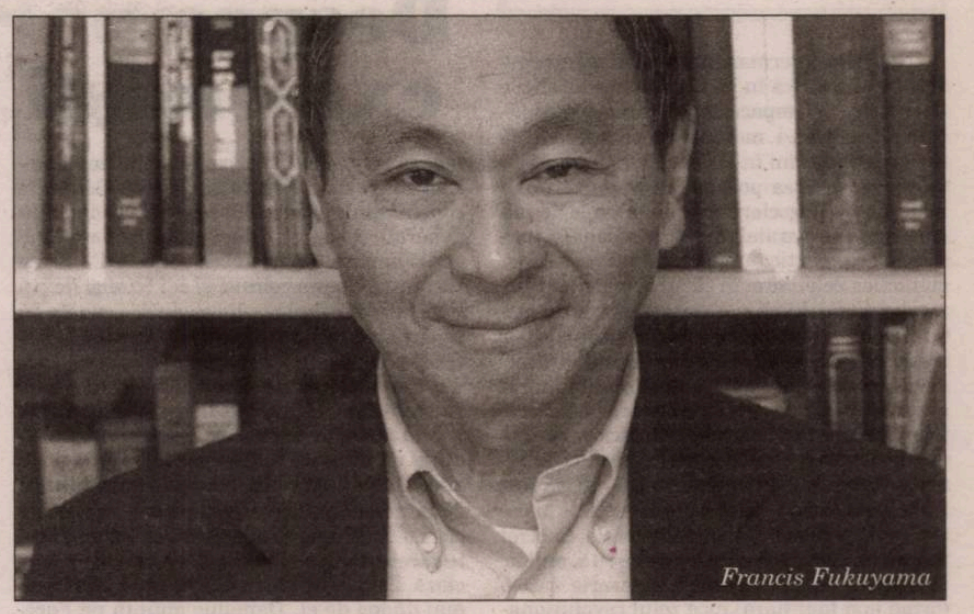

Francis Fukuyama

> *Orice acţiune trebuie să recunoască drept natural şi firesc un stadiu de primitivism.*

Japonia

Trebuie să mai acceptăm că natura nu face salturi. Din această cauză, am pornit în argumentarea noastră subliniind ca premisă existenţa unei ordini naturale în existenţa şi evoluţia omului. Aşa cum spuneam, există o viteză de civilizare pe care o naţiune o poate suporta ca normală şi o poate asimila ca fiind naturală, firească. Orice tip de salt care încearcă să ardă etape poate fi plătit scump. Nevroza de care vorbeam vine şi din această grabă. Sîntem o naţiune tînără. Asta se vede şi din ardoarea cu care ne dorim cît mai multe şi cît mai repede. Sigur, ne dorim „o ţară ca afară", numai că ne-ar face bine să ne gîndim că cei de afară construiesc la ţările lor din vremuri în care noi nici nu existam. În legătură cu viteza de civilizare, veţi spune că există şi excepţii, adică locuri unde s-a putut – şi-mi veţi da ca exemplu Japonia sau Coreea de Sud. Vă invit însă să fiţi adecvaţi şi egali în sistemul referenţial al dezbaterii. Este vorba, în aceste cazuri, de alte popoare, de altă cultură, de alt context geopolitic şi economic.

Acestea fiind spuse, îi invit pe reprezentanţii elitei, care sînt văzuţi şi ascultaţi, să părăsească acreala şi defetismul specific oamenilor mediocri. Să ne depărtăm de atitudinea proştilor din media, care au început să rostească depreciativ cuvintele *român* şi *România,* ca şi cum ar şti ceva despre noi. Trebuie să evite atitudinea plină de sine şi bosumflat-atotştiutoare, a şefei de cadre, care îl întreba disprețuitor pe Victor Petrini cîtă carte are de greşeşte pentru a treia oară cererea de angajare. Ei nu au voie să se pună în situaţia de a spune sau de a da de înţeles că nu mai există soluţii. Abia de atunci pot începe degringolada şi adevărata anomie socială. Contrar convingerilor lor, oamenii îi urmăresc şi aşteaptă – dacă nu soluţii – măcar o atitudine şi un gest de încurajare. Este inimaginabil să vii cu soluţii „de ruptură", exact în momentul în care oamenii îşi caută cu înfrigurare aşezarea în valorile lumii civilizate. Direcţia greşită este efectul unei percepţii populare. Să le spunem oamenilor că nu direcţia este greşită, însă distanţa pe care o avem de parcurs pînă la ţinta pe care ne-am ales-o este uriaşă, dar posibil de parcurs.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

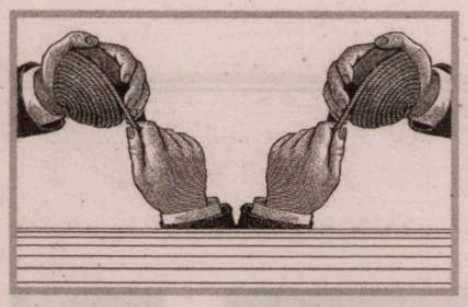

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Despre paramilitari şi politicieni, extremişti şi bolşevici îngrijoraţi

■ Există o permanentă tensiune între revoluţie şi politică în jurul Maidanului. Nu e uşor lucru să împaci organizarea paramilitară – care să-i mobilizeze pe oameni să reziste săptămîni în şir bătăilor cu miliţia – cu reprezentarea politică, unde se cere flexibilitate în negocieri. Sînt două table de şah care merg în paralel: lupta de stradă şi lupta politică. Tactica uneia a intrat în conflict cu tactica celeilalte, în cazul ocupării ministerelor Agriculturii şi Energiei. A fost un moment care a testat reprezentativitatea celor trei partide care negociau cu Ianucovici. Liderii lor sînt vizibili, îşi asumă rolul. Liderul grupării radicale Spilna Sprava, Oleksandr Danylyuk, e mai degrabă misterios, ziarele dau greu de el, omul e activ pe Facebook. De acolo, făcea mişto de politicieni, că ei sînt slabi, că el e tare, că ei negociază cu Ianucovici în timp ce el îi ocupă ministerele. Cei trei făceau figură de politruci prinşi la mijloc, Danylyuk (sau Daneliuc, transcris într-o formă mai familiară) juca rolul revoluţionarului neastîmpărat, misterios, neînfricat. Şi totuşi, a fost adus la ordine. Nucleele de militanţi – veterani din Afganistan şi tineret radical – nu pot asigura mîncarea, logistica, cazarea şi nevoile oamenilor din Maidan. Partidele pot ameninţa să întrerupă aprovizionarea. Nu vom şti ce mesaje se dau sau se transmit acolo. La suprafaţă s-a văzut cam aşa: era prima seară de armistiţiu – anunţat de fostul boxer Klitschko, la modul: dragă guvern, vă dăm o seară de pauză, ca să negociem, apoi venim iar peste voi, aveţi grijă. Iar anunţul acesta chiar a avut efect, a fost o seară neobişnuit de paşnică, după multe zile de bătăi. Baricadele s-au construit în pace, miliţia a stat cuminte în zona ei. Toată lumea aşteaptă ora 20, pînă la care dura armistiţiul. Liderii intră la negocieri. La televiziune se arată imagini cu cei trei dînd mîna cu Ianucovici şi aşezîndu-se la masă. Negociază, deci. Doar imagini, fără sunet, dintr-o sală superbă, cu mobilier clasic, ca de palat ţarist. Pe Maidan, multe furnicuţe paramilitare pregătesc materialele pentru noi baricade. Se face 22. Se face 23. Aproape de miezul nopţii, liderii vin în Piaţă – cîteva mii de oamenii îi aşteaptă, pe un ger de crapă pietrele. Vreo şapte români, strînşi în jurul unui telefon, pe care se vede *live* transmisia din Maidan – un român din Cernăuţi, prezent la Forumul nostru, ne traduce în direct din ucraineană. Cei trei vorbesc pe rînd. Nu e de bine. Nu s-au înţeles. Arseniy Yatsenyuk e agitat, tocmai el, care e numit „tehnocratul". Zice că Maidanul trebuie să reia ofensiva. Dă chiar nume de străzi – vom întinde Maidanul pe strada cutare şi cutare. Tyahnybok, liderul naţionalist, e cel mai calm, tocmai el, care e numit „populistul agitator". E bun, vorbeşte de parcă Piaţa e a lui. Spune că trebuie să se consulte cu poporul, acolo, în direct, la miezul nopţii. După ce le spune clar de ce nu trebuie să continue negocierile ce mişel e Ianucovici şi alte din astea, zice brusc: cine e de acord să nu continuăm negocierile să ridice mîna. Oamenii ridică mîinile frenetic. Deci, gata, poporul a decis: Maidanul se va extinde, nu continuă negocierile. Urmează o noapte de muncă. Noi baricade s-au ridicat acolo unde a spus Yatsenyuk, pe străzile respective. Lui Ianucovici i se arată pisica: uite ce putem să facem, dacă ne mai chemi la negocieri doar aşa, ca să ne arăţi la TV că dăm mîna cu tine. Apoi, lucrurile se precipită: gruparea lui Daneliuc anunţă că a ocupat cele două ministere. Asta produce confuzie. Cine sînt ăştia? De ce nu anunţă liderii politici mişcările astea? Pierd de sub control Maidanul? Bun prilej pentru guvern să contraatace mediatic. Ahaaa! – sar miniştrii de Interne şi de Justiţie – e anarhie, liderii nu controlează mişcarea, uitaţi că ocupă clădiri fără să anunţe, deci e fascism şi terorism. Klitschko iese nervos şi îl critică pe Daneliuc – e un agitator care dă prilej regimului să instituie starea de urgenţă. Urmează un moment de confuzie în liniile paramilitare de comandă şi control. Generalii controlaţi de politicieni se confruntă cu alţi generali, cei care credeau că tabla lor de şah e mai importantă decît cea politică. Confruntări între Spilna Sprava şi cei trimişi de politicieni să-i evacueze din clădirile ocupate fără ordin de sus. Un om e rănit în bătăile fratricide. Daneliuc clipeşte primul şi se retrage din cele două ministere. A doua zi, negocierile continuă, Ianucovici a fost speriat, poporul nu a mai fost convocat ca să-şi revoce ordinul de încetare a negocierilor. După două zile, Daneliuc şi alţi generali paramilitari spun presei că vor să participe şi ei la negocieri. O înfrîngere simbolică pentru omul care făcea mişto pe Facebook de cei care negociază. După alte patru zile în care nimeni nu mai dădea de el, Daneliuc anunţă pe Facebook că se află la... Londra. Nu explică cum a ajuns acolo, doar că era vînat şi că a preferat să conducă mişcarea din exil. Totuşi, nu mai poţi ocupa clădiri din exil, Facebook-ul îşi are limitele lui. Deocamdată, e în afara jocului. Aş paria că i s-a spus: te predăm noi dacă nu pleci. Speculez. Dar speţa e importantă. Maidanul paramilitar a fost îmblînzit de Maidanul politic. E momentul în care politicienii – aceşti ticăloşi, aceste lichele, aceste ţinte predilecte ale tuturor clişeelor – îşi îndeplinesc rolul lor vital în orice societate: negocierea. Fără politicieni care să-şi strîngă mîinile, chiar pătate de sînge, taberele s-ar sfîşia deschis. Ucraina nu e Siria pentru că violenţa este limitată politic. Dar cît vor putea controla liderii politici Maidanul militar? Cu cît negocierile se prelungesc şi nu au rezultate, cu atît Maidanul sălbatic şi apolitic va fi întărit. Să ne rugăm pentru politicieni.

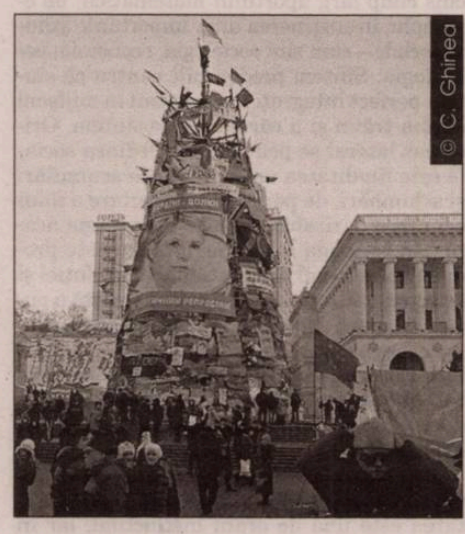

Maidanul paramilitar a fost îmblînzit de Maidanul politic.

■ Canalul rusesc Dozhd are un talk-show pe teme istorie. Cere telespectatorilor să voteze dacă ar fi fost mai bine ca Leningradul să se predea nemţilor în al Doilea Război Mondial, decît să moară un milion de civili, în principal de foame. Ar putea să fie o discuţie banală de istorie contrafactuală. Dar nu în Rusia. Întrebarea a dus la reacţii isterice. Dozhd a scos imediat întrebarea şi a cerut scuze poporului rus pentru că l-a jignit. Prea tîrziu. În Duma de Stat se pregăteşte o rezoluţie, procuratura a anunţat începerea unei anchete. *Komsomolskaya Pravda* numeşte canalul Dozhd un avanpost al liberalismului (asta e de rău), condus de evrei, homosexuali şi insecte. Iar televiziunea de stat a organizat o emisiune de critică a postului, în care concluzia era limpede: discuţia despre salvarea milionului de civili la Leningrad, acum 75 de ani, este parte a tentativei occidentale de a crea în Rusia o revoluţie în stil Maidan. E doar un caz care arată angoasa profundă creată de Maidan în Rusia. Ordinul pe unitate e ca presa rusă (influentă în estul Ucrainei) să arate că bande de fascişti plătite de americani atacă instituţiile pentru a forţa Ucraina să se supună Vestului. Ce fericire pe poporul rus că e independent şi suveran, supus doar propriilor securişti! *The Economist* are două articole excelente despre Rusia ca gazdă a jocurilor olimpice. Cele mai scumpe jocuri din istorie. Bugetul a sărit în aer: e de patru ori mai mare decît fusese anticipat. Fără număr, fără număr, de la Putin. 50 de miliarde de euro pentru mania de a epata – cam cît PIB-ul anual al unor ţări ca Uruguay, Slovenia sau Turkmenistan. Rusia lui Putin e mai dependentă de exportul de energie decît era URSS. Acum zece ani, bugetul de stat era echilibrat dacă barilul de petrol costa, la nivel mondial, 20 de dolari. Azi, după ce kaghebiştii au instaurat ordinea, bugetul de stat e echilibrat doar dacă petrolul costă 103 dolari. Sîntem foarte aproape de asta, iar preţurile la energie sînt în scădere pentru că americanii aruncă noi rezerve pe piaţă, provenite din şist. Rusia lui Putin e prea scumpă, prea ineptă şi prea coruptă ca să nu aibă mari probleme curînd. Maidanul ameninţă Rusia pentru că Rusia e, de fapt, vulnerabilă. Strategia lui Putin de a reface URSS în formula Uniunii Euroasiatice pare acum iluzorie. Forţarea Ucrainei de a nu semna Acordul de Asociere la Vilnius a aruncat ţara în aer. Rusia va plăti factura? Putin a transferat numai trei miliarde din cele 15 promise lui Ianucovici, apoi a îngheţat conturile ca să vadă ce se întîmplă. Embargoul economic rusesc a fost reinstituit la graniţă. Ucraina se îndreaptă spre faliment. Şi acum e problema Rusiei, care, şi ea...

■ Katya Gorchinskaya, de la *Kiev Post*, a stat de vorbă cu susţinători ai lui Ianucovici şi a produs istoria alternativă a Euromaidanului. Să-i zicem versiunea rusească, care sună aşa: Occidentul se răzbună pe Ianucovici pentru că nu a semnat la Vilnius, americanii au organizat totul, europenii încă se tem să intervină deschis pentru că le e frică de instabilitate. Americanii furnizează toate materialele din Euromaidan, drept dovadă fiind că transporturile diplomatice s-au mărit de patru ori. În ambasada americană, liderii opoziţiei primesc dolari *cash* pentru combustibil – în tranşe de cîte 50.000 de dolari (paranoia se concentrează mereu pe detalii mici, concrete – aşa, pare că se bazează pe ceva). Protestatarii sînt plătiţi cu 500 de dolari pe zi şi primesc prime pentru fiecare cocktail Molotov pe care îl aruncă spre miliţieni (îmi închipui că departamentul HR al Maidanului are o problemă în a urmări performanţele). Bandele de tineri numiţi *tituşki* sînt, pur şi simplu, membri ai comunităţii, care iau poziţie şi ajută miliţia să apere ţara de aceşti banditi. Care sînt doar fascişti ai lui Bandera (vedeţi amănunte despre aceste personaje în dosarul din acest număr). Presa vîndută Occidentului refuză să vadă asta şi, oricum, manifestanţii se deghizează în jurnalişti pentru a spiona forţele de ordine, deci e OK că 40 de jurnalişti au fost bătuţi de miliţie. În Occident, viziunea asta e transmisă cu obstinaţie de site-urile socialiste. În România, o preiau ca papagalii cei de la *CriticAtac* (care se lamentează că lumea citeşte reportajele altora, de la faţa locului, şi ignoră adevărul revoluţionar-teoretic scris de ei despre Ucraina). Publicăm în temă şi un apel al intelectualilor ucraineni, care explică faptul că nu sînt extremişti. Faptul că oamenii ăştia sînt nevoiţi să se justifice e enervant. O studentă la College of Europe traduce de zor ştiri din Ucraina pentru colegii ei de toate naţionalităţile. Semnează: „extremistă, potrivit autorităţilor, pentru că apăr paşnic valorile europene şi democraţia". Bolşevicii le bagă acestor oameni lanterna în ochi şi îi fac fascişti. Ceea ce e amuzant: bolşevicii au aerul că mor de grija democraţiei burgheze, să nu cumva să o distrugă fasciştii înaintea lor.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Mi-am reparat maşina. Costuri şi năravuri

După trei-patru luni fără maşină, mi-am reparat-o. Douăzeci de milioane nu mi-au fost la îndemînă sau nu m-am îndurat să le dau din buzunar. În timpul ăsta, mi-a expirat asigurarea. Trei milioane. Mi-a expirat ITP-ul – alte milioane. Şi, mai ales, lovitura de graţie, a venit zăpada – două milioane. De ce? Gerul, viscolul, răul de pe stradă m-au hotărît să nu scot maşina din parcare. Patru zile cu alba pe capotă şi cu frigul în mădularele maşinii mi-au răpit din energia bateriei. Pe scurt, adio baterie. Ba nu, aşa credeam că va fi. Ieri să fie, dau puţin filmul înapoi, dau o cheia şi merge. De baterie nu mai am nevoie! Cu toate astea, rămîn restul de bani. În tot timpul ăsta, mi-a fost aşa de bine fără maşină dintr-un singur punct de vedere. Unic şi irepetabil. Nu puneam benzină – pardon, motorină. Atacul de panică de fiecare zi că nu am cu ce merge, deşi mă urc comod în maşină, mi-a trecut. Benzina – pardon, motorina, eu merg pe motorină, pe motorină, mereu uit. Într-un fel, mi-am făcut maşina pentru că ea există în faţa blocului. Există acolo. Am cumpărat-o, trebuie să mi-o asum în continuare. Este a mea. S-o las acolo de pomană stricată? Puteam. Se degrada. Întrebarea era de ce am mai cumpărat-o acum cîţiva ani. Mărturisesc că nu mai ţin minte. Probabil pentru că toţi au. Balamuc din nimic. Apoi, luni de zile, prieteni, vecini îmi repetau că maşina trebuie reparată. Pescăruşii şi ciorile au o pată pe ea. Mai mult, o echipă de toaletare a copacilor era gata să dărîme un arţar peste ea. Pe scurt, poate eu nu mai aveam nevoie de ea, dar tot mai mulţi se loveau de ea. Cumplit, nu? De-asta mi-am reparat eu maşina, de gura lumii. De fapt, ea era stricată. De fapt, un calcul arată că dădeam mai mult pe taxiuri pe zi decît pe motorină pe o săptămînă. Oricum, acum am maşina reparată. Cînd se va strica din nou, îmi voi face alte calcule pentru ca ea să merite cu adevărat o reparaţie. Voi cînd vă reparaţi maşina? Pentru voi e mai simplu?

Ceva nou pe frontul de Est?

Vești din Ucraina

Texte și opinii de:

- Angela GRĂMADĂ (expert spațiul postsovietic)

„Cine sînt protestatarii ucrainenilor?“

- Alyona GETMANCHUK (director, Institute for World Policy, Kiev)

„Atacul lui Ianucovici asupra societății civile“ – interviu

- Vladimir SOCOR (expert, Jamestown Foundation)

„Maidanul este o întreprindere irațională“ – interviu

argument

Între Belarus și Europa

Ucraina este cel mai mare vecin al României. Este motivul istoric și geografic pentru care, prima dată în ultimii 300 de ani, nu mai avem graniță comună cu Rusia. Și aceasta nu e puțin lucru. Și totuși, Ucraina este o necunoscută în spațiul public românesc. Asta, deși, ca stat care gestionează o parte din granița estică a UE, România are un interes special pentru politica europeană de vecinătate cu Estul – Parteneriatul Estic. Fără Ucraina, Parteneriatul Estic este o copie palidă a ceea ce ar putea să fie. Dar dialogul București – Kiev este blocat în clișee istorice și în neînțelegeri mărunte. Aceasta a fost premisa pentru care, acum ceva vreme, am inițiat un proiect numit „Forumul Civic România – Ucraina“. Centrul Român de Politici Europene și Institute for World Policy (unul dintre cele mai mari și bine văzute ONG-uri de la Kiev) au participat la concursul de proiecte desfășurat de Ministerul Afacerilor Externe al României și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (fondurile de dezvoltare pe care România le pune la dispoziția altor țări, ca parte a obligațiilor sale europene). Ideea era să desțelenim, la nivel de societate civilă, dialogul pe teme diverse, de la cooperarea energetică la situația minorităților. Prima ediție a Forumului a avut loc la București în 2012. Pe a doua am programat-o în ianuarie 2014, la Kiev. Era după summit-ul Parteneriatului Estic de la Vilnius și ar fi trebuit să tragem linie și să vorbim despre ce pot face cele două țări în noul context. Doar că noul context era mult diferit de cel așteptat. Iată-ne, deci, cu Forumul programat în mijlocul unor manifestații și violențe la Kiev. Am avut o mare dilemă dacă să mergem mai departe sau nu. Am decis să continuăm. Partenerii noștri de la Kiev – și celelalte ONG-uri ucrainene care participaseră la București – erau pe lista celor afectați de noile legi adoptate la Kiev, legi draconice, mai dure chiar decît cele adoptate de Putin în Rusia. A da înapoi ar fi fost un semn de lașitate. Am ales să fim solidari cu prietenii noștri aflați în nevoie.

Iată-ne, deci, la Kiev – o serie de reprezentanți ai ONG-urilor din România, experți, foști diplomați și ziariști, care dimineața discutau la Forum, iar după-amiezele se plimbau pe Maidan. Evident, tematica Forumului s-a adaptat la evenimentele zilei. Cum ar trebui România și Uniunea Europeană să se poziționeze? Ce așteaptă ONG-urile ucrainene de la noi? De pildă, România va gestiona în viitorul exercițiu bugetar european un program de cooperare transfrontalieră cu Ucraina, finanțat de Uniunea Europeană. Cum ar trebui proiectat acest program? Așa a apărut în discuții termenul de *belarusizare*. Va sfîrși regimul de la Kiev izolat de Europa? Opinii împărțite. Unii zic că Europa, și România în context, trebuie să fie fermă cu Ianucovici, pînă la capăt. Se vorbește de sancțiuni. Alții susțin că poziția dură a Europei față de Belarus nu a schimbat nimic în acea țară și a izolat și mai mult societatea belarusă de cea europeană. Nu au fost răspunsuri definitive. Proiectul continuă și experți români și ucraineni vor scrie rapoarte comune pe aceste teme.

„Forumul Civic România – Ucraina“ a fost, în primul rînd, un moment de necesară solidarizare. Ne-am fi dorit să nu fie cazul. **(Cristian Ghinea)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 6 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Angela GRĂMADĂ

Cine sînt protestatarii ucrainenilor?

Chiar de la început, în Piaţa Independenţei (Maidan Nezalejnosti) au ieşit elita intelectuală şi reprezentanţii partidelor aflate în opoziţie. Ambele tabere protestau, însă fără să-şi unească vocile. După ce „au mîncat bătaie" de la forţele de ordine (şi unii, şi ceilalţi), au decis să îşi unifice eforturile. Au făcut acest pas nu pentru semnarea Acordului de Asociere la UE, ci mai degrabă din raţionamente de politică internă. După bătăile la care au fost supuşi protestatarii (30 noiembrie 2013), partea cu „Euro" a protestelor a rămas mai mult un simbol pentru actualul „Euromaidan".

Iată pe cine putem să găsim în stradă la Kiev:

Elita intelectuală, adică oameni de ştiinţă, studenţi, reprezentanţi ai societăţii civile, veterani ai războiului din Afganistan. Acum sînt susţinuţi material de către liderii opoziţiei şi oligarhi, care le asigură alimente, medicamente şi alte lucruri de primă necesitate;

Partidele de opoziţie: Batkivshchyna (cel mai mare partid aflat în opoziţie), UDAR (surpriza plăcută, dar neexperimentată, a alegerilor legislative din octombrie 2012), Svoboda (surpriza neplăcută a alegerilor din octombrie 2012);

Tituşki, ultraşii;

Berkuţii – forţele de ordine.

Elita intelectuală nu necesită o prea mare descriere. Ea este cam aceeaşi peste tot în lume: oameni de ştiinţă, scriitori, artişti, actori, jurnalişti, activişti etc.

© C. Ghinea

Partidele care au ieşit în stradă sînt forţele politice care au reuşit să depăşească pragul electoral la alegerile parlamentare din octombrie 2012. Ele au semnat un Acord prin care se obligă să respecte un vot unitar, în cazul în care sînt supuse dezbaterilor parlamentare probleme pe care le consideră importante pentru viitorul statului ucrainean.

Partidele de pe Maidan:

Batkivshchyna – este un partid de centru, fondat în anul 1999 (în enlgeză *All-Ukrainian Union „Fatherland"*). De-a lungul timpului, mai multe formaţiuni politice au aderat la Batkivshchyna, care este condus de Iulia Timoşenko. Arseny Yatseniuk conduce partidul în lipsa şefei acestuia. Este partidul care poate să genereze cele mai multe nume pentru funcţii-cheie, în eventualitatea schimbării actualei guvernări.

UDAR-ul lui Vitaliy Klychko (în engleză *Ukrainian Democratic Alliance for Reforms*, de aici şi acronimul, care înseamnă „lovitură") – o formaţiune politică apărută relativ recent şi care s-a reorganizat din *Nova Kraina* (în ucraineană „Statul Nou"), în anul 2010. Din statut şi alte documente ale acestei formaţiuni politice nu reiese prea bine care este poziţionarea formaţiunii pe eşichierul politic. Găsim menţionate, însă, de mai multe ori: „politici sociale", orientări sociale. Sigur nu sînt de stînga. Aparenţele ne sugerează că trebuie să-i acceptăm ca fiind de centru-dreapta. Este un partid cu un lider charismatic, dar neexperimentat – cunoscutul boxer Vitaliy Klitschko.

Svoboda *(Vseukrayinske obyednannia „Svoboda")*, adică Libertate, în engleză – *Ukrainian nationalist political party*. A apărut în anul 1991 ca Partidul Social-Naţional al Ucrainei. Sînt naţionaliştii ucraineni, care se poziţionează în zona de dreapta a scenei politice. Sînt blamaţi şi consideraţi a fi extremişti de dreapta. Militează pentru limba şi identitatea ucraineană diferită de cea rusească. Nu sînt împotriva integrării europene, dar au anumite reţineri. Liderul este Oleh Tyahnybok. Pe el şi l-ar fi dorit Victok Ianucovici ca adversar în al doilea tur al alegerilor prezidenţiale.

Tituşki – sînt tineri care au o pregătire sportivă bună. Loiali actualei guvernări, ei sînt cei care încearcă să destabilizeze protestele, provocînd ciocniri violente între populaţia paşnică şi forţele de ordine, acolo unde se manifestă activitate civică proactivă. Acţionează doar în grup.

Berkut – unităţi speciale ale miliţiei ucrainene, subordonate Ministerului Afacerilor Interne. În Federaţia Rusă le identificăm sub numele OMON.

Diviziunile Vest – Est

Bazele cele mai solide ale opoziţiei anti-Ianucovici sînt în regiunile vestice Ivano-Frankivsk, Liov and Ternopil. Împreună cu alte patru regiuni vestice, ele împărtăşesc o istorie şi o cultură care au fost, pînă la mijlocul secolului al XX-lea, modelate de influenţele europene. Restul Ucrainei a fost, în mare măsură, definită de contactele istorice cu Rusia.

Cele şapte regiuni vestice ale Ucrainei au fost în orbita politică a Imperiului Austro-Ungar sau a Poloniei, pînă în 1939, cînd au fost încorporate în Republica Sovietică Socialistă Ucraineană, moştenită apoi de actuala Ucrainâ. Mişcările de independenţă din Vest au produs mituri şi simboluri politice care sînt nepopulare în Est, unde experienţa politică a fost foarte diferită.

Estul Ucrainei, puternic industrializat în secolul al XX-lea, a atras un număr mare de muncitori industriali din afara regiunii şi a dezvoltat un amestec etnic în care *lingua franca* a fost limba rusă, nu cea ucraineană.

În partea de Vest, sentimentul naţional ucrainean este adînc înrădăcinat şi are deopotrivă dimensiuni culturale cît şi politice. În Est, acest sentiment este relativ superficial, mai mult cultural decît politic. Mai mult decît atît, două regiuni vestice – Cernăuţi şi Zakarpatia – au semnificative minorităţi etnice de români şi maghiari, ambele concentrate în enclave compacte de-a lungul frontierei cu România şi Ungaria.

Distribuţii electorale

Baza electorală a Partidului Regiunilor lui Ianucovici este concentrată în partea de sud-est a ţării, unde, la alegerile din 2012, a cîştigat între 36% (Regiunea Dnepropetrovsk) şi 65% (Donetk) din voturi. Partidul s-a descurcat cel mai prost în Ivano – Frankivsk şi Liov, unde a atras doar 5% din votul popular.

Partidul Zvoboda are cel mai ridicat nivel de sprijin, chiar în regiunile în care Partidul Regiunilor stă cel mai prost. A cîştigat 34% din votul popular în regiunea Ivano – Frankivsk, 31% în Ternopil şi 38% în Liov. Dincolo de aceste bastioane, Zvoboda atrage puţini alegători, chiar şi în alte regiuni vestice – 17% în Rivne şi 18% în Volyn. În toate celelalte regiuni, rezultatele electorale ale partidului au fost sub 10%. Inclusiv în Cernăuţi şi Zakarpatia, probabil din cauza enclavelor etnice de români şi maghiari.

Partidul Patriei, al cărui lider, Iulia Timoşenko, ispăşeşte o pedeapsă cu închisoarea, timp în care este condus de Arseny Yatsenyuk, are o platformă mult mai echilibrată decît Svoboda. Acesta performează bine în Vest, cîştigînd aproape 40% din voturi, în alegerile din 2012, în toate regiunile vestice. S-a descurcat la fel de bine în centrul Ucrainei, dar a avut rezultate mult mai scăzute faţă de Partidul Regiunilor în partea de sud-est. Al treilea partid de opoziţie, UDAR, a performat în mod egal în toată Ucraina. Toate cele trei partide de opoziţie au avut rezultate bune în Kiev, în timp ce Partidul Regiunilor a performat slab în capitală.

Divizarea economică

Regiunea de sud-est este motorul economic al Ucrainei: în 2012, ea a produs aproximativ 40% din PIB-ul ţării. Cele şapte regiuni din vest au produs împreună 12,5 % din PIB. Disparitatea producţiei industriale este chiar mai mare – în primele unsprezece luni ale anului 2013, regiunile de sud-est au produs aproape 60% din producţia industrială a ţării, în comparaţie cu 8,7%, generate de cele şapte regiuni occidentale. Esticii sînt mai bogaţi – cele mai mari salarii medii lunare sînt plătite în Donetk, iar cele mai mici, în Cernăuţi.

(selecţii din „Ukraine is unlikely to split, despite regional divides"; The Oxford Analytica Daily Brief, 22 ianuarie 2014)

Abandonarea Ucrainei nu ar calma Rusia, i-ar spori apetitul

Europa şi America se confruntă în Ucraina cu opţiuni care includ haos, stagnare sau represiune din partea autorităţilor. Toate aceste scenarii sînt rele. O represiune completă în Ucraina va fi posibilă numai cu vărsare de sînge şi cu ajutorul Rusiei. Ceea ce ridică perspectiva unui război civil la frontierele Europei, un număr mare de refugiaţi, precum şi semne de întrebare privind aprovizionarea cu petrol şi gaze. Haosul intern are efecte imprevizibile în afară. Ce se întîmplă dacă Ucraina de Vest şi alte regiuni pur şi simplu refuză să recunoască autorităţile centrale de la Kiev? Atunci Europa se va confrunta cu o versiune mai mare a Transnistriei. Vom recunoaşte regiunile separatiste, atunci cînd îşi vor declara independenţa? Sau vom încerca să le dăm un ghiont pentru a reintra sub controlul regimului lui Ianucovici?

Dacă nici unul dintre scenariile radicale nu se confirmă şi va fi pur şi simplu un impas, o prelungire a situaţiei actuale, vom asista la faliment economic, devalorizarea monedei şi scăderea nivelului de trai. Centrul politic va fi sub asediul extremiştilor. Un scenariu de coşmar pentru Occident este o versiune a dezastrului care s-a desfăşurat în Siria, cu un regim autoritar intransigent care se confruntă cu o opoziţie extremistă şi fragmentată (...) Vocile de la Washington, care doresc ca America să stea departe de Ucraina, ar fi mai cinstite dacă ar spune că vor ca America să abandoneze Europa în întregime. Cu toate acestea, nu există nici cea mai mică şansă ca acest lucru să se întîmple. UE este un partener indispensabil pentru Statele Unite – în economie, comerţ şi diplomaţie. Alegerea nu este între o politică pentru Europa, sau nu. Este o alegere între o politică înţeleaptă pentru Europa şi altele proaste.

Cea mai proeminentă politică proastă posibilă se bazează pe presupunerea că interesul naţional vital pentru Statele Unite este de a menţine relaţii bune cu Rusia (...). Dl Putin şi prietenii lui nu doresc soluţii din care toată lumea să cîştige. Le plac cele din care cîştigă numai ei. Văd concesiile ca semne de slăbiciune, nu ca semne de încredere. Rusia este o putere revizionistă, care vede soluţionarea geopolitică din 1991 ca profund nedreaptă – la fel de rea ca Tratatul de la Brest – Litovsk din 1917. Ea vrea să inverseze pierderile. Principalul obstacol este America. Acum simte slăbiciune în Washington şi este hotărîtă să o exploateze.

Prin urmare, abandonarea Ucrainei nu ar calma nervii Rusiei, dar i-ar alimenta apetitul. Georgia şi Moldova – cele două republici mici ex-sovietice care încă mai doresc să urmeze integrarea europeană – vor fi probabil următoarele ţinte ale Kremlinului, odată ce Jocurile Olimpice de la Soci se vor fi încheiat.

(fragmente din raportul „Getting it Right on Ukraine: Realpolitik vs. Wishful Thinking", de Edward Lucas, Center for European Policy Analysis, Washington, 28 ianuarie 2014)

Atacul lui Ianucovici asupra societății civile

interviu cu Alyona GETMANCHUK

Ne-am văzut ultima dată la Vilnius, cînd făceaţi parte dintr-un grup ce reprezenta ONG-urile din Ucraina care au semnat în mod simbolic Acordul de Asociere cu UE. Ce s-a întîmplat după, aici, în Ucraina?

S-a produs ceva neaşteptat. Nimeni nu ar fi crezut că cetăţenii ucraineni vor ieşi în stradă să protesteze pentru a cere semnarea Acordului cu UE. Ultimele analize, rapoarte realizate pe această temă indicau contrariul. Nimeni nu se aştepta ca ucrainenii să iasă în stradă pentru a cere şi susţine un viitor european.

Aceste acţiuni s-au transformat dintr-un protest pentru Europa într-unul pentru apărarea drepturilor omului, aş spune pentru apărarea demnităţii. Prin urmare, Revoluţia Europeană sau Euromaidanul s-a transformat într-o Revoluţie a demnităţii. Se poate observa că, în stradă, nu există multe steaguri ale Uniunii Europene. Eu personal am încă steagul UE în propria maşină şi îl pot folosi în orice moment. Totuşi, o parte din cei care protestează în prezent nu sînt susţinători înfocaţi ai căii europene, dar toţi sînt uniţi împotriva regimului Ianucovici. Ceea ce îşi doresc toţi este de fapt demisia, îndepărtarea de la putere a actualului regim. Un alt motiv pentru care nu vedem multe steaguri ale Uniunii Europene printre manifestanţi ţine şi de faptul că mulţi ucraineni sînt dezamăgiţi de modul în care UE se poziţionează faţă de Ucraina, sînt dezamăgiţi de politicile Bruxelles-ului în legătură cu Ucraina. Ei îşi doreau o poziţie mult mai fermă din partea UE faţă de politica dusă de guvernarea ucraineană.

Ce înseamnă mai exact o poziţie mai fermă?

Sancţiuni, oamenii îşi doreau sancţiuni „individuale" împotriva lui Ianucovici. Oamenii încă îşi doresc asta, dar sînt dezamăgiţi. Ei consideră că aplicarea sancţiunilor de către Uniune, mai ales după summit-ul de la Vilnius, ar fi făcut ca dialogul purtat cu puterea să fie unul paşnic, evitînd astfel manifestări violente şi victimele. Toţi se aşteptau ca următoarea revoluţie să fie sîngeroasă, nu paşnică, cum a fost în 2004.

Cum a apărut violenţa? Debutul a fos paşnic, manifestările radicalizîndu-se odată cu intervenţia forţelor armate. De ce s-a întîmplat asta? M-am aflat în mijlocul mulţimii şi am fost impresionat de modul de organizare, după modelul militar, cu reguli clare, ierarhizare. Au fost organizaţi de alte forţe, partidele din opoziţie, organizaţii de tineret?

Nu au fost organizaţi de partide, au existat încă de începutul manifestărilor, în interiorul Euromaidanului, nişte mişcări radicale, dar acestora li s-a cerut să fie tolerante, paşnice, ele conformîndu-se cerinţelor. Consider că au fost cel puţin doi factori principali care au făcut ca acţiunile să degenereze în manifestări radicale. Primul este legat de absenţa unor rezultate în timpul Euromaidanului: două luni oamenii au stat în stradă şi nu au obţinut nimic. Două luni este o perioadă lungă, dacă mai luăm în considerare şi starea vremii. În condiţiile în care nu a venit nici un semnal din partea guvernării Ianucovici, putem înţelege de ce s-a ajuns în această situaţie.

Cine ia deciziile asupra protestului? Cei trei lideri politici ai partidelor principale au controlul, cît de implicaţi sînt?

Nu, au încercat să controleze protestele la început, dar li s-a explicat că protestele nu au fost iniţiate de politicieni, că sînt şi ei cetăţeni de rînd, avînd aceleaşi drepturi şi obligaţii ca ceilalţi participanţi la manifestări.

A existat o situaţie interesantă, ieri (23 ianuarie 2014, *n.n.),* cînd partidele din opoziţie au purtat negocieri cu preşedintele şi echipa sa. Reprezentanţii lor s-au întors în mulţime, pe scena Euromaidanului, dar protestatarii nu au acceptat, nu au recunoscut negocierile purtate de aceştia. Practic, liderii opoziţiei au decis să oprească negocierile cu puterea, la cererea manifestanţilor.

A fost un angajament sincer, într-adevăr venit din partea liderilor politici? Am văzut momentul acela live la TV, cineva mi-a tradus, liderul Svoboda a întrebat mulţimea în aşa fel încît răspunsul primit să fie cel dorit de el. Ceea ce mă face să revin la întrebare: liderii controlează mulţimea, sau e invers? Pot comunica aceşti lideri în mod real cu mulţimea, sau protestele pot scăpa totalmente de sub control?

Cred că problema aceasta este – ei nu mai pot controla mulţimea. Chiar dacă ieri au decis, la cererile protestatarilor, să oprească negocierea cu puterea, le-au cerut totuşi acestora să fie disciplinaţi şi să acţioneze coordonat în cadrul protestelor. Dar sînt mulţi manifestanţi cu comportament radical. Liderii politici poartă şi ei o parte din responsabilitate pentru acţiunile întreprinse de protestatari. De exemplu, unul dintre lideri, Arseniy Yatsenyuk, le-a vorbit oamenilor şi le-a spus că singurul lider al mişcărilor este însuşi poporul ucrainean.

Cel de-al doilea factor care a dus la radicalizarea mişcărilor protestatare, pe lîngă lipsa unei acţiuni şi a unor concesii din partea guvernului, este noua legislaţie cu privire la societatea civilă, mult mai dură şi constrîngătoare decît cea adoptată în Rusia şi Belarus, în acest domeniu.

Ce efecte are această legislaţie asupra ONG-ului dumneavoastră? Sînteţi afectaţi?

Da, sîntem afectaţi. Pentru a face ceva pentru propria ţară, cred că ONG-ul nostru şi celelalte organizaţii nonguvernamentale trebuie să găsească o modalitate de a schimba, îndrepta actuala legislaţie, pentru a ne putea asigura propria supravieţuire.

Tocmai am avut un dialog la Forumul Civic România – Ucraina şi cineva a ridicat problema unei posibile belarusificări a Ucrainei. Ce părere aveţi despre asta?

Este un subiect foarte sensibil. Pe de o parte, întotdeauna am crezut că scenariul din Belarus, unde societatea civilă nu există, nu trebuie repetat. Prin acţiunile noastre, am vrut să împiedicăm acest lucru, dar am devenit ostatici ai pachetului legislativ adoptat, ai măsurilor prevăzute de acesta. Pe de altă parte, asta înseamnă sfîrşitul dialogului, va însemna izolarea nu doar a unor politicieni ucraineni faţă de Vest, ci va reprezenta izolarea întregii ţări.

La începutul dialogului nostru, aţi menţionat că oamenii au cerut măsuri mai ferme din partea Bruxelles-ului. Acest fapt reflectă întreaga stare de spirit din rîndul experţilor şi a comunităţii de ONG-uri ucrainene?

Da, aceasta este starea de spirit dominantă. Cred că cei care nu susţin această idee sînt percepuţi de ceilalţi ca susţinători, colaboratori ai regimului actual, pentru că oamenii sînt foarte sensibili, ofensaţi şi privesc problema din perspectiva emoţională. Îi înţeleg, pentru că, pînă în prezent, nu am avut asemenea ameninţări care să vină din partea puterii şi să afecteze independenţa, securitatea statului.

Din partea Rusiei adică, sau cine anume ameninţă statul?

Din partea Rusiei, dar şi ameninţări interne. În prezent, marea ameninţare pentru Ucraina nu este Rusia, ci propria guvernare. Avem statistici care arată că mai mult de 40% din populaţia Ucrainei consideră că marea ameninţare asupra securităţii statului este reprezentată de guvernarea Ianucovici. Subscriu şi eu la această opinie.

Ce s-a întîmplat cu preşedintele Ianucovici? Erau totuşi nişte consilieri, experţi care cunoşteau situaţia, care au condus negocierile cu UE. Ce s-a schimbat în interiorul cercului său? Pare rupt de realitate.

Sînt mai mulţi factori care au contribuit la situaţia actuală. Un factor important este economia, situaţia financiară a ţării. Ianucovici s-a aflat în situaţia în care Ucraina avea nevoie urgentă de un împrumut, acesta fiind condiţionat, de către FMI, de implementarea unei serii de reforme. Care nu au fost acceptate. De fapt, a fost o combinaţie între situaţia financiară a ţării şi alegerile prezidenţiale ce urmează să se desfăşoare. Era garantat un ajutor financiar venit din partea Uniunii Europene, dar după semnarea Acordului de Asociere. Guvernarea Ianucovici nu a avut oameni capabili să gestioneze aceste provocări economice. Mulţi dintre ei fac parte din aşa-numita „Familie" – oameni din cercul interior al preşedintelui, aleşi nu pentru că erau profesionişti, ci pentru că îi erau loiali şi pentru că îi puteau asigura propria securitate. Ianucovici are o problemă personală, este paranoic în ceea ce priveşte propria securitate, se simte în permanenţă ameninţat, nu are încredere în nimeni din cauza trecutului său. El dorea să primească o sumă mare de bani, dar FMI şi UE puneau nişte condiţii, nişte reforme care puteau reprezenta un obstacol pentru realegerea lui, în 2015.

Ce se întîmplă în Estul ţării?

Este o întrebare bună şi cred că problema este reprezentată de specificul mişcării protestatare, de specificul Euromaidanului – care face practic imposibilă participarea celor din Est. Spre exemplu, o parte din mesajele afişate de protestatarii radicali conţin idei ce contravin valorilor împărtăşite de cei din Est. Este vorba aici de trecutul istoric, de valorile culturale, chiar distrugerea monumentului lui Lenin din Kiev, de către oamenii partidului Svoboda. Şi sigur, o altă contribuţie a avut şi partea din mass-media controlată de Ianucovici, ce susţinea că mulţimea de protestatari este reprezentată de extremişti radicali, plătiţi să acţioneze. Am fost surprinsă să aflu că tineri politicieni din Estul ţării cred că oamenii care participă la Euromaidan sînt plătiţi de forţele externe, de americani, prin intermediul ambasadelor. Chiar şi unii dintre oamenii bine educaţi din Est cred astfel de ipoteze. Cu toate acestea, există sondaje clare care demonstrează contrariul. 91% sau 92% dintre protestatari susţin că participă la manifestaţii din proprie iniţiativă.

Ce se întîmplă în interiorul Partidului Regiunilor? Este posibil să se creeze acolo un curent anti-Ianucovici? Aceştia sînt oameni pragmatici, orientaţi către afaceri, iar atmosfera revoluţionară nu le este deloc prielnică. Oare consideră că Ianucovici a mers prea departe?

Acum două luni o parte dintre ei se gîndeau să părăsească partidul, dar în prezent nu cred că vor să facă o mişcare, sînt în poziţie de aşteptare, aşteaptă să vadă ce se mai întîmplă. Aş spune că nu depinde de membrii partidului, ci de oamenii care controlează partidul. Oligarhii. Aceştia decid soarta partidului. Persoana principală, care controlează peste 50 de parlamentari ai partidului, este oligarhul Rinat Akhmetov.

Kiev, 24 ianuarie 2014

***Alyona Getmanchuk** este director al Institute of World Policy din Ucraina, un experimentat jurnalist şi analist de politică externă.*

a consemnat Cristian GHINEA

„În prezent, marea ameninţare pentru Ucraina nu este Rusia, ci propria guvernare."

„Totuşi o parte din cei care protestează în prezent nu sînt susţinători înfocaţi ai căii europene, dar toţi sînt uniţi împotriva regimul Ianucovici."

„Un alt motiv pentru care nu vedem multe steaguri ale UE printre manifestanţi ţine şi de faptul că mulţi ucraineni sînt dezamăgiţi de modul în care Bruxelles-ul se poziţionează faţă de Ucraina."

Cristian GHINEA

Două zile de bătut Maidanul

Mergi în mijlocul unui oraş înzăpezit, observi reclama la apropiatul concert Aerosmith. Şi chiar lîngă ea, cîţiva bărbaţi se încălzesc la un foc care iese dintr-un butoi. Pe lîngă ei sînt împrăştiate oarecum neglijent diverse bîte şi echipamente de protecţie de pe şantier. Au aerul că aşteaptă o armată de ocupaţie, aşa, în mijlocul unei pieţe. Pe lîngă ei trec maşini, în special luxoase. O senzaţie că traiul banal şi Maidanul trec unul pe lîngă celălalt. Îmi dau seama mai tîrziu că bărbaţii au organizat un fel de pichet sau un post înaintat de observaţie. Sîntem încă destul de departe de Piaţa mare a Euromaidanului, dar locul are o simbolistică anume: aici este mănăstirea care i-a primit pe manifestanţi în noaptea în care miliţia a intrat în forţă peste ei. Oamenii au fugit în sus pe o pantă destul de abruptă şi s-au refugiat la mănăstire, care i-a primit. Acum, menţin acest pichet aici, ca o prezenţă simbolică în piaţa din faţa mănăstirii. Nu se ştie cînd o mai fi nevoie.

Cobor panta spre Maidan şi asist la o discuţie interesantă. Doi tipi cu măşti şi cască pe cap, cu bîte în mîini şi murdari pe haine discută despre... duş. Îmi traduce Octavian Milewski, unul dintre cei mai buni experţi români în spaţiul estic, care vorbeşte cîteva dintre limbile din regiune (cînd ştii rusă şi polonă, ucraineana vine la pachet pentru că are multe în comun cu fiecare dintre ele). Cei doi discută deci despre cum se face duş pe strada X, la o baie publică.

La capătul pantei începe Piaţa – imensul spaţiu închis cu baricade, pe care vi l-am descris săptămîna trecută. La intrare se strîng donaţii într-o cutie de plastic. O forfotă de nedescris, pe fond de discursuri. Pe scena mare, un domn din Stavropol asigură lumea că Stavropol e cu ei. Unii aplaudă, alţii huiduie – Stavropol nu are automat renume bun. Puţini oameni însă stau să asculte. Cei mai mulţi gură-cască se plimbă de colo-colo, iar obişnuiţii Maidanului muncesc la făcut baricade sau la gătit sau la orice altceva presupune întreţinerea unei revoluţii. Aşa încît pe scenă sînt mai degrabă momente moarte. Scenariul pare a fi cam acelaşi: cineva vine şi asigură Maidanul că X sau Y sînt de partea lor. O dată e Stavropol, de multe ori e Liov, a doua zi e un tătar cu cuşmă care spune o rugăciune din care s-ar înţelge că şi Allah e de partea bună a baricadelor. De multe ori este cîte un preot care spune rugăciuni şi unii dintre trecători murmură odată cu el. Fiecare discurs se încheie cu un „Slavă Ucrainei!“ urlat în microfon, la care se răspunde cu un murmur dinspre Maidan, chiar de la oameni care altfel nu ascultaseră ce vorbea omul de pe scenă: „Slavă Ucrainei!“

Cînd nu vorbeşte nimeni, un ecran mare de lîngă scenă prezintă ştiri sau filme documentare. Unul dintre ele este despre averea preşedintelui Ianucovici, cu conturi şi bani, imagini cu limuzine, muzică ce aduce a serialul *Caracatiţa*. Ziariştii cu care sînt îi opresc pe oameni să-i întrebe ce vor. „Cît mai departe de Rusia“, zice un tip din Liov, tată a trei copii. Vorbeşte engleza articulat, e trist, dar vorbeşte în termeni grandioşi: nu pentru mine, pentru copiii mei. Nu e singurul care pune problema la modul grandios: oamenii par a-şi face curaj astfel, folosind termeni ca „viitor“ sau „destin“.

După o vreme, legitimaţiile de presă atrag ele vorbitori, nu mai e nevoie să-i tragi de limbă. În Palatul Libertăţii, un tip ne opreşte şi vorbeşte repede, emoţionat. Cînd nu mai are cuvinte, e ajutat de un altul, care şi el se înscrie la cuvînt. „Europa, vrem Europa“ – zice al doilea, oarecum enervat că primul nu e în stare să zică chestia asta atît de simplă. Da, frate, Europa – îşi revine cel dintîi vorbitor. De vorbit ar vorbi, dar, dacă le faci o poză frontală, se uită urît la tine, iar unii îţi cer chiar să vadă poza, par liniştiţi cînd observă că nu li se vede faţa.

© C. Ghinea

Maidanul paramilitar

Palatul Libertăţii e o clădire majestuoasă unde se intră numai dacă ai motiv – dar regulile sînt destul de laxe: intri dacă eşti de la presă, dacă te dai de la presă sau dacă arăţi un paşaport românesc sau moldovenesc şi zici că vrei să cşti gura, ca turist. De unde iniţial paznicii par fioroşi, te lasă să intri dacă îi rogi frumos. De fapt, ei se uită după tituşki, vă zic ceva mai încolo despre războiul lor cu aceştia. În Palatul aşa-numit al Libertăţii, oamenii mănîncă şi dorm, sute, poate mii, întinşi în holuri, pe sub arcade. Pe pereţi sînt afişate reguli, pe foi A4 banale. Prima regulă: nu se consumă alcool. A doua regulă: „Dacă fumezi în incinta Palatului Libertăţii eşti muscal.“ A fi muscal, adică rus nu e de bine. Sînt aproape 20 de asemenea reguli, din care reţin: Fiecare revoluţionar e obligat să aibă grijă personal de igiena sa. Fiecare revoluţionar se înscrie într-o unitate de 10 persoane, care au grijă unii de alţii. Revoluţionarul nu are voie să părăsească Maidanul fără să anunţe pe şeful direct. Nu acceptă ordine decît de la şeful direct. Şi, în final, un îndemn: „Fiţi buni unii cu alţii şi fără milă faţă de duşmani. Slavă Ucrainei!“

Unităţile numite de „autoapărare a Maidanului“ sînt deci organizate paramilitar. Depun un jurămînt în care spun: „jur să îmi dau viaţa pentru poporul ucrainean şi pentru Ucraina“. Cu alte cuvinte, e treabă foarte serioasă. Nişte civili se integrează într-o ordine militară, de bunăvoie. Fenomenul ar merita studiat sociologic. Unde se răsfiră în sus aceste ierharhii care la bază cuprind grupuri de cîte zece e mai puţin clar. Nucleul dur este dat de veteranii din Afganistan. O grupare formată din tineri radicali se numeşte *Spilna Sprava* (în traducere „Ţelul Comun“ sau „Cauza Publică“) şi e condusă de Oleksandr Danylyuk. Însă partidele politice au şi ele linii de comandă similare – diverşi deputaţi ai opoziţiei vorbesc şi în calitate de generali ai trupelor Maidanului. Aripa paramilitară a Maidanului are deci mai mulţi generali care nu se înţeleg întotdeauna între ei. Gruparea lui Danylyuk a ocupat „Casa Ucraina“ (o clădire de expoziţii) şi sediile ministerelor Energiei şi Agriculturii. Cînd tocmai se instalau în ministere, au venit alţi militanţi, de la Partidul Svoboda (naţionalist) să-i scoată de acolo – partidele negociau cu Ianucovici, şi eliberarea ministerelor era cerută de preşedinte pentru a merge mai departe la negocieri (o analiză a negocierilor, în rubrica mea din acest număr).

© C. Ghinea

Ice Age e o ţeapă!

Fac cunoştinţă cu metroul din Kiev. Dacă nu eşti de-al locului, n-ai nici o şansă să te descurci, Kiev e genul de oraş doar pentru uzul locuitorilor săi. Vechi, oribil, dar foarte adînc – metroul are scări rulante atît de lungi, încît dintr-un capăt nu îl vezi pe celălalt şi ai putea să citeşti liniştit ziarul, cît stai pe bandă. Senzaţia aceea aiuritoare că totul e normal, banal şi liniştit. Oamenii merg cu metroul, vînzătorii vînd diverse chestii pe tarabe înşirate în tuneluri lungi, genul de tarabe de care primarul Băsescu a curăţat centrul Bucureştiului. Şi apoi, brusc, ieşi totuşi din metrou în plin Maidan. Într-un colţ mai liniştit, pe un cort se vede un desen sofisticat, cu un mesaj la fel: nu plătim taxe dacă nu sîntem reprezentaţi. Pe un alt cort, un colaj cu Ianucovici şi prim-ministrul Azara după gratii, de îţi vine să strigi: „La brutărie, la brutărie...“ Şi brusc dau de personajele din *Ice Age*, două veveriţe şi tigrul. Mă gîndesc că e amuzant că oamenii ăştia fac reclamă la film tocmai aici. Insistă să facă poze cu mine. Facem poze. Şi facem... Şi facem... În diverse ipostaze. Uite, ţine-mă de ureche, îmi zice veveriţa. O ţin. Tigrul ne face poze. În sfîrşit, mă plictisesc de joaca asta şi dau să plec. Atunci mă prind că era o capcană pentru turişti, oamenii vor bani pentru că s-au pozat cu mine. 100. Ei na, e prea mult. Păi, de hrivne, nu de euro – zice tigrul. Normal că nu de euro, auzi la tine! Hai, *man*, ăsta e jobul nostru – zice una dintre veveriţe. Îi dau 20 de hrivne (doi euro) şi las în urmă nişte veveriţe dezamăgite. Am deci vreo 20 de poze cu mine la Kiev pupîndu-mă şi făcînd diverse chestii cu nişte veveriţe, în plin Maidan. Adevărul e că sînt haioase, oamenii sînt profesionişti.

Ajung de aici în Piaţa mare a Maidanului, în cealaltă parte a scenei. E mai mare decît îmi imaginam ieri, deşi îl bătusem cîteva ore. Postere uriaşe cu Iulia Timoşenco şi cu Stepan Bandera. O figură tragică acest Bandera. A organizat o armată naţionalistă ucraineană care s-a luptat şi cu sovieticii, şi cu nemţii, şi a participat şi la masacre împotriva polonezilor (partizanii polonezi şi cu cei ucraineni se urau mai mult unii pe alţii decît îi urau şi pe sovietici, şi pe hitlerişti). Ba sprijinit de naziști, ba internat în lagărul de concentrare de către Hitler, Bandera a fost ticălosul favorit al propagandei sovietice. Ceea ce îl face acum eroul favorit al naţionaliştilor ucraineni. A fost asasinat de KGB după război. În Vestul Ucrainei, e un erou, sînt străzi numite după el. În Estul Ucrainei e un criminal de război, autorităţile locale votează interzicerea discursului pro-Bandera. Pe lîngă Timoşenco şi Bandera, mai sînt postere ceva mai mici cu scriitori şi artişti care s-au luptat pentru renaşterea naţională, în anii de dezintegrare a URSS, liderii mişcării similare Frontului Popular de la Chişinău. Observ şi acum, ca şi la televizor seara trecută, multe steaguri poloneze. Şi totuşi, nu am auzit scenariul paranoic că Polonia a organizat totul, aşa cum a fost denunţată România în 2009 pentru că existau steaguri tricolore la Chişinău.

Dincolo, spre Maidanul violent, în Piaţa Europa, peisajul nu putea să fie mai diferit de scena paşnică unde tigrul şi veveriţele îi ţepuiau pe turişti. Armistiţiul de seara trecută expirase. Atmosferă tensionată, focuri care ard acoperind totul într-un fum înecăcios, de cauciuc. Miliţienii Berkut s-au apropiat de baza dealului, dar focuri mari ard între ei şi manifestanţi, ca o graniţă deloc simbolică. Legitimaţia de presă nu atrage

Cred că mi se transmite că sîntem ai dracu' de negri, sau ceva de genul ăsta. Poante de Maidan.

CEVA NOU PE FRONTUL DE EST? – VEȘTI DIN **UCRAINA**

numai guralivi, ci şi un tip cu faţa neagră, care ne ia aproape pe sus şi ne face loc pînă în faţă. Ceilalţi se dau respectuoşi la o parte pentru că tipul nostru zbiară „jurnalişci, jurnalişci“. Ne ia şi ne împinge spre *no man's land*, dar nu acolo unde contactul e direct, ci în zona unde există un gard între ei şi Berkuţi – două zile mai devreme, acolo se întîmplau scenele în care aruncau cu cocktail-uri Molotov în miliţienii care puseseră scuturile în gard. Benzina încinsă mai ajungea pe cîte unul, şi un alt berkut venea din spate cu stingătorul de incendiu şi îşi stingea colegul cuprins de flăcări. Recunosc deci gardul acela şi iată-ne faţă în faţă cu temuţii Berkut. Ne spun ceva în ucraineană prin gard, nu înţelegem, nu par a vorbi engleză. Vine un şef de-al lor care zbiară la noi în ucraineană ceva din care părea clar că vrea să o ştergem. Omul care ne împinsese acolo scoate nişte cartuşe goale din buzunar, ni le arată şi zbiară la miliţieni. Înţelegem că au tras cu alea în ei. Mă uit la feţele lor, feţe de oameni extenuaţi, ochi goi, nu mai zic nimic. Omul cu cartuşele ne împinge în faţă şi îi boscorodeşte în limba lui. Îmi închipui că e ceva de genul „de ce-aţi dat, mă, de ce-aţi dat“ ca-n *Balanţa* lui Pintilie. Berkuţii tac, se uită la noi şi la el cu aerul: hai, mă, lăsaţi-ne, că oricum sîntem amăriţi. Cel puţin doi miliţieni au murit de la începutul bătăilor colective. Mai multe zeci dintre ei au fost spitalizaţi cu degerături. Şeful lor se întoarce, îşi pierde răbdarea şi zbiară iar spre noi. Nu înţeleg ce, dar traduc mesajul prin: bă, chiar vă mănîncă în cur?! Ne întoarcem din *no man's land*, revoluţionarii din primele rînduri se dau înlături cu respect. Sîntem „jurnalişci“. Mi se pare ridicol, n-am făcut nici o brînză. Omul cu cartuşele rămîne în urmă, tot boscorodindu-i pe berkuţi. Par a se cunoaşte, nu e prima dată cînd se organizează turul acesta, într-un fel sînt camarazi.

E un frig îngrozitor şi toată Piaţa Europa arată ca o tabără de indieni, cu multe focuri. Fiecare foc e o comunitate. Întind mîna spre un foc, ca să-mi simt iar degetele. Un om mă vede şi e amabil, mă trage spre foc şi se dă el la o parte: hai, stai tu, că eu m-am încălzit. Sînt patru revoluţionari tineri şi două bătrînele, la focul meu. Una dintre ele îmi zice ceva şi rîde. Rîd toţi. Rîd şi eu. Femeia îşi bagă un deget în gură, apoi îşi dă cu scuipatul pe frunte. Degetul e negru de la fum. Îl arată spre mine, zice ceva şi rîde. Cred că mi se transmite că sîntem ai dracu' de negri, sau ceva de genul ăsta. Poante de Maidan.

Într-un colţ al Pieţei, văzusem mai devreme vreo zece oameni fotografiind o streaşină. Este un fel de baracă dichisită care iese dintr-o clădire, acolo era o cafenea de fiţe, dar acum e închisă. Într-un colţ al barăcii, se făceau mai devreme poze spre streaşină, mai mulţi dintre cei care pozau păreau a fi jurnalişti. Am întrebat ce pozează şi unul a zis că e o urmă de glonte de *sniper*. Nu avea rost să mă înghesui atunci, dar îmi aduc aminte şi mă duc să văd şi eu. S-a întunecat, dar tot mai sînt doi oameni care pozează spre streaşină. Cineva a făcut un cerc în jurul urmei şi a tras o linie, scrie ceva cu cretă, probabil o explicaţie. Urma în sine ar putea foarte bine să fie o lovitură de ciocan şi aş paria că totul e o farsă: ziarişti, faceţi foto la glonţ! Plec amuzat şi dau de o Dacie Logan break. Ups, contribuţie românească la Maidan, mă gîndesc. Maşina a ajuns departe, printre focuri. E plină cu lemne. Cîţiva tipi vin cu două cearşafuri şi descarcă rapid lemnele, apoi pleacă cu ele, cîte patru cară un cearşaf. Lîngă maşină observasem alţii care puneau nişte fiare în caldarîm. Cît m-am uitat eu la cei cu Loganul, ăştia au făcut un cort. E impresionantă viteza, în trei minute a răsărit un cort militar, lung de vreo cinci metri. Înăuntru se aprinde deja un bec. Organizare, domnule!

Observ două baricade noi care ieri nu erau. Strada asta are deja o istorie a ei, uşor de refăcut dacă te uiţi succesiv la imaginile cu violenţe. Poţi vedea cum s-a mutat cîmpul de luptă. Cu o săptămînă în urmă, era un du-te vino de-a lungul străzii între protestatari şi Berkut. Asta se întîmpla la capătul dinspre Maidan, unde e urma de glonte. Ieri se mutase 200 de metri mai în faţă, pînă la intrarea în stadion, dar erau nişte baricade mici, prăpădite. Acum sînt şi mai în faţă, iar baricadele sînt mai multe, întărite. În cinci zile au cîştigat strada. Baricada cea mai înaintată e de fapt compusă din două schelete de autobuz încărcate cu multă gheaţă şi cu cauciucuri arse. Cele două nu se exclud. Focul topeşte gheaţa, apoi gheaţa recîştigă teren cînd focul se stinge sau se mută mai în faţă. Rezultă un fel de statui absurde din gheaţă neagră. Gheaţa asta neagră e peste tot pe baricade. Te atingi de ea şi rămîne pe piele, îţi intră sub unghii şi trebuie să freci mult ca să scapi de ea. Oamenii alunecă mereu, se ajută unii pe alţii. Orice fată care se aventurează aici întîlneşte mereu mîini anonime care o ridică şi o susţin. Între prima baricadă şi cea de-a doua, într-un spaţiu de vreo 20 de metri, e cea mai mare agitaţie. Întreruptă doar de nişte preoţi care fac cerc şi încep o slujbă. Lumea cîntă cu ei şi se închină. S-a făcut deja beznă şi slujba cîntată de multe voci acoperă toate celelalte zgomote, feţele oamenilor se văd numai în lumina de la focul cel mare. Maidanul pare o oaste creştină medievală.

Ne retragem într-o cafenea, cu Dmitro. Lucrează la Fundaţia Soros din Ucraina, are o banderolă care îmbină steagurile UE şi al Ucrainei (tot albastru şi galben au amîndouă). E mai degrabă un revoluţionar part-time. Noaptea merge acasă să se odihnească, dar tatăl său vine din Stavropol special pentru Maidan şi doarme acolo, în Palatul Libertăţii. Ar vota cu Klitchko, deşi nu are încredere în el personal, dar cică atrage oameni profesionişti. Deşi, apar şi partide mai mici, pornite din ONG-uri, şi e interesat de ele. E nemulţumit că nu există un *leadership* adevărat, care să urmărească nişte scopuri bine definite. I se pare o prostie chestia spusă de Yatseniuk că poporul e liderul Maidanului – nu pot fi toţi lideri. Oamenii ăştia trebuie să-şi asume poziţia lor. Îl întreb ce i se pare neaşteptat la Maidan. „Dacă te uiţi în jur la cît se munceşte, realizezi cîtă muncă voluntară se face aici. Asta e neaşteptat, noi ucrainenii nu facem voluntariat.“ Îmi aduc aminte că în ziua precedentă, Ovidiu Voicu, angajat la Soros România, ne-a beştelit pe blog că de ce organizăm Forumul Civic acum. Acesta e un semn că Guvernul român îl susţine pe Ianucovici, zice Voicu. Îi explic într-un comentariu că, de fapt, e tocmai invers: decisesem data Forumului cu multă vreme în urmă, acum am decis să nu îl anulăm, tocmai pentru a da un semn de solidaritate cu colegii din Ucraina. Îi mai explic că a fost decizia noastră la CRPE şi ne-o asumăm. Degeaba, Voicu insistă: îmi răspunde că MAE trebuia să ne forţeze să nu ţinem Forumul, nici mai mult, nici mai puţin. Îmi vine să rîd de absurdul situaţiei: la Kiev, ONG-iştii ies în stradă ca să scape de controlul guvernamental, iar la Bucureşti un angajat al Fundaţiei Soros îndeamnă Guvernul român să intervină în evenimentele organizate de un ONG românesc. Şi eu trebuie să militez de la Kiev pentru dreptul nostru de a nu fi controlaţi de Guvern. Superb. Mă gîndesc la partea bună: Ucraina e încă genul de ţară în care societatea civilă are nevoie de eroi, România e genul de ţară în care societatea civilă începe treptat pe mîna unor acrituri cu anvergură de birocraţi. E cumva un progres, nu e bine să ai nevoie de eroi.

La un moment dat, intră în cafenea un tip cu sînge pe faţă, însoţit de un altul. Se aşează la o masă şi beau vodcă, tăinuind liniştiţi. Vlad Mixich nu are astîmpăr şi intră în vorbă cu ei. Cel bătut a fost suspectat de gărzile Maidanului că este tituşki. Celălalt l-a scos din mîinile lor. Salvatorul are la piept un cuţit mare în teacă, poate că acela a fost argumentul decisiv. Nu ştie de ce a avut încredere în celălalt. Oricum, cel bătut îi face acum cinste cu vodcă. Tituşkii sînt obiectul unei adevărate paranoia a Maidanului. Este un cuvînt nou, inventat anul trecut, cînd o bandă de huligani a bătut doi jurnalişti. Banda era condusă de un tip pe nume Vadim Tituşko. Acest Tituşko original (despre care se spune că e pe jumătate român din Bucovina, dar nu poţi fi sigur, poate fi genul de clişeu pus în cîrca unei minorităţi) a cam dispărut din spaţiul public, dar numele a rămas. Tituşkii sînt suspectaţi a fi plătiţi de regim pentru a semăna panică. Se spune că ei au răpit activiştii care apoi au fost găsiţi morţi. Cum arată tituşkii? Sînt sportivi, îmbrăcaţi în treninguri. Şi cam atît. Descrierea e destul de vagă, cît să ducă le multe bătăi inutile. O televiziune pro-Maidan a dat şi imagini cu interogatorii ale unor tipi bănuiţi că ar fi tituşki. Fostul boxer Klitschko a dat un comunicat de presă în care se lăuda că a prins personal doi tituşki şi i-a interogat. Nu e clar ce se întîmplă cu tituşki după ce sînt prinşi. Republica Maidan nu are puşcării, iar a-i preda miliţiei ar fi ironic pentru că ei sînt acuzaţi tocmai că ar colabora cu miliţia, făcînd treaba murdară pe care ofiţerii de miliţie nu ar face-o. Povestea asta e gri. Mă uit la cei doi care beau vodcă în cafenea: presupusul tituşki şi salvatorul său care flutură cuţitul. Cum o arăta revoluţia lor?

Şi mă gîndesc la figurile luminoase ale revoluţiei. Fetele care umblă cu cutii de carton în care au mîncare sau ceai. Au o încăpăţînare în a te face să guşti, de parcă revoluţia lor ar depinde de faptul că tu iei felia de pîine dată cu gem şi unt sau cu pate de peşte şi castravete murat. Sau sanitarii care umblă cu genţile de medicamente. Oleh Musiy este şeful paramedicilor de pe Maidan. Apare la ştiri şi se plînge că un student medicinist a fost ridicat de miliţieni cînd trata un rănit şi a dispărut de atunci. Sanitarii pansează răni, distribuie măşti de pînză, pentru gaze lacrimogene, dar mai degrabă pentru a proteja gîtul de frig şi de fumul de cauciuc ars. Sînt studenţi şi îşi fac treaba foarte serios. Au veste cu o cruce roşie şi, cînd trec ei, lumea se dă într-o parte. Trec sanitarii. 20 de sanitari au fost bătuţi de miliţie, ne zice un manifestant lîngă care ne încălzim. Am citit şi eu ştirea, dar nu o remarcasem. Omul o zice cu atîta obidă de parcă ar fi o diferenţă colosală: OK, una e să baţi manifestanţi, dar să baţi sanitari?!

© C. Ghinea

Sanitari în Piaţa Europa

Nu sîntem extremişti!

Guvernul din Ucraina încearcă să vă spună că aici se întîmplă pogromuri iniţiate de organizaţiile extremiste radicale de dreapta, neofascişti ucraineni, cei mai mulţi venind din regiunile vestice ale ţării.

Sîntem de fapt moderaţi, profesionişti paşnici, de origine etnică diversă, din toate regiunile Ucrainei. Noi nu simpatizăm cu organizaţiile radicale de dreapta, să nu mai vorbim că nu sîntem membri ai acestora. Nu credem că pietrele sau cocktailurile Molotov sînt adecvate pentru a ne apăra valorile.

În ciuda acestui fapt, ne declarăm solidaritatea cu cei care au fost obligaţi să utilizeze astăzi aceste instrumente.

Sîntem convinşi că majoritatea covîrşitoare a protestatarilor nu aparţine nici unei organizaţii extremiste. Un fermier de 21 de ani din regiunea Dnipropetrovsk, Serhiy Nigoyan, care a fost împuşcat în strada Hrushevskyi, nu a fost un membru al acestor organizaţii. Nici doctorul în fizică şi matematică Yuriy Verbyţki nu a fost extremist – avea 50 de ani, era seismolog din regiunea Liov, a fost rănit, apoi răpit din spital de persoane necunoscute, abandonat într-o pădure, unde a murit.

Trecerea de la proteste masive fără precedent, dar paşnice, la modalităţi radicale a fost provocată de politicile guvernului ucrainean, care demonstrează un dispreţ absolut pentru interesele cetăţenilor ucraineni, ignoră opiniile lor şi foloseşte violenţa împotriva protestatarilor paşnici. Ultima picătură care a umplut paharul şi a provocat luptele din centrul Kievului a fost încercarea de a uzurpa puterea de către fracţiunea Partidului Regiunilor din legislativul naţional. În 16 ianuarie, nerespectînd procedura parlamentară şi, practic, fără a număra măcar voturile exprimate, această grupare a adoptat legi care încalcă grav Constituţia şi standardele internaţionale în domeniul drepturilor omului. Preşedintele, în loc să impună un veto, a semnat aceste legi în ziua următoare.

Guvernul Ucrainei a fost acela care a pierdut orice aparenţă de legitimitate şi a radicalizat oamenii care nu au aparţinut niciodată unor grupări extremiste. Guvernul nu a lăsat protestatarilor nici o altă opţiune. Acesta este motivul pentru care încercările de a-i portretiza pe protestatari ca extremişti fascişti nu sînt altceva decît un şiretlic, o manipulare şi o falsificare din partea guvernului, concepute spre a se absolvi de responsabilitate pentru ciocnirile din centrul oraşului Kiev şi pentru a manipula opinia publică, atît în Ucraina cît şi în afara ţării.

În acelaşi timp însă, continuarea unor astfel de confruntări va duce la mai multă violenţă şi la mai multe victime. Pentru a opri escaladarea violenţei, guvernul trebuie să retragă forţele speciale ale Ministerului de Interne care au fost aduse la Kiev, trebuie să oprească anchetele penale contra protestatarilor şi să renunţe la legile ruşinoase adoptate pe 16 ianuarie. Apoi trebuie să organizeze negocieri reale, nu doar decorative, cu opoziţia, inclusiv cu reprezentanţi ai societăţii civile.

(din scrisoarea deschisă semnată de cîteva zeci de intelectuali şi activişti civici ucraineni)

„Maidanul este o întreprindere irațională"

interviu cu Vladimir SOCOR

Reputat analist politic al Fundației Jamestown și Eurasia Daily Monitor, ***Vladimir Socor*** *este specializat în zona Europei de Est, mai ales în spațiul fost sovietic. Licențiat în Istorie, publică regulat în jurnalele academice occidentale.*

Ați făcut, la Forumul civic România – Ucraina, un bilanț al șanselor pierdute de Kiev, de Bruxelles, de Occident. Mai există perspectiva europeană pentru Ucraina, într-un orizont de timp apropiat?

La summit-ul de la Vilnius, liderii Uniunii Europene, în special părinții fondatori ai Parteneriatului Estic, erau de părere că Ucraina și UE pot încă să mai semneze Acordul de Asociere și de Liber Schimb, pot eventual să repună în discuție anumite prevederi ale Acordului și să semneze cu ocazia summitul-ui UE – Ucraina, programat în aprilie 2014. Aceasta era linia UE la summit-ul de la Vilnius. Se preconiza continuarea discuțiilor și semnarea cu guvernul Ianucovici.

Oficialitățile europene de cel mai înalt nivel au spus la Vilnius că decizia guvernării ucrainene de a suspenda semnarea acordurilor este una greșită, dar legitimă. Greșită, deoarece dăunează intereselor pe termen lung ale Ucrainei, dar legitimă, deoarece președintele, guvernul și parlamentul au rezultat din alegeri libere și, conform Constituției Ucrainei, conducerea statului are dreptul să ia asemenea hotărîri, chiar dacă sînt greșite. Aceasta era linia directoare a UE, la Vilnius.

Tot la Vilnius, au apărut cei trei principali lideri ai opoziției ucrainene: Kliciko, Iațeniuk și Tiahnybok, care, mergînd împotriva liniei politice a UE, au declarat că guvernarea Ucrainei este nelegitimă și că ei, odată ce se vor întoarce în Kiev, vor porni o campanie de schimbare a regimului.

Cum se explică acest lucru?

Liderii opoziției Ucrainei au pierdut (cel puțin așa era situația la acel moment) monopolul asupra ideii europene în Ucraina. Președintele Ianucovici și guvernul său, chiar și Partidul Regiunilor, în mare parte, au confiscat ideea europeană de la opoziție și păreau decișI, în acel moment, să ducă Ucraina în Europa, fapt care ar fi garantat victoria lui Ianucovici în alegerile parlamentare din 2015. El ar fi putut să coaguleze atît partea proeuropeană a societății Ucrainei cît și baza sa de putere din Estul Ucrainei, victorie garantată în alegeri. De asemenea, Partidul Regiunilor putea să cîștige detașat următoarele alegeri parlamentare. Liderii opoziției s-au văzut în pierdere de teren, din această cauză suspendarea semnării acordurilor a fost privită de liderii opoziției ca o ocazie unică de a recupera fostul lor teren politic.

La asta asistăm în stradă?

Exact, ei vor să recupereze fostul lor teren politic, pe care practic guvernarea îl luase. Și, odată cu decizia de suspendare a semnării acordurilor, liderii opoziției au contat pe sprijinul european, pentru a porni o campanie de schimbare de regim. Sprijinul european nu s-a materializat, dar politica UE față de Ucraina s-a dezagregat în acel moment.

Atît de repede? Atît de vulnerabilă era UE?

Ca entitate colectivă, UE trebuie să-și formuleze politica pe bază de consens. În cazul Parteneriatului Estic și îndeosebi față de Ucraina, politica UE a fost decisă de un număr mic de personalități și de guverne, cu interese fundamentale în succesul Parteneriatului Estic, și anume: conducerea Comisiei Europene, guvernele Poloniei și Suediei și, cu sprijinul țărilor foarte mici, cele trei state baltice și Slovacia, care s-au alăturat efortului Parteneriatul Estic. Restul țărilor UE au urmat în mod pasiv această politică a Parteneriatului Estic, au acceptat-o, dar fără a avea interese majore în zona aceasta.

În momentul în care Ucraina a suspendat semnarea acordurilor, s-a dezagregat acel fragil consens al UE. Fiecare guvern în parte și diferiți politicieni, chiar diferite grupări de partide au început să acționeze pe cont propriu, conform viziunilor, conform valorilor lor. Și poziția cea mai ușoară de adoptat în privința Ucrainei era să ceară guvernului, care tocmai îi dezamăgise, să fie tolerant față de opoziție.

Nu și cea mai ambițioasă.

Pe termen scurt, este foarte ambițioasă. Opoziția din Ucraina a început să recurgă la violență încă din luna decembrie 2013. Maidanul din 2004 și Maidanul din 2014 sînt lucruri foarte diferite. Maidanul din 2004 s-a mîndrit cu faptul că nu a ieșit niciodată din cadrul legalității și că nu a recurs niciodată la violență. Acesta a fost un moment de mare mîndrie pentru Maidan, și în momentul în care avea loc, în 2004, dar și în analizele retrospective. Era un titlu de glorie, era legal și pașnic. Maidanul din decembrie 2013 – ianuarie 2014, nu mai este de mult nici legal, nici pașnic. A ieșit de la început din limitele legalității, ocupînd clădiri publice, de exemplu, blocînd circulația din centrul Kievului. Conducătorii Maidanelor au încercat să facă o distincție artificială, după părerea mea, între legalitate și nonviolență. Faptul că ei au început prin a ieși din legalitate, dar fără a recurge la violență, li s-a părut suficient pentru a se autolegitima.

Cei implicați în incidentele violente erau, și sînt și pînă astăzi, grupări radicale care nu se supun oficial, nu se supun *de facto* liderilor opoziției politice. Sînt grupări ucrainene ultra naționaliste, ele se autodefinesc ca fiind „de dreapta". Nu știu dacă e potrivit calificativul „de dreapta", pe care și l-au arborat. Cu siguranță că sînt grupări ultranaționaliste, dar care au și elemente de stînga, în bună parte, ori unele idei economice de tip populist.

Una dintre ele se numește Bratstvo, condusă de Dmitri Korcinski, are activități paramilitare de mulți ani, există de 10-15 ani și, de fapt, e o grupare cu interese pan-slaviste. Membrii ei consideră că există o comunitate naturală de interese: rusă și ucraineană. Mai este o grupare, care se numește pur și simplu „Dreapta" *(Pravia)*, o etichetă care acoperă mai multe grupări mici, naționaliste, autodefinite de dreapta. Și, bineînțeles, Partidul Svoboda al lui Oleg Tiahnybok, unul din cele trei partide constitutive ale coaliției partidelor de opoziție.

Liderii celor trei partide de opoziție – Kliciko, Iațeniuk și Tiahnybok – personal cheamă la nonviolență. Rareori dezavuează însă recursul la violență. Cu siguranță că nu controlează elementele violente, s-a dovedit că nu le pot controla, dar încearcă să profite de pe urma rezultatelor violenței, făcînd presiuni asupra guvernării și încercînd să obțină concesii din partea ei.

Și totuși, sînt proteste de două luni la Kiev, sînt baricade tot mai multe, revoltele se extind. Cum se poate încheia, dacă se mai poate încheia, această stare de asediu continuu?

Cum se va încheia acest Maidan? Este imposibil de prevăzut. Fie că va fi o înțelegere politică între liderii politici ai Maidanului și guvernare, fie că nu se va ajunge la o înțelegere și guvernarea va fi nevoită, la un moment dat, să evacueze Maidanul cu forța. Este greu de prevăzut.

Singura certitudine, în acest moment, e că Maidanul, în toate ipostazele sale – în ipostaza conducerii politice ori a acțiunilor de stradă – este o întreprindere i-ra-ți-o-nală. Din punctul meu de vedere, cel mai sever calificativ care poate fi dat unei persoane sau acțiuni este calificativul de irațional. Acest Maidan nu poate duce la nici un rezultat concret.

Liderii politici ai Maidanului nu au un program, nu au o viziune, nu au nimic de spus despre problemele reale ale Ucrainei, despre economie, energie, agricultură, despre comerțul cu UE, despre politica externă. Sigurul lor mesaj este „Jos guvernul!"

Din punctul de vedere al viziunilor economice, cele trei partide principale opozante – Batkivsina, condus de Iulia Timoșenko din închisoare și de Iațeniuk, pe Maidan, Udar, al lui Klitschko, și Svoboda, al lui Tiahnybok, au politici populiste. Nici unul dintre aceste partide de opoziție nu propune economia de piață. Ele propun o economie a intervenționismului de stat. Se poate deduce indirect, din luările lor de poziție anterioare, că, în cazul în care vor ajunge la putere, i-ar expropria pe unii oligarhi, iar procesul acesta s-ar numi reprivatizare. Actualii oligarhi privatizaseră proprietăți de stat, cu ani în urmă.

Asta s-a întîmplat pe vremea primei guvernări a Iuliei Timoșenko, după Revoluția Orange, în 2005. Guvernul era unul de coaliție, între adepții lui Iușcenco și adepții lui Timoșenko. Atunci a fost reprivatizat cel mai mare combinat siderurgic din Ucraina, Kryvorizhstal.

Bruxelles-ul nu pare să fi găsit soluția pentru Ucraina și nu știe nici cum să abordeze situația de față.

Da, sînt de acord, Bruxelles-ul este derutat, la fel și guvernele individuale ale statelor-cheie din UE. Poziția cea mai comodă pentru Bruxelles și pentru guvernele statelor membre este să dea declarații vagi, spunînd că trebuie respectate democrația, drepturile omului și legalitatea, fără a lua vreo atitudine hotărîtă și fără a încuraja restabilirea legalității, acum că dezordinea se agravează. În ultimele zile, au fost ocupate sedii ale unor autorități regionale și municipale, din cel

„Oficiali UE de cel mai înalt nivel au spus la Vilnius că decizia guvernării Ucrainei de a suspenda semnarea acordurilor este una greșită, dar legitimă."

„Suspendarea semnării acordurilor Ucrainei cu UE a fost privită de liderii opoziției ca o ocazie unică de a recupera fostul lor teren politic."

Maidanul din decembrie 2013 – ianuarie 2014, nu mai este de mult nici legal, nici pașnic.

CEVA NOU PE FRONTUL DE EST? – VEȘTI DIN UCRAINA

puţin patru regiuni ale Ucrainei. Demonstranţii pătrund cu forţa în sedii şi cer demisia guvernatorilor regiunilor respective, guvernatorii înspăimîntaţi îşi dau demisia şi nu sînt înlocuiţi de nimeni, deci se prăbuşeşte ordinea. Asemenea intervenţii în forţă au avut loc în patru regiuni din Vestul Ucrainei şi au fost privite fără mare îngrijorare de către occidentali. Dar, să ne imaginăm că asemenea incidente – de ocupare a unor sedii instituţionale – ar avea loc în Estul Ucrainei, din partea unor forţe cu viziuni proruse sau nostalgic sovietice, ar fi un pericol uriaş!

Deci între UE şi Rusia, Ucraina este acum în faţa ori foarte aproape de alte două pericole uriaşe: haos sau scindare.

Da, sînt de acord, acestea sînt două pericole gemene. Eu nu prognozez că aşa se va întîmpla, dar pericolul există, este în creştere. Nu este întîmplătoare această ezitare din partea UE. În Occident, s-a creat în ultimele decenii o adevărată cultură a protestului, protestele sînt considerate legitime, proteste de orice tip. Exprimarea individuală a unor viziuni, ambiţii este considerată legitimă, chiar în forme excesive. Pe de altă parte, intervenţia autorităţilor de a restabili ordinea este privită întotdeauna cu suspiciune. Această mentalitate se exportă şi în ţările din vecinătatea răsăriteană a Europei, şi nu numai, chiar mai departe. Europenii au tendinţa să salute mişcări revoluţionare, există o fascinaţie a revoluţiei şi în SUA, în mass-media, în cercurile de formare a opiniei publice a apărut fenomenul unei fascinaţii la ideea de revoluţie, pe fondul credinţei, fundamentate ideologic, potrivit căreia democraţia este stare finală şi naturală a oricărui popor, a oricărei societăţi, oricînd şi oriunde.

Pornind de la acest postulat al democraţiei universale şi imanente, şi pornind de la romantizarea conceptului de revoluţie, Occidentul a ajuns să salute mişcări care în realitate nu sînt nici revoluţionare, nici democratice, ci sînt pur şi simplu manifestări de haos, cum am văzut în Primăvara Arabă. Acum guvernul Ucrainei este inhibat, nu ştie cum să restabilească ordinea, iar europenii nu ajută guvernul să restabilească ordinea, ci, dimpotrivă, uneori încurajează, fără să-şi dea seama, dezordinea.

Cînd mesajele din Europa se adresează în egală măsură ambelor părţi, cerîndu-le să se comporte mai bine, evident că acesta este implicit un mesaj de încurajare pentru cei care provoacă tulburări, pentru manifestanţii care recurg la violenţă, fiind în acelaşi timp un mesaj de descurajare pentru guvern. Mai ales că se discută despre eventuala sancţionare a unor membrii ai guvernului şi posibilitatea de a îngheţa relaţiile cu Ucraina, după modelul Belarus. Sigur că asemenea mesaje inhibă guvernul şi îi încurajează pe cei care produc turbulenţă.

Încă un ultim gînd despre mentalitatea europeană şi americană. Deseori se ajunge la echivalarea guvernului cu opoziţia violentă, în situaţii de confruntare violentă. Asta pentru că a slăbit înţelegerea occidentală a conceptului introdus de Max Weber, potrivit căruia statul are monopolul exercitării legitime a forţei. Conform lui Max Weber, aceasta este cea dintîi caracteristică a statului. Deseori, contestatarii care recurg la violenţă în mod deschis – am văzut asta în cazul Primăverii Arabe – sînt puşi pe picior de egalitate cu guvernul, care încearcă să restabilească ordinea cu forţa.

Moscova ce face în acest timp?

Rusia încă nu şi-a definit politica faţă de evenimentele actuale din Ucraina, dar a cîştigat deja o bătălie, foarte importantă, în preajma Vilnius-ului şi la Vilnius. A concurat împotriva UE pentru miza Ucraina şi a cîştigat-o în mod categoric. Occidentalii nu au conştientizat motivele pentru care au pierdut această bătălie, nu au pierdut competiţia politică şi economică şi sper că o vor continua. Sper. Americanii şi vest-europenii subestimează în mod grav capacitatea guvernării Rusiei sub Putin, de a gestiona problemele Rusiei în mod eficient şi de a transforma Rusia din nou într-o mare putere, concurentă pentru hegemonia europeană, pe termen scurt şi mediu, şi potenţial aspirantă la un rol de putere mondială. Conform ideologiei democratice, Rusia lui Putin ar trebui să fie un eşec. Cea mai mare parte a analizelor occidentale asupra Rusiei, influenţate de această ideologie, nu reuşesc să identifice marile succese obţinute de guvernarea lui Putin. Acest lucru face Rusia mult mai periculoasă, mult mai periculoasă decît fusese pînă acum. Pericolul e subapreciat din cauza percepţiei că Rusia nedemocrată este condamnată la eşec.

În realitate, criteriile de succes şi eşec în cazul Rusiei nu sînt aceleaşi ca în Occident, sînt criterii în cadrul de referinţă specific Rusiei. Dacă Rusia este un succes sau un eşec se judecă potrivit criteriilor istorice ale dezvoltării Rusiei şi potrivit scopurilor strategice de politică externă stabilite de guvernul Rusiei. Judecate după aceste criterii, performanţa Rusiei lui Putin este foarte puternică! Repet, spun acest lucru cu mare îngrijorare, în nici un caz cu mare admiraţie.

Jocul Moscovei presupune şi foarte mulţi bani. „Îşi permite" Rusia Ucraina?

Rusia a cîştigat literalmente licitaţia în privinţa Ucrainei.

Priviţi ce a reuşit Rusia în ultimii ani: a reuşit să capitalizeze veniturile din petrol şi gaze, are un excedent financiar enorm, care îi permite să joace în politica externă în mod eficient şi să cîştige acolo unde occidentalii pierd. Rusia îşi permite să finanţeze, chiar în pierdere, construcţii grandioase de conducte de gaze, pe care le construieşte conform unei viziuni strategice proprii şi pe care va trebui să le subvenţioneze, dar îşi permite să o facă.

Rusia cheltuieşte bani la scară gigantică pentru proiecte de prestigiu, cum este Soci, fără proteste din partea populaţiei. Populaţia acceptă această grandomanie. Elitele ruse au alte motive să protesteze, dar pentru grandomanie şi politica externă de reexpansiune nu protestează.

Rusia a cîştigat literalmente licitaţia în privinţa Ucrainei, împotriva occidentalilor. Acolo unde occidentalii nu au dorit, Rusia a reuşit să acorde asistenţă financiară economiei Ucrainei – 20 de miliarde de dolari. Rusia a oferit această sumă din veniturile provenite din petrol şi gaze. Pentru prima dată din 1991 încoace, Rusia este în măsură să cumpere un imperiu. În timpul preşedinţiei lui Eltîn, ideea dominantă în rîndul elitelor ruseşti era următoarea: Uniunea Sovietică şi-a cheltuit, chiar şi-a epuizat resursele, finanţînd imperiul, astfel Rusia nu trebuie să mai finanţeze, nu îşi mai permite. Astăzi însă Rusia este în măsură să finanţeze cheltuieli imperiale, să acorde o reducere enormă la preţul de gaze pentru Ucraina, în aşa măsură încît e mai profitabil pentru Ucraina să cumpere gazele ruseşti, decît să cumpere gazele care veneau prin intermediul Slovaciei.

„Acum, guvernul Ucrainei este inhibat, nu ştie cum să restabilească ordinea, iar europenii nu ajută guvernul, ci, dimpotrivă, uneori încurajează, fără să-şi dea seama, dezordinile."

Alienierea la careu în faţa Palatului Libertăţii – un alt schimb intră la masă şi la odihnă

Rusia oferă o multitudine de lucruri.

Rusia oferă mult mai multe locuri de muncă pentru statele din Parteneriatul Estic decît Occidentul, oferă călătorii fără vize pentru statele din CSI. UE încă nu a acordat aceste privilegii statelor din Parteneriatul Estic, poate nici nu se prea gîndeşte să facă acest lucru prea curînd, cu excepţia micii Moldove – excepţie fericită. Deci, Rusia are o multitudine de atuuri de *soft power*, există influenţa nefericită a televiziunii ruseşti, cu un impact politic care distorsionează procesele politice din statele din vecinătatea estică a UE şi, în primul rînd, din Ucraina şi din Moldova, foarte mult.

Ce ar putea să facă UE în situaţia actuală cu Ucraina?

În primul rînd, ca prioritate urgentă, restabilirea ordinii interne. La Vilnius, văzînd hotărîrea liderilor opoziţiei ucrainene de a porni o campanie de schimbare de regim, am acordat un interviu unui ziar leton. Ceea ce am susţinut în acel interviu susţin şi acum. Nesemnarea acordurilor de la Vilnius a fost o înfrîngere temporară ce poate fi corectată, dar dacă opoziţia porneşte o campanie de schimbare de regim, aceea va fi o înfrîngere mai mare, mai gravă, pentru că va conduce la destabilizare, la scindarea Ucrainei. Aşa cum am formulat în interviu, acesta va fi cel mai mare cadou făcut Kremlinului, lui Putin, cu consecinţe pe termen lung mai grave decît nesemnarea acordurilor. Aceasta este temerea mea.

Pentru a evita această situaţie, UE ar trebui să emită nişte semnale foarte clare, spunînd opoziţiei să înceteze recursul la violenţă, să reintre în legalitate, somîndu-i – vreau să subliniez cuvîntul: somîndu-i – pe liderii opoziţiei să dezavueze recursul la violenţă din partea radicală a opoziţiei. Aceasta este prioritatea cea mai urgentă a UE.

Occidentalii trebuie să conştientizeze faptul că singurul partener viabil pentru dialog şi pentru încheierea unor eventuale înţelegeri este guvernul statului. Numai guvernul poate lua deciziile, le poate implementa. Opoziţia din stradă nu poate asigura integrarea europeană, euroatlantică a Ucrainei, numai guvernul poate face acest lucru. Guvernul are puterea, are deciziile, are capacitatea de implementare.

Trebuie lucrat cu guvernarea actuală. Guvernul lui Ianucovici nu trebuie considerat ca fiind prorus sau ca fiind opus integrării europene. Primul guvern al lui Ianucovici, în 2002, avea în plan aderarea la NATO, atunci UE nu era un actor important în această regiune, a devenit prin 2010. Nimeni nu ar fi prevăzut că guvernarea şi preşedinţia Ianucovici ar adopta o politică proeuropeană în anul 2011, dar au făcut acest lucru, din calcul economic, geopolitic şi strategic. Inclusiv, în bună parte, din cauza intereselor oligarhilor care susţin această guvernare. Oligarhii doresc acces pentru produsele lor pe piaţa europeană, doresc legalizarea averilor deţinute, inclusiv legalizarea lor în Europa şi Occident, şi doresc ca sistemul european să-i protejeze de pericolul pătrunderii capitalului oligarhic rusesc, care, dacă este lăsat să pătrundă, ar putea să înghită economia Ucrainei. În acelaşi timp, oligarhii Ucrainei doresc protecţie europeană împotriva pericolului rusesc, în mod obiectiv ei au acelaşi interes ca politicienii din opoziţia Ucrainei de a menţine suvernitatea tării, şi anume împreună cu UE.

Kiev, 24 ianuarie 2014

a consemnat Bianca TOMA

„Sîntem în faza unui joc de sumă nulă între UE și Rusia"

interviu cu Oleksiy SEMENIY

Este unul dintre cei mai articulaţi analişti de politică externă din Ucraina, consultant pentru „United World" International Foundation on International Affairs din Ucraina. ***Oleksiy Semeniy*** *a participat la ambele ediţii ale Forumului Civic România – Ucraina, atît la Bucureşti cît şi la Kiev, şi e interesat activ de relaţia dintre UE şi Kiev.*

Oleksiy Semeniy şi Cristian Ghinea în timpul Forumului Civic România-Ucraina, 24 ianuarie 2014

Cum a început şi unde a ajuns Maidanul? Cît mai e vorba despre UE, cît este politică, cît revoltă. Ce vor cetăţenii de pe baricadele din centrul Kievului?

Prima săptămînă a fost despre UE. Pe 29 noiembrie 2013, cînd decizia lui Ianucovici de a nu semna Acordul de Asociere cu UE a fost luată la Vilnius, au apărut primele proteste, paşnice, ale unor tineri care nu voiau să fie asociaţi cu nici un partid politic şi doreau să-şi exprime dezamăgirea faţă de această decizie a guvernului.

Lucrurile s-au schimbat cînd, în noaptea de vineri spre sîmbătă, oamenii din Piaţă, în majoritate tineri, cam pînă la 1000 de persoane, au fost bătuţi de forţele de securitate. Unii au fost urmăriţi, fugăriţi şi prinşi la peste un kilometru de locul protestului. De atunci, lucrurile au explodat şi, foarte rapid, au apărut fotografii de la violenţe, multe relatări în presă, iar protestul a început să ia alte direcţii. Oamenilor, tinerilor care fuseseră în Piaţă pînă atunci li s-au alăturat şi lideri politici. Alături de aceştia au venit şi alţi cetăţeni care erau efectiv revoltaţi, şocaţi de ceea ce li se întîmplase tinerilor în noaptea în care au fost evacuaţi de forţele de ordine. Abia în duminica acelei săptămîni *(începutul lui decembrie 2013,* n.n.) oamenii au fost chemaţi pe Maidan şi aproximativ 300-400 de mii de persoane au venit în centrul Kievului, revoltate de violenţele împotriva tinerilor. Forţele de ordine au vrut şi atunci să-i evacueze pe oameni sub pretextul tradiţiei de a împodobi pomul de Crăciun în centrul oraşului. Dar din după-amiaza acelei duminici, Maidanul a început să fie ocupat. Nici liderii aşa-numitei opoziţii nu se aşteptau ca să apară atît de multă lume.

Cum vedeţi acum condiţionalităţile despre care Bruxelles-ul a vorbit multă vreme, pentru semnarea Acordului de Asociere?

Voi spune foarte deschis şi foarte cinic. Ianucovici a jucat practic jocul ce i-a fost propus. Jocul UE nu a fost mai puţin cinic. Existau o serie de condiţii care trebuiau îndeplinite de Ucraina, de la sfîrşitul lui 2012, aşa cum arată concluziile Consiliului European de atunci, aşa cum a fost stipulat, în februarie anul trecut, la summit-ul UE – Ucraina, aşa cum apărea pe lista lui Fule *(comisarul UE pentru Extindere,* n.n.). Toată chestiunea semnării Acordului de Asociere s-a învîrtit în jurul condiţionalităţilor. Şi dacă UE a constatat că nu s-a făcut ce era de făcut, atunci ce s-a întîmplat în noaptea de la Vilnius? Nu mai era nici o condiţie, ci doar acel „Semnează!". Sau ce s-a întîmplat la Vilnius a fost un joc? Înţeleg că, pentru multe decizii, UE are nevoie de consens, că este greu să aibă întotdeauna o opinie unitară. Dar cînd ai ajuns la un consens trebuie să fii consecvent.

Punctul de pornire acesta a fost: nu avem plan B, acestea sînt condiţiile pentru Ucraina. Cel mai bine ar fi ca experţii şi consilierii care au lucrat la această agendă UE şi la negocieri să îşi limpezească minţile, să înţeleagă ce este Ucraina, ce este cu Ianucovici, ce e cu opoziţia.

Cei care au pregătit aşa-numitele negocieri trebuie să-şi asume responsabilitatea pentru că au greşit nu doar faţă de Ucraina, ci şi faţă de UE. Pentru că e evident că s-a greşit. Îşi va pierde cineva job-ul pentru acest rezultat? UE trebuie să înţeleagă că s-au făcut greşeli şi toată linia negocierilor a dus la rezultatul care s-a văzut la summit-ul de la Vilnius şi care este negativ. Aşadar, nu cred că Uniunea Europeană şi experţii ei şi-au făcut bine temele. Ar fi trebuit să studieze mai cu atenţie nu doar profilul lui Ianucovici, ci şi cine sînt oamenii din jurul lui, cine e partenerul cu care negociezi, cine reprezintă aşa-numita opoziţie, care este istoria recentă şi multe altele. Evident, multe lucruri au fost demarate, dar, după cum arată rezultatul, ele nu au fost prea bine făcute.

Vedeţi Bruxelles-ul pregătit pentru Ucraina, într-un viitor apropiat? Lucrează la o nouă abordare, mai pragmatică pentru Kiev şi pentru Parteneriatul Estic?

Da şi nu. Ceva trebuie schimbat în primul rînd în relaţia Bruxelles-ului cu Rusia. De altfel, abordarea experţilor UE la nivel înalt nu s-a schimbat nici în ultima perioadă, cînd Ucraina devenise importantă pentru Parteneriatul Estic. În 2011 şi 2012, în ciuda discuţiilor legate de Parteneriat, Ucraina nu era o miză sau, mai exact, nu era încă atît de sus pe agendă. Negocierile s-au purtat într-un soi de ignoranţă faţă de factorul Rusia, prezumţia era că Rusia nu va interveni, că nu se va pune problema aşa, că avem exemplul Georgiei etc. Iată unde sîntem. Sîntem în faza unui joc de sumă nulă între UE şi Rusia. Soluţiile *„win-win"* încă se lasă aşteptate, iar acest joc de sumă nulă, în cazul Ucrainei, este contraproductiv şi ne afectează.

> *Cel mai bine ar fi ca experţii şi consilierii să îşi limpezească minţile, să înţeleagă ce este Ucraina.*

Credeţi că vecinii europeni importanţi ai Ucrainei vor mai avea entuziasmul şi ambiţia de a sta alături de această ţară în a o sprijini în drumul său spre Europa? Există aşteptări în acest sens? De la Polonia, de la România, de exemplu?

Au fost multe poveşti cu Făt-Frumos şi zîne, unele dintre ele promovate chiar de experţii europeni, despre care vorbeam mai devreme. Avem nevoie în Ucraina de clarificări interne. Ar trebui să ajungem la un consens majoritar în interiorul ţării cu privire la ce vrem de la UE – vrem integrarea, vrem să rămînem unde sîntem, avem alte opţiuni? Aceste lucruri trebuie bine definite, ce vrem şi de ce avem nevoie, ce este în interesul nostru. Apoi, trebuie evaluate celelalte opţiuni, trebuie evaluate costurile fiecărei variante, iar dacă există o majoritate pentru o anume preferinţă, ne-o permitem? O putem explica partenerilor noştri, vecinilor noştri? Aşadar, sînt întrebări importante care nu au un răspuns clar în momentul de faţă.

Le spun de trei ani partenerilor noştri europeni: dacă sînteţi serioşi în privinţa Ucrainei, trebuie să înţelegeţi şi să clarificaţi două chestiuni esenţiale, la nivel strategic: perspective clare de integrare şi ridicarea vizelor. Aceste probleme trebuie definite în termeni de alb şi negru, şi chiar am fost destul de provocator, în această privinţă, spunîndu-le partenerilor europeni că trebuie să ştim clar ce înseamnă opţiunea UE – include o perspectivă clară de aderare? Nu condiţii. Doar opţiune clară: da sau nu. Chiar şi un „nu" ar fi o opţiune pentru că este un răspuns clar. Ei bine, nu e deloc aşa. Declaraţiile continuă să rămînă la nivel diplomatic, optimiste, dar foarte confuze: este timp, sînt anumite condiţii, uşa e încă deschisă, uşa e acum mai puţin deschisă decît a fost înainte etc. Şi nu am apucat să vorbim de bani. A doua problemă care trebuie clarificată e legată de vize. Există anumite semnale din partea populaţiei, există şi printre cei de pe Maidan oameni dezamăgiţi de politica UE, de abordarea UE faţă de Ucraina. Am sesizat astfel de sentimente acolo. Avem, din 2007-2008, Planul pentru liberalizarea vizelor şi negocierile pentru vizele pe termen scurt, dar în nici una dintre privinţe nu sînt progrese prea mari, dimpotrivă. Condiţiile pentru a obţine viza Schengen, de către ucraineni, s-au înrăutăţit în ultimii doi-trei ani. Te poţi juca cu aceste subiecte, dar nu pentru mult timp. Pe de o parte, există declaraţiile oficiale din partea UE: da, vă vrem, vă sprijinim, sîntem aproape, de partea voastră, dar cînd oamenii se duc să obţină vize pentru spaţiul Schengen se lovesc de o birocraţie incredibilă şi de piedici. De exemplu, cetăţeni care au avut viză pe doi sau trei ani, cînd fac o nouă cerere, primesc doar vize pe termen scurt, cîteva săptămîni, cu o singură intrare.

Kiev, 23 ianuarie 2014

a consemnat Bianca TOMA

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Portretul unei mame (adoptive?)

Daria l-a adoptat pe Bogdan, pe cînd acesta avea doi ani. Povestește episodul fără emfază, cu discreție față de biografia încărcată a copilului, fără mărturisiri lacrimogene despre emoțiile și gîndurile care au determinat-o să facă acest pas, dar perfect conștientă de responsabilitatea pe care și-a luat-o pe umeri.

Povestește oricui vrea s-o asculte evoluția fiului său, dar poveștile ei nu au nimic nici din epopeea unui „salvator de suflete nevinovate“ (Daria nu are stofă sau discurs de erou), și nici din extazul comun al oricărui părinte în fața isprăvilor obișnuite ale propriului copil. Dimpotrivă: pare că-l descoperă pas cu pas, zi de zi, cu fiecare drum petrecut împreună spre școală, cu fiecare seară de lecții făcute alături de el, cu fiecare întrebare imposibilă la care se străduiește să găsească răspunsul corect. Nu-și privește copilul ca pe o bucată de marmură care așteaptă să fie sculptată de un „maestru“, ci îl vede exact așa cum este: un copil care are nevoie de protecție, de securitate, de casă și masă, ca să se facă mare. Povestește cu inteligență, cu umor, cu bucurie, cu uimire, cu îngrijorare despre „echipa lor“, în care succesele sînt atribuite numai lui, în timp ce eșecurile par numai ale ei.

Îi cumpără – în exces, evident – tot ceea ce crede că i-ar fi de folos pentru a deveni un om vrednic, educat: cărți, CD-uri cu muzică clasică sau jazz, albume, enciclopedii, culegeri de probleme, manuale alternative. Îl duce în parcuri, muzee, grupuri de copii, cinematografe, îi alege cu grijă veșmintele de școală și pe cele de joacă, îl scutește, atît cît poate, de false compasiuni sau de imixtiuni abuzive în biografia primilor lui ani de viață. Duce bătălii mărunte cu metehnele enorme ale sistemului de învățămînt, încercînd nu să-l schimbe, ci să găsească o breșă favorabilă educației de bună calitate pentru fiul său. Zilele Dariei încep și se sfîrșesc la fel: cu rucsacul în spinare și cu sufletul la gură, de mînă cu copilul ei, traversînd prin autobuze, Bucureștiul, în drum spre școală sau spre casă.

Iubirea mamei e mare, iar Bogdan se lasă modelat de ea. Ascultînd poveștile Dariei despre întrebările lui, despre curiozitățile, nedumeririle, iritările, revoltele lui, îți spui: cu siguranță e fiul ei. Daria își joacă rolul de mamă cu mult talent. E generoasă cu „partenerul de joc“, inteligentă, fermecătoare, liberă de orice prejudecăți sau de rețete de manual.

Daria se lasă modelată de iubirea ei: cere sfaturi (și se tîrguiește cu cel care i le oferă), se îndoiește de darurile și talentele ei materne, cade pe gînduri în fața lecțiilor eșuate, se simte vinovată de slăbiciunile ei, încearcă din răsputeri să scape de urmele a ceea ce a fost nedrept sau incorect în propria biografie, ca să nu devină balast în biografia lui Bogdan. Pe scurt, viața Dariei de după întîlnirea cu cel care avea să-i devină fiu stă sub semnul unui paradox, cum ar trebui să stea orice asemenea relație: pedagogul se lasă modificat, „crescut“ de cel pe care îl crește.

Pedagogul se lasă modificat, „crescut“ de cel pe care îl crește.

Mă feresc să îi spun prea des că e o mamă grozavă. Fiindcă atunci cînd o fac, mă privește cu neîncredere. Simt că nu o ajut. Și că are mai curînd nevoie de o fertilă îndoială de sine, ca să meargă curajos mai departe.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Zăpadă, în straturi

Era o vreme cînd stratul de zăpadă, cu cît era mai mare, cu atît mă bucura mai mult. Și asta nu „în stațiunile montane“, pentru că aș fi fost vreo schioare înverșerată. Nu. Ci chiar aici, în bătrînul și, uneori (rareori?), bunul București.

Desigur, cea dintîi astfel de vreme, cea în care luam zăpada în serios, era cea a copilăriei. Atunci nu se punea în vreun fel problema să dau zăpada, și nici s-o străbat în goană spre un loc în care aveam o treabă stringentă. Da, mă duceam la școală, dar existau părinții și bunicii, care se dădeau peste cap să-mi facă poteci prin întinderea albă.

O luam în serios în sensul vîrstei: era, evident, prilej de joacă. Dar o joacă bine așezată, cu ritual: era obligatoriu să fac un om de zăpadă, de cum se așeza prima zăpadă în curtea bunicilor mei. Omul de zăpadă nu trebuia să fie nici mare, nici frumos: conta efortul și marcarea momentului. În general, era ușor strîmb, cu ochii din așchii de brad ori, în cel mai bun caz, nasturi, cu cîte o cîrpă veche pe post de fular și un înlocuitor de ghiveci drept pălărie. Dar întotdeauna avea ceva benign și hîtru, care mă făcea, încă de atunci, să mi se rupă inima de condiția lui atît de abrupt trecătoare.

O altă iarnă era cea din poeziile de la școală, care ne cultivau o imaginație cuminte și destul de siropoasă: zăpada era omăt ori nea, și atrăgea după sine roiuri de figuri de stil, precum personificarea, comparația, metafora, enumerarea, repetiția etc.: „Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară! / Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară; / Soarele rotund și palid se prevede printre nori, / Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.“ (Vasile Alecsandri, „Iarna“).

Fulgii erau „fluturi albi“, țara avea umeri care erau „dalbi“, iarna cernea norii de zăpadă... etc. Acum, recitind poezia, nu mi-a displăcut: i-am redescoperit nota... *dark:* iarna e „cumplită“, plopii sînt „fantasme“, soarele e „palid“, întinderea – „pustie“... Nu e totul chiar bucurie strălucitoare.

Doar în ultima strofă: cea în care neclintirea ușor depresivă e spartă de un element uman în mișcare. Sania. O altă bucurie a zilelor senine de iarnă. Copil fiind, desigur, și eu mă dădeam cu sania. Dar nu știu cum s-a făcut că, pentru mine, una, săniile nu au fost ca-n „Jingle Bells“. Ci cu ghinion. Nu de la început, însă. La început, totul mergea strună: atît în București, cît și la Sinaia, mă dădeam pe derdeluș cu știință (adică știam cum să cîrmesc și cînd să pun picioarele jos, a frînă). La un moment dat, mult mai mare fiind, la Cumpătu, am făcut, la ideea unui prieten, un trenuleț de sănii. El mergea în frunte, eu după el... Am intrat în sania cu cai care făcea, pe vremea aceea, ture locale. El și-a spart capul, eu m-am sculat bezmetică. Caii nu ne-au călcat, doar liderul trenulețului s-a lovit în sanie. Țin minte și acum cînd m-am ridicat de jos: lumea părea confuză, de nerecunoscut...

Nimeni nu a murit, dar zăpada, de atunci încolo, nu a mai fost aceeași pentru mine. Latura întunecată pîndea ambiguu pe undeva pe sub albul nu chiar atît de imaculat. O singură dată am mai avut încredere să mă dau cu sania, împreună cu iubitul meu din facultate: și am căzut cu brio, sfîșiindu-mi pantalonii. De atunci s-a încheiat, în ce mă privește, euforia sporturilor de iarnă. Le-am pasat fiului meu, ce-i drept, cu excesivă grijă: o grijă care l-a făcut, din păcate, să nu fie, nici el, prea mare amator de sănii. În schimb, a reușit să schieze, chiar bine.

Zăpada a devenit postamentul pe care se sprijineau, de multe ori degerînd, picioarele noastre statice de părinți/spectatori. La baza pîrtiei de schi, alături de alți bunici și părinți. Cu cîte o ciocolată caldă în mînă sau un ceai. Chibiți. Relaxați chibiți, liberi să admire peisajul în voie sau să le tresalte inima dacă odrasla lor nu sosește în timpul scontat.

S-a terminat și cu postura asta. Odrasla merge la schi de una singură. Părinții chibiți se întorc la postura de simpli cetățeni de București, care percep zăpada în accepția ei urbană matură: cea mai neagră dintre toate. Maldăre de troiene care trebuie escaladate ca să prinzi autobuzul, ca să ajungi la slujbă prin magazin. Bucuria zăpezii se transformă, mai curînd, într-una ascunsă, interioară, livrescă, fără legătură directă cu realitatea.

Selma IUSUF

legende urbane

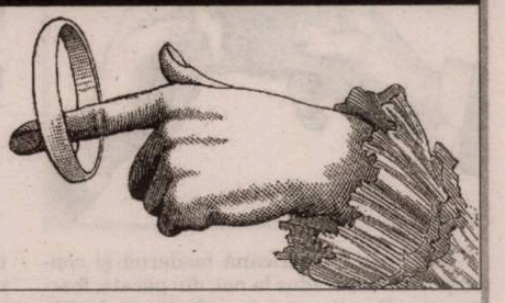

Ana Maria Mocanu s-a tuns scurt?

Nu știți cine e Ana Maria Mocanu. N-are nimic. E o rudă mai puțin celebră a celebrei Bianca Drăgușanu. Nu întrebați însă cine e Bianca Drăgușanu că nu vă crede nimeni. Nu aflăm însă din ziarul din care am preluat titlul dacă Ana Maria s-a tuns scurt. Rămîne un mister. Dacă persoana care a scris minunea asta ține subiectul cald, o să aflăm, pînă la urmă.

Nu știu cîți dintre dumneavoastră urmăriți zilnic presa de toate felurile. Sau cîți vă uitați zilnic, cel puțin la televiziunile de știri. Iar dacă o faceți, două evenimente notabile din ultima vreme trebuie că v-au atras atenția. Accidentul din Apuseni și ninsorile. Fiecare a mînuit subiectele cum s-a priceput și, mai presus de toate, fiecare a avut o părere. Sute de specialiști în sisteme GSM și localizare prin GPS, moraliști, autoritari, zeflemitori, compasionați și, mai presus de toate, încercați de talente scriitoricești. Am luat de-a valma ziarele numite *quality*, cu toate click-urile și cancanurile. M-am uitat la toate știrile și la toate reportajele. Cu puține, extrem de puține excepții, totul e șocant, cutremurător, uluitor, zăpăcitor. Țara e „cuprinsă de jale“ și se ridică „valuri uriașe de indignare“. Citești titlurile și-ți dai seama că faci parte dintr-un popor apocaliptic. Ninsorile devin „iadul alb“, cu variațiunile „urgia albă“ sau „blestemul alb“. Oamenii sînt îngropați de vii în zăpadă, mor cu zile, iar reporterii încearcă să stoarcă, zile la rînd, amănunte cutremurătoare, de la niște bieți bătrîni din cîteva sate care se împotmolesc an de an în zăpadă prin Buzău. O bătrînă care nu cred să fi ieșit din localitatea în care s-a născut mai mult de trei ori în viață e prezentată drept sinistrată, de o tînără reporteriță sufocată de îngrijorare. „Nu mai aveți pîine, așa-i?“ întreabă tînăra într-un fel complet nefericit, care i-ar putea închide dialogul cu un „da“ sau „nu“. Bătrîna sare din scenariu și zice că și-a făcut „pîinică“ în casă. „Am drojdie, că mămăligă nu mănînc“, precizează săteanca. Alături, a venit la cadru un domn la vreo 50 și ceva de ani, solid, cu mănuși împletite în casă. Se sprijină calm de o lopată. „Dar dumneavoastră“, se întoarce reporterița spre el, „cum v-ați descurcat cu zăpezile astea?“ „Păi, am curățat zăpada“, spune omul rîzînd. „Tot ningea, eu tot curățam... ce să facem“, conchide omul, absolut necutremurat.

Tot televiziunile descoperă că în nu știu ce comună din Botoșani se deszăpezește „ca în Evul Mediu“. Și repetă sintagma asta – „ca în Evul Mediu“ –, cu poftă. E o comună care, iarnă-vară, n-are oricum de nici unele. Plugul la care s-a înhămat un om care-l tîrăște pe trotuar a scos-o din anonimat. Tot pe acolo, bătrînii intervievați cu ocazia „urgiei albe“, declanșate de „generalul iarnă“ – alt cumplit, cumplit clișeu –, varsă tot: n-au bani, n-au medicamente, n-are cine să-i ajute. Oamenii știa nu-s așa pentru că a nins. Oamenii știa așa trăiesc. Rămîn înzăpezite gravide, pensionari și copii mici. Un ziar relatează că niște măicuțe au fost deszăpezite de soldați pentru că mănăstirea fusese potopită de nămeți de nea, omăt, zăpadă. Dacă nu e negru-apocaliptic, tonul știrilor trage de coarda sensibilă a cititorului. Mîinile sînt „tremurînde“, „lacrimile îngheață pe obraz“, reporterii rezonează cu necazul omului de la sat, pe care-l numesc „bade“ sau „unchiule“.

Iar cînd nu se simte monstruos, se face bășcălie. Nu-mi dau seama la ce fel de sensibilități sau simț al umorului apelează titlurile astea, dar, într-un fel sau altul, o să vă facă să zîmbiți: „O fi iarna grea pe uliță, dar pe trotuar e jale“, scrie un glumeț cu lecturile școlare la zi. Altul scrie că „Fenechiu s-a pitit în omăt de judecători“. Pitit? În omăt? L-am vizualizat pe nefericit, rozaliu, ascuns printre nămeți. Altminteri, ai jura că vreun Bolintineanu cu pieptul dezgolit le-a insuflat jurnaliștilor noștri și stilul, și indignarea. Căci, Românie, „Cînd pe rîul organizării / Vasul tău vrei a-l purta, / Un fiastru, al pierzării, / Pune mîna-n cîrma sa.“ Cutremurător.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

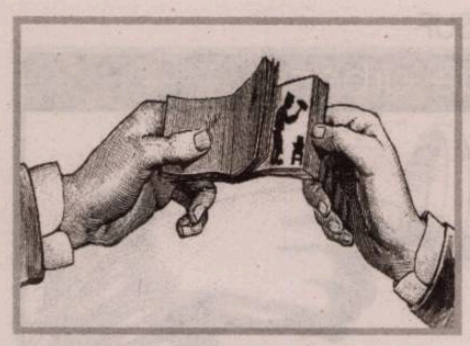

Marius CHIVU

feedbook

Poeţi americani

Din poezia americană modernă şi contemporană s-a tradus la noi, din păcate, foarte puţin. Practic, panoramele şi antologiile apărute în limba română în perioada postbelică pot fi numărate pe degetele unei singure mîini: *Antologia poeziei americane moderne,* realizată de Margareta Sterian (1947, interzisă în 1949, reeditată în 1973 şi în 2005), *Introducere în poezia americană modernă* de Serge Fauchereau (1974), *Antologia de poezie americană de la începuturi pînă azi,* realizată de Leon Leviţchi şi Tudor Dorin (1977-1978), *Antologia poeziei americane* în traducerea lui Ion Caraion (1979) şi *Poezia americană modernă şi contemporană,* în traducerea lui Mircea Ivănescu (1986). După 1989, au mai apărut două: *66 de poeţi americani,* ediţie de Ştefan Avădanei (1997) şi, cea mai recentă, *Locul nimănui. Poezie americană contemporană,* ediţie coordonată de Carmen Firan şi Paul Doru Mugur (Cartea Românească, 2006). Iar dintre antologiile de autor apărute în ultimii ani, în afară de Allen Ginsberg (tradus de Domnica Drumea şi Petru Ilieşu) şi de Charles Bukowski şi e.e. cummings (traduşi de Dan Sociu), în 2012 au apărut: Sylvia Plath, *Selected poems / Poeme alese* (traducere de Elena Ciobanu, Paralela 45) şi T.S. Eliot, *Opere poetice. 1909-1962* (traducere Mircea Ivănescu, Sorin Mărculescu şi Şerban Foarţă & Adriana-Carmen Racoviţă, Humanitas Fiction). Astfel că, apariţia de anul trecut a două volume din poeţi americani moderni reprezintă în sine un mic eveniment editorial.

● **John Berryman, *Cîntece vis,* traducere de Radu Vancu, Editura Armanis & Casa de editură Max Blecher, 2013.**

În ultimii ani, poezia lui John Berryman (1914-1971) a circulat la noi graţie revistei *Poesis International,* scriitorul american fiind deodată un nume intens vehiculat printre poeţii de la noi, aşa că era cumva de aşteptat ca Radu Vancu să îngrijească o ediţie, iar acesta s-a oprit asupra *Dream Song*-urilor, traducînd 50 dintr-un total de 385, cîte a publicat, cu totul, John Berryman în a doua jumătate a anilor '60. Trebuie spus din capul locului că Radu Vancu a făcut o treabă minunată, şi nu doar în ceea ce priveşte traducerea (găsesc foarte nimerită formula bilingvă a cărţii), dar şi pentru că a oferit un tabel cronologic lămuritor cu privire la viaţa şi opera poetului, despre care la noi se ştie prea puţin. Radu Vancu marchează în tabelul cronologic şi evenimentele biografice majore din viaţa poetului (sinuciderea tatălui, dar şi propria tentativă, relaţiile amoroase tumultuoase, marile probleme cu alcoolul), precum şi paşii importanţi din cariera de poet şi profesor (volumele de poezie, eseurile, premiile) sau întîlnirile cu Dylan Thomas, Randall Jarrell şi ceilalţi maeştri moderni sau colegi de generaţie. La final, postfaţa vine să adauge alte detalii care să ajute înţelegerea poeziei lui John Berryman şi plasarea ei în canonul postbelic american, Radu Vancu insistînd pe relativa lui marginalitate în relaţie cu Robert Lowell, aşa cum, zice el, la noi, Mircea Ivănescu a fost, în epocă, în umbra lui Nichita Stănescu. (Fac aici o paranteză pentru a remarca faptul că unul dintre poemele traduse de Mircea Ivănescu din Lowell în antologia mai sus menţionată este un poem în două părţi, dedicat chiar lui John Berryman, poet prezent şi el acolo, cu zece *Cîntece de vis,* din care patru se regăsesc, în traducere uşor diferită, şi în selecţia lui Radu Vancu.) Insist asupra postfeţei pentru că punerea în context a poeziei lui John Berryman, discutarea „pactului cu Tradiţia" şi „pasiunea sa aproape iconodulă pentru Tehnică" ajută enorm lecturii poemelor acestui scriitor „fără corelativ autohton" pentru cititorul român: „Avem în Berryman cazul bizar al unui poet tehnicist ca un tradiţionalist britanic, dar nevrotic şi *gebrochene Mann* ca un expresionist neamţ. Un poet pentru care, pe de o parte, nici unul dintre marile lui proiecte nu poate fi conceput decît în relaţie cu un mare poem al tradiţiei." E vorba, firește de *Wasted Land*-ul lui Eliot pentru *Homage to Mistress Bradstreet,* şi de *Song of Myself* al lui Whitman pentru aceste *Dream Songs,* poeme cu o formulă tehnică (trei sextine în pentametru şi trimetru) aproape imposibil de transpus în română, şi cu o ţesătură intertextuală ce rămîne în mare parte inaccesibilă cititorului neavizat. Căci, într-adevăr, felul în care colocvialismul, aluziile şi trimiterile autobiografice intră în reţeaua intertextuală mai vizibilă sau mai obscură a *Cîntecelor vis,* cu personajele, ritmurile şi tonalităţile diferite ale cîntecelor, cînd declamative şi incantatorii, cînd elegiace şi psalmodice, cu transcrierile lor bizare de limbaj, tăieturile bruşte de vers şi greşelile voite de exprimare, fac din aceste poeme „o junglă verbală", după cum Radu Vancu citează foarte nimerit expresia lui James Dickey.

● **Jerome Rothenberg, *Mistici, hoţi şi nebuni,* traducere de Raluca & Chris Tanasescu (MARGENTO), Casa de editură Max Blecher, 2013.**

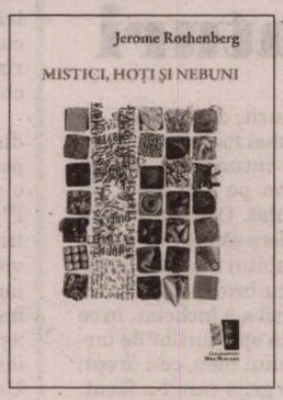

Tot o junglă verbală, însă într-un cu totul alt climat cultural, ca să mă exprim aşa, este şi (anti)poezia lui Jerome Rothenberg (n. 1931), un alt poet american contemporan major, dar care, spre deosebire de John Berryman, nu mai are nimic de tranzacţionat cu tradiţia. Nu cu cea modernistă, dar cu cea aparţinînd societăţilor indigene, căci Jerome Rothenberg, scriitor prolific, poet şi traducător, teoretician şi practicant de *performance poetry,* a altoit, la propriu şi la figurat, limbajul cult şi modern cu cel vechi al culturilor arhaice şi primitive, de la cea ebraică la cele amerindiene („primitiv înseamnă complex"), teoretizînd un concept poetic numit chiar etnopoetică, modalitate de explorare şi de expresivitate multilingvistică şi multiculturală. Jerome Rothenberg a suprapus şi a intersectat limbaje şi referinţe dintre cele mai vechi şi mai diferite, apelînd la mai toate modalităţile tehnice posibile: traducere şi preluare, parafrazare, montaj, colaj. Iată primul său program, din 1960: „Poemul este înregistrarea unei deplasări de la percepţie la viziune. / Forma poetică e tiparul acelei deplasări prin spaţiu şi timp. / Imaginea psihică reprezintă conţinutul viziunii ce iese la lumină în poem. / Vehiculul deplasării e imaginaţia. / Condiţia deplasării e libertatea." Iată-l şi pe al treilea, din 1968: „Am tradus poezie amerindiană (inclusiv silabe «fără sens», cuvinte distorsionate & muzică) & mi-am explorat propriile surse ancestrale din lumea misticilor, hoţilor & nebunilor evrei. / Cred că în poezie totul e posibil & că încercările noastre anterioare de a o defini, «occidentale», reprezintă un eşec de percepţie care nu mai trebuie tolerat." Şi mai spune el, într-un eseu din 2004: „Am ajuns să mă gîndesc la apropriere, colaj şi traducere în termeni de ideologie", afirmaţie esenţială, căci Jerome Rothenberg exact asta este: un poet-ideolog „mistic, hoţ şi nebun", care îşi însuşeşte orice ajută libertăţii viziunii şi transcomunicării. Jerome Rothenberg este un şaman al limbajului, cu incantaţii de *free jazz* porno-oniric, cu substrat politic (apar multe trimiteri la Holocaust), sau, după cum îl descrie Andrei Codrescu, „un *performance magus,* explorator al muzicii-mit şi antologator care a făcut să se întrepătrundă cîntecele rituale străvechi cu năzuinţele avangardiste într-o pînză neasemuită a aspiraţiei umane către mister şi frumuseţe." Inspirat intens de Tristan Tzara (deşi termenul Dada folosit de american face referire la un standard de jazz), etnopoezia *fusion* a acestui post-dadaist, a acestui experimentalist neo-suprarealist, nu este atît o junglă, după cum spuneam la început, cît un Babel performativ, o incantaţie a lui Finnegan, vocea unui cor de avatarури culturale. Variată şi surprinzător de reprezentativă pentru opera unui asemenea poet, antologia realizată de Raluca & Chris Tanasescu – din care nimic nu e de citat, totul trebuie privit, citit şi rostit cu voce tare – este un tur de forţă pentru care cei doi nu pot fi lăudaţi îndeajuns.

Viaţa, prieteni, e plictisitoare. Ne e interzis să spunem asta.
La urma urmei, cerul fulgeră, marea cea mare tînjeşte,
noi înşine fulgerăm şi tînjim,
ba pe deasupra mama mi-a zis cînd eram copil
(repetat) „Să mărturiseşti vreodată că eşti plictisit
înseamnă să nu ai

Resurse Interioare." Conchid acum că nu am
resurse interioare, fiindcă sînt plictisit la greu.
Oamenii mă plictiseşte.
literatura mă plictiseşte, în special literatura mare.
Henry mă plictiseşte, cu zbuciumările & torturările lui.
la fel de rău ca ahile,
care iubeşte oamenii şi arta curajoasă, care mă plictiseşte.
Şi dealurile astea calme, & ginul, ce plicticoşenie
şi cumva un cîine
s-a dus pe el & coada lui considerabil de departe
în munţi sau în mare sau în cer, lăsînd în urmă: pe mine, dînd din coadă.

(John Berryman, „Cîntec vis 14")

PUBLICITATE

„Trecutul nu se bagă sub preș“

– interviu cu Ioana CIOCAN –

Este artist vizual, coordonator al programelor de artă în spațiul public și asistent universitar la Universitatea Națională de Arte București. Dacă în ultimii patru ani, ați trecut prin fața Casei Presei Libere și v-au atras atenția „statuile“ cu mesaj actual, opere semnate de artiști români contemporani, instalate pe soclul rămas gol după ce Lenin a fost dat jos, această inițiativă îi aparține ***Ioanei Ciocan*** *și se intitulează „Proiect 1990“. Am vorbit despre trecut, prezent, despre felul în care ne putem împăca cu însemnele istoriei recente, fără să fie nevoie pentru asta să demolăm tot.*

Cum ați descrie Bucureștiul de azi, dacă ar fi să vorbiți despre arta stradală / monumentală?

E greu. Bucureștiul a suferit mult, și la acest capitol. Am demolat un muzeu, monumente istorice, biserici, case, conace, spitale și, începînd cu 1948, am scăpat și de statui: *I.C. Brătianu* din actuala Piață a Universității, *Eugeniu Carada*, care se afla lîngă Banca Națională, *Pache Protopopescu* din actualul Parc Izvorul Rece, *Lascăr Catargiu* din Piața Romană... Ecvestra regelui *Carol I*. Actuala situație este comparabilă cu perioada anilor '50. Nu știu ce e mai rău: să se demoleze – deci, o lipsă – sau să se adauge lucruri absolut hidoase – deci, un inutil în plus. La inaugurarea *Monumentului Brătianu* din București, din 1903, au fost prezenți mii de oameni. O mulțime care aclamă, într-o adevărată zi de sărbătoare, găsim și la inaugurarea statuii lui Eugeniu Carada din București, în 1924. La inaugurarea statuii lui Enescu din 2013, nu am găsit prea mulți participanți. Și evenimentul nu a fost lipsit de indicii pentru o participare numeroasă: strada amplasării era Enescu, timpul era Festivalul Enescu, se inaugura statuia lui Enescu. În prezent, statuile nu mai au legătură cu viziuni artistice și nici măcar estetism nu găsim, avînd în vedere că aproape toate sînt executate într-o singură și mult prea cunoscută fabrică de sculptură.

Statuile par niște elemente moarte și îmbălsămate, ne obișnuim cu ele sau, pur și simplu, nu le mai vedem. Dar, cîteodată, cum a fost cazul statuii de bronz de pe scările Muzeului de Istorie (Traian cu lupoaica în brațe), devin personaje principale în dezbateri cu mize estetice și nu numai. Așadar, avînd în vedere proiectele dumneavoastră și intervenția în spațiul public, cît de mari sînt sensibilitățile locuitorilor orașului?

Lui *Traian* de Vasile Gorduz îi reproșez o amplasare extrem de nefericită. Treptele muzeului oferă o privire direct spre zona inghinală a lui Traian, nu spre ochii lui. Faptul că bucureștenii au interacționat cu lucrarea este extrem de pozitiv. Alte exemple de interactivitate cu statui care merită menționate sînt împachetarea lui Adrian Păunescu – Parcul Icoanei – în hîrtie igienică. Sau balega de sub Mihai Viteazu, din Piața Universității. Revenind la Traianul lui Gorduz, lucrarea în sine nu-mi displace, păcat însă că a fost amplasată total necorespunzător. Dacă tot am pomenit amplasamentul, vreau să menționez *Omagiu geometriei*, din pasajul Universității, care se pierde printre tarabe, ecrane și reclame tridimensionale. Mi-aș dori un public mai vehement, un public care să observe și să reacționeze cînd *Carageliana* e mai mare decît Teatrul Național sau cînd Cuza are ancărul pe mînă.

Aș vrea să vorbim acum despre „Proiect 1990“ (Piața Presei Libere, București), „SPAM“ (Parcul Carol I, București) și „Sculptură en plein air*-ul Aiurart“. Toate au legătură cu spațiul urban, cu luarea lui în posesie într-o formă vie și ironică. Și depind cumva de o bună comunicare cu autoritățile. V-a fost greu să-i convingeți pe reprezentanții Primăriei să vă ofere spațiile de expunere?*

„Proiect 1990“ a fost posibil datorită lui Tudor Toma, secretarul general al Primăriei. El este cel care a înțeles imediat că soclul din Piața Presei Libere stă gol, pînă la amplasarea *Aripilor* lui Buculei, și că eu doresc să-l folosesc pentru programul meu de artă în spațiu public, temporar. „SPAM“ a fost o adevărată surpriză, întrucît Administrația Monumentelor și Patrimoniului Turistic din București mi-a propus folosirea fostului soclu din Parcul Carol, rămas liber după reamplasarea statuii Dr. Constantin Istrati. Ei sînt și cei care au botezat proiectul. Asta a însemnat că „Proiect 1990“ a fost suficient de puternic încît să producă și urmări de recunoaștere „oficială“. „SPAM“, care, spre deosebire de „Proiect 1990“, s-a derulat sub formă de concurs, a avut și un premiu de 1000 de euro, cîștigat de Ileana Oancea. Întregul concurs a fost susținut de Graffiti Art Work, parte a BBDO Group România. Sper să existe și o a doua ediție.

„Proiect 1990“ s-a derulat pe o perioadă de mai bine de patru ani, a însemnat 19 lucrări semnate de artiști contemporani, care au poposit pe soclul rămas gol, din 1990, al statuii lui Lenin din fața Casei Presei Libere. Cum a funcționat acest demers și ce a însemnat pentru artiștii invitați?

A început extrem de anevoios, umbra lui Lenin fiind încă prezentă și după coliva pe care i-am făcut-o eu pe soclu, cu *Ciocan* vs *Ulyanov*. Din ianuarie 2010 pînă în mai 2010, nu a vrut nimeni să expună acolo. E ciudat, dacă mă gîndesc că acum, patru ani mai tîrziu, am o listă de așteptare destul de mare. Îmi pare foarte rău că nu o să expună toți cei care sînt în dosarul meu de propuneri acceptate pentru „Proiect 1990“. Pentru artiști a însemnat o prezență în spațiul public bucureștean, care, altfel, este dominat de două-trei nume.

A fost un fir roșu care le-a legat?

Toate lucrările au vorbit, într-un mod sincer, despre ceea ce se întîmplă în societatea postdecembrie 1989. Artiștii au avut un discurs coerent și au reacționat la ceea ce se întîmplă acum. Nesimțindu-se constrînși de comisii culturale formate din dinozauri, nu s-au gîndit să folosească în lucrările lor simboluri populiste, precum Caragiale, Eminescu sau actori celebri. Ei nu au dorit să strîngă voturi, ci au vrut să sculpteze!

Ați avut recțiile la care v-ați fi așteptat?

În primul rînd, nu m-am așteptat niciodată ca „Proiect 1990“ să fie atît de longeviv și să aibă atîta susținere. Nu am așteptat reacții, nu am avut un plan pe doi sau cinci ani, întrucît în fiecare zi mă gîndeam că o să primesc fatidicul telefon: *„Aripile* se instalează!“ Așa că fiecare dintre aceste 19 lucrări a reprezentat o victorie mică pentru cei care vor să expună sculptură în spațiul public, și nu au alternative pentru a penetra sistemul.

Berlinul a reușit (după căderea Zidului) să reconvertească însemnele unui trecut recent și să le transforme în ceva cool *și la nivelul străzii. Noi încă ne rușinăm de ele, sau nu ne pasă?*

Nu doar Berlinul a reușit asta. Și Grutas Park din Lituania, deschis în 2001, sau Praga, prin Muzeul Comunismului, inaugurat în 2001, sau Muzeul Artei Socialiste, deschis la Sofia în 2011. Exemple sînt nenumărate. Nouă cred că ne pasă, dar cei care pot hotărî ca aceste lucruri să se întîmple o privesc ca pe o decizie politică. Probabil că este o decizie politică, dar ar fi una *cool*. Politicieni *cool* la noi? Hm, încă nu.

Ce urmează?

Este foarte greu să mă gîndesc la ce urmează. Despre „SPAM“, cu toate că a avut succes la prima ediție, cu tema „Copy/Paste“, mi se reproșează permanent că nu are vizibilitatea lui „Proiect 1990“. Da, e adevărat, dar nici „Proiect 1990“ nu a avut vizibilitate decît după ce artiștii au avut încredere în el. Nu există pereți buni de expus într-o galerie. Deocamdată, încă îmi iau la revedere de la „Proiect 1990“.

Muzeul Comunismului ce ar trebui să cuprindă? De unde ați început acest proiect și în ce fază sînteți?

E mai mult un Muzeu al Epocii de Aur. Nu cred că România e diferită, oricît ne considerăm mai diferiți decît alții, și, în concluzie, trebuie făcut și cred că se va face. Prin amabilitatea Primăriei și Administrația Monumentelor și Patrimoniului Turistic, sper să am un loc unde să îl mut pe Lenin și pe Petru Groza, nu pentru o veșnică venerare, ci pentru o veșnică aducere aminte. Trecutul nu se bagă sub preș. Pînă acum, ne-am făcut că nu există și am pretins că părinții noștri nu s-au îndrăgostit în comunism și că noi nu am jucat Flori, fete, filme și băieți. Varianta cea mai bună a acestui muzeu este un parteneriat public – privat. Totul a pornit de la salvarea lui Lenin și a lui Groza de la Mogoșoaia, printr-un parteneriat pe care Fundația „Om bogat, om sărac“ îl are cu AMPT, care prevede exact acest lucru: identificarea și recuperarea statuilor de tristă amintire.

Care e intervenția în spațiul public cea mai spectaculoasă / deșteaptă pe care ați văzut-o în ultimul timp?

În 2013, în Parcarea Ciclop, prin artă, spațiul a redevenit viu. La fel s-a întîmplat și cu „Proiect 1990“, a reînviat o zonă părăsită. Dacă am fi demolat soclul odată cu Lenin, în martie 2014, „Proiect 1990“ nu ar fi existat. Trebuie să ne gîndim de două ori înainte să ne grăbim cu demolarea!

a consemnat Ana Maria SANDU

Trebuie să ne gîndim de două ori înainte să ne grăbim cu demolarea!

craii de burta veche

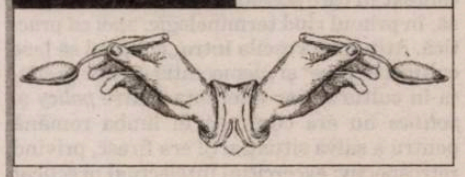

Doradă otrăvită

„Yumi a pus orezul la făcut, a luat un cuțit și a început să prepare legumele. Ham s-a ocupat de pește și a preparat sosul. Cînd masa a fost gata, Ham a trimis-o pe Yumi să caute în bufetul din sufragerie cele mai frumoase cești. În lipsa fetei, a umplut două boluri cu orez și alte două cu pește și legume. A ezitat o singură clipă, apoi a destupat fiola verde și a turnat-o, suspinînd, peste orezul lui Yumi. (...) Yumi a mîncat cu mare poftă, așa cum făcea orice, oprindu-se din cînd în cînd să mîngîie mîna mamei sale, în semn de tandră mulțumire pentru felul ei preferat de mîncare. Această atingere îi ardea mîna lui Ham, care își privea fiica înfulecînd mîncarea gustoasă, foarte condimentată, în care conținutul fiolei verzi nici nu se simțea... Alesese o otravă blîndă, care acționa lent. Nu te făcea să suferi.“

Extrageți fileurile de la două dorade regale de 500 de grame. Crestați pielea, din milimetru în milimetru, fără să tăiați carnea. Încălziți apă la 80 de grade Celsius, într-un vas mare. Plonjați fileurile de doradă în apa fierbinte, pentru cinci secunde, și retrageți-le deîndată. Răciți apoi fileurile în apă cu gheață; lăsați-le 30 de secunde și scurgeți-le bine. Rumeniți fileurile într-o soteuză, cu 40 ml de *saké;* măriți flacăra pînă cînd *saké*-ul se aprinde. Acoperiți vasul și așteptați cinci minute. Ridicați capacul, adăugați trei linguri de sos de soia, acoperiți din nou și mai lăsați să fiarbă încă trei minute.

Yumi Kubota e o frumoasă tînără surdo-mută de origine japoneză, din Los Angeles, suspectată de crimă, iar Ham e mama ei – adevărata asasină. Din *Killer's Rights* (1984) primul roman publicat al lui Nan Hamilton.

Amicul Dejun

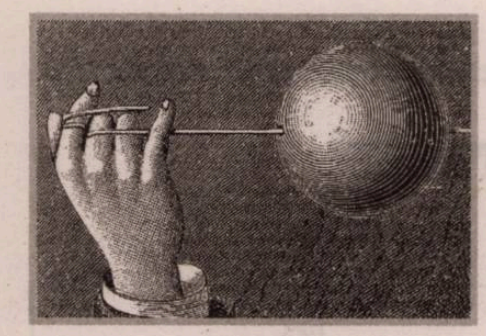

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Sistemul e de vină?

– la ce foloseşte Ministerul Culturii –

Aproape de fiecare dată cînd ceva nu funcţionează, ne-am obişnuit să ridicăm din umeri şi să spunem: „Sistemul e de vină.“ Sistemul, adică angrenajul de instituţii şi legi. Ca şi cum acest sistem n-ar fi făcut tot de oameni, trăim mereu cu senzaţia că sîntem furaţi şi batjocoriţi de o orătanie fără chip şi de neînvins. Însă sistemul poate fi răpus, cel puţin aşa cred mai multe organizaţii, manageri culturali, specialişti în politici culturale şi artişti, care au semnat recent un „Apel pentru competenţă în instituţiile publice de cultură“. E unul din rarele momente cînd într-un asemenea apel, în jurul căruia pare să existe o solidaritate consistentă, nu se solicită o suplimentare a finanţării, ci altceva. Ceva ce ar putea părea abstract. Semnatarii acestei scrisori (http://apelpentrucompetenta.wordpress.com/apelul/) adresate Primăriei, comisiilor de cultură ale Parlamentului şi Ministerului Culturii cer mai multă transparenţă şi corectitudine în organizarea concursurilor pentru posturile de conducere. „Un sistem osificat, moştenit de dinainte de 1990, se opune în acest moment calităţii actului managerial în cultura publică şi hrăneşte teama artiştilor şi a altor specialişti de a acţiona din interiorul sistemului“ – se arată în textul scrisorii. Într-adevăr, mulţi artişti şi manageri independenţi văd în actualul sistem cultural subvenţionat o „întreprindere“ care distribuie, adesea discreţionar, resurse importante şi privilegii. Concursuri de post, organizate în litera, dar nu şi în spiritul legii, promovează în posturile de conducere persoane (uneori chiar şi personalităţi) fără competenţe în management cultural; aceşti directori cultivă un program cultural închistat, sînt refractari la nou şi, mai ales, lucrează într-o logică asemănătoare instituţiilor private: succesul la public tinde să devină unicul criteriu de performanţă. Or, sensul subvenţionării e tocmai să compenseze direcţii culturale pe care piaţa nu le poate susţine.

Pe de altă parte, România e una dintre ţările europene cu cel mai scăzut nivel de consum cultural. Mai precis, consumul cultural e distribuit foarte inegal: dacă în cele cîteva oraşe mari există muzee, teatre, operă, săli de concerte şi cinematografe, în oraşele mici şi în mediul rural, aproape că nu există ofertă culturală. Şi asta în condiţiile în care România dispune, totuşi, de o reţea destul de vastă de instituţii finanţate de la bugetul central şi local. Cum se explică acest dezechilibru? Una dintre explicaţii e tocmai lipsa de viziune a celor care conduc instituţiile. Accesul general al publicului ar trebui să constituie una dintre preocupările de bază ale politicilor culturale.

Mulţi artişti şi manageri independenţi văd în actualul sistem cultural subvenţionat o „întreprindere“ care distribuie adesea discreţionar resurse importante şi privilegii.

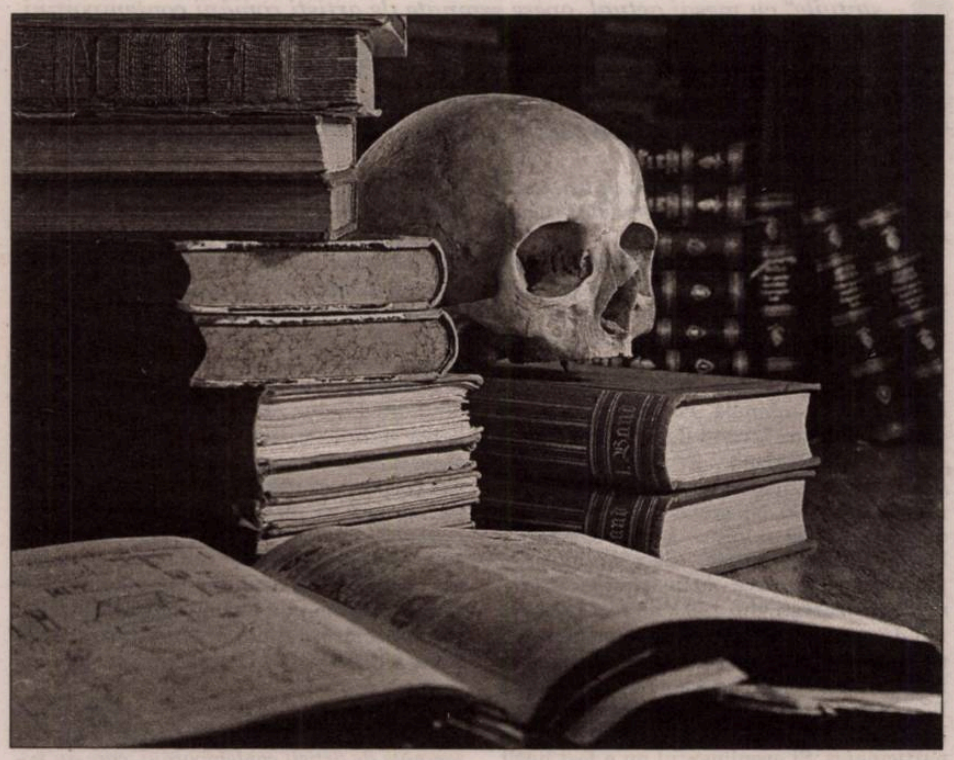

Premisa de la care porneşte acest „Apel“ e următoarea: pentru fiecare plan de management pentru care (viitorul) director al teatrului, muzeului, filarmonicii etc. îşi asumă răspunderea, cetăţenii, în calitate de plătitori de taxe, semnează un cec în alb. Ei cofinanţează programul cultural promis de şeful instituţiei respective şi sînt beneficiari ai ofertei. Producţiile culturale din sistemul subvenţionat de stat sînt, prin urmare, bunuri publice – iar cetăţenii au tot dreptul să pretindă anumite standarde calitative şi cantitative.

„Avem convingerea că schimbările legislative permanente în domeniu nu generează în mod automat şi îmbunătăţirea sau transparentizarea actului managerial în cultură, cît timp nu se conştientizează responsabilitatea instituţiilor publice de cultură faţă de societate, ceea ce este o chestiune de management şi politici culturale deopotrivă“ – spun semnatarii apelului.

Cadrul în care se desfăşoară selecţia cadrelor de conducere din instituţiile de cultură depinde în mare măsură de Ministerul Culturii. Sistemul nu e o fatalitate. Una dintre misiunile Ministerului e tocmai să schimbe sistemul cînd se constată că nu funcţionează cum trebuie. Dar cînd însuşi ministrul e numit după criterii politice, şi nu de competenţă, e cumva firesc ca inerţia sistemului să învingă...

Ioana TAMAŞ

Politica culturală: istoria unui concept

„O greşită organizare a culturii unui popor ar putea avea efecte mai rele decît lipsa oricărei organizaţii“
(Dimitrie Gusti)

Că un Minister al Culturii e responsabil de politica culturală a unei ţări intră în categoria „toată lumea ştie că...“ Aşa s-a şi născut politica culturală, de fapt: prin desprinderea artelor de structurile cu valenţe în primul rînd educaţionale (ministere ale Instrucţiunii, ale Iluminării Naţionale sau alte denumiri de secol XIX) şi poziţionarea lor în departamente sau instituţii de sine stătătoare, sub oblăduirea statului. Tonul s-a dat prin Comitetului pentru Încurajarea Muzicii şi Artelor din Marea Britanie, înfiinţat în 1940 (devenit Arts Council) şi, ulterior, prin Ministerul Afacerilor Culturale din Franţa, creat în 1959, după care fenomenul a împînzit Europa postbelică.

În România, Ministerul Culturii a fost unul dintre primele ministere înfiinţate în decembrie 1989, prin reorganizarea Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste. La opt luni de la zămislirea sa, în primul HG de organizare şi funcţionare se recunoştea lipsa unei meniri clare a acestuia şi se menţiona deschis nevoia de a se „preciza competenţele şi atribuţiile concrete ale Ministerului Culturii, în toate domeniile sale de activitate în vederea îmbunătăţirii spirituale româneşti.“ Devenea, într-adevăr, dificil de delimitat misiunea unui Minister al Culturii într-un context în care *politica culturală* era respinsă, în primul rînd terminologic, apoi ca practică. Atitudinea oscila între „politicul să lase cultura în pace“ şi „democraţia nu are ce căuta în cultură“, iar diferenţa dintre *policy* şi *politics* nu era cuprinsă în limba română pentru a salva situaţia. Şi era firesc, privind retrospectiv: excerciţiul intelectual practicat în Europa Occidentală sub aspectul administrării culturale lipsea cu desăvîrşire, în timp ce fantoma lui Lenin, cu ale sale „politici culturale ale Partidului Comunist“, bîntuia în continuare noilor democraţii. În consecinţă, *politica culturală* s-a şters din vocabularul ministerial şi a fost înlocuită cu mai neutra, dar deloc echivalenta *stratagemă*.

Ministerul Culturii nu a ţinut pasul cu aceste transformări şi cu evoluţia implicită a unei profesii, ci mai degrabă a ezitat între a o recunoaşte sau a o evita.

În 1997, sub un nou ministeriat, dar şi prin deschiderea României faţă de practicile internaţionale în domeniu (în 1993, România aderă la Consiliul Europei), Ministerul Culturii face un pas important, prin includerea termenului de *politică culturală* în limbajul său. Nu o face ca asumare a unei misiuni revizuite, pe coordonate profesionale noi, ci ca încercare de recuperare a unei tradiţii interbelice, integrînd sintagma în deschiderea rapoartelor sale de activitate. Reperul intelectual devine Dimitrie Gusti, în calitatea sa de ministru al Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor, între 1932-1933: „Este îmbucurător, şi un semn al vremii, că, în sfîrşit, de cîtva timp se vorbeşte şi la noi de o politică de Stat a culturii. În străinătate, mai ales după războiu, la învingători ca şi la învinşi, chestiunile ce privesc cultura naţională se găsesc în centrul preocupărilor oamenilor de Stat.“ Vocaţia Ministerului se justifică prin continuarea unei viziuni care îl validează, construind o punte invizibilă peste anii comunismului. Prin călătorii de studiu în Europa, prin metoda cercetării monografice şi centrele de studii în care era implicat, prin viziunea asupra culturii, educaţiei şi creaţiei, Dimitrie Gusti teoretizează domeniul politicilor culturale şi le expune într-un volum programatic, de 1500 de pagini. Raportul detaliază opţiunile de intervenţie în cultură, abordarea de jos în sus a politicii culturale prin implicarea comunităţilor şi susţinerea iniţiativei private, înfiinţarea căminelor culturale ca servicii sociale, nevoia studiilor care să conducă spre soluţii adaptate realităţii româneşti, diferenţierea administraţiei culturale de creaţia artistică ş.a.m.d. În pofida acestei explicitări şi fundamentări, preluarea teoretică şi conceptuală din partea Ministerului Culturii s-a făcut cu jumătate de măsură, instaurîndu-se chiar o contradicţie între grila de lectură „interbelică“ şi poziţionarea concretă în raport cu domeniul.

Pentru următoarele mandate, terminologia a oscilat, şi la fel şi misiunea Ministerului: de la politică culturală la strategie culturală, apoi la politică publică în cultură asimilată iniţiativelor legislative ş.a.m.d. Între timp, domeniul a evoluat, s-a ramificat şi rafinat, şi astăzi se vorbeşte despre *politici culturale explicite* şi *politici culturale implicite*, de *politici culturale intenţionate* şi *neintenţionate*, de *măsuri materiale* şi *măsuri imateriale*, de *politică culturală* (la singular), opusă *politicilor publice* ş.a.m.d. Cercetîndu-i documentele oficiale din 1990 pînă în 2010, reiese că Ministerul Culturii nu a ţinut pasul cu aceste transformări şi cu evoluţia implicită a unei profesii, ci mai degrabă a ezitat între a o recunoaşte sau a o evita. Încît, la finalul zilei, te întrebi: dacă Ministerul Culturii practică o relaţie atît de complicată, fluctuantă şi ezitantă cu *politica culturală*, ce îşi propune să facă, de fapt?!

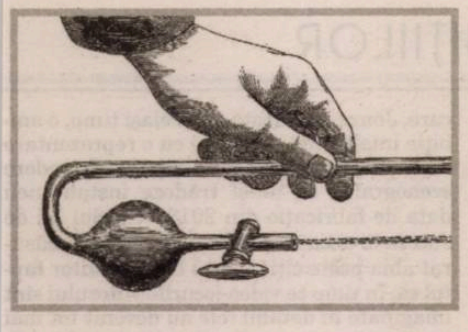

Oana STOICA

rosencrantz & co

Hainele noi ale democraţiei

● *Contra democraţiei* de Esteve Soler; regia: Alexandru Dabija; scenografia: Helmut Stürmer; costume: Corina Grămoşteanu; video: Cinty Ionescu; cu: Oana Ştefănescu, Alina Berzunţeanu, Mugur Arvunescu, Mihai Smarandache, Silvian Vîlcu, Richard Bovnoczki, Coca Zibilianu, Dan Năstase. Teatrul Odeon, Sala Studio.

Trebuie să-i fi plăcut foarte mult regizorului Alexandru Dabija piesa lui Esteve Soler, *Contra democraţiei,* dacă s-a decis să o monteze a doua oară. În primul spectacol, la Secţia Germană a Teatrului Naţional „Radu Stanca" Sibiu, a lucrat cu scenograful Dragoş Buhagiar; în cel de acum, de la Odeon, îl are partener pe Helmut Stürmer. Scenograful este important într-un demers repetitiv, căci face diferenţa cea mai vizibilă între cele două montări: un spaţiu închis la Sibiu, unul deschis la Odeon. Dincolo de imagine, cele două spectacole sînt total diferite din punctul de vedere al abordării textului. În spectacolul sibian, regizorul a preferat o atenuare a politicului, chiar o sterilizare a textului de componenta socială, în favoarea accentuării esteticului. La Odeon, critica politică, esenţială în dramaturgia lui Esteve Soler, îşi recapătă vizibilitatea, desigur, drapată în comic absurd, dar perceptibilă ca mesaj şi atitudine.

Trilogia dramaturgului catalan – *Contra democraţiei, Contra progresului, Contra iubirii,* traducere: Luminiţa Voina-Răuţ – are parte de un succes major. Sînt dese premiere în Europa, cele mai numeroase în partea estică a continentului (cea mai recentă: *Contra progresului,* la Teatrul Naţional Croat din Split). Asta se datorează, în parte, faptului că, în ţările foste comuniste, dezamăgirea experienţei capitaliste a fost cruntă, după ce oamenii au visat jumătate de secol la beneficiile libertăţii. În plus, predilecţia pentru absurd şi grotesc este mai accentuată în estul european.

Cu o structură fixă – cîte şapte piese scurte în fiecare episod, o scriitură alertă, cinematografică, cu replici scurte, directe –, trilogia (denumită de un critic spaniol „Esteve Soler contra a tot") aruncă o privire critică asupra societăţii contemporane pe cale să se autodistrugă. În *Contra progresului,* tehnologia performantă tinde să înlocuiască omul, ordinea naturală este răsturnată (animalele stăpînesc lumea), limitele între real şi ficţiune sînt şterse şi omul este absorbit în propriile fantezii. *Contra iubirii* înregistrează degradarea afectivă şi utilizarea iubirii ca drog pentru manipularea omenirii. În *Contra democraţiei,* Soler demască eşecul sistemelor politice şi tranformarea omului în pionul puterii.

Dintre cele şapte piese scurte din *Contra democraţiei,* Dabija a ales şase, aceleaşi ca la Sibiu. Cea la care a renunţat este ultima, o întîlnire ipotetică între Dick Cheney, vicepreşedintele american din administraţia Bush Jr. şi regele Belgiei, Leopold al II-lea (1835-1909), într-un bar obscur, prilej cu care democraţia se dovedeşte a fi o manipulare istorică a umanităţii în favoarea protipendadei care transcende vremurile. Deşi demonstraţia lui Soler este întunecată ca viziune – omenirea este sclava puterii, care oferă profit unei elite reduse numeric şi lipsite de scrupule –, există şi speranţă: poporul este mai lucid decît cred torţionarii lui şi are capacitate de revoltă (chelneriţa refuză să-i servească pe cei doi, arătîndu-le degetul mijlociu). Eliminarea acestei piese lasă spectacolul, voluntar sau nu, într-o notă pesimistă, căci, din celelalte şase texte, speranţa lipseşte cu desăvîrşire. Nu şi umorul.

Într-un spaţiu deschis, o platformă a lumii, mărginită doar de un perete care foloseşte ca ecran pentru proiecţii şi pentru teatru de umbre, personajele burleşti ale lui Soler se joacă de-a sfîrşitul lumii. Un cuplu (Oana Ştefănescu, Mugur Arvunescu) este devorat de propriul copil (Coca Zibilianu), o creatură ilar-sinistră, care arată că viitorul omenirii nu e nici în ouă şi nici roz, dimpotrivă, umanitatea e capabilă să(-şi) (re)producă arma care o va extermina. Doi corporatişti (Mihai Smarandache, Silvian Vîlcu), abrutizaţi de agresivitatea muncii – corporatismul este o formă de război economic –, explodează într-o bătaie. Violenţa psihică se exorcizează într-una fizică. În al treilea scheci, numerele se termină la şase, fapt ce produce o dezordine universală.

Cele mai puternice piese scurte rămîn celelalte trei. Povestea unui asasinat comis în societatea occidentală de o femeie arabă şi musulmană (Oana Ştefănescu) schimbă perspectiva asupra noţiunii de (in)toleranţă şi reflectă o altă faţă, întunecată, a democraţiei. Privită din perspectiva musulmană, democraţia occidentală are hibe. Ceea ce noi vedem ca o limitare a drepturilor omului – de exemplu, *burka,* vălul care acoperă faţa femeilor, ascunzîndu-le identitatea (şi forţîndu-le să comunice prin ochi, ceea ce duce la o întreagă poetică a senzualităţii, dar asta e altă poveste) –, pentru musulmani, este parte din cultura lor. A renunţa la *burka* poate însemna a renunţa la personalitatea proprie. Raţionamentul funcţionează şi în sens invers. Unul dintre „beneficiile" pieţei libere, creditul ipotecar, este văzut în altă lumină din partea musulmană, ca jefuire a unui drept înnăscut („pămîntul ar trebui să fie proprietatea tuturor"). Problema este aceea a inexistenţei unui singur sistem de valori, dominant şi dominator, şi a abuzului în numele libertăţii, un abuz bazat pe neînţelegere (din păcate, textul este redus în spectacol, şi demonstraţia logică a lui Soler are de suferit). O altă metaforă a falimentului democraţiei este cea în care politicienii îşi aleg poporul, după ce l-au alungat (i-au distrus habitatul pentru a-l obliga să plece). Un politician dement (Richard Bovnoczk foloseşte cu mare atenţie gradaţiile unei schizofrenii care induce o asemănare cu Hitler) distruge un oraş din cauza unei dezamăgiri sentimentale. Lumea devine obiect de joacă, material pentru proiecţia unei suferinţe individuale. Capriciile unui politician duc la exterminarea umanităţii. Este aici o metaforă a conflictelor armate inutile (mai ales cele din ultimii 25 de ani, „războaiele pentru instaurarea păcii", o aberaţie conceptuală). Ultima piesă scurtă pune accentul pe dezumanizarea cauzată de consumismul extrem, pe egoismul unei lumi pentru care valorile supreme sînt cariera şi profitul. Părinţii (Alina Berzunţeanu, Mihai Samarandache) îşi ucid copilul major (Silvian Vîlcu) pentru că le consumă resursele, ba, mai mult, îl transformă în sursă de venit. Cu acest final, regizorul arborează un pesimism declarat, chiar dacă mascat de umor absurd.

Spectacolul ţine de preocuparea lui Dabija pentru absurd (în acelaşi teatru a montat *Ionesco – Cinci piese scurte)* şi face bine Odeonului, de vreme ce Sala Studio începe încet să-şi construiască o identitate, bazată pe dramaturgie şi estetici contemporane.

La final, omul de serviciu curăţă dejecţiile acestei umanităţi bolnave. Democraţia ajunge la coşul de gunoi al istoriei.

Lumea devine obiect de joacă, material pentru proiecţia unei suferinţe individuale.

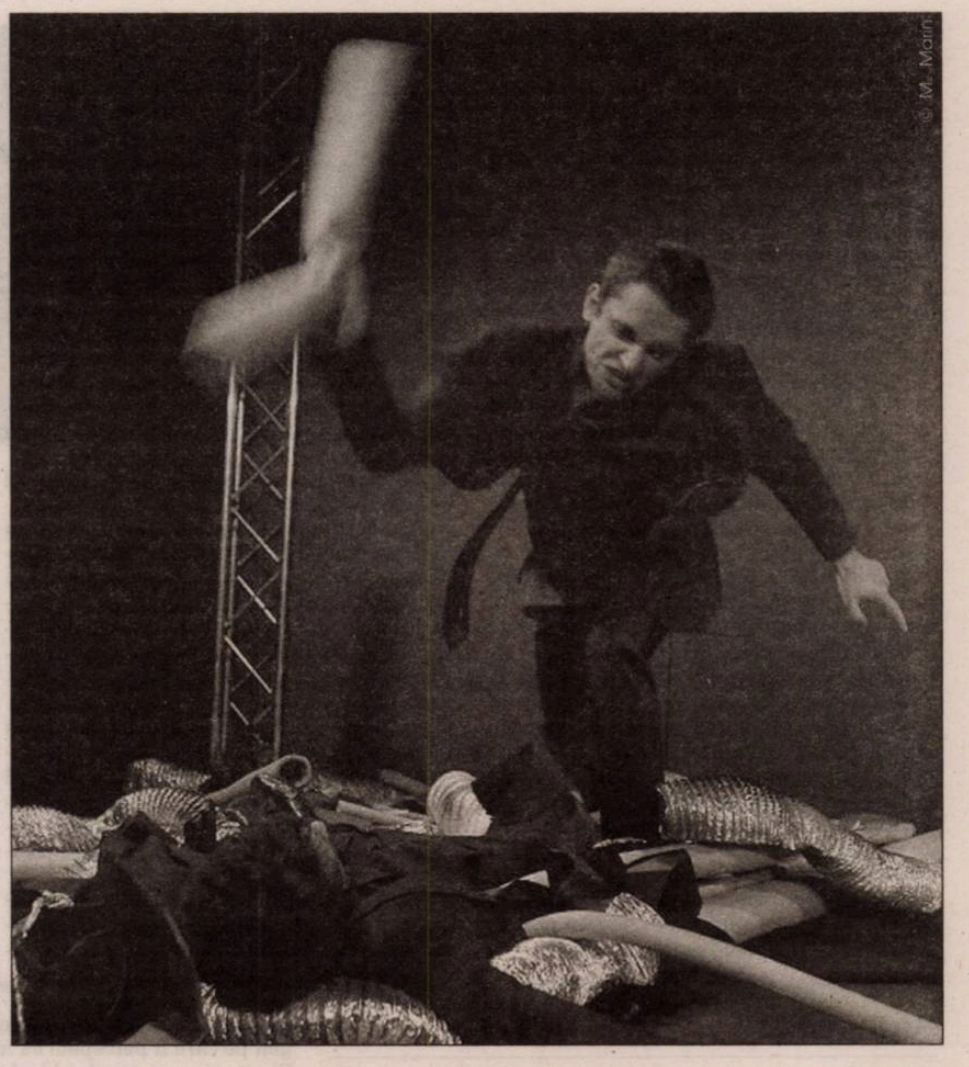

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

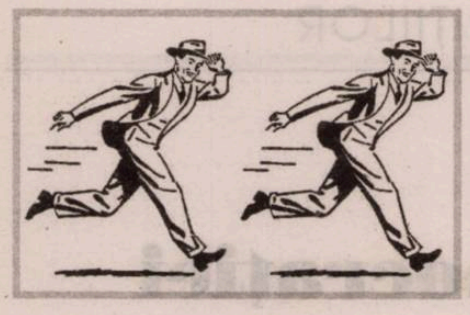

Andrei GORZO

dilematograf

Frumoasa fără corp

● ***Ea / Her* (SUA, 2013), de Spike Jonze.**

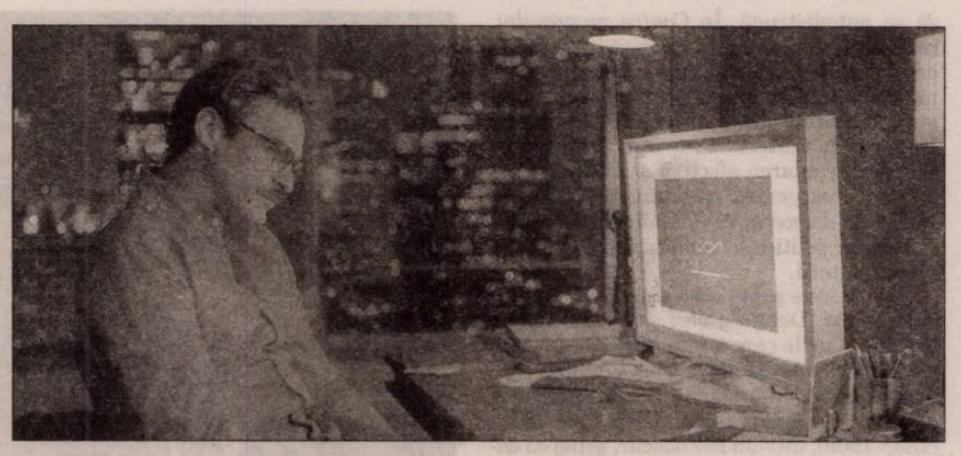

În SF-*romance*-ul satiric *Her,* amorul imposibil dintre o persoană (Joaquin Phoenix) și o inteligență artificială fără corp, dar prevăzută de programatori cu intuiție, căldură umană și alte asemenea servicii (livrate prin intermediul vocii sexy a lui Scarlett Johansson), operează ca o metaforă nu tocmai proaspătă (iterările ei includ și un roman românesc din 1969 – *Femeia cibernetică* a lui Nicolae Paul Mihail), dar polivalentă. La primul nivel, e o metaforă a tehno-dependenței. Scris și regizat de Spike Jonze, *Her* e plasat în L.A., într-un viitor apropiat, în care idile de tipul celei trăite de protagonist – cu un *gadget* purtabil ori în ureche, ca un aparat auditiv, ori în buzunarul de la piept, ca un celular/carnețel/tabacheră – nu mai șochează pe nimeni (cu excepția fostei lui soții); oricum, a ajuns toată lumea să vorbească pe stradă în diverse dispozitive miniaturale, care-i fac pe toți să pară că vorbesc singuri. Încă nerefăcut după divorț și sensibilos la cote aproape *emo*-adolescentine, mai setos de empatie decît de sex, și dezobișnuit cu interacțiunile sexuale concrete, în favoarea celor virtuale (telefonice sau pe site-uri porno), protagonistul e o victimă ideală pentru furnizorii de simulacre gen „Samantha" (așa o cheamă pe frumoasa fără corp), al cărei acces instantaneu la tot ce-i al lui poate aminti de un sistem de spionaj/supraveghere și al cărei prim moment de indisponibilitate – cînd, brusc, nu mai poate fi contactată de la prima încercare – amintește că e un produs consumabil, înlocuibil cu modele mai noi, o marfă cumpărată. Ceea ce deschide un al doilea nivel metaforic: diagnosticul de narcisism aplicabil îndrăgostirii eroului de un obiect tehnologic s-ar aplica la fel de bine îndrăgostirii de o persoană cumpărată pentru a fi folosită ca obiect – o lucrătoare din industria sexului. Iar de aici nu rămîne de făcut un pas prea mare pînă la nivelul final – nivelul *Vertigo,* unde suspiciunea de narcisism planează asupra oricărei îndrăgostiri. Ce-o face pe „Samantha" să fie inițial ideală pentru protagonist – cu unicul neajuns al lipsei corpului – este că se comportă ca și cînd ar fi fost proiectată special pe măsura nevoilor lui, după cum a și fost; cînd ea începe, însă, să-și exploreze propriile nevoi sau posibilități, el se simte trădat.

Mai puțin facil decît nivelul la care e satirizată cultura virtualului, a tehno-simulacrului și a infantilizării prin *gadget*-uri, nivelul ăsta de chestionare a înseși nevoilor care-și caută satisfacerea în îndrăgostire rămîne însă vătuit, dacă nu chiar înăbușit în gentilețe. Fără a se limita nici pe departe la ele, această gentileță acoperă deciziile scenografice și cromatice ale lui Jonze cu privire la reprezentarea viitorului. L.A.-ul din film e produsul a ceea ce înțelegea Kuleșov prin „geografia creativă" a montajului: o fuziune între adevăratul L.A. și Shanghai, dar nu explozivă, ci pastelată. La fel de nețipătoare sînt împrumuturile din diverse mode care s-au succedat de-a lungul ultimelor decenii, împrumuturi combinate conform unei concepții coerente despre părțile din trecut pe care viitorul apropiat le-ar putea revalorifica drept „retro-șic". Foarte la zi în îngrijorările moralizatoare, de editorialist (cu privire la efectele debilitante ale tehnologiei asupra experienței), care-i servesc drept punct de plecare, Jonze manifestă, în același timp, o ambiție inteligentă de a veni cu o reprezentare a viitorului care, măcar din punct de vedere scenografic, să nu-și trădeze instantaneu data de fabricație din 2013. (Gradul lui de succes în această privință va putea fi măsurat abia peste cîțiva ani.) Dar e grăitor faptul că, în timp ce video-jocurile viitorului sînt imaginate în detaliu (ele au devenit tot mai imersive), pornografia internautică de care protagonistul se declară dependent este doar menționată, nu și arătată. Tot așa, din recursul uzual al protagonistului la servicii de *phone sex,* povestirea nu reține decît o singură tentativă eșuată, după cum nici din viața lui sexuală cu „Samantha" nu reține decît banda sonoră a primei nopți, ecranul rămînînd negru. Cosmetizarea de tipul ăsta – care, în percepția publicului, asigură dominația laturii dulci-cîinești a protagonistului asupra laturii lui mai puțin fotogenic-pufoase, sesizate nu doar de fosta soție (Rooney Mara), ci și de o altă femeie (Olivia Wilde) ieșită cu el în oraș – nu părea să-i fie caracteristică lui Jonze la vremea primelor lui lungmetraje, *Being John Malkovich* și *Adaptation,* create în colaborare cu scenaristul Charlie Kaufman. Dar aici merge la un loc cu pastelurile retro-futuriste și cu secvențele siropoase de montaj (rezumînd părțile fericite ale căsniciei de ieri, respectiv ale tehnoidilei de azi), cu semireprimarea potențialului de farsă (al unui episod precum acela în care „Samantha" îl încurajează pe protagonist să închirieze un corp feminin asortat la vocea ei) și cultivarea cel mult semisatirică a sensibleriei (în lungi dialoguri despre sentimente). Dacă interogarea absurdistă a îndrăgostirii privite în general răzbate mai slab decît convenționalele moralisme cu privire la cît de alienantă și de infantilizantă e dependența de tehnologie, asta e din cauză că, din punct de vedere conceptual, filmul e mai mult *emo*-flou decît incisiv. Și e *pretty* ca design, într-un mod nu foarte diferit de al *gadget*-urilor a căror influență o deplînge.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Punk rural

● **Hank 3, *A Fiendish Threat & Brothers of the 4x4*, Megaforce, 2013.**

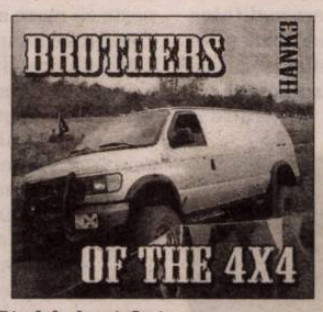

Exceptînd filiera penticostală și succesul unor numere pop-folk tangențiale genului (Sheryl Crow), pentru noi, country înseamnă Johnny Cash, și acesta preluat în conștiința colectivă *post-mortem,* cu un cover Nine Inch Nails și un film. Deși presa muzicală e la două click-uri distanță și sîntem puși la punct cu obscurități venite pe filiere ca *Pitchfork* ori *Quietus,* ne este relativ opacă presa de specialitate country, de unde am avea o șansă să aflăm măcar care sînt numele din topuri, cît să încercăm marea cu degetul. Dacă s-ar organiza la noi un concert cu, să zicem, Slim Cessna ori Shooter Jennings, probabil s-ar vinde două bilete. Pe Willie Nelson și Kris Kristofferson îi mai știm din filme, ar aduna cîțiva inși, din respect pentru vîrstă. Avem, în România, comunități cu preferințe muzicale de toate felurile, mai populare sau mai obscure, însă nu prea avem ascultători de country. Sîntem, cu cultura generală country, la nivelul la care eram cu rock-ul prin anii '90, sau cu muzica electronică prin anii '80. „Ce treabă am eu cu country, e o chestie americană, ei o fac, ei o ascultă, nici pe ei nu-i interesează muzica noastră bănățeană", îmi explica un amic. Argumentul se poate aplica în egală măsură și celorlalte genuri din cultura populară, care cam tot de la americani ne-au venit. În plus, mă tem că există mai multe trupe americane care cîntă folclor românesc (A Hawk and a Hacksaw au trecut prin rubrica asta), decît trupe românești care cîntă country. Cînd o facem, totuși (Nightlosers, bunăoară, sau Desperados), ține mai degrabă de spațiul parodiei, accentuînd cît de impropriu ni se pare să asimilăm un gen pe care îl percepem ca avînd puternic specific regional. Și totuși, am asimilat black metal-ul viking ca fiind reprezentativ pentru spiritualitatea bănățeană arhaică (cazurile Negură Bunget și Banatian Darkness). Avem hip-hop dîmbovițean și brit rock transilvănean. Dacă am reușit acrobațiile astea culturale, ar trebui să putem adopta orice gen muzical, fără regrete.

Hank 3 e fiul lui Hank Williams Jr. și nepotul legendei Hank Williams. Filonul genetic care leagă cele trei generații de cowboy a determinat o slăbiciune pentru droguri recreative, care a dus și la sfîrșitul tragic al bunicului. O altă falsă impresie pe care o avem asupra muzicii country e legată de caracterul idilic al temelor abordate – fecioare despletite mulgînd vaci, ori văcari făcîndu-le cu ochiul de la volanul jeepului. Hank 3 este pionierul unei mișcări underground alternative, să-i zicem cocaine-country, care mixează spiritul punk cu stereotipurile *honky-tonk,* oferind o viziune mai degrabă nihilistă asupra condiției omului rural în SUA – depășit de vremuri, abrutizat de tradiție, măcinat încă de secesionism nostalgic și rasism mocnit. Conexiunile artistului cu lumea metalului sudist (colaborări cu membri Pantera și Eyehategod) i-au dat idei în privința hibridizării unor genuri percepute multă vreme drept incompatibile.

E un obicei al lui Hank 3 să scoată mai multe albume anual, în genuri complementare. În 2013, am avut din partea lui inovatorul *A Fiendish Threat,* un punk unplugged, cîntat la chitară rece și lătrat la portavoce, și ceva mai tradiționalul *Brothers of the 4x4,* care oferă de toate, de la balade *bluesy* la rock'n'country, material prezentat *live* alături de chitaristul experimental Buckethead. În trecut a mai scos muzică ambientală (cu tauri mugind în țarcul de rodeo), metal psihotropic (numele trupei Superjoint Ritual spune totul) și colaborări cu artiști precum Tom Waits. Avem, așadar, de-a face cu un muzician pe care e dificil să pui degetul și eticheta, preferînd să se ia la trîntă cu underground-ul, în loc să folosească numele înaintașilor drept rampă de lansare. Prins în pasă bună, muzica sa poate trece drept country benign, însă nu e nevoie de o analiză prea atentă pentru a sesiza compulsia progresivă cu care Hank 3 își construiește portofoliul artistic. Nu e cea mai bună cale de a deschide apetitul neavizaților pentru country, dar e un indiciu că acolo, undeva, există un con de umbră în care se întîmplă lucruri despre care nu știm mai nimic.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Alexandru CIUBOTARIU

Greuceanu ilustrat

Ce v-a convins să ilustrați basmul lui Greuceanu?

În primul rînd, Editura Vellant, care a avut încredere în mine, mai mare decît am avut eu. Am primit cu bucurie propunerea de a ilustra un volum în colecția „Pasărea Măiastră". Doar că, în prima fază, nu am reușit să găsesc o formulă grafică pe care să o consider demnă de această inițiativă editorială. Așa că proiectul a intrat într-o fază din care credeam că nu va mai ieși. Dar oamenii de la editură au avut încredere în ce pot oferi și au insistat, iar această insistență m-a dus în punctul în care am reușit să ajung la ceea ce puteți vedea în carte. De acolo a urmat lucrul efectiv la ilustrația cărții, care a fost și plăcut, dar și foarte solicitant. „Greuceanu" este un basm destul de scurt, dar foarte bogat în tablouri și, chiar dacă *supererou* sună, poate, deplasat, așa este de fapt.

Ce vă place cel mai mult la acest basm?

Mi-a făcut plăcere să redescopăr acest basm și să constat că este mai scurt decît îmi aminteam. Deși are doar șapte pagini, este foarte bogat în tablouri, ceea ce m-a ajutat să creez imagini destul de puternice. De asemenea, sfîrșitul este minunat, însă vă las să descoperiți în ce sens. Îmi plac multe basme și povești românești, dar „Greuceanu" mi-a rămas cel mai aproape.

Dacă ar fi să ilustrați un roman / povestire / piesă de teatru din literatura română, ce ați alege?

Am un vechi plan, pe care într-o oarecare măsură l-am și demarat, de a ilustra în bandă desenată un mare dramaturg. Ilustrarea teatrului în bandă desenată mi se pare foarte ofertantă și firească. Sper să-mi pot duce la bun sfîrșit intenția și să reușesc concretizarea acestui proiect. Desigur, acesta ar fi un demers mai personal, dar îmi doresc, totodată, să continui să ilustrez literatură pentru copii, pentru că îmi place foarte mult.

***Alexandru Ciubotariu** este artist desenator. Mai multe la vellant.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

America, satul cel mai apropiat

Cînd v-aţi uitat ultima dată cu atenţie la o stradă? Dar aşa, încet, liniştit, ca şi cum ai fi într-o vacanţă? Chiar şi cînd aştepţi preţ de cîteva minute RATB-ul. Ştiu, în România e o întrebare uşor riscantă, aici, acum, mai ales pentru că cei mai mulţi s-ar gîndi la o stradă *urbană,* cu zăpadă mocirloasă şi alte eterne fanariotisme şi ar avea, din muşchii expresivi ai feţei, un reflex-sudalmă. Poate doar „Iulian de la Filozofie" ar tăcea zen şi ar curăţa-o, civic, cum a făcut-o deja, cu lopata şi cu Facebook-ul lui cu tot, de mocirla cu gheaţă a „autorităţilor locale".

Şi în Coreea, străzile sînt grăbite. Şi în Coreea, străzile sînt mici, înguste, şerpuiesc. Au sunet, foarte intens, de la iureşul citadin de oriunde din lumea asta, de la traficul isteric, de la nenumăratele corturi cu mîncare de pe stradă. Turiştii evită aceste cortuleţe acoperite cu plastic în iernile geroase, pentru că par bizare, miros puternic, estic. Dacă intri iarna acolo, trebuie să ştii că ai semnat deja un pact, etic, cu vreun Nufărul local. Se mănîncă de la picioruşe de porc, asezonate cu frunze verzi de spanac sau salată, ardei iute, usturoi proaspăt, pînă la alte creaturi, lăbărţate în sos roşu, ca sîngele. Poate chiar sînge, au o supă cu sînge închegat, pe post de „ficăţei", sau cu organe, maţe. Eu aşa îi ziceam, „ciorba de potroace" coreeană, e bună după *soju,* lichidul ai cărui aburi te înfrăţesc închipuit cu Dalai Lama ori Jim Morisson. Străzile seuleze au restaurantele lumii. Poţi mînca toate rafinamentele palatului internaţional, ale vecinilor, ori tailandeze, arabe, italieneşti şi franţuzeşti, la *steakhouse*-uri americane ori mai *pop,* la democraticele fast-food-uri şi *coffee shop*-uri. Coreenii practică plescăit şi confucianist *food culture,* stilul sat global.

Străzile din Seul chiar nu dorm niciodată. Găseşti orice vrei, mai ales cînd nu vrei. Străzile din Seul sînt specializate economic: strada cu mercerii, strada cu biciclete, strada cu materiale pentru *hanbook* (costumul tradiţional), strada cu piese de schimb pentru maşini, cu pantofi, cu ultimul răcnet de IT-uri, cu fete (e ilegal, de cîţiva ani, de cînd un fost preşedinte puritan a interzis istoricelor curtezane melancolice să-şi pună firmă. Între timp, s-a aruncat de pe o stîncă, după ce a fost acuzat de corupţie, contrazicînd flagrant imaginea de „mîini curate" cu care candidase. Un broscar. Fetele, travestite sau nu, au în continuare firme fosforescente.)

O stradă e una-betiluna. Itaewon. E strada istoric „internaţională", *Lonely Planet*. E situată în jurul vechii garnizoane americane. Pe lîngă soldaţi americani îngeri păzitori, Coreea de Sud are alte sute de mii de expaţi vorbitori de engleză, veniţi să-i înveţe, de la grădiniţă la facultate, la şcoală de stat sau *hagwoon* – şcolile de după-amiază –, limba călătorului de azi, fără de care nu vezi. Coreea are emigraţie economică, de la muncitorul filipinez sau din Bangladesh, pus să robotească în vreo metalică suburbie industrializată, răsărită din mijlocul lanului de solare (au munţi şi climă temperat-excesivă, deci cresc aproape tot la solar) la profesorul de limbi străine sau multinaţionalul *tech*. Coreea cunoaşte foarte bine curcubeul delocalizării.

Toţi ies seara în Itaewon. Pentru un coreean tradiţionalist, creştin, puritan de faţadă, cum se întîmplă, Itaewon „nu e Coreea". E bolgia infernului, locul unde „străinii *(aka* americanii) merg", Seulul suspendat. „Sînt baruri gay în Coreea?" „Nu! Coreea nu are gay!" îţi poate zice senin vreun respectabil local, la cîteva minute distanţă de Soho bar şi Queens bar din Itaewon. În Itaewon se mănîncă ca acasă, de oriunde ai fi. La kebabul turcesc Sultan, din colţ, ori la Zelen, restaurantul celor doi tineri fraţi bulgari (un megasucces, exploatînd nemţeşte toate bucuriile culinare ale Balcanilor, cu muzică bună, tradiţională şi zîmbet cald, de Paşti sau de Crăciun), ori la Prague Castle (ornat la intrare cu un imens portret al lui Kafka. Mai mănîncă, dacă poţi, cîrnatul şi bea în pace nefiltrata!).

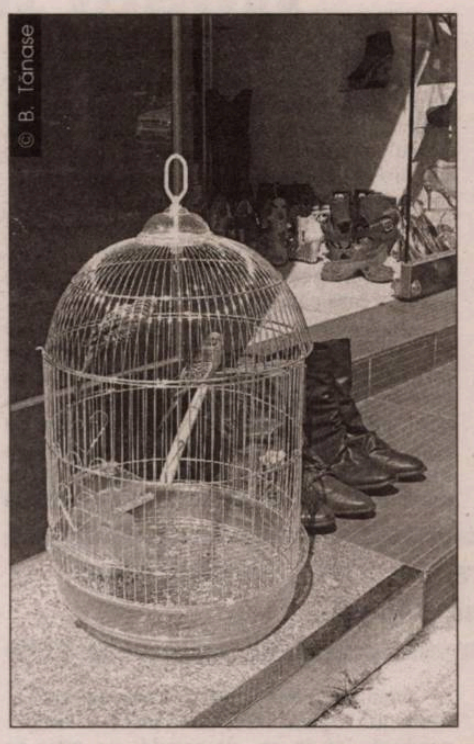

Coreea de Sud contemporană nu mai are sat. E totul urbanizat, conglomerizat. Dacă îl are, aşa cum mi l-a arătat generosul profesor de cehă Kim Kyuchin, e ancestral. Ca şi cum Muzeul Satului din Bucureşti ar fi locuit, numai că pe malul unui mic rîuleţ verde, cu bătrînei. Fiii lor cei mai tineri au cam 50 de ani şi îşi iau neveste tinere, prin agenţii din Indonezia. Ele nu vorbesc coreeana, dar vorbesc sărăcia. Şi coreenii au fost alungaţi din sat. Dar ei îl cheamă. Îl cîntă la karaoke, la *soju,* pe străzile mici şi mirositoare. Ei se uită la strada urbană ca la o eternă uliţă. Dacă l-ai întreba pe un coreean ce înseamnă o stradă coreeană azi, în Coreea urbană, ţi-ar arăta o imagine istorică, cu o mamă, *omoni,* cărînd în spate, după devastatorul război coreean, un sac de cartoane care o cocoşează, la reciclat, pentru *bibimpapul,* masa copiilor ei, care trebuie să meargă la şcoală, orice ar fi. Şi i s-ar umezi ochii. Ştiţi cine înţelege cel mai bine acest lucru despre ei? „Iulianul" lor, profesorul de engleză, americanul lor, care merită un *intro* separat de gazetă.

De ceva vreme, autorităţile locale seuleze au început să renoveze strada Itaewon.

PUBLICITATE

SENSI blu

ROOTS REVIVAL ROMANIA

O călătorie jazzistică în inima folclorului românesc

Ediția a II-a, inspirată de Maria Tănase

25 februarie 2014 Brașov (Filarmonica)
26 februarie 2014 Cluj-Napoca (Casa Studenților)
27 februarie 2014 Timișoara (Filarmonica "Banatul")
1 martie 2014 București (Sala Radio)

7 muzicieni din 7 țări

Mehdi Aminian (Iran) - Ney ◆ Emmanuel Hovhannisyan (Armenia) - Duduk ◆ Mehmet Polat (Turcia) - Oud
Meg-Rosaleen Hamilton (Marea Britanie) - Vioară ◆ Monica Mădaș (România) - Voce
Ruven Puppik (Germania) - Percuție ◆ Akash Bhatt (India) - Percuție

creează un concept unic

www.facebook.com/RootsRevivalRomania

BILETELE SUNT DISPONIBILE PE WWW.BILETE.RO, ÎN OFICIILE POȘTEI ROMÂNE, MAGAZINELE INMEDIO SEMNALIZATE BILETE.RO ȘI MAGAZINELE GERMANOS

PUBLICITATE

Istoria Cupei Mondiale
în fiecare vineri
numai cu
adevărul weekend

Susținem sportul rege printr-un serial despre toate ediţiile Campionatelor Mondiale de Fotbal din 1930 până în 2010.

Serialul se desfăşoară în perioada 31.01 - 6.06.2014 numai în „Weekend Adevărul".

adevărul weekend 100
Toma Arnăuțoiu.

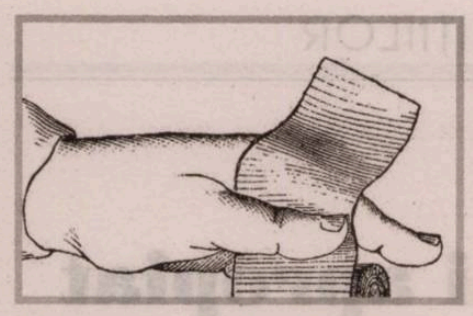

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Nimfomana, Homo manelicus şi dronele

Care e legătura dintre Lars von Trier, Nicolae Guţă, drone şi magistraţi?

Interzicerea *Nymphomaniac 2* a provocat un val de comentarii consternate, în publicaţiile mai cuminţi, şi de obscenităţi furios-demonstrative, în mediile mai puţin convenţionale sau pe reţelele sociale. Dar, sub aceste reacţii, există un gen de tensiune socială la care e bine să fim atenţi. Mai ales că *Nymphomaniac* nu e singurul caz, din ultimele zile, în care putem vorbi de libertate de exprimare.

De fapt, interzicerea nici nu a fost interzicere. Clasificarea cu nume ezoteric IM18-XXX, acordată iniţial de Consiliul Naţional al Cinematografiei, însemna că filmul nu poate fi difuzat în cinematografe, ci numai pe DVD şi alte suporturi. CNC-ul a şi revenit a doua zi asupra deciziei, care pare o bîlbă gen Parlamentul României, aşa încît filmul lui Lars von Trier poate fi văzut în cinematografe începînd din aceste zile. Dar, sigur, von Trier are fani dedicaţi (şi eu sînt unul, chiar dacă nu pentru ultimele filme) şi cu vizibilitate publică, aşa că reacţia, alimentată şi de promotorii filmului, a fost puternică.

E drept, pînă la data la care CNC-ul era să excludă filmul din cinematografe, nici o ţară europeană nu făcuse aşa ceva, deci protestele n-au fost chiar gratuite. Dar, în aceleaşi zile, Consiliul Naţional al Audiovizualului refuza prelungirea licenţei pentru Taraf TV, postul de manele al lui Silviu Prigoană. Ştirea a trecut nu chiar neobservată, dar fără a face aceleaşi valuri ca *Nymphomaniac*. Pe scurt, postul va ieşi din emisie pe 15 februarie, dacă nu va primi aviz favorabil la contestaţia pe care a anunţat că o va depune.

Ce acuzaţii a adus CNA televiziunii? E vorba de clipuri cu manele, cu dansatoare îmbrăcate sumar, mimarea unor acte sexuale şi apariţia unor minori în chip de manelişti. Decizia e una oarecum subită, fiindcă postul, departe de a fi o culme a civilizaţiei, n-a provocat scandaluri de magnitudinea celor de la defunctul OTV. Postul lui Silviu Prigoană a fost amendat, în trecut, pentru promovarea unor produse naturiste şi a lui Traian Băsescu. Şi, altădată, pentru nişte manele care săreau peste cal.

Dacă sînteţi curioşi cum arată ce se vede pe Taraf TV şi nu aveţi Taraf TV, deschideţi pe calculator YouTube şi ieşiţi din contul cu care eraţi logat(ă), presupunînd că aveţi aşa ceva: printre Oane Zăvoranu şi Doza de Haş, stomacul de balenă al producţiei video mondiale vă va livra cu siguranţă şi cîteva manele, fiindcă ştie din ce ţară intraţi şi ştie ce consumă conaţionalii dumneavoastră. Maneaua tipică a lui 2013-2014 e binişor produsă, iar în ea, de regulă, un pitic se văicăreşte, înconjurat de blonde unduitoare. Din cînd în cînd, blondele se tăvălesc pe jos, dar, de regulă, camera stă mai mult pe – iertare – fundurile lor. E clar, dacă regizorii clipurilor ştiu ce fac, şi presupun că ştiu, publicul de manele are o preferinţă pentru – iertaţi-mă din nou – fundurile dansatoarelor, şi tare aş vrea să dau o explicaţie barthesiană pentru asta, cu atît mai mult cu cît ştiam că, în general, există bărbaţi cărora le plac picioarele şi bărbaţi cărora le plac sînii. Singurul lucru care-mi trece prin cap e clişeul darwinist conform căruia masculul *Homo sapiens* e atras de şoldurile late, care înseamnă aptitudini reproductive superioare. Tot ceea ce aş putea să adaug e că spectatorul-manelist, *Homo manelicus,* cum vreţi să-i ziceţi, posedă un eros mai puţin sofisticat (n-o fi un alt clişeu?), un traseu freudian mai scurt, o sublimare eficientă reproductiv.

E amuzant? Da. Şi dezgustător. Căutaţi clipurile pe YouTube. N-o să ştiţi dacă să rîdeţi sau să plîngeţi. Dar fundurile respective – iertare pentru a treia (şi ultima) oară – sînt îmbrăcate. Cam tot atît de îmbrăcate cît al lui Beyoncé sau al altor celebrităţi asemănătoare. Sigur, o să ziceţi, dar Beyoncé e o mare artistă de r'n'b ş.a.m.d. Aici intervine problema mea: un CNA care interzice Taraf TV, dar lasă-n pace posturile cu Beyoncé e foarte aproape de a emite judecăţi de gust. Or, asta-i mai rău decît toate codurile morale şi religioase în numele cărora s-au inventat comisii de cenzură, din Antichitate şi pînă azi.

În general, oricît de hilar-oribile sînt clipurile cu manele – şi am văzut destule, ca să pot să-mi fac o părere –, nu găseşti în ele nuditate, acte sexuale şi alte lucruri pe care le iei în considerare cînd formulezi interdicţii. Iar problema, în cazul Taraf TV, e faptul că interdicţia nu funcţionează. Clipurile sînt în continuare pe YouTube (apropo, o platformă talibană în materie de astfel de lucruri, fiindcă a vrut să evite proliferarea pornografiei), unde au milioane de vizionări. Internetul e mai ieftin şi cu siguranţă mai răspîndit nu decît televiziunea, ci decît pachetele opţionale în care cabliştii vînd Taraf TV. În cazul în care CNA a luat o decizie validă, e nevoie, oare, să inventăm şi un Consiliu Naţional al Internetului?

Comparaţia dintre cazul *Nymphomaniac* şi cazul Taraf TV interesează însă mai puţin, fiindcă vorbim de un context mai larg. Şi interdicţia referitoare la dronele cu aparatură de înregistrare intră aici. Conform unui proiect normativ, acestea nu mai au voie să zboare fără aprobare, chiar dacă au mai puţin de un kilogram. Povestea seamănă cu înregistrarea maşinii de scris la Miliţie, pe vremea lui Ceauşescu. Asta, cu atît mai mult cu cît dronele cu cameră au fost foarte prezente la marşurile de protest din toamnă. Cele pentru care, apropo, ar fi trebuit, de asemenea, aprobare de la Primărie, conform unei legi foarte blamate la începutul anilor '90.

La toate acestea se adaugă sancţiunile pentru declaraţii critice la adresa magistraţilor, prevăzute în articolul 276 din noul Cod Penal. Prevederea e considerată prea dură, chiar de o parte a spectrului parlamentar, fiindcă un număr de liberali şi-au anunţat intenţia de a cere modificarea ei.

Dar, în definitiv, care e legătura dintre Lars von Trier, Nicolae Guţă, drone şi magistraţi? Sînt ştiri din ultimele zile, în care e vorba, în ultimă instanţă, de libertatea de exprimare, ca şi de senzaţia generalizată conform căreia „aşa nu se mai poate". Trebuie făcut ceva, iar interdicţiile sînt cele mai la îndemînă. Problema e însă că o asemenea stare de spirit poate duce foarte uşor la excese gen Consiliul Media al vecinilor maghiari. Or, într-un spaţiu ca România şi vremuri ca ale noastre, prisosul de libertate e preferabil celui de reglementare.

Shimon Peres spunea că televiziunea face dictatura imposibilă şi democraţia insuportabilă. Însă democraţia insuportabilă e, totuşi, mai uşor de suportat decît dictatura. Iar libertatea de exprimare nu e niciodată cît trebuie. E ori prea multă, ori prea puţină.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Mătuşa Julia şi lumina albă de sud

Mereu, în zilele sterile de iarnă, cînd totul este opac şi soarele nu mai apare, cînd nu-mi vine să ies nici măcar pînă la butic, după ţigări, şi încropesc ceva de mîncare din supe la plic şi conserve, iar la televizor se repetă „coşmarul alb" la nesfîrşit şi mă întreb cum ar fi fost dacă nu m-aş fi născut într-o ţară cu climă temperat-continentală, luînd în calcul inclusiv anotimpurile ploioase şi ţările aficane, mi se face brusc dor de Portugalia şi de acea lumină albă de sud. Nu cunosc decît o fărîmă din Portugalia, n-am stat acolo mai mult de o săptămînă, aşa că, de fapt, mi se face dor de ceea ce ştiu – de o bodegă din Sao Mamede de Infesta (o suburbie a oraşului Porto, de fapt, un orăşel în sine, pentru că are propria administraţie) şi de mătuşa Julia. Ciudat cum, la un moment dat, o ţară întreagă, total străină ţie, de altfel, poate să fie reprezentată în memorie de un singur loc sau de un om! Şi mai ciudat cum acel loc, stăpînit de acel om, să-ţi creeze ulterior senzaţii felurite, de la nostalgie, la duioşie! Aşa cum mi s-a întîmplat la un moment dat, pe aeroportul din Frankfurt, prin 2008, cînd am întîlnit un grup de chinezi care plecau la muncă în Occident – femei şi bărbaţi, stînd pe boccelele lor, căci nu se puteau numi bagaje, decojind şi mîncînd ouă fierte, orbiţi şi speriaţi de luminile şi culorile aeroportului, pînă cînd a apărut un alt chinez mai răsărit, care avea liste nominale şi a început să facă prezenţa, iar cei din grup au început să prindă încredere şi, odată cu citirea fiecărui nume de pe listă, să recapete o identitate. Acest tablou viu, alcătuit din cîţiva călători, a reprezentat pentru mine China, a treia ţară ca mărime de pe glob, pentru multă vreme.

Iar cînd mă gîndesc la Portugalia, această minunată ţară din sud, a cărei amintire îţi face mai suportabilă o după-amiază de iarnă, mă gîndesc la mătuşa Julia. Şi la bodega dintr-o casă albă, cu un etaj, de pe marginea drumului unde mîncau şi beau în general muncitorii din construcţii şi camionagiii. Pe la ora prînzului, se înfiinţau acolo, unii îşi comandau meniul zilei, de 6 euro, alţii veneau doar la una mică, cam ca drojdierii de pe la noi. Mesele se umpleau rapid, rîsetele şi vocile într-o limbă necunoscută, care seamănă ca sonoritate cu a noastră, dar din care nu pricepi nimic, începeau să se întretaie, transformîndu-se într-un zumzet plăcut. Afară era caniculă, aici mergea (sau nu) aerul condiţionat, compensat de un ventilator mare, în tavan, mergea şi televizorul, pe posturi sportive. Mătuşa Julia gătea şi servea. Avea în jur de 50 de ani, o bonetă din plasă care-i acoperea părul, şi zîmbea tot timpul, învîrtindu-se printre mese cu precizie şi delicateţe, fără să uite niciodată să aducă aperitivele din partea casei – pîine, unt şi măsline. Toată munca asta a ei, de bucătăreasă şi picoliţă în acelaşi timp, o făcea cu o uşurătate care transforma un prînz de 6 euro într-un festin. Ea ne-a spus că o cheamă Julia, în momentul în care am făcut schimb de amabilităţi prin semne, pentru că nu ştia o boabă englezeşte, uimită, în acelaşi timp, ce or fi căutînd nişte străini atît de departe de „obiectivele turistice" şi de Lisabona.

Odată, am venit în timpul siestei, cînd toate mesele erau pline de pahare şi de resturi de la prînz. Mătuşa Julia a început să vocifereze ceva în portugheză, probabil că se scuza pentru faptul că e mizerie şi că n-are nimic proaspăt de mîncare – n-am înţeles nimic. Apoi, cînd a văzut că nu ne deranjează, iar mizeria portugheză n-are cum să-ţi displacă, e mai mult o lene şi un răsfăţ, a început să ne cureţe o masă. Jena îi dispăruse, îi revenise zîmbetul. Într-un colţ al terasei, mai era un grup de jucători de cărţi. Jucau pe muteşte, aproape moţăind. Într-un colţ, flutura steagul Portugaliei – a-l ţine la vedere e un sport naţional, se simţea briza dinspre ocean, cîteva pisici vagabonde se insinuau ca să cerceteze cochiliile de scoici scăpate pe jos. Seara, localul se anima. Erau tinerii din împrejurimi, care îşi făceau plinul de vin sau de Sangria înainte să meargă la discotecă. Pe mulţi, mătuşa Julia îi cunoştea, erau probabil fiii şi fiicele vecinelor ei din cartier. Glumea cu ei în portugheză, se lansa în conversaţii, în timp ce le aducea faimosul ei orez cu fructe de mare şi le umplea paharele. În preajma noastră era un pic stingheră, deşi încă de a doua zi ne simţisem de-ai casei, iar ea deja ne adoptase. Aşa că, pentru a nu fi tăcere la masă, în timp ce ne servea, cînta. Murmura un cîntec doar de ea ştiut, doar pentru a alunga stingherealа şi a ne face să ne simţim bine. M-am întrebat şi atunci, şi mult după aceea: în fond, de ce i-ar fi păsat mătuşii Julia de nişte muşterii de ocazie, de la 3000 de kilometri depărtare? De ce a simţit nevoia să-i „întreţină" cumva, deşi nu le cunoştea limba şi ştia că oricum vor pleca şi că cel mai probabil nu se vor mai întoarce niciodată? N-am găsit nici un răspuns care să-mi convină. Poate cînta doar pentru ea, ca să-şi exprime bucuria că este utilă într-un local „de provincie" din Portugalia... Poate cînta pentru noi, ca să ne amintim de ea acum, în cele mai friguroase zile ale iernii, iar cîntecul ei – să ne provoace duioşii, nostalgii, să ne încălzească... Poate că era prea multă dragoste în bodega aceea din Sao Mamede de Infesta şi, pur şi simplu, dădea pe dinafară...

„Mai mult decît o palmă“

– interviu cu Camelia PROCA, director executiv al ALEG, Eniko GALL, psiholog, şi Irina COSTACHE, membră a Consiliului Director –

„Nici n-a bătut-o, i-a dat doar o palmă!“ – am întîlnit îndeajuns de multe ori această sintagmă ca să ajung să mă întreb ce înseamnă, pentru unii oameni, violenţa domestică. Căutînd un răspuns la Asociaţia pentru Libertate şi Egalitate de Gen, din Sibiu, o asociaţie ale cărei programe sînt dedicate acestei probleme, am aflat, printre multe altele, de la ***Camelia Proca,*** *directorul executiv al ALEG, că violenţa de gen înseamnă „mai mult decît o palmă“ şi că în România mai sînt încă destule de făcut pînă cînd lucrurile să se schimbe.* ***Eniko Gall*** *şi* ***Irina Costache,*** *din cadrul aceleiaşi asociaţii, au fost anul trecut în Islanda, prin Programul de finanţare „Fondul ONG“, gestionat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, dorind să înveţe de la specialişti în domeniu cum poţi schimba mentalităţi. Amîndouă mi-au povestit, într-un interviu, cum egalitatea de gen porneşte, de fapt, de la nivel politic şi că, uneori, victimele violenţei de gen îşi fac curaj, după ani de zile, să vorbească despre experienţele lor.*

Care este situaţia violenţei de gen în România? Mai sînt cazuri în care femeile sînt bătute de către soţii lor, aproape zilnic?

Camelia Proca: Violenţa de gen afectează o femeie din trei, cel puţin o dată în viaţă. Este media incidentelor din ţara noastră, dar şi din alte ţări europene, potrivit studiului „Estimări globale şi regionale privind violenţa împotriva femeii: Prevalenţa şi efectele asupra sănătăţii legate de violenţa din partea unui partener intim şi violenţa sexuală din partea unui nonpartener“, realizat în iunie 2013 de către Organizaţia Mondială a Sănătăţii. Cazurile de violenţă în familie sînt, în continuare, numeroase, iar o dovadă a acestui fapt o reprezintă solicitările de emitere a unui ordin de protecţie prin judecătorii, ordin care este principalul instrument legal de protecţie aflat la îndemîna victimelor. Un studiu realizat la nivel naţional, în perioada mai 2012 – septembrie 2013, arată că au fost înregistrate 2453 de cereri de emitere a ordinului de protecţie. În 87% dintre judecătoriile din ţară au fost depuse astfel de cereri, ceea ce înseamnă că fenomenul este răspîndit în România. În 26% dintre ordinele de protecţie emise, judecătorii au considerat că violenţa era prea gravă, pentru ca agresorul să rămînă în locuinţă, şi stabileau evacuarea.

Cînd vorbim de violenţa de gen, la ce grupuri ne referim? Sînt şi bărbaţii incluşi în categoria celor abuzaţi?

Violenţa de gen afectează preponderent fetele şi femeile, ele găsindu-se cel mai adesea într-o postură vulnerabilă. Asta nu înseamnă că bărbaţii nu pot fi victime şi că nu pot beneficia de protecţia legii. Bărbaţii reprezintă aproximativ 10% dintre victimele violenţei domestice, în acest moment. Marea majoritate a ordinelor de protecţie din România sînt însă depuse de femei. Există grupuri cu o vulnerabilitate peste medie, cum sînt fetele din centrele de plasament, fetele şi femeile migrante, cu dizabilităţi, din zone de conflict armat sau aparţinînd unor grupuri minoritare. Şi în rîndul bărbaţilor există grupuri mai vulnerabile la abuz: tinerii, bărbaţi aparţinînd unor minorităţi sexuale sau rasiale, în general cei care nu corespund definiţiilor stereotipale existente în rîndul majorităţii, definiţii despre ce înseamnă a fi un bărbat „adevărat“.

Bărbaţii reprezintă aproximativ 10% dintre victimele violenţei domestice.

Care credeţi că ar fi factorii care generează violenţa de gen în România?

Irina Costache: Principala cauză a violenţei de gen, atît în România, cît şi în lume, are legătură cu inegalitatea dintre femei şi bărbaţi. Prin diferite mecanisme – culturale, economice, politice –, femeile sînt constant definite şi modelate ca fiinţe/persoane/obiecte/instrumente subordonate bărbaţilor. Bărbaţii învaţă de tineri că agresivitatea şi dominarea sînt reţete care asigură succesul, în timp ce pentru femei, să aibă un trup frumos, să fie plăcute şi să îngrijească de alţii sînt elemente definitorii ale feminităţii. Inegalitatea de gen (construcţiile învăţate de timpuriu despre ce înseamnă să fii femeie şi ce înseamnă masculinitatea care aduce succes) este cauza de bază a violenţei aupra femeilor, însă o cauză care, deşi e adînc înrădăcinată în societate, poate fi schimbată. În plus, violenţa se perpetuează cînd este tolerată şi cînd nu este pedepsită eficient prin lege. Ne-am obişnuit să ne prefacem că nu vedem ce se întîmplă lîngă noi! Nu reacţionăm în autobuz cînd o fată e pipăită de un necunoscut, sau cînd auzim un conflict domestic între vecini. O problemă şi mai delicată priveşte atitudinea autorităţilor (inclusiv a poliţiei) privind victimele unor forme de violenţă de gen. Cazurile lor sînt de multe ori considerate minore, amînate, ca şi cum acolo unde e vorba de bătaie, viol, hărţuire, se speră că părţile se vor împăca sau cel puţin îşi vor continua conflictul tot în privat şi departe de autorităţi. Ceea ce nu se înţelege este că violenţa de gen implică de multe ori acte de agresiune între persoane apropiate – acte care destructurează legături de familie, iar victimele au un grad de vulnerabilitate ridicat – sînt dependente de agresor, sînt cunoscute agresorului (cel care te agresează îţi ştie rutina zilnică, ştie unde să te găsească oricînd).

Spuneţi-ne cîteva cuvinte despre Stigamot. Care a fost motivul pentru care aţi ales parteneriatul cu ei?

Stigamot e o organizaţie feministă care se ocupă de problema violenţei sexuale. La casa cu acoperiş roşu din Reykjavik, lucrează 9 femei psiholog, specializate în consilierea supravieţuitoarelor abuzului sexual. Anual, consiliază aproximativ 600 de persoane, prin şedinţe individuale şi prin grupuri de sprijin *(self-help groups)*. Dintre cei care se adresează asociaţiei, mai mult de trei sferturi au fost persoane agresate sexual pînă la vîrsta de 18 ani, însă, din diferite motive, la momentul abuzului nu au anunţat poliţia. Practic, la Stigamot se adresează în principal supravieţuitoare adulte, care caută să depăşească traumele psihologice produse de abuz. Stigamot reprezintă, în acelaşi timp, vocea victimelor violenţei, în relaţia cu autorităţile. Am fost impresionate de expertiza profesională privind consilierea victimelor abuzului sexual, cît şi de modalităţile îndrăzneţe şi inovative de comunicare şi *advocacy* pe tema violenţei de gen. Aveam de ales dintre Norvegia, Islanda şi Liechtestein, cele trei ţări donatoare ale Programului „Fondul ONG“ în România. Islanda a fost alegerea perfectă. Pare, în ochii multora, un paradis al drepturilor femeilor, care, pînă de curînd, a fost condus de Jóhanna Siguroardóttir, în calitate de premier, declarat feministă şi votată pentru că şi-a asumat public egalitatea de gen ca prioritate politică. Ne-am dus, deci, să învăţăm despre prevenirea şi combaterea violenţei de gen, de la una dintre cele mai apreciate surse.

Drepturile femeilor nu sînt considerate o curiozitate, ci fac parte dintr-un limbaj comun, un subiect de discuţie firesc.

Vorbind despre prevenirea şi combaterea violenţei de gen, ce v-a impresionat cel mai mult cînd aţi fost în Islanda?

De la Stigamot am aflat cît este de important să lucrezi împreună cu legiuitori responsabili, care au deschiderea de a coopta profesionişti în echipele lor de lucru. Gúdrun Jónsdóttir, preşedinta organizaţiei, ne-a prezentat cum a reuşit să argumenteze diferite proiecte legislative şi să obţină includerea unei membre Stigamot în echipa Ministerului de Interne, care se ocupă, printre altele, cu traficul de persoane. Gúdrun a ţinut să ne arate şi fisurile paradisului feminist islandez, precum diferenţa semnificativă dintre veniturile femeilor şi cele ale bărbaţilor, rata mare a violenţei sexuale, lipsa de interes a autorităţilor pentru implementarea unor legi ce incriminează cererea în prostituţie. Un alt lucru care ne-a atras atenţia sînt temele legate de drepturile femeilor în media. În ziarul pentru turiştii străini era un articol amplu, documentat – şi chiar de pe poziţii feministe –, despre adăposturi pentru victimele violenţei de gen, în contextul viitoarelor predicţii bugetare. Ne-a frapat faptul că drepturile femeilor nu sînt considerate o curiozitate, o trivia retrogradă, ca în România, ci fac parte dintr-un limbaj comun, un subiect de discuţie firesc.

Din ce aţi văzut în Islanda, care credeţi că ar putea fi metodele aplicabile şi în România?

Eniko Gall: Cu ajutorul granturilor SEE, celor norvegiene şi a „Fondului ONG“, care încurajează parteneriatele cu organizaţiile din Norvegia, Islanda şi Liechtenstein, sperăm să colaborăm cu Stigamot şi să aducem din Islanda expertiza lor în domeniul violenţei sexuale. Am vrea să beneficiem de expertiza lor atît în ceea ce priveşte oferirea de servicii specializate (inclusiv replicarea metodei grupurilor de sprijin şi a unor campanii de informare şi prevenire adresate adolescenţilor), cît şi să întărim capacitatea de *advocacy* a organizaţiilor din România, pe acest subiect.

Ce urmează să faceţi mai departe prin asociaţie, în acest sens?

Camelia Proca: ALEG continuă să aibă ca prioritate prevenirea violenţei de gen, prin programe de informare şi educaţie adresate în special tinerilor, printre care şi Festivalul Egalităţii de Gen, o campanie anuală de conştientizare şi educare a tinerilor despre violenţa de gen, prin metode de educaţie nonformală, precum biblioteca vie, ateliere teatru-forum şi activităţi stradale. O altă arie prioritară pentru noi o reprezintă violenţa sexuală, abordată încă deficitar în politicile publice implementate în România, sub influenţa prejudecăţilor legate de blamarea victimei. În parteneriat cu asociaţia Stigamot, ALEG şi-a propus să implementeze atît proiecte de dezvoltare de servicii sociale, cît şi de întărire a sectorului ONG. În urma vizitei în Islanda, am scris un proiect pentru „Fondul ONG“, prin care, împreună cu încă 9 organizaţii nonguvernamentale, vom dezvolta strategii comune de abordare a violenţei sexuale şi de mobilizare publică, pentru a asigura protecţia împotriva acestui fenomen.

a consemnat Vera ULARU

„Zori Maghiari“ la orizont

– interviu cu Ádám PAÁR –

În Ungaria se mai înfiinţează, oficial, un partid de extremă dreapta. Numele „Zorii Maghiari“ face trimitere la partidul neonazist intrat în parlamentul de la Atena, pe fondul gravei crize greceşti. În Ungaria, Magyar Hajnal se vrea alternativa mai radicală la Jobbik, partid parlamentar, deşi socotit extremist. Analistul maghiar ***Ádám Paár*** *a explicat, pentru FP România, de ce prinde atît de bine ideologia de dreapta radicală în ţara vecină.*

Cum poate fi explicat succesul partidului Jobbik pe scena politică maghiară?

În opinia mea, succesul Jobbik se explică prin două aspecte. În primul rînd, mulţi cetăţeni unguri au fost dezamăgiţi de aderarea la UE şi la lumea vestică. Majoritatea populaţiei a suferit pierderi grele în perioada transformărilor democratice, la începutul anilor '90 – în sensul calităţii vieţii, ratei de angajare şi sănătăţii. Sistemul socialist de tip sovietic, din timpul lui János Kádár (1956-1989), a creat o relativ „mică burghezie“. Mulţi unguri au perceput sistemul lui Kádár ca pe o Epocă de aur, în care fiecare avea posibilitatea să muncească, în care inegalităţile şi corupţia nu existau – cel puţin din perspectiva „mitologiei lui Kádár“. În vreme ce, din anii '90, au început să apară problemele, în special în estul şi nord-estul Ungariei, regiuni în care locuitorii din zonele rurale şi-au pierdut locurile de muncă din cauza colapsului industriei grele.

Nici stîngiştii – coaliţia socialişti-liberali –, nici dreapta – guvernele conservator-democratice – nu au putut remedia starea de pauperizare din toate regiunile, şomajul, criza demografică şi aşa-numita „chestiune ţigănească“ în aceste sate mici. Sentimentele antielită au crescut încă din perioada de transformare democratică. Ele au fost oglindite şi în sloganul de campanie al Jobbik, la alegerile din 2010: „20 de ani pentru 20 de ani“ – mesaj adresat guvernului de stînga şi, în general, întregii clase politice. Prin imaginea partidului de protest, Jobbik s-a adresat generaţiilor tinere şi tuturor celor dezamăgiţi de partidele de masă. De altfel, Uniunea Europeană este la fel de nepopulară în Ungaria ca elita politică şi economică locală.

În al doilea rînd, se ridică „problema ţigănească“, în strînsă legătură cu criza economică şi socială. „Chestiunea ţigănească“ – sau „chestiunea romă“ – nu este o problemă doar de natură etnică, ci mai degrabă un mix de probleme sociale complexe. În perioada regimului socialist, populaţia romă avea locuri de muncă. Odată cu prăbuşirea industriei grele, în perioada de transformare democratică, locurile de muncă subvenţionate au dispărut – iar populaţia romă găsea locuri de muncă mai ales în aceste posturi, care cereau muncitori necalificaţi. În consecinţă, din păcate, populaţia romă, ca grup, a fost cel mai mare perdant al transformării economice. O parte semnificativă a acestei populaţii trăieşte în sărăcie, iar marginalizarea, absenţa unor relaţii de ordine socială reprezintă cele mai mari ameninţări pentru un grup etnic – aşa cum s-a întîmplat şi în istoria afro-americanilor în SUA. Populaţia romă se află într-o situaţie mult mai proastă decît membrii societăţii maghiare majoritare, sub toate aspectele: calitatea vieţii, a educaţiei, a sănătăţii. În multe sate, convieţuirea dintre populaţia romă şi restul cetăţenilor este problematică. Aceste conflicte nu provin din cauze de ordin etnic sau rasial, ci din inegalităţi sociale. Jobbik a învinovăţit colectiv populaţia romă şi pe liderii acesteia de crimele petrecute în satele respective – prin eticheta „crimă ţigănească“. Pentru Jobbik, „rom“ este sinonim cu „duşman“, cu „ţap ispăşitor“ social, la fel cum sînt şi termenii de „musulman“ sau „imigrant“ pentru Partidul Libertăţii din Olanda, sau termenul de „sudist“ pentru Liga Nordului, în Italia. „Ţapii ispăşitori“ sînt „ceilalţi“; stereotipul este similar: rată de criminalitate mai mare, violenţă, delăsare etc.

Nici stîngiştii, nici dreapta nu au putut remedia şomajul, criza demografică şi aşa-numita „chestiune ţigănească“.

Succesul Jobbik poate fi explicat şi prin faptul că acest partid şi organizaţia lui paramilitară – aşa-numita Garda Ungurească – au mers prin satele mici, care fuseseră ignorate de marile forţe politice. Locuitorii simpli au crezut că acest partid chiar încearcă să se intereseze de problemele lor, iar asta a reprezentat un avantaj psihologic pentru Jobbik. Nu întîmplător, la alegerile din 2010, Jobbik a cîştigat majoritatea voturilor în nord-est, zona unde locuieşte majoritatea populaţiei rome – 51% din populaţia romă locuieşte în cinci judeţe din zona de nord-est şi est: Nógrád, Borsod-Abaúj, Szabolcs-Szatmár, Heves, Hajdú-Bihar.

Ce cauze animă sentimentele xenofobe sau rasiste în societatea maghiară?

După cum putem observa, în întreaga Europă există sentimente şi mentalităţi xenofobe şi rasiste. Totuşi, găsim disparităţi între dreapta extremistă din Estul şi din Vestul Europei. De exemplu, Partidul Libertăţii din Olanda, Partidul Popular Danez sau Democraţii suedezi nu refuză valori şi instituţii ca parlamentarismul, democraţia, domnia legii sau economia de piaţă. Aceste partide şi mişcări au criticat imigranţii, în special pe musulmani şi pe cei proveniţi din ţările Europei de Est, au cerut diminuarea autorităţii Uniunii Europene; dar refuză schimbarea sistemului social şi politic din ţările lor şi nu susţin nici formarea unei dictaturi. Politicile lor economice sînt liberale, adesea libertariene, sînt susţinători ai „guvernului mic“, întrucît critică statul bunăstării.

În Estul Europei, deci şi în Ungaria, partidele şi mişcările din aripa extremistă de dreapta sînt ataşate de partidele şi mişcările din aripa de dreapta fascistă sau nazistă, din perioada de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial. De exemplu, în Ungaria, aşa-numitul drapel Arpad sau cultul iredentist. Dealtfel, problema principală nu este existenţa aripii de dreapta, a valorilor rasiste, ci mai degrabă ignoranţa şi lipsa de putere a societăţii. Aceasta este disparitatea cea mai importantă între reacţia Europei vestice şi cea a Ungariei. Cauza principală a lipsei de tradiţie democratică în Ungaria este eşecul celor două tentative de instaurare a unei republici, în 1918 şi în 1945-1948 – iar după cea de-a doua Republică Ungară, societatea a fost prinsă într-un sistem politic socialist pe stil sovietic. Pe de altă parte, prin colapsul regimului socialist de tip sovietic, toate tra-

PUBLICITATE

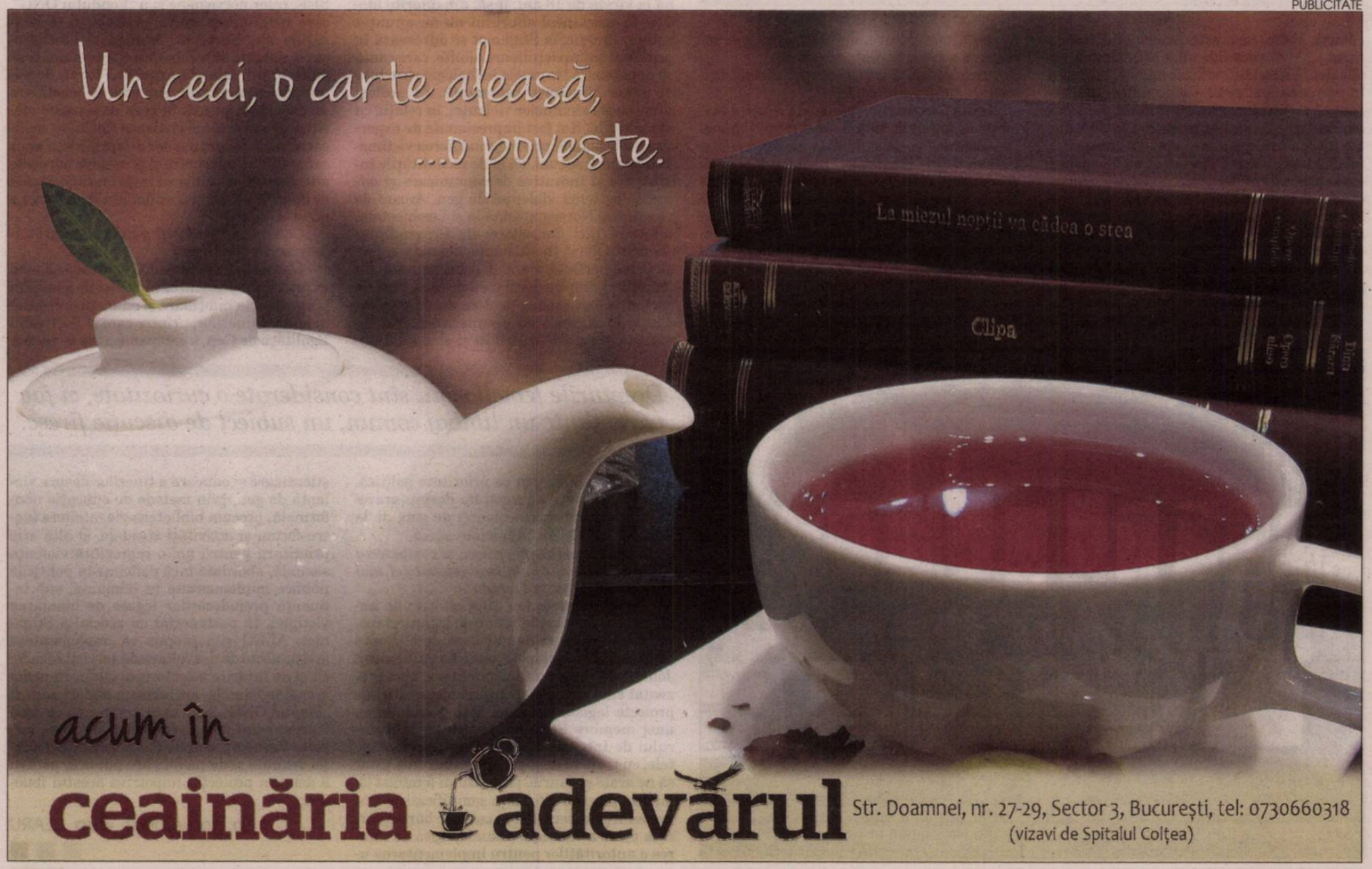

diţiile proaste de dinainte de 1945 au reapărut – de exemplu, cultul lui Horthy Miklós, şovinismul unguresc şi antisemitismul. Acestea erau doar o mică subcultură; totuşi, societatea neorganizată nu a fost în stare să lupte eficient împotriva lor. Partidele liberal, conservator, democrat-social, socialist nu au fost suficient de curajoase pentru a se constitui în alternative credibile politic şi ideologic.

Zorii Maghiari înseamnă un nou partid de extremă dreapta pe scena politică din Ungaria. Cine va vota acest partid şi cum va influenţa acest lucru Jobbik?

Existenţa partidului Zorii Maghiari poate fi un avantaj pentru Jobbik, pentru că acest partid parlamentar se poate defini acum ca un partid moderat, în contrast cu o organizaţie potenţial extremistă, cum e Zorii Maghiari. Ultimele sondaje arată că avîntul Jobbik a încetat, aşa că liderul partidului, Gábor Vona, încearcă să-i schimbe profilul. În cel mai recent film de campanie al Jobbik au apărut elemente noi: lideri de partid tineri şi parlamentari în pulovere etc. Jobbik este atent la imaginea în schimbare a Partidului Libertăţii din Austria. În opinia mea, Vona se vrea un Hans-Christian Strache ungur. Strache a făcut dintr-un partid îmbătrînit un partid al tinerilor, a şters orice urme de antisemitism *soft*, de rasism primitiv şi orice sentiment de „nazism tîrziu", care influenţau Partidul Libertăţii din Austria. Strache şi-a întărit astfel partidul. Noua imagine a Jobbik a generat dezbateri printre suporteri: mulţi au argumentat că imaginea tradiţional militaristă – marşurile Gărzii Ungureşti, steagurile etc. – este dăunătoare; totuşi, alţi suporteri au spus că reprezintă o provocare: lipseau hărţile şi steagurile Ungariei Mari. Categoric, Zorii Maghiari poate fi un partid potrivit pentru a se adresa susţinătorilor Jobbik, care nu sînt mulţumiţi de noua imagine a acestui partid. În plus, membrii aripii extremiste de dreapta, neonazişti, cei din subcultura neo-Nylas (Luptătorul Crucilor cu Săgeţi) ar putea vota pentru Zorii Maghiari; sau membrii unei organizaţii precum Betyársereg (Armata Tîlharilor). Totuşi, este un cerc mic, dar coeziv, de numai cîteva sute de oameni.

Zorii Maghiari încearcă să urmeze Jobbik în sfera „chestiunii ţigăneşti". Acesta este sloganul important în judeţul Borsod-Abaúj-Zemplén, iar fondatorii partidului provin din acest judeţ. Aceşti „băieţi de Borsod" sînt mai radicali decît conducerea partidului. De exemplu, unul dintre ei, Zsolt Endresik, a făcut publice rădăcinile evreieşti ale familiei lui Csanád Szegedi, ales europarlamentar din partea Jobbik. Szegedi a fost exclus din Jobbik, deci radicalii din Borsod au cîştigat în această chestiune. Aparent, aceşti membri radicali au vrut să menţină imaginea militantă a partidului şi după ce Jobbik a intrat în Parlament, în 2010; ei nu acceptă ca liderii partidului şi grupul parlamentar să modifice direcţia spre una moderată, pentru a-şi menţine propriile locuri. Aceasta este lupta între grupul parlamentar şi mişcare.

Cît de predispuse sînt aceste formaţiuni de extremă dreapta ungară să apeleze la acţiuni teroriste? Avem exemplul Zorilor Aurii din Grecia, ai căror membri nu exclud această opţiune.

În teorie, este o ameninţare potenţială. Din păcate, terorismul politic a apărut deja în 2006, iar un grup terorist mic, Magyarok Nyilai (Săgeţile Ungurilor), a lansat atacuri împotriva caselor politicienilor aparţinînd partidului pe atunci la conducere, MSZP (Partidul Socialist Ungar). Totuşi, în opinia mea, liderii Zorilor Maghiari, András Kisgergely şi Zsolt Endrésik, sînt mai înţelepţi, sau cel puţin mai atenţi decît membrii Zorilor Aurii sau decît György Budaházy, liderul Magyarok Nyilai. Iar actualul ministrul de Interne, Sándor Pintér, ar distruge astfel de organizaţii din aripa dreaptă, dacă acestea ar lansa atacuri, fiindcă ar ameninţa imaginea Ungariei şi guvernarea Orbán.

În Ungaria, Zorii Maghiari păstrează relaţii cu alte organizaţii locale. András Kisgergely a declarat că sînt pregătiţi să coopereze cu alte organizaţii care să adopte valorile lor. Ei recunosc organizaţii precum Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (Mişcarea Tineretului, în 64 de judeţe) şi Betyársereg. În subcultura aripii drepte, apariţia Zorilor Maghiari a provocat diviziuni. De exemplu, membrii pro-Jobbik în Kárpát Haza Örei (Gărzile Casei Carpatice) au protestat împotriva propriului lider, care susţinea Zorii Maghiari. Nu ştiu dacă Zorii Maghiari au şi alţi parteneri străini, în afară de Zorii Aurii. Partidul Jobbik este refuzat de partidele de extremă dreaptă străine, din cauza sentimentelor primitive antisemite şi promusulmane. Zorii Maghiari este de mii de ori mai violent faţă de partidul Jobbik, deci vor fi ignoraţi de partidele de extremă dreapta din Europa de Vest şi cea de Nord.

Cum ar fi afectată viaţa socială, economică şi politică a Ungariei de către prezenţa Zorilor Maghiari în parlament sau în guvern?

Pe de o parte, exclud posibilitatea ca Zorii Maghiari să intre în parlament şi cu atît mai puţin în guvern. Este de neimaginat. Guvernul Orbán a schimbat intenţionat legea electorală, astfel că noul sistem dezavantajează partidele mici. Guvernul Orbán a anunţat un sistem cu majoritate relativă, după stilul britanic, ceea ce este o neşansă pentru organizaţiile politice mici. În plus, Jobbik este mai puternic în subcultura aripii de dreapta decît aceste organizaţii noi. Acestea pot obţine voturi doar unele de la altele.

Dar ce s-ar întîmpla dacă această organizaţie extremistă ar obţine unul sau două locuri în parlament? Ar fi o situaţie nemaiîntîlnită în Europa. Dacă un partid de protest sau un partid extremist ar intra în parlament, ar fi controlabil şi s-ar pierde, astfel, „şarmul radicalismului". Prezenţa în parlament şi responsabilitatea deciziilor luate afectează aceste partide. De exemplu, Umberto Bossi, liderul Ligii Nordului, a fost domesticit de responsabilitatea politică în guvernul Berlusconi. Bătrînul Umberto Bossi a susţinut subcultura anticreştină, i-a etichetat pe italienii din sud ca membri ai Mafiei. Astăzi, este un politician moderat, care respectă valorile societăţii italiene, mult mai pacificator în legătură cu italienii din sud – noii inamici sînt imigranţii proveniţi din Estul Europei. Decanul politicienilor europeni din aripa dreaptă extremistă, Jean-Marie Le Pen, se îmbunase în ultimele decenii, fiindcă devenise asociat la subcultura neonazistă, din cauza antisemitismului dur şi a aprobării regimului de la Vichy. Totuşi, această evoluţie implică un sistem stabil de valori sociale şi o societate organizată. În Ungaria, situaţia este nefavorabilă: societatea nu e în stare să domesticească aceste partide şi mişcări extremiste. Noii parlamentari extremişti ar fi ignoraţi de către partidele democratice de dreapta şi de stînga, de către Jobbik, pentru ca influenţa lor să fie redusă în parlament, sau ar fi forţate să se adapteze atmosferei din parlament.

Apariţia partidului Zorii Maghiari poate fi favorabilă, întrucît slăbeşte baza partidului Jobbik. Dar, în opinia mea, dacă guvernul va fi capabil să diminueze inegalităţile sociale şi să sporească coeziunea socială în zonele nord-estice şi estice ale Ungariei, în satele locuite de populaţia romă, existenţa partidului Zorii Maghiari va fi una de termen scurt.

Există un răspuns al stîngii, care să echilibreze societatea politică maghiară?

Partidele şi mişcările de stînga apărute recent sînt firave şi denaturate. Cultura socială şi politica democrată nu pot să echilibreze mişcările de extremă dreaptă pentru că acestea nu există în Ungaria. Conform Centrului de Analiză Politică, educaţia cetăţenilor poate ajuta la menţinerea valorilor democratice, poate fi eficientă în lupta împotriva extremismului de dreapta. Există paşi favorabili în sistemul recent de educaţie – paşi mici, însă. Paşi importanţi ar fi ajutorarea populaţiei rome, o integrare reală – de exemplu, prin mediatori pentru romi în şcoli –, dezvoltarea comunităţilor locale rurale –, dar guvernul urmează o politică socială nedreaptă, care, din păcate, creşte nivelul de sărăcie.

Zorii Maghiari poate fi un partid potrivit pentru a se adresa susţinătorilor Jobbik.

***Ádám Paár** este politolog şi analist la Center for Fair Political Analysis din Budapesta.*

au consemnat Adrian BARBU
şi Răzvan MUNTEANU

Ediţia cu 100 de Gînditori Globali

Noua ediţie *FP România* include lista anuală FP a celor care au marcat anul 2013: ■ Supraveghetorii şi supraveghetorii lor ■ Decidenţii ■ Provocatorii ■ Ecologiştii ■ Inovatorii ■ Avocaţii ■ Cronicarii ■ Vindecătorii ■ Artiştii ■ Mogulii. Plus: Viaţa în statul supravegherii ■ Doctrina Kerry ■ Evanghelia după Papa Francisc ■ Forma conversaţiei globale ş.a.m.d.

Alte subiecte: ■ Ucraina, încotro? ■ Mai extremişti decît Jobbik ■ Back in business cu Iranul ■ Venirea anarhiei ■ Cartelurile mexicane ale drogurilor ■ Naraţiunile recomandate liderilor Chinei

PERSPECTIVA ASUPRA ÎNZĂPEZIRII (SINGURA FORMĂ DE MIȘCARE ÎN SPAȚIILE PUBLICE) DEVINE AMEȚITOARE CÎND DESCOPERI DIFERENȚELE DINTRE LOPEȚI

■ Dacă te uiți la ei, vezi o pereche de papuci de casă, din pîslă, aparent banali. Dar perspectiva asupra lor devine ameţitoare cînd descoperi (privindu-le talpa) cum se numeşte marca de papuci: IN EXTENSO. (**D. S.**)

■ Culmea înzăpezirii în România: e aşa un viscol afară că nu-ţi vine să scoţi din casă nici măcar un utilaj de deszăpezire. (**S. G.**)

■ O ştire BBC începe ca un *limerick: „A 53-year-old man in Irbit...“*. E vorba despre un iubitor de poezie din oraşul Irbit (Rusia), care şi-a înjunghiat mortal prietenul, autor de proză, după ce acesta a declarat că proza este singura formă de „literatură adevărată“. Cu patru luni mai devreme, la Rostov-pe-Don, o dispută despre Immanuel Kant s-a soldat cu focuri de armă. Cultura face încă ravagii. În Rusia, cel puţin. (**M. P.**)

■ Reclama cu şpagatul pe oglinzile retrovizoare între două camioane în mişcare, realizată de Jean-Claude Van Damme pentru Volvo, a atins 68 de milioane de vizualizări. Într-un recent interviu pentru *Wall Street Journal*, Van Damme mărturiseşte cum cascadoria a fost pregătită vreme de cîteva luni şi că filmarea a ieşit din prima, fără duble, dar că a existat o coardă de siguranţă ce nu se vede în clip. „Singurul lucru la care m-am gîndit în timpul cascadoriei a fost muzica Enyei“, spune Van Damme. (**M. C.**)

■ Fostul cancelar Helmut Schmidt a împlinit recent 95 de ani. Este încă foarte activ în viaţa publică. Revista *Die Zeit* (al cărei mentor este) i-a pregătit o petrecere de ziua lui şi un colocviu la care au venit, printre alţii, Gerhard Schröder şi Henry Kissinger. La petrecere, organizată într-un teatru, n-a mai fumat – deşi e cunoscut că fumează oriunde, chiar şi în spaţiile publice unde e interzis. A spus, în schimb, că i se pare trist că jurnaliştii din ziua de azi nu mai fumează şi nu mai beau şnaps ca pe vremuri. Probabil Herr Schmidt n-a cunoscut jurnalişti români. (**M. M.**)

Cu ochii-n 3,14

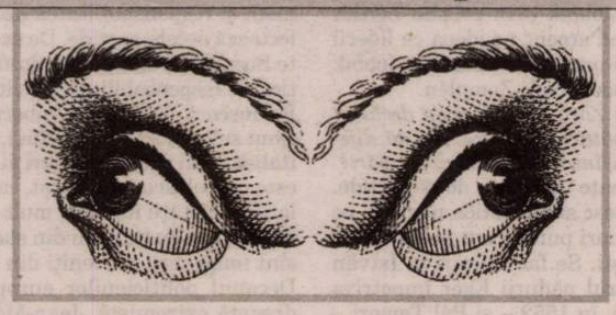

■ În urma întîmplărilor şi discuţiilor din ultima vreme, tare aş vrea şi eu măcar să înţeleg care sînt diferenţele dintre recentele coduri (portocaliu sau roşu) şi ceva mai strămoşescul viscol. Nu de alta, dar pare că astea noi sînt ceva mult mai rău şi mai neobişnuit. Iarna pe uliţă, de exemplu, ce cod ar avea astăzi? (**A. M.**)

■ Odată cu zăpezile, a apărut o nouă meserie, cea de lopătar. Băieţi mai mult sau mai puţin vînjoşi, înarmaţi cu lopeţi, îşi oferă serviciile de deszăpezire contra unor sume cuprinse între 20 şi 100 de lei. Privindu-i la treabă, pe Şoseaua Ştefan cel Mare, ajungi la concluzia că, înainte de a se reconverti profesional, au lucrat la Primărie, de unde au fost daţi afară pentru incompetenţă: mai mult fac pauze decît muncesc, se opresc să mai tragă dintr-o ţigară, fac conversaţie între ei, iar cînd dau de greu, ori înjură lopeţile care-s de proastă calitate, ori îi cer cetăţeanului care i-a „angajat“ să pună şi el umărul ca să termine mai repede. (**A. P.**)

CICĂ ÎN TIMPUL SCUFUNDĂRII ALTCUIVA SIMȚI MIROS DE VORBĂ

■ Cică în două zile de viscol, trenurile au întîrziat... doi ani (toate întîrzierile puse cap la cap). Însă putem gîndi şi aşa: ne urcăm în tren azi şi ajungem la Cluj în 2016, ca într-o călătorie interplanetară. Ştiam eu că România e SF! (**A. P.**)

■ Vioara la care Wallace Hartley, conducătorul orchestrei, a cîntat compoziţia „Nearer, My God, To Thee“ pentru a-i linişti pe pasageri în timpul scufundării „Titanicului“ tocmai a fost vîndută la licitaţie cu suma de 1,2 milioane de euro. (**M. C.**)

■ O femeie din Marea Britanie doreşte să-i ia soţului (de care s-a despărţit) rinichiul pe care i l-a donat pe vremea cînd erau împreună. Samantha, în vîrstă de 41 de ani, susţine că soţul a înşelat-o cu cea mai bună prietenă, el nu recunoaşte, dar nu mai contează. Femeia a declarat: „Nu pot să cred că acum are şansa la o nouă viaţă. Aş vrea să-i iau rinichiul înapoi şi să îl donez altcuiva.“ Divorţurile nu ies bine nici cînd la mijloc sînt case, bani şi maşini. La ce să te aştepţi dacă pîrîţii au de împărţit şi nişte rinichi? (**A. M. S.**)

■ Scentee.com a anunţat lansarea unei aplicaţii olfactive pentru iPphone care, atunci cînd primeşti un SMS sau un e-mail sau un „like“ pe FB, eliberează un miros de lavandă sau de trandafiri. În locul alarmei de dimineaţă, simţi miros de cafea proaspăt prăjită, dar, la alegere, poţi avea şi miros de costiţe afumate, cartofi cu unt sau *curry*. Cum vă miroase tehnologia asta? (**M. C.**)

■ Din ciclul „Iarna nu-i ca vara“. O vorbă care are toate şansele să rămînă în memoria poporului român, greu încercat de istorie şi de viscol, a fost emisă de directorul Administraţiei Naţionale de Meteorologie: „Codul portocaliu e cod portocaliu.“ (**M. V.**)

PERSOANELE RĂBDĂTOARE (PE LÎNGĂ TOATE CELELALTE) DAU MAI DEPARTE CALEA DREAPTĂ

■ Un cercetător pe nume Osagie K. Obasogie, de la Universitatea Stanford, a publicat un studiu prin care demonstrează că şi persoanele nevăzătoare sînt rasiste. *I didn't see it coming!* (**M. C.**)

■ Prin Crîngaşi, un cabinet de stomatologie garantează „tratament cu blîndeţe şi răbdare“. O obturaţie de canal, vă rog, blîndă şi răbdătoare. (**S. G.**)

■ Un restaurator de mobilă de pe Bulevardul Carol a vrut să devină global, în felul următor: şi-a tradus, pe lîngă toate celelalte, şi numele în engleză: din Ion Burcea a devenit, evident, John Burch. (**I. P.**)

■ Nu auzisem pînă acum aceste cuvinte, dar în ultima săptămînă le-am auzit de zeci de ori la reporterii TV care transmiteau „de la faţa locului“ despre deszăpeziri şi despre utilajele specifice acestor operaţiuni. Drept care le dau mai departe: *şenilata* şi *şenileta*. (**M. V.**)

■ Şi anul ăsta, porumbeii păcii lansaţi de la balconul papal au fost atacaţi de pescăruşi şi deturnaţi de la calea cea dreaptă. La anul, propun să renunţe la porumbei şi să fie lansaţi nişte şoimi cu gheare de oţel. (**L. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 522 ■ 13-19 februarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

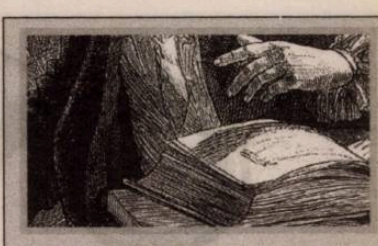

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story 10

ANDREI PLEŞU

„Loc pentru speranţă“

pagina 3

CRISTINA HERMEZIU

„Nadia, diva războiului rece“

pagina 7

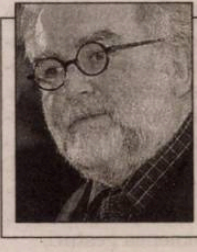

GEORGE BANU

„Muzeul Inocenţei şi MŢR“

pagina 11

Lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

„O operă clasică este o carte pe care toată lumea doreşte să o fi citit, dar pe care nimeni nu vrea să o citească.“

MARK TWAIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

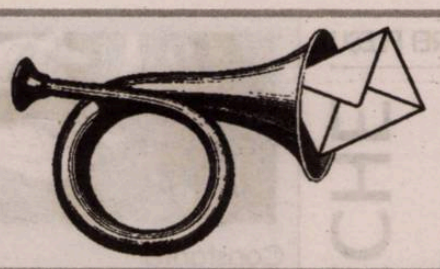

turneu de inbox

Violenţa se învaţă? Nu, e de la Cain...

Violenţă se cheamă cînd sugarul plînge de foame pentru că nu poate, încă, să se exprime altfel. Tot violenţă este şi cînd, neprimind îngheţată, copilul dă din picioare, încercînd să forţeze rezolvarea. Violenţă este în desenele animate unde şoricelul îl loveşte în cap pe motan cu o tigaie. Apoi urmează filmele poliţiste, unele chiar simpatice. Pe urmă, ne certăm la televizor şi ne înjurăm în trafic. Cunoaştem aceste exemple. Pe unii dintre noi, cei mai mulţi, cred, simplul noroc ne fereşte, de-a lungul vieţii, să venim în contact cu acte de violenţă mai dure. Dar se întîmplă să simţim, toţi, cînd şi cînd, imboldul de a face asemenea gesturi.

Violenţa nu se învaţă şi eu cred că o moştenim de la Cain. [...] Dar să nu uităm că, la cererea lui, neaşteptat de curajoasă, Dumnezeu i-a pus un semn, pentru ca nici unul dintre cei care îl vor întîlni să nu-l ucidă. Ce-o fi fost semnul acesta? Cum a fost el purtat? De dragul temei, am să risc un răspuns. Semnul acesta a fost sclipirea de lumină prezentă în ochii oricui este dispus să înveţe, să iasă din sine, să se educe. Lumina aceasta este contrariul căutăturii încruntate, reflex primar care nu ar trebui să aibă nimic comun cu evoluţia. Nu ştim cum a fost viaţa lui Cain, dar putem spera că, dacă Dumnezeu l-a dăruit cu acest semn, el i-a aflat repede binefacerile şi a ştiut să se ferească de un alt rău.

De ce există, totuşi, atîta violenţă, cu toate că semnul lui Cain a rodit bine şi trăiesc în lume tot mai mulţi oameni educaţi? Cu cîtva timp în urmă, o ştire halucinantă anunţa că un copil de 15 ani a fost înjunghiat mortal, lîngă poarta şcolii, de un altul, de 19 ani. Orice altceva devine simplu fapt fără importanţă, faţă de grozăvia morţii violente a unui copil. Şi nu m-am putut sustrage stuporii dinaintea comentariului: da, e tragic că se întîmplă aşa ceva, dar uitaţi-vă ce se petrece – şi încă cum?! – în SUA. Cu alte cuvinte, aceasta e lumea în care trăim, iar alţii o păţesc chiar mai rău. Punct. Despre nevoia de soluţii, chiar fanteziste, despre încercări, chiar stîngace, de schimbare, nici un cuvînt.

Poate că această observaţie ar trebui să ne comunice că ni se întîmplă să nu mai acordăm destulă atenţie nevoii de educaţie. Că ne-am urcat într-o remorcă pe care nu ştim bine cine o trage şi privim spectacolul din jur cu aerul că sîntem în safari. Ca şi cum nu prin lumea reală trecem, ci printr-o savană exotică, bună pentru vacanţe rare. Şi vorbim, cu detaşare, despre un „noi" impersonal, exact modelul de colectivitate care, în orice epocă, poartă numele de turmă. Aud mereu că, pentru indolenţa repetată, ne meritărm soarta. Noi, la grămadă, fără responsabilităţi personale. Ei bine, cu inima strînsă de compasiune faţă de viaţa acelui copil, azi nu sînt de acord să mă simt „noi". Poate dumneavoastră, care nu vă mai revoltaţi, nici în gînd, poate dumneavoastră, care aţi uitat să mai căutaţi binele, poate dumneavoastră, care trăiţi o viaţă de împrumut, poate dumneavoastră, care veţi spune, într-o zi: n-am ştiut, nu m-am gîndit...

Subiectul care ar trebui să fie reinventat, permanent, este această nevoie teribilă de educaţie. Fără nici o alternativă, în ciuda rateurilor. Pentru că am uitat să preţuim ceea ce am numit semnul lui Cain, deşi îl purtăm în ochi, ca şi el. Ne mirăm, retoric, de absenţa soluţiilor la crize, dar starea de violenţă reflectă imaginea unei crize, de care am decis să nu ne ocupăm foarte serios. Am făcut din toleranţă chip cioplit, pentru ca să acceptăm voia arbitrară a celui de alături, cu grija, minuţioasă, de a nu formula vreo interdicţie. Nu mai amendăm refuzul instruirii, nu sancţionăm proasta creştere şi nu mai trimitem nesimţirea la colţ, pe coji de nucă.

Oare modelul de libertate liberă de tot este cel optim? Îmi păstrez rezerva, naivă, de a întreba, nu de tot retoric: *tertium* chiar *non datur*? N-am putea reuşi, oare, să ne definim libertatea cu dreapta măsură a bunului-simţ, corector al unor drepturi discutabile?

Mihai IDU

Dilema veche vă propune

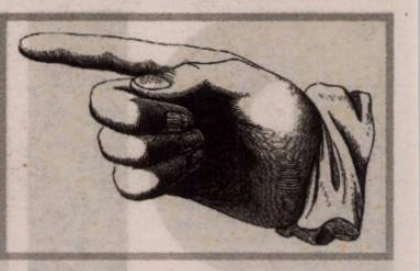

■ M-am bucurat mult că a apărut cartea Simonei Sora, *Seinfeld şi sora lui Nabokov* (Polirom, 2014). Întotdeauna am avut senzaţia că textele publicate ani de-a rîndul la rubrica ei, „Biograffiti", din *Dilema veche*, pe care le-am citit mereu cu admiraţie, nu erau nişte însemnări spectaculoase de lectură, ci mărturiile unei aventuri personale. Drumul trecea întotdeauna prin literatură, dar nu se oprea niciodată acolo. Am simţit că *Seinfeld şi sora lui Nabokov* te poate face să-ţi recîştigi încrederea în scris, în cazul în care, la un moment dat, dintr-un motiv sau altul, nu mai crezi la fel de tare în puterea lui. (Ana Maria Sandu)

■ Prima ediţie a festivalului „Like CNDB", 9-28 februarie, Centrul Naţional al Dansului. Din program: 13 februarie, ora 19,30 – Farid Fairuz, *Realia (Bucureşti – Beirut);* 15 februarie, ora 19,30 – Vava Ştefănescu, *Cvartet pentru o lavalieră;* 16 februarie, 12,00-20,00 – Mădălina Dan, *Hematopoesis;* 22 februarie, ora 19,30 – Ferenc Sinkó şi Leta Popescu, *Parallel;* 27 februarie, ora 19,30 – Andreea Novac, *Despre tandreţe şi Dance a playful body*. Mai multe pe cndb.ro. (Luiza Vasiliu)

■ Am văzut *Prince Avalanche*, semnat de David Gordon Green, care e un mic star al cinema-ului independent american, anul trecut, la TIFF. În curînd, intră pe ecrane. E o poveste de-o simplitate înduioşătoare, un film despre singurătate, prietenie şi izolare. O comedie dulce-amară de la care ieşi cu un zîmbet în colţul gurii. (Ana Maria Sandu).

■ Intraţi, din cînd în cînd, pe longreads.com, care „centralizează" articole lungi din diverse publicaţii (ceea ce vă scuteşte de umblat, din click în click, pe multe site-uri). Nu se poate să nu găsiţi ceva interesant. De exemplu, săptămîna trecută era semnalat acolo un articol de Steve Greenberg, apărut pe billboard.com: „How the Beatles Went Viral: Blunders, Technology & Luck Broke the Fab Four in America". Începe aşa: „Aveţi în vedere următoarele: la sfîrşitul lui 1963, aproape nimeni nu auzise în America de Beatles. Pe 9 februarie 1964, au avut cea mai mare audienţă TV din istorie – 73 de milioane de telespectatori – cînd au apărut la *The Ed Sullivan Show*. Cum de a putut avea loc o cucerire atît de rapidă?" Pe atunci – precizez pentru cei mai tineri – nu existau Twitter, YouTube, Facebook etc. Răspunsul la întrebare se găseşte în cele 10.704 cuvinte ale articolului, care poate fi citit – socoteşte longreads.com – în 42 de minute. (Mircea Vasilescu)

■ Joi, 20 februarie, Deep Purple concertează la Sala Polivalentă. Recomand concertul nu pentru ce a fost această trupă, ci chiar pentru ce este ea acum. Albumul lor de anul trecut, *Now What?!*, reprezintă, alături de *13* al celor de la Black Sabbath, un foarte bun, surprinzător de bun *comeback*. Sună ca-n vremurile bune. (Marius Chivu)

■ Că tot e vremea sporturilor de iarnă, ca unul care am bătut ani la rînd Alpii pe schiuri, le-aş recomanda celor amatori de aşa ceva să evite regiunea Arlberg. E mai scump şi, în ciuda faimei speciale a zonei, comunicarea cu localnicii e de multe ori dificilă, iar pîrtiile sînt mai prost întreţinute decît în alte regiuni ale Austriei. Mai bine şi mai vesel e în Tirol. (Andrei Manolescu)

■ Mergeţi joi, 13 februarie, de la 19,30, la Centrul Naţional al Dansului, ca să vedeţi *Realia (Bucureşti – Beirut)* a lui Fairid Fairuz. În 2010, artistul Mihai Mihalcea a lansat un proiect de fictionalizare a propriei biografii, devenind Farid Fairuz. Din acest proiect – care presupune o serie de întrebări şi reflecţii cu privire la producţia culturală, capitalism, sexualitate şi religie – face parte şi acest performance, a cărui dramaturgie amestecă planuri temporale, evenimente reale şi fictive din viaţa unui personaj care trăieşte simultan o dublă identitate. (Adina Popescu)

■ Vineri, de Valentine's Day, la Teatrul de Artă se joacă *Şase din patruzeci şi nouă* (de Spiró György, regia Alexandru Maftei, cu Dana Voicu şi Liviu Cheloiu). E un semn că norocul nu vine numai de la loto. Detalii despre spectacol găsiţi la www.teatruldearta.ro (Matei Martin).

■ În Culise (fostul club Prometheus, din Bucureşti), pe 17 februarie, ora 20, Matei Vişniec: *Frumoasa călătorie a urşilor panda povestită de un saxofonist care avea o iubită la Frankfurt*. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Spaga**
- **Ideologii salvatoare**

album dilematic

Adrian Damian

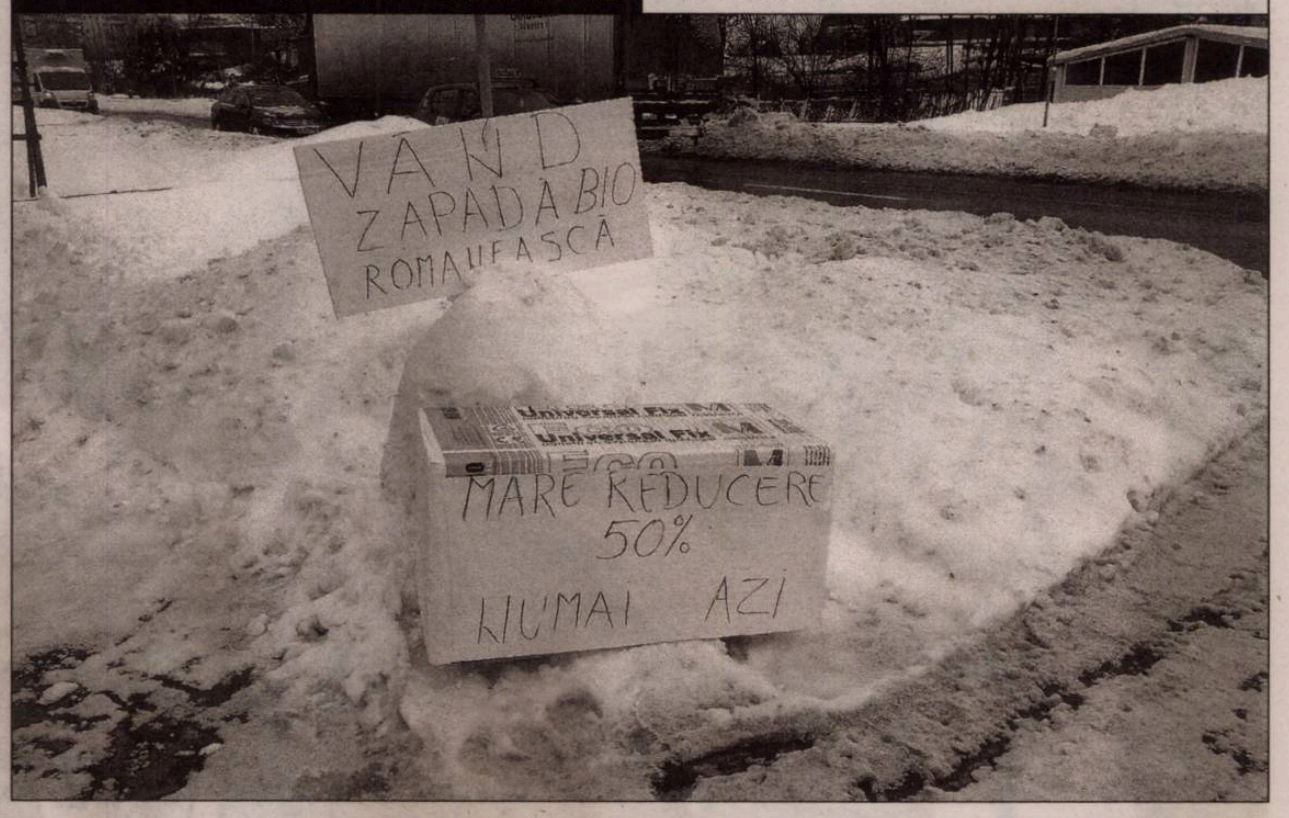

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipomedia

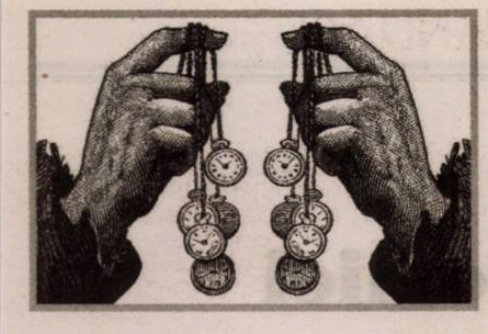

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Loc pentru speranță

Uneori, sînt sătul eu însumi de subtonul de ieremiadă al multora dintre articolele pe care le public. Am, e drept, destule motive să fiu prost dispus, să fiu din ce în ce mai sceptic cînd încerc să imaginez soluții salvatoare. Mi-aș dori să pot invoca exemple tonice, conjuncturi fericite, reușite încurajatoare. Dar fie că ele sînt puține și fragile, fie că privirea mea e împăienjenită de neîncredere, nu le prea găsesc. De curînd, am avut, totuși, ocazia să particip la un eveniment care lasă loc și *face loc* pentru speranță. Mă grăbesc să-l consemnez, înainte de a recădea în melancolia obișnuită. E vorba de o conferință prilejuită de raportul anual al unei asociații de specialiști în politici publice și bună guvernare (EFOR, „Expert Forum“). Conferința a avut loc joi, 6 februarie, dinaintea unui public numeros și atent, alcătuit din publiciști, oameni de afaceri, politicieni, analiști pe diferite domenii, reprezentanți ai societății civile, ai mișcărilor sindicale etc.

Nu voi intra în detalii legate de substanța propriu-zisă a conferinței, organizată în jurul unei teme din ce în ce mai fierbinți: „Costurile desprinderii de Occident. O evaluare pe stat de drept și economie.“ Ceea ce m-a impresionat – și a devenit suportul unui puseu de speranță – a fost, mai cu seamă, atmosfera generală a dezbaterilor și portretul celor cîtorva membri EFOR, care au lansat și au întreținut dialogul. Pe Sorin Ioniță îl cunosc de multă vreme. I-am apreciat întotdeauna știința de carte, realismul, eficiența analitică. Ferm, fără să fie bățos, aplicat, fără să fie abscons, coroziv, dacă e nevoie, dar întotdeauna în limitele cordialității, Sorin Ioniță mi-a confirmat întotdeauna așteptările. Pe Laura Ștefan am văzut-o, în repetate rînduri, ca partener de dialog, în felurite dispute televizate. Mi-a făcut întotdeauna plăcere să descopăr în ea un profesionist tînăr, avizat, cu aplomb, lipsit de încrîncenare, dar și de eschive acomodante, sigur de ceea ce spune, fără urmă de suficiență sau abuz autoritar. O știu mai puțin pe Ana Otilia Nuțu, dar țin minte că m-a făcut să înțeleg mai bine ce e cu problemele de infrastructură ale României, prin două articole publicate în *Dilema*, cu trimitere specială la căile ferate. Important e că, la conferința de joia trecută, aveam dinainte o echipă de experți dintr-o speță pe care tindem să o socotim inexistentă, dar care lucrează, totuși, în beneficiul public, discret, competent, nepartizan. Fac treabă, fac treabă bună și, prin simpla lor prezență, promit o încurajatoare deschidere de perspectivă. EFOR colaborează cu Comisia Europeană, cu Banca Mondială și Consiliul Europei, cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Sorin Ioniță e membru în Consiliul Economic și Social European (organ consultativ al UE). Laura Ștefan face parte dintr-o comisie de 17 experți europeni pe probleme de anticorupție și transparență. Ana Otilia Nuțu e consultant al Băncii Mondiale. Absolvenți – sau masteranzi – ai unor solide instituții de învățămînt universitar (Cambridge, Central European University sau – cazul Suzanei Dobre, directorul executiv EFOR – London School of Economics), acești cercetători tineri și dedicați meseriei lor sînt folosiți mai curînd de instituții internaționale, decît de cele autohtone. Nici Guvernul, nici opoziția nu dau semne că ar avea nevoie de ei, că țin să apeleze la priceperea lor, să le folosească inteligența și expertiza. Scena politică e plină, în schimb, de veleitari inepți, de diletanți fără rușine, de profitori mărunți, deprinși să paraziteze pe administrația țării. N-au nevoie de sfaturi, ci de „ponturi“, n-au nevoie de luciditate, ci de fumul propriei vanități. Funcțiile publice nu sînt decît ocazii pentru promovarea intereselor personale, instrumente de făcut bani. „Categoria“ EFOR e, în cel mai bun caz, folosită pentru asezonarea unor *talk-show*-uri cu impact jurnalistic, sau pentru lămurirea tehnică, destinată publicului larg, a unor probleme legate de buna sau proasta funcționare a statului. E bine și așa! Dar eu aștept să văd oameni, ca cei pomeniți mai sus, nu doar în spațiul *comentariului*, ci și în poziția, sau măcar în preajma *deciziei*. Nu-mi fac iluzia că lucrul acesta se va întîmpla curînd. Dar îmi prinde bine să știu că, la o adică, asemenea oameni există și că, mai mult ca sigur, nu sînt singurii de acest calibru din România. Faptul că asemenea oameni există lasă loc pentru speranță. Și adaugă proastei mele dispoziții o palidă tentă de roz.

Îmi prinde bine să știu
că asemenea oameni există.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Arhipelagul gustian

– despre școala monografică, altfel –

„Arhipelagul gustian“ este formularea fericită a Sandei Golopenția. Despre școala gustiană – altfel“ este titlul unei introduceri semnate de Rostas Zoltan, care se întreabă: „De ce este necesară analiza școlii sociologice inițiate de profesorul Dimitrie Gusti în perioada interbelică? Și de ce altfel?“ Recent, dincolo de edificatoarele volume coordonate sau inițiate de Zoltan Rostas și de monumentalele ediții ale Sandei Golopenția, dedicate în principal lumii academice, cei doi au scos pe piață, independent, dar convergent, și volume destinate unui public mai larg: două numere speciale din *Transilvania* (2012 și 2014), un număr din *Secolul 20*, unul din *Sfera Politicii*, un număr din revista brașoveană *Acum 2011* și, nu în ultimul rînd, un număr special din *Études rurales* din Franța. Cine își va da osteneala să le răsfoiască măcar va afla și răspunsul la întrebarea lui Rostas.

Pînă atunci, însă, iată argumentul central al acestuia: „E nevoie de această analiză pentru că liderii de opinie (culturală) au socotit că imaginea distorsionată a interbelicului, constituită pe vremea regimului comunist, trebuie urgent și eficient corijată. În logica maniheismului postdecembrist, această corectare s-a realizat selectiv. Prin urmare, s-a acreditat ideea că perioada interbelică a fost cea mai democratică, cea mai liberă, cea mai europeană, cea mai bogată, cea mai veselă epocă. Adică, o istorie opusă perioadei comuniste și o imagine care merită să fie reclădită după 1989. Imaginea bucolică a interbelicului a fost construită însă pe critica regimului comunist, și nu pe realitatea istorică a perioadei.“

La începuturile antropologiei, Lévy-Bruhl vorbea despre „oroarea de concept“ a primitivilor. În legătură cu „liderii de opinie (culturală)“ s-ar putea vorbi – cu aceeași exagerare polemică – despre o „oroare de concret“, judecățile de valoare subordonînd, în acest caz, cunoașterea empirică și plasîndu-se, electiv, în zona hagiografiei sau în aceea a demonologiei. Iar lupta dintre unii și alții exprimă adesea și o luptă de generații, sau chiar vag „de clasă“: „La lansarea unui volum în care există pasaje puțin măgulitoare privind anumite manifestări ale lui Dimitrie Gusti“ – mai povestește Rostas – „un coleg de generație m-a avertizat că nu este cazul să demitizez. După doar cîteva zile, un coleg mai tînăr mi-a reproșat contrariul, întrebîndu-mă, pe un ton imperativ, dacă n-a sosit vremea demitizării Profesorului.“ Or, fenomenul Gusti nu poate fi jucat la albaneagra. Mai mult, „arhipelagul gustian“ este și o expresie a *arhipelagului România*, iar studierea primului permite și o înțelegere mai bună a celuilalt. O simplă răsfoire a articolelor cuprinse în publicațiile amintite oferă deja cîteva pilde *ad usum delphini:* acolo unde sîntem obișnuiți să privim doar scena, ni se prezintă, în detaliu, și culisele, acolo unde memoria festivă evocă doar „eroii“, ni se prezintă și „periferiile“, acolo unde ne place să vedem doar unitate în cuget și simțiri, ni se dezvăluie tensiuni, conflicte și contradicții. Și totul se bazează pe *documentare* minuțioasă – cuvînt și misiune banale, dar care măcar pun o surdină prea vocalelor *păreri* oferite „pentru liniștea noastră“.

Dar ce avem de învățat din toate acestea, dincolo de propria istorie?

Cred că două lucruri sînt fundamentale: *viziune* și cunoașterea *concretă* a societății, a *României reale*, dincolo de *România ideologică*.

Instituția Gusti a fost, mai presus de toate, o chestiune de viziune națională, cu partea de utopie inerentă oricărei viziuni profunde. Și a fost o viziune pe termen lung, care a trecut de la faza pur monografică, nerealist de ambițioasă, la o „acțiune de cercetare sintetică, pusă atît în slujba administrației de stat, cît și în slujba cunoașterii sociologice simultane a țării“, care s-a concretizat în monumentala *Enciclopedie*, a dat naștere, apoi, organismelor, și mai ambițioase, ale Serviciului Social obligatoriu, și Institutului de Cercetări Sociale al României (cu șapte centre regionale, un Institut Social pentru Cercetarea Românilor de peste hotare și un Centru de Studii Internaționale), și a privit în viitor spre un Institut Social al Națiunilor sub oblăduirea UNESCO, la care Gusti lucra deja în 1946. Multe dintre acestea ar fi eșuat și fără război și venirea comunismului? Se poate, dar rostul utopiilor nu este să se realizeze, ci să orienteze.

Complementar și dincolo de disensiunile metodologice, ideologice sau personale dintre membrii Școlii, ceea ce i-a unit pe toți a fost crezul comun în cunoașterea empirică, în „știința *concretă* a națiunii“. Această convingere i-a orientat și spre lumea satului, nu vreun soi de paseism retrograd. Mai exact, „sociologia națiunii“ *trebuia* să înceapă cu satul, pentru că asta era *realitatea*, pentru că România Mare era în primul rînd o națiune de țărani. Din această perspectivă, ceea ce interesa era satul *concret* și „ridicarea“ acestuia, în filieră moderat iluministă. În plus, exista o „credință pozitivistă“ în viabilitatea modelului țărănesc ca „tip de viață care se dezvoltă paralel“, ca un fel de „a treia cale“: „Dincolo de problema statului“ – declara Vulcănescu – „stă problema celor două Românii. Dincolo de Mussolini, sau de Lenin, se profilează, în adîncul ițelor societății românești, chipul lui Gandhi“; sau, din alte spații, „modelul cantonal elvețian“. Din acest soi de iluminism pozitivist se trage și dubla reținere, diferit exprimată, față de conservatorismul *țăranului etern* și față de liberalismul *primitivului intern*.

Cunoașterea concretă *a societății,*
a României reale, *dincolo de* România ideologică.

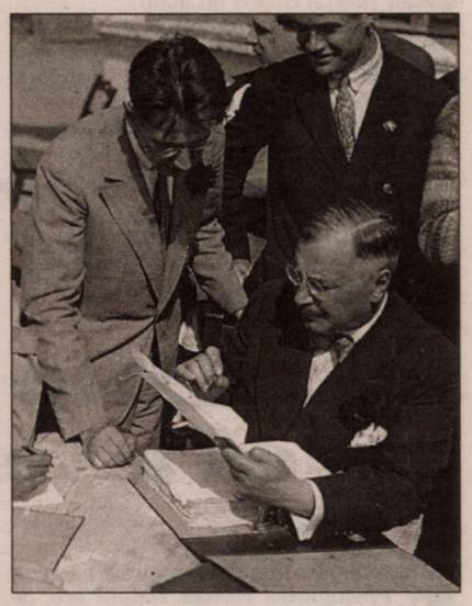

România „reală“, în general, și cele „două Românii“, în particular, constituie încă principalele noastre probleme. Acum – ca și atunci – nu prea știm, de fapt, cum să le rezolvăm. Drept care preferăm să (ne) mitizăm...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

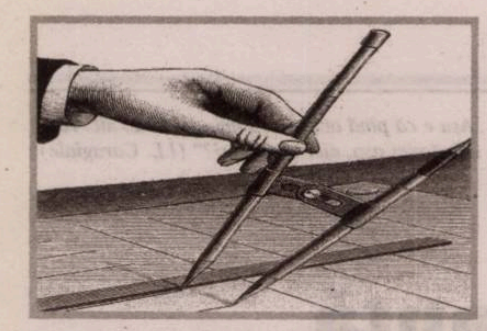

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Înverşunarea lăcomiei

...şi Palatul Ştirbey

Nu mai vedem nimic altceva, în toate direcţiile şi la toate nivelurile. Ce şi-au pus în minte oamenii aceştia, din care cei pe care-i vedem la TV, oricît ar fi de mulţi, nu sînt decît o minoritate? „Românul s-a născut ca să fie bogat" – aceasta e obsesia care-i face pe unii, chiar cînd au de toate, să se ia la întrecere: cine adună mai mult... Ca să vorbesc pe limba lor, ăsta e *drive*-ul, iar ilustrarea sa ne-o oferă, zi de zi, investitorii bucureşteni care construiesc o Capitală nouă peste cea veche. Informaţia care a apărut deunăzi pe HotNews, după ce fusese, cu grijă, ascunsă vreo lună sau două, este că a apărut dezlegarea pentru a transforma complet şi definitiv o porţiune caracteristică a Căii Victoriei, răspîntia cu străzile Banului, Biserica Amzei şi Calea Griviţei.

Este acolo „ultimul palat domnesc", acela despre care scriam acum trei săptămîni. Cartea doamnei arh. Oana Marinache, *Reşedinţele Ştirbey din Bucureşti şi Buftea,* mi s-a părut că trebuie cunoscută pentru bogata informaţie strînsă într-însa, ca să se ştie ce a fost odată acest monument istoric care împlineşte 178 de ani. Dar somptuosul volum în care a încăput atîta istorie şi atîta artă va sluji acum ca piatră de mormînt pentru ceea ce se considera a fi, la 1848, „cea mai frumoasă casă din Bucureşti". I-am spus „Palatul Popescu", atunci cînd începea lupta noilor proprietari, ca să profite din cumpărătura lor, desigur scumpă, plănuind să ridice în spatele acestei clădiri un mall!

Pe locul fostei grădini, pe care n-a mai apucat-o nimeni dintre noi, cei încă în viaţă, se întinde, pînă în străzile Banului şi General Budişteanu, un teren viran de 7800 mp, fiindcă au fost eliminate atît depozitele de vinuri din perioada comunistă, cît şi anexele palatului – capela şi grajdurile, care erau şi ele monument istoric. De jur împrejur – zonă protejată, deci, susţin eu, maidanul este needificabil. În cel mai bun caz, dacă Palatul Ştirbey ar redeveni muzeu, ar fi normal să se refacă grădina. Altădată, cînd Podul Mogoşoaiei nu era construit de la un capăt la altul ca un ax central al Capitalei, a fost, dar în faţa intrării de la stradă, o grădină publică.

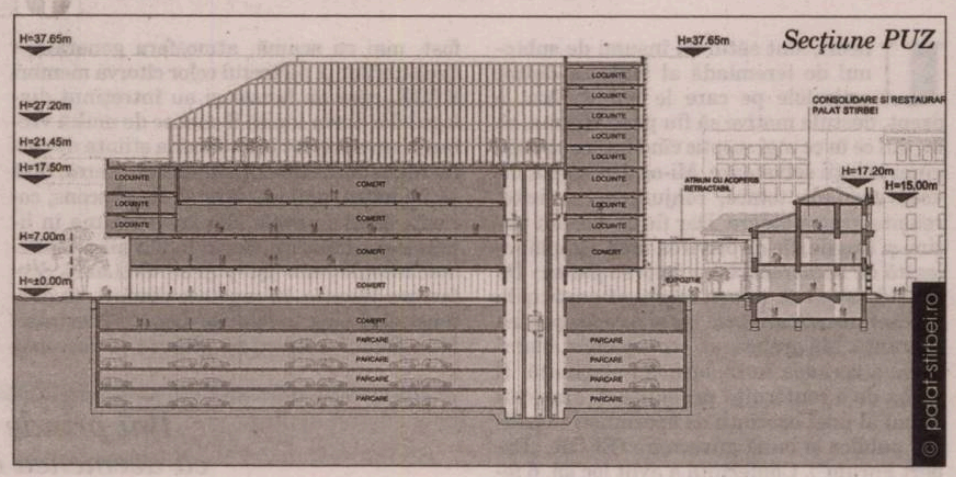

Aşa a rămas şi în 2010, cînd ministrul Kelemen Hunor declara: „Înălţimea de 20 m să nu fie depăşită, să respecte caracteristicile zonei." Fără să se sperie de ameninţarea că Ministerul ar avea de plătit 6.000.000 de euro, el a dat răspunsul de bun-simţ: „Cînd au cumpărat un monument, trebuiau să se gîndească de cîţi bani au nevoie ca să-l restaureze." Trecerea pe la acest Minister a lui Daniel Barbu a fost nefastă, şi în această privinţă: avizul favorabil datează din octombrie 2013 şi, cum spuneam, a fost ţinut secret. În aceste condiţii, existenţa Comisiei nu mai are nici un sens. Miniştrii se perindă, însă secretarul de stat rămîne acelaşi, cu a cărui convenţă s-au făcut şi alte demolări – Primăria a aprobat din 2009 PUZ-ul de la Ştirbey, iar ca arhitect-şef îl mai avem pe complicele tuturor proiectelor distrugătoare. În consecinţă, la cîţiva metri de palat, de care-l va despărţi un mic atrium, se va înălţa un ansamblu de clădiri cu înălţimea maximă de 34,45 m. (Cu 4 cm mai jos decît vîrful celui mai înalt bloc din apropiere! Crede cineva că se va măsura cu această precizie?) Se anunţă cinci etaje (eu am numărat, pe plan, opt – unul de spaţii comerciale şi, deasupra, şapte de locuinţe de lux). Dedesubt – patru subsoluri, cuprinzînd parcări pentru 500 de locuri.

E adevărat că se prevăd şi operaţii meticuloase de consolidare şi restaurare, în beneficiul palatului. Nu e mai puţin adevărat că, chiar dacă ar fi realizate, ele au fost plătite cu preţul refuncţionalizării. Dominată şi înconjurată de construcţii noi, clădirea nu mai are valoare istorică. Deci, hotărîrea pe care urmează s-o ia Consiliul General al Municipiului implică o mare răspundere. A ceda, încă o dată, la presiunea banului înseamnă ştergerea memoriei tot mai împuţinate a oraşului nostru.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Liviu Antonesei a decis că a venit Timpul altcuiva

– după 20 de ani –

Eveniment în lumea culturală ieşeană. Prestigioasa revistă *Timpul* are, de puţină vreme, un nou şef. Daniel Şandru i-a luat locul lui Liviu Antonesei, acesta alegînd să se dedice activităţii unei edituri.

Schimbarea a fost anunţată public la sfîrşitul lunii ianuarie, într-un cadru oficial, în care au avut loc două lansări: a ediţiei din acea lună a publicaţiei şi a cărţii lui Mihai Vacariu – *Îndrăgostit de Tarkovski. Mic tratat de trăire a artei* (Editura Adenium). Atît în faţa publicului, cît şi într-un editorial de pe pagina primă a acestei ediţii – „O explicaţie. Un bilanţ. O urare" –, Liviu Antonesei a explicat decizia renunţării la funcţia de director. „(...) credeam că voi avea suficient timp şi destulă energie pentru a conduce două instituţii grele, revista *Timpul* şi Editura Adenium. Cîteva luni chiar am încercat asta. Acum, însă, îmi dau seama că trebuie să aleg, dacă nu vreau să compromit şansele ambelor instituţii. Revista, de bine, de rău, în douăzeci de ani, a fost destul de bine pusă pe roate. Cu o echipă mărită şi cu finanţarea asigurată, cred că va merge bine mai departe. Iar dacă vor fi şi mici deficienţe, nu mă îndoiesc că se vor remedia pe parcurs." Antonesei va rămîne preşedinte al Colegiului de Redacţie.

Prezentîndu-l pe noul director, Daniel Şandru, intelectualul ieşean scrie despre acesta, în acelaşi text, că este „unul dintre cei mai buni dintre miile de studenţi pe care i-am avut din 1990 încoace, acum el însuşi profesor, autor de cărţi şi coordonatorul seriei de ştiinţe politice pe care o va lansa editura noastră (Adenium, *n.r.)* în viitorul apropiat. Sînt foarte bucuros că a acceptat oferta mea şi a echipei noastre – e adevărat, după oleacă de muncă de convingere –, dar aceasta e un semn de seriozitate!"

Daniel Şandru este „unul dintre cei mai buni dintre miile de studenţi pe care i-am avut din 1990 încoace."

Într-un interviu inserat în acelaşi număr, Şandru (38 de ani), conferenţiar universitar şi preşedinte al Senatului Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi, a mărturisit că invitaţia de a prelua frîiele revistei i s-a părut „copleşitoare" şi a enumerat cîteva dintre direcţiile noi pe care doreşte să le impună, cu specificaţia că „nu sînt un adept al revoluţiilor radicale, ci al reformelor graduale, în ideea că schimbarea trebuie să se producă numai dacă e realmente necesară şi, chiar şi atunci, ea nu trebuie să afecteze ansamblul." La capitolul noutăţi, s-ar include acordarea unui spaţiu important pentru reportajul literar, instituirea unei rubrici de analiză media, a unei pagini de dezbateri pe teme cultural-politice, o foarte bună promovare, nu doar în mediul virtual, ci şi în spaţiul public, precum şi „posibilitatea de a configura o platformă de bloguri în jurul publicaţiei, după cum am în vedere şi posibila extindere la nivel naţional prin intermediul unor subredacţii."

Apărut pe 15 martie 1876, la Bucureşti, ca organ de presă al Partidului Conservator, *Timpul* a fost una dintre cele mai importante publicaţii autohtone din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Redactor-şef al *Timpului* a fost, la un moment dat, Mihai Eminescu, printre semnatari numărîndu-se, în aceeaşi perioadă, Ion Luca Caragiale şi Ioan Slavici.

Seria nouă, apărută în 1993, la Iaşi, a avut o istorie pe care Antonesei o împarte în cei şapte „ani graşi", în care finanţarea a aparţinut omului de afaceri Viorel Catarama, şi „anii cei slabi", marcaţi de finanţări „întîmplătoare", primite de la Consiliul Judeţean, Fundaţia Soros sau Consiliul Local. Deseori, diferite cheltuieli au fost asigurate „prin mila privată, prin bunăvoinţa unor persoane sau instituţii", după cum scria Antonesei în 2003.

Cu toate acestea, *Timpul* a devenit o publicaţie redutabilă în lumea culturală, mîndrindu-se cu o echipă de colaboratori de marcă, din ţară şi străinătate, dar şi cu promovarea a sute de tineri talentaţi în domeniile poeziei, prozei, eseisticii, filozofiei sau ştiinţelor antropologice.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

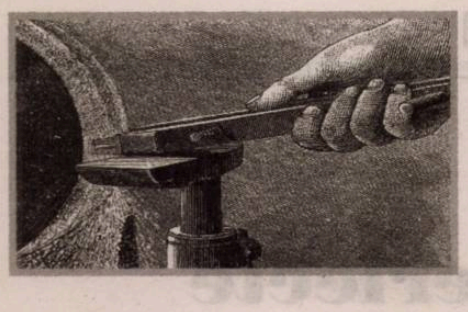

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

„Bruxelizarea“ eşecurilor şi „naţionalizarea“ succeselor

– interviu cu Maroš ŠEFČOVIČ, vicepreşedinte al Comisiei Europene

Vicepreşedinte al Comisiei Europene şi Comisar pentru Relaţii Interinstituţionale şi Administraţie, Maroš Šefčovič s-a aflat, la începutul săptămînii, într-o vizită oficială la Bucureşti. El s-a întîlnit cu preşedintele Traian Băsescu şi cu preşedintele Camerei Deputaţilor, Valeriu Zgonea. De asemenea, vicepreşedintele Šefčovič a participat la o întîlnire cu comisiile reunite pentru afaceri europene din Senat şi Camera Deputaţilor. Una dintre sarcinile principale ale comisarului Šefčovič este asigurarea consensului între instituţiile europene, cu privire la marile decizii din cadrul Uniunii. În vîrstă de 48 de ani, a lucrat în structurile Ministerului Afacerilor Externe din ţara sa, Slovacia, şi a devenit ambasador la Uniunea Europeană odată cu aderarea ţării sale, în 2004. Este membru al Comisiei Europene din 2009.

Domnule comisar, ne aflăm la începutul unui an cu alegeri europene, urmate de o reînnoire a Comisiei Europene. Cum aţi descrie acest moment?

Cred că ne aflăm într-o perioadă crucială pentru Uniunea Europeană. Ne aflăm la ieşirea din cea mai grea perioadă a Uniunii Europene şi nu a fost deloc simplu în ultimii patru-cinci ani să fii membru al Comisiei Europene. Ne-am aflat mereu în centrul furtunilor, fie că a fost vorba despre criza bancară sau de cea economică. În acelaşi timp, traversăm o criză la nivelul elitelor şi se simte o frustrare la nivelul cetăţenilor. Iar ceea ce trebuie să facem acum este să ne situăm în fruntea unui proces de comunicare cu cetăţenii. Trebuie să le explicăm ce perioadă grea a fost, dar şi cît de rău ar fi putut să fie dacă nu am fi avut o Uniune Europeană în spate, pentru a adopta soluţii europene. Pentru că eu cred că aceste soluţii au ajutat să înfruntăm situaţia. Am rămas în picioare şi am rezistat cînd unii oameni ne-au cerut soluţii simple, care aminteau de un trecut european nu prea glorios. Şi acum ne putem găsi într-o situaţie paradoxală, de a avea, de cealaltă parte, la viitoarele alegeri, o creştere a reprezentării partidelor eurosceptice în Parlamentul European. Importanţa Parlamentului European a crescut; acum, deciziile cele mai importante la nivel european sînt luate de trei instituţii comunitare: Parlament, Comisie, Consiliu. De aceea spun că ne găsim într-o perioadă crucială şi este bine ca europenii să participe la această dezbatere extrem de importantă.

Deciziile se iau tot mai mult pe căi comunitare, europene, nu doar la nivelul interguvernamental.

Unul dintre obiectivele dumneavoastră este să contribuiţi la găsirea unui consens între instituţiile implicate în luarea deciziilor. A fost, cum spuneţi, o perioadă dificilă, cu multe decizii greu de luat şi cu negocieri uneori dure între instituţiile implicate în decizii. Credeţi că aţi reuşit să găsiţi un consens acceptabil?

Da, a fost dificil, aşa cum am spus. Dar, în acelaşi timp, am lansat un nou sistem de luare a deciziilor în Uniunea Europeană. Procesul de decizie s-a schimbat mult odată cu Tratatul de la Lisabona. Eu am lucrat şi pentru Consiliu, am lucrat şi pentru instituţiile naţionale şi am putut face o comparaţie. Deciziile în Consiliu se adoptau destul de repede, pe baza majorităţii calificate. Acum, Parlamentul European a devenit un jucător la fel de important, şi statele membre înţeleg că deciziile nu mai pot fi luate doar de Consiliu, de statele membre, şi că acestea trebuie negociate cu Parlamentul. Şi este bine aşa, fiindcă Parlamentul European îi reprezintă direct pe cetăţenii europeni. Iar deciziile se iau tot mai mult pe căi comunitare, europene, nu doar la nivelul interguvernamental. În multe cazuri, Parlamentul a jucat un rol foarte constructiv în negocierile privind Cadrul Financiar Multianual, în diferitele faze ale negocierii guvernanţei economice şi acum, la ultima piesă din acest puzzle, care este uniunea bancară. Începutul a fost important şi cred că acum, chiar dacă nu totul este fericit, vedem ce decizii importante au fost adoptate, în pofida crizei. Cred că avem deja un background important, odată adoptate guvernanţa economică, bugetul următorilor şapte ani şi noile reguli comune privind băncile. Acum avem nevoie de susţinerea puternică a cetăţenilor, care să confere o legitimitate puternică acestor decizii în continuare.

Tocmai aceasta este problema, mulţi cetăţeni consideră că deciziile europene se iau departe de ei, că ei nu sînt implicaţi în deciziile europene. Ce le răspundeţi?

Cred că, adeseori, cetăţenii nu ştiu cum sînt, de fapt, implicaţi în procesul de decizie. Dar membrii Parlamentului European sînt aleşi direct de către ei. Parlamentele naţionale, pe de altă parte, exercită o influenţă din ce în ce mai mare. Există, în plus, o societate civilă vibrantă, şi aici, în România, şi în Bruxelles şi în întreaga Europă. Aceste organizaţii influenţează agenda europeană. Pe de altă parte, orice decizie pe care Comisia o propune este supusă mai întîi unei ample consultări publice, în cadrul căreia fiecare poate să-şi spună părerea. În plus, există acum posibilitatea acordată cetăţenilor Uniunii de a propune ei înşişi acte normative, printr-un mecanism transnaţional de iniţiativă legislativă. Mecanismul a început să funcţioneze de anul trecut şi deja au participat la el peste două milioane de cetăţeni şi vor fi şi mai mulţi, fiindcă există deja o a treia iniţiativă, deci numărul cetăţenilor implicaţi va depăşi trei milioane. Cred că există numeroase moduri de implicare a cetăţenilor în luarea deciziilor. Există şi clişeele, bineînţeles, legate de faptul că deciziile se iau numai la Bruxelles. Cred că trebuie să intensificăm dialogul cu instituţiile naţionale. Instituţiile naţionale, ca şi liderii naţionali, sînt cu mult mai des prezente în media. Şi ceea ce cred că ar trebui să oprim înainte de alegerile din mai este ceea ce se cheamă „bruxelizarea“ eşecurilor şi „naţionalizarea“ succeselor. Pentru că am observat acest lucru, cînd am avut de adoptat decizii dificile în Consiliu: se întîmplă ceva între etajul opt, unde se iau decizii, şi parter, unde se comunică cu presa. Iar unii miniştri spun: *ei* au adoptat o anumită măsură. Dar cine sînt *ei*? Deciziile cele mai dificile se iau cu unanimitatea statelor membre. Trebuie să existe şi la nivel naţional curajul de a explica felul în care se iau deciziile dificile şi să nu se arunce vina pe altcineva. Pentru că atunci cetăţenii devin confuzi. Şi au impresia că altcineva ia deciziile, nişte anonimi birocraţi de la Bruxelles. Ceea ce nu este adevărat. Comisia face propunerile, care sînt adoptate, de obicei, prin consens, de către miniştrii statelor membre şi de către Parlamentul European, ales direct de către cetăţeni. Comisia poate face foarte puţine de una singură. Deciziile sînt, de fapt, colective şi liderii naţionali ar trebui să explice acest lucru, pentru ca oamenii să aibă o percepţie reală asupra lucrurilor care se întîmplă la Bruxelles.

Instrumentul fondurilor europene va transforma cu adevărat România.

Care au fost mesajele principale transmise decidenţilor români?

Camera Deputaţilor se află pe locul 4, iar Senatul pe locul 6, în topul celor 40 de adunări parlamentare din UE în ce priveşte opiniile transmise către Comisia Europeană, în legătură cu propunerile legislative. Ceea ce este de-a dreptul impresionant. Le-am transmis membrilor Parlamentului de la Bucureşti un mesaj despre cît de important este sprijinul puternic pentru reformele structurale, pentru reforma justiţiei, unde România a făcut progrese importante. Am discutat despre cît de important este sprijinul pentru reformarea administraţiei publice, pentru a ajuta la mai buna absorbţie a fondurilor europene. Eu cred că instrumentul fondurilor europene va transforma cu adevărat România, din punct de vedere economic.

Aţi abordat şi problema integrităţii? Cît de importantă este aceasta în cadrul dialogului cu instituţiile naţionale şi pentru credibilitatea procesului de decizie?

Desigur că această problemă a intervenit în discuţiile cu membrii Parlamentului. Evident, integritatea este foarte importantă, şi nu doar pentru politicienii români, ci pentru toţi politicienii din Uniunea Europeană. În timpul crizei care a afectat Uniunea Europeană, am avut ocazia să discut cu mulţi oameni care mi-au spus cît de şocaţi au fost de comportamentul iresponsabil al unor bancheri, cît de rău privesc acele companii multinaţionale, care fac profituri în anumite state şi apoi şi le protejează de taxare în paradisuri fiscale. Şi ştiu şi cît au suferit oamenii ca urmare a deciziilor luate la nivel european pentru depăşirea crizei – şi dau numai exemplul creşterii ratei şomajului în întreaga Uniune Europeană. Pentru a reclădi încrederea în instituţii şi în Uniunea Europeană, este obligatoriu să dăm dovadă de integritate. Uniunea Europeană a fost clădită pentru cetăţeni şi sînt convins că nu ne vom putea păstra stilul nostru european de viaţă, pe fondul competiţiei globale, dacă nu vom rămîne împreună, dacă nu vom învăţa unii de la alţii şi dacă nu vom continua să construim o Uniune Europeană în spirit de colaborare şi solidaritate.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Mitul procedurii perfecte

Constatînd că, de cînd cu accidentul din Apuseni, cuvîntul „procedură“ este utilizat des, foarte des, infernal de des, m-am apucat să scotocesc dicţionarele, să îmi lămuresc, carevasăzică, definiţia. Prin 1998, „procedură“ se referea numai la mersul actelor în justiţie sau la tratamentele medicale. De-abia în 2002, a apărut şi: „Serie de formalităţi care trebuie executate într-un proces.“ Sper că definiţia se referă mai degrabă la orice tip de proces: tehnologic, decizional sau chiar politic, nu numai juridic.

Ele nu au fost dictate de Dumnezeu lui Moise.

Pentru mine, procedurile interne (fie într-o firmă, fie pentru autorităţi locale sau centrale) înseamnă un mod de a te pregăti pentru varii situaţiuni probabile. În general, dintre cele neplăcute, atunci cînd există riscul panicii aducătoare de daune suplimentare. Astfel, există proceduri pentru situaţii de criză financiară sau accident de muncă şi/sau de mediu (în cazul companiilor serioase), proceduri pentru situaţii de urgenţă, atacuri teroriste sau calamităţi naturale (dacă ne gîndim la autorităţi). Există o întreagă filozofie, apropiată de ştiinţă, a optimizării procedurilor, de origine japoneză, celebră în întreaga lume (Kaizen). Existenţa procedurilor, scrise de experţi şi înscrise cu litere de foc în codurile interne ale companiilor sau în legislaţiile naţionale are un soi de rol terapeutic, relaxant, aducător de plus de productivitate. „Da, dom'le, sîntem pregătiţi pentru orice, ştim ce trebuie să facă fiecare, în caz că Doamne fereşte... Voi vedeţi-vă de muncă, noi avem grijă de restul.“ Poporul lucrător sau contribuabil îşi ia, astfel, de-o grijă şi nu se mai gîndeşte la eventuale droburi de sare. Cu atît mai mare este şocul în cazul în care Sfintele Proceduri Protectoare nu sînt eficiente la nivelul aşteptărilor.

În cazul accidentului din Apuseni, reacţia publicului a fost teribilă. Încărcătura emoţională a fost uriaşă. „Nu s-au respectat procedurile“, a zis preşedintele, arătînd spre Guvern. „Procedurile sînt bune, unii oameni nu le-au aplicat cumsecade“, a zis premierul şi a solicitat demisii în lanţ. Alţi tele-analişti şi unii miniştri au arătat, însă, cu degetul spre legile care definesc o atare intervenţie şi au încercat să dovedească faptul că însăşi încercarea de respectare *ad litteram* a legii (incluzînd aici faptul că locul accidentului se află la graniţa a trei judeţe) a întîrziat parţial salvarea. Argumentele lor au fost considerate excesiv de tehnice şi au fost ignorate copios de Partizanii Procedurilor Salvatoare. Era să uit că, în general, cu cît avansează tehnologiile (mai ales cele legate de computere şi Internet), cu atît mai multă încredere tindem să avem în Proceduri. Cu atît mai mare a fost şocul atunci cînd nişte afoni într-ale procedurilor şi profani într-ale sateliţilor, adică nişte localnici buni cunoscători ai locului, au reuşit să ajungă primii la locul prăbuşirii. Ei au făcut, carevasăzică, de rîs Statul (reprezentat de oameni veniţi de la mare distanţă) şi companiile de telefonie mobilă plus STS-ul (care nu au reuşit să facă, în creierii munţilor, o localizare atît de simplu de făcut în Piaţa Romană).

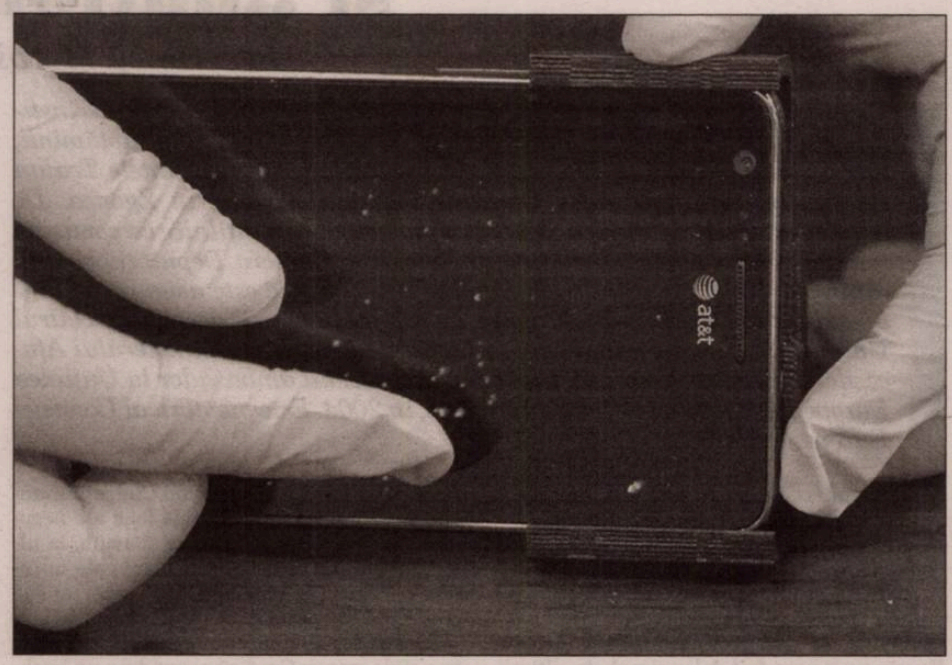

Păstrînd proporţiile, mă gîndesc că un şoc similar (la o scară mult mai mare, evident) au trăit şi americanii cînd cu atentatele de la 11 septembrie. Nimeni nu poate gîndi că procedurile lor de securitate antiteroristă nu ar fi fost puse la punct. Tehnologia era, de asemenea, de partea lor, şi nu a atentatorilor. Necazul este că oamenii lui Bin Laden au folosit nişte cutere amărîte, nu vreun dispozitiv sofisticat. De asemenea, încrederea excesivă în Proceduri şi Tehnologie determinase CIA-ul să reducă mult din personalul operativ din teren. Ce au făcut apoi, americanii? Au ignorat o parte din proceduri (adică nu i-au citit drepturile cînd i-au intrat în casă), s-au bazat pe localnici (prin filaj de modă veche, la faţa locului, nu prin satelit) şi şi-au împuşcat, între ochi, Inamicul.

Anu se înţelege că resping utilitatea Procedurilor. Nici vorbă. Doresc doar a zice că ele nu au fost dictate de Dumnezeu lui Moise. Eventual, de şeful de la Resurse Umane, celui de la Comunicare.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Răspîntiile marilor religii

În secolele al XII-lea şi al XIII-lea, gîndirea islamică ajunsese la răscruce. Asumînd riscurile pe care le presupune simplificarea, spunem că se aflau, de o parte, Abu Hamid Al-Ghazali (1058-1111) şi, de partea cealaltă, Averroes (1126-1198). Al-Ghazali dispreţuia filozofia şi credea numai în „raţionamentul“ mistic, îşi făcuse un obiectiv declarat din distrugerea fundamentelor tradiţiei gîndirii greceşti, pentru ca, pe locul liber, să se înalţe cu autoritate silogismele şi învăţăturile sufismului. El vedea în misticismul radical singurul fel acceptabil de viaţă (a şi părăsit postul de profesor de la Bagdad pentru o recluziune mistică de 11 ani), iar gîndirea sa era ca o năprasnică lovitură de sabie. De cealaltă parte se afla Averroes, care gîndea că filozofia şi religia se presupun şi se stimulează întru cunoaşterea lui Dumnezeu şi a creaţiei Lui (pentru că „adevărul nu contrazice adevărul“ – vorbă frumoasă şi perfectă ca o caligrafie arabă). Credea în gîndirea cuprinzătoare, flexibilă şi armonioasă, aşa că îl comenta pe Aristotel cu aceeaşi pasiune cu care căuta să desluşească mesajele Coranului. Cu o mie de ani înainte de a se vorbi despre multiculturalism în Europa obeză de atîta democraţie, Averroes încerca să dovedească, prin cercetările sale, că dialogul intercultural îmbogăţeşte, şi nu subminează islamul. După o ezitare care a durat mult prea puţin, imensul corp de gîndire al islamului s-a mişcat pe drumul arătat de Al-Ghazali, iar Averroes a însemnat ceva pentru posteritate, mai degrabă în spaţiul creştin, unde Toma d'Aquino l-a valorizat definitiv. De ce s-a întîmplat aşa, ar trebui să ne explice cei care se ocupă de ceea ce, cam pompos, se numeşte „istoria ideilor“. Şi, oricum, nu mai contează decît pentru membrii comunităţilor academice ori pentru cei foarte curioşi din fire.

Ultimele şase decenii ale secolului al XIV-lea rămîn decisive într-un chip destul de puţin desluşit, totuşi, pentru evoluţia Estului ortodox al Europei. Este vremea controversei isihaste, care a opus două figuri majore ale creştinismului: Grigore Palama şi Varlaam Calabrezul. Simplificînd – cu toate riscurile pe care le presupune simplificarea –, se aflau de o parte şi de alta o viziune pronunţat mistică şi o viziune pronunţat raţională asupra creştinismului. Controversa în sine s-a dezvoltat pe mai multe dimensiuni, cea considerată centrală fiind disputa asupra luminii pe care ucenicii au văzut-o pe muntele Tabor în timpul Schimbării la Faţă (Matei 17:2; Marcu 9:3; Luca 9:29). Este această lumină creată sau necreată? Atoniţii, practicînd isihasmul, susţineau că pot ajunge la „perfecţiunea“ de a vedea acea lumină şi că ea este necreată. Varlaam, un adevărat savant al timpului, dar şi un versat diplomat bisericesc, a ironizat isihasmul, l-a contestat şi a susţinut, nici mai mult, nici mai puţin, că subminează învăţătura cristică. I-a răspuns Grigore Palama, într-o manieră cel puţin egală ca elocinţă şi competenţă. Disputa a ajuns să genereze un Conciliu convocat la Constantinopol în primăvara lui 1341, prezidat chiar de împăratul Andronic al III-lea Paleologul. A cîştigat Palama, iar scrierile lui Varlaam au fost declarate eretice şi distruse. Dar controversa nu a încetat şi a mai fost nevoie de alte cinci concilii (primul convocat chiar în vara lui 1341), desfăşurate pe durata a zece ani, pentru a regla definitiv chestiunea, deoarece atacurile la isihasm nu au încetat după înfrîngerea lui Varlaam. Dincolo de chestiunea pur teologică, au fost cel puţin alte două elemente de context politic care au determinat acest mers al lucrurilor. Pe de o parte, disputa dintre dinastiile Paleologilor şi Cantacuzinilor pentru tronul Bizanţului a fost puternic influenţată, dar a şi influenţat puternic deciziile Conciliilor, avînd în vedere faptul că monahii de la Athos se bucurau de un prestigiu imens în Imperiu. Pe de altă parte, nu lipsită de interes este evoluţia deciziilor Conciliilor, în funcţie de dinamica fragilă a raporturilor dintre cele două Biserici, de Răsărit şi de Apus, care erau, în epocă, într-un dialog interesant, vizînd reunirea, determinat de creşterea pericolului otoman. În orice caz, victoria lui Palama a deschis drumul unei anume dezvoltări a ortodoxiei, îmbogăţind-o mistic şi stimulînd-o în sensul trăirii creştine, dar a închis un alt posibil drum de evoluţie, în care dialectica greacă şi platonismul ar fi fost motoarele dezvoltării. E greu de spus cum anume ar fi evoluat lucrurile în Biserica de Răsărit şi, în consecinţă, în întreaga civilizaţie est-europeană, dacă Varlaam nu ar fi fost declarat eretic şi interzis. Consecinţele pe care le am în vedere nu sînt neapărat determinate de victoria lui Palama, cît de reprimarea lui Varlaam.

Averroes încerca să dovedească că dialogul intercultural îmbogăţeşte, şi nu subminează islamul.

Direcţiile în care au evoluat creştinismul (ortodox) şi islamul, după ce au trecut de cele două răspîntii mai sus relatate, se cunosc. O mare religie va miza întotdeauna pe calea mistică, atunci cînd îi e dată alternativa raţiunii. Doar aşa se respectă pe sine.

Cristina HERMEZIU

La taifas cu Nadia, diva războiului rece şi a capitalismului fierbinte

– Lola LAFON la bîrnă –

România a fost, la început de an 2014, în toată presa literară a Franţei. România aceea mai *glossy* decît a nostalgicilor: dacă tot trebuia să iasă „în lume", să stea la cozi, femeile se machiau înainte, ca pentru singurul moment monden al zilei. România aceea mai neagră, mai naturalistă decît un film de Mungiu: femeile care se îmbolnăveau în urma unui avort nu aveau dreptul să fie îngrijite într-un spital – stipula decretul. E decorul netrucat pe care scriitoarea franceză Lola Lafon l-a folosit, cu infinită delicateţe, pentru evoluţia ei... la bîrnă. Ultima sa carte, *La petite communiste qui ne souriait jamais*, brodează pe destinul Nadiei Comăneci o ficţiune complexă şi tulburătoare, cu deschideri filozofice şi politice: cum îşi permit fetiţele-gimnaste, excepţionale mecanisme aerodinamice, să devină femei? De ce libertatea „sponsorizată" a Vestului ar fi superioară altor sisteme sociale şi politice? Aşa cum Nadia a sedus, la 14 ani, o planetă întreagă de spectatori şi jurnalişti, sfidînd tehnica tabelei de marcaj de la Montréal cu primul 10 din istoria gimnasticii mondiale, a patra carte a Lolei Lafon i-a sedus pe cititorii şi criticii Franţei, care nu contenesc să o invite în platouri de televiziune şi studiouri de radio, să deseneze, fermecaţi, piruete de cuvinte şi acrobaţii stilistice în presa de gen. Semn că Lola Lafon a ştiut să vadă *ceva* şi a ştiut *cum* să-l povestească. Bagatelă de scriitor.

Cartea e, mai întîi, un straniu dispozitiv literar. Scriitoarea îşi avertizează cititorii: nu vor citi o reconstituire istorică a vieţii Nadiei, chiar dacă, respectate întocmai, datele, locurile şi evenimentele creează un puternic (şi înşelător) efect de real. Lola Lafon a ales însă să umple golurile şi tăcerile, să păstreze ipoteze şi versiuni neverificabile şi să imagineze un schimb de păreri cu Nadia însăşi, în jurul cărţii care face din ea un subiect şi un personaj: „Discuţiile între naratoarea romanului şi gimnastă rămîn o reverie fictivă, un mod de a restitui vocea personajelor în acest film aproape mut care a fost parcursul Nadiei C. între 1969 şi 1990", scrie, într-un „Cuvînt înainte", Lola Lafon.

Romanul unei „închideri"

Capitolele desfăşoară, rînd pe rînd, nuclee narative şi detalii de atmosferă, ca într-o reuşită biografie literară: gimnasta este descoperită de Béla Karolyi, se antrenează, mănîncă prost, ca toate celelalte fetiţe, visează noaptea că, în cursul exerciţiului, cade de pe bîrnă, devine un „minifuncţionar al acrobaţiei" care cîştigă tot ce se poate cîştiga în concursuri, un „robot comunist de 40 de kile", care participă cu indiferenţă la conferinţe de presă cu jurnalişti străini, la olimpiadele din lumea liberă. Ceea ce reuşeşte redutabil Lola Lafon este să acumuleze, pe nesimţite, o tensiune vibrantă, care nu pare a personajului, ci a modului în care personajul e receptat de ceilalţi. „De ce nu surîde niciodată copila asta?" se întreabă jurnaliştii occidentali, avizi de detalii crocante pentru a fantasma pe marginea clivajelor politice între lumi etern ierarhizate valoric. „Să zîmbesc, da, mare lucru! Dar să termin mai întîi ce am de făcut", le răspunde Nadia, ridicînd din umeri şi păstrîndu-şi pînă la ultima filă a cărţii un soi de opacitate constitutivă, din care scriitoarea trage firul de mister al acestei personalităţi care a subjugat spectatori, mame şi fetiţe din Vest, a întors istoria gimnasticii, a pus pe jar comentatori şi jurnalişti, a îmbolnăvit de fascinaţie şi gelozie gimnaste ruse şi americane, a scandalizat deopotrivă. Ajunsă peste Ocean, după ce a fost ajutată să fugă din România, în noiembrie 1989, Nadia e întrebată hărţuitor la conferinţa de presă: ştiţi că cel care v-a ajutat e căsătorit şi tată a patru copii? Răspunsul e consemnat, desigur, în cartea Lolei Lafon, care scrie, de fapt, romanul unei „închideri", corpul aerian care se solidifică ireversibil (*„cette fermeture de son corps à ce qui ne lui convenait pas"*).

Albatroşi fără graţie

Micuţa comunistă care nu zîmbea niciodată creşte. Combinezonul devine o piele indecentă pentru copila care-şi aplatizează sînii şi-şi refulează sîngele menstrual, sub privirile pudic decepţionate ale adoratorilor de nimfete perfecte şi inocente. Lola Lafon taie cu bisturiul cruzimea jurnaliştilor lumii, care titrează, cu perfecţiune stilistică: „Fetiţa s-a prefăcut în femeie şi magia s-a stins". Şi de ce ar fi mai decentă privirea care jubilează urmărind corpul androgin al unei pubere sfredelind aerul în combinezonul ei care face cute pe fesele descărnate? Lola Lafon, feministă asumată, nu se sfieşte să vorbească despre ambiguitatea, vecină cu perversitatea, de a prefera, în concursuri (de gimnastică sau de Mini Miss), lejeritatea copilelor-păpuşi, care, odată ajunse „în fază terminală de copilărie", nu mai înfioară delicios şi-şi încep zborul greoi şi tragic de albatroşi fără graţie.

Neautorizata biografie autorizată

Povestea vieţii gimnastei este întreruptă programatic de reacţiile şi comentariile Nadiei, căreia naratoarea i-ar fi trimis capitole şi întrebări pentru a clarifica diverse episoade. Lola Lafon evoluează la bîrnă: Nadia îi corectează ezitările, o ceartă, o trimite să o ia de la capăt, se îmbufnează şi refuză dialogul, antrenoare capricioasă şi exigentă, suspicioasă şi opacă. Să aibă grijă să nu construiască o imagine prea gri a României! Îi reproşează că se documentează prea mult şi că nu are destul curaj să scrie „împotriva acestei viziuni gata fabricate şi occidentale a unei ere comuniste de coşmar". Refuză pasaje întregi pe care naratoarea ni le inserează... totuşi. Lola Lafon negociază, cu Nadia, personajul Nadia, mimează ciorne, transcrie pasaje cenzurate. Totul nu e decît un joc de oglinzi, auctorial. Neautorizarea biografiei autorizate e o găselniţă literar fecundă. Lola Lafon îşi negociază sieşi personajul, naratoarea însăşi e un fel de ciornă de scriitor la vedere, fiinţa aceea care secretă o istorie, nu chiar conformă, nu chiar exactă, dar conformă cu ce, exactă cu care original? Sublim dispozitiv ca metaforă a scrisului. Oricum, scriitorul nu-şi dă la tipărit decît *o* variantă, creaţia sa definitivabilă rămîne veşnic în ciornă, în timpul său uman. Pe cît de anecdotică, pe atît de simbolică pentru relaţia literatură – personaj – persoană – realitate mi se pare următoarea scenă: invitată într-o emisiune de radio pentru a vorbi despre carte, Lola Lafon e întrebată de redactor ce mai face Nadia acum, avînd în vedere că naraţiunea se sfîrşeşte în anii '90, imediat după fuga ei în Occident: e căsătorită, are copii? „Nu ştiu, nu pot să vă răspund. N-am fost şi nu sînt în contact cu Nadia." Jubilez la gîndul că autoarea s-a abţinut, politicos, dar printre rînduri aud un maliţios şi hohotitor: „Habar n-am. N-am nici cea mai mică idee."

„Stai!" ţipă Cristian Ţopescu

Un *bestseller* fulgerător, cu 50.000 de exemplare vîndute. *La petite communiste qui ne souriait jamais*, publicată la editura Actes Sud, a ajuns în librăriile Franţei pe 8 ianuarie şi, o lună mai tîrziu, e deja la al şaptelea tiraj, fiind în curs de traducere în mai multe limbi, printre care şi româna. Pariul traducerii e de ordin stilistic. Fraza Lolei Lafon este cînd abrazivă, scurtă, ca un verdict misterios, cînd de tip fractal, cu tuşe acumulative, care vin de la diverse adîncimi reflexive. Sînt şi capitole în care frazarea e de-a dreptul picturală, cu învăluitoare descrieri ale Bucureştiului, oraş contrastant şi imperfect, cuceritor paradis pierdut. Într-adevăr, născută în 1973, cu origini franco-ruso-poloneze, Lola Lafon a crescut la Bucureşti pînă la 12 ani, cînd a plecat în Franţa cu părinţii, purtînd undeva în bagaje cartea poştală cu Nadia – suprema divă-copil a lui Ceauşescu, editată de regim în mii de exemplare. Cine se întreabă de ce autoarea a scris-o şi de ce atîţia o citesc – această carte stranie, inexactă şi aproximativă, care-şi caută echilibrul în piruete narative şi ezitări îndrăzneţe – să nu aştepte ieşirea de pe bîrnă. (Vă amintiţi momentul de sincopă, cînd toată lumea respira prin vocea lui Cristian Ţopescu, care striga „Stai!"?) Un personaj îi aruncă în faţă Lolei Lafon, care evoluează, cu cartea ei, la bîrnă: *„Nous sommes toutes des brouillons [de Nadia] et je ne parle pas des médailles. C'est un peu pour ça que vous vous y intéressez aussi, peut-être?"* Graţie micuţei comuniste care nu zîmbea niciodată, sîntem versiuni, ciorne de nota 10.

„De ce nu surîde niciodată copila asta?"

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă.*

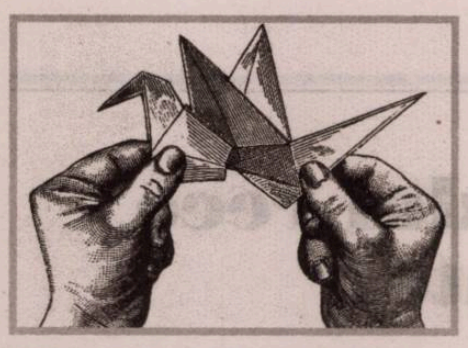

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Valea Prahovei din Austria

Prin dreapta ne depăşeşte un domn cu oarecare chelie şi mustaţă (un fel de Valerian Stan, dacă nu cumva l-aţi uitat deja), cu o mină de om satisfăcut că merge în concediu. Are cu el întreg familionul – nevastă şi trei copii. Schiurile sînt pe acoperiş, portbagajul geme de sacoşe care astupă complet geamul din spate. În faţă a apărut iarăşi Audi-ul enorm, cu număr de Cluj, condus de bărbosul voinic. Nu se vede cu cine mai e în maşină. Depăşim un Renault de Timişoara. La volan – o cucoană între două vîrste, cu ochelari şi părul roşu, vîlvoi. Stă dreaptă şi foarte atentă, de parcă ar vrea să prindă o muscă de pe parbriz. Trecem şi de două Logan-uri cu numere de Vrancea, pline de tineri veseli, probabil în echipă. E rîndul nostru să i-o luăm înainte lui „Valerian Stan", care vorbeşte la telefon.

Ne apropiem de Viena în ritm de vals. Imensele mori de vînt, albe, cu ale lor cîte trei pale, parcă ţin pasul cu „Dunărea albastră" a lui Strauss – ta-ra-rim-pam, ta-ra-rim-pam, ta-ra-ri-raa. Parcă şi maşinile valsează pe autostradă, tot întrecîndu-se şi depăşindu-se între ele. E o zonă de drum întotdeauna plină de maşini româneşti care se îndreaptă spre Alpi, mai ales la vremea asta. O întreagă comunitate de oameni care ştiu una şi bună: Austria. Atraşi an de an, ca de un imens magnet. Controalele la graniţă nu-i perturbă. Nici o reintroducere a vizelor nu i-ar putea ţine în loc. Nu-i sperie nici ura unora dintre unguri, a căror ţară trebuie traversată de-a lungul. Mulţi dorm peste noapte la Budapesta şi acolo aud înjurături. Dar ce contează... ţinta e clară. Merg la oamenii ăia care ştiu să ascută canturile schiurilor, pînă cînd îşi pot exfolia cu ele o unghie. Se duc la pîrtiile cele late şi bine bătute de Ratrac-uri, noapte de noapte. În ţara unde sînt întotdeauna bine primiţi. Pleacă într-acolo cu zecile şi sutele de mii (doar în lunile martie, aprilie şi mai ale anului trecut, au fost 50.000 de turişti români în Austria).

Se duc să mănînce şniţel vienez cu cartofi prăjiţi, crenvurşti şi ştrudel cu mere sau brînză (eventual în sos de vanilie), să se delecteze cu piureurile de mere, să deguste găluştele şi cartofii tirolezi, salatele de untişor, rucola şi valeriană, să bea *schnapps* de pere şi de caise, să-şi dreagă digestia cu Jägermeister.

Să găsească pe masă tacîmuri de argint, cerbi de argint cu şerveţele în coarne şi miniorhidee, chiar şi la restaurantele de la baza pîrtiilor. Să bea cafele bune din ceşcuţe pictate. Să mănînce afară, iarna.

Să calce pe covoare şi mochete în care piciorul, fie şi încălţat în clăpari, se afundă. Să se bucure de formele plăcute ale clanţelor, să-şi învelească pielea în prosoape absorbante şi să se culce în cearceafuri fine.

Să uite de mizeria toaletelor publice din propria ţară şi să-şi încînte privirea de culorile faianţelor, ale podelelor, blaturilor şi chiuvetelor, să se lase mîngîiaţi de jeturile catifelate de apă, care ies din robinetele strălucitoare, să miroasă odorizante şi săpunuri bune, să nu mai aibă parte, prin hoteluri, pensiuni şi benzinării, de scurgeri înfundate sau instalaţii care nu merg.

Să fie aproape peste tot întîmpinaţi cu zîmbete, să nu perceapă nici urmă de milă ori dispreţ cînd spun că sînt români. Să-i observe pe paltonarii din marile staţiuni, care nu seamănă cu paltonarii de la noi. Să se mire de bărbaţii care poartă blănuri şi care, odată cu milioanele, îşi plimbă netulburaţi căţeii de rase nemaivăzute.

Să meargă la băi, la Längenfeld, de pildă, să se scalde în apele sulfuroase sau sărate şi să asculte muzică subacvatică. Să picotească, hipnotizaţi de orga de lumini. Să facă cromoterapie. Să se lase masaţi de toate felurile de jeturi de apă şi să caşte gura la nebuniile ruşilor. Să rîdă de metrosexualii sau ce or fi fiind indivizii aceia îmbrăcaţi în costume de baie în dungi şi cu bretele, ca în filmele de pe timpuri.

Să asculte muzică tiroleză şi să-şi aducă aminte de Anda Călugăreanu şi de Toma Caragiu.

În sfîrşit, să-şi încarce minţile şi sufletele privind semeţia piscurilor albe. Să urce într-o clipită, cu telecabine ameţitoare, cu telegondolele sau cu telescaunele încălzite, pînă în vîrfuri imposibile. Să străbată ca vîntul munţi întregi, pe schiuri ori pe placă. Să privească, în zilele însorite, marea de culmi zdrenţuite, de jur împrejur, pînă hăt departe, la mai bine de 100 de kilometri. Cînd e înnorat, să se întristeze pe toate nuanţele de plumburiu pe care le-a inventat Dumnezeu.

Să se bucure de confortul deplin al cabanelor şi hotelurilor alpine, cînd afară se dezlănţuie urgiile albe. Să se întrebe cînd au avut timp oamenii şi cum de a fost posibil să construiască mii şi zeci de mii de parapeţi contra avalanşelor, pe toţi munţii.

La ora închiderii pîrtiilor, să petreacă şi să bea bere pe terasele încălzite cu arzătoare de gaz, cot la cot cu schiori din toată lumea. Să schimbe informaţii cu ei. Să se bucure de vacanţă, să se simtă în mijlocul lumii civilizate. Asta îşi doresc. Înspre asta se precipită, pe autostrăzile aglomerate.

„Valerian Stan" ne depăşeşte din nou. A terminat de vorbit la telefon. Parcă sîntem numai între noi, românii. Polonezul cu Toyota grej e un intrus cumsecade. A apărut de pe drumul care vine de la Bratislava, probabil. Şi bine-înţeles că nu are habar că noi sîntem, aici, un fel de navetişti anuali, că drumul ne e la fel de familiar cum ne era, odată, şoseaua de pe Valea Prahovei. Ba chiar, hai s-o recunoaştem, aici e chiar noua noastră Vale a Prahovei. Dunărea e şi ea pe aproape, cu valsurile ei, adică şi cu al lui Ivanovici, al nostru, ca să nu mai spunem că pe Strauss şi pe Mozart i-am cunoscut dintotdeauna şi ne sînt dragi. Şi ei sînt de-ai noştri.

ready made

„Azi demineaţă, des de demineaţă, mă scularǎ sîntele clopote ale bisericei drăguţului Necula (dormisem din întîmplare la Popazu): mi se umplu inima, ba – fiind încă nemîncat –, nu pot stare chezaş că nu mi se va fi umplut pe ici pe colo şi stomahul de nişte idee religioase."

Titu Maiorescu către Jeremia Circa, în *Jurnal şi Epistolar*, vol. I (noiembrie 1855 – martie 1859), Editura Minerva, 1975

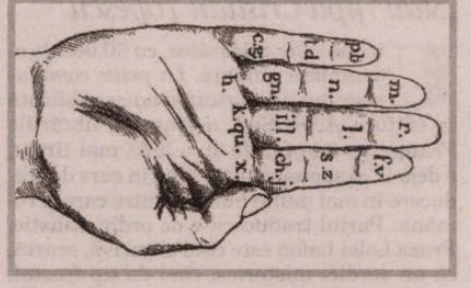

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Ora de biologie

În liceu, am avut o profesoară de biologie care arăta de 100 de ani. Nu avea, evident, atîţia, dar părea înfiorător de în vîrstă. De vreo cîteva ori, se zvonise că ar fi murit şi, cînd, în cele din urmă, intra în clasă, tremurînd din toate încheieturile, tresăreau cu toţii violent, eliberînd din piepturi un suspin de uimire. Doamna respectivă – al cărei nume nu-l mai reţin – ne privea cu ochi mărunţi, albi, goliţi de focalizare, şi se întorcea greu înspre tablă pentru a scrie cîte un cuvînt, cu o piruetă morbidă, executată din zeci de mişcări, ce semănau cumva cu o bătută a pasului pe loc. Glasul ei era cavernos şi se prelingea indefinit pe anumite vocale – a, o, u, ă, e, i –, lăsînd impresia unei incantaţii apaşe. Se înţelege că, în astfel de condiţii, adolescenţii spectatori se simţeau străbătuţi de nelinişti şi, după puţine minute de la începerea lecţiei, intrau în entropie educaţională. Aruncau cocoloaşe de hîrtie, urlau ca în codru, alergau printre rînduri şi chiuiau, într-o hărmălaie de nedescris. Făceau, desigur, şi poante specifice vîrstei puberale. Bătrîna spunea, cu dificultate, de la catedră: „Dacă aveeem o lentilăăă concaavăă şi unaa conveexăă..." „Obţinem o a treia concavo-vexă", îi răspundea un isteţ din ultima bancă, în hohotele isterice ale gloatei.

Mărturisesc faptul că, spre enervarea amicilor mei (foarte „activi" în aceste ore de băşcălie), eu nu prea mă distram. Motivul era mai curînd straniu. Mă exaspera atitudinea inefabilă a profesoarei. Aparent, nu auzea şi nu vedea nimic. Peroraţia ei cu vocale lungite continua monoton, ca şi cum se adresa unui auditoriu mesmerizat de discurs, şi nicidecum unei hoarde dezlănţuite. Uneori, mă întrebam dacă ştia unde se afla. Trecea cu privirea sa albă prin fizionomii şi prin pereţi, adresîndu-se neantului, purelor abstracţiuni. Starea aceasta de victimă perfectă, lipsită de cea mai elementară protecţie şi ripostă mă scotea din sărite. Era ca şi cum Mike Tyson, în anii lui de glorie, ar fi boxat cu un ciung. Vreau să fiu onest pînă la capăt. Traversam şi eu convulsiile etapei juvenile, îmi veneau în cap tot felul de nebunii, nu m-aş fi dat în lături, la rigoare, de la o „panaramă" bine articulată, însă una pe măsură, cu risc, adresată adică „tartorilor" din cancelarie, profesorilor temuţi, care ar fi făcut anchete şi investigaţii. Astfel, ne-am fi putut simţi şi noi, măcar pentru un timp, eroi. Cu profa de biologie, contextul sugera însă o anumită lipsă de demnitate, nu avea nici urmă de bărbăţie în el. Aşadar, la o oră, cînd lucrurile scăpaseră complet de sub control (se auzeau mugete indecente din spatele clasei), n-am mai rezistat şi am ieşit, furibund, în faţa colegilor.

„Dacă aveeem o lentilăăă concaavăă şi unaa conveexăă..."

Într-un fel de „digresiune" afectivă, ar trebui, probabil, să adaug că am repetat gestul, peste cîţiva ani, în 23 decembrie 1989, la prima adunare a Ligii Studenţilor de la Filologia ieşeană. Dintr-un exces de zel – caracteristic acelor zile incendiare – noii lideri studenţeşti au propus excluderea din facultate a unui coleg atins de un evident retard intelectual, ciuca batjocurii pentru toate grupele. Era considerat un „produs" al epocii Ceauşescu, ce ar fi trebuit eliminat. În hohoteala generală, am venit în faţa amfiteatrului şi, pe fondul lecturii recente a *Apărării lui Socrate*, m-am avîntat într-o retorică asupra moralităţii şi istoricităţii legilor unui sistem, de unde rezulta că noi toţi eram „produsele" aceleaşi lumi, bucurîndu-ne de aceleaşi privilegii şi obligaţii ca şi mai puţin dotatul nostru tovarăş de studii. Culmea, am reuşit să întorc votul grupului, spre stupefacţia noilor conducători şi uşurarea nefericitului *simpleton* care crezuse, pentru mai multe minute, că va fi exmatriculat. În cazul profesoarei de biologie, scena a fost mai simplă. Am cerut doar tăcerea, pe un ton răspicat. Colegii s-au liniştit, nedumeriţi. Pînă şi doamna a rămas mută, fixîndu-mă, cu ochii ei albi, secunde în şir.

Eram aidoma lui Nilă, la începutul volumului al doilea al *Moromeţilor*, cînd, în timpul vizitei tatălui la Bucureşti, cere insistent linişte. Fraţii şi Moromete se opresc din vorbărie, iar Preda observă fin: „Nu se ştia de ce, Nilă voia tăcere." Într-adevăr, nu se ştia de ce, în acel moment al orei de biologie, şi Codrin(ilă) voia tăcere... Totuşi, nu acest episod m-a împins către exerciţii anamnetice. În 1997, s-a organizat întîlnirea de zece ani de la terminarea liceului, iar clasa noastră s-a reunit, cu entuziasm, în vechile bănci – dominate, de la catedră, de echipa profesorală din anii '80. În mod uimitor, sprijinită de profesorul de geografie şi de diriginte, cu aer de disoluţie psihică şi fizică, a intrat în încăpere şi doamna de biologie. S-a iscat, precum în trecut, o rumoare uşor panicată printre noi (toţi credeam că murise de mult). Festivitatea a început, iar profesorii, după obicei, au depănat amintiri. A venit şi rîndul protagonistei „prezentului discontinuu" de azi. S-a făcut o linişte de mormînt, în care curiozitatea şi un oarecare sentiment de culpabilitate se împleteau cu pondere egală. Bătrîna s-a ridicat cu greutate şi a declamat, în stilul ei obişnuit, cuvinte cu vocale prelungi. Fu rîndul nostru să o fixăm cu priviri holbate şi năucite. Îşi amintea de noi ca de nişte „puişooori drăgăăăălaaşi", „frumuşeeei şi cumiinţi". „Mă bîntuie însă imaginea unuia", ridică doamna tonul, „care mi-aaa făcuuut viiaaţaa uuun iaaad. Eeeraa ooobrăzniciaaa întruchipaată." Apoi, uitîndu-se prin sală (deodată, foarte focalizat!), întinse un deget amenin-ţător-acuzator, deşi dezarmant-descărnat, spre mine, ţipînd: „Iaatăă-l! Eee Cuuţitaaaruuu! Săă-i fiee ruuşinee!"

În 2007, am plecat din ţară, pentru a evita întîlnirea de 20 de ani. Mi s-a spus că profa de biologie a fost în formă. A dansat samba şi a întrebat, de mai multe ori, pe unde umblă pezevenchiul ăălaa de Cuţitaaru.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

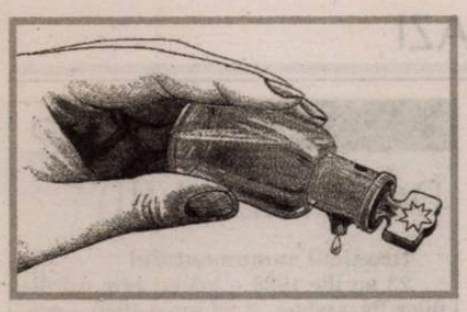

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Halucinaţii

Din seria intensificatorilor emoţionali, de care stilul jurnalistic abuzează dintotdeauna *(îngrozitor, înfiorător, terifiant, zguduitor, cutremurător, groaznic, şocant, incredibil, apocaliptic, catastrofal, incendiar* etc.), cel mai des folosit în momentul de faţă este, fără îndoială, *halucinant*. Nu e departe momentul în care cuvîntul se va banaliza total, tocindu-şi orice urmă de expresivitate; deocamdată, însă, e contagios: „Motivul *halucinant* pentru care Gigi a fost mutat din puşcărie!“ (cancan.ro), „Explicaţie *halucinată* a autorităţilor în cazul copiilor legaţi de pat“ (antena3.ro); „Reacţie *halucinantă* a Poliţiei Române în cazul localizării medicilor răniţi în accidentul aviatic de ieri“ (antena3.ro); „Mesaj HALUCINANT postat sîmbătă seara de Bianca Drăguşanu“ (realitatea.net) etc. Prin repetare, cuvîntul – marcat suplimentar de o intonaţie care mimează surpriza sau, în scris, rudimentar, de majuscule – e redus la rolul de pur semnal de apel şi de emfază, aproape interjecţional (un soi de *atenţie!, i-auzi!* sau *iaca poznă!*): „HALUCINANT: S-a dus la spital crezînd că e însărcinată!“ (kanald.ro); „HALUCINANT! Doi tineri dădeau foc ca să intervină la stingerea incendiilor“ (libertatea.ro). Inevitabil, continuarea textului riscă să intre într-un contrast comic cu emfaza hiperbolică a titlului, pentru că furnizează informaţii mult sub aşteptări: *„Imagini halucinante* din Bucureşti. Un şofer a blocat o linie de tramvai din Bucureşti, după ce şi-a lăsat maşina parcată aiurea“ (realitatea.net, 8.12.2014); „Doctorul Pivniceru, *dezvăluiri halucinante*: «Coordonatele au fost repetate de nenumărate ori»“ (antena3.ro, 31.01.2014); *„Investiţii halucinante* în şcolile din Galaţi!“ – „o serie de investiţii de-a dreptul *halucinante* în grupurile sanitare construite în curţile unor şcoli din judeţul Galaţi“ (*stirileprotv.ro*).

Modificarea semantică produsă în uzul adjectivului tinde să treacă şi asupra altor cuvinte din familia sa lexicală: se transferă participiului *halucinat* („Şeful Comisiei de Apărare din Senat, *«halucinat»* de abuzurile lui Caragea!“, gorjnews.ro) şi chiar substantivului: o prezentatoare de ştiri anunţa „o grămadă de *halucinaţii*“ (Antena3, 22.01.2014). Abuzul de cuvinte cu sens hiperbolic e ridicol în stilul presei (care îşi asumă astfel rolul de divertisment popular), dar e perfect explicabil în limitele comunicării curente, informale: nevoia de a evalua excesiv, de a sublinia părerile pozitive sau negative caracterizează conversaţia cotidiană, în care nu e surprinzătoare apariţia frecventă a unor *super, tare de tot, naşpa, ultranaşpa* etc. Sub presiunea repetiţiilor nesfîrşite din mass-media, s-ar putea ca *halucinant* să pătrundă tot mai mult în stilul colocvial, în care aduce un oarecare prestigiu al originii (ca termen cult, chiar ştiinţific, aparţinînd unui registru mai înalt).

Halucinaţie (cu varianta *halucinaţiune)* şi *halucinat* au fost înregistrate de Dicţionarul Academic (DA, tomul II, 1934), ca împrumuturi din franceză, cu atestări de la sfîrşitul secolului al XIX-lea (la Titu Maiorescu, Vlahuţă). *Halucinat* circula nu doar în psihologie, ci şi ca termen poetic (simbolist), un exemplu celebru provenind din poezia lui Macedonski *(„Halucinat* cînd este-auzul, vederea este fermecată; Aud ce spune firul ierbii, şi văd un cer de aripi plin“, „Noapte de mai“). *Halucinant* apare, la începutul secolului al XX-lea, în poemele de război ale lui Aron Cotruş („ploi de rachete [...] cu zborul lor *halucinant*, barbar“). Mai mult descriptiv decît evaluativ, cuvîntul avea conotaţii preponderent pozitive (prin asociere cu visul, iluzia, imaginarul).

Sensul actual e, desigur, integral negativ: *halucinant* devine sinonim cu *incredibil*, aplicîndu-se numai lucrurilor şi situaţiilor prezentate ca lipsite de raţionalitate şi de justificare: e un fel de livresc „se sparie gîndul“ sau (cu un clişeu la modă în ultima vreme), „noaptea minţii“. Dicţionarele noastre nu au surprins încă deplasarea semantică spre negativitate; în DEX, sensul figurat al adjectivului *halucinant* este explicat printr-un lanţ de sinonime cu conotaţii preponderent pozitive: „care impresionează puternic; *impresionant, grandios, uluitor*“.

E interesant că modificarea semantică şi stilistică a lui *halucinant* (prin adăugarea sensului negativ) e similară celei înregistrate de etimonul francez *hallucinant* (va fi fost, poate, chiar influenţată de acesta). În publicistica şi în comunicarea politică actuală din Franţa, adjectivul e folosit exact ca în română, ca marcă superlativă de uimire jucată şi de indignare: *„Un tweet hallucinant: les confidences de Thomas Hollande“* (franceinfo.fr); *„ces déclarations hallucinantes“* (Europe1.fr); despre un proiect guvernamental, un politician declară că este *„hallucinant et démagogique“* (tf1.fr). În fine, deloc surprinzător, în spaţiul politic şi publicistic italienesc se foloseşte, cu aceeaşi valoare, adjectivul *allucinante:* în 29 august 2013, Silvio Berlusconi se referea la condamnarea sa prin formula *„Sentenza allucinante, problema per democrazia“* (repubblica.it).

un sport la Răsărit

Olimpiada de la Soci sau Olimpiada lui Putin? Nici Olimpiadele nu mai sînt ce-au fost?

Ba dimpotrivă, sînt exact ce-au fost, mai ales cînd „enteresele“ o cereau. „Cele mai înalte felicitări dlui Hitler, în care recunosc unul dintre cele mai mari spirite constructive, pentru a fi servit magnific, fără a-l desfigura, idealul olimpic.“ Vorbele aparţin nu baronului Münchausen, ci baronului De Coubertin, după Jocurile din '36. N-am la îndemînă scrisoarea lui Samaranch către Brejnev, după Moscova '80. Mă îndoiesc că ar fi conţinut vreo condamnare a sistemului totalitar. Aşa merg treburile. Olimpismul e politică pură, cum e orice organizaţie care creşte pînă la nivel planetar. Cînd gerontocraţia acestui club privat accepta transfuzii sanguine de întinerire, în schimbul unui ochi binevoitor asupra unei candidaturi de organizare, se statua o impunitate de care beneficiază doar cei ce sînt deasupra muşuroiului. Putin a înţeles foarte bine regula jocului şi a Jocurilor. E ca în cazul piramidelor, nimeni nu mai ştie despre sclavii care au murit sau or fi protestat înainte de a fi reduşi la tăcere. Îi ţinem minte doar pe faraoni. Sînt în cărţile de istorie. Pentru că ei scriu istoria. Olimpiada e ca o ţară modernă, ai cărei conducători ne spun că, dacă vrem de mîncare, trebuie să acceptăm sistemul. Altfel, nu se poate. Vreţi campioni şi poveşti cu legende? Cineva trebuie să plătească. Dar niciodată nu ni se zice că la capătul lanţului financiar sîntem chiar noi. Legaţi bine cu el.

Radu NAUM

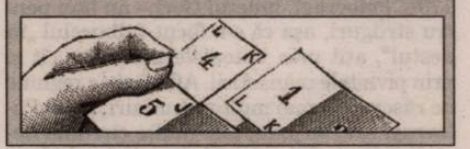

PUBLICITATE

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

20 DE ANI DE OCCIDENT. ROMÂNII DESPRE EI ÎNŞIŞI

Invitaţi: Andrei PLEŞU şi Cristian MUNGIU

Moderator: Mircea VASILESCU

Detalii: alis.nica@adevarulholding.ro

Eveniment susţinut de Bancpost

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Biserica Ortodoxă şi îmbătarea norodului

Multă vreme, Biserica Ortodoxă a fost, prin forţa împrejurărilor, o instituţie foarte puternică şi mai mult decît bogată, dacă se poate spune aşa ceva. Abia secularizarea a împins-o, pentru o vreme, în umbra puterii politice, „sărăcind-o" considerabil. Observînd astăzi înverşunarea cu care Biserica Ortodoxă aleargă după avuţii, nu pot să nu mă duc cu gîndul la trecutul atît de aproape, cînd Biserica avea cam aceeaşi îndeletnicire: să adune averi multe, cît mai multe, fără să vrea să le chiverniséască întru ajutorarea creştinului care, de teama „judecăţii", i le-a dăruit.

Una dintre principalele surse de venit ale Bisericii provine din vînzarea vinului şi a rachiului. Mare proprietară de vii şi livezi, Biserica comercializează, an de an, alcoolul ieşit din teascuri şi alambicuri. Mai trebuie ştiut că, fiind prima putere într-un stat slab, Biserica beneficiază de o serie de monopoluri; printre ele se află şi acela de a vinde vinul în premieră, ca să zic aşa. Cu alte cuvinte, cîrciumile de pe moşiile mănăstirilor (şi aparţinînd mănăstirilor) au dreptul să-şi vîndă vinul înaintea celorlalţi proprietari de cîrciumi din zonă. De aici – o serie de conflicte care străbat istoria şi stau mărturie cu privire la spiritul „evlavios" al clericilor noştri, atît de des invocat de Preasfinţii noştri Părinţi de ceva vreme încoace.

Să vă dau un exemplu: 19 septembrie 1798, Polovragi, judeţul Gorj – an bun pentru struguri, aşa că s-a făcut tulburelul „în destul", atît prin butoaiele sătenilor, cît şi prin pivniţele mănăstirii. Aflat într-o regiune de răscruce a mai multor drumuri, satul Polovragi are, se pare, mai multe cîrciumi decît locuitori. Călugării şi ţăranii deschid sezonul la vînzarea vinului şi se şicanează reciproc în găsirea de clienţi. Dominată numeric de numărul cîrciumilor laice, mănăstirea, prin vocea stareţului, protestează şi cere respectarea dreptului pe care l-au avut de veacuri, acela de a-i îmbăta pe săteni, ciobani şi trecători pînă se vor goli butoaiele de prin pivniţele mănăstireşti, promiţînd să-i lase şi pe ceilalţi cîrciumari să-şi facă meseria abia după. Dar pas de te înţelege cu sătenii, prinşi de gustul dulce al tulburelului proaspăt. Supărat, egumenul Iosif al mănăstirii Polovragi scrie direct la Mitropolie, cerînd intervenţie, sprijin, pedepsirea satului, cu plîngerea că: în sat ar exista vreo „douăsprezece cîrciumi" unde, „cu semeţie", sătenii ar vinde „vin i rachiu" în ciuda „ponturilor" existente, care ar fi trebuit să acorde prioritate vinului bisericesc. Şi, pentru că este vorba de puterea şi, mai ales, veniturile Bisericii, mitropolitul Dositei Filitti intervine. Aduşi cu forţa, şi prin mumbaşir, la Bucureşti, sătenii din Polovragi îl asigură pe mitropolit că nici gînd să fie în satul lor douăsprezece cîrciumi, că-s cam multe, doar aşa, vreo trei s-or găsi. Cum nu-i crede, îi obligă la prestarea jurămîntului. Şi... sătenii fug, lăsîndu-l pe mitropolit „încredinţat" că averea mănăstirii se păgubeşte prin astfel de vicleni. Aşa că mitropolitul Dositei îi scrie vătafului Ursache, din plaiul Novaci, cu grea poruncă şi grea afurisanie, să se pogoare pînă la Polovragi, să numere cîrciumile din sat. Dacă va găsi mai mult de trei, adică peste cele stăpînite şi administrate de mănăstirea Polovragi, vătaful Ursache primeşte voie şi poruncă să taie cepurile şi să pecetluiască buţile cu vin, iar vinovaţii să fie trimişi la Bucureşti spre a fi pedepsiţi.

Acum, să nu ne închipuim că pe mitropolitul Dositei Filitti, un vlădică destul de luminat, de altminteri, îl deranjează foarte tare alcoolismul din lumea rurală. Douăsprezece cîrciumi într-un sat pare enorm şi chiar este foarte mult, şi fac, de fapt, concurenţă cîrciumilor mănăstirii Polovragi. Or, acest lucru este mult mai important decît sănătatea naţiei.

Este mult mai important decît sănătatea naţiei.

Povestea aceasta este regăsită frecvent în documentele vremii, doar satele şi personajele sînt altele, dar conflictul pentru supremaţia beţiei este mereu acelaşi. Şi, cum Biserica are cîrciumi prin toată Valahia (şi Moldova), vă imaginaţi concurenţa acerbă iscată, în ciuda dreptului de monopol.

Să nu credeţi acum că banii strînşi din astfel de afaceri, mulţi şi foarte mulţi, ar fi fost investiţi în educaţie sau în păstorirea unor aşezăminte sociale. Chemată doar să ridice „spitale spirituale", cum euforic se exprima mai zilele trecute Patriarhul nostru, Biserica Ortodoxă s-a risipit pe sine în construcţii megalomanice ineficiente, şi de care s-a dezis, odată scopul atins. Or, scopul ei se cam pierde pe potecile umblate ale lăcomiei.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (VIII)

Hronicul monumentului

23 aprilie 1928 – înălţat prin osîrdia fiilor Basarabiei. ■ 28 iunie 1940 – evacuat la Vaslui. Soclul rămas la Chişinău. ■ 25 august 1942 – readus la Chişinău. Postat în faţa Arcului de Triumf, unde fusese cîndva statuia lui Alexandru I. ■ 20 august 1944 – evacuat la Craiova; 1945 – reinstalat la Chişinău. Crucea, spada, soclul, inscripţiile schimbate şi denaturate. ■ 1972 – strămutat, la ordinul lui Antonescu, cu 18 metri, spre uitare, în adîncul parcului, dar în anii ce-au urmat, basarabenii, cu numele lui Ştefan cel Mare, au repurtat trei victorii sfinte – limbă de stat, grafie latină (31 august 1989), drapel tricolor (27 aprilie 1990), suveranitate (23 iunie 1990), întru întregirea neamului nostru în cuget şi în simţiri. ■ 31 august 1990 – restabilite inscripţiile autentice. Soclul durat din aceeaşi piatră aleasă din stîncă, de meşteri din Cosăuţi.

sursa: http://romaniancoins.org *

* Ar mai fi de adăugat cîteva date la fişa de inventar a statuii deportate: sculptor – Alexandru Plămădeală (1888-1940), autor şi al bustului lui B.P. Hasdeu, din curtea muzeului de la Cîmpina, o altă lucrare refugiată. Monumentul lui Ştefan cel Mare, realizat între 1925-1928, a fost turnat în bronz la Bucureşti, de V. Rîşcanu; autorul soclului iniţial, din piatră de Cosăuţi – arh. Eugen Bernardazzi (1883-1931). După 28 iunie 1940 soclul lucrat de Plămădeală a fost dinamitat, în favoarea „Tătucului" Stalin, „detronat", la rîndu-i, în timpul ocupaţiei, la 16 iulie 1941. În 1945, eleva lui Plămădeală, sculptoriţa Claudia Cobizev (1905-1995), retrimite la Chişinău soclul descoperit zăcînd prin troiene. În 1971, arh. R. Curta reface soclul în varianta originală.

Chipul statuii deportate ascunde efigiile în ceară ale uzurpatorilor săi. Mizele istoriei ilustrate în jocul statuilor... *(n. R.M.)*

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Revolution calling

E titlul unei piese muzicale a grupului Queensryche şi face parte din *marfa* legendară a albumului *Operation: Mindcrime,* apărut în 1988. Din versurile piesei străbate o profundă stare de nelinişte. Un tînăr – eşuat în patima drogurilor şi intrat pe mîna unora care-l transformă în asasin – se uită în jurul lui şi constată halul de degradare a lumii în care trăieşte. Corupţia cruntă, domnia suverană şi eternă a banului, lipsa de scrupule a politicienilor, manipularea, absenţa totală a speranţei. „E suficient să te uiţi la televizor, ca să te prinzi că se întîmplă *ceva...*", spune personajul central al poveştii. Şi tot el spune că o schimbare care trebuie să vină, la fel de bine ca şi această *chemare a revoluţiei,* sînt lucruri de neevitat. Întregul album e încărcat cu poveri serioase de critică la adresa sistemului capitalist american. Nu scapă nici religia, ca formă de manipulare, nici biserica, din poziţia ei de instituţie. Nu prea scapă nimeni. Amintesc din nou, e vorba despre un album apărut în 1988, acum mai bine de 25 de ani.

Zilele trecute, mînat de subiectele care *plutesc în aer,* am reascultat piesa şi am dat o căutare pe Google, să revăd versurile. Pe unul dintre site-urile specializate am dat şi peste nişte comentarii ale fanilor Queensryche. Ce-i acolo – să te iei cu mîinile de cap. Cu toate că, spre deosebire de cum e pe la noi, cînd lumea se contrazice, mai toţi îşi iau seama şi nu formulează jigniri la adresa preopinenţilor. Versurile piesei sînt folosite, de cei mai mulţi dintre cetăţenii care postează comentarii, pentru a-şi argumenta simpatiile politice. Evident că Obama şi celebrele promisiuni ale programului său fac obiectul celor mai multe luări de poziţie. În mai multe rînduri, *socialismul* şefului de la Casa Albă e luat în colimator şi secerat cu rafale de cuvinte care se vor, obligatoriu, argumente imbatabile. Mulţi comentatori pun aceste versuri ale trupei americane pe seama frustrărilor şi suferinţelor rămase în urma dezastrului economic din epoca actualului preşedinte american. Toate astea pînă cînd, printre comentatori, apare unul care le aduce aminte, mai ales înfocaţilor republicani, că versurile cu pricina sînt scrise în vremea finalului celui de-al doilea mandat al lui Ronald Reagan. În urma acestei chemări la o ordine rezonabilă, discuţiile se mută dinspre partide, candidaţi şi preşedinţi, spre ceea ce... *pluteşte în aer*. Revoluţia. Marea schimbare. E subiectul comun din majoritatea comentariilor care spun că nu se mai poate aşa, că limita a fost atinsă de multă vreme, că s-a ajuns la fundul sacului. Unii dintre comentatori se folosesc de felurite citate, care mai de care mai potrivite şi mai menite să arate că altfel nu se poate.

Dincolo de faptul că *nu iese fum fără foc,* e lucru ştiut, bătătorit, că felul acesta de discuţii şi setul acesta de subiecte sînt apariţii ciclice, de cînd lumea. La un anumit interval, mai mic sau mai mare şi, întotdeauna, în perioadele de criză, ideea revoluţiei prinde rădăcini şi se instalează în realitate. Discuţiile astea nu se poartă, evident, doar în America. Ele sînt extrem de prezente şi pe la noi. De la mesele cu prieteni, pînă la platourile de filmare ale televiziunilor, de la articolele cu pretenţii, pînă la delirurile discuţiilor de cîrciumă, *revoluţia, marea schimbare* – sînt teme care se aud din ce în ce mai des. „Domnule, nu se mai poate în felul ăsta. E clar. Nu vezi ce e în jur? Nu vezi pînă unde pot ăştia să ajungă? Că nu mai au nici o limită. O să fie nasol. Ascultă-mă ce-ţi spun eu acuma! O să fie foarte nasol! Or să iasă oamenii! Peste bănci, peste politicieni, peste... tot! Nu vezi cum vuieşte toată lumea? Ai văzut ce e pe la turci, cu interdicţiile pentru net? Pe la ucraineni ai văzut cum dau ăia foc? Prin Siria se omoară pe capete. La greci, nici vorbă să se fi rezolvat ceva. E doar boală lungă. Pînă o exploda buba la americani. Atunci să vezi distracţie."

Pe de o parte, guvernele interzic diferite lucruri, crezînd că asta e o soluţie. Pe de altă parte, nivelul de aparenţă, de vizibilitate relevantă a performanţei legii din sistemul democratic a scăzut foarte mult. Cel puţin de cîţiva ani, de cînd performanţele Internetului şi ale vitezei de comunicare au explodat, lumea s-a modificat fundamental. Evident, nu spun nici o noutate. Lumea nu mai are răbdare. A face bani, a munci, a creşte, a-ţi găsi locul în viaţă nu mai înseamnă un... proces. Un tip de devenire în etape, o succesiune de acumulări. Înseamnă doar „o idee". O „găselniţă". O „lovitură". Ideea de *reformă* nu prea mai are sorţi să se menţină în sfera noţiunilor *rezonabile*. Reforma înseamnă, pentru înţelegerea de la ora asta, ceva care durează prea mult. E un termen care a cam obosit, alergînd în atîtea guri şi fiind rostit în atîtea rînduri, pentru a camufla, de fapt, o interminabilă succesiune de amînări. „Revoluţia" sună cel mai bine. Sonoritatea ei sugerează rapiditate, lipsă de complicaţii pe termen lung, dar şi setea cumplită de pedepsire mulţumitoare şi instantanee a mutrelor arogante care-ţi fac nervii franjuri. Pe de altă parte, dezideologizarea – fie ea şi formală – a ideii de *revoluţie* pare un fel de rezolvare lăutărească a problemei. Ceva făcut exclusiv după ureche, după cum sună. Dar nu poate veni acum cineva care să spună, relaxat şi zîmbitor că, la momentul iniţial, orice revoluţie nu e după partitură? Ci, mai degrabă, după cum „sună". Că partitura se scrie abia după intonarea imnului revoluţionar care sărbătoreşte victoria?

Însă e destul de clar şi altceva. Azi se comunică atît de mult şi de intens, încît ideea de revoluţie poate să sfîrşească prin a plictisi. Nu se ştie niciodată. Vorba rabinului din banc: „Se poate şi aşa, şi aşa..."

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

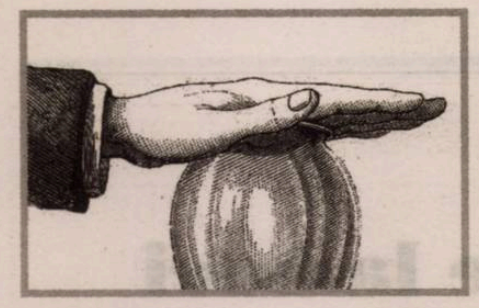

George BANU

scena lumii

„Muzeul Inocenţei“ şi „Muzeul Ţăranului“

Pe băncile aeroportului din Paris, am întîlnit un prieten editor care pleca la Istanbul pentru vernisajul unui muzeu a cărui titulatură, de la început, mi s-a părut prea explicită – „Muzeul Inocenţei“ –, dar care mi-a suscitat instantaneu curiozitatea. Orhan Pamuk – mi-a explicat amicul voiajor – a reunit obiecte autobiografice, le-a inventariat, le-a triat pentru a le expune într-o casă stambuliotă, a cărei inaugurare o efectua în primăvara trecută. De atunci, a apărut la Gallimard catalogul acestei colecţii inedite, pe care, răsfoindu-l, o descopăr: fotografii, lămpi vetuste şi ceasuri desuete, flacoane subtil gravate şi sticle multicolore. O lume pare fixată în această aglomeraţie de obiecte, dispuse în cutii ce amintesc pe acelea celebre, suprarealiste, ale lui Cornell. Aici însă primează nu expresia unui proiect de artist, ci dorinţa de conservare a unui alt timp şi a unor oameni, gesturi şi obiceiuri dispărute. Pamuk se declara îndrăgostit de muzee minore, care nu constituie vitrine ale unei civilizaţii sau naţiuni, ca Luvru, Ermitaj sau British Musem, ci se prezintă ca rezultat al dorinţei individuale de a conserva obiecte alese personal şi prezervate într-un cadru neinstituţional. El citează colecţia lui Frederic Marès, pe care şi eu însumi, exaltat, am descoperit-o la Barcelona, cînd circulam de un etaj la altul, între vestigii multiple, fără o ierarhie valorică: la un etaj – armuri, la altul – brichete şi chibrituri, la un etaj – răstigniri, la cel vecin – marionete şi păpuşi. Încă şi mai individual implicat, Muzeul Inocenţei pe care Pamuk l-a constituit în timp se prezintă ca o relicvă a societăţii otomane la ora „occidentalizării“, sub impulsul lui Atatürck, erou al modernităţii. E un muzeu personal, dar, totodată, muzeul unei societăţi.

Ce a iniţiat Pamuk la Istanbul a făcut Bernea la Bucureşti, creînd Muzeul Ţăranului. Nici acesta nu e un muzeu „naţional“, ci unul „personal“, operă a unui artist sedus de un trecut care îl inspira şi a cărei dispariţie încearcă, astfel, să o atenueze. Muzeul Ţăranului e o „instalaţie“ enormă, dar o „instalaţie“ semnată, care se constituie în opera unică a unui artist ce se asuma ca un artist „anonim“. Pamuk şi Bernea conservă materialele care le-au servit şi care i-au nutrit în creaţie: o probă a importanţei concretului, al cărui ecou le impregnează romanele sau pînzele. Bernea nu doar s-a refugiat, ca un Cézanne român, pe coline îndepărtate, ci a căutat, a descoperit, a reunit urmele unei culturi rurale ameninţate, pentru a cărei supravieţuire încerca să lupte, creînd muzeul acesta unic, muzeu pe care Pamuk l-ar iubi. Între operă şi muzeu, un dialog se constituie şi, de cîte ori îl vizitez, mă bucur să-l regăsesc, în singurătatea mea de spectator împăcat. A sacrifica acest muzeu capătă semnificaţia unei amputări a artistului rămas invalid în urma unei asemenea ablaţiuni violente. I se suspendă mărturia comunicării cu o civilizaţie în care se recunoaşte şi care, ca un *humus* cultural, îl hrăneşte. Bernea fără Muzeul Ţăranului nu mai e Bernea integral. A-i suprima muzeul capătă sensul unui asasinat artistic.

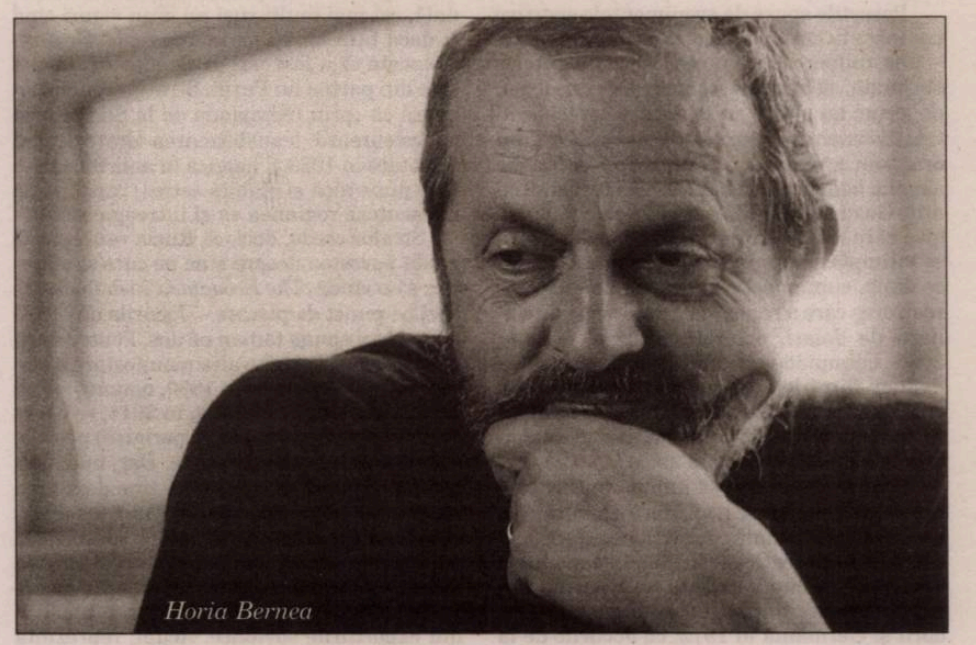

Horia Bernea

Pamuk a creat Muzeul Inocenţei, dar totodată a redactat un roman consacrat ultimului prinţ otoman, şi exponatele i-au inspirat situaţii, l-au condus către secrete nebănuite ale cuplului de amanţi a cărui istorie o narează, l-au nutrit ca scriitor. Între muzeu şi roman se stabileşte o explicită reţea de vase comunicante; aceasta-i relaţia inedită pe care Pamuk o caută şi o cultivă: un termen serveşte de cod subiectiv celuilalt. Şi, se întreabă el, nu ne-ar seduce oare un muzeu al Anei Karenina, un muzeu unde am putea să-i vedem pudriera sau rochia de seară, binoclul sau poşeta? Nici o îndoială, dar aceasta implică pentru vizitator o intimitate culturală, o familiaritate cu opera, o cunoaştere precisă. Atunci, emoţia se manifestă din plin, ca pentru mine la Melikhovo, în casa lui Cehov, unde, în familiar al operei, recunoşteam şi identificam accesoriile dramaturgului, depuse în diverse colţuri: jocul de domino de la sfîrşitul actului IV din *Pescăruşul*, şapca albă a doctorului Dorn, maculatorul cu ştersături al lui Treplev. Interculturalitatea serveşte, astfel, pentru a acorda concretului o valoare de punte între obiectiv şi subiectiv, între real şi ficţiune. Emoţia suscitată de această translaţie nu are egal: ceea ce vedem ne trimite altundeva, la destinul unui personaj surprins în paginile unei cărţi. Cînd ajungeam la Paris, m-a sedus faptul că recunoşteam în oraş străzile pe care le ştiam din romanele lui Balzac. Descoperire banală, sigur, dar descoperire esenţială! Pamuk o ştie, şi Bernea la fel. Ei ne oferă muzeul personal, care se constituie în partener al operei, care înrădăcinează ficţiunea într-o realitate ameninţată, pe care cititorul sau privitorul o descoperă pe fond de nostalgie, de memorie retrospectivă, prezervată în mod egal de operă şi de muzeu. De aceea, privind mereu captivat colina lui Bernea din biroul lui Ion Caramitru, nu încetez să mă gîndesc la ţesăturile şi obiectele din Muzeul Ţăranului! Ele se completează.

Ce a iniţiat Pamuk la Istanbul a făcut Bernea la Bucureşti.

Ceea ce Pamuk a revelat cu onoruri la Istanbul, Bucureştiul, fără remuşcări, se pregăteşte să distrugă, mutilînd acest fragment de autoportret al lui Bernea care e Muzeul Ţăranului.

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

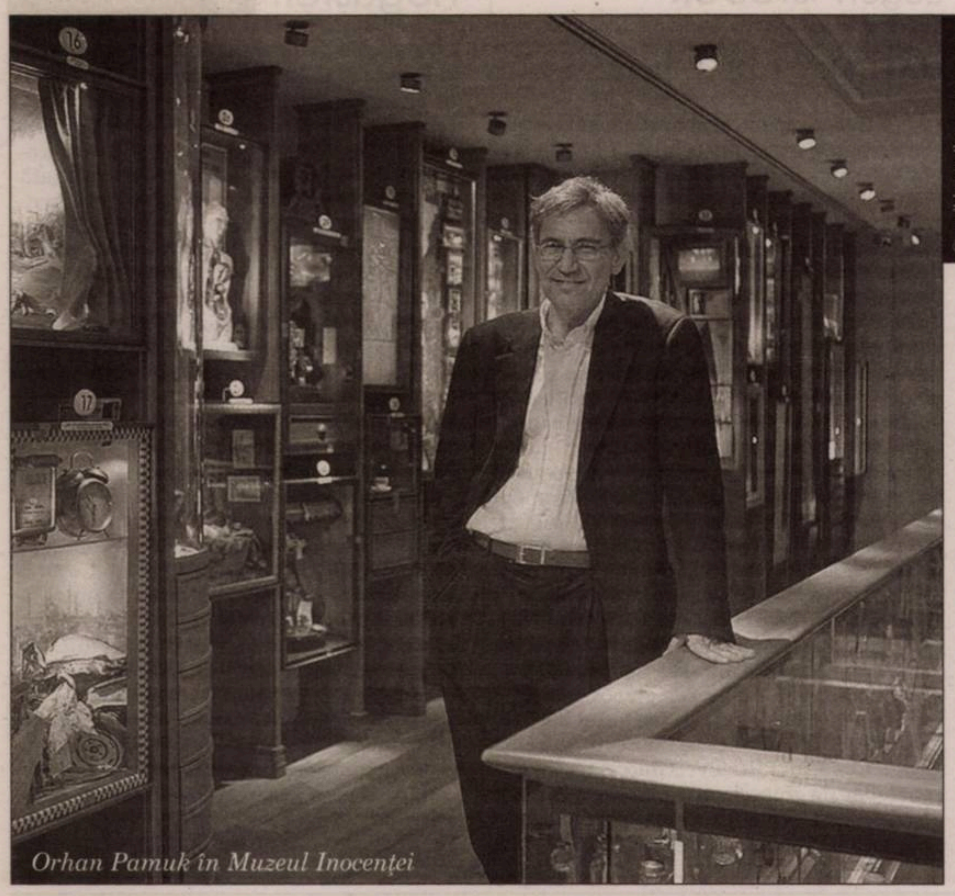

Orhan Pamuk în Muzeul Inocenţei

© wikimedia commons

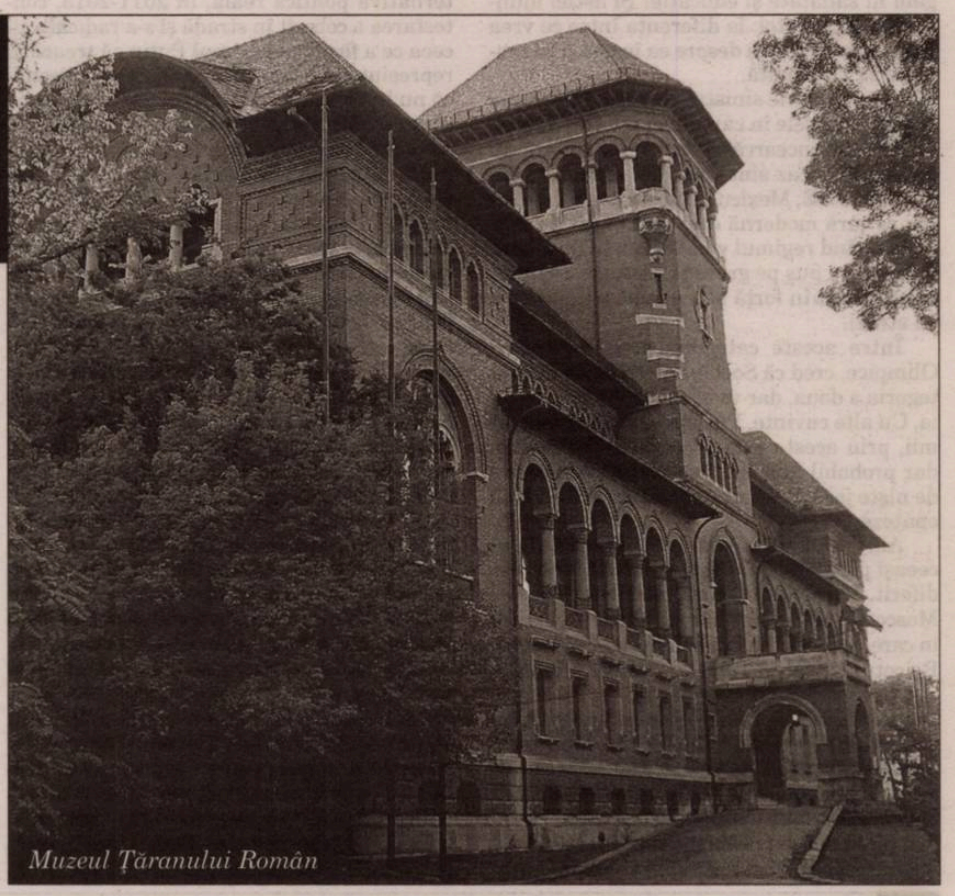

Muzeul Ţăranului Român

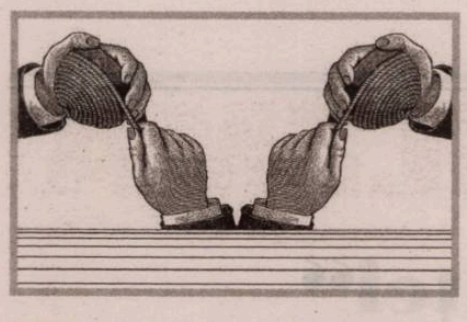

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ce spun jocurile de la Soci despre Rusia lui Putin?

Că spun ceva este cert. Vladimir Putin a vrut ca jocurile de la Soci să spună o poveste de bine despre Rusia. A reuşit?

Poveştile spuse de evenimentele sportive pot intra în cîteva categorii. Prima categorie – una numeroasă – e cea a evenimentelor obişnuite, să le zicem „comerciale". Acest gen de jocuri nu sînt menite decît să crească atractivitatea turistică şi comercială a unui oraş sau a unei ţări. E un calcul economic simplu: băgăm atîţia bani, creşte turismul cu atît. Gazdele nu au mari probleme psihologice care se cer tratate prin jocuri. Uneori, se întîmplă să rămînă cu probleme economice după, cum a fost cu Jocurile de la Montréal, oraş care a rămas cu o datorie de un miliard de dolari, achitată integral abia în 2006. Olimpiade ca cele de la Londra sau Sydney intră lejer în această categorie. La englezi, dezbaterea publică a fost dominată de tema deranjului: chiar merită să ne agităm atîta pentru jocurile astea?

Logica comercială se îmbină uneori cu o nevoie psihologică de a afirma însănătoşirea, revenirea. Să numim această categorie „jocuri de bunăvestire". În 1964, Japonia a vrut să arate lumii că gata, şi-a revenit din ruina care era după Război. Cam asta şi-a dorit şi Germania în 1972, cu Jocurile de la München, dar lumea a reţinut mai mult sinistrul atentat palestinian împotriva sportivilor israelieni. Uneori, evenimente sportive de acest gen chiar sînt utilizate politic pentru scopuri nobile (da, politica poate fi nobilă!). Africa de Sud a organizat, în 1995, Cupa Mondială de Rugby, iar Nelson Mandela a avut unul dintre momentele sale de geniu cînd şi-a convins compatrioţii negri să susţină echipa de rugby formată din albi, rugby-ul fiind văzut pînă atunci ca sportul albilor. Politica a fost splendid ajutată de sport, în acel caz, Africa de Sud cîştigînd turneul. Ceva similar încearcă şi Brazilia cu organizarea viitoarei Cupe Mondiale la Fotbal, dar deja bunavestire dorită de guvernul brazilian – ţara creşte economic, e lidera grupului BRIC şi noul dragon din American Latină – a ieşit şifonată la contactul cu realitatea: mari probleme la construcţia infrastructurii şi proteste uneori violente, plecînd de la întrebarea: de ce să băgăm banii în stadioane care după Cupă vor fi inutile, în loc să-i băgăm în sănătate şi educaţie? Şi astfel ajungem la alt capitol: la diferenţa între ce vrea să transmită o ţară despre ea însăşi şi ce reuşeşte să transmită.

O categorie sinistră de Jocuri Olimpice sînt cele în care diverşi lideri autoritari încearcă să epateze. Evident, cel mai celebru caz sînt Jocurile lui Hitler, din 1936. În 1968, Mexicul a încercat să arate lumii ce ţară modernă era, dar a ieşit pe dos: tocmai cînd regimul voia linişte în ţară, studenţii s-au pus pe greve şi proteste, regimul a intervenit în forţă şi a urmat un masacru pe străzi.

Între aceste categorii mari de Jocuri Olimpice, cred că Soci încearcă să fie din categoria a doua, dar va sfîrşi prin a fi în a treia. Cu alte cuvinte, Putin a vrut să spună lumii, prin aceste jocuri, că Rusia îşi revine, dar probabil lumea îşi va aminti de Soci ca de nişte jocuri ale unui dictator care vrea să epateze.

Am citit două analize care pleacă de la aceeaşi paralelă, dar o interpretează complet diferit. Paralela e făcută între Soci 2014 şi Moscova 1980. Stratfor a publicat un articol în care vede Soci ca simbolul revenirii Rusiei. Boicotul lansat în 1980 de Occident (cu succes) împotriva Olimpiadei de la Moscova, spune Stratfor, „a pus Uniunea Sovietică într-o situaţie proastă şi încă e ţinut minte cu amărăciune în Rusia de azi. Pentru Moscova a fost ca şi cînd locul ei în lume era negat. Un deceniu după Olimpiada din 1980, Uniunea Sovietică s-a prăbuşit şi în Rusia s-a instalat haosul. Instabilitatea a sfîşiat ţara. Rusia părea că îşi pierde identitatea naţională, cei mai mulţi ruşi nu erau siguri cînd şi dacă ţara lor îşi va mai reveni." Deşi recunoaşte că a fost nevoie de măsuri autoritare din partea lui Putin, Stratfor concluzionează că „prin Olimpiada de la Soci, Rusia îşi celebrează transformarea dintr-o ţară boicotată în 1980 şi haotică în anii '90, într-o ţară puternică şi stabilă astăzi, capabilă să influenţeze regiunea sa şi întreaga lume."

Strafor crede, deci, că Rusia reuşeşte să vîndă povestea despre sine pe care şi-a propus să o vîndă. *The Economist* însă foloseşte acelaşi punct de plecare – Jocurile din 1980 – pentru a spune taman pe dos. Pentru ruşii simpli, Jocurile sînt o altă manifestare a distanţei faţă de putere: în 1980, nonmoscoviţii nu aveau acces în capitală, în 2014, se poate călători spre Soci numai cu permise speciale, de frica atentatelor teroriste. Dar, mai ales, cea mai importantă paralelă ţine de starea economiei. În 1980, spune *The Economist*, economia sovietică părea stabilă, preţurile la energie erau mari, iar URSS tocmai creştea exportul energetic spre Occident, printr-o nouă conductă. Atunci, energia reprezenta 67% din exporturile sovietice. Acum, reprezintă 75% din exporturile ruseşti. Ce lasă să se înţeleagă revista fără să o spună direct: la cîţiva ani de la momentul în care părea solidă, economia sovietică a intrat în colaps. Slăbiciunea economiei ruseşti este structurală: blestemul resurselor naturale vaste face elitei să se concentreze pe extragerea de rente şi mai puţin pe dezvoltarea unei economii reale. Putin s-a priceput să speculeze creşterile de preţuri la energie şi a redistribuit pentru a cumpăra voturi, dar nu a pregătit Rusia pentru şocuri viitoare.

Între Stratfor şi *The Economist*, aleg concluzia revistei britanice. Simplul fapt că Putin este în stare să organizeze Jocuri Olimpice pentru a promova un mesaj de bunăvestire nu înseamnă că vestea cea bună este şi credibilă. În 2007, cînd a obţinut organizarea acestor Jocuri, era altă epocă. Contestarea internă a lui Putin era încă la nivel politic, uşor de gestionat prin procedee de tehnică a puterii (control media, schimbat legi cît să cîştige mereu oamenii tăi etc.). În lipsă de alternativă politică reală, în 2011-2013, contestarea a coborît în stradă şi s-a radicalizat, ceea ce a făcut ca regimul Putin să treacă la represiune deschisă. În 2007, criza economică nu lovise încă. La început, părea că Rusia nu va fi afectată, ceea ce i-a permis lui Putin să dea cîteva amuzante lecţii despre moralitate şi capitalism. Acum însă, Rusia are creştere economică sub cea a Occidentului. În 2007, Putin părea să fie pe cale să pacifice Cecenia, azi este clar că vorbim despre o insurgenţă de lungă durată, chiar în ceea ce Rusia consideră a fi teritoriul său naţional legitim. Într-o regiune apropiată de Soci, în Caucazul de Nord, mai degrabă în Daghestan şi Ingueţia decît în mai celebra Cecenia, mor civili, poliţişti şi militari ruşi, în cifre comparabile cu pierderile din Afganistan. Însă Afganistanul este tratat ca o problemă de securitate globală, iar Daghestanul – ca o provincie pacificată a Rusiei, deşi musulmani proveniţi din Rusia sînt tot mai influenţi în conflictele din Siria şi Irak. Afganistanul e tratat ca o problemă care se cere rezolvată, insurgenţa din Caucaz – ca pe o problemă cu care Rusia trebuie să se înveţe să trăiască; soluţii nu se văd la orizont.

Dar toate acestea sînt elemente de context. Toate acestea existau şi dacă Soci în sine ar fi fost un triumfător progres. Însă nu este cazul. Dimpotrivă. Sistemul Putin se vede acolo în toată deruta sa. În primul rînd că totul a fost un proiect personal şi personalizat. Soci a fost ales de Putin, care obişnuia să schieze acolo (de fapt, probele montane au loc la cîteva zeci de kilometri de oraş). Un om de afaceri povesteşte, într-un film documentar, cum l-a luat pe preşedinte cu elicopterul şi i-a spus să-şi imagineze cum ar fi să fie piste olimpice în acel peisaj. Cînd s-au dat jos din elicopter, Vladimir Putin a zis oficialilor locali: tipul acesta are o idee care îmi place, nu-i aşa că vă place şi vouă? Astfel a început un proiect faraonic, care a dus la cele mai scumpe Jocuri din istorie. Vladimir Putin personal inspecta din cînd în cînd şantierele. În acelaşi film se vede şi o vizită de lucru a sa. Vicepremierul însărcinat cu Jocurile Olimpice (faptul că un vicepremier se ocupă de asta spune şi el ceva) e luat la rost că un stadion e în întîrziere. Acesta explică faptul că un altul e de vină. Putin întreabă unde e respectivul, cu ce se ocupă acum – are aerul că l-ar strînge personal de gît. În altă secvenţă, primarul din Soci decide că e cazul să urgenteze construcţia unei şosele. Convoiul său de maşini luxoase descinde în şantier, şi primarul – un Putin mai mic – dă ordine unui diriginte de şantier şocat, la modul: ia zi, băi, va fi gata în septembrie, da? Omul bîguie ceva, primarul repetă oarecum nervos acelaşi mesaj, camera insistă pe faţa omului, care e blocat, umil şi umilit: e clar că nu va fi gata în septembrie, dar cum să zici aşa ceva domnului primar?

Avem, deci, pe de o parte, stil faraonic preluat de sus în jos, din politruc în politruc, care se sparge în capul unor oameni ca dirigentele de şantier din secvenţa de mai sus. Centralism şi *micromanagement* de sus. Reţetă de eşec. Faptul că vizitatorii străini se amuză că găsesc portretele lui Putin în camere e doar rezultatul final şi haios al modului de lucru: lui Putin i se datorează, el încasează gloria şi castanele. Apoi, evident, apare corupţia. Calcule care vorbesc că jumătate dintre cele 50 de miliarde de euro cheltuite au fost sifonate de firmele care au luat contractele. Citeşti despre cazuri şi te crucişti de lipsa de ruşine. Te gîndeşti: totuşi, oamenii ăştia nu ştiu că vor fi sub lupă şi că se va afla, nu se pot abţine să fure măcar acum? Însă asta e o logică care nu se aplică sistemului Putin – aplic greşit o logică a corupţiei ca excepţie. Or, sistemul este bazat pe corupţie, aşa funcţionează, nu ştie altfel. Cînd văd o posibilitate de furt, oamenii lui Putin fură: nu le stă în fire să facă altfel şi ar fi un precedent periculos pentru ei. La ce bun să faci Olimpiadă dacă nu îţi tragi un şperţ? Nu are logică, nu? La şase săptămîni după ce Leonid Monosov a devenit vicepreşedinte la Olympstroy, companie de stat care a supravegheat construcţiile la Soci, fiul său, Andrei, a primit contractul de construcţie la o clădire de birouri de nouă etaje, care a apărut din senin pe lista obiectivelor olimpice. Contractul este de 150 de milioane de dolari. Scurt pe doi. E doar un exemplu relevant pentru maniera grosieră în care se fură. Pe lîngă corupţia pură, mai e vorba de prost calcul economic: facilităţile sînt atît de faraonice, încît ar trebui ca Soci să devină atracţie turistică de primă mînă la nivel mondial pentru a deveni rentabile, lucru greu de crezut. Putin a făcut un pariu în stil mare cu Soci. Şi nu doar atît: vor urma o Cupă Mondială la Fotbal şi o Cursă de Formula 1 în Rusia. Sportul e folosit ca balsam psihologic pentru naţiune. Doar că între ce promite şi ce poate să livreze un sistem ca cel creat de Putin e o distanţă mare, care nu poate fi acoperită cu bani.

Cît despre restul lumii, ceremonia de deschidere a arătat şi ea o variantă originală a istoriei recente. Cum bine a sintetizat colegul Matei Martin pe pagina sa de Facebook: „2014, Soci, JO: spectacol-alegorie; URSS a adus civilizaţie, modernizare, progres. Simbolul comunismului, secera şi ciocanul, e afişat cu nonşalanţă. Nimic despre gulag, nimic despre Cortina de Fier sau alte cele. 2024, Hamburg (posibil oraş-gazdă al JO). Vă imaginaţi că în spectacolul de deschidere ar putea să apară o svastică?"

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ghiocel la 1 leu

A trecut zăpada şi abia acum am curajul să vorbesc despre ghiocelul de 1 leu. În piaţă la Crîngaşi, femeia vindea legătura cu 1 leu. Cinci-şase ghiocei. Am văzut şi acum două săptămîni ghiocei şi vînzători, dar după tipicul lalelelor sau al căpşunelor, ce apar cu vreo lună înaintea celor adevărate, m-am temut de ghioceii aceştia. Or fi adevăraţi? În lumea asta a videoului, a imaginii care mistuieşte, nu credeam că este adevărat ceea ce era adevărat. Încep să văd tot ce este marfă ca o pervertire, artificialul printre noi se strecoară, şi bucuria unui ghiocel este lumea unor întrebări infinite şi stupide. Am cunoscut oameni care nu ştiau că mărul se face din august încolo. Oameni care nu pricep de ce cred în roşia de august, în pepenele de după Sfînta Maria a mare. Cum? Mărul e oricînd, pepene – oricînd. Uite, o întrebare. Ghiocei de ce nu-s oricînd? Şi răspunsul este categoric: nu se caută oricînd ghiocei în România. Ghiocelul ca marfă ar fi oricînd. Nici o mireasă nu cere ghiocei. Nici un botez nu se face cu ghiocei. Nici un mall nu înghite ghiocel pe teritoriul lui. Tiptil, uite, ceva e uitat de la fals? Nu, *breaking news!* Conform PRO TV: „Ghiocei toxici! Buchetele de ghiocei sînt, adesea, ornamentate cu tisa, o plantă toxică foarte asemănătoare cu bradul. Pentru adulţi, dar mai ales pentru copii, crenguţele sînt un adevărat pericol. Micii comercianţi din Timiş, de exemplu, habar nu au de asta şi, de altfel, nici cumpărătorii. Arbustul de Tisa este o plantă ocrotită prin lege, care decorează de sute de ani parcurile din toată ţara. Cu toate că nu au voie să-i rupă crengile, vînzătorii de ghiocei au adesea buchetele ornate cu ele. Dar nimeni nu ştie că sînt extrem de toxice, atît frunzele, cît şi mugurii.

«N-am ştiut că sînt otrăvitoare. Le-am pus ca să arate frumos, să cumpere lumea cu 2 lei, 3 lei», ne-a declarat o comerciantă de flori.

Nu degeaba tisa este supranumită şi «arborele vieţii şi al morţii». Dintr-o simplă joacă, copiii pot înghiţi o bobiţă de tisa din aranjamentul cu ghiocei de pe masă, iar efectele sînt serioase.

«Sînt diferite tipuri de urticarie, dacă nu vă spălaţi pe mîini. Şi pentru copii este o mare problemă dacă pun mîna la ochi», a declarat doctorul Sretko Milanovic. «Vă pot provoca alergii sau, mai mult decît atît, ingerate, pot duce la efecte nedorite, nu numai digestive, ci chiar şi otrăvire», a spus şi doctorul Mihai Gafencu. Nu este foarte greu, totuşi, să deosebim tisa de brad sau de alte plante ornamentale verzi, şi să le îndepărtăm dacă avem copii tentaţi de frumuseţea lor."

Coordonatoare: Adina POPESCU

Lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

Texte şi opinii de:

- Florin IONIŢĂ (profesor de limba şi literatura română)

„Cod portocaliu... spre roşu“

- Alina PAMFIL (autoare de cărţi de critică, teorie literară şi didactică)

„Canonicii şi lectura lor“

- Liviu PAPADIMA (profesor de literatură română la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti)

„Povestea poveştii fără sfîrşit“

- Florentina SÂMIHĂIAN (autoare de manuale de limba şi literatura română)

„Lectura şi elevii epocii digitale“

argument

Fraţii Jderi, reinventaţi

În clasa a IX-a, m-am străduit să citesc romanul istoric *Fraţii Jderi,* pentru că „îl aveam la română“. Am reuşit să parcurg, cu chiu, cu vai, doar primul volum din cele trei, *Ucenicia lui Ionuţ,* „un roman al iubirii adolescentine şi al cunoaşterii primitive“ – cel puţin, aşa susţinea comentariul literar. N-am găsit nimic adolescentin acolo, nimic *fun;* după ce citisem *Shining* al lui Stephen King şi *Exorcistul,* pe sub bancă, în ora de mate, mi-era greu să-i bag în seamă pe moldovenii lui Ştefan. Dar iată că primim un extemporal-fulger: „Descrieţi scena de dinaintea bătăliei de la Vaslui din volumul III – *Fraţii Jderi.*“ Se pare că profu voia să verifice dacă citisem. Desigur, nimeni din clasă nu ajunsese atît de departe, urma să luăm cu toţii 2, iar profu acesta chiar punea 2 cînd exemporalul era o pagină goală, nu se juca. Panică în clasă şi foşnete pe sub bănci, absolut degeaba, căci scena aia nu se putea copia de nicăieri, eventual doar din roman, dar cine citise romanul? Eu ştiam despre acel volum III doar că, „faţă de volumul II, care este romanul cunoaşterii magice, acest volum este romanul cunoaşterii raţionale“, ca să citez acelaşi comentariu literar. Ca să nu dau foaia goală, am început să îmi imaginez scena, ce mare lucru se poate petrece înaintea unei bătălii? Pe scurt, am inventat-o: corturi şi strategii, focuri de tabără şi oi la proţap (înainte de bătălie, oştenii trebuie să mănînce bine, nu?), o noapte tensionată, fără lună şi, dimineaţa, la prima geană de lumină, trompetele răsună, anunţînd că lupta e gata să înceapă. După extemporal, am verificat în carte: nu se potrivea mai nimic. Crezînd că am un 2 asigurat, am avut un mic şoc cînd s-au adus extemporalele şi am descoperit că luasem 9. Colegii m-au privit cu invidie – tocilara asta sigur citise romanul! La ceva timp după aceea, am îndrăznit să-l întreb pe proful de română, care era, totuşi, un profesor atipic şi în afara „sistemului“, de ce îmi dăduse 9, cînd eu meritam 2, ca toată lumea. „Ştiu că n-ai citit, dar ţi l-am dat pentru creativitate!“

A fost suficientă o singură experienţă de acest gen, o atitudine degajată şi diferită a unui profesor faţă de „ceea ce se cere“, ce este obligatoriu, ca să prind curaj, să capăt încredere în mine şi în creativitatea mea, să-mi schimb perspectiva asupra şabloanelor şi canoanelor şcolare, care, la o adică, pot fi evitate sau pot fi aplicate *altfel*. Dosarul de faţă, realizat cu sprijinul ANPRO (Asociaţia Profesorilor de Limba şi Literatura Română „Ioana Em. Petrescu“), are ca punct de plecare aşa-zisa criză a lecturii, în rîndul copiilor şi adolescenţilor, şi dezbate în ce mod lecturile şcolare obligatorii, cele ale autorilor canonici, sînt (sau nu) atractive şi actuale pentru elevii de acum. Cum ar putea o lectură obligatorie să devină una „de plăcere“? Şi care mai este rolul profesorului de limba română, în condiţiile în care singurele ştachete care se ridică sînt examenele de capacitate şi de bacalaureat, transformate în isterii naţionale? Dar şi... ce gen de lecturi şi-ar dori copiii să descopere într-un manual şcolar? (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 13 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Florin IONIȚĂ

Cod portocaliu... spre roșu

„Crivățul din miază-noapte vîjîie... gerul (e) aspru și sălbatic... cumplita iarnă cerne norii de zăpadă... noaptea cade, lupii urlă... vai de cal și călător“ (mă rog, de mașină și șofer!)! E de rău. Și totuși, nori încă mai amenințători se zăresc la orizont. Și de unde vin? De acolo de unde ne-am fi așteptat cel mai puțin: din lumea (aparent) atît de liniștită a cărților. E sigur. Absolut sigur. „Tinerii nu mai citesc aproape deloc.“ De unde am aflat? De la un post de televiziune care afirma îngrijorat: „Procent *tragic:* 25% dintre tineri nu citesc «niciodată» literatură!“ (Desigur, *never say never again,* da' parcă mai poți fi sigur azi de ceva?) Nu credeți? „Răsfoiți“ netul (că el știe tot). N-aveți timp? Atunci, dragi cititori (maturi, fără îndoială, fiindcă doar voi ați mai rămas pe baricade), luați aminte măcar la părerile următoare. Nu-i cunosc pe autori, dar mă încred în competența și sinceritatea lor. „Din păcate, tinerii și adolescenții de azi chiar nu citesc mai nimic“ – știe Ovidiu. „Ba ei citesc chiar foarte mult... *Cancan, Libertatea, Click, Pro Sport* (că toți iubesc sportul, nu?) și... cam atît“ – îl contrazice un anonim. Roxana în schimb pune punctul pe „i“ și, în plus, propune și soluții: „Copiii nu mai citesc deoarece sînt pur și simplu îndoctrinați de școli, de profesori învechiți și veșnicii Eminescu, Goga, Blaga ș.a.m.d. Ia să bage în programa școlară cărți care să-i fascineze... care să le placă să le citească!“ Iar o expertă (tot anonimă) o susține: „Se studiază romane vechi, cu teme deosebit de plictisitoare.“ Un alt Ovidiu este radical: „Programa este plină de cărți deprimante, prost scrise. [...] Luați toată literatura română și părerile lui Călinescu despre ea și dați-le foc“, în timp ce Bogdan intervine împăciuitor: „«Studentul (elevul) recent» este un mare cititor, însă de ziare și reviste. Dacă un elev află că lectura *lui* nu trebuie să se rezume la eternele *Amintiri din copilărie, Ion* sau *Luceafărul,* necesare pentru îndeplinirea feed-back-ului procesului educațional în școală, iar paleta de opțiuni valoroase se poate întinde la nesfîrșit, incluzînd *De veghe în lanul de secară* sau *Împăratul muștelor* ș.a., cu siguranță el va privi altfel «chinurile» lecturilor obligatorii.“

E adevărat, între atîția nori negri se mai strecoară, timidă, și o rază de soare. Fiul Liei (12 ani), „citește foarte mult. Cum? Întîi, a crescut înconjurat de cărți, nea văzut pe noi citind. Apoi, televizorul a fost redus doar la două zile, în care, în loc să ne pierdem pe «cablu» închiriem cîte un film. În al treilea rînd, calculatorul și alte ecrane nu au existat în casă decît pentru uzul strict necesar. Și, în final, telefonul mobil nu îi aparține, ci este folosit la nevoie.“ (Doamne!) Ba chiar două, dacă ținem seama și de următoare informație anonimă, dar sigură: „În urma multor cercetări, am ajuns la concluzia că tinerii sînt dornici să citească, și unii dintre ei citesc chiar foarte mult.“ Cam puține raze totuși...

Bine, bine – veți zice –, am aflat destule. Dar părerea ta care este? Mai citesc tinerii azi?

Aici parcă nu m-aș amesteca. De altfel, unul dintre autorii aceia deprimanți cu care sînt îndoctrinați copiii în școală chiar spunea cîndva că atunci „cînd mai toată lumea are o părere, ești în primejdie să superi pe oricine... E mai bine așadar să mă retrag discret într-un colț și să tac.“ Așa voi face și eu. Îi voi lăsa, în schimb, să vorbească pe cîțiva dintre elevii (adolescenți, desigur) Colegiului Național „Iulia Hasdeu“ din București. În fond, ei sînt cei mai în măsură să ne lămurească. Pentru cine nu-i cunoaște, trebuie să fac de la început precizarea că sînt copii absolut normali: învață (cu mai multă sau mai puțină plăcere), au planuri de viitor (bacul, facultatea), folosesc telefonul mobil (oho, nu doar la nevoie!), uneori mai lipsesc de la ore (decent), fac sport (parcă nu atît cît ar trebui)... Dacă i-ați întîlni pe stradă, nu cred că v-ar atrage atenția în mai mare măsură decît ar face-o alți adolescenți.

Eu am urît cel mai mult opera Romanul adolescentului miop *de Mircea Eliade pentru că se vorbea doar despre adolescentul miop și pentru că mi se pare foarte greu de învățat.*

VLAD GABOR, *16 ani*

Opera care mi-a plăcut cel mai mult la școală a fost Ion *de Liviu Rebreanu, deoarece este un roman realist, care dă impresia că se poate întîmpla și în zilele noastre, are o acțiune complicată, care se desfășoară pe o perioadă mai lungă de timp, avînd una dintre teme familia, care se confruntă cu problemele vieții, exact ca și familiile din zilele de azi: banii, averea, sărăcia și neajunsurile din lume.*

MIRIAM OROS, *17 ani*

Iată mai întîi cîteva dintre gîndurile lor despre cărți.

„Plăcerea lecturii este cea care îmi îmbogățește sufletul și nu aș renunța pentru nimic în lume la ea!“ (Eduard); „Nu îmi pot închipui o lume în care cărțile nu există.“ (Irina); „Îmi place să citesc pentru că o carte mă face să fiu fericită, îmi dă curaj, îmi dă putere, mă face să sper și nu mă lasă niciodată să uit să visez.“ (Ally); „Citesc pentru că sentimentul pe care-l trăiesc în acele clipe nu-mi mai este oferit de nimic și de nimeni.“ (Andreea); „Cititul nu ar trebui să reprezinte o barieră, ci dimpotrivă, o cale de trecere. Eu nu consider că *trebuie să citesc ceva.* Mie îmi *place, vreau și sînt deschisă* la acest capitol. Singurul lucru care mă mai poate împiedica uneori este timpul, dar mă revanșez.“ (Bianca); „Nu sînt un cititor atît de înrăit pe cît aș vrea, dar sînt conștient că fără ajutorul cărților nu aș fi putut ajunge ceea ce sînt astăzi.“ (Andrei); „Cineva mi-a spus odată, cu destul de multă surprindere, că «eu chiar mă atașez de cărțile pe care le citesc». E un lucru adevărat și pe care îl constat întotdeauna abia la final. Tot ce vreau de la o carte e să simt că vorbește într-adevăr pentru mine.“ (Iulia); „Mama mi-a spus că oamenii se împart în două categorii: cei care au citit cărți, și cei care îi ascultă pe cei care au citit; și m-a întrebat din ce categorie vreau eu să fac parte. Am ales să fac parte din categoria celor care citesc.“ (Andra); „Nu m-am gîndit că o să ajung vreodată la acel moment în care nu poți lăsa o carte din mînă.“ (Florentina); „Prin intermediul cărților mă pot cunoaște mai bine, îmi descopăr propria persoană și uneori mă identific cu personajele romanelor citite. Pot spune că am învățat să privesc lucrurile dintr-o altă perspectivă și să nu mai judec oamenii după aparențe.“ (Ruxandra)

Cam cîte cărți citesc în medie pe lună? Între una-două și șase (!).

Ce autori dintre cei studiați ori măcar amintiți la școală (gimnaziu, liceu) au citit cu plăcere? Mircea Eliade *(Maitreyi, Nuntă în cer)* este pe locul întîi, apoi Călinescu *(Cartea nunții, Enigma Otiliei),* Caragiale *(O scrisoare pierdută, În vreme de război...),* Slavici *(Mara, Moara cu noroc),* Rebreanu *(Ion),* Homer, Dante, Poe, Orwell, Stendhal, Dickens, Diderot *(Călugărița),* Mallot *(Singur pe lume).* Și culmea, s-ar mira poate unii, în listă se mai află Creangă *(Amintiri..., Harap-Alb),* Sadoveanu *(Baltagul, Hanu Ancuței),* Preda *(Morometții),* Negruzzi, Sorescu *(Iona),* Chiriță *(Cireșarii),* Teodoreanu...

Ce nu le-a plăcut? Pe locul întîi, detașat, *Ciocoii...* lui Filimon. Dar lista este lungă și cuprinde și cărți pe care alți colegi le-au plasat printre favorite: *Ion, Pădurea spînzuraților, Mara, Țiganiada, Viața la țară, Legendele Olimpului, Amintiri..., Morometții, O scrisoare pierdută, Maitreyi, Enigma Otiliei, Cireșarii,* plus, în bloc, Sadoveanu, Bacovia, Blaga.

Ce-au citit în ultimele luni? Jane Austin, Isabel Allende, Steinbeck *(Oameni și șoareci),* Emily Brontë, Charlotte Brontë, Agatha Christie, John Fowles *(Colecționarul),* Oscar Wilde *(Portretul lui Dorian Gray),* Markus Zusak *(Hoțul de cărți),* Proust, Kafka, Márquez, Balzac, Stendhal, Flaubert, Sebastian *(Accidentul).* Mai vreți să aflați? Iată: Dostoievski, Drumeș *(Invitație la vals),* Teodoreanu *(Lorelei),* Brian Selznick *(Invenția lui Hugo Cabret),* Jules Verne, Tolstoi *(Anna Karenina),* Frank Herbert *(Dune),* Salinger *(De veghe..., Nouă povestiri),* S.E. Hinton *(Proscrișii),* Stephen King, Bradbury *(Fahrenheit 451),* Bulgakov *(Maestrul și Margareta),* Fitzgerald, Hemingway, Amos Oz, Orhan Pamuk, Cella Serghi, Eric-Emmanuel Schmitt *(Oscar și tanti Roz),* Simone de Beauvoir *(Memoriile unei fete cuminți),* Borges, Ian Fleming, Sven Hassel, Arthur Conan Doyle, G. Băjenaru *(Cișmigiu & Comp.),* Mark Haddon *(O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții),* Carlos Ruiz Zafón *(Umbra vîntului)...*

Să fie mult, să fie puțin? Nu știu, dar sigur nu-i alarmant.

Despre ce autori și-ar dori să scrie la bac? Caragiale și Eminescu sînt în frunte. Apoi Blaga, Ion Barbu (!), Rebreanu, Călinescu, Slavici, Arghezi, Camil Petrescu, Creangă. Cum observați, nu totdeauna plăcerea lecturii face casă bună cu examenele.

Ce nu și-ar dori? Bacovia, Preda, Sorescu, Sadoveanu și Nichita Stănescu. Dar pe listele unora se mai află și Eminescu, Rebreanu, Ion Barbu, Camil Petrescu ori Slavici. Poate trage cu ochiul și Ministerul Educației?

Desigur, numai de aici nu se poate deduce că toți adolescenții de azi sînt niște împătimiți ai cititului. Cred însă că nu cititul este adevărata problemă, ci accesul la carte. Majoritatea bibliotecilor școlare sînt mai degrabă modest înzestrate, iar cărțile sînt majoritar tipărite înainte de '89. Literatură nouă sau măcar ediții recente din literatura „clasică“ nu prea există, pentru că asta ar presupune bani pentru achiziții, iar cînd a fost vorba de bani, primii care s-au tăiat au fost cei pentru dotarea bibliotecilor. Și la fel cînd s-a pus problema reducerilor de personal. În fond, e logic: dacă nu-s cărți, la ce-i bun bibliotecarul? Cît privește bibliotecile publice, ele sînt puține și se tot răresc. Din aceleași „rațiuni“ bugetare. Și librăriile s-au împuținat (Bucureștiul nu trebuie luat ca reper), iar în orașele mici nici nu prea mai există. Noroc cu chioșcurile de ziare, însă aici găsești mai ales ce crede vînzătorul că „se cere“. Dar a cumpăra o carte, chiar dacă prețul nu este neapărat exagerat, nu e la îndemîna oricui. Ce se întîmplă însă la sat, unde trăiește cam jumătate din populația României? Acolo nici n-au existat vreodată librării și chioșcuri de ziare. Iar de biblioteci, ce să mai vorbim. Așa că preocuparea noastră, a maturilor, cred că ar trebui țintită mai degrabă în această direcție, a accesului facil la carte. Odată cu el, și numărul cititorilor va crește.

Deși pînă în acest moment am stat discret într-un colț și i-am ascultat pe alții, nu pot încheia totuși fără a-mi spune părerea despre problema în discuție, chiar cu riscul de a supăra pe oricine are una. Cred că adevărata întrebare a „experților“ în lectura adolescenților, deși nerostită, ar fi putut suna mai degrabă așa: „De ce nu mai citesc tinerii *ce vrem noi?*“ Iar, dacă aș fi unul dintre adolescenții pe care i-ați cunoscut citind rîndurile de mai sus, aș răspunde: „De ce-aș face-o?“

Florin Ioniță *este profesor de limba și literatura română și de literatură universală la Colegiul Național „Iulia Hasdeu“ din București.*

Liviu PAPADIMA

Povestea poveștii fără sfîrșit

Ştiţi de cartea lui Michael Ende, *Poveste fără sfîrşit?* E un fantasy cuceritor, din care nu ne-am putut abţine – Alexandru Crişan, Ioana Pârvulescu, Tina Sâmihăian, Rodica Zafiu şi cu mine – să nu introducem un fragment în manualul de română de clasa a IX-a, apărut la Humanitas Educaţional în... acum multă vreme.

Credeam, la vremea aceea, că povestea manualelor de liceu pentru limba şi literatura română se va încheia în cel mult patru ani. Eram, evident, naivi. Cînd păream în sfîrşit gata să depunem armele, după ce reuşisem să supravieţuim şi unei campanii vehemente de presă, care acuza „distrugerea literaturii române" prin „conspiraţia" noilor programe şi manuale, ne-am trezit că a trebuit să o luăm de la capăt. Între timp, s-a „schimbat modificarea" şi, în loc să se treacă la un învăţămînt obligatoriu de 9 clase (plus „pregătitoarea"), s-a revenit la schema „în trepte" de prin anii '80, în care stăm bine şi mersi, şi în zilele noastre. Cum poate fi liceul jumătate obligatoriu şi jumătate la bunul plac n-am înţeles nici atunci, nu înţeleg nici acum. Pesemne sînt mai greu de cap. Cert este că, prin această revizuire a revizuirii, liceul a căpătat bizara configuraţie a două cicluri consecutive, fiecare de cîte doi ani, unul la „impuse", altul la „figuri libere". Continuitatea unei programe pentru întreg parcursul liceal a devenit imposibilă. Pe scurt, alte programe, alte manuale, încă patru ani de munci şi zile.

Văd că nici acum nu s-au stins dilemele formării noilor generaţii întru ale literaturii: Cîte texte? Care texte? Ce facem cu X sau cu Y? Cîţi „canonizăm" şi pe cine şi cu ce (şi de ce)?

Promit să mă abţin, de data asta, să dau vreun răspuns la întrebările care îi agită în continuare pe profesori, elevi, părinţi. Mai degrabă, am să mă refer la motivele şi sursele acestor mai mult sau mai puţin aprinse nedumeriri.

S-o luăm un pic de la... *plebicist:* de ce era (şi este încă) nevoie de o reformă a învăţămîntului, nu numai în România, ci şi, precum lesne se vede, în mai toate ţările de pe glob?

Am să mă opresc la doar două chestiuni, încercînd să arăt cum fiecare dintre ele influenţează răspunsurile posibile la întrebările precedente.

Şcoala şi viaţa. Ne-am obişnuit, de multă vreme, să vedem viaţa omului ca pe un parcurs cu mai multe etape, fiecare cu specificul ei: joacă, învăţătură, muncă, odihnă. În primele decenii de după al Doilea Război, s-a constatat că acest frumos algoritm tipic al modernităţii începe să scîrţîie. Înnoirea informaţiei a luat-o razna, astfel încît speranţa că, după ce am învăţat vreo 8-10-12-16-20 de ani, o să trăim liniştiţi din punctul ăsta de vedere, aplicînd în cîmpul muncii învăţătura dobîndită încă vreo 3-4-5 decenii de la absolvire, se duce pe gîrlă. Am intrat, s-a spus, într-un nou tip de societate, „societatea cunoaşterii", care are nevoie de un nou tip de educaţie, „învăţarea pe tot parcursul vieţii" – faimoasa *lifelong learning*.

Ce legătură are această schimbare de paradigmă cu studiul literaturii? Are.

De ce, au spus unii, *Luceafărul* sau *Fraţii Jderi* au ajuns să stea pe picior de egalitate cu *Muzici şi faze* sau *Exuvii* sau chiar cu venetica *Poveste fără sfîrşit?* Pentru că, pornind de la nobila – poate şi vetusta? – premisă că „nu e alta mai frumoasă decît cetitul cărţilor zăbavă" – cum zice cronicarul –, şcoala şi-a propus la fel de nobilul scop de a-l înzestra pe elev, la intrarea în „viaţă", nu doar cu un „bagaj de cunoştinţe" din care să se hrănească în zilele ce i-au mai rămas, ci cu năravuri de cititor. Cu alte cuvinte, să-i formeze pe elevi, astfel încît să poată citi tot soiul de scrieri, mai uşoare şi mai grele, mai simple şi mai complicate, să-i intereseze şi să le placă să facă lucrul ăsta cît or trăi. Evident, alegerea textelor „de studiat" s-a reconfigurat şi ea în consecinţă, ele urmînd să fie nu numai „valoroase", ci şi accesibile, instructive, interesante şi chiar... „atrăgătoare" pentru elevi. Ce s-a ales în realitate de acest deziderat aş vrea şi eu să ştiu. Pentru mine, întrebarea importantă rămîne următoarea: încotro ar trebui să ne uităm în continuare, către revizuirea obiectivelor asumate – poate ele au fost inadecvate! – sau către modul în care s-a reuşit sau nu ca ele să fie atinse?

Şcoala şi valorile. Şcoala nu formează doar forţă de muncă sau „resursă umană" – cum se spune acum, cu o formulă deosebit de antipatică pentru umanişti. Mulţi dintre aceştia cred că omul nu poate fi privit doar ca o „resursă" între altele – materii prime, timp, infrastructură etc. –, ci şi ca o valoare în sine. Îi educăm pe tineri nu doar ca să fie apţi pentru muncă şi eficienţi, ci şi ca să devină, la maturitate, „oameni". Există aici o mare şi evidentă problemă: ce înseamnă, în fond, să fii „om" şi cum ştim cine e „mai om" decît altul? Vrem, de pildă, tineri formaţi în respectul autorităţii, sau înzestraţi cu gîndire independentă şi spirit critic?

În plus, a apărut inevitabil întrebarea privitoare la cine e îndreptăţit să decidă, şi cum, asupra acestor dileme profunde, oricît de pueril ar suna ele într-o formulare simplificatoare ca aceea pe care v-am propus-o.

Au răzbătut şi la noi, cu o întîrziere de cîteva decenii, ecourile înfierbîntatelor bătălii canonice, inaugurate în studiile literare occidentale, în universităţi şi în şcoli, cam cu jumătate de secol în urmă. Ele semnalau, la vremea respectivă, o criză a valorilor în societăţi care încercau să depăşească traumele războiului şi să se deschidă către (un alt fel de) viitor. În spaţiul educaţional, bătăliile canonice s-au centrat nu numai pe dispute teoretice, ci şi pe aspecte practice, ţinînd de funcţionarea sistemului. Întrebarea era, în fond, cine are dreptul să decidă asupra valorilor care urmează să fie promovate în formarea tinerilor, şi pe ce temei. Disputa a dus la reorientarea mecanismelor decizionale dinspre un model *autoritar* către unul *coparticipativ*. În primul caz, guvernanţii desemnează un grup de profesionişti care dezbat, deliberează şi, în cele din urmă, hotărăsc: toată suflarea şcolară va studia *Puiul* şi *Moartea căprioarei* şi... În cel de-al doilea caz, decizia se negociază pe mai multe paliere: guvernanţi – MEC etc. – experţi –, comisiile naţionale, consiliul pentru curriculum, institutele de ştiinţe ale educaţiei, dar şi autori independenţi de manuale şi profesorii înşişi. Şi chiar beneficiarii: elevi, părinţi. Expertiza nu e alungată de la decizie, ci, dimpotrivă, lărgită.

Întrebarea-cheie în acest caz este: sîntem într-o societate aptă să dea consistenţă unei astfel de negocieri a valorilor? Sincer să fiu, iarăşi nu ştiu. Ştiu însă cu certitudine că mi-aş dori să trăiesc într-o societate capabilă să o facă. Şi că educaţia, cu toate pîrghiile ei, ar trebui să-i fie călăuză.

În rest, despre programe şi manuale, numai de bine. *A bon entendeur, salut!*

Opera care nu mi-a plăcut este Ţiganiada *de Ion Budai-Deleanu; este opera care pe mine nu m-a atras defel, dar a trebuit să o învăţ, pentru că ni se cerea. Ideea iluministă că ţiganii trebuie să aibă aceleaşi drepturi cu ceilalţi români mi s-a părut una bună, dar opera mi s-a părut plictisitoare.*

EMANUELA CULDA, *17 ani*

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Editura Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Cui îi e frică de bacul la română? (I)

Nu ştiu cum se face critica unui critic literar, aşa că nu o să-l judec pe Călinescu în această postură. Pot totuşi să îmi exprim ferm, deşi blînd, părerea despre *Enigma Otiliei:* nu este o carte bună. Nici pe departe. Singura impresie care mi-a rămas după o lectură facilă de trei zile a fost aceea a discontinuităţii. Evoluţia personajelor, atunci cînd nu este complet absentă, constă în schimbări episodice de atitudine. Sentimente puternice, precum pasiunea lui Felix pentru Otilia, apar brusc, fără vreo urmă de dezvoltare psihologică anterioară a personajelor stereotipice (la bac, evident, o să scriu „tipologice, de influenţă balzaciană"). Singurul element care a salvat, pentru mine, romanul, este o oarecare încercare de analiză socială a poziţiei femeii, care îşi pierde însă valoarea cînd este exprimată similar de personaje complet diferite, devenind o simplă banalitate.

În urma analizei mele extrem de rudimentare şi subiective, am ajuns la concluzia că *Enigma Otiliei* este o carte mică a unui nume mare, pe care se cere să îl lăudăm. Ar fi perfect, bineînţeles, să o înlocuim cu o carte mare, cum poate că sînt cîteva în literatura română. Propunerea mea, din nou subiectivă, este *Jurnalul fericirii*. Steinhardt, din păcate, este ignorat atît de programa literară, cît şi de cea filozofică, ceea ce reprezintă o pierdere. Recunoscîndu-mi evidenta lipsă a unei cunoaşteri exhaustive a literaturii noastre, am totuşi curajul să spun că o operă confesivă de asemenea amploare este unică pe dragele noastre plaiuri mioritice. Cei mai mulţi dintre elevi sînt complet nefamiliari cu această extraordinară minte enciclopedică. Dar, cel mai important, ei nu cunosc exemplul strălucit al unui om care a reuşit ceva ce poate unii mai încearcă şi azi: depăşirea spirituală, cu faţa curată, a opresiunii ideologice comuniste. Aşa că, dacă se consideră că elevul mediu poate înţelege *Iona, Jurnalul fericirii* este, în mod sigur, o carte digerabilă. Iar botezul din camera 18 a puşcăriei Jilava relevă o psihologie mai complexă decît toate enigmele Otiliei.

Andrei BELIBOU
clasa a XII-a, Colegiul Naţional „Gheorghe Lazăr"

Da, nici mie nu mi-a plăcut de Otilia, dar cînd am început să mă plîng alor mei că mă plictiseşte teribil, ei mi-au explicat de ce romanul nu e, de fapt, „îngrozitor de nasol", ci cum el e scris într-o şi pentru o epocă ce şi-a pierdut complet glasul şi care chiar n-are cum să fie apreciată de oamenii născuţi în anii '90. În orice caz, eu sigur n-aş vrea să stau să scriu despre Lucian Blaga. Italo Calvino are nişte teorii foarte incitante în cartea sa *t zero* cu care m-am chinuit acum cîţiva ani, cînd sigur trebuia să fi rămas la *Baronul din copaci* sau la *Vicontele tăiat în două* – două cărţi pe care le-aş recomanda pentru bac.

Dar dacă mă gîndesc mai bine, îmi dau seama că nu prea există ruşi în programă. Şi pe Dostoievski tot ajung să-l citească toţi în liceu, dar nu dau şi de Bulgakov... Din acest motiv, propun introducerea *divinului* roman – prin subiect, nu prin somptuozitatea exprimării mele – *Maestrul şi Margareta*.

Ileana ZIRRA
clasa a XII-a, Colegiul Naţional Bilingv „George Coşbuc"

LECTURI **OBLIGATORII** SAU LECTURI ESENȚIALE?

Florentina SÂMIHĂIAN

Lectura și elevii epocii digitale

Cum îi pregăteşte lectura şcolară pentru viaţă pe copiii de azi? Întrebarea cred că merită o dezbatere profundă. Ceea ce voi încerca aici este doar să punctez cîteva dintre posibilele direcţii de discuţie. O să mă refer doar la gimnaziu, pentru că acesta reprezintă, cred, etapa în care interesul elevilor pentru lectură (mai) poate fi stîrnit.

Ce recomandă programele şcolare? Care este rolul lecturii şi al studiului literaturii în şcoală? Programele actuale pun accent, în gimnaziu, pe dezvoltarea strategiilor de lectură şi pe cunoaşterea trăsăturilor unor tipuri de texte (nonliterare – ştiri, articole, reclame etc. – şi literare – basm, nuvelă, schiţă, pastel, baladă, comedie), urmărind formarea unui cititor care să înţeleagă ceea ce citeşte. Perspectiva comunicativă a programei presupune înţelegerea lecturii ca proces de comunicare, în care cititorul activează cunoştinţele şi experienţele ce-l ajută să construiască o interpretare a textelor pe care le citeşte. Nu există autori canonici sau texte obligatorii în aceste programe.

Totuşi, o privire rapidă asupra manualelor de limba şi literatura română pentru gimnaziu confirmă existenţa unor autori „canonici", prezenţi în toate manualele: Creangă, Caragiale, Eminescu, Sadoveanu, Alecsandri. În rest, opţiunile autorilor de manuale sînt foarte diverse, cuprinzînd texte ale unor autori selectaţi în mod tradiţional în manuale (Brătescu-Voineşti, Gârleanu, Agârbiceanu), dar şi texte din literatura română contemporană (Ana Blandiana, Marin Sorescu, Mircea Cărtărescu) sau din literatura universală (Michael Ende, de exemplu, la Humanitas).

Acestea sînt faptele. Dincolo de existenţa oficială sau *de facto* a unei liste de autori canonici sau de recomandările privind tipurile de texte ce pot fi studiate în şcoală, programele menţionează clar finalităţile lecturii în gimnaziu. În esenţă, acestea propun formarea unui cititor care, prin lectură, să înţeleagă mai bine lumea în care trăieşte şi pe sine însuşi. De aceea, selecţia textelor nu este totul. Cred că modul în care profesorul abordează acele texte este esenţială. Doar profesorul care face eforturi, care e la curent cu apariţiile recente şi care dovedeşte creativitate şi viziune didactică poate să le dezvolte elevilor gustul pentru lectură, competenţele de lectură şi să-i facă să devină cititori pe tot parcursul vieţii.

Ce se cere la examene? Şi totuşi, de ce se studiază literatura în şcoală? Sigur, nu e suficient să vedem ce zic programele. Profesorii şi părinţii sînt întotdeauna preocupaţi de urgenţa obstacolului imediat: examenul. Profesorii: meditaţii! Părinţii: note mari! Elevii? Toată lumea se agită pentru ca elevii să treacă examenul cu bine şi, eventual, şi cu o notă cît mai mare. Această presiune duce la ceea ce se numeşte „învăţarea pentru examen", şi nu la „învăţarea pentru viaţă". Am cunoscut copii care au luat 10 la examen, fără să fi citit vreo carte! Avem o problemă: ce evaluează aceste examene?

În acest moment, există o discrepanţă între programe şi cerinţele pentru examen. Testarea are în vedere mai degrabă învăţarea şi reproducerea unor cunoştinţe, şi nu dovada că elevii pot înţelege şi interpreta un text la prima vedere, că gîndesc critic sau că pot argumenta o idee. E adevărat, competenţele sînt mai dificil de evaluat decît cunoştinţele. Totuşi, experienţa testelor PISA demonstrează că este posibil (aceste teste au introdus şi textele digitale în probele de concurs). Dar discrepanţa menţionată complică, în mod evident şi inutil, viaţa profesorilor şi a elevilor. Profesorii sînt prinşi între două repere între care cu greu pot construi punţi viabile: programa şcolară şi cerinţele pentru testare. Elevii, sub influenţa părinţilor, învaţă pentru examen, fără să înţeleagă rolul pe care lectura îl poate avea, pe termen lung, în viaţa lor şi pentru dezvoltarea lor personală.

Ce pot face profesorii? De ce şi cum poate fi studiată literatura în şcoală azi? Aşa cum spuneam, profesorii trebuie să găsească punţi între cele două repere care le orientează demersurile didactice: programele şi cerinţele pentru examen. Nu e uşor să împaci şi capra, şi varza, dar soluţii există. Numai că, pentru ca acestea să devină viabile, termenul-cheie al ecuaţiei didactice care intră în joc este *elevul*. Şi nu orice fel de elev, ci acela care aparţine, aşa cum arată cercetările moderne, unei noi paradigme de gîndire şi comportament. Elevul *homo zappiens* sau elevul *digital native*.

Acest elev mai este cum era şi, cu *el*, nu mai merge cum mergea. El se raportează diferit la o realitate pe care sistemul actual de învăţămînt o ignoră. *Sistemului* îi scapă faptul că el s-a schimbat şi că abordează învăţarea folosind strategii/instrumente/înţelegeri/comportamente noi, neobişnuite şi/sau inacceptabile pentru sistem. Vrem sau nu, ne place sau nu, elevul este altfel acum: rezolvă mai multe sarcini în acelaşi timp; are o foarte bună viteză de reacţie; îl plictisesc ternul şi „morala"; îşi urmăreşte interesele de dezvoltare nonliniar şi informal; face sacrificii pentru a avea „posibilităţi tehnice"; se bagă în seamă şi pune sistemul între paranteze; imaginile au un impact mai mare asupra lor decît textul scris; îi place să-şi folosească imaginaţia; este conectat, este „în reţea" cu alţii asemenea lui; colaborează, este activ şi învaţă prin joc cu alţii asemenea lui; caută răsplată şi satisfacţie imediată; percepţia este că şcoala/profu sînt prăfuiţi, un rău necesar, util social, dar fără efect în plan personal.

Aşa stînd lucrurile, pentru profesori este important să încerce să-şi cunoască elevii, să afle ce îi interesează, de ce le place sau nu să citească, care sînt experienţele de învăţare nonformală pe care aceştia le au. Orice profesor poate, dacă vrea, să găsească modalităţi de a-i implica pe elevi în lectura exploratorie şi interpretativă, prin diversificarea perspectivelor de abordare şi prin valorificarea strategiilor şi a noilor tehnologii pe care elevii le mînuiesc cu uşurinţă.

Este bine ca oferta de texte propuse spre studiu să fie echilibrată, în aşa fel încît elevii să citească şi texte recente sau actuale (din literatura română şi universală), care sînt de interes pentru ei, dar şi texte *canonice* (care au, fără îndoială, un potenţial formativ – la nivel personal, identitar, cultural – ce poate fi valorificat). Indiferent însă de tipul textului propus pentru lectură, modul în care profesorul reuşeşte să deschidă interesul elevilor pentru text este fundamental.

Cînd are de predat un fragment din *Amintiri din copilărie*, profesorul constată că elevii au dificultăţi să înţeleagă textul la nivel lexical (din cauza abundenţei de regionalisme) sau că universul din carte li se pare foarte îndepărtat de al lor şi, ca atare, puţin interesant. Pot fi depăşite aceste obstacole? Cu siguranţă, dacă profesorul reuşeşte să facă textul accesibil şi atractiv, mizînd, de pildă, pe o abordare care să meargă către discutarea temei textului, care este copilăria. Cum anume Nică şi copiii de azi se bucură la fel sau diferit de copilărie?

De aici, discutarea fragmentului ales, în legătură cu alte texte despre copilărie citite de ei (de pildă, *Aventurile lui Tom Sawyer, Jurnalul unui puşti* sau *Însemnările unei puştoaice, Jurnalul secret al lui Adrian Mole* sau *Băiatul miliardar),* dar şi în legătură cu propriile experienţe, considerate semnificative pentru copiii din ziua de azi. Organizarea unor astfel de discuţii se poate realiza după ce elevii îşi împărtăşesc ideile în grup, în clasă sau pe o temă de discuţii pe care şi-o creează pe Internet. De asemenea, abordările surprinzătoare sînt binevenite: elevii pot povesti fragmentul studiat dintr-o perspectivă nouă, care să-i ajute să-l vadă pe Nică şi prin ochii celorlalţi: ai mamei, ai tatălui, ai Smărăndiţei, ai Irinucăi, ai mătuşii Mărioara. Apoi, să scrie ce cred ei despre Nică. Sînt multe căi prin care profesorul îi poate implica pe elevi în discutarea textului. Cu condiţia să aibă această disponibilitate, de a încerca să intre şi în pielea elevului, pentru a vedea cum îl poate provoca. În final, elevii vor fi capabili să exprime un punct de vedere despre text, dar şi despre copilărie. Iar acest tip de achiziţie este cu siguranţă valoros, nu doar pentru un examen, ci şi pentru propria înţelegere pe care elevii şi-o pot construi despre lume şi despre ei înşişi.

Care este atitudinea elevilor faţă de lectură? De ce citesc sau de ce nu citesc copiii? Cred că răspunsul privitor la atitudinea elevilor faţă de lectură este în mare măsură determinat de ceea ce se întîmplă în clasă, de modul în care profesorul reuşeşte să pună lectura în scenă. Sigur, şi părinţii au un rol, dar cred că, statistic, acest rol e din ce în ce mai mic şi din ce în ce mai mult lăsat pe seama şcolii. Pentru a afla de ce citesc sau nu elevii lor, profesorii pot pregăti chestionare; e important să le poată interpreta, în aşa fel încît să găsească şi căi de a veni în întîmpinarea nevoilor pe care le au elevii lor în privinţa lecturii.

Multe cercetări privind lectura spun că, de fapt, copiii şi tinerii de azi citesc la fel de mult, poate chiar mai mult decît cei din generaţiile anterioare, dar citesc altfel, şi „texte" mai diverse (între care şi mesaje de pe reţele de socializare). De aceea, e bine ca profesorul să ştie ce interese de lectură au elevii, ce medii folosesc pentru a citi, spre a putea face legături între ceea ce citesc pentru şcoală şi ceea ce citesc şi cum citesc în timpul liber.

Cred că lectura rămîne, încă, una dintre căile importante de formare şi dezvoltare personală. Iar rolul profesorului este acela de a o menţine vie, ba chiar de a o face atractivă. Lectura este, încă, o modalitate esenţială prin care chiar şi copiii de azi pot înţelege lumea şi se pot înţelege mai bine pe ei înşişi. Profesorii nu pot ignora acest rol fundamental al lecturii. Cred că mulţi dintre ei pot selecta texte relevante pentru elevii lor şi pot propune abordări care să provoace inteligenţa, imaginaţia, sensibilitatea şi creativitatea elevilor. Depinde doar de profesor cum reuşeşte să facă acest lucru. Dacă profesorul nu încearcă, elevul îl va ignora. Cîtă vreme există o asociaţie a profesorilor de română (ANPRO), cercuri şi cluburi de lectură, edituri care scot cărţi pentru copii, profesorul nu e tocmai singur în acest efort.

Opera mea preferată a fost O scrisoare pierdută *de Ion Luca Caragiale, deoarece m-a amuzat mai mult decît mă aşteptam şi pentru că scoate în evidenţă defectele societăţii. Opera pe care am urît-o cel mai mult este* Plumb *de George Bacovia, pentru că nu am reuşit să înţeleg sub nici o formă această poezie.*

RĂZVAN LAZEA, *18 ani*

Cea mai grea operă a fost poezia Testament *de Tudor Arghezi, deoarece consider că nu prea am înţeles ideile transmise de autor prin versurile operei.*

MĂDĂLINA MICULA, *18 ani*

***Florentina Sâmihăian** este lector dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti, autoare de manuale de limba şi literatura română.*

Reforma de la firul ierbii

un dialog cu Monica ONOJESCU

Cît de mult s-au schimbat manualele şi programele şcolare de limba şi literatura română, în ultimii 20 de ani? Dar sistemul de predare?

Nu se poate vorbi de ele fără o minimă contextualizare şi fără a le pune în legătură cu reforma în educaţie, începută în 1995, reformă de structură care viza cadrul curricular, programele şi manualele la toate disciplinele. Prima reformă nu a fost niciodată dusă pînă la capăt, adică lăsată să se desfăşoare firesc pe parcursul unui ciclu şcolar, făcută evaluarea, trase concluziile şi mers mai departe. A fost reîncepută cu fiecare nou ministru, iar la Educaţie au fost foarte mulţi. Sau, mai bine spus, fiecare ministru şi-a început propria, „singura", „adevărata reformă". Au trecut de atunci aproape 20 de ani. Din 2011, există o nouă Lege a educaţiei, însă nu există un cadru curricular nou, nu există programe noi, manualele sînt tot cele de acum 15 ani, iar tensiunea dintre ce se învaţă şi ce se evaluează este tot mai mare, pe fondul rezultatelor de la bacalaureat.

În 1995, am fost unul dintre profesorii care chiar au crezut în schimbare şi mai ales într-o schimbare care are loc nu numai de sus în jos, ci de una care se poate face cu adevărat cînd îi este înţeles rostul şi este asumată de cei din sistem. Îmi plăcea, pe vremea aceea, cum sună „reforma de la firul ierbii" şi niciodată nu am interpretat-o ca un slogan populist, cum poate a şi fost.

Atunci am fost convinsă că nici o altă disciplină şcolară nu a trecut printr-o schimbare mai mare ca limba şi literatura română, odată cu adoptarea modelului comunicativ de la clasa I pînă la clasa a XII-a. Aceasta înseamnă că scopul disciplinei este formarea competenţei de comunicare prin receptare de text oral şi scris, pe de o parte, şi formarea competenţei de producere de text oral şi scris, pe de altă parte.

La prima vedere, s-ar părea că nu este ceva prea dificil de înţeles, dar deosebirea era fundamentală faţă de tot ceea ce făcusem pînă atunci. Înainte, scopul disciplinei era formarea unui orizont cultural compus din cît mai multe cunoştinţe. Subdomeniile maternei erau cunoaşterea teoretică a limbii standard şi a literaturii naţionale, care se studia în evoluţie. În ultimii zece ani înainte de '89, criteriul de selecţie predominant era cel estetic. Rolul important era al profesorului care transmitea cunoştinţele şi conducea analiza (literară şi gramaticală) prin respectarea riguroasă a unui algoritm. Din păcate, aşa cum se va vedea în anii următori, cel puţin la literatură, un algoritm nu prea deosebit de cel din prezent.

Odată cu adoptarea noului model, accentul se mută de pe transmiterea de cunoştinţe, pe formare de competenţe (de comunicare şi culturale), limba este înţeleasă ca instrument de comunicare „în funcţiune", exersat în situaţii cît mai variate, iar în sfera interesului profesorului de maternă intră acum o mare varietate de texte: alături de cele literare, se citesc scrisori, jurnale, discursuri, reclame, afişe, reţete etc. În acelaşi timp, limba este văzută şi ca un mijloc de învăţare pentru toate disciplinele; elevii învaţă să înţeleagă şi exersează procesele după care se construieşte orice fel de text – şi cel din manualul de fizică, şi cel din manualul de istorie. Literatura însă îşi pierde locul privilegiat, este doar un limbaj printre altele, care serveşte la formarea de competenţe comunicative. De aici, cel puţin teoretic, două avantaje: deschiderea spre alte limbaje artistice (imagine, spectacol) sau nonartistice şi „decanonizarea", adică intrarea în sfera interesului profesorului şi a unor texte actuale, a unor texte străine sau a ceea ce numim literatură de divertisment, dar şi un mare dezavantaj – literatura este doar un fel de vehicul pentru formarea competenţelor de analiză a textului literar. La fel ca la celelalte discipline, elevul este pus în centrul procesului de învăţare, iar profesorul, care renunţă tot mai mult la rolul de magistru, dobîndeşte o libertate nemăsurată în alegerea mijloacelor prin care îi formează competenţele.

Punerea în practică a modelului s-a dovedit nu numai extrem de incitantă, ci şi extrem de dificilă. Profesorii, oricît se dovedeau de deschişi – şi erau mulţi atunci –, nu erau pregătiţi pentru o astfel de schimbare. Un prim program de abilitare curriculară a fost sistat după prima serie, în 2000, odată cu schimbarea puterii. Era uşor să se transmită de la centru: programa este flexibilă şi se aplică personalizat, manualele nu sînt literă de lege, sînt doar nişte auxiliare, contează nu informaţiile, ci competenţele; şi e foarte greu de pus în practică bine. Programele erau scrise într-un limbaj excesiv de tehnicizat. Era nevoie nu numai de bunăvoinţă, ci şi de timp, pentru a le parcurge mai întîi integral şi apoi de a reveni şi reflecta serios pe seama lor. Profesorilor le era mai simplu să se încreadă în manuale, în privinţa selecţiei textelor şi în privinţa modelului lor de abordare. Autorii de manuale erau plini de bune intenţii, dar nu aveau experienţă. După 50 de ani de manual unic, manualele erau inegale: unele foarte îndrăzneţe, cel puţin în deschiderea canonului şi propunerea strategiilor active de lectură şi scriere; altele conţineau, deghizate doar puţin, vechile comentarii. Iar în toate, deşi se vorbea de integrarea domeniilor de limbă, literatură şi comunicare, acestea erau tratate separat.

Dar eram plini de entuziasm, motivaţi şi dornici să învăţăm împreună, profesori de română, de limbi străine şi de ştiinţe sociale, autori de manuale, autori de programe, didacticieni şi specialişti de la Litere, apoi de la Sociologie şi Psihologie. În 2001, s-a înfiinţat Asociaţia Profesorilor de Română „Ioana Em. Petrescu" (ANPRO), iar revistele, proiectele, conferinţele au ţinut locul unei politici oficiale coerente de punere în practică a reformei, cel puţin la disciplina noastră.

Cum poate o lectură obligatorie să devină una de plăcere, şi invers? De ce anumite activităţi – de tipul cercurilor de lectură din şcoli – sînt opţionale?

Răspunsul e simplu în teorie: punerea între paranteze a abordării textului prin prisma unei estetici explicite şi o reîntoarcere la funcţia majoră a literaturii, cea formativă, cea a unui discurs privilegiat – pentru că este mai accesibil decît al filozofilor, psihologilor, sociologilor, istoricilor – despre om şi despre condiţia umană. Iar textele „obligatorii", fără nici o excepţie, permit o astfel de abordare. Punerea în practică este însă mult mai dificilă. Nu numai din pricina evaluării, care a ajuns în ultimii ani la o formalizare extremă, profesorul trebuind să se împartă între ceea ce ştie că este de folos cu adevărat elevului şi ceea ce „se cere", ci din pricina limitelor noastre de profesori.

Eventual, am putea găsi o consolare la gîndul că criza lecturii şcolare nu ne afectează doar pe noi. În Franţa, al cărei model a fost preluat şi la noi, critica la adresa lecturii metodice a îmbrăcat forme vehemente, de ani buni. O astfel de lectură – s-a spus – ignoră subiectul cititor, neluîndu-i în considerare participarea subiectivă, intelectuală şi emotivă; tendinţa de generalizare ruinează unicitatea textului. Sau, mai recent, Tzvetan Todorov, aflat pentru un timp în interiorul sistemului, judecă aspru predarea literaturii în liceele din Franţa – „a citi poeme şi romane nu duce la a reflecta asupra condiţiei umane, asupra individului şi a societăţii, a iubirii şi a urii, a fericirii şi a disperării, ci asupra noţiunilor critice, tradiţionale sau moderne. La şcoală nu se învaţă despre ce vorbesc operele, ci despre ce vorbesc criticii." La noi, din păcate, nu s-a ajuns niciodată la o dezbatere publică, poate că acum ar fi timpul.

Mă bucur că mă întrebaţi de cercurile de lectură. Este un răspuns pe care am încercat să-l dăm noi, profesorii de română, la ceea ce înseamnă criza lecturii în şcolile noastre. Din păcate, după zece ani, asemenea activităţi nu sînt recunoscute nici măcar ca opţionale, deşi în ultimul timp am pregătit destul de mulţi profesori tocmai în acest scop. Din cîte ştiu, doar un număr infim au izbutit să convingă direcţiunile şcolilor să le accepte cu statut de opţionale. Aceasta înseamnă că, în continuare, cercurile sînt activităţi extracurriculare, bazate exclusiv pe voluntariat. Conceput în 2004 ca o activitate de mică anvergură (20 de profesori din 12 judeţe), al cărei scop a fost propunerea unei alternative faţă de lectura şcolară, „Cercurile" a devenit în timp un proiect, spunem noi, serios, în care ne-am făcut ucenicia nu numai în latura practică, ci şi în cercetarea didactică (cu bază teoretică la zi, cu compararea situaţiei de la noi cu a altora, cu obiective de cercetare urmărite sistematic, cu evaluări de etapă, adunarea rezultatelor şi publicarea lor în cărţi de didactica lecturii). Punctul de plecare a fost experimentarea noutăţilor intervenite în problematica lecturii, odată cu afirmarea teoriilor receptării. Un astfel de punct de plecare a avut ca urmări tratarea elevului ca pe un cititor cu personalitate proprie, cu preferinţe şi aşteptări proprii.

La sfîrşitul anului trecut, a apărut a patra carte din seria „Lecturiadelor" – cărţi narative de didactica lecturii (ca formulă, apropiate de jurnalismul narativ), un fel de poveşti adevărate cu cărţi şi cititori. Din 2008, scoatem *Revista cercurilor de lectură*. Modelul ei a fost *Dilemateca*. Vă spun aceasta pentru că chiar sufăr că nu mai apare. De zece ani încercăm să interesăm cu proiectul nostru Ministerul. N-am izbutit. În schimb, am avut mai mult succes la edituri.

Există, mai nou, o isterie naţională legată de examenul de bacalaureat. La şcoală nu se mai învaţă decît ceea ce s-ar putea „să pice" la examen. Cum comentaţi acest fapt?

Din punctul meu de vedere, bacalaureatul, în formula de astăzi, este măsura blocării complete a sistemului. Transformarea lui în problemă naţională, isteria din media, modelele de subiecte care de ani de zile sînt aceleaşi, eventual se caută alte şi alte soluţii de a coborî şi mai mult standardele, aflate la îndemîna oricărui elev de nivel mediu de la gimnaziu, simulările Ministerului, simulările inspectoratelor, simulările şcolilor, tezele profesorilor care, încă din clasa a X-a, urmează modelul celor de la bacalaureat... Eu tot sper că, odată atins acest nivel, nu se mai poate face nici o cîrpeală şi nu mai există altă soluţie decît să o luăm de la început.

Opera care mi-a plăcut cel mai mult se numeşte Baltagul *de M. Sadoveanu, pentru că foarte rar mai vezi femei care să îşi caute soţul şi să fie în acelaşi timp şi o mamă bună.*

ALEXANDRA IULIA HANEŞ, *18 ani*

Opera care mi-a plăcut este Moara cu noroc *de Ioan Slavici. Mi-a plăcut această operă pentru că se prezintă influenţa negativă a banilor asupra familiei.*
Opera care nu mi-a plăcut este Povestea lui Harap Alb *de Ion Creangă, deoarece sînt prea multe elemente fantastice.*

ADRIAN MOŞ, *16 ani*

***Monica Onojescu** este profesoară de limba şi literatura română, coordonatoarea proiectului „Cercurile de lectură".*

a consemnat Adina POPESCU

Alina PAMFIL

Canonicii și lectura lor

Prezența canonului – șirul scriitorilor considerați reprezentativi pentru literatura națională – nu trebuie interogată. Argumentul e unul singur și foarte simplu: construcția profilului cultural identitar presupune, în mod cert, cunoașterea figurilor de prim rang ale culturii majore: o cunoaștere menită să informeze răspunsul la întrebarea „Cine sînt creatorii care au marcat durata în care eu trăiesc și limba pe care o vorbesc?“

Conținutul canonului – scriitorii selectați ca reprezentativi – poate și trebuie să fie, periodic, interogat. Dar dreptul la întrebări îl au, mai ales, specialiștii în „științele literaturii“ și profesorii – autori de programe. Argumentele ce susțin necesitatea acestor întrebări sînt numai două și foarte clare. Primul ia în calcul dinamica fenomenului literar, devenirea lui continuă și plenară; în consecință, canonul se cere, din cînd în cînd, extins, pînă în proximitatea prezentului, iar extinderea determină, de regulă, refacerea șirului existent. Al doilea are în vedere dinamica viziunilor despre literatură supraordonate selecției, precaritatea, parțialitatea lor funciară; în consecință, viziunile se cer, din cînd în cînd, remodelate, iar schimbările de perspectivă produc alte șiruri; carente și ele, dar altfel carente. Canonul actual, de pildă, restituie imaginea unei literaturi foarte tinere, apărute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și aglomerată în prima jumătate a secolului al XX-lea; o literatură a cărei devenire ține, mai degrabă, de economia ocultă a miracolului, decît de cultivarea continuității interne și a sincroniei cu spațiul european integrator.

Criteriile de selecție ale operelor semnate de canonici pot fi – și e bine să fie – puse, mereu, în discuție. Îndreptățiți sînt, de data aceasta, mai ales autorii de manuale și profesorii de literatură. Convingerile care generează întrebările întemeiază un discurs pedagogic comun și extins, care are, fără îndoială, partea lui de adevăr. Aceste convingeri vorbesc despre adecvări, despre consonanțe, despre potriviri: vorbesc de nevoia de a pune în acord textele cu cerințele programei, pe de o parte, și, pe de altă parte, de nevoia de a pune în acord textele cu „particularitățile de vîrstă“ ale elevilor. Aplicarea primei cerințe aduce în față opera, mai exact calitatea ei estetică, cizelarea formală și lingvistică, dar și relevanța ei tematică pentru întreaga creație a scriitorului. Aplicarea celei de-a doua cerințe îl privilegiază pe elev, mai exact experiența lui de lectură și de viață și constantele orizontului de așteptare specific vîrstei. Tensiunea dezbaterilor legate de ordinea criteriilor se poate stinge, parțial, prin separarea anilor de gimnaziu de anii de liceu și prin inversarea ierarhiei (primatul trece de la elev la text). Dar liniștea, în această zonă, nu este niciodată deplină. Imperativele reprezentativității estetice și tematice se împacă greu sau deloc cu imperativele accesibilității și ale consonanței dintre universul operei și orizontul de așteptare al elevului. Prin urmare, confruntarea celor două criterii precedă fiecare programă și fiecare manual și se încheie, cum e și firesc, cu victorii sau învoieli trecătoare. Uneori, învinge elevii, iar învinșii, marii învinși, sînt cei prea vechi (precum Dimitrie Cantemir cu *Istoria ieroglifică* sau Dosoftei cu *Psaltirea pre versuri tocmită)* sau cei prea altfel (precum Ion Budai-Deleanu cu *Țiganiada* sau Mateiu I. Caragiale, cu *Craii...)*. Alteori, învinge scriitorii, ca de exemplu Liviu Rebreanu (reprezentat prin *Ion* și *Pădurea spînzuraților,* și nu prin *Adam și Eva* sau *Ciuleandra* – mai accesibile și mai provocatoare din punctul de vedere al elevilor) sau Marin Preda (reprezentat prin *Moromeții,* și nu prin *Cel mai iubit dintre pămînteni,* un text mai incitant pentru marea majoritate a liceenilor). Uneori, se fac compromisuri: autorii de primă mărime rămîn, dar pierd din

Mi-ar plăcea ca romanele de dragoste Pe aripile vîntului *de Margaret Mitchell sau* Mîndrie și prejudecată *de Jane Austen să apară într-un manual școlar.*

PAULA LILIANA CIURCIUN, 18 ani

însemnele nobiliare (Eminescu pierde *Melancolie* și, cîteodată, chiar și *Odă în metru antic,* Ion Barbu pierde *Ritmurile...* și, cîteodată, chiar și *Oul dogmatic,* Camil Petrescu pierde *Patul lui Procust).* Alteori, se fac greșeli: din Ion Creangă sînt selectate, pe bună dreptate, *Amintirile...,* iar din Sadoveanu, *Baltagul;* operele ajung însă la elevii de gimnaziu, prea mici pentru a înțelege bucuria rememorării copilăriei sau forța irepresibilă a unor legi nescrise și substanța unor mentalități arhaice.

Școala românească, și nu numai, a pervertit, în moduri diferite, sensul lecturii.

Reluarea periodică a întrebărilor legate de canonici, de locul lor în programe și în manuale, este nu numai legitimă, ci și importantă. În același timp însă, momentul actual impune, mai mult decît oricare altul, o altă serie de întrebări; și ele sînt obligația noastră, a tuturor; specialiști în literatură, autori de programe și manuale, profesori și, de ce nu, elevi. Aceste întrebări vizează modul în care se petrece lectura canonicilor, în special, și, mai larg, sensul, rostul atribuit lecturii școlare, în general. Motivul e unul singur și grav. De mai bine de o jumătate de veac, școala românească, și nu numai, a pervertit, în moduri diferite, sensul lecturii. Mai întîi, prin impunerea unor abordări ce exagerau dimensiunile sociale și ideologice ale textelor (și s-a exagerat într-atît încît *Capra cu trei iezi* a putut deveni „satiră socială“: o poveste cu o mamă proletară și cu un hain dușman al poporului). Mai apoi, prin supralicitarea unor grile consacrate aspectelor lingvistice și structurale ale textului (și s-a exagerat într-atît încît, la *Somnoroase păsărele,* analiza reușitelor prozodice și stilistice a putut uita de mesajul din „noapte bună!“). Prima formă a derivei am abandonat-o de ceva vreme. Pe a doua, însă, o practicăm în continuare. Exersăm, în școală, o lectură preocupată de tropi, de simetrii compoziționale, de perspective narative, de nuclee textuale... și trădăm, în felul acesta, rațiunea de a fi a marii literaturi: aceea de a transmite mesaje fundamentale despre condiția umană. De aici și întrebările devenite, acum, scadente. Iată cîteva: Cum își poate regăsi lectura școlară sensul fundamental, acela de a extinde cunoașterea despre lume, despre celălalt și despre noi înșine? Cum își poate redobîndi lectura școlară firescul, cum poate ea integra, în procesele de înțelegere și de interpretare, neînțelesurile, uimirile, dezamăgirile, încîntările? Cum putem ajunge, deopotrivă, la ceea ce textul spune (despre autor și/sau despre lumea imaginată) și la ceea ce textul ne spune (despre noi și despre lumea noastră)? Cum putem să nu le luăm elevilor șansa de a se întîlni într-un mod autentic cu literatura?

***Alina Pamfil** este profesoară la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai“, Cluj-Napoca, autoare de cărți și de studii de critică, teorie literară și didactică.*

Cui îi e frică de bacul la română? (II)

Aș vrea să nu dau de *Enigma Otiliei* la examen, în mare parte pentru că sînt de părere că, în loc să denigreze comportamentul social al burgheziei, cum își propune inițial, mai degrabă îl promovează; și asta într-o manieră neatrăgătoare. În legătură cu operele alternative, una pe care o consider necesară programei școlare este *Insuportabila ușurătate a ființei* de Milan Kundera, deoarece cred că este benefică procesului de formare, fie ea intelectuală ori sentimentală.

Mihai ȘEREANU
clasa a XII-a, Liceul Teoretic „Gheorghe Șincai“, Zalău

Dacă e o operă despre care chiar, chiar nu mi-aș dori să scriu un eseu de două, trei pagini la bacalaureat, aceasta e, cel mai probabil, *Hanu Ancuței.* Deși l-am apreciat pe Sadoveanu cînd am avut alte întîlniri – *Baltagul* fiind un bun exemplu în acest sens –, valoarea colecției de povestiri mi se pare, îndrăznesc să spun, supralicitată. Cadrul idilic al hanului, ca loc de popas plin de căldură, unde oamenii leagă prietenii pe nesimțite, alături de povestirile amuzant-romanțate pe care le împărtășesc, îmbinarea epicului cu liricul, toate acestea sînt elemente care, personal, mă îndepărtează de operă. Deși o lectură interesantă, perspectiva idealizată îi răpește, de fapt, din farmec, lăsînd o operă puțin forțată și nenaturală, într-un cadru cu o doză redusă de realism.

Ca elevă a unui profil real, sînt de părere că o mare pierdere pe parcursul anilor de liceu a fost lipsa integrării literaturii universale în programa școlară. Pe lîngă perspectiva amplă pe care ar oferi-o literatura universală, fiind prin definiție vastă, cuprinde un număr mult mai mare de opere, cu o multitudine de alte abordări, teme și subiecte, atmosfere și înțelesuri, ce nu pot fi cuprinse pe de-a-ntregul în literatura română. Un exemplu de acest fel ar fi scriitorul japonez Haruki Murakami, în ale cărui romane realitatea și suprarealismul se întîlnesc fără efort. Romane ca *Dans dans dans* sau *Kafka pe malul mării* vorbesc despre căutare și independență, într-o manieră în care referințele literar-artistice ale Vestului și umorul se îmbină cu perspectiva orientală asupra lumii și asupra rolului omului în aceasta.

Anisia PETCE
clasa a XII-a, Colegiul Național „Sfîntul Sava“, București

Luminița MEDEȘAN

Lecturi obligatorii? Nu chiar...

Cînd am aflat care va fi tema numărului, m-am gîndit la faptul că sintagma „lecturi obligatorii“ poate fi citită în cel puțin două feluri: autori și texte parcurse și studiate de elevi în timpul școlarității, pe de o parte; și, pe de altă parte, ce definește cultura literară a unui om trecut prin școală, care continuă să citească și după ce a absolvit, cu condiția să fi gustat plăcerea lecturii și dincolo de obligațiile de a privi literatura ca pe o materie din planul de învățămînt. A doua accepție e strict dependentă de prima, de felul în care mai ales liceul transmite utilitatea lecturii literare pentru o existență mai bună. Mă voi limita la primul sens, urmărind avatarurile listelor (trebuie lucrat cu liste pentru a ordona și ierarhiza materia, altfel infinită, a posibilităților de a citi) de lecturi ce se presupune că formează profilul unui licean. Cînd ne gîndim la lecturi obligatorii, presupunem, la noi, românii, că nu se poate să fi trecut prin liceu fără să ai habar de Eminescu sau Caragiale, de Blaga sau Arghezi, de Creangă sau Sadoveanu, de Slavici, Bacovia, Camil Petrescu sau Nichita Stănescu... În sensul acesta se vorbește despre autori de manual.

Ca orice elev trecut prin școală în secolul trecut, m-am întîlnit cu listele de lecturi încă din clasele primare, mai ales sub forma „lecturilor suplimentare“ ce trebuiau parcurse în special în vacanțe, pentru a întregi lecturile obligatorii, adică textele sau fragmentele de text incluse în manuale (care, în mod evident, erau obligatorii). Dovada citirii cărților respective se făcea prin consemnarea în caietele de lecturi a rezumatelor textelor în proză/teatru sau prin impresii asupra poeziilor. Astfel, lecturile suplimentare deveneau și ele obligatorii pentru cei care nu voiau să fie sancționați. Tînără profesoară, am lucrat în același sistem și aproape după aceleași manuale și programe după care învățasem, adică programe analitice și manuale unice, scoase de singura editură de profil, Editura Didactică și Pedagogică. În anii '80, apăruse comentariul ca tip de compunere școlară, un text ce se voia succesorul analizei literare, în care se întreceau profesorii ce ajunseseră să dicteze la clasă tot felul de savantlîcuri pe care elevii le învățau și le debitau la ore sau la examene, ceea ce a dus la o saturație dublată de inhibiția de protecție în privința literaturii care se preda în școală, nu toată de calitate, ce e drept.

După 1995, filozofia predării literaturii s-a modificat, consecință a schimbărilor de programă, adoptîndu-se un model nou, cel comunicativ-funcțional, valabil și azi, cu unele ajustări. Reforma începută în forță la sfîrșitul anilor '90 a fost un succes (nu deplin, dar un succes) în componentele programe și manuale, dar un semieșec în componenta profesori. Schimbările au fost foarte mari și ele ar fi trebuit îndelung și răbdător explicate. Dovadă că nu s-au metabolizat e faptul că și azi mai sînt profesori care nu știu să citească programele... Marile noutăți (care sînt valabile de vreo 15 ani deja) constau în apariția manualelor paralele/alternative, elaborate după programe flexibile. La liceu, unde cunosc mai bine situația, nu există nici o listă de texte care să apară ca lecturi obligatorii. Listele cuprind concepte, specii, autorii „canonici“, 17 la număr, care trebuie studiați cu cel puțin cîte un text pe parcursul liceului, și trimit, în „Sugestii metodologice“, la propuneri de autori și texte „necanonice“ care să lărgească oferta pentru a asigura accesibilitatea, atractivitatea literaturii, fără a neglija valoarea. Cei 17 autori care trebuie studiați obligatoriu în liceu sînt: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, E. Lovinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. Listele care se vehiculează rezultă din opțiunile autorilor de manuale sau ale profesorilor, unii nefolosind deloc manuale (lucru perfect valabil, legal și legitim). Și atunci, de unde obsesia listelor de lecturi obligatorii? În primul rînd, din firescul apel la tradiția școlară care nu trebuia aruncată la coș (și nici nu a fost), precum și din locurile comune (în sensul bun al cuvîntului) ale unei culturi generale ce rezultă din parcurgerea liceului. Pe de altă parte, funcționează și inerția sau chiar comoditatea unor profesori care n-au depășit în lecturi și preferințe canonul format în timpul propriilor studii filologice. Dar cel mai puternic efect îl are programa de bacalaureat, o adevărată obsesie, un fetiș al învățămîntului liceal, examenul fiind pentru mulți elevi singurul scop al frecventării cursurilor. Uneori, tot ce nu intră în programa de bacalaureat este tratat superficial, sau chiar ignorat și boicotat și de elevi, și de profesori. Astfel, lista restrînsă de texte, adevăratele obligatorii, este cea a operelor autorilor de mai sus. Adică, previzibil, *Luceafărul, Povestea lui Harap Alb* (nu *Amintiri.....*, Creangă fiind folosit pentru ilustrarea speciei basmului), *O scrisoare pierdută, Moara cu noroc, Plumb, Eu nu strivesc corola de minuni a lumii, Testament, Riga Crypto și lapona Enigel, Baltagul, Ion, Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război, Enigma Otiliei, Moromeții, Leoaică tînără, iubirea, Iona....* Se mai adaugă un text de Maiorescu și unul al lui Lovinescu, un text pașoptist (pe lîngă *Introducție* la *Dacia literară* de M. Kogălniceanu), de obicei, *Alexandru Lăpușneanul* de Negruzzi, *Maitreyi* de Eliade, ca roman al experienței, și cam asta e. Aceste texte, opțiuni aproape generale (am mai citit la bacalaureat și *Floare albastră* sau *Glossă*, dar rareori, sau și mai rar, *Patul lui Procust)* și perfect onorabile eclipsează orice alt text studiat sau doar citit în timpul anilor de liceu. Că poate nu sînt lecturi ale adolescenței, că nu țin seama doar de particularitățile de vîrstă ale tinerilor e adevărat, dar, dacă nu în liceu, cînd să înveți despre ele?

Care e rezultatul acestei liste de lecturi obligatorii? În cele mai multe cazuri, dezastruos. Fără tragere de inimă, fără interes real, le parcurgi cu frica exprimării opiniei în mod liber, de teamă că nu vei lua nota așteptată la examen. Cu excepția poeziilor, care prin corpul restrîns permit abordări creative la clasă, proza sau teatrul înoată în clișee, locuri comune ale eseului școlar, urmașul analizei literare și al comentariului. Excepție fac, poate, *Ion, Enigma Otiliei* sau *Maitreyi*. Dacă m-aș hazarda să fac un top ad-hoc al lecturilor obligatorii aflate, totuși, în preferințele elevilor, pe primul loc, ar fi *Ion* de Rebreanu, cu condiția să fi fost citit. O cauză a compromiterii receptării autentice a literaturii școlare este și lipsa de apetență pentru lectură și recursul la rezumate sau la, și mai rău, ecranizări. Sigur că elevii nu sînt chiar un grup omogen, pe care să se poată opera generalizări, sînt și buni cititori, îndrumați de familii care au biblioteci acasă și care îi încurajează pe tineri să citească. E la mijloc și o comoditate a tinerilor (din ce în ce mai puțin interesați de ceea ce ține de trecut) care găsesc tot felul de prefabricate pe Internet, sursa lor preferată de informare, dar și trendul că degeaba citești, ce vezi tu în text și ce ai de spus nu e bine. Doar ce spun profesorii sau cărțile (puzderie!) de pregătire pentru bacalauret e valabil. E foare adevărat că prea puțini profesori au putut determina la elevii lor depășirea stadiului de apreciere prin „îmi place, nu îmi place“ și nu spun că e ușor, dar abia cînd începi să argumentezi, înveți cu adevărat. Lecturile obligatorii, care ar trebui să fie un bun comun al ideii de cultură națională, sînt sacrificate fiind și materie de examen cu miză foarte mare pentru viitorul absolvenților. Și am senzația că, dacă din septembrie, de exemplu, s-ar schimba complet canonul școlar și programele ar fi pline de – să zicem – optzeciști și chiar scriitori mai noi, soarta lor ar fi aceeași. Caracterul obligatoriu veștejește frumusețea, sacrificînd-o pe altarul pragmatismului evaluării naționale numită bacalaureat. Nu o spun numai eu, o spunea Călinescu în deceniul 4 al secolului trecut, vorbind despre nevoia ca elevii să citească lucruri de soi, dar măcar un an să nu aibă spaima notei. Cu aproximativ un deceniu în urmă, Mircea Cărtărescu cita un profesor de română de la un liceu bucureștean: „Dacă ești într-un manual, nu te mai citește nimeni. Ce să căutați dumneavoastră, opzeciștii, în manuale? Cum să analizezi în fața copiilor o poezie de Iaru, fără s-o omori definitiv?... rugați-vă să vă dea afară pe toți din cărțile de școală, ba chiar să vă interzică de tot! Să vedeți atunci ce v-ar mai citi pușții pe sub bănci!“ („Pușții nu mai citesc. Dar noi mai citim?“, în *Pururi tînăr, înfășurat în pixeli,* Humanitas, 2003)

Opera pe care am urît-o și o urăsc este Moara cu noroc *de Ioan Slavici, fiindcă nu am înțeles nimic din ea, deoarece sînt multe personaje și mă pierd în ea cînd vine vorba să o povestesc; este mare diferență între ea și opera* Maitreyi, *dacă e să le comparăm.*

DIANA BLAGA, *16 ani*

***Luminița Medeșan** este profesoară de limba și literatura română la Colegiul Național „George Coșbuc“, Cluj-Napoca.*

Gusturile se discută

ce au citit copiii de la Colegiul Național „Mihai Eminescu" din Buzău

Cărțile în umbră

■ „Umbra cu cărbune-i zugrăvită!" – m-a plictisit fatalmente *D-l Goe*... Deși am curaj să recunosc faptul că, uneori, în fiecare copil se află un mic Goe, schița m-a plictisit teribil. La vîrsta mea, nu are cum să nu te enerveze că adulții nu reacționează la obrăzniciile acestui copil. Plus că prostiile făcute de Goe mi se par acum de-a dreptul decadente... (Andrei Mihalcea, clasa a VII-a)

■ Nu știu de ce, dar schița *Vizită* mi s-a părut plictisitoare, poate din cauza musafirului căruia nu-i place nimic la familia la care vine ca oaspete. E un tip capricios. (Sânziana Popa, clasa a VII-a)

■ *D-l Goe*... mi-a bîntuit toată copilăria – vechea istorie a celor trei femei care-l terorizează pe bietul băiat. Nu-mi plac textele vechi. (Cosmina Grigore, clasa a VII-a)

■ Ion Creangă nu mi-a plăcut, pentru că operele lui sînt foarte vechi și nu le pot înțelege, am nevoie de un dicționar. Mi se par puțin plictisitoare. (Alexandra Săftoiu, clasa a VII-a)

■ *Toma Alimoș* mi-a displăcut din mai multe puncte de vedere. Nu pricep nici în momentul de față de ce s-au introdus momentele SF într-o baladă populară – cum ar fi momentul cînd haiducul își introduce intestinele înapoi, în corp, și se leagă cu o cîrpă, după ce a fost tăiat de dușmanul lui. (Ionuț Albu, clasa a IX-a)

■ *Baltagul* nu m-a impresionat. Nu din pricina poveștii, în sine, ci pentru că am fost obligată să o citesc din clasa a III-a. Mama îmi ținea lungi discursuri despre cum ar trebui să citești ca să nu pici la bac. De atunci, mi-a devenit antipatică. Nu mama, ci cartea. (Alexandra Barbu, clasa a IX-a)

■ *Baltagul* este un roman pe care l-am citit greu. Finalul a fost tragic și m-a impresionat în mod negativ. Am crezut tot timpul, pe măsură ce citeam, că Vitoria Lipan își va regăsi soțul. Pentru mine, e un roman al lipsei de speranță. (Alina Pătrașcu, clasa a IX-a)

■ Din nefericire, în școala generală nu ne-au fost recomandate foarte multe lecturi suplimentare. Astfel că opțiunile mele nu au fost mereu cele mai bune. În clasa a VIII-a, am încercat să citesc *Mara*, romanul lui Slavici – auzisem numai lucruri bune, însă nu s-a potrivit cu gusturile mele din acea vreme. Mi s-a părut o carte plictisitoare și nu am citit-o pînă la capăt. (Cristina Gheorghe, clasa a IX-a)

■ Nu mi-a plăcut *Baltagul:* este o carte foarte plictisitoare, care îți induce un sentiment de tristețe. Cu fiecare pagină parcursă, rămîneai parcă fără vlagă. De aceea, la jumătatea ei m-am oprit, chiar dacă era o carte obligatorie. (Dragoș Ene, clasa a IX-a)

■ *Planeta celor doi sori*, de Horia Aramă, mi s-a părut o lectură inutilă. Totuși, am citit povestirea aceasta SF în clasă, cam de două ori, cu doamna profesoară, ceea ce a făcut lectura mai puțin detestabilă. E ciudat că astăzi Stephen King e preferatul meu. (Simona Socoleanu, clasa a IX-a)

■ Nu mi-a plăcut romanul *Amintiri din copilărie* – erau prea multe întîmplări și trebuia să țin minte din ce capitol face parte fiecare. În clasa a VIII-a aveam în manual fragmentul cu plecarea lui Nică la Socola – pînă aici am citit. Atît. (Bianca Pătrașcu, clasa a IX-a)

■ În loc de plimbări pînă la iaz sau frați care-și învață sora să adune grîul, în *Morometii II* apar comunismul, problemele politice... Mezinul familiei, Niculae, începe să aibă tot felul de visuri filozofice, în loc să-și ajute tatăl. Și, ca totul să fie și mai rău, povestea de dragoste dintre un băiat sărac și o fată înstărită se termină brusc. (Alexandru Tănase, clasa a X-a)

■ Nu am înțeles atunci, în clasa a VIII-a, de ce ar citi cineva două volume despre viața monotonă a unor oameni de la țară. Tot ce îmi mai amintesc este sentimentul de mo-

Opera care nu mi-a plăcut este Letopisețul Țării Moldovei, *deoarece este multă istorie și mie îmi plac povestirile mai interesante, nu cele istorice. Acești trei cronicari s-au continuat unul pe celălalt, ca să scrie acest letopiseț, nu au spus decît cum a fost mai de mult, limbajul nu îl prea înțelegi.*

ADINA NEGREA, *17 ani*

Una dintre lecturile mele pe care le-am citit de plăcere și care aș vrea să existe într-un manual este opera universală Harry Potter *de J.K. Rowling. Este o carte foarte frumoasă, cu un personaj excepțional, în scene excepționale. Într-adevăr, s-a făcut și film după acest roman, dar o carte face mai mult decît un film.*

ALEXANDRA TOMA, *17 ani*

Mai multe opinii despre lecturile școlare obligatorii, atît din partea profesorilor cît și din partea elevilor, puteți citi pe dilemaveche.ro

leșeală pe care îl aveam tot restul zilei, după ce terminam de citit cîteva pagini din *Morometii*. (Alexandru Zăvoianu, clasa a X-a)

■ Cînd am văzut că are cinci sute de pagini, m-am descurajat. Apoi, mi s-a părut deplasată obsesia tînărului țăran din Pripas, pentru pămînt. Scena în care Ion pupă, literalmente, pămîntul mi se pare neverosimilă și dezgustătoare. (Andreea Poșircă, clasa a X-a)

■ În *Ion*, nu-mi place că personajele se bat de multe ori. Ion se bate mai ales cu socrul său, care i-a dat deja toate pămînturile. Ana e bătută și de tată, și de bărbat, deși nu le-a greșit cu nimic. Apoi, cînd vine vorba despre Herdelea, încep și ideile politice, și toate astea mă plictisesc. (Teodor Moldoveanu, clasa a X-a)

■ *Creanga de aur* de M. Sadoveanu a fost, pentru mine, o adevărată încercare. Mă pierdeam aproape după fiecare pagină. Am citit-o și am recitit-o, încercînd să țin minte personajele și legăturile dintre ele, ceea ce a fost, cu adevărat, dificil. (Elena Cristea, clasa a XII-a)

Cărțile în lumină

■ În cartea lui Salman Rushdie, *Luka și Focul Vieții*, eroul este un puști formidabil care trece prin aventuri de neimaginat, depășind „niveluri", ca într-un joc pe computer. Mi-ar plăcea să găsesc în manual un fragment din acest roman. Așa, aș putea vorbi, la oră, cu doamna profesoară și cu colegii mei despre taina acestui „foc al vieții", despre ce înseamnă să ai o lume a ta, pe care să știi să o ascunzi uneori de lumea celor mari. (Andrei Mihalcea, clasa a VII-a)

■ Mi-ar plăcea ca și alții să citească fragmente din *Cartea cu bunici*, selecția făcută de Marius Chivu, deoarece ar fi interesant să aflăm povești interesante despre bunicii unor scriitori contemporani. (Arina Tacu, clasa a VII-a)

■ Mi-a plăcut *Prințul din negură*, de Carlos Ruiz Zafón – este o carte cu acțiune palpitantă, te ține în suspans. (Beatrice Maftei, clasa a VII-a)

■ Aș introduce în manual fragmente din romanul lui M. Ende, *Momo*, pentru că personajul este o fetiță minunată, care o poartă cu ea pe Casiopeea, o broască-țestoasă. (Diana Plătică, clasa a VII-a)

■ Mi-a plăcut foarte mult *Slam*, de Nick Hornby, pentru că este un roman despre adolescenți în criză. (Bianca Pascu, clasa a IX-a)

■ Aș citi cu drag, într-un manual, o pagină din *Maitreyi* sau din *Domnișoara Christina*, de Mircea Eliade. Sînt romane scurte și cu acțiune palpitantă. (Teodora Lungu, clasa a IX-a)

■ Aș introduce în cartea de română un fragment din *Lumea Sofiei*, de Jostein Gaarder: filozofie pe înțelesul nostru, plus mister, elemente care creează interes pentru lectură. (Lavinia Petcu, clasa a IX-a)

■ Anul acesta am citit E.E. Schmitt, *Cea mai frumoasă carte din lume*. Ultima povestire este impresionantă – femeile, aflate în închisoare, scriu pe foițe de țigară cîteva rînduri pentru copiii lăsați acasă. (Antonia Moșog, clasa a IX-a)

■ Mihail Drumeș, *Elevul Dima dintr-a șaptea* – m-a impresionat pentru că este o carte despre adolescenți, primele iubiri, întîmplări vesele și triste. (Bianca Radu, clasa a IX-a)

■ *Cu cît merg mai repede, cu atît sînt mai mică* este cartea unei scriitoare suedeze contemporane, Kjersti Skomsvold. Cartea a fost specială pentru mine și de aceea mi se pare potrivită într-un manual de literatură. (Vlad Loțan, clasa a IX-a)

■ Mi-a plăcut Novecento, personajul lui Alessandro Baricco, pentru că se raporta mereu la pian. Cînd încearcă prima dată să coboare de la bordul vasului pe care se născuse, își imaginează lumea ca pe un șir infinit de clape ale unui pian. Nu putea cînta pe un număr infinit de clape... Acest lucru l-a determinat să locuiască toată viața pe vas, la limita numărului 88. În plus, romanul are o ecranizare splendidă. (Tudor Cosmin, clasa a X-a)

■ În *De veghe în lanul de secară*, de Salinger, Holden trece prin mai multe școli, dar nici una nu-l pregătește pentru ce vrea el să devină! Mi-ar plăcea ca, răsfoind un manual, să dau peste replica asta: „Unde se duc rațele din Central Park iarna?" (Oana Manea, clasa a X-a)

■ *Povești corecte politic de adormit copiii*, de James Finn Garner, mi se pare ideală pentru tineri – oricărui adolescent i-ar plăcea să citească vechile povești, într-o reprezentare ironic-modernă. (Eugen Onu, clasa a X-a)

■ Recomand tuturor romanul *Mercur*, scris de Amélie Nothomb, autoare contemporană. Este ușor de citit, iar sfîrșitul este ambiguu. Este o carte despre identitate, despre un chip care nu se vede în oglindă. (Ramona Tudose, clasa a X-a)

■ Mi-a plăcut *Flori pentru Algernon*, de Daniel Keyes, o îmbinare de SF și studiu științific. Cartea are formă de jurnal și este interesantă pentru că, pe măsură ce protagonistul își recapătă inteligența, dispar din pagină și greșelile de exprimare. Este o carte despre știință și prejudecăți. (Mădălina Mihalașcu, clasa a X-a)

■ *Despre dragoste și alți demoni*, de G. Garcia Márquez – o carte cu adevărat interesantă, o poveste de dragoste mai ciudată, cu tentă fantastică, în stil marquezian autentic: iubire și abandon, neînțelegeri, îngeri și mulți demoni. (Sorin Caraman, clasa a XII-a)

■ L-am descoperit pe Kazuo Ishiguro, *Să nu mă părăsești*, și cred că este o lectură potrivită pentru liceenii de astăzi, preocupați de scenarii apocaliptice într-un viitor al experimentelor de tot felul. (Ramona Văsii)

■ *Principele*, cartea lui N. Machiavelli, ar trebui citită, ca să înțelegem cum devenim victimele unei manipulări. Este o carte de strategie politică. (Laurențiu Dragu, clasa a XII-a)

■ *1984*, romanul lui G. Orwell, surprinde o societate de coșmar, care poate deveni oricînd realitate: manipulare, furt de informație, Big Brother. Ar trebui să știm despre lucrurile astea. (Rareș Popa, clasa a XII-a)

anchetă realizată
de prof. Mihaela NICOLAE

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Prostituția cu acte în regulă

Tema legalizării prostituției revine, destul de des, de la o vreme, în unele emisiuni de televiziune, mai curînd din lipsă de subiecte, sau pentru „entertainment", decît pentru a stimula o dezbatere serioasă. Tonul general al discuțiilor e superficial, cu argumente care se învîrt, de regulă, în jurul economicului sau al moralei religioase. Toți cad de acord că e vorba de o meserie „veche de cînd lumea" și că, deci, putem vorbi despre ea relaxat, fără prejudecăți, presărînd conversația cu glumițe obraznice sau cinice.

Cei mai mulți dintre „conservatori" vorbesc despre păcate, modele nefaste, încurajarea diavolească a cererii și a ofertei. Cei mai mulți dintre „ultraprogresiști" vorbesc despre controlul benefic exercitat de stat asupra fenomenului și efectelor lui, prin protecția celor care practică prostituția, respectiv prin includerea lor într-un sistem de asigurări de sănătate și de pensii, dar și prin impunerea de impozite și taxe, astfel încît să se evite evaziunea fiscală.

În legătură cu morala religioasă și cu ținerea sub control a fenomenului, ar fi de spus două lucruri:

1. România este un stat laic, al cărui Parlament este, juridic, abia în curs de alfabetizare. Ar fi suprarealist, în aceste condiții, să-i punem pe umeri și problema mîntuirii neamului.

2. Prostituția nu poate fi ținută sub control atîta timp cît singura ta țintă, ca stat, este să te asiguri că persoanele care o practică nu transmit boli sexuale și nu mor din cauza lor. Reducînd lucrurile la atît, statul dă impresia că vede prostituția ca pe un viciu benign, precum băutura sau țigările, pe care nu are rost să-l combați, ci doar să îl impozitezi și să îl monitorizezi. E oare destul? Practică oare tinerele prostituția din viciu sau, mai curînd, pentru că cele mai multe dintre ele nu văd altă soluție?

Dar dincolo de aceste argumente, ar fi interesant de văzut cum arată un stat care a legalizat prostituția. Păi, dacă este o meserie legală, atunci, statul o va include în Nomenclatorul CAEN de meserii. Mai apoi, în programele de cercetare ale educației, vizînd racordarea profilurilor instituțiilor de învățămînt la cerera și oferta de pe piața muncii: se vor înființa școli profesionale care să formeze viitori „profesioniști" ai prostituției, se vor elabora manuale și standarde de absolvire a acestor școli etc. Se vor înființa sindicate, grupuri profesionale și se vor constitui „elite" ale domeniului. Copiii vor putea spune, fără nici o problemă, la școală, pentru fișa personală, cu ce se ocupă părinții lor, care practică prostituția. Adulții o vor putea trece în CV-urile lor. Tinerele de 14-15 ani vor găsi firesc să aleagă liber o meserie pe care statul o socotește cît se poate de legitimă.

Vi se pare absurd? Este. Statul își imaginează că, legitimînd prostituția, redă demnitatea celor care o practică, altfel marginalizați de „prejudecăți ignorante". (Cred, de altfel, că pentru prostituate, legitimarea muncii lor nu înseamnă decît o umilință în plus: „Statul, cel care ar trebui să mă protejeze, legitimează o viață dusă în subteranele lumii", și o deznădejde totală: „speranța la o altă viață, normală, este inutilă, atîta timp cît statul consideră că slujba mea e una bună de impozitat.") Revin: prostituția nu este un viciu. Și nici o alegere demnă, în deplină cunoștință de cauză, a celor mai mulți dintre practicanții ei. Cei mai mulți o fac din sărăcie, din lipsa unor sisteme de protecție, din lipsa unui viitor profesional verosimil. Mulți dintre ei provin din familii dezorganizate, agresive, abuzatoare. Sînt, de multe ori, foști copii părăsiți de părinți plecați în Spania, părăsiți de sistemul educațional de stat și de un sistem medical falimentar.

Pe scurt, legitimarea prostituției nu va însemna decît legitimarea unui abuz comis asupra unor persoane vulnerabile emoțional și social.

E o prejudecată? Se poate. Dar e, credem, o prejudecată „mai igienică" decît perspectiva de a ne confrunta, de pildă, cu destinul unei fetițe de 10 ani, care, impulsionată, între altele, de dezmățul mass-media, să spună, la un moment dat, senin: visul meu e să devin prostituată, asigurată medical și cu plata taxelor la zi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

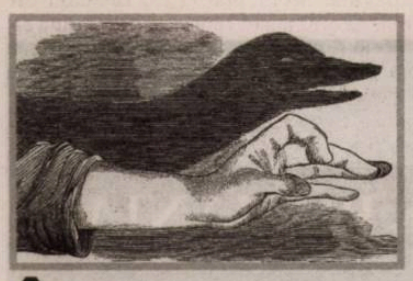

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte țări, aceeași lume

În ultimii aproximativ zece ani, am tot călătorit, pentru nu prea lungi durate, prin diverse locuri europene. Locuri frumoase, istorice, cu multe de văzut și la fel de multe de consumat. Evident, diferite între ele; dar și asemănătoare, dacă nu în arhitectura orașelor și mentalitățile locuitorilor acestora, măcar în rutina călătoriilor. Rutină care-ți dă senzația, desigur binecunoscută, că, pînă la urmă, pe undeva, există un număr de *pattern*-uri detectabile, care se tot repetă.

Începînd cu aeroportul. Spațiu fascinant în sine, *no man's land* și *everyone's land*, al plăcerii de tranzit și al promisiunilor spre un altundeva. Pentru mine – niciodată liniștit, din cauza senzației de frică ce-și face mereu drum spre suprafață, rîcîind uneori discret, alteori isteric, în ciuda eforturilor mele de a păstra aparențele. Așteptarea zborului va avea, întotdeauna, cel puțin pentru mine una, un fior – precum cel de dinaintea unei probe: cea a schimbării mediului cu care sînt atît de obișnuită, cel pămîntesc...

De aceea, orice (foarte scump) sandviș consumat pe plăcutul aeroport Otopeni e înghițit cu un oarece nod în gît. Orice zîmbet adresat domnului ori doamnei din fața mea, de la coada de îmbarcare (românilor, cel puțin celor cu care am avut eu de-a face, se pare că le place să se ridice în picioare din timp și să stea la coadă), e ușor crispat. Frica de fundal mai trece doar în cele cîteva momente ușor atroce, în care primează lupta pentru supraviețuire: cînd oamenii se îmbulzesc în pas alergător spre avion, și-ți pierzi imaginarul tău loc în șirul nereglementar, dacă nu ții pasul; cînd nu ai loc să-ți pui toate bagajele sus (toată lumea are în exces) și sari ca un dulău să-ți cîștigi locul...

Zborul în sine își are clasica rutină: pe cursele spre Viena, și pare-mi-se spre Paris, se aude doamna cu voce de pisi și piți, care ne sfătuiește, pe un ton de *mrrr*, ce să facem în timpul zborului. După care iei aminte la pasagerul de alături, care, din ce în ce mai des, cel puțin în ce mă privește, se dovedește a fi o doamnă cu vederi religioase puternice. Și de data asta, în drum spre Milano, am stat lîngă o tînără mamă foarte inimoasă, dar și foarte bisericoasă, care mi-a prezentat, printre altele, și vederile ei despre lume și viață, de altfel foarte juste: să-i ajutăm, prin intermediul Bisericii, pe cei în nevoie, la modul practic (lucru care se face doar la scară foarte mică în România).

De obicei, stewardesele sînt femei, și nu foarte drăguțe în mod real. Pe zborul Alitalia erau doar domni, și nu genul Feți-Frumoși, ci din cei mai rubiconzi și cu barbă (mai normali...). Extrem de amabili: o amabilitate pe bune, naturală, neforțată, pe care am întîlnit-o rar, și cu siguranță nu în Franța... Amabilitate ce presupune disponibilitate aproape necondiționată din timpul tău și energia ta pentru problemele celuilalt...

După aeroport, cînd ajungi într-o capitală europeană, urmează, desigur, taxiul. Taximetriștii sînt, invariabil, primii localnici cu care iei legătura. Și, în general, le place să vorbească. În cele în jur de 45 de minute de la aeroport la hotel, ești pus la curent cu ceea ce cred ei (și o întreagă categorie – să-i zicem medie – de populație) că sînt principalele chestiuni politice, sociale și economice ale țării respective. În general privite ușor critic, dar și cu o tentă de mîndrie națională. Fie că sînt emigranți vechi, dar care se consideră nativi, deși vin din Mali ori Pakistan, fie că sînt (mai rar) francezi ori italieni sadea...

În drumul spre hotel, treci prin centru, unde ți se arată monumentele locale, două-trei, din care unul e star, și auzi detaliile din orice ghid care se respectă. La hotel tinzi să ai probleme cu căratul bagajelor, în ciuda bacșișului de care nu uiți. Camerele, chiar cele bune (de vreo 4 stele), își au standardul lor: paturi comode, albe și nici prea tari, nici prea moi, prosoape albe, la fel, prea puține umerașe și un balcon care dă spre cîteva blocuri care doar noaptea capătă poezie...

Gesturile de rutină se termină cînd coborîm din nou; iar la recepție, omul de acolo îți recomandă restaurantul local. Unde, în sfîrșit, lucrurile se destind...

Selma IUSUF

legende urbane

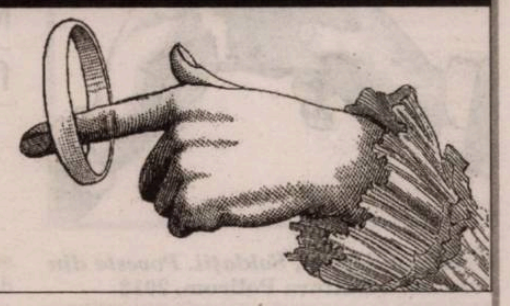

The Hunger Games cu zăpadă

Într-una dintre zilele în care ninsoarea de acum vreo două săptămîni se ostoise și orașul era plin de zăpadă, am luat taxiul spre muncă. Am coborît în fața clădirii, dar pînă la intrare am avut ceva de luptat. Acolo e un trotuar, iar imediat lîngă el adastă, la orice oră din zi, zeci de mașini parcate. Strada e pe trei benzi, două într-un sens și una într-altul. Cu ninsoarea și cu toate cele, rămăseseră două benzi și un pic. Pe acel un pic opriseră alte mașini care le-au blocat cumva pe cele rămase în parcarea originală, înglodate în nămeți. De sus, din clădire, desenul e haotic. Cîțiva au mîncat ca rîmele din mormanul de zăpadă și și-au scos mașinile la lumină. Alții au rămas definitiv înțepeniți acolo. Nou-veniții și-au lăsat mașinile în picul de bandă de care vă vorbeam. De sus, toată încrengătura se vede ca un tetris închipuit de un dislexic.

În toată nebunia asta de mașini și zăpadă, un pieton nu are ce căuta. Lumea se uită cel mult cu milă la cel care e nevoit să caute, ca un Bear Grylls fără tonus muscular, un loc oarecare prin care să se poată strecura pe trotuar. Te avînți și bîjbîi, cu picioarele nesigure, în urmele adînci lăsate de alți temerari de dinaintea ta. Aluneci și te proptești cu mîna în capota unei mașini, iar alteia îi agăți oglinda retrovizoare cu fularul. Ieși din aventura asta sleit, transpirat și cu demnitatea știrbită.

Zăpada și aruncatul ei de colo-colo, fără altă cale de scăpare, au isterizat orașul. Vecinii mei, certați cu anii, au ieșit din rezistența pasiv-agresivă, mai au puțin și se iau la bătaie. Am văzut zilele trecute la televizor cum niște oameni au muncit din răsputeri să înzăpezească la loc mașina unuia care se așezase senin pe locul curățat de ei. Oamenii ăia au fost în stare să lopăteze zeci de kile de zăpadă numai să i-o facă mîrlanului. Au investit atîta energie, numai ca să se bucure și să-l vadă p-ăla cum dă la zăpadă, la rîndul lui. Toată lumea a mutat zăpada dintr-un loc în altul, într-o morișcă inutilă și isterizantă.

S-o luăm micro, cum se zice. La mine pe stradă, pe lîngă mașinile muncitoare, care ies din parcare în fiecare zi, sînt și cîteva care zac la marginea trotuarului, varăiarnă, fără a fi urnite. Prima zăpadă afînată de pe trotuar s-a dat peste mașinile parcate lîngă trotuar. Proprietarii mașinilor care au ieșit au dat zăpada în stradă. Strada a fost oarecum curățată și zăpada a ajuns iar să flancheze mașinile care fuseseră deszăpezite. Mă mai urmăriți? Între timp, iar a nins, trotuarul iar s-a umplut de zăpadă, de data asta înghețată de ger. Ca să nu dea și gheața asta peste mașini, oamenii au găsit o soluție: au curățat trotuarul pe jumătate. Zăpada curățată de pe jumătatea respectivă au făcut-o morman lîngă pereții caselor.

În tot iureșul, m-am trezit și eu implicată (nu am mașină), laolaltă cu demonul meu de toate zilele, doamna care face curat, tanti Florica. O găsesc, la un moment dat, vînturînd cu măturoiul zăpada de pe trotuar. Tanti Florica e mică, mică. Trupul ei puțin pare făcut din noduri și zgîrciuri. (Dacă vrei s-o mănînci pe tanti, trebuie să mesteci la ea o săptămînă, ca la un bocanc vechi.) Pufăia și ofta într-un nor alb. O însoțesc degrabă, războinică, cu ditamai paleașca de lopată, din cele de plastic, cu ramă de metal. „Lăsați, tanti Florica", zic, „curăț eu." Și m-apuc să arunc zăpada printre mașinile lăsate acolo cu anii. „Auoleeeeeeeeeeeeeeeu!" țipă micul demon știrb. „Nu pe mașini, mamă, că a zis unu' că mă bate dacă dau pe ele." „Păi, și ce facem cu zăpada, tanti?" întreb. „Lasă, c-o măturu eu de-acilea, zice, învăluită în norul alb. Am făcut o treabă de pomină amîndouă. Eu am rîcîit zăpada cum s-a putut, pînă am făcut un deluțor nevolnic, într-un colț al trotuarului, tanti a învîrtit de mătură la fel de fără folos. Cînd am terminat de făcut nimicul, mi-am vărsat și furia. „Și să-i ziceți ăluia care a zis că vă bate să vină la mine, da?" Da, eram caraghios-agresivă, ca un diavol tasmanian cu pui. Alături, un vecin lega de stîlpi afișe: „Atentie cad turturi de gheata." Începeau jocurile.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

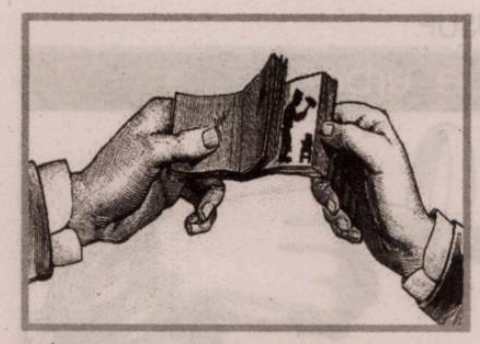

Marius CHIVU

feedbook

Ferentari love story

● **Adrian Schiop, *Soldaţii. Poveste din Ferentari*, Editura Polirom, 2013.**

Prima mare calitate a *Soldaţilor:* este un impresionant roman de mediu. Numai în cărţile lui Radu Aldulescu mai găseşti un Bucureşti de cartier atît de viu şi de pestriţ, iar premisa este cît se poate de inedită – un doctorand, fost jurnalist, în vîrstă de 40 de ani, numit chiar Adi/Adiţă/Adrian, se mută în Ferentari pentru a-şi termina cercetarea de antropologie culturală pe subiectul manelelor. Adrian este un personaj străin şi nu prea de mediul de cartier ţigănesc în care încearcă să se integreze, învăţînd din mers, de la unul şi de la altul, obiceiurile de mediu. Inadaptat mediului boem-intelectual stîngist din centrul Bucureştilor, retragerea de bunăvoie a lui Adrian la periferie vine şi pe fondul autismului său social, motivat nostalgic. Provincial îndepărtat de familie; depresiv după o relaţie hetero ciudată, căci este bisexual mai mult de nevoie, preferă bărbaţii şi are un fetiş pentru bărbaţii graşi, fiind un fel de gay homofob/mizantrop („îmi plac băieţii, dar cu homosexualii mi-e silă s-o fac"); beţiv de terasă, fără rezistenţă şi fără control, odată luat pe sus de aburii alcoolului, dispus să se întreţină cu oricine în cîrciumile dintre blocuri; Adrian caută în autenticitatea simplă şi crudă a periferiei Ferentarilor ultimele rămăşiţe ale unui mediu social nouăzecist. Rupt de mediul stîngist academico-publicist al prietenilor săi din centru, Adrian pleacă în căutarea adevăratei sărăcii şi realităţi, dar nu cea „de după blocurile gri", din imaginarul hip-hop, ci aceea din preajma vilelor ca nişte „vapoare", ale interlopilor de periferie, iubitori de manele. Nu se integrează uşor într-un cartier care are codurile şi ierarhiile lui, dar este tolerat în măsura în care, în ciuda ambiguei sale orientări sexuale (cartierul plin de foşti puşcăriaşi temporar pederaşti fiind ipocrit homofob), are ceva mai mulţi bani decît ceilalţi şi se complace de nevoie în postura de băiat de treabă, generos nu atît cu banii, cît prin capacitatea lui de a asculta poveştile amărîţilor de terasă („fiindcă nu mă pricep la sex, şmecheria mea să fac oamenii dependenţi de mine e să-i ascult").

Cîrciuma, cu terasa aferentă, este scena pe care evoluează toată fauna cartierului: foşti puşcăriaşi, cocalari, bagabonţi, boschetari, tîlhari, şmecheri, bulangii, drogaţi, mafioţi, curve, chiar poliţişti sub acoperire. Deşi ochiul lui Adrian este unul de antropolog care decriptează în permanenţă codurile de mediu, interpretînd gesturile şi comportamentele de cartier (doar la Sorin Stoica am întîlnit acest tip de naraţiune de mediu, însoţită de comentarii şi note antropologice), despre manele nu aflăm prea multe, şi, oricum, aflăm tîrziu („interlopii erau pentru manele ceea ce familia De Medici fusese pentru artele Renaşterii, filantropi care protejau artiştii"). Abia spre finalul cărţii, cînd devine evident faptul că incursiunea de cartier a cercetătorului surprinde, de fapt, un Ferentari în tranziţie, o periferie pe cale să se emancipeze, manelele sînt invocate să ilustreze, prin micile schimbări de motive şi teme, marile schimbări din societatea cartierului, pe de o parte marginală social şi cultural, dar nu şi financiar-politic, prin prezenţa interlopilor cu bani, dar şi a interesului unor Gigi Becali. Ochiul antropologului vede semnele schimbării cartierului peste tot, nu doar în limbajul manelelor, dar şi în rigipsul, spoturile şi mobilierul teraselor şi cîrciumilor, sau în hainele şi *look*-ul tinerilor care schimbă terasa şi discoteca cu mall-ul. Interesant este că Adrian se arată a fi un fel de stîngist conservator, un nostalgic al periferiei, trăind în timp real emanciparea periferiei, este martorul fără voie al unui paradis suburban în destrămare.

A doua mare calitate a *Soldaţilor:* este un emoţionant roman de dragoste. Bărbatul care se lipeşte de Adrian este Alberto, smardoiul cu suflet, genul de brută ieşită din puşcărie şi fără nici un rost în viaţă, altul decît acela de a-l servi pe vărul său interlop, un fel de proxenet al propriei soţii. Beţivan, gras şi bun de gură, dependent de păcănele, o panaramă de om libidinos-histrionic, mincinos şi alunecos, Alberto este de departe personajul cărţii. Crescut şi format în pîrnaie, unde şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii, Alberto a ratat, ca bărbat, întîlnirea cu femeile, după care tînjeşte deopotrivă stîngaci şi grosolan, dar a fost deviat de bărbaţii din puşcărie, unde a supravieţuit „lăchindu-se". Apropierea de Adrian este pe cît de bruscă, pe atît de sentimentală. Alberto se cere întreţinut, dar oferă intimitate (naratorului care, altfel, se defineşte „incompetent pentru tandreţe") şi protecţie, în măsura în care speculează toate slăbiciunile antropologului mizantrop. Relaţia dintre cei doi – trupuri şi suflete pierdute, supravieţuind prin alcool, ţigări, pornografie şi manele – este ambiguă de la un capăt la altul: alternează poziţiile de dominare şi de putere, bazîndu-se deopotrivă pe interes şi nevoie reciprocă de căldură. Gras, necizelat, dar priceput şi activ în pat, Alberto, malacul cu trup de Touareg priceput la vorbe de alint, smardoiul cel tandru, îl „face" pe Adrian, şi această relaţie de putere sentimentală care se construieşte între cei doi mi se pare mai importantă decît partea sexuală, oricît de inedită ar fi, şi este, în stranietatea ei, deviantă de la norma hetero.

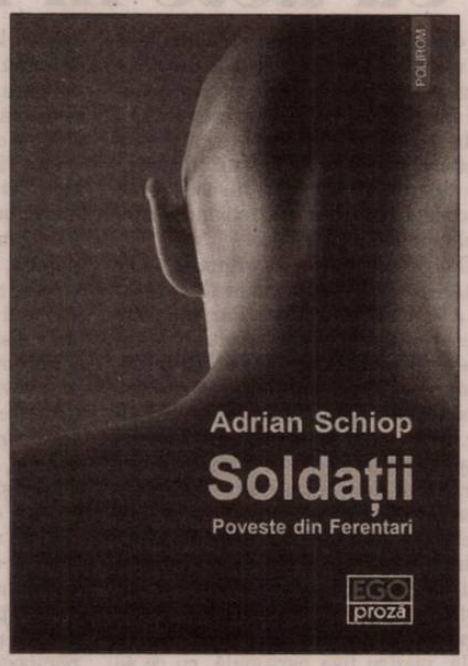

Ceea ce se anunţa a fi un roman gay este mai mult decît atît, este un roman de dragoste cu pasaje emoţionante chiar şi pentru cititorul hetero, căci, în ciuda mediului social, a tipologiei şi identităţii sexuale a personajelor implicate, povestea reia şi reface tabloul standard al elementelor oricărei relaţii: seducţie şi intimitate, dependenţă şi suspiciune, abandonuri şi regăsiri, trădări şi regrete, totul curgînd lent spre implacabila degradare.

A treia mare calitate a *Soldaţilor:* este un autentic roman de limbaj. Adrian Schiop are ureche (din nou, Sorin Stoica şi Radu Aldulescu pot fi invocaţi), iar tipul de oralitate pe care îl reproduce, cu *slang*-ul aferent (dar discret), cu licenţele şi greşelile de exprimare, funcţionează perfect, deopotrivă ca fluenţă şi semnificaţie. Schiop este şi un bun portretist, iar asta se vede spre final, cînd schimbă tonul crud-melancolic de periferie, cu privirea satirică asupra hipsterelii de club şi a stîngismului oengisto-academic de terasă din centru. Din acest punct de vedere, *Soldaţii* este şi un mic roman cu cheie, deşi cam străveziu, în ceea ce priveşte grupul de stîngişti adunaţi în jurul platformei criticatac.com. Lui Schiop îi iese foarte natural şi felul în care mixează oralitatea povestirii cu stilul de observaţie antropologică a doctorandului, singurul reproş pe care i l-aş aduce romanului, dincolo de faptul că îi lipseşte măcar un episod de violenţă fizică, fiind relativa lui repetitivitate: interminabilele calcule băneşti făcute de Adrian, unele personaje sînt reluate cu tot cu poveştile lor, alteori, frazele şi informaţiile revin, creînd un supărător şi plicticos efect de redundanţă (exemplu: „nu prea aveam ce vorbi, lui nici nu-i plăcea să vorbească despre viaţa din puşcărie" – p. 134; şi „nu-i plăcea să vorbească despre viaţa din puşcărie – şi, beat, o făcea doar la insistenţe" – p. 144).

Aşteptat cu nerăbdare, acest al treilea roman al lui Adrian Schiop se dovedeşte a fi nu doar cea mai bună carte a lui, dar şi romanul anului 2013.

„A oftat, a dus ochii spre cer şi s-a aplecat spre mine, ştii, eu în puşcărie am supt pula, nu mă feresc de tine. Aveam 16 ani; la baie s-au pus cerc în jurul meu patru băieţi cît uşa – şi m-a lăchit frăţiorul meu, cu japca m-a luat şi m-a pus să le sug pula la toţi. Eram cel mai mic de acolo, ce puteam să fac? M-am dat pe lîngă şmecheri şi mi-am făcut viaţa bună. M-am învăţat aşa, lache, că eram copil sărac şi trebuia să mă descurc şi eu. Dar nimic nu mi-a lipsit. Venea la mine băieţi cu ţigări, mîncare, băutură, că nimeni nu ştia să facă muie ca mine. Am avut viaţă bună, mai bună ca afară, că am fost copil amărît, patru fraţi crescuţi de mamaie, ce zic, foamete mare ne trimitea duminică la biserică să luăm colivă, iarna ne trimitea la culcare nemîncaţi. Greu fratele meu, greu rău, că m-am eliberat şi ce ruşine am mîncat nu vrei să ştii. N-am zis nimic de ce am făcut la suferinţă, am mers pe burtă – dar tot s-a spart şi a aflat tata; ce zic tata, toate neamurile a aflat, a ieşit băieţii din puşcărie şi toată lumea a ştiut ce prostii am făcut. Un an de zile nu am mîncat cu ei la masă, aveam măsuţa mea, cu farfuria şi lingura mea. Stăteam lîngă nepoţii mei şi nu mă lăsa să pun mîna pe ei; să se atingă cineva de mine – Doamne fereşte! Un an de zile să nu te atingă cineva, ce ştii tu, la noi ruşine mai mare nu e. M-a dus la popă şi mînăstire, am băut aghesmă, cîte n-am tras. După un an ne strînge tata pe toţi la masă de Paşti, mă pupă pe gură şi zice gata, de acum nu mai eşti spurcat copilul meu – şi i-a pus pe toţi să mă pupe. M-a pus să jur cu popa şi lumînarea că nu mai fac cîte zile oi avea treaba aia spurcată – dar, vezi? Pentru tine calc jurămîntul şi o fac iar, că-mi eşti drag de nu mai pot, aici în bar te-aş pupa."

PUBLICITATE

Anca FRONESCU

Cînd se lasă seara peste... Rotterdam

Imediat după Festivalul de Film de la Sundance şi cu cîteva zile înainte de Berlinală, are loc, în fiecare an, Festivalul Internaţional de Film de la Rotterdam. Anul acesta, la cea de-a 43-a ediţie, au fost 280.000 de spectatori, în jur de 250 de filme – dintre care 55 de premiere mondiale –, puţine vedete şi glam, însă multe prezenţe din lumea cinematografiei mondiale, cu debutanţi care promit, cu fel şi fel de alte evenimente pe lîngă filme şi premiere.

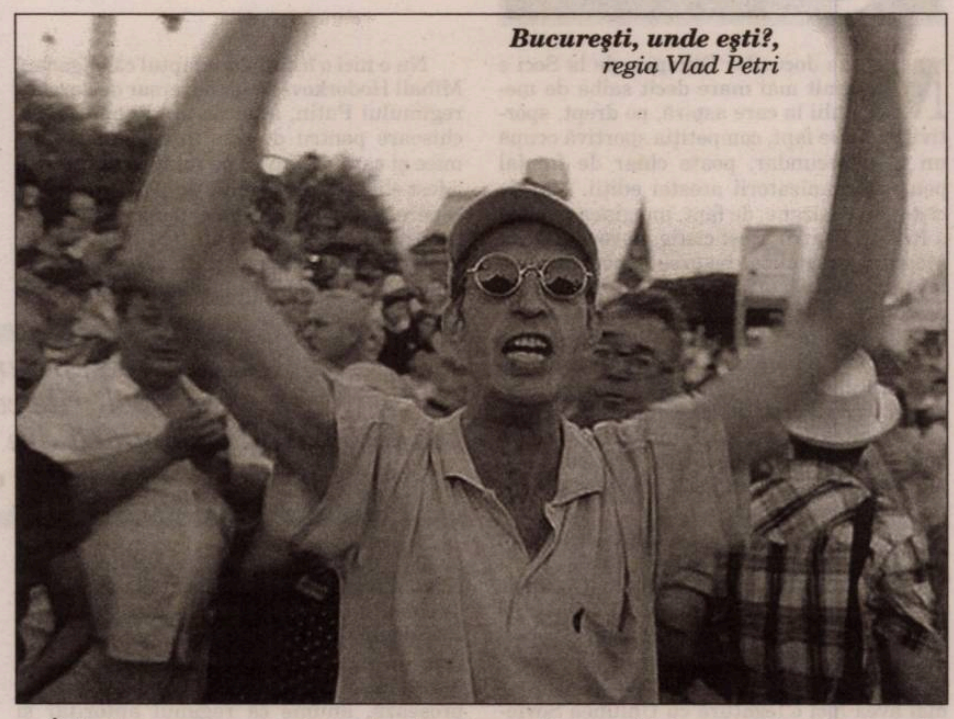

Bucureşti, unde eşti?, *regia Vlad Petri*

Premii şi participări româneşti

Festivalul de la Rotterdam e unul dintre cele mai mari festivaluri de film de public, dar are relevanţă mare şi pentru industria cinematografică. Aici se desfăşoară, de 31 de ani, Cinemart, piaţa producţiilor industriei cinematografice, aici se cofinanţează filme, cu ajutorul Hubert Bals Fund.

Dacă stai de vorbă cu diverşi pioni din festival, afli că tigrul de la Rotterdam se defineşte mai ales prin informalitate şi mulţi cred că aici e mai simplu să intri în vorbă şi cu producători, şi cu actori, regizori şi organizatori.

„Big Screen Award", premiul votat de public pentru un film din competiţie, l-a cîştigat anul acesta filmul rusesc *Another Year*. Premiul „UPC", de public, l-a cîştigat *Nebraska*. Premiul „Dioraphte", distincţie acordată unui film cofinanţat prin fondul Hubert Bals (fondul cel mai important al festivalului), i-a revenit filmului *Quissa*.

„Tiger Awards", ca în fiecare an, au fost trei filme: *Anatomy of a Paperclip* (Japonia); *Han-Gong JU* (Coreea de Sud), *Something Must Break* (Suedia). Toate filmele sînt semnate de regizori debutanţi.

Şi România a fost prezentă în festival. *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism* a fost selectat în programul festivalului, „Signals". Corneliu Porumboiu, prezent la Rotterdam, s-a bucurat de atenţia presei, a avut două interviuri în ziarul festivalului, filmul său fiind, de asemenea, selectat pentru a fi vizionat în ziua avanpremierei de festival pentru abonaţii unui anumit canal (VPRO), alături de, printre altele, filmul lui Jim Jarmusch, *Only Lovers Left Alive*, şi *Nebraksa*, al lui Alexander Payne.

„Mă bucur nespus că am avut şansa să văd filmul ăsta şi să pot să îl recomand la Rotterdam. S-a potrivit de minune. Dacă era să fie prezentat în premieră la Amsterdam, la IDFA, cel mai mare festival de documentare din lume, mi-e teamă că ar fi fost etichetat din start drept *un documentar*, pe cînd filmul lui Vlad e mult mai mult decît atît. Iar dată fiind tema Festivalului de la Rotterdam de anul ăsta, nu se putea găsi un loc mai bun şi mai potrivit."

Vlad Petri a fost invitat să vorbească la una dintre dezbaterile din festival, alături de un artist norvegian, Knut Asdam (care nu face numai filme) – şi-a prezentat în festival filmul *Egress (Benzinăria)*, primul lui film (după o perioadă lungă) realizat din nou în Norvegia –, şi o cineastă britanică, Cynthia Beatt, care locuieşte de 15 ani la Berlin, invitată la festival cu filmul *A House in Berlin*.

Toate cele trei filme prezintă Europa prin lentile foarte variate. Sînt poveşti personale ale unor protagonişti despre care rar se vorbeşte deschis, sînt poveşti cu fundal complex, care devin greu de disecat în două, trei fraze. Filmul lui Vlad Petri e unul social, foarte semnificativ pentru români, pentru istoria ultimului sfert de secol, care impresionează prin echidistanţă, prin autenticitate, un film care oglindeşte o situaţie complexă, dar fără să o judece. De aceea, el devine semnificativ şi pentru orice alt cetăţean european, sau orice alt cetăţean în general. Un alt programator al festivalului, Jordi Wijnalda, a făcut o observaţie extrem de importantă: „Ceea ce mi se pare mie remarcabil la filmul lui Vlad este că are curajul să pună punctul pe i, că el, Vlad Petri, găseşte energia şi realizează că e important ca povestea tuturor acestor oameni să fie auzită, să fie văzută. M-am plictisit şi mă înspăimîntă cît de mult alb şi negru e în jurul meu (da, fac referire la Olanda, că aici trăiesc); nu pot decît să apreciez cînd, în sfîrşit, văd o poveste complexă, confuză chiar, şi atunci ştiu că e autentică şi, deci, universală, căci nu trăim în alb-negru."

Ceea ce m-a impresionat pe mine la filmul lui Vlad Petri este faptul că reuşeşte să ne arate vulnerabili, ne arată frumoşi, ştirbi, tineri, bătrîni, disperaţi, minţiţi, cu speranţă, sătui, traşi în piept, deziluzionaţi. Reuşeşte să capteze unul dintre momentele care sînt sau pot deveni de cotitură, de căpătîi.

Tema Festivalului de la Rotterdam, anul acesta, a fost Europa şi starea ei.

În competiţia de scurtmetraje au fost selecţionate filmul lui Radu Jude – *O umbră de nor*, şi filmul *Giant*, al lui Salla Tykkä, cu premiera mondială la Rotterdam, o coproducţie finlandezo-română, care s-a filmat în halele de sport de la Oneşti şi Deva. Filmul a cîştigat unul dintre cele trei mari premii pentru scurtmetraje, „Canon Tiger Award".

Bucureşti, unde eşti – filmul lui Vlad Petri – a fost prezentat în premieră mondială în cadrul programului „My Own Private Europe". Tema Festivalului de la Rotterdam, anul acesta, a fost Europa şi starea ei. Aşa că s-au prezentat trei secţiuni, fiecare cu o selecţie de filme: *Grand Tour, My Own Private Europe* şi *EU 28*. *Grand Tour* a fost gîndit exact ca o călătorie prin Europa, *EU 28* – ca o aluzie la cele 28 de state europene, în care nu toţi cetăţenii ei se simt acasă; aşadar, la Rotterdam s-a creat un al 29-lea stat, unde poveştile acestora să poată fi vizionate, iar apoi discutate. *My Own Private Europe* a încercat să facă exact ce sugerează şi titlul: să prezinte Europa în intimitatea ei.

Bucureşti, unde eşti?

Evgeny Gusyatinskiy, unul dintre programatorii festivalului, mărturisea că nu se putea găsi un loc mai bun pentru premiera filmului lui Vlad Petri, *Bucureşti, unde eşti?:*

Ultima seară din Festival

Ultima seară s-a încheiat cu un „Grand Talk" în care filozoful german Peter Sloterdijk a discutat cu cineastul român Andrei Ujică. La propunerea lui Andrei Ujică (un vechi, fidel şi îndrăgit prieten al festivalului), dată fiind tema ediţiei de anul acesta, a fost mai întîi vizionat filmul *The Fall of the Romanov Dynasty*, al lui Esfir Shub (1927). Băieţii de la camera de proiecţie erau foarte încîntaţi să prezinte pentru prima dată un film pe 16 mm.

După vizionare, în acompaniament de pian, lectura lui Sloterdijk şi discuţia dintre cei doi au atins teme complexe şi profunde ale istoriei secolului al XX-lea, cu bătaie în prezent.

În festival am remarcat şi numele, şi muzica selectată de Alex Simu (jazzman român stabilit la Amsterdam) pentru filmul croato-olandez din competiţie, *Happily ever after*, precum şi prezenţa Irinei Trocan, criticul de film de la *Film Menu*, aflată la Rotterdam în Programul „Young critics", alături de alţi cîţiva tineri critici europeni de film.

Victoria

Victoria (coproducţia bulgaro-română Maya Vitkova şi Mandragora Films) mi s-a părut unul dintre titlurile mai puternice din competiţie. A fost şi la Sundance şi, zilele astea, participă la Festivalul de la Göteborg. Am regretat că nu a cîştigat nici un premiu. Maya Vitkova reuşeşte în acest film de debut, printr-o abordare poetico-suprarealistă, să prezinte absurdul şi grotescul ultimei decade comuniste în Bulgaria şi al anilor imediat următori. Totul plecînd de la istoria personală a unei familii disfuncţionale şi a poveştii unei fetiţe care se naşte fără buric. Victoria devine, astfel, copilul deceniului, un fel de progenitură de top a lui Zhivkov. Pe de altă parte, mama micuţei, Boryana, nu visează la nimic altceva decît să fugă din ţară (nedorindu-şi copii în Bulgaria). Filmul vorbeşte despre dramele acestor femei – mamă, fiică şi bunică –, este povestea familiei în comunism, a intimităţii distorsionate, călcate în picioare.

Îndrăznesc să cred că filmul poate fi considerat unul dintre acele filme de referinţă, şi ca poveste, şi ca abordare. E important şi în discursul Est – Vest (da, e film de *art house)*, şi cum am trăit noi faţă de ei. Ce-mi doresc cel mai mult e să văd filmul împreună cu mama mea, îmi pare rau că nu îl mai pot vedea şi cu bunica; apoi, aş vrea ca mama mea să îl vadă cu prietenele ei şi apoi să ne strîngem şi să depănăm amintiri care ne pot ajuta să ne vindecăm şi/sau să ne înţelegem poveştile mai bine.

***Anca Fronescu** este traducătoare. A iniţiat languages4literature.com.*

craii de burta veche

Penne all'arrabbiata, alla TV

„Penne all'arrabbiata?" „Da!" – am răspuns înfometat. (...) „Antonio, puteţi să aprindeţi televizorul? Nu e nimic de văzut la ora asta, dar mă ajută la gătit. Vreau să vă învăţ cum se face un sos *all'arrabbiata*. Este 19,45. Daţi pe *RAI*." Un *jingle* anunţă calupul publicitar. „Puneţi apa la fiert şi prăjiţi între timp un căţel de usturoi, într-o tigaie cu ulei de măsline bine încins, pînă se termină reclamele." Aroma usturoiului fript a ajuns pînă la mine. Reclamele s-au terminat. M-a rugat să zapez pe *La Cinq*, unde un tip prognoza 35 de grade pentru a doua zi, în faţa unei hărţi a Italiei. „Cînd începe buletinul meteo, scoateţi căţelul de usturoi; nu ne mai trebuie, uleiul i-a preluat deja toată aroma. Adăugaţi roşiile decojite, fără sîmburi, în tigaie. Cînd se termină buletinul meteo, apa deja clocoteşte şi puteţi pune pastele la fiert. Schimbaţi pe *Quatre*." Un prezentator, public, animatoare, zaruri gigant, cifre care se aprind, jucători surescitaţi. „Cînd dau rezultatul tragerii la sorţi, e vremea să amestecaţi niţel sosul şi să adăugaţi, pentru culoare, o cutiuţă cu concentrat de tomate şi doi ardei iuţi; nu micşoraţi flacăra, nu acoperiţi tigaia; o să împroaşte peste tot, dar se spune că un sos *all'arrabbiata* e reuşit numai atunci cînd bucătăria e spoită în roşu. Comutaţi pe *Deux*." Un serial brazilian filmat cu camera video, doi amanţi cu aer afectat, care se ceartă într-un living. „După serial urmează un jurnal televizat şi atunci putem să ne aşezăm la masă. Sosul şi pastele vor fi gata exact în acelaşi moment. Cincisprezece minute. Aţi reţinut?" „Nu-i rea reţeta dumneavoastră, doar că eu n-am televizor." „Atunci, mîncaţi năut."

Dialogul este între protagonistul Antonio Polsinelli şi tînăra femeie de care acesta se va îndrăgosti, din *La commedia des ratés* (1991) – un roman care a obţinut trei premii, „Trophées 813", „Grand Prix de littérature policière", „Prix Mystère de la critique" şi care l-a consacrat pe Tonino Benacquista, autor francez de origine italiană.

Amicul Dejun

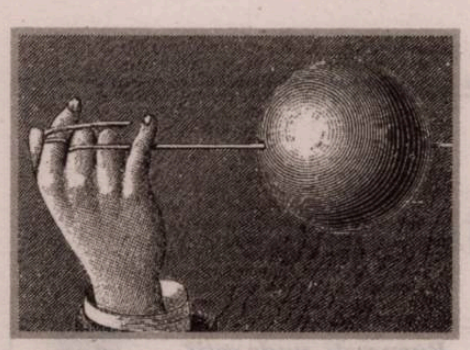

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Jocurile lui Putin

– proiectul Soci –

Miza Jocurilor Olimpice de la Soci e mult mai mare decît salba de medalii la care aspiră, pe drept, sportivii ruși. De fapt, competiția sportivă ocupă un plan secundar, poate chiar de fundal pentru organizatorii acestei ediții. Marele cîștig preconizat e, de fapt, imaginea publică a Rusiei. Pentru acest cîștig, guvernul de la Moscova a mobilizat resurse importante și o investiție pe măsură: în jur de 50 de miliarde de dolari – e cea mai mare sumă pusă la bătaie de vreo țară pentru a organiza o ediție a Jocurilor Olimpice. Care jocuri sînt, de fapt, un instrument important în arsenalul de *soft power* folosit de Moscova pentru a convinge lumea că țara s-a schimbat. Nu mai e doar marea putere politică, economică și militară a Asiei, ci un jucător important (și) în lumea occidentală.

Dacă ar fi să ne luăm după oficialii de la Moscova, imaginea Rusiei ar fi percepută distorsionat în Occident din cauza unor blocaje sau a unor clișee persistente cu privire la regimul politic considerat, pe nedrept, nedemocratic sau chiar autoritar. Asta în vreme ce Rusia de azi n-ar mai avea nici o legătură cu Uniunea Sovietică de alaltăieri. Rusia – vor să transmită guvernanții – e o țară modernă, occidentală, civilizată, democratică.

Însă lacunele acestui proiect de *rebranding* s-au văzut de la o poștă. Dincolo de problemele de organizare – fotografiile cu șantierul și lucrările încă neterminate de la Soci circulă pe Internet, stîrnind hilaritate –, există și carențe mai grave, care țin de natura regimului de la Moscova și care contravin în mod evident intereselor declarate ale lui Putin.

Nu e nici o întîmplare faptul că oligarhul Mihail Hodorkovski, un adversar declarat al regimului Putin, aflat de un deceniu în închisoare pentru diverse infracțiuni economice și care mai avea pe rol încă un proces, a fost eliberat nu cu mult timp înainte de începerea Jocurilor. La fel cum nici eliberarea recentă a ultimelor două fete de la Pussy Riot, condamnate pentru „încălcarea ordinii publice“ și „ofensă adusă autorității religioase“ nu e întîmplătoare. Aceste acte de clemență ale regimului, făcute la presiunea Occidentului, arată, pe de o parte, că Putin este dispus să facă unele concesii, de dragul unei imagini mai bune în Vest și, pe de altă parte, exact ceea ce țările occidentale îi reproșează, anume că regimul autoritar și nedemocratic de la Moscova controlează justiția.

Să arborezi, pe un stadion olimpic,
simbolurile comunismului,
ca la o paradă populară din vremurile de tristă amintire,
e cel puțin o impietate.

Și spectacolul de deschidere a Jocurilor Olimpice a fost marcat de aceeași ambiguitate. De data asta, a fost vorba de relația dubioasă cu trecutul, așa cum s-a văzut din tematica aleasă și, mai ales, din reprezentarea ei în arenă. Din spectacolul-alegorie se înțelegea că URSS a adus Rusia „pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație“. Dacă ar fi rămas la Cehov, Tolstoi, Dostoievski, Kandinsky, Ceaikovski etc., totul ar fi fost OK – și nimeni n-ar fi avut ce comenta. Dar organizatorii au abordat dinadins în spectacol tema istoriei și tot ei au ales o perspectivă triumfalistă asupra perioadei URSS. Ba chiar s-ar putea remarca și discursul hegelian: de la Imperiul țarist, Rusia întreagă a evoluat într-un singur sens, culminînd cu Uniunea Sovietică. Firește, nimic despre naționalizări, nimic despre Gulag, nimic despre Cortina de Fier etc. Oricum, să arborezi, pe un stadion olimpic, simbolurile comunismului, ca la o paradă populară din vremurile de tristă amintire, e cel puțin o impietate. În Occidentul, pe care Putin vrea să îl seducă, există legi care interzic și sancționează arborarea însemnelor nazismului și negarea Holocaustului. În Rusia lui Putin, într-un spectacol oficial, simbolurile comunismului, secera și ciocanul, sînt afișate cu nonșalanță.

În ciuda boicotului unor importanți lideri politici, cum ar fi cancelarul Angela Merkel și președintele Joachim Gauck, președintele Barack Obama sau comisarul european Viviane Reding, Jocurile Olimpice de la Soci par un succes. Spectatorii din tribune și marele public care privesc întrecerile la televizor urmăresc arena sportivă și nu-și pun probleme politice. „Sportul e tot ce contează“ – a fost, de altfel, și scuza multor politicieni occidentali care s-au dus la Soci și s-au pozat în preajma lui Vladimir Putin. E un alibi din care președintele autoritar al Rusiei nu are decît de cîștigat.

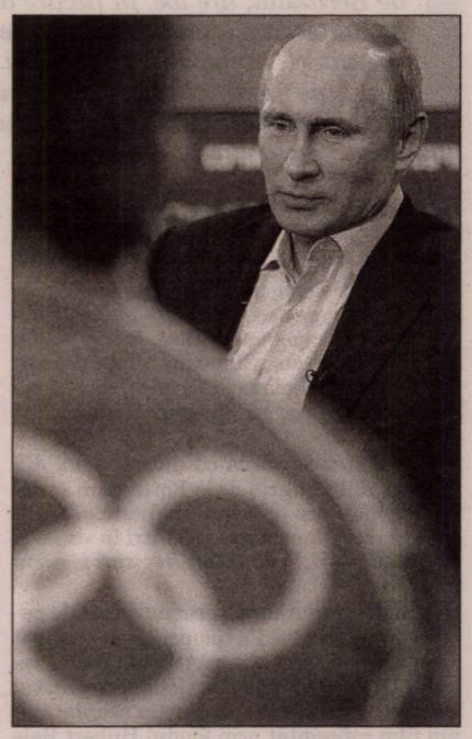

PUBLICITATE

PUBLICITATE

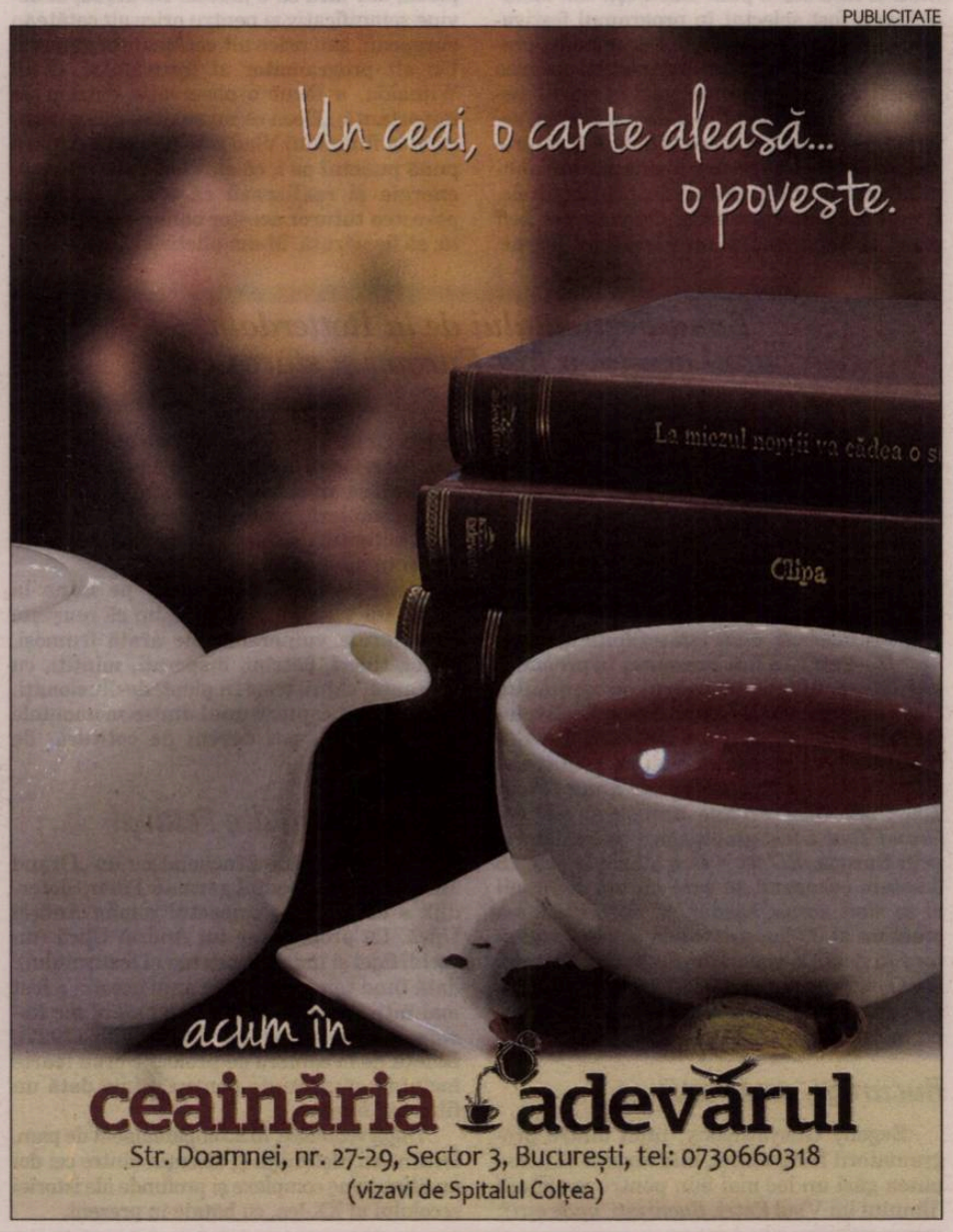

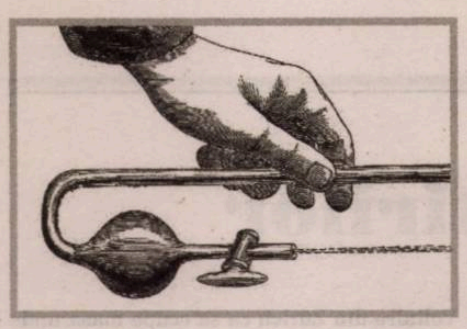

Oana STOICA

rosencrantz & co

Dance Me to the End of February

● **Festivalul „Like CNDB“ #1**

Centrul Naţional al Dansului ocupă luna februarie cu un festival, „Like CNDB“ #1 (9-28 februarie). Evenimentul poate fi privit ca un fel de raport performativ de activitate a scenei de dans contemporan, în care sînt prezentate cîteva dintre spectacolele ultimilor ani (realizate cu sprijinul sau independent de CNDB), care au marcat esteticile, tematicile, direcţiile coregrafice în spaţiul românesc.

Este şi un gest de curtoazie pe care îl face Centrul faţă de spectatorii săi, într-o vreme în care austeritatea bugetară a devenit dureroasă (CNDB are cel mai mic buget de cînd există, în condiţiile în care a fost mereu candidat la titlul de instituţia cu cele mai puţine fonduri de la stat). În acest context, festivalul devine şi un exerciţiu de frondă, prin care CNDB arată că se încăpăţînează să existe şi să funcţioneze, în ciuda încăpăţînării Ministerului Culturii de a-i minimaliza importanţa şi finanţele.

Cvartet pentru o lavalieră – conceptul Vavei Ştefănescu, pus în practică de diferiţi dansatori (în festival, în 15 februarie, participă Carmen Coţofană, István Téglás şi Mihai Mihalcea), este o instalaţie sonor-performativă (universul sonor: Vlaicu Golcea), desfăşurată în timp real, fără un scenariu coregrafic prestabilit. Cei trei performeri închişi într-o cabină telefonică construiesc aleatoriu, prin improvizaţie, un univers claustrofob în care se produce lupta pentru respiraţie ca metaforă despre existenţa urbană sufocantă, viaţa care asfixiază individul, autismul social, dar şi despre teamă, abandon, vulnerabilitate, instinct de supravieţuire. Performance-ul depinde de sonorităţile create *live* de Vlaicu Golcea, care generează expresii unice la fiecare reprezentaţie.

Realia (Bucureşti – Beirut) este al doilea spectacol în care apare Farid Fairuz, un personaj din legendele urbane ale dansului contemporan. Este vorba, de fapt, despre o biografie ficţională. Farid Fairuz, un *alter ego* al lui Mihai Mihalcea, a apărut în peisajul autohton în *Bun rămas (sau despre discretele scăpări ale sistemului limbic)*, dar existenţa sa precede acest performance. *Realia* (13 februarie) este un univers compozit, construit din planuri multiple ale unor universuri alternative, reale şi imaginare. Se amestecă realitatea cu ficţiunea, se condensează două biografii într-un singur corp, pentru ca la intersecţia acestor linii dramaturgice să rezulte o chestionare incitantă a societăţii în problemele ei esenţiale: politică, artă, religie, sexualitate. Fairuz/Mihalcea detonează tabuurile, demonstrează ipocrizia unei societăţi cinice, în care individul nu-şi mai găseşte locul.

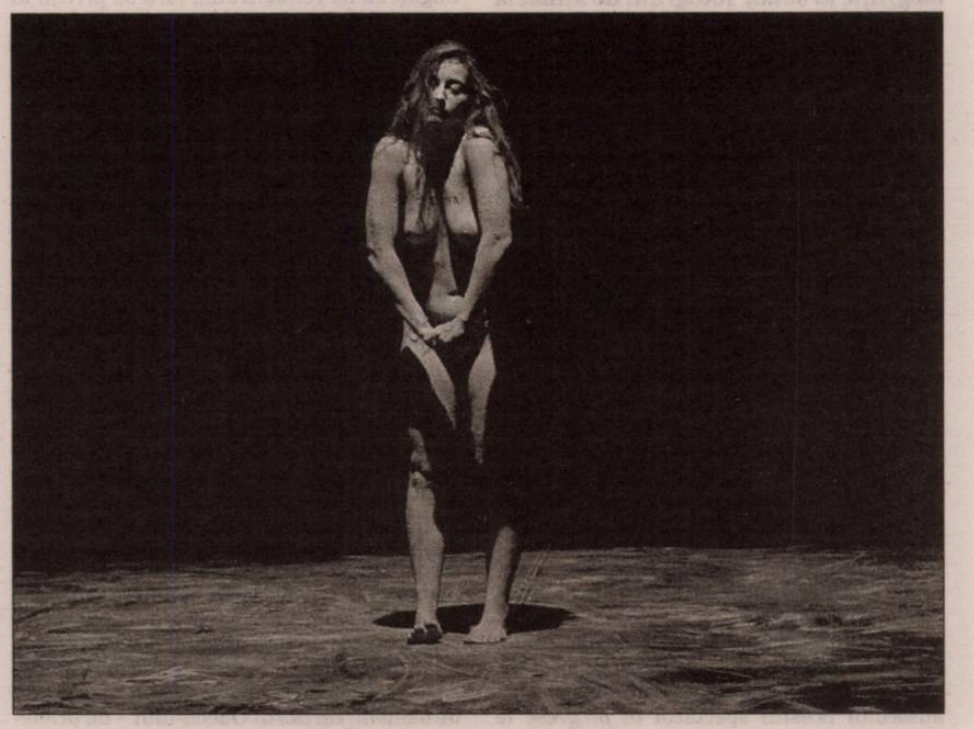

Coregrafa Mădălina Dan a purtat o luptă – cîştigată – cu o boală dificilă (limfom Hodgkin). Experienţa bolii, a vulnerabilităţii unui corp degradat, a suferinţei fizice şi psihice, a făcut-o să regîndească nu numai existenţa – ca o perioadă finită, efemeră, care trebuie îngrijită cu atenţie –, dar şi dansul, ajutor nepreţuit în procesul de vindecare (corpul antrenat s-a vindecat mai uşor), al cărui destin/rol/scop în societate pare neclar şi nedrept expulzat la periferia priorităţilor. *Hematopoesis* (16 februarie, între orele 12,00 şi 20,00) este un maraton coregrafic (performance durațional) de opt ore, pe care Mădălina Dan l-a conceput ca pe o formă de celebrare a însănătoşirii. O forţare a corpului, în oglindă cu perioada de boală în care acesta a fost fragil, chinuit, uneori nefuncţional. Bucuria mişcării ca antidot pentru agonie. Maratonul transformă durata de performare într-una de vindecare, reconfigurează timpul de spectacol ca o perioadă de recuperare, în care corpul se reface, viaţa este reevaluată, se iau decizii. Este un timp analitic. *Hematopoesis* (termenul defineşte procesul de producere, multiplicare şi specializare a celulelor în măduva osoasă) este un performance al vindecării.

István Téglás are o experienţă de cîţiva ani buni în dansul contemporan, în care excelează datorită mobilităţii corpului şi a gîndirii coregrafice (care îl caracterizează şi ca actor – gîndeşte traseele personajelor, mişcările şi volumele corpurilor în mişcare etc., lucruri vizibile din modul în care personajele sale se înşurubează în peisajul scenic). *Dance a Playful Body* (coregrafia: Andreea Novac, 27 februarie) este o piesă de rezistenţă a lui Téglás, în care lucrează cu deplinătatea corpului său. Nuditatea îl expune; suferinţa, calmul, agresivitatea, diverse stări ale corpului îl introduc pe spectator în intimitatea performerului, o intimitate care poate fi, la rîndul ei, stînjenitoare, curioasă, înfricoşătoare, acaparatoare. *Dance a Playful Body* explorează un corp şi modul în care acesta comunică prin expunere.

Invitatul festivalului este noua revelaţie de la Cluj – *Parallel* de Ferenc Sinkó şi Leta Popescu, interprete Lucia Mărneanu şi Kata Bodoki-Halmen. Performance-ul abordează corpul ca material pentru afirmarea identităţii sexuale şi include confesiunea demersului dificil de a fi acceptat într-o normalitate standard, cutumizată de societate. Relaţia cu părinţii este punctul vulnerabil, torturanta lor intoleranţă atrage frustrare şi sentimentul degradant de a fi respins (în societatea românească este perceptibilă încă implicarea nocivă a părinţilor în viaţa copiilor, de la impunerea domeniului de studiu, la aprobarea partenerului de viaţă. Nu e vorba de restricţii normative, ci de o mentalitate vizibilă prin modul în care părintele percepe copilul, ca pe o prelungire a sa, mai degrabă decît ca pe o fiinţă cu gînduri şi emoţii proprii). *Parallel* este un poem performativ despre identităţile alternative, suferinţa de a nu fi înţeles şi înstrăinarea de părinţi, un spectacol cinic, comic şi emoţionant, care are tăietura rece a bisturiului.

Bucuria mişcării ca antidot pentru agonie.

Partea performativă a festivalului a început în 9 februarie cu spectacolul Cristinei Lilienfeld – *Lay(ers)*, cîştigător al Marelui Premiu în competiţia Alt concurs naţional de coregrafie, şi se va încheia pe 27 februarie, cu performance-ul *Despre tandreţe* (coregrafie şi interpretare: Andreea Novac).

„Like CNDB#1“ oferă cadrul pentru prezentarea unei cărţi despre unul dintre cei mai incitanţi creatori contemporani de teatru. Lansarea volumului *Teatrul lui Romeo Castellucci*, în traducerea Cristinei Modreanu, apărut în colecţia de carte „Scena.ro“, va fi urmată de proiecţii din spectacolul *Tragedia Endogonidia* (20 februarie).

„Power to the People“ – un curs de „împuternicire“, condus de Paul Dunca şi Paolo Lagana, care pleacă de la motto-ul: *„If you don't love yourself, how the hell you gonna love somebody else?“* (RuPaul) a avut o primă etapă pe 6 februarie, iar următoarele vor fi pe 14 şi respectiv 28 februarie.

Toate evenimentele vor avea loc la CNDB, Sala „Stere Popescu“.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Mirella PATUREAU

Un Paris ţesut din stofa amintirilor

– sau enigma din covor –

● **George Banu, *Parisul personal. Autobiografie urbană*, fotografii de Mihaela Marin, Bucureşti, Editura Nemira, 2013, 141 pagini.**

Parisul personal sau „autobiografia urbană" semnată de George Banu nu este un ghid cultural al Parisului şi nici un imposibil jurnal în *raccourci* a 40 de ani de experienţe ce au marcat şi definit o viaţă. Deşi referinţele culturale nu lipsesc, textul, dens şi în acelaşi timp transparent, trădează omul de teatru care se pierde într-un decor, invocînd personaje reale sau umbre, ţesute din stofa amintirilor. George Banu hoinăreşte şi se pierde pe străzile Parisului de ieri şi de azi, pentru a se regăsi în timp: „Oraşul îmi preexista, dar eu l-am organizat pe al meu." O carte construită din fragmente disparate şi care se poate lăsa citită într-o ordine aleatorie, dar care păstrează la fiecare pagină farmecul hedonist al literatului care ştie să-şi aleagă popasurile. Un caleidoscop afectiv, al unui itinerariu interior, un autoportet unde imaginile – superbe sînt fotografiile Mihaelei Marin, desprinse parcă din structura internă a cărţii – alunecă cu eleganţă între malurile Senei, şerpuiesc printre străzi şi grădini, bine cunoscute, dar pe care proiectorul „personal" al autorului acestui spectacol *in progress* le dezvăluie şi cărora le dă alte semnificaţii. Plimbarea aceasta nu e inocentă şi nici fără urmări... Spaţiul condensează timpul şi iată-ne debarcaţi, alături de tînărul critic de odinioară, pe cheiul Gării de Est, în ultima dimineaţă de iarnă a anului 1973, în pragul unui lung exil – deşi cuvîntul nu e cel mai indicat. În acel trist deceniu, drumul de întoarcere părea închis pentru totdeauna, eram obligaţi să ne reconstruim, fără să privim în urmă. Mult mai tîrziu, tot într-o dimineaţă de decembrie, increduli şi năuci, am putut brusc să ne simţim mai puţin orfani. Dar asta-i altă poveste sau altă carte... Proaspăt parizian, Banu caută integrarea, dar *à sa manière*, nimic nu e simplu, totul e dublu sau *entre-les deux:* un român la Paris. Şi geografia sa personală se desfăşoară, astfel, în locuri mitice ale oricărui cunoscător, chiar şi livresc, al Parisului, pe care Banu a avut şansa sau a ştiut să le aleagă. După Gara de Est, pe atunci murdară de fumul locomotivelor de altădată, urmează cartiere mai populare, dar nu mai puţin mitice, Place Pigalle sau „centrul festiv al Parisului" – unde e găzduit de un prieten, Eugen Iacob-Simion, pe atunci director de colecţie la Editions du Seuil, astăzi pierdut pe harta lumii –, Centrul Censier sau La Sorbonne Nouvelle (Banu a preferat să păstreze numele franceze), rue de Rivoli, în inima Parisului, unde locuieşte de peste 30 de ani, amintind, de pildă, că la două case de el a locuit, pe vremuri, Eugen Ionesco, şi că i-ar fi plăcut să-i fie vecin. (I-aş aminti că, în alt secol, ceva mai sus, pe aceeaşi stradă, în faţa grădinii de la Tuileries, a locuit Vasile Alecsandri, pe atunci ambasador al României.) Locurile sînt însă legate de oameni: cartierul Odéon-ului – de prietenia cu Emil Cioran, şi mai ales teatrele în care omul de teatru şi-a găsit pe deplin împlinirea –, Bouffes du Nord, alături de Peter Brook, La Cartoucherie de Vincennes şi întîlnirea cu Ariane Mnouchkine, la Chaillot, alături de Antoine Vitez. Aici, ca director al revistei teatrului *L'Art du théâtre*, cu ocazia unui număr dedicat lui Cehov, a avut surpriza să fie criticat „tovărăşeşte" de celula Partidului Comunist Francez, al cărui simpatizant era Vitez, în termeni ce-i aminteau de şedinţele de prelucrare, pe vremea cînd, tînăr ziarist, înfrunta cenzura comunistă. Cîteodată, au şi locurile umorul lor – aşezat la o masă la celebrul restaurant La Closerie des Lilas, cu Radu Penciulescu, descoperă, pe o tăbliţă comemorativă, că stau la o masă unde pe vremuri a stat... Lenin. Nu mai era nevoie, aşadar, să dea o fugă la Cabaretul Voltaire din Zürich ca să ocupe masa unde Vladimir Ilici juca şah, lîngă masa lui Tristan Tzara. Nume de oameni de teatru celebri, de la Grotowski la Luc Bondy sau Peter Handke, dar mai ales prietenii ţişnesc la tot pasul; voi aminti doar două figuri dragi, cărora le port şi eu doliul – Dinu Kivu şi Lena Boiangiu, în scurta lor trecere prin Paris şi prin această lume...

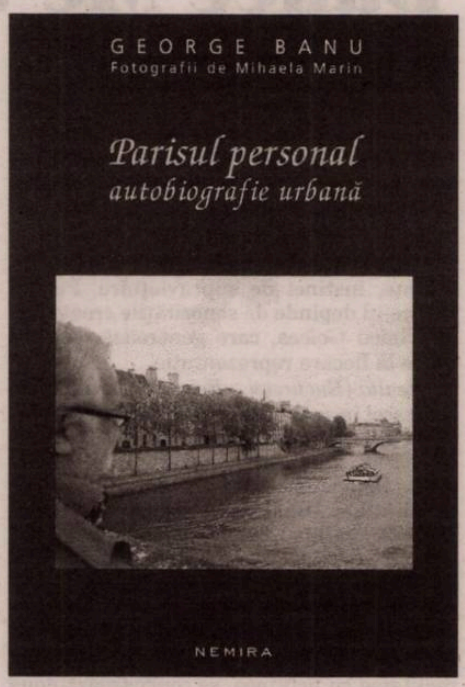

Pe măsură ce descopeream treptat aventurile interioare ale acestei cărţi, gîndul m-a dus mai întîi la Arcimboldo şi la portretele sale din fructe şi petale de flori – ar fi o comparaţie demnă de pasionatul amator de artă care este George Banu. Dar aş merge mai departe: Parisul lui Banu este dens, pasionant prin trimiteri şi reflecţii personale, nici o frază nu e poleită de dragul de a înşira cuvinte ce sună frumos, itinerariul său are o subtilitate ce se insinuează treptat printre pagini şi imagini, şi Banu recunoaşte, la un moment dat, că locurile alese, peceţile memoriei sînt ca nodurile într-un covor de la care se strînge ţesătura... Indiciu indiscret, m-am apucat să caut şi eu nodurile sau structura ascunsă a covorului, căci există undeva *une figure dans le tapis*, cheia unei enigme ce nu se lasă citită la prima vedere... În periplurile noastre pariziene, am traversat amîndoi aceeaşi pădure, pe cărări diferite, care s-au încrucişat adesea sau s-au îndepărtat. Covorul sau cartea aceasta poate să ofere cheia de cum se construieşte o personalitate, asumată în final la masa de lucru, unde eroul nostru se regăseşte şi se detestă, „nici călugăr ascet, nici dezinvolt privitor"...o „crucificare" sub semnul consolator al teatrului.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Cronicile unor morţi neanunţate

● **Sun Kil Moon, *Benji*, Caldo Verde Records, 2014.**

„There were shootings at a Portland mall / It was everyday America – and that's all." Chitara lui Mark Kozelek se precipită aici, pe cea de-a cincea piesă a noului său album, „Pray for Newtonwn", pentru a se păstra în aceeaşi cadenţă cu o voce care-şi scuipă cu amărăciune propoziţiile în care moartea — *Moartea!* — îşi taie partea leului.

Kozelek a fost aproape întotdeauna obsedat de *Ea*. Cine îşi aminteşte debutul discografic al acestui proiect al său, născut post-Red House Painters, numit *Ghosts of the Great Highway* (2003), ştie că el orbita în jurul morţilor premature ale boxerilor — o altă fascinaţie a muzicianului american; de altfel, Sun Kil Moon e inspirat de numele unui luptător sud-coreean de categorie uşoară, Sung-Kil Moon — Salvador Sánchez, Pancho Villa şi Duk Koo Kim, toţi trei dispăruţi la aceeaşi vîrstă. 23 de ani.

Pe *Benji*, Mark Kozelek nu-şi dezminte maniera de a cînta, americană pînă-n măduva oaselor. Textele sînt povestite, iar nu cîntate, chitara aceea rămîne melancolică de la un capăt la celălalt şi totul e atît de personal, de confesiv, de intim, încît ar putea deveni impenetrabil dacă nu s-ar vedea decriptat din cînd în cînd de o serie de momente aparţinînd culturii populare. Îl poţi vedea pe Kozelek în trecut, ascultînd pentru prima oară *Young Americans* al lui David Bowie, îl poţi vedea uitîndu-se la *Benji*, filmul din 1974 al lui Joe Camp, poţi vedea cum spirala aceasta a vieţii unui copil care descoperă lumea se face bucăţi, odată cu primirea veştii morţii bunicii sale. Îl poţi auzi spunînd povestea dispariţiei unei rude – *„Carissa, when I first saw you, you were a lovely child / And the last time I saw you, you were 15 and pregnant and running wild"* –, ucise de un incendiu absurd, provocat de explozia unui spray într-un coş de gunoi. Îl poţi vedea înghiţindu-şi frustrarea şi amarul – *„Carissa was 35 / You don't just raise two kids and take out your trash and die."* Îl poţi auzi vorbind despre o altă rudă, un unchi, *„redneck that he was"*, omorît şi el de foc, chiar de ziua lui. *The Song Remains the Same*, filmul-concert despre Led Zeppelin, e motorul rememorării morţii lui Chris Walker, un vechi, foarte vechi prieten, „care fuma iarbă, şi pescuia, şi era cel mai bun imitator al lui Bon Scott dintre cei pe care i-am întîlnit vreodată. Dar Chris a căzut de pe un moped şi a murit cînd avea doar 13 ani." Un alt prieten, Brett, îi moare în 1999, iar Kozelek află asta pe platourile de filmare ale *Almost Famous*, acolo unde juca rolul basistului fictivei trupe Stillwater. În altă parte, moartea lui James Gandolfini la 51 de ani devine ocazia unei exclamaţii care nu aduce nimic bun: *„The* Sopranos *guy died at 51 / That's the same age as the guy who's coming to play drums,"* Steve Shelley, fostul baterist din Sonic Youth şi colaborator al lui Mark Kozelek pe *Benji* avea aceeaşi vîrstă în momentul în care au început înregistrările pentru acest album... Cinism, dar cinismul i-a stat mereu bine muzicianului american, încă de la *Down Colorful Hillde*, primul *release* al fostei sale formaţii, Red House Painters.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Bogdan COŞA

„Tudor Klein spală vasele"

Aţi vorbit despre Poker. Black Glass *ca fiind a doua parte dintr-o trilogie. Aţi gîndit povestea asta în trei volume de la început?*

Am scris *Poker* întîmplător, dintr-un foc. A durat două săptămîni, cît am stat la ţară să mă odihnesc după terminarea facultăţii. Am scris cartea asta mai degrabă pentru mine şi pentru prietenii mei, aşa, să avem o amintire. Tîrziu în iarnă, cu puţin înainte de Crăciun, cineva m-a convins să duc manuscrisul la editura Cartea Românească, să-l înscriu în „Concursul de debut". *Poker*, surprinzător, a cîştigat, apoi a venit o perioadă foarte stranie, cu multe interviuri şi cu un soi de celebritate de suprafaţă. A apărut şi un agent literar în ecuaţie. Mi-a spus că l-ar interesa să vadă o trilogie. Mă gîndisem la asta deja, dar discuţia respectivă m-a motivat. Am primit apoi o bursă de creaţie de un an, din partea revistei *Observator cultural*. Partea a doua, *Black Glass*, a ieşit nu de mult, la doi ani distanţă de prima; peste alţi doi, sper să apară şi ultima parte, să-mi închei debutul într-un mod onorabil, strîngînd toate cele trei volume într-o singură carte.

Cum vă simţiţi în pielea „tînărului prozator al anului 2013"?

M-am bucurat cînd am auzit de premiu, nu neg. Aveam un pat ca vai de el şi plănuiam de ceva timp să cumpăr o canapea nouă pentru mine şi iubita mea, dar n-aveam nici bani, nici slujbă. I-am făcut o surpriză.

Dacă ar trebui să vă descrieţi personajul în cîteva fraze, ce aţi alege să spuneţi despre el?

E seară. Tudor Klein spală vasele lăsate în chiuvetă după masa de prînz şi priveşte pe geamul din dreapta. Afară, vecinul de vizavi, un septuagenar înstărit, încearcă să împingă cu lopata, cu mîinile tremurînde, ridicate deasupra capului, zăpada de pe plafonul Jeep-ului său. Nimeni nu se grăbeşte, vor face acelaşi lucru timp de doi ani, în *loop;* cele două personaje aşteaptă ca Bogdan Coşa să crească, să i se coacă mintea şi să le pună în legătură, odată cu *Poker 3*.

***Bogdan Coşa** este scriitor. Cea mai recentă carte a sa este* Poker. Black Glass *(Cartea Românească, 2013).*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Senzaţii tari în Varanasi

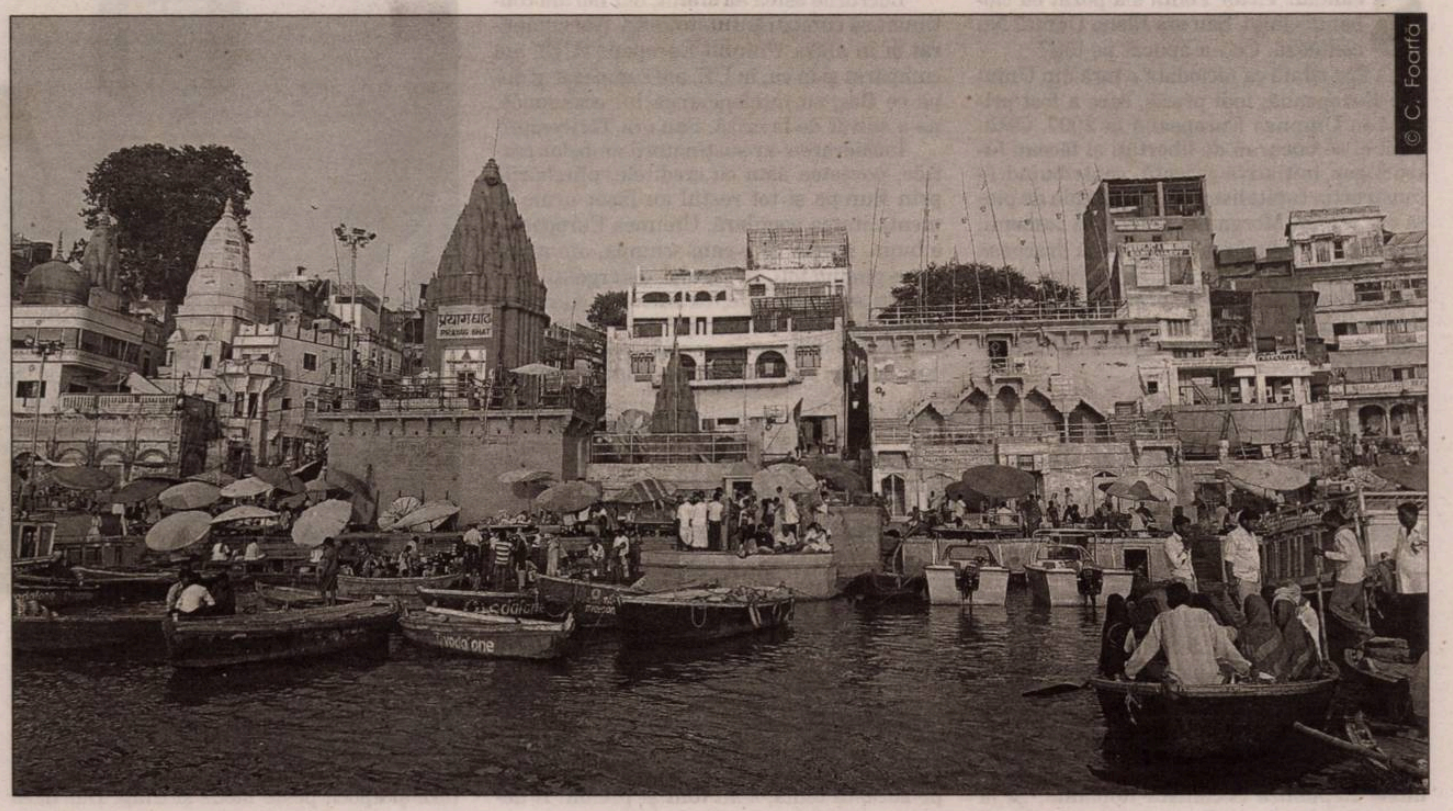

Din primul moment cînd m-am dat jos din trenul de New Delhi, principala mea grijă în cel mai sfînt oraş al Indiei a fost să nu mă îmbolnăvesc. Recunosc că nici nu eram foarte bine dispusă, după o călătorie de-o noapte într-un fel de cuşetă deschisă, unde fix în faţa noastră se proptiseră, înghesuiţi pe-o banchetă, vreo cinci, uneori şapte indieni care se uitau la noi (şase străini) ca la zoo. Mîncau seminţe, se uitau la noi, comentau între ei, ne arătau cu degetul şi mimau tot ce făceam (de exemplu, cum o fată poloneză curăţa un măr) sau încercau să silabisească titlul cărţii pe care o citeam *(The White Tiger* de Aravind Adiga, cîştigătoare a Man Booker Prize, o carte despre India reală – o recomand!). Asta timp de 12 ore!

Mă obişnuisem oarecum cu mizeria legendară a Indiei, dar Varanasi era campionul absolut, şi asta nu doar din cauza cadavrelor care ardeau pe malurile Gangelui. După două minute, regretam deja că sînt în sandale şi păşeam ca la balet printre mormanele de gunoi şi şiroaiele de... nici nu vreau să ştiu ce curgea pe stradă. Varanasi avea două mari „avantaje": străduţele foarte înguste, labirintice, şi clădirile foarte vechi, astfel încît, cînd mergeai, nu numai că simţeai pe pielea ta cifrele legate de densitatea populaţiei (înmulţite cu zece), dar şi că nu ai pe unde să scapi dacă se prăbuşeşte ceva. Şi, deşi te felicitai pentru vaccinurile făcute, aveai siguranţa că sînt departe de-a fi suficiente, la cum arăta totul.

Pe malul Gangelui chiar ardeau cadavre. Multe. N-ar fi fost o problemă, neapărat, dacă locurile unde se întîmpla asta n-ar fi arătat ca nişte gropi de gunoi, cu resturi pe jumătate carbonizate, cenuşă, flori sau haine putrezite. Şi dacă n-ai fi fost acostat, la interval de maxim cîteva secunde, de băieţi care încercau să-ţi ceară bani, că aşa e tradiţia cu morţii la ei, să ajuţi familiile, că lemnele sînt scumpe. Nu sînt, e doar una dintre şmecheriile clasice de a lua bani de la turişti. Şi mai amuzant este că, dacă nu le dai, te ameninţă că acest lucru va avea consecinţe karmice negative.

Cică e bine să mori în Varanasi, iar şi mai bine e să fii incinerat pe malul Gangelui. Atît de bine, încît am înţeles că, mai nou, doar cei bogaţi îşi permit asta. Incinerarea, *antim sanskara,* este considerată, în tradiţia hindusă, un ultim ritual de trecere, prin care spiritul se detaşează cu totul de corp. M-am obişnuit, pînă la urmă, cu mirosul, mai greu cu golul în stomac, şi deloc cu fiorii de pe şira spinării, daţi de omniprezenţa atît de naturală a morţii.

Dacă ar fi fost doar ele, aranjamentele florale date ca ofrandă Gangelui, ce pluteau agale la vale, ar fi format o imagine minunată. Însă sfîntul rîu arăta mai degrabă a canal colector, pe care pluteau resturi de toate felurile, inclusiv umane. În timp ce vizitatorii încercau să nu se atingă cumva de vreo picătură de apă, indienii se îmbăiau, se spălau pe dinţi, spălau haine sau făceau diverse gesturi ritualice în apă.

Dar da, Varanasi e colorat! Clădirile sînt decrepite şi par abandonate de un secol, dar, cînd nu eşti în, sau foarte aproape de ele, au un farmec greu de negat. Numărul mare de *sadhu* dădea, e adevărat, un aer şi mai pitoresc locului. Deşi tot oraşul este spectaculos şi copleşitor (atît în bine, cît şi în rău), malul rîului este cel mai interesant, cu templele foarte vechi şi mai ales cu *ghat*-urile devenite simbol. *Ghat*-ul este o serie de trepte ce coboară spre Gange, loc pentru ritualuri, procesiuni, pentru cremaţiuni sau spaţii de întîlnire.

După ce te-a făcut să te întrebi insistent ce cauţi acolo, Varanasi te poate lăsa fără cuvinte. Cu mine a făcut-o prin două momente. Primul a fost *puja* de seară, o ceremonie religioasă impresionantă, pe malul Gangelui, cu dans, muzică, incantaţii, ofrande, teatru, un spectacol de senzaţii care-ţi amintesc ce cauţi, de fapt, în India. Al doilea a fost plimbarea cu barca, dimineaţa, la răsărit, pe Gange, cu toate *ghat*-urile văzute de departe şi cu toate clădirile colorate, scăldate într-o lumină ireală. E frumos Varanasi dimineaţa, cînd e linişte şi n-a început cu totul nebunia. Din păcate însă, nici unul dintre cele două momente n-a durat prea mult şi magia a trecut repede.

Se spune că Varanasi-ul are tot ce e mai bun, dar şi tot ce e mai rău în India. Nu rezişti prea mult, chiar dacă treci de şocul iniţial. Am stat două zile acolo şi am căutat apoi primul autobuz spre Nepal. Şi în Kathmandu se ardeau cadavre în Pashupatinath, dar, ca să zic aşa, condiţiile erau substanţial diferite.

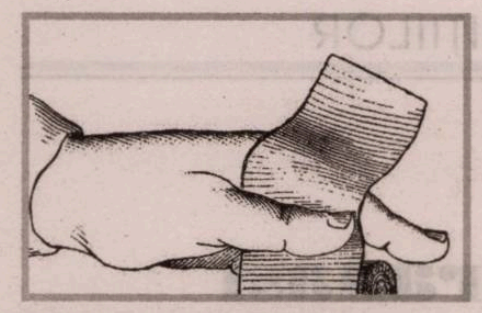

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Globalizarea localizării

Scandal! Victor Ponta s-a pozat cu ciobanul Ghiţă. Sau era Elena Udrea? Nu contează. Ce i-a apucat pe toţi?

A fost odată ca niciodată o ţară din Uniunea Europeană; mai precis, care a fost primită în Uniunea Europeană în 2007. Cetăţenii ei se bucurau de libertăţi şi făceau lucruri gen iniţiativă privată, contribuind la construcţia capitalismului. Economia de piaţă era o Fata Morgana pentru toţi oamenii, toată lumea o fugărea ca pe o zînă drăcoasă şi plină de nuri. De-atunci, ne-au rămas niscai credite. Odată trecut acest episod, toată lumea din ţara cu pricina se gîndea cum să facă să nu i se ia casa sau alt lucru indispensabil.

Lucrurile astea au trecut, dar noi am continuat să cumpărăm detergenţi. Am cumpărat şi în afara Uniunii Europene (UE), am cumpărat şi în ea, în UE, am cumpărat şi după ce Boc, cu înţelepciunea lui economică, ne-a salvat de la criză. Sau era Tăriceanu?

Încăierare-s-ar susţinătorii ambelor partide, povestea asta cu creditele, plimbările prin Europa şi tot restul au lăsat urme în mentalitatea populară. Uniunea Europeană e bună, numai că e cam scumpă, am ajuns să ne gîndim toţi. În paralel, detergenţii continuau să spele rufe, că aşa sînt ei, detergenţi, lipsiţi de scrupule. A trebuit un ciclu de vreo 15 ani pentru ca noi, românii, să ne dăm seama că în Occident, cum se spunea pe vremea lui Ceauşescu, cîinii nu umblă chiar cu covrigi în coadă. Ne-am trezit, dintr-odată, mai îndrăgostiţi de moneda locală decît de excursiile din concediu.

Trendul ăsta, cu ciobanul Ghiţă, a fost inventat de agenţiile de publicitate.

Trendul ăsta, cu ciobanul Ghiţă, a fost inventat de agenţiile de publicitate. Vă mai amintiţi sloganurile sintetice şi prost traduse din engleză, de la începutul anilor '90? Poate că nu, dar cine a lucrat în publicitate ştie bine despre ce vorbesc. Aşa a început totul. Pe atunci, nu exista ceva numit naţionalism, fiindcă ar fi însemnat să aderi la un lucru pe nume Republica Socialistă România. Şi la manualul de istorie din gimnaziu, sau la cel de liceu, care erau nişte corvezi.

Acum vreo unu-doi-trei ani, *Gîndul*, McCann şi alţii au început cu manifestări de orgoliu naţional. Brusc, consumatorul era copt, s-au făcut campanii pe această temă, s-au luat şi premii. A devenit *cool* să susţii valorile locale, să te cunoşti cu neaoşii şi-aşa mai departe. Neînfricaţii noştri politicieni au sesizat tendinţa şi s-au înghesuit imediat lîngă ciobanul Ghiţă, la poză.

Singura problemă e că naţionalismul retoric e susţinut, în momentul de faţă, de globalism publicitar. Desigur, există brand-uri care sînt mai presus de teritorii şi epoci, peste mode şi timp. Dar dacă vă uitaţi la premiile pe care le-a luat Pepsi în ultimii ani, o să vedeţi că problema cu trecutul încă nu s-a rezolvat. Iar politicienii, că tot am pornit de la ei, o să se îmbrace tot mai des cu fotă şi clop, dar degeaba.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

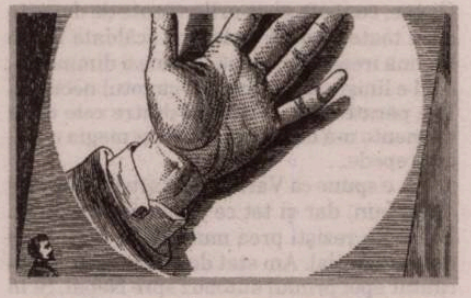

Adina POPESCU

portrete din mers

Chipuri din Obor

Dintre precupeţii şi oamenii care se perindă prin piaţa Obor şi pe care îi văd aproape săptămînal, cîteva personaje mi-au atras atenţia:

■ Negustoreasă de verdeţuri şi ierburi de tot felul, unele *in trend*, cum ar fi menta şi busuiocul (4 lei legătura, scump!). În jur de 60 de ani, îşi zgreapţănă tot timpul un neg mare de pe nas. Bodogăne şi comentează, îi cam tună şi-i fulgeră. Are şi zarzavat pentru ciorbă, la sticlă. Minunat. Ce-mi veni să-l laud? Precis îl scumpeşte de la 6 lei la 10... „Da, chiar e bun! Pus de noră-mea!" zice cam în scîrbă. „Dar cine crezi că a învăţat-o?! He, he..." Şi iar zgreapţănă negul. Îmi aminteşte de soacra cu trei nurori.

■ Kung fu ninja, la peşte, în hala veche. Roteşte cuţitele, sar solzii, despică peştele, ţîşneşc maţele. În cinci minute e curăţat şi filetat crapul de şapte kile. *Master chef*. Blond cu mustăcioară, frumuşel. Parcă îl dăuţi, bune să le pui la rană. Blajini, răbdători, îţi amintesc de bunicii din Bucovina, pe care nu i-ai avut niciodată. Nu se grăbesc nicăieri, niciodată, te îmbie să stai cu ei la o vorbă. Anul trecut, zăpada a fost mare, le-a îngropat casa. Şi dup-aia a dat gerul, le-a îngheţat varza în butoaie. Drumul cu trenul de la Rădăuţi e scump, noroc că are el carnet de veteran. Dar le place să umble cu trenul, se mai uită pe geam, mai văd cum e cîmpul şi dacă va da roade anul ăsta. O poveste!

Roteşte cuţitele, sar solzii, despică peştele, ţîşneşc maţele.

■ Fetele şi femeile maramureşence, în port popular, care fac pe loc plăcinte, sarmale la ceaun (5 lei porţia) şi dau şi ţuică cu ţoiul. Obişnuite cu beţivii şi mîncăii care roiesc în jurul coşmeliei lor, vesele, guralive, parcă-s un cîrd de gîşte. Roşii la faţă, trag şi ele din pălincuţă, pe ascuns. Uneori, se mişcă în reluare, picotesc deasupra tuciului cu mămăligă.

■ Chinezul Cristi, care mănîncă mici, la terasa proletară. Cîte şase. Înfulecă cu mîna, ca românii, se bat turcii la gura lui. De profesie – filolog. Face politică, îl înjură pe Băsescu, dar şi pe Ponta. Ştie el cum ar putea să meargă treburile în România, dar nu se bagă.

■ Soţ şi soţie, tusea şi junghiul, în jur de 80 de ani. Vin cu murături tocmai de la Răvezi într-o lotcă, la peşte. „Peştele e viaţa mea!" zice. Să-l vîndă e un spectacol.

■ Cu cuşma pe o ureche, la brînzeturi şi mezeluri din Mărginime. Se mişcă încet, atent, se moşmondeşte, la el tot timpul e coadă, dar trebuie să le dea la toţi să guste, să aprecieze. Clienţii îi zic că seamănă cu ciobanul Ghiţă din reclamă. Strîmbă din nas. El e mai autentic decît Ghiţă, iar treaba cu reclamele îl lasă rece. Totuşi, are iPhone, ca toţi ciobanii.

■ Degustători, cunoscători, la crama Murfatlar. Domni serioşi, respectabili, cu paltoane lungi din stofă şi mustăţi încărunţite. Ei nu beau cu drojdierii, la terasa cu mici şi bere. Nu e de bonton. Sînt enologi în devenire. Prietenii vinului. Îi trimit nevestele în piaţă şi îi uită Dumnezeu pe la Murfatlar. Cu paharele în mîini. Le rotesc, le adulmecă, admiră licoarea purpurie, o beau cu înghiţituri mici. Şi uite-aşa trece timpul! Sînt fericiţi.

■ Are trei funii de usturoi – mic, pricăjit, n-ai ce curăţa la el. Se mută de colo-colo, de pe o bordură pe alta, nimeni n-o vrea, nimeni n-o primeşte. Măicuţă bătrînă, cu brîul de lînă, ca să-i citäm pe clasicii anonimi. O alungă jandarmii. O alungă ţiganii, o dată au dat cu pietre în ea. Mereu îi vine parcă să plîngă, sau poate că are doar ochi lăcrimoşi. N-are ce căuta în lumea asta, a precupeţilor şi tarabagiilor, aduce cu sine prea multă tristeţe. Iar în Obor nu e loc de oameni trişti. Mă înduioşează, de fiecare dată cînd o găsesc îi cumpăr tot usturoiul. Abia atunci o văd luminîndu-se la faţă.

■ Beţivi de diferite sortimente – micul e fudulie, rachiul e temelie. Pe la 2, cînd se sparge piaţa, sînt toţi criţă. Se strigă unii pe alţii cu „măăă", „băăă" şi cu „hai!".

■ Măcelar arab, în hala veche. La el totul e proaspăt, dar pute. Are mănuşi de plastic, că aşa îi cere Protecţia Consumatorului. Bagă mîinile pînă la cot prin piei, zemuri, oase. Vinde tacîmuri de pui la pensionari. Şi raţe la chinezi. Zice că e o afacere bună.

■ De meserie, încarcă brichete. Uşoară şi frumoasă meserie! Îşi închide şandramaua cînd are chef, merge la o ciorbă de burtă sau la una mică. Se întoarce somnoros, tîrşîindu-şi picioarele, se miră cînd vede că-l aşteaptă muşterii. Ba chiar se enervează. Cine îndrăzneşte să mai încarce brichete în ziua de azi şi să-l deranjeze? 3 lei încărcatul, trei picături de lichid. Ţi-o aprinde, îţi plimbă flacăra prin faţa ochilor, ca un şaman. Ajungi acasă, bricheta e descărcată.

Şi mai sînt şi alţii...

Liviu GROZA

Ce (nu) spun testele PISA

– Comparaison n'est pas raison –

Proverbul *„Comparaison n'est pas raison"*, atestat în franceză încă din secolul al XIII-lea, atrage atenţia asupra faptului că o comparaţie nu poate constitui o dovadă sau o probă în demonstrarea unui adevăr sau în explicarea unei situaţii de fapt. De exemplu, dacă vrem să dovedim că bananele – care, după cum se ştie, au miezul moale şi o coajă care poate fi curăţată uşor – sînt nişte fructe bune, nu vom aduce ca argument comparaţia cu nucile, care au coaja tare şi miezul crocant. În acest caz, comparaţia nu dovedeşte că bananele sînt nişte fructe bune, iar nucile nu.

Din anul 2000, Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OECD) organizează periodic aşa-numitele teste PISA, acronimul pentru englezescul *Programme for International Student Assessment*, care, tradus în română, înseamnă „Programul pentru evaluarea internaţională a elevilor". Astfel, eşantioane de elevi cu vîrste cuprinse între 15 şi 16 ani împliniţi, care au terminat un anumit ciclu şcolar, din diferite ţări, participă la această testare, care îşi propune să stabilească, pe o scară de apreciere cu 1000 de puncte, nivelul *literaţiei* (engl. *literacy* – „abilitatea de a citi şi de a scrie; competenţe sau cunoştinţe într-un anumit domeniu"), în trei arii fundamentale: înţelegerea textelor sau citire, matematică şi ştiinţe. Cu cît scorul obţinut de elevii testaţi este mai mare, cu atît se presupune că nivelul literaţiei este mai ridicat, iar sistemul de învăţămînt respectiv este mai eficient din acest punct de vedere. Aşa cum se specifică în documentele OECD/PISA, în domeniul citirii *(reading)*, testele nu urmăresc să stabilească fluenţa lecturii sau corectitudinea pronunţării, ci felul în care elevii sînt capabili să înţeleagă şi să reflecteze asupra semnificaţiei unor texte uzuale, folosindu-se de cunoştinţele pe care le au. La matematică şi la ştiinţe, accentul nu cade pe dificultatea teoretică a problemelor, ci li se cere elevilor să aplice în contexte reale, ale vieţii de zi cu zi, cunoştinţele dobîndite în timpul ciclului şcolar pe care l-au încheiat, adică să utilizeze diferite formule de calcul, să stabilească o serie de corelaţii între cifre, mărimi sau valori etc. Integrarea eficientă a unui individ în societatea de astăzi şi capacitatea sa de a învăţa pe tot parcursul vieţii depind tocmai de nivelul său de literaţie, adică de felul în care acesta înţelege şi prelucrează corect informaţii oferite de texte – tipărite sau virtuale –, planşe, panouri, grafice, formulare, desene, semne convenţionale etc., în general orice fel de mesaj, indiferent de natura acestuia.

În cazul testelor PISA, relevantă este evoluţia sau involuţia scorului obţinut la diversele sesiuni de evaluare, şi nu „poziţia" ocupată în „clasament" de ţara respectivă. Dacă se înregistrează o creştere a scorului obţinut la fiecare dintre domeniile testate în parte, atunci se consideră că sistemul de învăţămînt vizat face progrese, se ameliorează. Dacă scorul este în regres, atunci, evident, sistemul de învăţămînt în cauză este în suferinţă şi trebuie căutate soluţii de ameliorare.

La data de 3 decembrie 2013, au fost publicate rezultatele testelor PISA realizate în anul 2012, la care au participat aproximativ 510.000 de elevi din 65 de ţări. Cele mai mari scoruri în domeniile testate, matematică, ştiinţe şi citire, le-au obţinut elevii din Asia de Est, din China – de fapt, Shanghai şi Hong Kong, dar şi din Taiwan, Singapore, Japonia şi Coreea de Sud. Din 2000, cînd au avut loc primele teste PISA, pînă în 2006, Finlanda a ocupat primul loc la toate cele trei domenii testate. În 2012, cînd numărul ţărilor participante la această testare a crescut de la 34 la 65, incluzîndu-se şi ţări care nu sînt membre OECD, Finlanda a ocupat poziţia a cincea la ştiinţe, poziţia a şasea la citire şi poziţia a douăsprezecea la matematică, dar şi-a menţinut scoruri ridicate, de peste 500 de puncte, la toate domeniile testate. Nu acelaşi lucru s-a întîmplat cu Suedia, care a înregistrat, în ultimii zece ani, un regres important al scorului obţinut la toate cele trei domenii, situîndu-se sub media europeană, de 500 de puncte, a statelor OECD.

Faţă de 2009, la testele din 2012, România a avut un evident progres la matematică – de la 427 la 445 de puncte –, la ştiinţe – de la 428 la 439 de puncte – şi la citire – de la 424 la 438 de puncte. De subliniat faptul că aceşti „paşi mărunţi" i-a făcut sistemul de învăţămînt românesc într-o perioadă de recesiune economică, în care salariile profesorilor şi ale personalului didactic auxiliar au fost diminuate cu 25%, au fost comasate şcoli şi colective de elevi, pentru a se face economii la bugetul alocat învăţămîntului. De aceea, afirmaţii de felul „învăţămîntul românesc este un eşec colectiv" sau „şcoala românească este în cădere liberă" nu se justifică, dacă ne raportăm la ceea ce arată recentele rezultate ale testelor PISA.

Testele OECD/PISA nu spun prea multe despre nivelul cunoştinţelor dobîndite de elevi, ci par mai mult nişte probe de perspicacitate sau de abilitate, în care intuiţia are, nu de puţine ori, un rol important. Dacă elevii indică răspunsul corect la întrebarea ce se întîmplă cu apa dintr-un pahar aflat pe bordul unei maşini care frînează, nu înseamnă neapărat că alegerea răspunsului s-a întemeiat pe cunoaşterea legilor dinamicii. În acest caz, răspunsul ar fi fost relevant dacă cerinţa ar fi fost formulată în felul următor: motivaţi care dintre legile dinamicii poate fi invocată pentru a explica ce se întîmplă cu apa dintr-un pahar aflat pe bordul unei maşini care frînează sau accelerează brusc.

Printre elevii sud-coreeni circulă zicala „Patru te ridică, cinci te coboară".

Din exemplele de teste PISA publicate de OECD se poate vedea că elevii sînt mai mult puşi în situaţia de a alege, de a indica, de a clasifica, de a aplica anumite formule sau paradigme, şi mai puţin în postura de a cerceta, de a descoperi, de a investiga, de a interpreta, de a pune sau de a-şi pune întrebări. Un exemplu concludent în acest sens este următoarea cerinţă formulată la domeniul citire *(reading)*:

„Atenţie pentru persoanele alergice la arahide, pentru biscuiţi cu cremă de lămîie. Data atenţionării: 4 februarie. Numele producătorului: Fine Foods Ltd. Informaţii despre produs: biscuiţi cu cremă de lămîie cu o greutate de 125 grame (data de expirare: 18 iunie şi 1 iulie). Detalii: Unii biscuiţi pot să conţină bucăţi de arahide, care nu sînt trecute pe lista de ingrediente. Persoanele alergice la arahide nu trebuie să consume aceşti biscuiţi. Ce măsuri poate lua consumatorul: dacă aţi cumpărat acest produs, îl puteţi returna la magazinul de unde l-aţi luat şi vi se vor restitui banii. Pentru alte informaţii sunaţi la 1800.034.241.

Întrebare 1: Care este scopul acestui anunţ?

a) Să facă reclamă la biscuiţii cu cremă de lămîie.

b) Să informeze consumatorii cînd au fost produşi biscuiţii.

c) Să-i avertizeze pe consumatori în legătură cu biscuiţii.

d) Să le explice de unde să cumpere biscuiţii."

Dacă elevii indică răspunsul c), se consideră că au înţeles textul (deci nu au dificultăţi de citire!) şi mai ales scopul sau finalitatea mesajului de a-i avertiza pe consumatori în legătură cu biscuiţii pe care îi cumpără şi îi mănîncă. La fel de bine li s-ar putea cere elevilor să observe neconcordanţele din acest anunţ şi să descopere sau să explice adevărata finalitate a avertizării. Dacă biscuiţii sînt cu cremă de lămîie, de ce este posibil să conţină bucăţi de arahide? Cum ajung aceste bucăţi de arahide în biscuiţi, mai ales că arahidele nu sînt trecute în lista de ingrediente, adică nu sînt folosite la prepararea produsului respectiv? În situaţia în care un consumator va face o alergie după ce a mîncat aceşti biscuiţi, cum va şti el că alergia a fost produsă de presupusele bucăţi de arahide, şi nu de crema de lămîie? Este, de fapt, un exemplu tipic de falsă atenţionare a consumatorului, practică frecvent folosită în marketing-ul de astăzi, iar scopul real al avertizării este ca firma producătoare să transfere întreaga responsabilitate asupra consumatorului, astfel încît acesta să nu poată cere daune dacă eventual se îmbolnăveşte sau i se face rău din cauza produsului în cauză. Cel mult poate primi contravaloarea produsului de la magazinul de la care l-a cumpărat, aşa cum se specifică, de altfel, şi în atenţionarea amintită.

Desigur, testările la nivel internaţional sînt utile în măsura în care oferă date importante despre evoluţia învăţămîntului în diferite ţări sau părţi ale lumii şi permit luarea unor măsuri de ameliorare, dar în nici un caz nu trebuie să devină un scop în sine, deoarece limitează educaţia şi activitatea de învăţare la simple antrenamente, iar corpul profesional îşi găseşte singura raţiune de a exista, prin aceste teste. Antrenarea elevilor în vederea rezolvării testelor este o caracteristică a învăţămîntului din ţările est-asiatice, în care, potrivit tradiţiei confucianiste, în timpul şcolarităţii, elevii memorează întrebări şi răspunsuri, recunosc şi indică soluţii corecte, iar profesorul îi conduce cu fermitate şi disciplină spre succesul şcolar, măsurabil, evident, tocmai prin teste standardizate. De aceea, cînd la testările OECD/PISA s-au alăturat şi ţări din Asia de Est, acestea au ocupat imediat primele poziţii. Astfel, după mitul sistemului de educaţie perfect din Finlanda, ţară a cărei populaţie şcolară este în jur de 60.000 de elevi (în România sînt peste 3.000.000!), iar problema succesului şcolar a putut fi gestionată în întregime şi mai ales gratuit de stat, se conturează mitul sistemului educaţional superperformant est-asiatic (la matematică, elevii din Shanghai au obţinut scoruri superioare mediei statelor europene OECD), unde elevii în timpul şcolarităţii se antrenează, multe ore pe zi şi cu eforturi financiare considerabile din partea părinţilor, în rezolvarea testelor, pentru a obţine punctaje cît mai mari. Printre elevii sud-coreeni circulă zicala „Patru te ridică, cinci te coboară", care se referă la faptul că cei care dorm patru ore pe noapte obţin rezultate mai bune la testele naţionale standardizate decît cei care dorm cinci ore.

Sînt aceste teste unica modalitate – şi cea mai eficientă – de apreciere a elevilor din întreaga lume? Şcoala, oriunde ar fi ea, indiferent cum este organizată, are ca unic scop formarea unor indivizi care sînt capabili doar să dea răspunsuri corecte la întrebări din diferite domenii, în eventualitatea că aşa vor face şi de-a lungul existenţei lor? Oare personalitatea elevilor, puterea lor de creaţie, imaginaţia, curiozitatea, voinţa, viaţa afectivă nu au nici o importanţă? Ce pot spune testele PISA despre toate acestea? Deocamdată, ne spun doar că elevii care obţin rezultate bune şi foarte bune, situîndu-se pe primele locuri la aceste teste, sînt cei mai nefericiţi la şcoală, în timp ce elevii cu rezultate slabe şi foarte slabe se simt foare bine în mediul lor şcolar. Deci, *comparaison n'est pas raison*.

Oare personalitatea elevilor, puterea lor de creaţie, imaginaţia nu au nici o importanţă?

***Liviu Groza** este conferenţiar dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti, unde predă cursuri de lexicologie, de frazeologie şi de comunicare didactică.*

Cui i-e frică de cezariană?

Ministerul Sănătăţii a anunţat că, din 2014, cezariana la cerere nu se va mai putea face decît cu plată. Această decizie a suscitat multe discuţii şi comentarii: „Faptul... a generat multă iritare, pe alocuri chiar panică, cu accente pe alocuri isterice: «Iar le luăm femeilor dreptul la decizie? În curînd vom interzice şi avortul? O societate misogină!»“ (ziare.com)
Nu orice operaţie de cezariană va fi pe bani: cele cu indicaţii medicale şi cele de urgenţă vor fi în continuare decontate: „E o aberaţie să spui că, de la 1 martie, cezariana va fi exclusiv pe bani, adică va avea acces la ea numai cine îşi permite. Cezariana va fi în continuare decontată atunci cînd, din punct de vedere medical, ea se impune. Atît şi nimic mai mult. Dacă starea de sănătate a mamei sau a copilului o vor impune, operaţia va fi făcută ca pînă acum, adică gratuit, inclusiv pentru femeile neasigurate.“ (ziare.com)
Pentru a lămuri mai îndeaproape „misterul“, am cerut opiniile unor medici ginecologi (prof. Bogdan Marinescu, de la Spitalul „Dr. Panait Sîrbu“, prof. Dimitrie Nanu, autorul unor studii despre cezariană, şi dr. Dan Prunescu, de la Spitalul „Sf. Pantelimon“). De asemenea, am cerut lămuriri de la Ministerul Sănătăţii (ministru fiind încă dl Eugen Nicolăescu). Şi am rugat cîteva actuale şi viitoare mame din Marea Britanie şi Franţa să ne scrie cum se întîmplă lucrurile pe acolo. ***(I. P.)***

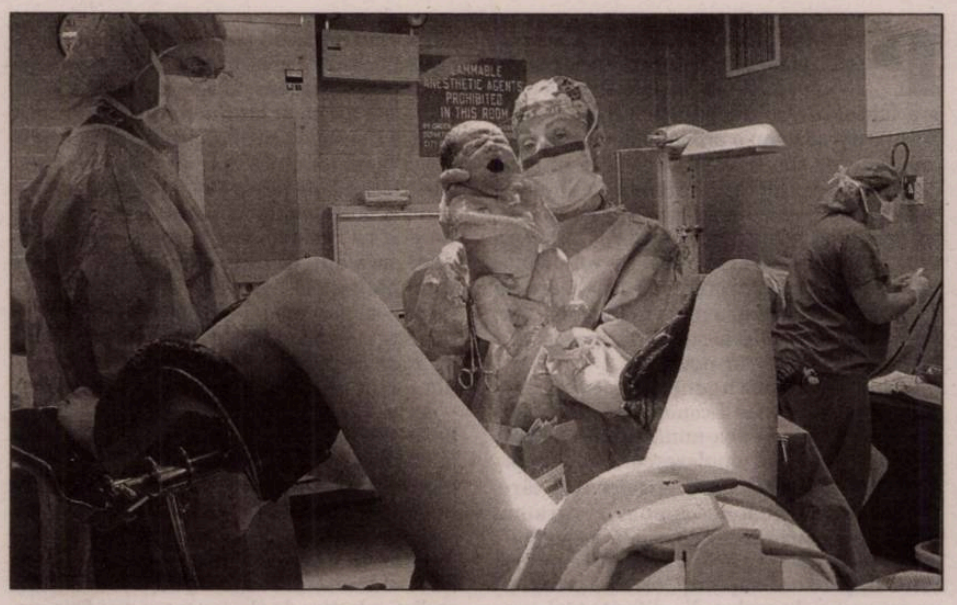

Dr. Dan PRUNESCU

Operaţia de cezariană presupune scoaterea fătului printr-o secţiune a uterului, mediană sau transversală. La cezariană se pierde mai mult sînge, cam un litru. Pot apărea infecţii puerperale, poate să se rupă sutura pe care am făcut-o. Următoarele sarcini e indicat să fie tot prin cezariană, uterul fiind cicatricial. Nu poţi avea nici oricîţi copii, maxim s-au întîlnit cinci.

Prof. Bogdan MARINESCU

Cezariana este o intervenţie chirurgicală, în obstetrică, necesară de foarte multe ori, şi neobligatorie de tot atîtea. La varianta a doua, o mare parte de contribuţie o aveţi dvs., media, în care mai apar discuţii de genul: „Vai, dragă, cum naşti? Normal sau prin cezariană?“

Am auzit că numai cezariana de urgenţă ar fi acoperită de Casă. Nu-mi vine să cred că o să fie chiar aşa. Dacă ar fi să o clasificăm, avem două mari categorii de operaţii cezariene: una este cea *post-mortem*, care se face în ideea de a salva viaţa copilului. Trebuie extras rapid – el supravieţuieşte o perioadă de 15-30 de minute după decesul mamei.

Cealaltă categorie se împarte în două mari subcategorii. În interesul mamei şi în cel al copilului: un bazin modificat, conflictul între prezentaţia fătului şi un bazin care îi poate pune în pericol fătului viaţa sau dezvoltarea lui ulterioară. O altă indicaţie de urgenţă este sîngerarea. Placentă previa, placentă mai jos inserată, apoplexie uterină placentară sau o decolare prematură de placentă – de fapt, accidente de ultim trimestru în cazul bolii gestaţionale.

O intervenţie chirurgicală necesară de foarte multe ori, şi neobligatorie de tot atîtea.

În afara indicaţiilor medicale, e greu de spus dacă e cazul să o faci cînd mama o cere. Trebuie bine cîntărită situaţia. O singură dată mi-a spus maestrul meu, profesorul Vlădăreanu, că, dacă mama o cere, să o fac imediat.

Dacă mama vrea o naştere fără durere, poate alege şi peridurala, dar, în acest caz, doctorul trebuie s-o urmărească pe tot timpul procedurii.

De asemenea, trebuie avute în vedere şi costurile spitaliceşti, situaţia financiară a spitalului: cezariana implică spitalizare mai lungă, anestezie, instrumentar, eventual medicamente...

Pe de altă parte, sînt indicaţiile cezariene care aparţin fătului: macrosomia – un făt foarte mare, de 5-6 kg. Sau un copil normal ca dezvoltare, dar care trebuie să iasă printr-un bazin cu modificări minime. În această situaţie, operaţia se programează din timp. Aici intervine discuţia referitoare la cezariană de urgenţă, care e clară, în caz de suferinţă fetală.

Alte indicaţii pentru operaţia cezariană sînt: o suferinţă a mamei, ca patologie a sarcinii, fie o sîngerare, fie un uter cu o cicatrice dată de o operaţie. Fie de o operaţie conservatoare printr-un fibrom, fie de o cezariană preexistentă, pentru a nu supune cicatricea la efortul de travaliu, riscînd o eventuală ruptură uterină (aceasta ar intra la indicaţia de potenţială urgenţă).

Alte indicaţii pentru cezariene programate mai pot fi: o afecţiune cardiacă a mamei, modificări de fund de ochi, modificări de miopie sau dezlipiri de retină, diabetul, indicaţii neurologice, hernia de disc, operată sau neoperată, hepatita C.

Cezariana la cerere reprezintă o entitate... În ceea ce mă priveşte, nu am făcut niciodată o cezariană, fără să am cea mai mică indicaţie. Totuşi, îl citez aici pe profesorul Dobrovici, care accepta ideea de operaţie cezariană şi pentru frica femeii de a naşte pe cale naturală.

Sau, cum mi-a zis profesorul Sîrbu, cînd l-am rugat să-mi vadă o gravidă, cu un travaliu debutat prost, cu prezentaţie pelviană, cu membrane rupte pe col lung: „Tu vrei cezariana. Parcă săptămîna asta ai mai asistat nişte pelviene.“ „Da“, răspund, „cinci. Şi nu s-a întîmplat nimic. Dar din punct de vedere statistic, se poate întîmpla.“ A zîmbit şi mi-a zis: „Operaţie cezariană pentru menajarea coronarelor obstetricianului.“ Cînd experienţa şi flerul obstetricianului îl fac să creadă că lucrurile s-ar putea să nu meargă foarte bine, pentru că naşterea e o aventură a naturii şi ştii cum intri în ea, dar nu ştii cum ieşi, poate, în anumite situaţii, recurge la cezariană.

Riscuri există: anestezic, operator, postoperator. Leziuni pe alte viscere, hemoragie în timpul intervenţiei chirurgicale – care, de multe ori, se poate finaliza prin histerectomie.

Un alt aspect: dacă totul merge bine – bună ziua, vai, dragă, ce bine m-am simţit, nu a trebuit să suport travaliul. În situaţia în care se întîmplă ceva neplăcut, prima întrebare pe care ţi-o pun aparţinătorii este: „De ce i-ai făcut cezariană, de ce te-ai luat după ea?“ Acceptul pacientei are valoare, dar nu e acoperitor.

În Europa, se tinde cît mai mult spre conştientizare şi alegerea naşterii pe cale naturală.

Un motiv poate fi şi comoditatea doctorilor. O cezariană durează puţin. Pe cînd la naşterea naturală, trebuie să stai ore întregi. Dar nu cred că ăsta e motivul precumpănitor. Cred, totuşi, că la noi s-a sărit calul. S-au făcut şi se fac prea multe cezariene cu indicaţii minore. Sînt persoane care vor mîine să fie operate, la ora 8: pentru horoscop. Aştept să văd şi eu cine găseşte modalitatea de a le diferenţia.

A crescut vîrsta la care nasc femeile, este acum în jur de 34-35 de ani. Acesta este unul din motivele pentru care cer cezariană.

Prof. Dimitrie NANU

Cezariana la cerere, în momentul de faţă, în România, nu există. Se face cu indicaţie, mai mare sau mai mică. În străinătate există. Se prezintă pacientei riscurile şi ea acceptă sau nu operaţia.

Procentul de cezariene a crescut în România foarte mult. În privat, a ajuns la 70-80%, şi la stat – 35-40%. Înainte de '90, era de 7-8%. Motivele: cezariana se face mai uşor ca înainte. Înainte, şi femeia, şi doctorul acceptau travaliul de 7-8 ore. Întîi, lumea e mult mai grăbită, nu mai are răbdare să stea 7-8 ore cu dureri. Obstetricienii au cam pierdut obişnuinţa să mai asiste o naştere normală. Apoi, e teama de malpraxis. Dacă ai bani, o poţi face în privat, cu o sumă foarte mare.

La noi s-a sărit calul. S-au făcut şi se fac prea multe cezariene cu indicaţii minore.

S-a creat această cutumă, ca să eviţi multe lucruri. Se face repede, în general bine, şi femeia nu se mai chinuie atîtea ore. Dar orice cezariană este o operaţie, cu riscurile unei operaţii obişnuite. O femeie care are burta tăiată, are burta tăiată, ce să ne ascundem după deget...

O altă indicaţie era că ar fi fost mai bine pentru copil. Nu a fost dovedit nicicum acest lucru. Ba chiar din contră, copilaşul se simte mai bine după o naştere normală, mai bine după ce s-a luptat el să iasă de acolo.

Contează mult şi ce atmosferă se face prin media. Eu vreau să fac cezariană că şi-a făcut şi Vasilica de dincolo... Asta nu e o chestie bună. Meseria asta nu trebuie să devină mercantilă...

Ministerul vrea, pur şi simplu, să mai tragă nişte bani din asta...

Carmina DRACE-FRANCIS

Cum am născut în Anglia...

– confesiune medicală –

Am avut un mare şoc cultural şi emoţional cînd obstetriciana de la un mare spital londonez de stat mi-a spus, implacabilă, că nu este nevoie să nasc prin cezariană, deoarece nu există motivaţii medicale serioase. Devenisem însărcinată cu primul copil la 37 de ani, dar vîrsta înaintată nu era un motiv destul de bun pentru o cezariană electivă. I-am mai spus că sufăr de miopie avansată şi că în România fusesem mereu avertizată, fie de medici, fie de amice în aceeaşi situaţie, că va fi mai bine să nasc prin cezariană, ca să evit o posibilă desprindere de retină din cauza efortului. Obstetriciana a făcut ochii mari, spunînd că nu a auzit niciodată de un asemenea motiv. A spus, totuşi, că există alte metode de uşurare a durerilor, de la utilizarea gazului sau a maşinii TENS, pînă la epidurală. Cezariana va fi folosită doar în caz de urgenţă, şi nu ar avea sens să mă supun voluntar unei operaţii majore, cu recuperare îndelungată, de şase săptămîni. M-a invitat să vizitez maternitatea, unde am observat camera pentru naşterea naturală, cu o mică piscină ovală, unde gravidele puteau să nască în apă, în sunetul muzicii New Age. Mai multă încredere mi-a dat camera de travaliu, ca de hotel, vopsită în mov – culoare care calmează, mi s-a explicat –, unde gravida poate să nască, alături de o moaşă care stă cu ea tot timpul, şi care poate chema doctorii specialişti în caz de urgenţă.

Am plecat de la această primă întîlnire simţindu-mă ca un balon lăsat în voia sorţii. Sistemul de stat de sănătate (NHS) descurajează recurgerea la operaţii socotite non-necesare, datorită costurilor mari. În sistemul privat, o cezariană electivă costă în jur de 10.000 de lire sterline. Din 668.936 de naşteri în Anglia, în perioada 2011-2012 (în spitale de stat), doar 10,2% au avut loc prin cezariene elective.

> *În sistemul privat, o cezariană electivă costă în jur de 10.000 de lire sterline.*

Travaliul a fost foarte lung şi obositor, iar în cele din urmă mi s-a acordat o epidurală, pe care o solicitasem în disperare după 24 de ore de agonie şi nesomn. Durerile au dispărut, în schimb au apărut alte probleme, cu scăderea ritmului inimii bebeluşului. Imediat am fost înconjurată de vreo şase medici, care au spus că voi avea nevoie de o cezariană de urgenţă, dacă nu voi putea naşte natural cît mai repede. Printre încurajările de *„push, push"*, în mod miraculos, băieţelul meu a venit pe lume doar cu ajutorul ventuzei... O cezariană electivă ar fi fost, totuşi, mai puţin traumatizantă şi nu am mai fi fost puşi în situaţia de a ne panica pentru viaţa bebeluşului.

Punctul de vedere oficial curent al NHS este următorul: dacă soliciţi o cezariană pentru că ţi-e frică de naştere, doctorul trebuie să-ţi ofere şansa de a-ţi discuta anxietăţile cu un specialist în probleme de sănătate mentală, care să te sprijine cît eşti gravidă şi în timpul travaliului; dacă, după ce ai discutat aceste probleme, tot nu doreşti o naştere vaginală, ar trebui să ţi se ofere dreptul la o cezariană. Fiecare spital are însă propria politică în ce priveşte încurajarea cezarienelor elective, şi totul nu este, la urma urmei, decît o loterie.

***Carmina Drace-Francis** este traducătoare şi cercetătoare în Marea Britanie.*

Ce spune Ministerul Sănătăţii

În elaborarea pachetului de servicii medicale de bază, care s-a făcut cu consultarea specialiştilor în domeniu, s-a acordat o atenţie particulară gravidei şi lehuzei, inclusiv prin acordarea de consultaţii de monitorizare, atît în mediul de familie, cît şi în ambulatorul de specialitate.

Prin pachetul de servicii medicale de bază, se asigură gratuit toate serviciile medicale necesare pentru femeile gravide, serviciile asociate naşterii, inclusiv operaţia de cezariană, cînd există o indicaţie medicală clară pentru aceasta.

Nu este inclusă în pachetul de servicii medicale de bază operaţia de cezariană la cerere, care reprezintă o opţiune personală şi pentru care nu există o indicaţie medicală în acest sens. Potrivit specialiştilor, în cazul operaţiilor de cezariană la cerere, acestea pot fi făcute femeilor sănătoase pentru a micşora riscurile.

Conform acestora, diminuarea indicelui operaţiei de cezariană este o problemă de sănătate publică şi un deziderat oriunde în lume. Pe lîngă costurile mai mari faţă de naşterea naturală, intervin şi costurile complicaţiilor şi riscurile majore survenite după cezariene.

În momentul de faţă, România este una dintre ţările din Europa cu cel mai mare număr de operaţii de cezariană în afara indicaţiei medicale, ceea ce comportă riscuri, fiind vorba despre o intervenţie chirurgicală.

Acestea pot fi diminuate prin încurajarea naşterilor naturale, responsabilizarea medicilor astfel încît să ia în considerare toate riscurile pe care le comportă o operaţie de cezariană, educaţia medicală a populaţiei şi, nu în ultimul rînd, sprijinirea dezvoltării profesiei de moaşă şi implicarea acesteia în asistenţa la naştere.

Două mame din Franţa

Raluca M., din Paris:

În Franţa se pare că era la modă, la un moment dat, naşterea prin cezariană, şi-asta pentru că le era mai comod medicilor să-şi programeze din timp pacientele. Însă, mai nou, sînt supravegheaţi şi nu-şi mai permit să facă cezariană, dacă nu există motive medicale care impun intervenţia.

Personal, nu mi s-a propus cezariana ca opţiune (şi nici n-aş fi acceptat-o ca pe o alternativă facultativă). În clinica unde am născut şi voi naşte este privilegiată naşterea naturală, cezariana rămînînd o intervenţie necesară pentru cazurile în care nu se poate altfel.

Şi totuşi, am o cunoştinţă care a născut de două ori prin cezariană, doar pentru că-i era frică să nască normal: asta se întîmpla acum cinci-şase ani.

Pe de altă parte, cunosc un alt caz în care, după un travaliu lung, persoana respectivă neputînd naşte normal, i s-a făcut cezariană. Surpriza a fost că, la a doua sarcină, medicul a acceptat să o lase să nască normal, cu toate că, din cîte am înţeles, puţini sînt medicii care-şi asumă un astfel de risc. Dacă iniţial s-a făcut o cezariană, cicatricea de pe uter riscă să se deschidă în timpul contracţiilor şi, atunci, majoritatea medicilor preferă să evite astfel de cazuri şi programează cezariana înainte de a se declanşa travaliul.

În concluzie, cred că totul depinde de medici, de maternitatea pe care o alegem şi de ceea ce-şi doreşte fiecare.

Ioana I.:

După o experienţă de naştere în Anglia, într-un aşa-zis spital *baby friendly*, dar unde toate zvonurile cu ce se poate întîmpla rău s-au adeverit, deşi n-au mers pînă la cezariană (considerată prea scumpă), spitalele din Franţa erau ultimul loc unde aş fi pus piciorul. Nu ştiu exact ce recomandă medicii, m-am ferit de ei şi am născut acasă, cu o moaşă specializată în astfel de naşteri.

Din spusele prietenelor, unele cezariene sînt abuzive (pe diverse motive tehnice: bazin prea mic, prezentare nepotrivită – sau pur şi simplu de agendă a mamei sau a doctorului –, cînd se ştie că la naştere ligamentele se destind enorm şi lasă loc cît trebuie, şi că prezentarea cu capul se face, uneori, în ultimele momente ale travaliului), banalizate (deşi e vorba de o operaţie în toată regula, cu toate riscurile respective), şi mamele (dar şi corpul medical) sînt extrem de neinformate (cîte enormităţi auzi despre naştere nu mai auzi în nici un alt domeniu). Unele chiar sînt atît de speriate de durerile pe care le vor avea, că nici nu vor să audă de altceva, iar unii obstetricieni (majoritar bărbaţi) atît aşteaptă.

În afara unei cezariene programate, scenariul tipic (exceptînd cîteva clinici pe care le poţi număra pe degetele de la o mînă şi unde trebuie să te înscrii de preferinţă înainte de concepţie) este: ajungi la spital, unde contracţiile se cam opresc, locul fiind puţin ospitalier, primeşti atunci o doză bună de hormoni, urmată de monitorizare intensă, în poziţia cea mai puţin confortabilă pentru a suporta durerile; ceri, deci, o peridurală, pierzi controlul şi contracţiile nu prea mai sînt eficiente, plus poziţia ginecologică, care îi aranjează pe ei, şi nu coborîrea copilului. Dacă ai noroc, scapi cu un forceps şi/sau o epiziotomie. Dacă nu, şi ai depăşit orele alocate unei naşteri „normale A" (nu e clar după ce standarde), sau afli că bebeluşul este în *détresse* (nu ştii prea bine ce înseamnă, dar cine mai are energie să ceară explicaţii?), se trece la cezariană. Pare caricatural, dar este cea mai frecventă poveste de cum s-a ajuns la cezariană, auzită de mine.

O anecdotă de la o moaşă care a lucrat în spital şi care a început apoi să lucreze pe cont propriu, nemaiputînd să suporte ritmul infernal din spital (cîte trei naşteri în paralel, cum să le laşi pe fiecare să facă ce vrea?): ea nu ştia că se poate naşte în altă poziţie decît cea ginecologică, şi cînd o femeie a cerut voie să coboare de pe masă să nască în patru labe, nu a lăsat-o. Femeia a cerut atunci la pipi, şi cum a scăpat de pe masă, s-a pus în patru labe şi a început să împingă. Şi a născut singură, în faţa moaşei îngrozite, care nu a îndrăznit să se mai atingă de ea, i-a pus doar nişte aleze pe jos. Aşa a aflat şi moaşa că mai există şi altceva decît ceea ce învăţase în şcoală.

Pagini realizate de Iaromira POPOVICI

Cu ochii-n 3,14

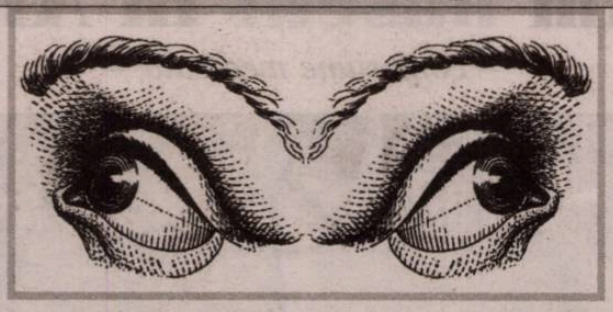

ÎN TIMP CE DEMONII NEAMULUI VOR RENUNŢA LA COVORUL ROŞU DE PE VREMURI, BĂRBAŢII DIN EPOCA ECO INTRODUC UN SERVICIU DE RECALCULAT IMPOZITELE RESPIRATORII

■ Anul acesta, în timp ce canadienii vor renunţa la poştaşi, norvegienii introduc un serviciu de taxi pe bază de sanie trasă de opt Husky, ce va opera pe distanţa dintre aeroport şi Hotelul Kirkenes. Serviciile au un viitor nebănuit. (**M. C.**)

■ Un preot american face exorcizări pe Skype. A chemat şi o echipă de televiziune să-l filmeze cum exorcizează. Nu e clar însă dacă demonii sînt reali sau virtuali. Nici nu se ştie, deocamdată, dacă demonii există şi în varianta pentru mobil şi tabletă. (**M. V.**)

■ Primarul din Tîrgu Mureş, Dorin Florea, i-a scris patriarhului ortodox că nu va contribui cu nici un ban la construcţia Catedralei Mîntuirii Neamului. Avem, în sfîrşit, un primar care refuză să participe la comedia asta. Slavă Domnului. (**L. V.**)

■ Circulă pe net un album de fotografii cu oraşul Constanţa care arată ca după bombardament – clădiri distruse, care stau să se dărîme, străzi întregi excavate şi lăsate în părăsire. Îl văd pe primarul Radu Mazăre, la ştiri, e urmărit penal de DNA într-un dosar privind retrocedarea unor terenuri. În haine kaki, cu bereta lui roşie pe cap, face poze de parcă ar fi pe covorul roşu la Cannes. Apoi, îl văd din nou, la postul lui local, Neptun TV, e invitat unic într-o emisiune. Tot cu bereta, realizatoarea se gudură pe lîngă el, îi vorbeşte la per tu. Povesteşte despre şoseaua de coastă pe care o va construi şi care va concura cu cea de pe Coasta de Azur. E halucinant. De ceva vreme, am senzaţia că în estul României „a crescut" peste noapte o ţărişoară din America de Sud. (**A. P.**)

■ O precupeaţă din piaţă, văzînd că am mai multe pungi în mînă şi nu prea mă descurc să scot şi banii din buzunar, mi-a spus cu multă amabilitate că-mi poate ţine ea sacoşele. Mi-am adus aminte de aprozariştii de pe vremuri, cum tratau ei clienţii ca nişte stăpîni absoluţi. Sau cum alerga lumea în piaţă, în ultimii ani ai regimului Ceauşescu, cu sacoşele pregătite, după căruciorul cu mere despre care nu se ştia la ce tarabă va fi deşertat. Fiecare voia să fie primul la coada ce urma să se formeze. Cît s-au schimbat lucrurile... Şi cît sîntem de cîrcotaşi. (**A. M.**)

■ Cercetări recente asupra oaselor lui Carol cel Mare arată că regele francilor îşi merita cu prisosinţă porecla: se pare că într-adevăr a fost înalt, mult mai înalt decît bărbaţii din epoca sa. În schimb, Ştefan cel Mare al nostru era, din cîte se spune, „mic la stat, mare la sfat". Din fericire, n-a fost (încă) deshumat pentru a fi măsurat. Dar poate s-ar constata că nu era chiar aşa de mic, la urma urmei... (**M. M.**)

■ Mă fascinează cele două pubele eco, colorate şi uriaşe, instalate pe trotuarul de la trecerea de pietoni dinspre Dacia spre Dorobanţi. Toată lumea se împiedică de ele. De cînd a mai şi nins, a devenit imposibil să mai stai la semafor pe trotuar. Habar n-am cine a avut ideea să le lase în drum. Aşa se alege praful de un scop nobil. (**A. M. S.**)

■ Am primit de la ANAF o decizie de impunere anuală, prin care sînt anunţată că mi s-au recalculat impozitele, taxele, forfetarele etc. În consecinţă, datorez statului cîteva milioane (vechi) bune. Decizia este semnată de Pundichi şi Pălălău. (**S. G.**)

■ În Elveţia, pe strada Sainte-Luce nr. 4 din Lausanne, se află sediul Societăţii Respiratorii Europene (ERS). Sloganul societăţii este „Every breath counts" („Fiecare respiraţie contează"). De parcă n-am fi ştiut. (**M. P.**)

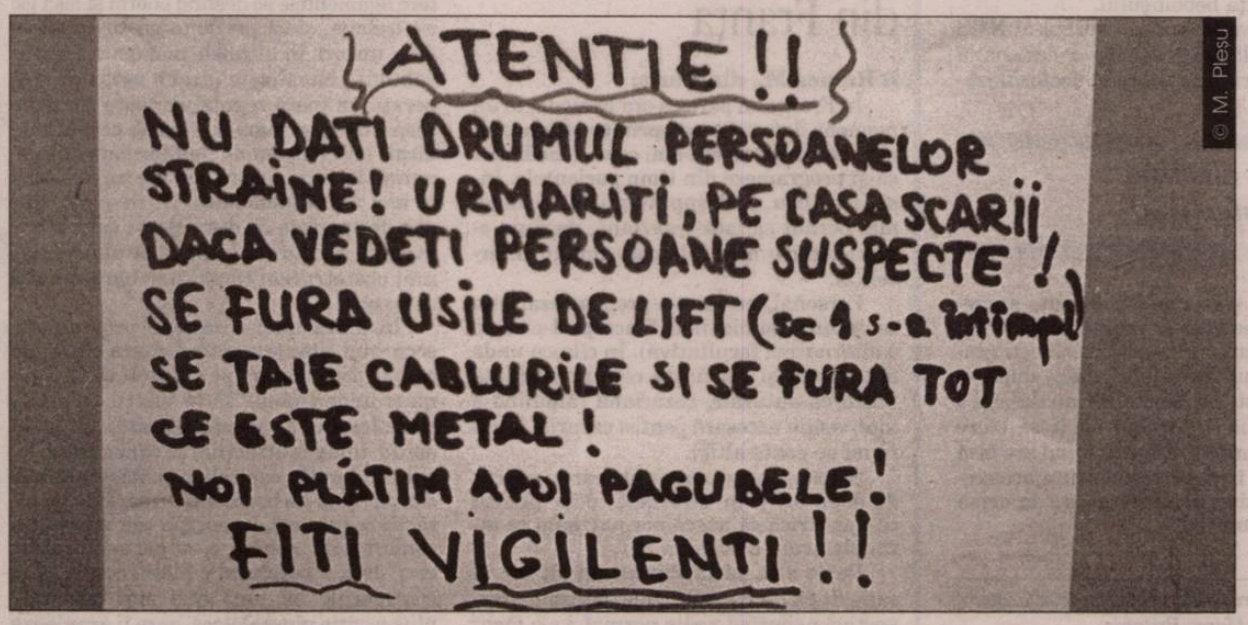

© M. Pleşu

ÎN SEMN DE PROTEST FAŢĂ DE EROUL MOALE, MAI MULTE ORNAMENTE RĂMÎN CU CLANŢA-N MÎNĂ, OAMENII PREFERÎND SĂ ÎNJURE CIVILIZATOR

■ Deţinutul Adrian Năstase şi-a lăsat barbă în semn de protest faţă de nu ştiu ce. Găsesc acest comportament jignitor la adresa bărbii, care chiar n-are nici o vină. (**M. C.**)

■ „Pentru a găsi un vinovat pentru ce s-a întîmplat în tragedia din Apuseni, eu cred că vina asta tragică, ca şi tragediile lui Sofocle, este că e greu de cuantificat. Dar trebuie să ne gîndim că ne aflăm în plin cutremur cosmogonic dat de conflictul dintre mitul arhaic, eroul arhaic, ciobanul Frida (?), şi mitul civilizator, eroul civilizator, Gramofonul." Aceste vorbe memorabile îi aparţin unui domn pe nume Sorin Paler. Nu e un poem dadaist, e discursul unui om politic care candidează la o funcţie importantă. Nu-i aşa că e seducător? (**M. M.**)

■ În nemărginita lume a revoltaţilor, s-au găsit şi unii care protestează contra prinţeselor Disney. Că ar fi prea frumoase şi că mereu se lasă salvate de prinţi, la fel de frumoşi, care le mai şi jură iubire eternă. Adevărul e că nici una dintre noi nu aspiră să arate chiar atît de bine, iar cu prinţii, a se lăsa mai moale. Mai bine un mojic hîd care să ne înşele. (**S. G.**)

■ Mai multe farmacii veterinare online, printre care şi Gralshop.ro, Virtualpet.ro, Petme.ro, comercializează produsul „Ulei de somon sălbatic pentru cîini". Ulei de somon pentru cîini sălbatici or avea? (**M. P.**)

■ După ţigle, tencuială şi ornamente, pe trotuarele din Bucureşti au apărut anunţuri în care sîntem avertizaţi despre alte pericole: „Atenţie, cade zăpadă/gheaţă" şi „Atenţie, cad ţurţuri". Mama Monicăi Gabor măcar vizita o peşteră. (**M. C.**)

■ Ştire de pe realitatea.net: „Vladimir Putin a calmat din priviri un pui de leopard care s-a năpustit asupra unor ziarişti". Aş vrea să văd cum îi calmează Putin din priviri pe ziariştii proaspăt sosiţi la Soci, care se plîng că hotelurile unde sînt cazaţi sînt încă în construcţie, că n-au apă caldă şi că rămîn cu clanţa-n mînă dacă vor să închidă uşa. (**L. V.**)

■ Strada bucureşteană e, pe alocuri, o luptă: de curînd, într-o staţie de autobuz de pe la Piaţa Iancului, un aurolac vîrstnic, cu punga într-o mînă, îi ataca şi îi fugărea pe oamenii din staţie, pînă se refugiau într-o scară de bloc. Ziua-n amiaza mare. (**I. P.**)

■ În 1992, cînd pe aici răsăreau ideile de afaceri ca ciupercile după o schimbare de regim, cineva a avut o idee strălucită şi a dat acest anunţ într-un ziar: „EŞTI nervos? Înjură-mă". În banii de atunci, cu 22.450 de lei puteai înjura cu năduf la telefon timp de 30 de secunde. Se pare însă că ideea n-a avut ecou, românii preferînd pesemne să înjure gratis. (**D. S.**)

■ Eroul meu civilizator preferat: Gramofonul! (**M. C.**)

PUBLICITATE

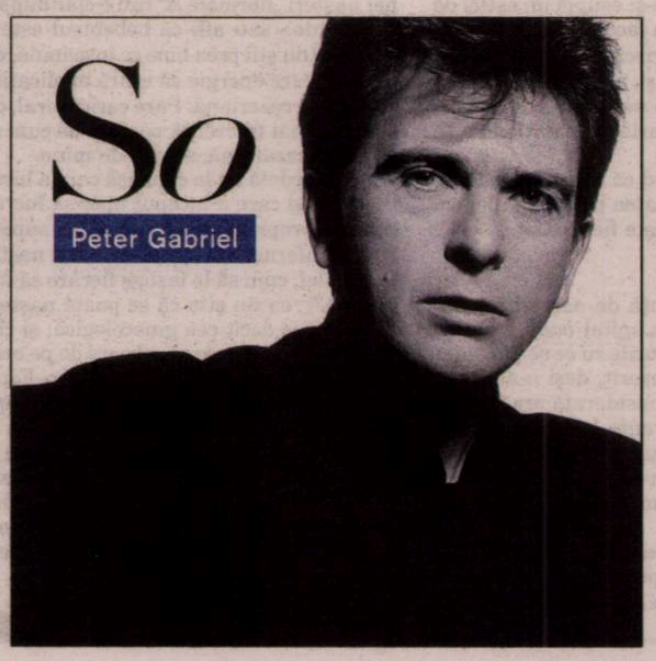

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
RECOMANDAT DE: DILEMA VECHE
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 523 ■ 20-26 februarie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

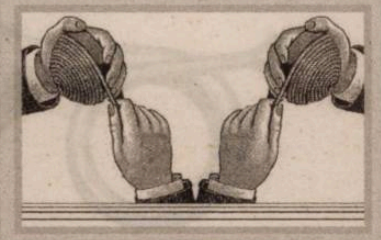

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

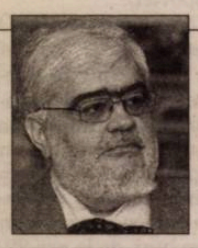

ANDREI PLEŞU

„Texte (minimal) comentate“

pagina 3

Interviu cu

IULIAN VRABETE

pagina 7

ANDREI GORZO

Despre *Nymphomaniac*

pagina 18

Şpaga

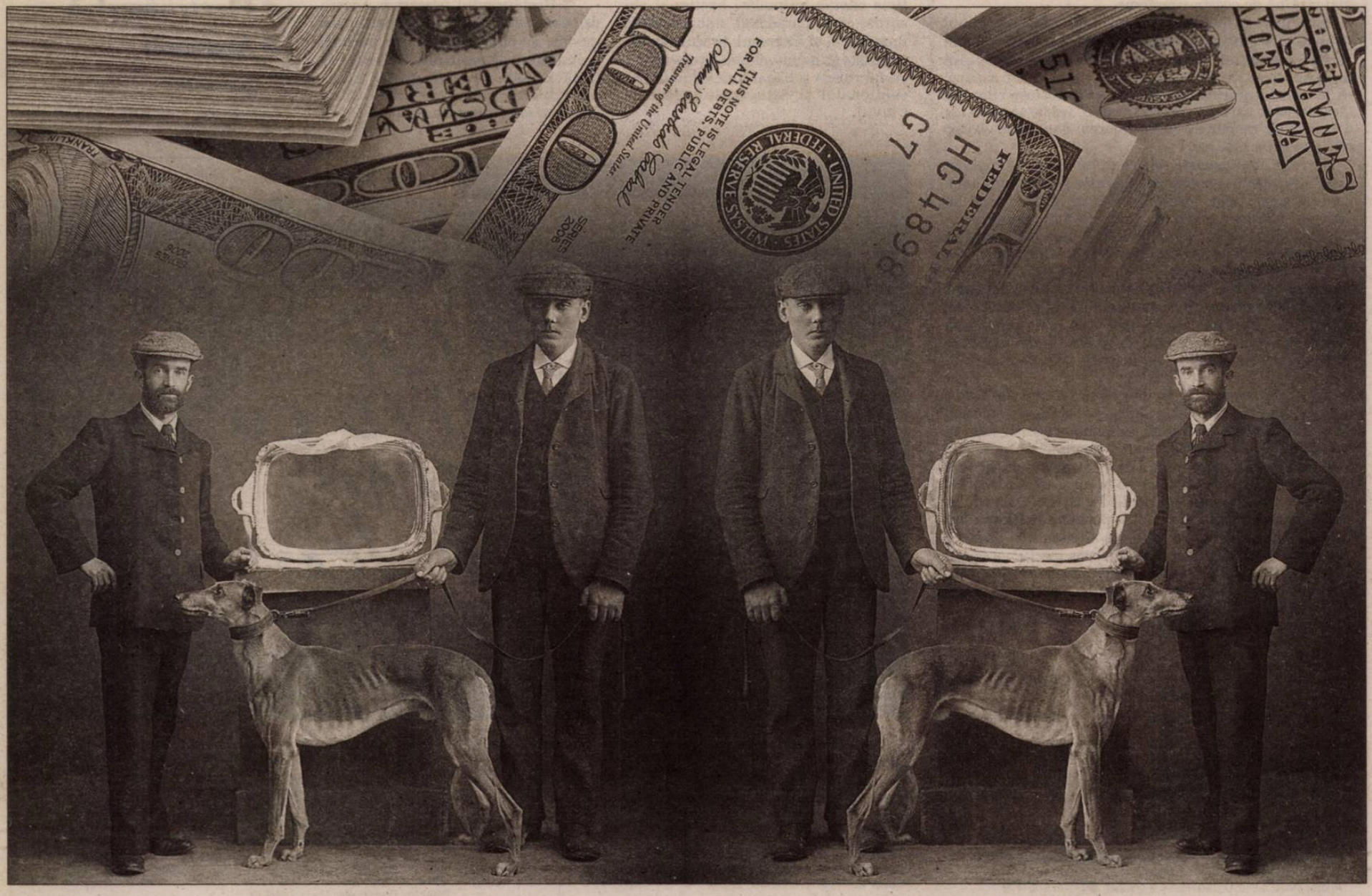

„Cînd eşti rău cîrmuit, aceasta înseamnă, de cele mai multe ori, că ţi-ai corupt cîrmuirea.“

NICOLAE IORGA

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

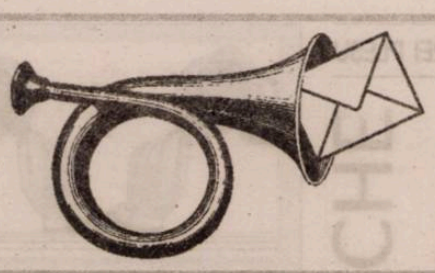

turneu de inbox

Leacuri pentru pesimism şi lentoare

Printre multele exagerări cu har ale lui Petre Ţuţea o găsim şi pe aceea că America e un fel de Ghana, din punct de vedere spiritual, în raport cu India. Greu de contrazis, mai ales dacă ne uităm la revoluţia psihiatrico-psihologică pornită în SUA cu multe decenii în urmă.

Tot aşa cum apar iPhone-uri îmbunătăţite şi noi gadget-uri, trebuie ameliorat şi aparatul uman. Aşa că acum s-a descoperit *sindromul tempoului cognitiv lent*. Sună destul de opulent ştiinţific, în orice caz mult mai intelectual decît banala şi populara lene. Lenea, adică sindromul tempoului cognitiv lent, este o afecţiune psihică ce se doreşte a fi tratată. Pentru asta va fi nevoie de psihologi, psihiatri, farmacii cu produse şi o întreagă modă isterică.

Dacă aveţi stări de reverie şi de lentoare, să ştiţi că suferiţi de simptomele noii boli. Daţi fuguţa la nenea psihiatrul să-i plătiţi consultaţia, iar apoi în farmacie, să luaţi substanţa agitatoare, după care veţi fi nişte oameni perfect sănătoşi. După lene se pregăteşte un alt diagnostic. Psihiatrii americani vorbesc şi despre pesimism ca afecţiune psihică. Noul manual de psihiatrie va trata boli precum lenea şi pesimismul. Ce păcat pentru psihiatrii americani că nu-l pot rezolva retroactiv pe Schopenhauer. Au măcar şansa să se ocupe de cititorii lui.

Dincolo de manipularea întru profit a psihiatriei, psihologiei şi a farmaciilor, vedem cum obsesia omului nou bîntuie orice orînduire. Acest om nou al societăţii de consum trebuie îmbunătăţit mereu. Viaţa interioară, profunzimea, reflecţia stau la baza actului cultural-artistic de mare adîncime. Lumea de azi trebuie să devină tot mai străină de aceste simptome.

Era firesc ca tonul să fie dat de ţara unde simptomul tempoului cognitiv lent este vindecat din faşă. Ţara în care te naşti de mic doar cu dihotomia *winner/loser*, ţara unde totul e să dai lovitura, să faci primul milion, ca apoi să le spui tuturor că n-ar fi bine să te întrebe cum l-ai făcut, ţara în care, la sfîrşitul anului, valoarea ta ca om e dictată de răspunsul la întrebarea: *how much money did you make this year?*

Ei bine, mai departe, întreaga lume are permanent nevoie de injecţii şi vaccinuri împotriva sindromului tempoului cognitiv lent. Cum poţi să fii un *winner*, şi nu un *loser*, un milionar, şi nu un pîrlit, dacă nu alergi de dimineaţa pînă seara într-un dinamism nevrotic. Sigur că şi *workaholismul* este considerat a fi un simptom cu potenţial patologic, dar nu-i văd pe americani pornind o campanie puternică de injectare contra ei, nu de alta, dar s-ar putea să dea-n simptomul tempoului cognitiv lent, şi asta cu siguranţă că e o boală mult mai periculoasă pentru ei. Acolo unde nivelul de reverie şi de meditaţie creşte, scade consumul. Prin urmare, trebuie luate măsuri.

În ritmul acesta, ne vom apropia tot mai mult de o lume care nu l-ar mai putea găzdui pe un Cioran suferind de pesimism şi de sindromul tempoului cognitiv lent, în mansarda sa din Cartierul Latin, de unde a înţeles şi-a scris mai bine ca nimeni altul despre nimicnicia umană. O lume care nu-l va mai naşte pe Alexis Zorba, zurbagiul grec care rîde-n hohote cînd vede dezastrul falimentului şi care n-ar fi putut deveni un dependent de Prozac. Într-o lume ca aceasta, Don Quijote ar risca mai degrabă o afacere cu eoliene, decît să ia la bătaie morile, cu vîntul lor cu tot. Şi probabil va fi o lume în care romanul lui Milan Kundera, *Lentoarea*, se va vinde la pachet doar alături de un medicament antilentoare.

O lume pe cît de dinamică şi optimistă, pe atît de săracă.

Ciprian BLIDARU

Dilema veche vă propune

Nu ştiu dacă v-aţi pus pînă acum întrebarea, dar varianta online a revistei *The Atlantic* (www.theatlantic.com) oferă răspunsul, într-un fragment video cu Sam Kean (jurnalist pe teme ştiinţifice), ilustrat cu multe picturi şi fotografii: „Why We Tend to Show Our Left Side in Pictures". E „un mic mister al ştiinţei": studiind un mare număr de portrete, cercetătorii au constatat că aproximativ 60% dintre subiecţii fotografiaţi îşi arată partea stîngă. Mai mult, studiind reprezentările lui Isus în istoria picturii, aceiaşi cercetători au observat că 90% dintre întruchipările Mîntuitorului sînt tot cu partea stîngă la vedere. Detalii pe www.theatlantic.com. (Mircea Vasilescu)

Joi, 20 februarie, Havana Club Orchestra vine la Clubul Ţăranului cu – ce altceva? – ritmuri cubaneze, de final de iarnă sau început de primăvară. Şi dacă nu aveţi chef de Cuba, tot joi, *movie night* la Green Hours cu Chaplin şi al lui *Limelight*. (Adina Popescu)

Amintirea primei întîlniri şi portretul pe care Norman Manea i-l face prozatorului britanic Paul Bailey în *Observator Cultural* nr. 709: „Un englez cu o bizară şi rară slăbiciune pentru România! Ştia, într-adevăr, cine e Bacovia, din care şi recita, din cînd în cînd, dar îl ştia şi pe nenea Iancu al nostru, în care regăsea un alt tip de seducţie spirituală, complementară, care întregea imaginea unei fascinante zone exotice a creativităţii europene, de care se simţea, cu gratitudine, atras. Paul fusese, cu ocazia unei vizite în România sumbră şi codificată a anilor '70, victima cîtorva întîmplări haotice şi absurde, care, paradoxal, i-au stimulat imaginaţia şi interesul, precum se recunoaşte stimulat adesea de ceea ce iese din rutină şi banalitate, sfidînd convenţionalul şi aşteptările." (Marius Chivu)

Băcănia Donia, în zona Piaţa Amzei. Măcar pentru şunca de curcan şi sucurile naturale de mere, dacă nu şi pentru multe altele care par OK, dar pe care n-am apucat să le încerc. (Iaromira Popovici).

Pe site-ul www.coudal.com (un interesant experiment în *online publishing*, realizat de Coudal Partners, o firmă de design din Chicago), aruncaţi o privire pe MoOM – Museum of Online Museums. Sînt adunate la un loc muzee online şi (link-uri către) site-uri ale muzeelor din lume, de la cele mai serioase (Rijksmuseum, Smithsonian, d'Orsay etc.) pînă la cele mai frivol-simpatice, precum Muzeul Şerveţelelor Umede (www.moisttowelettemuseum.com) sau American Package Museum (un muzeu online al ambalajelor, www.packagemuseum.com). (Mircea Vasilescu)

Un concept american, transpus pe plaiuri mioritice: *yard sale*, 22 februarie, Dianei 4, Bucureşti, de la ora 10 la 18. Organizatorii vă invită să „scotociţi" printre „dulapuri, cufere şi valize pline de minuni". Un tîrg eco. (Stela Giurgeanu)

Povestiri cu Basil şi Josephine ale lui Scott Fitzgerald (Polirom, 2014) e un volum care a apărut de curînd. Cele 14 povestiri sînt de-o seninătate înduioşătoare. O lume suspendată, nişte adolescenţi îndrăgostiţi, care vorbesc despre lucruri importante, petreceri, relaţii sociale. Textele au fost scrise în 1928, în timp ce Fitzgerald lucra la *Blîndeţea nopţii*, şi au fost publicate în *Saturday Evening Post*. (Ana Maria Sandu)

Restaurantul pescăresc Ancora, de pe Şoseaua Nordului. Nu ieftin, dar gustos, şi binevenit printre puţinele restaurante de peşte din Bucureşti. Există hamsii, stavrizi, guvizi, scoici, melci, creveţi, dar şi mitologicul calcan. Ţuică şi/sau limoncelo făcut acolo din

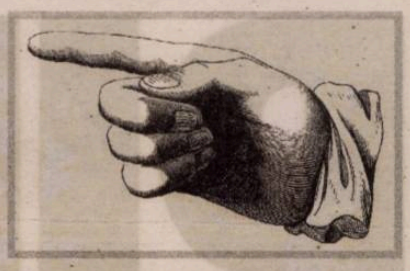

partea casei. Şi Marius Tucă, patronul, salutîndu-şi vivace clienţii printre mese. (Iaromira Popovici).

De cîteva săptămîni încoace, HBO difuzează *True Detective (Detectivii din Louisiana)*, cel mai bun serial de televiziune de după *Breaking Bad*. Metanaraţiune existenţială horror, filmată pe peliculă, cu Matthew McConaughey în rol de detectiv al apocalipsei şi Woody Harrelson echilibrînd stîngace dezastrul, *True Detective* aduce angoasa în casele dvs. În fiecare luni, de la ora 22. Sau oricînd, pe www.hbogo.ro (Luiza Vasiliu)

Oliver Sacks, *Omul care îşi confunda soţia cu o pălărie* (Editura Humanitas), o minunată antologie de cazuri psihice explicate cu ştiinţă şi umor. (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Ideologii salvatoare**
- **Lumina**
- **Electromuzică**
- **Neamuri proaste**

album dilematic

Lavinia Petrescu

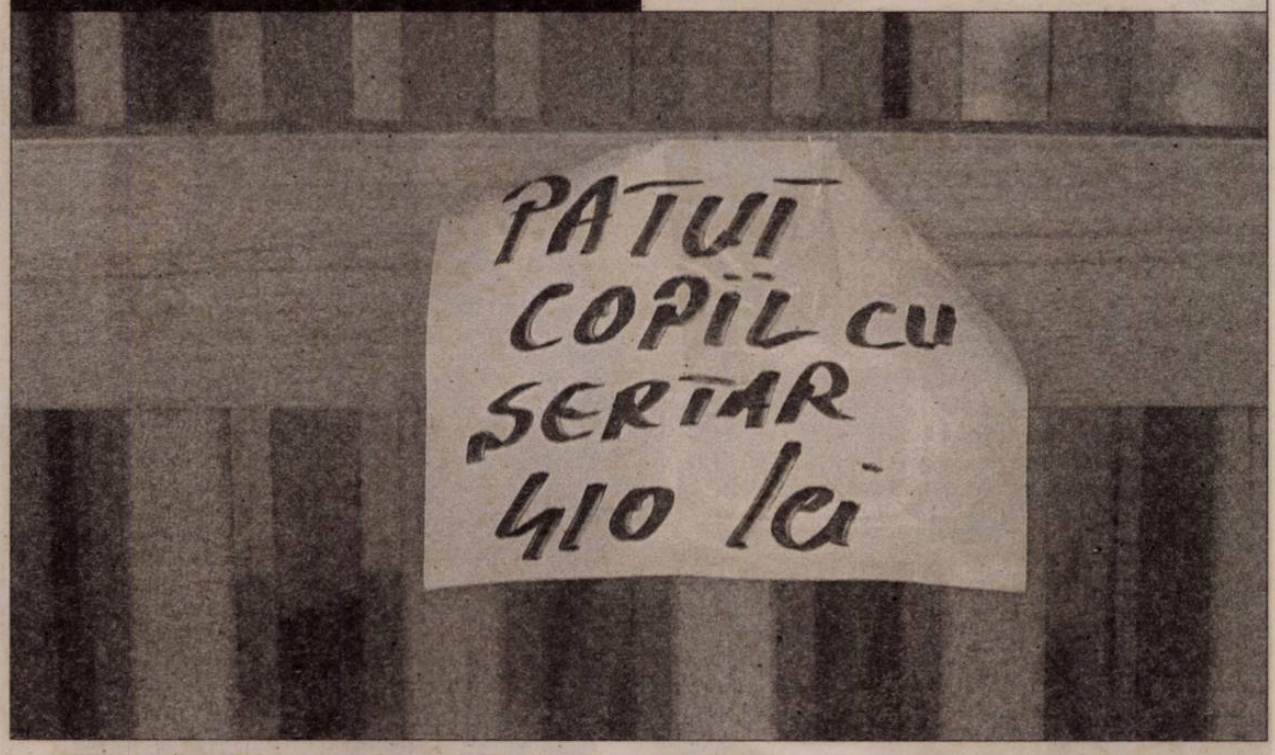

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 8.100
Tipărit la Tipomedia

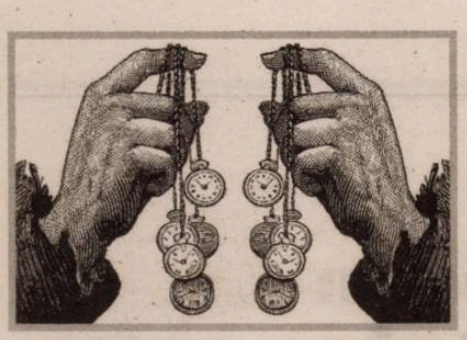

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Texte (minimal) comentate

Cînd sînt prost dispus, ceea ce mi se întîmplă destul de des, din varii motive, răsfoiesc culegerile de perle „de tranziție“ ale lui Radu Paraschivescu. Comicul enorm, la limita dezastrului (logic, lexical, gramatical, cultural), al acestui monument de bramburealã și impostură valahă are efectul paradoxal de a mă întrema. Avem, carevasăzică, resurse de umor (fie și involuntar), avem încă resurse de vitalitate animală din care, cine știe, vor răsări, cîndva, și florile gingașe ale normalității. Evident, nu sîntem toți așa cum sînt emițătorii panseurilor antologate de dl Paraschivescu. Dar e un fapt că, deocamdată, „vîrfurile“, elitele vieții noastre publice, VIP-urile autohtone așa arată. Citesc, rîd, suferă, dar speră... Singura problemă e că nu te poți bucura de grotescul monumental al unor astfel de pagini, fără să le împărtășești și altora. Așa că, din cînd în cînd, voi da – cum se spune acum – un *forward* către cititorii noștri. Ici-acolo, voi face mici comentarii explicative. Textul, ca orice text, îndeamnă la hermeneutică.

Există aberații inocente, rezultînd din simpla necunoaștere (patriotică, firește) a limbii materne. E cazul unora dintre producțiunile lui Gigi Becali: „Am vorbit chiar zilele trecute cu mai mulți parteneri de afaceri. Oameni serioși, din lumea interlopă.“ Sau: „Bodu acesta nu e băiat rău, așa, cînd te uiți la el, dar e ca un copil infantil.“ Sau: „Președintele Băsescu este primul care trebuie să mediatizeze între stat și societate.“ Dar se întîmplă și la case mai mari. Un fost ministru al Culturii (Adrian Iorgulescu) vorbește, de pildă, despre spectacolele „megalitice“ date de Adrian Păunescu pe stadioane. Sau anunță că „posibilitatea înstrăinării castelului Bran nu se poate face.“ Mădălin Voicu are dubii de tipul: „Nu știu dacă putem incumba toate aceste lucruri în același ambalaj.“ Mircea Geoană crede că „ceea ce trebuie să facem în acest moment este să oprim stoparea declinului.“ În aceeași categorie intră: „preț exuberant“, „hemoragie sangvină“, „profanare fără respect“, „a facilita mai ușor“, „a intra în moarte cronică“, „tinere care fac menajerie în Italia“, „teren intra-viran“, „pușcă de vînătoare cu elice“, „neadevăr inexact“, „minciună frustrată“, „premeditare intempestivă“, „admolestați de către jandarmi“ etc.

O altă categorie sînt amestecurile baroce de nume proprii, țări și naționalități: „Nesimțitul acela de Prigoană a plecat cu Argentina în Italia“ (Adriana Bahmuțeanu). Sau, tot ea: „Pe micuț îl cheamă Maximus.“ Spectaculos e Mitică Dragomir: „Am fost informat că australianul Baird l-a înjurat în engleză pe Ganea, care i-a răspuns românește, dîndu-i un cap în gură.“ Să luăm la rînd și alte rubrici: *1. Onestități:* „Domnul Ion Cristoiu a spus despre mine că sînt corupt pe vremea cînd nu eram, în 1993.“ (Viorel Hrebenciuc) Sau, în alt plan: „Zonele unde am eu nevoie sînt fundul și abdomenul.“ (Laura Andreșan) *2. Plonjoane abrupte în abisal:* „Boala este un indiciu că omul nu e sănătos, că are ceva.“ (Gigi Becali) Sau: „Destinul meu a fost marcat de soartă.“ (Dan Iosif) *3. Performanțe de „inconsecvență“ timpurilor:* „Domnule senator, nu ați fost atent la cele ce urmează să spun.“ (Nicolae Văcăroiu) „Anul trecut sînt mai mulți bani decît anul viitor.“ (Mihail Hârdău), „Îi asigur pe cei care m-au ales că voi fi alături de ei zi de zi și zi de noapte.“ (Marian Vanghelie) *4. Enumerări paradoxale:* „Lumea are voie să aibă două conturi: unul în lei, unul în valută și încă unul pentru economii. Mai mult, nu.“ (Florin Georgescu) „Nu este exclus să se reducă în continuare numărul soldaților din Irak, de la 628 la mai mult.“ (Sergiu Medar) „Acel tînăr care s-a transformat în trei sute este vorba de unul singur.“ (Marian Vanghelie) *5. Crampe logice:* „Nu am făcut afirmații generale, ci dimpotrivă, am făcut afirmații de sens opus.“ (Emil Constantinescu) „În această problemă, dacă nu mă înșel, nu știu sigur.“ (Nicolae Văcăroiu) „Nu pot să vă dau nici un pronostic, dar cred că vom bate sigur.“ (tot el) *6. Pompoase poticneli culturale:* „Acest curent datează încă de pe vremea lui Swift, creatorul nemuritoarelor personaje Gargantua și Pantagruel.“ (Corneliu Vadim Tudor) „Îmi fac *mia culpa*.“ (Dan Voiculescu). „Sigur că am auzit de El Nino. E numele unui cîntăreț de muzică latino, nu?“ (Loredana Groza, care, în felul ei, e fenomenală. Îi datorăm analogii uluitoare, cum ar fi: „Pentru femei, un sutien adevărat este ca laptopul pentru un bărbat“ și combinații inegalabile: „gripă aviatică“ de pildă). *7. Nuanțe fine:* „Este adevărat că am fost colegi, dar în sensul larg al cuvîntului.“ (Emil Boc) *8. Analize geopolitice:* „Estul este superior Vestului, fiindcă în Est s-au păstrat cooperativele agricole de producție.“ (Ion Iliescu) *9. Erotisme electorale:* „Rog poporul român să stea cu mîinile și picioarele depărtate ca să-l pătrund cu energia mea.“ (Constantin Mudava) „Toți cei care scriu de rău despre mine sînt homosexuali.“ (Gigi Becali) „Norica Nicolai ar da ani din viața ei ca să stea cu mine la masă, să mă simtă lîngă ea.“ (Tot Gigi Becali. Profeția i s-a realizat, de îndată ce a devenit coleg de partid cu împricinata.) *10. Mari manevre planetare:* „Am solicitat ONU să scoată în afara legii NATO.“ (Corneliu Vadim Tudor) În sfîrșit, *11. Autoritate prezidențială:* „Am voie să fac tot ceea ce pot să fac.“ (Traian Băsescu)

„Domnule senator, nu ați fost atent la cele ce urmează să spun.“

Dacă v-ați amuzat, voi reveni. Dar de mulțumit, mulțumiți-i lui Radu Paraschivescu.

Pentru conformitate,
Andrei Pleșu

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Nu mor caii cînd vor cîinii

Nu m-am gîndit niciodată pînă acum de ce taman aceste două animale au fost alese în proverb, de ce *Calul* iese, evident, mai bine, mai nobil, mai puternic decît *Cîinele*, în această alăturare (ce-i drept, proverbul zice mai departe că *nici cîinii cînd vor stăpînii*, dar să nu ne încurcăm acum și cu oamenii...). Zilele trecute a venit însă un producător francez la mine, care pregătește un film documentar despre caii sălbatici din Camargue, de undeva din Spania, și din Delta Dunării: „Am văzut că ați scris o carte despre cîini și m-am gîndit că poate puteți să-mi spuneți ceva și despre cai“ – mi s-a adresat el, scoțînd un carnețel de notițe. M-o fi luat drept veterinar? Nu știu, dar a trebuit să mă gîndesc și să-i spun omului ceva. Și am avut, brusc, un soi de revelație: imaginea răsturnată, ca în oglindă, a calului și a cîinelui în imaginarul (cel puțin) european.

Maidanezii mei sînt cîini abandonați. Unii ajung să se „sălbăticească“, un biolog rus a identificat și forme de micro-evoluție a populației canine moscovite, iar în India există așa numiții cîini paria, presupuși a proveni din cîinii sălbatici, înrudiți deci cu dingo. Mă rog, esențial este că ajung să trăiască pe stradă, adică departe-de-casă, unde le este locul în calitatea lor de animale domestice. Apare astfel ceea ce Mary Douglas ar fi numit cu siguranță o poluare simbolică, o dez-ordine ce trebuie remediată. Aici soluțiile se împart, după cum știm: pentru unii, ei trebuie „duși undeva“, îndepărtați – sau, pentru cei mai cruzi, eliminați; pentru alții, trebuie readuși la condiția lor „normală“, adică în casa omului. Dacă în România prima soluție mai prevalează, în majoritatea țărilor europene, a doua variantă este de mult cea de la sine înțeleasă. Respectul omului pentru cîine presupune deci să-l readucă într-o casă atunci cînd acesta a devenit orfan.

Ce se întîmplă însă cu caii, în speță faimoșii cai „sălbatici“ din Deltă?

Mai întîi, să amintim pe scurt situația lor.

În Deltă, animalele domestice sînt ținute adesea (și) în libertate, mai ales porcii și vacile, dar, uneori, și caii. Ecosistemul o permite și întreținerea gospodăriilor (în majoritatea lor de pescari, nu de agricultori cu normă întreagă) o cere. Adunate în turme, aceste animale pot produce însă și pagube, atît ecologice, cît și economice, pentru eventualele culturi țărănești din zonă. Iar cînd controlul gospodarilor asupra animalelor lor domestice scade, aceste pagube cresc: departe-de-casă, aceste animale devin un *pericol*. Cam aceasta este situația generală, pe scurt.

Faimoșii cai sălbatici din Deltă (în principal din Pădurea Letea) sînt însă cai abandonați definitiv. Prin 1980, a izbucnit o epidemie de febră aftoasă la o fermă zootehnică din Sfîntu Gheorghe, care creștea cai pentru export – ca mai tot ce se „producea“ în acea vreme în România. Dispoziția „de sus“ a fost să fie împușcați toți. Dar directorului fermei zootehnice i s-a făcut milă, se pare, și le-a dat drumul în Deltă. Peste douăzeci de ani mai tîrziu, prin 2008, medicul veterinar Ștefan Răileanu identificase 3540 de exemplare de „cai sălbatici“.

A izbucnit apoi scandalul legat de furtul unor astfel de cai, deturnați și vînduți pentru carne, ocazie cu care s-au descoperit și multe alte nereguli și forme de „braconaj“ inuman. Lumea s-a revoltat, *Vier Pfoten* a intervenit, Elena Udrea a semnat un parteneriat în vederea implementării proiectului „Caii Sălbatici – Letea“. Ulterior, lucrurile s-au mai potolit, dar problema nu a dispărut. Ca și în cazul maidanezilor, pentru unii, caii sălbatici erau un pericol și trebuiau eliminați, pentru alții, erau o comoară a României și trebuiau salvați. Din relatările presei, era greu să pricepi cu adevărat despre ce este vorba: „autoritățile locale percep animalele ca fiind o amenințare a zonei protejate“ – declara *Realitatea;* „autoritățile române susțin că armăsarii liberi nu sînt o amenințare pentru ecosistem și că există planuri pentru integrarea celor aproape 4.000 de cai în peisaj“ – declara, la rîndul său, PRO TV; cu toții erau însă de acord că „în Delta Dunării sînt ultimii cai sălbatici din Europa. Aleargă liberi de vreo 30 de ani încoace“. Iar pentru cei care au participat la campania „Salvați caii sălbatici din Delta Dunării“, acest lucru era evident: *Hey folks, leave the horse alone!*

Dispoziția „de sus“ a fost să fie împușcați toți.

Ca și în cazul maidanezilor, problema cailor sălbatici nu a fost rezolvată cu adevărat nici pînă în ziua de astăzi. Dar, cu permisiunea dumneavoastră, nu aceasta este problema mea aici, ci imaginarul profund atașat calului în genere. Căci, să ne gîndim puțin, urmînd această comparație neplauzibilă între cîine și cal: ambii sînt animale domestice, locul lor fiind pe lîngă casa omului; atît cîinele, cît și calul pot fi abandonați, părăsiți, adică se pot afla într-o stare departe-de-casă, deci de a-normalitate; a „salva“ maidanezul departe-de-casă înseamnă a-l readuce acasă, în timp ce a salva calul abandonat în natură înseamnă a-l lăsa în natură. Cîinele pierde în demnitate și fericire dacă nu are o casă, calul cîștigă însă noblețe și frumusețe dacă rămîne departe de casă: adică în *libertate!*

Și iată și cuvîntul magic, „libertate“. Calul pare a fi singurul animal domestic a cărui imagine superlativă este asociată cu libertatea, și nu cu domesticitatea. Cîinele poate fi „cel mai bun prieten al omului“ dacă rămîne acasă, dar calul pare să întrupeze cel mai frumos vis al omului dacă rămîne în libertate. „Pentru mine, vă spun sincer, calul este religia mea, adică te naști cu ea și mori cu ea“ – declara doctorul Ștefan Răileanu. Atît cîinele, cît și calul pot servi dacă sînt aserviți; dar, deh, nu mor caii cînd vor cîinii!

Doamne, de-aș putea fi cal!...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

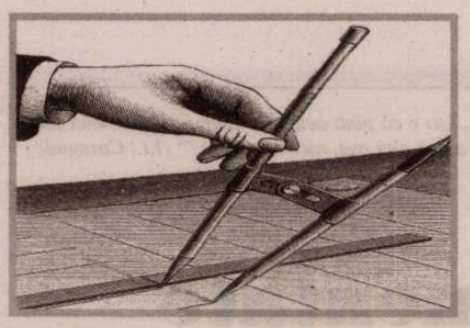

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Urbanism european în vechea Românie

Pe măsură ce se înteţeşte ofensiva care mutilează peisajul istoric bucureştean, apar cu o regularitate admirabilă studii care recuperează memoria oraşului. Acesta va supravieţui în rafturi de bibliotecă, în timp ce străzile lui devin de nerecunoscut. Este singura compensaţie la care ni se lasă dreptul. Astfel de cercetări care dau la iveală ceea ce se găseşte în arhive se datorează cel mai adesea unor arhitecţi profesionişti. Ei sînt capabili să reconstituie oraşul care nu va mai fi. Totodată, cum o dovedeşte exemplul de care va fi vorba aici, ei deschid o perspectivă cuprinzătoare asupra dimensiunii europene contemporane în care au venit, pe rînd, să se insereze vîrstele Capitalei româneşti.

După *Lotizarea şi Parcul Ioanid,* cartea din 2007, şi pe drumul continuat cu teza din 2011, Cristina Woinaroski publică la Simetria *Istorie urbană. Lotizarea şi Parcul Ioanid din Bucureşti în context european,* volum a cărui eleganţă grafică remarcabilă corespunde nivelului înalt al conţinutului. Subiectul îl constituie istoria terenului de 44.368 mp pe care moştenitorii librarului-editor George Ioanid l-au vîndut Primăriei, în 1909. Cel mai vechi proprietar fusese un anume Presler, căruia localnicii îi spuneau Breslea. Ioanid, care trăia pe vremea Unirii, cînd a tipărit cronicile lui Grigore Ureche, Constantin Cantacuzino şi Radu Popescu, sub titlul *Istoria Moldo-Românie,* îşi declara „ardenta mea dorinţă de a mulţumi pe românii amatori de orice asemenea vechi documente istorice". Cred că, de aceea, ar fi meritat să i se păstreze amintirea, în loc să i se substituie, în nomenclatura oficială, „Ion Voicu", fiindcă violonistul a locuit cîtva timp într-o vilă din preajmă. Iniţiativa de a crea acolo un parc public, cu banii băncii Marmorosch-Blank, o avusese chiar Ion Mincu în 1890, cînd mai trăia Ioanid. Primarul care a realizat tranzacţia din 1909 a fost Vintilă Brătianu, cel care a împărţit terenul în 25 de loturi, dintre care pe unul îl va cumpăra chiar el, în 1912, pentru casa pe care i-o va construi Petre Antonescu. Anii 1909-1914, ca şi cei doi următori, ai neutralităţii, au reprezentat un moment de mare activitate în şantiere. De altfel, am menţionat pentru deceniul precedent altă tentativă de modernizare, încercarea lui Delavrancea de a introduce tramvaiul electric. Preocuparea Primăriei de a configura organizat şi estetic spaţiul urban însoţea efortul de a îngrădi extinderea necontrolată a Capitalei. La 1906, Bucureştiul era aproape cît Viena şi mai întins decît Parisul! Bulevardul Dacia, pe care l-au numit aşa legionarii, după ce purtase numele lui Vintilă Brătianu, şi strada Dumbrava Roşie au fost trasate pentru a limita lotizarea de la Ioanid.

Cine vine înăuntru? Doctori, avocaţi, ofiţeri, oameni politici sau familii boiereşti (Sturdza-Scheianu, Olănescu, Lahovary, Balş). Aceşti întreprinzători îi folosesc pe arhitecţii renumiţi ai epocii: I.D. Berindei, P. Antonescu, P. Smărăndescu, E. Doneaud.

Identificarea şi imaginile caselor (care există pînă astăzi, cu o singură excepţie) au prilejuit paginile la care orice cititor va reveni cu nesaţ.

Problema lotizărilor rezidenţiale este tratată atît în cadrul politicii edilitare în Bucureşti de-a lungul jumătăţii de veac începute în 1890, cît şi în condiţiile în care mari oraşe din Occident (Londra, Edinburgh, Paris, Torino şi Berlin) ofereau modelul.

Într-adevăr, proiectul întocmit în 1909 spre a avea un parc interior înconjurat de vile citează exemple care pătrunseseră în doctrina şi în practica urbanistică, inspiraţia fiind preluată la noi din Germania. Autoarea analizează mai cu seamă parcul Monceau de la Paris şi parcul Königin-Luise din Magdeburg (acesta din urmă prezentînd cele mai multe analogii cu situaţia de la Bucureşti). Un întreg capitol are în vedere tipologia lotizărilor rezidenţiale, urmărindu-le pînă în Italia Renaşterii, de unde Inigo Jones a preluat ideea pentru Covent Garden, ca să ajungă apoi la scuarurile londoneze şi la cele care împodobesc, în secolele XVIII-XIX, staţiunea termală de la Bath, fără a uita, la NewYork, Central Park. Rezultatul este o frumoasă lucrare de istorie a arhitecturii europene, pe care aş fi mîndru să o văd tradusă în librării din străinătate.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

Cu Franzi şi Klosi în viaţa de zi cu zi

Avem obiceiul să simplificăm diversitatea vieţii prin clişee, axiome, sloganuri, lucruri digerate de-a gata. Unul dintre clişeele românilor este acela al neamţului civilizator. Nimic mai fals! O fi maistorul Rauschtetter, henteşul din satul Parţa, bun măcelar (pentru neştiutori: asta înseamnă *henteş!),* dar paznicul Kalmann, de pe vremurile lui Gheorghiu-Dej, comunist de nădejde şi paznic la CAP Lipova, era şi turnător la Securitatea de la raională, şi leneş peste măsură.

De fapt, lucruri de felul ăsta ni le spunea Franzi Gebl, vecinul nostru de pe strada Piatra Craiului, din centrul Timişoarei, care, cînd se îmbăta (şi asta se întîmpla des), dansa pe melodia „Mîndruţa cu casa-n colţ" a lui Iovi Dionisie din Caransebeş, după un disc Electrecord, mai bine ca românii. Franzi ne spunea: „Ascultaţi la mine, neamţu' cînd îi prost, îi prost de tună." Adică şi aicişa era loc de poziţie fruntaşă, lăsa să se înţeleagă Gebl, vecinul, care mi-a fost instructor auto prin anii '80 şi striga la mine, trăgea din sticla de Triplu Sec ascunsă sub banchetă şi mă corecta cu tact pedagogic: „Nu sta la volan de parcă eşti pe şerblu!" (pentru necunoscători: oala de noapte!), aşa mă probozea didactic neamţul, fost şofer, pe vremuri, la primsecretarul judeţului. Îmi povestea cum, pe cînd era tînăr şofer „la primu'", se îmbăta aşa de tare pe la chefurile de partid, încît ajungea în parcare în faţa blocului şi nu se mai putea da jos din maşină, şi dormea acolo pînă venea mami – soţioara unguroaică, muncitoare la Tricoul roşu – şi-l ajuta să ajungă la apartament. Zicea „Ioi, *Iştenem,* Franzi, iar eşti mut!", şi-l scotea din maşină cu priceperea ăstora de la SMURD.

Sigur că în economia lecţiei auto, obiectivul didactic al respectivei fabule era să consolideze, în elevul care eram, ideea că un şofer bun trebuie să aibă reflexele volanului în sînge: „Uite, vezi şurubelniţa asta, cu ea te lovesc peste degete, dacă bagi în viteză de parcă spargi lemne, schimbătorul de viteze musai să-ţi fie între degete, ca un stilou, ai înţeles?" mă întreba, şi eu dădeam ascultător din cap şi, în consecinţă, „băgam în viteză" cu atîta gingăşie, încît maşina Dacia 1300, hîrb fiind, nu se supunea şi rămîneam pe loc, accelera ca proasta, cu fum şi larmă, lipsit de urmări, aşa că neamţul mă muştruluia didactic: „Na, *holgoş te,* ce vrei? Să zburăm ca cu Antonovu'?" îmi zicea.

Unii povestesc că neamţul făcea injecţii şi la cai, la cîini, la tot ce mişcă.

Printre lecţiile de bază ale lui Franzi era şi aceea a adaptării vitezei la gradul de alcoolemie, cu cît eşti mai beat, cu atît mergi mai încet, el unul aşa făcea întotdeauna şi nu a avut probleme, cînd se spăţirea prin urbe cu maşina de la şcoală, cu cinşpe kilometri la oră, miliţenii de la Circulaţie îşi ziceau, ridicîndu-şi peste frunte chipiul: „Iar îi neamţu' beat!"

Un alt neamţ, într-un sat din preajma Timişoarei, se numea Klosi şi juca – fără şcoală şi diplome – rolul de sanitar: prin anii '50, în armată, a fost ajutor de infirmier şi a deprins ştiinţa de a face injecţii. De atunci, în timpul liber şi de cîte ori era nevoie, Klosi venea la babele din sat, la moşi, la prunci şi le făcea injecţii. Avea o cutie din aluminiu cu sculele cele de spaimă, tuburile de sticlă şi angrenajele din aluminiu cu care le punea în mişcare, le fierbea pe cuptor cîtă vreme stătea de vorbă cu gospodarul despre cum merg porcii, cum merg ploile la cîmp, cum e cu strugurii prin via din spatele casei. Pe urmă, se băga în odaie la baba, la moşu, la ăia mici, şi făcea treaba. Unii povestesc că neamţul făcea injecţii şi la cai, la cîini, la tot ce mişcă.

Duminica avea grijă de slujba de la biserică şi mînuia un clavir hodorogit, pe care nimeni în afara lui nu se pricepea să-l înduplece să scoată sunetele cîte erau necesare pentru lauda Domnului.

Se zice că ar fi avut niscaiva probleme cu cei de pe la Direcţia Sanitară, dar s-a priceput să-i facă să închidă ochii, spre binele tuturor!

***Daniel Vighi** este scriitor.*

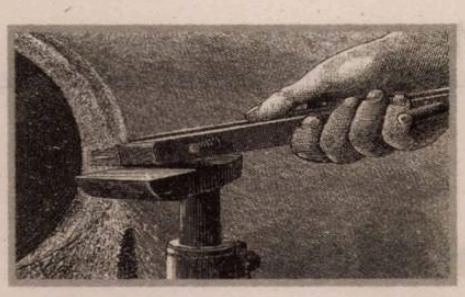

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Două euromituri spulberate (degeaba)

Două dintre miturile pe care le fondează discursul antieuropean au fost serios lovite, în ultima săptămînă, de argumentele necruţătoare ale cifrelor.

Primul: din cauza apartenenţei la Uniunea Europeană, economiile dezvoltate – de exemplu, cea a Marii Britanii – au de pierdut. Este argumentul forte în favoarea renaţionalizării unor puteri cedate de Londra către Bruxelles. (Despre cine ia cu adevărat deciziile la Bruxelles, despre cine este cu adevărat acest Bruxelles merită să discutăm mai mult, cu altă ocazie.)

În 2017, în Marea Britanie ar urma să fie organizat chiar un referendum pe tema „renaţionalizării", ceea ce ar pune serios în discuţie chiar apartenenţa ţării la Uniunea Europeană.

Premierul David Cameron a promis un astfel de referendum, cu o condiţie: să cîştige alegerile din 2015. Problema este că documentele aflate la ora actuală la dispoziţia guvernului britanic nu vin în sprijinul ideii de referendum pentru ieşirea din Uniune. Potrivit euobserver.com, este vorba despre nu mai puţin de 30 de studii, aflate deja pe masa guvernului de la Londra. Studiile au fost realizate de asociaţii patronale, camere de comerţ, instituţii de cercetare. Iar documentele arată că politicile Uniunii Europene sînt, în realitate, bune pentru Marea Britanie.

Măsurile europene, de la piaţa unică la regulile privind comerţul, de la cultură şi pînă la transporturi, nu sînt deloc de natură a provoca pierderi economiei britanice, aşa cum îndeobşte se susţine. Dimpotrivă, sînt un sprijin pentru aceasta. De exemplu, apartenenţa la piaţa unică europeană a ajutat exporturile britanice să crească în ultimii zece ani, de la 160 de miliarde, la 275 de miliarde de euro.

Rezultatele acestor studii înseamnă un al doilea moment, să-i zicem delicat pentru guvernul britanic, după invazia de pe 1 ianuarie a românilor şi bulgarilor, care n-a mai avut loc. Şi, de aici, trecem la al doilea mit: cel al migrantului din Est, sărac, slab calificat şi care de-abia aşteaptă să i se ridice bariera spre Vest, pentru a profita de generoasele sisteme de protecţie socială. Evident, fără să fi contribuit la acestea şi fără a avea de gînd să o facă vreodată. Un fel de profitori ai liberei circulaţii.

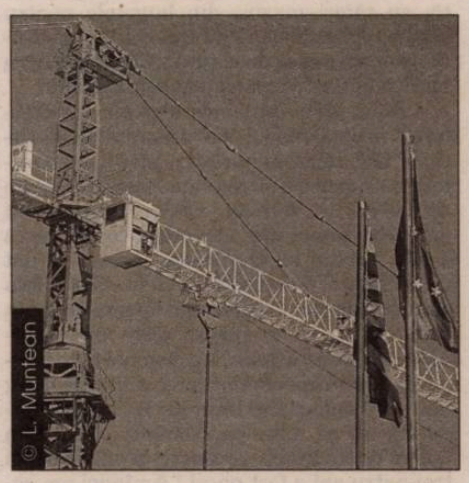

Şi totuşi: un studiu prezentat de Comisia Europeană la începutul săptămînii trecute, cu ocazia reuniunii primarilor marilor oraşe ale Uniunii Europene, desfiinţează clişeul imigrantului sărac şi slab calificat. Dimpotrivă. Cetăţenii europeni care se deplasează în alte ţări ale UE, în principal, pentru oportunităţi legate de locul de muncă sînt, în medie, mai tineri şi mai bine calificaţi decît cei rămaşi acasă. Studiul a vizat şase mari oraşe europene: Barcelona, Dublin, Hamburg, Lille, Praga şi Torino. În cazul tuturor celor şase oraşe, datele au dovedit că afluxul de cetăţeni europeni activi pe piaţa muncii a avut un impact economic pozitiv. De exemplu, la Torino, impozitele şi taxele colectate de la străini au adus un beneficiu net de 1,5 miliarde de euro pentru finanţele publice naţionale. Nimic surprinzător. Oamenii, mai ales cei mai tineri şi mai bine calificaţi, cu o mai mare încredere în posibilităţile lor, merg acolo unde există dezvoltare, unde există locuri de muncă şi posibilităţi de afirmare.

Politicile Uniunii Europene sînt, în realitate, bune pentru Marea Britanie.

Să nu ne facem însă mari iluzii că publicarea unor astfel de date va schimba mare lucru din opţiunile ce se prefigurează deja în perspectiva alegerilor europene din 2014. Prezenţa viguroasă în Parlamentul European a formaţiunilor care militează împotriva proiectului european va deveni o realitate, chiar dacă studii precum acestea vor mai apărea în perioada următoare.

Realitatea este că, de multe ori, emoţia se dovedeşte mai profitabilă, în plan electoral, decît raţiunea. Un exemplu: în ultimii zece ani, în care exporturile economiei britanice au crescut vertiginos, graţie pieţei unice, susţinerea publică pentru ieşirea Marii Britanii din Uniunea Europeană şi, pe cale de consecinţă, din piaţa unică, a crescut de la 47%, la 54%.

Discursul în tuşe puternice, fluturarea de soluţii simple la probleme complicate reprezintă o atracţie irezistibilă pentru mulţi cetăţeni care nu-şi pot explica de ce lucruri care mergeau bine înainte, astăzi nu mai merg.

În definitiv, nostalgia există şi în Vestul Europei, nu doar în fostele state comuniste. O nostalgie faţă de vremurile cînd moneda naţională şi unele politici protecţioniste asigurau o funcţionare a economiilor şi societăţilor la un nivel cel puţin rezonabil. Dar vremurile acelea au trecut, iar politicienii ar trebui să fie primii care să le spună oamenilor acest adevăr. Aşa cum şi la noi, în Est, au trecut vremurile cînd fiecare avea asigurată o slujbă pe tot parcursul vieţii active.

Însă voturile se pot cîştiga şi altfel: promiţînd paradisul pierdut al unei Europe a barierelor, a interdicţiilor, a feudelor monetare şi financiare. O Europă mitică, a oraşelor care-şi apărau libertăţile ridicînd în jurul lor ziduri de apărare şi ferecînd porţile. Şi iată că asemenea mituri se dovedesc mai puternice şi mai seducătoare decît raţiunea.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Un nou atac la statul de drept

– „La puşcărie!" –

De la un timp, răcnetul exoftalmic „La puşcărie!", emis către adversarul politic, a devenit un instrument comun în ceea ce se cheamă la noi, caraghios şi dramatic în acelaşi timp, „lupta politică". Aşadar, totul a ajuns atît de jos, încît cele două tabere nu mai pot decît să zbiere una către cealaltă, ieşite din minţi: „La puşcărie!" Degeaba ne plîngem de Antena 3 – delirul obişnuit al celor de pe-acolo a molipsit pe mai toţi „comunicatorii", fie că vin ei de la partide, de la moguli sau din sănătoasa societate civilă. Avem două triburi primitive, care se înfruntă şi asmut unul asupra celuilalt acelaşi blestem. Am trecut de faza „Hoţule!". Asta a ajuns, deja, un fel de „bună ziua, dragi telespectatori". Sîntem la un pas de a asista la blesteme cu moartea, deşi nu cred că moartea dă satisfacţie urii adverse. Poate doar moartea în chinuri. Dacă are cineva curiozitatea să compare declaraţiile politice socotite de presă drept „dure" (aţi sesizat apetitul presei pentru acest adjectiv, „dur"?), de acum 20 de ani, cu cele de acum, va vedea clar că acestea au devenit mai agresive, mai rudimentar-agresivé, deşi isterie şi prostie existau şi atunci. Dar nu scriu aceste rînduri doar pentru a deplînge creşterea agresivităţii golăneşti în politica noastră. Au făcut-o alţii înaintea mea. Scriu pentru că simt o provocare în dublu plan: atît de ordin stilistic, cît şi de fond.

Ceea ce m-a determinat să scriu acest text, cum spuneam, este un fel de şoc estetic pe care l-am simţit văzînd doamne, cu aparenţă fină, livrînd, printre dinţi, strepezindu-se, noul urlet de luptă. Nu ştiu de ce, mereu mi s-a părut că un asemenea crunt îndemn-blestem-ameninţare poate aparţine doar repertoriului masculin. Scuzaţi-mi limitele, dar să văd o doamnă delicată, fragilă aproape, ajunsă graţios la o frumoasă maturitate, răcnind, eventual în portavoce, de pe scena unui miting, în piaţă, „La puşcăriiiiiieeeee!", spre deliciul ovaţionat al galeriei colorate în culorile partidului, este, pentru mine, echivalent cu a vedea femeia cu barbă, care rupe lanţuri la bîlci. În mintea mea, urletul acesta nu are nimic de-a face nici un dreptatea, nici cu statul de drept, nici cu democraţia, ci mai degrabă cu bolşevismul, din punct de vedere politic, şi cu eructaţia grobiană, din punct de vedere stilistic. Doar băieţii politici, vitejeşte, cum ştiu ei, păreau a se folosi de urletul „La puşcărie!" – el nu putea exista sonor, în mintea mea, decît susţinut de o voce baritonală şi răguşită de atîta mahorcă. Se poate, însă, şi „La puşcărie!" strigat de o soprană de coloratură, pe poante – asta mă tulbură pînă la a-mi altera serios viziunea asupra lumii. Susţinătorii doamnei au fost, sînt convins, fericiţi. Aşa cum susţinătorii adversarilor trimişi la mititica de doamna au fost, sînt la fel de convins, enervaţi. La primul miting al partidelor lor, dacă nu au făcut-o deja în sinea lor, vor urla şi ei înapoi către cei care au răcnit acum, inclusiv către doamna evocată de mine, la fel: „La puşcărie!" Nu mai pomenesc aici Internetul – acolo, toată lumea trimite la puşcărie pe toată lumea, de dimineaţă pînă seara: useliştii pe Băsescu, băsiştii pe Ponta şi pe Voiculescu, indignaţii pe toţi împreună.

Am trecut de faza „Hoţule!". Asta a ajuns, deja, un fel de „bună ziua, dragi telespectatori".

Din alt unghi, strigătul cu pricina mi se pare direct periculos pentru statul de drept. Evident, puşcăriile au rostul lor în statul de drept. Au, citim prin cărţi, de la Beccaria la Foucault, şi sensul lor înalt, aproape metafizic. Puşcăriile nu sînt, cum zicea un om celebru, locuri pentru girafe, ci pentru oameni. Puşcăriile pedepsesc, şi pedepsele sînt parte firească a vieţii. Există, desigur, şi o întreagă prejudecată negativă la adresa celor care trec pe acolo. Mai corect sau mai puţin corect, societatea încearcă să administreze realitatea puşcăriilor. Dar, în România politică, apelul la puşcării mi se pare a fi un atac la statul drept, dat de cei care chiar sînt ataşaţi principiilor sale. Mulţi dintre cei care strigă cinstit, cu sufletul curat, „La puşcărie!", dorind să-şi răzbune astfel eşecurile, frustrările, enervările, îşi închipuie că e un fel de huduială sau de înjurătură. O speculaţie foarte interesantă şi, zău, deloc extravagantă, face legătura între celebrisimul „Du-te-n p... mă-tii!" şi „La puşcărie!" – sînt două feluri de a trimite la dispariţie adversarul. Dar iresponsabilitatea politicienilor români care strigă aşa ceva la televizor sau în pieţe, unii la alţii, mi se pare a fi egală cu a celor care strigă împotriva DNA sau ANI. Cred că este o formă de presiune asupra justiţiei, după toate regulile. Nu poţi pretinde lui Ponta să nu mai comenteze deciziile judecătorilor, după ce au fost pronunţate, şi să strigi, în acelaşi timp, spre judecători, să-l trimită la puşcărie pe nu ştiu ce ministru al lui Ponta. Trebuie să înţelegem, o dată pentru totdeauna, că atitudinea firească după ce un om a ajuns să fie trimis în judecată şi procurorul cere pedepsirea sa, este de rezervă. Informaţie pură despre mersul procesului şi atît. Liniştea publică trebuie să se instaleze pînă cînd judecătorul se pronunţă. Una este convingerea că ipochimenul merită o soartă cumplită, şi alta este judecata magistratului. Magistratul nu trebuie să dea decizii pentru a da satisfacţie cuiva. Magistratul nu este terapeutul tuturor traumelor Cetăţii – el are de judecat după lege şi atît.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O creştere economică de un gri strălucitor

În vremi de prosperitate naivă, cumperi vinul de zi cu zi la sticlă, de la supermarket. Pe ăla de ocazii festive îl iei de la negustori specializaţi, *conaisseurs,* cu care mai tragi şi o conversaţie despre recolta din anul X sau Y. În vremi de recesiune sau de prosperitate prudentă, o laşi mai moale cu ocaziile şi cauţi un negustor cît mai cinstit şi agreabil, care să îţi poată oferi cel mai bun raport calitate/preţ pentru litrul de vin „la vărsat", de băut la masă, în familie. Dacă omul mai croieşte şi o conversaţie decentă, cu atît mai bine. Am avut noroc şi, din doar a doua încercare (e drept, la recomandarea unui amic), am găsit „crama" ideală, aproape de casă şi cu preţuri decente.

În plus, de la obişnuitul „Cum mai merge vînzarea?", în timp, am ajuns la a discuta despre starea economiei în particular şi a naţiei, în general. Fiind eu un soi de „Gică contra", de fiecare dată cînd aud discursul avînd ca temei „la noi ca la nimenea, ai noştri fură şi noi sîntem muritori de foame", îmi şi scormonesc varii contraargumente. De dragul conversaţiei. Ei bine, întrebarea amicului negustor de vin a fost ceva mai nuanţată: „Cum de avem creştere economică mare, dar românii o duc destul de prost? Mai prost decît înainte de criză..." Nu mă pricep la macroargumentaţie sociologică. Aşa că am ales exemplul foarte local, adică pe mine însumi. Şi mi-am dat seama că, deşi cîştig cam ca înainte, sînt mai mereu la limita cardului şi număr regulat cîte zile mai sînt pînă la salariu. Apoi, mi-am dat seama că am trecut de la prosperitatea naivă de dinainte de 2008 (cu credite, leasing-uri şi vacanţe în străinătate), la o atitudine mult mai prudentă, cu tăieri masive din bugetele pentru vreun televizor nou sau din cel alocat drumurilor spre casa de la ţară. „Consum intern mult mai mic", i-am spus negustorului.

„Bine, bine, dar unde sînt ăia 5% creştere?" insistă amicul. Are dreptate. În statisticile UE, România are cea mai mare creştere economică dintre toate cele 28 de state membre: 5,1%, faţă de o medie de un procent la nivelul comunitar. Cîrcotaşii vor spune că a fost meritul lui Dumnezeu, care ne-a dat un an agricol de excepţie. O fi, nu zic nu. Mai este şi exportul performant înspre ţări din zona euro, dar şi înspre pieţe mai îndepărtate. Avem, aşadar, o economie care merge bine, dar consumatori precauţi, care merg mai rar la magazin. I-am zis amicului, luîndu-mă tot pe mine ca exemplu: „Mi-e cam teamă de cheltuieli, recunosc. Şocul de acum trei-patru ani a fost nasol." Amîndoi am găsit, apoi, alte argumente: benzinarii povestesc cum „a face plinul" e mai rar. Mult mai des a devenit „pune de-un milion". Acum cîţiva ani, la supermarketuri erau cozi de jumătate de oră la raionul care oferea garanţiile pentru electrocasnice. Stăteai la rînd, după un cîrd de cărucioare umplute ochi cu plasme uriaşe şi stive de laptopuri. Acum, la aceleaşi raioane cam sufla vîntul. „Păi, situaţia e cam gri", conchide omul.

Tot de dragul conversaţiei, îi zic că nu e gri pur şi simplu. E un gri strălucitor, căci Guvernul se laudă cu procentul creşterii economice. Este o rată spectaculoasă, ce să zic... Acelaşi Guvern stă însă prost la capitolul colectării de taxe şi impozite, bugetul naţional pare a fi mereu pe muchie, iar FMI-ul agreează impozitarea suplimentară a benzinei şi motorinei. Fie vorba între noi, cunosc argumentul lor. Prin anii '90, auzeam de la ei opinii de genul „atîta vreme cît se mai fac ambuteiaje pe DN1 în fiecare week-end înseamnă că România nu este săracă sau benzina nu este suficient de scumpă." Opoziţia îi spune Guvernului că se făleşte degeaba, că nu a făcut nimic pentru mediul de afaceri şi se opune accizării suplimentare, spunînd că ar sufoca şi mai tare consumul intern, respectiv cheful românului de a mai cumpăra ceva.

Aşa am ajuns la o concluzie comună: trăim cu prosperitate zgîrcită, adică prudentă, într-o economie cu o creştere economică de un gri strălucitor.

P.S. Nu vă zic unde este prăvălia, dar cred că vă pot recomanda Feteasca Neagră de Budureasca. E potrivit cu vremurile.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

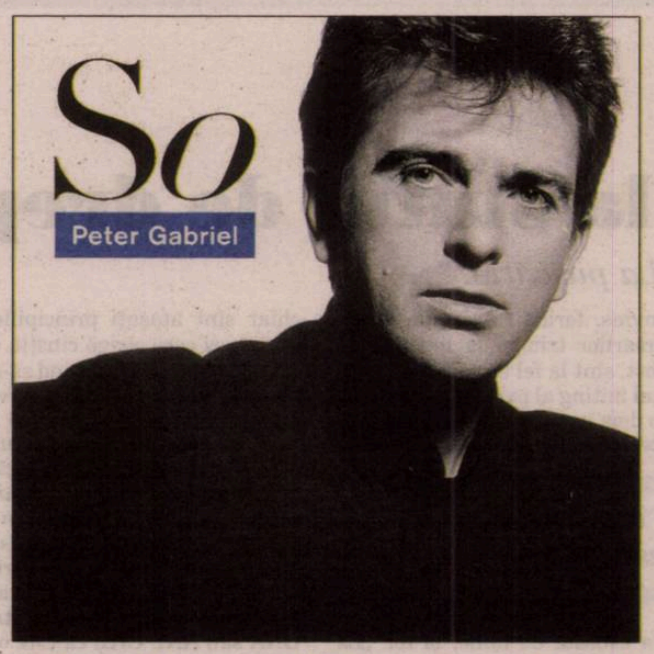

PUBLICITATE

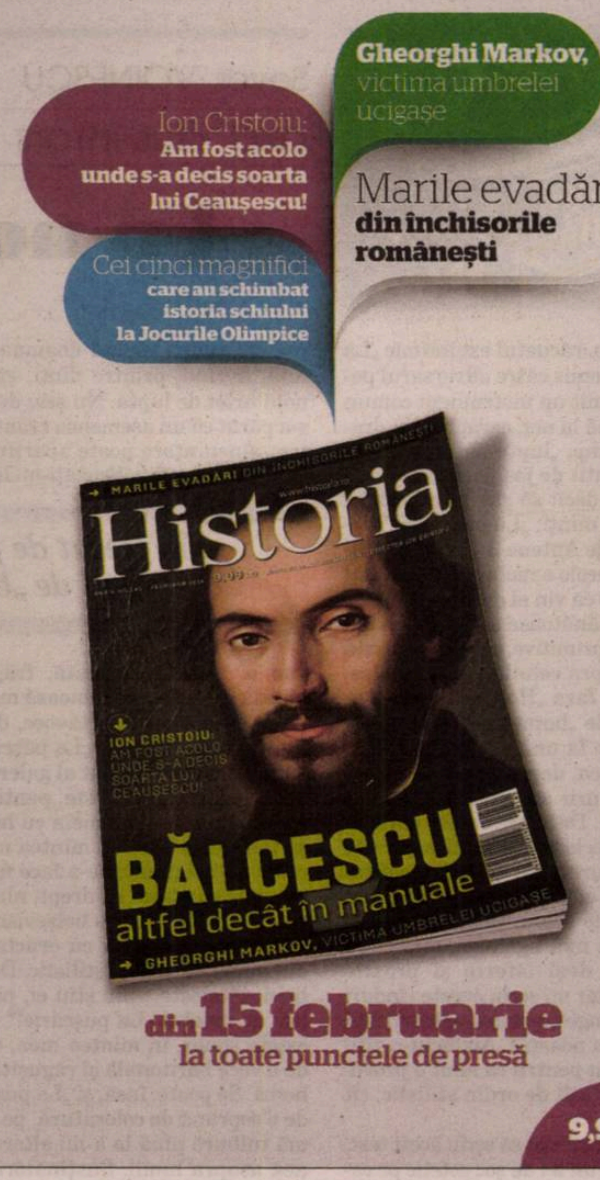

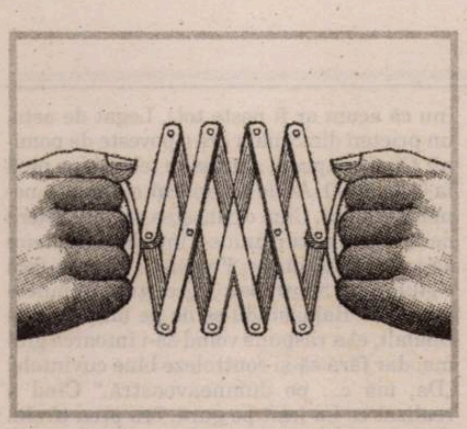

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„E un mare lux să faci muzica pe care vrei să o faci“

– interviu cu Iulian VRABETE –

Cei mai mulţi îl cunosc din trupa Holograf. Dar acum reapare sub o „siglă“ veche – Basorelief, o trupă de jazz-rock de la sfîrşitul anilor ’70, reconstituită pentru un nou CD, care va fi lansat pe 26 februarie printr-un concert la Teatrul Excelsior. ***Iulian Vrabete*** *povesteşte – şi nu e deloc greu să-l provoci – cu pasiune, dar are şi puterea de a analiza, de a vedea lucrurile în ansamblu. L-am invitat la o discuţie despre muzici „mai ciudate“ şi despre ascultătorii lor, de atunci şi de acum.*

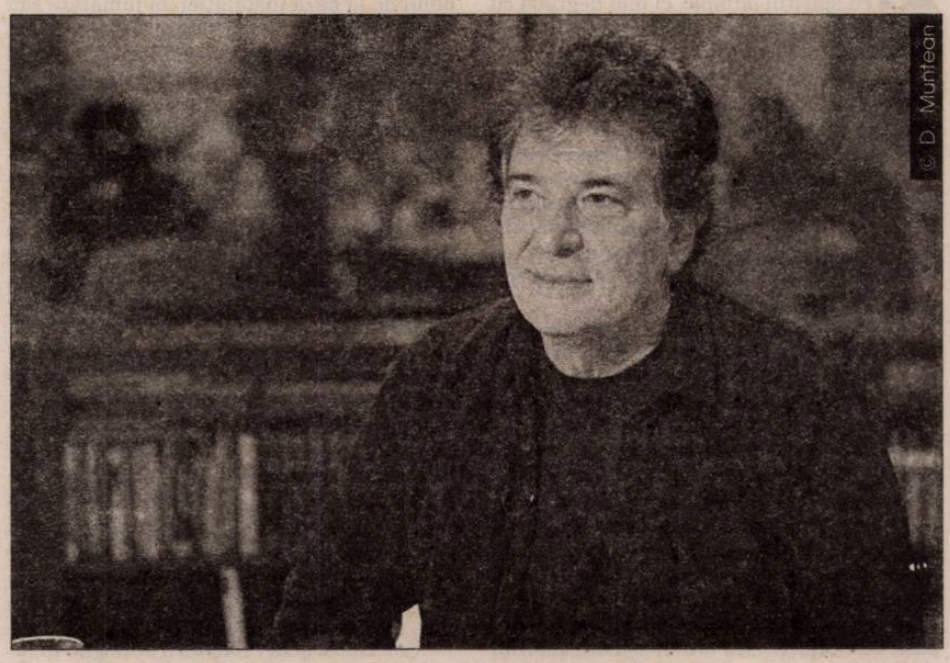

De ce v-aţi reunit cu trupa Basorelief, după atîţia ani, pentru un nou CD? E doar nostalgie?

Reuniunea a avut, loc, de fapt, acum doi ani, sub egida Clubului A. Cîţiva dintre vechii organizatori ai Clubului A au dorit să-l readucă în atenţie – se împlineau, în 2011, 42 de ani de la prima ediţie. Atunci, Club A era un reper pe scena culturală, avînd avantajul că prinsese perioada de relativ dezgheţ din timpul comunismului. Pe scena Festivalului au urcat atunci artişti care ulterior au fost trecuţi la index, au apărut trupe care apoi nu au mai fost luate în considerare... În 1969, la prima ediţie, Festivalul Club A a fost un semnal că în România începea să se facă un nou gen de muzică. Noi, cei din Basorelief, am apărut mai tîrziu. Eram din provincie: eu veneam din Craiova, student la Arhitectură, colegul meu Relu Bitulescu era student la Arte Plastice, Edi Bălaşa era student la Medicină, iar primul pianist cu care am cîntat era tot din Craiova, coleg cu mine la Arhitectură. În cei cinci ani de existenţă, prin Basorelief au trecut 24 de oameni, dintre care mulţi mai sînt şi acum prezenţi pe scena muzicală, în România sau în Europa – de exemplu Nicolas Simion, Leopold Reisenauer (care e dirijor de *big band* în Germania)... Din păcate, unii dintre cei de atunci nu mai sînt printre noi, aşa încît nu am mai putut reface formula iniţială. L-am adus alături de noi pe pianistul Dan Stesco, un prieten şi un profesionist foarte bun, care a cîntat cu Compact şi cu alte trupe. Acum doi ani ne-am regrupat, la iniţiativa domnului Aurel Mitran, cu ocazia Festivalului Club A. După ce ne-am refăcut un repertoriu, din piese mai vechi şi mai noi, a apărut ideea de a scoate un album. Pentru că în anii de început n-am avut un album propriu, ci doar apariţii pe albume „colective“. De exemplu, am avut celebra piesă „Crocodilul“, pe un album al Festivalului Club A, care a marcat o premieră interesantă pe atunci: a fost un album *live*, care a apărut a doua zi după concert. Nu era uşor, căci era vorba despre un disc de vinil, care necesita o anume manufactură, dar directorul Electrecord de atunci, Vasile Şirli – astăzi, director muzical la Disneyland Paris – a avut ambiţia să arate că se poate.

Cum a rezistat atunci Club A?

Club A era pe atunci singurul club condus şi organizat de studenţi. Era singurul loc din Bucureşti (poate şi din ţară) unde cîntau trupe la 2 noaptea, unde se organizau audiţii muzicale de jazz, unde veneau actori şi spuneau poezii prea puţin conforme cu linia „oficială“... Lumea era mai cenuşie pe atunci, dar şi mai dispusă să asculte astfel de producţii muzicale de nişă. Totuşi, la vremea respectivă, arta şi cultura erau lăsate în pace, într-o oarecare măsură, iar Facultatea de Arhitectură era un loc privilegiat. Îmi amintesc că Cezar Lăzărescu, decanul facultăţii, a fost întrebat, într-un interviu, dacă studenţii de la Arhitectură sînt „altfel“ şi a răspuns: „Da, pentru că nu-mi amintesc să fi dat cineva la Arhitectură pentru că nu a intrat în altă parte.“

Exista un „mod de viaţă“ al studenţilor la Arhitectură?

Da. Era o deschidere culturală – şi nu mă refer la partea strict profesională. În facultate se învăţau istoria arhitecturii, istoria culturii, filozofie, estetică – deci, inevitabil, căpătai o anumită formaţie culturală. Dar mai era ceva. În ateliere se asculta muzică – era un casetofon prăpădit care bîzîia într-un colţ. Dar se ascultau Pink Floyd, Beatles, Simon & Garfunkel şi alţii... Asta făcea parte din modul nostru de viaţă.

Cum ajungea muzica la oameni, atunci? De unde venea „marfa“ pentru „casetofonul prăpădit“?

Eram clar lipsiţi, în mare măsură, de o informaţie muzicală corectă. În anii ’70, cînd s-a încheiat scurta perioadă de dezgheţ, s-a tăiat tot ceea ce însemna, în limbajul partidului comunist, „cosmopolitism“: accesul la orice bun cultural din străinătate a devenit tot mai greu. Toate repertoriile muzicale – şi în concertele pe scenă, şi în restaurante – trebuia să fie formate din piese româneşti. Sigur că, în restaurante – mai ales vara, pe litoral, cînd toate trupele bune cîntau pe terase – se mai cîntau şi piese străine. Dar muzica străină ajungea greu la noi. Se găseau discuri pe piaţa neagră: îmi amintesc că primul disc pe care l-am cumpărat a fost *Abraxas* al lui Santana, pe care am dat 300 de lei. Pentru un elev de liceu, era mult – un salariu obişnuit nu trecea, atunci, de 2000 de lei. Discurile veneau de pe la prieteni şi rude din străinătate. Apariţia casetelor a permis copierea discurilor. Casetele circulau apoi între amici, într-un fel de coterie. Nimeni nu-şi punea problema *copyright*-ului. Noi am fost totuşi mereu cu cîţiva ani în urmă faţă de ce se cînta în lume. Şi nu am avut nici ajutorul practic al manualelor. Astăzi, cine vrea să înveţe să cînte performant la un instrument are la îndemînă tot ce este nevoie – manuale, tutoriale etc. Noi a trebuit să descoperim singuri tehnicile instrumentului. Şi nici scule nu aveam, căci erau foarte scumpe.

Cînd s-a încheiat scurta perioadă de dezgheţ, s-a tăiat tot ceea ce însemna „cosmopolitism“.

Totuşi, era frumos, nu? Cînd eraţi pe scenă, n-aveaţi sentimentul libertăţii (desigur, în condiţiile date)?

Noi am scăpat uşor. Cu Basorelief făceam muzică instrumentală; or, pentru cenzura de atunci, *textul* era grija cea mare – nu cumva să se strecoare în texte cine ştie ce... Rockul, ce-i drept, era considerat un gen nu tocmai conform „cerinţelor“, dar jazzul era lăsat în pace, ba chiar transmis la radio şi televiziune. N-a fost o presiune foarte mare. Presiunea mare era pe texte şi pe muzicile „vizibile“, care erau controlate strict. Ce făceam noi nu putea duce la manifestări de stradă, dar cei care veneau să ne asculte erau familiarizaţi cu jazzul de acest tip – ascultaseră cu siguranţă Chick Corea, Herbie Hancock, Miles Davis ori Weather Report. Aşa încît am fost foarte plăcut surprinşi cînd, la primul nostru concert mare cu Basorelief, la Sala Polivalentă, publicul a cerut bis... Eram doar nişte studenţi care cîntau muzică instrumentală. Lumea nu avea atunci atîtea tentaţii, aşa că era o mai mare deschidere spre muzici „mai ciudate“. Cred că atunci funcţiona şi un fel de „concurs interior“: oamenii încercau tot felul de explorări muzicale pentru a-şi acoperi nişte lipsuri, într-o vreme cînd totul era cenuşiu în jur, găseau mai mult loc în suflet şi mai mult timp pentru a asculta.

Ce ne oferă televiziunea şi radioul nu încurajează altfel de muzici, decît cele comerciale.

Astăzi cum stăm cu asemenea muzici necomerciale, care nu se adresează unui public foarte numeros?

Stăm prost. Am făcut un salt foarte mare în prezent, fără a avea o bază foarte solidă în trecut. Să nu uităm că, în vremea comunismului, Polonia avea una dintre cele mai bune reviste de jazz din lume, *Jazz Forum*, şi o şcoală de jazz foarte solidă. România a rămas mult în urmă, căci din anii ’70 am rămas într-un fel de închisoare din care nu ştiam ce se întîmplă în lume. De aceea, cînd ne-am trezit într-o piaţă liberă a culturii, am fost dezorientaţi: n-a fost o prezenţă constantă, un sentiment constant. Jazzul nu e muzică pentru stadioane, ci pentru săli de cîteva sute, poate 1500 de locuri. Ce ne oferă televiziunea şi radioul nu încurajează altfel de muzici, decît cele comerciale. E absolut imoral să nu mai ai nici un fel de informaţie coordonată despre jazz, folk, rock. A dispărut interesul de a descoperi şi de a aduce în faţa publicului muzicieni şi muzici noi. Îmi amintesc că, după ce am apărut cu Basorelief, nea căutat un redactor muzical de la radio, Ion Barta, şi ne-a invitat să facem cîteva înregistrări în studio – într-un moment cînd viitorul nostru artistic era incert. Acum avem impresia că totul există pe Internet şi nu mai e nevoie să facem nimic, totul decurge de la sine. Am citit însă un interviu cu directorul unei mari case de discuri, care a fost întrebat de ce mai e nevoie de el în prezent, cînd există milioane de artişti pe YouTube. Da, a răspuns el, dar pe YouTube sînt un milion şi jumătate de trupe de rock; cum vă veţi găsi trupa despre care nu ştiţi? Trebuie să vă spună cineva cîte ceva despre aceste trupe...

Cum simţeaţi publicul atunci, cum îl simţiţi acum?

Noi ne simţeam foarte bine atunci: aveam o mare satisfacţie cînd reuşeam să cîntăm bine, cînd „ne ieşea bine“. Eram tineri, nu aveam ţinte materiale (uneori, nici măcar nu eram plătiţi), dar cei care veneau alături de noi simţeau că le oferim ceva dincolo de grijile de toate zilele. Acum, cei care vin să ne vadă sînt oameni care ne cunosc deja; dar am avut şi satisfacţia să descopăr că şi tinerilor le plac piese despre care nu aveau cum să ştie.

Nu cumva publicul e prea repede iubitor de muzici străine şi mai puţin dornic să descopere ce avem aici?

Avem o asemenea problemă, cu siguranţă. Pînă prin ’90 am cîntat cu Holograf rock, dar rockul era o supapă pentru ceea ce lipsea atunci. Cînd n-au mai existat nici cenzură, nici interdicţia de a purta părul lung sau cercel în ureche, interesul a scăzut dramatic. Acum, lumea ne întreabă de ce nu mai cîntăm rock, ca atunci. Răspunsul e mai complicat, dar cred că dacă am fi continuat să cîntăm ca atunci, probabil nu mai stăteam de vorbă în acest moment. S-a întîmplat acest lucru cu multe trupe care au trebuit să renunţe sau să-şi schimbe stilul. Rockul românesc nu mai e susţinut acum, îmi pare rău că trebuie s-o spun. Există cîteva trupe noi, de *underground* sau rock alternativ, care au succes, dar într-un public foarte restrîns. Or, jazzul e pentru un public restrîns, nu rock-ul. Rockul trebuie să umple stadioane. Rock-ul e, s-ar părea, specific anglo-saxon – există probabil nişte condiţionări arhetipale. Totuşi, în Franţa sau în Italia există pieţe naţionale puternice, interpreţi sau trupe umplu stadioanele, chiar dacă nu sînt cunoscuţi peste hotare. La noi, să umpli un stadion este peste puterile unei trupe româneşti, nu avem o piaţă naţională foarte dezvoltată. Noi însă, cu Basorelief, avem noroc: e un mare lux să faci muzica pe care vrei să o faci.

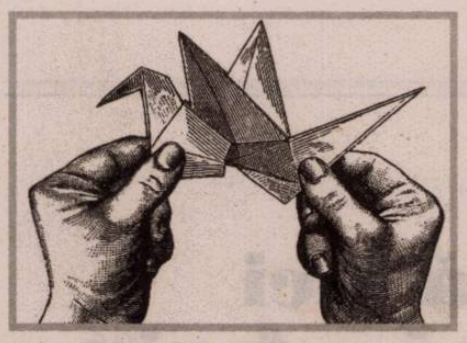

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Condiţii căcăcioase

E clar că tot ce au făcut la Soci autorităţile Rusiei nu are, de fapt, legătură cu spiritul olimpic, ci mai degrabă cu orgoliile olimpiene (kremliniene?). Nu ideea de sportivitate sau *fairplay*-ul au contat. Acolo e vorba de ceea ce Uniunea Sovietică şi urmaşa ei Rusia au ştiut, timp de multe decenii, să facă cel mai bine, adică propagandă (poate cea mai mare realizare a fostei Uniuni Sovietice a fost aceea de a convinge o lume întreagă că era egala Statelor Unite, măcar pe plan militar). Dar nu într-o analiză politică de acest fel vreau să intru (de altfel, ea a fost făcută excelent chiar de către colegii mei, în această revistă).

Încă din secolul trecut, Soci era o staţiune cunoscută a Rusiei, dar pentru sezonul de vară şi pentru că acolo îşi petreceau vacanţele unii dintre conducătorii Uniunii Sovietice. Ulterior, au început să intre în circuitul turistic şi zonele montane apropiate de Soci. Dar o bună perioadă (pînă să apară ideea cu Olimpiada), ele semănau cu mai toate staţiunile de schi din Estul Europei, adică, aşa cum spunea o rusoaică într-un telescaun din Austria: *one slope, one cable car* (cu o singură pîrtie şi o singură instalaţie de urcare), încremenite într-un tipar învechit, de mult depăşit în Occident. De altfel, aşa era şi stilul staţiunilor noastre, ca Sinaia, Predeal, Păltiniş sau Poiana Braşov. Nu s-au schimbat prea multe, dar unele lucruri sînt diferite.

Destui schiori îşi amintesc încă bine cum era în urmă cu 20 sau 30 de ani. Cu siguranţă n-au uitat că pe atunci, la munte se ajungea cu trenul, fără bilet – cu naşul, adică. Tot cam aşa se proceda şi la instalaţiile de urcare. Mulţi alegeau „abonamentul“, direct la omul de la baza instalaţiei, la jumătate sau o treime din preţ. Pe Scîndurari, de exemplu, urcarea cu teleschiul costa oficial 2 lei (cred că a fost şi 1 leu). Cei mai curajoşi încercau să fenteze chiar şi mica înţelegere, să nu mai plătească ceva. Dar, în ciuda frecvenţei procedeului care ocolea circuitul oficial al banilor în comunism, erau vîndute şi destule bilete. Erau nişte bilete mici şi gălbui, de hîrtie, care se cumpărau pe loc şi se rupeau la fiecare urcare. După folosire, vîntul le împrăştia prin toată valea. Coşurile de gunoi, dacă existau, se umpleau de la primele ore ale dimineţii.

De neuitat sînt şi cozile interminabile care se formau. La Predeal, ele ajungeau uneori pînă aproape de restaurantul cu autoservire, cel în care servea o chelneriţă blondă, cu fustă scurtă şi nări largi. Părinţii le ţineau rîndul copiilor care învăţau să schieze. Se sacrificau, dîrdîind la coadă şi, din cînd în cînd, se mai încălzeau cu vin fiert. În Valea Dorului, coada de la telescaun urca de multe ori în sus pe pîrtia de pe Valea Soarelui, scurtînd traseul de coborîre, care şi aşa nu era prea lung.

Şmecherii şi nerăbdătorii se băgau în faţă, stîrnind scandaluri. Cînd prindeau pe cîte unul în flagrant delict, vigilenţii de la coadă aveau obiceiul să-l blocheze, urcîndu-se cu schiurile peste ale lui. Cel agresat reacţiona ofuscat cu formula: „Vezi că-mi zgîrii schiurile, şi o să le plăteşti.“ La telecabine existau trasee speciale, semioficiale, pentru străini, care aşteptau mai puţin (veneau, totuşi, occidentali să schieze la noi). Şi la telecabină a funcţionat pînă aproape în zilele noastre sistemul „abonamentului“. Unii poate şi-l mai amintesc şi pe faimosul însoţitor de telecabină de la Sinaia, numit Drăcea, pe care seara îl puteai întîlni beat şi supărat, la gazda comună.

Telescaunele erau descoperite, şi cînd era viscol, puteai beneficia de o pătură ca acelea cu care se acoperă caii de povară, pe care supraveghetorul instalaţiei ţi-o arunca în braţe.

La închirieri era omor şi rareori aveai norocul să găseşti schiuri pe măsură. Dacă, totuşi, puneai mîna pe o pereche, la înapoiere, gestionarul găsea cu cale să-ţi facă observaţie dacă nu le predai cu legăturile desfăcute. Era un mic Dumnezeu.

Pe vremea aceea, schiurile nu aveau opritoare, iar cînd săreau din picior, se întîmpla să alunece la vale cu viteză, riscînd să-i lovească pe cei aflaţi mai jos pe pîrtie. „Schiiiu'!“ era strigătul de avertizare împămîntenit în acele situaţii. Astăzi nu mai există. Lumea se ferea sau încerca să prindă obiectul alunecător pentru a-l înmîna celui care-l pierduse.

Dacă schiurile se mai şi furau, beţele se „completau“, ca la armată. Altfel, de ţi se rupea un băţ sau îl pierdeai, riscai să-ţi strici toată vacanţa, fiindcă în mod normal nu prea aveai de unde să faci rost de un altul.

Rarele toalete de pe la cabane erau şi mai mizerabile decît acum. Nu aveau apă curentă şi, bineînţeles, nici săpun sau hîrtie igienică (nu că acum ar fi peste tot). Legat de asta, un prieten din Sinaia are o poveste de pomină. Cînd era puşti, a urcat cu telecabina pînă la Cota 1400. Acolo l-a apucat o urgenţă nemaipomenită. Cum o cunoştea vag pe casiera de la bilete, a îndrăznit s-o întrebe dacă n-are să-i dea nişte hîrtie. Femeia a vrut să facă o glumă şi l-a întrebat: „Vă c...ţi pe dumneavoastră?“ Balansîndu-se de pe un picior pe celălalt, el a răspuns voind să-i întoarcă gluma, dar fără să-şi controleze bine cuvintele: „Da, mă c... pe dumneavoastră.“ Cînd a realizat ce i-a ieşit pe gură, era prea tîrziu. Casiera pusese deja mîna pe măturoi şi ieşise după el să-l altoiască, ţipînd că le va spune şi părinţilor lui.

Dincolo de întîmplarea asta, senzaţia generală era, oricum, că se schia în nişte condiţii „căcăcioase“. Orice banală nevoie sau confort omenesc erau percepute drept mofturi de către ţărănoii care organizau activităţile de agrement în comunism. Totul era un simulacru. Noroc cu natura şi cu dorinţa oamenilor de a se bucura.

Şi aşa era, probabil, pînă nu de mult, şi la Soci. Sînt foarte curios ce va rămîne din orgolioasa investiţie, după ce va trece Olimpiada.

ready made

„Nouă, poeţilor sovietici, ne trebuie o concepţie profundă, pătrunzătoare asupra vieţii şi nu o constatare goală şi rece a faptelor. Teme noi sînt mii şi mii! Deseori noi gustăm doar din aceste teme ca dintr-un măr, fără să ajungem la sîmburii de aur ai adevăratei poezii. Gustăm şi-l aruncăm, iar tema se ofileşte.“

Cuvîntarea lui V. Lugovskoi (Moscova) la al II-lea Congres Unional al Scriitorilor Sovietici, în *Viaţa Românească* nr. 3, martie 1955

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Conştiinţă profesională

Un personaj de-al lui Hasek, plutonier de aţă de felul lui, are, în imaginaţia sumbră a unui teterist-cronicar de război, o conştiinţă profesională ieşită din comun. Teteristul vrea să-şi ia de-o grijă şi scrie mici istorioare de luptă (inventate), în avans, înainte chiar ca soldaţii să ajungă, propriu-zis, pe cîmpul confruntărilor armate. Plutonierul respectiv este plasat într-un context sîngeros. Sfîrtecat de schije, fără picioare şi colorat terifiant de multiple hemoragii, el continuă să înainteze, contorsionat ca o rîmă, înspre inamic. (Cumplita scenă aminteşte, vag, de un banc autohton: vine Bulă de la şcoală, plin de entuziasm, şi e lovit puternic de o maşină; deşi cu picioarele zdrobite, se tîrăşte eroic mai departe şi ajunge să fie secţionat şi de un tramvai; transformat într-o halcă sîngerîndă de carne, el se rostogoleşte, neabătut, către casă, fiind atins, succesiv, de încă trei automobile şi o motocicletă; ajuns la uşa apartamentului, loveşte, cu sforţări supraomeneşti, lemnul ei; iese mama lui Bulă şi priveşte masa diformă, de ţesut uman şi artere, care îi strigă cu ton vesel al vocii: „Mama, buba!“) Epuizat, plutonierul se lipeşte de piciorul comandantului batalionului, răcnind: „Raportez supus că aprovizionarea decurge în condiţii normale, iar gulaşul va fi servit oştii, conform graficului, la ora 18.“

Păstrînd proporţiile, un lucru asemănător i s-a întîmplat unui profesor universitar, vestit pentru simţul de răspundere cu care îşi asuma munca. Omul venea bolnav la şcoală, îşi ţinea cursurile în orice condiţii şi, spuneau studenţii, ar fi fost, probabil, în stare ca – şi mort – să sară de pe năsălie şi să se prezinte în amfiteatru cu un minut înainte de începerea orei. În mod straniu, situaţia aproape avu loc, într-o nefastă, întunecată zi de noiembrie. Deşi slăbit şi chinuit de crampe musculare, universitarul nostru veni, cu greu, să-şi facă numeroasele seminarii. Se simţea ameţit şi mergea nesigur, arătînd tuturor o paloare morbidă a obrazului (mai tîrziu, urma să se dovedească, prin analize medicale de detaliu, că, de fapt, nu suferea decît de o banală tetanie, necesitînd un prelungit tratament cu magneziu şi calciu). După jumătate de oră de dialog cu studenţii, trăi senzaţia prăbuşirii cerului peste el. Nu mai vedea bine, gura i se încleştase înfricoşător, iar braţul drept îi înţepenise în aer, în gestul scrierii unei noţiuni pe tablă. La scurt timp, genunchii i se înmuiară şi alunecă inert lîngă catedră. Lumea începu să se agite, vreo doi studenţi mai curajoşi îl scuturară violent, îl pălmuiră, încercară, în fel şi chip, să-l aducă în simţiri. Profesorul mîrîia ceva neinteligibil şi clipea, monstruos, cu convulsii exoftalmice, din ochiul stîng.

În sfîrşit, cei de la Ambulanţă sosiră şi îi dădură primul ajutor în sala de curs. O doctoriţă inteligentă îi făcu universitarului o injecţie intravenoasă cu calciu. Îl aşezară apoi pe targă şi erau pe punctul de a părăsi amfiteatrul, cînd protagonistul începu să gesticuleze, impacientat, către studenţi. Sanitarii se opriră, iar doctoriţa zise: „Da, domnule profesor, spuneţi! Ce s-a întîmplat?“ Tinerii învăţăcei se strînseră şi ei, ciorchine, în jurul târgii, cu urechile întinse către profesor. Acesta mormăi lugubru: „În-trucît con-di-ţii vi-tre-ge m-au în-tre-rupt din ex-pli-ca-ţii as-tăzi, vă rog pe-pe dum-neavoa-stră să-să stu-di-aţi sin-guri di-din cur-sul li-to-gra-fi-at ca-ca-pi-to-lul ci-cinci, sub-sub-punc-te-le o-opt-do-două-zeci şi-şi şa-se. E-e o-obli-ga-to-riu pe-pen-tru e-examen...“ Oamenii îl priviră sideraţi, iar doctoriţa făcu un gest discret brancardierilor să-şi continue traseul (simultan, ea extrase o cantitate apreciabilă de calmant dintr-o sticluţă, pregătindu-se să i-o aplice, în venă, nefericitului bolnav). „Nu-nu ui-ta-ţi!“ mai silabisi o dată pacientul, în vreme ce ieşea din sala de curs.

Să luaţi binefăcătoarele capsule de Magne B6!

Lucrurile s-au normalizat treptat. Profesorul reveni, fericit că suferea numai de tetanie, seminariile se reluară implacabil şi ziua examenului sosi mai repede decît şi-ar fi putut imagina cineva. Stupoare! Din sadism pur sau din zel, examinatorul formulă un subiect complicat, chiar din capitolul al cincilea al cursului, subpunctele 8-26. Se înţelege, nimeni nu luase în serios „tema“ dată de universitar de pe targa UPU şi, pentru că problema nu revenise în discuţiile ulterioare, de la curs şi seminar, nimeni nici măcar nu se mai gîndise la ea. Testul fu, prin urmare, un dezastru pentru întregul an. Universitarul conştiincios îi pică pe toţi, acordînd nu mai puţin de 216 note de 2 şi 3. După un moment de confuzie generală, victimele se revoltară. Merseră, în grupuri compacte, la profesor, cerînd lămuriri. Acesta îi dădu iniţial afară din birou, spunînd că el este conştiinţa personificată. Povestea a degenerat. Studenţii au intrat în grevă, semnînd memorii ultragiate către conducerea Facultăţii şi a Universităţii. Confruntat cu decanul, profesorul „tetanos“ şi-a pierdut de tot cumpătul, aruncînd după venerabilul şef cu telefonul mobil din buzunar. La Rectorat, consternarea sa fu şi mai virulentă, deoarece, se spune, a împărţit mai multe perechi de palme celor din Biroul Executiv al Consiliului de Administraţie, respectiv rectorului şi prorectorilor. Gurile rele au adăugat chiar că, într-o convulsie tetanoasă, personajul nostru i-ar fi „oferit“ un cap în mandibulă însuşi preşedintelui Comisiei de Etică din cadrul Senatului. Astfel, în regim de urgenţă, profesorul fu pensionat „pe caz de boală“, iar astăzi îşi trăieşte tetania în izolarea propriului domiciliu.

Concluzia? Stimaţi universitari, nu uitaţi ca, la timpul potrivit, să luaţi binefăcătoarele capsule de Magne B6!

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Christopher R. HILL

Războiul sirian din Irak

Pentru a înţelege că există o legătură strînsă între războaiele din Irak şi din Siria, este suficient să observăm rolul grupării militare Al-Qaida afiliate – Statului Islamic din Irak şi Levant, ai cărei luptători s-au revărsat peste graniţa siriană în provincia irakiană Anbar. Prost gestionate, evenimentele din Irak şi Siria pot schimba harta Orientului Mijlociu şi pot provoca noi conflicte, în anii care urmează.

Ceea ce se petrece în Anbar e, nici mai mult, nici mai puţin, o luptă pentru păstrarea graniţelor actuale ale Irakului. La fel cum sunniţii irakieni se tem pentru viitorul lor, majoritatea şiită, care supraveghează acum noua formulă, neverificată, a unui stat arab de guvernare şiită, are şi ea motive de îngrijorare. Chiar şi paranoicii au inamici. Prim-ministrul irakian Nouri al-Maliki ar trebui să depună mai mult efort în negocierea şi găsirea unui compromis cu comunitatea sunnită, decît în reprimarea liderilor şi activiştilor ei. El are totodată sarcina copleşitoare de a consolida un stat irakian condus de şiiţi, fără aliaţi naturali în restul lumii arabe. Iar comunitatea sunnită, prigonită de Al-Qaida, pe de o parte, şi de către statul şiit, pe de altă parte, nu a fost niciodată interesată să-l ajute pe Maliki la stabilizarea noii orînduiri politice din Irak.

Strategia Al-Qaida în Irak este să-i trateze cu duritate pe cei pe care îi consideră colaboratori sunniţi ai guvernului central de factură şiită din Bagdad, şi apoi să se răfuiască cu guvernul însuşi. E o strategie brutală, dar se pare că e eficientă. Punctele de control ale poliţiei şi armatei încep deja să arate ca nişte puncte de trecere ale frontierei, izolînd, în principal, Anbarul de dominaţie sunnită, de restul Irakului. Şi, în timp ce aceste puncte interne de control sînt consolidate, graniţa reală cu zonele siriene de dominaţie sunnită devine, pe zi ce trece, tot mai permeabilă.

Desigur, alegătorii irakieni ar putea găsi un lider mai bun decît Maliki, care să conducă ţara în aceste vremuri tulburi; pe 30 aprilie, data stabilită pentru alegerile generale, probabil că o vor face. Dar nu este cîtuşi de puţin clar dacă sunniţii irakieni sînt gata să accepte o conducere şiită, *oricare ar fi aceasta*. Chiar dacă îl detestă pe Maliki, comunitatea sunnită nu şi-a anunţat niciodată disponibilitatea de a sprijini un alt lider şiit, care să reprezinte credibil puterea politică şiită. Pentru cei care nu ştiu, încercarea din 2010 de a-i uni pe sunniţi în spatele coaliţiei Mişcarea Naţională Irakiană (Iraqiya), condusă de un „şiit laic", a părut să fie un pas promiţător către o politică postsectară. Dar puţini irakieni s-au lăsat amăgiţi. Liderul şiit al Iraqiya nu a făcut niciodată campanie electorală în sudul Irakului, unde trăieşte marea parte a şiiţilor. În afara unui număr restrîns de şiiţi laici, foarte bine educaţi, din Bagdad, Iraqiya nu s-a bucurat niciodată de un sprijin şiit substanţial.

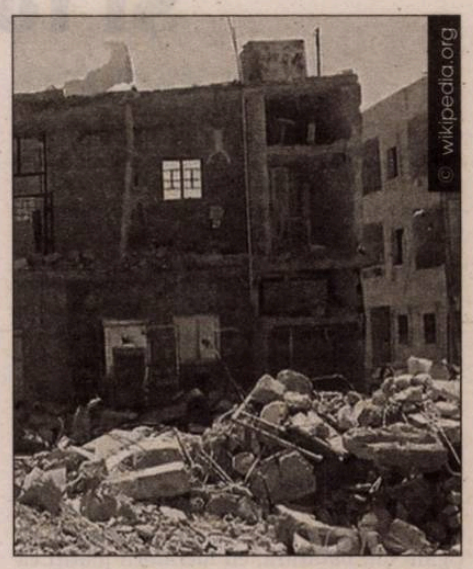

Dimpotrivă, mulţi şiiţi percep Iraqiya ca pe o încercare voalată de a-i defavoriza pe şiiţi şi de a reinstaura regimul sunnit. Sunniţii nu sînt, în fond, cu nimic mai laici decît şiiţii; sînt doar interesaţi să diminueze importanţa unei identităţi de sectă care îi condamnă la un statut de minoritate.

Conflictul sîngeros din Siria este descris adesea ca un război iranian, ca un efort de a ţine majoritatea sunnită siriană în şah şi de a consolida puterea şi prestigiul Iranului în Levant. La rîndul lor, sunniţii irakieni se plîng de influenţa iraniană, mai puternică decît a fost vreodată în ultimele secole, asupra guvernului irakian. Dar şiiţii irakieni sînt, înainte de toate, irakieni şi arabi, şi abia apoi şiiţi. Nu e de mirare că îşi doresc o relaţie mai bună decît în vremea lui Saddam Hussein cu Iranul. Era, în fond, previzibil. Statelor Unite şi altor ţări le pot displăcea legăturile strînse dintre Irak şi Iran, dar ar fi trebuit să se gîndească la asta înaintea invaziei coordonate de SUA în 2003.

Dată fiind puterea şi concentraţia teritorială a şiiţilor şi sunniţilor irakieni şi a comunităţilor kurde, orice guvernare irakiană de succes ar trebui să găsească mijloace de a conduce ţara prin consens intercomunitar. Aceasta este sarcina lui Maliki; şi, de asemenea, a următorului prim-ministru. Dar în climatul actual, e greu de crezut că numirea unui nou ministru sunnit ar opri valul de atentatori sinucigaşi cu bombă trimişi de Al-Qaida – o grupare despre care nu se ştie că ar negocia acorduri de partajare a puterii. Este puţin probabil ca Irakul şi Siria să-şi rezolve singure problemele. Retragerea trupelor americane din Irak, în special a acelora care au contribuit la extrem de dificila pacificare din Anbar, e definitivă. Dar SUA trebuie să rămînă puternic angajată politic în sprijinirea guvernului central şi să emită criticile la adresa lui Maliki numai pe canale private. Faptul că vice-preşedintele Joe Biden menţine legătura cu Maliki este un semn bun.

De asemenea, Irakul şi Siria au nevoie de mai mult ajutor extern decît în momentul de faţă. Diplomaţii egipteni au jucat adesea un rol esenţial în regiune, dar, acum, Egiptul este preocupat de probleme interne şi va rămîne astfel mulţi ani de aici înainte. Turcia a încercat să se implice activ, dar eforturile sale nu au fost întotdeauna bine văzute de arabi. La rîndul lor, saudiţii nu par că au intenţia să modereze între şiiţi şi sunniţi, nici chiar între grupări sunnite rivale.

Conferinţele de pace de la Geneva reprezintă o abordare corectă. SUA în mod special nu trebuie să uite că reuşita unui acord de partajare a puterii în Siria ar putea fi cea mai bună cale pentru a da guvernului central irakian ocazia să se adreseze, fie şi cu întîrziere, comunităţii sunnite. Progresul în direcţia stabilităţii politice a uneia dintre cele două ţări aduce cu sine un progres similar şi în cealaltă ţară.

Christopher R. Hill, *fost vice-ministru de externe al SUA pentru Asia de Est, este decan al Korbel School of International Studies, Universitatea Denver.*

traducere de Matei PLEŞU

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POŞTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Și totuși, izvoare există...

Comoditatea este lucrul care dăunează cel mai tare cercetării. De ani buni, eu și voi toți auzim sloganul: „Asta nu se poate face la noi, nu avem documente.“ Bineînțeles că afirmația nu are acoperire documentară. Toți cei care o afirmă, neavînd cunoștințele necesare cu privire la patrimoniul trecutului nostru, se folosesc abil de mitul arhivelor sărace, pentru a se arunca frumos și păgubos în citarea, fără limite, a eternei colecții „Călători străini“, fără a avea minima curiozitate de a se pogorî printre paginile originale ale respectivului observator. Din această comoditate a ieșit multă maculatură și s-au născut la fel de multe mituri și legende, dînd de lucru unei alte categorii de cercetători care, și ei, încercă să le desființeze făcînd apel tot la nefericitele colecții, fără să treacă pragul documentării.

Tot din comoditate s-a născut și legenda că boierii trecutului erau niște mari leneși, care habar nu aveau de moșiile lor și că bogățiile le veneau așa... la ușă. Cu alte cuvinte, nu prea țineau socoteala bunurilor pe care le aveau, nici nu prea se îngrijeau de casele lor, deci nu scriau – așadar, nu avem documente... Toate acestea sînt întreținute, trebuie să recunosc, de o proastă, foarte proastă politică a statului român cu privire la patrimoniu, la folosirea și păstrarea lui. Ceea ce face ca „descoperirea“ documentelor să fie destul de dificilă. Dar asta nu înseamnă că nu există. De pildă, am „descoperit“ – au mai descoperit și alții – destul de multe condici de cheltuieli, care dau seama despre societatea secolului al XVIII-lea, și ea intrată în legendă ca cea mai neagră din istoria noastră. Una dintre aceste condici tocmai a fost publicată de harnicul Mihai Mârza (*Cheltuielile casei marelui vistiernic Toader Palade, după o seamă din anul 1752*, în *Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza“*, Istorie, LIX, 2013, pp. 333-408), arhivist la Arhivele județene din Iași. Este vorba de condica de cheltuieli a marelui vistier Toader Palade. Între ianuarie 1750 și ianuarie 1752, timp de doi ani, Mihalache Niță și Miron Vârnav notează cu grijă cheltuielile pentru întreținerea casei stăpînului. Căsătorit cu Anița Cantemir, Toader Palade aparține unei importante familii moldovenești, și ocupă la această dată dregătorie de mare vornic. În cele 48 de file se află viața unui întreg conac cu preocupările sale pentru hrană, îmbrăcăminte, recoltă, sastiseală, slugi, copii, educație, plăceri, călătorii, sărindare, pomeni, prețuri și multe, multe altele, informații inedite și esențiale pentru orice tip de istoric. Dincolo de boier și cucoană, dincolo de copiii lor, se află universul domestic, cu liota de slugi de prin odăi și curți, cu sălașele de țigani din bătătură, cu lucrătorii plătiți cu ziua pentru diversele treburi agricole. Casa lui Toader Palade are o seamă de slugi pentru care stăpînul face cheltuieli nu numai de hrană și simbrie, ci și de haine. De la bucătari la argați, de la țigani la fetele din casă, pentru toți se fac ciubote și papuci, basmale și işlice, conteșe, zăbunuri, bernevici, rochii, cintieni, ghiordii, dulame, cușme, paftale, anterie, fote, meși, fesuri și multe altele. Toate stofele colorate, ieftine și scumpe, se așază în această listă, spunînd lucruri importante despre haine și purtătorii lor. Mai apoi, la casa marelui vornic Toader Palade se fumează mult. Tutunul este intrat deja în uzul tuturor, de la boier, care-l trage prin narghilea și ciubuc, și pînă la țigani, care-l trag pe nas prin lulele, toată lumea fumează: „tiutiun pintru ficiori la Bîrlești“, „tiutiun țiganilor ci-au trierat“, „tiutiun țiganilor de la Bîrlești“, „tiutiun vizăteilor ci-au mers cu cai(i)“. Mai sînt apoi consemnate practici care astăzi ne par atît de departe : „60 [bani] pe horincă și sopon di-au lăsat singi cailor“ sau „9 [bani] pe rachiu și oaî pentru un telegar murg“, sau „30 [bani] pe tiutiun i dohot i piatră vînătă la oi“. Ar părea rețete dintr-o medicină veterinară populară. Animalele, ca și oamenii, se îmbolnăvesc, iar valoarea și mai ales utilitatea lor într-o gospodărie cer implicarea stăpînilor în vindecarea lor. Cunoașteți, desigur, proverbul din Franța prerevoluționară, unde țăranul prefera să-i moară nevasta, și nu vaca. Cafeaua este un alt produs destul de des întîlnit, pe care boierul îl comandă regulat. Mai cere și lămîi, scorțișoară, zahăr... Cheltuiește pentru curățarea casei de Paște, cînd se cumpără săpun și var, se plătesc „ruși“ care lipesc, văruiesc, dreg și cîrpesc odăile („3 [lei] la 2 ruși să lipască casele“). Săpunul bun și prost este o altă marfă cumpărată constant, deși Tudor Pamfile scrie, în lucrarea sa de la 1903, că ar fi un produs relativ ușor de fabricat în casă. Și totuși, el se cumpără, așa cum se cumpără carnea și claponii. Alt lucru curios, dat fiind că am mai moștenit un mit, acela că boierul nu prea cumpără de pe piață, asigurîndu-și de toate la casa lui. Oare așa să fie?

Mihai Mârza a făcut un lucru extraordinar, oferind spre lectură acest document. Nu este primul, tot el a publicat și catagrafia casei lui Ioniță Cantemir, altă sursă documentară esențială, și sînt sigură că va mai publica și alte condici și catagrafii. Așadar, documentele există. Doar hărnicia cercetătorilor e pe cale să se transforme într-un alt mit...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

IX. Trenul deportării

„Pe 4 iulie 1940, la 1,30 ziua, un vagon s-a oprit în fața porții noastre și cîțiva agenți NKVD au intrat în ogradă. Ei ne-au ordonat, tatălui meu și mie, să ne îmbrăcăm și să împachetăm în jumătate de oră. Am încercat să obțin de la el o explicație. Singurul răspuns a fost o pușcă îndreptată spre pieptul meu. De asemenea, le-au ordonat mamei mele, soției mele cu bebelușul să iasă. Apoi am fost forțați să urcăm în vagonul care aștepta. Acesta era ticsit cu alți indivizi. Un agent sovietic a urlat la noi să nu vorbim unul cu altul. Am fost duși într-o gară la oarecare distanță de satul nostru și închiși în vagoane de vite. Bebelușul ne-a fost luat. După puțin timp, trenul s-a pus în mișcare. Vagonul purta o inscripție mare: SIBERIA. Jumătate de zi am călătorit fără apă sau aer și era una din cele mai fierbinți zile de vară. La prînz, o femeie în vîrstă a murit de sufocare. Trei zile am fost ținuți în vagonul încuiat și păzit, fără nici un pic de mîncare sau strop de apă și fără să ni se permită să ieșim afară să ne facem nevoile. Cînd am ajuns la rîul Dniester, numai șapte dintre noi, cei mai tineri, mai eram conștienți; toți ceilalți fie muriseră, fie se aflau în comă. L-am rugat pe paznic să raporteze că toată lumea din vagon e pe cale să-și dea sufletul. Răspunsul lui a fost: Nu-mi pasă. *Dacă nu încetați să mai faceți gălăgie, voi ciurui vagonul cu gloanțe*. După un timp, paznicii au fost schimbați. Un paznic mai uman a fost pus de gardă la vagonul nostru. I-am plătit 2000 de ruble și pentru asta el a înmuiat una din cămășile noastre în apă și noi o sugeam ca să ne astîmpărăm setea. Jumătate de oră mai tîrziu mama mea a murit. Și soția mea, și tatăl meu au murit. (...) Nimeni nu trebuie să uite vreodată temnițele din Chișinău, Bălți, Romanovca, Pîrliți, Rădeni, Cidei, Cernăuți etc. – pline de cadavre.“

Scrisoarea unui țăran din Basarabia, refugiat în Franța, 17 nov. 1947, nesemnată; în Nicolae Rădescu, op. cit.; v. și nr. 507, 510, 511, 518-522

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Trei legume cu efecte miraculoase

Stați liniștiți, n-ați greșit revista! Cele trei legume miraculoase sînt isteria, scandalul și harababura. Iar efectele lor miraculoase – e drept, dincolo de alea perverse – sînt vizibile cu ochiul liber. Adică, e evident, ca pumnu' la ochi, că unora le fac foarte bine chestiile astea. Îi înviorează. Le umplu obrajii de o roșeață veselă și sănătoasă. Îi păstrează tineri și mereu în formă. E felul lor de a fi sănătoși tun și de a se bucura de viață. Cum sînt lipsiți de toate astea, se ofilesc, dau în depresii, se topesc pe picioare. Lipsește nutrețul zilnic de întîmplări senzaționale? Imediat se instalează tristețea, paloarea, melancolia. Apare vreun viol, vreo răpire, vreo față bisericească prinsă ascultînd rock sau vreun polițist prins în timp ce citea antropologie – lumea revine la viață, fețele înfloresc, mai abitir ca trandafirii ăia hrăniți cu hormoni pentru culturiști.

Dacă n-au mai arătat-o de un milion de ori pe fata aia care a fugit de-acasă și s-a dus pe la mănăstiri, n-au arătat-o deloc. Și-n timp ce se vorbea ritos despre Evul Mediu, despre primitivism și imbecilizare, despre traumatizarea sufletelor delicate, despre rătăcirile tinerilor sensibili, mergeau pe toate posturile, în buclă, poze cu biata fată, care trăia pe viu un soi de apocalipsă de care se temuse în adîncul sufletului, după ce intrase în contact cu *cele sfinte*. Cel puțin așa se zice în piața noastră națională, zgomotoasă și neatîrnată. Că era bîntuită de ideea apocalipsei. O elevă model. Eminentă. Olimpică. Și dă-i cu poze, vere! Arat-o ore-n șir, mult după ce a fost găsită. În așa fel încît, ani și ani de-acum încolo, lumea noastră discretă și civilizată s-o arate cu deștu' pe stradă și să urle cît o țin bojogii: „Uite-o, bre, mînca-ți-aș gălăgia, pă bunăciunea aia mică d-a fugit ea la mînăstire. Aia, bre, dă intrase ea pă saituri d-alea dă credință, dă credea că vine sfîrșitu' lumii. Dă punea v'un popă d-ăsta botu', dacă n-o găsea gaborii urgent. Că dă la popi a luat-o benga pă săraca... Și cu mă-sa dăspărțită dă ta-su, vai steaua ei!“

Ba, o domniță jurnalistă – dați-mi, vă rog, două palme! – de la o televiziune de știri, era foarte revoltată, cătrănită, pornită pe părinții *fetii*. Cum își permit să aibă atitudinea asta? După ce fata a fost găsită, nu mai vor să zică nimic și se ascund. Adică presa a fost drăguță, a ajutat la găsirea minorei, iar acum, nenorociții ăștia de părinți despărțiți nu mai dau nici o declarație. Nu povestesc nimic din intimitatea copilei, nu arată toate SMS-urile, nu spun de ce s-au despărțit ei și cu cine a umblat fiecare după despărțire. Domnița jurnalistă se simțea folosită, stimați telespectatori! Adică ea – reprezentînd aici toată presa – și-a dat tot concursul la găsirea fugarei minore, iar acum, părinții, văzîndu-se cu sacii în căruță, tac mîlc și se ascund.

În timp ce se pune zgomotos – și nu degeaba! – problema Bisericii, rămasă mult în urmă și prăfuită cu superstiții și ignoranță, se reproșează direct, explicit, cu mîna-n șold, că părinții tac și n-o scot la vedere pe fugară, s-o filmăm din toate unghiurile, s-o întrebăm noi pe unde a umblat, să-i facem un test de virginitate, să-i verificăm lenjeria intimă – cum zicea un domn psihiatru invitat la o televiziune – de ți se ridică părul măciuncă, și-ți vine să-ți iei cîmpii, din așa minune de țară europeană a mileniului al treilea. Treci, rătăcit, cu ochii-n gol, a mia oară, prin întrebări fundamentale despre viață, despre bine, adevăr, frumos, sensul existenței, cum au ajuns ăștia medici, jurnaliști, preoți, experți, înțelepți, voci ale opiniei publice, vietăți care populează spațiul de aici și îi dau culoare, viață, aerul ăsta unic, de eternă emisiune de divertisment, realizată de un tip genial de tîmpit.

Dincolo de ăia, pe fețele cărora se citește regretul că fata a fost găsită, că n-am avut parte de o poveste mai picantă, mai nasoală, mai... tristă, apar compatrioții care înjură tot. Toată Biserica. Tot învățămîntul. Toți părinții despărțiți. Toate maicile. Toți călugării. Toți șefii de tren. Toate trenurile. Toate gările. Toate pietrele de sub șine. Toată iarba dintre ele. Nu scapă nimic. Și-n toată nebunia asta, Biserica răspunde ezitant și prost, mărturisirile făcute pe la spovedanii ajung nu doar la anchetatori, ci și în presă, unii vor să scoată religia din școli mîine și s-o înlocuiască rapid cu educația civică, alții cred că părinții trebuie decăzuți din drepturi și fata luată în custodie, pe cînd unii zic, făcînd cu ochiul, că fata le-ar fi povestit călugărilor din Moldova lucruri cumplite, de la ea de la liceu. Chestiile astea cumplite sînt niște mărturisiri cum că fata fugise disperată de la școală și de acasă, din cauza unor profesori de-ai ei, care practică – țineți-vă bine! – „reiki și radiestezie“, făcînd „experimente pe copii“. Asta mai lipsea. Scuzați-mă, lipsesc un pic, să plîng o oră și să beau niște apă, că m-am deshidratat și sînt cu nervii la pămînt.

În timp ce plîngeam, mă hidratam și luam un antidepresiv, m-am gîndit la un domn polițist care propunea scoaterea orelor de religie și înlocuirea lor cu educație civică. Pleacă *obscurantismul* și vin *tovarășii*. Totul pentru a face ceva cu „generația asta pierdută“. Pentru a o salva cu forța, abuzînd-o cît mai cu bestialitate. Să se vadă cît mai clar cît de virtuoși și de minunați am fost noi, și cît de ticăloșiți sînt ei. Să nu se vadă nici o umbră din fantomele noastre pe care le proiectăm pe ei, să ducă mai departe, în cîrcă, povara oribilă a unei vinovății de care noi ne descotorosim, cu cea mai civică și creștinească generozitate.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Comerțul cu iluzii

Sărăcia este una dintre temele importante ale cinematografiei italiene de după al Doilea Război Mondial. Este redată sub toate formele și implicațiile sale sociale, dar și individuale. Vorbim aici despre lipsuri, alienare, zbatere, obsesii, dar și despre modul în care lupta pentru a ieși la suprafață îl schimbă pe fiecare om. Îmi amintesc o scenă în care o gospodină încearcă să ascundă starea de sărăcie față de vecini și rude. Metoda aleasă consta în a pune pe sobă, de fiecare dată, la orele de servire a mesei, tot felul de resturi din casă, cărora le dădea foc. În fumul care se isca își chema copiii, aflați la joacă în fața casei, strigîndu-le că masa este gata. „Avem friptură și azi!“ spunea veselă, încercînd fără succes – dimpotrivă, făcîndu-se de rîs – să ascundă lipsurile.

Această scenă de film mi-a venit brusc în memorie, cînd am auzit de inițiativa guvernanților noștri de a „ajuta“ o parte a populației să-și plătească ratele către bănci. Este ușor să spui că ajuți, numai că trebuie să știm că economia și societatea au niște reguli și legi peste care este greu să treci fără a obține un efect contrar celui scontat. Nu știu ce consilieri or fi existînd pe la Palatul Victoria, dar de data asta ori nu au consultat deloc, ori nu au fost ascultați cu atenție.

Dacă sistemul de sprijin va fi aplicat așa cum în linii mari a fost anunțat, primii cîștigători vor fi băncile, adică tocmai partea din acest mecanism al îndatorării, al expansiunii, al crizei și apoi al imposibilității de plată, care nu merită a fi ajutată. Băncile din România sînt cele care au ascuns comisioane, au încasat, la începutul rambursării, rate alcătuite în proporții foarte mari din propria dobîndă, pentru a fi sigure pe profitabilitate, au făcut o propagandă uriașă pentru tot felul de forme de creditare și produse bancare uneori absurde (creditul cu buletinul este doar un exemplu), au dictat clienților contracte de creditare ce conțineau tot felul de clauze mai mult sau mai puțin conforme cu legile, și tot băncile s-au asigurat că nu pot fi date în judecată oricînd, oriunde (adică la orice instanță) și de către oricine. S-au bucurat, ca nici o entitate economică, de beneficiile perioadei de expansiune economică, s-au extins, au plătit salarii și bonusuri uriașe pentru tot felul de „manageri“ despre care se credea că au inventat apa caldă. Sigur, nimeni nu le putea opri de la așa ceva, numai că, așa cum ai parteneri (debitorii, persoane fizice sau juridice, adică firme sau simpli cetățeni) de pe urma cărora obții avantaje în perioadele bune, tot așa trebuie să ai parteneri, pe care să-i respecți la fel de mult și să-i tratezi cu vorbe bune și cafele, și în perioadele mai grele, de criză economică. Or, la greu, comportamentul lor, știm cu toții, nu a mai excelat în amabilități. Cu alte cuvinte, ne bucurăm cu toții la bine și vă întristați doar voi (debitorii) cînd economia intră în recesiune. Personal, ca mulți alții, nu am fost chemat pentru a rediscuta, a renegocia, a amîna și, în general, spre a căuta împreună soluții pentru susținerea în condiții de criză a ratelor. Milioane de oameni nu-și plătesc datoriile nu pentru că sînt rău-platnici, beți sau hoți, ci, pur și simplu, pentru că veniturile lor, în condiții de criză, nu le-au mai permis și nu le permit să fie corecți. La toate acestea a pus capac măsura de combatere a crizei, luată de niște incompetenți (alți mincinoși, creatori de fum precum gospodina invocată) care ne-au tăiat salariile. Ei au înțeles că salariile sînt ale lor, pentru că ei le plătesc, și nu ale noastre, cei ce muncim pentru ele. Au tăiat salariile și pensiile, dar nu au tăiat și ratele la bănci. Așa se face că relația client – bancă se află în prezent sub zodia unei „dușmănii“ aproape la modul propriu. Nu ne mai sună personal și nici nu ne mai cheamă la sediul băncii. Sîntem sunați pe telefoane mobile, care au un oarecare caracter personal, ca nivel de apelare, de către tot felul de fetițe (după voce) sau chiar de roboți, care funcționează chiar și în week-end și care ne întreabă cînd sîntem născuți (ca și cum ar dori să ne ofere cadouri în ziua de naștere) și ne tratează ca pe niște infractori, punîndu-ne să ne identificăm. Ni se amintește la modul obsesiv și agresiv că sîntem datori și că trebuie să le ducem banii cît mai repede. Sîntem anunțați cu un tupeu nesfîrșit (și pe ce bază legală???) că ne înregistrează convorbirile cînd ne apelează, în dorința – probabil – de a nu-i mai înjura. Nu mai vorbim de momentul în care creanța este cedată către o firmă de executări silite. Atunci, situația debitorului poate deveni dramatică...

Sigur, este nevoie de o intervenție în această stare de lucruri. Numai că a te gîndi să procedezi selectiv, după criterii pe care le imaginează un funcționar micuț dintr-un minister e o mare eroare. Este greu să explici cum ai gîndit, cînd dorești să-i ajuți numai pe cei cu venituri doar pînă la un cuantum, sau cu datorii doar pînă la un nivel, sau doar nu știu pînă la ce număr de zile de întîrziere. În vecinătatea acestui milion de oameni, de care se vorbește, se mai află alte cîteva milioane de oameni, unii cu situații dramatice de tip familial (număr de copii, șomaj, număr de membri ai familiei, nivel de îndatorare ș.a.m.d.), care nu vor fi ajutați. Ei vor rămîne cu frustrarea și cu gîndul neliniștitor că au fost abandonați definitiv. Criteriile administrative vor opera aiurea într-o realitate pe care nimeni nu o poate cuantifica deplin în complexitatea sa. Chiar și cel mai sofisticat aparat birocratic, servit de cele mai luminate minți (deși realitatea o cunoaștem cu toții, este pe dos), nu va face decît să adîncească nemulțumirea și iritarea. Oamenii se vor înghesui la cozi infernale și vor aduce documente care să ascundă sau să modifice adevărul, pentru a se încadra în criterii. Vor fi vecini și prieteni care vor discuta între ei, constatînd că Guvernul i-a ajutat tocmai pe cei care puteau, încă, să plătească, și nu i-a ajutat tocmai pe cei aflați în cele mai dificile situații. Totul se va îneca într-o birocrație fără margini, copleșită de pile și nepotism, în care singurii cîștigători, siguri de încasarea ratelor la timp, vor fi băncile. Vor veni cu dosare „bune“ oameni leneși, rămînînd în afară oameni harnici, dar imposibil de ajutat pentru că nu îndeplinesc un criteriu imaginat de funcționarul mic, despre care vorbeam. Întreg proiectul va eșua. Avem deja exemplul ajutoarelor sociale în bani, care alimentează cu sume uriașe mii și mii de cîrciumi insalubre de pe întreg cuprinsul patriei.

Inițiatorii ideii pe care o dezbatem trebuie să știe că economia nu se face pe cale administrativă. Nu poți să dai o ordonanță prin care veniturile să crească, să crească și PIB-ul, să trăim cu toții bine și să nu mai avem datorii la bănci. Vorbesc aici despre economie de piață, și nu despre soluții pentru repartizarea echitabilă a sărăciei. Deși, într-un alt plan, distincția este foarte importantă (unii n-o mai fac și nici nu se mai obosesc cu asemenea „probleme inutile“), nu trebuie să fii social-democrat sau liberal pentru a înțelege că statul, într-o lume liberă, trebuie să acționeze cu tact și cu atenție. După nivelul de inteligență al unor asemenea decizii se pot demola valori sau se pot consolida valori. Or, atitudinea față de bani și gestiunea banului stau la baza lumii capitalului. Libertatea de a te împrumuta presupune și obligația de a-i da înapoi, fără iluzia că vine statul și te ajută. Se pot crea, altfel, iluzii cum că ne putem îndatora oricît, putem să nu plătim ratele pentru că sare statul în ajutorul nostru, nu ne lasă el la greu. Metoda lui Moromete de a amenința cu revolta cînd preceptorul îi spune că-i ia vita din bătătură dacă nu plătește foncirea către stat nu mai merge. Apariția Guvernului în rolul de agent salvator al celor mulți și plini de greutăți, prin asemenea metode, este o mare eroare. Altceva ar trebui făcut. Ideea ar fi aceea a unui sistem mai complex și unitar de susținere a debitorilor și a sistemului bancar în contextul crizei. Se poate imagina un proiect comun, între bănci comerciale, BNR și Guvern, care să cuprindă în mod clar facilități și obligații de plată,

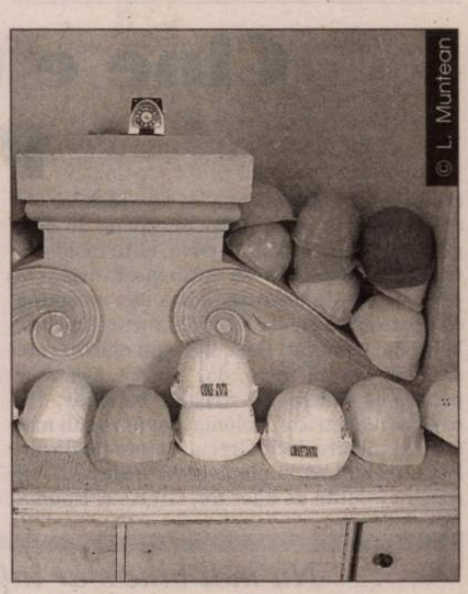

posibilități de renegociere a termenelor și a sumelor de plată, situații de începere sau imposibilitate a demarării executării silite (Imaginez o familie cu mulți copii minori, care intră în imposibilitate de plată și are apartamentul gajat la o bancă. Îi dăm pe toți afară din casă? Care mai sînt șansele lor? Care sînt costurile sociale ale unei asemenea măsuri? Cine poate sări în ajutorul lor sau în ajutorul băncii creditoare?), metode de executare silită, limite ale executării silite. Poate statul să preia creanțe ale băncilor asupra unor asemenea cetățeni (astfel încît familia invocată să rămînă în casă, chiar în calitate de chiriași, pînă cînd copiii își termină studiile)? Ce instituție? În ce condiții? Cum? Filozofia de bază ar trebui să fie aceea a tratamentului egal. Cu toții ne bucurăm și obținem beneficii cînd economia este în expansiune și tot cu toții trebuie să suportăm și efectele crizei. Băncile ar putea fi obligate, dacă nu sînt destul de prudente, să-și constituie rezerve în perioadele de profituri mari, care să le permită abordări mai relaxate cînd apare criza. Și, nu în ultimul rînd, trebuie să respectăm omul. A-i trata pe clienții care, fără voia lor, intră în situații complicate, ca pe niște dușmani este o atitudine nefericită, care spune totul despre un sistem nefericit. Invenția cu mașina care ne telefonează și cu care unii dintre noi vorbesc este ceva sinistru, o festă pe care ne-o joacă tehnologia. Îmi amintește de situația hazlie în care se afla un vecin din copilăria mea, care, cînd mergea la oraș, saluta toate manechinele din vitrine, crezînd că sînt oameni.

Nu am abordat în mod intenționat subiectul din punctul de vedere al unui posibil plan sau proiect electoral al inițiatorilor. Am făcut asta din motivul că inițiatorii pot fi bănuiți și de bune intenții, nu numai de cîștigarea de voturi. E bine să ne gîndim la oameni și putem empatiza cu cel sărac, aflat în necaz, dar nu este bine să-i vindem iluzii. Oamenii cred în ele și apoi, cînd totul eșuează, supărarea este mare. Datoriile sînt ale lor și vor rămîne la ei. Ele trebuie plătite, chiar dacă vor fi plătite mai tîrziu și chiar dacă vor fi plătite tot către bănci sau către stat. Sîntem săraci și avem multe probleme, printre care și datorii la bănci. De asta nu ne scapă nimeni.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

PUBLICITATE

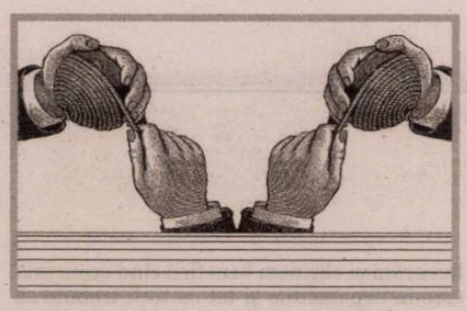

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cine e fraierul geopolitic, pînă la urmă?

„Trebuie să ne luăm adio de la ideea că Ucraina este parte a unui joc de şah geopolitic. Trebuie să susţinem amîndouă taberele aflate în conflict pentru a găsi o soluţie politică la criză, care să permită Ucrainei să nu mai fie supusă presiunii de a decide în favoarea unui partener sau a altuia." Asta zicea ministrul de Externe german, Frank-Walter Steinmeier, pe 14 februarie, cînd s-a întîlnit cu omologul său rus Serghei Lavrov. Şi mai continua zicînd că există diferenţe de percepţie între UE şi Rusia, dar că partenerii ar trebui să lucreze împreună, în mod transparent, pentru ca pe viitor să nu mai apară probleme şi neînţelegeri ca cele din Ucraina. Fără să-i pese că era Ziua Îndrăgostiţilor pe stil american, Lavrov i-a întors-o oarecum brutal şi de faţă cu ziariştii: „Sînt de acord cu Frank-Walter că nu ar trebui să există sfere de influenţă. Dar trăgînd Ucraina într-o parte şi zicîndu-i că trebuie să aleagă între Rusia şi Uniunea Europeană este, de fapt, o încercare de a crea o sferă de influenţă. E evident, şi cuvintele drăguţe nu pot schimba asta."

Faza asta e ca o hîrtie de turnesol. Neamţul a încercat să prezinte problema oarecum neutru, chiar oferind un avantaj moral interlocutorului. Spunînd că Ucraina nu ar trebui să fie supusă la presiuni de nici una din părţi înseamnă a admite implicit că tabăra din care el face parte (UE) a făcut asemenea presiuni. Crede sincer chestia asta? Mă îndoiesc.

Adevărul este că Ucrainei i s-au oferit nişte avantaje din partea UE, într-un Acord de Asociere care a început să fie negociat acum mulţi ani. Şi care (e amuzant chiar) a fost pornit pentru că UE trebuia să ofere ceva proeuropenilor instalaţi la Kiev în 2004 şi care erau foarte dornici să adere la Uniune. Nu avem cum să vă primim – le-a spus atunci UE –, dar hai să facem întîi un Acord de Asociere, apoi mai vedem. Acordul de Asociere în sine a pornit ca un mod de a amîna discuţia despre dorinţa Ucrainei de a adera. Deci, nici pe departe o presiune europeană pentru ca Ucraina să adere la blocul UE – dimpotrivă. În schimb, Rusia a făcut presiuni asupra Ucrainei să nu semneze. Acesta e un adevăr simplu, matematic.

Mai mult chiar, UE a fost criticată retroactiv, după Vilnius, că a pus condiţii Ucrainei (reforma justiţiei, Timoşenko). Or, dacă a pus condiţii Ucrainei înseamnă nu doar că nu a făcut presiuni asupra Ucrainei, ci chiar a fost destul de mofturoasă în relaţiile cu Kievul, corect? Atunci, de ce ar spune ministrul de Externe german că Ucraina este supusă presiunii din ambele părţi? O fi atît de prost informat sau de prostănac? Mai degrabă pare genul de retorică ce face loc pentru compromis: hai, frate rusule, nu contează ce a fost, nu e o bătaie geopolitică parte-n parte, a fost o mică gîlceavă, hai să ne concentrăm pe viitor, cum facem să liniştim lucrurile? Ca un cuplu care, după păruială, iese la cină romantică de Valentine's Day. La care fratele Lavrov i-o întoarce ca un bădăran: hai sictir cu cuvintele frumoase, aţi vrut să ne furaţi Ucraina, mama voastră de imperialişti! Cam acesta e dialogul surzilor, care are loc zilele astea la nivel geopolitic.

Iar dilema de bază e aceasta: e UE un actor geopolitic? Adică genul de putere care ocupă avanposturi, înfige steaguri şi dictează populaţiilor aservite? Ne-am obişnuit cu ideea unei Uniuni Europene care e ca un club ce trebuie să-şi păzească uşile, să nu dea buzna fel de fel de ţări aflate la coadă. Un club al prosperităţii şi al valorilor. Încrederea de sine a acestui club a fost puternic zdruncinată de criza economică, dar o călătorie în Balcani sau la Tbilisi ar fi revigorantă: încă sînt state care dau buzna. UE încă trebuie să-şi păzească uşa. Încurajate de exemplul Croaţiei, Muntenegru şi Macedonia se pregătesc să intre şi sînt în etapa aceea de „stăm-cuminţi-pînă-intrăm". Alianţa de guvernare de la Chişinău se numeşte „pentru Integrare Europeană" şi nu are deloc aerul că rezistă presiunilor europene de a se alătura Uniunii – dimpotrivă, elita moldovenească e disperată să primească măcar o perspectivă de aderare, adică să i se spună că poate să cumpere bilet de intrare în club, la un moment dat. Deci, UE e un club în care oamenii vor să intre, dar nu pot aşa uşor pentru că sînt reguli stricte – ba chiar, din ce în ce mai stricte. Polonia a avut reguli mai dure la intrare decît Grecia – toate ţările din Est a trebuit să implementeze *acquis*-ul european înainte de aderare, Grecia şi Spania

Nu mai bine s-ar înţelege Ponta cu Putin pentru nişte bani împrumut, fără condiţii?

întîi au intrat şi apoi au terminat adoptarea *acquis*-ului. România şi Bulgaria au avut reguli mai stricte decît Polonia, adaptate la situaţia mai proastă a administraţiilor de aici. La rîndul lor, ţările din Balcani vor avea reguli mai dure faţă de România – de pildă, corupţia şi reforma justiţiei fac acum obiectul unui capitol de negociere separat, ultimul care va fi închis. Deci, UE s-a fript cu România şi suflă în iaurt în Muntenegru şi Macedonia. Acesta e peisajul relaţiei de vecinătate dintre UE şi ţările care nu vor să-i fie vecini, ci membri. E o relaţie categoric dezechilibrată: aceste ţări vor mai mult să intre în UE decît vrea UE să le primească, de aici condiţiile şi negocierea. Atunci, de unde discuţia despre UE în termeni de bloc care vrea să cucerească teritorii, să înfigă steaguri şi să se ia la trîntă cu ruşii în vecinătatea estică?

Cum zice *The Economist:* UE vrea mai puţin Ucraina, decît vrea Rusia să nu piardă Ucraina. Rusia e atît de obsedată de pierderi, încît nu înţelege ideea că Ucraina ar putea să vrea să intre într-un club unde Rusia nu se vede ca membru. UE este un animal greu de înţeles de către *establishment*-ul (şi din păcate şi de către publicul) rusesc. Imediat după ce a anunţat că va oferi Ucrainei gaz ieftin şi un împrumut de 15 miliarde de euro, Putin a declarat cu mîndrie: „Vreau să atrag atenţia că acest acord nu vine la pachet cu nici un fel de condiţie." Ei, aici e punctul în care Rusia, la rîndul său, devine de neînţeles pentru occidentalul mediu: cum adică să dai bani aşa, degeaba? Care e faza? Faza e simplă: e un joc de dominare. Îţi salvezi de la înec iobagul, ca să-l poţi tapa de resurse, şi data viitoare. Îi oferi fix cît să nu moară de foame, dar cît să mai aibă nevoie de tine şi data viitoare.

„Nu sîntem într-o licitaţie cu Rusia pentru Ucraina" – au afirmat Barroso, van Rompuy şi alţi înalţi oficiali europeni, înainte şi după summit-ul de la Vilnius. De atunci, un val de critici s-a revărsat asupra UE. „Aţi pierdut Ucraina, fraierilor!", „Condiţii vă trebuiau vouă, de ce aţi ţinut musai să fie eliberată Timoşenko?", „V-a luat Putin prăjitura de sub nas, anchilozaţilor!" – cîteva dintre gîndurile revărsate în editoriale şi rapoarte de analiză. Dar staţi aşa. E adevărat, a fost o licitaţie pe care Putin a cîştigat-o. Doar că a fost singurul care a licitat. Licitaţia a avut loc numai în capul lui Putin şi al lui Ianucovici. Chiar doream, noi, contribuabilii europeni, să-i vedem pe şefii noştri van Rompuy şi Barroso participînd la această licitaţie? Cum ar fi fost? Domnul Putin oferă 15 miliarde împrumut şi 2% reducere la gaze. / Domnul Rompuy supralicitează: 17 miliarde şi subvenţie la electricitate din banii contribuabilului european pentru oţelăria lui Ahmetov. Domnul Putin supralicitează: 20 de miliarde şi încă 10 dolari minus la gaze etc. Poate că aşa şi-a imaginat Viktor Ianucovici că va fi, şi i-a plăcut rolul de domnişoară curtată, dar UE nu a intrat niciodată în această licitaţie. Şi nici nu trebuia să intre. E problema contribuabilului rus că Putin dă bani unei ţări falimentare, fără să pună nici o condiţie. Asta e o idee proastă din principiu: peste doi ani, cînd se vor termina banii, Ucraina va avea aceleaşi probleme economice şi va avea iar nevoie de un împrumut. Va scoate Putin iar un cec? Însă ar fi fost scandalos pentru contribuabilii europeni ca Rompuy să participe la o asemenea licitaţie. Ucrainei i s-a spus că va primi bani de la UE şi de la FMI, dacă va purcede la îndeplinirea unor condiţii. Cînd a spus că el nu pune condiţii, Putin le-a transmis ucrainenilor ceva de genul: uitaţi, fraţilor, noi vă dăm bani uşor, nu ca zgîrciţii ăilalţi. Asta înseamnă a vedea în condiţii un mod de umilire – logică defectă de naţionalist-KGB, internalizată şi de antioccidentalii din România, de stînga şi de dreapta. Condiţiile nu sînt însă o chestie de orgoliu, ci sînt importante pentru viitor: dai bani unei ţări şi te asiguri că se pune pe picioare, ca să nu-ţi mai ceară şi peste doi ani. E chiar atît de simplu. Dacă Putin dă bani Ucrainei fără nici o condiţie, atunci ar trebui lăsat să se descurce cu problemele economice ale Ucrainei. Faptul că a cîştigat o licitaţie unde a concurat de unul singur nu spune nimic despre potenţa financiară a Rusiei şi nici despre (im)potenţa financiară a UE. Cele 15 miliarde de dolari promise (şi acum blocate) de Rusia ca împrumut Ucrainei reprezintă cam de 20 de ori mai puţin decît pachetele europene de asistenţă oferite Greciei. Spre comparaţie, 13 miliarde a fost împrumutul european oferit pentru salvarea Ciprului, o ţară cu populaţie de 45 de ori mai mică decît Ucraina. Deci, UE poate interveni financiar, dar nu ca exerciţiu de dominaţie, ci ca exerciţiu de salvare şi punere pe picioare. De aici, condiţiile. România, o ţară de două ori mai mică decît Ucraina, a avut la dispoziţie mai mult decît dublu din bugetul UE 2007- 2013, bani gratis, care nu trebuie daţi înapoi, spre deosebire de împrumutul lui Putin. Din bugetul 2014- 2020 va avea chiar mai mult la dispoziţie – deşi şeful Guvernului, Victor Ponta, e morocănos pe tema asta: e cam puţin, vericule. Plus că acriturile astea de europeni au felurite proceduri prin care baronii noştri nu pot să fure banii de-a dreptul, deci trebuie să facă scheme complicate de furt, adică să muncească pentru banii ăia, cum ar veni. Nu mai bine s-ar înţelege Ponta cu Putin pentru nişte bani împrumut, fără condiţii?

Revenind la Ucraina, haideţi să punem în context şi ideea de licitaţie, şi ideea de potenţă financiară la Vest şi la Est. Ajutorul fără condiţii nu înseamnă că e dezinteresat, aşa cum condiţiile înseamnă că împrumutătorului îi pasă de banii săi şi de sănătatea împrumutatului. Dar, dacă UE e obişnuită să ţină uşa întredeschisă şi să pună condiţii la intrare, poate avea un joc geopolitic? Cum poţi să înfigi steaguri în afară, dacă tu îţi propui mai degrabă să controlezi steagurile care vor să intre înăuntru? UE e nepregătită pentru un joc geopolitic. „Nu ştim să jucăm jocul acesta. Şi nici nu vrem să-l jucăm", zicea, săptămîna trecută, Pirkka Tapiola, şeful delegaţiei UE la Chişinău. De ce spunea el asta şi care era discuţia – săptămîna viitoare.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ancăi Cristina Râpeanu, director al Bibliotecii Metropolitane Bucureşti

De fapt, scrisoarea de faţă ar trebui adresată DacoRomanicei, bibliotecii digitale a Bucureştiului, şi să-i spun cu mîndrie şi bucurie că este tot ce este mai bun din ce s-a făcut în România digitală, de la începuturi pînă astăzi. Dar cum destinul unui site depinde de voinţa sau cheful vremelnicului slujbaş, îmi fac datoria de a adresa această scrisoare directorului de acum al bibliotecii. Nu cunosc şi nici nu mă interesează cum a funcţionat concursul, contextul şi pila eternă în alegerea directorului, dar, dragă doamnă director, cert este că aveţi în custodie o reuşită. Cînd vă repetaţi că birocraţia şi cearta românească nu duc la nimic, aveţi dreptate, dar nu vă jucaţi ca elefantul cu porţelanurile cu digitool.dc.bmms.ro:8881R. Cînd dreapta răzbunare pentru greaua moştenire vă apasă, nu omorîţi digitool.dc.bmms.ro:8881/R. Puteţi să vă aduceţi rude, surori, bunici, dar nu uitaţi că digitool.dc.bmms.ro:8881/R nu vrea decît viaţa aia virtuală. Cînd vi se pare că nu aveţi bani în buget, căutaţi un sponsor generos care să spună că digitool.dc.bmms.ro:8881/R este proiectul lui pe viaţă. Stricăciunea cea mare o găsiţi în cărţile scanate pe digitool.dc.bmms.ro:8881/R. Funcţionarul mai greşeşte, ups, am greşit că n-am omorît digitool.dc.bmms.ro:8881/R. digitool.dc.bmms.ro:8881/R are suflet, iar funcţionarul mai are şi suflet. Greşeala şi sufletul, bugetul şi scanatul să vă călăuzească gîndul, pardon, strategia, elementele de dezvoltare personală şi NPL-ul individual în privinţa lui digitool.dc.bmms.ro:8881/R. Găsiţi soluţii, nu omorîţi. Şi de digitool.dc.bmms.ro:8881/R depind cercetările Rodicăi Zafiu, Cristinei Vintilă-Ghiţulescu, Ioanei Pârvulescu, oameni care mi-au deschis mintea că există digitool.dc.bmms.ro:8881/R. Dacă documentările lor, cărţile lor nu sînt elocvente în privinţa asta, nu ştiu alte exemple mai importante. Astfel de cercetări dau dimensiune momentului nostru de astăzi – istorie, adevăruri, detalii, nuanţe. Dăruiesc, în loc să dărîme. E nevoie ca atîta carte moartă să fie dăruită cercetătorului care să deschidă mintea românului, care abia apoi să judece cu mintea lui. Logic, românește! Vă rog, deci, chiar, dragă doamnă director, luaţi în considerare acest motto al activităţii mele zilnice: digitool.dc.bmms.ro:8881/R nu te lăsa, dămi PDF-uri din scanarea ta!

Șpaga

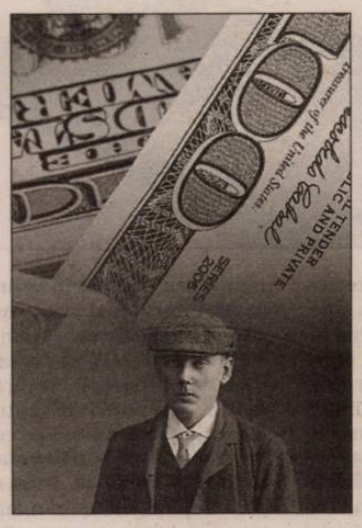

Texte și opinii de:

- Ioana BOT (profesor universitar)

„Șpaga & Me“

- Codru VRABIE (președintele Asociației EPAS)

„www.piatadespaga.ro“ – interviu

- Nicolae REDNIC (medic)

„Pentru tine, recunoștința mea!“

- Bogdan VOICU (sociolog)

„Șpagă, șpăguța mea“

- Diana NEAGU (psiholog)

„Micile atenții“

- Cosmin BORZA (profesor universitar)

„Școala premierilor și a statului“

argument

Plicul

Unii sînt de părere că șpaga este, pentru un sistem obișnuit cu corupția, precum o tumoră inoperabilă. O formațiune malignă care s-a atașat de un organ sănătos, de prea mult timp, și este deja mult prea vascularizată ca s-o mai poți îndepărta, fără a distruge întregul sistem. Alții, ale căror voci se fac din ce în ce mai auzite, condamnă cutuma plăților informale, la fel de vehement cum ai condamna o ucidere din culpă. Căci șpaga nu este un mecanism prin care „se ung“ rotițele greoaie ale unui sistem învechit, ci un instrument periculos care, vizînd doar interesul personal, exclude orice etică, atentînd, direct sau indirect, la siguranța națională.

Ecourile acestor voci există. Justiția începe să funcționeze fără ham politic. Societatea civilă se face simțită, nu doar prin discursuri, ci prin fapte concrete (e suficient doar să vizitați site-ul www.piatadespaga.ro ca să descoperiți cum poți lupta, real, nu doar din vorbe, contra corupției).

Cu toate acestea, mentalitatea generală e încă greu de urnit. Lipsa de informații ne lasă la îndemîna manipulărilor. Mediatic, ni se canalizează frustrările într-un mod eronat, dîndu-ni-se exemple izolate care înlocuiesc analize pertinente ale fenomenului. Periodic, în loc de dezbateri despre realele probleme din sistemele de bază ale societății (sănătate, educație, justiție), avem parte de reportaje și știri „de ultimă oră“ despre un profesor care „bagă mîna în fondul clasei“; despre un medic care „cere plicul ca să facă o cezariană“; despre un polițist care dă carnetul de condus contra unor „mici atenții“. Publicul se lasă astfel gîdilat de povești minore de glorie justițiară, dîndu-i-se impresia că, de acum, lucrurile vor merge în învățămînt sau în sănătate, doar pentru că la știri a mai fost demascat cîte unul care a luat șpagă. În schimb, cînd justiția prinde un pește gras, cînd vreun politician sau om de afaceri este condamnat pentru luare sau dare de mită, ni se sugerează, deloc discret, că aici ar fi vorba despre o răzbunare politică, nu de faptul că în sfîrșit avem o justiție independentă.

Ce se întîmplă, așadar, cînd accentul este pus în mod greșit? Cînd sîntem persuadați că profesorii sau doctorii nu merită „salarii decente“ pentru că oricum „își trag“ vile din șpăgi, meditații și alte atenții – pui pe tapet lacunele și problemele sistemului sau doar personifici, facil și sumar, un fenomen mult mai complex?

Canalizînd frustrările, în acest mod superficial, dînd doar exemple de suprafață, vei reuși să vindeci tumora, sau, aplicînd doar un plasture pe deasupra, nu faci decît să întreții, de fapt, putreziciunea dinlăuntru? (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

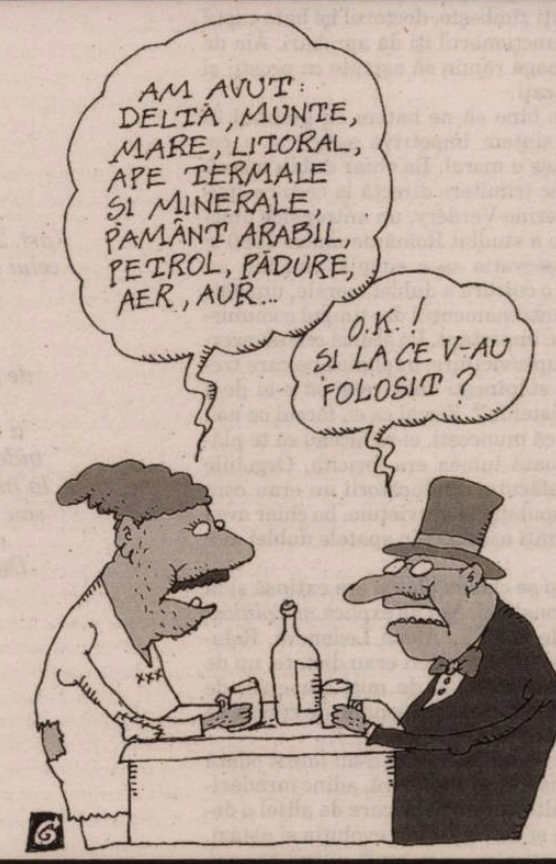

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 20 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Bogdan VOICU

Șpagă, șpăguță, tare ești, mata, drăguță

Ei, şi dacă înot contra curentului, ce? Da, ştiu că e la modă să spui că corupţia e naşpa, să dai în sistemul care e de vină, în statul inert şi inept, în politicienii de doi lei, în funcţionari puturoşi şi răuvoitori. Ştiu că de asta e România înapoiată, că altfel e o ţară fantastic de frumoasă şi bogată, pe unde umblă cîinii cu miere în coadă, iar covrigii curg pe rîuri de lapte. Dar nu îmi pasă ce zice lumea, aşa că eu vă spun simplu: şpaga e mişto, cool *şi tare. Gîndiţi-vă cum ar fi dacă n-am avea şpaga. Am sta zeci de minute la coadă la ghişeu, învăţătoarea ar fi amărîtă că are salariu mic şi n-ar mai da note mari progeniturii, care ar rata astfel şansa să meargă la un liceu bun şi poate ar trebui să plătim la o şcoală privată. Doctorul ar fi şi el trist că e plătit prost, ar pleca în Franţa şi pe noi ne-ar trata ăia de la Viena, unde costă însă nitel mai mult decît o şpagă. Dacă firma noastră nu ar da şpagă la burtosul acela de la minister, nu am avea contractul baban din care ne luăm salariile cu care mergem anul acesta în vacanţă în Caraibe, cu care ne-am făcut căsuţa modestă de la marginea oraşului şi am luat maşina asta fără de care nu putem trece prin noroaie iarna ca să ajungem acasă.*

Cele de mai sus sînt argumente pe care le-am împrumutat de la un prieten imaginar ce corespunde reprezentării mele despre portretul românului de astăzi. În cifre seci, vă invit să vizitaţi site-ul atlasofeuropeanvalues.eu, să intraţi la secţiunea cu hărţi, alegeţi pe cele despre societate şi vedeţi ce cred europenii despre cît de justificat este să falsifici nitel declaraţia de impozit. Cum harta colorează ţările diferit în funcţie de răspunsurile cetăţenilor, o să vedeţi uşor că România este la conducere, sau mai exact era, căci datele de acolo provin din 2008. Datele din 2012 spun însă acelaşi lucru (nu le veţi găsi pe site-ul cu pricina, se lansează oficial abia la finalul lui aprilie). Şi ştim că la fel era şi prin 1999, şi pe la începutul anilor 1990, şi în 2005.

Fiindcă aşa e la noi. Dacă putem să tragem statul în piept, o facem fără ezitare. Că statul e rău. Şi statul la rînd e rău, dar dacă dai şpagă, uşile se deschid ca unse, învăţătoarea îţi zîmbeşte, doctorul îşi bate capul cu tine, funcţionarul îţi dă aprobări. Ăia de nu dau şpagă rămîn să aştepte ca proştii şi sînt frustraţi.

Apoi e bine să ne batem cu pumnul în piept că sîntem împotriva şpăgii şi a corupţiei. Aşa e moral. Ba chiar dublu moral. Iar aici fac trimitere directă la ceea ce spunea Katherine Verdery, un antropolog american care a studiat România anilor 1980 şi 1990. Observaţia sa e simplă: românii au dezvoltat o cultură a dublei morale, una fac, alta zic. Antrenamentul din timpul comunismului este important. Pe atunci era un exerciţiu de supravieţuire, o tehnică pe care trebuia să o stăpîneşti dacă voiai să n-ai de-a face cu „sistemul". Ziceai ca ei, făceai ca noi. Te făceai că munceşti, ei se făceau că te plătesc. Şi toată lumea era fericită. Orgoliile erau satisfăcute, conducătorii nu erau contestaţi, populaţia supravieţuia, ba chiar avea mici libertăţi asumate în spatele dublei morale.

La ruşi se chema blat şi era extinsă şi la nivelul economiei. Aşa ne explică un *political scientist* de la UCL, Alena Ledeneva. Relaţiile dintre întreprinderi erau dictate, nu de raţiuni economice, ci de mici cumetrii, de *barter* şi de interese personale, de starea de moment a conducătorilor.

Blatul şi dubla morală n-au murit odată cu comunismul. Dimpotrivă, adînc înrădăcinate în cultura estică, pe care de altfel o definesc, ele şi-au continuat evoluţia şi astăzi. Şi astăzi acuzăm „sistemul" uitînd că, aşa cum era şi în comunism, sistemul e alcătuit din oameni, iar mulţi dintre noi sîntem parte a sistemului. Acuzăm legile strîmbe şi întortocheate care conduc la blocaje şi la salarii mici ce impun apariţia şpăgii. Uităm însă, sau poate nici n-am aflat, că România este o ţară care a fost mereu slab dezvoltată şi în care salariile nu pot fi mari, iar cei care fac legi sînt la fel ca toţi ceilalţi din ţară, adică slab pregătiţi, prin urmare nu putem avea cine ştie ce legi extraordinare şi regulamente care să facă treburile să meargă de la sine.

„Luarea de mită (art. 254, Cod Penal) este fapta celui care pretinde ori primeşte bani sau alte foloase care nu i se cuvin, ori acceptă promisiunea unor astfel de foloase sau nu o respinge, în scopul de a îndeplini, a nu îndeplini ori a întîrzia îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu sau în scopul de a face un act contrar acestor îndatoriri. Darea de mită se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 5 ani."

(www.primaspaga.ro)

Pe urmă, sîntem frustraţi că lucrurile nu merg. Că şpaga şi blatul domină modul în care se fac ierarhiile, în care ne alegem reprezentanţii. Ne simţim prinşi în sistem, încorsetaţi, chiar obligaţi să dăm şi să luăm şpagă. În mod interesant, sondajele tot spun că toţi sau aproape toţi dăm şpagă. Mai nimeni nu recunoaşte că ar fi primit. O prietenă îmi spunea acum 20 de ani că toţi bărbaţii îşi înşală femeile. Cum însă orice relaţie are două părţi, întrebarea mea a fost mereu legată de valabilitatea reciprocei... La fel şi cu şpaga.

Încorsetarea aceasta şi instabilitatea instituţiilor formale ne fac să nu avem încredere în cele din urmă. Datele pe care le aminteam mai sus, cele din Eurobarometre sau din World Values Survey, indică de ani mulţi că, în comparaţie cu alţi europeni, sîntem mai puţin încrezători în modul în care societatea noastră e organizată. Claudiu Tufiş, de la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti, are un capitol în cartea sa recentă (o găsiţi pe net, fie electronic, fie de cumpărat) în care vorbeşte despre evoluţia încrederii în instituţii. Două lucruri sînt clare: aceasta a fost mai mereu foarte jos, şi a crescut mereu imediat după alegeri, cînd oamenii şi-au pus speranţa că ceva se va schimba. Schimbarea nu a fost însă niciodată a culturii instituţionale (nici nu poate a se întîmpla peste noapte), ci doar a etichetelor aplicate. Ministerele sînt instabile şi îşi schimbă mereu atribuţiile. Nimeni nu ştie exact cum noul guvern va schimba legea imediat după alegeri, ca să fie alt număr de miniştri mai mari sau mai mici. Obişnuiţi cu incertitudinea, funcţionarii ignoră mereu regulile care vin peste ei, şi totul se face la mica înţelegere. Firmele private caută şi ele mereu să mascheze salariile în prime sau beneficii colaterale, gen telefoane mobile, maşini de serviciu, concedii plătite în străinătate. Toţi ştim că ne vom bate în piept cît de curaţi sîntem sau vrem să fim, dar apoi vom renegocia, subteran, orice regulă, pe principiul că se poate şi altfel, şi oricum legea e proastă. Tocmai aceasta este dubla morală, care ne străbate istoria ca un fir roşu şi pe care noi o ştim drept tipică în comunism, dar o vedem în măcar zeci de afaceri ale guvernelor interbelice (amintiţi-vă de afacerea Skoda, desfăşurată sub patronajul naiv sau interesat al lui Iuliu Maniu; gîndiţi-vă la vizita lui Carol al II-lea la Coventry, pe cînd era inspector general al Aeronauticii şi la afacerea Amstrong-Fokker, vîrful aisbergului afacerilor sale oneroase alături de Elena Lupescu şi prinţul Paul al Greciei), în tradiţia fanariotă, în modul în care Alexandru Ioan Cuza a intrat în istoria noastră tocmai ca luptător împotriva corupţiei, a şpăgilor.

Tocmai de asta spun că, de fapt, la noi şpaga e la ea acasă, ne e într-atît de familiară, încît fără ea nu ştim ce să facem. Şi o vedem în faptul că, de exemplu, doctorii, şi nu numai ei, consideră moral să primească bani suplimentari după ce pacientul este însănătoşit. Cum ar fi să dai bani în plus după ce cumperi o maşină de tocat sau un ceas, doar pentru că funcţionează? E acelaşi lucru, discutăm despre un serviciu deja plătit, despre un furnizor care are salariu mic, că aşa e în România.

Poate că, în loc să condamnăm şpaga la nesfîrşit, ar fi mai util să acceptăm prezenţa ei ca o dominantă a culturii noastre şi să vedem cum ar trebui să facem să o controlăm cu adevărat. Poate că ar trebui mai întîi să restabilim încrederea în instituţii, nemaischimbîndu-le numele la nesfîrşit, construind legi conform legii, şi nu prin asumarea răspunderii sau prin ordonanţe, nemaiatacînd, în numele democraţiei, Parlamentul şi dreptul său de a legifera, adică tocmai ceea ce constituie esenţa democraţiei; nemaiatacînd justiţia şi acuzînd interese politice atunci cînd miroase de la mare distanţă că cel condamnat e vinovat, indiferent cît de demnitar a fost acesta cîndva; făcîndu-ne treaba şi nemaiacţionînd ca trompete, dacă ne pretindem jurnalişti; gîndindu-ne de două ori dacă avantajul de moment conferit de şpaga dată contrabalansează efectele societale pe termen lung.

Dar pentru cea din urmă soluţie trebuie să ajungem să ne gîndim mai întîi pe termen lung. Oricum ar fi, esenţa este reconstruirea încrederii în modul în care ne organizăm. De aceea avem nevoie – aşa cum argumenta Piotr Sztompka, sociolog polonez, fost preşedinte al Asociaţiei Internaţionale de Sociologie, care a scris o carte capitală despre încrederea în postcomunism – de un mediu care să ne fie familiar. Aceasta înseamnă stabilitate şi, aş adăuga, cooperare. Cu alte cuvinte, nu avem nevoie de tensiuni continue, de tabere ce se atacă reciproc nonstop, de acel război holotropic drag unora. Avem nevoie să le arătăm celorlalţi, pe un ton moderat, unde greşesc, fără isterii şi ironii ieftine, fără răutate, şi să îi ajutăm, calmi, să nu o mai facă. Avem nevoie să construim încrederea în semenii noştri. O încredere pe care nu am avut-o niciodată. Şpaga va dispărea atunci de la sine, prelingîndu-se ruşinată către străfundurile haznalei istoriei.

Bogdan Voicu *este sociolog şi îl puteţi găsi pe site-ul www.BogdanVoicu.ro*

Nicolae REDNIC

Pentru tine, recunoştinţa mea!

Următorul interviu este neconvenţional; a fost redactat de cel intervievat, nu de către reporter, şi este imaginar. Reali sînt doar ziaristul, fiul meu, student la medicină, interlocutorul lui, adică eu, medic în România începutului de secol XXI, şi subiectul, şpaga la doctor, temă care interesează frecvent mass-media.

Sînt student la medicină. Cadrul acestui interviu este reprezentat de nenumăratele titluri de presă care clatină entuziasmul meu la gîndul că voi fi medic: „Mercurialul şpăgii în spitale", „Record de şpagă în judeţul..." cutare, „Şpaga la doctori, cînd se va termina?". Este aceasta o imagine reală a medicinei româneşti? Îl am drept partener de dialog pe tatăl meu, medic într-un spital universitar. A acceptat să-mi răspundă la întrebări aseară, tîrziu, în camera mea.

Domnule doctor (iartă-mă, tată, pentru apelativul acesta scorţos, dar rigorile jurnalismului cer ca reporterul să aibă vocea cititorului), interesul permanent al presei şi al cetăţeanului pentru banii doctorului este justificat?

Motivul acestui interes este unul singur, de sute de ani. Oamenii se tem că, dacă nu au bani, nu vor ajunge la cele mai bune servicii medicale. În ciuda eforturilor societăţilor avansate de a atenua această teamă, ea este încă justificată. *Dilema doctorului* – o piesă de teatru de George Bernard Shaw – are ca temă această dilemă veche: un doctor bun, într-o vreme cînd tuberculoza era fatală, găseşte leacul cumplitei boli, dar nu poate trata decît zece bolnavi. Folosind criteriile ştiinţei, alege aceşti pacienţi, dar intriga abia începe. Scena se umple cu alţi bolnavi care pretind şi ei tratamentul: o duduiţă fermecătoare, de care se îndrăgosteşte, un artist talentat, un vechi prieten din copilărie. Întotdeauna vor fi tratamente scumpe la care nu poate ajunge oricine. Care pacient merită salvat? Cine are dreptul să decidă? Suspiciunea oamenilor este că banii daţi doctorului decid. G.B. Shaw îşi încheie piesa cu o soluţie: nu medicul trebuie încărcat cu această responsabilitate. Societatea trebuie să-şi clădească astfel sistemul de sănătate încît medicul să nu fie pus în poziţia de a alege. Responsabilitatea este a guvernanţilor.

Voi fi medic în curînd, să accept sau să refuz prima ciocolată pe care mi-o va oferi primul pacient?

Jorge Luis Borges povesteşte istoria unui vagabond care ajunge într-un spital cu o rană îngrozitoare de cuţit în vintre, cu intestinele în mînă. Profesorul, după ce îl examinează, hotărăşte că nu mai e nimic de făcut, nenorocitul va muri. Un tînăr medic, rămas singur în camera de gardă, face ce n-a mai făcut niciodată, şi vagabondul este salvat. La plecare, acesta mulţumeşte: „Pentru profesor, lanţul meu de aur, iar pentru tine, recunoştinţa mea!" Mulţi ani după aceea, tînărul medic a primit, la fiecare Paşti, un miel. Dacă vei practica medicina asemenea acestui medic, faptul că primeşti un miel sau o ciocolată este o problemă etică secundară. Postulatul etic fundamental, întemeietor al practicii medicale, îl reprezintă promisiunea medicului că va face tot ce poate, doar în folosul pacientului. Dacă vei face acest lucru, dacă deciziile tale medicale vor fi astfel luate încît să amelioreze sănătatea pacientului, şi nu bunăstarea ta, vei pune liniştit, seara, capul pe pernă. Fie că ai primit sau ai refuzat ciocolata oferită în dar.

Dar gîndul că voi primi o ciocolată şi de la următorul pacient nu mă va face să uit, oricît de puţin, de interesul lui şi să mă gîndesc la mine?

Tentaţii vor fi mereu în jurul tău. Aceasta, a gîndului la un nou dar, este cea mai vizibilă, dar există altele, mai periculoase. Medicina a devenit o industrie, cu furnizori, capitaluri şi balanţe contabile. Toate acestea vor încerca să te corupă. Companiile producătoare de medicamente sau instrumente medicale, furnizorii de servicii medicale vor încerca să te determine să le utilizezi produsul. Desigur, oferindu-ţi, într-un fel sau altul, daruri. Directorul spitalului îţi va cere să faci economii la analize, pentru că, dacă rămîn bani, zugrăveşte saloanele. E, în cele din urmă, tot un fel de şpagă, din bani economisiţi; pentru bucuria de a vedea saloanele curate, ai putea uita de interesul pacientului tău, avînd grijă de interesul spitalului sau al viitorilor pacienţi. Inadmisibil – spune postulatul fundamental al practicii medicale. Bineînţeles, nu există medicină fără companii farmaceutice, producători de instrumente medicale sau directori de spitale; legăturile cu toţi aceştia contribuie la progresul ştiinţei medicale. Legături care nu te fac să uiţi, nici o clipă, de interesul pacientului tău. După cum vezi, conflictele de interese au repercusiuni diferite. Dacă vei cădea în capcana cadourilor de la pacienţi, îţi vei împărţi inegal bunăvoinţa; dacă vei cădea, însă, în cea a furnizorilor de produse medicale, ai putea aplica greşit terapii sau metode diagnostice, cu consecinţe mult mai grave pentru bolnavii tăi.

Această presiune pe capul medicului mă sperie. Cred că e mai simplu să lucrezi în privat. Acolo, cel puţin, preţul e afişat pe peretele din spatele recepţiei.

Nicidecum. Preţul afişat pe perete, cum spui tu, este un lucru bun pentru fisc sau pentru planificarea bugetului celui bolnav, nicidecum nu este o garanţie pentru buna practică medicală. Sigur, la prima vedere, bolnavul nu plăteşte altceva decît ceea ce se cuvine, în schimb tu, medic, va trebui să rezişti unor tentaţii şi mai mari, tocmai pentru că vezi banii afişaţi pe perete. Folosirea excesivă a unor metode de diagnostic sau de tratament, precum şi trimiterea nejustificată a pacientului la diverşi specialişti sînt practici semnificativ mai frecvente în sistemul privat decît în cel de stat.

Mai bine plec să lucrez în străinătate. În România, nu ştiu cînd se vor îmbunătăţi lucrurile!

În Germania sînt cabinete de consultaţii care au două săli de aşteptare, una cochetă, cu fotolii şi tăviţe cu căpşune, pentru pacienţii cu asigurare privată, şi o alta, cu scaune şi apă minerală, pentru pacienţii cu asigurare de stat. Evident, medicul îi tratează diferit pe cei doi pacienţi, cu gîndul la suma mai mare pe care o va încasa, în cazul acesta printr-un intermediar, casa de asigurări privată, de la pacientul mai înstărit. Este un exemplu izolat, prin care am vrut să îţi arăt că, oriunde ai fugi, nu vei scăpa de propria-ţi conştiinţă profesională. Regulile privind cadourile către medici sînt clare în ţările anglosaxone. Spitalele au reguli interne care stabilesc valoarea maximă a unui cadou care poate fi acceptat, cel mult o sută de lire sterline, în Anglia, şi contextul în care poate fi acceptat. Dacă nu respecţi aceste reguli, eşti judecat de consiliul spitalului şi dat afară. Spitalele din Boston, afiliate Harvard-ului, interzic medicilor lor acceptarea celui mai mic beneficiu, din partea oricui, pentru a se asigura de integritatea fiecărei decizii medicale a acestora şi a-şi consolida astfel prestigiul.

Mulţi bolnavi, în România, nu îşi imaginează relaţia cu medicul fără a-i oferi acestuia un dar.

„Diferenţa fundamentală dintre şpagă şi bacşiş ţine de motivaţia celui care plăteşte: dacă ai vrut să obţii ceva, în pofida regulilor, sau ai acceptat să primeşti ceva cu încălcarea lor, şpaga acoperă abuzul de putere, cumpără o bucăţică din conştiinţa / moralitatea decidentului; dacă ai vrut doar să-ţi arăţi mulţumirea, satisfacţia, aprecierea faţă de ce-ai obţinut / primit conform regulilor, bacşişul acoperă efortul suplimentar pe care l-ai perceput în strădania prestatorului."

(www.piatadespaga.ro.)

Cum recepţionaţi articolele de presă despre sistemul sanitar?

Există jurnalişti specializaţi în fenomenul medical din România, fenomen pe care îl înţeleg mai bine decît mine. Articolele acestor ziarişti, care prezintă situaţia proastă a sistemului nostru sanitar, mă sperie şi ar trebui să-i sperie şi pe politicieni. Informaţiile privind medicii corupţi mă surprind de fiecare dată, dar nu sînt furios pe ziarişti pentru transmiterea lor. Este justificat să prezinţi opiniei publice medicii venali, care profită într-un mod brutal de vulnerabilitatea pacienţilor lor, cerîndu-le bani în unele dintre cele mai dificile clipe ale vieţii acestora. Ştirile despre acuzaţiile de malpraxis mi se par cele mai neîngrijite, ele fiind furnizate adesea în lipsa oricărei anchete. Nu sînt informaţii despre enorme greşeli medicale, ci nişte portrete ale unor bolnavi sau rude ale acestora, în momente grele, în mijlocul unor emoţii care nu pot fi controlate, aruncînd imprecaţii la adresa medicilor.

Ne apropiem de sfîrşitul interviului. Sînt paramedic voluntar pe maşinile SMURD şi intru de gardă, de noapte. Să ştiţi că nu numai în spitalele din Boston, dar şi pe maşinile SMURD din România, medicii nu iau niciodată nici un cadou de la pacienţi. O ultimă întrebare – care este cel mai frumos dar pe care l-aţi primit de la un pacient?

Într-o seară, la plecarea din spital, un vagabond mi-a spus: „Pentru tine, recunoştinţa mea!"

Mulţumesc, tată!

Gardă uşoară, doctoraşule!

***Nicolae Rednic** este medic.*

Ioana BOT

Şpaga & Me

poveşti personale cu acoperire internaţională

Încerc să îmi amintesc momentele în care am dat eu însămi şpagă – şi cum m-am simţit, dînd-o. Mă gîndesc că, în vreme ce e înălţător şi exemplar *să nu iei şpagă*, e taman pe dos să dai şpagă. Aşadar, ce îmi amintesc cel mai bine sînt momentele din comunismul tîrziu, *cînd am dat şpagă*. Am dat cafea cumpărată pe piaţa neagră – pentru doctorul ginecolog la a cărui examinare trimestrială trebuia să mă supun, ca salariată a statului român (cine altul...?), pentru „detectarea timpurie a unei sarcini şi combaterea avorturilor ilegale“ (asistenta aduna sacoşele în hol, dimpreună cu carnetele de sănătate, intra, stătea, ieşea cu carnetele ştampilate-că-nu-eram-gravide, pe doctor nu l-am văzut, cred, niciodată; se povestea că făcea controlul cu mîna băgată într-o fostă pungă de lapte, cum mănuşi chirurgicale nu se găseau). Am dat ţuică – cred? îmi amintesc sacoşa şi farmacia unde o duceam, nu şi conţinutul ei – unei farmaciste care îmi vindea pe sub tejghea vată (articol de lux în ultimii ani comunişti, ceea ce face ca, în faţa memorialului de puşcărie al Lenei Constante, să am momente de lectură empatică unde v-aţi aştepta mai puţin...). Să nu fi dat? Nu dădeam, o păţeam, devenea mai urît decît voiam să ştiu.

După '90, parcă mi s-a pus un opritor, la dat şpagă: nu dau şi pace. Ceea ce pare să se ştie – sau să se simtă? Şpăgarii au, oare, un simţ pentru a-i detecta pe cei de la care pot cere? Am aşteptat ani de zile aprobări de la statul postcomunist, pentru că eu nu „dădeam nimic“, iar funcţionarul (despre care toţi ştiau că „vrea ceva“) nu îndrăznea să îmi ceară (ne cunoscusem în liceu). Dar nici nu semna hîrtiile mele, perfect semnabile. Se făcea că le-a pierdut: duceam altele. Nu semna. Le pierdea din nou... Doi ani de aşteptare pentru o autorizaţie mică. În care, desigur, cea mustrată de lume că îşi dă aere de atmosferă eram eu. „Ce te costă să dai? Nu e dreptul tău?“ Ba da. Tocmai că era dreptul meu. E adevărat, m-a ferit soarta de situaţii dramatice cu adevărat, în care şpaga dată de mine să decidă dreptul la – să zicem – tratament medical al cuiva apropiat, pentru că (probabil) aş fi (ce)dat fără proteste. Dar, deşi am trecut prin atari situaţii (medicale), n-a fost nevoie să dau şpagă pentru ca ele să se rezolve spre binele alor mei. Am avut noroc, s-ar zice. Aşa că, poate, ar fi mai bine să nu mă laud.

Singurul episod în care am vrut să dau şpagă şi am fost aspru deconsiliată mi s-a întîmplat într-o ţară occidentală, hipercorectă, în care etica funcţionarului public e un loc comun despre care nici glume nu se fac (oricum, n-au umor, să fie vreo legătură...?). Universitatea unde ajunsesem cu o bursă cît se poate de legală nu îmi asigura cazarea la care aveam dreptul. Mereu acelaşi ghişeu, aceeaşi funcţionară care se purta de parcă... Le-am spus prietenilor mei locali „dacă am fi la mine acasă, aş zice că aşteaptă ceva; voi ce ziceţi, vrea bani sau cadouri?“ Susţineam că recunosc „funcţionarul care vrea şpagă ca să te rezolve“; amicii mi-au răspuns că „aici nu eşti *în România ta,* vei avea probleme; să nici nu încerci!“ Locuiam ca vai de mine, mă costa ochii din cap... aş fi dat, deşi eram îndreptăţită legal să locuiesc într-un cămin. N-am dat. După vreo doi ani, revenind pe acele plaiuri moral-perfecte, aflu că întreg serviciul de cazări se restructurase din cauza funcţionarilor care percepeau şpagă de la studenţii străini. Un caz unic în istoria... o ruşine... etc. Hotărît lucru, lumea „mea“ îmi crease competenţe psihologice superioare. Doar că nu mă crezuse nimeni, altcineva reclamase, în loc să dea, iar ancheta îi pedepsise pe vinovaţi, fără drept de apel. Mita se pedepseşte aspru în orice ţară civilizată. Ştim. Somnul legii naşte mita. E simplu. „...Iar noi dormim, domnule!“ – cum bine zice un erou naţional al literaturii române.

„Darea de mită
(art. 255, Cod Penal)
este reprezentată de
promisiunea, oferirea sau darea
de bani ori alte foloase
unui funcţionar de către
o persoană pentru satisfacerea
nelegală a unui interes.
Darea de mită se pedepseşte
cu închisoare de la 6 luni
la 5 ani.“

(www.primaspaga.ro)

De cealaltă parte, în care aş primi eu însămi şpagă, lucrurile sînt – prin voia lumii în care trăim – mult mai limpezi. Nu iau. Păstrez în memorie o uriaşă galerie de momente cînd am refuzat şpaga. De la oameni care mă priveau ca pe o dusă cu capul, deloc umiliţi ei înşişi în tentativa lor eşuată de mituire: proasta – sugerau – eram eu. Am mai scris despre aceste subiecte, şi în *Dilema veche*. Ca profesor cu peste 25 de ani vechime pe ogorul didactic naţional, aş zice că le-am văzut pe toate, dacă, în fiecare an şcolar, viaţa mea nu ar bate, la capitolul „tentative de corupţie“, experienţa mea anterioară de viaţă. Diferite cauze obiective (masificarea învăţămîntului universitar românesc, coborîrea standardelor şcolare în general, o anume decădere etică a societăţii româneşti postcomuniste... completaţi dvs. lista) fac ca studenţii, an după an, să fie tot mai puţin chemaţi spre facultate, cît trimişi de visul unei căpătuieli uşoare, pentru o viaţă în care lipsa de căpătîi să fie compensată masiv de avantaje materiale imediate.

Şi aici (cînd vorbesc de „imediatul“ avantajelor, de „lipsa de efort intelectual“) ajung la motivaţia cea mai profundă, cred, a insistenţei cu care unii studenţi (un număr semnificativ, totuşi, pentru ca acţiunile lor să nu mai fie doar nişte incidente, ci să determine modificări ale codurilor şi reglementărilor vieţii universitare) vor să îmi dea şpagă, în loc să înveţe carte. Cartea pentru care au venit la Litere, de altfel. *Şpaga le simplifică viaţa. Îi scuteşte de efortul învăţării.* Cele mai multe păţanii ale mele sînt legate de anul I (unde predau cursul obligatoriu de *Literatura română a secolului al XIX-lea),* ceea ce înseamnă că studenţii şpăgari ar da orice (de la „ce să vă dau ca să mă treceţi?“, la „vă dau orice, dar nu-i cereţi fiicei mele să mai şi citească!“, am auzit multe) numai să nu citească Creangă, Maiorescu, Alecsandri... Sînt scriitori morţi şi plicticoşi, îmi veţi spune. Din păcate, cei ce refuză lectura lor sînt, în marea lor majoritate, cei care se refuză oricărei lecturi: nu citesc, în schimb, nici Murakami, nici Coelho.

Mă întreb (degeaba, firește) ce e în capul unui părinte dispus să dea o sumă de *n* euro pentru ca fiul lui (viitor profesor de română) să nu trebuiască să ştie cînd (şi de ce) s-au unit Principatele române sau cine e Titu Maiorescu. Şpaga trebuie să rezolve acolo unde studentul ar trebui să pună umărul (mă rog, capul) şi să înveţe. Iar părintele vrea să îşi ajute copilul, după cum îl duce mintea – şi după cum l-a crescut şi pe copil. Iau note mici la verificările pe parcurs, îi chem la seminarii suplimentare, iar ei vin – dacă vin – cu o sacoşă „cu ceva pentru dvs.“. Refuz, fac morală, îi poftesc să se aşeze ca să începem ora: dar nu, nu îi interesa ora ajutătoare, crezuseră că e modul meu de a le cere şpaga. Altă morală din parte-mi. Vor să plece: îmbogăţirea cunoştinţelor despre romantismul românesc cu ajutorul profei nu e pe agenda lor. Îi reţin ca pe nişte elevi de şcoală primară, se simt pedepsiţi, data viitoare nu mai vin. La examen o iau de la capăt: părinţi la uşa cabinetului, e-mail-uri rugătoare („spuneţi-mi un preţ, oricît“), ameninţătoare („...nu sînteţi decît o biată femeie singură, la asta v-aţi gîndit?“), vînarea mea pe coridoarele facultăţii, de către studente deodată zîmbitoare („am ceva pentru dvs., putem discuta?“), ambuscade cu sacoşe pe capul doctoranzilor, care să mi le pună în cabinet (da, fac cu asistenţii mici training-uri de rezistenţă urbană, şi pe tema aceasta), totul pentru ca să nu mai întreb la examen cine a scris *Capra cu trei iezi*. Şpaga simplifică viaţa omului. Sper că e limpede şi la ce (fel de) om mă refer.

„Ce te costă să dai? Nu e dreptul tău?“

De fapt, o simplifică şi pe a mea, ca profesor. Fiind, în ochii multora, probabil, „cea care nu ia şpagă“ (elegant spus, „cea cu care nu se poate discuta“), sînt ocolită mai des decît îmi dau seama. Pe una, totuşi, pot să o măsor: ajung să conduc foarte puţine lucrări pentru obţinerea gradului I, ale profesorilor din secundar. OK, explicaţia că aş fi foarte exigentă am auzit-o: înseamnă mai ales că verific corectitudinea referinţelor bibliografice (cu toţii ştim de ce). Da, am refuzat lucrări care nu au citat ca la carte, stricîndu-i candidatului planurile (sau poate că nu: una din refuzatele mele celebre a susţinut, cîţiva ani mai tîrziu, un doctorat la o altă universitate, cu un titlu foarte asemănător...). Dar nu accept cadouri care să „liniştească candidatul“ la inspecţie. Şi foarte puţini par dispuşi să riște o inspecţie de grad unde – cum mi s-a explicat – „fiindcă n-aţi luat nimic, dvs. puteţi să faceţi orice“. Ceea ce înseamnă că, în multe situaţii, aceiaşi studenţi care mă admiraseră, poate, pentru că nu mă lăsasem cumpărată de loazele lor de colegi, s-au dat între timp pe brazdă. Brazda aceea, tăiată adînc în mentalul societăţii noastre. Iar eu rămîn cu tot mai puţini interlocutori reali în jurul meu: cu mine, nu-i aşa, „nu se poate discuta“...

Ioana Bot *este profesoară de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca.*

www.piatadespaga.ro

interviu cu Codru VRABIE, preşedintele Asociaţiei EPAS

Lansat la sfîrşitul anului 2012, site-ul www.piatadespaga.ro este un proiect al Asociaţiei EPAS, un proiect menit – spun iniţiatorii – să reducă fenomenul şpăgii în România. Despre cum se poate face acest lucru şi despre efectele pe care site-ul le are deja în contextul social şi economic din ţara noastră, la numai un an de la lansare, am vorbit cu preşedintele Asociaţiei EPAS, ***Codru Vrabie.***

Pe scurt, ce înseamnă „piaţa de şpagă"?

În primul rînd, vorbim despre un proiect gîndit sub formă de instrument pentru depistarea „preţului corect" de pe piaţa şpăgii. Căci în general, în România, cînd vorbim despre şpagă, vorbim mai mult despre un „fenomen", niciodată despre ceva concret. Tocmai acest lucru îl aduce site-ul: concretizarea acestui fenomen. Date clare. Statistici. Oricine care intră pe acest site are acces atît la o bază de date cu informaţii utile despre unde şi cît se dă şpagă, cît şi la posibilitatea de a posta el însuşi, în regim de anonimat, cînd, cui şi cît a dat şpagă – informaţii care contribuie la creşterea bazei de date. Astfel, poţi vedea, concret, care e situaţia şpăgii în România, pe zone, pe oraşe, pe instituţii. Iar acest lucru este benefic din mai multe cauze. În primul rînd, te ajută să nu plăteşti „mai mult decît face"; afli, de exemplu, că există birouri diferite ale aceleiaşi instituţii şi dacă la unul ţi s-a cerut o şpagă, ca să ţi se rezolve o problemă, la altul poţi avea şansa să rezolvi problema respectivă, dînd mai puţin.

Sună puţin cinic...

Nu este deloc cinic. Pentru ce, în momente de criză economică, să dai mai mult decît se cere? În loc să rezolvi o problemă dînd 100 de lei, mai bine te duci la altul care îţi cere 50... Sau, la modul ideal, te duci la cel despre care alţi utilizatori ai site-ului spun că nu cere nimic. Mecanismul e simplu: cel care cerea iniţial 100 de lei, văzînd că oamenii se duc în altă parte, este obligat ori să scadă preţul, ori să mărească calitatea şi numărul serviciilor. Ori să nu mai ceară deloc.

Tocmai acesta e şi scopul proiectului: dacă vorbim despre şpagă în România, trebuie să vorbim pe faţă, ca despre o adevărată piaţă. Noi nu facem decît să introducem elementul de competiţie pe această piaţă. Iar acest lucru nu poate avea decît două efecte: fie creşterea calităţii serviciilor pentru care plătim şpagă, fie reuşim şi obligăm preţul şpăgilor să coboare pînă la, sperăm, anularea lor.

La nivel mondial, în ultimii cinci ani au apărut mai multe asemenea site-uri. Cel mai cunoscut este ipaidabribe.com, din India, un site cu o poveste deosebit de interesantă: din mişcarea din spatele proiectului s-a născut un partid care, chiar cu cîteva luni în urmă, a cîştigat o porţiune importantă din consiliul general de la New Delhi. Personal, mia atras atenţia bribespot.com, un site gîndit global de către un estonian, care locuieşte în Germania: o hartă a lumii, unde participă toată lumea care a dat şpagă.

O bază de date unde poţi afla unde se dă şpaga mai mică sau unde nu se dă deloc.

Site-ul nostru, www.piatadespaga.ro, face însă un pas înainte, dîndu-le şansa oamenilor nu doar să raporteze, ci să şi afle unde anume sînt preţurile mai mici.

Au trecut un an şi o lună de la lansarea acestei iniţiative curajoase. Ce ecouri aveţi pînă în prezent şi care ar fi statisticile şpăgii în România?

Pînă să lansăm acest site, nimeni nu ştia, de exemplu, care e şpaga medie plătită anual de către un român. Astăzi ştim. Este vorba despre o sumă cuprinsă între 260-270 de euro pe an. Alt exemplu: nimeni nu ştia, pînă acum, în ce mod s-ar putea estima volumul şpăgilor mici din ţara noastră. Azi putem spune că avem aceste informaţii şi, mai mult, le putem plasa şi pe zone. Am estimat, pe baza raportărilor pe care le primim, că în România se plăteşte anual un miliard de euro pe an sub formă de şpăgi. Este vorba despre şpăgile mici, date la ghişeu, la profa de liceu, la secretară, la brancardier... Dacă acest miliard de euro, care înseamnă venituri în buzunarele unor oameni, ar fi impozitaţi cu 16%, gîndiţi-vă ce s-ar putea face cu 160 de milioane de euro pe an, în condiţiile în care bugetul anual al ministerului public este de 160 de milioane de euro pe an?

Mai există, bineînţeles, şi statistici pozitive. Din raportările de anul trecut, avem un procent cuprins între 25-35% de raportări ale unor oameni care şi-au rezolvat anumite probleme, fără să dea nici un ban.

Pentru ce dau oamenii şpagă?

Sînt trei lucruri pentru care se dă şpagă, nu doar la noi, ci pretutindeni în lume. Cel mai grav este să dai şpagă pentru a obţine ceva ilegal. Tu n-ai dreptul să construieşti autostrăzi, n-ai certificat, dar dai o şpagă, cîştigi contractul, faci autostrada, şi poţi pune în pericol viaţa unor oameni. Al doilea motiv este cel mai răspîndit: cînd vrei să obţii ceva, la care ai dreptul, în mod legal, doar că vrei să-l obţii mai repede şi, după caz, de o mai bună calitate. De exemplu, ai dreptul să obţii o autorizaţie de construcţie, dar tu o vrei în trei zile, nu în treizeci. Al treilea motiv, care după părerea mea este cel mai insidios şi mai pervers, e cînd dai şpagă ca să te asiguri că, în viitor, cînd vei mai avea nevoie, cel care primeşte banii va îndeplini pentru tine oricare dintre celelalte două motive.

În ce sectoare se dă cea mai mare şpagă?

Din cele peste 900 de raportări, aproape jumătate, adică 430, indică sectorul de sănătate. Aici media se situează undeva înspre 200 de euro. Conform site-ului, pe locul 2 se situează şpăgile date în poliţie şi justiţie, iar pe locul 3, în educaţie.

Nu sărăcia produce corupţie, ci corupţia produce sărăcie.

Unii spun că şpaga întregeşte sistemul nostru socio-economic. Că fără ea, totul ar cădea în colaps. Ce credeţi?

Americanii au o vorbă. *Grease or sand the wheels?* Să ungi rotiţele, sau să le îngreunezi? Este o falsă dilemă. Nu sărăcia produce corupţie, ci corupţia produce sărăcie. Dacă toţi banii din sistemul public ar fi alocaţi corect, dacă nu am avea evaziune fiscală de 10 miliarde pe an, n-ar exista atîta corupţie. Lucrurile merg prost pentru că oamenii s-au obişnuit cu principiul „merge şi aşa". Avem impresia că, dacă „nu mi-e rău", e perfect. Or, nu asta trebuie să fie aspiraţia noastră de perfecţiune. Dacă văd o situaţie în care puterea este abuzată, trebuie să reacţionez. Lucrurile se schimbă de jos în sus. Acceptarea este o chestiune nocivă şi vine din comoditate. Dacă te obişnuieşti cu ea, la rîndul tău vei fi abuzat şi vei trăi toată viaţa ca o victimă, cu ideea supunerii în cap, şi o să te tot plîngi că „sistemul e de vină". Nu vei vedea că, de fapt, tu eşti cel care lasă „oamenii răi" să facă legea. Nu trebuie să fii agresiv cu cel care greşeşte. Trebuie doar să-i spui un lucru simplu: „Ceea ce faci tu în momentul acesta mă deranjează, aş prefera să nu te mai văd făcînd acest lucru." Însă cîţi dintre noi pot şi fac asta?

„Cu cît statul este mai corupt, cu atît va emite mai multe legi."

TACIT

© romaniapublica.ro

Credeţi că românii preferă să dea şpagă, decît să plătească nişte servicii în plus?

Românii nu sînt informaţi. Mie asta îmi spune statistica din piaţa de şpagă. Cînd tu ai acces la o bază de date unde poţi afla unde se dă şpaga mai mică sau unde nu se dă deloc, dar nu o foloseşti, ci te duci în continuare să plăteşti bani grei pe sub mînă... înseamnă că ori nu-ţi pasă, ori nu vezi consecinţele. Şi, deşi toată lumea se plînge de acest lucru, sînt foarte puţini care fac ceva în legătură cu asta, majoritatea ignorînd pericolul pe care şi-l asumă întreţinînd acest fenomen.

Care ar fi cel mai mare pericol al şpăgii?

Am să vă spun o poveste. Un funcţionar public avea o fată. Într-o zi, fiica lui a avut un accident şi a ajuns la spital, pe masa de operaţie, dar nu a supravieţuit intervenţiei chirugicale. Pentru că a fost operată de către un chirurg care, în urmă cu cîţiva ani, a dat şpagă unui domn profesor ca să treacă un examen de specialitate. Profesorul, care nu luase niciodată şpagă, a luat de data aceasta, pentru că i se stricase maşina şi avea nevoie de bani. Maşina i se stricase pentru că făcea naveta pe un drum plin de gropi. Drumul era plin de gropi pentru că dirigintele de şantier nu a folosit materialele corespunzătoare, ca să facă economii, ca să acopere şpaga pe care patronul a plătit-o funcţionarului ca să cîştige proiectul cu şoselele. Iar funcţionarul a avut o fată, care a murit într-un accident, pentru că a fost operată de către un chirurg etc. etc.

Morala e simplă. Şpaga ucide.

a consemnat Stela GIURGEANU

Diana NEAGU

Micile atenții

Cu paşi grăbiţi, inima bătînd, mîini tremurînde şi capul golit de idei, ne aflăm în uriaşe magazine căutînd cadouri. Nu cunoaştem destinatarul, n-am stat niciodată de vorbă cu el, nu ne e iubit sau mamă şi nici măcar un duşman căruia vrem să-i facem o farsă. E pur şi simplu un necunoscut cu funcţie... De unde şi cum a ajuns omul să ofere cadouri, în schimbul unor servicii?

Pentru început, trebuie precizat că nu există o echivalenţă în lumea animalelor: lupul nu-i duce leului o oaie pentru a fi lăsat să fie adjunct în regatul animalelor (nici măcar în fabule), vulpoiul nu-i îndeasă borcane cu miere în bîrlog ursului pentru un culcuş mai primitor, nici măcar şiretenia şarpelui nu implică o astfel de „alunecare" pe lîngă cineva mai mare... Trebuie să fie deci un fenomen tipic uman, deşi, de-a lungul istoriei, însăşi divinitatea a fost implicată, vrînd-nevrînd, în astfel de activităţi.

Omul a folosit jertfa pe post de şpagă pentru zei. Înainte de a vă revolta de această afirmaţie, gîndiţi-vă totuşi la definiţie: a oferi bunuri materiale în schimbul unor încălcări ale obligaţiilor de serviciu sau pentru a şi le îndeplini mai conştiincios. Mai conştiincios? Cu alte cuvinte, zeii nu ar auzi rugăminţile supuşilor lor şi nu ar fi suficient de „conştiincioşi" fără un viţel, două oi, o pereche de porumbei, pisici, prizonieri de război, fecioare frumoase? Nu, ei ar avea nevoie, după mintea umană, de această motivaţie crescută pentru a oferi milă şi îndurare, o recoltă mai bogată, pace între popoare, sau, dimpotrivă, un război cîştigat de partea care a oferit jertfa mai substanţială.

Se observă cum ontogenetic omul s-a obişnuit să-şi rezolve problemele cumpărînd servicii care nu sînt puse spre vînzare. Din păcate, nu am competenţele şi spaţiul necesar să intru aici în detalii istorice şi culturale, asupra perpetuării acestui obicei şi al prezenţei sale, chiar şi etimologic (şpagă, bacşiş) mai mult în Est, decît în Vest. Din cauza – pe bună dreptate – a condamnării mediatice a fenomenului luării de mită din ultimul timp, aş continua să mă refer la naivitatea şi chiar ingenuitatea simpatică şi îngrijorătoare a actorilor „microşpăgilor".

„Spirache (holbînd ochii): *Cheltuială? Ca să ajung eu deputat? Nu înţeleg..."*

TUDOR MUŞATESCU, *Titanic vals*

Brînză, peşte proaspăt, struguri, vin de casă, lanţuri de argint, aur, aur alb, cercei, parfumuri, set de bijuterii...

Tipul de „atenţii" – ca să le spunem aşa – pot să includă următoarele, în ordine aleatorie: brînză, peşte proaspăt, struguri, vin de casă, lanţuri de argint, aur, aur alb, cercei, parfumuri, set de bijuterii, cognac, cafea, bomboane din Franţa, bani cu felicitare în plic, rimel, ruj, lipgloss, flori la ghiveci, eşarfă, o căciulă împletită, lumînare de Crăciun, beţişoare parfumate. Ar fi nedrept să le numim pe toate ilegale sau imorale. Linia între aceste semne ale mulţumirii şi aprecierii sincere şi subtila manipulare în direcţia dorită este însă extrem de fină...

O categorie aparte o formează, de asemenea, cu specific cultural, protocolul. Acesta este o regulă nescrisă ce se desfăşoară în funcţie de înaintarea în ierarhie (de la definitivat la doctorat): se începe cu sărăţele, cafea şi fursecuri, se continuă cu tarte cu fructe şi ecleruri, iar la ultimul nivel se ajunge la salam de Sibiu, brînzeturi internaţionale şi o copioasă masă la restaurant, plus pentru onorabila comisie – cîteva dintre cele mai valoroase de mai sus.

După cum se poate observa, mijloacele prin care se realizează aceste insistenţe sînt multiple şi diverse. Însă unul singur este dat celor iniţiaţi, celor fini şi subtili: gestul buzunarului. Dacă în momentul în care cumperi un cadou, mintea poate să îţi fie împrăştiată, la acest nivel este nevoie de o mare agerime şi ascuţime a privirii în jur, o concentrare aproape hipnotică la ceea ce urmează să faci. Braţul se lungeşte, zîmbetul se subînţelege, plicul este de mult pregătit: cu o repezeală aproape imperceptibilă, ofranda se strecoară în halat, sutană sau şorţ. Fascinantă potrivire între mîna repezită şi lărgimea buzunarului: niciodată nu s-a pomenit ca plicul să cadă sau buzunarul să fie prea mic sau rupt: aviz amatorilor care îşi cumpără sacourile cu buzunare false!

Dacă aţi zîmbit sau v-aţi încruntat nedumeriţi, dacă v-aţi recunoscut sau aţi dat din umeri înseamnă că la următorul gest, oricît de mic, pe care doriţi să îl faceţi, faţă de acel necunoscut cu funcţie, sau din postura de necunoscut cu funcţie, vă veţi întreba: Îl respect pe acesta? Îl înjosesc? Ce urmăresc? Ne facem doar meseria? Nu se poate şi altfel? De ce doresc să mă ascund totuşi? Ce se aude în depărtare – un sunet uşor, suav, aproape gîtuit? E oare glasul conştiinţei mele?

***Diana Neagu** este psiholog la Transylvania College, Cluj-Napoca.*

Nadia PĂCURARI

Meditațiile – o formă de șpagă?

Deşi fenomenul şpăgii există în România la toate palierele, profesorul în calitate de şpăgar este, mai nou, ţinta numărul 1 a celor ce caută o explicaţie pentru decăderea standardelor etice în România. În încercarea de a nuanţa acest subiect, mă voi opri, în cele ce urmează, asupra meditaţiilor. Acestea iau două forme distincte, în sistemul de învăţămînt românesc: meditaţiile plătite, serviciu solicitat de către părinţi profesorilor pentru a veni în ajutorul copiilor cu (presupuse) dificultăţi în pregătirea lecţiilor sau a examenelor, şi orele suplimentare, pe care mulţi profesori dedicaţi le fac cu elevii lor de la clasă fără să primească nici un ban, adresîndu-se, pe de o parte, copiilor foarte buni, pentru dezvoltare şi perfecţionare, iar, pe de altă parte, copiilor cu dificultăţi, pentru recuperare. Un fenomen recent este programul *after school*, care le permite copiilor să rămînă la şcoală după ore, pentru a-şi face temele cu profesori plătiţi de către instituţia lor de învăţămînt. Acest program este susceptibil să elimine în timp meditaţiile în accepţiunea lor clasică; în acest moment însă, Ministerul Educaţiei discută posibilitatea desfiinţării lui, căci s-a identificat în el o sursă de corupţie pentru profesori.

Dar eu vreau să discut despre meditaţiile plătite, pe care opinia publică le încadrează, uneori prea uşor, la categoria „şpagă". Nu trebuie uitat că profesorii români acceptă să ofere acest serviciu, în principal pentru a-şi suplimenta venitul prea modest. Meditaţiile sînt pentru ei un al doilea job, nedeclarat, la care îi forţează salariul insuficient, fie el unul de profesor debutant sau de profesor cu vechime în muncă. Menţionez că în alte ţări, precum Elveţia, unde salariul nu este o problemă, meditaţiile plătite de solicitant sînt organizate diferit, ele nefiind acoperite de către profesori, ci în principal de către studenţi. Pentru aceştia din urmă, meditaţiile sînt, pe de o parte, o sursă de venit pe durata studiilor, iar, pe de altă parte, o formă de a dobîndi experienţă pentru viitoarea profesie. Multe dintre meditaţii se desfăşoară în cadrul unor şcoli private sau asociaţii axate pe sprijinul şcolar. La una dintre principalele asociaţii de susţinere şcolară din Geneva lucrează chiar şi elevi de liceu (selectaţi dintre cei care au note foarte bune), în proporţie egală cu studenţii; elevii şi studenţii pot, ulterior, să îşi treacă această experienţă didactică în CV-ul profesional. În România însă, meditaţiile rămîn în principal activitatea profesorilor, pentru că venitul lor este insuficient. În loc să îşi dedice cît mai mult timp pregătirii orelor de la clasă, profesorul român este constrîns de venitul modest să dea meditaţii.

„Nu încerca să vindeci un popor mare şi corupt: cangrena nu se poate vindeca."

PITAGORA

Cei care dau şpaga sînt la fel de vinovaţi ca şi cei care o primesc.

În ceea ce priveşte etica meditaţiilor, este adevărat că meditaţiile plătite, în special cu copiii de la propriile clase, pot fi uşor interpretate ca un gest lipsit de moralitate. Trebuie făcută însă distincţia între profesorii care nu predau suficient de bine la clasă, mizînd pe faptul că elevii le vor solicita meditaţii, şi profesorii care dau meditaţii strict la cererea părinţilor, în scopul dezvoltării cunoştinţelor copiilor. Problema de etică intervine în cazul primei categorii, cea a profesorilor care îşi condiţionează serviciul, care impun meditaţiile propriilor elevi, după care îi favorizează pe elevii respectivi la clasă. Împotriva acestora trebuie luată atitudine din partea părinţilor. Ei cer, de fapt, o şpagă mascată, pentru a se ocupa mai bine sau a da note mai mari elevilor proprii. Dacă este alegerea părinţilor să plătească meditaţii pentru a-i ajuta pe copii, nu este nici o problemă, însă a plăti meditaţii în vederea unui tratament preferenţial la clasă este un fenomen ce trebuie descurajat. Cei care dau şpaga sînt la fel de vinovaţi ca şi cei care o primesc, iar soluţia pentru un sistem corect trebuie să vină de la ambii parteneri ai actului educaţional – profesori şi părinţi. Rămîne detaliul, deloc de neglijat, al evaziunii fiscale pe care meditaţiile la negru o comit. Dar eu cred că într-o ţară în care evaziunea fiscală şi economia la negru au ratele enorme ale României, nu profesorii meditatori sînt, bieţii de ei, principalii vinovaţi.

***Nadia Păcurari** este profesoară.*

Cosmin BORZA

Şcoala premierilor şi a statului

Au fost necesare o tragedie aviatică şi o melodramă a zăpezii pentru a trage cortina peste comedia bufă, în nenumărate acte mass-media, dedicată „şpăgii din învăţămîntul românesc". Doldora de generalizări pripite, de rechizitorii cinice, de predici moralizatoare ieftine, campaniile de presă au vizat-o doar aparent pe aşa-zisa învăţătoare Blîndu. Ele s-au transformat pe nesimţite în atacuri făţişe la adresa profesorilor, consideraţi fie şpăgari prin definiţie, fie sperjur prin tăcere la corupţia endemică din şcolile autohtone. În fapt, săptămînile în care jurnalele şi dezbaterile TV ori editorialele principalelor ziare abordau invariabil „cazul Blîndu" au constituit un nou episod umilitor – devenit rutină deja – al întîlnirii dascălilor cu orizontul de aşteptare al „publicului larg". Nu doar că sînt leneşi şi neperformanţi (rezultatele elevilor de la testele PISA sau de la examenele naţionale confirmaseră acest statut, în ultimii ani), dar angajaţii sistemului de învăţămînt preuniversitar se dovedesc, iată, nişte precupeţi (unii cu accente mahalageşti). Dacă nu-şi acceptă rolul de *paria* (a devenit loc mai mult decît comun faptul că tinerii se „fac" profesori fiindcă, momentan, nu au o alternativă de job mai bine plătită) sau pe cel de apostol (profesoara din Mărişel, admirabilă, nu-i vorbă, care face o jumătate de zi naveta pentru un salariu mizer, a fost martirizată de „opinia publică"), dacă îşi cer drepturile, dacă protestează, dacă au credinţe politice, dacă se opun învăţămîntului privat, dacă solicită să fie remuneraţi pentru orele suplimentare, ei sînt degrabă desfiinţaţi prin asocierea cu „şpăgara" Blîndu, cu „corupta" Vărzaru, cu „violatorul" Vişan.

Or, a postula astfel de generalizări e ca şi cum un preşedinte de ţară ar afirma că „şcoala românească produce tîmpiţi", bazîndu-se, eventual, exclusiv pe exemple proxime; e ca şi cum acelaşi preşedinte i-ar transmite unui dascăl că, pentru cele 16 ore *(sic!)* pe săptămînă muncite, cîştigă prea mult, deşi – orice profesor de umanioare poate confirma – corectarea relativ atentă a unui singur eseu presupune 10-15 minute; e ca şi cum un premier care a inclus zeci de pagini plagiate în lucrarea sa de doctorat ar coordona şi ar aviza reformele sistemului; e ca şi cum un fost prim-ministru, devenit ulterior primar, ar oficia festiv deschiderea anului şcolar şi i-ar premia pe profesorii „performanţi", cu toate că ar fi trebuit să fie declarat *persona non grata* pentru sistemul de învăţămînt, după ce a acceptat servil tăieri salariale înjositoare; e ca şi cum „intelectuali publici" s-ar împăuna drept apărători ai luptei anticorupţie şi ai valorilor statului de drept, chiar dacă societatea pe care vor să o civilizeze discursiv ar include profesori (cu definitivat şi cu şase ani vechime) retribuiţi lunar cu 880 de lei, iar o simplă conferinţă în care reiterează respectivele şabloane retorice le aduce probabil de zece ori pe atît; e ca şi cum unii dintre cei anterior numiţi i-ar eticheta pe protestatarii din pieţele marilor oraşe drept „nevrotici" şi i-ar echivala cu „mahalaua violentă şi ineptă", obturînd cu rea-credinţă faptul că în stradă se aflau mai mulţi profesori decît reuşeau, de obicei, să mobilizeze sindicatele din învăţămînt; e ca şi cum, în timpul „scandalului Blîndu", conducătorul MEN ar proclama emfatic măsuri ce vizează sistemul de educaţie *(i.e.* interzicerea fondului clasei şi a comercializării auxiliarelor şcolare), legitimînd astfel stupid împreunarea unui act de corupţie cu întreg învăţămîntul.

Fireşte, termenul „şpagă" nu este deloc străin de vocabularul fundamental din şcolile româneşti. Încă din primele săptămîni de activitate, un tînăr profesor află că titularizările, transferurile, detaşările, continuităţile, numirile în funcţii de conducere, gradaţiile de merit presupun mită, trafic de influenţă, pile, cunoştinţe, relaţii. Aşa o fi – şi, urmărind prestaţia profesională şi intelectuală a unora, mai că s-ar putea depune mărturie în acest sens. Totuşi, în afara cîtorva dosare penale/arestări, legate exclusiv de fraudarea bacalaureatului, nu cunosc vreun caz, cît de cît notabil, care să vizeze deconspirarea unei „reţele de corupţie" şcolară, în care să fie implicaţi părinţi, profesori, directori, inspectori sau secretari de stat. Atunci, fie societatea autohtonă se confruntă cu un fel de „omerta" profesorală, fie sistemul judiciar e de tot orb în relaţie cu învăţămîntul.

Pentru mine, „şpăgile" din învăţămînt au frizat mereu registrul burlescului, şi nu pe acela al tragicului (cum lasă impresia seria de atacuri la adresa profesorilor, din ultima vreme). Uneori, am asistat – în special, în şcolile aşa-zis „de fiţe" – la un fel de competiţie a buchetelor de flori, a cafelelor şi a parfumurilor. Profesoara care primea mai multe simţea nevoia să-şi etaleze „premiile", spre invidia mută a colegelor care, dintr-odată, se considerau mai puţin „iubite" de elevi/părinţi. Altă dată, am surprins un dialog absurd între doi taţi din „elita" financiară a oraşului, care, avînd copii în clase paralele ale aceluiaşi liceu, îşi comparau cadourile pentru dirigintă după principiul „ba al meu e mai mare şi mai frumos". Adeseori, am întîlnit, la uşa sălii profesorale, cu un pacheţel în braţe, părinţii celor mai neinstruiţi elevi din şcoală, dornici probabil să cumpere astfel conştiinciozitate, pentru urmaşii familiei. Că există situaţii în care şpaga cunoaşte o cu totul altă amploare şi un cu totul alt efect pot să cred şi să accept. Însă a folosi această realitate probabilă ca mobil pentru perpetuarea subfinanţării crase a învăţămîntului mi se pare, fără nici o exagerare, un atac la statul de drept (că tot sînt la modă aceste sintagme).

Se naşte obsesia relativ perversă de a oferi variate cadouri dascălilor.

În fapt, ori de cîte ori jurnalele TV se deschid cu o ştire/reportaj despre profesori vicioşi, a doua zi, invariabil, întrebările din cancelarii variază între „iar au anunţat sindicatele vreun protest?" şi „iar au cerut 6% pentru educaţie?". Nu despre o probă de paranoia ori de autovictimizare se poate vorbi în aceste cazuri, ci despre o reacţie cît se poate de firească, motivată mai ales de modul în care societatea civilă s-a raportat mereu la grevele profesorilor. „Nu le pasă de «viitorul» copiilor."; „Li s-a urît de atîtea vacanţe."; „Sindicaliştii vor o funcţie în guvern."; „Bugetarii «graşi» aleargă după amplificarea stipendiilor de la stat."; „Noi îi plătim ca ei să urle pe străzi?" – iată doar cîteva dintre replicile des auzite în perioada protestelor, care nu caracterizează doar discursul anonimilor de pe diverse forumuri online, ci impregnează şi retorica multor persoane publice. Dintre toate acestea, cele mai periculoase şi mai perdante abordări îmi par ultimele două, resuscitate, consistent, şi de recentul „scandal al şpăgii": profesorii sînt bugetari, muncesc „la stat", în consecinţă, jobul lor e aproape o sinecură; respectiv, salariile lor sînt un fel de premieri acordate, prin impozite, de cei care lucrează cu adevărat – „privaţii". Am destui amici, angajaţi în corporaţii, care gîndesc în respectivii termeni, care şi-ar dori un control cît mai strîns şi mai direct asupra a ceea ce predă şi evaluează profesorul la clasă, chiar dacă nu beneficiază de o minimă expertiză în acel domeniu. De aici se naşte şi obsesia relativ perversă de a oferi variate cadouri dascălilor. Ele exprimă arareori gratitudinea, adeseori camuflînd nevoia de a-i şti, într-un fel sau altul, mai îndatoraţi părinţilor decît propriilor elevi. Pînă la clamarea necesităţii privatizării învăţămîntului nu mai e decît un pas. Chiar zilele trecute am citit un articol („Profesorul – reflexia unui sistem bolnav") cu un epilog – pentru mine – năucitor, avînd în vedere că autoarea este Adriana Săftoiu, poate cel mai inteligent politician român. Citez: „Ca părinte, dacă aş avea banii necesari, mi-aş scoate copilul din acest sistem. Dar, cu cei pe care îi am, încerc doar să suplinesc slăbiciunile şcolii cu pregătirea individuală." Ca profesor, nu pot decît să atrag atenţia, cu riscul de a cădea, la rîndul meu, în păcatul generalizărilor, că „învăţătoarea" Blîndu propovăduia tot soluţii profund individuale de propăşire a copiilor, iar, în ceea ce priveşte alternativa privată la sistemul de stat, domnia sa este o avangardistă.

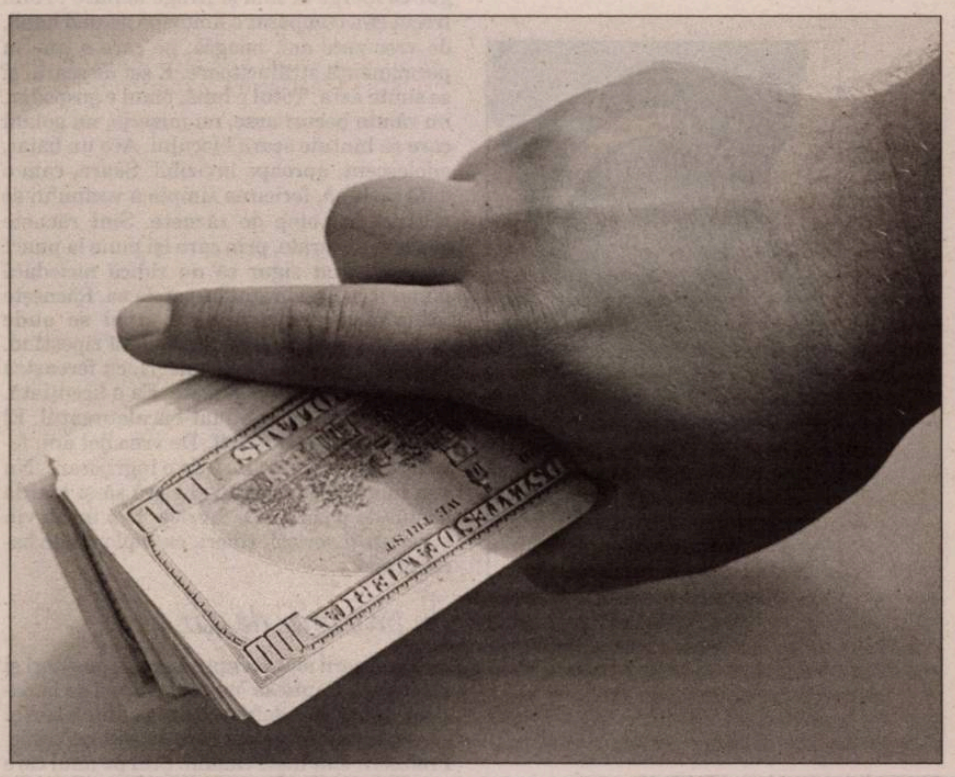

Cosmin Borza *este doctorand la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.*

Horia CORCHES

Numiți-mă Miroiu!

PROFESORUL: Nu ţi-am spus, dar nu mi-ai împrumutat tu 3000 de lei?

UDREA: Ba da. (Către d-ra Cucu, explicativ): *Din fondul serbării.*

D-ra CUCU (teribilă): *Din fondul serbării!*

PROFESORUL: Mîine iau leafa. Îi dau înapoi.

(Mihail Sebastian, *Steaua fără nume)*

O profesoară

Să-i spunem L. E blondă şi nu face corp organic cu substanţa balcanică a bancurilor despre ele. E profesoară de... poate de istorie. Ne cunoaştem de ani mulţi. Are o ingenuitate care ar putea înşela, părînd infantilitate. Dar în fiecare an, cînd susţinea concurs pentru titularizare, lua note peste 9,90. Uneori chiar 10. Rîde firesc, netrucat, limpede, fără angoase. Acum un an a renunţat să încerce în Cluj. A încercat într-un judeţ mai ferit şi s-a titularizat într-un oraş mic, de care nu o leagă nici măcar o stradă. Nu s-a dus la post, s-a detaşat în Cluj-Napoca, unde predă de cînd se ştie. Şi iar rîde, iar acum se văd, pe chipul frumos, la cei 40 de ani pe care îi are, cute şi riduri. Cum se descurcă? Glumeşte, dar o clipă sînt tentat să o cred: mă întreţine cîte un bărbat! Zîmbesc încurcat şi ea se amuză. E singură, fără familie, doar părinţii care sînt într-un alt oraş din judeţ. Mă împinge jucăuş pe umăr. Şi-a cumpărat cu credit luat din bancă, de vreun an, o garsonieră. Banca i-a stabilit o rată mare. Se descurcă? Rîde din nou – ţi-am spus doar, mă ajută bărbaţi cu bani. Apoi se întunecă puţin. Nu mai spun că dau meditaţii. Mi-e frică. Nu ştiu ce mi se poate întîmpla. Ne despărţim zîmbind. Eu, cu o urmă de amărăciune, pentru că această femeie frumoasă, această profesoară care a luat mereu aproape 10 la examenul de titularizare, despre care ştiu că e un excelent dascăl, are şi acum, după atîţia ani, un defect fizic al cărui remediu, într-o societate echilibrată, ar fi uşor de procurat dintr-un salariu decent. L. nu pare fericită, dar nu se plînge, poartă o mască şi speră să nu îi cadă prea des de pe faţă.

Un profesor

Predă limba şi literatura română într-un sat izolat, de munte. Nu e localnic, face naveta cu maşina personală (nu, nu un Audi A6, ci o Skoda veche, antică, de demult) şi e mulţumit pentru că măcar i se decontează o parte din combustibil. Nu e un profesor de top, metodele sale sînt tradiţionale, dar îşi învaţă copiii carte, cum ştie mai bine, iar aceştia îl iubesc. Sînt copii din familii fără prea multe venituri, unii n-au văzut încă oraşul, neavînd ocazia. La oră, sînt deschişi, se vede că se simt în siguranţă cu profesorul lor care îi învaţă despre propoziţia subordonată atributivă. Cu excepţia unor cazuri izolate de elevi mai îndărătnici, majoritatea au totul sistematizat în caiete, ca la carte, cum s-ar spune, căci cărţi nu prea au. Manualele sînt vechi, cele mai proaste de pe piaţă, căci fiind cele mai ieftine, au fost comandate cu ani în urmă. Îl întreb pe profesor despre auxiliare, despre instrumente de lucru. Nu prea are. Mai concepe uneori cîte o fişă şi face cópii, dar acestea costă, dacă e să lucreze constant în acest fel, iar şcoala nu-i poate oferi în permanenţă foi, copiatorul nu e întotdeauna funcţional, uneori e stricat, alteori nu are toner. Pentru a multiplica, i-ar fi mai uşor să aibă acasă o imprimantă şi să lucreze cu ea. Nu ştie dacă s-ar descurca cu costurile foilor şi ale tonerului. Despre auxiliare nu se pune problema, căci li s-a spus profesorilor că nu mai au voie să se ocupe de procurarea lor, iar părinţii acestor elevi ajung greu într-o librărie la oraş, ca să nu mai

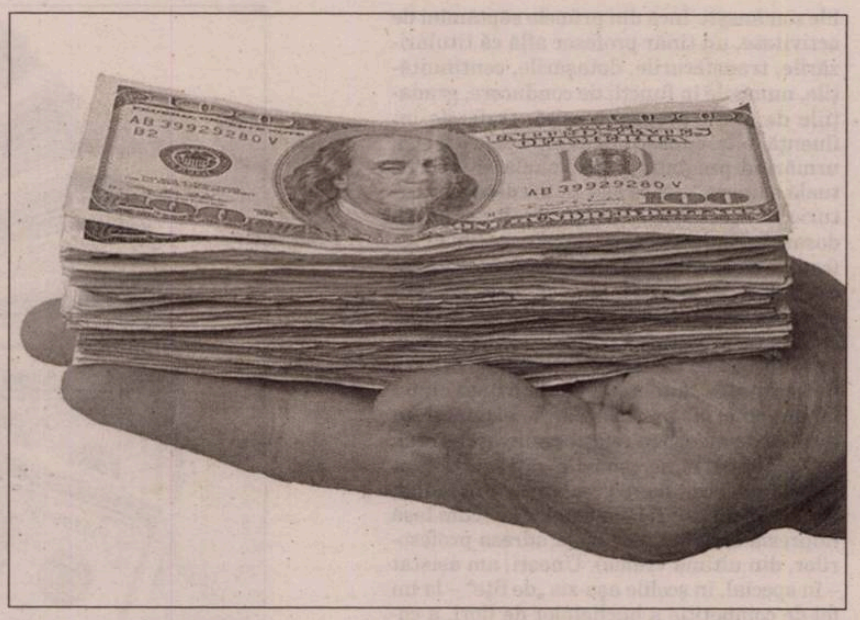

vorbim despre faptul că în librării nu se află decît unele auxiliare. Aşa că se descurcă cum poate, mai mult cu materiale scrise de mînă şi cu exerciţii concepute *ad-hoc,* muncă directă, frontală, cu tabla şi cu caietele. Domnul profesor nu e fericit, nu e nici nefericit. E resemnat şi aşteaptă pensia. Mai are un an.

„Totul în lume este coruptibil... Cel mai frumos măr are viermele în el..."

CAMIL PETRESCU

Vecinul meu

Vecinul meu e un om fericit. Nu şi-a luat bacalaureatul. Acum doi ani, vecinul meu a terminat liceul, particular şi fără frecvenţă. Îl văd de la fereastră, în grădina blocului, cercetînd cîte o tufă. Le leagă, le tunde, le coafează. Cînd simte că e nevoie – căci are un simţ înnăscut, cosmic probabil –, se apucă şi coseşte, cu rîvnă, iarba crescută prea cu îndrăzneală. Tunde copacii. Primăvara, sădeşte flori noi. Toamna, adună frunzele, face toaleta finală a parcului, înainte de iarnă. Iarna, dă cu lopata, vitejeşte, zăpada de pe aleile din jurul blocului. În serile liniştite, dacă se întîmplă să trec pedestru pe lîngă colţul parcării, îl întîlnesc la taclale cu alţii. Cînd trec pe lîngă el, se apleacă într-un gest de respect, flexează genunchii şi îmi întinde mîna: „Buna ziua, vecine!" E un gest sincer, lipsit de vreo prefăcătorie. La început, mă simţeam stînjenit, apoi am acceptat: aşa se simte el bine. Nu ştiu exact cînd, dar sînt sigur că merge la sală şi „trage la fiare". Anul trecut şi-a cumpărat o limuzină second hand, de vreo zece ani, neagră, pe care o ţine în permanenţă strălucitoare. E şef de scară, şi se simte asta. Totul e lună, omul e gospodar, nu rămîn becuri arse, nu mizerie, nu golani care să bîntuie scara blocului. Are un băiat, adolescent, aproape invizibil. Seara, cam o dată pe lună, fericirea simplă a vecinului se revarsă în potop de răcnete. Sînt răcnete sincere, naturale, prin care îşi pune la punct nevasta. Sînt sigur că nu ridică niciodată pumnul greu şi braţul lucrat, la ea. Răcneşte înfiorător, cîteva minute, apoi se aude tăcerea. Pe ea nu o aud niciodată ripostînd. Şi ea e invizibilă. Doar uneori, cu fereastra deschisă, înţeleg că găteşte. Ea e licenţiată. Vecinul meu nu şi-a luat bacalaureatul. El nu are dileme. E fericit. De vreo doi ani, fericirea îi e umbrită însă de o îngrijorare. Nu şi-a luat bacalaureatul şi riscă să-şi piardă postul de paznic la o fabrică. Din urmă vin concurenţi serioşi, tineri, cu diplomă de bacalaureat.

Un procuror de caz

Profesorii sînt corupţi. Leneşi, profitori şi subiectivi. Caută să obţină favoruri de la părinţi, caută să-i defavorizeze pe unii elevi şi să-i avantajeze pe cei care le cad cu tronc. Profesorii sînt nişte canalii. Ştiu pe unul care îi face proşti, derbedei, incapabili, nu le explică nimic, îi pune să copieze doar din manual, le dă teme imposibile şi note mici, pînă cînd încep să se gudure pe lîngă el şi să-i solicite meditaţii. Aşa s-a îmbogăţit. Şi-a cumpărat apartament, maşină, şi vara îşi permite să meargă în concediu în Grecia (şapte zile, Paralia Katerini) de unde se întoarce bronzat. Profesorii se plîng tot timpul. Au cinci-şase ore amărîte de muncă pe zi, în care nu fac altceva decît să repete aceleaşi lucruri, dar se plîng de salariile mici. Mai şi încearcă să ciupească *foloase necuvenite* – din meditaţii, din vînzări de cărţi, din cadouri primite de la părinţi.

Un avocat idealist

Nu există pădure fără uscături. Doamne Blînde se vor găsi întotdeauna, prin toate breslele. Dar nu ele sînt cele care legitimează statutul valoric al acestor bresle. Cazul trebuie judecat pe fond. Unde se aşază, în zilele noastre, ca strat identitar, breasla profesorală? Ce vrem de la ea, ce condiţii îi oferim pentru a obţine ceea ce vrem de la ea? La învăţămînt, ca şi la fotbal, se pricepe oricine: jurnalistul agramat, părintele infatuat, elevul prost-crescut (un domn Goe cu iphon), simplul om de pe stradă. Toţi ştiu cît poate, ce poate pielea acestor profesori şi toţi se consideră în drept să-i tragă la răspundere. Bine, fie! Dar cine stă sau cine ar trebui să stea în apărarea lui şi a valorii identitare pe care o reprezintă? Pardon: valoare identitară? Dar există aceasta? Poate că de aici ar trebui pornită judecata: cine ar trebui să stabilească această valoare identitară şi cum ar trebui să o apere? Cine ar trebui, mai întîi, să vadă că profesorii au devenit un sac de box al tuturora: mass-media care se hrăneşte din micile scandaluri, părinţii care îi tratează adesea ca pe angajaţii lor cu normă, elevii care îi privesc ca pe nişte rataţi („De ce să învăţ? Să ajung ca dumneavoastră?"). Cine ar trebui, apoi, să vadă că, fără un învăţămînt de calitate, riscăm să ne transformăm din popor în populaţie? Cine ar trebui să vadă că această calitate nu se ajustează prin alimentare de mici cancanuri, prin punerea în scenă a unor vînători de vrăjitoare, prin umilinţe şi castrări? Cine ar trebui să vadă că profesorii ca breaslă asta sînt, nişte castraţi social, economic, şi că această castrare a demnităţii lor, care se desfăşoară lent şi sigur de zeci de ani, duce firesc înspre o pervertire a statutului breslei şi înspre o anulare a rolului de strat identitar al acesteia? Cui ar trebui să îi pese de instaurarea unei dictaturi a decenţei, prin care învăţămîntul să devină unul dintre tabuurile unei strategii naţionale (căci despre acea identitate naţională vorbim), care să pornească de la conştiinţa că nu vom mai exista ca naţiune dacă ne călcăm în picioare educatorii, învăţătorii, profesorii? O strategie care să apere o resursă umană indispensabilă şi valorile informaţionale şi formative pe care această resursă umană trebuie să le menţină vii. O strategie care să redea o demnitate grav afectată.

Un jurat timid

Dar vecinul, oare n-ar putea vecinul dumneavoastră...?

...şi morala unui judecător

Cu siguranţă n-avem nevoie de doamne Blînde. Miroiu însă nu e vinovat! El poate să trăiască privind la stele, eventual hrănindu-se cu cîte un ocazional „mulţumesc!". Iar cărţile... să şi le cumpere din economiile făcute din salariu! Şi să le ţină doar pentru el! Şi să fie fericit!

***Horia Corches** este profesor.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Școala dezbaterii libere

Am în preajmă un părinte care îmi vorbește entuziasmat despre competițiile-dezbateri la care participă fiica sa: această formă de exersare a exprimării libere, civilizate, organizate, a propriilor opinii a pătruns, de mult, și în instituțiile școlare din România. Mai mult decît atît, echipele românești au mari succese în străinătate. (Succese despre care, evident, nu vorbește nimeni în mass-media autohtonă.)

Ce sînt competițiile de dezbateri? Pe scurt, tinerilor participanți (liceeni, studenți) li se propun diverse idei, teme, opinii, pe care trebuie să le susțină sau, dimpotrivă, să le combată, cu argumente bine structurate. În joc intră nu numai cultura, inteligența, informațiile, ci și stilul personal de prezentare în fața comisiei. Cîștigă, deci, nu numai cifrele, statisticile, dovezile, ci și farmecul, emoțiile, nivelul de civilitate, fairplay-ul.

Ce ar avea de cîștigat un tînăr care participă la o astfel de competiție?

În primul rînd, deprinderea de a purta un dialog civilizat, chiar cînd te afli pe poziții diametral opuse față de interlocutor. Dezbaterea în cadrul competițiilor are reguli extrem de bine puse la punct, astfel încît frustrările să nu înlocuiască argumentele, iar dorința de a cîștiga cu orice preț să nu însemne abdicarea de la normele bunului-simț sau ale logicii. Concurenții își expun argumentele, au dreptul să ceară intervenția imediată în discursul adversarului, după cum adversarul are dreptul să o refuze.

În al doilea rînd, tînărul competitor este confruntat cu probleme reale ale lumii în care trăiește, probleme care nu sînt, neapărat, ale vîrstei lui, ci mai curînd ale viitorului lui. Sînt, deci, probleme care îl obligă să facă apel nu (numai) la experiențe personale, ci la informare și orientare în toate domeniile: culturale, sociale, economice, politice etc. Am să dau cîteva exemple: „Țările ale căror companii, prin activitatea lor economică, poluează alte state ar trebui să dea dreptul cetățenilor afectați să imigreze pe teritoriul lor?", „Ar trebui interzis femeilor să devină mame-purtătoare?", „Patronii ar trebui să își împartă profitul cu angajații lor?" etc. Pus în fața unor astfel de subiecte, noi pentru el, în care participarea lui directă este aproape de zero, tînărul capătă mai lesne capacitatea de a lua decizii raționale, benefice, verosimile, în absența iritărilor personale, a idiosincraziilor, a emotivității necontrolate, a interesului privat.

„Patronii ar trebui să își împartă profitul cu angajații lor?"

Și, nu în ultimul rînd, în acest tip de competiții, tînărul învață să-și „exerseze" empatia. El nu alege, după înclinațiile proprii, poziția de pe care va lupta, ci primește, pur și simplu, sarcina de a susține sau combate o opinie, dincolo de convingeri personale, educație, sentimente, modele, mediu social sau cultural. Nu-i ușor să găsești argumente împotriva datelor cu care te-ai născut și ai crescut. Să învingi prejudecățile, tabuurile, regulile nescrise ale societății în care ai evoluat.

Ascult și citesc poveștile despre aceste dezbateri, cu sentimente amestecate: invidie pentru tinerii care au o șansă neîngăduită generației mele, dar bucurie că au ocazia să exerseze, fără opreliști, libera exprimare privind viața cetății și a planetei. Și sper ca într-o zi, nu prea tîrziu, tinerii aceștia să schimbe radical tipul jalnic de dezbatere publică care se poartă astăzi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

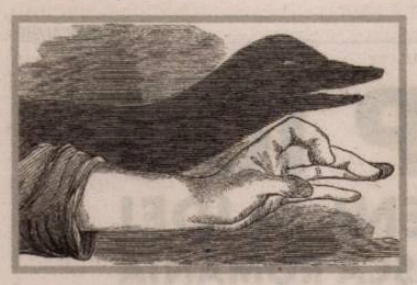

Iaromira POPOVICI

bazar

Eficiență și empatie

Cînd am fost pentru prima dată în Italia, în Toscana, am simțit că acolo e „locul" pentru mine. Locul în care mi-ar plăcea să trăiesc, locul în care nimic nu mi se părea urît, obișnuit, lipsit de farmec sau valoare. Vorbind cu unii și cu alții, am constatat că nu sînt, nici pe departe, singura care gîndește și simte așa: ci doar unul dintre numeroșii pămînteni care-și doresc să se retragă, măcar la bătrînețe, în Toscana, pe care o consideră Paradisul...

De atunci au trecut vreo șase ani și nu am mai apucat să ajung în Italia. M-am mulțumit doar să cochetez cu învățatul limbii, împreună cu o prietenă, cu care citesc, de luni bune, *Pinocchio* în italiană, și *Divina Comedie* în română (!). Acum, dintr-o întîmplare, să zicem, am ajuns din nou la Milano.

E adevărat, nu era locul cel mai dorit din Italia, cel în care aș fi ținut cu orice preț să mă reîntorc. Dar era, totuși, Italia. Și, ajungînd acolo, s-a dovedit că „spiritul" așteptat l-am regăsit și acolo. Senzația că, dacă mergi pur și simplu aproape oriunde și te uiți, într-o doară, prin jur, aproape nimic nu-i banal ori lipsit de istorie. Da, există, evident și din plin dezvoltată, partea comercială, și cît se poate de turistică: așa cum e, de pildă, cafeneaua Armani, cu mese roșii strălucitoare (dar nu orice roșu!) și scaune verzi *(idem)*, situată în clădirea Armani, alături de librăria Armani, specializată, desigur, în cărți de modă. Și alături de magazinul Armani propriu-zis, decorat cu uriașe inimi de Sf. Valentin. Cafenea în care chelnerița blondă – de fapt, probabil rusoaică, ori est-europeană – te ignoră deliberat dacă nu faci parte ori din clienții fideli, ori din categoria de clienți pe care o știe demnă de stabilimentele Armani....

Alte chelnerițe, la fel de blonde și de rusoaice (dacă ești atent, poți detecta accentul), din locuri la fel de centrale și de... fițe – cum ar fi Galeria comercială „Vittorio Emanuele II", în care se află magazinele multor firme celebre –, pot fi mai umane. Umane dacă aud că ești din România. România – Rusia, e evident, se consideră surori de suferință... Solidaritatea est-europeană încă funcționează. Chelnerița la fel de blondă și top model, dintr-unul din restaurantele aparent de lux, dar, de fapt, destul de proaste, din respectiva galerie comericală, s-a oprit din servit și a stat, lung, de vorbă cu noi pentru că veneam din România. Ca și vînzătoarea de la Escada, din magazinul-muzeu La Rinascente, pentru care, brusc, am devenit cliente, spre nedumerirea colegei ei, italiancă sadea.

Solidaritatea umană e ceva ce mi s-a părut, cel puțin la o primă vedere, că funcționează în Italia. Am avut de a face cu diverse servicii birocratice. A trebuit să umblu după nesuferite hîrtii pe la diverse ghișee, unde am așteptat, cuminte, conform numărului de ordine, să-mi vină rîndul. Dar, spre deosebire de experiențele sinistre din Paris, cele de aici s-ar putea numi chiar plăcute. Am reușit să trăiesc, pentru scurt timp, ceea ce mi se pare ideal în rezolvarea chestiunilor utilitare: îmbinarea utilului, de cele mai multe ori nesuferit, cu plăcutul. Cu cît se poate din plăcut, cu plăcutul permis în anumite situații.

Și asta pentru că persoanele din spatele ghișeelor, în general tinere și de sex feminin, nu erau deloc acre, ci chiar dornice să ajute clientul, și empatice. Dacă-ți lipsea un act sau nu completaseși ceva corect, nu te trimiteau acasă, ca-n Franța, și nici nu se răsteau la tine, ca-n România. Se sfătuiau cu cîte o colegă și găseau soluții. Te admiteau și fără actul respectiv, dacă nu comiteai o ilegalitate. Găseau o breșă, repet, tot legală, în care să te integrezi și tu. Era o birocrație fericită, aș putea spune: creativă și afectivă. Ieșeai tot stors de la respectivele ghișee, dar încrezător în specia umană.

Pe scurt, în puțina Italie cunoscută de mine am întrezărit, chiar dacă pe fugă și oarecum de la distanță, ceea ce eu, una, consider a fi soluția funcționării unora dintre lucruri: armonioasa combinație dintre eficiență și afectivitate în relațiile umane, chiar cele utilitare.

Desigur, generalizările nu sînt bune. Și nici euforiile naive. Doar că, măcar pe termen scurt, am avut revelația că... se poate.

Selma IUSUF

legende urbane

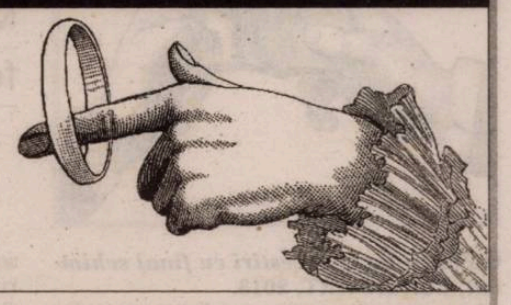

Copii la crîșmă

Decorul era tipic unei cîrciumi care strică definitiv o casă mare, interbelică. O casă într-adevăr frumoasă, în sensul pur al cuvîntului, indiferent cărei epoci ar fi aparținut și dincolo de toate nostalgiile care-i lasă pe mulți în visare oarbă, doar la auzul cuvîntului „interbelic". Spații mari, tavane înalte, o scară monumentală, cu o minunată balustradă de lemn sculptat. În rest, imaginația decoratorului o umpluse de canapele dubioase de vinilin și de tablouri imense – o combinație indigestă de budoar deocheat și crescătorie de animale de casă.

Înăuntru – multă lume, fum, zgomot, muzică, peste toate astea, antren. Eram la o masă cu niște amici și tocmai ne amuzam pe seama unuia dintre tablouri, în care o domnișoară cu picioare lungi își ascundea scurtimea fustei cu un soi de ursuleț de pluș sau așa ceva. În altul, un băiat revărsat pe o canapea e flancat de alte două domnișoare, cu aspect de spioance rusoaice, într-un film în care, pentru veridicitate, se vorbește o engleză cu accent slav. Rîdeam și ne vedeam de berile noastre, cînd toată larma a fost spartă brusc de un chiot ascuțit de copil. O fetiță care nu părea să aibă mai mult de 2 ani se plictisea cumplit la o masă de vreo șapte-opt persoane, de lîngă noi. Să fi fost trecut de 9 seara, copilul era, evident, obosit. Cineva de la masă – poate tatăl – s-a ridicat și a început să distreze copilul. L-a uguit, l-a bibilit, s-a alergat un pic cu el între mese, l-a suit pe umeri și a alergat el însuși de-a latul crîșmei cu fetița plictisită, somnoroasă, plină de nervi.

N-am absolut nici o problemă cu modul în care aleg unii să-și vadă de copiii lor. Încerc să mă țin departe de dispute legate de *parenting*, sau cum i-o mai zice, pentru că știu că e riscant, și-apoi, ce treabă să am eu cu subiectul ăsta? Recunosc însă că prezența acelui biet copil, în acele condiții, la crîșmă, mi s-a părut deplasată. Cunosc și persoane mult mai categorice, care strîmbă imediat din nas cum văd picior de copil în circumstanțe mai puțin neobișnuite. Eu sînt doar un om care a reușit să stea absolut calm două ore și jumătate de zbor cu avionul, răstimp în care un copil așezat în spatele scaunului meu a lovit necontenit spătarul cu picioarele și a urlat neostoit, pînă la vomă, tot drumul. Acolo chiar n-aveai ce face. Părinții păreau, la rîndul lor, excedați, drumul trebuia făcut și, oricît de neplăcută era situația, nu era loc de comentat.

Sînt însă cîteva locuri în care un copil mic nu prea are ce căuta. La crîșmă, seara tîrziu. La Operă, unde se va plictisi îngrozitor. La o lectură de poezie contemporană. La *Nymphomaniac*, la mall.

Îmi spun amicii mei care au copii, că, odată devenit părinte, viața ta socială așa cum era pînă în acel moment e dusă pe vecie. Geaba bone, bunici sau hotărîre din partea cuplului respectiv că lucrurile n-or să stea chiar așa. Chiar așa stau. Am prieteni buni cu care nu m-am văzut cu lunile, după ce au avut primul copil. Iar cînd au ridicat copilul mărișor, făceau cu schimbul să se mai vadă cu prietenii. Și nici atunci nu era cine știe ce relaxare. Telefoanele pe care le aveau lipite de mînă sunau pentru că cel mic nu mînca, tușea, se stricase rău la burtă sau picase în cap de pe scăunel. Plecau val-vîrtej, sub privirile miloase ale amicilor cheflii. Intrau apoi într-un vîrtej de grădinițe, lecții de nu știu ce și vacanțe prin stațiuni prietenoase, cu piscine mici, laolaltă cu alți amici care au copii.

Una e să stai vara pe o terasă cu cel mic, să-i dai un suc și ce-o fi, și să-l duci acasă, alta e să-l bagi noaptea, în fum și gălăgie, și tot tu să te miri că se uită lumea cu arțag la tine.

Dar și pe la terase se pot face nefăcute. Cunosc pe cineva care a fost uitat de taică-su, cu landou cu tot, la crîșma din cartier, pe lîngă jardinierele cu mușcate. Pînă să se prindă omul că a plecat fără copil acasă, toți chefliii de acolo l-au distrat pe pușți. L-a găsit taică-su rîzînd cu gura pînă la urechi. Vedeți, mai sîntem și noi, pierdevară ăștia, buni la ceva.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

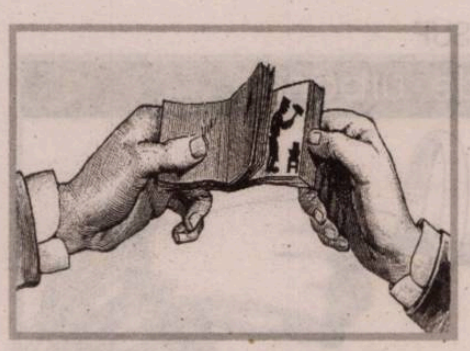

Marius CHIVU

feedbook

Istorioare comice & horror

● **Florin Iaru, *Povestiri cu final schimbat*, Editura ART, 2013.**

Convertit la povestire după ce ne-a tot promis un roman, Florin Iaru publică de zece ani, săptămînal, cîte o schiţă în ghidul *24Fun*, iar acest mod de a te exersa şi dedica genului foarte scurt este în sine demn de toată admiraţia. Pînă acum, iată, au ieşit două cărţi. Volumul *Fraier de Bucureşti* (Polirom, 2011) a adunat schiţele bucureştene publicate în rubrica intitulată „Poveşti neterminate" – concentrate autoficţionale care alternau amintiri şi istorii personale, cu legende urbane, anecdote şi întîmplări auzite de la alţii; scene, întîmplări şi aventuri din viaţa scriitoricească sau din spectacolul cotidian; miniaturi biografico-ficţionale bucureştene. De data aceasta, cele peste 50 de *Povestiri cu final schimbat* merg pe mîna ficţiunii, dar sînt tot istorii rupte din viaţă, chiar dacă „deformate" de perspectiva simbolică. Cu excepţia ultimelor patru proze, toate extraordinare, grupate sub titlul „Amintiri cu final schimbat" (dintre care una – reluată din volumul *Prima dată*, ART, 2013 – este dedicată primei inocente aventuri erotice; o alta – unui adulter de la maturitate; iar două sînt construite, emoţionant, în jurul figurii paterne de la divorţ şi de pe patul morţii – *vezi caseta de mai jos)*, Florin Iaru nu mai face aici pactul autobiografic cu cititorul. Cu aceeaşi vervă, economie şi exactitate lexicală (frazele au o precizie şi o cadenţă de bisturiu narativ), Florin Iaru oferă o mică panoramă de ficţiuni ingenioase, exersate în mai multe registre, de la realismul comic şi anecdote fals-moralizatoare, la un horror&fantasy desprins parcă din *comics*-urile ce au inspirat seria *Tales From The Crypt*, dar întotdeauna cu un *twist* stilistic. Comic-parodice, „crude şi insolite", scandaloase şi morbide, povestirile lui Florin Iaru, deşi, prin forţa restrînsă a textului, schematice din punct de vedere al psihologiei personajelor, sînt atipice şi vin în contra unui orizont de aşteptare nu doar ficţional, dar şi moral. Incipiturile, mereu înşelătoare, sînt construite fie în tonalitatea formulelor parimice („jalea unei femei e hrana sufletului colectiv", „dragostea are nevoie de certitudini astrale", „dacă pui numele greşit, omori norocul" ş.a.), fie în cheia unui absurd *soft*, totul dezvoltat însă în direcţia inedită a solitării lui Buzzati ori în sensul imaginarului horror al unui Edgar Allan Poe (apare chiar o referinţă la „Scarabeul de aur"), trecut apoi prin filtrul melancolic-parodic al prozei scurte central-europene – Bogdan Alexandru-Stănescu vorbea de Gogol şi chiar de Caragiale, eu l-aş invoca şi pe Capek: un Moş Crăciun iniţiator sexual, un viol al omului din zăpadă şi o mireasă fezandată pentru a fi savurată, la propriu, în noaptea nunţii; un filozof strivit, tot la propriu, de forţa diabolică a „lucrului în sine" şi un cuplu destrămat de „înţelegerea" dintre ei; un Petrică plecat în căutarea lupului şi ajuns vestitor la Maglavit (caz de contaminare a micilor naraţiuni fondatoare); o fetiţă putrezind sub podea, pe cîntecul unui greier, şi o bătrînică descoperită după prea mult timp în apartament; o femeie devorată pe interior de propriul făt, o alta contemplîndu-şi ultimele clipe de viaţă; doi copii descoperind, curioşi şi gata de joacă, o ladă cu grenade; un copil invizibil, un elev cu aripi, un băiat care nu se mai opreşte din crescut etc. Deocamdată fără un corespondent direct la noi, *Povestirile cu final schimbat* ale lui Florin Iaru construiesc, cu verva ironiei şi cu instrumentele absurdului sau chiar ale alegoriei, un tablou miniatural comic-morbid de moravuri. Nu spun că ar trebui citite noaptea, ci fără prejudecăţi!

● **Cosmin Perţa, *Vizita*, Editura Herg Benet, 2013.**

Tot o colecţie de proze stranii este şi acest volum *Vizita* de Cosmin Perţa, al cărui precedent roman, *Teofil şi Cîinele de lemn* (Herg Benet, 2012), subtintitluat „poem", era o naraţiune *new-weird* deopotrivă comică şi onirică, horror şi intertextuală, cu îndrăzneli şi impurităţi, cu momente de strălucire şi obscuritate. Cosmin Perţa a mai publicat povestiri, dar de data aceasta, deşi păstrează formula hibrid a naraţiunii fantastic-absurde, de tip coşmar, în care farsa şi parodia se intersectează cu satira, dimensiunea este redusă chiar pînă la cîteva rînduri (de altfel, o parte dintre aceste foarte mici naraţiuni au fost publicate pe pagina de Facebook a autorului). Pe coperta a patra sînt reproduse patru citate fictive din Groşan, Cehov, Harms şi Buzzati, deşi, cu adevărat, doar două-trei proze merg, oricum vag, în direcţia ultimului, una singură fiind cît de cît o pastişă la Harms. Partea inedită o constituie mai degrabă elementul punk al acestei formule narative hibride, adică ceea ce aş numi farsele absurde cu personaje reale, îndeobşte scriitori, construite după logica aglutinantă a visului şi grupate, cele mai multe, în seria care dă şi titlul cărţii. O pălincă băută de personajul Cosmin Perţa împreună cu Eminescu şi Caragiale într-un pub berlinez; Cărtărescu jucînd şah la Ateneu, într-un maraton deschis publicului; Costi Rogozanu cumpărînd o casă la ţară; o competiţie de karate unde participă Marin-Mălaicu Hondrari şi Andrei Dósa; Horea Poenar dispărut în Nirvana; Mircea Horia Simionescu încercînd să publice un manuscris de dincolo de moarte; apare inclusiv Florin Iaru, în chip de traducător etc. Partea proastă cu cîteva din aceste texte este – ca şi la Mihnea Blidariu, în volumul de povestiri *Playlist pentru sfîrşitul lumii* (Casa de Pariuri Literare, 2010) – că efectelor comice le sînt subsumate judecăţi de ordin moral; altfel spus, sînt (sau, cel puţin, par) nişte fantezii satirice cu personaje reale, ceea ce le scoate din sfera ficţiunii şi le apropie de pamflet. Probabil cea mai bună proză, dar cu un titlu nefericit, este „De ce am plecat din Bucureşti şi unde am ajuns", istoria horror a unui refugiu eşuat şi mesajul fără speranţă al celui rămas captiv în altă lume. Scris la minima şi comuna rezistenţă a imaginarului fantastic, deseori leneş narativ şi mulţumindu-se în prea multe cazuri cu găselniţa anecdotei, volumul poetului Cosmin Perţa pare încropit şi nu dă măsura talentului din celelalte volume de proză.

● **Radu Vancu, *Shilluk. Scrisoare despre Franz Binder*, GIL CORONA, 2013.**

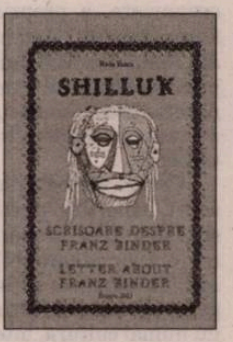

Povestirea didactică pentru copii scrisă de poetul Radu Vancu (iată, al treilea poet convertit la proză scurtă) şi inspirată de viaţa colecţionarului şi exploratorului transilvănean Franz Binder – mic proiect narativ bilingv sprijinit de Muzeul de Etnografie Muzeală „Franz Binder" din Sibiu şi Muzeul Municipal Sebeş –, începe tot ca o povestire horror, cu o dispariţie, o casă şi nişte personaje ciudate. Avînd în centrul ei un etnograf excentric şi servitorul său de culoare, un vraci aparţinînd tribului african Shilluk, istorioara picarest-exotică destinată celor mici vorbeşte, în fond, despre toleranţă şi curiozitate, despre acceptarea şi preocuparea faţă de viaţa „străinului" („atenţia faţă de celălalt, soră bună cu iubirea pentru aproape, despre care vorbea părintele în biserică"), dar şi despre mirajul şi misterul morţii. Singurul cusur al istoriei lui Franz Binder, repovestită copiilor, e că se termină prea repede. Or, după cum se ştie, apetitul unor astfel de cititori e foarte mare!

„Tatăl meu a fost un bărbat înalt, solid, jovial şi foarte prietenos. Îi seamănîn multe privinţe. A îmbătrînit frumos şi fără multe vorbe. Cum am fost despărţiţi aproape zece ani, reîmprietenirea cu el a fost una din luminile tinereţii mele. Am avut nefericitul prilej de a-l privi murind, încetul cu încetul. În 1976 s-a simţit rău, tot mai rău. Medicii i-au explicat că are o conformaţie specială a maţelor şi că asta e cauza durerilor tot mai chinuitoare. De aceea s-a urcat (la fel de jovial) pe masa de operaţie: «Să tăiem răul de la rădăcină!» Chirurgul l-a deschis şi l-a închis repede. Conformaţia aceea specială era un cancer clasic. A doua zi, tatăl meu a făcut ochi şi s-a bucurat. Sub efectul anesteziei generale, durerea se evaporase. Bucuria, cum se poate înţelege, a durat foarte puţin. A început declinul acela lent, inexorabil, care-i răpeşte omului întîi pofta de mîncare, apoi puterile, apoi demnitatea. La sfîrşit, din tatăl meu a rămas o grămăjoară de piele învelind nişte oase şi o nesfîrşită durere. Nu era prost. Şi nici nu ţinea la viaţă într-o măsură neruşinată. Dar nu-şi putea suporta propria decădere. Ne-a întrebat pe rînd (pe mine, pe sora lui, prietenii, rudele) dacă e cu adevărat pe moarte. Căci, dacă era aşa, avea de gînd să încheie socotelile cu viaţa foarte simplu: va intra într-o grevă a foamei fără întoarcere. Nimeni nu i-a spus adevărul. Aşa erau vremurile. Din milă, bolnavii erau minţiţi, «spre binele lor». Tot ce pot să mai spun e că şi-a păstrat demnitatea atîta vreme cît boala i-a dat voie. După aceea, s-a lăsat în voia ei, dispărînd dintre oamenii obişnuiţi. Şi acum mă acuz că n-am avut curajul să-l ajut. A murit în iunie, anul următor, îmbătat de morfină. Viaţa nu ne aparţine în mare măsură. Nici naşterea, nici şcoala, nici ţara şi, uneori, nici intimitatea nu ne-o putem alege. Nu sînt pentru sinucidere, sau şantajul cu sinuciderea. Dar cred că ai dreptul să stingi lumina, după ce ţi s-a luat totul." (Florin Iaru, „Fără titlu")

PUBLICITATE

FP România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ŞI IDEI

TOP 100
OAMENI ŞI IDEI
CARE MIŞCĂ ROMÂNIA

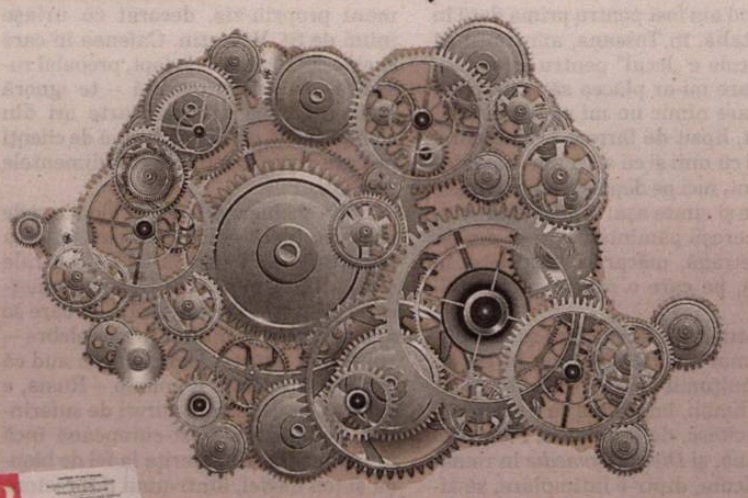

Ediţie specială, disponibilă din 24 februarie
100 de nume remarcabile, 10 categorii relevante
• POLITICĂ • INTERNAŢIONAL • ECONOMIE
• SOCIETATE • EDUCAŢIE • CULTURĂ • INOVAŢIE
• MEDIA • IDEI ŞI PROIECTE • CARIERE ŞI DEBUTURI

Pe 25 februarie, la Banca Naţională a României
GALA FP ROMÂNIA
premiază oamenii care pun ţara pe roate.

Partener principal
EURO Insol
Partener
EximBank România

„Cariera aceasta e un maraton, nu un sprint“

– interviu cu actriţa Ana ULARU –

A avut primul rol în film la 9 ani. ***Ana Ularu*** *a debutat pe scenă cu rolul Lolita, alături de Ştefan Iordache, şi a continuat să joace în piese clasice sau experimentale. Prezenţa sa în filmul românesc – de la* Turkey Girl, *regizat de Cristian Mungiu, pînă la recentul* O vară foarte instabilă *(regia Anca Damian) – conturează o personalitate artistică puternică. Actriţa are o carieră internaţională foarte promiţătoare: a jucat în serialul* Familia Borgia *şi a lucrat cu cineaşti celebri, ca F.F. Coppola sau Susanne Bier (Serena). În afara actoriei, e pasionată de desen şi jazz. Este şi vocalista formaţiei electro-rock Sunday People.*

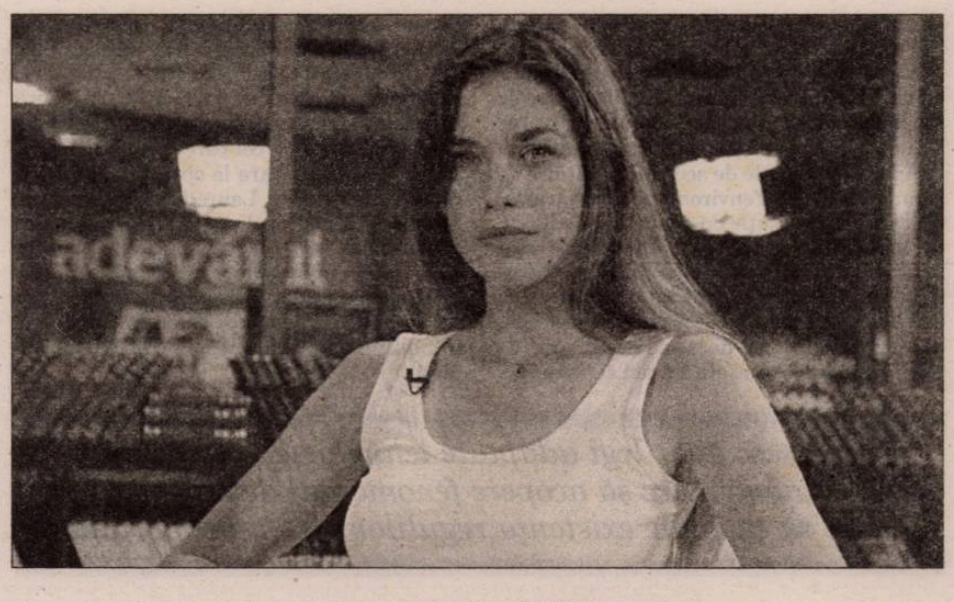

Aveţi un palmares impresionant şi sînteţi încă foarte tînără. Aţi declarat de mai multe ori că vă încăpăţînaţi să rămîneţi în România. Ce vă ţine aici?

Uneori, îmi pun aceeaşi întrebare. Nu mă aventurez în a da sentinţe despre legătura mea cu ţara, cu spiritul de aici, şi sînt un om cu sentimentul continuităţii şi afecţiune faţă de „casă“. Poate încrederea mea în creatorii de aici, în contextul care pare să promită că vom evolua din ce în ce, faptul că mă simt un actor român, că aici sînt prietenii mei (puţini, dar buni, familia mea – parţial). Sau poate fi, pur şi simplu, şi orgoliul care mă face să nu vreau să încep de la zero în altă parte. Muncesc din copilărie să-mi construiesc un drum fără compromisuri şi cu proiecte în care cred. Mai mult, am modestia de a nu considera că Occidentul suferă fără prezenţa mea. Ce e paradoxal e că joc din ce în ce mai puţin în producţii autohtone, şi nu e alegerea mea. Nu am mai fost la un casting pentru un film românesc de ani de zile, nici nu am mai aflat de vreunul. Să zicem că nu sînt în sincron cu direcţia actuală...

Care consideraţi să e momentul cel mai bun al carierei dumneavoastră de pînă acum?

Cariera aceasta, cînd optezi să o urmezi la modul serios, e un maraton, nu un sprint. Mi-am iubit rolurile, în marea lor majoritate, am lucrat cu drag, pînă la epuizare, deseori m-am pus în pericol... Nu îmi judec filmele de suflet după succesul lor sau după remuneraţie. E vorba despre ce am cîştigat personal, ce am „furat“ ca tehnică, ce am mai învăţat despre mine însămi şi ce pot face. Anul ăsta am filmat în trei pelicule, trei roluri total diferite, şi nu pot alege unul dintre ele în detrimentul celorlalte. Evident, sînt texte şi tipuri de personaje cu care te întîlneşti şi te bucuri atît de tare, că ţi se pare ciudat că alţii ar numi asta „dificil“ sau „responsabilitate“. Aveam momente cînd ţopăiam de entuziasm, ca un copil în faţa cadourilor de Crăciun, înaintea unei scene.

Tot mai multe actriţe se implică în regia de film. V-ar tenta experienţa?

M-a tentat dintotdeauna. Cumva, am avut ideea de a da la Facultatea de Film din Berlin, înainte de a face actorie la UNATC, dar aveam 18 ani, iar ei acceptau doar candidaţi trecuţi de 21 de ani. Citeam cărţi despre limbajul cinematografic, montaj, „gramatica“ pe ecran. Dar a fost o limită de vîrstă impusă şi logică, de altfel. Nu cred că poţi fi regizor fără experienţă, fără să fi trecut prin viaţă, să fi gustat din dragoste şi dezamăgire, invidie, ură, responsabilitate, strategii, forţă. Fără să fi aprofundat cumva măcar propriul mecanism uman, cu subtilităţile lui. Respect regizorii şi mi se pare adeseori supraumane ce fac ei (cînd le iese cu adevărat bine). Aşa că atunci am realizat că ar fi un pic mai înţelept să îmi văd de prima mea alegere şi, între timp, să acumulez cît pot. Oricum, voiam să îmi învăţ meseria ca lumea, joc de la 9 ani, dar la acea vreme eram conştientă că eram doar un amator cu instinct. Am ales să fac şcoala, să îmi tratez meseria cu respect, să-mi îmbogăţesc tehnica.

Dacă ar fi să vă alegeţi un personaj istoric feminin, pe cine aţi alege?

Nu aş alege Ioana d'Arc sau Maria Stuart. M-a fascinat mereu Isabelle Eberhardt, travestiul ei în bărbat, în lumea arabă, viaţa ei tumultoasă de nomadă...

Aţi lucrat cu regizori americani, danezi, români... Cum reuşiţi să vă adaptaţi stilurilor de lucru atît de diferite?

Stilurile de lucru nu sînt neapărat diferite. Arta e un limbaj universal. Lucrăm tot cu alcătuiri umane, cu situaţii de viaţă. Eu mă adaptez pentru că am fost mereu obişnuită să răspund modurilor de lucru diferite şi mă bucură diversitatea. Cîtă vreme există umor şi dragoste pentru actul artistic, nu există bariere insurmontabile.

Aţi jucat recent cu actori ca Jennifer Lawrence şi pe Bradley Cooper... Sînt marile vedete inhibante?

Absolut deloc. Dimpotrivă, am rîs împreună, am construit împreună, e vorba despre nişte artişti generoşi şi prietenoşi. Eu am avut de jucat mult mai multe scene cu Bradley Cooper decît cu Jennifer Lawrence, dar am simţit mereu încredere totală în ceea ce făceam, din partea amîndurora, ba chiar am primit unele dintre cele mai frumoase complimente legate de rol şi de direcţia în care conduceam o scenă. Eram cu toţii profesionişti acolo, era vorba despre o distribuţie internaţională formată din actori care aveau o mare experienţă în teatru (inclusiv Bradley) şi cu un tip de conduită profesională. În general, eu nu prea sînt *starstruck*, nu am „idoli“. Mai degrabă m-a emoţionat întîlnirea cu Susanne Bier; acolo m-am pierdut puţin, pînă în clipa în care am început proba propriu-zisă. Cînd a venit vorba de joc şi de meserie, m-am regrupat imediat, dar înainte de asta am fost intimidată, recunosc.

Actorii Ana Ularu şi Jamie Sives, în pelicula „O vară foarte instabilă“

A fost sau nu solicitantă prestaţia din filmul Serena?

A fost teribil de solicitant. Cei care au citit romanul ştiu ce fel de personaj e Rachel. E o luptătoare căreia i se pun mii de piedici, se luptă cu nedreptăţi şi cruzimi. Era şi un *contre-emploi,* foarte puţină lume m-ar fi distribuit în rolul de „victimă“, mai tînără decît personajul lui Jennifer, timidă şi hăituită. Dar acesta e avantajul lucrului în contextul de „acolo“, unde nu eşti distribuit dacă arăţi exact ca personajul din primele cinci minute de cînd ai intrat pe uşă. Creatorii îşi mai imaginează şi cum ai arăta cu un anumit tip de costum, cu machiaj etc.

Treceţi cu uşurinţă de la roluri în filme de acţiune, ca Anaconda, *la cele de compoziţie din* Familia Borgia?

Nu consider problematică trecerea de la un rol la altul. Roluri să fie. Cînd construieşti un personaj, lucrezi la detalii şi îţi imaginezi apoi mai departe un om nou-născut, dintre poveste şi actor. Ceea ce e dificil e momentul în care îl creezi. Porneşti cu intuiţie, de la informaţiile din scenariu, îţi faci documentarea şi alegerile pentru primele scene filmate. Apoi, mai e greu şi să îţi păstrezi coerenţa fără să fi monocord, „generînd“ un om real, cu subtilităţi şi nuanţe.

Ce presupune acest exerciţiu de adaptare?

Respect pentru fiecare film în parte şi pentru personajul tău. Atenţie şi curiozitate, comunicare totală cu regizorul, cu partenerii şi echipa. Porneşti mereu dintr-un punct de echilibru şi trebuie să fii mereu atent la drumul tău şi la ce poţi să treci cu vederea dacă nu îţi laşi imaginaţia deschisă.

Dacă ar fi să alegeţi să jucaţi într-o ecranizare după un roman interbelic românesc, la ce autor v-aţi opri şi de ce?

Sincer, nu m-am gîndit la asta. Şi nu am un personaj care să mă atragă în mod special. Mi-a displăcut mereu felul în care trata Camil Petrescu personajul feminin, de exemplu. În liceu eram cît se poate de revoltată pe el sau pe Mihail Sorbul. Rebreanu îmi plăcea şi poate că ar trebui „revizitat“. Ar fi, poate, *Enigma Otiliei*... Pe Eliade îl ador, iar nuvelele lui mi se par, teoretic, aur cinematografic, dar e foarte greu de redat în film sau teatru acea lume de senzaţii, de căutări. Mai degrabă m-ar interesa să joc Ana Ipătescu, Ecaterina Teodoroiu sau, şi mai mult, Maria Tănase.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

craii de burta veche

Li Lan sau puiul roşu chinez

„Pui cu alune şi ardei iuţi roşii“ – a auzit-o spunînd pe Li Lan. A ridicat capul şi a văzut-o aşezînd un platou aburind pe masă. „Ardeii nu se mănîncă“, a mai adăugat ea, „sînt doar pentru gust.“ Mîncarea de pui aţîţa focul mocnit din gîtlejul lui Neal şi îl făcea să lăcrimeze. Fiecare îmbucătură era mai iute şi mai gustoasă decît cea din urmă şi dădea vinului un gust mai delicat şi mai proaspăt. Neal o privea pe Li cum apuca graţios, cu beţigaşele, jumătăţile de arahidă şi i le vîra lui Pendleton în gură. (...) „Dumnezeule, iarăşi?“ o auzi pe Olivia gemînd cu istovită disperare, cînd Li Lan a adus un platou cu broccoli, muguri de bambus şi ciuperci în sos de soia. (...) Tom a ridicat ceaşca, i-a privit în ochi pe fiecare dintre comeseni şi a spus: „Pentru frumuseţea artei lui Lan, pentru frumuseţea culturilor care cresc graţie ştiinţei lui Robert, pentru frumuseţea prieteniei.“ Neal a golit ceaşca şi o întrebare idioată i-a trecut prin minte: oare Iuda s-a bucurat de vin în timpul Cinei?

Tăiaţi pe din două doi ardei graşi, unul roşu şi unul verde, scoateţi-le sîmburii şi vinişoarele, şi tăiaţi-i în pătrăţele de 1 cm. Tăiaţi în cubuleţe cu latura de 1 cm patru fileuri de pui şi daţi-le prin făină. Bateţi spumă un albuş de ou, cu o lingură de vin de orez şi una de sos de soia. Tocaţi doi ardei iuţi roşii şi un căţel de usturoi. Măcinaţi gros 100 gr de alune. Încingeţi într-un *wok* patru linguri de ulei de arahide. Daţi cubuleţele de pui prin albuşul bătut şi prăjiţi-le în *wok*. După 2-3 minute adăugaţi ardeii graşi, ardeii iuţi, usturoiul şi arahidele, şi prăjiţi totul, la foc iute, încă un minut.

Robert Pendleton este un expert în pesticide, care a fugit de la corporaţia AgriTech cu Li Lan, pictoriţă talentată şi spioană chineză comunistă, iar Neal Carey este detectiv privat. Fiecare încearcă să-l cîştige pe Robert de partea sa: Li Lan pentru China, Neal pentru corporaţia-mamă. Din romanul *The Trail to Buddha's Mirror* (1992), al lui Don Winslow.

Amicul Dejun

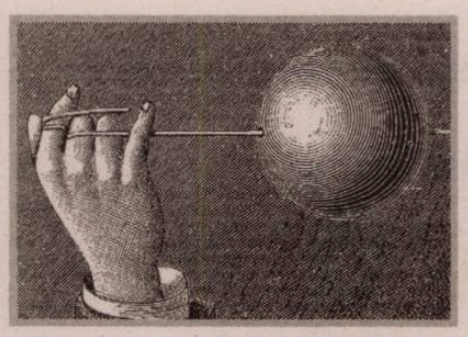

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cea mai scumpă căutare Google

Un anume Olivier Laurelli din Franţa a căutat pe cel mai popular motor de căutare un şir de cuvinte: „informaţii actualizate despre situaţia din Siria". Google a afişat o listă de legături spre diverse site-uri. Printre altele, era acolo şi un link la Agence nationale de securité sanitaire de l'alimentation, de l'environment et du travail (ANSES), o instituţie de stat. Link-ul ducea, de fapt, către o extensie a site-ului respectiv, un soi de extranet dedicat specialiştilor şi colaboratorilor instituţiei. Intrarea pe extranet se face în mod normal cu o parolă, dar, dintr-o eroare de securitate, sute de pagini puteau fi accesate simplu şi nerestricţionat *via* Google. Exact asta a păţit şi Olivier Laurelli, care a nimerit acolo din întîmplare şi a dat peste o mulţime de documente, dacă nu secrete, atunci măcar discrete. Le-a descărcat masiv şi le-a afişat pe blogul său – în fond, omul spunea că a fost de bunăcredinţă, o informaţie disponibilă pe site-ul unei instituţii publice este şi trebuie să fie... publică. După cum s-a dovedit ulterior, nici unul dintre documentele respective nu era sensibil, adică nu punea în pericol siguranţa naţională şi nici nu atingea demnitatea persoanei. Numai că incidentul s-a transformat în caz. Un caz juridic urmărit acum cu mare atenţie în Franţa şi în Europa. Căci el vorbeşte despre relaţiile dintre cetăţeni şi sistemele informatice. Cine e de vină dacă informaţii ţinute „sub cheie" ajung să fie accesibile tuturor: cei care n-au ştiut să le păzească sau cei care le obţin în mod fraudulos? În cazul lui Laurelli, deşi destul de limpede sub aspectul săvîrşirii faptei, e încă neclar care sînt acuzaţiile şi care e prejudiciul. Păţaşul însuşi e mai degrabă ironic: pedeapsa, dacă va fi vreuna, nu are cum să fie prea aspră, aşa că el îşi permite să scrie în continuare pe blog despre cum e tratat în justiţie.

Nu lipsesc doar legi adaptate tehnologiei, ci o cultură juridică nouă, care să acopere fenomentul dematerializării şi care să constate existenţa regulilor din lumea virtuală.

Într-o primă etapă, Laurelli a fost acuzat de *„piratage informatique"* – o culpă de la bun început eronată, după cum au recunoscut pînă şi procurorii: copierea unor date (chiar dacă parolate) n-are nici o legătură cu pirateria. I s-a deschis apoi un nou proces cu trei capete de acuzare separate: „penetrarea frauduloasă a unui sistem informatic", „întreţinere frauduloasă" şi „sustragere frauduloasă de date". Nici aici procurorii nu prea reuşesc să-şi demonstreze acuzele. Laurelli a fost deja achitat de „penetrarea frauduloasă"; în schimb, partea vătămată, adică ANSES, a fost ea însăşi acuzată de neglijenţă şi va trebui să-şi revizuiască sistemul informatic. Celelalte două capete de acuzare sînt încă în proces de judecare. Dacă va fi găsit vinovat, Laurelli riscă să plătească 3000 de euro. E „cea mai scumpă căutare Google" – a scris el pe blogul său.

Cazul e grăitor pentru lacunele sistemului penal din domeniul Internetului şi protecţiei datelor. Nu lipsesc doar legi adaptate tehnologiei, ci o cultură juridică nouă, care să acopere fenomentul dematerializării şi care să constate existenţa regulilor din lumea virtuală.

Dacă ai găsi o casă străină şi ai descoperi că are uşa neîncuiată, ai intra înăuntru? Apoi, odată intrat, ai fura obiecte de prin casă? Aceste două întrebări revin obsesiv în discursul celor care apără site-ul şi-l condamnă pe Laurelli. Căci exact astfel, spun ei, ar fi procedat şi blogger-ul: ca un infractor. Chiar dacă „uşa" pe care a intrat nu fusese încuiată, el tot prin efracţie ar fi intrat, apoi şi-a însuşit datele prin furt. Analogia cu furtul şi intrarea prin efracţie prinde bine în instanţă. Numai că – rămînînd la acelaşi nivel al comparaţiei – acuza poate fi demontată uşor: nu, Laurelli n-a găsit o casă cu uşa descuiată, ci o casă fără ziduri, fără uşi şi fără ferestre. Şi nici furtul nu e tocmai furt – de vreme ce obiectele respective n-au dispărut din „casă" şi nici n-au intrat în posesia sa.

PUBLICITATE

anses
alimentation, environnement, travail

PUBLICITATE

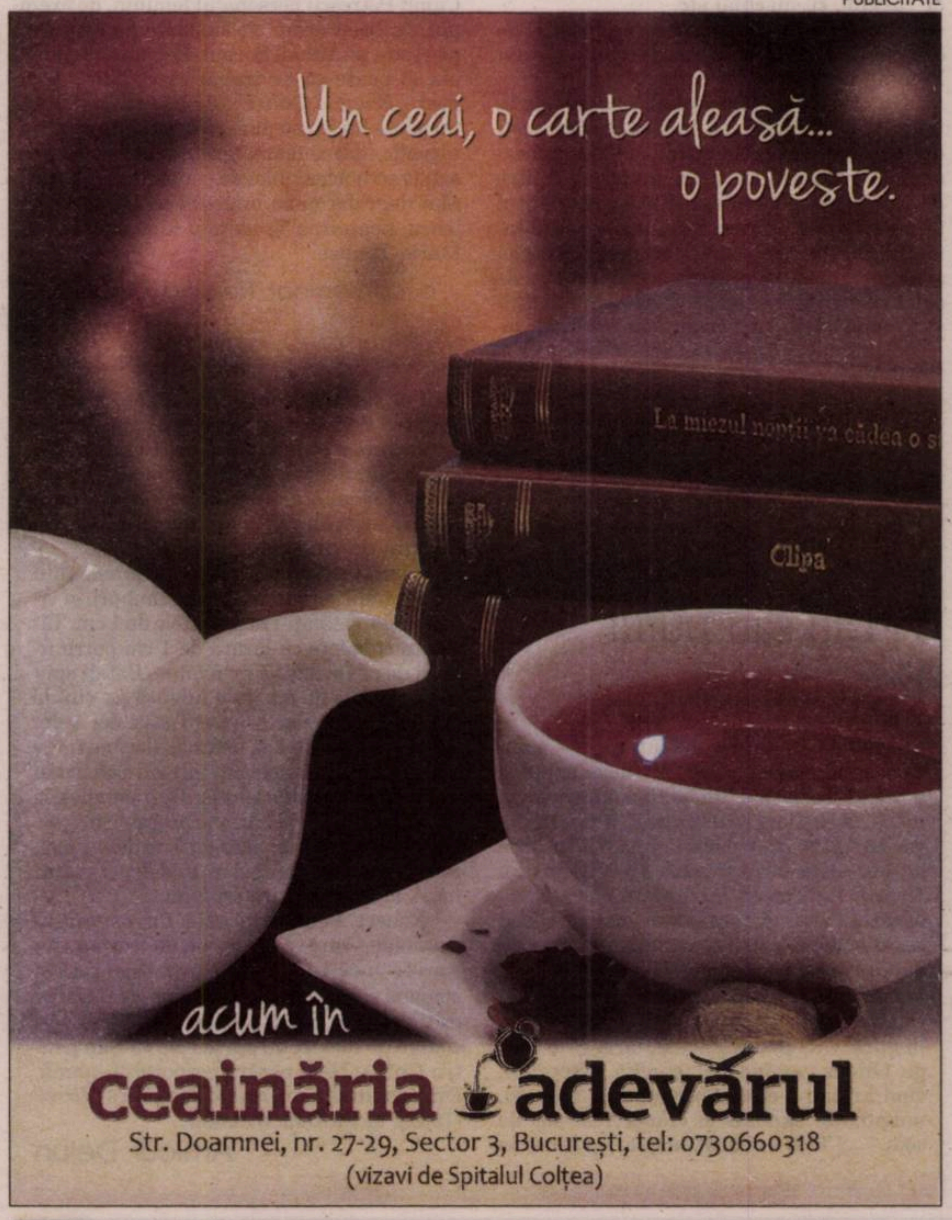

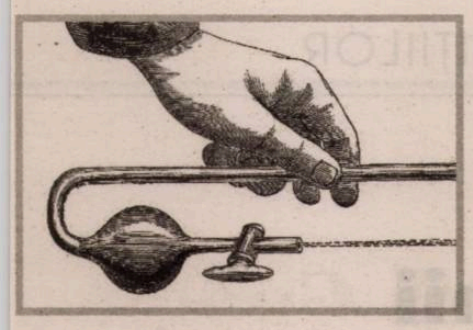

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cînd lupii adulmecă miros de singurătate

● ***Hoți*, de Dea Loher, regia: Radu Afrim, scenografia: Andreea Săndulescu, muzica: Vlaicu Golcea, coregrafia: Andreea Gavriliu; cu: Marius Manole, Aida Avieriței, Cornel Scripcaru, Ana Ciontea, Mihai Călin, Medeea Marinescu, Liliana Ghiță, Claudiu Bleonț, Natalia Călin, Diana Dumbravă, Conrad Mericoffer, Irina Antonie, Diana Roman, Aris Bănuțoiu. Teatrul Național București.**

O barcă împotmolită într-o mlaștină secată, stingheră în neputința ei de a răzbate. În mijlocul mîlului, o bulboană care va prilejui una dintre cele mai spectaculoase sinucideri din teatru. Un ponton singuratic, străcurat printre smocuri ciufulite de stuf, din care iese o haită de lupi cu ochii însîngerați. Un început sumbru de spectacol, cenușiu ca viața unor oameni care nu au curajul să trăiască. Doar orăcăitul zgomotos al broaștelor ironizează oarecum atita disperare umană.

Noul spectacol de la TNB al lui Radu Afrim, *Hoți* de Dea Loher, schimbă cumva ceea ce oferă de obicei regizorul. Nu e vorba de stil sau tematică, ci de consistență. Afrim crește gradul complexității spectacolului, prin alegerea unui text stufos, cu multiple povești care se întretaie, nu foarte clar și nu tocmai cu sens (în show nu se fac toate joncțiunile, dar asta nu este absolut necesar), cu o scriitură mixtă, în care liricul se amestecă cu un dramatic multiperspectivat, iar scenele au titluri, ca niște poeme („Vis", „Veghe", „Lupul" etc). Personajele sînt și participanți, și observatori, și comentatori în același discurs – exersează, deci, o triplă perspectivă, ceea ce complică receptarea textului. Replicile lungi, aproape monologale (Afrim le-a mai subțiat), conțin adresarea directă, comentariul despre partenerul de dialog și autoreflecția asupra propriei stări, o structură dificilă, care solicită un efort de înțelegere din partea spectatorului. *Hoți* nu e un show care se consumă ușor.

Spectacolul este o panoramă a umanității la marginea societății, într-o pustietate deprimantă, vîscoasă, perfidă ca nisipurile mișcătoare, însă în care dramele sînt urbane, la fel ca depresiile (un univers pentru care muzica lui Vlaicu Golcea este ca un cocon, îl închide în sonoritățile ei alienante). Personajele Deei Loher (cu ale cărei piese Afrim se întîlnește a treia oară, după *Adam Geist* la Brăila și *Piața Roosevelt* la Timișoara) sînt oameni fragili – „care se strecoară prin propria viață, temători și prevăzători, ca și cum nu le-ar aparține nimic din toate acestea, ca și cum n-ar avea nici un drept să stea acolo, ca și cum am fi hoți" –, care se scufundă în anxietatea lor ca într-o zonă de siguranță și visează la rezervații naturale, în care și-ar putea purta la lumină fricile și neputința. Punctul lor comun este teama, care ia forma retragerii, a unui abandon existențial. Sînt oameni care renunță să lupte și să spere, dar continuă să viseze – vise sterile, care le justifică și amplifică fricile, vise în neîmplinirea cărora se simt confortabil. Într-o familie tînără se declanșează tensiuni din cauza unei schimbări la serviciu. O femeie nu poate naște un copil fără să-și cunoască propriul tată. Un bărbat spionează un cuplu matur, care este captiv în propriile fantezii. Într-un azil, o mamă senilă își așteaptă în zadar fiul. O soră își caută în zadar fratele. O femeie visează la dragoste. Un bărbat refuză să se lase iubit. O altă femeie își așteaptă soțul 29 de ani (43 de ani în text). E o lume care se mișcă încet, paralizată de teama de a nu trezi „lupii", angoasele bine ascunse, confortul nefericirii. Ideea apare în piesă prin însești numele personajelor – două dintre familii, fără legătură de rudenie, se numesc Tomason, termen la care se face referire de mai multe ori. („Termenul și ideea «tomason-ului» ca obiect inutil în spațiul public provin de la artistul japonez Genpei Akasegawa, care le-a dezvoltat în anii șaptezeci și le-a documentat pe baza a numeroase exemple din Tokio.")

Un spectacol afrimian prin excelență, în care comicul disimulează o dezarmantă lipsă de speranță.

Afrim expune personajele în arenă (spațiul este folosit așa pentru prima dată de la renovarea Sălii Studio, fosta Operetă), ca pe o masă de disecție. Este o galerie impresionantă de vulnerabilități care rătăcesc fără țintă într-un peisaj cețos, naufragiate la limita speranței și care alcătuiesc un univers compozit. Sînt stiluri diferite de joc, care generează energii diferite, uneori contradictorii. Din această construcție, din materiale diverse, rezultă un onirism cataleptic, cu tușe din *kinky*-urile specifice regizorului, o textură performativă bizară. Uneori, contrariile puse împreună se resping, alteori se combină într-o urzeală originală, incitantă, care nedumerește. Ca o mîncare nouă, cu ingrediente necunoscute, pe care ți-e puțin teamă să o încerci. În scenă apar personaje afrimiene cunoscute din alte show-uri: tineri care rătăcesc în căutarea sinelui, fără să știe de unde vin și unde se duc (Aida Avieriței, Irina Antonie/Diana Roman – actrițele de la Gala „Hop"), babeta dementă, „colegă" de fragilitate și dezorientare cu puștimea (Liliana Ghiță), melancolia unui bărbat tînăr (Conrad Mericoffer – la prima colaborare, excelentă, cu Afrim), onirismul altuia (Marius Manole, într-un rol bazat mai mult pe expresie corporală – coregrafia angoaselor sincron: Andreea Gavriliu), personajele *kinky* (domnul și doamna Schmidt – rude cu familia Smith din *Cîntăreața cheală* a lui Eugen Ionescu –, ale căror devieri de discurs vizează absurdul comic: Ana Ciontea și Cornel Scripcaru, cel din urmă – actor cu o expresivitate specială, pe care Afrim l-a invitat de la Teatrul Bulandra, pentru o primă și fericită colaborare), femeia uitată ca un obiect nefolositor, din al cărei păr iese praf (Diana Dumbravă), soră cu Bunica din *Alge. Bernarda's House Remix*, cu rochia ei de mireasă din pînze de păianjen. Apar și limbajele deformate, ca simptome ale alienării, altă marcă a regizorului. Pe lîngă vorbirea degradată a bătrînei nebune (cu diminutive inventate), în *Hoți* se face și un transfer de limbaj, din cel academic, în dialect ardelenesc. Îl face Natalia Călin (cu maxim de umor și minim de mijloace), care transpune nu numai vorbirea („hai, radiază oțîrucă"), ci și personajul, într-o zonă bizară, căci accentul, concretețea, carnalitatea ei nu îi oferă mai mult realism, ci un anume exotism, în tușe groase (ca la Miró). Scena dintre ea și Conrad Mericoffer – care vine cu o fragilitate melancolică, absent parcă din propriul corp – mixează aceste energii diferite într-un univers compozit, reprezentativ pentru întreaga structură a spectacolului. Și, desigur, nu poate lipsi peștele (altă marcă a regizorului), aici – unul care înoată prin aer, „susținut" de copilul Aris Bănuțoiu.

Hoți e un spectacol afrimian prin excelență, în care comicul disimulează o dezarmantă lipsă de speranță. „Lupii" stau la pîndă.

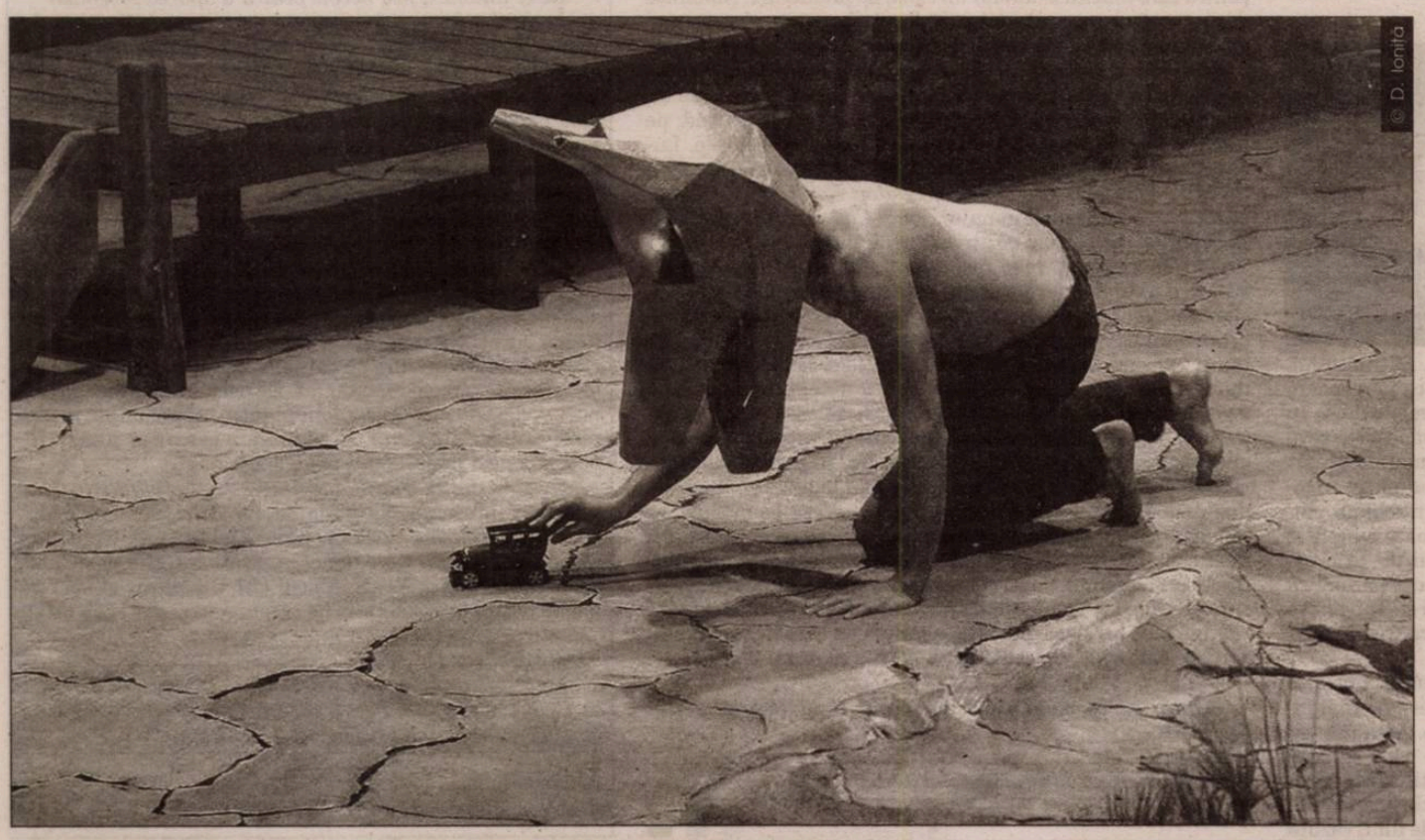

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Tristeţea cărnii

● ***Nimfomana Vol. II / Nymphomaniac: Volume II*** **(Danemarca – Belgia – Franţa – Germania – Anglia, 2013), de Lars von Trier.**

În cel de-al doilea volum din romanul cinematografic ludico-intelectualisto-porno al lui Lars von Trier, Şeherezada nimfomană Joe (Charlotte Gainsbourg) îi povesteşte aparent asexuatului samaritean Seligman (Stellan Skarsgard) despre cum şi-a pierdut orgasmul într-un cămin conjugal altminteri fericit, înainte de a şi-l recăpăta din mîinile unui torţionar sexual profesionist; despre cum s-a străduit la un moment dat să se conformeze social, dar în cele din urmă n-a mai suportat ca sexoşenia ei să fie privită, condescendent, ca o patologie – doar pentru că respectivul clişeu e mai liniştitor pentru oamenii „cumsecade" –, şi a ales să trăiască în afara societăţii, ca gangsteriţă; şi despre multe alte aventuri, inclusiv ratate – ca, de pildă, o ocazie de a fi făcută sandviş de doi musculoşi imigranţi africani. Această din urmă anecdotă e dramatizată într-un registru de farsă, cu cei doi bărbaţi întorcînd-o pe Joe pe toate părţile, în timp ce se ciondănesc nesubtitrat, pe limba lor, incapabili să cadă de acord asupra unei proceduri optime; tustrei sînt goi, iar unele cadre sînt compuse cu umor, cu Joe în planul doi, aşteptînd să i se hotărască soarta, şi planul întîi ocupat de două penisuri mai mult sau mai puţin erecte, întinse unul spre celălalt ca floretele a doi scrimeuri. Episodul cu specialistul în durere-ca-plăcere (Jamie Bell) are tot un colorit de farsă, însă unul mai discret, ţinut sub „faţa de piatră" a unei concentrări afectate, pseudo-clinico-documentare, pe proceduri (harnaşamentele şi nodurile speciale folosite de expert pentru a o lega pe Joe cu fundul în sus peste canapea, cartea pe care i-o pune sub burtă). Pe de altă parte, spectatorilor le e semnalat mai clar decît în primul volum caracterul jucăuş al analogiilor ilar-erudite pe care poveştile lui Joe continuă să i le inspire cărturarului Seligman: începînd să se simtă luată la mişto, eroina ripostează taxîndu-i una dintre dizertaţii drept cea mai puţin inspirată de pînă atunci. (Apropo de lipsă de inspiraţie, von Trier ameninţă, la un moment dat, cu autoplagierea unei faimoase secvenţe din *Antichrist:* e un *supertaquineur.)* Ca şi în volumul I, autorul pune în gurile personajelor tachinerii şi afuriseli la adresa corectitudinii politice, însă, la final, are grijă să opereze un cît se poate de corect politic (şi, din punct de vedere dramaturgic, cam prea la îndemînă) schimb de roluri între femeia (auto)identificată pînă atunci cu sexualitatea şi bărbatul care păruse a fi numai şi numai spirit. Asta după ce femeia cucerise deja poziţia de putere în dialogul lor înţesat de referinţe literare, arătînd că cel puţin romanele lui Ian Fleming (simpatică alegere) le cunoaşte mai bine decît bărbatul. Şi, precum în discuţiile despre literatură, aşa şi în sexul sado-masochist – pe care Joe îl experimentează în postura de dominată (ca terapie pentru regăsirea orgasmului), pentru a ajunge mai tîrziu (ca gangsteriţă specializată în recuperări) să-i folosească tehnicile de pe o poziţie de forţă. Dar adevărata măsură a tactului şi a responsabilităţii de care e capabil von Trier (fără mişto) este dată de felul în

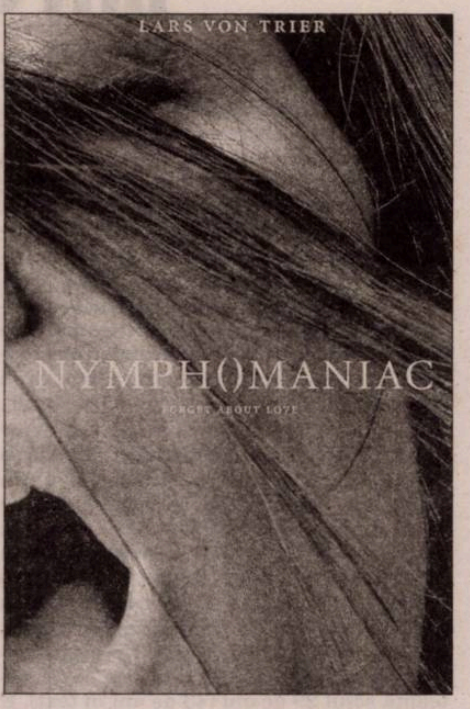

care tratează subiectul pedofiliei: episodul respectiv o fi culminînd el cu planuri-detaliu pe felaţia oferită de Joe unui bărbat pe care tocmai l-a demascat ca pedofil, dar, după cum explică ea imediat după aceea, era vorba despre un bărbat care pînă atunci îşi reprimase atît de bine impulsurile, încît nici măcar el nu bănuia că le are. În contrast cu felaţia (feroviară) din volumul I, prezentată ca o poznă maliţioasă, felaţia de aici e oferită de Joe ca un gest de compasiune, de apreciere pentru stoicismul acelui bărbat (şi al multora ca el – aminteşte eroina, subliniind didactic că majoritatea covîrşitoare a bărbaţilor cu asemenea impulsuri aleg să şi le reprime), de reparaţie simbolică după distrugerea vieţii lui.

Adevărul este că sexul rareori e luat *à la légère* în filmul lui von Trier: între felaţia din volumul I şi felaţia din volumul II, eroina se transformă într-o fină cunoscătoare a tristeţii cărnii, dar tristeţea e acolo de la început – pe faţa bărbatului din tren, care are un interes real de a se stăpîni şi tot nu reuşeşte. Asta face din *Nymphomaniac* un film mai degrabă conservator decît radical-eliberator – oricît de elocventă ar fi eroina cînd denunţă un program de terapie pentru dependenţi sexual ca pe o operaţiune represivă din partea poliţiei morale a societăţii. Propria ei experienţă sfîrşeşte prin a confirma (orişicît de sarcastic) mitul iubirii romantice, presupus inescapabile (după tot ce-a trăit, Joe rămîne perfect capabilă de gelozie omucidară), mitul existenţei unui bărbat (unul singur) care e bărbatul-alesul-nemesisul-blestemul vieţii ei. Dincolo de astea, volumul II pune sexul în lumina tristă a îmbătrînirii, tot aşa cum volumul I îl pusese (pe durata unui capitol) în lumina morţii celor dragi (tatăl lui Joe). Concluzia acestui show inegal, dar vioi (concluzie articulată de Joe încă din prima parte), este că singura eliberare ca lumea la care ne putem aştepta pe pămîntul ăsta vine odată cu permisiunea de a muri.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Ipohondrie planetară

● **Kitaro, *Final Call*, Domo Records, 2013.**

Genul New Age a apărut ca un fel de muzică clasică a omului sărac, profitînd de progresul tehnologic care a dus la popularitatea sintetizatorului, începînd cu finele anilor '60, şi aferenta eficientizare a costurilor de producţie muzicală. În condiţiile „audiofile" oferite de difuzorul radio al anilor '70-'80, putea trece chiar drept muzică simfonică. Cel puţin aşa l-am perceput eu, mititel fiind, cînd vară-mea m-a introdus în lumea a ceea ce percepeam atunci drept „muzică experimentală". Experimentul era în principal reprezentat de lipsa vocii şi, aveam să înţeleg ceva mai tîrziu, chiar şi a instrumentelor. Era cel mai progresiv lucru consumabil în lumea pop, pe atunci prea puţin preocupată de postironia meta la modă în prezent, în schimb, sincer preocupată de a se eleva spiritual, cu mijloace simple şi ieftine. Culmile succesului au fost atinse în anii '90, prin tripleta Enya, Enigma, Era, însă genul s-a ridicat pe umerii unor veterani precum Kitaro şi ai unor pionieri ca Tangerine Dream, din opera cărora lipseşte însă dinamica fredonabilă a hiturilor nouăzeciste.

Principala provocare cu care m-am confruntat la primul contact cu muzica New Age era senzaţia că piesa nu mai începe odată, că eram captiv într-un etern intro. Asta ţine de rădăcinile genului în muzica ambientală, de care se delimitează însă prin încărcătura ideologică şi utilizarea terapeutică. Caracterul de simulacru al muzicii clasice s-a dovedit benefic cînd genul a fost asimilat muzicii de film, văzută ca un lubrifiant al experienţei cinematografice. În acest sens, Kitaro nu a avut prolificitatea şi nici geniul lui Vangelis, dar a apucat să se vadă nominalizat la Globurile de Aur, în anii '90, şi s-a dovedit o variantă mult mai puţin costisitoare pentru Hollywood, comparativ cu desfăşurările de forţă coordonate de, să zicem, John Williams. În sfîrşit, o altă piatră de temelie a genului e dată de circumstanţa importului de exotism în anii '70 – Kitaro, şi epigonii săi sînt, pentru muzica pop, ce au fost Mahavishnu Orchestra sau Ravi Shankar pentru jazz şi rockul progresiv. În timp ce spiritualitatea orientală a fost promovată în jazz şi rock în interese preponderent artistice, New Age s-a conturat ca o mişcare socio-politică propriu-zisă, integrînd elemente de ecologism şi misticism holistic, pentru care muzica a devenit un canal de proliferare. Albumele de gen se vînd uneori în emisiuni de teleshopping, şi eu însumi am cumpărat o casetă cu Kitaro dintr-o farmacie homeopată.

Final Call, cel mai recent material al japonezului relocat în California şi a 15-a sa nominalizare la Grammy, este un elogiu environmentalist de proporţii cosmice, incluzînd, pe lîngă probleme pămînteşti, şi unele ce privesc Soarele, Luna, Jupiter. Prin asta duce cu gîndul şi la eco-space-opera lui Mike Oldfield, *The Songs of Distant Earth* (1994). Comparativ cu standardele genului, *Final Call* are ceva mai multă percuţie, subminînd pozitivismul implicit cu un subtil sentiment de ameninţare şi ipohondrie planetară. Mesajul lui Kitaro e unul de îngrijorare la adresa sorţii planetei, acum, cînd globalizarea New Age pare să fi fost deturnată de capitalismul devorator de resurse. Asta îi face pe unii ascultători să acuze că materialul nu e „suficient de relaxant", însă nu e vorba de o înşelare dramatică a aşteptărilor, ci de o uşoară stridenţă în urechile celor care folosesc muzica artistului pentru managementul stresului. Dincolo de această observaţie, albumul rămîne o experienţă în primul rînd spirituală şi abia apoi una artistică. Genul la a cărui făurire a pus umărul Kitaro începe să se dezintegreze pe măsură ce publicul-ţintă – atît environmentaliştii, cît şi practicanţii misticismului de gherilă – optează pentru atitudini mai ţintite decît holismul New Age, şi totodată mai proactive, pentru care muzica îşi pierde treptat rolul de facilitator. Kitaro rămîne însă un clasic în viaţă, al unui gen care în ansamblul său are calităţile, deloc de neglijat, ale ceaiului de tei.

Kitaro va concerta pe 2 martie la Sala Palatului din Bucureşti.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Ştefan EREMIA

„Catharsis & hedonism"

De ce anume a fost nevoie pentru a apărea Moebius?

În prima fază, a fost nevoie de o intersecţie semaforizată, în care au intrat simultan două sezoane de *The Walking Dead* şi încă unul din *American Horror Story*, o chitară-spion, nouă dezamăgiri medii şi încă două mari, cîteva picături de sînge albastru şi un fel de nebunie asociată de unii cu picătura chinezească. S-au adăugat 25 grame de drojdie şi s-a băgat totul într-un ceaun de fontă, cu capac. S-au presărat aproximativ 650 de Mi-uri groase, undeva între 15-20 de războaie civile şi, uşor-uşor, se face un an de Moebius.

Care sînt idealurile voastre?

Primordial este – am stat noi şi ne-am gîndit – să avem sute de mii de *like*-uri şi un subsol plin de lingouri de aur negru curat. Ca mai apoi să ne lepădăm de recurenţă şi să intrăm într-un film cu catharsis & hedonism, din care să nu scape nimeni nevătămat. De asemenea, vrem superputeri, desfrîu, supercoordonare între ochi şi mînă, întîmplări care fac diferenţa, şi, să nu care cumva să uităm, roboţi japonezi majordomi, pentru zile negre.

Cu care dintre trupele româneşti aveţi afinităţi?

Moon Museum, Nava Mamă, Pandrea, Steaua de Mare, Robin and The Backstabbers, Lights Out!, Theory of Mind, Velosonics, Kaleidonescu, Pinholes, Rubik's Cube, The Amsterdams, YooN, Moonlight Breakfast şi sper că foarte puţini alţii, pe care, ne cerem scuze, dar i-am uitat.

***Ştefan Eremia** este vocalistul trupei Moebius. Pe 6 martie, în Club Control din Bucureşti, trupa Moebius va cînta în deschiderea concertului Robin and The Backstabbers.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Ricky, polițistul adjectivelor

„O-paaa!" e cuvîntul – și, uneori, ritmul – fetelor din Coreea. Bărbații coreeni visează ca toată viața lor să fie numiți *opa*. Tradus în diferite contexte lingvistice și urbane coreene (sensul prim e de „frate mai mare", doar în adresarea fetelor) e combinația – letală, pe scara vînătorii erotice – de prieten, frate, iubit, „băiat rău", care se încruntă *butch,* dar care zîmbește Disney după colț, să nu i se vadă sufletul *roll, baby, roll*.

Apelativul e folosit cu un invariabil zîmbet larg și cu un soi de mîțîială. Din păcate pentru băieți și pentru foarte muncitele lor ore la sală, nu toată viața sînt numiți *opa*. Cum s-au căsătorit ori au depășit o anumită vîrstă, în care nici un efect cosmetic, chirurgical ori sportiv nu mai poate face nimic pentru cauză, se schimbă placa comunicațională, devin *ajoshi,* „nenea" de-a dreptul, cu toată căderea imagologică subsecventă.

Pentru un tînăr, viața în Coreea are la tot pasul ierarhii, cutume, poziții și dispoziții de respectat, dacă nu vechi, imediat și natural adoptate. Tînărul coreean e confruntat cu apăsătorul conservatorism parental – prin definiție confucianistă – asociat succesului. Trebuie să reziste, apoi, cercurilor castei familiale – serii de mătuși și unchi, toate relevante, pînă la proba contrarie. (Vezi telenovela cu iz de *marketing media* a familiei Kim din Nord. Sînt convins că mulți din Sud chiar așa o și urmăresc, ca pe un nou episod „care pe care", serial *Dynasty,* imberbul cu alură de adolescent drastic reprimat, Kim Jong-un în rol de divă „Dan, grab a snicker" – Joan Collins). Intră în circuitul școlar, aprig, apoi în competiția feroce a pieței muncii. Cercurile nenumărate ale prezenței urbane contemporane coreene, fiecare adăugînd ceva la *pedigree*-ul simbolic al fiecăruia: faima orașului de origine, universitatea absolvită, pînă la ultima marcă a parvenitismului global, olimpiada brand-urilor. Totul e competiție; ce ar scuti amorul, cel mai *glossy* capitol al vieții, de asta? Cît de elegant îi ține el poșeta ei, cît timp amîndoi se plimbă *in the mood for love,* nu pe scări, cu sufertașul, ca în filmul lui Won Kar Wai, ci în Gangnam, *city*-ul seulez. Cuvîntul-mantră al unui tînăr seulez e *style / stylish*. De aceea, *iubirea trubadurească* cunoaște în Coreea o adevărată renaștere – cu tot arsenalul necesar: cîntece, flori, cadouri cît mai roz, pluș și inimioare, ciorăpei și căciulițe –, exprimată cu cît mai multe semne de punctuație, emoticoane și adjective cu lopata, exclamații, „mai nu vrea, mai se lasă" *à la carte,* despărțiri fulger prin SMS și/sau *status* de Facebook.

În Coreea, circuitul produselor comerciale care însoțesc filfiitul de inimioară e concurat, cert, doar de cel la IT-uri, ori de cel de la neoanele viu colorate. Iubirea-android. Visul suprem de marketing și antropologie urbană. Au inventat și o „sărbătoare națională" strict celebrată de toți: pornind de la observația 3D că data de 11.11 seamănă cu niște sticks-uri îmbrăcate în ciocolată, au declarat-o *„Peppero Day",* iar „ritualul" e să pui un betigaș din acesta la capătul a două guri voluntare și să vezi care „pupă" primul. Și dă-i cu vagabondul înainte, că doamna e rușinată cît îi șade bine!

De cîteva decenii, pe această piață dresată de „vînători vînați" – vorba lui Michel Tournier, a mai apărut un concurent, un nou tip de *opa*. „Ricky." Nu e numai prin Itaewon, cartierul străinilor din Seul, ci și prin Hongdae, cartierul tineretului universitar coreean, ori Apgujeong, Dorobanțiul local. Ziua predă la o școală engleza lui nativă, serios, dar cîrcotaș cu regulile ierahiei coreene. Seara iese – pulovăraș la baza gîtului, bărbiță cît trebuie, mîneci suflecate rebel, poster – la un *sandwich* Subway pe fugă, și pe urmă la un *pint,* jucînd biliard în *pub*-ul coreean local ori discutînd cu amicii despre fotbalul de acasă, din Liverpool, Ohio ori Vancouver. E glumeț, sportiv, *lads' lad,* băiat bun, ascultă muzică indie cu substrat violet, e respectuos și atent social, are profiluri de socializare pe toate tipurile de site-uri. Ușor condescendent, fără să vrea, pentru că e pentru prima oară în poziția de delocalizat. E „liberal", i-ar fi greu economic acasă, în Europa crizei sau în America *tea party*. Nu e venit pentru carieră în *academics,* deși poate predă chiar la o universitate. Marketingul universitar poate avea, în acerba competiție locală, motive diverse de angajare, unul fiind chiar acela de „a fi Ricky".

Cu Ricky, toată lumea are un *crush,* toți îl admiră pentru *savoir faire*-ul social, pentru dezinhibiția de a lega o conversație pe orice subiect, de la ultima problemă *paparazzo* în familia regală britanică, ori plezniri teologice aplicate de Chris Hitchens unor bigoți. Ori de a executa, chirurgical, un *one night stand,* fără prea multe farafastîcuri roz și *kimchi* consumat bolînd. Scrie SMS-uri calme, de se simte semnul exclamării și cînd pune punct. A venit în Coreea pentru *fun & travel,* exotism bine plătit, totul e *awesome,*

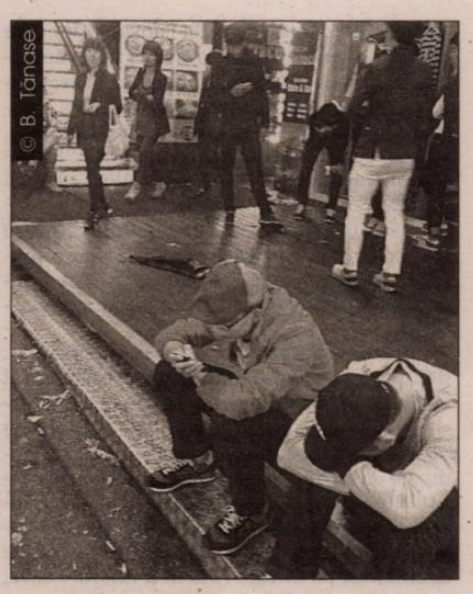

pînă cînd primul *buddy* se însoară cu o localnică ori altul pleacă, după cei vreo zece ani scurși iute, ca berea vara, la unul dintre nenumăratele *rooftop party*-uri în care e DJ, și îl lasă nostalgic, doar cu Facebook-ul și cu vreo glumă drept amintire. Pentru remontarea ego-ului, Thailanda și Bali sînt la îndemînă. Își „trăiește viața".

Nu-i e prea clar cînd a devenit, în ochii fetelor, *ajoshi*. Vorba – admirativă – a unui coleg coreean: „În Coreea, fetele sînt tari, domnu' Bogdan!"

PUBLICITATE

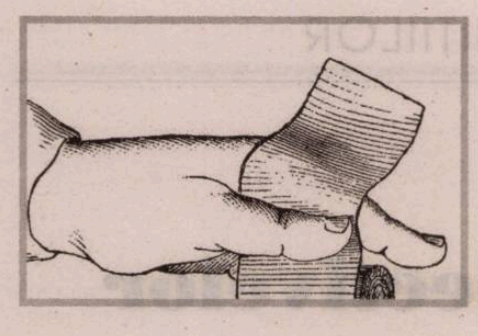

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Securistul, deus ex machina

Dintre toate teoriile conspirației care circulă aici și acum, cea mai răspîndită e și cea mai neglijată: a *securistului*. Neluată în seamă, poate, fiindcă e lipsită de orice fel de exotism și nearticulată, se poate rezuma simplu: România e la cheremul (moștenitorilor) securiștilor, care își pasează de la unii la alții privilegiile economice ale capitalismului clientelar în care trăim. Umilă, lipsită de fast, dar omniprezentă, această teorie, credință sau convingere ne schimbă traseul existențial, dar și istoria.

Securistul apare în viața noastră – sau, mai precis ar fi: se manifestă, fiindcă nu îl vedem – ori de cîte ori lucrurile iau o întorsătură proastă, neașteptată. Securistul e de vină pentru lipsa de acces la resurse gen fondurile europene, pentru distorsiunea de realitate pe care o prezintă presa, pentru demascarea vreunui cunoscut față de care aveam afecțiune. Pentru îmbogățirea pe cît de necinstită, pe atît de rapidă a unora – care, nu-i așa, se produce în detrimentul nostru –, pentru o concediere subită, pentru schimbările surprinzătoare din politică.

Uneori – nu-i spunem pe nume, ci îl gîndim ca pe un reprezentant al privilegiaților dinainte de 1989 –, un copil de privilegiat, un alt personaj ocult, fără chip și nume, neconectat administrativ cu *serviciile*. Dar, în orice caz, avînd legătură cu ele, că nu se putea altfel, pe vremuri. Una peste alta, numit sau nu, e responsabil cu situațiile complicate și răsturnările lor spectaculoase.

Mie, unuia, mi se pare că securistul e un *deus ex machina*. Explică ceea ce nu poate fi explicat, la fel ca personajul de tragedie antică, care era adus la nivelul scenei – de sus sau de jos – cu un dispozitiv gen macara, platformă – cu alte cuvinte, *machina*. Greu de știut care e *machina* securistului, însă capacitatea acestuia de a schimba radical destine și situații nu e pusă, îndeobște, la îndoială. Și se manifestă doar cînd lucrurile ar fi luat un cu totul alt curs.

Problema e alta: dacă *deus ex machina* e adesea răspunzător cu *happy end*-ul (cumînte, Wikipedia ne dă exemplul ofițerului care-l salvează pe Ralph în *Împăratul muștelor*), echivalentul lui cu epoleți se ocupă de contrariu. Deci, e mai puțin *deus* – în accepție creștină –, cît opusul unei divinități benevolente. O divinitate de semn contrar care, conform mitului modern, nu numai că e capabilă să schimbe situații, dar o și face spectaculos.

Din acest punct de vedere, teoria conspirației securiste are iz teologic. Conține nu numai deznodămîntul stupefiant și negativ, ci și o stare originară, dacă nu paradisiacă, cel puțin mulțumitor umană, în care lucrurile erau la locul lor, etica funcționa în parametri, premisele fericirii duceau chiar la fericire, atîta cîtă se poate pe Pămînt. Dacă, în plus, genul acesta de credință ar avea și adepți-practicanți, care ar aștepta și ar cere ceva de la acest gen de divinitate camuflată-n profan, am putea vorbi de un cult. Nu e cazul, fiindcă natura securistului e tocmai aceea de a fi eluziv, lipsit de atribute. Divinitatea se revelează în diferite ipostaze, în scrieri și istorii sacre. Or, securistul nu e înfășurat într-un sul de învățături dogmatice. Cel puțin deocamdată. Lipsește, probabil, doar vreun nebun care să sistematizeze într-o scriere convingător de senzațională toată povestea. Altarele și tot restul ar veni imediat după.

Dar, pînă atunci, rămînem cu efectele. Scos din joben ca explicație pentru toate cele enumerate la începutul textului și pentru o mie altele, securistul ne imprimă un fel de fatalism imprecis, șovăitor, distrat. Lipsa lui de atribute induce ideea că lucrurile se vor sfîrși surprinzător de prost, dar nu neapărat cu sens. Fatalismul propriu-zis conține și proiecția în general negativă, dar mai ales precisă a deznodămîntului, fiindcă acesta din urmă e subsumat unei necesități teologice. Securistul își bagă coada-n lucruri și le sucește, nu se știe exact cum. Prost, e drept, dar dincolo de acest „prost" nu poți vedea prea departe. Eficiența lui malefică se manifestă doar în ceea ce am putea numi „rezultate de etapă". Din acest punct de vedere, el aduce cu ipostazele populare ale Diavolului – Scaraoțchi-Aghiuță-Sarsailă –, un gen de drac tangibil măcar la modul retoric, prin diminutiv și familiaritate.

Problema e că etapele sînt multe. Încurcîndu-ne viața cu acest gen de rateuri punctuale, securistul ne scurtează și perspectiva. Dacă *machina* îl aduce pe *deus* pe scenă, tot timpul, nu prea te poți preocupa de sensuri, de final. Ori de cîte ori securistul zbîrnîie afară din cutia explicațiilor, ca un clovn cu arcuri, ești perturbat și împiedicat de a vedea mai departe. Dar cînd se declanșează arcurile? Cînd nu ai alte explicații. Iar asta se întîmplă mereu, repetitiv.

Pentru români, ascensiunea socială, averea, succesul profesional, însăși funcționarea României sînt, în secolul XXI, enigme. Iar cînd nu găsești legăturile cauzale corecte, ești tentat să dai în superstiție – vorba marxistului. *Deus ex machina* a fost, poate, la origini, o sublimare estetică, mai curînd pozitivă, a superstiției de regulă negative. Vag și nearticulat dogmatic cum e, securistul e și el o piază rea, o cobe.

Există, în România, suficiente exemple documentate de foști apartenenți ai Securității care au făcut avere, au un *status* privilegiat, vizibil, la fel cum există și asocieri între astfel de personaje. Însă, probabil, dacă am putea face cu totul abstracție de el, de securist, am duce-o mai bine. Din nou, teoria conspirației se adevărește numai cînd creează conspirații. Dincolo de istorie și documente, securistul nu poate fi omniprezent și atotputernic decît dacă îl credem așa.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Un cîntec pentru colonel

În blocul de garsoniere în care am locuit, aveam un vecin colonel în rezervă. Trecut de 75 de ani, un om serios, liniștit, aproape că nu-l auzeam niciodată, deși stăteam perete-n perete. În aparență, pensionarii sînt vecinii ideali. Au tabieturi, dorm mult, nu te deranjează cu nimic. Își consumă în tăcere tristețea de a fi bătrîn, în spatele unor uși închise. Nu și într-un bloc de garsoniere. Nicăieri în altă parte nu te simți mai sufocat de oamenii din jur, de poveștile lor de viață, neterminate, de ură și frustrare care se impregnează în ziduri, de mirosurile lor. Doar aici, viața „la comun" devine insuportabilă.

În urmă cu zece ani, cînd se mutase, colonelul reușise să scandalizeze blocul. Fostul proprietar recuperase vila unde el ocupase o mansardă și, ca să scape cît mai repede și într-un mod onorabil de chiriași, le oferise cîte o locuință. Nu cu acte, însă plăteau o chirie simbolică și li se garantase că nu-i va mai da nimeni afară cîte zile le mai rămăseseră de trăit, căci erau oameni în vîrstă. Colonelul adusese la bloc, din vila lui ultracentrală, un singur cufăr, însă acolo își ducea traiul, în pace și bună înțelegere, un popor întreg de gîndaci. După exilul lor forțat, gîndacii care locuiau într-o țărișoară de mărime medie spre mică – respectivul cufărul –, s-au trezit în situația de a cuceri un întreg imperiu, adică un bloc cu opt etaje și vreo 60 de apartamente. Și nu s-au dat înapoi. L-au invadat într-o singură după-amiază, strecurîndu-se prin cele mai ascunse și nebănuite găuri, pătrunzînd în rețeaua electrică și provocînd o pană de curent de proporții. Inițial, vecinii s-au isterizat și au trecut la măsuri de exterminare în masă, însă, în scurtă vreme, gîndacii colonelului au început să fraternizeze cu alții, aduși de alți bătrîni, de prin tot soiul de maghernițe și dărăpănături ale Bucureștiului, și nimeni n-a avut ce să le mai facă. Era blocul lor.

Dar să revenim la colonel... Mi-am dat seama repede că armata îi disciplinase viața și îi trasase un destin. Așa cum spuneam, pensionarii au tabieturi. Al lui era să scuture haine și preșuri peste balcon. Că le scutura dimineața era una – voia omul să le împrospăteze; că le scutura seara era din nou de înțeles – scăpa de praful de peste zi; însă plăcerea lui cea mai mare era să le scuture noaptea. Am numărat: își scutura bulendrele în medie de zece ori pe noapte. Și pentru că era vară și era foarte cald, dormeam cu toții cu ferestrele deschise, așa că visam numai preșuri, unele fermecate, care prindeau viața în mîinile colonelului, zvîcneau ca niște cai nărăvași și-și luau zborul pe deasupra orașului, ca-n povestea lui Aladin.

„Cu pensia pe care o am, te îmbrac din cap pînă-n picioare! N-ai vrea să ne unim garsonierele și să trăim fericiți împreună?" mi-a zis într-o zi, pe un ton de parcă ar fi spus că afară sînt 20 de grade și bate vîntul dinspre sud. Am zîmbit și am răspuns politicos: „Nu, mulțumesc!" Peste cîteva zile, prietenul meu l-a vizitat și i-a făcut cadou niște pantofi mai vechi. S-a bucurat mult, ai lui se scîlciaseră toți.

Într-o vreme, îl vizita destul de des o fată cam de vîrsta mea, Alina. Îi făcea cumpărături, din cînd în cînd îi mai gătea. Probabil spera să moștenească garsoniera. Îi auzeam prin perete, sporovăind cîte o oră întreagă – vocea ei tînără, ca un ciripit vesel, a lui la început stinsă, apoi din ce în ce mai vioaie, pînă cînd devenea aproape o voce de bărbat, într-o conversație cu partenera lui de viață. Cînd fata s-a prins că nu era rost de moștenit nimic, n-a mai venit. L-am văzut pe colonel din ce în ce mai abătut. „Nu știi ceva de Alina? Fata care venea pe la mine...", mă întreba el cînd ne întîlneam la lift. Era ca o litanie, de fapt se întreba pe sine însuși. Apoi venea noaptea și începea să-și scuture preșurile. Metodic, cu înverșunare. Abia atunci mi-am dat seama cît era de singur, de fapt, iar vălătucii de praf care ieșeau din preșurile lui inerte și lipsite de viață, nu fermecate ca-n visele mele, erau ca o chemare, un strigăt disperat în noapte al unui om bătrîn.

După plecarea Alinei, lucrurile au început să o ia treptat razna. L-am întîlnit o dată pe la piața Galați, rărăvășit, cu cămașa ruptă la umăr, parcă pornise într-o campanie de cucerire. Nu m-a recunoscut. Într-o noapte, cînd nu puteam să adorm din cauza căldurii și a preșurilor, m-am dus în bucătăria care era lipită de a lui și am început să cînt. Unul dintre cîntecele munțărești pe care le știam, din cele melodioase și sfîșietor de triste, poate „Rîpa" sau „Pădurea nebună". Știam că e treaz și că mă ascultă. Măcar atît puteam să fac pentru el – să-i ofer un cîntec.

Doina JELA

„În urma acului“

– cîteva note pe marginea expoziţiei de la MŢR –

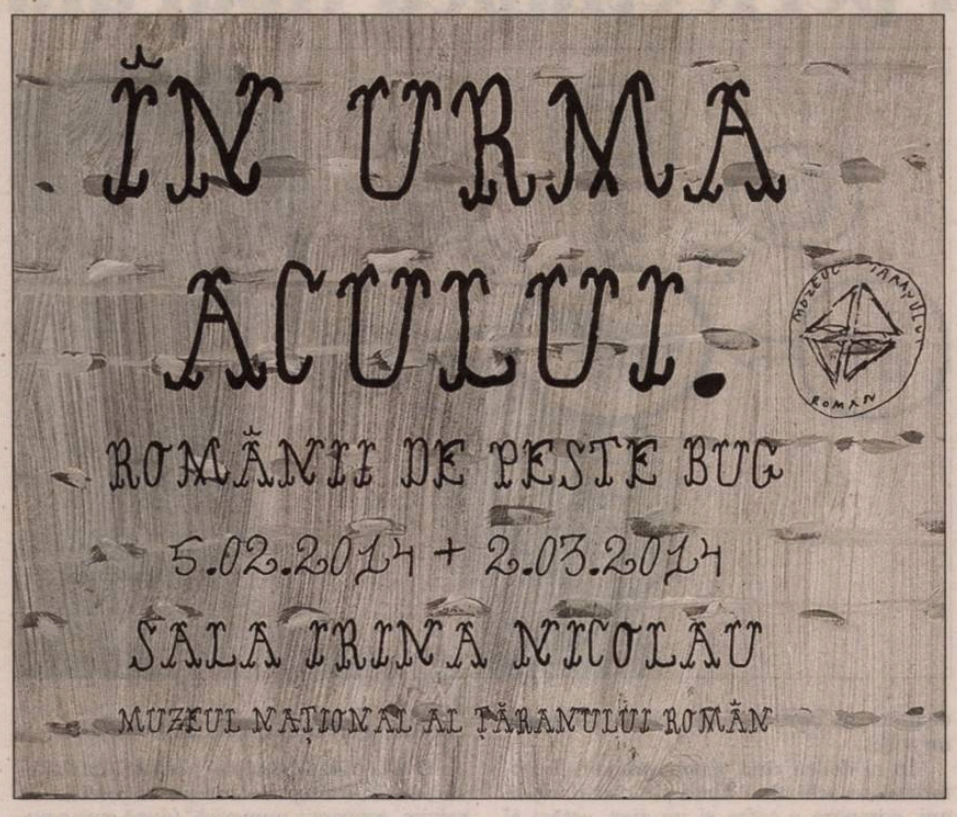

„Studiul feluritelor ramuri ale aceluiaşi trunchi etnic este firesc şi dătător de energii pentru cei care-l întreprind. Cultura naţională, în care se varsă în cele din urmă toate informaţiile astfel adunate (...), îl hrăneşte binevenit şi darnic pe fiecare cu bucurii şi întristări care-i adîncesc şi lămureşc identitatea. Atîta timp cît nu vedem în ea nimic deasupra sau diferit de o hrană a sufletului şi a minţii (...), ea trebuie salutată.“

Acesta este gîndul/sentimentul/senzaţia cu care ieşi din expoziţia deschisă între 5 februarie şi 2 martie 2014, în Sala „Irina Nicolau“ de la Muzeul Ţăranului Român. Expoziţia realizează, în afară de această performanţă de a fi „o hrană a sufletului şi a minţii“, „binevenită şi darnică“, de „a-ţi adînci şi lămuri identitatea“, o temerară şi aproape imposibilă transpunere în spaţiul muzeistic a unei aventuri sociologice, etnografice, istorice şi politice, petrecute în urmă cu şapte decenii. Temerară şi aproape imposibilă, fiindcă pentru reconstituirea ei în scris, Sanda Golopenţia, din care am citat mai sus, a avut nevoie de patru ani de muncă şi de spaţiul a două volume masive, însumînd 1500 de pagini, pe care le-a publicat în 2006, la Editura Enciclopedică din Bucureşti, sub titlul *Românii de la est de Bug*, rezervîndu-şi cu devoţiune exclusiv rolul de editor şi lăsîndu-l pe cel de autor lui Anton Golopenţia (1909–1951), cunoscut (astăzi, tot graţie ei!) sociolog român, membru al Şcolii Gusti, întemeietor şi conducător de instituţii, mort în închisoare, ca una dintre primele victime ale comunismului din elita intelectuală românească. Este vorba anume de o expediţie desfăşurată de-a lungul a doi ani şi o lună, în condiţii de război, între decembrie 1941 şi februarie 1944, avînd drept scop identificarea locuitorilor de origine română din peste 60 de sate de dincolo de Bug, în Ucraina aflată atunci sub ocupaţie germană. Anton Golopenţia, care era, la vremea respectivă, director al Oficiului de Studii din Institutul Central de Statistică, este protagonistul principal al acestei expediţii şi personajul principal al expoziţiei de la MŢR, înconjurat, desigur, de echipa – totalizînd 15 cercetători, toţi sub 30 de ani – cu care pleacă într-o misiune exclusiv ştiinţifică, dar cu implicaţii şi conexiuni de la un punct încolo dramatice, şi peste numai cîţiva ani – tragice.

Existenţa latentă a arhipelagului de românitate de dincolo de Bug.

Spuneam că este neverosimil cum au reuşit curatorii expoziţiei de la MŢR, sub coordonarea, e drept, foarte experimentatei Ioana Popescu, să rezume şi să transpună esenţialul din cele 1500 de pagini de construcţie pe cît de complexă şi exhaustivă, pe atît de minuţioasă, fără să piardă din vedere, cabil de sintetică, esenţă de esenţă, nu pierde din vedere nimic. Nu pierde din vedere – ceea ce e o performanţă în sine, dată fiind bogăţia de fapte – naraţiunea principală: existenţa latentă a arhipelagului de românitate de dincolo de Bug, pe care misiunea echipei de la Institutul Central de Statistică vine să-l trezească la viaţă şi la conştiinţă de sine, parcă, ademenindu-i locuitorii cu un anunţ în litere slavone şi cuvinte româneşti, cum că Guvernul român le trimite daruri, lor şi numai lor; aşteptarea aprobării de intrare în Ucraina, în timpul căreia aceşti vestitori, neobişnuiţi să piardă timpul, îşi fac mîna, dincoace, deci, de Bug, în Transnistria; distribuirea cadourilor sub influenţa cărora subiecţii nu doar că-şi declară identitatea, dar permit expediţionarilor să achiziţioneze obiecte atestînd specificul românesc al traiului în zonă; aducerea la Bucureşti, în vederea unei expoziţii, a acestor obiecte; donarea lor către Muzeul de Artă; restituirea lor, după Război, către Uniunea Sovietică, socotite fiind pradă de război; arestarea, anchetarea şi condamnarea protagoniştilor principali; moartea în închisoare a sufletului expediţiei, în mai 1951; asumarea de către Fiică, asemeni unui legat, nu doar sufletesc, ci şi al minţii, a misiunii de a salva, punînd la misiuni ştiinţifice, în principiu: pachetele-daruri, constînd din sare, zahăr, chibrituri, tutun, săpun, provin de la Consiliul de Patronaj al Operelor Sociale, condus de către Maria Antonescu, soţia prim-ministrului României; ICS-ul primeşte, pentru misionarii săi, dispoziţii de la Subsecretariatul de Stat al Românizării, Colonizării şi Inventarului Naţional, iar cercetările lor vor fi instrumentate de Comisia de Repatriere de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Nici notele umantandru umoristice din această aventură nu scapă curatorilor: lista darurilor, deja cu destinaţie atît de selectivă, conţine şi „17 mii de ţigări de calitate pentru autorităţi“; aşa cum nu scapă nici cele tragice, ale istoriei cu I mare: abecedarul scris cu litere slavone, destinat comunităţilor româneşti, tipărit şi distribuit la nici un an de la intrarea în Război împotriva Uniunii Sovietice, conţine deja binecunoscutele elogii la adresa conducătorului de moment, mareşalul Ion Antonescu, judecat, condamnat şi executat doar cîţiva ani mai tîrziu (iunie 1946). În fine, deşi partea covîrşitoare a exponatelor constă, cum spune titlul, din cusături – peretare, ştergare, mîneşterguri, cămăşi –, filmuleţul de nici cinci minute, cu imagini de la o nuntă într-un sat în plină iarnă, fotografiile, colindele transcrise cu acelaşi scris copilăros, şi mai ales sfîrşietorul bocet înregistrat de Constantin Brăiloiu, al mamei care-şi pierduse pe rînd doi copii mici întregesc autenticitatea, fineţea, eleganţa, subtilitatea şi rafinamentul aristocratic cu care MŢR-ul omagiază, încă o dată, cultura şi civilizaţia ţărănească, hrănindu-ne benefic – salvator, aş zice – sufletul şi mintea, şi adîncindu-ne, desigur, fiecăruia dintre noi, cu sau fără ştirea noastră, identitatea.

„17 mii de ţigări de calitate pentru autorităţi.“

nici o clipă, nici mintea, nici sufletul, nici informaţia de o bogăţie imposibil de rezumat, şi nici palpitul nemijlocit al unei vieţi de care ne despart mai bine de şapte decenii.

Scrisă – cum ne-a obişnuit Muzeul, în cei 23 de ani de existenţă a sa – pe hîrtie de sac, cu un scris copilăros, de mînă, cu săgeţi trasate cu cretă colorată, micul portret al personajului principal, ritmînd, muzical, ansamblul, cu mici dosare colorate, legate cu sfoară, spicuind subtil accente, hărţi, fotografii, naraţiunea aceasta remarcadăpost de vremuri şi vicisitudini, comoara lăsată de părintele ei (am simţit nevoia să folosesc majuscula, pentru că Sanda Golopenţia, ca fiică a lui Anton şi a Ştefaniei Golopenţia, ilustrează – alături de Măriuca Vulcănescu, sau Monica Lovinescu, sau Monica Pillat, sau Nadia Pandrea, o ipostază a feminităţii care se zideşte sacrificial, tăcută, tenace şi curajoasă, la temelia celei mai importante entităţi în vremuri de restrişte: memoria). Expoziţia de la MŢR nu pierde din vedere nici conexiunile şi intersecţiile acestei

Echipa de realizatori ai expoziţiei: Simina Bădică, Anamaria Iuga, Rodica Marinescu, Ioana Popescu

***Doina Jela** este jurnalistă şi scriitoare.*

PUBLICITATE

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Noile media, mutaţiile generate şi perfecţiunea tiparului

„Jurnalişti, doar calitatea vă va mai salva...!“ Cîteva cuvinte, cu majuscule, în mijlocul unei pagini din cotidianul *Le Monde* (Bernard Poulet, *„Crise de la presse: une information à deux vitesses“, Le Monde,* 15 septembrie 2013), concluzie a unui articol de fond despre o informaţie cu două viteze. Despre suferinţa în care se complace presa scrisă, odată cu fiecare pas pe care îl face spre mai multă putere Internetul. Presa pe Internet. Cînd a apărut acest articol, în vara anului 2013, mai mulţi colegi jurnalişti din redacţia hebdomadarului *Courrier International,* în Franţa, s-au arătat cu totul de acord cu cele declarate, asemeni unui manifest, de un vechi jurnalist. Şi coleg. Născut în 1946, Bernard Poulet nu este doar unul dintre cei care au ridicat reportajul francez la rang de artă, în fiecare redacţie în care a lucrat – *Matin de Paris, L'Expansion, L'Express* –, ci şi unul dintre teoreticienii meseriei. Publicase deja volumul *La fin des journaux et l'avenir de l'information / Moartea ziarelor şi viitorul informaţiei* (Gallimard, 2009, Folio, 2011), şi ceea ce scrie sau crede este considerat sfînt. Deci, cam toţi colegii de breaslă au luat în serios avertismentul şi... l-au uitat instantaneu! Ca toate avertismentele care au punctat sistematic apariţia presei numerice, dispariţia ziarelor etc. Secolele şi evoluţia tehnicii, chiar criza economică din ultimii deja aproape zece ani. Au reţinut doar finalul articolului său:

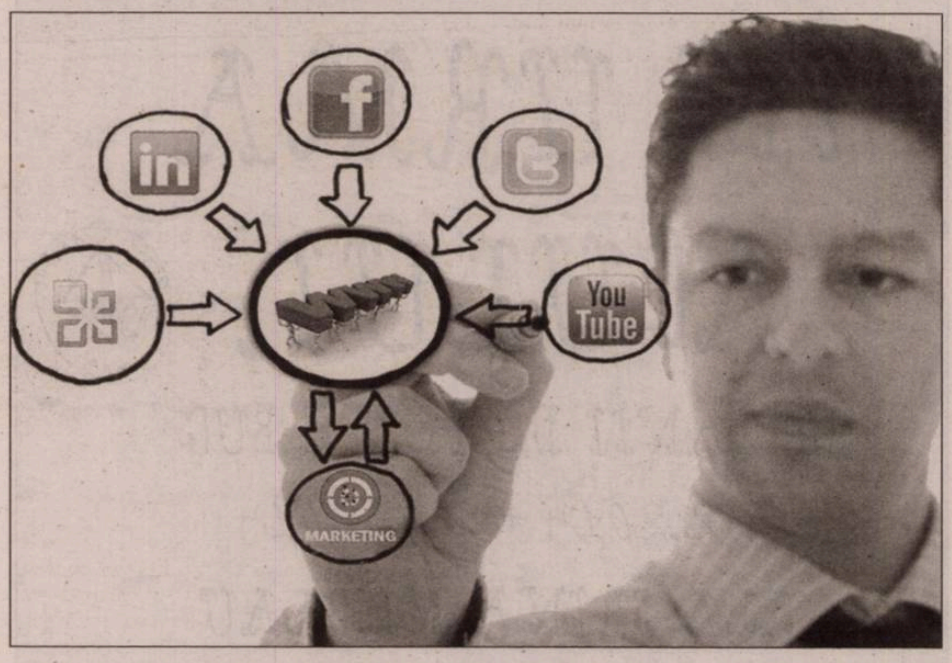

Presa de masă, a Internetului, oferă gratuit baza informaţiei. Atît.

„Nu l-aş sfătui pe fiul meu să devină jurnalist, decît dacă ar da dovadă de un real talent.“ Au decretat, deci, că jurnalismul este pe moarte şi că e cu mult mai serios şi mai de viitor să îmbrăţişezi o cu totul altă meserie.

Este, probabil, şi constatarea multor părinţi sau studenţi, în România. Triumful jurnalismului digital, aşa cum se manifestă el – site-uri, bloguri etc., jurnalism clasic sau jurnalism cetăţenesc – a determinat o dezertare, de către cititori, de la presa tipărită, o dezertare şi a companiilor care fac publicitate, gesturi extreme, care s-au tradus peste tot în lume cu mutilări ale presei scrise. America, Europa – şi în Europa, ţări din toate punctele cardinale – au asistat neputincioase la dispariţia ziarelor sau la migrarea lor doar pe Internet. România nu a scăpat nici ea: *Gîndul* a devenit un site, *Cotidianul* – la fel, *Gazeta de Transilvania,* la Braşov, a dispărut, iar între timp, au apărut site-uri *pure player* (doar pe Internet) – HotNews, VoxPublica, CriticAtac etc. –, care au ocupat rapid piaţa de profil. Alte publicaţii, ca, de exemplu, *Dilema veche,* au devenit parţial cu plată în mediul online.

Mutaţii structurale şi de fond

O situaţie care s-a tradus, concret, prin două mari mutaţii, atît în Occident, cît şi în România. În primul rînd, jurnalistul tradiţional – de presă tipărită, cel care căuta un subiect, îl cerceta, îl verifica, îl structura în pagină, aplica regulile de bază ale jurnalismului, publica – care era însoţit pe teren de un fotograf şi, în anii mei de debut în presă (spre 1992), chiar avea privilegiul de a însoţi ziarul pînă la rotativă, s-a transformat într-o zeitate indiană, Shiva. Un individ care face de toate, ştie să facă de toate: este fotograf, este jurnalist, filmează, înregistrează, în acelaşi timp, este arhivar şi documentarist, îşi îmbogăţeşte articolul cu hiperlink-uri şi articole conexe, neuitînd, bineînţeles, să arunce pe pagina sa de Facebook diverse amănunte sau să posteze un mic rezumat în 140 de litere, pe Twitter. Este... perfect! Aproape un robot.

În al doilea rînd, comportamentul cititorului s-a schimbat. Dacă pînă acum cîţiva ani, cumpăra o cafea şi un ziar, astăzi el cumpără, eventual, o cafea. Dar nici un ziar. Dacă l-aţi întreba de ce, v-ar spune că, din cînd în cînd, cafeaua mai are gust. Ziarele – din ce în ce mai puţin. Parabola, oferită de fondatorii *Revistei XXI (La Revue XXI,* www.revue21.fr), o revistă care apare în Franţa, din 2008, şi care publică doar reportaje, într-un tiraj de 50.000 de exemplare trimestrial, are un sens.

Pare evident, deci, atît din cele sugerate de Bernard Poulet, cît şi din „Manifest pentru un alt tip de jurnalism“, publicat de revista mai sus-menţionată în ianuarie 2013, că Internetul nu a provocat moartea presei tipărite, nici măcar nu o provoacă, ci doar o accelerează. Presa tipărită – aici, ca şi în ţările occidentale, peste Ocean, peste tot pe glob, exceptînd ţările emergente (de ce oare?) – este pe cale să se sinucidă. Armele sale sînt mediocritatea, lipsa de mesaj, vulgaritatea, constanţa subiectelor minore, lipsa de profunzime, lipsa de talent... Aşa cum autoturismul nu a distrus valoarea sentimentală a unei plimbări în caleaşcă, aşa după cum apariţia CD-urilor nu a aruncat la gunoi discurile de vinil, Internetul nu va arunca la gunoi presa tipărită, ci doar o va obliga să se trieze, să se amelioreze, să se autoanalizeze. Era şi timpul.

„Nu am multe de adăugat la cele scrise în carte şi în articolul din *Le Monde“,* mărturiseşte jurnalistul, acum la pensie, Bernard Poulet. Pe pagina sa de Facebook... Cea mai importantă noţiune mi se pare a fi cea de valoare adăugată. Care poate fi foarte diversă: calitatea informaţiei, bineînţeles, dar şi felul scriiturii (scris sau vizual sau sonor), macheta/valoarea adăugată artistică, ancheta, informaţia specializată (locală sau de nişă) etc. Presa de masă, a Internetului, oferă gratuit baza informaţiei. Atît. Rapid.

Trebuie, deci, să fim capabili să-i aducem ceva în plus pentru a-l face pe cititor să plătească (dar şi pentru a recruta publicitate). O precizare: nu cred că putem vorbi despre presă tipărită în sine. În absolut. Nici un ziar nu va mai putea fi doar tipărit. Exclusiv tipărit. Producătorii unei informaţii de calitate vor fi cel mai adesea platformele de difuzare, deci inclusiv digitală.

O altă paradigmă, la orizont

O altă paradigmă este posibilă. Într-adevăr, dar cu o singură condiţie: să încetăm să privim „conversia numerică“ (după cum o numesc Patrick de Saint-Exupéry şi Laurent Beccaria, fondatorii *Revistei XXI,* în „Manifest pentru un alt tip de jurnalism“, în numărul din ianuarie 2013) ca pe o bombă cu efect imediat, să începem să o vedem ca pe o formidabilă oportunitate. Poate suna banal, dar ceea ce declarau cîndva, în spaţii publice diferite, José Manuel Barroso, preşedintele Comisiei Europene, şi Viviane Reding, vice-preşedintele Comisiei, fostă jurnalistă, „criza economică nu este o catastrofă, ci o formidabilă oportunitate“, este adevărat. Noi, românii, o spunem altfel: fiecare picior primit în spate este un pas înainte. Este adevărat, şi la propriu, şi la figurat. Dacă ne impunem condiţia enunţată anterior şi dacă ne însuşim convingerile exprimate de „Manifestul pentru un alt tip de jurnalism“ (referitor la această adevărată problemă, dihotomia presă tipărită – presă digitală):

„New Media nu este responsabilă de criza actuală a presei, doar a accentuat-o; pe hîrtie sau pe ecran, jurnalismul are nevoie, înainte de orice altceva, de a efectua o revoluţie copernicană; recrearea unei prese post-Internet, concepută pentru cititori, şi nu plecînd de la dorinţele companiilor care fac publicitate, este posibilă.“

Casandrele anunţă moartea presei scrise, deci, şi estimează că 80% din titluri vor dispărea în următorii zece ani. Alţii însă, deja calificaţi drept „darwinişti“ (Ignacio Ramonet, *L'Explosion du journalisme,* Gallimard, 2011, p. 69), ca Robert Shrimsley, responsabilul editorial al FT.com, sau Hugo Dixon, fondatorul site-ului Breakingviews.com, cred că „această criză actuală este salutară, căci ea constituie un moment oportun de adevăr financiar. Forţele pieţei vor mătura de pe teren slabii şi răniţii, şi doar cei puternici vor rămîne. Supravieţuitorii vor prospera, dacă produsele lor vor corespunde cererii clienţilor.“

Forţele pieţei vor mătura de pe teren slabii şi răniţii, şi doar cei puternici vor rămîne.

Aici, înainte de a trece la analizarea diferenţelor majore între New Media şi presa imprimată, poate că este momentul să trecem în revistă două cazuri interesante de evoluţie a presei franceze. Euforia noii lumi a presei pe Internet este vizibilă de aproximativ 15 ani.

În Franţa, singurul ziar generalist care nu a pierdut nici măcar o centime pe Internet, în acest interval de timp, este săptămînalul *Le Canard Enchaîné (Raţa înlănţuită, www.lecanardenchaine.fr* – hebdomadar francez, apare la Paris).

Site-ul său este constituit dintr-o singură pagină, prima pagină a ziarului, care trimite spre o adresă poştală. *Le Canard Enchaîné,* echivalentul francez al *Academiei Caţavencu,* este, în acelaşi timp, cel mai prosper titlu din Franţa, fără să fi avut măcar o singură pagină de publicitate... din 1915 încoace: *„Notre métier c'est d'informer et de distraire nos lecteurs, avec du papier journal et de l'encre. C'est un beau métier qui suffit à occuper notre équipe.“* În traducere, „meseria noastră este informarea şi amuzarea cititorilor, cu o hîrtie de ziar şi cu cerneală. Este o meserie foarte frumoasă, care este suficientă pentru a ne ocupa timpul.“ Apare în 500.000 de exemplare, în fiecare miercuri. Are cei mai bine plătiţi jurnalişti din Franţa.

Revue XXI (Revista XXI) are doar cinci ani de existenţă şi este o revistă care publică doar reportaje. Nu acceptă nici un fel de publicitate, scrie doar pentru cititorii săi, care sînt invitaţi să participe atît la plata jurnaliştilor, cît şi la alegerea sau propunerea subiectelor. De foarte bună calitate ca fond şi ca formă.

Sînt doar două exemple care dovedesc că se poate şi altfel, şi că presa tipărită nu este pe moarte. O anume formă de presă scrisă.

Diferenţe şi divergenţe

În ceea ce priveşte diferenţierile New Media/presă tipărită, ele ar fi în număr de patru. Cu beneficiul de a fi în acelaşi timp aparente avantaje şi, cu siguranţă, terenuri pe care presa tipărită poate face diferenţa, poate cîştiga acest „război al informaţiei“. Este vorba de domeniul formei, al deontologiei, al modelului economic, al fondului, nu în ultimul rînd.

■ *1. Forma*

Apariţia şi dezvoltarea fantastică a presei digitale au permis utilizarea unor noi forme de jurnalism, pînă nu de mult nebănuite. Aşa cum spuneam mai sus, jurnalistul *web* este un jurnalist multidisciplinar, care stăpîneşte – sau pretinde că stăpîneşte – mai multe domenii: un text pe Internet are alţi timpi, alte formule de exprimare, alte modalităţi de prezentare. Dincolo de faptul că, de cele mai multe ori, el se reduce la mărimea şi conţinutul unei ştiri de agenţie de presă. Imperiul rapidităţii face ca o ştire să fie deja „fumată“ după două ore. Cuvintele utilizate sînt sumare, nu fac parte dintr-un vocabular bogat, iar jurnalistul nici măcar nu mai încearcă acest lucru. Prizonier al prezentului, el este atent/vigilent să pună vestea în circulaţie, cu o fotografie – sau nu – alături. Uneori, apare posibilitatea adăugării unor hiperlink-uri, eventual a unor tag-uri, a altor articole scrise pe acelaşi subiect, şi chiar o mică înregistrare video.

Alteori, ştirea este doar un titlu care însoţeşte cîteva fotografii sau cîteva rînduri – aşa-numitele *breaking news.* Aici, presa tipărită are avantajul de a putea suplini prin profunzimea informaţiei culese, prin contextualizarea ei, prin revenirea la regulile stricte şi originare ale jurnalismului. Dorinţa de a nu pierde clipa provoacă dese erori – de apreciere, de situare, de prezentare, de nume, de cifre –, sancţionate adeseori prompt de cititorii acestui tip de ştire.

Pe web, foarte puţini sînt cei care au timpul şi răbdarea de a face cu adevărat jur-

nalism, dar faptul că există este o dovadă în plus că ar fi o eroare de a condamna, *ab ovo*, jurnalismul digital. Şi mă gîndesc la un Vlad Mixich sau la Laurenţiu Colintineanu; primul, prin realizarea unor articole senzaţionale, documentate şi îmbogăţite, este o valoare adăugată a site-ului generalist HotNews, iar al doilea (pentru RFI România) a reuşit să facă din reportaj şi transmiterea în direct a informaţiilor o artă în sine. Toate acestea pe pagina sa de Facebook sau pe siteul RFI România. Se poate, şi ei sînt primii care recunosc că, de fapt, ceea ce îi diferenţiază de colegii lor sînt tocmai aceste aspecte, date de atenţie, curiozitate, verificare, interes, şi dăruire. „Cred că valoarea pe care o poate aduce un jurnalist este de a oferi informaţia în context, publicului său. Un jurnalist îi oferă publicului posibilitatea de a înţelege de ce, cum, în ce fel, cu ce urmări se întîmplă asta. Se adaugă, bineînţeles, faptul că un jurnalist nu poate el însuşi înţelege pe deplin ce se întîmplă undeva, dacă nu este acolo, deci, nu îşi poate îndeplini misiunea aşa cum consider eu că este definită" (interviu în *Dilema veche*, nr. 489, 27 iunie-3 iulie 2013, realizat de Mircea Vasilescu).

■ *2. Deontologia*

Posibila moarte a presei tipărite, definită, proclamată şi provocată de presa digitală nu e un subiect autohton. Este o dezbatere care preocupă analiştii şi jurnaliştii în general, în ultimii ani. Dacă veştile despre închiderea unui ziar nu sînt încă zilnice, există cele despre reduceri de efective în sînul unei publicaţii sau despre o schimbare fundamentală de paradigmă, despre redacţii în care numărul de jurnalişti care scriu pentru web devine brusc mai mare decît cel al ziariştilor din redacţia clasică. Se face oare această trecere în detrimentul deontologiei profesionale, devin astfel jurnaliştii mai puţin buni, mai puţin jurnalişti?

Au apărut dezbateri în jurul ideii de „jurnalism cetăţenesc" şi chiar întrebări despre calitatea de jurnalist. Sîntem toţi jurnalişti? O persoană care alimentează blogul unui ziar sau care postează note rapide şi informative pe paginile de Facebook ale marilor publicaţii este, oare, un jurnalist? Întrebarea a constituit şi unul dintre subiectele dezbaterilor care au avut loc între 17-19 octombrie 2013, la Bordeaux (Franţa), în cadrul Tribunelor Presei – manifestare internaţională dedicată, anul acesta, cenzurii şi manipulării.

În cadrul acesteia, jurnalişti-fotografi cu renume internaţional au mers pînă la a afirma că „obiectivitatea în jurnalism nu există" (Ammar Abd Rabbo, fotograf francosirian), şi că „atunci cînd văd armata siriană perpetuînd masacre, nu am timp să cer opinia lui Bashar Al-Assad". Pentru Rabbo, obiectivitatea este un lucru ieşit din uz, important este să fim oneşti. Amira Hass, jurnalistă a cotidianului israelian *Haaretz*, de multe ori premiată pentru reportajele sale, crede că jurnaliştii sînt cu toţii subiectivi cînd aleg anume cuvinte şi că tot ceea ce trebuie să facem, ca jurnalişti, este să fim precişi şi să verificăm.

Din acest punct de vedere, este legitim, în primul rînd, să ne întrebăm unde mai este obiectivitatea, în graba cu care jurnaliştii presei digitale aruncă informaţia pe Internet, şi apoi, să observăm clivajul care există între jurnaliştii occidentali şi cei din Europa de Est. Pentru presa din Europa de Est, obiectivitatea este un *sine qua non*, un deziderat jurnalistic; pentru cea din Vest – este un moft. Deja, valorile sînt altele, problemele deontologiei sînt puse altfel, iar deviza „toţi jurnalişti" devine jurisprudenţă. Dacă Amira Hass decretează, deci, de la Tribunele din Bordeaux, că obiectivitatea este un mit, directorul publicaţiei americane *Harper's*, John MacArthur, el însuşi jurnalist, merge mai departe şi se întreabă dacă, de exemplu, un Julian Assange este înlocuitorul unui jurnalist de odinioară... Jurnalismul bazelor de date, noul pas al presei digitale, este cu adevărat jurnalism? „Nu cred. Acesta nu este jurnalism. A arunca, pur şi simplu, informaţii pe Internet nu reprezintă mare lucru. Avem nevoie de jurnalism adevărat, şi el nu se află (întotdeauna) pe Internet."

Rezumînd şi, întorcîndu-ne la „Manifestul" *Revistei XXI*, putem afirma că:

a) Basculînd pe web, jurnalismul nu schimbă doar mijlocul de deplasare, ci şi natura, iar aşteptările cititorului nu mai sînt nici ele aceleaşi.

b) Lumea digitală anulează frontiera dintre jurnalism şi cetăţean, între experţi şi martori. Toate site-urile caută contribuţia anonimilor.

c) În acest univers supus legilor concurenţei, cuvîntul-cheie este *traficul*. Presa digitală este doar un catalog de legături şi înregistrări video. Valoarea este contabilizată în click-uri şi vizitatori unici.

d) Nu în ultimul rînd, s-a impus figura jurnalistului aşezat în faţa unui ecran. Are loc, deci, cu timpul, o rupere de realitate. Toate aceste aspecte concurînd la o falsă impresie, cea a unui lector care este un produs de piaţă ca oricare altul, reductibil la ceea ce cumpără, la nivelul său de studii sau la statutul său profesional. Este fals. Un cititor este un bărbat sau o femeie, tînăr sau în vîrstă, mai grav sau mai uşuratic, depinde de ore, cu gusturi, cu un bagaj sentimental, cu idei sau cu opinii preconcepute... A avea legături strînse cu acest cititor este o slujbă în sine, lungă, grea, anevoioasă, dar fidelizarea unui cititor este una dintre cele mai plăcute meserii din lume. „A merge, a depune mărturie, a căuta, a se întreba, a se îndoi, a încerca să înţelegi, a găsi cuvinte pentru a exprima aceste stări" – citim în „Manifest". Este simplu, este dificil, este fundamental. Dar este meseria de jurnalist.

■ *1. Modelul economic*

Nu este chiar un detaliu, ci un factor important al ecuaţiei. Presa tipărită are nevoie de imprimerie, depinde de distributori, contabilizează costuri legate de transport, producţie, hîrtie, cerneală etc., cuantificate atît în servicii, cît şi în mîna de lucru. Detalii capricioase şi schimbătoare care costă foarte mult astăzi.

Presa digitală nu are nevoie de foarte multe lucruri... Cert, necesită investiţii legate de crearea site-ului şi de dezvoltarea sa, de promovarea sa, dar nu are nevoie de transport, nici de imprimerie, nu se află la bunul plac al reţelelor de distribuţie. Ca să nu mai vorbim de publicitate. O publicitate pe web nu ocupă, sau mai degrabă nu mănîncă acelaşi spaţiu ca în presa tipărită.

Iar cifrele sînt elocvente. „Presa tipărită se confruntă cu o criză similară celei din siderurgie sau din domeniul textil", citim în acelaşi „Manifest" al *Revistei XXI*. „În zece ani, doar în Statele Unite au dispărut 170 de publicaţii. Este evident că epoca în care ziarele vindeau cîte un milion de exemplare pe zi (1900!) a dispărut pentru totdeauna, şi aceasta nu pentru că a apărut presa digitală, ci pentru că preferinţele de lectură ale cititorilor s-au schimbat, iar, pe drum, nefăcînd nimic pentru a se adapta, presa tipărită a pierdut contactul, legătura cu cititorii. Cam ca un părinte care, ocupat să menţină nivelul, modelul economic al familiei, îşi lasă copilul în seama sorţii, bazîndu-se pe preceptul «i-am oferit deja destule pînă acum». Problema este că, de cele mai multe ori, în aceste cazuri, copilul derapează spre forme de abandon şcolar sau indiferenţă, iar bunăstarea familiei nu va întoarce roata. În acest domeniu, deci, lupta este inegală. Totuşi, ea poate fi cîştigată acolo unde, asemeni unui produs de lux, ziarul are nostalgia şi gustul, senzaţia pe care o dă doar un obiect de... artă. Iubitorii de presă vor prefera în continuare să aibă în casă obiectul/ziarul preferat, pentru a-l răsfoi cînd au chef, nevoie, plăcere, a decupa pagini sau a-l păstra. Gesturi mecanice imposibil de realizat cu un text imaterial... Cu condiţia ca acesta să fie mai mult decît pagini imprimate cu cerneală."

Pentru presa din Europa de Est, obiectivitatea este un sine qua non, *un deziderat jurnalistic.*

■ *2. Fondul*

În presa digitală, jurnaliştii sînt supuşi imperativului timp – cel care cîştigă nu este cel care dă o informaţie de calitate, ci cel care o dă repede – şi, deci, noii jurnalişti sînt preocupaţi de publicarea, şi nu de verificarea informaţiei. De difuzarea informaţiei, nu de reflecţie sau contextualizare. De înţelegere. Noii jurnalişti, remarcă Ignacio Ramonet *(op. cit.*, p. 46), „sînt mai atraşi de evenimente, de senzaţional şi devin insensibili la context. Obsesia rapidităţii a condus presa digitală la multiplicarea erorilor, la confundarea zvonurilor cu adevăratele fapte diverse." Pentru Ramonet, jurnalismul speculativ, de divertisment şi de spectacol, a triumfat, în detrimentul jurnalismului calitativ. Acest nou tip de jurnalism i-a contagiat, asemeni unei molime, pe cititori – povesteşte Ramonet. Frenezia Internetului a făcut din cititori adevăraţi devoratori de Internet, dependenţi de Google, de Twitter, de sarcinile multiple şi simultane, transformînd funcţionarea lor intelectuală. Nicholas Carr, specialist american în noile tehnologii, a demonstrat, într-o carte care s-a aflat pe lista nominalizaţilor la premiul Pulitzer, în 2011 – *Shallows: What the Internet is Doing to Our Brains (Superficialii, ce influenţă are Internetul asupra creierelor noastre*, W.W. Norton, 2010), că Internetul ne incită să trecem în zbor razant peste subiecte multiple, scurte, ducînd la pierderea capacităţii noastre generale de a înţelege un text mai lung, mai complex. Internetul ne face mai stupizi? Dependenţa de Internet ne schimbă stilul de a gîndi, ne îndepărtează de reflecţie şi concentrare. Aţi observat, oare, că pînă şi cei mai avizi cititori şi consumatori de Internet imprimă textele pe care doresc să le aprofundeze?

Concluzii

Jurnalismul, ca orice altă meserie, are un set de reguli, un cod deontologic, este o artă, pînă la urmă. Dar, aşa cum orice pictor, înainte de a deveni, poate, celebru, sau dacă nu, măcar profesionist, are nevoie să înveţe tehnicile şi abecedarul de bază, jurnalistul are nevoie de studiu. De practică. De lectură. De a comite greşeli şi de a fi corectat. Nimeni nu-i poate înşela pe cititori, care nici ei nu se vor mai complace mult timp în acest provizorat în care înghit orice li se bagă cu forţa în cap. Nimeni nu se transformă prin magie în jurnalist radio sau de televiziune; a realiza filme documentare sau înregistrări radiofonice este o meserie în sine şi presa nu are nimic de cîştigat din practicarea unui prost jurnalism. Legii celor cinci întrebări pe care orice jurnalist sau viitor jurnalist le cunoaşte – cine, ce, cînd, unde şi de ce *(who, what, when, where, why)* – i se adaugă (Alice Antheaume, *Le journalisme numérique*, Sciences Po Les Presses, p. 92), odată cu apariţia New Media, legea celor trei C: *content, context, code* (conţinut, context, cod). Potrivit jurnalistului britanic Paul Bradshaw, citat de Alice Antheaume în *Le journalisme numérique*, jurnalistul digital trebuie să examineze mesajul (conţinut) găsit pe Internet, să analizeze contextul în care este pus sau difuzat şi să inspecteze tehnica (materialul şi formatul) cu care a fost fabricat. O face el sistematic?

Atîta timp cît acest deziderat nu este respectat, se poate presupune că nici jurnalismul pe Internet, atît de lăudat şi de la modă astăzi, nu-şi va fi primit titlul de glorie. Încă un aspect în care presa tipărită poate face diferenţa. Dar e la fel de adevărat că se impune o *cură de slăbire* în corpul presei scrise. Aceasta pentru că, încercînd să se ridice la prostul model al presei digitale, presa tipărită a devenit proastă, vulgară, pe alocuri fără profunzime, tratînd subiectele în grabă, sacrificînd cantitatea – calităţii. Presa digitală a generat o proastă presă tipărită (în 2011, procentul de informaţie din presa scrisă care interesa un cititor – scrie Ignacio Ramonet – este de mai puţin de 15% – *op. cit.*, p. 118), în care cititorul nu se mai recunoaşte, şi pe care o părăseşte din varii motive (printre care şi cele tehnice), pentru presa digitală. *Revista XXI* vorbeşte despre necesitatea reinstaurării valorii în presă. Jurnalişti, doar valoarea vă va mai salva... „Frazele pompoase" – citez din „Manifest" – „despre modelul reinventării presei, maschează realitatea: trebuie reinstaurate valorile schimbului dintre jurnalist şi cititorii săi. Cîţi dintre noi acceptăm să cheltuim un euro sau doi pentru o cafea, băută în două secunde la tejghea, dar dăm înapoi cînd ar trebui să cheltuim aceeaşi sumă pentru un cotidian sau un săptămînal, aşa după cum sînt concepute azi? A fi util, a fi dezirabil, a fi necesar, acesta este singurul model economic care contează. Este vechi de cînd lumea..."

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Courrier International, *Paris.*

Bibliografie

■ Poulet, Bernard, *„Crise de la presse: une information à deux vitesses", Le Monde*, 15 septembrie 2013

■ Poulet, Bernard, *La fin des journaux et l'avenir de l'information (Moartea ziarelor şi viitorul informaţiei*, Gallimard, 2009, Folio, 2011)

■ Ramonet, Ignacio, *L'Explosion du journalisme (Explozia jurnalismului)*, Gallimard, 2011, p. 69.

■ *Le Canard Enchaîné*, www. lecanardenchaine.fr, hebdomadar francez, apare la Paris, în fiecare miercuri.

■ *Dilema veche*, nr. 489, 27 iunie – 3 iulie 2013.

■ Carr, Nicholas, *Shallows: What the Internet is Doing to Our Brains (Superficialii, ce influenţă are Internetul asupra creierelor noastre)*, W.W. Norton, 2010.

■ Antheaume, Alice, *Le journalisme numérique (Jurnalismul numeric)*, Sciences Po Les Presses, p. 92.

UN CANGUR PE NUME 5 A RĂMAS FĂRĂ RĂSPUNS. ÎN ACEST TIMP, UN OU DUCEA CU EL UN SCĂUNEL

■ Un cangur pe nume Cyrus a fost împuşcat cu tranchilizante de Poliţia aeroportului din Melbourne după ce vreme de trei ore a sărit prin terminale şi prin magazinele de suveniruri. În acest timp, o girafă pe nume Marius era ucisă şi tranşată în faţa copiilor veniţi în vizită la Zoo Copenhaga. (**M. C.**)

■ Cînd vine vorba de note, loazele mai deştepte se apără zicînd că şi Einstein a fost un elev slab, uite ce note avea: Limba şi literatura germană – 5; Limba franceză – 3; Limba italiană – 5; Istorie – 6; Geografie – 4; Algebră – 6; Geometrie (Planimetrie, Trigonometrie, Stereometrie şi Geometrie analitică) – 6; Geometrie descriptivă – 6; Fizică – 6; Chimie – 5; Istorie naturală – 5; Desen artistic – 4; Desen tehnic – 4. Alţii spun că nu, Einstein a fost un elev destul de bun, 6 fiind pe atunci nota maximă. Pentru a stabili adevărul (chiar unul relativ, ca orice adevăr), ar trebui să ştim ce sistem de notare se folosea, în cantonul elveţian Aargau, în septembrie 1896, cînd elevul Albert Einstein şi-a dat examenul de maturitate. Ceea ce e un picuţ mai greu de aflat, din cauza curburii spaţiu-timp. (**D. S.**)

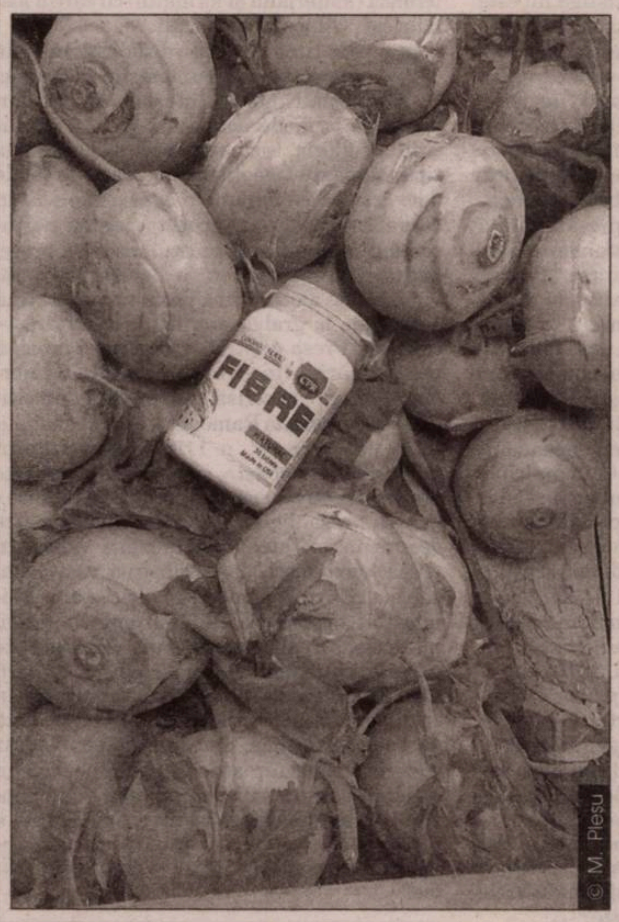

© M. Pleşu

Cu ochii-n 3,14

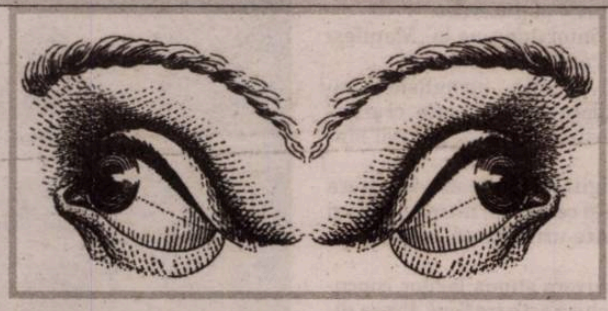

■ Deoarece în zadar am solicitat o explicaţie la faptul că nu am fost înştiinţată, la timp, de un surplus de 10 milioane, ci numai după ce suma s-a „prescris“ – cererea cu nr. 002861 din 13 ianuarie 2012, depusă la Administraţia Finanţelor Publice a sectorului 6, a rămas fără răspuns –, propun transferarea sumei sechestrate, în contul colegei mele Stela Giurgeanu (v. „3,14“ din numărul anterior), pentru rezolvarea „deficitului financiar“ sesizat, în cazul ei, de Pundichi & Pălălău. Asta pentru a infirma zicala neaoşă conform căreia „Cînd îi dai îi fată vaca, cînd îi ceri îi moare viţelul.“ (**R. M.**)

■ La un hipermarket din Capitală, un ou, dintre acelea cu coaja brună, s-a rătăcit printre merele verzi. Şi o cutie de tablete cu fibre, de la „Cosmo Pharm“, a nimerit printre gulii. Asta, la prima vedere; dar dacă merele s-au adunat în jurul oului solitar şi guliile au asaltat cutia? Oricum ar fi, sînt lucruri nelalocul lor. (**M. P.**)

■ O mai ştiţi pe femeia cu butucul din *Twin Peaks?* Într-un autobuz 135 l-am întîlnit pe bărbatul cu taburetul. Era îmbrăcat îngrijit, avea în jur de 70 de ani şi ducea cu el un scăunel. S-a urcat în autobuz şi s-a aşezat tacticos pe el. (**A. M. S.**)

CA SĂ LINIŞTEASCĂ TEMERILE CORPORALE, ROMÂNII AU RENUNŢAT LA TRADIŢIONALELE ŞOPROANE. ÎN ACEST TIMP, SE DESCOPEREA O GROZĂVIE MULT AŞTEPTATĂ

■ Potrivit Hotnews, un consilier prezidenţial rus ar fi sugerat că Rusia ar putea interveni pentru apărarea suveranităţii Ucrainei, în virtutea unui acord cu Statele Unite încheiat după terminarea Războiului Rece. Acordul la care se face referire e din 1994 şi ar avea, cică, o prevedere prin care Rusia se angaja să „garanteze“ suveranitatea Ucrainei după ce autorităţile abia înfiinţatului stat ucrainean au renunţat la armele nucleare care le rămăseseră de pe vremea cînd Ucraina era o republică sovietică. Cu alte cuvinte, au renunţat la armele nucleare ca să liniştească temerile Rusiei şi, în schimb, Rusia s-a angajat să-i apere de cei pe care ea îi consideră duşmani. Mai pe româneşte: Ucraina a fost şi făcută, şi cu armele luate. (**A. M.**)

■ În Iran, fotbalul atrage tot mai mulţi suporteri. Şi numărul cluburilor a crescut: sînt în jur de 7000 de echipe. De cîţiva ani există şi o echipă naţională feminină de fotbal. Problema e că recent s-a descoperit că în această naţională feminină joacă, în travesti, patru bărbaţi. Performanţele echipei sînt bune, aşa că autorităţile au decis să nu facă prea mare tapaj în legătură cu descoperirea. Celor patru jucători li s-a propus fie să plece, fie să-şi facă operaţie de schimbare de sex. Peste trei luni, federaţia de fotbal va efectua nişte controale corporale amănunţite pentru a verifica dacă naţionala feminină e, într-adevăr, feminină. (**M. M.**)

■ Un potpuriu de Valentine's Day: (la radio) „Anul acesta românii au renunţat la tradiţionalele cadouri de Valentine's Day şi au mizat pe week-end-uri în marile capitale ale lumii“; (la supermarket) „De Valentine's, reduceri la toţi chiloţii roşii“; (în piaţă) „Ia ghiocelu', Valentine“. Sărbătoarea asta, totuşi, are hazul ei. (**S. G.**)

■ Compania Euromonitor International a făcut un studiu despre consumul de „tărie“ în lume (scrie adevarul.ro). Pe locul 1 e Coreea de Sud, unde un cetăţean consumă în medie 11,2 *shots* pe săptămînă (1 *shot* = 44 ml). Pe 2 – ei, da, abia pe 2, în ciuda a ceea ce se crede – Rusia, cu 5 *shots*. Urmează Thailanda, Polonia, Japonia, Filipine, Bulgaria, Slovacia, Ucraina, Franţa. Iar ne-au luat-o bulgarii înainte? Nu ştim. România nu a făcut obiectul studiului. Ar fi şi greu să faci statistici de-astea la noi, unde cazanele de ţuică sînt răspîndite „neoficial“ prin şoproane şi şure, de-a lungul şi de-a latul ţării... (**M. V.**)

■ Se pare că specia de broască pe nume *Beelzebufo ampinga* din perioada cretacică era un prădător monstruos prevăzut cu armură corporală. În acest timp se descoperea şi că forma de cancer canin, cea mai veche dintre toate, a apărut mai exact pe vremea lui Cristofor Columb. (**M. C.**)

■ „România e o ţară violată“, aud că spune o fată de la masa vecină, sorbind dintr-o bere. Mă simt ca şi cînd s-ar întîmpla o grozăvie lîngă mine, iar eu nu fac altceva decît să întorc capul. (**A. M. S.**)

■ Dan Voiculescu, pe blog-ul său: „Şi dacă tot vorbim de interese naţionale, poate ar fi cazul să înceapă ancheta mult aşteptată de români legată de tezaurul României de la Moscova şi de implicarea lui Traian Băsescu în nerecuperarea acestuia.“ Aşa, şi mai ce? (**L. V.**)

CICĂ S-AR PUTEA SĂ RĂMÎNEM FĂRĂ OGLINDA CARE CAPTEAZĂ GAZELE

■ Cică s-ar putea să rămînem fără heliu. Să vă faceţi provizii de pe-acum. (**L. V.**)

■ O doctoriţă nemţoaică pe nume Stephanie şi-a adăpostit calul în casă, în timpul unui uragan, şi calul a rămas de atunci acolo. Se priveşte în oglinda de pe hol, apasă cu botul pe clapele pianului din living şi bea apă de la chiuveta din bucătărie. În acest timp, un american pe nume Patrick era reţinut de Poliţia din Colorado pe cînd călărea beat pe autostradă spre nunta fratelui său din Utah. (**M. C.**)

■ Poliţia kuweitiană a fost chemată să aresteze un leu care răgea îngrozitor într-o piaţă din suburbia Kuwait City. Martorii spun că leul abia încăpea pe bancheta din spate a maşinii de poliţie. În acest timp, cercetătorii argentinieni inventau un sistem care captează gazele conţinute de rîgîielile vacilor, fiecare animal fiind capabil să asigure suficient metan pentru a întreţine funcţionarea unui frigider timp de 24 de ore. (**M. C.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 524 ■ 27 februarie – 5 martie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

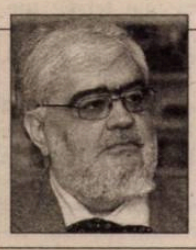

ANDREI PLEŞU

„După referendum“

pagina 3

IULIAN COMANESCU

„Cum a ajuns Mircea Badea substantiv comun“

pagina 20

Interviu cu

VAUGHAN SMITH

paginile 22-23

Ideologii „salvatoare“

„Preschimbarea omului într-un alt soi de ființă, asemenea unei făpturi cerești, se petrece prin transfuzia naturilor.“

PATAÑJALI – „YOGA SUTRA“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

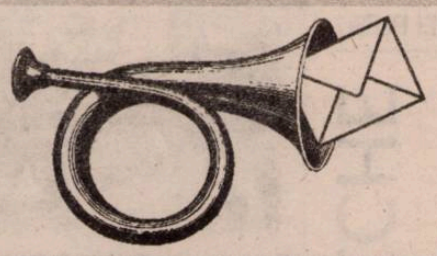

turneu de inbox

Proxenetismul politic

Politica din România a devenit un fel de proxenetism legalizat, în care poporul român este tratat şi dijmuit precum o curvă de lux. Toţi am sperat că după 1989 vom gusta din fructul democraţiei occidentale – pînă atunci interzis – şi speram (naivii de noi) că, odată cu poposirea aşa-zisei democraţii, viaţa noastră o să se „altereze“ spre mai bine.

La noi se pare că, totuşi, cuvîntul democraţie – care, conform DEX-ului, ar fi trebuit să însemne „o formă de organizare şi de conducere a unei societăţi, în care poporul îşi exercită (direct sau indirect) puterea“ – are, din nefericire, o cu totul altă conotaţie. Se pare că *demos* nu mai înseamnă popor, ci o mînă de parveniţi, şi *kratos* înseamnă încă putere, dar puterea este în mîna celor care asupresc şi sug de la vulg.

Frank Field spunea: „Democraţia nu va mai putea să funcţioneze atîta timp cît politicienii de doi bani vor continua să se considere ca o rasă aparte.“ Mi-aş permite să adaug că această „rasă aparte“ de politicieni sînt, într-adevăr, politicieni de doi lei, la care însă mai primeşti şi restul... dar, din păcate pentru românaşii de rînd, *in real life,* sînt politicieni de milioane de dolari, care nu dau doi bani pe cei care i-au ales.

Proxeneţii politici din România au fugărit, în ultimii 20 de ani, peste 3 milioane de mioritici, care au migrat către păşuni mai verzi şi fără lupi hapsîni, care să îi jupoaie de vii.

În România, din păcate, mojicia a luat locul valorii, mitocănia este substitutul caracterului curat, iar contul în bancă decide şi are putere de viaţă şi de moarte asupra oropsitului mioritic.

Valorile se află la baza piramidei, pe cînd parvenitismul se află în top, rîzîndu-le în nas celor educaţi, corecţi, cinstiţi şi cu bun-simţ. Oameni de valoare, precum doctori, ingineri şi oameni de ştiinţă sînt umiliţi şi batjocoriţi în propria ţara, cu salarii de mizerie, dar apreciaţi la adevărata lor valoare odată ce trec graniţa ţinutului mioritic.

Cît mai poate acest popor, bun şi ospitalier în esenţă, să mai îndure această formă de prostituţie la care este supus de peste 20 de ani? Cît se mai poate fura din această ţară? Sau, mai bine zis, cît *nu* se mai poate fura în această ţărişoară?... Chiar nu se poate fura la modul moderat? Pentru că ar fi o utopie să credem că am putea avea politicieni care să nu fure deloc, ar fi doar un scenariu bun pentru un film cu Tom Cruise în *Mission Impossible.* Şi ne mai mirăm de ce sintagma „politician corect“ este un... oximoron.

Chiar nu există un plafon al acestei nesimţiri ordinare, care să limiteze jaful şi nermernicia? Politicianul român, pus pe căpătuială rapidă, l-ar face să roşească pînă şi pe Machiavelli... atîta timp cît există mijloace de a fura, se va fura... şi cînd nu vor mai exista, se vor inventa, cu siguranţă, alte modalităţi.

Plebea mioritică este intoxicată, anesteziată de presă, de televiziunile aservite şi de către jurnalişti şi moderatori slugarnici – a căror coloană vertebrală de meduză se îndoaie precum ordonă stăpînul –, care, în stil machiavelic şi ordinar, pupă mînă stăpînului (dar şi partea dorsală) şi care dejectă mizerii şi minciuni cu iz electoral, menite să atragă voturile necesare pentru a-i instala la conducerea ţării pe cei pe care-i slugăresc orbeşte şi cu sfinţenie.

Cineva spunea că: „Politicienii, asemenea scutecelor, trebuie să fie schimbaţi în mod regulat, din aceleaşi motive.“ Uite că i-am schimbat, însă mirosul persistă!

Viorel VINTILĂ
vyoryni@gmail.com

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

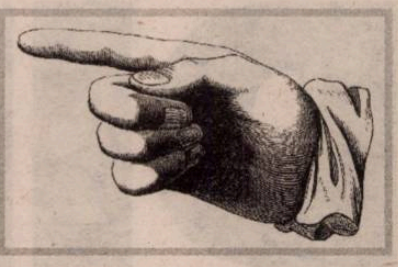

■ În nr. 7 al *României literare,* Simona Sora şi Claudiu Constantinescu publică, în propria lor traducere, nu mai puţin de 15 proze ultrascurte dintr-o antologie mexicană dedicată literaturii sub 200 de cuvinte. Reproduc aici o proză de René Avilés Fabila: „Erau un cuplu de homosexuali realmente nepereche: Jorge, tînăr şi frumos; Marcos, urît şi bătrîn. În acea seară s-au hotărît să meargă la un bal mascat. Amîndoi au ales să fie Dorian Gray: primul era personajul, cel de-al doilea era portretul acestuia.“ Excelent! Poate se arată vreo editură românească interesată de această antologie. (Marius Chivu)

■ Vineri, 28 februarie, începînd cu ora 19, la Casa de Cultură a Studenţilor din Alba Iulia are loc al doilea spectacol din proiectul „Stagiunea cu Skepsis“. Este vorba despre piesa lui Francis Veber, *Dineu cu proşti.* (Stela Giurgeanu)

■ Revista *Bucureştiul meu drag.* Totul a pornit de la nişte „excursii“ organizate de Andrei Bîrsan cu un grup de amici: se întîlneau la sfîrşit de săptămînă, umblau printr-o zonă a oraşului şi făceau fotografii, pe care le puneau pe www.orasul.ro. Apoi a apărut şi o revistă, din ce în ce mai interesantă. Acum, revista poate fi citită şi online, aici: http://issuu.com/orasul/docs/rbmd-1402. În fotografiile şi articolele din *Bucureştiul meu drag,* oraşul e frumos şi interesant, istoria lui e evocată cu pasiune. Merită. (Mircea Vasilescu)

■ Maria Tănase, *Cîntece populare, 1953-1961* (Editura Casa Radio), un dublu CD cu vreo 40 de înregistrări, unele inedite, cu vocea Mariei Tănase înregistrată la radio. Plus un interviu cu cîntăreaţa. (Matei Martin)

■ În zilele în care ucrainenii îşi dărîmă statuile lui Lenin (abia acum?!), pe site-ul Tarom, printre oraşele promovate pentru ceea ce se cheamă *city break* apare Moscova. Iar acolo, cei de la Tarom recomandă „pentru cei pasionaţi de istorie şi cultură“, Muzeul Central „V.I. Lenin“, „unde o să găsiţi trupul perfect conservat al lui Lenin, fondatorul Uniunii Sovietice“. La prima vedere, poate părea o recomandare dubioasă, dar judecînd mai atent, s-ar putea să nu fie chiar aşa. Dacă nu mai e mult pînă cînd amintitul mausoleu o va lua şi el pe calea statuilor din Ucraina? Poate că e bine să nu rataţi ultima şansă de a vizita chestia. Mai ales pentru amatorii de „cultură“ macabră. (Andrei Manolescu)

■ Dacă vă sîcîie astenia de primăvară, recomand s-o trataţi blînd, cu muzica clujenilor de la Theory of Mind. Fără agitaţie inutilă, fără zgomot, fără artificii, fără bruiaj. Doar pop ca-n visele cele mai bune. Joi, 27 februarie, de la ora 21, în Club Control din Bucureşti. (Luiza Vasiliu)

■ Filmul lui Jim Jarmush, *Îndrăgostiţii mor ultimii (Only Lovers Left Alive),* care a fost anul trecut în competiţie la Cannes, intră pe ecranele de la noi în curînd. Eve şi Adam, interpretaţi de Tilda Swinton şi Tom Hiddleston, sînt un cuplu de vampiri atipici, pentru care dragostea n-are nici o legătură cu timpul. *Only Lovers Left Alive* e şi melancolic, şi ironic, şi livresc, şi foarte rock. Combinaţia inconfundabilă marca Jarmush. (Ana Maria Sandu)

■ La Galeria creart din Piaţa Lahovari puteţi vedea, pînă pe 20 martie, expoziţia „Girls, girls, girls...“ Lucrări realizate de Emanuela Voinescu, Florina Oprescu, Adriana Falub, dar şi Amalia Dulhan, Mihaela Paraschivu şi Stela Lie. Nu neapărat feministe, „dar mai clar, mai asumat feminine, subtil provocatoare, uneori mai triste, melancolice“. Pe hîrtie, dar şi tridimensionale, în încercarea de a ocupa spaţiul, de a-l locui. (Adina Popescu)

■ Mărţişoarele de tarabă în formă de pisici şi bufniţe, foarte diverse şi cu multe accesorii, cu blană şi sclipici, în jur de 15 lei. Şi mai ales singurul mărţişor-vulpe (cel puţin pe care l-am văzut eu) – elegantă şi, evident, roşcată. (Iaromira Popovici).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Lumina**
- **Neamuri proaste**
- **Divele**
- **La ce foloseşte Ministerul Culturii**
- **Preşedintele**
- **Electro-muzică**

album dilematic Daniel Goace

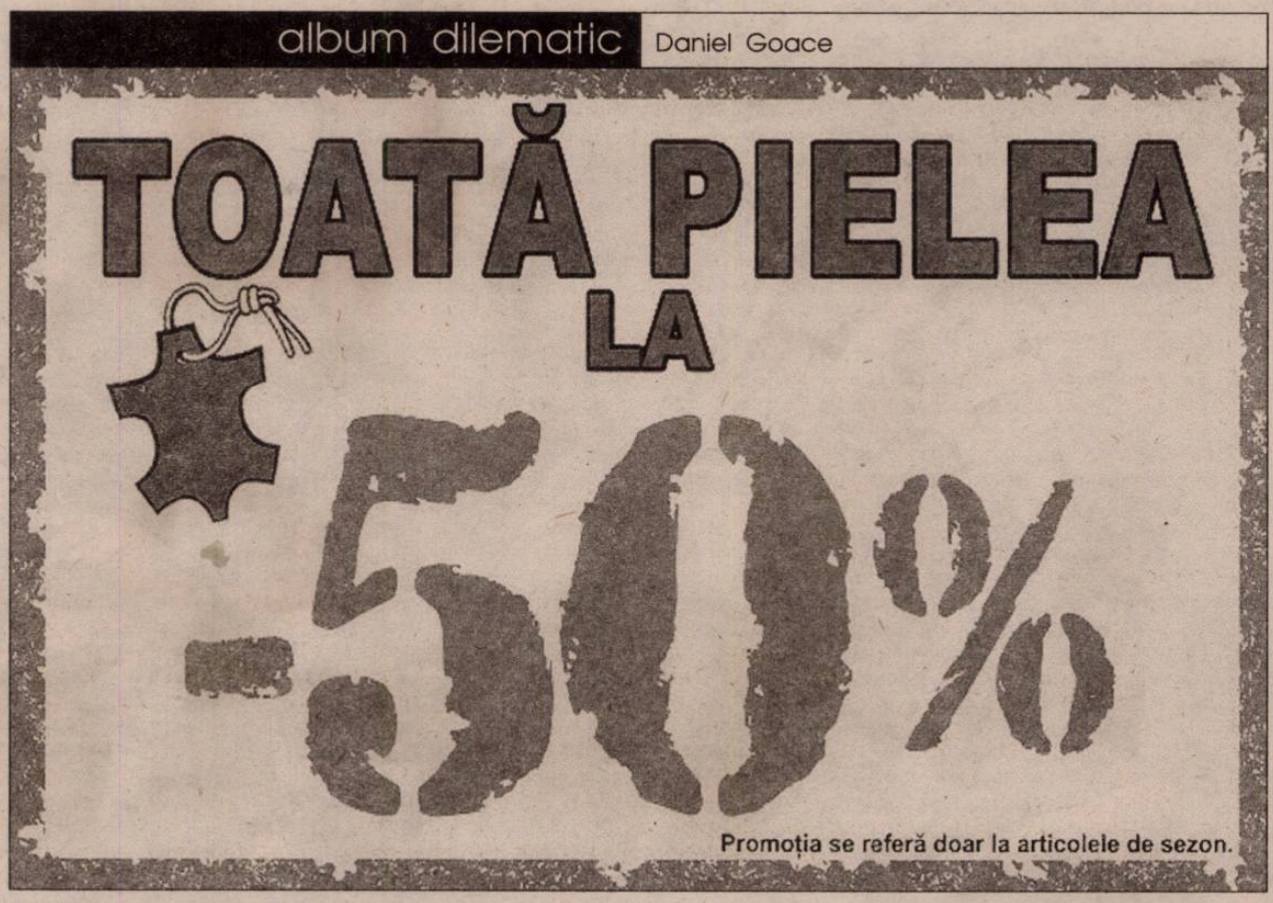

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 8.000
Tipărit la Tipomedia

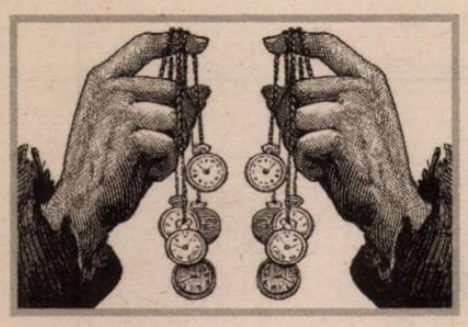

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

După referendum

Am recitit, de curînd, un articol pe care l-am scris acum șapte ani (apărut în Dilema veche, *nr. 173), după eșecul primului referendum anti-Băsescu. Îl republic, din două motive: 1. Situația nu pare să se fi schimbat. Ne aflăm, de mult, într-o încleștare politică fără legătură cu nevoile țării. Cauza? Proasta calitate a clasei politice în întregul ei. 2. M-am săturat să mi se tot spună pe forumuri că tot ce spun e în apărarea lui Băsescu. E un fel de a ignora, cu rea-credință, sau din lipsa informației, numeroasele articole în care, de-a lungul anilor, n-am menajat deloc, ba dimpotrivă, portretul președintelui. Contribuția lui la atmosfera de gherilă perpetuă de pe scena politică nu e de neglijat. E însă tot atît de adevărat – o spun și în articolul de mai jos – că, prin comparație, Traian Băsescu se dovedește mult mai inteligent și mai eficace decît adversarii lui. Cu asemenea adversari, nici nu e greu să-ți asiguri succesul...*

Traian Băsescu are obiceiul să cîștige toate războaiele pe care le poartă cu ceilalți. În schimb, pierde toate războaiele pe care le poartă cu sine. E mereu învins de propria sa natură.

De ce cîștigă? Pentru că, în teren, e întotdeauna mai bun decît adversarii săi. Mai deștept, mai eficient retoric, mai intuitiv. Vorbește limpede, cu adresă precisă, cu un fel de aplomb viril care provoacă încredere. Are spontaneități salutare (chiar dacă, uneori, riscante), știe să alterneze umorul genuin cu severitatea, sentimentalismul cu decizia brutală. E credibil cînd se mișcă printre oameni, cînd dansează la restaurant, cînd rîde lăbărțat și cînd plînge soldățește. Nici unul dintre adversarii săi nu are datele necesare pentru a-i face față cît de cît onorabil. Unul din secretele succesului său e indigența multiplă a celor cu care se luptă. Coaliția anti-Băsescu a reușit să livreze alegătorilor, într-un timp scurt, imense cantități de stupiditate strategică, de mediocritate mentală, de nerealism. A te arunca într-o luptă dură și primejdioasă, fără minime garanții de cîștig, fără cîntărirea riguroasă a circumstanțelor, fără o anticipare atentă a consecințelor posibile și probabile, nu e semn de combativitate politică, ci gesticulație sinucigașă, disperare oarbă. La fel de neinteligent e a face alianțe neplauzibile și dezonorante. Pînă la urmă, s-a văzut limpede că singura motivație a grupului antiprezidențial era *ura strict personală* față de președinte și un înșelător instinct de conservare. Interesul public, țara, ecourile externe, sau măcar nevoia de a supraviețui decent pe eșichierul politic au fost lăsate deoparte, sau utilizate demagogic într-o campanie perdantă, nerezonabilă. Un asemenea amestec de tupeu plenipotent (D. Voiculescu), charismă hipocalorică și anemie a talentului (M. Geoană), clămpăneală defazată (C.V. Tudor), indignare tovărășească (I. Iliescu) și mîrîială țanțoșă (grupul liberal în toate versiunile sale) nu putea sfîrși decît într-o baie de ridicol. Am asistat la un spectacol regizat de prostănaci, prostuți și prostovani, asistați de mici derbedei de presă, șmecheri de periferie și țoape. Cine-ar fi crezut că, într-o bună zi, Norica Nicolai va sta la aceeași tarabă cu madam Buruiană, că domnul Crin Antonescu va lătra la același gard cu Viorel Hrebenciuc, sau că domnul Dinu Patriciu va sta umăr la umăr, în aceeași emisiune, cu Dan Voiculescu și cu Ion Iliescu, pentru a-i combate pe mitocanii anticapitaliști. Statuar și inadecvat, a traversat scena, din cînd în cînd, și Emil Constantinescu. Nu mai vorbesc de UDMR, care reușește să se compromită molcom, la fiecare cotitură a zbuciumatei noastre istorii contemporane. De unde atîtea indigerabile solidarități? Ce-i mînă în luptă pe toți acești scandalagii „principiali“? Ideea că Băsescu e inamicul numărul 1 al progresului și „venitorelui“ României! Vine dictatura! Și ce face, înainte de orice, un dictator? Se lasă suspendat! Se mută pe Vasile Lascăr. Cum împingem lucrurile înainte? Cu Văcăroiu la Cotroceni, cu debarcarea Monicăi Macovei și a lui Vasile Blaga, și cu instalarea la Justiție și Învățămînt a unor anonimi fercheși, inconștienți și veseli. Bravos! Ne-am procopsit! Tevatura e încununată de succes. N-am murit degeaba la '21, la '48, la '77 și la '89. Liberalii se sting, din dragoste de țară, în brațele primitoare ale socialiștilor, „iredentiștii“ maghiari mărșăluiesc cordial alături de „iredentiștii“ români. E adevărat că Băsescu e iar la Cotroceni! Își asumă cineva înfrîngerea? Aș! Nu ne irosim în sublimități.

Problema este că Traian Băsescu are, totuși, un adversar pe măsură. El însuși. Temperamentul prevalează, uneori, asupra răbdării și calculului, umorile îi joacă feste, raporturile cu oamenii au un aspect arbitrar și instabil. Poate fi violent fără justificare rațională și bine dispus fără autocontrol. Colocvialitatea de bistro alternează subit cu furia militară. Preferă proasta companie singurătății și, pe de altă parte, riscă mereu să rămînă singur, printr-o anumită carență a afectivității. E înclinat să se atașeze mai curînd de abstracțiuni (istoria, poporul, țara), decît de oameni vii. Nu reușește să interiorizeze limitele poziției sale și are dificultăți să găsească mijloace adecvate pentru a împlini ceea ce își propune. Caracteristică e și o anumită voluptate a confruntării. Tactica e frecvent înlocuită prin croșeu, dialogul – prin sudalmă. Omul nu pare să accepte că pe un fond de gîlceavă perpetuă nu se poate construi nimic. Alte pericole: un incipient sentiment al „misiunii“ istorice, o mistică destul de simplistă a „poporului“, o viziune „de front“ asupra patriotismului. Descumpănitoare este, din punctul meu de vedere, și bucuria candidă cu care își prețuiește defectele (că nu e „diplomat“, că nu prea îi plac intelectualii, că școala și cărțile sînt un simplu ornament evacuabil). Aș mai menționa confuzia între „echipă“ (bazată pe colaborare) și „echipaj“ (bazat pe subordonare ierarhică), precum și capacitatea discutabilă de a transa prea nonșalant alianțe și rupturi. (Adriana Săftoiu cade în dizgrație după ani lungi de loialitate, în timp ce intră în joc – e drept nu știm pentru cît timp – euforicul mitoman Talpeș.)

În actuala conjunctură, Traian Băsescu nu poate pierde decît lupta cu sine. Unul din felurile de a o pierde este să nu o angajeze. Să se împace, suficient, cu ceea ce este. Musulmanii numesc lupta cu dușmanul din afară „micul război“, iar lupta cu daimonul lăuntric – „războiul cel mare“. Creștinismul vorbește de „războiul nevăzut“. Poate că domnului președinte asemenea referințe „culturale“ i se vor părea mofturi, fasoane cărturărești. S-ar putea însă ca viitorul său politic să depindă de ele mai mult decît își închipuie.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Timpul libertății de a nu pierde timpul

„În copilărie ne jucam ore întregi pe stradă pînă noaptea tîrziu. Nu aveam «activități»; ne jucam cît puteam și pînă ne strigau în casă de vreo trei ori. Aici, la Montréal, copiii nu prea se joacă pe stradă. Ei au «activități»; transportați cu mașina în funcție de orarul părinților, au un aer epuizat și plictisit.

În România stăteam ore întregi la taifas cu colegii, cu prietenii, și nu aveam impresia că pierd timpul. La Montréal toată lumea se grăbește, nimeni nu are timp de pierdut. Timpul este liniar, tăiat în tronsoane ca o linie ferată. Se gestionează bucăți mici și mari: agenda zilei, agenda lunii, agenda anului. Cînd ai o întîlnire, precizezi și cît o să dureze. Adulții sînt stresați că timpul fuge; bătrînii își planifică activitățile, dar sînt mai obsedați de a părea tineri decît de activitățile lor. Nu prea există «a avea timp» și cînd vine boala sau moartea, «activități» care nu figurează în agendă, evenimentele sînt trăite ca un fel de eșec personal.“

Este un pasaj din *Exilul. Viața în fragmente*, volumul Ginei Stoiciu, apărut de curînd la Polirom. Mă regăsesc în el ca într-un exil interior. De fapt, acesta și este unul dintre farmecele confesiunilor Ginei Stoiciu, pentru care „exilul“ nu mai este neapărat politizat și nici pur și simplu un blestem, un destin frînt, ci o altă perspectivă asupra vieții. Comparațiile aici – acolo, acum – atunci sînt, astfel, unele mai degrabă existențiale, prefațate permanent de fragmente de înțelepciune de pretutindeni și din toate timpurile. Micile anecdote biografice sînt puse și ele, cel mai adesea, într-o astfel de perspectivă. Precum următorul fragment aparent anodin, *întrupînd*, ca să spun așa, comentariul general de mai sus:

„De mulți ani merg la un club de gimnastică, dar nu stau cu foaia de exerciții în mînă; prefer să mi le fac în ritmul și în ordinea mea. Mă feresc de cursurile în grup, dar le privesc de la distanță și mă distrez. Îi aud pe antrenorii care strigă în ritmul muzicii: «Nu vă opriți! Continuați! Eliberați energia! Dați-vă frîu liber!» Cum să mă simt liberă cînd mi se dictează să fiu liberă?“

„În România nu aveam impresia că pierd timpul“ *vs* „aici, la Montréal, nu pot să mă simt liberă cînd mi se dictează să fiu liberă“, nu este o comparație între aici, în Occident și acolo, în România, și nici între capitalism și comunism, ci o scurtă meditație neîncrîncenată despre temporalități spirituale, care te invită să gîndești, la rîndul tău, mai departe.

Despre timp în comunism a scris Katherine Verdery un studiu faimos, vizînd *etatizarea timpului*. Ceea ce am trăit cu toții în acea perioadă este pus în concept, sistematizat și explicat cu mijloacele antropologiei. Cu aceleași mijloace se poate vorbi – și argumenta –și despre *privatizarea timpului*, căci mai toți „furăm“ din timpul de producție (cafeaua prelungită de dimineață, „pauzele mici și dese, cheia marilor succese“, diferitele forme de chiul etc.). Nu era nimic firesc în această „pierdere de vreme“, după cum nu era nimic legitim în acel control etatist al timpului. Dar oamenii puteau să „fure“ timpul fără a avea impresia că „pierd timpul“, tocmai pentru că această obsesie a timpului stahanovist le era străină și li se impunea cu forța, din exterior. Acum au ajuns să o interiorizeze, să considere măsurarea strictă a timpului nu numai legitimă, ci și singura benefică pentru propria persoană. *Homo faber faber*, ca să spun așa, a luat cu desăvîrșire locul bătrînului *homo contemplativus* – care era, după cum ne atrage atenția Huizinga, și un *homo ludens*. Nemaiștiind să contemple și să se joace *(distracția* nu este *joc)*, omul nou al pieței se plictisește – și atunci se simte vinovat. După ce l-a culpabilizat pentru acest eșec personal, piața îi oferă însă imediat și remediul: *dezvoltare personală* la Coaching & Sons.

Procesul a început și în România. Zilele trecute, de pildă, am prins următorul crîmpei de conversație la o masă alăturată: „...tabere de dezvoltare personală, da' nu ca cele fasciste sau comuniste!...“ Am zîmbit și am început să trag, discret, cu urechea. Din cîte am putut înțelege, era o pledoarie înfocată pentru „dezvoltarea personală“ și formele cele mai bune de *life / personal / health / whatever coaching*. Comparația cu – și dezicerea de – formele fasciste, respectiv comuniste, de educație în masă era în același timp înduioșătoare și cutremurătoare: tinerii cu pricina păreau convinși că este tot o formă de educație în masă, dar, de data asta, una perfect legitimă, care este în beneficiul tuturor și trebuie, deci, promovată de fiecare. Nimeni nu părea să observe că *nu poți să te simți liber cînd ți se dictează să fii liber*, pentru bunul motiv că nimeni nu suspecta măcar că s-ar putea să existe vreo formă de dictat *politic* în instituționalizarea dezvoltării *personale*.

Evident, fenomenul este mult mai răspîndit. Este regula firească în corporații, dar este și convingerea spontană a unei clase de mijloc tinere, pentru care „dezvoltarea personală“ este o distincție socială în cel mai bourdieusian sens cu putință. Iar pentru unii, a devenit o adevărată religie.

Unul dintre acești credincioși, Gabriel Nechita, făcea însă anul trecut, pe blogul său, următoarea confesiune dezvrăjită: „Termenul «dezvoltare personală» este un clișeu și doar atît. Nu mai înseamnă nimic, pentru că *toată lumea* îl folosește.“ Cum poți să mai crezi în dezvoltare *personală* cînd toți vecinii tăi fac exact același lucru?

Ei bine, cei mai mulți cred. Iar acest fapt constituie una dintre explicațiile fascinantei superiorități a capitalismului tîrziu, care a reușit, prin libertate, ceea ce comunismul nu a fost capabil să obțină prin constrîngere...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

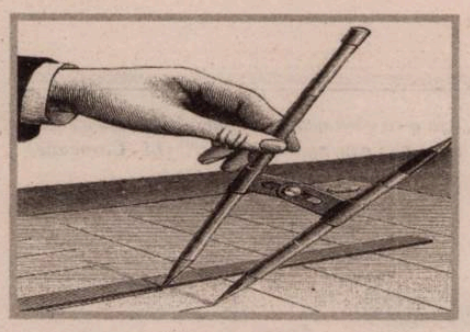

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Sub ochii mei

Trecătorii pe bulevardul Lascăr Catargiu s-au obişnuit de ani de zile să vadă, la colţul cu strada Visarion – cu jumătatea acestei străzi pe care se găseşte biserica ce i-a dat numele –, o casă ruinată. A fost nr. 8 de pe Visarion, construită în 1905 pentru fraţii Solacoglu, Constantin şi Anghel, proprietarii fabricii de pîine din Calea Moşilor 122. Pot spune că sînt cunoştinţe pe care le salut: de cîte ori mă duc la cimitir, trec prin faţa cavoului lor. Mai tîrziu, a trăit acolo filologul clasic Cezar Papacostea (1887-1936), traducător al lui Homer şi al lui Platon în limba română. Acel intelectual de mare distincţie era o podoabă a Universităţii şi a Academiei. În căsuţa vecină a murit, în 1919, Vlahuţă. Frumoasa casă de peste drum păstrează amintirea lui Dinu Lipatti, iar mai tîrziu a locuit acolo Alexandru Graur. Aşadar, cultura română lăsase acolo urme de neşters.

Într-adevăr, acum, acolo, s-a ridicat în mare viteză un bloc: parter + cinci etaje.

Aşa credeam, dar, de la o vreme, plăcuţa cu numele lui Vlahuţă a dispărut, semn care prevestea demolarea. Într-adevăr, acum, acolo, s-a ridicat în mare viteză un bloc: parter + cinci etaje. De închiriat! N-am să spun că-i urît, însă ascunde silueta bisericii construite de Ernest Doneaud din 1910. Un vînt de furioasă distrugere bate asupra rămăşiţelor altei Românii, de care ţara de azi se simte străină după numai 100 de ani. I-a venit rîndul şi vilei de alături, căreia i s-a înscenat un accident, o explozie de gaze, pentru a o distruge, ca şi în mai multe cazuri în care chiar proprietarul urmăreşte să refolosească terenul la o construcţie nouă, rentabilă. Acelaşi scenariu, deci, prost regizat. Casa nu era pe lista oficială a monumentelor istorice din 2004, dar se găseşte într-o zonă protejată de lege. După colţ, pe bulevardul Lascăr Catargiu, este nr. 10, casa din 1898 a inginerului Alexandru Mareş, operă a aceluiaşi arhitect Edouard Joseph Ramonatxo, care a construit şi numerele 4 şi 6 de pe bulevard. Existenţa acestui ansamblu de arhitectură ar trebui să fie de neatins, cu atît mai mult cu cît casa de pe Visarion i se datorează lui I.D. Berindey. Structura? Deasupra demisolului pentru servitori – parter înalt, avînd spre stradă un colţ rotunjit, cu o terasă din care se intra înăuntru printr-o uşă-fereastră. În 2007, pompierii au venit prea repede şi, fiindcă stricăciunile nu erau destul de grave, casa avea să fie dărîmată încetul cu încetul, bucată cu bucată, pe ascuns. În dosul frumosului grilaj de fier forjat, legat cu lanţ, au mai rămas, lăsate în paragină, nişte cioturi de zid, învelite într-un linţoliu. Doar o fereastră care se deschide spre gol.

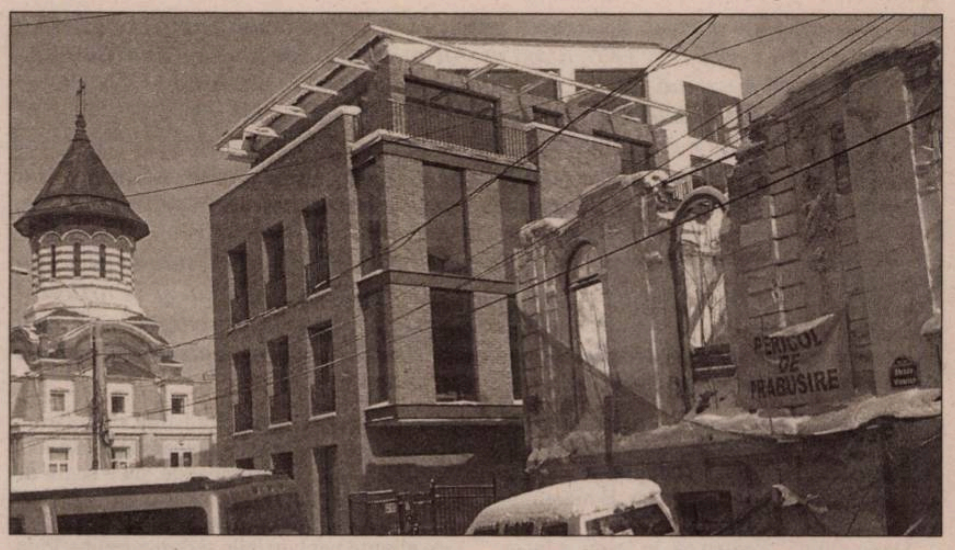

S-a propus mai întîi să se îngroape acolo un parking, de care ar fi fost nevoie, sub o construcţie nouă, înaltă, dincolo de care, în fundul curţii, o pastişă fără valoare ar fi imitat casa veche. Ideea n-a avut succes. A apărut doar o casă de mode, Flamingo, repede uitată. Demolarea a început în spate, la încă o casă. Proprietarul, avocatul C.A. Tănăsescu, nu se lasă. După şapte ani, a izbutit să obţină aprobările pentru viitoarea clădire: 16 etaje! De patru ori mai mult decît înălţimea maximă tolerată de normă. Unde mai e legea? Nu se mai uită nimeni la ea. Unde mai este Comisia Monumentelor Istorice? Preşedinte al ei a devenit arhitectul care proiectase parking-ul subteran. Batjocura asta nu se mai opreşte... În tot acest timp, vedem cum continua devastarea care a fărîmiţat monumentul. Fără nici o acţiune administrativă sau judiciară care ar mai fi salvat casa.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Alexandru GRUIAN

SOS Provincia

În Deva, pinii nu trăiesc chiar cît le-a dat Dumnezeu...

Dilemă: la „spaţiul verde pe cap de locuitor“ se pun cimitirele şi dealurile înconjurătoare? Dacă da, atunci Deva ar sta mai bine la acest indicator de sănătate, civilizaţie şi estetică urbană. Cît de bine, nu se ştie precis, cert este că acum, oraşul are 3,64 de metri pătraţi de spaţiu verde *per capita,* ceea ce, comparat cu norma europeană de 26 de metri pătraţi, ar trebui să dea de gîndit, înainte de a introduce în ecuaţie cimitirul – sintagma *loc cu verdeaţă* nu la el se referă, deşi vom vedea că există subtile legături.

Pînă în 2012, anul cînd a fost schimbat, în urma alegerilor, fostul edil-şef al Devei, se părea că scopul administraţiei locale era să vîneze orice metru pătrat de verdeaţă spre a-l concesiona cuiva a cărui primă grijă era să-l betoneze. Cum întreţinerea zonelor verzi părea şi ea o ocupaţie prea subtilă pentru a fi înţeleasă, s-a recurs la o soluţie simplă – gazonul, puţin cît rămăsese, a fost complet acoperit, în toată partea centrală a oraşului, cu bolovani. Ce-i drept, bolovanii erau spărturi de marmură – dacă asta putea consola pe cineva.

Schimbarea de primar a dus la îndepărtarea bolovanilor şi la revigorarea spaţiilor verzi, dar *zona verde* a dat naştere recent unui episod care a generat multă pasiune, angrenînd laolaltă presă, administraţie, organizaţii civice şi preoţi. Cetăţenii mai puţin – ei au rămas într-o rezervă politicoasă, că mai bine nu te pui cu Domnul, chiar dacă indirect...

Pe scurt, într-o bună zi (de februarie 2014), oamenii au văzut că pinii înalţi de zeci de metri, care străjuiau catedrala episcopală din Deva, sînt tăiaţi, devenind bucăţi de lemn culcate în curtea bisericii. Semnalul de alarmă l-au tras presa şi cîţiva trecători convinşi că nu Dumnezeu personal a venit să taie copacii. În pofida oricărui semnal, cei doisprezece pini au împărtăşit aceeaşi soartă crudă (şi nedreaptă, am putea spune, fără absolut nici o conotaţie ironică). Tăierile au fost dispuse de administraţia parohială, şi de aici a început pasarea responsabilităţii (previzibilă) şi eludarea celei mai elementare logici (regretabilă). A luat poziţie fermă Filiala Judeţeană Hunedoara a Ordinului Arhitecţilor din România, care a condamnat în termeni fermi eliminarea pinilor. „Au fost tăiaţi cu acte în regulă“, s-au apărat autorităţile ecleziastice, care au afirmat că solicitaseră marcarea copacilor de către Romsilva. Care i-a marcat – numai că reprezentantul Romsilva a admis că ei marchează, la cerere, orice copac, fără o expertizare prealabilă. „Am cerut şi aprobarea Primăriei“ – a fost un alt argument. Care l-a dat, precizînd că este necesară respectarea legislaţiei în vigoare. Legislaţia în vigoare cere avizul Agenţiei de Mediu pentru orice tăiere de copac. „Erau pe proprietate privată, a bisericii“, s-a spus. Legea cere aviz pentru orice tăiere, indiferent de forma de proprietate. Tocmai acest aviz al Agenţiei de Mediu lipsea, iar motivul lipsei era simplu – nu fusese cerut.

„Erau pe proprietate privată, a bisericii“, s-a spus.

Totuşi, de ce au fost tăiaţi pinii? „Erau bătrîni“, s-a spus, „aveau peste 100 de ani şi se puteau prăbuşi.“ Arhitecţii au arătat însă că pinii erau foarte sănătoşi şi rezistaseră cu succes furtunilor de vară abătute asupra Devei. Dintr-un simplu *search* pe Google aflăm că vîrsta unui pin poate ajunge spre 6-700 de ani, ba unii ajung la nişte vîrste de *se sparie gîndul* – cum se spune prin Ardeal. Explicaţia mai prozaică, sau, ca să fim în ton, mai lumească este că pinii au fost tăiaţi pentru a pune în valoare biserica.

Arhitecţii sînt de părere însă că biserica şi pinii erau parte a aceluiaşi ansamblu şi că, din punct de vedere urbanistic, tăierea pinilor pentru a pune în valoare biserica echivalează cu dărîmarea bisericii pentru a pune în valoare pinii.

Cu sau fără voia Domnului, a fost preferată prima variantă.

***Alexandru Gruian** este dr. în filologie, director al Centrului Cultural din Deva. Cea mai recentă carte publicată:* F. Brunea-Fox – Reporterul cu ochi multiplu.

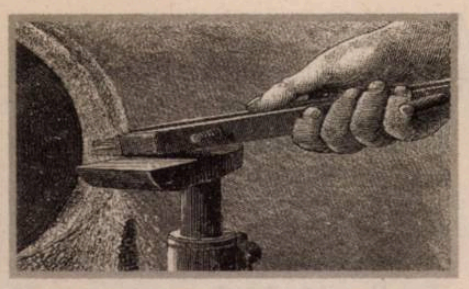

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Ucraina: Occident sau autarhie naţionalistă?

După evenimentele de la sfîrşitul săptămînii trecute, mulţi au găsit asemănări între fuga preşedintelui Viktor Ianucovici şi cea a lui Nicolae Ceauşescu, de acum aproape 25 de ani. La prima vedere, situaţiile par similare fiindcă ingredientele filmului au fost cam aceleaşi: mulţimi revoltate, dictatorul suit de urgenţă în elicopter, plecat spre destinaţie necunoscută şi dat în urmărire generală. Reşedinţă de lux abandonată în faţa furiei populare.

Dar situaţia din Ucraina este încă departe de aceea a unei revoluţii victorioase, care să scoată ţara din „zona gri" şi să o îndrepte hotărît spre Europa şi spre Occident.

Ucraina prezintă astăzi foarte puţine dintre semnele unei democraţii incipiente şi entuziaste, şi cu mult mai multe trăsături ale unui stat eşuat. Statul poate asigura cu greu siguranţa cetăţenilor la un nivel rezonabil. Nu există guvern care să fie considerat legitim pe tot cuprinsul ţării şi care să-şi poată face simţită autoritatea peste tot. O parte a ţării, cea din Est, pare mai curînd controlată de o putere străină sau, oricum, de forţe interne ostile guvernului central. Clasa politică este rapace şi coruptă, incapabilă să aducă dezvoltare şi încredere în viitor. Un colaps financiar şi economic apare ca imposibil de evitat.

Este adevărat că revolta din Ucraina a izbucnit ca urmare a refuzului preşedintelui Ianucovici de a semna tratatele de asociere şi liber schimb cu Uniunea Europeană, în noiembrie, la Vilnius. Iar urmarea o cunoaştem. Deocamdată, însă, la Kiev, cele care dau tonul par să fie forţele naţionaliste, aflate, de altfel, în primele rînduri ale confruntărilor violente care au dus la fuga preşedintelui.

Duminică, legea limbilor regionale a fost foarte repede abrogată de Rada de la Kiev. E adevărat, actul este îndreptat mai cu seamă împotriva regiunilor vorbitoare de limbă rusă, iar românii sînt doar victime colaterale. Însă ceea ce s-a votat numai a orientare europeană nu aduce.

Apoi, Ucraina are nevoie disperată de bani – vreo 35 de miliarde de dolari –, şi asta imediat, ca să nu intre în incapacitate de plată. Rusia, bineînţeles, nu mai dă nici un sfanţ, după ce promisese Ucrainei marea cu sarea, doar-doar o va convinge să se alipească Uniunii Vamale. Dimpotrivă, Moscova s-ar putea să-şi amintească foarte repede şi de datoriile pe care Kievul le are la factura de gaze.

Din partea cealaltă, Fondul Monetar Internaţional sau Uniunea Europeană s-au arătat dispuse să ajute Ucraina. Însă banii nu vor veni necondiţionat. Europarlamentarul german Elmar Brok a declarat deja, la începutul săptămînii, că Uniunea Europeană este gata să sprijine cu 20 de miliarde de euro „reformele din Ucraina", după instalarea autorităţilor în urma alegerilor din 25 mai. Însă nu se ştie cît de departe vor merge autorităţile de la Kiev cu reforme costisitoare social, cînd ecourile revoltei violente din stradă nu se vor fi stins.

Rămîne, apoi, pericolul divizării ţării. O divizare despre care cu greu se poate crede că va fi una paşnică – de aici, un nou prilej de afirmare mai degrabă a forţelor naţionaliste, decît a celor proeuropene.

Greu de crezut că Occidentul va susţine financiar o Ucrainăcare, în loc să devină democratică şi proeuropeană, va deveni autarhică şi naţionalistă.

Şi mai este Rusia. Evident, după ce s-a întîmplat în ultimele săptămîni, s-a dovedit că Rusia nu poate controla întreaga Ucrainăă. Dar Moscova nu poate lăsa lucrurile în voia lor şi va căuta să recupereze tot ce poate fi recuperat în situaţia dată.

Ianucovici a fost lăsat baltă – nu mai folosea la nimic, ba chiar devenise obstacolul numărul 1 în reconstruirea Partidului Regiunilor. Luxul orbitor în care trăia fostul preşedinte ucrainean trebuie că i-a scîrbit pe toţi ucrainenii, fie ei proruşi, prooccidentali sau naţionalişti. În definitiv, toţi o duc la fel de prost şi suferă în aceeaşi măsură din pricina corupţiei clasei politice.

În ultimul week-end, fără Ianucovici, regiunile de Est s-au regrupat într-o şedinţă de urgenţă a liderilor locali proruşi, organizată la Harkov. Mesajul fundamental: statul ucrainean trebuie salvat. Cu alte cuvinte: liderii regionali proruşi se consideră legitimi şi nu recunosc deciziile de ultimă oră de la Kiev. Mesajul militarilor ruşi staţionaţi la Sevastopol este tot în linia rupturii: armata rusă este gata să-i apere pe rusofonii ameninţaţi de turnura evenimentelor de la Kiev.

Apoi, Rusia va avea tot interesul să mizeze pe instabilitatea, chiar pe haosul din Ucraina cealaltă, Ucraina vestică. Şi, probabil, are şi pîrghiiile prin care să contribuie la asta, pentru a arăta tuturor: „Iată ce se întîmplă cînd rebelii ucraineni sînt lăsaţi de capul lor."

Şi, în final, să revenim la paralelele care se fac cu România anului 1989. După fuga lui Nicolae Ceauşescu, România a devenit, totuşi, o ţară cu o democraţie funcţională, orientată clar spre Occident – şi toate acestea, în pofida tuturor greutăţilor pe care noi, românii, le-am avut de întîmpinat în ultimul sfert de veac. Cu toate problemele, am evitat căderea în haos şi în confruntări de stradă, deşi mineriadele şi episodul din 1990 de la Tîrgu Mureş puteau duce într-acolo. Am evitat o autarhie naţionalistă – deşi propuneri au fost. Ucraina de azi pare a fi cu mult mai puţin pregătită pentru calea occidentală decît era România la debutul tranziţiei.

Şi după ce, în mod absolut normal, am salutat cu toţii Euromaidanul, poate că ar fi cazul să ne pregătim şi pentru scenariul rău care s-ar putea desfăşura în vecinătatea noastră.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O amintire despre Europa

În primăvara anului 2000, eram, de puţine săptămîni, consul general al României la Chicago. După tradiţia diplomaticească, începusem să merg în vizite de prezentare pe la oficialii locali, pe la consulii altor ţări, pe la liderii laici şi religioşi ai comunităţii româneşti ş.a.m.d. Unul dintre primii omologi care m-au primit a fost consulul general al Germaniei, dl Michael Engelhardt. Am dat de la început o atenţie sporită acestei prime întîlniri pentru că, în acel moment, relaţiile dintre România şi Germania nu erau tocmai bune. Lansajul nostru spre UE era privit cu răceală la Berlin şi unul dintre obiectivele noastre era să topim acest îngheţ, înţelegînd că aderarea la UE este imposibilă fără sprijin german. Neîncrederea Germaniei în România avea surse vechi, dar şi temeiuri recente: valuri de ilegali romi de pe la noi umpleau străzile Germaniei şi făceau cam multe mizerii.

Dl Engelhardt era un diplomat de lungă carieră (mai avea vreo doi ani pînă la pensie), cu totul atipic din perspectiva prejudecăţii care ne indică un anumit gen de diplomat german: era brunet (cînd l-am cunoscut, un pic grizonant), mărunţel, extrovert, gesticula amplu şi expresiv cînd vorbea, rîdea cu poftă, fuma ţigară după ţigară şi asculta muzică simfonică în extaz, bucurîndu-se de ea ca un meridional. De o viaţă, pasiunea lui ardentă era să scrie, dar mai ales să traducă poezie în germană, sau din germană într-una dintre multele limbi pe care le ştia. Nu mult după ce ne-am strîns pentru prima dată mîinile în biroul său şi ne-am aşezat pentru obişnuita primă conversaţie, dl Engelhardt mi-a spus: „Să ştii că nu înţeleg de ce guvernul meu se comportă atît de distant cu România. Sigur că problema imigraţiei ilegale pe considerente economice este serioasă, îmi dau bine seama şi de ce cetăţenii germani sînt deranjaţi de romii care tot vin din estul Europei, pot înţelege chiar şi prelungirea unei stări de neîncredere venită din timpul Războiului Rece. Dar guvernul meu ar trebui să înţeleagă că nu se poate vorbi despre Europa întreagă, unită, fără România. Europa este de neconceput fără România." Şi apoi, a zis-o pe şleau: „Guvernul meu face o prostie că ţine România la uşa Uniunii." Vă daţi seama ce surpriză am avut! Apoi, tot mai înflăcărat, dl Engelhardt a continuat: „Cel mai important lucru care ne poate uni în Europa este o sensibilitate profundă, comună. Experienţele noastre istorice sînt mult prea diferite, la fel societăţile noastre, economiile noastre etc. Dar, pe temeiul unei sensibilităţi comune, vom putea construi. Şi vă spun că această sensibilitate există, şi una dintre cele mai mari contribuţii la constituirea ei a avut-o Paul Celan, pe care îl ador, este poetul meu preferat. Nu se poate construi Europa fără Paul Celan! Germania şi întreaga Europă ar trebui să vă fie recunoscători pentru imensa voastră contribuţie la cultura continentului şi, mai ales, pentru Paul Celan." Am legat o frumoasă prietenie cu neamţul, în următorii ani, pînă cînd el şi-a încheiat postul şi a ieşit la pensie. Din cîte mi-a spus, avea de gînd să cumpere o cabană la munte în sudul Germaniei şi să se mute acolo pentru restul zilelor. În anii care au urmat, de cîte ori am avut ocazia să stau de vorbă cu cîte un diplomat german, am întrebat de el. Unul sau doi parcă şi-au amintit vag – numele le spunea ceva, dar nu îşi aminteau exact ce. Restul – nu ştiau nimic despre el. Aşa că nu mai ştiu nici eu nimic de vechiul meu coleg. Îmi imaginez, uneori, că traduce poezii undeva în munţii Bavariei şi că priveşte Europa de la înălţime, neînţelegînd de ce europenii nu se lasă antrenaţi în solidaritate de „sensibilitatea lor comună", poetică.

Am legat o frumoasă prietenie cu neamţul.

Paul Celan (1920-1970), poet de geniu şi traducător cu har, s-a născut la Cernăuţi într-o familie de evrei sionişti, cu ample preocupări culturale, în vremea în care Cernăuţii erau românesti. A cunoscut din plin infernul Holocaustului şi deziluzia tragică a comunismului. Împins permanent în afară de evreitatea sa, a părăsit România în 1948 şi a ajuns la Paris, unde a trăit tot restul vieţii, pe care singur a curmat-o, la nici 50 de ani. Celan a scris cea mai mare parte a operei sale în germană, o limbă de care se ataşase profund încă din copilărie şi cu care a dezvoltat o relaţie intelectuală spectaculoasă, fiind atît limba mamei sale (pe care o adora), cît şi limba ucigaşilor mamei sale, căci părinţii lui au pierit în Holocaust. Celebrul său vers „Moartea este un maestru german" spune mult despre această relaţie. Poezia sa poate părea, la primele lecturi, încifrată, ermetică, dar efortul de a o pătrunde este pe deplin răsplătit. Celan este un poet al tragicului, cu o capacitate fantastică de a se hrăni din propria autobiografie, anume pentru a dobîndi vocea care îl scoate din cadrul experienţei proprii.

Celan este indispensabil oricui vrea să înţeleagă bine una dintre cele mai profunde observaţii despre specia noastră, făcută de Hölderlin şi retransmisă lumii de Heidegger, într-un eseu important: „Poetic locuieşte omul." Celan este mărturisitorul locuirii poetice a infernului. Nu întîmplător îl evoc aici pe Heidegger. Relaţia dintre Celan şi filozoful german este una dintre cele mai fascinante pagini de istorie culturală europeană. În fine, nu neapărat despre Celan vreau să vorbesc aici. Vreau doar să evoc o amintire... Poate o folosi la ceva.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Recoltă bună

– veste proastă –

Eu socot că România este astăzi o forţă agricolă de nivel regional, cu tendinţa de a creşte spre nivelul mare al ligii europene. Suficient de mulţi români mai cred încă în reportajele care descriu agricultura românească drept bazîndu-se pe cei mulţi care îşi ară pogonul cu plugul tras de cai. Era cam aşa, acum 10-15 ani. Între timp, s-a ajuns la recolte impresionante, la ferme de zeci de mii de hectare utilate muc şi sfîrc, cu tot ce e mai nou de pe la New Holland sau John Deere. De cîţiva ani încoace, dacă plouă suficient şi la timp, PIB-ul creşte şi înregistrăm, ca ţară, medii anuale de creştere economică peste cele europene, pe baza încasărilor agricole. Vestea proastă este că, la limită, putem afirma că România înregistrează performanţă doar cînd vrea Dumnezeu (recoltele nefiind previzibile întrutotul). Vestea bună este că ar trebui să-i vedem, în sfîrşit, pe fermieri ca pe nişte furnizori de prosperitate pentru noi toţi. Indiscutabil, la asta a contribuit şi aderarea la Uniunea Europeană şi a sa politică agricolă comună. Subvenţiile pe hectar (aşa mici cum au pornit) sau restul programelor de dezvoltare rurală (chiar nefolosite la maximum) au reuşit să împingă înainte agricultura românească.

De ce, atunci, la intervale regulate de timp, mai vedem prin presă Jelania Naţională a Agricultorului Năpăstuit? De ce nu prea asistăm la nici o reducere de preţ la raft, în magazine? S-a produs, e drept, ieftinirea pîinii, în urma unei reduceri guvernamentale la TVA. În rest, indiferent de anul agricol (bun sau prost), mîncarea nu dă semne de ieftinire. Laptele, salamul, uleiul, cartoful îşi păstrează preţuri mari la raft, deşi se pare că, anul trecut, România ar fi fost cel mai mare producător de floarea-soarelui din UE, pe locul doi la porumb şi cu recoltă record la cartofi. Tot căutînd explicaţii, întrebînd în dreapta şi în stînga, am auzit des cum că fermierii sînt obligaţi să vîndă la preţuri mici, dacă recolta e bună, dar negustorii păstrează preţul mare la raft, storcînd un profit mai mare. Nu prea am crezut, o vreme, ipoteza asta de lucru. Prea îmi semăna a „bunul ţăran spetindu-se pentru mai nimic, şi răul de negustor care jupoaie clientul". De curînd, însă, am aflat de intenţia reintroducerii aşa-numitelor „certificate de depozit" pentru fermieri. Numitele acte ar fi un soi de hîrtie la mînă, care atestă faptul că producătorul Vasile Ion are cantitatea de X tone de grîu, în valoare de aproximativ Y mii de lei, în silozul Z. M-am înfiorat. În mod normal, pe o piaţă logică, aşa ceva nu s-ar putea închipui. Un asemenea act, menit a asigura, poate, un credit bancar pentru următorul an agricol, s-ar chema la Chicago *contract futures*, adică vînzarea în avans a recoltei, la un preţ stabilit de jocul cererii şi ofertei, nu de un „certificator autorizat".

Pe o piaţă logică, aşa ceva nu s-ar putea închipui.

O asemenea soluţie pur administrativă este, cu certitudine, doar o variantă de avarie. Ceea ce înseamnă că piaţa agricolă românească este semifuncţională, incomplet maturizată. Adică, pe circuitul fermier – procesator – negustor – consumator, primii sînt veriga slabă în poziţia de negociere cu mult mai puternicele şi agresivele lanţuri de supermarket-uri, cu prezenţă regională sau continentală. Despre procesatori, ce să zic? Încă ne bucurăm să vindem multă materie primă iar produsele cu valoare adaugată mai mare (aflate mai sus în lanţul trofic comercial) au un oarecare handicap la capitolul dezvoltare. Astfel, acoperiţi de proceduri, cu mai multă experienţă globală într-ale negocierii şi cu multe (din ce în ce mai multe) magazine, corporaţiile negustoreşti majore folosesc slăbiciunea furnizorilor şi îşi cresc profiturile.

Prin alte părţi europene, fermierii s-au asociat zdravăn şi şi-au apărat poziţiile cu cerbicie. Comisarii pentru agricultură au tot încurajat această tendinţă. Pre la noi prin ţară, mai e ceva pînă la o asemenea uniune întru apărarea intereselor fermiereşti. Sînt însă convins că va veni. Nu au de ales. Va însemna asta preţuri mai mici la raft? Nu neapărat. Ar mai fi nevoie şi de Consiliul Concurenţei, în ecuaţie.

Las pe săptămîna viitoare continuarea demonstraţiei. Nu voi demoniza Negustorul şi sanctifica Producătorul. Promit.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Ce rămîne notabil în urma Olimpiadei de la Soci?

Nu ştiu, n-am prea urmărit. Îmi pare rău. De cîte ori zapam, mi se părea că mă schizofrenizez între cocktail-urile Molotov de la Kiev şi lacrimile emise parcă de o pompiţă cu acţionare manuală, ale patinatoarelor. A fost cea mai cinică ediţie, artificială şi obositoare. Şi nu doar din vina ruşilor, din vina acestei lumi care nu îşi recunoaşte niciodată greşelile, dacă nu e pusă la zid şi forţată cu un pistol la tîmplă. Aberaţiile olimpice, cu faraonismul lor şi alegerile complet nonsportive, şi comunismul niciodată înfrînt, şi de aceea mereu reînviat, s-au încolăcit aidoma cercurilor. Pacea olimpică a fost măscărită mai mult ca oricînd. La graniţele şi în umbra ţării care a chemat lumea la icre negre s-a dus o cruntă bătălie pentru spargerea plăcii de beton a istoriei. Sportivi ucraineni au plecat acasă după ce nu au fost lăsaţi să poarte banderole negre în arenele de la Soci. Aceeaşi ipocrizie apolitică, o falsă pudoare care a dus, în 1968, la ostracizarea lui Tommy Smith şi John Carlos, cei ce ridicaseră pumnul pe podiumul de la Mexic, împotriva politicii rasiale din SUA. Această iarnă cu miros de benzină nu va fi amintită fără o amăreală persistentă. A fost iarna Jocurilor în care unii au închis ochii, iar alţii i-au deschis. Olimpiada de lux din staţiunea inventată de Stalin a părut ca o sărbătoare sub un vulcan în erupţie. Putin, cu faţa lui robotizată şi pielea parcă întinsă mecanic, a vrut să cîştige două competiţii în acelaşi timp. O ubicuitate egalată doar de statuile lui Lenin. Care n-au căzut toate.

Radu NAUM

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

„Update al memoriilor“

– interviu cu psihologul Dragoş CÎRNECI –

La sfîrşitul anului trecut, mai multe site-uri internaţionale de ştiinţă anunţau că psihologul român ***Dragoş Cîrneci*** *a descoperit o posibilă terapie pentru bolile degenerative precum demenţa sau Alzheimer-ul. Site-urile citau articolul publicat de Dragoş Cîrneci, împreună cu chimistul Radu Silaghi-Dumitrescu, în reputata revistă de specialitate* Neural Regeneration Research, *unde se vorbea despre o anumită proteină, în mod normal implicată în consolidarea informaţiei în memorie, dar care este în egală măsură implicată şi în activarea unei căi prin care organismul îşi repară stricăciunile produse la nivelul ADN-ului de către stresul oxidativ. Dragoş Cîrneci propunea o anumită tehnică de învăţare numită Novel Object Recognition, care ar putea deveni punctul de plecare pentru dezvoltarea de terapii nonmedicamentoase de prevenire a bolilor îmbătrînirii creierului.*

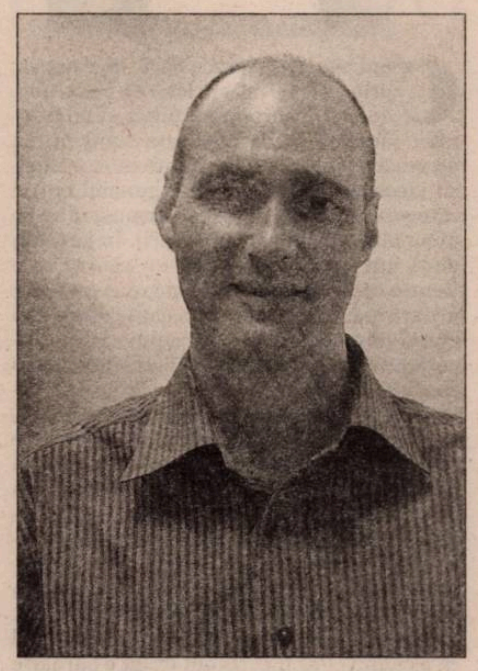

În ce constă descoperirea dumneavoastră în neuroştiinţă şi cum aţi ajuns la ea?

Trebuie spus că, deocamdată, este o ipoteză teoretică. Ea urmează a fi testată în laborator. Totul a plecat de la o observaţie de natură psihologică, şi anume că reamintirea a ceva la care nu ne-am gîndit de mult, sau revederea a ceva/cuiva pe care nu am avut ocazia să-l vedem de mult timp ne provoacă plăcere. Eu sînt psiholog, dar m-am specializat ulterior în ceea ce se numeşte neuroştiinţă. Neuroştiinţa încearcă să descifreze bazele biologice ale activităţii mentale şi ale comportamentului. Or, în neuroştiinţă se cunoaşte faptul că, din punct de vedere fiziologic, cînd creierul ne trimite semnale de plăcere şi ne îndeamnă să facem un lucru înseamnă că lui îi face bine, îi foloseşte la ceva. Doar că nu eram sigur la ce. M-am gîndit iniţial că reamintirea/revederea joacă rol de *update* al memoriilor, lucru de altfel confirmat de mai multe studii.

De ce spun „memorii“, şi nu „amintiri“? Ştiu că poate suna ciudat, dar, tehnic vorbind, noi nu avem *memorie* ca facultate mentală, ci mai multe tipuri de memorie, iar cele pe care noi, uzual, le numim „amintiri“ ţin strict de memoria autobiografică. În neuroştiinţe, ca şi în psihologia cognitivă, se foloseşte de regulă termenul generic de *memorii*, iar cel de *amintiri* doar cînd se referă la cele autobiografice.

Revenind la procesul de *update* al memoriilor, trebuie spus că de fiecare dată cînd ne reamintim ceva sau revedem ceva cunoscut, acea memorie intră într-o stare numită labilă şi se rescrie automat cu informaţie nouă (proces numit reconsolidare), dacă noua informaţie e congruentă cu vechea memorie. Aşa se formează falsele memorii la martorii unui accident sau ai unei crime, care sînt, după o vreme, chemaţi să depună mărturie. Dacă evenimentul a fost mediatizat, sînt şanse mari ca amintirea iniţială să se „viruseze“ cu ceea ce se discută în presă, pînă la a nu se mai putea face discriminarea între ce s-a văzut iniţial şi ce s-a auzit ulterior.

Folosesc termenul „memorie“ – aşa cum este el generalizat de uzul ştiinţific – pentru definirea mecanismului.

Apoi, m-am gîndit că poate e mai mult de atît. Şi am căutat date privind mecanismele biologice (mai exact căile moleculare) implicate în update-ul memoriilor, şi reconsolidarea lor într-o manieră nouă, updatată. Aşa am descoperit că la şobolani şi şoareci există o anumită cale moleculară – care are la bază o proteină numită P300 – implicată în reconsolidarea unei memorii, iar această cale este similară cu cea prin care organismul îşi repară ADN-ul afectat de procesele de stres oxidativ. Cel pe care îl vizează larga gamă de alimente care ni se recomandă a avea efect antioxidant. Stresul oxidativ apare tot timpul în celule, ca urmare a tot felul de factori externi. Iar celula are mecanisme proprii prin care repară stricăciunile, doar că aceste mecanisme de reparare nu se mai mobilizează cum trebuie, odată cu vîrsta, şi astfel se poate ajunge la boli degenerative, ateroscleroză sau cancer.

Eu sînt psiholog, dar m-am specializat ulterior în ceea ce se numeşte neuroştiinţă.

Ei bine, în ştiinţă, cele două domenii de cercetare – a mecanismelor învăţării şi a reparării ADN-ului – sînt complet separate. Nu ştie stînga ce face dreapta (şi, din păcate, nu este singurul exemplu de asemenea parcelare). Eu am reuşit o conectare a datelor din cele două domenii. Adică am sesizat că mecanismele moleculare care se declanşează în interiorul neuronilor, cînd învaţă, se pare că pornesc căile naturale de reparare a ADN-ului respectivilor neuroni. Deci aceştia vor avea o viaţă mai lungă şi vor fi mai capabili de a ne ajuta memoria. Iar studiile recente din domeniul reamintirii la oameni par să susţină ipoteza mea cu implicaţii atît în prevenţia bolilor neurodegenerative, cum este Alzheimer-ul, cît şi în psihoterapie. De ce în psihoterapie? Se ştie la ora actuală că una dintre cele mai frecvente boli tratate prin psihoterapie – depresia – are multe în comun cu bolile degenerative. În sensul că produce moartea neuronilor şi a sinapselor, afectînd învăţarea şi reamintirea. Demersul nostru poate conduce la elaborarea unor reţete comportamentale prin care anumite forme de învăţare/reamintire, desfăşurate conform unor paşi specifici, pot juca rol de prevenţie/tratare a unor boli ale creierului, reparînd neuronii din zonele afectate de acele boli.

Care e starea neuroştiinţei şi a cercetării în acest domeniu, în România?

Neuroştiinţele sînt un domeniu nou în România. Mulţi nici nu cunosc ce înseamnă termenul şi frecvent îl găsesc tradus în presă ca fiind „neurologie“. Or, este acelaşi lucru. La nivel academic, există în ţară cîteva centre, mai ales în Bucureşti, Cluj şi Iaşi. Dar sînt relativ la început, încă nu au rezultate notabile. Abordarea este una destul de prudentă, specialiştii preferînd să preia din studiile altora sau să meargă doar cu un mic pas înainte. Este un cerc vicios, întreţinut de modalităţile de finanţare – adică primeşti bani să faci ceva doar dacă dovedeşti că ai mai lucrat la aspectul cu pricina şi că există studii suficiente pe plan internaţional privind domeniul respectiv. În felul acesta, nu poţi face realizări spectaculoase. Cînd noi am apelat la sursele clasice de finanţare, pentru ipoteza noastră, ni s-a spus că tema nu prezintă interes. Lucru infirmat ulterior de reacţia presei internaţionale.

Ce alte descoperiri marcante au fost făcute recent de către români şi nu prea se vorbeşte despre ele?

Nu sînt prea multe, din păcate. Aş menţiona descoperirea colegului Radu Silaghi-Dumitrescu, împreună cu care am scris articolul în care prezentam ipoteza reparării ADN-ului. Radu a intrat în proiectul meu datorită expertizei sale în stres oxidativ. El a fost popularizat în toamna trecută în mass-media, cu ocazia progreselor realizate în crearea unei versiuni de sînge artificial. Sînt mai multe eforturi în lume în acest sens, dar Radu a avut ideea inovatoare de a folosi o proteină numită hemeritrină, extrasă din viermii de mare. Această proteină conferă proprietăţi deosebite sîngelui artificial. Produsul său este în proces de testare, printre altele urmărind inclusiv reacţia creierului la acest sînge.

Noi nu avem memorie *ca facultate mentală, ci mai multe tipuri de memorie.*

Care e relaţia dintre presă şi oamenii de ştiinţă cu performanţe de gen?

Eu sînt dezamăgit de starea în care a ajuns presa. Ultimii ani au scufundat-o în tabloidizare şi simpla preluare a unor scurte ştiri de pe portalurile străine. Iar ştirile din domeniul ştiinţei au frecvent de suferit, fiind prezentate trunchiat şi greşit, fie din lipsă de documentare, fie din lipsă de cunoaştere a limbii engleze. Deja au reuşit să compromită ştiinţa, prezentînd descoperirile simplist şi, cum spuneam, greşit, iar apoi făcînd băşcălie de „cercetătorii britanici“. În general, văzuţi din afară, românii par nişte cîrcotaşi neserioşi care dau cu bîta în baltă şi apoi rîd de zgomotul făcut. Apoi mai e şi tentaţia senzaţionalului. Ştiţi cum sînt formulate ştirile gen „veste teribilă pentru...“ sau „descoperire şocantă“. Chiar şi eu am păţit-o. Am dat un articol unei reviste cunoscute şi, fără să mă întrebe, mi-au schimbat titlul articolului cu unul care – culmea – ataca conţinutul lui. Cică unui băiat „de la tehnic“ i s-a părut mai *catchy* aşa. Povestind cu alţii, am înţeles că schimbatul conţinutului fără acordul autorului este ceva frecvent la noi. Aşa cum spuneam, totul s-a tabloidizat iar oamenii din presă s-au transformat în babele satului, care, stînd pe laviţă în faţa casei, amestecă bîrfa cu lucrurile serioase.

Vorbiţi-ne despre cartea dvs. şi despre ceea ce tratează ea. În ce fel contrazice clişeele despre mintea umană şi toată filozofia minţii predată la Facultatea de psihologie?

La finalul anului trecut, am scos o carte de neuroştiinţe intitulată *Origin of the Mind. From Viruses to Beliefs*. Aşa cum arată şi titlul, cartea îşi propune să prezinte evoluţia creierului uman şi rolul pe care l-au avut virusii în construcţia acestuia. Ea arată cum s-a descoperit că organizarea creierului în funcţii „inferioare“ *vs* „superioare“ sau „emoţionale“ *vs* „raţionale“ nu este una reală, şi cum deciziile apar în aceleaşi zone din creier care produc mişcările, iar emoţiile – în aceleaşi zone care se credea că răspund de văz, de atenţie sau de acţiuni.

În general, din datele experimentale strînse în ultimii 20 de ani, se poate trage concluzia că nu este nici o legătură între felul în care este construit şi funcţionează creierul şi modul în care îi este prezentată organizarea în cărţile de psihologie. De altfel, nu este ceva surprinzător, dat fiind că această organizare a fost preluată din filozofie, iar filozofii greci de acum 2000 de ani nu ştiau nimic despre creier şi nici nu îi interesa, ei localizînd sufletul în inimă. Probabil cel mai şocant aspect prezentat în cartea mea este acela că creierul a evoluat, şi-a construit mecanisme prin care învaţă, trăieşte emoţii şi îşi protejează informaţia datorită unor virusi care l-au invadat cu milioane de ani în urmă şi care, pierzîndu-şi funcţiile de virusi, s-au ascuns în genele strămoşilor noştri şi au devenit constructorii organismului şi promotorii evoluţiei.

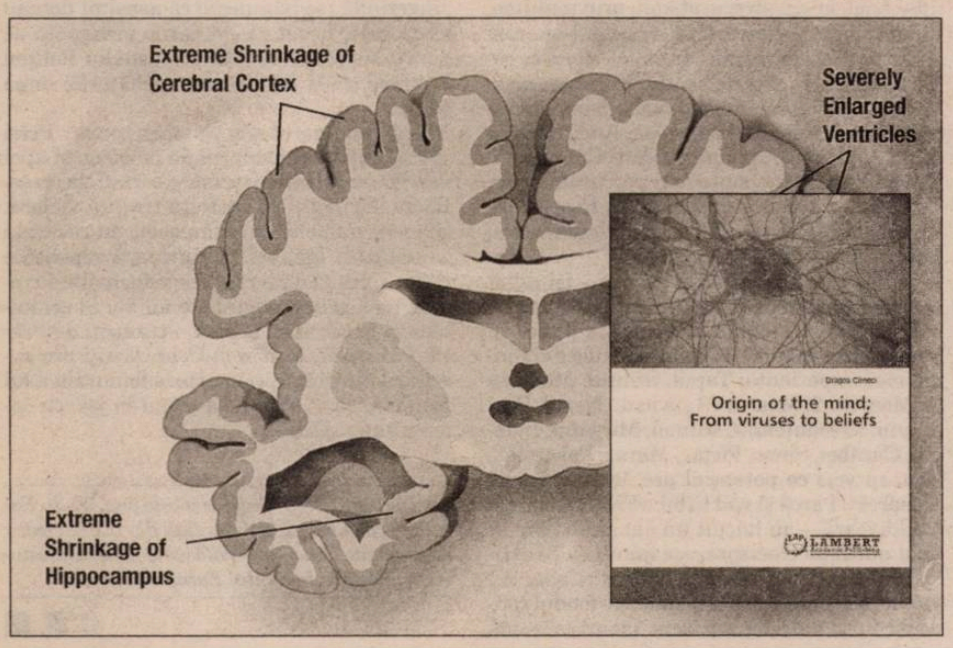

Dragoş Cîrneci *este dr. în psihologie şi specialist în neuroştiinţă. Mai multe pe dragos-cirneci.blogspot.ro.*

a consemnat Iuliana ALEXA

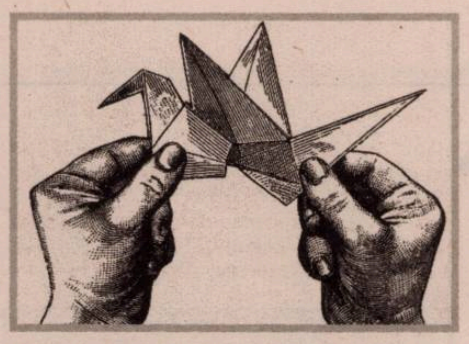

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Gunoiul sortat

Cînd am fost prima oară în Austria, prin anii '90, m-am lovit de o mulţime de reguli care m-au uimit şi m-au umilit totodată. Mi-a luat ceva timp să mă acomodez „cultural". Ţin minte că m-a zăpăcit ideea că trebuie să sortez gunoiul în trei categorii (în România abia începuseră să se pună pungi de plastic în coşuri). În locuinţa unde am stat, m-am prins eu pentru ce e fiecare coş – sticlă, plastic şi gunoi menajer –, dar cînd m-am dus prima oară cu cele trei pungi pline la subsolul blocului, am descoperit acolo patru containere. Ecuaţia era mai complicată. N-am înţeles ce scria pe containere şi n-am ştiut unde să arunc fiecare pungă. Ar fi fost cazul, poate, să deschid pe rînd uriaşele pubele, să văd ce fel de gunoi e în fiecare. Dar, cuprins de senzaţia că am de-a face cu regulile unor maniaci şi că trebuie să fac o treabă de gunoier, m-am enervat brusc şi am aruncat pungile în ce container s-a nimerit. În capul meu, comisesem un act de adevărată rebeliune împotriva „absurdităţilor" civilizaţiei austriece, dar probabil că localnicii l-ar fi perceput drept o barbarie gratuită, săvîrşită de un cretin din Estul Europei.

Cîţiva ani mai tîrziu, am aflat că un român a primit prin poştă o amendă din Elveţia, pentru că oprise maşina pe o şosea, lîngă o pubelă de gunoi, în care aruncase o pungă. Pubela avea un proprietar care a văzut pe camera de supraveghere cum un străin aruncă gunoi în ea. A luat numărul de la maşină şi l-a reclamat la poliţie. Omul a fost identificat şi, în scurt timp, amenda i-a ajuns în cutia poştală din Bucureşti. El nici n-avea habar că săvîrşise ceva ilegal.

Între timp, chiar dacă mai mult de formă, s-au mai schimbat lucrurile şi la noi, au apărut acele containere de culori diferite, la colţ de stradă, iar la metrou există cîte trei coşuri pentru deşeuri de diferite categorii. Cum însă Occidentul e întotdeauna înaintea noastră, acum, în Germania, coşurile publice de gunoi sînt deja cîte patru, de culori diferite. Iar în Austria am nimerit într-o zonă mai rurală în care, într-un apartament, am găsit cinci coşuri de gunoi. Printr-un regulament scris, eram rugaţi să ajutăm gazdele în sortarea eficientă a gunoiului. Apucîndu-ne să cercetăm lucrurile mai în amănunt, am descoperit că un coş era pentru hîrtie, altul pentru sticle, un al treilea pentru plastic iar al patrulea pentru gunoi menajer. Pe al cincilea scria „bio". După o vreme, am reuşit să înţelegem că acolo se aruncau resturile alimentare, coji de fructe sau legume, de exemplu, care în timp fermentau şi se transformau în îngrăşămînt pe care gazdele îl foloseau în grădină. Toate bune şi frumoase, numai că primul care s-a dus să arunce pungile din casă în containerele mai mari din garaj a descoperit cu stupoare că acolo nu mai erau doar cinci categorii, ci şapte. Cartonul trebuia separat de hîrtie iar aluminiul, adică dozele de bere sau de suc, îşi aveau locul lor dedicat. A trebuit să mai umble puţin prin pungi, să mai selecteze cîte ceva.

Doream să respectăm cît mai strict cerinţele gazdelor, dar cu timpul am început să întîmpinăm probleme din ce în ce mai complicate. De exemplu, sîmburele de avocado e bio sau e gunoi menajer? Se transformă în îngrăşămînt? Şerveţelul îmbibat cu suc merge la hîrtie sau la gunoi menajer? Folia care înveleşte borcanul de iaurt trebuie detaşată şi pusă la aluminiu? Din ce

e făcut capacul de la borcanele de gem, care, evident, nu trebuie amestecat cu borcanul din sticlă? Am ajuns şi la clasica problemă a pliculeţului de ceai, care conţine părţi bio (frunzele de ceai), hîrtie (pliculeţul), plastic (firul) şi o capsă de metal. Stai şi le desfaci pe toate? Tot sortînd şi dezbătînd, era cît pe ce să treacă vacanţa. „Băi, frate, ăştia sînt nebuni, sau noi am înnebunit?"

Întors în Bucureşti, aşteptam în urma unei maşini de gunoi care blocase strada. Gunoierii, care într-o vreme parcă începuseră a arăta mai curaţi, aveau nişte veste parţial reflectorizante. Parţial – pentru că unele porţiuni nu mai reflectau nimic, de murdare ce erau. Am asistat cu stoicism la operaţiunea vărsării pubelelor unui bloc de apartamente în burta învîrtitoare a maşinii. Bineînţeles că nici urmă de sortare. Totul se amesteca în acelaşi malaxor urît mirositor. La urmă, pe jos au rămas nişte mizerii pe care gunoierii nici nu le-au mai băgat în seamă. Tot oraşul e plin de asemenea mici mizerii. Mi-am amintit cît de curate erau Austria şi Germania. Mi-am adus aminte şi de vorba unui jurnalist celebru, care, după o încercare de revenire în România, s-a reîntors în Germania spunînd că, asemeni lui Caragiale, doreşte să moară într-o ţară curată. Aici avem peste tot de-a face cu mizeria şi mizeriile. Nu doar pe stradă. Zicem că vrem să scăpăm de mizerie, că n-o mai suportăm. Poate că ar trebui să ne apucăm de curăţenie şi să începem de la mizeria în sens fizic. Să descoperim şi noi ideea că gunoiul sortat nu mai pare chiar aşa de mizerabil şi că obsesia curăţeniei poate oferi beneficii mai mari decît liniştea nepăsării.

ready made

Domnule Mareşal

„Subsemnatul are distinsa onóre de a Ve transmite *Portretul Mariei Salle Dómna* în 10 exemplare gravate dupe fotografie de pictorele şi gravorul medaliat al Academiei Regale din München şi fostul elevu al aquestei Scoli, rugându-Vé tot odată cu cea mai mare căldură, ca se bine-voiţi, Domnule Mareşal de a'le presenta Măriei Salle Dómna ca un micu semn de mare gratitudine şi adîncă recunoscinţă ce datoresce pentru eternitate numitul graveur Român către Maria Sa Domnitorul, Marele nostru Viteaz şi către Măria Sa Dómna Patróna Supremă a Caritaţii Strebune Românesci."

Anexa 51 din volumul *Învăţământul artistic românesc. 1830-1892*, de Adrian-Silvan Ionescu, Editura Meridiane, 1999

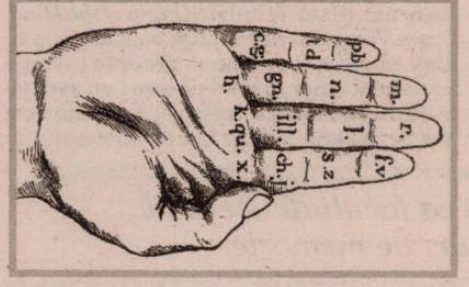

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Prima pagină

„Sonoritatea numelui mafiotic e prima condiţie a unei ştiri de impact în jurnalismul de investigaţie", îi spuse, cu aer paternal, redactorul-şef tînărului ziarist proaspăt angajat. Trebuie să te străduieşti să afli poreclele, *alias*-urile, toate ciudăţeniile onomastice din lumea interlopă. Trebuie, totodată, să ai imaginaţie lingvistică şi simţ al titlului/supratitlului penetrant. Uite, îmi amintesc şi acum un caz elocvent din anii '90. Era unul – Grigore Maimuţ –, *wanted* în toată ţara, care, se presupunea, o ştersese ori se pregătea să o şteargă în afară. Nini Săpunaru ajunsese, pe atunci, şeful vămilor din România. Ca să vezi, îl prind pe Maimuţ ăsta chiar în clipa cînd urma să treacă graniţa. Conferinţă de presă a lui Nini însuşi, reporteri, bliţuri, camere de filmat, agitaţie mare. Îşi începe Săpunaru discursul – solemn, pătruns de importanţa momentului – şi hopa poznă, pronunţînd numele *Grigore Maimuţ*, izbucneşte într-un rîs isteric, complet irepresibil. Abia asta, dragul meu, a fost ştirea de senzaţie, nu prinderea bietului găinar! Felul în care s-a distrat, fără să vrea, desigur, şeful vămilor de numele prizonierului său: Grigore Maimuţ. „Ce vremuri...", suspină redactorul, „vindeam atunci cincizeci de mii de bucăţi dintr-un foc, cu Maimuţul pe prima pagină."

„Bine, să ştii" – continuă el după o scurtă pauză nostalgică – „faptul e valabil dintotdeauna, ar fi mers strună şi în comunism. Poate chiar mai abitir atunci... Eram elev de gimnaziu, prin '81-'82, şi m-am dus cu un prieten la cinema. Rula un film nemaipomenit pentru contextul respectiv – *Cascadorul Hooper* – şi mulţimile dăduseră năvală. Spărseseră geamurile caselor de bilete, rupseseră uşile de la intrare şi se călcaseră în picioare, fie şi pentru accesul în sală «fără loc» (practică obişnuită pe timpul lui Ceaşcă). Eu şi amicul aveam scaune excelente – centrale –, obţinute prin PCR (ha, ha, eşti prea tînăr ca să ştii poanta, de-aia te miri: PCR egal pile, cunoştinţe, relaţii, ha, ha). Tatăl colegului îl ştia bine pe directorul cinematografului şi ne procurase biletele cu o zi înainte. Stăteam, aşadar, confortabil, în mijlocul sălii, şi aşteptam, emoţionaţi, să se stingă luminile şi să înceteze nebunia mişcării maselor de spectatori. Deodată, prin grămada de oameni, îşi face drum pînă la noi o namilă negricioasă, cu privire înfiorătoare. Nu ştiu de ce (ba, poate, ştiu: eram grăsuţ şi păream cam pămpălău!), m-a ales pe mine să-mi zică, pe un ton sinistru: «Băi, putoare, ăsta-i locul meu, marş afară că te sparg!»" Redactorul-şef se opri şi sorbi o gură de cafea. Zîmbea melancolic.

„Îţi dai seama că o astfel de poziţie în sala de proiecţie, la *Cascadorul Hooper*, în plin comunism şi la vîrsta gimnazială, se păstra şi cu preţul vieţii. Deşi mi se înmuiaseră picioarele de frică, i-am răspuns cu aer de martir: «Nu este adevărat, nene. Am locul ăsta pe bilet.» (i-am arătat, tremurînd, hîrtia) «Băi, cretinule, tu ştii cine sînt eu?» «Nu...» «Sînt Johnny 2 din Nicolina 2!» N-am mai putut să adaug nimic, dar, spre norocul meu, cei din jur începuseră deja să vocifereze să se stea jos că începe filmul. Strîns cu uşa, Johnny 2 din Nicolina 2 îmi arse o scatoalcă zdravănă peste cap (l-am văzut pe Hooper, timp de 90 de minute, într-o aură de foarte strălucitoare steluţe verzi!), strigîndu-mi, pe cînd ieşea din rînd: «Să vezi ce te caftesc la ieşire, boule!» Nu prea mi-a păsat, pe parcursul filmului, nici de ce aş fi păţit la ieşire (de altfel, m-am strecurat abil, prin mulţime, împreună cu prietenul meu, şi nu l-am mai zărit pe derbedeu!), nici de stelele verzi ce colorau pelicula atît de exotic. Fusesem mesmerizat de «prezentarea» neobişnuită şi nu mi puteam lua gîndul de la ea. Auzi: *Johnny 2 din Nicolina 2!* Nemaipomenit! Cumva, numele în cauză îmi suna mai percutant şi decît cel al marelui cascador: *Sonny Hooper!* Într-un anume sens, fără să ştiu, bineînţeles, atunci am devenit jurnalist."

„Prin urmare, amice" – îşi reluă redactorul-şef tonul sobru – „trebuie să te pui la punct cu onomastica mafiotă. Cîteva exemple din lunga mea experienţă: Ţapul, Sfîntul, Moartea 1, Moartea 2, Moartea 3 ş.a.m.d., Negul, Purceanu, Frecăuţeanu, Mamel, Mîrşanu, Balena, Cacăboi, Smoc, Pîrţac, Mărar, Pasarelă... Păi, tu vezi ce potenţial are ăsta, ultimul? Pasarelă. Parcă şi văd titlul: «Fraţii Pasarelă recidivează – au măcuit un om şi-un porc în mai puţin de cincisprezece minute». Şi articolul: «Fraţii Pasarelă, Mîrţîn şi Cobe, cunoscuţi cu antecedente penale, pe fondul consumului de alcool, au făcut moarte de om. Invitaţi, de Ignat, să ajute la tranşarea porcului, în curtea unui vecin, s-au enervat că nu li se spusese nimic de plată şi, pe lîngă animal, l-au disecat, metodic, şi pe bietul proprietar. Totul s-a petrecut în puţine minute. Alertaţi prin 112, de martorii îngroziţi ai scenei, poliţiştii i-au capturat pe cei doi chiar în clipa în care voiau să fugă, cu muşchii femurali ai victimei lor puşi într-o sacoşă sîngerîndă (se bănuieşte că asasinii doreau să-i vîndă, în sat, drept carne proaspătă de porc). Suspecţii se află în custodia Poliţiei Române şi îşi vor petrece sărbătorile după gratii.»

Redactorul-şef se opri brusc. Privi atent calendarul de pe birou şi apoi se uită, oarecum speriat, la ceas. Răcni, făcîndu-l pe tînăr să tresară violent: „Pentru numele lui Dumnezeu, tu realizezi că astăzi e Ignatul? Redactează repede ce ţi-am spus. O dăm ca ştire principală. Prindem încă prima pagină de mîine. Şi schimbăm şi titlul: «Om şi porc – tranşaţi de Fraţia Pasarelei. Mîrţîn şi Cobe văzuţi din satelit cu dinţii înfipţi în artera femurală a lui Nea Popică.»" Apoi lăsă capul în jos, cu solemnitate: *„Dixit!"*

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

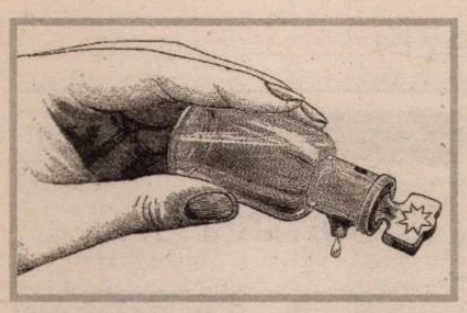

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Cortina de fier

Mai ales cînd circulă, prin traducere, dintr-o cultură în alta, metaforele „îngheţate“ sau clişeizate îşi pot schimba, în grade diferite, sensul sau modul de întrebuinţare, uneori fără ca vorbitorii să-şi dea seama de diferenţe. Formula (tradusă, calchiată) *cortină de fier* nu şi-a modificat prea mult sensul în română, dar unele dintre noile ei utilizări ilustrează fenomenul de imperceptibilă deviere prin „acomodare“ la contextul altei limbi. Despre istoria formulei – în engleză *iron curtain*, în franceză *rideau de fer*, în italiană *cortina di ferro* etc. – se găsesc destule informaţii în enciclopedii: cu atestări mai vechi, dar impusă în retorica Războiului Rece, mai ales în urma folosirii ei de către Churchill, într-un celebru discurs din 1946, ţinut la Fulton. Discursul respectiv urma, de altfel, să fie identificat chiar ca „discursul *cortinei de fier*“ (de exemplu, într-un volum din 1999: J.W. Muller, ed., *Churchill's „Iron Curtain“ speech fifty years later)*. Preluată de mai multe limbi, formula a pătruns şi în dicţionarele generale. E destul de evident că nu putea fi cuprinsă în dicţionarele româneşti de dinainte de 1989, din pricina conţinutului ei ideologic şi a conotaţiilor critice. În *Dicţionarul de cuvinte recente* (DCR2, ediţia a doua, 1997), Florica Dimitrescu preciza că sintagma circulase totuşi în română, în perioada comunistă, în oralitate (mai ales în cea subversivă).

Se pare că formula *iron curtain* avea deja în engleză (ca şi corespondentele ei din alte limbi) şi sensul de „barieră extrem de rezistentă“, dobîndit nu doar prin metaforă, ci şi prin extinderea unei utilizări denotative (cu referire la cortina metalică de protecţie contra incendiilor, folosită în trecut în teatre). În română, termenul *cortină*, împrumutat în secolul al XIX-lea din italiană, s-a specializat pentru obiectul din sala de teatru („draperie care desparte scena de sală“), pentru că sensul mai larg al italienescului *cortina* (între timp, în italiană, termenul curent pentru „cortină“ este *sipario*, în vreme ce *cortina* e mai ales perdeaua casei obişnuite) era deja reprezentat de turcismul *perdea*, care a rezistat foarte bine. Într-o primă perioadă, *perdea* era termenul folosit şi pentru cortina teatrală („La *ridicarea perdelii*, Trahanache este la masa prezidenţială“ – Caragiale, *O scrisoare pierdută)*, iar *cortină* era propus ca un înlocuitor modern al său, în orice context; în *Dicţionarul limbii române* al lui Laurian şi Massim (1871), *cortină* apare cu sensul „coperământ de pînză (...) sau de altă materie“, exemplificat de „cortina sau cortinele unui pat, cortina cortului însuşi (...), cortina scenei, cortine de ferestre“.

În momentul de faţă, sintagma *cortină de fier* apare în contexte care îi conservă sensul iniţial metaforic, de barieră politică („linie care despărţea Europa în ţări comuniste şi ţări necomuniste, în timpul Războiului Rece“, DCR^2): „Europa *dincolo de cortina de fier*“ (istoriacomunismului.blogspot.com); „filme *de dincolo de cortina de fier*“ (adevarul.ro). Pe de altă parte, *cortină* a dezvoltat reţele asociative specifice obiectului familiar – „*Cortina de Fier* a început *să se destrame* în 1989“ (realitatea.net) – şi conservate din istoria cuvîntului („acoperămînt“), probabil şi prin contaminare cu alte metafore ale ocupaţiei, închiderii, oprimării: „Documentar: *Sub Cortina de Fier*“ (evz.ro); „românii (...) tocmai ieşiţi de *sub Cortina de Fier* (ziare.com); „50 de ani *sub Cortina de Fier*“ (ziarulmetropolis.ro); „Vecinii noştri mai breji de *sub Cortina de Fier*“ (gazetaromaneasca.com). Cortina de fier românească e percepută, aşadar, nu doar ca o barieră, ci şi ca un fel de *cort* (cuvînt, de altfel, înrudit etimologic), ca o formă de acoperire şi apăsare.

Sintagma produce – nu numai în română – şi alte ambiguităţi, în legătură cu acţiunile la care este supusă, de *ridicare* sau *lăsare*. *Căderea cortinei de fier* se poate referi atît la momentul de după război (în alternanţă cu *lăsarea cortinei: Cînd se lăsa „Cortina de fier“: acum 50 de ani*, S. Ghinea, 1995), cît şi la cel din 1989 (în asociere cu *căderea zidului*): *„Căderea cortinei de fier:* (...) Decembrie Roşu '89“ (tvrplus.ro); un volum din 2013 poartă în titlu ideea de *cădere* a cortinei – ca distrugere a acesteia: P.I. Barta, ed., *The fall of the iron curtain and the culture of Europe*. Churchill folosea în 1946 metafora coborîrii, a lăsării cortinei *(„an iron curtain has descended across the continent“)*, în vreme ce pentru alţii, astăzi, actul iniţial de constituire a unei bariere e descris ca *ridicare* a cortinei: „paranteza deschisă după al doilea război mondial prin ocupaţia sovietică a estului Europei şi *ridicarea cortinei de fier*“ (business24.ro). *Ridicarea* poate fi însă şi o metaforă a dispariţiei obstacolului: „cortina de fier *a fost ridicată* de către estici, nu însă de către vestici“ (I. Bădescu, *Tratat de geopolitică);* „2009 – Mai mulţi şefi de stat şi de Guvern au sărbătorit, la Budapesta, 20 de ani de la *ridicarea Cortinei de Fier*“ (protv.md).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti.*

Recomandat de *Dilema veche*

Biblioteca digitală e pusă pe tapet

Cititul în formate electronice nu mai e o noutate. Şi nu e în opoziţie cu lectura „tradiţională“ de cărţi tipărite. Important e să citeşti. Iar tehnologia de azi oferă diverse posibilităţi pentru a avea acces la cărţi.

Vodafone lansează o bibliotecă digitală sub formă de tapet. Pentru cei „conectaţi“, dar care au nostalgia bibliotecii ca obiect de mobilier, Vodafone propune un produs de decoraţiuni interioare: un tapet ecologic care poate îmbrăca orice perete din casă. Pe el sînt „aşezate“, la fel ca pe nişte rafturi clasice, cărţile preferate şi obiectele decorative dorite. Deocamdată sînt disponibile 110 titluri, dar numărul lor va creşte pe măsura cererii.

Cum funcţionează? 1. Alegeţi *template*-ul de tapet dorit dintre cele disponibile pe site (cu obiecte decorative, cu ramă foto sau doar cu cărţi); 2. Alegeţi titlurile preferate şi le puneţi în *template;* 3. Alegeţi culoarea obiectelor decorative; 4. Alegeţi o fotografie personală pentru rama foto; 5. Comandaţi, plătiţi online şi tapetul va fi livrat acasă; 6. Fiecare carte din bibliotecă va avea un *QR code* prin care puteţi descărca titlul în format PDF sau Epub.

Detalii pe tapet.bibliotecapemobil.ro

Agnes Lukacs, designer: „Observ că mulţi oameni renunţă la televizor. Din aceste considerente devine biblioteca piesa principală în acest living creat de mine! Am vrut să creez un mediu modern, curat, fără multe decoraţiuni, tocmai ca acest tapet să iasă în evidenţă. Funcţional şi decorativ. Cei cărora cititul le oferă plăcere se pot relaxa în liniştea acestui living. Bineînţeles, chiar dacă nu renunţi la televizor, poţi îmbrăca uşor orice perete într-o casă, poţi alege un hol, camera de studiu sau dormitor. Biblioteca digitală îşi găseşte locul oriunde.“

Probabil că nu multă lume mai foloseşte vechea expresie „a pune pe tapet“ (cu sensul „a fi la ordinea zilei“. Biblioteca digitală de acasă este – la propriu şi la figurat – pusă pe tapet.

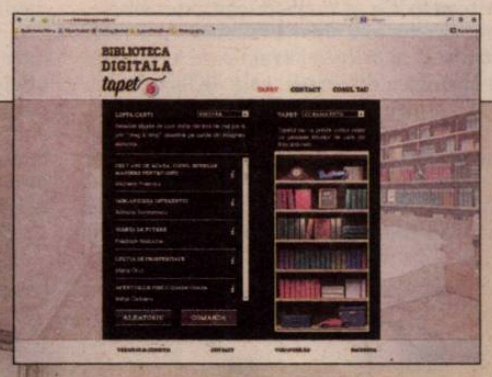

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Să comasăm și să dăm foc...

Cum nu prea mai avem bani de cultură, așa cum nu prea mai sînt bani de cercetare, și nici pentru educație – valori importante pentru orice țară, dar nu și pentru țara mea –, propun stimaților guvernanți să începem cu bibliotecile, că oricum nu folosesc la nimic. De altminteri, domnul prim-ministru a și început, cu Biblioteca Pedagogică. Așa că, iată, îi ofer cîteva sugestii: mai întîi, să comasăm bibliotecile arhivelor cu Biblioteca Academiei, apoi cu cele municipale și cu cea națională. Să se ridice una mare, mare de tot, așa, cît Catedrala Mîntuirii Neamului. Și, ca să nu crape Preafericitul de necaz – Doamne, iartă-mă –, după comasare să-i dea dl prim-ministru foc și... gata, am scăpat de risipă.

Oricum, starea lor de funcționare este la limita mizeriei, cu program redus și servicii minimale. De luni bune, pendulez între bibliotecile arhivelor și Biblioteca Academiei Române, între București, Rîmnicu Vîlcea, Ploiești, Brașov, Iași. Or, situația întîlnită este mai mult decît ilară și jalnică. Proprietară a unui patrimoniu inestimabil, instituția Arhivelor Statului, pusă sub controlul Ministerului de Interne, are cele mai proaste biblioteci. Încropite repede, după 1989, bibliotecile stau înghesuite în cîteva odăi meschin de mici. Într-o cameră prost iluminată și insuficient aerisită, se îngrămădesc cercetători și simpli cititori sau revendicatori de diferite acte. Ca să nu vă duc prin provincie, vă ofer ca exemplu chiar Biblioteca Arhivelor Centrale. O zi de lucru arată cam așa: de pe la prima oră a dimineții, sala de lectură, de vreo 20 de locuri, începe să fie luată cu asalt, mai întîi de tagma celor fără nici un scop științific, care sînt doar căutători de ceva, nici ei nu știu prea bine de ce. Au între 60 și 102 ani. Au treabă, n-au treabă – sînt la Arhive; au treabă, n-au treabă – frunzăresc orice; au treabă, n-au treabă – le sună telefonul mai ceva ca la 112; au treabă, n-au treabă – vorbesc la telefon. Dacă ai curajul să le atragi atenția, îți răspund cu: „Duduiță dragă, da' ce te superi mata acu' că vorbesc eu la telefon? Să știi mata că pă mine nu mă deranjează să-i aud pe alții vorbind. Mai trece vremea." Și uite-așa, mai trece ceva vreme și încep să apară cercetătorii, blindați de aparate foto, laptopuri, scannere, dosare, caiete, pixuri, creioane, telefoane. Îi vezi cum se opresc în ușă, încărcați ca pentru o expediție de durată, mirați că nu-și găsesc ei un scaun, darmite coșcogeamitea aparatură adiacentă. Pentru o clipă, totul se oprește... Și, deodată: o foială fojgăitoare se pune în mișcare pentru a face loc domnului cercetător. Pe la amiază, sala de lectură este deja mai mult decît plină, mai ceva ca maxitaxi-urile de altădată. Mirosurile se dezlănțuie și se preling prin nările tuturor. Cînd miasmele devin insuportabile, cineva se încumetă să deschidă geamul... cîteva minute, atît durează, că unul dintre căutătorii de comori uitate protestează că-l trage curentul și-l sigilează pînă la sfîrșitul zilei. După acest moment, atmosfera începe să se ofilească, la propriu și la figurat: căldura te copleșește, mirosurile te îndeamnă să fugi în Cișmigiu, telefoanele zbîrnie, fișiiala este deja parte a peisajului... Te ridici și pleci spășit... s-a risipit orice chef de cercetare... Umblați prin bibliotecile arhivelor și asta veți găsi. (Am ajuns, din întîmplările sorții, în iulie 2010, în Arhivele de la Graz... Altă poveste!)

Și, cum Ministerul de Interne a decapitat mai întîi de toate arhiviștii și custozii, în criza noastră fără criză, documentele solicitate ajung cînd ajung și cum ajung. Am întîlnit însă, mai ales la Vîlcea și Iași, arhiviști pasionați de profesia lor, buni cunoscători ai arhivelor, cititori de documente vechi, unii dintre ei dornici să le scoată la lumină. Dar, cum Ministerul de Interne – și implicit statul român – nu au nici cel mai mic interes în această direcție, îi deprofesionalizează, suprasolicitîndu-i și aruncîndu-i în birocrația administrativă. Unii dintre ei publică cu acribie și dedicație arhivele timpului trecut. Eu le sînt îndatorată și le mulțumesc. Altădată, din rîndul acestor arhiviști și mînuitori de documente se recrutau marii istorici. Menționez doar dărnicia și perseverența dovedite de Gheorghe Asachi în organizarea Arhivei Moldave. Și, cum ne bîntuie comparatismul cu Europa, amintesc de marele istoric Michel Pastoureau, arhivist multă vreme. E drept, la Paris, nu la Vîlcea sau la Iași, cum ar ține să remarce eternul nostru complex de inferioritate.

Mirosurile te îndeamnă să fugi în Cișmigiu.

Așa că, dragi tovarăși guvernanți, dați foc la prăvălie, cum zicea odinioară Mihai Eminescu. Agonia este din ce în ce mai jalnică...

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (X)

„Cît privește condițiile dominante în lagăre, opinia publică din Vest a fost deja informată de prizonieri polonezi, italieni și germani, foști deținuți în aceste lagăre. Rapoartele prizonierilor de război români repatriați arată un tablou sumbru, similar: cu excepția a aproximativ unei pătrimi din acești repatriați, care au fost ținuți în lagăre speciale de îndoctrinare politică și apoi aduși în România ca să asigure grosul armatei române sovietizate și a miliției comuniste, restul au petrecut între trei și șapte ani la muncă silnică, în mine și păduri din Rusia asiatică. Ei erau constrînși să muncească în condiții inumane și ori de cîte ori nu au putut să-și îndeplinească sarcinile lor cotidiene istovitoare, le-au fost refuzate chiar și rațiile de înfometare din care trebuiau să trăiască. Un mare număr au fost trimiși în regiunile arctice, fără nici o supraveghere medicală, fără îmbrăcăminte sau încălțăminte adecvată, și adăpostiți în barăci improvizate. Nu e surprinzător faptul că, drept consecință, mortalitatea în rîndul românilor era extrem de ridicată. Luînd în considerare aceste circumstanțe, se poate admite categoric că o parte însemnată a celor 180.000 de persoane nerepatriate și-au aflat mormîntul în îndepărtatele ținuturi siberiene, și că supraviețuitorii sînt sortiți să împărtășească un destin asemănător. Evidența acestui tragic rezultat este întărită ulterior de un decret dat la 30 noiembrie 1948 de prezidiul așanumitei Republici Populare Române care stabilește că *«toți locuitorii României dispăruți în timpul războiului în afara teritoriului național se presupune că au murit.»* Asta înseamnă că Uniunea Sovietică a încheiat operațiunile de repatriere ale românilor și că Guvernul român de marionete nu va interveni pentru reîntoarcerea în patrie a acelora din cei 180.000 de deținuți care poate sînt încă în viață."

Nicolae Rădescu, în op. cit.;
v. și nr. 507, 510, 511, 518-523

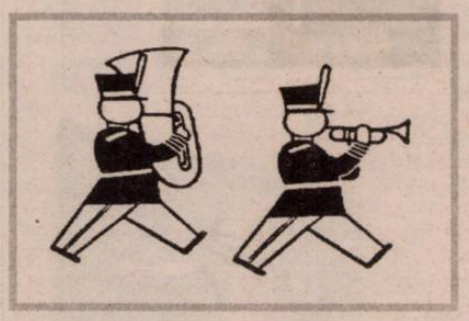

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Napoleon și robinetul de aur

Piața în care se desfășoară revoluția de la Kiev arată ca un gigantic platou de cinema, unde se lucrează la un film de acțiune. În ultimele luni, locul acela a devenit un subiect constant al știrilor. Apeși pe un buton și ai acces direct la un soi de *reality show* în care producătorii nu se joacă de-a *realitatea,* ci o livrează de-a binelea, ambalată bizar, în niște straie *vintage,* dar, cumva, extrem de la modă. Totul pare o lucrătură „profi", din care lipsește tocmai „cusătura" vizibilă a scenariului la care caști ochii. Te trezești dimineața, faci minutele de înviorare, și *dai* pe Piața de la Kiev, să vezi care mai e treaba. Te duci la duș, în timp ce aparatul de filmat corectează cadrul în care se vede un lunetist. Peste o jumătate de oră, mai tragi cu ochiul spre ecran, dar sînt reclame, așa că ai timp să asculți sunetul fulgilor de cereale care cad în castronul cu lapte. Asta dacă nu ești cumva vreun cowboy contemporan și nu faci o omletă bestială, cu de toate. Fără porcăria de înviorare și fără să pierzi vremea cu dușul. Oricum ai fi, hipster perfect – bifînd rubricile din tabelul obligatoriu al vieții sănătoase și „autentice" – sau țăran din Est – bătînd macho, cu țigara în gură, ouăle de la omleta cu de toate –, găsești cîteva secunde să mai arunci o privire la serialul cu cafteala din Ucraina. De fiecare dată, vezi grupuri de tipi care și-au rostuit căști militare și scuturi metalice. Se dau la ceea ce arată a fi niște trupe de ordine. Fac treaba asta cu un curaj dement și cu „un sînge în instalație" care-ți produce, nu știi de ce, un soi de invidie ascunsă.

Te duci la birou, unde discuțiile din pauza de prînz – despre ce mai fac ocupanții palatelor Cotroceni și Victoria – nu mai au nici un spor, de multă vreme încoace. Se mai aude, ici și colo, cîte un banc cu Gigi și cu ideea de „aprozar", pe la care ar trebui să mai treacă și alții, nu doar ciobănașul, odinioară semeț, care a „picat de fraier în locul altora". Printre poveștile cu „...Lasă-l, măh, frație, să iasă, că nu e el ăla care a furat cel mai mult, a făcut treabă la Steaua, și a ajutat lume...", se mai aud și niște cifre babane, pronunțate cu gura pungă, ca de la o lămîie mare și sănătoasă. Sînt salariile unora de prin niște instituții publice. S-a auzit de ei și de purcoiul de bani pe la știri, că a început campania electorală care nu s-a terminat niciodată. Și parcă nu-ți vine să crezi că există unii care cîștigă de la stat, în două luni, cam cît trebuie să plătești tu, în 30 de ani, pentru creditul pe care l-ai luat, ca să fii un bou contemporan cu proprietate imobiliară. Pauza se termină și, fără să conteze, iar, dacă ești hipster sau meltean, te gîndești la cît de idiot poți fi, să lucrezi ca sclavul, producînd bani pentru alții, în loc s-o faci pentru tine. Ce?! Tu nu poți să faci ce fac parveniții ăia care-ți sînt șefi?

Pe drumul de întoarcere spre casă, cu nervii varză din cauza traficului, te uiți la numerele mașinilor și-ți vine să ieși și să urli: „Ce caută aici toți ăștia din Vaslui și Suceava? De ce mușchii mei nu stau la ei, acolo, acasă? Nu mai ai loc în tot Bucureștiul de toți ăia veniți de prin județe!" Odată ajuns acasă, dai drumul la singurul lucru care te liniștește și te face să uiți. Televizorul. „Ce-o mai fi pe la ăia de la Kiev? Ăia tipi! Hotărîți și puși pe treabă." Mii de cauciucuri ard și ridică în aer un fum gros, negru. O lume de fantome viermuiește încoace și-ncolo. Se trage ca la balamuc. Unii cad secerați de gloanțe. Dar, totuși, parcă nu e ca-n filme. Nu e așa de spectaculos. Nu vezi cum sar bucățele din ei, cu încetinitorul, cum e cînd te lovește un glonț „adevărat". Sînt doar niște tipi căzuți, sau unii pe niște tărgi, în jurul cărora se înghesuie o mulțime de jurnaliști și de cameramani. „Cîți au murit? O sută? Păi, ăsta nu-i mare lucru. Nu-i cine știe ce chestie. Dacă intră rușii, atunci să vezi show..."

Adormi în fața televizorului, pe vorbele unui analist care zice ceva despre interese mult mai mari, despre zone geostrategice, despre reconfigurări ale sferelor de influență. Mai devreme, pe alt post, un domn făcea dezvăluiri fără precedent, spunînd exact aceleași lucruri pe care le spune, zilnic, de cîțiva ani. Habar n-ai cînd s-a făcut dimineață. Președintele Ucrainei a fugit. Lumea a intrat în reședința care a rămas nepăzită. „Ce fază... Ca la noi..." Domeniu gigantic, lux tembel, neam prostie cît China, grădină zoologică, mașini de colecție, robinete aurii. „Ce chestie... Ca la noi... Da', uite, ăștia nu s-au pus imediat pe devastat..." A fugit și procurorul general. La ăla să vezi căsoaie și meltenism. Tone de icoane, sfeșnice *chicioase,* mobilier de-ăla gigantic, auriu, cu draperii aurii, de-ți pocnește plomba pusă recent, tablouri în care tipul apare ca împărat roman sau ca Napoleon... „Ce chestie... Ca pe-aici..."

Asemănările și deosebirile nu au chip. Totul vine din ecran și se întoarce în ecran. E adevărat, că se dă la televizor – nu poate fi altfel –, dar e acolo, în sticla aia, sau în LED-urile alea, sau în plasma aia. Parcă nu e chiar... superadevărat. „Cum dracu', dom'le?! Cum poate fi lumea așa de proastă, de bătută-n cap? Cum să pui botu' la papagalii ăia *chicioși* în ultimu' hal, și să-i lași să te conducă? Asta e, frate! Acolo e Rusia, e altă mîncare de pește. Ăia sînt altfel. Nu-i civilizezi, vere, în vecii vecilor. Au scos-o p-aia blondă de la pușcărie. Ce-o să facă aia? Se supără rușii, închid robinetu' de gaz și să vezi, pe urmă, cum îi pun cu botu' pe labe. Nu-i faci p-ăia cu una, cu două. Ăia așa vor ei să fie. Nu te duci tu, cu Europa ta, c-o fi și-o păți. Că ăla te-ntreabă: «Ai, nene, banu'?» N-ai. Că ești varză, după criză. Eee... rușii au. Că nu-s proști să pună la bancă. N-ai văzut cum e la ei? Ăia lucrează doar cu *cash...*"

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Gabriel JARNEA

Adventismul românesc

– sau patologia unei confesiuni –

Cartea *Biserica prin pustiul roşu. Rezistenţă şi compromis în adventismul din România în perioada comunistă (1944-1965)*, scrisă de dr. Gheorghe Modoran şi tipărită chiar la Editura Cultului Adventist este o apariţie surprinzătoare. Ea este rodul muncii de cîţiva ani în Arhivele CNSAS ale Ministerului Culturii (departamentul „Culte"), Arhivele PCR, Arhiva Bisericii Adventiste de Ziua a Şaptea din România, a unui predicator adventist şi istoric deopotrivă, capabil de contextualizări rapide şi care, după 24 de ani, vorbeşte deschis, echilibrat şi fără patimi revanşarde despre trecutul recent al confesiunii sale, sub comunism. Cartea de faţă se înscrie în seria puţinelor lucrări de cercetare asupra istoriei recente din interiorul Bisericilor creştine. Ea este menită să scoată la lumină ruşinosul trecut al aparatului instituţional clerical al adventismului românesc şi să documenteze istoric schizofrenia reflexelor de comportament religios instituţionalizat, a mentalităţilor clericale şi laice în interiorul acestei confesiuni.

Lucrarea aceasta merită atenţia cititorului, indiferent de simpatiile şi antipatiile sale confesionale, cu atît mai mult cu cît în Biserica Ortodoxă Română, dar şi în alte confesiuni, o iniţiativă de anvergură similară întîrzie să apară. O lucrare comparabilă a apărut în 2010, *Răscumpărarea memoriei: Cultul Penticostal în perioada comunistă*, scrisă de un tînăr predicator penticostal, Vasilică Croitor. Imediat după apariţia acelei lucrări, în 2010, întreaga conducere a cultului penticostal a demisionat. Autorul avusese curajul de a trata unitar întreaga perioadă cumunistă, fără menajamente faţă de conducătorii actuali ai cultului, al căror trecut obscur şi nedemn este depozitat, în mare parte, în Arhivele CNSAS. Dimpotrivă, istoricul adventist, din precaute considerente metodologice, tratează în volumul de faţă doar perioada 1944-1965, dezvăluind o serie de nume ale informatorilor din rîndul clerului adventist, din acea perioadă, vîndut, într-o covîrşitoare majoritate, Securităţii şi propriilor interese de parvenire. Trebuie remarcat că toate numele de informatori şi colaboratori ai Securităţii, despre care autorul adventist vorbeşte, sînt fie morţi, fie dincolo de vîrsta a treia, în pragul trecerii la cele veşnice. Dacă autorul penticostal urmărea atît purgaţia aparatului clerical actual, cît şi cunoaşterea trecutului recent sub comunism, autorul adventist urmăreşte doar cunoaşterea trecutului recent, şi aceasta doar în măsura în care nu este afectat aparatul ecleziastic actual, din vîrful confesiunii, şi nevoia acestuia de „linişte sobornicească". Aşadar, promisa apariţie a volumului II din lucrarea autorului adventist, peste cîţiva ani, cînd colegii de generaţie ai domniei sale vor fi pensionari, nu va incomoda, cu siguranţă, pe nimeni. Ea va avea, fără îndoială, asemenea volumului I, o valoare documentară remarcabilă, fără termen de comparaţie în rîndul confesiunii adventiste, dar fără vreo consecinţă cathartică în rîndul slujitorilor altarului.

Cu toate acestea, lucrarea de faţă este unică şi edificatoare. Ea permite cititorului comun să observe orizontul imagistic în care autorul şi-a aşezat investigaţia. Ea merită analizată, deoarece oferă o radiografie lucidă a degradării clerului adventist, de după perioada părinţilor săi fondatori în România (1870-1945) şi a generaţiei civilizatoare a adventiştilor primari, sosiţi în România de atunci şi Transilvania la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Cartea de faţă se sprijină pe un edificiu metodologic unic, alcătuit din:

a) istorism german protestant de secol XIX, în tradiţia lui Leopold von Ranke;

b) militantism milenarist neoprotestant american, din perioada 1800-1840.

Să le luăm pe rînd. Metodologic, autorul porneşte exact din punctul în care istoriografia modernă făcea saltul de la *„historia docet"* (concepţia medievală conform căreia istoria are funcţie pedagogică primordială) la istoria factuală, „aşa cum a fost". Leopold von Ranke a fost istoricul protestant al secolului al XIX-lea de numele căruia stă legat strîns acest salt uriaş al istoriografiei europene spre modernitate. El susţinea că, în exerciţiul distanţei, al neutralităţii şi al contextualizării evenimentelor, putem descoperi garanţia obiectivităţii investigaţiei istorice. În acest cumul de condiţii simultane, istoricul şi teologul german protestant von Ranke susţinea că istoria devine revelaţia prezenţei nemijlocite a lui Dumnezeu. Orice eveniment istoric conduce nemijlocit spre revelaţia lui Dumnezeu. Desigur, aceste idei erau rostite cu vreo sută de ani înainte de Auschwitz sau Gulagul comunist. Radicalismul cu care ele au fost însuşite în istorismul tîrziu şi preluate în variantă lor seculară, şi de istoriografia românească, fără imaginarul lor teologic protestant complex care le-a generat, a provocat evoluţii extreme în culturile mimetice de la periferia Europei. Acest fundament teologal al istoriografiei a făcut posibil mitul obiectivităţii în istoriografia modernă. Inclusiv autorul adventist al studiului de faţă urmăreşte să scrie o lucrare „cît mai obiectivă", „distantă şi neutră", „pentru a-l ajuta pe cititor să înţeleagă cît mai bine situaţia vremii", deoarece „unica intenţie a acestei cărţi este redarea trecutului aşa cum a fost el" (p. 21). Nu mai puţin importantă este intenţia etică a autorului, dar care, evident, trebuie subordonată nevoii pedagogice (p. 22). Cînd autorul, în bună tradiţie istoristă, investighează cauzele primare ale acţiunii informatorilor clericali adventişti, descoperă frica, dar şi interesul turnătorilor pentru funcţii de conducere (p. 23). Pentru o contextualizare nu doar a evenimentelor ce privesc direct confesiunea adventistă, dar şi a mentalităţilor care au făcut posibilă colaborarea şi subordonarea atît de uşoară a majorităţii clerului, autorul face cîteva comparaţii cu celelalte culte neoprotestante şi observă că, dintre baptişti, penticostali şi adventişti, aceştia din urmă au fost cei mai cooperanţi cu statul comunist şi au acceptat cel mai uşor controlul total al Securităţii asupra pîrghiilor de decizie în structurile confesionale. Merită o analiză aparte a mecanismelor dogmatice şi a resorturilor psihosociale, prin care adventiştii, neoprotestanţii cei mai conectaţi dogmatic la spiritul protestant al secolului al XVI-lea german, au fost îngenuncheaţi atît de uşor în România comunistă. În vreme ce baptiştii nici măcar nu permiteau inspectorului de la Departamentul Cultelor să asiste la adunările curente ale clerului lor, afirmînd astfel o separaţie clară a Bisericii de Stat, adventiştii, în bizantină acomodare la spiritul vremii, îi invitau pe aceiaşi inspectori, cu alai şi protocol slugarnic, să asiste la orice şedinţă, pentru a-şi dovedi fidelitatea şi transparenţa faţă de Securitate şi statul comunist, care îi promova sau îi cobora în funcţii. Sumele de bani cu care inspectorii Departamentului Cultelor erau lunar mituiţi nu ne sînt dezvăluite, dar, din protecţia şi sprijinul consistent pe care le acordau punctual unor escroci căţăraţi pe demnităţi clericale (vezi cap. XI şi XII), deducem uşor că era vorba de un mecanism-caracatiţă, costisitor şi hrănit exclusiv din şpăgile clerului adventist. În treacăt merită spus – adventiştii au unul dintre sistemele cele mai performante de finanţare bisericească (zeciuială – 10% din venituri donate voluntar bisericii!), impus de fondatorii americani la 1850-1860, care asigură atît predictibilitatea veniturilor bisericeşti, dar şi sursa unei insondabile corupţii în etajele superioare ale clerului, care se sustrage sistematic oricărei forme de control extern fiscal.

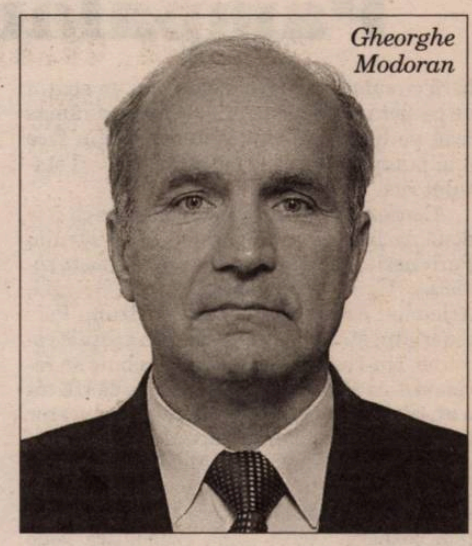

Gheorghe Modoran

Credincioşii adventişti europeni (1850) şi români (1873) au reînviat, în modernitatea dogmatică a Europei, o parte din spiritul protestantismului militant al secolului al XVI-lea, amplu manifestat în Mişcarea Millerită din Statele Unite, în jurul anilor 1830. Corpusul dogmatic al adventismului s-a format în perioada 1850-1890, nu prin aşa-numite „revelaţii directe" sau „inovaţii parapsihologice", ci prin studiu filologic şi istoric al Bibliei, într-o matrice hermeneutică ale cărei modernitate şi valoare epistemică se datorau integral teologilor protestanţi din secolul al XVI-lea, în special ai Şcolii Teologice Postluterane, întemeiate de Melanchthon. Redescoperirea, de către prima generaţie de adventişti, a unităţii hermeneutice a Vechiului şi a Noului Testament, a unităţii simbolismului sacral apocaliptic, a asigurat acestei confesiuni un fundament dogmatic de o modernitate inepuizabilă. Pe lîngă goana exagerată după prozeliţi şi misionarismul simplist şi deseori agresiv faţă de celelalte confesiuni, adventismul a readus în plină modernitate o cultură a principialităţii individual asumate, a religiozităţii intrinsec motivate, a martirajului şi a verticalităţii etice, nemaiîntîlnite în Europa de Răsărit, de la vremea mucenicilor timpurii. Rolul civilizator pe care aşa-numiţii „sectanţi" adventişti l-au avut în societatea rurală românească la începutul secolului al XX-lea, în special în satele româneşti din sudul ţării, ocupă o pagină aparte, foarte puţin cunoscută în istoria civilizatorie a satului românesc. Puţini români mai ştiu azi că misionarii adventişti din România de atunci şi Transilvania, în jurul anilor 1900, îi învăţau pe ţăranii români un regim raţional de viaţă, să mănînce sănătos, să se spele pe mîini înainte de masă, igiena alimentară (folosirea lingurii şi a furculiţei!), în special în satele din sudul ţării. Militantismul prozelit adventist de sorginte millerită, fundamentat pe inovaţia timpuriu-protestantă reducţionistă a principiului „Sola Scriptura" a fost atît sursa numeroaselor conflicte interconfesionale în Europa de Răsărit în primele decenii ale secolului al XX-lea, cît şi o provocare inedită a ortodoxiei române, spre o diminuare a rolului preotului şi o redescoperire a individualităţii laice în scenariul sacral. Ceea ce intelectualitatea românească laică, atee sau naţional-ortodoxă, şcolită în Occident pînă în anii 1945, promova în cultura universitară şi intelectuală românească, era codat în alt limbaj dogmatic, latent prezent în corpusul dogmatic al acestei minorităţi neoprotestante: primatul şi autonomia conştiinţei individuale în exerciţiul religios. În nici o altă minoritate religioasă din România nu se putea verifica valabilitatea „etiicii protestante" a lui Max Weber mai uşor decît în rîndul acestei confesiuni neoprotestante. Nu întîmplător, în *Jurnal de idei*, Constantin Noica evocă o discuţie avută în puşcărie cu un deţinut adventist, după care exclamă extenuat: „Logică de adventist!" Spiritul millerit al adventismului, adînc înrădăcinat în mişcările milenariste medievale şi protestante, a educat conştiinţe verticale şi principiale, pe plaiurile mioritice, înaintea perioadei comuniste. Nu ne-ar fi dăunat deloc dacă, pe drumul modernizării europene, societatea românească ar fi avut cîteva gene protestante şi neoprotestante în plus.

Potenţialul de creştere şi participare intelectuală la viaţa culturală românească al acestei minorităţi religioase era enorm în anii 1945-1950. Acest univers comportamental şi ideatic s-a prăbuşit brusc în România comunistă, în confesiunea adventistă, pe parcursul unui deceniu şi jumătate (1950-1965). Anatomia acestui dezastru o analizează istoricul adventist, dr. Gheorghe Modoran, în chip necruţător, urmărind atent degradarea accelerată a clerului adventist, timp de 15 ani. Esenţa acestei transformări este exprimată exact într-un raport al Securităţii, în 1955:

„Din nişte oameni idealişti, cum erau pe vremuri, conducătorii şi păstorii adventişti se transformă cu timpul în oportunişti, care nu caută altceva decît să-şi aranjeze situaţia lor personală şi să-şi asigure un post în conducerea cultului, pentru că acolo salariul este mai mare şi li se dă mai multă cinste." (p. 114) Pentru atingerea acestui scop personal, majoritatea predicatorilor adventişti nu ezită să-şi toarne colegii de altar, enoriaşii sau, uneori, chiar rudele apropiate. Nu de puţine ori, ofiţerii de Securitate trebuiau să intervină şi să atenueze elanul informatorilor care încercau să atragă şi Securitatea în reglarea poliţelor pe care predicatorii şi le plăteau pe ascuns între ei, prin delaţiuni ignare. Cam la atît se restrînge anvergura spiritului millerit al părinţilor fondatori ai adventismului american de secol XIX, transplantat în pămîntul românesc.

Autorul studiului de faţă nu intră în analize de detaliu asupra acestei paragini mentale din adventismul românesc, el expune însă fapte, caractere de un grotesc scîrbos, lăsînd cititorului misiunea de a cauta explicaţii la acest dezastru, dincolo de sociologia imediată. Datorită acestui studiu, noţiunea de compromis în rîndul clerului adventist de sub comunism îşi pierde sensul obişnuit. Cititorul nu mai are tabloul unui şir de cedări şi mizerii tranzitorii datorate represiunii Securităţii, lucid asumate de conducători responsabili şi gata de căinţă în singurătate, ci are, mai degrabă, imaginea unei jungle feroce, a iadului kafkian al unor structuri psihologice abisale, inimaginabile în absenţa acestui studiu.

Dacă volumul I al acestei lucrări este un lăudabil exerciţiu de autodistanţare critică şi de „cît mai obiectivă" investigaţie a istoriei „aşa cum a fost ea", elaborarea volumului II se anunţă mult mai dificilă, deoarece, în dosarele CNSAS, dl dr. Gheorghe Modoran va fi confruntat cu angajamentele şi turnătoriile semnate de o parte importantă a colegilor săi de generaţie şi de slujire întru cele sfinte, toţi între 50 şi 65 de ani azi, care pînă mai ieri au deţinut sau mai deţin încă funcţii de conducere în ierarhiile confesiunii domniei sale, sau slujesc ipocrit şi josnic după aceleaşi principii după care Securitatea i-a plantat în corpul pastoral al confesiunii, cu 25-30 de ani în urmă. Va găsi curajosul istoric adventist resurse critice purgative, dacă, din întîmplare, va descoperi că lanţul fraudelor de destin a continuat nestingherit în clerul adventist şi după 1989, chiar şi fără constrîngerile Securităţii?

Majoritatea predicatorilor adventişti nu ezită să-şi toarne colegii de altar, enoriaşii sau, uneori, chiar rudele.

***Gabriel Jarnea** este istoric.*

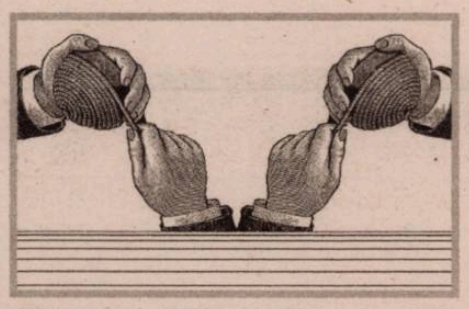

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Pămpălău geopolitic? Nu cred

Încheiam săptămîna trecută cu întrebarea: poate avea UE un joc geopolitic? Şi mai întrebam cum poţi să te gîndeşti că vei cuceri noi spaţii pentru clubul UE, cînd, de fapt, te străduieşti să faci cît mai dificilă intrarea în club – a se vedea Balcanii de Vest sau Turcia. Încheiam citîndu-l pe Pirkka Tapiola, şeful delegaţiei UE la Chişinău, care zicea că UE nu e bună la jocuri geopolitice. Contextul era următorul, şi merită povestit pentru că are relevanţa sa: un *think-tank* din Slovacia prezenta, la Chişinău, un sondaj de opinie despre opţiunile moldovenilor în ceea ce priveşte dilema UE *vs* Uniunea Vamală cu Rusia. Dacă oamenii erau forţaţi să aleagă, atunci cîştigă UE la mustaţă. Însă la întrebarea liberă, se observa o confortabilă majoritate a celor care vor cu UE + cei care vor şi cu UE, şi cu Rusia. Avem, deci, la electoratul moldovenesc, o înduioşătoare ignorare a faliilor geopolitice, parcă oamenii îţi spun: noi vrem să fim prieteni cu toată lumea, de ce trebuie să alegem?

De la aceste cifre de sondaj, la evenimentul de prezentare s-a pornit o discuţie interesantă. Tapiola – un diplomat excelent, fost consilier al şefei diplomaţiei europene şi om care şi-a făcut toată cariera în spaţiul fost sovietic, ca diplomat finlandez, apoi european – a prezentat politica *mainstream* în domeniu: UE nu doreşte o competiţie geopolitică cu Rusia, Parteneriatul Estic nu înseamnă competiţie, ci ar trebui să ducă la cooperare. Spre deosebire de Rusia, UE este un actor extern care se bazează pe propria atractivitate. Spunea domnul Tapiola: „Sîntem foarte mîndri că sîntem un actor de tip *soft power*. Noi nu lucrăm în sfera geopolitică. Nu despre asta este Uniunea Europeană, nu jucăm acest joc, nici nu ştim să îl jucăm, nici nu îl vom juca. Sînt trist să văd discuţia în termeni UE *vs* Uniunea Vamală."

Au urmat apoi cîţiva comentatori de la Chişinău. Care toţi aveau cam aceeaşi reacţie: stai, dom'le, poate că UE nu a vrut competiţie geopolitică cu Rusia, dar asta avem acum, vă place sau nu jocul, trebuie să-l jucaţi. Cum zicea Victor Chirilă, şeful Asociaţiei de Politică Externă: „Şi *soft-power*-ul este o formă de putere, iar UE trebuie să se adapteze şi să facă faţă reacţiilor Rusiei, cînd e necesar. UE nu vrea să vorbească în termeni geopolitici, dar nici nu îi poate neglija. Rusia înţelege numai de puterea forţei, şi, atunci, UE trebuie să fie unită, să spună clar cum stau lucrurile." Alţi vorbitori s-au învîrtit în jurul aceloraşi idei. Mă gîndeam că, totuşi, situaţia e uşor ridicolă: reprezentantul UE zice că UE nu vrea să intre într-o competiţie cu Rusia pentru Moldova, iar moldovenii de acolo ziceau ceva de genul: dom'le, dar intraţi, trebuie să intraţi, cum adică să nu intraţi?!

De reţinut că scena se petrecea înainte de escaladarea violenţelor de la Kiev şi fuga lui Ianucovici – s-ar putea ca discuţia să fie şi mai relevantă acum. Nu vi-l imaginaţi pe dl Tapiola ca un diplomat-contabil, care se ascunde după cuvinte. Dimpotrivă, este o excelentă alegere pentru postul de reprezentant UE la Chişinău, e mai degrabă un intelectual public decît un diplomat clasic – l-am auzit în discuţii cu uşile închise, spunînd nişte lucruri tăioase şi adevărate. Dar, pe de altă parte, Tapiola exprimă la Chişinău poziţia comună a statelor UE – consensul adică. Iar acest consens a fost construit spre evitarea unei confruntări cu Rusia. Iar acest consens îşi atinge limitele şi e depăşit de acţiunile practice ale UE în Est.

UE a susţinut Parteneriatul Estic – ca o politică special dedicată vecinilor europeni din fosta URSS. Deci, un pachet special. Rusia nu e prinsă în acest pachet. Cu Rusia, UE are o altă politică – Rusia are un pachet al ei. Conceptul se numeşte: „spaţii comune". Adică UE construieşte împreună cu Rusia un spaţiu economic comun, sau un spaţiu de liberă circulaţie a persoanelor, sau un spaţiu de cooperare politică. Acest concept a rămas însă pe hîrtie, de cînd sistemul Putin face mai puternică gena asiatică în ADN-ul statului rus.

Consensul UE din acest moment e că cele două pachete merg în paralel: 1) Construim Parteneriatul Estic cu cele şase ţări foste sovietice (Ucraina, Moldova, Belarus, Georgia, Armenia, Azerbadjan) şi 2) Construim Parteneriatul strategic cu Rusia prin spaţiile comune. Nu-i aşa că sună bine? Trebuie să recunoaştem că are anvergură. Poate că UE nu e un tigru geopolitic, dar sigur e bun jucător de GO: construieşte cu răbdare. În esenţă, domnul Tapiola are dreptate: politica UE a fost construită în refuzul geopoliticii. De ce ar trebui să avem conflict cu Rusia, cînd putem coopera? Acolo unde geopolitica vede conflict, UE a preferat să propună cooperare.

Orice e în vecinătatea Rusiei trebuie să aibă acordul Rusiei.

Totuşi, geopolitica ajunge din urmă UE. Să vedem cum. Mi-ar fi simplu să citez unul dintre mulţii purtători de cuvînt ai Kremlinului din lumea experţilor ruşi – pe model sovietic, lumea *think-tank*-urilor ruseşti livrează, la cerere, idei bune de folosit de către şefii zilei. Dar nu fac asta. Vom cita un expert onorabil şi rezonabil. Dmitri Trenin este director al biroului din Moscova al Carnegie Endowment for International Peace. Într-o analiză cu titlul „A practical approach to EU – Russian relations" („O abordare practică a relaţiilor UE – Rusia"), observăm cum au fost primite dinspre Moscova conceptele nongeo-politice propuse de UE: „UE a dezvoltat o politică pentru vecinătatea Rusiei, care a fost complet separată de politica europeană pentru Rusia – asta pînă cînd Bruxelles-ul şi Moscova au intrat în coliziune pe tema Ucraina, la finele lui 2013. (...) Pentru prima dată de la al Doilea Război Mondial, europenii occidentali sînt portretizaţi în Rusia ca nişte infractori neaveniţi *(trespassers)*, într-un teritoriu dincolo de habitatul lor natural."

Repet, Trenin nu este unul dintre ideologii agresivi ai Kremlinului, nici nu face parte dintre sonaţii ideologiei euroasiatice, de care e plin Facebook-ul. Dimpotrivă, încearcă să explice relaţia UE – Rusia astfel încît să devină comprehensibilă de ambele părţi. Cu toate astea, din argumentele sale înţelegem imposibilitatea înţelegerii. Dinspre Rusia, Parteneriatul Estic este văzut ca o politică pentru vecinătatea Rusiei, şi atît. Iar orice e în vecinătatea Rusiei trebuie să aibă acordul Rusiei. Nu contează dacă UE are intenţii paşnice sau nu, simplul fapt că vrea să aibă o politică pentru Kiev sau Chişinău, separat de politica sa faţă de Moscova, este interpretat ca o agresiune. De aici, ideea absurdă că europenii sînt percepuţi ca agresori în teritorii... ruseşti – prima dată de la Marele Război, zice Trenin.

Sînt Ucraina sau Moldova teritorii ruseşti ori nu? Neînţelegerea are la bază o raportare cu totul diferită la ideea de suveranitate în vecinătate. Pentru UE, vecinii care vor să se apropie de ea au acest drept. Pentru Rusia, vecinii care vor să se îndepărteze de ea nu au acest drept.

Titulatura comisarului Stefan Füle este: comisar pentru Extindere şi Politica de Vecinătate – semn că pentru UE nu e clar cine îi este definitiv vecin şi cine îi e viitor membru. Pînă să ajungă în ceea ce Rusia consideră a fi maidanul propriu, UE nu a avut acest gen de probleme. Însă acum le are. Scena de la Chişinău, în care prietenii mei moldoveni îl îndemnau pe reprezentantul oficial al UE ca Uniunea să fie mai colţoasă faţă de Rusia, e relevantă pentru starea de spirit în Est: nu ne lăsaţi pe mîna Rusiei. Ce face UE cînd aceste popoare îşi pun speranţa în ea? Ce face UE cînd cele două obiective – apropierea de Ucraina, Moldova, Georgia şi alte state care vor să se apropie de ea + relaţii bune cu Rusia nu mai sînt posibile în acelaşi timp? Pentru că, de fapt, asta e noua situaţie: Rusia spune Europei să nu-şi bage nasul în maidanul său, iar ce cred popoarele de acolo e irelevant.

Vedem că UE e supusă unor tiruri critice de sens contrar. Celebrul *„Fuck the EU"* al Victoriei Nuland exprima frustrarea unor oficiali americani, mult mai obişnuiţi cu jocurile geopolitice decît europenii. Dezamăgirea multora (inclusiv în România) că UE nu a fost mai colţoasă pe tema Ucrainei vine pe fondul unei comparaţii imaginare, care răspunde la întrebarea: ce ar fi făcut America dacă era în locul UE? (Chiar, ce ar fi făcut, ar fi trimis tancurile?) De cealaltă parte, *establishment*-ul rusesc vede în UE un agresor, o reproducere cu arme diplomatice a invaziei din 1941. Însă aceste două acuzaţii nu pot fi adevărate în acelaşi timp: UE nu poate fi şi arhetipul pămpălăului geopolitic, şi moştenitorul virilităţii naziste. Criticii trebuie să se decidă.

Totuşi, de remarcat că, deşi spune că nu joacă acest joc, UE îl joacă. Conform logicii lui Putin – eu mă enervez, îmi încordez muşchii şi europenii se sperie –, la Vilnius ar fi trebuit să vedem nişte europeni care închid uşa în nas Ucrainei. Chestia asta a mers cu NATO la summit-ul de la Bucureşti, cînd Putin s-a încordat, iar europenii şi americanii au trîntit uşa în nas Georgiei şi Ucrainei (e drept că Bush s-a lăsat atunci înduplecat de englezi şi de nemţi să nu provoace Rusia – putem fantaza la un scenariu în care logica de texan neoconservator a lui Bush s-ar fi impus, şi Ucraina era azi membră NATO). Cert e că la Vilnius nu s-a întîmplat aşa: dimpotrivă, Merkel l-a tras pe Ianucovici de mînecă să semneze. Europenii nu doar că nu s-au lăsat intimidaţi de Rusia, dar au sfidat-o prin ignorare. Pentru o putere frustrată cum e Rusia lui Putin, cel mai rău e să fie ignorată – acceptă mai uşor chiar agresivitatea, decît spectrul irelevanţei. Tot europenii au fost activi la Kiev în a detensiona atmosfera – pactul între opoziţie şi Ianucovici, intermediat de ministerul polonez de externe, a oprit masacrul şi a demoralizat aparatul de represiune. Faptul că Maidanul a trecut la ofensivă şi a făcut acordul caduc nu îi răpeşte acestuia meritele de a fi facilitat întoarcerea situaţiei în defavoarea lui Ianucovici.

Modul în care Polonia a jucat în evenimentele din Kiev spune multe despre UE. Mă întreabă Alexandru Răuţă, în dezbaterile pe care le avem (pe pagina mea de Facebook) – ce căutau trei miniştri de externe europeni la Kiev şi de ce nu era acolo şefa diplomaţiei europene? E o întrebare foarte bună. În esenţă, e vorba de caracterul consensului european. Acesta se construieşte greu, se schimbă greu şi importante sînt statele care preiau *leadership*-ul. În Ucraina, acţiunile europene au luat-o înaintea consensului european. Întrebarea dlui Răuţă ar trebui însoţită de o alta: ce căuta ministrul polonez la Kiev, vorbind în numele întregii UE? Pentru că asta a făcut. Mai mult chiar, a fost limpede că Sikorski era primadonă, deşi îi căra după el pe şefii diplomaţiilor franceze şi germane. Gîndiţi-vă la scena asta: Franţa şi Germania aliniate de Polonia ca să facă pace la Kiev, cu emisarul Rusiei chemat la negocieri (apoi s-a retras protestînd). Polonia – adică ţara altădată împărţită ca salamul între miniştrii de externe ai Germaniei şi URSS. Polonia a putut face asta pentru că e 1) membru UE şi 2) un membru UE care ştie să joace jocul şi are un diplomat briliant în fruntea ministerului, deci a putut vorbi în numele UE. Ce s-a întîmplat înainte şi după Vilnius şi a devenit evident la Kiev e că Polonia şi Suedia au pus bazele unui nou consens în UE. Un consens care spune că nu vrem conflict şi concurenţă cu Rusia, dar nici nu putem lăsa baltă popoarele din Est care au dreptul legitim de a nu fi vasalele Rusiei.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Frica, un specimen

Acum am curaj. Am lichidat orice relaţie cu Piraeus Bank. M-a decis inducerea deliberată în eroare a băncii. Pe un cont pe care de doi ani de zile nu aveam decît maximum 50 de lei la două luni, bancherii mi-au pus un card cu comision de un milion de lei. Bun, să nu spun vorbă neînţeleaptă, mi-am semnat singur ordinul de execuţie. Mare greşeală, deliberată neinformare a mea de către bancher. Trecem peste lovitură. Zilele trecute m-am hotărît! Gata cu banca asta! Şi mă duc la o sucursală ce-mi iese în drum. Ştirbei colţ cu Calea Victoriei. Vizavi de Ateneu. Intru. Aştept opt minute. Şefa îşi clătea ochii pe net. Colegele se desfătau cu documente urgente. Stau. Nici un gest de salut, nici un semn de băgare de seamă. Singura muncitoare – casiera. Am un metru optzeci, sînt material, deşi, ca orice om, multă apă. Ignor complet. Zic. Atunci, fetele se uită între ele. Par să se justifice între ele. Atunci, ţapul ispăşitor devine o babă aşezată pe un scaun. Baba începe să-mi ceară scuze. O dor şalele. O iert. Baba se mută pe un alt scaun şi, în sfîrşit, o păsărică Piraeus mă bagă în seamă. Îi spun că vreau să lichidez contul. Începe. Că trebuie să-mi scot banii, că se ia un comision, dar, mai ales, asta trebuie să v-o spun, mă întreabă dacă sînt titularul! Era computerul ei deschis chiar la contul meu. De fapt, traduc acum, mă întreabă dacă sînt responsabil, în toate minţile. Calm, calm! Accept, răspund. Din 50 de lei îmi ia comision 3 lei. Tac, aştept la casierie. Baba avea un număr nesfîrşit de facturi. Aştept. Tac. Tac. Îmi vine rîndul. Casiera începe şi ea să se uite la buletin, să mă fixeze. În sfîrşit, caută marele motiv. Să vedem specimenul de semnătură. Dacă nu-l are, eu trebuie să-l execut, şi atunci mai durează cu lichidările. M-au trecut sudorile. Umilinţă. Frică. Dacă n-am semnat acum zece ani precum acum, în clipa asta blestemată, dacă nu am specimen? Ce specimen pot fi! Frică! Voiam să termin, voiam să scap. Nu puteam! Se uită casiera-vrăbiuţă în computer. Mă joacă. Mă priveşte. Îşi dă pletele peste cap. Corespunde! Incredibil! Salvat! Tac! Fug pe Calea Victoriei în pîcla zilei de februarie. Scap! Scap de ora patru şi şapte minute, de vrăbiuţe, de şefă, de fălcuţă şi triţoiu.

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Ideologii „salvatoare"

Texte şi opinii de:

- Iren ARSENE (director general al Editurii Curtea Veche)

„-isme mici şi salvatoare pentru fiecare"

- Silvia CHIŢIMIA (scriitoare şi dr. în etnologie)

„Călărirea păsării Hamsa şi Yoga"

- Horea MURGU (*coach* acreditat ICI)

„*Coaching*-ul, «despre a face şi nu despre a şti»" – interviu

- Olivia STRACHINĂ (arhitect)

„Feng shui-ul: acupunctura casei" – interviu

- Petre PEPEL (sensei de ki-aikido)

„Să ştii ceea ce faci în timp ce te mişti" – interviu

argument

Cum ne mai „salvăm"

Oamenii din jurul nostru (şi noi printre ei...) îşi văd, în general, cuminţi sau nu, de vieţile lor uniforme şi înecate în rutină. Se scoală de dimineaţă, se duc la serviciu, se hrănesc, pe ei şi pe copiii lor, se culcă. Între... mai citesc, se mai distrează, mai cumpără, mai învaţă, mai fac sport, mai călătoresc, mai creează cîte ceva. Se mai îndrăgostesc. Mai merg la biserică.

Şi, nu ştiu cum se face că, în ciuda acestei stufoase liste, tot nu sînt mereu fericiţi şi mulţumiţi. Ceva îi roade. Caută, mereu, cîte ceva. Îi bîntuie, uneori sau chiar deseori, un soi de... fior existenţial. Vor să ştie, în felul lor mic sau mai puţin mic, sensul vieţii.

Desigur, veţi spune, filozofia e cea care li-l oferă. Să-i citească pe filozofi. Sau, dacă nu se mulţumesc cu atît, să meargă şi mai departe, spre religie. Acolo chiar ai toate răspunsurile, inclusiv la ce te doare, de fapt, cel mai tare: ce se întîmplă după moarte...

Dar nu toată lumea are acces la religie. Nu toţi cred, nu toţi practică. Însă neliniştea existenţială continuă să-i bîntuie, inclusiv pe cei care nu au acces.

De aceea, mulţi recurg la diverse forme de ceea ce numim spiritualitate. Aici tradiţia ortodoxă e depăşită vădit de cele orientale, care oferă o gamă mult mai extinsă de ceea ce am numit ideologii „salvatoare". De la yoga la aikido, tai chi (care nu a fost cuprins de astă dată în dosar), feng shui. La care se adaugă mai occidentalele dezvoltare personală şi coaching.

Ideologii, evident, nu în sens politic: ci în cel al unor filozofii de viaţă care sînt susţinute şi de o parte practică. În care oamenii trebuie să creadă, ca să le practice.

„Salvatoare" se află între ghilimele pentru că nu ştim cît şi cum ne salvează ideologiile în cauză. Important e ca, atunci cînd le practicăm, să credem că ne salvează. Şi atunci ele sînt benigne pentru noi...

Ideologiile acestea se pot adresa trupului, spiritului nostru, dar pot avea grijă şi de profesia, ba chiar şi de casa noastră. Natura interioară e prelungită de cea exterioară, după cum spunea arhitecta Olivia Strachină în interviul despre feng shui.

Ce am descoperit comun în modul în care colaboratorii dosarului din numărul de faţă îşi prezintă ideologiile – mai toate se axează nu pe ceilalţi, ci pe propria persoană. Presupun o mai bună cunoaştere a acesteia, trup şi suflet...

Mulţumesc Mariei Iordănescu pentru sprijinul acordat în realizarea acestui dosar. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 27 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Roxana STOICA

De ce avem nevoie de ideologii salvatoare?

E o întrebare pe care nu am putut să nu mi-o adresez uitîndu-mă în jur şi observînd inflaţia de reclame la produse şi servicii care promit că pot rezolva o multitudine de probleme – de la nevoia imperioasă a banilor care vor veni dacă Mercur nu este retrograd, pînă la simptome grave de sănătate care vor dispărea într-un timp bine delimitat. Sînt atît de multe şi dau impresia că, în situaţia în care ne-am „lovi" de problema respectivă, ne vor putea fi de folos. Ghinion. Cînd descoperi că salariul sau onorariul pentru un contract nu îţi va fi plătit la timp sau cînd îţi cade părul în şuviţe, încît ai impresia că vei rămîne chel în mai puţin de o săptămînă, nici una dintre „salvatoarele" reţete nu pare să dea rezultate (deşi la horoscop spunea fie că vei primi bani, fie că te vei însănătoşi).

În acelaşi registru, dar mai rafinat, de data aceasta, sîntem întîmpinaţi de construcţii, mai mult sau mai puţin rezonabile, care descriu terapii cu îngeri, exerciţii de respiraţie şi principii orientale cu vechime de peste două mii de ani, care, practicate consecvent, ar putea oferi un mod de viaţă sănătos, echilibrat şi, implicit, salvarea fizică sau spirituală.

Sub o formă sau alta, toate aceste oferte exploatează nevoia universală a omului de a trăi cu iluzia că îşi poate controla viaţa controlîndu-şi mediul extern. Astfel, unii aleg să exercite acest control aparent prin intermediul magicului şi al miraculosului, ascultînd sau citind horoscoape ce invadează ziarele, revistele şi emisiunile TV, ori mergînd la ghicitoare. Alţii apelează la teorii mai vechi sau mai noi fundamentate pe logică sau pe emoţii şi care transmit cu forţă promisiunea că, aplicîndu-le, vor conduce la echilibru perpetuu.

Ambele forme de manifestare umană sînt reminiscenţe ale societăţii preindustriale, în care – din grijă socială faţă de indivizi – existau roluri bine definite, îndeplinite de oameni care aveau menirea de a diminua teama de necunoscut şi de a transmite sentimentul de siguranţă. Conducătorul tribului sau al aşezării îşi asuma responsabil rolul de a proteja comunitatea de atacuri şi de intruziuni. Şamanul, vraciul sau medicul îşi asumau cu expertiză rolul de a-i vindeca pe oamenii bolnavi trupeşte de suferinţa lor. Preoţii sau liderii spirituali îşi îndeplineau cu dedicare rolul de a îngriji sufletele. Oamenii ştiau precis la cine şi cînd să apeleze pentru fiecare nevoie în parte şi se bazau pe cei învestiţi ca atare. Mai mult, se implicau personal atît în apărarea obştii, cît şi în propria vindecare fizică sau spirituală, fiind în comuniune cu ritmurile naturii şi respectînd precepte religioase străvechi.

S-a reuşit astfel performanţa ca totul să nu mai însemne nimic, iar fiecare om să ştie că, deşi există legi, ele nu i se aplică decît arbitrar; iar dacă va beneficia de oarecari drepturi sau de sprijin social, aceasta va fi doar o întîmplare, un noroc personal. De aceea, fiecare dintre noi crede că trebuie să se salveze individual, să îşi rezolve singur problemele – dacă se poate ocolind cît de mult posibil instituţiile statului care aduc orice în viaţa noastră, numai siguranţă şi predictibilitate nu.

Trăind atît de profund sentimentul de însingurare, iar societatea fiind incapabilă să îndepărteze această teamă de necunoscut, ajungem să testăm reţete miraculoase ce ne înconjoară la tot pasul: magie, vrăjitorie, horoscoape, terapii alternative (e adevărat că aş încerca orice terapie alternativă înainte de a intra într-un spital de stat), sisteme educaţionale alternative celor tradiţionale (inclusiv educaţia pentru adulţi: yoga, ayurveda şi alte forme de dezvoltare personală), în speranţa că vom descoperi repere, valori şi cadre ce ne pot motiva să mergem mai departe, să ne rezolvăm problemele, să ne găsim împlinirea. Îi căutăm pe experţii care să ne spună cum să procedăm ca nişte salvatori, nu ca nişte antrenori ai forţei noastre interioare. Abordăm utilizarea acestor reţete în mod pasiv, plătind un preţ – de obicei în bani – pentru ca cineva să ne spună ce să facem. Ne liniştim aflînd că ne-am îmbolnăvit pentru că aşa era scris în stele. Ne atingem targetul de vînzări pentru că am participat la un curs în care am învăţat „reţeta" interacţiunii cu omul aflat în suferinţă.

Dacă ne-am privi şi am sonda cu mai multă atenţie, am descoperi că sîntem sursa primordială a imprevizibilului, dar şi depozitari ai unor resurse reale (nu magice şi nici salvatoare) de a acţiona previzibil prin cuvinte şi fapte pentru noi înşine, dar şi pentru ceilalţi. Am aflat că, atîta timp cît sîntem purtători ai divinităţii, dar şi deţinători ai liberului arbitru, conţinem prin excelenţă abilitatea de a ne accepta propriile limite. În atare condiţii nu putem fi salvaţi de nimeni şi de nimic. Este nevoie doar de o decizie conştientă de a ne asuma responsabilitatea propriei fiinţări –cu bune şi cu rele – şi de încrederea că avem repere suficiente în interiorul nostru, care să ne ajute să distingem ceea ce ne face bine de ceea ce ne face rău. Pornind de aici, putem adăuga progresului nostru uman valori, credinţe şi alte repere exterioare ce s-ar putea constitui într-un sprijin real al creşterii Şi vindecării noastre fizice, psihice sau spirituale.

Roxana Stoica *este psihosociolog, formator, psihoterapeut şi psihodramatist.*

Claudia JIMENO BELTRAN

Dezvoltarea personală

„Acceptaţi – apoi acţionaţi. Indiferent ce conţine momentul prezent, acceptaţi-l ca şi cum dvs. l-aţi fi ales."

ECKHART TOLLE,
Puterea prezentului. Ghid de dezvoltare spirituală

De multe ori, cînd mă gîndesc la felul în care a decurs viaţa mea, descopăr cum anumite încercări m-au ajutat să cresc şi să fiu mai conştientă de mine. Descopăr cum felul în care vedeam viaţa s-a schimbat în prezent şi observ modul în care m-am dezvoltat.

Vă invit şi pe voi să vă gîndiţi la viaţa voastră, la schimbările care s-au petrecut pe parcursul ei. Ce situaţii v-au ajutat să vă simţiţi mai bine, să depăşiţi anumite dificultăţi? În ce situaţii vă simţiţi încă blocaţi? Care sînt emoţiile ce se trezesc, atunci, în voi? Aveţi dorinţa de a le depăşi?

Cred că în fiecare dintre noi există astfel de dorinţe: de a ne simţi mai bine, împliniţi, de a depăşi anumite emoţii, de a resimţi cît mai puţin stres, de a avea relaţii mai fericite şi armonioase. Toate acestea reprezintă, de fapt, dorinţa de dezvoltare personală.

Cînd decidem să învăţam sau să ne îmbunătăţim abilităţile, vor exista efecte pozitive asupra întregii noastre vieţi. De exemplu, cînd învăţăm să comunicăm avînd grijă de relaţiile noastre, observăm cum multe aspecte din viaţa şi relaţiile noastre se îmbunătăţesc. Începem să ne ascultăm mai bine (ce ne dorim, cum anume îi vorbesc celuilalt, care sînt aşteptările mele concrete, şi multe altele), avem mai puţine conflicte cu ceilalţi, devenim mai creativi şi avem o stare de echilibru mai bună.

Cînd ne eliberăm de emoţiile noastre negative, fie că sînt nervi, blocaje, frici sau anxietate, putem trăi mai liniştiţi multe alte situaţii din viaţa noastră de fiecare zi.

Spuneam că în fiecare dintre noi există dorinţa de creştere şi dezvoltare personală, însă de multe ori nu o numim aşa. De obicei, conştientizăm că ceva din viaţa noastră nu merge aşa cum ne dorim. Sau ne deranjează ceva în relaţiile noastre. Sau avem o provocare pentru care am epuizat abordările. Atunci, începem să căutăm o soluţie: fie le cerem sfaturi prietenilor, sau hotărîm să căutăm un specialist care să ne acompanieze, individual sau participînd la un curs ori atelier. Toate acestea, pentru a găsi răspunsul la întrebările şi dificultăţile noastre, precum şi calea potrivită nouă pentru a le rezolva.

Iată cîteva situaţii care ne „împing" către dezvoltarea noastră, situaţii la care căutăm o soluţie:

- Trăim emoţii puternice pe care nu le putem stăpîni, cum ar fi nervi sau agresivitate, anxietate sau atacuri de panică etc.
- Există certuri sau dificultăţi într-o relaţie importantă – cu partenerul/a, copiii, unul dintre părinţi, sau în relaţiile noastre profesionale.
- Suferim de insomnie sau de anumite stări de rău sau boli.
- Trecem printr-o perioadă dificilă: moartea cuiva, divorţ, separări sau altele.
- Avem un conflict interior, o dilemă, o decizie dificil de luat.

După ce identificăm dificultatea şi căutăm o soluţie sau ajutor specializat, primul pas este deja făcut. Următorii paşi vor depinde de modalitatea prin care aleg să cresc şi să mă dezvolt. Dacă este vorba despre emoţii şi aleg o modalitate de eliberare emoţională cum este tehnica TIPI, vor fi suficiente între una şi trei şedinţe. Dacă este vorba despre dificultăţi în relaţiile noastre, alegem alte formule, cum este Metoda ESPERE® de comunicare relaţională. Timpul de lucru este variabil, de la o şedinţă pînă la mai multe, în funcţie de cîte lucruri vreau să schimb în viaţa mea. Dacă aleg să particip la un grup de dezvoltare personală, acesta presupune mai multe întîlniri.

Din ceea ce am observat în cei şaisprezece ani de experienţă în lucrul individual şi în grup, majoritatea dificultăţilor încep să se rezolve cînd devenim mai conştienţi de felul în care funcţionăm în interior. Pentru că majoritatea conflictelor noastre apar datorită faptului că atenţia noastră este îndreptată către ceilalţi. Ne petrecem mai mult timp gîndindu-ne la cum ar trebui să facă şi să spună ceilalţi, la ce credem noi că ar trebui să simtă sau nu într-o anumită situaţie, sau dacă răspund sau nu aşteptărilor noastre.

După cum vedeţi, atenţia noastră este îndreptată către ceilalţi, în loc să fie îndreptată către interiorul nostru. Aşa cum le spun adesea grupurilor de dezvoltare personală – dacă umblăm şi trăim pe la casele vecinilor, de casa noastră cine se mai ocupă? Îmi place să folosesc această metaforă a interiorului nostru văzut ca o casă. Odată ce ne mutăm la loc în casa noastră, fiind atenţi la noi şi ceea ce trăim în interiorul nostru, lucrurile ne vor deveni mai clare. Ceea ce ne dorim cu adevărat, de ce avem nevoie, ce este mai important pentru noi.

Claudia Jimeno Beltran *este psiholog, specialist în comunicare relaţională şi dezvoltare personală, directoarea Centrului de Dezvoltare Personală AmaneSer.*

Iren ARSENE

-isme mici și salvatoare pentru fiecare

De la bun început ar trebui să fac două precizări: salvarea, indiferent ce-ar însemna ea, mi se pare a fi în primul rînd una personală. Nu te salvezi în gașcă, la grămadă, beneficiind de atuul mediei convenabile a unui grup din care ai ajuns să faci parte. Dimpotrivă, salvarea ar trebui să vină din suma alegerilor pe care le faci. A doua: nu am în vedere ideologii politice, ci ideologii aplicabile politicii personale. Dacă politica este arta bunei ocîrmuiri a unei cetăți, să ne-nchipuim că fiecare dintre noi este un *polis* și să vedem ce soi de ideologii s-ar potrivi guvernării eficiente și salvatoare a trupului, minții și sufletului nostru.

-ismele trupului

Ai cîteva kilograme în plus („cîteva" e doar un fel de-a spune, de fapt cîntarul fuge de frică din calea ta), e timpul pentru acțiune – aplică ideologia simplă a *dietismului*. Treci de la Atkins la regimuri disociate *via* dieta mediteraneană. Poți afla, de pildă, de la Mihaela Bilic că *Sănătatea are gust*. Sau sari direct la *raw-veganism*, călăuză fiind Ligia Pop și ale ei rețete fără foc. Ideea e simplă, ai grijă ce mănînci, cum combini produsele, la ce ore dai curs impulsurilor digestive, de unde provin alimentele, ce conțin. Bio să fie. În doi timpi și trei mișcări, trupul pe care-l vei avea va fi unul numai bun de pus pe copertele revistelor și să fie privit lung, admirativ.

Ai tot felul de afecțiuni și vrei să înțelegi mai bine cum funcționează organismul uman sau felul în care lovesc bolile de tot felul? Devii adept al *Ozismului* – nu, nu are de-a face cu povestea lui Dorothy, curcubeul, sperietoarea de ciori sau leul, ci cu reputatul medic, autor și prezentator TV Mehmet C. Oz. Îi vei urmări emisiunile febril, vei citi, cu creionul în mînă, cărțile din seria *Tu. Ghid de funcționare* și vei descoperi lumea interesantă a propriului corp, păstrînd o igienică detașare față de orice impuls către ipohondrie. Cît despre sex, el în sine poate deveni o ideologie, atîta vreme cît rămîi cu picioarele pe pămînt și nu ai de gînd să iei parte la un casting organizat de Lars von Trier pentru un ipotetic *Volume 3*.

-ismele minții și ale sufletului

Așa cum pentru echilibrul trupului și buna lui funcționare există unele reguli precise, și pentru liniștea cugetului sînt unii pași necesari. Iar dacă nu ești un credincios practicant al unei anumite religii, există întotdeauna alternative. Fie te poți refugia în scrierile încurajatoare ale autorilor motivaționali, în cărțile, prelegerile sau conceptele unor psihologi celebri ori, pur și simplu, într-un fenomen cum este *The Secret*. Fie poți alege calea iluminării spirituale, cu aure și clarvăzători, cum e-n Occident, cu nirvana, Chi, ori eliberare spirituală, ca-n Orient.

Ideologiile se nasc instant, fără greutate, în funcție de autorii, promotorii sau mentorii lor. Cel sau cea care-ți aduce echilibru, prosperitate, succes, împăcare sau elevare spirituală capătă rol de radical dinaintea sufixului -ism. Și astfel iau naștere *napoleonhill-ismul* (de la care afli cel mai scurt drum *De la idee la bani*), *eckharttolle-ismul* (ai cărui adepți trăiesc *Puterea prezentului* și aud cum *Liniștea vorbește*), *jacques-salomé-ismul* (ideologie salvatoare care se traduce prin *Curajul de a fi tu însuți*), *rimpoche-ismul* (deprinzi *Bucuriile înțelepciunii*), *rhondabyrne-ismul* (o ideologie *Secretă*).

-ismele care lucrează pentru un Minister al Fericirii personal

Mulți au ridicat din umeri a mirare sau au privit cu multă circumspecție anunțul conducerii venezuelene potrivit căruia la sfîrșitul anului trecut lua naștere un Minister al Fericirii. Sigur că e o perdea de fum, sigur că regimul condus de Nicolas Maduro nu e o (r)evoluție, pe lîngă cel al lui Hugo Chávez, dar o asemenea instituție nu este una absurdă în sine. Dimpotrivă, în fiecare dintre noi, ca indivizi, un asemenea minister funcționează, iar printre principalele atribuții se numără tocmai adoptarea acelor ideologii salvatoare, acele -isme care te fac mai sănătos, mai slab (ori mai gras, după caz), mai atrăgător, mai mulțumit de ceea ce realizezi, mai încrezător, mai capabil de o viață socială și personală împlinită.

„Frica este unul dintre lucrurile ce trebuie depășite pentru a atinge iluminarea. Starea de absență a fricii este un scop de atins. Dar acest lucru nu dovedește că ar trebui socotită drept emoție dăunătoare."

DALAI LAMA, în *Emoții vindecătoare. Dialoguri cu Dalai Lama despre Rațiune, emoții și sănătate*

Ideologiile salvatoare nu sînt nici puține, nici singure, acționează mînă-n mînă, pe față, sub atenta coordonare a unei autorități care veghează asupra fericirii personale mai abitir decît regele Bhutanului, țară în care există o comisie guvernamentală special instituită pentru a urmări bunăstarea supușilor.

O ultimă particularitate. Ideologiile salvatoare personale nu sînt nici limitate, nici nu încetează să se nască. Tocmai în asta stă secretul lor, sunt de o mobilitate exemplară, nu au de-a face cu anchilozările altor epoci și reușesc să țină pasul cu ritmul fulgerător al unei vieți care pare a se scurge pe *fast forward*. Rezultatul e simplu: oameni mai sănătoși, mai supli, mai împliniți, mai echilibrați, mai fericiți, mai sociabili. Iar atunci cînd un om, zece, o mie se salvează, fizic și spiritual, prin mici -isme de tot felul, și salvarea colectivă are o șansă.

***Iren Arsene** este cofondator și director general al Editurii Curtea Veche.*

Cristina IVAN

Reiki – legendă urbană?

-Mamă, nu îmi faci și mie niște riki-piki d'ăla de-al tău, tare mă doare piciorul azi...

Riki-piki este numele popular al unei practici de dezvoltare spirituală, terapie și optimizare energetică, de origine japoneză, numită tradițional *Reiki!*

Cam așa ar suna, pentru cei interesați de curiozități, o scurtă definiție (de dicționar), dacă limba bunicii mele ar fi recunoscută oficial printre dialectele vorbite frecvent în mediul citadin pensionăresc. Cum nu este, mă mulțumesc să zîmbesc și să mă așez liniștită lîngă ea, cu palmele pe piciorul reclamat. Bunica se uită suspicios, așteptînd parcă să vadă cum iese fum, ia foc sau întinerește brusc tegumentul epitelial sub atingerea riki-piki.

– Io nu știu cum vine asta, am zis că îl întreb și pe preot, dar cum pui tu mîna parcă mi se încălzește piciorul și mă lasă durerea. Data trecută, să știi, nu m-a mai durut deloc!

Apoi brusc se încruntă fulgerată de o idee...

– Auzi, mamaie, da' tu cînd stai așa, nu cumva le iei, ca la deochi, adică nu ți se face rău? Ia vezi, să nu te îmbolnăvești!

O asigur că totul e bine, nu iau nici bube, nici deochi, și se liniștește. În curînd, începe să moțăie și știu că am scăpat. Mîine o să-i povestească dnei Postolache de la trei despre fata asta care a învățat, dom'le, atîția ani... și uite ce știe să facă!

Cînd plec, în drum pre casă, îmi aduc aminte cum am auzit eu despre Reiki.... Pe marginea unei mese pline de cristale, în casa unei prietene, am citit pe prima filă a unei cărți:

Doar astăzi, nu te îngrijora,
Doar astăzi, nu te enerva,
Doar astăzi, respectă-ți părinții, profesorii și strămoșii,
Doar astăzi, trăiește-ți viața cinstit,
Doar astăzi, iubește viața sub toate formele ei!

Mi-a plăcut formularea aceasta mică, pas cu pas, clipa cucerită într-o bătălie care te îndepărtează de misiunile mari și de jurămintele pe viață.... Și mi-a dat curaj. Dacă mi-ar fi spus cineva că de aici o să înceapă un drum conștient și frumos către desăvîrșire spirituală și iluminare, aș fi rîs și m-aș fi îndepărtat, gîndindu-mă că am dat peste vreo sectă. Dar n-a fost așa... prietena mea mă cerceta cu privirea aceea albastră, francă, liniștită... Mi se păruse mereu că vine oarecum dintr-un dincolo al liniștii care nu trebuie umplute, care nu are nevoie de nimic pentru a fi pe deplin... armonie! Ca o statuie a lui Brâncuși!

– Dacă vrei, vorbesc cu George și poți să vii la curs!

Așa am aflat că Reiki este o practică de meditație, o formă de terapie alternativă, un mod de a-ți aduce în echilibru sănătatea trupului și a sufletului. Și ceea ce a început ca o curiozitate pentru ceva ce îmi părea mai degrabă o filozofie orientală exotică, și totuși neobișnuit de occidentală în pragmatismul ei, s-a transformat cu timpul, încet, blînd, firesc, într-o conștiență și o practică din ce în ce mai stabilă a iubirii și a compasiunii. M-am gîndit adesea în ce se aseamănă și în ce e diferită de rugăciune. Pentru mine, practica Reiki picură în suflet același balsam al liniștii, ca și rugăciunea. O completează, fără a i se substitui. Pentru că Reiki nu este o religie. Aduce și o sărbătoare a trupului, căruia ajungi să-i dai ascultare, să-i cunoști ritmurile interioare și să-l integrezi întregului care ești. Aduce, uneori, pacea neclintită a minții de care vorbesc yoghinii, și, alteori, în clipele binecuvîntate, cunoașterea de dincolo de cunoaștere, cunoașterea întreagă, cu minte, trup și suflet, într-un spirit care se relevă *altfel*, plenar și tainic.

Bazele Reiki au fost puse de medicul și terapeutul japonez Mikao Usui, care a îmbinat în această formă de practică spirituală și terapie complementară cunoștințele sale de arte marțiale japoneze, Qi Gong, medicină complementară, dar și... sursa vieții, Rei Ki, o formă de energie pe care a primit-o ca revelație în timpul unei perioade de 21 de zile de meditație, post și rugăciune petrecute pe muntele Koriyama. De la el, numeroase ramuri de Reiki tradițional și nontradițional s-au răspîndit în întreaga lume și au condus la nașterea diferitelor forme cunoscute azi. Pentru curioși, e de ajuns o căutare pe Google pentru a intra într-un univers divers și pe alocuri neobișnuit. Eu am preferat să caut cu sufletul, fără să colecționez diplome, și m-am oprit la trei instructori Reiki pe care îi creditez cu știință, cunoaștere interioară și etică profesională: George Mandache, Aurelian Curin și Vlad Tudor Popescu.

Lui George trebuie mai ales să îi mulțumesc pentru ceva... în toți acești ani de practică și cursuri, m-a convins că nu există vindecare din exterior, așa cum nu există nici Maestrul... în exterior. Drumul către desăvîrșire începe cînd înțelegi că nu există desăvîrșire în afara ta, nu există Maestru altul decît Sufletul tău. Iar un iluminat pășește prin deșert fără să lase urme, eliberat de obligații, venerație și orgoliu. Pentru că un maestru devine maestru abia atunci cînd își eliberează discipolii de povara de a avea un Maestru!

***Cristina Ivan** este doctorand al Universității București.*

Coaching-ul, „despre a face și nu despre a ști“

interviu cu Horea MURGU, *coach* acreditat (ICI)

Cum de v-ați apucat de coaching?

De vreo zece ani mă ocup de coaching. Am dat de cărțile lui Tim Gallwey, care erau destul de vechi, dar nu le citisem la vremea lor. Am întîlnit un personaj care mi s-a părut fascinant, Thomas Leonard, care a murit în 2003. Într-un mod destul de discutabil m-am hotărît să continui ceea ce începuse el să facă: Leonard este printre fondatorii ICF-ul – International Coaching Federation. După un timp, și-a dat seama că asociația era prea preocupată de bani, marketing, notorietate, și a mai înființat o organizație, IAC – International Association of Coaching, la fel de mare, cu criterii deontologige uneori mai dure. Eu sînt afiliat la cea de-a doua, care are un temperament mai pregnant umanist. Sînt Coach acreditat ICI – International Association of Coaching Institutes. În 2004, am putut înființa pe meleaguri getodacice Coaching Institute (cu sprijinul Coadecs).

Ce este coaching-ul?

Coaching-ul se cumpără, nu se vinde. Tipul de marketing agresiv al secolului al XX-lea e nepotrivit acestui tip de activitate.

La această întrebare se pot primi zeci de răspunsuri. Definiția pe care eu o aplic e foarte simplă, dar totuși trebuie explicată, fiind foarte eliptică: „Acompanierea *dialogului* clientului centrat pe rezultate.“

Precizăm cuvintele. „Acompanierea“ cu toate sensurile din limba română, trimițînd la muzică: de parteneriat, o oarecare contractare, creare a relației, rezonanță, dialog. *Dia-logos* în sensul clasic, elin, al termenului, de la presocratici, Pitagora și Socrate încoace. O străpungere printre *sensurile* comunicate în cuvinte, în nonverbalul și paraverbalul care le înconjoară. „Client“ pentru că, în românește, termenul de *coachee* e greu de importat și nu se declină. „Client“ e corect spus pentru că presupune o anumită contractare, nu neapărat în termeni juridici sau comerciali. „Centrat pe rezultate“ – nu pe „stai să-ți spun“, „uite ce vom face peste o jumătate de oră“... E despre a face, și nu despre a ști, a analiza, a dezbate, a argumenta. E, în primul și în ultimul rînd, despre a face, eventual altfel motivat și responsabil.

Nu coach-ul merge în întîmpinarea clientului. Clientul își alege coach-ul, mai stă puțin de vorbă cu unul, cu altul și vede că e o anumită alchimie care funcționează cu un coach anume. Și în situații organizaționale, sponsorul procesului trebuie să ofere clientului cel puțin două-trei alternative. Ideea că „m-a dat la coaching“ nu funcționează. Partenerul care alege coach-ul e deja un client dispus să lucreze la „problemele“ sale, asumate. Responsabilitatea să lucreze, „să facă“ rămîne în totalitate la client.

Cuvîntul coach nu are echivalent în română?

Eu îmi doresc ca acest cuvînt să fie absorbit în limbă pentru că nu avem altul. Antrenor înseamnă altceva, e legat de performanța exclusiv sportivă. Pe românește, antrenor nu e totdeauna onorabil. Există Coach cu „c“ mare, un coach care face această activitate ca un profesionist responsabil, care răspunde de ce face și care e acreditat pentru competențe în această meserie, dar există coach cu „c“ mic, un meloman (eventual bine educat), un muzicant, un lăutar, nu un muzician. Noica avea o bună părere chiar și despre unii lăutari.

Coaching-ul există doar legat de corporații, în România?

În România, piața de coaching e în general legată de organizații, există *executive coaching* și *business coaching*. Dar există și *life coaching, personal coaching,* e adevărat, mai puțin solicitat decît vedem cu toții că ar fi nevoie. De regulă, în business coaching finanțatorul (sponsorul) e o companie. Eu cer ca persoana care intră în proces să plătească și el însuși ceva ca să se simtă direct implicat. De regulă, în coaching, *costurile* sînt, de fapt, un gaj. Prețul nu se face cu același raționament ca cel pe care îl faci pentru o meditație școlară sau pentru o consultanță. Un coach onest nu poate spune care-i *prețul* lui, indiferent cu cine lucrează. Un om care cîștigă 1200 de lei pe lună, în mînă, nu are cum plăti o ședință la fel ca o persoană care cîștigă 12.000 de lei. Și, pînă la urmă, mizele nu înseamnă același lucru pentru fiecare.

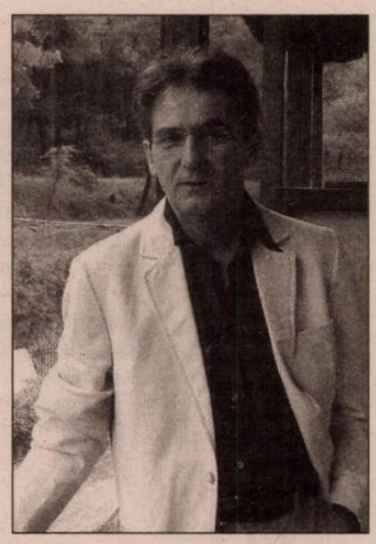

„Cu cît alergi mai mult să-ți satisfaci tot felul de dorințe, cu atît lucrurile după care tînjești devin mai greu de obținut. Încearcă mai degrabă să îngădui vieții să te copleșească cu frumusețea ei și vei începe să observi indicii care îți vor spune că tot ceea ce dorești e pe cale să se împlinească.“

DR. WAYNE W. DYER,
Ești ceea ce gîndești! Principii taoiste pentru zilele noastre

De ce apelează oamenii la coachi?

Pentru că sînt foarte multe lucruri pe care oamenii le știu oarecum din educație, din experiență, din inconștientul colectiv, de la „supraeu“ – cum zic psihologii –, dar nu reușesc sau nu se simt motivați personal să le facă. Din varii motive, pe care nu le confruntă, ascultîndu-se pe ei înșiși. E o chestiune de perspectivă asupra noastră înșine, pe care nu ne-o oferim prea des. De obicei, terapiile, consilierile terapeutice se bazează pe experiențe trecute. Coaching-ul, de regulă, este mai tot timpul orientat spre înainte: de la aici și acum, spre în față. Asta este poate diferența notabilă între consiliere și coaching. O altă diferență sensibilă, de pildă, între coaching și mentoring este că, în demersul de mentoring, se lucrează pe harta mentorului, pe cînd în coaching se lucrează cu precădere pe harta *coachee*-ului. Dacă tu-mi spui cum crezi tu că ajungi de la gară aici unde vorbim acum, eu o să merg pe ideea ta, nu o să-ți spun eu pe unde s-o iei. Granița e fină atît față de consiliere, dar mai ales față de mentoring. Unii spun că mentoring-ul e un coaching directiv... Multe tehnici, modele din diverse terapii (în special cele sistemice, existențiale sau umaniste) se folosesc și în coaching, cum ar fi sociodrama sau analiza existențială. Analiza existențială personală, profund dialogală, mie unuia, care mă instruiesc în Logoterapie, îmi folosește foarte mult. Analiza existențială are o abordare profund fenomenologică, coaching socratic pur. Asta *mi se arată,* indiferent de ce cred eu că ar trebui să fie. Și ca atare mă las în fenomenul clientului, mă pun fără etichetări, cît pot, în cadrul său de referință, în spațiul său de credințe, convingeri, valori, comportamente.

Coaching-ul pe care eu îl practic e profund fenomenologic, chiar atunci cînd îl propun a se desfășura sociodramatic, cu „metode de acțiune“, în „acțiuni scenice“, să zic așa. Credința unui coach e că omul ajunge într-o situație inconfortabilă ca ceva... natural. Acolo e o *lecție* de învățat, pentru acel om concret, în situația lui concretă, așa cum o interpretează el. El are cu siguranță resurse pentru ea, pentru că altfel nu ar fi ajuns pe drumul ăsta aici. E ceva *al lui* – problema, dilema, aspirația, ambiția asta așa formulată, chiar dacă pare „o problemă“ pe care o au și alții. *Problema* asta există, foarte probabil, și în alte părți ale vieții sale: dacă nu o rezolvă acum, în această conjunctură, nu o va rezolva nici în altă parte/aspect al vieții sale. Credința că orice om care are o problemă are și resursele s-o rezolve nu e ușor de admis, mai ales din partea celor foarte analitici și convinși că există „o realitate obiectivă“. Orice coach știe că realitatea fiecăruia dintre noi poate fi mai apropiată sau mai depărtată de realitatea consensuală, dar nu aici e totdeauna cheia rezolvării „problemelor“. Coach-ul își dorește să-l vadă pe client autonom în reformularea problemei respective. Paradoxul demersului de coaching este că el trebuie să se facă cît mai repede inutil, cel puțin în problema concretă a unui client concret, a unui moment concret.

Care sînt cel mai des întîlnite situații cînd se apelează la un coach?

În organizații, mutarea de pe un post cu o competență *tehnică,* să-i zicem, pe un alt post unde se presupune o altă competență tehnică, dar care are o altă (mai mare) cuprindere managerială, de leadership. Oamenii încă mai au *aderențe* mentale de pe urma culturii mai vechi și spun: „eu sînt inginer, economist, jurist“. Sau am studii umaniste... nu mă pricep la chestii d'astea cu calculatoare... Majoritatea oamenilor nu fac doar ce au învățat la școală, ba chiar fac, de cele mai multe ori, lucruri pe care au învățat singuri să le facă din ce în ce mai bine. Sau o altă situație care *cere* coaching – cînd cineva e foarte competent tehnic față de o problemă, dar are mai puține abilități de condus echipa, de comunicare. Nu există leadership eficace fără abilități serioase de coaching și/sau mentoring.

Mai există coaching pentru schimbare de carieră, uneori în situații extrem de critice. Persoane extrem de performante – cărora nu li s-a reproșat nimic și care au plecat de la 4000, 5000 de euro pe lună direct acasă, concediați după o „restructurare“ – pot avea nevoie de coaching. Sigur, primind cîteva ședințe de coaching, aceștia pot găsi singuri soluții valide pentru „cariera“ lor. De exemplu, o doamnă de 45 de ani, avînd copiii la școli scumpe, cu vilă, cu rate, dată afară fără să i se reproșeze nimic, care trebuie să-și găsească un job comparabil – nu este o simplă problemă de trimis CV-uri la agenții de headhunting. Sînt cîțiva colegi de-ai mei care au susținut persoane aflate în asemenea situații grele. În astfel de cazuri, nu-l cocoloșești pe client, îl susții să vadă lucid tot ce poate, ce a mai făcut în situații critice, ca să devină autonom și efectiv disponibil pentru sine și problema lui concretă.

Cum decurg ședințele și cum se văd rezultatele?

O ședință durează cam o oră. Rezultatul e simplu: omul respectiv face altfel lucrurile, pentru că se uită altfel la el și la sarcina sa. Coach-ul știe cursul acestui demers pentru că, de multe ori, îi dă clientului, hai să le zicem, *teme pentru acasă*. Numai în situații extrem de critice ședințele se succed săptămînal, ca în consiliere. Coaching-ul corect făcut nu trebuie să creeze dependență. Între o ședință și alta trebuie să se întîmple ceva în viața clientului, pe care cei doi să-l contemple împreună și să corecteze ce e de corectat, așa ca obiectivele și scopurile clientului să fie împlinite și ele să aibe *sens* pentru acesta.

Nu se pun întrebări și, pur și simplu, se dau răspunsuri, într-un plac conversațional sau analitic, argumentațional. Coaching-ul e arta ascultării autentice, nu e arta interogării, eventual, inteligente. Coach-ul nu sfătuiește niciodată, din postura înțeleptului experimentat, treabă grea pentru cei cu un *ego* gonflat, dar ascultă mult, profund, făcîndu-l cu discreție și pe client să se asculte, poate pentru prima dată în problema respectivă. Coach-ul se preocupă să-l facă pe om conștient de cadrul lui de referință, de valorile lui. Coach-ul sprijină maturizarea și dezvoltarea *observatorului personal* al fiecăruia dintre noi.

E o ideologie?

Nicidecum. Nu e o ideologie, e un mod firesc, natural, de relație interumană, care există de cînd lumea, dar care a fost – din păcate, poluat de spiritul competitiv al dezbaterilor retorice, critice și, de cele mai multe ori, sofistice. În ultimii 30 de ani, mulți au observat că simplele training-uri nu produc schimbări de comportamente și atitudini concrete. Oamenii află – pe palierul a ști – cîte ceva, dar nu aplică, din varii motive. Din dorința de eficiență, a apărut sandvișul training – coaching. Training-ul e de multe ori doar 20% dintr-o schimbare preconizată.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Feng shui: acupunctura casei

interviu cu Olivia STRACHINĂ, arhitect

Cum v-aţi apucat de feng shui?

Întîlnirea cu feng shui a fost în 1992, dar practic, el m-a ales pe mine. Un cunoscut m-a solicitat pentru reamenajarea apartamentului său. Era cineva care ştia că mă interesează abordarea energetică a arhitecturii. La un moment dat, m-am confruntat cu impactul mai puţin benefic pe care arhitectura îl poate avea asupra sănătăţii noastre. Am început să am o nelinişte că trebuie să fie mai mult decît frumoasă: trebuie să fie şi sănătoasă. Dacă se întoarce împotriva oamenilor, nu mai contează că e frumoasă. Noţiunea de calitate în arhitectură a început să însemne, pentru mine, şi altceva.

Domnul respectiv mi-a zis că vrea să-şi refacă apartamentul, dar în stil feng shui. Am rămas perplexă pentru că nici măcar nu auzisem de el. Dar acest lucru se pare că nu l-a descumpănit deloc pe beneficiar. Mi-a dat cărţi şi m-am pus pe treabă. Am rămas profund impresionată de informaţia pe care am citit-o. Ce m-a uimit a fost, însă, următorul lucru: deşi eu nu ştiam problemele domnului respectiv, le-am aflat prin observarea casei lui. Aranjată cu mobilier şi obiecte de foarte bună calitate, într-o ordine aproape ca de „muzeu", în zona căsătoriei şi a copiilor era o cameră complet goală.

Cum ştiaţi care era zona căsătoriei?

Eu aplic o grilă cu nouă pătrate, conform metodei *pa-kua* pentru că fiecare pătrat defineşte cîte un sector important al vieţii noastre, precum bunăstarea, faima, căsătoria, familia, norocul, copiii, cunoaşterea, cariera şi mentorii. Aceste nouă zone se suprapun într-o anumită ordine pe planul fiecărei case. Nouă zonificări cu remedii specifice. De pildă, în zona carierei, la nivel de mobilare, remediul este un birou, în cea a căsătoriei – un dormitor matrimonial. În funcţie de ce se întîmplă în camerele din toate cele nouă zone rezultă existenţa unui posibil dezechilibru în viaţa familiei respective şi remediile specifice care decurg de aici. Altă grilă pe care eu o suprapun peste aceasta este cea a culorilor, a influenţei punctelor cardinale, conform metodei *busolei*. Abordarea feng shui asociază punctele cardinale cu cinci elemente din natură, cinci forme de energie arhetipală: focul, pămîntul, metalul, apa şi lemnul, care generează, la rîndul lor, nouă trigrame, etape specifice de manifestare a energiei vitale Qi între cele două polarităţi indispensabile din natură, yin – yang. Ele guvernează, la rîndul lor, cîte o zonă a casei. Fiecăreia dintre ele li se asociază nişte materiale, culori, forme, simboluri specifice, dar şi un anotimp, o calitate, o emoţie sau un temperament specific la nivel uman. Se referă la asemănările, dar şi la diferenţele dintre noi, la priorităţile interioare specifice fiecăruia dintre noi, pe care este esenţial să ni le cunoaştem şi să ni le respectăm pentru obţinerea *stării de bine* în care ar trebui să trăim zilnic. În urma acestei analize rezultă un adevărat *ghid* de îndrumare în alegerea celei mai indicate funcţiuni din fiecare cameră (ceea ce presupune şi o anumită configurare a mobilierului în interiorul ei), dar şi în alegerea celor mai potrivite culori, materiale, forme, motive decorative sau simboluri care se potrivesc cel mai bine unei case şi celor care o locuiesc, precum şi a celor mai potrivite camere pentru fiecare membru al familiei. În amenajarea unei locuinţe, ideal este să ne înconjurăm de elementele care ne sînt benefice şi cu care sîntem compatibili, care ne sînt necesare fie pentru *armonizare, echilibrare* fie pentru *activare, energizare*.

Ce aţi constatat în casa respectivă?

Am constatat, cum am spus, că în zona căsătoriei şi a copiilor era o cameră absolut goală. Cei doi nu aveau copii şi erau, de fapt, în pragul divorţului. Nu ştiam nimic din toate astea la început. În general, nu-i întreb nimic pe oameni dinainte, îmi place să „găsim" împreună problemele cu care se confruntă.

Aţi reuşit să rezolvaţi problemele acelui cuplu? Poate fi considerat feng shui-ul o ideologie salvatoare?

Nu ştiu dacă am reuşit. Sigur însă este că el mi-a schimbat mie fundamental în bine soarta profesională şi nu numai. Prin aprofundarea abordării feng shui, mi s-au deschis noi oportunităţi în procesul de conştientizare a problemelor personale pe care eu însămi le-am avut de rezolvat şi a căilor specifice de urmat. Primul pas este să te ajuţi mai întîi pe tine însuţi! Ulterior, rămîne de văzut dacă poţi să-i ajuţi cu adevărat şi pe ceilalţi!

Feng shui-ul, da, îl consider o ideologie salvatoare. Orice ideologie sau cale de cunoaştere vine în viaţa noastră pentru că ni se potriveşte. Nu vorbesc de mode, de snobism, care nu au nici o legătură cu schimbarea fundamentală pe care trebuie s-o faci. Nici o cale, dacă nu o treci prin tine, dacă nu „intră în celulă", cum îmi place să spun, nu înseamnă nimic. Rămîne doar o simplă informaţie. Ea devine vie cînd intră în viaţa ta şi te ajută să-ţi cunoşti problemele. Mai urmează să şi vrei să ţi le rezolvi! Restul decurge de la sine. Feng shui-ul este o cale de cunoaştere şi de autocunoaştere, ceea ce mi se pare cel mai important.

Ce înseamnă, de fapt, feng shui?

Feng shui înseamnă *vînt* şi *apă*. Vîntul înseamnă afirmarea şi confirmarea energiei vitale Qi în mişcare. Aerul şi apa – două componente vitale manifestării vieţii pe pămînt.

Definiţii pot fi multe: arta de a trăi în armonie cu pămîntul şi cerul; încercarea de a face legătura între cer şi pămînt, şi poziţionarea omului între cele două; arta fericirii etc. Cea care mi-a plăcut cel mai mult este *„acupunctura aplicată casei"*. În acupunctură, ca tehnică de vindecare, se aplică aceleaşi principii. Chinezii nu fac separare între noi şi natură, între natura exterioară şi interioară. De fapt, ele sînt una şi aceeaşi, formează un tot, se intercondiţionează, informaţia este aceeaşi şi în mic ca şi în mare. Ştiinţa abia acum a ajuns la concluzia aceasta, prin teoria cîmpului unificat. Chinezii ştiau deja de mii de ani...

Ce a urmat după acest prim ...caz, în cariera dvs.?

Am continuat cu studiul şi observaţia pe cont propriu. Au trecut mulţi ani de atunci, pînă cînd am „renunţat" la arhitectura clasică, pentru a putea trăi numai din amenajări feng shui. Trebuia să apară o nouă generaţie de beneficiari români deschişi spre acest tip de abordare şi, desigur, să fiu şi eu pregătită să o aplic.

Dacă luaţi o casă de la zero, practic, ce faceţi?

În primul rînd, cunosc casa respectivă şi persoanele care locuiesc în ea. Fiecare om e guvernat de un *element primordial* şi de o *trigramă* (care se referă tot la unul dintre cele cinci elemente primordiale). Acestea sînt date de anul naşterii. Casa, ca şi omul, are nişte coordonate, date concrete din naştere. De pildă, elementul *pămînt*. Elementul care îl generează şi hrăneşte este focul. La rîndul lui, *pămîntul* generează *metal*. Fiecare dintre cele trei elemente îşi au materialele, formele şi culorile lor specifice. Relaţiile dinte cele cinci elemente primordiale sînt fie de generare, formînd un *ciclu productiv*, fie conflictuale, formînd un *ciclu distructiv*. De pildă: pămîntul intră în relaţii conflictuale cu apa sau cu plantele. Dar doar dacă sînt în exces. Pentru fiecare tip de conflict între două elemente există un alt element mediator care-l poate atenua sau chiar anula (ceea ce ne dă speranţa că, de fapt, nimic nu este iremediabil).

Dacă noi cunoaştem aceste elemente şi relaţiile dintre ele, putem stabili un echilibru. Echilibrul se referă la proporţie. Orice este „în exces" nu este de dorit (şi o calitate umană „în exces" devine un defect). Din acest punct de vedere, feng shui este ştiinţa de a ne echilibra şi de a ne înconjura de lucruri care ne ajută s-o facem.

Ce faceţi practic?

Plecînd de la tema dată de beneficiar: două dormitoare, două băi, o bucătărie deschisă etc., configurez un prim plan arhitectural. Pun grilele pe plan şi încep să văd ce se întîmplă în zona bunăstării, de pildă: e o baie, o ghenă de gunoi? Spre ce punct cardinal este orientată această zonă? Cine va locui în camerele din ea? Există *shar*-uri exterioare sau interioare? Văd remediile care se pot aplica la nivel de funcţionalitate, ceea ce presupune, inevitabil, modificări în planul de arhitectură. Încep să văd care e cea mai bună cameră pentru cuplu, în zona căsătoriei, de exemplu, dar ţin cont şi de orientare. Dormitorul trebuie să fie în zona yin a casei, mai liniştită, în nici un caz la intrare sau la stradă...Trebuie să iau în calcul mai multe lucruri şi încerc să le aplic. Încerc să găsesc cea mai bună soluţie de mobilare, de orientare a patului.

Ce zone mai există şi ce ar trebui să fie în ele?

Cariera, de pildă. Acolo ar trebui să fie un birou pentru locatarul principal (cel care întreţine financiar familia), dacă munceşte acasă. Chiar dacă lucrează în altă parte, ceea ce se întîmplă în zona carierei de acasă va influenţa decisiv soarta carierei din afară, de la serviciu. Zona copiilor înseamnă şi creativitate. Acolo ar trebui să fie locul de joacă al copiilor sau atelierul unde locatarii principali îşi pot manifesta creativitatea. Cea a mentorilor, a persoanelor de ajutor se referă şi la experienţă, călătorii. Este locul cel mai bun de primire şi găzduire a oaspeţilor. Cea a familiei mai înseamnă şi sănătate. Acolo ar trebui să fie locul unde se adună familia, în bucătărie, de pildă. Zona faimei reflectă poziţia noastră în societate, ţelurile noastre. Este locul ideal pentru camera stăpînului casei. Centrul casei este zona norocului, cea mai importantă. E important ca acolo să fie lumină, obiecte de cea mai bună calitate, degajare spaţială, nu acumulare de obiecte inutile sau stricate, nu o baie, pentru că norocul casei se duce pe apa sîmbetei. Chiar dacă oamenii din casa respectivă sînt harnici şi cîştigă bani, bunăstare nu vor avea pentru că vor fi mereu pierderi financiare.

Ce sînt remediile şi cum se aplică ele?

Remediile sînt de foarte multe feluri şi pe mai multe planuri. Cele mai multe dintre ele sînt la îndemîna noastră. Vocea umană, de exemplu. Ea este în sine un remediu. Rîsul uman iarăşi este un remediu. Muzica. Ordinea şi curăţenia. Modul cum sînt aşezate obiectele decorative. Remediile pot fi la nivel de materiale, forme, culori, volume, la nivel de lumină, sunete, mişcare, funcţionalitate etc. Oglinzile sînt un remediu, dacă ţinem cont de faptul că reflectă înapoi tot ce se oglindeşte în ele. Practic, o oglindă pusă adecvat într-o baie reflectă înapoi energia benefică care intră aici şi se diminuează astfel riscul să se scurgă prin canalizare. Oglinzile aduc strălucire locurilor întunecate. Lumina naturală e un alt remediu important. În zonele întunecate din casă poate fi adusă lumina naturală prin mai multe oglinzi care puse pe un traseu anume o pot capta şi reflecta, redirecţionînd-o acolo unde dorim. Plus că pot mări un spaţiu îngust sau disproporţionat. Culorile specifice corelate cu elementele care guvernează fiecare zonă sînt remedii. La fel materialele, formele, simbolurile, motivele decorative, animalele sau tablourile cu tematici specifice etc. De pildă, apa are linia orizontală ondulată, drept motiv decorativ. O amenajare care marchează orizontalele este o afirmare a apei. Şi oglinda este tot o afirmare a apei pentru că reflectă lucrurile la fel ca ea. O altă amenajare care marchează verticalele este în spiritul lemnului, în forme lungi, înalte.

E posibil ca fiecare să-şi organizeze, singur, casa după principiile feng shui?

Desigur, dar acest lucru trebuie făcut cu responsabilitate şi în cunoştinţă de cauză. Bunăvoinţa, în acest caz, nu este suficientă. De cele mai multe ori, este nevoie de ajutor calificat.

Am întîlnit oameni care, după ce au schimbat ceva în casă, s-a schimbat realmente ceva în viaţa lor. De altfel, confirmarea schimbărilor benefice din viaţa oamenilor care trăiesc în casele amenajate de mine este şi motivaţia pentru care continui să merg pe această cale.

a consemnat Iaromira POPOVICI

„Cînd eşti tentat să te concentrezi pe reuşitele şi înfrîngerile personale, mută-ţi atenţia, chiar în acel moment, asupra unei persoane mai puţin norocoase ca tine. Te vei simţi plasat într-o poziţie mai trainică în viaţă şi vei fi mai mulţumit ca de obicei, atunci cînd cugeţi numai la împrejurările existenţei tale."

DR. WAYNE W. DYER,
Eşti ceea ce gîndeşti! Principii taoiste pentru zilele noastre

„Cred că afecţiunea umană reprezintă fundamentul naturii umane. Fără ea, nu putem obţine satisfacţia sau fericirea ca individ, iar fără acest fundament nu poate obţine satisfacţie nici comunitatea umană în întregul ei."

DALAI LAMA, în *Emoţii vindecătoare. Dialoguri cu Dalai Lama despre Raţiune, emoţii şi sănătate*

„Să știi ceea ce faci în timp ce te miști"

interviu cu Petre PEPEL

În sala mică şi lipsită de pretenţii, îşi fac intrarea, rînd pe rînd, impecabil şi complicat îmbrăcaţi: Roxana, Laura, Radu, Alex, Nina, Cătălina, Daniel, nu neapărat în ordinea asta. Şi nu în ultimul rînd, senseiul lor, ***Petre Pepel.*** *Podeaua sălii e spălată cu minuţie, de mai multe ori. Intră în ritual. Toată lumea salută, destul de ceremonios. Începe încălzirea, apoi participanţii se grupează doi cîte doi, practicînd o serie de mişcări din ce în ce mai complicate, dar coordonat şi cu bună dispoziţie. Dacă greşesc, repetă. Nimeni nu pare să se enerveze, toată lumea vorbeşte calm şi-l ascultă pe celălalt. E un antrenament de* ki-aikido.

De cînd practicaţi ki-aikido?

Practic aikido de 20 de ani şi predau ki-aikido din 2000. În 1974, Tohei Sensei, care a răspîndit aikido în lume, a înfiinţat o altă ramură, a zis că aikido nu e mistic. Pe vremuri, O Sensei îl certa pe Tohei Sensei pentru că făcea lucruri pe care n-ar fi trebuit să le facă. Dacă băuse o noapte, n-ar fi trebuit ca a doua zi să facă un anumit exerciţiu pentru că zeii din Japonia n-ar fi intrat în el. Tohei Sensei a găsit, însă, o foarte bună metodă de a preda aikido. Degeaba ştii multe lucruri, dacă nu poţi să le transmiţi.

Ce este aikido?

Aikido este transformarea ju jitsu-lui într-o artă strict defensivă. După război, în Japonia a fost interzisă practicarea artelor marţiale, şi singura care a rămas a fost aikido. Era considerată o artă a păcii, care nu-i putea omorî pe americani.

Cînd şi cum a pătruns în România?

În România are origini destul de vechi, de prin anii '80. Oamenii au învăţat din nişte cărţi pe care le-au găsit şi i-au învăţat apoi pe alţii. I-au învăţat ceea ce credeau ei că reprezintă pozele din cărţi. Nu poţi, de fapt, învăţa în mod real după poze ori filme.

Dumneavoastră cum aţi învăţat?

Eu am avut norocul să am un profesor care ne-a învăţat de la zero. Care în continuare ne conduce. E galez, dar a avut parte el însuşi de profesori foarte buni.

Ce v-a oferit aikido?

Gîndire pozitivă, relaxare a corpului, o bună etichetă, pe care să o respect, şi imparţialitate. Este un mod de viaţă dacă nu mai raţional, măcar mai funcţional.

Care este scopul pentru care se practică?

Să te cunoşti şi să poţi face lucruri care, pe moment, ţi se par mai grele. Să te acepţi şi să evoluezi. Scopul nu e să distrugi, ci să armonizezi.

Ceea ce trebuie să urmăreşti e să te pui împreună cu partenerul cu care exersezi. Dar nu ca într-un dans ori balet. Te pui împreună cu intenţia lui: îi cunoşti intenţia, i-o respecţi, după care poţi să i-o schimbi fără să fii agresiv. Asta e o filozofie de viaţă: dacă sînt direct împotriva ta, va apărea o contradicţie. Or, ideea nu e să creez conflicte, ci să rezolv o problemă. Ştiu ce vrei, accept ceea ce vrei, merg în direcţia ta, după care pot să schimb, să vin şi eu cu o idee şi să transform direcţia.

© N. Mihăilă

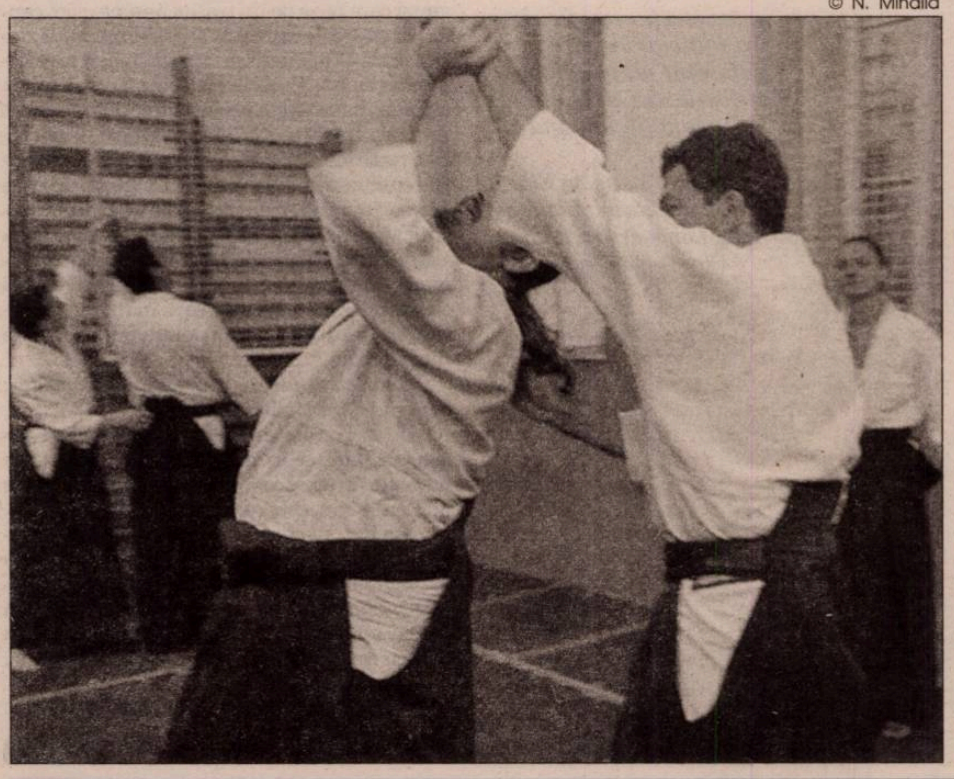

Cum şi cît îţi foloseşti mintea, şi nu doar corpul, în aikido?

În sporturile europene se creează nişte rutine pe care le faci în mod inconştient. Cel mai greu e să îţi foloseşti corpul conştient toată ziua. Corpul şi mintea să fie împreună. Un copil mic ştie asta. Pînă pe la 6 ani, cînd persoanele adulte îl copleşesc cu ceea ce trebuie să facă. Ceea ce facem noi aici înseamnă cumva întoarcerea la acea perioadă a copilăriei, conştientizarea corpului. Mintea mişcă trupul. Dacă ştii ce face corpul tău, ştii ce face mintea. Într-o primă fază, mintea învaţă de la corp.

> *Cînd recunoşti faţă de tine că ai greşit cînd faci ceva în sală, la fel poţi proceda şi în afară.*

Sînt mişcări conştiente. În nici o luptă nu o să vezi tehnici din sală aplicate la o bătaie. În realitate, nimeni nu face mişcări atît de elaborate. Scopul e să ştii ceea ce faci, în timp ce te mişti. Mintea noastră a fost atît de schimbată, încît nu mai sîntem în stare să ne controlăm gesturile. Avem doar senzaţia că facem lucrul respectiv. Coborîm scările, ajungem jos şi ne întrebăm: am încuiat uşa? Sînt reacţii pe care subconştientul le are atît de bine încartiruite, încît nu vom putea scăpa de ele. Ideea e să încercăm să aducem nişte obiceiuri noi în subconştient. Să turnăm apă curată într-o cană cu apă murdară. Cîte o picătură, pînă cînd apa se va deschide puţin la culoare.

De ce vin oamenii la aikido?

Din motive diferite. În timp, însă, se schimbă. Unii vin pentru că au luat o palmă cînd se dădeau cu rolele, alţii – că sînt prea slabi, prea puternici, de frică, din dorinţa de a se mişca. Oamenii continuă să vină la sală şi realizează că se schimbă ceva în ei: creşte încrederea în ei şi apoi vin strict pentru aikido.

Cum pot evolua practicanţii?

În Japonia, cine ajungea la *5 dani* însemna că era maestru, şi era obligat să înveţe să-i trateze pe oameni, să-i susţină pe cei din jur, să devină cumva un pol al societăţii. Era considerat un grad foarte mare.

În România, sînt mulţi oameni care au 5 dani. După centura neagră, nu mai există altă culoare, practicanţii sînt răsplătiţi în dani. Centurile colorate au fost introduse pentru europeni. Cît timp ai centură colorată, înveţi, bîjbîi. În momentul în care ai centura neagră înseamnă deja că practici, că eşti capabil să înveţi această artă. A practica patru ani o artă e o perioadă destul de lungă. Ţinînd cont de ritmurile de acum, oamenii nu prea acceptă. Centura nu ajută la nimic, de altfel. Doar te legi cu ea.

Sînt necesare aceste examinări pentru a-ţi testa potenţialul: să vezi dacă poţi merge mai departe. Dacă ai schimbat ceva din felul tău de a fi. Că, de fapt, asta urmăreşti: încerci să-ţi transformi modul de a aborda, de a gîndi lucrurile şi de a le trata, atît cu mintea, cît şi cu corpul.

Ce te învaţă aikido?

Să fii liniştit cît mai mult timp. Calm, ca să poţi lua decizii bune. Altfel, dacă le iei la nervi... E normal să te enervezi. Dar e la fel de normal să îţi dai seama că te-ai enervat, să te calmezi şi să iei decizia care trebuie. Să-ţi dai seama că ai greşit şi să corectezi. Pentru că a greşi face parte din procesul de învăţare. Cînd recunoşti faţă de tine că ai greşit cînd faci ceva în sală, la fel poţi proceda şi în afară. Şi să încerci să schimbi şi să nu faci de trei ori acelaşi lucru. Cel mai greu e să faci ceea ce trebuie, nu ceea ce vrei.

În viaţa... civilă sînteţi tot sensei?

În viaţa civilă sînt electronist, am copii. Aikido-ul a început ca o pasiune, m-a prins foarte tare, am făcut eforturi deosebite ca să rămîn în această artă. La un moment dat, am simţit că trebuie să experimentez ceea ce am acumulat. Şi am început să predau. Dar nu trăiesc din asta. Nu poate să devină o afacere.Vreau să rămînă o pasiune.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Silvia CHIȚIMIA

Călărirea păsării Hamsa și Yoga

„Te afli în Occident, însă eşti liber să locuieşti în Orientul dumitale"

ARTHUR RIMBAUD

În Noul Babilon al modernităţii pe care textele vedice l-au numit profetic „Vîrsta întunecată" (Kali Yuga), domnesc agitaţia, confuzia, blazarea, pustiul interior, muţenia suspicioasă, dar şi imensa nevoie de comunicare, neîncrederea în religii şi ideologii, dar şi căutarea consolărilor sufleteşti şi a orientărilor spirituale motivante. Dar cine să te salveze din captivitatea propriului eu şi a nefericitei lumi raţionale, din „mlaştinile occidentale" – ca să citez o sintagmă a lui Rimbaud (poemul *„L'impossible"*). Cine să te ajute să „ieşi din fîntîna întunecată a existenţei tale strîmte", să priveşti spre cerul nemărginit, cînd tu trăieşti într-o lume pietrificată în materie şi devalorizată, pentru care eternitatea înseamnă „doi oameni şi un curcan la cuptor"? Tot Rimbaud spunea: „eu, unul, mă întorceam în Orient şi la înţelepciunea dintîi şi veşnică" (cf. *„L'impossible"*). Poate pentru a lămuri chestiunea cu „Ce-o fi devenit brahmanul care mi-a tălmăcit Proverbele?" despre care scria în poemul „Vieţi" din ciclul *Iluminărilor*.

Să ne întoarcem aşadar către India. Potrivit filozofiei Vedanta, durerea şi suferinţa însoţesc orice existenţă în temporalitate. Cauzele nefericirilor fiinţei sînt ignoranţa *(avidya)*, necunoaşterea de sine şi ignorarea temeliilor de mister ale creaţiei *(Maya* – procesul care generează ansamblul de fenomene iluzorii şi schimbătoare la nivel cosmic). Încă din epoca *Upanişadelor*, India a refuzat aparenţele lumii, viaţă profană, efemeră, dureroasă, angajată dramatic în iluzia temporală a creaţiei. Realitatea absolută *(Atman)* este situată undeva dincolo de cele 70 de mii de Valuri ale aparenţelor ţesute de zeiţa Maya (concepută ca o „mamă a formelor").

Yoga (lit. „unire") poate fi definită că un sistem de cunoştinţe (metafizice, cosmologice, doctrinare) şi de mijloace practice efective care are drept scop eliberarea din iluzia cosmică şi din ciclul indefinit al reîncarnărilor *(Samsara)*. Ciclul morţii şi renaşterii este dominat de legea *Karmei* (lit. „acţiune"), potrivit căreia suferinţele unei vieţi sînt determinate de faptele împlinite într-o viaţă anterioară. Metodele ascetice şi meditative care conduc la iluminare şi eliberarea de sub puterea aparenţelor lumii manifeste au fost sintetizate încă din secolul al II-lea î.e.n. de Patanjali, în cunoscutul sau tratat *Yoga-Sutra*.

Tehnicile autonomiei

La fel ca şi în alte iniţieri, yoghinul începe prin practicarea unor tehnici corporale şi psiho-mentale de purificare. Cultivă o atitudine mentală de detaşare, o desprindere de agitaţia curentă, de emoţii, stări şi evenimente profane. El ştie că viaţa are o funcţie ambivalentă. Pe de o parte, îl proiectează pe om în suferinţă şi-l integrează, datorită karmei, în ciclul samsaric al transmigraţiilor, pe de altă parte, îl impulsionează să caute salvarea sufletului, autonomia, libertatea ca eliberare absolută *(moksa, mukti)* din ciclul existenţelor.

Punctul de pornire al meditaţiei yoga este concentrarea pe un gînd, imagine, obiect, idee. Pentru aceasta, se adoptă poziţii rituale ale corpului *(asana)*. Într-o perspectivă schematică, urmează etapele: controlul ritmului respiraţiei *(pranayama)*, blocarea activităţilor senzoriale în raport cu lumea exterioară *(pratyahara)*, concentrarea *(dharana)*, meditaţia *(dhyana)*, iar în finalul concentrării supreme, starea *samadhi*. „În samadhi se produce «ruptura de nivel» care constă în trecerea paradoxală de la «a fi» la «a cunoaşte». Această experienţă suprarațională, în care realul este dominat şi asimilat de cunoaştere, conduce în final la fuziunea tuturor modalităţilor fiinţei: samadhi are drept rezultat identificarea neîntreruptă a celui care meditează cu ceea ce meditează." (Mircea Eliade – *Yoga. Nemurire şi libertate)* Samadhi este „Extazul" sau „Enstaza", starea de absorbire completă în obiectul meditaţiei, ceea ce conduce la Iluminare.

Pe lîngă yoga clasică, există numeroase alte tipuri de yoga (magice, mistice, populare nesistematice etc). În secolul al V-lea apare o nouă orientare spirituală, ca o sinteză aplicată a vechilor curente de gîndire tradiţională, tantrismul (lit. „fir", sinonim cu sutra lui Patranjali). Tantrismul a exercitat o influenţă semnificativă asupra şcolilor de yoga, punînd accentul pe mijloacele tehnice şi practice, în opoziţie cu cele contemplative.

Yoga tantrică a fost considerată singura eficace pentru salvarea celor care trăiesc în *Kali Yuga* (vîrsta cea neagră), epoca actuală. În vîrsta Kali, omul trăieşte într-o totală identificare a fiinţei cu corpul fizic şi nu poate face abstracţie de el. Singura cale accesibilă a acestuia pentru eliberare nu este aceea a detaşării totale, ci mai curînd cea a cunoaşterii, a trezirii şi a controlării energiilor secrete din corp.

Yoga tantrică foloseşte tehnica controlului respiraţiei *(prana yama)* pentru trezirea energiei cosmice Kundalini, prezentă în stare latentă (adormită) în fiecare fiinţă. Ea se află încolăcită, asemeni unui şarpe, la baza coloanei vertebrale, în *muladhara ciakra*. Este de precizat că Prana pe care o menţionează tehnica respiraţiei nu trebuie confundată cu aerul sau oxigenul. Termenul desemnează un principiu vital subtil, prezent peste tot în natură.

Tehnicile care vizează controlul respiraţiei şi, prin aceasta, al fluxurilor pranei, sînt cunoscute în limbajul secret al magiei tantrice, prin expresia „Călărirea păsării Hamsa". Imaginea evocă starea de dominare a volatilităţii şi instabilităţii lumii manifeste, dar şi a respiraţiei obişnuite a omului captiv în existenţa condiţionată.

Pranayama imprimă respiraţiei un ritm tot mai lent (inspiraţie-retenţie-expiraţie) şi mai profund, diferit de cel agitat şi superficial, prezent la omul comun, considerat de tradiţia yoga o victimă sacrificială, un *anubandhya pashu* – animal legat de stîlpul sacrificial.

Odată „încălecată" ferm pasărea Hamsa, se traversează prin concentrare graduală diverse stări ascetic-spirituale. Ele determină activarea forţei cosmice Kundalini şi ascensiunea ei de-a lungul coloanei vertebrale, prin canalul subtil *susumna*. Procesul dinamizează pe rînd centrele energetice ale celor şapte *ciakre*. Activarea fiecărei ciakre determină apariţia unor puteri speciale *(siddhi)*, capacităţi fizice extraordinare, clarvedere, claraudiţie, citirea gîndurilor etc. Totul în paralel cu extinderea cîmpurilor conştiinţei şi accesul la noi forme de cunoaştere. Are loc – cum se spune – transformarea micii poteci a vieţii profane, obişnuite, într-o cale regală. Atîta timp cît Kundalini este activă şi s-a reuşit accesul pînă la ultimele două ciakre, Ajna şi Sahasrara, are loc eliberarea practicantului din condiţia de animal sacrificial şi se poate ieşi – parţial sau total – din lumea Samsarei. În acest context, corpul nu mai este o sursă a durerilor – observă Mircea Eliade –, ci devine instrumentul desăvîrşit pe care-l are omul la dispoziţie pentru a înfrînge condiţionările vieţii terestre.

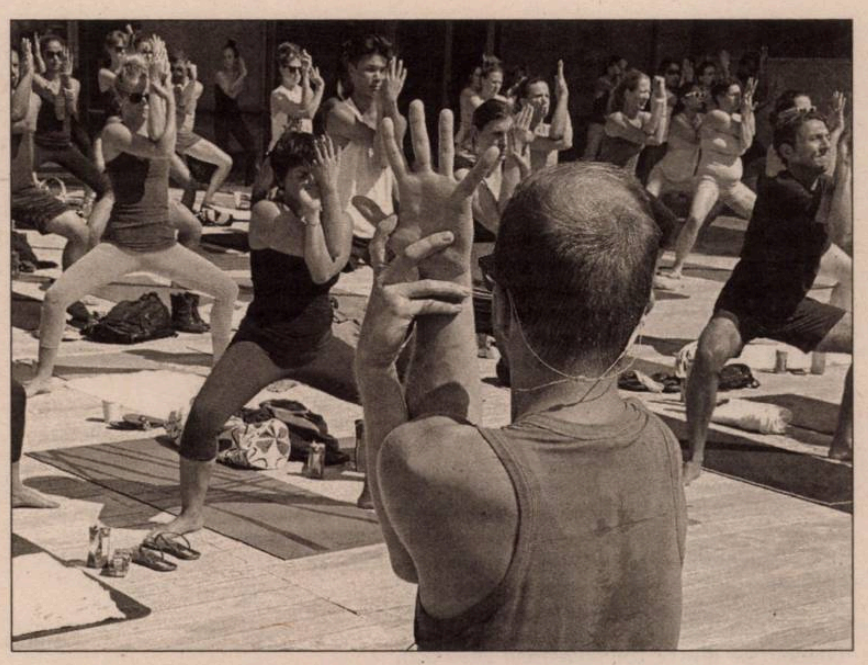

„Cea mai mare parte a durerilor omeneşti sînt inutile. Ele sînt create de dvs. înşivă, atîta timp cît viaţa vă este condusă de o minte care nu este supusă observării."

ECKHART TOLLE, *Puterea prezentului. Ghid de dezvoltare spirituală*

Pe de altă parte, trezirea energiilor cosmice latente din corp permite restaurarea fiinţei primordiale, realizarea unei individualităţi integrale, atingerea condiţiei Hamsa. Este vorba de cea de-a doua accepţie, cea cu adevărat spirituală, a termenului *Hamsa*, de lebădă regală, simbol al stărilor superioare ale fiinţei, al originilor primordiale şi al luminii (nu întîmplător lebăda este însoţitoarea inseparabilă a zeului luminii Apollo). Lebăda Hamsa este metafora secretă a „omului adevărat", realizat spiritual, în care toate contrariile au fost unificate într-o stare de androginie. Este tipul de om superior chiar şi castei brahmane, cea mai evoluată din sistemul celor patru caste indiene. În iconografia indiană, Brahma este înfăţişat călărind o lebădă.

Dacă idealul Indiei era (este) eliberarea spirituală, prin trezirea şi activarea dimensiunilor transcendente ale fiinţei umane, cel al Occidentului rămîne simplu, terestru şi aparent de nezdruncinat. Libertatea de a exista într-o agitaţie permanentă, de a munci frenetic, de a cîştiga şi a cheltui. Libertatea de a frecventa (virtual sau nu) cursuri de Yoga, unde *pranayama* este un fel de gimnastică respiratorie. Libertatea de a se iniţia în Ci Kung, Reiki, aikido sau shamanism. Dacă în ultimă instanţă, nimic nu dă roade, omul este liber să se urce chiar şi într-un avion ce urmează să zboare pe vreme rea, situaţie în care nici un pasager nu-şi poate permite să rămînă ateu. În fond, vorbele lui Friedrich Nietzsche sînt mai actuale decît oricînd: „Omul este o funie legată între animal şi supraom. O funie peste abis."

***Silvia Chiţimia** este dr. în etnologie şi scriitoare.*

Vanessa ZIGMUND

Astrologia în minunata lume nouă

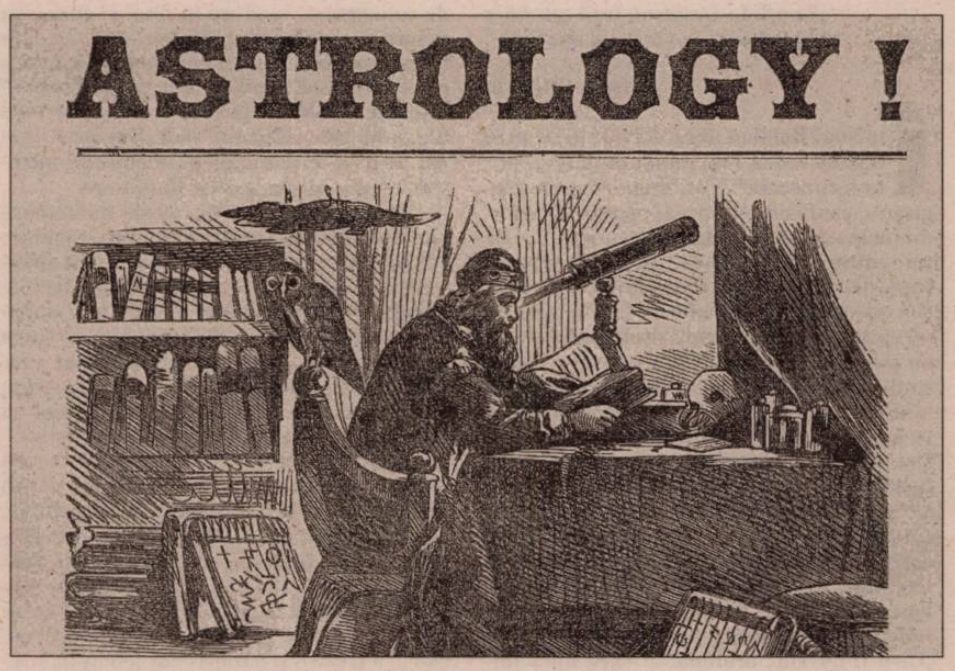

Ce mai vrea şi astrologia, cu aerul ei desuet, de anticariat, în minunaţii zori ai acestui mileniu? Un mileniu încă nou-nouţ, chiar dacă nu foarte strălucitor, debutînd el cu o criză ce ne face să ne întrebăm îngrijoraţi cum va înainta spre pubertate, dacă învaţă atît de greu să se ţină pe două picioare şi nu prea pare să ştie pe ce să se sprijine şi încotro să se îndrepte. Ce caută această disciplină bizară, greu de încadrat, această struţo-cămilă antediluviană în minunata lume nouă a supertehnologizării şi a codurilor de bare? Ce cod de bare să dai astrologiei? Cum să scrii despre ea cît de cît lămuritor pentru cititorii din mileniul III?

Am numit-o „disciplină", deşi veacuri la rînd a stat la loc de cinste la masa ştiinţelor înalte. Toate marile culturi au dezvoltat sisteme astrologice care făceau parte organic din viziunea lor despre univers. Modul holistic de abordare a realităţii, validat de astrologie, complex şi cuprinzător, răspundea viziunii pe care înaintaşii noştri o aveau despre lume: un ansamblu unitar în care corespondenţele dintre componentele realităţii, pătrunse de acelaşi suflu divin, se exprimau în simboluri descifrabile de către mintea omenească. Iar astrologia uza de cel mai profund şi mai complex sistem de simboluri, pe care înţelepţii se mîndreau să-l cunoască, să-l folosească şi să-l îmbogăţească.

John Dee la curtea elizabetană, Nostradamus la curtea Caterinei de Medici, Tycho Brahe la curtea regală daneză, Kepler la curtea Habsburgilor şi Galileo Galilei la cea a Casei de Medici făceau din profesiunea de astrolog o onoare pentru care erau respectaţi de suveranii lor, care nu luau nici o decizie importantă fără ca întîi să-i consulte. Căsătoriile regale, alianţele, marile bătălii şi tratatele de pace erau supuse acordului astrologului curţii, înainte de a fi duse la îndeplinire. Acurateţea interpretărilor şi a predicţiilor era, ca şi azi, pe măsura artei astrologului, a capacităţii sale de a descifra simbolurile, legătura dintre ele şi semnificaţiile acestora.

Nimeni nu s-ar fi gîndit pe atunci că marea doamnă, Astrologia, va fi legitimată la intrare şi că îi va fi interzis accesul în clubul ştiinţelor respectabile pentru că nu are carnetul de membru vizat. Fiindcă, nu-i aşa, vremea a trecut, şi ea nu mai corespunde noilor cerinţe. Nici unul dintre codurile de bare ale ştiinţelor academice nu i se aplică. Încet-încet, cam de pe la sfîrşitul veacului al XVII-lea încoace, a tot fost împinsă spre colţul mesei, de unde spirite îndrăzneţe, precum Carl Gustav Jung,

„În loc de a-i condamna pe oameni, să încercăm să îi înţelegem. Să încercăm să ne dăm seama de ce fac ceea ce fac. Această atitudine e mult mai utilă şi mai interesantă decît critica; ea trezeşte compasiune, toleranţă şi bunătate."

DALE CARNEGIE,
Secretele succesului

au încercat să o reintroducă în conversaţia înaltă. Acesta, neţinînd seama de sfatul lui Freud, pentru care apropierea lui Jung de astrologie era sinonimă cu suicidul profesional, a studiat şi a practicat astrologia timp de peste 40 de ani şi astfel a recunoscut beneficiile pe care perspectiva astrologică le-a oferit muncii sale de psiholog şi terapeut: „În cazurile în care psihodiagnosticul se dovedeşte dificil, de obicei ridic horoscopul pacientului, pentru a mai avea un punct de vedere, dintr-un unghi complet diferit. Trebuie să spun că adesea am observat că datele astrologice lămureau anumite aspecte pe care altfel nu aş fi putut să le înţeleg." (C.G. Jung – scrisoare din 6 septembrie 1947)

Timp de peste două secole, realitatea a fost descompusă în părţi din ce în ce mai mici, legăturile de cauzalitate rigidă au luat locul corespondenţelor simbolice, fiecare atom al lumii tangibile a fost cu acribie izolat, cuantificat, definit şi etichetat. Împărţirea trebuie să fie exactă, fără rest. De gîndirea simbolică a astrologiei nu mai e nevoie, totul se poate explica atît de corect fără ea, în lumea de atomi din care facem parte. Apoi ajungem la cuante, şi lucrurile se complică, corespondenţele invizibile îşi afirmă din nou, deconcertant, importanţa. Se pare că trăim totuşi într-o lume cu rest. Astrologia ar mai putea avea ceva de spus.

În raţionalismul nici măcar înflăcărat al epocii moderne, astrologia a ajuns o rubrică pe care o citeşti pe furiş, ca să nu îţi pierzi respectul respectabililor. Pe furiş, dar cu sufletul la gură, pentru că tu încă ai întrebări la care ştiinţele cu cod de bare valid nu răspund. Or fi importante pentru tine, dar sînt subiective şi alterează statistica (chestiunile personale, dacă exced reţetarul eficienţei, sînt neapărat irelevante în mileniul nou-nouţ şi obiectiv). Parcă ţi-e şi ruşine că ai aşa întrebări. Unde să mergi cu ele? Pe jumătate plin de speranţă, te duci la astrolog.

Astrologia, bătrîna doamnă care a văzut şi înţelege multe, are răbdare cu toate întrebările tale; ştie că, deşi i-au fost puse în fiecare zi de cînd lumea, pentru tine sînt noi. Sedimentate în simbolurile ei vechi sînt experienţele milioanelor de anonimi care au trăit înaintea ta aceleaşi dileme şi care n-au lăsat altă urmă în praful mileniilor. În cărţile ei, fiecare a rămas şi are un rost. Cîtă vreme ai întrebări, astrologia va trăi ca să le dea un răspuns.

Mulţi oameni merg la astrolog cînd au o problemă delicată: o situaţie dificilă în cuplu, de exemplu. Astrologia relaţională este lămuritoare, măcar pentru că îţi arată care sînt aşteptările realiste pe care le poţi avea de la tine, de la celălalt şi de la relaţie – lucru care, în practică, nu e deloc evident pentru cei mai mulţi dintre noi.

Alţii vin cu o stare de nelinişte sau de nemulţumire difuză şi generalizată: au sentimentul că undeva există o problemă, dar nu o pot preciza. Interpretarea astrologului identifică aspectele de inadecvare dintre potenţialul personal şi situaţia lor generală de viaţă: de cele mai multe ori, acolo e sursa acestei stări complexe. Nu e o problemă simplă şi nu are soluţii simple. Însă ele întotdeauna există.

Mai puţini vin, pentru că foarte puţini ştiu utilitatea acestui lucru, pentru horoscopul copilului lor; din horoscopul unui copil reiese foarte limpede potenţialul de „puncte tari" şi „puncte slabe" al acestuia, iar părinţii îşi pot adapta eficient comportamentul şi metodele de educaţie în beneficiul copilului şi al lor. E ceva ce sînt convinsă că mai toţi părinţii ar face, dacă ar şti cum; şi mergînd la astrolog pot afla.

Mulţi oameni merg la astrolog cînd au o problemă delicată.

Problemele personale şi situaţiile de viaţă sînt diverse. Interpretînd horoscopul, astrologul identifică sursa problemei şi potenţialul individului de a rezolva situaţia dificilă. Ambele aspecte sînt conţinute în horoscop. Cînd celui care vine la tine nu i se pare că îi spui lucruri incredibile despre sine, ci mai degrabă rosteşti ceva ce parcă „îi stătea pe limbă" şi lui, ştii că faci o interpretare bună. Ceea ce spui rezonează cu ceva ce există în el. Se recunoaşte. Ca şi cum cineva îl priveşte din interior, şi această privire, diferită de a lui, îi oferă brusc o nouă perspectivă. Adesea înseamnă foarte mult. Amatorii de senzaţional vor fi dezamăgiţi să afle că o şedinţă astrologică bună are mai degrabă rolul unui catalizator şi nimic din magia unui număr de scamatorie...

Vanessa Zigmund *este astrolog şi consilier pentru dezvoltare personală.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Vocea părinților din toată țara

Am aflat, de pe Internet, că există Federația Națională a Asociaților de Părinți din Învățământul Preuniversitar. Citind informația, nu m-am gîndit decît că, în condițiile unui sistem de învățămînt precar, există o voce în plus, cea a părinților, care ar putea susține reformarea imediată a educației instituționale din România. Mă așteptam, deci, să găsesc pagini pline de dezbateri, interogații, soluții, programe privind viitorul copiilor în școlile autohtone.

Iată, în schimb, ce am găsit pe site-ul sus-numitei federații. Există un statut, desigur, în care sînt inventariate – în limbaj de obținut bani europeni – scopuri, obiective, reguli interne și liste de membri fondatori. Care este rolul FNAP-IP? Aflăm de pe site-ul federației: „FNAP-IP reprezintă, susține și apără interesele comune ale membrilor săi și ale copiilor angrenați în realizarea unui nivel tot mai performant de educație, cultură și bună stare în mediul preuniversitar, atît la nivel național, regional, județean și local, cît și în plan internațional, în relațiile cu autoritățile publice, centrale și locale, instituțiile statului, patronatele, sindicatele și cu orice alte organizații neguvernamentale sau persoane juridice."

Cum face asta? Nimic mai simplu, ne uităm la acțiunile lor, în număr de două, desfășurate în anul 2011: părinții și copiii sînt invitați la „cafeneaua prosănătate", unde fac cursuri de prim ajutor, sau la „cafeneaua de psihologie", unde învață despre optimizarea comunicării. În afară de activități, federația mai are și secțiunea „evenimente", unde este descris unul singur, și anume o competiție lansată, în 2012, de Agenția Europeană de Mediu. La secțiunea proiectelor europene sînt descrise proceduri de achiziții de fonduri pentru editare, tipărire și distribuție de broșuri pentru Fundația Academică Alumni. Este o fundație din Constanța, de pe al cărei site afli că se ocupă cu cercetarea, cu Ansamblul „Florile Dobrogei" și cu ECE Rombul Dobrogea, care are un singur proiect, dar de mare anvergură și ambiții – „Românii și bulgarii din Dobrogea europeană". Paginile aceleiași fundații sînt, în schimb, pline de anunțuri de mică publicitate, care te îmbie să pariezi de acasă, să cumperi combustibil ieftin sau cafea verde la prețuri fără concurență.

Dar să revenim la Federația Națională a Părinților, care are și comunicate de presă, e drept, destul de vechi, din 2013, dar informațiile sînt prețioase: aflăm, deci, că în februarie 2013 a fost lansat Programul „Școala Părinților", ocazie cu care primarului Sorin Oprescu și ministrului Remus Pricopie le-au fost înmînate, din partea federației, evident, diplome de membri de onoare și „marca încrederii" pentru „implicarea domniilor lor în școala românească și educația copiilor noștri". Este absolut firesc să fie răsplătite eforturile primarului care construiește șosele peste clădiri din patrimoniu, vorbește agramat și nu are nici măcar o idee despre ce are de făcut cu școlile din periferiile Capitalei, aflate în paragină. Este normal să mulțumești public unui minister care a livrat, pînă acum, miniștri plagiatori, comisii care nu penalizează copiatul lucrărilor de doctorat, sau care visează la programe ultraperformante de manuale electronice, în timp ce mii de copii n-au parte nici măcar de caiete de colorat.

Astfel prezentîndu-se, FNAP-IP pare o glumă. Încă una, proastă, făcută pe seama generațiilor tinere.

Părinții și copiii sînt invitați la „cafeneaua prosănătate", unde fac cursuri de prim ajutor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

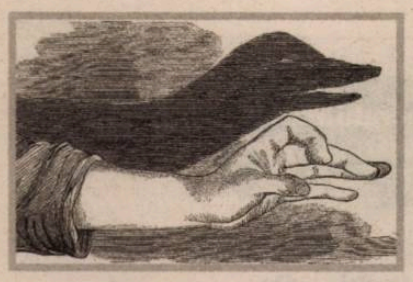

Iaromira POPOVICI

bazar

Poveste de iarnă

Am văzut, de curînd, un film care mi s-a părut un fel de cumul a mai tot ce au început să însemne poveștile în lumea de azi: *Poveste de iarnă (Winter's Tale,* 2014, în regia lui Akiva Goldsman, cu Colin Farrel, Russel Crowe, Jessica Brown Findlay, Jennifer Connely, după romanul lui Mark Helprin).

Desigur, cuvîntul *poveste* din titlu trebuie să fi avut și el ceva de spus. *Poveste,* în primul sens din DEX: „specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întîmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste și în care binele triumfă; basm; *p. ext.* narațiune cuprinzînd fapte posibile sau reale." Simplificînd și sintetizînd: evident, la baza întregii încrengături stă lupta dintre Bine și Rău. La care se adaugă alunecarea în fantastic, în diverse niveluri de fantastic.

Lupta dintre Bine și Rău într-un basm-film al zilelor noastre nu mai poate fi, desigur, aceeași cu cea din basmele-basme ale copilăriei noastre. Și Binele, și Răul sînt absolute și ajung într-un plan transcendental, religios: personajul pozitiv, Peter Lake, interpretat de Colin Farrel (cu o tunsoare și o culoare a părului halucinante, și nu în sens pozitiv, din păcate...), la pachet cu calul său înaripat, e un înger; iar personajul negativ, Pearly Soames, jucat de Russel Crowe, e un demon (e nostim cînd, în anumite secvențe, fața acestuia se crapă și apoi se sparge ca și cum ar fi un vas). Și asta nu pentru că noi, spectatorii, ne-am imagina că așa sînt, ci pentru că aceste apartenențe divine și demonice sînt rostite, explicit, în film. De altfel, șeful lui Russel Crowe din poveste nu e altul decît Lucifer *(alias* Will Smith).

Îngerul, în viața lui de toate zilele, ce poate fi? Un hoț. Ce-i drept, un hoț bun, care fură, dar nu ucide. De ce hoț? Poate pentru că trebuie să fure, cumva, o halcă semnificativă de Bine din lumea, mai extinsă, a celor răi. S-o fure în sensul de a o restitui celor buni, ca să mai amplifice partea lor de lume.

Statutul lui de hoț nu e ceva negativ, ci mai curînd creativ și lipsit de determinări. E un hoț predestinat: a fost trimis în America cu o bărcuță, precum Oedip, în unele variante, să-și împlinească destinul; ca hoț, e capabil să fure viața cuiva din... registrul morții. Hoțul e eroul liber, apt să se miște între lumi, spațial, dar și temporal.

Întîlnirea lui cu Beverly Penn (Jessica Brown Findlay), fata bolnavă de tuberculoză și aflată pe pragul dintre viață și moarte, îi schimbă (sau îi împlinește) destinul. Îi declanșează iubirea, dar și vocația de salvator. Momentul întîlnirii cu Beverly e simpatic surprins, mai ales datorită dialogurilor neconvenționale dintre cei doi: într-o situație nefirească (el venise în casa ei să fure), scena reușește să se deruleze firesc, chiar cu umor.

Umorul pare a fi o caracteristică și a altor dialoguri din film: uneori, involuntar. Multe dintre acestea încearcă, mi se pare, să fie atît de neobișnuite, încît devin, de multe ori, criptice și absurde, ca și cum nu ai mai înțelege ce-și spun, uneori, personajele.

La extrema cealaltă, dar tot într-un soi de grandomanie, ce-i drept plăcută, filmul introduce elemente-simbol cosmice: Beverly, mereu înfierbîntată de boală, e focul care topește zăpada (apă și pămînt). Și care, după moarte, devine stea – lumină și cer.

Armonia celestă e reprezentată prin îngeri, stele, calul înaripat (despre care, cu umor, se spune că era de fapt, cîine – desigur, un cîine mitologic). Dar și prin muzică – Beverly apare prima dată cîntînd la pian. Boala pare un soi de formă de acces la divin, la fel ca fragilitatea morală (a statutului de hoț al lui Peter).

Filmul se termină cu un soi de *happy-end,* introducînd reîncarnări și călătorii în timp. Rămîne o poveste, dar una excesiv de încărcată, o poveste post-postmodernă care nu-și permite să lase pe dinafară nenumăratele trimiteri nu doar la basmele de altădată, la simbolistică și filozofie, ci și la poveștile timpului nostru, deja clasice, cu vrăjitori ori vampiri. Și totuși, deși inegal și prea încărcat, nu e lipsit de interes.

Selma IUSUF

legende urbane

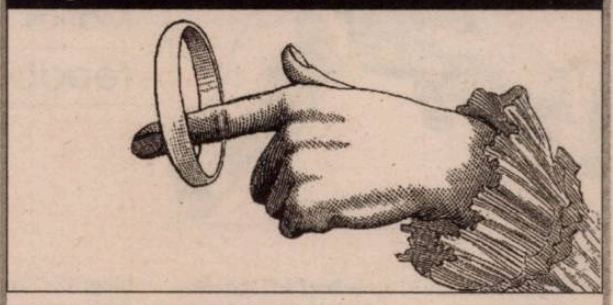

Nymphomaniac doi și publicul

Am fost unul dintre cei care s-au agitat cînd CNC a plănuit să interzică vizionarea în locuri publice a ultimei producții von Trier. La presiunea publică, experții și expertele din Consiliu au făcut un pas înapoi. Asta e altă discuție, bine că s-a întîmplat așa.

Seară de februarie, ora 8 și jumătate. Sala „Elvira Popescu", puhoi de lume înăuntru și afară, cam cu jumătate de oră înainte de proiecție. Se fumează, se discută, se butonează telefoane. Fața unei fete cu pălărie *boho chic* e luminată albastru de Facebook. O alta, venită singură la film, are pe umăr o geantă de pînză, din cele care se vînd pe la Cărturești, cu un imprimeu inspirat din Magritte și ceasurile moi ale lui Dalí. Văd și grupulețe de doamne în vîrstă, care cu un zîmbet condescendent așezat pe față – un zîmbet care spunea „nu sînt aici, prezența mea e o ironie" –, care cu blănetul supradimensionat așezat pe umeri, doamne bine, cu riduri drăguțe pe față. Afară – cald, pentru februarie, și o lună plină de un auriu perfect. Una dintre doamne e înfășurată într-o vulpe roșcată vîrstată cu alb și stă contra luminii lunii. Umerii ei zburliți arată înspăimîntător, cumva primitiv, dacă nu ar fi valul de parfum delicat moscat care adie dinspre oricare mișcare pe care o face. Cum stă ea așa, contre-jour, *contre-lune,* pare un animal fantastic, o arătare fenomenală, fără gît, cu umeri masivi, o femeie preistorică peste care cineva a aruncat o blană de mamut ucis cu sulițele.

Mai încolo, un tînăr slab-slab, pe care reușesc să facă pliuri pînă și niște blugi strîmți-strîmți, vorbește la telefon. „Hai, c-am ajuns. Băi, e o coadăăă... lasă că iau eu bilete pînă ajungeți. Ajungeți, da? Hai pa." După aia își dă *check-in* la Institutul Francez.

Filmul de dinainte se termină, spectatorii ies, și puhoiul de lume care a venit să vadă ultimul von Trier începe, încet, să umple din nou sala. Un francez amabil ia biletele de la fiecare și urează lumii, cu o voce prietenoasă, vizionare plăcută și o seară bună. Biletele nu-s cu locuri. Fiecare încearcă să aleagă cel mai bun loc, dar îmbulzeală nu e. Cîteva fete agitate sar de la un scaun la altul și se hotărăsc să se așeze, totuși, pe ultimul rînd, acolo unde, ca un elev care trage chiulul, am ales să mă așez și eu cu prietenii mei. Cu ochelarii pe nas, fac un *people watching,* cu neobrăzare. Ciudat, în seara asta e multă lume cu părul vîlvoi. Dame tapate. Fete cu coafură afro. Chiar lîngă mine, o roșcată frumoasă are un cap cît o găleată de cinci litri – numai păr cîrlionțat mic, în valuri neastîmpărate, sălbatice. Am norocul ca fix în fața mea să se așeze un băiat cu părul la fel de mare. N-are nimic, o să mă aplec spre stînga, să pot zări cîte o bucată din Charlotte Gainsbourg printre buclele tînărului. Ne foim cu toții în scaunele cam strîmte și ne facem culcușuri din paltoane și genți.

Se stinge lumina și o voce franțuzească ne roagă să închidem telefoanele mobile și să ne bucurăm de spectacol. Imediat, o voce românească traduce ce a spus francezul și pe mine mă apucă rîsul. E o voce cavernoasă și aferată, ceva de genul „Do-hoamnelor și do-homnilor, bine ați venit..." bla bla. Mă simt bine și ușor snoabă.

Filmul... n-o să vorbesc despre film. O să spun doar, golănește, că am vaga impresie că von Trier a făcut mișto de noi. Un curs scurt de cultură generală, așezat pe angoase sexuale, sau o angoasă sexuală așezată pe un curs scurt de cultură generală, din ăla pentru ingineri ocupați. De la șirul lui Fibonacci și considerațiuni despre muzica lui Bach din prima parte, pînă la niște extazuri mistic de dubioase, în a doua.

La plecare, mă salută o doamnă. E medicul stomatolog, o știu de ani buni, mi-e dragă și mi-e frică de ea. „Scuzați-mă", zic, „nu v-am recunoscut." „Da, e greu cînd mă vezi tot timpul cu masca pe față", rîde ea. Sper din tot sufletul să nu discutăm despre film. Nu discutăm. „Bine, te aștept vineri la detartraj", zice. Na, că acum ne mai leagă ceva. *Nymphomaniac II.* Să-mi țineți pumnii.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

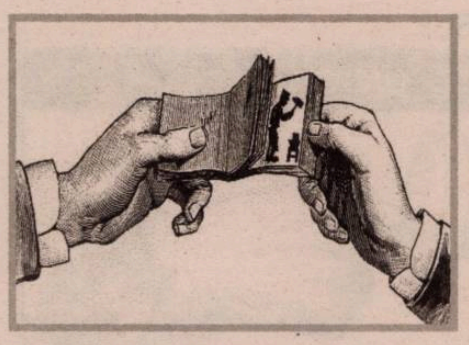

Marius CHIVU

feedbook

Existenţialism noir

● Gaito Gazdanov, *Spectrul lui Alexander Wolf*, traducere de Adriana Liciu, Editura Polirom, 2014.

Puţinele lucruri aflate pe Internet despre Gaito Gazdanov (1903-1971) – scriitor rus de origine ossetiană, născut la Sankt Petersburg, crescut în Ucraina şi în Siberia, emigrat la Paris şi mort la München –, le voi rezuma aici. În 1919, la doar 16 ani, s-a înrolat şi a luptat de partea Armatei Albe, în Războiul Civil Rus, pentru ca, un an mai tîrziu, să plece la Constantinopol pentru a-şi termina studiile, emigrînd apoi la Paris, unde a făcut de toate (docher, spălător de locomotive, muncitor la o fabrică de automobile – apar menţionate şi Renault, şi Citroën –, şofer de taxi etc.), inclusiv să studieze la Sorbona. A publicat povestiri în revistele emigraţiei ruse, iar după 1950, romanele sale, *The Specter of Alexander Wolf* şi *The Return of the Buddha*, au apărut şi în traducere engleză. Din 1950 s-a mutat la München, devenind redactor la Radio Europa Liberă, unde, vreme de două decenii, a ţinut o emisiune despre literatura rusă, sub un alt nume. Cărţile sale, mai puţin de zece titluri, au apărut în Rusia abia după 1990, bucurîndu-se însă de mare succes. Retraducerea în Marea Britanie a romanului său, scris în 1947, *Spectrul lui Alexander Wolf*, l-a readus şi l-a impus anul trecut şi în Occident, receptarea britanică vorbind despre „redescoperirea unei minicapodopere" – aceasta fiind şi prima traducere a lui Gazdanov în limba română.

Romanul începe cu o frază sub spectrul căreia, pentru a formula astfel, stă întreaga confesiune a protagonistului anonim: „Dintre toate amintirile, din şirul fără sfîrşit al simţămintelor mele, cea mai împovărătoare este imaginea singurului omor pe care îl săvîrşisem." La vîrsta adolescenţei, naratorul protagonist a luptat, pentru scurtă vreme, în Războiul Civil Rus (de altfel, acesta nu este singurul detaliu împrumutat ficţiunii din biografia scriitorului) şi, într-un moment foarte straniu – după mai multe zile de nesomn, rătăcit de tovarăşii săi într-un loc pustiu şi sub o căldură halucinantă –, s-a văzut nevoit să se apere şi să tragă, fiind deci în legitimă apărare, într-un tînăr pe care a avut norocul să-l nimerească şi pe care l-a şi privit murind, părăsindu-l în grabă înainte de a fi descoperit. Episodul acestei întîmplătoare, dar necesare crime, şi al cărui unic martor a rămas, l-a urmărit, într-un fel sau altul, toată viaţa. Ajuns ziarist la Paris, protagonistul duce o viaţă dezordonată, „aflată la voia întîmplării", agitată, dar tristă, fără vreun ideal ori sens mai înalt, aparent resemnată, dacă nu chiar dezamăgitoare. Asta pînă în momentul în care citeşte cartea unui oarecare Alexander Wolf, în care una dintre povestiri este chiar istoria crimei sale, spusă din perspectiva celui pe care credea că-l ucisese. Obsesia de altădată e înlocuită acum de curiozitate, numai că încercările sale de a-l întîlni pe scriitorul britanic eşuează. O serie de întîmplări (unele fiind stranii coincidenţe, vag fantastice – nu-i de mirare că, după Poe, e invocat Balzac, cel din *Pielea de sagri)* îi aduc pasiunea în viaţă. Începe o relaţie cu o văduvă bogată, rusoaică, la fel ca el, o femeie specială, discretă pînă la a fi enigmatică, fermecătoare prin atitudine, nu prin frumuseţe, de care se îndrăgosteşte iremediabil, răscumpărînd întregul şir de aventuri sentimentale de pînă atunci. Moment în care îl cunoaşte, la fel de întîmplător, pe Alexander Wolf, un tip cu o personalitate contradictorie: aventurier, revoluţionar, seducător, cu o filozofie proprie de viaţă.

Roman parizian nocturnal, prin decorul şi atmosfera vag descrise (dar cu cîteva episoade foarte bine conturate, cum este, spre exemplu, partida de box), *Spectrul lui Alexander Wolf* este un mic roman existenţialist turnat într-un scenariu detectivistic de un apăsat psihologism şi cu multe tuşe lirice. Un existenţialism *noir* la propriu şi la figurat se relevă a fi acest cvasi-policier reflexiv şi

senzual, cu discurs psiho-metafizic despre soartă şi moarte, despre iluzia dragostei şi felul în care ne raportăm la propria mortalitate. Borges ar fi venerat acest roman care pune în joc obsesia şi imaginaţia şi care ridică, în fond, problema relaţiei dintre existenţă, hazard şi fatalitate, dintre sens şi întîmplare, dintre regret şi voinţă, dintre scopul vieţii şi rolul morţii, căci, aşa cum se înţelege şi din fragmentul de mai jos, crima apare drept singurul mod de a interveni în desfăşurarea impenetrabilă şi inexorabilă a existenţei şi, implicit, de a o stăpîni. Protagonistul are discursul unui filozof care chestionează permanent condiţionările existenţei umane aflate mereu sub spectrul morţii (e invocată istoria crimei primordiale a lui Cain), aceasta fiind şi semnificaţia titlului, căci Alexander Wolf este şi rămîne, de la un capăt la altul al cărţii, imaginea morţii.

Ca o paranteză de final a receptării – recenzentul din *The Independent* îl apropie pe Gazdanov de Nabokov, compatriotul său emigrant, prin problematica memoriei, şi citeşte micul roman într-o frumoasă cheie metanarativă („Obsedat în egală măsură de calitatea scrisului şi de posibilitatea ca omul pe care l-a împuşcat să mai fie în viaţă, naratorul pleacă în căutarea autorului... Vina naratorului găseşte un rezonant ecou în obsesia de sine a autorului."); în timp ce cronicarul de la *The Guardian* îl citează pe francezul din *L'Express*, care l-a descris pe Gazdanov astfel: „Dacă Proust ar fi fost taximetrist rus în Parisul anilor '30..." Fireşte că există un aer tare al literaturii epocii în romanul lui Gaito Gazdanov (receptarea franceză a tras jar pe spuza literară naţională, invocîndu-i, pe lîngă Proust, şi pe Sartre sau Camus – mă mir că nu şi pe Gide, prin problematica crimei gratuite), dar, dincolo de toată problematica existenţialistă, *Spectrul lui Alexander Wolf* este şi un dramatic roman de dragoste. Unul în care, în cele din urmă, chiar se ucide pentru dragoste.

„Fiecare existenţă umană este legată de alte existenţe umane, şi acelea sînt legate la rîndul lor de următoarele, şi atunci cînd ajungem la capătul logic al acestei succesiuni de interrelaţii ne apropiem de suma oamenilor care populează imensa suprafaţă a globului pămîntesc. Deasupra fiecărui om, deasupra fiecărei vieţi atîrnă pericolul morţii în toată nemăsurata lui diversitate: catastrofă, deraiere de tren, cutremur, uragan, război, boală, accident, tot atîtea manifestări ale unei forţe oarbe şi necruţătoare, caracterizate prin faptul că noi nu putem determina niciodată dinainte cînd se va produce acest lucru, această întrerupere de moment în istoria lumii. «Căci nu ştiţi ziua şi ceasul...» Şi iată, aceluia dintre noi care are suficientă forţă sufletească pentru a înfrînge teribila rezistenţă faţă de acest act îi este dată deodată posibilitatea de a deveni pentru scurt timp mai puternic decît soarta şi hazardul, decît cutremurul şi uraganul, şi de a şti cu precizie că în cutare secundă el va opri acea complicată şi îndelungată evoluţie a sentimentelor, gîndurilor şi trăirilor, acea mişcare a vieţii pline de faţete care ar fi trebuit să îl zdrobească în implacabilul ei mers înainte. Dragostea, ura, frica, mila, căinţa, voinţa, pasiunea – orice sentiment şi toate laolaltă, orice lege şi toate la un loc, totul este neputincios în faţa acestei puteri de o clipă a actului uciderii. Eu am această putere şi pot deveni şi eu victima ei, şi dacă i-am simţit ispita, tot restul, tot ce se află în afara limitelor acestei percepţii mi se pare iluzoriu, neesenţial, neînsemnat, şi deja nu mai pot acorda interes mulţimii de lucruri nesemnificative care constituie sensul vieţii pentru milioane de oameni. Din clipa aceea, ştiu acest lucru, lumea a devenit alta pentru mine şi nu mai pot trăi ca aceia care nu au nici această putere, nici această înţelegere, nici această conştiinţă a fragilităţii a tot şi a toate, nici această permanentă vecinătate de gheaţă a morţii."

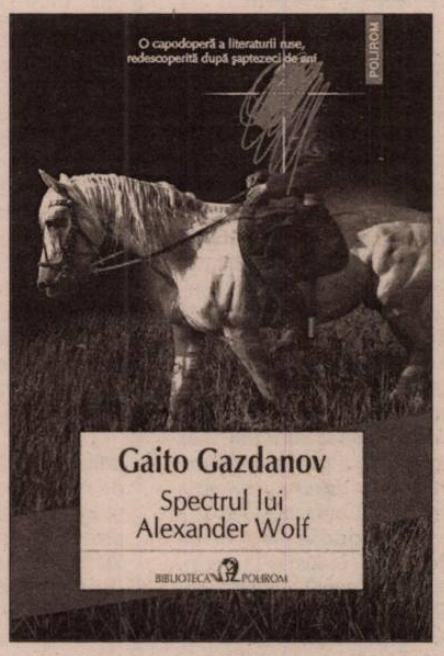

PUBLICITATE

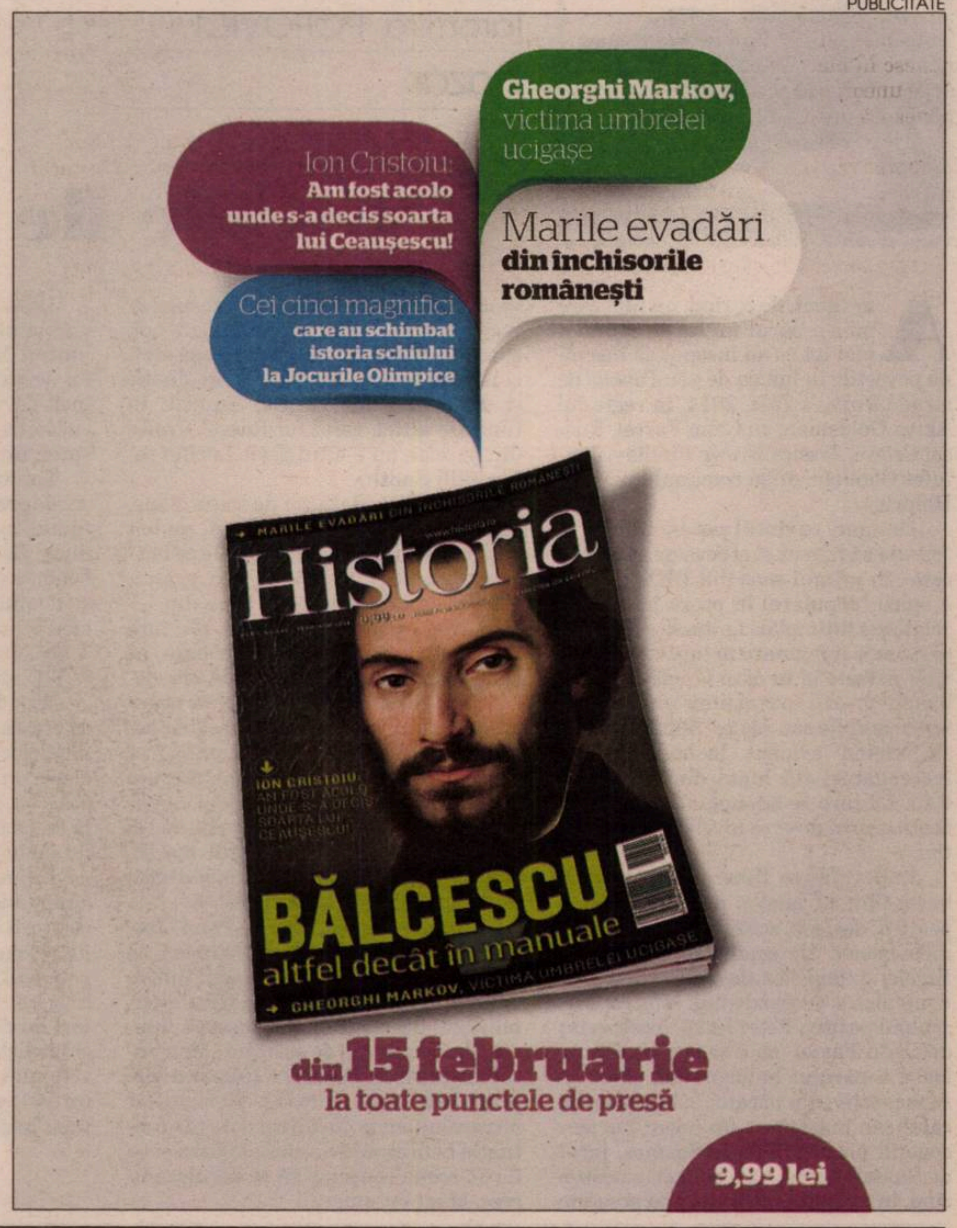

Maria BALABAȘ

Reinventări acustice

● **Viţa de Vie, *Acustic*, Universal Music România, 2013.**

● **The Amsterdams, *Winds Apart*, self release, 2013.**

Acustic şi *Winds Apart* definesc din două direcţii distincte conceptul de album acustic. Lansate în 2013 – unul în primăvară, iar celălalt la începutul iernii –, albumele diferă fundamental ca abordare artistică, modalitate de lucru asupra materialului preexistent şi direcţionarea către un public-ţintă. Concertele care au marcat apariţia în circuitul cultural a celor două albume s-au desfăşurat, destul de sugestiv, la Teatrul Naţional Bucureşti (Viţa de Vie) şi alternativul Dianei 4 (The Amsterdams). Două generaţii de muzicieni şi rezultate sonore grăitoare pentru cum percep artiştii evoluţia sau abordarea unui mediu nou. Pentru Viţa de Vie – o estetizare a *sound*-ului, pentru The Amsterdams – un exerciţiu de sinceritate; o maturitate căutată în *Acustic* şi expresivitate frustă în *Winds Apart*. Mesajul The Amsterdams poartă amprenta unei generaţii crescute cu YouTube şi comunităţi care încep să se implice social. Viţa de Vie cîntă încă o dată despre discotecile anilor '90-'00. Generaţia pentru care mersul la Amsterdam echivala cu intrarea pe teritoriul edenic al fumatului verde liber este înlocuită de cei pentru care astea sînt deja „fumate", şi-atunci, decît să te mîndreşti cu un *joint*, mai bine faci muzică potrivită pentru topuri britanice.

Deşi acusticul Viţa de Vie e complet românesc în materie de lirică, Adrian Despot alege uneori o pronunţie întortocheată, o românească inventată, „e"-uri foarte deschise, „a"-uri care se-ndreaptă spre un „ă" mistuitor la final de vers; o emfază care doar încorsetează emoţia şi expresia. Din punct de vedere dramaturgic, albumul *Acustic* este mai complex decît *Winds Apart*. Orchestraţia e mai bogată, felul în care a fost înregistrat potenţează frumuseţea timbrală a instrumentelor şi efectelor de percuţie utilizate. În „Alungă tăcerea", gesturi sonore mici, precum pocnitul degetelor, reverberează peste piesă şi, în combinaţie cu întregul spectru acustic al senzualelor coarde ale chitarelor reci, creează senzaţia spaţiului intim. „Basul şi cu toba mare", în varianta orientată spre un jazz de show *burlesque*, renunţă la versurile vagaboande despre părul fetelor, optînd pentru un solo de flaut şi altul picurat la pian. Noul clip al piesei mizează pe puterea de seducţie a artei dansului la bară şi a atingerii instrumentelor adormite cu manichiura perfectă. Mi se pare cumva emblematic că pe *Acustic* apar două piese despre fumat haşiş („Ce contează" şi „Varză"), iar pe *Winds Apart* niciuna. „Iamma" e una dintre piesele care, într-adevăr, e împlinită ca formulă acustică, la fel şi piesa „Mori", care, prin mesaj, e singulară în discografia Viţei de Vie. În noua orchestrare, „Mori" beneficiază de un solo de caval, interpretat de Mandela Gajol, şi de o orientare folclorică în instrumentaţie şi ritmică. Răzvan Suma clasicizează balada „Rămas pustiu", Alexandrina erotizează şi „suavizează" starea de „Varză", Florin Ochescu şi Eugen Caminschi aduc o notă de rock clasic pentru „Ce contează".

Ascultîndu-l, ai senzaţia unei poveşti continue, transmise din piesă în piesă.

The Amsterdams fac, cu *Winds Apart*, un album sincer. Personal, îmi plac mult mai mult variantele acustice decît cele electrice. Expresia e unitară, nu sînt rupturi stilistice şi nici exagerări; ascultîndu-l, ai senzaţia unei poveşti continue, transmise din piesă în piesă. Andrei Haţegan cîntă firesc în engleză şi transmite senzaţiile, căutările şi imaginarul unei generaţii care, odată cu obiceiurile de consum, îşi schimbă şi orientările muzicale. Din cînd în cînd – o drîmbă, o tamburină, clopoţei, armonică, un fluierat aruncat liber în aer; altminteri – chitare şi tobe curate. *Winds Apart* e un album foarte simplu – fără invitaţi suplimentari, cu orchestraţii minimale. Accentul cade pe necesitatea ca muzicienii să cînte curat – şi ca expresie, şi ca tehnică. Dacă acusticul Viţei de Vie este o demonstraţie de forţe, *Winds Apart* un album cu care să pleci la drum.

Pentru a nu omorî nici muzica, nici artiştii, e nevoie de echilibru.

Unele dintre piesele Viţei de Vie, compuse în cei 16 ani de activitate, dau senzaţia şi melancolie distructivă pe care o poartă „Suffering And Surfing". Piesa „Crackers", una dintre piesele noi de pe album şi o poveste tristă de iubire spusă pe periuţe la tobe, încheie aparent albumul; dar după cîteva minute de tăcere, începe un *hidden track*, cîntat de basistul Augustin Nicolae, care nu e altceva decît un cover al piesei Cranberries – „No Need To Argue", un final ca o mărturisire, secret.

Am ascultat cele două albume mergînd prin zăpadă, îngheţînd cu căştile la urechi, naivităţii creatoare, în timp ce The Amsterdams reprezintă şcoala indie a unui brit-rock cu versuri ceva mai căutate, cu mesaj social mai bine definit, mai ţintit (vezi „Coalmine", al cărei clip este un colaj cu filmări de la mineriada din 1990, sau „Petrolize All Mice"), cu emoţii şi idei mai rafinat exprimate. Mă plimb prin album şi zîmbesc la „Taking Care of Anna" sau la „Sunology", intru în starea de imn vesel din „On the Run", mă bucur că povestea se desfăşoară în jurul unui radio în „Apologies", rezonez şi cu senzaţia de mister dorindu-mi o „Island of love" mai aproape. Nu sînt foarte multe albume acustice plutind printre producţiile discografice locale. Byron, Grimus, Vama sau Urma au experimentat variante unplugged pentru concerte, turnee, DVD-uri. Cînd te hotărăşti pentru acustic e un manifest. Fiind mai descoperit pe scenă, trebuie să fii destul de puternic ca să te poţi destăinui. Analizînd ultimul cîntec din *Unplugged*-ul Nirvana din 1993, Hugh Barker şi Yuval Taylor vorbeau despre felul în care Cobain a reinterpretat „In The Pines" al lui Leadbelly, căutînd să exprime propria sa autenticitate, *„keeping it real"*, cîntînd despre durerea şi viziunea sa idiosincratică. Tot ei atrag atenţia asupra unei senzaţii simple pe care o împărtăşim cu toţii atunci cînd ascultăm muzică, dar uneori nu apar cuvintele pentru ea: unele cîntece sînt reale, altele falsuri. Pentru a nu omorî nici muzica, nici artiştii, e nevoie de echilibru. Ca ascultător, îmi doresc ca cele două albume să-nsemne, şi pentru viitor, o căutare reală şi calea către sentimentul pur, necontrafăcut.

Viţa de Vie

***Maria Balabaş** e jurnalistă la Radio România Cultural şi face parte din Proiectul muzical „Avant'n'Gard".*

The Amsterdams

craii de burta veche

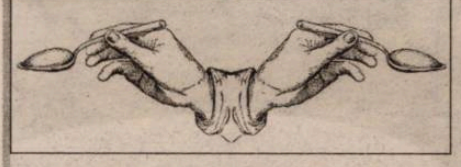

Țîri fripți

„Bună ziua. Cum merge pescuitul?" „Nu trage deloc." „Pescuiţi de multă vreme?" „De vreo două ore. Am înconjurat deja o jumătate de lac, mai mult ca să mă aflu în treabă. Dacă există bibani mari în acest lac, nu eu sînt acela care o va dovedi." A ricanat. „Dar, desigur, există bibani! E, de altfel, un lac faimos pentru bibani şi pentru o grămadă de alţi peşti..." „Bănuiesc că nu daţi la biban." „Nu cu undiţa asta. Încerc doar să prind ţîri. (A arătat cu degetul, peste umăr, spre o grămăjoară de lemne de foc.) Am tigaia, am uleiul, am făină, să dau peştele prin ea, lemnele sînt pregătite, mai trebuie doar să le aprind. Nu lipseşte decît peştele. Vedeţi dumneavoastră, eu prefer peştele fript peştelui mare. Mă tem că nu sînt un pescar sportiv. Îmi place să-i prind, dar mă gîndesc în primul rînd la gustul pe care o să-l aibă peştii după ce-i frig în tigaia mea. Celor ca mine li se spune «pescari de subzistenţă», iar pescarii sportivi pronunţă termenul cu oarecare dispreţ. Nu încerc să prind mai mulţi peşti decît pot mînca. Tot ce ucid merge direct în tigaia de aramă. Altfel, n-ar avea rost să ucid."

Scena pescărească, în care crima se consumă încă legitim, pentru hrană, în tigaie, e din *Sometimes They Bite* (1985), romanul poliţist al lui Lawrence Block.

Spălaţi 800 gr de ţîri şi uscaţi-i pe un şervet. Daţi peştii prin făină, puneţi-i apoi într-un ciur şi scuturaţi-i de făina în exces. Încingeţi bine un litru de untdelemn şi prăjiţi ţîrii pînă se rumenesc. Puneţi-i la scurs pe hîrtie absorbantă, daţi-i cu sare şi piper şi mîncaţi-i cu lămîie şi cu cîteva fire de pătrunjel, prăjite crocant în restul de ulei fierbinte.

Amicul Dejun

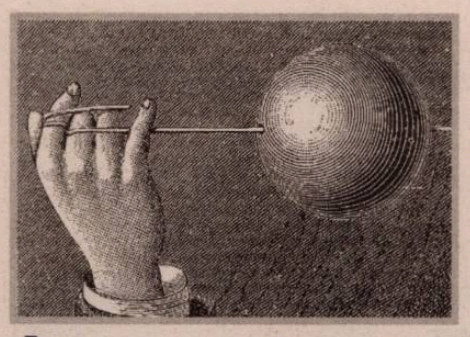

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Istoria are viitor

În pragul alegerilor municipale se ivesc tot felul de dezbateri cu mize locale, mai mici sau mai mari. În Franţa, disputele electorale dintre candidaţii locali nu privesc, de fapt, competiţiile (istorice) dintre partidele pe care aceştia le reprezintă, ci probleme punctuale ale oraşului sau ale regiunii şi soluţiile propuse. E, de fapt, o modalitate simplă de a-i atrage pe cetăţeni în dezbaterea electorală, de a participa la politicile locale. Căci li se propune mai mult decît să voteze între cutare sau cutare candidat: ei au de ales între diverse viziuni sau modele de gestionare a comunităţii. Una dintre dezbaterile interesante şi substanţiale s-a produs la Nîmes, în zona Languedoc-Roussillon, din sudul Franţei, şi priveşte un muzeu aflat în construcţie. Un Muzeu al Romanităţii, edificat sub sloganul (deocamdată, înscris pe gardul ce împrejmuieşte şantierul): *„Ici, l'histoire a de l'avenir* („Aici, istoria are viitor").

Plasat în proximitatea Arenelor antice, Muzeul Romanităţii urmează să expună numeroasele colecţii arheologice ale oraşului, găzduite acum de clădirea (devenită neîncăpătoare şi, oricum, improprie) unei instituţii muzeale mai vechi. În sălile cele noi, vizitatorii vor avea acces, prin diverse dispozitive de realitate augmentată, la reconstituiri ale unor situri străvechi, iar faţada translucidă a clădirii va reflecta zidurile înalte ale Arenelor învecinate. Pe hîrtie arată fantastic, chiar fantasmagoric. Pînă la tăierea panglicii nu mai rămîne decît să fie... construit. Inaugurarea noului muzeu e prevăzută pentru anul 2018.

În campania electorală, opozanţii proiectului se întreabă dacă noul muzeu chiar e necesar, de vreme ce un alt orăşel din apropiere, Narbonne, urmează să deschidă un Muzeu de Istorie Antică (cu profil similar), peste mai puţin de doi ani. În plus, spun criticii proiectului, Nîmes e unul dintre oraşele franceze cu cea mai ridicată fiscalitate: prin renunţarea la proiect, ale cărui costuri estimative depăşesc 60 de milioane de euro, populaţia ar putea fi despovărată de nişte cheltuieli exorbitante şi – spun aceiaşi critici – inutile. Primarul Jean-Paul Fournier (UMP), care e şi senator, promite că la cheltuieli vor contribui şi guvernul, şi regiunea, şi UE – dar chiar şi aşa, oraşul tot va trebui să acopere cel puţin 45 de milioane de euro.

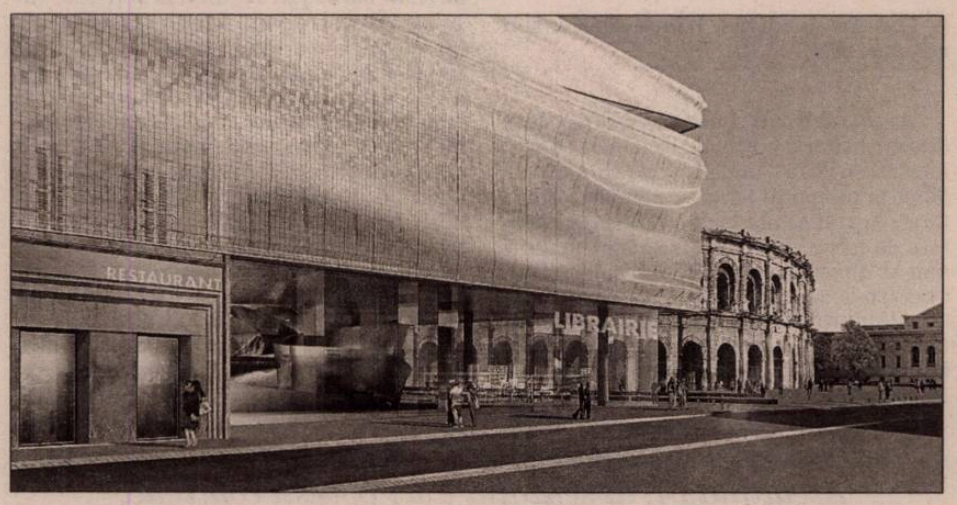

Va reuşi un nou muzeu să dinamizeze un oraş relativ inert, fără mari resurse şi fără potenţial economic? Iată întrebarea care îi frămîntă pe aleşii şi pe candidaţii locali. Proiectul a fost deja aprobat, construcţiile au început, abandonarea proiectului ar costa enorm. Opozanţii propun redimensionarea planului iniţial: muzeul să includă şi un centru internaţional de conferinţe – un obiectiv care să atragă şi un alt public decît turiştii obişnuiţi. În plus: Nîmes să dezvolte, împreună cu Narbonne, un circuit turistic-cultural-educaţional complementar, care să includă ambele muzee „ale romanităţii", mărind, astfel, publicul potenţial.

Pe hîrtie arată fantastic, chiar fantasmagoric.
Pînă la tăierea panglicii
nu mai rămîne decît să fie... construit.

Dezbaterea publică e departe de a ascunde replici ipocrite şi discursuri de faţadă. E utilă, căci a produs soluţii şi consens: la puţin timp după ce a părut că va deveni miza campaniei electorale, ea s-a transformat într-o platformă de reconciliere. Unul dintre adversarii proiectului lansat de primarul în exerciţiu afirmă acum că, dacă va fi ales, nu l-ar deranja să moştenească misiunea de-a realiza muzeul. La Nîmes, istoria are un viitor, iar viitorul sună bine, căci muzeul se va construi, pînă la urmă. Cît despre cei care vor decide soarta alegerilor – ale căror rezultat nu va conta pentru soarta muzeului –, aceştia par mai mult decît convinşi că investiţia nu e o povară prea mare. Aşa cum am putut constata de nenumărate ori cînd se punea problema politicilor culturale, oamenii preferă fie să plătească mai mult, fie să renunţe la alte servicii, dar nu la teatre, concerte, muzee etc. Politicienii încep şi ei să înveţe lecţia asta. Cel puţin în Germania şi în Franţa.

PUBLICITATE

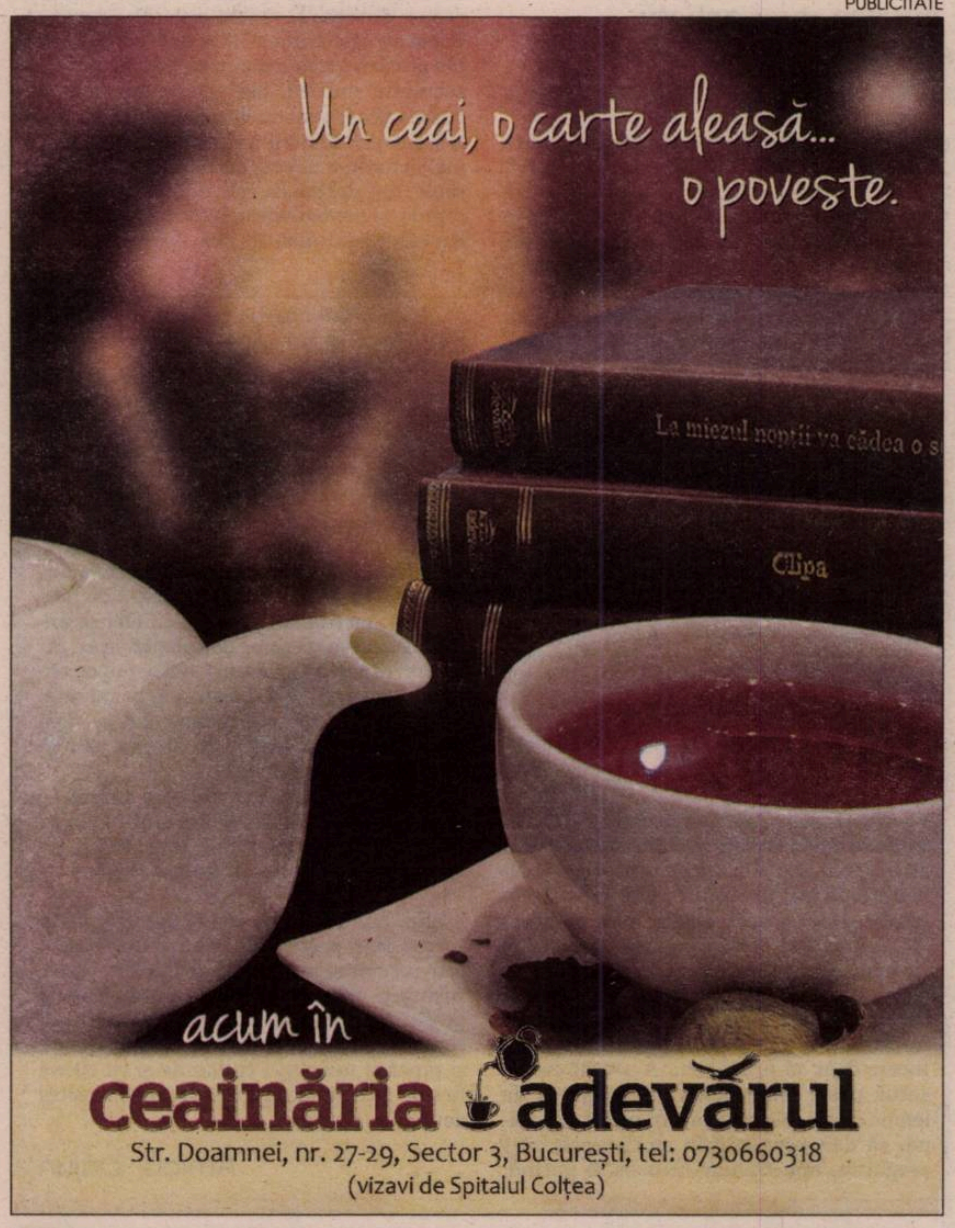

PUBLICITATE

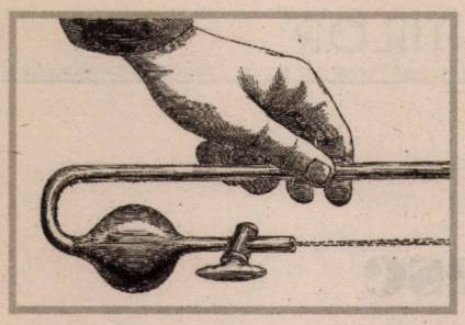

Oana STOICA

rosencrantz & co

Femeia vrajbei noastre

● ***Cockoşi* de Mike Bartlett, regia: Horia Suru, scenografia: Steliana Ştefănescu. Cu: Rareş Florin Stoica, Fulvia Folosea, Vlad Nemeş, Ionel Mihăilescu. Teatrul Act.**

Imaginează-ţi că partenerul tău de viaţă tocmai te-a părăsit. Mai mult decît atît, te-a părăsit pentru altcineva. Care ar fi strategia ta de recucerire? Te poţi gîndi la asta mîine, precum Scarlett O'Hara, dar dacă acel mîine este azi?

Triunghiul amoros generează aceleaşi probleme întotdeauna, indiferent de schimbările de optică ale societăţii: suferinţă, incertitudine, frustrare, lupta pentru afecţiunea celuilalt. Şi asta pentru că, oricare ar fi compoziţia triunghiului, tot despre dragoste este vorba. Dramaturgul britanic Mike Bartlett imaginează o relaţie între o femeie şi doi bărbaţi, „obiectul" disputei fiind unul dintre bărbaţi, fără ca ăsta să fie elementul esenţial (homosexualitatea apare în literatură din Antichitate, de exemplu, în *Iliada* lui Homer, sub forma „prieteniei" dintre Ahile şi Patrocle). Identitatea de gen este un subiect din ce în ce mai prezent în spaţiile de joc româneşti (în străinătate, aceasta este una dintre temele cel mai des chestionabile de către artişti, iar viziunile asupra subiectului sînt diverse şi în continuă schimbare). Ceea ce este interesant la piesa lui Mike Bartlett (cîştigătoare, în 2010, a Premiului „Laurence Olivier", cea mai importantă distincţie britanică pentru dramaturgie) este faptul că se concentrează pe disconfortul ambiguităţii, în egală măsură sexuală şi afectivă, cu toate consecinţele sale.

Cockoşi (Cock în original, cuvînt care prilejuieşte jonglarea cu mai multe sensuri, dominant fiind cel licenţios, care nu are însă corespondent în textul „cuminte" ca scriitură) este povestea unei despărţiri care nu a mai avut loc. John (nume banal, care anonimizează mai mult decît defineşte, semn că nu se face studiu pe caz particular, ci se extrag elemente valabile pentru o situaţie generală) formează un cuplu de şapte ani cu partenerul său, dar relaţia începe să scîrţîie. Pragul celor şapte ani se dovedeşte la fel de greu de trecut într-o relaţie homosexuală ca şi într-una heterosexuală. Însă lucrurile se schimbă cînd John cunoaşte o fată şi se îndrăgosteşte de ea. Dilema lui John, singurul personaj numit în text (celelalte se definesc tipologic în raport cu el, adică M – *„Man"*, bărbatul cu care trăieşte, W – *„Woman"*, femeia de care se îndrăgosteşte, şi F – *„Father"*, tatăl partenerului său) vizează confuzia sexuală. Dacă sexualitatea este parte importantă a identităţii noastre şi liniile de demarcaţie sexuală sînt neclare, despre ce fel de identitate vorbim astăzi? Acestea sînt cele două teme din *Cockoşi,* identitatea de gen şi managementul despărţirii. Mike Bartlett explorează ideea de dragoste şi de sexualitate pentru a ajunge la o concluzie oarecum asemănătoare cu a grecilor din Antichitate: iubim o persoană (grecii spuneau „frumuseţea"), nu sexul ei.

Construcţia piesei se axează pe ideea de meci, sugerată de titlu (şi accentuată în varianta românească, ce trimite la luptele de cocoşi, aparent comice, în realitate sîngeroase). Prin urmare, structura dramaturgică se realizează din scene (lupte) de doi, cu punct culminant în bătălia finală dintre cei doi pretendenţi la inima lui John. Jocurile puterii în relaţia triunghiulară prilejuiesc treceri abile din registrul dramatic în cel comic, în care se chestionează posibilitatea fericirii, intimitatea şi distincţia incertă între sexualitate şi afect.

Ce închide acest spaţiu? Sînt mai multe răspunsuri posibile: lupta pentru putere într-o relaţie, nesiguranţa, confuzia identităţii, limitele proprii etc.

În spectacolul Teatrului Act (coprodus de Asociaţia ENTHEOS şi GrayPlay Performing Arts, premieră naţională a textului), regizorul Horia Suru se foloseşte de sugestia titlului şi de structura dramaturgică pentru a configura show-ul ca un meci de box. Decorul (Steliana Ştefănescu) este construit din pereţi de fire transparente, care decupează un cub în interiorul căruia personajele îşi expun zbaterile. O latură sugerează un ring de box, celelalte trei creează imaginea unei cuşti (aceeaşi idee scenografică apare şi în versiunile americane: fie spaţiu-arenă pentru a facilita expunerea, fie ring de box, care să sugereze lupta). Ce închide acest spaţiu? Sînt mai multe răspunsuri posibile: lupta pentru putere într-o relaţie, nesiguranţa, confuzia identităţii, limitele proprii etc. Disputele se derulează în reprize, victoriile şi eşecurile sînt temporare, pînă la bătălia finală pe care cei doi combatanţi, „premiul" (John) şi „antrenorul" (tatăl lui M) o poartă ca pe un meci, unul verbal, cu argumente logice, emoţionale şi lovituri nepermise, fără a fi cu nimic mai prejos în producerea suferinţei decît o luptă fizică. Pe acelaşi sistem este coregrafiată şi scena de sex (prima întîlnire a lui John cu o femeie) care se consumă cu personajele îmbrăcate, la distanţă, ca un duet în care provocarea, comică în felul ei, vine din ce se spune, nu din ce se vede. Poate că singurul lucru care ar putea şoca este sărutul gay, şi asta nu din pricina actului în sine, ci a apropierii de public, ceea ce îi face vulnerabili pe actori.

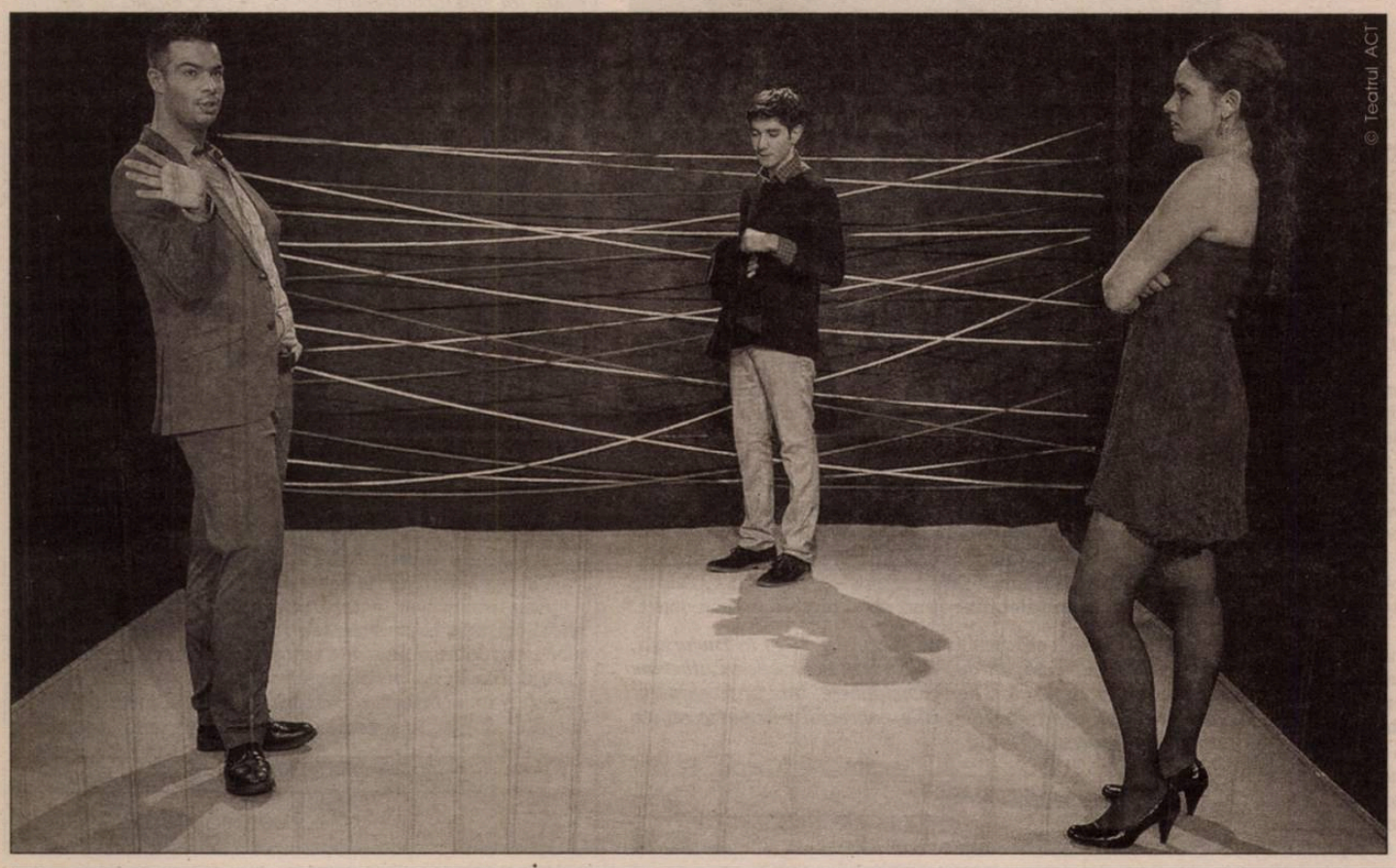

Şi dacă tot am ajuns la actori, ei sînt campionii acestui spectacol. Rareş Florin Stoica (nominalizare UNITER pentru debut, în 2013), Fulvia Folosea şi Vlad Nemeş, absolvenţi ai Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj au participat la Programul „Practică teatrală în regiunile Centru şi Nord-Vest" organizat de Teatrul 74 din Tîrgu Mureş şi au fost printre cîştigătorii acestuia cu spectacolul *The H(eden) Garden*. *Cockoşi* este primul lor proiect împreună, după ce s-au mutat în Bucureşti. În rolul combatanţilor, Vlad Nemeş (M – afectat, intrigant, posesiv, dar comic, un fel de rezumat al tipologiei gay) şi Fulvia Folosea (W – atrăgătoare, onestă, dar manipulatoare la nevoie) reprezintă faţa şi reversul aceluiaşi personaj, singurul lucru care îi deosebeşte fiind sexul. Şi aici apare întrebarea: diferă iubirea în funcţie de sexul celui iubit? Ne defineşte ceea ce iubim? Asta trebuie să decidă John (Rareş Florin Stoica face un personaj vulnerabil, măcinat de nelinişte, de imposibilitatea autodefinirii, curios, senzual, plin de tandreţe) care alege, sub presiune, confortul unei nefericiri familiare în locul unui posibil bine necunoscut. Celor trei li se adaugă Ionel Mihăilescu în rolul tatălui, un manipulator discret, dar bine intenţionat. Pe scenă se simte entuziasmul creatorilor, acea poftă de a face teatru care dă energie unui spectacol, îl ţine viu şi incitant în fiecare clipă. E o calitate rară şi tocmai de aceea admirabilă.

Piesa lui Bartlett nu este despre homosexualitate, ci despre cum păstrăm relaţii, chiar dacă ne fac rău, doar din cauza fricii de nou. Şi asta este valabil pentru orice fel de relaţie.

Cockoşi este un spectacol curajos, despre cine sîntem şi pe cine iubim. Şi despre cît de greu e să aflăm asta.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

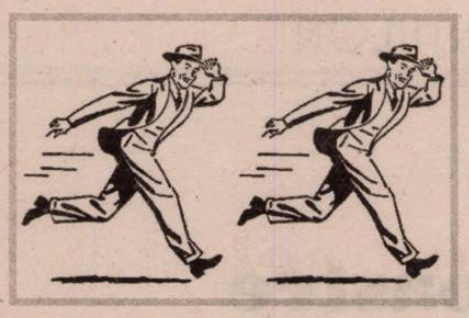

Andrei GORZO

dilematograf

Filmul românesc

– curs introductiv internațional –

● **Dominique Nasta, *Contemporary Romanian Cinema: The History of an Unexpected Miracle*, Wallflower Press – Columbia University Press, 2013.**

Apărută la editura universitară britanică Wallflower Press (incorporată din 2011 în Columbia University Press), *Contemporary Romanian Cinema: The History of an Unexpected Miracle* este o introducere în filmul românesc de ieri (primele aproximativ o sută de pagini) și de azi (restul de încă o sută și ceva), scrisă de o autoare de origine română (emigrată în Belgia din 1984, în prezent profesoară de Film Studies la Université Libre de Bruxelles), pentru un public internațional (anglofon) mai degrabă cinefil decît academic. Dat fiind faptul că cititorilor occidentali cărora li se adresează cu precădere Dominique Nasta le-au lipsit ocaziile de a vedea majoritatea filmelor despre care scrie, insistența ei de a rezuma *plot*-uri e justificabilă strategic: cartea reprezintă o tentativă de a profita de interesul cinefil și academic pentru filmele românești recente, în ideea lăudabilă de a proiecta un început de lumină și asupra capitolelor anterioare din istoria unei cinematografii multă vreme necercetate (sau prea puțin cercetate) din afara țării.

Iarăși, că internaționalizează locuri comune ale istoriografiei românești de film (Ion I. Cantacuzino, Călin Căliman, Bujor T. Rîpeanu) nu poate fi considerat un defect al cărții – mai ales dată fiind puterea autoarei de a comprima (pînă la pagina 16 a trecut deja prin patru decenii) –, deși ar fi fost de preferat ca numele de Ionesco și Caragiale să nu fie invocate ca explicație suficientă pentru absolut tot ceea ce ține de umor în cinema-ul românesc, după cum încă și mai de preferat ar fi fost ca spiritul mioritic să nu fie invocat pentru a explica nimic. Noțiunile de „timp istoric" și „timp ficțional" ale lui Paul Ricoeur sînt invocate repetat, dar fără a fi aplicate riguros, astfel încît ele constituie mai mult o mantra decît o grilă teoretică. Ocazional, criteriile după care e evaluat un film sau altul s-ar fi cerut rafinate – autoarea nu o dată laudă sau contestă cîte un lucru pentru că acesta ar fi sau n-ar fi (fără alte explicații) „natural" sau „autentic". Iarăși, Nasta preia de-a gata descrierea jurnalează a Noului Cinema Românesc ca o estetică „minimalistă" – uneori cu ghilimele, alteori fără, dar neexplicînd niciodată ce înțelege prin asta, ce desemnează pentru ea noțiunea de „minimalism", în contextul unei istorii stilistice a cinema-ului. Mulțumirile pe care i le adresează, în prefața cărții, eminentului stilistician american David Bordwell ar fi trebuit s-o oblige prin ele însele la elucidarea unor chestiuni de felul ăsta, în loc să se piardă în detalii trivial-anecdotice, ca, de pildă, cocoașa din spinarea nu știu cărui cineast român (Grigore Brezeanu) sau corespondența nu știu cărei scene din *Morometii* (tăierea copacului) cu biografia lui Marin Preda *(who the fuck cares*, dintre cititorii neromâni ai cărții ei?). Uneori imprecisă în îndeplinirea celor mai simple îndatoriri de clasare și descriere (de pildă, cînd atribuie filmului *Niki Ardelean, colonel în rezervă* un format diaristic), alteori pueril-arbitrară în comentarii (ca atunci cînd decide că personajul soldatului din *È pericoloso sporgersi* e „mult mai subtil și mai complex" decît personajul elevei și personajul actorului), autoarea tinde să devină însă excesiv de ambițioasă în analogii și paralelisme: astfel, fauna umană din *Furia* (Radu Muntean) o trimite direct la *Comedia umană* a lui Balzac; în prima apariție a domnului Lăzărescu (filmat în timp ce vorbește la telefon cu sora sa nevăzută și neauzită), Nasta detectează influența *Vocii umane* a lui Cocteau; iar televizorul care merge în apartamentul aceluiași personaj (aducînd inclusiv informații despre un accident rutier care mai tîrziu va influența ce se întîmplă cu el) îi apare ca o ditamai *mise en abyme* (în tradiția unui moment din *Reconstituirea*, cu o ambulanță vizibilă simultan pe ecranul unui televizor și pe fereastra din spatele acestuia), cînd, de fapt, e ceva ce se face toată ziua în narațiunea de tip hollywoodian (unde un personaj nu poate să deschidă televizorul fără a da peste o știre relevantă pentru povestea sa). Comicăria unei afirmații precum aceea că, în *Niki Ardelean, colonel în rezervă*, tînăra generație *„makes love in a totally unconventional way"*, trebuie pusă, probabil, și pe seama unei engleze stîngace, deși cineva de la Wallflower Press ar fi trebuit măcar să cureță textul de *false friends* (de pildă, la pagina 75, *process* în loc de *trial)*, dacă nu s-o convingă pe autoare că a încerca să explice glume bazate pe jocuri de cuvinte românești e o idee nefericită. Deși, pe coperta a patra, Mihai Chirilov o felicită pe Dominique Nasta pentru felul în care aceasta a explicat cum a apărut Noul Cinema Românesc, în timp ce Dudley Andrew (distins legatar american al ideilor lui André Bazin) declară că studiul ei „despre acest important cinema" este cel „definitiv", cartea este doar una mediocră.

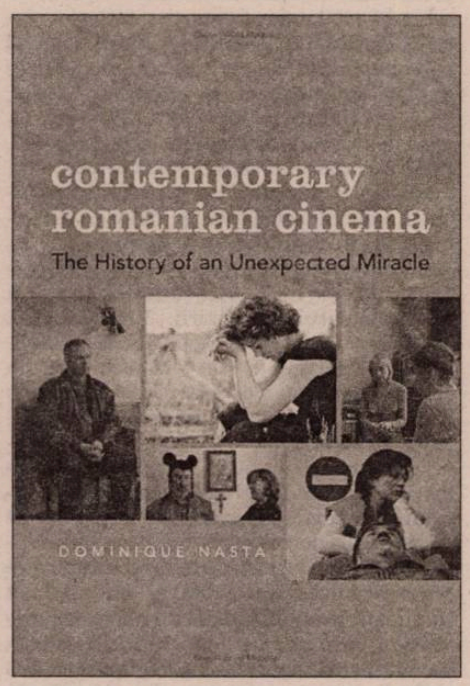

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

O poveste

● **Mick Harvey, *FOUR (Acts of Love)*, Mute Records, 2013.**

Pînă în 2009, Mick a fost mereu lîngă Nick, fie că perioadele s-au numit Boys Next Door, o entitate protoistorică ce avea să se transforme în The Birthday Party, fie că s-au numit chiar The Birthday Party, fie că s-au numit The Bad Seeds. Mick i-a fost lui Nick prieten și confident, dar, mai important pentru muzica lui Cave, omul care i-a făcut aranjamentele pieselor și l-a ajutat să le scrie timp de 36 de ani, sărind de la un instrument la altul, cu o ușurință de invidiat.

În 2000 și 2011, Harvey a ajutat-o pe PJ Harvey să ducă acasă două Mercury Prize, cel mai rîvnit premiu al Britaniei muzicale, fiind coproducător al *Stories from the City, Stories from the Sea* și *Let England Shake*. Din 1995, de pe vremea seminalului *To Bring You My Love*, Harvey era unul dintre instrumentiștii pe care Polly Jean s-a bazat în sesiunile de înregistrări și în turnee.

Foarte pe scurt, astea sînt cele mai importante borne biografice din cariera unui muzician care a făcut multe. Între a cînta în trupele care l-au acompaniat pe Nick Cave, de-a lungul anilor, și a-i coproduce lui PJ Harvey două albume importante, și-a făcut timp și pentru a înregistra două albume cu *cover*-uri în limba engleză ale pieselor unei febleți personale constante, francezul Serge Gainsbourg *(Intoxicated Man* – 1995 și *Pink Elephant* – 1997), pentru a livra cîteva *soundtrack*-uri și pentru a lucra în studio albumele altor muzicieni, precum Robert Forster, Anita Lane sau Rowland S. Howard.

Anul trecut, Mick Harvey a ajuns la albumul solo cu numărul șase, numit *FOUR (Acts of Love)*, al doilea de după despărțirea de Nick Cave. Închisă între „coperțile" numite „Praise the Earth (Wheels of Amber and Gold)" și „Praise the Earth (An Ephemeral Play)", ultima operă a muzicianului australian e o poveste în trei (!!!) acte, „Summertime in New York", „The Story of Love" și „Wild Hearts (Run Out Of Time)" care vorbește despre creșterea și descreșterea unei relații. Dacă mereu a existat ceva întunecat și hipnotic în muzica lui Harvey, albumul acesta nu face excepție.

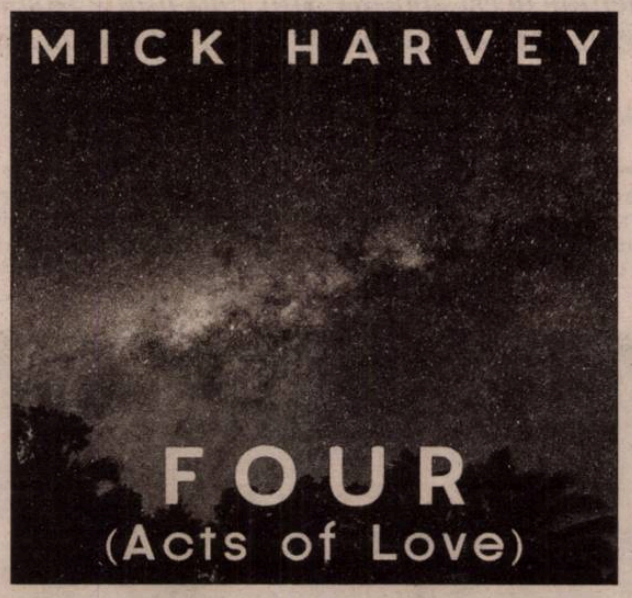

Tonul e sumbru și fragil, *sound*-ul e un șarpe care se contorsionează fără să se împiedice. Miroase cînd a folk intoxicant, cînd a cîntec de leagăn pentru iubiri pregătite a adormi pentru totdeauna. Nimic din rînjetul sardonic al lui Nick Cave nu picură în muzica de pe acest album al lui Harvey. Poți întîlni pe undeva pe aici parfumul lui Polly Jean. Ba chiar și vocea britanicei pe „Glorious", un *cover* al unui cîntec de-al ei niciodată înregistrat. Poți întîlni urmele unor Van Morrison, Exuma, Roy Orbison sau The Saints – Harvey nu și-a ascuns niciodată pasiunea de a recînta/reinterpreta piesele pe care le-ar lua cu el pe o insulă pustie. Și, peste toate, poți pluti în marea tulbure a nuanțelor sonore teatrale cu care un muzician talentat a știut să-și picteze ultima operă.

Mick Harvey va concerta pe 17 aprilie 2014 la București, în The Silver Church, alături de Andrea Schroeder, Catherine Grandorge și Robin & The Backstabbers, într-un eveniment produs de Liveland. Pe 18 aprilie, concertul s-ar putea repeta la Cluj, în aceeași formulă.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Răzvan DINCĂ

Rigoletto, contemporanul nostru

Opera Națională București prezintă spectacolul Rigoletto, *de Verdi, în versiunea regizorului Stephen Barlow. Un titlu clasic de operă, într-o versiune scenică contemporană, un spectacol montat de un regizor englez de origine australiană. În această versiune, acțiunea este plasată în orașul Chicago, la începutul anului 1929.*

Cum de ați ales această versiune a operei?

E un spectacol contemporan. Montarea respectă regulile clasicului, doar că pune într-un context diferit acțiunea acestui libret, și anume o aduce în anul 1929. Decupajul regizoral este unul contemporan, adresat secolului nostru și spectatorilor de acum. Regizorul are, de altfel, o vastă experiență în acest sens, a montat deja numeroase spectacole de operă, operetă și musical. Stephen Barlow are acest simț al spectatorului de bună calitate, știe să-i capteze și să-i mențină atenția.

Cînd și cum s-a mai montat Rigoletto *la Opera Națională?*

Se montează de 60 de ani. Au fost multe versiuni ale acestei opere. Însă odată cu premiera acestui spectacol cu *Rigoletto*, reinaugurăm Muzeul Operei. Așa că răspund acestei întrebări trimițîndu-vă să vedeți acest nou muzeu de tip *work in progress:* el își va schimba „fața" de patru ori pe an, în scopul de a promova anumite tipuri de teme și de idei. De data asta, artiștii invitați au pregătit o instalație pornind de la *Rigoletto*, o instalație care vorbește despre istoria spectacolului *Rigoletto*.

Vă este teamă de reticențe din partea publicului?

Am, într-adevăr, o mică rezervă în ceea ce privește publicul obișnuit cu spectacolele mai conservatoare. Îl rog să aibă deschidere și să simtă emoția unui punct de vedere regizoral diferit. Să ne înțelegem: nu e un spectacol revoluționar. E un spectacol care respectă spiritul muzicii și al libretului, dar nu în sensul unei reconstituiri muzeistice.

***Răzvan Dincă** este directorul Operei Naționale București.*

a consemnat Matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Laos – Luang Prabang cel şic şi Vang Vieng cel trippy

„Cel mai frumos oraş din Asia de sud-est", îmi spune o prietenă despre Luang Prabang, înainte să merg în Laos.

Luang Prabang, fosta capitală a Laosului (în 1975 s-a mutat la Vientiane, un oraş considerabil mai neinteresant), aflat în patrimoniul UNESCO, e Asia aia din reviste. Acolo vezi cel mai bine faptul că Laosul a fost colonie franceză, oraşul îmbinînd, în cel mai zen şi artistic mod cu putinţă, exotismul asiatic cu *chic*-ul european. E o linişte nefirească în Luang Prabang, de parcă oraşul visează într-o dulce amorţeală, o oază pentru călătorul venit, după agitaţia oricărui alt loc din zonă.

Curat, cu un farmec ce respiră prin toţi porii caselor tradiţionale îngrijite, cu flori la fereastră, al templelor aurii şi cu mozaicuri sau murale cu viaţa lui Buddha, al dealurilor şi naturii luxuriante chiar din interiorul oraşului, al legendarului Mekong care străbate oraşul, Luang Prabang-ul are un *je ne sais quoi* care te face să vrei să îmbătrîneşti acolo. Iar vilele *chic*, cu o arhitectură francez-laoţiană, ascund restaurante perfecte să te hrănească pînă la respectiva bătrîneţe. În Luang Prabang ai timp să respiri, se schimbă ritmul, mergi încet şi-i savurezi frumuseţea, nu faci atît de multe lucruri ca în alte oraşe asiatice şi, cumva, locul nu-ţi permite să mai fugi. Stai mai bine la o cafea lungă, la una dintre terasele de pe malul rîului, te uiţi la munţii din zare şi te gîndeşti cît de simple sînt, uneori, lucrurile.

Dimineaţa, la ora 6, sute de călugări budişti umplu străzile oraşului. Cu un coşuleţ în mînă, călugării primesc orez de la localnici. Le-am văzut pe gazdele noastre – de cu seară pregăteau cu grijă mîncarea pe care urmau să o dăruiască a doua zi călugărilor. Ne-au spus că, din cauza unor incidente neplăcute, cu hrană necorespunzătoare, e preferabil ca turiştii să participe doar ca spectatori. Aşa că, dimineaţă de dimineaţă, străini cu ochii încă lipiţi de somn aleargă bezmetici pe străzile Luang Prabang-ului, să prindă cel mai bun cadru din procesiunea robelor portocalii.

200 de kilometri mai încolo, pe o cu totul altă planetă, se află Vang Vieng. Pînă în 2013, Vang Vieng era un fel de Vama Veche – nivelul următor. Ireal că un astfel de loc exista într-o ţară comunistă. Cîteva străduţe de pămînt, un rîu al pierzaniei şi multe cîrciumi cu filme – asta înseamnă Vang Vieng. Să explic. Sătucul pierdut între munţii calcaroşi care iau forme surprinzătoare, printre lagunele cu apă turcoaz, pădurile bogate şi peşterile ascunse, era un paradis al distracţiei. Primul motiv era legat de lejeritatea cu care drogurile erau prezente în meniurile alternative ale fiecărei cîrciumi (unde, suprarealist, se dădeau în reluare încontinuu, pe cîte un TV mic, aceleaşi episoade din *Friends* sau *Family Guy*). La tot pasul, dădeai peste tineri din toate colţurile planetei, privind fix într-un punct, rîzînd necontrolat sau mişcîndu-se haotic, după o logică numai de ei ştiută.

Al doilea motiv era legat de *tubing*, o activitate „socio-recreaţională" prin care luai o anvelopă de dimensiuni mari, te duceai cîţiva kilometri în sus pe rîu, te aşezai în ea şi pluteai fericit pînă înapoi în sat, traversînd un peisaj superb, de munţi calcaroşi dantelaţi. Oricît de idilic ar părea, totul era condimentant în exces cu zeci de baruri, de-o parte şi de alta a rîului, unde aveau loc petreceri nebune. Un angajat al barului îţi arunca o sfoară şi te trăgea la mal, îţi lăsau *tube*-ul la intrare, beai, dansai, eventual luai şi un *magic cocktail*, pentru ca apoi să te urci din nou pe colac şi să pluteşti cîţiva metri mai încolo, la barul următor. Seara, toată lumea se dădea jos clătinîndu-se din *tube*-uri şi se îndrepta spre barurile din sat, unde o lua de la capăt. Măsurile de siguranţă sau orice fel de reglementare erau practic inexistente, aşa că accidentele nu erau rare (în 2011, au murit acolo 27 de turişti) iar excesele erau imposibil de controlat. Scria într-un ziar că, dacă lumea ar fi condusă de adolescenţi, ea ar arăta fix ca Vang Vieng-ul.

Oricît de amuzantă era o vizită acolo, astfel de atmosferă nu făcea, bineînţeles, prea bine comunităţii locale. În 2013, statul a decis să închidă barurile de pe rîu, să le controleze pe cele din oraş de *magic shakes* şi să impună reguli mult mai stricte celor care vin acolo. Petrecerea s-a terminat în Vang Vieng, numărul de turişti a scăzut dramatic şi comunitatea îşi reia încet-încet obiceiurile de dinainte de afluxul masiv de străini beţi sau drogaţi de pe drumurile lor de pămînt.

Mai puţin cunoscut şi vizitat ca vecinii lui – Thailanda, Vietnam sau Cambodgia –, Laosul cu siguranţă merită o oprire. Este, aşa cum spune şi sloganul lor, „pur şi simplu frumos".

PUBLICITATE

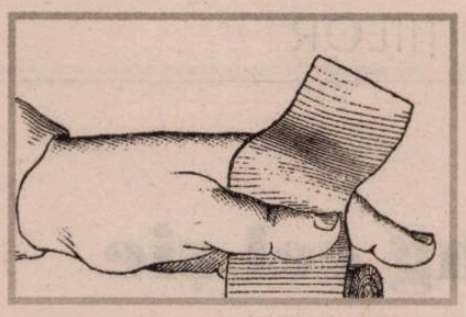

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cum a ajuns Mircea Badea substantiv comun

S-a aşezat în faţa mesei pline cu ziare în timpuri imemoriale, pe vremea cînd mai erau ziare. Se strîmbă, suduie şi se dă de ceasul morţii de atunci, păstrîndu-şi miraculos aplombul peste mode şi timp. Noi, manieraţii, intelectualii, potoliţii, l-am remarcat, ne-am mirat, l-am lăsat în plata Domnului şi am schimbat postul, care, între timp, nu mai e post, pe Facebook, *Casa Jurnalistului, Longform* sau *New Yorker*. Dar, ei, ceilalţi, au rămas cu el. De aceea, e cazul să revenim şi noi puţin.

În timpul cît nu l-am băgat în seamă, Mircea Badea a devenit, din substantiv propriu, substantiv comun. Sau, mai frumos zis, din persoană – gen publicistic. Cea mai clară dovadă în acest sens este Radu Banciu, cu diferenţa specifică ne interesează, ci genul proxim.

Acesta e din ce în ce mai cuprinzător. Mircea Badea, substantivul comun, s-a simţit într-o seară, tîrziu, închistat în însăşi ideea de *seara, tîrziu*. Şi a evadat în alte segmente ale grilei, sub forma unor monologişti în ebuliţiune, ca Silviu Mănăstire sau Felix Rache, care simt raza soarelui mîngîindu-le tenul, cînd apasă pe clanţa televiziunii.

Dar de unde vine Mircea Badea? Din nou, nu e vorba de CV, ci de categorie. Istoric vorbind, a consacrat-o Sorin Oancea, om de bază la Antene, încă din anii '90, chiar cu Badea-omul, prin 2005, cînd a lansat Antena 3. De la Antena 3, a luat Badea-substantivul

Totuşi, ce e sau cu ce se mănîncă Mircea Badea, ca gen?

re îi insultă pe prietenii lui Badea cu aceeaşi furie cu care Badea îi insultă pe prietenii lui Banciu. România TV, postul care a cules ce e mai rău (pseudovedete sau pseudoformate) de la alte televiziuni, are şi ea un Mircea Badea, pe nume Dragoş Pătraru, care combate tot la ora 23. Iar acum un an, însăşi TVR avea în plan un Badea, dar nu l-a mai găsit.

Dacă zapezi, seara tîrziu, printre posturile cu rating zero aruncate pe cablu de tot felul de baroni locali, găseşti, cu siguranţă, şi vreo variantă poporanist-mucegăită, adormit-ardelenească a personajului. Sau vreun huhurez cataleptic, care, din loc în loc, are cîte un puseu voltaic de hlizeală şi activitate, crezîndu-se fără îndoială în programul matinal. În negura istoriei, acum vreo zece ani, pe OTV exista un văr sau aşa ceva al Loredanei Groza, care făcea ceva numit *Revista revistelor*. Avea o siglă de emisiune cu un răţoi şi adresă de mail de Yahoo. Rezist tentaţiei de a identifica mai precis toate aceste personaje – şi altele –, fiindcă şi l-a dus la B1, unde, în toamna lui 2011, l-a înşurubat pe Banciu în scaun, în ipostaza gnomică de azi. Între timp, cu cîţiva ani înainte, Realitatea TV, care mînca bătaie de la Badea în fiecare seară, încercase o formulă asemănătoare, cu un tip pe nume Cătălin Oprişan, mult prea decent, în stilul lui frust, pentru ca să-i facă lui Badea probleme. Cătălin Oprişan a mîzgălit o vreme nişte lucruri pe un *flipchart*, la TV, şi după aceea s-a reprofilat.

Şi de ce voia tot TV-ul cu rating mic şi spume politice cîte-un Mircea Badea la ora 23? Fiindcă Mircea Badea avea şi are succes, dar şi fiindcă la ora 23, în România, la televizor, bate vîntul. Nu e vorba de telespectatori, fiindcă aceştia se găsesc – invers proporţional cu cifrele despre productivitatea muncii de la Institutul Naţional de Statistică. Ci de reclamă, care e puţină pe piaţa românească, drept pentru care se concentrează în prime-time, adică intervalul dinainte de Mircea Badea, interval unde sînt şi cei mai mulţi privitori.

Dar nu a zis Mircea Badea-omul, de atîtea ori, că emisiunea lui e rentabilă? Ba da, dar tocmai despre asta e vorba. Dacă iei în calcul un salariu lunar de 6-7000 de euro, cît s-a vehiculat în privinţa corifeului, şi nişte costuri minuscule în materie de studio, masă, scaun, lumină, ajungi la o reţetă de vreo 400 de euro pe ora de program. Acelaşi Badea-prototip a defilat eoni într-un nondecor şi cu genericul cu proteză, deci şi acolo mai sînt nişte economii.

Mircea Badea, substantiv comun, e o soluţie de criză. Costă puţin, mai puţin decît banii puţini pe care îi investesc publicitarii în segment. Iar la ora 23, publicul nu e din clasa muncitoare, ci mai degrabă pe dos, dintre oamenii care ajung a doua zi la ora 10 la birou, deci cu ceva putere de cumpărare.

Să facem o comparaţie cu ceea ce putem vedea la aceeaşi oră, pe-afară. Pe Antena 3, acelaşi Sorin Oancea programa, prin 2006-2007-2008, celebrul *The Tonight Show* de pe NBC, al lui Jay Leno. N-a prea mers, ca şi *The Apprentice*, difuzat în aceiaşi ani. *The Tonight Show* e mama tuturor formatelor de *late night* din America şi a fost inventat chiar pe NBC. Constă într-un platou de multe sute sau chiar mii de metri pătraţi, în care Jay Leno (sau succesorul lui, Jimmy Fallon, care tocmai a preluat showul) mai are, pe lîngă masă: canapea, fotoliu, doi invitaţi, o orchestră, un *sidekick*, o grămadă de public, invitaţi muzicali celebri de final. *The Tonight Show* a suferit reduceri drastice de buget, prin 2012, de la 100 la 80 de milioane de dolari pe an. La 45 de săptămîni de difuzare a cîte cinci ediţii, asta înseamnă cam de o mie de ori mai mult decît bugetul lui Mircea Badea, fie el substantiv propriu sau comun.

Totuşi, ce e sau cu ce se mănîncă Mircea Badea, ca gen? Dacă e să definim personaje, o paralelă între clasa Jay Leno, Jon Stewart, Conan O'Brien şi Badea – Banciu – Pătraru nu are rost. Despre felul cum ai noştri îi

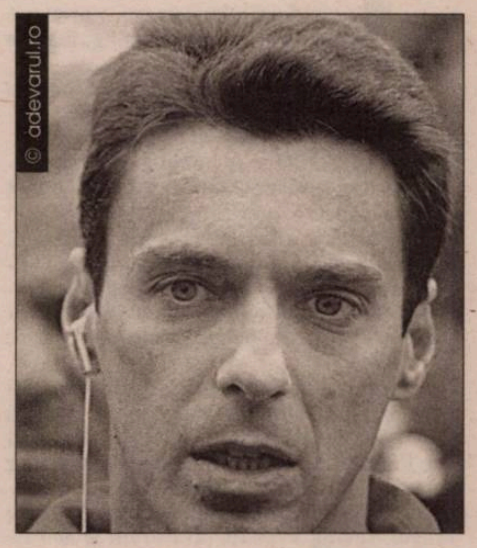

suduie pe duşmanii patronului au scris alţii destul. Mai puţin remarcat e faptul că meseria de Mircea Badea a început, în televiziune, pe vremea cînd exista presă, sub numele de *revista presei*, dar continuă şi se dezvoltă şi acum, cînd presa aproape că nu mai e. Trebuie că există în revistele presei fără presă şi altceva decît presă, iar perspectivele genului sînt invers proporţionale cu banii de publicitate care se găsesc pentru TV-ul de seara tîrziu. Şi proporţionale cu mania de a spiona concurenţa şi de a imita, a mediei din România. Cu alte cuvinte, perspective promiţătoare. Cel puţin pentru Badea, Banciu şi toţi ceilalţi.

Singurul lucru pe care puteţi să-l faceţi, dacă nu vă convine, e să schimbaţi postul. Dar nu de la unul la altul.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Fetiţele corporatiste

Aveam o „prietenă" pe Facebook, cu 8 ani, poate cu 10 ani mai tînără decît mine, care mă scoatea din minţi. De multe ori am fost tentată s-o şterg din listă, însă de fiecare dată m-am oprit, curioasă pînă unde poate să ajungă cu *self-esteem*-ul şi autosuficienţa ei. De altfel, o ştiam încă de pe vremea cînd abia ieşise din adolescenţă. Trimisese nişte texte la un concurs de scriere creativă, la care, întîmplător, eram în juriu. Multe texte, vreo 20, în care se simţea insistenţa omului care vrea cu orice preţ să cîştige, deşi miza era aproape inexistentă. Corecte, monotone, egale, fără strălucire. Însă condeiul ei avea siguranţă şi ceva superior, ca şi cum şi-ar fi propus să dea lecţii de scris. Teoretic, nu puteam să-i reproşez nimic – nici măcar o virgulă nu era în plus sau în minus. Din cîte îmi amintesc, a luat locul 2 sau 3. N-a apărut ca să intre în posesia premiului – un workshop intensiv de *creative writing* susţinut de cîţiva scriitori consacraţi. Era plecată în State, la studii. Cînd s-a întors, s-a angajat fără probleme la un trust de presă şi am mai urmărit-o o vreme. Am întîlnit-o întîmplător la cîteva evenimente mai mult sau mai puţin mondene. Era o apariţie – pentru că aşa voia ea să fie. Să atragă atenţia. Şi, cu un snobism bine dozat, n-o interesau decît personajele de la Liiceanu în sus. Sau de la Dan Puric, că nu prea făcea diferenţa. Fiind la o vîrstă incertă, nici cal, nici măgar, cum ar spune bunică-mea, puteai să o iei drept o junăinteresantă, ambiţioasă şi plină de talente (bărbaţii ar adăuga aici şi alte lucruri), putea să te păcălească uşor. Însă adevăratele ei ambiţii carieristice se vedeau doar pe Facebook. Lucra la o revista glossy pentru femei, cred. Aşadar, pagina ei de Facebook era îmbibată şi gemea de atîta *eu*. Eul ei, desigur. În fotografii – ea, în diferite poziţii studiate, cu detalii de buze, de mînă care scrie –, şi comentarii asupra propriilor imagini, cum ar fi, de pildă: „Am descoperit că zîmbesc prea puţin în poze. *Another thing about myself that I have to manage.*" Postări despre ea de la toate evenimentele la care participase sau, mă rog, fusese „invitată de onoare" – probase fuste, se pozase cu vedete, citise din scrierile ei etc. Părerile ei despre lume şi viaţă – „pentru că nu mai vrea să tacă cînd are ceva de spus". Printre atîtea reflexii şi reflecţii, mai scăpa şi cîte un citat motivaţional despe fericire, al lui Coco Chanel sau Louis Vuitton. N-am să uit însă acea postare de la o oră tîrzie în noapte, în care ne mărturisea că toate eforturile ei, orele petrecute în redacţie după program, dăruirea ei faţă de revistă, trust etc. fuseseră în sfîrşit răsplătite şi că tocmai a fost numită şefă de ceva, cred că de departament. Şi nici comentariile unor alte domnişoare care aspirau spre poziţii asemănătoare: „Bravo! O meritai din plin!", sau, ca la naşterea unui copil: „Să fie într-un ceas bun!"

Abia atunci mi-am dat seama că n-are nici un rost să mă enerveze fata asta. Ba chiar mi s-a făcut un pic milă de ea. Intrase pe un culoar pe care alerga dînd din coate, obsedată să cîştige cursa, fără să mai vadă nimic în jur, nici măcar dacă mai existau şi alţi concurenţi. Fără emoţii, fără să-şi permită nici o clipă de răgaz, în care să respire. Şi ca ea erau multe, o întreagă generaţie de fetiţe, născute la începutul incertelor ani '90, în care părinţii pompaseră o exagerată încredere de sine („Eşti cea mai bună! Trebuie să ai tupeu şi să reuşeşti în viaţă!"), le încurajaseră cele mai mărunte talente şi-şi sacrificaseră ultimii bani ca să le trimită la studii în străinătate, pentru a-şi ascunde frustrările şi lipsa lor de şansă din comunism. Iar străinătatea aceea, în loc să le deschidă un pic ochii, li se urcase la cap, căci reţetele de succes de acolo se suprapuneau peste cele învăţate de acasă, aşa că se întorceau în ţară insensibile şi invincibile, crezînd că totul li se cuvenea doar lor. Ele sînt cele care populează astăzi corporaţiile, multinaţionalele, în posturi mărunte, visînd la posturile mari. Cele care bîrfesc la o ţigară pe holuri – la o adică, îşi toarnă colegii sau îşi seduc şefii, pentru că au fost învăţate să aibă tupeu. Însă în mintea lor e un talmeş-balmeş, îşi creează un soi de avataruri pe Facebook, n-au un sistem de valori, n-au nimic. Sînt doar nişte ambalaje, goale pe dinăuntru.

De curînd, am descoperit că fata respectivă nu mai era „prietenă" cu mine pe FB. Nu mă ştersese din lista ei, căci, de fapt, nu mai exista nici o listă. Pentru că devenise şefă şi, între timp, publicase şi o carte, statutul ei evoluase. Îşi făcuse o pagină de fani, iar dacă nu a plătit cumva cele 20.000 de like-uri, se poate spune că, datorită ambiţiei şi calităţilor ei de bun PR, a reuşit în viaţă. Nu-i aşa?

Octavian COMAN

Silicon Valley (I)

– în căutarea transparenţei –

Google, Google, Google şi, încă o dată, Google. E un nume de care cu greu îmi pot feri privirea în campusul în care îşi are sediul compania americană, din oraşul californian Mountain View. Dacă nu dau peste cuvînt, tolănit pe hainele purtate de unii angajaţi, pe coşurile de gunoi pentru colectarea selectivă a deşeurilor, pe căştile de protecţie pentru biciclişti sau pe clădirile de sticlă lucioasă ca lentilele de la ochelarii de soare scumpi, sesizez ceva familiar la culorile unor obiecte din jur... De exemplu, sînt foarte simpatice bicicletele de oraş pe care unii angajaţi trec agale. Arată ca şi cum abia au fost smulse de la un clovn. Cauciucurile şi aripile – vopsite cu verde crud. Cadrul e galben. Coşuleţul din faţă şi furca de dedesubt – roşii. Manşoanele de pe ghidon – albastre. Umbrelele care protejează mesele în aer liber au şi ele aceleaşi nuanţe vesele ca bicicletele. Doar după ceva efort, ca şi cum conştientizez că ştiu un nume, dar am un lapsus şi nu pot să-l pronunţ, realizez, în sfîrşit, că sînt pictate în culorile pe care le văd în fiecare zi cînd îmi caut cuvintele pe Google.

„Astea sînt mai multe microfoane decît am văzut în ultima perioadă, aşa că am vrut să vă fac o poză“, ne anunţă Cliff Redeker, după ce a apăsat în partea dreaptă a ramei ochelarilor Google de pe nas. Lucrează de şase ani aici şi acum e manager al programului „Talks at Google“ („Discuţiile de la Google“). Ce face? Aduce în campus muzicieni, regizori, politicieni şi personalităţi din alte domenii, pentru a le ţine prezentări angajaţilor companiei americane. Astfel, îi ajută pe colegi „să-şi îmbogăţească viaţa“.

Cliff a fost desemnat acum să se ocupe eficient de grupul de jurnalişti străini care vizitează sediul corporaţiei pentru a descoperi cultura Google. E tînăr, cu un aer *cool*, e subţirel şi foarte sigur pe el, ca mai toţi cei care trec pe lîngă noi. Cînd vorbeşte despre colegii săi, le spune *„googleri“*.

Turul începe în clădirea 43 – din holul ei se face şi intrarea în Cafeneaua lui Yoshka, cu sloganul: „Comunitate. Camaraderie. Prietenie.“ Alături de numele cafenelei, se află un text care ocupă cinci rînduri cu multe cuvinte care vor să spună că este binevenită prezenţa cîinilor la locul de muncă de la Google. Adevărul mi-e confirmat de oamenii pe care îi văd pe aleile campusului cu patrupezi în lesă.

Angajaţii companiei mănîncă la mese lungi de lemn, după ce şi-au luat ce au poftit de la secţiunile cu autoservire.

Ghidul cu ochelarii de robot ne precizează că mîncarea este gratuită. Cozile de la bufet nu sînt lăsate însă la voia întîmplării. Sînt „calibrate“ astfel încît să nu fie prea lungi şi să devină o pierdere de timp, dar nici prea scurte, iar angajaţii să nu aibă timp să interacţioneze între ei. Ideea după care sînt organizate spaţiile este ca echipele să comunice cît se poate de mult, să schimbe idei.

„Googlerii“ sînt încurajaţi să lucreze oriunde simt că este mai productiv pentru ei: în cafenea, acasă, pe bancă.

Cliff Redeker mai povesteşte, alert, căci turul e contra cronometru, şi că „googlerii“ sînt încurajaţi să lucreze oriunde simt că este mai productiv pentru ei: în cafenea, acasă, pe bancă. Nu există program fix. „Angajaţii sînt evaluaţi după rezultate.“

Unii dintre ei se înscriu voluntari în cadrul companiei, în tot felul de proiecte în care cred. Un program început aşa este echipa de răspuns în situaţii de criză – se ocupă cu obţinerea, de la parteneri, a unor imagini din satelit, actualizate, în cazul unui dezastru petrecut undeva în lume, sau cu crearea de mijloace de căutare online pentru persoanele dispărute. În spatele lui Cliff sînt acum nişte ecrane mari, aranjate ca un separeu, pe care se învîrte Pămîntul virtual al programului Google Earth.

Cînd vorbeşte despre colegii săi, le spune „googleri“.

Ne mutăm tot în holul clădirii pentru ca ghidul să ne arate un perete cu fotografii digitale cu politicieni, printre care Barack Obama, Hillary Clinton sau Gilbert Bukenya al Ugandei. Mai sînt şi artişti ca Taylor Swift şi Ben Affleck. Cu toţii au în comun un singur lucru: alături, în cadru, şade Chade-Meng Tan. Programator la Google, Chade-Meng Tan a început să ţină, în cadrul corporaţiei, cursuri de meditaţie pentru a-i face pe „googleri“ „mai productivi şi mai fericiţi“ prin tehnici ale minţii – după cum povesteşte Cliff Redeker. Din curs a rezultat şi o carte scrisă de Chade-Meng Tan: *Search Inside Yourself (Caută în sinele tău)*. Nu numai că titlul are verbul „a căuta“, dar e şi colorat *gooğăleşte*.

În curtea cu verdeaţă a campusului a încremenit scheletul unui dinozaur rău, adică un T-Rex în mărime naturală, cu nişte păsări flamingo roz agăţate printre oase şi dinţi. Păsările sînt nişte reproduceri artistice. Printre coastele prădătorului se mai vede şi terenul de volei pe nisip, aflat la mică distanţă. Pe el lovesc mingea şi sar la fileu patru tineri purtînd bermude. Cliff spune, mai în glumă, mai în serios: „Le-am trimis un e-mail. Mă bucur că sînt aici, muncind pentru voi.“ Imediat, noi, grupul de jurnalişti, facem poze şi filmăm. Cliff ne reaminteşte mîndru un fapt esenţial – la Google, oamenii nu sînt evaluaţi după numărul de ore muncite, ci după rezultate.

Transparenţa este o altă valoare asumată de companie. Potrivit ghidului, în fiecare săptămînă are loc o reuniune cu angajaţii, în timpul căreia pot adresa întrebări fondatorilor Google (Larry Page şi Sergey Brin) sau altor manageri, iar subiectele pot varia de la aprovizionarea cu snack-uri, la dezvoltarea viitoare a corporaţiei.

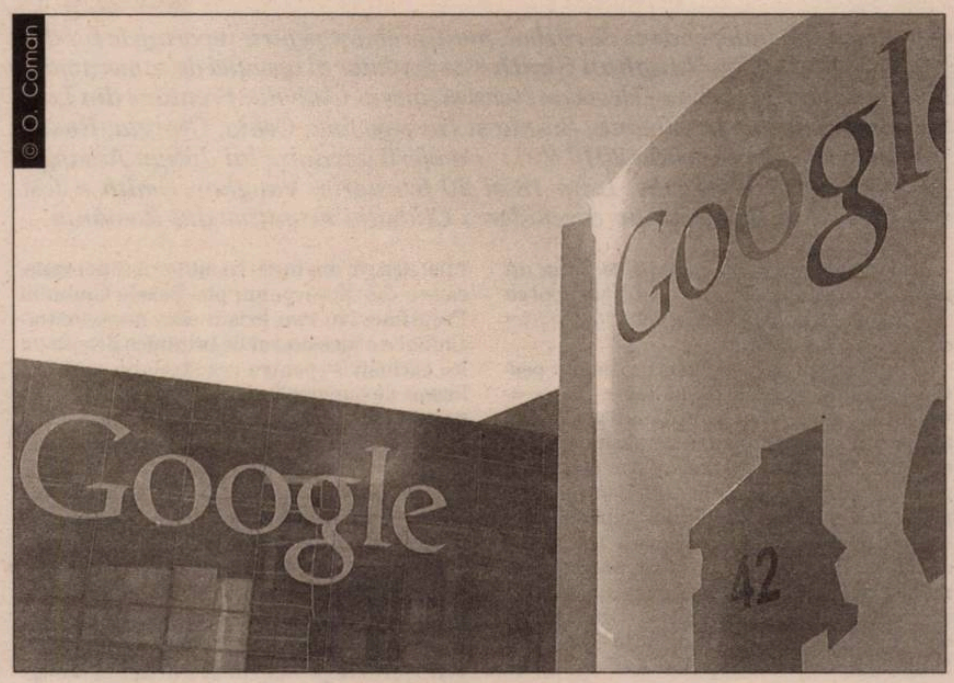

Pentru le uşura viaţa salariaţilor care au copii, compania le pune la dispoziţie, contra cost, şi un centru de zi în care îşi pot lăsa pruncii cît timp sînt prinşi cu munca. De altfel, în jumătatea de oră petrecută în campus am văzut cel puţin trei cupluri cu bebeluşi.

Întreaga lume e o comunitate, în viziunea Google – după cum spune Iveta Brigis, manager senior în cadrul companiei. E o femeie suavă, zîmbitoare şi pozitivă, care stă pe scaun în faţa unui laptop de unde se inspiră cu idei pentru prezentare, iar în dreapta ei, în picioare, o doamnă foarte hotărîtă, responsabilă de tutelarea relaţiei cu jurnaliştii. Lumea poate părea, într-adevăr, de mici proporţii pentru gigantul căutărilor pe Internet, cînd are 42.000 de angajaţi permanenţi, în 70 de birouri din 40 de ţări.

Creşterea numărului de tineri care studiază informatică e o preocupare a companiei, mai ales că în Silicon Valley, şi nu numai, există o mare competiţie pentru oamenii talentaţi. Găsesc oameni potriviţi, îi educă în „cultura“ Google şi după aceea se preocupă ca ei să rămînă aici. Iveta Brigis spune că angajaţilor Google le place să lucreze acolo pentru că sînt implicaţi în „proiecte grozave, care contează“. Vor să facă lumea mai bună. Politica de bază a companiei în privinţa recrutării de personal este următoarea: dacă angajezi oamenii potriviţi, le creezi condiţiile propice şi le dai libertate, acei oameni te vor uimi. Nu sînt puţini cei care îşi doresc asta, căci, potrivit managerului din cadrul Google, care, înainte de a ne oferi cifrele, s-a uitat la doamna din dreapta şi a obţinut aprobarea, în 2012, au înregistrat pe site două milione de aplicaţii pentru angajare în companie. Două milioane. Ca şi cum toată populaţia Bucureştiului şi-ar dori să lucreze la Google.

La finalul prezentării, Iveta Brigis acceptă şi întrebări de la noi, grupul de jurnalişti străini, veniţi să descoperim pe repede înainte cultura Google. Cînd e pronunţat cuvîntul „NSA“, în contextul transparenţei corporaţiei şi al informaţiilor dezvăluite de Edward Snowden, cum că, printre altele, Agenţia de Securitate Naţională a Statelor Unite a accesat în mod secret legăturile dintre centrele de date Google din lume, femeia din dreapta managerului Iveta Brigis întrerupe imediat şi dă rapid exemple de transparenţă, în cadrul companiei, faţă de angajaţi. După alte cîteva întrebări, încă un jurnalist îşi încearcă norocul, formulînd diferit, de fapt, aceeaşi curiozitate legată de NSA. „Nu e aria mea de expertiză despre care pot vorbi. Îmi pare rău“, spune, de data asta, Iveta Brigis. Se uită după aceea la doamna hotărîtă din dreapta, zîmbind şi căutînd, pare-mi-se, confirmare că a răspuns bine.

Întreaga lume e o comunitate, în viziunea Google.

Reportajul face parte dintr-o serie de articole pe tema Silicon Valley.

***Octavian Coman** este jurnalist.*

„A meritat să-mi risc viaţa“

– interviu cu Vaughan SMITH –

Jurnalist independent de război, multipremiat pentru reportajele lui din zone de conflict, ***Vaughan Smith*** *este fondator al agenţiei de cameramani freelancer Frontline Television News şi apoi al Clubului Frontline din Londra, cu filiale în Albania, Bosnia şi Herţegovina, Cehia, Georgia, Rusia, Slovacia. În perioada 2010-2011, i-a oferit găzduire lui Julian Assange, fondatorul Wikileaks. Între 18 şi 20 februarie, Vaughan Smith a fost prezent la Bucureşti, la deschiderea Clubului Frontline din România.*

Să începem cu istoria Frontline. De ce aţi pornit cu o agenţie, de ce aţi continuat apoi cu un club de jurnalism independent (nu o asociaţie sau o fundaţie)?

După ce am părăsit armata, am dat peste o gaşcă de tineri la fel ca mine, foarte aventuroşi, care voiau să vadă lumea, aşa că am pornit la drum pentru că ni se părea că era ceva ce trebuia să facem. Am pus mîna pe nişte camere – chiar atunci, Sony scosese pe piaţă o cameră Hi8, pentru publicul larg. Înainte de asta, ca să ai o cameră, trebuia să ai şi film. Deci, era un adevărat progres tehnologic, pe care noi l-am preluat şi am încercat să-l folosim în scop jurnalistic. Credeam că vom ajunge într-o zi ca agenţia Magnum. N-am ajuns, ceea ce era clar, dar cred că vă puteţi imagina, era un vis... Am călătorit în jurul lumii, Afghanistan a fost prima oprire, şi ne-am simţit tare bine, deşi n-am făcut nici un ban. *(rîde)* Apoi a început prăbuşirea fostei URSS, Zidul Berlinului, România... La început, am fost doar patru tipi, şi unul dintre noi, Rory, sosise în România cu o zi înaintea noastră şi curăţase totul, nu ne mai rămăsese nimic de fotografiat. Făcuse nişte poze extraordinare, nu-ţi venea să crezi ce se întîmpla cu revoluţia – de fapt, lovitura de stat (ne-am dat seama de asta de-abia la ple-

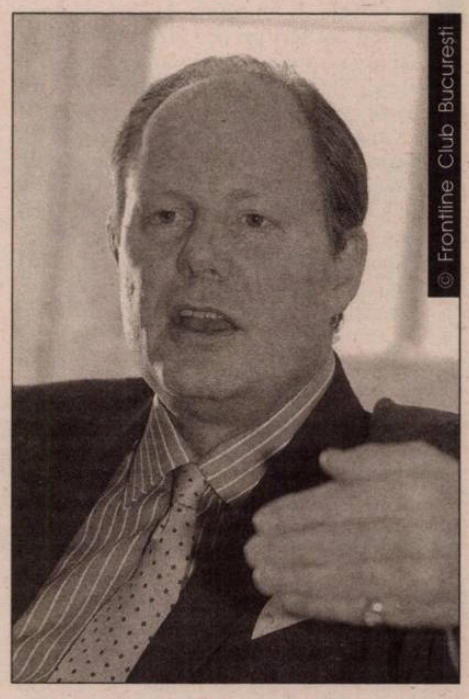

tule. Aşa că, din furie, cu ajutorul soţiei mele, care e din Kosovo, am pus bazele Clubului Frontline. Nu mai exista ceva asemănător. Clubul e o idee destul de britanică despre un loc exclusivist pentru care trebuie să fii suficient de bun dacă vrei să devii membru. Al nostru nu e chiar aşa exclusivist, nu e greu să devii membru, dacă te interesează aceleaşi lucruri ca pe noi. Organizăm în jur de 200 de evenimente pe an, iar la întîlnirile noastre, publicul e alcătuit din oameni care îşi exprimă dezacordul într-un mod amiabil, un lucru extrem de folositor, de altfel, bazat pe credinţa că s-ar putea să nu ştii chiar totul şi că ai putea avea cîte ceva de învăţat de la ceilalţi, ceea ce e o chestie sănătoasă, şi pe credinţa că o sută de minţi pot ajunge la o idee mai bună decît o singură minte. În cele din urmă, creînd Frontline Club, am creat o instituţie în interiorul presei britanice, care se ocupă, de fapt, de tot restul lumii. Din cînd în cînd, putem strînge nişte finanţări care ne permit să deschidem cluburi în alte ţări. Sînt şapte sau opt în total. Avem unul la Tbilisi, unul la Bratislava – mici cluburi care organizează evenimente în stilul Frontline-ului de la Londra. Aşa se face că am venit la Bucureşti. Pentru mine, e unul dintre cluburile care mă bucură cel mai mult, pentru că lucrurile s-au decis, de fapt, în România: dacă în Afghanistan fuseserăm un grup destul de împrăştiat, la Bucureşti ne-am aşezat la aceeaşi masă, la Hotelul Intercontinental, şi am decis că ne vom uni forţele toţi patru şi vom crea o agenţie. A fost un moment istoric. Chiar am găsit fotografiile de-atunci, de curînd. Aveam o barbă mare.

Cred că cel mai bun mod de a-ţi trăi viaţa e să deschizi uşi.

reu am fost optimişti, spre deosebire de alte grupuri de ziarişti independenţi (cum ar fi The Bang Bang Club), oameni care au lăsat ca experienţele lor să-i distrugă parţial. Noi eram altfel, poate şi pentru că nu ne concentram pe o singură parte a globului (ei se concentraseră pe Africa de Sud), lumea întreagă era a noastră. Oriunde era scandal, voiam şi noi să fim. Dar, după ce vezi toată suferinţa la care se poate ajunge şi după ce vezi cît de inadecvată e înţelegerea oamenilor apropo de ce se întîmplă, şi te gîndeşti la bunicii tăi, care te învăţaseră că războiul e o idee foarte proastă, îţi dai seama că poate e totuşi important să încerci să informezi publicul şi să porneşti la drum. Jumătate dintre colegii mei au fost ucişi, ceea ce a fost foarte traumatizant, dar eram împinşi mai departe de ideea că ceea ce făceam era într-o anumită măsură important, că a informa publicul însemna a te pune în slujba cetăţenilor, aşa că ne simţeam folositori. În schimb, n-a fost momentul cel mai potrivit pentru a face bani. Nu ne-am mai putut permite să ţinem agenţia, ajunsesem să acopăr eu cheltuielile.

Eram furios, pentru că mi se părea că fuseserăm trataţi foarte prost de presa tradiţională, de trusturi mai ales. În industria de ştiri nu exista cultura de a ajuta această mică iniţiativă a unor freelanceri care făceau atîtea pentru ei. Ne foloseau pozele, de multe ori chiar ni le furau. În cele din urmă, mi-am spus că nu vreau să fiu încă un jurnalist care n-are cu ce să-şi plătească chiria şi îşi pierde viaţa pe teren. Mi se părea că făcuserăm destule. Aşa că, din furie, cu ajutorul soţiei mele, care e din Kosovo, am pus bazele Clubului Frontline. Nu mai exista ceva asemănător. Clubul e o idee destul de britanică despre un loc exclusivist pentru care trebuie să fii suficient de bun dacă vrei să devii membru. Al nostru nu e chiar aşa exclusivist, nu e greu să devii membru, dacă te interesează aceleaşi lucruri ca pe noi. Organizăm în jur de 200 de evenimente pe an, iar la întîlnirile noastre, publicul e alcătuit din oameni care îşi exprimă dezacordul într-un mod amiabil, un lucru extrem de folositor, de altfel, bazat pe credinţa că s-ar putea să nu ştii chiar totul şi că ai putea avea cîte ceva de învăţat de la ceilalţi, ceea ce e o chestie sănătoasă, şi pe credinţa că o sută de minţi pot ajunge la o idee mai bună decît o singură minte. În cele din urmă, creînd Frontline Club, am creat o instituţie în interiorul presei britanice, care se ocupă, de fapt, de tot restul lumii. Din cînd în cînd, putem strînge nişte finanţări care ne permit să deschidem cluburi în alte ţări. Sînt şapte sau opt în total. Avem unul la Tbilisi, unul la Bratislava – mici cluburi care organizează evenimente în stilul Frontline-ului de la Londra. Aşa se face că am venit la Bucureşti. Pentru mine, e unul dintre cluburile care mă bucură cel mai mult, pentru că lucrurile s-au decis, de fapt, în România: dacă în Afghanistan fuseserăm un grup destul de împrăştiat, la Bucureşti ne-am aşezat la aceeaşi masă, la Hotelul Intercontinental, şi am decis că ne vom uni forţele toţi patru şi vom crea o agenţie. A fost un moment istoric. Chiar am găsit fotografiile de-atunci, de curînd. Aveam o barbă mare.

Putem să publicăm una dintre fotografii?

Da, sigur, e făcută de un prieten, deci nu-i nici o problemă. Dacă mi-ar fi spus cineva atunci c-o să mă întorc în România cu un astfel de proiect, aş fi fost teribil de încîntat. În Rusia, de exemplu, facem proiecţii de documentare însoţite de discuţii, iar în provincie există atît de puţine variante de petrecere a timpului liber, încît oamenilor de-acolo le place la nebunie să vină la club, au cu toţii opinii, dezbat idei etc. Cred că asta-i ajută să dezvolte un interes anume şi abilităţi pentru astfel de discuţii, ceea ce devine, de fapt, un scop social, pentru că îi încurajează să dobîndească mijloacele de a pune stăpînire pe propriile societăţi. De asta iubim jurnalismul – publicul nu poate juca un rol cu adevărat serios într-o societate, dacă nu e bine informat. Cred că e important să stimulăm dezbaterile.

Aţi deschis cluburi Frontline în Rusia, Bosnia şi Herţegovina, România etc. De ce în partea asta a lumii?

Ne-ar plăcea să avem cîte un Frontline în fiecare capitală din lume, dar am reuşit să convingem diverşi finanţatori să ne dea fonduri limitate, nu foarte mari, pentru a stimula dezbaterea publică în aceste ţări. De asemenea, sînt interesat de jurnalismul tînăr şi mi se pare că aveţi în România nişte tineri jurnalişti foarte buni, care nu-s neapărat extrem de cunoscuţi, care nu au o platformă potrivită, iar dacă Frontline ar deveni o astfel de platformă, măcar parţial, ar fi absolut minunat. Tinerii care au fost la primele evenimente Frontline de la Bucureşti vor deveni, sper, figurile marcante ale presei de mîine. De ce să nu contribuim la dezvoltarea unei bune practici? De ce n-am putea noi, tocmai de la Londra, să împărtăşim cu voi ceva ce noi avem şi merită împărtăşit?

Să ne întoarcem puţin în timp. Aţi fost căpitan în armata britanică, la grenadieri.

Da, aveam o pălărie dintr-aia mare, un *bearskin,* la fel ca gărzile de la Palatul Buckingham... *(rîde)*

Cum aţi ajuns din căpitan – jurnalist?

Cred că cel mai bun mod de a-ţi trăi viaţa e să deschizi uşi. E nevoie de o cantitate mică de curaj sau de disconfort, de preferinţă cînd eşti destul de tînăr, ca să faci ceva puţin nebunesc. Atunci se deschide o uşă, intri într-o încăpere unde sînt alte trei uşi, deschizi încă una şi te trezeşti într-o cu totul altă parte a clădirii, unde nu credeai c-o să ajungi vreodată. Cred că ăsta e un mod cu adevărat palpitant de a-ţi trăi viaţa. Îl recomand oricui. Mulţi oameni se tem să facă ceva ieşit din comun. Dar dacă vrei să ai o viaţă plină, interesantă sau aventuroasă, atunci trebuie să-ţi asumi nişte riscuri. Am plecat din armată pentru că mă cam săturasem să mi se spună ce să fac. Ştiţi, trebuie să fii destul de disciplinat şi să îndeplineşti ordine care nu sînt întotdeauna dintre cele mai rezonabile. Treaba asta mă frustra uneori. Am părăsit armata şi m-am dus în Afghanistan ca fotograf. A fost puţin ciudat, dar absolut grozav. Armata a ajutat, de fapt, mi-a oferit o introducere bunicică în război. Fusesem militar în Irlanda de Nord, Cipru, Germania, ştiam ce se întîmplă pe cîmpul de luptă pentru că fusesem pregătit ca la carte, la standarde destul de înalte. Mi-a folosit foarte mult, pe-atunci erau foarte puţini ex-soldaţi printre jurnaliştii britanici. Cînd venea vorba de zone de conflict, aveam un avantaj considerabil, ştiam cîte ceva, îmi era relativ uşor să mă pun la adăpost ca să-mi pot face treaba. Cultura jurnalismului tradiţional din Marea Britanie e fricoasă, jurnaliştilor le e teamă să nu fie împuşcaţi sau omoriţi, le e teamă să nu-şi piardă slujbele, le e teamă să nu se înşele, le e teamă să-şi dezvăluie sursele, le e teamă de redactor-şef etc. E multă frică. Eu nu aveam temerile astea. Puteam

PUBLICITATE

să mă duc şi să stau bine-mersi cîteva luni în Afghanistan, şi nu-mi era teamă. Nu era ca şi cum aş fi călcat pe vreo mină sau aş fi făcut cine ştie ce prostie... deci, da, armata m-a ajutat.

În 1991, aţi reuşit să filmaţi singurele imagini necenzurate de armată cu ce se petrecea în Războiul din Golf, dîndu-vă drept ofiţer.

Da, văd că v-aţi făcut documentarea. *(rîde)* A fost destul de interesant. Mă enervasem cumplit din cauză că, după ce-a izbucnit Războiul din Golf, toţi vechii mei prieteni din armată plecaseră acolo, şi-mi aduc aminte că am ieşit la masă cu un vechi prieten care mi-a spus: „Ei, Vaughan, acuma eşti jurnalist, ha ha, păi înseamnă că ne vedem la Bagdad, nu?“ Şi eu i-am zis: „OK, ne vedem la Bagdad.“ Eram atît de hotărît, încît m-am dus, şi am luat cu mine ce mai păstrasem din uniforma militară, inclusiv plăcuţa de identificare, am ajuns la Bahrain, am falsificat un act de identitate. Unele dintre lucrurile pe care le-am făcut atunci pot fi justificate jurnalistic prin faptul că m-am întors cu informaţii pe care nu le mai avea nimeni. E adevărat că m-am dat drept ofiţer britanic, şi unii ar putea crede că nu-i chiar cel mai corect lucru din lume. Dar m-am întors cu singurele imagini necenzurate cu Războiul din Golf. Pe-atunci, totul era atît de controlat de ofiţerii de presă ai armatei, încît mi s-a părut că publicul avea dreptul să ştie. Pericolul există şi acum. Cînd britanicii vor să controleze relatările presei despre Afghanistan sau Iran, se asigură că publicul nu vede suferinţa umană. Ceea ce e foarte periculos, pentru că de îndată ce ni se pare că plecăm la război fără să ne gîndim la consecinţele reale ale unei asemenea decizii, asta înseamnă că vei pleca la război din ce în ce mai des. Vă pot da un exemplu: a fost un sondaj în Marea Britanie, în care englezii au fost întrebaţi cîţi oameni cred că au fost ucişi în războiul din Irak. Majoritatea au spus că în jur de 10.000. Cifra adevărată se apropie de jumătate de milion. Ăsta e rezultatul informării greşite şi al controlării presei. E inacceptabil ca, în 2014, o ţară să plece la război şi să nu-şi dea seama ce impact are şi ce face acolo. Ne considerăm o naţiune morală, care face bine în lume, şi trebuie să învăţăm că nu e întotdeauna aşa şi să ne modificăm conduita.

Aţi fost împuşcat de două ori. De cîte ori trebuie să fii împuşcat ca să ţi se facă frică şi să nu vrei să te mai întorci pe teren?

Oamenii sînt puţin nebuni. Se aruncă de pe munţi cu un fel de aripi uriaşe. Cred că e greşit ca jurnaliştii să spună că-şi asumă riscuri doar ca să ajute lumea, pentru că e ceva profund personal la mijloc. Mulţi dintre ei vor să-şi dovedească ceva lor înşile, probabil că şi eu am făcut asta la început. E palpitant să trăieşti într-un mediu sub presiune, în care riscurile sînt mari. Posibilitatea de a fi împuşcat seamănă cu pariurile cu miză mare. Provoacă dependenţă. Cînd te duci la război în calitate de jurnalist, nu ar trebui să porţi armă (eu n-am purtat niciodată). Te simţi pe jumătate dezbrăcat cînd gloanţele zboară pe lîngă tine şi, cînd tabăra cealaltă ripostează, încerci să te convingi că eşti la adăpost. E înfricoşător, dar e şi foarte stimulant. Nu mai observi minutele, observi secundele, zilele durează mai mult. E un stil de viaţă revigorant, ştiţi, se zice că e o parte a creierului la bărbaţi care nu se dezvoltă complet pînă la vîrsta 30 de ani, şi că aceea e partea responsabilă de frică. Cred că e adevărat. În acelaşi timp, mai e vorba şi de altceva. Nici unul dintre reportajele pe care le-am făcut nu merită să-mi fi dat viaţa pentru ele. Dar cred că totalitatea muncii mele a meritat să-mi risc viaţa. Dacă noi, ca ţară, ne trimitem soldaţii la război şi credem că asta e absolut jusificat, de ce nu pricepem că şi un jurnalist trimis în lume ca să ne informeze despre ce se întîmplă acolo poate să-şi rişte viaţa pentru asta? Dar n-o să spun niciodată că un singur reportaj valorează cît viaţa unui om. Cred, pur şi simplu, că informarea publicului e extrem de preţioasă.

Vi s-a întîmplat să simţiţi că ceea ce faceţi nu merită efortul, să fiţi descurajat şi să vreţi să renunţaţi?

Nu, niciodată. Dar am fost mereu conştient că nu există garanţia că cineva o să dea doi bani pe ce fac eu. La început, îţi spui „Nu merită, nimeni n-ascultă, nimănui nu-i pasă“, dar apoi depăşeşti etapa asta. Mai e vorba şi de dosarele istoriei. Am o mentalitate de Primul Război Mondial, tu ai datoria de-a spune, chiar dacă ei nu vor să ştie, măcar tu le-ai spus, le-ai livrat informaţia. Îţi îndeplineşti responsabilitatea faţă de ei pentru că ai curajul propriilor convingeri, iar curajul e peste tot în jurnalism. Poţi să fii curajos scriind un reportaj care nu e pe placul guvernului, de exemplu. Chiar dacă lor nu le pasă, asta nu înseamnă nimic. Trebuie să fie acolo pentru dosarele istoriei. Va fi văzut şi înţeles de cineva, la un moment dat. De pildă, ce se întîmplă acum în Siria e abominabil. Restul lumii nu face nimic ca să rezolve situaţia, deşi are responsabilitatea s-o facă. E îngrozitor, ar trebui ca Siria să fie mereu prezentă în conştiinţa noastră, a mea şi a dvs. Cei care cred că putem trece prin viaţă fără să fim atinşi de lucrurile astea se înşală, nu ăsta e rolul cetăţeanului. Cum ar putea un român care nu e interesat de foametea din Africa să se aştepte ca unui african sau unui englez sau unui american să-i pese de situaţia din România? Trăim în epoca Internetului, în care începem să fim cu toţii legaţi unii de alţii, şi trebuie să ştim ce se întîmplă, trebuie să ne pese, altfel înseamnă că nu dăm doi bani pe umanitatea din noi.

Aţi spus că jumătate dintre colegii dvs. au fost ucişi pe teren. Jurnaliştii freelancer sînt dispuşi să-şi asume mai multe riscuri decît cei din jurnalismul tradiţional? Cine are grijă de ei cînd sînt plecaţi pe teren?

> *E inacceptabil ca, în 2014, o ţară să plece la război şi să nu-şi dea seama ce impact are şi ce face acolo.*

Da, freelancerii îşi asumă mai multe riscuri. Din mai multe motive. În primul rînd, trebuie să faci în aşa fel încît să ai pozele cele mai bune. „Dacă pozele tale nu sînt suficient de bune înseamnă că nu eşti suficient de aproape“ – se pare că ar fi spus Robert Capa. De asemenea, presa tradiţională pare să fie din ce în ce mai conştientă de riscuri şi investeşte în proceduri de siguranţă. BBC e campion la capitolul ăsta, a trimis bodyguarzi care să-i însoţească pe jurnalişti. Au proceduri de evaluare a riscului, lucruri pe care noi nu le-am avut niciodată. Acoperirea insurgenţelor din Siria e făcută în proporţie de 95%ă de freelanceri. Cine are grijă de ei? Nimeni. Nimeni nu le acoperă asigurarea. 15 dintre ei sînt în momentul ăsta ostatici, e foarte mult. Guvernului din Marea Britanie nu-i pasă absolut deloc. E o problemă reală, dar asta nu e o scuză ca să te laşi de meserie.

Aţi avut de curînd nişte probleme cu Ministerul Apărării. Care a fost relaţia dvs. cu autoritatea, în toţi aceşti ani de jurnalism independent?

Cred că am avut dintotdeauna o problemă cu autoritatea. *(rîde)* Poate din cauza tatălui meu, care nu prea admitea drept la replică. Problema mea cu Ministerul Apărării e că încearcă să controleze ştirile, e o uriaşă operaţiune de PR. Sumele cheltuite pe PR sînt cu mult mai mari la mine în ţară, şi probabil şi la dvs., decît cele destinate achiziţiei factuale de informaţii. Acest dezechilibru mi se pare destul de periculos. E ca şi cum societăţile noastre nu vor să afle adevărul şi preferă informaţiile îndulcite. Am contacte foarte bune în armată, foştii mei colegi au ajuns între timp generali. Dar mi se pare şocant că, dacă vreau acum să vorbesc cu un general britanic, trebuie să obţin permisiunea secretarului de stat din Ministerul Apărării – atît de mare e controlul politic. În Marea Britanie are loc o politizare a instituţiilor publice. Armata nu mă mai lasă acum să mă apropii, dar oricum am obţinut ce voiam, pentru moment. În ultimul meu reportaj, „Forgotten War“, am filmat reacţia soldaţilor din Afghanistan cînd li s-a adus la cunoştinţă că unul dintre camarazii lor fusese ucis. L-am difuzat la Channel 4 News, iar armata a zis că am încălcat acordul pe care-l semnasem cu ei ca să primesc acces, din cauză că arătasem scena respectivă şi „un soldat avea lacrimi în ochi“ şi nu punea armata britanică într-o lumină prea bună. Le-am zis să se ducă dracului – ceva mai politicos, e drept. Dar eram acoperit, nu încălcasem nici o regulă, iar ce făceau ei era să controleze presa, şi eu nu-s de acord cu asta. Publicul britanic poate suporta să audă adevărul. Nu cred că trebuie să arăţi o lacrimă de dragul lacrimii, dar cred că e esenţial ca publicul să vadă că războiul nu e un lucru foarte simpatic. În imaginaţia colectivă, războiul a fost mereu glorios, şi nu mi se pare că mai putem crede în măreţia lui, acum, că avem la dispoziţie atîtea informaţii. Dacă am fi trataţi drept nişte cetăţeni veritabili, ar trebui să ni se permită să ne asumăm responsabilitatea pentru ceea ce face ţara noastră.

Criză a jurnalismului sau vîrstă de aur a cititorului?

Ce mă dezamăgeşte cel mai mult e că industria jurnalismului tradiţional îşi protejează spaţiul, în loc să promoveze ideea că putem fi cu toţii jurnalişti dacă aderăm la valorile şi standardele jurnalismului – a servi interesului public, a fi cît mai precis cu putinţă, cît mai echilibrat. Dar industria spune: „noi sîntem jurnalişti, tu eşti blogger“, sau „noi sîntem jurnalişti, tu eşti freelancer“. De fapt, ar trebui să spună: „Toţi sîntem jurnalişti, hai să-i dăm bătaie.“ Dar trusturile vor profit, iar noi sîntem concurenţa. Avem o sarcină masivă în a educa publicul să capete reflexe de jurnalist. Jurnaliştii de mîine n-o să lucreze la BBC. E greu de spus dacă e criză sau vîrstă de aur, totul e atît de schimbător.

Citeam că 40% dintre jurnaliştii americani şi-au pierdut slujbele în ultimii ani.

Da, e un dezastru. Dar sînt optimist, cred că trebuie, pur şi simplu, să ripostăm şi să pricepem odată că sectorul independent va fi liderul presei peste 30 de ani. Putem să avem un cuvînt de spus, putem să schimbăm lucrurile. Problema e că momentan nu există bani pentru munca noastră, aşa că ne mai luăm încă un job şi continuăm lupta. Studenţii la Jurnalism înţeleg cînd le spun că jurnalismul de mîine trebuie să aibă baze etice solide, chiar trebuie să-ţi pese de ceea ce faci, să fii mai bun decît am fost noi şi trebuie să schimbi lumea. E interesant că în anii '60 reuşiseră să schimbe lumea, şi acum trebuie s-o luăm de la capăt. Cine o să deschidă calea? Tînăra generaţie.

Cum vă vedeţi ieşind la pensie după o carieră atît de agitată?

Sînt îngrozit. De fapt, sînt norocos, am o soţie cu care ştiu c-o să am multe de vorbit după ce-o să ies la pensie. Deja fac din ce în ce mai puţine, dar asta doar pentru că mă ocup de club, altfel aş umbla prin lume. Îmi lipseşte munca de teren şi sînt destul de morocănos din pricina asta. De fapt, cred că nu trebuie niciodată să ieşi la pensie. Oamenii bătrîni încetinesc ritmul cînd nu mai au ocupaţie. E clar că noi nu putem încetini. Trebuie să mergem mai departe şi mai departe şi mai departe. Fiecare nouă zi pe planeta asta e o zi bună, nu ştii niciodată cînd se poate termina totul.

Frontline Club Bucureşti îşi propune să devină un punct de întîlnire pentru jurnaliştii români şi pentru publicul interesat să dezbată subiecte aflate pe agenda publică. Îi găsiţi la Institute The Café (Ştirbei Vodă, nr. 104-106) şi pe www.facebook.com/FrontlineClub Bucharest.

a consemnat Luiza VASILIU

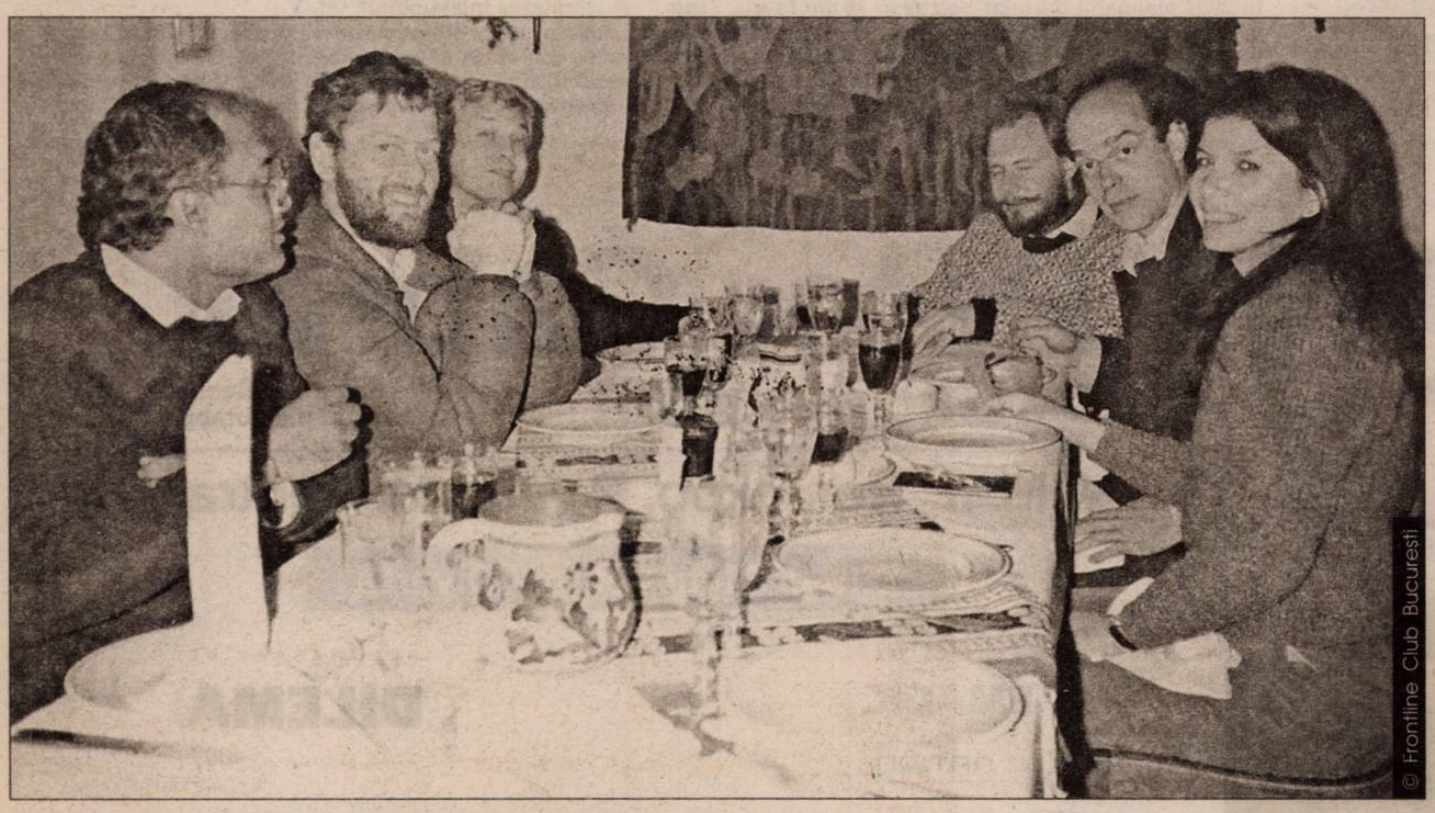

Hotelul Intercontinental, Bucureşti, decembrie 1989. Cina fondatoare – Frontline News Television Agency. Bob Prabu (cameraman BBC), Peter Jouvenal (cameraman freelancer şi fondator Frontline Television News Agency), John Simpson (reporter BBC), Vaughan Smith (cameraman freelancer şi fondator Frontline Television News Agency), Rory Peck (cameraman freelancer şi fondator Frontline Television News Agency), Tira Shubart (producător BBC).

Cu ochii-n 3,14

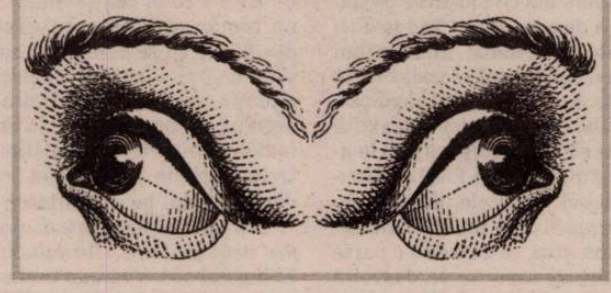

PE PLANETA MARTE, BOII NU LUCREAZĂ LA STAT: O CONTAMINARE ÎNTRE MÎR, MIORLAU ŞI ARIPIOARE PICANTE

■ Musulmanii nu au voie pe Marte. Interdicţia a fost dată de liderii religioşi musulmani care au afirmat că o asemenea călătorie contravine preceptelor Coranului, după ce organizaţia Mars One a anunţat că va încerca să amenajeze aşezări umane permanente pe planeta Marte şi i-a invitat pe cei interesaţi să se înscrie pe liste. Aşadar, din păcate, pe Marte n-o să putem mînca nicăieri kebab şi falafel. **(A. P.)**

■ În urmă cu vreo zece ani, populaţia nemulţumită a Ucrainei a făcut o revoluţie, care s-a numit portocalie şi prin care s-a reuşit înlocuirea celor aflaţi la conducerea ţării, cu tot cu premierul Viktor Ianukovici, care pe atunci era susţinut de Moscova. Între timp, acelaşi personaj a ajuns din nou la conducerea ţării, de data asta în calitate de preşedinte, iar politicile sale au dus iarăşi la revoluţie. Se vede treaba că omul suferă de o incompetenţă foarte specială prin care reuşeşte, din cînd în cînd, să-şi ridice toată ţara în cap. Şi ce să mai zici de cei de la Moscova, care, la rîndul lor, ca şi în urmă cu zece ani, îl susţin. E probabil unul din cazurile în care se aplică celebra formulă a lui Iorga potrivit căreia în politică „doar boii sînt consecvenţi". **(A. M.)**

■ Propun o nouă taxă: impozitul pentru funcţionarii statului trebuie să fie de 1% pentru fiecare kilogram deţinut de aceştia la angajare. Procentul va creşte sau va scădea cu fiecare kilogram acumulat/eliminat în perioada în care angajatul îşi desfăşoară activitatea în domeniul bugetar după formula: numărul de kilograme la angajare împărţit la 100 + (nr. de kilograme în prezent – numărul de kilograme la angajare) înmulţit cu impozitul cetăţenilor care nu lucrează la stat – în prezent 16%). Scopul acestei taxe este îmbunătăţirea imaginii României peste hotare, creşterea sentimentului de confort al cetăţenilor aflaţi la ghişee şi/sau în audienţe şi crearea de modele sănătoase, demne de urmat, după principiul „peştele de la cap se-mpute". **(A. D.)**

■ Aflăm că pentru interjecţia pisicească „miorlau" există şi versiunea mai neobişnuită „mîrlamiau"; ca în „Pîn-o zice mîţa miau / Şi cotoiul mîrlamiau." *(Materialuri folkloristice,* Bucureşti, 1900). Este o contaminare între *mîr, miorlau* şi *miau*. Adică o parte cîine şi două părţi pisică. **(M. P.)**

■ Am aflat, de pe rafturile din supermarket, că pe lîngă cele patru gusturi fundamentale – amar, dulce, acru şi sărat – au apărut şi unele complementare. Astfel, avem chipsuri de cartofi cu gust de shaorma, aripioare picante sau mititei. Oare ce papilă gustativă superioară or fi dezvoltat românii pentru a simţi, cu atîta rafinament, gustul de shaorma? **(S. G.)**

BIANCA ADUCE RESURSE CU COARNE FOSFORESCENTE ÎNTRE FEMEI ŞI BĂRBAŢI, ÎN CAPITOLUL *CARMA SUTRA*, PRIN ZONA PIEŢEI COŞBUC

■ De parcă n-ar fi avut destule, societatea românească mai are de răspuns la o întrebare majoră, pe care am întîlnit-o pe diverse site-uri şi „burtiere" TV: a făcut sau nu Bianca sex în trei? Ce taxe şi impozite, ce FMI, ce instabilitate în Ucraina, ce alegeri europene? A se slăbi. Poporul român, greu încercat de istorie şi de presa de scandal, îşi vede somnul tulburat de întrebări metafizice pe care – evident – străinii nu le înţeleg. **(M. V.)**

■ UNPR, acest mic şi vioi partid, şi-a cumpărat de la stat sediul (o vilă de 340 de metri pătraţi) cu vreo sută de mii de euro. Îmi amintesc că, în campanie, pe afişele electorale ale şefului UNPR scria: „Gabriel Oprea aduce resurse". De fapt, nu le aduce, ci le ia. Ieftin. **(M. V.)**

■ În Finlanda au apărut primii reni cu coarne fosforescente, ca să poată fi văzuţi de şoferi noaptea. Asta ca să ştiţi despre ce-i vorba cînd o să vă taie calea pe şosea un licurici uriaş. **(L. V.)**

■ Ştiţi un răspuns mai bun la întrebarea asta: „Ce a intervenit între ei? Ce intervine de obicei între femei şi bărbaţi: realitatea". Replica mi se pare de o simplitate dezarmantă şi habar n-am dacă a mai spus-o cineva înaintea personajului din serialul care mă face să aştept cu nerăbdare ziua de luni: *True Detective* de la HBO. **(A. M. S.)**

■ Prestigioasa editură britanică Haynes Publishing, specializată în manuale de reparaţii şi întreţinere auto, şi-a extins, de la o vreme, aria de competenţă. Invocînd metafora echivocă a ansamblului piston-cilindru, editura publică în 2004 manualul intitulat *Sex: de la 16 ani în sus, Toate modelele, formele, mărimile şi culorile*. Cartea explică cum funcţionează şi cum se pot cupla corpul bărbatului şi al femeii, ce se întîmplă dacă apar nepotriviri şi ce se poate face pentru a le remedia. Despre poziţiile amoroase compatibile cu diferitele tipuri de maşini se poate citi în capitolul *Carma Sutra*. **(M. P.)**

■ Prin zona Pieţei Coşbuc şi a Palatului Parlamentului am dat, într-o zi, peste ceea ce, atunci, mi s-a părut cea mai plină de gunoaie stradă din lume. Uitîndu-mă pe plăcuţă, am văzut că nu se numea, nici mai mult nici mai puţin decît... Poiana florilor. Grăbindu-mă s-o las în urmă, am ajuns în str. Justiţiei. **(I. P.)**

DE CÎŢIVA ANI DE ZILE, MUTRA LUI OBAMA A SPÎNZURAT CAŞCAVALUL PE ORIZONTALĂ, ÎNTR-UN LOC SENSIBIL

■ De cîţiva ani de zile, un individ pe nume George Vasilescu îşi face conturi pe tot felul de reţele de socializare folosind la profil fotografii cu mine, uneori şi textele mele. L-am descoperit acum şi pe Facebook, l-am reportat, primind imediat şi o confirmare care suna aşa: „You reported George Vasilescu's timeline for pretending to be you." După cîteva ore, am primit însă această notificare: „We reviewed the timeline you reported for pretending to be you and found it doesn't violate our Community Standards. It looks like you're trying to report a timeline that's impersonating someone you know. Since this timeline isn't impersonating you, we need you to file a different report or have your friend report this to us." În ciuda nonsensului, am încercat şi celelalte tipuri de a-l reporta pe acest individ şi, de fiecare dată, robotul Facebook mi-a răspuns la fel. Unde e fratele cel mare cînd ai nevoie de el? **(M. C.)**

■ În nordul Pakistanului circulă Viagra de contrabandă în cutii de metal cu mutra lui Obama pe ele. Probabil că e de la „Yes, we can." **(L. V.)**

■ Dacă, luaţi cu crimele din Ucraina, nu ştiţi ce se mai întîmplă prin Iran, ei bine, aflaţi că poetul Hashem Shaabani, care a scris despre represiunea etnicilor arabi din provincia Khuzestan, tocmai a fost spînzurat în piaţa publică de către noul regim al lui Hassan Rouhani. E adevărat că, de cînd a preluat puterea, noul regim nu a spînzurat decît 300 de oponenţi, cifră considerată moderată. **(M. C.)**

■ Un avion etiopian care făcea cursa Addis Abeda – Roma a fost deturnat de copilot. A aterizat, pînă la urmă, la Geneva, unde copilotul a cerut azil. Avionul a fost escortat de aeronave militare italiene şi apoi franceze. Din cîte se pare, militarii francezi au condus avionul deturnat pînă la aterizarea pe aeroportul de la Geneva. Asta pentru că incidentul petrecîndu-se prea devreme, aviaţia militară helvetă se afla în afara orelor de program. Aviz amatorilor: cine se scoală de dimineaţă poate să le fure elveţienilor caşcavalul. **(M. M.)**

■ V-aţi obişnuit cu siguranţă cu reclamele Google care apar pe diverse site-uri, puse la întîmplare unele lîngă altele sau, cum zic specialiştii în web şi IT, „randomizate". Ei bine, din „randomizarea" asta, pe un site a ieşit următoarea combinaţie, aliniată frumos pe orizontală: reclama lui Crin Antonescu (cu întrebarea „will he be Romania's next president?") şedea frumos între „scapă de hemoroizi" şi „curăţarea intestinului". **(M. V.)**

■ Un jucător de rugby australian a fost acuzat că l-a muşcat pe unul dintre adversari undeva între picioare, într-un loc sensibil, să zicem. Omul a negat cu vehemenţă, însă camerele l-au dovedit. A primit opt meciuri suspendare. **(M. C.)**

PUBLICITATE

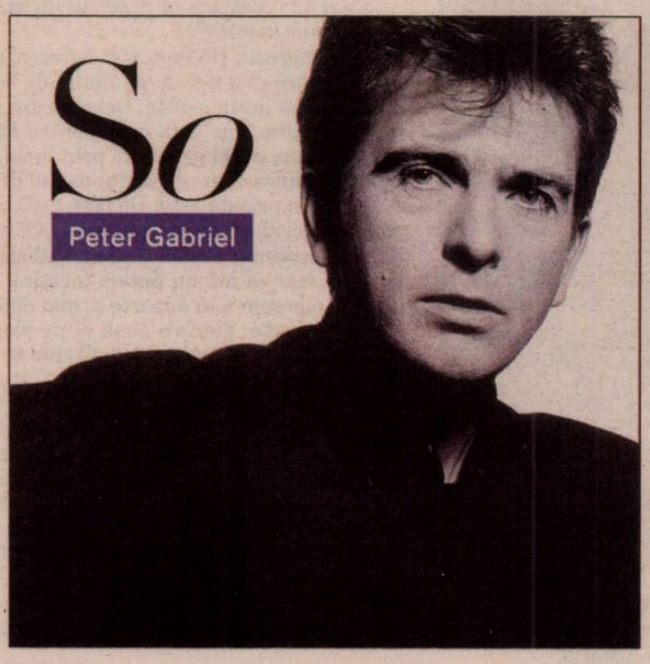

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
RECOMANDAT DE: DILEMA VECHE
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

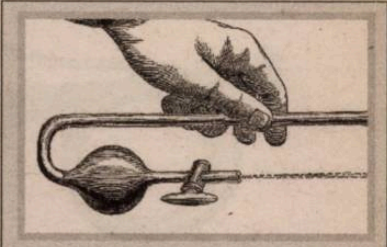

Oana STOICA

rosencrantz & co 17

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 525 ■ 6-12 martie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

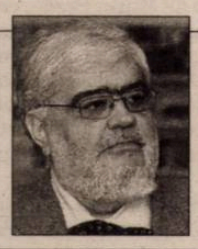

ANDREI PLEŞU

„Un mare gazetar: Sandu Tudor“

pagina 3

OVIDIU NAHOI

„Rusia de azi, Germania din 1938?“

pagina 5

GEORGE BANU

„Ibsen şi Roşia Montană“

pagina 11

Lumina

„Electricitatea e doar un fulger ceva mai organizat.“

GEORGE CARLIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

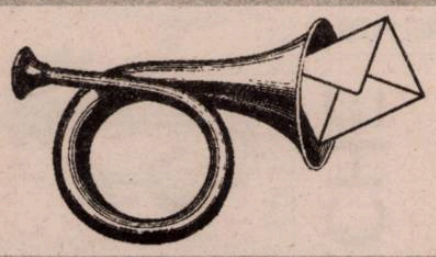

turneu de inbox

Piesele lipsă din puzzle

Observ o lipsă totală de interes manifestată de o bună parte dintre colegii mei cînd vine vorba de materiile-„cheie“ în cultura generală a oricărui om, dar care sînt – vai! – nişte materii absolut irelevante dacă nu se dau la bac.

Mi-e oarecum jenă că fac parte dintr-o generaţie în care se poartă să-ţi înveţi comentariile pe de rost, la limba română la bac, fără să deschizi *Ion*-ul ăla nefericit, în care se poartă să tragem din greu la meditaţii ca să fim bine pregătiţi la mate, şi să lucrăm exerciţii pînă ne sar capacele, ca să ne fie părinţii mîndri că le-a luat odrasla bacul (cu note mari chiar!). Dar mă întreb... de ce? De ce asta este ceea ce contează? De ce se creează mereu acea discrepanţă înţepătoare şi înfiorătoare între orele de la şcoală? De ce este o teoremă mai importantă decît barocul? De ce trebuie să ştii motivul comuniunii omului cu natura, dar nu e la fel de important să ştii cine a fost Joseph Haydn?

Mă întreb de ce frumosul a fost înlocuit de un esenţial deformat, plastic. De ce creativitatea, chiar în cea mai profundă exprimare a ei, a pierdut atît de mult în faţa logicii formale? Şi, mai ales, de ce nu ne interesează, nu simţim nevoia de a şti mai mult? Cînd masele transmit mesajul îngrijorător că nu evoluăm, mesaj mai gălăgios ca artificiile de Revelion, de ce continuăm aşa?

Mi-ar plăcea să învăţ la fel de multă istorie pe cît matematică învăţ. Mi-ar plăcea ca toţi colegii mei să ştie ce greşeli au fost făcute în trecut, ca să nu le mai repete, căci, la un moment dat, şi din generaţia mea vor ajunge oameni în locurile din care se pot schimba anumite lucruri în bine. Ar fi super dacă aş putea învăţa la geografie la şcoală, de exemplu. Nu îmi amintesc nimic din generală, căci, deşi am învăţat atunci, am tocit rapid pentru test ca să am timp să lucrez pentru examenul din clasa a VIII-a la mate. Dintr-a IX-a ştiu lucruri elementare, pe care le învaţă puştii din enciclopedii colorate frumos. Într-a X-a a venit o profă nouă, care se aşteaptă să ştim totul din celelalte clase şi nu îşi pune problema că 30 din 31 de oameni nu ştiu să localizeze Munţii Anzi pe hartă. Are doar o oră pe săptămînă şi se aşteaptă ca noi să ştim de flora şi fauna Somaliei, de acasă.

Un cor de silitori şi de profesori care se străduiesc ar striga la mine: „Nu e aşa!“ Să fim serioşi, într-o instituţie care nu are ca obiect de studiu muzica, niciodată nu ai considerat că trebuie să înveţi la muzică mai mult decît la matematică. Nu, hai să nu vorbim de utopii în care societatea se dezvoltă pe toate planurile, în care omul simte iar, în care omul se opreşte din pragul robotizării şi îşi conştientizează statutul. Căci, într-o lume ideală, ştiinţa şi arta şi-ar găsi împreună locul în cultura noastră, nu s-ar exclude, ca acum. Într-o lume ideală, cunoaşterea nu ar însemna memorare, toceală – cum vreţi să îi spuneţi. Cred că mintea noastră ar îmbrăţişa altfel informaţia dacă ar veni în altă formă, dacă am avea capacitatea de a ne studia pe noi înşine şi de a crea valoarea prin propria conştiinţă. Dar, evident, e imposibil, căci e mai simplu să gîndească alţii pentru tine şi, oricum, scopul tău în viaţă e să faci bani. A, sau nu e aşa? Scuzaţi-mă, aşa sîntem spălaţi pe creier de cînd ne naştem.

Ne ferim de lipsuri materiale, dar nu simţim vreodată că mai lipsesc nişte piese din puzzle?

Mălina AMORTOAIE

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

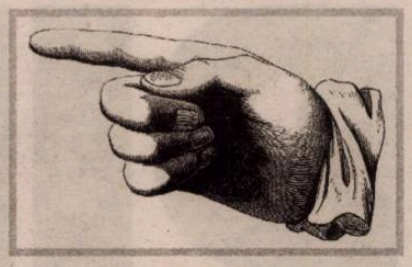

■ Dacă vă plac cărţile „pentru copii şi rafinaţi“, încercaţi volumul colectiv *Cui i-e frică de computer?* (coordonator Liviu Papadima, ilustraţii de Irina Dobrescu, Editura Arthur) în care douăzeci de scriitori de toate vîrstele (printre care şi dilematici ca Ana Maria Sandu şi subsemnatul, alături de Florin Bican, Fanny Chartres, Florin Dumitrescu, Ion Manolescu, Călin-Andrei Mihăilescu, Ioana Nicolaie, Ioana Pârvulescu, Vlad Zografi ş.a.) au scris povestiri inspirate de tehnologie. Dar nu numai. (Marius Chivu)

■ Un dosar foarte interesant despre Ucraina publică Eurozine, reţeaua revistelor culturale europene (www.eurozine.com). Sigur, s-au scris multe despre Ucraina în ultima vreme; dar în dosarul din Eurozine (intitulat „Euromaidan in focus“) sînt cîteva articole scrise de autori ucraineni, la care altminteri nu prea avem acces. E interesant chiar şi faptul că unii dintre ei s-au înşelat profund, precum Mikola Riabciuk, un important şi respectat intelectual. Într-un articol publicat pe 26 februarie, cu doar cîteva zile înainte ca ruşii să intre în Crimeea, Riabciuk scria: „Cea mai mare ameninţare la adresa revoluţiei nu vine de la Moscova sau de la separatismul din Crimeea, sponsorizat de Kremlin. Nici de la grupurile de extremă dreaptă. Cea mai mare ameninţare vine din altă parte – de la vechile obiceiuri politice şi de la vechile reţele ale băieţilor care au pus la punct scheme sofisticate de corupţie...“ Deocamdată, ameninţarea dinspre Moscova e reală şi imediată. Cea a corupţilor „de stil vechi“ se amînă un pic.... (Mircea Vasilescu)

■ Fiţi cu ochii pe ArtXpert Fine Art Gallery. Joi. Pe 6 martie (Vă mai amintiţi? Preluarea puterii de către comunişti prin guvernul Petru Groza!) se deschide expoziţia „Diktator“: o ilustrare a ferocităţii ideologiilor şi regimurilor totalitare prin imagini şi portrete ale dictatorilor care le-au încarnat. (Matei Martin)

■ În luna martie, trupa Taxi împlineşte 15 ani. Aniversarea va fi sărbătorită împreună cu fanii în spectacolul „Taxi – 15 ani“, care va avea loc pe 17 martie, la Sala Palatului. Cu această ocazie, trupa lansează albumul *15,* care conţine... 15 piese, în acelaşi stil inconfundabil. (Cristina Ştefan)

■ Ascultaţi joi, 6 martie, de la ora 19 la ora 20,30, la Radio România Muzical (şi pe www.romania-muzical.ro), interviuri cu pianista Sînziana Mircea şi violoncelistul Adrian Naidin, doi tineri interpreţi care au apărut recent în lista celor 100 de nume „pun ţara în mişcare“, alcătuită de revista *Foreign Policy România*. Dacă încep să (re)apară muzicienii pe astfel de liste e un motiv în plus să ascultaţi Radio România Muzical. (Mircea Vasilescu)

■ Pînă pe 30 martie, Teatrul Ţăndărică din Bucureşti organizează, alături de Asociaţia „Suport Medical Activ“ din Galaţi şi Şcoala Centrală din Bucureşti, campania „Împarte din suflet! Donează haine“ – o campanie menită să strîngă cadouri de Paşti pentru copiii săraci din judeţul Galaţi. (Stela Giurgeanu)

■ Pentru doamne, domnişoare şi domnişori, Sarmalele Reci vor concerta la Clubul Ţăranului Român, sîmbătă, 8 martie, de la ora 22 – „Dacă n-ai fi tu...“ De data aceasta cu noi sonorităţi, exclusiv în variantă acustică, cele mai populare şlagăre samaliste, uşor de fredonat de toată lumea pînă tîrziu în noapte. (Adina Popescu)

■ Merlot-ul Distinctis, produs de 1000 de chipuri. Un vin deloc ieftin, dar cu un gust special (aduce şi a prune, şi curmale). Cred că e cel mai bun vin roşu din ultimul timp. (Iaromira Popovici)

■ *Păi... despre ce vorbim noi aici, domnule?,* de Cătălin Ştefănescu, după romanul *Moromeţii* de Marin Preda, cu: Marcel Iureş şi George Mihăiţă, regia: Alexandru Dabija, cea mai nouă premieră a Teatrului ACT, un spectacol în două personaje, Moromete şi Cocoşilă, care seamănă cu ce-ar fi scris Beckett dacă ar fi trăit în România. (Luiza Vasiliu)

■ Un filmuleţ de 8 minute, realizat de Christine Rabette, poate fi văzut pe YouTube (www.youtube.com/watch?v=YdQnuqFlD7U). E un fel de experiment recomandabil celor stresaţi, deprimaţi sau pur şi simplu aflaţi într-o dispoziţie mohorîtă. Chiar şi cei veseli se vor înveseli şi mai tare văzîndu-l. Poate că deja îl ştiţi, dar nu vă spun mai multe detalii. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Electro-muzică**
- **Neamuri proaste**
- **La ce foloseşte Ministerul Culturii**
- **Preşedintele**
- **Divele**

album dilematic Dan Horaţiu Popa

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 8.200
Tipărit la Tipomedia

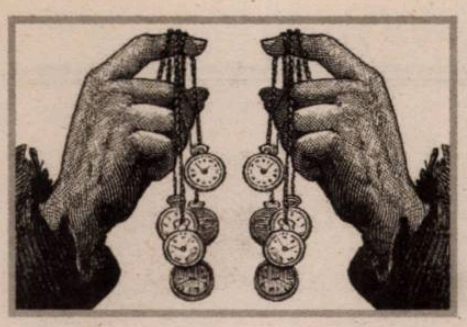

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un mare gazetar: Sandu Tudor

A apărut de curînd, prin strădania dlui Marius Vasileanu, o culegere de editoriale publicate în ziarul *Credința*, între 1933 și 1936, sub semnătura lui Sandu Tudor *(Universalism românesc,* Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013). Sandu Tudor este pseudonimul lui Alexandru Teodorescu, personaj spectaculos al perioadei interbelice, bărbat frumos, om de lume, gazetar și poet, fost luptător pe frontul Primului Război Mondial, fost ofițer de Marină, fost aviator (scăpase miraculos dintre rămășițele aparatului său de zbor, după o prăbușire dramatică), viitor călugăr la mănăstirea Antim (sub numele Agaton) și la Rarău (ca ieroschimonah – Daniil), fondator al mișcării „Rugul Aprins“, deținut politic în mai multe rînduri, mort în închisoarea de la Aiud în 1962.

Amplasamentul intelectual și politic al articolelor din *Credința*, tonul lor, autoritatea virilă a stilului sînt, în epocă, cu totul atipice. Judecățile curente privind presa interbelică, cu sistematizări pripite pe axa „stînga-dreapta“, cu împărțirea simplificatoare a opiniilor după dihotomii gata făcute (legionarism – antifascism, autohtonism – sincronism etc.) devin inoperante dinaintea acestui *corpus* de texte, în care patriotismul excomunică naționalismul, antibolșevismul se aliază cu antilegionarismul, ortodoxismul se intersectează cu analiza „crizei vieții noastre bisericești“ ș.a.m.d. Pentru exemplificare, oferim cititorului cîteva pasaje semnificative. Va avea surpriza de a descoperi un spirit cu totul neconvențional, un mare gazetar, un personaj de anvergură, demn de mult mai multă atenție decît se bucură deocamdată.

Iată, mai întîi, cîteva considerații – supărător de actuale – despre politicienii anului 1935 și despre electoratul românesc al momentului: „Toată marea ipocrizie politică, toată demagogia sinistră a vieții noastre publice, dacă a reușit și încă va reuși să conducă destinul țării acesteia se datorește siguranței nezdruncinate pe care fiecare politicianist o are în complicitatea gratuită și naivă a poporului, sau, mai tehnic spus, a masselor electorale, care pot oricînd fi amețite cu puțină făgăduială și vorbă sunătoare «democratică». Această caragealescă stare de suflet a poporului nostru asigură peste tot, sub toate formele, triumful falselor valori. Cetățeanul român nu mai reacționează față de nici o nedreptate, nu se mai apără, lasă să se întindă abuzurile cu o indiferență criminală. Totul rămîne în seama anchetelor parlamentare.“ Sandu Tudor vorbește, apoi, despre „lipsa totală de simț critic popular“, despre „credulitatea condamnabilă“ a votanților, despre „norii de mîrșăvie și bădărănie care au acoperit cerul nostru spiritual“. Există vreo soluție? Pînă una-alta, autorul, exasperat, propune un prim pas: „În fiecare dimineață, tot românul ar trebui să se așeze în fața oglinzii, să-și găsească lămurit obrazul în apele de cleștar, și, după ce și-a recunoscut bine mutra, să-și trîntească singur o pereche de palme mărețe...“ *(op. cit.,* pp. 116-118)

Cîteva reflecții, tot din 1935, despre naționalism: „În Țara Românească, naționalismul a ajuns cel mai rușinos cal de bătaie al patriotarzilor și demagogilor. Se reduce la mult zgomot din vîrful limbii și la o defilare de societăți patriotice cu darabane și trîmbițe, cu drapele tricolore și medalii, spre mîndria cîtorva profitori. (...) Se numește naționalism un fel de lătrat oratoric care caută să sperie pe pașnicul cetățean despre o primejdie a cotropirii străinilor, numai și numai pentru a-i fura buna-credință și votul. Se numește naționalism ura și amenințarea demonstrativă și neîntreruptă față de vecinii neamici, cu care trebuie să hrănim ușuratec sufletul tineretului. (...) Se numesc naționalism toate născocirile de a comercializa sentimentul de patrie spre folosul material al cîtorva escroci. (...) Naționalismul acesta nu ne dă simțul puterii, nu ne face creatori, nu ne trezește conștiința misiunei noastre românești în lume. Naționalismul acesta e mediocru, întreținut de suflete mici și ariviste. Naționalismul acesta e miop și tîmp, nu ne împrospătează sufletul și nădejdea în ziua de mîine. Naționalismul acesta e gol și fals și ucide adevărata dragoste de țară... (...) Naționalismul azi la modă e o zădărnicie de moarte, o boală agonică a democrației demagogice, de care e vremea să ne scuturăm.“ *(op. cit.,* pp. 119-121)

„Cetățeanul român nu mai reacționează față de nici o nedreptate, nu se mai apără.“

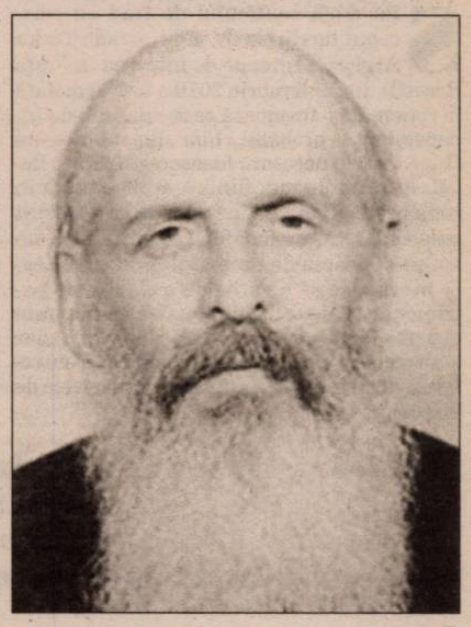

În sfîrșit, un gînd despre politicieni: „Omul politic de azi, prin natura sa, e fatal silit să fie cît mai superficial și mai miop. Gîndiți-vă, la noi cîți oameni politici ați întîlnit cugetînd? Toți nu sînt decît ori sceptici, ori cinici, ori naivi, care știu să treacă cu ușurință peste toate «încurcăturile» de moment. Atît.“ *(op. cit.,* p. 77)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Manelism politic

M-a amuzat întotdeauna înverșunarea lumii bune împotriva manelelor. Este cazul perfect de „țap ispășitor“, de mecanism psihologic elementar prin care proiectăm în exterior o culpă rușinoasă care ne roade prin interior, prin care facem, dintr-un acar Păun, depozitarul mizeriilor noastre pentru a ne putea simți curați și luminați. „Maneliștii“ devin, astfel, un soi de peștișori sanitari care ciugulesc murdăria de pe corpul balenei sociale: *ei* sînt niște gunoieri împuțiți, nu balena e murdară. A mers dintotdeauna, de ce nu ar merge și acum?...

Nu sînt un fan al manelelor, stați liniștiți, dar pentru mine au fost totdeauna un soi de barometru al vremurilor societății, cam rudimentar, dar fără inhibiții, spunînd lucrurilor pe nume, pe înțelesul tuturor. Al tuturor care au urechi de auzit. Haideți să aruncăm, deci, o privire, din perspectiva prezentului, asupra principalelor teme și obsesii maneliste și să vedem ce ne spun ele, de fapt, despre societatea *noastră*.

Să începem cu dușmanii. Cum bine ne explică manelele, în ziua de astăzi te definești nu prin ceea ce ești sau faci, ci prin dușmanii pe care îi ai. N-ai dușmani, ești un neica nimeni, un *loser*. Căci ceea ce ești și ceea ce faci nu au decît un scop: să moară dușmanii de ciudă. Ați văzut în ultima vreme vreun gest politic care să aibă altă noimă decît să moară Băsescu/Ponta/Antonescu, de ciudă? Păi?...

Ș'acum o dedicație pentru domn' președinte, să trăiască!

Așa sînt eu cu dușmanu'
ca merțanu' cu loganu'. (Sorinel Pușcaș)

Ș'încă una de la Adrian Minune și Nicolae Guță:

Ce mor dușmanii mei
că fac ce vreau cu ei
și n-au valoarea mea
și nici puterea mea.

Eu sînt șmecher de o viață,
nu de-o zi.

I-auzi și una pentru Ponta și Antonescu, să ne trăiască:

Pumnii mei minte nu are, sparge tot ce-i stă în cale. (Florin Minune)

Dar pentru asta trebuie să fii *barosan*. În lumea politică civilizată se cheamă *baron* (mai mult sau mai puțin) local. Ca să-i mai rărească, Ponta s-a gîndit să schimbe administrația teritorială a țării și să facă niște regiuni, doar-doar or fi mai puține decît județele și s-or mînca baronii locali între ei, că nu mai *are* loc la guvernare de mulți ce sînt. Dacă îi iese, cine-i barosanul ăl mai tare? Pînă atunci, să-l lăsăm pe Guță să-i cînte la ureche aia cu *„mama n-a făcut un fraier“*. Poate chiar crede...

Dar toți se visează barosani! Așa că bieții maneliști au făcut sute de variante pe tema asta, că deh, cine plătește lăutarii comandă muzica. I-auzi:

Credeți-mă pe cuvînt
Eu vă cumpăr, eu vă vînd
De o viață fac ce vreau
Banii jos și fruntea sus
Ș'am ajuns unde-am ajuns. (Florin Salam)

Dacă n-ați văzut unde-au ajuns, deschideți televizorul.

Barosanii au și copii, la care țin ca la ochii din cap și cărora le fac orice hatîr:

Doamne, dă-mi putere să le fac avere, Doamne, la copiii mei
Cît mai sînt în viață să-i feresc de rele, să le fac orice plăcere, că sînt ochii mei. (Florin Salam și Mihaela Staicu)

În limbaj elevat, se cheamă *beizadele*. Principala lor distracție e să calce oameni cu mașina, după care să dea cu tifla la Poliție.

O altă temă veche a manelelor este șmecheria. Fără ea nu se poate:

Eu sînt șmecher de o viață, nu de-o zi
Și așa o să rămîn pîn'oi muri. (Florin Minune)

În economia de piață românească, se cheamă *băieți isteți*. Ei nu sînt însă *jmecheri* de duzină, sînt „bărbați de calitate“:

Sînt bărbat de calitate, supercalitate, 24 de carate și sînt talentat în toate. (Nicolae Guță)

Toate personajele manelelor au, deci, „prestanță“ și „siguranță“, au „valoare“ de „șmecherul cel mai tare“. Domne', băieții ăștia chiar fac monitorizare de presă! Dar au și bun-simț, căci tot ei atrag atenția, așa, din cînd în cînd, că totul „e nebunie fără măsură“. Ba chiar și simțul umorului, ironizînd *sui generis* toată această „nebunie“ (deși nimeni nu a băgat de seamă această latură satirică a manelelor):

Am o țigancă desculță
și cea mai tare căruță
și moare țigănia
că mi-am pus radar pe ea. (Nicolae Guță)

Tocmai de aceea, au anticipat și DNA-ul:

Atunci cînd tu te crezi rege,
vine garda să te lege. (Nicolae Guță)

Colegul meu Adrian Schiop, cunoscător pe bune al manelelor, mi-a confirmat însă o impresie interesantă: șmecheria nu prea mai vinde, iar maneliștii au cam început să nu o mai cînte atît de des. Nu știu ce au văzut ei în societatea românească, dar eu cred în clarviziunea manelelor, așa că sînt optimist...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

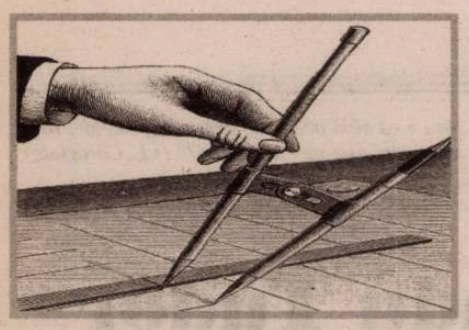

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Din nou la atac

Sînt două săptămîni de cînd au reînceput lucrări la nr. 4 din strada Tudor Arghezi (aproape de intrarea în Piaţa Rosetti). În septembrie 2010 a fost demolată la repezeală o frumoasă casă dinainte de Independenţă, probabil chiar din vremea lui Cuza. Actele necesare fuseseră eliberate ilegal: în primul rînd, fiindcă acolo sîntem în zona protejată nr. 21, deci, unde ar fi trebuit respectată Legea 50/1991, apoi, fiindcă nu s-a ţinut seama de protestul unui vecin, care avertizase că e vorba de o clădire de patrimoniu. Mai mult chiar, exista opinia unui expert oficial care se opunea demolării, dar s-a trecut şi peste această piedică: Centrofarm, căruia-i aparţine terenul, are nevoie de birouri şi servicii.

Pur şi simplu, oraşul plesneşte.

În 2010, cînd s-a dat autorizaţia de desfiinţare, urmată imediat de dărîmarea casei, am semnalat datele cu privire la trecutul acelui colţ din vechiul oraş. Le readuc în discuţie pentru că nimeni nu le-ar căuta în *Dilema veche* de acum trei ani, şi le adaug ce am mai găsit din istoria locală.

Proprietarul din 1847 se numea Hagi Tudorache Predescu. În 1820, cumpărase de la cumnată-sa, Hagiica Tudora, o casă în mahalaua Oţetarilor (adică a vînzătorilor de oţet), lîngă biserica cu acelaşi nume, şi alta în apropiere, în mahalaua Scaunelor (adică a măcelarilor), de la soţul unei nepoate, Stroe abagiul (adică negustorul de aba). A doua proprietate a trecut prin mai multe mîini. O jumătate din ea era, în 1918, a Anei Vioreanu, cealaltă – a lui Dumitru Comşa, a cărui fiică, Ella H. Mann, vinde lui Ionel Finkels în 1927. Aceasta este parcela de la nr. 4, care a fost demolată în 2010. La nr. 6 e o casă şi mai frumoasă, cu etaj, cu ferestre înalte, indicînd construirea pe la 1860-1870: în ultima vreme, înainte de a fi părăsită, era o grădiniţă de copii. Se întinde şi pe colţul cu str. Calderon, vechea ei intrare nefiind spre stradă, ci spre maidanul aflat acum în locul casei de la nr. 4. Amîndouă clădirile sînt ascunse de aceleaşi parapete de tablă, sudate între ele, ca să lase doar loc pentru buldozer să pătrundă în această incintă. Există, aşadar, suspiciunea ca şi fosta grădiniţă să aibă aceeaşi soartă. În orice caz, a dispărut împrejmuirea de fier forjat înfiptă pe un soclu de piatră. Pentru epoca lui Carol I erau caracteristice aceste îngrădiri de grilaj + piatră de Istriţa (acum, piatra este sfărîmată sau acoperită de ciment cu bidineaua, iar deschiderile din fierul forjat – astupate cu plastic), dar vom vorbi despre ele altă dată.

Proiectul de construcţie de la nr. 4, aprobat în 2010, avea în vedere cinci etaje. În 2012, Centrofarm a obţinut avizarea pentru alt proiect, cu *unsprezece* etaje. Nu mă credeţi? Pancarta afişată anunţă: DS + P + 10 E + etaj tehnic. Înălţimea apreciată în raport cu dimensiunea din Piaţa Rosetti înseamnă că fiecare nivel înfipt în cer atrage o extindere, pas cu pas.

Pur şi simplu, oraşul plesneşte. Lărgimea străzilor nu mai încape din cauza parcării de-a lungul trotuarelor, nelimitarea înălţimii clădirilor este impusă de o întrecere care aliniază unul lîngă altul fagurii de beton şi sticlă. Zonele protejate se retrag din ce în ce, sau sînt ciuruite.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Alexandra GRUIAN

SOS Provincia

ONG-urile, verigile lipsă în circuitul ideilor novatoare

Trădîndu-mi blamabila mîndrie ardelenească, cu al ei *no* expresiv şi atotprezent, am hotărît să dau la facultate la Bucureşti. Lăsam în urmă oraşul meu mic-burghez, Deva, cu cetatea cocoţată pe vechiul con vulcanic acum stins, dealurile caracteristic transilvane, domoale, care-ţi poartă privirea spre depărtări ondulate, vechile case maghiare şi săseşti, mari şi cu o destinaţie uneori incertă (niciodată nu ştiai dacă mai erau sau nu locuite), trotuarele largi, de promenadă, cu capete de perspectivă individualizate şi mărginite de pieţe deschise, animate. Am ajuns în mijlocul cîmpiei, cu orizontul său plat şi monoton, într-un oraş cu străzi înguste şi jalonate bezmetic, încîlcite în noduri haotice, la minim o oră distanţă de tot ceea ce-mi era familiar, şi zile de planificări în avans pentru orice întîlnire.

Mi-a luat trei ani să mă pot împăca cu locul unde ai „cele mai multe oportunităţi". Întrebată mereu dacă îmi place Bucureştiul, de fiecare dată îmi căutam cuvintele, încercînd să fiu cît mai realistă: nu îmi place, dar, recunosc, e un mediu dinamic. Reveneam la Deva cu o plăcere voluptuoasă, ca în staţiune – îmi regăseam spaţiul să mă plimb, să mă relaxez, să gîndesc, redeveneam stăpînă peste un univers considerabil micşorat, pe care de-abia acum realizam cît de intim îl cunosc.

În timp ce familiaritatea mea cu noul mediu creştea, iar legăturile între cele două lumi – cea de acasă şi cea de la facultate, care pînă la un moment dat păreau să coexiste în paralel – s-au consolidat, atitudinea mea faţă de cele două oraşe s-a schimbat. Dacă, pe de o parte, am descoperit (în urma unui demers conştient impus) partea romantică a Bucureştiului, pe de altă parte, reuşeam să încep să văd Deva eliberată de aburii nostalgiei. Ceea ce percepeam din ce în ce mai acut în timpul petrecut acasă era inerţia vieţii de zi cu zi, punctată de evenimente minore, fără miză, eventual vetuste, o lipsă de dezbateri pe alte teme decît politice şi generaliste (de tipul fotbal, cancanuri etc.).

Cu cît dezbaterile sînt mai rare, cu atît inovaţia este un concept mai străin.

În ultimii ani am început să resimt o altfel de lipsă, deosebită de cea cauzată de numărul redus de evenimente cultural-artistice, care pot fi motivate prin lipsă de bani sau lipsă de public (o scuză mult prea des auzită din partea finanţatorilor). Este vorba de lipsa mediului ong-istic: înţeleg, bani nu sînt, dar nici probleme? Pe cît este de mic acest univers, pe atît este de greu de controlat. Cu cît dezbaterile sînt mai rare, cu atît inovaţia este un concept mai străin. În lipsa unei universităţi, mediul neguvernamental este singurul care are potenţialul de a aduce o infuzie ideatică neprovincială, cu tot regretul de a simţi nevoia să folosesc acest termen. Circuitul ideilor este singurul care poate face aerul unui loc respirabil pe termen mediu şi lung, singurul care are capacitatea de a aduce oraşelor mici din avantajele marilor aglomerări urbane, ferindu-le de neajunsurile acestora (ca un mic exemplu, Deva începe să fie asfixiată de ambuteiaje). Şi, în timp ce cultura perpetuează în continuare impresia (deseori nefondată) că nu-şi merită banii, fiind, prin urmare, un sector nu foarte dinamic, o comunitate animată de asociaţii neguvernamentale poate aduce mari beneficii, cu costuri minime.

Îmi dau seama că vorbesc despre un fenomen mult mai larg: acesta nu este doar cazul Devei, este cazul multor localităţi de dimensiuni reduse din care cei care pleacă o fac fără să revină, altfel decît în vizită. Acolo unde buna-credinţă şi viziunea nu lipsesc neapărat, dar lipseşte motorul care să le anime şi catalizatorul care să le impulsioneze, ideile circulă infinit mai greu decît banii.

Deva

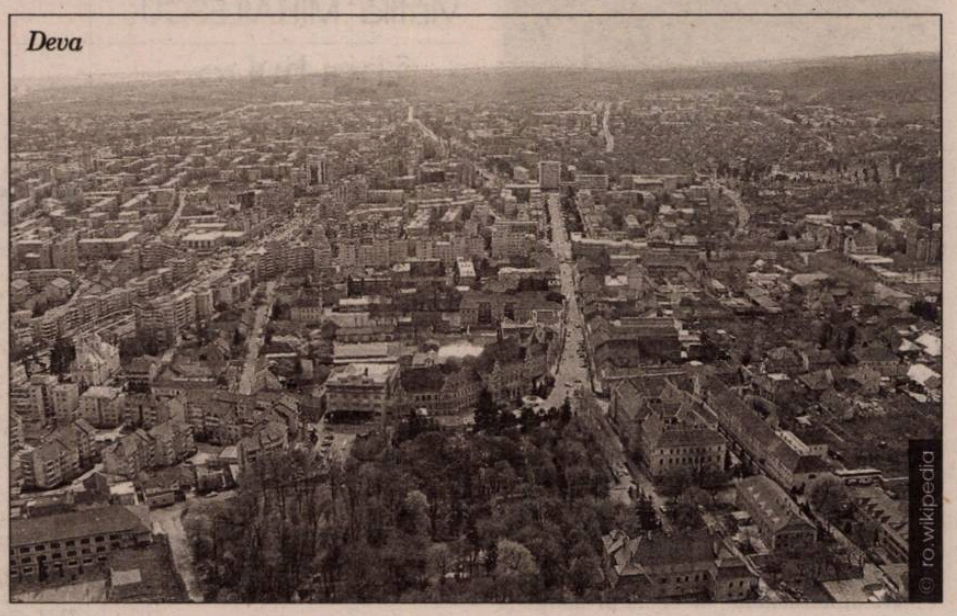

***Alexandra Gruian** este masterand la SNSPA.*

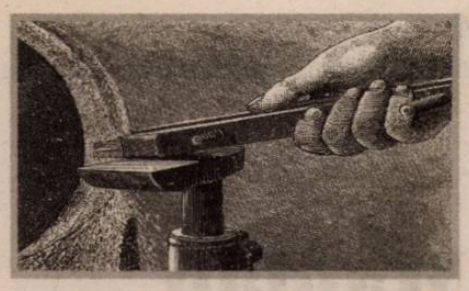

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Este Rusia de azi Germania anului 1938?

Agresiunea de la sfîrșitul săptămînii trecute asupra Ucrainei a trezit amintiri urîte în Europa. Defilarea unei armate „victorioase" pe teritoriul recunoscut al unui alt stat, însoțită de susținerea cel puțin unei părți importante a populației locale a semănat destul de mult cu anexarea Austriei de către Germania nazistă, în 1938. Sau a Regiunii Sudete. O imagine la care se adaugă, desigur, cea a „slăbiciunii Occidentului" în fața unei puteri agresoare. Tabloul amenințător este însoțit de resuscitarea naționalismului și a extremismului de dreapta în Vestul Europei.

Și totuși, există o deosebire între Germania din 1938 și Rusia de acum – una care ar putea explica, în parte, perplexitatea Occidentului. Și, după posibila explicație, vine întrebarea: cum poate fi Rusia sancționată pentru ceea ce s-a întîmplat? Iar dacă nu va fi, ne întoarcem la momentul 1938? Să le luăm pe rînd.

Mai întîi de toate, atacul din week-end la adresa Crimeei a fost ceva mai grav și mai complicat decît un simplu act de agresiune. A fost, în realitate, un act banditesc, dacă nu chiar terorist. Au acționat forțe fără însemne, dar care vorbeau rușește. Asemenea persoane înarmate sînt, în realitate, în afara legii, chiar și a legilor războiului.

Conform tratatelor internaționale, ofițerii și soldații nu pot fi făcuți responsabili, chiar și cînd desfășoară un război de agresiune – bineînțeles, dacă nu comit crime de război. Cei responsabili, în cazul războaielor de agresiune, vor fi, pînă la urmă, decidenții politici (în cazul în care pierd războiul, s-ar putea spune, în mod cinic...). Nimeni nu se poate întoarce însă împotriva soldaților și ofițerilor.

Lucrurile se schimbă fundamental cînd atacul este executat de persoane fără însemne. Aceia nu mai sînt ofițeri, subofițeri și soldați. Aceia sînt bandiți înarmați sau teroriști și nu se pot bucura de protecția convențiilor internaționale privind războiul.

Un asemenea act de agresiune, mai degrabă un act banditesc sau chiar terorist, decît un act militar săvîrșit de un stat în sprijinul intereselor sale, este fără precedent, cel puțin în Europa. Și nu este de mirare că a prins pe nepregătite puterile europene, Statele Unite și Alianța Nord-Atlantică.

Tocmai caracterul cu totul nou al unei asemenea acțiuni, în afara oricăror tratate internaționale, ridică numeroase întrebări privind felul în care Rusia poate fi ținută responsabilă. În definitiv, toată lumea vede că atacul a avut loc sub egida ei, dar dovezile directe lipsesc. Va avea Occidentul puterea de a caracteriza ocuparea Crimeei drept un act terorist, cu toate consecințele care decurg de aici? Unde va duce un asemenea gest?

Dacă Rusia oprește robinetul, se opresc și banii care curg dinspre Europa spre Rusia.

Pînă una-alta, piața și-a spus cuvîntul – rubla s-a devalorizat puternic, la începutul săptămînii, bursa de la Moscova căzuse cu 13%, iar acțiunile Gazprom – cu 12,45%. Pur și simplu, Rusia a plătit deja un preț destul de piperat după acțiunile din Crimeea.

Dar Rusia poate acționa, ca răspuns, pîrghia gazului. Cît de eficientă este, totuși, aceasta? Dacă Rusia oprește robinetul, se opresc și banii care curg dinspre Europa spre Rusia. Jumătate din veniturile statului rus sînt rezultate din exporturile de hidrocarburi. Iar Europa este principalul client, cu toate eforturile companiilor rusești de a se reorienta către China.

Cine de cine depinde, așadar, în povestea gazelor? Adevărat este că un sfert din necesarul de gaze al Europei este asigurat de Rusia. (Dar și 35% din necesarul Germaniei, motorul economic al Europei, ceea ce contează.) Aceasta înseamnă însă 80% din exporturile Gazprom. Dependența este, cel puțin, reciprocă, dacă nu cumva ușor în favoarea Europei.

Altceva însă i-ar durea mai tare și mai tare pe liderii ruși: un set se sancțiuni economice, mergînd pînă la blocarea conturilor din băncile europene, ale persoanelor din angrenajul puterii de la Moscova, și anularea vizelor. Să vedeți atunci presiune din partea oligarhilor la adresa lui Putin! În Ucraina, cel puțin, a mers. Imediat după sancțiunile economice, Ianucovici a acceptat compromisul cu opoziția, doar că lucrurile au scăpat de sub control – și aici un rol important l-au avut și forțele naționaliste și de extremă dreapta din Ucraina.

Va merge și în cazul Rusiei? Poate că da. Numai că aici decizia este ceva mai dificil de luat, date fiind dimensiunile cu totul diferite ale „afacerii Europa – Rusia". Discutăm despre foarte mulți bani și despre interese colosale.

Problema este că rușii nu puteau să-și plaseze sau chiar să-și ascundă banii în Europa fără complicitatea europenilor – a celor mai puternici dintre ei, desigur. Discutăm despre politicieni de vîrf, bancheri, manageri de top.

Așa s-ar putea explica diferența dintre abordarea americană, favorabilă instituirii imediate a sancțiunilor economice și ezitările Europei – cel puțin aceasta era situația în momentul scrierii acestor rînduri.

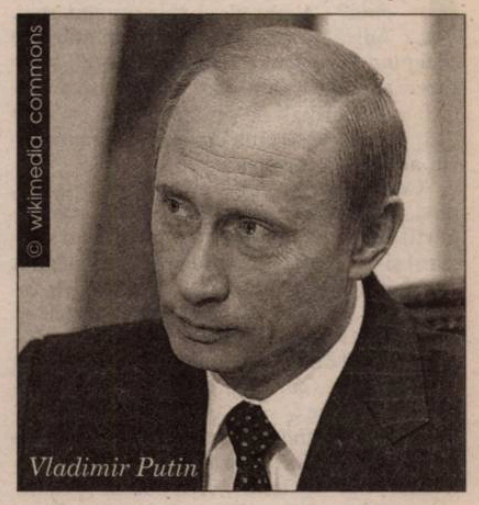

Vladimir Putin

Alegerea Europei este grea. Dacă lasă lucrurile în voia lor, nimic nu garantează că atacuri banditești, precum cel la adresa Crimeei, nu se vor mai repeta. Și poate chiar în inima intereselor economice ale Uniunii Europene din răsăritul continentului. Dacă Europa acționează, un nou Război Rece se arată la orizont. Iar printre victime s-ar putea să se numere și onorabile persoane din partea occidentală, băgate prea mult în afacerile cu banii rusești.

Și, dacă tot ne referim la anul 1938: ne vom agăța de iluzia că, odată ce va obține, într-un fel sau altul, recunoașterea controlului *de facto* asupra Crimeei, Rusia se va opri aici și va deveni un partener frecventabil? Tocmai un asemenea gen de iluzie a costat Europa un război devastator.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cîteva gînduri despre chestiunea estică

Cu Rusia stăpînind Crimeea, ar trebui să ne obișnuim. Erau de mult acolo. Nu doar militar – mă refer la baza militară de la Sevastopol, în care rușii stau de foarte mulți ani plătind chirie guvernului de la Kiev. Nu doar istoric – spațiul locuit de veacuri de tătari a trecut, la finalul secolului al XV-lea, sub suzeranitate otomană și, din 1773, în vremea Ecaterinei a II-a – sub țar; a ajuns în Ucraina ca urmare a unei decizii stranii a lui Nikita Hrușciov, în vremea URSS. Ci mai ales spiritual. Sufletul locului e rusesc și Maica Rusie este vie în sufletul locuitorilor de acolo. Nu vorbesc doar despre populația de etnie rusă de acolo (peste 50%). Maica Rusie cea protectoare de fasciști domină mintea mai tuturor locuitorilor peninsulei. Poate doar tătarii să aibă alt gen de amintiri despre ce înseamnă „protecția" Moscovei *et pour cause*. Lucid vorbind, din momentul victoriei Euromaidanului, obiectivul strategic al Occidentului de a păstra integritatea teritorială a Ucrainei nu mai putea fi atins. Ca și alte foste republici sovietice, precum Georgia sau Moldova, Ucraina va avea ca parte a sa un corp străin, care va face periodic probleme. În cea mai bună variantă a sa, acest conflict se va termina cu o Crimee care va dobîndi un statut absolut similar cu cel al Abhaziei ori al Transnistriei, rămînînd legal, și în ochii comunității internaționale, ca parte a teritoriului Ucrainei, firește. Ea va fi, însă, *de facto*, desprinsă de Ucraina, căci așa o vor locui cei care trăiesc acolo și așa o vor guverna „protectorii" ei. Evident, ca să o apere de fasciști. În cea mai proastă variantă a sa, acest conflict se va termina cu o Crimee cucerită de ruși, o Ucrainăă în haos total, o Uniune Europeană care va fi forțată de împrejurări să facă ceva împotriva Rusiei și nu va fi deloc în stare (una-două declarații politice și atît), cu Statele Unite încercînd să evite un război regional, cu o regiune a Mării Negre înspăimîntată, cu mișcări greu de anticipat ale actorilor din zonă.

Un stat poate apărea sau dispărea peste noapte.

Granița de Est a Europei nu se dezminte: aici este spațiul impredictibilității totale, un fel triunghi al Bermudelor geo-politic, un teritoriu ce se cere a fi marcat pe hărțile politice ale lumii cu dragoni care scot fum pe nări, grifoni, harpii și gorgone. Aici, în politică, nu există nici măcar gravitație. Un stat poate apărea sau dispărea peste noapte, un regim poate fi înlocuit de altul într-un ceas, instituții aparent solide pot fi pulverizate cu totul în jumătate de oră și altele reinventate fără să prindă nimeni de veste. Intervalul dintre pacea cea mai senină și războiul cel mai crunt este de ordinul fracțiunilor de secundă. Multe dintre trăsăturile regiunii se regăsesc și în politica noastră domestică. Le cunoaștem. Vasăzică, n-ar trebui să ne mire cînd le vedem la alți vecini din pragul Levantului.

În acest peisaj nesigur, dar și periculos, România este prinsă într-un moment paradoxal. Din punctul de vedere al aranjamentelor de securitate și de alianță politică, România nu a fost niciodată într-o poziție mai sigură decît este acum, bucurîndu-se de dubla apartenență la UE și la NATO, ba chiar și de un renume bun în interiorul celei de-a doua organizații. Pe de altă parte, România nu a fost niciodată condusă de o clasă politică mai inadecvată marilor provocări. Neinstruiți și incompetenți politic, zurbagiii patriotarzi și iresponsabilii la limita psihopatologiei, veleitari și fricoși, politicienii români – dacă ar fi puși să decidă ce face România în situații de genul acesta – ar ilustra perfect vorba că politica e o treabă prea serioasă pentru a fi lăsată pe mîna lor. Ca să vedem că putem fi nu doar vulnerabili, ci și penibili, aud că dl senator Geoană, încurajat de noua sa funcție de reprezentant înalt al dlui Ponta, preia viguros conducerea operațiunilor diplomatice. Norocul nostru e că dl Vîntu e cam ocupat cu altele și nu-l mai poate reține la o relaxare, așa că bravul prinț al penibilului românesc se poate manifesta. Dincolo de glumă, este de spus că situațiunea din Ucraina/Crimeea va fi administrată peste capetele noastre. De data asta, sîntem la adăpost. Din 2007 încoace, s-au strîns atîtea situații critice în care apartenența noastră la UE ne-a salvat de la dezastru, încît putem trage speranțe că același lucru ne va salva acum, indiferent de evenimentele care par a se prăvăli spre noi.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un mileniu pînă la Maidan

Ce ştiam despre Ucraina, pînă de curînd? Că sînt slavi, dar nu sînt ruşi. Adică nu ştiam mai nimic în afară de „doamna Timoşenko e în închisoare“, şi pe care o compătimeam. Mai ştiam despre tradiţionalele rîcîieli pe preţul gazelor, şi cam atît. Ruşinos. Ucraina este cel mai mare vecin al ţării în care trăiesc.

Ceva-ceva am simţit eu, încă de prin '92, cînd, la Washington cu bursă fiind, am împărţit un apartament cu un ucrainean (Ruslan) şi doi ruşi. Unul dintre ei era pasionat de fotografie şi era din Sankt Petersburg, celălalt era homosexual moscovit şi, fericit că este într-o societate liberă, tolerantă, a dispărut rapid dintre noi, mergînd să locuiască în alt cartier, cu nişte prieteni întîlniţi într-un bar de pe *Q street*. Ucraineanul era veteran din Speznaz-ul Armatei Roşii, făcuse Afganistanul şi avea program zilnic de gimnastică. 200 de flotări, vreo 300 de genoflexiuni şi cîte 20 de minute de jogging. Timp de trei săptămîni cît am locuit împreună, nu l-am auzit scoţînd o vorbă pe ruseşte. În fiecare seară, cînd ne strîngeam în faţa televizorului, nu folosea decît engleza, cînd ruşii i se adresau în limba lui Tolstoi. Se scuza: „În primul rînd, nu ar fi politicos faţă de Gabriel, în al doilea rînd, eu sînt din Ucraina, din Lvov, aşa că nu prea ştiu ruseşte. Eu vorbesc ucraineana.“ Evident, era o poziţie politică, nu o inocentă declaraţie de ignoranţă lingvistică.

La el m-am gîndit deunăzi cînd am aflat de la Cristian Ghinea că organizarea din Euromaidan şi strategia militară a luptătorilor împotriva Berkutului (forţele speciale ale regimului Ianukovici) au fost stabilite de cei ca Ruslan, oameni în toată firea, veterani ai Afganistanului, cu bună pregătire militară şi cu o puternică motivaţie naţională, vehement sau temperat rusofobă. Relativ de curînd am aflat despre Holodomor, foametea provocată de Stalin în Ucraina, în 1932-1933, cînd au murit în chinuri groaznice aproximativ 7 milioane de oameni (conform istoricilor ucraineni). Cum să uiţi aşa ceva? Trăiesc astăzi oameni ai căror bunici au avut fraţiori răpiţi de pe stradă şi mîncaţi de vecini! Ororile acelor vremi nu sînt uitate. Au fost ţinute sub preş în perioada sovietică, dar au ieşit la iveală iute, laolaltă cu un naţionalism latent, păstrat în fibra populară, odată cu Glasnost-ul lui Gorbaciov. Ruslan, amicul meu, ştia că Wehrmacht-ul a fost întîmpinat ca eliberator de mulţi ucraineni, în special în vestul ţării. Ştia că unii compatrioţi ai săi au luptat alături de Hitler, alţii în Armata Roşie şi mulţi alţii în unităţi naţionale care doreau doar independenţa ţării, fără Hitler şi fără Stalin. Ştia că părţi ale ţării fuseseră sub stăpînire austro-ungară şi nu o duseseră rău, spre deosebire de cei aflaţi sub ruşi. Alte provincii au fost ale Poloniei, multă vreme. Mai înainte, cazacii îşi alegeau un hatman şi încercau să îşi păstreze autonomia în teritoriile pe care le controlau. Dar mai înainte, Lituania stăpînea teritoriul de azi al Ucrainei, fiind un stat mare, uriaş, de la Baltica la Marea Neagră. Împărţise cu Polonia fosta Rusie kieveană, un stat puternic pe la începutul mileniului, bogat şi stabil vreme de vreo două secole, dar slăbit de lupte interne şi de avîntul mongolilor spre Europa.

De acolo, de acum o mie de ani începe explicaţia pentru ce se întîmplă acum în Euromaidan şi în toată ţara. Mileniul ăsta de istorie i-a făcut pe unii să nu ştie (chipurile) decît ruseşte, pe alţii – să nu cunoască (chipurile) decît ucraineana. I-a făcut să aibă trei biserici ortodoxe: una ascultînd de Moscova, alta de Kiev şi alta... autocefală, un grup solid de greco-catolici şi romano-catolici (în vest, evident), pe lîngă tătari musulmani în Crimeea (cea făcută cadou Ucrainei de către Hruşciov, în vremea URSS-ului).

E mult de citit şi aflat pentru a înţelege ceea ce se petrece acum în vecini. Că eu, simplu cetăţean, sînt relativ afon, e trist. Dramatic este că poziţia Guvernului meu este definită scurt: „România este de acord cu poziţia UE şi NATO“, iar a preşedintelui este un pic mai nuanţată: „Iată ce bine ne-am descurcat noi în dosarul Moldovei şi iată ce rău s-au descurcat polonezii în cel ucrainean.“ Ruşinos. Ucraina este cel mai mare vecin al ţării în care trăim.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

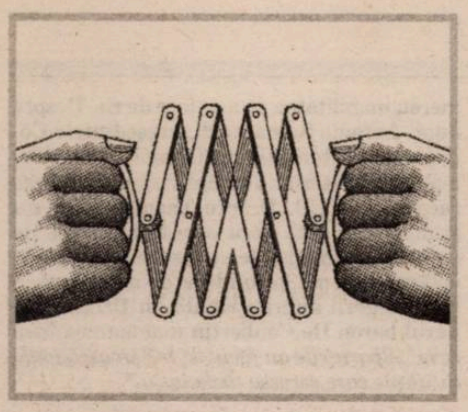

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„O iei de la capăt. Nu mai renunţi“

– interviu cu Mona NICOLICI –

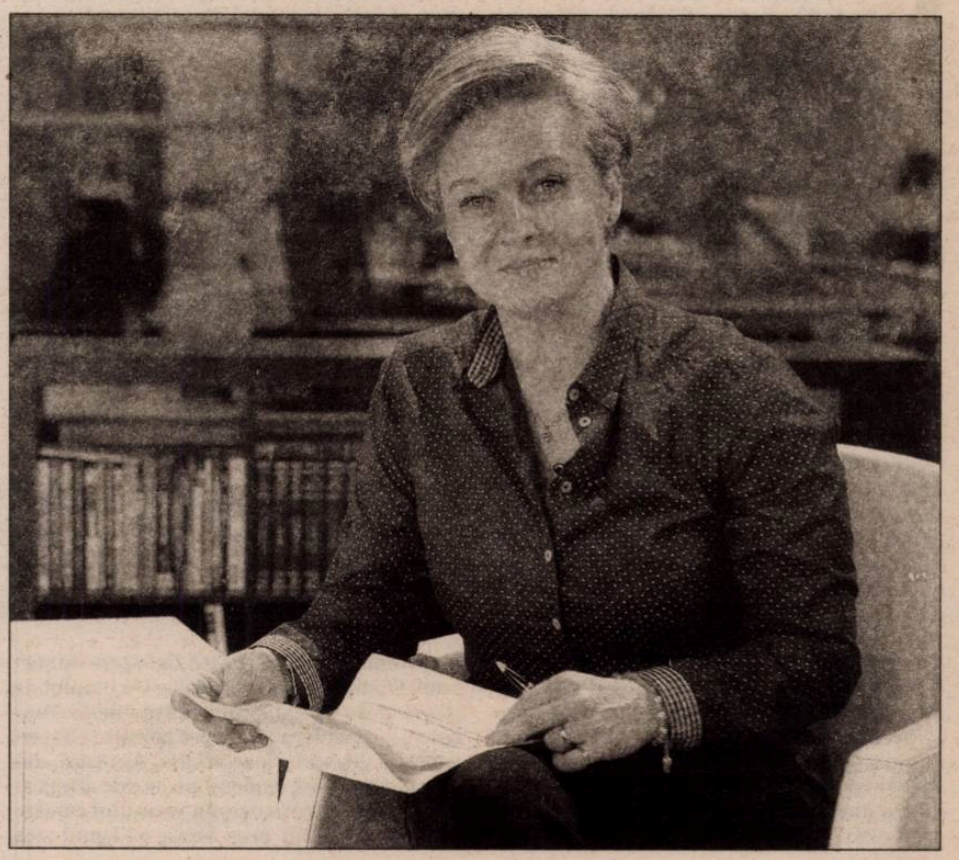

Şi-o aminteşte toată lumea de pe vremea cînd prezenta ştirile la televiziune. De mai bine de şapte ani însă, lucrează la Petrom şi se ocupă de proiecte de responsabilitate socială. Coordonează, cu alte cuvinte, programe precum „Ţara lui Andrei“, care încearcă nu doar să planteze copaci, să construiască parcuri ori să-i ajute pe oameni să dezvolte mici afaceri cu impact asupra comunităţilor în care trăiesc, dar şi să schimbe atitudini şi mentalităţi. E greu? Da, dar se poate. De fapt, am discutat cu ***Mona Nicolici*** *despre* dilemele *responsabilităţii sociale.*

Am senzaţia că la noi nu se vorbeşte cît ar trebui despre proiectele de responsabilitate socială, mulţi oameni încă nu înţeleg „cu ce se mănîncă asta“...

Nici eu nu ştiam acum şapte ani şi jumătate, cînd am început... A fost o întîmplare fericită în viaţa mea să ajung în Petrom. Am fost la un fel de interviu cu doamna Mariana Gheorghe, care abia ajunsese de vreo săptămînă CEO la Petrom, şi am avut nişte discuţii despre ce ar vrea să fac acolo şi ce aş crede eu că ar fi bine. După cîteva discuţii, mi-a spus: „Ce vrei tu să faci este chiar CSR *(Corporate Social Responsibility)*, n-ai vrea să vii la noi să te ocupi de asta?“ Nu ştiam exact ce înseamnă, m-am dus acasă şi am studiat. Şi am observat că în alte ţări există strategii naţionale în acest domeniu, politici de dezvoltare durabilă, abordate serios. Mi-am zis că ajung să fac ceea ce îmi doream, de fapt, dintotdeauna, şi încă din interiorul unei companii care îmi pune bani la dispoziţie pentru a face ce vreau. La început, rigoarea corporatistă nu prea se potrivea cu spiritul meu liber şi cu sufletul meu. Doamna Gheorghe a simţit că sînt un spirit liber şi, timp de trei ani, mi-a dat libertatea să fac ce cred, făcînd şi un pariu cu acţionarul majoritar că Petrom va ajunge un model în materie de responsabilitate socială.

Şi a devenit un model? Prin ce anume?

A devenit. Cred că de la spiritul meu liber şi de la convingerea doamnei Mariana Gheorghe că Petrom are forţa să facă lucruri importante pentru România. CSR-ul este un instrument de *risk management*, eu totdeauna spun acest lucru şi îi dezamăgesc pe foarte mulţi. E important *cum faci* asta: dacă lucrezi cu pasiune şi cu convingerea că le faci bine celorlalţi, dar în acelaşi timp cauţi relevanţa pentru afacerea ta, iese bine. Altfel nu are sens – căci nu este caritate, nu este filantropie, deşi şi acestea sînt instrumente ale responsabilităţii sociale. Eşti bun, dar o faci cu mintea – şi în interesul tău, şi în interesul societăţii.

Am auzit de multe ori în jur spunîndu-se că o companie face asta „pentru că vrea să-şi facă reclamă, pentru că are interese“. Mi se pare că, în România, „a avea interese“ este în continuare o expresie conotată negativ...

Da, ca şi „a face profit“ – unii consideră că e rău să faci profit, dar acesta e un alt subiect. Am constatat şi eu, cînd am început să implementez proiectele, că „a avea interese“ e ceva negativ pentru unii. Ne-am dus să facem parcuri în cîteva oraşe. A trebuit să le explicăm oamenilor ce interese avem pentru a face parcuri. Orice companie are, prin activitatea sa, un impact asupra mediului sau asupra oamenilor. Şi atunci, prin astfel de proiecte, încercăm să reducem impactul, pentru că, altfel, la un moment dat, oamenii s-ar întoarce împotriva noastră. Nu poţi să afectezi la nesfîrşit viaţa oamenilor, fără să încerci să faci ceva. Nu există o afacere care să nu aibă nici un fel de impact asupra mediului înconjurător. Iar noi sîntem o companie care se ocupă de petrol şi gaze, deci impactul poate fi mare. Şi atunci, încercăm să compensăm prin ceea ce se numeşte, în limbajul corporatist, *licence to operate*. Adică un fel de „licenţă socială“: încerci să te comporţi în aşa fel încît să nu le creezi probleme majore oamenilor, să nu ajungi ca ei să se revolte şi să te împiedice să-ţi duci mai departe afacerea.

Este ceea ce, în CSR, se cheamă „un comportament de bun cetăţean“ din partea companiilor...

Este ca în viaţă, căci o companie este o sumă de oameni. Dacă un cetăţean vrea să fie acceptat de vecinii lui de pe scara blocului, trebuie să respecte anumite norme şi să aibă un anumit comportament. Aşa se întîmplă şi cu o companie: noi facem profit, dar nu e o afacere sustenabilă dacă nu ştii să comunici cu oamenii despre ceea ce faci. Aşa apare ideea de „imagine“. Sînt oameni care vor să-şi facă o imagine bună şi atunci dau bani săracilor în faţa bisericii şi sînt filmaţi făcînd asta. Dar o asemenea imagine nu e durabilă: dacă la un moment dat nu vor mai da bani săracilor, imaginea se va întoarce împotriva lor. Noi, la Petrom, încercăm să fim oneşti şi corecţi în comunicare, aceasta este de fapt esenţa campaniilor de responsabilitate socială. Cînd comunici corect, începi să te urmeze şi alţii. Aşa am devenit noi un model.

Cum vi se pare că merg lucrurile în România? Companiile multinaţionale au venit, de cîţiva ani, cu modelele de CSR. S-a dezvoltat acest domeniu?

Cred că da. Sînt tot mai mulţi români care înţeleg ideea de CSR, înţeleg de ce fac companiile asta (mai mult decît simpla replică „vor să-şi facă imagine“). Nu ştiu să existe încă un studiu foarte bine documentat despre investiţiile făcute de companii în CSR în ultimii ani, dar, din ce am aflat, rezultă că sînt multe companii care au asemenea proiecte, care îşi implică angajaţii ca voluntari, uneori discret, dar eficient.

Au fost momente cînd aţi simţit că lucrurile nu merg bine, că astfel de proiecte întîmpină greutăţi?

Eu sînt un om tenace, îmi plac cauzele mari şi dificil de dus la capăt. E foarte greu să lupţi cu mentalitatea oamenilor. Primul lucru de care m-am lovit, acum şapte ani, a fost atitudinea autorităţilor. Nu spun că nu au venit să stea de vorbă cu noi. Dar în momentul în care am spus că vrem să facem un parc, au răspuns: „Da? Bine, mai vedem.“ Atitudinea asta te destabilizează pe moment. Dar mergînd înainte pas cu pas, reuşeşti. De fapt, acesta e „secretul“: trebuie să-i implici pe oameni tot timpul, să le explici ce vrei să faci, să-i ţii „legaţi“. Încet-încet, îi convingi. După un an de proiect, au venit unii oameni şi ne-au spus: „La început chiar nu v-am crezut că vreţi să faceţi asta.“ Trebuie să ai răbdare, să discuţi cu toată lumea, să ai o anumită forţă de convingere. Au fost momente cînd m-am întrebat dacă ceea ce fac chiar are vreun efect. Dar trebuie să ştii să treci peste asemenea momente.

Cînd a apărut Proiectul „Ţara lui Andrei“, bineînţeles că m-am întrebat de ce tocmai „Andrei“ şi nu alt nume. Ulterior, am văzut o statistică din care rezulta că Andrei e prenumele cel mai frecvent din România şi m-am gîndit că a fost ales „cu schepsis“. Cum a fost, de fapt?

Chiar aşa a fost, l-am ales intenţionat. La început, a fost o luptă destul de serioasă, inclusiv în interiorul companiei: trebuia să-i convingem pe manageri că merită investiţi banii într-un asemenea proiect, trebuia să-l convingem pe acţionarul principal că merită să faci şase parcuri. Dar lupta era şi cu cei noştri, care spuneau că nu se poate schimba nimic, că românilor nu le pasă, nu se implică... A fost foarte greu să-i convingem. Ideea a fost să adunăm în jurul nostru mai mulţi oameni, să creăm „o mică ţară“ pe care, în timp, s-o extindem, dacă se poate, la dimensiunile României. „Andrei“ a fost ales pentru că am constatat că este prenumele cel mai răspîndit. În plus, are şi o conotaţie spirituală, religioasă, iar Sfîntul Andrei este ocrotitorul României. M-am gîndit că fiecare român are pe cineva drag care poartă numele Andrei şi pentru care merită să se implice într-o cauză.

> *„E important ceea ce facem: pentru un copil, zece, o sută...“*

Ce tipuri de proiecte se desfăşoară în „Ţara lui Andrei“?

Pînă acum doi ani, mergeam pe două direcţii: mediu şi educaţie. N-am schimbat mult direcţia strategică, dar în ultima vreme investim mult şi în zona de mici afaceri. Ne-am schimbat uşor linia strategică pentru că la nivelul companiei s-a dezvoltat mult conceptul de *sustenabilitate* şi pentru că ne-am evaluat proiectele, ca să vedem ce cred oamenii despre ceea ce am făcut. Am constatat că oamenii sînt preocupaţi de crearea locurilor de muncă. Aşa încît am început să susţinem deschiderea unor întreprinderi sociale, care să aibă impact în comunităţile locale. Încercăm să-i ajutăm pe oameni să-şi însuşească o gîndire antreprenorială (nu doar să-şi deschidă o afacere şi atît). A fost tot o luptă cu mentalităţile. Am început să facem educaţie antreprenorială, începînd cu copiii. În învăţămîntul instituţionalizat, nu există un asemenea tip de educaţie. Noi o facem – la „Şcoala lui Andrei“. Facem tabere cu copiii şi, dacă reuşim să le captăm interesul, e o transformare extraordinară pentru ei: cred că am reuşit să schimbăm nişte vieţi ale unor copii care ieşeau pentru prima dată din comunitatea lor, veneau pentru prima dată într-o tabără, reuşeau să interacţioneze cu alţii copii, fără să-şi pună problema „eu nu am haine să mă duc în tabără“... Am descoperit talente, au plecat din tabără foarte comunicativi şi deschişi. Şi au învăţat să facă o afacere: tema a fost organizarea unui parc de distracţii. Dar nu afacerea în sine contează, ci faptul că acolo am discutat despre visele lor, despre ceea ce vor să facă în viaţă. Sînt fericită că am putut să fac asemenea lucruri pentru copii. Căci asta lipseşte, cred, în sistemul nostru de educaţie: nu-i întreabă nimeni care este visul lor, nu discută nimeni cu ei despre asta.

Dincolo de obiective, strategii şi concepte, care sînt acele momente omeneşti care vă dau încrederea că ceea ce faceţi e bine şi merită să mergeţi mai departe?

Am multe asemenea exemple. Am avut multe momente cînd m-am întrebat dacă ceea ce fac chiar contează. Odată, la sfîrşitul unei tabere din „Şcoala lui Andrei“, le-am ţinut copiilor un mic discurs şi le-am spus lucruri din suflet. Mi-am dat seama atunci cîte lucruri am putut schimba pentru ei: erau cu lacrimile în ochi, m-am pierdut, am început şi eu să plîng. Atunci mi-am dat seama că e important ceea ce facem: pentru un copil, zece, o sută... Dincolo de ceea ce trebuie să explici, să argumentezi, dincolo de *business* şi rezultate, trebuie să-i priveşti în ochi pe oameni şi să-i înţelegi. Dacă trăieşti momentul în care un copil îţi spune „doamna Mona, n-am trăit aşa ceva în viaţa noastră“, îţi dai seama că merită. Şi o iei de la capăt. Nu mai renunţi.

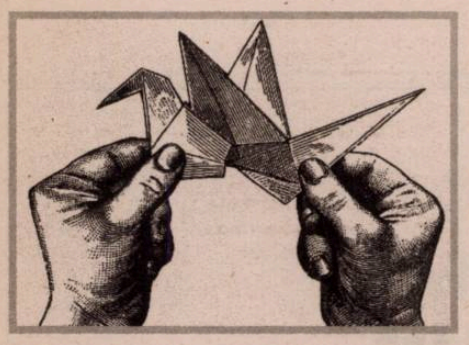

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Laudele lui Bach şi războiul lui Putin

Cel considerat drept fondator al Jocurilor Olimpice moderne, baronul Pierre de Coubertin, îi adresa „cele mai înalte felicitări" lui Adolf Hitler pentru organizarea Olimpiadei din 1936, aşa cum scrie şi Radu Naum în *Dilema veche,* nr. 522. O politeţe formală ar fi fost de înţeles, poate, în împrejurările în care Germania condusă de Hitler era gazda marii manifestări sportive. Dar baronul De Coubertin a mers mai departe, adăugînd că recunoaşte în Hitler „unul dintre cele mai mari spirite constructive" care ar fi servit „magnific" idealul olimpic.

La încheierea Olimpiadei de iarnă de la Soci, preşedintele Comitetului Olimpic Internaţional, Thomas Bach, a ţinut un discurs în care, la rîndu-i, a mers dincolo de formalităţile obişnuite. În seara cu pricina, domnul Bach a mulţumit, în faţa întregii lumi, organizatorilor şi preşedintelui Vladimir Putin, pentru cele 17 zile „magnifice". El a spus că „angajamentului nemijlocit" al preşedintelui rus i se datorează realizările care au luat numai şapte ani, în vreme ce lucruri similare au fost construite, în alte părţi, în decenii. Rusul Cernişenko, responsabilul cu organizarea din partea rusă, a avut o atitudine mai demnă decît germanul Bach. Deşi fost campion olimpic la floretă, în seara închiderii Olimpiadei de la Soci se pare că acesta ori a uitat complet arta eschivei, ori nu a avut minima inspiraţie de a se folosi de ea. Să se eschiveze adică, de la prea multe laude la adresa unui preşedinte despre care, după recentele spuse ale Angelei Merkel către Barack Obama, citate din surse de la Casa Albă, nu e sigur dacă nu cumva şi-a „pierdut contactul cu realitatea".

Într-o completă armonie cu laudele lui Thomas Bach, preşedintele Putin, aflat în tribună cu o figură translucidă, părea să trăiască într-adevăr într-o altă lume, într-o realitate superioară, cu un aer pe deplin satisfăcut de propria existenţă şi activitate pe planeta noastră.

Pierre de Coubertin n-avea un precedent şi poate că nici nu putea să bănuiască pînă unde va merge Hitler. La trei ani după acea Olimpiadă, trupele germane au invadat Polonia, marcînd începutul oficial al întregului şir de orori cunoscute. În 2014, Thomas Bach ar fi avut la îndemînă ceva mai multe argumente pentru a fi mai rezervat. Şi iată că n-a trecut o săptămînă după Olimpiada de la Soci, că trupele ruseşti au invadat Crimeea. Parcă îmbătate de succesul Olimpiadei în care Rusia s-a umplut de glorie şi de medalii, autorităţile de la Moscova au considerat că-şi pot permite o intervenţie militară în ţara vecină. Aşa cum, după un mare chef, oamenii nu se duc direct acasă, ci trec şi prin ograda vecinului cu care nu sînt în relaţii prea bune, să-i mai zică ştie că ruşii joacă bine şah, că prevăd mutările viitoare ale adversarilor. Dar tot aşa de bine pot răsturna toate piesele de pe tablă, cînd nu te aştepţi. Nu trebuie căutată prea multă raţiune în acţiunile lor. Întrebarea e de ce nu există mai multă raţiune în alegerea locurilor unde se desfăşoară Olimpiadele. Şi de ce oamenii din fruntea CIO au mereu inabilitatea de a se face de rîs. Despre Juan Antonio Samaranch, preşedintele Comitetului Internaţional Olimpic din 1980, s-au făcut ulterior dezvăluiri cum că fusese racolat de KGB. Despre Thomas Bach nu ştim deocamdată decît că a fost penibil. Se spune că Olimpiadele au fost reinventate în epoca modernă, şi în ideea de a servi păcii şi înţelegerii internaţionale. În 1912, vizionarul baron De Coubertin mai spunea însă ceva: *„Sporturile au făcut să înflorească toate calităţile care servesc războiului."*

„Sporturile au făcut să înflorească toate calităţile care servesc războiului."

ready made

***„Ghiocei* de G. C. Ioan**. – Atmosfera povestirilor d-lui G. C. Ioan îţi aminteşte mai de grabă mirosul greu, moleşitor, iritant, al tuberozelor de seră de cît parfumul suav, nevinovat, răcoritor al ghioceilor de cîmp... E atmosferă de buduar.

«Într-un etăcel tapisat cu covoare persane, răsturnată pe o dormeusă, cu capul înfundat într'o perină ce părea înspumată de dantele, Angela se desfăta în liniştea şi răcoarea odăii sale parfumate... Răcoarea balsamică a parfumurilor risipite pe mobile şi haine... o enerva pe Angela, îi îneca respiraţia, o făcea să-i tremure tot corpul, să se frămînte în sbuciumul celui mai îngrozitor *cauchemar*... Mirosul cald, mirosul aţîţător de carne, îi gîdila nările, îi cutremura toţi nervii, atît de plăcut, atît de dulce ca ondulaţiunile unei melodii de vals... Angela ridică braţele, le încrucişă pe piept, şi-şi strînse sînul într'o îmbrăţişare convulsivă, cu fălcile încleştate, cu corpul încremenit în violenţa spasmului...»

Sunt pasagii şi mai tari în această carte, pasagii cari cu greu ar putea fi citate."

Noua Revistă Română,
1 Martie 1900

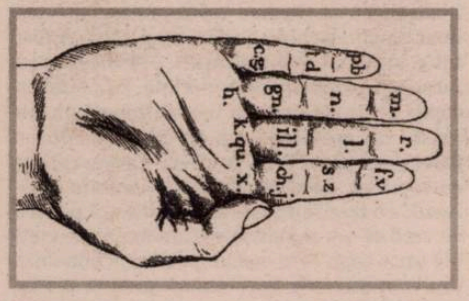

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Diminutivopatie

Pediatrul Luminiţ Piştaru lucra de mai bine de trei decenii la un spital regional de copii. Era foarte iubit de pacienţii şcolari şi preşcolari, lucru mai rar întîlnit, să recunoaştem, în activitatea medicală. Luminiţ găsise o cale de a depăşi starea de anxietate transmisă, instantaneu (nu doar copiilor!), de halatul alb al doctorului. Profita de numele lui neobişnuit, prezentîndu-se noilor bolnavi emfatic: „Sînt medicul Luminiţ. Pe tine cum te cheamă?" Efectul se verificase în timp. Oricît de speriat, micuţul spitalizat schiţa un zîmbet (măcar) la auzul numelui. Cum venea chestia asta? Un bărbat cu prenumele Luminiţ? În fine, dacă ar fi fost întrebat, doctorul Piştaru ar fi avut o explicaţie. Mama sa – Luminiţa, desigur – şi-ar fi dorit o fată care să o fi continuat în toate, inclusiv onomastic. Procopsindu-se cu un băiat, femeia a decis să nu renunţe la vis şi şi-a „clonat" propria identitate în progenitură, spunîndu-i Luminiţ. În plus, l-a făcut să poarte plete toată copilăria, spre exasperarea autorităţilor educaţionale comuniste. Doamna Piştaru – se subînţelege – fusese, la rîndul ei, medic pediatru.

Luminiţ nu suferise prea mult din cauza tratamentului de efeminare a personalităţii sale. Luase lucrurile ca atare şi îşi construise, iată, o carieră medicală respectabilă. Dezvoltase chiar abilităţi de comunicare ce-i inoculau o subtilă charismă în raporturile cu cei mici. Arăta spirit ludic, se fandosea, se mîţîia (cum spuneau unii, mai răuvoitori), se alinta, cucerindu-şi uşor clientela. Mai presus de orice, deţinea abilitatea diminutivării, fapt care îi conferea, cu siguranţă, o aură de singularitate în spital. Omul „îndulcea" limbajul medical, „atenuînd" cumva atmosfera austeră a „bolniţei" şi durerea (inevitabilă) specifică locului. Pe scurt, doctorul Piştaru recomanda *injecţuci* şi *vaccinaşe, antibitiocele* şi *sulfamiduţe, frecţişoare* şi *băişoare, gimnăsticuţă* şi *regimaş*. Diagnostica începuturi de *ulceraşe, obezităţuci pueriaşe morbiduţe, colonaşe irităbiluţe, rinofarigintuţe severaşe, fracturici uşurele* sau *greuţe, peritonituţe urgentuţe chirurgicăluţ, herniuţe* şi *cardiopatiuţe infăntiluţe*.

„Jos chiloţică!", „Aici, la luminiţă, cu cuculică!", „Mînuţa pe burtică!"

În dialogurile cu colegii, de asemenea, Luminiţ aluneca rapid spre diminutive. Îl întreba, de pildă, pe doctorul Mamache (da, admit, exista în acel spital o echipă cu nume insolite!): „Petrică, l-ai văzut şi tu pe băieţelul cu problemuţe la suprarenăluţe? Să ştii că nici tensiunica lui nu mi-a prea plăcut!" Apoi, se adresa domnişoarei doctor Pitpalac: „Să nu uitaţi, vă rog, să-mi aduceţi fişa fetiţei cu ganglionaşii inghinăluţi măriţi! Aş trimite-o la o micuţă tomografiuţă." Nu-l ierta nici pe asistentul Crispete: „Puiuţ, să-mi pregăteşti pacientuţul de la rezervuţa doi – cu clismuţă – pentru o anesteziuţă simpluţă!" Lumea se obişnuise cu discursul doctorului Piştaru, după atîţia ani de interacţiune cu el. Îl mai imitau, e drept, nou-veniţii în *staff*, pe la colţuri, dar – şi ei – îl priveau, în fond, cu multă simpatie. Era un personaj care conferea culoare aşezămîntului şi, pînă la urmă, dovedea o benignitate absolut reconfortantă, or, în sfîrşit, o „benignităţică" total binevenită în derularea complicatului act medical.

Pe acest fond de armonie universală, se petrecu însă un eveniment tulburător. În spital apăru subit un faimos interlop local, lider al clanului Mîrlete – clan extrem de temut în zonă. Individul era cunoscut sub porecla bizară de Ştiulete Mîrlete, deşi, în acte, se numea de fapt *George Călinescu*. Încă de la triaj, mafiotul cu căutătură sălbatică, înconjurat de ciraci, băgă spaima în toţi. Cerea, pe ton lugubru, să-i fie examinat *băietu'*. După o vreme, doctorii şi asistentele realizară că *băietu'* era fiul lui Mîrlete, un adolescent de 15 ani care, din cauza alurii de Shaquille O'Neal, fusese confundat iniţial cu unul dintre terifianţii *bodyguards* însoţitori. Tremurînd, întregul personal medical îi îndrumă pe neaşteptaţii oaspeţi către doctorul Luminiţ Piştaru, „cel mai autorizat specialist în pediatrie" (în realitate, toţi sperau că gentileţea limbajului medicului va fi un antidot pentru aerul de agresivitate transmis de masiva descindere interlopă). Piştaru primi dătătoarea de fiori trupă chiar în biroul lui, unde o asistentă completa nişte certificate spitaliceşti. Se prezentă, voios, ca de obicei: „Sînt doctorul Luminiţ. Pe tine cum te cheamă?"

Primi nişte obscure mîrîieli din partea tatălui, din care rezulta că pacientul s-ar fi numit Mîrlete Caşcarabete (deşi pediatrul citi, surprins, cu totul altceva în cartea de identitate a „puştiului": *Armand Călinescu).* Află, totodată, că *băietu'* suferea de nişte stranii mîncărimi în zona intimă. Luminiţ îşi puse la bătaie arsenalul diminutival, indispensabil, de altfel, examinării: „Jos chiloţică!", „Aici, la luminiţă, cu cuculică!", „Mînuţa pe burtică!" etc. etc. După un control atent, faţa i se lumină epifanic şi, ridicîndu-se entuziast de pe scaun, se adresă tatălui încremenit într-o privire abulică: „Băieţică are o drăguţă de gonoreică! Blenoragieică. Adică sculamentică!" Mîrlete Ştiulete se holbă idiotic la doctor şi îşi muşcă nebuneşte pumnul cu dinţii săi înveliţi în aur. Apoi, îşi înfipse mîna-ciocan, profesionist, în bărbia lui Piştaru. Pediatrul se prăbuşi, imediat, într-un somn adînc, exact ca în copilărie, cînd mama îi cînta *lullabies,* legănîndu-l uşor pe braţe.

Doar asistenta apucă să ţîşnească pe uşă, răcnind: „Aoleu! Morticică, morticică! Săriţi, săriţi, domn' doctor e pe morticică!"

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

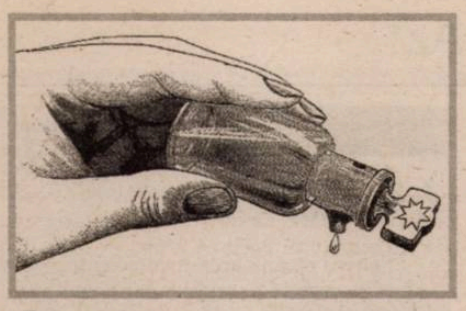

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Înghiţitul broaştelor

În discursul public actual se recurge destul de des la o expresie necuprinsă în dicţionarele noastre, dar suficient de transparentă: politicieni, comentatori şi alegători evocă tot mai des actul de *a înghiţi o broască*. Metafora e uşor accesibilă (se referă la o situaţie sau la o sarcină extrem de neplăcută, pe care cineva şi-o asumă), dar şi destul de şocantă, pentru că actul presupus de analogie nu pare să aibă justificări culinare, plasîndu-se (în concreteţea sa perceptuală) într-un registru al comicului absurd. Expresia există în engleză *(„swallowing a/the frog")* şi o versiune a sa a fost chiar aleasă ca metaforă-cheie pentru un îndreptar al tehnicilor de organizare eficientă, de înfruntare a situaţiilor dificile şi inevitabile, prin dezobişnuire de amînarea la nesfîrşit (Brian Tracy, *Eat that frog!*, 2008). Internetul atestă existenţa expresiei în ebraică şi e posibil să existe corespondente în multe alte limbi; sînt citate diferite aforisme care evocă, în viaţa cotidiană şi în cea politică, mîncatul de broaşte ca reţetă a compromisului necesar. În franceza colocvială, o expresie aparent echivalentă, înregistrată de dicţionare *(manger* sau *bouffer la grenouille)* are cu totul alt sens: „a cheltui banii altora, a fura" (în acest caz, *broasca* – denumire a puşculiţei – fiind o metonimie pentru banii comuni).

În spaţiul public românesc, expresia nu e fixată; variaţiile descrierii metaforice includ adesea elemente agravante (broască *rîioasă, broscoi)* şi permit alunecarea analogică spre noi hiperbole: „se zice că pentru a fi politician trebuie să fii capabil *să înghiţi o broască"* (romanialibera.ro); *„înghite* în fiecare zi *un broscoi rîios"* (mediafax.ro); „S.V. *a înghiţit broasca rîioasă" (EZ,* 11.10.2010), „UE *a înghiţit broasca rîioasă"* (forum.realitatea.net), „politicianul ajunge la maturitate atunci cînd, după ce *mănîncă o broască rîioasă,* găseşte puterea să mai ceară una" (catalinivan.ro); „el a spus (...) că poate *înghiţi o broască,* dar nu va putea niciodată *să înghită un porc"* (hotnews.ro). Citatele din politică sînt cele mai numeroase, dar imaginea apare şi în alte contexte: *„Viaţa* lui Marino e *ca o broască greu de înghiţit"* (bucurestiivechisinoi).

Chiar dacă înghiţitul broaştelor apare în basme şi în snoave, metafora pare să fie, în română, una modernă, poate chiar imitată după alte limbi. În expresiile româneşti vechi şi populare, *broasca* avea alte atribute şi alte atribuţii, metaforizînd poziţia ghemuită *(a se face broască la pămînt),* puţinătatea unor eforturi *(pînă la genunchiul broaştei),* absenţa unor avantaje *(plin de noroc ca broasca de păr)* sau consecinţele negative ale consumului de apă *(a face broaşte în pîntece/burtă).* Înghiţitul, în schimb, e o metaforă conceptuală (şi probabil universală, întemeiată biologic şi antropologic) a acceptării unei situaţii. În expresiile populare şi colocviale româneşti, lucrurile care se înghit sînt mai puţin şocante decît broasca: *hapul* (în franceză – *avaler la pilule), găluşca, gutuia, sarmaua, aghiasma* (în zicala „vrei, nu vrei, bea Grigore aghiasmă").

Desigur, expresiile enumerate nu au exact aceeaşi semnificaţie cu metafora înghiţirii broaştei: în genere, ele prezintă acţiunea nedorită şi inevitabilă ca impusă din exterior, iar obiectele de înghiţit sînt comestibile şi chiar (în cazul hapului sau al aghiasmei) benefice. Profesorul Stelian Dumistrăcel a explicat în detaliu evoluţiile semantice şi formale – prin elipsă şi analogie – ale expresiilor *a înghiţi găluşca (fierbinte), a înghiţi hapul (amar), a înghiţi gutuia* etc. *(Pînă-n pînzele albe. Dicţionar de expresii româneşti,* 2001: 158-162, 190-191). În prezent, variantele mai frecvente (cele în care apar *hapul, găluşca* şi *sarmaua)* circulă cu două semnificaţii principale: se referă la acceptarea răbdătoare a unei neplăceri, dar şi la efectul unei păcăleli, la situaţia de victimă a unei minciuni, a unei înşelătorii. În prima categorie intră exemple de tipul: *„a înghiţit hapul cel amar* şi l-a desemnat" (crisana.ro); „a declarat, joi, întrebat fiind cu ce va continua descentralizarea, că *«asta este o găluşcă mare, se înghite greu»"* (mediafax.ro); „Timpul şi puterea vindecă rănile; (...) democraţii *au înghiţit găluşca* amînării europarlamentarelor" (stiri.kappa.ro). Din a doua categorie sînt exemple ca: „Miştoacă diversiunea... Cu siguranţă că fraierii au şi *înghiţit hapul"* (jupanu.ro); „Cum *a înghiţit* postul de ştiri (...), pe nemestecate, *o găluşcă de presă"* (reportervirtual.ro); „cînd mă gîndesc cîţi naivi *au înghiţit sarmaua* cu schimbarea" (stiri.botosani.ro) etc.

Broasca, în schimb, e înghiţită deliberat, prin acţiune proprie, asumată, declarată. Frecvenţa acţiunii şi nota burlescă a metaforei pot contribui la fixarea expresiei în limbă.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti.*

Recomandat de *Dilema veche*

Biblioteca rămîne la locul ei, dar nu mai ocupă spaţiu

Cititul a rămas la fel de important în zilele noastre ca şi în alte vremuri. Şi tot la fel ca întotdeauna, oamenii care citesc se disting de cei care nu citesc. Numai că, astăzi, cărţile tradiţionale, alcătuite din pagini de hîrtie, pot fi înlocuite de cele în format electronic. Cititul unei cărţi în format electronic e ceva deja binecunoscut, nu mai este o noutate. Nou e însă conceptul bibliotecii „puse pe tapet" pe care-l lansează firma Vodafone.

Aşa cum cărţile pot să nu mai ocupe un spaţiu fizic, nici bibliotecile nu mai au nevoie de un loc al lor, în trei dimensiuni. Poţi avea însă o bibliotecă în două dimensiuni. Adică un tapet pentru cei „conectaţi", dar care au nostalgia bibliotecii ca obiect de mobilier. Vodafone propune acest produs decorativ: un tapet ecologic care poate acoperi orice perete. Pe el sînt aşezate, la fel ca într-o bibliotecă, cărţile şi obiectele decorative dorite. Pentru început sînt disponibile 110 titluri gratuite, dar numărul lor va creşte pe măsura cererii.

Tapetul bibliotecă funcţionează aşa: 1. Alegeţi *template*-ul de tapet dorit dintre cele disponibile pe site (cu obiecte decorative, cu ramă foto sau pur şi simplu doar cu cărţi); 2. Alegeţi titlurile preferate şi le puneţi în template. 3. Alegeţi culoarea obiectelor decorative; 4. Alegeţi o fotografie personală pentru rama foto; 5. Comandaţi, plătiţi online şi tapetul va fi livrat acasă; 6. Fiecare carte din bibliotecă va avea un *QR code* prin care puteţi descărca titlul în format PDF sau Epub.

Detalii pe tapet.bibliotecapemobil.ro

Tapetul bibliotecă nu arată oricum, el este creat de designerul Agnes Lukacs care explică „Observ că mulţi oameni renunţă la televizor. Din aceste considerente devine biblioteca piesa principală în acest living creat de mine! Am vrut să creez un mediu modern, curat, fără multe decoraţiuni, tocmai ca acest tapet să iasă în evidenţă. Funcţional şi decorativ. Cei cărora cititul le oferă plăcere se pot relaxa în liniştea acestui living. Bineînţeles, chiar dacă nu renunţi la televizor, poţi îmbrăca uşor orice perete într-o casă, poţi alege un hol, camera de studiu sau dormitor. Biblioteca virtuală îşi găseşte locul oriunde."

Prin tehnica „punerii pe tapet a bibliotecii" poţi cîştiga spaţiu şi confort. Îţi vei păstra distincţia pe care o dă cititul şi îi vei putea uimi şi pe musafirii care-ţi vor intra în casă.

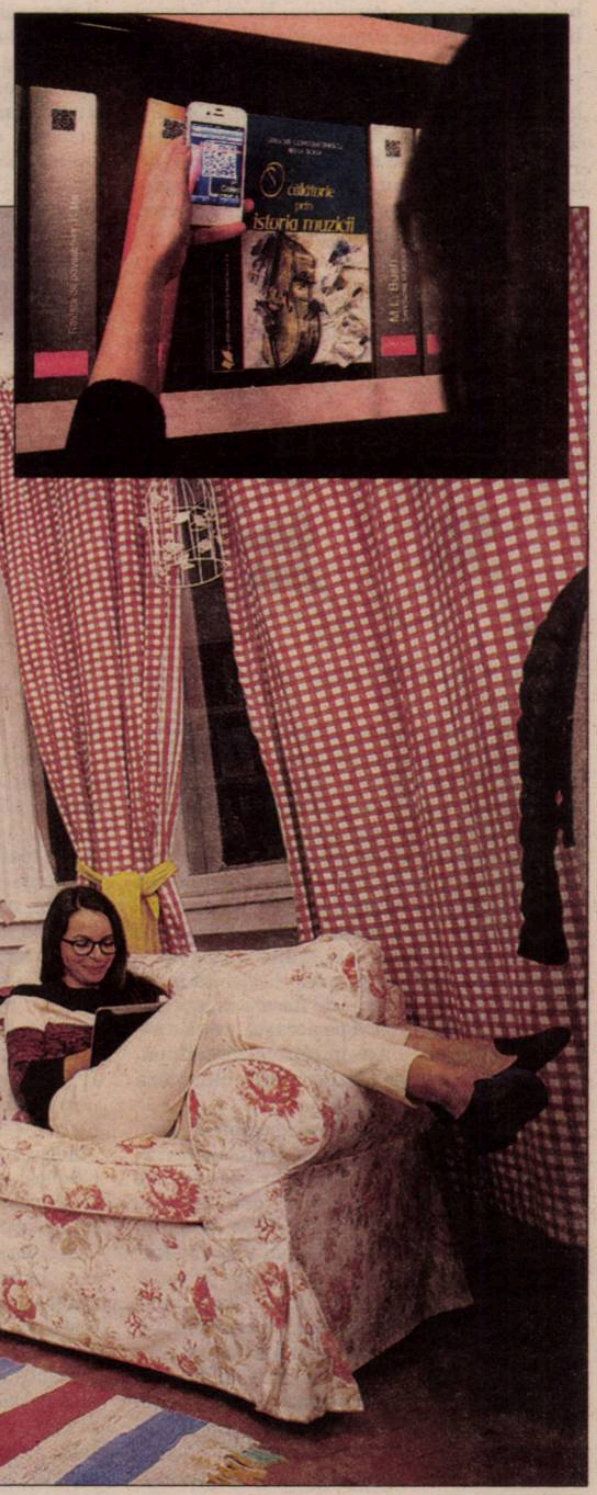

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

O istorioară cu perucă

Mai totdeauna nemulţumite de darurile oferite de natură, femeile au fost preocupate de artificii complicate pentru a păcăli pe cît se poate oglinda. De fapt, dacă stau bine să mă gîndesc, obsesia frumuseţii se află la temelia marilor descoperiri ale lumii. Astăzi, multe dintre aceste artificii sînt atît de la îndemînă, că nu ne mai gîndim nici măcar o singură clipă de pe unde vin şi cum au străbătut secolele, istoria. Să vă dau un singur exemplu: peruca. Termenul a ajuns la noi pe filieră franceză: *perruque*. Informaţii prea multe nu avem, doar impozanta coafură-perucă a domnului, istoricului, savantului Dimitrie Cantemir stă mărturie vizuală a folosirii ei. Dar, la 1716, cînd îşi aşază portretul pe *Descrierea Moldovei*, domnul cu pricina se afla în Rusia.

Frumoasă perucă, dar prost aranjată.

O scurtă istorioară de pe la început de secol XVIII ne arată peripeţiile acestui artificiu, dorit şi de cucoanele de prin părţile Craiovei.

„Iute, şi mîniindu-se de fieştece", după cum este descrisă de soacra Dumitrana Ştirbei, Catinca, soţia vornicului Barbu Ştirbei întreţine o asiduă corespondenţă cu negustorul Constantin Hagi Popp de la Sibiu. Printre seminţe de flori şi romineală de obraz, printre gazete şi sticle de vin, Catinca Ştirbei cere şi o perucă, dar... nu una oarecare; ci o perucă ce să ascundă imperfecţiunile unei coafuri nu tocmai în pas cu moda, să uniformizeze un păr rebel, care nu vrea să asculte de canoanele unui aranjament artificial. Inexistenţa unor meşteri peruchieri la Bucureşti, şi supunîndu-se aşadar nu unui canon intern, ci unui model preluat de pe aiurea, Catinca cere să i se aducă o perucă ce nu prea mai era la modă prin alte părţi ale Europei. După succesul din vremea regelui Ludovic al XIV-lea, cînd peruca se înălţase şi se diversificase, după masculinizarea şi profesionalizarea ei în secolul al XVIII-lea, secolul al XIX-lea o va împinge către scopul ei iniţial: împodobirea aristocratelor bătrîne. Catinca o fi fost una dintre ele. Pe un model cunoscut, peruca cucoanei Marghioliţa, Catinca aşază propriile dorinţe şi idei de frumuseţe: „Mă rog pentru hatîrul şi dragostea mea să chemi dumneata (Hagi Popp – *n.n.)* pă perucaş şi să-i porunceşti ca să-mi facă o perucă şi, după cum arăt dumitali, părul să fie ales după faţa părului care trimisăi." Urmează apoi consideraţii la adresa modelului văzut, peruca cucoanei Marghioliţa: frumoasă perucă, dar prost aranjată, aşa că meşterul peruchier ar trebui să mai ţeasă părul că prea se smulge de cum îl atingi, şi e cam rar pe ici, pe acolo, şi cam scurt şi culoarea cam nepotrivită cu tenul dumneaei. („Faţa părului iaste tot ca cel care au fost la perucile coconi Marghioliţăi, tot aşa să fie dă închisu, forma să fie tot ca acelea, şi de largă, şi de naltă, tot ca aceia, şi după cum este forma aceia, aşa să fie şi aciasta, că mi-au plăcut; numai atît nu mi-au plăcut că părul nu este ţesut tare, ci, de unde îl apuci, dă acolo iese.") Şi ca să fie sigură că va ieşi ce trebuie, Catinca trimite o şuviţă de păr, însoţită de instrucţiuni precise şi mai puţin exacte: „După cum este proba părului, cît să va putea, şi mai închisă, fiindcă acesta este din vîrf, şi din vîrf este totdeauna mai dăşchis părul... cel din dărătu să fie lungu, iar numai cel care vine denainte să fie mai scurtu, iar cel care vine de dindărăt să fie tot o potrivă." Vremea perucilor pudrate şi a buclelor artificiale îşi cam trăise ultimele clipe de glorie prin saloanele pariziene şi vieneze, şi poposeau acum printre cucoanele valahe, ajutîndu-le să-şi aranjeze frumuseţea.

Ce va fi înţeles meşterul perucaş din sfaturile cam confuze ale cucoanei nu e greu de imaginat. De la Sibii, cucoanei i-a ajuns la Craiova un monstru de perucă. Revolta nu se lasă mult aşteptată: „N-a fost după cum am scris eu, că ai grămădit păr foarte mult... ar fi fost destul cel care este pe spate să fie lîngă cel din frunte... este o batjocură prea mare... este un lucru care nu'l poci purta, fiind păr prea mult şi să face capul cît o baniţă şi nu sînt obicinuită acest feli..." Urmează alte indicaţii, trimise la pachet cu peruca: „Vei vedea dumneata care este alesu dă mine, să să scoaţă, că l-am legat cu aţişoară să-l cunoşti dumneata, fiind scurt şi ciupit... Toată peruca să fie 50 dramuri, cu scufă cu tot, fiindcă această modă iaste după cum purtăm."

Până va fi primit Catinca Ştirbei peruca perfectă, moda va fi apus, înlocuită fiind de bucle, cîrlionţi, zulufi. Zinca Samurcaş, Smaranda Catargi, Elena Miclescu apar în tablouri cu zulufii ce se revarsă pe umeri sau ies cu îndrăzneală de prin bonete, lăsîndu-ne să ne întrebăm ce fel de instrument „fierbinte" i-ar fi modelat.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

In aeternum

„Pentru eternizarea memoriei tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, Consiliul de Stat şi Consiliul de Miniştri ale Republicii Populare Române

HOTĂRĂSC:

• Se vor edita lucrările tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

• Se va edita biografia tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

• Statuia tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej va fi ridicată în oraşele Bucureşti şi Cluj.

• Bustul tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej va fi aşezat la Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, Marea Adunare Naţională a Republicii Populare Române, clubul C.F.R. «Griviţa Roşie» din oraşul Bucureşti şi la Casa de cultură din oraşul Galaţi.

• Pe clădirile legate de activitatea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej în perioada ilegalităţii vor fi aşezate plăci comemorative.

• La Muzeul de istorie a Partidului din oraşul Bucureşti se va organiza o sală memorială, consacrată vieţii şi activităţii tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

• Se va institui bursa republicană «Gheorghe Gheorghiu-Dej», care va fi acordată celor mai merituoşi studenţi.

• Se va atribui numele «Gheorghe Gheorghiu-Dej»: a) Oraşului Oneşti; b) Combinatului siderurgic Galaţi; c) Hidrocentralei «16 Februarie» de pe Argeş; d) Combinatului chimico-metalurgic din Baia Mare; e) Institutului Politehnic din Bucureşti; f) Casei de cultură a studenţilor din Cluj; g) Unei şcoli medii de cultură generală din oraşul Bîrlad; h) Unui bulevard şi unei pieţe din oraşul Bucureşti, precum şi unor pieţe şi străzi din alte oraşe importante din ţară.

• Se va emite un timbru memorial cu efigia tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej."

[19 martie 1965]; în *Secolul 20*, nr.3, 1965

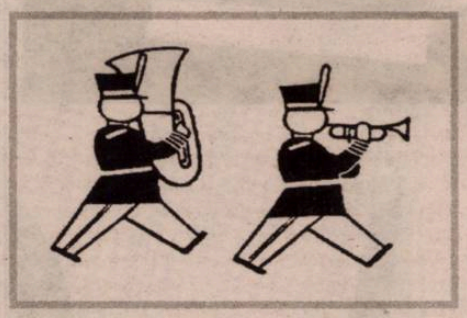

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Goliciunea democrației

În doar cîteva ore, spectacolul lumii se poate schimba fundamental. E suficientă cunoscuta filfiire a aripii unui fluture, undeva, într-un colţ al acestei planete, pentru ca, la nivelul scenei gigantice, la care căscăm ochii cu toţii, să se petreacă o schimbare de proporţii. Dincolo de dimensiunea metaforică a acestui fel de a vedea lucrurile, scena principală a lumii – cea mediatică, cea care se bucură de atenţia celor mai mulţi dintre noi – are o particularitate cu totul deosebită în zilele astea. Deşi, în viaţa de fiecare zi, spectacolul care se desfăşoară pe această scenă e acceptat ca unul credibil, în ultima săptămînă, el a suferit serioase „întreruperi", din cauza unei săli care se cam „foieşte".

E foarte interesant şi provocator să asişti la luările de poziţie ale *lumii civilizate*, faţă de intrarea trupelor speciale ale Rusiei în Ucraina. În afară de condamnările retorice venite dinspre Casa Albă, poziţiile Uniunii Europene par să fie mai degrabă treziri fulgurante dintr-un leşin produs de o mare emoţie. Tehnic vorbind, lăsînd la o parte istoria şi mersul cunoscut al lucrurilor, un stat din Europa a invadat un alt stat, al aceluiaşi continent. Tot tehnic, ignorînd circumstanţe legate de factori politici, de compoziţie etnică şi de cultură, acesta este un fapt foarte grav. Extrem de grav. Peste noapte, o parte a unei ţări de pe acest continent se trezeşte ocupată. În mod normal, ar trebui să se declanşeze un cor de proteste oficiale, de cereri de explicaţii, un întreg arsenal de sancţiuni care să izoleze statul agresor şi să-l potolească un pic, din elanul de lăbărţare geografică. În loc de toate astea, dinspre Europa de Vest răzbate, mai degrabă, un oftat profund, din rărunchi, uşor neliniştit şi jenat.

Că tot veni vorba de jenat/jenant. Permiteţi, vă rog, o mică paranteză. Anul trecut, undeva prin sudul Cretei, un cîrciumar grec, prieten vechi, îmi povestea cam aşa: „A fost o vreme lungă în care turistul neamţ şi turistul american făceau legea aici. Era linişte, treaba funcţiona bine, nu ţi se rupeau mîinile de la greutatea bacşişului, dar lucrurile mergeau uns. Pe urmă, a venit criza, americanii s-au rărit, iar nemţii întrebau cîteodată – pe bune! – cam cîţi peşti intră în suta de grame de peşte mic. Au fost ani grei. Dar au început s-apară ruşii. Mai întîi, destul de timid numeric, apoi în grupuri foarte mari. La început, mulţi cîrciumari strîmbau din nas, că noua specie de turişti e cam necioplită şi zgomotoasă. Dar strîmbarea din nas s-a topit repede într-un zîmbet larg pînă la urechi. Ruşii mănîncă mult, beau şi mai mult, iar la plecare lasă bacşişuri grele, nemaivăzute pînă acum. Şi mai au o *calitate*. Plătesc doar *cash*. Habar n-au de carduri. Oameni drăguţi, tipi dintr-o bucată, domnule!"

Extindeţi la nivel european, vă rog – din nou, strict metaforic – dimensiunile poveştii de mai sus. Imaginaţi-vă băncile europene gemînd de conturi discrete şi de depozite în aur, de la ruşi. Imaginaţi-vă mari afaceri ale acestui continent, chestii traduse în cifre de neînţeles pentru omul obişnuit, care merg pentru că stau pe banii unor cetăţeni ruşi. Pentru divertisment, mutaţi privirea la Campionatul de fotbal al Angliei, şi rîdeţi, ţinîndu-vă cu mîinile de burtă. Mari echipe istorice, din tradiţia mîndră a acestui popor (scuzaţi formularea, dar e atît de nostimă...), se află în proprietatea unor cetăţeni ruşi. Cash-ul rusesc, neatins de criza financiară a banilor virtuali din Vest, împărăţeşte discret. Gazul de la ruşi e unul dintre subiectele obişnuite ale ştirilor din fiecare zi. Dispar benzinării ale unor branduri mari, şi apar, pe lîngă vechile Lukoil-uri, noi şi mîndre Gazprom-uri. Păi, în condiţiile astea, cînd economiile europene îşi trag sufletele după mari sperieturi şi lipsuri de cash, banii de la ruşi sînt aer curat, de la munte. Nu le vine prea uşor oficialilor europeni să zbiere, plini de revoltă, că tocmai s-a comis un abuz care se transformă într-un precedent foarte periculos. Doar doamna Merkel îşi permite să facă o afirmaţie categorică, spunînd că preşedintele Putin „a pierdut contactul cu realitatea". Deşi unii ar putea zice că afirmaţia cancelarului german e cam ca în celebrul banc românesc: „Ce faci, mă?! Ai dat în ăsta micu'? L-ai pocnit pe frate-meu? Ia, hai să văd dacă ai tupeu să dai şi-n mine! Măsoară-te şi tu cu unu' de talia ta! Acu' să te văd!" Agresorul, fără nici o tresărire pe faţă, îl pocneşte p-ăsta de vede un vast curcubeu. Omul se ridică, năucit, şi zice: „Hai, bă, frate, să mergem, că ăsta e nebun!" Lăsînd gluma la o parte, e extrem de interesantă o asemenea formulare, dar îl plasează pe preşedintele Rusiei, aparent paradoxal, într-o poziţie favorabilă de negociere. Adică... „Omul a pierdut contactul cu realitatea. Trebuie să-l luăm mai uşor. Să-l aducem la o dispoziţie mai bună de a negocia..."

În timp ce ruşii patrulează ca-n filme pe străzile cîtorva oraşe din Crimeea – încălcînd suveranitatea unui stat independent, dar şi întorcîndu-se, cumva, la ei acasă –, comunitatea internaţională se găseşte un pic încurcată. Formulează frazele uzuale în astfel de situaţii, dar o face cu volumul mai degrabă scăzut. În situaţii de acest fel, e multă apă la moară pentru nostalgicii comunişti – care aşteaptă, palpitînd, o mînă de fier, un stăpîn care să taie şi să spînzure –, pentru orice formă de radicalism şi pentru iubitorii teoriilor conspiraţiei. E posibil ca lucrurile să fie mult mai simple şi pragmatice. Iar democraţia pare ceva nesemnificativ, uşor ridicol, un cuvînt destinat discuţiilor care simulează autenticitatea. Dar democraţia se reinventează, nu doar zilnic, ci în fiecare secundă. Aparenta ei goliciune e tocmai fragilitatea care îi dă şi valoarea supremă. Pentru că această fragilitate este o enormă putere de adaptare.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

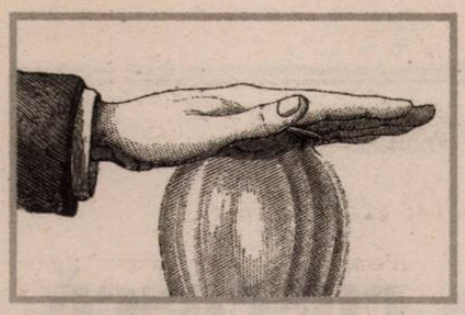

George BANU

scena lumii

Ibsen şi Roşia Montană

La Paris, anul 2014, a debutat, pe plan teatral, cu o extraordinară abundenţă de mari spectacole, de aventuri şi eseuri scenice permiţînd plăcerea de a explora principalele repere europene. Azi, teatrul, în mod esenţial, la cel mai înalt nivel, a redevenit strict european – incluzînd, evident, Rusia – căci altundeva, peste mări, cum se spune, prezenţa sa e diminuată, iar uneori s-a degradat chiar. Azi, scena lumii – în sens teatral – e exclusiv europeană! Consolare pentru pierderea locului, chiar dacă doar simbolic, pe scena politică a lumii. Subsecretara americană, într-o conversaţie interceptată, pentru a-şi formula dispreţul faţă de Europa, n-a „bagat-o în p... mă-sii", iar mai de mult, ministrul de război n-a considerat-o „veche şi prăfuită"? Europa îşi ia revanşa pe scena teatrului, satisfacţie pentru noi, aici, la Paris, noi, cei care, de cîteva săptămîni, frecventăm ceea ce ea a produs mai esenţial şi revelator ca spectacol, ca invitaţie de a reanima teatrul al cărui declin se infirmă pentru a se converti în sursă de pasiune artistică. S-a întors roata lumii...

Fără a fi simptomul unic ce poate fi invocat, diagnosticul valoric aici formulat e atestat şi de extraodinara afluenţă de public, de interminabilele cozi la intrarea teatrelor, de listele de aşteptare şi de intervenţiile ce se multiplică pentru a obţine un bilet. Totul confirmă explozia unei dorinţe generalizate de teatru ce se află la originea unei neprevăzute *aşteptări*... aşteptare ce suscită pasiuni, strategii, a căror concluzie sînt acele efervescenţe comunitare proprii unui public aproape „erotic" satisfăcut. Aplauzele omogene, a căror intensitate se accentuează progresiv la capăt de spectacol, atestă într-adevăr o colectivă satisfacţie orgasmică. Nu isterică, precum în concertele de rock, ci gravă, afectuoasă şi responsabilă, căci, la teatru, spectatorul nu dispare în masa publicului, ci, individual, se asociază partenerilor de sală pentru ca împreună să-şi exprime exaltarea resimţită. Cîte asemenea seri n-am trăit în acest debut de an! Ele generează o încredere în puterea scenei de a depăşi singurătatea personală pentru a accede la comunitatea reconfortantă, graţie prezenţei comune, actori/spectatori reuniţi, mulţumită unor reprezentaţii de excepţie. Doar propunerile extreme, doar aştrii exemplari atrag! Teatrul de azi refuză mediocritatea şi singura împlinire artistică îi restituie atracţia de altădată. Ierarhie a artei, ierarhie a iubirii de teatru.

Parisul confirmă această seducţie pentru valorile confirmate, căci alături de sălile asaltate sînt nenumărate cele care rămîn goale, de unde publicul a dezertat, săli fără speranţă. Tristeţe a unei relaţii nesatisfăcute! A unei dorinţe eşuate! A unui erotism inapt de a parveni la relaţia dual care-i e indispensabilă. Îi lipseşte un partener – publicul!

Aceasta se poate explica nu doar prin neîmplinirea artistică, ci şi prin reticenţa faţă de descoperiri inedite şi de apariţia unor nume noi. Ceea ce se confirmă pentru public, constant rezervat, se infirmă printre programatori care, vigilenţi, sînt nevrotic disponibili pentru a recupera pe artistul şi echipa ce prezintă o perspectivă de reuşită. Publicul e în aşteptare de teatru, programatorii – de hrană nouă. De aici provine şi recuperarea precipitată a unor debutanţi care uneori, în mod brutal, sînt spectaculos lansaţi pentru a fi, apoi, în caz de insucces, repede abandonaţi. Nu există un mare artist marginal, capacitatea de recuperare se exersează fără iertare. Nimeni şi nimic nu-i rezistă. *„L'artiste maudit est interdit."*

Care e destinul scenei moderne? O confruntare, pe de o parte, între aşteptarea publicului, procurată de prestigiul marilor nume şi performanţe, iar, pe de altă parte, atracţia programatorilor de a furniza materie primă acestei maşini de consum, pe care ei, fără încetare, caută să o alimenteze. Sfîşiere între doi termeni ce, împreună, restituie teatrului o putere pe care o credeam dispărută. Publicul o confirmă, profesioniştii o cultivă.

Am văzut în acest început de an *Einstein on the Beach,* în regia lui Robert Wilson, la care, acum 40 de ani, rămăseseră în sala de la Opéra Comique de-abia 100 de spectatori, în timp ce acum, la Théâtre Musical de Châtelet, mai mult de 1000 respectau o tăcere de mormînt. Spectacol de neuitat, care, în anii '70, iniţia experienţa artei repetitive, ce, atunci, exaspera sau exalta. Acum, pe acest *Einstein* precursor al modernităţii l-am resimţit ca pe un lung adagio melancolic, nonviolent, apt să ne reconcilieze, să ne reunifice interior, ca anumite muzici baroce. Am văzut şi am auzit *King Size* de Christoph Marthaler, la care cîntecele alternează registrele şi revelă cuvintele: totul e muzică şi spectacolul produce în noi o stare „schubertiană", o muzică interioară... Am văzut *Singur în Berlin* de Hans Fallada, în regia lui Luk Perceval: epopee de cinci ore, a rezistenţei modeste, subterane, rezistenţă personală faţă de cancerul generalizat al hitlerismului, într-o Germanie fascinată şi terorizată. În seara aceea m-am gîndit cum, la Bucureşti, Mihai Creangă şi cîţiva prieteni au făcut o infructuoasă tentativă similară: aceea de a publica un număr subversiv al *României libere!* Am văzut *Nowy cabaret* de Warlikowski, unde unor tulburătoare „nuvele" scenice, admirabil jucate, li se adăugau, în a doua parte, apelurile agresive la libertate sexuală, se experimentau limitele transsexualităţii... o provocare fizică, dar nu afectivă, cum o pretindea spectacolul. Am văzut *Orchidee* de Pippo Delbono, invitat la Sibiu în iunie, unde elegia doliului matern se asociază cu apelul disperat la frumuseţe şi nostalgie a revoluţiilor abandonate. Am văzut... am văzut... am văzut...

Impactul teatrului l-am resimţit însă în mod radical, intens şi violent, la *Un duşman al poporului* de Ibsen, pus în scenă de Thomas Ostermeier. Aici, un medic descoperă că apele unei staţiuni termale sînt poluate şi decide să anunţe public acest scandal, în ciuda opoziţiei pe care fratele său, director al staţiunii, o formulează invocînd argumente de rentabilitate şi risc de şomaj. Oraşul e ameninţat de dezvăluirile doctorului intransigent, afirmă el. Poziţie binară, ce opune doi fraţi, pe care Ibsen o propune şi Ostermeier o exacerbează! Nicicînd – am resimţit-o din sală – ura faţă de adevăr nu a produs dispute mai extreme, şi această murdărire – acest sacrificiu al omului moral – m-a tulburat profund. Cum să rezişti, cum să nu capitulezi? Scena vorbea sălii despre prezent, despre marile conflicte ecologice actuale, care nu-şi găsesc rezolvare, de la gazul de carbon la gazul de şist, despre riscurile pe care această luptă le presupune. Dar, dincolo de dezbaterile planetare, în spectatorul ce eram, personal, a intervenit, obsesiv, motivul Roşiei Montane. Ce auzeam pe scenă comunica ecoul acestei lupte, cu argumente şi pericole similare. Cei care militau pentru adevăr şi luciditate, pe scenă, erau tineri ca cei care apără zona auriferă a României, dar adversarii lor, ce apelau la o luciditate strategică sau procedau la fructuoase operaţii bancare, erau tot tineri. Nici o distincţie de vîrstă, nici o resemnare sau o radicalizare graţie unei biografii deja consulate. Nu, intransigenţa şi compromisul sînt aici generaţional reunite.

Nu există un mare artist marginal, capacitatea de recuperare se exersează fără iertare.

Spectacolul captivează în măsura în care nu propune un simplu machiaj actualizant – exerciţiu de cîte ori insuportabil adoptat îndeosebi la operă –, ci devine o experienţă conflictuală totodată îndepărtată şi prezentă. A unei alte lumi şi, în acelaşi timp, a lumii mele. O persistenţă în actualitate a „trecutului ce nu devine trecut" – cum spune un prieten. Dimpotrivă, e un trecut ce rămîne organic prezent, un trecut contemporan.

Părăsind sala, i-am vorbit lui Ostermeier de Roşia Montană – auzise de acest scandal şi, la întrebarea mea privind o acţiune posibilă, mi-a răspus simplu:

– Noi putem veni. Să ne invite!

– Dar sînteţi teribil de scumpi.

– Nu într-o asemenea situaţie!

Mi-am informat prietenii de la Bucureşti, Ion Caramitru, Marina Constantinescu... Va ajunge oare pînă acolo acest *Duşman al poporului,* care mi-a procurat satisfacţia de mult absentă a unui teatru într-adevăr necesar? Stanislavski l-a încarnat la vremea lui, jucînd el însuşi rolul lui Stockmann, doctorul revoltat! Rol devenit emblematic în Rusia din secolul trecut. Rol pertinent şi în lumea de azi. Eu l-am asociat acestei răni deschise care e, pentru noi, Roşia Montană. Şi, de aceea, am trăit spectacolul ca o experienţă a solitudinii mele, căreia îi răspundeau solitudinile altor spectatori care, în locurile lor natale, se confruntaseră cu aceleaşi dezbateri esenţiale. Columbieni, belgieni, italieni... Am rămas împreună în noapte şi, graţie teatrului, ne-am împărtăşit neliniştile, devenind mai puţin singuri.

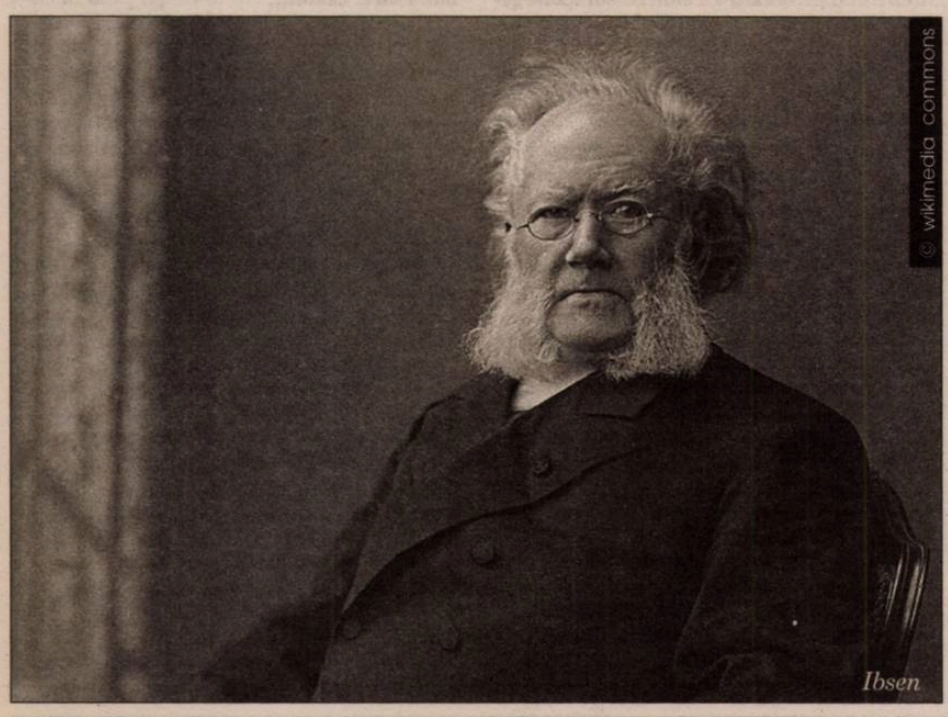

Cum să rezişti, cum să nu capitulezi?

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

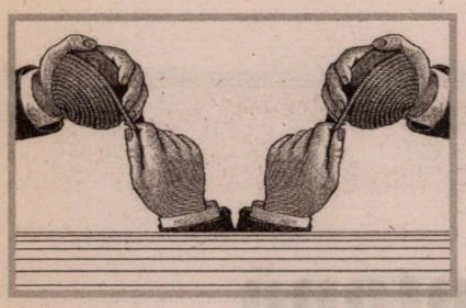

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Lumea de după invazia rusească

– cîteva instrucţiuni –

Pare că scenariul rusesc era similar cu cel din Georgia în 2008: intrăm peste ei, ripostează şi asta declanşează un conflict armat pe care îl cîştigăm rapid, pe bază de intimidare şi moral superior. Între timp, lumea e confuză şi raţiunea preferă să se lase influenţată de frică, astfel încît întrebarea „cine a început?“ capătă un răspuns preferabil: nu Rusia. Deci, lumea civilizată a preferat să creadă că micuţa Georgie a început războiul, nesăbuită fiind. De fapt, Rusia l-a început, Georgia a preferat să reziste.

Cu Ucraina, situaţia e altfel, cel puţin pînă la momentul cînd scriu acest articol (luni dimineaţă). Citesc articole în *Time* şi *The Guardian*, cu reporteri de la faţa locului, unităţi militare ucrainene din Crimeea, unde scenariul este acelaşi: la poarta unităţii apar nişte coloane înarmate, care le cer să predea armele. Ei refuză şi de atunci se poartă lungi negocieri, mai vin ruşii să-i mai întrebe dacă s-au răzgîndit, ăştia le spun că nu. Unii dintre ei sînt tot ruşi ca etnie; oricum, în acest est al Ucrainei, diferenţierea nu e clară. Întrebarea este dacă cineva va trage, la un moment dat. Cinci foşti ambasadori americani în Ucraina au semnat un editorial în *Wasghinton Post* în care spun că armata ucraineană va rezista. Spun că îi cunosc pe militarii din Ucraina şi că nu aceasta trebuie să fie aşteptarea publică, nu vă bazaţi că se vor preda. Totuşi – adaugă ambasadorii – nu trebuie să se ajungă la aşa ceva, Rusia şi Ucraina trebuie să negocieze. Pe teren se pare că avem o situaţie de genul „orice, numai nu trage primul“. Se pune întrebarea dacă e chiar o politică sau e, pur şi simplu, laşitate.

Oricum ar fi, cînd disproporţia de forţe e atît de mare, e mai înţelept să fii laş sau nu? Neripostînd (deja două zile de invazie nedeclarată, plus încă două zile de cînd Rusia şi-a asumat trimiterea de trupe în Crimeea), Ucraina îşi asumă un alt scenariu decît Georgia. E drept că situaţia prezintă o diferenţă majoră: invazia rusească în Georgia ameninţa direct Tbilisi, aflat la scurtă distanţă de Osetia. În Ucraina, invazia a ţintit Crimeea, o republică deja autonomă, unde controlul Kievului era slab. Georgienii nu aveau unde să se retragă, pentru ei a fost o ameninţare existenţială de la bun început. Ucraina este în situaţia unei amputări care nu omoară organismul în sine. S-ar/se va schimba situaţia dacă Rusia înaintează dincolo de Crimeea?

A fost o invazie ciudată, care schimbă multe şi ale cărei efecte le vom simţi şi pe termen lung. Invazia militară seamănă periculos de mult cu o operaţiune teroristă – conceptele se vor altera şi, odată cu ele, şi regulile de comportament. Rusia deschide nişte uşi care se pot întoarce împotriva sa – e o ţară cu graniţe imense, cu mulţi vecini, care ar prefera incursiuni mascate, fără să declare război (gîndiţi-vă la uriaşele spaţii ruseşti capturate recent la scară istorică de la asiatici). Soldaţi cu uniforme fără însemne, fără numerele de înmatriculare la camioane, intră într-o altă ţară, fără declaraţie de război, nici măcar cu un avertisment formal. Din punct de vedere al dreptului internaţional, soldaţii ruşi au fost, timp de două zile, teroriştii. Uciderea lor de către armata sau miliţia ucraineană ar fi fost atunci un simplu exerciţiu de aplicare a legii. După două zile absurde (în care, totuşi, s-au găsit idioţi morali, chiar şi în presa vestică, care să susţină că tipii cu uniforme, disciplină şi armament standard ar fi fost civili din Crimeea), Rusia a recunoscut că sînt soldaţii săi, trimişi acolo ca să apere civilii de etnie rusă.

Standardele de intervenţie au devenit cu totul obscure, deci. Juridic vorbind, Rusia trimite civili-înarmaţi pe care apoi îi reîncadrează în rîndul forţelor sale armate. Am văzut comparaţii cu intervenţia NATO în Kosovo. E aproape amuzant. Las deoparte că NATO a intervenit cu forţe aeriene. Dar nu e ca şi cum ar fi trimis avioane neidentificate ca să bombardeze Serbia şi nu a anunţat pe nimeni înainte. Dimpotrivă, Miloşevici a fost anunţat, avertizat, ştia ce trebuie să (nu) facă. Dar, mai ales: NATO a intervenit după ce catastrofa umanitară se întîmplase. Rusia intervine cu pretextul apărării populaţiei civile din Crimeea, înainte ca măcar să înceapă un scandal local acolo (oricum, autorităţile locale controlau situaţia şi Kievul avea altele pe cap decît să aducă la ordine Crimeea). Aceste detalii şi comparaţii sînt importante, pentru că vorbim de precendente. Precedentul în Kosovo a fost că nu ai voie să intri cu tancurile peste civili şi să comiţi omoruri etnice – aşa cum a făcut Miloşevici. Poziţia morală a Occidentului a fost solidă, explicit expusă şi asumată. În Crimeea, Rusia nu are nici o poziţie morală. Nu e clar ce ar trebui sau nu ar trebui să facă alte ţări, pentru a nu fi invadate de Rusia. E domnia bunului plac. Rusia invadează o altă ţară pentru că poate. Precedentul este: nu ne enervaţi că venim peste voi. Şi noi definim enervarea. E destul să ni se pară, să decidem noi unilateral că s-ar putea întîmpla ceva rău unora la care ţinem şi vă invadăm. Punct.

De cînd Rusia a invadat Ucraina, atenţia lumii s-a concentrat pe Obama şi pe Casa Albă. Aproape instinctiv. UE a trecut în plan secund, NATO e văzut ca vehicul, importantă e voinţa americană. Semn că America e încă naţiunea indispensabilă în Europa. UE e un colos economic cu ambiţii geopolitice (cum ziceam săptămîna trecută), dar cînd e vorba de muşchi şi arme, tot spre America se uită lumea. Din păcate, America însăşi este într-un moment în care nu e *cool* să se încredă în forţele proprii. Invazia rusă din Crimeea îl pune pe Obama-pacifistul într-o postură ridicolă. Toată gargara antirăzboi care l-a făcut preşedinte este decontată la impactul cu o putere cinică, cum e Rusia lui Putin.

Pacifismul este, se vede din nou, o doctrină sinistră, care sună bine în teorie, dar care în practică înseamnă că forţele morale sînt forţate să se controleze/dezarmeze şi forţele amorale sînt avantajate. Mereu a fost aşa, mereu va fi aşa. Singura modalitate de a fi pacifist e să consideri că nu există morală sau că toţi sînt egali de răi. Adică pacifistul este, prin definiţie, un idiot moral.

Copiii foarte mici joacă baba-oarba într-un mod naiv: în loc să se ascundă, ei îşi pun mîna la ochi. Dacă ei nu mai văd pe cel care îi caută, cred că nu mai sînt văzuţi. Tactica asta are o logică de fier în naraţiune pacifistă: dacă pui mîna la ochi şi nu mai vezi că băieţii răi au arme înseamnă că ei nu există. Problema e că ei există. Pe la 3 ani, copilul începe să facă diferenţa şi se ascunde. În capul lui, a apărut diferenţa între a te ascunde şi a pune mîna la ochi. Pacifiştii au inteligenţa mentală a unui copil de 2 ani.

Un preşedinte american ales pe o platformă pacifistă, care primeşte în mod stupid Premiul Nobel pentru pace înainte de a face orice, putea să fie catastrofă. Nu a fost chiar aşa. Pentru că Obama este şi un realist, în acelaşi timp. Dar instinctele sale pacifiste reprezintă cea mai proastă latură a personalităţii sale. Pentru că realismul amestecat cu pacifismul înseamnă, în practică, faptul că începi mereu cu aşteptări naive, iei decizia greşită iniţial şi ajungi la decizia corectă prea tîrziu.

Obama s-a făcut de rîs trăgînd o „linie roşie“ în Siria, pe care regimul de acolo a trecut-o şi nu a păţit nimic. Ceva similar, deşi mai puţin jenant, a păţit şi în Crimeea. Înainte ca Rusia să-şi recunoască formal invazia, cînd, juridic vorbind, soldaţii ruşi erau încă bande de teroriştii înarmaţi în Crimeea, Obama a avertizat Rusia că vor fi costuri pentru intervenţie. S-a vrut a fi un avertisment. Peste cîteva ore, Putin a trimis la Duma de Stat cererea de autorizare a trimiterii de trupe în Crimeea. Un exerciţiu haios în sine – e prima dată cînd Putin cere acordul Dumei pentru aşa ceva, în Georgia nu a făcut-o şi, oricum, ce contează Duma în autarhia lui Putin? Mai important decît cererea în sine e că se referea la toată Ucraina, nu la Crimeea. Teoretic vorbind, fără această recunoaştere deschisă a implicării militare, Rusia putea să-şi retragă trupele (probabil predînd punctele controlate către autorităţile proruse din Crimeea), negînd în continuare că a invadat Ucraina.

Dar Obama îi spune că vor fi costuri şi Putin îşi acordă autorizaţie să trimită trupe în toată Ucraina. Cum nu se poate mai prost. Dacă te ia lumea de pacifist, ameninţările tale nu prea sînt credibile. De aceea, ştiindu-se cu acest deficit de credibilitate a ameninţării, ar fi fost preferabil ca Obama să zică concret ce fel de costuri vor fi. Cel mai probabil, în capul lui Putin era scenariul georgian: lumea se indignează, face scandal, dar peste şase luni s-a uitat şi revenim la afaceri. După asumarea oficială a invaziei de către Rusia, între Obama şi Putin a avut loc convorbirea de 90 de minute, după care Casa Albă a dat un comunicat în termeni duri şi neechivoci: a vorbit de violarea integrităţii Ucrainei şi de izolarea Rusiei. Deci, nici o portiţă de interpretare la derută a ceea ce a făcut Rusia. Obama-realistul a fost din nou înşelat de aşteptările exagerate ale lui Obama-pacifistul şi acum trebuie să acţioneze tîrziu şi să recupereze terenul pierdut iniţial.

Dar ce anume să facă? Duminică a fost ziua în care lumea s-a gîndit cum poate fi pedepsită Rusia. Nu ar fi simplu sau uşor nici dacă ar exista poziţii comune, dar nu există. Ţările UE au schimburi economice cu Rusia incomparabil mai importante decît SUA.

În plus, situaţia nu s-a stabilizat pe teren, la momentul cînd scriu acest articol. Se va limita Rusia la Crimeea, sau va răspîndi intervenţia şi în estul Ucrainei? Din punct de vedere formal, SUA, Franţa şi Marea Britanie au o obligaţie juridică să protejeze Ucraina. Kievul a moştenit 2000 de focoase nucleare de la URSS. A fost de acord, în 1994, să renunţe la ele în schimbul unor garanţii de securitate oferite de Washington, Paris, Londra şi Moscova. Acest document – numit Memorandumul de la Budapesta – este clar în ceea ce zice: cele trei puteri occidentale garantează independenţa şi integritatea Ucrainei în graniţele sale de la acel moment. Cel mai important: garanţia nu depinde de un veto al Rusiei. Acest aspect e important într-o discuţie în care ONU e irelevantă (dată fiind prezumţia pacifistă care stă la baza sa, ONU e utilă numai cînd e vorba să-i încurce pe băieţii buni să acţioneze, cînd e vorba ca Rusia să fie oprită, e ca agheasma: nu strică, nici nu ajută). Întrebarea este: mai valorează ceva o garanţie oferită de americani, englezi şi francezi? Aceste trei state trebuie să se gîndească bine: după Ucraina, garanţiile lor se vor devaloriza mai rău ca hrivna în faţa dolarului.

În plus, invazia rusească în Ucraina – un stat care a renunţat la arme nucleare – mai lasă în urmă o lecţie deprimantă: odată ce ai arme nucleare, niciodată, cu nici un pretext să nu renunţi la ele. Obama a promis, cînd a fost ales, că va acţiona pentru o lume fără arme nucleare. Nu poţi să vrei şi o lume fără arme nucleare, dar şi să laşi ţările să fie invadate cu arme convenţionale – numai un copil de 2 ani, care îşi pune mîinile la ochi, crede că e posibil aşa ceva. Sau un pacifist. Ceea ce pînă acum intuiam atît noi, cît şi băieţii răi din Coreea de Nord sau Iran devine acum fapt dovedit: nu e bine să renunţi la arme nucleare în schimbul unor promisiuni.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

O oaie are în intestinele ei un lup urlînd la lună

Preţ: 8 lei. Acesta este desenul numărului 2 din *Infinitezimal*, cel mai mare ziar pe care l-am văzut în viaţa mea. Este uriaş ca mărime, gras la conţinut. Paginile 2-3 – idee, frate – au serii de citate, o listă de vorbe celebre, de prin cărţi de curînd apărute, din intervenţii media. *Infinitezimalul* adaos de vorbe cu greutate la brambureala lumii. Mărturisesc că am citit pe nerăsuflate articolul despre unghiul drept, semnat de Liviu Ornea. Istorie şi explicaţie, şi mai ales abisala întrebare: există unghiuri drepte? Lupul este eliberat din burta oii şi umblă nestingherit ca imagine, gigantesc, prin pagini. Este roşu. Uite-l apărînd în mijlocul acestei demonstraţii: „De altfel, trebuie mereu să progresăm? Nu ne-am putea mulţumi să punem muzica frumoasă în slujba operelor dramatice bune sau, mai mult, să compunem o muzică atît de frumoasă, încît să devină – în pofida a tot ceea ce i se împotriveşte – un teatru bun?“ – este un citat dintr-un articol de analiză despre Alban Berg. Ioana Ieronim şi poezia de la Struga 2013: poezia este împărăţia în care diverse limbi se află la egalitate – îşi îndreaptă faţa spre o *Ur-sprache*, limba originară, fîntîna Limbii cu care ne-am născut. Deţinătorul inelelor ficţiunii este văzut şi biograficul – vezi rubrica „Festina Lente“, semnată de Uiuiu. Sebastian Vlad Popa spune răspicat că fotografia e o laşitate şi e un fapt radical. Fotograful ca nevroză e al prezenţei, el instalează în om starea de perplexitate, dînd lumea în vileag. Uite-i pe Vişniec şi pe Tristan Tzara. Soldaţi, fiţi dadaişti pînă la capăt, pentru că Dada este infinită! Investigaţia prin cifre şi dealuri luminează asupra investiţiei în podgorii. Merită! Am preparat şi eu curcan împănat cu trufe *alla rossini* şi pisică de mare *alla Purcărete*, aştept reţeta de brînză în cîine coreean. Cronica la cartea lui Tucă de poezie este cea mai tare cronică scrisă despre o poezie-sentiment. Linii goale şi cuvinte răsfirate. Campania de exploatare a limbii literare prin metoda de fracturare a vorbirii joase. Uite-l pe George Ţâra cu o explorare a caselor de cinci sute de ani din Bistriţa. Ispită! Obiect arhitectonic din hîrtie, e scris cu litere de o şchioapă, pentru oi şi lupi. Lehuză. Jurnalism poetic. Jurnalism spectral. Publicaţie de ipseitate. Jurnal de simultaneităţi. Nu se identifică. Se ramifică la polul aer şi la polul magmă. Politică, inechităţi, iresponsabilitate, demăsurări. Se adresează mai ales publicului intelectual din sfera cunoaşterii exacte. Costă 8 lei, l-am luat din locul numit „1000 de chipuri“, sus, în spatele Mitropoliei, se citeşte cu un vin roşu infinitezimal. Deşi este scos tocmai de Consiliul Judeţean Bistriţa-Năsăud.

Lumina

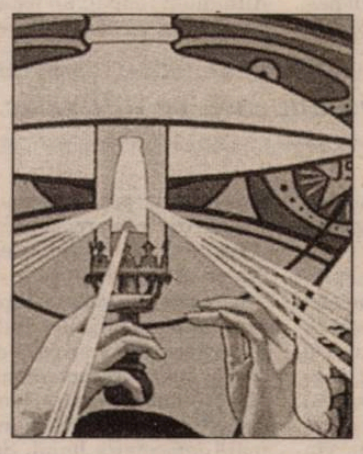

Texte şi opinii de:

● Liviu CHELCEA (antopolog)

„De la «luarea curentului» la Antropocen“

● Ioana PELEHATĂI (masterandă SNSPA)

„Noaptea fără curent: feerie în trei mişcări“

● Radu COŞARCĂ (director Relaţii Externe, Enel România)

„Este vorba despre valorile în care credem...“

● Constantin VICĂ (asistent la Facultatea de Filozofie)

„Consum, resurse şi dreptate“

● Adrian SILIŞTEANU (director de imagine)

„Există matematică, există şi poezie“ – interviu

argument

Luxul luminii

Sîntem nişte indivizi electrificaţi. Din braţele noastre ies fire care ne leagă de telefon, laptop, robot de bucătărie, aspirator, prin inimile noastre trec, în momentele de stres, cabluri de înaltă tensiune, funcţionăm pe bază de energie electrică, iar vieţile noastre din ce în ce mai agitate ar fi cuprinse de panică dacă cineva ar apăsa pe întrerupător şi ar stinge lumina. Ni se pare de la sine înţeles să intrăm în casă şi să aprindem becurile, să deschidem televizorul şi să punem telefonul la încărcat, ca şi cum aşa obişnuiesc oamenii să facă de la Aristotel încoace. Uităm că becul incandescent cu filament, primul bec care putea sta aprins ore întregi, a fost inventat de-abia în 1878. În Bucureşti, înainte de darea în folosinţă a primelor instalaţii de iluminat electric al străzilor, în 1889, s-au utilizat felinare „cu untdelemn sau untură de peşte“, lămpi cu petrol (Bucureştiul a fost prima capitală din lume iluminată cu petrol lampant), felinare cu gaz aerian. De-atunci a trecut un secol al urbanizării accelerate şi al distribuirii inegale de resurse (aruncaţi o privire pe harta lumii luminate pe timp de noapte – http://visibleearth.nasa.gov/view.php?id=79765 – şi veţi vedea unde se concentrează cel mai mare consum), şi au apărut primele semnale de alarmă legate de faptul că, într-un viitor mai mult sau mai puţin apropiat, resursele Terrei se vor termina. În 2007 a avut loc, pentru prima dată, evenimentul Earth Hour, încurajînd participanţii să stingă timp de o oră toate luminile de care nu au nevoie. Earth Hour se întîmplă în fiecare an, la final de martie, de la 20,30 la 21,30 – ora locală, în peste 7000 de oraşe din lume. În ianuarie 2014, UNICEF a pornit cea de-a opta ediţie a Tap Project, lansînd împreună cu Armani o aplicaţie de mobil al cărei principiu de funcţionare e destul de cinic: dacă reuşeşti să nu te atingi de telefon zece minute, Armani asigură apă potabilă unui copil din Africa, timp de o zi (http://tap.unicefusa.org/).

Dosarul de săptămîna asta e despre lumină şi energie, despre consum responsabil şi despre economisirea resurselor. Încercăm să înţelegem cum s-a schimbat comportamentul nostru de consumator după ce-am scăpat de privaţiunile comunismului, aflăm care e legătura dintre „consum, resurse şi dreptate“, cum luminează licuricii, cît de importantă e lumina în cinema, cum se face o educaţie în spiritul unui consum responsabil. Un dosar de citit la lumina unui bec economic. (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

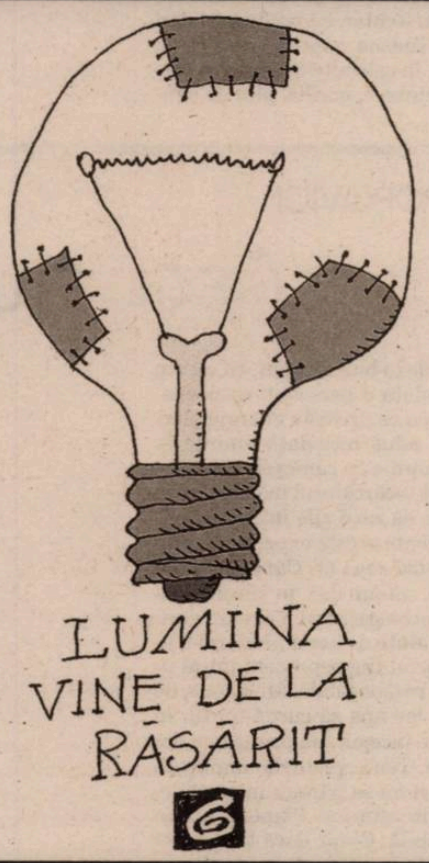

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 6 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Ioana PELEHATĂI

Noaptea fără curent

feerie în trei mișcări

Scurt preambul, ca să fim bine înțeleși de la-nceput

În feeriile din capul meu nu ninge. Nici aprig, nici viscolit, nici molcom. Nu, nu: feeria mea e cu soare şi cu apă care-mi clipoceşte la glezne. Pe timp de feerie, n-am altă treabă decît să-mi fac planuri picotite, despre cînd ar fi mai bine să dezgrop sticla aia de vin, din cambuza săpată în nisip. Feeriile mele nu se întîmplă iarna.

Iarna stau în casă, hibernez după formula *ennui* + nevoie de satisfacţie imediată = fericiri mărunte, simple – şi cam atît. În rest, încerc să nu mă atrofiez complet. Sap în tezaurul de seriale, filme şi muzică al marelui Internet, în veşnica goană după aş-vrea-ceva-nou. Plimb cîinele cît să nu se transforme în pisică. Ies după ţigări, fructe şi atît alcool cît să trec iarna, şi lucrez, lucrez, lucrez. De-acasă. Singură. Dacă s-ar desfiinţa Internetul şi curentul electric, aş putea la fel de bine să mă transform eu în pisică. În urs. Într-un necuvîntător cu un mecanism tăcut şi eficient de autoreglaj termic, fără prea multe nevoi sofisticate.

Noroc că nu desfiinţează nimeni nimic – sînt o creatură a obişnuinţei şi a confortului, care ţine la mica ei burghezie electrificată. Noroc că m-am născut spre sfîrşit de regim totalitar, aşa că raţionalizarea consumului o ştiu doar din poveşti parentale.

I. Fuga – poco allegro

În seara în care a picat curentul, am avut noroc. Lucrasem tot ce era de lucrat, era sîmbătă, nu se întîmpla nimic de bifat prin oraş, aveam prin casă un băiat simpatic, cu chef pînă acum inepuizabil (de văzut filme) şi ne era un pic foame. Sau poftă. Nuanţa nu era relevantă.

Şi apoi a picat curentul.

Da, ningea feeric afară şi era cerul roşu a noapte (de la ora 5 chiar; cu mulţumiri dlui George Vernon Hudson pentru trecerea la ora de iarnă). Da, în celelalte blocuri din cartierul meu muncitoresc, nordic, plin de pensionari, era curent. Nu, n-aveam nimic urgent de făcut.

Am menţionat pînă acum că sînt anxioasă – dar mă tratez?

Nu mi-a fost niciodată frică de întuneric, am ratat-o pe-asta. Probabil nu mai avea loc în inventarul meu de frici, de-atîta teamă de zbor, înălţime, singurătate, linişte etc. Dar nu-mi mai găseam casa pe întuneric. Casa mea, mereu luminată călduţ şi galben, în care se revarsă torenţi de filme şi curg muzici molcom în *live streaming,* în care frigiderul concurează motanul la turaţii de tors pe minut. Casa mea era rece şi neagră. Aşa că am înşfăcat băiatul, l-am aruncat în primul metrou şi am plecat. Nu ştiu exact unde. E deja ora 10 şi în zonă nici un supermarket nu mai e deschis – deşi acea celebră reţea belgiană, pe care n-o vom numi aici, a avut grijă să instaleze trei cutii de tablă, cu mîncare şi produse de uz casnic, pe o rază de 2 kilometri în cartier. „Ăla de la Obor e sigur deschis, că-i non-stop", a spus băiatul, în căutare de soluţii dătătoare de calm, ca de-obicei. Trei schimbări de magistrală mai tîrziu, ieşeam din supermarket, cu două sacoşele de calm, întrupate în următoarele: o sticlă de vin franţuzesc foarte frecventabil, o pungă de cereale, un pepene galben, o brichetă nouă şi două pachete de ţigări. Seara putea să înceapă. În beznă.

> *Nu-mi mai găseam casa pe întuneric.*

II. Regulile jocului – scherzando ma non troppo

Regulile mele: aprindem toate lumînările, lumînărelele, candelele, felinarele, torţe. Dar departe de mustăţile inflamabile ale pisicului. S-a dovedit a fi o operaţiune complicată din punct de vedere logistic.

Regulile lui: lasă telefonul jos. Du-l pe birou şi lasă-l acolo. Băiatul, altminteri iubitor de acces liber pe Internet, mi-a închis pentru o seară Instagram-ul, Facebook-ul, news feed-ul, stream-ul, hashtag-ul, URL-ul.

III. Pe întuneric – tempo comodo

În seara în care a picat curentul, într-un apartament semidecomandat din nordul Bucureştiului, nu s-a întîmplat nimic notabil. Mă rog, poate doar faptul că am înţeles de ce e important să-ţi dezgheţi congelatorul. Altminteri, banal: un băiat şi o fată au stat de vorbă şi-au rîs. Şi-au repovestit episoade din copilărie, prin care mai trecuseră şi în alte seri, dar pe care, pentru că încă nu le înţeleg de tot, le tot povestesc şi răspovestesc pîn-or să capete un sens. Fata n-a avut revelaţia traiului simplu, fără social media. Nu vrea să se retragă în sînul naturii şi nici să experimenteze vreo cură de Internet.

Dar să-l recontextualizăm, involuntar, contemporan şi burghez, pe „s-a luat curentul". Să n-avem la dispoziţie toată informaţia lumii. Să ne amintim că, înainte de Internet, existau lapsusuri şi să ne descurcăm navigînd printre ele. Să ajungem (previzibil, ştiu) să împingem timpul de la spate, cu poveşti, foc şi vin. Să treacă ore şi ore. Să nu ştim cît e ceasul şi ce se întîmplă în cealaltă parte a lumii, dar să aflăm ce făceam, şi unul, şi celălalt, la 13 ani.

Mi-am regăsit casa pe întuneric. Locuiesc într-o zonă de confort construită din poveşti – indiferent dacă afară ninge sau e soare.

Ioana Pelehatăi *este masterand în studii vizuale la SNSPA. Scrie la* SUB25.

Iaromira POPOVICI

Așa nu

Recunosc, de la bun început, că nu am fost niciodată o persoană responsabilă în ceea ce priveşte energia electrică. Nu mi-am adus niciodată aminte la timp să sting luminile în camerele din care ieşeam sau să scot încărcătorul mobilului din priză (unde poate să zacă zile întregi).

Citind, după toate aceste experienţe, ghidul *Idei verzi pentru casa ta. Cum să reduci factura la energie,* mi-am dat, în sfîrşit, seama ce cetăţean inconştient al Planetei sînt. E adevărat că, înainte de acest ghid, mi-a atras atenţia propriul fiu, reprezentant al unei generaţii mai responsabile. Mi-a spus, de pildă, să nu mai las apa să curgă inutil, în timpul duşului. La început, nu pricepeam deloc cum vine asta. Toate gesturile implicate de închiderea apei mi se păreau imposibile. „1,2 miliarde de locuitori ai Planetei nu au acces la apă potabilă. Chiar dacă tindem să considerăm că este un bun mereu la dispoziţia noastră, trebuie să ne amintim că apa este o resursă limitată şi trebuie consumată cu moderaţie. Reducerea risipei de apă duce, mai departe, la un consum redus de energie. Apa şi energia sînt, de fapt, resurse interconectate (să ne gîndim la operaţiunile necesare pentru colectarea, pomparea şi purificarea apei şi la cele necesare pentru a o face potabilă)" aflăm din *Ideile verzi*. Tot de acolo, prima indicaţie pentru economisire: „Nu lăsa apa să curgă fără motiv."

Promit să iau în considerare lucrurile serioase şi responsabile scrise acolo. Oare de ce mi se pare atît de complicat? Probabil pentru că, în copilăria mea comunistă, eram obligaţi să facem economie la lumină, de cele mai multe ori în pofida voinţei noastre. Mai întîi, prin simplul fapt că ni se stingea lumina cînd ne era lumea mai dragă şi că eram obligaţi să stăm în frig cu orele, pentru că ni se oprea căldura. Pe lîngă toate astea, bunicii mei mereu mă rugau să sting lumina mare de sus, din camera de zi, unde, de altfel, se şi dormea, şi unde, în lampa cu ciucuri transparenţi şi clinchetitori, ardea Beculrege: cel de 200 de waţi. În schimb, ţineau aprins toată ziua un bec de veghe, foarte, foarte mic, care ardea şi noaptea.

Eu n-am înţeles niciodată cu claritate că economia ar fi ceva pozitiv, pentru că, în aceeaşi vreme a copilăriei comuniste, în familia mea extinsă (părinţi plus bunici) lucrurile decurgeau cam aşa: bunicii mei stăteau cu lumina cît de stinsă puteau; mama se ducea la ei, se revolta împotriva acestei economisiri submisive (pe care ei nu o făceau pentru că le era frică de sistem sau erau de acord cu el – nu erau, dovadă faptul că ascultau Radio Europa Liberă, cu geamurile deschise în fiecare dimineaţă –, ci pentru că nu aveau destui bani) şi aprindea toate luminile în casă. Zi sau noapte. Exact invers decît spune ghidul: „Adaptează iluminatul la nevoia de consum. Foloseşte întrerupătoarele cu variator pentru reglarea intensităţii luminii, corpuri de iluminat cu senzori de mişcare pentru iluminatul exterior şi vei reduce consumul de energie. Utilizează lumina naturală cît mai mult posibil şi nu lăsa lumina aprinsă cînd nu ai nevoie de ea! Iluminează doar încăperile şi locurile din încăperi unde-ţi petreci timpul. Iluminatul locuinţei reprezintă 30% din consumul de electricitate."

Din toate aceste manifestări contradictorii, eu, una nu ştiam exact ce să cred, dar înclinam în favoarea mamei. Aşa mi se părea corect: să fie lumină din plin, oricînd, şi de nimeni şi nimic să nu ne pese. Despre alt tip de economisire, nici nu putea fi vorba: cea privind electrocasnicele – bunica folosea o rîşniţă de cafea manuală, o maşină de tocat, aşijderea, un fier care se încălzea pe aragaz, şi nu avea nici un fel de maşină de spălat rufe.

Cu un asemenea background, nu-i de mirare, că, odată, pe vremea cînd copilul meu era bebeluş, lăsînd în priză două calorifere electrice şi o maşină de spălat la un program de 90 de grade, ne-a luat foc instalaţia electrică. În jurul tabloului electric s-a aprins o flacără, adevărată. Am ieşit din casă şi am chemat pompierii.

Nimeni nu a fost rănit, doar uşa de la intrare a fost carbonizată şi a trebuit schimbată. Întîmplarea în cauză e perfectă pentru ilustrarea categoriei „Aşa nu!", într-o posibilă broşură de popularizare a nevoii de economisire. În care, acum, după multe modele şi întîmplări, chiar cred – pînă şi eu.

Citiţi ghidul verde la adresa https://www.enel.ro/ro/clienti/ghidul_verde.htm

Stela GIURGEANU

Nuanțele unei educații

Auzim întruna că învățămîntul românesc este la pămînt. Se invocă obsesivul cerc vicios. Se justifică slaba calitate a sistemului de educație, prin lipsa unor profesori bine pregătiți. Se invocă salariile mici, ca motiv pentru dezinteresul dascălului, dezinteres care provoacă letargie în rîndul elevilor, elevi despre care nu aflăm cînd sînt olimpici internaționali, ci mai degrabă cînd intră în comă alcoolică sau cînd își mai bat cîte un profesor. Bazat, în multe aspecte, pe fapte reale, chipul educației din România este totuși creionat, prea obstinent, într-o singură culoare – un negru categoric care neagă vehement orice fel de nuanță, condamnînd parcă totul, pentru totdeauna, eșecului. Dacă însă treci de clișee și ajungi prin licee sau prin școli generale, vei descoperi la firul ierbii că, în spatele tușelor negre, există de fapt și o altă realitate, o realitate în care profesorii sînt dascăli, iar elevii – niște discipoli plini de entuziasm.

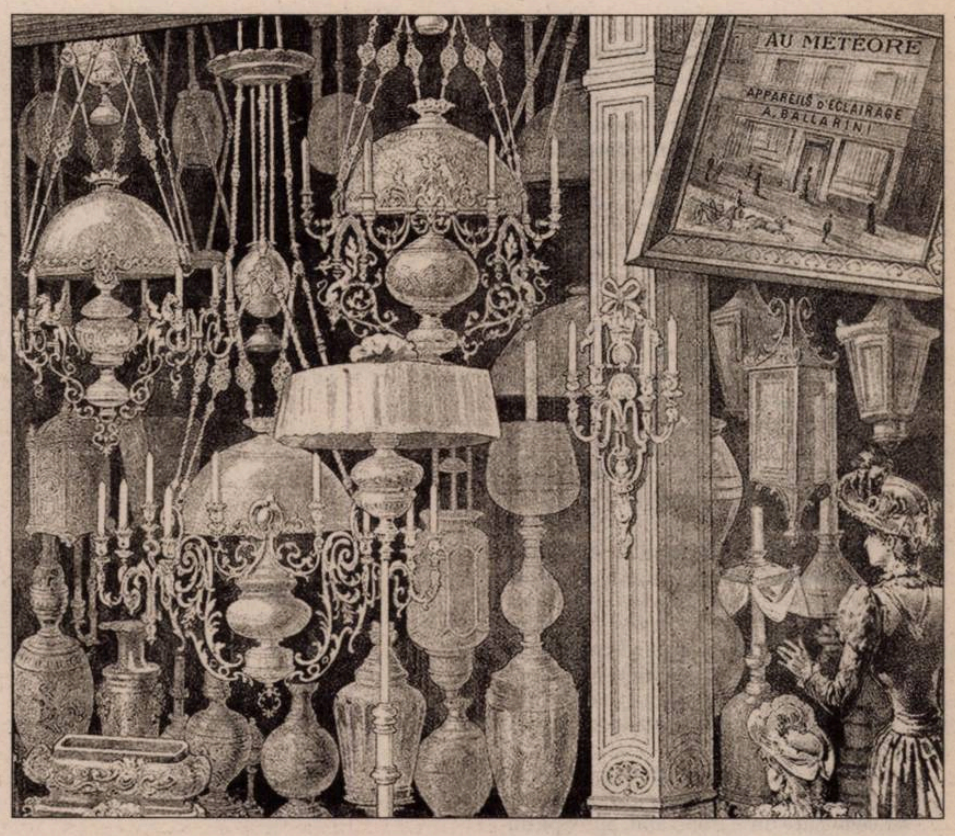

La intrarea în Colegiul Național „Grigore Moisil", din Capitală, există o plăcuță: „Școală europeană". Un atestat obținut în urma unei competiții sprijinite de Ministerul Educației, una dintre multele competiții la care liceul participă, prin profesorii și elevii săi. „La noi, elevii sînt implicați în foarte multe proiecte. Considerăm că acest tip de activitate este absolut necesar și le insuflăm și elevilor ideea că, pe lîngă educația formală, trebuie să-și dezvolte și latura non-formală. Ca să devii un om educat, nu e suficient să vii la școală și să-ți faci temele – nu te poți forma ca om dacă îți completezi doar educația curiculară." – Simona Buiu, profesoară de fizică la Colegiul Național „Grigore Moisil", îmi povestește cu entuziasm despre elevii săi și despre multele concursuri cîștigate de-a lungul anilor – unul dintre cele mai recente fiind „PlayEnergy", o competiție internațională organizată anual de către compania Enel.

„Pentru a explica conceptul «PlayEnergy», celor care nu-l cunosc, sînt fundamentale patru cuvinte: energie, știință, tehnologie, mediu. De zece ani, acestea sînt temele pe care proiectul ludico-educativ gratuit conceput de Grupul Enel le aduce în atenția elevilor din lumea întreagă. Cu un obiectiv foarte important pentru viitorul Planetei: acela de a difuza, în rîndul tinerilor, o cultură energetică responsabilă, pornind de la cunoașterea resurselor și a instalațiilor, pentru a ajunge la distribuția energiei electrice în casele noastre și la modalitățile corecte de utilizare."

Mersul este o formă de energie insuficient valorificată.

Despre ce e vorba în proiectul cîștigător? În primul rînd, mi se prezintă echipa: Alexandra Mihaela Doroftei, Ana Maria Vasilache și Antonia Nicoleta Croitoru – toate eleve în clasa a XII-a.

„Am pornit de la ideea că mersul este o formă de energie insuficient valorificată, care ar putea produce, cu o anumită infrastructură, o însemnată cantitate de energie electrică" – începe Alexandra povestea Proiectului „Energie pas cu pas", al cărui concept de bază constă, pe scurt, în realizarea unui pavaj care ar transforma în energie electrică pașii trecătorilor. „Este vorba, de fapt, despre o metodă de producere a energiei prin utilizarea unui pavaj sub care este plasat un mecanism" – explică și Ana Maria. „Între acestea se amplasează dinamuri însoțite de resorturi de susținere, fiecărei plăci de cauciuc revenindu-i cîte un dinam și sistemul de resorturi aferent care se comprimă datorită presiunii exercitate de către trecători în timpul mersului. Sistemul conține un mecanism numit *biela manivela*, care îi permite dinamului să producă energie atît la comprimarea plăcii, cît și la revenirea în starea inițială."

„Gîndiți-vă în felul următor" – intervine Alexandra: „cîți copii se joacă într-un parc? Cîți trecători se plimbă pe aleile parcului? Energia generată de această mișcare ar putea fi folosită, de exemplu, la iluminarea, pe timp de noapte, a întregului parc."

Despre alegerea acestui proiect, Antonia îmi spune că „am avut mai multe idei create în jurul temei de anul acesta, propusă de Enel, «Pătrunde în inima energiei», dar am ales-o pe cea mai aplicabilă. Am reușit să facem și o machetă prin care oamenii să înțeleagă cît de realizabilă este această idee. Ne-am gîndit chiar că ar fi păcat să nu-l ducem mai departe, și ne-am dori să-l propunem Primăriei Capitalei pentru implementarea sa într-un parc bucureștean."

Cît ar costa acest gen de investiție? „N-am făcut un calcul foarte exact, dar costurile s-ar amortiza în timp" – îmi răspunde Antonia.

Le întreb pe cele trei eleve care a fost imboldul de a participa la un asemenea proiect. Dorința de a cîștiga? Bucuria de-a lucra împreună? Bineînțeles că toate acestea, îmi răspund zîmbind, dar este ceva mai mult.

„Este foarte important ca oamenii să conștientizeze cît de important e să economisim energie, mai ales în timpuri de criză economică" – precizează Alexandra, completată de colegele ei: „Nu putem folosi la nesfîrșit centralele electrice. Vorbim despre resurse limitate. Chiar dacă s-au inventat panourile solare, ele sînt foarte costisitoare și depind foarte mult de condițiile climatice. În România, de exemplu, nu avem destulă căldură ca să folosim mai mult panourile solare – care nu pot fi instalate decît în anumite zone. Așa că trebuie să găsim idei care pot fi folosite oriunde și oricînd. Nu putem să ne gîndim doar la noi și la copiii noștri. Nu putem fi egoiști." Ca paranteză: în liceu există și mici anunțuri-*memento*, prin care elevii sînt educați să economisească energia – de tipul „închide apa" sau „nu irosi curentul electric".

Vă garantez că, odată provocată, discuția despre „salvarea Planetei" ar fi continuat ore. Prinse de entuziasm, cele trei adolescente puneau pe tapet nu doar probleme dezbătute la nivel înalt, ci și soluții. Cu naturalețe și realism.

„Beneficiul cel mai important al acestor concursuri este șansa pe care o dai apariției unor idei strălucite" – conchide, la plecare, profesoara Simona Buiu. „Dacă nu lucrezi cu ei, nu-ți poți da seama de potențialul elevilor care au capacități intelectuale deosebite. Tinerii se implică dacă îi soliciți. Trebuie doar să le dai imboldul și să ai încredere în ei."

Cît despre încrederea în ei, dacă se discută despre generația de azi ca despre o generație pierdută, pot spune că încep să am certitudini că, odată debarasată de frica acțiunii, generația de mîine se va descurca foarte bine.

Economia veselă

■ Institutul Empa din Elveția a realizat un studiu despre impactul cafelei asupra mediului. Metoda cea mai eco de a face o cafea e în filtrele clasice de hîrtie. Aceste filtre se obțin la costuri de mediu reduse și se descompun ușor. Urmează apoi pad-urile de cafea (dintr-un material textil, dar ambalate individual, de regulă în folii/pungi de material plastic), capsulele Nespresso (din aluminiu, un material reciclabil, dar obținut prin metode poluante), capsulele Senseo (plastic), capsulele Tchibo (plastic și aluminiu) și capsulele Jacobs (plastic și aluminiu). Capsulele cîștigă tot mai mult teren, căci permit un dozaj optim, ceea ce reduce consumul de cafea și de energie electrică. Dar în Europa, cei mai mulți oameni își fac în continuare cafeaua la filtru de hîrtie. Studiul nu analizează impactul cafelei la ibric asupra mediului.

■ Consumul de hîrtie igienică e unul dintre parametrii după care se judecă bunăstarea unei țări. Cu cît consumul e mai mare, cu atît țara e mai civilizată. SUA se numără printre statele lumii cu cel mai mare consum anual de hîrtie igienică pe cap de locuitor. Dar trendurile se schimbă. Civilizație înseamnă acum și atașamentul față de valorile ecologiei. Iar ecologia merge mînă în mînă cu economia. Trei femei din SUA vor să dea exemplu de atitudine eco, renunțînd la hîrtia igienică. Angela Davis, Kathleen Quiring și Mikala Earley nu mai folosesc hîrtie igienică – anunță *Daily Mail*. „Eu și soțul meu am renunțat la hîrtie, cu aproximativ un an în urmă. E văzută ca un obiect de strictă necesitate, însă nu trebuie să fie așa", spune una dintre ele. Femeile spun că renunțarea la hîrtie igienică le ajută să facă multe economii și că, pe deasupra, pot să ajute la protejarea mediului, de vreme ce producția hîrtiei igienice necesită tăierea unor copaci. În locul hîrtiei igienice, ele folosesc cîrpe reutilizabile în proporție de 80% sau cîrpe de flanelă, pe le spală în mașina de spălat. Poate că n-au aflat că detergenții folosiți, consumul de apă și de electricitate dăunează mediului înconjurător.

■ În efortul de a încuraja un mediu mai curat, cancelara Angela Merkel a hotărît, acum cîțiva ani, ca Germania să renunțe la energia nucleară, considerată periculoasă și „murdară". Guvernul privilegiază energiile regenerative, dar, pînă una-alta, pentru că tehnologiile „verzi" (eoliană, solară) nu au avansat într-atît încît să producă suficient de multă energie la un preț rezonabil, se recurge tot la vechile metode (hidro, cărbune). Față de obiectivele stabilite, rezultatele sînt, pînă acum, neconcludente: dacă beneficiile renunțării la uzinele nucleare sînt evidente, reintrarea în funcțiune a vechilor centrale pe cărbune a mărit emisiile de CO_2. Va reuși Germania, în următorii ani, să se înscrie în parametrii stabiliți de protocolul de la Kyoto? (**M. M.**)

Liviu CHELCEA

De la „luarea curentului" la Antropocen

E greu de spus, în lipsa unor statistici şi studii antropologice detaliate, cum infrastructurile, utilităţile şi comportamentul în materie de energie participă la viaţa cotidiană şi la alegerile de durată ale populaţiei din România. Ştim cîteva lucruri, cu valoare de anecdotă, despre relaţia dintre funcţionarea necorespunzătoare a curentului şi a furnizării apei calde, şi nemulţumirile politice de pînă în 1990. Probabil că mulţi îşi aduc aminte de întreruperile de curent, de apa caldă care nu avea temperatură optimă, de întreruperea apei calde pe timpul verii, pentru trei săptămîni, pentru activităţi de întreţinere, sau de caloriferele reci. În egală măsură, mulţi îşi aduc aminte de extinderea substanţială a infrastructurilor şi utilităţilor ce au adus în aceeaşi perioadă în multe gospodării, pentru prima oară, confortul modern şi „monotonia termică". Reţeaua de gaz natural s-a extins foarte mult. La recensămîntul din 1948, doar 5% din locuinţele aflate în centrul Bucureştiului aveau gaz. În 1992, procentul acestora crescuse la 61%. Încălzirea caselor era bazată, în cea mai mare parte, pe lemn şi uneori pe gaz lichefiat. Încălzirea centralizată şi ieftină a fost cvasiinexistentă pînă la construirea marilor cartiere socialiste şi a termocentralelor adiacente, în anii '60 şi '70.

Anii '90 au adus schimbări majore. Privind în urmă, începutul acelei decade pare unul irepetabil, aproape duios: preţuri mici la curent, gaz şi încălzire, atenţie crescută acordată reparaţiilor, extinderea reţelelor de gaz, lipsa disciplinei financiare impuse consumatorului. Probabil datorită memoriei recente, a inerţei geopolitice, dar şi a configuraţiei ecologico-istorice a momentului, atenţia (încă a) statului pentru furnizarea de confort ieftin a fost ridicată. După exuberanţa începutului anilor '90, au apărut forme de fragmentare a accesului la utilităţi. Stephen Graham şi Simon Marvin, doi autori clasici în studiul infrastructurilor, vorbesc de înlocuirea „idealului infrastructurii" cu „urbanismul prin aşchiere" *(Splintering Urbanism: Networked Infrastructures, Technological Mobilities, and the Urban Condition*, Routledge, 2001). A doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost perioada de apariţie a ceea ce Matthew Gandy denumeşte drept „oraşul bacteriologic", realizat prin investiţii majore ale statului în igiena publică, în infrastructura de apă şi canalizare, toalete şi cişmele publice. Este perioada în care, de exemplu, UCB (Uzinele Comunale Bucureşti – strămoşul Apa Nova de astăzi) avea ca ţintă financiară nu profitul, ci ambiţia de a fi în stare să plătească măcar dobînda la împrumutul făcut de municipalitate pentru instalarea de ţevi de apă (conform rapoartelor anuale de activitate din anii '20 ai secolului al XX-lea). Investiţiile făcute de stat erau indicaţia faptului că, în societăţile moderne, urbanizarea capitalistă (şi mai tîrziu şi cea socialistă) a fost legată strîns de ideea de cetăţenie, mai degrabă decît de cea de „consumator", aşa cum este cazul în perioada actuală. Utilităţile ieftine, subvenţionate masiv de către stat, au reprezentat o parte importantă din drepturile cetăţenilor în oraşele europene. Ideea de cetăţenie a început să fie înlocuită cu responsabilizarea utilizatorilor, privilegiul şi excluderea care vin prin piaţă, începînd cu anii '70, în America şi UE şi, cu anii '90, în Estul Europei şi în România.

Ne-am aruncat cu capul înainte la termopan, aer condiţionat, clădiri de sticlă, gaze de şist şi cianuri.

„Aşchierea" de care vorbesc Graham şi Marvin ia o multitudine de forme. Una este crearea de „zone premium" de utilităţi pentru utilizatorii care consumă mult şi plătesc la timp. Alta este deconectarea celor care rămîn în urmă cu plata la apă, încălzire sau curent. Decuplarea de la încălzirea centralizată în favoarea centralelor pe gaz din apartament este o altă instanţă, la fel ca şi privatizarea companiilor de utilităţi. Ocolirea zonelor sărace sau atrofierea infrastructurilor urbane în cartierele mai dezavantajate reprezintă de asemenea o formă de fragmentare. Infrastructuri ale vieţii publice urbane precum toaletele publice s-au atrofiat sau au devenit contra-cost. Există populaţii de pauperi din centrul Bucureştiului a căror conectivitate la confortul casei moderne se limitează la curentul electric, fiind lipsiţi de apă şi canalizare. Unul dintre spectacolele cotidiene ale sărăciei orăşeneşti este cel al oamenilor care împing cărucioarele luate de la supermarket, pline cu PET-uri de 5 sau 10 litri umplute cu apă de la cele cîteva tîşnitori încă în funcţiune în cîteva puncte ale oraşului.

La un curs pe care l-am urmat de curînd la un centru de cercetare în domeniul clădirilor sustenabile (Building Research Establishment – http://www.bre.co.uk/), unul dintre vorbitori spunea că, aşa cum oamenii se miră acum că, în urmă cu 20-30 de ani, se fuma în staţiile de metrou din Londra, aşa ne vom mira în curînd că am folosit apa potabilă pentru a trage apa. De cînd chimistul Paul Crutzen a explicat că trăim în Antropocen, adică „epoca omului", antropologii au devenit interesaţi de infrastructuri, pentru că ele reprezintă tehnologia prin care oamenii au generat un moment aparte în geologia Planetei. Lucrurile nu vor mai fi la fel, nici ontologic, nici conceptual. De exemplu, distincţia între „natură" şi „cultură", care a dus la apariţia antropologiei ca disciplină, devine, într-un sens, caducă. Antropologii vorbesc mai nou de *natureculture*, de etnografii multispecii sau de transumanism. Într-o perioadă în care oameni vizionari vorbesc despre oraşe verzi, infrastructuri inteligente sau despre „biotectură" (Michael Reynolds), ne-am aruncat cu capul înainte, nu doar în România, la termopan, aer condiţionat, clădiri de sticlă, gaze de şist şi cianuri. Gînditori precum Thomas Friedman declară, în ultima vreme, că pentru Statele Unite, *„green is the new red, white and blue"*. Neocon-ul român – savant sau plebeu – poate să rîdă, cît doreşte, de Remus Cernea, becuri ecologice şi reciclare, dar dacă neocon-ul lor poate să se lepede de gînduri şi lucrări stricăcioase asupra mediului, s-ar putea ca al nostru să rîdă degeaba, într-un moment cînd alţii au devenit serioşi.

***Liviu Chelcea** este antropolog, profesor la Departamentul de Sociologie, Universitatea Bucureşti (www.sas.unibuc.ro).*

Nic SÂRBU

Lumina vie

„Să fie lumină!" a spus Omul (peşterilor, din Antichitate, din secolul XXI) şi tot ce-a reuşit să facă a fost căldură. Focul, lumînările, lămpile cu gaz, becul electric – toate generează lejer mai multă căldură decît lumină. E drept, în ultima parte a istoriei, ne-am deşteptat şi am inventat lampa cu fluorescenţă. Adică am început să producem lumină rece – treabă pe care natura o face de zeci de milioane de ani.

Aaa, ştiu – veţi zice – o să ne vorbeşti acum de fosforescenţă şi licurici! Da şi nu. Pentru că lumina licuricilor (bioluminescenţa), în ciuda a ceea ce crede majoritatea, n-are nimic de-a face cu fosforescenţa.

Dar, înainte de licurici, hai să lămurim repede nişte termeni. Toată lumea a auzit de fosforescenţă şi fluorescenţă. În ambele cazuri este vorba de emisie a luminii, după ce o substanţă a absorbit lumină sau alte radiaţii electromagnetice. La fluorescenţă treaba se întîmplă instantaneu, la fosforescenţă lumina absorbită este reemisă mai tîrziu. Aşa vedem ora noaptea, pe ecranul ceasului. Este un proces fizic: electronii din atom sau moleculă absorb lumină, pe care o dau înapoi, mai devreme sau mai tîrziu.

Cu totul altfel stă treaba în cazul chemoluminescenţei. După cum îi spune şi numele, e vorba de lumină generată chimic. Adică nişte substanţe reacţionează, produsul de reacţie se formează într-o stare excitată şi emite lumină pentru a reveni la „normal". Bioluminescenţa licuricilor exact asta e. Îi spunem „bio" pentru că e generată de fiinţe vii.

Secretul luminii bio stă într-o clasă de molecule numite, generic, luciferină: „purtătoare de lumină" (oamenii de ştiinţă preferă să fie practici şi foarte expliciţi, dar uneori, involuntar, le iese şi puţină poezie). Toate animalele, cele cîteva ciuperci şi bacteriile care îşi fac singure lumina o produc cu ajutorul luciferinelor. Iar lumina obţinută variază de la verdele licuricilor, prin albastrul bacteriilor marine care formează marea lăptoasă din *Douăzeci de mii de leghe sub mări* şi pînă la roşul unor peştidragon sau galbenul unui anumit plancton.

Întrebarea se pune singură: de ce s-a chinuit natura în halul ăsta – practic, a trebuit să înveţe chimie! – ca să doteze nişte animăluţe cu propriile surse de lumină? Răspunsul pe scurt e „pentru că... supravieţuire". Unele sepii folosesc contra-iluminarea drept camuflaj: produc lumină pentru a semăna cu cerul sau cu suprafaţa apei şi astfel scapă de vînătorii de sub ele. Peştele-pescar are o „undiţă" cu un „beculeţ" pe cap, momeala perfectă pentru mulţi peşti, prea curioşi pentru propriul bine. Alte sepii folosesc nori de lumină ca pe cei de cerneală, ca să distragă atenţia prădătorilor. Iar licuricii... ahh, licuricii sînt cei mai romantici. Lor li se aprind „călcîiele" doar cînd e vorba despre dragoste. Mă rog, sex.

Intuiţi ce urmează, nu? Acum, că ştim cum face natura, vrem şi noi. Proiectul *„Glowing Plant"* a strîns anul trecut o jumătate de milion de dolari pentru a crea o plantă bioluminescentă. Ca să facem copaci luminoşi şi să scăpăm de lămpile de pe străzi, evident, cum „la ce bun?"?

***Nic Sârbu** este jurnalist. Scrie în* Catavencii *şi pe www.sciencefriction.ro*

Constantin VICĂ

Consum, resurse și dreptate

„Nu cred că există vreun argument absolut convingător pentru a nu folosi nemăsurat resursele naturale. Cel puțin nu într-o lume în care aceste resurse comune sînt exploatate privat.“ Să zicem că facem parte dintr-o organizație ecologistă care militează pentru conservarea și păstrarea unui echilibru în natură. Mergem din ușă în ușă, ca martorii lui Iehova, și încercăm să-i convingem pe oameni să-și supravegheze consumul. Un domn, aparent intelectual, ne dă răspunsul de mai sus și ne trîntește ușa în nas. Ce e de făcut?

Un prim pas ar fi să selectăm acele argumente care atîrnă cel mai greu, dar care nu sînt neapărat irefutabile. Motivul este simplu: domnul țîfnos are dreptate. Nu există o datorie directă, perfectă și universală pentru conservarea resurselor (apa sau cele energetice), atunci cînd acestea ies din proprietatea comună și intră pe o piață (intens reglementată, de altfel) în care cererea și oferta se caută reciproc. Dacă sîntem agenți raționali care încearcă să-și maximizeze profitul și bunăstarea (cel puțin în teorie), atunci singurul criteriu este această maximizare. Poate că unii dintre noi sînt friguroși și au nevoie de mai multă căldură, drept urmare nu văd un exces în a-și lăsa centrala termică să înghită metru cub peste metru cub de gaz. Alții sînt mai bine călîți și ar vedea excesivă și neprofitabilă această acțiune. Situația se repetă și în cazul apei sau al electricității. Acest agent rațional are motivele lui psihologice. Poate că unora le este frică de întuneric, alții văd bacterii și mizerie pretutindeni – poți să-i obligi să nu-și minimizeze frica?

Resursele sînt exploatate și tranzacționate privat, dar deșeurile și alterarea naturii trebuie să le suportăm împreună.

Cheia întregii probleme, pentru un individualist care gîndește relația sa cu resursele pur economic, nu stă în căutarea unor obligații, drepturi sau principii morale universale, ci în mai buna cumpătare a propriei vieți. În fond, *oikonomia* a fost la început buna administrare, bunul management al casei, al gospodăriei. A fi excesiv în consum aduce cu sine costuri de oportunitate: e cald și casa e mai luminată decît Casa Poporului, dar renunți la un bilet la cinema, la o carte sau la o cină cu prietenii. Totodată, acestui individualist i se poate răspunde (prin ușa închisă) și altfel: excesul său le produce externalități celorlalți. Da, resursele sînt exploatate și tranzacționate privat, dar deșeurile și alterarea naturii se socializează, trebuie să le suportăm împreună. Iar acestea nu mai țin doar de *oikonomia,* ci și de ecologie.

Pe partea cealaltă

Și așa ajungem la o altă ușă, de pe aceeași stradă, unde sîntem îmbrățișați pentru curajul nostru de a arăta lumii criza moral-ecologică în care ne aflăm. Sîntem primiți prea bine, pentru a nu deveni sceptici, nu față de distinsa doamnă care ne-a primit, pe ascuns îndrăgostită de Captain Planet, ci în raport cu credința noastră. Oamenii au credințe puternice legate de poziția lor în lume și de felul cum își văd acest destin. „Bineînțeles că există o datorie în a ne abține de la consumul excesiv al resurselor“ susține această doamnă. „Știu, e vorba de o viziune holistă asupra lumii, dar nu sîntem atomi pierduți prin univers, ci parte a aceluiași mecanism complex, Natura.“ Pentru cea sau cel care crede cu tărie într-o poziție holist-ecologistă, orice consum excesiv este blamabil moral. Mulți dintre aceștia cred că doar un stil de viață echilibrat și atent poate să mai salveze ceva în dezastrul planetar. Ei sînt avangarda progresului moral care vrea să integreze natura în lumea celor care merită considerație morală. Sîntem responsabili și avem datorii (chiar imperfecte) față de toate entitățile vii și față de ansamblul naturii care susține viața. Pentru aceștia, acțiunea antropică (al cărei exces începe cu Revoluția industrială) trebuie limitată.

Adesea se avansează argumentul generațiilor viitoare, care susține, uneori în forme foarte rafinate, necesitatea unui consum responsabil al resurselor, pentru ca umbra viitorului să nu devină întunericul celor de mîine. Nu avem datorii față de Natură, dar avem datorii să lăsăm celor care ne urmează un mediu adecvat unei vieți sănătoase, un mediu în care se pot dezvolta și-și pot atinge scopurile. Argumentul a fost puternic criticat, dar niciodată depășit. Chiar dacă e greu de acceptat că putem avea datorii față de persoane care nu există sau e evident că nu putem ști cum va arăta acest viitor (poate că generațiile viitoare vor explora spațiul în căutarea unor exoplanete locuibile), nu putem susține că persoanele din viitor nu merită nici o considerație morală și că existența lor nu ne privește deloc. Și noi am fost cîndva generația viitoare.

Pe linia de mijloc

Cine alegem să fim? Domnul rațional sau doamna empatică (pentru a păstra stereotipul pînă la capăt)? Cei doi împart ceva: o anumită prudență. Dacă individualistul e prudent în logica sa, știind că nu poți universaliza anumite datorii, holistul este prudent în acțiunile sale. Cei doi sînt părțile extreme ale unei dezbateri polifonice. Între aceste extreme, putem judeca folosind și alte instrumente de evaluare, de exemplu – o etică a consecințelor. Ce s-ar întîmpla dacă am acționa doar rațional sau am judeca întotdeauna empatic? Cum ar arăta o lume în care resursele s-ar reduce simțitor? Și cine va fi responsabil pentru aceste consecințe?

În plin capitalism psihedelic (ca să preiau formula lui Sloterdijk), vechea observație a lui Adam Smith – conform căreia tranzacționarea *liberă* a resurselor și diviziunea muncii, iar nu consumul aduc bunăstare – nu-și mai găsește rostul. Dincolo de credințele noastre divergente și de justificările pe care le dăm acțiunilor noastre, există ceva obiectiv: structura economică a resurselor. Ele sînt limitate și, în momentul de față, nu le guvernăm împreună, ci se exploatează privat. Acest traseu, de la resursa energetică la cetățean, seamănă cu o stradă întunecoasă pe care diverse persoane își joacă interesele. Piața energiei, dar și cea mai largă, a tuturor resurselor naturale, sînt lipsite de transparență, iar statul negociază și reglementează adesea în defavoarea cetățenilor. Aceștia sînt defavorizați în fața marilor consumatori industriali, dar le revine obligația de a salva Planeta. Cazul paradigmatic este cel al statului care stimulează energiile „verzi“, dar ele nu mai ajung la consumatorul casnic. Prudența la care sîntem noi invitați nu intră în preocupările guvernămîntului. Nedreptatea resurselor, pe care ar trebui s-o repare cetățenii, nu este, de cele mai multe ori, rezultatul acțiunilor lor. De aici trebuie început – de la un nou aranjament instituțional; aici se generează și dezbaterea morală. În care rațiunea și empatia, gîndirea ecologică și cea economică, respectul față de sine și cel față de natură pot sta împreună.

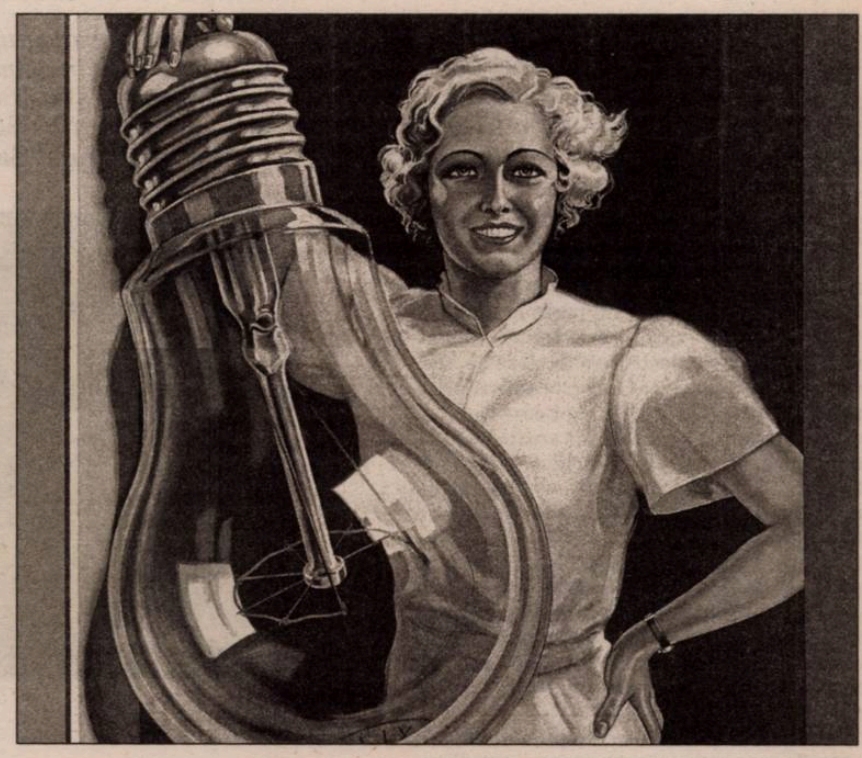

***Constantin Vică** este asistent universitar la Facultatea de Filozofie și cercetător în cadrul Centrului de Cercetare în Etică Aplicată (ccea.ro), Universitatea București.*

Zone neelectrificate din România

„În prezent, în România există localități izolate, amplasate la distanțe mari de centrele comunale și dispersate pe tot teritoriul țării, rămase în urmă din punct de vedere economic și chiar al civilizației, aceste localități nefiind electrificate (circa 30% dintre acestea sînt cătune cu 5-10 gospodării).

Racordarea la rețeaua electrică de distribuție a acestor localități izolate este o cerință minimală pentru asigurarea unor condiții de viață normale. Avînd în vedere că România este țară a Uniunii Europene, se impune asigurarea dezvoltării economice și sociale a regiunilor izolate. Potrivit ultimului studiu realizat pe această temă, situația localităților rămase de electrificat la nivelul întregii țări se prezintă astfel: 98.871 gospodării neelectrificate amplasate în 2237 localități, din care: 2360 gospodării amplasate în 95 localități total neelectrificate; 61.187 gospodării amplasate în 1992 localități rurale parțial electrificate; 35.324 gospodării amplasate în 150 localități urbane care necesită extinderi.

În cadrul operatorilor de distribuție aparținînd Societății Comerciale Electrica-S.A. (64.253 gospodării), din care: 1333 de gospodării amplasate în 57 de localități total neelectrificate; 34.839 de gospodării amplasate în 1019 de localități rurale parțial electrificate; 28.081 de gospodării amplasate în 89 de localități urbane care necesită extinderi. În cadrul operatorilor de distribuție privatizați (34.618 gospodării): 1027 de gospodării amplasate în 38 de localități total neelectrificate;

26.348 de gospodării amplasate în 973 de localități rurale parțial electrificate; 7243 de gospodării amplasate în 61 de localități urbane care necesită extinderi.

Electrificarea tuturor localităților necesită însă investiții cu costuri foarte mari și cu durată îndelungată de recuperare a investiției. Astfel, din analiza costurilor rezultă că fondurile necesare finalizării procesului de electrificare la nivelul întregii țări au valoarea de circa 1.032.000 mii lei.

Costul unitar rezultat din studiu, necesar pentru racordarea la rețeaua de distribuție a unei locuințe izolate este de cca 11 mii lei.“

(Sursa: „PROGRAMUL NAȚIONAL DE ELECTRIFICARE 2012-2016“ privind alimentarea cu energie electrică a localităților neelectrificate din România)

„Există matematică, există și poezie"

interviu cu directorul de imagine Adrian SILIȘTEANU

A absolvit Universitatea Media din București, Secția Cinematografie, în 2003. Din 2005, ***Adrian Silișteanu*** *lucrează ca director de imagine pentru numeroase filme românești, printre care* Pescuit sportiv, Din dragoste cu cele mai bune intenții, Domestic *– de Adrian Sitaru, și* Undeva la Palilula *– de Silviu Purcărete. În 2012, a regizat scurtmetrajul* Șanțul.

Cît de importantă e lumina pentru un director de imagine?

În jargonul breslei, există o expresie pe cît de celebră, pe atît de desuetă, și anume că operatorul de film sculptează cu lumina. Prețiozitatea pe care o presupune această formulare nu o golește însă de doza de adevăr pe care o conține. Lumina conferă identitate persoanelor și obiectelor care compun orice cadru cinematografic iar acestea, la rîndul lor, se reconstituie miraculos, în fața publicului, în clipa în care se aprinde lampa din aparatul de proiecție și fascicolul de lumină atinge ecranul.

În ceea ce mă privește, fără să fiu neapărat indiferent față de celelalte elemente care compun imaginea de film (suportul de înregistrare, scenografie, costume, machiaj etc.), chestiunea care mă preocupă cel mai mult, din punct de vedere creativ, este lumina.

S-ar putea crede că, după un anumit timp de exersare a acestei meserii, un director de imagine acumulează suficientă experiență, încît să reușească să creeze, fără să stea prea mult pe gînduri, atmosfera „perfectă" într-un film. Dar lucrurile nu stau chiar așa. Într-adevăr, ajungi, la un moment dat, să stăpînești latura tehnică a meseriei, dar lumina este mai mult decît tehnică. Aceasta se comportă de fiecare dată altfel. Noi înșine evoluăm și o vedem altfel, de la an la an, de la film la film. Publicul evoluează și o simte altfel. Totul se schimbă, și directorul de imagine trebuie să fie sensibil la aceste variabile. Altfel, se cade într-un soi de formalism inert iar rezultatul nu va fi decît un produs, în cel mai bun caz, bine executat, dar fără viață.

Cînd vine vorba despre becuri, la o filmare – e matematică sau poezie?

A existat dintotdeauna o căutare permanentă de a înțelege în ce anume constă munca operatorului de film și se crede adesea, în mod eronat, după părerea mea, că acesta este responsabil doar de crearea unor imagini frumoase. Dar ce înseamnă, la urma urmei, o imagine frumoasă? Recrearea realității filmice presupune o potențare a felului de manifestare a luminii în realitatea imediată sau o camuflare a acesteia? Există reguli peste care nu se poate trece, în iluminarea chipurilor umane? Conceptele de frumos sau urît sînt atît de bine definite încît să putem vorbi o interpretare indubitabilă a lor, în ceea ce privește imaginea cinematografică? De fapt, nu e nevoie decît de un singur lucru: justețea tonului în care se abordează imaginea într-un film, corelarea acesteia, a luminii, a culorilor, a profunzimilor și a tuturor componentelor sale, cu logica întregului film. Operatorul poate să realizeze, în sine, o adevărată performanță tehnică, dar, dacă aceasta duce la o estetică sterilă, potrivnică filmului, intențiile sale sînt la fel de contestabile ca și în cazul unei abordări total inestetice și neîngrijite.

Munca operatorului de film nu a fost niciodată una care să se bazeze doar pe resorturi artistice, el fiind obligat să aibă o cunoaștere temeinică a multor aspecte tehnice, legate de funcționarea aparatelor de filmat, analogice sau digitale, de sursele de iluminare, de filtre etc.

În concluzie – există matematică, există și poezie. Iar la urma urmei, cine spune că matematica exclude poezia?

Cînd vă gîndiți la o scenă pe care o aveți de filmat, vă gîndiți imediat și la schema de lumini de care aveți nevoie ca să iasă cum vă doriți?

Schema de iluminare apare destul de tîrziu în procesul de elaborare a imaginii și reprezintă metoda prin care operatorul dă o formă tangibilă gîndurilor sale. Dar înainte de toate, trebuie să știi ce îți dorești. De aceea, după lecturarea scenariului – moment în care începi să vizualizezi anumite lucruri și textul capătă o anumită concreteță în propriul imaginar –, urmează discuțiile cu regizorul, creatorul propriu-zis al respectivei opere. Acestea produc o anumită ajustare a intențiilor inițiale, care suferă, de altfel, un îndelungat și continuu proces de reașezare pe parcurul întregii perioade de pregătire a filmărilor, mai ales după găsirea locațiilor, definitivarea castingului, achiziționarea costumelor sau a elementelor de scenografie. Rareori se întîmplă, mai ales în cinematografia românească, să poți „reconstrui" realitatea filmică de la zero: decoruri adaptate nevoilor dramaturgice, costume special concepute pentru a se integra într-un anumit concept plastic etc. De aceea, schema de iluminare este practic ultimul pas înainte de filmarea propriu-zisă. Și nu rareori se întîmplă ca, în urma repetițiilor cu actorii la cadru, aceasta să sufere ajustări semnificative.

Vi s-a întîmplat să trageți nu știu cîte duble pentru un cadru, doar pentru că lumina nu cădea bine?

În general, odată ce am stabilit împreună cu regizorul coregrafia unei anumite secvențe, îmi place să cred că lumina pe care o execut răspunde într-o foarte mare măsură intențiilor dramaturgice și plastice ale respectivului film. De aceea, nu cred că s-a întîmplat să filmăm o dublă suplimentară doar pentru că lumina nu cădea bine. Evident, în cazul unei probleme tehnice (stingerea accidentală a unei surse de lumină, modificarea dramatică a luminii naturale ambientale etc.) este de la sine înțeles că acel cadru urmează să fie filmat încă o dată.

Dar în afară de aceste accidente, recunosc că, indiferent de cît de mult timp aș avea să pregătesc lumina pentru o anumită secvență, găsesc întotdeauna ceva care poate fi îmbunătățit. Încerc de aceea să profit la maxim de timpul în care regizorul discută cu actorii între duble, pentru a face acele modificări care cred că pot ameliora semnificativ rezultatul final.

Cine vă ajută cu luminile la filmare?

O echipă de filmare este compusă din foarte multe departamente a căror muncă interferează. La prima vedere, s-ar putea spune că greul iluminării cade pe umerii echipei de electrică. Este adevărat că principalul colaborator al directorului de imagine, în această privință, este maestrul de lumini sau „*gaffer*-ul". Acesta este ajutat de un „*best boy*" și de cîțiva electricieni, numărul lor variind în funcție de complexitatea schemei de iluminare. Sînt situații în care treaba se poate face cu trei-patru persoane, altele – în care este nevoie și de zece sau chiar mai mult. Dar aceștia beneficiază, la rîndul lor, de serviciile echipei de grip (mașiniști), care asigură suporturile pe care se fixează sursele de lumină sau diferitele accesorii folosite (grile, țevi, polecaturi, stative etc.).

Vă amintiți de o scenă de la vreun film la care v-ați chinuit pentru că nu reușeați să găsiți lumina potrivită?

În general, pregătirea minuțioasă a unui film face ca aceste situații să fie destul de rare, cu atît mai mult dacă regizorul și directorul de imagine au mai lucrat deja împreună și se cunosc suficient de bine. Filmul românesc actual excelează prin realism, motiv pentru care calitatea principală a luminii este aceea de a fi naturală, plauzibilă. În consecință, este destul de greu să „ratezi" lumina potrivită.

Există însă și filme care tratează subiecte fantastice sau își propun să construiască altfel de „realități" iar abordarea vizuală se face într-o cu totul altă cheie. Libertatea aparent nelimitată, pe care o ai în juxtapunerea diferitelor elemente, face ca decizia asupra eclerajului să fie mult mai dificilă, de unde pot apărea și anumite „bîjbîieli". Astfel, fără a spune că ne-am chinuit foarte mult pentru a găsi lumina potrivită, jocul cu proiectoarele la filmul lui Silviu Purcărete *Undeva la Palilula* a fost pe cît de inedit, pe atît de recompensant.

Care e cea mai spectaculoasă scenă pe care ați filmat-o?

În ultimul său film, *Domestic,* Adrian Sitaru a imaginat un plan-secvență foarte special, care a însemnat o mare provocare atît pentru mine, cît și pentru scenograful Cristi Niculescu: este vorba de acel așa-zis parastas care are loc pe la mijlocul filmului, în care camera se plimbă prin tot apartamentul familiei Lazăr, surprinzînd personajele în diferite situații. Complicația majoră a intervenit din cauza faptului că Adrian a dorit ca, la un moment dat, în timpul cadrului, „să pice curentul" în tot cartierul, iar eclerajul să se bazeze în continuare doar pe cele cîteva lumînări aprinse. Mai mult decît atît, periplul camerei așezate pe steadycam trebuia să se termine într-un fel de tablou general, în care să vedem toate personajele, lucru care nu se putea realiza decît prin mutarea în timpul cadrului a unui întreg perete, a unei canapele și a unei pianine. Pentru a-i sincroniza pe actori, pe cei cîțiva copii, echipa de electrică și cea de scenografie, am avut nevoie de o zi întreagă numai pentru repetiții, precum și de o zi completă pentru filmare.

a consemnat Ana Maria SANDU

Dan STANCIU

Zîna Electricitate

Alaiul zînelor e vast şi el străbate întinderi necuprinse, în paşi de dans, care îl poartă de la basm la ştecher. Către sfîrşitul veacului al XIX-lea (într-o vreme cînd miraculosul devenea ştiinţific), i s-a alăturat, cu drepturi depline, Zîna Electricitate, întruchipare feminină a luminii. O vedem, iradiind splendoare, pe afişul AEG (Allgemeine Elektricitäts-Gesellschaft) – Societatea Germană de Electricitate, înfiinţată în 1883. E o doamnă suplă, cu trupul vag acoperit de voaluri, dar avînd bustul dezgolit, aşezată comod şi oarecum lasciv pe o roată înaripată, deasupra globului terestru. Ţine în mîna dreaptă un bec aprins – făclie şi far într-o aceeaşi alcătuire – care va scoate lumea din bezne, călăuzind-o spre modernitate. Apare apoi pe un alt afiş, al Expoziţiei Electrice Internaţionale de la Philadelphia, din 1884. Acolo, pudoarea yankee i-a acoperit bustul, însă becul aprins (ţinut în mîna stîngă) şi roata înaripată s-au păstrat. Ca element suplimentar de noutate, mîna dreaptă a zînei bate la telegraf o depeşă, în timp ce doi îngeri (pe care nimic nu-i poate defini mai exact decît cuvîntul „rotofei“) vorbesc la telefon. Urmează, în 1923, o carte de Henri Letorey, care îi laudă virtuţile şi îi preamăreşte darurile chiar din titlu: *Vă ofer Sănătatea, Veselia, Economia, Bunăstarea. Sînt Zîna Electricitate*. Pentru ca, mai tîrziu, Compania de Distribuţie a Electricităţii din Paris să-i comande pictorului Raoul Dufy un panou de mari dimensiuni, menit să-i electrizeze pe vizitatorii Expoziţiei Universale din 1937. Comanda îi cerea artistului „punerea în valoare a rolului electricităţii în viaţa naţională, cu un accent deosebit pe rolul social de prim plan jucat de lumina electrică“. Zis şi executat: Raoul Dufy şi-a introdus penelul în priză şi a produs, la capătul unui an de trudă, o alegorie care măsura 624 de metri pătraţi şi care se chema, fireşte, *Zîna Electricitate*.

Roadele aduse de trecerea noii zîne prin aer şi prin pereţi nu puteau stîrni decît un entuziasm fără seamăn, ilustrat grăitor de *Marseieza electrică. Cîntec de luptă al electricienilor* (autori: G. Clair şi Rupin Schkoff), al cărei refren suna astfel: „La fire, electricieni! Aprindeţi cărbunii! / Să strălucim, să strălucim, / Un foc mai pur să lumineze naţiunile!“. Printre aceste roade putem socoti şi efectele benefice ale luminii în tratarea anumitor maladii sau disfuncţii, descrise pe larg de dr. Georges Geiger în lucrarea *Aplicaţii terapeutice ale băii de lumină şi ale băii de căldură luminoasă*, din 1901, de unde aflăm că o pacientă a lui, suferind de obezitate, a pierdut 6,900 kg în doar două luni, după ce s-a scăldat în 42 de băi de lumină. Sau „Diafanoscopul Gerrard electric de buzunar (model sterilizabil perfecţionat)“, prezentat de inventator la Congresul de Laringologie de la Paris, în 1914, „aparat universal pentru examinarea ochilor, nasului, foselor nazale, gîtului, gurii, sinusurilor, faringelui, laringelui, vegetaţiilor adenoide la copii şi adulţi, urechilor, canalului auditiv, timpanului, vaginului, rectului, intestinului etc.“.

Un „etc.“ ce pare a sugera existenţa altor cotloane întunecate pe care lumina electrică le poate da la iveală. Şi le-a dat: într-o ştire inserată în paginile gazetei *Scînteia electrică* (anul I, 1886-1887) facem cunoştinţă cu zonele de umbră ale zînei. Compania Edison & Swan United Electric (spune ştirea) a intentat un proces companiei Woodhouse & Rawson pentru contrafacerea unor brevete obţinute de Edison şi Swan în 1879 şi 1880, audierile din ziua de 19 mai 1886 fiind consacrate exclusiv dezbaterilor asupra semnificaţiei cuvîntului „filament“. S-ar zice că lampa începea să fileze acum, deşi semne prevestitoare ale unui asemenea fenomen apăruseră ceva mai devreme. Un observator atent ar fi putut desluşi, citind cartea lui Justin Duburgua, *Newtonianismul prieteniei sau scrisori filozofice despre lumină şi culoare* (publicată în 1803), acest avertisment deghizat în veşmintele unei teoreme: „Dacă un fascicul de lumină trece în sfera de atracţie a unui corp oarecare, el suferă o aberaţie perturbată“. Şi ce altceva decît o aberaţie perturbată ar putea fi cartea unui anume Pierre Roux, *Tratat despre Ştiinţa lui Dumnezeu sau Descoperirea primelor cauze. Lucrare care dezvăluie marele mister al electricităţii şi al magnetismului, acela al pilei atotputernice şi nesecate, precum şi legile eterne ale fiziologiei generale, constituind galvanoplastica daguerriană universală*, din 1857? De unde transcriu două pasaje lămuritoare: 1) „Eterul ceresc este un burete sublim şi însufleţit şi matematic regulat, prin ale cărui canale circulă agentul sublim, sau sămînţa lui Dumnezeu, sau electricitatea“; 2) „Biblia este cel mai desăvîrşit tratat de electricitate care poate exista pe lume“.

Cum tot o aberaţie perturbată îmi pare a fi „maşina de aplauze automate“ din teatrele vieneze, a cărei descriere o găsim în cartea lui Ferdinand Faideau, *Ştiinţa curioasă şi amuzantă*, apărută în 1902: „un aparat compus din doi saci de piele, de mărimea unor mănuşi de box, legaţi prin fire electrice de loja regizorului. Acesta nu trebuie decît să apese un buton pentru a face ca sacii să se lovească unul de altul, scoţînd un zgomot întru totul asemănător aplauzelor unei săli în delir“. Înclin să cred că o maşină de aplauze automate, cu sunetul amplificat în difuzoarele propagandei, s-a aflat la originea formelor aberante de folclor consemnate în volumul *Lirica populară românească cu tematică actuală*, din 1984. Cîteva exemple: „Foaie verde de cicoare, / Cîndeşti e comună mare, / Cu trei sate-alăturate, / Frumos electrificate“; „Frunză verde şi-o sipică, / Am un bec, o floricică“; „Foaie verde de pe rampă, / Cu chibritul n-aprind lampă; / Învîrtesc un bumbuşor / Şi aprind becul uşor“; „De-aş putea, eu face-m-aş / Puişor de lăstunaş / Şi spre-al cerului sălaş / În zbor aprig duce-m-aş, / Să-mi desfăt privirile / Cercetînd turbinele / Mîndre şi uzinele / Ce-şi împart luminile / Prin toate căminele“.

Aşa o fi, dar uzinele ucid zînele.

Iulian ANGHELUŢĂ

Lumină pentru România

La Ursici am ajuns în iarna lui 2008, ca participant la o acţiune organizată de mai multe cluburi de *offroad*. 20 de maşini burduşite cu alimente greu perisabile, haine şi încălţăminte au mers la Ursici pentru aşa-numita Umanitară de Crăciun. Am rămas impresionat de locul în care trăiesc ursicenii şi de drumul foarte greu, în condiţii de iarnă, pe care a trebuit să-l străbatem pentru a ajunge la ei. Lucrurile bune se obţin greu, şi a meritat din plin. Am descoperit locuri frumoase şi oameni puternici, care trag şi nu se vaită. M-am simţit, din prima clipă, alături de ei şi am vrut să îi ajut cumva. Nu puteam să repar drumul în locul primarului, aşa că am ales calea luminii. Lumină pentru case, dar şi pentru a fi în legătură cu lumea. Vă daţi seama că oamenii ăştia mergeau jos, în vale, adică vreo 12-13 kilometri, ca să-şi încarce telefoanele mobile?

După aproape patru ani de cînd am pus piciorul şi sufletul în Ursici, am demarat „Lumină pentru Ursici“ – o acţiune prin care am vrut să strîng banii pentru 14 panouri solare şi auxiliare. Ursici este un sat de munte, ale cărui case sunt risipite aşa, pe culmi... Distanţele şi văile dintre case fac imposibile un sistem centralizat. Un studiu de fezabilitate, cum se poartă acum, vorbea de vreo 3 milioane de lei pentru racordarea la reţeaua electrică naţională. Panourile solare sînt soluţia cea mai potrivită, din toate punctele de vedere: financiară, ecologică, logistică. Luni de zile, am povestit oamenilor despre Ursici, am participat la evenimente şi am vîndut tricouri sau becuri-opaiţ. Cînd mesajul a ajuns la una dintre băncile de la noi, cei de-acolo nu au stat pe gînduri şi au finanţat proiectul, iar 25 de voluntari au adus lumina în Ursici.

„Lumină pentru Ursici“ merge mai departe şi devine acum „Lumină pentru copiii din Ineleţ“. Ineleţ este un sătuc din Munţii Cernei, în care o mînă de oameni şi trei copii îşi duc vieţile, fără curent electric. Am primit fonduri de la aceeaşi bancă, dar şi sprijin de la oameni: cărţi pentru copii, imprimante şi cereri de a ne fi alături pe teren. În aprilie, vom monta panourile solare la mica şcoală din Ineleţ şi le vom da copiilor şansa unui viitor mai luminos, aşa cum m-au învăţat la şcoală, cînd eram pionier, prin utilizarea de computere moderne.

Lumina nu se opreşte aici. În aprilie, voi demara „Lumină pentru România“ – o acţiune socio-eco-culturală. Voi străbate ţara pe bicicletă, şi nu cu maşina – aşa cum se obişnuieşte –, pe drumuri secundare şi terţiare. Cu siguranţă, îmi vor fi alături şi alţi iubitori de aventură pe două roţi. Voi (re)descoperi oameni şi locuri mai puţin cunoscute şi le voi spune povestea. În tot acest timp, voi strînge fonduri pentru ca, din toamnă, să merg din nou, alături de voluntari, la cei care au nevoie de lumină, în şcoli sau comunităţi izolate.

***Iulian Angheluţă** lucrează în publicitate. A pus bazele „Free Mioriţa“ şi se străduieşte să schimbe ceva în vieţile oamenilor din jur. Mai multe pe site-ul www.freemiorita.ro.*

„Este vorba despre valorile în care credem...”

interviu cu Radu COȘARCĂ, director Relații Externe, Enel România

De ce se implică Enel în proiecte de responsabilitate socială?

Responsabilitatea socială ar trebui să facă parte din ADN-ul tuturor organizațiilor. Este una dintre valorile care conduc operațiunile companiei noastre în societate, este chiar sensul final al întregii noastre activități. Noi modernizăm și dezvoltăm, de fapt, o „rețea de autostrăzi” – neștiută și nevăzută – care face parte din infrastructura strategică a României: rețeaua de distribuție electrică. Dezvoltarea durabilă (sau sustenabilitatea) este, deci, obiectul muncii noastre, și nu un vis născut prin laboratoarele companiei. Pentru că investim pe termen lung, gîndim afacerea noastră ca pe o parte integrantă a unui proces mai amplu al modernizării societății românești. Iată de ce sprijinim cultura, educația, sportul, protecția mediului: pentru că într-o astfel de lume vrem să trăim și să lucrăm.

Care sînt liniile principale care definesc programele de responsabilitate socială ale Enel?

Identificam nevoile cele mai urgente ale comunității și apoi creăm proiecte care urmăresc nu doar obținerea unui efect vizibil pe termen scurt, ci și un efect mai profund, de exemplu schimbarea unor mentalități, inducerea unui stil de viață sănătos, responsabilizarea individului în fața problemelor generale ale societății.

În România, CSR reprezintă o noutate – doar de cîțiva ani companiile (în primul rînd cele multinaționale) au început astfel de programe. Din experiența dvs., cum percepe publicul astfel de programe?

CSR-ul în România crește odată cu economia, odată cu maturizarea companiilor și a tipurilor de public ale acestora. Experiența, cărțile de comunicare arată că oamenii, sau mai bine zis clienții, puși în fața unei opțiuni, aleg compania cu imaginea mai bună. Deci pot avea astfel de beneficii acele companii care au o relație directă cu clienții și vînd nemijlocit un produs sau un serviciu. Există alte corporații, precum Enel, care nu au beneficii directe de pe urma unor activități de responsabilitate socială, dar au o înțelegere superioară a rolului unei companii în viața unei comunități. Cîștigăm încrederea oamenilor, absolut necesară unei companii care lucrează pentru viitorul lor mai bun. Noi nu credem că putem progresa decît într-o comunitate prosperă, deschisă, cu oameni educați și pozitivi.

Un loc comun despre CSR este următorul: „De fapt, companiile susțin astfel de programe pentru că vor să-și facă reclamă.” Cum comentați?

Noi nu vindem produse de pe raft, din galantare, din vitrine luminoase. Este vorba despre valorile în care compania noastră crede, iar printre aceste valori se numără respectul. Oameni din patruzeci de țări nu pot fi ținuți laolaltă doar prin interese economice, ei sînt uniți de principii înalte care dau un sens metafizic muncii lor. Implicarea în viața comunității în care facem afaceri, în care prestăm un serviciu de natură publică, face parte din misiunile companiei noastre.

În unele dintre programele dvs., încercați să promovați un „consum energetic responsabil”. Practic, o companie care vinde energie îi învață pe oameni să consume mai puțină energie. Nu e un paradox?

Dincolo de activitatea comercială a unei companii, aceasta are o responsabilitate majoră în ceea ce privește mediul în care își desfășoară activitatea și viața comunității din care face parte. Platforma de responsabilitate socială a Enel își propune să creeze o lume durabilă pentru generațiile viitoare. Enel a lansat programul prin care încurajează un consum eficient de energie în comunitățile românești, pentru a contribui cu adevărat la viața acestora, creînd condițiile necesare unui consum redus de energie, din care rezultă costuri mai mici.

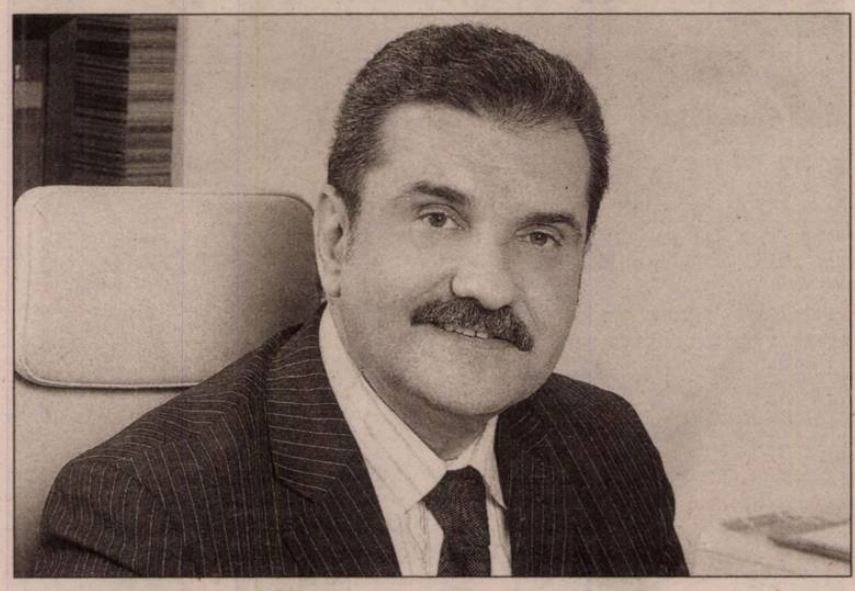

De ce susțineți în mod special artele vizuale (participarea României la Bienala de la Veneția, posturile de transformare pictate etc.)?

Artele vizuale nu sînt în mod necesar preeminente în planul nostru de comunicare; alegem proiecte cu efecte multiple, atît pe plan cultural, cît și economic, social sau educațional. Zona artistică-vizuală este doar o parte din strategia noastră de responsabilitate corporativă. De exemplu, alături de proiecte precum „City of Energy”, Expoziția „World Press Photo” (de natură vizuală, dacă le judecăm în detaliu), Enel susține proiecte muzicale precum Festivalul Internațional „George Enescu”, care este unul dintre cele mai mari festivaluri de muzică din Europa și brand de țară, proiecte sportive – precum Turneul de tenis ATP, proiecte educative în școlile din România – precum „Play Energy” și, nu în ultimul rînd, proiecte umanitare prin intermediul Fundației Enel Cuore Onlus.

După exemplul companiilor străine, au început și unele companii românești să acorde atenție CSR. Dar succesul politicilor CSR nu cumva are nevoie și de o educație / o anumită atitudine din partea publicului, nu doar a companiilor?

O companie aduce în CSR *know-how*-ul său de organizare, de performanță, de măsurare a performanței, de eficientizare a costurilor și de maximizare a rezultatelor. Venind cu această experiență într-un domeniu public – în care, după cum se știe, statul sau organizațiile publice nu excelează –, aduce deja o mare contribuție. Pe de altă parte, este forța exemplului: o companie nu-și propune să acopere în întregime un domeniu precum sănătatea sau educația, nu e chemată să facă acest lucru, căci acesta este rolul statului, rolul guvernului unei țări; dar o companie poate da exemple care generează rezultate importante, autentice, admirabile, mediatizabile și poate crea un precedent urmat de alte companii și urmat ulterior de parteneriate public – privat și sperăm, în cele din urmă, de instituțiile abilitate ale statului. Publicul, la rîndul său, contribuie la acțiunile de responsabilitate socială ale companiilor, prin acțiuni de voluntariat, prin feedback-ul oferit prin intermediul diferitelor canale și prin petițiile pe care le face, de multe ori, pentru a atrage atenția asupra zonelor unde consideră că este nevoie de intervenția companiilor. Consider că putem vorbi, pînă la urmă, de un parteneriat, care vine atît în beneficiul companiilor, cît și în cel al publicului.

Care sînt momentele în care un om care lucrează în domeniul CSR simte că proiectele sale chiar au efect în societate? Cu alte cuvinte, dincolo de strategii, implementare, raportări etc., care sînt micile bucurii care împing lucrurile mai departe?

Urmărim ca proiectele noastre să aibă un impact cît mai mare la nivel social, în comunitățile cărora ne adresăm și pe care le tratăm cu aceeași seriozitate, indiferent de bugetul lor, indiferent de numărul de membri care sînt „atinși” de acest proiect. Spre exemplu, tratăm cu aceeași seriozitate un proiect prin care schimbăm becurile clasice, cu consum mare și durată de viață mică, cu becuri ecologice, într-un sat, integral, la toate gospodăriile din acel sat, deci atingem, să spunem, cîteva mii de familii, sau un proiect precum Festivalul Enescu, prin care, putem considera că atingem o țintă de milioane de oameni din această țară, dacă avem în vedere toate consecințele în plan cultural, social, economic, media, educațional ale acestui proiect.

CSR-ul în România crește odată cu economia, odată cu maturizarea companiilor și a publicurilor acestora.

a consemnat Mircea VASILESCU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Un hotel pentru toată lumea

Am primit cartea *Hotel Iris,* scrisă de Yoko Ogawa şi publicată de Humanitas, ca pe o invitaţie de a petrece cîteva ore într-o ambianţă japoneză. Sînt, deci, „un turist european" cu un aparat de fotografiat în mînă, încercînd să surprind frînturi din specificul local. Numai că developînd, cu mintea mea de european, aşazisele fotografii surprinse în carte, am o surpriză: imaginile revelate par universale, chipurile şi poveştile îmi sînt familiare, nu par a avea nimic exotic, nimic străin.

Iată cîteva asemenea imagini: o adolescentă, cu o copilărie marcată de uciderea tatălui chiar sub ochii ei, chinuită de abuzurile străinilor şi de indiferenţa etanşă a mamei. Sau: o adolescentă care trăieşte într-un „acasă-hotel", sub semnul provizoratului, al poveştilor sordide, al lipsei de intimitate, al agresiunii clienţilor. Şi, în sfîrşit, aceeaşi adolescentă, sufocată de comportamentul dominator al mamei şi confundînd agresivitatea, jocul sexual sadic, tortura fizică practicată de cel de care se îndrăgosteşte, cu protecţia, siguranţa, iubirea.

Un alt portret *déjà-vu* este cel al mamei mereu nemulţumite, preocupată de supravieţuire, hipercritică cu propria fiică, indiferentă la abuzurile sexuale la care aceasta este supusă. Singurul semn de atenţie, de minimă grijă faţă de fata ei este obiceiul de a-i pieptăna obsesiv, nemilos, părul, tratat ca atribut al feminităţii şi frumuseţii vandabile. Acest gest este, însă, nu mai puţin, o nouă formă de a-şi exercita puterea asupra fetei.

Cel de-al treilea personaj principal – domnul trecut bine de 50 de ani, translator fără comenzi serioase, cu un trecut întortocheat, violent, care a lăsat, în alcătuirea sa, răni adînci. Acest domn se îndrăgosteşte de adolescentă, îi scrie scrisori tandre, fermecătoare, dar în intimitate nu ezită să dezlănţuie un adevărat iad erotic, cu ritualuri umilitoare, greu de povestit, citit, înţeles.

Fără rădăcini adînci într-o civilizaţie sau alta.

Pînă aici, s-ar zice că avem de-a face, cum spuneam, cu o poveste universală. Fără rădăcini adînci într-o civilizaţie sau alta. (De altfel, autoarea, în afara unor mici excepţii, nu dă nici un amănunt care să situeze personajele într-un decor nipon.) Şi totuşi, o prietenă, mai informată decît mine, îmi spune că ceea ce nouă, europenilor, ni se pare greu de înţeles în ritualurile erotice practicate de cei doi îndrăgostiţi, pentru asiatici, ele nu sînt chiar atît de neobişnuite. Dimpotrivă, există o lungă istorie a erotismului japonez, chinuitor, străniu, sofisticat, istorie transpusă în imagini sau poveşti de către artişti celebri. Privită din acest punct de vedere, povestea lui Yoko Ogawa pare o poveste de dragoste obişnuită, ai cărei eroi practică ritualuri dureroase, e adevărat, dar străvechi.

Nu este, evident, o carte pentru minori. Dar poate fi, pentru tînărul cititor, o carte importantă, măcar din două motive: 1) Cartea este o invitaţie de a ne împrieteni cu departele, fără prejudecăţi, fără clişee, fără crispare. Pe scurt, un exerciţiu de toleranţă în faţa diferenţei, a lui „altceva", oricît de străin sau bizar ar fi. 2) Cartea pune cel puţin două întrebări esenţiale: Care este graniţa dintre universal şi exotic? Cît de departe (sau aproape) ne este, de fapt, Japonia?

Tematica rubricii de faţă mă face să adaug: cum trebuie oare să arate ora de educaţie sexuală din şcoli? Cîtă „Japonie" poate admite tradiţia europeană?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

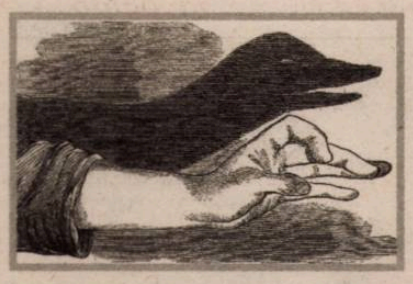

Iaromira POPOVICI

bazar

Singurătatea în filme de Oscar

Gravity, filmul pentru care Alfonso Cuaron a luat Oscarul pentru regie, este, printre altele, despre singurătate. Evident că deriva spaţială în care plutesc aşa de măiastru personajele (de altfel, a luat şi Oscarul pentru efecte speciale, şi pentru imagine) e una metaforică, a vieţilor noastre cele de toate zilele. Iar singurătatea căreia Sandra Bullock *(alias* dr. Ryan Stone, nume simbolic şi el – piatra e cea care opune stabilitatea lipsei de gravitaţie, iar prenumele bărbătesc ne aminteşte de *Saving Private Ryan)* îi supravieţuieşte, în final, e cea căreia trebuie şi noi să-i facem faţă, neşifonaţi, în demersurile cotidiene.

Cu ceva asemănător se confruntă şi personajul lui Robert Redford în *All is Lost* (J.C. Chandor, 2013), doar că pe fundalul unei alte întinderi nemărginite: marea. După ce barca personajului ce naufragiază singur pe lîngă insula Sumatra este găurită de un container care trece pe lîngă ea, începe, pentru eroul intitulat „Our Man", seria continuă de dezastre. Dezastre care se succed după o logică strict descendentă, a distrugerii, ducînd, cel puţin aparent, spre singurul final posibil: moartea. Opusă celei din filmul fermecător care a luat anul trecut Oscarul pentru regie, şi anume *Viaţa lui Pi* (Ang Lee, 2012), în care aproape orice situaţie avea soluţii miraculoase, mitologice.

În *All is Lost,* Our Man trece din dezastru în dezastru: barca i se găureşte, apoi se scufundă cu totul, în urma unei furtuni. Corăbiile cărora le semnalizează trec pe lîngă el, ba chiar, aproape de final, barca pneumatică în care rămîne ia foc de la o petardă pe care o aruncă. Animalele mării sînt ameninţătoare şi deloc prietenoase, nici vorbă de vreo urmă a tigrului lui Pi. De altfel, aproape nici o urmă de vreo divinitate sensibilă în vreun fel: omul pare să fie lăsat total în voia valurilor, spre moarte, şi nimănui nu pare să-i pese de el.

În *Gravity,* cerul este nemărginirea în care personajele plutesc. Acolo, singurătatea nu este totală, pentru că personajul Sandrei Bullock este însoţit, în aproximativ jumătate de film, de cel interepretat de George Clooney (lt. Matt Kowlaski) şi de vocea de la sol care îi coordonează. Printre filmări şi sunete spectaculoase, se conturează un cu totul alt gen de singurătate: cea asistată, afectivă. Una pe care o putem duce şi din care putem supravieţui. Dr. Stone rămîne singură, dar este asistată, chiar *post-mortem,* de lt. Kowalski. Un personaj fascinant, care pare uşor golan, preocupat de micile întîmplări ale vieţii, dar care e, de fapt, erou. Un erou care se sacrifică pentru binele colegei sale.

Kowalski îi restabileşte, într-un fel, încrederea lui Ryan Stone în umanitate: aceasta trecuse prin suprema tragedie cu cîtva timp în urmă – îi murise copilul. Sacrificiul lui Kowalski şi atitudinea lui asupra vieţii şi morţii îi schimbă perspectiva lui Ryan Stone şi o ajută să supravieţuiască. Să poată învinge imensitatea spaţiului, în acelaşi timp fascinantă (aşa cum o vede Kowalski) şi terifiantă (cum o percep dr. Stone, dar şi spectatorii). E simpatic modul ei de supravieţuire, cu un modul rusesc şi apoi cu unul chinezesc, într-un soi de mesaj universal pacifist.

All is Lost nu e, nici el, pînă la capăt, ce pare a fi. În ciuda oricărei urme de compasiune a naturii ori a divinităţii, ca să nu mai vorbim de a semenilor faţă de Our Man, finalul schimbă situaţia: o mînă i se întinde acestuia şi e scos din apă. Mi se pare incredibil: nici acum nu sînt sigură că am văzut bine... după întreaga demonstraţie a filmului. Mesajul, pînă la urmă, dacă l-am înţeles corect, e că şi-n situaţiile cele mai lipsite de speranţă se pot întîmpla miracole. La care nu avem nici cea mai infimă contribuţie. Ţin de o altă logică.

Repet, filmele mi se par metafore evidente ale lumii în care trăim şi ne străduim să supravieţuim. Într-o singurătate, de astă dată, mascată de dense şi aparente aglomerări umane. Pe lîngă cer şi apă, pămîntul, cu furnicarul lui omenesc cu tot, e o altă nemărginire (ce pare mărginită) căreia trebuie să-i facem faţă.

Selma IUSUF

legende urbane

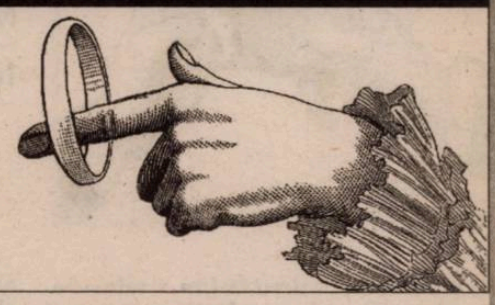

Pijamale vărgate

Domnul era mai degrabă gras şi, evident, peste poate de obosit. Adormise rezemat într-unul din scaunele de metrou, cu picioarele bine întinse, pînă aproape de mijlocul culoarului. Capul îi alunecase uşor pe un umăr şi dormea de parcă lumea nu avea un început şi un sfîrşit. Dormea tun. La fiecare expiraţie, un oftat uşor îi umfla buza de sus cu o plozivă somnoroasă – o velă leneşă care prinde, pocnind, cîte o pală de vînt. „Atenţie, se închid uşile, urmează staţia", vînzoleala din jur, pachete şi sacoşe trîntite pe lîngă picioare, liceenii ăia care rîdeau în hohote uitîndu-se la el – nimic, nimic nu-l deranja pe domn. Era în ale lui. Am mers cu el preţ de trei staţii şi l-am lăsat pufăind în continuare, într-un abur călduţ, de bere la halbă.

Probabil că aţi dat şi dumneavoastră peste articolele acelea inepte care explică ce înseamnă pentru personalitatea cititorului o poziţie sau alta preferată în somn. Spune-mi cum dormi ca să-ţi spun cine eşti – genul de tîmpenii. Adicătelea, dacă dormi pe burtă, eşti autoritar, dacă dormi pe spate, te entuziasmează creioanele verzi, iar dacă dormi cu pernele în braţe, eşti avar şi îţi plac bichonii – genul de tîmpenii. Adevărat îmi pare însă că atitudinea faţă de somn, de dormit poate spune cîte ceva despre o persoană. Sînt oameni care, oricît de obosiţi ar fi, nu pot dormi în public. Vor sta în maşini, în trenuri şi în avioane treji bec, cu ochii crăpaţi de somn, dar nu vor dormi. Stinghereala asta are cîteva explicaţii simple. Eşti extrem de vulnerabil în somn. Şi, mai ales, poţi fi extrem de caraghios cînd dormi, cînd trupul se relaxează şi nu mai ai control asupra multor funcţiuni. Multora nu le-o plăcea să se lase în plata Domnului în public, ca nişte păpuşi de cîrpă, capetele căzute în piept sau aruncate pe spate, cu picioarele de-a valma, cu pleoapele în intimele zbateri REM şi cu clăbucei de salivă pe la gură. Alţii sînt mult mai relaxaţi şi pot fura cîteva minute de somn oricînd şi oriunde. Zece minute de somn adînc şi sînt gata proaspeţi, ca după o noapte întreagă de dormit temeinic. Oameni cu nervii mai tari, care pot adormi în orice fel de zgomot. Cu capul pe boxe de mare putere în funcţiune – genul de oameni.

Drept e că, în modernitate, somnul şi-a pierdut mult din intimitatea pe care începuse cu greu s-o dobîndească, prin secolul al XIX-lea, mai cu seamă. Zborurile lungi cu avionul, călătoriile în general şi o mobilitate mare a populaţiei, viaţa în goană şi viaţa în valize au făcut din mulţi – campioni ai dormitului pe te miri unde şi te miri cum.

Şi ce istorie lungă am parcurs dormind! De la bietele fiinţe dormind claie peste grămadă în peşteri, îmbrăcate în pieile de toate zilele, pînă la fiinţele sclifosite care-ţi aranjează dormitoarele după energii feng shui sau alte bazaconii, dormitul s-a adaptat şi s-a schimbat odată cu omenirea. Citeam pe undeva că, nu de mult, chiar pînă pe la 1800, lumea obişnuia să doarmă în două reprize: prima – de la înserat pînă uşor după crucea nopţii, cînd se făcea, o oră-două, o pauză de trezie. În răstimpul ăsta de veghe, lumea medita, se ruga, mînca, făcea sex sau ştergea praful prin casă. După aia urmau alte cîteva ore de somn, pînă la crăpatul de ziuă. Electricitatea şi orarul de la serviciu au dat peste cap deprinderile astea şi am ajuns să dormim legat, fără alte intermezzo-uri distractive.

Atîtea lucruri sînt legate de somn şi de dormit în antropologia asta a moţăielii. Mobile şi dormitoare. Insomnii, somnifere, depresii. Cocaină, noaptea zi şi ziua noapte, ticuri, ritualuri, temeri şi frici subterane. Vise şi pijamale. Iniţial, am vrut să vorbesc aici, cu dumneavoastră, despre pijamale. Au o istorie bogată, care-şi începe drumul somnoros de prin epoca colonială şi ajunge azi pînă în stradă, pe fetele care-şi plimbă dimineaţa căţelul. O singură nedumerire n-am rezolvat-o încă. De ce sînt pijamalele clasice vărgate? Am o teorie fantezistă, care nu se verifică însă. Revin cu povestea.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

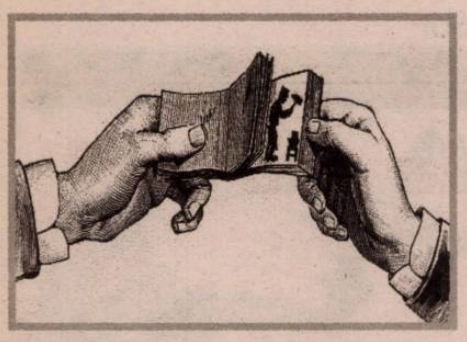

Marius CHIVU

feedbook

Regele încoronat al nuvelei

● **Paul Heyse, *Andrea Delfin*, traducere de Elena Davidescu, Editura Litera, 2013.**

Considerat de mulţi un scriitor de geniu, comparabil oricînd cu Goethe, înnobilat şi onorat cu titluri, (supra)numit Prinţ al poeziei în Germania, unde devenise, la începutul secolului al XX-lea, figura literară tutelară, şi distins la bătrîneţe – avea 80 de ani – cu Premiul Nobel, cînd faima lui literară se răspîndise deja în toată lumea, Paul Heyse este astăzi, din păcate, puţin cunoscut în România. În ciuda faptului că a fost şi un scriitor prolific, care s-a exersat în mai toate genurile – roman, poezie, nuvele, piese de teatru şi eseu –, din opera lui s-a tradus puţin în limba română şi au trecut decenii de cînd n-a mai fost reeditat. Antologia de faţă încearcă să ofere cititorilor, prin cele patru nuvele selectate, o imagine cît mai exactă, chiar dacă cumva în miniatură, a artei sale. Supranumit însuşi „regele nuvelei", Paul Heyse a scris aproximativ 180 de povestiri, de-a lungul îndelungatei sale cariere literare, începute în 1855, chiar cu un volum de nuvele care l-a consacrat imediat drept cel mai valoros scriitor al generaţiei sale. De altfel, nuvelistica sa a fost, încă din timpul vieţii, onorată cu o serie de *Opere alese,* în nu mai puţin de zece volume.

Critica literară a distins mai multe etape creative, iar selecţia celor patru nuvele de faţă – „Andrea Delfin" (1859), „Călătorie în căutarea fericirii" (1866), „Jorinde" (1878) şi „Măgăriţa" (1883) – reprezintă la vîrf pe fiecare dintre acestea, deşi toate sînt tributare, chiar dacă nu pînă la capăt, imaginarului romantic: povestirea în povestire; recuzita şi retorica patetic-sentimentalistă, în dialog sau în secvenţele epistolare; temele onoarei (de familie) pierdute şi a iubirii nefericite, ce alternează iubirea-pasiune cu iubirea-agapé (în aproape toate textele apare cuplul mamă-fiică). Personajele, întotdeauna virtuoase şi conduse de un nescris cod etic, uneori superstiţioase, altruiste, gata de sacrificiu – propria suferinţă răscumpără sau răzbună suferinţa celorlalţi –, sînt, de cele mai multe ori, victimele inocente ale unei pasiuni (fără erotism) mistuitoare sau ale unei datorii mai presus de simţire. „Oare credinţa nu e nimic şi pasiunea e totul? Oare o fericire poate fi trainică fără un schimb de îndatoriri?" se întreabă, la un moment dat, un personaj pus în faţa unei alegeri dificile. Cealaltă temă recurentă este cea a diferenţelor de rang, a conflictelor şi a nedreptăţilor sociale puse sub semnul fatalităţii, a destinului crunt şi schimbător, uneori într-un sugerat acord cu păcate mai vechi ale familiei. „Nu vrea soarta!" – după cum exclamă acelaşi personaj, boala şi moartea fiind agenţii unei voinţe potrivnice, mai presus de înţelegerea, puterile şi idealurile oamenilor aruncaţi, în ciuda nobleţei lor sufleteşti, în situaţii fără ieşire, „vinovaţi" de vini obscure, constrînşi la eşec şi pedeapsă divină. Căci virtutea este, de regulă, sinonimă cu suferinţa, iar datoria se indentifică deopotrivă cu răzbunarea, dar, mai ales, cu sacrificiul de sine.

În nuvela „Călătorie în căutarea fericirii", un tînăr nobil aflat în drum spre potenţiala sa logodnică („Călătoresc în căutarea fericirii, iar fericirea unui bărbat este de obicei o femeie", cum se destăinuie el), trage la un han unde cunoaşte o servitoare care se dovedeşte a avea un suflet mare, pe măsura sărăciei materiale şi a nefericirii sentimentale. Umila şi străina cameristă îi atrage atenţia tînărului, „novice faţă de femei" şi care „visează la ceva frumos", stîrnindu-i apoi simpatia şi, în cele din urmă, sentimente mai reale şi mai puternice decît cele induse de convenţionala uniune cu o femeie al cărei comportament trădează vanitatea frumuseţii fizice şi a rangului. „Mi-e cu neputinţă să plec de aici fără să ştiu mai mult decît că eşti nenorocită. Nu crede că la mijloc e doar curiozitate. Se zice că dragostea se naşte într-o clipă, dar că prietenia are nevoie de un lung răstimp de încercare. Dacă judec după iuţeala cu care s-a născut sentimentul meu, trebuie să cred că ceea ce mă reţine aici este dragoste", îi mărturiseşte tînărul servitoarei a cărei încredere încearcă să i-o cîştige. Povestea acesteia, despre o dragoste interzisă şi sfîrşită tragic înainte chiar de a începe, îi declanşează pasiunea şi hotărîrea de a fi el cel care va rupe blestemul destinului potrivnic (şi chiar pe cel al nepotrivirii de clasă), care o va salva pe ea din ghearele unui trecut nefericit şi vinovat, şi pe el însuşi – din capcana unui viitor incert. Călătoria tînărului „în căutarea fericirii" cunoaşte, astfel, un alt drum, neprevăzut, mai scurt, dar nu mai uşor, căci trebuie să traverseze ruinele trecutului.

Tot despre povara unui trecut marcat de evenimente dramatice este vorba şi în „Jorinde", unde o tînără şi foarte frumoasă femeie străină apare într-un oraş a cărui viaţă liniştită va fi tulburată peste măsură. Apariţia învăluită în mister şi prezenţa strălucitoare a acestei femei aparent inabordabile – despre care bărbaţii spuneau că era „mult mai frumoasă decît şi-o închipuiseră şi că nicăieri niciodată nu văzuseră ceva asemănător, afară doar de tablouri" – devin subiectul de conversaţie predilect al comunităţii, obiectul de adoraţie al tuturor bărbaţilor, respectiv de invidie al tuturor femeilor şi, în cele din urmă, motivul pentru care viaţa oraşului este zguduită: „Dospea agitaţie pătimaşă, ură, iubire, teamă şi invidie, într-un amestec întunecat, săptămînă după săptămînă, ca şi cînd s-ar fi întors timpurile fabuloase, cînd ici şi colo un balaur, un şarpe veninos sau alt monstru crîncen pusese la bir vreun oraş sau vreo insulă." Dispuşi să facă gesturi necugetate pentru a-i intra în graţii, bărbaţii se depun singuri la picioarele acestei femei a cărei secretă datorie este răzbunarea unei nedreptăţi familiale din trecut. Doar că raţiunea inimii se dovedeşte a fi mai puternică decît voinţa şi datoria, iar blestemul sîngelui vărsat lucrează pe căi nebănuite. Venită pentru răzbunare, femeia este trădată de propria inimă şi, astfel, atrage asupră-i un stigmat şi mai mare.

„Măgăriţa" este, la rîndu-i, o nuvelă construită tot în jurul unei nedreptăţi. O „familie" – alcătuită dintr-o bătrînă, fiica ei „cu mintea neîntreagă", copila din flori a acesteia şi o măgăriţă bolnavă – îşi duce traiul mizer într-o pădure la marginea satului. Abandonate de comunitatea căreia îi aparţine membrul marcant ce-a dezonorat-o pe fata slabă de minte, „cele patru biete femei" reprezintă, de fapt, amintirea şi dovada păcatelor oamenilor. Avînd, datorită vieţii umile trăite, o speranţă de mîntuire pe lumea cealaltă, bătrîna se întreabă, totuşi, dacă vor mai fi împreună cu animalul, singura fiinţă curată şi credincioasă. Doar că, înfrîntă de natura rea a oamenilor, bătrîna nu mai are puterea de a îndura şi hotărăşte să încheie socotelile cu lumea aceasta, grăbindu-se să capete „bucuria cea veşnică" şi, implicit, să afle răspunsul la singura ei întrebare existenţială, adresată singurului om care le arată compasiune: „Credeţi că şi măgarii se duc în cer?"

Am lăsat la urmă prima – cronologic – dintre nuvele, „Andrea Delfin", aceasta fiind cea mai întinsă nuvelă şi, literar vorbind, cea mai bine realizată. Plasată în republica veneţiană a jumătăţii secolului al XVIII-lea, adică în plină epocă a decăderii, „Andrea Delfin" este o nuvelă de mediu şi atmosferă care dezvoltă o intrigă politică. Protagonistul, cel care dă şi numele nuvelei, este un fost nobil dat mort şi care, sub o identitate falsă de

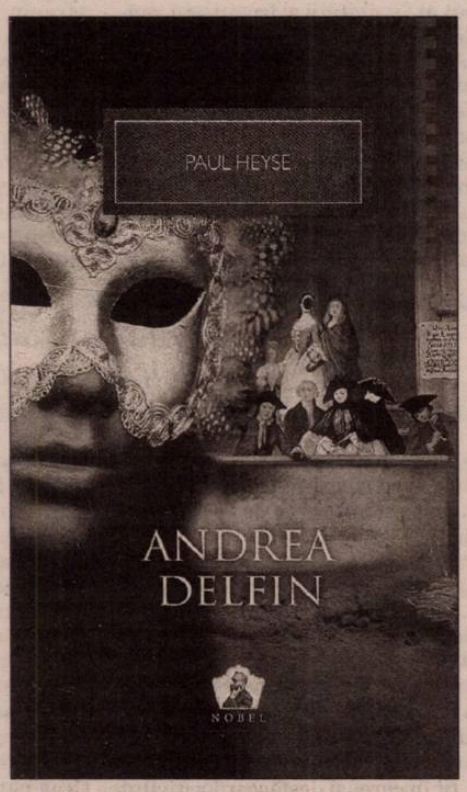

notar, revine după mulţi ani într-o Veneţie tiranică, pentru a răsturna, de unul singur, orînduirea coruptă şi criminală. Planul acestuia, repede pus în practică – de a-i asasina, rînd pe rînd, pe inchizitorii de stat dedaţi abuzurilor –, agită pînă peste cap, dar şi fără folos, statul poliţienesc: „Şi ce cîştig adusese înmulţirea poliţiei secrete, tocmirea unei mulţimi de spioni printre servitorii nobililor şi ai ambasadorilor străini, în hanuri, în arsenal, chiar în cazărmi şi mînăstiri? Jumătate din Veneţia era plătită să supravegheze cealaltă jumătate. O sumă considerabilă trebuia să plătească cea mai mică ştire care i-ar fi pus pe urma conjuraţiei. Acum fusese întreită." Bănuita conjuraţie e alcătuită dintr-un singur om, „un Wilhelm Tell italian", un justiţiar motivat de ură, fără scrupule, care foloseşte împotriva tribunalului inchizitorial propriile arme ale spionajului şi conspiraţiei, stîrnind, la rîndu-i, teroare. Scris cu eleganţă şi cu fidelitate faţă de aerul şi peisajul politic al epocii, cu o atmosferă viu colorată şi narat alert, cu bune momente de suspans, acest thriller politic de secol XVIII vorbeşte, în fond, tot despre amăgirea revoltei împotriva destinului istoric, răzbunarea dovedindu-se, şi aici, o tactică cu două tăişuri. Eşecul vine ca un fel de pedeapsă de sine pentru cel care, orbit de ură, luptă împotriva crimei, ucigînd.

Situat în rîndul nuveliştilor exemplari ai secolului al XIX-lea, alături de Alfred de Musset, Prosper Merimée, Guy de Maupassant, Villiers de l'Isle-Adam, Adelbert von Chamisso, sau E.T.A. Hoffmann, Paul Heyse merită acum redescoperit. Antologia de faţă e un bun început.

(fragment din prefaţa volumului)

PUBLICITATE

Biblioteca Naţională a României în pericol

– interviu cu Elena TÎRZIMAN –

Biblioteca Naţională a României (BNR) ar putea pierde o bună parte din spaţiul în care îşi desfăşoară activitatea. Ministerul Culturii, care-şi are sediul în aceeaşi clădire cu biblioteca, vrea să se extindă, preluînd o parte din spaţiile de lectură şi de expoziţie. Dacă decizia Ministerului va fi aplicată, BNR nu va mai putea să-şi îndeplinească misiunea, în bune condiţii.

Care este, de fapt, misiunea Bibliotecii Naţionale a României?

Instituţie de prim rang a culturii naţionale, Biblioteca Naţională a României administrează patrimoniul cultural naţional de publicaţii, îndeplinind atît funcţii naţionale, cît şi funcţii de bibliotecă publică. Ea are ca misiune identificarea, dezvoltarea, organizarea, conservarea, cercetarea, comunicarea şi punerea în valoare a patrimoniului documentar naţional, precum şi a Fondului „România", ce reuneşte documente apărute în străinătate, referitoare la România şi la poporul român, publicaţii ale autorilor români apărute în străinătate în orice limbă, publicaţii în limba română ale autorilor străini apărute în străinătate. Organizează Depozitul Legal, principală sursă documentară în ceea ce priveşte cunoaşterea culturii şi civilizaţiei româneşti. Atribuie numărul internaţional standard pentru cărţi (ISBN), pentru documente muzicale tipărite (ISMN), pentru resurse continue (ISSN) şi pentru alte categorii de documente, şi realizează catalogarea înaintea publicării (CIP). Este centru naţional de patologia şi restaurarea documentelor, şi centru naţional metodologic pentru bibliotecile publice din ţară. Asigură accesul liber la colecţiile sale – parte esenţială a memoriei poporului român – atît generaţiei de azi, cît şi celor viitoare, în scop de educare, cercetare, studiu şi informare.

Prin preluarea acestor spaţii de către Ministerul Culturii, Biblioteca Naţională a României nu-şi va mai putea exercita funcţia ştiinţifică, metodologică, educativă şi socio-culturală.

Care este patrimoniul Bibliotecii?

Patrimoniul Bibliotecii conţine aproximativ 12.500.000 de unităţi bibliografice structurate astfel: fonduri curente, care susţin funcţia publică a Bibliotecii, accesibile utilizatorilor, în scop de studiu şi cercetare – 1.800.000 de volume; fonduri patrimoniale constituite din publicaţiile Depozitului Legal – 2.000.000 de volume, şi din Colecţiile Speciale din Bucureşti – 350.000 de unităţi bibliografice, şi la Biblioteca „Batthyaneum" Alba Iulia – 150.000 de unităţi bibliografice; fonduri destructurate (publicaţii neincluse încă în colecţiile Bibliotecii Naţionale a României) – aproximativ 8.200.000 de unităţi bibliografice.

În anul 2013, Biblioteca a preluat fondul OSIM, constituit din brevete naţionale şi internaţionale şi Buletine de proprietate industrială – 30.000.0000 de documente. Patrimoniul Bibliotecii se îmbogăţeşte continuu, prin intermediul Depozitului Legal, al donaţiilor şi al schimbului.

Depozitul Legal poate fi un barometru al pieţei de carte. Cum a evoluat producţia editorială din România în ultimii ani?

Referitor la producţia de carte din perspectiva ultimilor ani, am constatat o creştere importantă a titlurilor depuse în baza Legii Depozitului Legal. Depozitul Legal reprezintă un fond dinamic, aplicîndu-se principiul recuperării retrospective a publicaţiilor, astfel că, în acest moment, în colecţii intră documente editate înainte şi după anii 2000. La sfîrşitul lui 2013, existau 5906 de edituri înregistrate în baza de date a serviciului ISBN – ISSN – CIP. În anul 2013, au fost acordate 36.590 de coduri ISBN editurilor, 1955 de coduri ISBN de autor, 1419 de coduri ISSN şi 25.050 de descrieri CIP.

Biblioteca Naţională s-a mutat de puţină vreme în noul sediu. Cum s-a adaptat în clădire? Cît de adecvate sînt spaţiile?

Percepută, pînă de curînd, aproape exclusiv, drept „bibliotecă depozitară a statului", cu sarcina expresă de a conserva şi prezerva tezaurul documentar naţional pentru generaţiile prezente şi viitoare, Biblioteca Naţională şi-a redefinit, în ultimii ani, rolul şi misiunea, înlesnind accesul la patrimoniul cultural şi ştiinţific, pentru toate categoriile de utilizatori.

Noul sediu al Bıbliotecii Naţionale a fost gîndit astfel încît să satisfacă funcţiile de bibliotecă naţională, funcţiile publice, dar şi funcţii culturale şi de petrecere a timpului liber. Clădirea este compusă din 13 corpuri, avînd o suprafaţă desfăşurată de 112.000 mp. Întregul ansamblu a fost gîndit şi construit pentru a asigura funcţionalitatea Bibliotecii Naţionale, asta însemnînd spaţii de birouri pentru asigurarea prelucrării documentelor nou intrate în Bibliotecă, spaţii destinate publicului, spaţii destinate pregătirii profesionale, asigurîndu-se, astfel, funcţia metodologică a Bibliotecii Naţionale, spaţii în care îşi desfăşoară activitatea Centrul Naţional de Patologie şi Restaurare a Documentelor, Atelierul de Tipografie şi Legătorie, Editura Bibliotecii Naţionale. Pentru asigurarea funcţionalităţii în acord cu cerinţele actuale, depozitele de publicaţii sînt dispuse pe majoritatea etajelor şi corpurilor clădirii. Din suprafaţa totală a clădirii, depozitele ocupă aproximativ 20%.

Referitor la spaţiile de lectură, din cele 18 săli sînt deschise publicului numai 10, din lipsă de personal specializat. Din acelaşi motiv, programul de funcţionare a sălilor de lectură nu poate fi adaptat nevoilor utilizatorilor (în acest moment, programul de funcţionare este 10-18, ideal fiind între orele 9-21, inclusiv sîmbăta şi duminica).

De asemenea, atragem încă o dată atenţia asupra „spaţiilor comunitare" situate la parter, mezanin şi etajul I, perfect adaptate funcţiei lor, aceea de a constitui un spaţiu cu acces liber, destinat studiului, într-o ambianţă culturală de înalt nivel.

Cînd şi cum s-a născut acest litigiu (cu privire la spaţiul locativ) între Ministerul Culturii şi Biblioteca Naţională?

Sediul din bulevardul Unirii nr. 22 al Bibliotecii Naţionale a României a fost finalizat în 15 decembrie 2011. Chiar din ianuarie 2012, înainte ca Biblioteca Naţională a României – beneficiarul obiectivului investiţiei – să se mute în noul său sediu, Ministerul Culturii a decis să schimbe destinaţia unei părţi importante din clădire, instalîndu-şi birourile la etajele II, III, IV, V din Corpul Aula. De asemenea, pentru departamentele sale tehnice, a ocupat şi alte spaţii destinate îndeplinirii funcţiilor de bibliotecă: depozite de carte, spaţii tehnice, Aula, spaţiul dedicat grădiniţei etc.

Biblioteca Naţională a României s-a mutat în 2012 în calitate de beneficiar al obiectivului de investiţie, conform art. 3 din HG 960/2006, urmînd ca ulterior imobilul să îi fie dat în administrare. La sfîrşitul anului 2013, prin HG nr. 862 din 6 noiembrie 2013, Ministerul Culturii îşi atribuie, în plus faţă de ceea ce ocupa deja, parterul, mezaninul şi parte din demisol, din corpul central al Bibliotecii Naţionale a României.

Astfel, în prezent, Biblioteca Naţională a României deţine doar 64% din spaţiul care i se cuvine, restul de 36% revenind Ministerului Culturii. Mai grav decît atît este că 65% din spaţiile destinate publicului, pentru lecturi libere, evenimente cultural-ştiinţifice şi de promovare au fost preluate de Ministerul Culturii, ajungîndu-se în situaţia paradoxală şi revoltătoare ca inclusiv spaţiile de acces în Bibliotecă să aparţină acum acestuia.

Cum foloseşte Biblioteca Naţională spaţiul revendicat de Ministerul Culturii?

Ministerul Culturii revendică parţial trei etaje din Biblioteca Naţională, respectiv: demisol, parter, mezanin. Aceste spaţii cuprind spaţii expoziţionale, săli de conferinţă, săli de lectură, spaţii în acces liber pentru utilizatori, anticariat, librărie, Muzeul cărţii, zona cataloagelor tradiţionale şi electronice, cu acces la Internet şi baze de date, garderoba, intrările în Bibliotecă.

Biblioteca utilizează aceste spaţii pentru activităţi culturale, ştiinţifice, educative, sociale: expoziţii tematice, lansări de carte, workshop-uri, conferinţe, proiecţii de filme, concerte, tîrguri de carte, activităţi pentru copii, realizate în parteneriate cu instituţii culturale şi de învăţămînt (în anul 2013 au avut loc peste 300 de evenimente, la care au participat mai bine de 180.000 de persoane). Prin preluarea acestor spaţii de către Ministerul Culturii, Biblioteca Naţională a României nu-şi va mai putea exercita funcţia ştiinţifică, metodologică, educativă şi socio-culturală.

Văzută din exterior, situaţia pare ciudată, paradoxală: o instituţie a statului, ameninţă cu un proces o altă instituţie a statului, pe care se presupune că ar trebui, de fapt, s-o protejeze şi s-o finanţeze. Cum vedeţi această relaţie?

Nu putem decît să nutrim speranţa că se va reveni asupra acestei neinspirate decizii, permiţîndu-i-se astfel Bibliotecii Naţionale să-şi îndeplinească menirea.

***Elena Tîrziman** este director general al Bibliotecii Naţionale a României.*

a consemnat Matei MARTIN

crai de burta veche

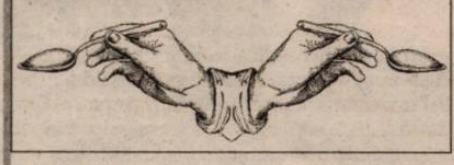

Bourride provençale la Cannes

S-a plimbat o vreme pe Croisette. Simţea cum i se face o foame teribilă, căci nu adusese ofrandă sacrosanctei gustări matinale. A ezitat, ca un bun lionez, pe alei, între mai multe restaurante; la „Chez Astoux", fructele de mare ar ajunge, în ciuda reputaţiei, mai tîrziu ca la Lyon. Şi-a amintit că un prieten i-a recomandat un restaurant în La Napoule; a luat un taxi pînă la „Belle Auberge", unde a mîncat o *bourride* excelentă. Nu erau mulţi clienţi. *Chef*-ul a venit în sala de mese şi a intrat în vorbă cu Curveillé, avînd proasta inspiraţie să-i declare că *bourrida* sa nu conţine decît „peşti nobili", denumire pe care lionezii o critică cu maliţioasă plăcere, în ideea că, bine gătiţi, toţi peştii sînt nobili.

A crezut că-şi impune punctul de vedere, dacă îi trînteşte bucătarului surîzător că un lup de mare cu gust mîlos nu-i ajunge nici la degetul mic unui merlan proaspăt, bine făcut, şi că un macrou pus pe grătar, direct din undiţă, bate oricînd un mihalţ cu sos Buittoni.

E vorba despre foamea şi săturarea lui Pierre Curveillé, patronul lionez al unei firme de reparaţii şi protagonistul romanului *L'homme au mégot* (1990), al lui François Joly.

Procuraţi două fileuri de mihalţ, două felii de merluciu şi un biban de 350 gr, fără cap şi coadă, tăiat în două tronsoane. Tăiaţi solzi o ceapă mare şi un praz, partea albă. Puneţi-le într-o oală, cu o ramură de cimbru uscat, o frunză de dafin, coajă rasă de portocală şi acoperiţi cu 2 litri de apă sărată. Fierbeţi 20 de minute la foc mediu; completaţi cu o jumătate de litru de vin alb sec. Adăugaţi peştele, lăsaţi-l să fiarbă 10 minute, la foc mic, scoateţi-l din oală şi puneţi-l deoparte. Adăugaţi 3-4 fire de şofran, reduceţi supa, pe foc iute, la jumătate şi dregeţi-o apoi cu o ceaşcă de *aioli*.

La Sète, capitala *bourridei*, se foloseşte numai mihalţ. Făcută cu sardine sau chefali de mare, *bourrida* provensală devine „*bourrida* săracului".

Amicul Dejun

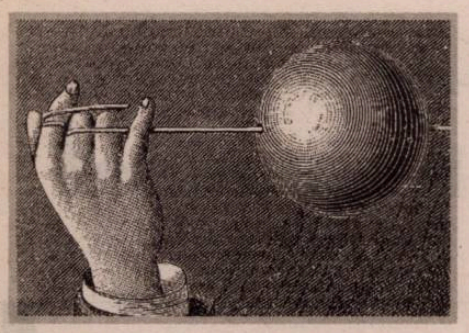

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Teroarea (in)corectitudinii politice

Der neue Tugendterror. Über die Grenzen der Meinungsfreiheit in Deutschland (Noua terorare a virtuţii. Despre limitele libertăţii de exprimare în Germania) – aşa se numeşte noua carte a lui Thilo Sarrazin. E, într-adevăr, o carte la limită. Căci pune în discuţie tabuurile democraţiei. E vorba despre confruntarea dintre libertatea de exprimare şi corectitudinea politică. O confruntare în care nu există învingători.

La fel ca în cărţile precedente, şi aici, Sarrazin expune tot felul de teorii dubioase, bazate, dacă nu pe manipulări grosolane ale statisticilor, atunci măcar pe interpretări şi instrumentalizări forţate ale unor date. Una dintre teoriile dezvoltate în această a treia carte: există mai mulţi bărbaţi decît femei cu IQ peste 120; există mai mulţi bărbaţi decît femei cu IQ mediu. Etc. Pe scurt: bărbaţii sînt mai inteligenţi decît femeile. Teoria e – aţi ghicit! – argumentată cu date statistice. Vorba aia, ce poate fi mai exact, mai precis, mai incontestabil decît statistica? Evident, tocmai aici e provocarea: cei care refuză demersul în sine, căci e incorect politic, refuză, de fapt, ştiinţa. Partea şi mai interesantă e că nici măcar să vorbeşti despre asta nu ai voie, în democraţie, căci ţi-o interzice „instituţia" corectitudinii politice – sugerează autorul.

Membru vechi şi marcant al SPD, un social-democrat autentic, după cum însuşi se recomandă, Thilo Sarrazin a ales dinadins să-şi prezinte cartea la Berliner Ensemble, la teatrul lui Brecht, un spaţiu simbolic, revendicat de stînga germană. Era şi firesc ca volumul să fie întîmpinat cu un boicot puternic. Zeci de protestatari au năvălit în sala de spectacol şi au întrerupt lansarea cărţii – Sarrazin a fost nevoit să plece înainte să înceapă dezbaterea. Mobilizarea protestatarilor a fost mai bună decît cea a forţelor de ordine.

Acum patru ani, Thilo Sarrazin publica o carte care a intrat în istoria (sumbră) a derapajelor xenofobe. Titlul cărţii anunţa deja concluzia autorului: *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen (Germania se dezintegrează. Cum ne punem ţara la bătaie)*. Pe scurt: în familiile imigranţilor din Germania se nasc prea mulţi copii, prea inadaptaţi cultural, prea incapabili să se integreze pe piaţa muncii. Ei riscă să devină o povară pentru serviciile sociale, oricum suprasolicitate. Dincolo de limbajul aproape nazist folosit pe alocuri în carte (printre altele, foloseşte termenul „disgenie"), teoria economică a lui Sarrazin a lansat o provocare interesantă sociologilor şi economiştilor: cîţi imigranţi (mai) suportă Germania? După ce a fost sancţionat politic – autorul a fost nevoit să renunţe la funcţiile publice, dar n-a fost exclus din partid –, mai multe agenţii ale Republicii Federale au început să producă rapoarte despre imigraţie şi efectele ei. Rapoartele au generat, apoi, politici.

Cazul lui Thilo Sarrazin arată cam care sînt limitele legilor antidiscriminare şi cam cît se poate întinde coarda incorectitudinii politice fără să fii sancţionat.

A doua carte a lui Sarrazin nu a enervat pe atîta lume, căci acolo autorul susţinea o convingere împărtăşită de foarte mulţi germani: anume că Europa nu are nevoie de moneda unică. Criticat de numeroşi specialişti în finanţe pentru răspîndirea unor teorii considerate antieuropene, Sarrazin a fost susţinut, atunci (era în plină criză economică), de mulţi dintre cei care-l detestau pentru mesajul xenofob din prima carte. Moneda euro a rămas „pe piaţă", ba chiar a fost susţinută frenetic de cancelarul Angela Merkel şi după ce, „la cererea publicului", s-a format un grup de reflecţie care să stabilească avantajele şi dezavantajele monedei euro. Cum-necum, Sarrazin reuşeşte mereu să fie în actualitate şi să provoace dezbatere publică, în ciuda exagerărilor şi a derapajelor proprii şi în ciuda zgomotului de fond.

Sarrazin a ştiut întotdeauna să-şi dozeze provocările, să obţină efect maxim, cu efort minim. În cazul de faţă, gestul provocator a fost să-şi lanseze cartea într-un templu al stîngiştilor. Ştie bine că articolele negative, vacarmul protestelor, nenumăratele mesaje indignate, vehiculate pe forumurile ziarelor, îi aduc notorietate şi, pînă la urmă, vînzări mai bune. Incorectitudinea politică e un bun vehicul de marketing. Cazul lui Thilo Sarrazin arată cam care sînt limitele legilor antidiscriminare şi cam cît se poate întinde coarda incorectitudinii politice fără să fii sancţionat. În acelaşi timp, e şi un exemplu pentru limitele democraţiei, căci arată toate tabuurile unei societăţi în care, teoretic, libertatea de exprimare este garantată de Constituţie.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

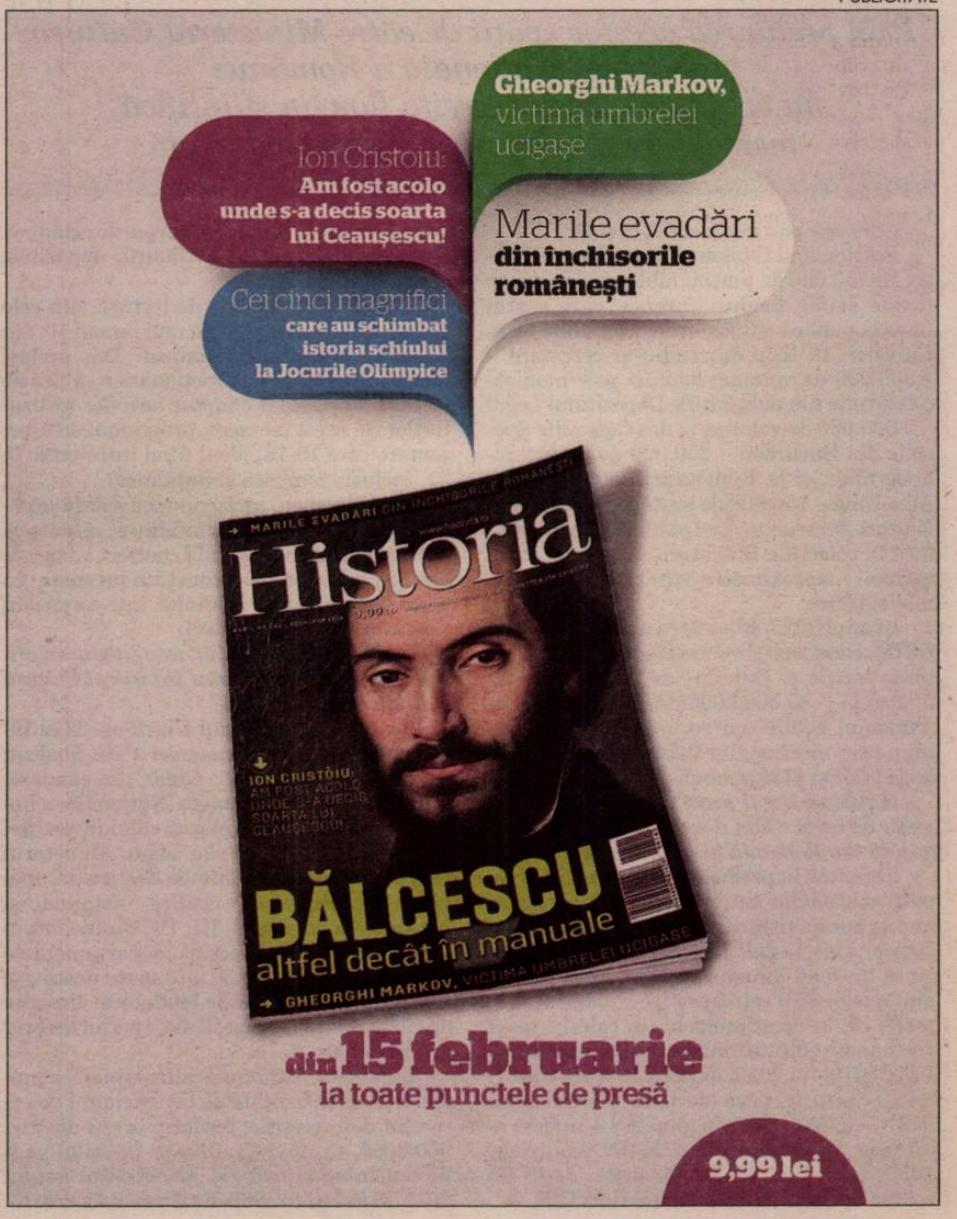

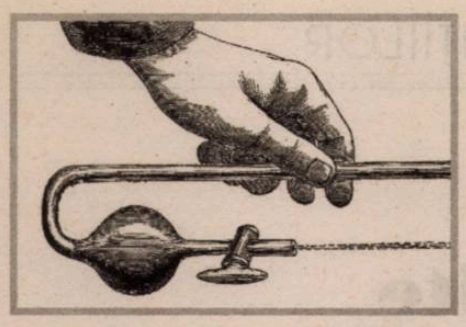

Oana STOICA

rosencrantz & co

Refugiaţii

● *Panică*, de Mika Myllyaho, regia: Theodor-Cristian Popescu, scenografia: Cosmin Florea; cu: Gabriel Răuţă, Vlad Zamfirescu, Alexandru Jitea. Teatrul Nottara.

Ai probleme cu soţia. Ai probleme la serviciu. Ai probleme cu spaţiile deschise, dar şi cu cele închise, nu suporţi oamenii, dar nu te descurci fără ei, eşti dependent de psihoterapie, dar te autotratezi ca să nu fii nevoit să ieşi din casă sau să vezi pe cineva. În general, te simţi confortabil în criza ta, lucru pe care nu-l recunoşti pentru că e mai uşor să tragi un *joint*, să asasinezi chitara sau să vezi a mia oară un film care îţi vorbeşte despre cum nici alţii nu se descurcă mai bine cu aceeaşi problemă. Problema ta e că nu ai nici un chef să vorbeşti despre asta. Nici acum, nici mai încolo, niciodată.

Piesa dramaturgului finlandez Mika Myllyaho (actor şi regizor, director al Teatrului Naţional din Helsinki), scrisă în 2005, cînd autorul avea 39 de ani, vorbeşte despre vîrsta de mijloc, din perspectivă masculină. Abisurile existenţiale care bîntuie maturitatea sînt înfruntate diferit de femei şi de bărbaţi. *Panică* oferă o privire asupra mentalului masculin în plină criză, cînd două cuvinte dispar din vocabularul bărbaţilor adulţi: comunicare şi responsabilitate. Aflat la vîrsta împricinată, dramaturgul a scris o comedie despre tendinţa bărbaţilor de a-şi nega problemele, refuzul comunicării şi refugiul în „calmantele" cunoscute (sport, muzică şi bere). Textul ironizează şi psihoterapia, pe care folosirea ca panaceu pentru eşecurile personale o devalorizează.

Panică a fost montată în 2013 la Secţia Germană a Teatrului Naţional „Radu Stanca" din Sibiu, unde există încă un spectacol pe un text al dramaturgului finlandez – *Haos* (care dezbate situaţia femeilor din perspectivă socială, cu o scriitură poetică, monologată).

Dramaturgia contemporană nordică are un anume onirism, detectabil chiar şi în textele realiste cum este cel de faţă. Mika Myllyaho plonjează în mitologiile urbane, acele fantezii necesare pentru a ne face dezirabili conform codului social, periculoase însă prin frustrările create în caz că nu se împlinesc. În scriitura sa se insinuează discret o poetică a subconştientului.

Panică surprinde un moment dificil din existenţa a trei bărbaţi maturi, cîteva zile complicate, în care fiecare simte teama şi nevoia de a se ascunde „pînă trece". Un graphic designer, Max (Gabriel Răuţă), încearcă să depăşească momentul unei iubiri ratate, prin psihoterapie, sport şi meditaţie, dar clachează şi se alege cu agorafobie şi claustrofobie, ceea ce îl transformă în deţinut la domiciliu. Leo (Alexandru Jitea), un inginer cu o existenţă rutinată, primeşte de la soţia lui o temă de gîndire neaşteptată – propria căsnicie, şi asta îl determină să „fugă" de acasă. Un prezentator de emisiuni senzaţionaliste, Joni (Vlad Zamfirescu), are probleme cu ratingul, dar şi cu femeile (prea multe). Bărbaţii se refugiază în locuinţa lui Max pentru cafea, meditaţii, filme şi muzici, dar şi pentru discuţii frivole, prin care să-şi demonstreze că nu există „probleme". Asta pînă cînd „inexistentele" le explodează în faţă, ca o grenadă.

O pseudo-psihoterapie accelerată, combinată cu filozofii extrase din filmul lui Almodóvar – *Vorbeşte cu ea* („Biblia" bărbaţilor, crede Max, care invocă motive freudiene în sprijinul său) şi song-urile lui Victor Jara, pe versurile lui Neruda, le oferă celor trei exact lucrul de care fug: comunicarea. Doar că discuţiile nu se fac în cabinetul psihologului, nici acasă, cu nevasta, ci între prieteni, bărbăteşte, golăneşte, cu *joint*-uri, cu nervi, cu rîs. Interiorul domestic (scenografia: Cosmin Florea, tînăr artist descoperit de Radu Afrim la Brăila, cu care a lucrat la *Omul pernă* şi la *Năpasta)*, aduce o notă de fantastic, parcă ar fi un purgatoriu în picăţele sau castelul Reginei Cărţilor de Joc, în aşteptarea unei Alice care nu mai vine: o podea ca o tablă de şah, o canapea (trimitere la psihanaliză) şi fotolii aşijderea, ba chiar şi hainele sînt în dungi alb cu negru. Din acest univers bicolor, personajele încearcă să revină la viaţa reală, cu toate culorile ei.

O pseudo-psihoterapie accelerată, combinată cu filozofii extrase din filmul lui Almodóvar.

Theodor-Cristian Popescu este un regizor exersat în textul contemporan, căruia îi surprinde bine caracterele şi îi înţelege subiectele despre viciile şi obsesiile urbanităţii. În *Panică*, regizorul construieşte o atmosferă de siguranţă camaraderească, în care pot refula angoasele personale. Joni se confruntă brusc cu pierderea statutului de vedetă TV, dar asta îl determină să privească atent relaţiile sale amoroase, pe care le consuma pînă atunci în viteză. Vlad Zamfirescu creează un traseu al personajului de la superficialitate arogantă, la începutul responsabilizării şi o calmare a ego-ului. Alexandru Jitea face un personaj care se deschide, se luminează, neimplicarea apatică în care se complace se risipeşte încet şi face posibil un Leo activ în propria viaţă. Cel mai complex personaj este Max, ale cărui fobii îi afectează concret existenţa. Uneori, personajul se scufundă în teamă, alteori exultă de plăcere, e vulnerabil şi patetic, dar poate fi şi cinic. Gabriel Răuţă îl colorează cu solo-urile de chitară electrică, care îl fac pe Max să se simtă ca un star rock, ceea ce îi potoleşte anxietatea şi îi stimulează curajul.

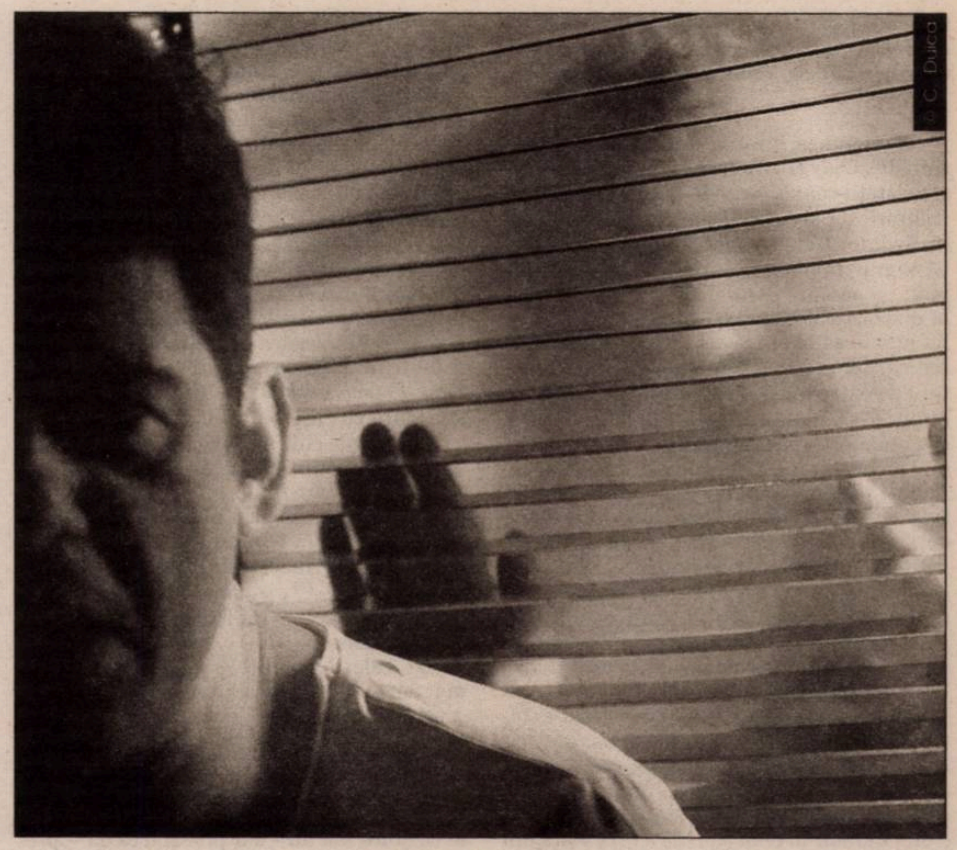

Ceea ce pare că se pierde în spectacol – altfel tonic şi comic – este dimensiunea poetică a textului, revelarea subconştientului, perceptibilă, de exemplu, în monologul lui Max, cînd este închis în baie, dar nu numai acolo. Textul pare că se încarcă pe parcurs cu prea multe discuţii psihologice, dar, de fapt, jonglează cu clişee pe care le demontează. Nimic nu se rezolvă definitiv, nici un personaj nu va trăi cu siguranţă fericit pînă la adînci bătrîneţi. Există doar o posibilitate ca actuala criză să treacă. Pînă cînd vine alta. Atît.

Asta face din piesa lui Mika Myllyaho un text susceptibil de lecturi multiple, în straturi, diferit, de exemplu, de scriitura americană contemporană realistă. De aici apare o notă de insatisfacţie faţă de spectacolul de la Teatrul Nottara, regretul că acesta se opreşte cumva la suprafaţa lucrurilor, se rezumă la un singur plan, deşi piesa are mai multe. Textele contemporane sînt montate des, şi pe scenele oficiale, şi în afara teatrelor de stat, dar, din păcate, există riscul standardizării interpretărilor. Accesibilitatea scriiturii tinde să forţeze o singură cheie de lectură şi să creeze tipologii. Riscăm, astfel, să vedem acelaşi text peste tot.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

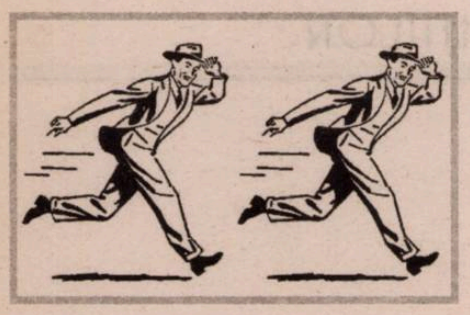

Andrei GORZO

dilematograf

The hipster elite

● ***Îndrăgostiții mor ultimii / Only Lovers Left Alive* (Anglia – SUA – Franța – Germania – Cipru, 2013), de Jim Jarmusch.**

În viziunea lui Jim Jarmusch din noul său film, *Only Lovers Left Alive,* hipsterii-boemii-esteții-*connaisseur*-ii supremi sînt doi vampiri, soț și soție (Tom Hiddleston și Tilda Swinton), el – brunet tenebros, ea – blondă simili-albinoasă, amîndoi mai mult pomeți (și accente *posh)* decît canini. Au avut la dispoziție secole întregi ca să se cizeleze: nu numai că în ei trăiește toată cultura (artistică, dar și științifică) lăsată să cadă în uitare de către masele zombificate (doar la figurat: decăzutele exemplare actuale ale speciei umane le apar vampirilor – ei înșiși vampiri pe bune – ca niște zombi), dar chiar au produs personal o parte din cultura respectivă – mai un adagio făcut cadou lui Schubert, mai un *Hamlet* scris în locul „zombi-filistinului analfabet" Shakespeare. Din cauză că sîngele uman s-a degradat prea rău, ei nu-l mai sug direct din beregăți, ci și-l cumpără purificat (pe sub mînă) din diverse clinici, savurîndu-l cu măsură: cîte un păhărel înainte de culcare e îndeajuns pentru a întipări pe fețele lor expresii narcotizat-extatice. La un nivel ceva mai puțin banal decît acela al manifestărilor similare consumului de droguri, vampirismul se oferă, în acest film, ca o metaforă a nevoii artistului (care e un prădător în felul său) de a fura viață din lumea în care trăiește; or, lumea în care trăiesc nemaifiind populată de oameni cu adevărat vii (după cum pune un vampir punctul pe *i*, frica de propria imaginație e cea care creează zombi), eroii noștri simt că nu prea mai au ce vampiriza, după cum nu prea mai au cui să restituie, transfigurată artistic, viața inițial vampirizată. Pe soț, asta l-a făcut să se închidă în casa lui (dintr-un Detroit depopulat), unde, ca un rocker-eremit ce e, de fapt, compune muzică numai pentru el, atunci cînd nu-și plănuiește sinuciderea. Soția (care vine de la Tanger ca să-i fie alături) e mai pozitivă decît el: de pildă, e la zi cu tehnologia (pe cînd el *videochat*-uiește cu ea prin intermediul unui circuit de televiziune desprins parcă dintr-un vechi SF) și la un moment dat îi bodogăne pe foștii lui tovarăși din secolul al XIX-lea – Byron, Shelley *„and some French assholes"* – pentru melancolia suicidară cu care l-au contaminat.

Glumițele culturale sînt mai toate la nivelul ăsta imatur. În Tanger, soția își petrece timpul în compania unui vampir bătrîn (John Hurt), care, prin nume (Kit), alură și loc de reședință, trimite inițial la Paul Bowles, dar se dovedește a fi adevăratul autor al lui *Hamlet* – Christopher Marlowe. În timpul acesta, soțul se infiltrează într-un spital ca să-și procure sînge, sub numele de dr. Faust – deși complicele său din spital i se mai adresează și cu „doctore Caligari", și cu „doctore Strangelove": de la cioace livrești, la cioace cinefile de scurtmetraj studențesc, și de-acolo înapoi la cioace livrești – cei doi soți călătoresc cu pașapoarte pe numele Stephen Dedalus, respectiv Daisy Buchanan. Asumată ca atare sau nu – dar probabil că da –, prețiozitatea asta juvenilă nu e automat și satirizată. Alegorizînd rarefiata lume culturală din care face parte ca pe o rasă superioară, insularizată de propria delicatețe, Jarmusch

e ludic, dar nu și critic; deci nu poate decît s-o flateze, după cum nu poate decît să gîdile narcisismul de castă al fidelului său public de nișă, făcîndu-l părtaș la lăfăirea în sentimentul unui excepționalism al gusturilor rafinate. Gusturile etalate aici nu țin cont de distincția expirat-elitistă, de mult devenită non-hip, dintre cultura „înaltă" și cultura „joasă", dar cultivarea lor e echivalată, tot elitist, cu ridicarea deasupra unei majorități compuse din zombi lipsiți de simțire. Ce-i drept, există în acest film minor și un pic de voce a opoziției, aparținînd surorii mai mici (Mia Wasikowska) a eroinei (tot personajului ei i se datorează și rudimentele de *plot* ale unui film care, în rest, nu e decît minimal vectorizat din punct de vedere epico-dramatic): tot o vampiroaică, dar una cam degenerată, portretizată în tipologia pițipoancei, fata le reproșează celor doi că sînt prea cu nasul pe sus, în timp ce ei o iau cu sarcasme despre cît e de racordată la superficiala cultură californiană. Dar dacă se poate vorbi aici despre autoironie, e, în orice caz, una foarte *soft*. Ca și alți eroi jarmuschieni, soții combină o *coolness* frizînd abulia, cu o gentilețe aproape scărpinabilă între urechi (ajută și faptul că singura manifestare a caracterului lor de prădători e păstrată pentru final). Superșic îmbrăcați atunci cînd ies în club, ei sînt totodată profund casnici. Casa în care-și petrec timpul tolăniți fotogenic e la fel de slab luminată ca o criptă, dar, atîta cîtă e, lumina e caldă, iar bricabracul cu vechime și valoare emană căldură suplimentară. Regimul fotogenico-abulic al interacțiunilor întreține o suspiciune de umor ultrasec, chiar și în momentele în care concentrația de dulce e la cote maxime – de pildă, cînd soții, vorbind despre iubirea lor, invocă teoria inseparabilității cuantice, conform căreia (așa cum o descriu ei), după spargerea forțată a unei particule indivizibile și expedierea celor două subparticule în colțuri opuse ale Universului, oricărei modificări suferite în continuare de una dintre subparticule îi va corespunde o modificare identică a celeilalte.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Blues sprințar

● **King Pug, *Borneo Mint Shave*, Black and Tan Records, 2013.**

Să lămurim de la început – King Pug au aproximativ la fel de multe like-uri pe pagina lor de Facebook ca mine. Vorbim, deci, de o trupă în stadiu embrionar, care a debutat în urmă cu o jumătate de an cu acest material 100% indie – făcut realmente în propria bucătărie, și nu poziționat astfel doar de impresarii lor. De fapt, e posibil ca duo-ul nici să nu aibă impresar, căci, pînă una-alta, nu au nici site de pe care să afli măcar cum îi cheamă, am găsit doar o pagină BandCamp extrem de lacunară chiar și pentru niște debutanți (deși, muzical vorbind, nu avem de-a face cu începători). De un *press kit* nu cred că poate fi vorba. King Pug par să fie o trupă post-web și postmarketing, care cîntă strict pentru ascultătorii care se nimeresc să treacă pe lîngă ei. Nu e nici genul de senzație underground care să ajungă ușor în gura lumii, însă blues-ul lor fredonabil îți pică simpatic destul de repede, dacă se întîmplă să-ți ajungă la ureche. Formatul trupei este cel de power duo, care cîștigă tot mai multă popularitate de la The White Stripes încoace, dar stilul are mai mult blues tradițional și mai puțin punk decît trupa lui Jack White. *„Rock music you can dance to; blues music that won't give you the blues"* – e filozofia duo-ului.

Borneo Mint Shave, materialul lor de debut, durează o jumătate de oră și este ceva între EP și album, pe teme blues standard (probleme cu femeile), inclusiv o piesă cu cuvîntul *„mojo"* în titlu. Probabil, dacă adăugăm EP-ul ce i-a urmat *(Water Pressure,* ceva mai rock, și mai smucit, și mai întunecat la versuri), și mai decorăm cu un set de standarde, se adună de un concert cu durată onorabilă. Diferența dintre cele două materiale e sesizabilă, și în calitatea producției. Albumul de debut pare sortit remasterizării, în timp ce pentru al doilea material s-au făcut deja pași în plus și de acum există un contract cu o casă de discuri (mă rog, pe pagina de contact a casei de discuri Black and Tan apare un tip bărbos și un număr de telefon mobil). Creierul grupului, chitaristul englez Dave Wilkinson, pare un blueser amator, dar experimentat, responsabil și cu producția materialelor. Omul de ajutor este bateristul Caspar St. Charles, ceva mai trecut prin viață – a cîntat cu multe nume, unele destul de mari (Brian Jackson, Charlie Wood), dar n-a avut niciodată un rol atît de proeminent. Sigur, nu e dificil să fii proeminent într-o trupă cu doi oameni, iar prezentarea duo-ului prin referințe The Black Keys/The White Stripes îl evidențiază și mai bine. Albumul rămîne totuși un material artizanal, al unui chitarist care dorește să se facă auzit după ce a bîntuit ani la rînd cafenelele blues englezești, cîntînd „de plăcere" și neproductiv. A mai avut și alte trupe, fără să apuce însă să aibă la vreuna site web (motiv pentru care nu are sens să le pomenesc).

E puțin probabil că vom vedea vreodată King Pug pe același afiș cu Jack White. Referința respectivă e mai degrabă o tentativă de poziționare în actualitate, dar trupei îi lipsește dimensiunea meta/post care să îi atragă pe fanii hip-rock. Totuși, King Pug practică un blues sprințar competent, care poate anima petreceri cu dans, un blues subordonat clasicului, mai degrabă decît investigației experimentale. Pentru petrecere, muzica lor e excelentă, ducînd cu gîndul la *stomping* pe podele de cafenea îmbîcsită și la băutori de bere rînjind pe sub mustață. Am fost în mod particular stimulat să desfac o bere pe solourile de muzicuță, din cele care „îndoaie" sufletul și produc un real duet între suflul care le animă și vocea care mormăie versurile. Formatul de duo limitează însă posibilitățile de îmbinare a celor două aspecte. Mă gîndesc că recenzia asta ar trebui să fie în engleză, să mă laud peste zeci de ani că am fost primul care a scris despre un album King Pug în spațiul online. E plăcut să vezi astfel de trupe născîndu-se și crescînd sub ochii tăi, încă de la statutul de făt. Asta cu condiția ca trupa să dăinuie și să nu fie doar un moft meteoric, avînd în vedere durata medie de supraviețuire a proiectelor lui Dave Wilkinson.

King Pug vor concerta sîmbătă, 29 martie, în cadrul Festivalului Internațional de Blues de la Sighișoara.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Adrian DESPOT

15 ani *fenomentali*

De ce credeți că Fenomental *a avut un asemenea succes?*

A fost albumul potrivit, apărut în locul și, mai ales, la timpul potrivit. A fost primul album românesc cu un sound modern, conectat la ce se întîmpla din punct de vedere stilistic pe plan internațional, la vremea aceea. A fost înregistrat, mixat și masterizat în Germania, la Basement Studio din Essen, iar calitatea producției era net superioară oricărui produs autohton de pînă atunci. Grafica neconvențională a albumului a contribuit și ea: albumul arăta ca o cutie de medicamente, diferit de tot ce se făcuse pînă atunci. Apoi, drive-ul albumului a fost piesa „Basul și cu tobă mare", care de 15 ani continuă să rupă sălile. Videoclipul acesteia, regizat de Radu Muntean, chiar dacă a fost interzis de CNA la doar două săptămîni de la prima difuzare, rămîne un reper în materie de clipuri românești. Pe scurt, o aliniere totală de planete, aliniere care a dus la un volum impresionant de vînzări – aproape 1.000.000 de exemplare.

Ce înseamnă această revizitare a pieselor mai vechi?

Sîntem un organism supus legilor naturale, legi ce se regăsesc și în muzică. După *Acustic,* această pauză de emoție din discografia noastră, a sosit timpul reîntoarcerii la energia care ne caracterizează, iar cel mai bun mod de a face asta este prin sărbătorirea celor 15 ani de *Fenomental* printr-un turneu național, ce cuprinde 31 de orașe, turneu în care vom cînta integral albumul. De aici vom pleca mai departe, păstrînd aceste coordonate.

Ce urmează?

Cu siguranță un album nou. Avem deja cinci piese gata, iar pînă în toamnă sper să reușim să-l terminăm. Avem un an concertistic plin, poate cel mai bun de pînă acum, așa că singurul inamic ne este timpul. Noul album se va numi *Stamina* și păstrează coordonatele stilistice ale *Fenomental*-ului. În paralel, am început serios lucrul la un album solo, însă mi-e imposibil să estimez cînd va fi lansat. Pot să spun că se plasează în sfera acustică.

***Viața de Vie** pleacă pe 14 martie în turneul național. Mai multe pe pagina lor de Facebook.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Interiorul do

E ceva, o ştim destul de bine, cu insulele şi oamenii lor. Sînt şi alte geografii care predispun la căutări şi reveniri, de la Leh Ladakh-ul indian pînă la Stîncoşii nord-americani, în Ţara de Foc, de la fiordurile norvegiene şi pînă la geografia aproape ficţională a Noii Zeelande. Oricît de insignifiante geografic, oricît de în afara circuitelor turistice tradiţionale, nu am întîlnit insule fără o predispoziţie pentru poveste.

Sudul Coreei de Sud e inventat, cred, doar pentru a ajunge la nenumăratele insule de acolo. Cea mai spectaculoasă dintre ele, Jeju-do (*„do“* înseamnă insulă, în coreeană), cu muntele vulcanic activ, Halla, are un climat aproape tropical – ceea ce pare ireal pentru excesivul climatic continental – şi e cea mai apropiată de turismul pentru exterior, mai uşor marketabil. Pare atît de departe de graniţa cu nordul comunist şi geografia sa simbolică. Muntele sacru al coreenilor, Baekdu, e încă sub controlul uniformei de diftină tovărăşească. În loc de legendarii tigrii albi din stampe ori cocori zburînd ceramic, e reprezentat acum doar de lagăre şi de baze secrete de rachete. Peste munţii Baekdu, cocorii nu mai pot zbura acum, fireşte, decît realist-socialist. La poalele munţilor Halla, în sud, cresc palmierii, iar între aceste două exterioare locuieşte Robinsonul coreean.

Insula care mi-a plăcut cel mai mult în Coreea se cheamă Namhae. Am vizitat-o cu Ji Hoon şi soţia lui, colega mea de la poloneză, Emilia Szalkowska, în minivan-ul lor familial, în care s-au urcat atunci şi trio-ul de *manas*, surori latine – Maria din Lisabona, Laura din Barcelona şi Leticia din Porto Alegre (era, de fapt, excursia de la revedere a ultimelor două). Să vizitezi o insulă înainte de o despărţire e un lucru urban şi face întotdeauna bine.

Namhae, insula „Mării de Sud“, se află lîngă marele oraş-port Busan. Spre Busan poţi merge cu KTX-ul, făcut după modelul TGV-ului francez. E recomandabil celor grăbiţi, burghezi ori melancolici. Rapid, foarte confortabil şi predispus, ca orice tren, privitului în interior. Sau poţi ajunge cu maşina pe autostradă, care în Asia de Est ar fi recomandabilă doar calmilor de tipul *„riders on the storm“*. (E greu să compari ceva cu *drive*-ul tăcut al oaselor pe drumul bară la bară pe o autostradă, în crepusculul asiatic.)

E situată, pictural, în marea cu acelaşi nume, frumoasă prin relieful cu nenumăratele terase de ceai verde, satul german, terenuri de golf, spa-uri de toate stelele, plaje fără turişti, temple şi linişte. Ca să ajungi la ea, traversezi un pod roşu, tip San Francisco. Coreenii sînt oameni calzi, nu ar lăsa nici măcar o insulă să plutească singură, în derivă. Satul german este construit de foşti muncitori sud-coreeni – transferaţi în anii '60, pe vremea dictaturii militare, pentru *know-how* în RFG – reîntorşi căsătoriţi cu nemţii care şi-au făcut aici o oază arhitecturală tipică. E uşor revigorant să vezi că spiritul nemţesc la pensie nu alege numai sudul-Mallorca. Namhae are şi cîteva case vechi, acoperiş în acoperiş, cu pridvoare din lemn şi poze vechi pe pereţi, unde poţi mînca fără să ai sentimentul penibil al regiei turism agro-zen. Namhae e o insulă-compozit, are şi părţi anonime pentru turismul de pliant, ale pescarilor ori ale scufundătoarelor care scot din ape, cu dăruire de Vineri, moluşte sau alge şi le întind pe sîrme la uscat, pentru mesele continentalilor.

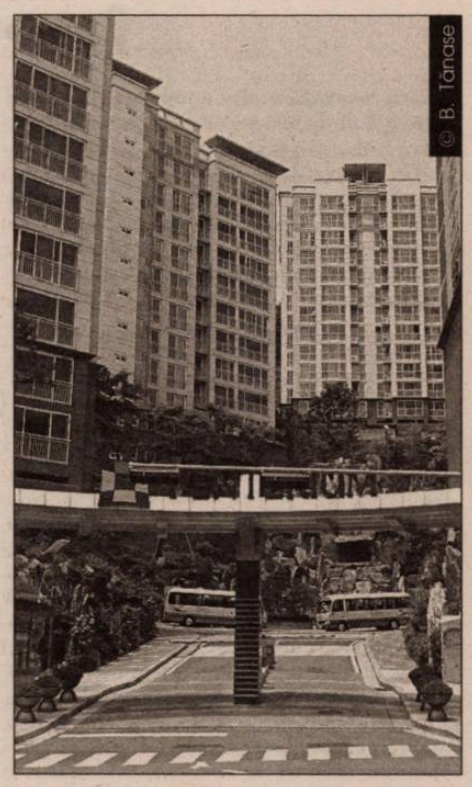

Insula care contează cel mai mult pentru coreeni nu se poate vizita, însă. Se cheamă Dokdo, „insula solitară“, şi e formată, de fapt, din două roci mari. Preferînd, din motive de istorie sensibilă, o geografie de dicţionar, coreeni le numesc „Insula de vest“ şi „de est“. Japonezii, preferînd o geografie minimalistă, dar cu ninja la vedere, le numesc Takeshima – „insula bambusului“, roca vestică chemîndu-se „Bărbatul“, iar estică – „Femeia“. Pentru vechii marinari britanici şi francezi, insulele se numeau, mai prozaic, Liancourt Rocks, după o navă care nu a mai ajuns-o pe Moby Dick-ul vremii şi a eşuat peacolo. Japonezii mai trimit, aşa, de bruscă acribie ştiinţifică, echipaje de biologi pentru „expediţii de cercetare a subsolului marin“. Iar coreenii trimit în întîmpinarea lor portavioane. Ambele coregrafii se petrec, natural, în preajma alegerilor. E genul de dispută în care rana din interiorul istoric al unei naţiuni se vede chiar şi prin alegerile toponimice.

Coreenii îşi iubesc atît de mult insulele, încît au împrumutat principiul lor de alcătuire şi pentru locuinţe. Marile aglomeraţii urbane coreene sînt alcătuite din minicartiere, *apatâ*, cu aer de fort insular. O companie construieşte un număr de blocuri cu arhitectură identică, uneori în mijlocul a nimic – doar munţi –, pus la o distanţă rezonabilă de oraş, de parcurs pentru naveta zilnică (în medie, la vreo oră de mers cu maşina); i se dă un nume cu rezonanţe poetice ori cosmopolite, se plantează magnolii şi azalee, minicartierul este înconjurat de magazinele necesare, de şcoli de după-amiază, se pune poartă, barieră pentru maşini alogene, se trag linii foarte punctuale de transport în comun pînă acolo. Exteriorul acestor cartiere e monoton şi aproape identic. Interiorul, însă, e răspunsul lor pentru nevoia de siguranţă şi face parte din altă poveste Est – Vest.

PUBLICITATE

MARCO SPADA
transmisiune în direct, **în exclusivitate**

Coregrafie: **Pierre Lacotte**
Muzică: D. F. Esprit Auber

GRAND CINEMA&MORE

Bolshoi

Duminică
30 martie
2014
18:00

LA GRAND CINEMA & MORE - Detalii și rezervări pe www.grandcinemaandmore.ro

Distribuit de: CIKÁNEK management · PATHE LIVE pathelive.com

Parteneri media: Radio România Muzical

Grand Cultura

www.grandentertainment.ro

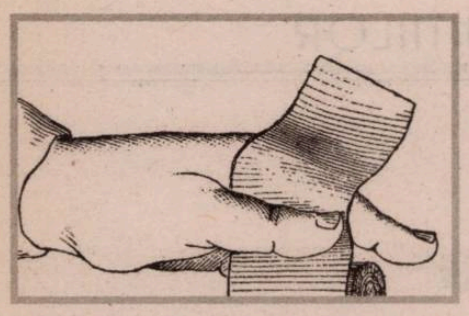

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

De ce nu avem încredere în presă

Fundaţia Konrad Adenauer (KAS) şi Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) au prezentat săptămîna trecută rezultatele unui studiu referitor la media din România, din care reiese că numai o cincime dintre români mai cred că presa este independentă. Cum şi de ce s-a prăbuşit acest indicator?

Cele 20 de procente însumează numărul respondenţilor care consideră că presa este „complet independentă" (7%) şi „mai degrabă independentă" (13%). Cifra pare mică, dar avem şi dovezi obiective că este aşa. Un studiu CCSB din septembrie 2010 venea cu concluzia că nu mai puţin de 62% dintre români consideră presa autohtonă independentă. Desigur, rezultatele unor studii diferite, realizate pe metodologii diferite, nu pot fi comparate în detaliu. Diferenţa este însă uriaşă. Dar, în perioada 2009-2013, în presa românească au avut loc o serie întreagă de schimbări. În februarie 2010, Ringier ceda fraţilor Păunescu *Capital* şi *Evenimentul zilei*. În luna aprilie a aceluiaşi ani, Răzvan Corneţeanu părăsea Adevărul Holding, iar această plecare punctuală imprima grupului media, deţinut de fostul petrolist, o direcţie diferită, descendentă. În martie 2011, *Gîndul* îşi sista ediţia tipărită, pentru a rămîne doar pe .info. Cam prin aceeaşi perioadă dispăreau de pe tarabă *Ziua* şi *Gardianul*, *Cotidianul*, *Business Standard* – şi o serie întreagă de titluri cu mai puţină relevanţă în sensul interesului public (reviste).

Dacă e să socotim pe grupuri media, Realitatea-Caţavencu, care a atins expansiunea maximă în 2009, e astăzi istorie. Fără ediţii locale şi cu tiraje mult mai mici – exceptînd *Click!* –, Adevărul Holding e mult mai puţin masiv. Intact mai scoate încă, pe hîrtie, *Jurnalul naţional* şi *Gazeta Sporturilor*, dar a renunţat la o serie întreagă de titluri secundare, în timp ce Adrian Sîrbu şi-a restrîns operaţiunile la Mediafax Group, după ce a cedat şi proprietatea, şi conducerea televiziunilor, americanilor de la CME/Time-Warner. Ringier este concentrat mai degrabă pe reviste şi trecerea pe online, după dispariţia din portofoliu a *Pro Sport* şi a celor două titluri trecute la fraţii Păunescu, apoi la Dan Andronic. De ce toate aceste schimbări? De vină a fost, în primul rînd, criza care s-a manifestat puternic pe piaţa media. De la 540 de milioane net în 2008, volumul cheltuielilor de publicitate a ajuns la 295 de milioane în 2013.

Criza media este mai acută decît se vede în scăderea cheltuielilor de publicitate.

Cele două cifre sînt o indicaţie despre banii *albi* din piaţa media. La acest capitol, ar mai trebui contabilizate veniturile din tiraje vîndute şi cele obţinute de televiziuni de la cablişti, pentru retransmisie. Dar dacă ultimele au crescut, într-o oarecare măsură, banii din vînzarea la chioşc sau abonament s-au împuţinat proporţional cu tirajele. La cotidiene, acestea sînt undeva peste 300.000 de exemplare, în total, în timp ce, în 2007-2008, se învîrteau în jurul a 7-800.000 de exemplare.

Cu alte cuvinte, criza media este mai acută decît se vede în scăderea cheltuielilor de publicitate. Deşi concentrarea de proprietate descrisă mai sus poate naşte îngrijorări cu privire la controlul opiniei publice, fărîmiţarea care a venit după a fost mai rea decît fenomenul aşa-numiţilor moguli. Titlurile cedate de grupurile mari din motive de rentabilitate au trecut în proprietatea unor personaje autohtone, cu legături cu mediul politic, şi au căpătat culori partizane remarcate atît de public, cît şi de studiile de specialitate. Rămasă fără bani albi, presa a căutat alte feluri de finanţări. Scandalul Ridzi, în care Ministerul Tineretului a cumpărat ştiri în grila mai multor televiziuni, e o indicaţie bună despre aceste surse. Un studiu ActiveWatch despre care am scris acum cîteva săptămîni, care atestă implicarea financiară a politicienilor de diferite culori în presa locală, e o indicaţie la fel de bună.

La televiziuni, banii politici au provocat mai degrabă agitaţie. Realitatea TV şi Antena 3 s-au replicat într-un număr de posturi asemănătoare, de la România TV-ul pesedistului Sebastian Ghiţă, la TV H 2.0, cea controlată o vreme de consilierul prezidenţial Sebastian Lăzăroiu. În 2012, pe cablu erau peste zece astfel de posturi, dar – din nou, indiciu de bani politici – televiziunile de acest fel au început să se împuţineze după alegerile parlamentare. În 2014, alt an electoral, Giga TV şi Money Channel dau din nou semne de viaţă, iar Digi24, apreciată de public, îşi schimbă managementul şi strategia.

Înapoi la presa scrisă, nu întîmplător, conform studiului KAS-CJI, românii mai cred în obiectivitatea ziarelor, numai în proporţie de 27%, faţă de 41% – televiziunea (tradiţional preţuită), 40% – media online şi tot atît – radioul. Presa scrisă a fost cea mai atinsă de criză, cu o scădere a cheltuielilor de publicitate de la 82 de milioane, în 2008, la 19 milioane, în 2013. Christian Spahr, directorul programului pentru mass-media din Europa de Sud-Est al KAS, spunea, la lansarea studiului: „În special ziarele ar trebui să fie alarmate de aceste rezultate. Ziarele ar trebui să se concentreze asupra jurnalismului de calitate, pentru a deveni o sursă credibilă de informaţii pentru public."

Singurul indicator la care presa din România stă bine, în ansamblu, este atitudinea critică. Aceasta este preponderentă, conform datelor studiului KAS-CJI. Problema e însă că această atitudine critică e repartizată pe branduri/grupuri media. Cu alte cuvinte, Intact/Antena se ocupă preponderent de preşedintele Băsescu, în timp ce zona B1/*Evenimentul zilei* îl are în vizor pe Victor Ponta ş.a.m.d., în funcţie de proprietar şi alianţele de moment. Critica de acest fel nu se leagă de rolul de cîine de pază pe care ar trebui să-l aibă presa, ci e o încercare de destabilizare a unuia dintre actorii puterii, venită din partea altuia dintre actori. Să facem un exerciţiu de imaginaţie: dacă, eventual, puterea politică ar fi monocoloră în România, ziarul, site-ul sau televiziunea mică şi gălăgioasă, părtinitoare politic, ar dispărea, fiindcă acea putere monocoloră nu ar avea nevoie de ea, iar opoziţia, privată de resursele din timpul guvernării, nu ar avea din ce să o finanţeze.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

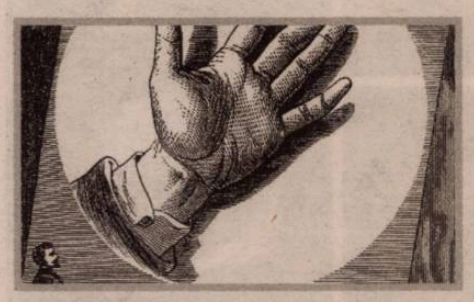

Adina POPESCU

portrete din mers

Sînt client, am voie să urlu!

Există două mari categorii de clienţi: clientul veşnic nemulţumit, care îşi închipuie că totul i se cuvine, şi clientul umil, în banca lui, care crede că i se face o onoare cînd este servit. Din păcate, fac parte din ultima categorie, detestînd-o oarecum pe prima. La început, credeam că e o chestiune de bun-simţ să fii politicos, să nu-ţi aduci frustrările de acasă la supermarket, la restaurant, în sala de fitness, însă cu timpul mi-am dat seama că, în societatea noastră, dacă eşti un client uşor de mulţumit, eşti luat de fraier şi, în ultimă instanţă, păcălit. N-aş putea fi niciodată clientul furios care îşi cere într-un mod agresiv drepturile, însă pe măsură ce înaintez în vîrstă, îmi dau seama că timpul e preţios şi mă trezesc dînd mărunt din buze şi făcînd comentarii acide la coadă la poştă sau părăsind un restaurant dacă după primele zece minute nu mi se aduce nici măcar un meniu. Iar umilinţa ni se trage din comunism – cînd eram obişnuiţi să primim puţin, cu eforturi supraomeneşti.

De curînd, am ochit o ofertă la o companie de telefonie mobilă – un smartphone gratis, la un abonament de 5 euro. În magazin erau numai angajaţi foarte tineri, care probabil că habar n-aveau ce e ăla comunism, însă în mod sigur erau educaţi, în capitalism, să zîmbească, să fie amabili şi să se comporte în general cu clienţii într-un mod standard. Aşadar, toţi sîntem trataţi la fel, fără nici o discriminare. În timp ce o fată roşcată îmi prezenta oferta pentru care venisem, din cealaltă parte a magazinului se auzeau nişte răcnete cumplite. Roşcata încremenise, deşi la ea nu ţipa nimeni, însă se simţea cumva ameninţată indirect. „Cum adică să nu urlu? Cine eşti tu să-mi spui mie să nu urlu? Sînt client, am voie să urlu dacă am chef!" Era un tip în jur de 40 de ani care spumega, tropăind în jurul unei fete mărunţele care mai avea un pic şi izbucnea în plîns. Nu mi-am dat seama care fusese motivul crizei de nervi a bărbatului. Explodase însă atunci cînd angajata îi spusese ferm: „Vă rog să nu ţipaţi la mine!" – cel puţin aşa am dedus din conversaţiile pe şoptite ale celorlalte fete: „Ce are ăsta, mă?", „Ei, şi tu, ce are? Nu vezi că e nebun?" „Cheam-o pe şefa ta... unde e şefa de magazin? Să te dea afară! Îmi spui tu mie că urlu!" – continua să răcnească bărbatul. Într-un tîrziu, a apărut şi şeful, care a încercat să aplaneze conflictul, iar angajaţii s-au întors la treburile şi clienţii lor, încercînd să ignore incidentul. Parcă şi-ar fi pus brusc vată în urechi.

„Mi-aţi dat un telefon second hand. La ofertă!"

„Nu vreţi să vedeţi şi alte telefoane pe care le avem pe stoc? Tot gratuite, la acelaşi abonament...", îmi spune brusc roşcata din faţa mea, volubilă şi amabilă, de parcă ar fi apăsat cineva pe butonul pornit. Da, vreau să le văd. Îmi aduce un telefon mult mai bun decît cel de la ofertă, însă cu o mică zgîrietură pe carcasă. „Ce înseamnă pe stoc?" întreb uşor suspicioasă. Roşcata e puţin încurcată. „Adică telefoane un pic mai vechi, care au fost expuse în magazin o vreme. Şi acestea pe care le vedeţi acum vor fi vîndute, la un moment dat, la o ofertă!" Mă bucur, în sinea mea, convinsă că fac o afacere bună. „Vedeţi, poate mai sînt nişte poze, s-au jucat clienţii cu el... să le ştergeţi!" N-are nici o importanţă. Facem schimb de zîmbete şi amabilităţi, fiecare mulţumită de modul în care a decurs „colaborarea" noastră. Iau telefonul şi plec, întrebîndu-mă de ce trebuie să existe clienţi furioşi, într-o societate de consum perfectă.

Ajung acasă şi încep să butonez telefonul. Într-adevăr, dau şi peste nişte poze. De prin aprilie 2013, apoi din iunie, august şi septembrie: doi copii la locul de joacă, o familie fericită, la mare, o reuniune de tineri la un grătar, mici sfîrîind. Toate acestea se întîmplau în magazin, desigur, în timp ce telefonul era „pe stoc", iar clienţii făceau probe cu el. Mă întorc la fata roşcată, încercînd să-mi ţin nervii în frîu, îi arăt pozele. „Mi-aţi dat un telefon second hand. La ofertă!" zic ironic. Fata se uită mirată la poze. Următoarea ei replică a fost mai degrabă oarecum naivă decît obraznică: „A, păi, nu vă faceţi probleme... e colega mea, fata de la casierie. Vreţi să o cunoaşteţi ca să vă convingeţi?" Acest mic roboţel a fost programat să zîmbească, să-şi servească impecabil clienţii etc., însă i se pare perfect normal ca o colegă să folosească un telefon din magazin şi dup-aia ea să-l dea mai departe, prefăcîndu-se că-i nou şi că nu ştie nimic. Are un *soft* din Occident, dar piesele sînt, ca de obicei, *made in Romania*, aşa că ceva nu funcţionează bine şi dă erori. Sînt clientă... am voie să urlu?

Anda DOCEA

Cavalerul cerului

Despre americanul de origine română Nicholas Dimăncescu am auzit pentru prima dată la sfîrşitul anului 2010. Venise în România pentru a-şi lansa filmul *Knights of the Sky/Cavalerii cerului,* un documentar despre confruntările aeriene dintre piloţii români şi cei americani, din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. TVR 1 avea să difuzeze filmul pe 1 decembrie, ocazie cu care am înregistrat, special pentru Ziua Naţională a României, o emisiune moderată de Luca Niculescu. Invitaţi au fost doi cetăţeni americani cu rădăcini româneşti: Nicholas Dimăncescu şi ambasadorul SUA în România, la acea dată, Mark Gitenstein.

Povestea românească a lui Nicholas ne-a dat prilejul unei întoarceri în timp, în istorie. Bunicul său, Dimitrie Dimăncescu, a pus bazele organizaţiei de Cercetaşi Români, în 1913, cînd încă era elev de liceu. Cercetaşii au ajuns să-i pregătească pe tineri pentru serviciul militar. Doi ani mai tîrziu, la 19 ani, s-a înrolat voluntar şi a devenit ofiţer în regimentul „Vînători", nou-înfiinţat de către Principele Carol. Eforturile lui din timpul Războiului au fost răsplătite cu numeroase decoraţii, inclusiv cu foarte rar acordata British Military Cross, la comanda directă a Regelui George al V-lea al Angliei. Dimitrie Dimăncescu a ţinut un jurnal despre experienţele sale din armată, iar mai tîrziu, exilat în SUA, şi-a publicat memoriile. A urmat studii de inginerie pe tărîm american, a fost diplomat român în SUA şi în Anglia şi, după exilul la Londra, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a participat la Conferinţa de Pace de la Paris. A părăsit România în 1947, fără a se mai întoarce vreodată.

Tatăl lui Nicholas, Dan Dimăncescu, în prezent consul onorific al României la Boston, s-a născut în Anglia şi s-a stabilit în SUA, din 1956. A absolvit Fletcher School of Law and Diplomacy şi Harvard Business School. Compania sa de cartografiere a fost cea dintîi din SUA care a folosit tehnologia digitală computerizată pentru a face hărţile comerciale ale zonelor urbane. A scris cărţi şi articole despre România şi a organizat, pe 23 ianuarie 2010, întîlnirea dintre Barrie Davies şi Ioan Dobran, cei doi piloţi, foşti adversari în al Doilea Război Mondial.

„Pentru mine, înţelegerea rădăcinilor mele a început din copilărie, cînd ascultam poveştile pe care mi le spunea tata. Tatăl tatălui meu s-a născut la Titu, în apropiere de Bucureşti, mama lui s-a născut la Rucăr, iar familia ei se numea Baştia şi avea o vechime de 100 de ani. Am auzit multe poveşti, cînd eram copil, despre bunica şi bunicul meu, şi despre România. În copilărie, îmi era greu să fac o legătură cu România zilelor noastre, aşa că România era mai degrabă un loc al poveştilor decît o realitate, în mintea mea", ne-a declarat Nicholas, care, înainte de a-şi fonda, în 2007, propria companie de producţie de film documentar, Kogainon, a fost implicat în mai multe proiecte în România. Unul era coordonat de speologi români şi căuta fosile de urs în peştera Cioclovina; a urmat un documentar de călătorie despre cultura populară din Transilvania şi Moldova, şi un reportaj despre vechile ritualuri din peşteri.

Şi-a amintit de primul contact cu România şi de conştientizarea legăturii profunde cu ţara noastră: „Cînd am văzut hărţile vechi ale tatălui meu, hărţi ale României, mi se părea un loc de folclor, un loc al legendelor. Auzisem poveşti despre Munţii Carpaţi, despre Transilvania, despre frumuseţea ceremoniilor tradiţionale, despre religia ortodoxă. În copilărie, aveam o imagine foarte vie a acestei Românii vechi. Venind în România, în 1998, pentru prima oară, mi s-a părut un loc foarte nou, fiindcă am crescut în SUA, eram un copil american. Am fost în munţi, am gustat mămăligă, m-am întîlnit cu oamenii, am vizitat castele, a fost o aventură foarte interesantă, era o lume nouă, pe care o experimentam. Lucrînd în România la mai multe proiecte, trecutul s-a întîlnit cu prezentul şi mi-am dat seama cît de puternice sînt rădăcinile mele româneşti."

De la Cota 789 la războaiele dacilor

Povestea bunicului său, Dimitrie Dimăncescu, de pe frontul Primului Război Mondial, a fost subiectul primului lungmetraj al lui Nicholas Dimăncescu, *Hill 789/ Ultima redută,* difuzat de TVR 1. Filmul acoperă experienţele dramatice ale soldatului Dimăncescu pe frontul românesc, confruntarea acestuia cu Norton Griffiths, colonelul britanic trimis să saboteze sondele petroliere româneşti, şi bătăliile cumplite cu germanul Erwin Rommel, de la Cota 789.

Pe 23 mai 2011, Luca Niculescu m-a anunţat că Nicholas a murit. Avea 26 de ani.

În emisiunea de pe 1 decembrie 2010, Nicholas Dimăncescu ne-a mărturisit şi intenţia sa de a realiza un al treilea film, după cele dedicate României în cele două războaie mondiale, în care să se întoarcă la originile noastre şi să înţeleagă cine au fost dacii:

„Rădăcinile româneşti merg chiar în urmă cu 30-40.000 de ani, pînă în neolitic. Am aflat lucruri despre România, despre strămoşii mei şi despre oamenii care au luptat pentru a transforma această ţară în ceea ce este astăzi. Voi continua această explorare. Sînt foarte interesat de daci, de istoria dacilor, am început să lucrăm la un alt film, despre războaiele romanilor cu dacii, şi cred că pentru mulţi oameni din străinătate este un mister – ce s-a întîmplat cu dacii, cine erau ei şi care a fost relaţia lor cu romanii şi cu civilizaţiile din zonă."

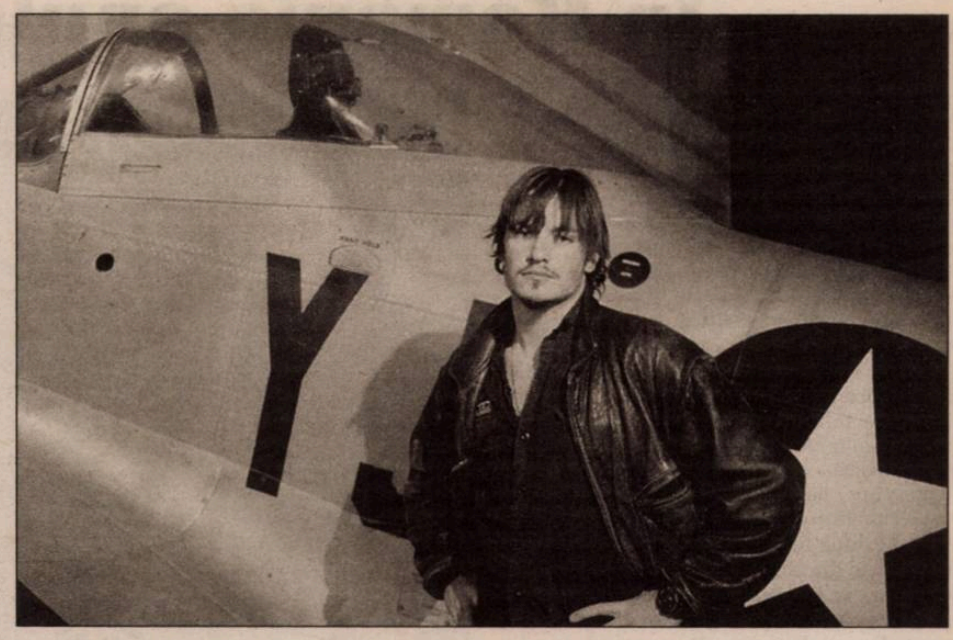

Ultimele imagini

Despre români vorbea cu entuziasm şi cu multă plăcere, iar România era ţara unde îşi propusese să petreacă din ce în ce mai mult timp: „Oamenii pe care i-am întîlnit au înţeles motivul pentru care făceam aceste filme, pasiunea şi interesul de a cunoaşte cu adevărat ce s-a întîmplat, de a afla povestea. Aşadar, au fost foarte interesaţi şi ne-au ajutat foarte mult, nu a fost o barieră între noi şi oamenii din această ţară, dimpotrivă, ei chiar au venit să ne spună poveştile lor, să ne împărtăşească amintirile lor, şi aşa s-a întîmplat în cazul ambelor filme. Ne-au deschis uşile peste tot. Oameni precum generalul Dobran, care ne-a invitat în casa lui şi a fost chiar dispus să mute lămpile, să-şi rearanjeze casa, pentru ca noi să putem avea o discuţie. Cred că aşa se întîmplă cu mulţi dintre români, sînt foarte ospitalieri şi prietenoşi şi, cînd ştiu că faci ceva din pasiune, sînt gata de orice ca să te ajute."

L-am invitat pe Nicholas Dimăncescu la emisiune scriindu-i pe Facebook şi lăsîndu-i numărul meu de telefon. Mi-a răspuns şi m-a sunat de îndată ce a ajuns în ţară. Nu a avut nevoie de foarte multe detalii despre subiectul discuţiei. I-am spus doar că am dori să ne vorbească despre rădăcinile româneşti, despre familia lui, despre documentare şi despre felul în care percepe România. A sosit la TVR extrem de punctual, însoţit de tatăl lui. Era înalt, zîmbitor şi politicos. Mai corect spus, avea o charismă imposibil de ignorat. Pe drumul spre platoul de filmare, mi-a cerut informaţii despre emisiune, despre moderatorul Luca Niculescu, iar apoi m-a întrebat de cînd lucrez la Televiziunea Română, la ce emisiuni, care este oraşul meu natal şi pe unde m-am plimbat în ţara asta atît de frumoasă. În timpul filmării, a fost destins şi relaxat, de parcă asta făcuse de cînd e lumea. Avea o voce plăcută, îşi asculta atent interlocutorii şi vorbea cu patos despre tot ce-l pasiona.

I-am făcut mai multe fotografii la emisiune, pe care i le-am trimis ulterior. Ne-am mai scris din cînd în cînd, discutînd despre planurile lui în România, despre avioanele din cel de-al Doilea Război Mondial şi despre limba română, pe care încerca să o deprindă. S-a declarat impresionat de filmele româneşti recente pe care le văzuse, în special de *Eu cînd vreau să fluier, fluier,* al lui Florin Şerban, şi de *California Dreamin',* al lui Cristian Nemescu.

Pe 23 mai 2011, Luca Niculescu m-a anunţat că Nicholas a murit. Căzuse de pe stînci, în Munţii Şureanu, în timpul unei furtuni. Avea 26 de ani.

Nicholas Dimăncescu se afla împreună cu alţi patru prieteni la Peştera Cioclovina, filmînd pentru documentarul despre viaţa dacilor. Se pare că ar fi urcat pe stîncile de deasupra intrării în peşteră, dorind să fotografieze un nor masiv de furtună, care se apropia. La întoarcere, căutînd un traseu mai scurt, a alunecat şi a căzut. A fost găsit a doua zi de salvamontişti, fără suflare. Ultimele fotografii din aparatul său, rămas intact, erau instantanee cu cerul.

O viaţă plină de magie

Decoding Dacia/ Descifrînd moştenirea dacică a avut premiera în România în octombrie 2012. Documentarul a fost finalizat, în memoria lui Nicholas Dimăncescu, de membri ai familiei şi de colegii cu care lucra. Filmul explorează moştenirea regatului dacic din perspectiva invaziei şi a cuceririi romane. Prezintă, în format 3D digital, reconstrucţiile cetăţilor Sarmizegetusa, Blidaru, cea a podului roman peste Dunăre, precum şi a Forului şi a Columnei lui Traian de la Roma.

Nicholas Dimăncescu nu era „un american care a murit alunecînd de pe stînca pe care se cocoţase", aşa cum a anunţat un oarecare post de televiziune. Era un om cu mintea doldora de idei, care putea să-ţi povestească un singur cadru în zeci de cuvinte, pînă îl vedeai aievea. Iubea filmul pentru că îl considera un mijloc de comunicare ce îmbină forme diverse de experienţă umană – văzul, auzul, scrisul. Prin documentarele lui, încerca să permită publicului să experimenteze complet un anumit loc. Era atent la toate, de la acurateţea istorică, la muzica aleasă pentru film. Nu vorbea limba română, dar ştia despre istoria şi geografia noastră mai multe decît majoritatea românilor. Scria cu talent, savura mîncarea tradiţională, iubea munţii noştri şi se emoţiona de cîte ori ajungea în vreun vîrf, atît de aproape de cerul ai cărui cavaleri probabil îi mai filmează încă. Părinţii lui au încheiat o scrisoare de mulţumire pentru toate mesajele de condoleanţe primite, într-un fel care cred că îl reprezintă: „Magia lui şi mîndria noastră sînt că şi-a trăit tînăra viaţă din plin."

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

Radu MAGDIN

Partide şi lideri în România anului electoral 2014

În marea majoritate a cazurilor, politica în România nu mai suscită pasiune şi nici interes: un sentiment de neputinţă, remixat cu dezgust, cu privire la cele ce se întîmplă pe scena politică – par a fi regulă. Acest lucru însă nu înseamnă că trebuie să ne pierdem obiectivitatea cu privire la actorii politicii – cărora le dedicăm prezenta analiză – şi nici speranţa: ţara este în continuare în tranziţie, inclusiv politică, în drumul său spre maturizare.

Ceea ce mulţi din clasa politică nu realizează încă este că reforma în domeniu e în derulare, fie că o doresc sau nu; poate că durează mai mult, poate că nu se concretizează cu uşurinţă – asta şi din cauza legislaţiei electorale –, dar există un aer de schimbare şi de răzvrătire faţă de felul în care s-a făcut politică după Revoluţie. Asta se vede în evenimentele din toamna trecută, în #uniţisalvăm, în candidaturi independente care, fie şi nereuşite în final – precum cea a lui Nicuşor Dan la Primăria Bucureştiului –, au dat un semnal de implicare în „sistem". Independenţii din toată ţara îşi dau seama însă că au nevoie de o maşinărie de „război politic" şi că trebuie „să se echipeze" cu un partid, dacă vor să aibă cu adevărat o şansă. În acest sens, e foarte posibil să vedem evoluţii în 2015. Însă pînă atunci vă propunem, în cele de mai jos, o analiză la început de an electoral 2014 (cu două rînduri de alegeri – europarlamentare şi prezidenţiale), a partidelor şi liderilor lor. Vă propunem, în cazul partidelor, analiza unor chestiuni-cheie pentru succes, precum organizarea (naţională şi locală), capacitatea de finanţare şi potenţialul de a crea „magie" (de a antrena, printr-o poveste, electoratul); ne vom uita, de asemenea, în ceea ce priveşte leadership-ul de partid, vom realiza o analiză a felului în care liderul reuşeşte să influenţeze agenda publică – măsură în care se dovedeşte o locomotivă charismatică –, dar şi cum stă cu cei *patru V:* valori, voinţă, viziune, (poveste de) viaţă.

PSD şi Victor Ponta

PSD rămîne gigantul politicii româneşti şi partidul care, dacă are un dram de noroc aşa sînt şi cerinţele financiare în creştere: mereu vor fi unii nemulţumiţi că nu trimite „centrul" destul.

PSD rămîne disciplinat pe mesaj: „Noi îndreptăm ce a tăiat Băsescu" (creînd binomul cu el, şi nepermiţînd altora să se poziţioneze ca opoziţie la ei), „oamenii vor linişte" (încercînd să dea sentimentul că toate-s bune şi frumoase), „noi sîntem tăcuţi, şi puternici, şi responsabili" (punînd, prin contrast, la colţ, PNL). Ca relaţii externe, sînt afiliaţi la social-democraţii europeni, care au potenţialul, anul acesta, să devină prima familie politică a Parlamentului European şi să dea preşedintele Comisiei Europene, în persoana lui Martin Schulz. Deşi tradiţional a fost demonizat pentru presupuse legături cu Rusia şi pentru faptul că ar fi neocomunist, odată cu întinerirea garniturii politice, aceste acuzaţii la PSD sînt greu de susţinut în faţa opiniei publice. O eventuală înflorire excesivă a relaţiilor România – China ar putea irita SUA mai degrabă să impună o guvernare moderată drept cheie a succesului electoral. Valorile sale sînt prioritar anti-Băsescu sau justiţiare social, încercînd totodată să nu îndepărteze business-ul: modelul clamat e a treia cale, a lui Tony Blair. Nu este clară viziunea sa pentru România dincolo de Băsescu (de altfel, nici un alt lider politic român nu are, în acest moment, un proiect de ţară coerent), dar stă (mult) mai bine ca alţi lideri în prezentarea poveştii sale de viaţă: a ştiut, alături de echipa sa, să-şi cultive un brand înainte să îl ştampileze alţii (caz opus faţă de alţi oameni politici, precum Elena Udrea); vedem periodic poze din viaţa lui de familie, l-a umanizat şi mai mult povestea mamei dumnealui la TV ş.a.m.d. La capitolul puncte slabe sînt acuzaţiile de plagiat, percepţia că guvernarea nu are (deşi periodic anunţă veşti economice bune) alt scop decît schimbarea lui Băsescu (AMR-ul nu ajută la schimbarea acestei percepţii), faptul că aparatul său administrativ nu are competenţa din vremea Guvernului Năstase, precum şi tentaţia hiperexpunerii media.

PSD rămîne gigantul politicii româneşti.

şi gestionează bine situaţia, are oportunitatea ca anul 2014 să fie privilegiat. De ce? Are o opoziţie mai fragmentată ca oricînd (aproape toţi ceilalţi aleargă pe acelaşi culoar, diferit de PSD), există o orientare înceată, dar sigură a USL spre stînga (de la „electorată", la periodic menţionatele reîntregiri salariale sau de pensii), faptul că mesajul antibăsescian (deşi obositor) încă ţine: cît timp preşedintele e jucător, PSD poate veni şi spune că misiunea USL (şi, odată cu dispariţia USL, a modelului chinezesc „Adibas", USD) este să termine cu regimul Băsescu şi cu „nedreptăţile lui". Pînă cînd nu pleacă Băsescu, PSD nu e forţat să îşi schimbe povestea şi să găsească un alt narativ pentru existenţă şi guvernare.

Este în continuare cel mai bine organizat partid din România (deşi PDL, în perioada 2007-2011, i-a făcut emulaţie serioasă), are un număr record de aleşi locali, iar în plan naţional a absorbit *de facto* PPDD în Parlamentul României. Prin alianţă USD (cu UNPR şi PC), poate guverna liniştit, cu sprijin UDMR, şi fără PNL. Interesul său strategic e *divide et impera,* avînd grijă ca opoziţia de dreapta să nu se regrupeze în jurul PNL, PMP/Băsescu sau PDL. PSD ştie bine, din experienţa 1996 şi 2004, că atunci cînd opoziţia e unită, stînga va pierde (cu atît mai mult dacă vreo organizaţie-cheie locală frînează). Finanţele vin, căci are pîrghiile puterii, deşi, la aşa armată locală, şi eventual Bruxelles-ul, dar încă nu se vede acest lucru. La finalul zilei, punctul forte al PSD e organizarea, punctul slab – uniunea naturală pe care o inspiră celorlalţi împotriva sa.

La capitolul leadership, preşedintele PSD Victor Ponta are clar dorinţa de a rămîne ca premier şi de a nu fi forţat să candideze la preşedinţie. Motivele sînt multiple: dacă va cîştiga, se va pensiona tînăr (Ce mai poţi să fii după ce ai bifat preşedinţia la 42 de ani? Eventual să ai speranţa unui al doilea mandat) şi e posibil să aibă un premier dificil în, cel mai probabil, Liviu Dragnea; dacă pierde, devine *lame duck* şi e foarte posibil să piardă în cîteva luni şi guvernarea, şi partidul, iar experienţa ne arată că politica românească nu prea crede în reveniri (Mircea Geoană ar putea fi excepţia).

De aceea, premierul ar prefera un preşedinte liniştit, favorizat de actuala Constituţie, sau orice alt tip sub noua Constituţie (numai să treacă), căci aceasta prevede o instituţie prezidenţială mai slabă. Ca lider, este sus în sondaje, însă e greu de spus cine trage în sus pe cine, în caz de alegeri: Ponta – PSD-ul, sau PSD-ul pe Ponta.

Ca discurs, premierul joacă rolul unui om echilibrat, matur, preocupat de oameni, deşi periodic e dispus să-şi ia peste picior adversarul şi se hiperexpune, ca număr de apariţii, în media. Nu se poate spune că stîrneşte mari pasiuni, nici pro, nici contra, încearcă

PNL şi Crin Antonescu

Partidul Naţional Liberal a crescut mult în ultimii doi ani, făcînd o alegere strategică prin alianţă paritară cu Partidul Social Democrat. Faptul că USL a obţinut rezultate foarte bune în 2012, în alegerile locale şi parlamentare, a dus la un număr record de aleşi locali şi parlamentari PNL. Provocarea partidului va fi să strîngă rîndurile şi să facă cu bine tranziţia de la un partid mai elitist la un partid de masă. Această tranziţie se vede în ultimii doi ani, ca tentativă de partid cu atractivitate generală, şi nu doar de nişă; practic, de formaţiune capabilă să fie în primele două ale ţării, nu periodic a treia. Rămîne de văzut dacă strategia va avea succes şi dacă PNL va reuşi să devină mai competitiv la capitolul organizare.

Accesul la finanţe există, prin pîrghiile guvernării, dar, ca şi în cazul PSD, cînd ai o armată locală, banii nu sînt niciodată de ajuns. Tot banii pot ajunge, la un moment dat, să fractureze PNL, în cazul în care unii aleşi locali sau naţionali îşi zic că, între lupta alături de prezidenţiabilul liberal pentru un succes incert la preşedinţia României, şi ba-

PUBLICITATE

nii de la PSD (cînd USD formează singur Guvernul), sînt mai buni banii rapizi. Ca şi PSD, şi PNL are nevoie de o poveste dincolo de antibăsism; o schimbare, odată trecut în opoziţie, de genul „punerii tunurilor pe guvernarea USD/PSD“ nu e, în opinia noastră, de ajuns pentru a regrupa toată opoziţia în spatele său: PNL are nevoie de o minimă „magie“ care să nu lase dubii cu privire la alternative. În ceea ce priveşte relaţiile externe, PNL e afiliat liberalilor europeni (ALDE) şi „pe surse“ discută şi cu popularii europeni (PPE); rămîne de văzut ce se va întîmpla la alegerile pentru Parlamentul European, care vor constitui un test atît intern (ca organizare internă şi preludiu la prezidenţiale), cît şi extern (prin tematică şi afiliere), pentru PNL.

În ceea ce îl priveşte pe Crin Antonescu, acesta ştie că merge ori la bal, ori la spital, părăsind în 2015 PNL fie ca preşedintele României, fie înlocuit, după înfrîngerea în alegeri. În consecinţă, preşedintele liberal se întoarce la ce ştie să facă cel mai bine: luptă din opoziţie, punînd tunurile pe USD. E bun, chiar foarte bun la asta, iar prin mesaje tari poate ştampila bine adversarii, influenţînd astfel opinia publică prin spectaculozitatea campaniei. Periodic, face referinţă la valori (liberale, dar şi naţionale), pare a avea voinţă, nu este clară viziunea pentru România (ca şi la ceilalţi lideri politici, nu este clar unde vrea să ducă România) şi s-a lăsat, din păcate, ştampilat, necontracarînd la timp zvonuri precum cele privind calendarul de trezire, aceasta fiind una dintre puţinele sale vulnerabilităţi. Din Klaus Iohannis şi alţi deputaţi/senatori locali, a ştiut să facă o veritabilă gardă pretoriană, îmbinînd pasiunea sa cu temperamentul calm al lui Iohannis.

UNPR, PC şi liderii lor

Uniunea Naţională pentru Progresul României şi Partidul Conservator sînt ca uleiul şi oţetul în salata guvernării: deşi salata se poate mînca şi fără ei, îi dau gust şi o fac mai apetisantă prin atuurile aduse la masă, respectiv o reţea disciplinată în plan naţional şi puterea unui mare trust mediatic. Liderii lor nu sînt foarte prezenţi în prim-plan, fie din considerente strategice – cazul lui Gabriel Oprea –, fie din cauza discreţiei personale – cazul lui Daniel Constantin; recent, cei doi au apărut mai des în lumina reflectoarelor, pentru a-şi apăra „drepturile“ odată cu apariţia propunerii de vicepremier Iohannis. Chiar şi aşa însă, este greu de stabilit clar cum stau cei doi lideri la capitolul viziune, valori, voinţă şi poveste de viaţă, nefiind în prim-plan pe agenda publică. La fel, nu se pune problema în termen de locomotivă, ci în termen de organizare/mobilizare şi forţă mediatică.

Dacă în cazul Oprea nu există dubii cu privire la leadership, la PC, umbra lui Dan Voiculescu e greu de ignorat: clipul YouTube recent, în care spunea că a decis să păstreze USL, nu ajută la percepţia de organizator din umbră. În ceea ce priveşte UNPR, forţa acestei structuri stă şi în faptul că prioritar pe această filieră au fost atraşi deputaţi şi senatori PPDD în USD. Această mişcare face ca, acum, USD să aibă o majoritate în Parlament, fie ea şi instabilă, sprijinul eventual al UDMR fiind cireaşa de pe tortul viitoarei guvernări. Ca o concluzie: nici UNPR, nici PC nu sînt operatori politici de neglijat, căci dincolo de jocul marilor partide, guvernarea se susţine şi cu sprijinul partidelor mici cu atuuri mari. În ceea ce priveşte relaţiile externe, nu s-a pus mult accentul pe ele, deşi e de menţionat că PC are deja un eurodeputat în cadrul grupului S&D (socialiştii şi democraţii) din Parlamentul European.

UDMR şi Kelemen Hunor

Uniunea Democrată a Maghiarilor din România e partidul cu aparenţa cea mai elegantă pe scena politică românească – fie că asta convine partidelor româneşti sau nu. Pe deputaţii şi senatorii lor, costumele stau mai mereu foarte bine, sînt coerenţi, vorbesc foarte bine limba română şi sînt în general specialişti în domeniile pe care le-au coordonat cînd au fost la guvernare. Ca orice formaţiune politică, îşi urmăreşte propriul interes, dar a ştiut mereu să se prezinte ca un element de stabilitate al oricărei guvernări, fiind în interesul său strategic să fie la guvernare perpetuu, pentru soluţionarea revendicărilor minorităţii pe care o reprezintă. Testul UDMR e un balet fin între relaţia cu Bucureştiul şi cea cu Budapesta, în condiţiile în care Viktor Orbán pare a favoriza, spre diferenţă de partidul socialist maghiar care l-a precedat, concurenţa la UDMR, unită în cazul alegerilor europene în jurul lui László Tőkés.

În ceea ce priveşte leadership-ul, deşi UDMR comunică mai disciplinat şi nu obişnuieşte să dea „pe surse“ din casă, Kelemen Hunor nu are o misiune uşoară, Uniunea, fiind, ca şi partidele româneşti, o combinaţie a mai multor grupări. Hunor urmează modelul lui Markó Béla, rămînînd să vedem în perioada următoare dacă acest model va fi contestat de un alt candidat, care să păstreze linia elegantă, dar să vină cu o mînă forte. Este puţin probabil însă ca acest lucru să se întîmple în 2014, ar trebui întîi ca lucrurile să fie clare atît în politica românească, cît şi în cea ungară (sînt alegeri parlamentare în primăvară, la Budapesta). În ceea ce priveşte relaţiile externe, UDMR e membru al familiei popularilor europeni.

PDL, Vasile Blaga şi Cătălin Predoiu

Partidul Democrat Liberal se află încă în recuperare după înfrîngerea din 2012 a alianţei ARD – al cărei motor era, sperînd acum să nu se destructureze sub presiunea concurenţei, care aleargă pe acelaşi culoar electoral. O altă miză a PDL e aceea de a fi partidul în jurul căruia se formează opoziţia la guvernare; or, în condiţiile în care mesajele anti-USD vin prioritar de la preşedintele Băsescu – care preferă PMP – şi de la Crin Antonescu, PDL are dificultăţi în a-şi găsi o voce puternică, distinctă. Liderul său, Vasile Blaga, este un foarte bun organizator, dar nu o locomotivă electorală, iar prim-vicepreşedintele Cătălin Predoiu, candidatul PDL la preşedinţie, nu are încă o notorietate naţională şi un exerciţiu mai puternic al discursului politic dîmboviţean. În polarizarea Băsescu *vs* USL, a fost prea puţin loc pentru remarcarea valorilor, a voinţei, a viziunii sau a poveştii de viaţă a lui Blaga şi a lui Predoiu. Această polarizare face şi ca finanţele PDL să nu mai fie ca pe vremuri: banii urmează şansele electorale.

Practic, miza PDL în 2014 este dovedirea faptului că nu poate fi destructurat, că poate scoate la alegerile europarlamentare mai mult decît PMP (eventual împreună cu FC). Dacă reuşeşte, indiferent de ochii dulci făcuţi, de o serie de lideri locali PDL, Fundaţiei Mişcarea Populară, atunci va putea negocia din poziţii de forţă unificarea dreptei sau susţinerea pentru Crin Antonescu, căci înseamnă că este în continuare o maşină de război politic, care poate mobiliza oamenii la vot. Dacă nu reuşeşte, şi PMP+FC reuşesc să strîngă mai mult decît PDL, atunci partidul va trebui să se replieze strategic sub aripa lui Traian Băsescu. Între timp însă, şi partidul, şi liderii săi trebuie să îşi regăsească scopul existenţei politice, dacă vor din nou un loc central în politica românească: există viaţă după „dreptatea şi adevărul“ din 2004 şi „reforma statului 2009-2012“ – asimilată de mulţi români doar cu tăieri bugetare? Cert este că, în materie de relaţii externe, PDL încă este identificat ca un partener de bază în PPE: pozele cu delegaţia PDL la Berlin, alături de cancelarul Merkel, au favorizat această percepţie.

PMP, FC şi liderii lor

Partidul Mişcarea Populară şi Forţa Civică dau primul lor test electoral, de unii singuri, la alegerile europene din mai (rămîne de văzut dacă vor decide să îşi unească forţele sau nu). Amîndouă partidele au de dovedit că pot intra în Parlament, fie el şi European. În consecinţă, va exista atît o presiune la nivel de leadership, cît şi una organizaţională şi financiară; FC are avantajul notorietăţii liderului, Mihai-Răzvan Ungureanu, punctul său slab fiind organizarea şi finanţarea. PMP are ca avantaj organizarea, prin împrumutarea unor organizatori cu experienţă, foşti PDL, şi potenţialul de finanţare. Însă liderii săi *de jure* şi *de facto,* Eugen Tomac şi Elena Udrea, sînt mai puţin notorii şi se situează mai jos în sondaje ca Ungureanu; Eugen Tomac este cel cu creşterea de vizibilitate personală cea mai accelerată în ultimele luni. PMP mai are un avantaj, şi anume apropierea de preşedintele Traian Băsescu, deşi rămîne de văzut dacă acesta va reuşi transferul de capital politic; în opinia noastră, acest lucru nu e posibil fără asumarea oficială a conducerii, lucru imposibil cît timp este preşedintele României.

Ambele partide suferă la capitolul „*story* politic“, nedefinindu-se clar ca misiune. În plus, PMP riscă, dacă nu contraatacă, să fie ştampilat, conform ultimelor declaraţii ale lui Vasile Blaga, ca „partidul lui Băsescu pentru Udrea“. Deşi Elena Udrea are şi multe simpatii în ţară, prin faptul că nu s-a branduit strategic din timp, a permis o demonizare mediatică personală. În consecinţă, deşi este un comunicator politic eficient, clar şi la obiect, stîrneşte în continuare multe antipatii şi prejudecăţi, mai mult sau mai puţin mute. La polul opus, Ungureanu ne este privit rău deloc, dar a intrat oarecum în conul uitării, în plan naţional, şi continuă să aibă un discurs mai degrabă accesibil elitelor, decît poporului votant; mai are, de asemenea, de lucrat la capitolul empatie, avînd aceeaşi problemă ca mulţi dintre potenţialii lideri de dreapta ai ultimilor ani: nu pare a înţelege că nu educaţia e factorul primar pentru care sînt votaţi liderii, ci emoţia stîrnită – inima bate mintea.

Miza PDL în 2014 este dovedirea faptului că nu poate fi destructurat.

În ceea ce priveşte afilierea externă, familia politică predilectă e clar PPE, rămînînd de văzut dacă vor putea coabita cu PDL la popularii europeni. Totuşi, probleme insurmontabile nu sînt; în fond, Ungureanu e fost ministru de Externe, cu o reţea bună de contacte, iar Traian Băsescu se vede periodic cu liderii PPE din Europa, avînd vechime de decan în Consiliul European, unde e prezent din 2005.

PNŢCD, Noua Republică şi liderii lor

Partidul Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat şi Noua Republică aspiră şi ele la un loc în politica românească, lucru deloc uşor, indiferent de ambiţia liderilor Aurelian Pavelescu şi Mihai Neamţu. Unul din partide nu a ştiut să se „restarteze“ ca element de modernitate şi a rămas în abisul istoriei politice de după 2000, lumea neuitînd că PNŢCD a fost în centrul reformelor dureroase ale Convenţiei Democrate 1996-2000. Celălalt partid vorbeşte de valori conservatoare, cu aromă periodic naţionalistă, adresîndu-se unui electorat care nu îl recunoaşte – tinerii sînt în general elemente de progres, aplecaţi spre modernism, nu conservatorism; NR poate însă ocupa o nişă, pe măsură ce creşte dezamăgirea antisistem şi creşte pofta pentru revanşe extreme.

PNŢCD are nevoie de o poveste nouă, de o nişă de succes, într-o Românie modernă, de o nouă viziune pentru mediul rural, fără a îndepărta urbanul. NR are nevoie de o armonizare mai mare între formă şi fond: liderul său este cultivat, cosmopolit prin educaţia primită, şi totuşi vorbeşte de valori care nu sînt în concordanţă cu imaginea pe care o lasă la prima vedere. Ambele partide au nevoie de organizare şi finanţare, PNŢCD avînd un potenţial mai mare în plan imediat, prin legătura recentă cu Iniţiativa „România Liberală“. Dacă PNŢCD are un loc istoric în PPE, Noua Republică a explorat o cale nouă faţă de alte partide din România, intrînd în familia politică a conservatorilor şi a reformiştilor europeni, condusă *de facto* de conservatorii britanici.

PPDD, PRM, Dan Diaconescu şi Corneliu Vadim Tudor

Partidul Poporului „Dan Diaconescu“ şi Partidul România Mare sînt *one-man show*-uri şi e greu de crezut că pot supravieţui liderilor lor; dacă PPDD e deja personalizat cu numele liderului, o parte din PRM a constatat că nu se poate, legal, scăpa cu una, cu două de Vadim Tudor. Ţinta lor a fost clară, nişată de la bun început: nişă naţionalistă, respectiv cea a canalizării frustrării oamenilor simpli, fascinaţi de televiziunea OTV. Amîndoi liderii au ştiut să comunice percutant ce au avut de comunicat. Problema lor nu e organizarea – sau finanţarea –, ci lipsa, cel puţin pe moment, a unui nou văl propice. Dan Diaconescu nu şi-a revenit încă după absorbţia PPDD, secţiunea parlamentară, în USD; se poate victimiza, dar nu va fi de ajuns, poate eventual activa contractele de milioane de euro de penalităţi din partea deputaţilor şi senatorilor PPDD pentru părăsirea bărcii. Mai degrabă, un suflu nou poate prinde PRM, în contextul alegerilor din Ungaria din primăvară, în cazul în care se inflamează declaraţiile bilaterale, în încercarea lui Viktor Orbán de a-şi reînnoi mandatul pe seama unei politici vizîndu-i pe maghiarii de pretutindeni.

Miza anului sînt alegerile prezidenţiale şi rămîne de văzut cum se vor distribui voturile partidelor de mai sus în turul doi al prezidenţialelor. Între timp, testul pentru fiecare partid în parte rămîn alegerile europene.

Radu Magdin *e CEO Smartlink Communications şi un pasionat al politicii online.*

Cu ochii-n 3,14

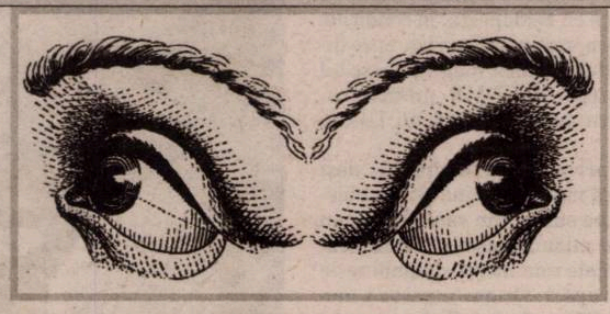

CA SĂ OBŢINEŢI MAI MULTĂ FERICIRE DE FAŢADĂ, COMBINAŢI DIVERŞI MEMBRI AI FAMILIEI CU O CAPRĂ

■ După ce, într-un magazin, am văzut „dres cu fermoar“ (adică rochie cu fermoar), la un magazin online găsesc următorul sfat: „Ca să obţineţi un *outfit* glamour, combinaţi blugii *oversized* cu o pereche de şlapi.“ Curat glamour românesc. (**S. G.**)

■ Studiile demonstrează că o conversaţie cu un străin produce mai multă fericire decît folosirea telefonului mobil. Dar, să fim serioşi, cine ar da comunicarea pe fericire?! (**M. C.**)

■ Fostul premier Călin Popescu Tăriceanu, de un comic perfect (şi, cred, involuntar), a doua zi după ruperea USL: în căsătorie mai apar şi certuri, dar asta nu trebuie neapărat să ducă şi la divorţ. Pe de o parte, mariajul dintre Victor Viorel Ponta şi Crin Antonescu a fost, de la bun început, de faţadă şi conivenţă, iar cuplul a dat nenumărate semne de incompatibilitate. Pe de altă parte, Călin Popescu Tăriceanu a divorţat de patru ori. (**M. M.**)

■ Au apărut înregistrări ale unor conversaţii telefonice dintre prim-ministrul turc şi fiul lui, în care Erdogan cel mare îi spune lui Erdogan cel mic să scape de nişte bani obţinuţi în urma unor acte de corupţie şi să-i plaseze pe la diverşi membri ai familiei. Fiul, probabil trezit din somn, nu înţelege ce-i spune tatăl şi-l tot pune să repete („Ţi-o trimit imediat pe soră-ta, bine?“ „Pe cine trimiţi?“ „Pe soră-ta.“ „A, da, bine.“). Ca întotdeauna în situaţii dintr-astea, Erdogan susţine că e o făcătură. O ce? O făcătură. (**L. V.**)

■ Pe site-ul emaramures.ro citim următorul anunţ: „Vînd urgent Nokia 6303, Nokia 6330i, Nokia 6300 noi, sigilate, de la 120 lei la 180 lei sau schimb cu cîine pază sau palincă sau capre.“ Oare de cîte telefoane e nevoie pentru o capră? (**M. P.**)

MAI DEPARTE, STABILIŢI (PE ARII RESTRÎNSE) CEA MAI BUNĂ FORMĂ

■ Un prieten foarte tînăr îmi povesteşte că a întîlnit extratereştrii la Cîmpina şi că a fost o experienţă extraordinară. Înclin să-l cred şi dau vestea mai departe. (**M. P.**)

■ Într-un Top 10 al cărţilor care au influenţat omenirea cel mai mult, se află aşa: *Arta războiului* de Sun Tzu, *Guerilla Warfare* de Che Guevara, *Mein Kampf* de Adolf Hitler, *Brave New World* de Huxley, *Biblia*, *Geografia* lui Ptolemeu, *Republica* lui Platon, *Manifestul Comunist* al lui Marx, *Originea speciilor* a lui Darwin şi *1984* de Orwell. Stabiliţi o ordine personală! (**M. C.**)

■ Miercuri, 26 februarie 2014, cînd mercurul clocotea în termometrul politic, am putut citi, în partea de jos a unui ecran de televizor, aceste cuvinte adresate lumii calme: „La munte, pe arii restrînse, va mai fulgui“. (**D. S.**)

■ E 7 dimineaţa, sînt nedormită şi aştept să mă îmbarc într-un avion. Nu sînt în cea mai bună formă. Lîngă mine, un copil vorbeşte ca dintr-o carte: „Nu trebuie să fii negativist, ăsta e secretul. Dacă îţi spui că n-o să reuşeşti, nici n-o să-ţi iasă“, îi zice puştiul blond, cu o voce dumnezeiască, fratelui său mai mic. Aş putea băga mîna în foc că băiatul vorbea, de fapt, pentru mine. (**A. M. S.**)

CA ÎN FIECARE AN PE VREMEA ASTA, VISUL DE AUR AL UMANITĂŢII S-A ÎMPLINIT: STRĂMOŞUL ACTUALULUI TELEFON SE ÎMPERECHEAZĂ CU DOUĂ FURCULIŢE (DE UNDE SE VEDE CĂ AM GREŞIT NOI CU CEVA)

■ Ca în fiecare an pe vremea asta, unele zone pietonale au devenit labirinturi de kitsch alb-roşu, cu sclipiri gablonzice: a început mărţişoreala. (**D. S.**)

■ Visul de aur al umanităţii (şi al fiecărui individ în parte) s-a împlinit: un cuplu din California a găsit în curtea din spatele casei o comoară de monezi rare în valoare de zece milioane de dolari. Deci se poate. (**L. V.**)

■ Călin Popescu Tăriceanu s-a supărat pe PNL (care nu mai vrea să colaboreze cu PSD) şi îşi face propria formaţiune politică: Partidul Reformator Liberal. Acum vreo douăzeci de ani, dl Tăriceanu s-a mai supărat o dată pe PNL – atunci, motivul fiind că liberalii *colaborau* cu FDSN, strămoşul actualului PSD – şi a înfiinţat, împreună cu alţii, Aripa Tînără a liberalilor. Cum trece vremea, dom'le... Şi cum schimbă ea lucrurile şi amestecă situaţiunile şi motivele, de nu mai pricepe bietul cetăţean cu cine şi de ce votează... (**M. V.**)

■ Un anunţ pe Mercador: „Schimb 2 pisici rasa Sphynx cu laptop / tabletă / telefon / PC“. Oare pisicile or fi avînd *wireless?* (**A. P.**)

■ Cercetătorii sînt copleşiţi de comportamentul sexual al păianjenilor: în funcţie de specie, dar şi de personalitate (da, se pare că păianjenii au aşa ceva), unele femele îşi aleg partenerii sexuali după culoarea pînzei, altele îi halesc după sau în loc de sex, altele se împerechează cu primii veniţi sau numai în stare de inconştienţă temporară... Deci e ca la oameni. (**M. C.**)

■ M-am oprit la o tarabă (în ciuda diverselor vociferări, tarabele rămîn preferatele mele) să cumpăr mărţişoare din argint. Tot uitîndu-mă pe respectiva tarabă, ochii îmi alunecau pe obiecte, evident tot din argint, din ce în ce mai mari şi mai variate: cele mai mari erau două furculiţe... (**I. P.**)

■ Cercetătorii au descoperit că o specie de rozătoare din Australia îşi găseşte moartea prin epuizare făcînd prea mult sex din plăcere. Ceva mai sus pe glob, în China, urşii Panda dispar ca specie din cauza lipsei totale a apetitului sexual. De unde se vede că plicticoasa moderaţie asigură supravieţuirea. (**M. C.**)

■ În luna februarie, în Austria, un buchet cu douăzeci de lalele costa 6 euro. La noi, cu mult înainte de sărbătorile de început de primăvară, cu echivalentul a 6 euro nu puteai să cumperi şapte fire de lalea. Am greşit noi cu ceva sau poate sîntem mai fraieri? E din cauza florăreselor? Stau camioanele cu flori la graniţă? Schengen? Ori, fiindcă sîntem ceva mai departe de Olanda? Lalelele lor... (**A. M.**)

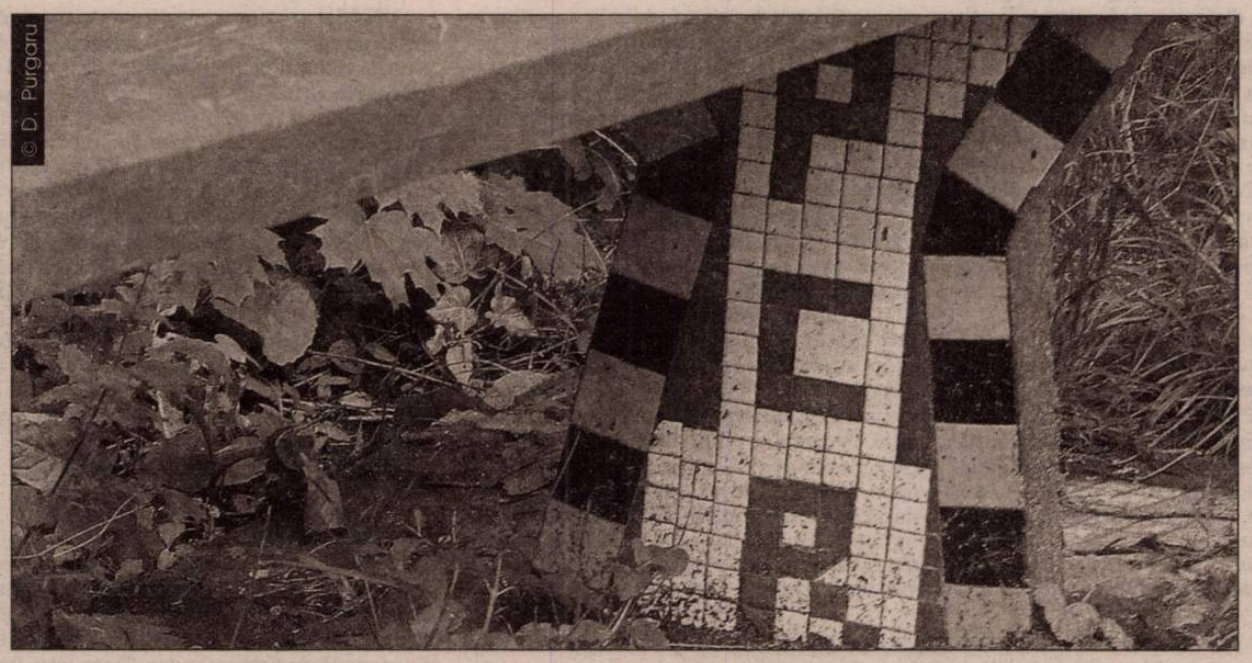

PUBLICITATE

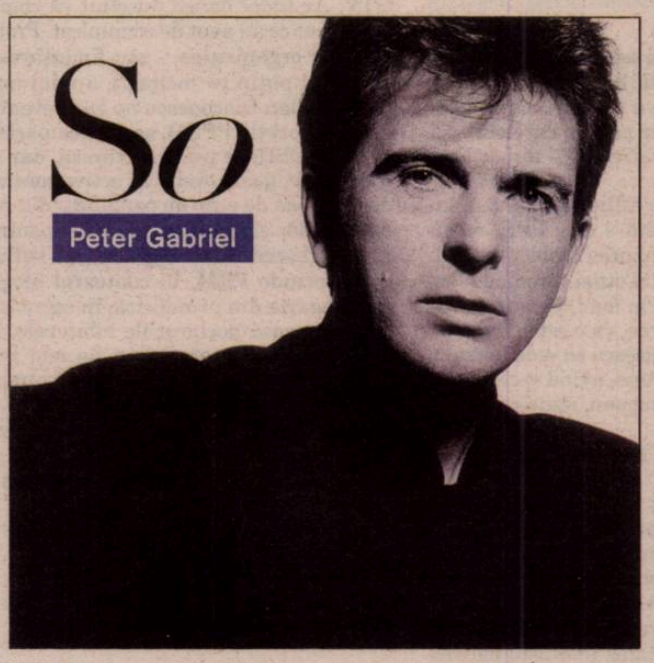

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
RECOMANDAT DE: DILEMA VECHE
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 526 ■ 13-19 martie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

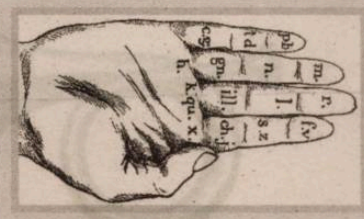

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu 8

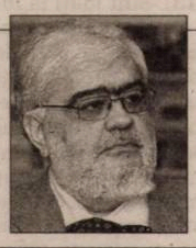

ANDREI PLEŞU

„Lamento“

pagina 3

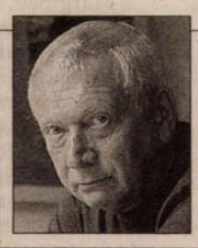

PAUL BAILEY

„Esenţă de anşoa“

pagina 11

Interviu cu regizorul

NAE CARANFIL

pagina 15

Muzica electronică în comunism

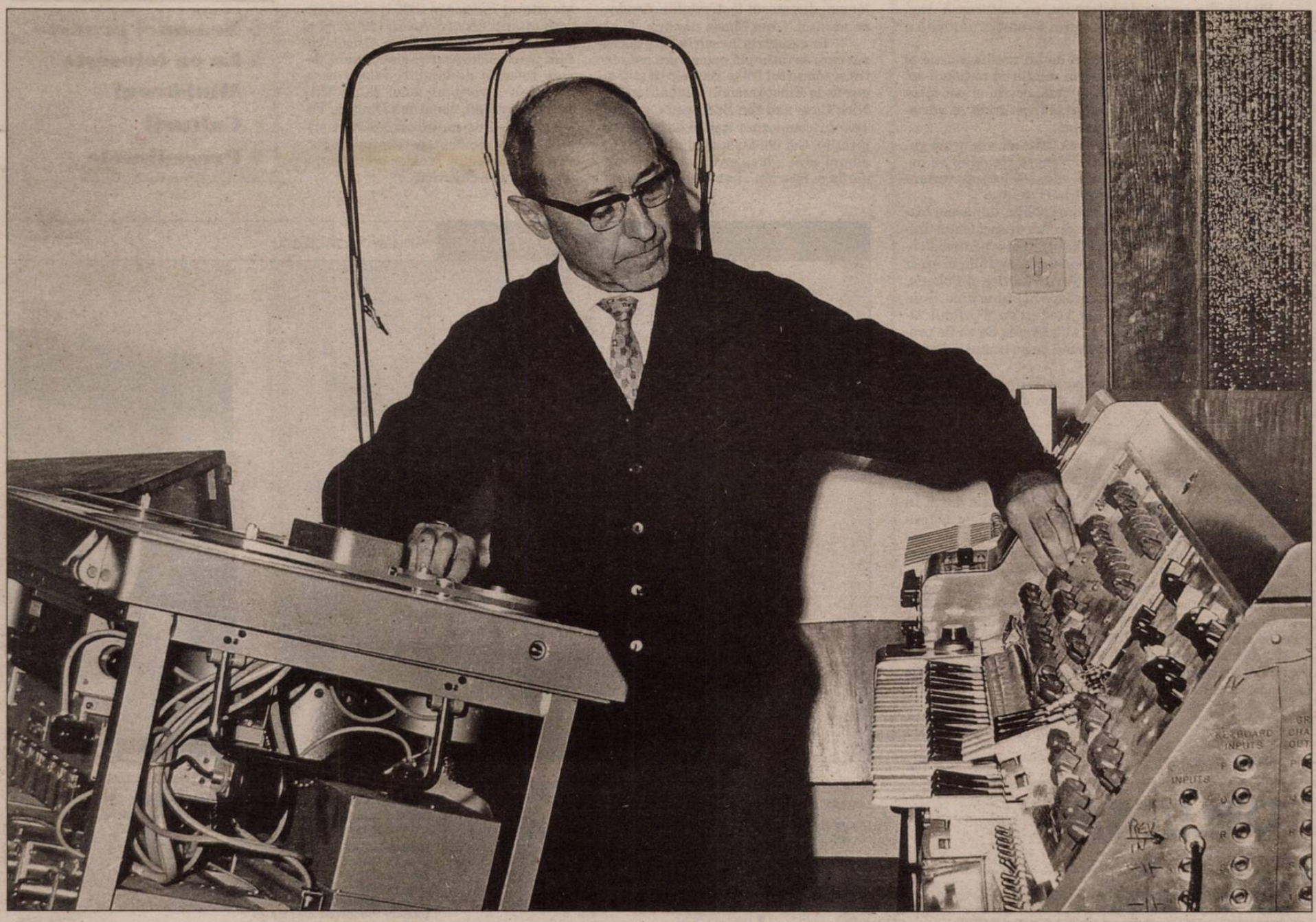

„Acum e timpul să vă spun / Ce e un calculator / Scos din apa zeilor / Este viu într-un fel anume / E un altfel de cărbune“

MIRCEA FLORIAN & CEATA MELOPOICĂ

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

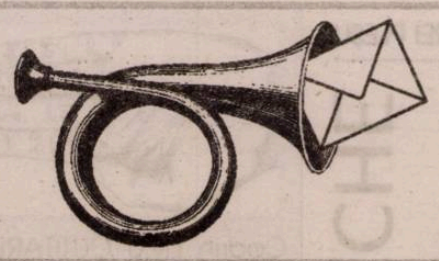

turneu de inbox

NR. 525

Articolul lui Ovidiu Nahoi, „Este Rusia de azi Germania anului 1938?"

Categoric da

Asemănarea e izbitoare, aceeaşi politică a paşilor făcuţi tiptil, profitînd de „împăciuitorismul" unui Occident şovăielnic. Precedentul istoric este o lecţie utilă pentru Rusia, care ştie că va înfrunta doar proteste formale în drumul spre ţelurile imperiale.

Crimeea e un bastion important la Marea Neagră, ce se vrea a fi un lac rusesc. Urmează gurile Dunării şi interceptarea accesului european la hidrocarburile caspice. Moldova şi toată România vor uşura apropierea reală de Europa Centrală, sporind şansele unui desant surpriză, noi sîntem doar o pietricică pe drum... Eventual spargem un cauciuc.

Tactica asta seamănă cu cea a felinelor mari: ştiind că nu pot susţine decît un sprint scurt, caută să se apropie cît mai mult, pe furiş, de antilopă, care poate susţine un efort mult mai intens şi prelungit. Dacă mai e nevoie, antilopa şi Europa rimează!

Nu vi se pare suspect că au apărut ajutoare militare pentru Ţările Baltice şi Polonia, nu şi pentru România? Oare cărţile nu sînt deja făcute aşa cum „Perfidul Albion" ne-a mai vîndut o dată, în deplin secret?

Sînt multe semne de întrebare, ce conturează, vag, certitudini cenuşii, întrezărite prin fereastra afumată a istoriei!

Mai mult, Rusia beneficiază de un prediagnostic al unui Occident şovăielnic, care, în relaţia cu naţional-socialismul german, a pierdut partida; acum, ei pot miza pe „împăciuitorismul" occidental şi încet-încet se vor apropia de centrul visat al Europei.

Ca un prim pas după anexarea Crimeei, vor urma gurile Dunării şi Moldova, Marea Neagră trebuind să devină un lac rusesc bine fortificat, care să blocheze varianta de aprovizionare cu „hidrocarburi caspice".

Prietenii mei îmi spun că delirez politic, dar avem toate şansele ca, pe termen scurt, aşa cum arunci lestul dintr-un balon care cade, vom fi vînduţi Rusiei pentru a obţine un scurt „respiro" pentru Occident; simptom în acest sens: ajutoare militare pentru Ţările Baltice şi Polonia, nu şi pentru noi, care sîntem aproape în prima linie. Ştim că după ultimul război am fost vînduţi de „Perfidul Albion" sovietelor, fără ca măcar Majestatea Sa să fie prevenit de ruda sa destul de apropiată de pe tronul britanic.

adăugat de drgheorgheplesea
la data de 08 martie 2014

Răspuns: nu

Nu, pentru că, exceptînd derularea evenimentelor de pînă acum, nu există nici o legătură între cele două! În anii '30, Germania nu avea nici un atu economic asupra Europei, Rusia de azi are! O fi azi Germania cea mai puternică din Europa, însă tot Anglia ne reprezintă, fără îndoială. Iar banii pe care îi au ruşii în Anglia sînt ca un pietroi la piciorul Londrei! Credeţi-mă, Casa Albă sună la Londra prima dată, nu la Berlin. Mi-e greu să cred că va face cineva ceva. Afară de cazul în care ruşii se apucă de tras, atunci se schimbă foaia, poate! Nu în ultimul rînd, foarte proastă decizie a Kievului de a anula practic existenţa rusofonilor. Cehia şi Austria nu au făcut nimic împotriva germanilor, în anii '30.

adăugat de Adrian Tirniceru
la data de 07 martie 2014

Dilema veche vă propune

UNA Galeria prezintă, începînd de vineri, 22 de lucrări de Paul Neagu. „What if he was right" este titlul acestei expoziţii, care încearcă să recupereze o parte mai puţin cunoscută din opera unui artist consacrat. De văzut neapărat! Şi tot la expoziţie se găseşte şi volumul de versuri *Marele Clepsidru,* în ediţie bilingvă (română – engleză), semnat de Paul Neagu. (Matei Martin)

Joi, 13 martie, de la 18,30, la ceainăria Cărtureşti Verona, lansarea cărţii *Domnişoara Poimîine şi joaca de-a timpul* (Editura Curtea Veche), scrisă de Adina Rosetti şi ilustrată de Cristiana Radu. O *altfel* de carte pentru copii, pentru cei între 3 şi 8 ani, dar şi pentru ceilalţi, care va răspunde, într-o manieră ludică şi creativă, la întrebări despre Timp. Domnul Azi, bătrîna doamnă Ieri, domnişoara Poimîine, vrăjitoarea Niciodată şi spiriduşul Vreodată vă dau întîlnire într-o poveste în care Timpul începe să curgă mai repede din cauza copiilor care nu mai au răbdare şi vor să crească. (Adina Popescu)

De pe 17 pînă pe 23 martie va avea loc la Bucureşti Festivalul de Film Documentar One World. „Filmele din programul One World România 7 bat în PET-uri, îşi scriu pe pereţi disperarea şi dizolvă ipocrizia şi murdăria care ne înconjoară. Dar ele vorbesc pe limba universală a filmului, sînt mai creative decît orice slogan, mai acide decît orice articol de presă", spune Alexandru Solomon, directorul festivalului. Aşadar, de neratat. (Ana Maria Sandu)

În categoria lucrurilor de necrezut care se întîmplă primăvara asta intră şi concertul Blixa Bargeld (îl ştiţi sigur de la Einstürzende Neubauten sau Nick Cave and the Bad Seeds) şi Teho Teardo (compozitor italian de largă respiraţie). Cei doi au scos anul trecut un album care aduce anxietatea în avangardă şi face din zîmbet o lamă ascuţită. Concertul e joi, 20 martie, după ora 21, în Control. Pînă atunci, antrenaţivă cu „Still smiling" (o găsiţi pe YouTube). (Luiza Vasiliu)

În Bucureşti, în Londophone Pub, pînă pe 30 martie, o expoziţie foto inedită: „Zi de zi", o expoziţie a fotografiei de stradă a „detaliilor din spatele aparentului banal al vieţii cotidiene". (Stela Giurgeanu)

Marginea, Hobiţa, Şercaia, Cîrţişoara – patru dintre cele mai frumoase sate din România – şi patru ambasadori la Bucureşti la unison despre *Cele mai frumoase sate din România,* ediţia a II-a, în română şi în franceză, volum editat de AFSR, preşedinte Nicolae Marghiol. Philipe Gustin – Franţa: „Fiecărei persoane care are şansa de a ţine în mînă acest ghid îi urez să aibă parte de promenade şi fericite ocazii de a descoperi!"; Jean Hubert Lebet – Elveţia: „Meritul acestui ghid este de a face cunoscut şi accesibil patrimoniul rural românesc, de a pune în valoare comorile prezervate din aceste sate frumoase."; Dan Ben-Eliezer – Statul Israel: „Ambasada Statului Israel în România susţine munca Asociaţiei Cele mai frumoase sate din România – AFSR."; Diogo Brasioli – Italia: „Nu-mi rămîne decît să vă urez să descoperiţi România!" Un îndemn la îndemînă după lectura cărţii. (Ruxandra Mihăilă)

Nebraska (2013), în regia lui Alexander Payne, cel care a făcut şi fermecătorul *Sideways* (2004) şi grotesc-încîntătorul *About Schmidt* (2002). Şi el – dintre nominalizatele la Oscar. Un film foarte adevărat şi emoţionant despre relaţiile de familie, văzute ca-ntr-un alt favorit al meu, *Little Miss Sunshine* (2006, Jonathan Danton, Valerie Faris): de multe ori aparent oribile, dar, în momentele esenţiale, adecvate, emoţionante, şi chiar providenţiale. (Iaromira Popovici)

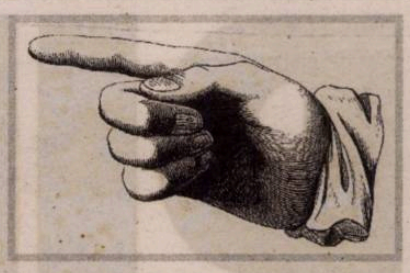

Primul an de publicitate, un volum de interviuri de Petre Barbu (Editura Tandem Media, 2013). Sînt luaţi la întrebări 13 oameni care, la începutul anilor '90, au deschis primele agenţii de publicitate din România. Cei mai mulţi „au învăţat meseria din mers", au exploatat momentul potrivit, au improvizat, au greşit etc. Dar ştiau ce vor. Dincolo de tema în sine („cum s-a născut publicitatea în România postcomunistă"), cartea e o incursiune plină de viaţă în zorile tranziţiei româneşti. (Mircea Vasilescu)

Vreau nu doar să recomand, ci să laud şi să-mi exprim admiraţia pentru *Gazeta Sporturilor,* adică pentru Cătălin Tolontan şi echipa lui de jurnalişti, printre ultimii adevăraţi care mai există (şi care mai au unde să-şi facă meseria) în această ţară, tabloid în care lucrurile bune, drepte şi normale au ajuns să ne şocheze şi să ni se pară ireale. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Neamuri proaste**
- **La ce foloseşte Ministerul Culturii**
- **Preşedintele**

album dilematic

Andrei Manolescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.350
Tipărit la Tipomedia

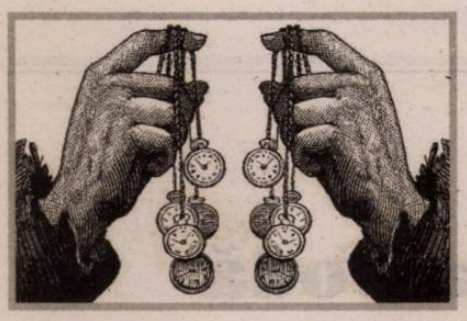

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Lamento

De multă vreme trăiesc discrepanța tragi-comică dintre solicitările care vin asupra mea și capacitatea mea de reacție. Cu cîțiva ani în urmă, am vrut să-mi notez fiecare telefon, fiecare rugăminte, fiecare propunere, fiecare invitație care, adunate laolaltă, puteau alcătui, pentru fiecare zi, o agendă suprarealistă. Am încercat să fac această experiență, dar am obosit și m-am speriat: deveneam colecționarul masochist al tuturor agresiunilor (mai mult sau mai puțin tandre) cu care mă confruntam fără încetare. Mi se cereau și mi se cer: job-uri, recomandări pentru burse în străinătate, pile pentru apariții editoriale, interviuri, participări la dezbateri publice, discursuri aniversare, apariții la televiziune, asumarea sau sprijinirea unor proiecte educative, umanitare, științifice sau politice, sfaturi de lectură, vizite la expoziții sau ateliere de plasticieni, mici conversații de „cîteva minute“, reacții prompte la evenimentele zilei etc. Mi se dau la citit: sute și sute de pagini de proză, versuri, eseistică, filozofie, schițe de reformă a învățămîntului, strategii de politică externă, planuri de „acțiuni“ culturale. Totul, construit pe două presupoziții: 1) Mă pricep la orice. 2) Pot scoate pe gură, fără pregătire, fără efort, panglici multicolore de cuvinte. „Haideți, domnu' Pleșu, ce înseamnă pentru dumneavoastră cîteva cuvinte bine simțite?“ Domeniul nu contează. Dau, s-ar zice, impresia – și încep să cred că e vina mea – unei versatilități profesionale, a unei omnisciențe zglobii, care nu așteaptă decît să fie pusă în priză, pentru a se desfășura torențial. Am fost abordat pe teme de bucătărie, irigații, istorie veche, gramatică, jurisprudență, ocultism, modă și cîte și mai cîte. Îmi petrec ore întregi ca să refuz politicos. După care fac crize de furie sau de depresie.

Oasă ziceți că vreau să mă pun în valoare, să mă dau mare. Sau că ar trebui să fiu flatat de o asemenea amplă, nediscriminatorie „recunoaștere“ publică. Dar eu nu mă laud. Mă plîng. Și nu cred că am vreun merit în tipul acesta de evoluție a lucrurilor, în afară, uneori, de incapacitatea refuzului tranșant, sau de inaptitudinea de a mă da, definitiv, la fund. În aparență, abundența și diversitatea apelurilor dovedesc apreciere, simpatie, eventual respect. Și nu exclud ca, printre solicitanți, să existe și asemenea măgulitoare afecte. În realitate însă motivația multora – chiar dacă ei înșiși nu-și dau seama – este mai curînd ofensatoare. Nu le trece prin cap că am 66 de ani, că, poate, în puținul timp care mi-a mai rămas, sper încă să duc la bun sfîrșit cîteva proiecte personale, că am inevitabile căderi de energie, că am dreptul să-mi administrez ziua, săptămîna, lunile, anul, ținînd cont de prioritățile proprii. Or, mi se cere insistent, lacrimogen uneori, răstit alteori, să mă înham mereu la proiectele altora, să port războaiele altora, să fiu un instrument util în proiecte de carieră ale altora. Am devenit o etichetă, un ornament de butonieră, o rețetă la îndemînă. „Ce-ar fi să-l chemăm pe Pleșu? Are papagal, spune și glume și o întoarce bine din condei, indiferent de subiect!“ E asta prețuire candidă, admirație genuină? Sau e interes privat deghizat în piruetă omagială? Culmea ironiei este că, acceptînd, într-un tîrziu, 20% din ofertele care îmi parvin, apar voci (mai ales ale „lupilor tineri“) care îmi reproșează ubicuitatea: „Nu se mai satură! Se bagă pe gîtul publicului cu toate mijloacele! Monopolizează tot!“

„Se bagă pe gîtul publicului cu toate mijloacele!“

N-aș vrea ca lamentația mea să fie luată personal de unul sau altul dintre cei care mi s-au adresat vreodată cu o rugăminte. Nu incriminez persoane, ci o anumită categorie și o anumită mentalitate. Nu cer decît un pic de milă. Am, cred, dreptul, la vîrsta mea, la nițică libertate, la șansa de a nu mă risipi în toate direcțiile și de a nu fi preluat, ca o anexă eficace, în tot soiul de întreprinderi. Nu mai vreau să aud fraze de genul: „Știu cît sunteți de ocupat, dar vă asigur că, în cazul meu, nu veți regreta. Citiți măcar cîteva pagini. Am scris un roman unic. Numai dvs. veți ști să-l apreciați.“ E unul dintre modurile în care vanitatea, siguranța (de fapt euforia) de sine, pofta de parvenire se învestmîntează în flaterie pentru a-și atinge scopul. Mai e ceva. Și eu am fost cîndva tînăr, și eu am fost cîndva un debutant anonim, un veleitar. Dar nu mi-a trecut niciodată prin minte că aș putea cere vreunuia dintre maeștrii mei să mă cădelnițeze public, sau să mă strecoare la vreo tiparniță, în vreo slujbă, în vreo poză „de elită“. Nici măcar să mă citească. E clar că trăim o altă eră, o eră în care „succesul“, „rețeaua de solidaritate corporatistă“, „fericirea“ au devenit „obiective“ supreme, înlocuind orice alte idealuri.

P.S. Îmi dau seama că exasperarea mi-a înăsprit vocea și m-a făcut să fiu, eventual, nedrept, sau excesiv. Am descoperit o variantă mai blîndă a refuzului. Aparține lui Caragiale și se adresează tînărului scriitor Emil Isac. Păstrînd proporțiile, ea se potrivește în orice situație asemănătoare. Iată textul:

„Stimate dle Isac,

Înaintea dumitale, un alt tînăr de talent mi-a cerut o precuvîntare la un volum al său. Îți răspund și dumitale ca și aceluia...

O fată, intrînd în bal împodobită cu toate grațiile frumoasei vîrste, nu mai are nevoie de recomandația unei mătuși. Trebuie să priceapă amîndouă, și fata – că la farmecul ei nu poate adăuga nimic, vorba bătrînei –, și bătrîna – că n-are ce căuta la bal, nici la spatele tinerei, necum să-i treacă înainte și, printr-un discurs de prețioasă factură, să consacre o carieră predestinată succeselor.

Nu! Volumul dumitale n-are nevoie de o precuvîntare a mea... Aruncă-l la lumină, să-și caute norocul, singur, liber de orice reazim de prisos: prestigiul tinereții îi va fi de ajuns.“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Lumea asta nu-i a mea, cealaltă – nici așa

În toată această vîltoare care ne înconjoară, puțină *rezistență prin cultură* nu strică. Am zăbovit deci, cu delicii, asupra unui text al lui Noica, peste care am dat din întîmplare, în timp ce căutam să aflu ce se mai întîmplă... în Ucraina. Ca să vezi, unde dai și unde crapă! Dar, cum cred în semne, am rămas la textul noician. Unul despre *măsură*...

„Credințele noastre populare au închipuit o legendă plină de tîlc în această privință. E legenda celui de-al doilea păcat al lui Adam. După ce i-a gonit din rai, spune legenda, lui Dumnezeu i s-a făcut milă de Adam și Eva, văzîndu-i cît se chinuie. Le-a dat meșteșugul de a face pămîntul roditor, dar le-a poruncit să nu are mai mult decît o brazdă. Roadele culese de pe acea brazdă le ajungeau. Dar, într-o zi, pe cînd Eva era însărcinată cu Cain, vine diavolul la ei și-i întreabă: «Voi mai aveți grîu?» «Doar pentru cîteva săptămîni.» «De ce nu arați mai mult, căci o să aveți copii?...» Iar Eva găsește sfatul chibzuit, rațional (nu e semnificativ că întîi femeia e «rațională»?). Îl convinge pe Adam să facă cum e mai bine, iar în clipa cînd lanul e mare și făgăduitor, se arată Dumnezeu, pustiește lanul și spune lui Adam: «Tu, omule nesățios... De azi înainte poți ara cît îți place, și eu îți voi da iarăși cît îmi va plăcea mie.»

Este greu să vezi numai condamnarea lăcomiei în legenda aceasta. E vorba și de condamnarea calculului, a chibzuielii, a dreptei rînduieli omenești. Există o etică a muncii și a productivității, care lipsește aici. Munca e, pentru apusean, de pildă, sfințită de rezultate. Iar americanul – apuseanul la limită – a dus etica aceasta pînă la absurd. Am putea, deci, să ne întrebăm – în lumina acestei concepții, unde arbitrarul divin, iar nu raționalitatea umană e hotărîtoare – dacă modernismul și industrializarea (sau pur și simplu «agricultura intensivă») vor fi vreodată acasă la noi. Dar acestea nu sînt decît consecințe, pentru uzul legiuitorilor români, ale unei trăsături care ne interesează în ea însăși: întemeierea valorii românești de măsură (poate și de dreptate, lege) pe altă dimensiune decît a raționalității. Căci raționalitatea nu ne-a tulburat niciodată în chip deosebit. Nu întîlnești nici o tendință, pe linia aceasta a fondului nostru popular, de a înălța omul, în sensul bun și prost; de a-l face cuget înțelegător în fața firii și pînă la urmă minte îngîmfată. Noi nici nu stăpînim lumea și nici n-o schimbăm, Dumnezeu o face, sau se face ea însăși. Stăpînirea științifică a naturii, în sensul apusean, e o ciudățenie și un act de trufie. De unde simțămîntul acesta de proprietate? «Lumea asta nu-i a mea, cealaltă – nici așa.» Cine poate mai mult, să încerce. Românul nici nu-și mai pierde vremea să încerce.“

Nu-l voi urma pe Noica în iscodirile sale filozofice pe această temă, ci voi coborî cu ele în cotidianul vieții țărănești cu care am apucat să mă mai confrunt și eu de multe ori. Aici, această „măsură“ este cutumă, practică aproape trivială – *habitus*, ar fi spus Bourdieu. Pe de o parte, refuzul a tot ceea ce este de măsurat: „Ăla a lu' Juglan a luat 20 ha în arendă. Ce să facă cu ele? Asta-i o prostie: n-are timp să-i cheltuiască toată viața!“ Un responsabil de aprozar care făcuse avere în comerț, imediat după 1990, mi-a povestit chiar următorul caz extrem: „Cîndva, aveam obiceiul să ard bani, ca să ne obișnuim să cheltuim doar o anumită sumă pe zi.“ Pe de altă parte, condamnarea lipsurilor: „Am cumpărat două tone de cartofi de la Brașov (...), am venit în centru' satului, da' n-a cumpărat nimeni... A venit unu' la mine și mi-a zis la ureche: «Hai că vin și eu diseară să-mi dai un sac de cartofi...» îi era rușine, adică tu ce-ai făcut astă-vară, ai trîndăvit? Dacă ai pămîntul nemuncit și ăla rîde, te deranjează. Știi, ceilalți te judecă că ești un prăpădit: n-are asta, n-are asta. Toată vara am stat la umbră și n-am putut să pun și eu cîteva cuiburi de cartofi. La anu' neapărat pune și el.“ Etica țărănească a muncii, pe care o invocă și Noica, este una a în*destul*ării, nu a bunăstării acumulative; aceasta e deja „partea dracului“, după cum am văzut.

Ceea ce nu-l interesa însă pe Noica era faptul că această „etică a muncii“ nu este proprie românilor, ci, cu inevitabile orchestrări, o regăsim în mai toate societățile țărănești. Ciajanov a formalizat-o în Rusia; mai tîrziu, în SUA, Sahlins a formulat chiar „legea lui Ciajanov“; Polanyi o consideră, la rîndul său, ca fiind un soi de „a treia cale“, mai exact, o a treia formă, *sui generis*, de integrare economică, distinctă atît de reciprocitate, cît și de redistribuție: „principiul gospodăriei“ *(the principle of householding)*. La noi, pe urmele aceluiași Ciajanov, Mircea Vulcănescu punea la baza economiei relația universală dintre *osteneală* și *folos*, guvernată de *chibzuială* (nu „alegerea rațională“...), adică o „cumpănire între scopuri și mijloace“. Și ajungea la concluzia că „gospodăria muncește pentru acoperirea nevoilor de consumație, nu ca să cîștige“. Iar dacă totuși se „ostenește“ mai mult, o face din motive morale, nu „raționale“, pentru *a fi* în rînd cu oamenii, nu pentru *a avea* mai mult decît alți oameni.

Îndestulare, deci, și *chibzuință*. „Raționalitatea“ să ne fi făcut oare „nechibzuiți“? Nu, n-am căzut în cine știe ce soi de nevroză paseist-idilică. Nu cred într-o astfel de „a treia cale“. Nici țăranii. Ei au fost, de fapt, primii care au renunțat și la una, și la alta, risipindu-și toată „osteneala“ migrației pe case nefolositoare, doar pentru a avea parte, în sfîrșit, de recunoaștere socială. Nici chibzuință, nici raționalitate. Și atunci (ca să-l parafrazez pe Hölderlin), *la ce bun o astfel de meditație în vreme de secetă?* Nu știu, dar aceste povești despre chibzuința de a spune *destul* prind bine uneori...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

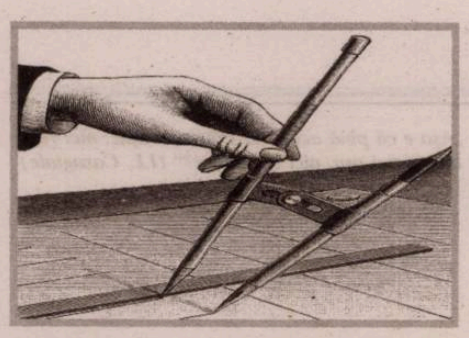

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Bucureştii lui Cuza-Vodă

Şirul interminabil de articole cu care mă adresez cititorilor *Dilemei vechi*, dacă nu sînt pentru a semnala încă o nelegiuire săvîrşită de demolatori, sondează în istoria Capitalei, fie casă cu casă – cînd cîte una este în primejdie –, fie în moravurile, atmosfera, felul de viaţă al locuitorilor din trecut. Fiindcă eu nu fac apologia vechiului oraş, cu tot dinadinsul: ca istoric, ştiu prea bine cît de primitiv putea fi şi cîtă inegalitate socială se reflecta în contrastele de la un cartier la altul. Glasurile străinilor care, din Occident, se abăteau pe aici, spun mereu acelaşi lucru: „Peste tot lux şi mizerie – iată oraşul Bucureşti." Diplomatul belgian Léon Verhaeghe, în 1861 şi, după el, mulţi alţii au fost martorii acestor contraste. Dar ce caut la aceşti observatori, chiar dacă nu erau lipsiţi de prejudecăţi, nu este numai fizionomia urbei, ci psihologia sa, caracterul populaţiei.

Căci convingerea mea este că nepăsarea cu care bucureştenii de astăzi asistă la rîşnirea oraşului de altădată vine din ignoranţă. Pentru ei nu există decît peisajul strict contemporan, clădirile pe care le-au avut în faţa ochilor din copilărie. Drumul pînă la ziua de azi nici n-a fost prea lung şi s-a şters aproape cu totul. Atunci, în lipsa unor impunătoare monumente istorice, rămîne doar să vedem ce povestesc călătorii de pe vremuri. Fără a şti ce a fost, bun sau rău, înainte de tine, decorul în care trăieşti (mai mult sau mai puţin la alegere) este efemer, ca la fotografii de odinioară. Călătorului i-a plăcut sau nu ce a văzut, dar prin relatarea lui cunoaştem pe acei înaintaşi cărora sufletul şi mintea le erau modelate de clădirile care le aparţineau.

Unsprezece tomuri, începînd din 1968, au format o colecţie de izvoare extrem de valoroase pentru istoria românilor, din amintirile de călătorie înşirate din secolul al XIV-lea pînă la 1800. Textele astfel culese, uneori pentru prima oară, traduse şi comentate, oglindesc vîrstele succesive ale societăţii româneşti, înainte ca ea să pătrundă în epoca modernă, într-o Europă care se apropia încet-încet de omogenizare.

Din 2004 au mai apărut încă opt volume de *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*. Noua serie a ajuns după Unire şi ia sfîrşit odată cu domnia lui Cuza. O deosebire faţă de seria precedentă este că, în loc să fie menţiunea unui episod din biografia autorului, avem aici capitole întregi din cîte o lucrare publicată atunci şi consacrată ţării (un singur stat, cel mai recent pe harta politică, incomplet, dar unit).

După 1800, creşte numărul călătorilor, între care mai mulţi nu fuseseră descoperiţi pînă acum. Ne îngăduim să spicuim aici din impresiile lor despre Bucureştii în care Nicolae Filimon descria *Nenorocirile unui slujnicar*. Unul din ei, belgianul pe care-l citam, „traversînd labirintul de străzi încurcate, înguste şi prăfuite", găseşte „o dezordine de nedescris, care este fondul însuşi al caracterului românesc". Altfel, imitaţia Occidentului pe care o întîlneşte i-aduce aminte de „oraşele Algeriei, unde se pot vedea case în stil francez în mijlocul locuinţelor indigene". Tabloul general: „mare aglomerare de case, împrăştiate la întîmplare pe un sol cu denivelări, grădini, palate, biserici în mijlocul cimitirelor, străzi şerpuite, o mulţime colorată, vehicule bizare". Speranţa, recunoscută cu luciditate, sînt căile ferate, la apariţia cărora legătura cu centrul Europei va putea contracara influenţele vătămătoare din partea Turciei şi a Rusiei.

Alsacianul Xavier Kieffer, după ce a petrecut şase ani în România, a plecat în 1863 cu impresii mult mai favorabile, deşi contrastul revine ca trăsătură dominantă: „Nu este oraş sau civilizaţie orientală sau occidentală care să prezinte un contrast atît de frapant şi totodată atît de curios." Autorul era bucuros să-l examineze: „Nimic nu este mai plăcut decît să mergi pe străzi, să vezi viaţa, obiceiurile, tipurile şi fizionomiile." A reţinut monumentele principale din Bucureşti: Cotroceni, Văcăreşti, Teatrul Naţional, Mitropolia, Sf. Spiridon etc. Preferă casele modeste, cu verandă, curte şi grădină, unde se află un divan, o masă, cîteva scaune şi cufere vopsite în verde cu flori multicolore, iar candela arde lîngă icoană. Frumosul costum popular, văzut în cîrciumi şi în pieţe, şi curiozităţile culinare consemnate cu o atenţie de-ţi lasă gura apă, contribuie la evocarea unui mediu exotic. Concluzia inevitabil moralizatoare este exprimată cu multă convingere de Kieffer: „Românul este ca o argilă moale care primeşte tot atît de bine întipăririle bune, ca şi pe cele rele."

Ancheta lui Gustav Rasch, ziarist german, a cuprins un popas la Bucureşti. Şi de astă dată, vizita la Văcăreşti (puşcăria în vremea aceea), Spitalul Brâncovenesc, o ruină care era probabil Sf. Sava (demolat pentru a construi Universitatea). Din Calea Moşilor, plimbarea trece prin Cişmigiu, ca să ajungă la Podul Mogoşoaiei şi Şoseaua Kiseleff. Descrierea palatelor luxoase, printre care, desigur, al familiei Ştirbei, ar trebui citită în întregime, căci dă o idee despre eleganţa cu care era reprezentată arta occidentală. Rasch, ca prusian, notează cu satisfacţie prezenţa germanilor în România ca reprezentanţi ai culturii tehnice şi ai societăţii civile. Era nevoie şi de una, şi de alta.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

Cine nu crede poate intra

Bunul gust este mai ieftin. Kitschul costă mult mai mult: adesea se acoperă cu aur, cu diamante şi alte cele pe măsură. Peste tot avem puzderie de exemple: iată, cutare domnişoară platinată, clătinîndu-se pe tocuri, pe caldarîmul cutăror zone de tip *centro storico* din cetăţi medievale, cu gîndul la gresia din mall. În jurul domniei sale, tot acolo, în *centro storico*, tineri care îşi pun în evidenţă prezenţa în lume cu lucruri inteligente: cutare cu bascheţi scumpi, fără să arate că ar fi aşa, alţii cu bandana la gît, de toate culorile, cu blugi rupţi, într-o supremă ironie a banului. Rafinamentul de a purta ţoale şi podoabe scumpe, ca şi cînd nu ar fi aşa ceva.

La fel – în arhitectura urbană: ditamai căsoaiele cu marmură, cu ţipătul victorios al supergardurilor din fier forjat, cu dulăii care apără locul ca pe o cetate şi anunţă prin lătrături convingătoare trăinicia dreptului de proprietate. Nu departe, o locuinţă bungalow, mai mărunţică, umană, cu gazon în loc de marmură, cu lemn natural în loc de fier forjat aurit.

Unul dintre oraşele cele mai pilduitoare din acest punct de vedere este fără îndoială Timişoara: oraş al banului şi al kitschului ostentativ (altul, desigur, decît acela din cutare oraş de prin Cîmpia Română: un prost gust mai cu pretenţii!). Alături, în aceeaşi urbe, ofensiva celor care ştiu, sînt educaţi, investesc cu cap şi cu smerenia (şi ea expresie a stării culturale) de a asculta de arhitecţi, de ştiutorii în decoraţii şi amenajări interioare. Faptul nu este neapărat nou şi măsoară distanţa dintre semidoct, de unul cu niscaiva educaţie. În copilăria mea eram adesea spectator la taifasul pe banca de la stradă, într-un fel de agora astăzi pierdută, în care cutare nene ştia tot: dacă spuneai că americanii au ajuns pe Lună, dădea din mînă şi zicea că e o minciună; dacă spuneai că sîntem de origine romană, zicea să fim serioşi, că nu e chiar aşa; dacă povesteam despre dicotiledonate, spunea că problema e prost pusă.

Mulţi dintre semenii noştri din căsoacele din marmură plîng după fostul regim: dacă le spui că nu ar fi putut pe vremea aceea să facă asemenea averi, se uită miraţi, ca şi cînd le-ai vorbi de monocotiledonate în loc de dicotiledonate. Aşa că, atenţie, ţoalele, casele, gardurile, muzica din maşină, tabloul din hol povestesc multe, primejdios de multe. Pînă şi pantofii spun: uitaţi-vă la ai noştri, şi la ai italienilor din preajmă. Un amic îmi spunea cîndva că el îi poate identifica pe conaţionali după pantofi.

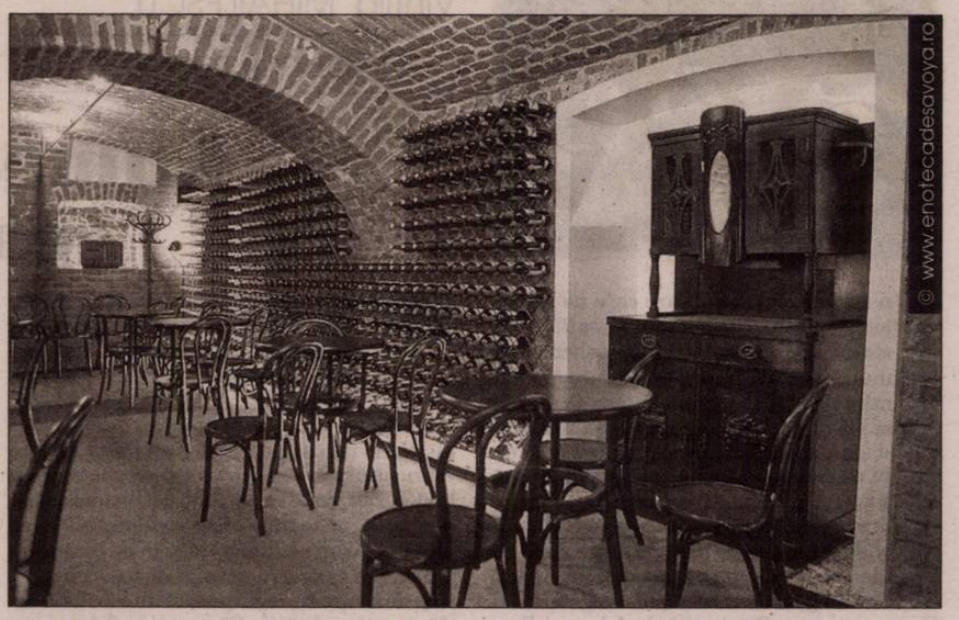

Nişte „macaronari" au cerut spre cumpărare pivniţele ruinate.

Aşa că vedeţi ce complicată e viaţa şi cît de mult dezvăluie semenilor trebuşoarele astea ale educaţiei cultural-estetice.

În acest sens, o poveste pilduitoare s-a petrecut pe la mijlocul anilor '90 în oraşul de pe Bega. Letopiseţele povestesc că nişte „macaronari" şmecheri s-ar fi prezentat la Comisia de Urbanism şi mai apoi la Direcţia executivă din subordine şi au cerut spre cumpărare pivniţele ruinate ale boţitelor palate baroc vienez sau secession ori jugendstil din pustia, pe atunci, Piaţă a Unirii din centrul istoric. Cu toate că mulţi s-au mirat de ciudăţenia cererii, li s-au dat italienilor ruinele cerute, nu fără reproşul că avem nevoie de investitori. Lucru care s-a şi petrecut: folosind tineri decoratori absolvenţi ai Facultăţii de Arte Plastice din apropierea Pieţei, bolţile şi cărămizile de un veac şi jumătate din „podrumurile" acelea au devenit pub-uri, cluburi şi cafe-baruri cu tineri care nu dau neapărat buzna la McDonald's. Iniţiativa asta a salvat centrul istoric, cu un deceniu înaintea celui din Capitală, şi a dat oraşului o antrenantă viaţă de noapte. Cine nu crede poate intra prin pivniţele respective. Una dintre ele, rafinată, cu manifestări de artă plastică şi concerte de jazz de calitate, poartă numele lui Eugeniu de Savoia, eliberatorul urbei în toamna anului 1716.

***Daniel Vighi** este scriitor.*

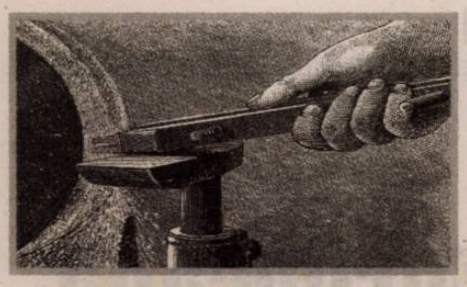

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

„Bucureştiul bogat“

– sau ce nu ne spune statistica –

Ar fi trebuit ca bucureştenii să se bucure la auzul veştii că regiunea în care trăiesc este bine de tot mai bogată decît media Uniunii Europene? Nu s-ar zice, privind la infrastructura Capitalei. În plus, statisticile ascund realităţi dramatice.

Faptul că regiunea Bucureşti – Ilfov este cea mai bogată din România nu mai reprezintă de mult o ştire. Altceva a surprins însă în recenta comunicare Eurostat privind regiunile Uniunii Europene. Cu un PIB pe cap de locuitor ca putere de cumpărare de 30.700 de euro pe an, stabilit la nivelul anului 2011, regiunea din jurul Capitalei a depăşit cu 22% media europeană. Pur şi simplu, Bucureştiul este mai bogat decît oricare dintre regiunile unor state membre care au aderat mai devreme, precum Portugalia, Grecia, Ungaria, Polonia sau Slovenia.

Nu trebuie să ne mire prea mult avansul luat de regiunea avînd în centru oraşul cel mai mare al României. În general, cele mai bogate regiuni din Uniunea Europeană sînt situate în jurul metropolelor: Londra (locul 1), Bruxelles (3), Hamburg (4), surprinzătoarea Bratislava (5), Paris (6) ş.a.m.d. Excepţia ar fi Luxembourg, de pe locul 2. Nu e o metropolă, dar... e Luxembourg! Problemele pentru România vin de aici încolo. Potrivit statisticii, România înregistrează un PIB *per capita* de 49% din media Uniunii Europene, în creştere cu 4 procente faţă de datele Eurostat agregate pentru 2007-2009. Cu alte cuvinte, în pofida crizei, am reuşit ca, de la aderare, să mai micşorăm – nu cu mult – distanţa care ne separă de Europa.

Dar statisticile pot fi adesea înşelătoare. Să le privim cu atenţie. Potrivit recentelor date Eurostat, a doua regiune ca bogăţie după Bucureşti – Ilfov este Regiunea Vest (judeţele Arad, Caraş-Severin, Hunedoara şi Timiş), cu 54% din media UE. Să remarcăm, totuşi, că, în acest caz, conglomeratul urban Timişoara – Arad este „tras în jos“ de judeţele Hunedoara şi Caraş-Severin, cu mult mai puţin dezvoltate. Dar mai e ceva: în afară de Vest şi, evident, Bucureşti – Ilfov, celelalte şase regiuni se situează sub media naţională.

Să privim însă şi la dinamica regiunilor, comparînd nivelul lor faţă de media europeană cu cel care reiese din datele agregate pentru perioada 2007-2009, publicate tot de Eurostat, în 2012.

Ei bine, Bucureştiul a înregistrat un progres de aproape 16%. Regiunea Vest ar veni pe locul 2 şi în ce priveşte dinamica, dar iarăşi la distanţă mare de Bucureşti – Ilfov: a recuperat aproape 4% din distanţa faţă de media UE. Celelalte au înregistrat progrese de 1-3 procente. Iar în cazul regiunilor Nord-Vest şi Nord-Est (cea mai săracă a Uniunii, alături de Severozapaden din Bulgaria), progresul a fost de sub 1 procent.

Aceasta înseamnă că, în realitate, cei mai mulţi dintre cetăţenii români resimt prea puţin sau deloc efectele aderării la Uniunea Europeană. Chiar dacă, privind peste statistici, România nu s-a mişcat chiar rău – să nu uităm că am traversat şi o perioadă de criză.

Ce mai spun aceste lucruri? Că, lăsînd lucrurile în voia lor, discrepanţele dintre regiunile mai dezvoltate şi cele mai puţin dezvoltate ale României nu se vor reduce. Ele vor creşte, generînd ameninţări sociale şi politice.

Să le enumerăm, doar, fără a intra în amănunte. În primul rînd, o migraţie în masă către oraşele mari, cu tot cortegiul de probleme sociale şi economice. În paralel, scăderea populaţiei active şi calificate în regiunile mai sărace, fapt care va contribui la menţinerea lor în subdezvoltare. Creşterea nemulţumirii sociale în zonele mai sărace, exacerbarea „naţionalismului local“ şi scăderea coeziunii naţionale. Creşterea atractivităţii discursului eurosceptic şi chiar extremist – „Europa îi îmbogăţeşte doar pe cei bogaţi şi îi sărăceşte pe cei mulţi“.

Să nu ne mire dacă vom ajunge acolo, din moment ce patru dintre cele mai sărace zece regiuni ale Uniunii Europene sînt din România. Cinci sînt din Bulgaria şi numai una din Ungaria.

Dacă nu ar fi Bucureştiul, care să tragă puternic media în sus, România ar fi, pe ansamblu, mai săracă decît Bulgaria. Chiar cu mult mai săracă – ar atinge de-abia 42% din media UE, faţă de 47% cît înregistrează Bulgaria.

La vecinii noştri, regiunea cea mai bogată, Yugozapaden (care cuprinde capitala Sofia şi oraşele Pernik şi Blagoevgrad), de-abia ajunge la 78% din media Uniunii. Bulgaria, chiar dacă statistic este mai săracă, se dezvoltă ceva mai echilibrat.

„România reală“ este, în realitate, cu totul alta decît aceea a statisticilor. Iar distanţa care ne separă de media europeană este enormă, în orice caz, mult peste cele 51 de procente pe care ni le-ar indica statisticile.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Arta lui Nae

Ultimul film al lui Nae Caranfil e pe ecrane! Se cheamă *Closer to the Moon*, a fost produs printr-un efort transatlantic (producătorii sînt din Statele Unite, România, Italia şi Polonia) şi are din plin toate ingredientele care dau filmelor sale acel farmec unic şi, în cele din urmă, succesul. Mă refer, mai ales, la doza de ironie picurată în personaje şi situaţii, la combinaţia fină dintre neaşteptat şi comic, la preferinţa pentru stilistica „marelui cinema“, într-o vreme a dominaţiei detaliului minimal(ist).

Ca mai toate filmele lui Nae Caranfil, şi *Closer to the Moon* se petrece în România, într-un timp bine definit: 1959-1960. Istoria era otrăvitoare. 1960 a fost unul dintre cei mai duri ani dintre cei 45 în care comunismul a domnit în România. La vîrful partidului comunist, lupta pentru putere, între grupul preponderent evreiesc, legat ombilical de Moscova, şi grupul preponderent românesc, zis „din închisori“, se cam terminase cu victoria celui din urmă. Mai ales după moartea lui Stalin şi după retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României (1958), comunismul din România a devenit o afacere exclusiv românească. Fusese el românesc dintotdeauna – în fond, liderul cu mînă de fier Dej, dar şi executanţi zeloşi din josul ierarhiei represiunii, precum Vişinescu ori Ficior, erau români sadea. Doar că, începînd cu anii '60, comunismul românesc s-a impregnat de naţionalism şi xenofobie. În societate, 1960 a fost anul unuia dintre ultimele valuri de represiune „stil anii '50“; este anul procesului lotului Noica – Pillat, este anul ultimului moment de vîrf al Gulagului românesc. Ei bine, 1960 este şi anul uneia dintre cele mai stranii producţii cinematografice din istorie. În scop educativ-propagandistic, comuniştii realizează un film documentar în care reconstituie un jaf. Bizareria constă în faptul că, în această docudramă precoce, rolurile jefuitorilor sînt jucate chiar de cei care au comis jaful în realitate, după ce au fost judecaţi şi condamnaţi la moarte. Cum am spune azi, jefuitorii au apariţii *„cameo“* în filmul făcut despre ei. Dar nici asta nu e totul. Căci mai bizar decît decizia comuniştilor din 1960 de a face acest film a fost jaful în sine. Povestea este ştiută, deja, de toată lumea: un grup de foşti ilegalişti comunişti, răsplătiţi de regim cu funcţii importante după 1945, comit un jaf absurd în 1959. Rămîne pînă astăzi un mister de ce acei oameni au decis să se sinucidă în felul acesta – căci e clar că gestul lor de a jefui Banca Naţională a României de o sumă enormă, în 1959, nu avea nici un sens în logica obişnuită a unui jaf. Banii luaţi nu foloseau la nimic (erau neconvertibili şi puteau cumpăra doar lucruri pe care oricum jefuitorii şi le permiteau şi fără jaf, într-o piaţă 100% controlată de stat), iar fapta spectaculoasă în sine nu putea avea decît o singură consecinţă, cea pe care a şi avut-o, de altfel: condamnarea la moarte.

Nae Caranfil explorează acest mister cu instrumentarul ficţiunii. Rezultă un film excelent. Interesant este ceea ce au înţeles străinii din el. Cronica din *Variety* vorbeşte despre amestecul dintre tragic şi comic, dar şi despre abordarea „în absurd“ a bizarei întîmplări, iar cea din *Hollywood Reporter* – despre melancolia care se simte în film.

Am văzut în toate filmele sale: la Caranfil, nimic nu este pe de-a-ntregul comic sau tragic, realitatea este un amestec instabil al celor două dimensiuni dramaturgice. Aşa stînd lucrurile, artistul este îndrituit să umble puţin la dozajul acestui amestec, pentru a-şi face mai clară teza. Pe urmele unor mari cineaşti, de la Chaplin la Billy Wilder, Caranfil este dintre cei care favorizează ponderea comicului. Măsura este, ca întotdeauna în viaţă, cel mai greu de păstrat şi în cinema. Stimularea potenţialului comic poate scăpa din mînă şi realitatea astfel prezentată devine neverosimilă. Nae Caranfil, însă, este un maestru al măsurii. Luminate din interior de capriciile comicului, anatomiile faptelor se văd mai clar. Aşa văzute, singur că cele mai multe dintre ele par absurde. Poate că aşa şi sînt, de fapt. Dar cultivarea absurdului la Caranfil este un joc de nuanţă, o coregrafie pe o coardă fină. Aici, absurdul nu este, la ca Ionesco, o prăbuşire tragică – este doar un sunet fals, dizarmonic, dizolvant într-un context amplu, solid, care are coerenţa sa.

Gustul melancoliei se simte, într-adevăr, pe tot parcursul filmului. Nu ştii bine dacă este melancolia unui cineast matur, care îşi explorează dragostea încă juvenilă pentru cinema, sau melancolia spectatorului care vede un film „vintage“, dintre acelea „cum se făceau înainte“, ori melancolia personajelor, care simt că au pierdut pentru totdeauna ce aveau mai frumos în viaţă, adică aventura luptei clandestine cu pistoale şi puşti. Poate că e un pic din fiecare...

Caranfil se teme că parte a publicului va fi iritat că vede o poveste românească vorbită în engleză. Cred, totuşi, că-şi face griji degeaba – nesemnificativi vor fi aceia care vor ridica această obiecţie. Mai importantă va fi, cred, o altă discuţie.

România este o ţară în care mentalul colectiv reţine cu titlu de mare adevăr convingerea conform căreia comunismul a fost o afacere evreiască – evreii au adus comunismul în România, iar teza istoricilor după care comunismul nu a fost, pentru România, un produs de import ranforsează convingerea. Există chiar o linie serioasă de argument antisemit contemporan în acest sens. Sigur, această convingere are virtuţi terapeutice pe care le intuim lesne. Pe de o parte, ea plasează vinovăţia pentru oroare în sarcina altora, şi, pe de altă parte, prezervă mitul fundamental al unităţii naţionale, căci discuţia cea mai comodă cînd vine vorba despre naţiune se poartă în termenii „noi, românii“ *vs* „ei, alogenii (evrei, unguri, ţigani, ruşi etc.)“. Filmul lui Caranfil provoacă direct această convingere. Personajele centrale ale filmului sînt vajnici comunişti, îndepărtaţi din funcţiile pe care le obţinuseră pentru că erau buni comunişti, din cauză că sînt evrei. Astfel, *Closer to the Moon* nu doar consolidează opera cinematografică a celui dintîi cineast român de marcă de după 1990, ci o şi îmbogăţeşte. Arta lui Nae Caranfil capătă, cu acest film, o trăsătură nouă: zguduie prejudecăţi.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Europeană. Uniunea Europeană

Multă lume se întreabă ce face Uniunea Europeană în cazul Ucrainei. De ce avem, carevasăzică, un Serviciu de Acţiune Externă (sună bine cuvîntul *acţiune* în denumire, este?). E drept, a existat o vizită la Kiev, pe vremea confruntărilor din Piaţă. O delegaţie mai degrabă nervoasă, coordonată de ministrul de externe al Poloniei. Rezultatul imediat a fost acordul de negociere între părţile aflate în conflict. Pe termen ceva mai lung, văzînd ce a urmat, adică intrarea ruşilor în Crimeea (dăruită Ucrainei prin „transfer intern" în cadrul URSS de către Hruşciov), eficienţa gestului Bruxelles-ului devine îndoielnică. În stilul său direct, fără prea multe menajamente, preşedintele Băsescu a şi criticat maniera de „mediere diplomatică" şi rezultatul ei. De fapt, o reacţie a Europei faţă de problema ucraineană şi intervenţia rusească în Crimeea nu prea există. Comisia şi Consiliul (îmi permit să ignor Parlamentul din această ecuaţie) sînt paralizate. Evident, din pricina unui fapt arhicunoscut: în materie de politici externe sau de apărare, nu există o politică europeană, ci doar o sumă de poziţii „de ţară", pe principiul „bun e interesul comun, dar mai bun este cel naţional". În speţă, totul se raportează, evident, la Rusia. O Rusie furnizoare de gaz metan, o Rusie a turiştilor bogaţi, a deponenţilor în bănci faimoase, a unei pieţe mari pentru produsele europene (de la automobile, la mobilă sau produse de lux).

Nu îi e uşor Germaniei să ia o atitudine dură faţă de Rusia. După ce a fost înfrîntă într-un război în care (ce să faci?) Stalin a fost pe partea corectă a baricadei, după ce a fost împărţită între patru mari puteri, după o reunificare costisitoare, după ce un fost cancelar a ajuns pe statele de plată ale Gazpromului, după ce a renunţat cu tam-tam şi uşor iz propagandistic la centralele nucleare şi a mers aproape exclusiv pe costisitoare energii verzi şi pe gaz rusesc, este greu să te gîndeşti să faci altceva decît să adresezi mustrări indignate cînd Rusia îşi vede agresiv de ceea ce ei gîndesc a fi „ograda internă". E drept, îl poţi suna pe Barack Obama să te plîngi, apoi să scapi spre presă faptul că îl consideri pe Putin uşor dus cu pluta. Dar asta e cam tot...

Nu îi e uşor nici Franţei. E drept, francezii îşi asigură cam 85% din energie din centrale nucleare şi sînt perfect indiferenţi şantajului energetic rusesc. Dar ce zîmbete ar mai trage dacă ar începe să exporte curent electric nemţilor! A nu se uita apoi că francezii, decenii la rînd, în vremea Războiului Rece, aveau un partid comunist destul de puternic (considerat a fi pe linia dură, stalinistă). Mai toţi refugiaţii politici fugiţi din Est şi ajunşi la Paris s-au plîns că nu erau crezuţi cînd povesteau cum se trăieşte dincolo de Cortina de Fier. Încă îmi pare că, în Franţa, comunismul nu este considerat a fi fost cel puţin la fel de nociv ca nazismul. Cred că la Paris, rusul de azi este văzut cam ca aristocraţii şi ofiţerii ţarişti de acum aproape 100 de ani. Nişte tipi de viaţă, care beau mult, mănîncă bine şi cheltuie o grămadă de bani în buticurile de lux.

Poloniei nu are cum să îi fie, de asemenea, uşor. Rusofobia societăţii lor este destul de bine cunoscută. Asta le fragilizează poziţia. Orice semnal de alarmă ar trage, sînt acuzaţi de obsesii consolidate în prea multă

istorie comună. Cu mîna lor şi-au cam făcut-o. Ani şi ani de zile, mai ales pe vremea răposatului preşedinte Kaczynski, poziţiile lor de negociere la Bruxelles erau susţinute cu argumente de genul „noi v-am ajutat la Monte Cassino şi pe cerul Angliei, voi ne-aţi trădat la Yalta, acum faceţi bine şi daţi-ne cîştig de cauză în privinţa standardelor de calitate la cartof". În plus, date fiind lungile perioade în care au fost stăpîni pe teritorii ucrainene, polonezii nu sînt prea bine văzuţi nici de nostalgicii Rusiei kievene.

Ar mai fi exemple de membri UE (cum ar fi cei baltici) cărora nu le este uşor în a-şi formula o opinie tranşantă, într-o şedinţă a Consiliului. De aceea, îi sfătuiesc pe euro-entuziaştii care (încă) se mai gîndesc la Statele Unite ale Europei să se uite la ştiri. Poate le mai trece...

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

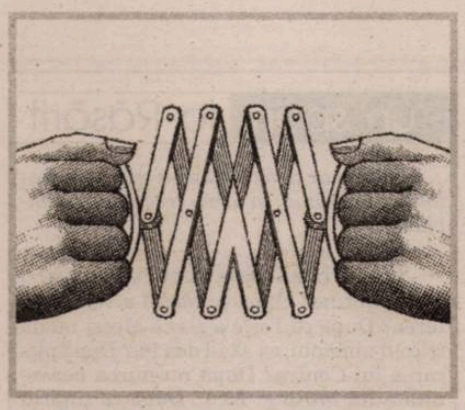

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Biblioteca modernă e un spaţiu comunitar

– interviu cu Elena TÎRZIMAN –

*A parcurs integral ultima etapă din istoria Bibliotecii Naţionale a României, de la reconstrucţia clădirii, pînă la transformarea ei într-un centru comunitar viu. În ultima vreme se vorbeşte despre intenţia Ministerului Culturii de a prelua o parte din spaţiul ocupat de bibliotecă. Aşa încît mi s-a părut util să discut cu **Elena Tîrziman** – specialistă în domeniu – despre ce înseamnă, de fapt, o bibliotecă naţională în zilele noastre.*

Lumea s-a obişnuit deja cu clădirea din Splaiul Unirii. Dar cum s-a ajuns la ea?

Primele planuri pentru construcţia unei Biblioteci Naţionale datează din 1968. Instituţia are însă o istorie mai complicată. A fost reînfiinţată în 1955 (după ce, în 1906, fusese integrată în Biblioteca Academiei), deoarece s-a constatat că producţia intelectuală a României nu apare în statisticile internaţionale. Asta pentru că datele pentru aceste statistici sînt furnizate de bibliotecile naţionale din fiecare ţară. La început, a avut sediul în Palatul de Justiţie. După un an, a fost mutată în Palatul Bursei – o clădire impunătoare, dar neadecvată. Un spaţiu adecvat înseamnă să fie gîndit arhitectural pentru funcţionalităţile unei biblioteci. În 1968, s-au făcut nişte planuri, la începutul anilor '70 a fost şi un concurs internaţional, după cutremurul din 1977, planurile au fost refăcute pentru a asigura o rezistenţă mai mare la seisme, construcţia a început în 1986. După 1990, au fost perioade cînd s-a abandonat şi perioade cînd s-a mai lucrat puţin la depozite. În 2007, a fost contractat un împrumut de către statul român pentru a se termina construcţia.

De ce se organizează evenimente într-o bibliotecă?

Biblioteca modernă e definită ca *spaţiu comunitar*. E singurul spaţiu în care intri fără să plăteşti (la teatru, la muzeu etc. se plăteşte). E un spaţiu care aparţine publicului şi în care relaţia public – privat se defineşte foarte bine. Modelul de bibliotecă „depozit plus sală de lectură" e un model de secolul al XVIII-lea. Bibliotecile naţionale sînt şi biblioteci publice sau biblioteci universitare (ca în ţările nordice, unde au şi asemenea funcţii), dar există anumite atribuţii pe care numai o bibliotecă naţională le poate îndeplini pentru o ţară. Construcţia unui edificiu în care textul scris interferează cu evenimentele culturale a arătat că o bibliotecă nu e nicidecum doar un spaţiu de informare, ci are şi un rol cultural. Noi am organizat foarte multe evenimente cu mare ecou public – de exemplu, „Dialogul Centenarilor", dintre Boris Pahor şi Neagu Djuvara. Apoi, expoziţia de fotografii ale lui Iosif Berman. Am organizat şi Congresul Internaţional al publicaţiilor seriale, cu reprezentanţi din 46 de ţări. Am avut şi expoziţii internaţionale, precum „Artistul şi puterea", expoziţii organizate în colaborare cu ambasadele Franţei, Italiei, Moldovei, Mexicului. Cu Ambasada SUA şi cu Departamentul de Stat avem o relaţie foarte strînsă, pentru că în Biblioteca Naţională există „American Corner". Într-un an şi zece luni de la înfiinţare, în Biblioteca Naţională au intrat peste 250.000 de oameni – cît populaţia unui oraş mare.

Spaţiul pe care îl aveţi este suficient?

Cînd aveam sediul în Palatul Bursei, activităţile noastre se desfăşurau în 11 locuri diferite: tipografia, colecţiile speciale, unele depozite şi alte servicii ale Bibliotecii Naţionale nu erau în sediul central. Iar clădirea în sine era, desigur, un palat, dar nu fusese construit pentru bibliotecă: aveam, probabil, sălile de lectură cele mai mici din lume, de dimensiunile unei camere. Spaţiul de acum este construit special pentru o bibliotecă: serviciile tehnice sînt în spaţii speciale, zona pentru Depozitul legal este la demisol (unde se poate intra cu maşina), parterul e un spaţiu deschis, respectă principiul spaţiului comunitar. La parter sînt zonele de expoziţie, acolo vrem să realizăm şi o librărie a Bibliotecii Naţionale, şi un magazin.

Biblioteca Naţională a României e în relaţie cu celelalte biblioteci naţionale din lume...

Obligatoriu! Nu e opţional. Fiecare ţară tinde să-şi expună patrimoniul cultural naţional, şi atunci trebuie să respecţi regula jocului pentru a fi prezent la nivel internaţional. Bibliotecile naţionale sînt unice la nivelul fiecărei ţări, prin aceste funcţii patrimoniale. Există un set minimal de activităţi. În primul rînd, urmărirea patrimoniului scris la nivel naţional, prin serviciile ISBN, ISSN şi CIP. Apoi, Depozitul legal, reglementat printr-un act legal, care obligă editorii să depună un anumit număr de exemplare (diferit de la o ţară la alta, la noi sînt 7) în patrimoniul naţional. Pe baza Depozitului legal, noi facem studii despre piaţa editorială. Fluxul patrimonial se încheie după prelucrare şi după apariţia instrumentelor de referinţă, precum bibliografiile naţionale, organizate în serii: cărţi, material cartografic, articole din periodice, publicaţii ştiinţifice etc. Toate acestea devin instrumente de referinţă la nivel internaţional (în special seriile dedicate ştiinţelor – matematică, fizică, chimie etc.). Biblioteca Naţională are obligaţia de a crea aceste instrumente pentru ca întreaga creaţie intelectuală naţională să fie prezentă în statisticile internaţionale, în cataloagele bibliotecilor din lume. În perioada interbelică a existat un vîrf al creaţiei culturale şi ştiinţifice în România, dar, neexistînd o bibliotecă naţională, publicaţiile interbelice nu au fost înregistrate la nivel internaţional. A doua menire a Bibliotecii Naţionale este aceea de a coordona normele de lucru şi activităţile bibliotecilor publice din ţară. Fiecare autoritate locală trebuie să aibă, conform legii, o bibliotecă publică – sînt aproape 3000 în sistem. Din punct de vedere cantitativ, stăm bine. Dar, din păcate, în ultima vreme, se lucrează prea mult cu indicatori cantitativi şi se neglijează cei calitativi. Bibliotecile şcolare au fost neglijate – iar rezultatele se văd la bacalaureat. S-au pierdut unele biblioteci – de pildă, Biblioteca Naţională Pedagogică (foarte bogată, cu colecţii unice), care şi-a pierdut personalitatea juridică.

Cum stăm cu achiziţiile în bibliotecile publice municipale şi orăşeneşti? Sînt bani pentru îmbogăţirea colecţiilor?

În ultimii ani, se foloseşte prea mult criza drept pretext pentru a întrerupe finanţarea bibliotecilor. Pentru bibliotecile comunale, o gură de oxigen a fost Programul „Biblionet", care a adus în atenţia publicului rolul lor în spaţiul comunitar. Pentru bibliotecile şcolare, multe ţin de hazard, de dorinţa directorilor de şcoli de a susţine bibliotecile. În general, bibliotecile din sistemul public depind de cît de „luminate" sînt autorităţile locale. Există şi achiziţii centralizate, realizate de Ministerul Culturii, care cumpără o cantitate mică de publicaţii. Soluţia, după părerea mea, n-ar fi să susţinem un asemenea program centralizat, ci să obligăm autorităţile locale să aloce un anumit procent din buget pentru achiziţia de carte (căci legea prevede un anumit număr de publicaţii pe locuitor). Atunci, lumea editorială românească ar fi mult mai dinamică, pentru că editorii şi-ar programa anumite oferte editoriale, şi în funcţie de cererea bibliotecilor. Dacă, pentru cele peste două mii de biblioteci comunale, s-ar cumpăra un exemplar dintr-o carte, ar fi asigurat un tiraj destul de bun. Biblioteca e principalul beneficiar al editorilor. Iar sumele necesare nu ar fi foarte mari, căci în fiecare an s-ar putea cumpăra anumite cărţi, astfel încît în cîţiva ani să fie reînnoite colecţiile. S-ar crea un mecanism economic care ar funcţiona şi ar ajuta la dezvoltarea pieţei editoriale. La centrul nostru ISBN observăm că tirajele cărţilor scad de la un an la altul. Dacă ar exista comenzi pentru reţeaua de biblioteci, pentru multe titluri s-ar ajunge uşor la tiraje de 5-6000 de exemplare. Iar bibliotecile locale ar deveni şi ele, în bună măsură, centre comunitare, care organizează evenimente, conferinţe, expoziţii.

> *„Se foloseşte prea mult criza drept pretext pentru a întrerupe finanţarea bibliotecilor."*

Să vorbim puţin şi despre digitalizare...

Să spunem mai întîi de ce se face asta: în primul rînd, din motive de prezervare. Un document original este prelucrat în format digital şi este astfel pus în circulaţie, ceea ce permite conservarea originalului. Copia electronică poate avea o circulaţie mai mare, e accesibilă oricui, chiar la mare distanţă. De exemplu, avem cărţi vechi româneşti în format digital, care au fost solicitate de cercetători din Islanda, Irlanda ori din spaţiul balcanic. Apoi, efectuăm copii digitale în cadrul unor proiecte europene pentru a prezenta contribuţia românească la istoria culturii şi civilizaţiei. Digitalizarea e foarte costisitoare, e un proces elaborat. Avantajul e că, odată digitalizat, un document devine mult mai accesibil. Dar nu se ştie cît timp rezistă un document digital, nu se ştie cum se vor comporta suporturile digitale peste 50 de ani. Oricum, după zece ani, se schimbă suporturile (de la vechile dischete mari, la suporturile de acum). Iar dacă păstrezi un suport vechi, trebuie să ai şi sistemul de operare din vremea sa. Deocamdată, s-a demonstrat că rezistenţa cea mai mare în timp o are pergamentul, nu hîrtia. Mai există un aspect, aşa cum rezultă din activitatea noastră: digitalizarea nu reduce consumul de hîrtie. Cînd se lucra la maşina de scris, se consuma mai puţină hîrtie decît acum.

Personalul Bibliotecii Naţionale este suficient pentru toate activităţile?

Există nişte normative internaţionale, un indice care are în vedere populaţia unei ţări şi cantitatea creaţiei intelectuale a acelei ţări. Conform acestui indice, România se aseamănă cu ţările dezvoltate, este o ţară în care se scrie, se creează – avem peste 27.000 de titluri de publicaţii anual. Iar din perspectiva fondurilor, Biblioteca Naţională se clasează imediat după ţările mari, foste imperii. Biblioteca Naţională ar trebui să aibă, conform standardelor internaţionale minimale, 995 de angajaţi. Noi sîntem doar 234 – un sfert din necesarul minim.

Ce se întîmplă cu sediul, în care Ministerul Culturii doreşte să-şi extindă spaţiul?

Cînd s-a făcut împrumutul de la BRDE pentru finalizarea clădirii, statul român a fost reprezentat de Ministerul Culturii, care a avut calitatea de administrator al obiectivului de investiţii. În toate scriptele, Biblioteca este beneficiarul. Ministerul a preluat nişte spaţii, iar noi am folosit restul. Dar nu s-a emis o Hotărîre de Guvern prin care Biblioteca să preia în administrare spaţiul, pentru că au trebuit făcute formalităţile cadastrale. La sfîrşitul anului trecut, Ministerul Culturii a promovat o Hotărîre de Guvern despre care am aflat din *Monitorul Oficial*, noi rămînînd cu depozitele şi sălile de lectură, iar restul – sala cataloagelor, cîteva săli de lectură, muzeul cărţii, spaţiile publice – urmînd să fie preluat de Ministerul Culturii. Dacă s-ar întîmpla asta, funcţiile Bibliotecii ar fi anihilate. Nu putem accepta această situaţie total absurdă, imposibil de explicat colegilor la nivel internaţional. Sperăm să o depăşim. Soluţia ar fi ca Hotărîrea de Guvern din noiembrie 2013 să fie anulată printr-o alta, iar Biblioteca Naţională să-şi preia în administrare spaţiul. Nu ne permitem să pierdem această bătălie.

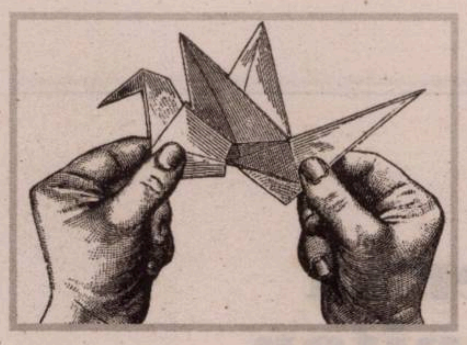

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Oraşul din unghiul mort

Anumite locuri sau peisaje par să aibă subtile corespondenţe cu locuri sau imagini din subconştientul nostru. Adică poţi ajunge undeva unde să ţi se pară că ai mai fost. E celebra senzaţie de *déjà-vu*, despre care s-au scris tratate întregi. Unii cred că ar fi vorba chiar de percepţii dintr-o altă viaţă. În anii '90, cînd am văzut pentru prima oară chiparoşi pe un deal din Grecia, i-am recunoscut ca făcînd parte dintr-un peisaj foarte prezent în mintea mea, pe care însă nu avusesem cum să-l văd vreodată în realitate. Senzaţia a fost tulburătoare. Ulterior, m-am gîndit că văzusem chiparoşi în filme sau în reproduceri ale unor picturi, de genul *Lan de grîu cu chiparoşi* sau *Noapte înstelată* de Van Gogh. Poate că în lumea de azi, a Televiziunii şi a Internetului, există tot mai puţine locuri despre care să nu ai deja o imagine formată în minte.

O altă senzaţie ciudată care apare uneori în mintea noastră e că undeva prin apropiere, prin spate sau după colţ, ne-a scăpat ceva. Că acolo, în unghiul mort, se afla de mult ceva ce n-am văzut pînă acum, deşi era apropiat, familiar. Am fost de nenumărate ori pe Valea Prahovei sau la mare, pe drumurile care merg către Ungaria, Austria, Italia, Franţa sau Germania, către Turcia sau Grecia, către litoralul bulgăresc. Drumuri bătute şi cunoscute. Dar, la un moment dat, undeva, prin spatele acestor drumuri trebuia să descopăr şi ceea ce spuneam. Adică, la mai puţin de 200 de kilometri de Bucureşti, la 100 de kilometri de Ruse – Veliko Tîrnovo, fosta capitală a Bulgariei şi a ţaratului vlaho-bulgar (sau cel de-al doilea ţarat bulgar), cel condus de dinastia Asăneştilor. Deşi generaţia mea nu a învăţat nimic la Istorie despre ţaratul româno-bulgar, locul are strînse legături cu trecutul nostru. Iar peisajul caselor de piatră şi al străzilor în pantă, nu chiar românesc, nu chiar grecesc şi nu chiar turcesc, mi s-a părut a fi fost şi el prezent pe undeva prin cotloanele minţii mele, ca un loc văzut cîndva, într-un vis de care nu-ţi mai aminteşti prea bine. Străzi înguste, în trepte, labirintice, asemeni viselor încîlcite. În capătul de sus al unei asemenea străzi am dat peste un cocoş mare, roşu, de tablă, instalat pe un acoperiş. Cocoşul roşu. Cetatea cu turnul în care Ioniţă Caloian l-a ţinut prizonier pe împăratul latin al Bizanţului, Balduin (Baudouin) ori Baldovin – cum îi zic bulgarii – pare ireal de mare, deformată şi ea, ca într-un vis nu tocmai bun. Unele istorii spun că pe acolo ar fi trecut şi Richard Inimă de leu, în călătoriile sale cruciate.

Pe înserat, căscînd gura prin centrul plin de prăvălioare vechi, mi-a atras atenţia una dintre ele, care era luminată intens şi plină de oameni care stăteau în picioare. Părea că în acel loc se întîmplă ceva important. Ca într-o pictură de Magritte. Pereţii încăperii erau chiar ticsiţi de tablouri. Un vernisaj – mi-am zis. Am trecut strada să vedem mai de aproape. Privind de afară, prin geamurile luminate, ne-am trezit invitaţi înăuntru. Un tip zîmbitor şi boem, care ne-a părut a fi gazda, ne-a servit cu bomboane. A insistat pe model balcanic. Ne-a spus din prima în engleză că ştie că sîntem români (era totuşi vis?). Văzîndu-ne mirarea, ne-a explicat că se născuse la Ruse şi recunoştea uşor limba vecinilor. Se căsătorise cu o pictoriţă din Tîrnovo şi acum o acompania la deschiderea propriului ei magazin cu tablouri. Invitaţii îşi exprimau foarte sonor aprecierile şi entuziasmul. Printre ei era şi un preot voinic, care tot încerca să ne facă să înţelegem că am face o bună afacere dacă am cumpăra un tablou. Unele erau într-adevăr frumoase. Nu chiparoşii lui Van Gogh, dar peisaje locale, cu case unele peste altele, aşa cum apar ele aşezate pe versanţii dealurilor pe care e construit oraşul.

Nimeni nu dădea semne că ar vrea să cumpere. Noi, „străinii", ne-am hotărît să spargem gheaţa. Am cumpărat, deci, un tablou: case peste case, în culori calde şi aprinse. Ne-au făcut discount şi ne-au spus că, dacă vrem, ne mai pot trimite şi altele direct la o galerie cu care colaborează, la Hanul cu Tei din Bucureşti. Am ieşit încîntaţi din locul acela puternic luminat. Ne simţeam ca şi cum am fi fost la nişte rude pe care nu apucasem să le cunoaştem pînă atunci. Poate că ne şi înrudeam cumva, prin lunga istorie comună. Ne-am întors noaptea spre casă şi parcă dintr-odată am ajuns înapoi la Bucureşti. A doua zi, aveam senzaţia că doar am visat, că toată povestea cu oraşul acela fusese pur şi simplu fabricată în mintea mea, peste noapte. De altfel, cum să existe ceva atît de aproape, de care să nu fi ştiut pînă acum. Dar exista tabloul. Şedea rezemat de un perete, cu ale sale case peste case, aşezate ca într-un subconştient omenesc colectiv.

un sport la Răsărit

Chiar s-ar putea schimba ceva în fotbalul din România, în urma recentelor întîmplări?

Să se schimbe ceva după ce? După 0-0 cu Argentina? După ce Messi a vomat pe teren? După ce Torje a zis că Messi nu dă tricoul nimănui, ca să i-l dea lui? După plecarea lui Contra? După revenirea neavenită a lui Mutu şi Zicu? După ce tînărul Rotariu, lumina de la capătul tunelului, semnează şi desemnează cu un impresar mai repede decît Lucky Luke, care trăgea mai repede decît umbra sa? A, după toate acestea se vor schimba o mulţime de lucruri. Dar nu se va modifica mare lucru. Mergem înainte. Fotbalul, vorba aceea veche, e condamnat la victorie. Nu poate decît să bată. Cioc, cioc, de partea interioară a ecranului, în partea exterioară a cristalinului. Primiţi cu întîmplarea? Primim. Oricum, ce-am putea face? Trăim atîtea întîmplări, Dumnezeule! E o cascadă de întîmplări în fotbal. Ori, poate că era vorba despre alte întîmplări, care nu ţin de fotbal? Care ţin, poate, de România? Atunci, da, se vor modifica unele treburi. Dar nu se va schimba mai nimic. Da, ştiu, mă fac că nu-nţeleg. Un om providenţial a ieşit dintr-o cutie şi alţi opt au intrat în alta. E bine pentru titlurile mari, care se fac din ce în ce mai mari pe măsură ce noi devenim din ce în ce mai mici. E bine. Mergem înainte, habar n-avem încotro. Noroc că Pămîntul e rotund.

Radu NAUM

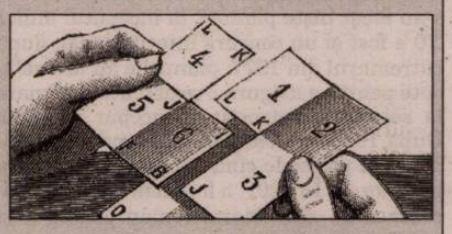

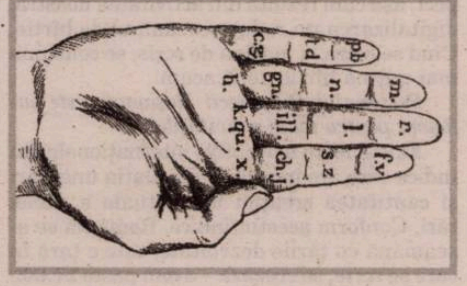

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Semantica unui destin

Tanti Aurica Prună spăla conştiincios coridorul de la parterul Universităţii, unde funcţiona Facultatea de Litere. Părea să se fi obişnuit cu noul ei statut social, de femeie de serviciu. După nouă ani de şomaj, vestea reintrării într-o dinamică profesională îi produsese bucurie. Se săturase să fie bonă, tracasată la nesfîrşit de prichindei insolenţi şi agitaţi. E drept că nici salariul de îngrijitoare – fie şi în mediul academic – nu-i declanşa stări de optimism, dar gîndul la oamenii de vîrsta sa, care băteau, disperaţi, la diverse uşi, pentru un loc de muncă, desigur, fără succes, nici nu o lăsa să devină, cu adevărat, pesimistă. În plus, munca în sine nu era devastatoare, precum aceea de bonă, bunăoară. Dimineaţa, la 7 fix, îmbrăca halatul alb şi pornea vitejeşte prin birouri, amfiteatre şi closete, cu instrumentarul sanitar la purtător. După ce apăreau studenţii şi profesorii, urma o lungă perioadă de linişte, cînd putea schimba o vorbă cu colegele de tură, retrase prin cămăruţele lor secrete.

Mai era şi un alt motiv de satisfacţie. Directorul administrativ îi „arondase", imediat după angajare, ca „sector", zona din clădire în care se aflau incintele Literelor. Aurica nu a îndrăznit să sufle vreo vorbă despre preferinţele sale de lucru. Iată însă că Dumnezeu – avizat asupra fascinaţiei ei pentru filologie, manifestate încă de la vîrste fragede – rînduise să o pună în vecinătatea umaniştilor. Tanti Prună nu cocheta neapărat cu literatura, dar avea o mare înclinaţie pentru lingvistică. O preocupa sensul cuvintelor, se străduia să ghicească, pe bază de raţionamente semantice ori fonetice, provenienţa, istoricul şi evoluţia diverselor lexeme de care se ciocnea în viaţa obişnuită. De pildă, aflînd întîmplător că, în franceză, la *picior* se zice *pied*, realizase singură că termenul de *trepied* venea de la semnificaţia *trei picioare* şi îşi înnebunise bărbatul, într-un an, la sărbători, cu această revelaţie: „Sile", îl tot bodogănea ea, „tu îţi dai seama că, atunci cînd fixezi bradul în *trepied*, tu îl pui de fapt pe *trei picioare*?" Sile nu-şi dăduse seama, însă, la un moment dat, sătul de prelegerile soţiei, mîrîi o sudalmă printre dinţi, sugerînd – tot în plan semantic, cum ar veni – că putea merge mult mai departe cu iritarea.

Am plecat, aşa se spune corect.

La fel, tanti Aurica decisese, cu puternice argumente fonetice, că *usturoiul* şi *ceapa* (pe care ea le consuma cu nesaţ, în pauza de masă, pe cînd mai lucra, în prima tinereţe, la RAJAC, în postură de supraveghetor la pompa de apă) trebuie să vină de la verbele *a ustura* şi, respectiv, *a înţepa* (nu se dumirise complet dacă „ceapă" se leagă, într-adevăr, ca sonoritate, de „înţeapă", dar asupra acţiunii propriu-zise nu avea îndoieli: de cîte ori mîncase ceapă în exces, limba o înţepase supărător, ceea ce arăta că strămoşul-creator de limbă numise obiectul în cauză sub presiunea iritaţiilor bucale). Înţelesese, de asemenea, rapid, că *automobilul* înseamnă *ceva care merge singur*, că *directorul* implică un personaj care *dă direcţia* şi, prin deducţie raţională, *conduce, administrează* un sistem, că *pisica* trebuie să fie, necondiţionat, animalul care răspunde la chemarea *pis, pis*, că *maimuţa*, obligatoriu, *se maimuţăreşte* şi că *arborescent* nu poate fi decît ceva ramificat precum *un arbore*. Încetîncet, femeia de serviciu ajunsese să posede un impresionant bagaj de informaţii lexicologice. Se considera *autodidactă* (stabilise semnificaţia cuvîntului: *cel/cea care studiază singur, în afara şcolii)* şi lua ca *predestinare (a fi menit să ai o anumită traiectorie a destinului* – îşi spuse iute) situaţia de a fi ajuns să lucreze pentru Facultatea de Litere.

Într-o dimineaţă, mişcînd teul (de la litera *T*, bineînţeles – gîndi Aurica) în linii paralele pe coridor, îi observă pe decan şi pe prodecani discutînd şi îi salută entuziast (o învăţaseră colegele să fie atentă „cu ăştia", că niciodată nu ştii cînd „îţi trîntesc un referat negativ"): „Să trăiţi, domni profesori!" „Săru' mîna!", „Bună dimineaţa!" răspunseră cei trei – parcă puţin speriaţi –, ferindu-se din calea zglobiului instrument de spălat podelele. Tanti Prună traversa în galop culoarul, apoi revenea, cu un aer ghiduş, pe partea cealaltă, făcîndu-i pe profesori să se întoarcă tulburaţi la locul iniţial. Într-un tîrziu, obosit de aceste „manevre", unul dintre prodecani se depărtă spunînd: „Eu m-am dus!" Auzindu-l, femeia de serviciu strigă hotărît: „Apăi, domnu' profesor, dacă ne *ducem*, nu ne mai *întoarcem*. E drumul ăl făr' de sfîrşit. *Am plecat*, aşa se spune corect. Adică mă mai şi *întorc*." Prodecanul o privi chiorîş, pe sub ochelari, fără să răspundă. Decanul rîse însă, intervenind: „Aşa, doamnă, ziceţi-i! Omul este profesor la Litere şi nu ştie!" „Ba ştie, domnu' decan, da'-i obosit, că-i sesiune!" mai preciză tanti Prună, urmîndu-şi traseul.

La finele lunii, fu chemată de directorul administrativ, care îi zise: „Aurica dragă, tu ai fost angajată la noi pe perioadă de probă, şi ce-mi făcuşi? În patru săptămîni, ai fost evaluată de conducerea Facultăţii de Litere cu 1 din 5. Asta înseamnă complet nesatisfăcător. Din punctul meu de vedere, eşti cam indolentă. Va trebui, deci, să pleci." Strîngîndu-şi lucrurile, tanti Prună se gîndea cum pot *ne* şi *in* să transmită, amîndouă, ceva negativ: *nesatisfăcător* – care nu îţi dă *satisfacţie* şi *indolent* – care nu îţi dă *doleanţă*, adică *dorinţă*, constată pentru sine Aurica. În privinţa ultimului era, totuşi, de acord. Realizase, în cîteva săptămîni, că nu prea avea dorinţă să spele veceuri. Mai bine ar încerca să găsească un *job* la sorăsa, la Torino. Se simţea *dolentă*, carevasăzică, să plece la muncă în Italia.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

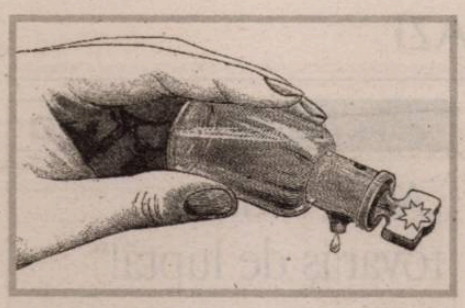

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Petiţii

Fenomenul actual al petiţiilor online e destul de interesant ca obiect de studiu pentru ştiinţele limbajului şi pentru sociologie. Textele în cauză aparţin sferei foarte largi a comunicării prin Internet, ilustrînd felul în care multiplicarea haotică a mesajelor produce confuzie şi lipsă de relevanţă. Desigur, ele ar putea fi plasate, cu bunăvoinţă, în categoria exerciţiilor de lentă familiarizare cu practicile democratice, de asumare a unor puncte de vedere în spaţiul public. Neînsoţite de rigoare, responsabilitate şi legalitate, lipsite de tehnicile minimale ale argumentării, asemenea exerciţii riscă totuşi să producă, prin inevitabila lor lipsă de efect, mai mult frustrări decît maturizare democratică.

De fapt, *petiţia* actuală e un act expresiv, nu persuasiv. Mai exact, nu foloseşte decît la exprimarea sentimentelor, eventual la consolarea unui amic; e, pentru grup, o demonstraţie de solidaritate şi popularitate, iar pentru ins – o descărcare nervoasă (ca o exclamaţie sau o înjurătură scurtă). Textele nu par construite pentru a convinge cu adevărat. E surprinzător că majoritatea petiţiilor nu au nici măcar un destinatar precizat, iar cînd îl au nu ţin seama de el (dacă nu cumva îşi propun de la început să-l enerveze). Un principiu fundamental şi de-a dreptul banal al retoricii – adaptarea la destinatar şi stabilirea unui minimum de acord prealabil cu el – e cel mai adesea încălcat în practică. În bătălia petiţiilor, ceea ce pare să conteze e numărul de semnături, nu calitatea argumentării. Iar numărul de semnături se obţine adesea prin apeluri paralele (telefonice – între amici; televizate – între fideli; prin reţelele Internetului – pentru toată lumea), care nu presupun asumarea unui text, ci doar a unei poziţii ofensive. În cazul petiţiilor mai lungi, semnătura din josul paginii nu garantează nici măcar lectura atentă a textului de deasupra.

Destinatarul e de cele mai multe ori incert, motivaţia – confuză, redactarea – jalnică. De fapt, *gestul contează*, nu eficacitatea lui. E ciudat că cei care persistă în a iniţia asemenea petiţii nu ţin cont de context: acţiunea lor e compromisă de la început de vecinătatea mesajelor nesemnificative, absurde sau ridicole şi de absenţa oricărei rigori (sînt permise numele false, semnăturile repetate etc.). O intrare de documentare pe site-ul petitieonline.com e instructivă. Varietatea mesajelor este extremă (păstrez exemplele în forma lor autentică, fără diacriticele româneşti), de la cele generoase şi generale („STOP TEPELOR PE INTERNET!“) pînă la răfuieli personale, nemulţumiri legate de difuzarea telenovelelor sau de desfăşurarea unor reality-show-uri: [titlu:] „catre Raymond“ ştextţ „Raymond sa fie pedepsit pentru injuraturile aduse in casa concurentilor si a fanilor acestei emisiuni!“; [titlu:] „afara cu traian si raimond!“; [text:] „luati masuri impotriva lui traian si a lui raimond ! tot din cauza lor si Robert a sarit gardul / emisiunea devine un circ de prost gust nu matrimoniale.....“; de la petiţii semnate de zeci de mii de semianonimi, pînă la cele (multe!) fără nici o semnătură. Într-un asemenea bazar, unii par să-şi urmeze obsesiile patologice, alţii încearcă să demonstreze, prin glume, neseriozitatea întregii întreprinderi („Vreau sa fur“; „Ziua barbatului in fiecare zi !“ etc.).

În ultimele zile au apărut cîteva zeci de petiţii legate de posibila graţiere a unui fost fotbalist. Mai exact, site-ul amintit conţine cam 25 de iniţiative pentru graţiere („Gratiere pentru Gica Popescu“; „Sustin gratierea lui Gica Popescu“ etc.), cam 10 contra („Nu sunt de acord cu graţierea lui Gică Popescu!“, „STOP graţierii lui Gică Popescu“, „OPRITI GRATIEREA LUI GICA POPESCU!!!“); aproximarea e justificată de titlurile adesea înşelătoare, netransparente. Unele sînt doar derutante („Gratiere pentru Gica Popescu puscarie pentru semnatarii petitiei“), altele – clare păcăleli („Graţierea lui Gică Popescu cu o zi înainte de eliberare!“). Cele mai multe titluri sînt neglijent redactate: fără majuscule iniţiale, cu abrevieri şi erori de tastare: „pt eliberarea domnului gica popescu“; „gratierea ptr gica popescu“; „gratiere baciu“; „eliberare gica popescu“; „pentru a fi liber gica popescu“; „pentru eliberarea *luz* Gica Popescu“; „gratiere pentru *giga* popescu“. Textele sînt foarte scurte (uneori de două-trei rînduri) şi se dispensează aproape total de argumente. Destinatarul e uneori precizat, dar persistă confuzia situaţiilor; petentul recurge la modelul pe care îl ştie mai bine, al cererii respectuoase, adresate autorităţilor, cu expresia mulţumirilor anticipate: „Domnule presedinte va rog frumos sa il gratiati pe gica popescu un simbol al fotbalului romanesc.Va multumesc pentru intelegere.“

Caracterul pur personal şi fundamental liric al speciei e cel mai bine ilustrat de finalul unei alte petiţii (cu temă mult mai generală şi oarecum neclară): „Daca nu noi putem ridica poporul nostru atunci cine???? Am organizat aceasta petitie in scopul de a ajuta Romania. Am spus totul din suflet si am vorbit foarte serios.“ („Tinerii viitorul Romaniei“)

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

ready made

Salonul Magiei la TIBCO 2003

„Ecaterina – Sunt din Bulgaria, iar tatăl meu a fost indian. Lucrez cu 9 fusuri din 9 sate, cu apa de la 9 puţuri, o seceră, jumătate de coasă. Cu ele aduc soarta, dezleg cununii şi vindec boli ce nu pot fi vindecate la doctori.

Elena Minodora – Cei ce sunt afectaţi de magie neagră eu îi pot dezlega cu pământ de unde se ceartă câinele cu pisica. Lucrez de trei ori pe săptămână cu fiicele mele în puteri de noapte.

Somna (Străuleşti) – Practic magia albă de la 8 ani. Lucrez cu mama Lenuţa, Chitila şi cu mama-soacră Venus şi fac descântece pentru ca să fie bine în ţară, să nu mai fie răutate şi duşmănie.“

Tămăduirea fără eşec – singura revistă de magie adevărată,
Nr. 2, iunie 2003

PUBLICITATE

ZAMFIRESCU RACOŢI & PARTNERS
ATTORNEYS AT LAW
prezintă:

Matei Ioachimescu (flaut) şi **Horia Maxim** (pian)
în Turneul Naţional

playlist

ORADEA | CLUJ-NAPOCA | BISTRIŢA | TIMIŞOARA | SUCEAVA | PLOIEŞTI | CRAIOVA | BUCUREŞTI

11 Martie – **2** Aprilie **2014**

Lucrări de:
Bach, Debussy, Ravel, Chaminade, Bizet

Un eveniment recomandat de:
DILEMA VECHE

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

Joi, 20 martie 2014, ora 18
Colegiul „Noua Europă“, str. Plantelor nr. 21

DESPRE LUCRURILE BUNE

Invitaţi: Andrei PLEŞU şi Vlad ZOGRAFI

Biletele se pot achiziţiona din reţeaua Eventim
şi online pe www.eventim.ro

Susţinut de
BURSA BINELUI
Un proiect BCR

Recomandat de
TUCA ZBARCEA ASOCIATII

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Despre femei, cu dragoste

Pe Eufrosin Poteca îl cunoaștem doar din postura de filozof, arhimandrit și egumen la mănăstirea Motru, dar puțini dintre noi bănuiesc iubirea lui nemărginită pentru natura feminină. Trăind printre surori, singurul băiat al unei familii de fete, Dimitrie a deprins iubirea, de la jocurile copilăriei lui: „Eu am fost crescut între fete, întîmplîndu-se să am numai surori. Apoi, unde sînt fete mai vin și altele, așa venea la noi și toate mă iubea și cele mai mari, și cele de vîrsta mea. Pentru aceasta dar și eu totdeauna am iubit fetele, le iubescu și le voi iubi cred în toată viața." Devenit călugăr, Eufrosin a trăit destul de zbuciumat această „boală sufletească", care l-a urmărit și de care nu s-a dezis niciodată. Crescut între fete, aplecat spre iubire, sensibil, Poteca se prinde în jocul amorului ori de cîte ori are ocazia, suferind, pătimind și slăvind femeia, îngerul, iubirea trimisă de Cel de Sus. În fapt, Eufrosin Poteca iubește mai presus de toate iubirea, suferința dulce-amară indusă de această stare, cînd se lasă copleșit de sentimente și trăiri, de gesturi insignifiante, care capătă amploare și îl topesc în efuziuni lirice și fizice, care-l încătușează într-o lume a sensibilității sufletului. El reușește, ca nimeni altul, să sesizeze nuanțele dintre dragostea platonică, dragostea pasiune și dragostea carnală. Fiecare îi oferă muritorului Poteca senzații plăcute și îi pun în mișcare simțurile, îl trezesc din amorțeala impusă de sutană. Bolnav de „dragostea fetelor", recunoscînd și dîndu-și seama că nu se poate opune acestei patimi, Eufrosin Poteca se lasă tîrît în aventura sufletului, sau, mai bine zis, o caută în fiecare moment, în ochii fiecărei femei întîlnite, o dorește cu disperarea unui înecat, este însăși esența vieții care altfel n-ar merita trăită. Eternul îndrăgostit este așadar gata oricînd să guste din „focul amorului", să „se aprindă" în fața unei femei, să cunoască văpaia iubirii, să sufere dulcele-amar al așteptărilor, să transforme orele în minute și minutele în ore, să se întristeze de dor, iar femeia iubită să devină „dumnezoaea" visurilor sale. În lumea sa, realitatea se amestecă cu iluzia, cu minciuna, cu dorința de a iubi iubirea.

Mărturia unui îndrăgostit: „Dar ce taină este amorul eu nu poci spune, atîta numai că inima mea era la dînsa zioa, noaptea, pă ia o aveam în minte, pă dînsa o vedeam înaintea ochilor. Ci aș fi voit să-i slujesc neîncetat, ceasul lecțiilor mi să părea minut; inima mea era aprinsă neîncetat de un foc negrăit și de o frumusețe luminoasă ce vedeam strălucind." Profesor de franceză al unei june domnișoare, Eufrosin se va trezi din reveria iubirii abia cînd va fi aruncat în uliță de un tată vigilent și ursuz, boier de frunte al patriei, mult prea puțin sensibil la *focul amorului*. Episodul nu-i va domoli patima, și nici nu-l va face să iubească mai puțin femeia. Ajuns la Pesta, bărbatul se va lăsa iarăși prins în iubirea lui pentru femeie. Kati, o femeie oarecare, zărită într-o fereastră a urbei, devine obiectul adorației sale. „Foarte frumoasă ca o floare noo de trandafir, ca un înger, ca o dumnezeoae", cîntă fericit bărbatul îndrăgostit. Și, din nou, timpul capătă parfumul iubirii: „Această fată (anume Kati), după ce era numai de 18 ani tînără și frumoasă ca o floare, avea și un timperament ceresc cu totul după gustul mieu. Din gură pare că curge miere și lapte." Urmează extazul iubirii: „Acuma, eu nu mai știam ce să fac de bucurie, ce plăcere, ce dulceață. Aceasta fu pentru mine cea mai mare plăcere și dulceață trupească din toată viața mea pînă în vremea aceia, deacă poate să să numească acest feliu de amor dulceață și plăcere trupească."

Va descoperi destul de repede că domnișoara Kati nu este decît o fată oarecare, ce-și cîștigă viața de zi cu zi vînzînd amor celor pătimași. Puțin contează pentru îndrăgostitul Poteca. Este bolnavul incurabil și iremediabil: dragostea fetelor îl va lega definitiv în mirajul feminității. Cînd, bolnavă de sifilis, Kati suferă, Poteca suferă alături de ea, cînd se află în mizerie, pentru că nu se mai poate întreține, Poteca îi oferă economiile, salvînd-o. Pentru el, Kati reprezintă perfecțiunea iubirii pentru care se lasă înșelat, amăgit cu bună știință. Femeia este îngerul de care nu se îndoiește și, din acest motiv, nu poate fi decît nobilă chiar și atunci cînd o găsește într-o „casă de obște". Ca Sfîntul August odinioară, Eufrosin Poteca teoretizează și justifică prostituția cu: „muierile de obște" nu sînt decît „jărtvă pentru liniștea celor măritate".

Mi-am adus aminte de această istorie zilele acestea, cînd 8 Martie a bulversat, un pic, e drept, societatea asta a noastră, radicalizînd-o.

Și-atunci, prefer să vă spun o poveste despre un bărbat care a scris despre femei cu dragoste, iubindu-le...

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

„Adio, scump tovarăș de luptă!"

„Procesul intentat de reacțiune în 1933-1934 conducătorilor muncitorimii ceferiste a fost transformat de Partidul Comunist într-o tribună de demascare a regimului burghezo-moșieresc, a politicii antinaționale și antipopulare a claselor dominante. Din banca acuzaților în lanțuri a răsunat cu vigoare și curaj, prin glasul tovarășului Gheorghe-Gheorghiu-Dej, chemarea înflăcărată, mobilizatoare a partidului adresată maselor muncitoare de a lupta cu hotărîre pentru o viață mai bună. ■ Condamnat la 12 ani muncă silnică, tovarășul Gheorghe-Gheorghiu-Dej a fost deținut în diferite închisori. ■ Organizată și condusă de partid, insurecția armată a deschis o eră nouă în istoria poporului romîn. ■ Misiunea de a realiza actul abdicării regelui, la 30 Decembrie 1947, i-a revenit, din însărcinarea partidului și guvernului și în numele tuturor forțelor democratice, tovarășului Gheorghe-Gheorghiu-Dej, împreună cu Petru Groza. ■ Prin istoricul act al naționalizării, pregătit de partid sub îndrumarea nemijlocită a tovarășului Gheorghe-Gheorghiu-Dej, principalele mijloace de producție industrială au devenit bun al întregului popor. ■ Partidul a pus la ordinea zilei rezolvarea celei mai complexe sarcini a construcției socialiste – transformarea socialistă a agriculturii. Întreaga muncă desfășurată în acest domeniu s-a întemeiat pe linia exprimată în numele partidului de tovarășul Gheorghe-Gheorghiu-Dej la plenara din martie 1949 a Comitetului Central.

[ss.] Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Romîn"

„Amintirea Tovarășului Gheorghe-Gheorghiu-Dej, veșnic vie în inima Partidului, a clasei muncitoare a poporului", [19 martie 1965]; în *Secolul 20*, nr. 3, 1965 (fragmente); v. și nr. anterior.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Care ne-or lumina anii?

– Rușii? Sau americanii? –

Ca de obicei în ultimii ani – de la un scandal petrecut în scara blocului, pînă la marile evenimente internaționale –, orice fapt care se abate peste noi ne găsește profund divizați. Unii văd chestia asta ca pe un mare cîștig. Cică ar fi învins și aici democrația *la oraște și sate*, lămurindu-ne, în sfîrșit, că e bine să avem opinii diferite; făcîndu-ne să înțelegem că ar fi un semn de sănătate să scăpăm de obsesia consesului comunist. Deci nu mai sîntem strîns uniți în jurul unei idei, așa cum i-ar plăcea legendarului *Neo de la Ape*. Gîndim, fiecare, cu capul personal, iar ăsta e un lucru foarte bun. Alții ar spune că, dimpotrivă, nu e bine așa. Gălăgia asta în care se aude părerea fiecăruia o să ne ducă la sapă de lemn, pînă cînd o să fim complet năuci, iar cineva o să profite și o să ne bage pumnul în gură.

Pe scurt, treaba stă cam așa. Unii spun că e vai de mama noastră dacă nu scăpăm definitiv și foarte clar din *gheara rușilor*. Alții zic, ceva mai nuanțat, că nu se poate trăi în partea asta de lume fără să ai o relație decentă cu Moscova. Ce-o fi în nuanța asta, nimeni nu știe. O fi o caldă nostalgie, o fi o viziune pragmatică și sănătoasă? Nu trece nici o zi fără să vorbim în fel și chip despre treaba asta. S-au scurs aproape 25 de ani de la Revoluție. E drept, nu mai colecționăm pungi de plastic, găsim săpunul Fa la chioșcul de la colț și putem să ne cumpărăm oricînd o pereche de blugi. Dar așteptarea americanilor încă nu s-a terminat pentru unii dintre noi. Niște rachete pe la Deveselu și o ceșoasă bază militară pe la Kogălniceanu sînt departe de a fi ce ne-am visat. Adică, mulți militari americani în uniforme, ca-n filme, întorcînd capul după fabuloasele noastre femei, mestecînd gumă și vîjîindu-se toată ziua cu jeep-urile, de la Cluj la Mizil și de la Dorohoi la Timișoara. Există compatrioți, nu puțini, care încă mai cred că asta ar fi victoria Revoluției din decembrie, că asta ar fi scăparea noastră de comunism. Cum ar veni, dacă nu se cădelnițează cu fum de eșapament de la jeep, fantoma lui Nea Nicu încă mai bîntuie voioasă prin mințile noastre. Vorba lui Moromete: „E și ăsta un punct de vedere..." Și, ca orice punct de vedere, merită să fie respectat, dincolo de orice ironie.

Există însă și compatrioți care spun că astea sînt chestii depășite, naivități de-ale semialfabetizaților într-ale democrației contemporane. După dumnealor, Marea Lume Rusă e mai sigură decît descoperirile lui Galileo și Newton. Nu se poate ieși din sfera asta de influență, decît dacă ar avea loc o nouă separare a continentelor, iar procesul ăsta ne-ar purta în larg și ne-ar plasa pe undeva, pe lîngă Hawaii. Atunci, da. Ar fi altă treabă. Deși nici atunci n-ar fi foarte sigur. Dar am putea emite alte pretenții. Pînă atunci, există ceva insondabil în intimitatea fibrei noastre, un abis care ne leagă de ruși într-un fel mult mai profund decît am vrea noi să credem. Hăurile *Marelui Suflet Rus* au corespondențe ascunse și prin crevasele eternelor noastre întrebări despre sensul vieții. Un fir dintr-un aliaj indestructibil ne leagă pentru eternitate de *Marele Nostru Vecin*. „Ucraina nu contează. E tot o Rusie. Sau e altceva, ce nu putem înțelege noi, pe-aici. Să nu ne grăbim cu judecata și cu acuzarea rușilor că au intrat în altă țară. Nu e chiar așa. Da, Putin poate fi o eroare a istoriei, dar Marea Rusie, în dimensiunea ei de ocean, depășește suveran această picătură. Rusia e eternă și inevitabilă."

Obama e subiect de banc. E văzut, mai degrabă, ca un star media, și nu ca un președinte american. Pentru unii dintre compatrioții noștri, Obama nu are suficient „sînge în instalație". Nu e... „băiat!" E prea moale și *textier*. Putin, în schimb, e *cool*. Știe ce vrea. Stă bine și cu „instalația". Are privirea aia de stăpîn și nu stă la vorbe. „Ăla președinte, frate! Băiat! Ăla nu se joacă. Face ordine urgent. Cu ăla nu merge c-o fi și-o păți." Înainte de a avea orice reacție față de ce se întîmplă la noi, aici, mulți compatrioți sînt mari cunoscători ai celor două puteri. Țara în care trăiesc e mult prea mică pentru anvergura viziunii lor mondiale. „Noi nu contăm, domnule!" Într-o continuă oscilație de dimensiuni suprarealiste, trecem de la patriotismul patologic la negarea și aneantizarea propriei identități, care e subiectul cel mai dezbătut și cel mai puțin practicat în vreun fel. După care, în cîteva secunde, se schimbă tot universul. „Obama e un tip care nu mai poate păcăli lumea. Finanța iudeo-masonică îl manipulează și îl împinge spre colonialism contemporan. Putin e o reîncarnare a lui Hitler. Un dement care pornește, fără probleme, un război mondial." Amestecul de nostalgii profunde, de frustrări dureroase, de complexe erozive, se varsă într-un delir continuu în care doar „alții", „ălălalt", „ei" sînt un subiect.

Exact în măsura în care batjocorim orice formă a spațiului public – pentru că îl desconsiderăm, socotindu-l al nimănui –, în aceeași măsură proiectăm în afară tot ceea ce facem și gîndim. În locul instinctului de conservare, de a ne identifica propriul interes, ne organizăm minuțios în tabere și ne plasăm de o parte sau de alta a baricadei unui subiect. Chibițatul, marea noastră distracție, e superspectacolul cotidian de la noi. Unii o facem asumat, uneori chiar cu o oarecare neliniște și cu o oarecare jenă. Alții plonjează cu zgomot în balta asta și stropesc la zeci de metri în jur. Toți, fără cea mai mică teamă de ridicol. Peisajul e amețitor. O lume dată cu nămol, ieșită la soare, la marginea bălții.

„Și ce, adică? Ce vrei să zici cu astea? Că să nu mai vorbim? N-are voie omul nici să mai vorbească?" Ba da. Singura problemă e că uităm, de fiecare dată, faptul că, dincolo de consens sau de contradicție în dezbatere, există și interesul comun.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Paul BAILEY

Esenţă de anşoa

– spitalul ca „hartă a întregii lumi“ –

Minunatul diarist Jeremy Taylor (1613-1667), prietenul şi mentorul lui John Evelyn, a descris spitalul ca fiind o „hartă a întregii lumi“. Asta rămîne o descriere potrivită şi în zilele noastre, în afară de cazul în care hotărăşti să te internezi ca pacient privat, cu propria cameră şi micile luxuri oferite de infirmiera personală. Nu-mi place să fiu limitat a sta într-un pat de spital zile sau chiar săptămîni şi luni în şir, dar, în ultimii ani, această experienţă a devenit una binecunoscută mie. În vreme ce, cîndva, suspinam la gîndul de a-mi petrece timpul într-un salon de spital, sub supraveghere, acum oftez uşor obosit, dîndu-mi seama că ceea ce sugerează doctorul care mă examinează ar putea fi, totuşi, binefăcător. Am privit moartea în faţă cînd eram copil, dar fără a cunoaşte ce anume priveam. Tot ce a rămas din acea perioadă în memoria mea este gustul de portocale proaspăt stoarse şi o priveliştea pămîntului verde şi a cerului albastru, aflate dincolo de ferestrele casei de convalescenţă de la ţară.

În primăvara anului trecut, abia puteam respira şi somnul mă ocolea noapte după noapte. Ori de cîte ori închideam ochii, stînd întins în pat, mă panicam la gîndul că nu mă voi mai putea trezi. Această panică a devenit atît de greu de suportat, încît nu am avut de ales decît să mă internez în cel mai apropiat spital, pe care am ajuns să-l privesc drept a doua mea casă. Deşi e dificil, este posibil să menţii spiritul aventurii şi al descoperirii în cele mai puţin probabile condiţii, iar eu am reuşit cumva acest lucru în lunile aprilie, mai şi iunie ale anului trecut.

„Întotdeauna există cineva într-o situaţie mai rea decît a ta“ – aceasta era una dintre afirmaţiile favorite ale mamei mele, cumplit de realiste, exprimată invariabil cînd autocompătimirea apărea la orizontul emoţional. Avea dreptate. Erau cîţiva oameni mai bolnavi decît mine, îndeosebi în salonul pentru cardiaci, care era destinaţia mea finală. Mă gîndesc la tînărul polonez care supravieţuise în urma unei importante operaţii pe cord, pe care îl vizita regulat soţia sa zîmbitoare. Îi aducea lucruri delicioase de mîncat, evident, pregătite cu atenţie. Lipsit de prezenţa luminoasă a soţiei, a devenit posomorît şi obsedat, comunicîndu-le celorlalţi pacienţi numărul victimelor din multele conflicte din ţara sa, din Rusia şi din ceea ce a fost cîndva blocul sovietic. Era ca şi cum ar fi învăţat pe de rost acele numere îngrozitoare, întrucît se aflau oricînd pe buzele sale, precum replicile pe care trebuie să le stăpînească un actor înainte de a păşi pe scenă. Mă gîndeam că şase dintre noi erau dispuşi să-l asculte, în timp ce ne spunea despre miile de morţi anonimi – fantomaticii săi fraţi şi surori. Tonul său era, în mod adecvat, sepulcral.

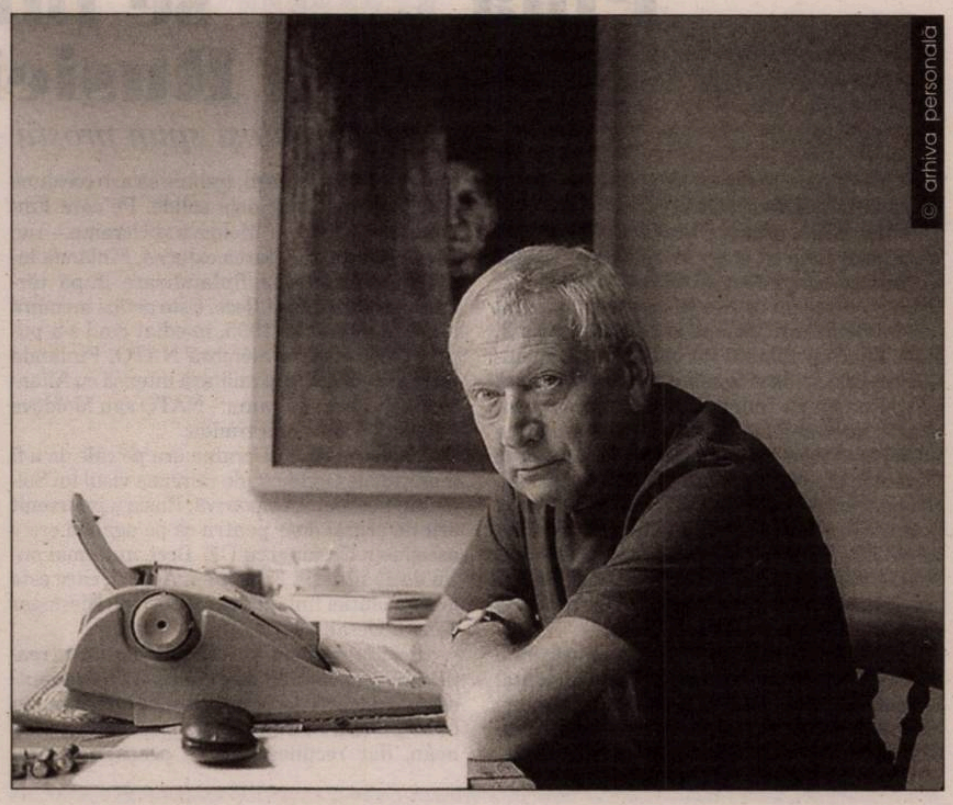

vut numeroase discuţii interesante, oscila între un optimism prudent şi o disperare sumbră. Blestema faptul că nu-şi mai putea face meseria – acea meserie vindecătoare, care-i intensifica viaţa –, meserie pe care o iubea. Îi lipsea entuziasmul de a merge în colţuri îndepărtate ale lumii şi de a cunoaşte elevi noi şi pasionaţi. Soţia sa atrăgătoare, pe care o cunoscuse în Georgia, unde i-a fost profesor, la Marea Neagră, era un vizitator fidel, ţinîndu-l de mînă şi, uneori, spălîndu-i picioarele cu blîndeţe. Ea reprezenta – mi-am dat seama – colacul său de salvare, întrucît fără ea ar fi putut să cedeze stării de deznădejde care zace în aşteptare, în partea cea mai întunecată a stoicismului. I-am dat adresa mea de e-mail cînd am plecat, dar, de atunci, nu am primit nici un semn de la el.

Asemeni veteranului constipat, în cele din urmă şi mie mi s-a pus un stimulator cardiac, după o operaţie care a durat două ore şi în care am auzit fiecare cuvînt spus de chirurg şi de superiorul său. În septembrie m-am dus la Lisabona şi am reuşit să străbat pe jos distanţe considerabile, pe străzile pietruite ale acelui oraş vrăjit pe care îl vedeam cu ochii unui novice. Graţie salvatorului meu cu baterii, am revăzut Roma. Asta după ce, în aprilie, înainte de a fi mutat la cardiologie, am petrecut zece zile în-

Graţie salvatorului meu cu baterii, am revăzut Roma.

Vizavi de mine sta întins un bătrîn remarcabil, artilerist în cel de-al Doilea Război Mondial, care se îmbolnăvise în Normandia, în timpul pelerinajului său anual în onoarea vestitei debarcări. Era în ajunul aniversării a 90 de ani. Nu spunea prea multe, dacă nu era întrebat. Răspunsurile sale erau însă de neoprit. Aştepta venirea inevitabilă a unui preot catolic, care nu a apărut niciodată. Le tot implora pe infirmiere să nu-i mai dea „încă un nenorocit de laxativ“, care nu părea să-şi facă efectul decît în miez de noapte. Îi fusese pus un stimulator cardiac, pe care îl mîngîia uneori, spunînd: „E bancomatul meu.“ A fost luat într-un scaun cu rotile înainte să fie dus acasă, în apartamentul său din nordul Londrei, în timp ce aproape cînta: „Gata cu laxativele! Gata cu laxativele!“

Bărbatul de lîngă mine, un fost profesor de engleză la British Council, cu care am atr-un salon obişnuit. Acolo am cunoscut un adept al Martorilor lui Iehova, care ţinea slujbe, în fiecare seară, cu trei dintre copiii săi şi cu o mulţime de bătrîni. Mi-a spus că mama fiilor şi fiicelor lui a murit în anii '50 şi că a găsit o femeie care să o înlocuiască. „Un bărbat ca mine are nevoie de o femeie care să aibă grijă de gospodărie“, a spus el. „Să se ocupe de spălat, curăţenie şi gătit?“ am întrebat. Uimit, a răspuns afirmativ. Nu i-am pus şi alte întrebări, bănuind că m-ar asalta, în sprijinul convingerilor sale, cu citate grăitoare din Vechiul Testament.

În acelaşi salon am făcut cunoştinţă cu Peter, un bărbat corpolent, de vîrstă mijlocie, a cărui mamă tiranică a trăit pînă la 90 de ani. Ambele lui surori au murit din pricina băuturii. Căsnicia sa a eşuat, iar el a pierdut complet contactul cu cei doi băieţi ai săi. După divorţ, a locuit din nou cu tirana sa mă, în spaţiosul ei apartament aflat într-un conac edwardian din Bayswater. Acum trăia într-un apartament mult mai mic, fiind îngrijit de cîteva ajutoare neplătite care îi făceau cumpărăturile şi îi ţineau companie cînd era singur. Îşi lătra instrucţiunile la servitorii săi prin telefonul mobil, pe care rareori îl lăsa din mînă. Într-o zi memorabilă, a apărut lîngă patul meu, ţinînd o sticlă mică în mînă. „Acesta e elixirul meu“, m-a înştiinţat. „Îl pun peste orice.“ M-am întrebat dacă acest om vorbăreţ, care le deranja cu flecăreala sa pe infirmierele ocupate, era excentric sau, poate, un pic nebun. Elixirul s-a dovedit a fi esenţă de anşoa, pe care o turna, într-adevăr, peste toate: peste cerealele de la micul dejun, peste salata sau puiul de la prînz şi – cel mai straniu dintre toate – peste mîncărurile cu curry, faţă de care era extrem de părtinitor.

„Harta întregii lumi“ a lui Jeremy Taylor, pe care el o considera o uniune universală în boală şi în moarte, era reflectată cu siguranţă la nivelul personalului auxiliar din spitale, care provenea din Filipine, Africa, America de Sud, Caraibe şi Europa Centrală şi de Est. Cu excepţia unei bulgăroaice înveninate, care oricum era pe o poziţie temporară, restul îşi vedeau de munca solicitantă, cu graţie şi amabilitate. Fuseseră martorii unor lucruri mai ciudate, şi mult mai supărătoare, decît un bărbat care-şi toarnă esenţă de anşoa peste fulgii de porumb. Să fiu îngrijit de aceştia a reprezentat marea mea onoare.

***Paul Bailey** este scriitor britanic. Ultimul său roman apărut în limba română este* Unchiul Rudolf, *traducere de Marius Chivu, Editura Humanitas, 2009.*

traducere din limba engleză de Patricia MIHAIL

PUBLICITATE

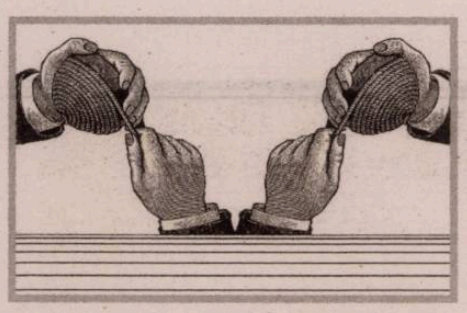

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Pînă unde se întinde curtea Rusiei?

– cînd doi coloşi spun prostii –

Acum, că Vladimir Putin a comis măgăria, lumea se străduieşte să găsească soluţii de rezolvare. Doi coloşi ai gîndirii strategice americane au avut intervenţii publice săptămîna trecută. *Washington Post* a găzduit o serie de editoriale care, citite grupat, lasă să se întrevadă dilemele şi opţiunile Americii.

Henry Kissinger iese din adormire cu un editorial publicat în *WP* pe 6 martie: „How the Ukraine crisis ends" („Cum se termină criza din Ucraina"). Pe scurt, Kissinger spune că „Vestul trebuie să înţeleagă că, pentru Rusia, Ucraina nu poate fi niciodată doar o ţară străină." Continuă notînd cîteva dintre datele istorice care leagă Rusia de Ucraina, apoi spune că „chiar şi disidenţi faimoşi ca Aleksandr Soljeniţîn sau Josef Brodski au insistat că Ucraina era parte integrantă din istoria Rusiei." Dar, desigur, „ucrainenii sînt elementul decisiv". Deci, depinde de ucraineni. Ce anume depinde de ei? Marele gînditor american vine cu o listă scurtă de soluţii, mai exact patru principii fondatoare ale noii ordini: „1) Ucraina ar trebui să aibă dreptul de a alege în mod liber asocierea sa politică şi economică, inclusiv cu Europa. 2) Ucraina nu ar trebui să se alăture NATO, o poziţie pe care am exprimat-o şi acum cîţiva ani, cînd s-a pus ultima dată această problemă. 3) Ucraina trebuie să fie liberă să formeze orice guvern compatibil cu voinţa exprimată de poporul său. Lideri ucraineni înţelepţi ar opta apoi pentru o politică de reconciliere între diferitele părţi ale ţării. Pe plan internaţional, ei ar trebui să urmeze un curs similar celui al Finlandei. Această ţară nu lasă loc de îndoială asupra independenţei sale şi a cooperării cu Vestul, dar evită cu grijă ostilitatea instituţională faţă de Rusia. 4) Este incompatibil cu regulile lumii actuale ca Rusia să anexeze Crimea."

Cu două zile înainte de editorialul lui Kissinger, în acelaşi ziar a apărut un altul, scris de Zbigniew Brzezinski: „What is to be done? Putin's aggression in Ukraine needs a response" („Ce e de făcut? Agresiunea lui Putin în Ucraina necesită un răspuns", 4 martie). Brzezinski are un cu totul alt ton decît Kissinger. E îngrijorat că Putin va lua şi restul Ucrainei, ceea ce ar fi similar cu acţiunile lui Hitler, care a luat regiunea sudetă în 1938, după Acordul de la München, şi apoi a invadat întreaga Cehoslovacie, în 1939. „Dacă Ucraina este zdrobită în timp ce Occidentul se uită pur şi simplu, noua libertate şi securitate în ţările vecine – România, Polonia şi cele trei state baltice – vor fi ameninţate", zice Brzezinski. Recomandă cooperare şi ajutor militar pentru Ucraina, pentru că ar trebui să-i fie clar lui Putin că Ucraina va rezista, că o invazie rusească în estul ţării va fi un exerciţiu complicat şi de lungă durată şi că ucrainenii nu vor fi lăsaţi baltă. Cu alte cuvinte, Brzezinski recomandă o atitudine dură faţă de Rusia, Occidentul ar trebui să spună explicit Rusiei ce costuri masive va avea de suportat dacă nu dă înapoi. Dar asta nu înseamnă că îndeamnă la război. Dimpotrivă, cînd se ajunge la viitor, spune că: „Occidentul ar trebui să reasigure Rusia că nu vrea să atragă Ucraina în NATO sau să o întoarcă împotriva Rusiei. Ucrainenii înşişi trebuie să definească natura şi profunzimea relaţiei lor cu Europa."

Aceste două texte au avut parte de primiri cu totul diferite. Nu numai în România. În general, cei speriaţi de ideea confruntării cu Rusia şi idioţii utili ai Rusiei au aplaudat şi dat *share* la textul lui Kissinger. Cei înverşunaţi împotriva Rusiei au făcut la fel cu textul lui Brzezinski – doar are comparaţia cu Hitler, nu? E drept că Brzezinski spune ce trebuie cînd evaluează situaţia curentă. Dincolo de limbaj, însă, soluţiile celor doi nu diferă foarte mult.

Brzezinski se concentrează pe cum ar trebui ameninţată Rusia, Kissinger – pe cum ar trebui acomodate nevoile Rusiei. Şi după ce trece această criză, care va fi aranjamentul? Aici, cei doi pică de acord: Ucraina nu trebuie să fie subiect de dispută între Rusia şi Occident, Ucraina e liberă să aleagă ce doreşte şi nu trebuie să adere la NATO.

Cum adică, o ţară e liberă să facă ce doreşte atîta timp cît alege să nu supere Rusia? Vedem aici un conflict acut între logică şi realism. Să revedem ce zice Kissinger la punctul 3: ucrainenii ar fi liberi să îşi aleagă guvernul. Apoi, liderii ucraineni vor opta pentru finlandizare. Bun, şi dacă aceşti lideri liber aleşi nu vor opta pentru finlandizare? Dacă vor opta pentru aderarea la UE şi la NATO? Ce se va întîmpla atunci? Va fi liberă Rusia să invadeze Ucraina? Acelaşi lucru îl spune implicit şi Brzezinski cînd zice că Occidentul ar trebui să asigure Rusia că nu vrea să atragă Ucraina în NATO. Bun, dar dacă Ucraina vrea ea în NATO, ce ar trebui să facă Occidentul? Să asigure Rusia că nu va primi Ucraina în NATO niciodată, în nici un fel de condiţii?

De fapt, discuţia cu NATO este oricum o capcană în care mediul intelectual occidental a picat deja. Aderarea la NATO a Ucrainei nu era pe agendă. Nici măcar aderarea la UE nu era, ci doar asocierea politică şi economică, aderarea ar fi urmat ulterior, dacă totul mergea bine. Ce este cel mai exasperant în modul în care atît Kissinger cît şi Brzezinski pun problema e că, de fapt, Ucraina şi Occidentul aplică deja ceea ce ei recomandă. Şi asta nu a împiedicat Rusia să invadeze Ucraina. Ce zic cei doi? Că ucrainenii ar trebui să fie liberi să aleagă ce curs vor, spre Europa sau spre Rusia, dar NATO să fie în afara discuţiei. Exact asta se întîmpla pînă acum.

Aderarea Ucrainei la NATO a fost politica oficială a Kievului, în anii '90. Ucraina a participat cu trupe la misiunile NATO din Bosnia şi Kosovo (aici a existat chiar un batalion mixt polono-ucrainean). Pînă la finele anilor '90, poziţia faţă de NATO a Ucrainei şi a României era similară: ţări care vor să intre. Diferenţa a fost făcută de influenţa propagandei ruseşti – aproape zero în România, foarte mare în Ucraina, unde jumătate din populaţie urmăreşte intens televiziunile ruseşti. Odată ce Putin a preluat controlul televiziunilor, presa rusească a turnat aceeaşi placă cu NATO instrument militar-imperialist. Revoluţia Oranj din 2004 nu a putut contracara acest trend. Astfel încît la alegerile din 2010, nici Iulia Timoşenko, nici Victor Ianucovici nu mai propuneau aderarea la NATO. Pur şi simplu, chestiunea a dispărut de pe agenda politică. În iulie 2010, Rada de la Kiev a adoptat o lege prin care a proclamat nealinierea ca politică oficială a Ucrainei. Înainte de evenimentele de la Kiev, doar partidul naţionalist Svoboda mai avea în program aderarea la NATO. Nici UDAR al lui Klitschko şi nici şi partidul Iuliei Timoşenko nu au aderarea la NATO în programele lor. Practic, Ucraina s-a aliniat la poziţia deja adoptată de Republica Moldova, care are în Constituţie o clauză de neutralitate şi unde nu există o politică oficială de apropiere de NATO. Tocmai pentru a nu supăra Rusia. Ucraina şi Moldova aplicau deja politica de finlandizare aşa cum o propune Kissinger (libere să adere la UE, nu la NATO).

Dar nu a fost destul pentru Rusia. De fapt, echivalentul finlandez nu are nici un sens ca recomandare pentru viitor. Finlanda a avut o politică de strictă neutralitate în timpul Războiului Rece. Exista atunci un consens, aplicat cu încăpăţînare, că nu e voie nici măcar să critici Uniunea Sovietică, pe care acum finlandezii înşişi îl consideră ruşinos. Pentru a-ţi menţine autonomia şi o democraţie funcţională în contextul finlandizării, trebuie să ai o coeziune socială şi instituţii deja solide. Pe care Finlanda le-a avut, dar Moldova şi Ucraina – nu. În ce priveşte orientarea externă, Finlanda însăşi a renunţat la finlandizare după terminarea Războiului Rece. Este astăzi membră a UE (a aderat în 1995, imediat cînd s-a putut). Deşi nu este membră NATO, Finlanda menţine o cooperare militară intensă cu Alianţa. Cooperarea Ucraina – NATO sau Moldova – NATO e mult mai timidă.

Nu e ca şi cum Ucraina era pe cale de a fi înghiţită de Occident, de rămînea visul lui Soljeniţîn neostoit. Dimpotrivă, Rusia a intervenit atît de brutal doar pentru că pe agendă era o asociere a Ucrainei cu UE. Deci, mult mai puţin decît situaţia Finlandei. Atunci, care este logica soluţiei finlandeze propuse de Kissinger pentru Ucraina?

Poziţia realistă a celor doi gînditori (realistă în sensul şcolii de gîndire, nu ca atribut) este de o ipocrizie strigătoare la cer: dăm din buze pe tema suveranităţii poporului ucrainean, dar recunoaştem că această suveranitate e limitată de ceea ce consideră Rusia a fi dreptul său la sfera de influenţă. Invocarea lui Soljeniţîn şi a lui Brodsky de către Kissinger e un mod de a semăna confuzie: nu Putin e cel care vrea Ucraina, e ceva ce poporul rus doreşte, chiar şi disidenţii vor. Ei, şi ce? De ce ar fi mai importantă opinia a doi disidenţi ruşi decît opinia a doi disidenţi români sau estonieni sau ucraineni? De ce are Rusia, prin definiţie, dreptul de a alege singură pînă unde se întinde visul său imperial? Dacă am renunţat, după Helsinki 1975 (apropo de Finlanda), la schimbări de graniţe potrivit fantasmelor proprii, de ce doar Rusia ar avea dreptul să îşi urmeze fantasmele şi de ce poeţii şi scriitorii săi naţionalişti ar fi voci legitime de citat cînd propunem soluţii geopolitice?

Nu se poate în acelaşi timp să spui că Ucraina trebuie să fie liberă să aleagă ce drum doreşte şi că trebuie să respectăm dreptul Rusiei de a avea Ucraina în sfera sa de influenţă. Pentru că tocmai de aici a plecat toată tevatura: ţările astea mici din vecinătatea Rusiei au tendinţa de a fugi din sfera de influenţă rusească. E un dat. Balticii, est-europenii au prins momentul potrivit în ani '90 şi au evadat. Dacă URSS, apoi Rusia, ar fi fost atractive, am fi stat toţi cuminţi în curtea rusească şi asta era. Nu e ca şi cum ne-a obligat Occidentul să aderăm la UE şi la NATO, dimpotrivă, ne-am chinuit să intrăm. Deci, ori avem dreptul de a nu fi vasali ai Rusiei, ori Rusia are dreptul la sferă de influenţă. Amîndouă – nu se poate.

Discuţia asta e de mai mare interes pentru noi, românii, decît ne place să credem. Am observat o oarecare mirare că Brzezinski ne-a pus la posibile ţinte, alături de polonezi şi de baltici. Adică noi? Dar ce are Rusia cu noi? Noi sîntem bine-mersi. Nu vreau să vă induc panică, dar uitaţi-vă pe hartă. Crimeea şi Odesa sînt mai aproape de România decît de Polonia. Faptul că polonezii sînt mai agitaţi nu arată decît că spaţiul public românesc e atît de provincial şi autist la problemele de dezbatere externă, nu că am fi mai maturi.

Dar ce are Rusia cu noi? Noi sîntem bine-mersi.

Am participat săptămîna trecută la o teleconferinţă organizată de Center for European Policy Analysis (CEPA), un *think-tank* din Washington, specializat în problemele Europei. S-a vorbit acolo despre faptul că se încetăţeneşte în SUA şi în Occident ideea asta că Rusia are totuşi dreptul la sfera sa de influenţă. Bravul Edward Lucas, expert asociat la CEPA şi corespondent al *The Economist*, a combătut ideea. M-am alăturat zicînd că, din punct de vedere românesc, şi noi eram, acum 20 de ani, consideraţi a fi în curtea legitimă a Rusiei, deci că discuţiile astea ar trebui să aibă mereu în vedere şi ce vor popoarele astea aflate la mijloc. Cred că românii, cehii, balticii, polonezii ar trebui să aducă mereu acest argument în dezbaterile occidentale: nu consideraţi sferele de influenţă legitime. Dacă Rusia are o problemă cu popoarele care vor să se îndepărteze de ea, e problema Rusiei, nu a Occidentului – care Occident nu are dreptul să negocieze sau să accepte legitimităţi de acest fel. Nu în România, nu în Polonia, nici în Moldova sau în Ucraina. Pentru că, dacă acceptăm în Ucraina, s-ar putea ca undeva în viitor şi alţii să accepte că, la o adică, România a avut atît de multe legături istorice cu Rusia...

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

La Moşi şi la Mall

Panorame – tricoloruri – bragă – baloane – soldaţi – mahalagioaice – lampioane – limonadă – fracuri – decoraţiuni – decoraţi – doniţe – menajerii – provinciali – fluiere – cerşetori – ciubere – cimpoaie – copii – miniştri – pungaşi de buzunare – hîrdaie – bone – doici – trăsuri – muzici – artifiţii – fotografii la minut – comedii – tombole – *Moftul român* nr. 8 – oale – steaguri – flaşnete – îngheţată de vanilie – fleici – stambă – căni – pelin – căluşei – scrînciob: cea din urmă invenţie care era şi la expoziţia americană – pinteni – biciclete – cai – vite – jandarmi – basmale – telegrafişti – nepoate – mătuşi – ţaţe – neni – unchi – veri – văduve – orfani – portretul ţarului – „Moartea vînătorului" – icoane – bricege – săpun – lumînări – panglici – prescuri – măcelari – grîu – cofeturi pentru colivă – beţivi – căciuli – cojoace – căpestre – boi – hîrîitori – Prima societate de bazalt şi teracotă – Stella – sticle – fîn – cercuri – doage – buţi – plăpumi – saltele – perne – flori – scaune – paturi – mese – beteală – oglinzi – cercei – inele – ibrice – turci – lighene – doftorii de bătături – săpun de pete – madipolon – ace englezeşti – mere – portocale – năut – floricele – şerbet – răcoreală – Marsilieză – lulele – luleaua neamţului – „Deşteaptă-te, române!" – sacîz – sifoane – ciucalată – acadele – plesnitori – tunuri – căluşari – smochine – păpuşi – poame – capul vorbitor – Leul de mare – „Vasilache" – copilul cu trei picioare – încercarea puterii – distracţia americană – belciuge – fonografe – războiul român pentru ţesut – mingi – urcioare – bere – cruci – Dumnezei...

Ştii lecţia din Caragiale. De aici încolo vine mall-ul. Fereşte mintea. Buzunarul este bucuria ta.

Coordonatori: Marius CHIVU
și Paul BREAZU

Muzica electronică în comunism

Texte și opinii de:

- Alexandru BRĂTIANU (blogger)

„România electronică?“

- Mircea FLORIAN (muzician)

„Exercițiul invenției ne motiva pe toți“ – interviu

- Sorin LUCA (regizor de film)

„Imaginile din visul lui Rodion“

- Mihai PLĂMĂDEALĂ (istoric și teoretician de artă)

„O scurtă istorie“

- Adrian ENESCU (muzician)

„Am vrut ca muzica mea să fie personaj“ – interviu

argument

Back to electronica!

Muzica electronică românească de dinainte de '89 înseamnă, din păcate, o mînă de discuri rare, știute de un număr atît de mic de oameni, încît dosarul de față are datele unui ritual de inițiere.

Cît, dar, mai ales, ce anume știm despre muzica electronică de ieri? Putem vorbi, oare, de așa ceva? A existat o școală? Cînd anume a început și în România să se cînte cu sintetizatoarele și cine au fost acei (primi) *synthesizer heroes* de la noi?

O expoziție americană din anul 1970 de la Sala Dalles este un episod invocat de multă lume, căci acela a fost momentul în care primul sintetizator Moog a „andocat“ pe solul României comuniste. Atunci, cu acel moment de fascinație, cu construirea și procurarea ulterioară a primelor sintetizatoare, „a început aventura muzicii electronice la noi, o muzică pe atunci nu foarte gustată, ca să nu spun mai mult“ – după cum afirmă Adrian Enescu, pionierul sunetelor sintetice de la noi. Am spus „construit“ pentru că, da, există legenda unui prim sintetizator *hand-made* construit de basistul unei mari trupe rock, căci synth-urile au intrat în același timp, deopotrivă în arsenalul instrumental folosit și în pop-dance, și în rock-ul progresiv, și în muzica electronică propriu-zisă.

Ca și în cazul rock-ului de dinainte de '89 (căruia *Dilema veche* i-a dedicat un dosar „geamăn“ în 2011), din care arhivele TVR păstrează extrem de puține filmări, albumele cu sintetizatoare din epocă sînt rarități cult, niciodată reeditate („grație“ lipsei de interes și de viziune a semi-defunctului Electrecord), de negăsit decît pe piața de second-hand a vinilurilor.

Însă muzica electronică din anii '70-'80, cu explorările pop-dance ale lui Adrian Enescu, cu experimentele sonore și manifestările alternative multimedia puse în scenă de Mircea Florian, cu încercările de rock electronic ale lui Rodion Roșca și contribuțiile, în diverse genuri, ale unor claviaturiști, unii legendari, precum Günther Reininger, Dan Andrei Aldea, Adrian Enescu, Nansi Brandes, Nicolae Enache, Gabi Litvin, regretatul Doru Căplescu, Frații Nanu și mulți alții (pentru că au fost mult mai mulți decît s-ar putea crede), așadar muzica electronică și cea cu sintetizatoare din comunism reprezintă un (alt) important capitol din cultura pop românească, rămas încă obscur.
(Marius Chivu)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 13 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Mihai PLĂMĂDEALĂ

O scurtă istorie

Zorii muzicii electronice pot fi plasaţi cu mult timp înainte de era tranzistorilor, a circuitelor integrate sau a procesoarelor digitale, pe vremea lămpilor electronice, a căror „căldură“ nu va putea fi simulată probabil niciodată.

Ne întoarcem puţin la theremin, un instrument muzical electronic, al cărui nume a fost împrumutat de la creatorul său, fizicianul rus Léon Theremin. Apărut în 1920 sub denumirile de termenvox şi aetherophone, această minunăţie tehnică i-a atras atenţia lui Lenin, care l-a denumit „instrumentul viitorului“. Spectaculozitatea theremin-ului constă în faptul că se cîntă la el fără a fi atins: două antene de metal preiau oscilaţiile cîmpului magnetic modificat de mîinile interpretului, care se apropie ori se îndepărtează de ele. O mînă controlează frecvenţa, iar cealaltă – amplitudinea, într-un adevărat balet aerian. Semnalul electric este amplificat şi trimis către un difuzor. Se poate obţine, prin mijloace de sinteză pură, orice sunet (aparţinînd scărilor muzicale existente sau create) şi orice nuanţă de volum.

Dincolo de faptul de a fi un instrument „al poporului“ (o a doua caracterizare a lui Vladimir Ilici Ulianov), această invenţie patentată în 1928 în Statele Unite va avea o carieră surprinzătoare începînd cu o jumătate de veac mai tîrziu. Pînă atunci însă, unul dintre entuziaştii instrumentului, Robert Moog, s-a apucat să construiască theremine, încă din anii '50. În 1970, Moog revoluţionase deja lumea prin inventarea modelului care îi poartă numele.

Sintetizatorul a fost precedat de mellotron, instrument prin excelenţă al rock-ului, în special al celui psihedelic, apărut în anii '60, după cîteva variante anterioare slab performante. Formaţii precum Beatles, Moody Blues, Rolling Stones sau Pink Floyd au apelat la „noua invenţie“, ale cărei sunete sînt preînregistrate pe bandă magnetică şi citite la acţionarea clapelor. Reacţia de răspuns a acestora la apăsare este, prin construcţie, scăzută, pentru ca aparatul să poată face faţă cerinţelor interpretului. Dificultăţile implicate de actul interpretării conduc la rezultate interesante în plan muzical. Cu alte cuvinte, instrumentul determină muzica. Datorită secvenţelor (sonore) înregistrate în prealabil, mellotron-ul este supranumit instrumentul playback-ului.

Moog-ul este o invenţie cu adevărat revoluţionară, intrată în atenţia industriei muzicale după Monterey Pop Festival, din 1967. Odată cu 1971, acesta a cunoscut variante (de construcţie) portabile, la calitate excepţională. Mahavishnu Orchestra, Emerson, Lake & Palmer sau Tangerine Dream sînt doar cîteva dintre marile formaţii care au apelat la acest instrument, cu posibilităţi nelimitate. Spre deosebire de telharmonium, de la care a început saga muzicii electronice, costurile, dimensiunile, preţul şi gradul de manevrabilitate ale sintetizatorului modern sînt de partea acestuia.

PC-ul, care a devenit altarul multimedia al fiecărei case, pare că poate face totul în mileniul III, cel puţin dacă este racordat cum se cuvine la instrumentele, aparatele sau utilajele care se bagă în priză. Programele au interfeţe audio-video extrem de prietenoase, astfel încît orice utilizator poate ajunge la rezultate nebănuite în urmă cu cîteva decenii. Posibilităţile de generare sau prelucrare a sunetului şi imaginii, ori de sincronizare ale acestora sînt de-a dreptul fascinante.

Odată căzută bariera materială (tehnică, financiară, sau care ţine de abilităţi fizice), cred că nu risc afirmînd că datele problemelor din muzică şi din artă, în general, sînt şi ele modificate substanţial. În domeniul audio-video constatăm, odată cu aşa-zisa eră digitală, (re)apropierea artei de meşteşug *(techne,* în sensul platonician). Pe de altă parte, s-a accentuat substanţial rolul concepţiei în actul de creaţie. Aceştia ar fi cei doi poli ai perioadei artistice pe care o trăim.

Dincolo de modul stîngaci în care e construită şi de ambiguitatea criteriilor folosite, una dintre puţinele surse care vorbesc despre istoria muzicii electronice în România este cartea lui Septimiu Moldovan (septymoldovan.blogspot.ro) intitulată Enciclopedia muzicii electronice româneşti, *un proiect foarte ambiţios, realizat, în parte, cu sprijinul direct al muzicienilor. Volumul este disponibil în format PDF, online, cu preţul simbolic de 1 dolar, pe site-ul scribd.com.*

Ascultaţi muzica perioadei la www.replicaradio.ro

Începuturile româneşti

Pînă la revoluţia digitală, fenomen înregistrat după 1990, propun comutarea discuţiei despre sintetizatoare şi muzică electronică în România deceniilor 8 şi 9 ale secolului trecut. Odată cu o mare expoziţie americană organizată în Bucureşti la începutul anilor '70, a fost prezentat, printre multe alte produse, şi un Moog. Tinerii prieteni de atunci, Adrian Enescu şi Dan Andrei Aldea, au trecut cordonul de protecţie, cu acordul muzicianului care prezenta instrumentul şi au cîntat la el, ignorînd în mod deliberat cutuma comunistă de a nu întreţine relaţii cu străinii. Informaţia, în simplitatea redactării sale, pare astăzi bizară, dar îl asigur pe cititor că este mai degrabă tragică: Richard Oschanitzky a fost ridicat de Securitate, cam în aceeaşi perioadă, pentru vina de a fi cîntat, pe o dată de 4 iulie, la Ambasada Statelor Unite din Bucureşti.

Revenind, cei doi – Enescu şi Aldea – au ştiut că trebuie să facă rost de un asemenea instrument, pentru a se putea exprima în acord cu vremurile în care deschiseseră ochii şi se formau ca muzicieni. Corneliu Bibi Ionescu, care avea să fie coleg cu Dan Andrei Aldea, la Sfinx, a realizat unul dintre cele mai uimitoare lucruri cu putinţă: a construit, piesă cu piesă, circuit cu circuit, un sintetizator. Lui îi datorăm faptul că pe albumele *Lume Albă* (1975) şi *Zalmoxe* (1979) auzim sonorităţile inconfundabile de sintetizator, instrument care îşi face treaba la timpul şi în locurile potrivite.

Diferenţa de percepţie între pian „electronic“ şi sintetizator...

Günther Reininger, de la Phoenix, a fost unul dintre primii fericiţi care au reuşit să intre în posesia unui sintetizator adevărat, adus de peste hotare. Piesele „Invocaţie“ sau „Zoomahia“, de pe albumul *Cantafabule* (1975), nu încetează să uimească nici astăzi, fiind perfect aliniate cu producţiile muzicale de top ale perioadei, ca sunet şi nu numai. Cu acest sintetizator s-au jucat sau chiar au imprimat mai mulţi muzicieni români în anii '70. Mircea Florian mi-a spus că pe cîntecul „Cu pleoapa de argint“, apărut pe single-ul *Pădure liniştitoare* (1974), se aude, alături de Korg-ul său, şi cel al lui Günther. Mircea mi-a mai spus că a construit o variantă de theremin încă din 1964, cu ceva *bug*-uri, instrument pe care l-a folosit ulterior în diverse experimente sonore.

O formaţie de expresie rock, de muzică într-adevăr electronică, a fost Florian din Transilvania. Albumul *Tainicul Vîrtej,* ca şi concertele de la mijlocul anilor '80, confirmă din plin această afirmaţie. Este unul dintre puţinele exemple de trupă de la noi din ţară, dacă nu singurul, care a folosit sintetizatoarele în relaţie cu specificul lor. De altfel, termenul argotic de „clăpar“, folosit în mod comun în perioadă, exprimă formaţia de pianişti sau acordeonişti a majorităţii protagoniştilor (deşi sună comic, nu este vorba despre o glumă, în sensul că realitatea provincialismului cultural a depăşit, şi în acest caz, posibila ficţiune narativă).

Un Moog a fost achiziţionat şi de Televiziunea Română, pentru efecte sonore speciale şi concerte de prînz, difuzate la emisiunea de odinioară, *Album duminical,* dar tonurile şi armonicele sale au displăcut atît de mult unui director al cărui nume nu dorim să-l amintim, din respect pentru cei citaţi, încît a fost scos din uz şi s-a defectat, prin nefolosire, într-o magazie. Am această informaţie de la Adrian Enescu – un muzician de excepţie, compozitor de muzică eminamente electronică şi veritabil pionier al genului în România.

Experimente se făcuseră, în medii academice autohtone, şi înainte, mă refer la compoziţiile lui Aurel Stroe, dar Adrian Enescu a fost, fără să-şi fi propus acest fapt, primul care a înţeles spiritul muzicii electronice în relaţie cu posibilităţile de sinteză a sunetului şi stocare a acestuia. O gîndire artistică sistematică, tradusă în '76 pe albumul *Basorelief,* iar în anii '80-'82 pe albume precum *Funky Synthesizer,* volumele 1 şi 2, dar şi în alte proiecte de muzică de film sau dance. Adrian Enescu mi-a spus că a reuşit să intre în posesia primului său Moog, cumpărînd dolari de pe piaţa neagră (deţinerea de valută era caz penal în anii comunismului) şi solicitînd apoi diverşi colegi sportivi de la clubul Dinamo, care ieşeau în turnee peste hotare, să îi cumpere şi să-i aducă modelul dorit.

Pe măsură ce ne apropiem de anii '90, tot mai multe modele de sintetizatoare îşi fac apariţia pe scena românească, dar acestea arareori sînt exploatate la capacitatea lor reală. Majoritatea muzicienilor sau a muzicanţilor le folosesc pentru a substitui viorile, saxofoanele, ca maşini de ritm sau, pe alocuri, pentru ţîrîituri, bîrîituri, zgomote de tractor, avion, pickhammer, toate aflate în *preset*-uri. Diferenţa de percepţie între pian „electronic“ şi sintetizator era inexistentă în majoritatea cazurilor, într-un deceniu în care, prin discuri ori pe calea undelor, se ascultau în România, pe lîngă Udo Jürgens, Karel Gott, Vasil Naidenov sau chiar Boney M şi piese Vangelis, Van der Graaf Generator, King Crimson, Genesis, Gentle Giant etc.

Discurile single din '72 şi '73 ale formaţiei Roşu şi Negru se bucură de prestaţia la claviaturi a lui Nansi Brandes, unul dintre cei mai valoroşi muzicieni (pe respectivul post) din rockul nostru, care aminteşte, prin maniera sa de odinioară, de Dick Halligan, de la Blood Sweat and Tears, dar şi de Dave Greenslade, de la Colosseum. FFN a uimit publicul autohton în 1975 cu sintetizatorul lui, ale cărui pasaje şi intervenţii de pe albumul *Zece paşi* aduceau formaţia în contemporaneitate. Sunetele de pescăruşi, vînt şi mare, constituite în ceea ce astăzi se numeşte soundscape, demonstrau din plin valenţele instrumentului-minune. Ulterior, pe albumele *Zi cu zi* din '77 şi *Un joc,* din '82, clapele au continuat să se audă, într-un ansamblu gîndit şi construit totuşi în jurul chitarei şi liniei vocale. Pe albumul lui Nicu Alifantis din 1979, *După melci,* sintetizatorul, la care evoluează Nicolae Enache, joacă însă un rol principal.

Pentru a relaţiona cumva notele de subsol privind instrumentele de la noi cu muzica electronică universală, sintetizatorul *hand-made* al lui Bibi Ionescu a fost construit într-o perioadă în care accesul la informaţie, scheme şi piese era extrem de limitat în ţara noastră deopotrivă muncitorească, mioritică şi anticosmopolită. Realizarea sa este demnă de a fi pusă, cel puţin în textul de faţă, alături de exemplele din cronologia selectivă privind apariţia, dezvoltarea şi proliferarea sintetizatoarelor. Dacă al treilea şi ultimul telharmonium, construit în 1911, avea sute de tone şi a costat o avere, primul model de sintetizator, realizat şase decenii mai tîrziu de către Bibi, se încadra în dimensiuni rezonabile şi a costat o sumă pe care o putea avea orice salariat din Republica Socialistă România.

Mihai Plămădeală *este muzician, istoric şi teoretician de artă.*

varianta integrală a textului poate fi citită pe www.dilemaveche.ro

Marius CHIVU

Legenda primului sintetizator

o întîlnire cu Bibi IONESCU

Care a fost momentul 0 al muzicii electronice româneşti? Cine, cînd şi unde a cîntat, în România, la primul sintetizator?

Răspunsul îl oferă o legendă transmisă pe cale orală. În ceea ce mă priveşte, am aflat-o citind un interviu acordat lui Nelu Stratone, pentru revista *Art&Roll*, în vara anului 2000, de către Dan Andrei Aldea, celebrul chitarist al trupei Sfinx, plecat din ţară definitiv în '81: „*Bibsynthesizer* a fost porecla primului nostru synthesizer, construit de Bibi Ionescu. Legenda spune că Bibi l-a construit împreună cu mine. Nu e adevărat. Eu eram doar «omul de hei-rup»: «Bibane, mai pune un condensator! Hai, că mîine-poimîine primeşte Spitzi de la Phoenix un synthesizer; vrei să aibă ei primii?» La primul concert cînd l-am folosit, nici nu era gata, se dezacorda grav din cauza temperaturii. Nici nu mai ştiu dacă Spitzi a avut înaintea noastră, sau totuşi al nostru a fost primul synth auzit vreodată în România. Nici Spitzi nu mai ştie. Dar nici nu mai contează." (Interviul integral poate fi citit la stratonelu.webnode.ro.)

Adrian Enescu, eroul prin excelenţă al muzicii electronice româneşti, povestea într-un interviu mai vechi, citat ulterior de Doru Ionescu în cartea sa *Club A – 42 de ani. Muzica tinereţii tale* (Casa de pariuri literare, 2011): „Pentru mine, fenomenul muzicii electronice a început cu Dan Andrei Aldea. Eram colegi la Conservator – el era la vioară, eu la compoziţie – cînd am ascultat într-o noapte, la Radio Vocea Americii, o prelucrare electronică de muzică simfonică a lui Isao Tomita. Aparatul – aveam să aflu mai tîrziu – purta numele inventatorului său: Moog. În '70 am fost cu Dan la o expoziţie americană de la Sala Dalles unde se afla expus – era cît un perete – şi astfel am putut cînta amîndoi la el. A fost fantastic, tulburător. Mai apoi, Dan şi Bibi Ionescu au construit un astfel de sintetizator, iar ulterior mi-am cumpărat şi eu unul. Aşa a început aventura muzicii electronice la noi."

Corneliu Bibi Ionescu (n. 1945), pentru cine nu ştie nimic din istoria rock-ului românesc, este membrul fondator şi basistul trupei Sfinx, singurul care a cîntat fără întrerupere din 1962 pînă în 1994, cînd, după mai multe schimbări de componenţă şi de stil, trupa s-a desfiinţat. Dacă legenda *bibsynthesizer*-ului circula reprodusă de mai mulţi muzicieni, în căutările mele nu o găsisem niciodată confirmată sau povestită în detaliu de protagonistul ei. Pe Internet nu exista nici un interviu cu Bibi Ionescu, devenit între timp om de afaceri, actualmente preşedintele firmei Stage Expert Ltd., care se ocupă cu sisteme profesionale de sunet, video şi lumină pentru concerte. I-am cerut ajutorul lui Doru Ionescu, jurnalistul de la TVR căruia îi datorăm descoperirea şi valorificarea video-arhivei muzicale de dinainte de '89 în seria de emisiuni începute cu *Timpul chitarelor*. Doru Ionescu, el însuşi interesat de posibilitatea unui prim interviu cu legendarul constructor de instrumente, l-a căutat pe Bibi Ionescu, a intermediat întîlnirea cu el şi, în cele din urmă, m-a şi însoţit, conducîndu-mă cu maşina în afara Bucureştiului, unde-şi are sediul Stage Expert Ltd.

Întîlnirea

Parcurg holul firmei cu emoţie, oprindu-mă să admir uriaşele afişe de concerte cu semnăturile unor Césaria Évora, Al di Meola sau Sting. Sîntem conduşi în sala de şedinţe pe pereţii căreia se află înrămate zeci de diplome de excelenţă acordate, de-a lungul anilor, firmei Stage Expert. Sîntem serviţi cu ceai roşu, moment în care apare însuşi Bibi Ionescu, pe care-l recunosc din fotografii: un domn cu barbă albă, îmbrăcat într-o geacă de piele neagră, care ne salută cu o voce bărbătească, de bariton. Discuţia se încheagă imediat şi cît se poate de firesc, înainte să dau drumul reportofonului, şi mi-e clar că nu va urma linia trasată de întrebările mele formulate cu grijă acasă. Bibi Ionescu face salturi în timp, trece de la o povestire la alta, „ajutat" de faptul că şi eu, şi Doru Ionescu nu ştim ce să-l întrebăm mai întîi.

Înainte de toate însă, ne aflăm acolo datorită *bibsynthesizer*-ului, iar Bibi Ionescu nu se lasă rugat: „Ascultasem albumul *Pictures at an Exhibition* de la Emerson, Lake & Palmer, după care, nu mai ştiu cum, am făcut rost de o poză a Moog-ului unde se vedeau diverse prescurtări: VCO, adică Voltage Control Oscilator; TCF, adică Tunable Control Frequency; VCA, adică Voltage Control Amplifier şi tot aşa. Cum n-aveam schema tehnică, am mers pe la tot felul de electronişti şi ei ne spuneau: «VCO este folosit în înalta frecvenţă, dar în audio ce sens ar avea?» Aşa că, nu numai că nu ştiam ce citeam, dar nu aveam nici un fel de documente din care să aflăm aplicaţia acelor termeni în audio. Acum toate acestea sînt chestiuni banale, dar la începutul anilor '70, România era mult în urmă cu electronica; abia mai tîrziu s-a construit platforma Pipera şi a apărut Rom Control Data. Ne-a ajutat însă Freddy Negrescu, inginerul de sunet de la Electrecord, un om cu auz absolut şi pasionat de electronică, era şi radio-amator, care ne-a spus că ne trebuie un tranzistor cu efect de cîmp... În cele din urmă, am folosit claviatura de la un clavicord românesc marca Doina şi, după ce am ars vreo trei tranzistori – costa 100 de lei bucata –, am reuşit să construim un oscilator; dar care nu era liniar, se dezacorda din cauza temperaturii şi care oricum era o ciudăţenie: dacă apăsai din greşeală pe două clape, se adunau două tensiuni ce produceau un sunet mai înalt, dar, totuşi, situat între cele două note. Muzical, suna absolut ciudat, dar tocmai această imperfecţiune ne ajuta teribil... Prima dată am cîntat cu acest oscilator la Casa Studenţilor, în '73. Cum să vă spun!? Era un rahat, dar oamenii vedeau şi auzeau aşa ceva pentru prima dată. Cînd am apărut cu el pe scenă – îl vopsisem în verde, că vopsea din aia aveam pe-acasă – a fost un fel de revoluţie. A contat foarte mult momentul. Cînd ne-am luat pe urmă un Korg, deja nu mai conta, nu mai impresionam pe nimeni..."

Odată stîrnit, Bibi Ionescu continuă să vorbească cu pasiune despre potenţiometre, condensatoare şi rezistenţe, despre scale algoritmice şi „treceri de la liniar la exponenţial"– eu nu înţeleg nimic, dar îl ascultăm fascinaţi. Îl întreb dacă avea la bază studii de electronică şi rîde: „Toţi ceilalţi făcuseră Conservatorul, dar eu eram de formaţie inginer. Ştiam foarte bine trigonometrie şi fizică, căci am făcut vreo zece ani de facultate..." Îl întrebăm ce alte instrumente a mai construit şi ne spune: chitare, difuzoare, amplificatoare. Ne povesteşte chiar şi cum în locul fundurilor de plastic la tobe foloseau piele de capră sub care ţineau becuri aprinse pentru a le păstra calde, să nu se dezacordeze. „Cum construiam o chitară? Mai întîi mergeam la un lutier cu un grif şi cu restul, apoi aplicam dozele, făcute tot de mine din magneţii extraşi din telescoapele de televizor – ieşeau nişte doze ca de Stratocaster. Ca să aflu cum se face, mergeam la Biblioteca Naţională la secţia de Periodice, ceream *Revue du Son* şi aşa, pas cu pas, m-am lămurit cum se construiesc toate...." Îl întreb cîte chitare a construit cu totul, dar nu mai ştie, spune că a făcut pentru toată lumea: „Era foarte problematic atunci să ai instrumente. Eu i-am construit lui Aldea prima chitară, la care am folosit o doză adusă din RDG. Aldea era genial prin felul în care ştia cum să se folosească de toate imperfecţiunilor sculelor..."

Îl întreb ce s-a întîmplat cu *bibsynthesizer*-ul şi ne povesteşte că, după ce l-a perfecţionat, a făcut schimb sau i l-a vîndut (nu-şi mai aduce aminte exact) lui Nicolae Enache, clăparul care a cîntat în Sfinx, dar şi în Mondial sau în Compania de Sunet. Căutînd ulterior pe Internet, am dat întîmplător (pe www.calandrinon.ro/povestea) peste un text semnat de Mihai Gherman, chitaristul şi fondatorul trupei Geneze, mai puţin cunoscute, dar contemporane cu Sfinx, care povesteşte: „Am reuşit pînă la urmă să cumpărăm sintetizatorul făcut de Corneliu Bibi Ionescu, la care cîntase Dan Andrei Aldea. Clapa se găsea din întîmplare la Ciocîrdel, pianistul formaţiei Azur R din Ploieşti. Eram încîntaţi, aveam un clăpar excepţional, pe Cornel Văcariu, cu o clapă de legendă, BibiMoog. A reuşit să dea o perspectivă psihedelică muzicii noastre, prin intervenţiile sale monofonice (clapa atîta putea)..."

Mai vorbim despre Sfinx şi bine facem că îl întrebăm, căci ne spune un detaliu absolut inedit: numele trupei l-a dat prietenul său Doru Georgescu, arhitect, împreună cu care a început să construiască chitare înainte ca trupa, practic, să existe. Ne povesteşte că *Zalmoxe* este albumul lui favorit şi vorbeşte cu emoţie despre perioada conceperii lui în atmosfera de creaţie de după colaborarea lui Dan Andrei Aldea cu Dorin Liviu Zaharia pentru coloana sonoră a filmului *Nunta de piatră* (regia Mircea Veroiu şi Dan Piţa, 1973): „Am discutat atît pînă să concepem acel album, încît am ajuns să credem cu adevărat în ceea ce creasem." Îl întreb, în cele din urmă, de ce nu a rămas, ca Dan Andrei Aldea, în străinătate, în timp ce Sfinx concerta în Belgia şi în Franţa, în anii '80-'81: „De fapt, cîntam în cabaret de dimineaţa pînă seara, şi nu repertoriul nostru. N-aveam cum reuşi. Eram în Belgia cînd am mers la un concert cu Genesis – plecase Peter Gabriel, iar Phil Collins cînta voce – şi totul suna atît de bine, ei erau atît de buni, încît am rămas năuc. Am mers şi la Gentle Giant şi cînd am văzut şi acolo lejeritatea şi perfecţiunea cu care cîntau, mi-am dat seama că noi nu eram la acel nivel. În plus, totul era o afacere, un business, show-business, n-aveam nici o şansă să răzbim..."

© A. Mihailopol

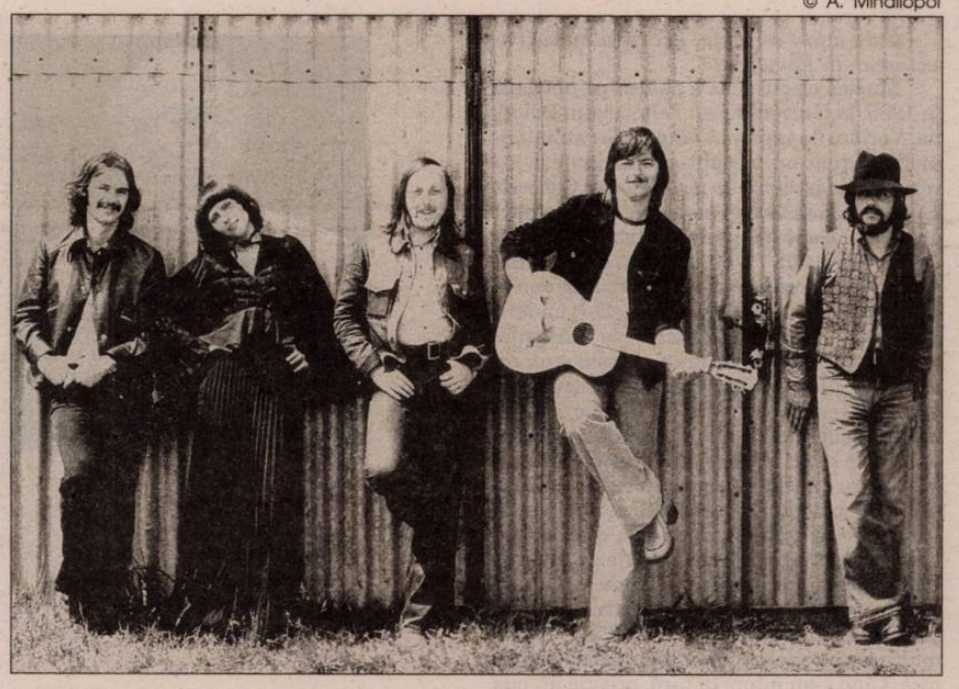

Sfinx & Dida Drăgan, 1975

S-a făcut tîrziu şi Bibi Ionescu ne povesteşte de aproape o oră şi jumătate. Ne-a spus atîtea („Tehnologia a condus la căderea comunismului"), dar ştiu că odată ajuns acasă, o să-mi vină în cap alte şi alte întrebări. E însă primul interviu acordat de Bibi Ionescu şi sînt onorat că a stat de vorbă cu mine (în fond, pe cînd înregistra *Zalmoxe*, eu nici nu mă născusem!), detaliind povestea primului sintetizator *hand-made* din România. Pentru că de acum *bibsynthesizer*-ul nu mai e doar o legendă.

„Am vrut ca muzica mea să fie personaj"

interviu cu Adrian ENESCU

Care a fost contextul apariţiei muzicii electronice în România?

Muzica electronică a apărut prima dată în 1936, la Universitatea Tehnică din Bologna. Vorbim de verism. Compozitori afiliaţi acestui curent au început să manipuleze înregistrările pe benzi de magnetofon. Concret: tăiau banda şi făceau cu ea tot felul de năzdrăvănii. După al Doilea Război Mondial, cîndva între anii '47-'50, s-au pus bazele a două mari laboratoare de muzică electronică. Unul era condus de Pierre Schaeffer, undeva lîngă Paris, iar cel de-al doilea, de Karlheinz Stockhausen, la Darmstadt. Aceste şcoli au fost esenţiale în dezvoltarea muzicii culte. Pe vremea aceea, neexistînd calculatoare, se lucra cu oscilatoare – nişte blocuri mari de emitere de sunete, folosite în timpul războiului pentru a bruia telecomunicaţiile duşmanilor. Ele puteau fi programate pentru a reda sunete de la frecvenţe grave la cele înalte. Toate combinaţiile sonore făcute de programator erau imprimate pe o bandă şi, de aici, începea jocul. La şcoala de la Darmstadt, au participat, începînd cu anii '62-'63, foarte mulţi compozitori români de muzică simfonică. Cînd s-au întors în ţară, aceştia au pus bazele şcolii de muzică contemporană din România.

Cine au fost aceşti compozitori?

Aurel Stroe – care mi-a şi fost profesor de compoziţie la Conservatorul din Bucureşti, Ştefan Niculescu, Anatol Vieru, Tiberiu Olah, Myriam Marbee, Dan Constantinescu, printre ei. Sînt atît de mulţi, încît mi-e greu să mi-i amintesc pe toţi, în momentul acesta. Cu toţii au fost oameni foarte importanţi în evoluţia estetică şi programatică a muzicii simfonice contemporane, dar, important, şi a muzicii electronice. Cînd am intrat eu la compoziţie, am ajuns, împreună cu Aurel Stroe, la Centrul de Calcul condus de matematicianul Grigore Moisil. Aşa am dat în mania electronicii, văzînd acolo o minune de calculator cît zidul.

În ce an se întîmpla asta?

În '67-'68. Acolo am început să descifrez povestea acelor calculatoare imense, unele dintre ele construite chiar în România. Apoi am început să intru în contact cu teoria, prin cărţile aduse de Aurel Stroe. Avînd şi un apetit tehnic formidabil, lucrurile s-au lipit cum nu se putea mai bine. Spre exemplu, cînd am făcut primul disc de muzică pop *(n.r.: e vorba despre LP-ul* Basorelief – Poem pop, *apărut în 1977 la Electrecord)*, am combinat muzica de orchestră cu electronica. Se poate auzi pe acel album şi un Moog Satellite, unul dintre primele sintetizatoare ajunse în România, care aparţinea unui tip din Timişoara. Prin '73-'74, l-am chemat la Bucureşti şi am imprimat partea de electronică.

Eraţi la curent cu ce se întîmpla în muzica electronică atunci?

În 1970, la Sala Dalles a avut loc o expoziţie americană, unde a fost adus un sintetizator Moog. Am mers acolo cu bunul meu prieten Dan Andrei Aldea, l-am văzut şi am încremenit în faţa lui: „Băi, frate, cum să facem să punem şi noi mîna pe el?!" Ne-am luat inima în dinţi şi ne-am dus la cel care avea grijă de stand. I-am spus că sîntem studenţi la Conservator, iar omul ne-a lăsat; am început să cîntăm, după care ne-a propus chiar să venim zilnic acolo, pentru a face demonstraţii pe acea maşinărie. Dan Andrei Aldea, care construise cu Bibi Ionescu un fel de sintetizator după o diagramă de la Roland, avea deja noţiuni de operare. A fost prima mea întîlnire cu un sintetizator adevărat.

În momentul acelei expoziţii americane, ascultaserăţi deja Wendy Carlos?

Da, căci ascultam acasă Vocea Americii. Pe vremea aceea, postul de radio emitea din Skopje şi Salonic. Ascultam emisiunea de jazz a legendarului Willis Conover, care, în momentul apariţiei muzicii electronice, a început să difuzeze şi aşa ceva. Jazz-ul a fost

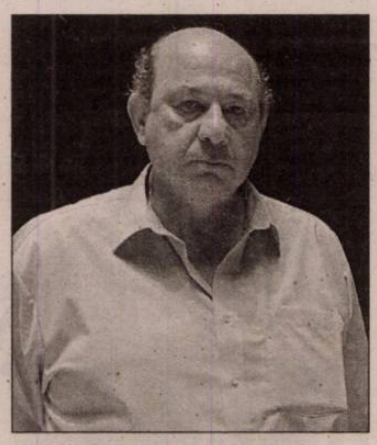

Adrian Enescu *(n. 1948) a absolvit Conservatorul „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti şi a fost audient al Facultăţii de Muzică Electronică a Universităţii Stanford (California). A compus coloanele sonore a circa 65 de titluri ale cinematografiei româneşti şi europene, iar în 2013 a fost premiat în cadrul TIFF cu Lifetime Achievement Award. Cel mai nou material este* Bird in space *(A&A Records, 2013), iar în a doua parte a lunii martie va lansa, la aceeaşi casă de discuri, un album cu muzică de film,* Invisible Movies. *Mai multe pe pagina de Wikipedia dedicată muzicianului.*

şcoală pentru mine şi pentru mulţi alţii din generaţia mea, iar Conover a fost o sursă extrem de importantă pentru noi toţi.

Putem, deci, spune că datorăm apariţia muzicii electronice în România şi, totodată, începutul carierei dumneavoastră ca muzician americanilor. Moog-ul, expoziţia americană de la Dalles şi, iată, postul de radio Vocea Americii...

Categoric! Americanilor şi, ulterior, profesorului meu Aurel Stroe, reîntors de la Darmstadt cu un bagaj solid de informaţie despre ceea ce însemna muzica electronică din perspectiva acelei şcoli. De altfel, pe vremea aceea, Conservatorul din Bucureşti avea un laborator de muzică electronică, de fapt de muzică simfonică concentrată pe lucrul cu oscilatoarele. De acolo a ieşit multă muzică experimentală, unele opere fiind chiar foarte importante în istoria muzicii româneşti. Un exemplu este muzica regretatului Corneliu Cezar. Sau a lui Octavian Nemescu.

Cînd s-a întîmplat tranziţia muzicii electronice de la „cult" la „profan"?

La sfîrşitul anilor '70 şi începutul anilor '80 se întîmplă procesul de scurtcircuitare a muzicii electronice culte, ca să o numesc astfel. La începutul anilor '70 apăreau un Vangelis, un Rick Wakeman... În acea perioadă, România se sincroniza cu acest curent universal. Era perioada poemelor, a muzicii progresive, a conceptului, toate aduse de muzica electronică. Apoi, acestea au început să difuzeze în alte genuri, de la rock la pop. Dar bazele fuseseră puse de muzica electronică, pentru că ea a venit cu această mizanscenă foarte conştientă. Toate albumele lui Vangelis conţin o idee, cele şase albume ale lui Wakeman pornesc de la filozofii foarte solide. Un muzician argentinian, Patrick Moraz, care a trecut prin formaţia Yes *(n.r.: Moraz l-a înlocuit pe Rick Wakeman în 1974 şi a rămas în trupă pînă în 1976)*, e, iarăşi, un astfel de creator. Pe vremea aceea, oamenii din muzica electronică încercau să se exprime plenar. Făceam poeme sonore, ne trebuia un spaţiu temporal de 30-40 de minute pentru a transmite ceva, pentru a spune o poveste. Dar nu ne opream doar la asta. Încercam să ne extragem informaţia din toate spaţiile sonore: muzică simfonică, folclor, rock, pop... Orice sursă era validă pentru noi şi devenea importantă în construcţia, în evoluţia noastră. Ce dovadă mai bună decît faptul că Dan Andrei Aldea a scris în acea perioadă, cu Sfinx, nişte discuri antologice?!

Se conturează cîteva „personaje" cu rol important în istoria muzicii electronice româneşti: sintetizatorul construit de Bibi Ionescu şi Dan Andrei Aldea şi cel de la expoziţia americană. Ar mai fi unul, cumpărat de Televiziunea Română în anii '70...

Lucram acolo cînd a fost cumpărat. Eram angajat, pe vremea aceea, la Televizune. În timpul facultăţii, am fost nevoit să-mi întrerup studiile pentru doi ani. Nu aveam bani şi trebuia să mă întreţin cumva. Aşa am ajuns să lucrez la Televiziune, ca inginer de sunet. Am învăţat multe acolo, masacrînd înregistrări, făcînd transmisii în direct. Prin '74-'75 s-a pus problema cumpărării unui instrument electronic. Văzusem de curînd un Moog care venea cu cîteva inovaţii interesante: era o claviatură cu o bandă de pe care puteai să operezi sunetele, avea şi o parte electronică destinată percuţiei, şi o interfaţă de dimensiuni mari, cu cabluri pe care le puteai combina. Era un sintetizator foarte complex, pe vremea aceea, pentru că, în afară de muzică, avea în el şi o librărie de sunete, de efecte. Un fel de precursor al Mellotron-ului. Televiziunea m-a consultat, l-am recomadat şi a fost cumpărat. Şi, deşi a costat o avere, imediat după achiziţie conducerea postului a spus că e o chestie toxică pentru educaţia poporului şi a cerut depozitarea Moog-ului în subsolul clădirii, unde stă şi acum. Nu l-a scos nimeni de acolo, niciodată. Nimeni nu a făcut nici un efort de a-l pune în valoare. Stă acolo, distrus.

S-a cîntat la acel Moog vreodată?

Am cîntat eu o singură dată. L-am folosit de cîteva ori pentru a corecta şi a face adăugiri pe muzica de teatru pe care o compuneam pe vremea aceea.

Care a fost primul sintetizator pe care vi l-aţi cumpărat?

Un Roland SH-5 şi un pian electric ELKA Rhapsody, pe care mi le-au cumpărat din străinătate nişte sportivi, foşti colegi (n.r.: *Adrian Enescu a jucat rugby de performanţă în tinereţe)*. Toţi banii pe care îi făceam îi schimbam în dolari şi îi cheltuiam pe scule. În 1981, mi-am cumpărat şi primul calculator pe care am lucrat vreodată, un Commodore 64, care a fost primul computer cu soft dedicat pentru muzică, un *sequencer*. Apoi a urmat un Atari, şi tot aşa...

„Drumul meu spre neant..."

Revenind la poemele muzicii electronice din perioada de început, ne spuneţi povestea albumului de debut – Basorelief?

Eu vin din muzica simfonică, asta am studiat în şcoală. Dar am avut mereu curiozitatea să evadez în toate perioadele şi genurile muzicii, de la cea a secolului al X-lea şi al XI-lea la world music, de la jazz la manele. Am avut o perioadă în care m-a preocupat foarte mult muzica dintre secolele al X-lea şi al XII-lea. E foarte interesant ce s-a întîmplat acolo, pentru că e practic momentul naşterii pop-ului, odată cu apariţia truverilor şi a trubadurilor. Ce cîntau ei? Imnuri religioase pe care încercau să le adapteze, astfel încît să fie cît mai aproape de marele public. În acelaşi timp, reciproca era şi ea valabilă, căci motive din muzica lor migrau în muzica cultă, scrisă, evident, de teologi. A început un schimb foarte fertil între aceste două culturi. E şi asta o dovadă că te poţi îmbogăţi explorînd orice zonă, că trebuie să-ţi laşi idiosincraziile acasă. Cumva, asta am vrut să fie şi Proiectul „Basorelief", o încrengătură de stiluri, de surse. La ediţia din '77 a Festivalului de Jazz de la Sibiu, am şi cîntat alături de doi muzicieni străini, foşti colegi de facultate. Unul era Ljubisa Ristic, un sitarist sîrb, fiu de ambasador, care a trăit vreo zece ani în India, iar celălalt se numea Arif Jafri, din Pakistan, care cînta la tabla. Am folosit şi un fluier indian, *bansuri*, care are un timbru foarte particular, foarte cald. Eu cîntam la un pian electric Wurlitzer. Acolo am făcut această fuziune, această ciocnire: eu eram balcanic, Ljubisa era un balcanic dedublat într-un indian, iar Arif venea din şcoala filozofică indiano-pakistaneză, deci budisto-musulmană. Pe lîngă toate astea, eram obsedat de muzică bizantină, în acea perioadă, de acele cîntece scrise cu neume. O studiasem în facultate şase luni, pînă cînd a fost interzisă. Am luat cîteva ehuri *(n.r.: termen muzical bizantin prin care se înţelege schema melodică model, proprie fiecăreia dintre cele opt grupări ale cîntărilor bizantine)* şi le-am armonizat jazzy. A fost o ciocnire culturală fenomenală atunci pe scenă. Îmi aduc aminte cum s-a făcut linişte în acea sală supraaglomerată din Sibiu.

„Vin din muzica simfonică, asta am studiat în şcoală."

Şi după succesul de la Sibiu aţi înregistrat albumul...

Nu, albumul a fost înregistrat în '73-'74, dar a stat la rînd. Cineva nu a vrut să apară pînă în 1977. Ştiu şi de ce. Am folosit pe el

versuri din *Imnele* lui Ioan Alexandru, poet religios, am folosit citate din *Johannes-Passion* şi *Matthäus-Passion* ale lui Bach, iar asta intra în conflict cu politica regimului din acea vreme.

A fost Basorelief *primul disc pe care apare numele Adrian Enescu?*

Da. Are şi un premiu întîrziat, oferit în anii '90 de un post de radio din Olanda, pentru albume de muzică electronică făcute între 1970-1990, în fostele ţări comuniste, într-o competiţie în care s-a mai aflat şi rusul Eduard Artemyev, compozitorul muzicii din filmele *Solaris* şi *Călăuza* ale lui Andrei Tarkovski. A&A Records vrea acum să reediteze *Basorelief*. Pe lîngă el, chiar şi volumul al II-lea din *Funky Synthesizer*. Sînt multe piese pe care nu am putut să le pun pe el, nu am avut voie. Le-am păstrat, în format DAT, sînt proprietarul lor şi foarte probabil vor apărea pe această reeditare.

Cele două albume Funky Synthesizer, *apărute în 1982, respectiv 1984, au fost nişte premiere pentru muzica românească, fiind primele de electronică instrumentală. Care e povestea din spatele lor?*

Am o obsesie cu libertatea. M-a mînat dorinţa de a fi liber într-o perioadă în care cuvîntul ăsta avea o conotaţie delicată. Am vrut să fiu original, să demonstrez că pot gîndi ca orice muzician din lumea asta, că nu am complexe şi că sînt competitiv. Eram ghidat, în drumul meu spre neant, de o inimă care bătea.

Cu ce scule aţi făcut aceste două volume?

Volumul 1 a fost imprimat la Electrecord pe proaspătul magnetofon Studer cu opt piste, o bijuterie tehnică. Am lucrat cu un inginer de sunet de excepţie, pe numele lui Fredi Negrescu. Întîi am imprimat orchestra – compusă din chitară electrică, bas electric, drum set, zece viori, şase viole, patru violoncele, flaut, corn englez, clarinet bas, trei tromboane, tubă, trei trompete, saxofon alto, saxofon tenor, saxofon bariton –, apoi am suprapus părţile electronice. Pe volumul 2 am folosit o maşină de ritm Drumulator, la sintetizatoare Oberheim OBX-8, Roland SH-5 şi Arturia Prophet 5, un sampler AKAI 612. Am imprimat pe un magnetofon Fostex cu opt piste şi am mixat pe un Fostex cu două piste. La postprocesare, am folosit un reverb Roland. Un prieten din copilărie, inginer plecat în Germania, construise un rack de module speciale pentru postprocesare, după schemele unor echipamente la modă. Era un aparat foarte competitiv, pe care mi l-a trimis la Bucureşti, desfăcut în piese şi cu schema ataşată. L-am asamblat şi aşa am putut să lucrez cu trei postprocesări foarte importante în lanţul unei înregistrări. L-am vîndut apoi, pe mulţi, foarte mulţi bani, unui muzician rus venit în turneu în România. I-am făcut cadou şi Drumulator-ul, şi două discuri ale lui Vangelis, unul al lui Isao Tomita, unul al lui Patrick Moraz şi cele două *Funky Synthesizer*. Cu acei bani am putut face un salt uriaş în aventura echipamentelor digitale care începeau atunci să cucerească piaţa.

Pe coperta celui de-al doilea disc apare un cuvînt: dance. *Era destinat playlist-ului de discotecă?*

Da, am vrut ca muzica electronică românească să intre în discoteci. Şi a intrat. Compoziţii de pe *Funky Synthesizer 2* erau pe toate playlist-urile cluburilor de dans din ţară, în casele de cultură, unde vinerea, sîmbăta şi duminica se dansa, dar şi în singura discotecă adevărată din România acelor vremuri, Ring-ul din Costineşti. La radio, puteau fi auzite doar noaptea, pentru că ziua era interzis.

Cum au fost primite de public şi de primul nivel de receptare, muzicieni şi critică?

Ambele producţii au fost primite destul de bine. De primul volum s-au cam speriat, fiind o propunere mai îndrăzneaţă, dar al doilea, un disc mai comercial, s-a vîndut neaşteptat de bine.

Există posibilitatea reeditării lor?

Da, A&A Records şi-a arătat interesul pentru reeditarea acestor discuri. Evident, vor fi remasterizate şi, în cazul volumului 2, completate. Au rămas multe piese pe dinafară, date fiind limitele de durată de atunci ale unui vinil.

„Trăiam într-un turn de fildeş"

V-aţi simţit liber ca muzician în România acelor vremuri?

Da, în multe privinţe. Aveam acces la multe lucruri, dar asta şi datorită poziţiei privilegiate în care mă aflam. Faptul că lucram în cinema însemna să pot vedea filme – aduse pentru comisia de vizionare care urma să le aprobe sau să le interzică dreptul de a fi trimise în cinematografe – pe care ceilalţi oameni nu le puteau vedea. Mergeam într-o sală de proiecţie de la Jilava şi le vedeam. Din punctul acesta de vedere, trăiam într-un turn de fildeş. Evident că nu era o situaţie normală. Nici pentru noi, cei care „furam" anumite privilegii, cu atît mai puţin pentru omul de rînd. Imens de multe opere rămîneau ascunse în sertare. Gîndiţi-vă şi la povestea albumului *Basorelief*, care a aşteptat patru ani pînă să fie scos pe piaţă.

„Am pariat că voi revoluţiona pop-ul"

O să ne întoarcem la primul dvs. album. Titlul complet al acestui disc este Basorelief (Poem pop). *De ce „pop"?*

Pop-ul e un gen muzical, iar ce făceam eu pe acel disc se putea subsuma unei categorisiri de genul „pop simfonic", care conotează totuşi diferit.

De acord, dar e acel disc o tranziţie a dvs. către pop, dat fiind faptul că ulterior, în anii '80, urma să deveniţi cunoscut şi pentru asta?

Am scris 21 de cîntece pop. Nu mai multe. Din fericire, şi nu sînt fariseu, unul dintre ele – „Bună seara, iubito!" – a fost ales „Cel mai iubit cîntec" la aniversarea a 80 de ani de Radio în România.

În acelaşi timp, cînd lumea vorbeşte despre pop-ul din acele timpuri, despre muzica uşoară românească se gîndeşte la dvs. Aţi marcat momente importante în interiorul acestui gen local...

Doar din pură întîmplare. În 1986, am făcut pariu cu cineva pe 1000 de lei că voi revoluţiona muzica pop românească.

Dar deja apăruse, în 1983, discul de pop al Grupului Stereo, cu muzica semnată tot de dvs...

Nu mă reprezintă foarte tare acel disc. Avantajul meu a fost faptul că în '86 am descoperit-o pe acea fetiţă, pe Loredana Groza, şi am putut să lucrez cu ea aşa cum voiam eu.

Nu am vrea să trecem atît de uşor peste acel album al Grupului Stereo, pentru că este, după noi, prima încercare coerentă de pop electronic optzecist din muzica românească. Ne-ar plăcea să ştim mai multe despre contextul fabricării lui.

E un album pe care am compus integral muzica, am cîntat-o şi am imprimat-o în propriul studio. La Electrecord era pe atunci o doamnă minunată, care a şi pus umărul la apariţia discului. După care, în Radio, a existat o altă doamnă minunată, Daniela Caraman-Fotea, care a fost îngerul meu păzitor, salvîndu-mă de o groază de complicaţii. Datorită ei am putut face tot felul de înregistrări, una mai ţăcănită ca alta. Discul ăsta are şi o istorie nefericită pentru că, imediat după apariţia lui, Grupul Stereo a dispărut, fără a mai reuşi să cînte piesele de pe disc în concerte. Cu Loredana Groza, lucrurile au stat altfel, pentru că, deşi albumul a fost interzis la radio şi TV, ea s-a dus şi l-a cîntat peste tot prin ţară.

Cum v-a venit ideea albumului?

Cu un an înainte, în 1982, apăruse *Funky Synthesizer Volumul 1* şi probabil că ăsta a fost motorul invitaţiei lor. Am făcut negativele acasă, lucrînd cu un Roland SH-5, un Oberheim OB-1, un Prophet-5 şi cu acel computer Commodore 64. L-am înregistrat pe o unitate cu patru piste, un Taskam cu casetă audio, pe bandă de metal. Am folosit şi magnetofonul Electrecordului, un Studer pe opt piste. De fapt, ce înregistram acasă pe patru piste transportam la Electrecord pe Studer-ul acela, pentru a avea o posibilitate mai extinsă de a manipula sunetul.

Ce a vrut să fie acest disc cu Grupul Stereo? Ce aţi vrut să spuneţi prin el?

Că sînt liber să fac muzica aceea, că pot să gîndesc cum vreau eu. Că pot inventa, că, pe baza descoperirilor pe care le-am făcut ascultînd muzică, pot veni cu ceva nou. Ascultam în acea perioadă foarte multă muzică, mai ales de la Biblioteca Universitară, care comanda discuri de ultimă oră. Găseam acolo toate ţăcănelile, de la simfonică la world music, de la electronica progresivă la rock. Eram în plină perioadă de intrare în *mainstream* a disco-ului, apărea italo disco-ul, iar muzica asta se dădea şi la radio atunci. Chiar şi Electrecordul cumpăra licenţe şi edita discuri cu astfel de genuri.

Acest disc scos cu Grupul Stereo ni s-a părut mereu unul foarte întunecat. Şi ca sound, şi, parţial, ca text. Era el şi un tablou al epocii pe care o trăiaţi?

Sigur că era. Trăiam ca în codru. Locuiam pe vremea aceea în centrul Bucureştiului, pe lîngă Piaţa Romană, care era capătul liniei de încălzire centrală. Pentru că se tot opreau gazele şi nu puteam să fac căldură nici cu ele, în apartamentul meu erau constant –2 grade Celsius. Iar afară era întuneric beznă, pentru că iluminatul public era o glumă. Să te plimbi pe străzi era un gest foarte cinematografic. Trecătorii erau doar nişte siluete fantomatice, totul era scufundat în penumbră. Trebuia să ne detaşăm, să trăim doar în interiorul nostru, cu emoţiile noastre cele mai intime.

După experienţa acestui disc şi pînă la discul Bună seara, iubito!, *aţi mai compus piese pop?*

Doar două. Una dintre ele pentru Grupul Vocal Expres, în '85, iar cealaltă, pentru Gabriel Cotabiţă şi numită „Doi navigatori" *(n.r.: apărută în 1988 pe coloana sonoră a filmului* Rezervă la start, *în regia lui Anghel Mora, şi apoi pe albumul de debut al interpretului,* Noapte albastră). Colaborasem, între timp, şi cu Nicu Alifantis, pe albumul său din 1984.

Să abordăm acum celălalt moment esenţial al pop-ului românesc de dinainte de '89, albumul cu Loredana Groza... Cum aţi descoperit-o, de fapt?

Am văzut-o la televizor. Dar povestea e mai interesantă decît atît. După acel pariu despre care vorbeam mai devreme, m-am pus pe treabă. În capul meu, muzica pe care o voiam trebuia să fie o combinaţie de pop şi rock. Cineva mi-a spus că există o vocalistă bună, care repeta la Polivalentă cu o trupă de rock. Sorina Moldvai o chema. Am fost acolo, am văzut-o şi mi-a plăcut la nebunie. Am lucrat împreună vreo şapte luni, am imprimat muzica întregului disc şi ajunsesem în faza de masterizare cînd Sorina a plecat din ţară şi n-a mai revenit. Ce să fac? Am aruncat materialul în sertar, mi-am zis că-i curat ghinion şi mi-am văzut de treabă. Asta pînă în ziua în care am văzut-o pe Loredana la TV: „Mamă, ea e!", mi-am zis. Am luat-o de la zero, cu aceleaşi şase piese, de data asta adaptate vocii Loredanei. Şi discul s-a vîndut într-un milion de exemplare.

Spuneaţi că piesele acestui album au fost scoase de la difuzarea pe radio, la scurt timp după apariţia lui; din ce motiv?

Unul dintre motive a fost chiar piesa care dădea titlul albumului, „Bună seara, iubito!". Nişte domni de la cenzură au hotărît că un vers precum „Să punem cătuşe cuvîntului dor" e foarte periculos pentru popor. Dar şi că muzica e mult prea agresivă, mi s-a spus şi asta. În pofida acestei interdicţii, Loredana a mers şi a cîntat discul peste tot, reuşind să facă celebre aceste piese. Tineretul român a fost total sedus şi de ea, şi de muzica aceea.

Opţiunea pentru textele lui Lucian Avramescu a fost tot a dvs.; lucraseraţi cu el şi pentru discul Grupului Stereo...

Am încercat textele mai multor poeţi pe acest disc, dar l-am ales pe el pentru că a fost cel mai flexibil. Versurile trebuiau puse pe ritmul muzicii, iar el mi-a dat voie să le manipulez, să intervin pentru a le adapta frazei muzicale. Am făcut chiar un *medley* din vocabularul poetic al lui Avramescu, din cele şapte-opt volume pe care mi le-a pus la dispoziţie.

varianta integrală a interviului poate fi citită pe www.dilemaveche.ro

au consemnat Paul BREAZU
şi Marius CHIVU

Alexandru BRĂTIANU

România electronică?

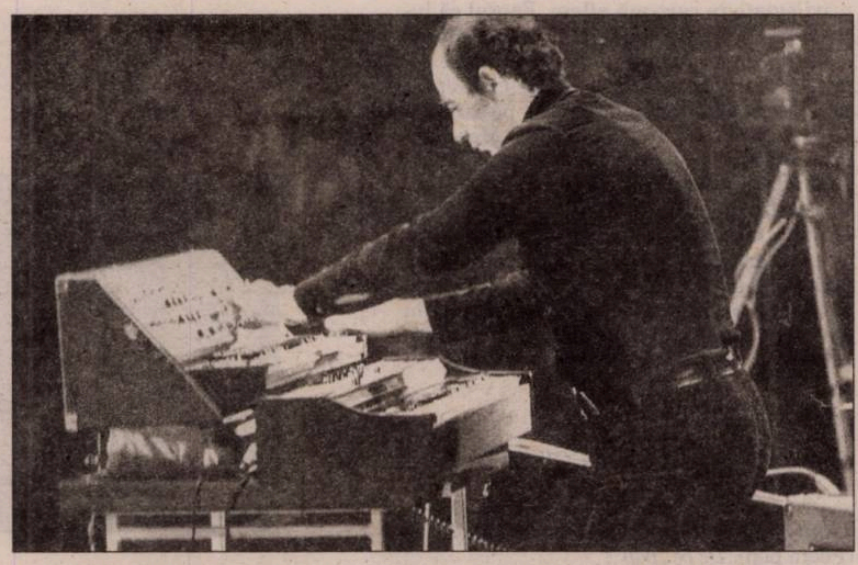

Ajuns România la întîlnirea triplă pe care muzica electronică şi-a dat-o cu istoria, la începutul, mijlocul şi sfîrşitul secolului trecut? Unii muzicieni români ar susţine că a existat un interes, o comunitate restrînsă care a urmărit şi a reuşit acest lucru, folosind achiziţiile tehnologice în opera lor. Vorbesc aici despre Aurel Stroe, Octavian Nemescu, Ştefan Niculescu, Iancu Dumitrescu ş.a. În registrul pop-rock ar fi alţii care ar spune că un Dan Andrei Aldea (Sfinx), un Mircea Florian (Florian din Transilvania), un Rodion Roşca (Rodion G.A.) ar fi făcut pasul spre captarea noului spectru sonor, sintetizat artificial spre rock şi pop-rock sau folk. Sau chiar spre disco/funk (Adrian Enescu, *Funky Synthesizer).* Cu toate astea, nu a fost suficient.

Dincolo de formalismul extrem al muzicii electronice, care nu avea cum să fie pe placul partidului unic, închiderea graniţelor şi precaritatea existenţei din regimul dinainte de 1989, au mai lipsit nişte lucruri esenţiale şi definitorii pentru ca muzica electronică să fie susţinută de o mişcare şi să transfere cunoştinţele din acea perioadă înspre muzicienii de azi.

Aşa cum o cunoaştem acum, muzica electronică vine din intersecţia a două tipuri de căutări, pornite din ambele sensuri pe verticala culturii. Pe de-o parte, este *căutarea estetică* iniţiată de muzicienii cu formaţie academică, interesaţi de introducerea unui nou spectru sonor în muzică, făcut posibil de dezvoltarea tehnologiei. Căutarea artistică, expresia personală, osatura estetică reprezintă una dintre trăsăturile majore ale muzicii electronice, pe care istoria se va fi mirat să o întîlnească, identică cu sine, de fiecare dată cînd atributul de *electronic* a fost lipit muzicii.

Această căutare, în special în anii '50-'60, trebuia susţinută economic şi tehnologic de o infrastructură capabilă să susţină noile mijloace de expresie şi producţie. La acea vreme, uriaşele sintetizatoare erau complet inaccesibile, ca preţ, oricărui muzician. Aşa că, în mod absolut surprinzător, susţinerea a venit din partea statului.

Anii '40-'60, care au adus, la nivel global, o nouă căutare estetică legată de noi mijloace de producţie sonoră, au văzut cum statul însuşi a fost interesat, prin instituţiile sale media (în special Radio-ul), să creeze studiouri de muzică electronică şi să difuzeze emisiuni tematice cu lucrări extrem de inaccesibile publicului larg. Şi a făcut-o în Suedia, Germania (West-Deutscher Rundfunk Studio), Japonia (Studioul de Muzică Electronică al NHK Tokyo), Franţa (Groupe de Recherches Musicales), Statele Unite (Columbia University Studio), Israel (Israel Center for Electronic Music), URSS (Studioul de Muzică Electronică din Moscova, afiliat Muzeului Scriabin), Belgia (Studioul de Muzică Electronică din Bruxelles) ş.a.m.d. Căutarea se poate să fi existat, dar susţinerea, nu. Nu există nici acum – studioul de muzică electronică, care era accesibil membrilor UCMR, nu mai poate fi folosit decît contra cost. Iar Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti a deschis abia în 2008 un Centru de Muzică Electroacustică şi Multimedia, dedicat implementării noilor tehnologii în muzică, adică la aproape un secol după manifestul lui Rusollo despre zgomot în muzică.

Cortina electronică

Implicarea statului poate fi o altă faţetă a Războiului Rece, purtat de data asta în zona frecvenţelor şi a sunetelor artificiale, dar mai sigur vedem aici o altă trăsătură esenţială a muzicii electronice, ca *expresie şi celebrare a tehnologiei,* ceva ce nu putea să apară decît în societăţi puternic industrializate.

Nu întîmplător unul dintre şlagărele noului pop electronic promovat de Kraftwerk se numea „Autobahn". Şi nu întîmplător, textele lor minimale erau ode dedicate achiziţiilor tehnologice ale epocii. Fără industrializare, infrastructură şi producţie de masă nu era posibilă contemplaţia unor forme estetice prin excelenţă urbane. România a trecut printr-o industrializare forţată, care a condus şi ea la o celebrare forţată a tehnologiei, pe care o regăsim în noile forme de muzică populară electronică, cîntată la orgi cu preset-uri. Rămasă în continuare o societate preponderent rurală, cu adînci rădăcini în cultura tradiţională, şi fără un spaţiu urban care să funcţioneze ca o maşinărie (aproape) perfectă, în România nu avea cum să existe un interes pentru estetica automatizării, contemplarea unor forme care se trag dintr-o automatizare a procesului producţiei muzicale. Nu degeaba explozia muzicii electronice, în formele ei cele mai populare din a doua jumătate a anilor '80, a fost iniţiată de o minoritate de *black people* dintr-un oraş care a exportat industrializarea: Detroit. Detroit – oraşul care l-a dat lumii pe Ford, producţia industrială a automobilului şi a bunăstării în masă.

Cine ascultă ţăcănitul alienant şi ritmat al maşinăriilor dintr-o fabrică nu poate să nu facă legătura dintre el şi muzica techno, construită aproape exclusiv din variaţii de zgomot ritmat suprapuse peste ritmuri produse de tobe sintetice şi alte maşinării muzicale. Gîndiţi-vă la faptul că instrumentul emblematic al acestei noi muzici se numeşte *drum machine*.

Iar aceasta este cealaltă căutare pe verticala culturii, venită din partea unei minorităţi extrase din clasa socială a muncitorilor, produs social al industrializării, şi care a avut acces la mijloace de producţie electronică fabricate în masă. Există interviuri şi mărturii despre geneza acestei noi forme de expresie muzicală, care arată că un grup de afro-americani din Detroit a preluat sonorităţile trupei germane Kraftwerk, pentru a da naştere unei noi specii de muzică. Doar că această preluare a integrat şi un demers programatic al părinţilor muzicii electronice europene citaţi. Un documentar recent al BBC arată, prin mărturiile membrilor trupelor germane postbelice, că era la mare căutare o modalitate de a crea o muzică şi un *sound* care să fie din afara spaţiului anglo-saxon, din afara istoriei şi a lumii în care trăim. Aşa s-a ajuns la sintetizatoare şi krautrock/kosmiche. Această căutare dincolo de rădăcini este definitorie pentru muzica electronică şi de neregăsit în spaţii care îşi chestionează şi exacerbează în permanenţă identitatea naţională şi legătura cu tradiţia, fie ca efect al manipulării propagandistice, fie ca efect al unui complex cultural de inferioritate (sîntem mici în istorie, dar avem rădăcini mari).

În România, demersul a fost invers: sincronicitatea nu s-a făcut cu un anumit stadiu al dezvoltării tehnologice şi industriale, ci cu anumite forme de expresie. Toate trupele rock, pop-rock, prog-rock, folk-rock româneşti, din perioada anilor 1970-1980, încercau să sune ca trupele de afară, respectînd tiparele genului sau încercînd să integreze această mare cultură populară rurală care, de fapt, se situa la antipodul tehnologiei, al industrializării şi al dezvoltării infrastructurii. Muzicienii români au fost mai degrabă occidentalopeţi decît occidentalofugi şi şi-au fixat luneta pe Occident, drept centru al evoluţiei muzicale. Nu şi-au dorit ceva din afara istoriei, lucru explicabil pentru Germania – o ţară care are îngropat, în mentalul colectiv, un ţăcănit de maşinării care au răvăşit lumea. După ce că îi aşteptau pe americani, românii, trăitori într-o ţară prost industrializată, fără resurse, mai aveau de administrat şi înclinarea balcanică spre ignorarea rigorii şi a formalismului. Techno-ul e ceva disciplinat şi ascetic ca repetitivitatea fără de plăcere a maşinilor; programarea – la fel. Două flori care nu aveau cum să crească în acest spaţiu, altfel decît în studiourile şi minţile unor artişti solitari.

Alexandru Brătianu *scrie pe blogul boingbumchak.ro.*

trei întrebări pentru

Andi ENACHE

Artiştii *old school*

Ce veţi mai reedita din creaţia lui Adrian Enescu?

După ce anul trecut am editat pe CD-ul *Bird in Space* compoziţiile de jazz pentru big band, vrem să scoatem la iveală şi excelentele sale compoziţii din muzica de film ale anilor '70-'80 *(Şapte zile, Profetul, aurul şi ardelenii, Concurs, Faleze de nisip, Să mori rănit din dragoste de viaţă, Ringul* etc.), precum şi de după '90 *(Hotel de lux, Pepi şi Fifi, Die Letzte Station, Second-Hand)* şi chiar din 2013 *(Kyra Kiralina).* În ceea ce priveşte albumele maestrului Adrian Enescu, vrem să reeditäm un album aflat în pionieratul muzicii electronice din România, şi mă refer la deja celebrul *Funky Synthesizer*. Nu vrem să ne oprim aici, însă proiectele sînt în desfăşurare şi le vom anunţa imediat ce prind contur.

Vă interesează şi altceva din mica istorie a muzicii electronice româneşti de dinainte de '89?

De la înfiinţare şi pînă acum, A&A Records a susţinut mulţi artişti din sfera muzicii electronice din România şi din lume. Am colaborat, prin diferite proiecte, cu Ioan Titu *alias* Silent Strike, Cristian Ştefănescu *alias* Electric Brother, Dan Griober, Vlaicu Golcea, Bogdan Popoiag, dar şi cu Gotan Project sau Thievery Corporation. În mod cu totul special, ne-ar interesa să lucrăm la proiecte cu artiştii *old school* ai muzicii electronice, aşa cum facem anul acesta cu Adrian Enescu.

Cine este publicul acestor albume?

Acest gen de muzică este o nişă şi, aşa cum văd eu lucrurile, în momentele pe care le trăim, nişele răspund cel mai repede provocărilor muzicilor speciale. Trebuie să ai o anumită dorinţă de cunoaştere şi o cultură muzicală avansată sau să fii interesat de nou. În mod normal, cine are acces la o astfel de muzică va fi vrăjit de ritm, compoziţie sau armonie.

Andi Enache *este producător executiv al A&A Records.*

a consemnat Marius CHIVU

12 albume esenţiale cu sintetizatoare, din comunism, alese de colaboratorii acestui dosar:

- Mircea Florian, *Pădure de voie bună* (1975)
- Phoenix, *Cantafabule* (1975)
- Sfinx, *Lume albă* (1975)
- FFN, *Zece paşi* (1975)
- Adrian Enescu, *Basorelief – Poem pop* (1977)
- Sfinx, *Zalmoxe* (1979)
- Adrian Enescu, *Funky Synthesizer Volume 1* (1982)
- Grupul Stereo, *Grupul Stereo* (1983)
- Holograf, *Holograf 1* (1983)
- Florian din Transilvania, *Tainicul vîrtej* (1984)
- Adrian Enescu, *Funky Synthesizer Volume 2* (1984)
- Pro Musica – *Rockul Baroc* (1989)

„Exercițiul invenției ne motiva pe toți"

interviu cu Mircea FLORIAN

Cînd ați făcut primul pas înspre muzica electronică?

Aveam 14 ani, cîntam deja la chitara electrică și aveam o trupă, Zburătorii (pe chitara mea scria „Mă ajută Zburătorii"), cu care am participat la cîteva spectacole electrizante pe scena teatrului din Satu-Mare. Am ajuns astfel în lumea unor oameni care se chinuiau să-și facă echipamente – amplificatoare, chiar și instrumente. La un moment dat, am ajuns la un Cerc de electronică, mi-am cumpărat componentele necesare și așa se face că pe la 15 ani îmi făcusem primele generatoare de sunet, fără claviatură, fără cine știe ce control, dar care produceau sunete electronice foarte stranii, tocmai bune pentru piese bizare – ce mai, eram captivat cu totul.

În absolut toate perioadele mele am făcut lucruri care implicau și muzică electronică, însă niciodată n-am vrut să cînt *doar* muzică electronică; pe mine m-a interesat mereu combinația subtilă între sunetele instrumentelor acustice, uneori arhaice, cu muzica sintetică.

Prin 1970, la primul festival de folk din România, organizat la Club 303, la Politehnică, de frații Ursulescu, aveam un coleg în spatele meu care dădea drumul la niște loop-uri cu sunete electronice pe care le preînregistrasem. Unele erau sunete naturale și prelucrate, deci elemente electronice erau deja acolo. De altfel, cînd am fost prima dată difuzat la radio, în 1968, de Cornel Chiriac, nici nu se folosea cuvîntul folk. Eram numiți cantautori, nu folkiști. Mie nici nu mi-a plăcut, și nu-mi place acest cuvînt, prefer „melopoia", de la *melos* și *poesis*.

Tot din aceeași perioadă datează și primele mele lucrări realizate cu ajutorul calculatoarelor: m-am folosit de computerele din Centrele de calcul în care am lucrat, *mainframe*-uri, ICL, IBM 360, cu soft-uri pe care le scriam în Assembler, PL/1 sau Fortran. Muzică stochastică, formalizări ș.a.m.d.: nu sunau deloc electronic, deși în spatele producțiilor stătea foarte multă electronică...

Mai tîrziu, prin '72-'73, cînd am început să lucrez cu alți muzicieni și cînd se contura ideea formației Ceata Melopoică, Gabi Căciulă, care cînta la o mulțime de instrumente, de la xilofon la sitar, folosea, la rugămintea mea, o mică sculă electronică sovietică, cred că era făcută de firma Iunost, un instrument pentru copii, cu doar două-trei octave.

Günther Reininger, un muzician extraordinar (a cîntat o vreme și cu Phoenix) și cu care am făcut multe turnee împreună, avea un sintetizator Korg formidabil, probabil primul instrument comercial care a intrat în România, și cu acest instrument, plus un altul mai puțin performant folosit de mine, am cîntat împreună pe discul *Pădure de voie bună*, din 1975.

Mai tîrziu, nevoile mele au crescut și, prin '76, am cîntat în formula Florian în Labirint (între timp aveam o mulțime de keyboard-uri pe care îmi dădeam toți banii și-mi foloseam toți prietenii străini), iar în '79, la Festivalul Club A, am prezentat spectacolul *Corin, vampirul din flacon, și merele de aur,* cu Horațiu Mălăele într-un rol, celălalt era jucat de mine, aveam niște măști, era un spectacol cu foarte multă electronică, lucram și cu un talkingbox... Spectacolul a fost înregistrat de TVR, dar apoi ne-au spus că banda a fost ștearsă. Așa era pe atunci, nu au rămas decît amintirile martorilor.

În '78 am înființat trupa Florian din Transilvania cu chitări electrice, cu keyboard-uri, cu tobe electronice – reușisem să facem un sistem de captare a sunetelor de tobă care erau prelucrate, ceva foarte rafinat.

Ați înființat multe trupe, ce căutați, de fapt?

Să mă exprim, și nimic altceva. Nevoia de a comunica, apoi necesitățile timbrale și dorința mea de explorare m-au împins înspre muzica experimentală și cea electronică.

O bună bucată de vreme am combinat muzica electronică cu tehnologie analogă: imprimam pe bandă sunetele mele analoge de sintetizator, apoi banda o tăiam în bucăți, iar bucățile erau unități de timp într-o măsură, ceea ce rezulta se numeau bucle *(loops),* uneori foarte lungi, de pînă la 32 de metri, alcătuite din bucăți mici, chiar și de 2 cm, lipite... Așa s-au născut o serie de piese reușite („Vocile de pe gard", de pildă). Așa s-au născut și instalațiile de sunet. Era un meșteșug. Îmi plăcea să le croiesc și să le lipesc. În final, au multe în comun, croitoria cu compoziția...

Dorin Liviu Zaharia, Dan Andrei Aldea, Sorin Chifiriuc, Dan Bădulescu și alții erau colegii dumneavoastră de generație. Exista emulație, de unde vă inspirați, ascultați ce se cînta în Occident, în ce măsură inventați pe atunci roata?

Ceva acces aveam, eram destul de sincroni și mi-am dat seama de aceasta odată ce am început să călătoresc în Vest. Căpătam relativ multe informații, asta pînă la jumătatea anilor '80, dar important era „să inventăm roata", și pentru că exercițiul invenției ne motiva pe toți. Știam destul de bine ce se făcea atunci, dar ni se părea important să ne exprimăm pe noi și să ne facem propria muzică.

Apropo de Ceata Melopoică, un supergrup, un grup concept, cu o foarte eterogenă componență; cum ați adunat laolaltă atît de mulți muzicieni care ar fi putut crea foarte bine individual?

Într-adevăr, au fost echipe cu geometrie schimbătoare în care, la un moment dat, au intrat oameni la care nu te-ai fi așteptat să colaboreze unii cu alții, dar care aveau, de fapt, foarte multe în comun. La un moment dat, a fost în grup și Dorin Liviu Zaharia, cu care mă înțelegeam foarte bine. Am zis hai și hai a fost. Avea și el niște piese instrumentale, la fel și Chifiriuc, care putea cînta și vocal, așa cum o făcea în Curtea Veche, apoi și în Domino, dar care își găseau locul în spectacolele mele. Îmi amintesc de un spectacol-concept, *La pomul cibernetic,* care ne-a dat mari bătăi de cap. L-am prezenat, invitați fiind *hors concours,* în Aula de la Drept, în 1972 (sau '73?), și acolo era un juriu format din Nicu Ceaușescu, Adrian Păunescu și Adrian Năstase...

Glumiți?

Nu, chiar așa arăta juriul acelui festival (Festivalul „Primăvara baladelor", prima ediție), iar juriul – fiindcă am îndrăznit să spunem, cîntînd, unor lucruri pe nume – a decis că merităm să ni se dea o lecție. Și ni s-a dat, în sensul că au încercat să oprească spectacolul, ne-au convocat la centrul universitar pentru o întrevedere cu tovarășul Pacoste, care ne-a amenințat că ne dă afară din facultăți; pînă la urmă „am beneficiat", o vreme, de interdicția de a mai cînta. Sînt mii de astfel de povești.

Tainicul vîrtej, *disc tras în tiraj mic, cu unele pise cenzurate, premiat la Constelații Rock, este o raritate; care e povestea lui?*

Pe el era un set de piese care alcătuiau un spectacol, aparent, despre dragoste, cu mai puțină critică socială decît în alte producții. Una din piesele interzise se cheamă „As" și versurile refrenului sunau așa: „Forța atomică, forța atomică, forță mecanică, forță mecanică" și asta era tot. Ei bine, tonul, atitudinea vocală, cred că i-a speriat, nu știu ce altceva, căci au interzis-o. Sau poate că cenzura era și forma prin care trebuia să înțelegem cine e la putere... Mult mai dramatic a fost cazul piesei „Madama Butterfly", unde se făcea o paralelă totală cu realitatea acelor vremuri, atunci cînd cîntam despre „politruci" și îi îndemnam pe ascultători: „V-ați distrat, acum faceți curat!"... Lucrarea a fost imediat scoasă de pe lista posibilelor piese de înregistrat.

Un alt spectacol, din '79, în cadrul expoziției „Expresia corpului uman", a fost numit „experiment de bio-muzică"...

Era un experiment total. Pe scurt: un subiect stătea în fața spectatorilor îmbrăcat într-un halat alb și, pe dedesubt, destul de la vedere, avea o mulțime de microfoane prinse pe tot corpul, care nu făceau nimic altceva decît să preia sunetele pe care le produce un om în repaus.

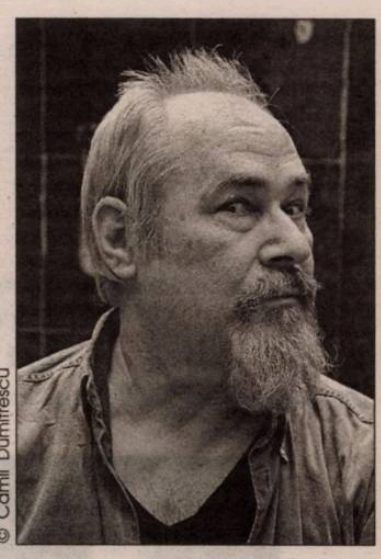
© Camil Dumitrescu

Mircea Florian *(n. 1949) a înființat și a condus mai multe formații: Zburătorii; Florian în Labirint; Ceata de dubași, ceterași, kitarozi și alți meșteri lăutari; Ceata Melopoică și Florian din Transilvania, fiind interesat de experimentele artistice avangardiste și de mixtura între diverse stiluri muzicale: folk, muzică arhaică românească, africană și asiatică, muzică electronică, rock progresiv, new wave ș.a. Mai multe pe pagina de Wikipedia dedicată muzicianului.*

Foarte politic...

Bineînțeles, mai ales că unul din sunete era ghiorăitul mațelor. Aceste sunete însă intrau într-un mixer și de acolo erau redistribuite pe mai multe căi, erau procesate electronic și dublate de sunetele instrumentelor. Era un experiment în continuarea unor cercetări pe care n-am putut să le arătăm în public – cu sunete controlate de undele cerebrale printr-un sistem de encefalografie. Semnalele senzorilor erau amplificate și trimise unor deviceuri sonore care produceau o anumită muzică. Nu era ceva nou, dar la noi în țară nu se mai făcuse acest tip de performance și improvizație muzicală.

Cum reacționa publicul?

Publicul era avid, lihnit. Trăind în obscurul acelor vremi, oamenii știau totuși multe, erau destule căi subterane pentru ca să se informeze.

Un alt experiment, care apare pe un disc Electrecord din 1977, era cu sunete de roată de bicicletă – muzică concretă. Sunetele erau procesate într-o compoziție numită „Păsările din palmă".

În '86 – abia apăruse Tainicul vîrtej *– ați plecat din țară; practic, nu i-ați dat nici o șansă... De ce ați plecat?*

E-adevărat, dar mi se acrise, era prea mult. Făceam multe instalații, muzică și vizual în felurite expoziții, și fără pauză primeam pumni în bot – asta era reacția sistemului. După vreo doi ani și ceva în care nu am reușit să plec în Statele Unite, unde eram invitat la Galeria Franklin Furnace în New York, după insistențele Galeriei de a mă invita din nou și din nou, în cele din urmă, ca printr-un miracol, am primit pașaportul și mi-am zis: *mi-a ajuns.*

Deci aveau dreptate să nu vi-l dea?

Nu era prima dată, mai plecasem și mă întorsesem, deci nu aveau nici o justificare. M-am întors de cîteva ori, din datorie față de oamenii la care țineam mult. Țineam mai mult la ei decît la mine, dar, la un moment dat, paharul s-a umplut.

Am stat aproape doi ani în America, dar nevoia de o cultură cu o anumită vechime m-a făcut să mă întorc în Europa. Important este că mi-am dat seama cît de greu e să te conectezi într-o lume virtual închisă, care funcționează și fără tine.

Generația dvs., talentată, muncitoare, ingenioasă, pare totuși o generație pierdută: mulți au plecat, n-au mai făcut muzică... Spuneați undeva că vă convine cum o bună parte din muzica dvs. de atunci există azi doar în folclor, doar în oralitate, că s-au pierdut și/sau nu s-au înregistrat. Dar s-a pierdut și o parte din muzica celorlalți; este o generație „pierdută"?

Lucrurile trebuie nuanțate: generația nu e defel pierdută – slavă Domnului!, au rămas numeroase mărturii: lucrări de mare valoare, gesturi artistice largi, pline de strălucire. Mare parte din congeneri activează cu succes și astăzi. Generația aceasta începe să piardă prin faptul că ne dispar colegii – nu mai sînt, fizic.

Da, s-au pierdut și multe spectacole, chiar și cele din anii '80; la TimRock vedeam oameni care filmau deja cu camere video, dar ce s-a întîmplat cu acele filmări nu se știe. Nu am nici o urmă a celor show-uri, nici una. Nu ne puneam atunci problema înregistrării spectacolelor noastre, pentru că înregistarea video era subversivă, nu se putea face așa ceva. Am fost și inconștienți, credeam că cineva înregistrează, Dorin Liviu Zaharia chiar spunea: „Lasă, că o să le găsim cîndva în arhivele lor." S-a dovedit că nu e nimic de găsit, nici măcar dosarele de urmărire nu s-au păstrat întregi, o parte au fost arse în mod deliberat.

varianta integrală a interviului poate fi citită pe www.dilemaveche.ro

a consemnat Marius CHIVU

Paul BREAZU

O noapte la muzeu

Rodion şi minunatele lui maşinării muzicale

Acum doi ani, pe terasa Muzeului Naţional de Artă Contemporană din Bucureşti, un muzician român era redescoperit de public şi se redescoperea pe sine.

Un bărbat cu părul încărunţit gesticulează nervos pe scena festivalului bucureştean Rokolectiv. Sîntem în 2012. Un moment de linişte pare a ne pregăti pentru ceea ce va urma. În faţa lui, pe un pupitru, stau două magnetofoane Tesla, teleportate acolo dintr-o altă eră, şi un microfon. Play. Benzi mai bătrîne decît mulţi dintre cei aflaţi în faţa scenei improvizate pe terasa Muzeului Naţional de Artă Contemporană încep să se rotească într-un dans hipnotizant. Sunetul spaţial al unui sintetizator ne trimite într-o odisee temporală care se va încheia peste 50 de minute.

Cu 35 de ani mai devreme, Rodion Ladislau Roşca, împreună cu Gicu Fărcaş şi Adrian Căpraru, punea bazele unei formaţii care avea să deseneze un *sound* unic în peisajul cultural claustrofobic al României acelor vremuri. Imprimată pe un singur şi insuficient *release*, un album colectiv editat de casa de discuri oficială a României, Electrecord, muzica trupei Rodion G.A., compusă aproape în întregime de liderul ei, a rămas prizonieră pe acele benzi de magnetofon prăfuite, ajunse pentru prima dată în faţa publicului adunat în istorica seară de pe terasa MNAC-ului.

Ritmurile sînt grele şi repetitive, riffurile chitarei zgîrie pînă la sînge corpul lofist al muzicii, ecoul se loveşte de zidurile masive ale clădirii, pentru a se sparge de piepturile noastre, vocile spectrale picură gheaţă. Un *Mensch·Maschine* pare a duce în spate greutatea acestei muzici. Sîntem personajele unui roman de science-fiction şi visăm un vis diferit de cel programat de conducătorul suprem. *Do Androids Dream of Electric Sheep?* Dansăm robotic animaţi de un artefact sonic teleportat dintr-o epocă pe care am încercat cu disperare să o uităm.

Ţinută în sertare pînă în zilele noastre, muzica lui Rodion Roşca are un loc particular într-un imaginar muzeu al experimentelor sonore din timpurile în care România se hrănea de la ţîţa unei culturi oficiale sterile şi depresive. Necunoscută majorităţii oamenilor de aici, îşi sapă acum, la un sfert de secol de la momentul în care a fost creată, o nişă complet opusă *sound*-ului majoritar din muzica sfîrşitului anilor '70 şi începutului anilor '80, funcţionînd ca o imposibilă, întunecată şi romantică distopie plantată în mijlocul celei mai dezastruoase utopii care a înghiţit vreodată România.

Muzică ţinută în sertare pînă în zilele noastre.

© Daniela Diaconu

„Acestea sînt benzile mele originale din 1978. Atunci am compus piesele. Acum 34 de ani." Vocea emoţionată, dar fermă a bărbatului de pe scenă se strecoară printre sunetele din prolog. Îl întrebasem cu o zi înainte ce l-a condus la muzică, şi o amintire din copilăria lui s-a decupat cu uşurinţă. O locomotivă cu abur, într-o gară de provincie, l-a făcut atunci să se oprească fascinat şi să o asculte. Sunetele impresionante ale pistoanelor ei puse în mişcare se aud în seara asta, aici, la Rokolectiv, dînd, împreună cu toate acele fabuloase artificii sonore ale muzicii celui de pe scenă, tonul unui *performance* care nu-mi va pleca niciodată din memorie.

■ În 1977, alături de Gicu Fărcaş şi Adrian Căprar, Rodion Ladislau Roşca pune bazele formaţiei Rodion G.A.
■ În 1983, trupa se destramă din cauza instabilităţii formulei sale, în şase ani perindîndu-se cîteva zeci de instrumentişti. Rodion Roşca continuă să compună pentru teatru sau televiziune, pînă în 1989, cînd, după moartea mamei sale, nu mai găseşte resurse să meargă înainte.
■ În 2008, casa de producţie Roadrunner Music aduce trupa Rodion G.A. în atenţia opiniei publice, după 19 ani de absenţă. Încep procedurile de remasterizare a pieselor Rodion G.A., însă totul se opreşte odată cu falimentul casei de discuri. O piesă nouă, „Isabela", apare pe o compilaţie editată de acest label.
■ În anul 2009, producătorul şi regizorul independent Sorin Luca începe producţia filmului documentar intitulat *Imagini din vis*, după titlul piesei Rodion G.A.
■ În 2012, Rodion Ladislau Roşca este redescoperit de colectivul de muzicieni Future Nuggets, care, împreună cu casa de producţie londoneză Strut Records şi mediaţi de Ambassador's Reception, îi lansează, în mai 2013, primul album integral semnat Rodion G.A., intitulat *The Lost Tapes*.

Sursa: ro.wikipedia.org

În luna ianuarie a anului 2014, Rodion a performat pe scena unuia dintre cele mai importante festivaluri de muzică electronică ale lumii – CTM/transmediale din Berlin.

Sorin LUCA

Imaginile din visul lui Rodion

În anul 2007, înainte să înceapă criza economică şi în România, în plin extaz consumerist marca postintegrare europeană, am reuşit să îmi fac un credit substanţial şi să achiziţionez tot echipamentul minim necesar producţiei de film documentar. Visam să fac film, de paisprezece ani, de cînd încă mai dormeam cu operele lui Beckett şi Ionescu sub pernă. De atunci am rămas cu o convingere: noi, românii, trăim într-o ţară cu rădăcini adînc înfipte în absurd. Ideea de a face film documentar a venit ca o urmare firească. Cum să nu vrei să faci un film în România?

Cum am ajuns la Rodion? Sînt de profesie designer. Criza economică din anul 2009 m-a ajutat din plin: rămas fără comenzi, aveam în sfîrşit timp pentru a reveni la visul meu – acela de a face film. Pe Rodion l-am descoperit din „întîmplare". „Un portret" – aşa suna subiectul unui examen la Facultatea de Teatru şi Televiziune din Cluj. Era vorba, dacă ţin bine minte, de cursul lui Dan Curean. Cosmina Pop, studentă la vremea aceea, îşi căuta omul-subiect pentru examen. Întîmplarea face ca Ionuţ Ileşoi, care apare şi în film, să ştie de „mitul" lui Rodion.

Aşa l-am cunoscut pe Rodion. Ştiam că, la începutul anilor '80, Rodion era celebru pentru muzica lui. Dar nu am ascultat-o pînă nu am ajuns la el. N-am găsit nicăieri nici o informaţie, nici o trimitere la muzica lui, nici o înregistrare. Cu cinci ani mai devreme, Rodion se mutase la ţară: casa era un fel de laborator în construcţie. Un şantier pe patru niveluri, toate încărcate cu obiecte dintre cele mai felurite, pe care Rodion le organiza încontinuu. La fel făcea cu grădina, cu cîinii şi cu tot ce mai era acolo. După cum bine spunea, ne aflam în micul lui imperiu. Din podul „imperial", Rodion a coborît cîteva benzi prăfuite. Aşa am ascultat pentru prima dată Rodion G.A. Nu voi uita niciodată impactul pe care muzica lui a avut-o asupra mea. Omul acesta chiar făcuse muzică. Electrizantă. Prezentă. Ce m-a determinat să fac filmul? Muzica lui. Faptul că el nu renunţase niciodată să creadă în ea. Spiritul lui, mai bine spus energia pe care o emana peste tot. Şi dorinţa mea de a cunoaşte şi înţelege în profunzime un om cu adevărat liber. Am început prin a dori să aflu care este cauza obscurităţii lui. Am sfîrşit prin a experimenta secundă de secundă imaginile din vis. Marca Rodion.

Filmul documentar Imagini din vis, *realizat de Sorin Luca, va fi lansat în a doua parte a acestui an.*

Citiţi şi ancheta din pagina 22.

Înarmat cu o cameră de filmat şi o plasă de conserve, m-am mutat la Rodion. Deoarece bugetul filmului documentar era inexistent, n-am putut angaja pe nimeni altcineva în acest proiect. Am lucrat singur. Rodion a înţeles din prima clipă cum vom face filmul documentar şi a intrat perfect „în rol". În prima zi pe care am petrecut-o împreună, am săpat după fosile. La propriu. Timp de trei săptămîni – şi nu exagerez – am căutat în toată casa lui Rodion arhiva cu imagini şi benzi de magnetofon. În final, am găsit-o în podul şurei. Am avut norocul să descopăr şi o peliculă de 16 mm, pe care am digitalizat-o ulterior cu ajutorul lui Tárkányi János şi care constituie, în prezent, singurul document cinematografic al experienţei de zi cu zi a trupei Rodion G.A. În cazul acestei pelicule, este extraordinar faptul că nu e cenzurată sau cosmetizată în vreun fel. Prezintă lucrurile exact aşa cum s-au întîmplat. Încetul cu încetul, pe toată durata filmării, între mine şi Rodion s-a construit o relaţie care a făcut posibilă o experienţă pe care o duc şi o voi duce mai departe cu mine pretutindeni.

Raportul dintre noi – eu, regizor, el, subiect – a fost şi este unul de încredere. Fără ea, nu aş fi putut expune atît de profund viaţa unui om. Ceea ce a urmat a fost o călătorie fascinantă în universul personal al unui mare visător – Rodion Roşca. Un om care iubeşte şi cercetează viaţa sub toate formele ei. Dotat cu o ironie dintre cele mai fine şi avînd exerciţiul reuşitei şi al eşecului de o viaţă, Rodion face „un rol" de zile mari, cu haz de necaz. Atenţia la detalii, grija faţă de animalele din jur, povestea cîinelui Muchi, relaţia cu oamenii din sat, raportarea la lucrurile sale, precum şi organizarea, recuperarea şi repararea lor sînt cîteva dintre poveştile care construiesc filmul.

Titlul? Nu avea cum să fie altul decât *Imagini din vis*. Povestit de Rodion, visul descrie şi intuieşte perfect „facerea" filmului, de la prima pînă la ultima fotogramă. Iar acesta e doar punctul de plecare...

Mai multe detalii despre realizarea documentarului găsiţi pe site-ul imaginidinvis.ro.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O federaţie naţională

– cu evantai de muşchi afumat –

„Avem membri din toate colţurile ţării“, „luăm parte la deciziile cu privire la învăţământul preuniversitar din România“, „zvonurile răuvoitoare sînt alimentate de cei cărora nu le convine că existăm“, „militäm pentru creşterea calităţii învăţământului românesc“, „noi, părinţii, nu putem sta deoparte atunci cînd este vorba de viitorul copiilor noştri şi de aceea ne mobilizăm cu toţii şi ne implicăm într-un mod organizat în procesul educaţional.“ Sînt cîteva dintre declaraţiile Federaţiei Naţionale a Asociaţiei de Părinţi şi ale preşedintei acesteia, doamna Mihaela Gună. Citindu-le, îţi imaginezi că sînt o forţă. Că nici un funcţionar din Ministerul Educaţiei nu ia decizii, pînă nu o sună pe doamna Gunea. Că nici un inspector şcolar nu vine la serviciu, dacă nu şi-a stabilit mai întîi agenda cu FNAP IP. Că nici un director de şcoală, oricît de măruntă, nu face ordine în cancelarie, decît cu acordul Asociaţiilor de părinţi.

Mă întrebam, într-unul dintre numerele trecute ale *Dilemei vechi,* cine sînt, totuşi, cei care fac parte din această federaţie? Cu ce se ocupă? Care sînt proiectele lor cele multe şi, mai ales, cele în derulare? De unde au bani? Şi cu ce autoritate se autointitulează astfel: „federaţie naţională“? N-am găsit nici un răspuns cît de cît mulţumitor. Mă încăpăţînez să aflu: cercetez din nou site-ul. La capitolul parteneriate, găsesc o lungă listă cu meniul oferit participanţilor la Cafeneaua de psihologie: coşuleţ cu brînzeturi, evantai de muşchi afumat, ficăţei în sos de vin, precum şi descrierea proiectului în sine, un program de formare a adulţilor din judeţul Constanţa, implicaţi în educaţie. La capitolul „harta FNAP IP“, încerc să aflu mai multe despre filialele din ţară, apăsînd pe link-ul aferent. Îmi dă eroare, şi în Moldova, şi în Muntenia, şi în Vest.

„Aprig vînt de păcăleală bate în ţara asta!“

Cotrobăi, în continuare, prin Internet, după un CV al preşedintei. Nu găsesc decît cîteva declaraţii ocazionale, platitudini de tipul: să dispară corupţia din şcoli, profesorii să fie plătiţi mai bine etc.; o firavă tentativă de schimbare a felului în care se dă bacalaureatul; o invitaţie pe un site al Protecţiei Consumatorului; un curs pentru părinţi (ceea ce este un lucru bun, într-adevăr, dacă el se adresează, cu prioritate, familiilor sărace, din zonele rurale); şi, în sfîrşit, pagina de Facebook a doamnei, care ne spune că susţine ziarul *Bună ziua, Iaşi* şi că îi place site-ul Filmepealese.net.

Pare puţin. Foarte puţin. La cîtă treabă e de făcut în învăţămîntul românesc, Federaţia Naţională a Asociaţiei Părinţilor din România se cam plictiseşte.

Ce m-aş fi aşteptat să văd? Forofotă mare: întîlniri cu specialişti în educaţie pe tema abandonului şcolar, spre exemplu. Sau invitaţii făcute profesorilor de a comenta şi analiza situaţia programelor şcolare. Dialoguri cu Ministerul Educaţiei şi inspectoratele şcolare privind situaţiile jalnice de la examene, violenţa şi corupţia din şcoli. Cînd te numeşti Federaţie Naţională într-un stat care nu dă doi bani pe educaţie, nu-ţi vezi capul de treabă.

Altfel, vorba unui amic: „Aprig vînt de păcăleală bate în ţara asta!“

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

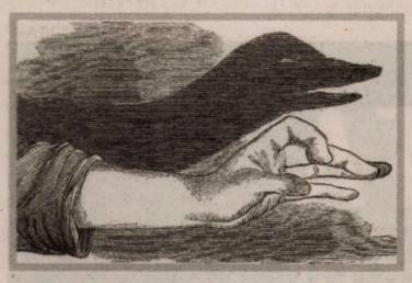

Iaromira POPOVICI

bazar

Casă veche

Cînd te muţi într-o casă nouă, evident că nici prin gînd nu-ţi trece că va ajunge vreodată doar un depozit semiabandonat de obiecte şi că, în cele din urmă, va intra, într-o complet altă formă, pe mîna unor necunoscuţi.

Ideea de casă nouă îţi creează o stare de entuziasm, amestecată cu una de cîrcoteală – să-i zicem pozitivă. Cutare lucru nu-i perfect în casa asta, de ce o fi la parter, o să avem probleme, o să poată intra oricine sau cine ştie cine se va uita pe geamul nostru; de ce e aşa de întunecoasă, nu bate soarele în ea, iarna o să murim de frig... Dar lasă, adaugă tot viitorul locatar, căruia îi place să facă planuri, o să ne punem gratii, şi, pînă la urmă, răcoarea, vara, e un avantaj.

Aşa gîndeam şi noi, membrii familiei mele de prin anii '80, cînd ne-am mutat într-un apartament de bloc nu departe de Piaţa Romană. Apartamentul era la parter, avea toate tarele susmenţionate, ba pe deasupra era şi inundat cînd l-am luat. Noi, venind dinspre un apartament de două camere din Şoseaua Giurgiului, de care cel puţin eu, una, eram foarte mulţumită şi-l consideram raiul pe pămînt, ăstuia de aici, în buricul tîrgului, îi găseam tot soiul de hibe...

Îi găseam hibe, dar ne-a şi plăcut. Într-adevăr, cînd ne-am mutat, nu am avut timp şi bani să facem toate transformările posibile, aşa că nu am avut gratii de la început. Ceea ce, pe alocuri, s-a dovedit un avantaj: cînd ne uitam cheia acasă, săream geamul de la camera din faţă – care stătea mai mereu deschis – cu uşurinţă. De asemenea, lipsa transperantelor ne făcea să fim într-un continuu *reality show* cu vecinii din vechea casă de vizavi. Doamna în vîrstă de la etajul II avea mereu conflicte cu motanul ei negru, Musa, pe care-l exila sistematic pe balcon, în ciuda protestelor lui miauneşti prelungite. Vecina de vizavi, tot de la parter, s-a dovedit a fi o fată de vîrsta mea (14 ani, pe atunci), care avea cam aceleaşi obiceiuri ca mine: îşi făcea ceva simplu de mîncare, apoi trecea la lecţii. De două ori, mi-a fost de fundamental ajutor: o dată cînd mi-a luat foc uleiul din tigaia uitată pe foc, fără ouă, şi cînd, într-o noapte, s-au aprins ciorapii de pe sîrmă de la focul de aragaz la care se zvîntau (căldură nefiind).

Altfel, gemuleţul de la baie da spre un fund de gang, o zonă obscură, în spatele unei străzi mari. Am început să observăm că diverşi domni în costum se perindau prin faţa gemuleţului. Uneori, se şi uitau înăuntru... Mama mea le striga: „Plecaţi de acolo, perverşilor!“ Credea că veniseră să-şi facă nevoile într-un loc tihnit. S-a dovedit, mai apoi, că, de fapt, erau acolo ca să pregătească şi să păzească drumul lui Ceauşescu pe la Romană.

Cînd eram la liceu, locuind cel mai aproape, aduceam multă lume la mine, mîncam, ne făceam lecţiile împreună, ţeseam utopii... Unele colege chiar rămîneau să doarmă. În timp, am adunat şi două pisici, inteligent numite Motănel şi Pisa, din nobila serie a tărcatelor maidaneze.

Cele două pisici, mamă şi fiu, făceau multe chestii pe care noi le consideram incredibile. Cea mai tare boacănă a lui Motănel a fost cînd cu toţii am plecat într-o vacanţă – şi-a adus cinci prieteni pisiceşti în apartament, dintre care unul semăna cu el leit: nu ştiam pe care să-l dăm afară...

În perioada facultăţii, pisicile au avut meritul (sau neajunsul?) să-i sperie pe unii posibili amorezi veniţi în sufrageria-bibliotecă. Căci şi atunci, casa era plină de lume, se învăţa la latină, se făceau piese...

A venit şi timpul să mă mut de acolo, ca orice om, la casa lui... În locuinţă a rămas mama, care, treptat, a îmblînzit-o: a renovat-o, spectaculos, şi a făcut chiar şi o incredibilă grădiniţă în faţa geamului, îngrădită cu gard. Nimeni nu mai îndrăznea să calce acolo...

A trecut şi etapa asta. Casa nu a mai fost locuită mult timp. Am hotărît să renunţăm la ea. Acum e încă a noastră, pe ultima sută de metri: un depozit de lucruri pe care le sortăm, care au fost strălucitoare la viaţa lor, dar acum au devenit simple maldăre, unele... Mi-e milă de ea şi de obiectele ei. Da, ştiu, asta e soarta multor lucruri, chiar şi a oamenilor, dar...

Selma IUSUF

legende urbane

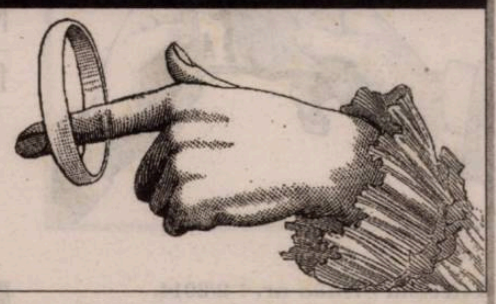

Luaţi cu pîine

Textul ăsta se naşte dintr-un vag amuzament. Citeam deunăzi pe undeva că un *chef* (şef d-ăla în franceză – bucătar, adicătelea) era absolut şocat şi dădea ochii peste cap că lumea e needucată şi mănîncă literalmente sushi cu pîine şi – oroarea ororilor – înmoaie *maki*-ul în supă! Acuma, pot să înţeleg într-o oarecare măsură exasperarea unui creator care îşi vede opera consumată necorespunzător, însă tonul domnului *chef* mi-a părut mai degrabă condescendent şi extrem de snob.

Întotdeauna cînd sînt martor al unor asemenea exasperări într-o ţară în care pînă acum douăzeci şi ceva de ani se punea în mîncare doar pătrunjel şi leuştean, îmi vine să zic, răbdare, domnule *chef,* lumea învaţă, va învăţa, nu-i un capăt de ţară că a ajuns să îţi moaie *maki*-ul în supă, bine măcar că a ajuns să-l mănînce. *Maki*-ul, *sushi*-ul, *chicken korma*-ul, *piri-piri*-ul. Ai puţintică răbdare, n-am fost Imperiu Britanic.

Spuneam că pot să înţeleg, la o adică, supărarea unui bucătar care se chinuie din răsputeri să pună pe masă o mîncare la care a muncit cu adevărat, în care a pus imaginaţie, inventivitate, ingrediente de primă clasă şi care vede apoi clientul nepăsător, răscolind fără emoţie prin creaţia lui, în care întinge – oroare – şi pîine. Pot să înţeleg că sînt puţine restaurante de clasă în România, în noianul celor cu pretenţii neacoperite de ofertă. Pot să înţeleg, pentru că şi eu sînt o bucătăreasă care probabil că şi-a ratat cariera şi mă străduiesc cu greu să nu-i asasinez pe cei pe care-i mai hrănesc cu întrebări: „A fost bun?“ „Ţi-a plăcut?“ „Nu era prea iute?“ – întrebări menite să-mi ridice laude şi un piedestal de granit lucios. Dar e cu totul şi cu totul altceva să găteşti într-un local public. Unde vine lume felurită. Unde n-o să cadă toţi în extaz în faţa farfuriei cu mîncare. Unde vin unii iniţiaţi, alţii invitaţi, iar alţii pică acolo din întîmplare.

Ce tabuuri spargi dacă mănînci sushi cu pîine? Serios. Ce rînduieli încalci dacă pui sos de roşii pe pizza? Uneori pun muuult sos de roşii picant pe pizza, cu riscul ca lumea iniţiată să mă ia drept vreo ghiolbană, cum se zice. Mănînc civilizat, nu plescăi, nu sorb supa, ţin coatele aproape de trup la masă, dar pun sos de roşii pe pizza. Ce reguli încalci dacă ceri friptura de vită bine rumenită şi pe dinăuntru, şi pe dinafară, la restaurant? Regula *chef*-ului care zice că strică orzul pe gîşte? Foarte bine, să-l strice. Gîsca va mînca cu poftă, asta e important. Dar dacă la peşte bei un vin roşu, vîrtos? Eşti un ţăran care calcă gros în echilibrările fine şi rînduielile farfuriei civilizate?

Mă uit des şi într-o oarecare uitare de sine la show-urile culinare. Pe Paprika, dar şi la Travel, unde mai apare grăsanul ăla de Andrew Zimmern cu mîncărurile lui ciudate. Mîncăruri ciudate pentru cultura unui occidental, desigur. Mie una nu mi se pare nimic spectaculos în a mînca un cap de oaie fiert, aşa cum filipinezii or fi bine-mersi cu ouăle alea clocite, jumate gălbenuş, jumate fetus de raţă. Dacă în cazul mîncărurilor pe care nu le cunosc n-am ce comenta şi înghit informaţia ca atare, l-am prins la un moment dat de Zimmern păcălit cu nonşalanţă de o bucătăreasă. Era pe undeva într-unul dintre oraşele postindustriale americane, prin *rust belt,* prin centura de rugină, cum i se zice, acolo unde sînt populaţii masive de est-europeni. Şi mănîncă omul meu, la o poloneză, o ciorbă ţeapănă de pui, cu toate legumele, aşa cum ştim cu toţii a face prin părţile astea. O mănîncă precum o chestiune teribil de exotică – de înţeles, n-o mai fi gustat omul niciodată –, laudă multitudinea de legume şi gustul plin. Găseşte la un moment dat în zeamă o bucată de pui, cu pene pe ea. Exotismul e la maxim. „Aşa se face?“ o întreabă pe bucătăreasă. Nici eu n-aş fi recunoscut, în locul ei, că am fost neglijentă şi am lăsat penaj în ciorbă. „Desigur“, răspunde aia cu aplomb. Omul înghite conştiincios penele. Iac-aşa se nasc reţetele. Şi regulile fine, de împrăştiat prin lume.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

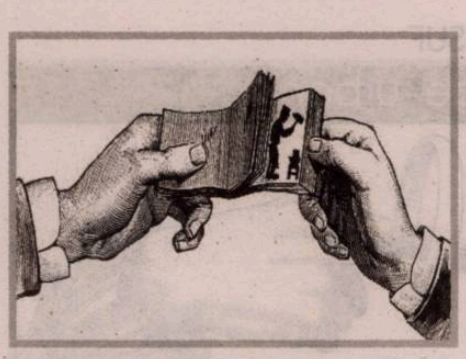

Marius CHIVU

feedbook

Punctul final

● *Revista Steaua* nr. 1-2/2014, www.revisteaua.ro.

„Cînd ştim că un text e gata?“ este o întrebare pe care mi-o adresează frecvent cursanţii de la atelierul de creative writing şi de fiecare dată am dificultăţi în a le răspunde. De aceea mă bucur că revista *Steaua* (momentan rămasă fără finanţare pentru print – alt lucru scandalos din zona culturii) dedică o anchetă punctului final, pornind de la această serie de întrebări, în formularea Ruxandrei Cesereanu: „Care este declicul (psihologic, sufletesc, artistic, tehnic) care decide încheierea unei cărţi? Care şi cum este momentul cînd un autor ştie în mod cert că şi-a finalizat manuscrisul şi că acesta este, deja (fie şi numai teoretic vorbind) dincolo de autor *(id est* – orice fel de intervenţie nu mai este posibilă, manuscrisul funcţionează deja de sine stătător, este o carte aruncată în lume, cu destinul ei).“

Răspund nu mai puţin de 17 scriitori (printre care, deh!, mă număr şi eu) şi, în primul rînd, este interesant cu ce compară fiecare procesul scrisului şi cum vede imaginea cărţii pe cale de a fi concepută: pentru Andrei Codrescu, scrisul are nevoie de un fel de dulap cu de toate; pentru T.O. Bobe, cartea e o clădire la a cărei arhitectură trebuie să fii foarte atent; Ioana Bot foloseşte cuvîntul „casă“ şi descrie cartea tot ca pe o construcţie; Emilian-Galaicu Păun percepe cartea ca pe o linie de orizont niciodată atinsă; Ioana Nicolaie o compară (precum Henry James altădată) cu un ştergar al cărui model de adîncime nu e la vedere; pentru Simona Popescu, cărţile sînt fie „obiecte frumoase“, fie „fiinţe vii“...

Aproape fiecare răspuns merită citit cu atenţie, chiar dacă – de fapt, cu atît mai mult cu cît – anumite idei, convingeri, obiceiuri sau instincte revin. Primul dintre acestea, şi plăcut surprinzător pentru mine (căci nu altceva am scris eu însumi), este legat de faptul că scriitorii se apucă de scris abia după ce au totul foarte clar în cap, uneori chiar transpus într-o schemă (sau *treatment)* pe hîrtie: „Pentru mine, declicul final coincide cu declicul iniţial. Am ştiut de fiecare dată cum trebuie să arate cartea pe care vreau s-o scriu, care îi sînt sensurile şi cum trebuie să se modifice, să evolueze de la prima pînă la ultima pagină. Restul a însemnat un proces de recreare, de transcriere a monstrului din epură în spaţiu... Bineînţeles, cartea scrisă nu a coincis şi nici nu poate coincide niciodată cu arătarea iniţială. Ăsta e deja un truism. Tot ce am făcut de fiecare dată a fost să mă apropii de ea cît mai mult.“ (T.O. Bobe) „*Matei Brunul* şi *Celelalte poveşti de dragoste* le-am scris abia după finalizarea unui *treatment*, în care am urmărit punct cu punct desfăşurarea poveştii personajelor mele – sigur, pe parcursul scrierii, multe s-au modificat, însă în mare am respectat planul iniţial... Literatura se construieşte în afara ecuaţiilor şi a aritmeticii, dar, din punctul meu de vedere, folosindu-se de ele. Cel puţin asta e concluzia la care am ajuns în ultimii ani. Sigur însă că nici măcar atunci cînd ai impresia că ai rezolvat toate acele lucruri ce ţin de structură şi de personaje nu ai certitudinea că romanul tău e numai bun de tipar. Dacă ar fi să mă ghideze strict raţiunea, cred că aş ţine o carte ani buni după finalizarea ei, înainte de a o oferi editurii.“ (Lucian Dan Teodorovici) „De regulă, mă joc în imaginaţie măcar vreun an. Apoi, abia după ce mă conving pe mine însumi că e ceva acolo care să merite scris, mă apuc să-mi construiesc pe foaie o structură cu capitole precise (există puţine modificări pe care le mai aduc pe parcurs acelei structuri). Iar scrisul propriu-zis al cărţii îl încep întotdeauna numai după ce am frazele de început şi cele de final.“ (Florin Lăzărescu) „Pur şi simplu ştiu cum se termină, ştiu cam care este story-ul, cine şi cum îi sînt personajele principale, ce fac ele. Ştiu cam tot! Dar nu-l scriu“, spune şi Robert Şerban, căruia, din păcate, satisfacţia de a fi conceput în cap un roman nu mai lasă loc energiei, dedicaţiei şi plăcerii scrierii în sine. În poezie însă lucrurile stau altfel: „Momentul declicului ţine – la mine, cel puţin – de intuiţie, de instinct, de o voce interioară care îmi spune: «Gata, domn'e, gata!» Nu e nimic premeditat, conştient. Nu-mi propun să închid o carte de poezie niciodată. Dar apare un text care dă cu cheia: clic!“ Iată şi un alt poet, Radu Vancu: „Cel mai adesea, declicul în discuţie s-a produs înainte de încheierea propriu-zisă a cărţii. Am avut, adică, imaginea ei de ansamblu cînd ea era încă în lucru; am ştiut, pur şi simplu, cum va arăta ea în final...“ Cel mai plastic, în aceeaşi direcţie, dar, totuşi, într-un alt sens, se exprimă Andrei Codrescu, pe care e o încîntare să-l citeşti de fiecare dată: „Acum, în secolul 21, noi, cei care insistăm să mai scriem cărţi, auzim declicul înainte de a pune degetul pe tastatură. În era noastră, cărţile se termină înainte de a fi scrise. Scriitorul cu ureche bună aude declicul şi se duce la culcare.“

„În era noastră, cărţile se termină înainte de a fi scrise.“

Etapa rescrierii e importantă pentru mai mulţi scriitori. Uneori, în sensul nevoii şi chiar a plăcerii stilizării: „Nu e o rescriere integrală, uneori e vorba de turnuri ale frazelor, de îmblînziri ale sintaxei, alteori – mai rar – de reluarea vreunei demonstraţii, de amplificări sau concentrări, purtîndu-mi în gînd, de-acum, cititorul *care nu sînt eu*. Seamăn şi frate al meu, lui îi vorbesc, de-acum. Tai din text, mai degrabă decît adaug. Limpezesc. Spăl. Pun virgule şi scot gerunzii.“ (Ioana Bot), sau „Primele recitiri înseamnă la mine urmărirea firului logic prin întregul volum, adăugarea de detalii şi mai cu seamă ştergerea de detalii, simplificarea, curăţirea întregului. Şi înseamnă mai ales aducerea în zona de început de indicii care au sens doar odată ce ajungi la final, acelea despre care speri că vor fi deliciul celor care vor reciti.“ (Veronica D. Niculescu); alteori, ca formă de blestem al perfecţionismului: „Niciodată n-am fost însă mulţumit de o carte deja apărută. De fiecare dată am găsit erori, mai mici sau mai mari. De fiecare dată am gîndit că, dacă-mi mai lăsam ceva timp, aş fi scris altfel un capitol, aş fi oferit mai multă culoare unui personaj, aş fi pus accent pe anumite situaţii şi aş fi oferit în felul ăsta o mai mare vizibilitate mizei.“ (Lucian Dan Teodorovici)

Apropo de rescriere, Emilian-Galaicu Păun îl citează foarte nimerit pe Mario Vargas Llosa, care spunea: „Nevoia de perfecţiune constă în faptul că o carte se publică la un moment dat, dar lucrul la ea nu se sfîrşeşte niciodată. Niciodată atît timp cît autorul trăieşte“; această convingere că scrisul nu se termină niciodată, că o carte rămîne perpetuu neterminată, revine la mai mulţi autori: „Nu cred că o carte poate fi terminată vreodată definitiv, fără rest“ (T.O. Bobe); la fel spune şi Simona Popescu: „Scriam cîndva că, într-un fel, toate cărţile mele sînt neterminate, că le-am încheiat numai pentru că am decis la un moment dat să pun punct – şi ca să mă eliberez de ele pentru altele.... Aş mai adăuga, fără să dezvolt, ideea «neterminatului» ca materie de lucru – la care contribuie din plin Maestrul Timp. Ce spun eu aici nu are legătură cu ceea ce e abandonat, cu zidul părăsit şi neisprăvit, cu ceea ce numim ruine. Nu e vorba aici nici despre cărţile neterminate din cauza sfîrşitului autorilor lor. Dimpotrivă! (Înţelegeţi cum vreţi acest *dimpotrivă.)* Am încercat să vorbesc despre neterminarea ca veşnic declic, şi nu accident.“

Dintre toţi, doar Mariana Codruţ spune ceva despre sursa de inspiraţie a propriei ficţiuni, acel scrie-despre-ce-ştii: „Materialele mele sînt, în proporţie covîrşitoare, cele trăite de mine. Dacă s-a întîmplat şi se întîmplă să construiesc şi pe cele auzite ori văzute la alţii, mă gîndesc mult la ele şi încerc să le interiorizez. Cu alte cuvinte, nu pun nimic din burtă, tot ce scriu trece prin... inima şi creierul meu.“ Şi doar Ioana Bot şi Andra Rotaru menţionează faptul că primii lor cititori sînt prietenii, detaliu important în procesul definitivării unei cărţi. Ca de obicei, Radu Aldulescu se ţine de împunsături şi veninoşaguri, fie victimizîndu-se, fie eroicizîndu-se.

În rest, un dublu număr cu multe lucruri de citit, din care vă mai recomand, cel puţin, dezbaterea pe marginea cărţii despre amazoane a Adrianei Babeţi.

PUBLICITATE

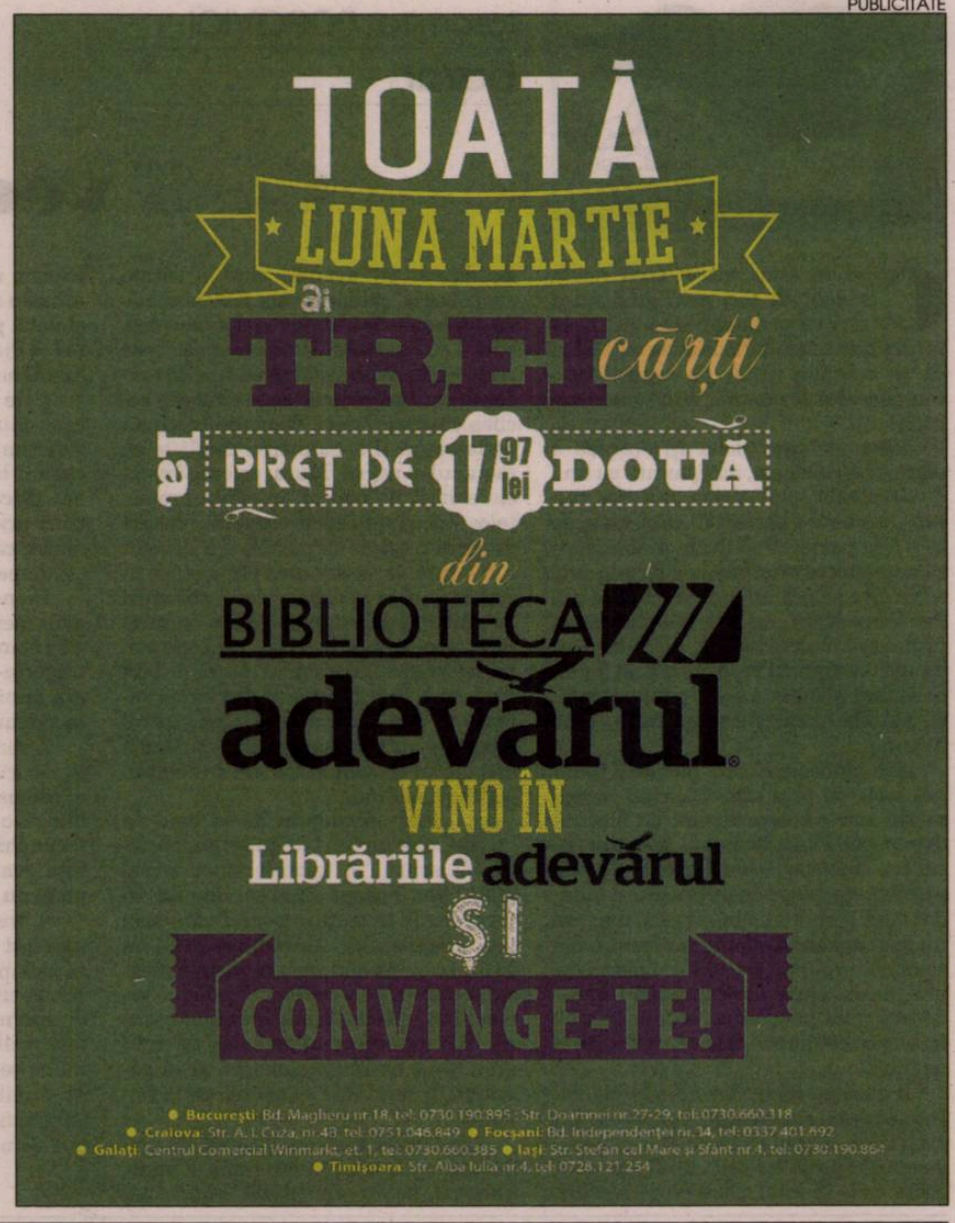

„Mi-am dorit un fel de Once upon a time in Romania“

– interviu cu regizorul Nae CARANFIL –

Cel mai nou film al lui ***Nae Caranfil,*** Closer to the Moon, *a avut premiera de curînd. Mi-aş dori ca acest interviu să vă convingă să mergeţi să-l vedeţi la cinema. E o dramă romantică jucată de actori străini, surprinzătoare şi impresionantă.*

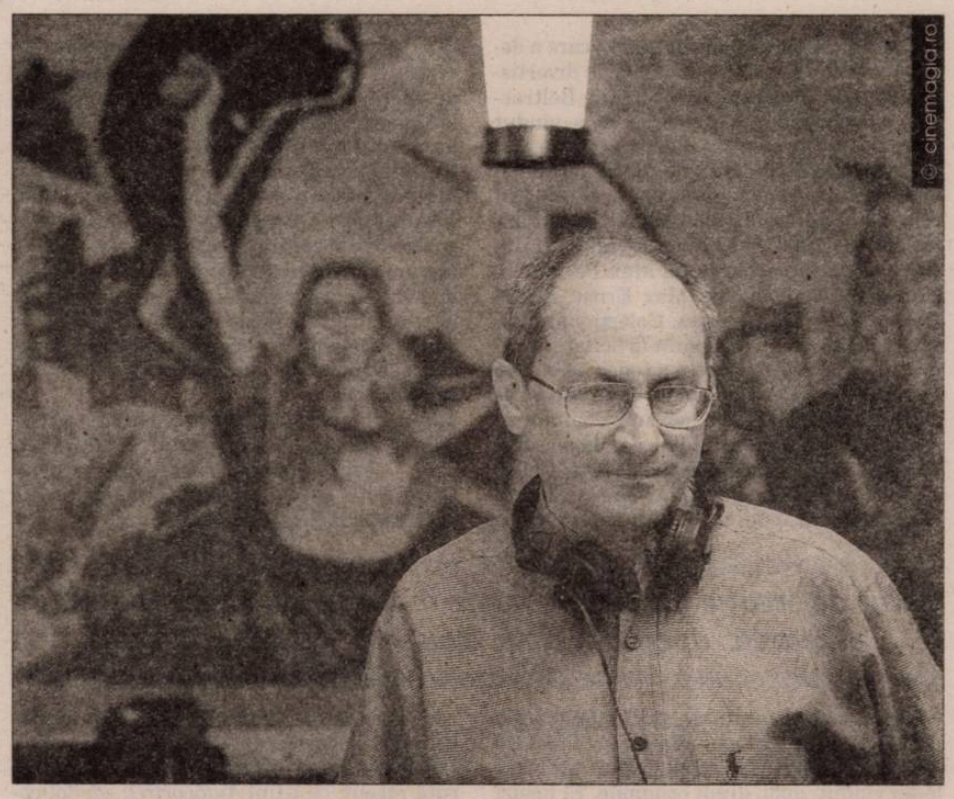

Este Closer to the Moon *un film românesc? Şi întrebarea mea are legătură, în primul rînd, cu faptul că spectatorii n-or să regăsească în el nimic din mărcile minimalismului Noului Val...*

Eu sper că nu regăsirea acestor „mărci“ îi va atrage spre sălile de cinema, ci tocmai absenţa lor. Pe vremuri, am refuzat să adopt „metaforita“ anilor '90, şi nu mă grăbesc să mă înregimentez nici în minimalismul anilor 2000 (de altfel, ambele denumiri fiind abuzive şi simplificatoare pentru un peisaj totuşi mult mai divers). Cred că nu atributul de „românesc“ este esenţial pentru *Closer*. Pe genericele filmelor mele nu scrie „un film românesc“, ci „un film de Nae Caranfil“ – şi acest tip de aserţiune e extrapolabil la toţi cineaştii români. Adevărata patrie a oricărui film e autorul său. Sigur, Noul Val a adoptat o stilistică (inspirată de altfel de mişcarea Dogma 95) şi are meritul de a fi făcut din ea un brand de ţară, prin triumfurile festivaliere binecunoscute. Eu însă prefer să alerg pe culoarul meu, unde atributul de „românesc“ poate fi doar un ingredient printre multe altele. Am făcut o coproducţie româno-americano-italiano-franco-poloneză. Actorii sînt englezi şi americani. Povestea se petrece în România. Personajele sînt români (şi, în parte, evrei). Scenaristul şi regizorul (adică eu) au semnat contracte în calitate de rezidenţi francezi. Dialogurile sînt în engleză şi cu siguranţă vor da naştere la ceva ifose naţionaliste. Eu sînt bucuros doar că, măcar în propriii mei ochi, acest ghiveci multinaţional a reuşit să rămînă „un film de Nae Caranfil“.

E vorba de un text în limba engleză şi o distribuţie formată în mare parte din străini: Vera Farmiga, Mark Strong, Tim Plester. Cum a fost să lucraţi cu ei? A semănat cu experienţa celorlalte filme? Ce a fost diferit?

În primul rînd, textul n-a fost iniţial în engleză. Scenariul l-am scris în română şi viza un film românesc, pentru actori români. Curînd însă m-am lămurit că finanţarea filmului în această formulă era o utopie. A apărut un producător american şi, împreună, am regîndit totul ca pe o coproducţie internaţională. Ironia face că precedentul meu film, *Restul e tăcere*, a fost scris din start în engleză, vizînd o piaţă internaţională, şi a ajuns, aproape 20 de ani mai tîrziu, un film românesc, în limba română, în timp ce *Closer to the Moon* a parcurs, accidental, traseul opus. Revin. Lucrul cu actorii, la acest film, a fost o experienţă fantastică. Şcoala actorului britanic e foarte diferită de a noastră, şi chiar de cea europeană în general. Sînt disciplinaţi, au o tehnică şi o anduranţă uluitoare şi sînt, măcar aparent, bine dispuşi. Fără morgă şi fiţe. Vin perfect pregătiţi pe platou şi, după una-două repetiţii, îţi pot juca o întreagă secvenţă fără nici o poticneală, dintr-o bucată. A trebuit să-mi calibrez stilul de filmare la acest tip de performanţă, să trag cadre lungi din mai multe direcţii, evitînd segmentările (cu care mă obişnuiseră în timp atît veşnica penurie de peliculă – aici nu era cazul –, cît şi nestăpînirea perfectă a replicilor de către actori – aici nu era cazul), ca să profit de ei cît mai apăsat, să-i „mulg“ de tot ce puteau să ofere.

Lucrul cu actorii, la acest film, a fost o experienţă fantastică.

Povestea porneşte de la unul dintre cele mai mari jafuri din istoria postbelică a României: cel din 1959, cînd o maşină a Băncii de Stat din România este jefuită de o sumă uriaşă – 1,6 milioane de lei (echivalentul a aproximativ 250.000 de dolari la vremea respectivă). Un grup de bărbaţi înarmaţi şi o femeie fug cu banii. Autorii jafului sînt însă capturaţi în două luni şi constrînşi să filmeze un documentar ce reconstituie jaful secolului şi ancheta.

De ce aţi ales tocmai această întîmplare şi cît aţi ficţionalizat-o? Alexandru Solomon a făcut şi el un documentar cu acelaşi subiect, Marele jaf comunist.

Păi chiar documentarul lui Alecu e vinovatul! Eu habar n-aveam de povestea asta, el e cel care mi-a relevat această istorie stupefiantă şi, în acelaşi timp, revelatoare pentru comunismul mioritic, singurul, în opinia mea, care reuşeşte să împingă absurdul direct în burlesc. Dar, pentru că asupra episodului real plutesc enorm de multe semne de întrebare, neelucidate nici pînă azi, mi-a fost clar că va trebui să ficţionalizez puternic; o dată ca protecţie, a doua oară pentru nu fi încorsetat de adevărul aşa-zis istoric, pentru a-mi putea oferi libertăţi şi interpretări ce ţi se refuză, de regulă, cînd lucrezi pe „fapte reale“.

Aveţi o relaţie specială cu istoria. Şi mă gîndesc acum şi la filmul Restul e tăcere... *„Faptele reale“ funcţionează în cazul dvs. ca o ramă, sau ca un declanşator?*

Nu cred că am o relaţie specială cu istoria. Din cele şase filme pe care le-am semnat, unul se leagă de „istoria“ mea personală *(E Pericoloso Sporgersi)*, două sînt comedii de actualitate *(Asfalt Tango* şi *Filantropica)*, unul e o adaptare cinematografică a unui roman ce ficţionalizează istoria *(Dolce Far Niente)* şi doar două, întîmplător consecutive, sînt inspirate de evenimente reale. Mai posed în sertare două scenarii scrise la începutul anilor '90, care se doreau de actualitate, dar care, evident, au devenit „istorice“, şi unul de dată mai recentă, care, într-adevăr, vorbeşte despre un personaj istoric, dar cvasinecunoscut de către publicul larg.

Closer to the Moon *este o dramă romantică. Are glamour, tensiune, personaje puternice, emoţie şi o punere în scenă impresionantă. V-a interesat idealismul unei lumi, acea mărire şi decădere a ei?*

Mi-am dorit un fel de *Once upon a time in Romania*. Eroii mei sînt nostalgici. Sînt nostalgici după tinereţea lor sacrificată pe redutele unui idealism greşit plasat, nostalgici după vremurile cînd poziţionarea lor era pur romantică, adică *împotriva* sistemului, şi nu *în slujba* lui, cum e cazul la data la care se petrece acţiunea, nostalgici, în sfîrşit, după o inocenţă pierdută în favoarea experienţei. Inocenţă *vs* experienţă – iată una dintre temele filmului. Atacul băncii, în sine, este o tentativă de regăsire a acestei inocenţe.

Cred că filmul va face săli pline. Sînteţi genul de regizor care se bucură de un public numeros şi fidel. Ştiu oameni care au văzut Filantoropica *sau* E Periculoso Sporgersi *de foarte multe ori. E filmul, înainte de toate, o artă populară?*

Aşa s-a născut şi, decenii de-a rîndul, asta a fost vocaţia lui romantică. În zilele noastre, realitatea de pe teren s-a modificat brutal, experienţa colectivă a vizionării unui film nu mai este regula, ci excepţia, mitologia creată în jurul miracolului imaginilor mişcătoare s-a evaporat de mult, omul de pe stradă filmează (cu telefonul mobil, tableta sau aparatul fotografic) la fel de uşor cum respiră. Pe de altă parte, orice artă este, sau a fost la o anumită vîrstă a ei, artă populară. Dansul, opera, poezia, literatura, teatrul n-au fost create pentru critici. Sau pentru festivaluri. Întîmplarea face că *au ajuns* pe mîinile acestora. Probabil că Televiziunea şi Internetul sînt de vină.

N-aţi fost genul de regizor căruia să-i fi ieşit uşor lucrurile. Din contră, aproape fiecare film pe care l-aţi făcut a avut în spate cîte o istorie care ar fi putut să fie un scenariu în sine. Au nevoie filmele, ca şi oamenii, de şansă? În ce relaţie sînteţi cu norocul?

O relaţie contradictorie. Da, oricine şi oricine pe lumea asta au nevoie de şansă. De multe ori, se urează: „Sănătate că-i mai bună decît toate!“ Nu se observă îndeajuns că a nu fi bolnav este un noroc ca oricare altul, ca acela de a te fi născut într-o familie educată şi prosperă, de a fi cunoscut la timp un mentor esenţial pentru formarea ta, de a cîştiga la loto sau de a rata avionul care tocmai urmează să se prăbuşească la Baloteşti. În cazul meu, contează din ce perspectivă priveşti lucrurile. Dacă le priveşti prin prisma a ceea ce visam la momentul cînd m-am îndreptat spre profesia de cineast, n-am avut decît ghinioane. Dacă le priveşti prin prisma a ce s-ar fi întîmplat dacă mi s-ar fi permis să debutez imediat după absolvirea Facultăţii de Regie, la mijlocul anilor '80, pot să spun că am avut un noroc porcesc.

a consemnat Ana Maria SANDU

craii de burta veche

Creveţi iuţi *cajun*

Ne-am instalat în bucătăria ei mare şi luminoasă, printre plante suspendate şi ustensile din cupru. Era una dintre acele bucătării spaţioase, despre îţi dai seama dintr-o singură privire că aparţine unui *cordon bleu*. A pus creveţii întregi într-o supă de legume înmiresmată, pînă au prins o tentă roz aprins; boiaua iute şi celelalte mirodenii s-au lipit de crustacee ca nişte solzi de un roşu întunecat. A făcut şi un sos, din aceleaşi condimente intense şi închise la culoare, şi a turnat bere rece în halbele aburite. „Trebuie să-ţi spun...“, am început eu, mestecînd un crevete, în timp ce-l decorticam deja pe următorul. „E bun?“ „Puţin spus!“ „Puştiul care mi i-a vîndut spunea că dimineaţa asta încă mai înotau în mare.“ „Şi sosul“, am plusat eu, „e unic!“ „E adevărat, chiar îţi place?“ „N-am mîncat ceva mai bun în viaţa mea.“ „Într-o zi, o să-ţi arăt cum se face. E o nimic toată. E gata în cinci minute.“ Jessie a decorticat un crevete cu unghia lungă şi ascuţită a arătătorului, l-a contemplat pentru o clipă, aşa cum un bijutier examinează un diamant, apoi l-a înmuiat în sos, l-a băgat în gură şi a început să mestece. Şi-a şters cu dosul palmei o picătură de sos care-i zăbovea în colţul gurii.

Procuraţi 1 kg de creveţi cruzi, întregi, proaspeţi şi decorticaţi-i. Tocaţi fin 5 fire de arpagic verde. Decojiţi o bucată de 3 cm de ghimbir proaspăt şi tăiaţi-l în bastonaşe subţiri. Daţi creveţii prin mălai şi prin ou bătut, şi prăjiţi-i trei minute într-un *wok* fierbinte. Puneţi-i deoparte, la scurs. Între timp, încingeţi în *wok* o lingură de ulei, două de bulion de roşii, o linguriţă de zahăr, una de boia iute, o priză de piper Sichuan măcinat, ghimbirul şi arpagicul tocat. Adăugaţi din nou creveţii şi frigeţi-i încă două minute.

Bucătăreasa de ligă mare e Jessie Beaudreaux, o frumuseţe *cajună* bogată şi iubita, din cînd în cînd, a detectivului Morgan Hunt, eroul creat de Geoffrey Norman şi protagonistul romanului *Sweetwater Ranch* (1991).

Amicul Dejun

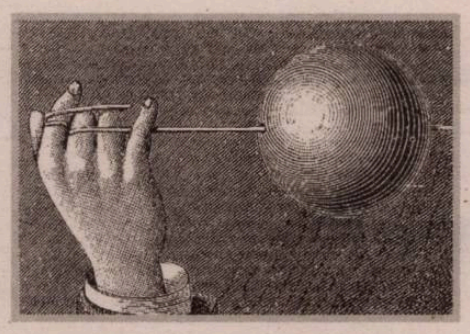

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cînd personajul negativ devine the good guy

E un caz cît se poate de serios, care a devenit o sursă inepuizabilă de divertisment. Procesul lui Wolfgang Beltracchi, pictor condamnat pentru că a vîndut nişte falsuri după nişte mari maeştri, a fost urmărit etapă cu etapă de presa germană, ajungînd apoi şi în paginile culturale ale ziarelor de peste Ocean. Beltracchi a vîndut, între 1995 şi 2006, cîteva zeci de tablouri, lucrări recent descoperite de Max Pechstein, Heinrich Campendonk, Max Ernst, André Derain, Kees van Dongen. Colecţionari privaţi şi muzee le-au cumpărat la licitaţii. Pentru întreg lotul, Beltracchi a reuşit să obţină 16 milioane de euro. Tablourile aveau o poveste credibilă: soţia sa, nepoată a omului de afaceri şi colecţionarului Werner Jäger, ar fi moştenit fabuloasa sa colecţie de artă. Colecţia lui Werner Jäger era, într-adevăr, foarte valoroasă, dar, cum nu fusese inventariată şi expertizată în totalitate, soţilor Beltracchi nu le-a fost greu să mai adauge, pe lîngă lucrările autentice, şi nişte falsuri pe care le-au vîndut, apoi, drept originale. El însuşi pictor (necunoscut), Wolfgang Beltracchi a pictat singur lucrările respective. A primit şi certificate de autenticitate – povestea cu moştenirea i-a convins imediat pe experţi, care n-au întreprins cercetări amănunţite.

Iar Beltracchi chiar era un falsificator meseriaş, după cum avea să se laude: un creator de operă, nu doar un imitator. Experţi, colecţionari, istorici de artă, directori de muzee au văzut lucrările şi s-au minunat de inestimabila lor valoare şi raritate. Îndoielile au început să apară de-abia cînd pe dosul unui tablou a fost descoperită ştampila unei expoziţii în ale cărei registre nu s-a regăsit şi lucrarea respectivă. Încetul cu încetul, s-a dus vestea printre colecţionari că ceva nu e în regulă cu tablourile din colecţia „Werner Jäger". De-abia atunci au început şi verificările. Expertizele care au urmat au dovedit înşelăciunea.

Procesul nu a durat prea mult. Iar verdictul a fost previzibil. Beltracchi a fost condamnat la şase ani de închisoare. Soţia sa, care i-a fost complice, are de executat o pedeapsă de patru ani.

Actul de creaţie e cît se poate de autentic, doar „ambalajul", „vînzarea" operei de artă stau sub semnul falsităţii.

Povestea lui Beltracchi şi marea înşelăciune cu opere de artă falsificate continuă să-i fascineze pe germani. Într-o carte apărută recent, cu titlul *Autoportret,* cei doi povestesc detalii incredibile despre cum au reuşit să-i păcălească pe colecţionari. Este, spun autorii, o istorisire „sinceră" a faptelor – la fel de sincere sînt şi scrisorile de dragoste trimise de cei doi din închisoare şi publicate, ca probă a sincerităţii, în acelaşi volum. Dar cîtă încredere poţi avea în nişte oameni condamnaţi pentru fals?

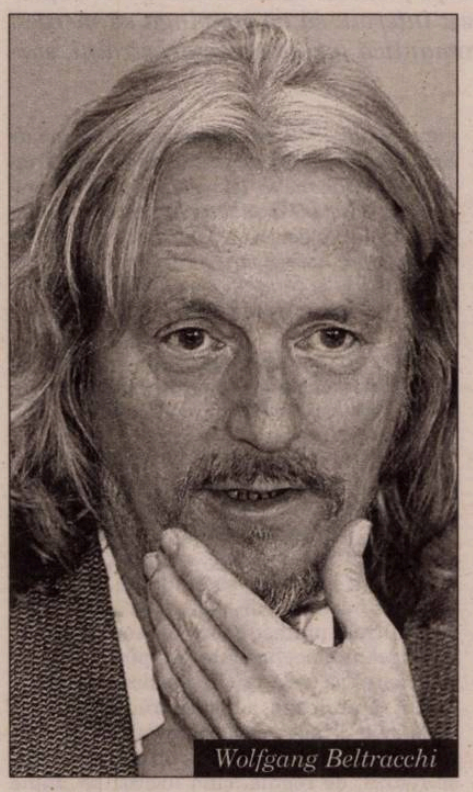

Wolfgang Beltracchi

La începutul acestei luni a apărut şi un film despre cazul Beltracchi. Cronicile sînt foarte bune, iar reacţiile publicului – pe măsură. Cel care a realizat filmul este nimeni altul decît fiul avocatului care i-a reprezentat pe soţii Beltracchi la proces. El a urmărit toate pledoariile, a stat de vorbă cu martorii, cu victimele, cu făptaşii. Şi a spus propria poveste într-un film documentar. Un pseudo-documentar, de fapt, căci autorul nu-şi propune să ilustreze un fenomen, ci inventează nişte personaje, „înscenează" o realitate cu oameni reali şi fapte reale. În această poveste, Beltracchi e personajul pozitiv: un artist autentic, un creator adevărat, poate chiar genial. El nu apare precum falsificatorul de artă lipsit de scrupule, nu e un imitator oarecare, ci un mare maestru care inventează o operă de artă pornind de la practicile artistice ale unui alt mare maestru. O spune el însuşi în film: actul de creaţie e cît se poate de autentic, doar „ambalajul", „vînzarea" operei de artă stau sub semnul falsităţii.

Pe de altă parte, păgubiţii, cei care au cumpărat tablourile falsificate, sînt personajele negative din film. Ei sînt nişte prefăcuţi, nişte falşi iubitori de artă, nişte pretinşi cunoscători. N-au cumpărat tablourile pentru că iubesc pictura, ci pentru a face o investiţie. N-au achiziţionat artă, ci nişte active. Şi, mai ales, n-au fost în stare să depisteze falsul – ceea ce arată cît de genial e artistul şi cît de nepricepuţi sînt cumpărătorii...

PUBLICITATE

PREMIILE GOPO
24 Martie 2014
LIVE pe: PRO CINEMA
www.premiilegopo.ro, www.procinema.ro
Cu sprijinul: CNC, babel, ARCUB, PRIMĂRIA MUNICIPIULUI BUCUREŞTI
Organizatori: ROMANIAN FILM PROMOTION, TRANSILVANIA FILM
Sponsori principali: APA NOVA BUCUREŞTI, BCR, DACIA, orange
Sponsori: AQUA CARPATICA, SĂMBUREŞTI, E-BODA, MAC
Parteneri: EMPIRE VIDEO PRODUCTION, ODS, pullman
Servicii profesionale furnizate de: pwc
Parteneri media: PRO CINEMA TV, ONE, GLAMOUR, adevărul, DILEMA!, Film reporter.ro, CINEMA.ro, CineFAN.ro, kevelhunt!
Partener de monitorizare: mediaTRUST

PUBLICITATE

PR FORUM 2014
presents
PR POWER
When your company's reputation is at stake they come in
26.03.14
Enter the action on www.prforum.ro

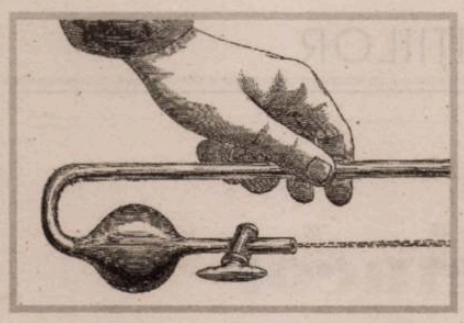

Oana STOICA

rosencrantz & co

Micul Prinţ

● *O poveste ciudată cu un cîine la miezul nopţii*, de Simon Stephens, adaptare după romanul lui Mark Haddon, regia: Vlad Massaci, scenografia: Irina Chirilă, coregrafia: Cătălina Gubandru, video: Andu Dumitrescu. Cu: Vlad Bîrzanu, Mădălina Ciotea, Amalia Huţan, Florin Călbăjos, Ioana Predescu, Réka Szász, Emilian Martea, Andrei Brădean, Ana Şuşca. Teatrul „Anton Pann" Rîmnicu Vîlcea.

Dacă stai în Statele Unite, fără acte, cel puţin zece ani, nu ai cazier, dar ai un copil autist, poţi primi drept de şedere. Cerinţele trebuie îndeplinite simultan, iar condiţia medicală a copilului trebuie să fie *„extreme and unsual"*, calificative aplicabile autismului pînă de curînd, cînd reprezentantul avocatul guvernului s-a opus, motivînd că executivul şi-a schimbat poziţia de cînd noile statistici arată că 3 din 5 copii americani sînt diagnosticaţi cu tulburări de dezvoltare. Acest precedent va crea regula de acum încolo, mai ales că avocatul guvernului american s-a exprimat clar: autismul nu mai e *„unusual and extreme hardship"*. Dincolo de efectele negative asupra doritorilor de Green Card, decizia traduce juridic o realitate socială.

Autismul se caracterizează prin tulburări grave de comunicare şi probleme de concentrare. Sindromul Asperger este o formă mai uşoară de autism, cu deficienţe de comunicare şi socializare, tendinţă spre rutină şi inteligenţă peste normal. Partea bună a lucrurilor este că s-au făcut progrese în terapie, bazate pe înţelegerea modului în care gîndesc copiii cu autism şi sindrom Asperger. Partea proastă este că în străinătate (la noi sînt probleme cu diagnosticarea corectă, de multe ori se face tîrziu, iar terapiile sînt discutabile, uneori inaccesibile financiar părinţilor, care ajung să se ocupe singuri de copii, cum este cazul Anei Dragu, mamă a unui băieţel autist, care a înfiinţat, la Bistriţa, Centrul de Resurse şi Referinţă în Autism „Micul Prinţ" – titlul face aluzie la personajul lui Saint-Exupéry, posesor al unei „planete" personale) se înregistrează tendinţa de a diagnostica cu prea mare uşurinţă tulburările comportamentale drept probleme medicale, de a le transforma într-o „etichetă", ceea ce spune mai multe despre incapacitatea adulţilor de a-i înţelege pe copii, decît despre problemele reale ale micuţilor în cauză.

Ceea ce realiza neurologul Oliver Sacks în cartea *Văzînd glasuri*, şi anume că limbajul semnelor, folosit de surdomuţi, nu este inferior vorbirii, ci structurează diferit universul, ca o limbă străină, cu gramatică proprie, este valabil şi în acest caz. Lumea unui copil cu autism are alte legi decît cele cunoscute, dar asta nu o face mai prejos decît cea majoritară (mă feresc să spun „normală" pentru că este vorba despre două moduri diferite de a percepe universul, nu despre „normalitate" şi „anormalitate"). Mai mult, aceşti copii nu consideră că realitatea lor e distorsionată pentru că e singura pe care o cunosc. Problema lor constă în incapacitatea de a iniţia comunicarea, prin urmare, rămîne în sarcina majorităţii să facă primul pas.

Personajul din romanul lui Mark Haddon (recompensat cu 17 premii literare, apărut şi la noi) are 15 ani şi suferă de sindromul Asperger. Romanul (dramatizat de Simon Stephens, cu spectacol la Teatrul Naţional din Londra, preluat de Apollo Theatre şi cîştigător a şapte premii Olivier) este scris din perspectiva copilului şi clarifică modul în care acesta înţelege lumea şi în care lumea îl înţelege pe el. Christopher e un geniu în matematică, dar nu pricepe metaforele şi glumele, percepe doar sensul propriu al cuvintelor, nu minte, nu-şi calcă promisiunile sau regulile, nu suportă să fie atins şi nu poate descifra emoţiile altora. Nu înţelege de ce un cîine valorează mai puţin decît un om, dacă amîndoi sînt fiinţe vii. Lumea lui e exactă şi asta îi oferă siguranţă, spre deosebire de lumea celorlalţi, care nu spun mereu ceea ce gîndesc şi ascund adevărul. Un astfel de copil virusează viaţa adulţilor (de multe ori, unul dintre părinţi îl abandonează din cauză că nu îl înţelege şi că îngrijirea lui îi videază ego-ul). *O poveste ciudată cu un cîine la miezul nopţii* deschide o uşă către mentalul unui adolescent care interpretează literal lumea şi arată, cu umor duios şi o anume poetică matematică, procesul de maturizare care se petrece, aşa cum e firesc, printr-o aventură. De la misterul asasinării cîinelui Wellington, pe care se încăpăţînează să îl elucideze (orice treabă începută trebuie terminată – altă regulă a universului Asperger) la pierderea şi regăsirea mamei, Christopher este forţat să descopere lumea adulţilor şi, mai mult decît atît, să o „repare", iar el va face asta, urmîndu-şi propriile reguli.

Un cîine real, doi de pluş şi un hamster viu, toţi – alter ego ai lui Christopher – dau căldură unui univers în care sentimentele se traduc în formule matematice.

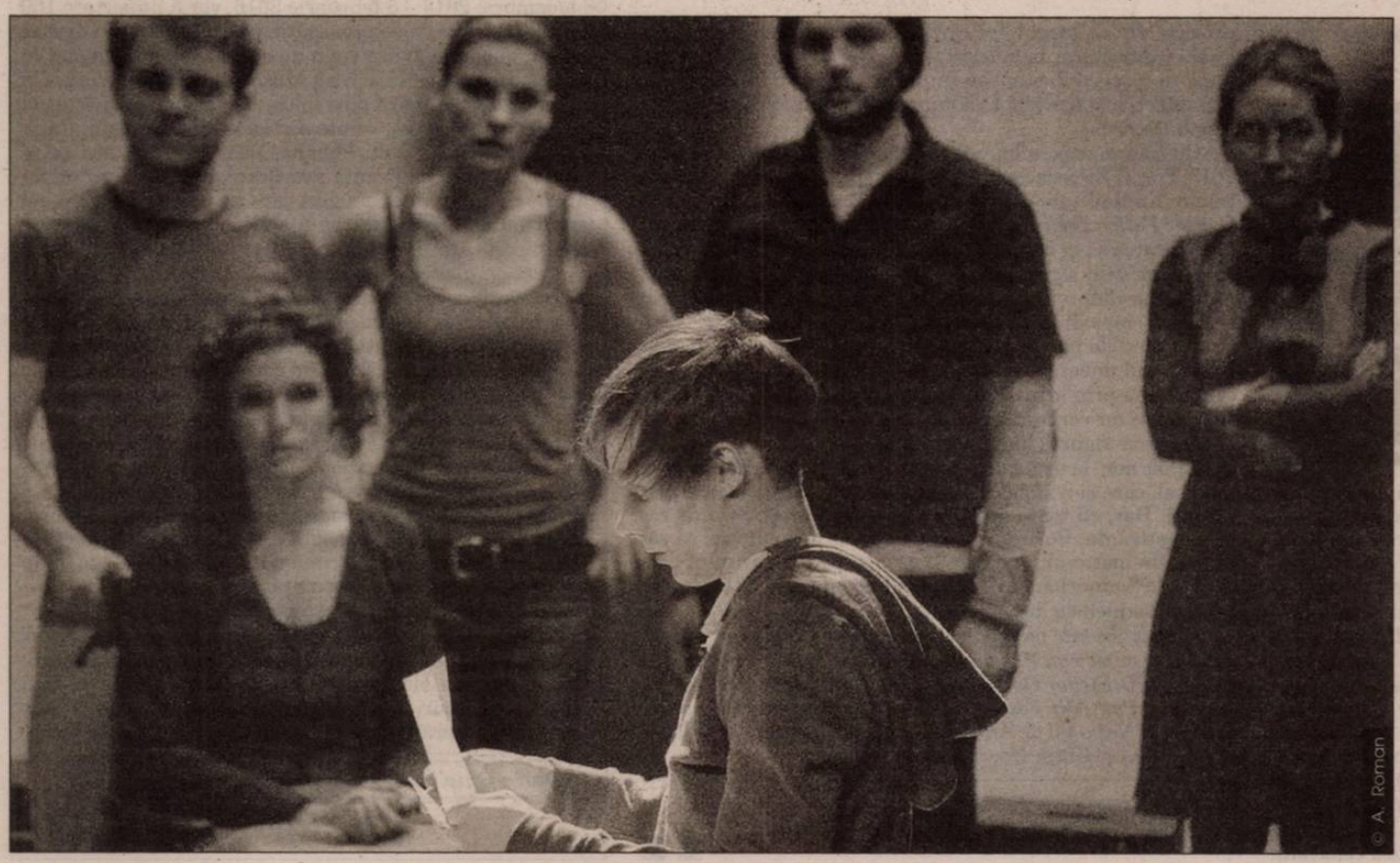

Spectacolul lui Vlad Massaci se axează pe două direcţii: relaţiile lui Christopher cu ceilalţi şi „cartea" pe care o scrie; de fapt, un jurnal transformat în piesă de teatru, care produce o deconstrucţie a convenţiei, cu băieţelul devenit regizor şi actor în propriul spectacol, capabil să se obiectiveze ca parte a procesului de maturizare. Viziunea este susţinută de scenografia Irinei Chirilă: un triunghi cu pătrăţele negre, dintr-un material fluid, a cărui instabilitate hipnotizează. Este interiorul minţii lui Christopher, precis delimitat, dar vulnerabil la lumea exterioară, incapabil să proceseze senzaţii şi informaţii neconforme cu logica proprie. Personajele sînt folosite de copil ca nişte pioni pe o tablă de şah tridimensională, scenele sînt scurte, matematic gîndite, teatralizate convenţional (un puzzle cu chipul mamei recompus, ca amintirile, din piese disparate, un cîine de pluş, mînuit de o actriţă ca să ilustreze separarea pe care o face Christopher între corp şi afect etc.)

Reuşita majoră îi aparţine lui Vlad Bîrzanu, cu figura sa copilăroasă, care face un personaj înduioşător cu rigoarea lui, vulnerabil pînă la prăbuşire cînd lumea îi este scurtcircuitată şi care foloseşte vorbirea ardelenească drept limba „oficială" a universului special al lui Christopher. Mădălina Ciotea în rolul mamei care îşi abandonează copilul din cauză că, în ciuda eforturilor, nu reuşeşte să comunice cu el, construieşte un personaj pe muchie pe cuţit, care „se joacă" un pic cu empatia spectatorilor, susceptibil să fie detestat, dar admirabil prin recuperare. În rolul tatălui, Florin Călbăjos conturează portretul unui om bun, capabil de sacrificiu pînă cînd comite şi el erori. Una dintre lecţiile pe care le învaţă Christopher este că adulţii greşesc şi trebuie iertaţi.

Un cîine real, doi de pluş şi un hamster viu, toţi – *alter ego* ai lui Christopher – dau căldură unui univers în care sentimentele se traduc în formule matematice.

Jucat cu entuziasm şi pasiune de o trupă tînără, *O poveste ciudată...* spune ceva despre cît de puţin ne ascultăm copiii şi cît de greu este să-i înţelegem. La final mi s-a părut că îl aud pe Micul Prinţ rîzînd.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

A pune de un spectacol

● ***Mai aproape de lună/Closer to the Moon* (România – SUA – Italia – Polonia, 2014), de Nae Caranfil.**

O coproducţie internaţională vorbită în engleză, *Closer to the Moon* constituie fantezia regizorului-scenarist Nae Caranfil despre circumstanţele în care şase ex-ilegalişti de origine evreiască, membri ai elitei instaurate după 23 august 1944, au ajuns, peste 15 ani, să fie condamnaţi la moarte ca autori ai unui *hold-up* în stil american asupra Băncii Naţionale a României staliniste. Mergînd mai departe, cu libertatea ficţionarului, pe urmele documentaristului Alexandru Solomon din *Marele jaf comunist* (2005), Caranfil fantazează, de asemenea, cu privire la circumstanţele realizării unei docudrame mascaradesc-moralizatoare (intitulată *Reconstituirea*, semnată de regizorul Virgil Calotescu şi datată 1960), în care condamnaţii (cinci bărbaţi şi o femeie) se jucau, zombificaţi, pe ei înşişi. Exprimîndu-şi recent nerăbdarea de a vedea filmul, Vladimir Tismăneanu recapitulează ceea ce se cunoaşte despre „banda lui Ioanid" (transformată de Caranfil în banda lui Rudoiu-născut-Rosenthal), sub un titlu care invocă „tenebrele stalinismului". Reprezentarea „obsedantului deceniu" în *Closer to the Moon* este, însă, cum nu se poate mai însorită – Marius Panduru a fost omul cu eclerajul cremos-scînteietor, care transmite mesajul greu de ratat cum că regizorul *likes to movie-movie*. Mesaj întărit prin recursul la butaforie hollywoodiană de şcoală mai veche sau mai nouă: proprietarul casei unde stă în chirie tînărul cineast Virgil (care ajunge să filmeze reconstituirea jafului) e un personaj de teatru idiş broadwayanizat (gen *Scripcarul pe acoperiş)*, iar într-o secvenţă crucială – cînd viril-romanticul Rosenthal (Mark Strong) pledează pe lîngă foştii săi tovarăşi ilegalişti să-i fie alături pentru o ultimă lovitură –, deasupra personajelor tronează o magnifică lună *computer-generated*. În interpretarea lui Caranfil, autorii *hold-up*-ului sînt făcuţi să gîndească esenţialmente ca nişte oameni de spectacol – în ultimă instanţă, ei fac ce fac de dragul *show*-ului. Şi sigur că, la rîndul lor, staliniştii acordă o mare importanţă mascaradei de „reconstituire" filmată (plus proces-spectacol), pe care vor s-o instituie ca realitate. Dat fiind, însă, faptul că mascarada asta se joacă pe fundalul unei recrudescenţe a antisemitismului de stat, şi cu garanţia că actorii vor fi împuşcaţi la final, dimensiunea ei sinistră nu e din cale-afară de pronunţată. Din contră, insolenţele de ştrengari incorigibili ale condamnaţilor, comise cu o aparenţă convingătoare de inimă uşoară, domină turnarea filmului-din-film: Rosenthal preia controlul regizoral al docu-mascaradei şi, în numele realismului, insistă ca el şi tovarăşii săi să mănînce şi să bea bine sub ochiul camerei de filmare, în timp ce partenera lui (nepermanentă) de viaţă şi activitate revoluţionară, Alice (Vera Farmiga), se impune în faţa echipei de filmare prin istericale primadonice autoinduse cu sînge rece şi, la un moment dat, smulge cine-ochiul din mîinile virginalului Virgil, întorcînd împotriva bărbaţilor privilegiul lor istoric de a privi prin obiectiv. Toate astea sînt fermecătoare; pe de altă parte, toată efervescenţa asta năzbîtioasă privează situaţia de o bună parte din efectul de greutate cuvenit unei afaceri de viaţă şi moarte. Titlul *Mai aproape de lună* i se potriveşte filmului un pic prea bine: există ceva aerian în această reprezentare artistică a (ce-i drept) bizarului jaf din 1959 – nu în ultimul rînd, în momentele cînd Rosenthal şi ceilalţi băieţi, cu toţii foşti luptători antifascişti, dedică tinereţii lor evocări ce rămîn livreşti şi declarative. (Amestec atractiv de *glamour* hollywoodian şi moralitate revoluţionară bolşevică, Alice îşi impune prezenţa cu mai multă forţă decît ei.)

Crezînd mai presus de orice în *putting on a good show*, eroii lui Caranfil sînt poate cel mai uşor de înţeles ca purtători de cuvînt ai regizorului însuşi. Nu există secvenţă în care acesta să nu aibă un număr măricel de mingi în aer – în care să nu aibă de soluţionat, de înlocuit sau de lăsat suspendate cîteva întrebări generatoare sau întreţinătoare de curiozitate, în care să nu aibă de dizolvat în dialog măcar o tabletă de informaţie istorică, în care să nu fi pus măcar un gag, să nu fi adăugat măcar o linie la portretul vreunui personaj, să nu-şi fi dus un pic mai departe măcar una dintre teme (cinema-ul, indentitatea evreiască) şi laitmotive (zborurile cosmice sovietice). Executînd un foarte cursiv du-te-vino temporal, narăţia se tot întoarce la cîteva evenimente presărate pe parcursul anului 1959, aliniindu-se de fiecare dată la punctul de vedere al altui personaj. Hitchcock e citat *en passant* pentru *Rear Window*, iar în ceea ce priveşte poezia unei echipe de filmare strîngîndu-şi catrafusele la sfîrşitul zilei, Fellini este referinţa dată clar de Laurent Couson, care a compus muzica filmului. Reversul aglomerării este că, în cazul unora dintre aceste elemente – de pildă, în cazul unor personaje secundare –, Caranfil construieşte cu materiale şi cu soluţii tehnice nu chiar de primă mînă. Din perspectiva viselor de popularitate internaţională care au însoţit facerea filmului, problema este, însă, că în toată această aglomerare de elemente nu există nici unul – aşa cum exista în *Filantropica* – apt să atingă un număr mare de spectatori direct în fanteziile lor comune.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

„Pop is religion. Overground is underground"

● **Forest Swords, *Engravings*, Tri Angle Records, 2013**

Cînd londoneza Robin Carolan se hotăra, în 2009, să iasă din afacerea 20 Jazz Funk Greats, unul dintre cele mai influente blog-uri de muzică ale ultimilor ani, şi să pună, la New York, bazele unui label, Tri Angle Records, un microgen începea să prindă aripi. Numiţi-l *witch house* sau *ambient pop*, sau cum vreţi voi, în lipsa unui termen consacrat cu care să operaţi mai abil în diversitatea lui. Avînd un fetiş monstruos pentru estetica şi sound–ul ieşite din fertilul laborator retroidist numit Ghost Box Records, dar şi pentru R&B–ul anilor '90 – numele label-ului inventat de ea conţine o săgeată trimisă către Brandy –, Carolan a ales să semneze cu artişti care reuşeau să se apropie cumva de punctul de întîlnire dintre cele două zone sonore, fie că vorbesc aici despre Balam Acab, oOooO, Holy Other, How to Dress Well, Clams Casino sau despre subiectul textului de astăzi, Matthew Barnes *aka* Forest Swords.

Barnes, un grafician convertit la muzică, născut în Peninsula Wirral, lîngă Liverpool, debuta în 2010 cu un EP de dimensiuni aproape LP-iene, numit *Dagger Paths* şi ieşit cu tam-tam în lume. Cu siguranţă avea şi de ce. Mai aproape de zona de confort a unui Burial decît de stilistica celorlalte proiecte din catalogul Tri Angle, *DP* era ridicat din subtile *layer*-e psihedelice, balansînd fără să se hotărască între post-punk şi (post-)dub(step) cu un infinit puseu de melancolie, ştampila cea mai evidentă a muzicienilor afiliaţi filozofiei Tri Angle Records.

Cu *Engravings*, albumul său de debut, lansat în august 2013, Forest Swords merge (şi) mai departe, noua creaţie cîştigînd în subtilitate şi în spaţialitate. La fel de întunecat ca *Dagger Paths*, *Engravings* i-a dat însă lui Matthew Barnes posibilitatea să-şi deschidă mai mult porii, pentru ca muzica să respire. (Cu siguranţă, faptul că albumul sună organic, natural, se datorează şi faptului că mixing-ul a fost făcut în aer liber.) Melodiile plutesc într-o ceaţă bîntuitoare, risipită cînd şi cînd de băşii cvasiintruzivi, vocile fantomatice, *à la* Burial, cad uneori în sinistru, nişte chitări zboară la o distanţă joasă prin arhitecturile minimaliste, aerisite ale pieselor, care nu vorbesc niciodată mai mult decît trebuie, într-un foarte riguros balet downtempo.

Nimic nou, la urma urmei, sub soarele (luna?) acestui gen muzical, care şi-a săpat o nişă consistentă în muzica anilor recenţi. Dar, cu toate astea, colajele lui Forest Swords rămîn captivante, Barnes reuşind cu acest prim album să rămînă afin motto-ului pe care îl găseşti pe *front page*-ul profilului de Soundcloud al Tri Angle Records şi în titlul textului care se încheie aici.

Forests Swords va performa la ediţia din acest an a festivalului bucureştean Rokolectiv, alături de act-uri precum Cut Hands (UK), Stellar Om Source (FR), Dubbel Dutch (SUA) sau Alejandro Paz (AR). Festivalul va avea loc între 24 şi 27 aprilie la Muzeul Naţional de Artă Contemporană, Centrul Naţional al Dansului şi Guest House.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Daria GHIU

„Un act de înlăturare a ignoranţei"

Care este conceptul proiectului „Sights and Sounds: Global Film and Video", din care face parte expoziţia pe care o coordonaţi?

Creat de curatorul Jens Hoffmann, e un proiect cu o formulă simplă: 25 de curatori din 25 de ţări au fost invitaţi să conceapă mici expoziţii de artă video; în perioada 8 noiembrie 2013 – 5 februarie 2016, vor fi proiectate 100 de lucrări. Artă video proaspătă, patru lucrări din fiecare ţară implicată, expuse timp de o lună într-un cinema în miniatură instalat în Jewish Museum de la New York. Un proiect ieftin, cu miză puternică. Eşti imediat conectat la practici artistice noi, venite din locuri îndepărtate: Cambodgia, Nigeria, Egipt, Polonia, Brazilia... Nu vezi pe această listă ţări ca Franţa sau Germania. E un act de înlăturare a ignoranţei, un gest care ne vorbeşte despre noi istorii ale artei, care stau să se scrie, cu centre de greutate uşor modificate, şi despre noi pieţe posibile de artă.

Cum aţi ales cele patru lucrări din expoziţie?

Lucrările selectate au în comun o sensibilitate a cărei origine pare să se plaseze în avangardele istorice. Se raportează discret la politic, oferind mediului vizual mici gesturi provocatoare: fie că vorbim de istorii oficiale care, puse faţă în faţă şi rostite, riscă să se contamineze şi să se anuleze într-un act Dada pur, ca în cazul artiştilor Anca Benera şi Arnold Estefan în *Pacta sunt servanda;* ori de încercările de a crea un nou imn naţional, cum se întîmplă în *Before a National Anthem* al artistei Irina Botea. Pavel Brăila face o cronică a Chişinăului de astăzi. Mona Vătămanu şi Florin Tudor, în *The Rite of Spring*, filmează mut jocul cu focul, „de-a războiul", al copiilor, primăvara, cînd puful de plop invadează, ca o zăpadă ameninţătoare, oraşul.

Cît de cunoscuţi sînt aceşti artişti la New York?

New York-ul este încă unul dintre principalele locuri în care artiştii se fac cunoscuţi. Dar centrele importante de manifestare ale artei continuă să apară în cele mai neaşteptate locuri. Toţi aceşti artişti nu ar fi ajuns la New York dacă nu erau deja cunoscuţi şi cu o voce puternică.

***Daria Ghiu** este critic de artă şi curator.*

a consemnat Matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Fobii de călător: zborul

Am zburat probabil cîteva sute de ore. De la zboruri scurte, în care n-ai timp să-ți dai seama cînd se termină urcarea și cînd începe coborîrea, la zboruri de 13 ore, în care ai fi fericit să faci și dansul pinguinului în cabină, de plictiseală, toate au în comun un lucru: folia de calmante. Mi-e frică de mor în avion. Mi-e frică să mor în avion.

Mai sînt cîteva lucruri comune. Locul ales cu grijă în spate, pentru că acolo spun statisticile că e mai sigur, ochii închiși, tremurul, mîinile transpirate, unghiile din piciorul lui Andrei la decolare, numărat în gînd timpul pînă la destinație, zgomotele suspecte de la motor, pe care doar eu le aud, așteptarea, însoțitorii de bord pe care-i caut cu privirea, să văd dacă sînt îngrijorați, cerul.

La unul dintre ultimele zboruri, reușisem să mă liniștesc. Mă mutasem singură pe trei locuri, stăteam tolănită cu căștile în urechi, ascultam Portishead cu Third și citeam *Homo Faber* de Max Frisch. Aproape mă felicitam pentru că nu îmi mai era frică de avion, ba chiar îmi plăcea. Aud pe fundal vocea pilotului, îmi scot căștile tocmai cînd spunea să ne punem centurile pentru că intrăm într-o zonă de turbulențe. Ca o coincidență care i-ar fi plăcut lui Max Frisch, eram fix la pasajul în care Super Constellation, avionul cu care mergea Walter Faber, aterizează forțat în deșert. Cîteva secunde mai tîrziu, cădeam cîteva zeci de metri în gol și intram în furtună. Mi-am retras felicitările – încă îmi era teribil de frică.

Nu am zburat niciodată pentru job, așa că avionul înseamnă călătorie, înseamnă mai mult departe decît sus. De aici – un cocteil dubios de senzații amestecate, de frică teribilă, plăcere, relaxare, fascinație. Cîteodată, mi se amestecă în minte scene din cărți, de la începutul *Versetelor Satanice* la imaginea obsedantă a pilotului din *Privind în Soare* de Barnes sau la Chinaski din *Femeile* lui Bukowski, care urca mereu beat în avion, după ce agăța ceva în aeroport. Îmi sună melodii în cap (previzibil, cele cu legături directe cu zborul, ca „In the aeroplane over the sea" sau „Learning to fly" compusă, culmea, de Gilmour, din pasiune pentru zbor), îmi fac planuri, schițez chestii mental, mă joc de-a Tom și Jerry cu frica, mixez fragmente din *Dezastre în aer* cu videoclipurile Lanei del Rey și încerc să mă gîndesc la orice altceva decît zborul. Cînd nu mai funcționează nimic, încep, din nou, să număr în gînd.

Uneori, reușesc să mă fure peisajele, ca atunci cînd am mers pentru prima oară la Nisa. Coasta de Azur se vede incredibil de frumos din avion cînd ești aproape de aterizare, la fel și Bali-ul sau, în general, orice implică ape turcoaz, țărmuri cu vegetație sau plaje largi. Clișeu de vedere, știu, dar funcționează ca medicament.

Folia de calmante

E mereu același scenariu, intensitățile diferă. Uneori, frica e complet paralizantă, mai rar în ultimul timp, ce-i drept, și atunci nu vorbesc, nu fac nimic altceva decît să aștept încordată. Nu știu ce. Sînt alte dăți cînd, după inevitabila panică de la decolare, mă relaxez și mă bucur de promisiunea locurilor unde urmează să ajung sau am fost. De fapt, iubesc avioanele. E un *love-hate* relationship. N-aș putea trăi fără ele, dar nu pot să spun că-mi plac întîlnirile noastre prea mult.

Știu cîțiva oameni care nu călătoresc pentru că le e frică de avioane, mai ales de zborurile lungi. Oricît de mult aș vrea să fug înainte de decolare (și înainte de aterizare, dar atunci e un pic mai greu), mă gîndesc mereu că altfel nu ajung nicăieri și că, vreau-nu vreau, sînt legată de motorul zgomotos al avionului. De el depind călătoriile mele și de călătoriile mele depind eu.

Scriu articolul ăsta într-un A320 care se zguduie din cauza unor turbulențe mici spre medii. Încerc să le ignor, repetîndu-mi în minte că avioanele nu cad de la un gol de aer. Dar, ca orice doamnă irațională, frica nu ține cont de astfel de amănunte. Mai ales cînd vorbim de o frică ce poartă un nume imposibil de pronunțat, ca *Pteromerhanophobia*.

PUBLICITATE

MARCO SPADA
transmisiune în direct, **în exclusivitate**

Coregrafie: **Pierre Lacotte**
Muzică: D. F. Esprit Auber

GRAND CINEMA&MORE

Bolshoi

Duminică
30 martie
2014
18:00

LA GRAND CINEMA & MORE - Detalii și rezervări pe www.grandcinemaandmore.ro

Distribuit de: CIKÁNEK management · PATHE LIVE pathelive.com

Parteneri media: Radio România Muzical

Grand Cultura

www.grandentertainment.ro

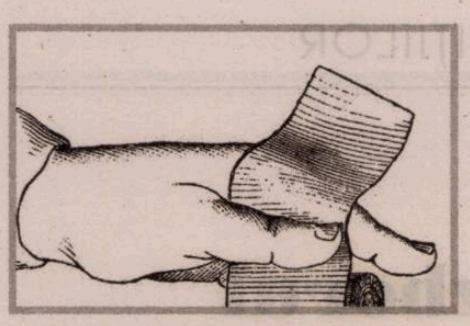

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Banii şi redresarea TVR

TVR s-a redresat economic în 2013 – arată cifrele date publicităţii săptămîna trecută de preşedintele-director general interimar, Stelian Tănase. După ce, în perioada 2010-2012, pierduse anual între 32 şi 38 de milioane de euro, anul trecut, postul public a încheiat cu un mic profit, de 566.000 de euro (2,5 milioane de lei). Pe hîrtie, lucrurile arată foarte bine. Dar nu şi pe ecran.

Pentru a echilibra financiar instituţia, Claudiu Săftoiu, preşedintele-director general anterior, închisese TVR Info şi TVR Cultural şi concediase peste 600 de angajaţi. Asta n-a împiedicat Parlamentul ca, în decembrie 2013, să respingă raportul de activitate al instituţiei, lucru care a dus la demiterea Consiliului de Administraţie, deşi Săftoiu îşi depusese demisia cu cîteva ore înainte, solicitînd Parlamentului păstrarea în funcţie a acelui Consiliu.

De ce au trebuit să plece Săftoiu şi Consiliul de Administraţie? Mister. Acuzaţiile de jaf din diverse ziare şi de pe cîteva site-uri nu sînt, bineînţeles, suficiente, iar situaţia prezentată de Stelian Tănase nu le confirmă. Decizia e una politică, arbitrară şi fără legătură cu ceea ce se întîmplă în TVR.

De fapt, cvasiechilibrul financiar obţinut în 2013 înseamnă costuri de programare foarte reduse. Adică o grilă slabă, care conţine cel mult vreo două succese de stimă – emisiunile Eugeniei Vodă şi cea a lui Cătălin Ştefănescu – şi un singur format de divertisment mai acătării, *O dată-n viaţă*. Grilele actuale ale TVR 1 şi TVR 2 costă 25.000 de euro pe săptămînă pentru primul post şi 15.000 pentru al doilea, fără ştiri şi filme. Nu e clar ce cheltuieli includ aceşti bani, dar e vorba de sume care ar putea susţine un show mai răsărit, de două ore. TVR nu poate produce nici seriale, nici divertisment, nici emisiuni publicistice de calitate. Soluţia pe care a propus-o Stelian Tănase – talk-show-urile lui Ion M. Ioniţă, Ion Cristoiu, Florin Iaru sau Cornel Nistorescu – e una necostisitoare şi fără mare potenţial de rating. Probabil, de preferat feluritelor prostii care au existat în grilele TVR în anii anteriori. Dar nu mai mult.

Cu alte cuvinte, e clar că în actuala situaţie financiară, TVR nu poate rivaliza, prin primul său post, cu televiziunile de pe primele locuri, la felul cum e manageriat. Şi totuşi, în 2012, PRO TV S.A. (adică PRO TV, Acasă, Acasă Gold, MTV, PRO Cinema, Sport.ro) aveau o cifră de afaceri de 107 milioane euro. Adică ceva mai puţin decît cele 122 de milioane ale TVR, care e format, în linii mari, din TVR 1, TVR 2, TVR 3 şi studiouri teritoriale. În decembrie 2013, PRO TV realiza o medie de rating de 4,25%, în timp ce TVR 1 avea 1,04%. Adică de patru ori mai puţin, la aproximativ aceiaşi bani cheltuiţi.

Din banii pe care-i are, PRO TV a realizat, printre altele, megashow-uri ca *Românii au talent* sau *Vocea României,* care au costuri de milioane de euro pe sezon. S-a atins mai puţin de sport şi fotbal, dar a difuzat filme comerciale. A realizat seriale ca *Las Fierbinţi* sau *Tanti Florica,* iar ştirile prezentate de Andreea Esca sînt lider la ora 19 de ani de zile. E destul de clar că banii TVR se duc pe altceva decît programe. În primul rînd, pe o infrastructură costisitoare şi extinsă, care include şi studiourile teritoriale. Iar cei mai bine de 2600 de angajaţi, cîţi au rămas, sînt de peste cinci ori mai mulţi decît cei 491 cu care PRO TV S.A. figurează la Ministerul de Finanţe.

E adevărat, taxa TV nu a fost indexată în funcţie de euro în acest mileniu şi e foarte mică, faţă de alte ţări. Dar, comparînd cele

122 de milioane ale TVR cu cele vreo 180 de milioane care reprezintă piaţa de publicitate TV, deci grosul veniturilor celor cîtorva zeci de televiziuni private din România, constatăm că TVR ar putea sau ar trebui să aspire la ceva mai mult. Nu la statutul de lider pentru primul post, fiindcă e o poziţie foarte greu de recuperat. Dar, măcar, în primul pas, la o grilă civilizată.

De fapt, de la Alexandru Sassu încoace, nici unul dintre preşedinţii-directori generali ai TVR (incluzîndu-l şi pe Sassu) nu a reuşit o ameliorare substanţială în materie de conţinut, la TVR. Formatele reuşite, ca *O dată-n viaţă,* sînt excepţii, iar improvizaţiile şi ciudăţeniile au predominat cînd a fost vorba de emisiuni nou introduse. Un manager care ar reuşi să redistribuie resursele considerabile de care dispune televiziunea publică, aşa încît să creeze calitate cu ele, ar fi de aplaudat. Aşa ceva implică însă o schimbare organizaţională serioasă, deci e mult mai dificil decît reducerea cheltuielilor. Mai ales că Parlamentul are drept de viaţă şi de moarte asupra managementului, care se schimbă mult mai des şi mai uşor decît angajaţii televiziunii.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Unde sînt oamenii de valoare?

M-a pus pe gînduri interesul oarecum neaşteptat al cititorilor faţă de „fetiţele corporatiste“ (dintr-un număr trecut al *Dilemei...),* mai ales că, la o primă vedere, pe lîngă ceea ce se întîmplă acum în Ucraina sau... în politica românească sau în fotbal, nu era vorba despre o temă „esenţială“. Însă tema poate deveni una esenţială dacă – aşa cum au sesizat şi unii cititori – priveşti din perspectiva valorii şi nonvalorii. Cine are succes, cine răzbeşte în viaţă – oamenii valoroşi sau cei lipsţi de valoare, într-o societate destul de neaşezată, ca să nu spunem primitivă, din acest punct de vedere, cel de a discerne valoarea? Că valoarea s-ar separa de mediocritate de la sine, ca uleiul de apă, eu una n-o mai cred de mult.

La un moment dat, am cunoscut un artist, un pictor. Băiat de la ţară, sărac, de printr-un sat din Moldova, era un talent nativ. Un talent *mare* – şi o ziceau cei care se pricep – care se naşte o dată la, să zicem, 50 de ani. Teoretic, avea nevoie doar de determinare şi de muncă, pentru a ajunge cunoscut, pentru a-şi confirma valoarea. A venit în Bucureşti, a picat de două ori la Academia de Arte, a treia oară, după ce şi-a găsit o pilă solidă şi a fost o vreme ucenicul cui trebuia, a reuşit. Pictorul nu era nici pe departe un tip de lume, socializa chinuit, cînd era treaz, devenea imposibil de suportat cînd se îmbăta. De fapt, stătea mai mult închis în carapacea lui şi îşi vedea de pictură, căci ştia că la asta se pricepe, ăsta e rostul lui pe lume. S-ar putea spune că era conştient de valoarea lui şi, după o copilărie plină de privaţiuni (părinţi despărţiţi, crescut mai mult de bunici care, de multe ori, în satul acela din Moldova, nu făceau diferenţa între un nepot şi cîinele legat cu un lanţ în curte), îşi dorea enorm să reuşească. Din această cauză, poate, era plin de frustrare şi de ură faţă de societate şi de tot ce considera el drept „burghez“, faţă de cei care avuseseră din start mai multe şanse decît el. Însă marii artişti

„Eşti bun!“
Însă pentru restul lumii era tot un nimeni.

nu au avut niciodată caractere prea plăcute! Am început să-l ocolesc şi aproape zece ani n-am mai auzit mai nimic despre el. Am aflat că reuşise oarecum în nişa lui, că avusese expoziţii personale şi vînduse cîteva lucrări în străinătate, că se remarcase într-un cerc de artişti şi că existau oameni care îl băteau pe umăr şi-i spuneau: „Eşti bun!“ Însă pentru restul lumii era tot un nimeni. Şi rămăsese la fel de sărac. L-am zărit într-o zi pe stradă, era îmbrăcat într-un palton larg, de împrumut, şi avea aceeaşi privire încrîncenată cu care voia să răzbată în viaţă.

Pe de altă parte, am cunoscut şi o sumedenie de oameni mediocri, dar „cu spate“ şi „de familie bună“, sau cu papagal şi cu tupeu, sau care arată mai bine decît media, sau care pur şi simplu au ştiut să se învîrtă, să-şi facă relaţii şi să manevreze anumite mecanisme sociale, care au reuşit tot ceea ce şi-au propus, fără eforturi prea mari. Mulţi au devenit un soi de *rising stars,* fără să se priceapă de fapt la nimic. Probabil că sînt oamenii pe care îi ura cel mai tare pictorul meu, uneori pe bună dreptate. Pentru că cei mai mulţi acaparează din instinct „nişele“ lor şi domeniile în care „au evoluat“ – fie că e vorba de pictură, cinematografie sau creşterea viermilor de mătase – şi zăvorăsc toate uşile în urma lor. Nu pentru că le-ar fi frică de adevăratele valori – pentru că nu ştiu să le recunoască şi fiindcă pur şi simplu consideră că nu mai e suficient loc şi pentru alţii. În faţa acestor oameni – care se uită cum eşti îmbrăcat, din ce maşină cobori şi ce ai să le oferi, în afară de talentul tău –, pictorul, în paltonul lui second hand, cu privirea încrîncenată şi cu fălcile încleştate (să nu uităm, nu stă bine la capitolul comunicare), nu are nici o şansă.

Un cititor al „fetiţelor corporatiste“ întreba, într-un comentariu, pe bună dreptate, de ce nu se implică elitele în a-i ajuta pe ceilalţi să discearnă valorile de pleavă şi să pună un pic de ordine în acest haos social. E o temă de gîndire. Cum ar putea să o facă? Să-i arate cu degetul: „Ăla, tu!“, „Tu treci acolo, tu rămîi dincolo“? În plus, cum l-ar putea descoperi pe pictorul închis sub carapace şi în nişa lui? Mai simplu ar fi să demaşte nonvalorile cu un statut şi în poziţii-cheie. Însă, în privinţa mediocrităţilor, mereu a existat un soi de indulgenţă, nu se ştie niciodată ce le poate pielea. Aşa că elitele preferă să tacă.

Concluzia e tristă. Dacă mai are ceva minte, pictorul nostru ar fi bine să se gîndească să plece din ţară pentru că, în felul în care e el construit, aici n-o să răzbată în veci. Poate că, într-un alt loc în care se pune mai mult preţ pe talent (nu pe relaţii, bani, palton Armani), să reuşească. Dar n-o să plece. Preferă să se îmbete cu apă chioară şi cu recunoaşterea prietenilor din cercul lui strîmt, care îl bat pe umăr şi îi zic: „Eşti bun!“

Octavian COMAN

Silicon Valley (II)

– circuitul talentului –

„Nu exagera cu alcoolul şi marijuana. Mai trebuie să şi înveţi.“ A fost primul sfat şugubăţ primit de Daniel Ha de la tatăl său, cînd a venit timpul să se despartă, după ce îl adusese pe tînăr în campus pentru începerea facultăţii. Al doilea lucru important pe care i l-a spus:

„E OK dacă trebuie să vin să te iau de aici la jumătatea anilor de studiu, ca să-ţi înfiinţezi propria firmă.“

Şi aproape aşa s-a şi întîmplat. Daniel a abandonat cursurile de programator de la Universitatea California şi a fondat, la vîrsta de 21 de ani, Disqus – o companie care acum atrage finanţări de milioane de dolari de pe piaţa de capital. Nu a făcut singur acest lucru, ci cu Jason Yan, bunul său prieten, cu care se joacă de cînd aveau 13 ani.

Încă din şcoala generală, erau consideraţi tocilari. Cei doi îşi băteau capul cu modul în care sînt construite obiectele, discutau despre calculatoare şi realizarea de websiteuri. Erau îndrăgostiţi de comunităţile online. Atunci, ca şi acum, aveau mai mulţi prieteni în mediul virtual decît offline.

La şcoală şi apoi la facultate, s-au cam plictisit, căci abia aşteptau să lucreze în timpul liber la proiectele la care se gîndeau. Au decis că aşa învaţă mai mult. În momentul în care un incubator de afaceri le-a oferit o sumă modică pentru ideea din spatele Disqus, au decis să se lase de facultate.

Ce au copt cei doi? Un sistem gratuit de comentarii pentru site-uri, care a devenit destul de repede cea mai populară platformă de acest fel. E o soluţie tehnică întrebuinţată de milioane de pagini web şi accesată în fiecare lună de un miliard de vizitatori unici.

„Aş bea o bere“, spune Daniel Ha, încercînd să-şi dreagă vocea după două minute de povestit. Un coleg îi desface şi îi întinde o sticlă. Rezerve sînt suficiente la sediul Disqus, dintr-o clădire înaltă din centrul oraşului San Francisco, căci frigiderul e plin de sus pînă jos cu beri de tot soiul, din care se servesc angajaţii. Doar o şampanie şi un recipient de chefir organic strică uniformitatea şirurilor de sticle de bere. Pe frigider e prins un desfăcător magnetic, pe care s-a creat o cocoaşă măricică din capacele rămase să depună mărturie pentru ce a stat cîndva la rece. Lîngă frigider – rafturi cu recipiente cu bomboane, alune şi alte crănţănele.

Sediul Disqus respectă tiparul design-ului interior „de Silicon Valley“: o hală fără tavan fals, astfel încît să se vadă tuburile de ventilaţie, ţevăraia şi cablurile prinse de beton. Încăperea e amenajată pentru muncă, parcat biciclete, tolănit în caz de nevoie de inspiraţie, mîncat şi jucat. La un metru de birourile pe care stau monitoarele mari la care se uită fix tineri cu căşti pe urechi, e un hamac cu perne, suspendat pe un suport de metal. Mai încolo – încă unul, dar cu umbrelă, pentru a opri lumina tuburilor fluorescente de deasupra. Există şi un colţ cu fotolii viu colorate, puse lîngă un dulăpior pe care aşteaptă, una peste cealaltă, vreo 12 cutii cu jocuri. Zona pentru prînz are mese şi bănci de lemn, ca prin parcurile pentru picnic.

Bicicletele angajaţilor stau în suporturile aflate la cîţiva paşi de zona de mîncat. Aici e şi locul în care Daniel Ha, detaşat şi sorbind din cînd în cînd din sticla de bere din faţă, explică de ce crede că a reuşit. Pasiunea pentru tehnologie, insuflată de tatăl său, dar şi naivitatea care l-a împins spre decizii la care alţii nu s-ar încumeta.

În viziunea cofondatorului Disqus, Silicon Valley rămîne locul cel mai potrivit pentru firma pe care o conduce, deoarece „e un entuzism aici pentru a crea lucruri, fapt care atrage profesionişti din întreaga lume.“ E o energie alimentată şi de faptul că mediul e în aşa fel gîndit încît încurajează împlinirea viselor, ca în cazul lui Daniel, care a reuşit să creeze o companie de succes urmîndu-şi dragostea din adolescenţă – comunităţile din mediul online.

Impresia comună despre comentatorii de pe Internet oscilează între personaje anonime puse constant pe harţă, şi cei frustraţi. În schimb, Daniel Ha crede că persoanele care lasă comentarii online sînt oameni „foarte implicaţi, entuziaşti, formatori de opinie“. Şi care, iată, pot să-ţi aducă foarte mulţi bani.

Silicon Valley i-a atras ca un magnet şi pe Michael Buckwald şi David Holz. Cei doi au fondat împreună Leap Motion, o altă companie care are aspiraţii mari, la numai trei ani de la înfiinţare. Deşi Michael Buckwald locuia în Washington DC, s-a mutat în San Francisco pentru a porni afacerea. La fel a făcut şi David Holz, care urma doctoratul în Carolina de Nord. „Cele mai bune companii sînt aici.“ Finanţările, de asemenea, dar şi „cei mai talentaţi programatori“ – spune Michael.

„Este foarte uşor să fii distras şi să vrei să te dezvolţi în prea multe direcţii.“

Leap Motion are sediul central la numai zece minute de mers de Disqus, într-o zonă aglomerată cu *start-up*-uri şi companii mature. Ce au adus pe piaţă fondatorii firmei are un potenţial semnificativ de dezvoltare, fiind curtaţi inclusiv de industria de apărare din SUA. Dispozitivul, cu acelaşi nume ca al firmei, este un *controler* care detectează cele mai fine mişcări ale degetelor, pe care utilizatorul le face în aer, deasupra aparatului. Arată ca un memory stick USB dreptunghiular, cu LED-uri discrete care clipesc. Conectat printr-un cablu la calculator, Leap Motion permite controlarea programelor prin mişcarea degetelor în spaţiu, fără să fie atinsă tastatura sau vreun mouse. De exemplu, dacă vrei „să apuci“ un obiect afişat pe ecran, o faci fizic, strîngînd degetele deasupra calculatorului. O aplicaţie amuzantă este cea de sculptat. „Lutul“ se învîrte pe monitor, ca pe o roată de olar, iar prin mişcările mîinii şi ale degetelor poţi da forma dorită obiectului. Pasul final ar fi conectarea la o imprimantă 3D şi, gata, a ieşit ulciorul de plastic.

Leap Motion

După cum povesteşte Michael Buckwald, invenţia dispozitivului este rezultatul a cincişase ani de cercetare pentru doctoratul în matematică făcut de partenerul său în afacere, David Holz. Prototipul avea peste 20 de kilograme şi trebuia cărat în trei rucsaci. A fost greu să convingă investitorii că, în viitorul apropiat, cei trei rucsaci s-ar putea transforma în ceva atractiv pentru publicul larg. Totuşi, au strîns 1,3 milioane de dolari. Banii i-au folosit pentru a face angajări şi a aduce Leap Motion la forma de azi.

Faţa lui Michael nu trădează emoţii. Colţurile gurii îi sînt îndreptate mai tot timpul în jos. Cînd vorbeşte, parcă se forţează să tragă de buze, iar vocea nu are inflexiuni. Părul lins, perfect aşezat, se termină pe frunte cu o şuviţă alunecată în partea stîngă. Tricoul negru, blugii uzaţi şi scaunul de birou şui pe care stă nu se potrivesc cu imaginea clasică a unui CEO. Totuşi, se exprimă ca unul. „Credem în puterea transformatoare a Leap Motion.“ „Credem că va schimba în bine vieţile oamenilor, dar şi că este o afacere bună.“

Controler-ul Leap Motion a fost lansat pe piaţă în vara anului trecut. Deja sînt peste 150 de aplicaţii cu care poate fi întrebuinţat şi în fiecare săptămînă se mai adaugă zece aplicaţii. Dacă acum, multe sînt legate de divertisment, inventatorii produsului văd cel mai mare potenţial în dezvoltarea industrială a acestuia. Posibile utilizări: în sala de operaţii poate fi folosit de chirurgi ca să nu mai atingă monitoarele, în industria de fast-food – pentru preluarea comenzilor, sau în imprimarea 3D.

„Este foarte uşor să fii distras şi să vrei să te dezvolţi în prea multe direcţii“, spune Michael, mai ales că primesc foarte multe propuneri tentante de la parteneri pentru dezvoltarea *controler*-ului. Le refuză, căci e nevoie de „multă disciplină“.

Destui investitori consideră, se pare, că Leap Motion poate produce o revoluţie în privinţa interacţiunii cu programele de calculator, căci firma a strîns pentru dezvoltare, în ultimii ani, 45 de milioane de dolari, conform datelor oferite de Michael Buckwald. Apropo, Michael are 24 de ani.

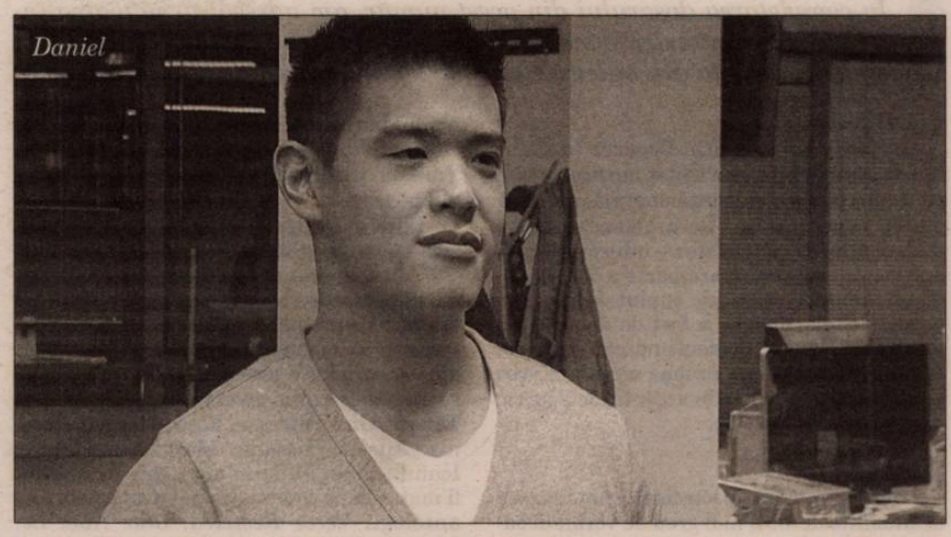

Daniel

Companiile mici şi medii, de genul Disqus sau Leap Motion, sfîrşesc de multe ori prin a fi cumpărate de giganţii din Silicon Valley. „În medie, facem o achiziţie la trei săptămîni“, spune Guido Jouret, vicepreşedinte al Cisco Systems, companie care s-a impus la nivel mondial în reţelele de comunicaţii. Au făcut peste 160 de achiziţii şi au ajuns la 15.000 de angajaţi doar în campusul lor din oraşul San Jose, tot din zona Silicon Valley. În lume au 100.000 de angajaţi, conform reprezentantului societăţii. Compania deţine propriul fond de investiţii, dar e în legătură cu firmele de finanţări *venture*, pentru a le indica zonele de care sînt interesaţi. După ce au oferit bani unui *start-up*, iar firma ia elan, capitaliştii *venture* vor să vîndă şi de aceea se interesează din timp care sînt investiţiile cele mai atractive pentru marile companii – explică vicepreşedintele Cisco.

Tendinţele în Silicon Valley sînt destul de fluide pentru că Silicon Valley se reinventează mereu. A fost centrul semiconductorilor, apoi al programelor de calculator. În ultimii ani – nucleul tehnologiilor mobile, iar acum e vorba despre biotehnologii şi tehnologii prietenoase cu mediul. După cum descrie Guido Jouret toată atmosfera din zonă, Silicon Valley e un loc uimitor, în care inovaţia se întinde ca ciupercile după ploaie. Angajaţii unor companii pleacă, la un moment dat, de acolo pentru a-şi începe propriile firme, care, la rîndul lor, devin alte resurse pentru idei şi expansiune.

Competitorii discută între ei, căci toţi sînt fizic aproape unii de alţii în Silicon Valley, fiind o comunitate strînsă într-un spaţiu limitat. Aglomeraţia de firme pe metrul pătrat aduce şi o luptă pentru forţa de muncă foarte bine pregătită. Guido Jouret menţionează că în Statele Unite şi Europa „nu există suficienţi programatori“. Cererea e mai mare decît oferta. Orice absolvent al Universităţii Stanford din California are din start şansa să se angajeze în o mulţime de companii.

De aceea, Cisco, asemeni multor alte firme, apelează la străini. „Jumătate dintre oamenii pe care îi veţi întîlni (în companiile din zonă – *n.r.)* nu sînt născuţi în Statele Unite,“ punctează Guido Jouret. Din cauză că nu găsesc suficienţi profesionişti pentru nevoile companiei, Cisco şi-a mutat o parte din producţie în zonele în care reuşesc asta. Spiritul Silicon Valley nu poate fi dus însă în alte locuri, căci – spune vicepreşedintele Cisco – zona e un nucleu uimitor al inovaţiei, pe care multe ţări au încercat să-l reproducă cu diferite grade de reuşită. Silicon Valley e „un loc unic“.

Reportajul face parte dintr-o serie de articole pe tema Silicon Valley.

***Octavian Coman** este jurnalist.*

Revizitarea trecutului muzical

În completarea dosarului din acest număr, am adresat următoarea întrebare celor care azi fac muzică electronică la noi: Cu cine aţi colabora şi ce aţi revizita din muzica electronică românească de dinainte de '89?

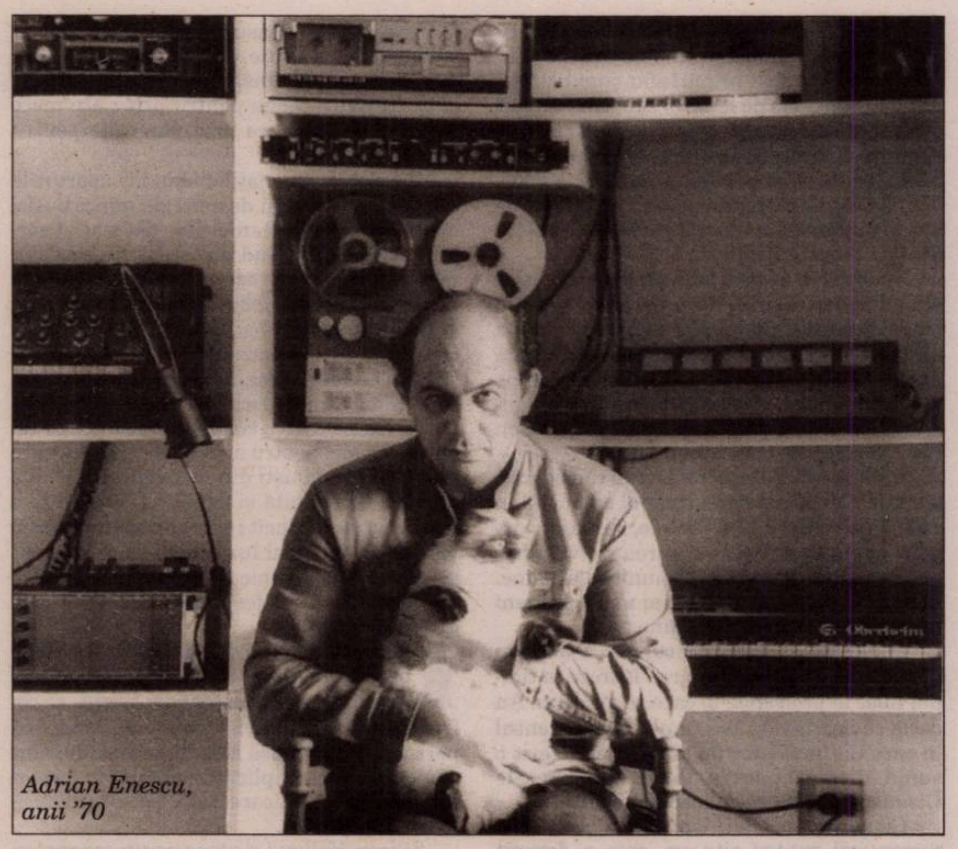

Adrian Enescu, anii '70

COUGHY

În mod clar cu Florin Bogardo (dacă ar mai fi trăit) pentru că a tratat muzica uşoară cu tandreţe şi cu eleganţă enormă, dar fără pic de superioritate. De asemenea, dintre toate cuplurile compozitor – interpretă care au dus, în cea mai mare parte a lor, la declinul ambilor membri, cuplul Florin Bogardo – Stela Enache a fost de departe cel mai reuşit, ambii evidenţiind calităţile celuilalt. Noi nu ne-am propus niciodată vreo colaborare, nu credem în acest fel de a lucra; dar revizitare, asta da.

DJ VASILE

Despre muzica electronică românească de dinainte de '89 e mai greu de vorbit deoarece în România au fost puţini reprezentanţi ai acestui gen. Aş scoate totuşi la lumină nouă pe distinsul Adrian Enescu, pe Doru Căplescu, pe Mircea Florian şi pe Fraţii Nanu.

ELECTRIC BROTHER

În perioada de dinainte de '89 nu ştiam mai nimic despre scena electronică românească. Am început să aflu cîte ceva după Revoluţie, cînd am intrat la liceu. Ştiam, bineînţeles, de muzica de film compusă de Adrian Enescu şi eram fan. De altfel, cu Adrian Enescu am avut bucuria să colaborez în 2001, cînd m-a invitat, pe mine şi pe alţi cîţiva producători, să remixăm cîteva piese mai vechi de-ale lui pentru albumul *Diva Inamorata*. Rămîne pentru mine unul din momentele de vîrf. M-am simţit atunci de parcă am trecut un examen important. Şi este singurul compozitor şi producător de muzică electronică de dinainte de '89 care a avut generozitatea să stea de vorbă cu mine, să asculte ce fac şi să-mi dea permanent feedback şi idei. Anul acesta îmi doresc foarte mult să-l conving pe Sorin Chifiriuc să cînte pe o piesă pe care deja am scris-o. Îi fac această invitaţie aici, acum. Am scris-o cu gîndul la vocea lui, de la început. Concertele cu Roata din Bucureşti şi de la Teatrul de Vară din Costineşti sînt încă foarte vii în capul meu.

Dacă aş revizita vreun moment din muzica electronică românească de dinainte de '89? Nu neapărat din muzica electronică, dar da, mă preocupă asta! Acum aproape doi ani am făcut o propunere casei de discuri Electrecord, în momentul cînd împlinea 80 de ani. Am produs o serie de remixuri după piese româneşti din diverse perioade (Maria Tănase, Gică Petrescu, Roşu şi Negru, Phoenix, Aura Urziceanu, Margareta Pîslaru, Ioan Luchian Mihalea etc.), care ar fi putut fi material de compilaţie în stilul celebrelor antologii *Verve Remixed, Blue Note Revisited, Atlantiquity, Motown Remixed* ş.a.m.d.

Toate casele mari de discuri au înţeles că stau pe un catalog fenomenal, dar care trebuie împrospătat şi readus în atenţia publicului. Nu poţi să aştepţi să revină o modă, pur şi simplu, să înceapă toată lumea din senin să reasculte romanţe sau ştiu eu ce alt stil. Trebuie să provoci cumva aceste lucruri. Sînt convins că pînă şi radiourile comerciale ar fi fost interesate să difuzeze remixurile pentru că e vorba de istorie. Sînt refrene intrate în memoria colectivă, doar că trebuie puse într-o formă nouă. Iar această formă nouă ar fi readus în atenţie şi originalele. Oricum, răspunsul lor a fost atît de „îngust", încît piesele sînt încă la mine în laptop şi în seturile mele, atunci cînd mixez.

„Refrene intrate în memoria colectivă."

FIERBINŢEANU

Oricît de tentant şi de interesant ar putea fi, nu aş revizita muzica electronică românească de dinainte de '89 şi nu aş colabora cu cei care se revendică din perioada aceea. Nu din lipsă de afecţiune, ci pentru că doresc să fac o muzică realmente personală şi nouă. Şi mai am de muncă, pentru că a mă orienta cu adevărat spre viitor este mai greu decît a remodela sau reinterpreta, postmodernist, un trecut care nu este al meu. Din acelaşi motiv, dacă sînt văzut ca făcînd parte din muzica electronică românească de azi, sper ca viitorul foarte apropiat să-mi dezlipească, oricît ar fi de dureros şi oricît de mult aş regreta, această etichetă. Şi oricare altă etichetă, fireşte.

K-LU

La capitolul colaborări nu aş avea nici cea mai mică pretenţie, dacă un artist din garda veche a muzicii româneşti şi-ar îndrepta privirea spre stilul meu, aş zice da numaidecît. Iar dacă ar fi să aleg pe cineva anume, mi-ar fi greu să aleg între Aura Urziceanu, Mihaela Mihai şi Marina Voica. Despre muzica electronică românească de dinainte de '89 ştiam foarte puţine lucruri, am aflat mai multe odată cu accesul la Internet. Sînt curios cum privea lumea atunci apariţia albumelor *Funky Synthesizer* vol. 1 şi 2 ale lui Adrian Enescu.

SILENT STRIKE

Mi-am dorit să colaborez cu Adrian Enescu, iar asta s-a întîmplat deja în anul 2012, pe piesa „Haiku" de pe albumul meu *Singularity*. Este foarte posibil să mai lucrăm şi în viitor.

VLAICU GOLCEA

Cu Adrian Enescu aş colabora şi, totodată, l-aş revizita. Cred că este unul dintre artiştii care au avut o semnătură extrem de lizibilă în tot contextul de dinainte de '89 şi care s-a folosit în mod supercreativ de potenţialul noilor instrumente.

anchetă realizată
de Marius CHIVU

Ion DUMITRESCU

Condiţia muzicianului outernaţional

Un caz tipic al destinului outernaţional este cel al proiectului Rodion G.A. Rodion Roşca a început să facă muzică în perioada de deschidere culturală a României, între anii 1965 şi 1972, ascultînd muzică achiziţionată din România şi din Ungaria şi experimentînd cu propriile sunete. Şi-a dezvoltat propria metodă DIY de înregistrare şi editare, devenind, la sfîrşitul anilor '70, un *bedroom producer, avant la lettre*. Şi-a inventat propriul generator de ecou din magnetofoane Tesla, a folosit *sample*-uri din înregistrările făcute la Radio Cluj cu propria trupă, pentru a compune noi piese. A reuşit chiar să improvizeze un echipament primitiv de înregistrare *multi-track*.

Toate piesele apărute pe istoricul disc de anul trecut, botezat *The Lost Tapes* şi scos de prestigiosul label britanic Strut Records, au fost construite astfel, în apartamentul din Cluj al lui Rodion Roşca. Metoda lui unică de producţie e unul dintre motivele pentru care *sound*-ul acestei muzici este greu de încadrat. Chiar dacă unii ar putea detecta acolo urme de krautrock sau texturi de cosmic synth, relaţia dintre opera lui şi modelele vestice e ruptă. Datorită acestor circumstanţe particulare şi a unui proces de producţie unic, amprenta muzicii sale pare a fi de pe altă planetă. Ciudate ambalaje prolet-galactice, umplute cu frecvenţe viscerale, domină universul său sonor, împreună cu un focus pe melodia clasică. Între 1979 şi 1987, piesele Rodion G.A. au ajuns pe primele locuri în diverse topuri din România, deşi concertele trupei au fost extrem de rare. Doar două cîntece – „Acolo unde e mister" şi „Amintiri" – au fost vreodată lansate pe un disc Electrecord – *Formaţii Rock 5*, produs în anul 1980.

***Ion Dumitrescu** este membru al colectivului Future Nuggets, al trupei Steaua de Mare şi al label-ului Ambassador's Reception, care s-a ocupat de relansarea muzicii lui Rodion Roşca.*

Alexandra CĂTANĂ

Un cadou simbolic

Eram doctorandă în anul I la Facultatea de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai“, cînd m-am temut pentru prima dată că mi se va oferi „spagă“.

Era cu puţin înainte de începerea sesiunii de examene cînd, într-o seară, la telefon, o voce cunoscută din cadrul departamentului mă anunţa că este o studentă în ultimul an, din Republica Moldova, venită cu bursă, care a picat de trei sau patru ori examenul la cursul ale cărui seminarii le conduceam, şi că aceasta este ultima ei şansă să promoveze; în caz contrar nu va putea absolvi. În primul moment, am încremenit pentru că nu ştiam cum să spun mai repede nu, cu atît mai mult cu cît eram conştientă că cea mai mică supiciune din partea coordonatoarei mele de doctorat, în acest sens, ar fi însemnat încetarea definitivă a oricărei colaborări dintre noi. M-am fistîcit şi am spus cu jumătate de voce că studenta e bine venită în orele de consultaţii şi că tot ce pot face pentru ea, ca şi pentru toţi ceilalţi studenţi, este să îi ajut să lucreze suplimentar şi să înţeleagă mai bine materia. M-am liniştit puţin cînd am fost asigurată de aceeaşi voce, uşor amuzată acum, că nu se pune problema de nimic altceva, decît de nişte consultaţii. Cîteva zile mai tîrziu, m-am dus, aşadar, timorată şi stresată spre facultate, întrebîndu-mă tot drumul: „ce mă fac dacă fata scoate un plic?“ Mă aştepta la uşa cabinetului şi, pînă nici n-a apucat să-mi zică „bună ziua“, m-am răstit spunînd: „Nu pot decît să vă ajut să parcurgeţi materia, aţi înţeles?“ A înţeles, fiindcă nu a făcut nici cea mai mică aluzie, nici atunci, nici în zilele următoare, cînd a venit cu dosarul cu fişe de lectură şi o listă lungă de nedumeriri. A trecut, în cele din urmă, examenul, la limită, e drept, dar asta nu graţie unui plic, ci faptului că, în ciuda tuturor, a făcut un efort şi s-a pregătit, cît a putut.

M-am întrebat, în repetate rînduri, de ce mi s-a părut atît de „surprinzător“ că fata *nu* a venit cu un plic sau cu alte aluzii de acest fel. E trist să recunoşti că în România un plic sau „o atenţie“ e percepută ca fiind „normalitatea“. Şi, totuşi, lucrurile nu stau chiar aşa, iar experienţa mea m-a făcut să-mi dau seama cît de jenant este să ni se spună lucrul acesta, zi de zi. Eram pregătită să înfrunt pliculeţul, fiindcă aproape toată media ne învaţă de mici că, „la noi“, profesorii, doctorii, funcţionarii, pe scurt toată lumea din sistemul public (şi nu numai!) ia spagă. De ce? Din cauza salariilor mici, a condiţiilor proaste de muncă etc. După aproape zece ani petrecuţi în mediul academic şi cinci în învăţămînt, mărturisesc, însă, că nu am cunoscut pe nimeni care să-mi spună: „Am devenit profesor pentru bani.“ Nu devii profesor pentru bani! Cînd alegi calea aceasta, ştii că, oriunde vei fi, în România sau în străinătate (în prezent, lucrez la un Institut de limbi străine din Elveţia), învăţămîntul va fi mereu una dintre cele mai slab plătite profesii, în raport cu celelalte.

Să nu ne amăgim! Poţi ajunge accidental profesor, fiindcă nu ai alternative, fiindcă nu-ţi găseşti imediat după absolvire job-ul visat, fiindcă ai nevoie de un an sau doi ca să te decizi încotro vrei să mergi, dar asta nu înseamnă că *ai devenit* sau că vei rămîne profesor. Lucrezi ca profesor un timp, după care treci mai departe. În schimb, în spatele fiecărui curs bine predat, este o muncă enormă, nu neapărat de pregătire a planului de lecţie (cum cred mulţi), ci de pregătire şi de formare personală. Nu poţi sta în faţa a treizeci de oameni vorbindu-le despre cărţi pe care nu le-ai mai deschis de zece ani. Nu poţi să îi faci receptivi şi curioşi, cînd propria-ţi curiozitate se opreşte odată cu ultimul minut al cursului. Predatul nu e un job care se opreşte la ora şase, e un proces de automodelare şi de formare continuă.

De ce te trezeşti atunci acceptînd într-o zi un plic?

De ce te trezeşti atunci acceptînd într-o zi un plic? Sincer, nu ştiu. Poate că nici nu o faci, ca mulţi alţii, poate eşti decis să rezişti şi să încerci cu disperare să schimbi ceva, sau poate oboseşti, ca mulţi alţii, şi te trezeşti într-o zi sătul şi copleşit de frustrări. Sătul să ţi se vorbească mereu despre asta, fără să se facă nimic concret pentru a schimba lucrurile; sătul să vezi proteste şi reacţii ofuscate la adresa sistemului de învăţămînt românesc, doar în preajma examenelor de bacalaureat şi a testelor naţionale, pentru ca apoi toată dramă să fie repede uitată; sătul să te lupţi cu „sistemul“ şi, mai ales, să le explici oamenilor că ei *sînt* „sistemul“, că nu pot pretinde performanţă de la un om care este mult prea stresat de următoarea factură, ca să se poată cu adevărat concentra asupra educaţiei copilului tău. Chiar nu e deloc plăcut cînd, la aproape treizeci de ani, eşti nevoit să îţi suni părinţii ca să îţi plătească chiria, fiindcă salariul pe care îl ai nu-ţi acoperă nici măcar cheltuielile de bază.

Încercaţi să vă imaginaţi cum v-aţi simţi în momentul în care un puşti de cincisprezece ani ar intra în biroul dumneavoastră, cu şapcă şi ochelari de soare de marcă, aşezîndu-se nonşalant şi spunîndu-vă că are, în acea clipă, în buzunar mai mult decît salariul dumneavostră lunar. Eu, una, am zîmbit şi m-am amuzat oarecum, fiindcă puştiul avea dreptate. Iar dacă aveţi impresia că asta se întîmpla în România, vă înşelaţi! Se întîmpla în Elveţia! Acesta este şi motivul pentru care probabil am zîmbit şi nu m-am simţit jignită, deoarece aici, chiar şi cu un salariu considerabil mai mic decît bugetul lunar al unui tînăr de bani gata, îţi permiţi să îţi plăteşti singur chiria, facturile şi, din cînd în cînd, să-ţi mai oferi o carte şi o vacanţă. În România, mi-ar fi fost aproape imposibil! Şi în clipa în care am realizat lucrul acesta, mi-am spus că nu vreau să îmi oblig familia să-mi plătească chiria pînă voi ieşi la pensie. Nimeni nu se aşteaptă să se îmbogăţească intrînd în învăţămînt, dar se aşteaptă la o minimă decenţă. Din păcate, în România, lipsa ei nu este un motiv serios de îngrijorare. Lipsa fondurilor pentru învăţămînt, pentru sistemul medical sau pentru oricare alt sector public este o ştire suculentă, utilizată chibzuit doar atunci cînd interesele o cer.

Gandhi spunea cîndva că trebuie să fii schimbarea pe care vrei să o vezi în lume. Frumos, dar e mai simplu să învinuieşti „sistemul“! Eu, una, nu am vrut să o fac, la fel cum nu am vrut niciodată să plec din România. Cît timp am fost acolo, am încercat să asigur acel nivel de „minimă decenţă“, şi pentru mine, şi pentru cei din jurul meu. De aceea, nu am dat niciodată spagă, pentru că m-am încăpăţînat să cred că se poate şi altfel, chiar şi atunci cînd toţi îmi spuneau (şi încă îmi mai spun): „Tu visezi, fetiţo!“ Am ştiut, în schimb, să spun mulţumesc atunci cînd am considerat că cineva merită. Cînd un funcţionar mi-a oferit adeverinţa solicitată în două zile, şi nu în două luni – cum ar fi putut să o facă, fiindcă „sistemul“ o permitea –, am spus mereu mulţumesc şi uneori am oferit o simplă ciocolată sau o pungă de cafea *după*, mereu *după* ce mă vedeam cu adeverinţa în mînă şi *fără* ca persoana să fi avut cea mai mică suspicine că o voi face.

Cînd vedeam că se aşteaptă la ceva, m-am abţinut întotdeauna şi am preferat să aştept cele două luni regulamentare (uneori transformate în patru sau cinci), fiindcă ar fi fost o ipocrizie în plus în cinstea „sistemului“. Şi am făcut la fel cu prietenii, cu familia, cu profesorii cu care am lucrat şi cărora, cu mult după promovarea examenelor, le-am cerut să accepte un cadou simbolic, o carte sau ceva de genul acesta, ca mulţumire pentru timpul, ajutorul şi grija pe care mi le-au oferit.

Depinde doar de noi ce cale alegem şi ce cale vrem să-i învăţăm pe ceilalţi să aleagă.

În consecinţă, mi-a fost cu mult mai greu să ajung unde sînt acum, fiindcă fiecare etapă a presupus un efort susţinut şi extrem de multă perseverenţă. Am descoperit, totuşi, că se poate şi aşa. Depinde doar de noi ce cale alegem şi ce cale vrem să-i învăţăm pe ceilalţi să aleagă. În ambele cazuri, însă, nu se poate clădi nimic, dacă ne amintim să protestăm împotriva „sistemului“ şi a lipsei de performanţă pe care o atrage, doar de două ori pe an, şi atunci şovăielnic sau doar din faţa televizoarelor.

***Alexandra Cătană** este profesoară de limba română şi limba engleză, la un Institut de limbi străine din Geneva, Elveţia.*

Cu ochii-n 3,14

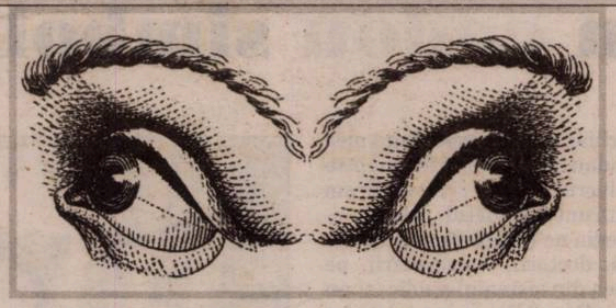

DACĂ VĂ ÎNTREBAŢI DE CE, LA NOI, LUMEA NU PICURĂ CÎND PLOUĂ: NICĂIERI NU MAI EŞTI FERIT DE SIMBOLURI AGLOMERATE

■ Dacă vă întrebaţi de ce melcii au o memorie aşa slabă, ei bine, savanţii au descoperit-o şi pe-asta: din cauza stilului de viaţă stresant. Probabil, probleme imobiliare şi de punctualitate. (**M. C.**)

■ Printre şoferii de taxi uimitori, am descoperit o nouă categorie: şoferii psihologi, şi chiar psihoterapeuţi. Însă doar pentru doamne şi domnişoare. „Pentru a le elibera de balastul de la servici, ca să se ducă acasă curate" – după cum ne-a spus unul dintre reprezentanţii noii posibile bresle. Apoi a adăugat: „Cei de acasă îmi mulţumesc." Să mai spună cineva că, la noi, lumea nu face psihoterapie. Ambulantă. (**I. P.**)

■ Pe 12 noiembrie anul trecut, i-am scris unei firme germane de instalaţii, care îmi vînduse o baterie de chiuvetă defectă, că unul dintre robinete picură, şi am încheiat cu întrebarea disperat-politicoasă: „Ce se poate face?" La mai bine de trei luni, după ce renunţasem să mai aştept o reacţie şi reparasem robinetul singur, strîngîndu-l mai tare, primesc cel mai concis răspuns tardiv pe care l-am văzut vreodată: „Strîngeţi mai tare!" (**M. P.**)

■ Candidata pentru Primăria Parisului din partea UMP, Nathalie Kosciusko-Morizet, a venit cu propunerea ca staţiile de metrou abandonate să fie transformate în piscine publice. Cam ca staţiile de metrou funcţionale din Bucureşti atunci cînd plouă, dar igienizate, iluminate şi decorate. (**M. C.**)

■ Duminica trecută, parcul tematic Legoland din Windsor, Anglia, planificase o „zi întreagă de distracţii" pentru nişte familii musulmane. Vestea a umplut de furie extremiştii britanici de dreapta, care au început să trimită ameninţări cu moartea pe adresa conducerii parcului. Drept urmare, „ziua întreagă de distracţii" a fost anulată. Nicăieri nu mai eşti ferit de politică/religie pe lumea asta. (**L. V.**)

■ Ca în fiecare an, în preajma zilei Sfinţilor Mucenici, prin magazine au apărut „kit-urile de mucenici". Nu au patimi, ci doar simboluri ale infinitului, din cocă, alături de nucă, rom şi scorţişoară. (**S. G.**)

■ Aflăm dintr-o ştire de pe Yahoo! că, pe măsură ce aurul, argintul sau cuprul extrase din mine se împuţinează, un nou tip de minerit, numit „mineritul urban", ar putea înlocui, treptat, vechiul minerit. Mai exact, toate aceste metale vor fi extrase nu din mine, ci din telefoanele mobile, din tabletele şi calculatoarele pe care sîntem gata să le aruncăm la gunoi. Însă pe „minerii urbani" deja îi putem întîlni prin autobuze şi alte locuri aglomerate, ei muncesc în avans şi *undercover*. (**A. P.**)

IATĂ CĂ ROMÂNIA NU EXPORTĂ DOAR PERSOANE DE CAUCIUC

■ Tentativă de fraudă electorală în Franţa. La Saint Denis, pe lista electorală s-au înscris 86 de cetăţeni provenind din România. Cu toţii au aceeaşi adresă de domiciliu. Iată că România nu exportă doar forţă de muncă ieftină, ci şi alegători bine antrenaţi. E un fel de metodă „Autobuzul" într-o variantă îmbunătăţită. (**M. M.**)

■ Am auzit că există Agenţia Naţională a Traficului de Persoane. Cum „a"? Adică traficul de persoane şi-a făcut agenţie? (**M. V.**)

■ China nu produce doar pantofi de cauciuc, chiloţi de plastic, cearşafuri de hîrtie şi suveniruri din tablă, ci, mai nou, a ajuns pe locul trei mondial, după Uniunea Europeană şi Statele Unite, la numărul articolelor de cercetare ştiinţifică. Deocamdată însă, studiile chinezeşti sînt citate şi menţionate doar de către cercetătorii din Coreea de Sud şi Taiwan. (**M. C.**)

N-AM ÎNŢELES TEORIA (DIN 1931) DESPRE ORIGINEA DISCUŢIILOR RECENTE

■ La o televiziune de ştiri se vorbea despre o firmă, al cărei nume fusese menţionat în fugă şi nu l-am prins, care, în ziua de 8 Martie, a dat liber tuturor femeilor. În imaginile care însoţeau această informaţie apărea sediul DNA din Craiova. M-am gîndit că procuroarele vor primi liber de Ziua Femeii (sau inculpatele?)... Pe urmă am realizat că 8 Martie cade sîmbătă, adică într-o zi liberă, şi n-am mai înţeles absolut nimic. (**A. M.**)

■ Medicii spitalului londonez Great Ormond Street şi-au propus să crească urechi, nasuri şi alte cartilagii, pornind de la celule stem recoltate din grăsime. Piftia din urechi (de porc) ar putea deveni noua *supă primordială*, cum numea Aleksandr Oparin teoria sa despre originea lumii, în proaspăt constituita şi deja înfometata Uniune Sovietică. (**M. P.**)

■ Prin Bucureşti a apărut un lanţ de simigerii numite Zaraza (personaj inventat de Ion Pribeagu pentru un tango din 1931 cîntat de Cristian Vasile), care foloseşte imaginea lui Ibrahim Ferrer (muzician cubanez, membru al Buena Vista Social Club, mort în 2005). Cum adică, ce au în comun toate astea?! (**M. C.**)

■ Îmi spune un prieten care e bursa discuţiilor din sauna clubului la care merge: criza din Ucraina şi uleiurile aromatice de proastă calitate pe care le cumpără unii din Obor. Combinaţia mi se pare perfectă. (**A. M. S.**)

■ „Du-te dracu'!", vechea trimitere a preopinentului pe un traseu diabolic, pare a fi suferit o schimbare de direcţie, inspirată de evenimente relativ recente. Deunăzi, trecînd printr-o piaţă, am auzit-o pe una strigîndu-i alteia: „Du-te la Tanacu, te-aşteaptă Tanacu!". (**D. S.**)

PUBLICITATE

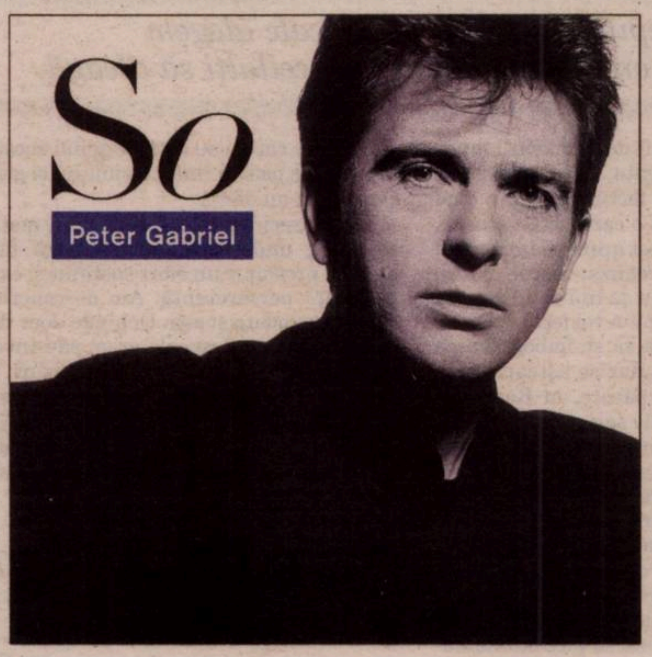

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK FM It Rocks!
PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC, LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul, DILEMA, OK!, DRAGOSTE, metropotam.ro, INFO MUSIC, iConcert.ro, orașul meu, APPM, 24-FUN, ring, CATAVENCII, BestMusic, VIXTORIA, 220.ro, HotNews.ro, smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

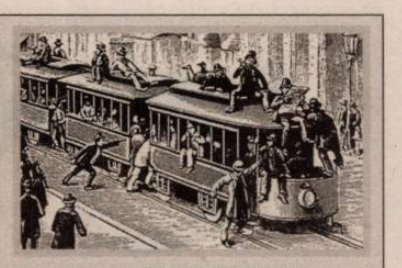

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **527** ■ 20-26 martie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Chipuri ale ticăloşiei“

pagina 3

STELA GIURGEANU

„Discursul urii“

pagina 21

ALEXANDRU CIZEK

„Ani fatidici“

pagina 23

Neamuri proaste

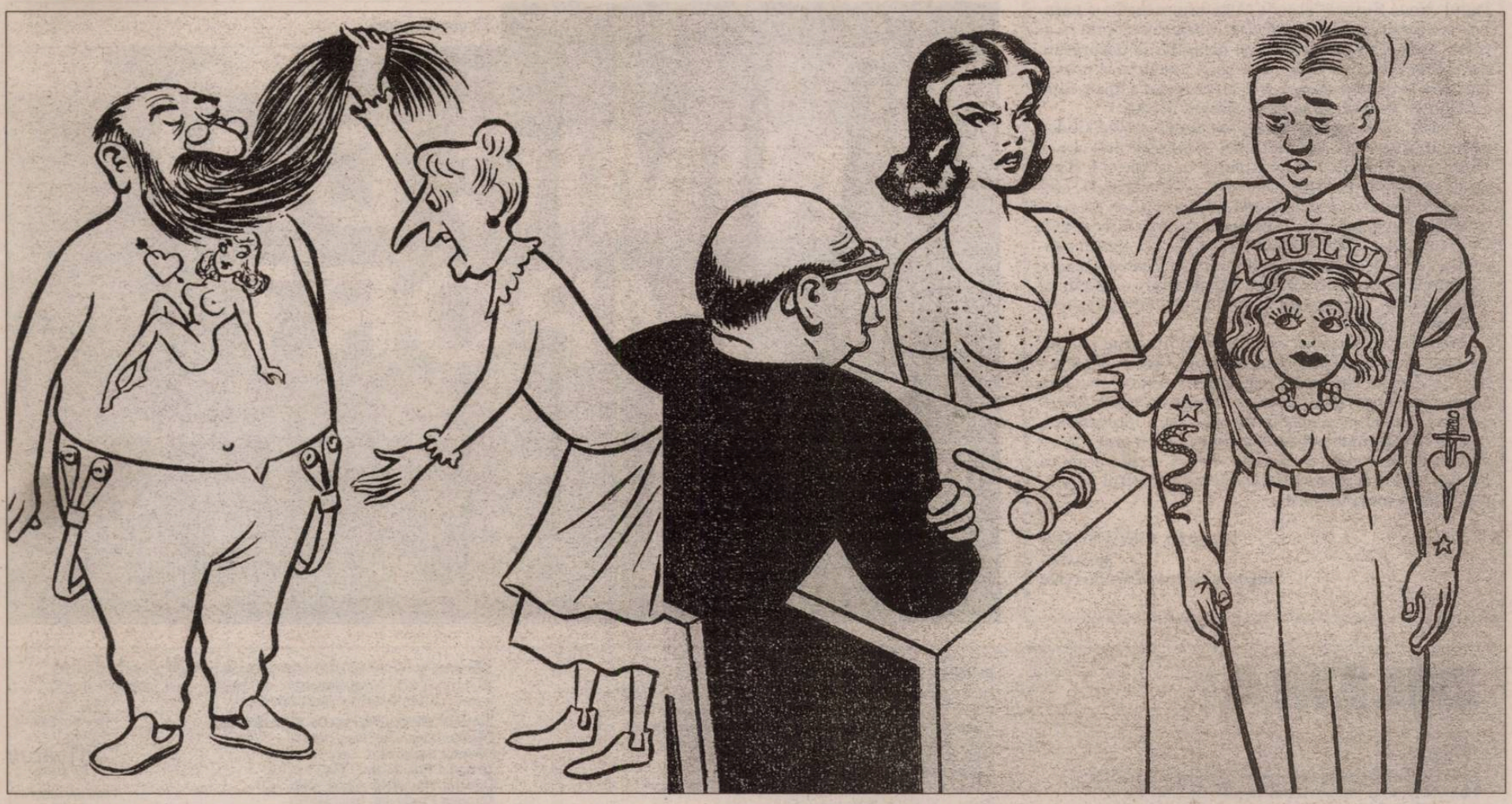

„Daţi în mitocan, nu-l lăsaţi, căci el insultă pe poporul suveran!“

IACOB NEGRUZZI

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

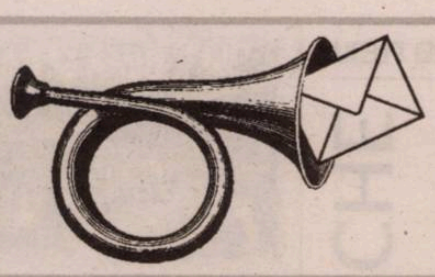

turneu de inbox

Jurnalist de meserie. E prea puțin?

Profesia mea e cea de jurnalist. Așa scrie pe legitimație, așa mă prezint cînd sînt întrebată ce meserie am, așa am ales. Asta înseamnă că știu să fac, pentru că am învățat și pentru că am deprins exercițiul, anumite lucruri, bine definite, care intră în rețeta meseriei. Cel mai important dintre ele, care există în orice știre de 3000 de semne, în orice emisiune, în orice relatare de presă este acela al menținerii în interval. Pare simplu, dar este cel mai greu de făcut. Jurnalistul este un actor de interval. Nu e nici politician, nici vocea poporului. Ca atare, rostul lui, utilitatea pe care o are în ecuația publică este aceea de a transmite mesajele, de a intermedia dialogul între registrul autorității publice și cel al societății. Orice pas în plus înspre politic sau înspre popor înseamnă derapaj. Ambele variante sînt posibile prin iluzia puterii, pe care un E. Kantorowicz o identifică în complexul lui Dumnezeu.

Sigur, poate să pară o raportare idilică la meseria de jurnalist. Dacă deschizi televizorul și nimerești pe majoritatea canalelor de știri – chiar ipocrită. Jurnaliștii cu anvergură publică, cu audiență fenomenală, cu octavele ridicate sînt cei puternici și iau, pe rînd, locul politicienilor și al cetățenilor. Pe interval e incomod, plictisitor, prost plătit și cu iz de epocă apusă. Ori ești politicianul care împarte (promisiuni), ori ești el, poporul suveran, care cere (iluzii). Ori ești politicianul care distribuie recompense, ori ești poporul care cere execuții publice. Depinde de miza personală, de prioritățile patronului de presă și uneori de chef. Domnul Mihai Gâdea le-a avut pe toate, așa că a trecut la fapte.

A avut chef să se măsoare cu Andrei Pleșu. Și nu oricum, ci de la înălțimea demiurgică pe care ți-o dă abilitatea de a fi, pe rînd, autoritate publică și popor obidit. Vreme de o oră, persoana lui Andrei Pleșu a umplut, prin uzurpare, spațiul studioului de la Antena 3. El nu era prezent, dar tocmai de aceea erau acolo ceilalți jurnaliști ai instituției. Execuția a fost brutală, fără gesturi fine. Nici vorbă de manipulare, de ocolișuri, de demonstrații, chiar și dintre cele de-ale casei, sofistice și alambicate. Graba a făcut ca punerea la zid a celui care conduce Colegiul „Noua Europă" și scrie cărți despre îngeri și parabole (ce preocupare dușmănoasă!) să fie prezentată ca atare: „Astă-seară, doamnelor și domnilor, îl dezbrăcăm pe Andrei Pleșu, să vedeți cît somon a mîncat la prînz." Nu intru în analiza de text, pentru că textul a lipsit, fiind vorba doar despre ghioagă, nu despre floretă.

Pentru că și pe legitimația domnului Mihai Gâdea scrie „jurnalist" și dacă e întrebat ce meserie are, așa se recomandă, și pentru că mi-e teamă ca politicienii și poporul să nu creadă că avem cu toții, cei din breaslă, asemenea puteri extraordinare, mă simt nevoită să precizez că unul dintre noi are o legitimație greșită în buzunar. Cum îmi place să cred că nu mi-am rătăcit simțul ridicolului și că, în ciuda dosarului nesemnificativ de cadre (și ce bine că e așa), o minimă recunoaștere a binelui și a răului deține, îmi țin legitimația în buzunar. Este, însă, mult prea puțin.

Antena 3 face o presă monstruoasă. În sensul pur etimologic, monstruos înseamnă ieșire din formă, din familiar. La rigoare, ieșirea din rost. Ceea ce trebuie să facem acum, noi cei care știm să scriem depeșe de 3000 de semne și să acceptăm modestia funcțională a intervalului, este să condamnăm public linșajul pe care îl practică cei alături de care stăm în breaslă. Fie că ne place, fie că nu, ieșirea e una singură și ea presupune efortul de a regăsi și de a instaura forma.

Magda GRĂDINARU
jurnalist
magda_gradinaru@yahoo.com

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ „Between hegemony and mistrust. Representative democracy in the Internet era." Un articol scris de Nadia Urbinati (profesoară de științe politice la Columbia University), publicat pe www.eurozine.com. Pornește de la două exemple de revizuire a Constituției (vă sună familiar subiectul?...). În Ungaria, majoritatea parlamentară a schimbat 22 de articole, unele limitînd anumite drepturi și libertăți, iar Viktor Orbán a „calmat" îngrijorările spunînd: „Poporul e preocupat de facturi, nu de Constituție." În Islanda, după criza financiară, societatea civilă (nu vreun partid, nu vreo comisie parlamentară!) a inițiat o amplă consultare publică privind revizuirea Constituției, iar în final, un consiliu constituțional format din 25 de persoane și ales prin vot universal a aprobat proiectul, după un dialog cu cetățenii (inclusiv pe Twitter și Facebook). Citiți articolul și apoi gîndiți-vă cu cine seamănă România, cu cine vrea să semene și cu cine își permite să semene. (Mircea Vasilescu)

■ *Domnișoara Poimîine și joaca de-a timpul*, de Adina Rosetti, cu ilustrații de Cristiana Radu – o carte de copii care nu e numai pentru copii, precum mai toate cărțile deștepte în domeniu. Care are meritul de a face din niște biete adverbe de timp, aparent abstracte și neînsufletite, niște personaje simpatice și dinamice. Totul pe fundalul unei prezentări grafice fermecătoare. (Iaromira Popovici)

■ Pe 25 martie, Eurosport va difuza primul episod din *Ronnie Show* – un serial despre jocul de snooker, prezentat de multicampionul mondial Ronnie O'Sullivan. (Stela Giurgeanu)

■ „Biserica din cimitir este veche și stricată. Oamenii își doresc ceva nou, frumos și «la modă». Ceva care, cred ei, le-ar face cinste. Ar putea să îngrijească biserica cea veche, ca pe un om bătrîn, care te-a crescut, te-a învățat, te-a ajutat. Să o cureți, să o repare, să ceară restaurarea ei. În loc să facă asta, ei lasă biserica în paragină. Cu mulți bani, ei ridică o biserică nouă, care, cel mai adesea, e cu mult mai puțin frumoasă decît cea bătrînă. În plus, biserica cea nouă nu poate povesti nimic despre istoria lor... La fel se întîmplă și cu casele" – Adriana Scripcariu, *Patrimoniu cultural. Județul Brașov*, Școala Agatonia, 2013. Un manual pentru disciplină opțională, recomandat de Muzeul Național al Țăranului Român și de Muzeul de Etnografie Brașov; apărut cu sprijinul Ordinului Arhitecților din România, se dovedește deosebit de util și adulților, sau în special lor. (Ruxandra Mihăilă)

■ Miercuri, 26 martie, începe cea de-a zecea ediție a Festivalului Internațional de Film București. Recomand apăsat *O zi din viața lui Nick Cave, Upstream Color, Uriașul cel egoist, Poveștile noastre, Murdărie, The Stone Roses: Made of Stone*. S-ar putea să fie singura șansă de-a vedea aceste filme pe ecran mare în România. Pentru mai multe informații, intrați pe www.b-iff.ro (Luiza Vasiliu)

■ Am văzut *Nebraska* în seara de închidere a Festivalului Internațional de Film de la Salonic. Regizorul Alexander Payne, președintele juriului anul trecut, a zis două vorbe pe scenă înainte de proiecție. E genul de film care te face să rîzi și să plîngi în egală măsură. Alb-negru, cu un aer asumat retro, povestea din *Nebraska* pare banală. Dar felul în care recuperează timpul o face spectaculoasă. Nu e nimic eroic în călătoria unui tată aflat la apusul vieții și a fiului său care încearcă să îi facă un ultim hatîr. Ci doar multă umanitate. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă nu i-ați văzut anul trecut la Festivalul *Dilemei vechi* de la Alba-Iulia, ei bine, vineri, 28 martie, Fanfara Ciocârlia vin în București să concerteze

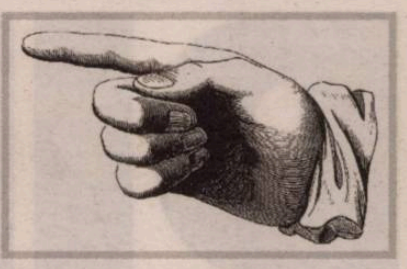

la Palatul Știrbei/Club Eden, Calea Victoriei nr. 107. Luați bilete din timp, căci palatul nu e atît de încăpător. (Marius Chivu)

■ Joi, 20 martie, la librăria Humanitas de la Cișmigiu, o seară dedicată poetului Mircea Ivănescu, cu Gabriel Liiceanu și Al. Cistelecan, cu ocazia apariției volumului *Mircea Ivănescu – versuri*. Și după poezie, merge un jazz – Taissia & Friends, la Energiea, de la 21,30 – „Bucăți de vis". (Adina Popescu)

■ Vineri, 21 martie, începe turneul „Pianul călător". Horia Mihail interpretează Mozart. În București și în alte 12 orașe din țară. Urmăriți-l pe călător! Programul complet al turneului se găsește la pianulcalator.ro. (Matei Martin)

■ *Flori de Spin* este o creație 100% Alexandrina Hristov, de la versuri și compoziție, pînă la orchestrație. Albumul conține atît melodii mai vechi, deja cunoscute publicului – precum „Orașul Umbre", „Pijamale reci", „Flori de spin" și „Spre sud", cea mai recentă –, cît și piese nou-nouțe. Le puteți asculta pe toate în data de 5 aprilie, la Sala Radio, cînd are loc lansarea oficială. (Cristina Ștefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **La ce folosește Ministerul Culturii**

album dilematic Florin Budea

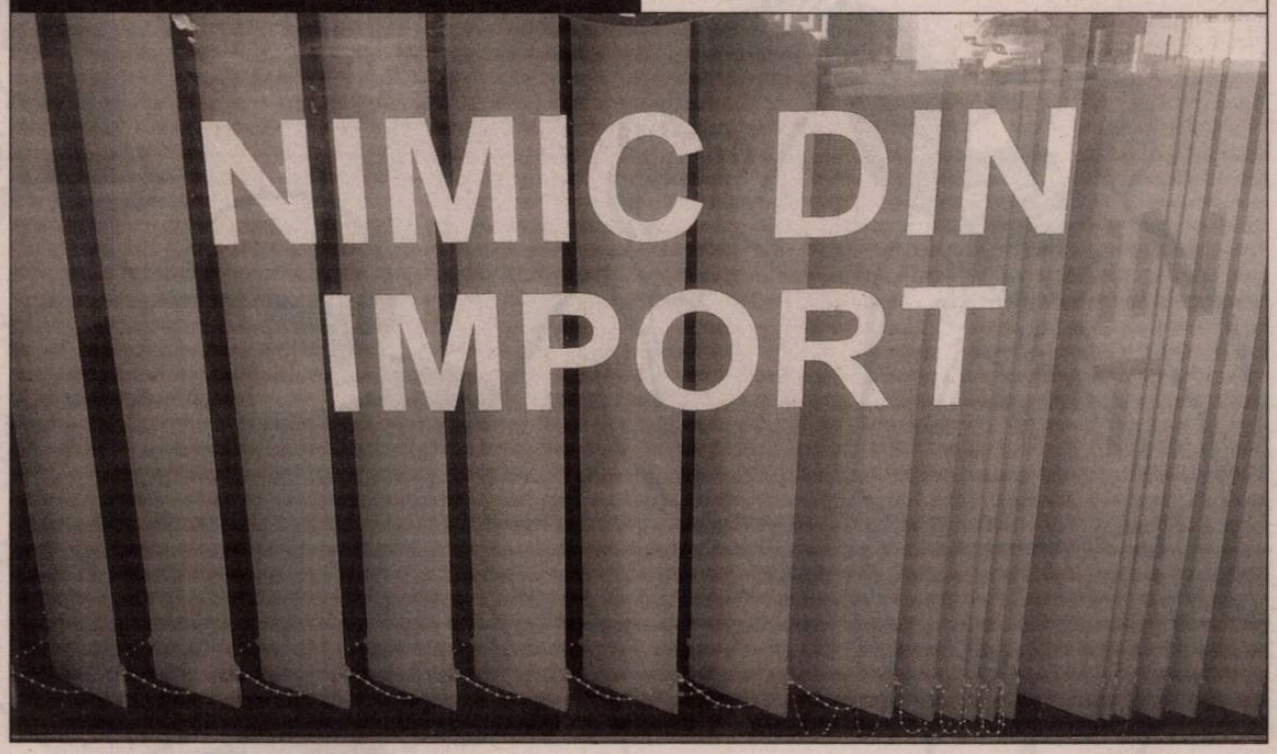

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEȘU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicație audită de BRAT
Tiraj: 8.600
Tipărit la Tipomedia

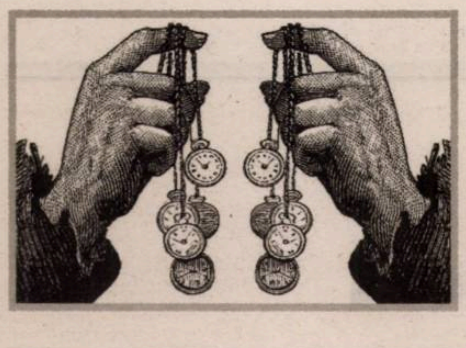

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Chipuri ale ticăloșiei

Cine vrea să înțeleagă (atît cît se poate înțelege) problema răului, trebuie musai să asume, cu tenacitate și acribie, o răbdătoare „muncă de teren“. „Material“ există, slavă Domnului, din belșug. Un capitol aparte – bogat și pitoresc – ar putea inventaria, de pildă, întruchipările *omenești* ale răului, portretele infinit diversificate ale stricăciunii interioare, ipostazele ticăloșiei.

Trebuie spus, mai întîi, că ticălosul nu știe (sau nu crede) că e ticălos. Are justificări pentru tot ce face și, adesea, le declară fără complexe, chiar dacă nu sînt dintre cele mai onorabile: lumea e rea, fiecare trebuie să se descurce cît mai eficient, numai proștii și leneșii sînt săraci, „de ce să fiu eu nătărăul satului?“ etc. Motivația cea mai răspîndită a ticăloșiei se explică printr-un dezlănțuit *spirit de achiziție*. Insul simte mirosul cîștigului și sfîrșește prin a crede că „a fi“ înseamnă, preponderent, „a avea“. Iar în materie de avere nu există limite. Foarte curînd, limita firească a *necesarului* e depășită, pe traiectoria *„mult-mai mult-oricît“*. Evident că, pentru a parcurge cu succes acest traseu, nu trebuie să fii prea scrupulos cu alegerea mijloacelor: treci, fără dificultăți, de la găinărie la vînzarea propriului suflet. Aceleași mijloace sînt inevitabile nu numai pentru multiplicarea bogăției, ci și pentru păstrarea ei. Dar trebuie să recunosc că acest tip de ticăloșie are un fel de „simplitate“ preistorică, chiar dacă nu mai puțin vinovată. Ea nu e decît visul supradimensionat al „ciolanului“, euforia posesiei, cu tot ce decurge din ea: case, mașini, dame de companie, chefuri – la niveluri mai joase, vacanțe exotice, acces la „lumea bună“, hobby-uri nărăvașe, sau, mai ales, sentimentul puterii sau al notorietății – la niveluri mai sofisticate. Mă grăbesc să spun foarte apăsat că nu vreau să culpabilizez, în nici un caz, averea în sine. Există averi care se fac prin rîvnă, ingeniozitate, competență sau noroc. Mă refer strict la cei care își obțin bunurile (și abuzează de ele) prin înșelătorie, mercenariat, eludare a legii, afaceri de gașcă, slugărnicie etc.

Îți răsucești în așa fel onorabilitatea, încît să reiasă că tot ce faci, faci din convingere.

Mai spectaculoasă psihanalitic este ticăloșia asumată ca „misiune“. Ea începe tot ca lăcomie financiară (ești brusc plătit peste orice așteptare, ți se dă pe mînă, indiferent de calificarea ta reală, o funcție, o emisiune, o sursă de vanitate, de prețuire publică sau de clan), dar sfîrșește în schimonosire lăuntrică, într-o formă mai mult sau mai puțin accentuată de paranoia. Cum se petrec lucrurile? La început este tentația: ți se oferă, brusc, un cîștig nesperat, cu mult peste ce erai obișnuit să primești. Dar nu degeaba. Ți se cere, la schimb, o radicală înregimentare: devii soldatul unei „cauze“ prestabilite, dictate „de sus“, fără legătură cu eventualele tale convingeri. Trebuie „să prestezi“, să „livrezi“ ritmic, fără abatere și fără nuanțe. Ești plătit „ca să intri în dispozitiv“. Se poate întîmpla însă ca o fărîmă a conștiinței tale – scînteia de „bine“ care subzistă pînă și în inima ultimului tîlhar – să-ți sugereze că ceva nu e în regulă. Că te-ai vîndut. Că slujești un proiect cu care nu te identifici. În cazul acesta, ai două soluții: ori refuzi să plătești prețul, ori reușești să te convingi că ești sincer, că ești de acord cu ceea ce faci, că te identifici cu „cauza“ pe care ai fost pus să o aperi. Cu alte cuvinte, îți răsucești în așa fel onorabilitatea, încît să reiasă că tot ce faci, faci din *convingere*. Începi să crezi tu însuți în ceea ce crede comanditarul. Te lași locuit de ideile lui. Ajuns în această fază, ticălosul se liniștește, mai ales dacă, umăr la umăr cu el, mărșăluiesc și alții, cu aceeași misiune și cu aceeași recompensă. Arghirofilia se împacă perfect cu inflația eului, *persoana* vie dispare în spatele *rolului* în care a fost distribuită.

Un astfel de parcurs lăuntric explică „schimbările la față“, imprevizibile și întristătoare, ale multora dintre contemporanii noștri. Întîlnești, să zicem, la un moment dat, un gazetar cuviincios, cu care poți face un interviu decent și căruia îi păstrezi amintirea unui profesionist curat. Dintr-odată, mulți ani după această întîlnire, omul irumpe în spațiul public, fericit să te poată „lichida“ (într-o variantă, din păcate, lipsită de haz și de har), trăgînd ochiade complice spre colegii plutonului de execuție. Un altul, care, în 2005, deplînsese public plecarea ta de la Cotroceni („o pierdere“ etc. etc.), trece, fără prea multe explicații, în tabăra celor care te consideră o nulitate. Ce ample reevaluări! Ce vulcanice răsturnări de situație! N-aș vrea să fiu în pielea unor asemenea specimene nici acum, nici peste 50 de ani și, cu atît mai puțin, la Judecata de Apoi...

Firește, n-am epuizat, prin aceste rapide însemnări, inventarul ticăloșiei. Nu e de trecut cu vederea nici o anumită ierarhie a speciei: de la ticăloșia aventuroasă, „eroică“, de anvergură planetară, la ticăloșia de subterană, meschină, animalieră, al cărei combustibil e stupiditatea. Dar despre toate astea, poate, cu alt prilej.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Modernizarea României

Ca totdeauna cînd două țări din seria „tinerelor națiuni“ mai din Est ajung să stea de vorbă, constată, cu surprindere, cît sînt de apropiate, de la traseul postsocialist, la apele tulburi ale angoaselor, obsesiilor, vanităților și prejudecăților colective. Acest lucru mi s-a întîmplat și de data aceasta la Bratislava, unde am fost invitat să discutăm, generos, despre modernitate și modernizare în țările noastre reciproc indiferente. Și aproape ca în topurile cu Bulgaria, ne-am întrecut în a constata care a eșuat mai rău. Cu excepția PIB-ului pe cap de locuitor și a firii lor mai de „ardeleni“ care nu se agită prea tare, deși au alegeri prezidențiale în cîteva zile, lucrurile sînt semnificativ comparabile.

Discuția a alunecat însă și spre ce se înțelege, de regulă, în spațiul public, prin „modernizare“. Nu ce *este* sau *ar trebui* să fie modernizarea, ci ce-și imaginează oamenii și despre ce vorbesc în legătură cu acest subiect. Doamna profesoară Malova, de la Facultatea de Științe Politice a Universității Comenius, a avut ideea să întrebe Google-ul. A clicat, așadar, „modernizarea Slovaciei“ și ne-a povestit ce a găsit:

„Modernizarea Slovaciei a dat 341.000 de rezultate. Celelalte combinații oferite de această temă au fost: *industrializarea și modernizarea Slovaciei; modernizarea Slovaciei, industrie; industrializare și modernizare în Slovacia* și *Slovacia, industrializarea și modernizarea*. «Modernizarea» legată de educație a apărut într-un raport cam de 1/30, dar de obicei în contextul introducerii noilor tehnologii în școală“. Concluzia doamnei Malova: „În Slovacia, «modern» a fost și este egal cu «industrial».“ De exemplu: „Strategia dezvoltării societății slovace, pregătită de Academia de Științe a Slovaciei și supusă dezbaterii publice în februarie 2010, menționează termenul «modernizare» de 76 de ori, concentrîndu-se în principal pe aspectele factuale, materiale.“ Doar că *electrificarea* lui Lenin a fost înlocuită de *informatizare* – mai comentează, ironic, aceasta.

Era direct și strict legată de occidentalizare, de modelul european.

Am promis că voi face și eu experimentul imediat ce ajung acasă și că sînt sigur că la noi va ieși ceva cu mentalitate și cultură, nu cu industrializare. Atît mi-a trebuit! „Dovedește!“ mi-a zîmbit Malova și mi-a pus un laptop în față. Am trecut, deci, pe Google.ro și am clicat, la rîndul meu, „modernizarea României“. 1.860.000 de rezultate – sîntem, totuși, o țară mai mare. Prima apariție: *Lupta pentru modernizarea României. Cazul Carol I*. Celelalte referințe legate de această temă au fost, în cazul României, următoarele: *modernizarea României 1878; modernizarea României între 1878 și 1914; modernizarea României în secolul al XIX-lea; modernizarea României, șanse și responsabilități* și *occidentalizarea României*. Cîștigasem jumătate din pariu, dar am fost luat și eu prin surprindere. Cînd am ajuns la hotel, am avut, deci, o discuție mai îndelungată cu domnul Google și mi-am făcut micile mele statistici metaforice. Am trecut în revistă primele 200 de intrări afișate și m-am uitat să văd la ce se referă. *Grosso modo*, cam 30% se refereau la istorie, la trecut, la începutul modernizării și al națiunii. Nu am mai stat să număr cuvinte, dar atît cît m-am uitat în diagonală, modernizarea aceasta a României era direct și strict legată de occidentalizare, de modelul european etc. De fapt, modernizarea României nu este doar sincronă, ci și consubstanțială cu însăși nașterea națiunii române „moderne“; iar primul semn simbolic a fost trecerea de la caftan la redingotă. Din acest punct de vedere, România este din naștere modernizare prin occidentalizare. Nu este de mirare, deci, că această referință a rămas obsesivă pînă în ziua de astăzi, cînd ne comparăm angoasați cu „țările civilizate“, dar nicidecum cu cele asemenea nouă, precum Bulgaria, Slovacia *et ejusdem farinae*.

Tot din această durată lungă ni se trage și preocuparea – cît se poate de firească altminteri – pentru modernizarea (respectiv lipsa de modernizare) statului și a instituțiilor sale. Cam 20% dintre intrări se referă la această problematică. Am putea să adăugăm aici și cele peste 10% intrări cu declarațiile unor politicieni care se angajează să modernizeze România, de la discursul prezidențial al lui Băsescu, la garanția mai recentă a lui Ponta că va continua modernizarea României în ciuda lui Băsescu. Toate se referă, în principal, la o modernizare a statului, dar nu prea înțelegi care...

Ultima treime este acoperită de infrastructură. Aici, lucrurile sînt clare: modernizare = infrastructură. „Ca și românii, slovacii sînt obsedați de autostrăzi“ – constata Anca Dragu, inițiatoarea colocviului de la Bratislava. La acestea se adaugă căi ferate, aeroporturi, rețele telefonice și alte componente de infrastructură pe care le avem sau ar trebui să le avem sau le-am avut, dar le-am pierdut și, astfel, ne-am „demodernizat“. Modernizarea legată direct de industrie (mai exact, investiții în obiective industriale) apare doar în 6 cazuri din 200. Restul sînt „modernizări“ sectoriale și sînt trecute cu vederea, de la modernizarea elicopterelor, a unei școli sau a unui stadion și pînă la modernizarea... gastronomiei. Una peste alta, modernizarea revine, practic, la a înlocui ceva învechit cu ceva mai nou, adică un fel de muncă de bun gospodar care își mai schimbă din cînd în cînd instalația sanitară sau acoperișul.

Cînd am ieșit de la colocviu, un expat român m-a luat deoparte și mi-a zis, puțin dezamăgit: „A fost interesant, dar s-a pus prea mult accent pe industrializare, cam prea materialist. Pînă nu se schimbă mentalitatea, degeaba, n-o să ne modernizăm!...“ Am vrut să o chem pe doamna Malova ca să vadă că, dincolo de Google, am avut, totuși, dreptate, dar plecase.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

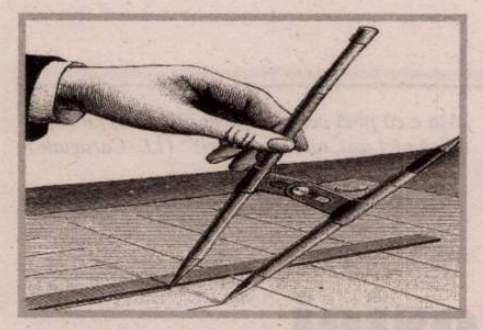

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Lăsaţi-ne în pace!

După cum se ştie, Parlamentul nostru e foarte harnic. Nu numai că numărul deputaţilor şi al senatorilor n-a scăzut deloc – deşi sentimentul popular, care a coincis, măcar de data asta, cu părerea preşedintelui, s-a declarat contra mulţimii de legislatori –, dar activitatea lor se desfăşoară într-un ritm intens. Mereu auzi că s-a mai dat o lege. De un sfert de secol, se reconstruieşte societatea românească, bucată cu bucată. Chiar dacă aceste bucăţi nu se potrivesc totdeauna între ele, ca un joc de cuburi. E vorba, pentru a doua oară, de a se reface constituţia. „Regionalizarea", adevărată inconştienţă care ar reîmpărţi ţara împotriva tiparului ei istoric, invocă un pretext economic, dar se bazează pe cele mai egoiste calcule electorale. Este chiar sistemul pe care l-au aplicat două dictaturi regale, în Iugoslavia lui Alexandru şi în România lui Carol al II-lea, un precedent care n-a lăsat cele mai bune amintiri. Dar nu despre astfel de mari proiecte voi arăta aici cît se depărtează de drumul drept, ci despre nesocotirea grijii de a păstra înfăţişarea tradiţională a oraşului vechi, cît a mai rămas din el. O grijă care n-a fost uitată în ţări civilizate cu care, de obicei, vrem să ne luăm la întrecere.

De vreo doi ani se aude la noi de o lege „privind măsuri de creştere a calităţii arhitectural-ambientale a clădirilor". Că se cheamă aşa sau altfel, se caută a fi impusă *izolarea termică,* aşadar, îmbrăcarea clădirilor într-o cămaşă de polistiren expandat (dna Ceauşescu, ţineţi minte?) care să închidă ermetic spaţiul dinăuntru, aşa ca să ţină cald. Cămăşuirea se mai făcuse şi înainte cîteodată, cu beton, pentru a consolida după cutremur, ca o soluţie ieftină, inginerească. Acum i se zice „reabilitare termică", deşi denumirea sugerează o reparaţie a unor stricăciuni intervenite, pe cînd, în realitate, aspectul care se înlocuieşte este cel original, căruia i se aduc modificări considerate utile pentru menţinerea temperaturii în interiorul casei. Se renovează faţade, ceea ce, ca materiale şi elemente decorative sau de finisaj, anulează caracterul istoric. Încă din 2008, Comisia Prezidenţială pentru Patrimoniul Construit, Siturile Istorice şi Naturale a atras atenţia asupra pericolului de a crea pentru Bucureşti (şi nu numai) un viitor fără trecut. Între altele, în raportul depus cu ocazia acelei anchete, s-a criticat şi procedeul de a placa polistiren peste tencuială sau cărămidă pe un front de clădiri, ca şi cum ele ar fi de aceeaşi vîrstă. Ei şi? De comisia cu pricina nu i-a mai păsat nimănui. Cred că şi domnul B. a uitat de ea, avînd, desigur, alte griji. Situaţia a continuat, fiindcă oamenilor li s-a oferit să economisească la întreţinere, iar primarii (Chiliman, Onţanu) şi-au cîştigat popularitate prin asumarea parţială a cheltuielii. Cum au să arate faţadele peste cinci-şase ani nu se ştie. În afară de efectul intemperiilor, uniformizarea afectează şi silueta clădirilor şi alterează profilul străzii. De ce? Ca să nu pierdem căldură, adică să nu se consume gaz. Uite cum se bagă politica în calorifere: dependenţa de Rusia. Aţi văzut Ucraina... Termopanele tot aşa – stînd cu termometrul în mînă, ne apărăm independenţa. Ne luăm unii după alţii, şi ramele de lemn bun, vechi, ale ferestrelor se înlocuiesc cu plastic.

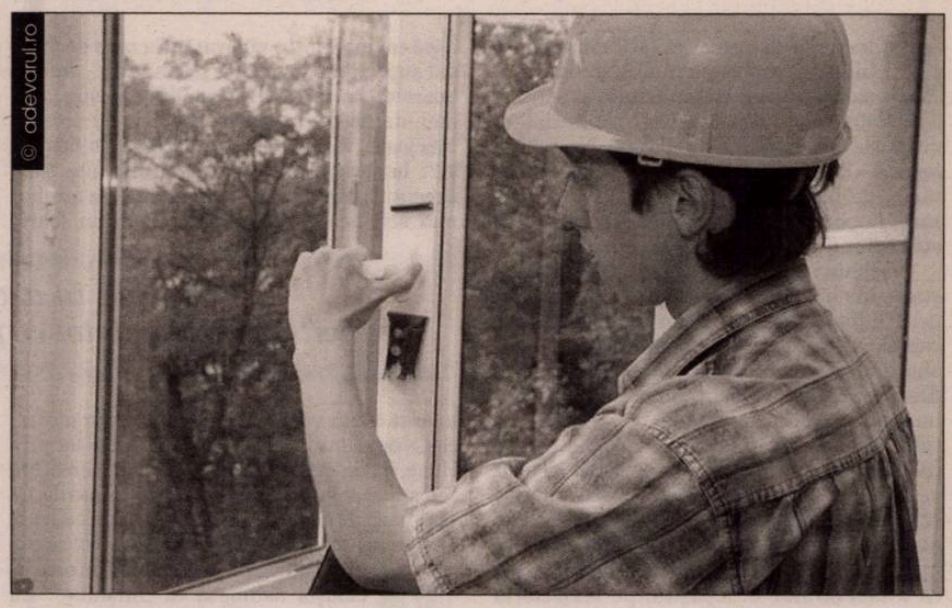

Pericolul de a crea pentru Bucureşti (şi nu numai) un viitor fără trecut.

Altă inovaţie la care sîntem siliţi: becurile. Tot economia, tot Europa. Cînd am intrat în UE, nu ştiam că n-o să mai avem becuri de 100 W, aşa cum nu ne mai dă voie să fumăm... Păi, dacă o să fie obligatoriu iluminatul cu neon, ce o să mai punem de cîte ori se arde un bec la candelabrele de cristal care au mai rămas în saloanele de odinioară ? Un monument istoric nu reprezintă numai un exemplu de arhitectură, ci o atmosferă. Ideal ar fi să ardă şi focul în cămin, cum am văzut la Hampton Court, unde o sursă de electricitate era discret disimulată sub buturugi. Lumina este un element esenţial pentru a reconstitui ambianţa.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Iaşiul a rămas fără doi dintre cei mai reputaţi filologi

Doi dintre cei mai importanţi filologi ieşeni din a doua jumătate a secolului al XX-lea s-au stins în luna februarie 2014.

Născut în 1914, la Nepos-Bistriţa, Gavril Istrate (foto) a absolvit, 24 de ani mai tîrziu, Facultatea de Litere şi Filozofie din cadrul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi. Din comisia sa de licenţă făceau parte Iorgu Iordan, Octav Botez şi G. Călinescu, alături de aceştia, printre profesorii pe care i-a avut în facultate, fiind şi Garabet Ibrăileanu. A fost bibliotecar la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide" şi, începînd cu 1945, cadru didactic în cadrul facultăţii pe care a urmat-o. În 1949 şi-a susţinut teza de doctorat cu titlul „Limba poeziei lui Coşbuc", conducător ştiinţific fiind Iorgu Iordan. I-a cunoscut sau a fost prieten cu Sextil Puşcariu, Nicolae Iorga, Tudor Vianu, Ion Petrovici. În plan administrativ a îndeplinit funcţiile de decan al Facultăţii de Filologie (1949-1958), şef al Catedrei de Limba Română (1950-1978), responsabil al colectivului de lingvistică de la Filiala Iaşi a Academiei Române. A scris peste 700 de articole ştiinţifice, în reviste de specialitate din toată ţara. Conform specialiştilor, meritul principal al lui Istrate la dezvoltarea filologiei româneşti îl reprezintă cercetările legate de istoria limbii române literare, două dintre cărţile sale fiind de referinţă: *Limba română literară. Studii şi articole,* Editura Minerva, Bucureşti, 1970 şi *Originea limbii române literare,* Editura Junimea, Iaşi, 1981.

Într-un interviu acordat cotidianului *Bună Ziua Iaşi* cu cîteva luni înainte de dispariţie, Istrate spunea: „Eu am ales să studiez la Universitatea din Iaşi pentru a mă întîlni cu profesorii Ibrăileanu sau Sadoveanu... Îmi amintesc că la venirea mea în capitala Moldovei, în toamna anului 1933, am avut, nu o dată, impresia că urma paşilor mei se suprapune peste paşii unor oameni neobişnuiţi, care au creat drumul pe care mergeam. Ecourile realizărilor lor s-au multiplicat pe măsura trecerii timpului şi s-au transformat în istorie. Generaţia mea a avut parte de profesori extraordinari, alături de care ne-am format într-o manieră complet diferită faţă de ceea ce avem parte în zilele noastre. Eram înconjuraţi de creatorii literaturii române interbelice, care a fost una cu totul aparte. Îmi vin în minte discursurile şi cursurile susţinute de Călinescu sau Ibrăileanu... Se vorbea de marea literatură, citeam din ediţiile originale ale lui Mihai Eminescu şi aveam un spirit cu totul deosebit."

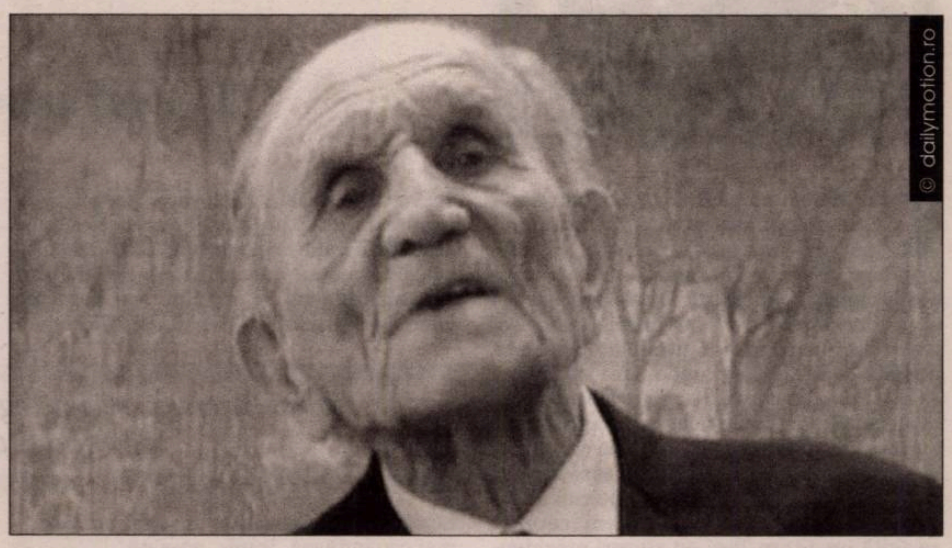

La puţin timp după Istrate a murit un alt filolog renumit al Iaşiului: Alexandru Andriescu.

La puţin timp după Istrate a murit un alt filolog renumit al Iaşiului: Alexandru Andriescu. Născut în 1926, la Gîşteşti-Iaşi, s-a consacrat drept unul dintre cei mai reputaţi istorici şi critici literari autohtoni. A fost decan al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" între 1985 şi 1990 şi director al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor. Unul dintre volumele sale, *Disocieri,* apărut în anul 1973 la Editura Junimea, a primit Premiul de Debut al Uniunii Scriitorilor. A publicat volume de studii ce se refereau la probleme de filologie, stilistică, stil şi istorie literară. Printre cărţile sale cele mai apreciate se numără *Stil şi limbaj,* Editura Junimea, Iaşi, 1977; *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea,* Editura Junimea, Iaşi, 1979 şi *Limba română literară în texte fundamentale din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea,* Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1987. Alături de Vasile Arvinte şi Ioan Caproşu este coeditor al lucrării *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688.* Cîteva dintre articolele sale pe teme stilistice au fost incluse în bibliografia franceză *Essai de bibliographie critique de stylistique française et romane (1955-1960),* alcătuită, în 1961, de Helmut Anthony Hatzfeld şi Yves le Hir, la Editura Presses Universitaires De France din Paris.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

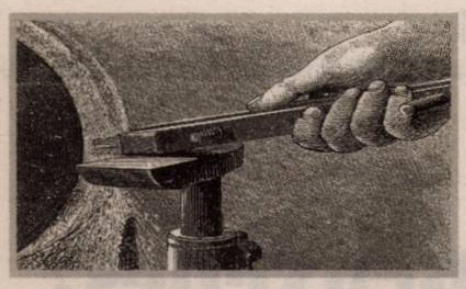

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Această frumoasă expresie numită „solidaritate europeană“

De la anunţarea rezultatelor referendumului din Crimeea şi de la aplicarea precipitată a planului de preluare a regiunii de către Rusia, putem spune că ne-am trezit într-o lume nouă.

Am fost martori la prima anexare teritorială de după cel de-al Doilea Război Mondial, pe teritoriul european. Şi nimic nu mai poate fi ca înainte, după ce sistemul european, bazat pe inviolabilitatea frontierelor, a fost bulversat prin intervenţia brutală a Rusiei. Astfel că aceia dintre noi care credeau că pacea în Europa este un dat, este ceva precum aerul pe care-l respirăm, ar trebui să se mai gîndească o dată. Adevărat este că NATO şi Uniunea Europeană, organizaţii create tocmai în ideea asigurării pacii, prin securitate colectivă, democraţie şi bunăstare economică, şi-au atins scopul timp de peste o jumătate de secol.

Vor reuşi NATO şi Uniunea Europeană şi de această dată? Depinde de voinţa liderilor şi, mai ales, de a liderilor din Uniunea Europeană. După cum am putut vedea în urma reuniunii miniştrilor de externe, sancţiunile pronunţate de Uniunea Europeană împotriva Rusiei sînt, cel puţin pentru moment, mai mult de natură simbolică. Cîteva interdicţii de călătorie şi ceva blocări de active pentru o serie de responsabili ruşi şi ucraineni proruşi, din structurile de decizie politică sau de securitate. Nimic însă care să lovească în inima intereselor oligarhilor sau ale marilor companii ruseşti (deci tot ale oligarhilor).

Nimeni nu spune că aplicarea unor sancţiuni mai aspre ar fi un lucru simplu. Între Europa şi Rusia există numeroase interdependenţe şi e normal să fie aşa. În lumea de azi, economiile nu mai pot fi autarhice. Este însă de aşteptat ca economia rusă să se resimtă mai tare decît cea europeană, în urma sancţiunilor economice, din simplul motiv că este cu mult mai slabă şi mai puţin competitivă. Dar şi Europa are o slăbiciune: nu toţi europenii vor fi dispuşi să accepte, în aceeaşi măsură, neajunsurile legate de sancţionarea Rusiei. Probabil că prin fostele ţări comuniste, prin Polonia, România, prin statele baltice şi poate şi prin alte părţi, oamenii ar fi dispuşi să accepte anumite sacrificii, ca un preţ al menţinerii Rusiei la distanţă. E greu de crezut însă că lucrurile vor sta la fel şi dincolo de fosta Cortină de fier.

În definitiv, de ce ar fi neamţul sau francezul sau olandezul atît de bucuroşi să mai strîngă o dată cureaua, după o criză şi aşa severă, şi asta de dragul... Ucrainei? În geografia mentală a vest-europeanului, Rusia este undeva foarte departe (cu excepţia bogaţilor turişti ruşi, care sînt doriţi aproape). Cît despre Ucraina, ea pare... şi mai departe.

Avem dreptate să le cerem partenerilor din Vest să fie mai atenţi şi mai duri cu Rusia.

Iar dacă oamenii din Vest nu se simt miştaţi de cauza Estului Europei, de ce s-ar expune liderii? Mergînd foarte departe cu sancţiunile economice şi riscînd pierderi în propriile economii, liderii politici din Vest s-ar expune, evident, sancţiunii electorale. S-ar expune în mod inutil – ar considera ei.

Desigur că aici, în Estul Uniunii Europene, cunoscînd pe pielea noastră efectele expansiunii Moscovei, vedem lucrurile altfel. Şi avem dreptate să le cerem partenerilor din Vest să fie mai atenţi şi mai duri cu Rusia, în numele interesului colectiv.

Dar ar fi bine ca, înainte de a ridica vocea prea mult şi a repune pe tapet vechile teorii ale conspiraţiei, de la Yalta pînă la Malta, să privim puţin şi prin ograda noastră. Prin ograda noastră, a României, ca să nu ne referim la alţii.

Avem în palmares măcar două ocazii recente în care am fi putut face mai mult pentru interesul comun al Europei – şi n-am făcut-o.

Prima: am refuzat trimiterea unor militari, la cererea Franţei, în intervenţia din Darfour (Sudanul de Sud, 2007-2008). Nu că Franţa s-ar fi bazat pe contribuţia noastră armată – se descurcă francezii şi singuri în Africa, la nevoie. Contribuţia noastră ar fi fost doar simbolică – încă un drapel, pentru a nu lăsa singură Franţa, fostă putere colonială în Africa.

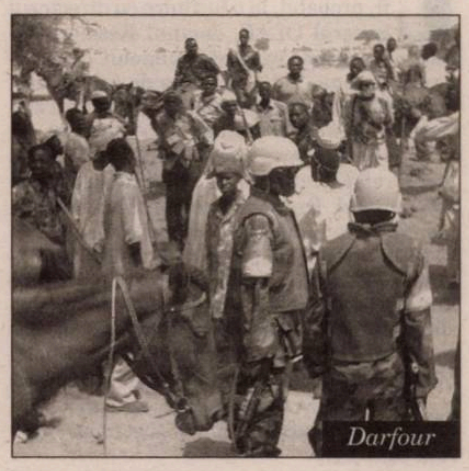

Darfour

Şi a doua: în primăvara anului 2011, România s-a numărat printre statele membre ale Uniunii Europene care s-au pronunţat împotriva unei acţiuni de introducere a unei zone de excludere aeriană deasupra Libiei, în scopul de a împiedica avioanele lui Gaddafi să-i bombardeze pe rebeli. Din nou, nu contribuţia noastră militară ar fi fost esenţială – de asta urmau să se ocupe britanicii şi francezii. Important era sprijinul nostru politic pentru ceea ce ar fi putut fi prima expresie a unităţii militare a Uniunii Europene.

Nu am sprijinit aceste cereri din partea partenerilor europeni pentru că – nu-i aşa? – pe noi nu ne interesează Africa (sau poate în baza unor trecute bune relaţii cu Gaddafi). Şi dacă, acum, partenerii noştri din Vest vor spune că nu-i interesează să-şi strice relaţiile cu Rusia de dragul Ucrainei sau al Republicii Moldova?

Desigur că avem dreptate să cerem acum solidaritate din partea „vechii Europe“, dar să recunoaştem că nici noi n-am fost perfecţi. Nu că acum ar trebui plătite poliţe – chiar nu e momentul. Dar putem consatata că noi, cei din Uniunea Europeană, mai avem mult pînă să devenim conştienţi de interesele noastre comune, din stepa estică şi pînă în Africa sau peste tot în lume. Şi de aceea nu sîntem atît de puternici precum ne-am dori.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Intelectuali în lumea lui Gâdea

„Bunul-simţ şi simţul umorului sînt acelaşi lucru în viteze diferite. Simţul umorului este bunul-simţ dansînd.“
WILLIAM JAMES

După ce au trăit o nesperată glorie în anii '90, intelectualii români trec acum prin procesul de „rutinizare a *charismei*“, ca să folosesc o sintagmă weberiană. Într-o carte extrem de interesantă scrisă acum vreo 20 de ani, sociologul Wolf Lepenies (bun prieten al domnului Andrei Pleşu) vorbeşte despre fenomenul în care „oamenii cu conştiinţa împăcată împing în plan secund clasa cîrtitoare“, pe măsură ce economia de piaţă se dezvoltă. Cei care (pare că) ştiu îi înlătură pe cei care (pare că) se îndoiesc. Mai precis, specialiştii (autentici sau pretinşi) îi înlătură pe enciclopedişti. Guralivii îi înlătură pe specialişti. Obraznicii îi înlătură pe guralivi. În final, totul devine un concurs de obrăznicie între guralivi. Cîştigă acela care o dovedeşte cît mai gros, cît mai cuprinzător, cît mai strident.

De fapt, intelectualii români, cu farmecul lor desuet, dar indenegabil, au fost supuşi unor presiuni din partea contextului pentru care nu erau pregătiţi, pe care nu le aşteptau, despre care habar nu aveau cît pot fi de distrugătoare spiritual şi moral. În general, nu le-au făcut faţă. Le-au cedat. Prima presiune a venit din contactul cu banii. Veniţi dintr-o lume a sărăciei generalizate, intelectualii au fost surprinşi de datele lumii în care accesul la bani e neîngrădit ideologic. Intelectualii, în general, nu sînt lacomi şi nu sînt tentaţi să dea mari tunuri. Dar au gustul traiului confortabil şi, cel mai adesea, ceea ce cîştigă conform calificărilor lor profesionale este departe de a fi de-ajuns. Pentru a ajunge la confortul mulţumitor, mai au nevoie de ceva. Zbaterea pentru acel ceva a produs în mulţi intelectuali efecte neaşteptate. A doua presiune a venit din instituirea pieţei libere a ideilor. Pe de o parte – regulile lumii libere, pe de altă parte – nebunia Internetului, acestea au făcut ca piaţa de idei a Cetăţii să fie ultraaglomerată, graniţa dintre actorul care joacă în această piaţă şi publicul spectator s-a şters, practic, iar impostura, incompetenţa şi veleitarismul să nu mai poată fi, practic, cenzurate în nici un fel. Totul, absolut totul este pe tarabă. Scriitor autentic, sau doar mîzgălitor frenetic de cuvinte au acces virtualmente egal la piaţa de idei a Cetăţii. Diamantul se amestecă cu pietrişul, cu mărgelele de sticlă şi cu variate feluri de steril, iar cei mai mulţi dintre oameni, deşi teoretic caută diamantele, nu le-au văzut niciodată, nimeni nu le-a spus cum arată, aşa că habar n-au să distingă între cele ce văd. În fine, a treia presiune a fost contactul cu politicul. Legătura intelectualilor cu politica este complicată – ca mai toate legăturile de care sînt în stare intelectualii. Tentaţie, prilej de pierdere de sine, de împătimire, de orbire, datorie civică ori plăcere aiuritoare, politica a fost, poate mai mult decît banii, flacăra de care intelectualii s-au apropiat hipnotic, aidoma fluturilor de noapte, arzîndu-şi aripile, cel mai adesea.

Totul, absolut totul este pe tarabă.

Cel mai greu, însă, le-a fost intelectualilor să vadă că îşi pierd poziţia de prestigiu pe care se aflau în chip natural. Această pierdere s-a simţit într-o singură generaţie. Îmi amintesc bine că, în vremea fragedei mele copilării, păturile sociale cele mai profunde (majoritare atunci, ca şi acum, ca şi întotdeauna) aveau un respect aproape mistic pentru carte. „Omul cu carte“, adică trecut prin şcoli, era un ideal. Copiii erau educaţi în respectul „cărţii“, dar şi a celui care îşi dedica viaţa ei. Nimic din toate acestea nu mai e valabil acum. Cultul cărţii, aşa cum era el practicat de oamenii simpli ai generaţiei părinţilor mei, nu mai are corespondent acum. Mă grăbesc să precizez că nu sînt dintre cei care cred că lumea era bună şi respectuoasă acum 30 de ani şi că e rea şi insolentă acum. Observaţia mea că valorile educaţiei de acum 30 de ani s-au schimbat nu implică nici o judecată de valoare – nu spun că lumea s-a schimbat în bine sau în rău, ci doar că s-a schimbat.

În acest context, operaţiunea de umilire şi de distrugere a valorilor intelectuale din raţiuni politice pe care o practică Gâdea are bune şanse de reuşită. Lui Gâdea nu îi este greu să explice unui popor abrutizat de o lungă derivă că oameni precum Andrei Pleşu, Mircea Cărtărescu, H.-R. Patapievici, Gabriel Liiceanu, Dan Grigore şi alţii asemenea sînt, de fapt, nişte nulităţi. Că reperele Cetăţii sînt Ponta, Voiculescu sau chiar Antena 3. În lumea lui Gâdea, ca într-o veritabilă lume orweliană, există doar uralele unei mase oarbe şi resentimentare cînd cei „cu stea în frunte“ sînt umiliţi, scuipaţi, răstigniţi de aparatul de propagandă. Această lume, teoretic, poate fi spartă numai de practicarea cu tenacitate a bunului-simţ. Şi a variantei lui dansante. Dar, despre bun-simţ şi umor ca arme de luptă împotriva ticăloşiei – săptămîna viitoare.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ce aştept să găsesc la Bruxelles?

La ora cînd veţi citi acest articol, eu voi fi, probabil, la o întîlnire cu directorul general OLAF, domnul Kessler, italian de origine, în ciuda numelui de rezonanţă saxonă. Voi fi în vizita de primăvară, de studiu, împreună cu un grup de tineri ziarişti din România şi Republica Moldova.

Voi ajunge spre miezul nopţii la Gare du Nord, relativ aproape de Place Rogier, unde este hotelul. De la aeroport nu faci mult cu trenul, circa jumătate de oră. Gara se va dovedi, la ora aceea, plină de aurolaci autohtoni, homeleşi dormind sau beţivindu-se pe lîngă peroane. Primprejurul gării – atmosferă similară. Aşadar, ochii pe bagaje, pas susţinut şi evitarea contactului vizual direct. Mai spre Rogier, te poţi relaxa. E ceva mai sigur, rişti doar să-ţi încrucişezi traiectoria cu niscai adolescenţi gălăgioşi şi (doar) aparent agresivi.

A doua zi, începe turneul vizitelor şi al întîlnirilor pe la instituţii: Parlamentul, Consiliul, Comisia, firme de lobby, NATO. În mod cert, întrebările adresate de colegii mei de grup se vor concentra pe situaţia din Ucraina. Vă voi povesti la întoarcere ceea ce am aflat, cu rezerva răspunsurilor considerate a fi *off the record*. În cazul lor, voi fi atent la modul cum voi scrie, astfel încît dumneavoastră să aflaţi ce este interesant, fiind atent să nu dau în vileag sursa. Dacă voi fi dovedit că nu respect regula lui *off the record*, altă dată nu mai am ce căuta la Bruxelles, la întîlniri interesante. Voi fi acceptat doar la conferinţele de presă. Se ştie: de la asemenea evenimente nu afli absolut nimic interesant, bun de pus pe hîrtie.

În fine, mă voi minuna de mizeria din scuarul aflat în centrul Pieţei Schuman, între sediul Consiliului, al Comisiei şi al Serviciului de Acţiune Externă. E un fel de părculeţ, cam la fel ca Sfîntu Gheorghe, centrul Bucureştiului. Mizeria (exprimată în kilograme de cutii goale de bere şi ambalaje de toate felurile) din acele cîteva zeci de metri pătraţi nu poate fi comparată decît cu ceea ce ne închipuim a fi prin prelungirea Ferentari. Altminteri, nu mă va mai minuna lipsa de politeţe şi grosolănia taximetriştilor locali din oraşul-sediu al instituţiilor centrale ale Uniunii Europene. Te întreabă de la obraz unde vrei să mergi. Dacă nu le convine direcţia sau lungimea cursei, dau din cap şi te îndrumă spre metrou. Foarte posibil, va ploua. Se şi spune că la Bruxelles plouă doar de două ori pe an: din ianuarie în iunie şi din iulie în decembrie. În atari condiţii, bătălia pentru taxiuri se anunţă şi mai dramatică decît într-o zi cu soare.

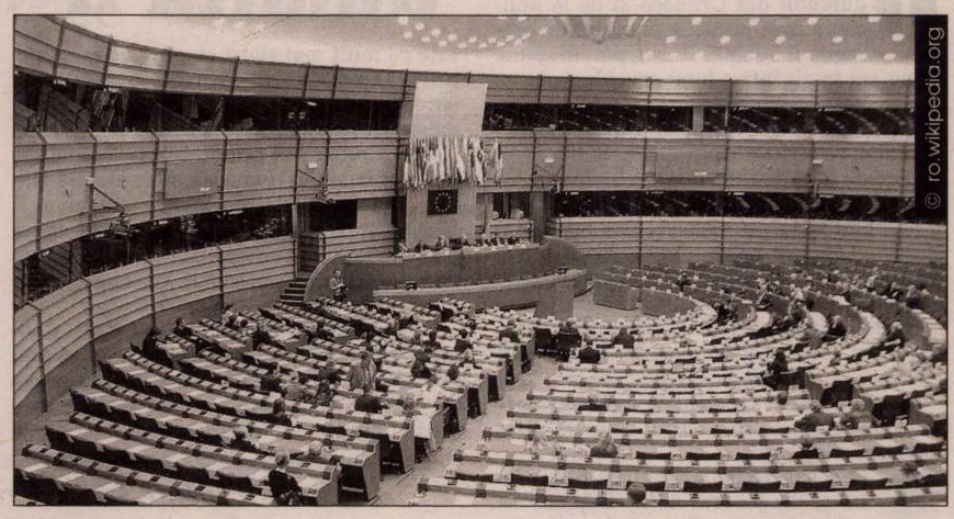

De la instituţii, nu aştept prea mare lucru, în afară de a simţi la faţa locului atmosfera premergătoare alegerilor pentru Parlamentul European. Asta înseamnă că Păzitorii Interesului Comun European (Parlamentul şi Comisia) vor fi în pierdere de viteză faţă de Apărătorii Intereselor Naţionale (Consiliul). Ultimii au beneficiul unei anume continuităţi, în timp ce parlamentarii şi armatele de funcţionari ai Comisiei îşi vor vedea mai degrabă de reaşezări, repoziţionări şi adulmecat oportunităţi pentru carieră. Neoficial, *connaisseur*-ii din Bruxelles numesc asta „sindromul anilor multiplu de 5“, cu referire directă la datele alegerilor pentru Parlamentul European. În aceşti ani, şefii de stat şi guvern ai celor 28 au un plus de putere faţă de celelalte două instituţii, aflate în oarecare pierdere de viteză. Nu este o veste foarte bună pentru cei care aşteaptă o direcţie clară de acţiune în plan extern (mai precis, în pricina crizei ucrainene). Măcar micul românesc a ieşit învingător: are voie să conţină bicarbonat! În rest, multe dosare importante au rămas pe jumătate rezolvate: noua strategie industrială europeană (anunţată, dar nepusă într-un cadru procedural), noua politică agricolă comună (doar parţial pusă la punct), politici comune privind combaterea corupţiei (deşi a trecut de Parlament reglementarea privind înfiinţarea unui soi de procuratură comună, europeană).

Aşadar, sînt curios să simt atmosfera unui final de mandat: ceva-ceva încordare, oleacă de preocupare pentru cariera pe termen scurt, rezolvarea unui rest de agendă, mai iute de bifat. Voi reveni cu amănunte.

Vizita este organizată de Fundaţia Euromonitor şi finanţată de JTI.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

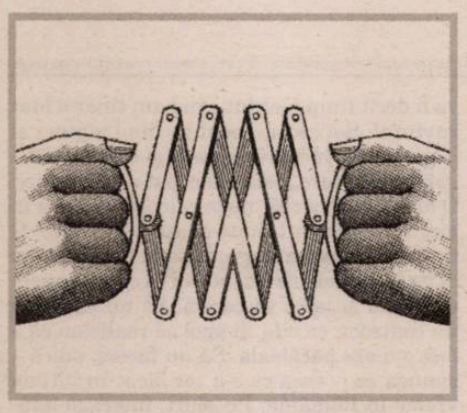

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Cum se comunică în politica românească

– interviu cu Radu MAGDIN –

A lucrat cîţiva ani la Bruxelles, pentru Parlamentul European, apoi pentru Google şi Euractiv. Revenit în ţară, a înfiinţat Smartlink Communications. Se ocupă în special de comunicarea politică şi se declară „un pasionat al politicii online". Aşa încît ***Radu Magdin*** *mi s-a părut omul potrivit pentru a discuta despre felul în care se comunică în politica românească. Anul acesta avem alegeri europarlamentare şi prezidenţiale: vom fi supuşi unor „valuri" masive de mesaje politice.*

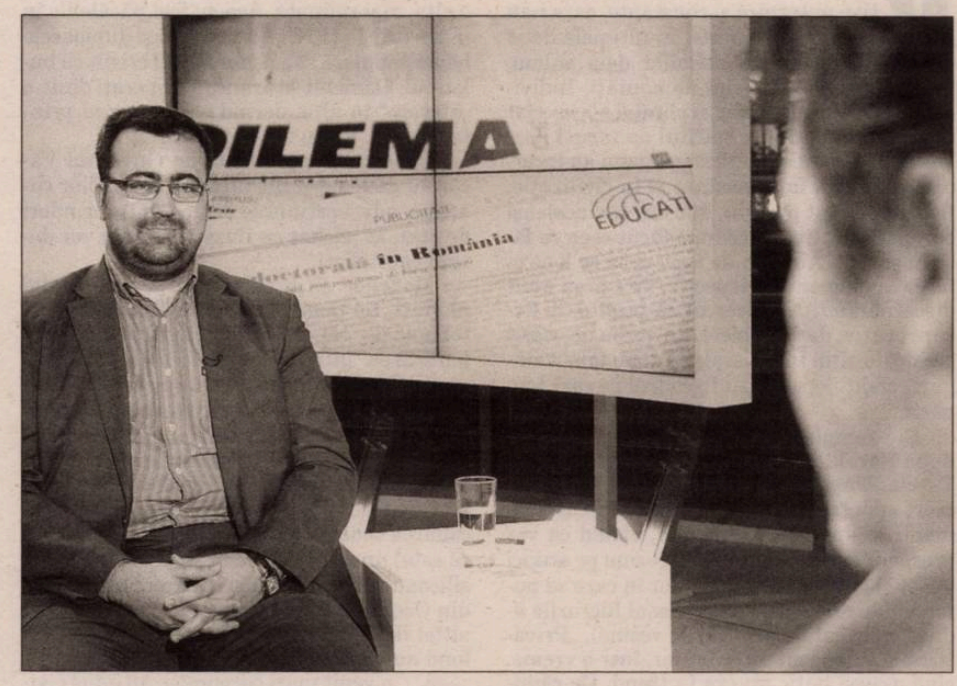

Cît de mult contează în prezent, pentru un politician, să comunice bine şi eficient?

Depinde de politician. Sînt unii care înţeleg, sînt unii care înţeleg şi mai şi fac ceva în acest sens. Şi sînt unii cărora nu le pasă. A treia categorie e motivată de credinţa că „ştiu ei mai bine", din circumscripţiile în care au fost aleşi, cum merg treburile, şi au impresia că vremurile vor rămîne staţionare în ce-i priveşte. Ceea ce nu e adevărat.

Cei care „ştiu mai bine" poate că mizează pe ceva...

Mizează pe două lucruri: pe disciplina de partid – dacă va fi nevoie, primarii vor reuşi să pună în practică, mai mult sau mai puţin structurat, „operaţiunea autobuzul"; şi pe faptul că este greu să formezi o majoritate educată. De altfel, numai o majoritate educată ar putea să înţeleagă utilitatea tuturor acestor lucruri. O majoritate educată ar şti să ceară mai mult de la omul politic, ar şti să-i ceară angajarea într-un dialog bazat pe respect. Or, în opinia multora, această majoritate educată nu există. În opinia mea, se formează încet şi sigur.

Foarte mulţi politicieni români sînt în fiecare seară la televizor. Aşa ceva nu se vede la nici o televiziune străină: după 10 seara, jumătate din Guvern şi o bună parte din parlamentari se află în studiourile TV... De ce se întîmplă asta?

Sînt mai multe motive. În primul rînd, faptul că „merge": sîntem un popor căruia îi place politica, un popor latin, un popor pasional, căruia nu-i place „liniştea" (deşi unele strategii politice s-au bazat pe „linişte"). În ceea ce priveşte expunerea politică, nu valorizăm suficient Parlamentul. Or, în Parlament ar trebui să aibă loc dezbaterile publice. Nouă ne lipseşte această cultură a dezbaterii parlamentare, nu avem pasiunea argumentaţiei – aşa cum o vedem în Camera Comunelor. Şi în alte ţări există comunicatori politici care merg seară de seară la televiziune, dar nu la un asemenea nivel.

Dar cred că nouă ne lipsesc şi comunicatorii: instituţia purtătorului de cuvînt funcţionează cum trebuie?

La noi, instituţiile sînt personalizate. De pildă, instituţia preşedinţiei a căpătat o altă alură sub amprenta lui Traian Băsescu. Purtătorii de cuvînt depind de şefii lor politici. Dacă un ministru înţelege valoarea unei comunicări structurate, va folosi intens purtătorul de cuvînt. Dacă nu înţelege, se va expune pe sine, în speranţa unei notorietăţi mai mari. Hiperexpunerea dăunează grav sănătăţii politice. Nu cred că la noi guvernarea a ajuns suficient de „liniştită", astfel încît cînd ajunge să fie comunicată la televizor, să nu creeze probleme. În ultimii 20 de ani, foarte puţini miniştri au fost stăpîni pe ministerele lor – adică şi-au cunoscut cu adevărat domeniul. Oamenii politici de la noi cred foarte mult în „instituţia" asistentului şi/sau a secretarei, dar cred foarte puţin în instituţia consilierului. În străinătate, rolul omului politic e văzut altfel: el nu e perfect, dar trebuie să aibă cîteva obiective clare, o viziune şi o strategie. În rest, se bazează pe echipa tehnică de lîngă el, pe consilierii care îi dau punctaje bune, îl ţin la curent cu ce trebuie să facă, îl pregătesc.

La televiziuni mi se pare că ideea de dezbatere s-a diluat. Privind în urmă, am tot mai mult senzaţia că cea mai consistentă dezbatere politică a fost cea dinaintea alegerilor prezidenţiale din 1990, între Ion Iliescu, Ion Raţiu şi Radu Câmpeanu... Sînt nostalgic?

Devenim din ce în ce mai superficiali. Asta ţine şi de o cultură naţională sau regională (pentru că, de exemplu, fraţii bulgari nu stau neapărat mai bine ca noi pe acest plan). Dar ţine şi de ceea ce cred politicienii că „rentează". Dacă ei au sentimentul că e rentabil să afişeze substanţa, atunci o vor face. Dacă însă au sentimentul că scapă mai uşor cu scamatorii de formă, cu simţul replicii, cu alte asemenea detalii, atunci se vor duce liniştiţi în studio doar cu asemenea lucruri. Ghinionul lor e cînd au de-a face cu cineva foarte bun în studio şi îi scoate de pe această filieră: în asemenea momente, nu mai pot scăpa doar cu glume şi mişcări...

Nu există riscul major ca oamenii să voteze politicieni care comunică bine, dar ulterior nu-şi fac treaba, şi viaţa oamenilor nu devine mai bună?

E unul dintre riscurile democraţiei. Atîta timp cît dintre criteriile de selecţie ale unui preşedinte sau prim-ministru nu fac parte chestiuni legate de capacitatea sa de a conduce, de a fi un bun manager şi alte chestiuni de substanţă, nu ai de ce, ca om politic, să încerci să te autodepăşeşti. Întotdeauna inima bate raţiunea. Acest „merge şi-aşa" nu e specific clasei politice româneşti. Şi în alte ţări există o oarecare delăsare. Singurul lucru care stresează clasa politică în orice ţară este apropierea alegerilor, cînd fiecare politician îşi aminteşte că trebuie să arate „că a făcut ceva". Din această perspectivă, 2014 este un an cu foarte multă agitaţie.

De ce? La alegerile europene nu ştiu cîţi oameni vor ieşi la vot, iar la prezidenţiale încă nu ştim cine vor fi candidaţii, cu doar şase-şapte luni înainte de începerea campaniei electorale...

Este o situaţie unică în ultimii 20 de ani. Pentru prima dată, nu ştim cine vor fi candidaţii. Încă se lucrează la profilul candidaţilor: bărbat sau femeie, ce trăsături sînt necesare etc. În privinţa alegerilor europene, importanţa lor provine nu atît din numărul de cetăţeni care vor fi prezenţi la vot sau din agenda problemelor europene, cît din valoarea lor de test electoral pentru partide. Să spunem că, la alegerile europene, PNL va lua sub 20% – caz în care Crin Antonescu va trebui să-şi dea demisia, aşa cum a promis. Dacă nu o va face, va fi într-o situaţie foarte dificilă. Dacă PNL ia peste 20%, iese întărit şi toată dreapta se va încolona în spatele lui. Dacă PSD ia 40%, tentaţia oamenilor din partid va fi să-i spună lui Ponta: „Victore, eşti cel mai bun, candidează!" Dar vor fi 40% din cele aproximativ 5 milioane de cetăţeni care vor vota la europene, adică 20% din cei 10 milioane care vor vota la prezidenţiale. Faptul că cineva cîştigă la europarlamentare nu înseamnă neapărat că va reuşi să scoată un scor bun şi la prezidenţiale. Aşa încît miza alegerilor parlamentare este să arate cine se regrupează pe dreapta şi cine va fi candidatul stîngii.

Ne lipseşte cultura dezbaterii parlamentare.

Cît de relevante sînt însă alegerile europene, dat fiind că se aşteaptă o prezenţă scăzută? Nu e o capcană pentru partide?

Ba da, dar pentru candidaţii cu aspiraţii prezidenţiale e o etapă importantă. Ei vor *leadership*, iar *leadership*-ul se demonstrează prin voturile obţinute. Iar alegerile europene sînt şi un test cu privire la calitatea guvernării. Nicăieri în UE alegerile pentru Parlamentul European nu sînt orientate doar pe problematica europeană. E greu să faci o campanie doar pe problemele europene – deşi în toate partidele există comunicatori şi consultanţi buni pe asemenea teme. Dar care ar fi ele? În principal, banii europeni şi libertatea de mişcare. Or, banii europeni n-au venit aşa cum se aşteptau oamenii, iar libertatea de mişcare a generat un PR negativ în unele ţări, recent – în Marea Britanie, în anii trecuţi – în Franţa şi Italia.

Sînt totuşi alte teme importante pentru UE care ar trebui comunicate în campanie. Ar fi plicticos?

Ar fi plicticos din perspectiva omului politic, pentru că e mai uşor să vii şi să pui tunurile pe guvernare. E mai uşor să spui „eşti prost" – „ba tu eşti prost" (căci mai avem puţin şi la aşa ceva se va ajunge în politica românească, unde s-a ajuns la o pierdere a bunului-simţ). E mai uşor să procedezi aşa, decît să încerci să înţelegi şi să explici marile probleme. Clasa politică de la Bucureşti nu realizează că nu se mai decid lucruri fundamentale la Bucureşti: politica energetică, uniunea bancară, chiar şi fiscalitatea (care va fi şi ea relativ controlată) şi alte dosare importante se decid la Bruxelles. Politicienii români vor rămîne cu „jocuri de glezne", cum se spune, dar nu se vor mai putea ridica de pe scaun, nu vor mai avea putere de decizie. Avantajul e că sîntem a şaptea ţară europeană şi am putea avea un rol mai important în deciziile care se iau la Bruxelles. Iar politicienii români chiar ar trebui să ştie asta. Noi, momentan, sîntem în etapa „Bruxelles – Mare Poartă". Bruxelles este locul unde ne ducem să ne plîngem cînd „nenea ăla rău" de la putere s-a purtat urît cu noi. Cînd se schimbă puterea, jocul se reia – căci asta se întîmplă de ani întregi. După care ne mirăm de ce avem imagine de doi bani în Uniunea Europeană şi de ce avem o influenţă redusă asupra deciziilor care se iau în UE, astfel încît partenerii europeni se gîndesc dacă mai e cazul să facă vreo coaliţie cu noi pe dosarele importante.

Să revenim la alegerea preşedintelui. Spuneaţi mai devreme că se lucrează la profil şi există întrebarea dacă să fie bărbat sau femeie. Societatea românească e pregătită să accepte o candidatură feminină la funcţia de preşedinte?

E complicat. Ar trebui să fie cineva foarte respectat, cu o foarte mare notorietate şi cu o voinţă de fier, mai degrabă genul *mutti – à la* Merkel. Singura apropiată de aşa ceva era Mona Muscă, înainte de retragerea sa. Ar trebui să aibă şi empatie, dar şi mînă forte. O combinaţie ideală de *yin* şi *yang*, ca să zic aşa. Avînd în vedere calităţile care s-ar cere şi uitîndu-mă pe scena politică, nu prea văd pe cineva care să intre în turul II sau să cîştige. Dar e complicat oricum. Problema va fi turul II, către asta ar trebui să se orienteze toate strategiile, căci în turul II se pot prezenta la vot cîteva sute de mii de cetăţeni în plus, mobilizaţi de faptul că *nu vor* un anumit preşedinte. Noi subestimăm valoarea votului negativ. Cît despre candidaţi, ei ar trebui să meargă mai mult în lumea reală. Or, ai noştri se mulţumesc să stea la televizor. Există, bunăoară, testul „pupatului de băbuţe".

Şi cîţi dintre potenţialii candidaţi la preşedinţie l-ar trece?

Avem două cazuri pînă acum, un „teoretician" şi un „practician". Ion Iliescu ştie politică şi se simţea foarte bine în mijlocul oamenilor – a fost antrenat la o şcoală bună, cum s-ar spune (cel puţin din perspectiva strategiei politice, nu şi din alte puncte de vedere). Practicianul e Traian Băsescu, pentru că se simte bine în mod nativ printre oameni, glumeşte, rîde, vorbeşte „pe înţelesul lor". Or, cînd te obişnuieşti să stai la costum tot timpul, printre oameni care îţi spun cît eşti de bun ca preşedinte, capeţi o siguranţă de sine care nu mai are acoperire. Iar dacă la televizor te-ai obişnuit să mergi doar cu moderatorul, cînd intri într-o dezbatere cu alţi cinci-şase oameni din alte partide, nu-ţi va fi uşor.

fragmente dintr-un interviu mai amplu, care poate fi urmărit pe Adevărul Live – live.adevarul.ro

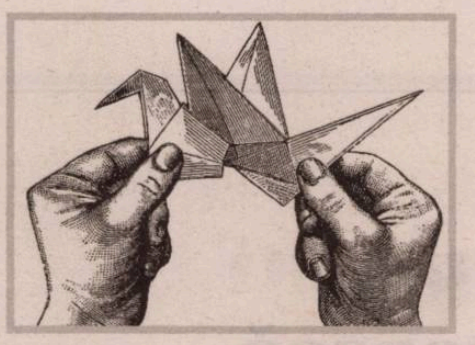

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Individualismul de turmă

Dorinţa de bunăstare şi voinţa de a fi în rîndul lumii civilizate au fost motive puternice şi constante, care i-au împins pe români înainte, în ultimele două decenii. Oamenii au asimilat de-a valma, mult şi repede, tot felul de noutăţi. Individualismul exagerat, dar explicabil s-a asociat în mod paradoxal cu spiritul de turmă dezvoltat în comunism. Adică, oamenii au încercat să ajungă la bunăstare şi la civilizaţie, fiecare pe cont propriu, dar urmînd aceleaşi curente colective. Fiecare a făcut ceea ce făceau şi alţii. Au ales, de fapt, ceea ce li se oferea la momentul respectiv, fără prea mult discernămînt. Au încercat să profite de fiecare ocazie, dar de obicei era vorba de ocazii create de alţii. În general, nu şi-au făurit singuri condiţiile, au jucat în cadrul pe care l-au găsit.

Şi exemplele sînt nenumărate. Imediat după Revoluţie, mulţi s-au apucat să „facă" Turcia, Ungaria sau Polonia, acel soi de comerţ spontan şi nereglementat, la care oamenii se angajau cu energie, visînd că vor prospera în mod capitalist. Tot cam pe atunci a fost şi euforia consignaţiilor în care se putea vinde orice (de obicei tocmai lucrurile aduse cu sacul de prin ţările vecine). „Privatizaţii" au apărut ulterior, iar, într-o vreme, cine n-avea butic nu era în trend. De rămîneai să-ţi faci profesia în vreo întreprindere (încă de stat), erai perceput drept un fraier inadaptabil. A fost apoi moda jocurilor piramidale. Oamenii îşi vindeau ce aveau prin casă pentru a face rost de bani pe care să-i depună la Caritas ori Gerald, sperînd că vor primi înapoi de opt ori mai mult. Ne aducem aminte – cum dispărea o escrocherie, apărea o alta, mai rafinată. Aşa au fost păcălelile în masă SAFI şi FNI. Au mai fost şi dubioasele bănci populare sau aşa-numitul credit cu buletinul. Oamenii se aruncau disperaţi dintr-o „afacere" în alta, dorind să fie mereu printre primii, să nu scape nimic.

Cuponiada organizată de Guvernul Văcăroiu dădea gratuit tuturor cetăţenilor cupoane, adică acţiuni la diverse întreprinderi de stat, la pachet cu iluzia că astfel vor deveni capitalişti.

Modelele şi iluziile erau pe mai multe planuri, nu doar politic sau financiar, ci şi tehnologic. Ne amintim cum a fost „termopanizarea" întregii Românii, de la chioşcuri pînă la biserici, în ideea că termopanul e ceva foarte modern, care izolează termic etc. Mergînd apoi în Occident, oamenii au constatat că geamurile şi uşile de acolo arată cu totul altfel, că termopanele lor, acolo unde există, sînt cu totul altceva decît ale noastre. Siliconarea vedetelor de televiziune a fost (şi încă este) un alt fenomen exagerat. Deşi ideea silicoanelor venea, ca şi a termopanelor, tot din Occident, parcă vedetele noastre arătau altfel decît cele din Occident. Formele fără fond au zăpăcit mai toată populaţia.

Au venit mari corporaţii, au adus civilizaţie, au angajat oameni. După un timp, s-a observat că, prin ţări din Vest, la aceleaşi firme, munca era mai uşoară, salariile mai mari, concediile mai lungi. Că la noi au fost acceptate pe nerăsuflate condiţii dintre cele mai proaste.

A început vremea plecatului la muncă în Occident. Cu ideea de a le asigura un viitor mai bun copiilor lăsaţi singuri, cu anii, în ţară. Se căutau zidari, plecau zidari, se căutau căpşunari, plecau căpşunari, se caută medici, pleacă medici.

„Toate au fost la vremea lor" – vorba cîntecului – „ceva exagerat", curente în faţa cărora foarte mulţi s-au înclinat la repezeală. Rareori oamenii au stat să chibzuiască atent, să încerce să pună lucrurile în balanţă, să-şi creeze singuri regulile şi condiţiile care să le asigure bunăstarea şi civilizaţia. De cele mai multe ori, nici n-au avut încotro. Aşa se face că fenomenele acestea au părut a fi o serie de manipulări reuşite, făcute pe seama unor indivizi gata să accepte orice (cînd nu respingeau violent şi prosteşte, ca în cazul de la Semănătoarea, în care muncitorii i-au gonit cu pietre pe investitorii de la New Holland).

Recent, am participat la o şedinţă la care s-a discutat aprins despre *anveloparea* blocului. Ştiam că lucrurile sînt destul de complicate şi că operaţiunea poate să iasă prost. Dar mă aşteptam ca lumea să accepte destul de uşor propunerile administraţiei şi ale preşedintelui de bloc, care, la rîndul lor, adoptaseră de-a gata ideile şi interesele Primăriei. Şedinţa a început însă cu o mare controversă (şi la asta mă aşteptam, într-un fel), dat fiind că un locatar mai cîrcotaş a început să critice administraţia cu o voce penetrantă şi un stil retoric de invidiat. O critică de dragul criticii, în spiritul vremii, care părea să nu ducă la vreo finalitate. Părea că totul nu va fi decît timp pierdut, cînd, un tînăr a luat cuvîntul. S-a recomandat ca fiind inginer şi a spus nişte lucruri concrete şi esenţiale despre anvelopare. Sala a început să murmure. O altă tînără a citit nişte calcule. Cei mai în vîrstă au început dintr-odată să asculte. O doamnă a preluat argumentele tinerilor şi a spus că trebuie să fim atenţi la ceea ce vrem să facem şi la ce să cerem. Să nu semnăm un contract, ca oile, şi apoi să realizăm că a fost o mare păcăleală. Să nu facem, adică – spunea ea – ceea ce s-a tot făcut în ultima vreme în România. Pe scurt, întreaga adunare a înţeles că lucrurile trebuie gîndite mai bine, că, dacă locatarii sînt coplătitori, au dreptul şi puterea să vadă proiectul, să-l analizeze şi să-l negocieze. Cum bunul preşedinte al blocului n-a părut totuşi a pricepe prea bine în ce fel trebuie să pună problema la Primărie, lumea a votat scurt şi fără discuţii pentru un alt preşedinte, ceva mai tînăr, căruia i-a dat un mandat precis: să discute proiectul anvelopării la Primărie, iar la o următoare şedinţă să prezinte rezultatele, aşa încît lumea să poată vota proiectul în cunoştinţă de cauză.

Faţă de şedinţele anterioare, cu aceiaşi participanţi, mi s-a părut că s-a schimbat ceva. Să se fi umplut paharul păcălelilor? Să fi început lumea să-şi vadă interesul pe termen mai lung? Sau să fi fost un caz nerelevant?

ready made

„Omu-nopţî ie cu un pchicior numa. Îmblă şî pădzeşte pe muierea care are prunc să nu i-l şchimbe Fata-pădurii cu-al iei. Pă Fata-pădurii o prinde şî face foc mare şî o ţîpă pe foc şî o mănâncă giumătate din ea. Aşa-i iel pus."

Ion Muşlea, „Cercetări folklorice în Ţara Oaşului", în *Anuarul Arhivei de Folklor*, I, 1932

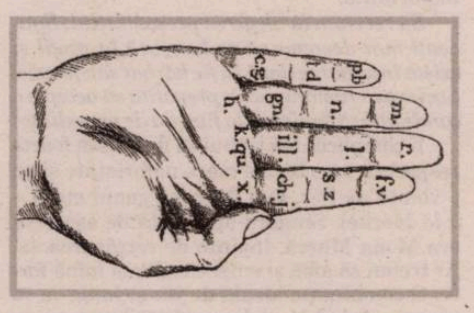

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Aventuri ecologice

Totul a început de la un „joc al substituţiilor", vorba lui Jacques Derrida. Prorectorul cu Relaţii Internaţionale al Universităţii (presat de o plecare la New York) îl rugă pe decanul de la Facultatea de Ecologie să meargă, pentru o săptămînă, la Roma, unde urma să-l înlocuiască la o întrunire administrativă a principalelor instituţii academice europene. Aşadar, decanul se văzu nevoit el însuşi să-şi roage unul dintre cei patru prodecani să-l înlocuiască la întîlnirea cu delegaţia de profesori chinezi, programată să sosească la facultate (pentru încheierea unui protocol de colaborare ecologică) în chiar săptămîna cu pricina. Din nefericire, în contextul respectiv, se stinse şi un bătrîn (fost) profesor al Departamentului de Ecologie Teoretică. Familia decise organizarea funeraliilor, printr-o stranie coincidenţă, în ziua întrevederilor dintre conducerea facultăţii şi echipa chineză. Ca atare, se apelă şi la un al doilea prodecan, în variantă de substitut decanal la tristul eveniment. Acesta din urmă se afla însă, la rîndul său, în încurcătură. Trebuia să deschidă – tot în locul decanului, se înţelege – un simpozion internaţional, în aceeaşi nefastă zi. Astfel, preluă el sarcina discursului funebru şi îl trimise pe cel de-al treilea prodecan la ceremonia inaugurală a congresului. Exact ca în legile lui Murphy, şi penultimul prodecan se ducea atunci (de asemenea, substituindu-l pe decanul călător) la un consiliu de administraţie. În sfîrşit, obligaţia şedinţei a fost asumată de cel de-al patrulea *deputy*, disponibil în principiu, dar puternic afectat de gripă.

Prodecanul responsabil cu dialogul româno-chinez a dorit să facă o bună impresie şi a primit delegaţia asiatică, după toate regulile protocolului, în biroul şefului lui. Marcat de bucuria inocentă a musafirilor, el s-a jenat să le mai spună că nu era (chiar) decanul şi a încercat să se poarte relaxat, ca şi cum ar fi ţinut ferm, în mîinile sale, soarta viitorului parteneriat. Cei patru orientali surîzători i-au oferit cărţile lor de vizită. Prodecanul realiză, speriat, că nu ştia unde îşi ţinea decanul cărţile lui de vizită, pentru a da cîteva, politicos, la schimb. Derutat, scotoci într-un sertar al biroului. Minune: descoperi acolo mai multe cartonaşe magice şi scoase, la repezeală, patru. Înţelese prea tîrziu faptul că ele nu aparţineau decanului, ci unor inşi cu care acesta interacţionase, probabil, în timp. Observă numele unui anticar din oraş, pe cel al unui cunoscut medic ginecolog, coordonatele patronului de la patiseria Piticii voioşi, precum şi pe cele ale antrenorului echipei de fotbal a urbei. În stare de transă, le împărţi oaspeţilor *aceste* cărţi de vizită ca şi cum ar fi fost *ale sale*, adică *ale decanului*. Chinezii mulţumeau cu plecăciuni adînci şi cu mîinile împreunate pe piept, dezvelindu-şi, nonstop, dinţii în zîmbete lungi pînă la urechi.

Prodecanul prezent la înmormîntare experimenta şi el o mică „transpersonalizare" decanală. După ce vorbi, lîngă coşciug, despre realizările academice ale profesorului decedat, un congener al răposatului – zbîrcit macabru şi fără dantură –, bănuindu-l a fi decanul facultăţii, se repezi asupra sa. Lipindu-l de sicriu, în vreme ce preotul încheia slujba şi cădelniţa rar, moşneagul îi şuieră la ureche: „Tomnu' tecan, io ţînt profeţoru' Michiduţă. M-am penţionat în ţaptezdoi de la soţialism stiinţific, tar aţ mai vrea nişte curţuri la plata cu ora. Ţe ziţeţi, îmi taţi, vă rog frumoţ?!" Prodecanul prezent la deschiderea simpozionului fu confundat, şi el, de nişte reporteri, cu decanul însuşi, deoarece aşa implica plăcuţa cu nume şi titlu, aşezată, în dreptul lui, la pupitrul prezidiu-

„Mare ţopîrlan şi decanul ăsta de la Ecologie!"

lui. Jurnaliştii îl întrebară cum comentează nenumăratele scandaluri de la instituţiile ecologice private. Bietul om se fîstîci aşa de tare, încît le turui lor discursul pe care îl pregătise pentru ceremonia academică, iar, în deschiderea congresului, vorbi pătimaş despre mizeria morală şi intelectuală din domeniul ecologic, spre stupoarea participanţilor. În sfîrşit, prodecanul gripat strănută „productiv" peste cafeaua pe care femeia de serviciu i-o pusese pe masă înaintea începerii consiliului de administraţie. Doamna în cauză avu un comentariu sec, ceva mai tîrziu, cînd se afla, alături de suratele ei, în „oficiu": „Mare ţopîrlan şi decanul ăsta de la Ecologie!" În identificare, se ghidase, desigur, după plăcuţa nominală din faţa lui.

La Roma, şi decanul nostru buclucaş trăia momente palpitante. Terminase cu bine lucrările conferinţei şi acum se afla în taxiul care îl ducea aeroportul Ciampino, de unde urma să zboare către casă. Realiză subit că anumite lucruri erau profund în neregulă. Nişte crampe intestinale severe îl sfredeleau aidoma unor lame de cuţite vînătoreşti. Exagerase, în mod clar, cu sucul de mere la micul dejun. Se năpusti în terminalul aeroportului, bruscînd pasageri nevinovaţi şi sărind ca o maimuţă tînără peste cordoanele demarcatoare. Făcu check-in-ul ca prin vis, tremurînd din toate încheie-

turile, apoi o luă la fugă, sălbatic, spre prima toaletă ieşită în cale. Cînd să intre, se ciocni violent de un tînăr care tocmai ieşea. După o clipă de stupefacţie, băiatul se lumină asemenea unui pom de Crăciun şi îl cuprinse strîns în braţe pe nefericitul maratonist aeroportuar, zicînd în cea mai curată limbă română posibilă: „Ce faceţi, domn' profesor? Bine aţi venit la Roma!" Tînărul fusese student la Ecologie în România şi acum lucra ca îngrijitor în marele terminal italian. Bucuria sinceră a revederii a fost umbrită doar de explozia de miresme şi culori declanşată de decanul ecologist într-o manieră complet neecologică.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

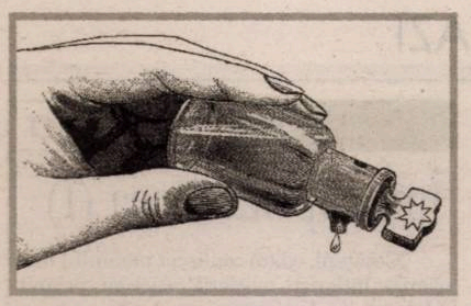

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Un cuvînt din Bucureşti

Toată lumea ştie, desigur, care este originea cuvîntului *mitocan* (derivat de la termenul bisericesc *mitoc, metoc* sau *metoh* „mînăstire subordonată", intrat în română prin slavonă, dar de origine grecească: *metóhi).* În modificarea semantică atribuită cuvîntului (trecerea de la un sens propriu obiectiv, descriptiv, la cel figurat, depreciativ) sînt totuşi cîteva detalii mai puţin limpezi. Lingviştii au insistat, în ultimele decenii (cuvîntul a fost adesea explicat de Theodor Hristea), asupra fenomenului de degradare semantică, ilustrînd tendinţe mai generale ale gîndirii: un spaţiu subordonat şi marginal este stigmatizat şi asociat cu inferioritatea socială. Pentru paşii concreţi ai modificării semantice au existat totuşi ipoteze diferite; opiniile mai vechi nu legau neapărat *metocul* de inferioritate şi marginalitate, ci explicau sensul peiorativ al derivatului într-un mod oarecum anecdotic: pornind de la un *anume* metoc, de la un spaţiu urban specific – din Bucureşti. În măsura în care această origine s-ar dovedi cea adevărată, *mitocan* ar trebui să figureze în istoria limbii române într-o posibilă categorie a *cuvintelor bucureştene*. În genere, explicaţiile etimologice anecdotice, care leagă un cuvînt de un loc, o persoană sau o întîmplare concretă, trebuie privite cu suspiciune; în acest caz, ele par totuşi destul de credibile.

Cuvîntul e atestat tîrziu, în secolul al XIX-lea, primii autori care îl folosesc sugerînd o legătură a sa cu toponimia populară a Capitalei. Actul de înregistrare al termenului e nuvela lui Nicolae Filimon *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala* (1861), în care un personaj declară „Numeşte-mă amploiat, om de litere, proprietar etc., dar nu mă trece între mitocani, căci sînt fecior de boier". În notă, autorul explica: „Sub nume de *mitocani,* popolul de jos înţelege pe dulgheri, zidari şi alţi meseriaşi, ce locuiesc pe la mahalale şi mai cu seamă pe la metohul din Dealul Spirii, de unde derivă chiar numele de *mitohani."* Ar fi fost aşadar vorba nu de *metoc* în genere, ca emblemă a marginalităţii, ci de reperul unei zone cu renume relativ prost a oraşului: Biserica Spirei (Spirea-Veche), construită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi care a fost într-adevăr *metoc* al Mitropoliei, pe terenul căruia fusese construită, apoi al unei mănăstiri de la Muntele Athos. În *Bucureştii mahalalelor sau periferia ca mod de existenţă* (2003), Adrian Majuru descrie zona rău famată a Podului Calicilor, extinsă treptat spre Dealul Spirii (p. 67). Mulţi dintre cei care au scris despre istoria Bucureştiului vorbesc de renumele unora dintre mahalale: „a *Tîrchileştilor* din *Dichiu* şi a *Jarcaleţilor* din *Spirea Veche,* şi unii şi alţii avînd faima de cei mai straşnici bătăuşi" (G. Costescu, *Bucureştii vechiului Regat,* 1944, p. 33). În dicţionarul său din 1939, A. Scriban citează expresia *mitocan din dealu Spirii,* dar evocă pentru explicarea originii alte metocuri: „după locuitorii de pe lîngă fostu mitoc al Rîmnicului în Bucureşti, unde e astăzi Ateneu[`], şi de pe la biserica Ceauş Radu." Denumirea unei mahalale după biserică era larg răspîndită în trecutul bucureştean. Iar toponimia urbană a Bucureştiului a produs etichete sociale şi morale în trecut – de la *craii de Curtea-Veche* la cei *ca din Tîrchileşti* (Zanne, *Proverbele românilor,* vol. VI, p. 400) – aşa cum o face şi astăzi, chiar dacă acestea nu au mai dat naştere unor termeni comuni (de la *Ferentari, Primăverii, Dorobanţi* etc.).

Spre sfîrşitul secolului al XIX-lea, cuvîntul era atît de răspîndit, încît Laurian şi Massim îl înregistrează în *Glosarul care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor* (1871), împreună cu derivatele *mitocăneşte, mitocănime* şi *mitocănesc; mitocan* e definit prin sinonime culte („inurban, rustican, incult, impolit, grosolan") şi ca „neguţătorel, neguţător de negoţul cel mai mic şi respectat: servitor, băiat de boltă neguţătorească". Explicaţia autorilor, mai generală, trimite pînă la urmă tot la o istorie locală bucureşteană: „mai toate metoacele monastirelor, mai ales ale episcopilor, erau fundate şi se află încă prin suburbiile Bucureştilor; după metoacele acestea din suburbiile cele mai retrase ale capitalei luară metocanii numele şi calificaţiunile ce poartă şi astăzi" (am transpus ortografia latinizantă a textului de sub cuvîntul-titlu *metocanesce).*

Cum ajunge un cuvînt bucureştean (v. şi Zanne, *Proverbele românilor,* vol. IV, p. 455: „cuvînt întrebuinţat mai ales la Bucureşti, unde pare că s-a şi născut"; dicţionarele mai vechi foloseau şi eticheta *muntenesc)* să devină unul naţional? Nu numai pentru că expresivitatea popular-urbană a limbajului din Capitală e imitată de mulţi, ci, în bună parte, datorită literaturii şi presei. Caragiale a contribuit desigur la răspîndirea lui, folosindu-l în teatru – în *O noapte furtunoasă,* termenul e repetat de multe ori, mai ales de Ziţa şi de Rică –, în schiţe, amintiri, articole gazetăreşti. La Caragiale, *mitocan* e aproape în totalitate un cuvînt al personajelor, folosit de autor doar cu distanţare ironică: hazul provine din teama de mitocani a celor care se consideră urcaţi pe o treaptă mai sus, nu din ridiculizarea mitocanului însuşi. Cuvîntul apare la Eminescu şi în *Sărmanul Dionis,* într-o scenă bucureşteană („cîte un mitocan cu capul lulea de vin"). Ghica, în *Convorbiri economice,* îl pune pe un tînăr să teoretizeze existenţa a două categorii umane – *proşti* şi *dibaci:* „pe proşti noi îi numim mitocani, opincă, onorabili cetăţeni sau public independinte şi inteliginte." Probabil că a contat destul de mult şi folosirea insistentă în revistele umoristice ale vremii (de pildă în *Furnica).* Oricum, un cuvînt peiorativ, cu rol de insultă şi ironizare are toate şansele să intre în uz cu mare rapiditate, mai ales cînd noutatea se înscrie într-o serie cu sonorităţi asemănătoare *(mocofan, mîrlan, bodîrlan, ţopîrlan* etc.)

Cuvîntul *mitocan* mi se pare, aşadar, indisociabil legat de oraşul care l-a creat, l-a impus, îl foloseşte intens, îl ilustrează constant.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

eurosfat
Consultări cetățenești despre starea Uniunii

Conferința

Eurosfat 2014:
România celor două agriculturi

7 aprilie 2014, Palatul Parlamentului

Accesul se face pe bază de invitație
Pentru informații: tatiana.ditulescu@adevarulholding.ro
http://eurosfat.ro/agricultura2014/

Organizatori:
CRPE · europuls.ro · DILEMA VECHE

Cu sprijinul:
România · Comisia Europeană · Friedrich Ebert Stiftung · Konrad Adenauer Stiftung · Romanian-American Foundation · Ambasada Republicii Federale Germania București · Kingdom of the Netherlands

Partener media:
adevărul

PUBLICITATE

2 NATIONS. O ECHIPĂ. UNE CULTURE.
FRANCE, ROMÂNIA. O ECHIPĂ ANIMÉE PAR
UNE CULTURE COMUNĂ.

FRANȚA, ROUMANIE. 2 NATIONS UNITE PAR
CUTUME, ÉMOTIONS, SENTIMENTS COMUNE.
2 NAȚIUNI UNIES, O ENCICLOPEDIE DE
PHRASES, EXPRESII COMMUNES.

LA FRANCOPHONIE, MOMENTUL IDÉAL POUR
CÉLÉBRER TOT CE QUI TRANSFORME
2 NATIONS ÎN 1 ÉQUIPE SOLIDĂ, ENTHOUSIASTE.
CADEAU ANIVERSAR: UNIFICATION DE FRAZE, EXPRESSIONS.

BANCA TA. TON ÉQUIPE
BRD GROUPE SOCIETE GENERALE

France, România. Une langue. O echipă.
20 mars 2014. Éloge unique Franco-Român réalisé par BRD Groupe Société Générale!

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Despre neamurile proaste

„Boierul tot boier, chiar de-ar fi încins cu teiu", spune un proverb, arătînd vizibilitatea neamului ales, oriunde s-ar afla. Rînduiala și sfiala ar trebui să fie virtuțile de bază ale oricărei societăți – credeau oamenii secolelor trecute, cînd cinurile și prostimea se află la poli opuși. Mai apoi, amestecarea nemurilor va duce la stricarea rangurilor și mai ales la alterarea calității umane. Urmărind lumea proverbelor, observăm că stigmatizat este un anumit tip de comportament: „Să te ferești de boierul nou și de cerșetorul vechi." Tot ceea ce este nou creează suspiciune, căci boierul cel nou, *ciocoiul*, încearcă repede să-l jupoaie pe cel sărac pentru a putea să-și poarte rangul dobîndit (iar cerșetorul cel vechi știe, „Nici salcia lemn de bute, nici mojicul om de frunte." Cu o altă readaptare: „Nici din salcie cerc de bute, nici din ciocoi om de frunte." Mojicul și ciocoiul sînt, de fapt și de drept, personajele care poluează lumea ierarhiilor prin comportamentele lor vizibile, revendicative, strigătoare, țipătoare, fățarnice, fudule, grosolane, grobiene. Dacă mojicul este prost, fără a fi nerod, ciocoiul este parvenitul înfumurat. Și unuia, și altuia le lipsesc minima bună creștere pe care, și de s-ar împiedica de ea, n-ar fi în stare să o recunoască: „Vasu spurcat și puturos mirosuri nu primește", și Iordache Golescu explică această imposibilă metamorfozare sufletească: „Adică cei proști și mojici nu înțeleg de cuvinte

Mojicul și mojicia ne domină și astăzi.

are deja experiența de a stoarce bani). Or, *neamurile proaste* sînt mai totdeauna asociate cu săracii dornici de parvenire, ocolind, din neștiință, din trufie, regulile unei bune *politii*. Accesul la resurse asigură bunăstarea necesară integrării unei anumite distincții sociale. Dincolo de disprețul social, prezent într-o societate a ierarhiilor binecunoscute, omul secolelor trecute disprețuiește prostia și, mai ales, lipsa de bună-cuviință. Se naște astfel proverbul: „Nici salcia pom, nici mojicul om", iar marele vornic Iordache Golescu oferă pe dată o explicație: „Să zice pentru cei proști." Cei proști sînt cei mulți, gloata, norodul, sărăcimea, calicimea rurală și urbană ducîndu-și existența la periferia civilității. Mai apoi, proverbul avea să fie refăcut în funcție de context: „Nici salcia pom, nici boierul om." Pentru ca ascensiunea grabnică și fără socoteală a diferiților parveniți să nască: cinstite." Cinstea, politețea, decenta cuviință califică omul bun și par a fi un dat pentru boier, poate și pentru că rangul înseamnă și bogăție, așadar o oarecare investiție în creștere. În timp ce tîrgoveții, orășeanul trebuie să învețe să se poarte pentru a se deosebi de „mojicul de la țară", întruchipat de cioban și văcar. „Are chip frumos, cu dar,/ Și'i e vorba de văcar" – cu alte cuvinte, ce păcat dacă-i frumos, dacă se dovedește a fi „mojic" și lipsit de orice idee de politețe. Sau: „Cu obraz gros și semeț,/ Și cu gură de orbeț" – ca atare, „mojicul tot mojic" este, și asta se cunoaște după „căutătură".

Pentru a pătrunde în adunarea „politefsiților", atît boierul, cît și tîrgoveții au nevoie de asumarea unor reguli de bună convietuire. Lumea, pentru a fi stăpînită și luată în stăpînire, are nevoie de reguli. Iordache Golescu le oferă pentru unii, Anton Pann – pentru alții. Cel care nu și le asumă, care se împotrivește, care le ignoră rămîne în afara *politiei*, adică atît în afara orașului, cît și în afara oricărei forme de politețe. *Politiia* se referă la Cetate, dar și la normele de conduită asumate în interiorul Cetății. Din acest motiv, condamnații sînt cei care se află în afara cetății, în afara *politiei*: țăranii, ciobanii, văcarii. Din rîndurile lor se recrutează exemplele oferite celorlalți pentru a lua aminte și a se îndrepta: „Cu mîna te joci, mojic te arăți", și Iordache Golescu explică: „Să zice pentru cei ce supără cu mîna în glumă, arătîndu-ne că nu trebuie să glumim cu ghionturi și îmbrînciri ca țăranii și ca mojicii." Iar Anton Pann, în *Școala Moralului*, completează: „Cu hohote, cu glas mare, / Să strigi, să rîzi nebunește, / După cum nu trebuiește, / Că aceasta o fac țăranii, / Necioplții și ciobanii."

Prin extensie, mojicia poate atinge orice categorie socială, întrucît „moravurile proaste și rele" se regăsesc în categoria celor „fără de știință". Ignoranții, în absența educației, au moravuri proaste „din nesocotință" și încearcă să pară ceea ce nu sînt, ceea ce nu pot fi: „Din afară smălțuit, / Și din lăuntru mînjit", cum conchide Anton Pann.

Cu timpul, boierul a dispărut, dar mojicul și mojicia ne domină și astăzi. Ce se scrie pe la 1800 este valabil și astăzi pentru multele neamuri proaste ale urbei noastre. Mojicul de Tirchilești (o mahala a urbei) a îmbrăcat haina mitocanului de București. Și să ne ferească sfîntul de „pîra mojicească"!

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Împroprietărirea (I)

„Cetățeni, odată confiscat pămîntul moșierilor hitleriști, moșierilor care au sprijinit războiul lui Antonescu, moșierilor care au părăsit pămîntul și nu l-au lucrat, acelor moșieri care au exploatat într-un mod barbar forța de muncă a țăranilor ani de zile, odată acest pămînt împărțit de către țărani – și ei știu foarte bine cum să-l împartă, pentru că ei știu foarte bine cît pămînt au moșierii și cum trebuie împărțite pămînturile lor – odată pămîntul acesta intrat în stăpînirea țăranilor noștri, nimic nu-l va mai putea scoate din mîinile lor. Iar muncitorimea și întreaga populație democratică va susține țărănimea cu toate forțele lor. Acest fapt va constitui baza materială a unității de luptă a țărănimii noastre și a muncitorimii noastre, a intelectualității și a tuturor forțelor democratice din țara aceasta. Încerce dnii moșieri, încerce să convingă dl Rădescu cu scrisori ticluite din partea statului major că soldații de pe front s-ar supăra dacă s-ar face reforma agrară acum, dacă s-ar confisca pămîntul acum. În zadar va fi totul. Pămîntul acesta va fi și trebuie să fie al țăranilor. Ei au și început să-l ia în mîinile lor. Pentru ei și pentru ostașii de pe front și din cazărmi. *(Entuziasmul mulțimii nu mai cunoaște margini. Se aplaudă frenetic, strigîndu-se: «Trăiască țărănimea română! Trăiască F.N.D.!»)* (...) Cetățeni, să nu aveți nici un pic de șovăială față de acești cîini turbați. Unde-i întîlniți, loviți-i cu toată hotărîrea, striviți-i. Demascați pe oricine încearcă să acopere pe acești bandiți hitleriști. *(Mulțimea hotărîtă strigă: «Jos fasciștii, moarte fasciștilor!»)* Într-un glas unic, de uriașă luptă, forță, vom aduce la cîrma țării un guvern F.N.D. Trăiască F.N.D. *(Urale nesfîrșite și îndelung repetate.)"*

Gheorghe Gheorghiu-Dej – din cuvîntarea la adunarea populară organizată de Frontul Național-Democratic în Piața Națiunii din București, 13 februarie 1945; în *România liberă*, an III, nr. 167, 15 februarie 1945

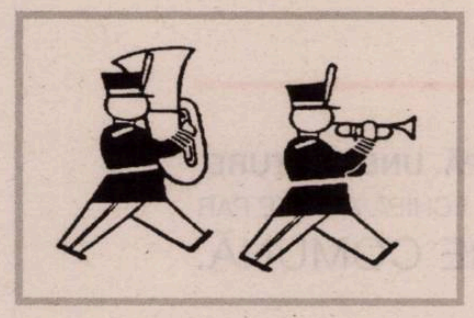

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Evadarea din prostime

Există o anumită formă, un fel suprem de disprețuire a compatrioților. E un fel de a vedea lumea, pe care îl moștenim din vechime, nu e vreo nouă achiziție a vieții în libertate. E o lungă tradiție, cel mai des ascunsă sub preș, a unui profund dispreț față de cei care ne înconjoară și care alcătuiesc, împreună cu noi, *nația*. În mulțimea asta de oameni care fac națiunea, există două categorii, mari și late. *„Noi"* și *„ei"*. „Noi" sînt, întotdeauna, cei care se află în plin moment al vorbirii și se referă la poporul din care fac parte. „Ei" înseamnă tot restul lumii, adică tot restul poporului, mai puțin locutorul, emițătorul afirmației. Deseori, în „noi" e inclus și interlocutorul, în așa fel încît să se creeze o bulă de siguranță, un scut de protecție care apără partenerii dialogului de restul poporului din care fac parte și la care se referă în discuție. *Restul* ăsta, care nu include niciodată partenerii discuției despre el însuși, e... *prostimea*. Poporul. Nația. Ai noștri. Românii.

Prostimea e însoțită istoric, la noi, de o pasiune profundă, fierbinte, mereu actuală – aceea de a ieși din ea. Fiecare membru al acestei mulțimi – care vorbește aceeași limbă și locuiește în spațiul delimitat de tratate internaționale, denumit România – își dorește în secret să iasă cumva din această mulțime. Chiar dacă această ieșire nu e una fizică. E ceva care sună cam așa: „Da, recunosc, sînt de-aici, dar eu nu sînt ca ăștia!" La limită, în ordinea elementară a instinctului de conservare, e firesc să fie așa. Nu poți să dormi liniștit cu gîndul că faci parte dintr-o lume pe care o consideri săracă și proastă. Prin urmare, te scoți cumva din lumea asta, fie și prin simpla constatare că tu nu ești la fel ca ceilalți, din moment ce poți observa diferența între tine și ei. Poporul mai are un nume autoatribuit, extrem de cunoscut, dar pe care nu-l pot folosi aici. E o combinație conceptuală complexă, între prostime, sărăcime și un organ prețios care stă îndeobște ascuns vederii. Știe bine cititorul compatriot la ce mă refer. În cazul în care cititorul e olandez sau american stabilit aici, să-ntrebe un vecin despre ce e vorba. În mod sigur, omul va fi fericit să-i explice pe larg.

Plecatul din sat, de la țară, din orașul mic, plin de oameni răi, sau din cartierul sărac și gri, este, la bază, o depășire a condiției. Se-ntîmplă peste tot, în toată lumea. Evident, depășirea condiției înseamnă să evoluezi, nu doar să-ți muți reședința. E drept, nu vedem cu toții la fel ideea de evoluție. Unii consideră că au evoluat dacă au făcut o școală sau au învățat o meserie. Alții stabilesc limita evoluției la un milion de dolari. Dar nevoia sau dorința evadării dintre ai tăi, spre un alt strat al lumii, e ceva comun multor ființe de pe această planetă. Diferențele apar cînd evaluezi resorturile evadării și felul în care te raportezi la comunitatea pe care ai părăsit-o. Există oameni care rămîn profund legați afectiv de locul din care au plecat, oameni cărora locul acela le rămîne unul indiferent, ca orice alt loc al lumii, și oameni care disprețuiesc spațiul din care vin, unii chiar răzbunîndu-se în fel și chip pe locul cu pricina.

Meritocrația acestor evadați își inventează, uneori, o aristocrație. Evoluția nu e de ajuns pentru unii. Există oameni care, odată ajunși pe o anumită treaptă a creșterii personale, simt nevoia unei intervenții masive în istoria lor. O rescriere care să-i disloce definitiv din locul de baștină și din comunitatea pe care au părăsit-o. O modificare radicală a identității. De la cumpărarea de titluri nobiliare, pînă la trucarea ridicolă – mai fină sau mai grosolană – a arborelui genealogic, de la confecționarea de blazoane, pînă la adoptarea unor stiluri personale fistichii, lucrurile astea sînt, iar, comune multor ființe de pe planeta asta. Ce nu e chiar comun e nivelul de aparență – setarea simbolică, raportarea la spațiul public a acestor povești de viață, în funcție de locul geografic în care se petrec.

Cîțiva oameni grei, din nostima lume a fotbalului românesc, au intrat, de curînd, la închisoare. S-a vorbit mult despre această știre tare. Reacțiile condamnaților au fost diferite. De la miorlăieli incredibile, la durități de Scarface. Însă, ca și în cazul domnului George Becali, energia dezbaterii asupra încarcerării vine, mai degrabă, din baterii afective, nicidecum din cele ale gîndirii raționale, care acceptă ideea de justiție. Faptul că niște oameni au fost pedepsiți pentru fapte pe care justiția le-a găsit ca ilegale e privit de unii – nu puțini – ca pe un gest de nerecunoștință a *prostimii*. Ceva de tipul: „Oamenii din sport au făcut enorm pentru nația asta săracă și proastă. V-am dat momente de bucurie, proștilor și săracilor! V-am ținut de foame cînd vi se lua curentul. Nu ne-ați făcut statuie, dar ne băgați la pușcărie, țăranilor nerecunoscători! În plus, sîntem și nevinovați!"

Un mare antrenor român se arăta revoltat de faptul că niște judecătoare (deci niște femei!), care habar n-au de fotbal, îndrăznesc să se pronunțe într-un asemenea caz. Cum ar veni, pe zugravi ar trebui să-i judece niște pictori, iar pe lăutari – un complet de dirijori. Nu vreau să pară că îngroș rîndurile celor care înjură, cu sau fără motiv, nația. Amintesc doar atît, fără să vreau să arăt că, iarăși, noi sîntem coada lumii. Pentru că nu e așa. Amintesc doar atît. Tot în aceste zile, Uli Hoeness, președintele clubului Bayern München, a fost condamnat la trei ani și jumătate de închisoare pentru evaziune fiscală. Da, se știe, e un joc cu miză politică. Dar omul s-a autodenunțat, știind că scapă mai ieftin, și a declarat: „Recunosc evaziunea fiscală. Regret profund comportamentul meu." Uneori, diferențele se văd și dincolo de scoruri.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

CELEBRĂM L'UNION
ENTRE DOUĂ NATIONS,
ANIVERSĂM ANI LONGUES
DE RÉALISATIONS.
ON CONTINUE DISCRET,
CU ÉNERGIE, OPTIMISTES,
LES FRANCO-ROUMAINS,
LES IDÉALISTES!

BANCA TA. TON ÉQUIPE

BRD
GROUPE SOCIETE GENERALE

Une langue. O echipă.
20 mars 2014. BRD célèbre Francofonia în România.

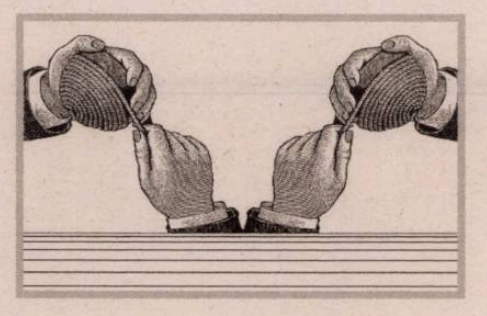

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cîteva principii pentru un reset în relaţia cu Ucraina

Fragmentele de mai jos fac parte dintr-un raport pe care l-am scris împreună cu colega mea Bianca Toma, în care propunem o resetare a relaţiei cu Ucraina. Prima parte a raportului adună recomandările făcute de o serie de experţi şi jurnalişti români, între care trei foşti miniştri de Externe. Raportul e disponibil pe site-ul www.crpe.ro. Fragmentele sînt din partea finală, unde venim cu propriile propuneri – pe lîngă acestea, mai există propuneri ceva mai tehnice, legate de energie şi proiecte transfrontaliere.

Sîntem după două ediţii ale Forumului Civic România-Ucraina şi după o schimbare dramatică de putere la Kiev, care aduce un guvern ce înfruntă cea mai serioasă criză din istoria acestei ţări. Ucraina este un stat care are nevoie de reconstrucţie. Are probleme interne majore şi grave probleme cu marele său vecin de la Est.

Toţi experţii consultaţi de CRPE în acest exerciţiu de construire a unui nou consens intern sînt de acord că este nevoie şi e momentul unui *reset* în relaţia bilaterală. Avem o relaţie fragilă în cele mai bune cazuri şi tensionată pe cele mai multe dintre temele de pe agenda bilaterală. Asta şi pentru că avem foarte puţine teme pe agenda bilaterală.

Credem că e timpul ca România să fie parte din soluţiile oferite Ucrainei, nu una dintre problemele Ucrainei. Nu vrem să spunem că vina aparţine României. Dimpotrivă, suspiciunile şi tensiunea vin mai degrabă din modul în care ucrainenii discută între ei cînd e vorba despre România. În decembrie 2012, am scris un raport despre diferenţele de percepţii dintre Bucureşti şi Kiev. Este într-adevăr şocant să observi teama pe care România o inspiră presei şi anumitor politicieni din Ucraina, dată fiind traiectoria României în ultimii 15 ani, în evoluţia sa spre statutul de membru UE şi NATO. Se văd pe acest subiect urmele a zeci de ani de socializare în stil sovietic, unde imaginea românului era cea a fascistului rău prin definiţie.

Dar mai este ceva, subliniat în discuţii informale de unul dintre prietenii pe care ni i-am făcut la Kiev în cadrul acestui proiect, care şi-a dorit şi a reuşit să arunce punţi de comunicare: România este duşmanul uşor de construit. Politicienii şi presa exploatează fobii şi, uneori, le şi construiesc. Este evident acum – după criza din Crimeea – că pentru Ucraina vecinul care constituie o ameninţare existenţială nu este România, ci Rusia. Dar relaţia cu Rusia era şi este un subiect care divizează societatea ucraineană. Astfel încît România a fost mai uşor de construit ca inamic potenţial, cu costuri interne aproape zero. Este un resort de gîndire colectivă pe care trebuie să-l înţelegem pentru a-l contracara. Polonia a ştiut să facă asta – şi-a construit o greutate proprie în spaţiul public ucrainean, a devenit interfaţa între Ucraina şi Uniunea Europeană, a devenit statul de care orice guvern de la Kiev, de orice orientare, a avut nevoie pentru a contracara influenţa Rusiei. Polonia nu a putut fi un inamic uşor de manipulat în spaţiul public ucrainean pentru că asta ar fi dus la costuri serioase. România are nevoie de o greutate proprie în Ucraina pentru a ieşi din postura actuală.

O politică regională pentru Est nu poate ignora greutatea Ucrainei.

România are un interes aparte în integrarea europeană a Republicii Moldova. Acesta a fost obiectivul asumat, explicat de statul român în ultimii ani, iar relaţia cu Chişinăul domină agenda de politică externă în regiune. Ambasada la Chişinău e cea mai mare misiune diplomatică a României după reprezentanţa la Bruxelles. Înregistrăm o cursă între actorii politici români pe tema „cine ajută mai mult Republica Moldova". E normal să se întîmple aşa, iar CRPE este organizaţia românească care a urmărit cel mai intens relaţia cu Republica Moldova în ultimii ani, încurajînd guvernele României în această direcţie. Dar nu e destul.

Parteneriatul Estic – politica europeană care cuprinde Republica Moldova în acest moment – are punctul central în Ucraina, aşa cum a fost evident la summit-ul de la Vilnius. Ancorarea Moldovei alături de UE este o misiune aproape imposibilă, dacă Ucraina nu este stabilizată. Un acces direct al Rusiei la regiunea transnistreană ar lăsa Moldova expusă. Fără a renunţa la prioritatea acordată Moldovei, România trebuie să fie un jucător şi pentru Ucraina.

Parteneriatul cu Polonia trebuie să capete substanţă.

Nu sîntem singurii dezamăgiţi de lipsa de rezultate a acestui parteneriat. Cauza de fond pare a fi o diferenţă de aşteptări: România are mai mare nevoie de Polonia decît are Polonia de România. De aici – o relaţie dezechilibrată care a născut frustrări. Polonia are o politică explicită de construit alianţe cu statele mari din UE, în special cu Germania. România a crezut că, fiind partenerul Poloniei, va fi cooptată automat în toate schemele de parteneriat ale Poloniei. Nu a fost cazul. Poate că Polonia a căpătat un anumit comportament de mică mare putere regională – aşa cum se plîng unii oficiali români *off the record*. O gelozie e cert că există. Dată fiind criza regională actuală, nu mai e important de ce s-a gripat parteneriatul, dar soluţia e simplă: România trebuie să ofere ceva concret Poloniei, pentru a fi cooptată, nu trebuie să se aştepte să fie invitată în mod automat.

Am auzit recent, informal, în mediile oficiale de analiză, că România mizează pe un rol în Ucraina pentru că Polonia ar fi fost compromisă de susţinerea făţişă a Maidanului şi de contribuţia la pactul ulterior ratat cu fostul preşedinte Ianucovici. În această perspectivă, România ar fi actorul regional proaspăt care va căpăta un rol în noul aranjament şi probabil în formatul de negociere a conflictului cu Rusia. Acesta este un mod de gîndire autoflatantă, care nu va duce la nimic. România are nevoie de greutate pe acest dosar, înainte ca cineva să remarce că e un actor proaspăt – principiul „dacă nu faci nimic, nu poţi greşi, deci cineva va avea nevoie de tine" nu se aplică în alianţele regionale.

Minoritatea românească din Ucraina va beneficia de deschiderea relaţiei, nu de actualul blocaj.

Minoritatea românească din Ucraina este principalul subiect pe agenda bilaterală. Dar asta nu îi ajută cu nimic pe românii de acolo, cîtă vreme subiectul este blocat. Comisia interguvernamentală Bucureşti – Kiev dedicată minorităţilor nu s-a întrunit de zece ani. Eforturile României de a discuta subiectul nu au efect pentru că Ucraina nu are interes să-l discute. Este frustrant, dar nu sînt multe soluţii pentru a ieşi din blocaj. Abia după ce România îşi va spori greutatea în Ucraina, va fi în poziţia de a face, amical, cereri pe acest subiect.

Deocamdată, românii din Ucraina sînt mai degrabă victime ale stării de fapt. România e ultimul dintre vecinii membri UE cu care Ucraina nu a semnat un tratat de mic trafic la frontieră. Indiferent a cui este vina, cert este că românii din Ucraina care trăiesc de-a lungul graniţelor ar fi primii beneficiari. Deci interesul României este mai mare decît interesul Ucrainei pe acest subiect. Oraşul Sighet aşteaptă de mulţi ani un pod care ar permite comunităţii să exporte uşor în Ucraina bunuri despre care comunitatea de afaceri locale ştie că are piaţă acolo. Relaţia politică blochează astfel de proiecte care ar fi benefice românilor din Ucraina, iar relaţia politică este gripată de tema minorităţilor.

România a avut dreptate să ridice tema legii limbilor regionale faţă de noul guvern de la Kiev, dar a părut că e singura temă importantă pe care România o poate propune unui guvern prins cu probleme mult mai importante. În plus, legea dată de fostul regim Ianucovici a fost oarecum fetişizată în spaţiul public românesc – s-a ignorat faptul că nu a dus la nimic concret pentru românii din Ucraina (care au rămas, de pildă, cu acelaşi număr de şcoli, în declin) şi fusese de fapt destinată minorităţii ruse din Est. Mai rău chiar, legea a permis ridicarea la rang oficial a limbii moldoveneşti în anumite localităţi, deci un motiv temeinic ca România să fie reticentă faţă de acest act legislativ. Se ignoră la Bucureşti împărţirea minorităţii între cei care se declară români şi cei care se declară moldoveni (mai mulţi) – trebuie să decidem în mod clar ce anume vom cere Ucrainei pe acest subiect (Ucraina nu va putea împiedica autodesemnarea ca moldoveni, dar experţii consultaţi pentru acest raport propun soluţii de mijloc pe care România le poate propune).

Cetăţenia română – viziuni foarte diferite, e nevoie de comunicare.

Politica românească de redobîndire a cetăţeniei române de către persoanele care au pierdut-o fără voia lor a născut suspiciuni adînci în Ucraina, unde se vorbeşte despre „paşaportizare", printr-o paralelă cu politica rusească din Crimeea. Situaţia e complicată de faptul că Ucraina interzice dubla cetăţenie prin Constituţie (asta neimplicînd că o incriminează). Unii dintre experţii consultaţi spun că România trebuie să ţină cont de această sensibilitate. Din păcate, nu există mult spaţiu de mişcare.

Politica românească este legitimă şi conformă cu principiile europene, pentru că vizează un drept individual, nu colectiv (fiecare doritor trebuie să facă dovadă că a avut cetăţenia română interbelică în familie) şi urmează o procedură standard, individuală, bazată pe dreptul mai sus amintit. Fiind bazată pe un drept individual, nu este o politică etnică (recuperarea cetăţeniei îi vizează pe foştii cetăţeni ai Regatului român şi pe familiile lor, indiferent de etnie). Este o uriaşă diferenţă între politica românească de redobîndire a cetăţeniei şi politica rusească de acordare a cetăţeniei pe baze etnice. Pe lîngă asta, România nu are precedente de comportament tip „întîi paşapoartele, apoi soldaţii", aşa cum are Rusia în Georgia şi Crimeea. Echivalarea celor două situaţii în dezbaterile ucrainene este nedreaptă.

Fiind o politică de redobîndire, şi nu de acordare pur şi simplu a cetăţeniei, nu poate diferenţia în funcţie de rezidenţa actuală a celor îndreptăţiţi să capete cetăţenie. Cu alte cuvinte, nu se poate diferenţia legal între potenţialii cetăţeni români din Republica Moldova, Israel sau Ucraina. O asemenea diferenţiere ar fi neconstituţională, presupunînd că cineva din Parlamentul României ar vrea să o facă, ceea ce nu e cazul.

Singura soluţie e un efort din partea României de a explica ucrainenilor aceste diferenţe şi lipsa de intenţii ascunse din spatele acestei politici. Dialogul politic cu Kievul ar trebui să vizeze acomodarea diferenţelor legale între cele două ţări (interzicerea cetăţeniei duble de către Ucraina trebuie să vizeze relaţiile acestor oameni cu statul ucrainean, nu cu cel român).

Pe de altă parte, există în Parlamentul României o iniţiativă legislativă (îmbrăţişată de toate partidele) prin care se modifică legea cetăţeniei, pentru a o acorda pe baze pur etnice. Sînt vizaţi în primul rînd românii din Serbia şi din Bulgaria (care nu au drept la redobîndire, dat fiind că nu au fost cetăţeni români înainte de 1941), dar principala victimă va fi relaţia cu Ucraina. Recomandăm Parlamentului român să acorde atenţie acestor preocupări. Transformarea actualei politici de redobîndire pe criterii individuale în una pe criterii etnice colective va afecta credibilitatea României şi o va face greu de apărat în Europa. Pentru etnicii români din Serbia se pot găsi soluţii alternative de ajutor şi drepturi în România, mai puţin cetăţenia.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cu ştaif

Săptămîna trecută a făcut furori o listă nouă + veche cu poze noi + vechi. Plus o noutate tehnologică. Erau etalate maşinile cele mai tari din lume. Prin preajma lor – românii cumpărători. Două lucruri fac ca acest subiect să mai aibă atîta succes. Sărăcia şi invidia. Nimic nou sub soare. Noutatea ar fi însă legată de faptul că peisajul celor cu bani este cel al multinaţionalelor şi al business-urilor mici şi mijlocii, singurele care ţin România astăzi. Acolo ar fi stabilitatea, ar fi impozitele care intră în cercul vicios al guvernării şi alegerii ei. Din banii de la stat se iţesc asfaltatorii, care şi ei au maşini, nu? Nici o opţiune din zona funcţionării statului rentabil, adică şosele mai bune, ci doar maşini. Cerere şi ofertă, şi relaţii personale, bineînţeles. Sînt sigur că adevăraţii săraci ai României nici nu s-au uitat la poze. N-au net, nu le arde, supravieţuiesc. Aşa că întrebarea este: cine se uită? Se uită invidia, bîrfa cu ştaif. Nu e treabă doar românească. Ai bani, bagi bani. Acum, că toată lumea este o Chină şi o Rusie, mai abitir. De fapt, ce vrei? Bugatti Veyron, Lamborghini, Porsche Cayenne şi Hummer H2, Chevrolet, Lamborghini Murcielago alb, Mercedes SL 55 AMG, Porsche Cayenne Turbo şi Hummer H2. Stai un pic, dar... Tesla Model S – cea mai puternică maşină electrică din prezent. Maşina este disponibilă în trei versiuni de autonomie: 260 km (302 CP) – 68.500 de euro cu TVA, 370 km (362 CP) – 78.000 de euro cu TVA şi 480 km (416 CP). Varianta de top poate atinge 100 km/h în circa 4,4 secunde şi costă 91.000 de euro cu TVA. Modelul 100% electric costă, în Germania, 68.500 de euro cu TVA. Tesla Model S se află printre cele şapte finaliste pentru „Maşina Anului 2014 în Europa". Veţi spune: stai, încurci codurile. Una este şi alta este. Una este vulgaritate, fală, cealaltă este eco, bio. Corect, cum am putut face un asemenea *error*? De fapt, da, ceilalţi sînt mahalagii, ceilalţi – trendsetteri. Şi este corect, odată cu noi maşini, ne-am inventat un nou confort auditiv. Unde invidia se cheamă altfel. Cum se cheamă?

Neamuri proaste

Texte şi opinii de:

● Radu PARASCHIVESCU (scriitor)
„Vă implor, tăceţi mai tare“

● Sorin COSTREIE (lector la Facultatea de Filozofie)
„Mîrlanul academic şi ţoapa universitară“

● Theodor PALEOLOGU (http://www.paleologu.com)
„Politeţe, curtoazie, civilitate“

● Mirel BĂNICĂ (sociolog)
„Ţoapa religioasă“

● Bogdan VOICU (sociolog)
„Ţoape şi ghiolbani europeni şi de aiurea“

argument

*Ţopăita şi mitocănească**

Ate minuna peste măsură în faţa mîrlăniei e, pînă la urmă, o formă de candoare trufaşă. E ca şi cum te-ai cruci, băbeşte, de cît de răi sînt oamenii, referindu-te cu precădere la ceilalţi. Să arăţi cu degetul neamul prost, convins de propria imunitate, e, în fond, o mitocănie. Pe de altă parte, la cît de frecvent ne confruntăm cu mitocănia, la cît de des ni se întîmplă nouă înşine, frustraţi şi exasperaţi de ce vedem în jur, să ne oţărîm, să înjurăm, să dispreţuim şi să detestăm, ne-am gîndit că un dosar despre *neamuri proaste* – fie ele ţoape sau mîrlani, mitocani sau bădărani – nu poate fi de prisos.

Am încercat mai întîi să inventariez şi să clasific ţopenii, mîrlănii şi alte „opere“ ale neamului prost şi mi-am dat seama că tot ce obţin e un cod sucit al bunelor maniere; ceva generic, vast şi previzibil. Mai rău, cîte o ţopenie, în ochii mei, cum ar fi descălţatul la uşă, se întîmpla să fie bună-cuviinţă în Orient, în Asia sau chiar în anumite ţări central-europene. Ca să nu mai vorbesc de abuzurile subiectiv-literare pe care eşti ispitit să le faci, definind neamul prost doar stilistic, în funcţie de gusturi, sensibilităţi, preferinţe muzicale sau vestimentaţie.

Este ţoapa universală? Cu siguranţă, nu e o invenţie românească. Dar ţoapa e temperamentală, efuzivă, emoţională. Şi e, astfel, mai aproape de culturile sud-estului. E greu de imaginat o ţoapă nordică, glacială, polară.

Dacă admitem că există *virtuţi* ale excesului şi extrovertirii: artele dramatice, artele plastice, muzica – sau ale neadaptării: „geniile neadaptate“, savanţii distraţi, ţopenia s-ar defini ca *viciu* ale acestora: expunerea devine ostentaţie, neadaptarea – inadecvare, acordurile înalte – stridenţe, expresivitatea – schimonoseală.

Sfera de semnificaţie a cuvîntului „ţop“ e vastă, iar definiţiile, diverse, dar misterios coerente. Un prim „ţop“, exclamativ, sugerează saltul, smucitura, bruschetea, apariţia inopinată, cotropitoare. *Zopf*-ul german a dat apoi un alt „ţop“, cu sensul de „coadă“, „cosiţă“, „moţ“. Or, nu-i ţoapa (mai) cu moţ? Vorbind de „moţ“, ajungem la moţii din Apuseni, numiţi în Ardeal şi „ţopi“/„ţoape“, după portul părului (în moţ sau ţop). Şi ar mai fi o etimologie grecească, de la *tsopánis*/*-os* (cioban). Din acelaşi registru ciobănesc-alpin sînt, de altfel, şi sinonimele „mîrlan“ (la origini, mielul mîrlit, dat la oaie) şi „mocîrţan“ sau „mocan“. Ţoapă e, prin urmare, cel care face „ciobănii“, cum spun ardelenii, e munteanul, pădureanul, ciobanul dislocat, strămutat la oraş. Ţopenia e un viciu social, de interacţiune. Nu poţi fi ţoapă de unul singur şi nici în pustie. Dacă la stînă, în creierii munţilor, poţi fi bun sau rău, în oraş, bestiarul neamurilor proaste se diversifică îngrijorător: ţoapă, ţopan, ţopîrcă, ţopîrlă, ţopîrlan, ţopete, mojic, mocofan, mocîrţan, mogîldan, ciocoflendăr, ghiolban, ghiorlan...

Să nu uităm de tipul parvenitului: ciocoiul care îl *imită*, uzurpator, pe boier. Demers care eşuează în doi timpi. Prin proasta calitate a imitării, prin însuşirea doar a formei sau, mai grav, prin proasta calitate a însuşi modelului urmat. Surprinzător însă, tocmai de aici decurge şi posibila salvare a neamului prost. Imitarea unui model are, într-o lume normală, un rol civilizator, e o formă de educaţie. Disponibilitatea de a imita, din admiraţie, nu din invidie, e benignă. Imitarea, fie şi de suprafaţă, a unor modele reale, valoroase, admirabile nu poate fi decît de bun augur. S-ar putea ivi, astfel, tot mai multe ţoape cumsecade şi de omenie. Cunosc cîteva. (**Matei Pleşu**)

* *dansuri populare*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 20 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Theodor PALEOLOGU

Politețe, curtoazie, civilitate

Asperitatea relaţiilor interumane este, după mine, una dintre cauzele majore ale disfuncţionalităţii societăţii româneşti. Politeţea, curtoazia, protocolul nu sînt doar chestiuni ornamentale, superficiale şi, în fond, inutile. Lipsa lor e un simptom al unor probleme profunde şi totodată o sursă de ineficienţă.

Lipsa de stimă pentru sinele colectiv este o caracteristică fundamentală a societăţii româneşti. Românul poate avea o excelentă părere despre sine ca individ, dar aproape întotdeauna infinit mai bună decît despre restul conaţionalilor săi. Desigur, pînă la un punct, e un fenomen firesc ce ţine de natura umană şi de amorul propriu adînc înrădăcinat în fiecare dintre noi. Unele culturi reuşesc să reducă foarte mult discrepanţa dintre stima pentru sinele individual şi sinele colectiv. În România, această discrepanţă este, însă, imensă. De aici provine mitocănia, care e, în fond, lipsă de respect pentru ceilalţi, într-o formă provincială. Şi tot de aici provine tendinţa multora dintre noi de a-i cataloga pe ceilalţi drept mitocani. Cu alte cuvinte, mitocănismul şi antimitocănismul provin dintr-o aceeaşi sursă.

Politeţea, curtoazia, civilitatea implică, fără îndoială, o serie de reguli şi convenţii sociale. Dar mai important decît orice regulă este principiul animator al politeţii, al curtoaziei şi civilităţii – şi anume amicalitatea. Despre amicalitate vorbeşte Aristotel în *Etica Nicomahică* şi vede în ea un liant indispensabil al *polis*-ului, al corpului politic care manifestă plenar umanitatea din noi.

A se face mîrlă –
a se ghemui de frig în pat

A(-i) cădea mîrlă pe pîrlă –
a se îndrăgosti de cineva, a-i cădea cu tronc

A avea (a fi cu) ţopi –
a fi mai breaz decît alţii

A avea ţop la limbă –
a pălăvrăgi, a avea chef de vorbă; a fi ironic, a înţepa

Ceea spune, însă, Aristotel despre amicalitate în cadrul *polis*-ului poate fi, evident, extins la orizonturi mai largi. Politeţea, curtoazia şi civilitatea nu sînt decît manifestări exterioare, codificări culturale ale amicalităţii.

Am repetat cele trei sinonime – politeţe, curtoazie, civilitate –, pentru a putea introduce cîteva consideraţii asupra faţetelor pe care le implică fiecare dintre ele. Curtoazia marchează rolul societăţii de curte în codificarea regulilor de comportament. Lucrările lui Norbert Elias pe această temă sînt pasionante şi savuroase: *Civilizaţia moravurilor*, *Dinamica Occidentului* şi *Societatea de curte*. Ideea de bază e creşterea controlului asupra manifestărilor naturale ca efect al curializării elitelor sociale, modelul lor fiind ulterior imitat de ansamblul societăţii (proscrierea rîgîielilor şi a altor zgomote trupeşti, interzicerea scuipatului pe jos şi a suflatului nasului fără batistă, evitarea apucatului bucatelor cu mîna etc.: exemplele citate de Elias din tot felul de manuale de bună purtare sînt de un haz extraordinar).

Politeţea, în schimb, îşi trage originea din latinescul *politus:* înseamnă lis, lucios, ornat. Este, aşadar, antonimul lui aspru, rugos, nestrunjit. Politeţea trimite la facilitarea relaţiilor interumane şi la o anumită estetică a lor, într-un stadiu civilizat al societăţii. În sfîrşit, civilitatea ne aduce înapoi la lumea antică, la amicalitatea lui Aristotel, în măsura în care *civitas* şi *polis* sînt sinonime, dar şi la noţiunea modernă de civilizaţie. Filozofiile moderne ale civilizaţiei (Montesquieu, Hume, Voltaire) afirmă ideea unei îmblînziri a moravurilor *(„douceur des moeurs", „softness of mores")*. Or fi modernii mai puţin virtuoşi decît anticii, dar sînt, în schimb, mai politicoşi şi mai blînzi: relaţiile umane au cîştigat în facilitate şi agrement. Politeţea este – parafrazîndu-l pe Stanley Rosen – o *„soft virtue"*. Ca şi onoarea în gîndirea lui Montesquieu, ea este un substitut al virtuţii, o virtute blîndă, plăcută şi, mai cu seamă, utilă din punct de vedere social.

Alceste, în *Mizantropul* lui Molière, şi Rousseau, în primul său discurs, opun politeţea şi sinceritatea sau onestitatea. Idealul clasic de *„honnête homme"*, reprezentat de Philinte în comedia lui Molière, îmbină două valori complementare: *„honnêteté"* şi *„habileté"*. Ambele se manifestă ca politeţe. În această perspectivă, politeţea adevărată nu poate fi disociată de elementul etic *(„honnêteté")* şi nici de inteligenţa emoţională şi socială *(„habileté")*.

Unde duc toate aceste consideraţii? La punerea în evidenţă a unui spirit al politeţii, al curtoaziei şi civilităţii, dincolo de reguli şi uzanţe. Iar acest spirit se sprijină pe trei noţiuni: amicalitate, onestitate, abilitate. Devine clar, *a contrario*, ce semnifică lipsa de politeţe, curtoazie şi civilitate, într-o societate, şi de ce o asemenea societate nu poate fi decît ineficientă şi disfuncţională.

***Theodor Paleologu** este profesor particular de retorică şi filozofie. Îl puteţi găsi pe site-ul www.paleologu.com.*

Sorin COSTREIE

Mîrlanul academic și țoapa universitară

Deşi poate nu ne-am aştepta la aşa ceva, parvenitismul este la el acasă, şi în spaţiul nostru universitar. Am spus că nu ne-am aştepta la aşa ceva pentru că un asemenea spaţiu ar trebui să fie, poate, cel mai ferit de intruziunile impostorii. Dar, din păcate, lucrurile nu stau aşa şi această „breaslă" e tributară metehnelor unei societăţi guralive şi lipsite de planuri de anvergură. Fauna de aici e, de altfel, reprezentativă pentru societatea noastră ca întreg, nelipsind parvenitismul sub forma lui plenară de manifestare: specia mîrlanului academic şi a ţoapei universitare. Cum poate fi recunoscută acestă specie în plină înflorire? E destul de simplu şi, în cele ce urmează, voi încerca o catalogare a cîtorva specime de acest fel.

Activistul – e omul comisiilor şi al comitetelor de orice fel. E politicianul înăscut, care se întîlneşte mai mult pe sticlă decît la bibliotecă şi chiar mai mult decît într-o sală de curs. Sau, dacă se întîmplă cumva să mai ajungă şi peacolo, discută şi prezintă orice, mai puţin tema cursului respectiv. Se înmulţeşte repede prin clonare şi ajunge destul de uşor decan şi chiar mai mult. Biroul şi viaţa îi sînt pline de titluri şi zorzoane. Vorbeşte mult şi cu aplomb, folosind citate şi vorbe memorabile. Ştie de toate, pentru toţi, mai puţin că nu ştie nimic de fapt.

Amanţica – e de cele mai multe ori o fată deşteaptă şi tenace, cu o cultură submediocră, care îşi croieşte cariera în pat sau pe unde apucă, fiind o foarte bună „colaboratoare". Important este că publică mult, cu multă lume, colaborarea începînd, de obicei, ca secretară, studentă sau asistentă. Oricum, nu punctul de plecare contează, ci faptul că o regăsim foarte repede şefă de ceva: de lucrări, de cabinet, de departament, de ce o fi, numai şefă să fie.

Băiatul bun la toate – e cel care rezolvă tot, mai puţin partea cu cercetarea de calitate. De fapt, nu face cercetare mai deloc. E creativ în orice, mai puţin în domeniul lui de „competenţă", specializat fiind în lipsa oricărei specializări. Firește, vorbim de cum stau lucrurile *de facto*, şi nu de cum arată ele în CV-ul personajului respectiv, unde cu siguranţă poţi descoperi cît de specializat e în *te-miri-ce*, oricum domenii de graniţă, inter şi transdisciplinare, care sînt la modă şi primesc finanţări generoase din toate părţile.

Bădăran (din ung. *badaró* – unul care vorbeşte fără rost)

[Vorbeşte Don Ranudo,
un „grande d'España" ruinat
de n-are ce mînca, însă tot
mîndru] Mă ţărănoiule, ce faci
tu acolo?...
Gustam şi eu ceva, stăpîne
Ce gustai, mă?
Nişte brînză, Măria-Ta
Ce fel de brînză? Ia să văz şi
eu, ce fel de brînză. Ştii, nobila
mea consoartă, că mîncărurile
bădăranilor ăstora
au cîte-odată gust bun,
mai ales după plimbare.
Ia să-ţi văz brînza,
mocofane!"

I.L. CARAGIALE

Caţa de comisie – e o mare „doamnă", cu o gură pe măsură, atacînd feroce şi strident orice şi oriunde, doar-doar lumea o remarcă şi poate o ia şi în serios. Nu înţelege că, de cele mai multe ori, colegii sînt de acord cu ea, doar ca să scape de nebună. Ea o ia de bună şi continuă indefinit lupta-i guralivă, pînă la victoria finală. Şi o obţine, pas cu pas, cu o acribie demnă de o cauză mai bună.

Lista poate continua cu multe alte mărunte vietăţi de „mare anvergură", ce populează spaţiul nostru universitar. Toate ţin de aceeaşi specie rezultată din combinarea mîrlanului academic cu ţoapa universitară. Bineînţeles, toate aceste specimene identificate mai sus sînt exemplificate de bărbaţi şi femei deopotrivă. Pentru a le înţelege mai bine adaptarea la mediu, să le studiem acum puţin arealul şi comportamentul.

Spre exemplu, aceştia sînt de nelipsit la conferinţe „internaţionale" unde participă şi cîţiva profesori rătăciţi din Vest, cu alţi cîţiva veşnici invitaţi din ţările vecine, unde se vorbeşte inevitabil fie doar limba română, fie în mai multe limbi, într-o superbă învălmăşeală babiloniană şi unde, oricum, numai limba oficială a conferinţei nu e de auzit. Programul nu e defel respectat, fiind înţesat cu schimbări de ultim moment; singurele puncte fixe şi de interes major sînt mesele abundente, stropite din plin cu palincă şi alte băuturi tradiţionale. Aici se stabilesc viitoarele „colaborări", mai bine zis, viitoarele chiolhanuri.

Sînt fundamental inadecvaţi spaţiului academic, dar totuşi bine adaptaţi acestui mediu. Ei se îmbracă „la costum" cînd *invited speaker*-ul este în sandale, iar ele sunt cu rochii lungi şi mulate, pline de zorzoane şi accesorii, cînd toţi sunt în blugi şi tricou.

Dacă îi întrebi despre subiectul lucrării lor, îţi răspund mîndri că are nu ştiu cîte sute de pagini. Dacă vrei să afli în ce reviste decente de specialitate au publicat, îţi înşiră zeci de cărţi publicate la tot felul de edituri obscure, spunînd apăsat că marea cultură nu se face prin articole mici.

Nu îi interesează jocul ideilor, căci nu le înţeleg. Îi interesează doar oamenii cu relaţiile lor, totul fiind văzut strict ca un joc de putere şi influenţă. Nu au curiozităţi gratuite şi nu vor „simpla" cunoaştere. Ei vor să cunoască doar oameni potenţi, bine-plasaţi, care să îi ajute să se cţere cît mai sus pe piramida socială şi în lanţul trofic social. Nu au deschiderea şi detaşarea necesare pentru a discuta un argument şi a analiza un punct de vedere. Indiferent de temă sau interlocutor, aceştia cred că orice discuţie îi vizează direct şi orice contraargument e perceput ca un atac la persoană. Universul lor este maniheist, împărţit strict în indivizi buni sau răi, care sînt fie cu ei, fie împotriva lor. Nu există nuanţe sau poziţii independente, nu există egalitate şi nici libertate. Nu există colegi sau camarazi, există doar şefi care trebuie periaţi şi cultivaţi sau subalterni care trebuie linşaţi şi scuipaţi. Principiul lor de viaţă este: servilism extrem faţă de „cei de sus", mojicie maximă faţă de „cei de jos". De aici şi dorinţa de a ajunge cît mai repede, cît mai sus, pentru a putea să se poarte aşa cum sînt. Sînt adaptaţi, sînt tribali. Supravieţuiesc şi chiar se înmulţesc. Tenace specie...

***Sorin Costreie** este lector univ. dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

textul integral poate fi citit pe dilemaveche.ro

Radu PARASCHIVESCU

Vă implor, tăceți mai tare

Există pe lume oameni dispuşi să justifice faptele semenilor prin toate argumentele posibile: bioritm, alinierea planetelor, istorie recentă, contaminări mentalitare, ghinion, specific naţional, impuls necontrolabil etc. Nimic nu se naşte din nimic, iată deviza acestor înţelepţi cu sau fără deget la tîmplă. Astfel, hărmălaia prezentă e rodul surdinei trecute. Libertinajul de azi din liceele patriei provine din fixaţia de odinioară a matricolelor şi a cordeluţelor. Parada mutanţilor aflaţi în defilare zilnică la televizor îşi are originea în seceta de acum trei decenii, cînd programul TV avea două ore şi tot atîţia protagonişti. (Cu alte cuvinte, Bianca Drăguşanu e, într-un fel, urmaşa cu semn schimbat a Elenei Ceauşescu.) Turismul sălbatic din mileniul trei se explică prin sigilarea graniţelor în comunism. În general, cauzele exceselor actuale trebuie căutate în penuria împîclită a deceniilor trecute. Polul plus de astăzi, al preaplinului, e urmarea polului minus de ieri, al deficitului. Aspiraţia spre belşug e revolta mută a săracului. Dacă acum vrem totul e şi din cauză că în alte vremuri nu aveam voie (mai) nimic. Rezistă această teorie? Cum să nu. E logică? Sută la sută.

Nesimţirea din ultimii ani se bucură, la rîndul ei, de alibiurile pe care i le găsesc cei care au răspuns la orice. Iar aceşti avocaţi fără barou ne spun întruna că mîrlănia galopantă, proasta creştere agresivă, dispreţul pentru intimitatea şi confortul minim al aproapelui nu trebuie arătate cu degetul, ci înţelese. Perfect, aşa am procedat. Le-am urmat sfatul. Am aprofundat şi-am tot aprofundat pînă am înţeles. Sînt – în acea serie de sinonime care anunţă de obicei o criză de nervi – dumirit, lămurit, luminat şi edificat. Dar ce fac mai departe? Fiindcă am, iertat să fiu, pretenţia reciprocităţii. Dacă eu îl înţeleg pe nesimţit, aş vrea să mă înţeleagă şi el pe mine. Or, asta nu se întîmplă. Sigur, mi se poate spune că un nesimţit înţelegător, un mîrlan empatic, un neam prost prin care trece unda compasiunii e o contradicţie în termeni. Şi chiar aşa şi este. Ceea ce nu aduce, să fim sinceri, nici umbră de consolare.

Mi s-a cerut de mai multe ori să aleg forma de nesimţire care-mi creează indispoziţia cea mai mare. Într-o lăudabilă manifestare de consecvenţă, am dat de fiecare dată acelaşi răspuns: nesimţirea audio. Cea a covorului bătut la şapte dimineaţa, a muzicii filtrate prin pereţi şi a gresiei schimbate duminica. De ce? Fiindcă nu găsesc (sau cel puţin n-am găsit pînă acum) vaccinul izbăvitor. Nu ştiu cum să mă apăr în faţa celor care-mi asediază timpanele şi-mi fac ţăndări concentrarea. Nu am capacitate de ripostă. Situaţia e delicată, ştiu, şi observ lucrul ăsta mai cu seamă în mijloacele de transport cu care circul zilnic. Dacă dau peste cineva care pute, mă mut mai încolo şi, sacrificînd tihna cititului pe scaun, rezolv. În schimb, dacă dau peste un nesimţit care vorbeşte tare, mutatul mai încolo nu mă ajută. De ce? Fiindcă mai încolo găsesc pe altcineva care vorbeşte la fel de tare. Şi mai încolo, la fel. Şi tot aşa.

Colac peste pupăză, simt din ce în ce mai intens transformarea unei calităţi în handicap. E vorba de discreţie, de o anume stilistică a reţinerii, a tonului scăzut, pe care am asimilat-o ca urmare a pedagogiei familiale. Am fost învăţat încă de mic să nu vorbesc tare, să nu deranjez. Şi n-am făcut-o. Nu mi-am terorizat vecinii cu audiţii rock şi bairamuri, n-am provocat dureri de cap, n-am enervat. Pentru ca acum să constat că sînt prost echipat pentru viaţă. Mă trezesc adept al murmurului, într-o pădure de răgete. Umblu după o oază de calm, în deşertul vacarmului. Visez la harpă, dar trăiesc în mijlocul fanfarei. Mă surprind în metrou, în tramvai sau în troleibuz şi, recunosc, n-am cum să mă felicit. Fac figură de copil căruia o mînă glumeaţă i-a şterpelit jucăria. Mă uit chiorîş la toţi cei care-mi destramă liniştea (pe care, ca un om rupt de realitate, continui s-o pretind) şi doresc să li se descarce telefoanele mobile, să-i lovească faringita, să primească o veste care să-i lase fără grai sau măcar să coboare la prima. Ordon în gînd suplicii de-o psihanalizabilă inventivitate pentru toţi vorbitorii aceştia pulmonari, care istorisesc răspicat – la do de sus, cu a-

Ţaţă (ngr. *tsatsá* – matroană, patroană de bordel)

„Limba tot ca o viperă i-a rămas. Gura tot rea, bănuitoare şi bîrfitoare, ca de ţaţă stearpă."

ZAHARIA STANCU

Ţopîştoc – tînăr uşuratic, excentric, caraghios (DLR)

plomb de ofiţer care acoperă cu vocea un parc auto în funcţiune – ce au cumpărat de la piaţă, cum a jucat Steaua, de ce nu se înţeleg cu soacrele sau ce le-au făcut odraslele la şcoală. Îi şfichiuiesc cu priviri ostile, mă încrunt plutonian, oftez excedat, închid cu zgomot şi exasperare cartea pe care-o citesc, pentru ca după două-trei secunde s-o redeschid ostentativ, spre a da totuşi de înţeles că nu mă dau bătut, că totul devine o chestiune de ambiţ şi că, măcar în orizontul zodiacului, e imprudent să te pui cu Leii.

Am visat într-o noapte că Monica Bellucci îmi dăduse întîlnire pe terasa unui hotel rafinat din Sorrento. Cîteva nopţi mai tîrziu, am visat că inventasem un potenţiometru prin care puteam să reglez nivelul de decibeli al celor din preajmă, ba chiar să-i dau pe mut, fără să se poată opune. Mărturisesc că visul a cărui neconvertire în realitate m-a dezumflat a fost al doilea.

***Radu Paraschivescu** este scriitor, jurnalist şi traducător.*

„Lecţii pentru a deveni o lady"

„Totul a început în momentul în care blonda l-a zărit pe Răţoi, iubitul ei cu care se tot ceartă şi se împacă, în compania altei femei. A început scandalul la ieşirea din club. (...) Mega-nervoasă, Sînziana a început să-i reproşeze lui Răţoi că se afişează cu alte femei care nu-i fac cinste şi că o face efectiv de rîs. Înjurăturile şi îmbrîncelile au căpătat forţă în momentul în care Sînzi s-a dus spre maşina lui Răţoi şi a început să o lovească pentru că acolo se afla rivala ei, respectiv sosia Biancăi Drăguşanu. Bărbatul a intervenit, aproape că a luat-o pe sus şi a îmbrîncit-o, ea l-a scuipat, prietena Sînzianei o trăgea disperată de haină (...), blonda urla, Răţoi înjura." (www.cancan.ro)

„Andreea Tonciu: «O să iau lecţii pentru a deveni o lady.» Andreea recunoaşte că nu prea a citit la viaţa ei. Cu toate acestea, ea a găsit determinarea necesară şi vrea să se pună la punct cu tot ce înseamnă să fii o adevărată doamnă." (www.antenastars.ro.)

„Oana Lis înghite cîrnaţi de 20 de centimetri! Şoc şi groază, ieri, în virtual: Oana Lis a recunoscut, pe pagina sa de web, că nu s-a putut abţine şi a băgat în ea un cîrnat. «Iertaţi-mă! N-am rezistat!... 20 de cm!!!» a mărturisit blonda. De unde deducem că acasă la Viorel Lis n-a mîncat niciodată un asemenea cîrnat." (www.enational.ro)

„Cornelia Catanga a ajuns de urgenţă la spital! A fost bătută într-un restaurant din Bucureşti! (...) Artista a fost lovită cu un scaun în cap de către Marian Mexicanul. Se pare că între cei doi au existat clinciuri şi în zilele trecute, cînd Mexicanul i-ar fi cerut bani. (...)" (www.wowbiz.ro)

„Loredana Chivu e verde de supărare! «Mi-am pus silicoane degeaba!» (...) Lore Chivu s-a cam supărat cînd şi-a dat seama că n-avea cum să-şi etaleze sînii uriaşi şi apetisanţi. Blonda s-a dus pînă la Roma, alături de Ana Mocanu, ca să filmeze un videoclip de manele, dar nu ştiau că producătorii nu voiau ca ele să apară prea dezbrăcate în clip. Ba chiar le voiau cu haine pînă-n gît, office, şi fără nici un decolteu." (www.spynews.ro)

„Maharu şi Simona Sensual s-au împăcat în urmă cu două săptămîni (...). Numai că, după patru zile de dragoste, s-a rupt lanţul de iubire, iar cei doi s-au despărţit. Blonda declara (...) că nu mai vrea să audă de Maharu, şi îi recomanda acestuia să rămînă la pipiţele lui. Acum a venit rîndul lui Maharu să explice ce a cauzat ruptura, în varianta lui. (...) El afirma că nu intenţiona să aibă o relaţie de lungă durată cu blonda, şi că este treaba Simonei ce a crezut." (www.cancan.ro)

„Bianca Drăguşanu rupe tăcerea şi dă cărţile pe faţă în legătură cu ceea ce s-a întîmplat la Paris. Întrebată dacă şi-a înşelat soţul cu Adrian Cristea, Bianca nici nu a confirmat, nici nu a infirmat idila pariziană. «Toată lumea înşeală! De asta există reguli, ca să le încălcăm», a mai ţinut să precizeze Bianca Drăguşanu." (www.cancan.ro)

„Scandal monstru între Andreea Mantea şi Sînziana Buruiană. «Nu ar trebui să cîştige ea. E mică şi are implanturi!»" (www.wowbiz.ro)

Mirel BĂNICĂ

Ţoapa religioasă

Am acceptat cu oarecare entuziasm propunerea de a scrie despre „ţoapă religioasă“. De ce? Pentru că, de-a lungul anilor de teren de cercetare, mai ales în cazul pelerinajelor, am întîlnit ţoape cu miile, cu toate că nu le-am putut denumi ca atare în rezultatele scrise, „academice“, să spunem. Mă gîndeam deci că un astfel de text, ca cel de mai jos, îmi va oferi o libertate de expresie mai mare. Mi-am dat seama rapid că nu este deloc aşa. Deja, ea este imposibil de definit, doar de fotografiat cu cuvinte. Ţoapa şi ţopismul sînt forme derivate de kitsch, iar cine scrie despre kitsch riscă, la rîndul său, să devină kitsch, un pericol care trebuie asumat. La început am zîmbit amuzat, apoi nu a mai fost deloc aşa. Ţoapa religioasă, dincolo de orice ironie subţire, se dovedeşte, de fapt, a fi o cheie de lectură a întregii practici religioase contemporane, un semn de secularizare accelerată a societăţii şi de răspuns la schimbările tehnologice din viaţa noastră. Mă voi mărgini aşadar la a trasa un portret al acesteia, dublat de mai multe situaţii culese direct de la sursă.

Ţoapa, religioasă sau nu, trebuie să se afişeze, ea este organic legată de privirea celuilalt. În cazul ţoapei religioase, orice accesoriu este bun pentru a contribui la atragerea atenţiei: voaluri mari, grele, de culoare neagră, care curg pe umerii ţoapei, cu mîinile împreunate patetic, ca Madonele cusute pe etamină. Rochie lungă, tot neagră şi ea, care acoperă glezna. Şiraguri de mătănii, uneori suprapuse, la încheietura mîinilor. Au propriul „estetism“ religios şi ţin ca acesta să fie urmat şi cei din jur. Smerenie maximă, privirea – fie în pămînt, fie sus spre ceruri, dar din vreme în vreme, în timpul aşteptării la moaşte, ea se mai poate odihni şi pe ziarul *Libertatea*, deh, să vedem dacă şi vedetele merg la pelerinaj...

Ţoapa este informată în general de pe Internet, ştie tot, cunoaşte tot cu privire la locul de derulare a unei ceremonii religioase, starea vremii sau costul pelerinajului. Cu toate că are o cultură teologică egală cu zero şi nu a citit nici măcar Noul Testament, poate cita cu uşurinţă din autori cunoscuţi din domeniul „dezvoltării personale“. Este atinsă de „sindromul de guru“, aşa că nu ezită să răspîndească în jur gînduri cu iz de filozofie de salon de coafură, legate de tristul destin al neamului românesc, căci ţoapa este româncă, cu „r“-ul apăsat, pînă în măduva oaselor. Spune că regimul comunist a fost rău, dar a avut şi avantaje, este imposibil să se decidă... Mai vede semne divine şi minuni peste tot. Nu pot uita un episod de acum cîţiva ani de la Mănăstirea Prislop, cînd o organizatoare de pelerinaje îşi motiva clienţii tălmăcind „urme ale credinţei“ risipite prin jur: felul în care erau îmbinate crengile copacilor, mirosul aerului, bătaia frunzelor, forma fumului care urca în aer de la cuhnia mănăstirii. Suspina, îşi împreuna mîinile şi spunea delicat: „nu sîntem toţi copţi la minte pentru a înţelege minunile credinţei, este peste firea noastră, sîntem depăşiţi.“ Acelaşi tip de ţoapă vrea să arate că a fost acolo, la locul unde se produce credinţa, pe viu, aşa că va fotografia nonstop cu telefonul mobil sau aparatul foto tip săpunieră, chiar şi în momentele cele mai delicate ale ritualului religios. Pentru că ei îi scapă, de fapt, esenţa acestuia, ceea ce contează este doar exteriorul, cochilia transportabilă, cu care se poate mîndri în faţa celor de acasă.

Mojican – augmentativ al lui „mojic“, ca în: „Du-te mojicane, de-ţi caută nevastă la mahalaua Vergului... la mitocani.“

Primii noştri dramaturgi

„Nu ştie mocofanu ce e şofranu“

H. TIKTIN,
Dicţionar Român-German

Mai nou, ţoapele sînt obsedate de medicina alternativ-naturistă, de tendinţele bioeco de hrană sănătoasă. Rădăcinile sînt adînci, lecturile intensive din revista *Flacăra*, a anilor 1980, au lăsat urme. Plus emisiunile violet ale domnului Oreste, cu magneţi şi pase cosmice. Rezultatul este o ortodoxie cu caracter *new-age*, adaptată nevoilor personale. Una din consecinţe este şi căutarea frenetică a produselor de mănăstire, de la miere de albine la creme şi cremiţe cu „untul pămîntului“, ca ultim elixir valabil al vieţii veşnice.

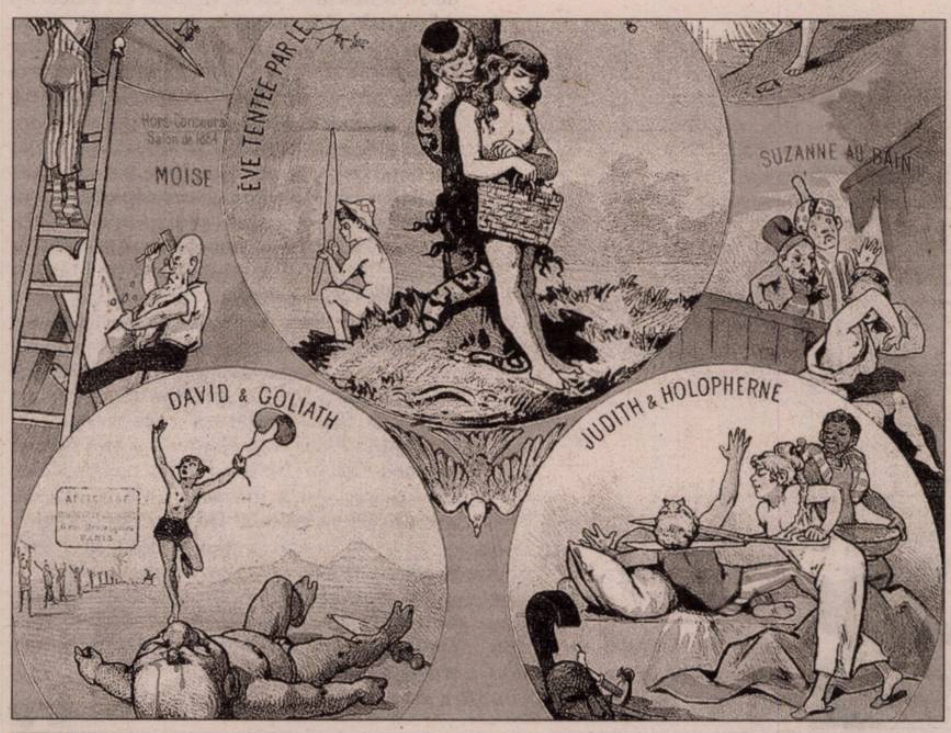

În timpul aşteptării la moaşte, ea se mai poate odihni şi pe ziarul Libertatea, *deh.*

Aceeaşi ţoapă nu uită însă să tragă mai multe chefuri sănătoase pe an, să dea cu colesterolul de pămînt, la o adică, să aibă pentru ce posti... deh, o viaţă avem. Ah, postul, pentru ţoapă postul este lucru sfînt, cheia cuceririi paradisului, care trece obligatoriu prin domesticirea ostentativă şi vizibilă, la propriu, a poftelor culinare. Iarăşi – scenă de la pelerinaje, mai multe ţoape pelerine de Bucureşti se uitau cu un amestec de milă şi dispreţ la un grup de ţărani din Bucovina care îndrăzneau să mănînce şuncă şi ceapă în zi de post. Ele consumau, obligatoriu, pateu vegetal din cutie argintie de tablă, cu ciupercuţe simpatic desenate pe capac.

O categorie aparte de ţoape sînt cele care au reuşit în afaceri şi ţin să arate cu orice preţ acest lucru, să mulţumească la Doamne-Doamne pentru ajutorul obţinut. În cele mai multe cazuri, ajută mănăstiri şi diverse biserici, acolo unde îşi au duhovnicul. Nimic nou şi nimic rău în asta. Am cunoscut, într-un celebru loc de pelerinaj din Ardeal, o ţoapă însoţită de două ţoape mai mici, fiicele sale, care a străbătut furtunos la volanul BMW-ului său mulţimea pelerinilor, mai să dărîme doi-trei, claxonînd isteric, apoi a frînat brusc în poarta mănăstirii. După ce a scos mai mult pachete cu „prinoase“ (ofrande alimentare), le-a obligat pe cele două fete să tragă peste blugi un fel de fuste făcute dintr-o stofă aspră, de culoare gri. Canoanele de comportament din mănăstire trebuie respectate, nu-i aşa? Nimic neobişnuit pînă aici, numai că există şi ţoape bogate care pur şi simplu au luat în stăpînire locaşuri de cult monument istoric şi au dictat renovarea acestora: pictură cu albastru „ca la Voroneţ“, podea de marmură, scaune sculptate, „voievodale“, coruri dulcege, care susură un fel de muzică religioasă adusă la gustul zilei. Candoarea pietistă a ţoapei nu are limite. Preoţii nu spun nimic, mulţumiţi de mana financiară a ţoapei cu dare de mînă. Mai cred că nu au nici bruma de cultură artistico-teologică care să-i împiedice să consimtă la un asemenea masacru. Rezultatul final este un kitsch toxic, cotropitor. Mă abţin cu greu, foarte greu, să dau un exemplu pe care îl cunosc bine, plantat în mijlocul Bucureştiului.

În sfîrşit, ţoapa este fundamentalistă. Nefiind capabilă de autoironie, de introspecţie şi de solidaritate umană (în font, sînt mari egoiste, se iubesc mult pe sine), ţoapa ştie, din diverse surse vrednice de crezare, că toată lumea vrea răul Ortodoxiei sale dragi, dacii au fost primii creştini din Europa iar Iisus Hristos mergea cu tricolorul nostru la brîu, propovăduind mulţimilor. Este obligatoriu să ai duhovnic şi trebuie să spui acest lucru cu voce tare, celor din jur. Oricum, ţoapelor le place mult să se audă vorbind. Marea problemă este că, atunci cînd sînt prezente în număr mare, astfel de ţoape riscă să deturneze complet sensul oricărei ceremonii religioase, aruncînd-o fie în derizoriu, fie golind-o de orice urmă de profunzime spirituală. O mediocritate camuflată, trufaşă, plină de pretenţii nu atît faţă de sine, cît faţă de cei din jur.

Final: dincolo de ironie sau povestioare vesele, „ţoapa religioasă“ este de fapt o cheie de lectură a întregului fapt religios contemporan. Forme de religiozitate superficiale şi kitsch au existat mereu, numai că înmulţirea fără predecent a acestora arată amploarea transformărilor din societatea noastră: moartea societăţii rurale (la sat, ţoapa nu are timp să se dezvolte, fiind controlată de comunitate), deruta lăsată de comunism în mintea unor oameni care încearcă să dea un sens spiritual existenţei lor, dar nu unul foarte radical, ci mai degrabă *soft*, fără sacrificii majore, pseudomodele propuse de mass-media şi presiunea acestora. Kitsch-ul atrage kitsch, ţoapa atrage ţoape. Rezultatul este însă unul îngrijorător, semn al unei colosale pierderi de „substanţă teologică“ a societăţii noastre. Nişte păpuşi automate, perfecte la exterior, vidate de sens şi năzuinţă în interior. La urma urmei, *la tzoapa c'est moi!* Dar ce ţoapă are puterea să recunoască faptul că e ţoapă?

(din volumul în curs de apariţie Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană, *Editura Polirom, mai 2014)*

***Mirel Bănică** este cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor.*

Şerban ANGHELESCU

Portret de mitocan etern

Un amic, al cărui nume îl trec sub adîncă şi sacră tăcere, a scris „O istorie critică a mitocăniei la români de la origini pînă în prezent. Studiu comparat". Scrierea e complet inaccesibilă. Din ea afli totul: despre boieri şi voievozi mojici şi mitocani, despre bădărănia animalelor de casă, despre orzul de neam prost, cu mituri, rituri, legende, snoave şi lungi băgări de seamă care te bagă în mormînt prin erudiţie şi fineţe. Veţi întreba cine e mitocanul. Vă răspund. E cel care zace în fiecare din noi, mai leneş sau mai activ, *umbra* noastră, cum ar spune ilustrul. De acolo, din profunzimi, zbiară, înjură, bîrfeşte, scoate zgomote necuviincioase şi hohoteşte. Oamenii bine crescuţi îl ţin în frîu pe fratele lor barbar. Geniul lui Rabelais îl scoate la iveală în chip strălucit. Cortegiile carnavaleşti îl aduc pe mitocan în piaţa publică, spre spaima şi deliciul privitorilor.

Necuviinţa ordinară e blamabilă. Mîrlanul te calcă pe picior, te scuipă, aruncă ambalaje de merdenele pe jos, nu strînge după cîine. De obicei e sfidător. Ştie regulile şi le calcă cu voluptate. Locuieşte deseori în palate şi umblă cu maşini scumpe. Îl caută pe omul cuviincios să-l calce pe bătături. Trăieşte din spectacol. Din încontrări publice. Dumneata, iubite cititor, eşti bine crescut, respectuos, şi ca atare neinteresant. Nu eşti strident. Viaţa ta ordonată e incoloră. Nu ai gustul bîlciului. Mitocanul trage din fire spre tot ce strică rînduiala. E obscen cu haz sau fără. E deviant. „N-are manere." Ne primejduieşte tihna, dar ne obligă să medităm asupra ordinii pe care o atacă.

Aţi observat că ţin la mitocan, la cel carnavalesc, care întrerupe calmul şi gravitatea, care sparge rutina. Ţoapa şi ţopîrlanul derivă din interjecţia „ţop". Înseamnă că saltul ludic, ţopăitul opus mersului măsurat definesc categoria bădăranului? Există mitocănii rituale demne de toată stima, dacă ar fi s-o cotim puţin spre antropologie. Obscenităţile sînt obligatorii în vechile nunţi. Batjocura îi însoţea pe romanii cuceritori în ceremoniile triumfului. O spune Bahtin. Sînt, după cum bănuiţi, un mitocan cu lecturi. Alteori, mascaţii spun măscări. Ni se arată un falus de lemn împotriva bunei creşteri. Mitocănia ordinară dezgustă. Mă întreb de ce nu-i ard o scatoalcă bădăranului, de ce nu-l înjur de mamă, de ce nu-l pun să lingă asfaltul pe care-l impurifică. De ce nu-l ia „poliţiunea", cum vrea Ziţa. Mitocanul extraordinar, însă, nu trebuie să dispară. Are rostul lui în existenţa legii, pe care în cele din urmă – spun svanţii – o consolidează.

Gorică Pirgu e mitocanul enigmatic, demon al carnavalului, călăuză în noapte şi în călătoria spre Dincolo, maestru de ceremonii funebre, însoţit la întoarcerile acasă de paparude, urşi şi căluşari. Nu vă urez să-l imitaţi. Nici nu vă ţin curelele. Să nu-i iubiţi pe mitocani. Doamne fereşte! Gîndiţi-vă, totuşi, la plictiseala enormă a unei societăţi perfecte, fără nici un accident detestabil. Îţi vine să te sinucizi într-o asemenea lume, dacă nu te ucide ea mai întîi, fiindcă în esenţa ei este o închisoare. Fiţi mitocani cu graţie. Mitocani reflexivi. Nu vă feriţi de ridicul. Absenţa lui este mortală.

Mitocanul e inepuizabil. Dacă nu te răzbeşte în luptă dreaptă, îţi dă la gioale. Cine

Mîrlan (de la a (se) mîrli – împreunarea ovinelor, din scr. *mrljati* – a strica, distruge)

„Pînă atunci îi ţinuse calea,
ruşinat să nu cunoască lumea
că i s-au aprins călcîile după
o fată de mîrlan."

CEZAR PETRESCU

„Pute... să intre aer...
Toţi puţiţi, toată mîrlănimea...
Ieşiţi afară..."

EUSEBIU CAMILAR

nu are o rudă ticăloasă? Mîrlanul te face responsabil pentru tot neamul tău, îţi numără amantele (amanţii) în public, îţi scoate pe nas cusururile trupeşti. Conflictul dintre oamenii civilizaţi şi mitocani se sfîrşeşte de obicei cu victoria celor din urmă. Dacă au o brumă de talent, te inundă cu invective uneori savuroase. Te copleşesc. Te lasă lat. Îţi iau piuitul. În luptele dintre ei, jocul insultelor scînteiază savant printre zarzavaturi.

Spunem că mitocanul n-are gust. Poate are unul diferit de al nostru şi i se umezesc ochii cînd mîngîie bibelouri caraghioase sau cînd îşi face cuburi din pachete de Dunhill. Ţăranii, renumiţi pentru bunul lor gust, – de unde oare le venea? – odată dislocaţi, odată scăpaţi din robia tradiţiei, întind lacomi mîna spre forme şi culori mai aprinse, mai vesele decît sobrietatea ancestrală. Se bucură de libertate, ca un copil care calcă în bălţi. Canonul devine oprimant şi inoperant. E scandalos, nu?

Există în societatea mîrlănească onoarea şi codurile de bună purtare? Cred că da, şi nu seamănă cu ale noastre. Neplăcută e intersecţia dintre programe diferite. Recunosc cu toată ruşinea că disting între figuri rasate şi chipuri necioplite, rudimentare. Nu mă aştept la delicateţe din partea unuia cu mutră dizarmonică sau animalică. Există o genă a mitocăniei? E incorect politic să gîndeşti aşa. Oricum, trebuie să închei, fiindcă nu fac un studiu al problemei. Nu sînt plătit pentru asta. Scriu doar un eseu frivol, în vînt.

***Şerban Anghelescu** este pensionar.*

Teodor TIŢĂ

Zapping printre mitocani

Sînt producători de televiziune care îşi selectează invitaţii după un algoritm destul de precis, chiar dacă nu teribil de evident pentru telespectatorul accidental.

E, mai întîi, nevoie de un om cu greutate, de preferinţă unul care să aibă o poziţie cît de cît importantă: ministru, şef de agenţie, preşedinte de partid, „guzgan" influent sau măcar om de afaceri cu aură uşor mistică, cultivată prin editorialele publicaţiilor economice. El va fi centrul de greutate al emisiunii. De aici vor ieşi ştirile. Dacă moderatorul este onest (poate merg împotriva curentului, dar o să risc: cei mai mulţi dintre ei sînt oneşti), va încerca să extragă informaţii folositoare, demne de a fi citate ulterior. Sigur, strecurînd întrebările relevante printre o mie de banalităţi sau false ţinte, impuse de documentarea prealabilă şi agenda staţiei care difuzează interviul.

Apoi, vin „personajele". O baterie întreagă: cîte un domn cu profesie incertă şi opinii ferme, poate un sindicalist isteric, întotdeauna unul sau doi traseişti politici de rang doi şi, obligatoriu, un comentator cu opinii flexibile care, împreună, vor „analiza" ceea ce tocmai a spus invitatul numărul unu. Dacă respectivul este pretenţios sau nu trebuie inoportunat cu prezenţa minionilor cu păreri, aceştia din urmă vor interveni doar după ieşirea din emisie a primului.

E inutil să fac un inventar al diverselor defecţiuni de discurs sau comportament identificabile în astfel contexte. Le vedeţi zilnic, le ştiţi prea bine şi, măcar o dată, aţi exclamat ceva aproape de „ce naiba caută ăsta la televizor?"

Sumarul unui manual pentru ticăloşi de talie mică ar suna cam aşa:

Vei fi disponibil.

Părerile proprii nu contează. Vei respecta punctajul pe care îl primeşti de la consultanţii partidului.

Vei fi creativ. Înjură dacă trebuie, plîngi dacă poţi.

Fă exces. Fă-te remarcat.

Atacă. Deturnează discuţia.

Dacă nu poţi convinge, zăpăceşte-i.

Nu lăsa vreun cod moral sau etic să te împingă în păcatul dubiului. Ezitarea se pedepseşte.

Nu ieşi din personaj. Lupta se poartă peste tot. Facebook e important.

Nu angaja liderul în excesele tale. Precizează întotdeauna că exprimi doar opinii izvorîte din experienţa şi intelectul propriu.

Răsplata vine.

Vă veţi întreba cine sînt oamenii ăştia? Personal, tind să cred că ei sînt rezultatul unui cumul de factori, la care mă voi referi în continuare.

Sistemul politic închis: accesul în funcţii executive, consilii locale, judeţene sau Parlament este aproape imposibil fără colaborarea cu unul dintre patronii de reţele de influenţă cu acces la fonduri publice. Colaborarea presupune, de cele mai multe ori, înclinarea steagului şi transformarea aspirantului în zombie retoric de tipul celui descris mai sus. E aproape un test pentru avansare.

Banii: nu e ieftin să faci politică în România. Ba chiar e teribil de scump. Nu există cu adevărat monitorizare a finanţărilor gri din această zonă. De la dreapta la stînga, nimeni nu vrea să zguduie barca. Aşa se face că în preajma liderilor se adună întotdeauna o curte dubioasă de indivizi lipsiţi de orice simţ al misiunii publice. Preşedinţii de partide înşişi sînt rezultatul acestei metode de selecţie.

Dezvoltarea mediei electronice: e mai ieftin şi mai simplu decît acum zece ani. Şi e aproape obligatorie arondarea unei zone media. În 2008, PD-L a folosit strategia apropierii de televiziuni locale, pentru a contrabalansa efectul celor inamice de la Bucureşti.

„Pe tine, cînd te-am luat,
Eram tînăr şi bogat...
Dar cîinii mahalagii
Ne-a pîrît pe la beşlii."

G. DEM TEODORESCU

„Îi părea rău..., întocmai
cum regretă mahalagiul ajuns
deputat că nu l-au văzut
comahalagiii strîngînd
mîna lui vodă."

IONEL TEODOREANU

Toţi se tem de monopolul adversarului asupra mijloacelor de comunicare. Uitaţi-vă, spre exemplu, la PSD: behemoth-ul mohorît de acum cevа vreme s-a transformat într-o maşină de comunicare aproape înspăimîntătoare cînd începi să îi conştientizezi dimensiunile.

Lipsa de sancţiuni: prea rar derapajele sînt sancţionate. Nu numai de către autoritatea de reglementare în audiovizual, ci şi în spaţiul public mai larg. Ne-am obişnuit într-o aşa mare măsură cu personajele nefrecventabile, încît uităm să îi mai confruntăm. Uităm să cerem în mod repetat patronilor lor politici să dea explicaţii pentru colegii lor. Şi atunci cînd o facem, ne mulţumim cu puţin. Cu prea puţin.

Uităm că o minciună repetată foarte des riscă să devină adevăr iar jignirile tolerate sînt pe jumătate asumate.

Cinismul: trebuie să ne obişnuim cu ideea ca sînt oameni care vor să cîştige luînd-o pe calea scurtă şi cu orice mijloace. Nu trebuie toleraţi sau acceptaţi. Dar simpla revoltă sau ignorarea lor nu îi face să dispară. Cîtă vreme vor fi locuri în care minionii noştri vor avea unde să se producă şi va exista posibilitatea ca ei să fie răsplătiţi, ei vor exista.

Aş îndrăzni, aşadar, să spun că degradarea discursului public este un simptom al bolilor administrative şi politice ale acestor ani. Un soi de eczemă neplăcută. Nu e întîmplătoare şi nici fără soluţii.

Lege anticinism nu se poate da. Şi nici nu ar fi sănătos. Însă toate celelalte sînt rezolvabile. Sau măcar aduse sub control.

Pînă atunci însă, vom continua să facem *zapping* printre mitocani.

textul integral poate fi citit pe dilemaveche.ro

***Teodor Tiţă** este jurnalist. Îl puteţi găsi la https://twitter.com/jaunetom.*

Dan Dumitru IACOB

Ciocoii vechi și noi

sau ce naște din slugă stăpîn devine

În „Prologul" celebrului său roman *Ciocoii vechi şi noi*, Nicolae Filimon schiţează un model de ascensiune socială al cărui erou este ciocoiul. De origine obscură, ciocoiul îşi caută norocul în casele bogate, îndeobşte boiereşti, unde se infiltrează ca slugă de rînd. Cu puţină isteţime, el avansează în stufoasa ierarhie a personalului domestic, de la rîndaş sau lacheu, la sofragiu şi, apoi, vătaf de curte, poziţie în care se pune pe căpătuială. Îşi cumpără o moşioară şi un rang de pitar, „la care nu este vătaf de curte să nu aspire", după care îşi părăseşte stăpînul, lepădîndu-şi condiţia de slugă pentru a trece în casta oamenilor deserviţi. Vînător de zestre, ciocoiul se căsătoreşte din interes, pentru a-şi spori averea, după care se lansează într-o nouă competiţie, de data aceasta politică. Ajuns om de stat, el nu aderă definitiv la nici o doctrină politică şi nu jură fidelitate nici unui partid, păstrîndu-şi libertatea de a opta pentru tabăra cea mai profitabilă. Pe criterii de venalitate, îşi recrutează propria reţea clientelară, a cărei fidelitate şi-o asigură prin generoasa distribuire a funcţiilor statului. Şi, evident, urăşte libertatea presei, în faţa căreia se simte vulnerabil. „Iată tipul ciocoiului [...] din ţara noastră", afirmă Nicolae Filimon, tip social pe care îl dezvoltă, prin intermediul lui Dinu Păturică, în multiple ipostaze, „de la ciocoiul cu anteriu şi cu călămări la brîu" al vremurilor fanariote, pînă la „ciocoiul cu frac şi cu mănuşi albe din zilele noastre".

Omologul moldovean al binecunoscutului erou dîmboviţean este Costache Velisariu, personaj mai puţin celebru în plan literar, dar cu mai mari şanse de a fi existat în realitate, deoarece numele este menţionat în arhondologiile Moldovei. Destinul său este schiţat de Dumitru C. Moruzi, bun cunoscător al boierimii moldoveneşti din veacul al XIX-lea din care el însuşi provenea. Copil orfan, Costache intră slugă în casa unui mare boier, ajunge camardinier (valet), învaţă puţină carte de la grămăticul boierului şi ceva franceză de la camerista cucoanei, se pune la curent cu politica, din presa timpului, şi se chiverniseşte pe seama stăpînului. Ajuns la oarecare situaţie materială, prin mijloace nu tocmai cinstite, fosta slugă boierească îşi pune-n cap să devină proprietar, fapt pentru care, mai întîi, arendează o moşie în parteneriat cu un evreu, pe care o cumpără ulterior. Ajuns moşier, se vrea acceptat în lumea bună, ambiţie care îl obligă să-şi procure simbolurile sociale indispensabile acestui statut: îşi cumpără casă în oraş, se afişează în trăsură la promenadă, primeşte vizite şi dă petreceri. Statutul de proprietar îi conferă şi drepturi politice, pe care, firește, şi le exercită, ajungînd în parlament. Pentru a-şi asigura un urmaş, se căsătoreşte cu o fată de boier scăpătat, care-i îndeplineşte visul, deşi altul este, de fapt, tatăl copilului. Şi, final apoteotic, demn de literatura romanţioasă a veacului al XIX-lea – Costache Velisariu se stinge în culmea gloriei, în aceeaşi zi în care a fost numit ministru.

Prezentate într-o manieră deliberat simplificată, cele două cazuri literare reflectă o realitate socială confirmată de numeroase mărturii documentare: pentru individul obişnuit, intrarea în serviciul domestic al unei mari case boiereşti reprezintă o şansă de ascensiune socială.

Practica formării şi întreţinerii unei reţele de clienţi boiereşti este de origine medievală. Ion Ghica menţionează în amintirile sale obiceiul vechi al marii boierimi muntene de a oferi protecţie copiilor micii boierimi: „În fiecare casă boierească se creşteau copii de mazili, de boieri de neam şi de poslușnici." Faptul este atestat şi în cazul Moldovei, de paharnicul Constantin Sion, care oferă numeroase exemple, dintre care cel mai semnificativ este cel al fraţilor Panaite şi Petrache Cazimir, propulsaţi pe scara ierarhiei boiereşti de marele vistiernic Iordache Balş, în casa căruia au intrat ca slugi. Conştient de valoarea unei practici pe care nu o putea contesta atîta timp cît se păstra în limitele tradiţiei, Sion apreciază atitudinea lui Iordache Balş, care, „ca toţi boierii bătrîni de pe atunce, el încă cu osebire fiind iubitor de omenire şi cu plecare a creşte copii de boierănaşi săraci, a-i învăţa şi a-i pune în linie cu boierii, i-au învăţat, i-au avut logofeţi ai casei, i-au aşezat în vistierie, i-au întrebuinţat în mai multe slujbe, precum era pe atunce [...], i-au însurat, i-au înstărit şi i-au boierit, ridicîndu-i el pînă la paharnic." Efortul milostivului boier a dat roade în timp: protejaţii săi au continuat să urce în ierarhia rangurilor, au prosperat material, şi-au construit case mari în Iaşi, şi-au boierit şi înzestrat rudele. Copiii şi nepoţii lor s-au bucurat de poziţii privilegiate în societate, unii ajungînd aghiotanţi domneşti. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Cazimireştii se aflau deja printre cele mai de vază familii ale boierimii mijlocii, după cum precizează Radu Rosetti, referindu-se în special la Constantin (Cocriţă) Cazimir. Mai mult decît atît, prin căsătoria acestuia cu Maria Hrisoverghi, familia ajunge să se înrudească cu marea boierime a Moldovei şi chiar cu familia domnească. Prestigiul social, de care se bucura familia sa, şi averea consistentă îi permiteau să ţină casă deschisă, la fel ca marile familii boiereşti, într-o perioadă în care numărul celor care îşi mai permiteau acest lux era tot mai redus.

Un alt caz semnificativ este cel al lui Neculai Drosu, pe care Radu Rosetti îl numea „omul operelor sale". Fiul unui negustor bulgar care a ţinut locul de ispravnic în timpul ocupaţiei turceşti din 1821–1822, Neculai a intrat în casa vornicului Lascăr Cantacuzino Paşcanu „şi fiind norocit au ieşti om de frunte, au făcut stare bună, s-au făcut agă la Mihai vodă Sturdza, şi-au cumpărat şi moşie de veci, Iţăştii, din ţinutul Tutova." Arhondologia detaliază treptele urcate de Neculai Drosu: director al Vorniciei de aprozi şi şătrar, în 1836; stolnic, în 1839; locţiitor de vornic de aprozi şi căminar, în 1841; ban, în 1845; locţiitorul ispravnicului ţinutului Iaşi şi spătar, în 1846; şef de secţie la Vistierie şi agă, în 1849. Cariera trebuie să fi fost rezultatul unei munci cinstite, pentru că nici măcar incisivul Constantin Sion nu are ce să-i reproşeze, cu excepţia originii şi ascensiunii rapide. Un alt indiciu în acest sens îl constituie şi faptul că Radu Rosetti îl menţionează pe Neculai Drosu între cei care, prin 1874, ţineau casă deschisă în Iaşi, la fel ca foştii mari boieri, semn cert al unei integrări reuşite şi acceptabile în rîndul elitei sociale.

Dacă patronajul boieresc nu era posibil sau suficient pentru a te căpătui, se apela la factori de putere mai eficienţi. În 1838, Hristodor Adamache, tot fiu de negustor, a fost ridicat la rangul de spătar prin intervenţia patriarhului Ierusalimului. Constantin Sion îi dezvăluie o origine modestă, tatăl său fiind negustor fruntaş cu dugheană pe Uliţa Mare din Iaşi iar el şi fratele său calfe ce vindeau marfă turcească prin casele boiereşti, printre clienţi numărîndu-se şi Sion însuşi. „În domnia lui Ioan vodă Sturdza, cînd au început a se tăvăli boieriile, au făcut pe Hristodor comis şi n-au mai vîndut în dugheană, iar apoi, Mihai vodă Sturdza, care au batjocorit şi au făcut de rîs boieriile şi nobleţa ţării, l-au făcut agă, încă şi cilen [funcţionar] în Divanul apelativ", calitate în care fosta calfă a ajuns să-l judece, spre năduful acestuia, chiar pe autorul arhondologiei, „ba şi pe mulţi din magnaţi", adică boieri din protipendadă.

Nu doar boiernaşii şi negustorii aveau şanse de a urca pe scara socială, ci şi ţăranii. Grigore Plitos, fiu de ţăran din Măcăreşti, a intrat slugă în casă la domniţa Marghioala [Calimah], soţia logofătului Grigore Sturdza. Stăpînii săi l-au învăţat carte, l-au însurat cu o fată din casă şi, pe la 1806, l-au făcut sluger. Domnul Calimah l-a făcut serdar. A rămas logofăt al casei Sturdza şi după moartea binefăcătorului său, fiind păstrat în funcţie şi apoi ridicat la rangul de agă de fiul acestuia, principele Mihail Sturdza. Pe feciorul său, Iancu, Mihail Sturdza l-a făcut aghiotant domnesc şi maior, l-a însurat cu fata unui agă grec, Ţigara, şi l-a făcut ispravnic de Tecuci, după care „au mijlocit" şi l-au ales deputat al Adunării obşteşti, şi „l-a făcut postelnic".

Ca mai totdeauna şi mai peste tot, legăturile de rudenie constituie pîrghii de activare a mecanismelor de propulsare socială. Dacă mai beneficiezi şi de protecţia domnească, ai şansa de-a ajunge mai sus decît ai visat. Norocosul ginere al lui Grigore Plitos, omul de casă al lui Mihail Sturdza, a fost Gheorghe (Iorgu) Hartulari. Prin influenţa socrului său, el ajunge sameş la Suceava, ia în arendă mai multe moşii mănăstireşti şi face avere, devine ispravnic la Suceava, capătă rang de postelnic şi îşi cumpără cîteva moşii. Povestindu-şi viaţa, Elena Hartulari confirmă rolul jucat de tatăl său în realizările sociale şi economice ale soţului său. Domnul îl pune în diferite slujbe la Fălticeni, îl înalţă în rang, intervine pentru a lua în arendă moşii mănăstireşti, îi sugerează idei de afaceri şi îi facilitează respectivele afaceri. „Aceste toate – mărturiseşte memorialista – le făcea Sturdza pentru că tatăl meu îi era cel mai credincios [om de casă] al lui şi eu eram botezată şi cununată de el [...]."

Situaţia este recunoscută chiar de principe, cîţiva ani mai tîrziu, cînd mariajul soţilor Hartulari se zdruncină. Supărat pentru răul tratament aplicat soţiei de către protejatul său, domnul îl ameninţă că-i va lua averea şi i-o va da nevestei oropsite, deoarece „prin hatîrul ei" i-a dat „atîtea arginteruri şi înlesniri de bani".

Strategiile matrimoniale au constituit un mijloc obişnuit de inserţie socială, indiferent că erau concepute şi aplicate din iniţiativă domnească sau boierească. Unul dintre mobilurile acestor alianţe îl constituia averea, însă, pe lîngă avere, şi educaţia începe să conteze în algoritmul ascensiunii sociale. Pe Iordachi Stan, suspectat de paharnicul Sion de origine ţigănească, „pentru că era deştept şi învăţasă bine a scrie" l-a luat vornicul Teodor Balş în grija sa şi l-a făcut vătaf de agie. Apoi l-a însurat cu Anica, fata văduvei Smaranda Alcăzoaia, cucoană scăpătată, „ce era de casa Bălşeştilor", şi l-a făcut polcovnic de agie. Acesta a avut doi fii: unul, Grigore, a fost beţiv, a ajuns surugiu şi a murit. Celălalt, Dumitru, sub protecţia logofătului Lupu Balş şi în asociere cu cumnaţii săi, negustori greci, a arendat mai multe moşii mănăstireşti la munte, a derulat afaceri cu cherestea şi a făcut stare. Tot prin Lupu Balş a ajuns ban, în 1841, iar prin alte afaceri s-a lipit de beizadea Grigore Sturdza şi prin influenţa acestuia „au făcut o stare mare, negîndită de el vreodată, ş-au cumpărat moşie de veci şi s-au şi făcut şi agă." Dacă îi acordăm credit lui Constantin Sion, saltul unui fiu de ţigan la condiţia de boier de protipendadă este o realizare uluitoare. Asemenea performanţe nu pot fi atinse însă decît prin mijloace necinstite, gîndeşte suspiciosul Sion, care conchide într-o notă fatalistă: „sfîrşitul aş dori să trăiesc să i-l văd."

Dincolo de frustrările personale – sau de castă, al cărei prestigiu social este serios erodat de concurenţa noii boierimi –, dispreţul mocnit al paharnicului este ecoul mentalităţii vremii. Chiar dacă le-au facilitat promovarea socială, marii boieri nu s-au socotit niciodată egali cu reprezentanţii boierimii mici şi mijlocii, şi cu atît mai puţin cu slugile ridicate la ranguri boiereşti. Mai mult decît atît, pe noii boieriţi, care nu ţineau de casa lor, nu se remarcaseră prin merite deosebite care să le justifice boieria, cumpăraseră rangurile sau săriseră treptele prevalîndu-se de diverse oportunităţi, i-au tratat cu dispreţ, acordîndu-le etichete de „ciocoi" sau „parveniţi". Tot aşa au fost eternizaţi şi în literatură, după cum bine povestesc, cu haz sau necaz, *Ciocoii...* lui Nicolae Filimon.

***Dan Dumitru Iacob** este cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu.*

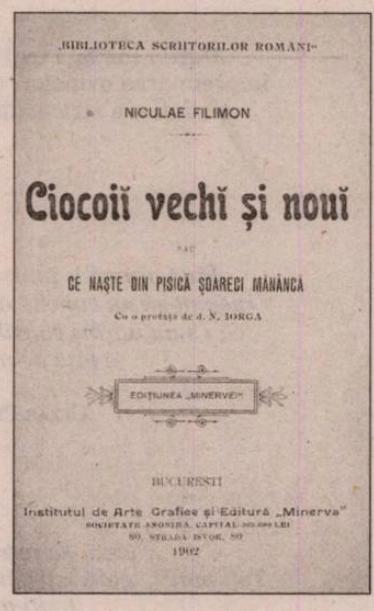

Ciocoi (la origine masculul *ceucei* sau *cioacăi,* stăncuţei, pasăre cunoscută pentru voracitate)

„Ciocoismul înseamnă a fi mare cu cei mici şi mic cu cei mari"

„Ciocoieş, ciocofleandură, ciocorofleac, care se tîrîe pe urmele tălpilor boiereşti, ca să le sărute şi chiar să le lingă, la nevoie!"

„Lipicescu: N'auzi, bade Arbure?... ie seama, c'aici nu te afli la Arbureni. Arbure: Cred şi eu, ciocorofleandură... Acolo-i baştină de răzaşi, ş'aici e roiu de ciocoi."

VASILE ALECSANDRI

Bogdan VOICU

Țoape și ghiolbani europeni și de aiurea

E greu să îți închipui o țoapă vestică. Încerc să mă plasez în Suedia. Sau în Olanda. Sau în Köln.

De cîteva zile tot încerc să decid cum să încep textul acesta. Problema este că cel mai bun început poate părea ușor misogin. Cum este însă atractiv pentru ce am de gînd, o să caut să îl îndulcesc un pic și las cititorul să judece în ce măsură este discriminator.

Am în minte o țoapă autentică. Habar nu am cum o cheamă, dar știu bine cum arată, cum se mișcă, ce face. Conduce o mașină de teren bej, pe care o parchează în fiecare dimineață pe o cale de acces în pantă, în mijlocul drumului, enervant de mult timp. Să ai mașină de teren, în Köln, e lucru rar. Aici oamenii nu simt nevoia să arate că au. Dimpotrivă, a folosi bicicleta sau transportul public e ceva natural. În oraș se folosesc mai ales mașini mai mici, de mic litraj. Iar acesta e un oraș destul de bogat, al patrulea ca mărime în Germania, cel mai mare din partea cea mai urbanizată a țării, cosmopolit, bine conectat cu Europa.

Să parchezi în mijlocul drumului fără motiv iar e rar. Ea acolo pune mașina, pe drumul de acces către școala fiicei mele. Sînt măcar 30 de automobile care se împiedică de ea în fiecare dimineață. Oameni care lucrează în birourile din clădirea din apropiere. Oameni care își aduc copiii la școală. Mulți dintre ei nu sînt germani, astfel că în familiile lor ambii parteneri lucrează.

Țoapa „mea“ nu lucrează. E casnică. Aduce copilul la școală, pune mașina în mijlocul pantei, țopăie pe tocuri, ușor ostentativ, se instalează în fața porții școlii și conversează cu alte cîteva casnice care vin cu copiii la școală. Doar ea e îmbrăcată de parcă ar merge la o cină festivă. Și care pare a vrea să arate neapărat cine e. Și pe care, dacă o vezi în supermarket, e sigur că va vorbi afectat despre ceea ce cumpără. Iar dacă vine la serbare cu al doilea copil, nou-născut, iar acesta începe să plîngă în mijlocul serbării, se va amuza de cît de tare e ea și va spera ca plînsul celui mic să se repete, ca privirile lumii să se aplece din nou asupra ei.

Mă întreb dacă nu cumva țoapa e țoapă pentru că are nevoie de mai multă atenție și nu știe cum să o obțină altfel. Poate că acasă e complet altfel. Poate că, de fapt, refulează suferințe din copilărie, cînd nu a fost băgată în seamă. Sau cînd a fost prea mult băgată în seamă.

E greu să îți închipui o țoapă vestică. Încerc să mă plasez în Suedia. Sau în Olanda. Sau în Köln. În mediul meu, oamenii merg cu bicicleta, se îmbracă bine, dar nu ostentativ, nu caută să arate cîți bani au, caută să fie prietenoși. Vorbesc vrute și nevrute, te ascultă. Nu caută să iasă în evidență neapărat. Nu sînt talk-show-uri unde sînt șase invitați care se duelează verbal care să iasă primul în evidență. Societatea nu le oferă des prilejul să își arate țopia.

Dar asta nu înseamnă că țoapele lipsesc. Îmi vine în minte o alta, cu o fantastică nevoie de a arăta cît e de inteligentă, dar cu reușite departe de ceea ce pretinde prin atitudine și înfățișare. Lansînd opinii aparent savante, dar găunoase, uneori puerile. O recunoști de la distanță, auzind zgomotul tocurilor, simțind parfumul folosit prea din belșug, izbindu-te mersul voit apăsat, special ales ca să știi că vine. Știi că ea e cea care va desface picioarele larg cînd stă pe scaun, cu fusta ei scurtă, ca să fie văzută de cei aflați în cealaltă parte a sălii, mai toți bărbați, unii mai aproape de vîrsta copiilor ei decît de a ei.

Poate că deja umblu cu o altă definiție a țopiei decît cea pe care o așteptați. Habar nu am dacă e așa sau nu. Nu cred însă că există o țoapă unică, sau o definiție bătută în cuie a țoapei. Există mai degrabă sentimente difuze legate de țoape. Sentimente derivate din modul în care socializezi, din modul în care ești educat, din cultura căreia îi aparții. Oare într-un mediu plin de țoape mai există țoape definite ca atare? Sau țopia fiind norma, definiția țoapei este deja alta?

Dar nu aceasta este esența, ci importantă este întrebarea asupra locului de unde vine țoapa. Sau ghiolbanul.

Pentru că nu e firesc să discuți despre țoape fără să pomenești măcar în trecere de ghiolbani. Un prieten mi-a spus de curînd că nu le poți înțelege pe femei, ele gîndesc diferit. Am rîs cu cea mai bună prietenă a mea despre asta. Femeile nu sînt parte a altui regn, din cîte știm noi. Și ele, și bărbații sînt oameni. Cu nevoi, dorințe, sentimente, emoții, opinii, atitudini, moduri de a face.

Precum țoapele, și ghiolbanii sînt peste tot. Precum posesorul de BMW care era să dea peste mine azi-dimineață, pe cînd venea pe contrasens, pe o stradă cu sens unic. În Köln, asta e un lucru rar. Aici – după cum remarca un amic francez –, șoferii rar încalcă regulile, așteaptă mereu pietonii la stop, nu claxonează. Sînt unii care fac însă excepție, și adesea conduc un BMW, și vor să arate cine sînt.

Ei sînt, ca și în România, acei bărbați care apreciază țoapele, care li se potrivesc. La noi, au uneori o unghie ceva mai mare și îi recunoști după transpirație sau după aftershave. La nemți, transpirația dispare, dar rămîne aftershave-ul.

Ghiolbană (femeie cu ochii mari, frumoasă, cochetă, care cam trage cu coada ochiului; prostituată)

„Ghiolbană de București,
Mulți voinici prăvăluiești“

Materialuri Folkloristice

„Mîndruliță cea ghiolbană
Merge seara la poiană
Și dă sare juncilor,
Buze moi voinicilor.“

ALEXIU VICIU, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*

Diferențele nu sînt doar de bani sau de definire culturală. În principiu, cu variații date de obiceiurile locului, ai putea găsi cele două fețe ale aceluiași prototip uman cam la fel de des, adică în aceeași proporție în totalul populației. Nu am date pe care să mă bazez, dar observația mea e simplă: comparînd aceleași grupuri profesionale și de status social cu care am venit în contact în varii colțuri ale lumii, și cu precădere în Europa, am constatat că sînt locuri cu mai multe țoape și ghiolbani decît altele. Aș pune Rusia la una din extreme, asta dacă Rusia este Europa. Mai spre Vest, țoapele și ghiolbanii sînt mai rari. România este pe undeva între extreme, dar las cititorul să decidă dacă e mai aproape de o extremă sau de alta.

Am inclus implicit, în cele de mai sus, răspunsul la întrebarea privind frecvența apariției personajelor noastre. Am spus că ele au nevoia de a arăta cine sînt, ce au ajuns, și o fac emițînd păreri gugumănoase, mirosind a parfum, troncănind din toace, purtînd anumite haine, un ruj țipător, prea multă pudră de talc, vorbind afectat, expunînd mașini scumpe sau haine nepotrivite cu ocazia.

De ce ai avea însă nevoie să faci asta? De ce să optezi pentru consum ostentativ?

Pe la finalul secolului al XIX-lea, sociologul american Thornstein Veblen observa prezența consumului ostentativ, definit prin cheltuirea de bani, cu scopul de a impresiona, la noua clasă de îmbogățiți. Între timp, comportamente similare s-au observat și la clasa de mijloc sau la cei săraci. Ele au fost explicate prin nevoi psihologice de adaptare, de a ieși din sărăcie, de a indica succesul.

Aș defini comportamentul de țoapă sau ghiolban în mod similar consumului ostentativ. Aici nu e însă vorba de cheltuirea de bani, ci de a investi energie în nevoia de a arăta cine ești – prin comportament, prin îmbrăcăminte, prin modul de a vorbi, prin invadarea spațiului public, prin acapararea lui. Atît și nimic mai mult. Iar asta se petrece mai des în societăți unde a arăta cine ești, a impresiona pe alții, a căuta să sugerezi că ai putere este mai important. În societăți tradiționaliste, mai sărace, mai puțin educate. Și reprezintă un soi de semnal despre o nevoie umană nesatisfăcută.

Nu aș condamna, prin urmare, pe țoape și pe ghiolbani. Mai degrabă i-aș duce la școală și le-aș oferi mai multă înțelegere.

***Bogdan Voicu** este sociolog și îl puteți găsi pe site-ul www.BogdanVoicu.ro.*

Ţoapa (cîteva definiţii)

1) Cum aţi defini ţoapa / neamul prost?
2) Ce mîrlănie vă irită cel mai mult?
3) Ce ţopenie aţi făcut / vă imaginaţi că aţi putea să faceţi.

Marius CHIVU

1) Neamul prost este cel care fie te face să regreţi că sînteţi rude, fie cel care te face să te bucuri că n-ai nimic în comun cu el. Neamul prost este cel care te face brusc să fantazezi că eşti Greuceanu şi-l arunci în tăriile cerului. Sau măcar Omul Invizibil.

2) Aproape toate, de la scuipatul pe jos, vorbitul tare la telefonul mobil şi răhăţirea cîinilor pe alei, pînă la şpagatul în direct la televizor, gramatica proastă, plagiatul doctoratelor şi cererile de graţiere.

3) Am făcut şi eu mai multe, dar vă asigur că mi-a fost ruşine de fiecare dată. Mai puţin atunci cînd dau muzica tare de tot, deşi vecinul de jos (către care bate subwoofer-ul) mi-a explicat destul de clar, şi în repetate rînduri, că nu agreează dialogul tobelor lui Bonham cu basul lui John Paul Jones. (Bine, el nu s-a exprimat chiar aşa!)

Stela GIURGEANU

1) Un ciucure strident, sclipicios, cumpărat din piaţă pe post de jucărie de pisici, asortat cu mîndrie unei rochii de seară *haute couture*.

2) Familiaritatea excesivă, cînd nu este cazul.

3) Cum, de fiecare dacă cînd sînt martora unor manifestări jenante, grobiene şi de prost gust, paralizez, mă îngrozesc şi prefer să nu privesc, e posibil să fi închis ochii şi la propriile ţopenii.

Andrei MANOLESCU

1) Cred că sînt atît de multe variante mai grosolane sau mai subtile ale neamului prost şi atît de multe neamuri proaste în jurul nostru, încît mi-e foarte greu să dau o definiţie cuprinzătoare prin care să nu discriminez vreunul dintre soiuri. În mare, cred totuşi că neam prost e ăla pe care nu-l interesează şi nici nu respectă regulile locului în care se află.

2) Mă enervează nespus cînd cineva mă apucă de cot sau mă atinge cumva, crezînd că astfel mă poate convinge mai uşor de adevărurile sale (mai ales dacă e bărbat). Mă enervează uşor (dar se întîmplă destul de des) cînd cineva mi se adresează cu *domnu' Andrei*.

3) Uneori, cînd sînt la volan în plin trafic bucureştean, mi se întîmplă să mai zic cîte una-alta.

Matei MARTIN

1) E greu să enumeri toate însuşirile neamului prost. Cum virtuţile sînt mult mai puţine decît viciile, e mult mai uşor să defineşti neamul prost prin opoziţie cu „neamul bun".

2) E o mîrlănie mică şi, în aparenţă, inofensivă, dar mi se petrece tot mai des. Oamenii nu mai ştiu să spună „bună ziua", „mulţumesc" şi „la revedere".

3) Uneori mi se întîmplă – chiar şi în public – să diluez vinul roşu cu apă. Ba, o dată, am comis una şi mai şi: mi-am turnat pepsi în vin.

Ruxandra MIHĂILĂ

1) Ţopimea, de orice sex, te împresoară cu perfidie şi şiretenie nătîngă, în dorinţa evidentă de a te anihila, prin vorbă ţipată, ghiont agresiv, privire de sus în jos a dispreţ flegmatic. Îşi parchează monştrii sacri în mijlocul drumului, căci, vezi bine, ei trebuie ocoliţi cu sfîntă grijă, îşi plimbă cîinii pe singura potecă accesibilă după viscol, îşi plimbă vizoanele în cadenţă de soldat sovietic eliberator, iar degetele poartă ştanţate caratele prostului gust, afişat cu ostentaţie, cu convingerea fermă că e unica formulă de convieţuire socială demnă de urmat.

2) Agresivitatea de orice fel, afişată cu ostentaţie.

3) Regret ţopenia bunului-simţ.

„Sub nume de mitocan, popolul de jos înţelege pe dulgheri, zidari şi alţi meseriaşi ce locuiesc pe la mahalale."

NICOLAE FILIMON

„Apoi de! N-a avut dreptate mujerea să-l lese? Om fără ambiţ... Un mitocan, mă rog."

I.L. CARAGIALE

„Cîte un mitocan cu capul lulea de vin îşi făcea de vorbă cu păreţii şi cu vîntul."

M. EMINESCU

„Sfîrşeşte, idiotule, beţivule, ţoapă lustruită, băiat de prăvălie!"

GIB I. MIHĂESCU

Un băiat zdravăn şi simplu, o ţoapă sportivă, un fante sărăntoc.

ION VINEA

Adina POPESCU

1) N-am prea cunoscut neamuri proaste sau, mă rog, cel puţin în ultimii ani am încercat să le evit. Nu le mai pun la socoteală pe cele de pe stradă, din tramvai sau de la coada la Poştă, oameni pe care nu poţi să-i eviţi, însă poţi să-i ignori.

2) Ca fază, îmi amintesc acum de o întîmplare cu un amic care nu avea unde să stea în Bucureşti, m-am oferit să-l găzduiesc pentru o noapte în garsoniera în care locuiam şi a plecat peste trei săptămîni. După prima, a cerut şi o cheie. Sau de un altul care a venit în vizită în aceeaşi garsonieră, a scos din sacoşă o pîine şi un salam şi a început să mănînce ca în gară, fără să se gîndească să-mi ceară nici măcar o farfurie. I-o fi fost omului foame... Din fericire, astfel de lucruri nu s-au mai petrecut de mult.

3) În general, am bun-simţ, uneori chiar exagerat, aşa că mîrlăniile celorlalţi, chiar şi cele mici, mă calcă pe nervi. E adevărat că nu mă dau în vînt nici după oamenii excesiv de manieraţi, sînt caraghioşi şi uneori snobi.

Iaromira POPOVICI

1) Inadecvată. Cred că inadecvarea ar fi principala ei caracteristică. După care ostentaţia.

2) Lauda de sine. Oameni pe care-i vezi cu ochiul liber cum sînt, dar ei turuie despre sine cu totul altceva. Ipocrizia: îţi spun una în faţă, şi apoi, cum ai plecat, te foarfecă.

Mai puţin, la alt nivel: ostentaţia locuinţelor gen muzeu, ale căror „exponate" ţi le bagă pe gît, vrei, nu vrei, cînd îi vizitezi. Descălţatul la uşă şi privirea de vultur ca nu cumva să murdăreşti parchetul ori carpeta. Atenţia excesivă pentru o vestimentaţie „adecvată" – altfel, dacă te îmbraci mai simplu, eşti taxat drept sărăntoc. Tratarea mizerabilă a subalternilor ori a menajerelor.

E petrecăreaţă, preţuind ţuica şi ţambalul, adică viaţa.

3) Vorbitul „buruienos" şi ţipatul. Nu mi le imaginez, le-am practicat cu diverse ocazii, nu m-am putut abţine şi cred că sînt semne de mitocănie evidentă. Băgatul în faţă în anumite ocazii, forţarea notei, mai ales cînd era vorba de copilul meu, „ca să nu sufere". Greşit şi aici. Tendinţa către kitsch-ul dulce în propria locuinţă: adun animale de pluş şi îngeraşi de toate felurile...

Matei PLEŞU

1) Particularul care cotropeşte generalul. Periferia care năpădeşte centrul. Idiosincrasia extrovertită, invazivă. Inadecvarea ofensivă, stridentă, năvalnică, de preferat, cu o componentă vizuală: ţopenia se vede, sare în ochi, e o arătare. Dacă ţopenia ar purta nume de culori, ca alte maladii (friguri galbene, porfirie, moartea neagră), s-ar chema „ţîfnă roz".

2) Cei care se tem de *curent* – afecţiune (închipuită, mă încăpăţînez să cred) răspîndită, culmea, mai ales în ţările „calde", sudice, meridionale (ca şi un anumit tip de ţopenie). Neamul prost înfofolit, pe care, vară-iarnă, cald-răcoare, îl trage curentul şi care se repede să închidă orice fereastră, chiar şi în spaţii publice, fie că-i vorba de tren, autobuz, maşină mică, sală de curs, de sport sau de aşteptare. Pe scurt, ţoapa care te lasă fără aer; la propriu.

3) În copilărie, rîdeam uneori cu mîna la gură, ca o ţaţă. Mai tîrziu, am provocat, îmbătat de furie, cîteva scandaluri în public. Mi-au plăcut, de-a lungul vremii, cîteva ţoape (sexy) şi cîţiva mîrlani (simpatici). Şi îmi imaginez că mi-ar plăcea să stîlcesc în bătaie tot felul de *bad guys*.

Ana Maria SANDU

1) Pentru mine e personajul care are senzaţia că lumea a fost creată doar pentru el/ea. N-o să-i pese niciodată că îi deranjează pe ceilalţi şi se va purta ca atare. Te va privi de la înălţimea jeep-ului său alb, impecabil, cu roţi mari şi puternice, cu care, dacă ar vrea, te-ar putea strivi ca pe o furnică. Dacă n-o face, ar trebui s-o iei ca pe un favor.

2) Mă irită situaţiile în care dau peste tot felul de oameni în vreo cîrciumă care se poartă ca şi cînd ar fi la ei în sufragerie. Vorbesc tare, aplaudă, rîd într-un fel care mă scoate din minţi. Vecinii prea prietenoşi care mă asaltează cu o familiaritate incredibilă. Bătutul pe burtă şi trasul de şireturi.

3) Mi s-a întîmplat să nu mai răspund la nişte mesaje/mail-uri. Am ales o tăcere simbolică în locul unei explicaţii clare. De cele mai multe ori am revenit.

Dan STANCIU

1) Alfabetic, ţoapa se defineşte prin litera *ţ*, care îi însoţeşte acţiunile şi îi susţine substanţa. O ţoapă (sau un ţopîrlan, la bărbaţi) e ţanţoşă, dar făţarnică. Ţine la aparenţe şi, în consecinţă, se înţoleşte ţipător sau pestriţ, ca să fie mai cu moţ. E petrecăreaţă, preţuind ţuica şi ţambalul, adică viaţa. În soţietate, ţîfna şi nesimţirea îi sînt braţe. S-a proţăpit la înălţimea şanţului, de unde guiţă înţelept despre eleganţa din coteţe. Pentru o ţoapă, frumuseţea e ceva drăguţ (din porţelan), cu danteluţe, fundiţe şi glanţ – de preferinţă, o ţărăncuţă şi un ţărănuş îmbrăţişîndu-se la portiţă.

2) Gălăgia.

3) Iertat să-mi fie, dar n-am asemenea amintiri sau năzuinţe.

Mircea VASILESCU

1) + 2) + 3) Străduţa pe care mi-am petrecut primii zece ani din viaţă era într-un cartier de la marginea Ploieştiului (acum nu mai e, s-a demolat tot în vremea comunismului şi s-au construit blocuri). Fostă mahala pe la 1920-'30, se ridicase treptat, amestecînd micuţa burghezie interbelică (prăvăliaşi şi meseriaşi) cu „elemente" ale industrializării socialiste. Domnu' Manu era şofer şi venea acasă cu camionul „Steagul Roşu" de la întreprindere. Doamna de alături, pensionară, fusese croitoreasă de lux în „vechiul regim". Nenea Ionel era responsabil la o staţie PECO, iar două case mai încolo stătea un căpitan de miliţie. Pe strada şi în mediul acesta am auzit pentru prima dată ce înseamnă „neamuri proaste" şi am reţinut aşa: nişte oameni care nu-şi văd de treabă, n-au relaţii bune cu vecinii, nu răspund la salut (sau răspund îngăimat şi din vîrful buzelor), nişte oameni ai căror copii înjură şi se poartă urît cu alţi copii, aşa încît părinţii noştri nu ne lăsau să ne jucăm cu copiii lor. Eu asta am reţinut că ar însemna „neamuri proaste".

Luiza VASILIU

1) + 2) Neam prost e taximetristul care te-ntreabă unde mergi, înainte să te lase să te urci la el în taxi, neam prost e funcţionara care te umileşte ţipînd la tine prin ferestruica ghişeului cînd te duci să-ţi plăteşti impozitele, neam prost e şoferul care te claxonează cînd eşti pe trecerea de pietoni, neam prost e orice individ care, plasat în faţa unei alegeri (bun-simţ sau măgărie), face alegerea greşită.

3) Partea mai puţin bună e că sîntem cu toţii neamurile proaste ale cuiva. Asta înseamnă că, inevitabil, am fost şi noi mitocani, mai mult sau mai puţin intenţionat. În ce mă priveşte, ştiu sigur că am fost măgăriţă cu nişte pensionari prin tramvai. De restul nu-mi mai aduc aminte.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O afacere bine pusă la punct

Cu cîtva timp în urmă, am fost invitată să preiau funcţia de director educativ al unei grădiniţe particulare recent înfiinţate, undeva în zona Ghencea. Patroana grădiniţei părea a fi extrem de hotărîtă ca noua afacere să funcţioneze pe termen lung. Clădirea nouă, destinată iniţial a fi domiciliu privat, avea parterul abia tencuit, nezugrăvit şi neîncălzit. În rest, „grădiniţa“ avea trei clase înghesuite, un dormitor, o sală de mese, o toaletă cu trei vase de WC şi o sufragerie, două educatoare şi trei bucătărese. Toate acestea erau menite să ofere condiţii de educaţie la standarde înalte, la preţuri exorbitante, unui număr de 80 de copii, cu vîrste cuprinse între 2 şi 10 ani. Copiii de 2-3 ani erau supravegheaţi de o menajeră, cu aptitudini pedagogice la fel de dezvoltate ca ale unui plutonier. De grupa mijlocie se ocupa patroana, la fel de priceputâ ca menajera, iar grupa mare şi cea pregătitoare aveau parte de ceea ce se cheamă cadre specializate, dar foarte, foarte ocupate. Educatoarele, tinere absolvente ale Institutului de Ştiinţe ale Educaţiei, lucrau de la 7 dimineaţa pînă la 7 seara, şi se ocupau, în paralel de cele două grupe, dar şi de elevii din clasele primare care veneau la *after school*. Le-am asistat la ore, susţinute în clase hămesite după materiale didactice. Nu aveau de nici unele: creioanele colorate erau ţinute sub cheie, jocurile didactice erau descompletate şi, deci, inutilizabile, cărţile de poveşti păreau de zece ori mai bătrîne decît clădirea care le adăpostea. Ora de matematică la grupa pregătitoare, desfăşurată între căscaturile nereţinute ale elevilor – şi ale mele, dureros reprimate –, s-a rezumat la învîrtirea, timp de 30 de minute, a zece cartonaşe cu cifre. La sfîrşit, am întrebat-o pe educatoare ce i s-a părut în neregulă la ora ei: „Copiii nu sînt deloc cuminţi. Părinţii îi varsă la grădiniţă, dar acasă nu le fac nici o educaţie!“ Am întrebat-o dacă ea ar putea să se joace o jumătate de oră cu un cartonaş cu cifra 9. Dacă i-a trecut fie şi un minut prin cap că poate copiii erau gălăgioşi fiindcă erau plictisiţi. „La ora de matematică nu ne distrăm, învăţăm“, mi-a răspuns iritată. „Ce?“ am întrebat-o, răbdătoare. Copiii păreau că ştiu de mult, la 6-7 ani, cum să numere din 2 în 2, din 3 în 3, din 4 în 4, pînă la 10, nu dădeau semne de întîrzieri mintale. Ora de cunoştinţe despre natură m-a adormit definitiv: copiii au spus, au cîntat, au colorat, au lipit, au decupat, fără urmă de imaginaţie, cele cinci sau şase semne ale venirii primăverii, cunoştinţe care, în curînd, probabil, vor deveni inutilizabile, de cînd cu încălzirea globală şi diluarea anotimpurilor intermediare. După prînz, copiii de grădiniţă erau trimişi la culcare, iar locul le era luat de cei de la şcoală. La sfîrşitul zilei, 80 de copii aşteptau, într-o hărmălaie uşor de imaginat, să fie salvaţi de părinţi.

În a doua săptămînă petrecută acolo, avînd ca misiune principală să dezvolt programele educative, am fost anunţată că grădiniţa aşteaptă comisia de acreditare – ARACIS-ul adică. Am primit vestea aproape cu bucurie: impostura, dorinţa de îmbogăţire pe seama unor părinţi agresaţi de servicii cu program prelungit şi a unor copii hrăniţi cu dinozauri semipreparaţi din carne de peşte vor fi aspru sancţionate.

ARACIS-ul a venit. A cercetat o oră documentele, bine puse la punct, s-a bucurat cînd a auzit că ditamai căsoiul este pus la dispoziţia a 20 de copii (maxim!), a spus că mai e nevoie de hîrtie igienică şi dezinfectant, iar camera de depozitat jucării (de fapt, creşa!) e cam goală. Apoi a înmînat certificatul de acreditare, în aplauzele şoferilor şi ale menajerelor, şi a plecat.

Mie nu mi-au pus nici o întrebare. Au bănuit, probabil, că proiectele mele educative vor fi de scurtă durată. Afacerea, însă, va avea viaţă lungă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

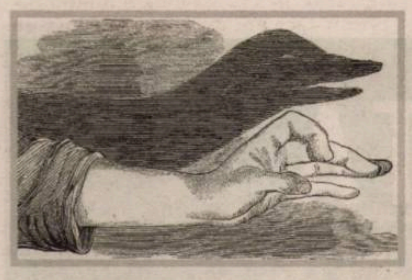

Iaromira POPOVICI

bazar

Înălţătorul din derizoriu

– Dallas Buyers Club –

Precum se ştie, Matthew McConaughey a cîştigat Oscarul pentru cel mai bun rol principal masculin, iar Jared Leto – Oscarul pentru cel mai bun rol secundar masculin. Amîndoi – pentru rolurile din *Dallas Buyers Club* (2013), în regia lui Jean-Marc Vallée.

Un film pe care, citindu-i povestea, nu am ţinut, mult timp, să-l văd. Mi se părea ca va fi mult prea greu de dus şi sumbru. Cînd am văzut că are drept subiect o poveste cu un bolnav de SIDA, m-am gîndit imediat că trebuie să fie ori propagandistic, ori că urmează aceleaşi şabloane militant-lacrimogene (asta deşi *Philadelphia*, 1993, în regia lui Jonathan Demme, pentru care Tom Hanks cîştigase un alt Oscar, nu mi se păruse deloc aşa, ci un film de referinţă). Nu a fost nici una, nici alta.

Filmul, pur şi simplu, m-a uimit. Nu s-a potrivit aproape pe nici un şablon, nu a avut mai nimic convenţional, din punctul meu de vedere. Ron Woodroof, eroul interpretat de McConaughey, e un cowboy neconvenţional, în ciuda afimaţiilor sale repetate în sensul îngroşării identităţii lui de acest tip. Începutul, în care, împreună cu „tovarăşii“ săi, dezbate, prin 1992, cazul Rock Hudson, unul dintre primele exemple notorii de contaminare cu virusul HIV, e relevant în privinţa delimitării identităţii şi apartenenţelor lui Ron: el e un membru „marcant“ al grupului de *macho men*, consumator extrem de băutură, droguri şi femei; dar, în acelaşi timp, are şi o poziţie oarecum singulară, pentru că îi păcăleşte chiar pe membrii propriului grup, care sfîrşesc prin a-l alerga, dorind să-l bată.

Cînd află că testul HIV i-a ieşit pozitiv, Woodroof refuză să creadă că ar putea fi contaminat cu aşa ceva. După ce i se face rău şi se documentează pe tema SIDA, află, spre stupoarea lui, că şi bărbaţii heterosexuali pot să ia virusul prin sex neprotejat ori injectare de droguri cu ace nesterile. De aici încolo, Ron încearcă să se trateze pe cont propriu, luînd medicamentul experimental de la spital, la negru.

Cînd epuizează această sursă, descoperă o reţea ilegală de „vindecători“ şi traficanţi de medicamente anti-SIDA în Mexic. Ron intră în joc, devenind traficant de medicamente, atît pentru el însuşi, cît şi pentru cei ce vor deveni membrii viitorului Dallas Buyers Club. Faţă de cele 30 de zile cît îi dăduseră doctorii de la spital, Ron reuşeşte să trăiască şapte ani. De altfel, filmul se bazează pe o poveste reală, personajul Ron Woodroof fiind şi el cît se poate de adevărat (a murit de SIDA în '92).

Cea mai emoţionantă parte a filmului este relaţia dintre Ron şi personajul interpretat de Jared Leto, Rayon (al cărui nume, evident, nu e întîmplător ales), travestitul sau transgender-ul pe care şi-l ia drept partener. O mare parte a „înălţătorului din derizoriu“, despre care vorbeam în titlu, tocmai în relaţia celor doi rezidă: un macho homofob dezvoltă reale sentimente de afecţiune şi chiar de prietenie pentru exact opusul lui: un gay extrem, dacă pot spune aşa, care arată excesiv de efeminat şi pare să se poarte ca atare. Spun pare pentru că, de fapt, în multe din momentele esenţiale din viaţa celor doi, Rayon se dovedeşte cît se poate de bărbat: cînd îl acroşează pe Ron, la spital, prinzîndu-l exact cu ce ştia că ţine la un astfel de cowboy: jocul de cărţi, pe bani; cînd îşi negociază abil procentul din afacere; şi, în sfîrşit, cînd au nevoie stringentă de bani, Rayon nu ezită să facă cel mai mare sacrificiu posibil: se duce la tatăl său, cu care nu avea de mult nici un fel de relaţii, îmbrăcat în bărbat, să-i ceară...

Personajul său, înduioşător, un fel de înger carnavalesc, ne reabilitează cumva viziunea asupra travestiţilor, pe care opinia generală tinde să-i vadă strict hidoşi.

Interesantă e şi combinaţia de business cu ajutorarea celor în nevoie, pe care o practică Woodroof. Sigur că din afacerea lui ies bani, dar, în acelaşi timp, în perioada primelor cazuri de SIDA, el a fost printre puţinii care au asigurat tratamente funcţionale bolnavilor, în perioada în care FDA (Food and Drug Administration) oferea numai AZT (medicament cu efecte secundare îngrozitoare).

Selma IUSUF

legende urbane

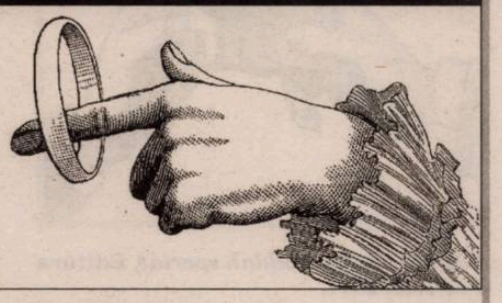

Cum murim

În copilărie, am murit de nenumărate ori. Stăteam în după-amiezele leneşe de vacanţă în reverii iscate ori de plictiseală, ori de cîte o supărare teribilă pe ai mei şi-mi imaginam propria moarte. Era frumos şi răzbunarea – dulce. Ce tragic zăceam pe spate, ce nobilă era paloarea morţii de pe obrajii mei şi cîtă suferinţă era în jur! Da, suferinţa celor care mă jeleau îmi făcea inima să tremure şi mă aducea în pragul unui plîns cu sughiţuri de propria-mi milă. Probabil că părinţii erau distruşi acum şi regretau teribil că nu m-au lăsat cu patinele în zăpada afînată. Sau că nu mi-au dat voie în excursia cu autocarul la Cheia. Prietenele mele probabil că erau terminate. Mi le imaginam pe rînd... Carmen, care va rătăci pe aleile dintre blocuri fără să aibă cu cine se juca. Adriana n-o să mai aibă cui împărtăşi secretele. La şcoală o să fiu pomenită ca elev eminent, comandant de detaşament şi creator de texte „Clasa noastră ca o floare“. Tristeţea era insuportabilă, moartea mea căpăta accente eroice, colosale, oraşul plîngea.

Mai încolo, spre adolescenţă, propria moarte devenise subiect de frondă şi un ingredient interesant în compoziţia personalităţii mele. Răzbunarea din copilărie devenea încet-încet mai întîi o moarte artistică, lentă şi tuberculoasă, între dantele şi batiste înroşite, ascunse în mănuşile fine, încheiate cu nasturi, se transforma apoi într-o langoare care se adîncea încetul cu încetul, un fel de stingere lentă de dorul cuiva şi neapărat în decor sepia, cu dealuri pietroase, bătute de vînt. Pe la 15 ani, vîrsta de 30 era imposibilă, improbabilă, în ceaţa unui viitor abstract. Ba chiar o vîrstă bună de murit, după cum citeam noi în liniile din palmă, în şedinţe serioase, de chiromante amatoare. Linia inimii noastre de 15 ani se ducea lungă-lungă, înfăşura de două ori podul palmei şi nu se mai termina, linia vieţii o vedeam întreruptă pe undeva, unde credeam că ajunge aproape de 30. Muream toate ca Jim Morrison şi Jimi Hendrix laolaltă, în diverse excese creatoare.

Cum mă apropiam cu încetul de 30 şi după 30, linia vieţii închidea hiatusul ăla imaginar din adolescenţă. Maturitatea venea liniştită şi, cu cît se apropia de miezul vieţii, nu se mai gîndea la moarte. Maturitatea nu mai avea timp de prostii, avea lucruri de făcut, fapte de împlinit, chestii de dovedit. Iar toate astea consumau timp. Cu cît nu se mai gîndea la moarte, cu atît moartea începea să secere foarte aproape. Bunici, mătuşi, animale de casă. Părinţii începeau cumva să se micşoreze, să se taseze, să se rideze, deşi, în capul tău de copil, rămăseseră la eterna vîrstă care se cuvine s-o aibă un părinte – cam la vreo 40 de ani, aşa. Etern la 40 de ani, ei făceau înainte şi 60, şi 70... Cînd tu, în maturitate, te gîndeşti cum să prelungeşti cu sens o viaţă cît mai mult şi cît mai viu, bătrîneţea începe să-ţi invadeze proximitatea, năvăleşte în lumea din jur şi lasă goluri în familie.

Iar bătrînii încep să se pregătească temeinic. Au şifoniere pline cu prosoape şi batiste şi dulapuri pline de farfurii pentru pomeni. Plicuri cu bani pentru popă. O rînduială zdravănă cu locul din cimitir. Acte puse deoparte şi o eternă litanie în urechile copiilor: „Cînd oi muri, să nu aruncaţi covoarele, să nu daţi casa, să udaţi florile“, să nu mă uitaţi, de fapt. Să mă purtaţi cu voi în fotoliul ăla vechi acoperit un chilim ros, în care obişnuiam să citesc, în actele îngălbenite ale unor naşteri la fine de ani o mie opt sute, în teancurile de taloane de pensie, în obligaţiunile CEC din anii '60, bune de nimic, să nu aruncaţi, să nu-mi risipiţi viaţa. O viaţă de care nu m-aş despărţi pentru nimic în lume, uite de-aia înghit pilule cu pumnul, pe reţetă, mă pregătesc de dus, dar nu m-aş mai duce, viaţa asta e atît de dulce, cum o risipiţi voi la tinereţe, ce generoşi sînteţi cu ea, cu anii, cu zecile de ani. Cred că mă întorc la credinţă, cred că, de fapt, nici n-am plecat din ea, uite cum mi-am aşternut chibzuit calea spre dincolo, dar n-aş da minunea de aici nici pentru o veşnicie în rai. Mamaie, e cam tîrziu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

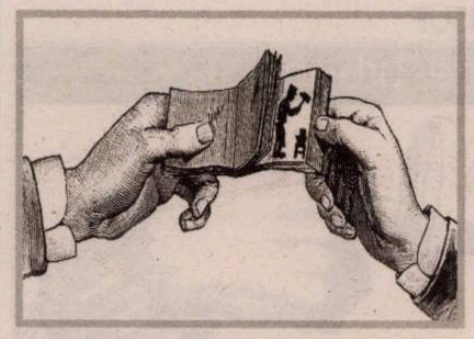

Marius CHIVU

feedbook

Ploaie şi cîini

● **Ionuţ Chiva, *Boddah speriat*, Editura Poliorm, 2014.**

Dacă romanul lui Adrian Schiop mi-a depăşit toate aşteptările, povestirile lui Ionuţ Chiva m-au lăsat aproape indiferent. De altfel, Chiva a publicat anul trecut, pe canonul.net, probabil cel mai răuvoitor (şi, prin urmare, prost) text *ever* despre Sorin Stoica, şi o să plec de la acel text tocmai pentru că arată, în negativ, ce (nu) ştie Ionuţ Chiva despre proză.

„Sorin Stoica este probabil responsabil pentru acea atrocitate – folosirea lui «io», în loc de «eu»", afirmă Chiva, a cărui literatură, ca şi la Stoica, este, în mare parte, o naraţiune subiectivă şi are, de fapt, un singur, acelaşi narator protagonist. Dacă la Stoica marca vocii narative era forma fonetică a pronumelui personal (în spatele căreia dezvoltase o întreagă teorie a identităţii), nici naratorul personaj al lui Ionuţ Chiva nu e lipsit de ticuri verbale şi foloseşte, în dialog, pronumele personal ca element fatic („Vai, tu!"), precum şi forma de dativ cu prepoziţia „la" („Îi fac două ochiuri la Ruxandra"). Lui Chiva însă nu-i place cum povesteşte Stoica şi nici tipul lui de oralitate, altfel foarte dexter. Mai mult decît atît, e de părere că reproducînd „ce se vorbeşte pe la butic în sat, eşti în irelevant", asta fiind o consecinţă, se-nţelege, negativă a faptului că Stoica avea formaţie de antropolog, iar antropologiei îi plac... „anecdotele, limbajul şi oamenii". Din păcate (căci e, totuşi, traducător de Hemingway), Chiva este irelevant exprimîndu-se pe acest subiect, întrucît el nu e un povestitor şi nici dialoguri nu ştie să facă (exemplu: „«Îmi dai o ţigară, te rog? » spuse Sanda. «Da, poftim.» «Mulţumesc.» «Cu plăcere.»"); în general, foloseşte stilul indirect liber, adică meteahna prozei româneşti bătrînicioase, şi practică doar oralitatea monologului (nu-l interesează, aşadar, limbajul celorlalţi), adică cea mai simplă dintre toate şi, oricum, aceeaşi peste tot. Asta şi pentru că, nefiind antropolog, pe Chiva nu-l interesează oamenii pe care, de fapt, îi dispreţuieşte: el iubeşte cîinii. Prin urmare, lucrurile stau, rezumate brutal, cam aşa: dacă antropologul Sorin Stoica scria ca un povestitor, filologul Ionuţ Chiva monologhează ca un veterinar.

Mergînd şi mai departe, licenţiatul în filologie (care evocă de cîteva ori în acest volum cursurile de Teoria Literaturii) este mult prea stîngaci din punct de vedere stilistic (*„Era* răcoare, plouase puţin şi *era* înnorat. El *era* tot în costumul uşor de in..." – *subl. mea)* şi, mai ales, naratologic. În cîteva dintre aceste povestiri, naratorul anonim foloseşte mărci de limbaj specifice personajului (printre care şi ticul verbal „gen": „...urmau să plece către locurile natale într-o vizită gen"), situaţie care denotă incapacitatea de obiectivare şi de dedublare a monocordului Ionuţ Chiva, pentru care nu funcţionează distincţiile naratologiei, la el e totuna cine şi cum se exprimă („părea că-i *obvious* c-o să vomite", ne spune naratorul presupus anonim). Mai mult, nici concordanţa temporală nu e respectată, de vreme ce timpul de referinţă al narării se schimbă de la o frază la alta, trecînd de la perfect compus la perfect simplu („M-am întors spre Adina şi i-am făcut semn să tacă. Din spatele casei se auzi o uşă"). Ajung, astfel, la cea mai rizibilă eroare narativă pe care o comite Ionuţ Chiva (abia aceasta e o atrocitate cu adevărat memorabilă) – perfectul simplu al naraţiunii folosit la persoana întîi în cazul naratorului personaj: „«Îmi place cînd se strîng tinerii să petreacă», îi urlai Soniei în ureche." Este aici, în oltenizarea involuntară a naratorului lui Chiva, *un acte manqué* de o ironie supremă pentru cel care persifla oralitatea ţărănească a lui Sorin Stoica. Şi, ca să închei, există chiar greşelile factuale: două personaje vorbesc la telefonul mobil, pentru ca a doua zi, şi doar două pagini mai tîrziu, să facă schimb de numere de telefon.

Cum primul lucru cu adevărat bun de citit în acest volum apare abia la pagina 71, mă opresc şi eu la povestirea „Doi băieţi buni", dar mă văd nevoit să intru într-o polemică indirectă cu Bogdan-Alexandru Stănescu, autorul unei recenzii entuziaste, în două părţi, publicată în *Observator cultural*. Doi băieţi îşi însoţesc tatăl braconier într-un drum prin pădure spre nişte capcane. Tensiunea situaţiei vine din relaţiile puse în joc: băiatul cel mare copiază gesturile şi limbajul tatălui (uşor agresiv, cînd nu e absent), comportîndu-se autoritar faţă de fratele mai mic, uşor debusolat, aflat în căutarea unei figuri paterne. La un moment dat, băiatul cel mare, despre care înţelegem că are un „dar", îşi roagă tatăl să-l dea la o şcoală specială – ca în *Billy Elliot* –, dar nu aflăm despre ce e vorba, iar acest detaliu rămîne oricum fără consecinţe în economia textului, e doar aruncat acolo. Bogdan-Alexandru Stănescu vorbeşte corect de naratorul omniscient care e şi un povestitor necreditabil, dar găseşte această proză drept „perfectă" după un lung preambul despre arta discreţiei salingeriene (cu care Chiva n-are, de fapt, nimic în comun; e mai aproape de Bukowski) şi despre subtilitatea „schiţării" relaţiilor dintre personaje. Aşa cum am citit eu această proză, naratorul omniscient este unul corupt pentru că Ionuţ Chiva nu pare, după cum am văzut, să ştie exact cum scrie. Incipitul povestirii, care conţine şi un citat, enunţă, de fapt, tema povestirii înainte ca aceasta să înceapă, iar naratorul se erijează, de fapt, în comentator. După ce ne dă un citat şi ne anunţă despre ce anume va fi povestirea (Bogdan-Alexandru Stănescu vede în acest incipit foarte pedant marcarea unui contrast, însă e perfect gratuit, nu mai zic artificial), naratorul corupt al lui Chiva intră prin efracţie în mintea personajelor şi, mai rău, o face dubitativ („poate că [băiatul] cel mare avea conştiinţa faptului că..."). Pentru a fi fost perfectă, povestirea ar fi trebuit să înceapă direct cu fraza „Se ţineau cu greu după bărbat..." – abia atunci ar fi fost o povestire discretă, salingeriană şi, deci, perfectă. Altfel, naratorul corupt intervine la tot pasul, uneori grosolan, nu arată şi nu sugerează, „schiţarea" e aparentă, căci din cînd în cînd ne spune, pur şi simplu, adaugă proptele, uneori chiar explicitînd gesturile şi gîndurile personajelor pe care nu le lasă să se manifeste fără intervenţiile sale psihologizante: „Radu [era] încurcat în nişte gînduri niciodată *duse* pînă la capăt, dar care *duceau* la acţiuni de neînţeles, mai mult decît ciudate, întortocheate ca natura lui" (plus repetiţia, plus folosirea adjectivului „ciudat" de către narator). Unde e aici „cultivarea nespusului"? La un moment dat, cu mult înainte ca băieţii să găsească o vulpe prinsă în capcană, fratele cel mic „strigă scurt, strident, ca un lătrat de vulpe". Această descriere e foarte „vinovată", căci e o analogie anticipată conştient de un narator băgăcios şi vanitos, unul „şmecher", nicidecum martor obiectiv, retras din desfăşurarea evenimentelor. De ce să imaculezi naraţiunea „discretă" cu aşa ceva?!

Înainte ca băieţii să găsească o vulpe prinsă în capcană, fratele cel mic „strigă scurt, strident, ca un lătrat de vulpe".

De ce să imaculezi naraţiunea „discretă" cu aşa ceva?!

Povestirea, departe de a fi perfectă, este însă cea mai bună din volum, iar asta şi pentru că, de fapt, nu face parte din această carte în care majoritatea povestirilor sînt fărîmele aceluiaşi text. Căci aşa cum arată această carte de povestiri, mă tem că prozele sînt, de fapt, fragmente salvate, capitole reşapate narativ dintr-un roman ratat, din care n-ar fi trebuit păstrat decît „Vorbeşte Alex", singura proză mai consistentă şi care, oricum, le conţine şi pe celelalte. Personajele, inclusiv cele accidentale, sînt mereu aceleaşi şi revin (uneori în relativ aceleaşi formulări: „Marcel îi aduse zburdînd o votcă" – p. 33; „Chelnerul Marcel mi-a adus zburdînd prima bere" – p. 98) în aceste proze neterminate sau expediate, nimic altceva decît variaţiuni sau improvizaţii, proze fără subiect propriuzis şi care au în centrul lor doar doi protagonişti, fără a fi mare diferenţă între ei: dresorul de cîini Ionuţ şi scriitorul Ted, amîndoi avatari ai lui Muiuţ, personajul narator din *69* (de la care preiau inclusiv ticul verbal „şi aşa mai departe"). Nu e mare diferenţă între ce scrie acum Ionuţ Chiva şi romanul de acum zece ani. Numit atunci de Mircea Martin, cu o formulă nefericită, „micul Burroughs", Ionuţ Chiva refuză, la cei 36 de ani ai săi, să se maturizeze (ar fi putut deveni, totuşi, „micul Salinger" sau „micul Hemingway") şi scrie în continuare, ca un adolescent autist cu nonconformismul la vedere, o proză sedentară epic (în care, apropo, plouă mai tot timpul; vremea – „Vai, tu, ce vreme!" – şi cîinii fiind foarte importanţi pentru Ionuţ Chiva), despre singurătate şi angoase gata formulate, folosind aceleaşi personaje moştenite de la el însuşi. Proză leneşă!

PUBLICITATE

„Nu vom găsi niciodată Marile Răspunsuri“

– interviu cu Dan AMARIEI –

După 16 ani, opt albume, aproape 90 de piese compuse, peste 25 de videoclipuri şi cîteva schimbări de componenţă, sînteţi încă aici, cum foarte puţine trupe lansate în anii '90 au rezistat. Cum e posibil?

O să încep, cum îmi stă mie bine, prin a te corecta: anul ăsta se fac 17 ani. Clipuri cred că sînt peste 28 (le-am pierdut numărul, recunosc, şi mi-e lene să caut pe la fundul sacului). Cum e posibil? Habar n-am, cred că sîntem încăpăţînaţi. Uşor n-a fost nimic. N-am lăsat-o baltă, în primul rînd datorită susţinerii pe care o avem din partea publicului – micuţ ca număr, ce-i drept, dar foarte inimos.

Spre deosebire de versurile de pe albumele trecute, psihedelic-narcotice, sarcastic sociale, critice la adresa mass-media, cele de pe Marea căutare *bat înspre zone mai existenţialiste, chiar şi riff-urile sînt mai abrazive, acesta fiind poate cel mai hard album al vostru... Cum s-a născut acest disc? Înţeleg că a fost o perioadă dificilă – „aceşti ultimi doi ani“.*

Mulţumesc pentru aprecieri, cred. Şi da, cred că sînt cele mai „existenţiale“ şi mai personale versuri. Pentru că este, probabil, şi cea mai „existenţială“ perioadă a vieţii mele. Nu şi cea mai liniştită. Nu cred în prostia cu *midlife crisis*, cred mai degrabă într-o multitudine de vieţi, de-a lungul acesteia. Ca să mă explic, cred că am avut un fel de viaţă pînă la 10 ani, o alta de la 10 la 20, alta de la 20 la 30, iar acum sînt în a doua jumătate a vieţii cu numărul 4 – de departe cea mai grea, mai complicată şi mai dezamăgitoare.

Dar hai că m-am luat cu explicaţiile demento-metafizice, şi am uitat de întrebare. Cum a apărut ideea „marii căutări“? Cumva am răspuns mai sus: sînt, poate, în cea mai complicată şi de neînţeles perioadă a vieţii. Nimic nu mai este nici alb, nici negru, iar griul-şobolan habar nu am ce nuanţe mai are. Cred că te-am ameţit. Şi pe mine.

Ce-aţi pierdut – de ce a plecat Cezar Panait? – şi ce-aţi găsit în această „mare căutare“?

L-am pierdut pe Cezar din cauze medicale. Avea nevoie de odihnă (bine că şi-a revenit, între timp!), iar viaţa noastră (du-te ziua la birou, noaptea la repetiţii, în weekend bate ţara pe la vreun concert) numai „odihnitoare“ nu era. Şi nici nu a devenit, între timp. Pe de altă parte, cred că Cezar a avut cel mai mult de cîştigat. Imediat după „despărţire“ a aflat că va deveni tată, lucru extraordinar (după cum zice lumea). Cum le mai potriveşte bărbosul ăsta, ceva de speriat!

În schimb, ne-am ales cu un album foarte bun (zic „gurile rele“), niscaiva riduri (dacă mai aveam nevoie) şi... cam atît. N-am găsit Marile Răspunsuri şi, cel mai probabil, nu le vom găsi niciodată.

De ce l-aţi ales pe Adam Whitaker ca producător (care a lucrat şi cu Grimus, şi cu Toulouse Lautrec), şi cum a decurs colaborarea cu el, spre deosebire de precedentele cu Dan Griober?

Cu Adam a fost o „întîmplare“ – ştim cu toţii că nu există coincidenţe, aşa că o s-o numim la întîmplare... „întîmplare“. Şi datorită faptului că a mai lucrat cu trupe româneşti, a dat şi de noi, dar nu mă întreba cum, nu ştiu exact cînd şi în ce context exact. Ştim doar că l-a abordat pe Mihnea pe Facebook şi ne-a propus un tîrg: noi îi dăm o piesă crudă (gata înregistrată, dar nemixată, nemasterizată) şi de acolo se ocupă el. Dacă ne place, continuăm. Dacă nu, nu îi datorăm nimic. Ni s-a părut corect şi, cum era firesc, am acceptat. Şi bine am făcut, căci albumul sună cum sună (adică cel mai bine dintre toate albumele OCS).

Colaborarea cu el, spre deosebire de celelalte, a decurs foarte diferit: noi trăgeam şi îi trimiteam track-urile la Budapesta (unde avea el reşedinţa, în momentul respectiv). Cu Dan Griober, lucrurile au stat diferit: înregistram împreună, el ne cam zicea cum să punem microfoanele etc. Nu zic că n-a fost bine aşa, doar că am improvizat pe alocuri,

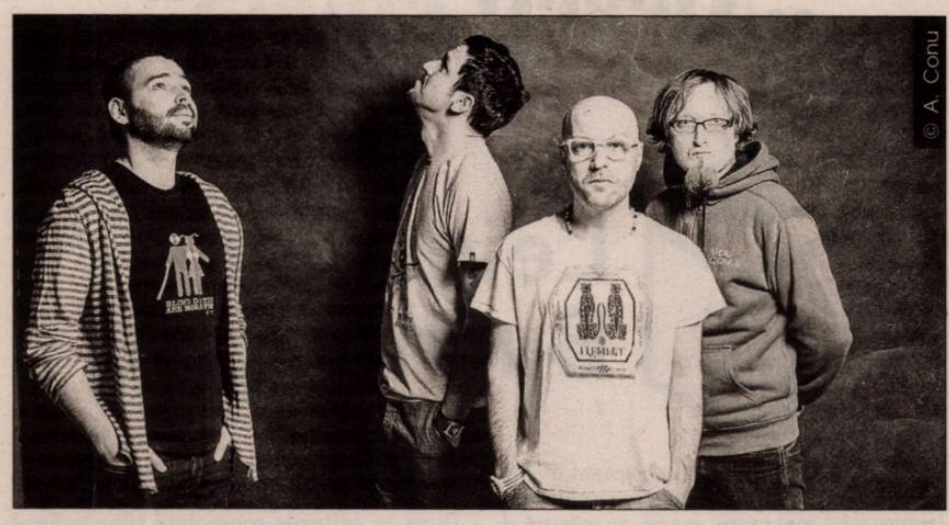

poate şi din cauza lipsei noastre de experienţă, iar rezultatele nu au fost cele mai fericite. Asta nu înseamnă că nu-i mulţumim lui Gringo (aşa l-am poreclit noi) pentru ajutorul acordat (într-o perioadă în care n-aveam bani de studio etc.), pentru implicare şi determinare. Hai c-am început să vorbesc ca Crin. Şi nu-mi place.

Colaborarea cu Bean pe „Visule“ e destul de surprinzătoare căci, privind înapoi, în afara feature-ului cu Artan, sînteţi cam „autişti“ în ceea ce priveşte colaborările muzicale... De ce?

Sîntem destul de sălbatici, ai observat bine. Nu prea sîntem „cumetri“ cu trupele din peisajul autohton. Nu ştiu de ce. Am fost mereu „pe barba noastră“. În afară de cei doi enumeraţi de tine, l-am mai avut invitat pe Dan Costea (de la Coma), pe „Desene animate“ de pe albumul *Superparanoia*. Fac această completare de dragul posterităţii, *sic!*

Altfel, Artan este eroul meu muzical. Iar pe Bean îl respect mult pentru ceea ce face, deşi nu sînt un mare admirator al genului. Şi, spre marea mea bucurie şi mîndrie, Bean a mărturisit (public, într-o emisiune radio) că asculta OCS cînd era mai mic. Deci, cumva, a tunat şi ne-a adunat.

În ce măsură v-aţi pus problema (schimbării) genului în raport cu modele(le) sonore din perioada fiecărui album?

Noi facem ce ştim. Ce am ascultat în tinereţile noastre. Noi am crescut cu Pearl Jam, cu Radiohead, cu Suede, cu Blur... Ce să schimbăm? Cum? De ce?

„Industria este praf“

Sînteţi printre foarte puţinele trupe de la noi – alături de Timpuri Noi, Sarmalele Reci, Vama Veche, Viţa de Vie, mai nou şi RATB – care n-au avut iluzia că vor pătrunde pe piaţa occidentală şi aţi cîntat de la început numai în limba română. Lucru pe care eu îl apreciez foarte mult, în măsura în care versurile au intrat, astfel, în cultura pop(ulară) românească...

Mulţumesc, din nou. O să mi-o iau în cap. De ce am făcut asta? Pentru că eu, personal, nu gîndesc decît în română. Şi pentru că nu cred în „emigrare“, în orice formă s-ar întîmpla ea. Cred că te naşti unde ai ceva de făcut. Punct. Şi mai cred că „afară“ sînt trupe mult mai bune decît noi, la fiecare colţ de stradă. Poate exagerez, dar nu cu mult.

Aţi acordat dintotdeauna atenţie graficii albumelor (Dragoş Ometiţă v-a fost aproape mai mereu) şi producţiei videoclipurilor; a venit această preocupare pentru identitatea vizuală a trupei din faptul că lucraţi şi în publicitate?

A plecat de la faptul că noi credem în „muzica totală“ (audio + video + mesaj). Şi asta ni se întîmplă tot datorită perioadei anilor '90, cînd MTV-ul de atunci (ce dor îmi e de el!) ne-a învăţat cu nişte clipuri foarte bune. Aş aduce aminte doar de „Just“ de la Radiohead, cel mai bun video din istorie, după umila-mi părere.

De-a lungul anilor aţi lansat albume pe casete audio, dar şi un DVD cu videoclipuri, un album s-a distribuit cu o revistă, acum nici nu vă mai auziţi la radio şi vă regizaţi singuri videoclipurile... Aţi prins mai toate vîrstele şi etapele prin care a trecut industria muzicală de la noi; cum comentaţi aceşti 16 ani din perspectiva relaţiei cu „industria“?

Industria este poate mai praf decît atunci cînd ne-am apucat, dar nu cred că am avut avantaje. Sînii mei sînt destul de mici, iar versuri gen „ai plecat, m-ai lăsat“ nu prea îmi ies... Frustrarea cea mai mare, cred, vine din faptul că, refuzînd prostituţia muzicală, nu putem trăi decent din ce cîntăm şi sîntem obligaţi să ne ocupăm şi cu altele. Asta ne mănîncă timp, energie, nervi şi altele... Şi nu mai avem 20 de ani.

Pe EP-ul Retro *(2011) reinterpretaţi cîteva dintre piesele clasice ale rock-ului românesc; este aceasta o formă de omagiu şi/sau de revendicare de la o tradiţie autohtonă?*

Retro a fost mai mult un pariu cu noi înşine. L-am semipierdut, căci nu prea ne pricepem la muzica altora. Am reuşit să „reconstruim“ doar şase piese, din 15 cîte strînsesem iniţial. Restul, pur şi simplu, nu ni s-au potrivit. Şi da, pe de altă parte a fost şi un omagiu pentru puţinii înaintaşi care ne-au plăcut.

Pe cine admiraţi din istoria rock-ului românesc?

Eu, personal, din istoria „zemoasă“ a rock-ului românesc stimez doar Timpuri noi şi Phoenix.

Alex Turner de la Arctic Monkeys mărturisea recent, într-un interviu, că au probleme în a-şi cînta piesele vechi pentru că nu-i mai reprezintă, şi unele chiar nu le mai plac. Aveţi această problemă, dat fiind catalogul vostru de aproape 90 de cîntece?

Deşi este neplăcut sentimentul de a-ţi denigra „copiii“, mă doare s-o zic, dar da, sînt destule piese care nu ni se mai potrivesc. Mai sînt şi unele care – acum, la rece gîndind – au ieşit doar dintr-o dorinţă tembelă şi imatură de a şoca sau a frapa. Pînă la urmă, „viaţa“ de la 20 de ani a venit cu bune şi cu rele. Cu o lipsă a simţului ridicolului, care are două tăişuri. Pe de o parte, poţi încerca lucruri total noi, poţi experimenta în voie, fără să te intereseze părerea nimănui; pe de altă parte, la un moment dat, te poţi trezi peste ani că au fost momente şi piese cel puţin „nelalocul lor“ – asta ca să nu fiu prea aspru cu mine.

Mereu aţi ales să cînte în deschiderea concertelor voastre trupe tinere: cine a confirmat dintre cele care v-au plăcut la un moment dat şi pe cine urmăriţi acum?

A confirmat Luna Amară. A confirmat The MOOod. Iar în scurt timp, cred că vor confirma cei de la Velosonics.

În septembrie veţi cînta la Londra alături de Subcarpaţi, ROA, The Amsterdams, RATB şi CTC. Ce înseamnă asta pentru voi?

Oh, da! Mare onoare. Ştii cum e... E ca şi cum o fată superbă, la care nici nu ai curajul să speri, te invită într-o seară la ea, să... vă uitaţi la un film. Tu ştii că va fi doar un *one night stand*, dar ce mai contează?

Dacă aţi putea pleca în turneu sau aţi avea şansa unei colaborări cu o trupă legendară şi cu una contemporană, care ar fi acestea?

Oh, greu! Legendari – cred că The Beatles. Sau Nirvana. Contemporani – poate Depeche Mode. Poate Foo Fighters.

În timpul liber, ce pasiuni obscure aveţi?

Din păcate, puţinul meu timp liber mi-l cam dorm. Nu ies nicăieri. Stau în casă şi mă joc. Sînt un posac.

***Dan Amariei** este vocalistul trupei OCS. „Pandora“ este noul single de pe albumul* Marea Căutare, *lansat anul trecut. Mai multe la omulcusobolani.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

craii de burta veche

Ciulama de viţel normandă

„De ce faci asta?“ „Pentru ca puiul să rămînă alb!“ „Exagerezi, mamă, cum o să ţii pasul, în ritmul ăsta?!“ Era o marotă; La Moune freca meticulos aripile puiului, cu suc de lămîie. Gătea mai mult cu ochii, decît cu mîinile, nasul sau cu papilele. Ciulamaua sa de vită era aproape albă – carne fiartă în supă, cu sos scăzut, dres cu gălbenuşuri şi smîntînă –, împănată cu fişii de slănină roz-bombon, decupate dintr-un piept de porc ţinut la sare. Oricît îi explica Agnès că n-o să cîştige nici un ban dacă elaborează un meniu de 75 de franci, cu brînzeturi şi desertul incluse, pînă la ultimul detaliu de culoare, ea se făcea că nu aude. Meniurile de prînz îi atrăgeau pe arhitecţii, antreprenorii şi constructorii care rîneau pe şantierele din împrejurimi. La Moune era mîndră de restaurantul ei, singurul loc din cartier cu deschidere la apă, iar Agnès se întreba uneori dacă mama ei nu era mai de ajutor, pentru psihicul oamenilor din spatele tejghelei, decît era ea, la cabinetul de terapie. „Restaurantul va fi achitat în trei ani; pînă atunci, să ne ţinem tari“ – a adăugat La Moune, închizînd tîrtiţa unui pui umplut, cu o scobitoare.

Degresaţi şi tăiaţi în bucăţi o spată de viţel de 1,5 kg. Frigeţi carnea în 50 gr de unt, avînd grijă să nu se rumenească. Completaţi cu supă de pasăre, două degete deasupra cărnii. Adăugaţi o ceapă împănată cu 3 cuişoare, doi praji (partea albă), 2 morcovi tăiaţi în patru, un pachet de legume de supă, piper şi sare. Lăsaţi să fiarbă o oră şi un sfert. Între timp, curăţaţi 300 gr de ciuperci albe cît mai mici şi sotaţi-le în unt. Strecuraţi supa în care a fiert carnea şi lăsaţi-o să scadă la foc iute. Legaţi apoi sosul, cu făină, gălbenuş de ou şi smîntînă grasă. Adăugaţi ciupercile.

La Moune, bucătăreasă scrupuloasă, este mama lui Agnès, a cărei soră, Gloria, a fost găsită moartă într-o cadă cu alge verzi a centrului de talasoterapie din Granville. Din *Éros et Thalasso* (1998), de Chantal Pelletier.

Amicul Dejun

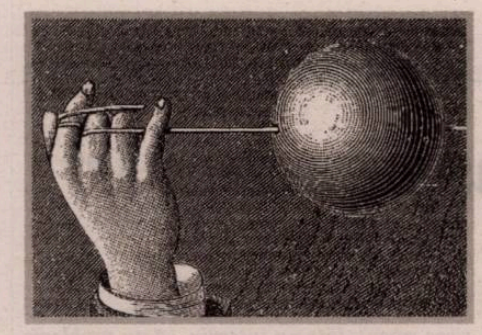

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

„Alegeţi ciuma“

Leipziger Buchmesse

Nimeni nu mai crede cu adevărat în războiul carte tipărită *vs* carte digitală. Cele două coexistă pe piaţă şi nu sînt semne că vor recurge la canibalism. Însă piaţa de carte, relaţia dintre editori, cititori şi scriitori s-au schimbat radical. Lucrul ăsta s-a văzut şi la Tîrgul de carte de la Leipzig.

O temă centrală la Leipzig a fost difuzarea de carte. Se vorbeşte de mult despre moartea cărţii tipărite şi despre dispariţia micilor librării, ca urmare, pe de o parte, a succesului marilor lanţuri de magazine şi, pe de altă parte, ca urmare a răspîndirii reţelelor de difuzare online, considerate, de tot mai mulţi cumpărători, mai practice. Cartea electronică nu mai e considerată de multă vreme o ameninţare pentru cultura scrisă şi pentru piaţa de carte: între timp, multe edituri şi-au transferat măcar o parte din portofoliu în formate digitale şi „ciupesc“ ceva profit (în Europa e încă irelevant). Cît despre comerţul online, statisticile arată că în ultimii ani tot mai mulţi cititori au ales să-şi cumpere cărţile de pe Amazon (sau alte asemenea). Anul acesta s-a constatat un recul: e pentru prima dată cînd piaţa de carte online a scăzut cu două procente. Librăriile „clasice“, în schimb, au cîştigat ceva mai mult. Se inversează trendurile? Nici vorbă. Studiile spun că clienţii reţelelor online au un comportament bulimic: pentru că e ieftin şi pentru că *device*-urile lor pot îngurgita cantităţi uriaşe de date, şi-au cumpărat, la pachet, zeci şi sute de titluri deodată. Carte *en-gros* în regim nedisociat. La un moment dat, a început să li se taie pofta de cumpărat – de citit au oricum destul. Aşa că, după *boom*-ul din 2010, piaţa a mai scăzut un pic. Dar forţa de penetrare a dispozitivelor electronice e tot mai mare, aşa că, pe măsură ce clienţii echipaţi vor fi tot mai numeroşi, va creşte şi volumul cărţilor în formate digitale.

Pentru autorii refuzaţi de edituri, „autopublicarea“ e o soluţie simplă şi la îndemînă. După ce editurile consacrate ţi-au refuzat manuscrisul, după ce editurile mici, independente şi comerciale ţi-au cerut să suporţi cheltuielile cu tiparul, e reconfortant să descoperi oferta Amazon: publicare gratuită a cărţii în ediţie digitală şi procent din (eventualele) cîştiguri. În SUA, nenumăraţi autori au recurs la *self-publishing* prin Amazon, dar aşa-zisa editură nu a produs pînă acum nici o revelaţie literară. Unele cărţi s-au vîndut bine, altele – majoritatea – au rămas necunoscute şi necitite, într-un anonimat perfect.

„De parcă autorul genial al operei geniale nici nu şi-ar fi scos cartea din sertar (sau, mă rog, din laptop).“

Anul acesta, la Leipzig s-a acordat, pentru a doua oară, un premiu pentru *self-publishing*, pentru cărţile publicate în regia autorilor. Într-adevăr, de cînd Amazon s-a transformat din reţea de distribuţie în editură, tot mai mulţi autori încă nepublicaţi au apărut pe această platformă. (Sînt, bineînţeles, şi alte edituri mici care practică *self-publishing*, inclusiv pentru cărţi tipărite.) De parcă autorul genial al operei geniale nici nu şi-ar fi scos cartea din sertar (sau, mă rog, din laptop). Este editorul o garanţie a calităţii operei pe care o pune în circulaţie? Nu, sau nu neapărat. Chiar şi editurile consacrate publică o mare cantitate de maculatură. Este refuzul unui editor semnul că poate ar fi mai bine să te laşi de scris? Nu, sau nu neapărat: lipsa de inspiraţie sau de înţelegere a redactorilor a amînat adesea apariţia unor cărţi scrise cu dăruire şi cu talent. Dar, una peste alta, editorul e un mediator necesar între scriitor şi cititori, e un îndrumător, un *coach*, un prieten. A scurtcircuita această relaţie transformînd editura într-o simplă reţea de distribuţie e un mare pas înapoi pentru piaţa de carte. Ameninţarea pe care o reprezintă acest tip de producţie a cărţilor pe bandă rulantă o reprezintă inflaţia: o să ne trezim cu mii, sute de mii de cărţi lipsite de valoare.

Andrew Wylie e un agent literar respectat şi de succes. Are sute de autori în portofoliu, unii dintre ei distinşi cu premii literare importante. Wylie e un adversar înverşunat al practicilor Amazon. Supărat, probabil, că un tîrg de carte atît de vechi şi de mare precum cel de la Leipzig cauţionează aceste practici (ba chiar mai şi premiază cărţi publicate de Amazon, oferindu-le, astfel, o formă de consacrare), a oferit un interviu fulminant ziarului *Frankfurter Allgemeine*. „Dacă sînteţi puşi să alegeţi între ciumă şi Amazon, alegeţi ciuma!“ Amazon, spune el, nu e interesat de carte. Conceptul lor editorial e o fundătură. Ar putea vinde orice, oricum. Dar „nici măcar soţia lui Bezos (preşedintele companiei) nu publică la Amazon“, spune Wylie. Librăriile, editurile şi autorii vor rezista doar dacă se opun cu toate mijloacele acestui mod de a face afaceri cu cărţi. Pînă una-alta, nu se ştie cum de rezistă Amazon. Compania fondată în urmă cu 20 de ani are cifre de afaceri cu multe zerouri în coadă. Dar n-a înregistrat încă niciodată profit.

PUBLICITATE

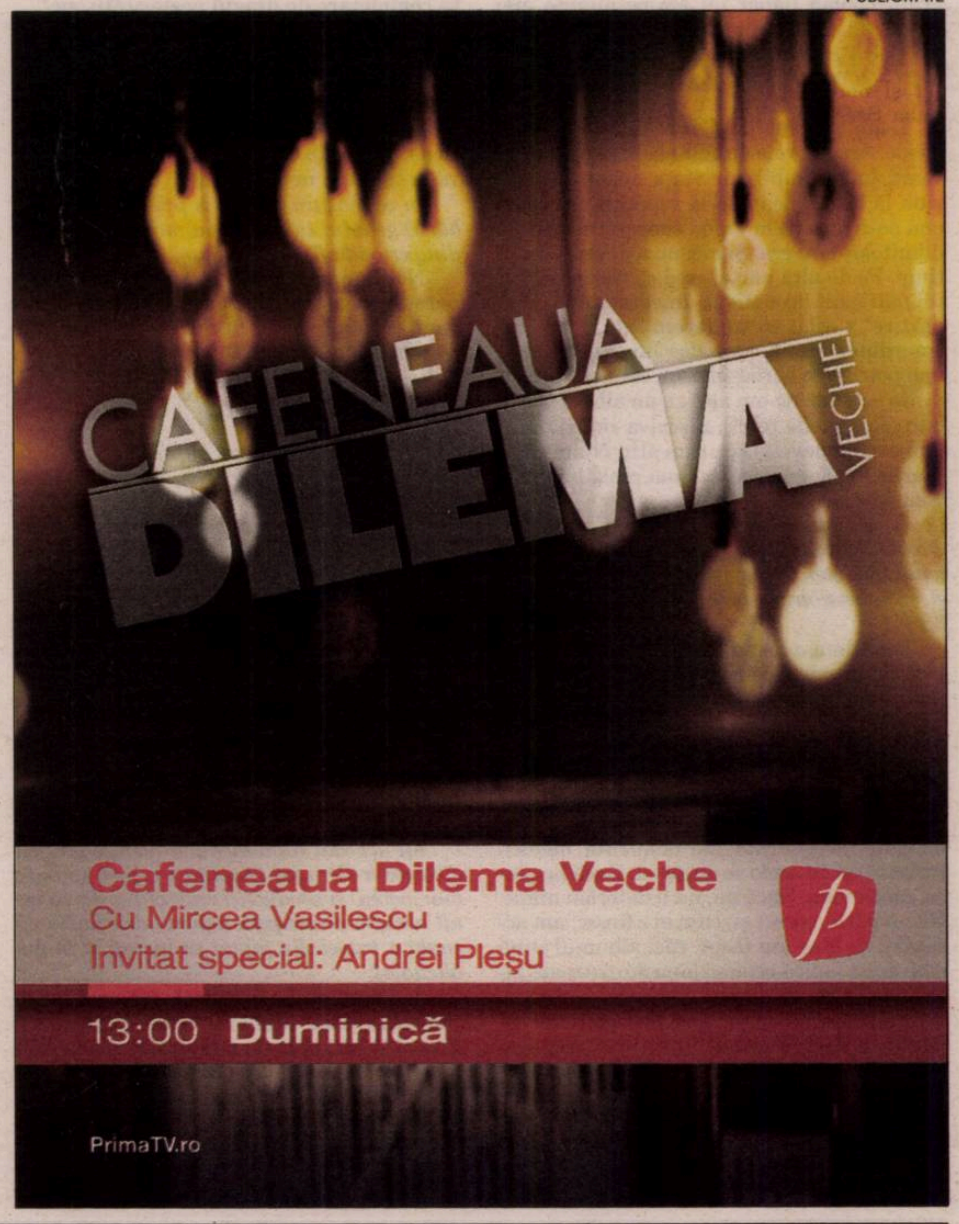

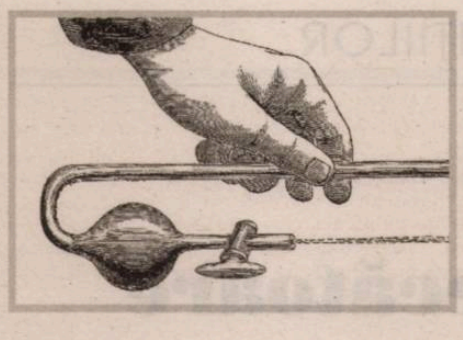

Oana STOICA

rosencrantz & co

Ăsta-i nivelul

● *Păi... despre ce vorbim noi aici, domnule?* de Cătălin Ştefănescu, după romanul *Moromeţii* de Marin Preda, regia: Alexandru Dabija. Cu: Marcel Iureş, George Mihăiţă. Teatrul Act.

„O adiere de vînt scutură iarba înaltă şi frunzele unui copac care nu mai e acolo de mult." Fraza asta se regăseşte în didascaliile de la începutul textului. Nu o rosteşte nimeni, dar în spectacol se simt atingerea plăcută a vîntului pe obraji, mirosul ierbii arse de soare şi fantoma salcîmului ce străjuieşte o margine de lume. Moromete şi Cocoşilă par rătăciţi între hotare, într-un timp suspendat, între înainte şi acum, atinşi de o melancolie care dă fiori pe şira spinării, scurtcircuitată de o ironie molcomă, fără învîrtoşare şi răutate, şi mai ales, fără grabă, căci timpul e nesfîrşit, şi ce poţi face altceva decît să stai, să vorbeşti, şi uneori, să visezi.

Noua premieră a Teatrului Act, *Păi... despre ce vorbim noi aici, domnule?* continuă seria de spectacole pe texte româneşti (care a cuprins pînă acum doar poveşti) într-o formulă inedită, o adaptare după *Moromeţii* de Marin Preda, care porneşte de la roman, dar se îndepărtează suficient de litera lui şi îi transfigurează spiritul, astfel încît produsul dramaturgic poartă amprenta puternică a autorului – Cătălin Ştefănescu (debut în dramaturgie). Textul a fost scris ca în sistemul teatral occidental, adică special pentru echipa care l-a produs, finisat în timpul repetiţiilor, verificat „să stea bine" în gura actorilor, cei din spectacol, nu unii ipotetici. Modul de lucru, punctul de plecare într-un text clasic, tema, dar şi scriitura amintesc de Csaba Székely şi *Flori de mină*, prima piesă a dramaturgului mureşean, scrisă în timpul Programului de Practică teatrală în regiunile de vest şi nord-vest de la Tg. Mureş. Dacă Csaba Székely făcea în acel text şi în întreaga *Trilogie a minelor (Beznă de mină, Apă de mină)* o sinteză a mentalului maghiarimii din satele transilvănene, Cătălin Ştefănescu scanează aici românitatea din perspectivă rurală, cu acea înţelepciune populară vizionară, dar neputincioasă. „Fatalitatea" de a fi român prilejuieşte un rechizitoriu filozofic, înţelegător într-o anume măsură faţă de un soi de neputinţă naţională care determină poziţionarea pe la coada istoriei. Moromete şi Cocoşilă fac un inventar al viciilor naţionale cu pilde din realitatea satului şi personaje care devin „exemplare" fără a căpăta valenţe mitologice, oprite în zona anecdoticului, deci a umorului şi a savorii aferente, dar străbătute de un fior tragic. Prin asta, textul se constituie într-o mică şi concentrată Biblie a românităţii, expresie primară, fundamentală a esenţei etnice, un arhetip al mentalului colectiv. Scriitura trimite şi la Samuel Beckett şi piesa sa *Aşteptîndu-l pe Godot*, cu noii Estragon şi Vladimir, care privesc curios şi temător la gardul dintre lumea asta şi cea de dincolo, surprinşi în Purgatoriu şi condamnaţi la reflecţie. Discuţiile lor vizează tarele prezentului: politică şi manipulare, industrie şi violenţă în familie (acceptabilă la sat, să ne amintim de spectacolul *Casa M* din Republica Moldova, o mostră de mentalitate rurală care tolerează infracţiuni ca lovirea, abuzul fizic şi psihologic, dar nu acceptă „ruşinea" de a vorbi despre ele), rasism (tiparul de prejudecată despre „ţigani"), dar mai ales educaţia sau, mai bine zis, lipsa ei, durere profundă demult şi acum, cînd sistemul de învăţămînt pare a fi aproape de a-şi da neobştescul sfîrşit. Pledoaria lui Cocoşilă pentru „datul copiilor la şcoală" este o argumentaţie lucid-pasională pentru educaţie ca element esenţial în dezvoltarea şi civilizarea naţiunii. Cu vorbirea lor oltenească, nu caricaturizată, ci aspră, imună la comicării, Moromete şi Cocoşilă pun diagnosticul românismului: multă vorbă, sărăcie şi prostie. Pare dur, dar, în fapt, este doar luciditate resemnată, după cum concluzionează sec Cocoşilă: „Ăsta-i nivelul la care discutăm."

Şi despre ce vorbesc ei acolo?
Păi, despre ce altceva decît despre moartea de după viaţă şi viaţa de dincolo de moarte?

Dintr-un anume punct, spectacolul suferă o substanţială – şi oarecum spectaculoasă – schimbare de registru. Cînd cei doi găsesc, la „umbra" fantomei salcîmului, pomana – mîncarea şi băutura, lumînările şi cănile cu batiste legate de toarte –, perspectiva de dincoace de lumea de dincolo, perceptibilă subliminal pînă atunci, devine clară, dar impactul copleşitor asupra spectatorului se produce abia în momentul rememorării crizei familiale, scenă chinuitoare, răscolitoare, care ilustrează ruptura între generaţii. Acest moment de teatru în teatru, cu personajele ilustrate de fotografii ceramice funerare şi interpretate de Moromete şi Cocoşilă cu un tragism reţinut, poate fi citibil metaforic pe mai multe paliere, de la copiii care îşi neagă părinţii la generaţia care îşi neagă trecutul. Este o scenă profund torturantă psihologic, în care memoria lui Moromete se reactivează prin teatru ca o confesiune dureroasă, reluată mereu şi mereu, imposibil de uitat, imposibil de vindecat. Ca şi cum ar tot încerca să găsească o greşeală inexistentă pe care să o repare.

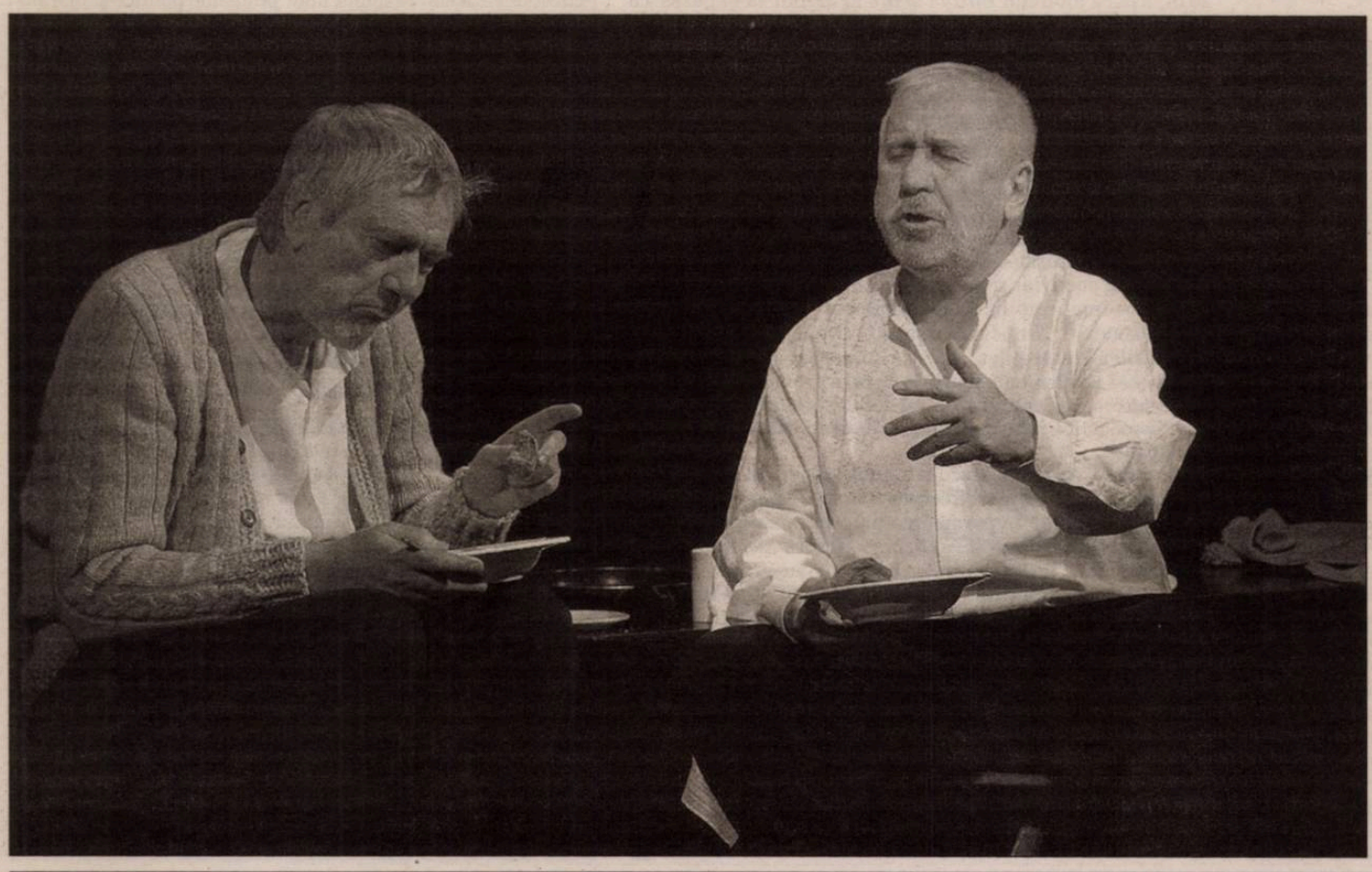

Cu un text solid scris, complex ca stilistică – atinge uneori absurdul, alteori suprarealismul, ambele înşurubate bine într-o atmosferă stranie, ca în Cimitirul vesel din Săpînţa –, cu o lectură regizorală de o acuitate imbatabilă (am mai spus-o, Alexandru Dabija este un cititor inteligent), spectacolul beneficiază de o eleganţă a interpretării în care personaje extrase din realitatea sudului rural sînt plasate într-o zonă metafizică. Este aici un joc rafinat, filigranat, discret, fără retorică, fără patetism, cu fineţe şi precizie matematică şi cu multiple schimbări de registru. George Mihăiţă este un Cocoşilă guraliv şi filozof, dar cu o melancolie care îi trădează resemnarea, are subtile treceri dintr-un personaj în altul, reuşind să le caracterizeze pe fiecare în cîteva secunde, este cameleonic, de un ludic plin de forţă, dar fără ostentivitate. Moromete al lui Marcel Iureş este mai introvertit, chinuit de o tristeţe ascunsă, măcinat de o nelinişte care îl roade încet, ca o boală, pînă cînd explodează şi devine de nepotolit. Şi despre ce vorbesc ei acolo? Păi, despre ce altceva decît despre moartea de după viaţă şi viaţa de dincolo de moarte?

Nu se rîde în hohote la acest spectacol, care provoacă mai degrabă zîmbete discrete, gînduri şi emoţii, poate chiar cîteva lacrimi. Este un spectacol profund, elegant scris, regizat şi jucat, care atinge spectatorul fără agresivitate, dar cu forţă, spulberîndu-i aşteptările şi convingerile. Un spectacol bun şi adevărat, care încălzeşte sufletul. Cum ar spune Cocoşilă, „ăsta-i nivelu'".

Dincolo de gardul cu uluci roase de vreme poate că locuieşte însuşi Dumnezeu.

Andrei GORZO

dilematograf

Un artist al lumii trecătoare

● ***La grande bellezza*** **(Italia-Franța, 2013), de Paolo Sorrentino.**

Ignorat astă-primăvară de juriul competiției principale a Festivalului de la Cannes, dar consolat ulterior la Hollywood cu Oscarul pentru Cel mai bun film străin, *La grande bellezza* al lui Paolo Sorrentino e un autodeclarat *sequel* contemporan al fellinianului *La dolce vita*. Ca și la Fellini, ghidul nostru printr-o Romă decadentă e un jurnalist cu ambiții de romancier (Toni Servillo), care s-a lăsat corupt de *high life*. (Diferența e că protagonistul lui Sorrentino are 65 de ani și cu patru decenii în urmă a apucat să scrie un roman, din a cărui reputație încă mai trăiește.) Acest sibaritic, dar sensibil *flaneur* are tot felul de întîlniri cu o fantasmagorică faună mondenă – dominată de caricaturi (nu o dată grotești) ale superficialității, imposturii sau micimii actualelor elite artistico-intelectualo-spirituale (mai puțin a acelora din viața politică) –, întîlniri care compun mai degrabă un mozaic decît un *plot*. La vremea filmului lui Fellini, criticul american Pauline Kael îl încadra cu sarcasm (alături de *La notte* al lui Antonioni) într-un nou gen – filmul-petrecere la care toată lumea e îmbrăcată în sufletul bolnav al Italiei contemporane –, iar regia lui Sorrentino de-aici se prezintă la rîndul ei ca un amestec de *party-planning* și coregrafie de defilare pe *catwalk*. Protagonistul intră în scenă dansînd pe o terasă de deasupra Colosseum-ului, într-o mare de *party people*, și ei (majoritatea) de vîrstele a doua și a treia; ca la Baz Luhrmann sau ca în *Spring Breakers* al lui Harmony Korine, camera de filmare se dă huța pe macarale, iar muzica și montajul fac imaginile să pulseze tumescent-sexual. Barocul e turbobaroc de secolul XXI, iar senzualitatea e răscoaptă bine – dacă filmele ar putea să miroasă, acesta ar mirosi a putreziciune și a cosmetice scumpe: o estetică opulentă pînă la a fi grețoasă pentru unele gusturi și, în orice caz, una contaminată – cu bună știință sau nu, cu schepsis satiric sau fără – de ceea ce satirizează. Mîna de caricaturist a lui Sorrentino e mai grea și mai înceată decît a lui Fellini, și, între timp, unele dintre țintele sale – fețe bisericești interesate numai de gastronomie, aristocrați care-și închiriază cu seara propriile persoane organizatorilor de petreceri în căutare de staif – au fost atacate deja de multe ori. O lungă coadă la injecții cu botox, o presă *glossy*-culturală avînd ca mai-mare o femeie pitică, o călugăriță-celebritate în vîrstă de 104 ani – asemenea tușe sînt reprezentative pentru suprarealismul epigonic și nu foarte *witty* al acestui film. Arta contemporană e atacată insistent, facil și, iarăși, nu foarte spiritual, prin intermediul a două figuri de paie, a căror impostură e contrastată cu soliditatea arhitecturii și a sculpturii antice. În pofida superficialității în care s-a complăcut o viață întreagă, protagonistul însuși e capabil să aprecieze acest contrast așa cum se cuvine, ceea ce-l desemnează ca o ființă profundă, superioară, un candidat la mîntuire – la fel ca noi, spectatorii pe care *La grande bellezza* mai întîi îi gîdilă la visele de opulență vulgară, iar apoi îi flatează (într-un mod reacționar din punct de vedere estetic) cum că, de fapt, știu să discearnă între plăcerile frivole (dar ce altceva

e acest film?) și „adevăratele" valori, trecute prin testul timpului.

Numele lui Berlusconi nu e rostit; în schimb, vechea „nouă stîngă" – reprezentată de o amică de-a protagonistului, infatuată autoare a mai multor cărți, printre care o istorie a Partidului Comunist Italian – e boscorodită pentru falimentul ei. Fără a-și pierde nici o clipă urbanitatea, protagonistul o demolează în public pe închipuita șaizecioptistă. Întîmplător sau nu, pierderea marii lui iubiri din tinerețe e ea însăși datată la nu mult timp după '68, adică în plin reflux al marilor speranțe. În măsura în care protagonistul trece printr-o transformare, aceasta e aparent declanșată de primirea unei vești despre iubita de atunci. Nu e o transformare de personaj hollywoodian – nu culminează cu întoarcerea la scris, iar unele dintre posibilele ei etape (de pildă, împrietenirea cu o stripteuză trecută de prima tinerețe) sînt ciopîrțite în actul narării (ale cărei elipse pot stîrni ocazionale suspiciuni de incompetență); dar manifestările sînt clare – izbucnirea lui în plîns, în timp ce cară un sicriu (la scurt timp după ce-și exprimase dezaprobarea de om de lume față de cei ce bocesc în public morți care nu le-au fost rude), sau întoarcerea cu gîndul la o epifanie erotică trăită la 18 ani. Aceasta (ecou al unui faimos moment din *Cetățeanul Kane*, cînd un personaj secundar alege drept cel mai bun moment al vieții lui întrezărirea fugară, petrecută demult, a unei fete care i-a rămas necunoscută) e identificată de protagonist cu acea *grande bellezza* de la a cărei căutare se lăsase abătut, dar care nu încetase niciodată să palpite sub spuma de șampanie a inconsistentelor lui zile. Această înduioșare a protagonistului e poziționată și prezentată în film ca și cînd ar recela secretul suprem al vieții. L-o fi recelînd, însă filmul – care împărtășește lipsa de curiozitate a protagonistului său față de alte medii sociale decît al lui – nu face muncă de convingere cu publicul său țintă în numele acestei idei (n-o contracarează dialectic, n-o problematizează nicicum), ci, facil pînă la capăt, doar ne invită la autoindulgență sentimentală.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Anvergură

● **Adrian Enescu,** ***Bird in space*****, A&A Records, 2013.**

Nu exagerez dacă spun că Adrian Enescu este Vangelis al nostru, vizibilitatea sa fiind mărginită nu de talent ori de portofoliul ideilor, ci de circumstanța geo-politică în care s-a născut, a crescut și a făcut muzică. Filmele pentru care a compus muzică nu se numesc *Blade Runner, 1492, Conquest of Paradise* sau *Bitter Moon*, ci *Racolarea, Ciuleandra, Hotel de lux*. Nu se prea vorbește însă despre muzica de film românească, nu avem cultura soundtrack-ului ca produs muzical; deși, chiar dacă efecte speciale și tehnică de înaltă definiție nu am avut niciodată, muzică am avut mai tot timpul în filme (cel puțin pînă la generația mizerabilistă care a făcut un manifest estetic din diverse lipsuri). Îmi amintesc bizareria conceptului de coloană sonoră, prima dată cînd am luat contact cu el – era Vangelis cu *Blade Runner*. Am întors caseta pe toate părțile, încercînd să-mi dau seama dacă muzica e cîntată de Harrison Ford, ori de celelalte nume de pe copertă. După Revoluție am putut să văd mai clar ce înseamnă asta, remarcînd tarabe întregi cu casete pe ale căror coperte erau afișe de filme – majoritatea tot cu Vangelis.

Adrian Enescu n-a trăit într-un show business care să facă posibilă popularizarea acestui tip de produs muzical (asta pînă acum, cînd tot A&A Records pregătește pentru această primăvară un album cu selecții din muzica sa de film), așa că a trebuit să se mulțumească cu un tardiv premiu TIFF pentru întreaga carieră. A trăit într-o industrie pop primitivă, care a pus mereu în lumină executantul, cîntărețul, ascunzînd pe coperta din spate, cu litere mici, numele compozitorului. Printre numele celebre care i-au cîntat muzica se numără Grupul Stereo, Loredana Groza (celebrul album *Bună seara, iubito!)* sau Silvia Dumitrescu. Artistul trăiește și într-o țară în care are mare căutare muzica homeopată, așa că, inspirat probabil tot de exemplul lui Vangelis, a produs și materiale ambientale – un alt gen în care ascultătorul-pacient e prea puțin interesat de numele de pe copertă. Mai important decît toate astea, și mai obscur totodată, e faptul că Adrian Enescu e un pionier al muzicii experimentale românești, conectat la miracolele timpurii ale muzicii electronice și ale primelor sintetizatoare (după cum, de altfel, s-a văzut prea bine în dosarul de săptămîna trecută). Nu-mi închipui ce fel de oameni puteau să asculte așa ceva la noi, în anii '70, și nici de unde puteau asculta, dar sîntem totuși în 2014, așa că albumul *Bird in space* ar trebui să-și găsească acum un auditoriu educat și pregătit pentru anvergura viziunii prezentate aici. Materialul aduce laolaltă hobby-urile compozitorului – jazzul, prog-rockul și muzica electronică a(le) anilor '70, îmbinate într-o manieră nederivativă.

Cei din generația mea vor surprinde unele șabloane orchestrale din muzica pop a comunismului, ceea ce se numea pe atunci „muzică ușoară". I se spunea așa pentru că probabil era ușor de făcut și de asimilat, comparativ cu cea clasică, dar nu era nici pe departe atît de ușoară pe cît avea să devină, odată cu eliberarea de standardele comunismului. Autoritățile culturale ale vremii se asigurau că versurile erau muncite de poeți, iar compoziția avea adesea ambiții orchestrale care implicau un acompaniament sofisticat, asigurat de profesioniști. Nimic nu era lăsat la voia improvizației ori a nazurilor cîntăreților. Aceștia încercau să-și definească identitatea cu elemente teatrale de care azi ne amuzăm, însă unele succese ale vremii erau veritabile imnuri prog-pop, șlagăre bombastice relativ lipsite de dansabilitate, însă foarte penetrante.

Jazzul lui Adrian Enescu are, cu precădere în părțile pentru suflători, ceva din arhitectura sonoră a compozițiilor respective, reevaluată în paradigma big band jazz (deși, istoric vorbind, probabil a fost invers). Materialul e alcătuit dintr-o jumătate proaspătă și o jumătate de compoziții din anii '70 – de aici o variabilitate a producției, dar nu și a muzicii. E un material compus pentru orchestre jazz, oarecum paradoxal într-un gen egocentrist și individualist – mai ales la noi, unde jazzul s-a dezvoltat prin inițiativă și sacrificiu personal, și prea puțin prin proiecte muzicale de largă anvergură. A venit, iată, timpul pentru orchestrele jazz românești, iar Adrian Enescu ocupă din nou o poziție de pionierat.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Constantin VICĂ

„Un exercițiu ludic, dar riguros"

Ce se-ntîmplă, practic, la un atelier de filozofie practică?

Se dezbate intens, pornind de la lectura unor texte care chestionează sau răspund unor probleme politice și morale ale momentului. Scopul este de a clarifica, printr-o analiză conceptuală, atît tezele susținute, cît și mințile participanților, se reperează argumentele, se pun în ordine și sînt criticate. De la teme precum nesupunerea civilă, rolul libertății în cooperare, tipurile dreptății etc., la evaluarea morală a sexului, ameliorarea sau perfecționarea umană și munca – toate își găsesc locul într-un atelier de filozofie practică.

Care e portretul-robot al cursantului ideal?

Oricine interesat de temele gîndirii politice, sociale și morale, de azi, de ieri, dar mai ales de mîine. Să fie o persoană care-și pune întruna întrebări despre ce e drept și ce e justificat moral, despre cum se destramă puterea și rolul acțiunii colective, despre utopie și progres, despre dragoste și prietenie etc. O persoană care-și caută poziția în lume, o persoană dispusă să-și judece prejudecățile și să poarte un dialog critic, o persoană care combină contemplarea cu acțiunea.

Cu cu pleacă acasă un absolvent de „Filozofie practică"?

Ca să deschidem o cascadă metafizică, dar cu multe implicații morale – oare persoanele care vin la curs vor fi aceleași cu cele care pleacă? Cred că, după cursuri, participanții vor avea și mai multe întrebări, și mai mult scepticism, dar și mai multă încredere în propria rațiune (fără a-și neglija totuși emoțiile). Exercițiul ludic, dar riguros, pe care îl propun este începutul unei aventuri intelectuale pe care fiecare o va trăi pe cont propriu în această lume încă deschisă.

Constantin Vică *este cercetător în cadrul Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, Facultatea de Filozofie, Universitatea București. Între 1 aprilie și 15 mai va ține un curs de Filozofie practică la Artskul. Mai multe detalii pe http://artskul.ro/blog/?p=786.*

a consemnat Luiza VASILIU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Amestecul

În fiecare dimineață, la micul dejun, casa scării unui bloc din Coreea miroase, cald, a cină încălzită în cutii de plastic, ca într-un avion de cursă lungă. E un miros nenegociabil, care unește toate etajele. Dimineţile coreene sînt atît de liniștite, iar pereții blocurilor îndeajuns de subțiri, încît poți să auzi cum sfîrîie în tigaie, din toată personalitatea sa de mirodenie tare, *kimchi*-ul, varza fermentată.

Pentru o națiune vocală, coreenii își încep foarte tăcut dimineţile. Din cînd în cînd, tăcerea e punctată de tocurile foarte elegantelor doamne coreene – care par toate, la prima oră, însoțitoare de bord, eșarfe, zîmbet politicos, parfumuri *& all* –, de silenţiosul uns al uşilor lifturilor, ori de vreun reglat greu de salivă, un ritual zilnic de care bărbați coreeni pare să nu se dezică, mai ales dimineața. De la etajul 15 al blocului din munte, acestui miniritual matinal i se adăuga – în toți cei patru ani cît am locuit în afara rezidenței universitare – curgerea calmă, printre rocile artificiale și arbuștii rotunjiți, fără nici un ton discordant, fără nici un claxon, a mașinilor Hyundai din parcarea subterană a fiecărui imobil, către poarta minicartierului. Nici măcar microbuzele diverselor școli care vin, punctual, să îi ridice pe cei din clasele primare, nu se disting sonor prin nimic. Îmbrăcați în uniforme albastre, purtînd chipiu și mănuși albe, gardienii bătrîni și simpatici de la poartă – personaje-cheie ale urbanismului coreean contemporan – salută militar fiecare mașină, gratulîndu-le stoica disciplină.

Liniștea aceasta se scurge apoi în birouri și în profesionalismul grav al lucrătorului est-asiatic. Abia la prînz, lucrurile se mai animă. Rînduri-rînduri, se îndreaptă către cantinele zgîrie-norilor corporatiști, ori, dacă vor să evite măcar în ora liberă privirea iscoditoare a competiției de birou, spre neumăratele restaurante specializate pe cîte un fel principal de mîncare, care populează străzile înguste și ascunse de pe lîngă fiecare mare centru urban.

Principiul fundamental al bucătăriei coreene este amestecul. *Hansik*, denumirea generică a bucătăriei coreene, presupune că o masă tipică e una care are în centru orezul fiert, din care este ulterior evaporată orice urmă de apă, astfel încît să poată fi combinat cu toate felurile de legume crude, fierte, fermentate, fructe de mare, semințe ori frunze, așezate solar în jurul orezului, unite prin sosuri. E o bucătărie cu personalitate tip pumn în mănușă de catifea. Ai senzația că, fiind bazată pe nenumărate feluri legumicole, e o bucătărie slabă, defetistă. Spre deosebire de chinezi și japonezi, unde gustul este hiperindividualizat de la primul bol, coreenii preferă *fusion*-ul, iar felul coreean prin excelență este, cred, *bibimbap*-ul, orezul în care se amestecă rafinat toate cele sus-menționate. La masă, coreenilor le place să amestece mai mult decît să taie (folosesc mai rar cuțitul pentru aceasta, fiind înlocuit cu foarfeca). Să amestece, mai mult decît să înțepe (beţigașele care înțeapă mîncarea ori care sînt lăsate cu vîrful în jos în farfurie sînt considerate un semn al impolitețiii crase, vechi semn șamanic al morții). Amestecă meticulos, ca niște băbuțe la clacă, pînă cînd și ultimul bob este uns corespunzător cu sos și îmbibat de cea mai fină nuanță a unei frunze. Înmoaie amestecul cu supe: *guk* (supă zemoasă), *tang* (supă groasă), *jjigae* (un fel de *stew*, mai degrabă tocană). Supa est-asiatică *hardcore* e cea din sînge închegat, din sînge de bou – *haejjanguk*, în coreeană. Străinilor le este recomandată, turistic, dar și pentru că nu au încredere într-un atare rafinament al răbdării, să încerce *galbi* ori *bulgoggi*, un grătar și o supă din carne de vită cu gust plin, îndulcită cu zahăr. O oroare și o făcătură. Fiind o fundamentală (ex-)societate agricolă, vita era, din rațiuni imediat utilitariste, necomestibilă. Cînd au început să o consume, coreenii au trecut în faza de tigru asiatic a societății. Poate și de aceea acordurile economice cu America, FTA, mai ales pe marginea importului cărnii de vită, stîrnesc cele mai aprige dispute în rîndul tinerilor de stînga locali, iar carnea de vacă din provincia Jeolla e cea mai scumpă. „De ce?" îl întrebi pe primul coreean. „Pentru că acolo iarba este de calitate superioară!" ți se răspunde – „iarba verde de acasă".

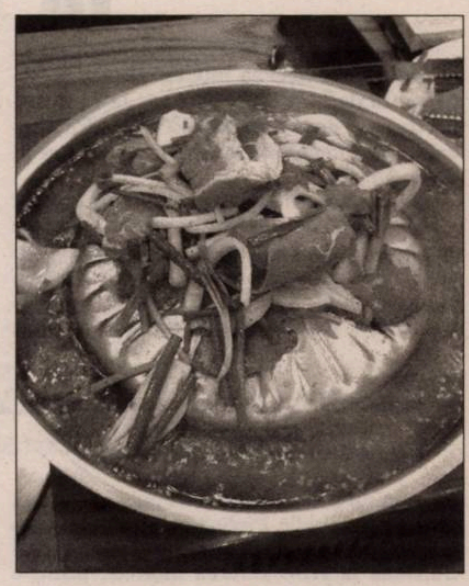

Cînd se duc la o întîlnire la cină, tinerii coreeni nu obișnuiesc să întrebe, monden, despre zodia partenerului. O altfel de compatibilitate îi interesează: cea dintre grupele sanguine. Este 0 compatibil cu A? Dar B nu e oare prea ambivalent pentru o relație de lungă durată? Cum ne amestecăm? Întrebarea e cu mult peste o mondenitate urbană, căci, odată măritată, soția trece cu arme și bagaje în arborele genealogic al soțului. Deși își păstrează numele de fată, amestecul e complet și sigilat lingvistic prin așezarea în categoria de noră care locuiește amestecat cu cel puțin două generații din familia soțului, uneori în același apartament. Iubind atît de mult amestecul, coreenii au totuși o disponibilitate destul de redusă pentru sîngele alogen. E prea neliniștitor.

Cert este că iubesc sîngele, dar nu au găsit încă o formulă să-și exporte cu profit pasiunea. Au găsit o nișă pentru această realitate, culturală, prin învelișul horror-*bloody* al cinematografiei lor recente. Importul ar mai fi avut de așteptat, poate, dacă femeia din societatea contemporană coreeană și, mai ales, educația copiilor ei în America, nu ar fi pus, la timp, mîna pe volan.

PUBLICITATE

MARCO SPADA
transmisiune în direct, **în exclusivitate**

Coregrafie: **Pierre Lacotte**
Muzică: D. F. Esprit Auber

GRAND CINEMA&MORE

Bolshoi

Duminică
30 martie
2014
18:00

LA GRAND CINEMA & MORE - Detalii și rezervări pe www.grandcinemaandmore.ro

Grand Cultura

Distribuit de: CIKÁNEK management · PATHE LIVE pathelive.com

Parteneri media: Radio România Muzical

www.grandentertainment.ro

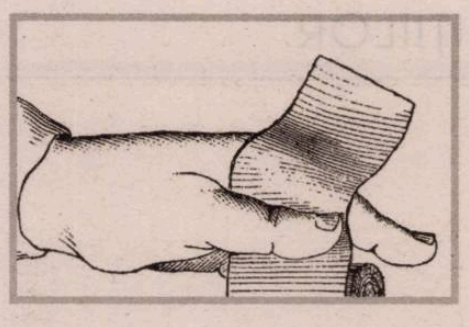

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

De ce se uită Obama la House of Cards

Acum o lună, un *tweet* al lui Barack Obama a făcut înconjurul mediei globale: „Diseară mă uit la *House of Cards*. Fără spoilere, vă rog." Știrea a venit la pachet cu o alta, despre același președinte, dar alte seriale, pe care acesta le-a cerut de la HBO înainte de data premierei: *Game of Thrones* și *True Detective*. Cum e Barack Obama? Neserios, om ca noi toți?... Mai degrabă om ca alegătorii lui, dar trebuie să vedem de ce.

Pentru cine nu știe, *House of Cards* este senzația ultimelor sezoane în SUA, fiindcă e un serial politic cinic și sclipitor, produs de Kevin Spacey *(American Beauty)* și regizat, la primele două episoade, de David Fincher *(Fight Club)*. Pe lîngă cele trei Emmy-uri cîștigate, noutatea legată de el e că a fost difuzat nu pe un post de televiziune, ci de Netflix, cea mai populară platformă de *video-on-demand* cu plată, în momentul de față. Cele două sezoane au fost lansate la grămadă, cîte 13 episoade odată, pentru uzul *binge watcher*-ilor, despre care am mai vorbit aici. Adică al celor care consumă seriale mai multe episoade la rînd.

Game of Thrones este, probabil, cel mai cunoscut – și conform informațiilor din presă, cu siguranță cel mai piratat – serial de cablu al momentului. Se difuzează pe HBO (în România, sub numele de *Urzeala Tronurilor)*, iar fanii așteaptă al patrulea sezon, care va avea premiera pe 6-7 aprilie.

În cazul *House of Cards*, informația că Barack Obama se uită la un serial difuzat pe Internet vine chiar de pe contul oficial de Twitter al președintelui american. Am căutat și sursa știrii referitoare la *Game of Thrones* și am ajuns pe blogul de pe *New York Times* al lui David Carr, celebru comentator media și autor de cărți. Acum aproximativ o lună, acesta scria, în paragraful de final al unui post, că Obama i-a cerut serialul, în avans, boss-ului HBO Richard Plepler, la o cină, ca să-l urmărească într-un week-end liber.

Carr nu citează nici o sursă, dar statura lui publică te lasă să înțelegi că a aflat informația de la prima mînă, ori la cina respectivă, ori de la boss-ul HBO. Fiindcă, probabil, un comentator media nu are surse la Casa Albă.

Așa par a sta lucrurile. Richard Plepler – HBO nu poate fi însă atît de lipsit de tact sau naiv încît să livreze unui jurnalist o astfel de informație fără aprobare de la Casa Albă. Presupunînd că David Carr ar fi asistat la discuția respectivă, Barack Obama este cel care nu și-ar fi permis să facă asemenea solicitări în public. Probabil, dacă președintele american era chiar atît de nerăbdător, ar fi transmis la HBO cererea indirect, printr-o persoană din administrație. Ca și în cazul *tweet*-ului despre *House of Cards*, a fost vorba despre o scurgere de informație intenționată.

Dacă ai fost cizmar, precum Ceaușescu, rămîi cu discursurile.

De ce scurgere? Fiindcă, evident, președintele SUA nu putea cere public la HBO cele două seriale. Nici printr-un comunicat de presă, nici printr-o ieșire la Casa Albă, nici printr-o scrisoare deschisă. Ar fi fost nu numai ridicol, ci și sinucigaș. Așa, în ultimul paragraf al unui comentariu al unei somități media dintr-un ziar favorabil democraților, informația e mult mai la locul ei, ca punere în pagină și ton.

Dar, odată ce e scurgere, despre ce informație vorbim? Evident, n-am privilegiul de a avea aceleași surse la Casa Albă precum David Carr, deci nu știu la ce se uită, de fapt, Barack Obama. Știu însă că pasiunea pentru seriale e ceva ce electoratul lui Obama ar putea împărtăși cu Obama. Iar susținerea publică pe care i-au oferit-o diverși actori hollywoodieni – nu numai lui, ci și altor candidați democrați – e de notorietate. Cel mai cunoscut exemplu, în acest sens, e *Slackers Uprising* (s-ar putea traduce aproximativ prin *Revoluția chiulangiilor)*, filmul lui Michael Moore, care documentează un turneu din 2004 al unor celebrități gen Eddie Vedder (Pearl Jam), Roseanne Barr, Joan Baez, Tom Morello (Rage Against the Machine), REM, Steve Earle și Viggo Mortensen în așanumitele state indecise, în care Bush ar fi putut pierde în favoarea democratului Kerry. N-a fost cazul, deși Michael Moore a oferit documentarul pentru descărcare gratuită, pe Internet, și și-a asumat deschis susținerea democratului.

Cu alte cuvinte, preferința președintelui Obama pentru seriale înseamnă, oricît de ciudat ar părea, propagandă. Ciudățenia vine din faptul că propaganda, ca noțiune, sună mult mai vetust decît abordarea. E un truism că politicienii contemporani caută tineretul urban, apatic din punct de vedere politic. Dar cum o fac?

În România – mai curînd la modul declarativ. Mai puțin chermezele electorale, în care trupele de dance fac turnee pentru un candidat sau altul, prin orașe de provincie nu se prea întîmplă nimic. Facebook-ul și alte rețele fie rămîn neutilizate, fie sînt utilizate strident, de la postările agramate ale fostei doamne ministru Grapini, la poze fistichii ale unor somități din clasa Mazăre – Udrea. Politicienii au prea puțină legătură cu cultura populară, fiindcă nu prea avem lucrul acela, numit „cultură populară". Încercările ex-USL-ului de a se înconjura de monștri sacri din categoria Mircea Diaconu – Gheorghe Zamfir sînt la fel de anacronice ca monștrii sacri invocați, iar după uninominal, Parlamentul a ajuns cel mult un cimitir de folkiști și exponenți ai perimatului și inexistentului, altundeva, gen numit muzică ușoară. Adică orice altceva decît artiști sexy pentru zone demografice ca 18-29 de ani – target-ul țintit de Moore cu *Slacker Uprising*. Tabăra prezidențială grupează, cel mult, susținători din intelighenție, și nu artiști cu *sex-appeal* la tineri, orice-ar putea însemna asta.

Dacă în discursurile politice apare vreo referire la pop-cultură, ea nu poate fi decît matusalemică, precum acel „I-am ciuruit!" al lui Traian Băsescu de la prezidențialele din 2009, parafrază a nu mai știu cărei superproducții a lui Sergiu Nicolaescu cu Semaca și Lăscărică.

Dar, în ultimă instanță, și această referință e coruptă din naștere. Așa, popular, cum a fost, Sergiu Nicolaescu avea în filmele lui scene de bătălie și replici proverbiale, dar și discursuri ideologice, care sunau neverosimil din gura unor Amza Pellea sau Ilarion Ciobanu. Tito, omologul iugoslav al lui Ceaușescu, a fost mult mai priceput: a inventat un gen anideologic, filmele cu partizani, care a făcut vîlvă inclusiv în țările occidentale. Croite după tipicul western-urilor-spaghetti, filmele iugoslave cu partizani au devenit celebre pînă în China, în virtutea schimburilor culturale între țările socialiste. Partizanii lui Tito nu țineau discursuri, ci se împușcau, într-un mod care scotea banii din buzunarul plătitorului de bilet, mult mai eficient decît filmele lui Nicolaescu.

Dar, bineînțeles, pentru asta îți trebuie un trecut de partizan, cum a avut Tito. Nu mai trebuie să trăncănești despre marxism – sau democrație, NATO și orice altceva. Dacă ai fost cizmar, precum Ceaușescu, rămîi cu discursurile.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

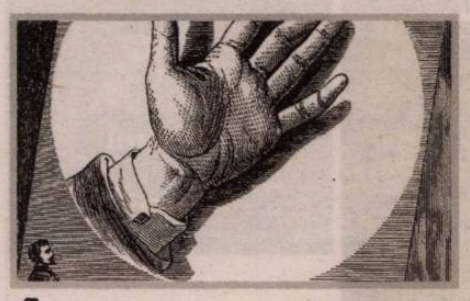

Adina POPESCU

portrete din mers

Despre doctori

În mare parte din cauza ipohondriei mele – boală grea și incurabilă, vă asigur –, de-a lungul timpului am vizitat o sumedenie de cabinete medicale și am întîlnit fel de fel de doctori, de diferite specialități. Și ca orice ipohondru care se respectă, de fiecare dată am fost extrem de atentă la modul lor de a se comporta, la mimică, gesturi și cuvinte, pentru a depista dacă nu cumva îmi ascund anumite lucruri grave, mai dificil de spus în față pacientului. Așa am ajuns să-i cunosc destul de bine.

■ *Doctorul Dumnezeu.* Este, de multe ori, șeful clinicii, profesorul, somitatea. La el, aparent, este imposibil de ajuns fără relațiile care trebuie, iar dacă reușești totuși și ți se deschide calea, se întîmplă de regulă după luni de așteptare și după ce te-au examinat mai întîi toți sfinții. Despre el se vorbește doar în șoaptă pe holurile spitalelor și ar trebui să te simți privilegiat cînd se apleacă asupra ta, muritorul de rînd, ca să te vindece. De obicei, astfel de doctori fac parte din generațiile mai vechi. L-am cunoscut la un moment dat pe General, un personaj. Cînd te consulta, nu-ți vorbea niciodată direct, se adresa colegilor mai tineri, care erau de față, le preda lecții în termeni din care nu pricepeai nimic. Apoi, asista la operațiile lor, fără să le dea neapărat indicații, expunîndu-și doar teoriile și principiile de viață. În timp ce ochiul meu stîng era anesteziat și măcelărit cu finețe, îi auzeam vocea spunînd că *Inimi cicatrizate* de Max Blecher e un roman mai bun decît *Muntele vrăjit*.

■ *Doctorul vedetă.* Îi place să fie în centrul atenției, să se autopromoveze, să dea interviuri, uneori să apară la televizor și să-și dea cu părerea despre orice. Mulți dintre ei ajung să fie cunoscuți și „la modă", fără să fie neapărat cei mai buni. E genul de doctor recomandat de un prieten, o cunoștință; astfel, mica lor faimă se răspîndește în urbe și cozile de la cabinetele lor particulare se îngroașă. Am întîlnit o doamnă care avea stofă de „vedetă", dar eșuase ca doctoriță de familie, într-o policlinică de cartier. Era frustrată. Se răstea la bătrînii care veneau pentru medicamente compensate. Sau le băga pe gît anumite medicamente, căci avea înțelegeri cu cîteva firme care o plimbaseră pe la congrese exotice la Rio.

Mi se pare penibil să pîndești un doctor pe un coridor.

■ *Meseriașii.* CălițI prin spitale mizere, unde și-au îndeplinit norma la grozăvii, cazuri critice, simptome ciudate, hîrșîiți de la atîtea gărzi, sînt doctorii care se pricep la organismul uman, așa cum un mecanic știe să șurubărească o Dacie 1300. Fiecare cu specialitatea lui, indiferent dacă e vorba de pus oase la loc, de cîrpit organe sau de adus pe lume copii, își îndeplinesc sarcina cu brio. De multe ori, singura lor problemă este ignorarea factorului uman și tratarea pacientului ca pe o mașinărie defectă, că doar nu stai de vorbă cu Dacia cînd o repari, nu? Își fac treaba, dar nu comunică, nu alină. Dacă li se pun prea multe întrebări, se enervează și își dau ochii peste cap. Îți scriu pe rețetă un diagnostic neinteligibil și indescifrabil și te trimit acasă. De teamă că nu știi ce ai, poți să mori pe drum.

■ La polul opus față de meseriași, există și doctori care vorbesc mult, își depășesc atribuțiile, își dau cu părerea, ar putea să fie și de la aia, și de la cealaltă, dacă vă doare acolo, mai mult ca sigur că aveți probleme și dincolo, pînă cînd te bagă în boală. Ieși de la ei bulversat, cu o listă de investigații de făcut și cu o replică ce are darul să-ți mărească anxietatea: „Să le luăm pe rînd!"

■ Niciodată n-am știut cum se dă șpagă la doctor, așa că n-am dat. În cîteva cazuri, cînd nu se putea fără, i-am rugat pe cei apropiați din familie s-o facă. Mi se pare penibil să pîndești un doctor pe un coridor de spital, să prinzi momentul propice, să strecori plicul în buzunarul halatului. Iar el să se prefacă că te refuză: „Vă rog, nu era nevoie!"

■ Din fericire, în ultima vreme au apărut și doctori care reușesc să-și facă meseria, dar și să comunice pe limba ta. Care au o atitudine prietenoasă, au și compasiune în anumite limite. Doctori care au vocație. Am descoperit un blog al unui doctor care face mai multe pentru pacienții săi virtuali decît fac mulți doctori din spitalele noastre pentru pacienți reali, și nu așteaptă nimic în schimb. În plus, e o lectură amuzantă și plăcută. Vi-l recomand, dacă o mai fi activ – drwheater. wordpress.com, „Vremea pe malurile Styx-ului".

Stela GIURGEANU

Discursul urii

Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile a lansat studiul „Discursul instigator la ură în România", realizat de către o echipă de cercetători de la Universitatea „Babeş-Bolyai", din Cluj-Napoca. La lansarea găzduită de către Reprezentanţa Comisiei Europene în România a participat Csaba Asztalos, preşedintele Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării. Studiul face parte din programul Fondul ONG în România, finanţat prin granturile SEE şi norvegiene, 2009-2014.

© L. Muntean

În înghesuială, într-un autobuz, o doamnă mai în vîrstă este îmbrîncită. „Hai, mamaie, că te caută moartea pe-acasă şi tu te plimbi cu autobuzul", pufneşte cineva care se împiedică de bastonul de lemn al femeii. Bătrîna se întoarce, încrîncenată: „Nu v-ar fi ruşine, drogaţilor!" Cîţiva călători îi sar în apărare: „Ţigani nenorociţi, la muncă!" Iar de aici, caruselul este pus în mişcare. E ca şi cum, dintr-odată, o scînteie a reuşit să-i transforme pe călători. Din calmi privitori pe geam, cu vieţi paralele şi destine separate, au devenit, brusc, luptători fanatici, chipurile li s-au schimonosit şi par că abia aşteaptă să sară unul la gîtul celuilalt. Chiar dacă motive reale nu există, doar o inflamare bruscă şi nefirească.

Căci, deşi în România se vorbeşte de mult timp despre discriminare, intoleranţă, corectitudine politică, deşi avem atît instituţii guvernamentale, cît şi ONG-uri acreditate în a monitoriza şi a taxa comportamente deviante, pînă acum nu s-a luat în calcul şi modul prin care mesajele instigatoare la ură se propagă în rîndul oamenilor.

Ce este însă acest discurs instigator la ură? „Conform teoriei, discursul urii este mai mult decît o atitudine discriminatorie sau afirmaţii incorecte politic; vorbim, mai degrabă, despre un instrument prin care se transmit mesaje, chiar îndemnuri de a agresa, de a marginaliza, de a defăima anumite grupuri, în special grupuri minoritare" – îmi spune Valentin Burada, director de programe al Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, adăugînd că acest concept a ajuns la noi pe filieră europeană; mai precis, ca iniţiativă a Consiliului Europei, susţinută la rîndul ei de către guvernul Norvegiei. „Componenta pe care noi o finanţăm prin Fondul ONG este susţinută de către guvernul norvegian, care are o prioritate în abordarea acestei teme."

De ce susţin norvegienii această temă? „Este vorba despre ceea ce se întîmplă acum în Europa, valurile de migraţie şi sentimentele antiimigranţi, motive destul de întemeiate pentru ca acest subiect să apară pe agenda publică."

Pericolul, mai mult sau mai puţin trecut cu vederea, implicit acestui tip de discurs este „crearea unui cadru mental" prin care aşa-numitele *„hate crimes"*, adică infracţiuni săvîrşite din ură, se pot petrece într-un mod pseudofiresc. Căci aici nu este vorba doar despre o atitudine pe care să o poţi amenda, trăind mai apoi cu sentimentul că s-a făcut dreptate. Discursul urii lasă urme greu de acoperit, imposibil de amendat, în măsura în care efectele sale sînt cuantificabile doar în timp şi, uneori, prea tîrziu.

Vă amintiţi, desigur, cum, după primele alegeri libere din România, „pensionarii" erau văzuţi ca fiind procomuniştii care au dus ţara de rîpă. Azi, la mai bine de 20 de ani de democraţie, statutul unui senior este egal cu al unui *paria*. Nu beneficiază de servicii sociale, este de multe ori tratat cu dispreţ, iar viaţa după pensie, practic nu există. „Pensionarii ar face mai bine să stea acasă, nu să se plimbe tot timpul cu tramvaiul." De asemenea, discursurile naţionaliste ale unor lideri politici extremişti au aruncat într-o vrajbă resimţită şi azi, cel puţin în mentalul unora, comunitatea maghiarilor şi cea a românilor, din vestul ţării. Elemente ale acestui tip de discurs există, de asemenea, şi în discuţiile oficiale îndreptate contra unor anumite categorii profesionale, cum ar fi doctorii sau profesorii. (Efectele acestui tip de instigare se văd deja; dar în mod real, le vom percepe la justa lor valoare abia peste ani.)

Studiul asupra discursului instigator la ură, realizat de către cercetătorii de la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj, evidenţiază mai ales atitudinea negativă, sistematic construită în societatea românească faţă de comunitatea de romi sau faţă de minorităţile sexuale (vă amintiţi, cu siguranţă că, aproape în fiecare an, manifestările culturale care au loc în luna LGBT nu sînt lipsite de acte de violenţă îndreptate contra acestui grup minoritar).

Cînd cuvintele devin arme

Cum depistăm totuşi acest tip de discurs, cum îl percepem ca fiind mai mult decît o atitudine discriminatoare? Mi se spune că, teoretic, cînd în spatele vorbelor există implicit un îndemn, o încurajare către un grup majoritar de a gîndi şi de a acţiona împotriva altui grup minoritar, cînd „cuvintele nu sînt doar cuvinte, ci devin instrumente pentru comportamente violente", atunci avem de-a face, cu siguranţă, cu un discurs al urii.

„Îndemnuri de a agresa, de a marginaliza, de a defăima anumite grupuri, în special grupuri minoritare."

Îl întreb pe Valentin Burada la ce nivel putem depista azi acest discurs al urii, în România. Aflu că, în primul rînd, este vorba despre un discurs care are loc în spaţiul public. „Nu vorbim, aşadar, despre o discuţie purtată într-un spaţiu privat, pentru că acolo lipseşte elementul de instigare a unui public mai larg." Cît priveşte propagarea acestui discurs, există trei canale majore (canale pe care studiul FDSC le pune în evidenţă): politic, mass-media tradiţională (deşi aici situaţia nu mai este atît de evidentă) şi mediul online – unde există, de fapt, cele mai mari probleme, Internetul fiind şi canalul cel mai puţin controlabil. „În România, reţelele de socializare sînt un spaţiu scăpat de sub control, un spaţiu care reflectă cel mai bine idiosincraziile, lipsa de educaţie şi de cultură, mai ales de cultură cyber. Nu cunoaştem ghidul folosirii Internetului şi ne permitem orice. Pe site-urile noastre, oricine poate spune orice, în numele libertăţii de exprimare."

© L. Muntean

Cum controlezi Internetul?

...Sau, mai bine zis, cum te poţi pune de-a curmezişul unui canal atît de vast de propagare a informaţiei, un mediu în care, de multe ori, în spatele „libertăţii de exprimare" şi, mai ales, la adăpostul anonimităţii se ascund reale instigări la ură? Cum poţi combate discursul urii în mediul online, fără să apară acuzele de cenzură?

„Deşi, în studiul nostru, există o teorie care spune că, în momentul în care cenzurezi acest tip de discurs, înfunzi o supapă şi împingi acele atitudini într-o zonă mai obscură şi mai periculoasă şi că este mai bine să permiţi exprimarea unor păreri, chiar şi eronate, doar ca să le combaţi în mod inteligent, în speranţa că vei educa – în spaţiul online din România, oricine are voie să spună orice, fără să existe nici un fel de moderare, dezbatere sau proces de învăţare, fără să existe, practic, nici o silinţă de a schimba acele atitudini."

Cu toate acestea, metode ar exista, şi primesc cîteva exemple de încercări de a controla fenomenul. Bineînţeles, din alte ţări. „O astfel de propunere" – îmi povesteşte Valentin Burada, vorbind despre tensiunea dintre libertatea de exprimare şi cenzură – „este varianta în care poţi posta un comentariu, dar doar dacă te înregistrezi pe acel site. Altă soluţie, în cazul în care această metodă ar fi blamată ca încălcare a libertăţii personale, ar fi ca doar comentariile celor care îşi declară identitatea să apară în susul paginii. Par lucruri minore, dar, în timp, descurajează acele acte de instigare."

Cine urăşte pe cine?

Deşi nu există statistici clare, infracţiunile comise din ură nefiind raportate ca atare (dacă, de exemplu, o persoană gay este agresată din cauza orientării sexuale, în raportul întocmit la Poliţie se va specifica doar efectul, nu şi cauza), îl întreb pe Valentin Burada cine sînt, conform studiului, acuzatorii şi cine sînt acuzaţii. Despre agresori mi se spune că, în general, în România, unde reperele sînt încă foarte confuze, cei care au acces în mass-media – vorbim în mare parte despre politicieni sau vedete de showbiz – „tind să aibă un discurs instigator, care a alimentat, în timp, ideea că este mai mult decît permis, este normal să ai acest tip de discurs faţă de grupurile minoritare". Şi, deşi partidele extremiste au scăzut în sondaje şi nu mai sînt atît de vizibile, au apărut alte forme de extremism. „Uitaţi-vă doar la galeriile de ultraşi, unde graniţa dintre discurs şi pumn este una foarte subţire. Stadioanele sînt, de altfel, un focar al acestui discurs." Dacă vorbim despre ţintele discursului urii, conform studiului, „vorbim în principal de romi şi de minorităţile sexuale, căci rasismul şi discriminarea, în România, din păcate, încă există."

Cum poţi combate acest discurs într-un spaţiu public plin de agresivitate? În care nimeni nu mai pare dornic să „gîndească înainte să vorbească"? Probabil tocmai prin proiectele care vor fi inspirate de acest studiu; în fapt, o primă asamblare a acestui concept în România. „Efectul pe care îl dorim este acela al bulgărelui de zăpadă. Sperăm ca organizaţiile care vor veni la noi cu iniţiative în acest sens să realizeze proiecte care vor avea un efect pozitiv asupra publicului larg."

Şi, probabil că, odată cu creşterea acestui bulgăre, reocuparea spaţiului public, aducerea sa într-un cadru de decenţă şi civilizaţie vor fi posibile, iar limitarea discursului urii va fi precum o renovare, o restituire către proprietarii de drept ai unei case părăsite, lăsate în prezent la îndemîna oricui.

Alexios ARVANITIS

Cum ne pierdem marmurele

George Clooney a reaprins o veche dispută, după ce a sugerat, într-un răspuns la întrebarea unui jurnalist grec, că restituirea de către British Museum a sculpturilor de marmură ale Partenonului din Atena, cunoscute în Marea Britanie ca Elgin Marbles, ar fi *„ceea ce trebuie făcut"*.

La începutul secolului al XIX-lea, frizele şi sculpturile au fost luate din Partenon de către lordul Elgin, ambasador britanic în Imperiul Otoman din 1799 în 1803. Elgin le-a vîndut guvernului britanic, care le-a expus la British Museum. Grecia le vrea înapoi.

Evenimentul care a prilejuit recentul turnir istoric este lansarea noului film al lui Clooney, *The Monuments Men,* care ilustrează eforturile Aliaţilor de a salva opere de artă din calea naziştilor, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Comentariile sale l-au înfuriat pe primarul provocator al Londrei, Boris Johnson, el însuşi autor şi specialist în cultură clasică, care *a ripostat* că poziţia adoptată de Clooney în această problemă e asemănătoare cu cea a naziştilor portretizaţi în filmul său.

Dar, în această dispută, filmul ne interesează mai puţin decît identitatea personajelor implicate. Cea mai importantă întrebare este, probabil, aceasta: pe cine e publicul înclinat să-l creadă – pe Clooney, pe Johnson (sau, poate, pe naziști)?

Desigur, am putea să ne întrebăm ce importanţă au, pînă la urmă, persoanele implicate; faptele ar trebui, firește, să vorbească de la sine. Şi totuşi, în cazul unor astfel de întrebări – ca şi în cazul atîtor chestiuni importante, politice, sociale, economice şi culturale –, ceea ce ajungem să credem nu se bazează întotdeauna numai pe fapte. Uneori, e adevărat, poate că ne gîndim în profunzime la avantajele şi la dezavantajele fiecărui argument, căutînd activ informaţii şi date în sprijinul unuia sau altuia dintre punctele de vedere; în alte cazuri însă ne bazăm pe o evaluare *quick and dirty* (de moment, ad-hoc) a argumentelor, ghidîndu-ne nu atît după dovezi, cît după popularitatea şi experienţa avocatului.

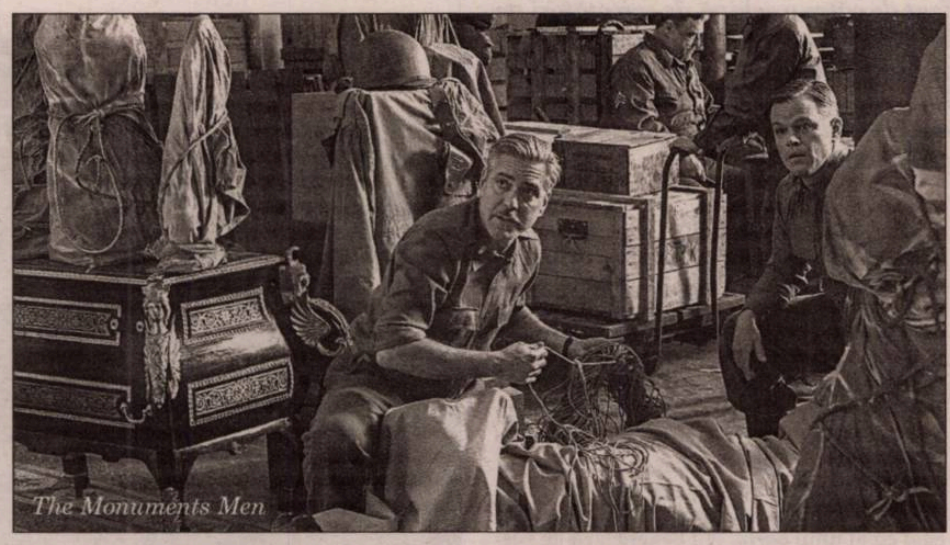
The Monuments Men

Specialiştii în psihologie socială şi a cogniţiei au înţeles de mult aceste două procese de bază, prin studiul modelelor „procesului dual", care explică cum procesăm informaţia şi cum ne formăm, eventual, o opinie. Cînd cumpărăm în grabă, să spunem, un prăjitor de pîine, folosim ruta periferică de procesare a informaţiei, în vreme ce, cînd cumpărăm un automobil, folosim aşa-numita rută centrală, luînd în considerare caracteristici tehnice, estetice şi de siguranţă.

Sculpturile jefuite trebuie să se reunească în locaşul lor istoric şi să fie arătate lumii.

Studierea sistematică a metodelor de persuasiune a început în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cînd armata SUA a realizat că, pentru a putea combate o naţiune fascinată de Hitler, va trebui să sporească gradul de motivare a trupelor şi să obţină susţinere populară în favoarea războiului. Armata a cerut sprijinul psihologului Carl Hovland de la Universitatea Yale şi a asociaţilor săi, care au produs ceea ce a devenit binecunoscutul model de persuasiune, care presupune trei grupuri de variabile, referitoare la comunicator, auditor şi mesaj.

Hovland a recurs la ideile din *Retorica* lui Aristotel, potrivit cărora puterea de convingere se bazează pe caracterul vorbitorului, pe starea emoţională a interlocutorului şi pe logica argumentării, aceasta din urmă fiind cea mai importantă.

Cercetarea psihologică a arătat că oricare dintre aceşti trei factori poate avea efect de persuasiune, în funcţie de atractivitatea vorbitorului sau de predispoziţia interlocutorului. De exemplu, fanii de sex feminin ai starurilor de film ar putea fi extrem de predispuşi să creadă orice afirmaţie care vine din partea celui mai faimos grizonant de la Hollywood. Sau, în cazul naziştilor, teama ar fi cea care predispune auditoriul să se lase convins.

Dar, în cele mai multe cazuri, cînd oamenii sînt confruntaţi cu probleme de importanţă majoră, ei vor folosi, cel mai probabil, aşa-numita rută centrală de procesare a informaţiei, şi asta pe bună dreptate. Problemele referitoare la patrimoniul cultural mondial, bunăoară, merită o deliberare atentă şi chibzuită a faptelor. E, într-adevăr, de datoria noastră, şi este fundamentul oricărei civilizaţii prospere, ca deciziile importante să fie luate numai după examinarea tuturor informaţiilor relevante şi evaluarea beneficiilor relative ale fiecărui punct de vedere.

Odată îndeplinită această datorie, o persoană logică va înţelege că marmurele Partenonului, deţinute vreme îndelungată de un muzeu emblematic al unei foste puteri imperiale, au fost separate violent de restul sculpturilor din Partenon – o ofensă adusă artei şi o rană nevindecată, provocată de britanici încercatului de vremuri popor grec. În acest moment, e posibilă o singură concluzie: sculpturile jefuite trebuie să se reunească în locaşul lor istoric şi să fie arătate lumii, aşa cum şi-au dorit artiştii antici.

V-am convins? Poate că nu – sînt grec, în cele din urmă. Dar să nu-l credeţi nici pe Clooney (sau pe Johnson). Să decizi amplasarea patrimoniului cultural mondial nu e totuna cu a cumpăra un prăjitor de pîine.

***Alexios Arvanitis** este lector de psihologie socială la Business College, Atena.*

© Project Syndicate/Institute for Human Sciences, 2014.
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Alex. Leo Şerban – Timpul schimbă totul

„Pînă la urmă, totul s-ar putea comprima în această formulă definitivă: *«nous n'arrivons pas à changer les choses selon notre désir, mais peu à peu notre désir change»* (pagina 1943, *À la recherche du temps perdu).* Timpul schimbă totul." Timpul schimbă totul. Odată ce ai parcurs cele doar 160 de pagini ale ultimei cărţi, postume, publicate de Alex. Leo Şerban, *La planète Proust* (Editura Non Lieu, Paris, 2013), realizezi, cu regretul datorat unei personalităţi excepţionale şi care lipseşte atît de mult spaţiului dilematic românesc, că este fraza care revine cel mai des. De cel puţin 30 de ori.

Nu l-am cunoscut personal pe Alex. Leo Şerban. Aveam nevoie de un acord de publicare, am ajuns la el printr-un prieten comun şi, la foarte puţin timp după ce, cucerită de imensa cultură enciclopedică pe care o respira personalitatea sa, citisem *De ce vedem filme. Et in Arcadia cinema* (Polirom, 2006), am aflat că Alex nu mai este.

Se întîmpla în aprilie 2011, iar vestea dispariţiei sale a şocat foarte multă lume. Nu toţi îl cunoşteam personal, dar cu toţii avusesem timpul (ce e timpul, de fapt?) de a-l citi, de a-i aştepta cronicile cinematografice, de a-i aştepta vocea foarte caldă.

Întîmplarea a făcut ca nu de mult să mă regăsesc din nou faţă în faţă cu Alex. Leo Şerban: în programarea făcută de Institutul Cultural Român din Paris, pentru Salonul Internaţional de Carte care are loc între 21-24 martie, la Paris, apare şi cartea sa, într-o lansare-dezbatere cu editorul Michel Carrasou şi scriitorul Adrian Mihalache. Şi subsemnata. Tot întîmplarea a făcut să descopăr cartea, s-o devorez călătorind cu avionul dinspre Zürich spre Bucureşti. Paginile în care Alex. Leo Şerban îşi amintea cu deliciu fragmentele în care Proust narează prima sa

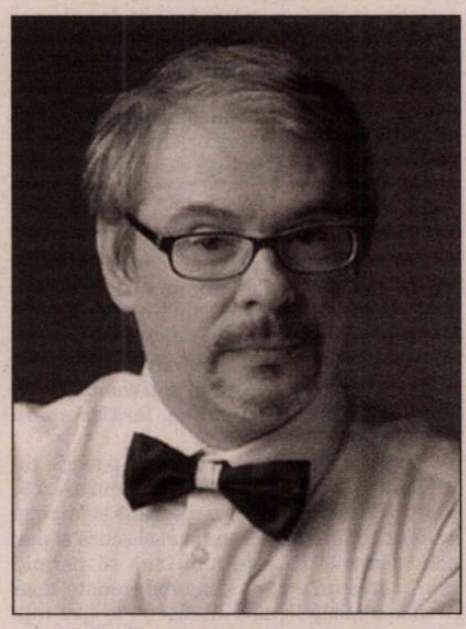

întîlnire, emoţionantă, cu un aeroplan, faptul că marele autor francez nu a avut niciodată ocazia să urce într-un avion se derulau sub ochii mei în ritmul impus de avionul care mînca mile, kilometri, temperaturi, timpi. Aceiaşi timpi pe care, în urma unei ciudate şi foarte importante decizii, Alex avea să-i caute tocmai la Buenos Aires, în Argentina, în dorinţa de a recupera un timp *à jamais* pierdut. Luînd cu sine întreaga colecţie a romanului lui Proust, pentru a-l reciti, a-l derula, asemeni unui fluviu pe care ar fi încercat să-l parcurgă în sens invers. „De îndată ce lucrurile la care ţinem au fost luate de timp, încercăm să recuperăm cumva momente la fel de intense, privind în jurul nostru. Ne închipuim, atunci, că simpla contemplare a altor vieţi decît a noastră ne va face să uităm lipsa pe care o simţim; dar este o iluzie amară, căci nu putem cumpăra timp niciodată." Alex. Leo Şerban avea dreptate scriind aceste fraze proustiene, într-un volum care încearcă, şi asta este paradoxal, să justifice alegerile lui Proust, să le argumenteze, să le alimenteze într-un fel, într-un florilegiu, pînă la urmă, de adevăruri paradoxale. Timpul schimbă totul. Şi pe noi? Mai ales pe noi.

Alex nu a mai putut cumpăra timp, el a reuşit numai să împrumute doar atît cît să ne facă să pricepem că, pînă la urmă, nu timpul contează, ci felul în care ne adaptăm lui. Nu aşteptarea morţii, extrem de dureroasă, ci moartea în sine. Pentru acei care, asemeni lui, ştim că în unele momente şi unele boli, timpul nu se mai măsoară în viziuni şi proiecţii, ci în decizii minimaliste şi aşteptări ale unor duble verdicte, boala care avea să-l lovească foarte repede după scrierea acestor note de lectură este un simbol. Un fruct al premoniţiei, cum avea să-l numească Marina Dumitrescu-Baconschi în prefaţa volumului, o cotitură existenţială în 2009. Anul în care Alex. Leo Şerban se retrăgea în Argentina. *„À la recherche du temps perdu* este asemeni unei flori care înfloreşte în momentul în care moare tulpina care o susţine" – scrie Alex în debutul notelor sale. O floare care exprimă, în foarte puţine, dar concentrate petale, capacitatea cinematografică, migăloasă, a lui Proust, de a construi catedrale literare, de a fi un fel de Gaudí al literelor, al timpilor regăsiţi; o carte care ne redă în zeci de citate, adorate de regretatul critic de cinema, nu doar filozofia lui Proust, ci şi fuga din faţa unei fatalităţi. Inconfortul pe care ni-l produce o întrebare de genul: cum să facem ca timpul, care duce tot şi schimbă tot, să ne dea măcar răgazul de a ne adapta ritmului pe care ni-l impune?

Răspunsul se află undeva în cartea lui Alex. Leo Şerban. Poate în dezbaterea de duminică, 23 martie, de la orele 14,30, la Paris.

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă la Courrier International, Paris.*

Alexandru CIZEK

Ani fatidici

– şi un înnourat început de 2014 –

Există ani de mare densitate, în care evenimente, jubileuri şi centenare îşi dau mîna sau chiar se suprapun, după cum există lungi perioade parcă de letargie politică. Îmbătrînind progresiv, simt cum ani îndepărtaţi, dar plini de semnificaţii, ai copilăriei şi ai primei tinereţi, mi se apropie întruna, în timp ce prezentul îmi apare un *déjà vu et connu*. Este o trăire semiconştientă, trădînd o neliniştitoare inversare de perspectivă. Ceea ce pentru cei cu două-trei generaţii mai tineri este deja istorie bucherească rămîne pentru mine – poate şi pentru alţii de un leat cu mine – un etern prezent, ce se lasă cu greu clasat *ad acta*.

Un an pe cît de plin de evenimente dramatice, tot pe atît de plin de fatale consecinţe pentru ceea ce a urmat a fost 1948, anul în care s-a lăsat peste Europa cortina de fier. În mod automat, dar explicabil, gîndul mi se întoarce imediat la anul, cu un secol mai devreme, al revoluţiilor care au scuturat Europa de la un cap la altul. La Paris şi Berlin, la Frankfurt, Varşovia, Budapesta şi în Principatele Române s-a luptat şi a curs sînge în zadar pentru democraţie şi/sau libertate. Pentru o bună bucată de timp. O sută de ani mai tîrziu, a avut loc un proces în sens invers, încununat cu un nenorocit succes crezut – din păcate, de mulţi dintre traumatizaţii împărţirii Europei – a fi numai foarte vremelnic. *Batiuşka* Iosif Vissarionovici a decis, în acel an, să strîngă vîrtos şurubul în ţările cotropitor eliberate de Armata Roşie, punînd capăt cu brutalitate unei tranziţii considerate prea lente, de la „orînduirea" capitalistă la cea aşa-zis socialistă, de la „democraţia burgheză" la cea botezată tautologic şi involuntar umoristic – „democraţia populară".

La Praga şi la Varşovia, la Budapesta, Sofia şi Bucureşti a luat fiinţă deopotrivă „închisoarea noastră cea de toate zilele". La noi, zelul executanţilor „istoricei sarcini" a anticipat pragul lui 1948: doftorul Petru Groza, frontplugarist şi naş al genialului Zărone („Caligula *imperator* a făcut din cal – senator; Petru Groza, mai sinistru, a făcut din bou – ministru"…), manevrat de ceferistul cel priceput la schimbare de macaz şi de tov-agenta Ana („Ana Pauker, Gheorghiu-Dej bagă spaima-n burgheji!" se scanda în acei ani), s-a grăbit mai întîi să reteze încă existentele vîrfuri instituţionale ale trecutului ţării. Întîi rabinul-şef Alexandru Şafran, în toamna lui 1947, apoi regele Mihai, în 30 decembrie, au fost izgoniţi din ţară, iar în februarie, moartea suspect de oportună a patriarhului Nicodim a lăsat jilţul liber pentru „sovrom-patriarhul" Iustin Marina, fost popă de ţară şi fost olteano-ţărănist. Tot atît de hapsîn ca stăpînul Gheorghiu, acesta s-a grăbit să extirpeze din ţară „rătăcirea greco-catolică", încorporînd în BOR, fără să pregete, bunurile respectivei Biserici. Totul a fost de o logică pur şi simplu impecabilă: pentru „noul român", un singur nou partid şi o singură tot atît de nouă Biserică, văduvită de sărbătorile legale (altminteri decît în celelalte ţări satelite!) ale Crăciunului şi Paştelui, prin marea grijă creştinească a aceluiaşi ÎPS. 1948 a fost însă şi anul nereuşitei blocade a Berlinului de către sovietici. Durînd aproape un an, din iunie 1948, blocada a putut trezi şi în deznădăjduiţii „noi români" vana speranţă a declanşării unui al Treilea Război Mondial de către americani: „Vine americanii! Vine americanii!" Dar ei – nici gînd să vină: ba a venit, tîrziu de tot, în august 1969, numai unul singur, ca să iubească România recalcitrantului „antisovietic" Ceauşescu – anume Richard Nixon, măturat mai tîrziu de la putere, în 1974, de *impeachment*. Ghinionistul american a fost însă precedat în vizitarea ţării noastre de alţi doi mari oameni de stat, şi aceştia curînd loviţi de năpastă.

În încă luminosul 1967 ne-a vizitat ţara Willy Brandt, pe atunci ministru de externe într-un cabinet de coaliţie CDU cu SPD, ca şi în prezent. De notat că arhitectul noii *Ostpolitik* şi-a început opera la noi, continuînd cu Varşovia şi Moscova. A fost însă un meteoric cancelar, cu cariera întreruptă şapte ani mai tîrziu, graţie mrejelor spionajului est-german, existînd în subsidiar implicaţii erotice. Sigur, de asemenea implicaţii n-are cum să se teamă, *slava Bogu*, eterna *cancelieră* paneuropeană.

În anul iluziilor spulberate – 1968 –, ne-a vizitat Bucureştiul, în persoana lui De Gaulle, un alt mare arhitect al politicii europene, acesta fiind însă instantaneu lovit de ghinion. Proaspătul *doctor honoris causa* al Universităţii Bucureşti s-a văzut nevoit, cu cerneala încă neuscată de pe diploma-i de doctor, să se întoarcă fuga-fuga la Paris, unde-l aşteptau baricadele unei încrîncenate studenţimi revoluţionare. De acolo, cuprins de efemeră, dar mare spaimă, s-a grăbit din nou către un refugiu sigur, într-o Germanie pe care o cunoscuse bine, într-un lagăr de prizonieri din Primul Război Mondial; acum, venea să caute protecţia militarilor francezi, ocupanţi în Baden-Baden. O studenţime rebelă, ziceam, la antipodul celei de azi, pe atunci încă răsfăţată şi peste măsură îmbătată de utopii anarho-comuniste, asezonate de un delirant maoism. Guru-ul acesteia era, *anno Domini* 1968, *Herr* Cohn-Bendit, între timp mult încărunţit şi ca atare oportunistic înţelepţit. De multă vreme cameleonizat în verde deputat european, domnia sa debitează, deseori, politiceşti reţete-minune la tîlcşăuri nemţeşti. Al treilea mare ghinionist atras de ţărişoara noastră, tot în acei primi ani-lumină, a fost negusul Haile Selassie. Curînd după vizita la Bucureşti, a avut parte de o soartă nemeritată, în circumstanţe similare celor ale mazilirii lui Norodom Sianuk de către Khmers Rouges, cam în acelaşi an 1974. Cel puţin acestuia din urmă ghinionul nu i-a venit de la noi. Ar mai fi totuşi de amintit, de încă mai înainte, „democratul" preşedinte indonezian Sukarno, debarcat şi el de la putere în 1964, numai la cîţiva ani după vizita la noi. Nici acestuia, nici lui De Gaulle, nici negusului nu le-au purtat noroc în cariera lor politică diplomele de doctor ale venerabilei universităţi bucureştene. Noroc cu atare diplome, cel puţin pînă acum, au avut totuşi niscai plagiatori autohtoni…

> *Un etern prezent,*
> *ce se lasă cu greu clasat* ad acta.

Toate aceste vizite simandicoase au priit, începînd cu amintitul an de graţie 1968 şi pentru o nesfîrşit de lungă durată, „Geniului" Carpaţilor noştri. An de pomină – acest 1968, care a fost şi obiectul unui memorabil jurnal, ţinut zi cu zi de disidentul est-german Hartmut Zwahr, sub titlul *Die erfrorenen Fluegel der Schwalbe. Tagebuch einer Krise 1968-1970 (Îngheţatele aripi ale rîndunicii. Jurnalul unei crize 1968-1970)*. Mulţi dintre cei ce eram atunci în floarea vîrstei am trăit, sub impactul primăverii pragheze, iluzia unui drum median ca alternativă la cele două „-isme" care-şi împărţiseră lumea în mod maniheist. La noi a urmat, de atunci, o lungă şi înfloritoare primăvară, însă numai pentru unul singur – mai exact, pentru doi deopotrivă de însinguraţi în iubirea şi adularea, apoi în ura ucigaşă a norodului păstorit încă pentru 21 de ani. Păstoriţi furăm de către cel ce mai înainte era luat în derîdere, ca „Prostul" Biroului Politic, printre altele în bancul „Copiii lui Ceauşescu sînt bolnavi de prost(t)ată", sau „Ce face Puiu-n timpu' liber? Găureşte prezervative!", cu aluzie la criminalizarea avortului, decretată în 1967.

Odată cu 21 august, cînd a urlat de la balconul CC al PCR condamnarea invaziei Cehoslovaciei, a devenit peste noapte colacul de salvare al naţiunii faţă de ameninţarea ocupării ţării de trupele Pactului de la Varşovia. Viscerala spaimă faţă de un nou 23 August s-a cristalizat într-o altă serie de bancuri cu umor negru: „Amendament la cartea viselor: Tanc de vei visa, preten vei avea", sau „Ruşii cu tancu', noi cu Stancu" – cu aluzie la scriitorul foarte aliniat Zaharia Stancu, în care se trezise subit „vocea patriotului naţionale". Sigla TVR (Televiziunea Română) a fost curînd schimbată în TV, deoarece norodul o citea „Tot vin ruşii!". Temerea, după cum s-a dovedit cu documente, era neîndreptăţită. Oricum, ocupanţii reali erau, ca şi mai înainte, aceiaşi „fii ai proletariatului" de după 1948. Rămîne încă de clarificat în ce măsură iraţionalul şi dezinformaţia au putut juca rolul hotărîtor în iluzoria eriare a Prostului într-un charismatic *dux fatalis*, singura pavăză faţă de temuta invazie rusească. Dintr-odată, PCR-ul ne devenise drag, se identificase cu naţia română; imediat după 1968, intram cu zecile de mii în partid, printre care erau sumedenie de „fii de isploatatori", crunt surchidiţi mai înainte. Chiar foşti puşcăriaşi politici rîvneau la aşa ceva! PCR-ul devenise un sindicat de masă al patrioţilor, fără doar şi poate. Parafrazînd butada lui Lenin privindu-l pe Dostoievski, se poate spune că la noi s-a reuşit ca „spînzuraţii să-şi îndrăgească funia". Pe un asemenea iraţional patriotism naţionalist, din care nu puteau să lipsească recrudescenţe legionare, perechea Ceauşescu şi-a putut croi şi consolida treptat, începînd cu 1971, o monarhie absolută inspirată de modelul coreean. În anii '80 ai exasperării, sigla PCR se tălmăcea „Petreştii, Ceauşeştii şi Rudele", Petrescu fiind numele de vergură al „împărătesii roşii". Dacă nu mă înşel, prima proslăvire filmică ce făcea din Mihai Viteazul un redundant prototip al lui Ceauşescu i-o datorăm revoluţionarului de mai tîrziu Sergiu Nicolaescu.

Da, fără îndoială că 1989 a însemnat pentru „noii europeni" ai ignorantului Rumsfeld revanşa lui 1948, măturînd ceea ce devenise de mult, încă din 1968, caduc. Numai că lucrurile trebuiau să se mişte mai întîi în Uniunea Sovietică. De-am fi avut parte de situaţia geopolitică a Coreei de Nord, probabil că şi astăzi încă am fi păstoriţi, tot atît de grotesc, de vreun fiu al tovului Nicu Ceauşescu.

Pentru cititorii tineri şi foarte tineri, voi puncta cronologic şirul evenimentelor revoluţionare ale acelui an est-european de care ni se întîmplă să mai şi uităm. Ca şi în 1968, a avut loc o primăvară politică regizată, de astă dată, de conducerea reformistă maghiară. Tăierea sîrmei ghimpate din zona morţii dinspre Austria a declanşat fuga a sute şi mii de turişti est-germani, aflători acolo. Exemplul lor a încurajat curînd pe cei aflaţi în Praga să se refugieze în incinta ambasadei Germaniei Federale, de unde, după palpitante momente de nesiguranţă, au putut fi transportaţi către libertate… Aflîndu-mă, în vara aceea, la Goettingen, la un pas de frontieră, am putut percepe semnale neîndoielnice ale fierberii ce începuse în Germania „nedemocrată". Decisive au fost, la începutul toamnei, zilele demonstraţiilor de masă din Leipzig, cînd s-au scandat lozinci nemaiuzite pînă atunci: *„Wir sind das Volk"* – preluat în decembrie şi de revoluţionarii noştri, cu *„Noi sîntem poporul"* –, dar şi *„Wir bleiben"* („Noi rămînem"), *„Ohne Gewalt"* („Fără violenţă"). Aceasta din urmă reflecta îndreptăţita temere a repetării evenimentelor din mai – iunie de la Beijing, cînd, ca şi în 1968, „împotriva ideilor au fost scoase tancurile"… Or, în octombrie, aparatul represiv est-german era gata pus la punct, cu precizie prusacă, inclusiv stocarea conservelor de sînge, în vederea „soluţiei chinezeşti". Lipsea numai *placet*-ul lui Gorbaciov, care a zis, după cum se ştie, *Niet!* Ca urmare, căderea Zidului din Berlin, la 9 noiembrie, a avut loc fără vărsare de sînge, la fel ca şi „revoluţiile de catifea" din Varşovia, Praga şi Sofia. Altminteri în România… Ceea ce s-a petrecut la noi a fost pe atunci comparat, în unele medii occidentale, aş zice fără noimă, cu răsturnarea regimului absolutist în Franţa anului 1789: o prea mare onoare pentru ultima noastră pereche regală!

La ce să ne aşteptăm în 2014? Ce vom comemora în acest an? Sigur şi clar mi se pare numai răspunsul la a doua întrebare. Prima comemorare de dorit ar fi tocmai semijubileul fatidicului 1989. Cum va fi apoi cu împlinirea a 70 de ani de la „Sfîntu' 23 August", sărbătoare legală pînă în 1989? Aş propune cu toată modestia o dezbatere în următorii termeni dilematico-oximoronici: „Fost-a oare atuncea o eliberare cotropitoare, ori o cotropire eliberatoare? Dacă aşa sau dacă altminterea, de cine şi de către cine şi de ce? Dar dacă nici aşa, nici altminterea, atuncea de necine şi de nece?"

Anunţat deja de mediile vest-europene, va fi comemorat, desigur, centenarul izbucnirii Primului Război Mondial, prima mare autosfîşiere europeană cu consecinţe încă mai tragice, 25 de ani mai tîrziu. În ianuarie trecut s-a stins din viaţă un britanic de vîrstă matusalemică, ultimul fost combatant supravieţuitor al acelui război. În aprilie 2014 se va împlini şi bicentenarul abdicării genialului parvenit Napoleon I, după dezagregarea unui imperiu croit după bunul său plac, cu enormă vărsare de sînge şi sub cuvertura unei ideologii revoluţionare trădate de la bun început. De speculat asupra unor posibile analogii cu sovietismul lenino-stalinist…

Calendarul cultural ne va propune, totuşi, comemorări mai plăcute: 150 de ani de la naşterea, la Bilbao, a politropicului gînditor Miguel de Unamuno; 250 de ani de la cea a nemuritorului Galileo Galilei, la Pisa; 300 de ani de la două naşteri de celebri compozitori: cea a lui Carl Philipp Emanuel Bach, al cincilea fiu al marelui Johann Sebastian, la Weimar, şi a lui Christoph Willibald Gluck, la Erstbach, în Palatinatul Germaniei; 500 de ani de la naşterea medicului flamand Andreas van Wesel, latinizat Andreas Vesalius, cel care a revoluţionat ştiinţa medicală, rupînd cu milenara stagnare impusă de tradiţia galenică. Tot în 1514, în iulie, s-a consumat ultimul act al sîngeroasei revolte antifeudale conduse de transilvăneanul Gheorghe Doja (György Dosza), martirizat la Timişoara împreună cu alţi capi ai mişcării sale. Evenimentul revoltei a avut fatale urmări pentru soarta Europei Central-Sud-Estice. Îndelung prezent în memoria colectivă, pare-se încă şi astăzi, figura lui Gheorghe Doja a fost instrumentalizată de istoriografia comunistă atît română, cît şi maghiară. Aş mai adăuga încă, la 27 ianuarie, mult venerabila aniversare, trecută repede cu vederea de medii, a 1200 de ani de la stingerea, la Aachen, a lui Carol cel Mare, făuritorul unei Europe vestice din păcate curînd dezbinate, pentru mai bine de un mileniu.

Anul în curs nu apare îmbucurător nici pe plan internaţional, nici pe cel european. Trăim grave crize politice şi economice, moştenite toate din anii trecuţi: spulberarea iluziilor născute de Primăvara arabă, redeşteptarea – ce riscă mult să fie numai precară – a spiritului Revoluţiei Portocalii în Ucraina; în statele UE – continuarea crizei economice, paralel cu creşterea euroscepticismului şi cu afirmarea tot mai clară a mişcărilor populiste de dreapta, marcate de alunecări fascistoide şi rasiste. Mă opresc aici cu pomelnicul, nevrînd să-mi asum riscul de a deveni profet mincinos…

***Alexandru Cizek** este clasicist. A fost asistent la Catedra de Literatură Comparată a Universităţii Bucureşti, pînă în 1975. A publicat, între altele,* Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Études sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Âge, *Clermont-Ferrand, 1997.*

LA POLUL POZITIV AL LUNII MARTIE, LITERELE MARI ÎMPART TOTUL ÎN „DRAMĂ", „COMEDIE" SAU „VACANŢĂ DE PLASTIC"

■ Raportat la numărul accidentelor, cele mai periculoase şosele din lume se află în Namibia, Thailanda, Iran, Sudan şi Venezuela. La polul pozitiv al siguranţei rutiere, cele mai puţine accidente se petrec pe şoselele din Olanda, Elveţia, Suedia, Israel, Guatemala şi Tadjikistan. Asta ca să ştiţi unde să plecaţi cu maşina de 1 Mai. (**M. C.**)

■ Am aflat că există Ziua Internaţională a Rinichiului (anual, în a doua zi de joi a lunii martie). Oare ce se cuvine să urezi în această zi? (**S. G.**)

■ Am primit, de 8 Martie, următorul SMS feminist: „E puţin să fii o floare, / E puţin să fii o stea, / E absurd să fii crăiasă, / Dar FEMEIE e ceva!!!". Literele mari aparţin originalului. Recunosc că m-a pus pe gînduri povestea cu crăiasa, pe ascuns îmi cam doream asta... (**I. P.**)

■ Încă un motiv să iubesc la nemurire etichetările sumare ale filmelor de prin programele TV (ştiţi care, acelea care împart totul în „dramă", „comedie", „acţiune", „comedie romantică" şi alte cîteva). Săptămîna trecută, pe port.ro, filmul *Cîinele din Baskerville* era prezentat drept „film religios". Sherlock Holmes era, deci, popă. (**M. V.**)

■ Ofertă nouă de la CFR Călători: o locomotivă şi două vagoane pot fi închiriate pentru petreceri sau vacanţă, cu 20 de euro pe kilometru. Nici măcar nu-i scump. (**L. V.**)

■ „Răscumpărare mare. Pentru cel care returnează, în cazul în care a găsit, o husă de haine, în dimineaţa zilei de 15 februarie, în jurul orei 4,30 dimineaţa, în zona McDonald's din Bd. Magheru – Piaţa Romană, în care, pe un umerar de plastic alb, se află o rochie bleumarin şi un sacou negru cu căptuşeală roşie măsura 50." Nu e începutul unui roman poliţist, ci anunţul lipit pe un stîlp de pe Bulevardul Dacia. (**A. M. S.**)

PE 29 MAI, FICATUL UNUI METEORIT ESTE INVITAT SĂ SPRIJINE O VORBĂ VECHE

■ Pe 29 mai, Ozzy şi Black Sabbath concertează în Emiratele Arabe Unite, pe Abu Dhabi Arena. (**M. C.**)

■ Un primar din Liban a încercat să cumpere ficatul unui român din Spania. Atît – nu mai am nimic de adăugat. (**L. V.**)

■ Pe 28 aprilie 1927, în satul Aba-Mura din districtul Inashiki, prefectura Ibaraki, un singur meteorit i-a provocat unei singure fete două răni la cap. Eficienţă japoneză. (**M. P.**)

■ CNA-ul canadian a emis o avertizare către AOV Adult Movie Channel, XXX Action Clips şi Maleflixxx după ce a constatat că producţiile porno difuzate de aceste canale au un conţinut canadian sub limita obligatorie de 35%. Canalele respective încearcă acum să convingă respectiva comisie de faptul că „originile naţionale ale pornografiei nu sînt importante". Problema vine din faptul că onorariile din industria porno canadiană sînt pe jumătatea celor practicate în State, marele lor vecin exportator de filme porno. Statul canadian este, astfel, indirect invitat să sprijine printr-o serie de reglementări şi facilităţi industria porno naţională. (**M. C.**)

Cu ochii-n 3,14

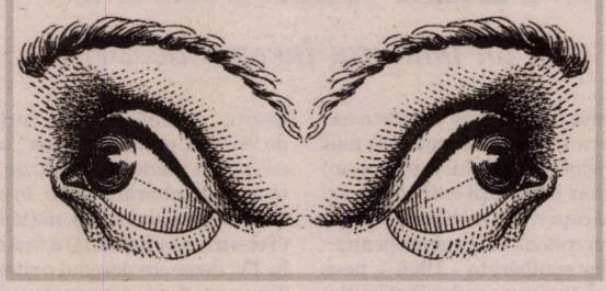

■ După ce, nu prea de multă vreme, a lansat cu tam-tam o „faţadă" cu grafică nouă şi cu funcţionalităţi îmbunătăţite etc. etc., Facebook a revenit (cu mai puţin tam-tam) la vechea formulă. Deci se confirmă şi online – indiferent de cotaţia la bursă – o vorbă veche din lumea reală: „Mai binele e duşmanul binelui". (**M. V.**)

URMĂTORUL JOC CU NUMERE ANIMATE AR TREBUI ORGANIZAT ÎN TIMPUL CONCERTULUI ETERN

■ Un mare turneu de snooker tocmai s-a desfăşurat la Haikou, în China. Mă gîndesc că următorul turneu ar trebui organizat în Irlanda, la Limerick. Măcar pentru rimă. (**A. M.**)

■ M-am împrietenit pe Facebook (mă rog, am dat şi eu un click, că nu se ştie) cu Alergologieorl Colţea. Zilele trecute, am primit o notificare: „Alergologieorl Colţea te-a invitat să joci Lost Jewels". Dom'le, eu sînt alergic pe bune, nu mă joc... (**M. V.**)

■ La semafor, în faţa mea, era oprit un Mercedes strălucitor, cu numere de înmatriculare americane, dintr-acelea hiperpersonalizate, cu numele, pasiunea sau cuvîntul favorit al proprietarului. Pe plăcuţa din spate stătea scris cu litere de o şchiopă „IUBIRE". Mi-a reamintit de refrenul unei manele din anii '90: „Să-mi dai, mamă, cocoşei, / Să-mi iau Mercedes cu ei / S-o plimb pe nevasta mea, / Mult mă mai mîndresc cu ea." (**M. P.**)

■ Victor Viorel Ponta a dezvăluit recent că se uită în fiecare dimineaţă la desene animate. Asta explică, într-un fel, comportamentul lui de bebeluş. (**M. M.**)

■ Zi de martie, Sala Radio, la un bilet în plus: „Îmi daţi şi mie un bilet, vă rog, domnule?" „Nu, doamnă, eu vreau să fac azi fericit un cuplu..." „Îl cumpăr eu pe al doilea", i se adresează un bărbat din stînga mea. Şi astfel cuplu-i gata... În timpul concertului: *cîrî-cîrî-cîrî* – primul arici, buzunarul mare de la geantă, format diplomat, de unde scoate mobil tip plachetă A5; apoi mîna glisează uşor spre dreapta... *chiri-chiri-chiri* – al doilea arici, buzunar mic... *firi-firi-firi,* extrage ochelarii şi *cleamp-cleamp,* îi depliază... aprinde farurile... citeşte mail-ul. Apoi, *cleamp-cleamp,* repliat ochelari, *firi-firi-firi,* vîrît la loc, *chiri-chiri-chiri,* închis arici mic, *cîrî-cîrî-cîrî,* arici mare. Şi, din nou, şi iarăşi, şi de la capăt, şi încă o dată... *Chiri-chiri-chiri... cîrî-cîrî-cîrî... firi-firi-firi... cleamp-cleamp...* fericire de cuplu. (**R. M.**)

■ Mergem înainte cu numele de firme româneşti şi ne oprim (pentru două săptămîni) la Iaşi: Etern SRL, Pseudo Clasic SRL, Sută La Sută SRL, Micul Prinţ Cel Harnic SRL, Grup Năzdrăvan SRL, Strategic SRL, Dulapul Cu Haine SRL, Tudor Vladimirescu SRL, Capital Uman SRL, Acrişoru SRL, Clar De Soare SRL, Iarba Verde De Acasă SRL, Demon Hypnose SRL, Karacter SRL, Kartezian SRL, Fortuna Karma Forte SRL, Geografic SRL, Paisprezece Treizecişiunu SRL, Dolar General SRL, Indecent Design SRL, Pieta Act SRL, Arhiva Di Patria SRL, Val Drag SRL, Perseverent SRL, Medieval Gurmand SRL, Tineri Gospodari SRL, Soluţia Corectă SRL, Zaia Fet SRL, Dorinţa SRL, Clătita Uriaşă SRL, Doi Băieţi Şi O Fată SRL, Mâini Fermecate SRL, Institutul De Ingineria Suprafeţelor Inovativ SRL, Bucur Force SRL, Aspect SRL, 7 Spice Logistics SRL, Linia Roşie SRL, Sursa SRL, Omenia Aktiv SRL, Armonia Mobilei SRL, Ioana Infinity SRL, Dublu SRL, Animale Fericite SRL, Schimbu Trei SRL, Le Avec Avec SRL, Tarabostes SRL, Belvedere Bucium SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

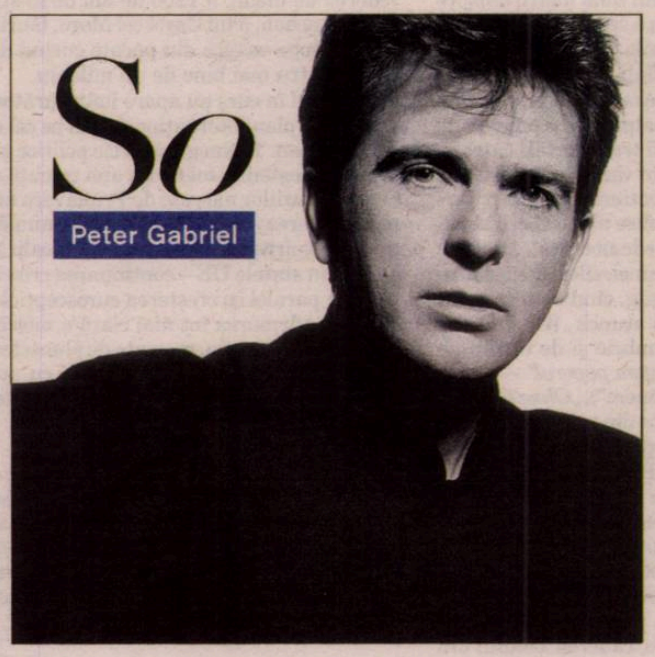

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK FM It Rocks!
PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC, LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul, DILEMA, OK!, DRAGOSTE, metropotam.ro, INFO MUSIC, iConcert.ro, orașul meu, ADPP, 24-FUN, ring, CATAVENCII, BestMusic, VOXTOPIA, 220.ro, HotNews.ro, smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 528 ■ 27 martie – 2 aprilie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ţi **copiii** să vină la **tine** 13

ANDREI PLEŞU
„Instituţii umanizate, oameni instituţionalizaţi“
pagina 3

Interviu cu
ANTON BREINER
pagina 7

CRISTIAN GHINEA
„Iarăşi alegeri europene frustrante“
pagina 11

Ministerul Culturii: instrucţiuni de folosire

„Cultura nu e o marfă.“

JACQUES CHIRAC

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

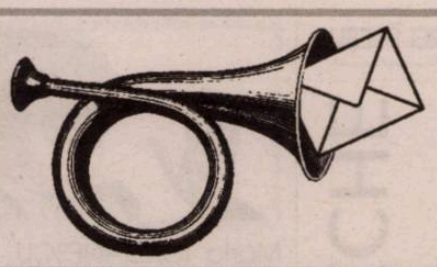

turneu de inbox

NR. 526

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Lumea asta nu-i a mea, cealaltă, nici așa"

Chibzuință sau evoluție

În țara asta apuseană există zicala *„God created the Earth but the dutch made the Netherlands"*. Îmi aduc aminte clar cînd am auzit-o pentru prima oară, în timpul unui curs pe care noi îl poceam *„Sustainability* bla-bla-bla". Era un profesor aproape de pensionare și, la primul lui curs, a ținut să ne arate cum toată partea de vest a țării (provinciile de azi Olanda de Nord și de Sud) a fost, de milenii, sub ape. Cu timpul – începutul secolului al XVI-lea, cu toate că există indicii de pe vremea ocupației romane –, în urma asanarilor, terenul a fost uscat și transformat în *„polders"*. În timp ce *slide*-urile proiectate au început să arate Olanda pe care o știm astăzi, profesorul, care stătea în picioare în timpul prezentării, și-a pus ambele palme pe catedră și, uitîndu-se direct la noi, a spus răspicat: „Noi am făcut-o, cu mîinile noastre." De atunci am auzit zicala de mai sus de nenumărate ori, de ea legîndu-se – desigur – o mîndrie națională. Și, fără nici o reținere, este general recunoscut că olandezul a reușit să stăpînească natura. Mentalitatea aceasta, care este încă în contradicție cu spiritul adînc reformist, nu i-a împiedicat pe olandezi să viseze să asaneze întreaga Marea Sudului (Zuiderzee), și chiar întreaga Marea Nordului (vorbind de trufia umană). S-au limitat totuși, parțial datorită lipsei de fonduri, la închiderea Mării Sudului, devenind lacul Ijssel de astăzi, și la asanarea ei numai parțială (provincia Flevoland).

În contextul acesta, exemplul Olandei ar ilustra perfect atît raționalitatea, dar și lăcomia de care Eva noastră a fost pedepsită. În același timp, totuși, exemplul olandezilor ne face să ne întrebăm pînă la ce punct supunerea naturii este permisă pentru a continua dezvoltarea societății, și cînd devine un exemplu dăunător naturii umane. În cazul de față, asanarea părții de vest a țării a ținut atît de extinderea terenului agricol (deci de asigurarea hranei), cît și de prevenirea inundațiilor. Aceasta ca urmare a creșterii populației, în special în partea aceasta a țării, datorită activității economice în strînsă legătură cu transportul oceanic (să nu uităm că pînă la începutul secolului trecut, deci nu foarte de mult, Olanda depindea financiar de veniturile din coloniile sale, în principal Indiile de Vest – astăzi Indonezia) – de aici și lăcomia de care vorbeam. Desigur că nu am recunoaște Olanda și olandezii fără această mentalitate și, în mod clar, ei nu ar fi putut evolua la același nivel de astăzi dacă nu ar fi început să asaneze. Deci, din această perspectivă, a vrea mai mult și mai bine se leagă de evoluția umană.

adăugat de Nita Cristian E.
la 15 martie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

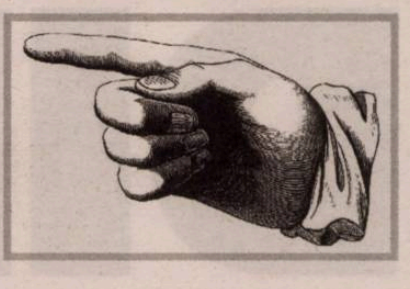

■ Știu că a mai fost recomandată aici cartea asta, dar merită din plin s-o mai recomandăm o dată: *Vă țineți de glume, domnule Feynman!* de Richard P. Feynman. Celebrul fizician își povestește experiențele, descoperirile și farsele pe care le-a făcut de-a lungul vieții. E de-a dreptul terapeutic să constați cum funcționează o minte briliantă, neîncorsetată de prejudecăți, reguli stupide, limite ideologice sau alte prostii. Legenda unui fizician ca Feynman pare să fi fost întrecută, în secolul al XX-lea, doar de cea a lui Albert Einstein. (Andrei Manolescu)

■ Impresionantul (foto)reportaj *Oamenii cailor*, publicat în numărul din martie al revistei *National Geographic*, scris de celebrul David Quammen (unul dintre scriitorii mei americani preferați) despre caii în cultura amerindienilor de azi: culturi, tradiții, rase, legende și foarte multe povești incredibil de frumoase. (Marius Chivu)

■ Redescoperiți „Bucureștii ce se duc". ARCEN (Asociația Română pentru Cultură, Educație și Normalitate) organizează, între 29 martie și 13 aprilie, un „traseu cultural" prin fosta mahala Flămînda: se pleacă de la Piața Unirii și se merge prin zona Dealul Patriarhiei – str. Ienăchiță Văcărescu – str. Principatele Unite – str. Olimpului – Piața Concordiei – Calea Șerban Vodă – str. Bibescu Vodă. Traseul cuprinde „istorii și povești despre primele linii de tramvai din Capitală, despre covrigării, despre rîul Dîmbovița, despre grădinile din București, despre drumul pe care au intrat în Capitală zeci de domnitori fanarioți, povești despre personalitățile de temut ale mahalalei, despre viața din timpul nopții prin marginea orașului București, devenită astăzi centrul Capitalei, dar și despre meșteșugarii și comercianții de cartier din timpurile trecute ale orașului." Detalii pe www.arcen.info. (Mircea Vasilescu)

■ Îmi cer scuze, dar am de făcut cel puțin o recomandare pe zi: joi, 27 martie, Mike Watt (basistul de la Iggy Pop & The Stooges) cîntă în Control; vineri, 28 martie, Fanfara Ciocârlia cîntă în Eden; sîmbătă, 29 martie, *Magnolia* lui Paul Thomas Anderson e proiectată pe ecran mare la Cinema Studio (ora 13, în cadrul Festivalului Internațional de Film București); duminică, 31 martie, ora 19, documentarul *O zi din viața lui Nick Cave*, proaspăt premiat la Sundance, poate fi văzut în proiecție unică, tot la Cinema Studio, iar de săptămîna viitoare încep festivalurile Jazz in Church și NexT. Avem treabă. (Luiza Vasiliu)

■ Așa cum mă atașez de oameni, mi se întîmplă să mă lipesc și de niște locuri. Sînt genul de „client" fidel, care vrea să meargă la sigur, nu să experimenteze. Sentimentul că tipul de la bar știe ce să aducă la masă, aproape fără să mai fie nevoie să deschid gura, îmi dă un sentiment de confort și de familiaritate. De un timp, mi se întîmplă asta la „Home, 11 expoziții, 17 artiști, un an" – așa sună proiectul maraton de artă pe care îl propune Galeria „Art Yourself" (Str. Nicolae Ionescu nr. 11). Pînă pe 29 martie, mai puteți vedea „Impressed and Depressed", care îi reunește pe artiștii: Aitch, Felix Aftene, Gabriel Caloian, Codruța Cernea, Mihail Cosuleț, Cristian Crisbășan, Suzana Dan, Amalia Dulhan, Andreea Floreanu, Cornel Lazia, Ileana & Cătălin Oancea, Dragoș Pătrașcu, Tudor Pătrașcu, Radu Rodideal, Adrian Sandu, Bogdan Teodorescu, Ioana Ursa. Două dintre pictorițele prezente în expoziția colectivă – Suzana Dan și Codruța Cernea – îmi plac în mod cu totul special. Nu întîmplător, mi-am dorit ca tablourile lor să fie pe coperțile cărților mele. (Ana Maria Sandu)

■ Săptămîna viitoare, pe 3 aprilie, începe NexT. E deja a opta ediție a acestui festival de film dedicat scurt și mediumetrajelor de debut. Mergeți azi la NexT ca să vedeți filmele de mîine. Detalii & program la nextfilmfestival.ro (Matei Martin)

■ Duminică, 30 martie, la Teatrul Odeon din Capitală, spectacolul *Șaraiman*, un spectacol de dans contemporan și stand-up comedy, conceput de Răzvan Mazilu, cu Dan Badea și Răzvan Mazilu. Coregrafia spectacolului este semnată de Nadar Rosano. (Stela Giurgeanu)

■ Codruț Radi, *Porți de... vreme închise*, Editura Premier, Ploiești, 2013. O carte de poezie atipică, criptică, dar nu lipsită de interes. Despre sine și moarte, într-o lume apăsătoare, cu accente eminesciene. (Iaromira Popovici)

■ „Există un loc de care nu mă pot despărți. Verii mei mai mari Constantin, Luca și Pătru Lazăr, de ani buni strîng în filele unui manuscris gînduri despre acest loc, satul nostru. Cu bucurie m-am alăturat strădaniei lor" – mărturisește pictorul Ștefan Câlția în prefața monografiei *Șona, visuri împlinite. Însemnări despre un sat din Țara Făgărașului*. Reconstituind monografic destinul emblematic al unui sat și al locuitorilor săi, pe baza documentelor ce acoperă peste două secole, lucrarea se înscrie ca un demers, excepțional asumat, împotriva flagelului care tinde să macine nu numai comunitățile rurale, ci societatea românească în ansamblul său: „boala uitării". (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Violența de limbaj**
- **Divele**

album dilematic Dana Călinescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEȘU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicație audită de BRAT
Tiraj: 8.450
Tipărit la Tipomedia

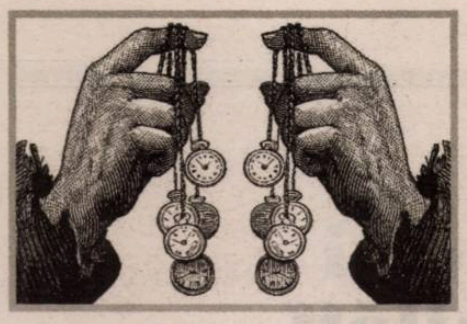

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Instituții umanizate, oameni instituționalizați

Instituțiile noastre se comportă, adesea, ca niște vietăți umorale, iar personajele publice – ca niște scheme egolatre. Așa, cel puțin, mi se părea în 2003, cînd am scris textul de mai jos. Poate că mă înșelam, sau poate că lucrurile s-au schimbat radical între timp. Dumneavoastră ce credeți?

Potrivit unei opinii romanțioase, instituțiile publice trebuie să arate cetățeanului un chip „uman“. Să-l ia cu binișorul, să se aplece asupra lui cu răbdare și înțelegere, să-l facă să se simtă ca acasă sau ca între prieteni. Sînt de acord că e nevoie de politețe, de cordialitate, de respect. Dar de aici și pînă la imaginea instituției-azil, care te oblojește ca o infirmieră devotată, e cale lungă. În ce mă privește, prefer instituțiile care „merg ceas“, care au, adică, rigoarea și eficiența previzibilă a unui mecanism. Nu te alintă, nu ți se dedică orbește, nu se gudură pe lîngă tine, dar îți rezolvă problemele riguros și prompt. Nu e cazul la noi. Problema instituțiilor noastre e tocmai componenta lor „umană“, prea umană. Nu sînt niște angrenaje bine unse, ci niște alcătuiri de tip organic, niște vietăți capricioase, cu reacții greu de anticipat. Odată ce le-ai trecut pragul, te afli în plină aventură. Dacă ai noroc și te înțelegi „omenește“ cu reprezentanții instituției, o vei părăsi sedat, cu soluția în buzunar. Dar de regulă n-ai noroc. De regulă ai de-a face nu cu un mecanism, ci cu o dihanie. Nu cu *ceva* funcțional, ci cu *cineva* dominat de umori, stări, impulsuri și inhibiții. Instituțiile noastre sînt cînd obeze, cînd anemice, cînd constipate, cînd incontinente, cînd bățoase, cînd blege. Au migrene, crampe, amețeli, alergii. Sînt fie lacome, fie uscățive, fie gripate, fie convalescente. Ferească Dumnezeu să pici pe o indispoziție, pe o plictiseală difuză, pe un *spleen*. Trebuie să ai grijă cum vorbești și cum te porți. Trebuie să fii drăgălaș, cuminte, mulțumit cu ce ți se oferă. Modelul e acela al clientului care, aflat la tejghea, cere favoruri vînzătorului atotputernic. Observatorii apuseni n-au priceput niciodată această curioasă răsturnare a rolurilor. Ei știu că *vînzătorul* e acela care trebuie să-l atragă pe cumpărător, să-l îmbie, să-l convingă, să-l narcotizeze. Ei bine, nu! Vînzătorul e suveran. La fel – instituțiile. Ele trebuie înduplecate, curtate, confirmate clipă de clipă în suveranitatea lor. Au sensibilitățile și idiosincraziile lor, au zile rele și zile bune, au stupori, melancolii și hachițe. Au „față umană“. Cum să nu-ți dorești, confruntat cu această patologie, structura rece, egală cu sine, a unui mecanism neutru, bine reglat?

Există, însă, și o patologie de sens contrar. Alături de instituții „umanizate“ în mod inadecvat, avem adesea de-a face cu oameni „instituționalizați“, adică înstrăinați de propria lor umanitate. Un caz clasic este *dictatorul*. Obișnuit să asume postura monumentală a unei instanțe suprapersonale, el nu-și mai percepe concetățenii ca *interlocutori*, ci ca *petenți* indemni. Dictatorul se substituie, uzurpator, instituțiilor legitime, adoptă impasibilitatea statuii și inviolabilitatea unui decret divin. Mișcarea lui seamănă tot mai mult cu aceea a unei păpuși mecanice, a unui Golem cu fiziologie standardizată. E o schemă inabordabilă, o abstracțiune cu efect criminal.

Un alt caz este *birocratul*. Și el a pierdut flexibilitatea vitală a umanității. E „instituționalizat“, în măsura în care a sacrificat, treptat, frăgezimea *persoanei*, grația spontaneității, sensul comunicării libere. Instalat, ca un mărunt subansamblu, în pîntecul aseptic al instituției pe care o slujește, el trăiește prin ea, respiră prin delegație, îți anulează, sinucigaș, chipul. Dictatorul ilustrează supraumanitatea arbitrară a instituției, în vreme ce birocratul ilustrează stearpa ei subumanitate.

În sfîrșit, un caz, din păcate, foarte răspîndit este acela al *autocratului:* la scară mare sau la nivele mici, el nu mai poate deosebi între componenta sa privat omenească și rolul instituțional în care a fost distribuit temporar. Avem de-a face, în fond, cu un exemplu banal de încurcare a borcanelor, explicabil prin infantilism, orgoliu prostesc sau pură sminteală. Ministrul care lucrează în nume propriu și în beneficiu propriu, sau care își introduce familia sau gașca în circuitul ministerial evacuează, despotic, interesul public pentru a face loc bunului său plac. Dacă e ministrul Culturii, distribuie subvenții cum îl taie capul și cum îi dictează lista răfuielilor personale. Dacă e președinte de Academie, sprijină oameni și proiecte după criteriul simpatiilor și antipatiilor lui domestice. Dacă e director de muzeu, taie și spînzură încăpățînat, fericit să-și impună, în disprețul oricărui dialog, mica lui poftă „metodologică“. Autocratul țopăie în instituțiile țării ca găina în cotețul propriu: nu mai știe ce e al lui și ce e al celorlalți. Nu mai știe dacă mașina de serviciu e a lui sau a statului, dacă străzile sînt ale lui sau ale orașului, dacă fabricile, editurile și monumentele istorice sînt patrimoniu public sau anexe ale budoarului privat. Totul i se cuvine. Autocratul e o sinteză nefericită între ce e mai rău în om și ce e mai rău în instituții. E avortonul politic al democrațiilor necoapte. Abuziv la guvernare, resentimentar în opoziție și acru la pensie, autocratul e, azi, un personaj emblematic. În el supraviețuiesc, fără anvergură, reflexele dictaturii defuncte. Autocratul e, cu alte cuvinte, un dictator de tranziție.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Religie și democrație

De la Tunis, lucrurile se vedeau puțin altfel. E ca în acele hărți australiene pe care le-am văzut odată, unde totul e trecut cu grijă, dar sus, în capul hărții, e Polul Sud; după două minute de privit, amețești...

Sărbătoreau noua Constituție, pe care au discutat-o, punct cu punct, la televizor și în dezbateri ale societății civile. Îi interesa, evident, relația dintre religie și democrație. Sărbătoreau o Constituție a speranței și a dialogului, nu a triumfului uneia dintre părți – a repetat profesorul Mohamed Haddad, unul dintre artizanii răbdători ai acestei Constituții. Nici nu avea cum să fie altfel, căci secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc, nu-i așa? Iar în lumea islamică acest lucru este o premisă, nu o concluzie.

Am privit din această perspectivă religiozitatea din țara noastră. Cum stăm în această privință? Într-un fel, nu foarte diferit... Într-un raport al Gallup International din 2012, se constată că, între 2005 și 2012, religiozitatea a scăzut cu 9%, iar ateismul a crescut cu 2%. Proces lent, dar constant de secularizare? Nu tocmai... România, de pildă, se află pe locul 6 în lume din punctul de vedere al religiozității declarate (89%), iar dacă luăm în considerare datele ultimului recensămînt (96%), ea depășește în religiozitate țări precum Irakul și se află mult peste Tunisia (75%). Invers, dacă luăm în calcul ateismul declarat, cu 0,1%, România se află aproape pe picior de egalitate cu lumea islamică. Europa estică, în general, nu a ieșit din comunism mai atee, ci are o religiozitate cu 15% peste media europeană.

Lucrurile se nuanțează însă dacă mergem mai în detaliu: 96% dintre români se declară credincioși la ultimul recensămînt, dintre care 86% sînt ortodocși; pentru 80%, religia este importantă și foarte importantă în viața lor personală, dar doar pentru 36% ea este foarte importantă; între 20% și 30% – 16% în București – merg regulat la biserică (măcar o dată pe săptămînă), ortodocșii mai puțin decît celelalte confesiuni; pe de altă parte, 61% dintre români (70% în mediul rural, 55% în mediul urban) declară că rugăciunea face parte din viața lor cotidiană; faimoasa încredere în biserică este în scădere (65% în prezent), iar încrederea în preoți se află pe undeva la 40%; dacă, practic, toți cred în Dumnezeu, 76% cred în paradis, 61% în infern, 54% în diavol și 41%... în deochi și descîntece; de asemenea, 1 român din 2 are obiceiul de a-și binecuvînta obiectele de uz îndelungat, astfel încît 55% au apreciat faptul că Patriarhia a aprobat binecuvîntarea mașinilor. Sfîntă credință ortodoxă? Greu de spus, dar sigur avem de-a face cu o religiozitate puternică. Astfel, nu este de mirare susținerea adusă învățămîntului religios, pe care Constituția (articolul 30) îl declară ca „garantat“: 86% dintre români sînt de acord cu acesta, 50% susținînd chiar obligativitatea lui. Pe de altă parte, într-un stat laic precum România (articolul 29.5 din Constituție), aproximativ 60% dintre români consideră că un bun politician trebuie să fie și un bun creștin. Una peste alta, România este pe departe cea mai religioasă republică din Europa.

Faptul este explicabil, pe de o parte, prin acel „creștinism cosmic“ despre care vorbea Mircea Eliade, o religiozitate țărănească pentru care domniile trec, Dumnezeu rămîne. Pe de altă parte, reacția la comunism joacă fără îndoială un rol important. Dar mai este ceva particular în cazul României. Vă mai aduceți aminte de acel faimos „Domnule președinte, credeți în Dumnezeu?“. Marketing electoral eficient din partea domnului Emil Constantinescu, dar care a statuat o dublă ecuație mentală riscantă: credincios = anticomunist = democrat; și laic = ateu. Religiozitatea devine astfel garanta democrației, iar laicitatea publică și consecventă a statului este suspectă de blasfemie și/sau cripto-comunism. Pe acest fond, despărțirea modernă a statului de Biserică rămîne doar *de jure;* în practică, între cele două puteri se păstrează (și se dezvoltă), *de facto,* relații de reciprocitate, de dar și contradar, dincolo de guverne, partide sau ideologii declarate.

Privită dinspre lumea musulmană, această situație sugerează necesitatea unei regîndiri a înseși relației dintre democrație și religie, stat și Biserică. Pe de o parte, trebuie să acceptăm că democrația nu *este,* ci *se face,* nu este o „stare de fapt“ la care a ajuns – sau tinde să ajungă – o societate, o dată pentru totdeauna, ci un „plebiscit de fiecare zi“, precum națiunea despre care vorbea Ernest Renan. De asemenea, starea societăților în secolul XXI sugerează, în termeni de *realpolitik* și în contradicție cu ateismul militant, că modelul laicității jacobine trebuie temperat, iar democrația trebuie să își adapteze plebiscitul său de fiecare zi la religiozitatea inconturnabilă și ireductibilă a societăților. Pe de altă parte, Biserica trebuie să-și adapteze, la rîndul său, discursul și viziunea la nevoia de democrație a societăților și la mondializarea valorilor și a modelelor. Asta înseamnă, în primul rînd, o nouă formă de religiozitate, coerentă în interior, desigur, dar deschisă în exterior – adică un nou ecumenism, fără de care atît societatea, cît și religia vor avea de pierdut. În plus, în cazul României, Biserica ar trebui să-și educe mai bine slujitorii: o încredere în preoți scăzută – și în scădere – într-una dintre cele mai religioase societăți din lume ar trebui să o pună pe gînduri, în loc să excomunice sondajele ca instrumente ale diavolului și ale necredincioșilor.

În timp ce ascultam dialogul civic al tunisienilor *islamic-democrați,* un prieten mi-a arătat pe smartphone-ul său ultima noutate din țară: patapievici-la-cluj-mintea-creștină-este-cel-mai-puternic-dispozitiv-inventat-de-o-civilizație. Suna atît de trist și de parohial...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

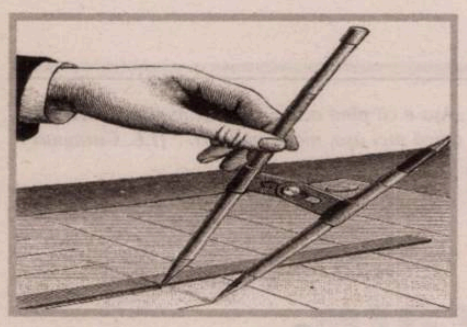

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

„Vechiul Bucureşti a fost ras fără milă“

Apariţia, acum vreo trei luni, a cărţii despre palatele Ştirbey din Bucureşti şi Buftea, de care s-a scris şi aici cum se cuvenea, a fost iarăşi, zilele trecute, semnalată publicului interesat de monumentele istorice. Lucrarea arhitectei Oana Marinache a fost prezentată la Mogoşoaia, palat care nu e numai al lui Brâncoveanu, ci şi al Bibeştilor, datorită Marthei, prin restaurarea săvîrşită sub egida ei şi prin prezenţa ei imprimată în cultura română înainte de exilarea în Île Saint Louis. La această legătură cu voievodul martir, nobila scriitoare ţinea aşa de mult, încît pe sarcofagul de la Sfîntul Gheorghe, aşezat de ea deasupra moaştelor domneşti, ea a ţinut să pună numele ei, în forma de un memorabil orgoliu: „roaba lui Dumnezeu Martha principesă Bibescu“... Erau de faţă la întîlnirea de la Mogoşoaia acei membri ai familiei care, întorşi în ţară, sînt pe cale să-şi recapete locul în societatea românească.

Din bogăţia de documente pe care le-au păstrat ei şi ceilalţi urmaşi ai unor neamuri care au făcut istoria ţării noastre aşteptăm să vedem cum se va întregi sau se va îndrepta ceea ce ştim. Însemnările Elisei Ştirbey (1870-1957), care a fost pe rînd soţia lui Al. Marghiloman şi a lui Ion I.C. Brătianu, fuseseră fragmentar publicate din 1999. Ele datează din ultimii ani ai vieţii, cînd legenda spune că era silită să mătură în tramvaie. Găsesc acolo amintiri despre casa părintească din Bucureşti, unde a copilărit. Interesul lor este că evocă aspectul său din vremea Războiului Independenţei. E vorba de clădirea din Calea Victoriei de care moştenitorii au trebuit să se despartă după recuperare şi care, după ce a devenit „palatul Popescu“, va fi desfigurată de construcţia nouă ce se va înălţa în spatele ei.

„Tristă, imensă, ca şi părăsită“ – stăruia ea în aceste amintiri. Copiii lui Alexandru Ştirbey şi ai Mariei Ghika-Comăneşti, primii cinci – din opt – locuiau „în apartamentul care aparţinuse odinioară bunicii“ (Safta Cantacuzino-Paşcanu, ultima doamnă a Ţării Româneşti). Despre lipsa sa de confort aflăm că mai era încă „luminat cu lumînări şi lămpi cu ulei... Odăi de baie nu existau şi nici conducte de apă; căzile erau umplute cu apă adusă cu găleţile.“ La acelaşi nivel se situa o sală lungă şi îngustă, care făcea legătura cu capela – spaţiile pe care arhitectul Fr. Hartmann le-a transformat în 1882. „Apartamentul locuit odinioară de către bunicul (Vodă-Barbu Ştirbei) era în altă aripă a casei. Era închis şi inaccesibil, aşa că nu l-am vizitat decît mai tîrziu.“ În centrul casei era biroul lui Al. Ştirbey, după ce fusese sala aghiotanţilor, în timpul domniei tatălui său, de la 1849 la 1856. „Apartamentul de la parter nu se deschidea decît la recepţii, dar cred că înainte de 1866 părinţii nici nu primeau prea des. Sufrageria se afla la parter şi avea o decoraţiune care ni se părea curioasă: pereţii erau vopsiţi în culoare galbenă-portocalie şi aveau panouri cuprinzînd în medalioane roşii chipurile împăraţilor romani, cel puţin aşa pretindeau guvernantele noastre.“ Faţada nu mai păstra decît urmele deteriorate ale culorilor roz şi verde fistic în care fusese vopsită, cu „pretenţia de a înfăţişa o vilă italiană“. Oricum, şi tencuiala actuală e rău cojită de atîţia ani de cînd clădirea nu mai e întrebuinţată.

Curtea palatului era atunci împrejmuită cu ziduri între Calea Tîrgoviştei (care nu era încă a Griviţei, nici Podul Mogoşoaiei nu era Calea Victoriei) şi strada Banului. Grădina romantică, „închisă din toate părţile, răspîndind miros de liliac şi de salcîm, era plină de micşunele. Privighetorile cîntau şi o broască ţestoasă uriaşă păşea agale, iar deasupra capului se auzea zbîrnîitul zmeelor din vecini, ceva atît de caracteristic Bucureştilor de atunci.“ Elisei Brătianu îi părea rău că „două generaţii succesive au lăsat-o să se prăpădească“: oare a ajuns să o vadă bătătorită sub roţile camioanelor de la Vinalcool?

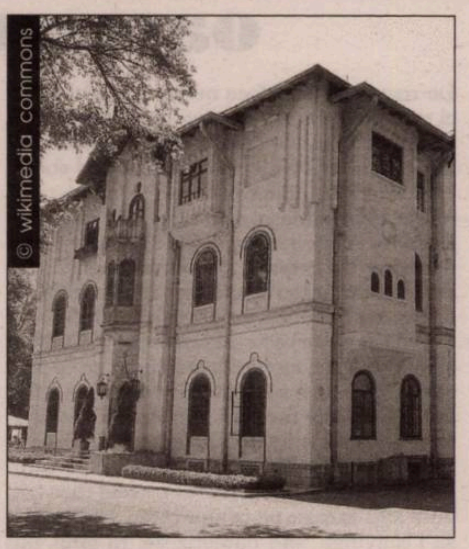

Povestirea trece dincolo de poarta casei părinteşti: „Bucureştii primei mele copilării n-aveau trotuare, străzile erau înguste şi mărginite de grădini, unele cu arbori foarte bătrîni... un oraş cu biserici mici, case lungi şi grădini întinse.“ Nostalgia vegetaţiei reflectă o situaţie de care fuseseră pînă atunci impresionaţi toţi străinii care veneau pe aici. Memoria a reţinut (după 80 de ani!) spectacolul străzii: „Vehiculele erau felurite şi ciudate. Multe căruţe erau trase de bivoli, pe care-i văd şi acuma – negri, acoperiţi cu zdrenţe de covoare multicolore, înjugaţi la căruţe încărcate cu cărămidă roşie şi călcînd greoi prin zăpadă. Cîteodată, în sunete de zurgălăi, treceau braşovencele, trăsuri cu patru locuri, acoperite cu piele neagră şi fără uşi, semănînd oarecum cu nişte gondole, transportînd călugăriţe şi – uneori – coşciuge acoperite cu satin sau percal roz... Dricurile prezentau ciudate îmbinări cu steme negre şi îngeri auriţi... cu bocitoarele îmbrăcate în alb; sicriele nu erau acoperite şi morţii erau plimbaţi prin oraş cu faţa descoperită.“

Oricît de bogată ar fi fost familia Ştirbey, moravurile epocii erau simple: „Noi n-aveam decît patru rochii pe an, iar surorile mai mici purtau rochiţele pe care noi le purtasem cu un an înainte.“ Începută aşa, o viaţă despre care se poate spune că a fost strălucitoare se apropia de asfinţit cu demnitate şi simţ al răspunderii. Privirea spre trecut nu ierta generaţiile precedente pentru vina lor: „Vechiul Bucureşti a fost ras fără milă... A fost dărîmat Turnul Colţei, a fost dărîmat Sărindarul, biserica lui Matei Basarab, risipite şi sparte frumoasele ei coloane.“ Asemenea preţuire a istoriei avea să devină din ce în ce mai rară.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Alexandru GRUIAN

SOS Provincia

Mocăniţa de Hunedoara

Fără şine. Fără locomotivă. Fără...

Speranţa unui parteneriat pentru reconstrucţia şi repunerea în funcţiune a mocăniţei.

În rîndul obiectivelor înaintea cărora se pune imperativul „*Salvaţi!*“ a intrat de cîţiva ani şi mocăniţa de Hunedoara.

Există mai multe astfel de *mocăniţe* prin Transilvania. Numele este de fapt un diminutiv de alint – *mocanii* erau oieri nomazi sau stabili în diferite areale transilvane. Bunica mea de la Alba Iulia îmi vorbea despre mocanii de la Zlatna şi, nu întîmplător, între Alba Iulia şi Zlatna circula o astfel de mocăniţă, un trenuleţ pe linie îngustă, care transporta oameni şi marfă, în vagoane mititele, trase de locomotive miniaturale cu abur, înlocuite ulterior cu cele Diesel.

Istoria mocăniţei din Hunedoara, care pînă nu de mult căra harnică minereu de fier, calcar şi călători, pe 13 kilometri, între Hunedoara şi Crăciuneasa, este într-un fel simptomatică pentru modul defectuos şi absurd în care funcţionează România postdecembristă. Traseul trece printr-o zonă extrem de pitorească şi spectaculoasă, din Munţii Poiana Ruscăi, cu mai multe tuneluri şi viaducte. Perspectiva asupra Castelului Corvinilor este inedită şi în drum se păstrează (încă în condiţii bune) cel mai vechi furnal din Transilvania, datînd din 1806. Un grup de entuziaşti a întrezărit posibilitatea unui traseu turistic bazat pe existenţa acestei mocăniţe. Ghinionul lor a fost că trenuleţul, iniţial în proprietate de stat, a fost inclus în patrimoniul unei firme desprinse din fostul combinat siderurgic, firmă care ulterior s-a privatizat, pornind încet-încet pe drumul falimentului. Asta nu cu foarte mult timp în urmă, prin 2001. Uitate prin depouri şi pe linii moarte, vagoanele şi locomotivele mocăniţei dispăreau, mîncate nu atît de rugină, cît mai ales de pofta maladivă de fier vechi care bîntuie şi acum ruinele siderurgiei hunedorene. Ironia soartei, un austriac care a cumpărat vreo două locomotive şi le-a dus în Austria pentru a le recondiţiona, a fost acuzat de trafic cu obiecte de patrimoniu şi a fost purtat vreo trei ani prin tribunale, pînă cînd, într-un final fericit, a fost achitat. Restul locomotivelor mocăniţei au sfîrşit binemersi, topite ca fier vechi, vîndute foarte probabil de proprietarii români ai firmei falimentare, fără ca cineva să fi fost acuzat de ceva. Scrupulozitatea funcţionează selectiv.

Fără locomotive şi fără vagoane, ce rost mai aveau şinele căii ferate? Evident că nici unul, astfel că, în anul 2009, ultima şină dispărea şi ea, topită în concernul magnatului indian Lakshmi Mittal, proprietar a ceea ce a mai rămas din combinatul siderurgic. Practic, şinele erau demontate sub privirile neputincioase ale celor ce în zadar expuneau bannere cu „Salvaţi mocăniţa Hunedoara!“, pînă cînd terasamentul a rămas complet gol, iar insensibilitatea oficială faţă de patrimoniu – de nestrămutat. Numărul obiectivelor *de salvat* este în evidentă creştere faţă de cel al salvatorilor...

Şi cu asta, visele turistice ale entuziaştilor hunedoreni păreau definitiv compromise. Totuşi, din orgoliu şi patriotism local, nu şi-au abandonat cauza. Au reuşit să sensibilizeze autorităţi locale de diferite niveluri, de la comunale la judeţene, în speranţa unui parteneriat pentru reconstrucţia şi repunerea în funcţiune a mocăniţei. Proiecte există, iar din calcule rezultă că ar fi necesară suma de zece milioane de euro pentru reconstrucţia căii ferate, repararea furnalului, cumpărarea de vagoane şi locomotive. Se aşteaptă deschiderea liniilor de finanţare disponibile pentru perioada 2014-2020, pentru ca Uniunea Europeană să faciliteze refacerea a ceea ce, pînă în 2009, a fost sistematic distrus de iresponsabilitatea *made in Romania*.

***Alexandru Gruian** este dr. în filologie, director al Centrului Cultural din Deva. Cea mai recentă carte publicată:* F. Brunea-Fox – Reporterul cu ochi multiplu.

Mircea VASILESCU

Cum se poate în „ţara lui nu se poate“

Am aflat tîrziu despre responsabilitatea socială a companiilor. Aşa cum noi toţi, cei care „avem o anumită vîrstă“ şi ne-am format în timpul comunismului, am aflat tîrziu despre tot felul de lucruri importante într-o societate democratică. M-am apucat să citesc cîte ceva despre CSR şi apoi să urmăresc ce se întîmplă în acest domeniu în România. De la o vreme, mi se pare că s-a făcut un mare pas înainte şi că, încet-încet, normalitatea îşi arată faţa şi pe la noi.

În alte părţi, normalitatea e instalată de mult. Există mari festivaluri care au drept parteneri, de ani de zile, anumite companii; există mari muzee sprijinite, de decenii, de aceleaşi firme (astfel încît pentru iubitorii de artă legăturile dintre muzee şi companiile respective au devenit indisolubile); există proiecte cu impact social sau educaţional finanţate sistematic de fundaţii care poartă numele unor mărci comerciale arhicunoscute. Nimeni nu se miră: la urma urmei, ideea că o mare companie întoarce către comunitate o parte din beneficii e acceptată ca firească, de la sine înţeleasă într-o societate care se respectă. În România, politicile de responsabilitate socială au început să prindă contur datorită firmelor multinaţionale (al căror exemplu a fost urmat apoi şi de firme româneşti), dar sînt privite în continuare cu o anume neîncredere: „ăştia au interese“, „ce urmăresc, de fapt?“, „vor să-şi facă reclamă şi să se pună în fason“. Asemenea reacţii apar încă foarte des.

Petrom a făcut marele pas înainte, prin consecvenţă şi coerenţă. Mulţi se vor fi întrebat, cînd au văzut la televizor îndelung difuzatele spoturi cu Ţara lui Andrei, ce-o fi cu „ţara asta“. În timp, s-a văzut că este vorba despre un proiect pe termen lung, gîndit şi articulat, care începe să dea rezultate. Şi nu este vorba doar de o campanie de comunicare despre „se poate“, „o ţară mai bună în fiecare zi“, „impact social“, „soluţii originale“, „protejarea mediului şi a resurselor“, „români cu iniţiativă“, „voluntariat“ şi „implicare“. E mai mult decît atît. Pe site-ul www.taraluiandrei.ro apar oamenii care au beneficiat de finanţări în cadrul competiţiei „Idei din Ţara lui Andrei“, cu poveştile lor. Au avut idei de pe urma cărora nu doar ei, ci şi comunităţile în care trăiesc au de cîştigat. Susţinînd afaceri sociale, Petrom îi ajută pe oamenii cu iniţiativă să depăşească dificultăţile (într-o ţară în care birocraţia şi piedicile de tot felul îi descurajează adesea pe cei care vor să facă într-adevăr ceva) şi să-şi pună în practică ideile. Exemplele de succes sînt numeroase şi interesante prin diversitatea lor: la Spanţov e valorificat meşteşugul tradiţional al rudarilor; la Iaşi, o asociaţie confecţionează genţi, portofele şi huse pentru laptopuri, din materiale reciclabile; la Ovidiu, o bibliotecară a propus dotarea laboratorului de patiserie al unui liceu cu utilaje care să-i ajute pe elevi să înveţe o meserie; la Rîmnicu Sărat, cîţiva voluntari îşi dedică o parte din timp persoanelor vîrstnice etc. Proiecte de acest fel mai fac şi alte organizaţii. Dar „Idei din Ţara lui Andrei“ se distinge prin cîteva lucruri în plus: viziunea pe termen lung, susţinerea integrată a proiectelor şi consecvenţa. Aşa încît schimbarea nu are loc doar „pe bucăţi“, ci este diseminată în timp, transformînd atitudini şi mentalităţi. De peste 20 de ani, peisajul public românesc e dominat de lamentaţii privind „dificultatea de a schimba mentalităţile“, de fatalism mioritic şi de „excepţionalism“ negativ („la noi nu se poate ca la alţii“). Ceea ce demonstrează aceste proiecte e faptul că „se poate“ este o realitate mult mai la îndemînă decît se crede îndeobşte. Sigur, se va spune (sau se va cîrti) că „Petrom îşi permite să susţină asemenea proiecte, pentru că are bani“. E adevărat, dar ideea principală mi se pare că trebuie privită „viţăvercea“ (vorba lui Caragiale): e important că banii unei mari companii sînt orientaţi spre aşa ceva. Schimbarea de mentalitate, pentru care unii luptă „cu vorba“, are loc sub ochii noştri, cu fapta. Iar cel mai interesant efect al acestor proiecte este acela că sînt puşi în valoare oamenii, indivizii care contează pentru comunităţile lor. Cine are o idee sau o iniţiativă participă la o competiţie şi poate cîştiga o finanţare pentru a-şi pune în practică proiectul. Şi, întrucît nici la capitolul „spirit de competiţie“ nu stăm prea bine, stimularea unui concurs bazat pe criterii de evaluare e şi ea semnificativă.

© L. Muntean

Merită să luăm aminte, fără emfază şi fără prejudecăţi, la situaţiile care arată că „se poate“.

E în plină desfăşurare înscrierea la „Idei din Ţara lui Andrei“. Aşa încît vom publica, în săptămînile următoare, pe dilemaveche.ro, poveştile unor oameni ale căror proiecte au prins deja contur şi funcţionează, cu efect asupra îmbunătăţirii condiţiilor de viaţă din comunităţile în care trăiesc. La urma urmei, susţinerea unor asemenea proiecte înseamnă încă un pas spre normalitate şi, mai ales, un dram de încredere în plus. Căci, probabil, la capitolul „încredere“ – în ceilalţi şi în noi înşine – stăm cel mai prost. Merită să luăm aminte, fără emfază şi fără prejudecăţi, la situaţiile care arată că „se poate“.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Intelectuali în lumea lui Gâdea (II)

M-am întîlnit de multe ori cu spaima, cu sentimentul incandescent al urgenţei ori cu isteria sufocantă. Mi s-a spus, adesea, că sîntem pe marginea prăpastiei, la jumătate de pas de abis şi că felul în care cred că trebuie să răspund(em) este inadecvat. De aceea, nu m-ar mira să aud că sugestia mea din finalul articolului de săptămîna trecută a stîrnit exasperări. Ziceam acolo că singura atitudine care se poate opune mizeriei agresive de gen Gâdea este bunul-simţ şi, după o expresie a lui W. James, varianta lui dansantă, umorul. „Nu vezi, domnule, că ăştia ne omoară şi tu îi dai înainte cu bunul-simţ şi umorul!“ mi s-a strigat de multe ori în ultimii ani. Prima constatare (de bun-simţ?) pe care pot să o fac este că nimeni nu ne-a omorît. A doua este că anume în această stare mentală se originează răul: convingerea că sîntem într-o bătălie pe viaţă şi pe moarte în care viaţa şi moartea sînt luate la propriu. Trecînd prin destule asemenea momente, în care mulţi oameni strigau panicaţi că totul se prăbuşeşte şi (îmi) reproşau că fac(em) figura celor care vorbeau despre sexul îngerilor în Sfînta Sofia, în timp ce zidurile Constantinopolului cădeau sub furia cuceritoare a necredincioşilor, vă rog să-mi acordaţi micul şi nesemnificativul privilegiu al experienţei – măcar atît. Din interiorul acestei experienţe, pledez în continuare pentru soluţia de a răspunde cu bun-simţ şi umor, violenţei abjecte. Cu cît sînt ei mai grobieni, cu atît trebuie să fim noi mai eleganţi, cu cît sînt ei mai obraznici, cu atît trebuie să fim noi mai decenţi, cu cît viscerele lor sînt mai spasmotice, cu atît umorul nostru trebuie să fie mai briant.

Să gîndim prin excludere. Cînd se săvîrşeşte la adresa ta o mizerie în genul Antena 3, ce ai putea să faci? Teoretic, ai trei variante. Prima: să ignori. De acord, nu este o soluţie de lungă durată. Ei insistă şi, la un moment dat, trebuie să replici.

A doua: să le răspunzi pe măsură, să intri în competiţie cu ei, să fii mai tare decît ei. Dau ei de pămînt cu tine, dai şi tu de pămînt cu ei. Te înjură ei, îi înjuri şi tu. Te scuipă, îi scuipi. Te lovesc murdar, loveşti murdar. Te iei la cafteală cu ei. E o variantă – pentru cei care cred că pot fi mai mizerabili decît sînt ei. Precizez – e o variantă care are unele avantaje dovedite de istorie. Problema acestei variante nu este aceea că s-ar putea să nu poţi să fii mai mult decît ei, ci aceea că, după ce cîştigi confruntarea, constaţi că preţul plătit a fost prea mare: ai ajuns exact ca cei pe care îi deteşti.

Nu merită să-ţi strici „karma“ pentru nişte derbedei.

A treia variantă: să le replici decent, din interiorul bunului-simţ, folosind umorul (nu umoarea!) în toate spectrele sale (ironie, sarcasm etc.).

Aceste trei tipuri de atitudine corespund, de fapt, unor structuri diferite de personalitate. Dacă eşti, de felul tău, senin, placid şi superior, sigur pe tine şi poţi trăi doar cu ochii la cer, nu merită să-ţi strici „karma“ pentru nişte derbedei. Totul e să te ţină balamalele! Dacă eşti un tip coleric, polemic, confruntaţional, ai nevoie de adrenalina scandalului ca fumătorul împătimit de ţigară, atunci soluţia este să te arunci pe ei. Dau ei, dai şi tu. Strădania unică trebuie să fie să dai mai tare. Singurul lucru predictibil din acest scenariu în care zboară pumnii în toate părţile este lunga sa durată. Şi în acest caz, totul e să te ţină balamalele! Dar, după cum intuiesc eu, mai toţi cei care citesc acest colţ de pagină nu sînt nici genul cu totul intangibil, plutitor la altitudini dincolo de alonja tunurilor cu rahat al Antenei 3, dar nici genul Badea pe invers. Aşadar, sînt(em) genul de oameni care preferăm replica inteligentă şi civilizată, în faţa brutalităţii. Replica de bun-simţ nu pare, la prima vedere cel puţin, adecvată atacului abject, dar ea este adecvată celui atacat, celui care dă replica. Este infinit mai important să păstrezi adecvarea cu tine însuţi, decît să faci tot ce poţi ca să fii adecvat lui Gâdea. Undeva, în profund, adevărata încercare a cuiva care ajunge ţinta unor Gâdea – Badea este să-şi păstreze sănătatea interioară, igiena sufletească şi echilibrul lăuntric în faţa unei agresiuni brutale. Aşadar, este, din toate punctele de vedere, bine să îi replici lui Gâdea aşa cum eşti tu, nu aşa cum e el!

Mai e ceva important de spus, în context. Nu speraţi la nici un ajutor din partea instituţiilor publice! Nu pentru că ar fi neputincioase. Că nu sînt. Au la îndemînă întregul instrumentar legal ca să ne protejeze de asemenea mizerii. Dacă vor, pot opri mizeria din presa televizuală imediat. Motivul real pentru care nu o fac este că, pe fond, în sufleţelul lor, cei care concretizează instituţia care trebuie să te apere de Gâdea îl plac pe Gâdea. Iar motivul strategic este că, fiind instituţii politizate, acestea înţeleg rostul tactic al tunurilor de dejecţii în „lupta“ cu cine o fi. Acum – cu Băsescu. Mîine – cu altul. Prin urmare, din punctul de vedere al eventualei protecţii de care societatea ar trebui să se bucure din partea instituţiilor sale în privinţa abjecţiei de la televizor, cetăţenii trebuie să ştie că se află în plin Vest sălbatic. Dacă nu se protejează ei singuri, nu-i protejează nimeni! Există, firește, şi varianta chemării în judecată. O recomand şi pe ea, cu menţiunea că e nevoie de avocaţi buni şi de îndelungată răbdare.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Neo-NATO-logia

„*Capabilities, partnerships, Afghanistan*" – asta e tot ce ţi se spune, la foc automat, dacă întrebi oficialii NATO care sînt priorităţile imediate ale alianţei. *Capabilities* – adică mai multe arme: avioane, elicoptere, fregate, grenade, mine, rachete, tunuri, tancuri, varii componente logistice (baze de antrenament, aparatură de realimentare pe parcursul misiunii, spitale de campanie). De ani de zile, Statele Unite insistă ca membrii europeni ai alianţei să aloce mai mulţi bani bugetelor de apărare. Toată lumea înţelege greutăţile aduse de criza economică şi pricepe că acest gen de cheltuieli nu este defel popular în nici o ţară europeană. Aşadar, greul operaţiunilor de-a lungul şi de-a latul planetei a rămas mai degrabă pe epoleţii yankei ai uniformelor NATO. Europenii, simţindu-se mai în siguranţă, trăind visul unei securităţi aparent veşnice, avînd armate naţionale mîndre-n toate cele, politici externe şi interese economice diverse, s-au tot codit să îşi mărească arsenalele. Aşa a apărut conceptul de *smart defense* (se traduce prin „apărare deşteaptă"). Adică mai multe ţări pun laolaltă nişte bănuţi şi cumpără împreună nişte *capabilities* pe care le folosesc... tot împreună.

Parteneriatele reprezintă genul de acorduri cu state nonmembre care, prin toate colţurile lumii, pot ajuta cu una, cu alta (în general, cu logistica) statele membre, în caz de nevoie. E bine să ai cît mai multe asemenea parteneriate pe lîngă casă. Aduci ţări vecine alianţei spre o atitudine mai degrabă amicală decît ostilă, mai economiseşti cîte ceva din numitele *capabilities* şi poţi folosi experienţa regională a partenerilor, în caz de conflict. Acum, NATO are 41 de parteneri (state sau organizaţii) şi beneficiază de aproximativ 5000 de militari de-ai lor în zonele de luptă.

Cît priveşte Afghanistanul, preocuparea NATO este lesne de înţeles. Într-un fel sau altul, e timpul să se încheie angajarea militară pe teren, în urma unui acord bilateral semnat cu autorităţile de la Kabul. Hamid Karzai, însă, trage de timp, negociază abil şi are tot soiul de solicitări greu de înghiţit de către occidentali. Au fost date ultimatumuri, s-au stabilit numeroase date-limită, toate au fost depăşite.

Tare mă tem că Putin a dat serios de lucru strategilor din NATO. Nici unul dintre cele trei obiective nu se mai poate menţine în parametrii stabiliţi ca pentru un summit ordinar. Una este să planifici achiziţia de *capabilities* pentru un conflict asimetric (lovituri aeriene, plus nişte echipe mici şi eficace de *killer*-i tăcuţi, la sol), şi alta e să urmăreşti pe radarele din AWACS (avioanele alea cu pălărie care detectează şi musca de pe teritoriul supravegheat) mişcări de divizii ruseşti de blindate la graniţa Ucrainei. Evident, şi la capitolul Parteneriate trebuie serios reevaluată situaţia. Nu de alta, dar însăşi Rusia beneficiază de un statut special în acest sistem de aranjamente multilaterale. Iar distinsul domn Kharzai ştie deja, de cînd cu „problema Crimeei", că americanii ar trebui să semneze acordul mai repede decît doreau acum două-trei luni, aşa că poziţia de negociere a domniei sale pare ceva mai stabilă decît înainte.

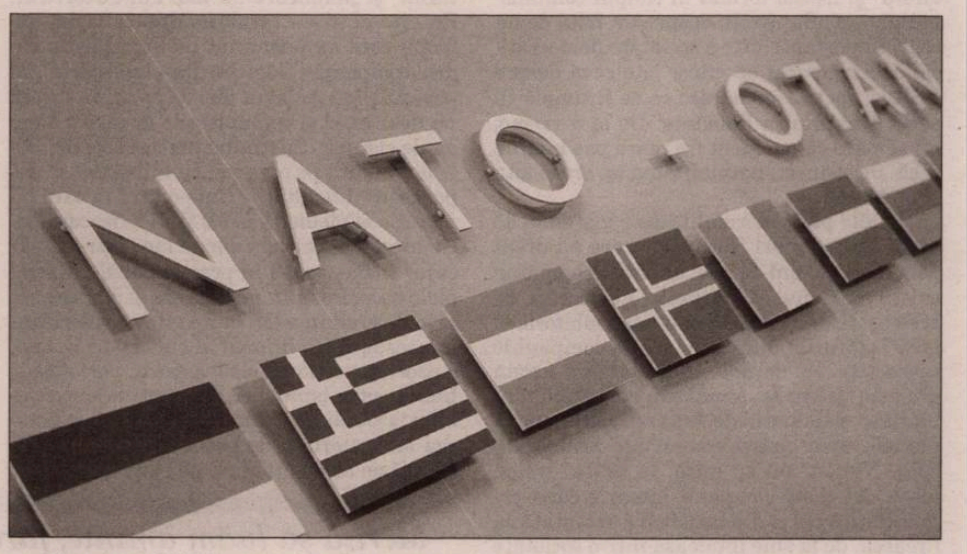

Mă tem că NATO nu are de schimbat numai agenda viitorului summit. După decenii de extindere şi de conflicte asimetrice, pare-se că începe să se vorbească despre un „nou NATO": unul care, de fapt, s-ar întoarce cumva în timp, la perioada Războiului Rece, cu state mari ostile, dispunînd de *capabilities* convenţionale şi nucleare, în cantităţi uriaşe.

Vestea proastă este că o asemenea redefinire durează. NATO este o instituţie uriaşă, nevoită să servească interesele (incredibil de diverse) ale statelor membre. „Aş prefera să negociem cu ruşii la masă, decît noi între noi, ar fi mult mai uşor" – îmi spunea un oficial.

Vestea bună este că Rusia exportă materii prime, pentru a cumpăra arme din Occident (de tipul sistemului Mistral, contractat cu francezii). Aşa fac şi ţările africane care nu au tehnologie avansată: vînd diamante şi cumpără mitraliere. Ele nu pot fi considerate ca reprezentînd o ameninţare pentru vînzători. E drept, între Congo, Sudan, Ruanda şi Rusia este o diferenţă de scară. Mare...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

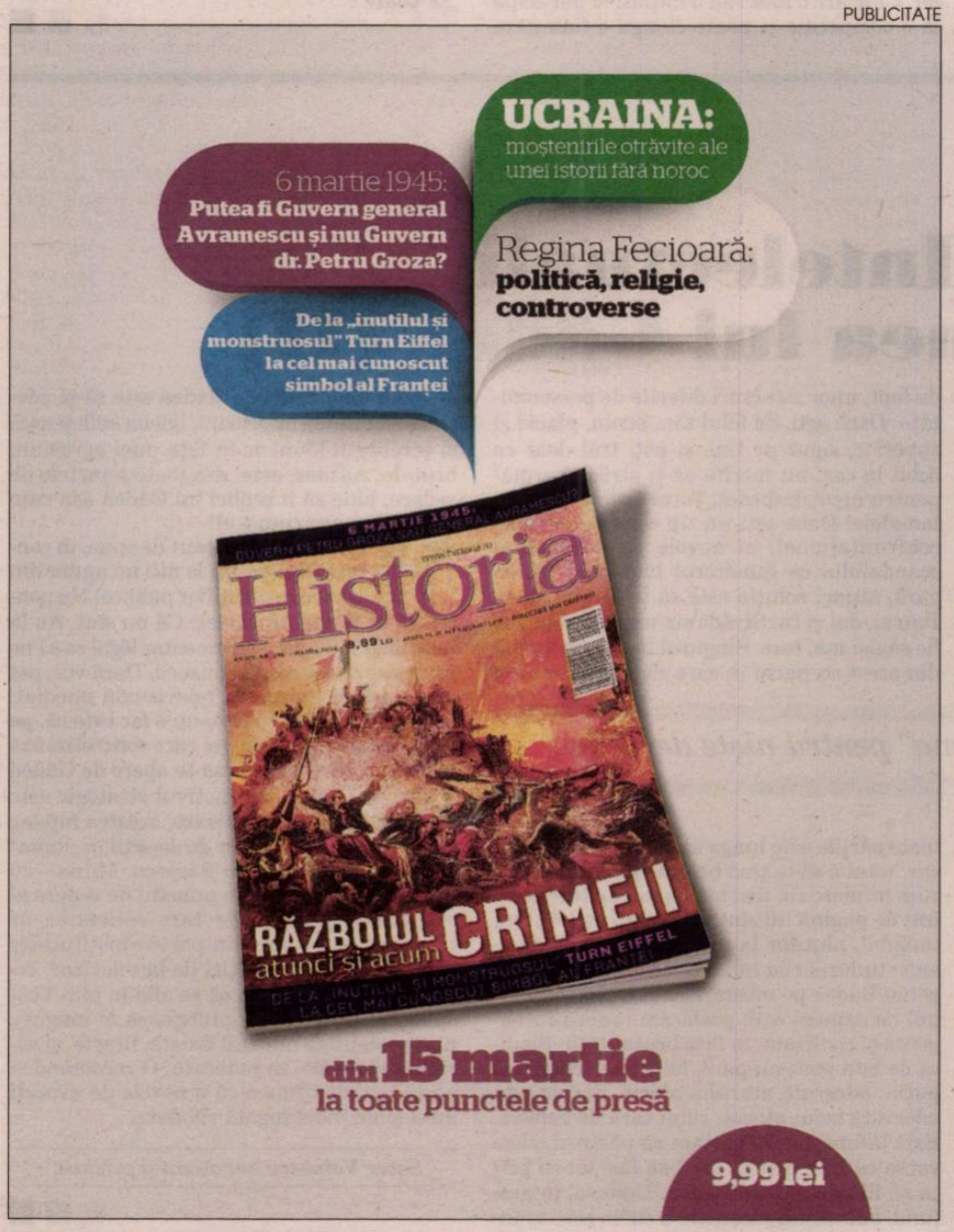

PUBLICITATE

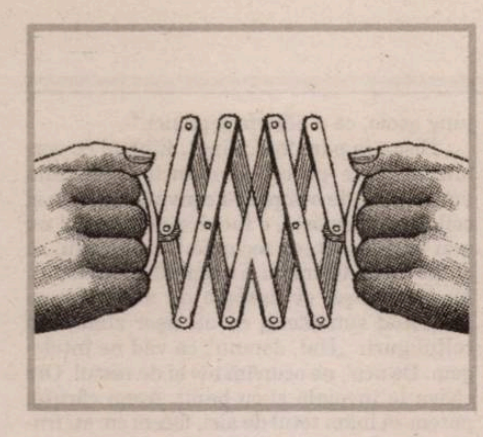

Ana Maria SANDU

oameni de **treabă**

„Discursul opozanţilor regimului lui Putin nu se aude“

– interviu cu Anton BREINER –

Prinşi în vîltoarea evenimentelor recente, cînd îngrijorările politice mondiale au legătură cu ce se întîmplă în Ucraina şi cu mişcările pe care le face Putin, am stat de vorbă cu Anton Breiner, lector dr. la Catedra de limba rusă a Universităţii Bucureşti. Nu despre literatura rusă, aşa cum ar fi fost firesc, ci – pentru că vremurile sînt tulburi – despre starea de fapt din Rusia. L-am întrebat care este discursul oficial, dacă vocile opoziţiei şi ale intelectualilor se aud în presă, care sînt disidenţii cei mai vizibili ai sistemului şi, mai ales, ce se întîmplă cu mass-media rusească.

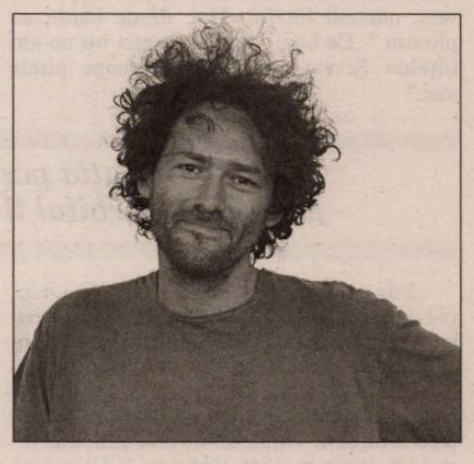

Subiectul principal în momentul acesta, în lume, e Rusia şi mişcările pe care le face. Ce gen de discuţii aveţi cu studenţii dvs.? Bănuiesc că nu vorbiţi la cursuri doar despre literatură...

Aceleaşi discuţii şi discursuri în spaţiul public, care se aud astăzi, se auzeau şi în secolul al XIX-lea. De asta le spun studenţilor: „Uite, de-aia e important să înţelegem istoria literaturii, pentru că lucrurile astea se explică.“ E un motiv în plus pentru a nu vedea literatura doar ca o sursă de plăcere, ci ca un mod de a înţelege ce se întîmplă cu o societate şi cu felul în care scriitorii reacţionează la ce se întîmplă.

Întreg secolul al XIX-lea, în toată Europa, e un secol de construcţie identitară. Asta e adevărat şi pentru Rusia. Pe de o parte: cine sîntem noi ca ruşi, cine sîntem noi în raport cu Occidentul (sîntem mai degrabă europeni sau sîntem mai degrabă asiatici), sîntem mai degrabă o insulă şi trebuie să rămînem aşa, avem o spiritualitate şi o identitate culturală inferioară sau superioară? Asta vine cumva în paralel cu dezbaterile care au existat şi în România în perioada interbelică. Sîntem o cultură minoră sau majoră? Sîntem o cultură majoră, dacă noi ne definim prin faptul că ajungem să copiem Occidentul – da, dar uite că îl copiem atît de bine, încît ajunge Occidentul să ne copieze pe noi. Altă componentă identitară are de-a face cu faptul că Rusia, din secolul al XVIII-lea, devine un imperiu şi trebuie să integreze cumva noile popoare şi teritorii într-un întreg, lucru pe care a reuşit să-l facă, mai mult sau mai puţin. Şi atunci, nu e doar o identitate naţională, ci una imperială, care se construieşte şi care duce, în secolul al XIX-lea, la definirea unei politici externe extrem de clare, care are la bază, printre altele, doctrina panslavismului. Iar această doctrină politică este apoi asimilată de Uniunea Sovietică şi este cumva continuată de ceea ce vedem acum.

Apoi, noi, ruşii, sîntem ortodocşi, trebuie să ne sprijinim fraţii ortodocşi, avem acest mesianism rusesc – destul de vechi, de altfel –, care se cristalizează în secolul al XIX-lea. Tot atunci se cristalizează foarte clar şi cele două poziţii – prooccidentală şi slavofilă, care suferă modificări pe parcursul secolului al XX-lea, dar rămîn cei doi poli ai identităţii ruseşti chiar şi acum.

Situaţia din Ucraina şi invazia din Crimeea sînt două momente importante şi cu mize geopolitice extrem de mari. Cum se văd lucrurile dinspre Rusia?

Moscova e cel mai mare oraş din Rusia – 12 milioane de locuitori. 50.000 de oameni care au ieşit să protesteze împotriva invaziei din Crimeea sînt puţini. Maidanul din Ucraina, chiar cu Ianucovici încă la putere, reuşea să adune 100.000 şi peste, şi asta încă nu a dus la dărîmarea regimului – la asta s-a ajuns abia după înfruntările cu forţele speciale. În Rusia, în primul rînd, mitingul e sancţionat. În al doilea rînd, politic, oamenii care vin la acel miting sînt extrem de fragmentaţi şi divergenţi. Înainte să intervină Rusia, vorbeam cu nişte prieteni despre cum o să evolueze Crimeea. Ei sînt acum în situaţia în care partidul regiunilor, care este prorus, a cedat puterea opoziţiei proeuropene, dar ca susţinere a populaţiei, încă sînt majoritari. Şi este exact în oglindă cu situaţia din Republica Moldova, unde în '90 a venit la putere o coaliţie de dreapta, proeuropeană şi, după un mandat, a pierdut alegerile în favoarea comuniştilor, care iarăşi au schimbat macazul, şi a durat puterea comunistă încă aproape zece ani, pînă cînd opoziţia din Moldova proeuropeană a reuşit să se unească. Cred că ucrainenilor o să le fie foarte greu să facă asta şi cred că în Rusia e foarte greu să se schimbe ceva pînă nu se unesc forţele de opoziţie, lucru care în momentul de faţă e aproape imposibil.

Care e starea de spirit între intelectualii ruşi în aceste momente, se aude discursul lor?

Problema e că discursul intelectualilor şi al opozanţilor regimului variază de la moderat la puternic contestatar, însă nu se aude, şi acest lucru e cel care contează. Întreaga mass-media e în mîinile puterii. Pînă de curînd, chiar şi mass-media din mîinile puterii avea un anumit grad de libertate – cel mai puternic şi mai cunoscut post de radio din Moscova avea un redactor moderat, care intervenea şi dădea un ton de centru. Cu toate astea, acest centrism a devenit incomod şi, cum postul de radio e proprietatea Gazpromului, a existat o puternică presiune ca acesta să fie schimbat. Nu s-a întîmplat, dar presiunile au existat şi independenţa editorială a postului este pusă sub un mare semn de întrebare. E vorba de Ekho Moskvy (Ecoul Moscovei). Celui mai vizitat portal de ştiri de pe Internet, Lenta.ru, i-a fost schimbat redactorul-şef, întreaga redacţie a demisionat în bloc şi asta pentru că decizia de schimbare, pornită de la o atenţionare a regimului în legătură cu reportajele despre Ucraina, a venit de la proprietar, care e unul dintre marii oligarhi ai Rusiei. Postul de televiziune de opoziţie, tvrain.ru, a fost şi el „închis“, adică a fost oprit de toate companiile de cablu, dar mai poate fi văzut pe Internet, fiind cumva semiindependent. Blogurile opozanţilor proeminenţi ai puterii sînt declarate indezirabile şi, automat, toţi providerii blochează accesul la ele. Asta se întîmplă în mod curent – de curînd a fost închis blogul lui Navalny (navalny.livejournal.com), al lui Kasparov (kasparov.ru). Ziarul *Ezhednevnyj Zhurnal* (www.ej.ru) a fost şi el declarat indezirabil şi trecut pe lista neagră. Pretextul: i s-a luat un interviu unui politician de dreapta din Ucraina, care e considerat duşman. Iar interviul e, implicit, un act de trădare.

Există în presa rusească atitudini critice la adresa situaţiei din Ucraina, dar majoritatea repetă poziţia occidentală – poţi să le vezi în unele ziare ruseşti de opoziţie, care, însă, nu mai sînt accesibile de pe teritoriul Rusiei. Nu există un discurs unitar şi clar referitor la de ce nu trebuie invadată Ucraina. Sînt site-uri care fac analize economice şi spun că, din punct de vedere economic, e un lucru prost. Sînt alţii care spun că, or să vină europenii şi americanii şi or să ne pedepsească, o să suferim din cauza unor ambiţii absurde ale lui Putin. Dar nimeni nu spune că e rău să invadăm Ucraina pentru că nu avem nici un interes să facem asta. Asta pentru că atitudinea ruşilor faţă de Ucraina a fost şi e inculcată de foarte mult timp. Ruşii din Ucraina sînt fraţii noştri, trebuie să avem grijă de ei. Dincolo de orice propagandă, majoritatea ruşilor susţin acţiunile guvernului. Rating-ul lui Putin este, în ultimul timp, la cele mai înalte cote din întregul mandat, la toate categoriile demografice.

Se vorbeşte despre un al Treilea Război Mondial? Unde vor duce toate aceste acţiuni?

Puterile occidentale nu-şi doresc un război, nu-şi doreau asta, probabil, nici în anii '39-'40 şi au mers atît de departe încercînd să-l împace pe Hitler tocmai ca să nu se ajungă la un război, acceptînd chiar ocuparea Cehoslovaciei şi partajarea Poloniei. Cred că nici Rusia nu-şi doreşte un război, pentru că economic nu e sustenabil şi nu are nimic de cîştigat dintr-un război. Persoanele importante din Rusia au conturi în bănci elveţiene, case pe Coasta de Azur, au copii care învaţă în America – pentru ei, e clar că asta e lumea civilizată. Ei au nevoie de un popor rus supus, controlabil, ca să-şi poată păstra privilegiile.

„Dacă spui vreo prostie, rămîi fără bani.“

Am văzut în ultimii ani mai multe filme documentare foarte critice la adresa lui Putin. Sînt făcute cu voie de la stăpînire?

Cred că e foarte relevant faptul că în Rusia ele nu sînt văzute la nici un festival şi la nici un cinematograf. Totul se întîmplă cu voie de la stăpînire pentru că există, la un moment dat, nevoia de un debuşeu şi cred că autorităţile ruseşti sînt conştiente de asta. Urma să fie proiectat, acum vreo lună şi jumătate, un film despre Pussy Riot, la Centrul Cultural Gogol din Moscova, şi un politician de al doilea sau al treilea rang a spus: „dacă faceţi asta, noi vă tăiem finanţarea“ – şi Centrul a cedat. Deşi la conducerea Centrului este un intelectual integru, Kirill Serebrennikov (regizor de teatru şi film), care a făcut la vremea sa spectacole de opoziţie, dar, în condiţiile astea, omul a cedat. Ar fi putut să spună „ne descurcăm fără finanţarea voastră“.

Cine sînt cei care contestă regimul Putin?

Revoluţia de la 1917 a fost făcută de nişte intelectuali care au reuşit să-i mobilizeze pe oamenii simpli. Acum, cei care ar vrea să facă o revoluţie împotriva lui Putin sînt nişte hipsteri. Sînt nişte oameni care trăiesc bine, noua clasă de mijloc care începe să apară, care financiar o duce bine, dar nu e mulţumită de nerespectarea drepturilor.

Navalny a făcut un an de studii în America, cu o bursă la Yale, e de profesie jurist şi a început să ţină un blog pe care să demaşte corupţia din Rusia. A avut cîteva anchete explozive, cu care a atras atenţia, şi de vreo patru ani a crescut pînă la a ajunge să fie considerat vocea numărul 1 din opoziţie. Fiind în Rusia, imediat după ce a început să fie perceput de către putere ca fiind un pericol, i s-au intentat multiple procese – unul l-a pierdut deja. Navalny a publicat toate probele pe site şi, din cîte am putut să-mi dau seama, condamnările au fost absurde – comandate politic. În condiţiile astea, el trebuia să ajungă la închisoare. Dar el îşi depusese, anul trecut, candidatura la primăria din Moscova. În alegeri mai erau şi alţi candidaţi în afară de cel al puterii, dar acesta a vrut să-l aibă pe Navalny ca oponent, ca să-i ofere legitimitate. Motiv pentru care, după ce a primit condamnarea, procurorii l-au scos din închisoare, au făcut recurs să fie liber, deşi ei nu ceruseră asta în primă fază. L-au lăsat să candideze. Oficial, a luat 27% din voturi, iar candidatul puterii a cîştigat din primul tur de scrutin cu aproape 52% – după toate probabilităţile, cu nişte voturi măsluite, ca să nu se ajungă la turul doi.

În staff-ul de campanie al lui Navalny e un personaj, Maksim Kaţ, care, la începutul anilor 2000, şi-a făcut o afacere, o platformă online de poker, cîştigase nişte bani. Îşi dă seama că nu e normal ce se întîmplă în Rusia, călătoreşte în străinătate, compară şi începe să se implice politic. Nu numai că se implică, ci îşi depune candidatura la alegerile pentru Consiliul local şi devine consilier în Moscova. Şi începe să lucreze efectiv pentru alegătorii lui – o poveste incredibilă, un om care are o viaţă bună şi intră în politică independent, doar ca să schimbe sistemul.

Totul pe fondul unor relaxări şi deschideri. Acum începe un moment de strîngere a şuruburilor în Rusia. E un caz simptomatic, de curînd e un proces împotriva unor manifestanţi de la o demonstraţie, care au fost puşi sub acuzare pentru tulburarea liniştii publice şi care au primit condamnări de ani de zile. Navalny s-a dus acolo, în mulţime, să asiste la hotărîrea verdictului, e filmată scena în care vin poliţiştii să-l aresteze. El a fost acuzat că a strigat lozinci, că s-a opus arestului, dar din filmare se vede clar că el nu face nimic toate astea. Dar şi la primul proces, şi la apel, el a fost judecat şi condamnat la plata unei amenzi de 10.000 de ruble, şi asta, implicit, dă statului posibilitatea să îi transforme pedeapsa veche – care fusese pînă la urmă cu suspendare – în pedeapsă cu executare. Pînă una-alta, el e în arest la domiciliu.

Ce fel de discurs se practică în mass-media rusească?

În principiu, toate posturile naţionale de televiziune sînt subordonate statului, iar postul principal e condus de Dimitry Kiselyov, unul dintre prezentatorii principali ai postului, care de curînd a fost numit şeful agenţiei de ştiri Russia Today. El e un tip pe la vreo 60 de ani, un fel de Mihai Gâdea, foarte uleios şi extrem de dur cu orice înseamnă opoziţie. E vorba despre o continuă propagandă.

Rusia funcţionează ca un sistem care nu trebuie să aibă neapărat un păpuşar. Pur şi simplu, lucrurile se întîmplă pentru că oamenii sînt conformişti. De asta se plîngea cineva într-o publicaţie recentă, de opoziţie – ce fac intelectualii noştri? Au şi ei circumstanţe personale, familie, copii, salariu, funcţie – pentru că în Rusia toate astea sînt de stat, toţi banii vin de la stat. Dacă spui vreo prostie, rămîi fără bani, nici nu trebuie să te bage cineva la închisoare.

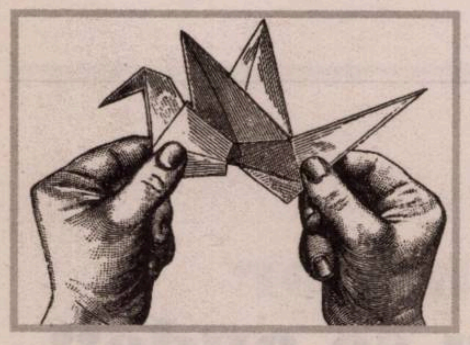

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Un car cu boi

Liziera pădurii e învăluită în ceaţă... sau poate e fum. Localnicii încă obişnuiesc să dea foc crengilor uscate care rămîn din tunderea de primăvară a copacilor, crengile mai mici care nu-s bune de pus în sobă. Întreg satul miroase a fum şi a bălegar, dar nu la fel ca toamna. În nări se mai strecoară şi un iz proaspăt de verde, dătător de aripi. Mugurii înverzesc. Ca un adevărat scandal, forsythia izbucneşte galbenă pe lîngă cîte un gard de lemn. Oamenii robotesc prin gospodăriile colorate, cu treburile de la începutul primăverii.

Amicul meu inginer vrea să-i plătească pe oamenii care i-au defrişat terenul. A crescut acolo o mulţime de roşcovi sălbatici cu ţepi şi a angajat nişte oameni să-i taie, să separe tulpinile bune de foc, să le adune într-un loc şi să ducă de acolo restul crengilor, după care să vină cu un tractor, să scoată rădăcinile. L-au avertizat vecinii că, dacă nu scoate şi rădăcinile, roşcovii ăia vor tot învia şi vor creşte întruna, dîndu-i de furcă. Muncitorii au fost angajaţi printr-un intermediar şi amicul meu a aflat că nu e prea uşor de discutat cu ei.

Sînt doi oameni în vîrstă, cu părul alb şi ten închis la culoare. Spus mai de-a dreptul: doi ţigani bătrîni.

„Matale eşti popietauu?“ îl întreabă cel ce pare şeful, în timp ce tremură din toate încheieturile. Miroase a băutură şi cînd deschide gura nu i se văd decît vreo doi dinţi, parcă uitaţi într-o baltă de salivă. „Eu sînt“, răspunde amicul, „cît mai aveţi pînă terminaţi?“ „Păi, zîtem gata“, zice şeful. „Cum să fiţi gata, că văd că nici măcar tulpinile nu le-aţi tăiat.“ „Zîtem gata, şefu', am muncit două zile aicea. A rupt şi lanţu' la drujbă prostu' ăsta. Ne-am dus după lanţ. Vai de noi, nu ne vezi, oameni bîtrîni. Hai, dă-ne banii, să plecăm.“ „Ce bani, omule, că nici nu ne-am înţeles. Şi voi n-aţi făcut aproape nimic aici.“

Discuţia pare fără sfîrşit.
Efortul cu vorbitul îl bate pe cel al muncii.

„Păi, nu vrei să ne dai banii?“ „Vi-i dau, vi-i dau, dar la sfîrşit, întîi să terminaţi treaba, să curăţaţi locul“, zice amicul, privind încîlceala de ramuri cu ţepi şi tulpini tăiate, care, ca nişte maţe de dinozaur, fac din terenul lui un teritoriu de nepătruns. „Curăţatu' e altceva. Nouă dă-ne trei milioane juma' pă ce-am muncit pînă acu'.“ „Cum o să vă dau atîta?!“ exclamă amicul tot mai indignat. „Vă dau trei milioane după ce şi curăţaţi. Cît timp vă mai ia să faceţi totul?“ „Bre, am muncit două zile întregi, bre. Dă-ne banii, că sîntem oameni bîtrîni....'te la mine cum arăt, că abia mă mai ţiu pă picioare.“ Omul are un bandaj mare la o mînă, e slab ca o cracă uscată şi tremură întruna. Celălalt stă mai departe şi nu vrea să ia parte la discuţie. Amicul evaluează puţin situaţia: „Uite ce e“, zice, „vă dau un milion şi jumătate dacă tăiaţi şi copacii ăştia trei care mai sînt în picioare şi vedem pe urmă cum facem cu restul.“

Ţiganul parcă ia foc. Îşi scoate pălăria şi dă cu ea de pămînt, mormăind o înjurătură. „Păi, asta e muncă de un milion juma'? După ce că ni se şi rupse lanţu' la drujbă?...'te şi mata ce mărăcini sînt aici? Nici la o fămeie care-ţi face curat două zile nu-i dai aşa puţin.“ „Da' voi n-aţi avut treabă cu mărăcinii, aţi tăiat vreo cîteva tulpini şi atît. Eu făceam lucrul ăsta într-o jumătate de oră. Cum să ceri atîta pe aşa o muncă?“ „N-auzi, domnu', că noi am muncit aici două zile? Dă-ne banii pă două zile.“ „Treaba voastră cît aţi stat, asta e muncă de o maximum o oră.“ „Cum să fie, bre, o oră, sîntem oameni bîtrîni. Un milion şapte sute şi plecăm. Hai, să nu ne fie cu păcat.“ „Bine, un milion şapte sute, să scap de voi. Dar tăiaţi şi copacii ăia trei care au mai rămas.“ „Dă-ne banii şi vorbim.“ „Tăiaţi copacii şi vă dau banii.“ Celălalt se apropie şi se uită îngrijorat la confratele lui. „Bă, Marinică, ţi-am zis io că omul n-o să ne dea banii? Am stat două zile aici pă vorba ta.“

„Dă-mi mie drujba că-i tai eu şi pe urmă vă dau banii“, le spune amicul tot mai enervat. „Nu-ţi dau drujba că trebuie pornire la ea. Las, că tai io“, zice al doilea moşneag. Se duce şi mai taie un arbust. „Hai, hai, şi pe ceilalţi doi“, strigă amicul. „Care ceilalţi doi?“ „Uite, ăla de lîngă mata.“ „Păi, nu pot să ajung acolo, că e plin de ţepi aici.“

Discuţia pare fără sfîrşit. Efortul cu vorbitul îl bate pe cel al muncii. Mai stăm vreun sfert de oră pînă-i convinge să taie şi ceilalţi doi copăcei, o lucrare ce durează nu mai mult de cîteva secunde. Le dă banii, să scape de ei. Oamenii îi numără de două ori. Moşneagul-şef se apropie de amicul meu, plescăind satisfăcut, cu un uşor zîmbet în colţul gurii. „Hai, domnu', că văd ne înţelegem. De acu', ne ocupăm noi şi de restul. Om cădea la învoială şi cu banii. Avem căruţă, putem să luăm totul de aici, facem curat, frumos. Venim mîine.“ „Mai vedem, vă caut eu“, zice amicul. Omul insistă, nu mai scăpăm de el. În cele din urmă, amicul îşi notează adresa lui ca să-l convingă că o să-l mai caute. Cei doi se suie în căruţă. Se îndreaptă spre bodegă, estompîndu-se în zare printre fuioarele de ceaţă... sau fum de la marginea pădurii. Ca un car cu boi pictat de Grigorescu, din spate. Zgomotul copitelor ce se depărtează se amestecă cu mirosul de bălegar, de fum şi de primăvară.

ready made

Genul COLLEMA Web.

„Tal membranos, foliaceu, scvamos, pînă la aproape crustos, umezit devine gelatinos, prins de substrat prin partea inferioară, homeomer, necorticat, cu gonidii de *Nostoc* dispuse moniliform. Apotecii circulare, la început adîncite, mai tîrziu sesile, lecanorine. Asce cu 4-8 spori incolori, cilindrici, aciculari, fusiformi, ovali, bi pînă la pluricelulari, paraleli sau muriformi.“

Constanţa Moruzi, Nicolae Toma, *Licheni. Determinator de plante inferioare,* Editura Didactică şi Pedagogică, 1971

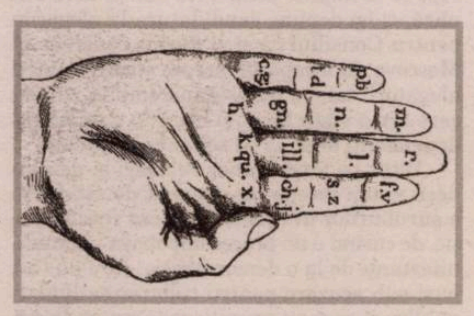

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre proasta înţelegere a lucrurilor

„Bătrîne“, îmi spuse, la un moment dat, foarte trist, prietenul meu din copilărie, inginerul mecanic Melaniu Precară, la o cafea, „mereu am fost un ins cu percepţie slabă pentru subtilităţi de limbaj, comportament şi chiar conduită socială în general. Un obtuz, un calcă-în-strîchini, un cap-pătrat, mai pe românește. Şi acum mă macină, de exemplu, o amintire sumbră din studenţie. În episodul respectiv, am dat, te rog să mă crezi, măsura întreagă a inadecvării mele la realitate. Era prin 1988, către sfîrşitul agonic al comunismului, în sesiunea de iarnă din ianuarie. Zi de duminică, dimineaţă cu zăpadă, frate, pînă la brîu, nu vedeai ţipenie de om ori utilaj, părea să fi venit glaciaţiunea. Aveam examen oral la Mecanică Teoretică. Am ajuns, cu chiu, cu vai, în clădirea unde fuseserăm programaţi, plin de promoroacă. Am fost un student răsărit – tu ştii asta foarte bine –, aşa că, mai de voie, mai de nevoie (împins adică de la spate de ceilalţi), am intrat primul. Mă pregătisem şi, în plus, proful mă ştia de la laboratoare. Mi-a dat 10 fără probleme. N-am apucat totuşi să-mi savurez victoria pe coridor, unde colegii mă înconjuraseră curioşi (plutea o îngrijorare legitimă în aer: Satrap, cum îi spuneam noi titularului cursului în cauză, nu prea tolera mediocritatea şi, prin urmare, la el, ori străluceai şi primeai 10, ori picai direct, nu mergea cu jumătăţi de măsură). Profesorul a ieşit din sală după mine şi mi-a zis: «Melaniule, dacă tot ai scăpat tu de emoţii, uite, ţine aici 21 de lei şi mergi de-mi cumpără un pachet de Snagov!» «Sigur, domn' profesor!» am răspuns, plecînd deîndată, triumfător, în privirile – subit luminate, am avut senzaţia – ale colegilor. Lumea mă vedea, cu siguranţă, ca pe un erou. Imaginează-ţi, dragul meu, că am ieşit, candid, în nămeţii cît casa, duminică, în amurg de epocă ceauşistă, să cumpăr ţigări!“ Prietenul Precară îmi arătă o expresie mofluz-interogativă, la care n-am ştiut să răspund altfel decît sorbind încurcat din cafea.

„Polul Nord“, continuă el, „infern alb, urgie meteorologică, declin existenţial. Sînt convins că, şi dacă aş fi găsit un chioşc cu activitate ori o tutungerie deschisă şi s-ar fi dibuit un pachet cu multrîvnitul Snagov pe acolo, vînzătorii tot nu mi l-ar fi vîndut, ca sancţiune pentru absurditatea unei asemenea solicitări, într-o astfel de dimineaţă. Oricum, un statistician serios ar fi putut calcula mai multe şanse pentru mine să întîlnesc un pinguin, un urs polar sau mai degrabă un eschimos decît un comerciant de tabac. În idioţenia mea proverbială, m-am învîrtit haotic un ceas şi ceva pînă să trag concluzia raţională că nu se putea procura Snagov şi pace! M-am întors la şcoală – alb ca un om de zăpadă –, am intrat în sală la Satrap şi i-am pus banii pe masă, observînd isteţ: «Nu e nimic deschis, domn' profesor, îmi pare rău!» Omul s-a uitat la mine ca la un extraterestru, fără să comenteze. Afară însă colegii m-au luat, exasperaţi, în şuturi... Rememorez şi acum cîteva dintre apelativele revărsate atunci, brutal, asupra mea: *vacă nebună, marţafoi oligofren* şi *curman nefericit*. Se pare că nu înţelesesem un lucru elementar – Satrap mă trimisese de fapt, elegant, să cumpăr un pachet de Kent de la studenţii africani din cămin (cămin situat, într-adevăr, foarte aproape de incinta examinării), iar eu hălăduisem, într-un caraghioslîc ine-

În amintiri inefabile, descompuse de negura vremii.

galabil, prin zăpadă, după Snagov! În absenţa mea, studenţii strînseseră deja banii pentru Kent, aşteptîndu-mă, cu limba scoasă de tensiune, ca să poată intra şi ei la examen... Inutil să-ţi descriu ce a urmat. 2 şi 3 pe bandă rulantă, icnete şi gemete de suferinţă, mai ceva ca vaietele de sub talpa iadului. Le mai aud şi astăzi, în coşmaruri prelungi, din care nu mă pot trezi...“ Inginerul se pierduse, cu privire albă, în amintiri inefabile, descompuse de negura vremii.

Ulterior, îşi reluă monologul: „Aşa am ţinut-o, din acel moment, toată viaţa. Să-ţi povestesc oare despre scena de la Amsterdam, cu vecina de palier, o thailandeză ameţitor de frumoasă, care a venit la uşa garsonierei mele pentru a-mi oferi o cireaşă mare şi roşie? Eu, ca un hămesit, am înşfăcat-o şi am halit-o dintr-o răsuflare, strigîndu-i bietei fete: *«Zis iz a zeri gut ceri, madam! Senc iu!»* Mă mir că nu am încercat să-i scuip şi sîmburaşul în palmă, pe cînd se retrăgea speriată, făcînd plecăciuni pînă la pămînt! Mai tîrziu, am citit, bineînţeles, că, în mănîncă, nu se bea!» Sau despre şefa mea, care mi-a zis, deunăzi, netam-nesam: «Sînt bătrînă şi urîtă, dar tot mai pot ţine un *speech* în faţa angajaţilor companiei!» «Sigur că puteţi», i-am replicat, «fizicul nu contează!»... Auzi“, îşi schimbă brusc focalizarea discursului amicul Precară, la gestul meu de a prelua nota de plată, „de ce vrei să achiţi tu? Sugerezi că aş fi un şomer rupt în fund de cînd m-a concediat şefa urîtă?“ „Nicidecum“, m-am apărat, „mă grăbesc, iartă-mă!“ M-am ridicat şi am început să mă îndepărtez hotărît. „Şi acum de ce fugi?“ m-a interpelat, piţigăiat, Melaniu. „Nu am tulburări de personalitate, aşa cum mi-a scris pe certificat, răutăcioasă, doctoriţa cu florile. Şi chiar dacă aş avea, nu este ceva contagios!“

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

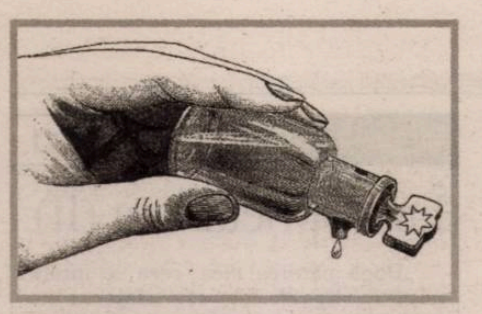

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Criptodacisme

Am descoperit de curînd, întîmplător, că Internetul găzduieşte arhiva revistei *Noi Tracii*, publicate între 1974 şi 1992 de Fundaţia Europeană „Drăgan", iniţial cu subtitlul „Buletin circular tracologic al Centrului de studii istorice de la Veneţia". Un asemenea material documentar este foarte util pentru cineva care ar studia istoria obsesiilor şi a delirurilor propagandei naţionaliste româneşti, în varianta rezistentă a tracomaniei. Miturile şi pseudoargumentările aberante, abundente în paginile revistei, vizează în primul rînd domeniul istoriei (Lucian Boia a şi extras de aici exemple semnificative), dar nici cel lingvistic nu rămîne mult în urmă. Desigur, teorii fanteziste asupra originii şi a evoluţiei limbii şi etimologii amatoristice şi imposibile se produc în continuare, circulînd prin intermediul unor site-uri periferice şi prin mesaje retrimise de binevoitori prin poşta electronică. Uneori, tracomanii sînt eroii efemeri ai unor ştiri jurnalistice şi ai unor emisiuni de televiziune de senzaţie. Multe dintre aceste texte, marginale, se pierd în zgomotul informaţional actual. Arhiva *Noi Tracii* oferă un material condensat, numai bun pentru un studiu de caz.

Încă din primul număr, revista se adresa unei categorii interesante de cititori şi colaboratori, propunînd *cercetătorilor amatori* (care urmau să îmbine, romantic, cercetarea ştiinţifică şi creaţia literară) „compunerea de lucrări în proză, în versuri sau chiar opere dramatice, care să evoce marile figuri trace din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat"; în anii următori, în paginile revistei au apărut zeci de articole în care se afirma continuitatea limbii dace pînă în prezent, se descifrau inscripţii („mesaj desprins din limba vie tracă de acum 2500 de ani", *Noi Tracii*, nr. 6, 1975), se explica originea unor toponime, antroponime şi a unor cuvinte comune. Pe de o parte, se relua ideea unei limbi dacice care era, de fapt, chiar latina, sau strămoaşa ei („latina vulgară preromanică", nr. 2, 1974); pe de altă parte, se formula teoria continuităţii neîntrerupte a limbii dace: „Se aduc dovezi – unele de netăgăduit – asupra faptului că limba dacilor, limba strămoşilor noştri, nu a dispărut, ci ea este limba pe care o vorbim azi, desigur evoluată şi cu influenţe din latină, slavă, albaneză, bulgară etc." (nr. 130, 1985) Dincolo de explicaţia psihologică cea mai generală a fenomenului (încercarea de a depăşi frustrările personale prin afirmarea superiorităţii colective şi a priorităţilor absolute), se constată şi dificultatea pe care o întîmpinau autorii în a concepe schimbarea, în a accepta caracterul istoric şi contextual al fenomenelor sociale şi al limbii în particular. Într-o viziune naivă şi sentimentală asupra istoriei limbilor, orice se potrivea cu orice. Un autor descifra semnificaţia numelor istorice folosindu-se de un dicţionar irlandez (precizînd totuşi că „denumirile irlandeze nu vor fi absolut identice cu cele dace, despărţirea irlandezei de prototracică avînd loc cu mii de ani în urmă", nr. 123, 1985); din aplicarea acestui procedeu rezulta că *Burebista* înseamnă „stăpînitorul de turme cel mai viteaz", iar *Menumorut* – „fire cu mare curaj şi înţelepciune". Graiurile dacice s-ar fi păstrat într-un fel de spaţii insulare care „au avut forţa ca peste veacuri, deci prin secolele XVI-XVII, să producă zoonimul *curcă*" *(ibidem)*. Numele oraşului *Deva* înseamnă „«Vatra zeilor» sau în limba vedică DE.VA" (nr. 3, 1974). Pentru cine nu înţelege de ce un oraş românesc ar purta un nume vedic, se oferă o explicaţie cuprinzătoare: „leagănul culturii indiene, al literaturii vedice, ar fi fost în spaţiul carpato-istrian" *(ibidem)*. Una dintre cele mai delirante etimologii este cea a toponimului Chişinău, în care cineva identifica două elemente de compunere: *Inău*, adică „axa geografică a pămîntului", şi un verb pe care „am dori să ştim care român nu-l foloseşte"; rezultatul ar fi denumit „cel mai puternic şi mai periculos *potop de axă*" (nr. 9, 1985). Limbajul pretenţios, ezoteric (vag asemănător celui pe care îl răspîndesc în prezent posturile de televiziune, în tot mai lungi emisiuni astrologice) reconstituia cu precizie cronologia unor momente îndepărtate: „datată Potop Mare II (...), al şaptelea noian, pe precesia a III-a" *(ibidem)*. Nu acesta era, totuşi, stilul dominant; multe dintre articole respectau regulile exterioare ale unor contribuţii ştiinţifice. E ceea ce le face chiar periculoase, astăzi: mulţimea surselor bibliografice, trimiterile exacte, la pagină, înşirarea minuţioasă a unor cuvinte din limbi şi culturi diferite pot să-l impresioneze pe cititorul nedeprins cu alte reguli, mai subtile, ale argumentării ştiinţifice.

Istoria obsesiilor şi a delirurilor propagandei naţionaliste româneşti.

Mult efort era consacrat identificării *criptodacismelor*, adică a cuvintelor cărora li se recunoaşte „oficial" o altă origine, dar care ar fi fost, de fapt, *dacice*. Un exemplu (tratat cu multă emoţie în nr. 127, 1985) era toponimul *Ialomiţa*, explicat în mod curent prin slavă. Cum termenul slav se asocia unor noţiuni negative („vacă stearpă"), autorul articolului se întreba, cu patos: „Oare cîmpia ialomiţeană, fost grînar al Europei, să fi fost neroditoare sau străbătută de turme alcătuite din *caşectice jalovice?*" Evident, răspunsul era negativ, adevărul despre „realităţile de acum 2000 de ani din Cîmpia ialomiţeană" fiind restabilit prin identificarea poeticului sens (dacic) al toponimului: „apa cea mare a lebedelor".

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

Valentina SANDU-DEDIU

Muzica protestului, protestul în muzică?

Cînd am primit tema unui simpozion de muzicologie – „Protestul în muzică" – prima mea reacţie a fost una de nedumerire. Migrarea de concepte din alte discipline umaniste către muzicologie poate fi adesea stimulantă, dar nu întotdeauna e posibil să răspunzi cu unelte tehnic-muzicale la asemenea provocări. Nu începe îndoială că cele mai celebre exemple pot fi găsite în zona muzicilor pop (de la John Lennon la Bob Dylan). Am descoperit totuşi (în cîteva reviste recente de specialitate) şi titluri ca „Muzica revoltei, protestul social şi renaşterea culturală hawaiană", „Muzica – memorie şi tortură: sonorităţi ale represiunii şi protestului în Chile şi Argentina", sau „Rituri carnavaleşti ca vehicole ale protestului în Veneţia renascentistă", majoritatea acestor scrieri introducînd în muzicologie instrumentarul sociologiei, antropologiei şi al studiilor de gen.

Din perspectiva muzicologiei clasice, ne putem gîndi, pe de altă parte, la exemple din istoria muzicii la îndemîna tuturor, cum ar fi corul prizonierilor evrei din *Nabucco* de Verdi, perceput, la premiera din 1842, ca un simbol al italienilor care luptau pentru libertate contra Austriei (deşi se pare că Verdi nu a intenţionat aşa ceva); sau la renascentistul William Byrd, un fervent catolic într-o Anglie protestantă, care ascundea mesaje în textele latineşti ale motetelor sacre compuse pentru Regina Elizabeth I; sau, mai aproape de noi, la strategiile lui Dmitri Şostakovici de a-şi disimula protestul, adesea prin ironie grotescă sau parodie, în spatele măştii servile faţă de dictatura comunistă.

Din asemenea exemple rezultă că, uneori, muzicienii au încercat să descopere mijloace proprii limbajului pe care îl mînuiesc, atunci cînd simt nevoia să comunice mesaje curajoase, fără a risca însă pasul hotărîtor de protest în lumina publică, acela care ar provoca privarea lor de libertate (sau chiar moartea). Cui se adresează aceste mesaje? Cine deţine cheia pentru a le dezlega? Cum descoperim, *a posteriori*, că o partitură conţine un anumit tip de protest, care să poată fi perceput de ochiul şi urechea prezentului, după ce respectivul context – politic, estetic sau social – a dispărut?

Am primit cîteva răspunsuri la simpozionul de la Ljubljana (11-13 martie), parte a unui festival amplu, Slovenian Music Days, aflat la 29-a ediţie. Totuşi, nimeni nu a putut susţine că limbajul pur muzical ar deţine capacitatea de a „protesta". Pînă la urmă, cei prezenţi au dezbătut tema propusă referindu-se la anumite „revoluţii" sonore (Schönberg – revoluţionarul conservator) sau la moduri de a reflecta sonor socialul şi politicul (atitudinea antiburgheză a lui Hanns Eisler, cea antifascistă a lui Paul Dessau şi Bertolt Brecht, cea anticomunistă a unor compozitori ucraineni, estonieni, sloveni sau români). Oricum, ideea muzicologului Primoz Kuret (un laureat al Premiului Herder) de a coagula – în jurul unei noţiuni îndoielnice în ce priveşte eficacitatea sa strict muzicală – opinii ale unor colegi din Slovenia, Austria, Germania, Italia, Ucraina, Estonia, Polonia, Marea Britanie şi România a fost cu siguranţă inedită. Şi, în cele din urmă, productivă.

M-am gîndit la unele opere româneşti ale anilor '70-'80, ţinînd cont de acţiunea lor dramatică şi de declaraţiile compozitorilor respectivi, după 1990. Aurel Stroe, în *Trilogia cetăţii închise* (după Eschil), şi Anatol Vieru în *Iona* (după piesa lui Marin Sorescu) sau în *Praznicul calicilor* (după Mihail Sorbul) protestează tacit, prin însăşi scriitura avangardistă, contra populismului „Cîntării României". Alegerea subiectelor se concentrează pe gestul simbolic al închiderii (cetate închisă, burţile de peşte, casă închisă) sau pe figuri de tirani (de la Egist la Vlad Ţepeş). În toate acestea, însă, esenţială este puterea cuvîntului, pe care muzica de operă o poate spori, polifoniza ori diferenţia cu subtilităţi, iar atunci meritul revine mai degrabă textului dramatic, compozitorul mulţumindu-se cu o poziţie secundară. Există, e adevărat, tehnici muzicale care folosesc metafora palimpsestului sau pe cea a subversiunii – ceea ce se întîmplă în scriitura complexă a operelor lui Stroe şi Vieru. Asemenea tehnici ţin de abstractul structurii muzicale şi nu sînt, prin ele însele, protestatare. Aşa cum muzica, în întreaga sa istorie, a provocat atîtea controverse pe marginea forţei ei de a semnifica, rămînînd „pură" sau apelînd la descriptivism, programatism, la cuvîntul cîntat sau la intertextualismul citatului, situaţia protestului exprimat muzical este, la rîndu-i, una discutabilă.

Cui se adresează aceste mesaje?

***Valentina Sandu-Dediu** este prof. dr. la Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti. A publicat, între altele, volumul* Rumänische Musik nach 1944 *(Saarbrücken, Pfau, 2006), pentru care a fost distinsă cu Premiul Academiei de Ştiinţe din Berlin-Brandenburg.*

anti nostalgia

Împroprietărirea (II)

„După părerea mea, ceea ce interesează în clipa de faţă este alegerea momentului cel mai prielnic pentru înfăptuirea ei. (...) Noi ne găsim în plin război şi vrem să-l ducem alături de Aliaţi, *pînă la victorie*. Luptătorii de pe front sînt acei care trebuie să aibă dreptul de întîietate la împărţeală. Se gîndesc partizanii reformei imediate la starea sufletească în care se vor găsi ostaşii cînd vor şti că, în vreme ce ei îşi varsă sîngele departe de ţară, ai lor, cei de acasă, pot să rămînă fără pămînt? Cît de avevărat este că dreptatea stă de partea mea o confirmă rapoarte sosite ieri la Marele Stat Major şi prin care se arată că ostaşii cer amînarea reformei pînă la înapoierea lor: «Îngrijorarea şi comentariile trupei sînt cu atît mai îndreptăţite, cu cît marea majoritate a ostaşilor aflaţi în linia întîi sînt ţărani. Ei cer ca, ţinînd seama de sforţările şi sacrificiile pe care le fac pe front, să fie cei dintîi care să aibă dreptul la împroprietărire. Ei se tem ca beneficiarii împroprietăririi să nu fie cei rămaşi în interior şi mobilizaţi pentru lucru. Pentru calmarea acestei stări de spirit, este necesar să se dea asigurări din partea guvernului, prin presă şi radio, că dorinţa ostaşilor va fi ţinută în seamă. Faţă de situaţia gravă semnalată, Marele Stat Major roagă să binevoiţi a aviza dacă nu este nimerit ca problema împroprietăririi, care are repercusiuni asupra moralului trupelor tocmai în momentul cînd ele sînt chemate să dea cel mai mare efort de război, să fie studiată şi tratată astfel încît să nu constituie pentru ostaşii de pe front o nouă îngrijorare.» Concluzia firească este deci că reforma agrară nu poate şi nu trebuie să fie înfăptuită decît după încetarea războiului."

Nicolae Rădescu – cuvîntare privind politica guvernului, 11 februarie 1945; în *23 August 1944. Documente*, vol. IV, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1985 (v. şi nr. anterior)

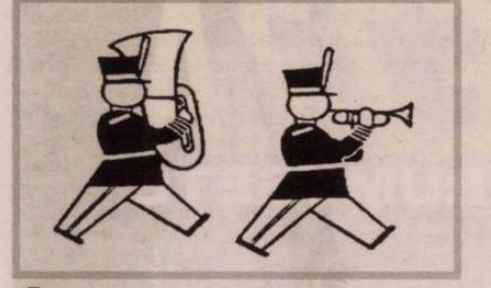

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Privitori ca la fotbal

În momentul în care uşile alea mari, de palat imperial, s-au deschis – iar în urma anunţului rostit cu aplomb şi-a făcut apariţia în sală Vladimir Putin –, lumea în care trăim a intrat într-o nouă etapă istorică. După revoluţii, cataclisme naturale, acte de terorism – toate transmise la televizor –, a venit la rînd şi momentul reîmpărţirii lumii. O planetă întreagă asistă la acest meci, din miliardele de „tribune" ale canapelelor de sufragerie, care ocupă spaţiul central al caselor din lumea largă. E un moment pe cît de colosal şi spectaculos, pe atît de greu ca însemnătate istorică, dar şi periculos, deopotrivă. O lume dezvrăjită – aproape lipsită de facultatea de a vibra la întîlnirea cu orice simbol care trimite la ideea de naţiune – priveşte cu o năucitoare detaşare şi cu zîmbetul pe buze, adus de starea de receptare a unui film, spre tot ceea ce se întîmplă în Rusia şi în Ucraina.

O bună parte a omenirii e pusă în situaţia de a nu putea să reacţioneze. Iţele globalizării leagă la spate mîinile tuturor. Cîtă vreme un obiect care pare indispensabil, oricare va fi fiind el, e făcut din piese fabricate în nu ştiu cîte ţări şi asamblat apoi în altele, singura lege care funcţionează universal e circulaţia. Cînd fluxul se întrerupe, totul se prăbuşeşte în beznă. Scopul ultim al respiraţiei oricărei fiinţe din această lume e să menţină numitul *flux*. Să consume cît mai mult, pentru a putea să facă loc celorlalte produse pe care le aduce rapid banda transportoare. Odată ce această mişcare s-ar opri, ne-am găsi, brusc, în plin coşmar. Imaginaţi-vă lumea, fie şi pentru o foarte scurtă perioadă de timp, lipsită de curent electric, apă caldă, semnal GSM, Internet, gaz – toată sumedenia de comodităţi pe care le considerăm ca fiind absolut normale pentru o viaţă decentă.

Pe acest fond de transă a alimentării fluxului, asistăm la marele spectacol al unei puteri mondiale care îşi dezmorţeşte oasele. Înconjurat de un arsenal simbolic supradimensionat – uşor carnavalesc pentru mulţi dintre *telespectatorii* Planetei –, preşedintele Rusiei anunţă, explicit, anexări de teritorii şi, implicit, revizuiri ale procesului de împărţire a lumii. Omenirea, obişnuită să înţeleagă totul acum prin televizor şi prin ochelarii 3D primiţi la cinema, îl vede pe acest om, căruia i se regizează apariţii grandioase, ca pe un... personaj. El nu e, încă, cineva care scutură din temelii ordinea precară a unei lumi neieşite complet dintr-o criză economică profundă. Deocamdată, pentru mulţi, el e doar un personaj – admirabil pentru unii, detestabil pentru alţii – care se mişcă în interiorul unor decoruri fastuoase. Pe măsură ce liderii occidentali suferă de scăderi dramatice ale încrederii publice şi popularităţii, Vladimir Putin pluteşte într-un incredibil nivel de aprobare din partea ruşilor – 72%. Naţiunea lui pare gata să-l urmeze în orice direcţie. Vulturul bicefal de pe drapelul naţional al Rusiei contemporane, venit glorios din Evul Mediu şi din inima tradiţiei imperiale, coexistă – halucinant, dar plin de succes – cu imnul Marii Uniuni Sovietice. Sistemul oligarhic, cu arama dată pe faţă, pare să se bucure la el acasă de o mai mare susţinere decît ar putea obţine cel mai evoluat discurs occidental despre democraţie.

Întreaga desfăşurare a evenimentelor are un aspect de format TV sau de scenariu cinematografic. Subiectele sînt la concurenţă acerbă. Anexarea teritoriilor din Crimeea e la competiţie directă cu avionul dispărut al unei companii asiatice, încît ai senzaţia că te uiţi la episoadele unor seriale. Puţine televiziuni şi publicaţii din presa europeană şi din cea de peste Ocean trec dincolo de zgomotul de prim-plan al anexării Crimeei. Cel mai des asistăm la declaraţii şi comunicate venite de la Moscova, în care ni se spune triumfător că întregul proces s-a petrecut fără cea mai mică vărsare de sînge. Puţine urechi din lumea largă mai aud, pe ici şi pe colo, că unii lideri de opinie sau fruntaşi ai unor comunităţi din Crimeea au dispărut, pur şi simplu. După care se mai găseşte cîte un cadavru, în urma unei crime cu autori necunoscuţi.

Presiunea Rusiei nu ţine cont de nici un nivel de aparenţă, de nici un cod acceptat. Raţiunea din dosul acestei presiuni hotărîte – dar şi din dosul discursului şi al gesturilor lipsite de ezitări – pare să fie presiunea însăşi. Un soi de ofensivă. O revenire care deţine conştiinţa evidentă a faptului că „Lumea civilizată" e prinsă pe picior greşit. Unitatea naţiunii pornite la refacerea chipului său istoric pare, cumva, asemănătoare cu ofensiva sovietică din ultimul război. Îndărătul liniilor de atac, al oamenilor trimişi la înaintare, indiferent de consecinţe, stau nişte tovarăşi care se ocupă cu entuziasmul ofensivei, lichidînd pe oricine ar cuteza să rămînă un pic în urmă. Cum să citeşti altfel asasinatele ale căror victime sînt jurnaliştii incomozi? Dar procesele rizibile şi anii de puşcărie la care sînt supuşi adversarii regimului, presiunile de tot felul, care spun, uneori, foarte explicit: „Vedeţi-vă de treabă! La noi a fost şi va fi mereu... altfel."

În condiţiile astea, lumea care trăieşte în democraţie – cu tot cu pierderea de încredere, cu tot cu criza economică, excesele de control, dezvrăjirea şi plictiseala – ar trebui să redescopere cumva partea plină a paharului. Faptul că, teoretic, indiferent de vremurile foarte grele pe care le traversează această lume, există încă idealurile libertăţii şi ale democraţiei, ale pieţei libere şi ale drepturilor omului. Dar toate astea sună acum extrem de tocit în urechile multora. Ei bine, pe fondul trist al acestei toceli, se înfiripă o imagine dătătoare de fiori. Aceea a unui băiat blond, hotărît, care-şi ţine ţara cu o mînă de fier, şi redă încrederea poporului, pe care îl conduce într-o nouă istorie.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

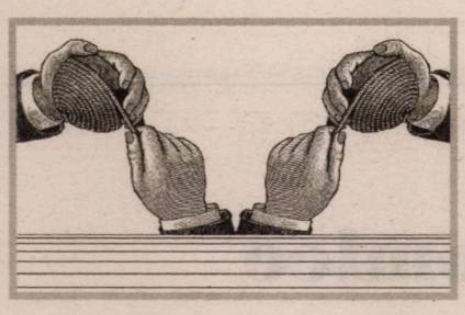

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

The project Be EU 8 media outlets for one Parliament

Iarăşi alegeri europene frustrante

În urmă cu cinci ani lansam Centrul Român de Politici Europene, cu un raport despre sistemul de alegeri la europarlamentare. Spuneam atunci că actualul sistem, cu listă unică naţională închisă, e cel mai prost posibil – atît în ceea ce priveşte participarea publică, cît şi rezultatul selecţiei candidaţilor.

Spre deosebire de alte idei pe care le-am promovat în aceşti cinci ani şi care au ajuns să fie implementate, aceasta se loveşte mereu de un zid. E, în primul rînd, zidul ignoranţei. Foarte puţini politicieni români (şi ziarişti, şi ONG-işti) ştiu că sistemul nostru cu listă închisă nu este regula în UE, ba dimpotrivă, este practicat în puţine ţări. Foarte mulţi cred că este impus de UE. Nu este. Parlamentul European a stabilit să fie vot proporţional – adică să nu fie circumscripţii majoritare (ceea ce numim greşit în România „uninominal"). Intenţia era de a nu favoriza curentele dominante, să poată fi reprezentate în PE şi minorităţile. În rest, fiecare stat îşi poate alege modul în care votul pe listă funcţionează în cazul său.

Sînt unele state, cum este România, care au adoptat această tehnică barbară: o singură listă la nivel naţional, cu ordinea candidaţilor fixă şi stabilită de partide. Am fi putut avea liste deschise (candidaţii plasaţi aleatoriu, alegătorii aleg ordinea); liste semideschise (partidul fixează o ordine, dar alegătorii o pot schimba); am fi putut avea vot unic transferabil sau varianta luxemburgheză de vot multiplu (alegătorul alege direct un nume de candidat sau mai mulţi candidaţi, chiar şi de la partide diferite). Am fi putut avea liste regionale. Sistemul electoral european era la discreţia noastră, dar l-am ales pe cel mai prost. Şi dau de oameni de la vîrful partidelor care îmi zic senini: dar aşa cere Uniunea Europeană. Ştiţi senzaţia aceea că ai vrea să fii într-un joc video şi să-l dai cu capul de masă pe individul din faţa ta. Problema nu e că nu ştie genul acesta de informaţie, ci că e într-o poziţie publică în care nu ar fi trebuit să ajungă fără să o ştie.

Chiar dacă ignoranţa ar fi rezolvată, adică s-ar şti la nivelul elitei politice că există şi alte opţiuni, urmează apoi problema interesului. Avem puţină deschidere faţă de ideea de competiţie deschisă. Acum mai bine de un an, cînd am organizat nişte întîlniri informale pentru a testa deschiderea faţă de schimbarea sistemului, am găsit puţină înţelegere chiar la actualii europarlamentari. Marşaseră atunci Cristian Preda şi Sebastian Bodu – nu întîmplător, ambii nu se mai găsesc pe lista partidului în care erau atunci.

În 2009, propusesem cea mai mică schimbare faţă de *statu-quo*, anume o listă semideschisă – partidul stabileşte o ordine pe listă, alegătorul o poate accepta ca atare, punînd ştampila pe partid, sau poate avantaja unul dintre candidaţi, punînd ştampila în dreptul său. Votul se calculează pentru partid, iar pentru fiecare partid se ţine o numărătoare a voturilor individuale, urmînd ca mandatul să fie atribuit individual, ţinînd cont şi de aceste voturi. Asta ar face ca locul pe listă să nu mai fie o ghilotină şi ar spori interesul, atît al alegătorilor, cît şi al candidaţilor. Cu actualele liste închise, fiecare partid îşi calculează, conform sondajelor, cam la cîte locuri poate să spere. Singura necunoscută este unde exact va pica linia. Astfel încît avem două categorii de candidaţi care au certitudini: cei care sigur vor fi europarlamentari şi cei care sigur nu vor fi europarlamentari.

Cum selectează şefii de partide candidaţii pentru locurile cert eligibile?

La fiecare partid, lista cu admişi din start e mai lungă sau mai scurtă, dar e cert că există. La PDL, primii trei sigur intră (Stolojan, Macovei, Traian Ungureanu), la PSD-PC primii 11 intră, şi tot aşa. De cealaltă parte, e lista cu respinşi în mod cert. Aici intră de obicei oameni drăguţi, dar fără greutate în partide, tinere speranţe care sînt puse acolo pentru încurajare etc. Văd pe lista PDL o chestiune interesantă – au pus pe locurile sigur neeligibile nişte primari foarte populari: Mircea Hava de la Alba Iulia (locul 11), George Scripcariu de la Braşov, Gheorghe Falcă de la Arad şi Dorin Florea de la Tîrgu Mureş (locurile 14-16). Emil Boc lipseşte şi e deja la alt partid *de facto*. Rămîne de văzut dacă oamenii vor vota o listă unde îşi văd primarii, chiar pe locuri neeligibile.

Ce se află între lista celor sigur eligibili şi lista celor sigur neeligibili? La mijloc este terenul care contează cu adevărat – marea bătălie electorală să dă pentru a muta linia roşie deasupra sau dedesubtul a maxim două sau trei nume. Care nici măcar nu contează foarte mult – ei, ca persoane. Eu nu am auzit în campanie un mesaj de genul: eu, candidatul Gigel de pe locul 7 pe lista partidului meu, am nevoie ca partidul să cîştige 20% din voturi ca să intru şi eu în Parlamentul European, deci, stimaţi alegători, să ne mobilizăm pentru a scoate 21%. E un mesaj atît de complicat, încît e imposibil de transmis în campanie fără a fi hazliu. Acest calcul se face numai în *staff*-urile partidelor. Deşi, repet, e singurul calcul care contează în ziua alegerilor, singura decizie reală lăsată pe seama alegătorilor.

Şi asta pentru că am adoptat acest sistem sinistru cu listă închisă. Acum mulţi ani, încă înainte de aderarea României la UE, am avut o conversaţie interesantă cu un om care atunci era important la vîrful unui partid – genul de tip care le ştie pe toate pentru că e cinic şi, fiind cinic, are mereu aşteptări pesimiste, deci nu e niciodată dezamăgit. Îi ziceam că România ar trebui să adopte un sistem de vot cît mai deschis, că era aberant să renunţăm la lista închisă (la nivel judeţean) pentru Parlamentul român, dar să adoptăm o versiune şi mai proastă (închisă, la nivel naţional) pentru Parlamentul European. Cinicul nostru îmi zice: tu chiar vrei să decidă publicul pe cine să trimitem la Bruxelles, vrei să ajungă acolo Hagi şi Becali? Era epoca în care se discuta foarte mult că votul uninominal va băga vedete anoste în Parlamentul de la Bucureşti. Ei, bine, Becali a ajuns acolo, şi nu pentru că am fi deschis sistemul, dimpotrivă. Acum se vede ce dezbatere aberantă am avut în legătură cu uninominalul. Pericolul cel mai discutat nu s-a întîmplat, nu s-a umplut Casa Poporului de fotbalişti şi gimnaste. Irina Loghin şi Dolănescu au fost parlamentari pe vechiul sistem, aleşi de liderul de partid, şi rămîn cele mai stupide prezenţe acolo, deşi avem deja două parlamente alese uninominal. Nu s-a adeverit nici avantajul cel mai discutat de presă (care s-a luat după activismul bazat pe sloganuri de la Asociaţia Pro Democraţia): o mai bună legătură cu alegătorii, reformarea de jos a clasei politice. Vă simţiţi mai bine reprezentaţi? Cînd aţi scris ultima dată senatorului dumneavoastră? Pe de altă parte, s-a întîmplat pericolul de care am avertizat doar puţini, care am fost voci minoritare atunci (meritul Alinei Mungiu-Pippidi, în primul rînd): agravarea migraţiei politice şi destructurarea partidelor ca formă de agregare a opţiunilor şi a majorităţilor. Şi mai trist este că votul uninominal a produs mai puţini lideri care să-şi facă un statut prin lupta parlamentară. Amintiţi-vă ce carieră au făcut Emil Boc şi Mona Muscă – aleşi pe listă –, remarcaţi la nivel naţional doar din Parlament.

Revenind la discuţia mea cu cinicul de serviciu, înainte de 2007, îmi spunea că votul pe listă închisă ne va asigura candidaţi buni în PE, pentru că şefii de partid ştiu ei mai bine şi vor propune oameni buni. Acum vedem că e fals. Şefii de partid îşi pun rude pe locuri eligibile. Relaţia cu şeful de partid, de-a lungul anilor, e esenţială şi asta perverteşte activitatea europarlamentarului; de ce să te agiţi să performezi cînd e destul să vorbeşti des cu şeful la telefon?

Performanţa parlamentară în PE ar trebui să se măsoare prin influenţă politică în interiorul instituţiei. Iar şefii de partid din România sînt într-o poziţie excepţional de proastă ca să ştie ei înşişi care e această performanţă. Nu activează acolo, au prea multe pe cap, oricum, la Bucureşti. Atunci, ar trebui fie să se bazeze pe feedback de la şefii politici ai familiilor europene (domnul Schultz, sînt Ponta, dom'le, care dintre ăştia ai mei v-a plăcut pînă acum, cui îi daţi rapoarte în lucru dacă rămîne în funcţie?), fie să folosească un indicator obiectiv: numărul de rapoarte obţinute deja de europarlamentari. Din păcate, chiar dacă ar vrea să facă asta (ceea ce nu e cazul), numărul de rapoarte îl diferenţiază prea puţin pe europarlamentul român mediu. Excepţia e Monica Macovei, care e un europarlamentar din altă ligă. Credibilitatea ei personală pe domeniul justiţiei, puterea grupului popular şi faptul că Parlamentul în sine a descoperit noi arii de reglementare în zona de afaceri interne şi justiţie, după ce a căpătat puteri noi acolo prin Tratatul de la Lisabona, au făcut ca Monica Macovei să fie europarlamentarul cu cele mai multe rapoarte adoptate (din toate ţările). Este motivul pentru care am recomandat public votul pentru lista pe care se află Monica Macovei (înainte să ştiu chiar dacă va fi lista PDL sau lista PMP). Consider ruşinoasă campania dusă împotriva ei de către Cristian Preda şi Elena Băsescu, şi PMP are un start în viaţa politică, şi trist, şi ratat.

Deci, cum selectează şefii de partide candidaţii pentru locurile cert eligibile? Aici este marea necunoscută. Vasile Blaga a avut înţelepciunea de a o pune pe Macovei pe listă, urmată de persoane fidele lui. Crin Antonescu a fost conservator, a pus oamenii deja prezenţi în PE, chiar dacă asta înseamnă să prelungească nişte performanţe altfel mediocre. Victor Ponta încearcă un amestec de nume şterse, dar celebre, cu necunoscuţi interesanţi. Corina Creţu s-a remarcat în PE prin activitate îndelungată, fără realizări concrete, şi doar lipsa de cadre de primă mînă (partid mare, aflat la guvernare), dornice să plece la Bruxelles, ar explica faptul că ea deschide lista. Damian Drăghici va fi vîndut în campanie ca romul de serviciu, o alegere interesantă, dar nu va produce impact real în PE. Paradoxal, un nume din josul listei mi-a atras atenţia – Sorin Moisă, locul 10 (eligibil pe calculele actuale). Moisă a fost mîna dreaptă a lui Jonathan Scheele cînd acesta scotea din sărite Guvernul Năstase înainte de aderare, apoi a fost (şi este încă) un om-cheie în cabinetul lui Dacian Cioloş. Un doctorat la Oxford întregeşte imaginea. Deci, un *insider* în Comisia Europeană, care ar putea începe o carieră de bun augur în Parlament. Mă întreb dacă prezenţa lui Moisă la PSD înseamnă şi o înţelegere pentru un nou mandat de comisar pentru Dacian Cioloş – în condiţiile unui previzibil conflict între Traian Băsescu şi Victor Ponta, pe tema „cine numeşte comisarul", Cioloş ar fi un om acceptabil pentru ambii.

Însă Moisă este ascuns undeva pe locul 10, Macovei a prins lista PDL, fiind o excepţie, şi în rest vom continua cu o echipă ştearsă de europarlamentari. Şi, mai ales, vom avea alegeri cu miză reală mică. Condiţiile pentru independenţi sînt făcute încît să descurajeze (100.000 de semnături) şi, cînd scriu acest articol, nu e clar dacă vreunul dintre cei anunţaţi vor reuşi să le strîngă.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Apariţia acestui text a fost realizată cu asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unui grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui articol este responsabilă doar revista *Dilema veche* şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.

Proiectul *BeEU 8 organizaţii mass-media pentru un Parlament* (www.balcanicaucaso.org/BeEU) este cofinanţat de Uniunea Europeană.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Buzunarul ca finalitate a creşterii economice

Ne aflăm, de ceva vreme, în zona unei noi dezbateri publice. Este vorba despre măsura în care creşterea economică înregistrată în cursul anului 2013 se vede – sau se simte, depinde de interlocutor – în nivelul de trai al populaţiei, al cetăţeanului obişnuit. Preocuparea este legitimă, deşi nu toţi oamenii politici au în grijă buzunarul nostru. Marea majoritate fiind recunoscuţi, mai degrabă, pentru grija pe care o au faţă de problemele propriului buzunar. Numai că, aşa cum trebuie să judecăm de fiecare dată, dacă există doar o excepţie, unul singur care se abate de la regula enunţată, atunci problema ridicată de el rămîne valabilă şi trebuie luată în dezbatere. Un alt motiv pentru care procedăm aşa este că, pe fond, întrebarea luată în discuţie atinge, chiar fără să ştie cei care o enunţă, o problemă fundamentală în economia teoretică şi practică, şi anume: problema repartiţiei, a modului egalitar – sau echitabil, etic –, în care producătorii de mărfuri au acces la rezultatele muncii lor. Cu alte cuvinte, măsura acceptată de societate, în care fiecare dintre noi primeşte în funcţie de ceea ce oferă. În funcţie de răspunsul la această problemă, economiştii, ca şi politicienii, se împart în liberali şi etatişti, în gînditori şi practicieni care acceptă, sau nu sînt de acord cu intervenţia statului în economie şi societate. Problema repartiţiei este aceea care s-a încercat a fi rezolvată prin cele mai diverse metode şi soluţii. Ea este cea care a împărţit lumea în două şi tot ea a provocat revoluţii şi războaie. Robert Owen, un socialist utopic, a mers pînă acolo încît a militat pentru o repartiţie în funcţie de vîrsta fiecărui membru al societăţii (vezi Friedrich Engels, *Anti-Dühring,* în K. Marx, F. Engels, *Opere,* vol. 20, Editura Politică, Bucureşti, 1964, p. 261). Nu ne putem imagina o lume în care oamenii bătrîni au mai multe nevoi. Am adus în discuţie soluţia lui Owen doar pentru a ilustra limita pînă la care teoreticienii au fost preocupaţi de problema repartiţiei. Un liberal, Hayek, vorbeşte despre problema repartiţiei arătînd că „problema guvernării este cine primeşte, cînd şi cum. (...) Cîtă vreme statul va întreprinde o acţiune sau alta, ea va avea un efect oarecare asupra ecuaţiei cine primeşte, cînd şi cum." (Friedrich Hayek, *Drumul către servitute,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 127). Socialismul a vehiculat intens mitul egalităţii între oameni, chiar împotriva evidenţei naturii umane. Nu putem trece, în dezbatere, peste Marx. El arată: „Repartizarea mijloacelor de consumaţie este doar o urmare a repartizării condiţiilor de producţie respective. Iar această din urmă repartizare formează una din caracteristicile modului de producţie însuşi." (K. Marx, *Critica Programului de la Gotha,* Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1948, p. 34)

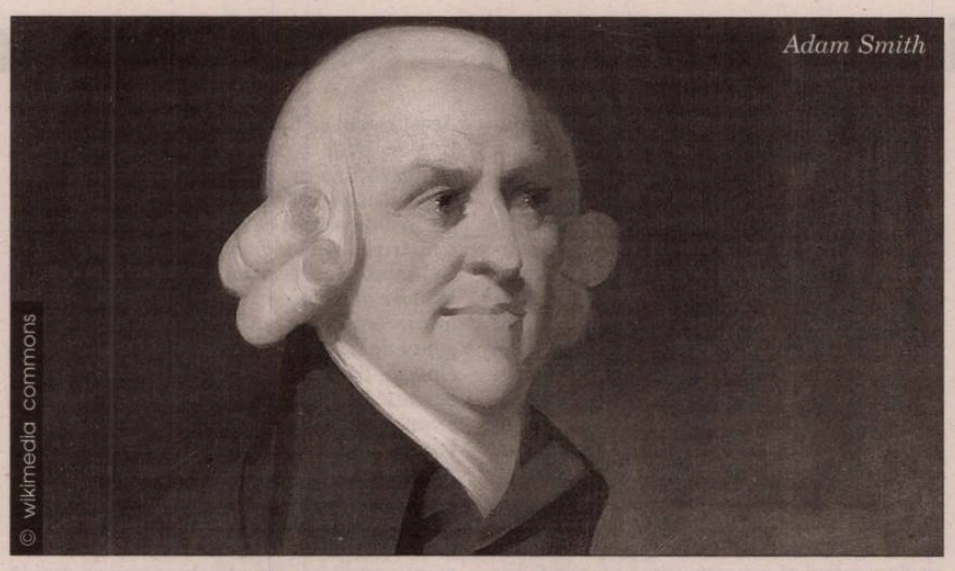

Adam Smith

Cu alte cuvinte, asumarea statutului de proprietar al mijloacelor de producţie ar putea duce la obţinerea egalităţii mult visate. De fapt, lucrurile sînt mai complexe pentru că firea umană este mai complexă. Oamenii nu sînt egali şi nici nu-şi doresc să fie egali. Fiecare dintre noi poartă cu sine, în mod natural, o lume diferită, cu speranţe şi planuri diferite. Azi, omenirea se află la capătul iluziei că oamenii pot fi egali unii cu alţii. Ştim că sîntem diferiţi acceptăm că sîntem diferiţi şi ne dorim să fim diferiţi noi înşine, aşa cum ne-a lăsat însuşi Creatorul. Hayek subliniază: „Dar nimic nu este mai departe de adevăr decît aserţiunea că oamenii ar primi egalitatea mecanică de acest tip *(discută despre egalitarismul de tip socialist* – n.n.) drept ceva dezirabil. Nici o mişcare socialistă care a tins către egalitatea deplină nu a cîştigat vreodată un sprijin substanţial." (F.A. Hayek, *op. cit.,* p 129) Recunoscîndu-ne statutul de fiinţe inegale, ne recunoaştem implicit capabilităţi diferite de a ne apropia „mijloacele de consumaţie", cum le numeşte Marx. Criteriile pe care ni le dă libertatea sînt legate de inteligenţă, pragmatism, studii, familie, preocupări, talente, înzestrări naturale. Ţinînd cont de ele, devenim mai bogaţi sau mai săraci, dar nu mai mult sau mai puţin fericiţi. Există, însă, un fapt fundamental care trebuie să dubleze această stare de lucruri, şi anume: egalitatea de şanse prin respectul faţă de lege. Atuurile fiecăruia, dezvoltate în respectul faţă de lege, impun o meritocraţie larg acceptată şi mereu supusă transformării şi înnoirii. Respectul faţă de lege este unul dintre criteriile care diferenţiază azi statele, împărţindu-le în bogate şi sărace. Egalitatea de şanse realizează „chimia" care ne ţine împreună, este baza a ceea ce numim solidaritate socială. Performanţa economică este efectul unei asemenea situaţii. Din păcate, cadrul realizării egalităţii de şanse nu ne este la îndemînă. Aparţine lumii politice. Aici se închide cercul în economia şi politica noastră.

Cum să construieşti instituţii cu oameni care trăiesc în Evul Mediu?

Este un cerc vicios, pe care puţini îl conştientizează şi nimeni nu acţionează împotriva sa. România este o oligarhie politică şi financiară. Culmea tupeului este că tocmai cei care au instituit-o şi fac eforturi pentru permanentizarea sa sînt cei care ies la televizor şi se plîng de faptul că nu se vede creşterea economică în buzunarele cetăţenilor. Ca şi cum lor le-ar păsa de buzunarele noastre. Mare parte din activitatea economică este confiscată şi se desfăşoară în interiorul unor grupuri infracţionale de partid şi de stat. Chiar dacă schimbăm şeful de stat periodic, avem mandate nelimitate la parlamentari, preşedinţi de consilii judeţene şi primari. Aceşti oameni dezvoltă în jurul lor o clientelă halucinantă. Nimeni nu desfăşoară o activitate economică fără ca ei să ştie cine este, ce face şi dacă este „de-al nostru". Legea o fac ei. A te opune într-un fel sau altul este ca şi cum te-ai sinucide. Sînt din ce în ce mai dese exemplele în care mama sau tata se pensionează şi lasă locul, în aparatul de stat, fiului sau fiicei. Nimeni nu se sesizează, ca şi cum succesiunea de acest tip ar fi ceva normal. Omul obişnuit dă din umeri. Sînt puţini cei care se mai bat pentru ceva. Cei mai mulţi intră „în sistem", căutîndu-şi sprijin într-un sediu de partid. Este şi motivul pentru care sediile partidelor se golesc în momentul cînd acestea ies de la guvernare. Este un fel de migraţie permanentă, asemănătoare cu cea a bancurilor de peşti ce se orientează brusc, aparent fără nici o explicaţie, într-o altă direcţie. Viaţa multora dintre noi se desfăşoară între lipsuri şi abuzurile satrapului de partid şi de stat. Mulţi dintre politicienii noştri sînt bolnavi la propriu. Există primari la al cincilea mandat şi care spun, rînjind mediocru, că vor candida din nou pentru că „îi vor cetăţenii". Dacă nimeni nu-i opreşte, vor candida şi vor cîştiga în continuare pentru că legea actuală (culmea!!!) le permite să cîştige fără majoritate absolută. Prin măsura asta economisim bani în procesul electoral, dar pierdem sume mult mai mari, incomensurabile, prin conservarea clientelei. Aceşti oameni sînt şefii mafioţi ai unei clientele uriaşe. Se fac tîrguri, şi indezirabilii dispar de pe liste, din funcţii şi din comunităţi. Fără să ne dăm seama, am ajuns la nivelul Italiei din perioada interbelică, în care *boss*-ul mafiot nu se deosebea prea mult de feudalul Evului Mediu. Ei sînt cei care pun o presiune uriaşă pe exprimarea politică guvernamentală. Legea amnistiei, ca şi soluţiile imbecile de „scutire" (aşa se exprimă unii) în procesele cu ANI au demonstrat-o din plin. Negociază portofolii, porturi, străzi, munţi, parcuri, combinate industriale şi bugete de miliarde de euro. Rîd de noi cînd vorbim despre economie de piaţă, democraţie şi egalitate de şanse. Ne consideră nişte lunatici, nişte nebuni care nu au nici o legătură cu realitatea. Nu vedem prosperitatea pentru că o „sifonează". Au conturi, asemenea prietenilor lor ruşi şi ucraineni, peste tot în lume. Ei nu au încredere în ţara lor, România este doar locul unde înşeli, minţi, furi şi apoi arunci vina pe adversarul politic. Acumularea de putere politică duce la o acumulare de putere economică, deoarece statul este confiscat şi se află în mîinile lor. Cum să construieşti instituţii cu oameni care trăiesc în Evul Mediu? Nu-şi cunosc titlul tezei de licenţă sau doctorat, dar critică un absolvent de Harvard pentru că nu are „esperenţă". A avea „esperenţă", în mintea lor, înseamnă să fii obişnuit cu furtul şi încălcarea legii. Este incredibil să vezi cum un partid liberal stă la putere ani de zile şi singura sa grijă este să „păzească" aplicarea în continuare a cotei unice de impozitare. O bună metodă, de altfel, de încurajare a economiei, dar care nu este indicată în statele oligarhice, unde dezvoltă şi mai tare acumulările de capital şi putere politică. Nu este o întîmplare că aliatul social-democrat a fost de acord cu o asemenea măsură. Vedeţi cum se întîlnesc „spiritele mari"!?

Oamenii trebuie să fie liberi în a-şi urma iluzia că fericirea se poate cumpăra cu bogăţie. (Cum frumos subliniază Adam Smith în *Teoria sentimentelor morale.)* Asta asigură, în ansamblu, dinamismul şi căutarea specifice omului occidental. Oligarhizarea distruge acest mit şi estompează potenţial, individual şi naţional. Se impune retragerea statului din economie şi rotaţia obligatorie în poziţia publică (maximum două mandate), indiferent de nivelul luat în discuţie, de la şeful de stat pînă la primarul celei mai mici comune. Aduc în discuţie o soluţie radicală la o problemă gravă. Comunismul, prin aparatul său represiv şi prin inegalităţile impuse, a bulversat solidaritatea socială. Ne aflăm acum într-un punct al reconstrucţiei pe baze liberale, care nu va fi o reuşită dacă nu vom avea certitudinea egalităţii în faţa legii. Eliberarea de oligarh este primul pas. După aceea putem discuta despre repartiţie echitabilă (bazată pe merite), încredere şi reconstrucţie socială.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cireşe Chile 250 de lei kilogramul

Este normal ca în Piaţa Dorobanţi să existe acest preţ pentru cireşe. Este normal ca în Piaţa Dorobanţi să existe acest preţ pentru cireşe din Chile. Este normal ca în Piaţa Dorobanţi să spun că nu contează dacă există sau nu cireşe în Chile, motivaţia de a le aduce de la capătul Pămîntului face cît o călătorie adevărată. Este normal ca în Piaţa Dorobanţi să fie atît preţul, există cerere şi ofertă. Este normal ca, în Piaţa Dorobanţi, cireşele să fie perfecte mereu, ele întotdeauna trebuie să vină din zone exotice ca să motiveze preţul care iubeşte cererea şi oferta. Este normal ca în Piaţa Dorobanţi să fie un asemenea preţ pentru a ţine hangul pieţii Dorobanţi, unde, de intri, nu eşti decît tu şi cei zece vînzători, un fel de paznici ai legumelor şi fructelor. De fapt, acolo, în Piaţa Dorobanţi, nici nu există legume şi fructe normale. Mărar, pătrunjel nu există, dar există conopidă de Grecia, morcovi din Cehia, roşie din Franţa. Nu există nimic din abundenţă, nici nu există concurenţă. Sînt şase-şapte vînzători, cred, nici atît, unul este cu brînzeturi, unul cu legume, altul cu fructe, un chioşc cu mîncare picantă şi un stand cu mult peşte. Lîngă peşte, poţi să mănînci peşte. Peşte viu, peşte preparat. Peşte de cumpărat, peşte de preparat. Peşte pe mai tîrziu, peşte imediat. Este normal ca în Piaţa Dorobanţi să avem o lume septică, bine curăţată, precum McDo. Este normal ca în Piaţa Dorobanţi.

Ministerul Culturii: instrucțiuni de folosire

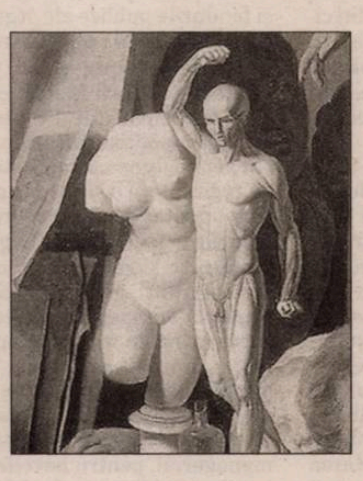

Texte și opinii de:

- Corina ȘUTEU (manager cultural)

„Cînd accesul la cultură devine la fel de firesc precum respirația“

- Iulia POPOVICI (jurnalistă)

„Pentru cine facem teatru“

- Cosmin MANOLESCU (coregraf)

„Delete“

- Nicușor DAN (președintele Asociației Salvați Bucureștiul)

„Statul de drept fictiv“

- Cristian VASILE (istoric)

„De la Mihai Ralea la Suzana Gîdea“

argument

Cultura: misiune imposibilă

Șase miniștri ai Culturii în doi ani e o performanță. E o performanță pentru că, deși nici unul dintre miniștri nu se poate lăuda cu vreo performanță anume, deși cu toții au fost criticați de societatea civilă și de comunitatea artistică, ei au fost schimbați din funcție și apoi înlocuiți ca urmare a unor conjuncturi politice. Schimbarea din funcție nu a produs și o schimbare de direcție a instituției. Pentru că instituția nici n-a avut vreo orientare anume...

În timp ce miniștrii se tot schimbă și bugetul scade, numeroase organizații nonguvernamentale din domeniul culturii solicită întrevederi, propun soluții, înaintează petiții și publică scrisori deschise. Cu o insistență și o înverșunare care, dată fiind lipsa de reacție din partea autorităților, par de-a dreptul derizorii. Fiecărui pas înainte îi urmează încă unul sau chiar doi înapoi.

„Excepția culturală“ și toate implicațiile ei par să fie unanim acceptate în România. Complicațiile apar doar în modul în care conceptul se transformă în politici culturale. Problema nu ține nici măcar de procentul tot mai mic din buget acordat Ministerului Culturii; ci de modul în care sînt redistribuite aceste fonduri. Pur și simplu, nu există nici o schemă de analiză care ar putea să ne ajute să înțelegem pe ce a mizat acest minister într-un interval de timp dat. Ministerul însuși, în loc să genereze politici publice și bune practici, se rezumă doar la rolul de gestionar al unui buget oricum infim. Și o face prin măsuri care par să contravină chiar misiunii ministerului, adică protejarea și valorificarea creației și a patrimoniului. O să amintesc aici doar de hotărîri discutabile, precum comasarea ori blocarea unor instituții sau de nenumăratele declasificări ale unor monumente protejate. Cultura a devenit o misiune imposibilă.

Și atunci, la ce folosește Ministerul Culturii? Instituția își subminează singură rațiunea de a fi, prin nepriceperea, delăsarea, incompetența, incapacitatea celor care o gestionează. Sîntem, poate, prea obișnuiți cu existența acestui minister. Nu strică, din cînd în cînd, fie și doar de dragul exercițiului retoric, să-i chestionăm utilitatea. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 27 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Corina ȘUTEU

Cînd accesul la cultură devine la fel de firesc precum respirația

În iulie 1959, cînd decretul despre crearea ministerului culturii *(Le Ministère chargé des affaires culturelles)* era dat, în Franţa, misiunea definită pentru acesta era exprimată limpede: „Ministerul are obligaţia de a face accesibile publicului operele capitale ale umanităţii – şi, cu precădere, ale Franţei –, are obligaţia de a determina o frecventare cît mai bună a patrimoniului cultural şi de a favoriza crearea de opere de artă şi de opere intelectuale de valoare."

Această misiune va fi completată în anii '60 de o definire a obligaţiei statului de a investi în arta contemporană şi de a facilita accesul cît mai larg, al tuturor, la creaţia artistică. Crucial, însă, era faptul că decretul se traducea administrativ şi legal printr-un plan de reforme care asigurau, pe termen mediu şi lung, colaborarea între economie, societate şi cultură, menţinînd legătura cu educaţia (iniţial domeniul educaţiei şi cel al culturii fiind reunite sub aceeaşi pălărie ministerială).

Cu toate eşecurile, restructurările şi dificultăţile de parcurs, această matrice a politicii publice în domeniul culturii a fost continuată pînă în zilele de azi în Franţa şi ea este suportul ontologic al politicilor culturale de inspiraţie franceză în lume.

În cartea sa de referinţă despre „excepţia culturală" *(L'Exception culturelle,* Grasset, Paris, 1995), Jacques Rigaud comentează diferenţa fundamentală între gîndirea politicii publice în domeniu în Franţa şi alte ţări europene prin aceea că numai Franţa cunoaşte un asemenea centralism cultural, combinat cu plasarea domeniului culturii între domeniile aflate în raport direct cu cele ale puterii, în stat. Am putea spune, forţînd această perspectivă, că politica culturală în Franţa este, de fapt, varianta democratică a politicii publice în cultura statelor totalitare (dirijistă, generoasă, autoreferenţială, într-un strîns raport cu puterea).

În mod evident, România se află, cel puţin formal, în „spiritul" unui model fondator al politicilor culturale de inspiraţie franceză şi de moştenire totalitară. De aceea, poate, ideea de a „desfiinţa" sau a restructura prin liberalizare Ministerul Culturii pare un afront ininteligibil masei critice de administratori, intelectuali, creativi ai generaţiilor mai vechi.

„Cultura e ceea ce face ca omul să fie altceva decît un accident al universului."

André Malraux

Privită îndeaproape, problema nu rezidă însă în existenţa sau nu a acestui minister, ci în coerenţa sa organizatorică şi în impactul şi eficienţa strategiilor şi acţiunilor sale astăzi, într-o lume care a modificat radical, în ultimii douăzeci de ani, noţiunile de acces cultural şi de participare la consumul cultural şi în care, în Europa, resursa publică în favoarea culturii sau a educaţiei s-a redus drastic. Iluzia că ţările fără ministere ale culturii au o eficienţă sporită în susţinerea faptului cultural sau intelectual naţional e întreţinută doar de cei care nu înţeleg sistemic interacţiunea între administraţie, economie şi legislaţie, în restructurarea sectorului public, oricare ar fi el. Da, aceste ţări s-au adaptat mai bine schimbărilor recente şi au răspuns mai flexibil globalizării, din cîteva motive pe care le voi enumera; dar, în Europa, politicile publice în favoarea culturii pornesc toate de la ideea că identitatea naţională nu poate fi protejată fără politici culturale puternic asistate public.

În cazul Marii Britanii (al cărei *Arts Council* a trecut şi el prin momente destul de negre în ultimele decenii, ca urmare a reducerii fondurilor publice), principiul transversalităţii aplicat în politica publică a culturii, binecunoscutul *arm's length* (la o lungime de braţ), în acordarea fondurilor pentru cultură, a fost un instrument mult mai puţin generos, dar foarte eficient în acordarea de sprijin public, în conformitate cu anumite criterii de performanţă şi prin intermedierea unor comisii specializate. Reducerea fondurilor publice nu a presupus aşadar, în Marea Britanie, aceeaşi dimensiune a restructurării traumatice pentru sistem, cu atît mai mult cu cît, în plus, subvenţiile acordate, în această ţară, proiectelor culturale nu se face niciodată în procent de 100% (Royal Shakespeare Company, care beneficiază de cel mai mare procentaj al subvenţiei de stat, are doar 50% fonduri publice, de exemplu). Tocmai această dimensiune de parţialitate a subvenţiei publice face ca proiectele culturale şi instituţiile culturale să fie deja adaptate, în sistemul britanic, cerinţelor pieţei. Pe de altă parte, acest tip de mecanism de subvenţie a limitat Marea Britanie, ani de zile, în a concepe mari proiecte reprezentative, a avea o politică de profundă şi cît mai extinsă democraţie culturală, adresată generos publicului din toate straturile sociale, spre a-l educa, forma şi eleva spiritual, pe scară largă, şi nu doar spre a-i oferi produse culturale de „entertainment" sau „de consum". Cultura înaltă nu a avut în Anglia acelaşi demers către păturile mai puţin privilegiate ale societăţii şi, de aceea, aceste straturi au rămas mai puţin educate, mai dependente de regulile pieţei şi mai conştiente de noţiunea de cultură ca privilegiu al claselor sociale înalte.

În ţări precum Elveţia, Germania sau Spania şi Italia, ultimele două avînd ministere ale culturii centrale, iar primele două avînd politici culturale foarte puternice la nivel regional şi local, fără reprezentativitate într-un minister federal, aspectul „regional" al gîndirii şi implementării politicii culturale a facilitat adaptarea la un sistem în care, deşi fondurile publice ale organismului central s-au redus, cele regionale şi locale au rămas foarte importante şi au putut determina asistarea culturii în mod consistent.

Acolo unde statul central nu mai intervine prin politici culturale va interveni oraşul sau regiunea. Aceste state europene, unde regiunile şi oraşele fac politică culturală, s-au adaptat de aceea cu mai mare uşurinţă transformărilor datorate globalizării, crizei economice şi retragerii modelului „statului providenţial". Nu întîmplător, conceptul de Capitală europeană a culturii are astăzi un succes viral în toată Europa.

Dar, cum spuneam, problema fundamentală nu rămîne existenţa sau nu a Ministerului Culturii, ci felul în care se recalibrează administrativ, legislativ şi managerial, pentru nevoile culturale de azi, instituţia „Ministerului afacerilor culturale" şi cum anume, pentru ţările de Est, moştenitoare de două ori ale sistemului centralizat, această instituţie poate răspunde eficient şi modern nevoilor unei lumi care s-a modificat radical. Întrebarea rămîne, din perspectiva adevăraţilor cunoscători în administraţie şi politici culturale, una deschisă.

***Corina Şuteu** este expert internaţional în management şi politici culturale; a fost director al Mastère Spécialisé Européen en management des entreprises culturelles al Şcolii de Comerţ din Dijon. Este preşedinte al Making Waves, festivalul de film românesc de la New York.*

Matei MARTIN

Produsul cultural brut

Se vorbeşte mult despre „modelul francez" în afacerile culturale. Unii admiră angajamentul pentru susţinerea culturii şi subvenţiile generoase acordate de stat. Alţii, dimpotrivă, critică dirijismul şi etatismul, văzute ca o formă de „colonizare" a producţiei culturale. Adevărul e că, de fapt, „modelul francez" a rămas doar o schemă mentală, un instrument teoretic. Căci politicile culturale ale Franţei s-au schimbat mai repede decît percepţia noastră asupra modelului. Deşi sumele puse în joc de stat sînt considerabile, participarea ministerului nu mai e de multă vreme majoritară. În mare, doar o treime din cheltuielile unui proiect sau ale unei instituţii sînt susţinute direct de Ministerul Culturii; restul fondurilor provin de la nivel regional/local şi din surse private. Această împărţire a responsabilităţilor a degrevat statul de o parte din cheltuieli şi a multiplicat domeniile în care se poate implica.

Pe de altă parte, subvenţia în sine nu mai e doar o „cheltuială". Cel puţin aşa spune un studiu comandat recent de Ministerul Culturii. Cultura contribuie de şapte ori mai mult la produsul intern brut decît industria auto. Industriile culturale aduc 57,8 miliarde de euro pe an. Costurile totale pentru colectivitate se ridică la 21,5 miliarde de euro.

Studiul se bazează pe date furnizate de Institutul Naţională de Statistică şi arată că, altfel decît se credea, cheltuielile statului pentru cultură sînt, de fapt, investiţie, că subvenţia se întoarce odată cu valoarea adăugată a proiectelor culturale. Şi nu, nu e nici o greşeală de calcul la mijloc: o companie privată (Ernst & Young) a realizat un studiu similar, cu aceleaşi rezultate. Ceea ce oferă o cu totul altă perspectivă asupra subvenţiei. Cultura nu mai e, în Franţa, cel puţin, un domeniu perdant, în care statul bagă bani doar pentru prestigiu, ci e o întreprindere profitabilă. „Excepţia culturală" – un termen de neînţeles în America, unde nu se face nici o distincţie între o fabrică de şuruburi şi-o companie de teatru – devine, în felul acesta, o formulă economică de succes. Una în care statul devine un soi de acţionar majoritar la o companie rentabilă. Chiar dacă nu toate diviziile aduc profit, treaba merge per ansamblu.

Şi nu e vorba doar de bani. Ci şi de resurse umane. În Franţa, sînt 670.000 de locuri de muncă (directe) în domeniul culturii. Adică: 2,5% din forţa de muncă. În plus, alţi 870.000 de profesionişti din domeniul culturii lucrează în întreprinderi nonculturale. E, deja, ditamai industria productivă...

„Ceea ce vă cer, doamnelor şi domnilor, e să-mi daţi douăzeci şi cinci de kilometri de autostradă", spunea ministrul Culturii André Malraux. Era în 1966, într-un moment în care Franţa îşi fixase ca prioritate dezvoltarea infrastructurii. Era o formulă simpatică de a minimaliza efortul bugetar pe care-l cerea pentru susţinerea culturii. Chiar aşa: ce mai însemnau, pentru guvern, douăzeci şi cinci de kilometri de autostradă, la sutele pe care le avea de executat? Între timp, lucrurile au evoluat. Franţa are astăzi autostrăzi suficiente. Aşa că îşi permite să susţină cultura cu banii pe care i-ar da pentru 435 de kilometri de autostradă. Şi tot nu-i destul – spun unii critici ai politicilor de austeritate, promovate de preşedintele Hollande. Acum au şi un argument cît se poate de pragmatic: păi, cultura produce mai mult decît industria auto!

Ioana TAMAȘ

La un braț distanță de Ministerul Culturii

Nu aș vorbi despre principiul *arm's length* dacă nu aș ști cît de puțin vehiculat este în România, ce parcurs glorios a avut în jurul lumii și în ce punct ne aflăm astăzi cu Administrația Fondului Cultural Național.

Pentru asta, mă întorc la început de secol XX în Marea Britanie, la John Maynard Keynes și la grupul de tineri intelectuali londonezi – *Bloomsbury Group*. Era o perioadă în care politica culturală nu se formase încă, dar dezbaterile asupra poziției statului în raport cu actul creator, artist și opera de artă erau în toi. Mai mult, ideologiile de extremă dreaptă și stîngă începeau să prindă contur în interiorul Europei, folosind cultura ca principală armă de propagandă, instrumentalizînd-o în scopuri politice cu valențe morale. Marea Britanie oscila între realitatea continentală și cea de peste Ocean, adică între modelul artei subvenționate direct de către stat și arta lăsată la bunăvoința sponsorului, ambele fiind, de fapt, de evitat.

Bloomsbury Group – din care făceau parte John Maynard Keynes, Virginia Woolf și mulți alți intelectuali, filozofi, artiști, critici de artă, psihologi ș.a.m.d. – s-a opus celor două direcții și a dezvoltat un al treilea tip de arhitectură, punînd în prim-plan munca artistului și specificul creației. Filozofia asupra artei și a relației stat – cultură, în care Keynes s-a format, a fost categoric îndreptată împotriva etatizării culturii. Grupul Bloomsbury dezavua birocratizarea administrației culturale și subvenționarea nemijlocită a artelor, așa cum se populariza deja în regimurile totalitare. Pledau pentru investiția publică în cultură, însă menținînd inițiativele și formațiunile private. Reproșul adus instituțiilor publice de cultură subordonate unor autorități politice era acela că sfîrșesc prin a încuraja și promova mediocritatea artistică. Statul modern era considerat un patron prost, din trei motive: era propagandistic, se aștepta ca artiștii să satisfacă o majoritate vulgară și needucată, sau făcea compromisuri (Robert Hewison). În viziunea membrilor Bloomsbury, era important ca arta să fie liberă, artistul să lucreze pentru el, și nu pentru scopuri dictate de niște oficiali, iar selecția să nu fie realizată de aceiași oameni și în nici un caz de către funcționari publici. De aceea, un minister al culturii era categoric respins. Viziunea Grupului începe să fie implementată din 1942, cînd Keynes preia conducerea Comitetului pentru Încurajarea Muzicii și Artelor pe care îl transformă, în 1946, în actualul *Arts Council* – o structură cvasi-independentă în raport cu birocrația statului și cu imixtiunea politică, care își propune să-i asiste pe artiști cu fonduri, clădiri și alte facilități. În anii '70, această distanțare a instituției finanțatoare de guvern și distribuirea resurselor prin comisii alese, și nu prin funcționari publici, a primit denumirea de *arm's length principle*.

Principiul a dezvoltat o adevărată carieră internațională nu numai în Europa, dar și în SUA, Canada și Australia. Regulile lui de bază erau: 1. organismul să fie semiautonom și să își stabilească politicile culturale proprii; 2. finanțarea să se realizeze prin concurs de proiecte; 3. evaluarea să aparțină unor comisii de evaluatori specializați în domeniul în cauză și 4. singurul criteriu care ar trebui luat în considerare este cel artistic, nu impactul social, nu obiective politice declarate sau nedeclarate (Christopher Madden).

Țările din fostul bloc comunist au aspirat, după 1990, să poată introduce principiul și să se poziționeze „la un braț distanță" de factorul politic. Modelul Arts Council (Marea Britanie) și National Endowment for the Arts (SUA) au fost preluate entuziast, însă adaptate specificului local: nu s-a renunțat la ministerele culturii, nu s-a renunțat la subvenționarea necondiționată a instituțiilor publice, dar s-a acordat independență independenților, adică celor fără finanțare directă de la guvern. Modul de funcționare a fost fie unul pozitiv, ca în Ungaria, pînă în 2010, fie fluctuant și aproape fără impact, ca în Bulgaria.

România a importat principiul *arm's length* în 1998, prin crearea Fondului Cultural Național. Ministerul Culturii era un mare admirator al practicilor britanice, în acea perioadă. Nu s-a introdus ca atare, ci cum s-a putut: încorporat tot Ministerului Culturii și fără personalitate juridică. În 2005, în schimb, organismul s-a autonomizat și a devenit Administrația Fondului Cultural Național (AFCN). A fost o reușită de conjunctură politică, ca una dintre cel mai rapid înființate instituții din România – în numai cîteva zile. Timp de opt ani, AFCN a încercat să impună în România un alt mecanism de finanțare, pe bază de proiecte, și un proces mult mai transparent decît se practica pînă atunci. Și, cel mai important, venea ca o soluție salvatoare pentru independenți, care nu se bucurau de prea multe variante de funcționare. Cu toate problemele sale, AFCN-ul instaura puțină normalitate în administrarea și dinamica culturală, contrabalansînd, chiar dacă minuscul, instituțiile greoaie subvenționate de stat.

Dar, ca să ajungem unde doare cel mai puternic. Din 2015 e posibil ca AFCN să nu mai existe. Și nici umbra sa de *arm's length*. Pe 20 ianuarie 2014, s-a anunțat, în cadrul unei întîlniri publice cu operatorii culturali, că instituția e posibil să rămînă fără resurse de funcționare, din moment ce fondurile direcționate de Loteria Națională au fost eliminate din schemă (un mecanism de colectare de bani asociat, la rîndul său, cu principiul *arm's length)*. Așa că micul *braț distanță* față de politic, pentru sprijinirea măcar a independenților, poate fi șters; se revine la cum se făceau lucrurile pînă în 2005 sau înainte de 1990. Iar în final, tot politicul va decide.

Din 2015 e posibil ca AFCN să nu mai existe.

„Obiecțiile pentru un Minister al Artelor sînt puternice și numeroase. Ca în toate celelalte ministere, angajații lui vor fi de două tipuri: politicieni în vîrstă care au fost recompensați cu o poziție inofensivă pentru pensionare, sau tineri (spre exemplu bărbați sub 50 de ani) încă insuficient de puternici pentru a urca în ierarhie pe posturi mai importante. Rezultatul ar fi o schimbare frecventă a miniștrilor, fie prin deces, fie prin ambiție de a se afirma; și puțini dintre aceștia ocupanți temporari vor avea calificarea necesară."

KENNETH CLARK

***Ioana Tamaș** este dr. în teatru, titlu obținut în 2013 cu o lucrare despre* Politicile culturale în teatrul din spațiul central și est-european; *cofondatoare a asociației MetruCub – resurse pentru cultură (www.m3culture.ro) și antreprenor cultural.*

An	Buget cultură	Procent din bugetul total
2010	689,000,000	0.68%
2011	712,000,000	0.66%
2012	713,406,000	0.63%
2013	546,064,000	0.47%
2014	565,436,000	0.47%

Involuția bugetului pentru cultură. *Zero virgulă ceva la sută din puțin înseamnă mai nimic. România este una dintre puținele țări din UE cu un buget pentru cultură mai mic de 1%.*

MINISTERUL CULTURII: INSTRUCȚIUNI DE FOLOSIRE

Iulia POPOVICI

Pentru cine facem teatru

Ultimul barometru cultural – oficial şi ministerial – a apărut în 2010. De atunci încolo, avem cercetări de piaţă/public ale unor teatre şi, bineînţeles, „vocea patriotului naţionale" – fiecare dintre noi se erijează, în felurite ocazii, în purtător de cuvînt al celor pentru care facem teatru.

Şi barometrele, şi sondajele spun acelaşi lucru (pe care-l ştiu, de altfel, şi vînzătoarele de la casele de bilete): spectatorul român de teatru locuieşte în oraşe mari (cu peste 100-200.000 de locuitori), are studii superioare şi venituri peste medie. Potenţialul public rural îşi doreşte, dar n-are unde. Teatrul e definit drept cultură de tip elitist, în opoziţie cu cea „de masă" (chiar aşa, între ghilimele). Vine la pachet cu opera şi, eventual, muzica clasică. Şi s-ar putea să existe şi-o dreptate în toată povestea: la operă (cel mai costisitor gen artistic – zice teoria), în Bucureşti, cel mai scump bilet, cînd cîntă vreun interpret străin, fără salariu de la stat, e 65 de lei, la Teatrul Naţional e 80 de lei. Pentru concertele de la Ateneul Român, plăteşti tot maximum 65 de lei. Iar dacă la Operă, totuşi, la „spectacolele normale", un bilet de categoria I este 55 de lei, la Teatrul Bulandra „normalul" costă 57,43 lei.

O să spuneţi că ăsta e Bucureştiul, e capitală, e un oraş bogat, în ţară e altfel, e mai ieftin. Aşa e. E atît de ieftin că de cele mai multe ori nici nu există: 6% dintre cetăţenii din afara Bucureştiului mergeau, în 2010, o dată pe lună la spectacole, procentul includzîndu-i pe locuitorii de la sate, care declară că şi-ar vrea căminele culturale înapoi, dar nu-i ascultă nimeni.

Un maximum de 17 euro nu e mult, o să spuneţi din nou, comparativ cu West End-ul londonez. Dar teatrele din West End sînt comerciale, nu subvenţionate. Dacă luăm în considerare că aproximativ 80% din bugetul unui teatru românesc vine din subvenţie, rezultă că cei 17 euro reprezintă doar 20% din ce cheltuieşte instituţia pentru ca cetăţeanul să vadă o reprezentaţie – ceea ce înseamnă că preţul integral (din care statul plăteşte diferenţa) ar fi de cam 76 de euro. La Naţionalul londonez, care are, şi el, granturi din bani publici, biletul e 60 de euro (50 de lire). Granturile de la Arts Council reprezintă 20% din buget – deci fără aceşti bani, biletul ar fi 75 de euro. Cifrele nu pasionează pe nimeni, deci să sărim la concluzie: în Bucureşti, producem teatru la costuri de Marea Britanie, cu salarii de Burkina Fasso. Normal că, în afara Capitalei, puţini şi-l pot permite (şi se şi plîng toată ziua...).

Ca totul să fie perfect, programele de guvernare ale ultimilor ani stabilesc drept „priorităţi" protejarea patrimoniului (imobil), susţinerea creativităţii artistice (cele mai semnificative forme ale ei) şi a industriilor creative. Nicăieri nu scrie, Doamne fereşte!, că prioritatea ar fi creşterea accesului public la produse culturale. Patrimoniul? Bun, frumos, protejăm ce nu pică în aria de interes a rechinilor imobiliari (noroc de criză); oricum, reabilitările sînt un business costisitor şi continuu. Susţinem şi creativitatea, sigur – dar cine decide ce e „cel mai semnificativ" aici? Industriile creative? E un fel de a spune „noi vă dăm un cadru legislativ şi voi vă ocupaţi să faceţi singuri bani şi locuri de muncă." În esenţă, din drepturi de autor. Care, în teatru, sînt, în ce priveşte marea masă de creatori (recte, actorii), fie concesionate instituţiilor de stat, contra salariului de maxim 500 de euro pe lună, fie inexistente, fiindcă, după cum spuneam, la 6% public spectator, la nivel naţional, şi 17%, în Bucureşti, nu poţi avea, de fapt, o piaţă funcţională de spectacole nesubvenţionate.

Umblă tot mai vizibil o urmă de idee prin mediul nostru cultural – şi anume, cultura/artiştii sînt nişte asistaţi social, să-i cointeresăm pe privaţi, ei sînt salvarea, ei urmăresc mai bine interesul public. O idee cam ciungă, despre cum privatizarea salvează naţiunea. Care uită că subvenţia nu e ajutor de şomaj pentru muncitori, e o compensaţie de preţ pentru ca plătitorul de taxe să-şi permită produsul – fie el artă sau educaţie. Politicile culturale sînt (şi) despre accesibilitatea la actul de cultură. Căci de-aia la Naţionalul londonez biletul e maxim 50 de lire, iar în West End – 100.

„Subvenţia nu e ajutor de şomaj pentru muncitori. E o compensaţie de preţ pentru ca plătitorul de taxe să-şi permită produsul – fie el artă sau educaţie."

Instituţia cu nume kilometric şi autoare a Barometrelor de Consum Cultural, Centrul de Cercetare şi Consultanţă în Domeniul Culturii (CCCDC), a dispărut în decembrie 2013 în meandrele comasării întru înfiinţarea Institutului Naţional pentru Cercetare şi Formare Culturală. O tăcere asurzitoare învăluie de atunci această nouă entitate.

„Cultura e memoria poporului, conştiinţa colectivă a continuităţii istorice, felul de-a gîndi şi de-a trăi."

MILAN KUNDERA

***Iulia Popovici** este jurnalist cultural şi critic de teatru; semnează în revista* Observator cultural *şi pe www.criticatac.ro.*

La ce folosește Ministerul Culturii?

Am adresat această întrebare cîtorva foşti miniştri ai Culturii. Iată răspunsurile:

Răzvan THEODORESCU

„După o experienţă de patru ani ca ministru, cred că preferabil ar fi, pe malurile Dîmboviţei, o formulă românească de „British Council" (evident, „Consiliul Românesc" ar suna ca dracu'!). Într-o ţară unde cultura ar constitui prioritate naţională, cu bani de la buget şi mai ales din zona privată, o structură guvernamentală dedicată acestui domeniu ar putea fi coordonată de un contabil luminat, eventual amator de literatură, film, teatru şi muzică. De-a lungul unui sfert de veac, dintr-un lung şir de titulari, am fost doar doi miniştri cu mandat întreg. Ceea ce spune mult despre importanţa dată, la noi, unui minister ce nu-şi mai are rostul."

Theodor PALEOLOGU

„Bună întrebare. Sînt ţări, într-adevăr, în care nu există un minister al culturii, iar cultura stă mult mai bine decît la noi, graţie unor alte mecanisme de finanţare. Cred, însă, că în cea mai mare parte dintre ţările europene, deci şi la noi, nu se poate fără. Sînt domenii întregi care nu pot fi finanţate decît predominant din fonduri publice. Partea proastă e că aceste fonduri publice sînt total insuficiente. În al doilea rînd, Ministerul Culturii are un rol esenţial de monitorizare şi control în domeniul protecţiei şi al valorizării patrimoniului. Dar şi la acest al doilea punct ştim prea bine că resursele sînt total insuficiente, şi diferitele mafii imobiliare extrem de puternice. Nici o şansă ca unul dintre noi să fie vreun Malraux..."

Mircea DIACONU

La negocieri cu diferite partide-balama.

a consemnat Matei MARTIN

MINISTERUL CULTURII: INSTRUCȚIUNI DE FOLOSIRE

Cosmin MANOLESCU

Delete

N-am înțeles niciodată de ce se dă delete *masiv, fără discuții, analize sau studii de specialitate, la tot ceea ce alții au construit atît de dificil. Din păcate pentru sectorul cultural și publicul larg consumator al actului de cultură, se pare că aceasta este viziunea și politica Ministerului Culturii.*

Relația mea cu Ministerul Culturii a început în 1990, imediat după Revoluție. Au trecut de atunci aproape 25 de ani, însă relația a rămas aproape neschimbată, aș spune chiar dificilă, dansul contemporan și sectorul independent rămînînd Cenușăresele culturii. Poate singurul Prinț pe care l-a avut dansul contemporan a fost Andrei Pleșu, cel dintîi ministru la Cultură după Revoluție. El a oferit o mînă de ajutor dansului contemporan, prin înființarea celor două companii Orion Balet și Contemp, și prin sprijinirea Proiectului româno-francez „La Danse en Voyage". Acesta din urmă, rezultat direct al simpatiei franceze de care s-a bucurat România imediat după 1989, a fost, poate, proiectul care a dat oxigen noii generații de tineri dansatori și coregrafi, și a dus la apariția grupului „Marginalii".

Majoritatea celor 17 miniștri care au urmat, în bună parte numiți politic, s-au dovedit a fi lipsiți de viziune și de înțelegere a sectorului cultural. După perioada de deschidere și de înflorire de la începutul anilor '90, din 1996 și pînă în prezent, dansul și arta contemporană au fost puse la zid în mod recurent, în favoarea tendințelor tradiționaliste.

„În 2001, lansam prima campanie de advocacy pentru dansul românesc sub titlul «Proiect realizat fără sprijinul Ministerului Culturii».“

În 1997, împreună cu Gabriela Tudor, lansam Fundația Proiect DCM (acum Fundația „Gabriela Tudor"), încercînd să construiesc un context favorabil pentru dansul contemporan. La puțin timp după obținerea unor rezultate notabile (lansasem, la ArCuB, un Centru Inter/Național pentru Dans Contemporan, organizasem niște festivaluri și platforme de dans cu succes de public și contribuisem la apariția unei generații de tineri coregrafi și dansatori), mi-am dat seama că nu există un viitor fără niște acțiuni precise de advocacy. În 2001, lansam prima campanie de advocacy pentru dansul românesc sub titlul „Proiect realizat fără sprijinul Ministerului Culturii", o inițiativă care a avut impact la momentul respectiv. Ulterior, în 2002, împreună cu Vava Ștefănescu, organizam la Palatul Parlamentului un prim dialog între reprezentanții Comisiilor de Cultură, reprezentanții Ministerului Culturii și ai comunității dansului, lansînd prima platformă de cereri pentru viitorul dansului românesc. Ca urmare a acțiunilor de guerilă culturală și a interviurilor acide, eram invitat, la final de 2003, la o întîlnire cu Răzvan Theodorescu, unde eram pus la zid atît de colegii mei mai vîrstnici, foști profesori, cît și de ministru, avîndu-l ca singur aliat pe dl Ioan Tugearu, pe atunci consilierul său personal. La finalul discuției, mi s-a oferit o sumă de bani importantă pentru organizarea unei Gale Naționale a Dansului, însă am refuzat, cerînd, în schimb, fonduri pentru realizarea unei stagiuni independente, acces la o sală de spectacole și un buget pentru producții coregrafice. Puțini știu că acea întîlnire a stat la baza creării ulterioare a Centrului Național al Dansului București, în 2004.

„Cum să susții activitatea coregrafică a unei țări cu bugetul unei producții teatrale la Teatrul Național?“

Puțin mai tîrziu, în ianuarie 2005, am trimis o scrisoare publică în atenția dnei Mona Muscă, prin care solicitam consultarea sectorului cultural pentru legea de organizare a Administrației Fondului Cultural Național. La întîlnirea ca urmare a scrisorii, au participat peste zece ONG-uri culturale. Împreună, am obținut modificarea legii, în cîteva puncte importante: posibilitatea ca un procent de 20% dintr-o finanțare publică să fie folosit pentru acoperirea costurilor de organizare a proiectelor culturale, accesul direct al artiștilor la fondurile publice și crearea unui fond de mobilitate. Din păcate, la puțin timp după schimbarea ministrului, în 2007, artiștii au fost obligați să se transforme în persoane fizice autorizate, iar fondul de mobilitate s-a închis. *Delete* din nou. În 2006, demaram o campanie pentru eliminarea garanției de bună execuție (de 10%) a proiectelor culturale, pe care ONG-urile culturale care primeau finanțări publice erau obligate, pînă în 2007, să o facă din surse proprii, pînă la finalizarea proiectului. La această inițiativă, la care s-au aliat ulterior o serie de instituții direct afectate de această măsură (ICR, CNDB, MNAC), precum și alți operatori culturali, au fost depuse petiții la instituțiile abilitate – Ministerul Finanțelor, Prim-Ministrul, Ministerul Culturii. Prevederea a fost desființată în 2007, ușurînd implementarea programelor de finanțare ale CNDB și ale ICR – Programul „Cantemir". Mai recent, am susținut mișcări de proteste pentru salvarea de la desființare a Centrului Național al Dansului (ultimul, în septembrie 2013 cînd, la inițiativa dlui ministru Barbu, CNDB-ul urma să fie absorbit de Opera Națională).

Toți miniștrii care au urmat după 2004, după primul moment de deschidere realizat prin apariția CNDB și deschiderea adusă de Mona Muscă, au aplicat formula *delete* pentru dansul contemporan, reducînd anual bugetul CNDB-ului, ajuns acum doar o glumă bună. Cum să susții activitatea coregrafică a unei țări cu bugetul unei producții teatrale la Teatrul Național?

În 2010, am reluat activitatea de advocacy și lobby, prin Coaliția Sectorului Cultural Independent, o rețea de artiști și manageri culturali, cerînd, printre altele, o reformă a sectorului cultural și sprijin pentru cultura vie (www.culturavie.ro). Unul din rezultatele activității noastre a fost aducerea la suprafață a unui fond de cofinanțare pentru proiectele culturale europene, care funcționa netransparent la Ministerul Culturii. Timp de trei ani, au fost sprijinite astfel proiectele europene. Inexplicabil și fără nici un răspuns încă, în ianuarie 2014 respectivul fond este închis prin nealocare de fonduri. *Delete again*, fără nici o explicație, lăsînd o serie de proiecte culturale europene în aer. Nu există bani pentru aceste proiecte europene (care sînt cofinanțate de la Bruxelles), însă ne permitem la nesfîrșit luxul de a susține de la bugetul de stat, practic din banii noștri, un Festival Enescu de import, pentru care se plătesc sume uriașe pentru orchestrele din străinătate, bugetul alocat pentru ediția din 2013 fiind de 9 milioane de euro (conform Mediafax). Dacă măcar 10% din bugetul alocat acestui eveniment ar fi investit în tinerii muzicieni români, în cumpărarea de instrumente și în acordarea unor burse pe măsura talentului, România tot ar ieși de zece ori mai cîștigată pe termen lung. Ne place să importăm, în detrimentul susținerii artiștilor români. În timp ce, din cauza incompetenței profesionale a miniștrilor, bugetul alocat culturii scade de la an la an, artiștii migrează către țările dezvoltate, unde există sprijin și viziune, iar organizațiile culturale încep să dispară.

Din păcate, viitorul sectorului cultural este incert și nesigur. Ce mai putem spera în condițiile în care Muzeul Țăranului Român a fost amenințat cu dispariția prin comasare (salvat *in extremis*, în decembrie 2013), cînd este creată o instituție struțo-cămilă – Institutul Național pentru Formare și Cercetare Culturală, care continuă activitatea Centrului de Studii și Cercetări în Domeniul Culturii, preluînd ulterior și activitatea Centrului de Consultanță pentru Programe Europene/Punctul de Contact Cultural European, care funcționa cu succes în ultimii ani? Vina este exclusiv a echipelor de miniștri care se perindă an de an pe la Minister, lăsînd praf și pulbere în urma lor. Se pare că tasta de calculator *delete* este cea care face acum istorie în Ministerul Culturii.

Cosmin Manolescu *este coregraf, curator și manager cultural, director executiv al Fundației „Gabriela Tudor" și director artistic al ZonaD – studio Paradis Serial.*

MINISTERUL CULTURII: INSTRUCȚIUNI DE FOLOSIRE

Cristina MODREANU

Pagină în construcție

(Momentan conținutul nu poate fi accesat. Vă rugăm reveniți.)

Am primit invitația de a scrie un articol pentru acest Dosar chiar în seara în care se rupea alianța USL, eveniment ce a avut drept consecință demisia, în chiar ziua următoare, a tuturor miniștrilor PNL. Cînd m-am apucat să scriu articolul, nu aveam încă un ministru al Culturii, deci nici măcar nu puteam să-mi proiectez în minte o persoană sau o personalitate responsabilă cu ceea ce e numit, cu un loc comun ușor dramatic, „destinele culturii românești". S-ar putea spune că asta nu e chiar grav, pentru că „destinele culturii românești" sînt oricum de multă vreme lăsate de izbelişte, ceea ce, într-un anume fel, e mai bine decît să fie direcționate cu forța, ca într-un sistem autoritar.

Programe naționale & politici publice

Dar atunci la ce mai folosește existența unui Minister al Culturii? Ca multe alte instituții publice din România, și acest minister a fost înființat cu un scop, dar continuă să funcționeze din inerție, populat de oameni care au uitat de mult care e rostul instituției angajatoare – asta presupunînd că au știut cîndva. E și el parte din mecanismul ruginit al birocrației care își este suficientă ei înseși, mergînd în gol, fără ca nimeni să mai chestioneze utilitatea sau oportunitatea existenței sale (cinste *Dilemei vechi* că o face!). Oare cîți dintre cei care lucrează pentru acest minister au citit măcar textul ce stă la baza funcționării sale, și care se află pe website-ul ministerului – Hotărîrea nr. 90 din 10 februarie 2010. Aici se menționează, printre alte obiective ale ministerului, că acesta „elaborează, cu consultarea și participarea atît a autorităților publice interesate, a instituțiilor publice de cultură, a altor operatori culturali și specialiști în domeniul culturii, cît și a societății civile, *strategii, politici publice, programe naționale și direcții de dezvoltare pentru domeniile din sfera sa de competență*" (sublinierea îmi aparține). Nu-mi amintesc, cel puțin în domeniul teatrului, de care mă ocup în mod profesionist de peste 15 ani, de o asemenea chemare la consultare publică, în urma căreia să fie generate strategii, politici publice, programe naționale. Și acest text, ca și majoritatea celorlalte postate pe website-ul ministerului, copiază un limbaj european golit de conținut, în spatele căruia se întinde, vast și neliniștitor, neantul. Un neant exprimat sintetic de anunțul care apare cînd accesezi rubrica – Creație contemporană, diversitate culturală/subcapitolul Teatru. Sau Muzică. Sau Dans. Anunțul sună așa: „Pagina este în construcție. Momentan conținutul nu poate fi accesat. Vă rugăm reveniți. Mulțumim pentru înțelegere."

Nu ar trebui să mai avem nici un fel de înțelegere pentru astfel de găuri negre produse de o instituție a statului român. Această „pagină în construcție" e, de fapt, semnul lipsei oricărei construcții, a oricărei viziuni asupra domeniului cultural. Ne întrebăm, în acest Dosar, care este misiunea Ministerului Culturii? Putem să înșirăm aici deziderate care de care mai nobile, avem cu toții destulă imaginație, suficientă informație internațională și locală, și avem și expertiza necesară cît să punem pe hîrtie desăvîrșite declarații de intenție. Putem să ne dăm cu părerea despre necesara reimaginare a misiunii unui Minister al Culturii demn de lumea în care trăim, capabil să devină motorul pentru o reformă a instituțiilor îmbătrînite din subordinea sa. Putem să facem un *brainstorming* fulminant, la capătul căruia să venim cu soluții concrete pentru problemele și mai concrete ale domeniului, pe care le cunoaștem prea bine fiindcă ne lovim constant de ele. Dar problema este cine va lucra pentru punerea lor în practică, dacă miniștrii Culturii se schimbă în funcție de cum bat vînturile politice, care tind să se transforme în adevărate taifunuri? Cîtă vreme nu există continuitate la nivelul conducerii și competență la nivelul echipei (și ce om competent căruia îi pasă de ceea ce lasă în urmă și-ar încurca destinul profesional cu o instituție publică lipsită de fundament?) sensul acestui minister se suspendă. E și el doar o „pagină în construcție".

Teatre publice și teatre private

E limpede, de cîțiva ani deja, că, în materie de teatru, funcționează la noi două culturi paralele, care, deși își împart adesea actorii, regizorii și scenografii, nu au în comun nici mentalitatea și nici – mai ales! – resursele. Pe cît de mare e stagnarea instituțiilor teatrale publice subvenționate – cu foarte puține excepții –, pe atît de dinamic, chiar dacă haotic, a devenit sectorul privat (numit de unii independent, dar aceasta e o altă discuție).

Oficial, Ministerul Culturii are în grija sa numai instituțiile publice – dacă vorbim de spectacole asta înseamnă 16 teatre naționale, opere naționale și centre precum Centrul Național al Dansului, respectiv Centrul pentru Artele Spectacolului „Sala Palatului" sau Centrul Național de Artă „Tinerimea Română" etc. Ce face exact ministerul pentru ele, în afară de a le trimite bugetele în cont, nu se știe, cu excepția cazului în care se declanșează scandaluri, cum a fost cel din 2013 privind planuitele comasări ale unora dintre aceste intituții, un scandal absurd, creat prin lipsa consultării sectorului cultural și printr-o comunicare deficitară a intențiilor ministerului.

„Cultura este singurul mijloc de afirmare, și în fața omenirii de astăzi, și în fața istoriei de mîine."

MIRCEA ELIADE

Așa cum se știe de ani buni, situația teatrelor din subordinea Ministerului Culturii e mult mai bună din punct de vedere financiar (dar nu numai) decît a celor care depind de administrația orașelor – un caz de inechitate care nici măcar nu mai e discutat, ca și cum ar fi normal să se întîmple așa. Unde sînt sindicatele, asociațiile de breaslă, uniunile de creație care ar trebui să conteste o asemenea disparitate? Somn și voie bună. Pasivitatea sectorului cultural e unul dintre motivele pentru care Ministerul Culturii funcționează din inerție, singurul „eveniment" de care este legat numele său fiind o nouă schimbare de ministru.

Obligația Ministerului Culturii de a se asigura de managementul eficient al acestor instituții și de a face publice rezultatele evaluărilor anuale ale activității celor care le conduc a fost și ea abandonată, probabil pe fondul schimbărilor prea frecvente de miniștri din ultima perioadă. Dar nu cumva echipa care rămîne ar trebui să-și facă treaba, indiferent cine o conduce? Dat fiind faptul că ultimele rapoarte de evaluare ale managerilor instituțiilor din subordinea ministerului datează din 2011 și 2012, se poate concluziona că această echipă și-a luat vacanță. De ce nu aplicăm atunci reducerile bugetului pentru cultură chiar prin concedierea acestei echipe, ce poate fi înlocuită prin angajarea temporară a unor experți care să monitorizeze activitatea acestor instituții și să întocmească rapoartele anuale? De ce e nevoie de oameni angajați *full-time*, cînd „pagina" e permanent în construcție?

Cît despre sectorul teatral privat, el crește liniștit, ca o junglă, după reguli apărute spontan, într-un sistem capitalist get-beget. Raporturile Ministerului Culturii cu această zonă tot mai activă a teatrului românesc sînt necesitate decît instituțiile publice, cărora noi le dăm un cec în alb plătind impozitele către stat. Și spun că ordonatorul de credit este generos pentru că, în ciuda lamentațiilor pe această temă, bugetele teatrelor publice nu sînt deloc mici. Lipsa de imaginație și de soluții complementare a managerilor – din nou, cu puține excepții – e însă foarte mare!

Nu ar trebui să mai avem nici un fel de înțelegere pentru astfel de găuri negre produse de o instituție a statului român.

În căutarea competențelor

Am încercat de curînd, împreună cu ceilalți inițiatori ai Apelului pentru competență în instituțiile publice de cultură (care a strîns peste 150 de semnături și poate fi accesat aici http://apelpentrucompetenta.wordpress.com/ să obținem o audiență la ministrul Culturii (cînd încă mai exista unul). Intenționam să-i explicăm, cu argumente, de ce competența echipelor manageriale ale acestor instituții este cheia dezvoltării lor și a împlinirii misiunii pe care o au ele în comunitățile pentru care funcționează. Voiam să-i explicăm de ce credem noi că evaluările anuale trebuie luate în serios și de ce procesul de alegere a noilor manageri prin concursurile pentru posturi trebuie să fie transparent, de ce e nevoie de experți independenți în comisiile de concurs și în cele de evaluare anuală, și nu de comisii făcute la sugestia directorilor evaluați. Chiar aveam de gînd să-i demonstrăm că ne interesează, că ne pasă, că există o societate civilă sătulă de incompetență, risipă, proastă gestiune a resurselor în cultură, provincialism cronicizat, lipsă de anvergură și de viziune. Și care crede – care știe – că lucrurile se pot face mai bine.

Nu am reușit să obținem o întrevedere. Ni s-a transmis că nu e sigur că domnul ministru va mai fi ministru. Pagina rămîne în construcție.

***Cristina Modreanu** este critic de teatru și jurnalist cultural. Editează revista* Scena.ro.

Nicușor DAN

Statul de drept fictiv

Consecințe asupra patrimoniului construit

Nu e niciodată inutil să repet că patrimoniul construit are două valențe. Prima, pentru cine o percepe, este cultural-identitară. Am ales să trăiesc aici, și nu la Singapore sau Adelaide, pentru că parte din identitatea mea este colectivă. Patrimoniul (englezescul *heritage* este și mai sugestiv) este depozitul simbolic al acestei identități colective, iar patrimoniul construit este partea cea mai vizibilă a patrimoniului. A doua, încă neconștientizată la noi, este cea economică. Orașele sînt într-o competiție globală și, atunci cînd un investitor alege să se stabilească la București, Belgrad sau Budapesta, se va uita și la cum arată orașul, dacă are parcuri, viață culturală, școli bune etc. Cu alte cuvinte – care din păcate au rămas la noi doar limbă de lemn –, patrimoniul construit e parte a dezvoltării durabile.

Distrugerea patrimoniului construit după 1989 a fost mai gravă decît în întreaga epocă Ceaușescu – spun specialiștii. În România și mai ales în București. Cantitativ, Ceaușescu a demolat 15% din orașul vechi, în special pentru Casa Poporului și bulevardul Victoria Socialismului, dar a lăsat intacte cartiere întregi. Începînd cu 1990, s-a demolat cam 6-7% din Bucureștiul vechi, dar demolările și inserțiile nepotrivite au afectat toate cartierele.

S-au demolat ruinele Academiei Domnești, prima universitate românească, ctitorită de Brâncoveanu. S-au demolat anexele Palatului Știrbei, unde am fi putut reconstitui atmosfera curții domnești de la 1850. S-a demolat casa în care a locuit sfîntul Vladimir Ghika. S-a demolat casa lui Spiru Haret. În urmă cu cîteva luni, ICOMOS, organismul UNESCO pentru patrimoniul mondial, a emis o rezoluție în care condamnă distrugerea patrimoniului construit în București.

Presiune imobiliară speculativă există peste tot în lume. Reușește acolo unde găsește cadru legal ineficient și autorități corupte. Noi avem și una, și alta.

Cadrul legal, un exemplu

Ca să demolezi/să construiești într-o zonă istorică trebuie să ai un aviz de la direcția locală a Ministerului Culturii. Pentru a lua decizia bună, directorul Direcției are la dispoziție o comisie de specialiști. Legea omite să spună și că e obligatoriu pentru director să consulte comisia și că în cazul în care comisia spune „nu", directorul nu are voie să dea avizul. Consecința: miile de avize care au dus la distrugeri. Al doilea exemplu: informația despre avizele și autorizațiile pentru demolări/construcții nu este transparentă. Aflăm de o demolare cînd buldozerul este deja în curte. Cea mai scurtă procedură de a opri în instanță durează trei luni, pe cînd demolarea se consumă într-o zi.

Autorități corupte

De zece ani, directorul Direcției patrimoniu din Ministerul Culturii – omul care coordonează întregul patrimoniu construit – este un anume Mircea Angelescu. Acesta a plagiat integral o lucrare de arheologie a unor profesori britanici: a tradus-o și a semnat-o cu numele lui. El a semnat avizul pentru demolarea Academiei Domnești. Într-o adresă oficială către Ordinul Arhitecților, referitoare la acest caz, scria că respectarea *ad litteram* a legii este o condiție excesivă. Tot el a refuzat să pună în discuția Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice cererea Ordinului Arhitecților de clasare a casei în care a locuit Vladimir Ghika, care ar fi salvat clădirea. Mai sînt sute de alte exemple.

La Direcția București a Ministerului Culturii sînt două persoane – Sergiu Luchian și Ileana Kisilewicz. Aceștia au semnat sute de avize pentru demolări/construcții extrem de controversate, dintre care cîteva zeci au fost apoi anulate de instanță.

Comisia Națională a Monumentelor Istorice este forul științific care se pronunță, împreună cu ministrul Culturii, asupra intervențiilor importante. Rînd pe rînd, specialiștii cu personalitate au fost scoși din comisie. În ultima comisie, care urma să se pronunțe, între altele, asupra declasării Roșiei Montane, 5 din 21 de membri avuseseră relații cu Gold Corporation. În frunte cu Augustin Ioan, președintele comisiei. Care a calificat (chiar în *Dilema)* patrimoniul cultural al Bucureștiului ca „amintiri coșcovite" care stau în calea dezvoltării orașului.

Nu am nume din alte instituții, dar și acolo este un dezastru. Conform Inspectoratului de Stat în Construcții, jumătate din autorizațiile de construire/desființare pe care le controlează în București sînt ilegale. Inspectoratul le transmite prefectului, abilitat prin lege să verifice respectarea legii în București, care nu face nimic. E revoltător ca Salvați Bucureștiul să aibă de zece ori mai multe procese decît prefectul, care are juriști plătiți de la buget pentru asta. Nu mai vorbim de Parchet. Ce e mai evident decît abuzul în serviciu al arhitectului-șef din Primărie, pentru care jumătate din autorizațiile semnate sînt ilegale? Ce ar păți un bucătar care ar greși jumătate din mîncăruri, un contabil care ar greși jumătate din facturi sau un chirurg care ar greși jumătate din operații? Arhitectul-șef din Primărie nu pățește nimic.

Ce e de făcut? Proiectul de modificare a Legii este scris (de noi), trebuie doar aprobat. Rapoartele despre oameni sînt scrise, trebuie un ministru care să facă curățenie. Am fost în audiență la toți miniștrii din ultimii ani și le-am spus asta. Nici unul n-a făcut nimic. Pentru că statul este captiv unui grup de interese. Aceasta este, de fapt, problema de rezolvat.

***Nicușor Dan** este președintele Asociației Salvați Bucureștiul.*

Ministerul și patrimoniul

În „Programul de guvernare 2013-2016" capitolul „Cultură" ocupă doar două pagini și jumătate (din 160). Cele mai multe angajamente ale Guvernului se referă la protejarea și valorificarea patrimoniului. Iată-le:

Obiective fundamentale

- Elaborarea, supunerea spre dezbatere publică și promovarea legislativă a Codului Patrimoniului Cultural, în vederea realizării unei protecții efective și eficiente a patrimoniului cultural și a introducerii sale în circuitul național și internațional.
- Instituirea Sistemului Național de Educație și Formare în domeniul patrimoniului construit, cu integrarea mecanismului de atestare a specialiștilor și experților în domeniu.
- Finalizarea inventarierii și clasării patrimoniului național construit și mobil și întărirea dispozitivului legal și a mijloacelor administrative de salvare, protejare și punere în valoare a monumentelor istorice și de arhitectură, ca și a siturilor și ansamblurilor urbane și a monumentelor de for public.
- Constituirea Fondului Patrimoniului Național, instituție publică ce urmează să preia în administrare, să restaureze, să conserve și să pună în valoare monumentele istorice și de arhitectură cu un statut incert al proprietății sau aflate în proprietate privată ori în administrarea autorităților locale și care se află în stare de abandon și degradare.

Direcții de acțiune

- Pregătirea documentului de fundamentare în vederea demarării negocierilor cu Comisia Europeană pentru Programul Operațional Sectorial Cultură-Patrimoniu-Educație, în colaborare cu Ministerul Educației și Ministerul Fondurilor Europene.
- Reinstituirea programului „Patrimoniului în pericol" destinat muzeelor etnografice în aer liber pe bază de cofinanțare cu contribuție privată, mecenat și sponsorizări.
- Inițierea procedurilor de înscriere a ansamblului monumental „Calea Eroilor" de la Tîrgu-Jiu pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO, contribuind astfel la promovarea și recunoașterea valorilor culturale române la nivel internațional.
- Demararea unui proiect complex de rezolvare a situației ansamblului Cetăților dacice din Munții Orăștiei, sit aflat pe Lista Patrimoniului Mondial din 1999 datorită valorii sale excepționale din punct de vedere istoric și cultural.
- Promovarea ceramicii de Horezu, ca element de patrimoniu imaterial național, dată fiind înscrierea acesteia pe lista UNESCO a Patrimoniului Cultural Imaterial.
- Încurajarea și sprijinirea cercetărilor în domeniul patrimoniului imaterial din România, prin inventarierea elementelor de patrimoniu și finalizarea celui de-al II-lea volum din *Patrimoniul cultural imaterial din România. Repertoriu II*, precum și adoptarea unor noi acte normative pentru protejarea patrimoniului imaterial în acord cu Convenția UNESCO pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial din 2003.
- Întregirea misiunii Institutului Național al Patrimoniului cu o dimensiune de formare continuă și de atestare a profesioniștilor patrimoniului național.
- Constituirea, pe lîngă Institutul Național al Patrimoniului, a unui Centru Național de Restaurare care să grupeze profesioniști ai restaurării și ai meșteșugurilor de artă și care să fixeze standardele naționale pentru intervențiile asupra monumentelor și obiectelor de patrimoniu mobil.
- Lansarea proiectului Repertoriul Național al Monumentelor Istorice în cooperare cu Academia Română.
- Elaborarea și implementarea, în parteneriat cu Primăria Generală a Municipiului București și cu Primăria Sectorului 3, a proiectului integrat „Centrul istoric al Capitalei", pentru constituirea unei arii culturale protejate, punerea în valoare a monumentelor istorice și a patrimoniului arhitectural, a industriilor și meșteșugurilor artistice.
- Sprijinirea bisericilor pentru introducerea sistemelor de securitate în lăcașurile de cult ce adăpostesc obiecte mobile de patrimoniu.

Cristian VASILE

De la Mihai Ralea la Suzana Gîdea

Minister, cultură, propagandă și cenzură

Profilul politic şi intelectual al titularului de la Ministerul Culturii, precum şi structura acestui departament în perioada 1944-1989 reflectă în bună măsură stadiul instăpînirii şi al evoluţiei regimului comunist.

Mihai Ralea a fost fără îndoială unul dintre numele proeminente din rîndurile intelectualităţii care s-a alăturat Partidului Comunist. Înainte de a fi trimis în diplomaţie, acest tovarăş de drum a fost instalat ca ministru al Artelor în Guvernul Petru Groza. Un om extrem de inteligent, dar fără caracter – aşa îl descriu aproape la unison atît documentele diplomatice, cît şi memorialiştii. Ministeriatul său este unul de tranziţie: nu schimbă radical legislaţia privitoare la arte şi nu impune o metodă unică de creaţie. În schimb, reprezintă un paravan în spatele căruia se ascund adevăratele intenţii de uniformizare cultural-ideologică. Ele se vădesc îndeosebi în timpul lui Eduard Mezincescu, după 1948, dar bazele cenzurii, în special în domeniul teatral şi muzical, apar prin legea privind regimul spectacolelor, adoptată în vara lui 1947.

O pîrghie a frontului ideologic...

Ministerul – cu diversele sale denumiri (al Artelor, al Culturii, Comitetul pentru Artă, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă, Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste) – a devenit o pîrghie a frontului ideologic, controlat politic de Direcţia Propagandă şi Agitaţie a Comitetului Central. Ministeriatele Constanţei Crăciun şi ale succesorilor săi de pînă în anii 1960 au stat sub semnul destalinizării ratate, ca şi întreaga orientare ideologică şi politică guvernamentală. Dincolo de asocierea lui cu Partidul Comunist şi funcţiile politice deţinute, Pompiliu Macovei a fost creditat pentru integritatea lui şi pentru implicarea în procesul de modernizare a peisajului urban. Macovei a fost preşedintele Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, în perioada 1965–1971, adică exact în anii de relativă relaxare a regimului. Pentru a nuanţa portretul înaltului birocrat cultural, trebuie spus că în momente de revizuire cenzorială, precum „discutarea" filmului *Reconstituirea* (1969–1970), s-a plasat în poziţia interlocutorului ideologic. La fel au procedat şi succesorii săi din Ministerul Culturii – Dumitru Popescu, Miu Dobrescu, Suzana Gîdea. În iulie 1971, Macovei a fost scos din funcţie de N. Ceauşescu, imediat după enunţarea celebrelor sale „teze" ideologice; din toamna lui 1974, arhitectul nu a mai făcut parte din CC al PCR.

În România lui Ceauşescu s-a renunţat la invocarea realismului socialist. Nu la fel se întîmplă în alte state ale Europei de Est, unde eticheta de *realism socialist* se păstrează – în Bulgaria, de pildă. Pentru unii analişti occidentali, la momentul 1967, Bulgaria şi Republica Democrată Germană păreau ţările din blocul sovietic cele mai obediente faţă de URSS, atît în plan cultural, cît şi politic (în contrast cu Polonia, România şi Cehoslovacia). Mi se pare importantă o comparaţie între ideologia „literar-artistică" dominantă din Bulgaria şi România, la 1967 (şi ulterior), urmărind vizita efectuată la sud de Dunăre de ministrul adjunct al Culturii, Alexandru Balaci, în intervalul 24 februarie – 4 martie 1967. Viceministrul mergea şi în calitate de lector al CC al PCR, aşa încît nu s-a întîlnit doar cu omologii săi din guvernul de la Sofia, ci şi cu şeful Secţiei Cultură şi Artă a CC al Partidului Comunist Bulgar. Alexandru Balaci nu era un simplu birocrat sau intelectual de partid, ci şi un cunoscut italienist, traducător, autor al unor importante monografii şi biografii. În Bulgaria, a avut întîlniri cu activul de partid din mai multe oraşe, cu personalităţi culturale, a vizitat diverse instituţii cultural-artistice şi a conferenţiat la Şcoala Superioară de Partid din Sofia. Sursele româneşti menţionează patru conferinţe ţinute de Balaci, în cadrul cărora a primit 80 de întrebări. Au fost cîteva care – chiar dacă nu l-au pus în dificultate – au presupus un răspuns atent la nuanţe, abilitate diplomatică şi, poate, eschivă.

(...) „Se va asigura orientarea politică fermă, în special a publicaţiilor cultural-artistice, în direcţia promovării artei şi literaturii socialiste militante şi combaterii tendinţelor de rupere a creaţiei de realităţile noastre sociale, de publicul larg al oamenilor muncii. Prin forme şi stiluri variate de expresie, arta trebuie să servească poporul, patria, societatea socialistă."

NICOLAE CEAUŞESCU, Propuneri de măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii

Dogmatism şi naţionalism

Cea mai interesantă întrebare, din perspectiva unui cercetător care se ocupă de istoria comparativă a literaturii şi a culturii postbelice în Europa de Est, a sunat astfel: *care este poziţia intelectualităţii româneşti faţă de realismul socialist?* Întrebarea avea – aparent măcar – un caracter anacronic-dogmatic şi provocator. Cel puţin din două perspective: în primul rînd, realismul socialist era unica metodă de creaţie admisă şi asociată cu era stalinistă şi impusă de sovietici (iar comuniştii bulgari erau mult mai apropiaţi de Kremlin decît românii); în al doilea rînd, N. Ceauşescu şi birocraţia culturală renunţaseră – cel puţin la nivel discursiv – să mai pretindă intelectualilor respectarea realismului socialist. Metoda unică de creaţie a anilor 1950 fusese înlocuită cu *umanismul socialist*, partidul comunist consimţind asupra „diversităţii de stiluri artistice". Ceea ce în cazul bulgar nu se petrecuse încă. Probabil, Alexandru Balaci şi-a exprimat nedumerirea şi i-a rugat pe interlocutori să definească *realismul socialist* în noul context. Documentul ce reflectă vizita lui Balaci consemnează următoarele: „s-a menţionat [de către partea bulgară] că orientarea activităţii de creaţie este realist socialistă, deşi tovarăşii bulgari nu au putut defini care sînt caracteristicile esenţiale ale acestei linii, [ale acestei] tendinţe [artistice]." Peste două decenii, în anii 1980, situaţia artelor din cele două ţări se va inversa; dogmatismul puterii faţă de viaţa intelectuală şi artistică era mult mai vădit în România comunistă trecută prin experienţa naţional stalinistă impusă de N. Ceauşescu. Însă începuturile declinului românesc – ale redogmatizării – sînt de regăsit la momentul 1971/1974. Deja mai mulţi scriitori au sesizat că noul umanism socialist, cu a sa proclamată „varietate de stiluri", începe să fie tot mai constrîngător. În plus, Dumitru Popescu se profila din ce în ce mai mult ca un ideolog al ceauşismului; de altfel, Popescu-Dumnezeu a descins într-un minister care odată cu el şi-a schimbat şi denumirea (devenind, în toamna lui 1971, Consiliul Culturii *şi Educaţiei Socialiste*).

Ceauşescu şi birocraţia culturală renunţaseră – cel puţin la nivel discursiv – să mai pretindă intelectualilor respectarea realismului socialist.

De la Îndrumătorul cultural *la* Cîntarea României

Este important şi contextul: peste cîteva luni, era amendată şi Legea învăţămîntului din 1968, ce favorizase reforme, şi chiar denumirea departamentului de profil se va schimba în decembrie 1971 – Ministerul Învăţămîntului devenea Ministerul *Educaţiei şi* Învăţămîntului. Motivaţia era una politico-ideologică: factorul educativ – se preciza în expunerea de motive – constituie una dintre funcţiile de bază ale învăţămîntului, iar sarcina fundamentală a ministerului se înfăptuieşte mai ales prin desfăşurarea activităţilor politico-educative *în toate instituţiile de învăţămînt*. Redundanţa *(educaţie – învăţămînt)* este doar aparentă, prin educaţie se înţelegea de fapt educaţia comunistă. Suzana Gîdea, apreciată de cuplul Ceauşescu pentru munca sa de la Ministerul Educaţiei (între altele, în 1978, a patronat schimbarea legii), a fost transferată, în septembrie 1979, la CCES.

Simbolic, una dintre primele măsuri a fost schimbarea denumirii revistei editate de Minister – din *Îndrumătorul cultural* în *Cîntarea României*. Nu era de ajuns că de patru ani fiinţa un festival naţional omonim, trebuia proclamat încă o dată un fenomen care preamărea cultura de masă în opoziţie cu formele „elitare". Condiţia intelectualului adevărat, ca şi a artistului profesionist, era din nou devalorizată şi aşa va rămîne pînă în decembrie 1989, sub cel mai longeviv ministru al Culturii.

Cristian Vasile *este cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „N. Iorga" şi editor al revistei* Lapunkt.ro. *Cea mai recentă carte publicată:* Politicile culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej, *Humanitas, 2011. Are în pregătire un volum despre* Viaţa intelectuală şi artistică în primul deceniu al regimului Ceauşescu.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Biserica Română

– între bogăție și slujire –

De cîțiva ani buni, Biserica Ortodoxă Română are de dat răspunsuri importante în fața concetățenilor săi, care îi finanțează, constant și generos, buna funcționare.

Ar avea de povestit, de exemplu, cîte ceva despre felul în care folosește banii de la buget, pe de o parte, iar pe de alta – banii obținuți direct de la enoriași. Nu este foarte clar nimănui ce procent primește BOR-ul, anual, din impozitele și taxele plătite de contribuabili, cît de legale sînt plățile pe care le fac enoriașii la nunți, botezuri sau înmormîntări, în ce fel justifică Biserica sumele imense strînse cu ocazia diverselor pelerinaje în țară sau străinătate. Nu se suflă o vorbă despre felul în care se cheltuiesc aceste sume. Iar dacă există proteste față de modul în care sînt gestionați acești bani (vezi Catedrala Neamului), Biserica le ignoră cu desăvîrșire sau le tratează ca fiind simple efecte perverse ale secularizării contemporane.

Răspunsuri ar fi de dat și acuzațiilor privind comportamentul imoral al multora dintre slujitorii instituției: primitivism, derapaje sexuale, corupție, afaceri cu „*kit*-urile" de instalare în mormînt (în care vinul, lumînările și tămîia trebuie să poarte eticheta Patriarhiei), colaborări cu Securitatea, indiferență în fața distrugerilor de ieri și de azi ale patrimoniului cultural etc.

Dar cele mai dificile și, cred, cele mai importante răspunsuri pe care Biserica le-ar avea de dat sînt cele privitoare la predarea religiei în școli. Acolo nu mai e vorba despre bani ilegali, adulți imorali sau averi oneroase. Ci despre una dintre cele mai profunde responsabilități pe care Biserica o are față de societatea care îi susține existența lumească: educația copiilor. De ani buni, se refuză cu îndîrjire orice dialog despre felul în care ar trebui predată religia, despre grozăviile cuprinse în manualele de profil, despre incultura celor aleși să stea la catedră, despre opțiunile pe care părinții le au sau nu în fața orei de religie. Poveștile părinților sau ale cadrelor didactice privind conținutul orelor de religie descriu o gamă largă de acțiuni care smintesc, irită, nedumiresc, înfricoșează adulți și copii deopotrivă: părinți șantajați la înscrierea într-o școală bună – doar dacă acceptă ca fiul sau fiica să participe la ora de religie; copii chestionați indecent despre viața de familie; povești amenințătoare spuse de la catedră despre păcate și pedepsirea lor; dogme aiuritoare impuse unor vîrste fragede; agramatismul „profesorilor" de religie. Și, nu în ultimul rînd, imposibilitatea concretă a părinților de a alege ca propriul copil să participe sau nu la ora de religie.

Știu, mi se va spune că nici de cealaltă parte a baricadei, cea a asociațiilor secular umaniste, lucrurile nu stau bine: cele mai multe dintre ele păcătuiesc prin excesul discursului anticlerical, prin agresiunile verbale asupra Bisericii etc. Și sînt de acord că nu un militantism ideologic va aduce cu sine răspunsuri verosimile.

Pare din ce în ce mai greu să deosebești între stilul Cezarului și cel al lui Dumnezeu.

Dar vrînd-nevrînd, așteptările de la Biserica Română, care are în spate sute de ani de credință, cultură, spiritualitate, sînt mai mari decît cele față de ONG-uri sau asociații laice, care n-au decît sponsori și *like*-uri pe Facebook.

Din păcate, BOR-ul, așa cum se prezintă azi în fața românilor, are, mai curînd, anvergura unui baron local pus să strîngă adeziuni și averi pentru șeful de la centru, decît portretul unui însoțitor smerit, al unui ghid spiritual dezinteresat. Pare din ce în ce mai greu să deosebești între stilul Cezarului și cel al lui Dumnezeu.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

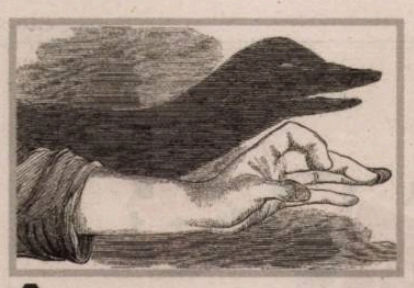

Iaromira POPOVICI

bazar

Familia

– în Nebraska și nu numai –

În ultimul timp, apar tot soiul de filme în care viziunea – cîndva tradițională – asupra familiei se tot schimbă. Într-un mod neconvențional, dar pozitiv neconvențional. Ideea e că familia își are sensul ei, chiar dacă o privim mai realist: chiar și lucrurile nu prea (sau deloc) pozitive pot fi acceptate cu umor și înțelegere.

Nebraska (2013), în regia lui Alexander Payne, nominalizat la Oscarurile de anul acesta, e un exemplu de o asemenea viziune asupra familiei. Călătoria inițiatică a unui tată și a unui fiu în ținuturile natale ale tatălui, totul învăluit în mitul fals al cîștigării unui milion de dolari, printr-o aparentă chestie de noroc... mediatic, reașază valorile familiei într-un tipar mai generos și mai atipic.

Deși, inițial, totul în familia Grant pare oribil și derizoriu, se dovedește, pe parcurs, că lucrurile nu stau chiar așa. Că tatăl (interpretat fără pată de Bruce Dern – cel care în *Coming Home*, 1978, regia Hal Ashby, era soțul lui Jane Fonda din film, căpitanul Bob Hyde) care pare, inițial, doar o legumă, fusese un erou de război și că, deși vorbea puțin, uneori spunea exact ce trebuie. De asemenea, mama lui David, eroul filmului (interpretat de Will Forte), care pare doar o cață ce-l înfierează nonstop pe tatăl ramolit și care-și aduce aminte cîți îi făcuseră curte în tinerețe (June Squibb, pe care ne-o aducem aminte din *All about Schmidt*, un alt film cinic, despre familie, al lui Alexander Payne), într-o situație de criză își dovedește solidaritatea față de soț și familie. Familia ajunge să însemne cam ce însemna într-un alt film interesant pe tema asta: *Little Miss Sunshine* (2006, Jonathan Dayton, Valerie Faris), a cărui imagine emblematică e microbuzul în care toți se suiau, cu chiu, cu vai, din mers (și unchiul gay sinucigaș, și nepotul care făcuse legămîntul tăcerii, și bunicul dependent de droguri) și a cărui replică memorabilă rămîne: *„No one gets left behind!"*

Spre deosebire de *Osage County* (2013, John Wells), unde familia e chiar privită ca o instituție fără speranță și cu prea puțină umanitate. Viziunea lui Alexander Payne asupra familiei se potrivește întrucîtva cu a mea personală, pe care am dobîndit-o nu neapărat pentru că așa mi-am dorit, ci, mai curînd, circumstanțial, vrînd-nevrînd: una în care coeziunea familiei contează la greu; în momentele bune, pot fi trecute cu vederea și inadvertențele, și excesele.

În familia mea, cum am mai relatat, mai ales la zilele de naștere ale bunicului meu, părea să fie ca-n scenele de masă din *Osage County*. Lucrurile începeau aparent plăcut, fiecare contribuia cu ceva de mîncare, apărea chiar și un tort, de cumpărat. Tortul mereu dădea tonul la comentarii. Da, era bun, dar... „De unde l-ai luat?" „A... păi, știam eu. E mai bun în cutare loc... Ăia-l fac mai natural..." „Da' cît a costat? Aaaa... păi vezi?"

De la tort la de-ale vieții și morții nu era decît un pas. Reproșurile, nu știu cum, parcă ieșite din tort, curgeau lanț... Vocile creșteau, reproșurile alternau cu lăudăroșeniile... În final se aducea șampania. Deși multe tensiuni crescuseră, nimeni nu murise...

În momentele grele, însă, cînd cineva era în spital, toată familia, bună ori nebună, se aduna și făcea ce trebuie. Omul respectiv, bolnavul, era de-al nostru și trebuia salvat. În general, chiar au fost salvați cît de mulți.

Cînd ne reîntorceam la vremea bună, acreala iar revenea. Am descoperit că eram o familie care făcea față mai bine la criză decît la pace. De altfel, eu însămi am crescut așa. Și descopăr că-n momentele de conviețuire pașnică nu prea știu ce să fac cu mine, caut nu știu ce pasiune obscură, iar în cele de criză sînt... pe val. Ciudată deficiență!

În orice caz, revenind la *Nebraska:* acolo, în ciuda începutului dezastruos, se termină cu *happy-end*. Ce poate fi mai plăcut de atît? Tatăl redevine erou, într-o camionetă nou-nouță pe care i-o cumpără fiul, cu care defilează prin fața ochilor admirativi și a gurilor căscate ale foștilor săi coorășeni. Singurătatea din *Schmidt* pare să-și găsească o cale de înfrîngere în mult mai umanul și comic-înduioșătorul *Nebraska*.

Selma IUSUF

legende urbane

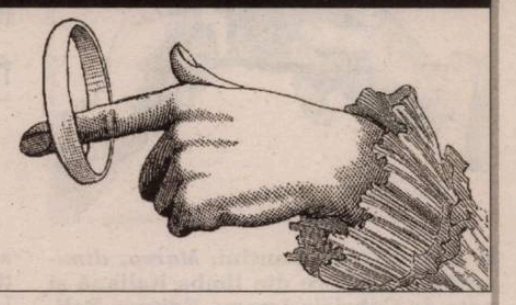

Liniște, produs de lux

Asunat la ușă, să fi fost ușor după 8 seara. Înalt, slab, uscat, cu tinerețile trăite probabil prin anii '50, a întrebat extrem de amabil: „Nu vă supărați, aveți cumva vreun motoraș prin casă care pornește noaptea, pe la 1?" Auzisem eu de prin vecini că domnul acesta era puțin zguduit emoțional și avea puterea să audă diverse motorașe și alte asemenea făcătoare de zgomot mai din senin, așa. „Nu, nu avem nici un motoraș", zic la fel de amabil, domnul pare că înțelege și se retrage tăcut ca un șoarece.

Și atunci am ascultat un pic în jur. Ding-ding-dingding făceau chiar în acel moment mesajele de pe Facebook, pentru care abia instalasem o aplicație pe telefon. Dinspre living zornăiau zece voci nervoase, adunate grămadă într-un studio de televiziune. O moderatoare urla literalmente, încercînd să acopere o grămadă de invitați isterizați, care mai aveau puțin și se sugrumau unii pe alții în direct. Din bucătărie mormăia ușor radioul uitat deschis încă de dimineață. Mașina de spălat intrase deja în programul de stors și suna ca un avion pe cale să decoleze. Luate unul cîte unul și toate grămadă, zgomotul împletea liniștea de acasă. Un balamuc.

Nu aveam un motoraș care se pornea să uruie fix la 1 noaptea, dar trăiam zi de zi în încrengătura sonoră a banalității. M-am obișnuit atît de mult cu zgomotul românesc, că o cîrciumă în care auzi doar tacîmurile comesenilor și un zumzet slab de conversație pare nelalocul ei. Sînt locuri în care ajungi să stai sub boxe și-ți saltă ciorba în farfurie din cauza muzicii. Ajungi să urli la comeseni ca să te faci înțeles. Asemenea – prin unele magazine unde ai impresia că treci pragul unei discoteci de cămin cultural, cînd tu te-oi fi nimerit pe acolo să-ți iei o biată pereche de ciorapi. Ajunsă, după o îndelungată pauză, într-o oarecare cafenea nemțească, aveam impresia că am mîncat o amandină în biserică. Puteam să mă aud înghițind cafeaua.

România e extraordinar de guralivă. Luați un taxi. Cel mai probabil că în el e un radio pornit, în fundal auzi pîrîielile și păcănelile din dispecerat și vocile doamnelor „Ana 3 cu Costică" iar taximetristul însuși vorbește infinit la telefon. Sau cu dumneavoastră. Sau de unul singur. Ascultați puțin ce se aude dintr-un apartament de bloc. O să vedeți că toate funcțiunile conlocuirii vorbesc tare. Un vecin face un pipi sănătos și trage apa. Cineva tîrîie pe parchet o mobilă. Altcineva se uită la televizor și auzi clar, foarte clar, pe cineva urlînd: „Dar salariile profesorilor cine le-a tăiat?!!" Dintr-o bucătărie se prăvălește o monstruoasă avalanșă de oale – o noră care o fi intrat în blide. Și se trîntesc uși. E țara în care se trîntesc îngrozitor ușile.

M-am gîndit apoi că o efigie a românului comun, trăitor la oraș, ar putea închipui un tip solid, îmbrăcat în trening, care stă drept, cu picioarele ușor depărtate și cu brațele încrucișate la piept. Deasupra, drept blazon, mîndre însemne, două bormașini încrucișate din care flutură de-a stînga și de-a dreapta două steguțe mici, în culorile Stelei. Bormașina – unealta noastră dragă. Nu e zi în săptămînă să nu auzi de undeva zuruitul pătrunzător al acestor mașini cu ajutorul cărora lumea merge mai departe, agață dulapuri, draperii, aparate de aer condiționat, jaluzele, rafturi și Dumnezeu mai știe ce. Se taie chestii cu flexul, se bat șuițele, se ascultă muzică, se bat neveste, se trăiește în larmă. Așa încît liniștea e un lux. Mașinile de spălat silențioase și aspiratoarele așijderea sînt cele mai scumpe. Mașinile – la fel. O casă cu puțini vecini – greu de găsit.

De mîine sînt nevoită să renovez casa. Probabil că voi reprezenta cu cinste blazonul nostru urban al mașinăriilor urlătoare. Mi-e o frică îngrozitoare de vecinul cu motorașul. O să-l anunț cu un bilet și o să-mi cer scuze pentru deranj de la distanță. Pe tăcutelea, laș. Bunule vecin, te anunț că am sute de motorașe în casă, în cap și în viață. Pe aici, altfel nu se poate. Tînjesc după nobila liniște, dar din prea multă, mi-e că mă dilesc și eu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

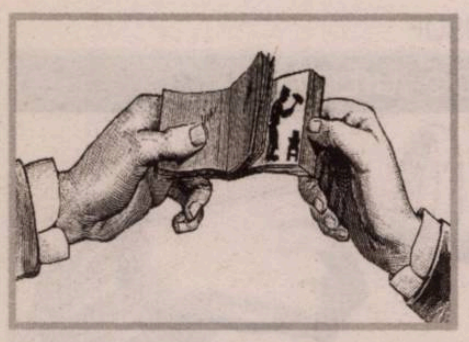

Marius CHIVU

feedbook

Migranții și alți periferici

● Margaret Mazzantini, *Marea, dimineața*, traducere din limba italiană și note de Gabriela Lungu, Editura Polirom, 2014.

Una dintre literaturile europene din care mi se pare că se traduce foarte puțin este cea italiană, ai cărei autori contemporani apăruți în limba română pot fi numărați pe degetele unei singure mîini. Dintre aceștia, Margaret Mazzantini (n. 1961) – o scriitoare cu o carieră atipică, dat fiind remarcabila carieră teatrală și cinematografică, deopotrivă pentru televiziune și marele ecran, pe care a avut-o în anii '80 înainte de a se dedica, în a doua jumătate a anilor '90, scrisului – este tradusă la noi în mod constant. Romanul acesteia din 2001, *Nu te mișca,* adaptat ca scenariu de film și regizat de soțul ei, i-a adus celebritatea; *Marea, dimineața* este a patra carte tradusă la Polirom.

Apărut în 2011, este un roman alcătuit, de fapt, din trei capitole-povestiri, mai exact două povești care se întîlnesc în a treia. Romanul este construit din cele două povești în oglindă, ambele plasate de o parte și de alta a Mării Mediterane și în zilele revoltelor din Libia lui Gaddafi, fiecare avînd în centru cîte un cuplu mamă – fiu. În prima, „Farid și gazela", urmărim fuga spre Italia a Jamilei și a fiului Farid, după ce soțul a fost ucis în urma unei altercații ce dă semnalul războiului civil. Toate datele contextului istoric contemporan, inclusiv implicațiile politice petroliere („petrolul e căcatul diavolului" – spune un personaj) sînt oferite cu parcimonie de autoarea al cărei scris este, de fapt, foarte poetic (asemănător cumva scrierilor de început ale Hertei Müller), cu propoziții scurte, construite precum versurile în jurul cîte unei metafore. De altfel, personajul principal al acestei prime povestiri este deșertul, cel care domină, prin forța și misterul său, „adunăturile de vieți" ale orașului Tripoli și care imprimă dramatism fugii grupului de migranți. „Deșertul e cochilia lor" – scrie Margaret Mazzantini despre tînăra văduvă de doar 20 de ani și copilul ei, care ajung, în cele din urmă, pe vasul traficanților, plutind pe marea ca „o lume de sine stătătoare", precum „carcasa unui scarabeu mort". Prinși între cele două imensități neprietenoase, deșertul de nisip și marea cu apă sărată, mama și copilul sînt două minuscule vietăți, victime nevinovate ale istoriei.

În cea de-a doua povestire, „Culoarea tăcerii", avem destinul Angelinei și al lui Vito, tot un cuplu mamă – fiică, dar la vîrsta maturității, trăind în Sicilia, așadar de cealaltă parte a Mediteranei. Povestea Angelinei merge mult înapoi, în anii '30, cînd bunica acesteia a debarcat la Tripoli în colonia de țărani italieni evrei, trimiși de Mussolini în Libia, și se conturează odată cu revoltele anticolonialiste și repatrierea evreilor, în anii '70. Toate aceste detalii de istorie politică, deasupra cărora se află mereu umbra grea a lui Gaddafi, nu sînt oferite decît parțial, numai pentru a explica, fie și vag, contextul fascist al existenței lagărelor de concentrare pentru beduini și coloniile de italieni evrei. „Nici un popor care a colonizat alt popor nu e nevinovat –, spune la un moment dat Angelina, italianca evreică în Tripoli, întoarsă ca arăboaică prin adopție în Sicilia, al cărei dialect nu-l stăpînește, asumîndu-și o vinovăție istorică și trăind o biată viață de exilantă. Vito, fiul ei dintr-o căsătorie nereușită și cu aspirații de artist, face împreună cu Angelina și cu bunica Santa o călătorie în Libia aceluiași Gaddafi (surprins în ipostazele sale cameleonice de dictator), într-un gest nostalgic de recuperare și împăcare cu trecutul: „Tripoli era nivelul lor zero, memoria lor tăiată de la rădăcină, lichefiată."

Cea de-a treia povestire, care dă și titlul cărții, întîlnește dramatic cele două povești – de o parte și de alta a Mediteranei – despre exil. Băieții Vito și Jarid, evreul și arabul, se întîlnesc, simbolic, cu ajutorul artei, în moarte. *Marea, dimineața* vorbește despre destinul migranților, al celor exilați de nevoie/bunăvoie, niciodată adaptați, mereu prinși și, în cele din urmă, striviți între două locuri, între două identități. „Istoria unui om este istoria foamei sale" și „istoria e un miriapod și fiecare picior trage în altă parte, iar în mijloc se află trupul nostru", după cum spun, la un moment dat, bunicii lui Vito.

O bună măsură experiența sa de viață de la marginea societății, cu personaje banale, insignifiante social – după cum foarte bine îi descrie literatura Claudio Magris în textul introductiv: „Odiseea personajelor lui Pino Roveredo este o Via Crucis dureroasă, adesea ridicolă sau tragi-comică, de cele mai multe ori arbitrară și nelegitimă, pe deplin înțeleasă, dar și judecată pentru greșelile sale și pentru datoriile pe care le are de plătit. Lumea scriitorului pare periferică, provincială și măruntă, dar se dilată pînă ajunge să se suprapună peste lume *tout court*, între localul din cartier, ospiciu, închisoare sau garsoniera de la periferie se deschide un univers, o arcă a lui Noe în care este loc pentru toată lumea."

O arcă a lui Noe în miniatură este și acest mic volum de schițe și povestiri pe care Pino Roveredo le populează cu surdo-muți sau foști pacienți de ospicii (povestirea care dă titlul cărții este o emoționantă scrisoare de dragoste între doi foști colegi de ospiciu, rătăciți în libertatea pe care nu au vrut-o), cu pensionari, muncitori abuzați și imigranți sinucigași, cu un copil maltratat de părinți, dar și un tată care și-a pierdut singurul copil într-un accident, sau un alt tată, ai cărui băieți sînt departe (unul misionar în Lumea a Treia, celălalt pușcăriaș)... Concizia narativă și stilul lui Pino Roveredo, întunecat pe alocuri, mi-au amintit de un alt scriitor italian, Carlo Cassola, tradus și la noi în anii '60. Altfel, poveștile grave, dramatice și emoționante (monologul tatălui după moartea copilului, din povestirea „100! 120! 140!", este sfîșietor) sau doar încărcate de tristețe („Omul cu capacele" fiind un fel de parabolă a pensionarului, iar „Dacă aș fi în locul fiului meu" – o confesiune a singurătății paterne) alternează cu altele pline de umor („Porcul cu fundă" este o minunată farsă ciclistă, iar „Familia Starnazza" – o tragi-comică intrigă de scară de bloc).

Dacă Margaret Mazzantini este o poetă a destinului tragic al migranților, Pino Roveredo este un cronicar al vieții de la periferia societății și, uneori, a minții.

● Pino Roveredo, *Să-mi dai de știre*, traducere din limba italiană de Aida Ferencz, Editura RAO, 2013.

Pino Roveredo (n. 1954) este un alt scriitor italian cu o carieră atipică. După ce a lucrat mulți ani ca muncitor (inclusiv într-o fabrică de dopuri de plută) și a trecut, din cauza alcoolului, prin închisoare și printr-un spital de psihiatrie, a debutat ca scriitor tot la jumătatea anilor '90. A publicat apoi constant mai multe volume de povestiri și cîteva romane, dintre care unul în dialect despre viața în închisoare și un altul despre viața unei femei într-un ospiciu (de altfel, a implicat, în tot felul de proiecte literare, deținuți din închisori, toxicomani sau pacienți din sanatorii), cărți care l-au impus printre cele mai originale voci ale prozei contemporane italiene.

Povestirile sale, dintre care, de fapt, multe sînt schițe („graffiti-uri"), reflectă într-o

„Te rog mult să nu vii tîrziu, că la douăsprezece fix punem masa!... Cîteodată mă așez pe bancă și, abuzînd de răbdarea vreunui pensionar, dau firimituri de pîine porumbeilor înfometați, după care, pentru a nu cădea în somnul plictiselii, număr turele tinerilor alergători. Îi cunosc deja pe toți, încît uneori îmi vine să-i opresc și să-i întreb cu ușurința pe care ți-o dă apropierea: «Scuză-mă, tinere, vrei să te așezi aici, lîngă mine, și pentru zece minute să te prefaci că ești fiul meu? Te rog, uite, numai atît cît să știu cum o duci cu școala sau cît să-mi poți vorbi despre prietena ta. Cum e, e drăguță? Și ce vrei să faci cînd o să fii mare? Oh! Ia te uită cît ești de transpirat, vrei să mă duc să-ți cumpăr ceva de băut? Nu? Te simți bine așa?...» Dacă nu mi-ar fi frică de un refuz, explicabil, de altfel, jur că i-aș opri! De altfel, ce știu ei, săracii, despre nevoile mele, ei, care n-au fost niciodată tați, mame și nici țința unei dureri pe care nu ai cum să o povestești! Durerea lăsată de o pierdere este nemăsurată, fără limite, este atît de mare încît umple tot spațiul pe care îl găsește; mai întîi se propagă, apoi se transformă în alienare, mai ales atunci cînd, neputînd să accepți pierderea, ești dispus să trăiești chiar și cu o absență. Ceea ce doare mai mult în absența aceea nu este lipsa fizică, ci conștiința de a fi lipsit de neghiobia importantă a lucrurilor mărunte... Pentru că lucrurile mărunte, mai mult decît strigătul întîmplării, scot la iveală și demonstrează imensul tragism al lui «niciodată», transformînd fiecare zi într-o pedeapsă, o pedeapsă care, pe măsură ce se consumă, apasă greu asupra viitorului. Te rog mult să nu vii tîrziu, că la douăsprezece fix punem masa!..."

(Pino Roveredo, „100! 120! 140!")

PUBLICITATE

„Ieşirea în stradă e un lucru necesar“

– interviu cu regizorul Vlad PETRI –

Documentarul Bucureşti, unde eşti? *al regizorului Vlad Petri e o radiografie a protestelor, a mesajelor şi a cauzelor pentru care s-a ieşit în stradă în ultimii ani. Realitatea e una cu multe feţe, iar personajele care ies la rampă sînt memorabile în anonimatul lor. Lumea din stradă e tristă şi comică în egală măsură. Dar are ceva ataşant şi vital, şi emană o energie incredibilă. Filmul lui Vlad Petri a fost proiectat de curînd în cadrul Festivalului de Film Documentar „One World Romania“.*

Bucureşti, unde eşti? *e un film care vorbeşte despre o Românie suprarealistă şi absurdă fără mănuşi. Cum v-a venit ideea să realizaţi acest documentar?*

Am ajuns în Piaţa Universităţii la începutul protestelor şi am fost atras de tot ceea ce se întîmpla acolo. Pentru mine, spaţiul de protest era un loc de cercetare, de formulare de întrebări despre societatea în care trăiesc, pe de o parte, cît şi despre mine, despre rolul meu ca cetăţean, pe de altă parte. La 23 de ani de la Revoluţie, vedeam din nou oameni în stradă şi era ceva nou, pe care simţeam că e important să-l documentez. Am început să pun scurte clipuri pe Internet, cu un fel de rezumat al zilei, cu momente şi întîlniri care mi se păreau reprezentative, şi astfel creasem un fel de serial *web* de la evenimente, ceva ce era o alternativă la emisiunile televiziunilor, filtrate întotdeauna de interesele trusturilor de care aparţin. După două luni de la declanşarea protestelor, am încetat să mai încarc materiale pe Internet şi m-am concentrat doar pe documentare, avînd perspectiva unui film care să prezinte evenimentele global, în ansamblul lor. Mă interesa şi dinamica grupurilor din Piaţă, schimbările pe care le aduce timpul, evoluţia mesajelor politice, lucruri pe care le puteam arăta doar într-un film de lungmetraj. Discutînd cu Gabi Basalici, editorul filmului, ne-am propus să ne apucăm de montaj la sfîrşitul anului 2012.

Cît timp aţi filmat? Cîte ore de material filmat aţi avut? Şi cît a durat montajul?

Am filmat un an şi am montat încă un an. Materialul filmat are între 50 şi 60 de ore.

Ce a fost cel mai greu la filmul acesta? Momentele/personajele par fiecare în felul lor memorabile.

Ca întotdeauna la montaj, e dificil cînd laşi afară anumite lucruri. Eram ataşaţi de anumite situaţii şi oameni care apar în film, însă trebuia să luăm decizii legate de continuitate, ritm, inteligibilitate, dinamică a spaţiului. Eram interesaţi să arătăm şi caracterul eterogen al protestatarilor şi cred că toate astea au pus presiune pe noi, în perioada de montaj. Ne simţeam responsabili faţă de ce lăsăm în film şi asta nu venea doar dintr-o dorinţă de coerenţă la nivel de discurs filmic, ci din dorinţa de a reprezenta cît mai fidel ce am văzut la proteste şi de a oferi spectatorilor un spaţiu de interogare, ne doream un film care să facă loc pentru noi întrebări.

Aţi fost cu filmul la Rotterdam, acum la One World; ce gen de reacţii a stîrnit?

Evgeny Gusyatinskiy, cel care a selectat acest film, l-a numit „un film puternic, despre oameni impulsivi şi devastaţi, curajoşi şi pierduţi, toate în acelaşi timp“. Românii care erau în sală au reacţionat puternic afectiv, fiind la o anumită distanţă de ţară şi cumva filmul îi ajuta să recupereze acea distanţă. Am mai avut public din Balcani, care s-a regăsit şi s-a identificat în acţiunile şi poveştile protestarilor. Pentru spectatorii din Vest, cred că a fost o întîlnire cu o lume mai colorată şi poate mai confuză decît la ei. Un politician olandez prezent la proiecţie a declarat că a văzut cum se naşte democraţia în stradă prin acest film.

Sînteţi şi fotograf, iar Bucureşti, unde eşti? *e al doilea documentar pe care îl semnaţi. Aţi călătorit mult. Ce a însemnat pentru dumneavoastră experienţa protestelor din Bucureşti?*

E un film independent; l-aţi fi putut face şi altfel?

Poate da, poate nu. Nu ştiu. L-am făcut din resurse proprii şi am putut să lucrăm la el cît am vrut, pînă cînd am ştiut că sîntem mulţumiţi şi că îl putem arăta. A fost o perioadă grea, trebuie să recunosc că am fost efectiv blocat în proiectul ăsta, pentru mai bine de doi ani. Şi a fost greu şi pentru toţi membrii echipei, care au făcut mari eforturi ca să terminăm filmul.

Toată lumea îşi dă cu părerea, emite judecăţi, atacă sau elogiază.

Cred că pe măsură ce timpul va trece, rolul şi importanţa protestelor post-2012 vor creşte. Pentru mine, ieşirea în stradă e un lucru necesar, ca şi existenţa unui spaţiu în care oameni uneori cu păreri diferite, chiar la poluri opuse, să poată dialoga, să îşi pună întrebări şi să caute soluţii. Mă interesează atît aspectul local al mişcărilor de stradă, cît şi caracterul global, legătura cu alte proteste din lume.

Mi-a plăcut în primul rînd pentru că nu e genul de documentar militant. Decupează realitatea, iar efectul e unul de pumn în stomac. Aţi mizat pe asta?

Cred că într-un film documentar e importantă „întîlnirea“ cu oamenii, chimia care se emană la filmare, emoţia, acele stări pe care le captezi şi după aia le poţi arăta spectatorilor. Cel care filmează şi interacţionează cu oamenii e un fel de mediator între ei şi public, iar pumnii în stomac şi emoţiile pe care le-am trăit, dacă stîrnesc ceva şi la nivelul audienţei şi produc efecte, cred că e de bine.

Cred că multora dintre cei care vor vedea filmul le va trece prin cap că România e un fel de gaură neagră, unde nebunia se ridică la suprafaţă ca spuma laptelui. Cum se văd lucrurile de la firul ierbii?

Da, poate pentru unii filmul va părea că scoate în evidenţă anumite aspecte şi personaje. Însă, pentru mine, rezultatul final e aproape de ceea ce am trăit acolo, iar nebunia mi se pare ceva greu de definit. Nu cred că există o definiţie exactă în acest sens. Pare uneori un spectacol al absurdului, dar nu seamănă oare cu societatea în care trăim? Cît de „normali“ sau „nebuni“ sîntem rămîne de văzut.

Filmul dvs. e unul cu mesaj?

Da – e important să ieşim în stradă. E important să documentăm ceea ce se întîmplă în jurul nostru. E important ca lumea să meargă la cinema, pentru că acolo e o experienţă a vizionării în comunitate, un spaţiu de întîlnire şi de dialog. E important ca spectatorii să-şi pună întrebări şi să participe la dezbateri.

a consemnat Ana Maria SANDU

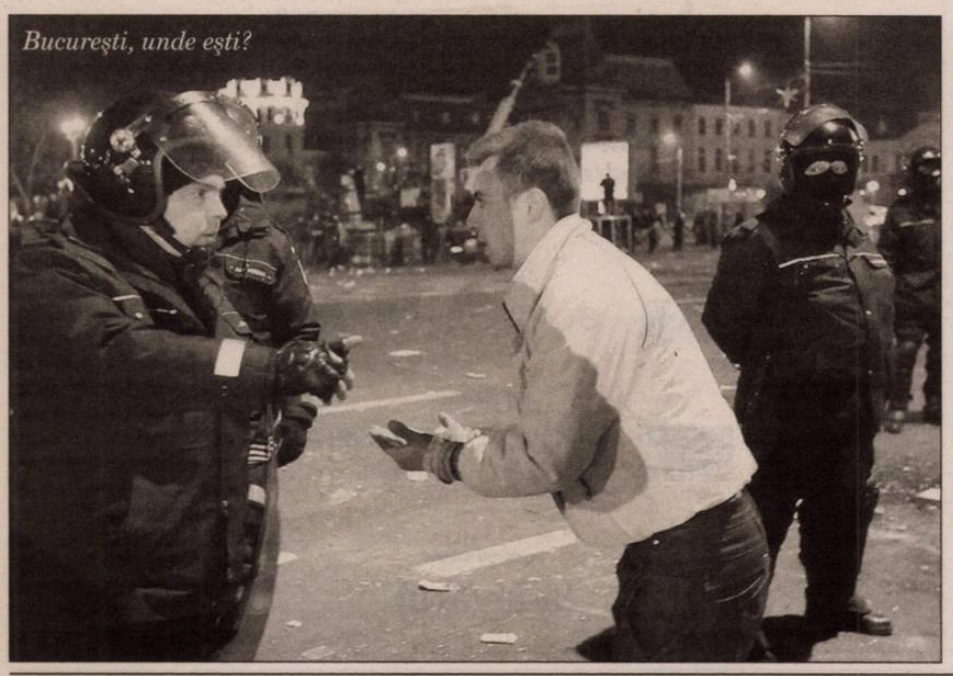

Bucureşti, unde eşti?

craii de burta veche

Shabu-shabu în L.A.

„Sper că vă place mîncarea japoneză – spuse el – dacă nu, putem merge în altă parte.“ Amîndurora ne plăcea bucătăria japoneză. Soţia lui McNulty era japoneză sau *Nisei,* cum i se spune pe aici, născută în America din părinţi japonezi. McNulty era trecut de treizeci de ani. Soţia lui, Hanna, să fi fost cu cinci ani mai tînără, era zveltă, încîntătoare şi cu un farmec aparte, cu totul nou pentru mine. Restaurantul se afla într-un cartier din Los Angeles numit „Little Tokyo“, minuscul şi, cred, cu totul diferit de Tokyo. Stabilimentul era mic şi uşor supraîncălzit, dar în cîteva momente am uitat de asta şi ne-am făcut de lucru cu *tempura, shabu-shabu* (un fel de *fondue* japonez de vită şi legume), porc *teriyaki,* turtiţe şi rulouri mici, prăjite, de al căror nume nu îmi mai amintesc, ceai şi *sake.* Ne-am destins cu toţii şi am căpătat o disponibilitate către insolit, numai bună pentru ascultarea poveştii mele.

Procuraţi 800 gr de vită pentru *pierrade* (tăiată în felii subţiri). Tăiaţi 8 cepe verzi în tronsoane de 3 cm. Curăţaţi 4 morcovi şi tăiaţi-i în bastonaşe. Alegeţi 250 gr de ciuperci albe cît mai mici şi păstraţi doar pălăriile. Tăiaţi în fişii subţiri o jumătate de varză chinezească. Tăiaţi în bucăţele 150 gr de *tofu.* Puneţi fiecare ingredient într-un bol separat. În mijlocul mesei, pe o sursă de căldură, se pune un vas cu 2 litri de *dashi* fierbinte (supă din fulgi de peşte uscat *katsuobushi,* ceapă verde şi fişii de alge *nori).* Carnea şi legumele se opăresc în supă şi se mănîncă cu orez şi cu sos de susan.

La masă stau gazdele, sergentul Thomas McNulty şi soţia sa Hanna, împreună cu detectivul newyorkez Harry Golding şi Francesca, nevasta lui irlandeză, în *The Wabash Factor* (1980), romanul *mystery* semnat de Howard Fast cu pseudonimul E.V. Cunningham.

Amicul Dejun

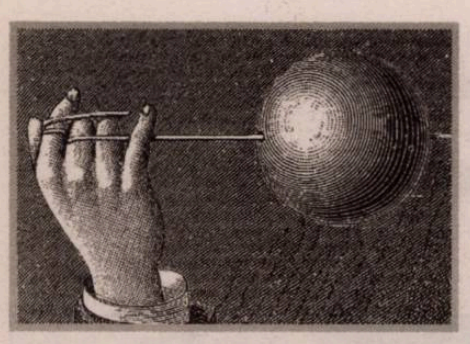

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

La Paris, cu Proust şi Cortázar

■ *Le Nouvel Observateur* a întîmpinat această ediţie a Salon du Livre de la Paris cu un articol provocator, intitulat „La ce foloseşte Salonul Cărţii?“ Textul e de fapt rezumatul unei dezbateri despre prezentul şi viitorul pieţei de carte şi a culturii scrise în general. Comerţul e în egală măsură o capcană şi o salvare a cărţii, avantajele şi ameninţările pieţei şi ale globalizării trebuie permanent reevaluate. Salon du Livre nu mai e de mult un salon literar; el a devenit, de ani buni, doar un supermarket în care se vînd cărţi. E un instrument bun de promovare pentru carte, dar dăunător pentru literatură, e o petrecere la care, după ce-au consumat de toate, invitaţilor le va lua mult timp ca să-şi revină din starea de ebrietate. La Salon du Livre, cel mai bine se vînd cărţile de bucate. Statistica pare să dea dreptate pesimiştilor.

■ Invitată de onoare: Argentina. O ţară cît un continent, cu o literatură cît o lume întreagă. Evident, e un eveniment de mult aşteptat la Salon du Livre, mai ales că se marchează centenarul naşterii lui Julio Cortázar, un autor argentinian care a avut legături cu Franţa: în 1951 a emigrat aici; şi tot în Franţa a elaborat şi *opera magna* – romanul *Şotron*. În pavilionul Argentinei, vopsit în albastru, culoarea naţională, lui Cortázar i se dedică o încăpere specială. În centrul acestui spaţiu circular, sub un clopot de sticlă e expus caietul cu notiţele şi schemele pentru *Şotron*. E deschis chiar la o pagină în care a desenat căsuţele jocului de şotron, numerotate – ele reprezintă posibilele scheme de citire ale romanului. În jurul caietului original sînt nişte ecrane tactile: toate filele caietului au fost scanate şi pot fi acum „răsfoite“ virtual, pe ecrane. Lumea se înghesuie în jurul ecranelor, cu toţii sînt captivaţi de imaginea multimedia. Caietul original, cu foile lui îngălbenite, cu urmele lăsate de stiloul lui Cortázar, trece aproape neobservat...

■ Listei de 30 de autori invitaţi de Centrul Naţional al Cărţii din Franţa i s-a mai adăugat încă una, cu 18 autori aleşi de autorităţile din Argentina. Evident, orice listă, oricît de mare, e o formă de cenzură, de discriminare, de excludere. Selecţia „oficială“ argentiniană a fost realizată, din cîte se pare, după criterii politice, spre nemulţumirea unora dintre autori, care au îndemnat la un boicot. Pe lista realizată de guvernul Argentinei au figurat doar scriitori „prieteni“ ai guvernului. Iar lista apare într-un moment de maximă polarizare politică. Era de aşteptat şi ca lumea literară să se împartă în două. Salonul Cărţii a amplificat clivajul: pe de o parte, a fost clubul celor invitaţi şi fericiţi, şi, pe de altă parte, a fost clubul celor (auto)excluşi, dar la fel de fericiţi.

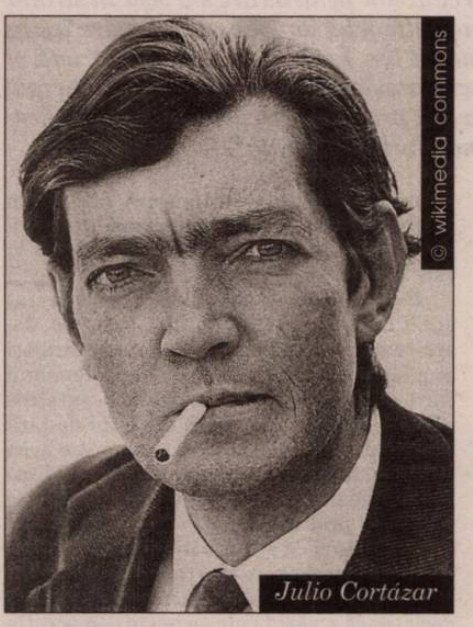

O petrecere la care, după ce-au consumat de toate, invitaţilor le va lua mult timp ca să-şi revină din starea de ebrietate.

Printre autorii prezenţi: Elsa Osorio, Pablo De Santis, Oliverio Coelho, Lucía Puenzo, Leandro Avalos Blacha. Printre autorii absenţi: Martín Caparrós, Jorge Asís, Pola Olaixarac, Rodrigo Fresán, Alberto Manguel.

Mi-am amintit de situaţia de anul trecut, cînd România a fost ţară invitată: şi atunci au fost, dacă vă mai amintiţi, tot două „cluburi“... Cît despre organizatorii Salonului Cărţii, aceştia au spus acum ce-au spus şi anul trecut: că n-au fost presiuni politice de nici un fel şi că, în plus, „camarilele politice interne nu ne interesează“.

■ Anul trecut, România a fost ţară-invitată de onoare la Salon du Livre. Era cumva firesc ca acum să existe un *follow-up* (sau, mă rog, un *suivi*, dacă tot sîntem la Paris). A fost o prezenţă consistentă, cu dezbateri interesante şi adecvate aşteptărilor publicului, cu invitaţi numeroşi şi cu o librărie mică, dar bine garnisită. Plus un banner imens, pe care scrie *„Roumanie. Des livres à venir, l'avenir des livres“*. Cu tema aleasă am atins un punct sensibil al actualităţii.

■ La editura Non Lieu a apărut cartea lui Alex. Leo Şerban – *La planète Proust. Esquisses d'un journal de lecture*. A scris-o direct în franceză, în 2009-2010, la Buenos Aires. Iată un scurt fragment: „Să-l vezi pe Proust drept un cineast nu înseamnă să-i treci cu vederea acea parte literară care-l face unic; ci să-i recunoşti, chiar în această parte literară, semnele precursoare ale unui telescopaj profund, care-şi va fi găsit în cinema o oglindă aproape proustiană. Întorcînd spatele la modul aproape polemic «corectitudinii cinematografice» în favoarea unei scrieri obstinate şi microscopice, strat după strat, pentru a ajunge la «corectitudinea realistică», Proust a zdruncinat naraţiunea cu delicateţe semănînd grăunţele unui cinema care să-i însoţească, cadru după cadru, lumea sa pur literară.“

PUBLICITATE

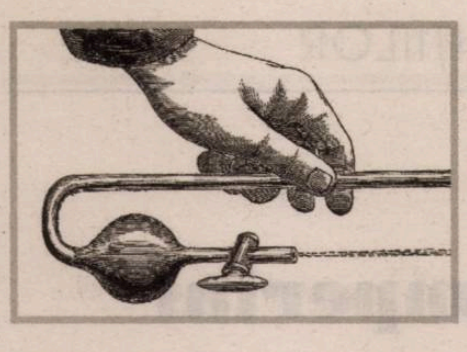

Oana STOICA

rosencrantz & co

Kicsi Afrimicsi

● *Castingul dracului;* scenariul şi regia: Radu Afrim; Cu: Berekméri Katalin, B. Fülöp Erzsébet, Bokor Barna, Csíki Hajnal, Galló Ernö, Gecse Ramóna, László Csaba, Meszesi Oszkár, Moldován Orsolya, Nagy Dorottya, Ördög Miklós Levente, Ruszuly Ervin, Lörincz Ágnes, Somody Hajnal, Szabadi Nóra, Gergely Botond, Nagy László. Coregrafia: Andrea Gavriliu. Muzica: Vlaicu Golcea. Decor: Bartha József. Costume: Cristina Milea. Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, Compania „Tompa Miklós".

Lipsea peştele. Nu e obligatoriu, dar în spectacolele lui Afrim zburdă cîte un peşte, prin aer sau apă, însoţind bufniţele în păduri întunecate sau căzînd din cer în deşertul australian. În spectacolul ăsta era deja multă culoare şi suficient absurd cît să nu mai încapă un peşte.

Radu Afrim este recunoscut pentru spectacolele cu personaje vulnerabile, care rătăcesc într-un oniric suprarealist, atins cîteodată de o tuşă grotescă. *Castingul dracului* rupe şirul acestor fragilităţi visătoare şi marchează o revenire (temporară, probabil) a regizorului la stilul de la începuturile carierei sale, poate cel mai aproape de identitatea sa artistică. Afrim s-a întors în *Kinky ZoOne* (spectacol făcut cu ani în urmă la Teatrul Luni de la Green Hours şi continuat la Teatrul „Andrei Mureşanu" din Sfîntu Gheorghe, cu *David's Boutique).*

Producţia companiei maghiare a Naţionalului mureşean a pornit de la ideea unui spectacol nonverbal şi s-a finalizat ca unul cu text, creaţie colectivă, la care au participat regizorul şi actorii. Există o poveste cu straturi de comic, grotesc şi absurd, cu repere diverse, de la cinematografia mondială, la cultura secuiască. Afrim face o sinteză în istoria personală, reconstruieşte parţial lumea copilăriei petrecute în comunism, perioadă care avea farmecul său ilar (aici se face joncţiunea cu Alvis Hermanis, cel care regizase *Sunetul tăcerii,* un spectacol nonverbal despre perioada *flower power* în Letonia sovietică), populează amintirile cu personaje bizare, înşiră repere culturale, dar şi din universul unei comunităţi etnice în proximitatea căreia a trăit şi pe care o cunoaşte foarte bine. Cu o efervescenţă contaminantă, regizorul recreează sub forma unui basm comic o lume care conţine substanţa topită şi remodelată a personalităţii sale, un fel de memorie reinterpretată, performată, un univers interior dezvăluit cu ghiduşie. Afrim se refuză categorisirilor, nu alege un drum previzibil, nu acceptă să fie luat în posesie de spectator. Preferă să provoace, să copleşească prin schimbarea paradigmei, să detoneze logica, să şubrezească acel control care rigidizează percepţia, să întoarcă publicul la un nivel inocent al privirii, care îi permite să recepteze spectacolul fără a-l trece prin filtrele paralizante ale „cum trebuie să fie un spectacol".

Castingul dracului are o poveste simplă: un afacerist local (a cărui zi de naştere coincidea cu cea a lui Ceauşescu, în copilărie nu era sărbătorit, astfel că înlocuieşte portretul dictatorului, care striveşte individualitatea, cu propria fotografie de pionier şi îşi recăpătă personalitatea) vrea să îi ofere fiului său, de ziua lui, un spectacol pentru care face o audiţie. Premiul atrage tot felul de candidaţi în a căror portretizare regizorul şi actorii se dezlănţuie. Se creează o galerie de personaje, rude cu Familia Addams, nu neapărat gotice, cît groteşti, absurde, nişte Beckett şi Ionescu rîzînd sănătos, din toată inima. Ce face Afrim (susţinut de coregrafa Andreea Gavriliu şi de muzicianul Vlaicu Golcea) este o formă intelectuală de teatru popular (denumire discutabilă, dar regizorul refuză puritatea estetică) în care personajele sînt construcţii complexe, *kinky* pe scheletul unor tipologii, la rîndul lor, surprinzătoare. Faunul (Ruszuly Ervin) dansează un fragment din *După amiaza unui faun,* dar demonstraţia sa de erotism este mai aproape de bara unui club de noapte decît de Nijinski. Cele Trei Curve Comuniste sînt de-a dreptul obscene sub viguroasa lor sobrietate sovietică. Fantoma (Nagy Dorottya) şi Nosfy (Meszesi Oszkár) sînt personaje de *horror* comic (Nosfy face trimitere la Nosferatu, dar şi la Dracula, doar sîntem în Transilvania). Starul porno masculin descinde din *Gogomanul şi prostănacul,* varianta feminină o imită (ingenios, muzical şi obscen) pe Sharon Stone în *Basic instinct.* Savuroase sînt personajele secuieşti care parazitează comic tipare (inclusiv de prejudecată) etnice. Secuianca (Gecse Ramóna) excelează într-o nouă tradiţie populară (din nou, Afrim obligă la impurităţi estetice), Feri Csibi se dovedeşte a fi un travestit (jocurile de-a incertitudinea de gen). Vocea maghiară este un personaj delicios, creat minimalist. Csíki Hajnal vorbeşte cu o tandreţe ţeapănă, indiferent de ceea ce comunică. La un prim nivel, ar fi vorba despre senzualitatea recunoscută a unguroaicelor. De fapt, sensul este altul: Vocea maghiară este o Irina Margareta Nistor a televiziunilor ungare, „cea care dublează filmele cu o voce afectată, mereu aceeaşi, este cunoscută de toată populaţia maghiară" – precizarea regizorului). Asta arată că traducerea nu este suficientă, textul şi spectacolul sînt bogate în sensuri şi repere cunoscute doar publicului maghiar (e şi ăsta un merit al lui Afrim, de a face un spectacol eminamente maghiar, fără să cunoască limba). Există tuşe de suprarealism comic, precum Curierul (Bokor Barna), care intră înăuntru cu furtuna de afară. Sau Szidónia Galló (Berekméri Katalin, actriţă cu imens potenţial comic, dar şi dramatic), ţărancă neaoşă cultivatoare de avocado, sinteză dementă a cosmopolitismului rural. Şi membrii juriului, un coregraf sătean (ironizare tandră a dansului contemporan – László Csaba), o profesoară băgată în rahat pînă peste cap (critica învăţămîntului – B. Fülöp Erzsébet care seamănă cu Liza Minnelli la fizic şi energie) şi un Şobolan (plusatul spectacolului, Galló Ernö, actor cameleonic, cu o mare expresivitate corporală), *alter-ego* al regizorului, ca şi copilul aniversat (Micul Ricsi, în maghiară Kicsi Ricsi – aluzie la filmul *Richie Rich* –, jucat excelent de copilul Gergely Botond). Există familia copilului, tatăl care dă numele spectacolului (Ördög Miklós Levente – personajele au numele reale ale actorilor, *ördög* înseamnă diavol), mama care se visează star (Moldován Orsolya) şi verişorul care dansează flamenco pe o melodie secuiască (Nagy László).

O formă intelectuală de teatru popular.

Cu un entuziasm molipsitor, trupa maghiară dezlănţuie un dezmăţ ludic în care jonglează cu dans, teatru, muzică în estetici diverse. Cine vrea să-i testeze potenţialul o poate face. Spectacolul este o joacă inteligentă care se bazează pe pofta de rîs a regizorului şi pe pofta de joc a actorilor.

Castingul dracului este un Afrim – Ubu. Dacă Alfred Jarry îşi exorciza astfel supărarea pe un profesor, Afrim a găsit o supapă pentru bucurie. Şi pentru demoni interiori pe care numai el îi ştie.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Provincial contra imperial

● ***Nebraska*** **(SUA, 2013), de Alexander Payne.**

Cu *Nebraska,* Alexander Payne face în 2013 un film al aşa-numitului „New Hollywood" de la începutul anilor '70 – un *road movie* în alb-negru, voluptuos tărăgănat, cu parfum de literatură americană regională, cu un climat de bătrîneţe, înfrîngere şi *little town blues*. *Questa* personajului principal – un septuagenar (Bruce Dern) care străbate 900 de mile (de la Billings, statul Montana, la Lincoln, statul Nebraska) pentru ridicarea unui premiu inexistent – e la fel de futilă cum ar fi făcut-o, pe la 1972-1973, un regizor ca Bob Rafelson sau Hal Ashby; şi tot dintr-un film de pe vremea aceea ar putea fi desprinsă scena popasului la Mount Rushmore – prilej pentru protagonist de a se arăta neimpresionat, iar pentru regizor – prilej de a semnala ambiţii care nu sînt doar de miniaturist regional, ci şi de raportor despre starea naţiunii. El însuşi originar din Nebraska, Payne a fost acuzat în trecut că ar fi un „clasist" şi, simultan, un sentimentalist – un caricaturist şablonard, traficant de stereotipuri despre „America profundă", care pe ultima sută de metri îşi drege dispreţul de clasă cu sentimentalism. Dimensiunea de *cartoon* satiric nu-i lipseşte nici acestui *Nebraska:* poposit într-un orăşel (fictiv) numit Hawthorne, unde şi-a trăit prima parte a vieţii, închipuitul milionar e asaltat de rude şi vechi cunoştinţe – o populaţie monosilabică, leguminos-telespectatoare, cu elemente puşcăriabil-troglodite (lesne identificabile după capetele mici înfipte pe corpuri supraponderale) –, care-i cer să restituie vechi şi îndoielnice datorii. Pe de altă parte, în rolul unui moş rău, fost partener de business cu protagonistul, un actor ca Stacy Keach (şi el, asemeni lui Dern, o figură care s-a bucurat de o anumită vizibilitate, nedevenită iconicitate, în New Hollywood-ul primilor ani '70) e perfect capabil să pună carne solidă pe un stereotip al malevolenţei rustico-bodegaro-bătrîneşti. Iar Payne şi scenaristul Bob Nelson iau măsuri ca fiecare manifestare de malevolenţă cu care se confruntă protagonistul (şi unul dintre fiii acestuia, care-l întovărăşeşte pe post de şofer) să fie contrabalansată printr-o manifestare de bunătate – cea mai dulce venind din partea unei *old lady,* volubilă comemoratoare de vechi iubiri, în auzul fiului (acum bărbat în toată firea) dăruit ex-iubitului ei de către o altă femeie. Mult mai rezonante decît ciocnirile de mizerii provinciale sînt confruntările repetate ale fiului cu urmele vieţilor anterioare ale părinţilor săi – anterioare vieţilor de părinţi-şi-atît (dar şi prelungite în paralel cu acestea). Nici tatăl (care cînd pare complet dus, cînd pare doar ursuz şi căpos), nici mama (care li se alătură pe drum) nu respectă pudoarea şi pietatea fiului: oricît ar insista acesta din urmă, tatăl nu concede că şi-ar fi iubit soţia nici măcar la început, iar mama e încă şi mai puţin sentimentală – printre altele, îşi ridică fusta deasupra unui mormînt, pentru a face în ciudă spiritului unui ex-admirator bleg. Aceste dezvăluiri umoristice despre vieţile sexuale ale părinţilor sînt dozate cu grijă, în combinaţie cu nişte dezvăluiri mai standard-umanizante despre trecutul tatălui (o tragedie în copilărie, o experienţă traumatizantă în răz-

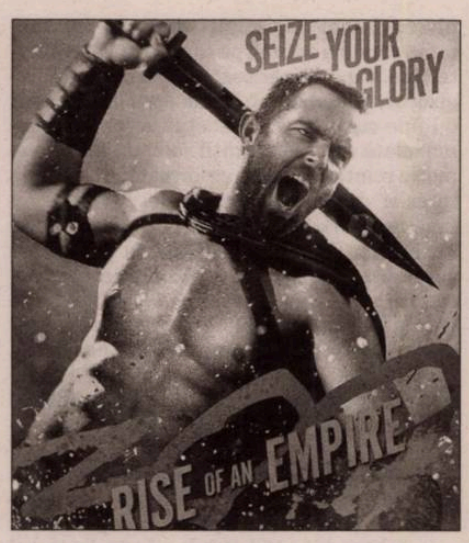

boiul din Coreea) şi cu deja pomenitele elemente satirico-picaresco-pitoreşti. Dexteritatea cu care sînt cîntărite şi melanjate aceste doze e foarte mare, dar nu mai puţin mecanică, şi o parte din ingrediente sînt sintetice.

● ***300: Ascensiunea unui imperiu / 300: Rise of an Empire*** **(SUA, 2014), de Noam Murro.**

În *300: Ascensiunea unui imperiu* (prelungire întîrziată a popularului BD filmat *300: Eroii de la Termopile),* atenienii îşi apără democraţia împotriva imperialiştilor ahemenizi – adică persani, adică iranieni –, într-o bătălie navală în care, la un moment dat, forţa vîslitului sincron sub şfichiul biciului este comparată, prin montaj paralel, cu forţa vîslitului sincron între oameni liberi şi înfrăţiţi. Adevărul istoric e că nu ahemenizii, ci atenienii foloseau sclavi, dar filmul capitalizează pe elemente din vocabularul şi imageria războiului american douămiist „împotriva terorii" – de pildă, înturbanaţi piloţi kamikaze cu care, după cum se afirmă răspicat, o democraţie n-are ce negocia. Încurajat pe de-o parte, paralelismul e, ce-i drept, diluat pe de alta – prin reducerea parţială a conflictului dintre civilizaţii, la dorinţa unei femei grecoaice, Artemisia (Eva Green), de a se răzbuna pe propriul neam. Filmul se distanţează de unele dintre aspectele cele mai criticate la predecesorul său din 2007: nu numai că atenienii iau peste picior mentalitatea spartană – cultura de tabără de antrenament fascistă, cultul morţii –, dar personajul amazoanei/rockeriţei Artemisia e mai puternic decît toate personajele masculine. Pe hîrtie, atenianul Temistocle (Sullivan Stapleton) trebuie să fi figurat în postura de unic egal al ei, dar pe ecran e o prezenţă mult mai slabă. Tot e bine, însă, că, avînd de apărat, în faţa unui public-ţintă masculin-adolescent, o reputaţie de film mai *badass,* mai *hardcore,* mai puţin insipid decît media hollywoodiană, noul *300* include un pic de copulaţie între cei doi duşmani, fie ea neterminată şi doar atît de „bestială" cît să nu facă filmul inaccesibil (din cauză de *rating)* aceluiaşi public-ţintă. În rest, un *neo-peplum* fără poezie, tot numai business şi (la limită) pasabil în aceşti termeni.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O stafie bîntuie Europa

– din nou –

● **Laibach,** ***Spectre,*** **Mute Records, 2014**

În 1980, anul în care trupa belgiană Telex se urca pe scena celui mai extravagant concurs muzical al Europei, cu o piesă numită – cum altfel?! – „Euro-Vision", în oraşul Trbovlje din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia, pe teritoriul Sloveniei de astăzi, se năştea proiectul Laibach. Dacă nimic nu e întîmplător pe lumea asta, probabil că nici coincidenţa despre care vorbeam mai sus nu e. *„Les frontières sont ouvertes / Que déclarer si ce soir c'est la fête?"* Cuvintele lui Michel Moers, vocalistul formaţiei din Bruxelles, spuse acum 34 de ani pe scena Nederlands Congres Centrum din Haga, îşi găsesc un ecou surprinzător în muzica Laibach de astăzi: *„There are crowds in the streets / There are crying to be heard (...) I see millions of hands / They are raised to the sky (...) I see visions of outrage (...) Europe is falling apart."* Pe „Eurovision", a şasea piesă de pe *Spectre,* Laibach găseşte spotul perfect, lîngă ironicul hit al belgienilor (rebotezat, la scurt timp după momentul Haga, „Neurovision"). Ba parcă miroase acolo un pic şi a „Out in the Streets" — dacă noul album împrumută ceva firimituri din ethosul muzicii electronice de dans, piesa aceasta cochetează cu dubstep-ul —, din 2011, al proiectului britanic Africa Hitech.

Spectre nu e o capodoperă. Dar nu te lasă, în acelaşi timp, să ai vreun dubiu că trupa pe care o asculţi nu ar fi Laibach — aroganţa aceea marţială stă bine-mersi la locul ei, riff-urile metalice ale sintetizatoarelor dau tonul muzicii, orchestraţiile grele, invazive apar în arhitecturile pieselor atunci cînd te aştepţi mai puţin, vocea stentorială a lui Milan Fras scuipă sloganuri peste sloganuri, ca o infernală mitralieră. Fiind o trupă la fel de afirmativ şi clar politică precum SPECTRE, organizaţia teroristă apolitică *(sic!)* din *Thunderbolt* şi *Dr. No,* flirtînd la infinit cu *pop culture*-ul, pop-ul şi actualitatea politică (NSA-ul, Barack Obama, Chelsea Manning, Julian Assange şi Edward Snowden, primăverile arabe, protestele europene şi dictatura corporaţiilor

etc.), balansînd constant între întuneric şi lumină, jucîndu-se inteligent cu imageria naţional-comunisto-fascistă („Pop-ul", spun ei, „conţine o mulţime de elemente fasciste"), lăsîndu-se influenţaţi de orice, de la chant-urile gregoriene, la eurotrash, inspirîndu-se, după cum singuri o spun, din „Tito, Toto şi Tati", jucînd inteligent cartea umorului — *„In the absence of war / We are questioning peace / In the absence of God / We all pray to police"* —, Laibach rămîne acelaşi moment foarte particular al muzicii europene, chiar şi cînd, muzical, lucurile nu stau tocmai pe roze.

Formaţia Laibach va performa pentru a doua oară la Bucureşti, pe 22 mai 2014. Evenimentul va avea loc în clubul Silver Church şi este inclus în turneul Spectre Tour, prin care trupa slovenă îşi promovează noul album.

Paul Breazu *este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Andrei CREŢULESCU
„Mai multe filme"

Ce aduce nou ediţia cu numărul 10 a Festivalului Internaţional de Film Bucureşti?

Zece filme în competiţie (deh!), unsprezece în secţiunea necompetitivă („Panorama"), plus cinci în secţiunea paralelă „Focus Chile", alte trei proiectate sub emblema „Venice Days", başca un *screening* omagial *(Rătăcire,* în onoarea lui Dan Nuţu), unul aniversar *(Talking Heads – Stop Making Sense),* două proiecţii *in memoriam (Lawrence of Arabia* – pentru Peter, *Magnolia* – pentru Philip) şi un film surpriză. Totul se întîmplă în cinci spaţii de proiecţie (Cinema Studio, NCRR, Cinematograful „Elvira Popescu", Institutul Cervantes şi Club Control), pe un *timeline* inedit (de miercuri pînă miercuri), care ne permite, în sfîrşit, un weekend pe săturate. Şi avem şi un poster nou, aşa, la aniversare.

Care sînt filmele de neratat anul ăsta la festival?

Eu n-aş rata nici unul – nici brutalul *Selfish Giant,* nici deranjantul *Filth,* nici emoţionantul *52 Tuesdays,* nici minimalistul *Strange Little Cat,* nici delicatul *Short Term 12,* nici stilizatul *Violet,* nici fascinantul *Stories We Tell,* nici înduioşătorul *In Bloom,* nici *„mindfuck"*-ul *Upstream Color* şi, bineînţeles, nici vibrantul *20.000 Days on Earth / O zi din viaţa lui Nick Cave* – probabil senzaţia ediţiei. Şi mi-aş face timp musai şi pentru *La Danza de la Realidad* (primul Jodorowsky după 23 de ani), *Frances Ha* (omagiu monocrom *nouvelle vague* de Noah Baumbach), *Borgman* (pastilă flamboaiant/subversivă, marca Alex van Warmerdam), *A Field in England (trip „bonkers"* semnat Ben Wheatley) sau *The Stone Roses: Made of Stone* (documentar-eveniment de Shane Meadows).

Bucureşti IFF a rămas acelaşi festival la care oamenii vin în special pentru filme?

Eu aşa zic. Cam toate sînt premiere absolute şi foarte puţine dintre ele vor ajunge ulterior pe marile ecrane româneşti – de altminteri, acesta este unul dintre criteriile de selecţie.

Andrei Creţulescu *este director artistic al Festivalului Internaţional de Film Bucureşti, care va avea loc în perioada 26 martie – 2 aprilie. Programul complet pe b-iff.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Marți, înainte de Nowruz

„Război, crede-mă. O să fie haos, Teheranul explodează mîine seară. E chiar război, cu bombe și foc. Eu nu ies din casă, treaba voastră“, zice Mossi cu o mină serioasă. Și n-a ieșit. Ne-a lipsit Mossi în cea mai nebună seară a călătoriei în Iran. Dar refrenul cu „o să fie război, aveți grijă“ l-am auzit de la mulți, începînd cu simpaticul recepționist de la hotel, continuînd cu toți taximetriștii și încheind cu oameni cunoscuți cu o zi înainte la ski, în Dizin (da, se schiază excelent în Iran!).

Eram convinsă că exagerează – cît de rău poate fi de la cîteva artificii? Preocuparea mea era însă alta în acea zi – cum ajung la un concert nu foarte legal. Cu excepția muzicii tradiționale (și nici atunci întotdeauna), concertele sînt interzise în Republica Islamică Iran. Și, după ce ratasem unul pentru că taximetristul nu fusese în stare să găsească adresa (dar ajunsesem la final fix cît să-i cunoaștem pe Mossi, Mehdi și Ahad, cei trei mușchetari iranieni care ne-au făcut Teheranul teribil de interesant și prietenos), la ăsta chiar plănuiam să ajung. Artificiile mă preocupau mai puțin la ora aia. Am ajuns în cafeneaua cu concertul, puțin înainte să înceapă. Cineva stătea de șase la ușă și geamurile erau acoperite, dar n-ai fi zis că se chinuiau prea tare să ascundă evenimentul. Părea o sindrofie liniștită, cu oameni stînd cuminți pe scaune, bînd ceai și discutînd politicos. Tricourile negre cu trupe metal și pletele îi mai trădau, deși în public se aflau și cîteva doamne respectabile, probabil mamele muzicienilor. Mă rog, muzicieni e mult spus. Cîntau îngrozitor, ocazie cu care am aflat că nici vodka băută pe sub mînă nu poate salva un concert extrem de prost. Probabil fericiți că poliția e ocupată cu haosul de pe străzi, au găsit un motiv bun să vîndă niște alcool la suprapreț (alcoolul este complet interzis în Iran și consumul este pedepsit).

Mahdi și Ahad ascultau, cu niște fețe pleoștite, cum trupa măcelărea, una după alta, piese rock clasice. După buna ospitalitate iraniană, băieții suportau eroic concertul pentru a le face pe plac străinilor, care nu știau nici ei dacă să se bucure că au ajuns într-un final la un concert sau să se enerveze că au nimerit la unul prost. Cert e că amicii noștri au sărit în sus cînd a venit momentul plecării, fericiți că în sfîrșit mergem la distracție.

Mehdi ne-a convins că la el în cartier, în Ekbatan, printre blocuri, e cea mai tare petrecere. Doar uitîndu-te la el, îți dădeai seama că știe ce spune: punker, cu un look căutat excentric, haine colorate și role, părea că vine direct dintr-un club underground din Berlin. Mehdi al nostru era privit dubios de oamenii de pe stradă, ca să nu mai vorbim de propria familie, în care nu era nici măcar oaia neagră, ci eventual una în carouri roșu cu verde. Lîngă el, Ahad părea chiar cuminte – păr creț și lung, de Jim Morrison, și o figură inocentă, în prezența căreia fetele dădeau din genele intens rimelate.

E ultima marți înainte de Nowruz, anul nou iranian, o sărbătoare veche de cîteva mii de ani, care marchează, de echinocțiu, venirea primăverii și un nou început. Marțea de dinainte de Nowruz înseamnă sărituri prin foc, artificii, bombe artizanale, muzică în stradă sau petreceri de familie. Poartă și un nume – *Chaharshanbe Suri,* festivalul focului, o sărbătoare veche, cu rădăcini în zoroastrianism, în care oamenii sar prin foc într-un ritual de purificare și de pregătire pentru noul an.

Poate părea o celebrare firească a revelionului. Ei bine, în Iran, ziua asta este unică. E ziua în care convențiile cad, poliția închide ochii și oamenii se distrează. „Poate nu înseamnă mult pentru voi, aveți atîtea petreceri“, îmi spune Ahad zîmbind, „dar pentru noi, ăsta e gustul libertății. E singura dată cînd vezi așa ceva în Iran.“ Într-adevăr, sînt a doua oară în Iran și nu mi-aș fi imaginat vreodată nebunia și euforia din acea marți.

Oamenii sar prin focurile ce ard la fiecare colț de stradă. Muzica răsună din boxe imense, din mașinile cu portabagajele deschise, pe care dansează frenetic tinerii iranieni. Pocnitorile și artificiile sună peste tot, inclusiv la tine-n buzunar sau în șalul ce abia mai acoperă părul. Oameni de toate vîrstele se adună în stradă, dansează, rîd, aruncă peste tot cu artificii și se îmbrățișează. Uită de restricții, uită de criza economică ce-i afectează din ce în ce mai rău. E o euforie generalizată și toată energia acumulată se descarcă acum într-o petrecere vie, veselă, suprarealistă pentru Iran.

Senzația serii erau așa-numitele „grenade de mînă“, niște chestii artizanale care, aruncate în peretele unui bloc, scoteau un zgomot infernal și lăsau o pată mare neagră. După o rețetă moștenită și modificată din războiul cu Irakul – îmi explică Mehdi după ce se asigură că nu mă aflu în raza de acțiune a vreuneia.

Băieții fac rapid rost de bere de la un amic de-al lor care o prepara acasă (și-i ieșea foarte bine, aș putea zice) și decid că sticla cel mai bine stă la mine-n poșetă, că doar n-o să controleze poliția un oaspete, mai ales femeie. N-au controlat, ba chiar cîțiva polițiști s-au dus la Ahad să-l întrebe dacă nu cumva avem alcool, că vor și ei, iar alții dansau șold la șold cu mulțimea. O doamnă respectabilă coboară din bloc cu o tavă pe care stătea un set de cristal cu sticlă și pahare, și își servește vecinii. Îndrăznesc să cred că nu era ceai. Fetele dansează fără hijab și cuplurile se țin în brațe. Lucrurile mici au aici o altă valoare iar toate gesturile lor poartă simbolurile unor libertăți greu cîștigate, volatile și ușor de pierdut.

Așa am început noul an al calendarului persan, alături de oamenii frumoși ai Iranului, într-o țară atît de contradictorie, de plină de surprize și de fascinantă. La mulți ani, 1393, la mulți ani, Iran!

PUBLICITATE

UN EVENIMENT CE NU TREBUIE RATAT

GRAND CINEMA&MORE

„CU ADEVĂRAT LUMINOS”
NEW YORK TIMES

ORLANDO BLOOM | CONDOLA RASHAD

DE PE BROADWAY
ROMEO ȘI JULIETA

SCRIS DE WILLIAM SHAKESPEARE
REGIZAT DE DAVID LEVEAUX

FILMAT LA TEATRUL RICHARD ROGERS, BROADWAY, NEW YORK

LA GRAND CINEMA & MORE
1 APRILIE – 20:30 6 APRILIE – 18:30
Detalii și rezervări pe www.grandcinemaandmore.ro

Grand Cultura
www.grandentertainment.ro

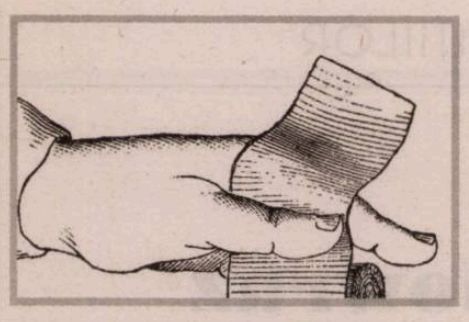

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Subtilităţile propagandei de pe Russia Today

Una din cele două jurnaliste care şi-au dat demisia în direct de pe Russia Today, Liz Wahl, a publicat pe Politico.com un articol în care povesteşte cum „a fost pionul lui Putin". Relatarea jurnalistei conţine o serie de detalii relevante despre felul cum se face, azi, în lume, propaganda: mult mai subtil decît la noi.

Liz Wahl a ajuns prezentatoare la Russia Today, televiziunea de limbă engleză a Kremlinului, după un început de carieră nememorabil: stagii de intership la NBC şi Fox, urmate de o colaborare cu o televiziune locală din Connecticut şi un job permanent la un post din insula Saipan, una din Marianele aflate în mijlocul Pacificului. Russia Today a însemnat, pentru ea, venirea la Washington, oraş mult mai ofertant pentru un jurnalist decît o insulă din Pacific.

Primul lucru interesant pe care îl spune Wahl în confesiunea ei e că în interiorul Russia Today nu se vorbeşte despre propagandă şi mincinuni. Nici la interviurile de angajare şi nici la şedinţele de redacţie. Cu siguranţă, aşa e şi în alte locuri. *Bias*-ul politic rezultă mai degrabă dintr-un acord tacit între manager şi producătorul de conţinut. Într-un interviu pe Skype care a prefaţat mutarea la postul rusesc, jurnalista şi-a întrebat potenţialul angajator despre independenţa editorială. Acesta a dat un răspuns evaziv, referitor la ştirile alternative pe care postul le prezintă, dar pe care televiziunile mari americane nu vor să le difuzeze.

La venirea la Russia Today, Wahl a descoperit că boşii erau ruşi, iar angajaţii – americani. Unii dintre conaţionalii ei i-au sugerat că standardele etice nu sînt chiar prima prioritate pentru postul de televiziune. Ce-ar fi putut *minţi* însă acesta? Că guvernul de la Kremlin, care îl finanţează, păstoreşte o ţară prosperă, mai grozavă decît SUA? Că Barack Obama e un ucigaş şi un mîncător de copii? Bineînţeles că nu. Russia Today nu minte, ci, cel mult, omite unele lucruri, ca de pildă o întrebare dintr-un interviu pe care i l-a luat Liz Wahl lui Ron Paul, referitoare la *invazia rusească* a Crimeii. Şi, în loc, pune accent pe altele. Cum ar fi mişcarea „occupy" din SUA, de la care Wahl a fost pusă să relateze *in extenso*. În jurnalele Russia Today, Statele Unite s-au văzut, la vremea respectivă, ca o ţară aflată pe marginea prăpastiei, din punct de vedere economic – conchide Wahl.

O altă exagerare asemănătoare s-a legat de Gaddafi. După moartea dictatorului, Liz Wahl a primit însărcinarea să facă un material despre relaţiile bune pe care libianul le avusese cu americanii – printre altele, acesta luase cîndva masa cu John McCain. Ce voia să spună Russia Today cu asta? „Tema era ipocrizia americană", îi spusese producătorul jurnalistei demisionare cînd i-a dat sarcina. Alţi dictatori, ca Bashar al-Assad sau Mahmoud Ahmadinejad, „aveau şi părţi bune" în relatările postului controlat de Kremlin.

În schimb, la capitolul politicieni americani de primă mărime, opţiunile editoriale ale postului rusesc sînt mai aparte. Candidatul preferat al Russia Today, în campania prezidenţială din 2012, a fost acelaşi Ron Paul. Wahl explică preferinţa postului pentru atipicul republican prin opţiunea neintervenţionistă a acestuia în materie de politică externă. Paul a criticat constant diplomaţia americană şi vede SUA ca pe un fel de jandarm mondial excesiv (*„huge bully"*, în original), lucru care convine Kremlinului.

În alte contexte, ideile de politică externă ale lui Ron Paul sînt, desigur, acceptabile, măcar ca subiect de dezbatere. Dar nu şi în genul de absolutizare pe care a realizat-o Russia Today. La fel se întîmplă şi cu prezenţa unor extremişti ucraineni în Piaţa Maidan, care nu e de negat, dar a fost difuzată cu titlu de generalizare pe postul rusesc.

Propagandă se poate face şi la nivelul sin-

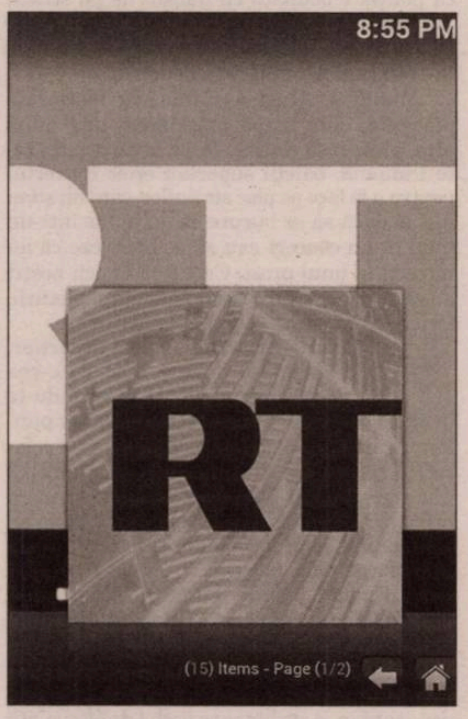

tagmei. Pe lîngă pasajul care conţinea ideea de invazie rusească a Crimeii, dispărut din interviul menţionat, militarii fără însemne statale din Crimeea nu au fost prezentaţi ca ruşi decît în momentul în care a devenit imposibil de negat că este aşa. Atunci, Russia Today i-a numit *forţe de autoapărare*.

Dacă lista de mistificări de mai sus surprinde prin ceva, e tocmai faptul că nu sînt chiar mistificări. E vorba de o suită de omisiuni şi exagerări (cu baze factuale reale), care transformă cu totul tabloul de ansamblu numit Statele Unite. În ziua de azi, propaganda înseamnă mai puţin minciuni, cît un tablou distorsionat construit din accentul pus pe anumite lucruri.

Iar asta devine cu atît mai interesant dacă facem o comparaţie între Russia Today şi televiziunile partizane din România. O Antena 3 încearcă să acrediteze ideea unui „stat poliţienesc" controlat de preşedintele Băsescu, în condiţiile în care, pe sfîrşit de mandat şi fără susţinere majoritară, acesta poate cu greu controla ceva. Pe B1, Radu Banciu pescuieşte, el ştie de unde, un studiu conform căruia 70% dintre femeile din Republica Moldova s-au prostituat. Toate acestea merită corelate şi cu stenogramele discuţiilor dintre directori ai Realităţii TV şi Sorin Ovidiu Vântu, în care patronul spune, la un moment dat, despre grupul său de media: „Cînd am vrut să apăs pe buton, n-a funcţionat cum am avut eu nevoie, şi cu asta, basta! Acum va acţiona, va funcţiona în conformitate cu nevoile mele." Consideraţiile de acest fel ale lui Vântu veneau în acelaşi timp cu transformarea Realităţii într-o televiziune anti-Băsescu, după cvasineutralitatea din perioada 2005-2008.

Desigur, gogoşile pure şi simple pe care canalele româneşti le servesc telespectatorului în chip de propagandă sînt mai degrabă enervante decît eficiente. Ele satisfac, poate, un public minoritar, lipsit de un minim spirit critic şi deja convins din punct de vedere electoral. E drept – aşa cum îi spunea un coleg american de la Russia Today lui Liz Wahl – în ziua de azi „toată lumea are un plan". Dar propaganda e cu adevărat pernicioasă cînd acel plan e creat cu inteligenţă.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

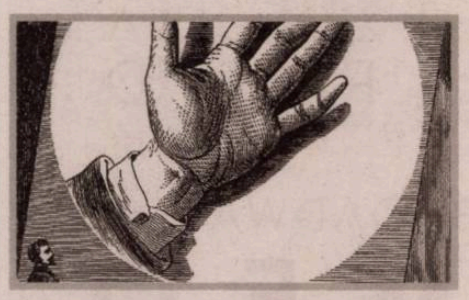

Adina POPESCU

portrete din mers

Cît de bun este copilul tău?

De curînd, am participat la un workshop creativ, în calitate de autoare pentru copii. Era sîmbătă dimineaţa, într-o librărie din zona centrală. Au venit în jur de 25 de copii, cu vîrste între 2 şi 10 ani. Numărul mamelor, taţilor, bunicilor (al bonelor mai puţin, să nu uităm că era sîmbătă, teoretic o zi liberă pentru bone!) îl depăşea, dacă nu cumva îl dubla pe cel al copiilor. Aşteptau, pe margine, să înceapă. Tema era o poveste desenată, pornind de la nişte personaje/cuvinte sugerate de ei. Au primit coli de hîrtie, creioane colorate şi au început să deseneze, sub supravegherea vigilentă a însoţitorilor. Unele mame sau bunici mai băgăcioase au încercat să intervină în desen. Altele au suflat de pe margine cum ar trebui să fie antenele extraterestrului sau mătura vrăjitoarei. Taţii aveau în general atitudinea plictisită a cuiva tîrît la un eveniment care nu-l priveşte în mod direct, dar căruia i se conformează. Problema a fost că trebuia să se acorde şi nişte premii, în număr de zece, pentru cele mai bune desene. Iar copiii erau 25. Atelierul s-a transformat într-o competiţie în care copiii nu aveau dimensiunea a ceea ce înseamnă un premiu (simbolic – cărţi, carioci etc.) şi a cîştiga sau nu ceva, însă însoţitorii lor – da. Şi astfel, copiii care n-au luat premii s-au trezit la final simţindu-se culpabili şi confuzi, zgîlţîiţi de părinţi şi bunici pentru că nu s-au ridicat la anumite aşteptări. Vreo trei fetiţe au început să bîzîie – greşiseră undeva, dar nu ştiau unde. Un băiat privea derutat la desenul lui, trăgîndu-se de buza de jos, în timp ce mama îi spunea: „Vezi, aşa nu te concentrezi nici la grădi! De ce fetiţa aia a putut, şi tu nu?" Fetiţa care putuse, la îndemnul mamei sale, a vrut să împartă premiul cu băiatul, dar nu era acelaşi lucru. Mama băiatului chiar a fost ofuscată de gest.

De-a lungul timpului, de cînd am început să coordonez *Dilematix* (suplimentul pentru copii al *Dilemei...)*, m-am întîlnit de multe ori cu situaţii asemănătoare şi am fost şocată de modul absurd în care „investesc" anumiţi părinţi în copiii lor. Pentru ei, a avea copii şi a-i educa înseamnă doar o perpetuă competiţie, în care se folosesc de propriile odrasle pentru a obţine confirmări (şi premii). Pare o competiţie nevinovată cu alţi copii, însă, de fapt, e un război al lor personal cu oamenii din jur. Şi cu propriile frustrări şi neputinţe. Mi-au scris, pe e-mail, mame spumegînd de furie fiindcă compunerea fiului/fiicei nu fusese selectată printre cele mai bune. Se transformau în purtători de cuvînt şi PR-i ai bietului copil, care nu avea nici o vină, în fond, că nu era talentat la scris: copilul *meu* a muncit, copilul *meu* a obţinut premii importante, copilul *meu* a fost la olimpiadă la română etc. – un CV în toată regula (a se observa acest perpetuu „al meu"). Încercam să-mi imaginez, cu groază, de ce discuţii avea parte copilul respectiv, acasă. Şi cum, din cauza unui banal concurs, i se deforma iremediabil caracterul. La un moment dat, am fost aproape hăituită la telefon de o mamă din cauza faptului că se încurcaseră nişte premii şi fetiţa ei nu primise MP3 player-ul care i se cuvenea. În principiu, avea dreptate, însă modul în care „îşi cerea drepturile" pentru copilul ei mă depăşea. „Să ştiţi că fetiţa mea n-a scris pentru premiul ăla... dar sînt convinsă că-l merita", mi-a spus, ca şi cum ar fi adus un argument decisiv.

Copiii reprezintă nişte gadget-uri scumpe.

Mai nou, la TV, sînt la modă showurile „de talente", cu copii, la care se uită tot poporul. E un nou motiv care mă face să cred că în ziua de azi copilăria în sine a devenit un soi de competiţie. De mic trebuie să demonstrezi, să te afirmi. Şi nu e vorba doar de cîntat şi dansat, unde se presupune că, într-adevăr, ai un har. Am urmărit un copil de 10 ani, simpatic, de altfel, care se chinuia să facă nişte paste cu un nume complicat, în timp ce mama, din culise, îi dădea indicaţii, deşi el nu putea să o audă: „Hai, bagă la cuptor ciupercile, iubire!" „Da, iubire, nu uita smîntînica... bravo, mamă!" Sînt convinsă că şi-ar fi adus copilul la emisiune chiar dacă ar fi fost vorba de un concurs de prins muşte sau de stat în mîini. Copiii reprezintă, mai nou, nişte piese de colecţie, nişte gadget-uri scumpe, cu care trebuie să te afişezi ca să fii în rîndul lumii.

Închei, revenind la întrebarea din titlul articolului şi adresîndu-mă vouă, aceşti părinţi moderni atît de mîndri de copiii voştri speciali. V-aţi gîndit vreodată că ar fi posibil ca, din întîmplare, copilul vostru să nu fie cel mai bun? Să fie un copil oarecare? Fără mari ambiţii, fără talente deosebite? Şi dacă ar fi aşa şi aţi accepta acest „ghinion" genetic (ceea ce mă îndoiesc), aţi schimba ceva în educaţia lui?

Joseph S. NYE

etica vieții

Datorii fără frontiere

Cambridge – se estimează că în războiul civil din Siria au murit mai mult de 130.000 de oameni. Rapoturile ONU privind atacurile asupra civililor și relatările refugiaților în suferință ne frîng inimile. Dar ce e de făcut – și de către cine?

De curînd, Michael Ignatieff, politicianul savant canadian, l-a îndemnat pe președintele Obama să impună o zonă liberă de zboruri deasupra Siriei, în ciuda faptului că aproape sigur Rusia se va opune rezoluției Consiliului de Securitate al ONU de a legaliza o asemenea mișcare. În opinia lui Ignatieff, dacă președintele sirian Bashar al-Assad e lăsat să conducă în continuare, forțele sale vor anula insurgenții sunniți rămași, cel puțin pentru moment; odată ura declanșată, va curge și sînge, pînă la urmă.

Într-un articol alăturat, editorialistul Thomas Friedman a tras niște învățăminte din experiența recentă a SUA în Orientul Mijlociu. Mai întîi, americanii înțeleg puțin despre problemele complexe ale țărilor de acolo. În al doilea rînd, SUA pot opri lucrurile rele să se întîmple (cu un cost considerabil), dar nu pot face ca lucrurile bune să se petreacă de la sine. Și, în al treilea rînd, cînd America încearcă să determine lucrurile bune să se întîmple în acele țări, preia riscul de a-și asuma responsabilitatea pentru rezolvarea problemelor respective.

Care ar fi datoriile liderului dincolo de granițele sale? Problema se extinde cu mult dincolo de Siria – mărturie stau recentele omoruri din Sudanul de Sud, Republica Centrală Africană, Somalia și din alte locuri. În 2005, adunarea generală a ONU a recunoscut unanim „responsabilitatea de a-i proteja" pe cetățeni cînd propriile guverne nu reușesc să o facă; iar în 2011, această responsabilitate a fost invocată în Rezoluția 1973 a Consiliului de Securitate ONU, care a autorizat utilizarea forței militare în Libia.

Rusia, China și alții au considerat că acest principiu a fost prost aplicat în Libia și că doctrina după care se ghidează legea internațională rămîne Carta ONU, care interzice utilizarea forței altfel decît în legitimă apărare, sau atunci cînd e autorizată de Consiliul de Securitate.

Dar să ne întoarcem în 1999, cînd, deși Rusia a votat împotriva unei potențiale rezoluții a Consiliului de Securitate în cazul Kosovo, NATO a folosit oricum forța, iar mulți apărători au susținut că, lăsînd legalitatea deoparte, decizia era justificată din punct de vedere moral.

Așa că ce argumente ar trebui să-i ghideze pe liderii politici cînd decid politica ce ar trebui urmată? Răspunsul depinde, parțial, de comunitatea față de care el sau ea se simt obligați moral.

Dincolo de nivelul grupurilor mici, identitatea umană este formată din ceea ce Benedict Anderson numește „comunități imaginare". Puțini oameni au experiențe directe cu alți aparținenți la aceeași comunitate. În secolele recente, națiunea era comunitatea imaginară pentru care cei mai mulți erau dispuși să facă sacrificii, ba chiar să moară, și cei mai mulți lideri considerau că principalele lor obligații erau cele în scop național.

Într-o lume globalizată, cei mai mulți oameni aparțin mai multor comunități. Unele dintre acestea – locale, regionale, naționale, cosmopolite – par a fi aranjate ca cercuri concentrice, puterea identității diminuîndu-se cu cît distanța față de centru e mai mare; dar, într-o lume informațională globală, ordinea aceasta a devenit confuză.

Astăzi, multe identități ies din cercurile lor – afinități susținute de Internet și de prețul scăzut al călătoriilor. Diaspora este acum doar la distanță de un clic cu *mouse*-ul. Grupurile profesionale aderă la standarde transnaționale. Grupurile de activiști, de la ecologiști la teroriști, sînt în legătură între ele, dincolo de granițe.

În consecință, suveranitatea nu mai e absolută și impenetrabilă, așa cum părea cîndva. De această realitate și-a dat seama și Consiliul ONU, cînd a recunoscut responsabilitatea de a-i proteja pe cei în primejdie, din statele suverane.

Dar ce obligații morale conferă toate acestea unui lider politic precum Obama? Barbara Kellerman, teoreticiana leadershipului, l-a acuzat pe fostul președinte Bill Clinton de morală deficitară, din cauza răspunsului său inadecvat la genocidul din Ruanda, în 1994. Într-o privință, are dreptate. Dar și alți lideri de atunci se comportaseră la fel, și nici o altă țară nu răspunsese adecvat.

Dacă Bill Clinton ar fi trimis trupe americane, s-ar fi lovit de rezistența Congresului American. Venită la scurt timp după moartea soldaților americani în intervenția umanitară din Somalia, publicul american nu ar mai fi acceptat nici o altă misiune militară în străinătate.

Așa că ce ar fi putut face în atari împrejurări un lider democratic ales? Clinton a recunoscut că ar fi putut face mai mult pentru a stimula ONU și alte țări să salveze vieți în Ruanda. Dar liderii buni de azi sînt, de multe ori, prinși între înclinațiile lor cosmopolite personale și obligațiile mai tradiționale față de cetățenii care i-au ales.

Din fericire, izolarea nu este o opțiune de tip „totul sau nimic". Într-o lume în care oamenii sînt organizați în comunități naționale, un ideal pur cosmopolit e nerealist. Egalizarea venitului global, de pildă, nu este o obligație credibilă pentru nici un lider politic; dar un asemenea lider poate cîștiga aderenți spunînd că trebuie făcut mai mult pentru a reduce sărăcia și bolile peste tot în lume.

Așa cum spune filozoful Kwame Anthony Appiah: „«Să nu ucizi!» este un test pe care-l iei sau îl pici. «Să-i cinstești pe tatăl tău și pe mama ta!» admite gradații."

Același lucru e adevărat în ce privește cosmopolitism *vs* insularitate. Îi putem admira pe liderii care fac eforturi pentru a le crește susținătorilor lor simțul moral dincolo de granițe; dar nu e prea bine să-i judecăm pe lideri după niște standarde care le-ar submina capacitatea de a rămîne lideri.

În timp ce Obama se luptă să-și stabilească responsabilitățile în Siria și în alte părți, este confruntat cu o dilemă morală serioasă. Așa cum spune Appia, datoriile dincolo de frontiere sînt o chestiune de grad. Și sînt, de asemenea, grade de intervenții care oscilează de la ajutor și arme date refugiaților, pînă la diverse grade de utilizare a forței.

Dar chiar atunci cînd face toate aceste alegeri gradate, un lider le datorează celor care îl urmează prudența de a respecta, mai întîi, jurămîntul hipocratic: „Să nu faci rău!" Ignatieff consideră că Obama deja se confruntă cu consecințele inacțiunii lui; Friedman îi reamintește de virtuțile prudenței. Bietul Obama!

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard și autorul volumului* Presidential Leadership and the Creation of the American Era.

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Iaromira POPOVICI

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Stela GIURGEANU

25 de ani de presă liberă

Astăzi, în România, opiniile despre mass-media sînt împărţite. Unii susţin că presa este „prea liberă", referindu-se, mai degrabă, la faptul că discursul mediatic preferă trivialitatea, calităţii informaţionale. Alţii acuză faptul că presa a devenit o extensie a grupurilor de interese politice, vehiculînd nu informaţii valabile pentru public, ci permanente discursuri electorale.

În acest context vine şi raportul World Press Freedom Index, privind „libertatea presei în lume", raport întocmit anual de către organizaţia franceză Reporters sans frontièrs. Conform rezultatelor, în 2013, România a coborît trei locuri în clasamentul mondial, ajungînd, de pe locul 42, pe locul 45. (Primele locuri aparţin Finlandei – pentru al treilea an consecutiv –, Olandei şi Norvegiei, iar pe ultimele poziţii se situează Turkmenistan, Coreea de Nord şi Eritrea.)

Ce înseamnă poziţia României în acest clasament care ia în considerare opinii ale jurnaliştilor şi ale analiştilor din 180 de ţări? Despre ce fel de presiuni vorbim azi în peisajul mass-media din România: sînt ele de natură politică, dependenţă economică sau avem încă de-a face cu o presă în curs de formare, fără nişte repere bine stabilite? În ce măsură compromisurile de orice natură obstrucţionează dreptul publicului de a avea o presă profesionistă?

Un mic istoric

Ca să vorbim despre toate acestea, trebuie să luăm în calcul cîţiva factori, printre care şi stabilirea unor repere şi cauze istorice. Aflată sub regim dictatorial timp de 45 de ani, România nu a avut o presă liberă (nu a avut nici măcar o Facultate de Jurnalism) decît după Revoluţia din 1989, cînd presa, ca multe alte organisme ale democraţiei, a trebuit să se inventeze din mers.

Baza pe care presa în democraţie a fost nevoită să se (re)inventeze a fost una destul de precară. În ceea ce priveşte televiziunea, pînă în 1989, în România nu a existat decît un singur post de televiziune, Televiziunea Republicii Socialiste România, care avea doar două canale. În 1985, invocîndu-se motive economice, canalul 2 a fost suspendat. Rămăsese, aşadar, un singur canal, TVR 1, care emitea doar trei ore pe zi, iar majoritatea emisiunilor erau dedicate, în proporţie de 80%, cultului partidului comunist.

Nici presa scrisă nu avea un statut mai bun. Ziarele erau puţine la număr, iar cele existente erau pline de articole de propagandă, pe care aproape nimeni nu le citea.

Izolaţi (şi) informaţional, fără a şti ce se petrece în afară, românii căutau totuşi, disperaţi, surse de informaţie. Se asculta, în secret, în special Radio Europa Liberă – un post de radio finanţat de Congresul Statelor Unite. Deşi ascultarea emisiunilor era riscantă şi deşi se încerca bruierea emisiunilor, posturile străine cu emisiuni în limba română erau pentru mulţi o supapă informaţională, la care se încăpăţînau să nu renunţe. De altfel, în România, oficial, acţiunile de bruiere a emisiunilor posturilor străine au încetat în 1964.

În 1989, a urmat Revoluţia. Răsturnarea regimului comunist a însemnat şi dinamitarea cenzurii în presă. Ca primă schimbare, televiziunea de stat şi-a schimbat denumirea: a devenit Televiziunea Română Liberă şi, în decembrie '89, TVRL a fost prima televiziune din lume despre care se spune că a transmis în direct o revoluţie – iar acesta este punctul care a marcat începutul presei libere în ţara noastră.

Imediat după Revoluţie, mass-media în România a însemnat, în primul rînd, presa scrisă. Cererea era atît de mare încît multe ziare nici nu mai ajungeau la standuri, ci se vindeau direct din camioane. Oamenii, însetaţi de informaţii, formau cozi enorme, de la primele ore ale dimineţii, în locuri unde „se ştia" că vor veni camioanele de la tipografie. Chiar dacă tirajele celor mai importante ziare depăşeau pe atunci un milion de exemplare pe zi, tot părea că nu sînt îndeajuns. Dacă ratai ora de difuzare a presei, riscai să rămîi fără ziar şi încercai să împrumuţi cîte un exemplar de la cineva care fusese mai norocos. Cum deschiderea pieţei era atît de mare, a apărut, în mod firesc, şi oportunitatea de a face bani din presă. Zilnic apăreau alte şi alte ziare şi reviste, creîndu-se un *boom* al presei scrise.

Odată cu această explozie, a apărut însă şi prima problemă serioasă: lipsa de jurnalişti.

Supuşi constant cenzurii, în comunism, era greu să te formezi ca jurnalist veritabil. Totuşi, mai existau şi profesionişti care aveau, pentru prima oară în viaţă, şansa de a-şi face meseria în mod real. Doar că aceştia erau foarte puţini. În avîntul pe care îl luase atunci presa scrisă, timp pentru a şcoli noi jurnalişti nu exista, aşa că s-a recurs la primul compromis din istoria presei libere din România.

Astfel, cine reuşea să ţină cît de cît un creion în mînă sau avea ceva noţiuni de gramatică, avea şansa de a deveni, peste noapte, jurnalist.

Prin urmare, angajările începeau să se facă pe bandă rulantă. Nu exista deontologie, nu existau repere sau reguli. Nu exista nici măcar o facultate de jurnalism (prima s-a înfiinţat în 1992). Meseria de jurnalist era învăţată din mers, iar publicul, prea însetat să ţină un ziar în mînă, prea dornic să aibă, o dată în plus, convingerea că Revoluţia s-a produs, nu mai dădea atenţie şi nici nu mai punea la îndoială autenticitatea şi profesionalismul cuvîntului scris.

În 1992 apare, în România, Legea Audiovizualului, iar pînă în anul 2000 se acordă peste 200 de licenţe TV pentru emisie terestră. Prima televiziune privată din România a fost SOTI TV (Societatea pentru o Televiziune Independentă), o televiziune care a lansat, de altfel, mulţi jurnalişti activi în peisajul presei de azi. După SOTI au urmat Antena 1 (1993), Tele 7 ABC (1994), PRO TV (1995) şi Prima TV (1997).

Conform unui comunicat al Consiliului Naţional al Audiovizualului, emis în 2012, în România funcţionează astăzi 633 de posturi de radio, 750 de posturi de TV, cu emisie terestră şi prin satelit, precum şi 3727 de reţele de distribuţie prin cablu. „Din această perspectivă, România se poziţionează printre cele mai dezvoltate pieţe ale audiovizualului, din Europa Centrală şi de Est" – se specifică în comunicat.

Safety net for European Journalists

„Măi, animalule"

Vorbind despre libertatea presei, vorbim automat şi de încercările de a corupe sau de a limita această libertate. Probabil că prima agresiune consemnată şi intrată în istoria mass-media din România ca sintagmă (folosită şi azi în diferite contexte) a avut loc în anul 1992, la Constanţa, cînd preşedintele de atunci al României, Ion Iliescu, agasat de întrebările incomode ale unui jurnalist (este vorba despre Paul Pîrvu, de la ziarul *Telegraf* din Constanţa), l-ar fi luat pe acesta de guler şi, pierzîndu-şi cumpătul, i-ar fi trîntit celebra „măi, animalule".

În România, consemnări oficiale ale agresiunilor contra jurnaliştilor au fost făcute în special prin programul FreeEx, al Agenţiei de Monitorizare a Presei, care se derulează din anul 1999 şi pînă în prezent, timp în care, anual, publică rapoarte privind starea libertăţii presei în România.

Conform celui mai recent raport FreeEX, lansat anul trecut, în data de 8 mai 2013, în presa românească, printre evenimentele cu cel mai negativ impact asupra libertăţii de exprimare au fost: oprirea producţiei editoriale a televiziunii publice, timp de şapte luni; creşterea numărului practicilor corupte de presă care au fost expuse public; folosirea instituţiilor media ca arme politice, de către patronii de presă; un număr mare de oameni de presă au intrat în politică; sacrificarea unor teme de interes public în favoarea unor dispute politice sterile; criza economică, care a fragilizat şi mai mult statutul jurnalistului în raport cu patronatul; revenirea în forţă a discursului naţionalist şi homofob; abundenţa derapajelor editoriale; blocarea accesului la informaţii de interes public.

Rating sau informaţie

Aud, din ce în ce mai des, oameni care spun: „eu nu mă uit la televizor", sau „de cînd mi-am desfiinţat televizorul, sînt mai liniştit". Aud şi replica dată acestora, care este, în general, una de laudă. Bine ai făcut.

Căci astăzi, peisajul mediatic din România a căpătat un statut incert. Presa, clădită rapid, pe un fundament destul de nesigur şi fără multe repere, şi-a pierdut din credibilitatea pe care o cîştigase în primele sale luni de libertate. Sentimentul public este caracterizat mai degrabă ca fiind unul de neîncredere.

Dacă acum doi ani, mai precis, în 2012, conform unui studiu IRES, mai mult de jumătate dintre români aveau încredere în presă, în prezent, conform unui alt studiu, realizat de către Fundaţia „Konrad Adenauer Stiftung" şi Centrul pentru Jurnalism Independent din România, un studiu dat publicităţii la începutul anului 2014, doar 1 din 5 români susţine că presa este „complet independentă", în timp ce alţi 24% consideră că „nu este nici dependentă, nici independentă", iar 52% o plasează în zona „mai degrabă dependentă". Conform aceluiaşi studiu, în ceea ce priveşte credibilitatea, pe locul 1 este televiziunea (30% dintre respondenţi declarînd că ar avea „cea mai mare încredere"), în timp ce alte tipuri de media au procente aproape insignifiante: ziare (11%), radio (13%), reviste (2%).

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Cristina HERMEZIU

Scriitori români, ecou francez

– Gabriela ADAMEŞTEANU, Lucian Dan TEODOROVICI, Marta PETREU –

Unii ar spune că sînt ecourile Salonului Cărţii de la Paris din 2013, unde România era ţară invitată, alţii – că e vorba, pur şi simplu, de scriitori români care pot să respire singuri în exclusivistul spaţiu literar francez... E însă cert că în presa şi blogosfera franceză mai poţi citi încă, la început de an 2014, cronici proaspete despre Gabriela Adameşteanu sau despre Lucian Dan Teodorovici. Gabriela Adameşteanu, singurul scriitor român, pe lîngă Cioran, publicat pînă acum de Gallimard, în celebra colecţie „Folio", stîrneşte admiraţia pentru modul în care, în scriitura sa, politicul infuzează intimitatea, iar „suferinţa individuală pare să fie produsul inevitabil al Istoriei, cu majusculă", după cum crede Gabrielle Napoli de la *Nouvelle Quinzaine littéraire*. Despre Lucian Dan Teodorovici şi al său *Matei Brunul*, Monica Salvan scrie pe site-ul literar ActuaLitté: „Această frescă romanescă te duce cu gîndul la infernul pictat pe zidurile mănăstirilor din Bucovina, în nordul României, unde chinurile figurilor individuale se pierd în contorsionările colective ale mulţimii torturate."

În prag de nouă ediţie a Salonului Cărţii de la Paris, identific, din partea României, o singură noutate editorială în categoria „grea" – romanul –, cea care pare să conteze mai întîi, eronat sau nu, pentru public şi critici, în Franţa. Romanul Martei Petreu *Acasă, pe cîmpia Armaghedonului* (Polirom, Cartea Anului 2011) apare în traducerea franceză a Floricăi Courriol, la editura L'Âge d'Homme. Volumul a fost prezentat de Mircea Martin la standul României, pe 23 martie, în prezenţa autoarei, a traducătoarei şi a editorului elveţian Mark Despot. Roman singular, ţărănesc şi metafizic deopotrivă, *Acasă pe cîmpia Armaghedonului* topeşte în scriitura crîncenă şi fluidă două teme, destinul şi cuplul, ferecate de un păcat de moarte: acela de a-şi blestema partenerul, neiubindu-l. Prin figura magnetică şi strivitoare a mamei, Marta Petreu reuşeşte un personaj de o intensitate psihologică impresionantă, ţărancă din Ardeal, aprigă şi tulburătoare. Un roman care respiră amplu şi în franceză, sculptat cu măiestrie de Florica Courriol, trăducătoarea care nu s-a speriat de *silvoziu, socaciţe, stejă, temeteu*.

„Editorii francezi au aflat că se scrie mult în ţara lui Cioran"

Interviu cu Florica Courriol, traducătoarea romanului *Acasă pe cîmpia Armaghedonului* de Marta Petreu, publicat în franceză de editura L'Âge d'Homme, în 2014.

Primul roman al Martei Petreu apare, în sfîrşit, în traducere franceză. Aţi lucrat enorm şi cu pasiune la traducerea acestei cărţi: care a fost motorul principal şi care au fost temerile?

Motorul principal? Calitatea excepţională. Ca tematică, dar şi ca abordare: autobiograficul, trăirile au o sinceritate înfiorătoare. Este de departe un roman de fond, dintre acelea pe care se pot face analize stilistice, literare, comunicări de literatură comparată; este o operă dublă: roman de formaţie (al naratoarei: cu fazele importante ale vieţii ei, copilăria, acel paradis pierdut după care tînjim toţi, gherila familială, care-şi lasă cicatricele pe pielea Tabitei, la propriu şi la figurat, maturizarea intelectuală). Şi este şi un imens document social-politic-istoric al Transilvaniei, văzută prin prisma familiei şi a cuplului Maria – Agustin.

Eu traduc în general ce-mi place mie. Am şansa să pot alege. Or, în parcursul Tabitei, m-am regăsit puţin şi pe mine, cea care copilărise într-o Oltenie la care ţin şi de care am fugit, în acelaşi timp, atrasă de Capitală, de locul posibilităţilor spirituale multiple şi promiţătoare. M-am regăsit în dragostea pentru cărţi, pentru cuvîntul scris, în înţelegerea pentru oameni. Mai puţin în climatul familial teribil (eu am avut părinţi extraordinari, care m-au împins spre cultură, cu precădere spre lumea francofonă).

Faptul că e un roman „ţărănesc" – dar e un roman ţărănesc metafizic! – credeţi că putea fi din start un obstacol în a-şi găsi un editor francez? Aţi simţit-o în încercările de a-l propune diverselor edituri?

Bine aţi spus „ţărănesc metafizic"! Este romanul unui filozof, sau mai exact al unui istoric al filozofiei. De altfel, o cunoşteam – din lecturi – pe Marta Petreu numai ca eseist şi filozof; şi ca poetă. Găsirea unui editor pentru acest gen de roman ţine de atitudinea generală a editorilor francofoni faţă de traducerile din limbile de mică circulaţie, ca să nu spunem de culturile „mici". Public traduceri de literatura română din anii '90, prin urmare cunosc editorii din spaţiul fancez pe degete (în sensul că ştiu ce publică, ce caută, ce i-ar putea convinge). Ştiţi şi dumneavoastră, ca organizatoare implicată în Salon du Livre de anul trecut, prin tot ce s-a făcut *en amont*, cît de greu este să plasezi un autor român într-o editură fanceză. Pentru romanul acesta al Martei Petreu, am început direct cu editurile mari şi cu editori pe care-i cunoşteam personal. Am avut cîteva refuzuri pentru că era „un roman greu" (nu pentru orice cititor), cu relaţii complicate, cu scene teribile (autopsia tatălui!). Dar am găsit relativ repede, căci m-am îndreptat spre o editură care publicase deja Blaga, Mateiu Caragiale, Horia Vintilă, Ion Caraion etc. – opere... grele, ca să rămîn în ton –, o editură care are mai multă înţelegere pentru Estul european: L'Âge d'Homme.

Laboratorul de traducător al unui roman de excepţie e întotdeauna fascinant: ce v-a „necăjit" traducînd în franceză romanul Martei Petreu? În ce zonă limba şi universul de idei şi de emoţii din romanul Martei Petreu se arătau „îndărătnice", opuneau rezistenţă la transpunerea în franceză?

Aici s-ar putea să nu mă mai opriţi, traducătorul devenind brusc traductolog! M-au „necăjit" regionalismele, mai întîi, cursurile

Cine dintre noi (nonardeleni) ştie ce înseamnă silvoziu, socaciţe, stejă, temeteu?

mele de dialectologie sînt departe (chiar dacă am avut nota maximă la examenele pe care le-am dat la Bucureşti!), într-atît încît a trebuit să intru în legătură cu autoarea şi să-i cer explicaţii. Se punea apoi problema cum voi rezolva traductologic impasul, căci sîntem aproape într-un caz de „diglosie". Cine dintre noi (nonardeleni) ştie ce înseamnă *silvoziu, socaciţe, stejă, temeteu?*

M-am ghidat aici după experienţa traducătorului francez al ciclului *La Lilieci* al lui Marin Sorescu, care a transpus oltenismele în graiul occitan. Şi după cea a traducătoarei Dominique Vitoz, care s-a confruntat cu aceleaşi dificultăţi din dialectele italieneşti. Am apelat, prin urmare, la graiul (de fapt, din punct de vedere lingvistic, este o limbă) care-mi era mai familiar: occitan. Chiar dacă e vorba de lexeme nu totdeauna decodabile, ele sugerează pista folosirii regionalismului în textul sursă. Au fost şi alte momente dificile, cînd simţeam că nu-mi „ieşea" ca Martei Petreu; ea are un stil inconfundabil, simplu (aproape didactic) şi poetic totodată, un amestec între stilul eseurilor şi poezia ei. Numele proprii sînt uneori colţoase, începînd cu Sucutărdean; blestemele mamei (care duc la morţi în sînge – simplă coincidenţă sau legătură misterioasă?) sînt şi ele o piatră de încercare traductivă, dar mai ales incoerenţa discursurilor iehoviştilor la înmormîntarea tatălui. În limbaj traductologic am vorbi de convins!" Dar modestia mea se opreşte cînd e vorba de scriitorii români; aşa că mă pot lăuda că am descoperit cîteva nume (opere) pe care am avut surpriza să le pot „plasa", cea mai recentă fiind Simona Sora. Ceea ce înseamnă că, dacă avem cărţi bune, de calitate, reuşim să-i înduplecăm pe editori; cu greu, dar reuşim!

Care ar fi cea mai frumoasă frază din romanul Martei Petreu, pentru dvs.?

E dificil să alegi una singură; mi-au plăcut descrierile (nu abundente, romanul conţine multă poveste) ce sună flaubertian, un fel de respiro în atmosfera înăbuşitoare a relaţiilor încleştate dintre cei doi părinţi; mi-au plăcut scenele cinematografice (de stop-cadru) relative la copilărie, parantezele psihologizante, de genul *„Rien n'égale ma satisfaction profonde de porter aux pieds et sur la peau les souvenirs que j'ai portés avant, sous la peau"*, aluziile la cărţi şi autori, conexiunile culte care vin în modul cel mai natural, fără nici o pedanterie.

Cînd am recitit traducerea (de trei ori, pentru ultimele corecturi), mi-am dat seama că romanul acesta are ritmul şi frumuseţea unui poem: cu cît îl reciteşti mai des, cu atît îl apreciezi mai mult. Nu am mai simţit asta de la *Forêt des pendus* – dar nu e de mirare, am aflat că Rebreanu este un obiect de admiraţie al Martei Petreu. Iată unul din pasajele care-mi plac în mod deosebit şi care exprimă starea de spirit a întregului roman, mişcarea evolutivă dintre deznădejdea totală şi revenirea la viaţă, într-o Transilvanie de toate zilele:

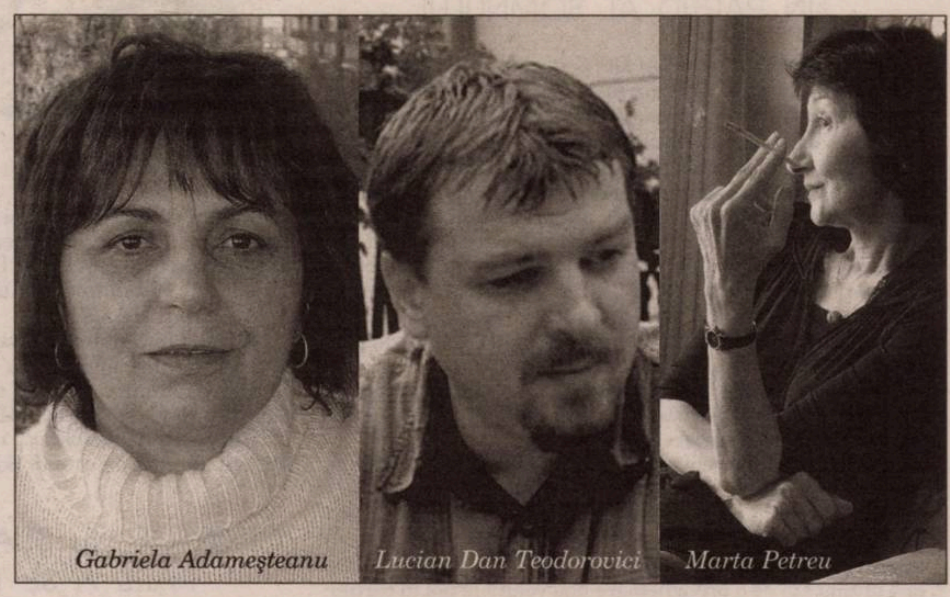

„Il n'y a pas de paysage plus triste que la Plaine Transylvaine... Les hivers sans neige, l'horizon écorché étale jusqu'au ciel sa tristesse désespérée. Sous le ciel tout gris tel un couvercle de cendre humide, les collines tassées et désertiques montrent leurs plaies causées par l'érosion. On ne sait pas ce qu'il y a de plus maussade, le ciel terne ou la terre rongée par la gale sur laquelle le ciel prolonge sa grisaille. Par temps de gel sec, il n'y a que des collines pelées. C'est la vallée des Larmes et du Souvenir. Du mois de novembre au mois d'avril les gens sont gris et désespérés. S'il neige, le paysage est embelli. Avec leurs maisons basses et leurs cours boueuses, à la merci des volailles, les villages gisent le ventre dans la glaise et dans les ornières gelées. Mais en avril, quand l'herbe commence à germer, l'univers reprend vie et les gens avec. Les collines se couvrent d'une mince couche verte, les champs reverdissent et l'air s'imbibe de chlorophylle liquide. Au mois de mai, des vapeurs d'un vert phosphorescent impriment à la lumière une tendresse infinie et l'îpreté des îmes fléchit sous le coup des promesses folles qui envahissent le monde..." (Marta Petreu, *Chez nous, comme dans la plaine de l'Armageddon*, L'Âge d'Homme, 2014, traducere de Florica Courriol)

„În iernile fără ninsoare, orizontul jupuit îşi etalează spre cer posomorala şi lipsa nădejdii. Sub cerul vînăt-cenuşiu, ca un capac de cenuşă udă, dealurile teşite şi sterpe îşi arată rănile de eroziune. Nu poţi şti ce e mai posac, cerul leşios sau pămîntul mîncat de pecingine în care înaltul îşi prelinge culoarea. Pe ger uscat, cît vezi cu ochii sînt numai dealuri sterpe. Valea Plîngerii şi-a Amintirii aici se află. Din noiembrie pînă-n aprilie, lumea e sură şi deznădăjduită. Dacă ninge, zăpada salvează peisajul. Cu casele lor mici şi curţile lor noroioase, pline de orătănii, satele zac cu burta în noroi şi în brazdele de tină îngheţate. Prin aprilie însă, cînd începe să dea colţul ierbii, lumea învie şi oamenii deodată cu ea. Dealurile se acoperă de o spuză verzuie, cîmpurile înverzesc şi văzduhul se îmbibă de clorofila lichidă. În mai, un abur fosforescent-verzui frăgezeşte lumina cu o tandreţe fără margini, iar asprimea inimilor se înmoaie de făgăduielile buimace care umplu lumea. Oamenii devin pentru o clipă buni, nădăjduind o salvare fără nume. Sîngele se umflă euforic în ei, precum clorofila în frunze..." (Marta Petreu, *Acasă pe cîmpia Armaghedonului*, Polirom, 2011)

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă.*

Cu ochii-n 3,14

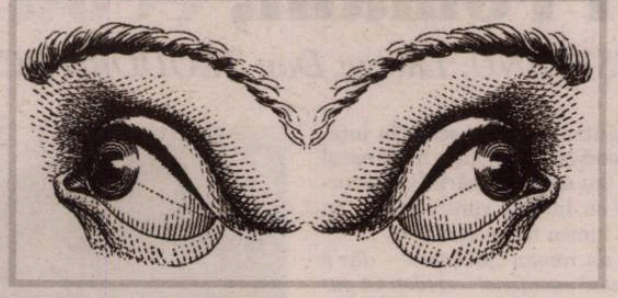

PENTRU A TE PROTEJA DE MULTE ALTELE (VIAŢA ÎN ROCHIE ALBĂ, 80 DE ADEPŢI AI UNUI ZIAR LOCAL ETC.), AR TREBUI ÎNFIINŢAT UN PARTID AL SOMNULUI

■ Săptămînalul german *Die Zeit* publică, la pagina de „Călătorii", un articol în care inventariază cele şase obiecte care n-ar trebui să-ţi lipsească din bagaje atunci cînd pleci la drum. Acestea sînt: batic/eşarfă/văl (de pus pe cap pentru a te proteja de soare sau de miliţiile islamice), cîrnaţi afumaţi (se păstrează bine; cei originali, germani, au mare succes, sînt buni de dat şpagă), plicuri de ceai negru (previne eventuala constipaţie după o schimbare de regim alimentar), dopuri de plută (cu cît mai multe, cu atît mai bine: cică ţin insectele la distanţă), saci de plastic (ca să nu te uzi la picioare, încalţi sacul înaintea ghetelor) şi, bineînţeles, un cuţit (fiindcă nu se ştie niciodată). Călătorie plăcută! (**M. M.**)

■ La ce mai sînt buni părinţii, mai nou (printre multe, multe altele): să-ţi dea *like*-uri la postările de pe Facebook. Măcar ştii că sînt sincere. (**A. P.**)

■ Un canal norvegian de televiziune a inventat *Piipshow,* un *reality-show* cu păsări. Timp de trei luni, puteţi urmări „secundă cu secundă" viaţa unor păsări într-o căsuţă-cafenea construită special pentru ele. Ideea mi se pare minunată, mai ales că, de cîteva zile încoace, sînt trezită la 4 dimineaţa de o privighetoare nou venită la noi în cartier şi mi-ar plăcea foarte tare să ne uităm la emisiunea asta împreună, în nopţile în care nu mai pot să adorm la loc. (**L. V.**)

■ Glenn McDuffie, marinarul care sărută o femeie în rochie albă în Times Square în iconica fotografie a lui Alfred Eisenstaedt făcută pe14 august 1945, în ziua victoriei asupra Japoniei, a murit săptămîna trecută, în vîrstă de 86 de ani. (**M. C.**)

■ *Time* a făcut un clasament cu 100 de oraşe ai căror locuitori sînt cei mai prinşi de moda *selfie*-urilor (pozele pe care ţi le faci singur cu telefonul). Pe locul întîi a ieşit Makati, capitala economică a statului Filipine, cu 258 de amatori de *selfie*-uri la 100.000 de locuitori. Parisul se plasează pe locul 17, cu 80 de adepţi ai acestor fotografii la 100.000 de persoane. Cum au ajuns cei de la *Time* la aceste rezultate pare nebunie curată: au alcătuit o bază de date cu 400.000 de *selfie*-uri postate pe Instagram şi au studiat 459 de oraşe unde au fost localizate. (**A. M. S.**)

■ Cinci indivizi au devalizat, într-o sîmbătă a lunii martie, un stand de ouă Kinder dintr-o *boulangerie* din Pas-de-Calais. Poliţia a reuşit să recupereze doar 36 din cele 48 de ouă de ciocolată. Potrivit unui ziar local, trei dintre cei cinci suspecţi ar avea „un cazier impunător". (**L. V.**)

■ De pe site-urile medicale: „Buna ziua. Am si eu o problema si nu styu cum sa scap de ea. Intr-o seara ma durea spatele si m-am dat cu taina ursilor pe spate, dupa aceea m-am spalat pe maini mam pus in pat si am pus mana pe penis si a inceput sa ma arda glandul de la crema aceea, am mers repede sub dus si am tynut dusul pe gland ca ma ardea foarte tare. etc. etc.". Vedeţi ce păţiţi dacă vă daţi cu Taina Urşilor şi dup-aia puneţi mîna unde nu trebuie? (**A. P.**)

■ Potrivit unui sondaj al Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă din SUA, 25% din americani cred că Soarele se învîrte în jurul Pămîntului, şi nu invers. Un studiu similar, efectuat de Uniunea Europeană în 2005, arăta că 34% din europeni cred acelaşi lucru. Lucrurile nu stau mai bine nici în Asia. Ar trebui înfiinţat un partid al geocentriştilor, ar avea şanse reale. (**M. P.**)

■ După ce săptămîna trecută am aflat, dintr-o invitaţie la o conferinţă de presă, că există Ziua Mondială a Rinichiului, săptămîna aceasta, tot dintr-o asemenea invitaţie, am aflat că există şi Ziua Mondială a Somnului. Dacă, în primul caz, mă întrebam ce urări ai putea face, la al doilea nu mai am nici un dubiu. Somn uşor, aşadar. (**S. G.**)

CEVA CE NU ŞTIAŢI: NORMALITATEA PARE A SE TRANSFORMA ÎNTR-UN OBIECT DE MONITORIZARE A CELOR MAI FRECVENTE SCAUNE ALTERNATIVE

■ Cum pe 14 martie a fost Ziua Internaţională a Numărului Pi, iată ceva ce nu ştiaţi despre acest număr. Nişte tocilari au inventat un dialect numit *pilish* în care numărul literelor din cuvintele succesive coincide cu cifrele numărului Pi. Un anume Mike Keith a scris cartea *Not a Wake* (Vinculum Press, 2010) integral în dialectul *pilish*. Iar recordul pentru memorarea celor mai multe cifre ale numărului Pi este deţinut în continuare de chinezul Chao Lu care, în 2005, a recitat din memorie nu mai puţin de 67.890 de poziţii. (**M. C.**)

■ Ceva din moravurile de restaurant s-a mai schimbat: chelnerul nu mai este, mereu, stăpînul nostru. Am asistat, de curînd, în două restaurante, la scene în care clienţii nemulţumiţi au chemat chelnerul şi responsabilul de sală şi le-au explicat, cu lux de amănunte, ce nu era OK în mîncarea lor. Aceştia şi-au cerut scuze spăsiţi şi nu le-au taxat felurile respective, ba chiar s-au oferit să le aducă altele în loc. Încă o turnură către normalitatea posibilă. (**I. P.**)

■ Eurosport transmite Cupa Mondială la fotbal feminin sub 17 ani, care se desfăşoară în Costa Rica. Pentru cei obişnuiţi cu nivelul la care se desfăşoară acest joc în Champions League, în campionatele europene şi chiar în cel din România, ceea ce se transmite din Costa Rica pare a fi cu totul altceva. Mingea de fotbal pare a se transforma într-un obiect de tortură, mare şi greu, un fel de minge medicinală. Iar cînd bietele fete trebuie să dea cu capul, jocul devine o adevărată grozăvie. (**A. M.**)

■ Scenă *live* într-un supermarket bucureştean: „Ce aveţi în traistă?" *(n.b.* – sacoşă de pînză inscripţionată Saeculum). „O carte." „Aţi luat-o de la noi!" „N-am ştiut că aveţi stand; dar dvs. nu aveţi sistem de monitorizare video? (!!!) Oricum, e cu dedicaţie." „Şi ce dacă?" „Înseamnă că e cartea mea, îmi e dedicată..." „Ce vorbeşti?! Îl sun pe agentul de pază." Conversaţie la mobil în detaliu, ecou prelungit. Rezoluţie: „Dă-i dedicaţia şi opreşte cartea." Din nou *pourparlers*... Iarăşi telefon agent de pază. Rezoluţia 2: „Las-o dracu' cu dedicaţia ei cu tot." *Cu drag* – aşa suna dedicaţia. (**R. M.**)

■ Dacă e s-o credem pe Laura Wattenberg, „expert în onomastică" şi autoarea blog-ului *babynamewizard.com,* numărul copiilor americani botezaţi cu nume de arme este în creştere. Iată şi o listă a celor mai frecvente: Beretta, Browning, Cannon, Colt, Gauge, Gunner, Kimber, Magnum, Remington, Ruger, Savage, Shooter, Trigger şi Wesson. (**M. C.**)

■ Autobuzul opreşte în faţa Spitalului Floreasca. Vizavi, pe trotuar, se vede întinsă o masă mare. Şase bărbaţi stau pe scaune. Beau, mănîncă şi vorbesc. Lumea trece pe lîngă ei, dar lor nu le pasă. Noi ne uităm ca la spectacol. Nimeni nu zice nimic cît stă autobuzul în staţie. Apoi, de undeva din spate, se aude un comentariu dezarmant de empatic: „Bieţii oameni, sigur au o rudă în spital şi o veghează." (**A. M. S.**)

■ Alte nume de firme din Iaşi: Ghips Biruinţa SRL, Motive SRL, Casa Cu Pietre SRL, Morfeu Granit Funerar SRL, Universul Remediilor SRL, Curierat Şi Alte Activităţi SRL, Sintagma SRL, Alternative Sociale SRL, Hai La Ursu Şi Băieţii SRL, Consecutiv SRL, Spontan Group SRL, Crama Lui Tata SRL, Deja Vu Spirit SRL, Trans Gigel SRL, Oameni Şi Companii SRL, Discret SRL, Basarabia Racul SRL, Studio Amintiri Preţioase SRL, Găzduirea Optimă SRL, Produsedeacasă SRL, Cada Nouă SRL, Porţile Orientului SRL, Greeraşu SRL, NGN & Nepoţii SRL, Curs Festiv SRL, Apă Cu Duh SRL, Superiori SRL, Alimentara 70 Cap SRL, Transparenţa SRL, Emoţii Florale SRL, Micul Verde SRL, Fobia SRL, Foc Şi Pară SRL, Pompieru Sting SRL, Formidabil SRL, Senin Cont SRL, Cer Gros SRL, Supernatural SRL, Asta Este SRL. (**D. S.**)

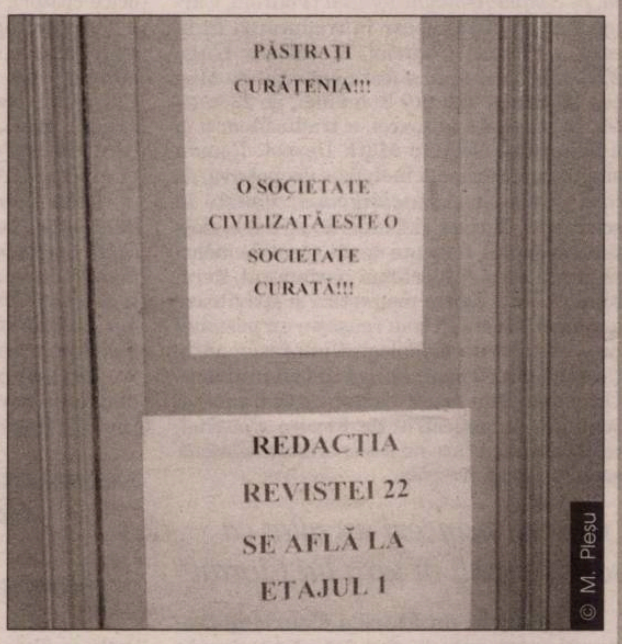

PUBLICITATE

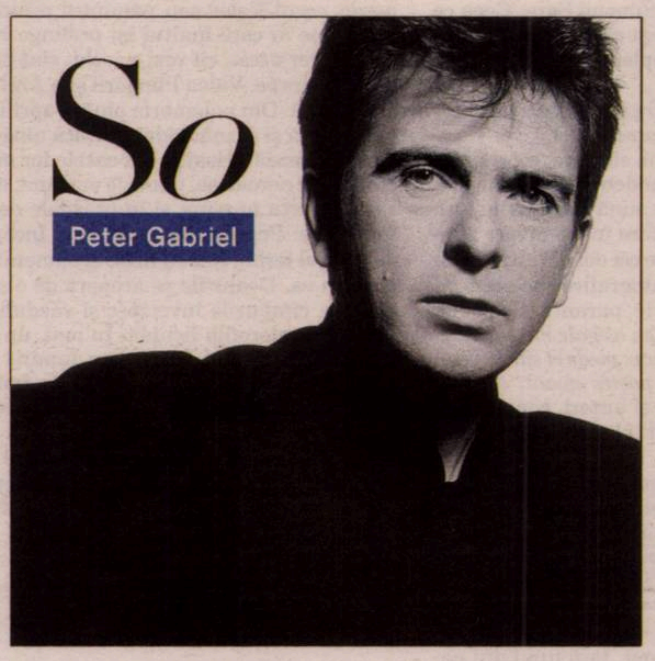

Peter Gabriel
⇌ Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK FM It Rocks!
PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC, LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul, DILEMA, OK!, DRAGOSTE, metropotam.ro, INFO MUSIC, iConcert.ro, orașul meu, ADPM, 24-FUN, ring, CATAVENCII, BestMusic, VIVA!, 220.ro, HotNews.ro, smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com